

MAGYAR ÉRTELMEZŐ SZÓTÁR DIÁKOKNAK
Szómagyarázatok példamondatokkal

TINTA SZÓTÁRAK 1.

Sorozatszerkesztő
KISS GÁBOR, TEMESI VIOLA

A nyelv maga a végtelenség. Minél tovább foglalkozom vele, annál inkább látom, hogy sohase lehet a végére érni. Csak véünk érzi. Értelmünk mindig elámul, ha elemezzük és tudatosítjuk azt, amit véünk érez. De ez az ámulat számomra az élet egyik legnagyobb gyönyörűsége.

Kosztolányi Dezső

MAGYAR ÉRTELMEZŐ SZÓTÁR DIÁKOKNAK

Szómagyarázatok példamondatokkal

Főszerkesztő
Eőry Vilma

TINTA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2010

A szótár megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta

Főszerkesztő
EÖRY VILMA

Tanácsadó
KISS GÁBOR

Lektor
BÁRDOSI VILMOS, NEMODA JUDIT, TEMESI VIOLA

Szerkesztő
BÁNKI JUDIT, BÍRÓ ÁGNES, SZIRMAI DIÁNA

A szócikkeket írta
BÁNKI JUDIT, BÍRÓ ÁGNES, EÖRY ERIKA, EÖRY VILMA, SZIRMAI DIÁNA, SZÜTS LÁSZLÓ, T. URBÁN ILONA†

Olvasószerkesztő
MANDL ORSOLYA

A hátoron túli anyagot összeállította
BENŐ ATTILA, CÚRKOVIC'-MAJOR FRANCISKA, CSERNICSKÓ ISTVÁN, KOLLÁTH ANNA, LANSTYÁK ISTVÁN, PÉNTEK
JÁNOS, SZOTÁK SZILVIA, VARGA TÜNDE, ZAGAR-SZENTESI ORSOLYA

A gyakorisági mutatót összeállította
KISS GÁBOR

A szerkesztésben közreműködött
Bató Kinga, Heiszer Erika

ISSN 2062-1647
ISBN 978 963 9902 60 2

© TINTA Könyvkiadó
© Bánki Judit, Bíró Ágnes, Eöry Erika, Eöry Vilma, Szirmai Diána, Szüts László, valamint T. Urbán Ilona jogutódja

Kiadja a TINTA Könyvkiadó, Budapest
Első kiadás: 2010

A mű sem részleteiben, sem egészében nem reprodukálható semmilyen eljárással a jogtulajdonosok engedélye
nélkül.

ELŐSZÓ

A Magyar értelmező szótár diákoknak (rövidítve ÉSzD) olyan egynyelvű kézisztár, amely magyar szavakat tartalmaz, ezeket magyarázza elsősorban a fiatalok számára, de haszonnal forgathatják a magyart idegen nyelvként tanulók is. Jellegénél fogva kiemelten alkalmas arra, hogy szolgálja az oktatást, elsősorban az anyanyelv oktatását.

Miért van szükség arra, hogy anyanyelvünk szavairól szótár készüljön? Ennek többféle oka lehet. Bár nagyon sok szót ismerünk, bizonyára nem mindet. Ha hallottuk-olvastuk is már őket, előfordul, hogy nem tudjuk, pontosan mit is jelentenek. Sokszor pedig azt nem tudjuk, milyen helyzetben használatosak.

A Magyar értelmező szótár diákoknak előzménye a TINTA Könyvkiadó által 2007-ben megjelentetett Értelmező szótár+.

A szótár 16 065 címszót tartalmaz. Megmagyarázza a címszók jelentését, és használatukat példamondatokkal is megvilágítja, emellett jelzi a címszók gyakoriságát.

Milyen szavakat tartalmaz címszóként a szótár? Elsősorban az úgynevezett alapszókinccs elemeit, amelyeket a leggyakrabban és a legtöbbször használunk, ezek között egyaránt vannak fogalomszók (pl. *alma, fehér, néz*) és formaszók (*az, de, hogy*).

Az alapszavak mellett sok a tantárgyi szakszó, olyanok, amelyekkel a diákok az irodalom-, a nyelvtan-, a történelem-, a matematika-, a fizikaórán találkozhatnak (pl. *epika, líra, dráma, expresszionizmus; főnév, ige, középfok, alany; nádor, kormányzó, jobbágytelek, tized, despota; egyenlet, merőleges, tengely, kúp; erő, tömeg, út, fénytan, halmazállapot*).

Megtalálható a szótárban több olyan régi szó, amelyek már csak irodalmi és történelmi szövegekben olvashatók (*bicebóca, csobolyó, drótostót, estebéd, félpénz, fidibusz, früstök, köpölyöz, kurtavas, nábob* stb.). Ezekon kívül vannak benne új, legtöbbször a modern technikával kapcsolatos szavak, mint pl. a *laptop*, a *palmtop*, az *MMS*. Ugyancsak megtalálhatók a szótárban a „régii” szavak újabb jelentései, mint pl. a *kukac* ’számítástechnikai határolójel’ vagy a fiatalok nyelvhasználatában a *király* szó ’elsőrangú, nagyszerű’ jelentésben.

Helyet kaptak a szótárban olyan szavak is, amelyeket Magyarországon nem használunk, de a határon túli magyarok életéhez hozzátartoznak. Azok, akik ezeknek a területeknek valamelyikén élnek, bizonyára örömmel fedezik fel az általuk használt szavakat, azokat is, amelyek általában az idegen nyelvi környezet hatására keletkeztek. Akik pedig nem ott élnek, izelítőt kapnak az ottani nyelvhasználatból.

Budapest, 2010. január 15.

Eöry Vilma
főszerkesztő

ÚTMUTATÓ A SZÓTÁR HASZNÁLATÁHOZ

A SZÓCIKKEK FELÉPÍTÉSE

A szótár 16 065 szócikket tartalmaz. A szócikkeket a címszavak, a hozzájuk tartozó jelentésértelmezések és a példamondatok alkotják. Hogyan épül fel egy szócikk? Vegyük erre példának a **szelíd** melléknév szócikkét!

szelíd ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Engedékeny, nyájas, béketűrő. *Szelíd leányka, soha nincs egy hangos szava. Szelíd kedélye minden vitát megold a családban. Szelíden mosolyog.*
2. Az emberre nem támadó (állat). *Van egy szelíd medvéje.*
3. (választékos) Végtelenségtől mentes, megnyugtató. *Szelíd érzelmeket táplál iránta. Szelíd színeket használ. Szelíd éghajlata miatt szívesen látogatják Észak-Olaszországot a skandinávok. „A folyó oly simán, oly szelíden Ballagott le parttalan medrében” (Petőfi S.: A Tisza).*

1. A SZÓCIKKFEJ

A címszót tartalmazó sort nevezzük szócikkfejnek. Itt találjuk többek között a címszóra vonatkozó gyakorisági, nyelvtani és a szó használatára vonatkozó adatokat.

1.1. A CÍMSZAVAK

A szótárban szereplő címszavak vastag betűvel szedve, szoros betűrendben követik egymást. A magyar szótári hagyományoknak megfelelően betűrendi szempontból nem tettünk különbséget az *a-á, e-é, i-í, o-ó, ö-ő, u-ú* és az *ü-ű* betűpárok között.

A címszavak között vannak olyanok, amelyek teljesen azonos alakúak, de egy indexszám megkülönbözteti őket: **ég¹**, **ég²**, **hó¹**, **hó²**, **hó³**: ezek azonos alakú, de jelentésükben teljesen különböző szavak, homonimák.

ég¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

ég² ♦♦♦♦ fn *egek, eget, ege*

Vannak olyan címszavak, amelyek ugyancsak azonosak, és római számmal vannak jelölve, pl.: **kedves I.**, **kedves II.**, ezek ugyanannak a szónak különféle szófaji változatai: a **kedves I.** melléknév, a **kedves II.** főnév. Ugyanígy az **apró I.** melléknév, az **apró II.** pedig főnév.

apró I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

apró II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, *apraja* vagy ~ja

Az ikes igék *-ik* ragját virgula (|) választja el az ige tövétől, hiszen a toldalékok esetükben mindig a tőhöz járulnak.

garaszkod|ik ♦ ige ~ni (rosszalló)

úsz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

A szócikkfejben szerepel még az esetleges alakváltozat, szintén vastag betűvel szedve. A címszó és alakváltozata közül általában az első a gyakoribb, a fő alak.

megeléged|ik ♦♦♦♦ ige ~ni **megelégsz|ik** *megelégedni*
tejfölösszájú ♦ mn **tejfelesszájú** ~ak, ~t, ~an (tréfás, gúnyos)
vödör ♦♦♦♦ fn *vödrök, vödört, vödre* **veder** *vedrek, vedret, vedre*

1.2. A GYAKORISÁG JELZÉSE

A címszó után először a gyakoriság jelzése áll: ♦, a jelek növekvő száma a nagyobb gyakoriságot mutatja egy ötfokú skálán. A **szelíd** eszerint a közepesnél gyakoribb szó, a **gádor** ritka, a **leró** közepesen gyakori, a **sajt** pedig a leggyakoribb szavaink közé tartozik.

szelíd ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
gádor ♦ fn ~ok, ~t, ~a (népi)
leró ♦♦♦ ige ~ni
sajt ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1.3. A CÍMSZÓ SZÓFAJA

A szócikkfejből a gyakoriság jelzése után következik a szófajmegjelölés. Ennek alapeleme (főnév, határozószó, ige, igekötő, igenév, indulatszó, kötőszó, melléknév, mondatszó, névelő, névmás, névutó, számnév) általában rövidítve van (fn, hsz, ik, in, isz, ksz, mn, msz, nm, nu, szn). A **szelíd** esetében például a szófaj melléknév, rövidítve: mn. Az igét és a névelőt nem rövidítettük, az ige ugyanis rövid szó, a névelő szófajmegjelölés pedig ritka, hiszen mindössze három van belőle a magyar nyelvben (*a, az, egy*). Ha megkülönböztető elem is járul a szófajmegjelöléshez, az ki van írva: személyragos hsz, birtokos személyjeles fn, vonatkozó nm stb. A **kendőz** ige, a **sajnos** msz, azaz mondatszó, ill. módosítószó, a **vele** pedig személyragos hsz, azaz határozószó.

szelíd ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
kendőz ♦♦ ige ~ni (választékos)
sajnos ♦♦♦♦♦ msz
vele ♦♦♦ személyragos hsz

1.4. A CÍMSZÓ TOLDALÉKOS ALAKJAI

A szófajmegjelölés után található a címszó legfontosabb toldalékos alakjai úgy, hogy a címszót tilde (~) helyettesíti, ehhez kapcsolódnak a jelek vagy ragok. Így a főneveknél a többes számú, a tárgyragos és az egyes szám harmadik személyű birtokos személyjeles alak van megadva, pl. **hétfő**: *hétfők, hétfőt, hétfője* (rövidítve: ~k, ~t, ~je); a melléknéveknél a többes számú, a tárgyragos és az -n, -an, -en vagy -ul, -ül határozóragos alak, pl.:

hétfő ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
szelíd ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
gondatlan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Ha egy szóhoz a toldalék több változatban is járulhat, mindegyik változat fel van tüntetve. Pl. a **fotel** szó többes száma lehet *fotelok* és *fotelek* is, vagy a **sár** szó tárgyesete *sarat* vagy *sárt*.

fotel ♦♦♦♦♦ fn ~ok vagy ~ek, ~t, ~ja vagy ~je vagy ~e
sár ♦♦♦♦♦ fn *sarak, sarat* vagy ~t, *sara*

Az -a, -e végű névszók utolsó magánhangzója toldalékos alakban megnyúlik. Ezt ~ jelöli. Pl. a **létra** toldalékos alakjai: *létrák, létrát, létrája*; a **körte** toldalékos alakjai: *körték, körtét, körtéje*, ezeket az alábbi módon közli a szótár:

létra ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

körte ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~je*

A többi változó tövű szó toldalékos alakját teljes egészében kiírjuk:

kehely ♦♦♦♦ fn *kelyhek, kelyhet, kelyhe*

víz ♦♦♦♦ fn *vizek, vizet, vize*

Azoknak az összetett szavaknak a toldalékos alakjait, amelyeknek utótagja is címszó a szótárban, nem tüntettük fel, ha az utótag és az összetett szó ragozása azonos:

körkérdés ♦♦ fn

serkentőszer ♦ fn

Az utótag címszavában ugyanis szerepelnek a toldalékok:

kérdés ♦♦♦♦ fn *~ek, ~t, ~e*

szer² ♦♦♦♦ fn *~ek, ~t, ~e*

Az igeiknél pedig csupán a főnévi igenévi *-ni, -ani, -eni* képzős alak szerepel:

köröz ♦♦♦♦ ige *~ni*

tart ♦♦♦♦ ige *~ani*

csippent ♦ ige *~eni*

Ha a címszónak valamely toldalékos alakja nem használatos vagy nem létezik, helyére kis vízszintes vonalat (–) tettünk.

görögkeleti ♦♦ mn *~ek, ~t, –*

labdarúgás ♦♦♦♦ fn *–, ~t, ~a*

1.5. A CÍMSZÓ MINŐSÍTÉSE

A címszó sorában állhat még az egész szócikkre (a jelentések mindegyikére) vonatkozó stílusminősítés vagy megszorítás, pl. az **egyszázbélű** és a **herkópáter** címszavak népi minősítésűek, az utóbbi ragozása korlátozott, a **viaskodik** pedig választékos minősítéssel van ellátva.

egyszázbélű ♦ mn *~ek, ~t, ~en* (népi)

herkópáter ♦ fn (népi, csak néhány raggal)

viaskod|ik ♦♦♦♦ ige *~ni* (választékos)

2. A SZÓCIKKTÖRZS – A JELENTÉS

A szócikktörzs a címszó jelentését vagy jelentéseit tartalmazza. Ha a címszónak több jelentése van, arab sorszámozással (ezen belül ritkábban betűjelöléssel) különíti el őket a szótár.

2.1. AZ ÉRTELMEZÉSEK

Az egyes jelentések értelmezéssel indulnak, ezek leírják, mit jelent a szó, pl. a **szelíd** esetében:

szelíd ♦♦♦♦ mn *~ek, ~et, ~en*

1. Engedékeny, nyájas, béketűrő. 2. Az emberre nem támadó (állat). 3. (választékos) Végtelenségtől mentes, megnyugtató.

A jelentések értelmezései általában körülíró, magyarázó értelmezések (**szelíd 2., 3.**), szükség szerint szinonimák (**szelíd 1., 3.**), a **préri** szócikkben pl. körülírók:

préri ♦♦ fn *~k, ~t, ~je*

1. Nagy kiterjedésű füves puszta Észak-Amerikában. 2. (bizalmas) A város széle.

2.2. A PÉLDAMONDATOK

A szó jelentését és használatát dőlt betűvel nyomtatott példamondat vagy példamondatok szemléltetik:

szelíd ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. *Szelíd leányka, soha nincs egy hangos szava. Szelíd kedélye minden vitát megold a családban. Szelíden mosolyog.* 2. *Van egy szelíd medvéje.* 3. *Szelíd érzelmeket táplál iránta. Szelíd színeket használ. Szelíd éghajlata miatt szívesen látogatják Észak-Olaszországot a skandinávok. „A folyó oly simán, oly szelíden Ballagott le partalan medrében” (Petőfi S.: A Tisza).*

Az 1. pontban a két első példamondat azt mutatja be, milyen lehetőségek vannak a melléknévnek ebben a jelentésben való használatára: személy is lehet szelíd, és valakinek a jelleme is. A harmadik pedig a határozói használatra példa. Ezek és más példamondatok is szolgálhatnak tehát olyan információkkal a szó jelentéséről, amelyek az értelmezésben nem voltak benne. Ilyen például a **teve** címszó értelmezéséhez viszonyítva a két példamondat is:

teve ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Az állatkertben van egy púpú és kétpúpú teve. A sivatagi beduinok a tevék elsősorban teherhordásra és közlekedési eszközül használják, de megisszák zsíros tejét is, ürülékével pedig tüzet raknak.

A példamondatokban időnként aláhúzott szó is található. Ha a címszó többször fordul elő a példamondatban, az adott jelentésben szereplő szót aláhúzzuk:

reszket ♦♦♦♦ ige ~ni

„Reszket a bokor, mert Madárka szállott rá, Reszket a lelkem, mert Eszembe jutottál (Petőfi S.: Reszket a bokor, mert...).

Ha a példamondatban nyelvi adat szerepel, azt is aláhúzzuk:

rövid l. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

A katona szó csupa rövid szótagból áll.

A példák egy része kitalált mondat, másik részük pedig számítógépes szövegtörzsekből származik. A példák egy csoportja irodalmi műből vett idézet, szövegrészlet. Irodalmi alkotásból akkor idéztünk, ha a szót inkább csak az adott műből ismerjük, mint pl. a **csobolyót** Arany János Toldijából:

csobolyó ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

„Bort ez csobolyóban, az kecsketömlőben, Kenyeret hoz amaz bükkfa tekenőben...” (Arany J.: Toldi).

Abban az esetben is irodalmi alkotásból vettünk példamondatot, ha a szó választékossága, korhoz kötöttsége miatt nem lehet rá mai köznyelvi példát adni, mint pl. a **menny** szó 3., 'égbolt' jelentésére:

menny ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

3. *„A magas menny holdas, csillagos” (Petőfi S.: Éj van...).*

A **szelíd** szócikk 3. jelentésében a Petőfi-vers idézését szintén a használat költőisége, választékossága, a köznyelvben nem szokásos volta indokolja.

szelíd ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

3. *„A folyó oly simán, oly szelíden Ballagott le partalan medrében” (Petőfi S.: A Tisza).*

Az irodalmi idézetknél a szerzőt és a mű címét is feltüntetjük. Habár a szépirodalmi példák nem adnak irodalmunkról egyetlenes áttekintést, több mint négy évszázad magyar irodalmát fogják át Bornemisza Pétertől Esterházy Péterig, sőt a népköltészetet is megjelenítik. Csak a magyar irodalomból idéztünk, fordításokból nem, kivételt csak a Biblia jelentett.

2.3. A SZÓKAPCSOLATOK ÉS AZ ÁLLANDÓSULT SZÓKAPCSOLATOK

Az egyes jelentéseken belül kapnak helyet a címszóhoz, illetve a jelentéshez kapcsolható szókapcsolatok és állandósult szókapcsolatok, az utóbbiak • jellel kiemelve.

ad ♦♦♦♦ ige ~ni

12. *Választ ad:* válaszol. *Hétfőig kell választ adnom a munkajánlatra.*

bárány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

4. • *Megtévedt bárány:* olyan, alapjában jó szándékú ember, aki valamilyen vétkes dologba keveredett. | *Isten báránya:* Jézus.

3. A STÍLUSMINŐSÍTÉSEK

A szó használati körét és jelentésének hangulati elemét jelölik a stílusminősítések. Zárójelben vannak álló betűvel, és az előtt a szó (szavak), ill. jelentés előtt állnak, amelyre vonatkoznak.

A használati besoroláshoz és a hangulati jellemzéshez egyaránt használtuk a *választékos*, a *bizalmas*, a *szleng*, valamint a *régi* és *népi* minősítést.

A *választékos* jelentése 'gondosan, körültekintően kiválasztott', ill. ilyen minősítést kaptak a más szótárakban irodalmi minősített, általában csak irodalmi szövegben szereplő szavak is.

A *bizalmas* a mindennapi, közvetlen hangú társalgásban használt szavak minősítése.

A *szleng* a bizalmas nyelvhasználatnak olyan változata, amelyik még ennél is kötetlenebb, s főleg egyes társadalmi csoportok tagjai használják, különösen a fiatalok.

A *régi* és *népi* minősítés egyaránt jelöl régi, ma már nem használatos, illetve csak a népi nyelvben használatos szavakat és régies vagy népies hangulatot.

Kifejezetten hangulati jelentéselemet emel ki a *kedveskedő*, a *szépitő*, a *rosszalló* és a *durva* minősítés, és ide sorolható a *gyermeknyelvi* is, bár ennek használati köri vonatkozása is van. Ezek a minősítések magukért beszélnek.

A *ritka* pedig nem az előfordulás ritkaságát mutatja, hiszen arra van más jelünk is, hanem a címszó adott jelentésének szokatlanságát:

góc ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

2. (ritka) Központ. *A város ipari és kereskedelmi góc.*

gót ♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

2. (ritka) Gótikus. *A gót stílus szereti a csúcsívet.*

Előfordul még, de ritkán, az *átvitt* minősítés is akkor, amikor a szó jelentése a szótározott fő jelentéshez képest alkalmibb, képes jelentés. Ezt mutatja be mindig a példamondat, hiszen éppen abban látszik az értelmezésben megfogalmazott jelentéstől való eltérés:

mentsvár ♦ fn (rég, választékos)

Menedéket adó hely. *A Börzsönyben egy kis erdészház volt a család mentsvára.* (átvitt) *Utolsó mentsvára a zene volt.*

takar ♦♦♦♦ ige ~ni

3. Beborít, elfed valamit. *A bútorokat ujjnyi porréteg takarja.* *Arcát fátyol takarja.* (átvitt) *Rongyos kabátja nemes szívet takar.*

Stílusminősítést kaphat egy címszó egésze (a szócikkfejlében), ekkor a minősítés az összes jelentésre vonatkozik, pl.:

szemtelen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül (rosszalló)

De külön minősítése lehet egy-egy jelentésnek, mint ahogy a **szelíd** melléknév 3. jelentése választékos:

szelíd ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

3. (választékos) Végtelenségtől mentes, megnyugtató. *Szelíd érzelmeket táplál iránta. Szelíd színeket használ. Szelíd éghajlata miatt szívesen látogatják Észak-Olaszországot a skandinávok. „A folyó oly simán, oly szelíden Ballagott le parttalan medrében” (Petőfi S.: A Tisza).*

4. EGYEBEK

A stílusminősítésekhez hasonlóan álló betűvel írva, zárójelbe vannak téve azok a jelek is, amelyek arra utalnak, hogy a szó határon túli (Fv, Ka, Er, Va, Dv, Mv, Óv), de azok a megjegyzések is, amelyek a szó használatára utalnak, mint pl.: (Főnévi használatban:), (Matematikában:), (Csak többes számban:), (férfiról:), (hajról:), (növényről:).

Ha a határon túli szavak előtti zárójeles rész stílusminősítéssel kezdődik, akkor ez arra utal, hogy a szó közmagyar szó is az adott stílusban. A **szpartakiád** szó például közmagyar szóként kissé régies, de a Felvidéken a mindennapi nyelvhasználat része, és Kárpátalján a választékos nyelvhasználatban él.

szpartakiád ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (kissé régies; Fv; Ka választékos)

5. JELEK ÉS RÖVIDÍTÉSEK

- ~ (tilde) a címszót helyettesíti
- ˘ a címszót utolsó magánhangzóján ékezettel kiegészítve helyettesíti
- frazeológiai egység: állandósult szókapcsolat

A szófajok rövidítése

fn	főnév
ik	igekötő
in	igenév
isz	indulatszó
hsz	határozószó
ksz	kötőszó
mn	melléknév
msz	mondatszó
nm	névmás
nu	névutó
szn	számnév

Stílusminősítések

átvitt
bizalmas
durva
gyermeknyelvi
kedveskedő
népi
rég
ritka
rosszalló
szépítő
szleng
választékos

A határon túli területek rövidítése

Fv: Felvidék, Szlovákia magyarlakta részei
Ka: Kárpátalja, Ukrajna magyarlakta részei
Er: Erdély, Románia magyarlakta részei
Va: Vajdaság, Szerbia magyarlakta részei
Dv: Dráva-vidék, Horvátország magyarlakta részei
Mv: Muravidék, Szlovénia magyarlakta részei
Óv: Órvidék, Ausztria magyarlakta részei

6. A MAGYAR ÉRTELMEZŐ SZÓTÁR DIÁKOKNAK LEGFONTOSABB ADATAI

A címszavak száma:	16 065	(ebből 55 határon túli)
A jelentések, értelmezések száma:	32 853	(ebből 115 határon túli)
A példamondatok száma:	40 410	
Az irodalmi idézetek száma:	585	
A szókapcsolatok száma:	3 198	

A címszavak gyakorisági mutatójának megoszlása

A leggyakoribb szavak	◆◆◆◆◆	3 270
Gyakori szavak	◆◆◆◆	3 559
Közepesen gyakori szavak	◆◆◆	3 234
Ritka szavak	◆◆	3 447
A legritkább szavak	◆	2 355

A KORÁBBAN MEGJELENT MAGYAR ÉRTELMEZŐ SZÓTÁRAK

- A magyar nyelv szótára I–VI.** CZUCZOR GERGELY, FOGARASI JÁNOS. Emich Gusztáv Akadémiai Nyomdásznál. Pest, 1862–1874.
- A magyar nyelv teljes szótára I–II.** Szerk.: BALLAGI MÓR. Kiadja Heckenast Gusztáv. Pest, 1873. Reprint kiadás. Nap Kiadó, 1998.
- A magyar nyelv szótára I–II.** Szerk.: BALASSA JÓZSEF. Grill Károly Könyvkiadó vállalata. Budapest, 1940.
- A magyar nyelv értelmező szótára I–VII.** Szerk.: A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1959–1962.
- Magyar értelmező kéziszótár.** Szerk.: JUHÁSZ JÓZSEF, SZÓKE ISTVÁN, O. NAGY GÁBOR, KOVALOVSZKY MIKLÓS. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1972.
- Képes diákszótár.** Szerk.: GRÉTSY LÁSZLÓ, KEMÉNY GÁBOR. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1992.
- Magyar Larousse enciklopédia 1–3.** Főszerk.: BAKOS FERENC, RUZSICZKY ÉVA, SZÁVAI JÁNOS. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1991, 1992, 1994.
- Magyar értelmező kéziszótár.** Második, átdolgozott kiadás. Főszerk.: PUSZTAI FERENC. Akadémiai Kiadó. Budapest, 2003.
- Értelmező szótár+.** Főszerk.: EÖRY VILMA. Tinta Könyvkiadó, 2007.

A MAGYAR ÉRTELMEZŐ SZÓTÁR DIÁKOKNAK KÖZVETLEN ELŐZMÉNYE AZ ÉRTELMEZŐ SZÓTÁR+, MELYNEK KÉSZÍTÉSE SORÁN FELHASZNÁLT FORRÁSOK:

Adatbázisok

- Magyar történeti szövegtár. A Magyar nagyszótár korpusza.
<http://www.nytud.hu/hhc/>
- Magyar nemzeti szövegtár
<http://corpus.nytud.hu/mnsz>
- A magyar szókészlet határon túli elemei. Szerkesztő: LANSTYÁK ISTVÁN. Kézirat

Szótárak, kézikönyvek

- Akadémiai kislexikon.** Főszerk.: BECK MIHÁLY, PESCHKA VILMOS. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1992.
- A magyar helyesírás szabályai.** Tizenegyedik kiadás. Tizenkettedik (szótári anyagában bővített) lenyomat. Akadémiai Kiadó. Budapest, 2000.
- A magyar nyelv értelmező szótára I–VII.** Szerk.: A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1959–1962.
- A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I–III.** Főszerk.: BENKŐ LORÁND. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1967–1976.
- A növénykedvelők kislexikona.** SZÜCS LAJOS. Gondolat Kiadó. Budapest, 1977.
- Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete.** Főszerk.: ZAICZ GÁBOR. Tinta Könyvkiadó. Budapest, 2006.
- Európa madarai.** R. T. PETERSON, G. MOUNTFORT, P. A. D. HOLLON. Gondolat. Budapest, 1977.
- Helyesírás.** LACZKÓ KRISZTINA, MÁRTONFI ATTILA. Osiris Kiadó. Budapest, 2004.
- Idegenszó-tár. Idegen szavak értelmező és etimológiai szótára.** TÓTFALUSI ISTVÁN. Tinta Könyvkiadó. Budapest, 2004.
- Képes diákszótár.** Szerk.: GRÉTSY LÁSZLÓ, KEMÉNY GÁBOR. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1992.
- Magyar értelmező kéziszótár.** Második, átdolgozott kiadás. Főszerk.: PUSZTAI FERENC. Akadémiai Kiadó. Budapest, 2003.
- Magyar helyesírási szótár.** Szerk.: DEME LÁSZLÓ, FÁBIÁN PÁL, TÓTH ETELKA. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1999.
- Magyar közmondástár. Közmondások értelmező szótára példákkal szemléltetve.** T. LITOVKINA ANNA. Tinta Könyvkiadó. Budapest, 2005.
- Magyar nagylexikon I–XVIII.** Szerk.: Az Akadémiai Kiadó Magyar Nagylexikon Szerkesztősége. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1999–2004.
- Magyar néprajzi lexikon I–V.** Főszerk.: ORTUTAY GYULA. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1977–1982.
- Magyar ragozási szótár.** ELEKFI LÁSZLÓ. Az MTA Nyelvtudományi Intézete. Budapest, 1994.

- Magyar szókincstár. Rokon értelmű szavak, szólások és ellentétek szótára.** Főszerk.: KISS GÁBOR. Tinta Könyvkiadó. Budapest, 1998.
- Magyar szólások és közmondások szótára. Mai nyelvünk állandósult szókapcsolatai példákkal szemlélítve.** FORGÁCS TAMÁS. Tinta Könyvkiadó. Budapest, 2003.
- Magyar szólások, közmondások értelmező és fogalomköri szótára.** BÁRDOSI VILMOS. Tinta Könyvkiadó. Budapest, 2009.
- Magyar szólástár. Szólások, helyzetmondatok, közmondások értelmező és fogalomköri szótára.** Főszerk.: BÁRDOSI VILMOS. Tinta Könyvkiadó. Budapest, 2003.
- Nyelvi illetan.** Szerk.: DEME LÁSZLÓ, GRÉTSY LÁSZLÓ, WACHA IMRE. Ifjúsági Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 1987., Szemimpex Kiadó. Budapest, é. n. [1998.]
- Nyelvművelő kézikönyv I–II.** Főszerk.: GRÉTSY LÁSZLÓ, KOVALOVSKY MIKLÓS. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1980, 1985.
- Nyelvművelő kézisótár.** Második, javított és bővített kiadás. Szerk.: GRÉTSY LÁSZLÓ, KEMÉNY GÁBOR. Tinta Könyvkiadó. Budapest, 2005.
- Új magyar tájszótár I. (A–D), II. (E–J), III. (K–M), IV. (N–S).** Főszerk.: B. LŐRINCZY ÉVA. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1979–2002.

Tartalomjegyzék

ELŐSZÓ	5
ÚTMUTATÓ A SZÓTÁR HASZNÁLATÁHOZ	6
1. A SZÓCIKKFEJ	6
2. A SZÓCIKKTÖRZS – A JELENTÉS	8
3. A STÍLUSMINŐSÍTÉSEK	10
4. EGYEBEK	10
5. JELEK ÉS RÖVIDÍTÉSEK	11
6. A MAGYAR ÉRTELMEZŐ SZÓTÁR DIÁKOKNAK LEGFONTOSABB ADATAI	12
A KORÁBBAN MEGJELENT MAGYAR ÉRTELMEZŐ SZÓTÁRAK	13
A MAGYAR ÉRTELMEZŐ SZÓTÁR DIÁKOKNAK KÖZVETLEN ELŐZMÉNYE AZ ÉRTELMEZŐ SZÓTÁR+, MELYNEK KÉSZÍTÉSE SORÁN FELHASZNÁLT FORRÁSOK:	13
Tartalomjegyzék	15
A, Á	17
B	51
C	99
D	128
E, É	145
A	202
G	260
Gy	275
H	286
I, Í	343
J	367
K	380
L	480
Ly	511
M	512
N	565
Ny	578
O, Ó	589
Ö, Ő	601
P	614
R	652
S	682
Sz	712
T	759
Ty	821
U, Ú	823
Ü, Ű	834

V.....	842
W.....	885
X.....	886
Y.....	887
Z.....	888
Zs.....	896

A, Á

a ♦♦♦♦ határozott névelő (magánhangzóval kezdődő szó előtt) **az**

abajgat ♦ ige ~ni (népi)

1. (Állatot, esetleg személyt) kerget, hajszol. *Ne abajgasd a kiscsibéket!* 2. Piszkál, zaklat, nyaggat valakit, valamit. *Ha folyton abajgatsz, nem tudok dolgozni. Ne abajgasd azt az órát, mert elrontod!* 3. (rég.) Ordítva kiabál. *A vásár zajából csak akkor hallunk valamit, ha egy árus vagy kocsis hangosan abajgat.*

abakusz ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Ókori számolóábrák vagy számolóasztal. *Az abakuszon korongok vagy kövek képviselték a számjegyeket, ezek mozgatásával lehetett szorozni és osztani.* 2. (Az ókori görög építészetben:) Az oszlopfőnek a terhelést átvevő, négyzetes vagy kerek záróeleme. *Az építőmunkások már az abakuszt faragták.*

abál ♦ ige ~ni

Ízesített lében rövid ideig főz valamit. *Szalonnát abál, aztán megpaprikázza.*

abaposztó ♦ fn

Durva, festetlen posztó. *A székel viselet abaposztóból készül. (Jelzőként:) Abaposztó zekét hord.*

abbahagy ♦♦♦♦ ige ~ni

Nem folytat tovább valamit. *Családi okokból abbahagyta tanulmányait.*

abbamarad ♦♦♦ ige ~ni

Nem folytatódik. *A váratlan zápor miatt abbamaradt a szabadtéri előadás.*

ábécé ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Egy nyelv betűinek összessége. *Leírja a görög ábécét.* 2. Betűrend. *Sorold szoros ábécébe a megadott szavakat!* 3. Az írás-olvasás ismerete. *Már megtanulta az ábécét.* 4. Valamire vonatkozó elemi ismeretek összessége. *Elsajátította a számítógép kezelésének ábécéjét.* 5. Élelmiszerbolt. *Lemegyek az ábécébe tejért.*

ablak ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Épületen, járművön a világság és a levegő bebocsátására való (zárható) nyílás. *Nyisd ki az ablakot, hadd jöjjön be egy kis friss levegő! Egy kis ablakon át leolvasható a mérőóra állása. (átvitt) A televízió ablak a világra, segítségével tudomást lehet szerezni a nagyvilág eseményeiről.* 2. (Számítógép képernyőjén) kerettel határolt téglalap alakú terület, melyben dokumentum vagy információ van vagy lehet. *Nyiss egy új ablakot a szövegszerkesztőben, és másold át oda ezt az oldalt!*

ábra ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Vázlatos szemléltető rajz, kép. *A szöveget ábrákkal tették érthetőbbé.* 2. (szleng) Helyzet. *Mi az ábra?*

abrák ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Szemes vagy más, nem szálas takarmány. *Abrákot ad a lovának.* 2. (tréfás) Ennivaló. *Valami abrákot is kell venni.*

abrákadabra ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Keleti varázsszó. *Abrákadabra! – mormolta a varázsló, és az oroszlán kisegérré változott.* 2. Értelmetlen beszéd. *Abrákadabrával még senki nem oldotta meg a problémáját.*

ábránd ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (választékos)

(Megvalósíthatatlan) elképzelés, vágy, tervezgetés. *Sokszor nagy a különbség ábránd és valóság között.*

ábrándoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

(Megvalósíthatatlan) dolgokat elképzel. *Nem halad a munkával, folyton csak ábrándozik. Egy afrikai utazásról ábrándozik, vágyakozva gondol rá.*

ábrázat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Arckifejezés. *Savanyú az ábrázata, mert becsapták.*

ábrázol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Rajzzal, képpel szemléltet. *A beteg hőmérsékletének alakulását grafikonnal ábrázolják a lázlapon.* 2. Technikai eszközzel megjelenít. *A fénykép egy távoli rokont ábrázol.* 3. Művészi eszközökkel bemutat. *A dráma Galilei életét ábrázolja.*

abroncs ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Gyűrűszerű, szoros összetartó pánt. *Abroncsot tesz a hordóra.* 2. Gumiabroncs. *Új abroncsokat vett az autójára.*

abrossz ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Általában étkezéshez használt asztalterítő. *Fehér abrosszal terítette meg az ünnepi asztalt.* 2. (rég.) Térkép.

acél ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Edzett vasötvözet. *A kés pengéje acélből van. (Jelzőként:) Acél mérőszalagot vett elő a zsebéből.* 2. Rendkívül erős, szívós. *Minden izma csupa acél. (Jelzőként:) Acél idegrendszere van.* 3. A kard pengéje. *Szokrát hányt az acél, amint a vitézek összecsaptak.*

achtel ♦ szn (Öv bizalmas)

A liter nyolcadrésze. *Annyira ízlett neki a bor, hogy több achtelt megivott belőle.*

ács ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Épületek fedélszerkezetét készítő és más famunkákat vállaló iparos. *Ácsok dolgoznak a ház tetején.*

acsarkod|ik ♦♦ ige ~ni

1. Dühösen kiabál, veszekszik. *A rossz szomszédok évek óta folyton acsarkodnak.* 2. (Kutya) fogát vicsorgatva hangot ad. *A kutya dühösen acsarkodott rá a kerítés mögül.*

ácsi ♦♦ msz (népi)

(Rendszerint mulatás közben, muzsikáló cigányokhoz szólva:) Hagyd abba! *Ácsi! Hallgassuk meg a pohárköszöntőt!* „*kíváncsian fordult a király hozzája: – Ácsi, kis lány, ácsi! Miért vagyok rossz bácsi?*” (Móra F.: A didergő király)

ácsingóz|ik ♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Nagyon szeretne valamit. *Egy jó töltőtollra ácsingózik.* 2. Vágyakozva, nézelődve ácsorog. *Sokáig ácsingózott a kirakat előtt.* 3. Ácsorog. *Óráig ácsingózott az utcán, de a barátja nem jött.*

ácsol ♦♦♦ ige ~ni

1. Ács munkát végez. *A munkások egész nap ácsoltak.* 2. Ács munkával faanyagból készít valamit. *Állványzatot ácsol a ház mellé.*

ácsorog ♦♦♦♦ ige ~ni

Tétlenül vagy várakozva hosszabb ideig áll. *Ráérősen ácsorog a kapu előtt. Húsz percig ácsorgott a villamosmegállóban.*

ad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Átnyújt, eljuttat, rendelkezésre bocsát valakinek valamit. *Adjatok több teát a gyerekeknek!* • *Kezet ad:* kezet nyújt. *Találkozáskor kezet adtak egymásnak.* **a)** Adományoz. *Ő is ad valamennyit jótékony célra.* **b)** Biztosít. *Termet ad a műsorhoz.* **c)** Kapcsol. *Adom a hívott felet.* **d)** Pénzért árul. *Hogy adja a tojást?* **e)** Fizet. *Foglalót ad a házra.* **f)** Elnevez. *Nevet ad a gyerekeknek.* 2. (Ruhát) húz valakire, valamire. *Pizsamát ad a gyerekre.* 3. Hozzátesz valamit valamihez. *Három tojást ad a piskótatésztahoz.* 4. Biztosít valamit, lehetőséget teremt valakinek. *Jogot ad a fellebbezésre. Helyet ad a padon egy idős úrnak. Munkát ad a friss diplomásnak. Időt ad a felkészülésre.* • *Órát ad:* magántanítás során oktat. *Órát ad német nyelvből.* 5. Létrehoz, eredményez, okoz, előidézik valamit. *A kísérlet jó eredményt adott. Ez a duda túl éles hangot ad. Jelt ad az indulásra.* 6. (Terméket, energiát) szolgáltat. *Ez a tehén napi 10 liter tejet ad. A kandalló kellemes meleget ad.* 7. Rendez valamit. *A követség ma este fogadást ad.* 8. Műsoron van, játszásk. *Mit adnak ma az Operában?* 9. (Televízió- vagy rádiócsatorna) közvetít valamit. *Ezt a mérkőzést a tévé is adja.* 10. Taníttat, küld, enged valakit valaminek. *Műszerésznek adta a fiát. Egy orvoshoz adja feleségül a lányát.* 11. (Kifejezésekben:) Kinyilvánít, közöl valamit. • *Írásba ad:* leír. *Adja kérem írásba az ígéretét! | Szavát adja: a)* állítja, hogy igaz **b)** megígéri. 12. (Kifejezésben:) Bizonyos cselekvést végez, teljesít. *Választ ad:* válaszol. *Hétfőig kell választ adnom a munkaajánlatra.* 13. (Fenyegetésként:) *Ad valakinek:* megbünteti. *Majd ad neked!* 14. *Ad valakire, valamire:* fontosnak tartja. *Az ő véleményére sokat adok. Túl sokat ad a külsejére.*

adag ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Meghatározott mennyiség valamiből. *Az új mosóporból kisebb adag is elegendő.* (Jelzőként:) *Evelt egy nagy adag somlói galuskát.*

adakoz|ik ♦♦♦ ige ~ni

Adományt ad valaki, valami megsegítésére. *Adakoztatok a szegények javára!*

adalék ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (választékos)

Kiegészítő részlet, adat. *Újabb adalékokkal járult hozzá a kérdés tisztázásához.*

ádámcsutka ♦ fn

Férfiak nyakán előredudorodó porc. *Ahogy nyelt, ugrott egyet az ádámcsutkája.*

ádámkosztüm ♦ fn (tréfás)

Ádámkosztümben: meztelenül, ruhátlanul. *Ádámkosztümben állt ott, és szégyellte magát.*

adandó ♦♦♦♦ mn (választékos)

Esetleges, későbbi. *Adandó alkalommal:* ha alkalom lesz rá. *Adandó alkalommal meglátogatlak benneteket.*

adás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valaki valamit ad. *Nagy dolog az adás képessége. Karácsonykor ajándék adásával is kifejezzük szeretetünket a hozzánk közel állóknak.* 2. Rádió-, illetve televízióközvetítés, műsor. *Az adásban előforduló hanghibáért elnézésüket kérjük. Adásunkat szombat délután megismételjük.*

adásvétel ♦♦♦♦ fn

Valamely dolog eladásának, illetve megvételének jogügylete. *Gyorsan lebonyolították a ház adásvételét.*

adat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valakire, valamire jellemző (nyilvántartott) tény, részlet. *Az értékbecsléshez szükség van a lakás pontos adataira. A nyomozók fontos adatokat derítettek ki a feltételezett elkövetőkről.* 2. Személyi adatok: személyről hivatalosan nyilvántartott legfontosabb tények összessége. *Beírta az űrlapra személyi adatait.* 3. Bizonyíték. *Újabb terhelő adatokat sorolt fel a vádlott ellen.* 4. Számszerű eredmény. *Ellenőrzi a mérési adatokat.* 5. Vizsgálati, kutatási alapul szolgáló tény. *A nyelvjárásgyűjtőktől kapott adatokat a nyelvészek előbb rendszerezik, azután értékelik, elemzik.*

adatbank ♦♦♦ fn

(Számítógépen tárolt) információk, adatok rendezett gyűjteménye. *A központi egészségügyi adatbank segítségével pillanatok alatt megállapítják, hogy az elhunyt veséje mely betegek számára alkalmas átültetésre.*

adatlap ♦♦♦ fn (hivatalos)

Adatoknak a felvételére szolgáló űrlap. *Kitöltötte az adatlapot, s a négyes ablaknál beadta az ügyintézőnek.*

ádáz ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an vagy ~ul

Ellenséges indulatú (személy, állat), illetve rá jellemző. *Az ádáz ellenség földülta az egész országot. Adáz haraggal fordult feléje.*

addig ♦♦♦♦ hsz

A megjelölt (távolabbi) helyig, ideig. *Csak addig menjetek, ameddig ismeritek a járást! Addig halogatta az indulást, hogy végül elkésett.*

adjonisten ♦ fn (népi)

(Köszöntésként:) „*Adjonisten, Jézusunk, Jézusunk! Három király mi vagyunk*” (József A.: Betlehemi királyok).

adó¹ ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Rádió- vagy tévéadások információit hordozó, nagyfrekvenciás rezgéseket előállító berendezés. *A Kossuth adó URH-sávon is sugároz műsort.*

adó² ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Rendszeres állami bevétel. *A jövedelem után kötelező adót fizetni.*

adód|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Előfordul, véletlenül van. *Ilyen lehetőség nem adódik egyhamar újra. Ha úgy adódik, kérj segítséget!* 2. Következik valamiből. *Az üzemzavar áramkimaradásból adódott.*

adogat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Darabonként vagy több részletben egymás után átad. *A kőműves keze alá adogatja a téglát. Apránként zálogba adogatja a holmiját.* 2. Több játékos a labdát egymás között adja-kapja. *A csatárok addig adogattak, míg az ellenfél játékosai közbe nem léptek.* 3. A labda elütésével ismételt elindítja, kezdeményezi a játékot. *A két teniszező közül most ő adogat.*

adoma ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos)

Rövid, vidám, csattanós történet. *Esténként borozgatás közben adomákat meséltek egymásnak.*

adomány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Jótekonny támogatás, hozzájárulás. *Adományokat gyűjt. Adománnyal segíti a szegényeket.*

adós ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at vagy ~t, ~an

Olyan (személy), aki valakinek tartozik. *Nem maradunk neki adósak a válaszal: jól odamondogattunk neki. | Adós valakinek valamivel: tartozik vele. Adós vagy nekem egy látogatással. • Sokkal vagyok adósa: sok hálával tartozom neki. | Nem maradok adósa: megtorolom a sérelmet. (Főnévi használatban:) Hogy visszaszerezhesse pénzét, be kellett perelnie adósát.*

adósság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Tartozás. *Hatvanezer forint adóssága van. Sok adósságot csinál.*

adott ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Szóban forgó, (akkor és ott) létező. *Az adott körülmények között ez volt a legjobb megoldás.* 2. Egy bizonyos, meghatározott. *Adott jelre a versenyzők futni kezdtek.* 3. • *Adott szó: ígéret. Tartja az adott szavát.*

adottság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Öröklött képességek, tulajdonságok összessége. *Előnyös adottságai segítik az érvényesülésben.* 2. (hivatalos) (Általában többes számban:) Meglévő körülmények. *A környezeti adottságok meghatározzák a település fejlődését.*

adó-vevő ♦ mn ~k, ~t, ~je

1. Kereskedéssel foglalkozó (személy). *Nagykereskedéseket és vásárokat járó, adó-vevő ember lett belőle.* 2. Rádióhullámok sugárzására és felfogására szolgáló (készülék, berendezés). *Az adó-vevő készüléket maga javítja. (Főnévi használatban:) A rádióamatőrök rövidhullámú adó-vevővel dolgoznak.*

adó|zik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Adót fizet. *Minden jövedelme után becsületesen adózik.* 2. • (választékos) *Valamivel adózik valakinek, valaminek: kinyilvánítja véleményét, érzelmeit vele kapcsolatban. Tisztelettel adózik annak, aki fölnevelte.*

adu ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kártyajátékban a többit ütő szín, illetve kártyalap. *Tök az adu. Osztáskor nem kapott egy adut sem.* 2. (bizalmas) *Döntő érv. A vita végén állt elő az aduval.*

áfonya ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Hegyvidéki erdőkben tenyésző örökzöld cserje. *Az erdőben galagonya és áfonya is él.* 2. Ennek ehető bogyója. *Az áfonya fanyar, de finom. Délután áfonyát szedtünk az erdőben.* 3. A bogyóból készült dzsem vagy fagyalt. *Vaddisznósültet kérek áfonyával. Két gombóc áfonyát kérek!*

ág ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Fa törzséből kinövő erős hajtás. *Télen a fák ágai kopaszon nyúlnak a magasba.* 2. Folyóvíznek vele egyesülő vagy tőle elváló része. *A folyó bal oldali ága hajózható.* 3. Rokonsági, leszármazási vonal. *Apai ágon tanítók az ősei.* 4. Ismeretrendszer, tevékenység része, részterülete. *A nyelvtudománynak sok ága van.*

aga ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Tiszt az oszmán-török hadseregben. *„Ferahád agát, a jobbszárny vezérét, halva hozták a vezér elé, lándzsákra fektetve” (Jókai M.: Erdély aranykora).*

ágál ♦♦♦ ige ~ni

1. Beszéd közben erősen gesztikulál. *Az öreg színész régiesen, ágálva adta elő a verset.* 2. Hevesen, indulatosan vitatkozik. *A képviselő hosszan ágált a törvényjavaslat mellett. A ház lakói ágáltak a közös képviselő ellen.*

agancs ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Hím szarvasok fején található többágú szarvféle. *Hullatott agancsot keresnek az erdőben. A két szarvas dühösen akasztotta össze agancsát.*

agár ♦♦♦ fn *agarak, agarat, agara*

Hegyes orrú, hosszú lábú, nyúlánk vadászkutyafajta. *Kedvence az afgán agár.*

ágas I. ♦♦ mn *~ak, ~at, (-an)*

Ágakra bomló, ágakban végződő. *Keress egy ágas fát!*

ágas II. ♦♦ fn *~ok, ~t, ~a* (népi)

Többágú tartóoszlop, pózna. *Az elmosott tejesköcsögöt az ágásra akasztotta száradni.*

ágas-bogas ♦ mn *~ak, ~t* vagy *~at, ~an*

1. Sokfelé ágazó. *Gyerekkorában szívesen időzött az öreg fa ágas-bogas koronáján.* 2. Bonyolult, szövevényes. *Nehezen igazodik el a gazdasági élet ágas-bogas kérdéseiben.*

ágaskod|ik ♦♦♦ ige *~ni*

1. Lábujihegyen áll, és fölfelé nyújtózkodik. *Kicsi gyerek még, csak ágaskodva éri el a villanykapcsolót.* 2. (Indulat, erős érzelem) feltámad, forr valakiben. *Hiába ágaskodott benne a harag, hallgatnia kellett.*

ágazat ♦♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~a*

1. Fa, bokor ágainak összessége. *Szépére sikerült alakítania a körtefa ágazatát.* 2. Ismeretrendszer, tevékenység részterülete, ága. *A mezőgazdaság két fő ágazata az állattenyésztés és a növénytermesztés.*

ágaz|ik ♦♦ ige *~ni*

1. Ágak formájára nő, terjed. *A gesztenyefa gyökerei messzire ágaznak.* 2. (Folyó) ágakra szakad. *Csepegnél a Duna kétfelé ágazik.* 3. (Tevékenység) megoszlik, többféle dologra irányul. *A cég tevékenysége sokfelé ágazik.*

agg ♦♦♦♦ mn *~ok, ~ot, ~on* (választékos)

Nagyon idős. *Agg kora ellenére friss a szelleme.* (Főnévi használatban:) *Beköltözött az aggok otthonába.*

aggály ♦♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

Aggódó bizonytalanság. *Aggállyal szemléli a helyzet alakulását. Bizom benne, hogy sikerül a terv, de aggályaim is vannak.*

aggastyán ♦♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~ja* (választékos)

Nagyon idős, tiszteletet keltő férfi. *Tisztelettel övezik a bölcs aggastyánokat.* (Jelzőként:) *Aggastyán kora ellenére sem jött meg az esze.*

aggaszt ♦♦♦♦ ige *~ani*

Aggodalmat kelt valakiben. *Aggasztja, hogy sokat fáj a feje. Aggasztja a gyerekei sorsa.*

aggat ♦♦♦ ige *~ni*

1. (Több tárgyat) egymás után akaszt, függeszt valahová. *Mézeskalács díszeket aggatott a karácsonyfára.* 2. (rosszalló) *Aggat valakire valami:* illet valamivel. *Bátortalan osztálytársukra gúnyneveket aggatnak.*

agglegény ♦♦♦ fn

Idősebb férfi, aki sohasem nősült meg. *Az idős asszony a fiával él, aki agglegény.*

aggodalom ♦♦♦♦ fn *aggodalmak, aggodalmat, aggodalma*

Bajtól való félelem. *Aggodalommal gondol arra, hogy kicsúszik a határidőből.* • *Aggodalomra semmi ok:* nem kell megijedni, minden rendben (lesz). *Aggodalomra semmi ok, a hibát elhárítottuk.*

aggód|ik ♦♦♦♦ ige *~ni*

Aggodalmat érez. *Aggódik, hogy nem tudja a kitűzött időre befejezni a munkát. Az édesanya aggódik beteg gyermekéért.*

ágrólszakadt ♦♦ mn *~ak, ~at, ~an*

1. Elhanyagolt külsejű. *Miért mászkálsz folyton ilyen ágrólszakadtan?* 2. (Főnévi használatban:) Elhanyagolt, szegény ember. *Megsajnálta szegény ágrólszakadtat.*

agronómus ♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

A mezőgazdasági termelést irányító szakember. *Az agronómusokat főiskolákon és egyetemeken képzik.*

agy ♦♦♦♦♦ fn *~ak, ~at, ~a*

1. Agyvelő. *Az emberi agy két féltékéből áll.* 2. Észbeli képesség. *Jó agya van.* • *Nem fog az agya vagy tompa az agya:* nem tud gondolkodni. *Késő van, ilyenkor már nem fog az agyam. Ettől a füledt időtől egész nap tompa az agyam.* | *Átvillan az agyán* vagy *megfordul az agyában valami:* (hirtelen) eszébe jut. *Egy pillanatra átvillant az agyán egy sötét gondolat, de gyorsan elhessegette. Megfordult az agyában, hogy otthagyja az iskolát, de végül mégis leérettségizett.* | *Befészkelte magát az agyába valami:* folyton azon jár az esze. *Befészkelte magát az agyamba a költőzködés gondolata.* | *Kipattan az agyából valami:* hirtelen kitalálja. *Egyszer csak kipattant az agyából egy remek ötlet.* | (bizalmas) *Használd az agyadat!:* gondolkodj. | *Az agyára megy valaki vagy valami:* a) meghibban tőle. *Úgy tűnik, agyára ment a sok munka.* b) idegesíti. *Agyamra mész az örökös fecsegéssel! Az agyamra megy már ez a zene.* 3. Kocsi kerekének hengeres középső része, ahol a tengelyhez kapcsolódik, és ahol a küllők összefutnak. *A kerék agyáig süppedt sárba a szekér.* 4. A puska, pisztoly kiszélesedő hátsó része. *A puska agyát állá alá támasztva célzott. Görcsösen szorongatta a pisztoly agyát.*

ágy ♦♦♦♦♦ fn *~ak, ~at, ~a*

1. Fekvőhelyként szolgáló bútordarab. *A földre vetett ágyat magának. Hálószobájában az ágy foglalja el a legnagyobb helyet.* • *Megveti az ágyat:* előkészíti a lefekvéshez. *Fogmosás előtt még megveti az ágyat a hálóban.* | *Ágynak dől* vagy *esik:* megbetegszik. *Éppen karácsonykor dőlt ágynak. Ágynak esett influenzával.* | *Nyomja az ágyat:* betegeskedik. *Hetek óta súlyos tüdőgyulladással nyomja az ágyat.* | *A halálos ágyán:* súlyos betegen, a halála előtt. *A halálos ágyán is befejezetlen regényével foglalkozott.* 2. Kórházi férőhely. *Ezer kórházi ágy van a városban. Nem tudunk több beteget felvenni, nincs több üres ágyunk.*

3. (bizalmas) Ágynemű. *Tiszta ágycat húz.* 4. (választékos) *A folyó ágya:* a folyó medre. *Tíz kilométert gyalogoltunk a kiszáradt folyó ágyában.* 5. Ágyás. *A veteményeskertben ágycat készít a palántáknak.*
- agyafúrt** ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
Találékony eszű (ember), illetve ilyen emberre jellemző, tőle származó. *Nem sikerült túljárnia az agyafúrt szomszéd eszén. Agyafúrt megoldást eszelt ki.*
- agyag** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
1. Finom szemcsés üledékes kőzet. *Ha ásol még, agyagot is találsz.* 2. Nedvesen képlékeny, jól formálható anyag. *A fazekas agyagból megformázza, majd kemencében kiégeti a korsókat.* 3. Agyagos sár. *Két ló alig tudta megmozdítani az agyagba beleragadt szekeret.*
- agyalágyult** ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (gúnyos)
Szellemi képességek híján levő (személy). *Hogy lehet ilyen agyalágyultan viselkedni? Jól kioktattad azt az agyalágyult vénembert!* (Főnévi használatban:) *Nehezen viseli el a munkahelyén a sok agyalágyultat.*
- agyar** ♦♦♦ fn ~ak, ~t, ~a
1. Egyes emlősállatok kiálló szemfoga. *A sebzett vadkan agyarával felhasította a vadász oldalát. Az elefántnak letört az egyik agyara.* 2. (tréfás) Ember szemfoga. *Úgy vigyorgott, hogy kilátszottak az agyari.*
- ágyás** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
Virágos- vagy veteményeskert szabályos alakú, kisebb, egyforma növényekkel beültetett része. *Az egyik ágyást tulipánnal, a másikat nárcisszal ültette tele.*
- ágyaz** ♦♦♦ ige ~ni
1. Hálólhelyet készít vagy rendbe rak. *Szükségből a földre ágyazott.* 2. Puha anyagba helyez, csomagol valamit. *A lámpaburát papírforgácsok közé ágyazza, hogy a költözéskor ne törjön el.* 3. Ágyást készít. *Mielőtt elveti a rejtet, gondosan ágyaz neki.*
- agyba-főbe** ♦♦ hsz
1. Kíméletlenül, nagyon. *Agyba-főbe verte a szegény gyereket.* 2. Túlzóan, mértéktelenül. *Agyba-főbe dicséri a tanítványait.*
- ágyék** ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
Az emberi testnek a nemi szervet is magába foglaló alhasi része. *Kendőt köt az ágyéka elé.*
- agymosás** ♦♦ fn
Valakinek a nézeteit, gondolkodásmódját befolyásolni, megváltoztatni próbáló erőszakos ráhatás. *Abban az időben nem volt ritka a politikai agymosás. Árad a televízióból az agymosás.*
- ágynemű** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
1. Alváshoz, ágyazáshoz használt párna, takaró, illetve párnák, takarók összessége. *Kirakta szellőzni az ágyneműt.* 2. A párna, takaró levehető huzata és a lepedő. *Mosásba adja az ágyneműt. Vett két garnitúra ágyneműt.*
- agyondicsér** ♦♦ ige
Túlzottan, mértéktelenül, agyba-főbe dicsér valakit, valamit. *Agyondicsérte a filmet, pedig nem is jó.*
- agyondolgoztat** ♦ ige ~ni
Erején felül dolgoztat valakit, valamit. *Agyondolgoztatja a munkásait és a lovait is.*
- agyonüt** ♦♦♦ ige ~ni
1. Ütéssel elpusztít valakit, valamit. *Agyonüti a csótányt.* 2. (Villám, áram) belecsep valakibe és agyonsújtja. *Agyonütötte a villám.* 3. (bizalmas) Elront, tönkretesz valamit. *A rikító tapéta agyonütötte a berendezés összhangját.* 4. (bizalmas) (Szabad időt) eltölt valamivel. *Rejtvényfejtéssel üti agyon a várakozás idejét.*
- agyrém** ♦♦♦ fn
1. (választékos) Beteges félelem szülte látomás, rémkép. *Éjszakánként agrémekkel küzd.* 2. (bizalmas) Meghökkenítő, ellenszenves, megvalósíthatatlan ötlet. *Agyrém, amit kitalált.*
- ágytál** ♦♦ fn
Lapos, nyeles vagy fogantyús edény, amelybe a fekvő betegek vagy kisgyermekek szükségüket végezhetik. *A mozgásképtelen betegnek ágytálat hoz az ápolónő.*
- ágyú** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
Nagyobb lövedéket lapos röppályán kilövő löveg. *A szabadságharc idején Gábor Áron harangokból öntetett ágyúkat.*
- agyvelő** ♦♦♦♦ fn
1. Az ember és a gerinces állatok központi idegrendszerének a koponyában elhelyezkedő, kocsonyás állagú központi, vezérlő része. *A robbanáskor szétloccsant az agyveleje.* 2. (bizalmas) Ész, észjárás, gondolkodásmód. *Öreg korára meghibbant az agyveleje.* • *Csavaros az agyveleje:* furfangos, eszes. | *Híg az agyveleje:* gyenge szellemi képességű, korlátolt.
- agyvérzés** ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
Az agyi verőerek megbetegedése következtében kialakuló érfalrepedés. *Súlyos agyvérzés érte, emiatt a bal oldala megbénult, és egy ideig beszélni sem tudott.*
- ah** ♦♦♦♦ isz (kissé régi vagy választékos)
(Elégedettség, öröm, bánat, óhaj kifejezésére:) *Ah, mily kellemes itt! Ah, de kár, hogy nem jöhettek el! Ah, be jó volna, ha sikerülne találkozunk!*
- áhít** ♦♦♦ ige ~ani (választékos)
Óhajt valamit, nagyon vágyik valamire. *Nyugalmat áhít a sok vita után.*
- áhítat** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Vallásos elmélyülés, illetve rövidebb istentisztelet. *Részt vett a közös áhítaton.* 2. Csodálat, megilletődéssel párosuló tisztelet. *Áhítattal hallgatta a nagy költő szavait.*

áhítatos ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Megilletődöttséggel áthatott. *A templomban áhítatos csönd honolt.* 2. Megilletődött tisztelettel, csodálattal teli (személy). *A gyermekek áhítatosan figyelték a művész munkáját.*

ahol ♦♦♦♦ vonatkozó hsz

1. Amely helyen. *Üti, ahol éri.* 2. Bárhol, amilyen sok helyen. *Ahol csak megjelenik, feltűnést kelt.*

ahonnan ♦♦♦♦ vonatkozó hsz

1. Amely helyről, irányból. *A falucska, ahonnan érkezett, az országhatár közelében fekszik.* 2. Bárhonnan, amilyen sok helyről. *Onnan kap, ahonnan csak akar.*

ahova ♦♦♦♦ vonatkozó hsz

1. Amely helyre, irányban. *A fodrászat, ahova járok, a belvárosban van.* 2. Bárhova, amilyen sok helyre. *Ahova csak megy, mindenütt szeretettel fogadják.*

AIDS ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Az immunrendszernek jelenleg gyógyíthatatlan, de elővigyázatossággal megelőzhető, testvadászokkal és nemi úton terjedő fertőző betegsége. *Sajnos már Magyarországon is egyre többen kapják meg az AIDS-et.*

ajak ♦♦♦♦ fn ajkak, ajkat, ajka vagy ~a

1. Az ember (és az emlősállatok) szájának külső, izmos, pirosas széle. *Mosolyra nyílik az ajka. Beszívja az alsó ajkát.* 2. (választékos) Száj, beszélőszerv. *Dalra nyílik az ajka.* • *A nép ajka:* a nép beszéde. *A mesék, mondák a nép ajkán élnek. A nép ajkán másképp hangzik ez a szó.* 3. Egyes virágok szíromleveleinek ajakhoz hasonlóan összenőtt része. *A virág ajkán csillog a harmat.*

ajándék ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Valakinek ingyen, szívességből, figyelmességből, szeretetből adott dolog. *Könyvet veszek ajándékba a barátomnak.* • (bizalmas) *Ez szinte ajándék ennyiért:* nagyon olcsó. | (választékos) *A sors ajándékának tekinti:* rendkívül nagyra értékeli.

ajánl ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Használatra javasol valamit. *Egy jó könyvet ajánlott barátjának. Ezt a módszert nem ajánlják.* 2. Munkára, szerepre, társnak javasol valakit. *Őt ajánlották a megüresedett helyre. Ajánlottak egy lányt feleségnek.* • *Valakinek a jóindulatába vagy pártfogásába ajánl valakit:* kéri, hogy támogassa. *A kollégák az igazgató jóindulatába ajánlották az új munkaerőt. Egy barátja ajánlotta a nagy író pártfogásába.* | *Valakinek a figyelmébe ajánl valamit:* figyelmezteti, felhívja a figyelmét rá. *A tanítványaim figyelmébe ajánlottam az új helyesírási szabályzatot.* 3. (Cselekvést, magatartást) tanácsol. *Ajánlom, hogy fogadj szót.* 4. Tiszteletből neki szóló sorokkal lát el valamit. *Könyvét hajdani tanárának ajánlja.* 5. (rég.) (Búcsúzó köszönésként:) *Ajánlom magamat!* 6. Kínál, ígér valamit. *Új kerékpárt ajánl megvételre. Tízezer forintot ajánlottam érte.* 7. Elfogadásra javasol valamit. *Jó üzletet ajánlottak neki.* 8. *Ajánlva:* ajánlott küldeményként, ajánlottan. *Ezt a csomagot ajánlva add fel!*

ajánlott ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (Iskolában:) Olyan (mű), amelyet a tananyaghoz kapcsolódóan ajánlatos elolvasni. *A tanár lediktálta az ajánlott olvasmányokat. Az ajánlott irodalmat a fejezetek végén találod.* 2. Olyan (küldemény), amelyet a posta felelősséggel továbbít, különös gonddal kezel. *Ajánlott levele érkezett! Az ajánlott küldemény átvételét aláírásunkkal kell igazolnunk.*

ajnároz ♦♦ ige ~ni (népi)

Túlzottan kényeztet valakit. *Nagyanyó ajnározza az unokáit.*

ájtatos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. A vallási buzgólkodást kedvelő (személy). *Ájtatos asszonyok igyekeznek a templom felé.* 2. Így elmondott (ima) vagy elénekelt (ének). *Ájtatos imádság hallatszott a templomból.* 3. (gúnyos) Szenteskedő, képmutató. *Az csak egy ájtatos vénasszony! Ájtatos képpel hallgatta a dorgálást.* • *Ájtatos manó:* a) sáskaszerű ragadozó rovar. *Láttunk egy természetfilmet az ájtatos manókról.* b) álszent, képmutató, jóindulatot színlelő ember. *Most kimutatta a foga fehérjét az az ájtatos manó.*

ajtó ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja vagy ~ja

Épület, jármű, bútor nyílása, illetve nyitható-csukható része. *Ajtót vágtak a két szoba közé. Nem szeretem, ha tárva-nyitva marad az ajtó.*

ajtónálló ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég.)

Palota, fogadóterem bejáratánál szolgálatot teljesítő őr. *Az ajtónálló nem akarta beengedni őket.*

ájul ♦♦♦ ige ~ni

Eszméletét veszítve valahova zuhan. *A karjaiba ájult egy nő a villamoson.*

akác ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Tövises ágú, fűrtös virágú, páratlanul szárnyalt levelű fa. *Az Alföld egyik legelterjedtebb fája az akác. Az utat akácok szegélyezték.* 2. Ennek faanyaga. *A kerítés akácból készült.* 3. Akácvirág. *Nyílik az illatos, fehér akác.*

akad ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Korlátozva van a mozgásban. *Akad a kulcs a zárban.* 2. Valamibe (véletlenül) beleütközve, beleakadva ott marad. *Horogra akad a hal. Bogáncs akad a ruhájába. Almahéj akadt a foga közé.* 3. (Rá)bukkan valakire, valamire. *Jótevőkre akadt. Kezébe akadt egy jó könyv.* 4. Adódik, lehet találni. *Mindig akad egy jóbarát. A szövegben akad néhány hiba is.*

akadály ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A szabad mozgás, előrejutás útjában álló tárgy. *Elvitték a sérült buszt, így megszűnt a forgalmi akadály.* 2. Futó, illetve ló és lovas ügyességét próbára tevő korlát vagy vizesárok. *Szerencsésen átvitte az akadályt.* 3. Fejlődést, valamely célra irányuló tevékenységet gátló körülmény. *Akadályt gördítettek eléje, de leküzdötte. Mindennek a végére jár, nem ismer akadályt.*

akadékoskod|ik ♦♦ ige ~ni

Fölöslegesen, esetleg rosszindulatúan ellenvetéseket tesz. *A szerződés megkötésekor folyamatosan akadékoskodott.*

akadémia ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Tekintélyes tudósokból választott, a tudományos kutatást irányító országos testület. *Az Akadémia levelező tagja lett. Ülészék az Akadémia.* 2. Ennek épülete. *A közgyűlés az Akadémián lesz.* 3. Szabadon látogatható előadássorozat, tanfolyam. *Művészeti akadémiára jár.* 4. (Fv) Közművelődési tanfolyamokat szervező intézmény. *A Művelődési Akadémia a felnőttek művelődésével foglalkozó legnagyobb intézmény Szlovákiában.* 5. Főiskolai jellegű szakiskola. *Katonai akadémiát végzett.* 6. (Va, Ka, Dv) Egyetemi szintű oktatási intézmény. *A főiskolát a minisztérium akadémiává minősítette.* 7. (Fv, Va, Óv) (A szakközépiskolák egyik típusaként:) (Fv, Óv) *Kereskedelmi akadémia:* közgazdasági szakközépiskola. *A fia tizenhat éves, kereskedelmi akadémiára jár.*

akadémikus I. ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A tudományos akadémia tagja. *Akadémikussá választották. A konferenciát egy idős akadémikus nyitotta meg.*

akadémikus II. ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Elméleti, elvont, a gyakorlat szempontjából kevésbé hasznos. *Ez akadémikus vita, nincs értelme.*

akadoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Működésének folyamatossága többször megszakad. *Útépítés miatt akadozik a forgalom. Áruhiány következtében akadozik az ellátás.* • *Akadozik a nyelve:* botladozva, szaggatottan beszél. *Amióta szélütés érte, akadozik a nyelve.*

akar ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szándékozik megtenni valamit, tudatosan törekszik rá. *Meg akar tanulni angolul. Csak akarnod kell, és sikerülni fog.* 2. Szeretne valamit (tenni, kapni). *Mit akarsz voltaképpen? Ahogy akarod. Szívességért szívességet akar cserébe.* 3. (Tagadásban:) **a)** Nem, vagy nehezen hajlandó valamit tenni. *Nem akarom elhinni ezt a butaságot. Ma nem akar kisütni a nap.* **b)** Alkalmatlannak mutatkozik valamire. *Nem akar írni ez a toll.* 4. Már-már megtörténik valami. *Le akar szakadni a gombom. Nagyon szédül, folyton el akar esni.*

akár I. ♦♦♦♦ hsz

1. Inkább. *Ha úgysem hallgattok végig, akár ne is szólaljak meg. Akár el se indulj, úgysem érsz oda idejében!* 2. Ha úgy tetszik. *Felóled akár éhen is halhatunk.* 3. Ha kell, ha szükséges. *Akár írásba is adhatom.* 4. Esetleg; lehetséges, hogy még... *Az eredeti árának akár a kétszeresét is megéri.* 5. Legalább. *Olvastál tőle akár egyetlen sort is? Bár pihenhetnék, akár csak egy napot is!*

akár II. ♦♦♦♦ ksz

1. Mint. *Hazudik, akár a vízfolyás. Egyik nap olyan, akár a másik:* nincs különbség köztük. 2. *Akár..., akár nem:* (annak jelölésére, hogy a közölt tény mindkét esetben igaz:) ha ..., ha ... *Akár hiszed, akár nem, ezt mondta szó szerint. Ő is el fog jönni, akár akarod, akár nem.*

akarat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Tudatos törekvés valaminek a megtételére. *Akarattal tette. Akarata ellenére történt. Közös akarattal elhatározták.* 2. Az, amit valaki akar, óhaj. *A többség akarata érvényesült a törvény megszavazásakor.* • *Végső akarat:* végrendelet. *Az ügyvéd közölte a rokonokkal az elhunyt végső akaratát.* | *A sors vagy Isten akarata:* a gondviselés érvényesülése. *A sors akarata, hogy színész legyen belőle. Gyógyulása Isten akarata volt.*

akaratlan I. ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Akarattól független; önkéntelen. *Egy akaratlan mozdulattal elárulta magát.* 2. Nem szándékos. *Akaratlanul tettem, bocsáss meg!*

akaratlan II. ♦♦♦ hsz

Akaratlanul, nem akarva. *Akaratlan megbántottad.*

akaratos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (személy), aki mereven ragaszkodik szándékához. *Akaratos gyerek, folyton követelözik.* 2. A szándékához mereven ragaszkodó emberre jellemző. *Akaratos álla van.*

akárcsak ♦♦♦♦ ksz

(Éppen úgy, egészen úgy,) mint... *Roskatag a kunyhó, akárcsak a gazdája. Zuhog, akárcsak tegnap.*

akárhogy ♦♦♦♦ általános hsz

1. Bármilyen módon. *Akárhogy dicséred, nekem nem tetszik.* 2. (rosszalló) Nem megfelelően, illetlenül. *Akárhogy nem beszélhetsz előtte.*

akárhoz ♦♦♦ általános hsz

1. Akármely helyen. *Akárhoz találkozhatunk.* 2. (rosszalló) Nem megfelelő, alkalmatlan helyen. *Akárhoz nem vacsorázom.*

akárki ♦♦♦♦ általános nm

1. Akármely személy. *Akárki benyithat.* 2. Akár mindenki. *„E fiúból pap lesz, akárki meglássa!”* (Arany J.: Családi kör) 3. (rosszalló) Jelentéktelen, méltatlan ember. *Akárkihez nem mehet feleségül.*

akármelyik ♦♦♦♦ általános nm

1. Kettő vagy több közül akár az egyik, akár a másik; mindegy, hogy melyik. *Nekem akármelyik ceruza jó lesz, a színes is, a fekete is.* 2. (kissé rosszálló) A kevésbé értékesek közül akár az egyik, akár a másik. *Akármelyik jelentkező azért mégsem felel meg.* 3. (Birtokos személyjellel:) A szóban forgó személyek közül akárki, akár mindenki. *Ezt akármelyikünk szívesen megteszi.*
- akármí** ♦♦♦♦ általános nm
1. Akármely dolog. *Akármí megzavarhatja a felelésben.* 2. (rosszálló) Bármilyen jelentéktelen dolog. *Ő akármí elfogad zálognak, akármilyen csekélységet.* 3. • (bizalmas) (Fogadkozásként:) *Akármí legyen: bármi történjék is velem. Akármí legyen, ha tegnap nem egy hatlábú kutyát láttam.* 4. (rosszálló) Nem megfelelő, méltatlan dolog. *Akármí nem írok alá.*
- akármikor** ♦♦♦ általános hsz
1. Akármely időben. *Akármikor becsengethatsz hozzánk.* 2. (rosszálló) Valamilyen alkalmatlan, nem megfelelő időpontban. *Hogy képzeled, akármikor beronthatsz oda?*
- akármilyen** ♦♦♦♦ általános nm
1. Bármilyen. *Barackot vegyél, akármilyen jó lesz.* 2. Nem a legjobb. *Akármilyen emberrel nem áll szóba.*
- akaródz|ik** ♦♦ ige ~ni vagy ~ani **akaróz|ik** ~ni
Akaródzik valakinek valamit tenni: kedve van valamihez. Nem akaródzik neki megfizetni az adósságot.
- akaszkod|ik** ♦♦ ige ~ni
1. Kiálló részével valamibe befürödik. *Nem vette észre, hogy egy kiálló szög akaszkodott a kabátjába. A kullancs a kutya bőrébe akaszkozik.* 2. (Örömben, üdvözlésül) valakibe kapaszkodva megfogózik. *Nyakába akaszkozik, nem hagyja békén.*
- akaszt** ♦♦♦♦ ige ~ani
1. (Tárgyat) úgy helyez valahová, hogy lefelé lógjon. *A kabátját a fogastra akasztotta. Naptárt akaszt az íróasztala fölé.* 2. Kötél által kivégez valakit. *Magyarországon eltörölték a halálbüntetést, így már senkit sem akasztanak.*
- akasztó** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Ruha gyűrődésmentes felakasztására szolgáló eszköz. *Tedd a zakódat erre az akasztóra, itt majd kisimul.* 2. Hurok, fül, amelynél fogva a ruhát fel lehet akasztani. *Leszakadt a kabátod akasztója.*
- akasztófa** ♦♦♦ fn
Gerendából ácsolt kivégzőeszköz. *A várbörtön udvarán régen egy akasztófa állt.* • *Akasztofára jut: felakasztják. Akasztofára jutott a banditavezér és három büntársa.* | *Akasztofán végzi: előbb-utóbb rossz véget ér. Megegy, akasztofán végzed, te átokfajzat!* | *Az akasztófa árnyékában él: halálbüntetés fenyegeti.*
- akasztófahumor** ♦ fn
Keserű humor, tréfálkozás. *Némi akasztófahumorról azt mondta, nem bánja, hogy ellopták a kocsiját, úgyis drága a benzin.*
- akció** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Céltudatos tevékenység, tevékenységsor. *Akcióba lépett, és elintézte az ügyet.* • *Egyéni akció: saját felelősségre végrehajtott vállalkozás. Egyéni akcióban merényletet tervezett egy politikus ellen.* 2. Szervezett vállalkozás, mozgalom. *Jótekonysági akciót szerveztek. Manapság gyakori a rendőri akció a szervezett bűnözés ellen.* 3. (Er, Fv, Va, Dv) Szervezett családi, kisközösségi esemény: rendezvény vagy munka. *A bátyám is részt vett a házépítési akcióban.* 4. Fogyasztási cikkek, áruk árának (nagyértékű) csökkentése, illetve az így rendezett kiadások. *Akció van a műszakcikk-osztályon, hosszú sor áll a kasszájánál.* 5. Fizikai, biológiai hatás. *Az akció és reakció elve érvényesült a kísérletben.* 6. (Sportban, harcászatban:) Támadás. *Az akció végén sikeresült gölt löni.*
- akciófilm** ♦♦♦ fn
Mozgalmas, látványos, gyakran erőszakos események sorozatára épülő izgalmas film. *Nem szeretem a fegyveres összecsapásokat, verekedéseket az akciófilmekben, de az autós üldözéseket néha megnézem.*
- aki** ♦♦♦♦ vonatkozó nm
(Kötőszóként:) A vele bevezetett mellékmondatban meghatározott személy. *Ő az, aki keresett. A fiú, akivel láttál, a barátom.*
- akképpen** ♦♦ vonatkozó hsz (választékos)
Úgy, olyan módon. *En is akképpen vélekedem.*
- akkor** ♦♦♦ mutató hsz
1. Az említett időben. *Amikor ezt tanultuk, akkor éppen hiányzott.* 2. Abban az esetben. *Ha telefonálsz, akkor megmondom.* 3. (bizalmas) Ennek következményeként. *Jelest kaptál, ugye, akkor most örülsz?*
- akkora** ♦♦♦♦ mutató nm
1. A szóban forgóhoz hasonló, illetve azzal egyező nagyságú. *En is akkora darabot kérek, mint ő.* 2. Olyan nagy, hatalmas. *Akkorát estem, hogy még mindig fáj a lábam.*
- akkumulátor** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja
Vegyipari energiát villamos energiává átalakító áramforrás. *A gépkocsi akkumulátorral működik. Kimerült az akkumulátor, fel kell tölteni.*
- akna**¹ ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Földbe vajt szabályos üreg. *A vízgyűjtő akna a ház mellett van.* 2. Felvonó számára kiképzett üreg. *A lift aknájának a szellőzését is meg kell oldani.* 3. Bányába levezető, földbe vágott járat. *A régi akna beomlott.*
- akna**² ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Űtődésre robbanó lövedék. *A házukat eltalálta egy akna.* 2. Előzetesen elhelyezett robbanószerkezet. *A harckocsi aknára futott, és felrobbant.*
- aknamező** ♦♦ fn
Aknákkal betelepített terület. *A frontszakasz déli része aknamező, veszélyes rálépni.*

akó ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Régi úrmérték, kb. fél hektoliter. (Jelzőként:) *Két akó bor van még a tavalyiból.*

akol ♦♦ fn *aklok, aklot* vagy ~t, *akla* vagy ~ja

Állatok, elsősorban juhok számára körülkerített hely. *A puli betereelte a birkákat az akolba.*

ákombakom ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

Nehezen olvasható írás, betű. *Az öregember nagy ákombakomokkal írt levelet a fiának.* (Jelzőként:) *Ákombakom betűk vannak a füzetben.*

akrobata ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A közönséget erő- és tornagyakorlatokkal szórakoztató cirkuszi művész. *A vándorcirkusz műsorában elsőként az akrobaták léptek fel.*

akt ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Meztelen emberi testet művészi módon ábrázoló rajz, festmény, szobor, fénykép. *A képzőművészet minden korszakában rajzoltak, festettek, formáztak aktot.*

akta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hivatalos irat. *Az ügyintéző asztalán feldolgozásra váró akták kötegei sorakoztak.*

aktív ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (személy), aki cselekszik. *Aktív szereplője az eseményeknek. Még mindig aktív sportoló, indul a versenyeken.*
2. Erőteljes. *Barátai aktív támogatásával jutott el a világ másik végére.* 3. Tényleges állományban lévő, nem nyugdíjas (dolgozó). *Szülei még aktív dolgozók.* 4. Használatban levő. • *Aktív szókészlet* vagy *szókincs*: az a szókincs, amit nemcsak megért, hanem használ is az ember. *Sokat megérték németül, de az aktív szókincsem még mindig elég kicsi.* 5. • *Aktív szén*: jól vegyülő, erős megkötő tulajdonságú szén. *Bélfertőzés ellen jó orvosság az aktív szén.* 6. A kiadásnál több bevételt felmutató. *A külkereskedelem aktív mérleget mutat.*

aktus ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Cselekedet, művelet. *A hivatalos aktust multság követte.* • *Nemi aktus*: közösülés. *Létezik olyan fogamzásgátló gyógyszer is, amelyet a nemi aktus után lehet alkalmazni.*

akupunktúra ♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

Távol-keleti eredetű tűszúrásos gyógymód. *akupunktúrával kezelik a fejfájása ellen.*

akvarell ♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

Vízfestékkel készült kép. *Szeretne egy szép akvarellt a szobája falára.*

akvárium ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Halak, vízinövények mesterséges tartására való üvegfalú medence. *Az akváriumot rendszeresen tisztítani kell.*
2. Víziállatokat és -növényeket bemutató intézmény. *Az állatkerti akváriumban ritka tengeri élőlényeket láttunk.*

alá I. ♦♦♦♦ nu

1. Valami alatt levő helyre. *Az eső elől egy fa alá menekültek.* 2. Település déli széléhez. *A főváros alá húzódtak a csapatok.*
3. A megjelölt címre, helyre. *A Rákóczi út 5. alá küldte a levelet.* 4. A megadott szintnél alacsonyabbra. *0 fok alá süllyedt a hőmérséklet.* 5. Valamilyen alárendelt helyzetbe. *Közvetlenül a minisztérium irányítása alá került az intézet. Felügyelet alá helyezték a fiatalembert.*

alá II. ♦♦ hsz (rég, népi)

1. Lefelé. *Hegynek alá mentünk.* • *Fel s alá*: fel-alá; fel, le. *Fel s alá sétált egész nap.* 2. Lent. *Arra alá legelt a nyáj.*

alá III. ♦♦♦ ik

1. Valami alatt levő helyre. *Alábukik, aláfekszik, alámerül.* Ezen a helyen merültek alá a bűvárok. 2. Alul vagy alulról végezve. *Alágyújt, alákanyarít, alátámaszt.* Alá kell támasztani a rogyadozó házat. 3. Lefelé irányulva. *Aláhull, alászáll, alátekint.* *Tekints alá a városra, láthatod az éjszakai fényeket!* 4. A ténylegesnél kevesebbre, kisebb értékűre. *Alábecsül, aláértékel.* *Ne becsüld alá a képességeidet!*

alabárd ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (rég)

Hosszú nyelű vágó- és szűrőfegyver. *Az örök alabárdot tartottak a kezükben.*

alabástrom ♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. Márványszerű kristályos gipsz. *Ez az egyiptomi szkarabeusz valódi alabástromból készült.* (Jelzőként:) *Egy alabástrom aktszobor tűnik ki fehérségével a kiállított tárgyak közül.* 2. (választékos) (Jelzőként:) Sima, fehér. *Alabástrom nyakú szép nő ült vele szemben.*

alacsony ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Kis növéssű, függőleges irányban kis méretű. *Alacsony ember, nem éri fel a szekrény tetejét. A nappaliban alacsony dohányzóasztal áll.* 2. A kívánatos mértéket el nem érő. *Alacsony a vérnyomása. Alacsony fizetése van.* 3. Finomabb erkölcsi érzék nélküli személyre jellemző. *Alacsony indulatokat táplál ellenfelével szemben.*

aláfestés ♦♦ fn –, ~t, ~e

1. (Olaj)festmény alapozási eljárása, illetve a festés legalsó rétege. *Az aláfestéssel már készen van.* 2. Valaminek zenével, illetve érzelmi, hangulati elemekkel való kísérése, színezése. *A film romantikus hangulatát jól szolgálta a zenei aláfestés.*

alagsor ♦♦♦ fn

A földszint alatti szint. *Az alagsorban van a mosókonyha.*

alagút ♦♦♦♦ fn

1. Vasút, vízfolyás föld alatti átvezetésére való építmény. *A vonat áthalad a sötét alagúton.* 2. Föld alatti folyosó. *Rábukkantak a vár alatt húzódo titkos alagútra.*

aláhúz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szó, szövegrész alá kiemelésül vonalat húz. *A megtanulandó szövegben aláhúzta a lényegét.* 2. Hangsúlyozottan, kiemelten mond valamit. *Beszédében aláhúzta az egységes felfogás fontosságát.* 3. (választékos) Lefelé húz valakit, valamit. *Az örvény aláhúzta a fuldoklót.*

aláír ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamely szöveg végére, az utolsó sor alá odairja a nevét. *A levelet nemcsak géppel, hanem kézzel is illik aláírni. A jobb sarokba ird alá a neved!* 2. Ilyen módon hitelesít valamit, elismeri valaminek az érvényességét, illetve felelősséget vállal valamiért. *A környezetvédelmi egyezményeket minden államnak alá kellene írnia. Csak akkor fizetik ki az útiköltséget, ha az igazgató aláírja a kérvényedet. Ha ennyit hiányzol a főiskolai előadásokról, a tanár nem fogja aláírni a leckekönyvedet, és nem lesz érvényes a féléved!* 3. (bizalmas) Hivatalos iratok aláírásával van elfoglalva. *Egész nap csak aláír. Hiába adtam be ma a papírjaimat, a gazdasági osztályon csak kedden és csütörtökön írnak alá.* 4. Neve és adatai feltüntetésével igazolja, hogy egyetért valamely szöveg tartalmával. *Sokan aláírták a tiltakozást a készülő törvény ellen. Vannak, akik elvből vagy lustaságból soha nem írnak alá semmit.* 5. (bizalmas) Helyesnek tart valamit, egyetért valamivel. *Hiába állítod, hogy jó lesz így, ezt én nem írom alá!* A vitában rendszerint Péternek adok igazat, amit ő mond, én is aláírom.

alája ♦ személyragos hsz **alá**

Valami, valaki alá. *Alacsony az asztal, nem fér alája a szék.*

alak ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Térbeli megjelenési forma. *Az épület alakja kissé szokatlan.* 2. Emberi testalkat, természet. *Szép az arca, de az alakja rossz, mert elhízott.* 3. (bizalmas) Személy, különösen férfi. *Két ismeretlen alak szólította meg. Ki ez az alak?* 4. Irodalmi műben, művészeti alkotásban ábrázolt személy. *A dráma alakjai élethűek.*

alakít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Más alakúvá, formájúvá tesz valamit. *A síkidomot ötszögge alakítja. Divatosá alakította a ruhát. A vízi erőmű a mozgási energiát elektromos árammá alakítja.* 2. (választékos) Valakinek, valaminek fejlődését segíti. *Jellemét alakítja, ha több dolgot kipróbál.* 3. Színészileg megjelenít valakit, valamit. *Hamletet alakította a színházban.* 4. Szervezéssel létrehoz valamit. *Bizottságot alakítottunk érdekeink védelmére.*

alakoskod|ik ♦♦ ige ~ni

1. Kétszínűen viselkedik. *Még a barátai előtt is alakoskodott. Olyan régóta alakoskodik, hogy lassan maga sem tudja, milyen is valójában.* 2. (népi) Maskarának öltözik; betlehemes vagy farsangi alakos játékban vesz részt. *Farsangkor a faluból többen is maszkot és álruhát öltve alakoskodtak.*

alakul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Alakot ölt, (szervezett) formát nyer. *Már alakul az elképzelése a jövőről. Új irodalmi társaság alakult.* 2. Valamivé alakul: más alakot ölt. *A beszélgetés egy idő után értekezletté alakult.* 3. Bizonyos irányba változik, módosul. *A körülmények úgy alakultak, ahogy terveztük.*

alakulat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Katonai egység. *Minden alakulatot mozgósítottak.*

alakzat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (választékos) Valaminek (látható) egységes képe, alakja. *Az őskori koponyák alakzata eltér a maiakétól.* 2. (A geometriában:) A vonal, a síkidom és a test valamelyike. *Milyen mértani alakzat keletkezett a transzformáció során?* 3. (A retorikában:) A szokásostól eltérő kifejezésmód, (költői) stíluseszköz. *A leggyakoribb stilisztikai alakzatok: a szóismétlés, a halmozás, a kérdés és a felkiáltás.* 4. Felvonulási rend. *A harci egységek zárt alakzatban vonultak.*

alamizsna ♦♦♦ fn -, ~t, ~ja (gyakran rosszalló)

1. Csekély, általában pénzbeli adomány. *Alamizsnát ad a koldusnak.* 2. Megalázóan csekély anyagi juttatás. *Valódi segítség helyett alamizsnát kapott. Inkább ingyen dolgozik, mint alamizsnáért.*

alamuszi ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Leplezetten rosszindulatú. *Alamuszi képpel hallgatott.*

alantas ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Nemesebb érzések iránt érzéketlen. *Az állatokat kedvtelésből kínozni alantas szórakozás.* 2. Alacsonyabb társadalmi értékű. *Sok országban a bevándorlókkal végeztetik el az alantas munkát, például az utcasöpést.*

alany ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (Nyelvtani fogalomként:) A mondatnak az a része, amely megjelöli azt, akiről, amiről az állítmánnal mondunk valamit. *Húzd alá egy vonallal a mondat alanyát! Ennek a mondatnak az alanya a kutya, állítmánya pedig az ugat.* 2. (Filozófiai fogalomként:) Tudatos lény. *Az alany a megismerő, gondolkodó, tudattal, akarattal bíró lény, az „én”.* 3. (A tudományos nyelvhasználatban:) • *Kísérleti alany:* kísérletnek, új eljárásnak alávetett élőlény. *Kísérleti alanyokat keresnek egy pszichológiai kutatáshoz.* 4. (bizalmas) Olyan személy, aki eltűr, elvisel valamit. *A gyerekek általában jó alanyok, könnyű banni velük riportkészítéskor is.* 5. Még oltatlan facsemete. *Termő hajtást olt az alanyra.*

alap ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Építménynek földre süllyesztett alsó része, amelyre épül. *Már lerakták a ház alapját.* 2. Az a szín, amelyből a többi szín kiemelkedik. *A ruhája fehér alapon piros pöttyös.* 3. Rendelkezésre álló pénzösszeg. *A biztosítási alap a befizetők pénzéből képződik.* 4. Bizonyítható tény, adat. *Feltételezése minden alapot nélkülöz.* 5. (A geometriában:) A síkidomok alsó oldala, a

testek alaplapja. *A magasság merőleges az alapra.* **6.** (A matematikában:) Az a szám, amelyen a műveletet el kell végezni. *Az alap a 4 lesz, ennek vegyük a 6. hatványát!* **7.** A legfontosabb tényező. *A rend alapja a rendszeresség.* • *Alapjában vagy alapjaiban rendül meg:* a lényegében. *A sajtószabadság korlátozásával alapjaiban rendül meg a demokrácia.* **8.** *Valamilyen alapon:* e szempont szerint. *Elvi alapon vitatkozik.* | (Névtűszerűen:) *Valami alapján:* ebből kiindulva. *Tehetsége alapján sokra viheti.*

alapfok ♦♦ fn

1. (Nyelvtanban:) A melléknév nem fokozott alakja. *A szép alapfokban van, középfokban: szebb, felsőfokban: legszebb.* **2.** Az alapismeretek szintje. *Csak alapfokon beszél angolul. Ennyit már alapfokon is tudni kell.*

alapfokú ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~ja

1. (Nyelvtanban:) *Alapfokú melléknév:* olyan, amelyen nincs rajta a középfok vagy a felsőfok jele. *A nagy alapfokú melléknév, a nagyobb középfokú, a legnagyobb felsőfokú.* **2.** Alapozó, kezdő. *A kisvárosokban is van alapfokú művészeti iskola. A bátyám alapfokú eszperantó nyelvvizsgára készül. A nagymama is elvégzett egy alapfokú számítógép-kezelői tanfolyamot.*

alapít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Kezdeményezőként létrehoz valamit. *Egyik barátjával vállalatot alapított.* • *Családot alapít:* megházasodik. *Fiam, már harmincéves vagy, ideje családot alapítanod!* **2.** *Valamire alapít:* rá épít, vele megokol. *A bíró a szakvéleményre alapította ítéletét.*

alapítvány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A kezdeményező által meghatározott közcélra fordítható vagyon. *Alapítványt hozott létre a fogyatékos gyermekek támogatására. Az alapítványra befolyt pénzből tehetséges fiatal művészeket támogatnak.*

alapkő ♦♦♦ fn

Középület építésének a megkezdését jelképező üreges kő, melybe az alapító okiratot elhelyezik. *Ő rakta le ünnepélyesen az iskola alapkövét.* (átvitt) *Valaminek az alapköve:* szilárd, biztos alapja. • *Leteszi vagy lerakja valaminek az alapkövét:* megalapít valamit. *A Magna Carta szerkesztői rakták le a modern szabadságjogok alapkövét.*

alapos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Kellő alapú, megalapozottságú. *Alapos a gyanú, hogy ő a tettes. Alapos oka van rá, hogy ne adjon hitelt a hallottaknak.* **2.** Minden részletre kiterjedő. *Alapos vizsgálatot tartottak az intézményben.* **3.** Olyan (személy), aki kötelességét lelkiismeretesen végzi. *Alapos ember, jól dolgozik.* **4.** Jelentős mértékű, fokú. *Az üzlet alapos átalakításra szorul. Alaposan megfázott.*

alapoz ♦♦♦ ige ~ni

1. (Építményt) alappal ellát, készíti az alapját. *Már alapozzák az új szállodát.* (átvitt) *Alapozza a karrierjét.* **2.** (Falat, vásznat) alapozófestékkel vagy egyéb anyaggal bevon. *Végleges festés előtt a felületet alapozni kell.* **3.** *Valamire alapít. Állítását tényekre alapozza.*

alaprajz ♦♦♦ fn

Vízszintes keresztmetszeti (vázlatos) rajz. *A lakást még nem látta, csak az alaprajzát.*

alapszín ♦♦ fn

1. A színek hét látható színe közül az egyik. *A szívárvány az alapszínekből áll.* **2.** Azoknak a színeknek az egyike, amelyeket más színekből nem lehet kikeverni. *A sárga, a vörös és a kék a három alapszín.* **3.** Uralkodó, meghatározó szín. *A berendezés barna alapszínét jól élelénkíti a piros és sárga lakástextilek.*

alaptalan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Alap nélküli. *Alaptalan a gyanúja, hiszen nem tudhat semmit. Alaptalanul haragszik rám, nem tettem ellene semmit.*

alapul ♦♦♦♦ ige ~ni

Valamely lényeges feltételből következik, rá támaszkodik. *Kutatási eredményei kísérleteken alapulnak. Véleménye tényeken alapul.*

alapvető ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en

1. Valami alapjának tekintett. *A kutatásban az alapvető munkát a professzor végezte.* **2.** Legfőbb, lényegbevágó. *Alapvető kérdés, hogy elhiszük-e, amit mond.*

álarc ♦♦♦♦ fn

Az arc elrejtésére, illetve védelmére való eszköz. *A bálban mindenki álarcot viselt. A tűzoltók álarccal védik arcukat mentés közben.* (átvitt) *Valaminek az álarcában:* azt színlelve. *A becsületesség álarcában megtévesztette barátait.*

alárendel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valaki vezetése alá helyez valakit, valamit. *Az új részleget a főmérnök közvetlen irányításának rendelték alá.* **2.** Háttérbe szorít valamit. *Egyéni érdekeit alárendeli a közösség céljainak.*

alászolgája ♦ mondatszó (rég)

(Köszönésként:) Alázatos szolgája (vagyok önnek, önöknek). *Mennem kell, uraim, alászolgája.*

alátét ♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

1. Valami alá védőnek tett tárgy: kistányér, illetve üvegből, papírból, textiltől stb. készült korong vagy téglalap. *Tegyélt alátétet a kávéscsésze alá, nehogy foltot hagyjon az abroszon! Jobban tudsz írni, ha a papír alatt alátét van.* **2.** (Műszaki használatban:) Valami alá védőnek vagy rögzítésként helyezett tárgy. *Alátéttel használd a csavart, úgy jobban fog!*

alatt ♦♦♦♦ nu

1. A jelzett szintnél alacsonyabb helyen. *A mélyföld a tenger szintje alatt helyezkedik el.* • *Egy fedél alatt:* együtt. *Egy fedél alatt élünk, mindenkinek ki kell vennie a részét a házimunkából!* | *A föld alatt:* a sírban. *Nagyszülei már mind a föld alatt*

nyugosznak. **2.** A településnek a vízfolyás irányában lenti, illetve déli szélénél. *Pest alatt a Dunán szoktak evezni.* **3.** A jelzett helyen, címen. *A Váci utca 6. szám alatt lakik.* **4.** A jelzettel alacsonyabb szinten. *20 fok alatt van a hőmérséklet. Eredményei az átlag alatt vannak.* **5.** Valami következtében. *A nagy súly alatt megroppant a földem.* • *Valaminek a terhe alatt:* súlyos következményeinek kitéve. *A gondok terhe alatt összeomlott.* | *Járom alatt nyög:* le van igazva. **6.** Valamely alárendelt helyzetben. *A híres tudós vezetése alatt dolgozott.* • *Valaki keze alatt:* az ő irányításával. *Három inas dolgozik a mester keze alatt.* **7.** A jelzett idő folyamán, időtartamán belül. *Óra alatt is mással foglalkozik. Hogy nem értünk egyet, kiderült a beszélgetés alatt.*

alatta ♦ személyragos hsz

Valami, valaki alatt. *Az alattunk levő lakásban mindig zaj van.*

alattomos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Rejtetten rosszindulatú. *Alattomos ember hírében áll. Alattomos betegsége későn derült ki.*

alattvaló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Valamely hatalomnak alávetett ember. *Hűséges alattvalója a királynak.* **2.** Valamely állam (többnyire királyság) polgára. *Már húsz éve brit alattvaló.* (gúnyos) *Az alattvalók nem örülnek a döntésnek.*

alávaló ♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an

Minden rosszra képes. *Alávaló gazember, nem akarom többé látni.*

alázat ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

Önmehtagadó szerénység. *Mély alázattal borult az uralkodó lába elé. Kellő alázat nélkül nincs is igazi művészi teljesítmény.* (rég.) *Alázattal kér valakit:* alázatosan. *Alázattal kérem felségedet, hogy bocsásson meg!*

alázatos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Saját alárendelt, függő helyzetét hangsúlyozó (személy). *Idegésítenek az alázatos emberek.* (rég.) *Alázatosan jelentem, megjöttem.* **2.** Alárendelt helyzetét hangsúlyozó személyre jellemző, tőle származó. *Alázatos hangon beszélt az igazgatóval. Alázatos levélben könyörgött neki.*

albatrosz ♦ fn ~ok, ~t, ~a

Fehér tollazatú, fekete szárnyú óceáni viharmadár. *Az albatroszok kitarító vitorlázórepülők. Az albatroszok közül a legnagyobb a vándor albatrosz, kiterjesztett szárnya 3 méternél is hosszabb.*

albérlet ♦♦♦♦ fn

Főbérletől vagy tulajdonostól bérelt lakás, lakásrész, hivatal vagy üzlethelyiség. *Évek óta albérletben lakik egy idős asszony nál.* *A kft. csak albérletbe kapta meg ezt a helyiséget, az épület a tervezőintézeté.*

album ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Gyűjtemény megőrzésére való könyvféle tartó. *Alumba rakja a bélyegeket. A fényképeket albumban gyűjti.* **2.** Színes műmellékletekkel díszített, nagyméretű művészettörténeti könyv. *Művészeti albumot kapott ajándékba.*

álcáz ♦♦♦ ige ~ni

1. *Valaminek álcázza magát:* megtévesztésül, színleg valamilyennek mutatja magát. *Rendes embernek álcázza magát.* **2.** *Megtévesztésül eltakar valamit. Az orrvadászok gallyakkal álcázták a farkascspadát.* **3.** *Valódi érzést, tulajdonságot takargat. Mosollyal álcázza dühét.*

áld ♦♦♦♦ ige ~ani

1. *Hálával emleget valakit, valamit. Még az emlékét is áldja.* **2.** (Népies elköszönésben:) *Isten áldja!:* minden jóban legyen része a továbbiakban.

áldás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (Istentől származó) kegyelem, jóakarát. *Isten áldását kéri tervei megvalósításához.* • *Nincs áldás valamin:* **a)** nem sikerül. *Nincs áldás ezen a munkán.* **b)** bajt hoz. *Nincs áldás az új autón.* **2.** Ima jellegű rövid szöveg. *Elmondja az asztali áldást.* **3.** Jóváhagyás. • *Áldását adja valamire:* jóváhagyja. *Nem adom áldásom erre a tervre!* | *Áldását adja valakikre:* házaságukat jóváhagyja. *Áldását adja a fiatalokra, minden jót kíván nekik.* **4.** (tréfás) (Kifejezésekben:) • *Hull rá az áldás:* szidják. | *Csöstiül jön az áldás:* egymás után érik a bajok.

áldatlan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Kellemetlenséggel, bajjal járó. *Áldatlan állapotok uralkodnak az országban.*

áldomás ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (népi) Megállapodást jelképesen megpecsételő ivás. *Miután megkötötték a vásárt, áldomást ittak.* **2.** (rég.) Pohárköszöntő, jókívánság. *Elmondta az áldomást az új pár egészségére.* **3.** (rég.) Ósmagyar áldozathoz kapcsolódó lakoma. *Áldomást ültek, miután elfoglalták új szálláshelyüket.*

áldoz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamit általában elégetve, szertartásosan felajánl valamely természetfölötti hatalomnak. *Az ósmagyarok engesztelésül vagy hálájuk jeléül lovat áldoztak isteneiknek. Legtöbbször források, fák mellett áldoztak.* **2.** Magasztos dologért önként odaad valami számára nagyon fontosat. *Életét áldozta a szabadságért.* **3.** (választékos) Rendelkezésre bocsát; valaki, valami javára fordít valamit. *Áldozzon öt percet a drága idejéből! Áldozzon a pénzéből a szegényeknek is!* **4.** (Katolikus szertartás szerint) oltáriszentségben részesül. *Először gyónt, azután áldozott.*

áldozat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. A feláldozást kísérő szertartás. *Zeusz kegyeiért bemutatták az áldozatot.* **2.** Az, akit vagy amit feláldoznak. *Az istenségnek szánt áldozat az oltárra kötözve feküdt.* **3.** Az, akit a baj sújtott. *A háború áldozatainak száma ismeretlen.* **4.** Erején felüli megpróbáltatás, lemondás. *Gyermekeiért vállalta az áldozatot.*

alfa ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A görög ábécé első betűje. *A görög betűk közül az alfát tanulta meg először.* (Jelzőként, tudományos szóhasználatban:) Ezzel a betűvel jelölt. *A béta és a gamma szög segítségével számold ki az alfa szöget!* 2. (Kifejezésekben:) Felsorolásban az első. • *Alfától az ómegáig:* elejétől a végéig. *Alfától az ómegáig mindent megtanult, amit a szakmáról tudni lehet.*

alföld ♦♦♦♦ fn

A tengerszint fölött 200 m-nél nem magasabb síkság. *Az alföldeken rendszerint mezőgazdaságból élnek az emberek. Az Alföld: a nagy magyar alföld, a Nagyalföld.* „Lenn az Alföld tengersík vidékin Ott vagyok honn, ott az én világom” (Petőfi S.: Az Alföld).

alga ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Vízben élő, gyökér nélküli, klorofil tartalmú növény. *A „zöld aranyak” is nevezett algát a jövő táplálkozásának egyik alapanyagaként tartják számon.*

algebra ♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

A matematika egyik ága, amely egyenletek megoldásával, műveletek általánosításával és számelmélettel foglalkozik. *Jobban szereti a geometriát, mint az algebrát.*

alibi ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Bizonyíték arra, hogy a gyanúsított a bűncselekmény idején másutt tartózkodott. *Tökéletes alibije van, nem tartóztathatjuk le. A krimiben az alibi megdönthetetlennek látszott.* 2. Kibúvó, ürügy. *Alibiként használja rengeteg elfoglaltságát, hogy ne kelljen találkoznia a rokonaival.* (Jelzőként:) *Alibi munka:* látszólagos, színlelt, tessék-lássék munka. *Ez a négyórás alibi munka nem fárasztja ki túlságosan.* | *Alibi állás:* névleges állás, ahol valójában nem kell dolgozni. *Alibi állással próbálja leplezni az italcsempészést.*

alig ♦♦♦♦ hsz

1. Nagyon keveset, kevésbé. *Alig dolgozik, mindig csavarog. Már alig lát.* 2. Nagyon nehezen. *Alig bírja mozgatni a lábát, annyira megütötte.* 3. Nagyon ritkán. *Alig találkozunk mostanában a régi barátokkal.* 4. Csak megközelítően. *Alig 2 kilós az újszülött, de szép formás.* 5. (Kötőszószzerűen:) *Alighogy, amint. Alig fejezte be a könyvet, már kezdi is a következőt.*

aligátor ♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

Krokodilféle, széles orrú, páncélos hüllő. *Amerikában az aligátort farmokon tenyésztik.*

alispán ♦♦ fn (rég)

A vármegyei közigazgatás választott feje 1950-ig. *„Az alispán a főügyessel s jegyzővel szobájába zárkózott, s kétségen kívül igen fontos tárgyakról beszélgetve...”* (Eötvös J.: A falu jegyzője).

alj ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a (választékos)

Női ruhadarab, amely a testet deréktól lefelé körbefogja. *Az ünnepélyen sötét aljat visel fehér blúzzal.*

aljas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an vagy ~ul

Gátálatlanul gonosz, alattomos. *Ez a gazember aljasul elbánt szegény szomszédjával.*

alkalmas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Valamely követelménynek, helyzetnek megfelelő. *Ez a deszka nem alkalmas könyvespolcnak. Szemhibája miatt nem alkalmas gépkocsivezetőnek. Megvárta az alkalmas pillanatot.*

alkalmasint ♦♦♦ hsz (választékos, kissé régi)

Valószínűleg. *A kísérletet alkalmasint meg kell ismételni.*

alkalmatlan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Nem alkalmas valamire. *Erre a munkára alkalmatlan vagyok. Ez a vastag ceruza írásra alkalmatlan.* 2. Olyan (személy), aki terhére van valakinek. *Az alkalmatlan vendégnek természetesen nem örültek.*

alkalmaz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Felhasznál valamit valamire. *A repülőgépjáratokban sok alumíniumot alkalmaznak.* 2. Felfogad munkára valakit. *Idénymunkára diákokat alkalmaz. Telefonkezelőnek alkalmazták.* 3. A körülményekhez igazít valamit. *Viselkedését a helyzethez alkalmazza. A regényt színpadra alkalmazta. Az esetre a megfelelő jogszabályt alkalmazza.*

alkalmazkod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Igazodik valamihez, valakihez. *Alkalmazkodott a főnökéhez, magatartását neki tetszően alakította. Szemünk alkalmazkodik a fényviszonyokhoz, gyorsan követi változásukat.*

alkalmazott I. ♦♦♦♦ mn, mn-i in ~ak, ~at, ~an

Gyakorlati, tapasztalati. *A nyelv művelés alkalmazott nyelvészeti tudományág, amely az elméleti nyelvtudomány eredményeit a gyakorlatban alkalmazza.*

alkalmazott II. ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~ja

Munkavállaló, dolgozó. *Az állami alkalmazottak fizetési kategóriáit törvény szabályozza. Háztartási alkalmazott egy családnál.*

alkalmi I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~lag

1. Ünnepeyes alkalomhoz kapcsolódó vagy illő. *A fogadáson alkalmi ruhában illik megjelenni. Ő mondja az alkalmi beszédet.* 2. Ritka, előnyös. *Ez igazán alkalmi vétel volt.* 3. Véletlenül adódó, alkalomszerű. *Alkalmi ismerősei megmutatták neki a várost. Csak alkalmi munkát végez. Csak alkalmilag ül autóba, inkább villamossal jár.*

alkalmi II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (kissé régi, bizalmas)

Kedvezményes áron hibás vagy használt árut forgalmazó üzlet. *Alkalmiban vette a cipőjét.*

alkalom ♦♦♦♦♦ fn *alkalmak, alkalmat, alkalma*

1. Valaminek a véghezviteléhez szükséges körülmény, időpont. *Itt a nagy alkalom. Talál rá alkalmat, hogy megmondja a véleményét.* 2. (Ünnepi) esemény. *Készülődik a nagy alkalomra. Az alkalomhoz van öltözve.* 3. (Névtűszerűen:) *Valaminek alkalmából:* valaminek okán, valami miatt. *Születésnapod alkalmából minden jót kívánunk.* | *Valaminek alkalmával:* valaminek idején, időpontjában. *A legutóbbi tárgyalásuk alkalmával sikerült megállapodni.* | *Ez alkalommal:* ezúttal, most, ebben az esetben. *Ez alkalommal nem úszod meg szárazon!*

alkalomadtán ♦♦♦ hsz

Alkalomszerűen, esetenként. *Alkalomadtán meglátogathatnál. Csak alkalomadtán fordulok meg náluk.*

alkat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Testi felépítés. *Tömzsi az alkata.* 2. Lelki sajátságok összessége. *Ideges alkat, pedig ehhez a munkához tökéletes belső nyugalomra lenne szüksége.*

alkatrész ♦♦♦♦ fn

Több részből álló dolognak, gépnek, szerszámnak, szerkezetnek valamely része. *Az öreg autókhoz már nehéz alkatrészt kapni. Apám alkatrészekre bontotta a varrógépet, és végül sikerült megjavítania.*

alkímia ♦ fn -, ~t, ~ja

Vegyészeti jellegű középkori áltudomány. *Az alkímia célja az volt, hogy nem nemes fémekből aranyat állítson elő.*

alkohol ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Színtelen, égető ízű folyadék, etil-alkohol. *Alkohollal fertőtlenítette a sebet.* 2. Szeszes ital. *Ha volánhoz ülsz, ne fogyassz alkoholt!* 3. (A kémiában:) *Alkoholok:* szénhidrogénekből és hidroxilcsoportokból álló szerves vegyületek. *Az alkoholok oxidációjakor aldehidek keletkeznek.*

alkoholizmus ♦♦ fn -, ~t, ~a

Nagy mértékű alkoholfogyasztás, illetve ennek kóros szenvedélye. *Egész családjának az életét tönkretette alkoholizmusával.*

alkonyat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

A besötétedést közvetlenül megelőző napszak. *Alkonyatkor hűvösre fordul az idő.*

alkot ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Folyamatos munkával létrehoz valamit. *Az író egymás után alkotja a remekműveket. A parlament az idén sok törvényt alkotott.* 2. (Tudati tartalmat) létrehoz, kialakít. *Fogalmat alkot eddig ismeretlen dolgokról.* 3. Kitesz, képez valamit. *Egységes csapatot alkotnak.*

alkotmány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Egy állam alaptörvényeinek összessége. *Az állampolgárok jogait és kötelességeit az alkotmány rögzíti.* 2. (népi, régi) Szerkezet. *Mi lehet ez a furcsa alkotmány?* 3. (tréfás vagy rosszalló) Építmény. *A telken álló rozoga alkotmányt leginkább szerszámoskamrának néztük.*

alku ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Szóbeli egyezkedés a két fél számára előnyös megállapodás céljából. *Ez nem lehet alku tárgya.* • *Alkuba bocsát:* adás-vétel, egyezkedés tárgyává tesz valamit. 2. Egyezkedés eredményeként létrejött megállapodás. *Megszegte az alkut. Az eladó és a vevő végre megkötötte az alkut.* • *Áll az alku:* létrejött a megegyezés, érvényes a dolog.

alkudoz|ik ♦♦♦ ige ~ni

Egyezkedik. *A turista hosszasan alkudozott a bazárbeli kereskedővel. A gyerekek azon alkudoznak, melyikük vigye ki a szemetet.*

alkusz ♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég)

Kereskedelmi ügyleteket lebonyolító személy. *Az alkusz feladata, hogy az eladót és a vevőt összehozza, a feltételeket közvetítse.*

alkusz|ik ♦♦♦♦ ige alkudni

Száma kedvező árra törekedve tárgyal az eladóval. *Egy kertés házra alkuszik. (átvitt) Nem alkuszik:* ragaszkodik elveihez, nem enged álláspontjából.

áll¹ ♦♦♦♦ ige ~ni vagy (rég, népi) ~ani

1. Független helyzetben a lábára nehezedik. *A fiú órák óta a kapu előtt áll.* • *Négykézlábra áll:* a négy végtagjára nehezedik rá. *A kisgyerek négykézlábra állva kúszik végig a szobán.* | *Talpra áll:* **a)** feláll. *Állj talpra, megmérem, milyen magas vagy!* **b)** meggyógyul, rendbe jön. *Örülök, hogy végre talpra álltál a sok gond után!* | *Állok elébe (valaminek):* nem ijedek meg tőle, elfogadom. *Minden kihívásnak örömmel állok elébe!* 2. Függetlenül kimagaslik, fölnyúlik. *A ház mellett egy nagy fa áll.* 3. Nem mozog, nem működik. *Vihar előtt sokszor áll a levegő. Éppen áll a villamos. Két napja állnak a gépek.* 4. (Felhasználatlanul) hever, pihen. *Halomban állnak nála a régi újságok. Jó, ha a térsza áll egy kicsit.* 5. (Folyamat, cselekvés) nem halad előre. *Anyagihiány miatt hetekig állt a munka.* 6. Kész állapotban van. *Végre áll a ház.* 7. Folyamatban van. *Napokig állt a bál, jöttek a vendégek a lakodalomba.* 8. Érvényben van. *Akkor áll az alku! Aláírhatjuk!* 9. (Valamilyen helyzetben) van. *Itt állok a nagytakarítás közepén.* • *Harcban áll valakivel:* harcol ellene. | *Arányban áll valamivel:* arányos vele. 10. Kinéz valahogy, illetve valamilyen kifejeletre mutat. *Most úgy áll a dolog, hogy győzhetünk. A csata veszítésre áll.* 11. Valahogyan mutat valakin, illik valakinek. *Szépen áll rajta a ruha. Jól áll neked a piros szín.* 12. Hirtelen jön. *Pénz áll a házhoz.* 13. Múlik valakin. *A főnökön áll a siker.* 14. Összetevődik valamikből. *Ez a gép ócska alkatrészekből áll. Nem csak munkából áll az élet.* 15. Elvisel valakit, valamit. *Ez a kutya nem állja az idegeneket.* 16. (Ígéretet) megtart. *Bízhsz benne, állja a szavát.* 17. Elkezd valamit. *Hétfőn újra munkába áll. A fiú katonának állt.*

áll² ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

Az arcnak a száj alatti kerekded része. *Az állán kisebb szakállt növesztett.* • *Állig fegyverben:* teljesen fölfegyverkezve. *Felsorakoztak a katonák, állig fegyverben.* | *Állig begombolkozik* vagy *begombolkozó:* **a)** nagyon zárt öltözéket visel. *Ebben a szeles időben mindenki állig begombolkozva várja a villamost.* **b)** tartózkodóan viselkedik. *Ki ez az állig begombolkozó, szerény, csendes kislány?*

állag ♦♦♦ fn –, *ot*, *~a* (hivatalos)

Állapot. *Meg kell őrizni az épületeknek legalább a jelenlegi állagát, ha már a felújításra nincs pénz.*

állam ♦♦♦♦ fn *~ok*, *~ot*, *~a*

1. Az ország hatalmi szervezete. *Az állam élén a kormány és szervei állnak.* **2.** Ország. *A magyar állam kiegyensúlyozott viszonyra törekszik a szomszédos államokkal.*

államosít ♦♦♦ ige *~ani*

Állami tulajdonba vesz valamit. *1946-tól a nagyüzemeket fokozatosan államosították.*

állandó ♦♦♦♦ mn *~k* vagy *~ak*, *~t*, *~an*

1. Megszakítás nélküli, folytonos. *Az állandó esőzés elég kellemetlen.* **2.** Tartósan maradó. *A hajónak állandó személyzete van.*

• **Állandó szókapcsolat:** sajátos jelentésű szó szerkezet, amelynek tagjai egységet alkotnak. *Ez a szótár az állandó szókapcsolatokat fekete pöttyel jelöli.* (Főnévi használatban:) *Állandónak azt a mennyiséget nevezzük, amely nem változtatja számértékét, mint például a π (pi).* **3.** *Állandóan:* rendszeresen, ismételten. *Ha állandóan szól a telefon, nem lehet dolgozni.*

állapot ♦♦♦♦ fn –, *~ot*, *~a* vagy (rég) *~ja*

Valakinek, valaminek jellemző létezési módja. *A sebesült súlyos állapotban van. Minden este ittas állapotban megy haza. A ház még jó állapotban van.* (hivatalos) *Családi állapotában változás következett be, férjhez ment. Vagyoni állapotára a bizonytalanság jellemző.* • (választékos) *Áldott állapotban van:* terhes.

állapotos ♦♦ mn *~ak*, *~at*, *~an*

Gyermeket váró. *Az állapotos kismamának rendszeresen kell járniuk orvosi vizsgálatra.*

állás ♦♦♦♦ fn *~ok*, *~t*, *~a*

1. A mozgás szüneteltetése. *Egy kicsit gyalogoltunk, majd 5-10 perces állás következett. A háromnapos állás miatt nem halad a munka.* **2.** Álló testhelyzet. *Rosszul bírja az állást, az évnnyitón mindig elájul. A birkózó állásból indította az újabb akciót.* **3.** Valaminek elhelyezkedése, helyzete. *Érdekes a szeme állása.* **4.** Fejlődési fok. *A tudomány mai állása szerint már meg tudják gyógyítani.* **5.** Részeredmény. *A csapatok 1:1-es állásnál cseréltek térfelet.* **6.** Állandó munkaviszony, alkalmazás. *Sikerült megfelelő állást találnia.* **7.** (Katonai) harcegység helye. *Sikerült felderíteni az ellenség állásait.*

álláspont ♦♦♦♦ fn

1. Elvi magatartás, nézet, felfogás. *Az önkormányzat hivatalos álláspontja szerint nem szabad kivágni az idős fákat az üzletközpont terjeszkedése miatt. Nem lehet eltéríteni az álláspontjától, makacsul kitart a véleménye mellett.* • *Várakozó álláspontra helyezkedik:* egyelőre nem dönt, nem cselekszik. **2.** Az a hely, ahonnan a katonai parancsnokság a harcot irányítja. *A tábornok egy magaslaton jelölte ki az álláspontját.*

állat ♦♦♦♦ fn *~ok*, *~ot*, *~a*

1. Az élőlények egyik fő típusa, melynek idegrendszere, mozgásszervei és érzékszervei vannak. *A teve sivatagi állat. Az állatkerti állatok mesterséges körülmények között élnek.* **2.** Háziállat. *A ház körül mindig tart néhány állatot. Állatok tenyésztésével foglalkozik.* **3.** (rosszalló) Rendkívül durva, elembertelenedett személy. *Ez a kegyetlen állat veri a családját.*

állatkert ♦♦♦♦ fn

Különböző állatfajok bemutatására és tanulmányozására létesített intézmény. *A modern állatkertekben lehetőleg természetes körülmények között tartják a vadállatokat. Az állatkertek egyik fontos feladata a kihalt állatok védelme, szaporítása.*

alleluja ♦♦ isz

Halleluja.

allergia ♦♦♦ fn –, *~t*, *~ja*

1. Az emberi vagy állati szervezetbe kerülő bizonyos anyagokkal szembeni fokozott érzékenység. *Az allergiának számos megnyilvánulási formája van, ezeket a szervezet reakciója szerint csoportosítják.* **2.** A túlzott érzékenység miatt kialakuló kóros állapot, betegség. *Az egyik legsúlyosabb allergia az asztma. Sok embernél okoz allergiát a parlagfű virágpóra, ők nyár végén szénanáthától szenvednek.*

állhatatlan ♦♦ mn *~ok*, *~t*, *~ul*

Olyan, aki gyakran változtat (véleményt, érzelmet, helyet stb.). *Állhatatlan természetű ember, nem lehet megbízni benne.*

állhatatos ♦♦♦ mn *~ak*, *~at*, *~an*

Olyan, aki következetesen kitart valaki, valami mellett. *Állhatatosan kitart barátja mellett.*

állít ♦♦♦♦ ige *~ani*

1. Valamit valahová helyez. *Az íróasztalt az ablak alá állítja.* **2.** Kér valakit, hogy álljon valahova. *A tanító sorba állítja a gyerekeket.* **3.** Megbíz, készletet vagy kényszerít valakit, hogy csináljon valamit. *Éjszakára őrt állítanak. Csalásért állították bíróság elé.* • *Választás elé állít valakit:* választásra készíti, kényszeríti. **4.** Intézkedik, hogy valami létrejöhessen. *Szobrot állítottak a nagy költőnek.* **5.** (Készüléket) szabályozva beigazít. *Mikorra állítottad az ébresztőórát?* **6.** Kijelent, mond valamit. *Azt állítja, hogy találkoztunk már.*

állítólag ♦♦♦♦ hsz

Hírek szerint. *A híres művész fellépése állítólag elmarad. A pajtát állítólag ő maga gyűjtötte fel.*

állkapocs ♦♦♦ fn

1. Az ember, illetve az emlősállatok koponyájának alsó részén levő, az alsó fogsort hordozó erős csont. *A száj zárásakor az állkapocsban és a felső állcsontban levő fogak összeérnek.* 2. Az ember álla. *Eltört az ökölvívó állkapcsa.* 3. Egyes gerinctelen állatok rágásra szolgáló szájszerve. *A puhatestűek és az izeltlábuak állkapocsnak nevezett szerve a táplálék fogva tartásában is szerepet játszik.*

állomány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (Hivatalos) testület, csoport együttes teljes létszáma. *Ő is az állományhoz tartozik. Táppénzes állományba kerül.* 2. Valamiből felhalmozott mennyiség. *Gyarártja a könyvtár állományát.* 3. Élő szervezet egynemű, sajátos anyaga. *Az agyvérzés maradandó sérülést okozott az agyvelő állományában.*

állomás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Vasúti megállóhely, illetve ennek épülete. *Kimentek a vendégek elé az állomásra. Az állomás területén tilos a dohányzás!* 2. Az életben, valamely tevékenységben elért állapot, helyzet. *Életének fontos állomása volt, amikor megházasodott. A munkálatok jelentős állomáshoz érkeztek.* 3. Telep, kirendeltség. *Új meteorológiai állomást építettek.* 4. Rádióadó. *Minden állomást kipróbált rádióján.*

állomásoz|ik ♦♦♦ ige ~ni

(Katonai egység) táborozik, szolgálatot teljesít. *Az ezred a határ menti kisvárosban állomásozott.*

állott ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Állásban meglangyosodott, langyos (folyadék). *Megrándult bokáját állott vízbe mártott ruhával borogatja.* 2. Nem friss, romlásnak indult. *Az állott ételtől gyomorrontást kapott. Ennek a levesnek már állott a szaga.*

állóvíz ♦♦ fn

A szárazföld mélyedéseit kítő víz tömeg, amely a tengerrel nincs összeköttetésben. *Az állóvizek között a legfontosabb képződmények a tavak, de állóvíz a mocsár, a láp is. A mesterséges úton kialakult medencéket, például a halastavakat, bányagödöröket is állóvíznek tekintjük.*

állvány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Fa- vagy fémvázból és pallókból ideiglenesen felépített szerkezet. *A tatarozáshoz állványt emelnek a ház köré.* 2. Lábon álló, rekeszes polc (rendszer). *Könyvei már nem férnek el a régi állványon.* 3. Lábakon álló tartószerkezet. *Állványra erősítette a fényképezőgépet, hogy ne mozduljon el a felvételkor.*

alma ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Rózsaféle gyümölcsfának gömbölyded, húsos, ehető termése. *Az alma nagyon egészséges gyümölcs. Almát reszel a pitéhez.* 2. (szleng) Megvalósíthatatlanság, lehetetlenség. *Alma a dolog, nincs rá egy fillérünk se.*

almárium ♦ fn ~ok, ~ot, ~a (rég)

Fiókos, polcos alacsony szekrény. *Régi porcelánokat őriz az öreg almáriumban.*

almás ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Almával töltött. *Szereti a rétest, de csak az almásat.* 2. Almát tartalmazó. *Egymásra tornyozták az almás ládákat.* 3. Alma nagyságú foltokkal tarkított (ló). *Felpattant almás szőrű paripájára.* 4. (szleng) Érdektelen és tárgyaltalan. *Ez a vita teljesen almás. Mostanra már almás a dolog.*

álmata|g ♦♦ mn ~ok, ~ot, ~on vagy ~ul (választékos)

1. Álmosan tétova, ábrándozó. *Álmatagon néz a távolba. Álmatag mozdulattal igazította meg a haját.* 2. Álmosan bódult, mozdulatlan. *Álmatagon állt szemben velem. (átvitt) A rekkenő hőségben álmatagon terült el a táj.*

álmatlan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. (El)aludni nem tudó (személy). *Az utóbbi időben egyre álmatlanabb, alig alszik egy-két órát.* 2. Az aludni nem tudástól nyugtalan. *Álmatlanul forgolódik ágyában.* 3. Alvás nélkül, ébren töltött (időszak). *Sok álmatlan éjszakám volt a rossz bizonyítvány miatt.*

álmélk|od|ik ♦♦♦ ige ~ni

Meghökkenve csodálkozik. *A meglepő hír hallatán csak álmélkodott.*

álm|od|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Alvás közben álmot lát, álmában átél valamit. *Azt álmodta, hogy tud repülni. A szeretteivel álmodott.* 2. (választékos) Ábrándozik valamiről, vágyakozik valamire. *„Szövölány cukros ételekről álmodik” (József A.: Hazám).* • *Álmodni se meri: nem is sejti, nem reméli. Álmodni sem merte, hogy ő kapja meg a külföldi ösztöndíjat.*

álm|od|oz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Ábrándosan képzelődik. *Arról álmodozott, hogy egyszer körülhajózza a Földet.*

álm|os ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Aludni vágyó, illetve kialvatlan. *Az álmos kisgyerek nyűgös. Álmosan indul munkába.* 2. Az aludni vágyó, a kialvatlan, illetve az egészen még fel nem ébredt emberre jellemző. *Álmos hangon szólalt meg.* 3. Álmosító, egyhangú. *Egy álmos délutánon jobb híján a családi fényképalbumokat lapozgatta.*

álm|os|könyv ♦♦ fn

Babonás magyarázatok gyűjteménye az álmok jelentésének megfejtésére. *Krúdy egyik legnépszerűbb műve az álmoskönyve.*

álm|ok ♦♦♦♦ mn ~ak vagy ~ok, ~at vagy ~ot, ~ul

Alattomosan valaki ellen törő (személy), illetve rá jellemző (viselkedés). *Vetélytársát álmok módon győzte le.*

álm|ól ♦♦♦♦ nu

1. Valami alatt levő helyről. *Bújj elő az asztal alól! A vezér egy terebélyes fa alól figyelte a csatát.* (átvitt) *Buzgólkodása alól csakhamar előtűnt az önzés.* 2. Arról a helyről, ahol a folyó elhagyja a települést. *Budapest alól indultak csónakkal a Dunán.* 3. A település déli részéről. *Az ellenség elvonult Szeged alól.* 4. (Állandó vonzatként:) *Minden szabály alól van kivétel. Mentésítették a büntetés hatálya alól.*

alóla ♦ személyragos hsz

Valami, valaki alól. *Hiányzik alóla az aláírás.*

alom ♦♦♦ fn *almok, almot, ~ja* vagy (népi) *alma*

1. Szalma mint fekhely. *Friss almot terít a jószág alá.* 2. (Állatoknál:) Ugyanaz a fialás. *Ezek a kiskutyák egy alomból valók.*

álmom ♦♦♦♦ fn *álmok, álmot, álma*

1. Alvás közben észlelt kép(sor). *Furcsa álmom volt az éjjel.* • *Álmot lát:* álmodik. *Elmondtam a pszichológusnak, miféle álmot láttam.* | *Álmot fejt:* magyarázza az álm jelentését. *Nem is tudtam, hogy szabad időben álmot fejtesz.* 2. Alvás. *Felverték álmából. Álmában:* alvás közben. *Álmában beszél.* 3. Alvásra való hajlandóság. *Kimegy az álm a szeméből.* 4. Szabadjára engedett képzelet alkotta kép. *A diploma megszerzésével legszebb álma vált valóra. Merész álmokat sző.*

álomszuszek ♦ fn *~ok, ~ot, ~ja* (rosszalló)

Sokat és sokáig aludni szerető ember. *Kelj fel, te álomszuszek! (Jelzőként:) Az az álomszuszek fiam ma is 11-kor bújt ki az ágyból.*

alpári ♦♦ mn *~ak, ~t, ~n* vagy *~an*

1. Faragatlan, parlagi (személy), illetve ilyen személyre jellemző. *Felszállt a villamosra egy alpári fickó, és ordítózni kezdett. Alpári a stílusa. Alpárian viselkedik.* 2. Alacsony színvonalú, silány (hely). *Egy alpári mulatóban énekel.*

alperes ♦♦♦♦ fn *~ek, ~t, ~e*

Az a személy, aki ellen a per folyik. *Az alperesnek feltétlenül szüksége van védőügyvédre.*

alsó I. ♦♦♦♦ mn *~k, ~t, ~*

1. (Leg)alul levő. *Az alsó fiókban van a kesztyű.* 2. Valamely helytől délre levő (terület). *A város alsó részén laknak.* 3. Iskolázatlan, szegény. *Az alsóbb rétegekből származik.* 4. Kiindulást jelentő, alapozó. *Alsóbb fokú iskoláit szülőfalujában végezte. Még alsó tagozatra jár.*

alsó II. ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. (Magyar kártyában:) A legkisebb értékű figura. *Tök alsóval ütötte a kilencest.* 2. Alsóruha, fehérenemű, elsősorban alsónadrág. *Minden nap tiszta alsót vesz.*

alsóház ♦♦♦ fn (rég)

Kétkamarás országgyűlésnek az a része, amely választott képviselőköl áll. *Az alsóház megszavazta a törvényjavaslatot.*

alsós I. ♦♦ mn *~ak, ~at, ~an* (bizalmas)

Alsó tagozatos. *Az alsós diákokat tanító néni tanítja.*

alsós II. ♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

1. (bizalmas) Alsó tagozatos tanuló. *Az alsósoknak egynapos kirándulást szerveztek.* 2. Olyan kártyajáték, amelyben az adu alsó a legerősebb lap. *Egész este alsókat játszottak.*

alszik ♦♦♦♦ ige *aludni*

1. (Élőlény) lecsukott szemmel pihen, miközben tudatos tevékenységei szünetelnek, és szervezete ezáltal felfrissül. *Ágyban kényelmesebb aludni, mint fotelban.* • *Éberen alszik:* nem mélyen, fel-felriadva. 2. Éjszakát tölt, megszáll. *Ha Pestre jön, mindig nálunk alszik.* 3. (választékos) Nyugalomban van. *Télen alszik a Balaton. Alszik a természet a hótakaró alatt.*

alt ♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja*

1. A legmélyebb női énekhang. *Kellemes altja van.* (Jelzőként:) *Alt szólamot énekel az énekarban.* 2. Ilyen szólam. *Az alt a szoprán után lép be.* 3. Ilyen hangú énekes. *Az altok külön próbát tartottak.*

által I. ♦♦♦♦ nu

1. (rég, népi) (Helyen, időn) át. *A fenyvesen által van egy rövidebb út is. Esztendőkön által tartott a háború.* 2. (Valaki) segítségével. *Ismerősei által jutott el külföldre.*

által II. ♦♦♦ ik (rég, népi)

Át. *Általmegye, általtvág, általtvisz. Által kell vágni az erdőn.*

általa ♦ személyragos hsz

Valami, valaki által. *Általam jutott jó álláshoz.*

általában ♦♦♦♦ hsz

1. A dolog egészét tekintve, a részleteket és a kivételeket figyelmen kívül hagyva. *Általában jó a helyzetünk. A gyerekek általában szeretik a gyümölcsöt.* 2. Az esetek legnagyobb részében, majdnem mindig. *Általában hétkor szokott fölkelni. Általában a piacon vásárolok.*

általános I. ♦♦♦♦ mn *~ak, ~at, ~an*

1. Mindenkit érintő, mindenkinek kötelező. *Az általános iskola mindenki számára kötelező. Az általános betegbiztosításért jár az alapellátás.* 2. Az adott helyen mindenkire kiterjedő. *A szónok szavait általános derűtség fogadta.* 3. Sok helyen tapasztalható. *Általános jelenség, hogy az üzletközpontok ünnepnapon is tele vannak vásárlóval.* 4. Nem szakosodott. *Általános orvos az anyja, nem specialista.* 5. (Nyelvtanban:) *Általános névmás:* mindenre, mindenkire érvényes, összefoglaló értelmű névmás. *A bármely, mindenki, akármilyen szavak általános névmások.* 6. Valaminek a legfontosabb elemeit felölelő. *Az általános műveltség megszerzéséhez szükség van érettségire.* 7. (Tudományban:) Az alapfogalmakat, az alapvető törvényszerűségeket tárgyaló. *Általános földrajzot tanul.*

általános II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Általános dolog, jelenség. *Az egyedi és az általános viszonya a tudomány egyik fő kérdése.* 2. (bizalmas) Általános iskola. *Hova jártál általánosba?*

általánosít ♦♦♦ ige ~ani

Általános érvényű következtetéseket von le. *Néhány kirívó eset alapján nem szabad általánosítani.*

általvető ♦ fn ~k, ~t, ~je (népi)

Kettős tarisznya vagy középen átkötött zsák, amelyet vállon átvetve vagy állat hátán keresztbe fektetve használnak. *Az eleséggel tele általvető egyik fele a vándor hátán, a másik fele a mellén lógott.* (Jelzőként:) *Általvető zsákba rakták a rablott holmit.*

altat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Alvásra készíten valakit. *Az édesanya csöndes ringatással altatja gyermekét.* 2. Mesterségesen alvást idéz elő. *Kisebb műtéthez nem altatják a beteget, hanem csak helyileg érzéstelenítik. Idegösszeroppanása után sokáig altatták.*

áltat ♦♦♦ ige ~ni

Alaptalanul megnyugtató, reményt kelteni igyekszik. *Azzal áltatja magát, hogy hűtlen kedvese visszatér hozzá. Környezete azzal áltatja, hogy fölgyógyul súlyos betegségéből.*

alul I. ♦♦♦♦ hsz

Alsó részen, lent. *Főnt a verseskötetek, alul a lexikonok sorakoznak a polcon.* „*Habár fölül a gálya, S alul a víznek árja, Azért a víz az úr!*” (Petőfi S.: Föltámadott a tenger...)

alul II. ♦♦♦♦ nu (-n ragos főnévvel)

1. Valaminél lejjebb. *Térden alul érő szoknyát hord.* 2. Valamilyen szintet el nem érve. *Várakozáson alul szerepelt.* 3. Valaminél kisebb értékben, alacsonyabban. *Értékén alul adta el a zongorát. Rangján alul házasodott.* 4. Valamely korhatár alatt. *A film 18 éven alul nem ajánlott.*

alul III. ♦♦♦♦ ik

Valaminél alacsonyabb helyzetben, mértékben. *Alulmarad, alulfizet, alulmúl.* *A kövér fiú maradt alul a verekedésben. Ne fizess alul a munkát!*

alumínium ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Ezüstös színű, jól formálható könnyűfém. *Az alumínium alapanyaga a bauxit. Az alumíniumot az újságírók egy időben „magyar ezüstnek” nevezték.* (Jelzőként:) *Mi nem használunk alumínium evőeszközöket.*

alvad ♦ ige ~ni

Kocsonyássá válik, majd megdermed. *Már alvad a vér a sebén.*

alvilág ♦♦♦♦ fn

1. (Mitológiában:) A föld mélyében levő birodalom a holtak lelkével. *Az alvilág istenei általában bosszúálló istenek.* 2. (Keresztény vallásban:) A túlvilági szenvedés helye. *Aki bűnöző, az holta után az alvilágba kerül.* 3. A bűnözők társadalmi rétege. *A szervezett alvilág csaknem megközelíthetetlen a rendfenntartók számára.*

ám I. ♦♦♦♦ hsz

1. Bizony, igazán. *Én is láttam ám!* 2. (Érdeklődés felkeltésére:) *Egyszer csak látja ám, hogy közelednek.* 3. (Ellentét kiemelésére:) *Enne ám, de nincs mit!* 4. Hát jó, nem bánom. *Ám legyen, de ne mondd, hogy nem figyelmeztettek!*

ám II. ♦♦♦♦ ksz

De, csakhoggy. *Tetszik, ám nagyon drága.*

amatőr ♦♦♦♦ mn ~ők, ~t, ~ül

1. Nem hivatásos. *Megrendezték az amatőr bűvárok találkozóját.* (Főnévi használatban:) *A film főszerepét amatőrre bízta a rendező. Csak amatőrök vehettek részt a versenyen.* 2. Műkedvelő, nem hivatásos személy által művelt, készített. *Hobbija az amatőr bűvészkedés. Az eseményről mindössze egyetlen amatőr fénykép maradt fenn.* 3. (rosszalló) Silány, gyenge minőségű, alacsony színvonalú. *Ez csak afféle amatőr munka.*

amaz ♦♦♦♦♦ mutató nm (mássalhangzóval kezdődő szó előtt:) **ama**

A. Főnévi

1. (Az az-hoz képest) még távolabbi, egy másik, ismert vagy mutatóval megjelölt személy, tárgy, dolog. *Melyiket választod: ezt, azt vagy amazt?* 2. (Ragozott vagy névutós jelzőként:) Az a másik. *Amazt a házat nézd! Amaz előtt a fa előtt állj meg.* (Ragozatlan jelzőként:) *Amaz utcában van a posta.*

B. Melléknévi

(ritka, régi) (Ragozatlan jelzőként:) Az előzőleg említett (személy, dolog). *Ő is ama nevezetes házban lakott. Ő is amaz évben született.*

amazon ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

1. Ógörög mitológiai asszonyállam tagja. *Az amazonok csatákat vívtak. Úgy védelmezi a rábizott gyermekeket, mint egy amazon.* 2. Félelmet nem ismerő, bátor, harcias nő. *Ez a lány valóságos amazon.*

ámbár ♦♦♦♦ ksz (választékos)

Jóllehet, noha. *Ámbár vállalkozó szellemű, mégis óvatos.*

ámbitus ♦ fn ~ok, ~t, ~a (népi, régi)

Falusi ház udvarra néző oldalára épített, fedett, oldalt nyitott, széles folyosó. *A barokk présház fehér oszlopos, bolthajtásos ámbitusáról szép kilátás nyílik a Balatonra.*

ámbra ♦ fn -, ~t, ~ja

Egy ceffajta sárgásszürke, viasszerű váladéka. *A tenger felszínén és a tengerparton darabokban gyűjthető ámbra régen bájtálok alapanyagául szolgált, ma kozmetikai készítmények illatosítója.*

ambrózia ♦ fn –, ~t, ~ja

Istenek eledele a görög hitregékben. *A görög istenek az Olümposzon ambróziát ettek és nektárt ittak.*

ámde ♦♦♦♦ ksz (választékos)

De, ám. *Szívesen pontot tennék már az ügy végére, ámde nem tudom, hogyan.*

amely ♦♦♦♦ vonatkozó nm (kötőszóként)

(A vele bevezetett mellékmondatban kifejtett tárgyra, dologra stb. utalva:) *Ez az a film, amelyet a múlt héten láttam. Ez az a ház, amelyben azelőtt laktunk.*

amelyik ♦♦♦♦ vonatkozó nm (kötőszóként)

(A vele bevezetett mellékmondatban kijelölt egyetlen személyre, dologra stb. utalva:) *Amelyik tanuló megmondja a helyes választ, jelest kap. Vidd el azt a fényképet, amelyik a legjobban tetszik.* (Birtokos személyjellel:) *Amelyikünk első lesz, jutalmat kap.*

ámen I. ♦♦♦ msz

(Ima befejezéseként:) *Ámen!*: úgy legyen.

ámen II. ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

1. Az esemény vége, utolsó mozzanata. *Az ámenre ért oda.* 2. Végző jóváhagyás. *Kimondta a dologra az áment.*

amerikai ♦♦♦ mn ~ak, ~t, (tréfás) ~ul

1. Az Amerikában, de elsősorban az Egyesült Államokban élő emberek közé tartozó, velük kapcsolatos. *Az amerikai elnököt az állampolgárok választják. Mi a véleményed az amerikai életformáról?* (Főnévi használatban:) *Az amerikaiak gyakran változtatják munka- és lakóhelyüket.* 2. Amerikában lévő, onnan eredő. *Az amerikai szokások egyre jobban terjednek Európában is.*

amfiteátrum ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (rég)

Ellipszis vagy kör alakú, lépcsőzetesen emelkedő nézőterű, nyitott színházépület. *Aquincumban és Óbudán még láthatók egy-egy római kori amfiteátrum maradványai.*

amfora ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Ókori görög vagy római, hosszúkás agyagkorsó olaj, bor, méz stb. tárolására. *Az ásatások során számtalan kisebb-nagyobb amfora is előkerült.*

ami ♦♦♦♦ vonatkozó nm (kötőszóként)

1. (A vele bevezetett mellékmondatban közelebről meg nem határozott dologra utalva:) *Mutasd meg azt, amit hoztál. Ami volt, elmúlt.* 2. Amennyi. *Ami öröme volt benne, most az is odalett.* 3. (Ún. álvonatkozó mellékmondatban, mellérendelt tagmondatok között:) *Sokszor meglátogat, ami jól is esik.*

amíg ♦♦♦♦ vonatkozó hsz

(Kötőszószzerűen, a vele bevezetett mellékmondatban kifejtett idő- vagy térbeli folyamatra, vagy végpontra utalva:) *Addig maradj itt, amíg nem hívlak. Addig sétálok, amíg világos van. Addig hajts, amíg tart a betonút!*

amikor I. ♦♦♦♦ vonatkozó hsz (kötőszóként)

(A vele bevezetett mellékmondatban meghatározott időre, időpontra utalva:) *Ne csengess be, amikor alszanak. Gyere, amikor ráérsz!*

amikor II. ♦♦♦♦ ksz (bizalmas)

Pedig, bár. *Állandóan pénzt kér, amikor tudja, hogy nekem sincs.*

amilyen ♦♦♦♦ vonatkozó nm (kötőszóként)

1. (A vele bevezetett mellékmondatban meghatározott személy vagy dolog minőségére utalva:) *Amilyen az anyja, olyan a lánya. Olyan, amilyen: a) gyenge minőségű b) nem számít, hogy milyen.* 2. (A vele bevezetett mellékmondatban meghatározott személy vagy dolog minőségének fokára utalva:) *Amilyen hideg van télen, olyan meleg van nyáron. Amilyen feledékeny, úgyis otthon hagyja a könyvet.*

amint I. ♦♦♦♦ vonatkozó hsz (kötőszóként)

(A főmondatban meghatározott cselekvésnek a mellékmondatban kifejtett módjára, mértékére utalva:) *Tégy úgy, amint jónak látod. Amint sötétedett, egyre jobban fázni kezdtünk.*

amint II. ♦♦♦♦ ksz

1. Mialatt, miközben. *Amint beszélgettünk, meg is érkezett.* 2. Mihelyt. *Amint valamit megtudsz, telefonálj!*

ámít ♦♦♦ ige ~ani

1. Hazugsággal, teljesíthetetlen ígérettel megtéveszt, félrevezet valakit. *A bátyám folyton azzal ámít, hogy vezethetem az autóját, de még egyszer sem engedett a volánhoz ülni. A reklámok csak ámítják az embert. „A hegy mögött a bitor csik nem ámít, Nem hajnal az, de éjnek követe”* (Kiss J.: Intermezzo). 2. (ritka) Ámulatba ejt, csodálkozásra késztet valakit. *Egy osztálytársnőnk minden héten új műkörmökkel ámít bennünket.*

ámokfutó ♦♦ fn

Súlyos idegrohamában örvongve (és öldökölve) rohangászó személy. *Egy intézetből szabadult ámokfutóval találkozott. Ámokfutóként viselkedik, indulatait nem fékezi.* (Jelzőként:) *Szirénázó rendőrautó ered az ámokfutó autós nyomába.*

amondó ♦♦ mn ~k vagy ~ak, –, – (népi)

Olyan (személy), akinek az a véleménye, javaslata. *Amondó vagyok, lássunk neki a munkának.*

amőba ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Alakját könnyen változtató, egysejtű élőlény. *A mikroszkopikus méretű amőbák nemcsak vízben, de a nedves földben is megélnék.* 2. Kockás papírlapon vonalak húzásával játszott kétszemélyes társasjáték. *Mialatt a tanár magyarázott, a hátsó padban ülők amőbával szórakoztak.*

ámul ♦♦♦♦ ige ~ni

Erősen csodálkozik. *Én csak ámulok, milyen ügyes ez a gyerek.*

amulett ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Valamilyen apróbb tárgy, pl. érem, amelynek segítő erőt tulajdonít viselője. *Nyakában hordja amulettjét.*

amur ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Nagy testű, ízletes húsú növényevő hal. *A Kínában őshonos amurt hazai halastavainkba is betelepítették.*

analógia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos)

1. Különböző dolgok, jelenségek közötti hasonlóság, egyezés. • *Valaminek az analógiájára:* a hasonlóság alapján. *A Gyöngyös melletti üdülőhely, Benepusztá nevét 1930-ban Tátrafüred analógiájára Mátrafüredre változtatták.* 2. Ezen alapuló következtetés vagy eljárás. *Analógiával jutott erre az eredményre.*

ananász ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Pikkelyes héjú, sárgás húsú, zamatos trópusi gyümölcs. *Ebéd után ananász volt a desszert.* „Dudva lenne a dudvák közt az ananász: Kanász marad, akinek a nevelője kanász” (Csokonai Vitéz M.: Jövendölés az első oskoláról Somogyban).

anarchia ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

A központi irányítás hiánya miatti zűrzavar, fejetlenség. *Mátyás halála után az országban anarchia lett úrrá.*

anatómia ♦♦ fn –, ~t, ~ja

Az élő szervezet belső felépítésével foglalkozó tudomány. *Az orvostanhallgatók anatómiát is tanulnak.* (átvitt) *A hatalom anatómiája számunkra nehezen átlátható.*

andalító ♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

Ábrándos, érzelmes hangulatba ringató. *Andalító zenére szeret táncolni.*

andalog ♦♦ ige ~ni

1. Lassan, méltán (gyalogosan) halad. *Ráérősen andalogtak hazafelé.* 2. (választékos, régi) Érzelmes álmodozásba, ábrándozásba merül. *Andalog a kellemes muzsika hallatán.*

anekdota ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

(Ismert) emberekről szóló rövid, csattanós történet. *Baráti társaságban sosem fogy ki az anekdotákból.*

angol ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

A főként Angliában élő, nyugati germán néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Az angol választásokon a konzervatív párt győzött. A legtöbb ember angolul tanul.* (Főnévi használatban:) *Az angolok hazája a kódös Albion. Egy igazi angol ilyet sosem tesz!*

angolna ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kígyószzerű hal. *A Balatonban nem ritka az angolna.* 2. Ennek húsa mint étel. *A füstölt angolna vetekszik a lazaccal.*

angóra ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Egy hosszú selymes szőrű házinyúl fajta, illetve ilyen szőrű kecskefajta gyapjából készült puha, bolyhos fonal. *Gyönyörű pulóverek készülnek angórából.* (Jelzőként:) *Angóra kötötkabátot vett.* 2. (bizalmas) Hosszú selymes szőrű házinyúl. *Az angóra gyapjából fonalat sodornak.* 3. (bizalmas) Hosszú (fehér) szőrű macska. *Ezek a kiscicák nem perzsamacskák, hanem angórák.*

ágy ♦ fn ~ok, ~ot, ~a (népi vagy régi)

Idősebb nőrokon, testvérbátya felesége. *Ágyomtól kaptam ezt a kosár szőlőt.*

angyal ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Isten környezetéhez tartozó képzeletbeli, tökéletes szellemi lény. *Az angyalok kara kíséri a mennybe.* 2. (Elvont fogalom megszemélyesítésére:) *A béke angyala szállt Európára.* 3. (bizalmas) Önzetlen, segítőkész személy. *Angyal vagy, köszönöm!* 4. Ártatlan kisgyermek. *Álmos a kis angyal.* 5. Szép fiatal nő. *A menyasszony egy mosolygós, szőke angyal.* 6. (Kedveskedő megszólításként:) *Ne haragudj, angyalom!* 7. (bizalmas, tréfás) (Felkiáltásként:) *Az angyalát!:* ejha.

animációs ♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

Animációs film: A (mozdulatlan) rajzok, tárgyak életszerű mozgásának illúzióját keltő filmezési technika. *A hagyományos animációs filmekben (rajzfilm, bábfilm, gyurmafilm stb.) a mozgás mozzanatait kockánként rögzítik filmszalagra; a számítógépes, digitális képelőállítás megjelenése óta erre már nem mindig van szükség.*

ánizs ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Ernyős virágú, illatos fűszernövény. *Az ánizs magjából gyógytea is főzhető.* 2. Ennek izesítőül használt termése. *A mézeskalácsba ánizst is tesznek.* 3. (bizalmas) Ánizzsal izesített likőr. *Ánizst kérsz vagy abszintot?*

ankét ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Nyilvános megbeszélés, tanácskozás valamely kérdésről. *Nyelvművelő ankétot tartanak a magyar nyelv hete alkalmából.*

anorák ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Rövid, csuklyás, vízhatlan, szélvédő kabát. *A gátör anorákjába burkolózva ment végig az eső áztatta töltesen.*

antenna ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Elektromos rezgések sugárzására és vételére szolgáló berendezés. *Letört a mobiltelefonom antennája.*

antibiotikum ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Mikroorganizmusok (főleg gombák) által termelt, egyes kórokozókat elpusztító vagy szaporodásukat gátló vegyület. *A penicillin felfedezése óta az antibiotikumok a legfontosabb gyógyszerek közé tartoznak.*

antik ♦♦♦♦ mn ~ok, ~ot, –

1. Az ókori görög és római világgal kapcsolatos. *Az ásatások során feltárt antik romok a történelem számos kérdésére választ adhatnak. „Antik istenség, örökifjú Élet!” (József A.: Rövid óda a kelő naphoz)* 2. Régen készült, művészi értékű. *Örökölt egy szép antik órát.*

antikvárium ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Használt és régi könyveket felvásárló és árusító bolt. *Az antikváriumokban szép, régi metszeteket és térképeket is lehet vásárolni, nemcsak könyveket.*

antilop ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Afrikában és Ázsiában élő, üreges szarvú kérődző állat. *A gazella is az antilopok családjába tartozik.* 2. Az antilop bőre. *Igen finom cipőt és kesztyűt is készítenek antilopból.*

ántivilág ♦ fn (népi, tréfás)

A régi világ, apáink, nagyapáink kora. *Ez még az ántivilágban történt. „Tudja, milyen paradicsom volt ez a legmesszebb ántivilág óta, amire a mi öregjeink öregjei csak visszaemlékeztek?” (Illyés Gy.: Ézsaiás és Jeremiás)*

antológia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Irodalmi művekből válogatott gyűjteményes kötet. *Kedvenc olvasmánya a francia szimbolisták műveiből összeállított antológia.*

anya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, anyja vagy (ritka) ~ja

1. Olyan nő, akinek gyermeke van. *Már két éve anya. Valakinek az anyja:* az, aki a világra hozta. *A barátnőm anyja tanítónő, apja mérnök. Ő a világ legkedvesebb anyja!* 2. (Megszólításként gyermek, vő, meny részéről:) *Anya! Anyám!* 3. Női ős, előd. *Anyáink jobban értettek a háztartáshoz.* 4. Olyan nő, aki gyermeket szülőként gondoz, nevel. *Az árvának anyára van szüksége.* 5. (Apácafőnökő megszólításaként:) *Tisztelendő anya!* 6. Anyaállat. *A nyúltenyésztőnek tíz anyja van.* 7. A csavar orsójára rácsavarható rögzítő rész. *Ehhez a csavarhoz kicsi ez az anya.*

anyag ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. A tudattól függetlenül létező objektív valóság. *A szaktudományok az anyag más-más fajtáival, azok egymástól eltérő mozgástörvényeivel foglalkoznak.* 2. Ennek valamely megjelenési formája. *Ásványi anyagokra szüksége van a szervezetnek.* 3. Feldolgozásra, felhasználásra való nyersanyag. *Anyag hiányában nem tudunk dolgozni. A szobor anyaga bronz.* 4. Ruhaanyag, textil. *Egy szoknyára való anyagot vett.* 5. Tárgyak, általában műalkotások összessége. *A kiállítás anyagát az ország több múzeumból gyűjtötték egybe.* 6. Valamely tevékenység alapját képező ismeretek összessége. *A vita anyagát már előzőleg megkapták a résztvevők.* 7. Tananyag. *Angolból áprilisra átvették az egész évi anyagot.* 8. (szleng) Kábítószer. *Minden pénze elment anyagra.*

anyajegy ♦♦ fn

Az emberi bőrön születéskor is meglévő vagy később kialakuló, állandó jellegű, kisebb barna, feketés vagy vöröses folt, illetve szemölcszerű elváltozás. *Jól áll a húgomnak a kis lencse alakú anyajegy az arcán. Az anyajegyeket időnként meg kell mutatni bőrgyógyásznak, különösen akkor, ha hirtelen megváltoznak.*

anyakönyv ♦♦♦ fn

Személyek adatait tartalmazó hatósági nyilvántartó könyv. *Születésünket, nevünket, házasságkötésünket, esetleg válásunkat, majd végül halálunkat vezetik be az anyakönyvbe.*

anyámasszony ♦♦ fn –, ~t, – (népi, régi)

(Anya vagy idősebb, tiszteletre méltó nő megszólításaként:) *Anyámasszonyt kéreti apámuram. Hova igyekszik, anyámasszony?*

anyányi ♦ mn ~ak, ~t, ~an

Külsőre érett, kifejllett, felnőttnek látszó (lány). *Az az anyányi lány úgy viselkedik, mint egy csitri.*

anyás ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (gyermek), aki rendkívüli módon ragaszkodik az anyjához. *Nem tud társaságba járni, mert a fia nagyon anyás.* 2. Az anyákra jellemzően gyöngéd. *A húsvétra kapott kisnyulat szinte anyás mozdulattal karolta át.* 3. *Anyás csavar:* csavaranyával, menetes fémgyűrűvel ellátott csavar. *Válogasd ki az anyás csavarokat abból a dobozból!*

anyáskodjik ♦ ige ~ni

1. Gondos anya módjára bánik valakivel. *A kislány az óvodában anyáskodik a kisebbekkel.* 2. Túlzottan babusgat, gyermekként kezel valakit. *A nővére még mindig anyáskodik fölötte.*

annyi ♦♦♦♦ mutató nm

1. Olyan mennyiségű, számú. *Annyi tollam van, mint neki. Annyian vagyunk, hogy nem férünk el.* 2. Akkora összegű pénz. *Annyit nem adok érte.* 3. Olyan nagy vagy kis mennyiségű, számú. *Annyi rosszat beszélnek róla.* 4. Az. *Annyi biztos, hogy neki van igaza.* 5. (Határozószóként:) *Annyiban vagy annyiból:* olyan tekintetben, abban a vonatkozásban. *Annyiban igaza van, hogy túl sokan leszünk. Annyiból jó volt a nyaralás, hogy egész idő alatt sütött a nap. Annyira:* a) olyan távolságra. *Az iskola annyira van ide, hogy gyalog járhatok.* b) olyan fokban, mértékben. *Annyira hideg van, hogy megfagy a víz a kannában.*

anyó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Idős asszony. *Az anyó a kemence padkáján melegedik.*

anyóka ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi, kedveskedő)

Öreg néni. *Rözsét gyűjtő anyókéval találkozott az erdőben.*

anyós ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Házastárs édesanyja. *Remek asszony az anyósom, sokat segít az unokák nevelésében.*

anyu ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

(Édesanya családias megszólításaként vagy említéseként:) *Anyu, ne haragudj! Ezt a mellényt anyu varrta nekem.*

apa ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, *apja* vagy (ritka) ~ja

1. Olyan férfi, akinek gyermeke van. *A barátom már húszéves korában apa lett. Te vagy a világ legnagyobb apája! Valakinek az apja: az, aki nemzette. Tegnap az áruházban találkoztam az apáddal.* 2. (Megszólításként gyermek, vő, meny részéről:) *Apa! Apám!* 3. Férfielőd. *Apáink már sok mindent tudtak, amit mi újra tanulunk.* • *Apáról fiúra száll:* nemzedékről nemzedékre öröklődik, hagyományozódik. *Ez a kedves családi hagyomány nálunk apáról fiúra száll.* 4. Olyan férfi, aki szülőként nevel valakit, szülőként gondoskodik valakiről. *Mától fogva ő lesz az apád.* 5. Szaporításra alkalmas hím tenyészállat. *A nyúltenyésztőnek tíz anyája és két apája van.*

apáca ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Női szerzetes. *Van olyan kórház, ahol apácák látják el az ápolói teendőket. Kiskora óta apácák nevelték.*

apacs ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Észak-amerikai indián törzs. *Winnetou az apacsok törzsfőnöke volt.* 2. (rég) Alvilági személy. *Az apacsok a tanyájukon gyülekeztek a büntény előtt.*

apad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Víz) szintje lejjebb száll. *A Duna Budapestnél apad.* 2. Lassanként egyre kisebb, kevesebb lesz. *Az utóbbi időben jócskán apadt a bevétel.* 3. Egyre kisebb mértékben nyilatkozik meg. *Idővel apadt lelkesedése az ügy iránt.*

apály ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A tengerszintmozgás apadó szakasza. *Ha jön az apály, a hajó megfeneklik a sekély vízben.* 2. (választékos) Átmenetileg hanyatló, pangó időszak. *Most a tőzsdén is apály van.*

apás ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (gyermek), aki (jobban) ragaszkodik az apjához. *Mind a két fiú inkább apás.* 2. Az apákra jellemző vagy rájuk jellemzően gondoskodó. *Apásan bánik a szomszéd gyerekkel.* 3. • *Apás szülés:* az apa jelenlétében végbemenő szülés. *Ma már a legtöbb kórházban lehet apás szülést választani.*

apát ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Apátság élén álló szerzetes főpap. *Az egész kolostor életét az apát irányítja.*

apátság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Szerzetesi kolostor a hozzá tartozó birtokkal együtt. *Nevezetes nyelvemlékünk A tihanyi apátság alapítólevele.*

aperitif ♦ fn ~ek, ~et, ~je (választékos)

Étvágygerjesztő szeszes ital. *Aperitifként vermutot kínáltak a vacsora előtt.*

apó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

1. Szeretett, becsült idősebb férfi. *Bem apó a seregével sok csatát nyert.* 2. Nagypapa. *Apó egész délután az unokáival játszott.*

apóka ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi, kedveskedő)

Öreg bácsika. *A vándorlegény találkozott egy ősz, öreg apókával.*

ápol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Betegségében ellát, gondoz valakit. *Ápolja a lázas kisgyermeket.* 2. Rendben, tisztán tart, gondoz valamit. *Gondosan ápolja a kertjét.* 3. Segíti valaminek a fejlődését. *Rendszeresen ápolja a kerti növényeit.* (átvitt) *Ápolja az anyanyelvét.* 4. Igyekszik fenntartani valamit. *Ápolja a rokoni kapcsolatokat. Még mindig ápolja a családi hagyományokat.*

áporodott ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Szellőzetlen, elhasznált, kellemetlen szagú. *Nyissatok ablakot, nagyon áporodott itt a levegő!*

após ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Házastárs édesapja. *Szeret kertészkedni az apósával.*

apostol ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Jézus 12 tanítványának egyike. *Péter apostol megalapította az egyházat.* 2. (választékos) Valamely nemes ügynek lelkes támogatója, buzgó népszerűsítője. *A béke apostolaként megpróbálja összebékíteni a feleket. Az egészséges életmód apostolaként járja az országot.*

apraja-nagyja ♦♦ birtokos személyjeles fn *apraját-nagyját*

A közösség minden tagja, gyerekek és felnőttek együtt. *A család apraja-nagyja összegyűlt a nagyszülők aranylakodalmára.*

apránként ♦♦♦ hsz

Kis részletekben, fokozatosan. *A teljes igazságot csak apránként mondták meg neki.*

aprehendál ♦ ige ~ni (népi)

Néheztel valakire. *A mostoha mindig aprehendál szegény kislányra, bármit csinál is.*

április ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Az év 4. hónapja. *Az idei április nagyon hűvös volt.* • *Április bolondja:* olyan személy, akit április 1-jén beugrattak, illetve akit könnyűszerrel be lehet ugratni.

aprit ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Sok kisebb darabra vág, tördel. *Gyűjtőssá aprítja a tuskókat.* 2. (népi) (Ellenséget) üt-vág, kaszabol. *Bátor vitéz, csak úgy aprítja az ellenséget.*

apró I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. A szokásosnál kisebb méretű. *Apró köveket gyűjtött a tengerparton.* 2. Igen fiatal, még kicsi. *Apró gyerek korában már dolgozott. A homokozó tele van apró gyerekekkel.* 3. Kisebb jelentőségű. *Csak apró hibákat követett el.* 4. *Apróbb-nagyobb:* kisebbek és nagyobbak vegyesen.

apró II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, apraja vagy ~ja

1. Aprópénz. *Nincs apróm, fel kell váltanom ezt az ezrest.* 2. Valaminek az apraja: kisebb méretű darabjai, szemei. *Csak a nagyobb almákat hámozd meg, az aprját hagyd ott!* 3. (Alkalmi főnévként:) *Aprókat lép:* rövideket.

apród ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Uralkodói, főúri udvarban nevelkedő, fegyverhordozói szolgálatot ellátó nemesifjú. *Bornemissza Gergely Török Bálint apródja lett.*

apróhirdetés ♦♦ fn

Apró betűkkel szedett, fizetett rövid közlemény. *Eloolvasom az apróhirdetéseket az újságban. Apróhirdetés útján találtuk ezt a házat.*

aprójóság ♦ fn (népi)

Szárnyas háziállat, illetve ezek csoportja. *Reggel hatkor már megetette az aprójóságot.*

aprólék ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

Levágott baromfi vétagjai, feje és ehető belső részei. *Aprólékból készit csirkepaprikást.*

aprólékos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Az apró részletekre is kiterjedő. *Aprólékos gonddal javítja ki a hibákat. Aprólékosan:* tüzetesen, körültekintően. *A nyomozók aprólékosan átvizsgálták az egész lakást.* 2. (rosszalló) Fontoskodó, kicsinyes. *Ebben az elemzésben elvész a lényeg, túlságosan aprólékos.*

aprómunka ♦ fn

Nagyobb munkához tartozó kisebb-nagyobb műveletek, feladatok sora. *Az unalmas aprómunkát is el kell végezni valakinek.*

aprópénz ♦♦♦♦ fn

Kisebb címletű, általában fém pénz, váltópénz. *Az összes aprópénzem bedobáltam az automatába.*

apróság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Kisebb értékű tárgy, holmi. *Hazafelé menet vásárolt egy-két apróságot.* 2. Kicsi gyerek. *Az apróságok tágra nyílt szemmel bámulták a csillogó karácsonyfát.* 3. Jelentéktelen dolog. *Ilyen apróságon nem érdemes bosszankodni.*

aprószentek ♦ többes számú fn

1. A bibliai Heródes által legyilkoltatott kisdedek. *Az aprószentek mind kétévessel fiatalabb fiúgyermekek voltak.* 2. Ezek katolikus ünnepnapja (dec. 28.). *Az aprószentek ünnepét az V. század óta tartják meg.*

apróz ♦♦ ige ~ni

1. Lábával több gyors mozdulatot tesz. • *Aprózza lépteit:* gyors, apró lépésekkel halad. *Aprózza a táncot:* gyorsan járja. 2. (ritka) Apró darabokra vág. *Petrezselymet apróz a levesbe.*

apu ♦♦♦ fn -, ~t, ~ja (bizalmas, kedveskedő)

(Édesapa családias megszólításaként vagy megnevezéseként:) *Apu még nincs itthon. Mit hoztál, apu?*

ár¹ ♦♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Áru pénzben kifejezett értéke. *Kedvezményes áron vásárol.* • *Mennyi az ára?:* mennyibe kerül? | *Áron alul:* nagyon olcsón. *Csak áron alul sikerült eladniuk a vidéki házukat.* | *Nincs ára valaminek:* keveset fizetnek érte. | *Megadja az árát valaminek:* megfizet, meglakol érte, megkeserüli. | *Nagy árat fizet valamiért:* sok munkát, szenvedést kell érte vállalnia. | *Élete árán:* életét kockáztatva, feláldozva. *Az anyatigris élete árán is megvédi kölykeit.* | *Semmi áron:* semmiképpen. *Semmi áron nem adom fel az elveimet.* 2. A vásárlásra szánt pénz. *Elvesztettem a ruha árát.* 3. (népi) Bizonyos összegnek megfelelő. *Száz forint ára meggyet kért a piacon.*

ár² ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. Áramló víztömeg. *Elsodorta a folyó árja.* • (választékos) *A könnyek árja:* ömlő, patakzó könnyek. 2. Árvíz. *Elönti az ár a falut.* 3. A tengerszint rendszeres emelkedése. *Ár és apály váltogatja egymást.*

ár³ ♦♦ fn ~ak, ~t, ~ja

(Bőr lyukasztására való) hegyes végű szerszám. *A cipészek régen árral lyukasztották ki a bőrt varrás előtt.*

ár⁴ ♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

(Területmértékként:) 100 m². (Jelzőként:) *25 ár földje van.*

ara ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég, választékos)

Menyasszony. „*Jöjjön utolszor szép szeretője, titkos arája, Kund Abigél!*” (Arany J.: Tetemre hívás)

arab ♦♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

1. Az Észak-Afrika és a Közel-Kelet több országában élő népcsoporthoz tartozó, vele kapcsolatos, róla elnevezett. *Az arab írás jobbról balra tart. Az ún. arab számok valójában indiai eredetűek.* (Főnévi használatban:) *Sok arab tanul a budapesti egyetemeken. Arabot tanít a bölcsészkaron.*

árad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Emelkedik a folyó- vagy állóvíznek a szintje. *Árad a Tisza, mindenütt homokzsákokat raknak halomba.* 2. Böven folyik. *Árad a víz az eltört csőből.* (választékos) *Könny árad a szeméből.* (átvitt) *Áradt belőle a panasz.* 3. Nagy tömegben terjed. *A pékségből meleg levegő és jó illat árad az utcára.* 4. Nagymértékben érezhetően, folyamatosan megnyilvánul. *Mindenfelől szeretet áradt feléje.*

áradozlik ♦♦ ige ~ni

Elragadtatással beszél valakiről, valamiről, hosszan dicsér valakit. *Szeptember óta áradozik az új osztályfőnökéről.*

áram ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Villanyáram. *A vihar leszakította a vezetékét, így a környéken egy órán át nem volt áram. Fázisceruzával lehet ellenőrizni, hogy van-e a konnektorban áram.* 2. (választékos) Áramlat. *Bekerült az új eszmék áramába.*

áramlat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Levegő vagy víz áramló tömege. *A tengeri áramlatok közül a legismertebb a Golf-áramlat. Dél felől meleg áramlatok érkeztek a Kárpát-medencébe.* 2. Határozott irányba tartó szellemi felfogás. *Érdeklődéssel kíséri az új szellemi áramlatokat.*

áramlik ♦♦♦♦ ige ~ani vagy áramolni

1. Egy irányba folyik. *A kádból a lefolyóba áramlik a víz.* 2. Vezetékben terjed. *A lakás elektromos hálózatában 220 voltos villanyáram áramlik.* 3. Nagy mennyiségben jut valahova. *Zápor után a nyitott ablakon át friss levegő áramlik a szobába. Csúcsforgalom idején csak úgy áramlik a tömeg a metrójárók felé. A sikeres vállalkozásokba áramlik a pénz.*

aranka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A lucernán és a lóherén élősködő, sárgás színű, csavarodó szárú, levéltelen növény. *Elszaporodott a lucernásban az aranka.*

arany ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Kémiai elem; sárga színű, nem oxidálódó nemesfém. *A tiszta arany nagyon puha anyag.* • *Aranyat ér valami:* nagyon értékes. *Aranyat mos:* folyó vízzel elválasztja az aranyzemcséket az értéktelen közettől. 2. Aranyat tartalmazó ötvözet. *Ez a gyűrű 18 karátos aranyból van.* (Jelzőként:) *Arany ékszert visel.* 3. (rég) Aranyból vert érme. *Egy zacskó arannyal fizetett.* 4. Pénz, kincs, vagyon. *Féltve őrzi az aranyát.* 5. Az 1. helyezés díja. *Sportolóink számos aranyat nyertek az olimpián.* (Jelzőként:) *A kitüntetés arany fokozatát kapta.* 6. Aranyszál. *A koronázási palást arannyal van hímézve.* 7. Az aranyhoz hasonló csillogó szín. *Arannyal fújta be a diót és a fenyőtobozt.* 8. (Jelzőként:) • *Arany élete van:* kellemes, gondtalan, derűs. *Az arany középúton jár:* kerüli a szélsőségeket. 9. (Kedveskedő megszólításként:) *Aranyom!*

arány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Két szám vagy mennyiség viszonya, melyet kettőjük hányadosa fejez ki. *Kettő-egy arányban keveri az anyagot:* az egyikből két részt vesz, a másikkól egyet. *A csapat 4:2 arányban győzött:* négy gólt, illetve pontot szerzett az ellenfél csapatának két góljával, illetve pontjával szemben. 2. Valaminek valamihez viszonyított nagysága, mértéke. *A beadott pályázatok számához képest kicsi volt a hibátlanok aránya.* 3. Arányosság, megfelelő viszony két vagy több dolog között. *Helyre kell állítani a bérek és az árak arányát. Az eredmény nincs arányban a befektetett munkával.* 4. Tárgy, alak részeinek megfelelő, harmonikus viszonya. *A rajztanár megdicsérte az ábrázolt alak arányait.* 5. (Általában nagy) méret vagy mérték. *Lenyűgözik a hatalmas épület arányai. A lakosság létszáma nagy arányban csökken.*

aranybánya ♦♦♦ fn

1. Aranyércet kitermelő bánya. *Nálunk szinte nincs is aranybánya.* 2. Rendkívül jövedelmező üzleti lehetőség. *Aranybánya ez a bolt.*

aranyér¹ ♦ fn

Aranyércet tartalmazó közetréteg. *Aranyérre bukkantak a bányában.*

aranyér² ♦♦ fn

A végbélnyílás körüli visszerek tágulása, gyulladással megbetegedése. *Speciális kenőccsel kezeli az aranyért.*

aranyeső ♦♦ fn

1. Az akáchoz hasonló, május–júniusban nyíló, csüngő, fürtös, sárga virágú magas cserje vagy kisebb fa. *Sok kertben sárgállik ilyenkor nyár elején az aranyeső.* 2. (népi) Az olajfafélék családjába tartozó, tavasszal nyíló, aranysárga virágú cserje. *Márciusban a szobámban virágozott ki az aranyeső rügyező ága.*

aranyfa ♦ fn

Az olajfafélék családjába tartozó, 2-3 méter magas, kora tavasszal, lombfakadás előtt nyíló, aranysárga virágú kerti díszcserje. *Csaknem minden városi kertbe ültetnek aranyfát, mert korán és igen dúsan virágzik. Az aranyfa rügyes ágai meleg helyen, vázában télen is kivirágzanak.*

aranyfedezet ♦ fn

A kibocsátott bankjegyek, fizetőeszközök megfelelő értékű, aranyban lévő fedezet, tartalék. *Az állam aranyfedezete megszabja a bankjegykibocsátás mértékét.*

aranyfüst ♦♦ fn

Nagyon vékony, néhány tizezred milliméter vastagságú aranylemez. *Aranyfüsttel borították a szobrot.*

aranygaluska ♦ fn

Apróra szaggatott és cukros dióval rétegesen lerakva megsütött kelt tészta. *Az aranygaluskához vaníliaöntetet szokott készíteni.*

aranyhal ♦♦♦ fn

1. Kínai eredetű, a pontyfélékkel rokon narancsvörös vagy foltos díszhal. *Aranyhalakat tart egy akváriumban.* 2. Arany színű, csodatevésre képes mesebeli hal. *Az aranyhal teljesítette a halász három kívánságát.*

aranyifjú ♦ fn (rég, rosszálló)

Gazdag, gondtalan, léha életű fiatalember. *Az aranyifjú külföldön költötte el családi örökségét.*

aranyigazság ♦ fn

Bölcs megállapítás, mely minden körülmények között érvényes. *Aranyigazság, amit mondasz. Kötetbe gyűjtötték a filozófus aranyigazságait.*

aranykezű ♦ mn ~ek, ~t, –

Rendkívül ügyes, sokféle munkához értő. *Ajánlok neked egy aranykezű asztalosmestert.*

aranykor ♦♦♦♦ fn

1. Az emberiség boldognak, békésnek vélt őskora a görög és a római mitológiában. *A régi romok között átélte az aranykor hangulatát.* 2. (választékos) Valakinek, valaminek virágzó korszaka. *Erdély aranykoráról Móricz írt regényt.*

aranyköpés ♦ fn (bizalmas)

1. Szellemes vagy szellemeskedő mondás. *A matekfüzet hátuljára gyűjti a tanár aranyköpéseit.* 2. Aranyigazság. *Híres emberek aranyköpéseit írta fel a táblára.*

aranylábú ♦ mn ~ak, ~t, –

Nagyon tehetséges, ügyes (labdarúgó). *Az aranylábú játékos egymás után három gólt lőtt.*

aránylag ♦♦♦♦ hsz

Viszonylag (jól), elfogadhatóan. *Áránylag jól szerepelt a versenyen. Áránylag olcsón hozzájutott egy használt kocsihoz. A karambolt aránylag könnyen megszűzta, megsérült, de nem súlyosan.*

aranylakodalom ♦ fn

A házasságkötés 50. évfordulója. *A nagyszülei aranylakodalmukat ünneplik.*

aranymalinkó ♦ fn

Sárgarigó. *Egy aranymalinkó szállt a cseresznyefánkra.*

arany metszés ♦ fn –, ~t, ~e

1. Egy adott szakasz két részre osztása oly módon, hogy a kisebbik rész úgy arányuljon a nagyobbikhoz, mint a nagyobbik az egészhez. *A művészetben sokszor alkalmazták az arany metszés szabályát.* 2. Könyv szélének (lapjai élének) aranyfüsttel való aranyozása. *Nagy értékű könyvtárában arany metszéssel díszített régi könyvek sorakoznak.*

aranyos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Aranyozott, arannyal díszített. *Az aranyos kannában hozza be a teát.* 2. (rég) Arannyal kivarrt ruhájú. *„Tüstént parancsolá király öfelsége, Tizenkét aranyos vitéz menjen érte”* (Arany J.: Toldi). 3. (választékos) Aranyra emlékeztető színű. *Haján megcsillant az aranyos napsugár.* 4. Kedvesen bájos, szeretetre méltó. *Milyen aranyosak ezek a nyuszik! Jaj, de aranyos vagy!* (Főnévi használatban:) (kedveskedő vagy gúnyos) *Te kis aranyos! Már tud beszélni a kis aranyos.* 5. (bizalmas) Tetszetős, csinos. *De aranyos ez a ruha!*

arany szabály ♦♦ fn

Fontos erkölcsi szabály. *Ezt jegyezd meg jól, ez arany szabály.*

arany vasárnap ♦ fn

1. A karácsony előtti utolsó vasárnap. *Jövő héten már arany vasárnap lesz, igyekezni kell az ajándékvásárlással.*
2. (Határozószó-szerűen:) Arany vasárnapon. *Arany vasárnap gyűjtjük meg egyszerre mind a négy adventi gyertyát.*

arany vessző ♦ fn

1. Átlagosan 1 méter magasra növe, nyár végén virágzó, sárga, fürtös virágzatú évelő növény. *Már virágzik az arany vessző az óvoda kertjében.* 2. (népi) Az olajfélék családjába tartozó, tavasszal nyíló, arany sárga virágú cserje. *Márciusban a rügysző arany vessző a szobában nyílt ki.*

arasz ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A széttárt hüvelyk- és kisujj hegye közti távolság adta népi hossz mértékegység (kb. 20-25 cm). *Van vagy egy arasz a szakállra.* (Jelzőként:) *Nagyjából egy arasz széles deszka kellene.* 2. Nagyon kicsi, alig valamennyi. *Épphogy elkerülték az összeitkőzést: alig egy arasz volt a távolság a két kocsi közt.*

araszol ♦♦ ige ~ni

1. (Hernyó) hátát felgörbítve, majd kinyújtózva jellegzetes haladó mozgását végzi. *Jókora hernyó araszol felfelé a fa törzsén.*
2. Egyszerre csak rövid szakaszokat megtéve, meg-megállva, lassan megy. *Az útakadály miatt a kocsisor csak araszolva halad.*

áraszt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (népi) (Vizet, könnyet) áradni készlet. *„Tavaszi szél vizet áraszt, virágom, virágom”* (népdal). 2. (Levegőt, fényt, szagot) folyamatosan, nagy tömegben kibocsát magából. *A cserépkályha kellemes meleget áraszt. Finom illatot árasztanak esténként a virágzó hársfák.* 3. (választékos) (Személy külső megjelenése vagy szellemi alkotás valamely tulajdonságot, érzést, hangulatot) szembetűnően érzékeltet, nagy hatással kifejez. *Jókedvet árasztott az arca. Nem szeretem ezt a képet, csak úgy árasztja a szomorúságot.* 4. (választékos) *Valamit áraszt valakire, valamire:* bőven ad, gazdagon oszt. *Áraszd reánk kegyelmedet, Istenünk!*

arat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Érett szemes terményt kaszával, sárlóval vagy géppel) levág. *Nyáron aratják a búzát.* 2. Megszerez, elér valamit. *A seregek győzelmet arattak az ellenség felett. Sikert aratott előadásával.* 3. (Betegség, halál) tömegesen pusztít. *A középkori Európában gyakran aratott súlyos járvány a lakosság körében.* 4. (bizalmas) Nagy haszonra vagy nyereségre tesz szert. *Minden vállalkozása után arat. Neked kedvez a lapjárás, ma egész este aratsz.*

árboc ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Hajónak vitorlákkal, jelzőeszközökkel felszerelt magas, vastag rúdja. *Az árboc tetejéről körbekémlelő matróz megpillantotta a száraz földet.*

arc ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. A fej elülső része. *Felém fordította az arcát. Az arcába nevet valakinek:* szemtől szembe kineveti. • *Megmutatja az igazi arcát:* valódi egyéniségét, jellemét. 2. Az orr és a száj melletti húsos rész. *Pirosposztság az arca.* • (választékos) *Arcul üt* vagy *csap valakit:* megpofoz. | *Lángba borul az arca:* elpirul. | *A vér lefut az arcáról:* elsápad.

arcátlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

- Kihívó viselkedésű, durván szemtelen. *Rég láttam ilyen arcátlan viselkedést! Arcátlanul letagadja, hogy ő okozta a kárt.*
- arculat** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (választékos)
Valaminek a jellegzetes külső képe, formája. *Az irodalmi lap meg tudta őrizni addigi arculatát, sajátos jellegét.*
- aréna** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Lelátókkal körbeépített küzdőtér. *A római gladiátorok az életükért küzdöttek az arénában. A cirkuszi aréna mulatságos és lélegzetelállító mutatványok helyszíne.* 2. (szleng) Zajos jelenet, veszekedés. *Ne csináld itt az arénát!*
- árenda** ♦ fn ~k, ~t, ~ja (régí)
Hasznot hozó dolog vagy jog bérlete. *„Most is azon sóhajt és dül-fül magába, Mért nem adhatja az áert árendába”* (Csokonai Vitéz M.: Zsugori uram).
- árfolyam** ♦♦♦♦♦ fn
1. Értékpapírok, részvények tőzsdei ára. *Az OTP-részvények árfolyama folyamatosan magas.* 2. Valutának, devizának a hazai pénznyemben kifejezett értéke. *Az euró árfolyama már 270 Ft fölött van.*
- argó** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Az alvilág, illetve a bűnözők nyelve. *A betörők argója számunkra érthetetlen.* 2. (rosszalló) Idegen és durva szavakkal kevert, igénytelen nyelv(használat). *A fiatalok nyelvhasználatát erősen átszövi az argó.*
- árgus** ♦♦ mn –, ~at, ~an
Szigorúan, gyanakvóan figyelő (szem, tekintet). *Árgus szemmel lesi minden mozdulatát.*
- árgyélus** ♦ mn ~ok, ~t, ~a (régí, népi)
1. (ritka) (Csak a népköltészetben:) Kalandozó, bolondos. *„Az árgyélus kismadár nem száll minden ágra, én sem fekszem minden nap szép paplanos ágyba”* (népdal). 2. (Indulatszóként, bosszúság vagy csodálkozás kifejezésére:) *Az árgyélusát! De a szent árgyélusát, hát ez a köszönet? Ejnye az árgyélusát, de megnőttél!*
- ária** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
Opera vagy más dalmű lírai jellegű része: zenekari kísérettel előadott énekszám. *Szívesen hallgatja a legismertebb áriákat.*
- áristom** ♦ fn ~ok, ~ot, ~a (népi, régí)
1. Kisebb büntetés letöltésére használt helyiség. *Az újoncot fegyelemsértésért áristomba csukták.* 2. Rövidebb szabadságvesztés, elzárás. *Egyheti áristomot kapott.*
- arisztokrata** ♦♦♦ mn ~k, ~t, (ritkán) ~n vagy ~ul
1. Főnemesi származású és rangú (személy). *Arisztokrata hölgyek szokása volt a lovaglás.* (Főnévi használatban:) *Az úri kaszinóba csak arisztokraták léphettek be.* 2. Az arisztokratákra jellemző, előkelő. *Arisztokrata megjelenése van, elegáns és egyenes tartású.* 3. A többiekénél magát különbnek tartó (személy), rá jellemző. *Arisztokrata göggel kezel mindenkit.*
- árkád** ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
Pillérekre, oszlopokra emelt boltív, illetve ilyen boltívek sora. *A hirtelen jött eső elől behúzódott az árkádok alá.*
- arkangyal** ♦♦ fn
1. (Katolikus vallásban:) Magasabb rangú angyal. *Gábrriel az egyik legismertebb arkangyal.* 2. (Tréfás szitokszóként:) *Az arkangyalát!*
- árkol** ♦ ige ~ni
Árkot ás. *A kert végében árkolunk, vízelvezető árkot ásunk.*
- árkus** ♦ fn ~ok, ~t, ~a (régí)
Ívpapír, ív. *A papír mennyiségét régebben árkusban mérték.* (Jelzőként:) *Ez a lap egy árkus nagyságú. A gyerekek szívesen rajzolnak a földre terített nagy árkus papírokra.*
- ármádia** ♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. (régí) Hadsereg. *Besorozták az ármádiába.* 2. (népi) Nagy sokaság. *Egész ármádia vett részt a lakodalmon. Valaminek az ármádiája: halmaza, tömege. A gondok ármádiája szakadt rá.*
- ármány** ♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)
Aljas szándékú szövetkezés valaki ellen. *Gonosz ármány áldozata lett.* „Ki lesz az Én fiam, Ha megejt az ármány?” (Arany J.: Mátyás anyja) • *Ármányt sző valaki ellen:* alattomosan összeszövetkezik ellene másokkal.
- árny** ♦♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a (választékos)
1. A fényforrás (részleges) eltakarásával keletkezett, kevésbé megvilágított rész. *Megpihent az árnyat adó fák alatt.*
2. Árnyékként megjelenő kísértet, szellem. *A holtak árnyai járnak a régi várban. Árnyakkal csatázik.*
- árnyalat** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
1. Színeknek világosabb, illetve sötétebb fokozata, változata. *Kedvelem a kék szín valamennyi árnyalatát.* 2. Kis eltérést mutató változat, fokozat. *Ez a csempé halványabb egy árnyalattal, mint a többi. Az étel egy árnyalattal csipősebbre sikerült a kellesténél. Érzékeny a kifejezésbeli árnyalatokra, a stílus csekély eltéréseire.*
- árnyék** ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
1. Az a terület, amelyet valamely tárgy vagy élőlény eltakar a nap vagy más fényforrás elől. *A fa árnyékot vetett az útra. Árnyékban, naptól védett helyen pihen.* 2. (választékos) Valaminek védelmező és eltakaro közelsége. *Meghúzódik a hatalom árnyékában.* 3. Valami rossznak a bevezetője, fenyegető veszélye. *Előreveti árnyékát a katasztrófa.* • *Az akasztófa vagy a halál árnyékában:* életveszélyben. *Évekig élt az akasztófa árnyékában, végül sikerült a törvény elől külföldre menekülnie. A halál árnyékában sok mindent újragondol az ember.* 4. Bánat, szomorúság kifejezése az arcon. *Szemén sötét árnyék ül.* 5. (választékos) Kísértő, komor emlék. *A múlt árnyéka folyton kísérti.* 6. Valaminek a legcsekélyebb mértéke. *A gyanú, a kétség leghalványabb árnyéka sem fér hozzá.*

árnyékszék ♦♦ fn

Gödör fölé deszkából épült illemhely. *A kert végében rozoga árnyékszék áll.*

árok ♦♦♦♦ fn *árkok, árkot, árka*

1. Talajba készített hosszú mélyedés. *Vetés előtt árkot húzott a magnak. Falun sok helyen árok vezet el a vizet.* 2. Hosszanti irányú lesüllyedés a földkéreg rétegeiben. *Az óceánok alatt számos mélytengeri árok húzódik, a legismertebb közülük a Mariana-árok.* 3. • *Zenekari árok:* a színpad és a nézőtér között, a színpad szintje alatt a zenekar számára kialakított hely. *Mindjárt kezdődik az előadás, már hangolnak a zenészek a zenekari árokban.* 4. Félkör alakú mélyedés a szem alatt. *Mély árok húzódik a szem alatt a kialvatlanságtól.*

aroma ♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Élelmiszernek, élvezeti cikknek kellemes, finom, jellegzetes illata és zamata. *A madártej a vanília aromája teszi igazi csemegévé.* 2. Ízesítő, zamatosító anyag, kivonat. *Rumos aromával ízesítette a süteményt.*

árpa ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Hosszú, szálkás kalászú, főleg takarmánynak termesztett gabonaféle növény. *Már az óegyiptomiak is főztek sört árpából.* 2. Gyulladásos duzzanat a szemhéj szélén. *Árpája csak napok múlva gyógyult meg.*

arra ♦♦♦ mutató nm

1. Abba az irányba. *Inkább arra menj!* 2. Azon a környéken, vidéken. *Nagyon megváltozott minden, régen jártam arra.*

árt! ♦♦♦♦ ige *~ani*

1. Károsan hat valakire, valamire. *A cigaretta árt az egészségnek.* 2. (Tagadó alakban:) *Inkább jót tesz, előnyös, javára válik valakinek, valaminek. Nekem se árt egy kis mozgás. Nem ártana már kitakarítani.*

árt? ♦♦♦ ige *~ani*

• *Valamibe ártja magát:* beleavatkozik. *Ne ártsd magad más dolgába, nem rád tartozik!*

ártalom ♦♦♦♦ fn *ártalmak, ártalmat, ártalma*

1. Káros hatás, illetve annak következménye. *Sok betegséget okoznak a környezeti ártalmak.* 2. Külső hatásra kialakult kóros elváltozás, testi állapot. *A lúdtalp foglalkozási ártalom is lehet.*

ártatlan I. ♦♦♦♦ mn *~ok, ~t, ~ul*

1. Erkölcsileg romlatlan, tiszta. *Az átokfutó gyilkos az ártatlan gyermekeket sem kímélte.* 2. Ilyen személyre jellemző. *Ártatlan tekintete van.* • *Ártatlan képet vág:* úgy tesz, mintha ártatlan lenne. 3. (választékos) Szüz. *Régebben erkölcsi követelmény volt, hogy a menyasszony még ártatlan legyen.* 4. Nem bűnös. *Ártatlanul ítélték el; tehát ártatlanul bűnhődik.* 5. Nem ártó szándékú. *Ártatlan játékot játszanak. Egy ártatlan megjegyzés robbantotta ki a botrányt.*

ártatlan II. ♦♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~ja*

Erkölcsileg nem bűnös, nem ártó szándékú személy. *A bombatámadásban ártatlanok százai veszítették életüket. (gúnyos) A kis ártatlan!* • *Adja az ártatlant:* úgy tesz, mintha ártatlan lenne.

artézi ♦♦ mn *~k vagy ~ak, ~t, ~*

• *Artézi kút:* természetes víznyomásból táplálkozó fúrott kút. *Ez az ásványvíz a közeli artézi kútból származik.* | *Artézi víz:* ilyen kútból nyert (gyógy)víz. *Az orvos tanácsára csak artézi vizet fogyaszt.*

artista ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

A közönséget cirkuszban, mulatóhelyen ügyességi vagy erőmutatványokkal szórakoztató művész. *A porondon ugrószámot mutatott be három artista.*

áru ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Eladásra szánt termék. *A gyár sokféle árut termel.* 2. A kereskedelmi forgalomban levő termékek önálló darabja vagy fajtája. *A boltban csak csomagolt áru kapható.* 3. Közlekedési eszközön szállított tárgyak, anyagok. *A vasút felelősséget vállal az áruért.* 4. • *Áruba bocsát valamit:* a) árul, megvételre kínál. *Összes ingatlanát áruba bocsátotta.* b) pénzért, előnyért feláldoz. *Áruba bocsátotta a függetlenségét.*

árucikk ♦♦♦ fn

A kereskedelmi forgalomban levő termékek egy fajtája vagy darabja. *A mai kereskedelmet az árucikkek bősége jellemzi.*

áruda ♦♦ fn *~k, ~t, ~ja* (rég)

Kisebb üzlet. *A sarki árudában egy ősz hajú, mosolygós néni ül a pult mögött.*

áru! ♦♦♦♦ ige *~ni*

1. Megvételre kínál valamit. *Könyvet áru!* • (rosszalló) *Áru!ja magát:* pénzért felkínálkozik. 2. (Valahol) árusként dolgozik. *Minden szombaton a piacon áru!*

árukkodj!k ♦♦♦♦ ige *~ni*

1. *Árukkodik valakire:* valakinek a mulasztását, vétségét más személynek ártó szándékkal tudomására hozza. *Folyton árukkodik osztálytársaira.* 2. (választékos) *Árukkodik valamiről:* valamely dologra vall. *Mozdulata gyöngédségről árukkodik.*

áru! ♦♦♦♦ mn *~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an*

1. Olyan (személy), aki valakit vagy valamit elárul. *Hegedűst, az áruló hadnagyot az egri vár piacán felakasztották.* (Főnévi használatban:) *Gerébet, az árulót nem fogadták vissza maguk közé a Pál utcai fiúk.* 2. Valamit jelző, sejtető, eláruló (dolog, jelenség). *Áruló nyomokra bukkant a padláson, amelyek azt sejtették, hogy járt ott valaki.*

árus ♦♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

Bódében vagy a szabad ég alatt árusító kiskereskedő. *Az utcai árus hangosan kínálhatja portékáját.*

árusít ♦♦♦♦ ige *~ani*

Rendszeresen árul valamit. *Használt ruhaneműt árúsít a szomszéd utcában.*

árva ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Olyan (gyermek), akinek meghaltak a szülei. *Ötévesen árván maradt. Az árva gyerekek általában intézetben nevelkednek. (Főnévi használatban:) Segélyezi, istápolja az árvákat.* 2. (népi vagy választékos) Társtalan, magányos, magában levő. *Ott maradt árván. Egyetlen árva fűzfa áll a parton.* 3. Szerencsétlen, szánandó. *Jaj, szegény árva fejmenek!* 4. (Nyomósító szóként, főleg tagadásban:) *Nem jár arra egy árva madár sem. Nincs egy árva vasam sem:* semmi pénzem nincs.

árvácska ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Az ibolyával rokon, apró, bársonyos szirmú, sárga, lila vagy kék virágú növény. *Az egyik legkedvesebb kerti virág az árvácska.*

árványhaj ♦♦ fn

Sárgásfehér, selymes, hosszú szálú pázsitfűféle. *Árványhajból kötött bokrétát tűzött a kalapja mellé.*

árverés ♦♦♦♦ fn

Szabályozott menetű nyilvános eljárás, amelynek során a legnagyobb árat kínáló vevő jut hozzá az eladásra meghirdetett tárgyhoz vagy tárgyakhoz. *Értékes festményeket bocsátottak árverésre. Az árverésen régi könyvek kerültek kalapács alá.*

árvíz ♦♦♦♦ fn

1. Megduzzadt folyónak, vízfolyásnak a mederből kilépő és száraz területeket elárasztó vize. *Az árvizek katasztrófákat is okozhatnak, mint például az 1838-as jeges pesti és az 1879-es szegedi árvíz. A falunkban tizenkét házat döntött romba az árvíz.* 2. A folyók áradása, szélsőségesen magas vízállása. *Most erősítik a gátakat a jövő tavasszal, hóolvadás után várható árvíz ellen.*

arzén ♦♦ fn -, ~t, ~je

1. Acélszürke, fémess fényű, kristályos elem. *Az arzén levegő kizárásával hevítve 65 °C-on olvadás nélkül gőzzé alakul. A gyógyszergyártásban is használnak arzént.* 2. Ebből készített erős mérég. *A kút vizében arzént találtak. A gyilkos asszony úgy tette el férjét láb alól, hogy naponta egy kis adag arzént csempészett a teájába.*

arzenál ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (régii) Fegyverraktár. *A katonák az arzenálból kaptak fegyvereket.* 2. Óriási készlet, gyűjtemény. *Valóságos arzenál van a fiókjában rádiókból és tollakból.* 3. Szellemi eszközök tárháza. *A színészi eszközök egész arzenáljával rendelkezik.*

ás ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Talajt (ásóval) feltör. *Egész délután a kertben ásott.* 2. (Gödört, mélyedést stb.) ásással elkészít. *A fának jó nagy gödört ásnak. Árkot ástak a vár köré.* 3. A földből ásással kiemel valamit. *Krumplit ás.* 4. Mélyedésbe rejt valamit. *A magányos tölgyfa alá ásta a kincset.* 5. Ásatást végez, folytat. *Több hónapig ástak a régészek, mire feltárták a középkori templom maradványait.* 6. (választékos) Fokozatosan pusztít. *Kétségbeesés és bosszúvágás a lelkében.*

ásatag ♦ mn ~ok, ~ot, ~on

1. Régi földtani korokban a föld alá került növények, állatok lenyomatát tartalmazó (közet). *Ásatag levélmaradványokra bukkantak.* 2. (választékos) Elavult, idejétmúlt. *Nem lehet eltéríteni ásatag gondolkodásmódjától. Egy láda ásatag holmit őrizget a padláson.*

ásatás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A földre került régi tárgyak szakszerű feltárása. *Móra Ferenc Szeged környékén végzett nagy jelentőségű ásatásokat.*

ásít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Álmosságtól vagy unalomtól) száját tágra nyitva hosszú, mély lélegzetet vesz. *Hatalmasat ásít, mialatt a tanár magyaráz.* 2. (választékos) (Üresen) tátong. *Hirtelen ott ásított előttük a barlang szája. Az érdektelen meccs alatt a lelátó szinte ásított az ürességtől.*

áskálód|ik ♦♦ ige ~ni

Áskálódik valaki ellen: alattomosan rágalmozza, rossz hírét kelti. *Rendszeresen áskálódik munkatársa ellen.*

ásó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Éles, hegyes vaslemezről és fanyélből álló, talajmunkához használt szerszám. *Fogd az ásót, és ásd fel a kertet!* 2. Ennek fémrésze, a nyél nélkül. *Új nyelet farag az ásójába.*

áspis ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Egyiptomi mérgeskígyó. *A hagyomány szerint Kleopátrát egy áspis marta meg.* 2. Európai viperafaj. *Az Európában élő áspis hetven centiméteresre is megnőhet.* 3. (választékos) Gonosz, házsártos, álnok (nő)személy. *Ez az áspis alattomban összeugrasztotta a régi jó barátokat.*

ásvány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Természetes eredetű, egynemű kőzet. *Gazdag gyűjteménye van ritka ásványokból.*

ásványvíz ♦♦♦♦ fn

Természetes forrásból vagy a föld mélyébe fűrt kútból származó, literenként ezer milligrammnál több oldott vegyi anyagot tartalmazó víz. *Magyarország természeti kincsei között fontos helyet foglalnak el az ásványvizek. A különböző betegségek gyógyítására használatos ásványvizeket gyógyvíznek, a forrón a felszínre kerülőket hévíznek, termálvíznek is nevezük.*

ász ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A legnagyobb értékű kártyalap. *Nála van a zöldász.* 2. A legsikeresebb, a legérdekesebb, a legnagyobb befolyású ember. *Ebben a társaságban ő azász.* 3. Visszaadhatatlan adogatás a teniszben. *Egymás után négyászt ütött.*

aszal ♦♦ ige ~ni

(Gyümölcsöt, ritkábban zöldséget) szárítással tartósít. *Szilvát aszal télire.* • *Aszalja magát a napon:* túlzottan sokat napozik.

aszály ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Tartós csapadékhány. *Az aszály nagy károkat okozott a mezőgazdaságnak.*

aszfalt ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Szurokfekete, olvasható, nyúlós útburkoló anyag. *Úthengerrel simítják el az aszfaltot.* 2. Az ebből készült útburkolat. *Beleragadt a cipője sarka a friss aszfaltba. Aszfalton kényelmesebb biciklizni, mint földúton.* (átvitt, a nagyvárosi utca jelképeként:) *Az aszfalton nő fel.*

aszkéta ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A földi dolgoktól elforduló, életét vallási elmélkedésnek szentelő, önsanyargató személy. *Az aszkéta a világtól elvonultan él. A vallásalapító Buddha először aszkétaként kereste a megvilágosodást.* • *Aszkéta módjára él:* kemény testi fegyelemben, önmegtartóztatóan. 2. (Jelzőként:) Aszkétára jellemző. *Aszkéta étellel vezekelt bűneiért.*

ászkok ♦♦ fn ~ok vagy *ászkok*, ~ot vagy *ászkot*, ~ja vagy *ászka*

Fagerendából összerótt állvány, amelyre a borospincében a hordót helyezik. *Két gerendát használ *ászkok*nak.*

aszott ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Fonnadt. *Mi legyen ezzel az aszott krumplival?* 2. Kiszáradt. *Az ilyen aszott földben nem terem meg semmi.* 3. Ráncos, petyhüdt (bőrű). *A töpörödött kis öregasszony aszott karjával magához szorította rég látott unokáját.*

aszpik ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Hús- vagy csontléből készült finom kocsonya. *Aszpikkal vonta be a sonkatekerceset.*

aszpirin ♦♦ fn ~ok vagy ~ek, ~t, ~ja vagy ~je

Fájdalom-, illetve lázcsillapító gyógyszer. *Fejfájás ellen bevett egy aszpirint.*

asszó ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Egy mérkőzés a vívásban. *Megnyerte az összes asszót.*

asszony ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Férjes, özvegy vagy elvált nő. *Már évek óta asszony. Asszonyként is megtartotta lánynevét.* (Jelzőként:) *Asszony lányuk van.* 2. Felnőtt nő. *Egy ismeretlen asszony csöngetett be.* (Udvarias megszólításként:) *Asszonyom!* 3. (bizalmas) Feleség. *Várja otthon az asszony.* • (népi) *Asszonyt visz a házhoz:* megnősül. 4. (népi vagy régi) (Udvarias megnevezésként vagy megszólításként:) *Ágnes asszony, Szabóné asszony, Szabó Györgyné asszony.* (Hivatalos, tiszteletteljes megszólításként rang, beosztás mellett:) *Tisztelt Főorvos Asszony! Kérem képviselő asszonyt, tartsa meg beszámolóját.* 5. Valaminek az asszonya: úrnője. *A ház asszonya fogadja a vendégeket.*

asztag ♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

1. Gabonakévékből rakott nagy, magas, szabályos halom. *Az aratás végén asztagba rakták a búzakévéket.* 2. (Jelzőként:) Ilyen mennyiségű (gabona). *Elcsépeltek egy asztag árpát.*

asztal ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Lábakon nyugvó vízszintes lapból álló bútordarab. *Szobájának legfontosabb bútordarabja egy háromlábú kerek asztal, azon eszik, dolgozik, és kártyázik a barátaival.* • *Fehér asztalnál:* étkezés közben. | *Asztalhoz ül:* evéshez kezd. | *Az Úr asztalához járul:* úrvacsorát vesz, megáldozik. | *Nem az én asztalom:* nem hozzám tartozik, nem értek hozzá. 2. Asztaltársaság. *Meghívja az asztalához az étteremben magányosan vacsorázó barátját is.*

asztalitenisz ♦♦♦ fn

A tenisznek asztalon, kisebb ütőkkel és labdával játszott változata. *Az asztalitenisz szórakoztató játékból izgalmas versenysporttá fejlődött.*

asztalos ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Fából ajtót, ablakot, bútort stb. készítő mesterember. *Asztalost hív, hogy polcokat rakasson a szekrényébe.*

asztma ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Fulladásos köhögési rohammal és légzési görcsökkel járó betegség. *Allergiás asztmája van. Súlyos asztmáját szanatóriumban kezelteti.*

asztrológia ♦♦ fn -, ~t, -

Az égitestek helyzete és a földi események közti összefüggéseken alapuló eszmerendszer, illetve jóslás. *Újabban megint sok híve van az asztrológiának.*

asztronómia ♦ fn -, ~t, -

A világegyetem megismerésével foglalkozó tudomány. *Asztronómiával foglalkozik, felfedezett egy új csillagot is.*

aszú I. ♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Összeaszalódott, fonnadt. *Egészen aszú lett a tőkén hagyott szőlőfürt.*

aszú II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Aszalódottra érett szőlő. *Az aszút október végén szüretelik.* 2. Ebből készült bor. *Világhírű bor a tokaji aszú.*

át I. ♦♦♦♦ hsz

(Vezényszóként:) • *Jobbra át! Balra át!:* fordulj jobbra, fordulj balra.

át II. ♦♦♦♦ nu

1. Valamin végighaladva. *Egy keskeny hídon át jutunk el a szigetre.* 2. Elhaladva valami fölött. *„Holtestemen át Fújó paripák száguldjanak a kivívott diadalra”* (Petőfi S.: Egy gondolat bánt engemet). 3. Valamiben végigmelve. *Az alagúton át jutottak a Lánchídhoz.* 4. Valamin keresztül. *A kulcslyukon át hallgatózik.* 5. Valami közbeiktatásával. *Üvegen át néz. Hallatszik a láрма a falon át.* 6. Valami érintésével. *Budapesten át utazik Fehérvárról Kecskemétre.* 7. Egy bizonyos időtartam alatt. *Egész télen át nem fűtött.*

át III. ♦♦♦♦ ik

1. Egyik helyről a másikra. *Áthajít, áthord, átköltözik. Jövő nyáron át fogunk költözni egy nagyobb lakásba.* 2. Valahol haladva. *Átbújik, átmászik, átsétál. Az egér át tud bújni a kamra szellőzőjén.* 3. Az egyik személytől, csoporttól a másikig vagy a másiknak. *Atad, átjátszik, átpartol. Miért partoltál át az ellenséghez?* 4. Valamilyen anyagon, testen keresztülhaladva. *Átfür, átlő, átszakít. Reméljük, hogy nem szakítja át a gátat a víz.* 5. Behatolva valaminek a részei közé, az anyagába, a testébe. *Átázik, átizzik, átmedvesedik. Ha így esik, át fog ázni a ruhám.* 6. Körös-körül. *Átfog, átkarol, átnyalából. Két kézzel nyalábólod át a vesszőket!* 7. Valamin újból vagy futólag végighaladva. *Átismétel, átolvass, átszámol. Ismételjük át az eddig tanultakat!* 8. Újból, de másképp, más eredménnyel. *Átalakul, átöltözik, átszervez. Úgy tudom, át fogják szervezni az egész hivatalt.* 9. Valamely időszaknak az elejétől a végéig. *Átalszik, átmutat, átvirraszt. Ne aludd át az egész napot, még sok dolgunk van!*

átalány ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Becsléssel megállapított átlagos díj. *Saját gépkocsija használatáért a munkahelyétől átalányt kap. Havonta átalányt fizet a vízhasználatért.* 2. (rég) *Átalányban:* átlagban, átlagosan. *Átalányban 25-30 kilométert tesz meg naponta.*

átall ♦♦♦ ige ~ani (népi)

Restell, vonakodik valamit megtenni. *Átall kölcsönkérni.* (Tagadó formában a köznyelvben is:) *Nem átallod becsapni a barátaidat?*

átcsap ♦♦♦ ige ~ni

1. Hirtelen áthelyez valamit valahova. *A ló hirtelen mozdulattal átcsapta a sörényét a másik oldalára.* 2. Nagy erővel, gyorsan átterjed. *Átcsap a víz a gáton. A tűz átcsapott a szomszéd házra.* 3. Más irányba tér. *Átcsapott jobbra.* (átvitt) *Átcsapott egy új témára.* 4. Az ellenkezőjére vált, más jellegűvé válik. *Egyik végétől a másikba csap át. A mennyiségi változás néha minőségi változásba csap át.*

ateizmus ♦♦ fn -, ~t, ~a

A természetfölötti, a legfelső lény létének tagadása. *Az ateizmus több filozófiai rendszer lényeges eleme.*

átejt ♦ ige ~eni

1. Valamit átejt valamin: úgy ejti le, hogy átjusson rajta. *A kannát óvatosan átejtette a kerítésen.* 2. (bizalmas) Félrevezet, becsap valakit. *Nem számíthatok rá, már többször átejtett.* • (tréfás) *Átejt a palánkon:* becsapja.

átenged ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hagyja, hogy keresztülmenjen valamin. *Átengedték a lezárt területen.* (átvitt) *Átengedték a vizsgán.* • *Átengedi magát valaminek:* hagyja, hogy valami teljesen lefoglalja. *Átengedi magát a fájdalomnak.* 2. *Átenged valamit valakinek:* lemond valamiről a javára. *Átengedte az ülőhelyét az idős embernek.* 3. (Anyag, tárgy) nem akadályozza meg, hogy valami átjusson rajta. *Az üveg átengedi a meleget.* 4. Keresztülfolytat, átereszt valamit valamin. *Átengedi a gyümölcslevet a szűrőn.*

átérez ♦♦♦ ige ~ni

1. Tudatára ébred valaminek, mélyen érez valamit. *Átérezte a helyzet komolyságát és a saját felelősségét.* 2. Azonosul valamely érzéssel, érzelemmel. *Átérti másnak a fájdalmát.*

atilla ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Szűk, fél combig érő, dúsan zsinórozott kabát. *Petőfi korában a hazafiak atillát viseltek.*

átjut ♦♦♦ ige ~ni

1. Sikeresen odaér valahova. *A menekülő átjutott a túlsó partra.* 2. Sikeresen átjut valamin. *Épségben átjutott az ellenséges területen.* (átvitt) *Átjutott a nehézségeken. Végre átjutott az érettségén.*

atka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A pókok osztályába tartozó, apró, ízelt lábú állat. *Súlyos kárt okoztak a méhesben az atkák.*

átkel ♦♦♦♦ ige ~ni

Valamilyen akadályon (rendszerint vízen, hegyen, forgalmas úton) keresztül kisebb-nagyobb fáradsággal átmegy. *Itt nincs híd, kompon kelünk át a Tiszán. A karthágói Hannibál elefántokkal kelt át az Alpokon. A városi főútvonalakon csak a zebrán ajánlatos átkelniük a gyalogosoknak.*

átlag ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Több mennyiség számtani középértéke. *Számítsátok ki a következő számok átlagát! A félévi bizonyítványomban 4,5 volt az átlagom. Átlagban:* átlagosan, a középértéket tekintve. *Átlagban tízen szoktunk lenni edzésen.* • *Átlagon felül:* a közepesnél jobban. *Az osztály átlagon felül teljesített az atlétikai versenyen.* | *Átlagon felüli:* a középszerű mértéket meghaladó. *Átlagon felüli műveltséggel rendelkezik.* 2. (Határozószó-szerűen:) *Átlagban. Átlag tíz órát dolgozik naponta.*

atlasz¹ ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Könyv alakú gyűjtemény térképekből, szemléltető képekből. *Épségben megőriztem általános iskolai földrajzi atlaszomat. Antikváriumban hozzájutott Barcsay Jenő anatómiai atlaszához.*

atlasz² ♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég)

Fényes selyemkelme. *Atlaszból varrott szoknyát és pruszlikot viselt.*

atlasz³ ♦ fn ~ok, ~t, ~a

Izmos férfialakot ábrázoló szobor mint építészeti tartóelem, oszlop. *Kétfelől két atlasz díszíti a kapuzatot.*

átlátszó ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~an

1. Olyan (tárgy, anyag), amelyen át lehet látni. *Az átlátszó függöny nem sötétíti be a szobát. Köveket gyűjtöttünk a hegyi folyó átlátszó vizében.* 2. Finom, vékony. *A nagymama csak ünnepnapokon használta drága, átlátszó porcelán teáscsészéit. Alig merte megfogni a törékeny kislány átlátszó fehér kezét.* 3. (rosszalló) Olyan, hogy rejtett, igazi célja könnyen felismerhető. *Nem csapsz be ezzel az átlátszó kifogással. Senki sem hiszi el átlátszó hazugságaidat.*

átlép ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Egy lépéssel vagy párat lépve átjut valamin, illetve valahova. *A játékszabály szerint nem szabad átlépni a vonalat. Lépd át a küszöböt! Sopronnál léptük át a határt.* • *Átlépi valakinek a küszöbét:* belép a lakásába, meglátogatja. *Úgy fogadott, hogy én bizony soha többé nem lépem át a háza küszöbét!* 2. (bizalmas) Közele helyre (rövid időre) átmegy. *Átlépek egy percre a szomszédasszonyhoz, van egy kis megbeszélőnivalónk.* 3. Más körbe, más szervezetbe lép. *A rendőrségtől átlépett a határőrség szolgálatába.* 4. Valamely időhatáron túlhalad. *Átléptünk a XXI. századba. Nagyapa tavaly lépte át a hetvenet.* 5. Túllép egy megszabott határt. *A bank figyelmeztetett, hogy a hónap végén átléptem a hitelkeretet.*

atléta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Atlétikát űző sportoló. *A híres Diszkoszvető szobor egy ókori görög atléta alakját örökíti meg.* 2. Magas, vállas, izmos férfi. *Valóságos atléta a férjed!* 3. Ujjatlan, kivágott nyakú férfi fehérmemű. *Inge alatt atlétát is hord.*

atlétika ♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

A sportágaknak az a köre, amelybe a futás, gyaloglás, ugrás és dobás, tágabb értelemben ezeken kívül a birkózás, ökölvívás és súlyemelés tartozik. *Az atlétikát a sportok királynőjének is nevezik.*

átló ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Két nem szomszédos csúcsot összekötő egyenes. *Berajzolja a rombuszba az átlókat. A négyzet átlói egyenlő hosszúak és derékszögben metszik egymást.*

átmegy ♦♦♦♦ ige átmenni

1. *Átmegy valahova:* a) Közele megy. *Átmegy a szomszédba egy kis sóért.* b) Csatlakozik valahova. *Átmegy az ellenség táborába.* c) Valami elfogadottá válik valamilyen körben. *A felfedezés átment a köztudatba.* d) Átkerül valahova. *A kastély átment az állam tulajdonába.* e) Más állapotba kerül, más dologban folytatódik. *A szürkület sötétségbe ment át. A kék lilába megy át.* 2. *Átmegy valamin:* a) Keresztülmegy valamin. *Átment az úton és a vizen is.* • *Átmegy a kezén:* hozzá kerül, dolga van vele. *Sok levél ment át a kezén.* b) Valamin túli területre megy. *Biciklivel ment át a határon.* c) Túljut valamin. *Átment a vizsgán.* d) Átél valamit. *Súlyos betegségen ment át.* 3. (Fv bizalmas) *Átmegy valakin:* (betegség, rosszullet) elmúlik. *Megfáztam, de hamar átment rajtam. (Vonzat nélkül:) Fájt a fejem, de már átment.*

atmoszféra ♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. A Földet körülvevő, levegőből álló burok. *Az atmoszféra a Föld legkülső természetföldrajzi övezete.* 2. A légnyomás mértékegysége. *Egy atmoszférával csökkent a nyomás. (Jelzőként:) Két atmoszféra nyomással működik jól.* 3. (választékos) Szellemi légkör. *Kellemes az atmoszféra ebben a társaságban.* 4. • (tréfás) *Van benne egy kis atmoszféra:* becsipett.

átnyalából • ige ~ni

Két karjával erősen átfog valakit, valamit. *A birkózó átnyalábolta és a földre rántotta ellenfelét. Az anya hátulról átnyalábolta a kisfiút, és levette az ablakpárkányról. A kicsik is átnyaláboltak egy-egy halom kihúzott gatz, és hordták szorgosan a komposztgödörbe.*

átok ♦♦♦♦ fn átkok, átkot, átka

1. Indulatból mondott rossz kívánság. *A gonosz boszorkány átkot mondott Csipkerózsikára.* • *Átkot szór valakire:* rosszat, bajt kíván valakinek. | *Átok sújt valakit:* rossz kívánság hatására bekövetkező csapás, szerencsétlenség éri. | *Átok alá helyez valakit:* kiátkoz, kizár az egyházból. *A pápa átok alá helyezte eretnekségeért.* 2. (bizalmas) (Határozói értékű jelzőként:) *Átok rossz: nagyon, átkozottul rossz. Átok rossz ez a film.*

atom ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Kémiai elemeknek vegyészeti eljárással tovább nem osztható legkisebb része. *A hidrogén egy atomja volt Bohr atommodelljének mintája.* 2. Parányi alkotórész. *A régi közösség atomjaira hullott szét.* 3. (bizalmas) Atomenergia. *A tengeralattjárót atom hajja.* 4. (bizalmas) Atombomba. *Attól rettegtünk, hogy ledobják az atomot.*

atomenergia ♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

Az atommagok átalakításakor, hasadásakor vagy összeolvadásakor felszabaduló óriási energia. *Az atomenergia pusztító formában jelenik meg az atombombában és békés, szabályozott formában az atomerőművekben.*

atomerőmű ♦♦♦♦ fn

Atommaghasadások során felszabaduló energiát hasznosító, azt villamos vagy hőenergiává alakító erőmű. *Az atomerőmű általában több atomreaktorból és a hozzájuk tartozó kiegészítő berendezésekből áll.*

átölel ♦♦♦ ige ~ni

1. (Személy) két karjával gyöngéden, szeretettel átfog valakit, valamit. *A fiatalok szerelmesen átölelték egymást. A kisfiú átöleli a nagyapa derekát. A kertbe érkeve a kislány a kedves törökmogyorófájához futott, és átölelte a törzsét.* 2. (választékos) (Tárgy, dolog) körülvesz, átfog valamit. *A lány derekát piros bőrv öleli át. „Bejártam a rónát, Melyet átölel a Duna-Tisza karja” (Petőfi S.: Kiskunság).*

átruház ♦♦ ige ~ni

1. (hivatalos) (Jogot, kötelességet) más személynek átenged, illetve másra áthárít. *A szerző minden jogát átruházta a könyvkiadóra.* 2. (hivatalos) Használatra átad valamit. *A menijegyet tilos másra átruházni.* 3. (bizalmas) Rábíz, áthárít valamit valakire. *A kollégájára ruházta át a munkát.*

átszellemült ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Magasztos érzéseket tükröző. *Átszellemült arccal hallgatta a zenét.*

átvág ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Teljes szélességében vagy vastagságában elvág valamit. *Vágd át a csomót, ha nem tudod kibogozni! Az út avatásán a miniszter vágta át a nemzetiszínű szalagot.* 2. (Falon, gáton, töltésen) nyílást készít. *Ide kell egy ajtó, átvágjuk a falat.* 3. (Áradat gátat, töltést) átszakít. *A Tisza két helyen is átvágta a gátat.* 4. *Átvág valamin:* a legrövidebb úton halad át rajta. *Ha*

átvágunk a réten, hamarabb hazaérünk, mint a kanyargós úton. • Átvágja magát valamin: erővel, ügyességgel átjut rajta. Átvágta magát a tömegben, hogy a zenekar közelébe jusson. A huszárok csapata átvágta magát az ellenség gyűrűjén. 5. (Tárgyat, általában labdát) hirtelen, nagy erővel más helyre juttat. A szélső átvágta a labdát a középcsatárnak. Ha még egyszer átjön a szomszéd kandúrja, átvágom a kerítésen! 6. (szleng) Becsap, rászed valakit. Az autótávásárlásnál csúnyán átvágta: utólag derült ki, hogy a kocsi jóval többet futott, mint amennyit az óra mutat, és már többször is karambolozott.

átváltoz|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Egészen más valamivé alakul át. Hamupipőke egerei pompás paripákká változtak át. Ha sokáig forralod a vizet, az egész átváltozik gőzzé. 2. (ritka) Nagyon megváltozik. Mióta utoljára láttá, egészen átváltozott az arca, komoly és férfias lett.

atya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, atya vagy ~ja

1. (választékos) Édesapa. Tiszteld atyádat és anyádat! 2. (választékos) Ős. Megtért atyáihoz. 3. (Megszólításként is:) Isten, Atyaisten. Atyám, irgalmazz! 4. (választékos) Valaminek az atyja: a) megeremtője, elindítója. Aesopus az állatmese atyja. b) vezetője, vezére. A pápa egymilliórd római katolikus lelki atyja. 5. (Katolikus, görög katolikus vagy ortodox pap megszólításaként vagy megnevezéseként.) Tisztelendő atyám! Meghívtuk az atyát, s Ferenc atya el is jött. A fiatal káplán a templomba járó gyerekek kedvenc atyája.

atyafi ♦♦ fn ~ak, ~t, ~ja

1. (rég, népi) Rokon. Szegről-végről atyafiak. 2. (népi) Ugyanonnan származó, ugyanott élő személy. Mikszáth novelláskötetet írt a tót atyafiakról. 3. (bizalmas, tréfás) Parasztember. Egy kucsmás atyafi baktatott a prészáz felé.

atyafiság ♦♦ fn –, ~ot, ~a (népi)

1. Rokoni kapcsolat. Atyafiságban vannak egymással. 2. A rokonok összessége. A lakodalomba meghívták az egész atyafiságot.

augusztus ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Az év 8. hónapja. Augusztusban megyek nyaralni.

aula ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos)

Diszterem, előcsarnok. Az egyetem aulájában tartották a tanévnyitó ünnepséget.

ausztrál ♦♦ mn ~ok, ~t, –

1. Az Ausztráliában élő, angolul beszélő néphez tartozó, vele kapcsolatos. Az ausztrál lakosság döntő többségében európai ősöktől származik. (Főnévi használatban:) Az ausztrálok úszásban és teniszben a legjobbak. 2. Ausztráliában létrehozott, onnan származó. Híres az ausztrál gyapjú.

autó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Gépkocsi. Még kirándulni is autóval jár.

autóbusz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Nagyméretű utasszállító gépkocsi. Autóbuszsal jár iskolába. Az osztály autóbuszsal kirándult Egerbe. 2. (bizalmas) Az autóbusz utasainak összessége. Az egész autóbusz rájuk figyelt.

autodidakta ♦♦ mn ~k, ~t, –

Olyan (személy), aki szakképzés nélkül, önmaga szerezte vagy szerzi tudását. Autodidakta csillagásként többet tud a világmindenségről, mint némelyik képzett szakember.

autogram ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Saját kezű aláírás. Autogramot kért a híres színésztől.

automata I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

Önműködő. Automata biztosíték van a villanyórában. Automata fényképezőgéppel könnyű fényképezni, semmit sem kell beállítani.

automata II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Pénz bedobására vagy kártya behelyezésére működő készülék. Hozz egy kávét az automatából! Pénzt vettem ki az automatából.

automatikus ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at vagy ~t, ~an

1. Önműködő. A gép, ha befejezte a munkát, automatikusan kikapcsol. 2. Önkéntelen. Hát persze! – hangzott az automatikus válasz.

autópálya ♦♦♦♦ fn

1. Kizárólag gépjárművek közlekedésére szolgáló, irányonként legalább két forgalmi sávval megépített út, melyen a forgalmi irányok között elválasztó sáv van, s amelyet csak külön szinten lehet keresztezni. Az autópályák használatáért a legtöbb országban fizetni kell. Autópályán tilos stoppolni! 2. Autóversenyek céljára épült vagy erre alkalmas pálya. Magyarországon is van Formula-1-es autóversenyek megrendezésére alkalmas autópálya, a mogyoródi Hungaroring.

autópályadíj ♦♦♦ fn

Autópályán való közlekedésért vagy szállításért fizetendő díj. A legtöbb helyen úgy kell leróni az autópályadíjat, hogy előre megvásárolunk egy meghatározott ideig érvényes matricát.

autópálya-matrica ♦♦♦ fn

Az autóra ragasztható címke formájában lerótt autópályadíj. Meddig érvényes még az autópálya-matricád?

autóút ♦♦♦♦ fn

1. Kizárólag gépjárművek közlekedésére szolgáló, rendszerint több forgalmi sávval megépített út, melyet a vasút csak külön szinten keresztezhet. Az autópályával ellentétben az autóutat egyes csomópontokon keresztezhetik más utak. Autóúton tilos biciklizni! 2. (bizalmas) Autóközlekedésre alkalmas, rendszerint aszfaltozott út. Ne az autóúton szánkózzatok, a mellékutak

biztonságosabbak! **3.** (Bizonyos idő alatt) autón megtett vagy megtehető út. *Őtórás autóút után fáradtan érkeztünk haza.*
4. (ritka) Autón való utazás. *Sokat mesélt olaszországi autóújáról.*

avar¹ ♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

Lehullott száraz lomb. *Zizegett az avar a lábuk alatt.*

avar² ♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. A honfoglalás előtt hazánk területén élt török nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Magyarország területén sok avar települést, sirt tártak fel.* **2.** A Kaukázus vidékén élő népcsoporthoz tartozó, vele kapcsolatos. *Az avar nyelvterület nagyrészt a Kaukázus keleti részén van.*

avas I. ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Állásban megromlott, kellemetlen ízű (étel). *Csak avas szalonnát lehetett kapni.*

avas II. ♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég, népi)

Kopárosodó erdő, korhadt növényzetű hely. *Pihenőt tartott a hegy oldalában levő avasban.*

avat ♦♦♦ ige ~ni

1. Ünnepelesen fölvesz valakit valamely közösségbe. *Díszdoktorrá avatták.* **2.** Valamivé tesz valakit. *Ez az élmény felnőtte avatta.* **3.** Ünnepelesen átad rendeltetésének valamit. *A Dunán új hidat avatnak.* **4.** *Valamibe avat valakit:* valaminek ismeretébe bevezet valakit. *Még a legjobb barátját sem akarja a titkába avatni.* **5.** (Textiliát) forró vízbe márt, hogy végleges méretűre zsugorodjék. *Szabás előtt az új vásznat avatni kell.*

avatatlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Még be nem avatott, folyadékba nem mártott (textília). *Az avatatlan vászonból varrt ruha az első mosásban összemert.*
2. (választékos) A dologban járatlan, tapasztalatlan, az ügybe be nem avatott (személy). *Nem szabad avatatlan munkatársakra bízni ezt a feladatot.* (Főnévi használatban:) *Avatatlanoknak nincs itt keresnivalójuk!*

avított ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an vagy ~ul

Viselésben megkopott (ruha). *Évek óta hord egy avított öltönyt.*

ávós ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (bizalmas, régi)

Allambiztonsági szolgálatot teljesítő, az ÁVH (Államvédelmi Hatóság, korábban a Belügyminisztérium Államvédelmi Osztálya) kötelékébe tartozó katonai személy. *1956-ig ávós volt, pisztolyt is viselt.*

avul ♦♦ ige ~ni

Idejétmúlttá válik. *Nem sokáig van divatban egy cipőforma, gyorsan avul.*

az I. ♦♦♦♦ mutató névmás

1. Távolabbi személy, dolog stb. *Nem ez, hanem az a ház a miénk.* (rég) *Az irányban:* abban az irányban. **2.** (Előzményre való utalásként:) *Valamit hallott, azt szeretné elmondani. Ez is, az is jó megoldás lehet.* (Nyomósításként:) *Beszélni, azt nem szeret!* (Azonosításként:) *Kétszer öt az tíz.* **3.** (Alárendelő összetett mondat főmondatában utalószóként:) A mellékmondatban meghatározott személy, dolog. *Ők azok, akiket vártunk.* **4.** (rosszalló) *Ő. Az ügyse jön el.* **5.** (bizalmas) (Indulat kifejezésére, kiemelésként:) *Tedd le azt a vázát! Azt a kutyafáját!*

az II. ♦♦♦♦ határozott névelő (mássalhangzóval kezdődő szó előtt:) **a**

1. (Meghatározott, ismert köznévi, időhatározó előtt:) *Megkaptam az üzenetet. A héten:* ezen a héten. **2.** (Állítmányként, alanyként használt melléknév, névmás előtt:) *A könyv az enyém. Elveszett a piros.* **3.** (Fajta, csoport, elvont fogalmat jelölő köznévi előtt:) *Az árpa gabonaféle. Az olaszok Itáliában élnek. Nagy kincs az egészség.* **4.** (Az ez, az, mind névmás és jelzett szava között:) *Ez az iskola új. Az a szoba kicsi. Mind a ketten eljöttek.* **5.** (Birtokos személyjeles szó előtt:) *Beteg az öcsém.* (Birtokos jelzőként álló személyes névmás előtt:) *Az ő lova.* (-nak, -nek ragos birtokos jelző után:) *Péternek a tolla.* **6.** (Jelzős vagy többes számú tulajdonnév előtt:) *a két Bolyai, az éhes Bandi, a Báthoryak.* (A szerkezet köznévi tagjára vonatkoztatva:) *A Budapest körül épülő autópálya csak lassan készül.* **7.** (Állatok, égitestek neve, illetve földrajzi nevek, intézménynevek, címek előtt:) *a Bodri, a Vénusz, a Mátra, a Rózsadomb, az IBUSZ, a Pesti Műsor.* (Államnevek előtt:) *A Német Szövetségi Köztársaság, az USA.* **8.** (bizalmas vagy népi) (Személynév előtt:) *Megjött a Jancsi. Hol a Kovács?*

azaz ♦♦♦♦ ksz

1. Más szóval. *Törökparadicsomot, azaz padlizsánt vett a piacon.* **2.** Helyesebben. *Készen vagyok, azaz majdnem készen.*
3. Mégpedig, úgymint. *Csak mi ketten, azaz te meg én kaptunk meghívást.*

azbeszt ♦ fn –, ~et vagy ~ot, ~je vagy ~ja

Rostos szerkezetű, szürkés vagy zöldes tűzálló ásvány. *Azbeszttel szigetelték a cserépkályha ajtaját.* (Jelzőként:) *Azbeszt alátétre állítja a vasalót.*

azelőtt ♦♦♦♦ mutató hsz

1. Valamely múltbeli cselekvésnél korábban. *Azelőtt, hogy személyesen is találkoztunk, másnyennek képzeltem.* **2.** Régebben. *Azelőtt nem ismerték egymást, most viszont a legjobb barátok.*

azért I. ♦♦♦♦ mutató hsz

1. Azon ok miatt. *Nincs pénzem, azért nem vásárolok.* (bizalmas) *Csak azért se! Azért is!:* mindennek ellenére. **2.** Azzal a céllal. *Ezt azért mondom, hogy tudd.* **3.** (bizalmas) (Párbeszédben érzelmi nyomatékosításra:) *Megírtad a leckét? Igen? Na azért!:* rendben van, mert különben baj lett volna. (Dacos, a magyarázatot elkerülő válaszként:) *Miért nem csináltad meg? – Azért!*

azért II. ♦♦♦♦ ksz

1. Mégis. *Késő van, (de) azért elmegyünk.* (Nyomósításként:) *Hát ez azért már sok!* **2.** Tehát. *Csak egyszer mondom, azért jegyezd meg!*

áz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Eső áztat valamit. „*Esik az eső, ázik a mező*” (népdal). *Bőrig ázik.* (választékos) *Könnytől ázik az arca:* nagyon sír.
2. Valamilyen eljárás, pl. tisztítás, főzés részeként huzamosabban folyadék itat át valamit. *A mosnivaló reggel óta ázik. Azni hagyta a tésztát a levesben.*

aznap ♦♦♦♦ mutató hsz

Ugyanazon a napon. *Megfájdult a fogam, és még aznap elmentem a fogorvoshoz.*

azon I. ♦♦♦♦ mutató nm (hivatalos, régi)

(Jelzőként:) Az a ..., ugyanaz a .... *Egyetértek azon megállapítással, hogy nem bűnös. Ráripakodott, de még azon pillanatban megbánta.*

azon II. ♦♦♦♦ ksz (kissé régi)

1. *Azon nyomban:* azonnal, haladéktalanul. *Megkapta a levelet, és azon nyomban nekiült megírni a választ.* 2. A szóban forgó állapoton nem változtatva. *Alighogy kifolyt a kávé, azon forrón kortyolni kezdte.*

azonban ♦♦♦♦ ksz

1. (Ellentét kifejezésére, szórendileg rendszerint a második helyen:) *Pedig. Ezt elhiszem, abban azonban kételkedem.* 2. (Új témára térve:) *Idáig megfelelt ez a kocsí, azonban most ne erről beszéljünk, hanem ....*

azonképpen ♦♦ mutató hsz (rég)

Ugyanúgy. *Amiként velem bántak, azonképpen bánok majd én is övelük.*

azonnal ♦♦♦♦ hsz

Rögtön, időhúzás nélkül. *Azonnal nekifogok a levélírásnak. Azonnal add ide azt a gyufát!*

azonos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Egyenlő. *A lakásban két azonos alapterületű szoba van.* 2. Egyforma. *Nincs két azonos poharuk.* 3. Ugyanaz. *Ennek a két épületnek azonos a tervezője. Azonos valakivel, valamivel:* ugyanaz, mint akiről, amiről szó van. *A barátom férje azonos azzal a Kovács Péterrel, aki az iskola igazgatója.* 4. Állandó. *Ennek a fonalnak mindig azonos a minősége.*

azonosul ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Azonosná válik valakivel, valamivel. *Végre azonosult önmagával.* 2. Egyetért valakivel, valamivel. *Nem tudok azonosulni ezekkel a nézetekkel. Azonosul azzal, akit méltánytalanság ér.*

azontúl ♦♦♦♦ mutató hsz

1. Attól kezdve. *Egyszer alaposan eltévedt, azontúl mindig vitt magával térképet.* 2. (ritka) Azonkívül. *Annyit érintkezik a külvilággal, amennyi elkerülhetetlen, azontúl teljesen visszavonultan él.*

aztán ♦♦♦♦ hsz, kötőszószzerűen is

1. Sorrendben utána. *Előbb megebédelt, aztán tanult. Előbb jön Balatonakali, aztán Zánka.* 2. (bizalmas) (Mondatok vagy mondatrészek laza kapcsolására:) *Voltak ott németek, aztán szerbek és horvátok is.* 3. (bizalmas) (Kérdő, illetve felszólító mondatok bevezetésére:) *Aztán jól tanulsz-e? Aztán írj legalább egy lapot!* 4. (Következmény bevezetésére:) *Sokat evett, aztán most fáj a gyomra.* 5. (Elhárító kérdésben:) *Na és aztán? Hát aztán?:* mi közöd hozzá. 6. (bizalmas) (Szembeállítás-ként:) *Mégis. Jó idő van, aztán otthon kuksol!* 7. (Nyomósításként:) *Ilyet aztán nem találsz másutt!*

áztat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Folyadék) hull valamire. *Napok óta eső áztatja a várost.* (választékos) *Vér áztatta a földet.* 2. Folyadékban tart valamit. *A főzésre szánt babot egy éjszakán át áztatni kell. Puhításul cserzőlében áztatják a nyersbőröket.*

áztatószer ♦ fn ~ek, ~t, ~e

Mosás előtt a ruhaneműben a makacs szennyeződést fellazító, feloldó vegyszer. *A por alakú áztatószerből két evőkanálnyi, a folyékonyból egy kupaknyi kell tíz liter langyos vízbe. Az a jó áztatószer, amelyben folttisztító is van.*

azték ♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

A hajdan a mai Mexikó területén élt indián néphez tartozó, vele kapcsolatos, rá jellemző. *Az azték birodalmat a spanyol gyarmatosítók döntötték meg. Az azték kultúra emlékei ma is csodálatra méltók.* (Főnévi használatban:) *Az aztékok kincse sok film témája lett.*

azúrkék ♦ mn

Tündöklően világos, élénk kék. *Közel s távol nem látszik más, csak az azúrkék tenger.* (Főnévi használatban:) *Kedvenc színem az azúrkék.*

azután ♦♦♦♦ mutató hsz (kötőszószzerűen is)

Sorrendben utána. *Megnézték a várost, azután elmentek vacsorázni. Azután, hogy megvacsoráztak, hazamentek.*

ázió ♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. Pénz, értékpapír forgalmi és névértéke közti különbség. *Egyre emelkedik a részvényeim áziója.* 2. (bizalmas) *Valaminek az áziója:* értéke, keletje, becsülete. *A nyelvtudásnak mostanában megnövekedett az áziója.*

azsúr ♦ fn -, ~t, ~ja

Szállúzásos szegélydísz. *Azsúrt hímezett az ünnepi abroszra.*

B

bab ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Hüvelyes növény. *Péterék babot termesztenek a kert sarkában.* 2. Ennek termése. *Babot fejt, és levest főz belőle.* 3. Ebből készült étel. *Rakott bab van ebédre.*

báb ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. (népi, régi) Játékbaba. *„Ha férfi vagy, légy férfi, S ne hitvány, gyöngé báb”* (Petőfi S.: Ha férfi vagy, légy férfi...). 2. Emberi, állati vagy más alakot ábrázoló, kézre húzható, zsinórral mozgatható figura. *A bábszínházban bábokkal adják elő a történetet.* (rosszalló) *Bábként mozgatják a gyenge, mások akaratának engedelmeskedő embert.* 3. (népi) Mézeskalácsból készült figura. *A búcsúban kapott egy bábót.* 4. Az átalakulással fejlődő rovarok ivarérettség előtti, pihenő állapota. *Az átalakulás során a lárvából először báb lesz, és csak ezután alakul ki a kifejlett rovar.*

baba ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Játékbaba. *A kislány hajas babával játszik.* 2. Csecsemő, kisbaba. *Két hónapos a babájuk.* 3. (népi) Valakinek a szerelme, szeretője. *Öleli és csókolja a babáját.* 4. Tekebáb. *Felállította mind a kilenc babát.* 5. Próbababa. *A ruhát varrás közben babára adják.* 6. (bizalmas, kissé régi) Csinos fiatal nő. *Egy szőke, divatos baba ült a szomszéd asztalnál.*

bába ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Szülész nő. *Bába segítette világra a gyereket.* 2. (Er) Idős asszony. *A bába egyedül él harminc éve.* 3. (rég) (Gonosz) öregasszony. • *Vasorrú bába:* (mesékben:) boszorkány.

babér ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Mediterrán, örökzöld levelű fa, illetve ennek fűszerként használt illatos levele. *Babérral készíti a krumplifőzeléket.* 2. (választékos) Babérkoszorú mint a dicsőség jelképe. *A győztesek homlokát az ókorban babér díszítette.*

babérkoszorú ♦♦ fn

1. Babér leveles ágából font koszorú. *A 2004-es athéni olimpián a versenyek első három helyezettje babérkoszorút is kapott, akárcsak az ókori bajnokok.* 2. (választékos) Ez mint az elismerés, a dicsőség jelképe. *Ezért a verseskötetért babérkoszorút érdemel az ifjú költő.*

babérlevél ♦♦♦ fn

A babér fűszerként használt, illatos levele. *Magyarországon sajnos csak szárított babérlevelet lehet kapni. Tegyé babérlevelet is a lencsefőzelékbe!*

babona ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Bizonyos dolgoknak természetfölötti hatást tulajdonító hiedelem. *A babona szerint a négylevelű lóhere szerencsét hoz.* 2. A hiedelemhez kapcsolódó közösségi szokás. *Babonából lekopogja a szerencséjét.*

babos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Bab tárolására való (edény). *Behozta a babos fazekat.* 2. (népi) Pöttyökkel díszített. *Piros babos szoknya van rajta.*

bábos ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (népi) Mézeskalács-készítő. *Tucatnyi mézeskalács figurából lehetett válogatni a bábosnál.* 2. (bizalmas) Bábjátékos. *A vásári bábosok hagyományos figurája Vitéz László.*

babrál ♦♦ ige ~ni

1. Matatva játszogat valamivel. *Óra alatt a ceruzájával babrál.* 2. Főlöleges aprólékossággal végez valamit. *Sokáig babrált az elromlott rádióval.*

babramunka ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Nagy türelmet, aprólékosságot igénylő tevékenység. *Festés után padlót mosni kellemetlen babramunka.*

bábu ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (népi) Játékbaba. *Folyton a régi bábujával játszik.* 2. A bábjátékhoz szükséges figura. *Maga készíti a bábuít.* 3. A tekejátékban használt báb. *Hat bábut ütött el egy gurítással.* 4. A sakkjátékban használt figura. *A fekete bábukat választotta.*

babusgat ♦♦ ige ~ni

Ölelgetve, csókolgatva dédelget valakit. *Nem szereti, ha babusgatják.*

bacilus ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Kórokozó. *A fertőtlenítő kézmosás megöli a bacilusokat.*

bácsi ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Nagybácsi. *Vasárnap eljön látogatóba a bácsim, édesanyám testvére.* 2. (bizalmas) (Idősebb férfi említésére vagy megszólítására.) *Nem kell félni a doktor bácsitól. Bácsi kérem, legyen szíves megmondani, mennyi az idő!*

badarság ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Zagyva, ostoba dolog. *Rengeteg badarságot hordott össze.*

bádóg ♦♦♦ fn –, ~ot, ~ja

Vékony, melegen hengerelt vaslemez. *A kalyiba teteje bádógból készült.* (Jelzőként:) *Felszerelték a bádóg ereszcatornát.*

bádogos I. ♦ mn ~ak, ~at, ~an

Bádoggal bevont. *Bádogos a tetőnk, hallani rajta az eső kopogását.*

bádogos II. ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Bádogedényeket, ereszcatornákat stb. készítő, illetve épületek bádogozását végző iparos. *Kész a ház, már csak a bádogosnak kell felszerelnie az ereszcatornát.*

bagó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. El nem égett dohány, illetve szivarcsutka. *Kiverte a bagót a pipájából. Bagót rágszál.* 2. (tréfás) Dohányáru, különösen cigaretta. *Örökké ott a bagó a szájában.* 3. (bizalmas) Nagyon kevés pénz, szinte semmi. *Bagóért dolgozik. Bagóért vette azt a földet.*

bagoly ♦♦♦♦ fn *baglyok*, ~t vagy *baglyot*, *baglya*

Horgas csőrű, nagy kerek szemű ragadozó madár. *A baglyok éjjel járnak zsákmányuk után. A mesékben a bölcs bagolyhoz fordulnak tanácsért. (átvitt, gúnyos) A barátod, az a bölcs bagoly is tévedhet néha.*

bagóz|ik ♦♦ ige ~ni

1. Bagót rágszál. *Az öreg szokásává vált, hogy bagózott.* 2. (bizalmas) Dohányzik. *Folyton bagózik, büdös van nála.*

bágyadt ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Kissé fáradt, kedvetlen. *Nagyon bágyadt ez a gyerek, lehet, hogy beteg lesz. Bágyadtan legyintett.* 2. (választékos) Gyenge, erőtlén. *Valami bágyadt fény pislákkolt a konyhá ablakában. Csupán egy bágyadt alakításra telt már a színész erejéből.*

baj ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Rossz helyzet, keserves állapot. *Ha nem vigyázol, bajba jutsz. Nincs baj, nem történt semmi kellemetlenség! Mi a baj, mit akarsz, mi kellene?* 2. Gondot, kárt okozó eset. *Nagy baj történt, beszakadt a tető a viharban.* • (népi) *Bajba kerül:* (lány) teherbe esik. 3. Vesződés, fáradtság. *Sok baj van egy újszülöttnel.* 4. Hiba, rendellenesség. *Valami baja van a kocsinak, nem indul.* 5. Betegség, sérülés. *Valami baj kinozza. Baj érte, nem tud dolgozni. Sielés közben baja esett, eltört a lába.* 6. (rég) Párbaj. *„Egy erős cseh ví bajt Duna szigetében” (Arany J.: Toldi).*

báj ♦♦♦♦ fn ~ak, ~t, ~a

1. Megnyerő külsővel párosuló szeretetreméltóság. *Ez a gyerek csupa báj.* 2. (gúnyos) Női idomok, illetve ezek valamelyike. *Nem leplezi bájait, nagyon kivágott a ruhája.* 3. (választékos) Szelíd, üde természeti szépség. *A vidék bája rabul ejtette a költőt.*

bajadér ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Indiai táncosnő. *Gyönyörködött a bajadérok táncában.*

bájital ♦ fn

Varázserőjének tartott, szerelmet ébresztő (mesebeli) ital. *Ha ezt a pohár bájitalt megissza a legény – mondta a boszorkány csúf leányának –, olyan szépnek fog látni téged, hogy nyomban feleségül kér. A legendás bájitalokban valószínűleg lehetett valami kábító hatású szer.*

bajlód|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Sok baja van valakivel, valamivel. *Sokat bajlódik a kertjében a sűrű gazzal.* 2. Szenved valamely betegség vagy beteg testrész miatt. *Régóta bajlódik reumás derekával.*

bajnok ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Verseny, versenysorozat győztese. *Országos bajnok lett. Mindegyik versenyszámban új bajnokot avattak.* 2. (rég) Vitéz, harcos. *Toldi legyőzte a cseh bajnokot.* 3. (választékos) Nemes ügyért lankadatlanul küzdő személy. *Az igazság bajnokaként mindig kiáll társaiért.*

bajor ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Dél-Németországban élő német népcsoportoz tartozó, vele kapcsolatos. *A bajor emberek barátságosak. Bajor tájszólásban beszél.* (Főnévi használatban:) *Egy bajor nehezen érti meg az északnémetet. A bajorok általában szeretik a sört.*

bájós ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Olyan (személy), akinek viselkedésében báj van. *Egy bájós kisgyerek nyűgözi le a társaságot. Bájosan mosolyog.*

bajtárs ♦♦♦♦ fn

1. (Fegyveres testületek tagjainak megszólításaként:) *Órmester bajtárs!* 2. (választékos) Nemes célért másokkal együtt küzdő személy. *Együtt indultak a harcba a bajtársak.*

bajusz ♦♦♦♦ fn ~ok vagy *bajszok*, ~t vagy *bajszot*, ~a vagy *bajsza*

1. Férfiak felső ajka fölött meghagyott szőrzet. *Apám bajuszt visel.* • *A bajsza alatt:* csendesesen, illetve nehezen érthetően. *A bajsza alatt mormogott valamit.* 2. Állat szája körül nőző hosszú szőrszálak. *A macska bajusza nagyon érzékeny az érintésre.* 3. (népi) A kukoricacső végén kibújó selymes porzószálak együtt. *A kukorica bajuszát a tűzre dobták.* 4. (népi) Inda, kacs. *Le kell tördelni a szőlő bajuszát.*

bak ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. A kecske himje. *A kecskék között csak egy bak van.* 2. Kisebb kérődzők himje. *Két őz: egy suta és egy bak legel a tisztáson.* 3. Két X alakú lábból és az őket összekötő gerendából álló, fűrészeléshez való állvány. *Bakon fűrészeli a lécet.* 4. Kocsisülés. *A hintón a bakon ül a kocsis.* 5. (rég) Négy lábon álló, hengeres, bőrrel bevont tornaszer. • *Bakot ugrik:* lehajolt személyt hátára támaszkodva átugrik. 6. (Tulajdonnévként:) Az állatöv egyik csillagképe, amelyben a Hold december 22. és január 20. között tartózkodik, illetve ennek a jele. *A Bak jegy szülöttei állítólag racionális gondolkodású emberek.* • (bizalmas) *Bak* vagyok: ebben a jegyben születtem.

baka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Rendfokozat nélküli gyalogos katona. *Szegény bakakkal ötödször is felmosatták a kaszárnyafolyosót.*

bakacsin ♦ fn –, ~t, ~ja (rég)

Ravatal bevonására használatos fekete vászon vagy posztó.

bakafántoskodjik ♦ ige ~ni (bizalmas)

Mindenkibe beleköt, mindenben hibát talál. *Nem szeretik a főnököt, örökké bakafántoskodik.*

bakancs ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Bokán felül érő, nehéz, fűzős lábbeli. *Töri a lábát a bakancs.*

bakelit ♦ fn -, ~ot vagy ~et, ~ja vagy ~je

Préselhető, törékeny műanyag. *Bakelitből van a régi vasaló fogantyúja.*

bakfis ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Serdülőkorú lány. *Viharászó bakfisok jöttek szembe az utcán.*

baki ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Nyelvi tévesztés, kisebb (kiejtési) hiba. *Ennek a bemozdónőnek feltűnően sok a bakija. Az első bakikat gyakorlatlanságának tulajdonították.*

bakkalaureus ♦ fn ~ok, ~t, ~a (Fv, Ka választékos)

Három- vagy négyéves alapképzésben részesült felsőfokú végzettségű személy, illetve a végzettsége. *Béla még nem magiszter, csak bakkalaureus.*

bakó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (régii)

Hóhér. *Hunyadi Lászlónak a bakó csak negyedik csapásra tudta leütni a fejét. „Bakónak álltam, s a halálbul élek” (Heltai J.: A néma levente).*

baksis ♦ fn -, ~t, ~a

1. Könyöradomány. *Félig pucér gyerekek nyújtogatták kezüket baksisért.* 2. (bizalmas, rosszálló) Lekenyerezésül adott pénz. *Folyton a baksist lesi.*

baktat ♦♦♦ ige ~ni

Nehézkésen, lassú léptekkel megy. *Öregesen baktat hazafelé.*

bakter ♦♦♦ fn ~ok vagy ~ek, ~t, ~ja vagy ~je

1. Vasúti pályáór. *„S mi főnről pusztítandó vasút vagy gyárüzem, Az bakterház, s a bakter előtte áll s üzen...” (Radnóti M.: Nem tudhatom...)* 2. (régii) Éjjeliór. *A bakter elkiáltotta már az éjfélt.* (rosszálló) *Újabban bakter egy gyártelepen.*

baktérium ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Létfontosságú, de gyakran kórokozó egysejtű. *A baktériumok szabad szemmel nem, csak mikroszkóppal láthatók.*

bal I. ♦♦♦♦ mn -, ~t, ~ul

1. A szívvel azonos oldalon levő. *A bal kezével eszik, de ügyesen.* 2. A bal kéz felé eső. *A bal szekrényt választja a kettő közül.* 3. (Folyóval kapcsolatban:) A folyás irányát tekintve balra fekvő. *A folyómeder bal oldalán jobban lehet hajózni. A város a folyó bal partján épült.* 4. Szerencsétlen, kedvezőtlen. *Jó szándéka balul ütött ki, a helyzet inkább rosszabbodott.*

bal II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Bal kéz, bal láb. *Ballal ír. Ballal lő kapura.* 2. (választékos) Bal oldala valakinek. *A férfi a nő balján megy.* 3. Bal kéz felőli irány. *Balra át! A saroknál balra fordulunk.*

bál ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Nagyobb szabású táncmulatság. *Farsangi bált rendez.*

bála ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Göngyölt vagy préselt nagyobb csomag, köteg. *Bálákban szállítják a szövetet.* 2. (Jelzőként:) Egy ilyen csomag mint mértékegység. *Nyolc bála szalma fér egy sorba a teherautón.*

balalajka ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Háromszög alakú orosz népi pengetőhangszer. *Megtanult balalajkán játszani.*

balázsolás ♦ fn -, ~t, ~a

1. (régii) Diákok Balázs-napi házalása iskolások toborzása és alamizsnagyűjtés céljából. *Február 3-án vártuk a diákok balázsolását, mondókáit.* 2. A torok előtt keresztbe tett két égő gyertyával végzett katolikus szertartás a torokbaj megelőzésére. *A pap balázsolás közben imát mond.*

baldachin ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Ágy fölött levő sátorzerű díszes mennyezet. *A királylány baldachin alatt alszik.*

balek ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (bizalmas)

Együgyű, hiszékeny, kihasználható ember. *Talált egy balekot, aki mindent megtesz neki.*

balerina ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Balet-táncosnő. *Olyan kecsesen mozog, mint egy balerina.*

baleset ♦♦♦♦ fn

Testi sérülést vagy anyagi kárt okozó véletlen szerencsétlenség. *Figyelmetlensége miatt balesetet szenvedett. Még mindig sok a közúti baleset.*

balett ♦♦♦♦ fn ~ek vagy ~ok, ~et vagy ~ot, ~je vagy ~ja

1. Színpadi tánc, táncművészet. *Balettet tanul, táncos lesz belőle.* 2. Táncsal előadott színpadi jelenet vagy önálló mű. *A Diótörő klasszikus balett. Balettet táncol az Aidában.* 3. Balett-táncosok együttese. *A Győri Balett néhány év alatt bejárta a világot.*

balga ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n vagy ~ul (választékos)

Ostoba, gyermekien együgyű. *A balga gyermek nem tudhatta, hogy veszélyes dolgot művel. Igen balgán viselkedett, mintha nem is felnőtt ember volna.*

balhé ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

(bizalmas) Veszekedés, botrány. *Örökösen balhé van náluk.*

balin ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Keszegfajta. *Az ezüstös balin színe a mell- és hasúszója környékén piros.*

balkezes ♦♦♦ mn ~ek, ~et vagy ~t, ~en

1. Bal kézre való. *Találtam egy balkezes kesztyűt.* 2. Bal kézzel kezelhető (eszköz, szerszám). *Balkezes fűrészszel ügyesebben tud dolgozni.* 3. Bal kézzel végzett. *Balkezes adogatásban különösen ügyes.* (Főnévi használatban:) *Jól sikerült a teniszbajnoknő balkezese.* 4. Olyan, akinek a bal keze ügyesebb. *Sok gyerek balkezes.* (Főnévi használatban:) *A balkezeseket általában tehetségeseknek tartják.* 5. Ügyetlen (személy), elhibázott (dolog). *Semmit nem lehet rábízni, olyan balkezes. Megint előhozakodott balkezes ötletével.* 6. Bal kézzel adott (ütés, pofon). *Az előző menetben kapott egy balkezes horgot.* (Főnévi használatban:) *Kapsz egy balkezest!*

balkon ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Lakóház helyiségéből nyíló, a fal síkjából kiugró, korláttal körülvett épületrész. *Nyáron estefelé jólesik üldögelni a balkonon.* „*Bús donna barna balkonon Mereng a bitor alkonyon*” (Babits M.: Messze, messze...).

ballada ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Általában tragikus történetet elbeszélő, szaggatott, homályos előadásmódú költemény, illetve ennek műfaja az irodalomban és a zenében. *Megjelentették Arany János balladáit Zichy Mihály illusztrációival. Elzongorázott kettőt Chopin balladái közül.* 2. (rég) Olasz népi táncdal. *Balladákat játszik mandolinján.*

ballag ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lassan sétálva, ráérősen megy. *Nyugodtan ballagnak hazafelé, nincs holnapra leckéjük.* 2. (Diák) ünnepélyesen búcsút vesz az iskolától. *Az érettségizők májusban ballagnak.*

ballépés ♦♦ fn (szépítő)

Helytelen cselekedet, általában hűtlenség. *A férj nem bocsátja meg feleségének a ballépését.*

ballon ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Nagy felfújható gömb. *Gázzal töltötték fel a léghajó ballonját. Időjárási jelenségek vizsgálatához kísérleti ballonokat alkalmaznak.* 2. Textilfajta. *Ballonból varratott sportos szoknyát.* 3. (bizalmas) Ballon anyagból készült kabát. *Vett egy bélelt ballont télire.* 4. Gömb alakú nagy üvegtartály. *A maró hatású vegyszert vesszővel körütekert ballonokban szállították.*

bálna ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Óceánokban élő óriási emlősállat. *Az öreg hajós megküzdött a hatalmas bálnával. Addig vadásztak a bálnákra, míg csaknem kipusztultak.*

balog ♦ mn ~ok, ~ot, ~ul (népi, régi)

1. Balkezes. *Nem is tudtam, hogy balog vagy.* 2. Félszeg, suta. *Olyan balog mozdulatai vannak.* (gúnyos) *Amilyen balog vagy, mindjárt leejted a vázát.*

baloldali ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Társadalmi és szociális egyenlőségre törekvő. *Baloldali pártok is ülnek a parlamentben.* 2. (Főnévi használatban:) *A baloldaliak különös súlyt fektetnek a szociális kérdésekre.*

balos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Bal kézre vagy kézbe való. *Csak a balos kesztyű van meg. Balkezéseknek lehet balos ollót kapni.* 2. (ritka) A bal lábra való. *A balos cipőt próbáld fel először!* 3. Bal felé záródó. *Balos ajtót kell szerelni a hűtőszekrényre.* 4. (bizalmas) (Szélsőségesen, túlzón) baloldali. *Ebben a rendszerben is balos politikus maradt.*

bálozik ♦ ige ~ni

Bálon, illetve bálokon vesz részt. *Először bálozik az idén. Minden farsangkor bálozik.*

balszerencse ♦♦♦ fn

(Sorozatos) sikertelenség, valakinek az erejét próbára tevő helyzet. *Balszerencsénk volt, aznap minden múzeum be volt zárva. Üldözi a balszerencse, családjában mindig beteg valaki.*

balta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Éles vas- vagy acél szerszám rövid fanyéllal. *Baltával aprítja fel a gyújtóst.*

balti ♦ mn ~ak, ~t, ~

A Balti-tengerral vagy partvidékével kapcsolatos. *A balti államok rohamos fejlődésnek indultak.* • *Balti finn nyelvek:* a finn, a karjalai, a vepsze, a vót, az észt és a lív. | *Balti nyelvek:* a lett, a litván és a kihalt óporosz.

bálvány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Istenként tisztelt (képzeltbeli) lény szobra. *A Biblia szerint a bálvány emberkéz alkotta hamis isten.* 2. Olyan személy, akiért (kritikátlanul) rajonganak. *A közönség bálványának koncertjére az utolsó jegyet is eladták.*

balzsam ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Egyes forró égővi növények illatos, gyantás nedve, illetve az ebből készült (gyógy)kenőcs. *Balzsamot kent a sebre, hogy gyorsabban behegedjen.* 2. Szenvedést enyhítő vigasz. *A jó szó balzsam a léleknek.*

bamba ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (rosszalló)

Nehéz felfogású, illetve ilyen személyre valló. *Látom, hogy nem érti, bamba képet vág.*

bambusz! ♦ fn ~ok, ~t, ~a

- Fás szárú, nádszerű forró égövi növény. *A trópusokon gyakran bambuszból építik a házat.*
- bambusz²** ♦ fn -, ~t, ~a (Va, Mv; Dv bizalmas)
Vörösborból és kólából álló italkeverék. *A nagyobb gyerekek megkóstolták a bambuszt.*
- bámész** ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (népi)
Szajátva, önfeledten báméskodó. *Bámészan nézett rá.*
- báméskod|ik** ♦♦♦ ige ~ni
Meghatározott cél nélkül hosszasan nézelődik. *A városban mászkált és csak báméskodott.*
- bámul** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Ráérősen nézeget valamit. *Egész délután a kirakatokat bámulja.* 2. Hosszan, elmerengve néz. *Csak áll, és a semmibe bámul.*
3. Ijedten vagy meglepődve néz. *Mikor megkapta az ajándékot, csak bámult.* 4. Áhítással, tisztelettel felnéz valakire, valamire. *Bámulja barátja talpraesettségét.*
- bámulat** ♦♦ fn -, ~ot, ~a
Valakinek, valaminek bámulni való tulajdonsága által keltett érzés. *Teljesítménye még az elfogulatlan nézők körében is bámulatot keltett.*
- bán¹** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Lelkiismeret-furdalást érez valami miatt, szeretné meg nem történné tenni. *Bánja, hogy megbántotta szüleit.* 2. Sajnál, fájlal valamit. *Ne bánd! Nem bánom, hogy elment.* 3. (Kifejezésekben:) *Mit bánja ó! Bánja is ó!*: nem törődik vele. • (népi) *Bánja az ördög!*: nem törődöm vele! 4. (Tagadó alakban:) Beleegyezik. *No, nem bánom, mehetünk moziba.* 5. • (népi) *Valami bánja:* kárt szenved, elvesz. *A mi zsebünk bánja:* nekünk van anyagi kárunk miatta.
- bán²** ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (régí)
1. A középkori Magyarország déli határvidékeit kormányzó főtisztviselő. *Bánk bán a Bor nemzetségből származott, s 1211-től az ország nádora lett.* 2. 1868 és 1918 között az autonóm horvát-szlavón-dalmát kormány feje. *Jellasics 1854-ben horvát bán lett.* 3. (Főrangú személy címe): *Petúr bán főúrként viselte ezt a méltóságot.*
- banán** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja
1. Édes húsú, hosszúkás trópusi gyümölcs. *Hámozz meg egy banánt uzsonnára! Ízletes étel a sült banán.* 2. Banánfa. *Pálmák és banánok szegélyezik az utat.*
- bánásmód** ♦♦♦♦ fn
Az a mód, ahogy valaki bánik, viselkedik valakivel, valamivel. *Tiltakozik az embertelen bánásmód ellen.*
- bánat** ♦♦♦♦ fn -, ~ot, ~a
1. Tartós szomorúság, nagy lelki fájdalom. *Majd megszakad a szíve bánatában.* 2. (választékos) Megbánás. *Most már késő a bánat, korábban kellett volna jól meggondolni.*
- bánatpénz** ♦♦ fn
Olyan előre megállapított összeg, amelynek kifizetésével el lehet állni a megkötött szerződéstől. *Visszalépett az ügylettől, így meg kell fizetnie a bánatpénzt.*
- banda** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Rendzavarásra, bűnözésre társult csoport. *Bandába verődve garázdálkodnak.* 2. Semmirekellő társaság. *Hitvány banda!*
3. (bizalmas, tréfás) Összetartozó csoport, társaság. *A találkozóra eljött az egész banda.* 4. (népi) Zenekar, például cigányzenekar. *A lakodalomban fáradhatatlanul húzta a banda a talpalávalót.* (bizalmas) *Egész nyáron a Balaton körül turnézott a banda.*
- bandita** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
Veszedelemes gonosztevő. *Álarcos banditák kirabolták a bankot.* • (bizalmas) *Félkarú bandita:* egyfajta szerencsejáték-automata.
- bandukol** ♦♦♦ ige ~ni
Lehajtott fejjel, lassan megy. *Szomorúan bandukol hazafelé, mert rossz jegyet kapott.*
- bandzsa** ♦♦ mn ~k, ~t, ~n (népi)
Olyan (személy), aki nem párhuzamosan néz a két szemével, illetve ilyen személyre jellemző (szem, tekintet). *Ki az a bandzsa kislány? Nem tudni kire néz, bandzsa a szeme.*
- bán|ik** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. *Valahogyan bánik valakivel:* valamilyen magatartást tanúsít iránta. *Emberségesen bánik az alkalmazottaival.* 2. Foglalkozik valakivel. *Aki gyerekekkel bánik, tudja, mi az állandó készenlét.* 3. Felhasznál, kezel valamit. *Jól bánik az idejével. Ügyesen bánik a szerszámmal. Nem tud bánni az ecsettel.*
- bank** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
1. Pénzintézet. *Bankban tartja megtakarított pénzét. Hitelt vesz fel a banktól.* 2. A bank épülete. *Bemegy a bankba.*
3. Szerencsejátékban a játékhoz szükséges összes játékpénz. *Tartom a bankot.*
- bankár** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja
1. Bankügyletekkel foglalkozó üzletember, illetve banktulajdonos. *A bankárok a pénzvilág urai.* 2. Szerencsejátékban az a játékos, aki a bankot kezeli. *A bankár összegyűjti a tétet.*
- bankett** ♦♦♦ fn ~ek vagy ~ok, ~et vagy ~ot, ~je vagy ~ja
Valamely örvendetes alkalomból nagyobb társaság részére nyilvános helyen adott ebéd vagy vacsora. *Az érettségi banketten már minden diák felszabadultan szórakozik.*
- bankjegy** ♦♦♦♦ fn

A központi bank által kibocsátott törvényes papírpénz. *Egyre nagyobb címletű bankjegyek kerülnek forgalomba.*

bankjegykiadó ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

• *Bankjegykiadó automata:* olyan készülék, amelyből bankkártya segítségével a saját számláról pénz lehet kivenni. *Pénzre van szükségem, hol találok a közelben bankjegykiadó automatát?*

bankkártya ♦♦♦ fn

1. A tulajdonosa számláján levő összeg erejéig készpénz felvételére és áruk, szolgáltatások kifizetésére jogosító, névvel ellátott és azonosító kóddal használható, kártya alakú műanyag lap. *Nem baj, hogy bezárt a bank, a bankkártyáddal az utcai automatából is vehetsz föl pénzt. Készpénzzel vagy bankkártyával óhajt fizetni, asszonyom?* 2. Fedezet, bankbetét nélkül is használható hasonló eszköz. *Pontosan fizető ügyfelek számára a bankok olyan bankkártyát is kibocsátanak, amellyel hitelbe vásárolhatnak vagy pénzkölcsönt vehetnek föl.*

bankó ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég, bizalmas)

Bankjegy. *Csak úgy zsebre gyűri a bankóit.*

bánkód|lik ♦♦♦ ige ~ni

Hosszabb ideig bánatot érez valaki, valami miatt. *Azon bánkódik, hogy a fia megbukott nyelvtanból. Nem érdemli meg az a lány, hogy ennyire bánkódj utána!*

bánság ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (rég)

A déli határvédelmi övezet egy közigazgatási egysége, tartománya. *A középkori bánságok egy-egy bán fennhatósága alá tartoztak.*

bánt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Üt, megver valakit. *Nem szabad a gyengébbet bántani.* 2. Ingerel, háborgat valamit. *Ne bántsd azt a kutyát! Ne bántsd a műszert!* 3. Valami izgat, kínoz valakit. *Bántja a füst a szemét. Bántja az éhség.* 4. Nyugtalanít valakit, gondot okoz valakinek. *Bántanak ezek a hírek. Bánt, hogy megsértettelek.*

bántalmaz ♦♦♦♦ ige ~ni (hivatalos)

Ok nélkül durván bánt valakit. *Részezen bántalmazza a családját. Tetteleg bántalmazta a sértettet.*

bántalom ♦♦ fn *bántalmak, bántalmat, bántalma* (választékos)

1. Valakinek okozott testi vagy lelki fájdalom. *Az utóbbi időben sok bántalom érte. Megtorolja a rajta esett bántalmakat.* 2. Valamely testrész rendellenes állapota. *Emésztési bántalmakkal küszködik. Reumás bántalmak kínozzák.*

bántódás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

(Testi) bántalom. *Nem esik semmi bántódása. Fél, hogy bántódás éri.*

banya ♦♦♦♦ fn (rosszalló)

Csúf, gonosz vénasszony. *Egy perc nyugtom sincs attól a banyától.*

bánya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hasznos ásványok kitermelőhelye. *Megnyitották a bányát. Sújtólégrobbanás volt a bányában.*

bányarém ♦ fn

1. (rég) (A babona szerint:) Föld alatti üregek gonosz szelleme. *Elvitte a bányarém a hiedelem szerint.* 2. (rosszalló) Nagyon csúnya nő. *Ki ez a bányarém?*

bányász ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Bányában dolgozó munkás. *A bányászok köszöntése: „Jó szerencsét!”*

bányászat ♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. Hasznos ásványok iparszerű kitermelése. *A bányászat a nehézipar egyik ága. Fel kell hagyni a kis fűtőértékű szén bányászatával.* 2. Ásványok kitermelése mint szakma és tudományág. *Bányászatot tanul a főiskolán.*

bányász|lik ♦♦♦ ige **bányász** ~ni

1. Bányamunkát végez, ásványokat termel ki. *A Bakonyban barnaszén is, bauxitot is bányásznak. A gránitot sok helyütt a felszínen bányásszák.* 2. (bizalmas) Fáradságos munkával kutat valami után. *Családi okiratok után bányászik a levéltárban.*

baptista ♦♦ mn ~k, ~t, –

Protestáns jellegű (vallás, egyház), illetve ezzel kapcsolatos. *A baptista gyülekezet nem templomban, hanem imaházban tartja szertartásait.* (Főnévi használatban:) *A baptisták csak felnőtt korban kereszteselkednek meg.*

bár¹ ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

(Éjszakai) szórakozó-, illetve mulatóhely. *A legtöbb bár hajnalig is nyitva tart.*

bár² I. ♦♦♦♦ ksz (megengedő értelmű mondatban)

1. Noha, habár. *Bár nem szép, mégis sokaknak tetszik.* 2. Még akkor is, ha... *Beszélgjenek bár rosszat róla, én mégis szeretem.* 3. De. *Szép idő van, bár lehet, hogy még esni fog.*

bár² II. ♦♦♦♦ hsz

1. (Óhajításban:) *Bár úgy lenne!* 2. (népi) Legalább. *„Anyám, édes anyám! szólj bár egyet hozzám!”* (népdal)

barack ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Kajszi- vagy őszibarack. *Vett egy kiló barackot a piacon.* 2. Barackfa. *Virágzik a barack a kertben.* 3. Barackpálinka. *Iszik egy kupica barackot.* 4. (tréfás) Gyerek feje búbjának hüvelykujj bütykével való hirtelen megkoppintása. *Gyere, kapsz a fejedre egy barackot!*

barakk ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Ideiglenes lakó- vagy irodahelyiség. *A menekülteket fűthető barakkokban helyezték el. Az építkezés befejeztével lebontották az építésvezető barakkját.*

barangol ♦♦♦ ige ~ni

Nagyobb területet bejárva kóborol, csatangol. Szeret barangolni a környéken.

bárány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Fialat juh. Két kis fehér bárány legelészett az udvaron. Az aranyszörű, csengős bárány ismerősünk a mesékből. 2. Fialat juh húsa. Húsvétkor rántott bárányt ettek. 3. Fialat juh kikészített gyapjas bőre. Kabátja báránnyal van bélelve. 4. (néha gúnyos) Szelíd, jámbor ember. Olyan bárány a férje, hogy bármire rá tudja venni. • *Megtévedt bárány*: olyan, alapjában jó szándékú ember, aki valamilyen vétkes dologba keveredett. | *Isten báránya*: Jézus.

bárányhimlő ♦♦♦♦ fn

Hólyagos kiütésekkel járó, enyhe lefolyású fertőző gyermekbetegség. Mind a három gyerek átesett a bárányhimlőn.

barát¹ ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Az a személy, akit bizalom, szeretet köt a másikhoz. *Jancsi és Peti barátok*. (Megszólításként:) *Barátom, várunk holnap!* (Csodálkozás kifejezésére:) *Barátom! De ügyes vagy!* 2. Az, aki vagy ami jóakarattal van valaki, valami iránt. *Melyik nép barátja a magyarnak?* 3. Nőnek viszonylag tartós társa, szeretője. *Már egy éve ő a barátja a házmaster lányának.* 4. Valakinek, valaminek a kedvelője. *A nők nagy barátja.*

barát² ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Szerzetes. *A ferences barátok barna csuhát viselnek.*

barátkoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Baráti kapcsolatba lép vagy van valakivel. *Egy kóbor kutyával barátkozik. Szakmabeliekkel barátkozik.* 2. Ismerkedik valamivel, igyekszik hozzászokni. *Barátkozik új lakóhelyével. Barátkozik a gondolattal, hogy más városba költözik.*

barátnő ♦♦♦♦ fn

1. Valakivel, általában nővel baráti viszonyban levő nő. *Annyi barátnője van a lánynomnak, hogy alig tudom megkülönböztetni őket. Jó barátnők vagyunk.* 2. Férfinak viszonylag tartós társa, szeretője. *Már két éve van barátnője. Gyorsan váltogatja a barátnőit.*

barátság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Két vagy több személy közötti kölcsönös bizalom, ragaszkodás, szeretet. *Bizalmas, őszinte barátság köti össze őket.* • *Barátságot köt valakivel*: összebarátkozik. | *Kutya-macska barátság*: sok civódással járó viszony. 2. Népek közötti jó viszony. *A lengyel–magyar barátságnak nagy múltja van.* 3. Jóakarattal, szívességgel. *Barátságából segített rajta.*

barátságos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Jóindulatot, kedvességet árasztó. *Jó náluk lenni, barátságos emberek.* 2. Jóindulatot, kedvességet kifejező. *Barátságos mosollyal fogadták.* 3. Jó hangulatú, kellemes, otthonos. *Új munkahelyén barátságos kis szobát kapott.* 4. (Sportban:) Nem bajnokságért folyó. *A két csapat barátságos mérkőzést játszott.*

barázda ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Földbe vágott hosszúkás mélyedés. *Mély barázdát szánt az eke.* 2. Valaminek a felületén levő vájat, bemélyedés. *Megült a por a hanglemezzel barázdáiban.* 3. (választékos) (Arcon, homlokán levő) mélyedés a bőrben. *A gondoktól mély barázdák húzódnak a homlokán.*

barázdabillegető ♦ fn ~k, ~t, ~je

Hosszú farkát föl-le billegető, mezőn élő kis énekesmadár. *Bár télre elköltözik, nyáron nálunk mindenütt megtalálható a barázdabillegető.*

barbakán ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (rég)

Vár főkapuja előtti, azt védő kisebb erőd. *Pécs egyik nevezetessége a felújított barbakán.*

barbár ♦♦♦♦ mn ~ak vagy ~ok, ~t vagy ~at, ~ul

1. Műveletlen, kulturálatlan. *A barbár népek primitív kultúrájának tanulmányozása érdekes élmény.* 2. Kegyetlen, embertelen. *Egyes országok börtöneiben még ma is barbár módszereket alkalmaznak.* (Főnévi használatban:) *Ez a barbár nem törődik semmivel!* 3. (rég) Az ókori görögök és rómaiak szerint a nem görög, illetve a nem római (személy). *Barbár harcosok támadtak Rómára.* (Főnévi használatban:) *A barbárok betörték Itáliába.*

barcsak ♦♦♦♦ hsz

(Óhajítás kifejezésére:) De jó volna, ha..., De örülnék, ha... *Barcsak készen volnék már!*

bárd¹ ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Rövid nyelű, egyenes és széles pengéjű vágószerszám. *A hentes bárdal darabolja fel a húst.* 2. Rövid nyelű, széles pengéjű harci eszköz, fegyver. *A végvári vitézek egyik fegyvere a bárd volt. A hóhér bárdja vetett véget életének.*

bárd² ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Kelta népi énekes. *Arany János balladát írt a walesi bárdokról.* 2. (választékos, tréfás) Költő. *Megjelentek az ifjú bárd első versei.*

bárdolatlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Bárdal még ki nem faragott, megmunkálatlan. *Ott áll a bárdolatlan faoszlop.* 2. Neveletlen. *A viselkedése bárdolatlan.*

bárgyú ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~n

Tompa elméjű (ember), illetve rá jellemző (dolog). *Bárgyú arcot vág. Hozzáment ahhoz a bárgyú alakhoz.*

barhesz ♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Izraeliták ünnepi fonott kalácsa. *Már az asztalon van a barhesz az ünnepi gyertyák mellett.* 2. Fonott kalács alakú kisebb péksütemény. *Nem mindig kapni mákos barheszt.*

bárhogy ♦♦♦ hsz

1. Bármilyen módon. *Bárhogy odaerősítheted, a fő, hogy le ne essen.* 2. Bármilyen nehézségek árán is. *Légy nyugodt, bárhogy legyen is, megadom a tartozásom.*

bárhol ♦♦♦♦ hsz

1. Akármely helyen. *Előkerítem, bárhol legyen is. Bárhol, ahol csak megfordult, jó szívvel fogadták.* 2. Mindenhol, nagyon sok helyen. *Tejet bárhol kaphatsz, kár innen cipelned.*

bari ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (gyermeknyelvi)

Kisbárány. *Csengőt kötöttek a bari nyakába.*

barikád ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Utcakövekből, homokzsákokból stb. emelt alkalmi torlasz. *A barikádokon harcolt.* • *A barikád túlsó vagy ellenkező oldalán (áll vagy foglal helyet):* ellentétes (politikai) oldalon.

bariton ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Közepes mélységű férfihang. *Kellemes, lágy baritonja van.* 2. Közepes mélységű hangon éneklő férfi énekes. *Külföldön vendégszerepel az Operaház híres baritonja.*

barka ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Fürtös, bolyhos virágzat. *A nyírfa porzós barkái kisebb csomókban csüngenek. A mogyorócserje télen is könnyen felismerhető barna barkáiról. A kecskefűz koronáját tavasszal elborítják a világossárga barkák.*

bárka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Lapos fenekű, nagyobb csónak. *Az öbölben egy bárka horgonyoz. „És hadd jöjjön el Noé bárkája, Mely egy új világot zár magába”* (Vörösmarty M.: A vén cigány).

barkácsol ♦♦ ige ~ni

(Szórakozásul) maga végez kisipari munkákat, illetve így készít valamit. *Ügyesen barkácsol, maga barkácsolta a bútorait is.*

bárki ♦♦♦♦ általános nm

1. Akármely vagy akármelyik személy. *Közülünk bárkihez bizalommal fordulhatsz. Bárkinek odaadhatod, aki kéri.* 2. Akármiféle ember. *Ez zártkörű rendezvény, nem jöhet be bárki. Ne állj szóba bárkivel!*

barkochba ♦ fn –, ~t, ~ja

Fejtörő társasjáték, amelyben a feladott személy, tárgy vagy fogalom „igen” és „nem” válaszok alapján található ki. *A barkochba fejleszti a logikai készséget.*

barlang ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Földbe nyúló nagy, természetes üreg. *A hegy oldalában egy barlang nyílása tátongott.* 2. Állatok földbe vájt vagy sziklaüregben levő lakóhelye. *A medve még alszik a barlangjában.* 3. Alvilági személyek állandó rejtekhelye. *A bűnözők barlangja jól el van rejtve a emberek előtt.*

bármí ♦♦♦♦ általános nm

1. Akármilyen dolog. *Bármí történjék is, rám mindig számíthatsz. Ha bármire szükséged van, szólj!* 2. Akármilyen foglalkozású személy. *Még bármí lehet belőle.*

bármikor ♦♦♦♦ hsz

Akármilyen időben, időpontban. *Bármikor felhívhatsz, egész nap otthon vagyok.*

bármilyen ♦♦♦♦ általános nm

1. Bármely fajtájú, minőségű. *Hozzál kenyeret, bármilyen lehet.* 2. Bármekkora, bármennyi. *Bármilyen összeg segítene rajta.* • *Bármilyen áron:* a) bármekkora összegért. *Bármilyen áron, de meg akarom venni.* b) bármekkora áldozatok árán. *Orvos akar lenni bármilyen áron.* 3. (Határozószó-szerűen:) Bármilyen mértékben. *Bármilyen hosszú is a szünet, hamar elmúlik.*

barna ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Sötét, a fekete és a vörös közötti színű. *A gesztenye, a csokoládé, a kávé barna.* 2. Barna hajú, esetleg bőri. *A barna lányok tetszenek neki.* (Főnévi használatban:) *Láttam a bátyádat egy kis barnával.* 3. A napsütéstől sötétebb színű (bőr). *A nyaralásból szép barnán jött haza.* 4. Rozslisztből készült. *A barna kenyeret szereti.* 5. (választékos) Komor, sötét. *Barna homály ereszkedett a tájra.* 6. (Főnévi használatban:) *A barna komor, de meleg szín. Az asztalt barnával festette be.*

báró ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A főnemesi rangok közül a legalacsonyabb. *Báró Eötvös József és Jósika Miklós báró is írók voltak.*

barokk I. ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~ja

1. Művészi stílus a XVII–XVIII. századi Európában. *A barokk éltető eleme, lényege a mozgás.* 2. A barokk kor. *A barokk a kertművészet virágkora is.*

barokk II. ♦♦♦♦ mn ~ok, ~ot, –

1. Erre a korra jellemző, e stílusban készült. *A magyar késő barokk építészeti egyedülálló remeke a fertődi Esterházy-kastély. Szeretem a barokk zenét.* 2. E stílusban alkotó (művész). *Velázquez, Rubens, Rembrandt barokk festők.*

barom ♦♦♦♦ fn *barmok, barmot, barma*

1. (népi, régi) Nagyobb háziállat, általában szarvasmarha. *Kihajtja a barmokat legelni.* 2. (durva) Durva, állatias viselkedésű ember. *Te barom!* 3. (durva) Ostoba ember. *Az csak egy barom, soha nem ért semmit.*

barométer ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A légnomást mérő készülék. *A higanyos barométert Torricelli találta fel. Mit mutat a barométer, lesz eső? | Emelkedik, süllyed a barométer:* higanyoszlopa növekvő, illetve csökkenő légnomást mutat.

baromfi ♦♦♦♦ fn ~ak vagy (ritkán) ~k, ~t, ~ja

Háziszárnyas. *Fiatal baromfi húsból főz levest a betegnek.*

bársony ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Finom, bolyhos szövet. *Bársonyból varr takarót.* (Jelzőként:) *Bársony bútorhuzatot vett.* • *Selyemben, bársonyban jár: nagyon szép, díszes öltözképet visel.* 2. (választékos) Bársonyosan meleg, lágy, illetve sima dolog. *Emlékszik szeme bársonyára.* (Jelzőként:) *Bársony bőre volt.*

basa ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég) Török katonai helytartó vagy udvari méltóság címe. *Az utolsó budai basa síremléke a Várban ma is megtalálható.* 2. (rég) Török katonatiszt, ritkán hivatalnok címe. „...a basák még egy ostromot akartak” (Gárdonyi G.: Egri csillagok). 3. Hatalmaskodó, önkényeskedő ember. *Ő a környék basája, mindenki retteg tőle.*

basáskod|ik ♦ ige ~ni (rosszalló)

Hatalmaskodik. *A legerősebb fiú gátlástalanul basáskodik a többiek felett.*

bástya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Várfalból kiugró, félkör vagy sokszög alakú védőépítmény. „... az őrtálló katonaság a Sándor bátyán hajnalban elhelyezkedett a palánk mögött” (Gárdonyi G.: Egri csillagok). 2. (választékos) Valaminek szilárd támasza, védelmezője. *A Felvidék bátyája 1552-ben Eger volt.* 3. Sakkfigura. *A bátya a sakkjáblán csak vízszintes vagy függőleges irányban mozoghat.*

baszk ♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

A Spanyolország és Franciaország határvidékén élő kis néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A baszk sapka mint viselet elterjedt az európai művészvilágban.* (Főnévi használatban:) *A legtöbb baszk ma már kétnyelvű. Még nem sikerült kideríteni, honnan ered a baszk, ez a különös nyelv.*

basszus ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A legmélyebb férfi énekhang. *Szép, zengő basszusa van.* 2. Basszus hangú énekes. *A híres basszus ezúttal dalénekesként aratott sikert.* 3. (Énekkarban:) A legmélyebb férfiszólam. *Az oratóriumban legszebben a basszus szólt.* 4. Mély hangolású, rendszerint elektromos, gitárféle hangszer. *A zenekarban ki játszik a basszuson? Vettem egy öthúros basszust.*

batár ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (rég) Űveges, fedett hintó. *A lakáj lesegítette az uraságot a batárról.* 2. (tréfás) Régimódi, ormótlan gépkocsi. *Egy ócska batárral jár évek óta.*

batiszt ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Finom len- vagy pamutkelme. *Nyári ruhának nagyon jó a batiszt.* (Jelzőként:) *Batiszt hálóinget hord.*

bátor ♦♦♦♦ mn bátrak, bátrai, bátran

1. Félelem nélküli, merész. *Bátor embernek ismerik.* (Főnévi használatban:) *Az akadályversenyen a bátrak győztek.* 2. Ilyen emberre valló. *Bátor cselekedet volt megmenteni a fuldoklót.* 3. *Bátran:* joggal és megokoltan, ezért nyugodtan, félelem nélkül. *Bátran mondhatom, kitűnő a munka. Gyere csak bátran!*

bátorkod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni (rég, népi)

Mer, merészel valamit tenni. *Nem bátorkodott megszólítani a fejedelmet.* (Szerénykedő kifejezésben:) *Bátorkodom megemlíteni, hogy...*

bátya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, bátyja

1. Idősebb fivér. *Tanácsot kér a bátyjától.* 2. Idősebb férfirokon, nagybátya. *Jósi bátyám, anyám testvére vidéken él.* 3. (Idősebb nem rokon férfi megszólításaként:) *Bátyámnak is erre visz az útja? Kedves Miklós bátyám!*

bátyámuram ♦ fn -, ~at, - (rég)

(Idősebb férfi említésére, megszólítására:) *Köszöntöm bátyámuramat!*

batyu ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Holminknak kendőbe kötött nagy csomója. *Nagy batyuval a vállán indult útnak.*

bauxit ♦ fn -, ~ot, ~ja

Alumíniumérc. *Az alumínium alapanyaga a bauxit.*

bazalt ♦♦ fn -, ~ot, ~ja

Vulkáni eredetű, kemény kőzet. *Bazaltból útburkolatot készítenek.* (Jelzőként:) *Felszedik a bazalt szegélyköveket, és betonra cserélik.*

bazár ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (Olcso) tömegcikkeket árusító kis üzlet. *Az állomáson nyílt egy új bazár.* 2. Üzletekkel teli átjáróház. *Átment a bazáron, és két helyen vásárolt.* 3. Üzletekkel teli utca, piac. *A keleti bazároknak különös varázsuk van.*

bazilika ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Három- vagy öthajós (őskeresztény) templom. *A bazilikák mennyezete vízszintes, s középső hajójuk magasabb a többinél.* 2. Kiváltságokkal rendelkező, jelentősebb katolikus templom. *A esztergomi bazilika kincstárának különösen gazdag gyűjteménye van.*

bázis ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Alap. *Hiányzik az anyagi bázis terveim megvalósításához.* 2. Támaszpont. *A katonai bázisról indulnak a csapatok bevetésre.* *A kutatócsoport a bázisról hajnalban indult.* 3. Lúgos hatású vegyület. *A bázis savakkal sókat alkot.* 4. • **Artikulációs bázis:** (valamely nyelvben) a hangképző szervek működési jellemzőinek összessége. *A magyar nyelv artikulációs bázisa erősen eltér az angolétól.*

bazsalikom ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

1. Tojásdad levelű, balzsamos illatú virágos növény. *A bazsalikom a melegebb éghajlatot kedveli.* 2. Ennek összemorzolt virága vagy virágzás előtti friss hajtása mint fűszer. *Tégy egy kis bazsalikomot a pástétomba!*

bazsarózsa ♦♦ fn

1. Nagy, telt, piros, fehér vagy rózsaszín virágú növénynemzetség. 2. (népi) Pünkösdirózsa. *Májusban nyílik a kertünkben a bazsarózsa.*

be¹ I. ♦♦♦♦ hsz

1. Valaminek a belsejébe. *Hova ment? Be a házba.* 2. A középpont felé. *A város szélétől be a központba hosszú az út.* 3. (népi) Benn. *Hol van? Arra be.*

be¹ II. ♦♦♦♦ ik

1. Zárt tér belsejébe. *Bekukkant, benéz, bemegy. Menj be a házba, mert hűvös van!* 2. Valamit körülvéve. *Bekerít, becsomagol, bekarikáz. Be is karikázza a hibát.* 3. Valamit megtöltve. *Begyógyít, benépesedik, betöm. Mikor telik be a füzeted? Be kell tömni a lyukat!* 4. Rést, nyílást okozva. *Bezúz, behorpad, betör. Törje be a tűzoltó az ablakot!* 5. Valamik, valakik közé. *Bekerül, bevesz, beiratkozik. Be kell iratkozni augusztusban az iskolába.* 6. Valaki előtt, valakinek. *Bevall, bemutatkozik, benyújt. Be kell nyújtani a kérvényt a hivatalnak!* 7. Magához gyűjtve. *Beszerez, begyűjt, beszéd. Be lehet szedni a díjat.* 8. Valamit elvégezve, valamit megelégtelve. *Begyakorol, beér. Érd be ennyivel!* 9. Alaposan, nagymértékben. *Bejéd, begerjed. Ne ijedj be!* 10. Valamiből sokat fogyasztva. *Beiszik, bereggelizik, besöröz. Be ne sörözz, még vezetned kell!*

be² ♦♦♦ isz (választékos)

(Csodálkozás kifejezésére:) *Milyen nagyon! Ó be szép!*

beáll ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Védett helyre áll. *Beáll az eső elől az eresz alá.* 2. (Jármű) befut valahova, és ott várakozva megáll. *Beállt a busz a megállóba.* 3. Valamely csoporthoz csatlakozik. *Állj be közénk!* 4. Bevonul, elmegy valamely testülethez, munkába áll. *Beáll katonának.* 5. Bekövetkezik, megkezdődik. *Ügyében nem várt fordulat állt be. Beállt a fogába a fájás.* 6. Befagy. *Beállt a Balaton, mehetünk korcsolyázni.* 7. (Csak tagadó formában:) (Száj) folyton jár. *Be nem áll a szája.*

beállít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Bent levő helyre állít valamit. *Télre beállítja a kerti asztalt az előszobába.* 2. Valamely feladat elvégzésére befog valakit. *A gyerekeket is beállították takarítani.* 3. Üzembe helyez valamit. *Beállították az új hűtőszekrényt.* 4. Beigazít, elrendez valamit. *Rosszul állította be a távolságot a fényképezőgépen. A filmrendező beállította a következő jelenetet.* 5. Valamilyennek feltüntet valamit. *Úgy állította be a dolgot, mintha neki lett volna igaza.* 6. (Sportban:) *Beállít valamit: azzal azonos eredményt ér el. Sikerült beállítania a világcscsót.* 7. Hívatlanul betoppan. *Este vendégek állítottak be.* 8. • *Be van állítva valamire: úgy készül, hogy be fog következni. Már mindannyian be vagyunk állítva az ünnepségre.*

bebeszél ♦ ige ~ni

1. Kívülről befelé beszél. *Bebeszél a nyitott ablakon.* 2. (bizalmas) *Bebeszél magának valamit: elhitesi magával. Bebeszéli magának, hogy beteg.*

bébiszitter ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Kisgyermek(ek) mellé fogadott alkalmi felügyelő, gyermekgondozó, rendszerint fiatal leány. *Az egyetemisták közül sokan esténként bébiszitterként dolgoznak, hogy fizetni tudják az albérleti vagy a kollégiumi díjat.*

bebugyolál ♦♦ ige ~ni

Betakarogat, takaróba göngyöl valakit, valamit. *A hidegben jól bebugyolálta a gyereket.*

becéz ♦♦♦ ige ~ni

1. Babusgat valakit. *Becézi a csecsemőt.* 2. Kedveskedő, becéző néven szólít, emleget valakit. *Babának becézte kedvesét.*

becsap ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Gyorsan, hangos csattanással becsuk valamit. *Ne csapd be megint az ajtót magad mögött, felébred az egész ház! A szél úgy becsapta az ablakot, hogy betört.* 2. Nagy erővel bedob valahova valamit. *Mérgében becsapta a virágcsokrot a szemébe.* 3. • (bizalmas) *Zálogba vagy zaciba csap valamit: kölcsönért zálogháza teszi. Ha nincs pénze, becsapja a vastag aranyláncát a zaciba.* 4. (szleng) (Szeszes italt) gyorsan megiszik. *Amíg vártak a vonatra, becsaptak egy-két féldecit.* 5. (Szél, légáramlat) besodor, behajt valamit valahova. *A szél becsapta a szobába az égő avar füstjét.* 6. (Eső) ferdén esve behatol valahova. *Csukd be az ablakot, mert becsap a zápor.* 7. (Hullámzó víztömeg, illetve levegő, szag) bezúdul valahova. *A hullámok becsaptak a csónakba. Ajtónyitáskor becsapott a szobába a süllő palacsinta illata.* 8. • *Becsap valamibe a villám: úgy csap le, hogy ütése tárgyat, építményt ér. Becsapott a villám az öreg nyárfába.* 9. Félrevezet, megcsal valakit. *Csúnyán becsaptak a piacon, majdnem kétszáz forinttal többet számolt a hentes. Még egyszer nem csapsz be a meséiddel! Választások előtt a politikusok gyakran becsapják a népet ígéreteikkel.* • *Becsapja magát valamivel: olyasmit hisz vagy tesz, aminek csalódás, bukás vagy ráfizetés lesz a vége. Magadat csapod be, ha a fogyókúrás ebéd után kólát vagy más cukros löttyöt iszol. Becsapja magát, aki piaci árusoktól akar olcsón márkás holmikát vásárolni.*

becses ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Különlegesen értékes. *A kirakatban sok becses áru van.* 2. Féltve őrzött, megbecsült. *A fiókban tartja becses emlékeit.* 3. Tisztelt, nagyra becsült. *Becses vendég érkezik ma hozzánk.* (Udvariassági fordulatként, régi:) *Hogy van a becses neje? Szabad a becses nevét?*

becsíp ♦♦ ige ~ni

1. Beszorít valamit. *A táskáját becsípte az ajtó. Becsípte az ujját a fiók.* 2. (bizalmas) *Kissé ittas lesz. Tegnap este a barátaival volt, és becsípett.*

- becslés** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
Valami értékének, mértékének megközelítő meghatározása. *A tüntetők létszámát csak becsléssel állapították meg. Becslésem szerint ez a kabát nem ér többet ötezer forintnál.*
- becsmérel** ♦♦ ige ~ni
Lebecsülő szavakkal illet valakit. *Ne másokat becsmérelj, először magadban keresd a hibát!*
- becsül** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Valaminek az értékét, mértékét hozzávetőleg meghatározza. *Négyezer forintra becsülték a kárt. Tízezer kötetesre becsülöm a könyvtárát.* 2. Elismerésre méltónak tart valakit, valamit. *Becsülöm az őszinteségét.*
- becsület** ♦♦♦♦ fn -, ~et, ~e
1. A társadalmi erkölcs eszményének megfelelő magatartás. *Ezt kívánja a becsület, tehát megteszem.* 2. Kötelességtudás. *Becsületre nevelték.* 3. (rég.) Megbecsülés, tisztelet. *Nincs már becsületem nálatok.*
- becsületszó** ♦♦♦ fn
(A becsületre való hivatkozásként, állítás vagy ígélet nyomósítására, általában ebben az alakban:) *Becsületszavamra mondom, hogy így volt.*
- becsüs** ♦ fn ~ök, ~t, ~e
Hivatalos értékmegállapítást végző szakember. *Az antikváriumi becsüs szép tárgyakkal foglalkozik. A biztosító becsüse felmérte a gépkocsiban esett kár nagyságát.*
- becsvágy** ♦♦♦♦ fn
Érvényesülésre irányuló belső hajtóerő, törekvés. *Erős becsvágy él benne, mindenáron bizonyítani akar.*
- bedolgozó** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
Teljesítménybérért otthon rendszeresen munkát végző személy. *Bedolgozóként alkalmazzák, egy varrodából minden héten kap munkát.*
- beduin** ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul
Nomád arab népcsoportoz tartozó, vele kapcsolatos. *Útjuk során egy beduin táborral találkoztak. (Főnévi használatban:) A Szaharában találkozott beduinokkal.*
- beenged** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Belső, zárt helyre enged valakit, valamit. *Egyszerre csak két látogatót engednek be a beteghez. Engedd be a kutyát, kaparja az ajtót!* 2. (Személyt valamely közösségbe) befogad. *Ilyen embert nem engedünk be a társaságunkba.* 3. Engedi, hogy valami bekerüljön, betóduljon. *Ne engedd be a hideget!*
- beereszt** ♦♦ ige ~ni
1. Beenged valakit, valamit. *Beereszttem a kutyát, nagy a zimankó odakint. Idegent ne eressz be a lakásba! Jó lesz, ha beeresztünk egy kis friss levegőt.* 2. Betold. *Be kell ereszteni a szoknyába, mert derékban szorít.* 3. (rég.) (Padlót, parkettát) oldott viasszal beken. *Úgy ápolták a padlót, hogy havonta beeresztették.*
- befejez** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Bevégez valamit, túljut rajta. *Délután négykor fejezi be a munkát. Most fejezték be az építkezést.* 2. Abbahagy valamit. *Egyelőre befejezzük, majd holnap folytatjuk. Fejezzétek be a veszekedést!* 3. *Befejez valamit valamivel:* vele mint utolsó mozzanattal bevégez. *Az énekkar egy népdalfeldolgozással fejezte be a műsort. Azzal fejezte be, hogy megköszönte a segítséget.* | *Valami befejez valamit:* azzal ér véget. *A filmet egy giccses jelenet fejezte be.*
- befektet** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Belső helyre fektet valakit, valamit. *A kislányt befektették a belső szobába, hogy ne zavarja a zaj.* 2. Eredmény, haszon reményében valamit valamire fordít. *Pénzt fektetett be a tőzsdén. Pénzét ingatlanokba fektette. Túl sok energiát fektettem be ebbe a munkába.*
- befolyás** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. Folyékony anyag bejutása valahová. *Meg kell szüntetni a víz befolyását a hézagokba.* 2. Folyamatos tartós hatás, irányítás. *Rokonai befolyása alatt van. Befolyás alatt cselekedett.* 3. Valakinek az a helyzete, képessége, hogy illetékes helyen sok mindent el tud érn. *Latba veti a befolyását.*
- befőtt** ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je
Befőzéssel tartósított gyümölcs. *Téli estéken jólesik felbontani egy-egy üveg befőttet.*
- bég** ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je
A pasánál alacsonyabb török rang. *„Csak a bégek közbevetődésén múlt, hogy a két pasa össze nem verekedett a hadsereg színe előtt” (Gárdonyi G.: Egri csillagok).*
- begerjed** ♦ ige ~ni
1. Erősáramú készülék (motor, generátor) bekapcsolva működni kezd. *Egy kicsit várjunk, míg begerjed a motor.*
2. (Vevőkészülékben) zavaró jelek hatására adászavar keletkezik. *A szomszéd CB-készülékétől mindig begerjed a televízió.*
3. (bizalmas) Dühbe gurul. *Minden apróságtól begerjed.* 4. (tréfás) Szerelmi vágy fogja el. *Ha lát egy csinos nőt, rögtön begerjed.*
- béget** ♦♦ ige ~ni
1. (Juh) nyekergő, elnyújtott hangot ad. *Bégetnek a bárányok, mert éhesek.* 2. (bizalmas) Siránkozik. *Kár bégetni, ügyse mehetsz el!*
- begombolkozik** ♦ ige ~ni

1. Ruháján az összes gombot begombolja. *Állig begombolkozik a hideg szél miatt.* 2. (választékos) Tartózkodóvá, zárkózottá, bizalmatlanná válik. *Eddig barátságosan viselkedett, de most hirtelen begombolkozott.*

begónia ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Pirosas levelű, apró rózsaszín virágú dísznövény. *Télen is virágozik a begóniám.*

begubóz|ik ♦ ige ~ni

1. Gubóval veszi körül magát. *Mielőtt lepkévé alakul a hernyó, begubózik.* 2. (bizalmas) Kerüli az embereket, magába zárkózik. *Ha valami baja van, begubózik.*

begurul ♦ ige ~ni

1. Valaminek a belsejébe, belülre, valami alá gurul. *A dobókocka begurult az asztal alá.* 2. (bizalmas) Feldühödik, megmérgekedik. *Az értetlenség láttán begurult.*

begy ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Madarak nyelöcsővének kiöblösödő része, amelyben a táplálékot átmenetileg raktározzák, megpuhítják. *Sokat ettek a tyúkok, tele van a begyük.* 2. (tréfás) Gyomor. *Teletömi a begyét.* 3. (átvitt) (Az ember bensőjében) az a hely, ahol az indulatok összegyűlnek. • *A begyében van valaki, valami:* neheztel rá. | *Kimondja, ami a begyében van:* kimondja azt, ami bántja. 4. (bizalmas) Női mell. *Jó kis begye van.* 5. (népi) *Az ujj begye:* hegyének húsos része. *Túvel megszurta az ujjá begyét.*

begyepesed|ik ♦ ige ~ni

1. Füves, gyepes lesz. *A füvesített terület csak lassacskán gyepesedik be, soká lesz rajta ellenálló, sűrű gyepszőnyeg.* 2. (rosszalló) Ellustul a gondolkodása. *Egyre jobban begyepesedik az agya.*

begyullad ♦♦ ige ~ni

1. (ritka, bizalmas) Égni kezd. *A gázmelegítő begyulladt, és már adja is a meleget.* 2. Öngyulladással égni kezd. *A telepen tárolt szénhalmok némelyike begyulladt.* 3. Elindul, működni kezd. *Nehezen akar begyulladni a motor.* 4. (bizalmas) Megijed, megszeppen. *Nem kell begyulladni!*

begyűrűz|ik ♦ ige ~ni (hivatalos)

Valahova áterjed, és (fokozatosan) ott is érzékelhetővé válik. *Az olajárrobbanás hatása Magyarországra is begyűrűzött.*

behajóz ♦ ige ~ni

1. Hajón bejár valamit. *Matróz lévén behajózta a világot.* 2. (Szállítmányt) hajóra rak. *Fél nap alatt behajózták a konténereket.* 3. Hajóra száll, elfoglalja helyét a hajón. *A megszabott időre a legénység behajózott.* 4. (rég) Behajózik. *A kapitány behajóz a kikötőbe.*

behajóz|ik ♦ ige ~ni

1. Hajóval bemegy valahova. *Behajóznak a csatornába.* 2. Hajóval befut, megérkezik valahova. *Behajóztak a legközelebbi kikötőbe.* 3. Hajóra száll. *Délután kettőre a legénység behajózik.*

behajt¹ ♦♦♦ ige ~ni

1. (Állatokat) valaminek a belsejébe terel. *Behajtja a juhokat a karámba.* 2. Pótlólag elvégeztet valamit. *Az adóson behajtja a követelést. A tanár a hiányzókon is behajította később a dolgozatot.* 3. Járművel valaminek a belsejébe hajt. *Miután behajt a garázsba, mindig behúzza a kizíféket.*

behajt² ♦♦♦ ige ~ni

1. (Lapos tárgy kisebb részét) ráhajtja a nagyobbra. *Behajtja a papírlap sarkát.* 2. (Csaknem teljesen) becsuk valamit. *Éjszakára behajtja az ablakot, de nem csukja be teljesen. Mielőtt behajtaná, jelzót tesz a könyv lapjai közé.*

beható ♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Alapos, tüzetes. *Behatóan tanulmányozta a tervezetet.*

behatol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Erőszakkal bejut valahova. *A betörő megkísérelt behatolni a lakásba.* 2. Beszivárog, beáramlik. *A víz behatolt a járda repedései közé.* 3. Valaminek a belsejébe jutva hatást fejt ki. *A hallottak csak fokozatosan hatoltak be a tudatába.* 4. Belemélyed. *A fűrógép feje behatol a falba.*

behemót ♦♦ mn ~ok, ~ot, –

Idomtalanul nagy termetű (ember, állat). *Van egy behemót kutyájuk, akkora mint egy borjú.*

behívó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (kissé régi)

Az a hivatalos irat, amellyel katonaköteles személyeket szolgálatra rendelnek be. *Megérkezett a behívója, egy hét múlva bevonul.*

behízalgó ♦ mn ~k vagy ~ek, –, ~n vagy ~en

Bizalmat ébresztő, vonzóan kedves dolog, ember, magatartás. *Behízalgó modorával könnyen talált új munkahelyet. Egy behízalgó dallamot játszott a zongorán. Behízalgó mosollyal várt.*

beismer ♦♦♦♦ ige ~ni

Bevall valamit. *Beismeri a tévedését, és elnézést kér.*

beivód|ik ♦ ige ~ni

Beivódik valamibe: beleszivódva átítatja. *A cigarettafüst beivódott a lakás egész berendezésébe. (átvitt) A szép élmény beivódik a lelkébe.*

bej ♦ fn ~ek, ~t, ~e (rég)i

1. Az egykori tuniszi uralkodó címe. *A bej magához rendelte a kádít.* 2. A pasánál alacsonyabb török rang. *A bej földre borult a szultán előtt.*

bejár ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Rendszeresen bemegy, beutazik valahova. *A hátsó kapun jár be az épületbe. Bejár a városba dolgozni.* 2. (Gépjármű) beáll, begördül valahova. *Az autó bejár a garázsba. A vonat bejár az állomásra.* 3. Keresztül-kasul végigjár valamit. *A költő gyalog járta be az országot.* (Több hellyel kapcsolatosan:) *Bejárja ismerőseit.* (Hírrel kapcsolatosan:) *Megérkezésének híre bejárta a falut.*

bejázat¹ ♦♦♦ ige ~ni

1. (Új gépet) addig működtet, míg alkatrészei össze nem csiszolódnak. *Az új gépkocsit be kell jártni.* 2. (Gépet) beindít és járatásával indulásra kész állapotba hoz. *Indulás előtt bejázatja a motort.*

bejázat² ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Nyílás, kapu, amelyen át valahova be lehet jutni. *Az üzlet bejárata az udvarról nyílik. A házuknak van hátsó bejárata is.* 2. (Fv) Több lépcsőházas épületben valamelyik lépcsőház. *Laczkó Editék tavalgy költöztek ebbe a bejázatba.*

bejáratos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Bejár valakihez, bennfentes nála. *Azzal dicsekszik, hogy bejáratos a miniszterhez.*

bejáratos ♦ mn ~ak, ~at, ~an

Egészen új, bejártatás alatt álló (gépkocsi). *Még bejáratos az autója, nem mehet vele túl gyorsan.*

bejárónő ♦♦ fn

Női háztartási alkalmazott, aki nem a háznál lakik. *A háztartásra nincs ideje, ezért bejárónője van.*

bejelent ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Hivatalosan jelent valamit. *Bejelenti a biztosítónál a töréskárt.* 2. Nyilvánosságra hoz valamit. *Bejelentik a forintleértékelést.* 3. Nyilvántartásba vétet valakit, valamit. *Szüleit bejelenti saját lakásába.* 4. (népi) Följelent valakit. *Bejelentette a rendőrségen az orgazdát.*

bejgli ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Dióval vagy mákkal töltött tekeres formájú sütemény. *Nagy keletje volt a karácsonyi bejglinek. A bejgli tészája sok zsiradékkal készül, ezért nehezebb, és jobban hizlal, mint a kalács.*

bejövet ♦ hsz

Befelé jövés közben. *Bejövet a munkahelyére megveszi az újságot. Bejövet oltsd el a lámpát az előszobában!*

bejövétel ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Az a cselekvés, tény, hogy valaki, valami bejön. *Bejövételkor fel kell iratkozni a kapuügyeletésnél.* | *A magyarok bejövetele: a honfoglalás.*

béka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Csupasz bőrű, farkatlan, kételtű állat. *Eső után sok béka ugrál az úton.* 2. (bizalmas, gúnyos) Csúnya kislány. *Ki ez a kis béka?*

békalencse ♦ fn

Állóvizek felszínét ellepő, apró levelű vízinövény. *A margitszigeti tó felszínét időnként beborítja a békalencse.*

békanyál ♦♦ fn

Állóvizekben élő, nyálkás, zöld moszatok tömege. *Nem fürdöm ebben a tóban, tele van békanyállal.*

béke ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~je

1. Két vagy több nép között az az állapot, amikor nincs köztük háború. *A háború végén a felek általában békét kötnek.* 2. Békekötés. *A szamári béke zárta le a Rákóczi-féle szabadságharcot.* 3. Nyugalmas együttélés, békesség. *A különböző nemzetiségek békében élnek egymással. A család békében él.* 4. (Belső, lelki) nyugalom. *Megtalálta lelki békéjét.* (Köszönésben:) *Béke veled vagy veletek!* (Sírfeliratként:) *Nyugodjék békében!*

bekebelez ♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) (Területet) saját területéhez csatol. *A második világháború előtt Németország bekebelezte Ausztriát.* 2. (bizalmas) Jóízűen megeszik, elfogyaszt valamit. *Két tányér bablevest bekebelezett.*

bekecs ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Rövid prémes kabátka. *Legalább a bekecsset vedd fel, ha kimégy fáért!*

békejobb ♦♦♦ fn

A kibékülés szándékának jeléül az ellenfélnek nyújtott jobb kéz. • *Békejobbot nyújt: kész kibékülni.* | *Elfogadja a békejobbot: hajlandó kibékülni.*

békít ♦♦ ige ~eni

1. (Perlekedő ellenfeleket) igyekszik rávenni a kibékülésre. *Békíti a valóni készülő házastársakat.* 2. (Ingerült embert) nyugtat, csendesít. *Békíteni próbálja a dühös asszonyt.*

béklyó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Mozgást akadályozó lánc vagy kötél. *A legelésző ló két mellső lábára béklyót tesznek, hogy ne tudjon elfutni.* 2. (rég) Rablánc, bilincs. *A rabot béklyóba verték.* (átvitt, a rabság, megkötöttség jelképeként:) *A szerelem béklyójában senyved. Nem képes lerázni a kishitűség béklyóját.*

beköszönt ♦♦♦ ige ~eni (választékos)

1. Betér, beállít valahova. *Beköszönt a jó hírrel a barátaihoz.* 2. (Évszak, helyzet stb.) beáll, megérkezik. *Alig várom, hogy beköszöntsön a tavasz.*

bekövetkezik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Bizonyos okok következményeképpen) szükségszerűen megtörténik. *A gyors hóolvadás után bekövetkezett a hegyi folyók áradása. Állapotában a tiszta hegyi levegő hatására javulás következett be.* 2. (Jövőre vonatkozó állítás) ténnyé válik, igaznak bizonyul. *Havazást jósoltak karácsonyra, s be is következett.* 3. (Nem várt esemény) megtörténik. *Egyszerre meglepő fordulat következett be a perben: a vádlott tanúja megváltoztatta vallomását.*

bekvártélyoz ♦ ige ~ni (rég)

1. Beszállásol valakit. *Az ezredet bekvártélyozták a faluba.* 2. (rosszalló) *Bekvártélyozza magát: berendezkedik. Úgy bekvártélyozta magát nálunk, mintha többé el sem akarna menni.*

bél ♦♦♦♦ fn *belek, belet, bele*

1. Az emésztőcsatorna hosszú, tekervényes, csőszerű része. *Üres béllal kell vizsgálatra menni.* (durva fenyegetésként:) *Kitaposom a beledet!:* kiméretlenül elbánok veled. • (bizalmas, népi) *Felfordul a bele: erős undor fogja el.* 2. Növények szárának laza, puha belső része. *Ha fűzfaágból sípot akarsz csinálni, először ki kell vájnod a belét.* 3. Növényi termés belső, húsos része. *A narancs beléről néha nehéz leválasztani a héját.* 4. Sült tészta belső, puha része. *A kenyérnek csak a belét szereti, a héját otthagyja.* 5. Tárgy belső része, tölteléke. *Belet vett a ceruzájába.* 6. Világítóeszköz kanóca. *Meggyújtja a gyertya belét.*

belát ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Betekint valahová. *A kerítéslecek közt belát a kertbe.* 2. Tekintetével átfog valamit. *A domb tetején állva az egész környéket belátja.* 3. Felfog valamit. *Belátja a tétel igazságát.* 4. Elismer valamit. *Ugye belátod, hogy ezt egyedül nem tudom megcsinálni? Nem látja be, hogy ő is hibás.*

belbecs ♦ fn –, ~et, ~e (rég) vagy tréfás)

Belső érték, tartalom. *Dolgozatírásakor ne csak a belbecsre ügyeljete, hanem a külsínre is!*

bele I. ♦♦♦♦ személyragos hsz

1. Belsejébe. *Itt ez a váza, tegyünk bele virágot. A kutya belém harapott.* 2. Miatta, tőle. *Akkora volt a robbanás, hogy megremegett bele a ház.*

bele II. ♦♦♦♦ ik

1. Valaminek a belsejébe. *Beleesik, beleharap, belenez. Nézz bele a kútba!* 2. Valamely folyamatba, dologba. *Belegondol, beleszól. Szólj bele a vitába!* 3. Valamely dologgal, személlyel érintkezve. *Belekapaszkodik, belecship, beletöröl. Bele is törölte a lábát?* 4. Érzelmével valakire, valamire irányulva. *Beleszeret, belefásul, beleun. Bele ne unjon az olvasásba.* 5. Valamely cselekvést elkezdve. *Belevág, belefog, belekezd. Kezdj bele a munkába!* 6. Valamely cselekvés következtében. *Belefárad, belebetegszik, belepirul. Bele fog pirulni, ha sokat dicséred.*

belebolondul ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. *Belebolondul valamibe: megőrül tőle. Belebolondul a fájdalomba.* 2. *Belebolondul valakibe: szenvedélyesen beleszeret. Belebolondult az osztálytársába.*

beleegyez|ik ♦ ige ~ni

Beleegyez|ik valamibe: kijelenti, hogy valamely tervvel, kéréssel, követeléssel egyetért, és hajlandó azt támogatni, illetve teljesíteni. A szülők beleegyeztek a házasságba. A nővérem nem egyezett bele, hogy elvigyem a fényképezőgépet a kirándulásra.

beleköt ♦♦♦ ige ~ni

1. (Tárgyat valamely ruhafélébe, kendőbe vagy zsákba) becsomagol, majd a ruhafélét összeköti. *Az útra szánt kenyeret anyám belekötötte egy tiszta konyharuhába.* 2. (Kötött kézimunkába) beledolgoz valamit. *A sapkába másfél gombolyag fonalat kötött bele. A gyerekeknek ajándékba készített sálakba belekötöttem a nevüket.* 3. • *Beleköt valakibe: ok nélkül vitát, veszekedést kezd vele. A buszon belénk kötött egy részeg utas, alig tudtunk megszabadulni tőle. Ha folyton belekötösz az öcsédbe, ne csodálkozz, hogy verekszik!* 4. • *Beleköt valakibe, valamibe: hibát talál benne, kifogásolni kezdi. Feleléskor a tanár szinte minden szóba belekötött.*

bélel ♦♦ ige ~ni

1. (Valamilyen jellegű) béléssel lát el valamit. *Selyemmel béleli a szoknyáját.* 2. (tréfás) Teletöm valamit valamivel. *Bankókkal van bélelve a zsebe.*

beléndek ♦ fn ~ek, ~et, ~e

A burgonyával rokon, sárga virágú, mérgező gyomnövény. *Kiirtottuk a beléndeket a kert végéből.*

béles ♦ fn ~ek, ~t, ~e

Réteges tésztából készült töltött sütemény. *Kedvencem az almás béles.*

bélés ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Ruhadarabot bélelő kelme. *A kabát ujjánál kiszakadt a bélés.* 2. Belső védőburkolat. *A kályha bélese samottból készült. Kimarta a sav a tartály bélését.*

belesül ♦ ige ~ni

1. Odakozmál, odaég. *Úgy belesült a hús az edénybe, hogy alig lehetett kiszedni.* 2. (népi) (Növény, termés stb. a földben vagy kalászbán) nem fejlődik ki rendesen, vagy összetöporodik. *Belesült a krumpli a földbe.* 3. (bizalmas) (Szövegmondásban) elakad, nem tudja folytatni. *A szereplő belesül a versbe.*

belföld ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Az országhatárokon belüli terület. *Idén belföldön nyaralunk, körbejárjuk a Balatont.*

belga ♦♦ mn ~k, ~t, –

A Belgiumban élő, francia vagy flamand nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Az afrikai belga gyarmatok már sok éve függetlenné váltak.* (Főnévi használatban:) *Egy belga kért tőlem eligazítást. A belgák alkotmánya több más államnak szolgált mintául.*

belgyógyász ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Belső szervek betegségeivel foglalkozó szakorvos. *Gyomorpanaszaival belgyógyászhoz fordult.*

beljebb ♦♦♦♦ hsz (a *be*, *belül*, *benn* határozószók középfoka)

1. Jobban befelé irányulva. *Beljebb halad az erdőbe.* 2. Jobban benn lévő helyre. *Lépjén beljebb!*

belorusz ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul (kissé régi)

A Belorussziában élő, keleti szláv nyelvet beszélő néphez tartozó, illetve vele kapcsolatos. *A belorusz népviselet és tánc egészen másféle, mint a magyar. Beloruszul tanul.* (Főnévi használatban:) *Egy beloruszsal utaztam. A beloruszt beszélők száma kb. 10 millió. A beloruszok: a belorusz nép.*

belovagol ♦ ige ~ni

1. Lovon bemegy valahova. *Belovagol az erdőbe. Be kell lovagolni a faluba.* 2. Lóháton bejár valamit. *Belovagolta a környéket.* 3. (Lovat) megülve lovaglásra alkalmassá idomít. *Belovagolta a csikót.*

belőle ♦♦♦♦ személyragos hsz

1. Valaminek a belsejéből. *Itt a pénztárcám, vegyél ki belőle pénzt!* 2. Valamiből egy bizonyos rész, mennyiség. *Jó az ebéd, kérek még belőle.* | (átvitt) *(Köszönöm,) nem kérek belőle: szívesen lemondok róla.* 3. *Valaki, valami lesz belőle:* valakivé, valamivé válik. *Nagy ember lett belőle. Fogtam egy pontyot, halászlé lesz belőle.* 4. (Vonzatként:) *Dől belőle a szó. Kiábrándult belőle. Gúnyt űz belőlem.*

bélpoklos ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (régii) Leprás. *A bélpoklosok csak a városokon kívül, elkülönítetten élhettek.* 2. (népi, tréfás) Folyton éhes, nagyevő ember. *Tíz szelet rántott húst megevett ez a bélpoklos.*

belpolitika ♦♦♦ fn

Az ország belső ügyeinek intézése. *A legtöbb embert jobban érdekli a belpolitika, mint a külpolitika.*

belső I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Belül levő. *A belső szobában nem hallatszik az utca zaja.* 2. Belül, zárt helyiségben készült. *A belső felvételek gyorsan befejeződtek.* 3. (Szervezetileg) szorosan valahová tartozó. *A munka nagy részét belső munkatársak végzik. A belső ügyeket intézik.* 4. Valakivel szorosabb, bizalmasabb kapcsolatban lévő. *Csak belső embereiben bízik.*

belső II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je vagy belseje

1. Belső része valaminek. *A város belsejében nem járnak autók.* 2. (A labdarúgásban:) A lábfej belső oldala. *Jól rúg belsővel.* 3. Tömítő a gumiabroncsban. *Új belsőt kell vennem a kerékpáromhoz, mert kilyukadt.* 4. (választékos) Lélek. *Egész belsőmet áthatja a meggyőződés.*

belsőség ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

A levágott állat belső részeinek (szív, máj, tüdő stb.) összessége. *Nem mindenki szereti a belsőségből készült ételeket.*

bélszín ♦ fn –, ~t, ~je

A levágott marhának a vesetájékán levő legszebb és legízletesebb húsa, illetve az ebből készült sült. *Rendelt egy bélszint tükörtojással. Angolosan szereti a bélszint.*

belterület ♦♦♦♦ fn

Valaminek sűrűn beépített belső része. *A város belterületén nagyon magasak a lakásarak.*

belügy ♦♦♦♦ fn

1. Az ország belső rendjével kapcsolatos tevékenység. *Nem avatkozhatunk más ország belügyeibe.* 2. Magánügy. *A háztartás ellátása minden családnak belügye, nem tartozik másra.*

belül I. ♦♦♦♦ hsz

1. Valamely tér határai között, határfelületei belső oldalán. *A ház belül is nagyon szép.* 2. Lélekben. *Kifelé kedves, de belül csupa gonoszság.* 3. Benn valamely közösségben. *A párt kifelé egységet mutat, pedig belül tele van ellentmondásokkal.*

belül II. ♦♦♦♦ nu

1. Benn valaminek a belsejében. *Az országon belül nagy népszerűségnek örvend.* 2. Valamely tárgytól határolt területen. *A kerítésen belül harap csak a kutya.* 3. Benn valamely közösségben. *Az osztályon belül nagy az összetartás.* 4. Bizonyos időtartam alatt, annak eltelte előtt. *Két órán belül visszaér.*

belváros ♦♦♦♦ fn

A város központi, belső része. *A legszebb üzletek a belvárosban vannak.*

bélyeg ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Rajzzal ellátott, fogazott szélű, ragadós hátú, a rajta feltüntetett értékben használható, nyomtatott kis papírlap. *Bélyeget ragasztottam a levélre, mielőtt feladtam.* 2. Pecsét, jel. *Bélyeget égettek az állatokba, hogy megkülönböztessék őket.* (régii) *A bűnözőkre bélyeget sütöttek.* • (választékos) *Homlokán ott van vagy rajta van a szégyen bélyege:* megbélyegzettnek tartják vagy érzi magát. 3. Különös ismertetőjegy. *Már első művein látszott a tehetség bélyege.*

bélyegző ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Pecsétnyomó. *A szövetkezet bélyegzője elveszett, használata a mai naptól érvénytelen. Nálad van az orvosi bélyegződ? A bélyegzőt át kell állítani a mai dátumra.* 2. (kissé régi) Vasból készült eszköz, amellyel bélyeget ütnek az állatokra. *Régen tüzes bélyegzővel jelölték meg a lovakat.* 3. A bélyegző lenyomata. *Ide kerek bélyegző kell.*

bemelegít ♦♦ ige ~eni

1. Meleggé tesz valamit. *Bemelegíti az egész lakást ez a kis kályha.* 2. (Gépet) üzemmeleggé tesz. *A motort bemelegíti, addig járhatja üresen, amíg el nem éri a szükséges hőmérsékletet.* 3. Izomlazító testmozgást végez. *Edzés előtt bemelegítenek a gyerekek.*

bemondó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Műsorközli és hírolvasó munkatárs (a rádióban, televízióban). *A nézők jól ismerik az adó bemondóit.*

bemosakod|ik ♦ ige ~ni

Fertőtlenítő kézmosást végez. *Az orvos a műtét előtt bemosakodik.*

bemutat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nevén nevezve megismertet valakit valakivel. *Barátját Katinak is bemutatta.* 2. (hivatalos) Meg- vagy felmutat valamit. *Iratait bemutatta az illetékeseknek.* 3. Első ízben előad valamit. *Bemutatták az új színdarabot.* 4. (Közönség előtt) elvégez valamit. *Bemutatta tornagyakorlatát.* 5. (Műalkotás) megmutatja valaminek, valakinek a lényeges tulajdonságait. *A regény a cigányság életét mutatja be.* 6. • *Áldozatot mutat be (valakinek):* áldozati szertartást végez (valamely istenség tiszteletére). *Áldozatot mutattak be a görögök Zeusznak.*

bemutatkoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Megmondja a nevét. *Az újonnan érkező vendég bemutatkozik.* 2. Először lép fel közönség előtt. *Főiskolás korában mutatkozott be egy epizódsszereppel.* (átvitt, rosszalló) *Na, te is szépen bemutatkoztál, most láttak először, de máris ellenszenvet keltettél bennük magad iránt!*

bemutató I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Bemutató előadás: első nyilvános. *A bemutató előadáson díszvendégek is voltak.* 2. Népszerűsítő, oktató célzatú. *A bemutató repülés izgalmas a pilótáknak és a nézőknek is. A bemutató tanítás nemcsak a diáknak, a tanárnak is próbatétel.*

bemutató II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Bemutató előadás. *Elmentem a bemutatóra.* 2. Népszerűsítő, oktató célú előadás. *Szakmai bemutaton volt.* 3. • *Bemutatóra szóló (csekk, utalvány, váltó):* a bemutató személy által beváltható.

béna ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Mozgásképtelen. *A bal karja egészen béna. Egy béna öregember ült a padon.* (Főnévi használatban:) *Kapott egy bénák számára való tolokocsit.* 2. (választékos) Tehetetlen. *A lesújtó hír hallatán csak állt bénán.* (bizalmas, rosszalló) *Néha olyan bénán viselkedsz.* (Főnévi használatban:) (durva) *Megint leejtettél egy poharat, te béna!*

bendő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

A kérődző állatok gyomrának egyik része. *Tele van a tehének bendője.* (átvitt, tréfás) *Pista jól megtömi a bendőjét.*

bendzsó ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Lapos, kerek szekrényű, hosszú nyakú pengetős hangszer. *A perui előadó énekét bendzsón kíséri.*

benn I. ♦♦♦♦ hsz

1. Belső vagy valamely körülhatárolt helyen. *Benn a házban jó meleg van.* 2. Valamely anyagban. *Ott vannak a játékok benn a homokban.* 3. Valamely közösségben vagy intézményben. *Melyik pártban vagy benn? Benn volt a kapitányságon.* 4. Felhasználatlanul. *Még benn van a pénzem, nem vettem föl.*

benn II. ♦♦♦♦ ik

Valaminek a belsejében rekedve. *Bennég, bennpusztul, bennragad. Bennragadtunk az elromlott szerelvényben.*

benne ♦♦♦♦ személyragos hsz

1. A belsejében. *Megnéztem a postaládát, de nincs benne semmi.* 2. Valaki természetében, viselkedésében. *Van benne valami, amit nem szeretek.* 3. Valaki személyében. *Benned végre megtaláltam a társamat. Már nem bírom bennetek.*

benneteket ♦ személyes nm

(A *ti* tárgysetű alakja hangsúlytalan helyzetben:) *Titeket. Nagyon szeretlek benneteket, gyertek el máskor is.*

bennfentes ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

A (helyi) körülményeket jól ismerő, valahol, valamiben otthonosan mozgó, jól értesült (személy). *Bennfentesen viselkedik.* (Főnévi használatban:) *Néhány bennfentesen kívül senki sem tud a dologról.*

bennszülött ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, –

1. Távoli vidéken őslakos. *Egy bennszülött lányt hozott magával Tahitiből.* (Főnévi használatban:) *Az afrikai bennszülöttek közül ma is sokan éheznek.* 2. (bizalmas) A szóban forgó helyen született, őslakosnak számító. *A bennszülött szegediek büszkék nyelvjárásukra.*

bennünket ♦ személyragos hsz

(A *mi* tárgysetű alakja hangsúlytalan helyzetben:) *Minket. Meghívtak bennünket vendégségbe.*

benső I. ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~leg (választékos)

1. Belső, belül lévő. *A benső szobában pihen.* 2. Valakinek a lelkében levő. *Súlyos benső csatát vívott, míg a helyes megoldást meglelte.*

benső II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je vagy benseje (választékos)

1. A test belseje. *Egész bensőjét átmelegítette a forró tea.* 2. Lélek. *Viharok dúlnak a bensejében.*

bensőséges ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Mély érzelmekből fakadó, szívből jövő. *Bensőséges hangulatban töltötték együtt az estét.*

bent ♦♦♦♦ hsz

Benn.

benzin ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

Kőolajból lepárlással nyert, gyúlékony, oldószerként is használt, gyorsan párologó folyadék, üzemanyag. *Benzinnel dörzsöli ki a nadrágjából a zsírpecsetet. Ólommentes benzint tankol a kocsijába.*

benzinkút ♦♦♦♦ fn

Gépjárművek motorjaihoz szükséges üzemanyag (benzin, dízelolaj, ritkábban gáz halmazállapotú szénhidrogének) megvásárlására és gépjárműbe töltésére kialakított létesítmény. *Álljunk meg a legközelebbi benzinkútnál, mert már majdnem üres a tank! A legtöbb benzinkútnál van autósosó és üzlet is, ahol autófelszerelési cikkeket, enni- és innivalót is lehet kapni.*

benyíló ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, –

Olyan (helyiség), amelynek csak egy másik, nála nagyobb helyiség felől van bejárata. *Nem kényelmes a benyíló szobában lakni. (Főnévi használatban:) A vendéget a benyílóban szállásolták el.*

benyomás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valamit benyomnak (valahova). *A kapu erőszakos benyomása miatt tönkrement a zár.* 2. Külső hatásokra a tudatban keletkező élmény, érzés, tapasztalás. *Kínos benyomást tett ránk a botrányos jelenet. Unalmas volt az előadás, nem tett rám maradandó benyomást. Az a benyomásom, hogy nem leszünk készen időben.* 3. A külvilágból eredő hatás. *Sok új benyomás érte az utazás alatt.* 4. • Valamilyen benyomást kelt: valamilyennek vagy valaminek, valakinek látszik. *Az új diák jó benyomást keltett mindenkinben. Az új szomszéd művészember benyomását keltette a bemutatkozáskor.*

beolt ♦♦♦ ige ~ani

1. (Fa, cserje) oltását elvégzi. *Nem kell kivágni az apró virágú rózsákat, beoltjuk őket nemes hajtásokkal.* 2. *Beolt valakit, valamit (valamivel): védőoltást ad neki. Ma már minden kisgyermeket beoltanak kanyaró ellen is. Beoltották már a kiskutyákat?* 3. (választékos) *Beolt valakibe valamit:* eléri, hogy valamely érzést, szokást magáénak valljon, hosszú időre elfogadjon. *A gyermekeibe is beoltotta a könyvek és a természet szeretetét.*

beosztás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valaki valamit, valakit beoszt (valahova). *A pénz beosztása nem könnyű. Zsuzsa beosztása erre a munkára nem valami szerencsés.* 2. E cselekvés eredményeként létrejött tagoltság. *A táblázat beosztásán még változtatok. Jó a lakás beosztása.* 3. Munkakör, feladatkör. *Már évek óta vezető beosztásban dolgozik.* • (bizalmas, gúnyos) *Jól megkapta a beosztását:* alaposan megszidták. 4. Az a cselekvés, életmód, hogy valaki idejét, erejét, pénzét stb. beosztja. *Beosztással él, így nem kell sietnie, és nem fárad ki.*

bér ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Munka díjazásaként kifizetett pénzösszeg. *Megállapítják a béreket. A bérből és fizetésből élők ma nehéz helyzetben vannak.* 2. Valaminek a használatáért fizetett díj. *Sokallja a lakás bérét. Bérbe vesz egy csónakot.*

beránt¹ ♦♦ ige ~ani

Hirtelen maga felé ránt, behúz valamit. *Berántja a féket. Berántja maga után az ajtót.*

beránt² ♦♦ ige ~ani

Rántást keverve hozzá, (ételt) elkészít. *Végül berántja a levest.*

berber ♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Az Északnyugat-Afrikában szétszórtan élő néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A berber nyelvjárásokat kutatja. Líbia keleti oázisaiban sokan beszélnek berberül.* (Főnévi használatban:) *A berberek az arab írást használják.*

bérc ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos)

Magas hegység, különösen hegycsúcs. „*Bércre hág és völgybe száll*” (Kölcsey F.: Himnusz). „*Legmesszebről rám merengve néztek Kődön át a máramrosi bércek*” (Petőfi S.: A Tisza).

berek ♦♦♦ fn berkek, berket, berke

1. (választékos) Kis erdő, bokros, cserjés hely, különösen vízparton. *Elrejtőzött a berekben.* 2. (népi) Nádas, bozótos lapály; nedves rét. *Átlábt a berken.* 3. *Valamilyen berkekben vagy valaminek a berkeiben:* valamilyen területen a beavatottak körében. *Szakmai berkekben jól ismerik. Otthonosan mozog a művészet berkeiben.*

bérel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fizetségért meghatározott időre használatba vesz valamit. *Sátrat bérel a nyaraláshoz. Lakást bérel a városban.* 2. (rég) (Színházban helyet) bérlettel biztosít magának. *Páholyt bérel az Operában.*

bérenc ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (rosszalló)

Anyagi előnyökért aljas célokat is kiszolgáló, felbérelt személy. *Bérencekkel végezteti el a piszkos munkát.*

berendezés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a cselekvés, hogy valamit berendeznek. *Folyik az új iskola berendezése.* 2. Helyiség használati tárgyainak, bútorainak összessége. *Még kissé hiányos az új lakás berendezése. A nagymama szobájának berendezése régimódi, de nagyon kényelmes és barátságos.* 3. Gépi, műszaki felszerelés. *A hangtechnikus saját hangerősítő berendezését szállítja a koncertre.* 4. Szervezet, rendszer. *Az arab országok társadalmi berendezését tanulmányozza.*

berendezked|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Házát, lakását, illetve egyéb célra használatos helyiségeit berendez. *Kényelmesen berendezkedett az új lakásban. A vendég gyerekek a padlásszobában rendezkedtek be.* 2. A tartós ottmaradás szándékával helyezkedik el valahol. *A törökök hosszú időre berendezkedtek a Balkánon.* 3. Felkészül valamire. *Ideje berendezkednünk a télre, ki kell tisztítani a kályhákat és elővenni a vastag gyapjútakarókat.*

béres ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (rég) i)

Mezőgazdasági cseléd, illetve bérmunkás. *Nem lévén saját földje, elszegődött béresnek. „...ő béresekkel gyűjt, kaszál egy sorban...”* (Arany J.: Toldi).

berezel ♦ ige ~ni (bizalmas, szépítő)

1. Ijedtében a nadrágjába csinál. *Néhányan észrevették, hogy berezelt.* 2. Megijed, megrémül. *Nem kell berezelni, nem bántalak!*

bérház ♦♦♦ fn

Bérelt, illetve bérelhető lakásokból álló nagyobb lakóház. *Nincs saját lakása, bérházban lakik a belvárosban, az önkormányzatnak fizet lakbért.*

berkenye ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Élénkpiros színű, fanyar ízű gyümölcs. *Csipegetik a madarak a vörös berkenyét.* 2. Ezt termő cserje, fa. *A berkenyét díszfának is ültetik.*

bérlemény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (hivatalos)

Bérbe vett dolog, különösen lakás. *A bérlemény gazdája tartozik a karbantartásról gondoskodni.*

bérlet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Bérbeadásra, illetve bérbevételre vonatkozó jogi viszony. *Felmondta a lakás bérletét.* 2. Bérbe vett lakás, bérlemény. *Lakbértartozása miatt kitétték a bérletből.* 3. Többszöri rendszeres látogatásra, igénybevételre jogosító jegy. *Bérletünk van a Vígyszínházba. Mindig bérlettel utazom a buszon.*

bérmálás ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Általában fiatal, katolikus hívőt vallásában megerősítő szertartás. *Vasárnap lesz a bérmálása.*

bernáthegyi ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Fehér alapon vöröstarka, hosszú szőrű, nagy testű, erős, tanulékony kutyafajta. *Svájcban bernáthegyiket alkalmaznak hegyimentő kutyaként.*

berobban ♦♦ ige ~ni

1. (ritka) Hirtelen, zajosan beront. *Berobbant az ajtón, és máris hadarta a jó hírt.* 2. Egy csapásra ismertté, kedvelté válik. *Legújabb számával berobbant a popzene élvonalába.* 3. (Motor) begyullad, működni kezd. *Nehezen akar berobbanni a motor.*

berreg ♦♦♦ ige ~ni

Szagatottan pergő, mélyebb hangot ad. *Induljunk, már régen berreg a motor. Csúnyán berreg ez a csengő.*

berüg ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lábbal bejuttat valamit valahová. *Berúgja a labdát a hálóba. Berúgja a tizenegyest, gól!* 2. Rúgással kinyit valamit. *A gomolygó füstöt látva berúgta az ajtót, hogy kimentse a bennrekedteket.* 3. • *Berúgja a motort:* lábával az indítókart erőteljesen lenyomja. 4. (bizalmas) Ittas lesz, lerészegedik. *Már egy pohár bortól is berüg.*

beruházás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (hivatalos)

Pénz ráfordításával történő fejlesztés, bővítés. *A beruházásra fordítható összeg jelentős. A cégnek nincs elég pénze újabb beruházásra, új létesítmény építésére.*

berukkol ♦ ige ~ni (népi, régi)

Bevonul katonának. *Ősszel neki is be kell rukkolnia.*

berzenked|ik ♦♦ ige ~ni

1. (népi) (Izgalomban, dühében) felborzolja a tollát. *A baromfiudvar fölött köröző héja láttán berzenkedik a csibéit féltő kotlós.* 2. Nemtetszését, egyet nem értését fejezi ki. *Nem tetszik neki a dolog, de csak magában berzenkedik a döntés ellen.*

besenyő ♦♦ mn ~k, ~t, ~ül

A IX–XII. században a mai Dél-Oroszország és Moldva területén élt néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Többek között a besenyő támadások idézték elő a magyar honfoglalást.* (Főnévi használatban:) *Az Árpád-korban Magyarországon is települtek le besenyők.*

beskatulyáz ♦ ige ~ni (rosszalló)

Mereven osztályokba sorol, minősít valakit. *Szerinte csak jó és rossz ember létezik, ennek megfelelően mindenkit beskatulyáz. Ha egyszer beskatulyázták, a legjobb színész is nehezen tud szerepkört váltani.*

beste ♦ mn ~k, ~t, ~n (rég)

Haszontalan, csibész. *Már megint felbosszantott a beste kölyke!* | *Beste lélek:* galád ember. | *Beste féreg:* kártékony, ártalmas állat.

bestia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (választékos) Vadállat, fenevad. *A bestiák nyugtalanul járkálnak fel-alá a ketrecben.* 2. (rosszalló) Számító, gonosz nő. *Minden kitelik atól a bestiától.* 3. (bizalmas) Csinos, kívánatos nő. *Odanézz, micsoda bestia megy ott!* 4. (Kedveskedően:) Akaratos gyermek. *Mindig eléred, amit akarsz, te kis bestia!*

besúgó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rosszalló)

Érdekből másokat megfigyelő és beáruló személy. *Azt hitték róla, hogy besúgó, ezért nagy ívben elkerülték.*

besuszterol ♦ ige ~ni (bizalmas)

Valamit, esetleg valakit utólag erőltetve besorol vagy bejuttat valahová. *Ezt a tennivalót még besuszterolom valahogy mára. A megkésített jelentkezőt nagy nehezen besuszterolták a tanfolyam egyik csoportjába.*

beszámol ♦♦♦♦ ige ~ni (kissé hivatalos)

Jelentést tesz, számot ad valamiről. *Beszámolt róla, mit látott a külföldi könyvtárakban.*

beszámoló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Valamiről számot adó, illetve valamit ismertető jelentés vagy előadás. *El kell készítenie az év végi beszámolót. Az órán beszámolót tartott legújabb olvasmányélményéről.*

beszed ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Egyenként bevesz valamit valahonnan. *Beszedte a virágokat az ablakból.* 2. Begyűjt, összeszed valamit. *Beszedték a dolgozatokat. A gázóra-leolvasó beszedi a díjat is.* 3. (Gyógyszert) többszörre bevesz. *Összesen 24 db tablettát kell beszedni.* 4. (bizalmas) Elégtelen osztályzatot kap. *Beszedett kémiből.*

beszéd ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

1. Beszélés. *Nehezére esik a beszéd. Az írásnál jobban megy neki a beszéd, a szóbeli megnyilatkozás. Akadozó, lassú a beszéde.* 2. Ennek tartalma. *Ez bölcs beszéd volt. | Ez már beszéd!:* helyes, ennek van értelme. 3. Kifejezőmód, stílus. *Ízes beszéde miatt szívesen hallgatják történeteit.* 4. Megbeszélő. *Van egy kis beszédünk egymással!* 5. Szónoklat. *Az üdvözlésül mondott beszéd nagyon hatásos volt. Kiadják a neves politikus beszédeit.*

beszél ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Gondolatait, véleményét stb. előszóval kifejezi, elmondja. *Két órája egyfolytában beszél. Erről nem szívesen beszél.* (bizalmas) *Mindenki az ő szépségéről beszél. | Beszél valamiről:* említi. *Beszélt valamiről, hogy hosszabb időre elutaznak.* 2. Valahány nyelvet vagy nyelven beszél: ennyi nyelvet ismer. *A tolmácsunk öt nyelven beszél.* 3. Tárgyal vagy társalog valakivel. *Tegnap telefonon beszéltem vele. Lehet beszélni vele, meg lehet győzni. A te szüleiddel lehet beszélni?* 4. Beszédet mond. *Az igazgató érdekesen beszélt az évszórón.* 5. *Beszél valamiről:* tükröz valamit. *Egész megjelenése szenvedésről beszél. | Valami beszél belőle:* megnyilvánul szavaiban. *Csak az indulat beszél belőle. | Valami önmagáért beszél:* egyértelműen, magyarázat nélkül tanúskodik valamiről. *Az adatok önmagukért beszélnek.*

beszélget ♦♦♦♦ ige ~ni

Társalog. *Vacsora közben a család meghittén beszélget.*

beszélhetnék ♦♦ fn (csak birtokos személyjellel) ~je (bizalmas)

Kedv a beszédhez. *Hirtelen beszélhetnékje támadt. Hagyj békén, most nincs beszélhetnékem.*

beszélő I. ♦♦♦♦ mn, mn-i in ~k, ~t, –

1. Olyan (személy), aki éppen beszél. *Megzavarta az éppen akkor beszélő tanulót.* 2. Olyan (kapcsolat), amelyre a beszéd jellemző. • *Nincsenek beszélő viszonyban:* a) alig ismerik egymást b) haragszanak egymásra. 3. Kifejező. • *Beszélő név:* olyan név, amely tartalmával, esetleg hangzásával jellemzi viselőjét. *Kukorica Jancsi és János vitéz egyaránt beszélő nevek.*

beszélő II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Olyan személy, aki beszél. *Mindannyian a beszélőre figyeltünk.* 2. (Börtönben, zárdában) látogatásra szolgáló helyiség, illetve az erre szóló engedély. *Voltak nála beszélőn.*

beszély ♦ fn ~ek, ~t, ~e (rég)

Elbeszélés, novella. *Jókai első beszélyei nagyon tetszettek Petőfinek. A költői beszély a romantika korának kedvelt műfaja volt.*

beszolgáltat ♦♦ ige ~ni (hivatalos)

1. Az illetékes hatóságnak átad valamit. *Beszolgáltatta a múzeumnak a telkén talált régi pénzeket.* 2. (rég) Kötelezően átad valamit a terménybegyűjtő központnak. *Az 50-es évek elején minden terményt be kellett szolgáltatni.*

beteg I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Valamilyen betegségben szenved. *A tanulót hazaküldték az iskolából, mert beteg. | Betegre ette magát:* túl sokat evett. 2. Rendellenes működésű. *Beteg az elméje, de a szíve is.* 3. (tréfás) Elromlott, rossz állapotban lévő. *Ezzel a beteg autóval nem merek elindulni.* 4. (választékos) Életképtelen, rossz. *Beteg a társadalom.* (bizalmas) *Beteg ötletei vannak.*

beteg II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Beteg személy. *Sok beteg várakozott a rendelőben.* 2. Páciens. *Melyik orvosnak a betege tetszik lenni?* 3. • (túlzó) *Betege valaminek:* feldúlt állapotban van valami miatt. *Már szinte betegek vagyok az ügynek.*

betegség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Az élő szervezet működésében bekövetkező zavar, rendellenesség. *A betegség ágnak döntötte. Fertőző betegségben szenved.* 2. (választékos) Visszásság. *A politikai élet betegségei különösen választások előtt látszódnak.*

betét ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Díszítésül beillesztett rész. *A ruha elején van egy világosabb színű betét.* 2. Cserélhető alkatrész. *A golyóstoll betétje hamar kifogy.* 3. Lúdtalpbetét. *Betétje miatt nem viselhet szandált.* 4. (Egészségügyi, tisztasági) betét: nők által használt higiéniai termék. *Nagyon sok reklám szól a betétek különböző fajtáiról.* 5. (Irodalmi, zenei műben) más jellegű, önálló rész. *A színműben elég sok zenés betét volt.* 6. (Bankban) elhelyezett pénzösszeg. *A takarékpénztár kamatot fizet a betétekért.* 7. Valaminek a használatáért fizetett összeg. *Nem tudja, mennyi a befőttesüveg betétje.*

betéve ♦♦♦ hsz

Kívülről, könyv nélkül. *Betéve tudja a szerepét.*

betevő ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

A legszükségesebb mennyiségű (ennivaló). *Sokat dolgozik a mindennapi betevő falatért.* (Főnévi használatban:) *Azért hajszolja magát, hogy meglegyen a betevője.*

betlehem ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A betlehemi istálló kicsinyített mása a bibliai alakokkal együtt. *A papírból és fából készített kis betlehemet odaállította a karácsonyfa alá.* 2. Betlehemes játék, a betlehemi történet megjelenítése. *Helyenként ma is élő népszokás a betlehem.*

betokosod|ik ♦ ige ~ni

1. (Gabonaszem) beleszárad a pelyva tokjába. *Ez a búzaszem betokosodott.* 2. (rosszalló) Szűk látókörűvé válik. *Ha nem figyelsz a körülötted zajló eseményekre, betokosodsz.*

beton ♦♦♦ fn ~, ~t, ~ja

1. Folyami kavicsból, cementből és vízből kevert építőanyag. *Betonból készítették a tartóoszlopokat. Nehéz munka kézzel keverni a betont.* (Jelzőként:) Ebből az anyagból készült szilárd szerkezet, építmény. *A friss betont vízzel kell locsolgatni, amíg meg nem köt.*

betoppan ♦♦ ige ~ni

Hirtelen, váratlanul belép valahova, valakihez. *Otthon kellett maradnom, mert nem várt vendég érkezett: betoppant hozzánk a rég nem látott nagybátyám. „Ím azonban kelletlen, hivatlan A fiú betoppan; szíve égő kattan...”* (Arany J.: Toldi).

betör ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Rést, lyukat ütve bever valamit. *Betörték az ablakot.* | *Betörte a fejét:* ütés következtében zúzódás keletkezett rajta. 2. (Állatot) addig idomít, amíg nem engedelmeskedik. *Betörték a vad lovakat.* 3. Lopás, rablás céljából erőszakosan behatol valahová. *Betörték a szomszédhoz.* 4. (Katonaság) a védelmi vonalon áttörve bejut valahova. *Az ellenség betört a városba.* 5. Nagy erővel hirtelen betödul valahova. *Éjszaka hidegfront tört be az országba.*

betör|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Ütés, nyomás hatására lyukas lesz, bereped. *Betört az ablaküveg.* 2. (Állat) hozzászokik az engedelmességhez. *Lassan betörik a csikó.*

betörő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Valahova lopás szándékával erőszakosan behatoló személy. *Riasztót szereltetett fel a betörők ellen. Betörőt fogott a kutyánk.* (Jelzőként:) *Egy betörő külsejű férfi ólalkodik a ház körül.*

betű ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Írásjegy. *Az ny, az sz, a zs kétjegyű betű. Latin betűkkel írunk.* • (népi) *Ismeri a betűket:* tud írni, olvasni. 2. Írott szöveg. *A betű hatalma a legújabb időkhöz tartott.* | *Betű szerint értelmez valamit:* a szöveg egyes szavaihoz ragaszkodik. 3. (Nyomdában, írógépen) az írásjegyek fordított képét alkotó formák. *Lekoptak a betűk a régi írógépen.*

betűrím ♦ fn

(Irodalmi műben, különösen versben) egymás után álló szavak kezdőhangjainak összecsengése. *Babits Mihály nagyon kedvelte a betűrímeit.*

betűvetés ♦♦ fn ~, ~t, ~e (népi)

Kézzel való írás. *A betűvetést szülőfalujának iskolájában sajátította el.*

betűz¹ ♦♦♦ ige ~ni

1. Betűnként haladva olvas. *Az első osztályosok először hangosan betűzve olvasnak.* 2. Betűnként ejt valamit. *A nevet betűzte, hogy a telefonban is lehessen érteni.*

betűz² ♦♦♦ ige ~ni

1. Szűrő mozdulattal beilleszt valamit valahova. *A szegfűt betűzte a gomblyukába.* 2. (Erős napfény) bejut valahova. *A nap betűz a szobába.*

betyár I. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (rég) Útonálló, fosztogató szegénylegény. *Sok gazdagot kifosztottak a betyárok. Rózsa Sándor híres betyár volt.* 2. Mihaszna fickó. *Kitekerem a nyakát annak a betyárnak.* 3. (Tréfás, kedveskedő megszólításként:) Vásott, csintalan gyermek, illetve nőkkal huncutkodó férfi. *Te kis betyár! Maga nagy betyár!*

betyár II. ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. (rosszalló) Haszontalan, semmirekellő. *Mondd meg annak a betyár bátyádnak!* 2. (tréfás) Huncut. *Ez a betyár kiskutya mit csinált megint?* 3. (bizalmas) Kínos, rossz. *Betyáruul érzem magam. Betyár helyzet volt, amikor felfedezték dolgozatírásakor a puskát.*

betyárbecsület ♦ fn

A cinkos iránt érzett bajtársiasság. *Nem árulja el tettestársát betyárbecsületből.*

betyárbútor ♦ fn (népi, tréfás)

Magunkkal vihető egyszerű, személyes tárgyak együtt. *Fogta a betyárbútort, és fél óra alatt elköltözött.*

beugr|ik ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Beleveti magát valamibe. *Beugrott a folyóba.* 2. (bizalmas) Sietve (rövid időre) belép, betér valahova. *Az eső elől gyorsan beugrottunk egy kapu alá.* | *Beugrik valakihez:* rövid látogatást tesz nála. *Beugrottam hozzá egy percre.* 3. (bizalmas) (Rábészélésre) hirtelen dönt valamiben. *Beugrott egy televíziós beszélgetésbe.* 4. (bizalmas) *Beugrik valaminek:* komolyan veszi, elhiszi. *Beugrott a mókának.* 5. (bizalmas) Szerepet hirtelen átvesz és eljátszik. *A beteg főszereplő helyett beugrott a darabba.*

beugró ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Falmélyedés. *A beugróban éppen elfér a könyvespolc.* 2. (szleng) Belépti díj, illetve az ezért kapott belépőjegy. *Mennyi a beugró? Szerzett két beugrót a koncertre.* 3. (bizalmas) Előre fizetendő nagyobb összeghányad. *A lakásvásárláskor már a beugró is több millió.*

bevál|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Alkalmasnak, megfelelőnek bizonyul valamire. *Beváltak igazgatónak.* 2. Valóra válik, beteljesedik. *Jövendölése bevált.*

bevasal ♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Az utolsó darabig kivasal valamit. *Még aznap este bevasalta a mosott ruhát.* 2. Behajt valakin valamit. *Kíméletlenül bevasalja adósain a tartozást. Most be akarja vasalni rajtam azt az ígéretemet, hogy meghívom hozzánk vendégségbe.*

bevásárlóközpont ♦♦♦ fn

Több kisebb-nagyobb üzletet, áruházat magában foglaló épület, létesítmény. *A nagyobb bevásárlóközpontokban több étterem, kávéház, mozi, posta, bank működik, és más szolgáltatások is igénybe vehetők.*

bevásárol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Többféle árut, különösen élelmiszert, háztartási cikket) vásárlással beszerez, illetve ilyen vásárlást elintéz. *Szombat délelőttként bevásároljuk a főznievalót egész hétre. Megyünk a piacra bevásárolni. Bevásároltál már az ünnepekre?*
 2. • (bizalmas) *(Jól) bevásárol valakivel, valamivel:* csúnyán megjárja vele, csalódik benne. *Jól bevásárolt az új alkalmazottjával, aki többet lóg, mint dolgozik. Alaposan bevásároltunk ezzel a tévével, egy év alatt háromszor kellett javítani.*

bevés ♦♦ ige ~ni

1. Erősen, mélyen belekarcol, beváj valamit valamibe. *Az ékszerész bevési a gyűrűbe a dátumot. Bevésik a falba a vezeték helyét.* 2. *Bevés valamit az agyába, emlékezetébe stb.:* jól megjegyzi. *A dátumokat jól bevési az emlékezetébe.*

bevet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Beledob valamit valamibe. *Bevetette a horgot a tóba. | Beveti magát valamibe: a) beugrik. Bevetette magát a Dunába. b) nagy lendülettel helyet foglal valahol. Bevetette magát a fojtelba.* 2. • *Beveti az ágyat:* beágyaz. 3. (népi) *Kemencébe tesz valamit. Beveti a kenyeret.* 4. Valaminek a vetését elvégzi egy földterületen. *Bevetette a hátsó kertet árpával.* 5. *Harcba vezényel valakit, valamit. Beveti a hadosztályt.*

bevétel ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (Adás-vételből) befolyt pénzösszeg. *Elszámol a bevétellel.* 2. *Elfoglalás. Csellet hajtották végre a vár bevételét.*

bevett ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~

1. (bizalmas) Általánosan elfogadott, régóta meghonosodott. *Bevett szokásunk az, hogy vizsgák után együtt megyünk fagyaltozni.* 2. (rég) Hivatalosan is elfogadott. *Bevett vallás, több templomuk is épült az országban.*

bevon ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Vékony rétegben befed, beborít valamit valamilyen anyaggal. *A fotelt puha szövettel akarjuk bevonni. A tortát cukormázzal vonták be.* 2. (Kint levő tárgyat) bevesz, eltesz. *Bevonták a nemzeti zászlót. Vond be az evezőt, húzd be a csónakba! Bevonták a vitorlát, leeresztették és összegöngyölték.* 3. (Pénzt, értékpapírt) kivon a forgalomból. *A lyukas kétfilléreseket már több évtizede bevonták, régen nem használatosak.* 4. *Valakit bevon valamibe:* lehetővé teszi, hogy részt vegyen a közös tevékenységben. *A kicsit is vonjátok be a játékba!*

bevonul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Hadsereg) idegen területre megy, és ellenállás nélkül elfoglalja. *A győztes sereg bevonult a városba. Napóleon csapataival bevonult az égő Moszkvába.* 2. Ünneppélyes lassúsággal bemegy valahova. *A bíróság bevonul a tárgyalóterembe. Sértődötten bevonult a szobájába.* 3. (kissé régi) *Katonai szolgálatba áll. Az újoncok ősszel vonulnak be. A bátyám is bevonult katonának.*

bezárólag ♦♦ hsz (hivatalos)

A végső határként megjelölt időpontot, életkort is beleértve. *Az utazási bérlet a következő hónap 5-éig bezárólag érvényes, 5-én tehát még használható. Négyéves korral bezárólag ingyenes a belépés.*

bezapál ♦ ige ~ni (rég, bizalmas)

Hivatásos katona lesz. *Sorkatonai szolgálata leteltével bezapált, továbbszolgálásra jelentkezett.*

bezzeg ♦♦♦♦ hsz

(Szembeállítás nyomósítására.) *Akkor hősködtél, most bezzeg hallgatsz! „De a kocsmá bezzeg hangos” (Petőfi S.: Falu végén kurta kocsmá).*

bezsebel ♦♦ ige ~ni (bizalmas, rosszálló)

1. (Anyagi vagy erkölcsi hasznot, elismerést) jogtalanul elfogad. *Szemrebbenés nélkül bezsebeli a csúszópénzt. Fülüg érő szájjal zsebelte be a dicséretet, holott az nem is őt illette volna meg.* 2. *A zsebébe dug valamit. Az asztalon heverő cukorkákat mind bezsebelte.*

biankó ♦ mn ~k, ~t, ~ja

Üres, illetve nem minden adatot tartalmazó (okirat, csekk, úrlap). *Aláírt egy biankó meghatalmazást, amire nem írta rá a meghatalmazott nevét.*

bibe¹ ♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas, kissé régi)

1. Valaminek sebezhető, támadható pontja. *Rájött, hogy hol van a dolog bibéje.* 2. Valakinek a gyengéje, gyenge oldala, szeszélye. *„Ármány-adta Péterkéje! Még mi nem volt a bibéje!” (Vörösmarty M.: Petike)* 3. *Kis seb, apró sérülés, kisebb fájdalom, baj. Fájt a bibéd?*

bibe² ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Virágon a virágot felfogó képződmény. *A méhek a virágok bibéire szállva gyűjtik a nektárt.*

bibelőd|ik ♦♦♦ ige ~ni

Lassan, aprólékosan, türelmesen foglalatoskodik valamivel. *Sokat bibelődik a bélyeggyűjteményével. Nem szívesen bibelődik a főzéssel.*

bibi ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas)

1. Kiseb seb, sérülés, fájdalom. *Mitől van a bibi a kezeden?* 2. Valaminek sebezhető, támadható pontja. *Van egy bibije az ügynek.*

bibic ♦ fn ~ek, ~et, ~e

Mocsaras helyeken élő, galamb nagyságú, hegyes bóbitájú, éles hangú költöző madár. *„Fölkereste fészket a réti madárnak, Szárca-, vadrucának, bibicnek, sirálynak” (Arany J.: Toldi).*

bibircsók ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Szemölcszerű kinövés a bőrön. *Az öregember arca és nyaka tele van barna és vöröses bibircsókokkal, némelyiken szőr is nő.*

biblia ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (Tulajdonnévként:) A zsidó és a keresztény vallás szent könyve, illetve ennek egy példánya. *Esténként a Bibliát olvassa. Egy bőrkötéses Bibliát kapott ajándékba.* 2. Valaki számára feltétlen tekintélyű könyv. *József Attila verseskötete mindig vele van, az az ő bibliája.* • (tréfás) *Az ördög bibliája: kártya.*

bibliográfia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Könyvek, írásművek rendszerezésével foglalkozó tudomány. *A könyvtárosok a bibliográfiát is tanulják.* 2. Egy kérdésről, szerzőről írt könyvek, cikkek együttese. *Összeállítja a korszak nyelvészeti bibliográfiáját, vagyis az ilyen tárgyú művek jegyzékét.* 3. Írásmű forrásait felsoroló jegyzék. *A dolgozat végén a bibliográfiában fel kell sorolni a megírásához felhasznált könyveket, folyóiratcikkeket.*

bibor ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

1. A vörös szín mély árnyalata. *A festő szívesen használja a bibort a hajnal és a naplemente ábrázolására. „Bús donna barna balkonon mereng a bibor alkonyon”* (Babits M.: Messze... messze...). 2. Az ókori föníciaiak és rómaiak által használt, a bíborcsigákból nyert drága festék. *Az előkelő urak bíborral festett tógát viseltek.* 3. Ezzel festett finom kelme. *A bíbor az ókorban a királyi méltóság jelképe volt. II. Konsztantinosz bizánci császár a X. században az előkelő „bíborbanszületett” megnevezést viselte.*

bíboros I. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A katolikus egyházban rangban a pápa után következő főpap. *A bíborosokat a pápa nevezi ki.*

bíboros II. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Bíborosi rangot viselő. *A bíboros érsek celebrálta a szentmisét.* 2. (választékos) Bíborvörös. *Naplementekor bíboros az ég alja.*

biccent ♦♦♦ ige ~eni

(Köszönésképpen vagy egyetértése jeléül) fejét kissé előre billenti. *Alig üdvözölt, csak felém biccentett.*

bicebóca ♦ mn ~k, ~t, ~n (népi, tréfás)

Bicegve járó, járás közben jobbra-balra billegő. *Az állatorvos kertjében egy madárházban lábadozik egy bicebóca kánya.* (Főnévi használatban:) *Amikor a testvérem eltörte a lábát, az osztálytársai kedveskedve „kis bicebócának” nevezték.*

biceg ♦♦♦ ige ~ni

1. Kissé sántít. *A jobb lábára biceg.* 2. Tehertől, vagy attól való szabadulástól egyik oldalára billen. *Az a szék biceg, ne ülj rá!* 3. (választékos) Akadozik. *Itt egy kicsit biceg a vers ritmusa.*

bicepsz ♦ fn ~ek, ~et, ~e

A behajlított felsőkar kidomborodó izma. *Megcsodálták a súlyemelő erős bicepszét.*

bicikli ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Kerékpár. *Biciklivel megyünk kirándulni. A kisgyermek háromkerékű biciklijén elől egy kerék van, hátul kettő.*

bicsakl|ik ♦ ige ~ani

Nem kívánt, rossz irányba hajlik, fordul. *Ahogy lelépett a lépcsőről, nagyot bicsaklott a bokája, majdnem kifordult. Izgalmában nagyokat bicsaklik a hangja. Mostanában sokat bicsaklik a nyelve, sokat bakizik.* (átvitt) *Itt bicsaklott egyet az írás gondolatmenete.*

bicsérdista ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Kizárólag nyers növényi táplálékot fogyasztó vegetáriánus. *Bicsérdista lévén nem eszik sem húst, sem tojást, sem tejterméket, de még kenyeret sem.* (Jelzőként:) *Bicsérdista életmódot folytat már tíz éve.*

bicska ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Behajtható pengéjű zsebkész. *Fanyelű bicskával hegyezte ki a nyársakat a szalonnasütéshez. Az én bicskám olló és dugóhúzó is van.*

bicskanyitogató ♦ mn ~k, ~t, ~an

1. (bizalmas) Felháborító, dühítő (dolog). *Láttad tegnap? Már megint bicskanyitogatóan viselkedett.* 2. (tréfás) Rossz minőségű, nagyon savanyú (bor). *Valami bicskanyitogató borral kínált meg minket, alig tudtuk meginni.* (Főnévi használatban:) *Hiába kínálgatta a bicskanyitogatóját, senki sem kért belőle.*

bidé ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Az altest zuhanyozására való mosdó. *A WC-kagyló mellé bidét is építetett a fürdőszobájukba.*

biedermeier I. ♦♦ fn –, ~t, ~e

A XIX. század első felében Európában elterjedt művészeti irányzat, amely a polgárság érzésvilágát, ízlését testesítette meg. *A biedermeier egyik központja Bécs volt.*

biedermeier II. ♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. E stílus jegyeit mutató. *Nekem tetszenek a biedermeier bútorok.* 2. E stílusban alkotó (művész). *A biedermeier költők versei érzelmesek.*

bifláz ♦ ige ~ni (tréfás, bizalmas)

Értelmezés nélkül kívülről tanul valamit. *Már egy órája biflázza a verset.*

bigott ♦♦ mn ~ak, ~at, ~ul vagy ~an (rosszalló)

Megszállottan, vakbuzgón vallásos. *Nagyanyám a szomszédait bigott katolikusoknak tartotta.*

biggyeszt ♦♦ ige ~eni

1. *Ajkát biggyeszt:* fitymálóan kifelé görbitve előretolja. *Ha valamit magyarázok neki, csak az ajkát biggyeszt, nemigen hallgat rám.* 2. (bizalmas) (Kis, könnyű tárgyat) kissé fitogtatva valahova tesz. *Az új melltűt feltűnően a blúzára biggyeszt. Orrára biggyeszt szemüvegét.* 3. (bizalmas) (Kiegészítésül) kissé fontoskodva valahova csatol valamit. *Mindig a neve elé biggyeszt a dr.-t. Kézigyét az irat margójára biggyesztette.*

bigyó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

1. Apró, rendszerint olcsó tárgy, alkatrész. *Az a kis bigyó hiányzik a szerkezetből, azért nem működik. Add nekem azt a kis bigyót a karkötődről, úgy tetszik!* 2. Olyan tárgy vagy dolog, amit nem tudunk vagy nem akarunk megnevezni. *Mi a bigyó az ott, a földön?*

bika ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Hím szarvasmarha. *Csak Toldi tudta megfékezni a megvadult bikát.* 2. A vadon élő nagyobb kérődzők hímje. *A szarvasvadászaton szép, nagy agancsú bikát lóttek.* 3. (bizalmas) Erős és nemileg gátlástalan férfi. *Ő a falu bikája.* 4. (Tulajdonnévként:) Az állatöv egyik csillagképe, amelyben a hold április 20. és május 20. között tartózkodik, illetve ennek a jele. *A Bika jegyben született emberekkel nehezen tudok szót érteni.* • (bizalmas) *Bika vagyok:* ebben a jegyben születtem.

bikini ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Kétrészes női fürdőruha. *Jó alakja van, nyugodtan hordhat bikinit.* 2. Csípőig érő női bugyi. *Bikinit kér vagy tangát?*

biléta ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (népi, régi) Belépőjegy. *Biletát vált a cirkuszi előadásra. Csak a mozi előtt vette észre, hogy otthon felejtette a biletát.* 2. (bizalmas) Sorszámozott fém-, műanyag vagy papírlapocsk. *Az uszodában biletát adnak, amelynek a számát felírják az öltözőszekrény vagy a kabin ajtajának belső oldalára.*

bili ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas)

Éjjeliedény. *Bilire szoktatja a gyereket.*

biliárd ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Zöld posztóval bevont, keretes asztalon dákóval és golyókkal játszott játék. *A biliárd is izgalmas, de én a tekézést jobban kedvelem.*

biliárdszalon ♦♦♦ fn

Vendéglátóhely, ahol biliárdot lehet játszani ehhez berendezett teremben, helyiségben. *A bátyám a barátaival legszívesebben egy biliárdszalonban tölti a szabadidejét.*

bilincs ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Kézre vagy lábra kapcsolható, a szabad mozgást gátló fém pánt vagy -karika. *Csattan a bilincs a betörő csuklóján.* • (választékos vagy régi) *Bilincsbe ver valakit:* letartóztat, elfog, börtönbe zár. 2. Csavarral rögzíthető, abroncsszerű szerkezet, amellyel építőelemeket, csöveket, vezetékeket kapcsolnak össze, illetve kötelet rögzítenek. *A locsolócsövet bilincsel rögzítette a csaphoz, hogy a vízszög erejétől le ne csússzon.*

billeg ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ide-oda mozog, erre-arra hajlik, többször billen. *Ha billeg az asztal, kilöttyög a bor. Nézd, milyen mulatságosan billeg a kutya füle!* 2. (népi) Testét kissé himbálva lépked. *A fiatal nő hazafelé billegett.*

billen ♦♦♦♦ ige ~ni

Hirtelen mozdul egyet egyik irányból a másikba. *A létra a festékes vödörrel együtt a fal felé billent. Ahogy elszunyókált ültében, a mellére billent a feje.*

billentyű ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Kis kétkarú emelő, illetve (számítógép billentyűzetén) nyomógomb, amely lenyomás után visszaugrik eredeti helyzetébe. *Leütött egy billentyűt a zongorán. Beragadt az írógép egyik billentyűje. Nyomd meg az „escape” billentyűt!* 2. Szívben a kamrákat záró hártyszerű képződmény. *Műtéttel kellett helyreállítani a billentyűk működését.*

billentyűzet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valamely billentyűvel működtethető szerkezet, hangszer része, a billentyűk összessége. *A zongora billentyűzetét lecsapható fedél védi a portól. A régi írógépek billentyűzetén nem mindig voltak magyar ékezetes betűk: hosszú í, ő, ú.* 2. A számítógép vezérlését billentyűkkel lehetővé tevő önálló kiegészítő eszköz. *A modern billentyűzeten kényelmesen megtámaszthatja az ember a kézfejét.*

billikom ♦ fn ~ok, ~ot, ~a (rég)

Üvegből, kristályból vagy fémből készült nagyobb serleg. *A lakomázó urak fenéig ürítették a súlyos billikomokat.*

billió ♦♦ tőszn

Milliósor milliő. *Egy fényév kb. 9,5 billió kilométer.*

billog ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (népi, régi)

1. Bőrről sült megkülönböztető jegy, bélyeg. *Minden gazda a saját billogjával jelölte meg a marháit. Régen billogot sültöttek a megátalkodott bűnözőre is.* 2. Bélyegzővas. *A billogot megforrósitva nyomták oda az állat bőréhez.*

bimbó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja vagy (rég) bimbaja

1. Fejlődő, ki nem nyílt virág. *Csupa bimbó a muskátli. Nyílik a rózsza bimbója.* 2. Kis kidudorodás az emlő közepén. *A szoptató kismamának nagy gondot kell fordítania az egész emlő, de különösen a bimbó bőrének az ápolására.*

biogazdálkodás ♦♦ fn ~, ~t, ~a

1. A természeti környezettel összehangolt, annak megóvására törekvő gazdálkodás szemlélete és gyakorlata. *A biogazdálkodás fontos eleme a hulladékok újrahasznosítása és a környezetet nem szennyező energiaforrások, például a szél-erőművek*

alkalmazása. **2.** (A növénytermesztésben és az állattenyésztésben:) Szennyezetlen talajon, az emberi szervezetre káros vegyszerek nélküli gazdálkodás. *A biogazdálkodás során természetes módszerekkel védekeznek a növények kártevői ellen.*

biográfia ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos)

Valakinek az életéről és tevékenységéről szóló mű. *Egy-egy klasszikus magyar íróról és költőről több biográfiát is írtak az irodalomtudósok.*

biológia ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. Az élő természetet, életet, életjelenségeket vizsgáló tudományok összessége. *Nagyapám a biológia nagy tekintélyű tudósa volt.* **2.** Ez mint iskolai tantárgy. *A második óra ma biológia.*

bír ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Képes valamit tartani, vinni. *Szegény kisgyerek alig bírja azt a nagy táskát.* | *Jól bírja magát:* jó erőben van, erős. **2.** Képes elviselni, tűrni valamit. *Jól bírja a hideget, az éhezést.* **3.** (bizalmas) Szeret, kedvel valakit, valamit. *Nagyon bírnak őt a társai.* **4.** Képessége, ereje van arra, hogy valamit megtegyen. *Nem bírok többet futni.* | *Bírja valamivel:* győzi vele. *Bírja erővel a versenyt.* | *Bír valakivel, valamivel:* meg tudja fékezni, kordában tudja tartani. *Nem bírok ezzel a rossz gyerekekkel.* **5.** Rávesz valakit valamire. *Végre sikerült elhatározásra bírni.* **6.** (rég. választékos) Birtokol, magáénak mondhat valamit. *Most az unokái bírnak az ősi házat.* *Elmondhatom, hogy bírom a barátságát és a bizalmát.* **7.** (ritka) *Bír egy nyelvet:* érti és beszéli. *Az angolon kívül a németet is bírja.*

bírák ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Értékelő ítéletet, véleményt mond valamiről. *Még nem tudjuk, ki fogja bírni a benyújtott pályamunkákat.* **2.** (rosszalló) Elítélően szól valamiről, kritizál valakit, valakit. *Mindenben hibát keres, örökösen csak bírál.* **3.** (Műalkotást, írásművet) elemez és megállapítja az értékét. *A lapokban bírálták a filmet.*

bíráskod|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Bíróként működik, peres ügyekben ítélezik. *Huszonöt éve bíráskodik a megyei bíróságon. Szigorúan bíráskodik.* **2.** Igazságot tesz valakik között, kéretlenül ítéletet mond valaki fölött. *Ha veszekednek a gyermekei, sohasem bíráskodik köztük. Ne bíráskodj fölöttem!* **3.** Sportmérkőzést bíróként vezet. *Már csak hobbiból bíráskodik a helyi futballmeccseken.*

birizgál ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Piszkál, kapirgál valamit. *Idegességében a haját birizgálja. Óra alatt mindig az előtte ülőt birizgálja, és ezzel bosszantja.* **2.** Nyugtalanít valami valakit. *Allandóan az birizgál, vajon igaz-e, amit hallottam.* **3.** (Valamely ügyet) felelevenít, feszeget. *Jobban teszed, ha nem birizgálsz ezt a kérdést.*

birka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Juh. *A puli beterelte a birkákat a karámba.* **2.** Ennek húsa. *Olyan paprikást kerekített birkából, hogy mindenki megnyalta utána a tíz ujját.* **3.** (gúnyos) Rendkívül ostoba vagy túlzottan türelmes ember. *Hiába magyarázok ennek a birkának. (Jelzőként:) Ez a birka soőr már a huszadik gyalogost engedi át.*

birkóz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Két személy) küzd oly módon, hogy egymás testét, végtagjait megragadva igyekeznek a másikat a földre teperni. *Nem haragszanak egymásra, csak időtöltésül birkóznak.* **2.** Sportszerűen űzi a birkózást. *A fiú egyesületben birkózik.* **3.** (választékos) Küzd valamivel vagy valami ellen, igyekszik úrrá lenni rajta. *Óráig birkózott a viharral a nyílt tengeren. Régóta birkózik ezzel a problémával.*

bíró ♦♦♦♦ fn ~k vagy bírák, ~t, ~ja vagy bírja

1. Az igazságszolgáltatásban tárgyaló és ítéletet hozó személy. *A perben pártatlan bíró döntött.* **2.** (rég.) A községi előljáróság feje. *A falu bíróját három évre választották.* **3.** Sportversenyen a szabályok betartására ügyelő és az eredményt megállapító személy. *A bíró helyesen döntött a büntetőrúgás megítélésében. A vívásban négy bíró ügyel a szabályok betartására.*

birodalom ♦♦♦♦ fn *birodalmak, birodalmat, birodalma*

1. Nagy kiterjedésű állam, amely más országokat is uralma alatt tart. *A brit birodalom a második világháború után pár év alatt felbomlott.* **2.** Monarchikus állam, amelynek császár az uralkodója. *A Római Birodalom hanyatlása a Krisztus utáni évszázadokban kezdődött.* **3.** (választékos) Az a hely, ahol valaki (korlátlanul) kedvére élhet, cselekedhet. *A könyvtár az ő birodalma.* **4.** (választékos) Valaminek a sajátos világa, képzeletbeli helye. *Ilyesmi csak a mesék birodalmában létezik.* • *A holtak birodalma:* alvilág.

birok ♦♦♦ fn (csak -ra ragos alakban)

• *Birokra kel:* birkózni kezd. *Birokra kelt a két fiú, melyikük az erősebb.* | (átvitt, választékos) *Birokra kel valamivel:* igyekszik felülkerekedni valamin. *Birokra kel saját lustaságával.*

bíroság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Igazságügyi, ítélkezési, döntési joggal rendelkező hatóság, testület. *Panaszával bírósághoz fordult.* • *Bíroság elé állítanak valakit:* vádat emelnek ellene. **2.** Ennek hivatali helye, épülete. *Délután a bíróságon lesz dolgom.*

birs ♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Alma vagy körte alakú, halványsárga, illatos, fanyar gyümölcs. *A nagymamám birsből finom befőttet és birsalmasajtot készít.* **2.** Ezt termő fa. *Ki kellett vágni a birset.*

bírság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Jogsértés esetében kirótt pénzbüntetés. *Nem kapcsolta be a biztonsági övét, s ezért tízezer forint bírságot fizetett.*

birtok ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (Nagyobb kiterjedésű) földtulajdon. *Őseinek hatalmas, több száz holdas birtoka volt.* **2.** Valakinek a birtokában van valami: az övé, rendelkezik vele. *A birtokban van egy értékes régi óra.* | *Birtokba vesz valamit:* birtokolni vagy használni kezdi.

Birtokba vették az új lakást. | Valaminek a birtokában: tulajdonosaként. *Ezeknek a bizonyítékoknak a birtokában egészen másképp fest a helyzet.* **3.** (Nyelvtani szakszóként:) A birtokviszonyban lévő szószerkezet egyik tagja. Az apám könyve szókapcsolatban a könyve a birtok.

birtokol ♦♦♦♦ ige ~ni

Birtokában tart, tulajdonaként kezel valamit. *Családi örökségként birtokol egy értékes régi Bibliát. A tényleges hatalmat nem a kiskorú király tartja kezében, hanem a kormányzótanács birtokolja.*

bisztró ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Gyors, többnyire álló fogyasztásra alkalmas étkezde. *Leugrik harapni valamit a sarki bisztróba.*

bitang I. ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (rosszalló)

Hitvány, züllött, jellemetlen személy. *Mit keres nálunk ez a bitang?*

bitang II. ♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

1. Hitvány, jellemetlen. *„Sehonnai bitang ember, Ki most, ha kell, halni nem mer”* (Petőfi S.: Nemzeti dal). **2.** (rég) Gazdátlan (tárgy, birtok); szökött, elkoborolt (állat). *„Jaj! Ne hagyj bitangul az ős Toldi házat”* (Arany J.: Toldi). *Az udvarba terelte a bitang jószágot.*

bitó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos)

Akasztófa. *A gyilkos bitóra került.*

bitorol ♦♦♦ ige ~ni (rosszalló)

Jogtalanul birtokol, használ valamit, illetve gyakorol valamilyen jogot. *Nem sokáig bitorolta a csalással szerzett doktori címet.*

bitumen ♦ fn –, ~t, ~e vagy ~je

Hőre lágyuló kátrányszerű kőolajszármazék. *Az aszfalt nagyjából bitumenből áll.*

bivaly ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A szarvasmarhánál kisebb testű, fekete szőrű, hátrafelé hajló szarvú, kérődző állat. *A rendkívül erős és szívós bivalyt Erdélyben még ma is használják igavonóként. Az afrikai bivalyok egyetlen faja a kafferbivaly.*

bíz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Valakire bíz valamit:* a feladatává tesz. *Nehéz munkát bíztak rá. | Bíz csak rám!:* el tudom intézni. **2.** (Személyt, tárgyat, dolgot) átad valakinek, hogy vigyázzon rá, gondozza. *A szomszédra bízták a gyereket. Hétfélig rád bízhatom a növényeimet? | Titkot bíz valakire:* úgy közli vele, hogy ne adja tovább. **3.** *Valakire, valamire bízza magát:* engedi vagy várja, hogy az intézze a sorsát, ráhagyatkozik. *Az idegen városban teljesen a házigazdájára bízza magát.* **4.** *Valamit valamire bíz:* valaminek a megoldását tőle várja. *A véletlenre bízták a döntést. | Sorsára bíz valakit, valamit:* nem törődik vele többé. **5.** *Valamit valakire, valakinek a tetszésére, ítéletére bíz:* átengedi neki a döntést. *Hogy történt-e hiba, az önök józan megítélésére bízunk.*

bizakod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Tartósan bízik valakiben, valamiben. *Most nehéz az élete, de bizakodik a jövőben. Abban bizakodik, hogy nem éri bántódás. Már mindenki elcsüggedt, de ő még bizakodik.*

bizalmas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Kölcsönös bizalmon alapuló, őszinte (viszony). *Bizalmas barátság alakult ki köztük.* **2.** Ilyen viszonyban lévő. *Csak néhány bizalmas barátjával beszélte meg a dolgot.* **3.** Ilyen személyek között szokásos. *Bizalmas beszélgetést folytattak.* **4.** Formaságok nélküli. • *Bizalmas szóhasználat:* a közvetlen társalgásra jellemző. **5.** Titkos. *A levél szigorúan bizalmas.* **6.** (Főnévi használatban:) *Valakinek a bizalmasa:* olyan személy, akiben megbízik. *A bizalmasom, Kati megőrzi a titkomat.*

bizalmaskod|ik ♦♦ ige ~ni

Bizalmas viszonyt sejtetve, illetve erőltetve tolokodóan viselkedik. *Ez az alak mindenkivel bizalmaskodik.*

bizalmi ♦♦ mn ~ak, ~t, – (szókapcsolatokban)

1. Bizalomra épülő. *Remélem, köztünk marad, ez bizalmi kérdés.* **2.** Valakinek a bizalmát élvező (személy). *Csak a bizalmi embereit tűri maga körül.* **3.** Megbízhatóságot, titoktartást kívánó. *Nem tehetem, nekem bizalmi állásom van.* **4.** (Főnévi használatban:) Kiseb csoport tagjainak ügyeit intéző megbízott. *Őt választották szakszervezeti bizalminak.*

bizalom ♦♦♦♦ fn –, *bizalmat, bizalma*

1. A körülmények kedvező alakulásába vetett hit, bizakodás. *Bizalommal néz a jövőbe.* **2.** Az olyan személyre irányuló érzésünk, akiben megbízunk. *Bízunk benne, őszinték hozzá, mert kiérdemelte a bizalmat.*

bíz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kedvező eseményeket vár, és reméli, hogy azok bekövetkeznek. *Ő még bízik. Bízik a győzelemben. | Bizva bízik:* erősen, rendíthetetlenül remél, hisz. *„Mondottam ember: küzdj és bizva bízzál!”* (Madách I.: Az ember tragédiája) **2.** Meg van győződve valakinek a becsületességéről, jóindulatáról. *Bízik a barátjában, aki még soha nem hagyta cserben. | Bízik magában:* hisz saját értékében, tehetségében. **3.** Hisz valaminek a hatékonyságában, jót remél tőle. *Csak a gyógyteákban bízik.*

bizományi ♦♦ mn –, ~t, –

1. Valamilyen árunak megbízásból, jutalékért való továbbadása. *Bizományi értékesítést is vállalunk.* **2.** (kissé régi, bizalmas) (Főnévi használatban:) Az ilyen ügyletekkel foglalkozó üzlet. *Bevitte az óráját a bizományiba.*

bizony ♦♦♦♦ hsz

1. (Allítás nyomósítására:) *Bizony, mind pórul járt. Bizony mondom, hogy még megbánod.* • *Bizony Isten vagy Isten bizony:* esküszöm, hitemre mondom. **2.** (gúnyos) (Annak kifejezésére, hogy a dolog nem úgy van:) *Majd bizony te kapsz jutalmat!* **3.** (Sajnálkozás kifejezésére:) *Bizony már nagyon beteges szegény.*

bizonyára ♦♦♦♦ hsz (választékos)

Valószínűleg, remélhetőleg. *Bizonyára ő is megérkezik az órakezdesre.*

bizonyít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Valaminek érvényes, igaz voltát igazolja vagy igaznak állítja. *Állításait érvekkel bizonyította. Tanúk sora bizonyítja, hogy így történt az eset.* 2. Valami meggyőzően tanúsít valamit. *Az eredmény az ő igazát bizonyítja.*

bizonyíték ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Adat, érv, tény valaminek a tisztázására. *Írásos, kétségbevonhatatlan bizonyítékot mutatott be a tanú.* 2. A vádlott bűnösségét bizonyító adat, tény, tárgy. *A bizonyítékok hatására megtört, és mindent bevallott.* 3. Valaminek a tanújele, bizonyossága. *A pénz elvesztésével újabb bizonyítékát adta könnyelműségének.*

bizonyítvány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valamely tény, helyzet, állapot igazolására kiállított hivatalos irat. *Erkölcsei bizonyítvánnyal kell igazolni a büntetlen előéletet.* 2. Az iskolai tanulmányi eredményről kiállított okirat. *Csupa jeles volt az év végi bizonyítványában.* • *Szegénységi bizonyítvány:* az erkölcsi érzék vagy a szellemi képességek, ismeretek hiánya. *Ezzel a hazugsággal kiállította magáról a szegénységi bizonyítványt.*

bizonylat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (hivatalos)

1. Könyvelési tételt igazoló irat. *Bevételi, kiadási pénztári bizonylatok kiállítása a munkája.* 2. Valamely ténnyel, helyzetet, körülményt igazoló hivatalos irat. *Minőségi bizonylatot mellékeltek az áruhoz.*

bizonyos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan, amely megfelel a valóságnak vagy kétségtelenül bekövetkezik. *Bizonyos valamiben vagy valami felől:* biztos benne. *Bizonyos vagyok benne, hogy így történt. Bizonyos vagyok afelől, hogy jól megállja majd a helyét.* 2. (Mutató névmással:) Az utalásokból, a körülményekből ismert. *Azon a bizonyos estén még más is történt.* • (szépítő) *Azon a bizonyos helyen:* az illemhelyen. 3. Meg nem nevezett, de meghatározott. *Bizonyos feltételekkel egyeztem bele a találkozóra.* 4. (Határozószó-szerűen) *Bizonyosan:* bizonyára, valószínűleg. *Bizonyosan telefonál, ha megérkezik.*

bizonyosság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Biztos tudás valaminek az igaz voltáról, érvényességéről. *A feltevés bizonyossággá vált.* 2. Valamely dolog bekövetkezésének bizonyos, kétségtelen volta. *A kutatók bizonyossággal megállapították a vulkán kitérésének időpontját.*

bizonyosság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (választékos) Bizonyíték, tanújel. *Bátorsága bizonyosságul felmászott a legmagasabbik fára. Kell-e több bizonyosság? 2. (rég) Tanúvallomás. *Bizonyosságot tett arról, amit látott.* 3. (rég) Bizonyosság. „Ime, bizonyosság Isten előtt: Gyilkos erőszak ölte meg őt!” (Arany J.: Tetemre hívás)*

bizonytalan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~a

1. Kétségbe vonható, nem bizonyos. *Ilyen bizonytalan adatokra nem építhetjük a tervet.* 2. Nem eléggé szilárd helyzetű. *Bizonytalanul ül a kicsi a hintalovon, félő, hogy leesik. A szülők alacsony keresete miatt bizonytalan a család megélhetése.* (Főnévi használatban:) *Bizonytalanra nem lehet családot alapítani.* 3. Nem eléggé határozott. *Még bizonytalan vagyok ebben a kérdésben, nem tudok dönteni. Bizonytalanul mondott igent.* 4. Nem eléggé ismert. *A szomszéd bizonytalan foglalkozású, különös ember, nem bírom meg benne.* 5. Alig felismerhető. *Csak bizonytalan körvonalakat láttam a sötétben.* 6. Kiszámíthatatlan. *Bizonytalan időjárás lesz a hétvégén.* 7. Nem biztonságos. *Háborús időben bizonytalan az ember élete.* 8. Egyelőre meg nem határozott. *Bizonytalan időre utazott el.*

bizonyul ♦♦♦♦ ige ~ni

Valamilyennek bizonyul: valamit, valakit a tények, tapasztalatok, bizonyítékok valamilyennek mutatnak. *Igaznak bizonyult a feltevés. Méltónak bizonyult az apjához.*

bizottság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Valamely feladat ellátására választott vagy kijelölt testület. *Az ügy kivizsgálására bizottságot küldtek a helyszínre. Az ünnepség megrendezésére bizottság alakult.*

biztat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Reményt kelteve buzdít, kitartásra ösztönöz valakit. *Biztatja a csüggedőket.* 2. Valamivel biztat (valakit): valamit ígér, kilátásba helyez (valakinek). *A végzős diákokat állással biztatják, ha megállják a helyüket a gyakorlaton. Ez az eset nem sok jóval biztat a jövőre nézve.* 3. Igyekszik rábeszélni valakit valamire. *Arra biztatott, hogy vegyem meg a számítógépet.* 4. (népi) (Állatot) nőgat, ösztökél. *Lovát ostorral biztatja.*

bizton ♦♦♦ hsz (rég, választékos)

1. Bizonyosan, kételkedés nélkül. *Rám bizton számíthatsz.* 2. Bizalommal, bátran, aggodalom nélkül. *Bizton elfogadhatod a felkérést, nem kell meglepetéstől tartanod.*

biztonság ♦♦♦♦ fn -, ~ot, ~a

1. Veszélytelen, zavartalan, nyugalmas állapot. *A házban nem kell félni a villámlástól, itt biztonságban vagyunk. Biztonságba helyezte pénzét a bankban.* 2. Bizonyosság, határozottság. *Teljes biztonsággal állította, hogy a terv jó.*

biztos¹ ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan, amihez kétség nem férhet, ami tény. *Biztos forrásból való a hír.* 2. Nyilvánvaló, kétségtelen, szemmel látható. *A betegségnek biztos jelei mutatkoztak.* 3. *Biztos valaki valamiben:* nem kételkedik benne, feltétlenül számít rá. *A kiadó biztos a sikerben.* 4. Nehezen megingatható, megváltoztatható, megzavarható. *Biztos állása van.* 5. Biztonságos, veszélytelen. *El szeretne rejtőzni, egy biztos helyet keres.* 6. Megbízható (személy). *Van egy biztos embere, akire mindig számíthat.* 7. (Főnévi használatban:) Biztos dolog. *Nem ígér semmi biztosat.* • *Biztosra megy:* úgy fog neki, hogy a sikertelenséget lehetetlennek tartja.

biztos² ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valamely feladat ellátásával megbízott, különleges hatáskörrel felruházott személy. *Az árvíz sújtotta város újjáépítésére miniszteri biztost neveztek ki.* 2. (rég) A legénységi állományhoz tartozó rendőr. *A biztos kísérte a rabot.* 3. (bizalmas) (Rendőrszólításaként:) *Biztos úr, most már távozhatok?*

biztosít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Megad, lehetővé tesz valamit. *Az idegenforgalom munkaalkalmat biztosít a környékbelieknek.* 2. Biztonságot ad, véd. *A robbanás ellen egy védőszerkezetet biztosít. Biztosítják a meghívott minisztert, gondoskodnak biztonságáról.* 3. Biztosítást köt valamire. *Biztosítja a lakását betörés és tűzkár ellen.* 4. *Biztosít valakit valamiről:* igyekszik meggyőzni róla. *Biztosíthatlak, hogy már nem haragszom.*

biztosítás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a tevékenység, hogy valamit biztosítanak. *A mindennapi kenyér biztosítása is nehéz.* 2. Szerződés, amelynek alapján, ha a biztosított fizeti a díjat, a biztosító kárpótlást fizet meghatározott esemény bekövetkeztekor. *Biztosítást kötött a lakásra betörés ellen is.* 3. Magas rangú személyiségek biztonságát szavatoló tevékenység. *A küldöttség biztosítására száz rendőr vonult ki.*

biztosító I. ♦♦♦♦ mn, mn-i in ~k, ~t, –

1. Biztosítással foglalkozó, ezzel kapcsolatos. *A pénztár 6-ig fogadja a biztosító ügyfeleket.* 2. Szerkezetek zavartalan működésének biztosítására való. *A biztosító szerkezeteket villamos berendezésekhez használják.*

biztosító II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Biztosítással foglalkozó intézmény, biztosítótársaság. *Elemi csapás esetén fizet a biztosító.* 2. Villamoskészüléket a zárlat vagy a túlterhelés romboló hatásától megvédő készülék. *Kicsérélték a biztosítót.*

biztosítótű ♦♦ fn

Kétágú, rugalmasan összenyomható tű, amelynek hegyes végét kis tokba lehet beakasztani úgy, hogy magától nem nyílik szét. *Itt van egy biztosítótű, ezzel összetűzheted a blúzodat addig, amíg nem tudod felvarrni a leszakadt gombot.*

bizvást ♦♦♦ hsz (választékos)

1. Bizalommal, bátran. *Bizvást fordulhatsz hozzá segítségért.* 2. Teljes joggal, kétségtelenül. *Bizvást állíthatom, hogy igazat mond.*

bizsereg ♦♦♦ ige ~ni

1. Valamely testrészben vagy felületén apró tüszúrásokhoz hasonló érzést észlel. *A masszírozás után kellemesen bizsereg a fejbőre.* 2. Valamely érzés, érzelem hatja át. *Bizsereg a vére:* kellemes, pezsdítő izgalmat érez. | *Bizsereg a szíve:* örömet, szeretetet érez.

bizsu ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Értéktelen divatékszer. *Arany, ezüst helyett szívesebben hord bizsut.*

bliccel ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Érvényes jegy nélkül utazik, illetve jegyváltás nélkül megy be valamilyen rendezvényre. *A buszon rendszeresen bliccel.* 2. Elmulaszt valamit azáltal, hogy ügyeskedéssel, csalással kivonja magát a kötelező megjelenés alól. *Most ő is bliccelt egy fizikaórát, pedig eddig soha nem hiányzott.*

blog ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Rendszeresen frissülő, a szerző megjegyzéseit közlő, naplóként működő, de nyilvánosan elérhető számítógépes weboldal. *Már megint a blogjával foglalkozik.*

blokád ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Valamely terület közlekedés alóli elzárása katonai események idején. *Blokád alá vonták az egész várost.* | *Kikötői blokád:* tengerzár. | *Szárzföldi blokád:* ostromzár, ostromgyűrű. 2. Valamely ország elleni külkereskedelmi korlátozás, tilalom. *A gazdasági és kereskedelmi blokád miatt élelmiszert sem vihettek be az országba.* 3. Egyes idegek működésének injekciókkal történő felfüggesztése, általában fájdalomcsillapítás céljából. *Blokáddal kezelték derékfájását.*

blokk ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Letéphető papírlapokból álló, füzetszerű tömb. *A telefonüzeneteket blokkra írja.* 2. A kifizetett árak árát feltüntető cédula. *Kérj blokkot az üzletben!* 3. Bélyegsorozatot együttesen tartalmazó, díszes kivitelű ív. *A posta új blokkot bocsátott ki.* 4. A téglánál nagyobb, általában belül üres építőelem. *Blokkból építik a házat.* 5. (Er, Fv, Va) (Lakótelepi) panelház, tömbház. *Eddig a blokkban laktak, most családi házba költöztek.* 6. (Ka) (Cigarettaból:) Egy egész csomag, karton. *Egy blokk Marlborót kért.*

blokkol ♦♦ ige ~ni

1. Blokkot állít ki valamiről. *A pénztáros most blokkol, már ne tegyél semmit a kosárba.* 2. Érkezésének időpontját bélyegzőórával igazolja. *A munkahelyén reggel pontosan 6 órakor blokkolt.* 3. (Vasúti járművet) leállít, nem ereszt át valamely szakaszon. *A vonatot a nyílt pályán blokkolták.*

blúz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Lazán a testhez simuló, rendszerint csípőig érő, női felső ruhadarab. *Kedvenc viselete a szoknya blúzzal. Nyáron legszívesebben rövid ujjú blúzt hord.*

boa¹ ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Dél-Amerika őserdeiben élő, ragadozó óriáskígyó. *A boa rátekerőzik zsákmányára, úgy fojtja meg.*

boa² ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Nyakba vagy vállra vethető, nemes prémből, ritkábban tollból készült, díszes női ruhadarab. *A kivágott ruha fölött elegáns boát viselt.*

bob ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Alacsony építésű, kormányozható versenyszánkó. *A bob több mint 100 kilométeres sebességgel száguld a pályán.*

bóbiskol ♦♦♦ ige ~ni

(Fel-felriadva) szundikál. *Hazafelé a buszon ültében bóbiskolt egy kicsit.*

bóbita ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Madár fején búbos tollazat. *A bibicnek jellegzetes hegyes bóbitája van.* 2. Fészkes virágzatú növény termésének csúcsán ernyőszerű, a repülést segítő képződmény. *Elfújta a pityang bóbitáját.* 3. Pincérmók, szobalányok haját elől leszorító csipkés vagy fodros (fehér) vászonszalag vagy annak a díszje. *A szobalány bóbitája mindig frissen volt vasalva.*

boci ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (gyermeknyelvi)

Borjú, kisborjú, illetve (ritkábban) tehén. *Az éhes boci orrával döfködi anyja tőgyét.*

bocs¹ ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

A medve kölyke. *Az anyamedve, nyomában bocsával egy szempillantás alatt eltűnt a málnásban.*

bocs² ♦♦♦♦ msz (bizalmas)

(Könnyed bocsánatkérésül:) Bocsánat. *Bocs, nem tudtam, hogy dolgozol! Ezer bocs a zavarásért!*

bocsánat ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. Büntetés elengedése, megbocsátás. *Vétkére nincs bocsánat.* 2. Hibáért, sértésért, zavarásért kért engedelem. *Bocsánatot kérek, ha megbántottalak.* (Elnézéskérés bevezetéseként:) *Bocsánat, ne haragudjon, véletlen volt!* (Udvarias ellenvetés bevezetésére:) *Bocsánat, ez az én kabátom!* (Erélyes ellenkezés bevezetésére:) *Bocsánat, ez félreértés, nem így történt a dolog!*

bocsánatos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Megbocsátható, elnézhető. *Pár szem gyümölcs vagy egy-két szál virág ellopása a kertből bocsánatos bűnnek számít.*

bocsát ♦♦♦♦ ige **bocsájt** ~ani

1. Engedi vagy elősegíti, hogy valami valahova kerüljön. *Vizet bocsát a medencébe. Vízre bocsátja az új csónakot, a partról a vízbe csúsztatja.* 2. (választékos) Valamibe, valakibe juttat valamit. *A méh a hadonászó ember kezébe bocsátotta fullánkját.* 3. Engedi, hogy valaki valahova menjen. *Újra bocsátja gyermekét. Szabadon bocsátották a rabot.* 4. (hivatalos) Engedi, hogy valaki részt vegyen valamely próbán. *Befejezte a gimnázium utolsó osztályát, érettségire lehet bocsátani.* 5. Engedi, hogy a dolog megtörténjen vele. *Szavazásra bocsátották a kérdést. A rendelkezésünkre bocsátották az udvart, ott edzhetünk.* | *Aruba bocsát valamit: a) szándékozik eladni. Aruba bocsátotta a régi házat. b) anyagi előnyökért hajlandó megváltoztatni. Meggyőződését is áruba bocsátja.*

bocsátkoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

(Szókapcsolatokban:) Belekezd vagy belemegy valamibe. *Vitába bocsátkozott a tanárával. Hosszas fejtegetésbe bocsátkozott az előadáson. Ne bocsátkozz alkuba, ez a végleges összeg!*

bocskor ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Egyetlen darab bőrből készített, szíjjal a lábra erősített lábbeli. „*Megismerni a kanászt cifra járásáru, Tűzött, fűzött bocskoráru, tarisnyaszjáru*” (népdal). • *Bocskoros nemes*: elszegényedett nemes ember. 2. (népi) Baromfi csüdjén és lábujjain lévő megkeményedett bőr. *A csirke tisztításakor lehúzzuk a bocskorát.* 3. Egyes gombafajok tönkje tövén lévő képződmény. *A gyilkos galócának is van bocskora.*

bódé ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Deszkából tákolt ideiglenes házikó. *Az útépitők egy kis bódében tartják szerszámaikat.* 2. Árusítófülke, pavilon. *Zárva találtam az újságos bódéját.*

bodega ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi, régi)

Italt és (hideg) ételt árusító kisebb étkezde. *Elfáradván a vásár forgatagában kerestek egy bodegát, hogy csillapítsák éhségüket és szomjúságukat.*

bódító ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an

1. Enyhe kábulatot okozó (illat). *A lilium bódító illatától már szédült.* 2. Valakinek a tudatállapotára andalítóan ható. *A bódító zene hallatán régi emlékek villantak fel benne.* 3. (bizalmas) Hitegető, ámitó. *Bódító mondatai nem vezettek félre.*

bodnár ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (rég)

Olyan mesterember, aki fából hordót, kádat, dézsát stb. készít. *Nagymama mindig a falubeli öreg bodnárral csináltatta a virágtartó dézsáit.*

bodobács ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Fekete-vörös mintázatú mezei poloska. *A fűbe hasalva sokáig figyelte a bodobácsok sürgölődését.*

bodros ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (népi)

1. Fodrozott, fodros. *Vedd fel a bodros szoknyádat!* 2. Karikába hajló, tekervényesen göndörödő. *A házikó kéményéből bodros füst szállt fel. Hanyatt fekvő sokáig bámulta az égen úszó bodros felhőket.* 3. Göndör (haj, szőr). *Kendő alá rejti bodros hajfirtjeit. Egy bodros szőrű kutya szaladgál a kertben.*

bódul ♦♦ ige ~ni

Enyhén kábul. *Feje bódul a szilveszteri pezsgőtől.*

bodza ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Átható illatú, ernyős, fehér virágú cserje vagy kisebb fa. *Köhögés ellen kitűnő a bodza virágából készült tea.* 2. Ennek fekete színű bogyója. *A bodzából lekvárt, bort és pálinkát készítenek.*

bog ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (népi)

Csomó. *Mielőtt varrni kezd, bogot köt a cérnára.*

bogáncs ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Fészkes virágzatú, kórószzerű tüskés gyomnövény. *Lila virágú bogáncs díszlik az árok partján.* 2. Ennek a gyomnövénynek termése. *Bogáncs ragadt a kutya bundájába.*
- bogár** ♦♦♦♦ fn *bogarak, bogarat, bogara*
 1. Kemény szárnyfedőjű rovar. *A bogarak alkotják a rovarok osztályának egyik legnépesebb rendjét, több mint 300 000 fajjal.*
 2. (népi) Kicsiny, általában kártékony rovar. *Elszaporodtak idén a bogarak, tönkretették a termést.* 3. (Kedveskedő megszólításként:) *Kicsi bogaram!* 4. Szembogár, pupilla. *Szép sötét a szeme bogara.* 5. (bizalmas) Rigolya. *Sok bogara van, rossz természetű ember.* 6. (népi) (Jelzőként:) Fekete. *Két bogár szeme szinte izzott a haragtól.*
- bogaras** ♦♦ mn *~ak, ~at, ~an*
 1. (népi) (A böglyök, legyek áradatától) nyugtalan. *A tehén bogaras, nehéz megfejni.* 2. (bizalmas) Rigolyás, szeszélyes (ember). *Barátom kissé bogaras, de amúgy rendes ember.*
- bogarászlik** ♦ ige *~ni*
 1. Bogarakat fogdos. *A fecskepár fáradhatatlanul bogarászlik, hogy fiókait jóllakassa.* 2. (rosszalló) Túlzottan a részletekbe merülve foglalkozik valamivel, keresgél. *Már megint a régi újságokban bogarászlik.*
- boglár** ♦ fn *~ok, ~t, ~a* vagy *~ja* (rég)
 Ékszerként viselt gomb, csat vagy ékköves tű. *Ez a boglár a korabeli ötvösművészet remeke.*
- boglárka** ♦ fn *~k, ~t, ~ja*
 A vizen fehér, szárazföldön sárga virágú növény. *Már kora tavasszal virít a boglárka.*
- boglya** ♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*
 Szénából vagy aprított fából való kupola alakú rakás. *„Boglyák hűvösében tíz-tizenkét szolgál Hortyog, mintha legjobb rendin menne dolga”* (Arany J.: Toldi).
- boglyakemence** ♦ fn (népi)
 Kerek vagy ovális alaprajzú, illetve csonka kúp alakú, elsősorban fűtésre használatos, agyagból, sárból készített zárt tüzhely. *Az Alföldön még ma is gyakori a boglyakemence a régi házakban. A boglyakemence nagy tüzterében fa hiányában nádat, sást, szalmát, kukoricaszárat is fel tudtak használni tüzelőként.*
- boglyas** ♦♦ mn *~ak, ~at, ~an*
 Rendetlen, borzas. *Fészülködj meg, ilyen boglyasan nem engedlek sehova!*
- bognár** ♦♦ fn *~ok, ~t, ~ja*
 Fából kocsit, kocsialkatrészt készítő iparos. *A bognár szükség szerint akár szerszámnyelet is farag.*
- bogoz** ♦♦♦ ige *~ni*
 1. (népi) Csomóval hozzáköt valamit valamihez. *A csomagot a fához bogozta.* 2. (Csomót, csomóra kötött madzagot, kötelet stb.) bontogat. *Már jó ideje bogozza a csomót.* 3. (választékos) Valaminek a megoldásán gondolkodik. *A legutóbb elhangzott kérdéseket bogozta.*
- bogrács** ♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~a*
 Tűz fölé akasztható, fűlgömb alakú (vas) főzőedény. *Az igazi gulyás bográcsban, a szabadban készül.*
- bogyó** ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*
 1. Puha, apró növényi termés. *A madarak jól tudják, melyik bogyó ehető, melyik nem.* 2. (bizalmas, tréfás) Apró, golyó alakú ürülék. *A kecske mindenfelé hullatja a bogyóját.*
- bohém I.** ♦♦♦ fn *~ek* vagy *~ok, ~et* vagy *~ot, ~je* vagy *~ja*
 Kissé könnyelmű, a társadalmi formákra nem sokat adó, kedélyes, művészi hajlamú ember. *A barátom javíthatatlan bohém. A bohémek ritkán alkalmazkodnak a kispolgári szokásokhoz.*
- bohém II.** ♦♦♦ mn *~ek* vagy *~ak* vagy *~ok, ~et* vagy *~at, ~ül* vagy *~ul*
 1. Bohémre jellemző életmódú. *A bohém művészek egy csoportja esténként itt találkozik.* 2. Bohémre valló. *Bohém természete miatt nemigen lehet rá számítani.*
- bohó** ♦♦ mn *~k, ~t, ~n*
 1. (Gyermek módjára) pajkos, mókás. *Hagyd abba a bolondozást, ne légy már ilyen bohó!* 2. Ilyen személyre jellemző. *Mire való ez a bohó beszéd?*
- bohóc** ♦♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~a*
 1. Mulatságos külsejű cirkuszi artista. *A bohóc mókái mindig megnevettetik a gyerekeket.* 2. Idétlenül bohóckodó személy. *Ezt a bohócot nem szabad komolyan venni. Ő az osztály bohóca.*
- bohókás** ♦♦ mn *~ak, ~at, ~an* (választékos)
 Pajkos, mókás. *Bohókás kedvében van. Bohókás figura, mindig megnevetteti az embert.*
- bohózat** ♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~a*
 Vaskos humorú (rövid) vígjáték. *Legszívesebben valami bohózatot néznék meg a színházban. Nóti Károly bohózatai még mindig megkacagtatják a közönséget.*
- bója** ♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*
 Feltűnő színű, lehorgonyzott vízi jelzőeszköz. *A bóján túl már nagyon mély a víz.*
- bojár** ♦ fn *~ok, ~t, ~ja* (rég)
 Orosz, bolgár, illetve román feudális főnemes, földesúr. *A bojárak elleneztek I. Péter cár reformjait.*
- bojkott** ♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja*

1. A gazdasági kapcsolatok teljes vagy részleges megszüntetése valamely állammal, szervezettel stb. *A háborús bűnöket elkövető állam ellen bojkottot vezettek be: a legtöbb ország beszüntette a vele való kereskedést.* 2. A szolgáltatások teljes megszüntetése. *A béremelést követelő alkalmazottak bojkottal fenyegették az intézmény vezetőit.*

bojler ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Gázzal vagy villanyárammal működtetett vízmelegítő. *Nincs központi melegvíz-szolgáltatás, csak bojler.*

bojt ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Összekötött, formára nyírt fonalsomó. *Valami mókás kis bojt lóg le a sapkájáról. Kardjának markolatát tiszti bojt ékesítette.*

bojtár ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja (népi)

A pásztornak segítő legényke. *Mielőtt katonának állt volna, Kukorica Jancsi bojtár volt.*

bojtorján ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Lila virágú gyógy- és gyomnövény. *A bojtorján nagy leveleivel beárnyékolja maga körül a veteményt.* 2. Ennek szúrós, tapadós, bogáncsszerű termése. *A népi gyógyászatban régóta használatos a bojtorjából főzött tea.*

bók ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Kedveskedő, hízelgő vagy udvarló szándékú (túlzott) dicséret. *Elhalmozza az asszonyt bókjaival. Ez mind csak üres bók.* 2. (rég.) Kisebbségi meghajlás. *Az udvarhölgyek bókkal köszöntötték a rangos vendéget.*

boka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A lábszárat és a lábfejet összekapcsoló ízület és környéke. *Ugrás közben megrándult a bokája.* 2. Bokacsont. *Búcsúzásul könnyedén összeütötte a bokáját.*

bokály ♦ fn ~ok, ~t, ~a (népi)

Egyfűlű, mázas, karcos cserépkancsó. *Volt egy régi bokálya, abba tette a virágot. A leghíresebbek és legszebbek a korondi bokályok.*

bóklászik ♦♦ ige ~ni (népi)

1. (Nagyobb állat) lassan, meg-megállva, legelészve járkal. *A lovak szabadon bóklásztak a tágas legelőn.* 2. (Személy) meg-megállva, nézelődve, valamint keresgélve járkal. *Ráérősen bóklásztunk az erdőben, azt remélve, hogy találunk szedret vagy gombát.*

bókol ♦♦♦ ige ~ni

1. Bókokat mond valakinek. *Az öregurat szeretik a társaságban, mert mindig gálánsan bókol a hölgyeknek.* 2. (rég.) Meghajol valaki előtt. *Amerre a királynő elhaladt, mélyen bókol az udvari nép.* 3. (választékos) Hajladozik, hajlong. *Az orgona lombja bókol az ablak előtt.*

bokor ♦♦♦♦ fn bokrok, bokrot, bokra

1. Közvetlenül a föld felett elágazó, fás szárú, alacsony növény. *Az út szélén bokrok nőttek.* 2. Csoport. *Bokorba ültette a szegfűket, úgy jobban mutatnak.* 3. (népi) Munkacsoport. *Éjszakánként bokorban halásztak a Tiszán.*

bokréta ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Virágcsokor. *Szép, színes bokrétával kedveskedik a háziasszonynak. A legény bokrétát tűz a kalapja mellé.* 2. Felpántlikázott lombos gally. *A frissen felhúzott fal ormán bokrétát lenget a szél.*

boksz¹ ♦♦♦♦ fn –, ~ot, –

Ökölvívás. *A boksz kemény, férfias sportág. Profi bokszban ért el szép eredményeket.*

boksz² ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Fényesre cserzett borjú- vagy marhabőr. *Fekete bokszból készítettett magának cipőt.* 2. (népi) Cipőkrém. *Barna boksszal fényesítette ki a csizmáját.*

boksz³ ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Elkülönített rekesz, fülke. *Összebújva ülnek a cukrászda egyik bokszában. Minden versenylóvat külön bokszban tartanak.*

bokszer¹ ♦ fn ~ok vagy ~ek, ~t, ~ja vagy ~je vagy ~e

Négy ujra húzható fém gyűrűsor alkotta öklöző eszköz. *Bokszerral ütötte le a támadót.*

bokszer² ♦♦♦ fn ~ok vagy ~ek, ~t, ~ja vagy ~je vagy ~e

A buldoggal rokon fajtájú erős kutya. *A bokszerek nagyon támadó kedvűek.*

bokszernadrág ♦♦ fn

(Rövid) szárás alsónadrág. *A bokszernadrágokra nagyobb a kereslet, mint a hagyományosakra.*

boldog ♦♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~an

1. Sorsával, körülményeivel teljesen elégedett (ember). *Szerencsés, aki boldog ember tud lenni. | (bizalmas) Legyél boldog velem! bánom is én, legyen a tiéd.* 2. Ilyen lelkiállapotra valló. *A gyerekek boldogan játszanak.* 3. Boldogító. *Az ifjú pár a boldog jövőről álmodozik. (Jókívánságban:) Boldog születésnapot! Boldog új évet!* 4. Az egyház által hivatalosan üdvözültnek nyilvánított (személy). *Boldog Miklós tiszteletére gyertyát gyújtottak. • Boldoggá avat valakit: hivatalosan üdvözültnek nyilvánítja. Árpád-házi Margitot először boldoggá, majd szentté avatták.* 5. (választékos) Boldog emlékü vagy emlékezetü: szeretve tisztelt, már nem élő. *Boldog emlékezetü dédapám tanított meg szeretni a természetet.* 6. (tréfás, népi) Valaminek a boldogabb vége: (általában ütőszerszámnak) a vastagabb vége. *Rávágott a fejére a bot boldogabb végével.*

boldog-boldogtalan ♦♦ fn –, ~t, – (bizalmas, rosszálló)

Válogatás nélkül mindenki. *Házába hívott boldog-boldogtalan. Boldog-boldogtalanul szóba áll.*

boldogtalan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Olyan (személy), aki szerencsétlen vagy ilyennek érzett sorsa, állapota miatt szenved. *Boldogtalan volt egész életében. Egyetlen fia halála után boldogtalanul élte idős napjait. Boldogtalan a rosszul sikerült dolgozat miatt.* 2. Ilyen személyre

jellemző. *A megérdemelt szidás után boldogtalan arccal turkálta a vacsorát.* **3.** Keserűséget, szomorúságot okozó. *A boldogtalan szerelem tönkretette az egész életét.* **4.** (bizalmas) Szánalomra méltó. *A boldogtalan gyerek nem merte megmondani a nagynénjének, hogy utálja a kelbimbót.* (Megszólításban:) *Mit csinálsz, te boldogtalan!*

boldogul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Előbbre jut az életben, sikereket ér el. *Jól boldogul az életben. Akármivel próbálkozik is, nem tud boldogulni.* **2.** Boldogul valamivel: meg tudja csinálni, el tudja végezni. *Sehogy sem boldogulok ezzel a feladattal.* **3.** Boldogul valakivel, valamivel: tudja kezelni. *Nehezen boldogul a rábízott gyerekekkel. Még mindig nem boldogul a számítógéppel.*

bólé ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Gyümölcsből, borból, pezsgőből cukorral és fűszerekkel készített hideg ital. *A bólét szilveszterkor üvegtálban találjuk, és csészeszerű poharakból fogyasztjuk.*

boleró ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Gombolás nélküli, ujjatlan női kiskabát. *Bársonyból van a bolerója, amelyet az estélyi ruhája fölött visel.* **2.** 3/4-es ütemű spanyol népi tánc. *Ujavel feldolgozása rendkívül népszerűvé tette a boleró dallamait.*

bolgár ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. A tömegében Bulgáriában élő, déli szláv nyelvet beszélő, részben török eredetű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A bolgár termékek közül az egyik leghíresebb a rózsaoaj.* (Főnévi használatban:) *Nem ismerek sok bolgárt. A bolgárok finom salátákat készítenek. Az orosz ismeretében meg lehet érteni a bolgárt.* **2.** (népi) (Főnévi használatban:) Zöldségeket öntözéses módon termelő (bolgár származású) kertész. *Hozz egy fej salátát a bolgártól!*

bolha ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Apró, szárnyatlan, vérszívó rovar. *Csípi a bolha, azért vakarózik. Amilyen kicsi a bolha, olyan nagyot ugrik.*

bolhászkod|ik ♦♦ ige ~ni

1. Fogdossa magán a bolhákat. *Figyelte a majmot, hogyan bolhászkodik.* **2.** (tréfás) Lassan, pepecselve készülődik. *Meddig bolhászkodsz még, elkésünk!*

bólint ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Egy kissé előrebiccenti fejét. *Köszönés helyett csupán bólintott.* **2.** Bólint valamire: egyetért vele. *Gondolkodás nélkül bólintott a javaslatra.*

bólogat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Egymás után többször bólint. *A hallgatóság bólogatva hallgatta az előadót.* **2.** Szundikálva fejét le-lehajtja. *Ebéd után bólogat egy kicsit.* **3.** Bólogat valamire: beleegyezik. *Akármit mondanak neki, mindenre bólogat.*

bolond I. ♦♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~an vagy ~ul

1. Elmebeteg, nem egészen épeszü (ember). *A bolond asszony minden nap legalább tízszer megkerüli a háztömböt.* **2.** Ilyen emberre jellemző, értelmetlen, meggondolatlan. *Bolond beszéd, ne is figyelj rá!* **3.** (bizalmas) Szeszélyes, bolondos. *Ez a bolond gyerek megint új szokást vett fel. Érthetetlen, miért kukorékol ilyen korán az a bolond kakas.* **4.** (bizalmas) Különös, meghökkentő, bosszantóan furcsa. *Bolond világ ez!*

bolond II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Elmebeteg, gyengeelméjű személy. *A bolond azt hiszi, ő a császár.* • *Kötni vagy kötözni való bolond:* ostobán cselekvő ember. | *Jó bolond:* **a)** aki mindent eltűr **b)** aki más helyett is dolgozik. **2.** (rég) *Udvari bolond:* uralkodó, főúr házi mulattatója. *Az udvari bolond gyakran nagyon is okos tanácsokat adott urának.* **3.** *Bolondja valakinek, valaminek:* rajong érte. *Bolondja az akciófilmeknek.* **4.** *Bolondokat beszél:* értelmetlenségeket, bolondságokat. *Ha csak egy pohár bort is megiszik, mindjárt bolondokat beszél.*

bolondgomba ♦ fn (népi)

Mérgező gomba. *Vizsgáltasd meg, amit szedtél, nehogy bolondgomba is legyen benne!* • *Nem ettem bolondgombát:* nem vagyok bolond.

bolondít ♦♦ ige ~ani (bizalmas)

1. Megtéveszt, félrevezet valakit. *Hazugságaival csak bolondít mindenkit.* **2.** Hiteget valakit. *Üres ígéretekkel bolondította.* **3.** *Magába bolondít valakit:* szerelmet ébreszt benne maga iránt. *Szórakozásból magába bolondítja a fiúkat.*

bolondokháza ♦♦ fn (bizalmas)

1. Elmeógyógyintézet. *Ha így megy, bolondokházába kerülök.* **2.** Felfordulás, kapkodás, izgalom. *A utazás miatt bolondokháza van otthon.*

bolondóra ♦ fn (bizalmas)

(Átmenetileg) esztelen viselkedés. *Rájött a bolondóra, ok nélkül vihogott.*

bolondul ♦♦♦♦ ige ~ni

Bolondul valakiért, valamiért vagy valaki után: nagyon, rajongva szereti. *Bolondul a tanáraért. Bolondul a mákos tésztaért. Bolondul Eszterért, szerelmes belé. Bolondul az után a lány után.*

bolt ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Üzlet, kereskedés. *A kis bolt tovább tart nyitva, mint az áruház.* **2.** (bizalmas, kissé régi) Üzletkötés. *Megint jó boltot csinált.* | (átvitt is) *Becsukja a boltot:* abbahagyja üzleti tevékenységét, felhagy a vállalkozással.

bolthajtás ♦ fn

Íves kiképzésű mennyezet. *A középkori épület bolthajtásai még ma is épek.*

boltív ♦♦♦ fn

Fal-, ajtó-, ablaknyílásokat és mennyezetet áthidaló, ív alakú tartószerkezet kőből, téglából vagy betonból. *Boltív választja el a nappalit a konyhától. Boltív alakú a ház bejárata.*

boltos ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (bizalmas)

Kiskereskedő, kiskereskedés tulajdonosa vagy alkalmazottja. *A boltos nagyon figyelmesen szolgálja ki a vevőit.*

boltozat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Íves mennyezet. *A templom boltozata mestermunka, freskókkal van díszítve.* 2. Domború vagy annak látszó tető, borítás. *Az ég boltozata kéken tündöklök.*

boly ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Szervezett közösségben élő rovarok, különösen hangyák fészke, illetve az ebben nyüzsgő rovarok tömege. *A természetek is bolyokban élnek.* 2. (választékos) Csoport. *A sok gyerek egy bolyban nyüzsgött az udvaron.* 3. Sportversenyben együtt haladó versenyzők csoportja. *A fáradt kerékpáros leszakadt a bolytól.*

bolygat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Ügyet) (lezárt) állapotában zavar. *Főlöszleges ezt az ügyet újra bolygatni.* 2. Nyugalmi állapotában zavar valakit, valamit. *Ne bolygasd folyton szegény nagyapádat! Ne bolygasd a pihenő kiscsirkéket!*

bolygó I. ♦ mn ~k, ~t, ~n

Örökösön bolyongó, kóborló. *Wagner egyik operája, A bolygó hollandi egy állandóan vándorló hajósról szól.*

bolygó II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Csillag körül keringő, önálló fényvel nem rendelkező égitest. *A Naprendszerben mindössze két bolygó kering közelebb a Naphoz, mint a Föld.* • *Mesterséges bolygó:* Nap körüli pályán keringő űrállomás, űrkutató berendezés.

bolyhos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Sok finom, puha szállal borított, finoman szőrös, bársonyos tapintású. *Jó meleg a bolyhos pulóver. A nyuszifül nevű virág levele bolyhos.*

bolyong ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Céltalanul járkál. *Szabadsága alatt ráért napokig bolyongani az erdőben.* 2. El-eltévedve jár-kel. *János vitéz sokáig bolyongott, míg emberekre lelt.*

bomba I. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Robbanóanyaggal töltött lövedék. *A repülőgépekből bombák hullottak a városra. A repülőtéren megint robbant egy időzített bomba.* • *Bombaként robban:* váratlanul riadalmat, felfordulást kelt. *Bombaként robbant a hír, hogy lemondott a kormány.*

bomba II. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, – (bizalmas)

Pompás, remek, csodálatos. *Egy bomba nő a barátjánője. Bomba üzletet kötött.* (Fokozásra, határozószó-szerűen:) *Bomba jól játszik a zenekar.*

bombabiztos ♦ mn

1. (Repülőgépről ledobott) bomba hatásának ellenálló, tőle védő. *A második világháborúban sok városlakó életét mentették meg a bombabiztos pincék. A metróalagutak bombabiztos óvóhelyként is használhatók.* 2. (bizalmas) Biztos sikert ígérő. *Te bízol ebben a bombabiztosnak mondott vállalkozásban?* 3. (bizalmas) Biztonságos, nehezen felfedezhető. *Tudok egy bombabiztos helyet, ahol el szoktam bújni a szüleim elől.*

bombáz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Bombákkal támad, rombol valamit. *Repülőgépek bombázzák a várost.* 2. (Sportversenyen játékos) szünet nélkül támad valamit. *A csatárok bombázzák az ellenfél kapuját.* 3. Valamivel sűrűn eláraszt, zaklat valakit. *A gyerekek kérdésekkel bombázzák osztályfőnöküket.*

bombázó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Földi és tengeri célpontoknak bombával való megsemmisítésére alkalmas repülőgép. *Még álmában is a bombázók hangját hallotta.* 2. (szleng) Feltűnően csinos (fiatal) nő. *És akkor a férfiak örömeire megjelent egy bombázó, kivágott ruhában.*

bomlaszt ♦♦ ige ~ani

1. Segít, készítet bomlani valamit. *Baktériumok bomlasztják a szerves trágyának szánt hulladékot.* 2. (rosszalló) Valaminek a rendjét megszüntetni törekszik. *Rosszindulatú pletykáival bomlasztja a csapat egységét.*

boml|ik ♦♦♦♦ ige ~ani vagy bomolni

1. Szétnyílik, oлдódik. *Bomlik a varrás a szoknyámon. Bomlik a csomó a kötélen, jobban meg kell húzni.* 2. Alkotóelemeire, részeire esik szét. *A víz hidrogénre és oxigénre bomlik.* 3. Oszlik. *Bomlik a holttest.* 4. Egyre gyengébb lesz. *Bomlik a fegyvelem a hadseregben.* 5. (bizalmas) *Bomlik valaki után:* rajong érte, szerelmes belé. *Bomlik a felesége után.* 6. Mértéktelenül, szilajul viselkedik. *Ne bomolj!* 7. Megörül. *Úgy tűnik, mintha már bomlana az elméje.*

bonbon ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Különböző formájú és ízű, csokoládéval bevont, apró darabokból álló édesség. *Kapott a névnapjára egy doboz bombont.*

boncol ♦♦♦ ige ~ni

1. (Állati tetemet vagy emberi holttestet) vizsgálat céljából felvág. *Az orvosok a halál okának pontos megállapítása érdekében boncolnak holttesteket.* 2. (választékos) (Témát, kérdést) részletesen tárgyal, elemez. *Már hetek óta ugyanazt a témát boncolják.*

bong ♦♦ ige ~ani (választékos)

Elnyújtott mély hangot ad. *Bongva szól a harang.*

bont ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Korábban elkészített, összeállított dolgot) szétszed. *Nem sikerült a varrás, most bontja. A táborozás végén sátrat bontanak. Bontják a régi házukat. Este ágyat bont. Bontja a csomókat a hálón.* 2. (Levágott állatot) feldarabol, és belső részeit kiszedi. *Édesanyám ügyesen tud libát bontani.* 3. (Lezárt, becsomagolt dolgot) felnyit, kinyit. *Reggeli után leveleket bont. Pezsgőt bont az ünnepi alkalomra.* • *Zászlót bont:* céljainak ismertetésével csatlakozásra szólít fel. 4. (Rendezett állapotot) megszüntet vagy megszüntetni igyekszik. *Néhányan bontják a rendet. | Házasságot, szerződést bont:* hivatalosan megszüntet. • *Asztalt bont:* étkezés végén elsőnek feláll.

bonyodalom ♦♦♦♦ fn *bonyodalmak, bonyodalmat, bonyodalma*

1. Kellemetlen fordulat, váratlan zavar. *Sok bonyodalommal jár az építkezés.* 2. (Irodalmi műben:) A cselekményt előrevivő, fordulatot hozó esemény. *A János vitézben ott kezdődik a bonyodalom, hogy Kukorica Jancsi hagyja szétszéledni a nyáját.*

bonyolít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Összezavar, bonyolulttá tesz valamit. *A váratlan esemény bonyolítja a helyzetet.* 2. Fordulatokkal gazdagít valamit. *Az író érdekesen bonyolítja a regény cselekményét.* 3. (hivatalos) (Kereskedelmi ügyletet) intéz. *Ő bonyolítja a vállalat külkereskedelmi ügyleteit.*

bonyolód|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Bonyolulttá válik. *A bűnügy számai tovább bonyolódtak.* 2. Szövevényes anyagba beleakad, és nem vagy nehezen tud kiszabadulni. *A kifeszített hálóba bonyolódott a vad.* 3. Akarata ellenére belekeveredik valamibe. *Kínos ügybe bonyolódott, és nem tud kikerülni belőle.* 4. Fordulatokban gazdagodik. *A regény cselekménye tovább bonyolódik.*

bonyolult ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Olyan, amiben nehéz eligazodni. *Bonyolult feladatot kapott. A történet bonyolult, de elmesélem. Bonyolultan beszél, alig lehet érteni.*

bor ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Érett szőlő, ritkán más gyümölcs levéből erjesztett szeszes ital. *Az ország több vidékén is terem jó bor.* • *A bor beszél belőle:* részegségében, mámorában beszél.

bór ♦♦ fn -, ~t, ~ja

Barna por vagy sötétszürke, fémfényű kristály alakban előforduló nemfemes kémiai elem. *A bór három vegyértékű.*

bóra ♦ fn -, ~t, ~ja

Hideg, száraz északkeleti bukószél. *Az Adria-tenger partján bóra söpört végig.*

borbély ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Férfifodrász. *Elmegy a borbélyhoz, hogy lenyírassa a haját. Borbélynál borotválkozik.* 2. (rég) Seborvos. *A borbély kivette a golyót a sebből.*

borbolya ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Sárga virágú, tövises, piros bogójú cserje. *Magyarországon is honos a közönséges borbolya.*

borda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A mellkas ívelt csontjainak egyike. *Leesett a létráról, és eltörtött két bordája.* 2. A sertés bordái a rajta lévő hússal, illetve az ebből készült étel. *Vacsorára frissen sült bordát eszünk.* 3. Szövöszék fésűszerű alkatrésze. *A borda a keresztszál tömörítésére szolgál.* 4. Kisebb, hosszúkás kiemelkedés vagy hosszúkás szerkezeti elem. *Nehéz megtisztítani a fűtőttest bordáit. A zsalu bordái közt szűrődik csak be a fény.*

bordal ♦♦ fn

A bort dicséző költemény, illetve ennek megzenésített változata. *Több költőnk is írt bordalokat.*

bordel ♦ fn -, ~t, ~je (Fv bizalmas)

Rendtelenség, felfordulás. *Micsoda bordel van itt!*

bordély ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég)

Prostituáltakat foglalkoztató vállalkozás, illetve ennek épülete. *A bordélyokon általában piros lámpa világított.*

bordó ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

A meggyhez hasonló, sötétvörös színű. *Túl ünnepélyes ez a bordó ruha.*

borít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Valahova esni, dőlni készletet valamit. *A szakadéka borította az autót.* 2. (Edényt) úgy fordít, hogy tartalma valahova ömlik. *A szemetesbe borította a hamutartót.* 3. Valahova önt, zúdít valamit. *Az asztalra borítja a hamut.* 4. Úgy tesz rá valamit valamire, valakire, hogy betakarja, befedje. *Takarót borít rá, hogy ne fázzon. Poharat borít a fél citromra.* 5. Burkol valamit valamivel. *Csempével borítják a falat.* 6. Eltakar valamit. *Felhő borítja az eget. Hó borítja a tetőt.* 7. (választékos) (Szókapcsolatokban:) *Lángba borít valamit: a)* tűzvészt okoz benne. *Néró lángba borította Rómát. b)* (érzelem) okozza, hogy (arc) elpirul. *Lángba borította arcát a heves szerelem. | Gyászba borít valakit, valamit: nagy szomorúságot okoz neki. A szabadságharc bukása gyászba borította az országot. | Vérbe borít valamit: vérontást okoz benne. A felkelés vérbe borította a várost.*

boríték ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Főleg levél burkolatúal használt négyzetes papírtasak. *Vettem levélpapírt és borítékot. | Borítékot csúsztat valakinek (a zsebébe):* hálapénzt ad valakinek.

borizú ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Savanykás. *A rétesbe borizú alma való.* 2. (A túlzott alkoholfogyasztástól) rekedtes, reszelős, érdes (hang). *Megismertem borizú hangjáról.*

borjú ♦♦♦♦ fn *borjak* vagy ~k, *borjat* vagy ~t, *borja* vagy ~ja

1. Szarvasmarha, illetve néhány más emlősállat kicsinye. *Az elefántnak, a fókának, az őznek, a szarvasnak, a zsiráfnek borja van.* 2. Szögletes katonai hátitáska. *A borjú szőrös borjúbőrből készült.*

borkorcsolya ♦ fn

1. (népi) Boroshordók le- és felgördítését segítő csúsztató. *A borkorcsolya két gerendából áll.* 2. Borivás közben fogyasztott, általában zsíros, sós és fűszeres (hideg) harapnivaló, rágcslálnivaló. *A mogyoró és a sós pálcika jó borkorcsolya.*

bornemissza ♦ fn ~k, ~t, ~ja (tréfás)

A bort nem kedvelő, nem fogyasztó ember. *Hozunk üdítőitalt is, sok itt a bornemissza.*

borogat ♦♦ ige ~ni

1. Nedves ruhával betakarva gyógyít valakit, valamit. *A beteg testrészt vizes vagy gyógyvizes kendővel szokták borogatni.* 2. (Edényt) sorozatosan szájával lefelé fordít. *Mosogatáskor a bögréket a szárítórácsra borogatjuk.* 3. Öntöget valamit valahova. *A magára hagyott kisgyerekek az asztalra borogatta a poharakból az italt.* 4. (népi) Feldöntöget valamiket. *Dűhében bútorokat, tárgyakat borogatott.*

boróka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Örökzöld levelű, hamvaskék termésű cserje. *A közönséges boróka Magyarországon is honos, védett növény: bogyóját fűszerként és pálinka ízesítésére is használják.* 2. (Fv bizalmas) Karácsonyfának való erdeifenyő. *A borókát nehezebb díszíteni, de levelei nem potyognak annyira, mint a közönséges fenyőé.*

borona ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A talaj porhanyítását, a nagyobb rögök felapritását fogakkal vagy késekkel végző talajművelő eszköz. *A szántás után előkerül a borona, hogy a rögöket fellazítsa.*

borong ♦♦♦ ige ~ani

1. Sötétlik. *Borong az ég, talán eső is lesz.* 2. Elmélázó, borús hangulatban van. *Sokáig borongott a híd korlátjára könyökölve.*

borongós ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Borult, felhős. *Ma borongós idő lesz, nem lehet napozni.* 2. Bánatos, szomorkás. *Borongós hangulatban van.*

borostás ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Borotvátlan, néhány napos szúrós szőrrel borított (férfiarc). *Borostásan jelent meg a társaságban.*

borostyán¹ ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Fényes, sötét, örökzöld levelű kúszónövény. *A kerítést borostyánnal futtatták be.* 2. (A dicsőség jelképeként:) „*Más csak levelenként kapja a borostyánt, S neked rögtön egész koszorút kell adni.*” (Petőfi S.: Arany Jánoshoz)

borostyán² ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Megkövesedett sárga vagy világosbarna, áttetsző őskori fenyőgyanta. (Jelzőként:) *Borostyán nyakláncot visel.*

borotva ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Szőrzetből való levágására használt, éles pengéjű, tokjába behajtható szerszám, kés. *A borotvát régen szíjon élesítették.* 2. E célra használt egyéb eszköz. *Borotvaként ma a férfiak pengés vagy villanyborotvát használnak. Vettem egy csomag eldobható borotvát. A férjem borotvája elemmel is működik.*

borotvál ♦♦♦ ige ~ni

Borotvál valamit, valakit: a rajta kinövő szőrtől levágja. *Borotválja az arcát. A férjefodrász borotválja is a férfiakat.*

borovnicsevec ♦ fn -, ~et, ~e (Mv bizalmas)

Afonyapálinka. *A borovnicsevec úgy a legfinomabb, ha friss gyümölcsöt is tesznek bele.*

boroz|ik ♦♦ ige ~ni

(Társaságban) poharazik, bort iszogat. *Minden péntek este együtt boroztak.*

borravaló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A szolgáltatásért járó összegén kívül fizetett kisebb pénzösszeg. *Borravalót ad a pincérnek, a taxisnak, a fodrásznak, mégpedig legalább tíz százalékot.*

bors ♦♦♦♦♦ fn -, ~ot, ~a

1. Indonéziából származó, a trópusokon termesztett fűszer- és gyógynövény. *A fekete bors nevű növény cserje alakú.* 2. Ennek termése mint fűszer. *A bors fekete színű, apró gömb alakú és erősen csipős. Örölt borssal ízesíti a majonézt.*

bórsav ♦ fn

Szintelen, csillogó lemezkés anyag, vízben oldva gyengén savas kémhatású. *A bórsavat a porcelán-, zománc-, üveg- és cserzőiparban, valamint fertőtlenítőszerként használják.*

borscs ♦ fn ~ok, ~ot, ~a (Ka)

Céklából és káposztából hússal és tejföllel készített leves. *Itt főzik a városban a legjobb borscsot.*

borsikafű ♦ fn

Illatos kerti fűszernövény. *A borsikafű pompásan ízesíti a hússal készülő lucskos káposztát.*

borsó ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fehér, pillangós virágú, lágy szárú, hüvelyes növény. *A veteményeskertben borsó is nő.* 2. E növény gömbölyű, zöld magja. *Zölden vagy szárítva fogyasztjuk a borsót. Borsó lesz ebédre.*

borsódz|ik ♦♦ ige ~ani **borsóz|ik** ~ni

Libabőrös lesz. *Borsószik a karja a hidegtől.* • *Borsószik vagy borsózik a háta valamitől:* fél, borzad tőle. *Borsószik a hátam a költőzködéstől.*

borsos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Borssal fűszerezett. *Nem szereti a nagyon borsos ételt.* 2. Túlságosan magas (ár). *Ilyen borsos áron nem tudom megvenni.* 3. Csipős, bántó, erős. *Kíméletlen, borsos tréfákat űz velünk.*

ború ♦♦♦ fn ~, ~t, ~ja (választékos, régi)

1. Borús, felhős, esetleg viharos idő. *„De ki vívna bajt az égi háborúval, Szélveszes, zimankós, viharos borúval?”* (Arany J.: Toldi) 2. Szomorúság, bánat. *„A dalköltőn fekszik az átok, Szívén, lelkén vad ború”* (Kölcsey F.: Átok).

borul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Mélyre dől, esik. *A kocsi az árokba borult.* 2. Kiömlik. *A ruhámra borult a só.* 3. Felső testével előre hajolva nehezedik valamire, valahova. *Az asztalra borulva alszik. Földre borult előtte. A nyakába borult örömeiben.* 4. (választékos) Valami fölé terül és eltakarja. *Sötétség borult a tájra. Az arcára lepel borult.* 5. (Negatív érzés) eltölt valakit, valamit. *Bánat borul a lelkére.* 6. Borússá, felhőssé válik. *Ebéd után már kezdett borulni. Nyugat felé már borul az ég.* 7. (népi) (Növény) fejesedik. *Már borul a káposzta.* 8. (választékos) (Szókapcsolatokban:) *Valamibe borul valami, valaki:* elborítja, elfedi, eltölti valami. • *Lángba borul:* égni kezd. *A gyufától gyorsan lángba borult az egész szalmakazal.* (átvitt) *A durva tréfa hallatán lángba borult a kislány arca.* | *Gyászba borul:* gyászruhát ölt, illetve elborítja a gyász. *A haláleset hírére gyászba borult az egész ház.* | *Virágba borul:* tele lesz virággal, kivirágzik. *A fák két nap alatt virágba borultak.*

borulató ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an

1. Mindenben a rosszat látó, semmi jót nem remélő (személy). *Egy borulató ismerősöm szerint még csak most jön a neheze.* 2. Ilyen személytől származó (vélemény stb.) *Borulató jóslatai vannak.* 3. Az életet értelmetlennek, céltalannak hirdető (személy, filozófia). *Megint divatos a borulató világnézet.*

borult ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Felhős. *A borult ég szürkesége tükröződött a vízen. Borult lesz az idő, eső is lehet.* 2. (választékos, régi) Szomorú, bánatos. *Egy ideje borult a tekintete.*

borús ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Felhős. *Borús az ég. Borús időben nem szeretek kirándulni.* 2. Szomorú, komor. *Borús hangulatban van.*

borvíz ♦ fn (népi)

(Erdélyi) szénsavas ásványvíz. *A leghíresebb erdélyi borvíz a borszéki.*

bórvíz ♦ fn

A bórsav vizes oldata. *A gyógyászatban fertőtlenítőként használják a bórvizet.*

borz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Fekete-szürke-fehér színű, durva szőrű, hegyes orrú, kisebb kutya nagyságú, mindenevő emlősállat. *A borz csak éjjel bújik elő föld alatti üregéből.*

borzad ♦♦♦ ige ~ni

1. Megremeg, megborzong. *Borzad a hűvös hajnali szélben.* 2. *Borzad valamitől:* félelmet és utálatot érez iránta. *Borzad a kígyótól.* (átvitt) *Borzad a rá váró feladattól.*

borzalmas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Borzalmat, rémületet keltő. *A borzalmas robbanás romba döntötte a házat.* 2. (túlzó) Nagyon kellemetlen, nehéz vagy csúnya. *Borzalmas volt az időjárás a nyaralásunk alatt. Borzalmas a haja.* | (Határozószó-szerűen:) *Borzalmasan:* nagyon, szerfelett. *Borzalmasan fáj a foga.* (bizalmas) *Borzalmasan szerelmes.*

borzalom ♦♦♦♦ fn *borzalmak, borzalmat, borzalma*

1. Erős undor, rémület vagy félelem. *Borzalom fogja el, ha pókot lát.* 2. Szenvedést, félelmet okozó esemény. *Átélt a háború borzalma.* 3. (bizalmas, túlzó) (Felháborodás kifejezésére:) Szörnyű(ség). *Borzalom, milyen rendetlenség van itt!*

borzas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Fésületlen, bozontos. *Borzas a haja és a szakála is.* 2. Kusza (szőr vagy toll). *A kutya szőre borzas. A tyúkok közül a legszebb az a borzas tollú.*

borzasztó I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

Borzalmas. *Borzasztó balesetet láttam.* (túlzó) *Borzasztó, hogy még mindig havazik.*

borzasztó II. ♦♦♦♦ hsz (túlzó)

(Fokozás kifejezésére:) Nagyon, szörnyen. *Borzasztó sok eső esett.*

borzol ♦♦♦ ige ~ni

1. Kócol, borzassá tesz valamit. *Kézze borzolja apja szakállát.* 2. Mozgatja valaminek a felszínét. *A szél borzolja a vizet.* 3. • *Borzolja valakinek az idegeit:* idegesíti. *Ne borzold az apád idegeit ezzel a hangos zenével!*

borzong ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Remeg, didereg. *Borzong a hidegtől. Borzong a magas láztól.* 2. Irtózik valamitől, valakitől. *Borzongok ettől az embertől.*

borszorka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas, népi)

1. Boszorkány. *A vén borszorka gonoszul vihogott a mesefilmben.* 2. (tréfás) Pajkos, csintalan, fiatal nő. *Micsoda kis borszorka ez a lány!*

boszorkány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Rosszindulatú, emberfeletti hatalmú öregasszony. *A népmesék gyakori szereplője a boszorkány. A gonosz boszorkány békává varázsolta a királyfit.* 2. Az ördöggel szövetekezett, gyógyító és rontó erővel felruházott nő vagy (ritkán) férfi. *A régi, babonás néphit szerint a férfiak között is vannak boszorkányok.* 3. (rosszalló) Kiállhatatlan, gonosz vénasszony. *Egy perc nyugtom nincs attól a boszorkánytól.* 4. (kedveskedő) *Te kis boszorkány, megbabonáztál!*

boszorkányos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (rég) Boszorkánytól eredő. *Valami boszorkányos varázslat történt.* 2. (választékos) Bámulatot keltő, ördögös, csodálatos. *Boszorkányos ügyességgel bogozta ki a csomót.* 3. (népi) Bosszankodást vagy csodálkozást kifejező szitokszóként. *Boszorkányos! Boszorkányos Varga János!*

boszorkányság ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valakinek állítólagos boszorkány volta. *Régen sok embert vádoltak boszorkánysággal.* 2. Természetfölötti, csodálatos jelenség. *Valami boszorkányság van a dologban.*

boszorkányszombat ♦ fn

1. (Babonás néphit szerint:) A boszorkányok lármás, szilaj éjjeli összejövele. *A boszorkányszombatot rendszerint kopár hegytetőn rendezik, ahová a boszorkányok seprűnyélen repülve érkeznek.* 2. (ritka) Nagy lármával járó felfordulás. *Nem lehet pihenni, a szomszédban boszorkányszombat van.*

boszorkányüldözés ♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (rég) Boszorkánynak tartott személyek üldözése, perbe fogása. *A középkorban gyakoriak voltak a boszorkányüldözések.* 2. Ellenségnek tartott, nemkívánatos gondolkodású személyek elleni politikai támadássorozat. *Az ötvenes években boszorkányüldözés folyt a „szocializmus ellenségei” ellen.*

bosszankod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Mérgelődik, bosszúságot érez. *Bosszankodik a rossz idő miatt. Azon bosszankodik, hogy nem sikerült a dolgozata.*

bosszant ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Zavar valakit, kellemetlen valakinek. *Bosszantja őt a láрма.* 2. Bosszúságot okoz valakinek. *Bosszant, hogy rosszul csináltam.* 3. Ingerel, mérgecsit valamit, valakit. *Ne bosszantsd a kutyát! A nővére folyton bosszantja őt csípős megjegyzéseivel.*

bosszú ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Szándékos, önkényes megtorlás valamely sérelemért. *A sorozatos megaláztatások után nem maradt el a bosszú.* • *Bosszút áll valakin valamiért:* megbosszul, megtorol valamit. *A rabló bosszút akar állni a társán, amiért elárulta őt. | Bosszút esküszik valaki ellen:* megfogadja, hogy megbünteti. *Bosszút esküdött rosszakarói ellen.* 2. Megtorlást, büntetést kívánó dühös indulat. *Bosszúból felgyújtotta a szomszéd házát.* • *Bosszút forral valaki ellen; bosszúért liheg:* ilyen indulat tölti el. 3. Dac. *A gyerek bosszúból nem ette meg az ebédet.*

bosszús ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Egy kicsit haragos, rosszkedvű. *Ilyen apróság miatt nem leszek nagyon dühös, legfeljebb bosszús. Bosszúsán szólt rá a gyerekekre.*

bosszúság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Ingerlékenység, haragos keserűség. *A kellemetlenség miatt bosszúság fogta el. Sok bosszúságot okoz a szüleinek. Bosszúságában káromkodott.* 2. Baj, bosszantó körülmény. *Sok bosszúság ért bennünket.*

bot ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Rendszerint fából készült, hüvelykujjnyinál vastagabb, hosszú, egyenes vagy kampós végű eszköz. *Az idős emberek bottal járnak, botra támaszkodnak.* • *Botot emel valakire:* bottal támad rá. 2. Horgászbot. *Hozd a botot, megyünk horgászni.* 3. Síbot. *A léceket és a botokat a vállán viszi.* 4. (rég) Botütés, verés. *Botot érdemel. Huszonöt botot mértek rá.*

botanika ♦♦ fn -, ~t, ~ja

A növényekkel foglalkozó tudomány. *A természettudományok közül leginkább a botanika érdekel.*

botanikus ♦♦ mn ~ok, ~t, ~a

1. Botanikával foglalkozó, a növényeket tanulmányozó vagy bemutató. *Egy botanikus folyóiratban olvastam erről a növényről.* • *Botanikus kert:* növények bemutatására, tanulmányozására létesített kert. *A vácrátóti botanikus kertben láttam először légyököres mocsári ciprust.* 2. (Főnévi használatban:) Növénytanal foglalkozó szakember, illetve ez iránt érdeklődő személy. *A biológiaórán egy neves botanikus tartott előadást. Az unokahúgom lelkes botanikusként minden kiránduláson növényeket fényképez.*

botcsinálta ♦♦ mn

Kényszerűségből, hozzáértés és kedv nélkül feladatot vállaló. *A botcsinálta szónokot kifütyülték.*

botfűl ♦ fn

Fejletlen zenei hallás. *Nem tudom, miért jár hangversenyre, hiszen botfűle van. Hamisan énekel, botfűle van.*

botkormány ♦♦ fn

1. Rúd alakú, függőlegesen mozgatható szerkezet. *A repülőgépet botkormánnyal irányítják.* 2. Számítógépes játékhoz való, arasznyi karral ellátott irányító szerkezet. *Amikor Peti balra rántotta a botkormányt, a képernyőn futó figura leesett a szakadék bal oldalán.*

botl|ik ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Beleütközik valamibe a lábával, és elveszíti egyensúlyát. *Futás közben egy kőbe botlott.* • *Botlik a nyelve:* olyat mond, amit nem akart, vagy másképp akart kifejezni. 2. Téved, hibát követ el. *Az ember gyakran botlik.* 3. *Valakibe botlik:* váratlanul szembetalálkozik vele. *Az utcán régi ismerősbe botlottam.*

botor ♦ mn ~ak, ~t, ~an vagy ~ul (választékos)

1. Gyámoltalanságban könnyen félrevezethető. *Könnyen becsapta azt a botor gyermeket.* (Főnévi használatban:) *Az a botor csak a jó szóra nem hallgat.* 2. Meggondolatlanságból elkövetett. *Botor tetteivel mindent elrontott.*

botorkál ♦♦♦ ige ~ni

1. Lassan, bizonytalanul lépkedve halad, gyakran megbotlik. *A sötétben tapogatózva botorkál az ajtóhoz.* 2. (választékos) Tévelyeg, hibákat követ el. *Tévtutakon botorkál.*

botrány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Általános felháborodást, megütközést, megbotránkozást keltő eset. *Óriási botrányról írnak a lapok.* 2. Felháborodást keltő viselkedés. *Kerüljük el a botrányt!* (túlzó) *Mégiscsak botrány, hogy nem válaszol!* 3. Kínos jelenettel végződő esemény. *Botrányba fulladt az előadás.*

bóvli ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas, rosszálló)

Rossz minőségű holmi, különösen áru. *Már megint valami bóvli-t vett a piacon, pár hét múlva dobhatja ki.*

boy ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Küldönc. *Boy szállítja házhoz a vásárolt árut.* 2. Szállodai liftesfiú. *A boy kinyitotta a lift ajtaját.*

bozontos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Sűrű és rendetlenül kócos, összegubancolódott. *Bozontos hajú, ápolatlan férfi szállt fel a buszra.* 2. Ilyen szőrzettel borított. *Bozontos farkú róka szaladt át az úton.*

bozót ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Bokrokból, gazból álló, sűrű, kusza növényzet. *Az egykor gondosan ápolt kert helyén ma áthatolhatatlan bozót terpeszkedik.*

bő ♦♦♦♦ mn bővek, bővet, bőven

1. Tágas, kényelmes. *Jó bő csizmát vett.* 2. A test körvonalaitól elálló szabású (ruhadarab). *A bő szoknyához sok anyag kell.* 3. Nagy mennyiségű. *Az epret bő vízben kell megmosni. Bő készlettel rendelkeznek.* 4. (választékos) Gazdag, sikeres. *Bő aratás lesz. Bő esztendő-t zártunk.* 5. Részletes. *Bő tájékoztatást adtak az útról.* 6. *Bővebb: a)* tágabb, szélesebb. *Összejött a bővebb család. b)* közelebbi. *Bővebb ismeretségben van velük.* (Főnévi használatban:) *Élőszóban majd mondok bővebbet is.*

bőbeszédű ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Sokat és szívesen, néha fölöslegesen beszélő, fecsegő. *A bőbeszédű emberek nagyon fárasztanak.* 2. Terjengős, hosszadalmas. *Bőbeszédű stílusa fölöttébb unalmas.*

bödön ♦♦ fn ~ök, ~t, ~e vagy ~je

Nagyméretű, fedeles, zománcozott edény. *Nagyobb háztartásokban a zsírt, a mézet stb. bödönben tartják.* (Jelzőként:) *A parasztság egy bödön túrót vitt a piacra.*

bődül ♦♦ ige ~ni

Rövid, bögő hangot ad. *A tehén egyet bödült.*

bődületes ♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (túlzó) Hihetetlenül, elképesztően nagy. *Bődületes sikert aratott a csapat. Bődületes marhaságokat beszél.* 2. (rosszálló) Elképesztően ostoba, képtelen. *Bődületes ötletei vannak.*

böffen ♦ ige ~ni

1. Hangosan kiengedi száján a gyomrában keletkező gázt. *A nehéz, bőséges ebéd után jókorákat böffen.* 2. (durva) Odavet, kurtán mond valamit. *Nem válaszolt rendesen, csak böffent valamit.* 3. Rövid, mély hangot hallat. *Böffen az őz.*

böfög ♦♦ ige ~ni

1. Többször egymás után böffen. *Nem jó mellette ülni, folyton böfög.* 2. (durva) Durván, mogorván odavet néhány szót. *Nem beszél, hanem böfög.*

bög ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Állat) elnyújtott, tompa, mély hangot ad. *Bög a szamár, biztosan éhes.* 2. (Természeti jelenség) félelmetesen zúgó hangot ad. *Bög a szél odakint. „Vágtatott a Tisza a rónán át, Zúgva, bögve törte át a gátot”* (Petőfi S.: A Tisza). 3. (bizalmas) Hangosan, elkecseregetten sír. *Bög a gyerek.* (durva) *Ne bögj!* 4. Hangosan szól, ordít. *A szomszédban egész nap bög a tévé.*

bögő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Nagybögő. *Csak néhány bögő van a zenekarban.*

bögöly ♦ fn ~ök vagy böglyök, ~t, ~e

A házi légnél nagyobb, vérszívó légy. *A teheneket marják a böglyök.*

bögőmasinára ♦ fn (gúnyos)

Folyton síró gyerek. *Hallgattassátok el ezt a bögőmasinát!*

bögre ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A csészénél magasabb, porcelánból, fajanszból vagy fémből készült egyfülű ivóedény. *A gyerek csak a kedvenc macis bögréjéből issza meg a kakaót.* (Jelzőként:) *Egy bögre tejet kérek.* 2. Ennek tartalma. *Kiitta az egész bögrét.*

bögyörő ♦ fn ~k, ~t, ~je (népi, bizalmas)

1. Kisfiú hímvesszője. *Nem a bögyörödét akarja megcsípni a kakas, hanem a szőlőt, amit eléje tartasz!* 2. Burgonyametélt. *Bögyörőt ettek ebédre.*

böjt ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

1. Húsevési tilalom vagy táplálkozáscsökkentés. *A vallási törvények bizonyos napokra böjtöt rendelnek el.* 2. (bizalmas) Koplalás. *Az orvos böjtöt írt elő neki.* 3. A hamvazószerdától nagyszombatig tartó időszak, az ez idő alatti böjtölés. *A böjt alatt tartózkodni kell a zajos mulatozástól is.* 4. (Kifejezésekben:) Jólét utáni szükség, inség. *Meglesz még ennek a böjtje: szomorú vége lesz, meg kell szenvedni miatta.*

bök ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lök, taszít valakit. *A szomszédja könyökkel oldalba bökte.* 2. Szúr valamit, valakit. *Böki a lábát egy szög a cipőjében.* 3. Szarvával döf, öklel. *Bök a bika, a kecske, a kos is.* 4. Hirtelen rámutat valamire. *Egy képre bökött a könyvben.*

bőkezű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Bőven, nagylelkűen vagy nagyvonalúan adó vagy adakozó. *A szülei bőkezűek, egy házat vettek nősülő fiuknak. Bőkezűen adakozott a szegények javára. Bőkezűen bánik a pénzzel.* 2. Bőséges. *Az iskola bőkezű támogatást kap külföldről.*
- bökkenő** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
Hiba, nehézség, akadály. *Itt a bökkenője a dolognak! Mi a bökkenő?*
- bökdöd** ♦♦ ige ~ni (népi)
1. Szurkál valamit, valakit. *Bökdödi a talpát a tarló.* 2. Bökdös valakit. *A mellette ülőt bökdödi a könyökével.* 3. (bizalmas) Bosszant, piszkál valakit. *Csípős megjegyzésekkel bökdöd mindenkit.*
- bökvers** ♦ fn (tréfás)
Rövid, csattanós, nem művészi igényű gúnyvers. *Bökverset írtak a diákok egymásról.*
- bölcs** ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
1. Okos, tapasztalt, nagy tudású, megfontoltan cselekvő (személy). *Bölcs ember lévén hallgatott.* (Főnévi használatban:) *Deák Ferencet a haza bölcsének nevezték.* 2. Mély értelmű, nagy tudásra valló, józan (gondolat, beszéd, viselkedés). *Bölcs gondolatai vannak. Bölcsen beszél. Bölcsen elhallgatta, amit tudott.* 3. (rég.) (Főnévi használatban:) Tudós, filozófus. *A bölcsök tanácsa elé vitték a dolgot.*
- bölcsélet** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (rég.)
Filozófia. *A bölcsélet tudományában jeleskedett.*
- bölcselkedik** ♦♦ ige ~ni
1. (rég.) Filozófiával foglalkozik, filozofál. *Bölcselkedéssel tölti napjait.* 2. (gúnyos) Okoskodik, tudálékosan magyaráz. *Fárasztó, hogy folyton bölcselkedik.*
- bölcsesség** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
1. Tudás, tapasztalat, megfontoltság. *Cselekedetei, beszéde nagy bölcsességre vallanak.* 2. Okos, bölcs megjegyzés. *Bölcsességeket mond. (gúnyos) Tartsd meg a bölcsességeidet!*
- bölcsész** ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
1. (rég.) Filozófus, társadalomtudós. *A bölcsészeket bizalmas szóval „filosz”-nak is mondják.* 2. Társadalomtudományokat tanuló egyetemi hallgató. *Negyedéves bölcsész koromban ismerkedtem meg későbbi feleségemmel. Magyar–francia szakos bölcsész volt.*
- bölcső** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
1. Fából készült, iv alakú talpon ringatható gyerekágy. *Régen a csecsemőket bölcsőben ringatták.* • *A bölcsőtől a koporsóig:* az emberi élet kezdetétől a halálig. 2. (választékos) Szülőföld. *„Hazádnak rendületlenül Légy híve, oh magyar; Bölcsőd az s majdan sírod is, Mely ápol s eltakar”* (Vörösmarty M.: Szózat). 3. (választékos) Az a hely, ahol valami keletkezett. *Görögország a tudományok bölcsője.*
- bölcsőde** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
Háromévesnél fiatalabb gyermeket napközben megőrző és gondozó intézmény. *Ma már kevés gyermeket visznek bölcsődébe.*
- bövény** ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
Busa fejű, gyapjas szőrű észak-amerikai és európai szarvasmarhaféle állat. *Európában már csak természetvédelmi területen élnek csordában bövények.* • *Utolsó bövény:* kiveszőben lévő dolognak (pl. foglalkozásnak) utolsó képviselője.
- böllér** ♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je (népi)
A disznó leöléséhez értő tapasztalt parasztember. *A házi disznóöléshez böllért hívnak. Böllérnek lenni nem foglalkozás, hanem megbízatás dolga.*
- bölömbika** ♦ fn
Varjú nagyságú, bömbölő hangú, gémféle vízimadár. *A bölömbika veszély esetén föltartott csőrrel, megmerevedett testtel áll a nád között.*
- bömböl** ♦♦♦ ige ~ni
1. (Állat) mély, erős hangot ad. *Haragjában bömböl az oroszlán.* 2. Hangosan, elkeseredetten sír. *Bömböl a kisgyerek, mert elesett.* 3. (bizalmas) Torkaszakadtából üvölt, ordít. *Bömböl, mint egy állat.* 4. (Ágyú, tenger, vihar) zúg, morajlik, erős hangot ad. *Egész éjjel bömbölt a zivatar.*
- böngészlik** ♦ ige ~ni
1. A tőkén, bokron stb. ottfelajtott gyümölcsöt keresgél. *A késő őszi kirándulók a szőlőben böngésznek.* 2. Olvasgat valamit. *A hirdetések böngései az újságban.* 3. Búvárkodik, kutat. *A könyvtárban böngészett hetekig. Az interneten böngészünk állás után.*
- bőr** ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e
1. Az emberi és az állati testet borító szövetek összessége. *Gondosan ápolja érzékeny bőrét, hogy ne legyen ráncos.* • *Bőrig ázik:* nagyon megázik, átázik a ruhája. 2. (Kifejezésekben:) Testi épség. • *Féli a bőrét:* félti a testi épségét, saját magát. | *Rossz bőrben van:* nem egészséges. 3. (Kifejezésekben:) Arcbőr. • *Nincs bőr a képén:* felháborítóan szemtelen. | *Vastag bőre van:* minden szégyentelenségre képes. | *Majd leég vagy lesül a bőr az arcáról vagy a képéről:* nagyon szégyelli magát. 4. Levágott állat kikészített bőre. *Bőrből van a táská. Bőrrel van bevonva a fotel. Bőrbe kötött könyvei vannak.* 5. (bizalmas) Futball-labda. *A téren fiúk rúgják a bőrt.* 6. Gyümölcs vékony héja. *Lehúzza a barack bőrét.* 7. (Folyadék) hártyszerű réteg. *Lehülés közben bőr képződik a forralt tejen.* 8. • (szleng) *Jó bőr:* csinos, kívánatos nő.
- bőregér** ♦ fn (népi, régi)
Denevér. *A bőregér elnevezés is arra utal, hogy a denevérek emlősállatok.*
- börke** ♦ fn ~k, ~t, ~je

Kis darab szalonnabőr. *Egy darab bőrkét adott a kutyának.*

bőrönd ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

Lapos, szögletes, nagy utazótáska. *A repülőgépen a bőröndök nem az utas-, hanem a rakodótérben vannak.*

börtön ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Büntetésül szabadságvesztésre ítélt személyek fogva tartásának helye, épülete, illetve ez mint intézmény. *A betörő végül börtönbe jutott. A fogház enyhébb, a fegyház szigorúbb intézet, mint a börtön. Kiszabadul a börtönből. | Valakinek börtöne valami: rabnak érzi magát benne. „Börtönéből szabadult sas lelkem, Ha a rónák végtelenjét látom” (Petőfi S.: Az Alföld).*

2. Börtönbüntetés. *Hat év börtönre ítélték.*

börtönőr ♦♦♦ fn

Börtönben dolgozó fegyveres őr. *A börtönbüntetésüket töltő elítéltekre börtönőr vigyáz, hogy meg ne szökjenek.*

bőség ♦♦♦♦ fn -, ~et, ~e

1. Testtáj kerülete. *Mellének és csípőjének bősége azonos.* (Ruhaméretként:) *A szoknya bősége 90 centiméter.* 2. Az az állapot, amelyben valamiből nagyon sok van. *Nagy bőség volt az idén gyümölcsből.* 3. Gazdagság, jólét. *Bőségben él, nincsenek gondjai. „Isten áldd meg a magyart Jó kedvvel, bőséggel” (Kölcsey F.: Himnusz).* • *A bőség kosara:* a gazdagság forrása.

bőséges ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Elegendő, sőt a szükségesnél is több. *Bőséges eső esett. Bőséges választék van a bevásárlóközpontokban. A családban bőséges volt a gyermekáldás. | Bőséges esztendő:* természetben gazdag. 2. *Bőségesen:* sokszor, gyakran. *Bőségesen lesz még rá alkalom.* 3. Részletes, alapos, kimerítő. *Bőséges magyarázatot kapott kérdésére.*

bósz ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (választékos) Vadul indulatos, dühös, gyűlölködő (személy). *A bósz ember közeléből mindenki menekült.* 2. Feldühödött, bárminek nekitámadó (állat). *A bósz bika mindent és mindenkit felöklelt.* 3. (választékos) Elkeseredett, vad dühöt kifejező. *Bósz ordítással rohant ellenfelére.* 4. (választékos) Féktelenül tomboló (természeti jelenség). *A bósz vihar elsöpörte a tengerparti házakat.* 5. (bizalmas) *Bósz:* nagy lendülettel, minden másról elfeledkezve. *Vizsga előtt bószon tanul.*

bószült ♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)

1. Indulattól elragadtatott, fékevesztett dühvel cselekvő. *Nem lehetett megállítani a bószült tömeget. A felingerelt kutyák bószülten rohantak az idegen felé.* 2. Féktelenül tomboló. *A bószült zivatarban eltévedtek.*

bővelked|ik ♦♦♦ ige ~ni

Bővelkedik valamilyen: **a)** (választékos) bőven van neki belőle. *Bővelkedik a pénzben, nincs anyagi gondja.* **b)** nagy számban van benne belőle. *Az erdő bővelkedik vadban.*

bőven ♦♦♦♦♦ hsz

1. A szükségesnél nagyobb mennyiségben. *Bőven van időnk. Termett barack bőven.* 2. Jobban a szokásosnál. *Bőven cukrozza a süteményt.* 3. (Mérhető mennyiségre vonatkoztatva:) *Bőven megvan:* eléri az adott mennyiséget, de lehet, hogy több. *A kosár alma bőven megvan tíz kiló.* 4. Részletesen, aprólékosan. *Bőven, majd még bővebben kifejtette az elképzeléseit.*

bővérű ♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Életerőtől duzzadó, heves, szenvedélyes. *Jókai egyik bővérű hőse Kárpáthy János.* 2. Gazdagon áradó, nem finomkodó. *Nem meri finom társaságba vinni, mert bővérű humora van.*

bővít ♦♦♦♦♦ ige ~eni

1. Bővebbé, tágasabbá tesz, nagyobbít valamit. *Bővítik az épületet, hogy az egész család elférjen benne.* 2. Gazdagabbá tesz valamit. *Folyamatosan bővíti tudását.* 3. (Nyelvtani műszóként:) Kiegészít valamit. *A mondatot határozóval bővíti.* 4. (Matematikai műszóként:) *Bővíti a törtet:* számlálóját és nevezőjét megszorozza ugyanazzal a számmal.

bővül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Mérete, területe kiegészül valamivel, bővebbé válik. *A színház új próbaterelemmel bővült.* 2. Gyarapszik. *Bővültek az ismeretei.*

brácsa ♦ fn ~k, ~t, ~ja

A hegedűnél kicsit nagyobb, mélyebb hangú vonós hangszer. *Brácsára írtak versenyműveket is.*

brancs ♦ fn ~ok, ~ot, ~a (bizalmas)

1. (rosszalló) Gyülelész népség, banda. *A téren a fiatalok brancsba verődtek.* 2. Baráti csoport. *Összetartó brancsunk van.*

bratyiz|ik ♦ ige ~ni (bizalmas, rosszalló)

Főlöszlegesen pajtáskodik valakivel, bizalmaskodásra bátorít valakit. *Bratyizik a beosztottjaival.*

bravó ♦♦♦ msz

(Helyeslés, elismerés kifejezésére:) Nagyszerű! Jól van! Éljen! *Bravó, ez szép teljesítmény volt!*

bravúr ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Rendkívüli ügyesség, kiváló teljesítmény. *A rendőrség nagy bravúrral órákon belül elfogta a tettest.* 2. Nehéz, vakmerő mutatvány. *A patak átugrása nagy bravúr volt.*

brazil ♦♦ mn ~ok, ~t, ~

1. A Brazíliában élő, zömében portugál nyelvet beszélő néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A brazil szokások közül legismertebb a karnevál.* (Főnévi használatban:) *Egyik vidéki labdarúgócsapatunk szerződött egy brazilt.* 2. Brazíliai. *A brazil kávé világhírű. Már kiirtották a brazil őserdők egy részét is.*

brekeg ♦♦ ige ~ni

(Béka) szaggatott, recsegő hangot ad. *Több száz béka brekeg a tóban.*

bricska ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Magas, nyitott, négykerekű, négyülékes, könnyű lovas kocsi. *Bricskán hajtattak át a szomszéd uradalomba.*

bridzs ♦ fn -, ~et, ~e

Francia kártyával játszott négyszemélyes játék. *Bridzből olimpiát is rendeznek.*

brigád ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Közös feladaton dolgozó munkások csoportja. *Egy jó brigáddal jól halad a munka.* 2. Önkéntes harcosok, partizánok egysége, csoportja. *A nemzetközi brigád tagjaként harcolt a spanyol polgárháborúban.* 3. (rég.) Zászlóaljkból álló nagyobb katonai egység. *A brigád zászlóaljai bekerítették az ellenséget.* 4. (Fv) Társadalmi munka. *A rendszerváltás előtt minden nyáron brigádra vitték a főiskolásokat.* 5. (Fv) Alkalmi munka. *Laci nem dolgozik a cukorgyárban, csak brigádon van ott.*

brigadéros ♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég.)

Parancsnok a brigád élén. *Az áruló Ocskay brigadérosból Herczeg Ferenc rokonszenves színpadi hőst formált.*

brikett ♦ fn ~ek, ~et, ~je

Szénporból szögletes vagy tojás alakúra sajtolt tüzelőanyag. *Jól ég a kályhában a német brikett.*

briliáns I. ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Csiszolt, ragyogó fényű gyémánt. *Briliáns van a fülbevalójában.* (Jelzőként:) *Briliáns nyakéket visel.*

briliáns II. ♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

Elképzelettel kiváló. *Briliáns előadó hírében áll, most is briliáns szónoklatot tartott.*

brindza ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

1. Liptói túró. *A brindzás galuska a szlovákok nemzeti eledele.* 2. (Sós) juhsajt. *Az erdélyi pásztorok finom brindzával kínáltak meg.*

bringa ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Kerékpár. *Jó bringája van, az emelkedőt is bírja.*

bríos ♦ fn ~ok, ~t, ~a

Zsemle nagyságú, kerek fonott kalács. *Reggelire néha brióst eszik.*

brit ♦♦♦ mn ~ek, ~et, –

1. Nagy-Britanniához tartozó. *A brit szigeteken sok a csapadék.* | *A brit oroszlán:* Anglia jelképe. (választékos) | *Brit államférfi:* angol államférfi. (Főnévi használatban:) *A britek közismerten hagyományörzők.* 2. (Történelmi elnevezésként:) Anglia kelta őslakói közé tartozó.

brokát ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Arany- vagy ezüstszálakkal gazdagon átszőtt, illetve az alpból kiemelkedő mintázatú selyemszövet. *A kastély függönyei brokátból készültek.*

bróker ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

Értékpapírok piacán (megbízás alapján) kereskedő, pénzügyi műveleteket lebonyolító személy. *Megbízott egy brókert, hogy adjon tanácsot megtakarított pénze befektetésére, és vásároljon számára részvényeket a tőzsdén.*

bróm ♦♦ fn -, ~ot, ~ja

1. Barnászörös, csípős szagú, maró hatású folyékony halogénelem. *A brómot 1826-ban fedezték fel.* 2. Ilyen hatóanyagú idegnyugtató gyógyszer. *Brómot rendelt neki az orvos.*

bronz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Többféle fém, különösen réz és ónt tartalmazó ötvözet. *A budapesti Hősök terén álló oszlopsorban a jeles magyar uralkodók és államférfiak szobrai bronzból készültek.* 2. (bizalmas) Valamely kitüntetés harmadik fokozata. *Csak bronzot kapott.* 3. (bizalmas) Verseny harmadik helyezettejének járó érem. *Gyöngye vigasz, hogy a bronz is fényesen csillog.* 4. (Jelzőként:) **a)** Ebből az anyagból készült. *Bronz gyertyatartók állnak az asztalon.* **b)** Ilyen színű. *A naptól bronz lett az arcszíne. A haja most bronz az új hajfestéktől.*

bronzkor ♦ fn

Óstörténeti korszak, melyben a legjellemzőbb felhasznált anyag a bronz volt. *A falu határában a bronzkorból találtak leleteket.*

bross ♦ fn ~ok, ~t vagy ~ot, ~a

Ruhára tűzhető női ékszer. *Ezt a szürke kosztümöt ünnepélyesebbé lehetne tenni egy szép, érdekes brossal.*

brucovánje ♦ fn ~k, ~t, ~ja (Mv)

Az elsőéves egyetemi hallgatók vidám, tréfás, néha kicsit durva beavatása a diákéletbe. *A brucovánjera néhány tanár is eljött, ittak is velünk a bővös kóktéltől, de nem maradtak sokáig.*

brummog ♦♦ ige ~ni

1. (Állat, főként medve) dörmögő hangot ad. *Brummog a medve a bokor mögött.* 2. Mély, szagotot hangoz. *Brummog a bölgő.* 3. Mormog, dohog. *Az öreg rosszkedvűen brummogott.*

bruttó I. ♦♦♦♦ mn -, ~t, –

1. Csomagolóanyaggal mért (tömeg). *Az áru bruttó tömege öt tonna.* 2. Költségek, kiadások, levonások nélküli (pénzösszeg, fizetés). *A bruttó bevételt sok kiadás terheli. A bruttó fizetésből vonják le a különböző járulékokat és az adóelőleget.* (Főnévi használatban:) *Mennyi a bruttó?*

bruttó II. ♦♦♦♦ hsz

1. A csomagolóanyaggal együtt. *A csomag bruttó tíz kiló.* 2. Levonás nélkül. *Mennyi a fizetésed bruttó?*

bú¹ ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos)

Bánat, szomorúság. *Gyötri a bú apja halála miatt.* • *Búnak ereszti a fejét:* szomorkodni kezd.

bú² ♦♦ msz

Szarvasmarha bögését utánzó szó. *Bú!* – mondja a Riska.

búb ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Valaminek gömbölydeden kidudorodó felső része. *A macska a kemence búbjára is felmászott. A feje búbját beütötte az ajtóba. | A feje búbjáig elpirul:* az egész arca piros lesz. 2. Tollbóbita. *A vöcsöknek csak a búbjá áll ki a vízből.*

búbánat ♦♦ fn (választékos)

Tartós szomorúság, mély bánat. *Búbánat ült a szívére.*

buborék ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. A vízbe került levegőből vagy gázból alakult gömböcskék. *A víz felszínén szétpattannak a felszálló buborékok.*
2. (Játékként:) Szappanbuborék. *Szappanhabból fújít buborék száll a levegőben.* 3. (választékos) Röpke, mulandó jelenség. *Elszállt a remény, mint a buborék.*

búbos ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (népi, régi)

Boglyakemence.

buci ♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Kenyérlisztből sütött, hosszúkás kis cipó. *Kérek egy sós és egy mákos bucit.*

bucka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Valamely anyagból, általában földből álló kiemelkedés, halom. *A futóhomok buckáit fásítással próbálták helyhez kötni. A szél buckákba hordta össze a havat.*

búcsú¹ ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Elköszönés. *Búcsú nélkül távozott. | Búcsút int vagy mond valakinek, búcsút vesz valakitől:* elköszön, elbúcsúzik tőle.
2. Búcsúzás, elválás. *Nehéz a búcsú, mert most sokáig nem találkozunk.*

búcsú² ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (A katolikus vallásban) valamilyen büntetés elengedése. *A katolikus egyházfő búcsút hirdet.* 2. A templom védőszentjének vagy a templom főlszentelésének szertartással, valamint mulatsággal és kirakodóvással egybekötött ünnepe. *A máriapócsi búcsúra több tízezeren érkeztek. A környékbeli hívők gyalog, saját templomi zászlóikat követve zarándokolnak el a búcsúra. Megyünk a búcsúba búcsúfiát venni és táncolni.*

búcsúfia ♦ birtokos személyjeles fn (népi)

Búcsúban ajándékba vásárolt tárgy. *Búcsúfiát vett a gyerekének.*

búcsúz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Elköszön (valakitől). *A távozó személy búcsúzik az ott maradóktól. (Levélben:) Búcsúzom, zárom soraimat, Isten veletek! | (átvitt) Búcsúzik a nyár:* hűvösebbre fordul az idő. | *Búcsúznak a fecskék:* útra készülődnek. | *Búcsúzz a reményeidtől!*: mondj le róluk.

búcsúztat ♦♦♦ ige ~ni

1. Jókivánságokkal ünnepélyesen elköszön valakitől. *A nyolcadikosokat a hetedikesek búcsúztatják. Az esküvő előtt búcsúztatják a menyasszonyt.* 2. Temetési beszédet mond valakinek a tiszteletére. *Az elhunytat legjobb barátja búcsúztatja.*

buddhizmus ♦♦ fn -, ~t, ~a

Buddha által alapított, indiai eredetű világvallás, illetve vallási, filozófiai, erkölcsi rendszer. *A buddhizmus elsősorban Ázsiában terjedt el. A buddhizmusban központi szerepe van a lélekvándorlásnak.*

bufetyák ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (Fv bizalmas)

1. Büfékben, sörözőkben ételmaradékot elfogyasztó vagy összegyűjtő személy. *Vénségére bufetyák lett belőle.* 2. Kocsmázni szerető, züllött, megbízhatatlan személy. *A haverjai mind bufetyákok.*

búg ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Tompa, mély hangot ad. *A nagy építkezésről idehallatszik, hogy egész nap búgnak a gépek.* 2. (Galamb, gerle) hosszan turbékol. *Búgnak a galambok a dúcon.* 3. (választékos) Lágy, mély elnyújtott hangon mond valamit. *„Szeretlek, kedvesem!” – búgta a férfi fülebe.*

buga ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fürtös virágzat. *A kukoricának, az orgonának bugája van.* 2. (népi) Kerek, gömbölyű vagy kúp alakú virágzat, termés. *A nád bugáját leszedtük, és vázába tettük.*

búgócsiga ♦♦ fn

Felhúzható, forgás közben búgó hangot adó játékszer. *Búgócsigát pörget.*

bugris ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul (rosszalló)

Faragatlan, durva. *Bugris alak, nem érdemes szóba állni vele. (Főnévi használatban:) Nem engedem be a házamba azt a bugrist! (durva) Te, bugris!*

bugyborékol ♦♦♦ ige ~ni

1. Buborékokat vetve pezseg, és sustorgó hangot ad. *Bugyborékol a szénsavas víz. A forró lekvár bugyborékol a lábasban. Bugyborékolva tört elő a forrás vize.* 2. Fékezhetetlenül előtör valakiből valami. *Jókedv, nevetés bugyborékol a fiatalok ajkán.*

bugyelláris ♦ fn ~ok, ~t, ~a (népi, régi)

Pénztárca, erszény. *Csak néhány krajcár volt a bugyellárisában.*

buggyan ♦♦♦ ige ~ni

1. Bugyogva folyni kezd. *Víz buggyan a földből. A szeméből könny buggyan.* 2. (Textil) sima fekvés helyett (feleslegesen) kidomborodik. *A rosszul megvarrt ruha egy helyen buggyan.* 3. Fékezhetetlenül előtör valakiből valami. *Nevetés buggyan belőle.*

buggyos ♦ mn ~ak, ~t, ~an

Öblösen kibővülő, a testen ráncosan összefogott szabású (ruha). *A népviseletben szokásos a buggyos ruhaujj. A törökök buggyos nadrágot viseltek.*

bugyi ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Nők vagy gyerekek által viselt nadrágszerű alsónemű. *Még olyan kicsi volt, hogy egy kis bugyiban fürdött a Balatonban.*

bugylibicska ♦ fn

Egypengéjű, egyszerű fanyelű zsebkés. *Apánk féltve őrizte régi bugylibicskáját.*

bugyog ♦♦♦ ige ~ni

1. Szűk nyíláson áttörve erősen, bugyborékolva folyik. *Forrás bugyog a sziklából.* 2. Fékezhetetlenül árad valakiből valami. *Bugyog belőle a szó.*

bugyogó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (népi) Nők, illetve gyerekek által viselt nadrágszerű alsónemű. *Az alsósoknya alatt bugyogót hordott.* 2. Bő szárú, bokában összefogott hosszúnadrág. *A törökök bugyogót viseltek.*

bugyor ♦♦♦ fn *bugyrok, bugyrot, bugyra*

1. Kendőbe kötött csomag. *Nagy bugyrot cipel a hátán.* 2. (választékos) Valaminek a mélységei. *A pokol bugyrai várnak rá. A nyomor bugyraiban szenved.*

bugyuta ♦♦ mn ~k, ~t, ~n (rosszalló)

Ügyefogyott, bamba, mafla. *Az a bugyuta öregasszony mindent összezavart. Bugyuta viselkedésével nem számíthat sikerre.*

búj ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Sűrűn, szívesen látogat valakit, valamit. *Folyton a barátját bújja. A múzeumokat bújja minden vasárnap.* 2. Elmerülten, buzgón olvas, tanulmányoz valamit. *A könyveket és az újságokat bújja.*

buja ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. (rosszalló) Kejsóvár, túlfűtött, érzéki. *Buja ajka van. Buja férfi a férje, sokat jár nők után.* 2. Ilyen természetre valló. *Buján sugdosott a fülébe.* 3. Dús, sűrű. *Buja növényzet fedi a szigetet. Buján hajt a vetés.*

bujdokol ♦♦ ige ~ni (választékos, régi)

Bujdosik, rejtőzködve kóborol valahol. *„elmenne könnyen, el is bujdokolna, Ha az édesanyja előtte nem volna”* (Arany J.: Toldi).

bujdos|ik ♦♦ ige ~ni

1. Otthonától távol hosszabb ideig bujkál. *Bujdosik az üldözött.* 2. Valahová menekül és ott rejtőzködik. *Hetekig az erdőben bujdosott.*

búj|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Eltűnik a szem elől, elrejtőzik. *Lyukba bújik a róka. A gyermek az asztal alá bújt.* | *Bújik valaki elől:* menekül előle. | (bizalmas) *Ágyba bújik:* lefekszik és betakarózik. 2. (bizalmas) *Valamibe bújik:* magára húzza. *Ruhába, cipőbe bújik, és elindul.* 3. (rosszalló) Valahova húzódik, rejtőzik. *Az egyenruha védelme alá bújik. Álarc mögé bújik.* 4. Védelemért valakihez húzódik. *A gyermek az anyjához bújik az idegenek elől.* 5. *Valakibe bújik valami:* megszállja, nyugtalanítja. *Mi bújt beléd?:* mi bajod van? • *Az ördög bújt belé:* nagyon nyugtalan, rossz. 6. (Növény) hajtani kezd, kidugja a fejét a földből. *Bújik már a vetés.*

bujkál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Több helyen is) rejtőzködik. *Évekig bujkált a szabadságharc bukása után.* | (tréfás) *(Valahol) bujkál valami:* nem tudni, hol van. *Már megint bujkál a szemüvegem.* 2. (bizalmas) *Bujkál valaki elől:* nem szeretne találkozni vele. *Az adós bujkál hitelezője elől.* 3. Időnként eltűnik. *A felhők között bujkál a hold.* 4. *Valakiben bujkál valami:* (betegség) lappang, kitörni készül. *Betegség bujkál benne, nagyon sápadt.* 5. Ki- és bebújik. *A kiscicák a kerítés lécei között bujkálnak.*

bújócska ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Gyermekjáték, melyben a hunyónak meg kell keresnie elbújt társait. *A gyerekek bújócskát játszanak.*

bujt' ♦♦♦ ige ~ani

Növény hajtását a földbe dugja, hogy gyökeret verjen, és új növény legyen belőle. *A rózsákat és a szőlőt maga bujtotta.*

bujt' ♦♦♦ ige ~ani (választékos)

1. Bujtogat valakit. *Egymás ellen bujtja a szomszédokat.* 2. (Tüzet) szít, éleszt. *Bujtja a tüzet, hogy el ne aludjon.*

bujtarépa ♦ fn -, ~t, ~ja (Mv)

Savanyított kerekreppából készített húsos egytálétel. *Ha hajdinát is tesznek a bujtarépába, egy kicsit sűrűbb lesz a leve.*

bújtat ♦♦♦ ige ~ni

1. Segít elbújni valakinek, rejtkehelyet ad neki. *Menekülteket bújtatott a lakásában.* 2. *Valamibe bújtat valamit:* átdugja, majd áthúzza rajta. *A lyukba bújtatja a cipőfűzőt.* 3. (bizalmas) Valakit valamibe öltöztet. *Kabátba bújtatja a gyereket.*

bujtogat ♦♦ ige ~ni

Igyekszik rávenni valakit (általában) valamilyen negatív dologra, elítélendő tetre. *Lázadásra bujtogat. Egyik osztálytársát a másik ellen bujtogatja.*

bukás ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Esés. *A korcsolyázó teljesítményét rontotta a bukás.* 2. A hatalom elvesztése. *A politikai megfigyelők most nem számítanak a kormány bukására.* 3. Erkölcsi megsemmisülés. *A dráma hősnének bukását egy ifjúkori vétség okozta.* 4. Tönkremenés. *Túl gyorsan akart meggazdagodni, bukása előrelátható volt.* 5. Kedvezőtlen fogadtatás, sikertelenség. *A színdarab bukása egszszersmind a szerzőnek is bukás.* 6. Év végi elégtelen osztályzat. *A tanuló megérdemli a bukást, mert semmit nem tanult.*

bukdácsol ♦♦♦ ige ~ni

1. Botladozva jár. *Bukdácsol a rossz úton.* 2. Többször lebukik a víz alá. *Kacsák bukácsolnak a vízben.* 3. Föl-le mozogva halad. *Egy csónak bukácsol a hullámokon.* 4. (Iskolában) gyakran megbukik. *Bukácsolva végezte az iskolát.*

bukéta ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Virágcsokor. *A falon egy elszáradt bukéta lóg.*

bukfenc ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (Földre tett) fején a hátára való átfordulás. *Bukfencet vet: bukfencezik. A bohóc bukfencet vetett az előadás végén.* 2. Valaminek a tengelye körül (esés közben) való átfordulása. *A repülőgép bukfencet vetett a levegőben.* 3. (rosszalló) Nézet, álláspont, gondolatmenet gyors megváltoztatása az ellenkezőjére. *Amit a párt a választások előtt tett, az politikai bukfenc. Ezt a logikai bukfencet már nem értem.*

bukfencezjik ♦♦ ige ~ni

1. Bukfencet vet. *Az akrobaták bukfenceztek a porond közepén.* 2. (bizalmas) Levegőben megfordulva leesik. *A ház tetejéről bukfencezett lefelé.*

bukjik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Megbotlik és elesik. *A sötétben orra bukott.* 2. (Sportoló) verseny közben elesik. *A lovas bukott, így sok pontot veszített.* 3. (Vízbe) lemerül, illetve hirtelen feljön. *A víz alá bukik. A felszínre bukik.* 4. (választékos) Valahova hanyatlik, valahol eltűnik. *A nap a hegyek mögé bukott.* 5. (Félév vagy év végén, illetve vizsgán) elégtelen osztályzatot kap. *Egy tantárgyból bukott.* 6. Elveszíti szerepét, állását, esetleg becsületét. *A politikus nagyot bukott.* 7. (bizalmas) (Üzletben) veszít. *Nagyot bukott a tőzsdén.* 8. • *Valakin áll vagy bukik: tőle függ. Rajta áll vagy bukik a siker.* 9. (bizalmas) *Bukik valakire, valamire: nagyon szereti, erősen vágyik rá. A barátom az én barátnőmre bukik. Bukik a divatos táskákra.*

bukkan ♦♦♦♦ ige ~ni

Rátalál valamire, valakire. *Munka közben akadályra bukkantak. Váratlanul bukkant eltűnt barátja nyomára. Az Alföldön olajra bukkantak a kutatók.*

bukósisak ♦♦♦ fn

Buraszerű fejevédő. *Bukósisak nélkül nem ül fel a motorjára.*

buksi ♦♦ mn ~k, ~t, – (kedveskedő)

1. Nagy, boglyas (fej). *Megsimogatta a kutya buksi fejét.* (Főnévi használatban:) (Gyerek)fej. *Mutasd a buksidat!* 2. Ilyen fejű. *Egy buksi kisfiún akadt meg a szeme.* (Főnévi használatban:) *Gyere ide, te kis buksi!*

buksza ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi vagy bizalmas)

Pénztárca. *Elvesztette a pénzzel teli bukszáját.*

bukszus ♦ fn ~ok, ~t, ~a

Apró, fényes levelű örökzöld díszcserje. *A kertkapu mellé bukszusokat ültetett.*

bukta ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Kelt tésztából készülő, túróval vagy lekvárral töltött, hasáb alakú sütemény. *Süt egy nagy tepsi buktát.*

buktat ♦♦♦ ige ~ni

1. Azt okozza, hogy valaki elessen. *Hasra buktatták az osztályban.* (Labdarúgásban:) *A csatárt a kapu előtt buktatták.* 2. Tanév végén, illetve vizsgán elégtelen osztályzatot ad. *A matematikatanár sokat buktat.* 3. (Vízbe) merít valamit. *A nagy halászháló egy mozdulattal a víz alá buktatja.* 4. Oldalra dönt valamit. *Buktasd egy kicsit felém a ládát!* 5. Lemondásra kényszerít valakit, valamit. *Az ellenzék célja: kormányt buktatni.*

buldog ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Közepes nagyságú, zömök, széles mellű, előreálló állkapcsú kutya fajta. *Harciassága miatt nem kedvelem a bulldogot.*

buldózer ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Földtoló munkagép. *Az alaphoz kiásott nagy mennyiségű földet három buldózer tolt el.*

buli ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (bizalmas) Zenés, táncos összejövetel, multság. *A fiatalok bulit rendeznek.* | *Jó buli: jó szórakozás. Jó buli volt a vizitúra.* 2. (szleng) Foglalatosság, vállalkozás. *Beveszik a buliba.* | *Jó buli: jövedelmező, könnyű munka.*

bullá ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Függőpecsétellátott (középkori) uralkodói oklevél. *Magyarországon először II. Géza kancelláriája adott ki bullákat.* | *Pápai bulla: a pápa legfontosabb rendelkezéseit tudató, ólompecsétes oklevél.*

bulvár ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Széles nagyvárosi, rendszerint ív alakban tervezett út. *A turistacsoport végigsétált a párizsi bulváron.*

bulvárlap ♦♦♦ fn

Könnyed, színes cikkeket tartalmazó, szenzációt hajhászó újság, általában napilap. *A bulvárlapokban inkább az érdekes, mint a fontos hírek kapnak helyet.*

bulvársajtó ♦♦ fn

A bulvárlapok összessége. *A bulvársajtó rendszeresen közöl cikkeket híres emberek, sztárok magánéletéről.*

bumeráng ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Ausztráliai eredetű görbe hajítófegyver, amely visszarepül eldobójához. *A bennszülött bumeráanggal ütötte le a gazellát. (átvitt) Az edző elbocsátásának követelése bumerágnak bizonyult a csapat számára, mert végül ők jártak rosszul.*

bumfordi ♦♦ mn ~ak, ~t, ~n vagy ~an (gúnyos)

Esetlen mozgású, ügyetlen, félszeg, nehéz felfogású. *Olyan bumfordi a barátod!*

bumliz|ik ♦ ige ~ni

1. Nagyon lassú járművön utazik. *Mindennap két órát bumlizik a csúcsforgalomban, amíg beér a munkahelyére.* 2. Sokszor megállva, lassan halad. *Egész nap a városban bumlizott, mire elintézte ügyeit.*

bumm ♦♦♦ msz

1. (Hangutánzó szóként:) *Bumm, bevágta az ajtót. Megcsúszott, és bumm, elvágódott.* 2. (bizalmas) *Na bumm, és akkor mi van?:* kit érdekel, ki bánja?

bunda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Állat sűrű szőrzete. *A macska nyalogatja a bundáját. A róka bundájából készült a kabát gallérja.* 2. Gyapjas juhbőrből készült ujjatlan köpeny. *A juhász nyakába kanyarította bundáját.* 3. Szörmekabát. *Vett a feleségének egy bundát.* 4. Híg, tésztaszerű anyagba forgatott, zsírban sült étel külső burka. *Almát sült bundában.* 5. (bizalmas) (Sportversennyel kapcsolatban:) A csapatoknak a mérkőzés eredményében való előzetes megállapodása. *A nézők dühödttel tütyüléssel tiltakoztak a nyilvánvaló bunda ellen.*

bundás ♦♦♦ mn ~ak, ~at vagy ~t, ~an

1. Olyan, aminek (hosszú szőrű) bundája van. *A kertkapunál egy bundás kutya ugatása fogadott bennünket. Egy bundás állatot láttunk a parkban egy fán, nem tudtuk megállapítani, mókus volt-e, vagy pele?* (Főnévi használatban:) (népi) Hosszú szőrű (juhász)kutya. *A szomszédban egy bundás őrzi a házat.* 2. Bundába öltözött, bundát viselő. *Egymás után érkeztek az operabálra az elegáns, bundás hölgyek.* 3. Állat szőrével bélelt. *Jó meleg a bundás mellényem. A ballonkabátból kigombolható a bundás bélés.* 4. Felvert tojásba vagy híg tojásos masszába mártott, zsiradékban kisütött (étel). *Bundás kenyeret eszünk a spenóthoz. A gyerekek kedvenc csemegéje a bundás alma.*

bundáz|ik ♦ ige ~ni (bizalmas)

(Sportversennyel kapcsolatban:) Titokban előre megegyezik az ellenféllel a mérkőzés eredményében. *Kiderült, hogy bundáztak, ezért a versenybíróóság megsemmisítette a pályán elért eredményt.*

bungaló ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Nyári lak, (általában fából készült) házikó. *Van egy kis bungalója a Dunakanyarban. A kemping egyik bungalójában éjszakáztak.*

bunker ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

Betonból épített vagy földbe ásott fedezék. *A bombázás előtt az épület alatti bunkerbe húzódtak.*

bunkó I. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Bot kiszélesedő vége, illetve ilyen végű bot. *Bunkóval vágják fejbe.* 2. Nyeles fahenger, döngölő. *Bunkóval egyengeti a nyers betonból kiöntött alapot.* 3. (durva) Neveletlen, faragatlan fickó. *Hogy te mekkora bunkó vagy!* 4. (bizalmas) Elégtelen osztályzat. *Kapott egy bunkót.*

bunkó II. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (durva)

Neveletlen. *Az a bunkó barátod az oka. Bunkón viselkedsz.*

bunyó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (szleng)

Verekedés. *A film tele van bunyóval.* (Ökölvívásra vonatkoztatva:) *A harmadik menetben már igazi bunyót láthattunk.*

búr ♦ mn ~ok, ~t, –

A Dél-afrikai Köztársaságban élő holland telepeseiktől származó néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Dél-Afrikában jellegzetes viselet a búr kalap.* (Főnévi használatban:) *A búroknak saját nyelvük van, a hollandból kifejlődött afrikaans.*

bura ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (Félgömb vagy harang alakú borítóüveg. *Betesz a sajtot a bura alá.* 2. A lámpát védő, fényét tompító porcelán- vagy üvegburok. *Elrepedt a lámpa burája.* 3. Süveg alakú hajszáritó. *Hús percre beülök a bura alá.*

burek ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (Va, Dv, Mv)

Hússal, túróval, almával töltött sült tésztaféle. *Burekot otthon is lehet sütni rétestésztából.*

burgonya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Ehető gumójáért termesztett növény. *Megkapálja és megöntözi a burgonyát.* 2. Ennek gumója, illetve az ebből készült étel. *Hámozz meg hat szem burgonyát! Sült burgonyát kér körítésnek.*

burgundi ♦ mn ~ak, ~t, ~ja

1. *Burgundi szőlő:* francia eredetű nemes borszőlő. | *Burgundi bor* vagy *vörös:* az ebből készült bor. | *Burgundi répa:* nagyméretű takarmányrépa. | *Burgundi lé:* permetezőszer. 2. (Főnévi használatban:) Burgundi bor. *Burgundit iszik a marhasülthöz.*

burjánz|ik ♦♦ ige ~ani

1. (Kártékony növény) gyorsan és dúsan nő, tenyészik. *Az elárvult kertben burjánzik a gyom.* 2. (Sejt vagy sejtcsoport) kórosan elszaporodik, megnagyobbodik. *Testében rosszindulatú daganat burjánzott.* 3. (Káros dolog) gyorsan, széles körben terjed. *A megyében burjánzik a panama, a vesztegetés.*

búrkifli ♦ fn

Hajtogatott vajtésztaból sült diós vagy mákos kifli. *A kávéhoz két búrkiflit evett.*

burkol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamilyen anyaggal körülvesz valakit, valamit. *Szalvétába burkolja az uzsonnát. Köpenyét szorosan magára burkolja.* 2. Szilárd fedő- vagy védőréteggel lát el valamit. *Lambériával burkoltam a falat. A régi utca macskakővel van burkolva.*

3. (választékos) Hamis, megtévesztő formába öntve leplez valamit. *Érzékenységet cinizmusba burkolja. Tréfába burkolja a sértést.* 4. (szleng) Eszik. *Gyorsan burkolj valamit, aztán indulás!*

burkolat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valamit (ideiglenesen) betakaró, beburkoló anyag. *A csomag burkolata már akkor sérült volt, amikor átvettük a postán.*
2. Valamit (tartósan) fedő, védő, díszítő anyag, külső réteg. *A készülék burkolatát csak áramtalanítás után szabad megbontani. A régi utcákban hagyományörzésből megtartják a bazaltkockákból készült macskakő burkolatot. A régi műkö burkolatot márványpadlóra cserélték a mellékhelyiségekben.*

burkus ♦ mn ~ok, ~t, –

1. (rég) Porosz vagy általában német. (Főnévi használatban is:) „...már akkor viselt agg-koszorút, Hogy a Burkus kezdte a másik háborút” (Csokonai Vitéz M.: Dorottyá, vagyis a dámák diadalma a fárságon). 2. (népi) Mesebeli, gazdag nemzethez tartozó. „Egyszer a burkus király meglátogatta Mátyás királyt” (Mátyás király meg az igazmondó juhász, népmese).

burleszk ♦ fn ~ek, ~et, ~je

Nyers helyzetkomikummal nevetető, vaskos bohózat. *A klasszikus burleszk egyik fő tartozéka a tortadobálás.*

burnót ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (rég) i)

Porrá őrölt szárított dohány. *Szippantott a szelencéjéből egy csipetnyi burnótot.*

burnusz ♦ fn ~ok, ~t, ~a

Bő, ujjatlan, csuklyás (fehér) köpeny. *A sivatagi nomádok a homokvihár elől burnuszukba burkolóztak.*

burok ♦♦♦♦ fn burkok, burkot, burka

Valamit körülvevő, védő, takaró réteg. *Kihámozza a gesztenyét a burkából.*

burzsoá ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (kissé régi)

A burzsoázia tagja, gazdag nagypolgár. *A burzsoá a kapitalista társadalom uralkodó osztályának tagja. (Jelzőként:) Burzsoá körökben forog.*

burzsoázia ♦♦ fn –, ~t, ~ja (kissé régi)

1. A (középkori) városi polgárság. *A feudalizmus vége felé a jobbgyság és a nemesség mellett kialakult az új osztály, a burzsoázia.* 2. A (nagy) polgári osztály. *A legerősebb volt az ipari és a kereskedelmi burzsoázia. Szívesen forgolódik a burzsoázia köreiben.*

bús ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Bánatos, szomorú. *Búsán ballagott hazafelé a rossz bizonyítvánnyal. Bús pillantást vetett rá.* 2. (népi) Panaszos hangú. *Bús gerlice hívogatja párját.*

busa¹ ♦ mn ~k, ~t, ~n (ritka, kissé régi)

1. Széles (homlok, fej). *Nagy busa feje van, alig kap rá sapkát.* 2. Sűrű, tömött (szemöldök). *Sötétlen pillantott a busa szemöldöke alól.*

busa² ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Zömök testű, széles fejű növényevő hal. *A busának a húsa nagyon egészséges étel.*

busás ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (választékos)

Gazdag, bőséges. *Az üzlet busás hasznot hozott. A befektetés busásan megtérült.*

búslakodj|ik ♦♦ ige ~ni

Hosszan, mélyen búsul. *Búslakodik kutyája elvesztése miatt.*

busójárás ♦ fn –, ~t, ~a

A Mohácson honos délszlávok álarcos farsangi felvonulása. *A busójáráson ijesztő, kereplős álarcosokat látott.*

búsul ♦♦♦♦ ige ~ni

Bánkódik, szomorkodik. *Miért búsul? Azon búsul, hogy nem vitték el kirándulni. Sose búsulj miatta!*

busz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Autóbusz. *Busszal utaztunk a tengerpartra. A falunktól egy kis kilencüléssel busszal viszik a gyerekeket a városi iskolába.*

buta ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Gyenge értelmi képességű, nehéz felfogású, ostoba. *Buta emberrel nehéz megértetni a dolgot.* (Főnévi használatban:) *Ezt a butát nem vesszük be a csapatba.* 2. Buta valamihez: nem ért hozzá, műveletlen, tudatlan. *Nézd meg, kisunokám, mit jelez a mobiltelefon, én buta vagyok az ilyen modern dolgokhoz.* 3. Ésszerűtlenül viselkedő (ember). *Miért vagy ilyen buta?* 4. Tompa eszű személyre valló. *Buta a tekintete és a beszéde is.* 5. Értelmetlen, bosszantóan rossz. *Buta filmet láttunk. Minden egy buta véletlenül múlt.* 6. (Főnévi használatban:) Butaság, ostobaság. *Butákat beszél.*

butélia ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Borospalack. *Hozz fel néhány butéliát a pincéből!* (Jelzőként:) *Egy butélia óbor is állt az ünnepi asztalon.*

butik ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Elsősorban divatcikkeket árusító kisebb bolt. *Ezt a blúzt butikban vásároltam.* 2. (rég) Piszkos kis csapszék; szegényes boltocska. *Egy pálinkás butikban ivott mindig.*

bútor ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Berendezési tárgy(ak együttese). *A sima, praktikus bútorokat szereti. Az első dolga az volt, hogy kicserélte a bútort.* • *Öreg bútor:* régóta valahol dolgozó személy. *Öreg bútor a néni a jegypénztárban, huszonöt éve árulja a jegyeket.*

butykos ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (népi) Rendszerint pálinka tárolására használt, szűk nyakú, lapos üveg- vagy cserépedény. *Meghúzta a butykost.*
 2. (bizalmas) (Szeszes) italt tartalmazó palack. *Találsz egy butykost a hűtőben.*
- búvár** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja
 1. (Légzőkészülékkel felszerelt,) tartósan a víz felszíne alatt dolgozó vagy kutató személy. *A vízbe esett autót búvárok hozták a felszínre. Búvárok tanulmányozzák a tenger élővilágát.* 2. (választékos) *Valaminek a búvára:* kutatója. *Az őstörténet búváráként új őshazaelméletet alkotott.*
- búvárkod|ik** ♦ ige ~ni
 1. Búvárként dolgozik. *Az idő tájt a hidépítőknél búvárkodtam.* 2. (választékos) Elmélyült tudományos kutatómunkát végez. *Régi oklevelek közt búvárkodik a levéltárban.*
- búvópatak** ♦♦ fn
 Olyan patak, amely egy-egy szakaszán a föld alatt folyik. *Séta közben fel-felbukkant előttünk egy búvópatak.* | *Búvópataként létezik, halad valami:* titokban, rejtve. *A nagy író művészete búvópataként fejlődött.*
- búza** ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
 1. Kalászos növény, amely hagyományosan a legfinomabbnak tartott kenyérgabonát termi. *Kihajtott a búza, reméljük, idejében megéri, és jó aratás lesz.* 2. Ennek termése, általában tömegében. *A búzából lisztet őrölnek.* (Köszönésként vagy jelszóként:) *Bort, búzát, békességet!* 3. Búzavetés, búzatábla. *„Búza fölé szállt a dalos pacsirta”* (népdal).
- búzavirág** ♦♦ fn
 Búza- és rozsvetésekben gyakori, kék virágú növény. *Mázás köcsögbe rak egy csokor búzavirágot.*
- buzdít** ♦♦♦♦ ige ~ani
 Biztató szóval jóra késztet, ösztönöz valakit. *Kitartásra buzdítja társait.*
- buzgalom** ♦♦♦♦ fn *buzgalmak, buzgalmat, buzgalma*
 1. Odaadó igyekezet, lelkes szorgalom. *Óriási buzgalommal vetette bele magát az új munkába.* 2. (rég) Vallásos buzgóság. *Nagy buzgalommal fohászkodik.*
- buzgár** ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja
 Magas vízállásor erőteljesen, pontszerűen feltörő víz. *A töltés oldalán buzgár tört fel, de megfékeztek.*
- buzgó** ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n
 1. Lelkes szorgalommal, buzgalommal tevékenykedő. *Buzgó természetvédő a barátja. Buzgón kutat új adatok után.* • (gúnyos) *Buzgó mócsing:* tüntetően buzgólkodó, túlbuzgó személy. 2. Vallásos buzgóságra valló. *Buzgó imáiba foglalta jötevőjének nevét.*
- buzog** ♦♦♦ ige ~ni
 1. (népi) Bugyborékolva kavarog, forr. *Már buzog a víz a fazékban.* | (átvitt) *Buzog benne a vér:* a) (izgalomtól, erőfeszítéstől) megelégnél a vérkeringése b) heves indulat fogja el. 2. Előtör. *Kristályos forrás buzog a kövek közül.* 3. (választékos) *Buzog valakiben valami:* (heves érzés) áthatja. *Szívében buzgott a szenvedély.* 4. (gúnyos) Feltűnően szorgoskodik. *Folyton ott buzog a vendégek körül.*
- buzogány** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
 1. Fémbunkóban végződő, rövid nyelű ütőfegyver. *A monda szerint Botond a buzogányával rést ütött Bizánc kapuján.* *„Hárman sem bírnátok súlyos buzogányát”* (Arany J.: Toldi). 2. Hengeres vagy gömb alakú virágzat vagy termés. *A mák buzogánya szép szabadisz. Buzogányt gyűjtött a vízparton.*
- bübájos** ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
 1. Varázslatos hatású (szer). *Megitatta vele бүбájos italát.* 2. Varázslást üző, varázsló erejű (személy). *A kis Móra Ferkó a бүбájos Küsmödi kincseire áhitozott.* (Főnévi használatban:) Varázsló, szemfényvesztő. *A gyógynövények ismerőit régen бүбájosoknak hitték.* 3. Igézően szép, elragadóan kedves (személy). *Bүбájos ez a kisgyerek. Bүбájosan mosolyog a kislány.* 4. Bájjal, kedvességgel teli (dolog). *Hallottam egy бүбájos történetet.*
- büdös I.** ♦♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
 1. Rossz szagú, бүдös. *Bүдös a szoba a dohányfüsttől.* 2. (bizalmas) Ellenszenves, visszataszító. *Bүдös neki a munka. Öndicséret бүдös.* 3. (Szitkozódásban:) Átkozott, ronda. *Valami бүдös kölyök betörte az ablakot. Azt a бүдös mindenit!* 4. (kedveskedő, bizalmas) *Szeretem ezt a бүдös kölyköt.* 5. (bizalmas) Tagadás nyomatékosítására. *Nem tanult egy бүдös szót sem.* | *Egy бүдös vasa sincs:* egy árva fillérje sincs, semennyi pénze sincs.
- büdös II.** ♦♦♦♦♦ fn ~ök vagy ~ek, ~t, ~e
 1. Kellemetlen, rossz szag, бүдösség. *Bүдös van a konyhában.* 2. Rossz levegőjű hely. *Ne maradjanak itt a бүдösben.* 3. (rosszalló) Semmirekellő, haszontalan személy. *Az a бүдös már megint megszökött!* 4. (Kedveskedő, korholó megszólításként:) *Te kis бүдös!*
- büfé** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
 1. Gyorsétkezdé, falatozó (önálló üzletként vagy intézmény tartozékként). *A sarki бүfében szokott ebédelni. Leugrik a бүfébe egy kávéra. Mozgó бүfék vannak a tóparton.* 2. Összejövetelell állva fogyasztandó ételekkel, italokkal megrakott asztal, illetve az itt elhelyezett ételek sora. *Fáradjon a бүféhez! Hideg бүфét állított össze.*
- bükk** ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je
 1. Sima, hamuszín törzsű, tojásdad levelű, makktermésű erdei fa. *A бүккök alatt a hűvösben kipihenték magukat.* 2. Ennek faanyaga. *A бүкк remek tűzifa.* (Jelzőként:) Ebből készült. *Vettem egy бүкк éjjeliszekekrényt.*
- bükkfanyelv** ♦ fn (rosszalló)

1. Furcsa hangzású, idegen nyelv. *Szörnyű bükkfanyelven beszél.* 2. Nehézkes, életidegen nyelvhasználat. *Hivatali bükkfanyelve szinte érthetetlen.*
- bükköny** ♦♦ fn ~ök, ~t, ~e
1. Pillangós virágú takarmánynövény. *A bükkönyt zabbal együtt szokták vetni.* 2. Ennek fekete magva. *Bükkönyt ad a jószágoknak.* 3. Az ezzel bevetett terület. *Még apámtól maradt rám három hold bükköny.*
- bűn** ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e
1. A törvény megsértése, bűncselekmény. *Bíróság előtt felel a bűnéért.* 2. A szokásos erkölcsi szabályok megsértése. *Az udvariatlanság is bűn.* 3. A vallás törvényeinek megsértése. *Meggyónja bűneit.* 4. Hiba, mulasztás. *Bűn lenne pusztulni hagyni a kertet.* 5. (választékos) Jellembeli fogyatékoság. *A nagyképűség az egyetlen bűne.*
- bűnbak** ♦♦♦ fn
Az a (többé-kevésbé ártatlan) személy, akire valaki a vétkéért a felelősséget átháríthatja. *Sikerült megtalálniuk a bűnbakot.*
- bűnbarlang** ♦ fn (választékos, rosszalló)
Rossz hírű szórakozóhely. *Minden pénzét elvesztette valami bűnbarlangban.*
- bűncselekmény** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
1. (hivatalos) Az emberi társadalomra veszélyes, törvény által tiltott cselekedet, magatartás. *A bíróság enyhébb büntetést szab ki a gondatlanságból elkövetett élet elleni bűncselekmény esetében, mint ha valaki szándékosan követ el emberölést.* 2. (néha túlzó) Erkölcsi szempontból elítélhető, bűnös cselekedet. *Az anyaméhben fejlődő emberi lények, a magzatok elpusztítása sokak szerint bűncselekmény.*
- bűnhőd|ik** ♦♦♦ ige ~ni
Bűnének következményeit viseli, érte meglakol. *Súlyosan bűnhődött galádságáért. Ártatlanul bűnhődik.*
- bűnös** ♦♦♦♦ mn ~ök vagy ~ek, ~t, ~en
1. Olyan (személy), aki valamely törvényt megsértett, bűncselekményt követett el. *A bíróság bűnösnek találta a vádlottat a rablásban. A vádlott nem érzi bűnösnek magát.* (Főnévi használatban:) *A bűnösöket börtönbüntetésre ítélték.* 2. Vallási törvény ellen vétkező. *Bűnös embernek vallja magát, mert megszegte Isten parancsolatait.* (Főnévi használatban:) *A megtért bűnös bocsánatot nyer.* 3. Bűnre vezető, bűnre irányuló (gondolat, magatartás). *Bűnös gondolatai miatt lelkiismeret-furdalása van.* 4. Vétkes, hibás valamiben. *Bűnös mulasztást követett el. Ő is bűnös benne, hogy elromlott kettejük kapcsolata. Halljam, gyerekek, ki a bűnös az ablak betörésében?*
- bűnöző** ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~je
1. Olyan, aki bűncselekmény(ek)e)t követ el. *Bűnöző fiatalok tartják rettegésben a magányos tanyák lakóit.* (Főnévi használatban:) *Fiatalkorú bűnözőket fogott el a rendőrség. Hivatásos bűnöző vált belőle.* 2. Bűncselekmény elkövetésére irányuló. *Bűnöző hajlamainak engedve többször megsértette a törvényt.*
- bűnszövetkezet** ♦♦ fn
Bűncselekmények elkövetésére szövetkezett nagyobb csoport. *Gyakran lepleznek le bűnszövetkezeteket, de még így is sok működik.*
- bűntet** ♦♦♦♦ ige ~ni
Vétségért testi vagy lelki szenvedéssel vagy pénzbírsággal sújt valakit. *Szobafogsággal büntették a szülei. A bíróság elzárással büntette a garázda személyt. A gyorshajtót nyolcezer forintra büntették.*
- büntetés** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
1. Az a cselekvés, hogy valakit, valamit büntetnek. *Miután betörte az ablakot, elfutott, mert félt a büntetéstől.* 2. A vétség elkövetőjére kiszabott testi, lelki vagy pénzbeli bírság. *Börtönben töltötte le büntetését.*
- büntetőrúgás** ♦♦ fn
(Labdarúgásban:) Tizenegyes. *A 16-os vonalán belül elkövetett súlyos szabálytalanság miatt a bíró büntetőrúgást ítélt.*
- bürokrata** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rosszalló)
A formákhoz mereven ragaszkodó hivatalnok. *Egy lélektelen bürokrata miatt fél éve elintézetlenül hever a kérvényem.* (Jelzőként:) *A bürokrata ügyintézők fél napig küldözgettek ide-oda.*
- bűrök** ♦♦ fn bürök, bürköt, ~je
Mérgező gyomnövény. *Hamlet apját állítólag bürökkel mérgezték meg.*
- büszke** ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n
1. *Büszke valamire:* elégedett öröm tölti el miatta. *Büszke a sikerére.* | *Büszkén jár:* emelt fővel, elégedetten. 2. *Büszke valakire:* öröm tölti el, hogy a vele kapcsolatban álló személy, dolog elismerésre méltó. *Büszke orvos fiára. Mindig büszke volt hazájára.* 3. Rátarti, zárkózott (személy). *Büszkén megy végig az utcán.* | (rosszalló) *Túl büszke:* gögös, másokat nem sokra tartó. 4. (választékos) Szépségéhez illően méltóságteljes járású, délceg. *A büszke huszárok előttünk vonultak el.* 5. Kiemelkedő, erőt, fenséget sugárzó. *A város büszke tornyainak sisakján csillog a napfény.*
- bütyköl** ♦ ige ~ni (bizalmas)
Barkácsol, szerel, javítgat valamit. *A kamrában bütyköl valamit. Bütyköl magának egy rádiót. Egész hétvégén a kocsját bütykölte.*
- bütyök** ♦♦♦ fn bütyök, bütyköt, bütyke
1. Vékonyabb csont ízületeinek kidudorodása. *Bütyök nőtt a jobb lába nagyujján.* 2. Kidudorodás növény szárán. *A gabonafélék szárát bütyökök tagolják izekre.* 3. (bizalmas, tréfás) Kis növésű személy. *A kis bütyök nem éri föl a kapcsolót.*
- bűvész** ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A közönséget szemfényvesztő mutatványokkal szórakoztató személy. *A bűvész nyulat varázsolt elő cilinderéből.* 2. (kissé rosszálló) Az a személy, aki rendkívüli ügyességgel művel valamit. *A szavak bűvésze, akkor is figyelni kell rá, ha nem mond semmit.*

bűvöl ♦♦♦ ige ~ni

1. (rég) Varázslattal igéz valamit, valakit. *Álmat bűvölt rá.* 2. Szerelmet igyekszik kelteni maga iránt valakiben. *Érzelmes pillantásokkal bűvöli a fiút.* 3. (tréfás) Kitartóan néz valakit, valamit, hogy valamire rávegye. *Már vagy tíz perce bűvölöm a csapatot, de csak nem jön belőle a víz.*

bűvös ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Vélt csodás erővel, képességgel rendelkező. *Azt hiszi, elég egy bűvös szó, és minden megoldódik. Nem tud kitörni a bűvös körből.* 2. • *Bűvös kocka:* kisebb kockákból álló, három dimenzióban forgatható, oldalanként más-más színűvé rendezhető kocka mint játék. 3. Lenyűgöző hatású, igéző. *Bűvös pillantást vet a lányra.*

bűz ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

Bűdösség. *Orrfacsaró bűz áradt a csatornából.*

C

cafát ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Foszlány, apró darab. *Cafatokban lóg rajta a ruha. A tigris cafatokra tépte a húst.* 2. (rosszalló, durva) Züllött, erkölcstelen, megvetett nő. *Az a cafat elcsábította a vőlegényét.*

cáfol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Tévesnek, alaptalannak, helytelennek nyilvánít valamit. *Az újságok egy része cáfolja a hírt.* 2. Ellentmond valakinek, bizonyítani próbálja állítása helytelenségét. *Gyakran cáfolja a tanárt.*

cafrang ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Haszontalan cifraság, dísz. *Az egész öltözete tele van aggatva cafrangokkal.* 2. (rég.) Lószerszám, ruha fityegő dísze, bojtja. *A ló hátán levő takaró díszes cafrangokkal volt díszítve.*

cakk ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Szögletesen vagy félkör alakban levágott és beszegett díszítés. *Cakkot varr a terítőre.*

cakompakk ♦ fn **cakumpakk** -, ~ot, ~ja (népi vagy bizalmas)

1. Holmi, cókómók. *Ez az összes cakompakkja.* 2. (Határozószóként:) Mindenestül, mindent beleszámítva. *Cakompakk ennyibe került.*

cakpakk ♦ fn -, ~ot, ~ja (népi vagy bizalmas)

Holmi, cókómók. *Minden cakpakkjával elköltözött.* (Határozószó-szerűen:) *Cakpakk elszállították őket.*

cammog ♦♦♦ ige ~ni

1. Nehézkesen, lomhán lépked. *Egy öreg barnamedve cammogott előttünk az ösvényen.* 2. (bizalmas, rosszalló) Lustán, kényelmesen megy. *Szedd a lábad, ne cammogj!* 3. Lassan, akadozva halad előre. *A csúcsforgalomban csak cammogtak a járművek.*

cápa ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Nagy testű, ragadozó tengeri hal. *A vigyázatlan fürdőző emberevő cápa martaléka lett. A cápa uszonyából, azt mondják, pompás levest lehet főzni.*

caplat ♦ ige (népi) **caflat** ~ni

1. Sárban ügyel-bajjal lépked. *Caplattam a bokáig érő sárban.* 2. Lassan, nehézkesen megy. *Búsan caplattak egymás mellett.* 3. Kószál. *A piac felé caplat.*

cár ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Az egykori orosz birodalom uralkodója. *Nagy Péter cárról több filmet láttam.* (Régi kifejezésben:) *Minden oroszok cárja.*

CD ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Cédé.

cecelégy ♦ fn

Az álomkór okozóját terjesztő afrikai légy. *Megcsípte a cecelégy: a)* megfertőződött az álomkórral *b)* (tréfás) nagyon álmos.

cech ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je (bizalmas)

(Vendéglői) számla. *Az ebéd után kifizeti a ceket.*

cécó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas, rosszalló)

1. Zajos, feltűnést keltő mulatozás. *A szurkolók nagy cécóval ünnepelték csapatuk győzelmét.* 2. Felhajtás, fölösleges parádé. *Nagy cécót csap körülötte. Nincs inyére a tiszteletére rendezett cécó.* • *Nagy cécót csinál valamiből:* agyonbonyolítja a dolgot. *Ne csinálj ekkora cécót mindenből!*

céda ♦♦ mn ~k, ~t, ~n (választékos)

Erkölcstelen, feslett. *Az a céda nő a fiam után jár.* (Főnévi használatban:) *Mindenét elvette az a céda.*

cédé ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Barázdák nélküli, hosszú lejátszási idejű hanglemez, melynek felvétele és lejátszása digitális úton, lézersugár segítségével történik. *A céde előnye a hagyományos hanglemezzel szemben a kopásmentesség és a jobb hangminőség. Karácsonyra a kedvenc együttesem új cédéjét kértem.* 2. Ennek a számítógépekben használt, szöveg- és képrögzítésre is alkalmas változata. *A főiskolán cédén is elfogadják a tanárok a házi dolgozatot.*

cédrus ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Meleg égövi, sudár növényű fenyőfajta. *Csontváry a magányos cédrus képében valójában saját magát festette meg.*

cédula ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kisebb papírlap. *Elvesztette a cédulát, amelyre a címet felírta. Cédulákra jegyzetel.* 2. Kis alakú nyomtatott űrlap. *A postás cédulát hagyott a küldeményről.*

cefre ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Erjedő gyümölcs. *A hullott barackot cukorral erjesztik egy hordóban, majd ebből a cefréből pálinkát főznek.*

cég ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Bejegyzett vállalkozás, vállalat. *Céget alapít. Ez megbízható cég, mindig velük dolgoztatunk.* • (tréfás) *A cég reklámja:* olyan személy, aki valamely közösség jó megítélését szolgálja. | (gúnyos) *Jó cég:* kétes hírű személy.

cégér ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Általában a műhely, üzlet ajtaja fölé kifüggesztett mesterségjelvény. *A pékség cégére egy nagy fémperec.* 2. Hírverés, reklám. 3. (rosszalló) Ürügy, álcázás. *Apja hírnevét cégéruil használja saját érvényesüléséhez.*

cégéres ♦ mn ~ek, ~et, –

1. Olyan, amin cégér van. *Cégéres bejárat jelzi a műhelyt.* 2. (rosszalló, bizalmas) Hírhedt. *Cégéres gazember a szomszédom.*

céh ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (rég) Azonos foglalkozások zárt érdekvédelmi szervezete a középkorban. *Akit a céh nem vett fel tagjai közé, azt kontárnak tekintettek.* 2. (bizalmas) Azonos szellemi pályán működők nem szervezett köre. *Különféle irodalmi céhek különböztethetők meg.* • *Egy céhbe tartoznak:* azonos irányzatot, felfogást követnek.

cekker ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (bizalmas)

Bevásárlószatyor. *A szomszéd gyerek segített neki hazacipelni a zöldséggel teli cekkert.*

cékla ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Emberi fogyasztásra termesztett lilászörös répapéle. *A nátha kiváló ellenszere a céklából készült ivólé.*

cél ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Az, amire valaki törekszik. *Az volt a célja, hogy meggyőzze az igazáról.* | *Valami céljából:* valami végett. *Pihenés céljából utazik el.* • *Célul tűz ki valamit:* céljának tart. *Célul tűzte ki a négyes átlagot.* 2. Terv, szándék. *Az volt a célja, hogy elutazzon Törökországba. Mi célod van ezzel?* 3. Rendeltetés. *Milyen célra való ez a szerszám?* 4. Valaminek kitűzött végpontja. *Az utazás célja Ciprus.* 5. (Sportban:) A pálya kijelölt végpontja. *A cél az erdő túlsó szélén van.* • *Célba ér:* eléri a célt. *A futó fáradtan ért célba.* 6. (Harcban, sportban, játékban:) Célpont. *A gyerekek célba dobznak.* • *Célba vesz valamit, valakit:* megcéloz.

celebrál ♦♦ ige ~ni (választékos)

Misét celebrál: (ünnepélyes) misét mond. *A plébános úr éppen misét celebrál.*

célirányos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Célravezető, hasznos. *Intézkedései célirányosak voltak.*

cella ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (Börtönben, fogdában) zárka. *Cellájában semmi más nem volt, csak egy fekhely.* 2. Szerzetes szűk kolostori szobája. *Egyszerűen berendezett cellájában imádkozott órákig.* 3. (Valamilyen szerkezetben:) rekesz. *Az akkumulátor celláiban kénsav van.*

cellux ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Átlátszó ragasztószalag. *Celluxszal is ragaszd le a borítékot, nehogy kinyíljon.*

celofán ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Átlátszó műanyag hártya. *Celofánnal fedte be a befőttesüveg száját.*

céloz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fegyvert a célpontra irányít. *A lövész a céltábla közepébe céloz.* 2. Közvetve utal valakire, valamire. *Ezzel arra akar célozni, hogy a pártfoglaltakat tehetségtelennek tartja?* 3. (hivatali) *Céloz valamit:* ez a célja. *Az intézkedések a közbiztonság megerősítését célozzák.*

célszerű ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. A célnak megfelelő. *A célszerű megoldást kell választani.* 2. Gyakorlati szempontból megfelelő. *Célszerű bútorokkal rendezték be a termet.* 3. Ajánlatos, helyes. *Célszerű szemüveget viselni hegesztéskor.*

céltábla ♦♦ fn

1. A lövészetben használt, ábrával ellátott tábla, amelyre lönek. *Többször is a céltábla közepébe talált.* 2. (Tréfa, gúnyolódás) célpontja. *Sántasága miatt a gyerekek csúfolódásának céltáblája lett.*

céltudatos ♦♦♦ mn ~ak, ~at vagy ~t, ~an

1. Célját világosan látó és elérésére tudatosan törekvő (személy). *Céltudatos szülei kicsi kora óta egyengetik az útját az érvényesülés felé.* 2. Szándékos, tudatos. *A mondat félreértelmezése céltudatos volt.*

célzás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valaminek a célbavétele. *Hosszú, nyugodt célzás után lőtte ki a nyilvesszőt.* 2. Burkolt utalás. *Értem a célzást, azt akarod, menjek el.*

célzat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Leplezett szándék. *Azzal a célzattal tette, hogy előnyökhöz jusson.* 2. Sugallat. *A regénynek politikai célzata volt.*

cement ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Építőipari kötőanyag szolgált szürke por. *Vízzel összekeverve a cement kőkeménnyé szilárdul. Homok, kavics, cement és víz keverékéből készül a beton.*

cent¹ ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Váltópénz; az euró, az amerikai és kanadai dollár, illetve a holland forint századrésze. *Az automatába ötven centet kell bedobni.*

cent² ♦♦ fn (bizalmas)

Centiliter. *Három cent konyakot rendelt.*

centiméter ♦♦♦♦♦ fn

1. Mértékegység, a méter századrésze. *Egy deciméter tíz centiméter.* 2. Ilyen hosszúság. *Két centiméterrel rövidebbre vágta a léceket.* 3. Mérőszalag. *A szabó centiméterrel méretet vett róla a ruhához.*

centrifuga ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Mosott ruha víztelenítésére való háztartási gép. *A centrifuga csak akkor működik jól, ha egyenletesen osztjuk el benne a ruhát.* 2. Általában bármilyen, a centrifugális erő elvén alapuló berendezés. *A gyümölcslet centrifuga segítségével kapjuk a gyümölcsből.*

centrum ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Központ, belváros. *A város centruma már csak két kilométerre van.* 2. Közepont. *A tér centrumában áll a gótikus templom.* 3. Középpárt. *A parlamentben a jobb- és baloldal között foglal helyet a centrum.*

cenzor ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A cenzúra feladatát (hivatalból) végző személy. *A cenzor kihúzta a kényes mondatokat a kéziratból.*

cenzúra ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A nyilvánosságnak szánt szellemi termékek tartalmának előzetes ellenőrzése, illetve az erre szolgáló intézmény. *A cenzúra nem engedélyezte a film bemutatását.* 2. Önkényeskedő ellenőrzés. *A gyerekek tiltakoztak, mert a táborvezető cenzúrának vetette alá a szülőknél írt leveleket.*

cerberus ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (tréfás)

1. Szigorú őr, portás. *A kórház bejáratánál egy rendíthetetlen cerberus állt, hogy a beteglátogatók csak a kijelölt időben mehessenek be.* 2. (Labdajátékban:) Kapus. *A veterán cerberus ismét jól védett.*

ceremónia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rosszalló is) Külsőségekkel járó szertartás, társadalmi formáság. *Óriási ceremóniát rendeztek a külföldi vendég tiszteletére.* 2. (bizalmas) Főlöszleges körülményeskedés, felhajtás. *Minek ekkora ceremóniát csapni a dolog körül?*

cérna ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Varráshoz való sodrott textilszál. *Elütő színű cérnával varrta össze a nadrágot a szakadást.*

ceruza ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Faburkolatba vagy csavaros fémtokba foglalt grafit- vagy festékrúd mint írószerszám. *Ceruzával rajzol. Kihagyja a ceruzát.*

cet ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Tengeri emlős, bálna. *A delfin is a cetek rendjébe tartozik.*

cetli ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas)

Kis cédula. *Egy cetlire feljegyezte magának aznapi tennivalóit.*

cézár ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Római császár. *A Római Birodalomban Julius Caesar nyomán az egyeduralkodót a cézár cím illette meg.* 2. Teljhatalmú irányító, diktátor. *Pierre Cardin a divatszakra cézárja.* 3. (rosszalló) Hatalmaskodó ember. *Ezen a környéken ő a cézár, mindenki neki engedelmeskedik.*

cián ♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. Keserűmandula-szagú mérgező gáz. *Régebben ciánnal irtották a lakásokban az élősködőket.* 2. Ebből készült színtelen, mérgező folyadék. *A krimiben a gyilkos ciánnal mérgezte meg áldozatát.*

ciánoz ♦ ige ~ni

Ciánnal féregtelenít. *Ciánoznak a lakásban, mert elszaporodtak a csótányok és az egerek.*

cibál ♦♦♦ ige ~ni

Erőszakosan húzgál valamit, valakit. *A kiskutya ide-oda cibálja a félig szétrágott papucsot.*

cica ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (kedveskedő) (Kis)macska. *Tejet ad a cicának.* • (gyermeknyelvi) *Elvitte a cica: nincs itt.* 2. (Kislány, fiatal nő bizalmas megszólításként:) *Hová mész, cicám?* 3. Labdajáték, illetve benne az a játékos, akinek el kell fognia a labdát. *A gyerekek cicát játszanak az udvaron. Te leszel a cica!*

cicamosdás ♦ fn (tréfás, gúnyos)

Gyors, felületlen mosdás. *Ez már megint cicamosdás volt, a füled piszkos maradt!*

cicáz|ik ♦♦ ige (választékos) **cicáz** ~ni

1. Pajkosan enyeleg, évődik valakivel. *A szerelmesek önfeláldozóan cicáztak egymással.* 2. A „cica”, „cicázós” nevű labdajátékot játssza. *Apa, gyere cicázni!*

cici ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas, gyermeknyelvi)

Női mell, emlő. *Még mindig a cici kell neki, szeret szopni, pedig már egyéves.*

cickafark ♦ fn

Fehér, fészkés virágzatú, fűszeres illatú gyógynövény. *A cickafarkból főzött teát sokféle betegségre ajánlják.*

cickány ♦ fn ~ok, ~t, ~a

Egyszerű, hegyes orrú ragadozó állat. *A cickányok főleg rovarokkal táplálkoznak, de feltörik a madártojást is.*

cicoma ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rosszalló)

Ízléstelen, túlzott díszítés; túl cifra öltözködés. *Lakása és az ő külseje is csupa cicoma.*

cidriz|ik ♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Fázik, didereg. *Már cidriznek a hidegtől, mégis tovább építik a hóembert.* 2. Reszket, remeg a félelemtől. *Az egész osztály cidrizik a dolgozatírás előtt.*

cifra I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Gazdagon díszített. *Cifra nyári ruhája van.* • *Cifra káromkodás:* hosszú, durva. | *Cifra nyomorúság:* a jólét látszatával leplezett szegénység. 2. (népi) Dízesen, pompásan öltözködő. *Cifra lány a Kovácsék Zsuzsija.* 3. (népi) Körülményes, mesterkélts. *Cifra beszéde van, nehezen érteni.* 4. Furcsa, meghökkenítő. *Cifra dolog történt, hallottad?*

cifra II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég.) Díszítmény, cifrázat. *A mennyezet cifrája ma is ép.* 2. (rég., rosszálló) Feltűnően öltözködő, kétes erkölcsű nő. *Az csak egy cifra.* 3. (tréfás) • *Cifrákat mond:* durva szavakat mond (káromkodásképpen). 4. (ritka) *Valaminek a cifrája:* a neheze. *A dolog cifrája az, hogy kevés időnk van rá. Hátra van még a dolog cifrája.*

cifráz ♦♦♦ ige ~ni

1. (népi) Feltűnő díszítéssel lát el valamit. *Cifrázza a hímzést.* 2. (népi) (Dalt, táncot) díszítőelemekkel, cifrázatokkal kiegészítve ad elő. *Hajlításokkal cifrázza énekét.* 3. (bizalmas) A valóságot szépítve mellébeszél. *A lényeget mondd, ne cifrázd!*

cigány ♦♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Ázsia és Európa országaiban szétszóródva élő, indiai eredetű, sötét bőri néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A cigány népzene hirtelen híre van, de kevesen ismerik.* (Főnévi használatban:) *A házukban lakik egy cigány.* | *A cigányok:* a cigány nép. 2. Cigány nyelvű. *Magyarországon kiadnak egy újságot cigányul.* (Főnévi használatban:) *Nyelvész ismerősöm a cigányt tanulmányozza.* 3. (Főnévi használatban:) Cigányzenész. „*Húzd rá cigány, csak azért is*” (Petőfi S.: Falu végén kurta kocsmá).

cigánykerék ♦♦ fn

• *Cigánykereket hány vagy vet:* tenyerével és talpával érintve a földet, oldalirányban kerék módjára forog.

cigánykerekez|ik ♦ ige ~ni

Cigánykereket hány vagy vet. *Sohasem tudtam cigánykerekezni, pedig tornaórán is meg kellett próbálni.*

cigányútra ♦ ragos fn

Félre. • *Cigányútra megy, szalad valami:* nyeléskor a légcsőbe kerül, és görcsös köhögést okoz. *Cigányútra ment a kifli csücske.*

cigányzene ♦♦ fn

Főleg cigány muzsikusokból álló zenekarok által játszott, népies magyar műdalokból álló zene. *Vasárnap esténként kihallatszik a vendéglőből a cigányzene.*

cigaretta ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Papírhüvelyből, a beléje töltött apróra vágott dohányból és általában füstszűrőből álló dohányáru. *Napi harminc cigarettát is elszív.* 2. Cigarettazás. *Tüdejét tönkretette a cigaretta.*

cigi ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas)

Cigaretta.

ciha ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Huzat dunyhán vagy párnán. *Kimossa a cihát, az ágyat pedig kiszellőzteti.*

cihelőd|ik ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Nehézkesen szedelőzködik. *Cihelődjünk már, mindjárt elered az eső!*

cikáz|ik ♦♦ ige ~ni

1. Cikcakk vonalban felvillan. *Villámok cikáznak az égen.* 2. Sebesen ide-oda mozog. *Cikáznak a fecskék a ház fölött.* 3. (Gondolatok) villámszerűen követik egymást. *Ide-oda cikáznak a gondolatai.*

cikcakk ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Ismételten megtörő és irányt változtató vonal. *A krimihős cikcakkban menekült pisztolyos üldözője elől.* (Jelzőként:) *Az automata varrógép cikcakk alakú öltéssel szegi fel a ruha alját.*

cikk ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Áru, árucikk. *A boltban minden háztartási cikk kapható.* 2. Rövidebb írásmű, közlemény. *Újságoknak és folyóiratoknak ír cikkeket.* 3. Törvény, szabályzat, szerződés meghatározott része. *Az 1. cikk 2. paragrafusának (3) bekezdésében ez áll: ...* 4. Gerezd (gyümölcsés, hagymáé). *A narancsból csak egy cikket kérek.* (Jelzőként:) *Egy cikk fokhagyma sem árt bele.*

ciklámen ♦ fn ~ek, ~t, ~je

Lila virágú, illatos növény. *Kapott egy cserépet cikláment. Az erdei ciklámen szigorúan védett növény.*

ciklon ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Trópusi forgószél; örvénylés a hideg és meleg légtömegek határán. *Pusztító ciklon söpört végig a tájon.* • (tréfás) *Szöke ciklon:* viharos temperamentumú szöke nő.

ciklus ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Szabályosan visszatérő időszak. • *Parlamenti ciklus:* két választás közötti időszak. *Egy parlamenti ciklus négy évig tart.* 2. Tartalmilag összefüggő versek, drámák, regények sorozata. *Ez a vers a ciklus harmadik darabja.* 3. (Az orvosi nyelvhasználatban:) Két menstruáció közötti időszak, rendszerint 28 nap. *A ciklus kamaszkorban még rendszertelen.*

cikória ♦ fn ~, ~t, ~ja

1. A katáng nevű növény egyik fajtája. *Az ötvenes években cikóriát is termesztettek Nyugat-Magyarországon.* 2. Az ennek gyökeréből készített kávépótló. *Cikóriából főzött magának kávéját reggelire.*

cikornyás ♦ mn ~ak, ~at, ~an (rosszálló)

Agyondíszített, túlcifrázott. *Cikornyás betűkkel ír. Cikornyás a beszéde.*

cilinder ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Magas, henger alakú, lapos tetejű kalap. *Az estélyi frakkhoz cilindert viseltek a férfiak.* 2. (rég) Motor hengere. *Az autó motorjában hat cylinder van.*

cím ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Szellemi alkotásnak a tartalomra utaló megjelölése. *Címe szokott lenni könyvnek, irodalmi műnek, zeneműnek, filmnek, képnek, újságcikknek stb.* 2. Tartózkodási helyet megjelölő adatok együttese. *Add meg a lakásod és a munkahelyed címét.* 3. (Hivatalos levélben, megszólításként:) Címzett, akinek a levél szól. *Tisztelt Cím!* 4. Rang. *Nem használja a doktori címet. A család kétszáz éve kapott bárói címet.* 5. Kitüntetésként adott hivatalos elismerés. *Idén érdemes művész címet kapott.* 6. (Sportban:) A győztest megillető elismerő minősítés. *A csapat megszerezte a bajnoki címet.*

cimbalom ♦♦♦ fn *cimbalmok, cimbalmot, cimbalma*

Asztalhoz hasonló alakú húros, pedálos ütőhangszer. *A cimbalom húrjait ruganyos gömböcskében végződő két pálcikával, az úgynevezett verőkkel szólaltatják meg.*

cimbora ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Jó pajtás, társ. *Az öreg cimborák hamar szót értenek egymással.* 2. (rosszalló) Cinkostárs. *Cimboráival rendszeresen fosztogatta a parkoló gépkocsikat.*

cimborál ♦♦ ige ~ni

1. (rosszalló) Titkos, bűnös szövetségben van valakivel. *Az ellenséggel cimborál.* • *Az ördöggel cimborál:* erkölcstelen módon éri el célját. 2. Felszínesen barátkozik, pajtáskodik valakivel. *Nem a barátja, vele is csak cimborál.*

címer ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Meghatározott szabályok szerint megszerkesztett, általában pajzs alakú jelvény; nemesi családok, városok, országok stb. szimbóluma. *Családja címerén egy kecske is látható.* 2. (rég) Cégér, cégtábla. *A vendégfogadó címerében vörös ökör volt látható.* 3. Szarvas, öz agancsa. *Az állat elhullatta címerét.* 4. (népi) Porzós virágzat. *A kukorica már kihozta a címerét.*

címeres ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Címerrel ellátott. *A falon címeres pajzsok függenek. Egy címeres levelet kapott.* 2. Olyan, akinek címere van. *Ősei címeres nemesek voltak.* 3. (rosszalló) Hírheht. *Az a címeres gazember azt várja, hogy higgyek neki.* 4. Nagy, felfelé hajló (szarv). *Ennek a szarvasmarhafajtának címeres szarva van.* • *Címeres ökör:* a) ilyen szarvú állat b) nagyon buta ember.

címez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (rég) Valamilyen címmel illet, valaminek szólít. *Nagyságos úrnak címezte, amikor találkoztak.* 2. Postai küldeményre címet ír. *Egész délután borítékokat címezett.* 3. Célzást, megjegyzést intéz valakihez, vagy valaki ellen irányít. *A csipős megjegyzést burkoltan a menyének címezte, de csak a fiának mondta.*

címke ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Árura ragasztott, annak nevét, súlyát stb. feltüntető kis papírlap. *Leázott a sörösüveg címkéje.* 2. Enyves hátú, üres kis papír, melyre ráfér a tulajdonos neve. *A bekötött iskolai füzetre címkét kell ragasztani.* 3. Szállodák, városok, nevezetességek valamelyikét reklámozó kis papírdarab. *Autójára és bőröndjeire sok színes címke volt ragasztva.*

címlet ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Meghatározott értékű bankjegy vagy érme. *Ezerforintos címletekben fizetett.* 2. Meghatározott (névértékű) példány valamiből. *Az értékpapírt tízezer forintos címletekben bocsátják ki. Sikerült hozzájutnom a bélyegsorozat legnagyobb címletéhez is.*

cimpa ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A fülkagylónak, a fül külső, porcos részének alsó karéja. *Aranykarikát visel a füle cimpájában.* 2. Az orrlyuk körüli, mozgatható, húros rész. *Kitágult cimpákkal szívta magába a friss erdei levegőt.*

címzetes ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~e

Olyan (személy), aki hatáskör nélkül visel címet, rangot. *Kinevezték címzetes egyetemi docensek.*

címzett ♦♦♦♦ mn (mn-i in is) ~ek, ~et, ~en

1. Valakinek szóló. *A neki címzett levelet más bontotta fel.* 2. (rég) Valaminek szólított. *A doktor úrnak címzett személy még egyszer megjelent a kórház folyosóján.* 3. Valahogyan elnevezett. *A Szomjas Vándorhoz címzett vendéglőben találkoztunk.* 4. (Főnévi használatban:) Az a személy, akihez a levél szól, akinek a neve a boríték címzésén áll. *A levél címzettje Kovács úr.*

cincér ♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

Nyúlánk, hosszú csapú növényevő bogár. *A cincér nagy tömegben igen kártékony, mert megrágja a hasznos növényeket.*

cincog ♦♦ ige ~ni

1. (Égér) vékony, szaggatott hangot hallat. *Éjjel hallottam, hogy cincog az egér.* 2. (tréfás, gúnyos) Gyakorlatlanul, hamisan hegedülget. *Egész délután a nyitott ablaknál cincogott azon az öreg hangszere.*

cinige ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Cinke.

cingár ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (bizalmas)

Sovány, gyenge testalkatú. *A cingár, szemüveges fiúcska tétován álldogált a kirakat előtt.*

cinikus ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Keserűen kiábrándult, mindent kigúnyoló, semmibe vevő. *Nehéz elviselni a cinikus ember viselkedését. Cinikus megjegyzéseivel sorra magára haragította ismerőseit.* 2. (Főnévi használatban:) Egy bizonyos ókori görög filozófiai iskolának a híve, tagja. *A cinikusok az igénytelenséget és a közönyt tartották a legfőbb erénynek.*

cink ♦♦ fn ~, ~et, ~je

1. Kémiai elem, kristályos szerkezetű fém. *A cink színe kékesfehér.* 2. Ezt tartalmazó vegyület. *Cinkkel vonják be a fémlemezt.*

cinke ♦♦ fn *~k, ~t, ~je*

Kistestű, színes tollú énekesmadár. *A cinkék általában faodúban, korhadt fatörzsekben fészkelnek, de az őszapó és a függőcinege mesteri fészket épít. Télen olajos magvakkal, dióbéllel etessük a cinkéket!*

cinkelt ♦ mn *~ek, ~et, ~en* (szleng)

Hamiskártyás által titokban megjelölt (kártyalap). *Mindig cinkelt kártyával játszik.*

cinkos ♦♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a* (rosszalló)

1. Büntárs. *A sikkasztót és cinkosát letartóztatta a rendőrség. „Mert vétkesek közt cinkos, aki néma”* (Babits M.: Jónás könyve). (tréfás) *Ugratásaihoz mindig talál cinkosokat.* 2. (Jelzőként:) Ilyen személyre jellemző. *Cinkos pillantásokat váltottak egymással.*

cinóber ♦ fn *–, ~t, ~e*

1. Narancsvörös, porrá törve piros érc. *Színe a cinóber színére emlékeztet.* 2. Ilyen vörös ércből készült élénkpiros festék. *A képhez leginkább cinóbert használt.* 3. (Jelzőként:) Élénkpiros. *Cinóber színezőanyagot használ.*

cintányér ♦♦ fn

Két tányér alakú rézkorongból álló ütőhangszer. *A cintányér csendülésére mindenki felkapja a fejét.*

cinterem ♦ fn *cintermek, cintermet, cinterme* (régí)

1. Templom körüli temető. *A cinterem keresztjei között sétált.* 2. Temető halottasháza. *A cinteremben ravatalozták fel halott édesapját.*

cipekedjik ♦♦ ige *~ni*

Nehéz terhet bajlódva visz. *Szombatonként egyedül cipekedik hazafelé a piacról. Ne cipekedj a fájós derekaddal!*

cipel ♦♦♦♦ ige *~ni*

1. (Terhet) nehezen, erőlködve visz. *Hatalmas zsákot cipel.* (átvitt) *Mások gondját is a vállán cipeli.* 2. Unszolással vagy erőszakkal magával visz valakit. *A barátját is magával cipelte bevásárló körútjára.*

cipellő ♦♦ fn *~k, ~t, ~je* (régí, választékos)

Könnyű női vagy gyermeklábbeli. *A királyfi megtalálta a palota lépcsőjén Hamupipőke elhagyott cipellőjét.*

cipész ♦♦♦ fn *~ek, ~t, ~e*

Cipőkészítő és -javító iparos. *Elvitte a cipészhez a csizmáját megsarkaltatni.*

cipó ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Kerek, kisebb kenyér. *Rozslisztból süített cipót.* 2. (népi) Púp, duzzanat. *Akkora pofont kapott, hogy cipó nőtt a képén.*
• (bizalmas, durva) *Cipóra ver valakit: nagyon megver. Cipóra verte egyik társát.*

cipő ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~je*

Zárt felsőrésű lábbeli. *Fűzős cipőt hord.*

ciprus ♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

Oszlopszerű, hegyes, sötét koronájú fenyőféle. *A sirt karcsú ciprusok veszik körül.* (átvitt, választékos, a gyász, a bánat jelképeként:) *„Ne lássák a bú ciprusát, higgyék, örök az ifjúság”* (Kosztolányi D.: Üllői úti fák).

cipzár ♦♦ fn *~ak, ~t* vagy *~at, ~ja* (bizalmas)

Összekapcsolódó fogacskákból álló, gyorsan csukható és nyitható zár. *Új cipzárt kellett varrnia a nadrágjába.*

ciráda ♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Aprólékos, kacskaringós díszítés. *Hosszan tisztogatta a kandallórács cirádáit.* 2. (rosszalló) Szóvirág. *Beszéde tele volt cirádákkal.*

cirbolyafenyő ♦ fn

Közép-Európa magas hegységeiben honos, hosszú tűjű fenyőféle. *A cirbolyafenyőnek vörösbarna fája és tojásdad alakú toboza van.*

cirill ♦♦ fn *–, ~t, –*

Egyes szláv nyelvekben, például az oroszban használatos írásforma. *A szerbben még mindig használják a latin betűs írás mellett a cirillt is. A cirill betűs írást jól tudja olvasni.*

ciripel ♦ ige *~ni*

(Tücsök) vékony, messze hangzó, meg-megszakadó hangon szól. *Tücsök ciripel a kertben.*

cirka ♦♦ hsz (bizalmas)

Körülbelül, mintegy. *Cirka százezerbe kerül az utazás.*

cirkál ♦♦ ige *~ni*

Megfigyelés, ellenőrzés céljából körbejár. (Katonai használatban:) *Járőrök cirkálnak a városban. Repülőgépek cirkáltak fölöttük.* (Mindennapi használatban:) *Dolgozatíráskor a tanár a padsorok közt cirkál.*

cirkáló ♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

Gyors hadihajó. *A flotta három cirkálója ellenőrizte az öböl bejáratát.*

cirkusz ♦♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

1. Mutatványokkal szórakoztató intézmény. *A kör alakú sátorban vagy épületben működő cirkuszban emberek és állatok szórakoztatják a nézőtérén ülő közönséget.* 2. Versenyek, játékok, állatviadatok tartására szolgáló, ellipszis vagy kör alakú ókori építmény. *Az ókor embere a cirkuszba járt szórakozni.* 3. (bizalmas) Zűrzavarral, lármával, felfordulással járó jelenet, botrányos esemény. *Nagy cirkusz volt az iskolában.* 4. (bizalmas) Költséges előkészületekkel járó fölösleges ceremónia. *Ne csinálj nagy cirkuszt a vendégségből.*

cirmos ♦♦ mn *~ak, ~t* vagy *~at, –*

Csikokkal vagy foltokkal tarkázott. *Cirmos cica ül a kályha mellett. Cirmos szegfűt kérek.* (Főnévi használatban:) Ilyen bundájú macska. *A cirmos belenyalt az asztalon felejtett tejfölös csuporba.*

cirógat ♦♦♦ ige ~ni

Gyengéden simogat valakit, valamit. *Vigasztalóan cirógatta hüppögő unokáját.*

cirok ♦ fn *cirkok, cirkot, ~ja*

Embermagasságúra megnövő pázsitfűféle. *A cirkot főleg seprűkészítésre használják.*

ciróka-maróka ♦ msz (kedveskedő)

(Kisgyermek simogatásakor, hízelkedő szóként használatos.) *„Ciróka-maróka, mit főztél, Katóka? Kavartam babocskát, sütöttem pampuskát. Ide raktam, oda raktam, Utoljára mind bekaptam, hamm!”* (népi mondóka)

cisztercita ♦ mn *~k, ~t, ~*

A francia eredetű tanító szerzetesrendhez tartozó. *Egy cisztercita kolostorban volt szerzetes.* (Főnévi használatban:) Cisztercita szerzetes. *A ciszterciták templomában harangoznak.*

ciszterna ♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

Csapadékvíz összegyűjtésére szolgáló tárolómedence. *Olyan sok eső esett, hogy a ciszterna csaknem megtelt.*

citadella ♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

Fellegvár. *A citadelláról pompás kilátás nyílik az egész városra.*

citera ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

Pengetős népi hangszer. *A citerát a térdére fekteti, úgy játszik rajta.*

citrom ♦♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja*

Sárga héjú, savanykás levű déligyümölcs, illetve ennek a leve. *Citrommal issza a teát.*

civakod|ik ♦♦ ige ~ni

Jelentéktelen dolgokon gyakran marakodik, perlekedik valakivel. *Az ifjú házások sokat civakodtak, míg össze nem szoktak egymással.*

civil I. ♦♦♦♦ mn *~ek, ~t, ~en*

1. Nem katonai, polgári. *A civil életet jobban kedveli, így kevesebb a kötöttsége.* 2. Egyenruhás testülethez nem tartozó, magán-. *Az ünnepségen az egyik oldalon álltak az egyenruhás, a másik oldalon a civil emberek.*

civil II. ♦♦♦♦ fn *~ek, ~t, ~je*

1. Polgári személy. *Civilek csak engedéllyel léphetnek be a laktanyába.* 2. Polgári ruha. *Civilben jár, katonaruháját csak szolgálatban hordja.* 3. Civilben: a magánéletben. *Mi vagy te civilben?*

civilizáció ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. A társadalom fejlődésének viszonylag magasabb foka, melyre többek között az árutermelés, a munkamegosztás és az írásbeliség jellemző. *A föld különböző tájain a civilizáció különféle fokban valósult meg.* 2. Egy adott társadalom kultúrája, eszközei, tudománya, műveltsége. *Tanulmányozza az ókori civilizációkat.* 3. (kissé régi) Polgárosodás, társadalmi fejlődés. *Még nem jutott el mindenhová a civilizáció.*

civilizált ♦♦♦♦ mn *~ak, ~at, ~an*

1. A civilizáció fejlettebb fokára jutott. *A civilizált országokban ma már szinte ismeretlen a nyomor.* 2. Művelt, kulturált. *Civilizáltan viselkedik. Talán lehet vele beszélni, hiszen civilizált ember.*

civis ♦ fn *~ek, ~t, ~e*

1. (rég) Polgár. *A várost már a XV. században civisek lakták.* 2. Óslakos családból származó, földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkozó módos polgár. *A debreceni civisek az országban talán a leghíresebbek.*

cizellál ♦ ige ~ni

1. (Fémfelületet) vésvé finoman megmunkál. *Az ötvös cizellálja az ezüst ékszeret.* 2. Nagy műgonddal javítgat, tökéletesít valamit. *A költő sokat cizellálta verseit.*

coboly ♦ fn *~ok, ~t, ~a*

1. Értékes prémű, menyétféle ragadozó. *Coboly tenyésztésével próbálkozik.* 2. Ennek prémje mint szörme. *Gyönyörű, cobolyból készült bunda lóg a belvárosi szűcs kirakatában.*

coca ♦♦ fn *~k, ~t, ~ja* (gyermeknyelvi)

Sertés, különösen malac. *Gyere, nézzük meg a cocákat!*

cókmók ♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja* (bizalmas)

Mindenféle személyes holmi együtt. *Szedd a cókmodat, és indulás!*

colos ♦ mn *~ak, ~at, ~an*

1. Hüvelyknek megfelelő hosszúságú. *Ide egy colos szög kellene.* 2. (bizalmas) Magas, nyurga (személy). *Ez aztán a colos férfi!* (Főnévi használatban:) *A kosárlabdacsapat csupa colosból áll.*

colstok ♦ fn *~ok, ~ot, ~ja* (bizalmas)

Összehajtható, rendszerint fából készült mérőeszköz. *Az asztalosok colstokkal mérnek.*

comb ♦♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja*

1. Emberi lábnak a térdizület fölötti része. *Szép hosszú combja van.* 2. Állatnak ezen a testrészén levő húsa mint táplálék. *A csirkének legjobban a combját szereti.*

condra ♦ fn *~k, ~t, ~ja* (népi)

Piszkos, rongyos ruha. *Mark Twain regényében a királyfi elcserélte öltözékét a koldusfiú condrájára.*

copf ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Hajfonat. *Copfba fonta a haját.*

cölöp ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e vagy ~je

Építmény alapozására földre vagy vízbe vert tartóoszlop. *A híd cölöpökön áll.*

cövek ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

Hegyes végű, rövid karú. *Cövekekkel feszítik ki a sátorlapot.*

cucc ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (bizalmas)

1. Holmi, cókók. *Rengeteg a fölösleges cuccom.* 2. Divatos ruha. *A barátnőmnek remek cuccai vannak.*

cucli ♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Cumi. *Cuclival próbálta csitítani a síró gyereket. Az árván maradt kiskutyát cuclival táplálta.*

cudar ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~ul

1. (választékos) Alávaló, hitvány. *Cudar gazember, látni se akarom többet.* 2. Nagyon rossz, komisz. *Cudar hideg van. Cudarul bánik vele.*

cukkini ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja vagy ~je

Sötétzöld tökféle, a töknél kisebb főzeléknövény. *Töltött cukkinit készít ebédre.*

cukkol ♦ ige ~ni (bizalmas)

Szándékosan idegesít valakit. *A haverjai folyton azzal cukkolják, hogy eldugják a szekrénykulcsát. Azzal cukkolják, hogy nem mer leugrani a toronyból a medencébe.*

cukor ♦♦♦♦ fn *cukrok, cukrot, cukra*

1. Cukornádból vagy cukorrépából készült édesítőszer. *Cukor nélkül issza a kávé.* 2. Cukorka. *Rossz szokása, hogy tanulás közben töltött cukrot szopogat.* 3. (Kémiában:) Szénhidrát. *A cukor a szervezetben zsírrá alakul át.* 4. (bizalmas) Vércukor. • *Cukra van:* cukorbeteg. | *Magas a cukra:* magas a vércukorszintje. 5. (bizalmas) (Melléknévi használatban, kedveskedve:) Édes. *Cukor vagy!*

cukorbaj ♦♦ fn

A szénhidrát-anyagcsere zavara, cukorbetegség. *Örökölt cukorbajban szenved.*

cukorbeteg ♦♦ fn

Cukorbajban szenvedő ember. *A cukorbeteg diétával tartja egyensúlyban állapotát.*

cukordinnye ♦ fn

1. Sárgadinnye. *Ne görögdinnyét vegyél, hanem inkább cukordinnyét!* 2. Nem barázdás, zöldes héjú és húsú, édes sárgadinnyefajta. *Csak a cukordinnyét szereti, a másik sárgadinnyét nem.*

cukorka ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Cukorból ízesítővel készített apró szemű édesség. *Mindig van cukorka a táskájában, s időnként elszopogat egyet.*

cukorrépa ♦♦♦ fn

Cukorban gazdag répaféle. *Magyarországon takarmánynövényként és a cukorgyártás alapanyagául használják a cukorrépat.*

cukorspárga ♦ fn

Kenderszálból sodort erős, vékony spárga. *Átkötötte a csomagot cukorspárgával.*

cukrász ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Süteményt, édességet, fagyaltot készítő (és árusító) iparos. *Cukrász lesz, szép tortákat készít majd.*

cukrászda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Cukrászsüteményt, édességet, fagyaltot árusító (és helyben készítő) üzlet. *Beültek egy kis budai cukrászdába. Ez nem büfé, hanem cukrászda, azért nem tartunk szendvicset.*

cula ♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

1. Növendék gyerek. *Nagy cula már, mégis szeret az ölembe ülni.* 2. (népi) Mindenféle személyes holmi. *Összeszedte a culáját, aztán elindult.*

cumi ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A csecsemőknek szopogásra adott, zárt végű kis gumitömlő. *A babának cumi van a szájában.* 2. Üveg szájára húzható, a végén lyukas kis gumitömlő. *Cumin át szereti inni a tejet.*

cuppan ♦♦ ige ~ni

Csettintés- vagy csattanásszerű hangot kelt. *Cuppan a csók. A kisbaba arcán cuppant a mama puszi.*

cuppog ♦♦ ige ~ni

1. Ismételten cuppan. *Mióta újra találkoztak, cuppognak a csók.* 2. Cuppanó hangot ad. *Cipője cuppog a sárban.*

cvicsek ♦ fn –, ~et, ~je (Mv)

Jellegzetesen savanyú törkölybor Szlovénia délkeleti részén. *Nem szeretem a cvicseket, nagyon savanyú, esetleg fröccsnek.*

Cs

---

csabai ♦♦ mn ~ak, ~t, –

1. (Békés)csabán lakó vagy onnan származó (személy). *Meglátogatom a csabai barátnőmet.* 2. (Eredetileg) ott gyártott (termék). • *Csabai kolbász:* sertéshúsból készült, erősen paprikás, füstölt kolbászfajta. (Főnévi használatban:) *Végy a hentesnél egy szál csabait!*

csábít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (rosszalló) Hízlegéssel, ígéretekkel igyekezik rávenni valakit valamire. *Árulásra csábít.* 2. Ösztönöz, készlet valakit valamire. *Az árleszállítás vásárlásra csábít.* 3. (rosszalló) Arra ösztönöz valakit, hogy elmenjen valahova. *Külföldre csábították. Másik munkahelyre csábítják.* 4. Erősen vonz valakit. *Csábítja a jó kereseti lehetőség.* 5. Szerelemre ingerel. *Kati csábítja Jancsit, mert tetszik neki.*

csábos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (régí, ma tréfás)

Csábító, vonzó. *Roppant csábos ajánlatot kapott. Csábosan mosolygott a fiúra.*

csacsi ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (fiatal) számár. *A fogatot csacsi húzta.* 2. (kedveskedő) Tapasztalatlan, naiv személy, különösen gyermek. *Te kis csacsi!* (Jelzőként:) *Csacsi fiú, ne haragudj!*

csacska ♦♦ mn ~k, ~t, ~n (kedveskedő)

Gyerekesen viselkedő, tapasztalatlan. *Csacska beszéd! Csacskán viselkedik.*

csacsog ♦♦ ige ~ni

1. (kedveskedő) (Főleg gyermek vagy nő) gondtalanul, csapongva, folyamatosan sokat beszél. *Míg az ebédet főzte, a kislánya ott csacsogott mellette.* 2. Csisvitel. *Csacsog a madár a körtefán.* 3. (választékos, kedveskedő) Csörgedezik. *Csacsog a patak.*

csahol ♦♦♦ ige ~ni

1. Éles hangon, szaggatottan ugat. *A házőrző kutya dühödten csahol a kapu előtt álló idegenre.* 2. (rosszalló) Dühösen szidalmaz, becsmérel valakit. *A rossz szomszédok folyton csaholnak egymásra.*

csahos ♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Olyan (állat), amely csaholni szokott. *Csahos a kutyájuk, tartok tőle.* 2. (rosszalló) (Főnévi használatban:) Valakinek szolgálalkú, nagyhangú kiszolgálója. *A kellő hírverést a csahosaira bízta.*

csaj ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (szleng)

Lány. *Már megfordul az utcán a csinosabb csajok után.*

csajka ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

(Tábori) fémfedény étkezéshez. *Az üres csajkát felcsatolta derékszíjára.* (Jelzőként:) *A rabok egy-egy csajka híg levest kaptak enni.*

csak I. ♦♦♦♦ hsz

1. Kizárólag. *Csak magyarul beszél.* 2. Mindössze. *Már csak néhány perc, és éjjel lesz.* 3. Mindig, egyre. *Csak mondta, mondta, nem hagyta abba.* 4. (gúnyos) (Állító formájú tagadás nyomósítására:) *Te már csak tudod!* 5. Remélhetőleg, bizonyára. *Így már csak jó lesz!* 6. Hirtelen, váratlanul. *Egyszer csak kopogtak.* 7. (Óhajítás kifejezésére:) *Jaj, csak bajod ne legyen!* 8. (Módosítószó-szerűen, dacos, kitérő válaszként:) *Azért. Miért nem válaszolsz? Csak!*

csak II. ♦♦♦♦ ksz

De, ám. *Jött volna, csak nem engedték. Ez is tetszik, csak az még inkább.*

csákány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Ék alakú, vasfejű, nyeles kéziszerszám. *A csákány a bányászok, kubikosok, építőmunkások munkaeszköze.*

csakhamar ♦♦♦♦ hsz (választékos)

Nemsokára, hamarosan. *Csakhamar itt a tavasz.*

csakhogy I. ♦♦♦♦ ksz

1. De, ám. *Akartam neki inteni, csakhogy mire megfordultam, eltűnt.* 2. De, sőt. *Tőlem is kért kölcsön, csakhogy még többet, mint tőled.*

csakhogy II. ♦♦♦♦ hsz

1. Végre. *Csakhogy megjöttél!* 2. Kevés híján, hogy... *Csakhogy meg nem bukott nyelvtanból.*

csáklya ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Horgas vashegygel ellátott hosszú rúd. *Csáklyákkal keresték a vízbe fültat.*

csaknem ♦♦♦♦ hsz

Majdnem. *Csaknem egyidősek. Csaknem megfélemezett róla. Csaknem minden osztályzata jeles.*

csákó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Magas tetejű, henger alakú, ellenzős katonai fejrevaló. *A huszárok fején piros csákó volt.* 2. Papírcsákó. *Újságpapírból csákót hajtogatott a gyerekeknek.*

csakúgy ♦♦♦♦ hsz

Éppen úgy, ugyanúgy. *Télen is nyitott ablaknál alszik, csakúgy, mint nyáron.*

csakugyan ♦♦♦♦ hsz

Valóban, tényleg. *Csakugyan ott volt, ahogy megígérte. Csakugyan eltört a lába. Csakugyan olcsóbb lett a dinnye?*

csal ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Becsap, félrevezet, ámit. *Rendszeresen csal.* • *A látszat csal:* mást mutat, mint ami a valóság. 2. Vét a szabályok ellen. *Csal a játékban.* 3. Megszegi házastársi hűségét. *Csalja házastársát.* 4. Valahova csábit valakit. *A folyóhoz csalta a gyereket.* • *Kelepcébe, lépre vagy törbe csal valakit:* félrevezetve súlyos helyzetbe juttat. | (választékos) *Könnyet vagy könnyeket csal a szemébe valakinek:* könnyezésre készíti. *Könnyeket csalt a szemébe a régi emlék.*

család ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. A szülők, a gyerekek közössége. *Az egész család otthon van. A Kovács család nyaralni ment. A tágabb családba a nagyszülők és a távolabbi rokonok is beletartoznak. Népes családjuk van.* • *Csonka család:* olyan, amelyben az elvált szülő egyedül neveli a gyermeket vagy gyermekeket. 2. Uralkodóház, dinasztia. *A Habsburg-család néhány leszármazottja Magyarországon él.* 3. (népi) Valakinek a gyermeke. *Három családom van.* 4. Méhcsalád. *Minden családot kitelepített az erdőre, a virágzó akácosba.* 5. (választékos) Csoport, közösség. *A népek nagy családjába tartozunk mi is.* 6. (Állat- és növényrendszertanban:) A nemnél nagyobb, a rendnél kisebb csoport. *A borsó a hüvelyesek családjába tartozik.* 7. (Nyelvtanban:) Valamely szóból alkotott szavak összessége. *Az eger szó családjába tartozik például az egerész és a bőregér is.*

csalafinta ♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Elméssen, huncutul ravasz. *Csalafinta tervet eszelt ki.*

csalamádé ♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. A kukorica növényből való zöldtakarmány. *Csalamádéval eteti a jószágot.* 2. Vegyes savanyúság. *Hat üveg csalamádét tett el télire.*

csalán ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Érintésre csipős fájdalmat okozó gyom-, illetve gyógynövény. *A csalán az egyik leghasznosabb gyógynövény.*

csalárd ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~ul (választékos)

1. Álnok, megbízhatatlan. *Csalárd jelleme miatt senki sem akar kitartani mellette.* 2. Csalfa, megtévesztő. *A csalárd szerencse jött a segítségére.*

csalatkozik ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Csalódik. *Csalatkozott reményeiben.*

csalé I. ♦ msz (népi)

(Igás szarvasmarha jobbra vagy balra térítése:) *Csalé! Csalé te!*

csalé II. ♦ mn ~k, ~t, ~n (bizalmas)

Nem jól, ferdén álló. *Csalé a nyakkendőd. Csalén tetted föl a kalapod.* • *Csaléra áll:* ferdén áll. *Csaléra áll a tükör a falon.*

csalétek ♦♦ fn

1. Horogra vagy csapdába tett ételdarab állat odacsalogtatására. *Szalonnadarabot tett csaléteknek az egerfogóba.* 2. Csalogtatásul használatos vonzó, valamivel kecsgetető dolog. *Fizetésemelést ígértek neki, és ő ráharapott a csalétekre.*

csalfa ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. (népi) Hütlen. *„Nem bánom a csalfa szeretőmet”* (népdal). 2. (választékos) Csulóka. *Csalfa ábrándok kergetőztek a fejében.*

csali ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Halfogáshoz használt csalétek. *Gilisztát használ csalinak.*

csalit ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (választékos)

Bokrok szövevénye, illetve cserjékkel sűrűn és kuszán benőtt hely. *A rókák elrejtőztek a csaliban.*

csaló ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Olyan, aki mást álnokul megtéveszt, megkárosít. *A csaló kereskedő még ma sem ritka.* (Főnévi használatban:) *Veszedelmes csalót lepleztek le tegnap.*

csalódik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Észleli, hogy nem az következik be, amit várt. *Keserűen csalódik. Kellemesen csalódott, nem várt ennyi kedvességet tőle.* 2. *Csalódik valakiben, valamiben:* rádöbben, hogy rosszabb, mint hitte. *Csalódott a szerelmében. Csalódtam benned, azt hittem, kitartóbb vagy.* 3. • *Ha nem csalódom:* ha nem tévedek. *Ha nem csalódom, ön a fiam osztályfőnöke.*

csalogány ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

Fülemüle. *A csalogány az egyik legszebb szavú madár. Blaha Lujzát így is nevezték: „a nemzet csalogánya”.*

csalogat ♦♦♦♦ ige ~ni

Csábitva hívogat valakit, valamit. *Magához csalogatta a madarat a morzsával.*

csalóka ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Megtévesztő, félrevezető. *Csalóka ábrándokat kerget. Még csak március van, csalóka az idő, jól fel kell öltözni.*

csámborog ♦ ige ~ni (népi, rosszálló)

Céltalanul járkal. *Ahelyett, hogy elolvassa egy jó könyvet, egész délután a környéken csámborog.*

csámcsog ♦♦ ige ~ni

1. (rosszalló) Illetlenül, csettenő hangokat hallatva eszik. *Asztaltársam úgy csámcsog, hogy elmegy tőle az étvágyam.*
2. (bizalmas) Részletekbe menően, élvezettel megtárgyal valamit. *Jót csámcsognak a legújabb pletykán.*

csámpás ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (rosszalló)

1. Bokában befelé vagy kifelé forduló (láb). *Csámpás a lába.* | *Csámpásan jár:* kacsázva, esetlenül. *Gyerekkorától fogva csámpásan jár.* 2. Félretaposott sarkú (lábbeli). *Kié ez a csámpás cipő?* 3. Billegő lábú, laza eresztésű (bútordarab). *Csak egy rossz asztal és két csámpás szék volt a szobában.* 4. (Főnévi használatban, általában lenézett, megvetett ember megnevezésére, megszólítására:) *Nézd azt a csámpást, hogy igyekszik! Gyere ki, csámpás, a ház elé!*

csángó ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~ul

1. Bukovinában és Moldvában élő, illetőleg onnan származó magyar nemzetiségű (személy). *A csángó asszonyokon a hagyományos viseletük volt.* (Főnévi használatban:) *Ebben a faluban csángók élnek.* 2. Ezzel a népcsoporttal kapcsolatos. *Elutazott Moldvába, hogy tanulmányozza a csángó szokásokat.*

csánk ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Az emberi bokának megfelelő összetett ízület négylábú állatok hátsó lábán. *Megrándult a ló csánkja.* 2. Sertéssonkában levő vastag csont. *Csánk nélkül tette asztalra a húsvéti főtt sonkát.*

csaó ♦ msz (bizalmas)

(Köszönésként:) *Csaó! Hogy vagy? Csaó, én megyek.*

csap¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Csattanó hangot keltve üt, vág. *Az asztalra csapott.* • *Arcul csap valakit:* megpofoz. 2. Hirtelen emelkedik. *Magasra csapnak a hullámok.* 3. Rendez, tart valamit. *Nagy lakodalmat csaptak. Lármát csap a kereplővel.*

csap² ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Folyadéknek a kieresztését lehetővé tevő, illetve szabályozó szerkezet. *Zárd el a csapot, ne csöpögjön a víz!* • *Csapra ver valamit:* megcsapolja. *Csapra verte egyik legjobb hordó borát, hogy a vendégei ihassanak belőle.* 2. Termőág. *Metszéskor két csapot hagyott a szőlőn.* 3. Összeillesztendő szerkezeti elem a lyukba vagy a vajatba beleillő kiemelkedés. *A szekrény felső elemét csappal rögzítették.*

csáp ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Rovarak fejen levő hosszú, vékony, páros érzékszerv. *A cincérnek hosszú csápja van.* 2. (népi) A csiga szarva. *A csiga kidugta csápjait.* • *Kinyújtja a csápjait valaki felé:* puhatolózva megpróbál kapcsolatot teremteni vele. | *Behúzza a csápjait:* (sikertelen puhatolózás esetén) teljesen visszavonul.

csapa ♦ fn ~k, ~t, ~ja

(Vadászatban:) Állat lábnyomainak sora. *A vadász követte a vaddisznók csapáját.*

csapadék ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

A levegő páratartalmának kicsapódása. *Az idén kevés csapadék hullott.*

csapágy ♦♦ fn

Gép, jármű tengelyén beágyazásra, alátámasztásra való szerkezet. *Meg kell olajozni a kerék csapágait.*

csapás¹ ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Nagy erejű ütés, sújtás. *Egyetlen csapással leterítette támadóját.* • *Egy csapásra:* azonnal, rögtön, egyszerre. *Nem sikerülhet minden erejű csapásra.* 2. Erőteljes, kíméletlen támadás. *Megsemmisítő csapást mért ellenségére.* 3. Súlyos baj, megpróbáltatás. *A sors csapása, hogy nem térhetett többé haza.* • *Elemi csapás:* természeti erők okozta pusztítás.

csapás² ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Ember vagy állat által taposott ösvény. *Végigmegy a csapáson.* 2. (választékos) Szellemi irány. *Új csapást tört a politikában a valódi demokrácia felé.*

csapat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Emberek, állatok összeállt csoportja. *A fiatalok csapatostul kószálnak az utcákon.* • *Csapatokba verődnek:* csapatokat alkotnak. *A madarak csapatokba verődnek, úgy indulnak dél felé.* 2. Szervezett fegyveres alakulat. *Felderítő lovas csapatot indítottak az ellenséges tábor felé.* 3. Sportolók összetartozó együttese. *Bajnok lett a csapatunk.* 4. (Jelzőként:) Annyi, amennyi egy csapatban van. *Egy csapat gólya körözött a levegőben.*

csapda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Állatfogó eszköz. *Az orvvadászok csapdákat állítottak fel az erdőben.* • *Belesétál a csapdába:* hagyja, hogy megtévezzék. | *Valakinek a csapdájába esik:* óvatlanul áldozata lesz valaki cselfogásának.

csapkod ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ismételten megcsap, megüt valakit, valamit. *Ostorral csapkodja a lovakat.* 2. Ütöget valamit. *Mérgében az asztalt csapkodja.* 3. Újra és újra bevág, becsuk valamit. *Csapkodja a szél az ablakot.* 4. *Csapkodja a kezét:* (kétségbeesés vagy csodálkozás jeléül) többször összeüti a két tenyerét. *Csapkodja a kezét meglepetésében.* 5. Egymás után odacsap (valamit) valahova. *Dühében a tényérok csapkodja.* *Csapkodja a szél a hullámokat.* *Csapkod a villám.* 6. Többszöri csapással próbál elkapni valamit. *Csapkodja a legyeket.* 7. (Ismételten) magasra csap. *Csapkodnak a lángok.* *Csapkodtak a hullámok a hajó körül.*

csapláros ♦ fn ~ok, ~t, ~a (népi, régi)

A kocsmá, csárda tulajdonosa; italmérő férfi. *A csapláros a vendég elé tette az egy pint bort.*

csapnivaló ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an (bizalmas)

1. Verést érdemlő, komisz. *Ez a csapnivaló kölyök megint betörte az ablakot.* 2. Nagyon rossz. *Csapnivaló dolgozatot írt, egyest kapott rá. Csapnivaló a hangulatom, nem megyek sehová.*
- csapodár** ♦♦ mn ~ak vagy ~ok, ~at, ~an
(Szerelmi kapcsolatban:) Állhatatlan. *Csapodár természete miatt féltékeny a felesége.*
- csapód|ik** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Csattanós hanggal valamihez ütődik, verődik. *A labda a palánkhoz csapódik.* 2. Hirtelen, nagy erővel valaminek ütődik. *A gally az arcába csapódott.* 3. Nekivágódva behatol valamibe. *A golyó a fűbe csapódott.* 4. Csattanó hanggal bezárul. *Csapódott az ajtó, valaki jött.*
- csapol** ♦♦♦ ige ~ni
1. (Hordót) csapra ver; szeszes italt hordóból csapon át kiereszt. *Sört csapolt a vendégeknek.* 2. A fa kérgét megvágva nedvét kiereszti és felfogja. *Gyantát csapolnak a fenyőfából.* 3. (Olvasztókemencéből) kiereszti a megolvasztott fémeket. *Csapolják a forró acélt.* 4. (Orvosi beavatkozással) a benne felgyülemlett kóros folyadéktól megszabadít valakit, valamit. *Csapolják a gerincét.* 5. Csapok segítségével (általában fából készült) részeket összeilleszt. *Csapolja a gerendát a másikhoz.*
- csápol** ♦♦ ige ~ni (bizalmas)
Felemelt karral ütemesen hadonászik. *Amíg az együttes játszott, fiatal rajongói a színpad előtt csápoltak.*
- csapong** ♦♦♦ ige ~ni vagy ~ani (választékos)
1. Össze-vissza cikázva röpköd. *A patakparton szitakötő csapong.* (átvitt) *Állandóan csapong a képzelete.* 2. Nehezen követhetően, összefüggéstelenül beszél. *Egyik témáról a másikra csapongott.*
- csapos I.** ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
Csappal ellátott. *A pincében most csak két csapos hordó van.*
- csapos II.** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
Az italokat kimérő alkalmazott. *A vendéglőben csapos méri a sört, bort.*
- csapszék** ♦ fn (régí)
Kocsma. *Öreg csapszék állt az út mentén.*
- csapzott** ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
Nedvességtől összeállt, összekuszálódott (haj, szőr). *A sietségtől csapzottan érkezett meg. Esőtől csapzott bundájú kóbor kutya húzódtott a kerítés tövébe.*
- csárda** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
(Országút menti) kocsma, fogadó. *Az út mentén egy csárdában halászlét ettünk.*
- csárdás¹** ♦ fn ~ok, ~t, ~a (régí)
A csárda tulajdonosa. *A csárdás barátságosan köszöntötte a rég nem látott vendéget.*
- csárdás² I.** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. Gyors ritmusú magyar zene, illetve az erre járt tánc. *Csárdást játszik a zenekar. Vigan ropják a csárdást.* 2. (tréfás) Nyakleves. *Lekent neki egy csárdást.*
- csárdás² II.** ♦ mn ~ak, ~at, ~an (népi)
1. Magát kellettő (nő). *Csárdás menyecske a felesége.* 2. Keskeny, felfelé pödrődő szélű, félrecsapva viselt (kalap). *Csárdás kalapját meglengetve integetett a csikós.* 3. (bizalmas, tréfás) • *Csárdás pofon:* nagy erejű pofon. *Kapsz egy csárdás pofont!*
- csarnok** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
1. Tágas, gyakran oszlopos terem. *Új kiállítási csarnokot építettek.* 2. Nagy pályaudvarnak rendszerint üvegtetejű része. *A vonat a csarnok 2. vágányáról indul.* 3. (bizalmas) Vásárcsarnok. *A csarnokban veszi a tojást és a húst.*
- császár** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. Monarchikus államban, birodalomban a koronás uralkodó. *Az első római császár Augustus volt, vele kezdődött a császárok kora. Ferenc József osztrák császárt 1867-ben magyar királlyá koronázták.* 2. (bizalmas) Valamiben a legkiválóbb, illetve valahol vezető szerepet játszó személy. *A kaszkadőrök császárárt hívták meg a film forgatásához.* 3. (bizalmas) Császármetszés. *Császárral született a kislány.*
- császárhús** ♦ fn
Húsréteget is tartalmazó, finom füstölt szalonna. *Főtt császárhúst vacsoráznak hagymával.*
- császármetszés** ♦♦ fn
Szülészeti műtét, amelynek során az anya hasfalának és méhének megnyitásával veszik ki a magzatot. *Sokszor nincs más lehetőség, mint császármetszést alkalmazni.*
- császárváros** ♦ fn (régí)
Bécs, az osztrák császári székhely. *Több magyar főúrnak volt palotája a császárvárosban.*
- császkál** ♦ ige ~ni (bizalmas)
Csavarog, mászkál. *Sokáig császkál, amikor cipőt keres a boltokban.*
- csasztiz** ♦ ige **csasztiz** ~ni (Va, Dv; Mv bizalmas)
Meghív valakit vendéglátó helyre, és fizeti a számláját. *Ma van a születésnapom, csasztizlak egy pizzára. Gyere, csasztizok neked egy kávét!*
- csat** ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
1. Rendszerint fémkeretből és hozzá tartozó kis pecekből álló kapocs. *Az öv két végét csat fűzi egymáshoz. Most nem divat a csattal ellátott cipő, csak a szandálokat rögzítik vele.* 2. Hajcsat. *Csatot tűz a hajába.*
- csata** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Ütközet. *A mohácsi csatában a törökök győztek.* • *Csatába száll valakivel, valamivel vagy valaki, valami ellen:* **a)** csatába, harcolni megy **b)** (átvitt) küzdeni kezd. *Csatába szállt év végén a jobb jegyért.* | (átvitt) *Csatát nyer:* érvényesíti akaratát, felülkerekedik. *Most a baloldaliak nyertek csatát a választásokon.* **2.** (választékos) Lelki tusa. *Heves csata dúlt benne, nem tudta eldönteni, melyik megoldást válassza.*

csatakos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (időjárás), amikor sok a híg sár, különösen az olvadó hó. *Csatakos az idő odakinn, nincs kedvem sétálni.* **2.** Híg sártól piszkos, nedves. *Csatakos cipővel érkezett haza.*

csatangol ♦♦♦ ige ~ni

Csavarog, kószál. *Magányosan csatangol a néptelen utcákon.*

csatár ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (Csapatjátékban) a támadó sor játékos. *Csapatunk idegenben csak két csatárral játszik.* **2.** (rég) Harcos. *A hős csatár utolsó leheletéig küzdött a csatatéren.*

csatározás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Kisebbségi ütközet, összecsapás. *A végvári vitések a háborúk közötti időkben is szüntelen csatározásokat folytattak a törökkel. A fegyverszüneti helyen is mindennaposak a csatározások.* **2.** Eszmei, politikai összecsapás. *Ma folytatódta a parlamenti csatározások.*

csatlakoz|ik ♦♦♦♦♦ ige ~ni (csak -hoz, -hez, -höz ragos vonzattal)

1. Útitársként valaki mellé szegődik. *Csatlakozott hozzá egy kiskutya. Ebédelni mérsz? Csatlakozhatunk hozzád?* • (Általában egyes szám első személyben:) *Csatlakozom az előttem szülőhöz:* egyetérték vele. **2.** (Szervezetnek) tagja lesz, részt vesz tevékenységében. *Csatlakozott egy polgári mozgalomhoz.* **3.** Belekapcsolódik valamibe, érintkezik vele. *A vezeték a főhálózathoz csatlakozik.* **4.** (Jármű) menetrendje szerint kapcsolódik egy másikhoz, van köztük átszállási lehetőség. *A busz csatlakozik a 13 órai vonathoz.*

csatlós ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (rég) Fegyveres kísérő. *Előreküldte a csatlósait, hogy derítsék fel a terepet.* **2.** (rosszalló) Valaki engedelmes kiszolgálója. *Idegen hatalom csatlósa ma is az ország.* (Jelzőként:) *Az egykori Szovjetunió csatlós államok gyűrijével vette körül magát.*

csatol ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kapcsol, erősít valamit valamihez, valahova. *A szerelvényt a mozdonyhoz csatolják. Derekára kardot csatol.* **2.** Mellékel, hozzátűz valamihez valamit. *A kérvényhez okmánybélyeget is kell csatolni.* **3.** (Kisebbségi összeget egy nagyobb) egyesít. *A bankban a tőkéhez csatolják a kamatot.* **4.** (Területet egy másik terület) részévé tesz, közigazgatása alá von. *Újpestet Budapesthez csatolták.*

csatorna ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Tengereket, folyókat összekötő természetes vagy mesterséges vízi út. *Velence csatornái fölött szép kis hidak ívelnek át.* **2.** Víz elvezetésére vagy öntözéshez ásott árok. *Esténként megtölti a csatornákat, hogy pótolja a csapadékhiányt.* **3.** Föld alatti csőrendszer. *A városokban csatornában vezetik el a szennyvizet.* **4.** Esőcsatorna. *A tető peremén vörösréz csatorna fogja fel és vezeti le az esővizet.* **5.** Vájat folyadék elvezetésére. *A gépen kis csatornában gyűlik össze és folyik el a fölösleges olaj.* **6.** Falba épített üreg, akna. *Szellőztető csatornára van szükség.* **7.** Információk, jelek átvitelére szolgáló frekvenciasáv. *Nálunk a tévén csak tizenkét csatorna fogható.* **8.** Valamilyen csatornán vagy csatornákon: valamilyen úton-módon. *Milyen csatornákon jut el a könyv az olvasóhoz?*

csatornatöltelék ♦ fn (rosszalló)

Züllött ember, csavargó. *Azzal a csatornatöltelékkel többé ne lássalak!*

csattan ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamihez ütődve rövid, éles hangot ad. *Nagyot csattant az ajtó, mikor becsapta. Pofon csattant az arcán.* **2.** Élesen dörren. *Lövés csattant az erdő felől.* **3.** Ingerülten, élesen hangzik. *A szobából csak annyit hallani, hogy csattan az asszony hangja.*

csattanó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Meglepi fordulat, illetve szellemes befejezés. *Vigyázz, ha viccet mesélsz, a csattanón ne te neved, hanem a hallgatód!*

csau ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Dús, rozsdabarna bundájú kutya fajta. *A szomszédaink csauk tenyésztésével foglalkoznak.* **2.** A csau fajtájú kutya színéhez hasonló szín. *Ez a táskám nem drapp, hanem csau.*

csáva ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Vegyszeres lé nyersbőr kikészítésére, textil festésére, vetőmagvak csíráztatására. *Kész a csáva, lehet csávázni a búzát!*

csavar! ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hossztengelye körül elfordít valamit. *A legnagyobb fokozatra csavarja a kapcsolót. Balra csavarja a kormányt.* **2.** Facsar. *Erőtéljesen csavarja a vizes ruhát.* • *Csavarja az orrát a tüszentés:* fintorgásra készíti, ingerli. **3.** Elforgással valamibe erősít, becsavaroz valamit. *A srófot a polcba csavarja.* **4.** Valami köré teker valamit. *Orsóra csavarja a fonalat. Pólyát csavar a csuklójára.* **5.** Úgy rúgja (a labdát), hogy menet közben irányt változtasson. *A labdát a kapu elé csavarta.*

csavar² ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Csavarmentes eszköz rögzítésre, részek összekapcsolására. *Erősen meghúzza a varrógép csavarját.* **2.** Csavaro mozdulet. *Remek csavarral juttatta hálába a labdát.* **3.** (bizalmas) Fordulat, kitérő. *Úgyes csavarral hirtelen másra terelte a szót.* **4.** (bizalmas, kissé rosszalló) Ravaszság, többféleképpen értelmezhető dolog. *Minden kijelentésében van valami csavar, nem lehet hinni neki.*

csavargó I. ♦♦♦♦ mn, mn-i in ~k, ~t, –

Összevissza kószáló, kódorgó. *Rendőr kísérte haza a két csavargó kamasz fiút.*

csavargó II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rosszalló)

Kóborló, munkakerülő személy. *Bandába verődött csavargók tartják rettegésben a környéket.*

csavarhúzó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hasított fejű csavarok be- és kicsavarására használatos, véső alakú, nyeles kéziszerszám. *Csavarhúzó nélkül nem lehet levenni az elemtartó fedelet a játékautóról.*

csavarog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kószál, kerülővel megy haza. *Iskola után csavarog egyet. Szabadsága idején szívesen csavarog az országban.*

2. Munkakerülő életmódot folytat. *Évek óta csavarog.*

csavaros ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Csavarral, csavarmenttel ellátott. *Csavaros emelő van csak a kocsjához.* 2. Furfangos, ravasz. *Csavaros észjárását nehéz követni.*

cseber ♦♦ fn *csebrek, csebret* vagy (ritka) ~t, *csebre, csöbör* csöbrök, csöbröt vagy (ritka) ~t, *csöbre*

Vödör alakú, egyfülű kis fa- vagy bádogedény. *A vízzel teli cseberből ivott egy jót.*

csecs ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (népi) **csöcs** ~ök, ~öt, ~e

1. Tőgy elvékonyodó nyúlványa. *Rángatja a kecske csecsét, szeretne tejet fejni belőle.* 2. (régí vagy durva) Női mell, illetve mellbimbó. *Még mindig az anyja csecsét rágja.* 3. (népi) A cserépkorsó fülén levő szopóka. *A csecsen át issza a vizet a korsóból.*

csecsebecse ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Díszes, de jobbjára értéktelen apróság. *Az öreg komód egyik fiókja tele van mindenféle csecsebecsével. Minden csecsebecsét magára aggat, csak hogy feltűnést keltsen.*

csecsemő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Egyévesnél fiatalabb gyermek. *A csecsemő legjobb tápláléka az anyatej.*

csecsszopó ♦♦ fn (régí, választékos)

Csecsemő. *Még csecsszopó volt, amikor a szülei a városba költöztek.*

cseh ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~ül

A főként Csehországban élő, szláv nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A cseh nyelvben aránylag kevés a magánhangzó. Sokan kedvelik a cseh sört. Jól tud csehül.*

csehó ♦ fn ~k, ~t, ~ja (szleng, rosszalló)

Rossz hírű italmérés. *Naponta betér a sarki csehóba.*

csekély ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, – (választékos)

1. Kevés, kis. *Csekély haszna van az üzletből.* • *Nem csekély: jelentékeny, nagy. Nem csekély érdeme van felesége sikereiben.*

2. Nem számottevő, alig észlelhető. *Olyan csekély köztük a különbség, hogy észre sem venni.* 3. Szerény. *Valami csekély ajándékot azért vigyünk neki.* 4. (gúnyos) Nagyon is sok. *Csekély tízmillióba került a kocsi.*

csekk ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Bankutalvány. *Kiállítja a csekket húszezer forintról. Fedezetlen csekkel fizetett.* 2. Postai befizetési lap. *Csekken adtam fel a pénzt.*

csel ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Fortély, fondorlat. *Cselhez folyamodott, hogy sikerüljön a terve.* • *Cselt vet valakinek: rászedi, félrevezeti.*

2. (Labdarúgásban:) Az ellenfelet megtevesztő mozdulat. *A csatár ügyes cselekkel tört át a védelmen.*

csélcsap ♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

Csapodár, megbízhatatlan. *Csélcsap természete van.*

cseléd ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. (régí) Szolga. **a)** Hosszabb időre elszegődött mezőgazdasági bérmunkás. *Uradalmi cseléd volt az apja.* **b)** Egy családot élethossziglan szolgáló személy. *Bence, a hű cseléd megtalálta bujdosásában Toldit.* **c)** Háztartási alkalmazott, rendszerint nő. *Elküldte a cselédet a piacra bevásárolni.* 2. (népi) Valakinek a gyermeke vagy (ritkán) unokája. *Három cselédem vár otthon. Gyertek, kis cselédeim!*

cselekedet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Végrehajtott cselekvés. *Mivel magyarázod azt az ostoba cselekedetet? Jó cselekedetet hajtott végre.*

cseleked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni **cseleksz|ik** *cselekedni*

1. Cselekedetet végrehajt. *Megfontoltan cselekszik. Cselekedj már végre!* 2. Tesz, végez valamit. *Jót cselekedik. Bolondot cselekedett.*

cselekmény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Tudatos emberi cselekedet, valaminek az elkövetése. *Ez büntetendő cselekmény. A cselekmény idején a helyszín közelében látták.* 2. Irodalmi mű eseményeinek sora. *A regény cselekménye fordulat.*

cselekvés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Változást előidéző emberi életmegnyilvánulás. *Ösztönös cselekvés volt, hogy megfogta és megmentette.* • *Ütött a cselekvés órája: itt az ideje cselekedni.*

csel fogás ♦ fn –, ~t, ~a

Csel, fortély alkalmazása. *Sikerült a csel fogása, valóban nem vettem észre semmit.*

cselgáncs ♦♦ fn

Japán eredetű küzdősport. *A cselgáncs inkább az ügyességen, mint a nyers testi erőn alapul.*

cselleng ♦♦ ige ~eni

Céltalanul, unottan járkál. *Föl-alá csellengett egész délután az utcán.*

cselló ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Gordonka. *Csellón játszik a zenekarban. Szereti a cselló mély, meleg hangját.*

cselszövő ♦ mn ~k, ~t, ~n vagy ~en (választékos)

Alattomos, valakinek a vesztére törő. *Cselszövő mesterkedése vizsályt szított.* (Főnévi használatban:) *Leleplezték a fondorlatos cselszövőt.*

csembaló ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hüros hangszer. *A csembaló a zongora egyik őse.*

csemege ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Nyálánkság, ínycsafalat. *Válogatott csemegékkel kínálta vendégeit.* 2. Ritkaság, különlegesség. *A bemutató igazi színházi csemegének számít.*

csemegéz|ik ♦ ige ~ni

1. Csemegét fogyaszt. *Kati tévét néz, és közben csemegézik: csokit majszol.* 2. Élvezettel válogat valamiben. *Kedvtelve csemegézett a tehetséges fiatal költő versei között.*

csemete ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Fiatal fa vagy cserje. *A kivágott fák helyébe csemetétet ültetnek.* 2. (bizalmas) Kisgyermek. *Esténként mesét mond a csemetéinek.* 3. (kissé rosszalló) Valakinek az ivadéka. *Úri csemete, különleges igényei vannak.*

csempe ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Fal- és padlóburkolásra való, mázzal bevont, égetett cseréplap, illetve cserépkályha burkolóeleme. *A csempét megvette már az építkezéshez. Az öreg kályha gyönyörű szemes csempékből áll.* 2. Csempeburkolat. *A konyhában felpúposodott a csempe. Színes csempe a divat.*

csempész¹ ♦♦♦ ige **csempész|ik** ~ni

1. Törvénytelenül átjuttat a határon valamit vagy valakit. *Kábítószert csempészik, abból él ilyen jól. Elvált felesége elől külföldre csempészte a gyereket.* 2. Észrevétlenül valahova helyez valamit. *Mérget csempészett az italába. Az ajándékot a szobába csempészte.*

csempész² ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Csempészéssel hivatásszerűen foglalkozó bűnöző. *A csempész gépkocsijában tizenöt kiló heroint találtak a vámőrök. A törvénytelen bevándorlókat jó pénzért csempészek segítik át a határon.*

csen ♦♦♦ ige ~ni

(Kis értékű) dolgot ellop. *Cukorkát csent a tálról.*

csencsel ♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Cserével szerez valamit. *A telefonját úgy csencselte, egy rossz órát adott érte.* 2. Illegális üzletet folytat. *Folyton csencsel valamivel.*

csend ♦♦♦♦ fn **csönd** –, ~et, ~je

1. Hangtalan, zajtalan állapot. *Néma csend borult a tájra. A vizsgázók feszült csendben várakoztak a folyosón. Csöndet kérek! Csend legyen! | Csendben: nesztelenül, mozdulatlanul. Csöndben meghúzódott a terem sarkában.* • *Csendbe burkolózik: hallgat.* 2. Háborítatlan, nyugodt állapot. *Jótekingony csend övezi a fontos tárgyalásokat.* • *Vihar előtti csend: heves összecsapást megelőző látszólagos nyugalom.*

csendélet ♦♦♦ fn

Olyan festmény, amely (művészien elrendezett) tárgyakat, virágot vagy gyümölcsöt ábrázol. *Csendéleteket fest, és eladja őket.*

csendes ♦♦♦♦ mn **csöndes** ~ek, ~et, ~en

1. Olyan, ahol vagy amikor csend van. *Talált egy csendes zugot. Csöndes éjszaka volt.* 2. Nyugodt, háborítatlan. *Csendes napjai voltak. Csendes álmot szállt rá. Ma csendes időjárásra számíthatunk.* 3. Nem erőteljes, egyenletes. *Már második napja csendes eső esik. Csendes hangját alig hallani.* 4. Lassú, nem sietős. *Csendesen ballagott hazafelé.* 5. Alig hallható. *Csendesen beszélgettek, hogy a kisbaba fel ne ébredjen.* 6. Feltűnést nem keltő. *Csendesen mulatoztak.* 7. Kevés beszédű. *Csendes fiú, mindenki kedveli.*

csendestárs ♦ fn

Az a személy, aki tökéjével benne van valamely vállalkozásban, de a nyilvánosság előtt nem szerepel. *Csendestársként vesz részt a vállalkozásban, a neve nem szerepel a cégtáblán.*

csendít ♦ ige **csöndít** ~eni

1. Fém tárgyát érintéssel megszólaltat. *Gyertyagyújtáskor kis harangot csendít.* 2. (népi) Kis haranggal harangoznak. *Halottnak csendítenek a ravatalozóban.*

csendőr ♦♦♦ fn

A Magyarországon 1945-ig működő fegyveres rendfenntartó testületnek, a csendőrségnek a tagja. *Kakastollas csendőrök jöttek az utcán.* | (rosszalló) *A világ csendőre: világalomra törő elnyomó hatalom.*

csendül ♦♦♦ ige **csöndül** ~ni

1. Egyszeri csengő hangot ad. *Pohár csendült, majd elhangzott a köszöntő.* 2. Felhangzik. *A távolban dal és gyerekkacagás csendült.*

csenevész ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Fejlődésben visszamaradt. *Egyetlen csenevész fácska árválkodik a ház udvarán. Egy csenevész fiúcska árult újságot az utcasarkon.*

cseng ♦♦♦♦ ige **csöng** ~eni

1. Kellemes, magas hangot ad. *Szilveszterkor az éjféli utáni koccintáskor pezsgőspoharak csengenek. Kristálytisztán csengett a hangja.* • *Hangjában cseng valami: érződik, kifejeződik. Hangjában félelem csengett, ahogy belépett a tárgyalóterembe.*

2. Éles, berregő hangon szól. *Cseng a telefon, vedd fel!* 3. • *Cseng a füle: a) csengésszerű zúgást érzél benne b) hallani vél valamit.* | (választékos) *Fülében cseng valami: hallani véli. Intő szavai még most is fülében csengenek.*

csengettyű ♦♦ fn **csöngettyű** ~k, ~t, ~je

Csilinglelő hangot adó kisebb csengő. *Megrázza a karácsonyi csengettyűt.*

csengő I. ♦♦♦♦ mn ~ek vagy ~k, ~t, ~n vagy ~en **csöngő** ~ek vagy ~k, ~t, ~n vagy ~en

Kellemesen csengve szóló. *Csengő kacaját messziről hallottuk.*

csengő II. ♦♦♦♦ fn **csöngő** ~k, ~t, ~je

1. Csengő hangot adó kicsiny, harang alakú eszköz. *Csengőt köt a kiscsiki nyakába.* 2. Berregő, konduló vagy csengető hangot adó (villamos) jelzőkészülék. *Hosszan nyomta a csengő gombját. Az iskolai csengő jelezte a szünet kezdetét.*

csepeg ♦♦♦♦ ige **csöpög** ~ni

1. Cseppekben hull. *Nem esik, csak csöpög az eső.* 2. Cseppeként ereszti át a folyadékot. *Csepeg a tartály, meg kell javítani.*

3. (gúnyos) Túlzottan, nem őszintén kedves. *Csepeg a kedvességtől.*

csépel ♦♦ ige ~ni

1. (Kalászból) kiveri a szemtermést. *Búzát csépelnek cséppel.* 2. (bizalmas) Sűrű ütésekkel ver, páhol valakit. *Megint csépelik egymást.* 3. (népi) Csepül, szid valakit. *Folyton csépli a szomszédasszonyát.* 4. (gúnyos) Fölöslegesen ismételtet valamit. *Mindig ugyanazt csépli.* • *Csépli a szót: fölöslegesen, túl sokat beszél.*

cseperereg ♦ ige **csöpörög** ~ni

Ritkásan hull. *Cseperereg az eső. Elkezdett olvadni a hó, cseperereg az eresz.*

csepp ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je **csöpp** ~ek vagy ~ök, ~et vagy ~öt, ~je

1. Gömbölyű alakban különváló apró folyadékrészecske. *Kövér cseppekben hull az eső. Letörli az izzadság cseppjeit a homlokáról. Utolsó cseppig kiüssza a pohár tartalmát.* 2. (Jelzőként:) Ekkora mennyiség. *Tíz csepp szájöblítő folyadékot csöpögtet a vízbe.* 3. Nagyon kicsi, nagyon kevés. *Egy csepp kell még a sóból a levesbe.* • (Egy) cseppet: keveset, kicsit, kis ideig. *Egy cseppet még kérek a húsból. Maradok még egy cseppet.* | (Egy) cseppet sem: egyáltalán nem. *Egy cseppet sem álmos.* (Jelzőként:) *Egy csepp asszonyka a felesége. Egy csepp sőt is tégy még bele!*

cseppen ♦♦ ige **csöppen** ~ni

1. Csepp alakjában ráhull valamire. *Víz cseppen az arcára.* 2. (bizalmas) Véletlenül, akaratlanul odakerül valahova. *Idegének közé cseppen. Egy vita kellős közepébe cseppent.* 3. (bizalmas) Nagy ritkán hozzájut valamihez. *Olykor cseppen neki valami kis szerep.*

cseppfolyós ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Folyékony halmazállapotú. *Hevítéssel a szilárd anyag cseppfolyóssá válhat.* 2. Olyan, amely még nem alakult ki, nem szilárdult meg véglegesen. *Az új elmélet még cseppfolyós állapotban van.*

cseppkő ♦♦ fn

Mészartalmú, csepegő vízből képződő kőzet. *Az Aggteleki-cseppkőbarlangban jégcsap alakú cseppköveket láttunk.*

csepű ♦ fn ~k, ~t, ~je

Gerebenezéskor, amikor a növényi rostokat fogakkal ellátott szerszámmal fésülik, keletkező len- vagy kenderhulladék, kóc. *Az összegyűjtött csepűvel tömte ki a rongybabákat.*

csepül ♦ ige ~ni (bizalmas)

Ócsárol, pocskondiáz valakit. *Dühödten csepüli volt munkatársait.*

csepűrágó ♦ fn

1. (népi, régi) Vásári komédiás. *Tátott szájjal bámulta a csepűrágók mutatványait.* 2. (gúnyos) Rossz színész. *Színiiskolát végzett, de csak csepűrágó lett belőle.*

cser ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

1. Cserfa. *A cser a tölgyel rokon lombos fa.* 2. Ennek kérge cserzőanyag alapanyagaként. *A bőrt a cser levében áztatták.*

cserbenhagy ♦♦♦ ige ~ni

1. Sorsára hagy valakit. *A gázoló cserbenhagyta áldozatát. Még legjobb barátai is cserbenhagyták.* 2. Valakinek a szolgálatában valami nem működik. *Cserbenhagyta az emlékezete, de még a fizikai ereje is. A balesetkor cserbenhagyott a jó sorsom.*

cserdít ♦ ige **csördít** ~eni

1. Élesen csattanó hangot keltve suhint valamivel. *Nagyot cserdít az ostorral.* 2. Csattanós ütést mér valakire. • *Pofon cserdít valakit:* arcul üti. *Pofon cserdítette a pimaszkodó legényt.* | (bizalmas) *Közéjük cserdít* vagy *a nyakuk közé cserdít:* erélyes eszközökkel rendet teremt köztük.

csere ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Cserélés. *Szünetekben a gyerekek között folyik a csere: matricákat és kártyákat cserélnek.* • *Jó cserét csinált:* meg van elégedve azzal, amit kapott valamiért. 2. *Cserébe:* ellenértékként, viszonzásul. *Nem pénzzel fizet, hanem árut ad cserébe. Cserébe én is segíték neki.* 3. Váltogatás. *Új munkahelyre ment, de nem járt jól a cserével.* 4. Kicserélés. *A mérközésen egy kapus és két mezőnyjátékos cseréje lehetséges.* 5. Cseréjátékos. *Legutóbb csak csereként léphetett pályára.*

csereberél ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. (Kisebb értékű) tárgyakat cserélget. *A gyűjtők csereberélnek egymással.* 2. (rosszalló) Váltakoz. *Sűrűn csereberéli politikai nézeteit.*

cserebogár ♦♦♦ fn

Nyár elején megjelenő, vörösesbarna színű bogár. *Összesöpri a verandára hullott cserebogarakat. A cserebogár lárvája sok kárt tesz a kertben.*

cserél ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ellenértékként kap vagy ad valamiért valamit. *Ceruzáért radírt cserél.* 2. Változtat valamit. *Félévkor iskolát cserélt.*
• *Gazdát cserél:* más lesz a tulajdonosa. *A kutya gazdát cserélt. Jó áron cserélt gazdát a lakás.* | *Szerepet cserélnek:* egymás működési körét kölcsönösen átveszik. 3. Vált, felvált (valakit, valamit). *Munka után ruhát cserél. Az öröket gyakran cserélik. Könyvet cserél a könyvtárban.* | (választékos) *Eszmét, tapasztalatot cserélnek:* kölcsönösen megbeszélik véleményüket. | (Csapatjátékban:) *Az edző a szünetben cserélt.* 4. • *Szívesen cserélne valakivel:* szívesen lenne a helyében. *Azt hiszem, boldogan cserélne veled.*

cseremisiz ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

A Volga nagy kanyarja mentén élő finnugor nyelvű (nép), illetve vele kapcsolatos. *Érdekes előadást hallottunk a cseremisiz népszokásokról.* (Főnévi használatban:) *A finnugor kongresszuson részt vettek cseremiszek is, és oroszul tartottak előadást.*

cserény ♦ fn ~ek, ~t, ~e (népi)

Vesszőből font oldalú tanya. *A szél elől a pásztorok a cserényben húzódtak meg.*

cserép ♦♦♦ fn *cserepek, cserepet, cserepe*

1. Agyagból formált, majd kiégetett tárgy, különösen edény. *Viszem a cserepeket a piacra eladni.* 2. Ennek anyaga. *A tál cserépből van.* 3. Eltört tárgy darabjai. *Bánatosan nézte kedvenc bögréjének cserepeit.* 4. Virágcserep. *Vettem cserepet a virágoknak.* (Jelzőként:) *Kapott egy cserep kaktuszt.* 5. Tetőcserep. *A szélvihar lesodort egy pár cserepet a tetőről.*

cseresznye ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Édes húsú, piros színű, gömbölyded kis gyümölcs. *Ropogós cseresznyét vett a piacon.* 2. Cseresznyefa. *Virágozik a cseresznye.* 3. (bizalmas) Cseresznyepálinka. *Kérsz egy kupica cseresznyét?*

cserfa ♦♦♦ fn

Közép- és Dél-Európában őshonos tölgyfaj. *A ház mellett cserfából egy kisebb erdő van.*

cserfes ♦ mn ~ek, ~et, ~en (népi)

Sokat beszélő. **a)** Csacsogó. *Kedves ez a cserfes kislány.* **b)** (rosszalló) Nagy hangon beszélő. *Ezt a cserfes asszonyt nem lehet elhallgattatni.*

cserge ♦ fn ~k, ~t, ~je (Er, a nyelvterület többi részén népi)

Vastag, bolyhos gyapjútakaró. *Van egy új csergéje, azzal teríti le az ágát.*

cserje ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Többől szétágazó, fás szárú növény. *Ki kell irtani a cserjéket, ha ide akarjuk építeni a házat.* 2. (rég) Cserjével benőtt hely. *A vaddisznó eltűnt a cserjében.*

cserkész ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Világszerte elterjedt, nagy múltú ifjúsági szervezet tagja. *A cserkészek egyik fő foglalatossága a természetjárás.*

cserkészlik ♦♦ ige ~ni

1. Valamit keresve vagy követve ide-oda járkál. *A vadász és kutyája órákig cserkészett a vad után.* 2. (bizalmas, rosszalló) (Ismerkedési szándékkal) jár-ke, lödörög. *Minden este a diszkóban cserkészik.*

csermely ♦ fn ~ek, ~t, ~e (választékos)

Kis patakocska. *A fák közt csermely csörgedezik.*

csésze ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Kisebb füles ivóedény. *Porcelánból van a csésze.* (Jelzőként:) *Iszik egy csésze teát.* 2. Félgömb alakú kisebb laboratóriumi edény. *Csészében porítja az anyagot.* 3. Üres, tokszerű gépkalkatrész. *A csapágy csészéje tönkrement.* 4. Vécékagyló. *Tisztára súrolja a csészét a vécében.* 5. Külső zöld tok a virág pártája alatt. *Vízzel teli tálba helyezte a csészéjüként levágtatott virágfejeket.*

csészealj ♦♦ fn

1. Csésze alá való kis tányér. *A kávéból kivett kiskanalat a csészealjra tedd, ne a terítőre!* 2. • *Repülő csészealj:* az égen látott vagy látni vélt, korong alakú, ismeretlen repülő tárgy. *Sokan úgy képzelik, hogy a repülő csészealjakon idegen égitestekről származó élőlények utaznak.*

csetepaté ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

1. Kisebb fegyveres összetűzés. *A portyázó lovasok csetepatéba keveredtek az ellenséggel.* 2. Perlekedés, lármás veszekedés. *A két szomszéd között állandó a csetepaté.*

csetlik-botlik ♦ ige *csetleni-botlani*

1. Botladozik, ügyetlenül lépked. *Ott csetlik-botlik a táncosok között, nem tanult meg táncolni.* 2. (bizalmas) Sorra követ el kisebb-nagyobb hibákat. *Amatőr lévén csak csetlik-botlik a kamerák előtt.*

csettint ♦♦♦ ige ~eni

1. Csettenő hangot hallat. *Elégedetten csettintett a nyelvével.* *Csettintett a két ujjával, úgy próbálta magára terelni a pincér figyelmét.* 2. Pattint. *Éleset csettintett ostorával.*

cseveg ♦♦♦♦ ige ~ni

Könnyedén, felületesen beszélget. *Jobb téma híján egész este az időjárásról és a divatról csevegtek.*

csevej ♦ fn ~ek, ~t, ~e

Felszínes, könnyed beszélgetés. *A két barátom gyakran összejön egy kis csevejre.*

csevice ♦ fn ~k, ~t, ~je (népi)

1. Természetes szénsavas ásványvíz. *Szívesen iszik csevicét. Parádi csevicét a gyógyszertárakban lehet kapni.* 2. Ásványvízes forrás. *A Felvidéken sok csevice-re bukkantak.*

cséza ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Nagy kerekű, könnyű, fedetlen hintó. *Az intéző csézával járt a határt.*

csibe ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Még pelyhes, néhány napja kikelt csirke. *Kibújtak a csibék a tojásból.* 2. (népi) Csirke, csirkehús. *Gyenge csibéből főzött levest a betegnek.* 3. (népi) (Kedveskedő megszólításként:) *Merre járatok csibéim?*

csibész ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Csintalan, komisz fiú. *Már megint kieszelt valamit az a kis csibész.* (Jelzőként:) *Nem fér a bőrébe az a csibész kölyök.*

2. (rosszalló) Hitvány csirkefogó. *Piszkos csibész vagy. Meg kellene már leckéztetni azokat a csibészeket!*

csibor ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Fekete vízbogár. *Egy jókora csibor úszott elő a sás közül.*

csibuk ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Kupak nélküli, hosszú szárú pipa. *Ebéd után előveszi a csibukot.*

csicsereg ♦♦ ige ~ni

1. (Madár) élénk, magas hangon szól. *Az eresz alatt fecskék csicseregnek.* 2. Csacsog, fecseg. *Az iskolából kitóduló lányok vidáman csicseregnek.*

csicseriborsó ♦ fn

Takarmánynak, ritkábban étkezési célokra termesztett, fehér vagy lilás virágú, sárga vagy barna magvú hüvelyes növény. *A csicseriborsót régen az Alföldön pörkölve, pótkávének fogyasztották.*

csicskás ♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég, bizalmas)

1. Tisztiszolga. *A csicskásával tisztíttatja a szimáját.* 2. (Egyes régi kollégiumokban) az idősebb diákoknak alárendelt kisdia. *Hozatott egy cipőt a csicskásával.*

csicsóka ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Észak-Amerikából származó, évelő, gumós takarmány- és ipari növény. *Nálunk is termelik a csicsókát.* 2. A csicsóka nevű növény ehető gumója. *A csicsókát eszik nyersen, főve vagy sütve is.*

csiga ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Puhatestű kis állat. *A legtöbb fajta csiga meszes héjat hord a hátán. A hátatlan csiga sok kárt okoz a kertben.* 2. Az állat csavart védőburka. *Sok szép csigát gyűjtött a kiránduláson.* 3. Az ember és a gerinces állatok hallószervének fontos része a belső fülben. *A fülünkben a csiga egy hártás falú tömlő.* 4. Forgótárcsán átvetett kötél mint szállítóeszköz. *Csigával húzzák fel a terhet az emeletre.* 5. Göndör hajfűrt. *Egy csiga a homlokába hullt.*

csigalépcső ♦♦ fn

Körben csavarvonalban, spirálisan emelkedő lépcső. *Szűk csigalépcső vezet a toronyba.*

csigavér ♦ msz (bizalmas)

(Nyugalomra intésül:) *Csigavér, ne izgulj!*: türelem.

csigáz ♦ ige ~ni

1. *Csigáz valakit:* kíváncsiságát, érdeklődését fokozza. *Mondd már, ne csigázz!* 2. Gyötör, kínoz valakit. *Addig csigázza magát, míg beleroppan.*

csiger ♦ fn ~ek, ~t, ~e (népi)

Rossz minőségű, savanyú bor. *Ne haragudj, legfeljebb csigerral tudlak megkínálni.*

csigolya ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Gerincoszlop egyik gyűrűszerű csontja. *Megsérült a csigolyája. Olyan sovány, hogy kilátszik a csigolyája.*

csihol ♦♦ ige ~ni

1. (rég) Kovát és acélt összeütögetve szikrát pattint ki. *Tüzet csiholt, hogy megmelegedjenek.* 2. (Érzelmeket, gondolatokat) mesterségesen éleszt, felfokoz. *Érzelmeket csiholt még a legérzékletlenebb bűnözőkből is a prédikációjával.*

csík! ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Apró, fekete mocsári hal. *A láp lakóinak fő étele a csík volt. Finom étel a csík káposztával.*

csík² ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Környezetétől elütő színű vonal. *Kék csíkok díszítik a trikóját. Csíkokban őszül a haja. A sugárhajtású repülőgép hosszú, fehér csíkot húz maga után.* • (szleng) *Elhúzza a csíkot:* elfut, elmenekül. 2. Keskeny, hosszú anyagdarab. *Színes papírból vágott csíkokat ragaszt a jelmezre.* 3. (népi) Metélt tészta. *Mákos csík lesz ebédre.*

csikar ♦♦♦ ige ~ni

Görcsös, csavaró fájdalommal kínoz valamit, valakit. *Csikarja a hasát a kelkáposzta.*

csikas ♦ mn ~ok, ~t, – (népi)

Sovány, beesett hasú (farkas, kutya). *„a pusztán üvöltve Futtatnak a neki veszett, vadult szelek: Csikas farkas fülel, csavarog mögöttem”* (Tompai M.: Pusztán). (Főnévi használatban:) *„lilék hápogása vegyült a békamilliárdok kerepelő kardalába, melybe beleszólt néha a berki csikas éh-vonítása”* (Jókai M.: A köszívű ember fiai).

csikk ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Az elszívott cigaretta vége, csonkja. *Eldobja a csikket.*

csiklandós ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Érzékeny a csiklandozásra. *Csiklandós a talpa.* 2. Kényes. *Szereplője lett egy csiklandós ügynek.* 3. Pajzán. *Elmesélt egy csiklandós történetet.*

csiklando ♦♦♦ ige ~ni

1. Bőrét érintéssel bizsergetve nevetésre, fintorra késztet valakit. *A tenyerét csiklandozza.* 2. Kellemesen ingerel valamit. *Csiklandozza az orrát a pecsenye illata.* 3. Izgat, s ezzel cselekvésre késztet valakit. *Csiklandozza a kíváncsiság.*

csikó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja vagy (népi, régi) csikaja

1. Fiatal ló. *A szilaj csikó vígan ugrándozott az anyja körül. A számárnak, öszvérnek, zebrának, tevének is csikaja van.* 2. • (rég, tréfás:) *Sárga csikó:* aranypénz.

csikorog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. A súrlódástól bántóan éles hangot ad. *Csikorog a fék, ha hirtelen áll meg az autó. Csikorog a hó a talpa alatt. Csikorog a foga dühében.* 2. (választékos) Fűlsértően hangzik. *A vers végén csikorog a rim.*

csikós ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Nagyobb csoport együtt legeltetett ló pásztora. *A csikósok pattogatják ostorukat.*

csilingel ♦♦♦ ige ~ni

1. Hosszabb ideig kellemesen csengő hangot hallat. *Csilingel a csengő. Csilingelnek a poharak a tálcán.* 2. (választékos) Tisztán, csengve szól. *Csilingel a kacagása.*

csillag ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Fényes pontnak látszó égitest. „*Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok!*” (népdal). 2. Csillag alakú jel. *Tegyé ide egy csillagot, hogy a tanár jól lássa a javítást.* 3. (bizalmas) Katonai rangjelzés. *Megkapta az első csillagot.* 4. (Állat homlokán) kerek fehér folt. *A ló homlokán csillag van.* 5. Szikra. • *Csillagokat lát:* káprázik a szeme. *Úgy beütötte a fejét, hogy csillagokat látott.* 6. Felkapott híresség. *Belőle lett a film csillaga.* 7. (Kedveskedő megszólításként:) *Csillagom!*: kedvesem.

csillagász ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Az égitestek, égi jelenségek tudósa. *A csillagász nemcsak a csillagokat kémleli távcsövével, hanem a bolygókat, a kisbolygókat és az üstökösöket is.*

csillagkép ♦♦ fn

Az égbolton látható csillagoknak könnyen felismerhető alakzatba foglalt csoportja, illetve az égbolt egyes csillagok által közrefogott területe. *Látod ott a Nagy Göncöl csillagképet? A csillagképek latin elnevezéseit magyarra fordítva használjuk, de sok csillagképnek van a néphit szerint alkotott saját magyar neve is.*

csillagrendszer ♦♦ fn

Dinamikailag összetartozó csillagok összessége. *A különböző csillagrendszerekben jelentősen eltérő lehet a csillagok száma. A legnagyobb, több milliárd csillagból álló csillagrendszerek a galaxisok, melyek maguk is nagyobb halmazok részei.*

csillagzat ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Csillagok csoportja az éjszakai égen. • *Jó, szerencsés, illetve rossz, szerencsétlen csillagzat alatt született:* szerencsés, illetve szerencsétlen a sorsa.

csillámljik ♦ ige ~ani

A ráeső fényben fel-felcsillan. *A tó hullámai csillámlanak a napsütésben.*

csillan ♦♦♦ ige ~ni

Egy pillanatra felvillan. *Vízcsepp csillan a falevélen. Könny csillant a lány szemében.*

csillapít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Enyhít, csökkent valamit. „*Szomjukat a korszó csillapítja vízzel*” (Arany J.: Családi kör). 2. Csitít, nyugtat valakit. *Csillapítja a síró gyermeket.*

csillár ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Diszes függőlámpa. *Tizenkét csillár több száz égője árasztotta a fényt a bálteremben. Hagyjátok abba a párnacsatát, leveritek a csillárt!*

csille ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Keskeny vágányon vagy kötélpályán mozgatott bányászati szállítóeszköz. *Telerakja a csillét szénnel.*

csillog ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fénylik, ragyog. *Csillog a frissen hullott hó. A menyasszony ujján csillog a gyűrű. Csillognak a város fényei.* 2. (Szem, tekintet) örömet tükrözve fénylik. *Csillog a tekintete a boldogságtól.* 3. Mások elkápráztatására törekedve a többiek közül kiemelkedik. *Szeret társaságban csillogni.*

csimbók ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Összetapadt szőrcsomó. *Csimbókokban lóg a haja.* 2. Fonalból kötött kis csomó. *Bohókás kis csimbók van sapkájának végén.*

csimpánz ♦♦♦ fn ~ok, ~t vagy ~ot, ~a

Kisebb termetű afrikai emberszabású majom. *A csimpánz igen értelmes állat, némelyik száznál is több jelet tud megkülönböztetni.*

csimpaszkodjik ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Kapaszkodik. *A gyerek az apja kezébe csimpaszkodik.* 2. Rákapaszkodik valakire, valamire, és lóg rajta. *A nyújtón csimpaszkodik. Ne csimpaszkodj rám!*

csinál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamely cselekvést végez. *Mást sem csinál, csak panaszkodik.* • *Mit csináljak?:* mit tegyek, mihez kezdjek? 2. Készít valamit. *Épp a leckéjét csinálja. Te csináltad ezt a polcot?* 3. Tevékenységével előidéz valamit. *Felfedezésével forradalmat csinált. Dívatot csinált új hajviseletével.* • (bizalmas) *Jó napot csinál magának:* kedve szerint alakítja. 4. (bizalmas) Valamivé vagy valamilyenné tesz valakit. *Gazdag embert csinál a fiából.* 5. (ritka) Tesz, viselkedik valahogyan. *Úgy csinál, mintha nem értené.* 6. (szépitő) Székel vagy vazel valahova. *Ki csinált ide? Azonnal mossa föl!*

csináldmagad ♦♦ msz és fn (bizalmas)

Aktív, rendszerint kétkézi tevékenységre buzdító mozgalom, illetve ennek szellemében végzett gyakorlati kézművesmunka, barkácsolás. *A gyerekszoba berendezése csináldmagad alapon készült. Egy „csináldmagad” típusú kézikönyvben fedeztük fel a sárkány elkészítésének leírását.*

csincsilla ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Dél-Amerikában honos, a nyúlhoz hasonló rágcsáló állat. *Csincillát csak az állatkertben láttam.* 2. Ennek az állatnak értékes prémje, illetve az ebből készült ruhadarab. *Születésnapjára kapott egy szép csincillát a férjétől.*

csínja-bínja ♦ birtokos személyjeles fn *csínját-bínját*

Mesterfogás, fortély. *Kisujjában van a fényképezés minden csínja-bínja.*

csínján ♦♦ hsz

1. Kiméletesen, vigyázva. *Csínján bánik vele.* 2. Mértékletesen. *Csínján bánik az étellel.* • *Csínján bánik a szóval:* szűkszavú.

csinos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Tetszetős külsejű, jó alakú. *Csinos nők voltak a társaságban.* 2. Jó ízlésre valló, mutatós. *Szeret csinosan járni. Csinosan rendezte be a lakását.* 3. (bizalmas) Tetemes. *Csinos summa ütötte a markát.* 4. (gúnyos) Csúfos, kínos. *Csinos kis botrányba keveredett.*

csintalan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Pajkos, nevetlen. *Csintalan kölyök a fia.* 2. Nehezen formázható. *Csintalan hajfűrtök keretették arcát.* 3. Pajzán, kacér. *Ismerős csintalan nevetése. Csintalanul rákacsintott a fiúra.*

csíny ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Pajkos cselekedet, haszontalanság. *Folyton valami csínyen töri a fejét.* 2. Tréfás beugratás. *A többiek mind be voltak avatva a csínybe.*

csip ♦ fn ~ek, ~et, ~je

Egy teljes integrált áramkört, áramkörrendszert tároló parányi félvezető szilíciumlapka. *Versenyautókban is használnak csipeket, például az üzemanyag adagolásának szabályozására.*

csíp ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Két ujjá közé szorítja valakinek a bőrét. *Jaj, ne csípj!* 2. Kétágú eszköz szárai vagy állat csőre, ollója stb. közé szorít valamit. *Csíp fogó közé a vezetékét! Csíp a kakas!* 3. Fullánkjával szúr. *Vigyázz, csíp a darázs!* 4. (Vékony tárgy ütése) csípő fájdalmat okoz. *A nádpálca nagyon csípett.* 5. Maró, szúró érzetet kelt. *Csípi a szemét a füst. Ma reggel csíp a hideg.* 6. (Szavakkal) kellemetlen érzést okoz valakinek. *Szavaival csíp egyet rajta.* 7. Ujjja hegyével keveset vesz valamiből. *Csíp egy szemet a szőlőből.* 8. (bizalmas) Valamely testrészén hirtelen megragad valakit. • *Nyakon vagy fülön csíp valakit: a) elfogja b) rajtakapja valamin.* 9. (szleng) Kedvel, szeret valakit. *Nem csípek a barátodat.*

csipa ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A szem sárgás váladéka. *Kitörli a csipát a szeme sarkából.* 2. (népi, bizalmas) Szem. • *Kinyitja a csipáját:* felébred.

csipeget ♦♦ ige ~ni

Szemenként szedegetve vagy apró darabokban eszeget valamit. *A galambok csipegetik a kiszórt morzsát. Étvágytalanul csipegeti az ételt.*

csiperke ♦ fn ~k, ~t, ~je

Barna kalapú, vastag húsú, ehető gomba. *A csiperkét újabban nemcsak erdőszéleken, réteken szedik, hanem termesztik is.*

csipesz ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. V alakú kis kétágú fogó. *Csipesszel rendezgeti bélyegeit.* 2. Rugós csíptető. *Csipesszel rögzíti a kötélre kitergetett ruhát.*

csipet ♦♦ fn –, ~et, –

A hüvelyk- és mutatóujj hegyével felcsíphető mennyiség. *Mennyit tegyek bele? Egy csipetet.* (Jelzőként.) *Egy csipet sót is tegyél a palacsintatésztába.*

csipetke ♦ fn ~k, ~t, ~je

Gyúrt tésztaból apróra csipkedett levestészta. *Csipetkét főz a bablevesbe.*

csipkártya ♦♦♦ fn

Csipet tartalmazó, mikroáramkörös kártya. *A mobiltelefonom is csipkártyával működik.*

csipke¹ ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Finom szálból kézimunkával készített, mintás, áttört szövédék. *Az igazi csipkét nem szövik, hanem verik vagy horgolják. Brüsszeli csipke díszíti a gallért.* 2. Finom, áttört kőfaragvány. *A gótikus torony csipkéi nagyon aprólékos munkával készültek.*

csipke² ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Csipkebokr, vadrózsa. *Csipke akaszkodott a ruhájába.* 2. Csipkebogyó. *Csipkét gyűjt teának.*

csipked ♦♦♦ ige ~ni

1. Többször megcsíp valakit. *Csipkedi a padtársát. Egész éjjel csipkedtek a szúnyogok.* 2. Csipegetve eszeget. *Csak csipkedi az ételt.* 3. (bizalmas) Csípős megjegyzésekkel ingerel, bosszant valakit. *Folyton csipkedi munkatársait.* 4. (bizalmas) *Csipkedi magát: igyekszik. Csipkedd magad, nincs időnk!*

csipkelőd|ik ♦ ige ~ni (bizalmas)

Ingerkedve gúnyolódik, csípős megjegyzéseket tesz. *Nem kedvelem, mert örökké csipkelődik.*

csipkéz ♦♦ ige ~ni

1. (rég) Csipkével díszít valamit. *Gallért csipkéz.* 2. Zegzugosan tagol valamit. *A norvég tengerpartot fjordok csipkézik.*

csipog ♦♦♦ ige ~ni

1. Szaggatott, vékony hangot ad. *A fiókák csipognak a fészekben.* 2. (Szerkezet) vékony, szaggatott hangot ad. *Csipogni kezd a karórója.* 3. (bizalmas) (Gyermek) vékony hangon csacsog. *Az óvodások ott csipogtak a dadus körül.*

csípő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

A medencecsont körüli testtájék. *Keskeny csípője van. Terebélyes a csípője, nehezen talál ruhát magának.* • *Csípőre teszi a kezét: két kezét erre a testtájékra helyezve kihívó vagy szigorú testtartást vesz föl.*

csípős ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan (állat, növény), amely csipni szokott. *A tehén a farkával hessegeti el a csípős legyeket, bögyölyöket. Ne menj a csípős csalán közé!* 2. A nyelvet, ínyt, orrot kissé maró hatásával ingerlő. *Egy-két erős paprikát is tettem a lecsóba, a fiúk csípősen szeretik. Csípős már a must, egy kissé megerjedt. Mi ez a csípős szag?* 3. Élesen hideg. *Kipirosította arcunkat a csípős hideg. Nem is fájnánk, ha ez a csípős szél nem fújna.* 4. Kellemetlenül találó, bántó. *Ez nagyon csípős tréfa volt! Sokakat megsértett már csípős megjegyzéseivel.*

csippent ♦ ige ~eni

1. Vesz valamiből egy keveset vagy egy szemet. *Csippent a szőlőből.* 2. Két ujjá közé fogva felemel valamit. *Az ujjá közé csippent egy kis sót. Kezébe csippenti a szoknyája szélét.*

csiptet ♦ ige ~ni

1. Csipesszel megfog valamit. *A bélyeget óvatosan csiptetve szedi ki az albumból.* 2. Szűk helyre beszorít valamit. *A mappába csipteti a papírlapot.* 3. Csiptetővel felerősít valamit valahova. *A kötélre csipteti a kimosott ruhát.*

csíra ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Szaporodásra képes sejt. *Van csíra a tojásban.* 2. A kikelt növény fiatal hajtása. *A búza csírája már látszik.* 3. Kórokozó baktérium. *A tejet csíra ellen pasztőrözik.*

csíráz|ik ♦♦ ige ~ni

Csírát kezd hajtani. *Csírázik a krumpli a pincében. Már csírázik a búza.*

csiricsaré ♦ mn ~k, ~t, ~n (bizalmas, rosszálló)

Rikító színű, izléstelenül tarka. *Csiricsaré ruhákat hord.*

csiripel ♦♦ ige ~ni

(Madár) gyors, éles hangon szól. *A fa koronáján ezernyi veréb csiripel.*

csiriz ♦♦ fn ~, ~t, ~e

Lisztből vagy keményítőtől vízzel kevert ragasztó. *Csirizzel ragasztja a zacskót.*

csirke ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Tyúk kicsinye, fiatalja. *Vett egy pár szép csirkét a piacon.* 2. Csirkehús. *Csirkét nem eszem, mert kiütést kapok tőle.* 3. (bizalmas) Fiatal lány. *Heljes kis csirke.* • (gúnyos) *Nem mai csirke:* már nem fiatal lány.

csirkefogó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rosszálló) Aljas, semmirekellő ember. *Elvetemült csirkefogó, szemem elé ne kerüljön többé!* 2. (bizalmas) Csintalan kölyök. *Gyere ide, te kis csirkefogó!*

csiszár ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja (rég)

1. Kardélező mester. *„S ki pedig véres fegyvert tisztított csiszárral!”* (Balassi B.: Borivóknak való) 2. (népi) Lókereskedő. *A csiszártól vettem egy szép derest.*

csiszol ♦♦♦ ige ~ni

1. Egyre simábbá dörzsöl valamit. *A kavicsok gömbölyűre csiszolják egymást a Dunában. Dörzspapírral simára csiszolja a lécdarabot.* 2. (választékos) (Szellemi képességet) finomít. *Csiszolja a stílusát. Sokat csiszolt a modorán.*

csiszolópapír ♦ fn

Csiszolásra való, üveg- vagy kóporral bevont felületű papír. *A fa egyenetlenségeit csiszolópapírral dörzsölte simára.*

csitít ♦♦♦ ige ~ni

1. Csendre, nyugalomra int valakit. *Hiába próbálta csitítani a veszekedőket.* 2. Csillapít, nyugtat valakit. *Csillapítja a síró kisgyereket.*

csitri ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas)

Serdülő lány. *Hogy megszépült ez a kis csitri.* (Jelzőként:) *Csitri lányok vihancoltak az autóbusz peronján.*

csitt ♦♦ msz

(Csendre intésül:) *Csitt! csend! Csitt, valaki jön!*

csitul ♦♦ ige ~ni

1. Csendesedik, halkul. *Estére csitul a város zaja. Távolodva csitul a motorzúgás.* 2. Enyhül, csillapodik. *Lassanként csitul a fájdalom.*

csivitel ♦ ige ~ni

1. Csicsereg, csipog. *A lombok között vidáman csivitelnek a madarak.* 2. (bizalmas) Csacsog. *A szép tavaszi napsütésben gondtalanul csivitelnek a gyerekek.*

csíz ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A pintyfélék családjába tartozó, sárgászöld kis madár. *A csíz Magyarországon ritkán költ, de gyakori átvonuló és téli vendég.*

csízó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Jóslásokat, álmofejtéseket is közlő naptár.

csizma ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hosszú szárú, általában bőr lábbeli. *Sarkantyús csizmát húzott.* • *Hétmérföldes csizma*: hosszú szárú mesebeli lábbeli, melynek viselője gyorsan nagy távolságot tud megtenni. *A királyfi felhúzza a hétmérföldes csizmát.*

csizmadia ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Csizmakészítő mester. *Ebben az utcában voltak a csizmadiák műhelyei.*

csobban ♦♦♦ ige ~ni

Tompa, loccsanó hangot ad. *Nagyot csobbant a víz a beléje dobott kőtől.*

csobog ♦♦♦ ige ~ni

Sűrűn csobbanó hangokat ad. *A forrás vize csobog a köveken.*

csobolyó ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Hordószerű, de lapos, hordozható ivóedény. „*Bort ez csobolyóban, az kecsketömlőben, Kenyeret hoz amaz bükkfa tekenőben...*” (Arany J.: Toldi).

csócsál ♦ ige ~ni

1. (népi) Péppé rág valamit. *Kenyeret csócsál a csecsemőnek.* 2. (népi) Majszol valamit. *A kisgyerek kiflit csócsál.* 3. (bizalmas) Rágódik valamin. *Ne csócsáljátok már ezt a dolgot.*

csoda ♦♦♦♦ fn (népi) **csuda** ~k, ~t, ~ja

1. Megmagyarázhatatlannak tűnő, rejtélyes jelenség, melyet a vallásos hit vagy képzelet szerint valamely természetfeletti lény idézett elő. *Csoda történt, a beteg meggyógyult.* 2. Ámulatba ejtő, rendkívüli dolog. *A természet csodái a technika korában is ámulatot keltenek.* • *A világ hét csodája*: az ókor hét nevezetes építménye. | *Csoda* vagy *csodák csodája*, *hogy ...*: nem gondoltuk volna. *Csoda, hogy időben ideértünk.* | *Nem csoda, hogy...*: magától értetődik. *Nem csoda, hogy megharagudtak a barátai.* 3. (rég) Csodálkozás. • *Csodájára járnak valaminek*: megcsodálására, megnézésére sokan odamennek valahova. *A falu templomának még ma is csodájára járnak.* 4. (Bosszankodás, csodálkozás, türelmetlenség, mérges felszólítás nyomósítására:) *Hogy a csoda vigye el! Mi a csoda lehet ez? Hol a csodában lehet ilyen sokáig? Menj a csodába!* 5. (Jelzőként:) Csodálatos, (meglepően) nagyszerű. *Csoda idő van.* 6. (Határozóként:) Nagyon, rendkívül. *Csoda jó dolga van.*

csodabogár ♦♦ fn

1. Különc. *Szokatlan külseje és viselkedése miatt környezete csodabogárnak tekinti.* 2. (ritka) Különös dolog. *Milyen csodabogár ez itt?*

csodadoktor ♦♦ fn

1. (bizalmas) Híres, sikeres, népszerű orvos. *Ismerek egy csodadoktort, menj el hozzá.* 2. (rosszalló) Szélhámos, kuruzsló, akinek természetfölötti gyógyítóerőt tulajdonítanak. *Ludas Matyi csodadoktornak öltözve veri meg másodszer Döbrögöt.*

csodagyerek ♦♦ fn

Életkorához képest rendkívüli tehetséget tanúsító és művészi teljesítményt nyújtó gyerek. *Mozart híres csodagyerek volt.*

csodál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Rendkívülinek, nagyszerűnek, csodálatosnak tart valamit. *Csodálom az erdélyi erődtemplomokat. Nem győzte csodálni a kisfiú éles esztét.* 2. Rajongva tisztel valakit. *Annyira csodáltam a biológiateanárnőnket, hogy én is biológus akartam lenni.* 3. Gyönyörködik valakiben, valamiben. *A kilátóból hosszú percekig némán csodáltuk a táj szépségét. A nagynénik körbeállják a kiságyat, és csak csodálják a kisbabát.* 4. (bizalmas, rosszalló) Meglepőnek, különösnek, helytelennek tart valamit. *Csodálom, hogy bekéredztedél az autójukba, miután úgy megsértetted őket. A szomszéd gyakran kiengedi a szennyvizet az utcai árokba, nem csodálnánk, ha valaki feljelenené.*

csodálat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Rajongó tisztelet, bámulat. *Csodálatot érez tanára iránt.*

csodálkozik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Rendkívülinek, meglepőnek tart valamit. *Nem győzött csodálkozni, hogy milyen szép a város. Csodálkozik, hogy milyen hamar elkészült.* 2. *Csodálkozik valamin*: furcsállja, helyteleníti. *Csodálkozom a könnyelműségeden.*

csók ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Valakinek, valaminek zárt, majd felpattanó ajakkal való megérintése, ajaknak valakire, valamire való odatapasztása. *Anyai csókkal búcsúzott tőle. A film végén a szerelmesek csókban forrtak össze.* 2. Apró, kerek, édes sütemény. *Mogyorós csókot süt.*

csóka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Fekete tollazatú varjúféle madár. *Nagyszüleim falujában gyakran hallani a templomtoronyban fészkelő csókák kiáltozását.*

csókol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Csókkal illet valakit, valamit. *Arcon csókolja. Kezet csókol neki.* (Köszönésként:) *(Kezét) csókolom!* • (választékos) *Homlokon csókolta a múzsá*: ihletet kapott az alkotáshoz. 2. (választékos) Gyengéden érint valakit, valamit. *A tenger hullámai csókolják a testét.*

csokoládé ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Édesség kakaóporból, cukorból és ízesítőkből. *Kedvence a mogyorós csokoládé. Csokoládéval vonja be a tortát.*
2. Csokoládéporból tejjel készített ital. *Habos csokoládéval kínálja a gyerekeket.*

csokor ♦♦♦♦ fn *csokrok, csokrot, csokra*

1. Levágott száras növények egybefogott csomója. *Orgonából csokrot köt. (Jelzőként:) Egy csokor rózsával köszöntötte fel. Vett egy csokor petrezselymet a piacon.*
2. (választékos) Kisebb gyűjtemény versekből, rövidebb írásokból. *Megjelent egy csokor Kosztolányi nyelvűvelő cikkeiből.*
3. Hurokra kötött csomó. *Színes szalagból kötött csokorral díszíti az ajándékcsoportot.*

csomag ♦♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja*

- Szállításra, elvitelre alkalmas (beburkolt, átkötött) holmi. *Postára adja a csomagot. Izgatottan bontogatta a csomagot. Nagy csomaggal utazik. (Jelzőként:) Vett egy csomag rágógumit.*

csomagol ♦♦♦♦ ige *~ni*

1. Csomaggá formál valamit. *Díszpapírba csomagolja az ajándékot. Dobozba csomagolja a cipőt.*
2. Holmiját bőröndbe, táskába rakja. *Utazás előtt napokig csomagol.*
3. (bizalmas) Szépitő formában fogalmaz meg valamit. *Ügyes bókokba csomagolta a visszautasítást.*

csomagterv ♦ fn

- (Nemzetközi) politikai, gazdasági tárgyaláson több kérdést egymással összekapcsoló és együttes megoldásukat célzó javaslat, terv. *A csomagtervnek nem minden kérdésére tudott kitérni a tárgyalóbizottság.*

csombor ♦ fn *~ok, ~t, ~a vagy ~ja*

- Borsikafű. *A csombor a gyomrot kímélő fűszer.*

csomó ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Fonalon, kötélben szorosan húzott hurok. *Varrás előtt csomót köt a cérnára.* • *Gordiuszi csomó:* megoldhatatlannak látszó ügy. | *Szétvágja vagy elvágja a gordiuszi csomót:* megoldja a problémát.
2. Laza anyagban, általában élő szervezetben keletkezett kemény rész. *Csomó van az anyagban. A kenyérben csomó maradt. Egy csomó keletkezett a nyakán.*
3. (Fán, növény szárán) görcs. *A fában sok csomó van.*
4. Összerakott, esetleg összekötött tárgyak halmaza. *Egy csomóba rakja a könyveket. (Jelzőként:) Egy csomó retket vesz.*
5. (bizalmas) (Jelzőként:) Elég sok, nagyon sok. *Egy csomó ember vár még odakinn. Egy csomó adóssága van.*
6. (rég) (Hajózásban:) A sebesség mértékegysége: óránként egy tengeri mérföld (1,852 km). *Hány csomóval megyünk, kapitány úr?*

csomóz ♦♦ ige *~ni*

1. Csomót vagy csomókat hurkol. *Csomóztott szőnyeget vettünk.*
2. Csomóval odaerősít. *A legényke derekára csomózza a fakardot.*
3. Csomókba köt. *Csomózza az újhagymát és a retket.*

csónak ♦♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja*

- Kisebb vízi jármű. *Csónakon kelt át a folyón. Partra evez a csónakkal.*

csonk ♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja*

- Visszamaradt kis darabja valaminek. *Eldobja a szivar csonkját. Csonkig ég a gyertya. Időváltozáskor szagot amputált lábának a csonkja.*

csonka ♦♦♦♦ mn *~k, ~t, ~n*

1. Amiből egy (nagy) darab hiányzik. *Az ásatáson csonka szobrok kerültek a felszínre. Kiszámítja a csonka kúp térfogatát.*
2. A szabályosnál kevesebb egységből álló. *Csonka csapattal játszották végig a mérkőzést.*
3. Befejezetlen, nem teljes. *Életműve csonkán maradt korai halála miatt.*

csont ♦♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja*

1. Az ember és a gerinces állatok kemény, szilárd vázának eleme. *Erősek a csontjai.* • *Csont és bőr vagy zörögnek a csontjai:* nagyon sovány, vézna. | *Csonttá fagy:* nagyon keményre.
2. Levágott állat csontja. *Csontot főz levesnek.*
3. (Jelzőként:) Csontból készített. *Csont dísz tárgyakat kapott.*
4. *Valakinek a csontjai:* a) teste, ő maga. *Pihenés kell öreg csontjainak.* b) földi maradványai. *Rákóczi csontjait Kassán temették el.*
5. (Kifejezésekben:) Maga az ember. • *Gonosz csont:* rossz ember. | *Vén csont:* ravasz öregember.

csonthéjas ♦♦ mn *~ak, ~at, –*

- Olyan termés, amelynek magházát csonthéj veszi körül. *A cseresznye, a meggy és a barack csonthéjas gyümölcsök. (Főnévi használatban:) A sárgabarack a csonthéjasok közé tartozik.*

csontváz ♦♦♦♦ fn *~ak, ~at, ~a*

1. Az ember és a gerinces állatok testének csontokból álló szilárd váza. *Az ember csontváza kb. kétszáz csontból áll.*
2. Az ebből, illetve ennek mintájára (műanyagból) készített (iskolai, múzeumi) szemléltetőeszköz. *A Természettudományi Múzeumban egy hatalmas bálna csontváza is látható. Hozzátok fel a szertárból a csontvázat!*
3. (túlzó) Nagyon sovány ember. *Ő már csak egy aszott csontváz, elsorvasztotta a betegség. Ez a csontváz akarja felcipelni az emeletre a szekrényt?*
4. (Babonás, illetve költői, képzőművészeti elképzelésekben, megszemélyesítésként:) A halál. *Lidérces álmaiban egy csontváz integetett feléje hívogatóan.*

csoport ♦♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja*

1. Valamilyen szempont szerint összetartozó személyek vagy dolgok együttese. *A járókelők csoportokba verődve tárgyalják a balesetet. (Jelzőként:) Egy csoport kisdíák viháncol az iskola előtt.*
2. Több személyt tömörítő egység. *Az ejtőernyős csoport bemutatót tart a légi parádén. Az évfolyamok tanulmányi csoportokra oszlanak.*

csorba ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Sérülés vagy hiány valaminek az élén, szélén. *Valami csorbát ütött az asztal márványlapján.* 2. (Jelzőként:) Sérült. *Ez az olló csorba. A csorba bögre lett a kedvencem.* 3. Értékcsökkenés, veszteség. • *Csorba esik valamin vagy csorbát szenved:* hiány, hiba keletkezik benne. *Csorba esett a tekintélyén. Csorbát szenvednek a jogai.* | *Kiköszörüli a csorbát:* helyrehozza hibáját.

csorba² ♦ fn ~, ~t, ~ja (Er)

Savanyú leves. *A vendéglőben borjúhússal készült csorbát rendeltünk. A csorbát sokszor savanyított káposzta levéllel ízesítik.*

csorbítatlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Teljes, ép, hiány nélküli. *Hírveve ma is csorbítatlan.*

csorda ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Növényevő állatok csoportja. *Reggelenként összegyűjtötték a marhákat, és a csordát kihajtották a legelőre. Elefántok csordája vonul a csapáson.* 2. (rosszalló) Fegyelmetlenül viselkedő embercsoport. *Egy hangoskodó csorda veri fel az utca éjszakai csendjét.*

csordás ♦ fn ~ok, ~t, ~a

A csorda őrzője. *A csordás megfújja a túlköt.*

csorog ♦♦♦ ige **csurog** ~ni

1. Vékony sugárban folyik. *Csorog a tej a zacskóból. (bizalmas) Izzadság csorog az arcán.* • *Csorog a nyála valami után:* nagyon áhitozik rá. *Régóta csorog a nyála egy új motor után.* 2. Szivárog, ereszt. *A lyukas fazék csorog.* 3. (bizalmas) Apránként, kis számban érkezik. *Vékonyan csorognak a jelentkezések.* 4. A folyó sodrával halad. *Dunaföldvárig csorogtunk a csónakkal.*

csoroszlya ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az ekevasra erősített éles vas. *A csoroszlya fölhasogatja a földet.* 2. (gúnyos) Ellenszenves vénasszony. *Az a vén csoroszlya csak azt lesi, kibe köthetne bele.*

csoszog ♦♦♦ ige ~ni

Talpával a földet súrolva nehézkesen jár. *Öregesen csoszog végig az utcán.*

csótány ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Svábbogár. *Rendszeresen ellenőrzik, van-e csótány a lakótelepen.* 2. (durva) Aljas, gusztustalan ember. *Tűnj a szemem elől, te csótány!*

csóva ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Gyújtogatásra való szalmaköteg. *A zsványok égő csóvát dobtak a kifosztott kunyhóra.* 2. Az üstökös után húzódó fényes sáv. *Az üstökös csóvája a belőle a napsugárzás hatására kiáramló fénylő gáznyaláb.*

csóvál ♦♦♦ ige ~ni

Ívben lóbál vagy forgat valamit. *Gondterhelten csóválja a fejét. A kutya barátságosan csóválja a farkát.*

cső ♦♦♦♦ fn csövek, csövet, csöve

1. Folyadék vagy gáz vezetésére való, belül üres, hengeres tárgy. *Eldugult a szennyvízvezető cső. Kikormozza a kályha csövet.* 2. Lőfegyvernek, műszernek, készüléknek ilyen alakú alkatrésze. *Ki kell cserélni egy csövet a rádióban.* • (Fegyvert) *csőre tölt:* megtölti lőszerrel. *Csőre tölti a pisztolyt.* 3. Kukorica, paprika termése. *Leszedi az érett csöveket. (Jelzőként:) Megevett egy cső főtt kukoricát. Egy cső paprikát is tettem a pörköltbe.*

csőbőr ♦♦ fn csőbrök, csőbröt vagy (ritka) ~t, csőbre

Cseber.

csőcs ♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e (népi)

Csecs.

csőcselék ♦♦♦ fn ~, ~et, ~e

Szedett-vedett népség. *A nekiszabadult csőcselék fosztogatni kezdett.*

csőd ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

Összeomlás, gazdasági bukás. *Csődhez közeledik a cég, lassan fizetéképtelenné válik. Csődbe jut vagy megy: tönkremegy.* • *Csődöt mond:* kudarcot vall.

csődít ♦♦ ige ~eni (rosszalló)

Felelőtlenül hitegetve egybehív valakiket. *A városháza elé csődítette az elégedetlen embereket.*

csődör ♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

Hím ló. *Meglovagolta a tüzes csődört.*

csődül ♦♦ ige ~ni

Tömegesen, hirtelen egy irányba megy. *A járókelők a baleset köré csődültek.*

csőkevény ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Visszafejlődött, csenevész szerv. *A vakbél csőkevénynek számít.* 2. Maradvány. *Képtelen megszabadulni egypár rossz szokásának csőkevényeitől.*

csökken ♦♦♦♦ ige ~ni

Kevesebb, kisebb lesz. *Csökken a jövedelme. Csökken a Duna vízállása. Csökken a teljesítménye.*

csökönnyös ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Nem engedelmeskedő. *Csökönnyös a számár, nem indul.* 2. Makacs. *Csökönnyösen ragaszkodik az elképzeléseihez.*

csőlakó ♦ fn (bizalmas)

Hajléktalan csavargó. *Tehetséges ember volt, de csőlakó lett belőle.*

csömör ♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Telítettségérzés, undor. *Csömöre van a zsíros ételektől.* • *Csömört kap valamitől:* meglegeli. 2. Unottságból fakadó utálat. *A krimiktől már csömöre van.*

csónadrág ♦ fn (kissé régi)
Él nélküli, egyenes vonalú, szűk hosszúnadrág. *Az ötvenes évek nagy divatja volt a csak cipőkanállal felvehető csónadrág.*

csönd ♦♦♦♦ fn ~ek vagy ~ök, ~et vagy ~öt, ~je
Csend.

csöndes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
Csendes.

csöndít ♦ ige ~eni
Csendít.

csöndül ♦ ige ~ni
Csendül.

csöng ♦♦♦♦ ige ~eni
Cseng.

csöngettyű ♦ fn ~k, ~t, ~je
Csöngettyű.

csöngő ♦♦ mn és fn
Csengő.

csöpög ♦♦♦ ige ~ni
Csepeg.

csöpörög ♦ ige ~ni
Csepereg.

csöpp ♦♦♦♦ fn
Csepp.

csöppen ♦♦♦ ige ~ni
Cseppen.

csőr ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e
1. Madarak szaruréteggel borított szájnílása. *A fiókák tátogatják a csőrüket.* 2. (tréfás) Emberi száj. *Nem tudja befogni a csőrét.* 3. Edény kicsúcsosodó pereme. *A vízmerő edénynek csöre van, hogy könnyebb legyen kiönteni belőle a vizet.* 4. A focipáncél orra. *Csőrrel rúgott a labdába.*

csördít ♦ ige ~eni
Cserdít.

csördül ♦ ige ~ni
Csörrenő hangot ad. *Nagyot csördült a lánc a csuklóján.*

csörgedez|ik ♦ ige ~ni
Csobogva folydogál. *A fák alatt forrás csörgedezett. Nemes vér csörgedezik az ereiben.* (átvitt) *Vékonyan csörgedezik a bevétel.*

csörget ♦♦♦ ige ~ni
1. Valaminek a rázásával csörgő hangot idéz elő. *Egy marék aprópénzt csörget a zsebében. Láncát csörgeti a rab.* 2. (bizalmas) Telefonál. *Holnap csörgetek, ha lesz időm.*

csörgő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
Csörgő hangot adó kis fémgömb, illetve csecsemők hasonló hangot adó játékszere. *A bohóc sapkájára csörgőket varrnak. A kisbaba önfeledten rázza csörgőjét.* (Jelzőként:) *Csörgő játékot vett a babának, mert arra már figyel.*

csörlő ♦ fn ~k, ~t, ~je
Kötél vagy lánc felcsévéléseivel emelő, illetve vontató szerkezet. *A megrongálódott kocsikat csörlővel emelték a szállító járműre.*

csörög ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Összeütődve éles, zörgő hangot hallat. *Csörög az aprópénz a zsebében.* „Erre csörög a dió, arra meg a mogyoró” (gyermekdal). 2. (Állat) csörgésre emlékeztető hangot ad. *A szarka is tud csörögni.* 3. *Csörög valamivel:* úgy használja, hogy zörgő hangot ad. *Ne csörögj a kanallal! A cukros zacskóval csörgött a film alatt.* 4. (Szerkezet) éles, zörgő hangot ad. *Hajnalban csörgött az óra.* 5. (szleng, kissé régi) Táncol. *Menjünk csörögni!*

csöröge ♦ fn ~k, ~t, ~je
Vékony tésztából szabálytalan alakúra csavart, zsírban kisütött sütemény. *Anyám csörögeje porcukorral megszórva nagyon finom volt.*

csörömpöl ♦♦♦ ige ~ni
Élesen csörgő, zörgő hangot kelt. *A tárgyakkal csörömpöl a konyhában. Az összetört váza cserepei csörömpölve hullottak a földre.*

csörren ♦♦ ige ~ni
Egyszeri rövid, csörgő hangot ad. *Kulcs csörren a zárban.*

csörte ♦ fn ~k, ~t, ~je
Vívásban a mérkőzés egy menete. *Az nyeri a csörtét, aki előbb éri el az öt találatot.*

csörtet ♦♦♦ ige ~ni

1. Magának zajosan utat törve halad. *A vadkan a bokrok közt csörtet.* 2. (tréfás) Sebbel-lobbal megy. *Hova csörtetsz?* 3. (ritka) *Csörteti a kardját:* a) csörgetve rázza. *A kardját csörtetve fenyegette ellenfelét.* b) (átvitt) harcosan viselkedik. *Nagyon csörteti a kardját, szeretné újra megszerezni a hatalmat.*

csóstül ♦ hsz

Tömegestül, bőségesen. *Csóstül szakadt a nyakába a gond. Csóstül érkeztek a rendezvényre.*

csósz ♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

Terület, termés őrzésére alkalmazott férfi. *A csósz fülön csípte a szőlőtolvajt.*

csöves I. ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Csövel ellátott. *Ma már nem csöves tévéket gyártanak.* 2. Még csövekben lévő. *A csöves paprikát ezután őrlik porrá. Még csövesen van a kukorica, nincs lemorzsolva.* 3. (kissé régi) (Nagyon) szűk szárú. *Csőves nadrág volt divatban az ötvenes években.*

csöves II. ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (szleng)

Hajléktalan, kóborló, csavargó ember. *Tele van az aluljáró csövesekkel.*

csövez ♦ ige ~ni

1. Csövekkel, csövezetékkel ellát valamit. *Éppen a fürdőszobát csövezik.* 2. (szleng) Alkalmilag adódó helyeken hál. *Hónapok óta csövezett, azóta, mióta kilakoltatták.*

csúcs ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valaminek az elvékonyodó, hegyes, kúpos vége. *Az alpinisták feljutottak a csúcsra. A karácsonyfának a csúcsára rakta a legszebb dísz.* 2. Csúcspont. *Pályája csúcsára érkezett.* 3. Találkozási pont síkidomon, mértani testen. *A háromszög csúcsai köré kört rajzolt.* 4. (bizalmas) A legnagyobb terhelés, forgalom. *Az erőművet csúcsra járatják. Belekeveredtem a délutáni csúcsba.* 5. Államfők vagy kormányfők hivatalos találkozója, illetve tanácskozása. *Megnyílt a londoni csúcs.* 6. Az eddig elért legnagyobb teljesítmény. *Olimpiai csúcsot döntött.*

csúcsértekezlet ♦♦♦ fn

Államfők, kormányfők találkozója. *Két ország államfői csúcsértekezletet tartottak.*

csúcsív ♦ fn

Csúcsban záródó boltív. *A gótikus stílus jellegzetes építészeti eleme a csúcsív.*

csúcsminőség ♦ fn

A lehető legjobb minőség. *Termékeink közül ez a modell képviseli a csúcsminőséget. Ezekkel az elavult gépekkel ma már nem lehet csúcsminőséget gyártani.*

csúcstechnika ♦♦ fn

1. Egy adott időpontban, egy-egy szakterületen a legkorszerűbb, leghatékonyabb technika, eljárás. *Kr. e. 3500 körül a bronzszerszámok jelentették a csúcstechnikát, a XIX. század végén pedig például a vasbeton szerkezetek.* 2. Ennek valamely része vagy terméke. *Ebbe az autóba minden csúcstechnika be van építve.*

csuda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Csoda.

csúf ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an vagy ~ul

1. Csúnya, rút. *Az arca csúf, mert túl nagy az orra. Csúf az idő odakint.* 2. Illemet sértő. *Csúf száju, dől belőle a trágárság.* | *Csúful:* aljasul, kíméletlenül. *Csúful becsapták.* 3. (Főnévi használatban:) • *Csúffá tesz valakit vagy csúfot üz valakiből:* neveltségessé tesz, csúnyán elbánik vele. *Az erdő lakói csúfot üttek a gonosz manóból.* | *Világ csúffára:* hogy mindenki előtt szégyenkezni kelljen miatta. *Ezt merted művelni világ csúffára?*

csúfol ♦♦♦♦ ige ~ni

Gúnyolva bosszant valakit. *Kövérsege miatt osztálytársai folyton csúfolták.*

csúfondáros ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Olyan, aki szeret csúfolódni. *Csúfondáros természetű. Csúfondáros hangon beszél vele. Csúfondáros nevetéssel kísérte a történetet.*

csúfos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Szégyenletes. *A csapat csúfos vereséget szenvedett.* 2. Visszataszítóan bántó. *Csúfosan megszegényítették.*

csúfoskod|ik ♦ ige ~ni (népi)

1. (Rendszerint illetlen, szégyellni való öltözkéivel) neveltségessé teszi magát. *Ne csúfoskodj itt ebben a rongyos gatyában!* 2. (Rossz, hitvány tárgy) csúf képet mutat, csúfságként van valahol. *Bontsuk már le ezt a rozzant ölat, ne csúfoskodjék itt az udvarban! Még mindig sok hámló vakolatú, koromtól fekete épület csúfoskodik ebben a belvárosi utcában.*

csuha ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Vastag, durva szövetszálból való szerzetesi öltözet. • *Felveszi vagy felölti a csuhát:* belép a szerzetesrendbe.

csuhé ♦ fn –, ~t, ~ja (népi)

A kukoricacsövet borító levelekből álló héj. *Csuhét etet a tehénnel. A lefosztott, száraz csuhéból lábtörlőt, papucsot, szatyrot fonnak.*

csuk ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nyílászárót, fedelet nyílásra ráhajt, és így rögzít. *Nagyon fázós, alighogy belép a szobába, már csukja is az ablakot. Csukva van a könyv.* 2. (Testnyílást) összezár, összeszorít. *Dühében szorosra csukja a száját.* 3. (bizalmas) Valahova bezár valakit,

valamit. *Börtönbe csukták öt évre. Magára csukja az ajtót, nem lehet vele beszélni.* **4.** (bizalmas) Intézmény működését átmenetileg szünetelteti. *Fél hatkor csukjuk a boltot.* (Tárgy nélkül:) *Mikor csuknak, kérem?*

csuka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Nagy testű, ragadozó, édesvízi hal. *Fogott egy hatalmas csukát.* **2.** (szleng) Cipő. *Vadonatúj csukája van.*

csukafejes ♦ fn

1. Labdarúgásban csaknem vízszintesen elnyúlt testtel való fejelés. *A középcsatár a beívelő labdát csukafejessel juttatta a hálóba.* **2.** Az az ugrás, amikor az ugró a vízbe ugrás közben a levegőben derékszögben előrehajol, majd függőlegesen fölfelé lendíti a lábát. *Csukafejest ugrik.*

csukamájolaj ♦ fn

Tőkehal májából készített, A- és D-vitaminban gazdag olaj. *Csukamájolajat szed orvosi utasításra.*

csukl|ik¹ ♦♦♦ ige ~ani

Rekeszizmának görcsös rángása miatt szaggatottan veszi a levegőt. *Perceken át csuklott. A kisbaba csuklott, ezért citromot adtak neki.*

csukl|ik² ♦♦♦ ige ~ani

Tartását elveszítve valahová esik, billen. *A társa karjába csuklott. Feje a mellére csuklik.*

csukló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A kart és kézfejet összekötő ízület. *Eltörött a csuklója.* **2.** Két összekapcsolt alkatrész kölcsönös elmozdulását lehetővé tevő szerkezet. *Az autóbusz csuklójában szeret utazni.*

csuklya ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Kabát, dzseki vagy pulóver nyakrészehez erősített csúcsos fejrevaló. *Jól a fejébe húzta a csuklyáját.*

csúnya ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n vagy (népi) csúnyául

1. Kellemetlen látványt nyújtó, nem szép. *Csúnya a bőre. Csúnyán ír, alig lehet elolvasni.* **2.** Kellemetlenül ható. *Csúnya hangon énekel.* **3.** Nagymértékű, súlyos. *Csúnya sérülést szerzett. Csúnyán becsapták.* **4.** Megütközést keltő, illetlen. *Ne beszélj ilyen csúnyán!* **5.** Szégyenletes. *Csúnya véget ért.* **6.** Kellemetlen érzést keltő. *Csúnya szél fúj.* **7.** Barátságtalan. *Csúnyán nézett rá.* **8.** (kedveskedő) Haszontalan. *Maga csúnya ember!* **9.** (Főnévi használatban:) Bántó vagy illetlen dolog. *Csúnyákat mond neki.*

csupa ♦♦♦♦ hsz

1. Más nem, csak... *Csupa komolyzenei lemeze van.* **2.** Nem másképp. *Csupa véletlenségből tudomására jut valami.* **3.** (túlzó) (Annak kifejezésére, hogy a szóban forgó dologgal tele van valaki, valami:) *Csupa izom a teste.* • *Csupa szív:* végtelenül jószívű, kedves. | (bizalmas) *Csupa fül vagyok:* nagyon figyelek.

csupán ♦♦♦♦ hsz (választékos)

1. Kizárólag. *Csupán jóindulatból figyelmeztette.* **2.** (Fokozásként:) Egyébről nem is szólva. *Csupán tortából háromféle volt az ünnepi asztalon.* **3.** (Kevelés kifejezésére:) Mindössze. *Csupán egy liter teje futotta a pénzéből. Ez csupán képzelődés. Csupán ketten vállalkoztak a dologra.*

csupasz ♦♦♦♦ mn ~ak vagy ~ok, ~t vagy ~at, ~on

1. Ruhá nélküli. *Csupaszon napozik a tetőterazon. Csupasz fejjel mászkál télen is.* **2.** Szőr, illetve toll nélküli. *A férfi levágta a szakállát, most csupasz az álla. Kiesett a fészekből egy csupasz madárfióka.* **3.** Kopár. *Bámulhatja a csupasz falat. Csupaszon állnak a fák.*

csupor ♦ fn csuprok, csuprot, csupra

Hasas cserépbögre. *Micimackó a Füles születésnapjára szánt csuporból útközben kinyalogatta a mézet.*

csurog ♦♦♦♦ ige ~ni

Csorog.

csuromvizes ♦ mn ~ek, ~et, ~en

Olyan, amely annyira nedves, hogy szinte csurog belőle a víz. *Szakad az eső, csuromvizes lett a ruhája.*

csurran ♦♦ ige ~ni

1. Valami hirtelen odacsorog valahova. *A tányérra csurran egy kis méz.* **2.** Időnként jut egy kevés valamiből. *Neki is csurran a hasznából.*

csurran-cseppen ♦ ige csurranni-cseppenni

Jut, kerül (valamiből valakinek). *Neki is csurran-cseppen néha valami.*

csusza ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Vékonyra nyújtott és darabokra tépett vagy vagdalt tézszafele. *A halászlé után túrós csuszát rendelt.* **2.** (bizalmas) Pingponglabda megcsúsza az asztal legszélén, illetve a biliárdpálya lecsúsza a golyóról. *Ez bizony csusza volt!*

csúszda ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Lecsúsásra vagy valaminek a lecsúsztatására való lejtős építmény. *Csúszdán juttatják le az árut a pinceraktárba. Némelyik gyereket alig lehet elcsalogatni a játszótéri csúszdától.*

csúsz|ik ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Sima felületen akadálytalanul halad. *Cúszik a korcsolya a jégen.* **2.** A felület síkossága miatt nem tud megállni vagy megfelelően haladni. *Cúszik a talpa a nedves kövön.* **3.** Síkos valaminek a felülete. *A jég jól csúszik.* **4.** A talajhoz tapadva halad. *Nadrágféken csúszik le a domboldalon.* • *Térdén csúszik valaki előtt:* megalázkodik előtte. **5.** Kevésbé megbecsült

helyre kerül. *Egyre lejjebb csúszik a rangsorban.* **6.** Jólesik. *Erre a pörköltre jól csúszik a sör.* **7.** Véletlenül kerül, jut valami valahová. *Helyesírási hiba csúszott a szövegbe.* • *Hiba csúszik a számításába:* téved, elszámítja magát.

csúszómászó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Hüllő. *Irtózik a kigyóktól és az egyéb csúszómászóktól.* **2.** (rosszalló) Megalkuvóan, alázatosan viselkedő személy. *Vele nem tárgyalunk, ő egy csúszómászó.*

csúszópénz ♦♦ fn (bizalmas)

Megvesztegetésül valakinek titokban adott pénz. *A ravasz szomszéd soron kívül elintéz mindent, mert tudja, melyik hivatalban kinek kell csúszópénzt adni. Amikor még nem volt ilyen árubőség, csak csúszópénzért lehetett jó minőségű építőanyagot, bútort kapni.*

csúsztat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lejtőn csúszva leenged valamit. *A ház bontásakor a gerendákat a falhoz támasztott pallókon csúszatták a földre.* **2.** Valahová tolvaj odajuttat valamit. *A varrógép tűje alá csúsztatja az anyagot.* **3.** Óvatos mozdulattal helyez, csempész valahova valamit. *A kezébe csúsztatott egy cédulát. Borralvót csúsztatott a fodrász nő zsebébe.* **4.** A szokásostól eltérő időpontban dolgoz le valamit (általában a munkaidő egy részét). *Orvoshoz kell mennie, ezért két órát csúsztat.* **5.** Szándékosan összekeveri, elferdíti mások állításait. *A nyilatkozó rosszindulatúan csúsztat.*

csutak ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Maréknyi csomó, általában szalmából. *Csutakkal gyűjt be a kemencébe.* (Jelzőként:) *Egy csutak szalmával dörzsölte le a csizmájáról a sarat.* **2.** (tréfás, gúnyos) Apró természetű személy. *Mit akar itt ez a kis csutak?*

csutakol ♦ ige ~ni

1. Csutakkal dörzsölve megtisztít. *Lovat csutakol az istállóban.* **2.** (Szappannal) alaposan megmos, megfürdet valakit, valamit. *Esténként sorra csutakolja a gyerekeit.*

csutka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Egyes gyümölcsök magháza. *Csutkáig rágja az almát.* **2.** Szőlőfűrt szára. *Eldobja a szőlő csutkáját.* **3.** Kukoricacső mag nélküli torzsája. *Csutkával fűtenek, amíg a nagy hidegek nem jönnek.* **4.** A cigaretta, a szivar el nem szívott vége. *A dohányosok, sajnos, eldobálják a csutkát az utcán.*

csutora ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

1. Kulacs. *Borral teli csutorával indult a mezőre.* **2.** Pipaszáron levő szopóka. *Csutorával a szájában szundikált el.*

csúz ♦♦ fn ~, ~t, ~a (kissé régi)

Reuma. *Csúzban szenved.* • *Beleáll valamely testrészébe a csúz:* a betegség miatt hasogatóan fájni kezd. *Megint beleállt a csúz a derekamba.*

csúzli ♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Y alakú fagallyból és rákötözött gumból álló, kavics kilövésére használható játékszer. *Csúzlival lövöldöz a verebekre.*

csücsök ♦♦♦♦ fn csücsök, csücsköt, csücske

1. Valamely (kisebb) tárgynak kiálló, csücsös vége, sarka. *Már csak az asztal csücskén jutott neki hely. Kirojtosodott a párna csücske. A kenyér csücskét szereti.* **2.** Valaminek kilátszó kis darabja. *Az ablakból nem látszik más, csak az ég csücske.*

csücsörít ♦♦ ige ~eni

(Előretolt ajkát) kerekre összehúzza. *Az ű hang kimondásakor csücsörítünk. Száját csókra csücsöríti.*

csücsül ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Üdögél, kuporog valahol, illetve odaül valahova. *Már tíz perce csücsül a bilin eredménytelenül. Csücsülj az ölembe!*

csüd ♦ fn ~ök, ~öt, ~je

1. Madarak, illetve egyes emlősállatok lábának része. *A tyúk csüdje az ujjak és a lábszárcsont összeforrása révén keletkezett csont. A patások lábán a pata és a csülök közötti rész a csüd.* **2.** Emberi lábfej elülső domború része. *Teli csüddel:* lábfeje teljes felső részével. *Teli csüddel rúg a labdába.*

csügg ♦♦♦ ige ~eni

1. (választékos) Csüng, függ. *Szép érett őszibarackok csüggnék a fán. „S én csüggetem ajkán... szótlanul... Mint a gyümölcs a fán”* (Petőfi S.: Füstbe ment terv). **2.** *Csügg valakin:* odaadással ragaszkodik hozzá. *Szeretettel csügg gyermekein.* **3.** *Csügg valamin:* nagy érdeklődéssel figyel. *Minden szaván csüggték a gyerekek.*

csügged ♦♦♦ ige ~ni

Reményét veszti. *Csüggedve várakozott már órák óta. Ne csüggedj, ne add fel (a reményt)!*

csülök ♦♦♦♦ fn csülök, csülköt, csülke vagy (ritka) ~je

1. A páros ujjú patás állatok lábujjának utolsó perce. *A disznó megütötte a csülkét.* **2.** Páros ujjú patások lábának vége mint emberi fogyasztásra szánt húsféleség. *Csülökből főz kocsonyát. Főtt csülköt esznek tormával.* **3.** (tréfás) Emberi láb. *Mosd meg a csülköd!* | (Buzdításként:) *Csülökre!:* gyerünk, lássunk hozzá.

csüng ♦♦♦♦ ige ~eni

Függ, lóg. *Fényes díszek csüngnek a karácsonyfán. Csimbókokban csüng a haja. Karika csüng a fülében.*

csűr¹ ♦ ige ~ni

1. Elfordít, másfelé irányít valamit. *Jobbra csüri a repülőgépet.* **2.** Elferdít, eredeti mivoltából kiforgat valamit. *„...addig csüritek [a szent tant], Míg örülség vagy békó lesz belőle”* (Madách I.: Az ember tragédiája).

csűr² ♦♦ fn ~ök, ~t, ~je

Termény raktározására való szellős gazdasági épület. *Behordja a kukoricát a csűrbe.*

csűr-csavar ♦ ige csürni-csavarni

Kerületi a lényegét. *Csűri-csavarja a beszédet.*

csúrdöngölő ♦ fn -, ~t, ~je

Énekkel kísért erdélyi férfitánc, a verbunk régiesebb, székelyföldi változata. *Fergeteges jókedvében eljárta a csúrdöngölőt.*

csürhe ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (népi) Sok tulajdonos együtt legeltetett disznóinak csoportja. *Kihajtották a csürhét a makkosba.* **2.** (rosszalló) Hangoskodó, garázda társaság. *Olyan zajt csapott ez a csürhe, hogy felvert a legédesebb álmomból.* (Jelzőként:) *Csürhe népség gyülekezett a park szélén.*

csütörtök ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

A hét negyedik napja. *Csütörtökön vizsgázik.*

D

dac ♦♦♦♦ fn -, ~ot, ~a

Makacs ellenszegülés. *A dac többnyire sértődöttségből ered. Merő dacból visszautasított egy kedvező ajánlatot.*

dada ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Dajka. *A bölcsiben a gyerekek nagyon megszerették az új dadát. Dadát fogadott a gyerek mellé, mert elkezdett dolgozni.*

dadog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Akadozva, szórészeket ismételve beszél. *Egy gyerekkori sok következtében dadog.* 2. (bizalmas, rosszalló) Akadozva, zavarosan, összevissza beszél. *Amikor lelepleződött, zavarában csak dadogni tudott. Azt dadogta, hogy ő nem tehet semmiről.*

dagad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Folyadékot szív magába, és emiatt térfogatában növekszik. *A rizs dagad a vízben.* 2. Duzzad, puffad. *Dagad az arca a fogfájástól.* 3. Megkel. *Dagad már a gyúrt tészta.* 4. A beléje áramló levegőtől domborodva feszül. *Az erős szélben dagadnak a vitorlák.* 5. (Víz szintje) megemelkedik. *Az esőzések miatt a patak folyóvá dagad.* 6. (Kifejezésekben:) Pénztől *dagad az erszénye*: sok pénze van. | *Örömtől, büszkeségtől dagad a keble*: nagyon boldog, büszke.

dagadó I. ♦♦♦ mn, mn-i in ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Duzzadó. *Dagadó vitorlakkal száguld a hajó.* • *Dagadó kebelrel*: túlaradó büszkeséggel. *Büszkeségtől dagadó kebelrel mutatta körbe unokái fényképét.*

dagadó II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Kövékés hús a sertés bordák alatti, hasi részéből. *Töltött dagadót ebédelt.*

dagály ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A tengerszint szabályosan ismétlődő emelkedése. *A parton veszteglő hajók a dagályt várják, hogy kifuthassanak a tengerre.*
2. Fellengzős, mesterkélt beszéd vagy írásmód. *A szónoklat üres dagálya visszatetszést keltett a hallgatóságban.*

daganat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Duzzanat. *Kés hideg lapjával próbálja lelapítani a gyerek homlokán keletkezett daganatot.* 2. Kóros sejtburjánzás folytán létrejött ártalmas képződmény. *Daganatot találtak a tüdejében, félő, hogy rosszindulatú.*

dagaszt ♦♦♦ ige ~ni

1. Kézzel vagy géppel erősen összedolgoz valamit. *Kalácsot dagaszt.* 2. Lábával gyúr valamit, bele-belesüppedve megy valamiben. *Egész éjjel esett az eső, ma dagaszthatjuk a sarat munka közben.* 3. Duzzaszt valamit. *Erős szél dagasztja a vitorlát.*
• (választékos) *Keblét büszkeség dagasztja*: tele van büszkeséggel.

dagerrotípiá ♦ fn ~k, ~t, ~ja

A fényképezés XIX. századi, kezdetleges eljárása, illetve az ezzel készült, nem másolható kép. *Petőfi Sándorról is maradt fenn egy dagerrotípiá.*

dagí ♦♦ mn ~k, ~t, ~n (bizalmas, gúnyos)

Kövér. *Dagí gyerek léteire ügyesen mozog.* (Főnévi használatban:) *A dagit sose veszik be a focicsapatba.*

dagonya ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Pocsolya, nedves, süppedékes mélyedés. *A vaddisznók, szarvasok szívesen henteregnek a dagonyában, főleg azért dagonyáznak, hogy megszabaduljanak az élősködőktől.* (átvitt) Tevékenységtől mentes, lomha állapot. *Élvezi a dagonyát, ügyel rá, hogy semmit ne kelljen tennie.*

dajka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Gyerekek gondozását végző bölcsődei vagy óvodai alkalmazott. *A dajka ágyaz meg az óvodában a délutáni alváshoz.*
2. (rég) Csecsemő szoptatására, gondozására felfogadott nő. *Ezt a dalt még a dajkántól tanultam.* 3. (Va bizalmas) Nagyanya. *A dajkám mindig kaláccsal várt engem.*

dajkál ♦♦ ige ~ni

1. Dajkaként gondoz valakit. *A sajátján kívül még egy csecsemőt dajkál.* 2. Babusgat, ringat valakit. *Addig dajkálta a síró kisbabát, míg az végre elaludt.* 3. • (választékos) *Dajkál magában valamit*: forgatja a fejében. *Egy föld körüli utazás tervét dajkálja magában.*

dajkamese ♦♦ fn

1. Kisgyermeknek való mese. *Emlékszik még a gyerekkori dajkamesékre.* 2. (rosszalló) Együgyű, nehezen hihető, kitalált történet. *Ez csak egy olyan dajkamese, senki nem hiszi el neked.*

dákó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A biliárdgolyó lökésére használt rúd. *Úgy tartja a dákót, mintha tudna biliárdozni.* 2. (szleng) Hímvesző. *Az öcsös nagyon büszke a dákójára.*

dal ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Szöveges, énekelhető, rövidebb zenemű. *Az énekes Schubert dalaiból állította össze műsorát.* • *Dalra fakad*: énekelni kezd.
2. (választékos) Rövid lírai költemény. *Dalt zeng a szabadságról az ifjú költő.*

dalárda ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

(Általában férfiakból álló) műkedvelő énekkar. *Az ünnepségen a falu dalárdája adott műsort.*

dalia ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég, választékos)

1. Vitéz, harcos. *Két dalia esett el egy napon a cseh bajnok kezétől.* 2. Szép szál férfi. *A fiatal Toldi Miklós szemrevaló dalia volt.*

dália ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Gumós gyökerű, élő kerti dísznövény, illetve ennek nagy virága. *Egy nagy csokor dáliát tett a vázába.*

daliás ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (rég, választékos)

1. Bátor, hősi. *Daliás vitéz volt Toldi Miklós.* • *Daliás idők:* lovagkor, illetve általában hősi kor. 2. (népi vagy választékos) Szép szál, délceg (fiatalember). *Daliásan kihúzta magát, amikor végigment az utcán.*

dallam ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Változó magasságú zenei hangoknak egységgé formált ritmikus egymásutánja. *Folyton egy fülbemésző dallamot dúdolgatott.* 2. Zene. *Dallamot szerez a vers szövegéhez.* 3. Hanglejtés. *Lekottázta a mondat dallamát.* 4. Dallamosság. *Élvezi a vers dallamát.*

dalnok ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (rég)

Énekes, költő. *A dalnokok versenyét Wartburg várának nagy csarnokában tartották.*

dalol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Dalt énekel. *Jókedvében dalol.* 2. Kellemes hangzású hosszabb hangsort hallat. *Rigó dalol a fán.* 3. (választékos, rég) Verset költ. *A költő a szerelemlől dalol.*

dalos I. ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan, aki (nagyon) szeret dalolni. *Dalos menyecskék gyűltek egy csoportba. Dalos kedvű kirándulók járnak az erdő.* 2. Énekes (madár). *Napestig elhallgatná a dalos pacsirtát.*

dalos II. ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (ritka) Dalárda tagja. *A szólót mindig a legzengőbb hangú dalosra bízzák.* 2. (rég) Dalnok, énekes. *A fejedelem dalosa szórakoztatta a vendégsereget.*

dáma ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég) Választékosan öltöző és viselkedő hölgy. *A dámák ebéd után beszélgetésre gyűltek a szalonba.* 2. (rosszalló) Divatozó, dologtalan nő. *Kényes dáma, nem nyúl mosogatóvízbe.* 3. Értékes lap a francia kártyában. *Három dámát húzott egymás után.* 4. Sakktáblán korongokkal játszott társasjáték. *Mestere a dámának.*

damaszt ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Lenből, pamutból, selyemből mintásan szőtt kelme. *Van még a szekrényében tíz méter damasztja, ágyneműt varr belőle.* (Jelzőként:) *A damaszt asztalkendőket már csak nagy ünnepeken vesszük elő.*

dámvad ♦♦ fn

Foltos szőrű, lapátos agancsú szarvasféle állat. *A gemenci erdő híres dámvadairól.*

dán ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

A Dániában élő, germán nyelvet beszélő skandináv néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Hamlet, dán királyfiról szól Shakespeare darabja. Dánul beszél.* (Főnévi használatban:) *Dánokkal még nem találkoztam. Magyarországon kevesen beszélnek a dánt.*

dandár ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Az ezrednél nagyobb, zászlóaljkból álló katonai egység. *A 39-es dandár csatára készen áll.* 2. • (választékos) *A munka dandárja:* neheze, java. *A munka dandárja még hátra van.*

dara ♦♦ fn ~, ~t, ~ja

1. Durva szemcséjű gabonaőrlemény. *Darával eteti a csirkéket. A darából gombócot is lehet készíteni.* 2. Jeges szemcsékké fagyott csapadék. *Hajnalban dara hullott, fehér lett a fű.*

darab ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Az egésznek egy különválasztott, meghatározatlan része. *Darabokra törött a csésze. Adj egy darabot!* (Jelzőként:) *Egy darab kenyér hevert az asztalon.* • (népi) *Darabban van:* hiányosan, megkezdett állapotban van. *Abban a hordóban már darabban van a bor.* 2. Részekből álló egységnek alkotórésze. *Hiányzik a kirakósnak néhány darabja.* | *Darabokban:* több részben. *Darabokban van a rádió.* 3. Készlet alkotóeleme. *A festmény a képtár legértékesebb darabja.* 4. Térnek, távolságnak meg nem határozott része. *Egy darabot átengedett a telkéből a szomszédnak.* | *Egy darabon:* egy útszakaszon. *Elkísérte egy darabon.* 5. • *Egy darabig:* egy kis, meg nem határozott ideig. *Beszélgettek még egy darabig.* 6. Azonos fajta tárgyak közül egy. *Még darabra adják a paprikát. Hogy a tojás darabja?* (Jelzőként, mennyiség jelölésével:) *Ötszáz darab sertést vittek a vágóhídra.* 7. *Egy darabban:* egészben. *Egy darabban kéri a húst.* 8. Munkadarab, tárgy. *A kész darabokat a raktárba viszik.* 9. Előadásra szánt, színpadi vagy zenei mű. *A drámaíró darabot ír a színháznak. A zenekar a kedvenc darabomat játssza.*

darabont ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (rég)

1. Gyalogos katona. *Besorozták darabontnak.* 2. Fegyveres ör. *Két darabont állt kétfelől a terem bejárata előtt.*

darabos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Darabokban levő. *Csak darabos szent hozz be, port ne! Csecsemők nem ehetnek darabos ételt.* 2. Nehézkedő vagy kissé durva. *Kissé darabosan viselkedik.* 3. Akadozó. *Darabos a beszédmódja.*

darál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Darálóval) apró részecskékre őröl vagy zúz valamit. *Mákot darál a kalácshoz. Húst darál, és pástétomot készít belőle.* 2. Egyhangúan, hadarva beszél. *Kedvetlenül darálta a verset.*

daráló ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Őrlésre, zúzásra használt konyhai eszköz. *A diót kézzel hajtott darálóval őrlöm, de a húst elektromos darálóval darálom.*
 2. (Mezőgazdaságban:) Termények őrlésére használt nagyobb gép, illetve az a hely, ahol a darálás történik. *Beleöntötte a darálóba a kukoricát. Ezt a két zsákot vidd el a darálóba!*
- darázs** ♦♦♦♦ fn *darazsak, darazsat, darazsa*
 Méhekkal rokon, fekete-sárga csíkos, karcsú testű, fullánkös rovar. *Megcsípte a darázs, feldagadt a karja. Darazsak donganak az érett gyümölcs körül.*
- darázsderék** ♦ fn (bizalmas)
 Nagyon karcsú női derék. *Volt idő, amikor a nők többsége fűzővel csinált darázsderekat magának.*
- darászfészek** ♦♦ fn
 1. Darazsak papírszerű anyagú, gömbölyded fészke. *A padláson darászfészkeket talált.* 2. Kelt tésztaból töltelékkel göngyölt, kerek, lapos sütemény. *Darászfészket süített édességnek.* 3. (választékos) Felbolydult, izgatott embercsoport. *A vitázó ellenfelek darászfészkébe érkezett a riporter.*
- dárda** ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja* (régí)
 Hosszú nyelű, fémhegyű szúrőfegyver. *A lovag dárdájával kivetette ellenfelét a nyeregből.*
- dáridó** ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*
 Evés-ivással járó zajos mulatozás. *Nagy dáridóval búcsúztatták az óévet.*
- daróc** ♦ fn *~ok, ~ot, ~a*
 1. Vastag, durva gyapjúposztó. *Régen sátorlapot és ruhafélét készítettek darócból.* 2. (régí) Darócruha. *A remete durva darócot viselt.*
- daru**¹ ♦ fn *darvak* vagy *~k, ~t* vagy *darvat, ~ja* vagy *darva*
 Hosszú nyakú és lábú, szürke tollazatú gázlomadár. *A költöző darvak csapata V alakban szállt az őszi égen.*
- daru**² ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*
 Teheremelésre, -mozgatásra való gépezet. *Daruval teszik helyükre a vasbeton gerendákat.*
- darus** ♦ fn *~ok, ~t, ~a*
 Darukezelő. *Darus csak az lehet, akinek teljesen rendben van az egészsége.*
- daruszőrű** ♦ mn (népi)
 A daru tollához hasonlóan szürkés színű. *Daruszőrű lehet nemcsak a ló, hanem a szarvasmarha is. A mesében a legkisebb fiú daruszőrű paripán száguldott.*
- darutoll** ♦ fn
 A daru színes szárnytolla, amelyet férfiak díszként fejfödőjükre tűztek. *Egyforma mentét viseltek, süvegükön darutoll díszlett.*
- darvadoz[ik]** ♦ ige *~ni* (választékos)
 1. Mélázva, búsan üldögel. *Egyedül darvadozott a vendéglőben egy pohár sör mellett.* 2. Csendesen beszélgetve virraszt. *Együtt darvadoztak a sötétben.*
- datolya** ♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*
 1. Datolyapálma. *A datolya meleg éghajlaton él meg.* 2. Barna, hosszúkás alakú, édes, nálunk általában szárított formában forgalmazott déligyümölcs. *Datolyával kínálta a vendégeket.*
- dátum** ♦♦♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~a*
 1. Keltezés. *Ne felejs el dátumot írni a levélre!* 2. Időpont. *Emlékezetes dátum 1989. június 16-a.*
- de**¹ ♦♦♦♦♦ hsz
 (Fokozásra, nyomatékosításra.) Milyen nagyon, mennyire. *Jaj, de szép! De jó lenne! De félek!*
- de**² ♦♦♦♦♦ hsz (mellérendelt mondatok, mondatrészek kapcsolására)
 1. (Megszorító ellentétes viszonyban:) *Jó eszű, de lusta. Látványos, de nem eléggé.* 2. (Szembeállító ellentétes viszonyban:) *Mégis. Szorgalmas, de rossz a bizonyítványa. Nyár van, de hideg az idő.* 3. (Tagadás utáni kizáró ellentét bevezetésére:) *Hanem. Nem elítélni, de segíteni kellene őt.* 4. (Fokozás, nyomatékosítás kifejezésére:) *Ez a szín is illik neki, de az még jobban.* (Nyomatékosító ismétlésben:) *Nagyon, de nagyon szeretem.* 5. (Más tárgykörre való áttérés bevezetésére:) *De most már térjünk a tárgyra!* 6. (Tagadó kérdésre adott feleletként:) *Nem jössz? De megyek.*
- deák** ♦♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja* (régí)
 1. (népi) Diák. *A régi kollégiumok deákjai szigorú rend szerint éltek.* 2. Tanult ember. *Deákkal írták meg a folyamodványt.*
 • Garabonciás deák: ördögös személy. *Az ismeretlen vándort garabonciás deáknak vélték, mert a felhőszakadással egy időben érkezett a faluba.* 3. Latin nyelv. *A deákat a piaristáknál tanulta.* (Határozószóként:) *A régi gimnáziumi osztályok tanulóinak csak deáknak volt szabad beszélniük egymással.*
- debella** ♦ fn *~k, ~t, ~ja* (gúnyos)
 Ormótlanul nagy testű nő. *Ekkora debellán hogy mutat a nadrág?* (Jelzőként:) *Egy debella nő a felesége.*
- debreceni I.** ♦♦♦ mn *~ek, ~t, ~*
 1. Debrecen városában levő. *A debreceni Nagytemplomnak történelmi jelentősége van.* 2. Onnan származó. *Debreceni diákokból alakult később Budapesten a csoport.*
- debreceni II.** ♦♦♦ fn *~k* vagy *~ek, ~t, ~je*
 1. Debreceni ember, lakos. *A debreceniek között aránylag sok a református.* 2. Főzni való rövid (páros) kolbász. *Vett egy pár debrecenit vacsorára.*
- december** ♦♦♦♦♦ fn *~ek, ~t, ~e*
 Az év 12. hónapja. *Decemberben van az év leghosszabb éjszakája.*

deci ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Deciliter. *Vettem 2 deci tejfölt.*

deciliter ♦♦♦ fn

(Ürmértékegységként:) A liter tizedrésze. *Egy literben tíz deciliter van.* (Jelzői használatban:) *Sűrű az oldat, adjunk hozzá még egy deciliter vizet.*

dédelget ♦♦♦ ige ~ni

1. *Dédelget valakit:* gyengéd szeretettel, kényeztetve bánik valakivel. *Dédelgeti az unokáját.* **2.** *Dédelget valamit:* foglalkozik valamivel (általában gondolattal). *Régóta dédelgeti azt a tervét, hogy áthajózza az óceánt.*

dedikál ♦♦ ige ~ni

Ajánlással és aláírással lát el valamit. *Az író a könyvesboltban dedikálja a könyveit: a dedikáció az aláíráson kívül az olvasóhoz szóló néhány kedves szóból áll.*

dédszülő ♦♦ fn

Nagyszülőknak a szülei, a dédapa és a dédanya. *Még élnek a dédszülei.*

dédunoka ♦♦ fn

Unokának a gyermeke. *Megszületett a dédunokája, a fiának az unokája.*

defekt ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. A kerék abroncsának váratlan megsérülése. *Az autó defektet kapott, ki kell cserélni a kereket.* **2.** (ritka) Üzemzavar, meghibásodás. *Csúcsforgalomban érte őket a motor defektje.*

degesz ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en (bizalmas)

Kipattanásig telt. *Degesz a pénztárcája. Degeszre van tömve a zsebe. Degeszre ette magát.*

dehogy ♦♦♦♦ hsz

(Nyomatékos tagadásra:) *Dehogy megyek: nem megyek.*

deka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Dekagramm. *25 deka cukor kell bele.* **2.** Egy csipetnyi valamiből. *Nincs egy deka liszt sem itthon.*

dekagramm ♦♦♦ fn

(A tömeg mértékegységeként:) A kilogramm századrésze. *Egy kilogramm száz dekagramm.* (Jelzői használatban:) *A süteményhez 25 dekagramm dió kell.*

dékán ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Egyetemi karnak a tanárok közül választott vezetője. *Az ELTE három karát egy-egy dékán irányítja.*

dekáz ♦ ige ~ni

1. Pontosan mér valamit. *A szakácsnő dekázta a húst.* **2.** (bizalmas) Túlzott pontoskodással, kicsinyeskedve, szűkösen mér valamit. *Ne dekázd már annyira!* **3.** (bizalmas) Ügyesen emelgeti, táncoltatja a labdát. *Hányat tudsz dekázni?*

dekoráció ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Inkább középületnek, közösségi helyiségnek az alkalmi díszítése. *Jól sikerült a bálterem dekorációja, szépek a lámpások és a csillogó papírdíszek.* **2.** Látvány művészi igényű megteremtése. *A színházak, a mozik előterének, a művészeti kávéházaknak a dekorációja általában igényes, művészi élményt nyújt.* **3.** (rég, ma gúnyos) Érdemrend, illetve érdemrendek összessége. *A mellén ott virított a dekoráció.*

dél¹ ♦♦♦♦ fn *delek, delet, dele*

1. Nappali 12 óra, a nappal közepe. *Dél van. Delet harangoznak. A nyári delek a legforróbbak.* • (választékos) *Az emberi élet dele: java, közepe.* **2.** (népi) *Délre: ebédre. Mi lesz délre?*

dél² ♦♦♦♦ fn –, ~t, –

1. Égtáj. *Dél felé néz a házuk. Az országtól délre sok kis állam fekszik.* **2.** Arra fekvő (meleg) vidék. *Délre utazik. Lent délen mindig süt a nap.*

délceg ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (rég)

1. Egyenes tartású, magas (férfi), illetve rá jellemző. *Délceg legény volt. Délcegen üli meg lovát. Délcegen jár.* **2.** Nemes tartású, büszke járású, tüzes (ló). *Délceg paripán érkezett a lovag.*

delejes ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. (rég) Mágneses. *Jókai még delejes erőt emlegetett mágneses erő helyett.* **2.** (rég) Hipnózissal előidézett (állapot). *Delejes álomba merült.* **3.** Elbűvölő, lenyűgöző. *Delejes tekintete mindenki figyelmét rá irányította.*

delel ♦ ige ~ni

1. Déli pihenőt tart. *A nyári forró napokon jószág, ember egyaránt delel.* **2.** (Nap) a legmagasabban áll. *Amikor a nap delel, maradj az árnyékban!*

délelőtt I. ♦♦♦♦ hsz

Déli 12 óra előtt. *Délelőtt 10-kor találkozunk.*

délelőtt II. ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

A déli 12 óra előtti napszak. *A holnap délelőttöm szabad.*

delfin ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

Nagy testű tengeri emlős. *A delfin az egyik legokosabb állat. A kardszárnyú delfint gyilkos bálnának is nevezik.*

deli ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n (rég, választékos)

1. Karcsú, magas, viruló szépségű (fiatal személy). *Deli leányt választott hitvesül. Deli legények alkották a király testőrségét.* **2.** Büszke, tüzes és pompás. *Az ifjak deli táncot jártak.*

déli ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~n vagy ~en

1. A délhez mint időponthoz kötődő. *A déli harangszó nemcsak a delet jelzi, hanem emlékezés a nándorfehérvári diadalra.*
2. A délhez mint égtájhoz kötődő. *Forró déli szél fúj. A déli fekvésű területeken jó bor terem.* | (Tulajdonnévi használatban, bizalmas:) Déli pályaudvar. *A vonat Pécsre a Délből indul.*

délibáb ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Légköri fényjelenség. *A Hortobágyon gyakori a délibáb.* 2. Ábrándkép. *Déliabót kerget, amikor a jövőjéről gondolkodik.*

déligyümölcs ♦♦ fn

Szabadban csak a déli országokban termő gyümölcs. *A banán és a narancs déligyümölcs.*

delta ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Görög d betű (δ, Δ). *A delta a görög ábécé negyedik betűje.* 2. Háromszög alakban szétágazó folyótorkolat. *A Duna deltája különleges élővilágot fejlesztett ki.* 3. (bizalmas) Erős, kidomborodó izom, különösen vállizom. *Micsoda deltái vannak!*

délután I. ♦♦♦♦ hsz

Déli 12 óra után, de még az este előtt. *Holnap délután érkezem.*

délután II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

A déli 12 óra utáni napszak. *Ebédig dolgozik, de a délutánjait pihenéssel tölti.*

demagógia ♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

Tetszetős, de felelőtlen, hazug hangulatkeltés. *A tömegeket, sajnós, demagógiával félre lehet vezetni.*

demizson ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Vesszővel befont, füllel ellátott öblös üveg. *Kiönti a bort a demizsonból.* (Jelzőként:) *Egy demizson vörösborot rendelt az ünnepekre.*

demokrácia ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Államforma, politikai rendszer, amelyben a hatalom valamely széles társadalmi réteg birtokában van. *A rendszerváltozás óta demokráciában élünk.* 2. Mindenkire egyaránt kiterjedő széles körű jogegyenlőség és jogbiztonság. *A modern társadalmak törekvése a demokrácia megvalósítása.*

démon ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Gonosz, rossz szellem. *A rombolás démona ismét megjelent.* 2. Érzéki, hódító nő. *A szőke démon az összes férfit levette a lábáról.*

dénár ♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja (rég)

Ezüstből, majd rézből vert pénz. *Először az ókori rómaiak használták dénárt. Magyarországon az első dénárokat Szent István verette, az utolsó ezüst dénárokat pedig Mária Terézia 1760-ban.*

denevér ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

Az egyetlen valódi (nem sikló) repülésre képes emlősállat. *Egyes denevérek ultrahanggal képesek tájékozódni a sötétben.*

deputáció ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég) vagy bizalmas)

Küldöttség. *Deputációt menesztettek az ifjakért, hogy jöjjenek el a gyűlésre. Nem akart részt venni az ünnepeken, ezért deputáció ment érte.*

dér ♦♦♦♦ fn -, deret, dere

Megfagyott pára. *A fákat belepte a dér.* • (választékos) *Megüti a dér a fejét, a haját: öszülni, öregedni kezd. „A tél dere már megüté fejemet”* (Petőfi S.: Szeptember végén).

dereglye ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Lapos fenekű, nagyméretű evezős csónak. *Wesselényi Miklós, az árvízi hajós dereglyével mentette az embereket.*

derek I. ♦♦♦♦ fn derekak, derekat, dereka

1. Emberi test középső része. *Derékből hajolj előre!* • *Derékba török az élete, a pályája:* terveit nem tudja megvalósítani. | *Beadja a derekát: megadja magát.* 2. Ruhaneműnek a test derékrészén levő, középső része. *Nem jól áll a ruhád, mert fönt van a dereka.* 3. (Időben) közepe valaminek. *A tél derekán végre leesett a hó.*

derek II. ♦♦♦♦ mn derekak, derekat, –

1. Jóraló, becsületes. *Derék ember vált belőle.* 2. (Dicséretként:) Remek, pompás. *Ez aztán derék!*

derékalj ♦♦ fn

1. (népi) Lapos, dunyhaféle ágynemű, amely alulról melegít. *Télen a szalmaszákra derékaljat tettek, hogy az éjszaka kihűlő szobában ne fázzanak.* 2. Ágyban a lepedő alatt elhelyezett vagy önállóan fekvőhelyül szolgáló, általában kemény betét. *A derékalj lószőrrel vagy tengerifüvel van töltve, de gyógyászati vagy kényelmi okokból helyezhetnek rá mágneses vagy gyapjú derékaljat is.*

derekas ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Elismerésre méltóan teljesítő. *A munkából is derekasan kiveszi a részét.*

derékszög ♦♦ fn

90 fokos szög. *A derékszöget tanultuk ma matematikaórán.* (Jelzőként:) *Kölcson tudnád adni a derékszög alakú vonalzódat?*

derelye ♦ fn ~k, ~t, ~je

Töltött főtt tészta. *Nagymamája lekváros és túrós derelyét szokott készíteni.*

dereng ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Pirkad. *Dereng a hajnal.* 2. Halványan látszik. *Mintha ott egy torony derengene.* 3. Homályosan, bizonytalanul emlékszik, lassan ráébred valamire. *Valami dereng neki, de pontosan nem tudja.*

deres I. ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Dérlepte. *Novemberben már deresek a fák.* 2. Őszülő, ős (haj). *Egyszerre deres lett a haja.* 3. Fehér szálakkal tarkított sötét szőrű (ló). *Két deres és két szürke lova volt.*
- deres II.** ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
1. Deres ló. *Kivezették a derest az udvarra.* 2. (rég.) Pad, amelyre ráhasalt az, akit aztán megbotoztak. *Fél a derestől.* • *Deresre húz:* megbotoz. *A jobbágyot deresre húzták, mert késett az adóval.*
- derít** ♦♦♦♦ ige ~eni
1. • *Fényt vagy világosságot derít valamire:* a) valamit érthetővé tesz. *Az új adatok fényt derítettek néhány régi kérdésre.* b) (titkot) felderít. *A nyomozás fényt derített a bűnügy részleteire.* 2. Valamilyenné (általában pozitív hangulatúvá) tesz. • *Jókedvre, illetve mosolyra derít valakit:* jókedvűvé teszi. *A bohóc jókedvre derítette a közönséget. Mindenkit mosolyra derített maga körül.* 3. (Folyadékot) ülepítéssel tisztít. *A szennyvizet derítik.*
- dermed** ♦♦♦ ige ~ni
1. Folyékony vagy puha anyag szilárdabbá válik. *Jéggé dermedt a víz a kannában.* 2. Rémületében mozdulatlaná válik. *Szinte sóbálványá dermedt a szörnyűség láttán.*
- derű** ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~je
1. (választékos) Napfényes idő. *Odakint derű fogadta.* • *Borúra derű:* rosszra jó következik. 2. Megelégedett, kellemes hangulat. *Hiányzik a derű családjuk életéből.*
- derül** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. (Az ég) világosodik, tisztul. *Indulhatunk, már elkezdett derülni.* • *Fény, világosság derül valamire:* kitudódik. *Minden titokra fény derül előbb-utóbb.* | *Jókedvre derül:* vidámmá válik. | *Fényre derül:* felvirágzik. „*Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül!*” (Kölcsey F.: Huszt). 2. Nevet valamin. *Történeteim jót derültünk.*
- dervis** ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
Mohamedán szerzetes. *A dervis a minaret erkélyén mondja az esti imát.* • *Üvöltő dervis:* hangoskodó, kiabáló személy.
- despota** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Középkori uralkodó, fejedelem. *A despota földjét jobbágyai művelték meg.* 2. Zsarnok. *Valóságos despota lett belőle, mióta kinevezték igazgatónak.*
- deszka** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Fatörzsből fűrészelt lapszerű faipari termék. *Sudár fából szép szál deszkákat fűrészelnék.* 2. Deszkából készült használati tárgy. *Deszkán nyújtja ki a téisztát. Deszkán vasalta a ruhát.* 3. • *Világot jelentő deszkák:* színpad. *Húsz éve lépett a világot jelentő deszkákra.*
- desszert** ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je
1. Általában az étkezés végén fogyasztott édesség. *Desszertnek narancskrémeket készített.* 2. Különböző alakú töltött csokoládé. *Ajándékba vettem egy doboz desszertet.*
- detektív** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
Nyomozó. *Detektívet fogad, hogy szemmel tartassa házastársát. A rendőrségen egyszerre két detektív faggatott.*
- detektívregény** ♦♦ fn
Bűnügyi regény. *Kikapcsolódásul gyakran detektívregényt olvas, kedvenc szerzője Agatha Christie.*
- dévaj** ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul (választékos)
Pajkosan vidám, pajzán, kacér. *Dévaj menyecske a felesége. Dévaj pillantást vetett a férjira.*
- deviza** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
Nemzetközi elszámolásban használt fizetési eszköz. *Devizában számolják kiküldetése alatti jövedelmét.*
- dezodor** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
Izzadásgátló, a testszagot semlegesítő szer, illetve az ezt tartalmazó palack. *Ma már mindenki dezodort használ.*
- dézsza** ♦ fn ~k, ~t, ~ja
Nagyméretű, kétfülű faedény. *Az udvaron a dézsában állt, és a napon melegegett a víz.*
- dézsma** ♦♦ fn –, ~t, ~ja (rég.)
A jobbágy által a földesúrnak vagy az egyháznak beszolgáltatott természetbeni adó. *A dézsma a termés és a háziállatok meghatározott hányada volt.*
- dézmál** ♦♦ ige ~ni
1. (rég.) Dézmát (terményadót, egyházi tizedet) szed. *Jöttek a földesúr szolgálai dézmálni.* 2. Titokban lopkod és fogyaszt valamit. *Egész nap dézmálja a befőttest és a süteményt.*
- dia** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
Üveglemezre vagy filmre másolt, átvilágítva nézhető kép. *Az előadásokhoz akkor még diákat vetítettek.*
- diadal** ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. Elsőprő győzelem. *Az öbölháború a szövetségesek diadalával végződött.* • *Diadalt arat:* győz. *Csapataik fényes diadalt arattak.* 2. (választékos) Nagy siker. *A sok elképzelés közül az övé lett a diadal.*
- diadém** ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
Ékkövekkel díszített fej- vagy homlokpánt. *Hajában diadém csillogott.*
- diák** ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
1. Iskolai tanuló. *A diákok ősztől tavaszig, sőt nyárig iskolába járnak.* 2. (Fv) Főiskolai, egyetemi hallgató. *A Comenius Egyetem nappali tagozatos diákjai 380 koronáért juthatnak hozzá diákigazolványukhoz.*

diavetítő ♦♦ fn

Diák vagy diafilmek levetítésére való elektromos berendezés. *Gyerekkorukban diavetítővel vetítettek diafilmeket, általában meséket.*

dibdáb ♦ mn (népi, ragtalanul)

Haszontalan, értéktelen, jelentéktelen (személy vagy dolog). *Nem jön ide minden dibdáb ember! Ilyen dibdáb ügyekkel nem foglalkozom.*

dicseked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni dicseksz|ik dicsekedni

Úgy beszél, hogy elismerést szerezzen magának. *A hiú ember folyton dicsekszik.* • *Dicsekedik valamivel:* büszke rá. *Budapest joggal dicsekedhet szép fekvésével.* (gúnyos) *Ezzel aztán nem dicsekedhetsz!*

dicsér ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elismeréssel emleget valakit. *Valit dicsérik az iskolában.* 2. Jónak tart valamit, valakit. *A magyar borokat nagyon dicsérik.* 3. *Valami valakit dicsér:* elismerést, megbecsülést szerez neki. *A szép kert az ő keze munkáját dicséri. Petőfi versei ma is a költőt dicsérik.*

dicséretes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (választékos) Dicséretet érdemlő. *Dicséretes igyekezettel készíti a dolgozatot.* 2. (rég; Fv, főnévi használatban:) A kitűnőnél eggyel gyengébb osztályzat. *Jó tanuló, de dicséretesnél jobbat azért ritkán kap.*

dicső ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en (választékos)

Dicsőséges, nagyszerű. *1848. március 15-e a magyar történelem dicső napja.*

dicsőség ♦♦♦♦ fn -, ~et, ~e

Megérdemelt nagy elismerés. *Nagy dicsőség volt számára, hogy átvehette a Kossuth-díjat. Dicsőséget szerzett az országnak aranyérmével.* | *Elég a dicsőségből* vagy *megunta a dicsőséget:* megelégtelt valamit. | (tréfás) *Vége a dicsőségnek:* vége szakadt valami jónak. | (választékos) *Dicsőség valakinek, valaminek:* tisztelet neki. *Dicsőség az uralkodónak!*

didereg ♦♦♦♦ ige ~ni

Hidegtől vagy láztól remeg, reszket. *Úgy didergett a buszmegállóban, hogy a foga is vacogott.*

diéta¹ ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

(Orvos által előírt) különleges étrend. *A beteg betartja a diétát, hogy meggyógyuljon. Diétát tart, hogy ne hízzon meg.*

diéta² ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég;)

Országgyűlés. *Csokonai tudósított a pozsonyi diétáról.*

digitális ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Számjegy alakjában közölt vagy tárolt (jel). *A számítógépek a hangot is digitálisan közvetítik.* 2. Ilyen jelek alapján működő. *A műszer digitális kijelzőjén figyelemmel kísérheted a változásokat. Órájának digitális számlapja van.*

díj ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Valaminek az igénybevételeért fizetett összeg. *A villanyáram díja többször is emelkedett.* 2. Munkáért kapott pénzösszeg. *A munka díját utólag kapja meg.* 3. Jutalmazásra kitűzött pénzösszeg vagy tárgy. *A kiemelkedő teljesítményt díjjal jutalmazták. Első díjat nyert a versenyen.* • *Díjat tűz ki valaki fejére:* pénzjutalmat helyez kilátásba a nyomravezetésért. *A rendőrség díjat tűzött ki a hírhedt bankrabló fejére.*

dikő ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Egyszerű, keskeny ágy, amelyet általában szalmával töltenek meg. *Az asszony bent a dikón pihent egy kicsit.*

diktál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Szöveget) mond valakinek, hogy az leírja. *Levelet diktál a titkárnőnek. A tanár diktál a diákoknak.* 2. Megszab valakinek valamit. *Mindig az erősebb fél diktálja a feltételeket.* (Tárgy nélkül:) *Itt én diktálok!* 3. (Példájával) ösztönöz valakit. • *Diktálja az iramot, az ütemet valakinek:* a magához hasonló teljesítményre készíti. | *Nagy iramot diktál:* nagy teljesítményével állít követendő példát. 4. (bizalmas) *Diktál valakibe valamit:* szelíd erőszakkal ráveszi, hogy elfogyassza. *Végre sikerült egy kis főzeléket diktálnom a gyerekebe.*

diktátor ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Parancsuralmi rendszerben korlátlan hatalmú államfő. *A nagy diktátorok ideje Európában szerencsére lejárt.* 2. Zsarnokoskodó személy. *A nagymama diktátor volt a családban.* 3. Valamely területen korlátlan hatalmú személy. *A divat diktátorai minden szezonra kitalálnak valami egészen újat.*

diktatúra ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Parancsuralom, illetve parancsuralmi rendszer. *A diktatúra olyan politikai rendszer, amelyben az egyén nem nyilváníthatja ki szabadon véleményét, akaratát.*

dilemma ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Egymással általában ellentétes lehetőségek között való választás gondja. *Nagy dilemmában volt: menjen vagy maradjon, nem tudta eldönteni.*

dilettáns ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an vagy ~ul

(Szellemi vagy művészeti területen) szaktudás nélküli (személy) vagy a tőle származó (megnyilvánulás, alkotás). *Egy dilettáns festő akarta rám sózni a képét. Dilettáns hozzászólása elképedést váltott ki.* (Főnévi használatban:) *Ez a csoport dilettánsok gyülekezete.*

dinamó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Az öngerjesztés elve alapján működő áramfejlesztő gép. *Jedlik Ányos már Siemens előtt 1861-ben alkalmazta a dinamó elvét.*

dinár ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Több ország pénzneme. *A dinár eredetileg arab pénzegység, ma is használatos több arab országban, például Algériában, Irakban, Jordániában, Kuvaitban, Tunéziában. Szerbiában és Montenegróban is dinár a hivatalos fizetőeszköz.*

dinasztia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Monarchiában az a család, amelyből az uralkodók származnak. *Az Árpádok dinasztiája 1301-ig uralkodott.* 2. (választékos) A gazdasági vagy közéletben nemzedékeken át fontos szerepű család. *Két évszázada az ő dinasztiájukhoz tartozott a városka gyógyszerésze.*

dinoszaurusz ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Hatalmas testű őshüllő. *A dinoszauruszok még jóval az ember megjelenése előtt kihaltak.*

dinnye ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Földön kúszó indás növényen termő nagy, leves húsú, édes gyümölcs. *Június végén már lehet kapni dinnyét.* 2. (szleng) Buta ember. *Te dinnye! Milyen dinnye vagy!*

dió ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A diófa termése, illetve dióbél. *Darált diót tett a süteménybe.* • *Kemény dió:* fogas kérdés. 2. *Diója:* sertés-, borjú-, marhacomb java. *Kérek fél kiló dióját!*

diploma ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég) Oklevél. *A király kézjegyével látta el az alapító diplomát.* 2. Szakképzettséget igazoló végbizonyítvány. *A mérnök tanárnak két diplomája van: tanári és mérnöki.* 3. (Er) Bizonyítvány. *Hozza el az általános iskolai diplomáját!*

diplomácia ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. Külügyi szolgálat, illetve nemzetközi ügyek, külügyek intézése. *A magyar diplomácia vezetője, a külügyminiszter a múlt héten Brüsszelben tárgyalt.* 2. Ügyesség, ravaszság. *Egy kis diplomáciával elérte célját.*

diplomata ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Külügyi tisztviselő, illetve külszolgálatot teljesítő politikus. *A nagykövetségeken diplomaták képviselik az országot.* 2. Ügyesen, eredményesen tárgyaló személy. *A tárgyaláson jó diplomatának bizonyult.*

diplomátikus ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Óvatos, körültekintő. *A diplomátikus ember ügyesen, tapintatosan tud bánni másokkal. A nehéz kérdésekre is diplomátikus választ ad.*

direkt I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Közvetlen, egyenes. *Szívesen lépnék vele direkt kapcsolatba.*

direkt II. ♦♦♦♦ hsz (bizalmas)

1. Éppen, pontosan. *Direkt ezt akartam mondani!* 2. Szándékosan. *Azt hiszem, direkt lépett rá a lábamra.* 3. Egészen, teljesen. *Ez direkt hihetetlen!*

dísz ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Valamit széppé vagy szebbé tevő tárgy. *Díszül piros rózsát tűzött a hajába.* • (választékos) *Díszbe öltözik:* feldíszítik. *Karácsony előtt az egész város díszbe öltözött.* 2. Ékessége, büszkesége valaminek. *A Budai Vár fővárosunk díszé.* 3. (rosszalló) Felesleges, haszontalan dolog. *Ez csak dísznek van itt.*

díszeleg ♦♦ ige ~ni

1. Szépségével, változatosságával szembeötlik. *Mennyi minden díszeleg a kirakatban!* 2. Büszkélkedve mutogatja magát. *Új ruhájában szívesen díszeleg.* 3. (rosszalló) Csúfoskodik. *A belvárosban még mindig romos házak díszlegnek. Mi díszeleg a kabátodon?* 4. (Katonai alakulat) ünnepélyesen felsorakozik. *A magas rangú vendégnek katonák sorfala díszelgett.*

díszít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Díszel ellát valamit. *A gyerekek virággal díszítik a termet a ballagásra.* 2. Díszként széppé tesz valamit. *A szoba falát festmények díszítik.* 3. (Színházban) díszletet készít. *A bemutató előadásra díszítenek.*

diszkó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Éjszaka működő, zenés, táncos ifjúsági szórakozóhely. *A barátaival szombatonként diszkóba járnak.*

diszkont ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Külvárosokban levő, nagy árukészlettel és mérsékelt árakkal működő áruház. *Havonta egyszer diszkontban vásárolják meg a tartós élelmiszereket és a tisztítószereket.* 2. Olcsóbban árusító kisebb bolt. *Van itt a házban egy diszkont, ott fillérekért vehetsz valami ajándékot.*

diszkosz ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Korong alakú sporteszköz. *Messzire hajtja a diszkoszt.* 2. (kissé bizalmas) A diszkoszvetés mint versenyszám. *Diszkoszban nem sikerült döntőbe jutni.*

díszlet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Színpadon, filmezésben a színhelyet megjelenítő építészeti elemek, tárgyak összessége. *A pompás díszletet nyílt színi tapssal fogadta a közönség.* 2. Csalóka látszat. *Ez nem a valóság, ez csupán díszlet.*

dísz|ik ♦♦♦ ige ~eni (választékos)

1. Ékességként látható. *Az íróasztal fölött Csontváry képe díszlett.* 2. (Díznövény) jól fejlődik, virul. *Szíven díszlik az átültetett kaktusz.*

disznó I. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja vagy disznaja

1. Sertés. Régen a disznókat is kihajtották legelni. 2. Sertéshús. Disznóból jóval többet fogyasztunk, mint halból. 3. (bizalmas) Tintafojt. A füzeted tele van disznóval! 4. (Kártyában) ász. Üsd disznóval! Piros és zöld disznó is van nála. 5. (durva) Megvetendő, undorító ember. Ronda disznó! Fúj, te disznó!

disznó II. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~ul (bizalmas)

1. Pimasz. Az a disznó kölyök felesel. 2. Durva, közönséges. Disznó a beszéde. 3. (túlzó) Szemérmetlenül nagy. Disznó szerencséje van.

disznólkod|ik ♦ ige ~ni (bizalmas)

Illetlenül viselkedik. Ne disznólkodj az asztalnál!

disznóság ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (népi vagy tréfás) Disznóvágáskor készített húsféleségek összessége. Van még egy kis disznóság: hurka, tepertő vacsorára. 2. (bizalmas) Felhőborító dolog. Ez mégiscsak disznóság! 3. (bizalmas) Illetlenség. Ne beszélj már annyi disznóságot!

disznósajt ♦ fn

Tisztított disznógyomorba töltött, apróra vágott főtt fejhúsból, bőrkéből és egyebekből álló fűszeres étel. A megtöltött disznósajtot laposra préselték, aztán felfüstölték.

disznótor ♦♦ fn

Disznóvágás utáni bőséges étkezés, vendégség. Az egész rokonság hivatalos volt a disznótorra.

disznővény ♦♦ fn

Szép leveleiért, virágáért termesztett növény. A kertben csak disznővények vannak, nincs egy szál levezőldség se.

diszpéldány ♦ fn

1. Díszes kivitelű tárgy, különösen könyv. A tanulmánykötetből diszpéldány is készült a tudós születésnapjára. 2. (rosszalló) Semmirekellő, hitvány alak. Mit keres nálunk ez a diszpéldány?

disszidál ♦♦ ige ~ni (kissé régi)

A törvényeket megsértve hazájából külföldre távozik. Az 56-os forradalom leverése után nagyon sokan disszidáltak Magyarországról nyugat-európai országokba, Amerikába és Ausztráliába.

díva ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Ünnepelt színész- vagy énekesnő. Jászai Mari a Nemzeti Színház dívája volt.

dívány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Kárpitozott, támlás, kényelmes fekvőbútor. Ebéd után rendszerint leheveredett a díványra.

divat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Egy időszakra jellemző öltözködési szokás. Mi a legújabb divat? • Divatban van: divatos. | Divatba jön: divatos lesz. | Kimegy a divatból: divatjamúlt lesz. 2. Felkapott szokás. Napjaink hasznos divatja a természetgyógyászat.

divatjamúlt ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Olyan, amely már nem divatos. Divatjamúlt ruhákban jár. Viselkedése olyan divatjamúlt, mintha száz évvel ezelőttről maradt volna itt.

divatoz|ik ♦♦ ige ~ni (kissé rosszalló)

Divatos ruhákban jár. Szeret divatozni, mindig a legújabb divat szerint öltözködik.

dív|ik ♦♦♦ ige (csak egyes szám 3. személyben) (választékos)

Szokásban van. A parlamentben dívik a napirend előtti felszólalás.

dizájn ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Ipari formatervezés, tárgytervezés. A dizájn az iparművészetnek a XX. században kifejlődött újabb ága. A különféle eszközök, használati tárgyak létrehozásakor a dizájnnal foglalkozó szakemberek a forma esztétikus kialakítását úgy végzik, hogy a tökéletes funkció mellett a gyártást is pontosan megtervezik.

dízel I. ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

1. Dízelmotorral, tehát kompressziógyújtású belső motorral működő mozdony. A gőzmozdonyokat dízelek váltották fel. 2. (bizalmas) Dízelmotorba való olaj. Tankoltam húsz liter dízelt.

dízel II. ♦♦ mn ~ek, ~t, –

Gázolajjal működő motorú (jármű). Kapott a rokonaitól egy dízel Mercedest.

dó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Bármely dūr hangsor első hangja. Dóval kezdődik a dallam!

dob ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamit elhajít (, hogy valahová essen). A kemény hógolyóval nagyot lehet dobni. A turisták aprópénzt dobnak a kútba. 2. Hányaveti mozdulattal tesz valamit valahova. Az ágyra dobta a kabátját. • Valahova dobja magát: bele- vagy ráveti magát. A fotelba dobta magát. 3. Hirtelen intézkedéssel valamit valahova juttat. Két hadosztályt dobtak a frontvonalra. • Piacra dob valamit: eladásra kínálja. Új mosóporokat dobnak piacra. 4. (szleng) Dob valakit: szakít vele. Dobta barátjának, mert újat talált.

dob ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Általában henger alakú ütőhangszer. Veri a dobot. 2. Dobhoz hasonló alakú forgó alkatrész. A ruha beakadt a mosógép dobjába.

dobál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ismételten dob valamit valahova. *A garázda „szurkolók” közel, aprópénzzel dobálják a játékosokat.* 2. Hányvetin hajigál valamit valahova. *Bőröndjébe dobált néhány holmit, és elrohant.* 3. Ide-oda lökdös valamit. *A hullámok dobálják a bárkát.*
- *Dobálja az élet:* különböző tájakra, helyzetekbe veti.
- dobbant** ♦♦♦ ige ~ni
1. Lábával dobbanó hangot kelt. *Mérgében nagyot dobbantott.* 2. (Ugráskor) nagy erővel elrugaszkodik. *A távolugró későn dobbantott, szabálytalan lett az ugrás.* 3. (szleng) Valahonnan bejelentés nélkül távozik. *Dobbantott a buliból. A sógorom két éve dobbantott, nem tért haza külföldről.*
- dobhártya** ♦♦♦ fn
- A fül külső hallójáratát a dobüregtől elválasztó hártya. *Megsérült a dobhártyája, ezért rosszul hall.*
- dobog** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Tompa hangot keltve többször egymás után odaüt valamit valahová. *Lábával idegesen dobog a padlón.* 2. Ütemesen ver. *Hangosan dobog a szíve.* • *A torkában dobog a szíve:* nagyon izgul. | *Csak érte dobog a szíve:* nagyon szereti, érte él.
- dobol** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Ritmusosan veri a dobot. *Ügyesen dobol.* | *Zenekarban, együttesben dobol:* dobosként szerepel. 2. (rég) Közhírré tesz. *Mit doboltak?* 3. Ujjaival vagy lábával ütemesen ütöget valamit. *Ujjaival idegesen dobolt az asztalon.*
- dobos** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. Az a személy, akinek feladata vagy hivatása a dobolás. *A zenekarban a dobos volt a legjobb.* 2. (bizalmas) Csokoládékrémrel töltött piskótalapokból álló, tetején karamellel bevont torta. *Kérek két szelet dobost.*
- doboz** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. Merev falú, rendszerint fedeles tárolóeszköz. *Mit tettél abba a nagy dobozba? Költözéskor a törékenyebb holmit dobozba csomagolták.* 2. Burkolat, ház. *A rádió doboza régimódi, szögletes.* 3. (Jelzőként:) Doboznyi mennyiség valamiből. *Hozz két doboz cigarettát!*
- docens** ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
1. Egyetemi, főiskolai beosztás. *Adjunktus volt, most kinevezték docenssé.* 2. (rég) Egyetemi magántanár. *Két évig docens volt a budapesti egyetemen.*
- dozsem** ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je
1. Villanyhajtású, kormányozható, nyitott kis autó. *A vidámparkban kedvence a dozsem, élvezi, hogy ügyesen ki tudja vele kerülni a többieket.* 2. (tréfás) Kisméretű, olcsó autó. *Még mindig azzal a dozsemmel jár.*
- dog** ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
- Nagy testű, sima szőrű kutya. *Megharapta egy dán dog.*
- dogma** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Hittétel. *Jól ismeri vallása dogmáit.* 2. (rosszalló) Kötelezően elfogadandó merev elv, tétel. *Dogmákban gondolkodik, nincs önálló véleménye.*
- dogmatikus I.** ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an
- Dogmákhoz mereven ragaszkodó (személy). *Dogmatikus emberrel nehéz vitatkozni.*
- dogmatikus II.** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
- Hittételekkel, dogmákkal foglalkozó teológus. *Felszólalt a dogmatikusok kongresszusán.*
- doh** ♦♦ fn -, ~ot, ~a
- A penész szaga. *Megcsapta orrát a doh, amikor lement a pincébe.*
- dohány** ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~a
1. Nikotintartalmú ipari növény, illetve ennek (száritott) levele. *Magyarországon sok dohányt termelnek. Vágják a dohányt, összekötözik, és felakasztják száradni.* 2. (szleng) Pénz. *Van nálad egy kis dohány?*
- dohányzik** ♦♦♦ ige dohányozni
- Dohányt szív, fogyaszt. *Sajnos régen dohányzik. Parancsol? Köszönöm, nem dohányzom!*
- dohog** ♦♦♦ ige ~ni
1. Zsörtölődik. *Ne dohogj folyton!* 2. Ütemes, tompa hangot ad. *Dohog a mosógép.*
- dokk** ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
- Zárt medence vagy vízfelület. *A nagyobb hajókat dokkban rakják be és ki. A tengerjárót dokkba vontatták javításra.*
- doktor** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. (bizalmas) Orvos. *A doktor sem tudta meggyógyítani.* 2. Cím, képesítés, fokozat, illetve az ilyennel rendelkező személy. *Jogi doktor a fia. Doktorrá avatták az egyetem dísztermében. Akadémiai doktor lett már negyvenöt évesen. A fogadáson dr. Kovács (vagy Kovács dr.) is megjelent.*
- dokumentum** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
1. (A tudományban:) Hiteles írásos vagy tárgyi bizonyíték. *Dokumentumok bizonyítják, hogy itt akkor már település volt.* 2. Hivatalos írás. *Rengeteg dokumentumot kell összegyűjtenünk, hogy megkapjuk a lakáskölcsönt.*
- dolgos** ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
- Dolgozni szerető, szorgalmas. *Dolgos ember a férje, soha nem marad munka nélkül.* • *Dolgos kéz:* szorgalmas ember. *Ennyi dolgos kéz hamar elvégzi a munkát.*
- dolgozat** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
1. Valamely tantárgyból kidolgozandó, felmérő jellegű írásbeli feladat. *Ötös lett a dolgozat. A tanár dolgozatokat javít.* 2. Értekezés, cikk. *A szerző dolgozatában megállapította, hogy tévedés történt.*

dolgoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Munkát végez. *A beteg nem tud dolgozni. Mit dolgozol? Egy év munkanélküliség után megint dolgozik.* 2. Valamily célért, valakinek, valaminek a javára tevékenykedik. *A sikerért dolgozik. Sokat dolgozik a családjáért.* 3. (Idő, körülmény) valakinek a javára vagy kárára alakul. *Meglátod, jó vége lesz, az idő nekünk dolgozik. Szerettünk volna a jövő héten indulni, de minden ellenünk dolgozik.* 4. (Gép, eszköz) működik. *A dagasztógép már dolgozik, a térsza nemsokára készen lesz.* (Mv) *Már megint nem dolgozik a lift, gyalog kell felmennem a tizedik emeletre.* 5. Valamily folyamat megy végbe valamiben. *Beépítés után a fa még dolgozik. Még dolgozik a bor, még nem tiszta.* 6. (Érzelem, indulat) eltölt és irányít valakit. *Csak a bosszú dolgozott benne.*

dolgozó ♦♦♦♦ mn, mn-i in ~k, ~t, –

(Rendszeres) munkát végző, saját munkájából élő. *A dolgozó embernek pihenésre is szüksége van.* (Főnévi használatban:) *Megszűnt a vállalat, elbocsátották a dolgozókat.*

dollár ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Többek között az USA-ban, Kanadában és Ausztráliában használatos pénznem. *Az utazás előtt még váltanunk kell kanadai dollárt.* 2. USA-dollár mint deviza. *Esett a dollár árfolyama.*

dolmány ♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég)

Testhez simuló, csipőig érő zsinóros kabát. *Gyöngyös dolmány volt az ifjakon.*

dolog ♦♦♦♦ fn *dolgok, dolgot, dolga*

1. Elvégzendő munka, feladat. *Sok a dolga, nincs ideje pihenni.* • *A dolga után néz:* elkezd dolgozni. 2. (Elintézésre váró) ügy. *Még van egy kis dolgom, de utána ráérek.* • *Dolga akad* vagy *van valakivel:* elintéznivalója van. *Dolga akadt a rendőrökkel.* | (szépitő) *A dolgát végzi:* székel vagy vizel. 3. Cselekedet, tett. *Szép dolog volt tőle, hogy meglátogatott.* • *Rövidre fogja a dolgot:* röviden mesél el valamit. *Kevés időnk van, fogd rövidre a dolgot!* 4. Helyzet, sors. *Jó dolga van.* 5. Tárgy, eszköz. *Rendben tartja a dolgait.*

dologtalan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Munkátlanul élő (ember). *Dologtalan ember a férje.* 2. Akinek (éppen) nincs munkája. *Éppen dologtalanul ül a tévé előtt.* *Dologtalanul él évek óta.*

dolomit ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Fehéres színű ásvány. *Ha még nem láttál dolomitot, nézd meg a budai Gellért-hegyet!*

dóm ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Érseki vagy püspöki székehelyen levő nagyméretű templom. *A szegedi dóm két tornyát és hatalmas épületét láttam a repülőgépről is.*

domb ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Alacsony, lapos hegy. *Szeretem a lankás dunántúli dombokat.* 2. Kisebb kupac, általában földből. *Legurul a dombról.* *Homokból egy nagy domb állt az építkezésen.*

domborít ♦♦ ige ~ani

1. (Lapszerű tárgyat) domborúvá alakít. *A lakatos megfelelő alakúra domborítja a lemezt.* 2. (bizalmas) Feszít (valamilyen öltözékben). *Büszkén domborít új kabátjában.*

domborod|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Domborúvá válik. *A kismama hasa szépen domborodik.* 2. A síkból domborúan kiemelkedik. *Sírok domborodnak a temetőben.*

domború ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. Félgömb alakú. *A domború tükör kicsinyít.* 2. Gömbölyded. *Domború idomai tetszenek a férfiaknak.*

domborzat ♦♦ fn –, ~ot, ~a

Felszíni formák összessége. *Magyarország domborzata változatos.*

dominó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Pontokkal számozott téglatesteből álló társasjáték. *Kirakja a dominót.* 2. A játékkészlet egy darabja. *Találtam két dominót porszívózás közben.*

dong ♦♦♦ ige ~ani

1. Mély, zümmögő hangot ad. *A méhek vidáman dongtak a lugasban.* 2. Sürgölődik, forgolódik valaki körül. *Udvarlók donganak körülötte.*

donga ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hordó vagy dézsa oldalát alkotó hajlított deszkák egyike. *Kiesett az egyik donga a hordóból.*

dongó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Zömök, szőrös testű, sárga csíkos méhféle rovar. *Berepült egy dongó a konyhába.*

dopping ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Serkentőszer használata. *A versenysportban tiltják a doppingot, mégis sokszor előfordul.* 2. (bizalmas) Serkentőszer. *Úgy ért el jó eredményeket, hogy doppingot szedett.*

dorbézol ♦♦ ige ~ni

Féktelenül mulatozik, szórja a pénzt. *Addig dorbézolt, amíg elhúszott a vagyona.*

dorgál ♦♦ ige ~ni

Korhol, szid valakit. *Hiába dorgálom, nem javul meg.*

doromb ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Szájba véve és pengetve megszólaltatható kis népi hangszer. *A táncház zenekarának egyik tagja dorombon is játszik.*

dorombol ♦♦ ige ~ni

1. Mormogó hangot hallat. *Ha simogatom a cicát, dorombol.* 2. Duruzsol. *Dorombol a kályha.* 3. (régí) Dorombon játszik. *Ketten hegedülnek és ketten dorombolnak a zenekarban.*

dorong ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Vastag, görcsös faág. *Az ősemler első fegyvere a dorong lehetett.*

döccen ♦ ige ~ni

1. (Mozgó jármű) egyet zökken. *Sokszor döccen a szekér a hepehupás úton.* 2. (Vers ritmusa) sántít. *Általában hibátlan a verselése, csak néha döccen a sor.*

döcög ♦♦♦ ige ~ni

1. Lassan, rázkódva halad. *Döcög a kocsí a rossz úton. A kiskgyerek még csak döcögve tud járni.* 2. Akadozik. *Már ismeri a betűket, de csak döcögve olvas.*

döf ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Hegyes tárgy) szúr valamibe, valakibe. *Kést döfött belé.* • *Szíven döf valakit:* a) hegyes tárggyal a szívébe szúr. *A gyilkos szíven döfte áldozatát.* b) (választékos) hirtelen nagy lelki fájdalmat okoz neki. *Szavaid szíven döftek.* 2. Erősen lök, taszít valakit, valamit. *Jól oldalba döfték a villamoson.*

dög ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Állati hulla. *Irtózik a döglötől.* 2. (durva) (Indulatos vagy tréfás megnevezésként:) Élő állat, általában kutya. *Szeretem ezt a döglöt.* 3. (durva) Ellenszenves személy. *Te dögl! Részeges dögl volt.* 4. (szleng, durva) Nő. *Jó kis dögl!* 5. (népi) Dögvész. *Rájuk jött a dögl, mind elpusztult.* 6. (bizalmas) *Döglivel:* nagy mennyiségben. *Döglivel van mindene.* 7. (durva) (Jelzőként vagy határozóként:) Nagyon nagy. *Dögl meleg van. Dögl nehéz ez a táska.*

dögljik ♦♦♦ ige ~eni

1. Pusztul. *Járvány van, dögljk a jószág.* 2. (rosszalló) Henyél, lustálkodik. *Egész nap otthon dögljk.* 3. (durva) *Dögljk valakiért:* bolondul érte. *Dögljk a lányokért.*

döglődjk ♦ ige ~ni

1. (Állat) végét járja. *Beteg a tehén, napok óta döglődjk.* 2. (bizalmas) Munkátlanul él, lustálkodik. *Csak döglődjk, nem lehet munkára bírni.* 3. (bizalmas) (Ügy) holtponton van, nem jut előre. *A per már évek óta döglődjk.*

dögönyöz ♦ ige ~ni

1. Püföl, ütöget valakit. *Öt török öt görögöt dögönyöz.* 2. Masszíroz valamit, valakit. *Dögönyözd meg a hátamat!*

dől ♦♦♦♦ ige **dül** ~ni

1. Függőleges helyzetéből kimozdul. *Lassan jobbra dől a fa.* 2. Támaszkodik, nehezedik valahova. *Fáradtan a falnak dől. Az asztalra dől, úgy aludt.* • *Kardjába dől:* a kardja hegyére nehezedve lesz öngyilkos. | (túlzó) *Dől valamitől:* egész teste összevissza himbálódzik, szinte eldől. *Mindannyian dőlünk a nevetéstől.* 3. • *Romba dől:* a) összeomlik. *Romba dől a város.* b) megsemmisül. *Elképzelései romba dőltek.* 4. Eltér a függőlegestől, a szokottól. *Balra dől az írása.* 5. Áramlik, ömlik. *Dől a tömeg az utcákra. Dől belőle a szó, mióta az utazásból megérkezett.*

dölyfös ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Öntelt, gögös. *A dölyfös nagyúr senkire sem hallgatott.*

döng ♦♦♦ ige ~ni vagy ~eni

1. Tompa, mély hangot ad. *Döng a kapu. Csak az ör léptei döngenek a néma utcán.* 2. Mély, zümmögő hangot ad. *Döng a darázs.*

dönget ♦♦♦ ige ~ni

1. Ügy ütöget vagy ver valamit, hogy az döng. *Döngetik a kaput.* 2. (bizalmas) Üt, ver valakit. *Addig döngette a többieket, míg senki sem akart vele játszani.* 3. (bizalmas) (Járművel) nagyon gyorsan halad. *Döngettünk lefelé a Balatonhoz.*

döngöl ♦♦ ige ~ni

1. Ütögetve egyenget valamit. *Döngölik a talajt, hogy tömör legyen.* 2. (bizalmas) Ököllet ver valakit. *Már egy ideje csak döngölik egymást.*

dönt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Földre dőlni készlet valamit. *Fát döntenek az erdőn.* • *Ágynak dönt valakit:* (betegség) fekvőbeteggé teszi. *Ágynak döntötte az influenza.* | *Sírba dönt valakit:* halálát okozza. *Az alkohol döntötte sírba.* 2. Összedönt valamit, valakit. *A kutya halomra dönti a vázát.* • *Nyomorba dönt valakit:* nyomorulttá teszi. *A szerencsejáték nyomorba döntötte.* | *Romba dönt valamit:* lerombolja. *A bombázás romba döntötte a hidat.* (átvitt) *Minden illúziómat romba döntötte.* 3. Határoz (valahogy). *Jól döntött, hogy oda jelentkezett. Ideje már dönteni.* 4. Ítélezik. *A bíróság végre döntött az évek óta húzódo perben.*

döntetlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Győzelmet egyik fél számára sem hozó. *Döntetlen mérkőzést játszottak a csapatok. A játszma döntetlen lett.* (Főnévi használatban:) *Jó nekik a döntetlen is. Döntetlenre játszottak.*

döntő I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~n vagy ~en

Nagyon fontos, meghatározó. *Szombaton lesz a döntő mérkőzés. Kimondta a döntő érvet. A döntő többség rájuk szavazott.*

döntő II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

(Sportban, versenyben) az utolsó szakasz, az utolsó mérkőzés. *Bejutott a döntőbe. Lejátszották a döntőt.*

dördül ige ~ni

Erős, dörgő hangot ad. *Dördült egyet az ég. Éleset dördült a fegyver.*

dőre ♦ mn ~k, ~t, ~n (választékos)

Oktalan, meggondolatlan. *Dőre vagy, ha azt hiszed, hogy ilyen egyszerű lesz.*

dőrej ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Nagy erejű dörrenés. *Messziről hallatszik az ágyúk dőreje.*

dörgedelem ♦♦ fn *dörgedelmek, dörgedelmet, dörgedelve*

1. (ritka) Mennydörgés, vihar. *A dörgedelem visszafordította a kapuból.* 2. Erélyes vagy tréfás feddés. *Nem használt a szülői dörgedelem.*

dörgöl ♦♦♦ ige ~ni

Dörzsöl valamit. *Ébredés után dörgöli a szemét. Fényesre dörgöli az ezüstöt.*

dörgölődzik ♦ ige **dörgölőzik** ~ni

1. Testét hozzádörgöli valamihez. *A kutya a kerítéshez dörgölődzik.* 2. (rosszalló) Igyekszik a kegyeibe férközni valakinek. *A főnökéhez dörgölődzik a jobb fizetés reményében.*

dörmög ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Morgó hangot hallat. *Dörmög a medve.* 2. Mély hangon, nehezen érthetően mond valamit. *Valamit dörmögött a bajusza alatt.*

dörög ♦♦♦♦ ige ~ni

Dübörgő hangot ad. *Dörög az ég, vihar lesz. Hetek óta dörögnek a fegyverek a határ túlsó oldalán.*

dörömböl ♦♦♦ ige ~ni

Ütésekkel döngő hangot kelt. *Dörömböl a kapun. Addig dörömbölt, míg be nem eresztették.*

dörren ♦♦ ige ~ni

1. Robbanásszerű hangot ad. *Egy óriásit dörrent az ég.* 2. Ráripakodik valakire. *A fiúra dörrent, hozza már a vizet.*

dörzsöl ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Tárgyat egy másikhoz érintve mozgat. *Papírral dörzsöli az asztalt. Dörzsöli a kezét. Fényesre dörzsöli a padlót.* 2. Horzsol valamit. *A gallér dörzsöli a nyakát.*

dörzsölt ♦ mn ~ek, ~et, ~en (bizalmas)

Ravasz. *Dörzsölt fickó, mindenre figyel.*

dőzsöl ♦ ige ~ni

1. Jól él. *Akik dőzsölnek, el sem tudják képzelni, milyen nélkülözni.* | (ritka) *Dőzsöl valamiben: dúskál benne. Dőzsöl minden földi jóban.* 2. Mértéktelenül eszik, iszik, szórakozik. *Egész évben szinte minden éjjel dőzsöl.*

drága ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Sokba, sok pénzbe kerülő. *Drága cipőt vett. Drága volt a nyaralás. Hát ez drága mulatság volt!* • *Drágán megfizet valamiért: túl nagy árat ad érte. Drágán megfizetett a szabadságért.* 2. Sokat érő, becses. *Az egészség drága kincs.* 3. Nagyon kedves. *Drága neki az a nyaklánc, amit édesanyja hordott. Várnak otthon a drága gyermekeim.* 4. (Főnévi használatban, megszólításként:) (bizalmas, néha gúnyos) *Drágám!:* kedvesem.

drágakő ♦♦♦♦ fn

1. Szép fényű, értékes ásvány. *Csiszolatlan drágaköveket gyűjt.* 2. Dekoratív, ritka ásványból készített ékkő. *Kaptam tőle egy kitiűzött drágakövekkel.* 3. Különlegesen értékes (személy). *A gépirónónk valóságos drágakő.*

drágalátos ♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. (rég.) Szeretett, drága. *Drágalátos Gyermekem!* 2. (gúnyos) Érdemtelenül dédelgetett, elkényeztetett. *A drágalátos fiad összetörte a vázát.*

drágáll ♦ ige ~ni vagy ~ani

(Túl) drágának tart valamit. *Drágállja a könyvet, az ajándékot.*

dragonyos ♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég.)

Lovas katona. *Dragonynosok vágattak el az ablak alatt.*

dráma ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az irodalom három műnemének egyike: párbeszédű színpadi mű. *A dráma legfontosabb műfajai a vígjáték és a szomorújáték.* 2. Színpadi műfaj, elsősorban szomorújáték. *Egy drámát láttunk a Madách Színházban.* 3. Tragikus esemény. *Családi dráma történt a szomszédban.*

drapp ♦ mn ~ok, ~ot, –

Halvány sárgásbarna. *A barna blúzhoz drapp szoknyát viselt.* (Főnévi használatban:) *Jellegtelen színnek tartja a drappot.*

draszé ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Csokoládéval bevont apró cukorkaféle. *Vett 10 deka mogyorós draszét.* 2. Ízesített bevonatú tableta. *A C-vitamint draszéban add be!*

drog ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Gyógyászati célra vagy izesítésre használatos szárított, általában növényi eredetű anyag. *Növényi drog a gyógynövény föld feletti vagy föld alatti része, illetve az ebből készített termék.* 2. Általában növényi eredetű, kábulatot keltő szer. *A könnyű drogok fogyasztását nálunk kevéssé büntetik.*

drót ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Hengerelt vékony fémszál. *Drótból font kerítésük van.* 2. Fémhuzal, villany- vagy táviróvezeték. *Elszakadt a drót, nincs áram.* • *Forró drót:* (pl. a nagyhatalmak kormányai közötti) közvetlen telefon-összeköttetés. 3. Huzal mint a báb- és marionettjáték kelléke. *A játékban a bábokat drótok segítségével mozgatják.* 4. (szleng) Hír. *Leadtad a drótot?*

drótkötélpálya ♦♦ fn

Olyan szállítóeszköz, amelynek kocsjai oszlopokra erősített, acélhuzalokból sodort vastag kötélén függve haladnak. *A másik hegycsúcsra drótkötélpályán lehet felmenni.*

drótostót ♦ fn (népi, régi)

Edények drótozását, foltozását végző (szlovák) vándoriparos. *Ha jött a drótostót, kivitték hozzá a repedt cserépedényeket, s ő úgy összedrótózta, hogy újra lehetett használni őket.*

dúc ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Tartógerenda. *Az erkélyt dúcokkal erősítették meg.* 2. Galambok számára oszlopon elhelyezett kis házikó. *Visszarepültek a dúchoz a postagalambok.*

duci ♦♦ mn ~k, ~t, ~n (kedveskedő)

1. Kövér, kövérkés. *Egy duci kisfiú állt be a labdázók közé. A nagybátyám mindig duci nőknek udvarol.* (Főnévi használatban:) *Nézd a kis ducit!* 2. (Va bizalmas) Mellény. *Fáztam, de szerencsére kaptam egy ducit.*

duda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Éles hangot adó jelzőkészülék. *Nem szól az autó dudája. Nyomja a dudát.* 2. Népi fűvös hangszer. *Szépen szól a duda.* 3. (szleng, tréfás) Nagy női mell. *Remek dudái vannak.*

dudál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Jármű) hangjelzést ad. *Melyik autó dudált?* 2. Bördudán játszik. *Egy együttesben dudál.* 3. Jelzést ad. *Délben és műszakváltáskor dudál a gyári sziréna. Tűz van, dudálnak!*

dudás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Dudán játszó személy. *A dudás szólót játszott a bandából.*

dúdol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Halkan, szöveg nélkül énekel. *Dalt dúdol az elalvó kisbabának.* 2. (választékos) (Szél) halk hangot ad. *Dúdol a szél a kert fái között.*

dudor ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

Kisebb kidomborodás. *Beütötte a fejét, s azonnal egy dudor keletkezett rajta. Valamilyen betegség támadhatta meg a fát, egy nagy dudor van a törzsén.*

dudorod|ik ♦♦ ige ~ni

Kis felületen kidomborodva egyre inkább kiemelkedik. *A lábán a daganat egyre csak dudorodik.*

dudva ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Gyom. „Ős, buja földön dudva, muhar” (Ady E.: A magyar Ugaron).

dug ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Réssbe, nyílásba helyez, mélyeszt valamit. *A zárba dugja a kulcsot.* 2. Valahova rejt valamit. *A fiókba dugta az ajándékot.* 3. (bizalmas) Titokban juttat valakinek valamit. *Mindig dug neki egy kis ezt-azt.*

dugába ♦♦ határozóragos fn

(Csak ebben a kifejezésben:) • *Dugába dől:* megghiúsul. *Minden terve dugába dőlt.*

dugasz ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Dugó, dugaszoló. *Húzd ki a dugaszt az üvegből!* 2. (bizalmas) *Dugaszban:* rejtékben, titokban. *Van egy kis pénze dugaszban.* 3. (szleng) (Hatalmas) gól. *Óriási dugaszt lőtt a felső sarokba.*

dugdos ♦♦♦ ige ~ni

1. Ismételten vagy különböző helyekre eldug valamit. *Pénzt dugdos a ruhái közt. Mit dugdosol előlem?* 2. Ismétlődő mozdulattal egymás mellé dug valamiket. *Palántát dugdos a kertben.*

dugó ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Üveg száját lezáró általában parafa henger. *Kihúzza az üveg dugóját.* 2. (Elektromos) csatlakozó. *A hajszárító dugója elromlott.* 3. Torlódás, elzáródás. *Dugó van a csatornában. Forgalmi dugóba kerültünk.* 4. (szleng) Gól. *A végén egy hatalmas dugó, és eldőlt a meccs.* 5. (szleng) Elégtelen osztályzat. *Erre a dolgozatra is dugót kapott.*

dugul ♦ ige ~ni

Eltömődik. *Nehezen folyik le a víz, dugul a szennyvízcső. Vasárnap délutántól dugulni kezd az M7-es.*

duhajkod|ik ♦♦ ige ~ni

1. Dorbézol. *Három napja nem ment haza, duhajkodik valahol.* 2. Hangosan, durván viselkedik. *Ha iszik, otthon duhajkodik.*

dukál ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Megillet valakit, jár neki. *Ez a cím dukál neki, így kell szólítani.* 2. Illik. *Esküvőre ajándékot kell vinni, ez így dukál.*

dukát ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (rég)

Középkori aranypénz. *Körmöci dukáttal volt tele a ládája a földesúrnak.*

dúl ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Pusztít, rombol. *A XIII. században tatárok dúltak Magyarországon.* 2. Pusztító erővel tombol, zajlik. *Dúl a harc a két tábor között.* 3. (Heves érzés) tombol valakiben. *Az óta az esemény óta dül benne a harag.*

dulakod|ik ♦♦ ige ~ni

Birkózik, verekedik. *A két férfi már fél órája dulakodik.*

dúl-fúl ♦ ige dúlni-fúl

Mérgelődik, dühöng. *Egész nap dúlt-fült az elveszett kulcs miatt.*

dúlt ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (választékos)

Zaklatott. *De dúlt vagy, mi történt?*

duma ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (szleng)

1. Haszontalan beszéd. *Ne zavard dumával az órát!* 2. Beszélőképeség. *Jó dumája van, sok barátot szerez vele.*

dundi ♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. (kedveskedő) Pufók, kövér (gyermek). *A dundi kislány perecet rágsált. De kis dundi!* 2. (bizalmas) Molett, telt, inkább alacsony (nő). *Egy dundi nő a felesége.*

dunya ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Pehelytollal töltött takaró. *Télen dunyhával takarózik, mert nagyon fázós.*

dupla I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Kétszeres, kettős. *Dupla széles anyagot vett függönynek.* • *Duplán lát:* a) kettős látása van b) (tréfás) részeg. 2. Többsoros szirmú (virág). *Dupla szegfű virít a kertjében.*

dupla II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Valaminek a kétszerese. *Dupla vagy semmi!* 2. (kissé régi) Kétszeres adag feketekávé. *Kérek egy duplát és egy szódavizet!*

dúr ♦ mn ~ok, ~t, –

1. Olyan (zenei hangsor), amelynek hét foka van, és a 3. és 4., valamint 7. és 8. hangja között fél hangköz van. *Ezt a dallamot dúr hangnemben játszod, ne mollban!* 2. (Főnévi használatban, összetétel részeként:) Dúr hangnem. *D-dúrban írta a szonátát.*

durcás ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Sértődött, duzzogó. *Durcás arcot vág.*

durmol ♦ ige ~ni (bizalmas)

Alszik. *Durmol a cica. Nagyot durmolt, délelőtt tízkor kelt fel.*

durran ♦♦ ige ~ni

Dördül, dörren. *Nagyot durrant a puska. A Balaton jege durranva hasadt szét.*

durrog ♦♦ ige ~ni

Többször durran. *Durrognak a fegyverek. Durrog a motor, valami nincs rendben vele.*

duruzsol ♦♦♦ ige ~ni

1. Halkan, bizalmasan suttog. *Duruzsolnak a lányok a sarokba húzódva. A fülébe duruzsolta a legújabb híreket.*

2. Zsongásszerű hangot ad. *Duruzsol a tűz a kályhában.*

durva ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Érdes, egyenetlen (felület). *Zsákot durva szövetből varrtak. Keze durva a sok munkától.* 2. Viszonylag nagy szemcsékből álló. *A durva és a finom lisztet keverve használják réteskészítéshez.* 3. Elnagyolt, nem pontos. *Ez a kép csak durva utánezata az eredetinek. Durván számítva egy hónap múlva készen leszünk a munkával.* 4. Goromba, nyers (ember, viselkedés, külső). *Durva arcú ember volt. Durván megsértette a barátját. Ez durva tréfa volt!* 5. (bizalmas) Nagyon nagy. *Durva hibát követett el.*

dús ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an (választékos)

1. Sűrű, buján nőtt. *Szép, dús haja van. A folyó partjának dús növényzete eltakarta őket.* 2. Duzzadó. *Újabban ismét a dús keblű nő az ideál.* 3. Nagyon bőséges. *Dús lakoma várta a vendégeket.* 4. Valamilyen szempontból értékes, valamiben gazdag. *Vitaminokban dús étrendet állított össze.*

dúskál ♦♦ ige ~ni

Dúskál valamiben: bővelkedik, tobzódik benne. *Dúskál a sok jóban.*

dutyi ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (tréfás)

Börtön. *Ne is foglalkozz ilyen dolgokkal, mert aztán mehetsz a dutyiba!*

dúvad ♦♦ fn (választékos)

1. Nagyobb, kártékony vadállat. *Feltűnően sok történelmi személyiséget támadott meg dúvad vadászat közben.* 2. (rosszalló) Durva ember. *Dúvadként támadt rá a szomszédjára.*

duzzad ♦♦♦ ige ~ni

1. Dagad, domborodik. *Duzzadnak a rügyek. A gyulladástól duzzadni kezd a keze.* • *Duzzad a pénztárcája:* nagyon sok pénze van. 2. Egyre növekedve valamivé válik. *Tengerré duzzad a megáradt folyó.* 3. *Duzzad valamitől:* feltűnően sok van benne belőle. *Duzzad az egészségtől és az erőtől.*

duzzanat ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Általában gyulladással eredetű kiemelkedés a test valamely pontján. *Lassan múlt el a duzzanat a karján.*

duzzaszt ♦♦ ige ~ani

1. Duzzadást idéző elő valamiben. *Duzzasztja a folyót a gát elzárásával.* 2. Növel valamit. *Feleslegesen duzzasztotta ilyen óriásira a létszámot.* 3. (választékos) (Érzés) eltölt valakit. *Duzzasztja a keblét a büszkeség.*

duzzog ♦♦♦ ige ~ni

Játssza a sértődöttet, durcáskodik. *Egész nap duzzog, szóba se áll velem.*

dübörög ♦♦♦ ige ~ni

Ütemesen döng, dörög. *Dübörögnek a katonák lépései. A tankok dübörögve vonultak végig a városon. Dübörgött a vastaps a tribün előtt.*

düh ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

(Hirtelen) harag, felháborodás, indulat. *Most csak dühöt érzett iránta.* • *Forr benne a düh vagy majd szétveti a düh:* nagyon dühös. | *Dühbe gurul vagy dühbe jön:* dühös lesz.

dühöng ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Dühében lármázik. *Dühöngve rohangál fel-alá a szobában.* 2. Tombol, pusztít. *Dühöng a vihar.* 3. (Érzelem, tulajdonság) nagymértékben megnyilvánul valakiben. *Nem dühöng benne a munkakedv.*

dűl ♦♦♦ ige ~ni

Dől.

düledez|ik ♦ ige ~ni

1. Roskadozik, összedülően van. *Düledezik a ház, az udvart gaz lepte be.* 2. Erre-arra megdől. *Düledeznek az oszlopok, féltő, hogy beomlik a tető. Düledeznek a karók a rózsabokrok mellett.*

dülleszt ♦ ige ~eni

1. Tartósan kidülleszt valamit. *Mellet dülleszteni, hasat behúzni!* 2. (népi) Nekitámaszt valamit valaminek. *A kerítésnek dülleszteti a kapát.*

dülő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

A határnak két út vagy mezsgye közötti része. *A dülő egyik végében kút és néhány fa is volt.*

dülöngél ♦♦ ige ~ni

1. Ide-oda dől. *A fák dülöngéltek a viharban.* 2. Tántorog. *Részegen dülöngélt hazafelé.*

dűne ♦ fn ~k, ~t, ~je

Vizek, különösen tenger partján homokdomb, illetve ezek sorozata. *A dűnék egyik oldala lankás, a másik meredekebb.*

dünnyög ♦♦♦♦ ige ~ni

Érthetlenül mormog valamit. *Valamit dünnyögött a bajusza alatt, de nem lehetett érteni, hogy mit.*

dürgés ♦ fn ~ek, ~t, ~e

Fajdkakas (páráskor hallatott) hangja. *Hallottuk a fajdkakasok dürgését.*

DVD ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A CD-nél nagyobb mennyiségű adat tárolására alkalmas digitális optikai lemez. *Megvettem Huszárik Zoltán filmjeit DVD-n.*

2. (bizalmas) E lemez lejátszására szolgáló készülék. *Van otthon DVD-tek?*

Dzs

---

dzseki ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas)

Csípőig vagy derékig érő, általában cipzárás kabát. *Vedd föl a dzsekidet, mert este hűvös lesz!*

dzsem ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Sűrű, darabos gyümölcsíz. *Dzsemet főz eperből. Vajas zsemlét eszik dzsemmel.*

dzsessz ♦♦♦ fn -, ~t vagy ~et, ~e

A néger zenéből kifejlődött lüktető ritmusú zene, zenei stílus. *Dzsesszt játszik egy együttesben. Szívesen hallgat dzsesszt.*

dzsinn ♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

Keleti mesékben gonosz vagy pajkos szellem. *A dzsinn teljesítette Aladdin kívánságát.*

dzsip ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Terepjáró gépkocsi. *Katonai dzsipek mennek az utcán.*

dzsúdó ♦ fn -, ~t, ~ja

Japán eredetű küzdősport. *Védekezőképességét és ügyességét szeretné fejleszteni a dzsúdóval.*

dzsungel ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

1. Trópusi őserdő. *Eltévedt a dzsungelben.* • *A dzsungel törvénye:* az erőszak uralma. 2. Áttekinthetetlen hely, dolog, ügy. *A dolgozószobája valóságos dzsungel. Nem ismeri ki magát a jogszabályok dzsungelében.*

dzsunka ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Kelet-Ázsiában, elsősorban Kínában használt kis vitorlás hajó, amelynek a két vége magasra ível. *Csak néztük, milyen gyorsan haladnak dzsunkáikkal.*

dzsúsz ♦ fn ~ok, ~t, ~a

E, É

Déligyümölcs, főleg narancs leve. *Megkínált egy pohár dzsüsszal.*

-e ♦♦♦♦♦ kérdőszócska (népi vagy választékos)

(Eldöntendő kérdésben:) *Megvetted-e a kenyeret? Nyitva volt-e még a bolt? Szorgalmas-e az új munkatársunk? Nem ment-e el? Nem volna-e egy kis időd számomra?*

e ♦♦ mutató nm

Ez.

eb ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (régí vagy hivatalos)

Kutya. *Az ebet gazdája csak pórázon és szájkosárral szállíthatja tömegközlekedési eszközön. Ebeket tenyészt.*

ebadta I. ♦♦ mn ~k, ~t, – (népi, régí)

Komisz, csibész. *Jól összeszidta azt az ebadta kölykét.*

ebadta II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi, régí)

1. Komisz, hitvány személy. *Majd fülön csípem én azt az ebadtát, aki a szőlőt dézsmálja!* 2. (Indulatszószerűen:) *Az ebadtáját!* a kutyafáját.

ebéd ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Déli étkezés, illetve ennek ideje. *Vendégeket várunk ebédre. Még ebéd előtt vagytok?* 2. Ekkorra készített étel, ételek összessége. *Mi lesz ma az ebéd? Ki főzi a vasárnapi ebédet?*

ebédlő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Étkezésre berendezett szoba vagy terem. *Az ebédlőben gyűlt össze a vendégsereg. Hol lesz a farsangi multság, az ebédlőben?*

ében ♦♦ fn –, ~t, ~e vagy ~je

1. Forró égővi, különösen Kelet-Ázsiában honos fa, illetve ennek értékes faanyaga. *Drága hangszereket készít ébenből. Hófehérke haja fekete volt, mint az ében.* 2. (Jelzőként:) Mély fekete színű. *Ében haja van. „Arany hold úszik türkisz égen, Fekete fák az ében éjben”* (Juhász Gy.: Nyári szonon).

éber ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Nem mélyen alvó, könnyen felriadó. *Éberen alszik.* 2. Figyelmes, lankadatlanul figyelő. *Éber szemmel és füllel figyel.*

ebihal ♦ fn

A béka kopoltyús lárvája. *A sekély, meleg vízben ebihalak úszkáltak.*

ébred ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Alvásból az ébrenlét állapotába jut. *Későn feküdt le, mégis korán ébredt.* 2. Többé-kevésbé öntudatlan állapotból öntudatra jut. • *Tudatára ébred valaminek:* rájön valamire, megvilágosodik előtte. *Végre saját fontosságának tudatára ébredt.* 3. (választékos) (Kifejezésekben:) Valamilyen érzés, gondolat támad valakiben. • *Gyanú ébred benne:* gyanakodni kezd. | *Vágy ébred benne:* vágyódni kezd. 4. (választékos) Újra az élet jeleit mutatja. *Tavasszal ébred a természet. Már hajnalban ébred a város.*

ebugatta ♦ mn ~k, ~t, – (népi, bizalmas)

1. Haszontalan, mihaszna (személy). *Az ebugatta rosszcsonlja mindig kihoz a sodromból.* 2. (Indulatszószerűen:) *Az ebugattát!* a nemjóját. *Az ebugattát! Megint megszökött a huncut.*

ecet ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e vagy ~je

Egy szúrós szagú, szintelen, maró savas folyadéknak, az ecetsavnak a vízzel hígított oldata. *Egy üveg ecetet kérek. Ecettel és cukorral ízesíti a salátát. Az ecetet savas erjesztéssel állítják elő, általában finomszeszből, ritkábban borból vagy gyümölcsből.*

ecset ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Festéshez, mázolásához használatos eszköz. *Milyen ecsetet vegyek: vékonyat vagy vastagot?* • *Jól kezeli az ecsetet:* szépen fest. 2. Borotvaecset. *Ecsettel kení a borotvahabot az arcára.*

ecsetel ♦♦♦ ige ~ni

1. (Általában gyulladáso teszt) folyékony gyógyszerrel kenetet. *Addig ecsetelték gyógyszeres vattával a fogínyét, amíg szépen meggyógyult.* 2. Elmond, leír, lefest valamit. *Színesen ecsetelte a kirándulás minden apró részletét.*

eddig ♦♦♦♦♦ hsz

1. A megjelölt közeli helyig. *Eddig jöhettek, tovább nem!* 2. A megjelölt közeli ideig, illetve az idáig terjedő idő alatt. *Eddig vártam rátok, most már megyek.*

éden ♦ fn –, ~t, ~e vagy ~je (választékos)

(A Biblia szerint) az első emberpár minden bajtól, bánattól mentes életének színhelye. *Az ember most is az elveszett édent siratja.*

edény ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Konyhai tárgyak: tányérok, lábasok, poharak stb. gyűjtőneve. *Mosogatás után rakd el az edényeket!* 2. Testnedveket szállító csővecske. *A vér a testen belül edényekben áramlik.*

édes ♦♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. A méz, cukor ízéhez hasonló ízű. *A legtöbb cukrászsütemény nagyon édes.* 2. Valaminek a két- vagy többféle változata közül a nem csipős, savanyú, száraz stb. *Édes paprikát végy! Édes káposztából nem lehet töltött káposztát készíteni. Az édes pezsgőt szereti, a szárazat nem.* 3. Kellemes, bódító (illat). *A hársak édes illata betölti az egész környéket.* 4. Kellemes érzést okozó. *Édes az ölelés, a csók.* 5. Meghitt, bizalmas. *Édes kettesben ültek az árnyas kert egyik padján.* 6. Szeretett, kedves (személy). *Édes Szüleim! „édes Hazám, fogadj szívedbe, hadd legyen hűséges fiad!”* (József A.: Hazám). (Főnévi használatban:) **a** (Kedveskedő megszólításként:) *Ne haragudj, édesem!* **b** (népi) Édesanya, esetleg édesapa. *Mondtam édesnek, holnap lesz a vásár.* 7. (bizalmas) Aranyos. *Jaj, de édes ez a gyerek! Édes az új ruhád.*

édesanya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, édesanyja vagy (ritka) ~ja

Szüelőanya. *Ezt a dalt még édesanyámtól tanultam. Te vagy a világ legjobb édesanyja!*

édesapa ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, édesapja vagy (ritka) ~ja

Vér szerinti apa. *Legjobban édesapámra hasonlítok. Az én apám a világ legjobb édesapája.*

édesget ♦♦♦ ige ~ni

Kedveskedéssel magához csalogat, illetve szoktat valakit, valamit. *Ne hagyj, hogy az utcán bárki is magához édesgessen! Nevelőanyjuk a gyerekeket hamar magához édesgette.*

édeskés ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Kissé édes (illat, szag). *Mi ez az édeskés szag idebenn?* 2. Émelyítően édes ízű. *A leves édeskés, így nem szeretem.* 3. (választékos, rosszálló) Mesterkél, finomkodó (stílus, beszédmód). *Jaj, de édeskés ez az ember!*

édeskevés ♦♦ határozatlan szn (bizalmas)

Nagyon vagy túl kevés. *Ez bizony édeskevés még a ketteshez is!*

édesség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Édes volta valaminek. *Nem elég a sütemény édessége.* (átvitt) *Ha egyszer elmúlt, soha nem tér vissza a fiatalkor édessége.* 2. Édes étel. *Este fogmosás után már ne egyetek édességet!*

édesszájú ♦ mn ~ak, ~t, ~an

Édességet kedvelő (személy). *Nem gondoltam, hogy ilyen édesszájú vagy!*

édesvíz ♦♦ fn

Igen kevés oldott só-t tartalmazó (nyílt) víz. *Ugye, tudjad, hogy a Duna vize édesvíz?*

edz ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Testileg erőssé, ellenállóvá tesz valakit, valamit. *Futással edzi a szervezetét.* 2. (választékos) (Küzdelem, nehézség) valakit lelkiileg szívóssá tesz. *Kitartóvá edzette az élet.* 3. (Fémet) ellenállóbbá, keményebbé tesz. *Az acélt hőkezeléssel edzik.* 4. (Sportoló) tréningezik. *Minden nap jár edzeni.* (Tárggyal:) *A versenyzőt a tréner külön is edzi.*

edzés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Sportolók (versenyszerű) gyakorlása. *Hetente háromszor jár edzésre. Szombaton nem délután, hanem reggel lesz az edzés.* • *Edzésben van:* rendszeresen edz, benne van a gyakorlatban. *Muszáj alaposan bemelegítenem, mert nem vagyok edzésben.*

ég¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lángol, parázslík. *Ég a tűz a konyhában. Segítség, ég a ház!* 2. Világít és melegít. *Ég a lámpa a szobában. Már ég a kandalló, mindjárt meleg lesz.* 3. (ritka) (Nagy hőségtől) perzselődik, fonyad. *„Ég a napmelegtől a kopár szik sarja”* (Arany J.: Toldi). *A termés ott égett a mezőn.* 4. Fölhevülve pirul vagy csillog. *Ég az arca a futástól. Az izgalomtól még a füle is ég. Ég a szeme a kíváncsiságtól.* 5. Maró vagy csipő fájdalom van benne. *Az erős paprikától ég a nyelve. Ég a szeme a sírástól.* 6. Valamilyen érzés hevíti. • *Ég a szíve valakiért:* nagyon vágyik rá. | *Ég a vágtyól:* nagyon vágyakozik. *Égett a vágtyól, hogy Egyiptomba utazhasson.* 7. (bizalmas) Rosszul szerepel. *Nem tanult, aztán égett a vizsgán.*

ég² ♦♦♦♦ fn egek, eget, ege

1. A föld feletti, lentől boltozatosnak látszó térség. *Beborult az ég, megeredt az eső. Szabad ég alatt töltötte az éjszakát.* • *Égig érő* vagy *égbe nyúló:* nagyon magas. *Egy égig érő fa áll a kertben. Égbe nyúló felhőkarcolók borítják a modern városrészt. | Eget verő:* óriási. *Nem hallgatok tovább ezt az eget verő ostobaságot! | Ég és föld:* nagyon különböző. *Ég és föld ez a két gyerek.* 2. A mennyország. • *A jó ég tudja!:* fogalmam sincs róla. | *Ég veled!:* Isten áldjon. | *Az egekre kérlek:* könyörögve. | (Csodálkozás vagy kétségbeesés kifejezésére:) *Ó, egek!*

égbekiáltó ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an

Felháborító, kirívóan szörnyű. *Égbekiáltó gaztettet követett el.*

égbolt ♦♦♦♦ fn (választékos)

A föld felett, a magasban boltozatnak látszó térség. *Egyetlen felhő se látszik a tavaszi égbolton.*

egér ♦♦♦♦ fn egerek, egeret, egere

1. Ház körül élő, kistestű, hosszú farkú rágcsáló. *A kamrában kirágták az egerek a dióval teli zsákokat. Egeret fogott a macskánk, ott hozza a szájában!* 2. Számítógéphez tartozékként csatlakoztatható, az asztallapon vagy speciális alátéten mozgatható eszköz, amellyel a monitoron látható kurzor helyzete változtatható. *Az egérrel lehet rámenni és rákattintani a monitoron a megfelelő pontra.*

egerész|ik ♦ ige ~ni

Vadászik az egerekre, megfogja őket. *Föltették a macskát a padlásra, hadd egerésszen.*

egérpad ♦♦♦ fn

A számítógéphez tartozó egér biztonságos mozgását segítő kisméretű, rugalmas lap. *Az egérpad szétfoszlott, újat kell venni, de valami szép kép legyen rajta!*

egérút ♦♦ fn

Menekülési lehetőség. *A rendőrök nem hagytak egérutat a rablónak.* • *Egérutat nyer:* megszökik. *A tolvajt a járőrelők körülfojták, mégis egérutat nyert.*

égés ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a tény, folyamat, hogy valami ég. *A ház égésének látványa megdöbbentette.* 2. Höenergiát termelő folyamat. *Kémiaórán megfigyelték az égést.* 3. A bőrön levő égett felület. *Fáj az égése.* *A friss égésre hideg vizet kell folytatni!* 4. (bizalmas) Szégyen. *Nagy égés így végigmenni az utcán!*

egész I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Teljes, csorbítatlan, hiánytalan. *Kérek egy egész sajtot! Egy egész tábla csokoládét megevett.* 2. Teljes terjedelmében vett (mennyiség, folyamat, időszak). *Pista egész este duzzogott, mintha az egész világra haragudott volna. Egész órán a szomszédjával amöbázott.* 3. (Különbéle szakmákban:) Egy teljes egység. • (Matematikában:) *Egész szám:* nem tört. *Harmadikban csak az egész számokat tanulják a gyerekek, a törteket még nem.* | (Zenében:) *Egész hang:* a) négy negyed értékű. *Ez a lassú dallam három egész hanggal kezdődik.* b) két félhang összegének megfelelő hangköz. *Most énekeljük ezt a dalt egy egész hanggal magasabban!* | *Egész hangjegy:* négy negyed értékű hangot jelölő hangjegy. *A következő két hangot egész hangjegyekkel jelöld!*

egész II. ♦♦♦♦ hsz

1. Egészen, teljesen. *Egész közel ment az ablakhoz. Egész kicsi korom óta ismerem.* 2. Elég, eléggé. *Egész jól focizik.*

egész III. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Összertartozó dolgok teljes egységüket tekintve. *Az egészszet nézd, ne csak a részleteket!* „Minden Egész eltörött” (Ady E.: Kocsi-út az éjszakában). 2. A szóban forgó dolog a maga teljességében. *Egy szó sem igaz az egészből.* • *Ennyi az egész:* csupán ennyi, ilyen egyszerű.

egészség ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Betegség nélküli állapot. *Az egészség drága kincs.* • *Jó egészségnek örvend:* jól érzi magát, nem beteg. | (Udvariassági kifejezésekben:) *Kedves egészségére! Válgék egészségére! Viseld egészséggel! Hogy szolgál az egészsége?*

éget ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Tüzzel megsemmisít valamit. *A szomszédban avart égetnek.* 2. (Eszközt, anyagot) világításra, fűtésre használ. *Miért égeted mindenütt a villanyt?* 3. Tüzzel hevítve készít valamit. *Téglát éget a téglagyárban.* 4. (Jelet) izzó eszközzel nyom valamibe. *Régen tüzes vassal égették a jelet a jószágba.* 5. (Kinövést) maratással eltávolít. *A szemölcsöt égették, nem vágták.* 6. Sötét színűre süt, perzsel valakit, valamit. *Feketére égette a csirkét a sütőben. Vörösré égette a hátát a déli nap.* 7. Égő fájdalmat okoz. *A forró leves égeti a száját.* 8. Pirulásra készítet valakit. *Égeti a szégyen.* (átvitt) *Égeti a vágy, hogy eljusson az északi sarkra.* 9. (bizalmas) Szándékosan felsülését okozza valakinek. *Égeti a társát a többiek előtt.*

éghajlat ♦♦♦♦ fn

Nagyobb földrajzi egység jellemző időjárása. *Hazánk éghajlata kedvező, délen mediterrán, másutt mérsékelt.*

égháború ♦ fn

1. (népi vagy választékos) Nagy vihar. *Az égháború beűzte őket a menedékházba.* 2. (tréfás) Veszekedés. *Égháború van a szomszédban, most ne menj oda!*

égitest ♦♦♦ fn

A világűrben található, természetes eredetű anyagi test. *A Merkúr és a Hold a mi naprendszerünkhöz tartozó égitest.*

égőv ♦♦ fn

A Föld egymástól eltérő éghajlati övezeteinek egyike. *Mi a mérsékelt égővön élünk.*

egres ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Zöldesfehér, bogyó alakú, savanykás gyümölcs. *Levesnek szereti az egrest.* 2. Az ezt termő cserje. *Egrest ültess, ne ribizlit!*

égtáj ♦♦♦ fn

A Nap látszólagos mozgása szerint meghatározott irány. *A négy fő égtáj: észak, kelet, dél, nyugat.* „Elöttem van észak, hátam mögött dél, balra a nap nyugszik, jobbra pedig kél” (mondóka).

egzeciroztat ♦ ige ~ni

1. (rég) (Katonaságnál:) Gyakorlatokat végeztet valakivel. *Az őrmester kiméltlenül egzeciroztatta őket órákon át.* 2. (népi) Hatalmaskodva irányít valakit. *A házsártos feleség örökké egzeciroztatja a férjét.*

egzotikus ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Tengerentúli, távoli, különösen forró égövi. *Az egzotikus szigeten különleges déli gyümölcsöket ettünk.* 2. A megszokottól eltérő, különleges. *Egzotikus ruhájában olyan volt, mint egy keleti hercegnő.*

egy¹ I. ♦♦♦♦ mn-i tőszn

1. A számsor első egész számának megfelelő mennyiségű. *Két fia van és egy lánya. Egy kiló kenyeret vett. Egy órákor találkoztunk.* 2. Osztatlan. *Egy közösségnek, az iskolának a része mindegyik osztály.* • *Egyben vagy egy csomóban vagy egy darabban:* egészen, osztatlanul. *Egy darabban kérem a húst. A kigyó egyben lenyelte az egeret.* 3. Egyetlen és nem több. *Egy ember jelent meg a gyűlésen.* „Egy, csak egy legény van talpon a vidéken” (Arany J.: Toldi). • *Egy emberként:* egyhangúlag. *Egy emberként kiálltak mellette.* 4. Azonos. *Sok mindenben egy véleményen vagyunk.*

egy¹ II. ♦♦♦♦ fn-i tőszn

1. Egy egységből álló mennyiség, szám. *Egy meg egy az kettő.* (Vezényszóként:) *Indulás! Egy, kettő!* 2. Egy dolog. *Ezt az egyet még elmondom.* 3. Egy személy. *Volt ott nem egy, aki ellenezte az ötletet.* 4. (bizalmas) Egy egység. *Akkor még egy húsba került. Pontosan egykor találkoztunk. Május egy akkoriban nagy ünnep volt.* 5. (bizalmas) Az egyes számjegy. *Főlirom az egyet a táblára.* 6. Egyes számmal jelölt épület, lakás, helyiség. *Ki lakik a földszint egyben?* 7. Ugyanaz a dolog vagy személy. *Egyet*

gondoltunk. Egyet szeretünk. • *Egy és ugyanaz: ugyanaz. Egy és ugyanazt mondtuk.* **8.** (Határozóként:) *Egyet: egy keveset. Járt egyet a jó levegőn.* • *Alszik rá egyet: másnapra halasztja a döntést.*

egy¹ III. ♦♦♦♦♦ határozatlan nm (rég)

Egyik (a kettő közül). „... *kész haszonnak egy felét fölnni, Más felét magának tarsolyába tenni*” (Arany J.: Toldi). • *Egy s más: néhány dolog. Meg kellene beszélnünk egy s más!*

egy² ♦♦♦♦♦ határozatlan névelő

1. (Meghatározatlan, nem ismert, még nem említett köznévi, illetve köznévi szerkezet előtt:) *Fogott egy könyvet, és olvasott. „Volt egyszer egy ember, szakálla volt kender”* (népköltés). (Időhatározó előtt:) *Egy este aztán találkoztak.* (Mennyiséget jelentő szó előtt:) *Kérek még egy keveset!* (Nagyságra, fokra utaló határozó előtt:) *Egy kicsit sétáltam. Szeressetek egy kicsit!*
2. (Fajfogalmat jelölő köznévi, illetve köznévi szerkezet előtt, sokszor hasonlításban:) *Egy orvostól elvárható, hogy ember is legyen. Ez a kisgyerek olyan, mint egy felnőtt!* **3.** (Érzelmi kiemelésre:) *Zsivány egy gyerek!* **4.** (A személy tulajdonságának nyomósítására, tulajdonnév előtt:) *Egy Kovács János ezt nem teheti meg!*

egyáltalán ♦♦♦♦♦ hsz

1. Tulajdonképpen, valójában. *Érdekel egyáltalán, miről beszéltem?* **2.** (Tagadás nyomósítására:) • *Egyáltalán nem: semennyire sem. Egyáltalán nem törődött velük.*

egyaránt ♦♦♦♦♦ hsz (választékos)

Egyformán, ugyanúgy. *A népzene és a klasszikus zene egyaránt értékes.*

egyazon ♦ mutató nm

Ugyanazon. *A magyar és a finn egyazon nyelvcsaládba, a finnugorba tartozik.*

egybe ♦♦♦♦♦ ik

1. Egy egészszé, egységbe. *Egybeír, egybekel, egybenyílik. Ha az igekötő az ige előtt áll, egybe kell írni az igével.* **2.** Egy helyre. *Egybegyűjt, egybehord, egyberak. Gyűjtsétek egybe az üveghulladékot!* **3.** Egyesítve, egységet, azonosságot teremtve. *Egybehangol, egybekapcsol, egybeköt. Az utazást kisebb vásárlásokkal köti egybe.* **4.** Összeegyeztetve. *Egybevág, egybevet. A diákok kérése nem vágott egybe a tanár szándékával.*

egybehangzó ♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Megegyező, azonos, ellentétektől mentes. *A gyanúsítottat a tanúk egybehangzó vallomása alapján letartóztatták. A hírt az újságok egybehangzóan megerősítették.*

egyben ♦♦♦♦♦ hsz

1. Egészben, nem részletekben. *Kérek tíz deka párizsot egyben. A csirkét egyben süsd meg! Az ágyat nem tudták egyben fölvinni az emeletre, csak szétszedve.* **2.** Egyszersmind, egyúttal. *Elküldöm önnek a terveket, egyben arra kérem, hogy munkatársaival is ismertesse meg őket.*

egyből ♦♦♦ hsz (bizalmas)

Azonnal, rögtön. *Egyből átlátta a feladatot. Egyből mondta rá a helyes választ.*

egyéb ♦♦♦♦♦ határozatlan nm

A. Melléknévi *egyebek, egyebet, –*

A szóban forgó dolgokon kívül még valami más. *Paprikát, paradicsomot és egyéb zöldségeket vett a piacon. Egyéb kérdés nem lévén, az ülést berekesztem.*

B. Főnévi *egyebek, egyebet, egyebe*

Valami más dolog. *Ez nem étel, hanem valami egyéb.* • *Nincs egyebe: semmi mása sincs. Nincs egyebe, csak a becsülete.* | *Egyéb se kellett neki: több se kellett.* | *Egyebek között: többek között. Egyebek között a munkaidőről is szó volt a megbeszélésen.* | (rég) *Egyebekben: egyébként. Egyebekben a helyzet változatlan.*

egyébiránt ♦♦♦♦ hsz

(választékos) Egyébként, különben. *„Egyébiránt legyen magyar, avvagy német, Nagy csapástól menti meg a magyar népet”* (Arany J.: Toldi).

egyébként ♦♦♦♦♦ hsz

1. Egyéb tekintetben. *Udvariatlanul válaszolt, egyébként igazat mondott.* **2.** Általában, különben. *Tegnap egyest kapott, egyébként jól tanul. Egyébként hogy vagytok?* **3.** (rég) Másként. *Ő egyébként cselekedett.*

egyed ♦♦♦♦ fin ~ek, ~et, ~e

1. Önállóan létező, egyes dolog. *A valóság egyedeinek megvan a nyelvi jelük. Az egyedek fejlődése némileg ismétli a törzsfőldést.* **2.** (ritka) Egyén. *A közösség is egyedekből áll.*

egyedi ♦♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Egyedenként végbemenő. *Némely példányok egyedi fejlődést mutatnak. Egyedi gondozást igényelnek a betegek.* **2.** Különleges, egyszeri. *Mindig egyedi ruhában jelenik meg. Te aztán egyedi jelenség vagy!*

egyedül ♦♦♦♦♦ hsz

1. Magányosan, társtalanul. *Egész életében egyedül élt.* **2.** Mások jelenléte nélkül. *Az egész család elutazott, egyedül maradtam otthon.* **3.** Csupán, kizárólag. *Egyedül saját magára számíthat. Nem ez az egyedül üdvözítő megoldás.*

egyedülálló ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. Olyan (személy), akinek nincs vele együtt élő hozzátartozója. *Egyre több az egyedülálló ember.* **2.** Példátlan, páratlan. *Ez aztán egyedülálló eset! Könyved egyedülálló a maga nemében.*

egyel ♦ ige ~ni

(Növényt) úgy ritkít, hogy minden bokorban csak egy szálat hagy. *Répát egyelni nehéz munka.*

egyelőre ♦♦♦♦ hsz

Most és még egy (bizonytalan, rövid) ideig. *Egyelőre itt maradok. Egyelőre nem mondhatok többet.*

egyén ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A többi embertől különböző egyes ember. *Az egyén boldogulása a közjó feltétele.* 2. (hivatalos) Ember, személy. *Olyan egyének jelentkezzenek, akik már betöltötték a 18. életévüket!* 3. (rosszalló) Ismeretlen ember. *Ki volt az az egyén, aki tegnap is keresett? Kétes egyének lepték el a vendéglőt.*

egyenértékű ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en (hivatalos)

Azonos értékű. *Egy jó kerékpár ára egyenértékű egy közepes képernyőjű televízióéval. Kettőtök teljesítménye éppen egyenértékű.*

egyenes I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Irányát nem változtató, nem görbe. *Vonalzóval könnyű szép egyenes vonalat húzni. A Hajló utca nem egyenes, hanem kanyargós.* 2. Sima, sík. *Egyenes falon nem lehet fölmászni.* 3. Nyílt, őszinte. *Egyenes embernek ismertem meg. Ez már egyenes beszéd!* 4. (Különböző szakmai használatban:) (Matematikában:) • *Egyenes arány:* olyan, amelynek tagjai ugyanolyan arányban változnak. | (Geometriában:) *Egyenes szög:* 180 fokos szög. | (Sportban:) *Egyenes ütés:* vízszintesen, vállmagasságban adott ütés. | (Nyelvtudományban:) *Egyenes idézet:* szó szerinti idézet.

egyenes II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Két pont közötti legrövidebb összekötő vonal. *Rajzolj két párhuzamos egyenest!* 2. A futópálya nem kanyarodó része. *Az egyenesben meg tudta előzni ellenfelét.* 3. (bizalmas) Egyenes ütés. *Egy bombaerős egyenessel leterítette.* 4. (bizalmas) Könnyebb helyzet. *Végre egyenesben vagyunk, most már nyugodtak lehetünk.*

egyenest ♦♦♦♦ hsz

1. Egyenes irányban. *Kanyarodjatok be jobbra, és azután egyenest gyertek!* 2. Közvetlenül, rögtön. *Ment egyenest a barátjához, és mindent elmondott neki.* 3. Nyíltan, kertelés nélkül. *Megmondtam neki egyenest a véleményemet.* 4. Határozottan. *Nem jössz még haza? – Nem, sőt egyenest maradni szeretnék még.*

egyenetlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Nem egyenletes. *Egyenetlen volt az út, nagyon rázott az autó.* 2. Nem azonos mértékű, arányú. *A munkát egyenetlenül osztottuk el.* 3. Változó. *Teljesítményed egyenetlen. Egyenetlen a stílus.*

egyenget ♦♦♦ ige ~ni

1. Valaminek a felszínét igyekszik egyenletessé, illetve rendeltetésének megfelelővé tenni. *Az utat egész nap egyengették. Kalapáccsal egyengeti a szöveget.* • *Egyengeti valakinek az útját:* segít neki célja elérésében. *A professzor egyengeti tanítványa útját a tudományos pályán.* 2. (Rakományt) egyenletesen eloszt. *A csónakban egyengették a csomagokat.* 3. Igazit valamihöz valamit. *Alakjára egyengette a ruhát.* 4. Segít előrevinni valamit. *Kezdetől fogva egyengette fia karrierjét.*

egyéni ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Az egyénre jellemző. *Egyéni sajátága, hogy lassan beszél. A pályázaton sok jó, egyéni elképzelés jelent meg.* 2. Nem közös. *Az egyéni gazdaságok fejlesztése volt a cél.* 3. Egy személyt érintő. *Egyéni felelőssége, hogyan dönt.* 4. Nem csapatbeli. *Egyéni versenyben indult.* (Főnévi használatban:) *Csapatban is, egyéniben is magyar győzelmet reméltünk.*

egyénieskedik ♦ ige ~ni (rosszalló)

Mindenáron egyéni megoldásokat keres. *Jobb volna, ha nem egyénieskednél folyton!*

egyéniiség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Az egyén tulajdonságainak összességéből létrejövő személyiség. *Mindenkinek megvan a maga egyéniisége.* 2. Személy. *A társaságban volt néhány megnyerő egyéniiség.*

egyenjogú ♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

Egyenlő jogokat élvező. *Az Európai Unió egyenjogú nemzetek közössége.*

egyenként ♦♦♦♦ hsz

Egyesével, külön-külön. *Egyenként beszélgetett velük. Egyenként jöttek ebédelni.*

egyenlet ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (Matematikában:) Ismert és meghatározatlan mennyiségekből álló, egyenlőségjellel összekapcsolt kifejezés. *Nem tudja felírni az egyenletet. Másodfokú egyenletet old meg.* 2. (Kémiában:) Valamely reakciónak jelekkel történő leírása. *Meg kell tanulni a kémiai reakció egyenletét.*

egyenletes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Kiemelkedések és bemélyedések nélküli. *Poros az út az utcánkban, de legalább egyenletes.* 2. Egyformán elosztott vagy eloszló. *Egyenletes a töltetek a térszán.* 3. Jelentős változások nélküli. *Órül, hogy fia teljesítménye egyenletesen jó az iskolában.* 4. (Fizikában:) *Egyenletes mozgás:* egyenlő időközökben egyenlő utat megtevő mozgás. | *Egyenletes gyorsulás:* egyenlő időközökben ugyanannyival növekvő sebességű mozgás.

egyenlít ♦♦♦♦ ige ~eni

(Labdajátékban:) A gólok számában utoléri ellenfelét. *A második félidőben egyenlített a csapat.*

egyenlítő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Az égitestet két egyenlő félgömbre osztó kör. *Minden égitestnek van egyenlítője.* (Tulajdonnévként:) *Az Egyenlítő osztja a Földet északi és déli féltekére.*

egyenlő ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en

1. Valamivel vagy egymással teljesen megegyező. *Rajzolj egyenlő oldalú háromszöget! A mérleg két serpenyőjében egyenlő súly van.* 2. Nagyjából azonos. *Egyenlő esélyekkel indulnak a választásokon.* • *A földdel egyenlővé tesz: lerombol. A földdel tették egyenlővé a várost.* 3. Azonos jogú. *A törvény előtt minden ember egyenlő.*

egyenlődsdi ♦ fn ~k, ~t, ~je (rosszalló)

Erőltetett, hamis egyenlőség. *Véget kell vetni az egyenlődsdinek!*

egyenlőség ♦♦♦♦ fn ~, ~et, –

1. Valakinek, valaminek másokkal egyenlő helyzete. *A csoportban az egyenlőség mindenkire vonatkozik, senki nem parancsolgathat a többieknek.* 2. (Matematikában:) Egyenlőségjellel összekapcsolt, azonos értékű kifejezések, mennyiségek. *Írd fel az egyenlőséget!* 3. (Politikában, jogban:) Az a helyzet, állapot, amelyben mindenki egyenlő jogokkal és kötelességekkel rendelkezik. *A görög demokráciában csak a szabadokra vonatkozott az egyenlőség, a rabszolgákra nem.*

egyenrangú ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Azonos elbírálás, megbecsülés alá eső. *Ady és Móricz egyenrangú alkotótársának ismerte el Kaffka Margit írónőt.* 2. Azonos képességű, erejű. *Egyenrangú ellenfelek vagytok.* 3. Azonos fontosságú. *A két feladat egyenrangú.*

egyenruha ♦♦♦♦ fn

Hivatalos szervezet tagjai által (kötelezően) viselt egységes öltözet. *A katonáknak, a rendőröknek, a tűzoltóknak, a vámőröknek van egyenruhájuk. Egyenruhában volt egész nap. Jól áll rajta az egyenruha.*

egyensúly ♦♦♦♦ fn

1. Nyugalmi helyzet; olyan állapot, amelyben az ellentétes irányból ható erők egyenlők. *Egyensúlyba került a két oldal. Kibillent az egyensúlyából. Elveszti az egyensúlyát, és elesik.* 2. (választékos) Az az állapot, amikor az ellentétes törekvések kiegyenlítik egymást. *Leiki egyensúlya helyreállt. Felborult az államháztartás egyensúlya.*

egyensúlyoz ♦♦♦ ige ~ni

1. Egyensúlyi helyzetbe juttat. *Egy hosszú bottal egyensúlyozza magát.* (Tárgy nélkül is:) *Már jól egyensúlyoz a kötélén, rövidesen felléphet.* 2. (Ellentétes törekvések között) közbeeső helyet foglal el. *Ügyesen egyensúlyoz a politikai pártok között.*

egyértelmű ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Csak egyféleképpen érthető. *Egyértelmű választ kapott.* 2. (ritka) Valamivel megegyező. *Ez egyértelmű volt a hadüzenettel.* 3. Leplezetlenül trágár. *Nagyon is egyértelmű a vicc.*

egyes I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. Egy egységet tartalmazó (szám). *Felírta az egyes számot a táblára.* 2. Az egyes számmal jelölt, minősített. *Az egyes villamos itt jár. Egyes osztályzatot kapott.* 3. Külön, egymagában tekintett. *Az egyes ember nem az ország, hanem elsősorban a maga dolgaival törődik.* 4. Egyet befogadó vagy felhasználó. *Ma már nincs a vonatokon egyes fülke. Egyes fogattal járt, amelyet egy ló húzott.* 5. (Nyelvtanban:) • *Egyes szám:* az a kategória, amely kifejezi, hogy egy személyről van szó. *Ebben a mondatban az alany és az állítmány is egyes szám második személyű.* 6. (bizalmas) Egy órákor induló vagy érkező. *Az egyes vonattal jön.* 7. (Többes számú főnév jelzőjeként:) Némely, bizonyos. *Egyes esetekben az ember nem tud mit csinálni.*

egyes II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az egyes szám. *Az egyes a legkisebb páratlan szám.* 2. Az egyes számjegy (jele: 1, I). *Írj egy egyest!* 3. Egyessel jelölt, minősített dolog. *Az egyessel jár munkába. Egyest kapott.* 4. (Matematikában:) *Egyesek:* a tíznél kisebb számok, illetve ezek helye mint helyiérték. *Az egyeseket kerekítések tízesekre!* 5. (Sportban:) Egyes személyek közötti verseny. *Női kajak egyesben világbajnok lett.* 6. *Egyesével:* minden vagy mindenki külön-külön. *Egyesével tessék bejönni!* 7. *Egyesek:* némely ember. *Egyesek nem tudják, jó dolgukban mit csináljanak.*

egyesít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Közigazgatásilag egységbe foglal, eggyé tesz valamiket. *A két települést egyesítették.* 2. Összefog, tömörít valakiket. *Az azonos jelfogású embereket egy szervezetben egyesíti.*

egység ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (népi) Egvetértés, megértés. *Egységben élnek évtizedek óta. Nem sikerült egységre jutniuk.* 2. (Vallási használatban:) • *A szentek egysége:* a megváltott hívek lelki közössége.

egyesül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Összeolvad, eggyé válik. *A kis pártok egyesültek. A több helyről induló tüntető csoportok a parlament előtt egyesülnek.* 2. Összefog. *Csupa bátor ember egyesült a cél érdekében.* 3. Találkozik, összegződik. *Szülei jó tulajdonságai egyesültek benne.* 4. Testileg, lelkileg szoros kapcsolatba kerül valakivel. *„Ha, leányka, te vagy a pokol: (hogy Egyesüljünk) én elkarhozom”* (Petőfi S.: Fa leszek, ha...).

egyesület ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Valamely célből tömörült személyek társulata, társasága. *Belép az egyesületbe. Egyesületet alapít. Melyik egyesületben focizol?*

egyesült ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Egységbe tömörült. *A tanácskozáson részt vettek az egyesült bankok képviselői.* • *Egyesült erővel:* közös erővel. *Egyesült erővel könnyen legyőzték az ellenséget.* 2. Valamivel párosult. *Okossággal egyesült szépség sugárzott az arcáról.*

egyetem ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Legfelső fokú oktatási intézmény. *Az orvosi egyetemre jár. Egyetemet végzett ember.* 2. Az itt oktatók és tanulók összessége. *Az egész egyetem tiltakozott az épület elvétele ellen.* 3. (rég., választékos) Világmindenség. *„A nagy egyetem megszűnt forogni egy pillanatig”* (Vörösmarty M.: Előszó).

egyetemes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Mindent magába foglaló, mindenre érvényes. *Egyetemes tudása van. Nemcsak magyar, egyetlenes történelmet is tanul.* 2. A szervezet egészét képviselő. *Az egyház egyetlenes zsinatot tartott.*
- egyetért** ♦♦♦♦ ige ~eni
1. Azonos véleményen van valakivel. *Minden lényeges kérdésben egyetértünk.* 2. *Egyetért valamivel:* helyesnek tartja, elfogadja. *A legújabb javaslattal nem értek egyet.* 3. Megállapodik valakivel. *A felek egyetértettek a feltételekben.*
- egyetlen I.** ♦♦♦♦ mn -, ~t, -
1. Mindössze egy. *Egyetlen szó nélkül túrte. Egyetlen gyerek.* | (Pénzről, tagadó kifejezésekben:) *Egyetlen fillérje sincsen.* | (Megszólításban:) *Egyetlen barátom!* „*Ne mozdulj, Ne indulj Én egyetlen árvám!*” (Arany J.: Mátyás anyja) 2. (választékos) Csupa. *Egyetlen ujjongás volt a tömeg.*
- egyetlen II.** ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~e vagy ~je
1. Egyetlen személy. *Megsértette az egyetlent, aki segítségére lehetett volna.* | (Megszólításban:) *Édes egyetlenem!* 2. Egyetlen dolog. *Az egyetlen, amit tehetünk, az, hogy összefogunk.*
- egyez|ik** ♦♦♦ ige ~ni
1. Azonos valamivel. *Terve egyezik az enyémmel.* 2. (Nyelvtanban:) *Egyezik valamivel:* igazodik hozzá. *Az állítvány számban és személyben egyezik az alannyal.* 3. (népi) Összeillik valami valamivel, illetve valaki valakivel. *Egyezik a természetük. Sehogy sem egyeznek egymással.* 4. (Mv) Egyetért valakivel valamiben. *Nem egyezem veled ebben a kérdésben, egészen más a véleményem.*
- egyezked|ik** ♦♦♦ ige ~ni
Tárgyal, alkudozik. *Már hosszú ideje egyezkednek, lassan talán meg is egyeznek.*
- egyezmény** ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
Fontos (írásbeli) megállapodás, egyezség. *Az országhatárokat nemzetközi egyezmények védik.*
- egyezség** ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
Megállapodás. *Baráti egyezséget kötöttek. Szigorú egyezség van köztük. Akkor áll az egyezség?*
- egyeztet** ♦♦♦ ige ~ni
1. Összevet valamit valamivel. *Egyeztetni az adatokat, hogy pontosak-e.* 2. Összehangol valamit valamivel. *Egyeztetik terveiket.* 3. (ritka) Megpróbál egyezségre bírni valakit. *A bíróság egyeztetni a feleket.*
- egyfajta** ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n
1. Egyféle. *Mindig egyfajta cipőt visel. Egyfajta megközelítési módra lett volna szükség, nem pedig többféle.* 2. (választékos) Egy bizonyos, valamiféle. *Egyfajta érthetetlen szomorúság vett erőt rajta.*
- egyféle** ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n
1. Egy fajtához tartozó. *Mindig egyféle baromfit tartanak: az egyik évben tyúkokat, a másikban kacskákat.* 2. Ugyanolyan. *Csak egyféle fogkrémet használ.* 3. Egy bizonyos tulajdonságú. *Van egyféle torta, amelyet nagyon szeret.*
- egyfelől** ♦♦♦ hsz
1. Azonos irányból. *A futók egyfelől érkeztek a célba.* 2. Egyik irányból. *Egyfelől a lányok, másfelől a fiúk leskelődtek át a kerítésen.* 3. *Egyfelől..., másfelől...:* egyrészt, másrészt. *Egyfelől megértem a kívánságát, másfelől azonban nem tehetek eleget neki.*
- egyfolytában** ♦♦♦ hsz
Megszakítás nélkül. *A szónok két óra hosszat beszélt egyfolytában.*
- egyforma** ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n
1. Ugyanolyan vagy nagyon hasonló. *Nemcsak a ruhájuk, a cipőjük is egyforma.* 2. Azonos fokú, egyenlő mértékű. *Egyforma türelemmel bánik mindegyik beteggel.* 3. Egyenletes. *Egyformán teljesít évről évre.*
- egyhamar** ♦♦♦ hsz
1. *Nem egyhamar:* nem hamarosan. *Nem egyhamar látjuk viszont.* 2. *Nem egyhamar vagy egyhamar nem:* nem könnyen. *Egyhamar nem adja be a derekát.*
- egyhangú** ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an vagy ~lag
1. (ritka) Egy hangból álló. *Az egyhangú szótag mindig egy magánhangzóból áll.* 2. Nem változatos. *Egyhangúan teltek a napok.* 3. Ellenzavazat nélküli. *A képviselők egyhangúlag szavazták meg a javaslatot.*
- egyház** ♦♦♦ fn
1. Valamely vallás híveinek szervezett közössége. *Magyarországon a legnagyobb a római katolikus egyház, a protestánsak közül pedig a református. Mindegyik egyháznak megvannak a maga ünnepei.* 2. (rég) Templom. „*Hah, de mily szörnyű zaj; mily látma riasztja Egyszerre az egyház temetői nyugalma!*” (Petőfi S.: A helység kalapácsa).
- egyházfi** ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)
Egyházközségi alkalmazott. *Az egyházfi dolga a templom rendben tartása és a harangozás. Tévedésből egyházfinak nevezett egy papot.*
- egyházközség** ♦♦♦ fn
A katolikus vagy valamely protestáns egyház legkisebb (helyi) szervezeti egysége. *Az egyházközség gyűjtést indított a templom újjáépítésének támogatására.*
- egyhuzamban** ♦♦ hsz
Egyfolytában, megszakítás nélkül. *Három éjjel és nappal egyhuzamban dolgoztak a mentésen.*
- egyidejű** ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en vagy ~leg

1. Valamivel egyszerre, ugyanakkor történő. *Az egyidejű olvasás és zenehallgatás hamar kimerítette.* 2. *Egyidejűleg:* egyúttal. *Egyidejűleg felhívom a figyelmét a hátrányokra is.* 3. (Nyelvtanban:) Ugyanazt az igeidőt kifejező. *Két egyidejű állomány van a mondatban.*

egyidős ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Ugyanolyan korú. *Nem is gondoltam, hogy egyidősek vagyunk.*

egyik ♦♦♦♦ határozatlan nm -, ~et, ~e

1. Két vagy több dolog, személy közül egy. *Csak az egyik tollam ír. Csak az egyik fülére süket, a másikkal pompásan hall. Az egyik testvére még óvodás.* 2. A szóban forgó dolgok közül valamelyik. *Egyik nap majd meglátogatlak.* 3. (Birtokos személyjellel:) A szóban forgó személyek közül egy vagy valamelyik. *Egyikünk majd meglátogatja.*

egyirányú ♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

Olyan (út, utca), amelyben a járművek csak az egyik irányban haladhatnak. *Budapest belvárosában sok az egyirányú utca.*

egyívású ♦♦ mn ~ak, ~t, – (választékos)

Ugyanabba a korosztályba tartozó, nagyjából egykorú. *A velem egyívású fiatalok társaságát keresi.*

egyke ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (bizalmas vagy rosszszalló) Egyetlen gyermek a családban. *A család egykeje mindent megkap.* 2. Az egynél több gyermek születésének elkerülésére, megakadályozására irányuló törekvés. *Magyarországon a két világháború között némely vidéken az egyke valóságos népbetegség volt.*

egykedvű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Közönyös, nyugalmából nehezen kimozdítható. *Mindig ilyen egykedvű vagy?* 2. Unott. *Egykedvűen végzi munkáját.*

egykettőre ♦♦♦ hsz

Nagyon gyorsan, hamarosan. *Ha összefogunk, egykettőre készen leszünk.*

egykor ♦♦♦♦ hsz

1. Valamikor régen. *Történt egykor, hogy...* 2. Egyszer, valamikor a (távoli) jövőben. *Majd ti is rájöttök egykor, hogy...*

egykorú ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Ugyanolyan korú. *Egykorú társai közül hamar kitűnt értelmességével.* 2. Ugyanabból a korból származó. *Egykorú feljegyzések igazolják az állítást.*

egykönnyen ♦♦♦ hsz

Nem egykönnyen: nem nehézség nélkül. *Nem egykönnyen enged a rábeszélésnek.*

egymaga ♦♦♦♦ személyes nm (határozószóként)

1. A szóban forgó személy(ek) egyedül. *Nem kell segítség, ezt egymagam is elvégzem. Jólesik egy olyan hétvége, amikor végre egymagunk vagyunk.* 2. *Egymagában:* pusztán, egyedül. *A jó szándék egymagában még kevés. Ezek a vegyszerek egymagukban is károsak lehetnek az emberi szervezetre.*

egymás ♦♦♦♦ kölcsönös nm

Kölcsönösen egyik is, másik is. *Jól elviselik egymást. Egymáshoz tartoznak. Egymásra találtak.* • *Egymás között:* bizalmasan. *Csak egymás között beszéltek róla.*

egyoldalú ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Csak az egyik fél részéről megnyilvánuló. *Elkeserítette a lány iránti egyoldalú szerelme.* 2. Csak az egyik félre kötelező, illetve csak neki előnyös. *Egyoldalú szerződés született köztük. Egyoldalú előnyökre törekszik.* 3. Csak egy szempontot figyelembe vevő. *Egyoldalúan ítéled meg a helyzetet.* 4. Szűk területre korlátozódó. *Egyoldalú a műveltsége.*

egyöntetű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en (választékos)

Egységes, egyhangú. *Egyöntetű vélemények hangzottak el.*

egypár ♦♦♦♦ határozatlan tőszn

Néhány. *Csak egypár forintom van. Összejöttek egypáran a gyűlésre, de nem annyian, mint reméltük.*

egypártrendszer ♦♦ fn

Egy párton alapuló, csak egy párt működését engedélyező politikai rendszer. *Az egypártrendszert Magyarországon a többpártrendszer váltotta fel.*

egypetűjű ♦ mn ~ek, ~t, –

Egy megtermékenyített petesejt kettéoszlásából való. *Az egypetűjű ikrek nagyon hasonlítanak egymásra.*

egyre ♦♦♦♦ hsz

1. Szüntelenül. *Egyre csak hívta, de nem jött.* 2. Fokozódva. *Egyre több munkát kapott. Egyre inkább szeretett volna találkozni vele.*

egyrészt ♦♦♦♦ hsz

(A másrészt szóval szembeállítva:) az egyik vagy bizonyos szempontból (nézve). *Egyrészt kíváncsi voltam rá, másrészt félttem is tőle. Egyrészt a nyugdíjából, másrészt alkalmi munkából él.*

egység ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (Szoros) összefüggés egy egész alkotó dolgok között. *A szöveg részei szerves egységet alkotnak.* 2. Tömörítés, összetartozás. *A koalíciós pártok egysége biztosítja a kormány stabilitását. Megbomlott köztük az egység.* 3. Összhang. *A tartalom és forma egysége jellemzi a műalkotást.* 4. (Katonai használatban:) Fegyveres erő kisebb önálló része. *Felvonultak a páncélos egységek.*

egységes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Rendezett egységekből álló. *A világegyetem egységes egész.* 2. Azonos véleményen levő. *A kérdés megítélésében a résztvevők nem egységesek.* 3. Egyféle. *Egységes tankönyvet használ az összes iskola.* 4. Fokozatok nélküli. *Mindenki egységes árat fizet a szolgáltatásért.*

egysejtű ♦♦ mn ~ek, ~t, –

Egyetlen sejtből álló (növény, állat). *Az amőba egysejtű élőlény.* (Főnévi használatban:) *Tanulátok már az egysejtűeket?*

egyszázbélű ♦ mn ~ek, ~t, ~en (népi)

Kis étkü, sovány. *Te is olyan egyszázbélű legényke voltál!*

egyszer I. ♦♦♦♦♦ határozóragos szn

1. Eggyel szorozva. *Egyszer kettő az kettő.* 2. Egy alkalommal, egy ízben. *Most az egyszer még megbocsátok.*

egyszer II. ♦♦♦♦♦ hsz

1. Valamikor. *Ismertem egyszer egy kedves öreget. Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy király.* 2. Hirtelen, váratlanul. *Egyszer csak elkezdett szakadni az eső.* 3. (Nyomósításra:) *Ha egyszer megmondtam, hát megmondtam!*

egyszeregy ♦♦ fn –, ~et, ~e

Szorzóábra. *Most tanulják az egyszeregyet.*

egyszerre ♦♦♦♦♦ hsz

1. Ugyanakkor, egyidejűleg. *Egyszerre érkeztek meg a vendégek.* 2. Egy alkalommal és egy összegben. *Egyszerre fizette meg tartozását.* 3. Hirtelen. *Egyszerre minden megváltozott.*

egszersmind ♦♦♦♦♦ hsz (választékos)

Ugyanakkor, egyben. *Egszersmind felszólítom a jelenlevőket, hogy szavazzanak.*

egyszerű ♦♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Nem bonyolult. *Az első feladat nagyon egyszerű.* (Főnévként:) *Mindenben az egyszerűt szereti.* • (Matematikában:) *Egyszerű szám:* természetes. | (Nyelvtanban:) *Egyszerű mondat:* egy tagmondatból álló. 2. Díszítés nélküli. *Egyszerűen öltözködik.* 3. Szerény lehetőségekre valló. *Egyszerű volt az ételük.* 4. Átlagos, nem különleges. *Mindig szeretett egyszerű emberekkel beszélgetni.* 5. Érthető. *Most pedig egyszerű szavakkal mondd el! Hát ez nagyon egyszerű!* 6. Pusztá, merő. *Ez egyszerű tévedés!* | *Egyszerűen:* a) tulajdonképpen. *Ilyesmi egyszerűen nem történhet meg!* b) kertelés vagy ceremónia nélkül. *Egyszerűen otthagytá.*

egyszóval ♦♦♦♦ hsz

Röviden szólva. *Az új mosógépem áztat, mos, öblít, centrifugál, szárít, egyszóval mindent tud.*

egytálétel ♦ fn

Egy fogásból álló, kiadós, meleg ebéd vagy vacsora. *A nyaralás alatt naponta csak egyszer főztünk, akkor is egytálételt.*

együttal ♦♦♦♦♦ hsz

1. Ezzel együtt, ugyanakkor. *Ha már erre jársz, együttal látogass meg minket is!* 2. Egszersmind, ezen felül. *Ismérősom gyöngye képességű, együttal rest is.* 3. Egyszerre. *A konyha együttal étkező is.*

együgyű ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Gyenge értelmi képességű. *Testvérei közül az egyik együgyű.* 2. Gyermekeken naiv. *Együgyű beszéd ez!*

együtt I. ♦♦♦♦♦ hsz

1. Egymás társaságában. *Együtt utaztunk Hatvanig. Együtt töltöttük az estét.* • *Sülve-főve együtt vannak:* összejárnak, összetartanak. | *Együtt járnak:* szerelmi kapcsolatban, esetleg élettársi viszonyban vannak. 2. Egy helyen. *Már együtt van a pénz az autósárláshoz.*

együtt II. ♦♦♦♦♦ nu-szerűen

A szóban forgó személyt, dolgot hozzáértve. *Velem együtt hatan vagyunk. Kidobta a borítékot a levéllel együtt.*

együtt III. ♦♦ ik

Valakivel, valamivel együttesen, közösen. *Együttműködik. Működünk együtt, így mindkettőnknek jó lesz.*

együttes I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Közös (célú). *Együttesen akarták meggyőzni. A két csoport együttes rendezvényt szervezett.*

együttes II. ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Komoly- vagy könnyűzenét játszó zenészcsoporthoz, kisebb zenekar. *A népszerű együttes évek óta azonos összetételben játszik.* 2. Közös fellépésre szervezett művészcsoporthoz. *A népi együttes hetente tart próbát.* 3. Társaság, közösség. *Jó együttest alkotnak.* 4. Egymással összefüggő és összeillő tárgyak csoportja. *A fehérműboltban gyönyörű együtteseket láttam. Ezeknek az épületeknek az együttesét egy neves építész tervezte.*

együttvéve ♦♦♦♦ hsz

Összegezve, összesen. *Mindent együttvéve szép napunk volt. Többet dolgozott, mint valamennyien együttvéve.*

együvé ♦♦♦ hsz (rég)

1. Egybe, ugyanoda. *Együvé gyűjti a gyerekeket.* 2. Össze, egymáshoz. *Együvé tartozunk, mind ugyanazt akarjuk.*

egyvégtében ♦♦ hsz

Folyamatosan, megszakítás nélkül. *Egyvégtében táncolt egész este.*

egyveleg ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Vegyes tartalmú dolog, összeállítás. *Komoly és derűs témák egyvelege volt terítéken. Zenei egyveleget állítottak össze.*

eh ♦♦♦ isz

1. (Bosszúság kifejezésére:) *Eh, hagyj már abba!* 2. (Hirtelen elhatározáskor:) *Eh, nem bánom.*

éh ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (kissé régi, választékos)

Éhség. *Elveri éhét. „Éhe kenyérnek, éhe a Szónak, Éhe a Szépnek hajt titeket”* (Ady E.: Csák Máté földjén). | (Melléknévként, határozóraggal:) *Éhen*: éhesen. *Éhen maradt, mert elkésett a reggeliről.*

éhenkórász ♦♦ mn ~ok, ~t, – (rosszalló)

1. Elhanyagolt, kopottas külsejű (személy). *A pályaudvar körül mindig lebzsel néhány éhenkórász alak.* (Főnévi használatban:) *A téren megállított egy éhenkórász, és pénzt kért, úgymond, kenyérre.* 2. (tréfás is) Mindig éhes. *Az az éhenkórász kölyök mind megette a süteményt.* (Főnévi használatban:) *Ne habzsolj annyira, te éhenkórász!*

éhes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Éhséget érző. *Jaj, de éhes vagyok, mi lesz vacsorára?* 2. • *Éhes valamire*: nagyon kívánja. *Tudásra éhes, mindig a könyvtárakat bújja. A hatalomra éhes ember nem jó vezető.*

éhez|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Folyamatosan nélkülözi a táplálékot. *A háborúban sokat éhezünk.* | *Éhezik valamire*: szeretne olyat enni. *Nyalánságra éhezik.* 2. Nagyon vágyik valamire. *Szeretetre éhezik.*

éhgymor ♦♦ fn

Üres gyomor. *Vérvételre éhgymorral kell menni. Éhgymorra ne igyál kávét!*

éhínség ♦♦♦ fn

Tartós, tömeges éhezés. *A nagy volgai éhínség idején milliók pusztultak éhen. Afrika sivatagosodó részén éhínség fenyeget.*

éhség ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Az éhezés folyamata, illetve éhes állapot. *Nem bírja már az éhséget. Majd kiugrik a szeme az éhségtől.* 2. (választékos) Valami iránti erős, mohó vágy. *A pénz éhsége hajtotta egész életében.*

éhségstrájk ♦♦ fn

Önként vállalt éhezés bizonyos követelések teljesítéséért. *A politikai foglyok éhségstrájkja nem járt eredménnyel.*

ej ♦♦♦♦ isz

1. (Meglepetés kifejezésére:) *Ej, de szépet rajzoltál!* 2. (Vágyakozás kifejezésére:) *Ej, de jó volna köztetek lenni!*

éj ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t vagy ~et, ~e (választékos)

Éjszaka. *Leszállt az éj. Csendes az éj. Jó éjt!* • (régie vagy választékos) *Éjnek évadján*: éjjel. *Miért járkálsz az utcán éjnek évadján?*

éjfél ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~je

Éjjeli 12 óra. *Nem volt még éjfél, amikor hazajött. Éjféltre jár már. Lassan éjfélűt az óra. Éjfélkor feküdt le. Szilveszter éjfélkor véget ér az óév, kezdődik az új.*

ejha ♦♦ isz

(Meglepetés, csodálkozás kifejezésére:) *Ejha, de kicsipted magad! Ejha, de jól éltek!*

éjjel I. ♦♦♦♦ hsz

Estétől reggelig. *Tegnap éjjel sokszor fölébredt. A bagoly nappal alszik, éjjel vadászik. Az éjjel*: a múlt éjjel. *Hol jártál az éjjel?*

éjjel II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az estétől reggelig tartó napszak. *Éjjeleken át dolgozott.* 2. • (választékos) *Örökös éjjel borult rá*: a) megvakult b) meghalt.

éjjeli I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. Éjszakai. *Az éjjeli alvásra szükségünk van. A késő éjjeli órákban érkezett.* 2. Olyan, ami, aki éjszaka él, működik. *Éjjeli ügyeletet tart. Éjjeli műszakban dolgozik.* • *Éjjeli bagoly* (tréfás): sokáig virrasztó, éjszaka dolgozó ember. *Hát még ébren vagy, te éjjeli bagoly?* | *Éjjeli pillangó*: utcanő. *A rendőrök buzgón igazoltatják az éjjeli pillangókat.*

éjjeli II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Éjjeliedény. *Siess, hozd be az éjjelit!*

éjjeliedény ♦ fn

Testi szükség szobai végzéséhez való öblös, rendszerint egyfűlű edény. *Hová tetted az éjjeliedényt, nincs se az ágy alatt, se az éjjeliszekrényben!*

éjjeliőr ♦♦ fn

Vagyontárgyakra éjjel felügyelő alkalmazott. *Régen a városok utcáit éjjeliőr járta egy lámpással. A gyártelep éjjeliőre vad kutyákat tart, hogy elijessze a betörőket.*

ejnye ♦♦♦♦ isz

(Enyhe dorgálás kifejezésére:) *Ejnye, ezt nem vártam tőled!*

éjszaka I. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A késő estétől hajnalig tartó napszak, időszak. *Jó éjszakát!* 2. • (választékos) *Örökös éjszaka*: a) vakság. *Örökös éjszakában él.* b) halál. *Mindannyiunkra örökös éjszaka vár!*

éjszaka II. ♦♦♦♦ hsz

Estétől reggelig. *Van néhány éjszaka is nyitva tartó üzlet. Ma éjszaka utazik.*

ejt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Esmi vagy valamit. *Véletlenül földre ejtette a poharat.* • *Könnyeket ejt valakiért, valamiért*: könnyeket hullat érte, megsiratja. *Könnyeket ejtett kedvenc kiskutyájáért.* 2. (Kifejezésekben:) Valamely állapotba juttat valakit. • *Zavarba ejt*: zavarba hoz. *Zavarba ejtesz ezzel a rengeteg ajándékkal.* | *Teherbe ejt*: terhessé tesz. *A szomszédok találgatják, ki ejthette teherbe a fiatal lányt.* 3. • *Útba ejt valamit*: útjában érint. *Ne felejtse el útba ejteni a biztosítót!* 4. (Vadat) lelő. *Egy vaddisznót ejtett a vadászon.* 5. (Kárt, sérülést) okoz. *Vigyázatlan volt, az éles késsel sebet ejtett a kezén.* • *Foltot vagy csorbát ejt valamin*: valaminek, valakinek értékét csökkenti. *Foltot ejtettek a becsületén. Csorbát ejtettek a hírnevén.* 6. • *Módját vagy sorát vagy*

szerét ejti valaminek: alkalmat talál rá. *Szerét ejtem, hogy meglátogassalak.* 7. Kimond valamit. *Tisztán ejti a hangokat.*
• *Zokszót se ejt:* nem panaszkodik. 8. (bizalmas) *Ejt valakit:* gyorsan szakít vele. *Új barátnőjét is ejtette.*

ejtőernyő ♦♦ fn

Zuhanó emberi test vagy tárgy lefékezésére való ernyőszerű készülék. *Kiugrott a repülőgépből, és ejtőernyővel szerencsésen földet ért.*

ejtőz|ik ♦ ige ~ni (bizalmas)

(Főként bőséges étkezés után) pihen. *Ebéd után ejtőzzünk egyet!*

ék¹ ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Hegyes szöveget alkotó sík lapoktól határolt merev test, eszköz. *Dugd ezt a kis éket az asztal lába alá, hogy ne billegjen!*
• *Éket ver valakik közé:* elidegeníti őket egymástól, szembeállítja őket. *A javaslat éket vert a bizottság tagjai közé.* 2. (Katonai használatban:) A hadsereg előrenyomuló osztaga. *A támadó páncélos ék heves ellenállásba ütközött.*

ék² ♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (választékos) Ékesség. *A Balaton a Dunántúl éke.* 2. (rég) Ékszer. *Magára öltötte minden ékét.*

eke ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Szántásra használatos talajművelő eszköz. *Vetés előtt ekével lazítják fel és forgatják meg a talajt.* • *Megfogja az eke szarvát:* a) nekilát a szántásnak b) (átvitt) munkához lát. | *Az eke szarva mellől:* a paraszti életből. *Az eke szarva mellől került a politikába.*

ékel ♦♦ ige ~ni

Ékkel rögzít valamit. *Ékeld a nyelet a kapába, hogy ne lötyögjön!*

ékes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Nagyon díszes. *Ékes palotában lakott a király.* 2. Választékos, pontos. *Az évtizedek óta külföldön élő tudós ékes magyarsággal fejezte ki magát. Ékesen beszél az előadó.* 3. (rég) Drágakövel díszített. *Ékes ruha volt a hölgyeken.*

ékesszóló ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. Választékosan, művészi erővel szóló. *Ékesszólóan fordult a közönséghez. Ékesszóló beszéde nagy sikert aratott.*
2. Meggyőző, nyilvánvaló. *A testrészek neve ékesszóló bizonyíték a magyar nyelv finnugor rokonsága mellett.*

ékezet ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Betű fölé téve a magánhangzó hosszúságát, rövidségét, zártságát stb. jelölő, illetve a betűt az alapbetűtől megkülönböztető írásjel (rendszerint pont vagy vonal). *Mindenhová tedd ki az ékezetet!*

ekhós ♦ mn ~ak, ~t, – (népi, régi)

Sátorszerű ernyővel fedett (kocsi, szekér). *A vándorszínészek akkoriban ekhós szekérral jártak.*

ekképpen ♦♦ hsz (rég, választékos)

Ilyen módon. *A dolog ekképpen esett meg.*

ekkor ♦ hsz

1. Az imént említett eseménnyel egy időben. *Ekkor nyílt az ajtó, és belépett rajta az édesanyja.* 2. • *Ekkor és ekkor vagy ekkor meg ekkor:* a megbeszélte időpontban. *Mondtam neki, hogy ekkor és ekkor találkozunk.*

ékkő¹ ♦ fn

(Építészetben:) A boltív ék alakú záróköve. *Az ékkövön egy arcot mintázott meg az egykori mester.*

ékkő² ♦♦ fn

Megmunkált, pl. csiszolt drágakő. *A gyűrű ékkőve olyan ragyogó, hogy csak gyémánt lehet.*

eklézsia ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Protestáns gyülekezet, egyházközség. *Találkoztunk az eklézsia papjával is.*

ékszer ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Nemesfém-ből készített (drágaköves) dísz. *A nyaka, a karja tele volt drága ékszerekkel. Szereti a gyűrűket, karkötőket, fülbevalókat, nyakláncokat, egyszóval az ékszereket.* (Pontatlan szóhasználatban:) • *Koronázási ékszerek:* koronázási jelvények.

éktelen ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. (rég) Dísztelen, ékesség nélküli. *A szegények egyszerű, éktelen ruhában jártak.* 2. Feltűnően nagy mértékű, rettenetes. *Éktelen lárma, ordítás hallatszott. Éktelen haragra gerjedt.* | (Határozóként, kissé bizalmas) Rendkívüli mértékben. *Éktelen csúnya nő volt, de volt benne valami kedvesség.*

éktelenked|ik ♦♦ ige ~ni

A szépérzékét sértően feltűnően látszik. *Arcán mély forradás éktelenkedett.*

el I. ♦♦♦♦ hsz

1. Távolabbi helyre. *Menj innen minél messzebbre el!* 2. (Távozásra, eltávolításra való felszólításként:) *El a kezekkel! El innen!*

el II. ♦♦♦♦ ik

1. Valahonnan távolodva. *Elköltözik, elsétál, elszárgul. Nem is mondtad, hogy el akartok költözni a városból.* 2. Irányt, helyzetet változtatva. *Elfordul, elteker, eltérít. Ne fordulj el, ha hozzád beszélek!* 3. Szét, ketté. *Elfelel, eltörik, elszakít. El ne szakítsd az új ruhád!* 4. Valamit fokozatosan betöltve. *Eláraszt, elömlik, elterjed. Megerősítették a gátakat, hogy el ne árrassa a falut a folyó.* 5. Nem érzékelhetővé válva. *Elapad, elcsendesedik, elillan. Addig nem indulnak útnak, míg el nem csendesedik a vihar.* 6. (Kezdő mozzanat kifejezésére:) *Elcsattan, elbóbiskol, elszundít. Nagypapa el szokott bóbiskolni a tévé előtt.* 7. (Cselekvés, történés fokozódásának kifejezésére:) *Elálmosodik, elfárad, elsötétedik. Estére mindig nagyon el szoktam fáradni.* 8. (Befejezettség kifejezésére:) *Elintéz, elolvas, eltakarít. Ne aggódjatok, mindent el fogunk intézni.* 9. Túlzottan. *Elszemtelenedik, elkényelmesedik, elkényesedik. Nem értem, mitől szemtelenedtek így el ezek a gyerekek.* 10. Rossz

eredménnyel, tévesen. *Elcukroz, elért, eltaktikázik. Félek, hogy megint el fogom cukrozni a gyümölcslevest. 11. Hosszasan. Elüldögél, elbeszélget, elbibelődik. Órákig el tudnak üldögélni a kertben.*

él¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Életműködést fejt ki, életben van. *Dédszülei is élnek még. Hosszú életet élt. 2. Átélt, eltölt (valamely időt). Gyermekkorának utolsó éveit éli. 3. Valahogyan tölti az életét. A szomszédaink fényűzően élnek. • Valamilyen életet él: a) valamilyen módon tölti az életét. Józan életet él. b) valamiben részt vesz. Aktív társadalmi életet él. 4. Valakinek, valaminek él: neki szenteli életét. Csak a gyerekeinek él. Már csak az irodalomnak él. 5. Valamiből él: ebből biztosítja megélhetését. Pincérkedésből él. 6. Valamin vagy valamivel él: ez a tápláléka. A kutyánk házikoszon él. Nem élek hússal. 7. Él valamivel: igénybe veszi. Élt a lehetőséggel, és külföldre ment tanulni. 8. Valakivel vagy valahol lakik. Szüleivel él. Évek óta külföldön él. 9. Valamilyen viszonyban van valakivel. Békében élnek egymással. 10. Cselekvési, érvényesülési lehetőséghez jut. Hagyj élni! Nem hagyja élni a főnöke. 11. Fennmarad, létezik. A faluban él még egy régi hagyomány.*

él² ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Vágásra való szerszám vékonyra köszörült éle. *Élével lefelé tartsd a kést! 2. Szilárd test vékony széle. A kartonpapír éle elvágta az ujját. 3. Síklapú test oldallapjainak metszésvonala. A kockának 12 éle van. 4. Vonalszerű kiemelkedés. Élt vasal a nadrágnak. 5. Vonuló csapat lelegeje. Ki van az élen? • Élen jár: a) elöl megy. A csordában a legerősebb hímek járnak az élen. b) (Csoportos tevékenységben, versenyben) vezető helyen van. A bajnokságban idén is a tavalyi győztes csapat jár élen. 6. Bántó, támadó célzat. Utolsó mondatának élet sokan zokon vették.*

elad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Értékesít, pénzzé tesz valamit. *Mindent eladtunk a vásárban, mehettünk haza. • Eladja a tetőt valaki másnak a feje fölül: a más tulajdonát bocsátja áruba. Képes lenne eladni a tetőt apja feje fölül. | Valakit nem lehet eladni (valamilyen nyelven): ért annyira valamely idegen nyelven, hogy boldoguljon vele. 2. (rosszalló) Eladja magát valakinek, valaminek: anyagi előnyökért elvtelenül szolgálja. Eladta magát a médianak. • Eladta a lelkét: érdekből rossz üggyhöz csatlakozott. | (bizalmas) Eladták a meccset: pénzért szándékosan elveszítették. 3. (régii) (Lányt) férjhez ad. „Eladlak, eladlak, majd valaki másnak” (népdal).*

eladdig ♦♦♦ hsz (választékos)

Korábban, addig. *Eladdig nem gyanakodott a szomszédjára. Gátlátalanul szórta a pénzt, eladdig, hogy tönkrement.*

eladó I. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az a személy, aki árusít, elad valamit. *Egy üzleti ügyben az eladó más szemmel nézi a dolgot, mint a vevő. 2. (Foglalkozásként:) Elárusító. Kérdezd meg az eladótól, hol van a próbafülke! 3. Eladásra szánt árucikk. Mi van eladó?*

eladó II. ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, –

1. Eladásra szánt, kínált. *Eladó a lakás. Eladó az egész világ! 2. Olyan korú (lány), hogy már férjhez mehet. Eladó lánya van.*

elagyabugyál ♦ ige ~ni (bizalmas)

Nagyon elver valakit. *Úgy elagyabugyállak, hogy megemelegeted!*

elájul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Eszméletét veszítve összeesik. *Három diák is elájult az ünnepélyen. Majd elájulok a hőségtől! 2. (bizalmas) Elámul, meglepődik. Most pedig ájulj el a csodálkozástól!*

elakad ♦♦♦♦ ige ~ni

Úgy megakad, hogy nem tud mozdulni, folytatódni. *A kocsi elakadt a hóban. Délután 5 körül elakad a forgalom. • Elakad a szava: nem tud szólni. | Elakad a lélegzete: nagyon meglepődik.*

elalél ♦♦ ige ~ni (választékos)

Eszméletét veszti. *A fáradságtól szinte elalélt.*

eláll ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Egy ideig türelmesen áll valahol. *Nem megyek be, inkább elállok az ajtóban. 2. Bizonyos ideig nem romlik meg. Hideg helyen a befőtt is jobban eláll. 3. Eltorlaszol valamit, így akadályozza a mozgást. Egy nagy teherautó elállja az utat. 4. Arrább megy valahonnan. Állj el az útból! 5. Abbamarad, megszűnik. Lassan majd csak eláll az eső. 6. Nem simul úgy, ahogy kellene. Hátul nagyon eláll a ruhád. 7. Eláll valamitől: lemond róla. Meggondolta magát, s elállt szándékától.*

elámul ♦♦♦ ige ~ni

Ámulatba esik, elcsodálkozik. *Mindannyian elámultunk a gyönyörű táj láttán.*

elandalod|ik ♦♦ ige ~ni (választékos)

Elmélázik, elábrándozik. *Elandalodtunk a régi dallamokon.*

elanyátlanod|ik ♦ ige ~ni

Elárvulttá, gyámoltalanná válik. *De elanyátlanodtál! Mióta egyedül él, teljesen elanyátlanodott.*

eláru|l ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hitzegően cserbenhagy vagy följelent valakit. *Elárulta a bajtársait az ellenségnek. 2. (Titkot) elmond, továbbad. Ezt senkinek se áruld el! 3. Nyilvánvalóvá, kitalálhatóvá tesz valamit. Idegességével elárulta felkészületlenségét.*

elárvul ♦♦ ige ~ni

1. Elveszíti szüleit, árvává lesz. *Már gyermekkorában elárvult. 2. Elesetté válik. Utolsó éveiben nagyon elárvult, gondozni kellett. 3. (választékos) Elnéptelenedik. Lassan elárvul az egész falu. 4. (választékos) Gondozó, művelő nélkül marad. Elárvult az emlékmű környéke.*

elavul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Korszerűtlenné, ósdivá válik. *Elavult már ez a gép. 2. Kimegy a használatból. Egyes szavak már elavultak, nem használjuk őket.*

elavult ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan, amit már nem használnak. *Ez a kifejezés már elavult.* 2. Korszerűtlen. *Az elavult gépeket újakra cserélték.*

eláz|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Nagyon átázik, (esőtől) megázik. *A hirtelen jött záporban alaposan eláztunk.* 2. Nedvességtől szétmállik. *A papírhajó hamar elázik a vízben.* 3. (bizalmas) Lerészegedik. *Na te aztán jól eláztál!*

elbambul ♦ ige ~ni

Figyelmetlenné válik. *Ne bambuljatok el az úton, vigyázzatok a csomagjaitokra!*

elbeszél ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elmond, elmesél valamit. *Elbeszéli a történetet.* 2. (Időt) beszéddel, beszélgetéssel eltölt. *Jól elbeszéltük az időt.* 3. • *Elbeszél a feje fölött valakinek:* nem is hozzá beszél. *Éreztük, hogy csak elbeszél a fejünk fölött.*

elbeszélés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a cselekvés, hogy valaki valamit elbeszél, illetve ennek tartalma. *Az utazó elbeszélését mindenki kíváncsian hallgatta. Az elbeszélés tárgya éppen Egyiptom volt.* 2. Rövid prózai írásmű. *Tolsztoj elbeszéléseit ma kevesen olvassák.*

elbír ♦♦♦ ige ~ni

1. Erővel győz valamit. *Ez nem nehéz, elbírom. Hány kilót bírsz el?* 2. Meg tud birkózni valakivel, valamivel. *Már a bátyjával is elbír. Elbír a feladattal egyedül is.*

elbírá|l ♦♦♦♦ ige ~ni

Értékel valamit. *Ki fogja elbírálni a pályázatokat?*

elbitangol ♦ ige ~ni (népi)

1. Elkóborol. *Elbitangolt a jószág.* 2. Elpazarol valamit. *Minden vagyonát elbitangolta.*

elbizakodott ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Önhitt, túlzott önbizalomtól áthatott. *Milyen elbizakodott lettél! Elbizakodott fráter!*

elbizonytalanod|ik ♦♦ ige ~ni

Elveszti biztonságát. *A kezdő vezető könnyen elbizonytalanodik. Tudtam a leckét, mégis elbizonytalanodtam, és a vége megint elégtelen osztályzat lett.*

elbódul ♦♦ ige ~ni

Elkábul. *A különös illattól egészen elbódult.*

elboronál ♦ ige ~ni

1. (Földet) boronával elsimít. *A szántás után elboronálja a rögöket.* 2. (bizalmas) Elintéz, elsimít valamit. *Sikerült elboronálni a dolgot. | El van boronálva:* rendben van.

elbúcsúz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Búcsút vesz valakitől, valamitől. *Mielőtt útnak indul, mindenkitől elbúcsúzik. Holnap elbúcsúzunk a falutól.* 2. (bizalmas) *Elbúcsúzik valamitől:* lemond róla. *Ettől már elbúcsúzhatsz.*

elbuk|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (népi) Megbotolva elesik. *Folyton elbukik abban a nagy papucsban.* 2. Vereséget szenved. *A szabadságharc elbukott, vezetőit kivégezték.* 3. (bizalmas) (Vizsgán) megbukik. *Megint elbukott a matekszigorlaton.* 4. Elveszti a becsületét. *Aki egyszer elbukott, annak nehéz újrakezdeni.* 5. (bizalmas) Elveszít valamit. *Jó lapjai voltak, de a kontrát elbukta. Elbuktuk a pert.*

elbutul ♦♦ ige ~ni

Eltompulttá, butává válik. *Olvass többet, mert egészen elbutulsz!*

elbűvöl ♦♦♦ ige ~ni

1. Elbájol, lebilincsel, meghódít valakit. *Pillanatok alatt elbűvölte a társaságot.* 2. (rég) Varázslattal eltüntet valamit. *Elbűvöli a gyűrűt.*

élc ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (rég) választékos)

Vicc, humoros mondás. *Ez rossz élc volt.*

élc|él|ő|d|ik ♦♦ ige ~ni

Viccelődik, szellemeskedik. *Mindenen élc|él|ő|d|ik, mindemből viccet csinál.*

élclap ♦♦ fn (rég)

Vicclap. *A XIX. században már több élclap megjelent.*

elcsábít ♦♦♦ ige ~ni

1. (rosszalló) (Nőt) meghódít, szerelmi kapcsolatra rávesz. *Mézes-mázos szavaival sok nőt csábított el.* 2. (bizalmas) Valakit rávesz, hogy vele menjen valahova. *Elcsábította a meccsre.* 3. Vonzerejével eltérít valakit valamitől. *Dolgozni akartam, de a jó idő elcsábította. A jobb fizetés elcsábította egy magáncéghez.*

elcsám|borog ♦ ige ~ni (népi, bizalmas)

Elcsavarog. *A kisfiú elcsám|borogott a szüleitől, és eltévedt.*

elcsap ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. (rég) Eltávolít állásából, szolgálatból. *Lopáson érték, és azonnal elcsapták.* 2. • *Elcsapja a hasát, a gyomrát:* (ételtől) hasfájást, hasmenést kap. *A sok édességgel elcsapta a gyomrát.*

elcsavar ♦♦ ige ~ni

(Csavart, gombot) elforgat. *Ne csavard el folyton a rádió gombját!* • *Elcsavarja a fejét:* léhán elcsábítja. *De hamar elcsavarták a fejedet!*

elcsépel ♦♦ ige ~ni

1. Gabona, borsó szemtermését (géppel) kiveri. *Alig kezdtek el aratni, máris csépeltek.* 2. (bizalmas) Gyakori ismételtetéssel meguntta silányít valamit. *Addig-addig idézgették, míg végül teljesen elcsépeltek ezt a szép verset.*

elcserél ♦♦♦ ige ~ni

1. Cserébe odaad valamit. *Lakásukat elcserélték egy balatoni házért.* 2. Tévedésből összecserél valamit egy másikkal. *A nagy sietségben elcseréltem a sapkámat.*

elcsigáz ♦ ige ~ni

Elgyötör, kimerít valakit. *A hosszú gyaloglás elcsigázta a kirándulókat.*

éldegél ♦♦♦ ige ~ni

1. Csendesesen, visszahúzódva él. *Nyugdíjba vonulása óta vidéki házában éldegél.* 2. Szerényen, egyhangúan él. *Hogy vagytok? – Köszönöm, éldegélünk.*

eldorádó ♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. Az a mesebeli gazdagságú ország, ahol gond és munka nélkül lehet élni. *Hiába kereste, nem találta meg az eldorádót.* 2. Eszményi helye valakinek. *A feketepecsét a szélhámosok eldorádója.*

eldönt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Előidézi, hogy valami eldőljön. *Tolatás közben eldöntötte a jelzőtáblát.* 2. Döntést hoz valamiben. *Nehezen tudták eldönteni, mikor induljanak.* (átvitt) *Az utolsó percben rúgott gól döntötte el a mérkőzést.*

eldurvul ♦♦ ige ~ni

1. Érdessé, kérgessé válik. *A nehéz munkától eldurvult a keze.* (átvitt) *Nemcsak a keze, a lelke is eldurvult.* 2. Durva, goromba lesz. *A második féldőben eldurvult a játék. Ne hagyjátok a vitát eldurvulni!*

elé I. ♦♦♦♦ nu

1. Valaki, valami előtti helyre. *Ne állj a tévé elé, mert nem látom.* 2. Valaki, valami irányába, felé. *A gyerek boldogan futott az apja elé.* 3. Közelgő történésre figyelve, várva. • *Szép jövő elé néz:* szép jövő vár rá. | *Anyai örömök elé néz:* gyermeket vár. 4. Valakit, valamit megelőző helyre, helyzetbe. *A célegyenesben a többiek elé került.*

elé II. ♦♦♦♦ személyragos hsz

Eléje.

elébe I. ♦ személyragos hsz

Eléje. *Gyönyörű volt a hegyről elébünk táruló látvány. Elébe vágunk egy teherautónak.* • *Állok elébe:* nem ijedek meg tőle.

elébe II. ♦ nu (népi)

Elé. *Vitték a kiskondást a király elébe.*

éled ♦♦♦ ige ~ni

1. Kezd magához térni. *Épphogy kezd éledni az eszméletlenségből.* 2. Újra étellel telik meg. *Éled a természet.* 3. Erőre kap. *Éled benne a remény, hogy még egészséges lehet.*

eledel ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Táplálék, ennivaló. *Se szállásuk, se eledeliük nem volt.* • *Mennyei eledel:* a) finom étel. *Nincs szívem otthagyni ezt a mennyei eledelt a tányéron.* b) (vallási használatban:) szent ostya. *Azé az örök élet, aki a mennyei eledelben részesül.* | *Lelki eledel:* szellemi táplálék. *Igazi lelki eledel számomra ez a könyv.*

elefánt ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. A legnagyobb testű, ormányos szárazföldi emlősállat. *Afrikai és indiai elefántról tanultunk.* 2. (bizalmas, tréfás) (Szerelmespár társaságában) fölösleges harmadik személy. *Nincs szükségünk elefántra.*

elefántcsont ♦♦ fn –, ~ot, ~ja

Az elefánt agyarának anyaga. (Jelzőként:) *Egy finom elefántcsont levélbontókést kapott ajándékba.*

elefántcsonttorony ♦♦ fn (választékos, rosszalló)

A társadalmi problémák elől elzárkózó írói magatartás jelképe. *Elefántcsonttoronyba zárkózik. Végre kilépett az elefántcsonttoronyból, megjelent egy szociográfiája is.*

elég¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Égési folyamatban átalakul, megsemmisül. *A szalma gyorsan elég. A lakás teljes berendezése elégett.* 2. Sokáig ég. *Tedd a tűzre a nagy tuskót, az órákig elég.* 3. (választékos) Főlemésztődik, elpusztul. *Fiatalléte elégett az alkotás lázában.*

elég² I. ♦♦♦♦ mn *elegek, eleget, elegen*

1. Annyi, amennyi szükséges, kellő mértékű, mennyiségű. *Nem lesz elég a kenyér. Ez már elég ok arra, hogy haragudjon.* | *Elegen:* kellő számban. *Éppen elegen vagyunk.* • *Nekem ebből elég:* nem tűröm, nem csinálom tovább. (Főnévi használatban:) Elegendő mennyiség. *Kapott eleget.* • *Elege van valamiből:* megelégtelte. *Elegem van ebből a cirkuszból!* | *Eleget tesz valaminek:* a) teljesíti. *Kérésednek nem tudok eleget tenni.* b) megfelel neki. *Eleget tett a vele szemben támasztott követelményeknek.* 2. Meglehetősen sok vagy nagy. *Van elég pénze, hogy bármit megvegyen. Elég baj, hogy nincs itt.*

elég² II. ♦♦♦♦ hsz

Eléggé. *Elég nagy vagy már ahhoz, hogy egyedül menj! Elég nehezen találtam ide.*

elegáns ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Ízlésesen, választékosan és divatosan öltözött (személy), illetve ilyen személyre jellemző. *Elegáns kabátját elegánsan is viselte.* 2. Előkelő. *Vendégei az ország leggazdagabb emberei voltak, ezért egy nagyon elegáns étterembe vitte őket.* 3. Illendő, finom (viselkedés, cselekvés). *Elegánsan fogyasztották a vacsorát, senki nem piszkolta össze az abroszt. Elegáns megoldás volt, hogy veszekedés nélkül jöttél el.*

elégedetlenked|ik ♦♦ ige ~ni

Hangoztatja, hogy nincs megelégedve. *Folyton elégedetlenkedik, pedig mindene megvan.*

elégedett ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan, aki meg van elégedve azzal, amije van. *Családoddal elégedett lehetsz. Elégedett a körülményekkel.* 2. Elégedettségre valló. *Elégedett mosoly volt az arcán.*

elégia ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (Irodalomban:) Disztichonokban írt, szomorú hangulatú lírai költemény. *Berzsenyi elégiáit olvastuk irodalomórán.*

2. Szomorú hangvételi romantikus zenedarab. *A koncerten a zongorista egy elégiát játszott ráadásnak.*

elégséges ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (választékos) Elég. *Annyi ruhám van, hogy elégséges lesz nekem erre az életre.* 2. A legrosszabbnál eggyel jobb (osztályzat). *Már megint csak elégséges dolgozatot írt.* (Főnévi használatban:) *Elégségest kapott matematikából.*

elégtelen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. (kissé hivatalos) Nem kielégítő. *Az elégtelen táplálkozás állandó fáradtságot okozott neki.* 2. A legrosszabb (osztályzat). *Ez volt a harmadik elégtelen dolgozata.* (Főnévként:) *Nem merete bevallani a szüleinek, hogy elégtelent kapott.*

elegyed|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Keveredik valamivel, vele keverten fordul elő, illetve eleggyé válik. *A búzába ocsú elegyedett. A tömegbe elegyedett. Az olaj nem elegyedik a vízzel.* 2. Belebocsátkozik valamibe. *Vitába vagy beszédbe vagy szóba elegyedik valakivel: vitakozni, beszélgetni kezd vele. Vitába elegyedtünk, és jól összevesztünk. Minden jöttmenttel szóba elegyedik.*

elegyít ♦♦♦ ige ~eni (kissé régi)

Kever, vegyít valamit valamivel. *A bort ásványvízzel elegyíti.*

eleinte ♦♦♦♦ hsz

Történés, állapot kezdeti szakaszában. *Eleinte nem ismertem ki magam a városban.*

elélje ♦ személyragos hsz **elé**

Valami, valaki elé. *Eléje került a tornasorban. Egy magas férfi állt elem, így semmit sem láttam.*

elejt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Akaratlanul enged valamit leesni. *Elejtettem a tányért.* 2. (Vadat) lövéssel vagy más módon megöl. *„Elejtették már a hímét,*

Üldözik a szarvas-gímet” (Arany J.: Rege a csodaszarvasról). 3. (Vádat) visszavon. *Bizonyítékok hiányában elejtették a vádat.*

4. Eláll valamitől. *Az eredeti tervet elejtették, új pályázatot írtak ki.* 5. Mellesleg említ valamit. *Erről is elejtett néhány szót.*

elektromágneses ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

(Fizikában:) Egyszerre jelentkező villamos és mágneses térrel kapcsolatos. *Sokat vitatkoznak az elektromágneses hullámoknak az egészségre gyakorolt hatásáról.*

elektromosság ♦♦ fn –, ~ot, ~a

Villamosság. *Az elektroműszerésznek jól kell értenie az elektromossághoz, amikor elektromos műszereket javít.*

elektron ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Az atomnak az atommag körül keringő negatív töltésű részecskéje. *Az elektronok burkot képeznek az atommag körül, ezt nevezzük elektronfelhőnek.*

elektronika ♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. Villamos jelenségekkel és ezek hasznosításával foglalkozó tudomány, illetve műszaki ág. *A műegyetemen elektronikát tanul.*

2. Elektronikus berendezés. *A vetítőterem elektronikájával baj van, műszerészt kell hívni.*

elektronikus ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Az elektronok áramlásán alapuló, illetve elektroncsövekkel működő. *Az elektronikus zenét elektromos hangszerekkel és eszközökkel komponálják és adják elő.* 2. (Főnévi használatban:) Elektronikával foglalkozó szakember. *Az iskola az elektromos hangszer vásárlásakor egy elektronikustól kért tanácsot.*

élelem ♦♦♦♦ fn *élelmek, élelmet, élelme*

Ennivaló, (felhalmozott) élelmiszer. *Két disznót vágtak, így egész évre van elegendő élelmük.*

élelmes ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en (gyakran rosszálló)

A kedvező lehetőségeket gyorsan és ügyesen a maga javára kihasználó. *Egy élelmes külföldi befektető olcsón megvette a találmányt.*

élelmiszer ♦♦♦♦ fn

1. Emberi fogyasztásra alkalmas anyag. *Élelmiszer például a kenyér, a tej, a hús, a zöldség.* 2. Ez mint termék, árucikk. *A bevásárlóközpontok mindegyikében külön, nagy üzletben árusítanak élelmiszert.*

elem ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Vegyi energiát villamos energiává átalakító áramforrás. *Vegyél két elemet a rádióba! A kisautó elemmel működik.*

2. Alkatrész, összetevő. *Elemekből rak össze egy képet.* (átvitt) *Elemekre bontja a jelenséget.* 3. (Kémiában:) Kémiai elem: vegyileg tovább nem bontható anyag. *A megadott tulajdonságok alapján csoportosítottuk a kémiai elemeket.* 4. A természeti erők egyike. *A hajó az elemek játékszerévé vált.* • *A négy elem:* a tűz, a víz, a föld és a levegő. 5. Valami számára megfelelő állapot. • *Elemében van:* jól érzi magát. 6. (rosszálló) Személy. *Garázda elemek megrongálták a berendezést.*

elembertelened|ik ♦ ige ~ni

Embtertelenné válik. *A háborúban elembertelenedik a világ, eluralkodik a kegyetlenség.*

élemedett ♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)

Idős, koros. *Élemedett korú emberek járnak ebbe a klubba.*

elemez ♦♦♦♦ ige ~ni

Elemre, alkotórészeire bont, és így magyaráz, vizsgál valamit. *Elemzi a politikai helyzetet. Tudsz-e már verset elemezni? Elemezd a mondatot! Elemzi a vegyületet.*

elemőzsia ♦♦ fn -, ~t, ~ja (bizalmas)

Úti élelem. *Készítettem egy kis elemőzsiát a kirándulásra.*

elenged ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kienged (a kezéből) valamit. *Elengedte a gyeplőt, a lovak pedig nekiiramodtak.* • *Elengedi magát: a)* lazít. *Fontos, hogy a masszázs alatt elengedd magad. b)* elhagyja magát. *Nagyon elengedte magát az utóbbi időben, nem készül az órákra.*
2. Szabadon bocsát valakit, valamit. *Engedd el a kutyát! Kétévi börtön után engedték el.* 3. Megengedi valakinek, hogy valahova elmenjen. *Szülei nem engedték el kirándulni.* 4. Nem követel meg tovább valamit. *Három évet elengedtek az elítélt büntetéséből. A bankok nem engedik el az adósságot.* 5. Elmulaszt, elszalaszt valamit. *Elengedte a szerencsését.* • *Elengedi a füle mellett:* nem akarja meghallani.

élenk ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Eleven, mozgékony. *Két élenk gyereke van. Júniusban az iskolában a tanulók már nagyon élénkek.* 2. Mozgalmas, színes. *A tó partján élenk az élet. Élenk kulturális élet folyt a városban.* 3. Gyors, heves. *Élenk szél fúj.* 4. Feltűnő árnyalatú. *Élenk színű ruhát viselt.* • *Élenk színekkel fest le valamit:* színesen ábrázol. *Élenk színekkel festette le a tájat.* (átvitt) *Élenk színekkel festette le tengerparti élményeit.*

elenyész|ik ♦♦ ige ~ni (választékos)

Lassacskán eltűnik. *Az emlékek a hosszú évek alatt elenyésznek.*

elenyésző ♦♦ mn ~ek vagy ~k, ~t, ~en

Jelentéktelen, alig észrevehető. *Elenyésző az érdeklődés az előadás iránt.*

eleped ♦ ige ~ni (választékos)

1. Erős testi vagy lelki vágyba szinte belepusztul. *Majd eleped a szomjúságtól. Eleped a szerelemtől. Elepedek érte!* 2. (rég, választékos) Epekedéstől meghal. *A lány elepedt bánatában.*

elér ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Távolabbi dolgot, személyt meg tud érinteni. *Ha kinyújtózt, elérte a fán az almát.* 2. Bizonyos határvonalig terjed. *A kert elért a folyóig. Az osztály létszáma jövőre elérheti a harminckettőt.* 3. Meghatározott helyre eljut. *A vonat reggelre eléri a határt. Ha sietsz, még elérheted a vonatot.* 4. (választékos) Utolér valakit. *Minden gyermeke nála volt, amikor elérte a halál.* 5. Valamilyen eredményre jut. *Elérte a doktori fokozatot.*

elered ♦♦ ige ~ni

1. (Esz) esni kezd. *Dörgött, aztán eleredt az eső.* 2. (Folyadék, általában testnedv) hirtelen folyni kezd. *Elered az orra vére.* • *Elered a könnye:* sirva fakad.

éles ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan (szerszám), amelynek az éle jól vág. *Vigyázz, mert éles a kés!* 2. Nagyon hegyes szögű. *Óvatosan vezess, a kanyar nagyon éles!* 3. A vágás, szúrás érzetéhez hasonló. *Oldalamba éles fájdalom nyilallt.* 4. Határozott. *Élesen láthatók a távolból is az épület körvonalai. Éles fény csapott a szemébe.* 5. Apró részleteket, összefüggéseket jól felfogó. *Éles a látása. Éles eszével hamar megoldotta a rejtvényt.* 6. Támadó, bántó szándékú. *Éles gúnnyal beszélt vele.*

eléség ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Állati eledel. *Eleséget vitt a tyúkoknak.* 2. (népi) Étél, élelem. *Elfogyott minden eleségünk.*

elesett ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Gyenge testi állapotú. *Olyan elesett szegény az utóbbi időben.* 2. Szegény, szerencsétlen. *Sok az elesett ember az országban.* 3. Harcban meghalt (katona). *Az elesett katonák emlékére kopjafút állítottak.* (Főnévi használatban:) *Az elesettek száma meghaladta a kétszázszázat.*

eles|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Személy) a földre esik. *A kisgyerek, ha elesik, hamar fölkel.* 2. Harcban meghal. *A második világháborúban nagyon sok katona esett el.* 3. (Város, vár) harcban az ellenség kezére kerül. *Az 1552-ben megvédett egri vár később mégis elesett.* 4. (Mv) Megbukik. *Megint elesetem a vizsgán, tanulhatom újra az anyagot.* 5. (választékos) *Elesik valamitől:* nem részesül benne. *Nagy haszontól esett el.* 6. (Mv) Elmarad. *Beteg a tanár, ma elesik a fizikaóra.*

élesít ♦♦ ige ~eni

1. Élessé, jobban vágóvá tesz valamit. *Fenőkővel élesíti a kenyérvágó kést.* • *Kardot vagy kaszát vagy kést élesít:* fegyveres támadásra készül. 2. • (bizalmas) *Élesíti a nyelvét valakin:* csipkedi, gúnyolja. *Megint rajtam élesíti a nyelvét.*

éleszt ♦♦♦ ige ~eni

1. (Ájultat) igyekszik életre kelteni. *Tíz perce élesztik, de még nem tért magához.* 2. (Tüzet) erősebb égésre készítet, szít. *Rőzsét dob a tűzre, azzal élesztí.* 3. (Hangulatot, érzelmet) elevenné tesz. *A jó hír kedvét, reményét élesztí.*

élesztő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Alkoholos erjedést előidéző egysejtű gomba. *Othon is lehet sört készíteni, venni kell hozzá speciális élesztőt.* 2. Tészta kelesztéséhez való erjesztőanyag. *Élesztőt is tegyél a pogácsába!*

élet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Létezés. *Az emberi élet a fogamzással kezdődik.* 2. A létezés folyamata, tartama. *A gyors segítség megmentette életét.* 3. A természet és társadalom mint az ember környezete. *Megállja a helyét az életben.* 4. Valahol folyó tevékenység. *Megélénkült a*

politikai élet. 5. Életben: a valóságban. Még csak képen láttam, életben nem. 6. Megélhetés. Nehéz az élet ezen a vidéken. 7. (népi) Gabona. „Szenes kalászkok énekelnek Gonosz, csúfos éneket: [...] Mért fáj neked az égő élet?” (Ady E.: A grófi szérűn)

életjel ♦♦♦ fn

A távollévő személy életben maradásáról tudósító megnyilvánulás, híradás. *A szökőár után hosszú ideig nem érkezett életjel az ázsiai szigetről. A balesete után SMS-ben adott életjelt magáról.*

élettelen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Olyan (élőlény), akiben már nincs élet. *Élettelenül hevert a csatatéren.* 2. Életerő, elevenség nélküli. *Élettelen tekintettel nézett a földbe süllyedő koporsó után. Élettelen alakítás volt, nem is tapsolt a közönség.* 3. (választékos) Szervetlen. *Élettelen vegyületekből készült a gyógyszer.* 4. (választékos) Néptelen. *Az élettelen utcán egyedül sietett hazafelé.*

eleve ♦♦♦♦ hsz (választékos)

Már előre, eleinte is. *Már eleve számítottam rá, hogy nem jön el. Eleve arról volt szó, hogy együtt megyünk.*

eleven I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Élő. *Az eleven állat éppen úgy érez, mint az ember.* • *Eleven seb:* nyílt seb. | *Eleven parázs:* még fellángolni képes parázs. 2. Mozgékony. *Eleven ez a gyerek, nehéz vigyázni rá.* 3. Friss, élénk. *Elevenen él benne az emlék.*

eleven II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

1. (rég.) Élő személy. *Isten ítél elevenek és holtak fölött.* 2. (népi) Eleven hús. *A megvadult kutya beleharapott az elevenjébe.* • *Elevenbe vág:* érzékeny pontot érint. *Ez elevenbe vágó kérdés.* | *Rátapintott az elevenjére:* az érzékeny pontjára.

elévül ♦♦ ige ~ni

1. Elveszti időszerűségét, jelentőségét. *Ez a kérdés mára már elévült. Bűnei is, érdemei is elévültek.* 2. (Jogban:) Érvényét veszti. *A háborús bűnök nem évülnek el.*

élez ♦♦ ige ~ni

1. Élesít valamit. *Élezi a kést, hogy jobban vágjon.* 2. Feszültté vagy feszültebbé tesz valamit. *Beavatkozásával csak élezi a helyzetet.*

elfacsarodjik ♦ ige ~ni (választékos)

• *Elfacsarodik valakinek a szíve:* nagyon elkeseredik. *A beteg gyerek láttán elfacsarodott a szíve.*

elfajul ♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Erkölcseiben elkorcsosul. *Ez már egy elfajult nemzedék.* 2. Eldurzul, elmérgesedik. *Elfajult a vita, már kiabáltak is egymással.*

elfajzik ♦♦ ige ~ni

1. Eredeti fájától, elődeitől elüt. *Elfajzott a barackfa, már csak apró gyümölcsöt terem.* 2. (rég.) Erkölcseileg elkorcsosul. *Elfajzanak a régi jó erkölcsök.*

elfecsérel ♦♦ ige ~ni (rosszalló)

Haszontalanságokra elveszteget valamit. *Elfecsérelte a tehetségét. Egész vagyonát elfecsérelte.*

elfelejt ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nem emlékszik valamire. *A régebben látott filmeket már elfelejtette.* 2. Elmulaszt valamit megtenni. *Elfelejtette bedobni a levelet.*

elfenekel ♦ ige ~ni (tréfás)

A fenékén elver valakit. *Elfenekelte a fiát, mert megint hazudott.*

elfog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kézre kerít valakit. *A tettest hamar elfogták.* 2. (Játékban:) Megszerez valamit. *Elfogja a labdát.* 3. (Másnak szánt dolgot) megkaparint. *Elfogták a király levelét.* • *Elfogja valakinek a pillantását:* a) észreveszi, hogy rá néz. b) észreveszi, hogy kire néz. 4. Utat elállva akadályoz valamit. *A ház elfogja előlünk a kilátást.* 5. (Érzés, indulat) eltölt valakit. *Elfogta az izgalom. Émelygés fogta el vacsora után. Ha rá gondol, émelygés fogja el.*

elfogad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Sajátjaként fogadva átvesz valamit. *Elfogadta a pénzt a barátjától. Nem fogadta el a segítséget.* 2. Tudomásul vesz valamit. *A testület elfogadta az igazgató lemondását.* 3. Elvállal valamit, eleget tesz neki. *Elfogadta az állást. Nem fogadta el meghívásunkat.* 4. (ritka) Viszonoz valamit. *Nem fogadta el köszönésemet.* 5. Megfelelőnek minősít valamit. *A benyújtott dolgozatot elfogadták.*

elfoglal ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Harccal) hatalmába kerít valamit. *A török egy éjjel elfoglalta a várat.* 2. (Helyet) igénybe vesz. *A közönség elfoglalta helyét. Hétfőn foglalja el új hivatalát.* 3. (Időt) igénybe vesz. *Minden időmet elfoglalja a munka.* 4. (Tevékenység) igénybe vesz, megterhel valakit. *Nagyon elfoglalja őt a gyereknevelés.* • *Elfoglalja magát:* talál elfoglaltságot. *Egyedül is jól elfoglalja magát.*

elfoglalt ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Olyan (személy), akinek a sok elfoglaltság miatt másra nem (sok) ideje marad. *Nagyon elfoglalt, nincs ideje velem találkozni.*

elfogódott ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Megilletődött. *Olyan elfogódott voltam, azt sem tudtam, mit beszélek. Elfogódott hangon mondott köszönetet.*

elfogult ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Részrehajló. *Az elfogult szülőknek a véleménye is elfogult a gyerekekről.*

elfogy ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Addig fogy, hogy nem marad belőle semmi. *A sütemény nagyon hamar elfogyott. Elfogyott a pénze.* 2. (választékos) (Idő, út) véget ér. *Elfogyott előttem az út. Elfogyott az ideje, nem tudta befejezni a művét.* 3. (Áru) maradék nélkül elkel. *A filmre már elfogyott a jegy.* 4. (Fizikai, szellemi, lelki tartalék) kimerül. *Elfogyott az ereje. Már elfogyott a mondanivalója. Elfogyott az önbizalma.* 5. (túlzó) Súlyából betegesen sokat veszít. *Olyan sovány, hogy lassan elfogy.*

elfogyaszt ♦♦♦ ige ~ani

1. (Ételt, italt) megeszik, megiszik. *Mindent elfogyasztottak a vendégek.* 2. Felhasznál, elhasznál valamit. *Mennyi papírt fogyasztottál el?*

elfojt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Lángot) elolt. *A tüzet homokkal fojtották el.* 2. (Érzelmet, indulatot, illetve azt kísérő megnyilvánulást) elnyom. *Alig tudta dühét elfojtani. Elfojtja könnyeit. Elfojtotta nevetését.* 3. Erőszakkal megakadályoz valamit. *Csirájában elfojt minden kezdeményezést.*

elfúj ♦♦♦ ige ~ni

1. Fúvással elröpít valamit. *Elfújta a szél a ruhákat a kötélről.* • *Elfújta a szél:* nyom nélkül eltűnt. 2. Fújással elolt valamit. *A kiskgyerekek másodszorra sikerült elfújnia a gyertyát.* 3. (bizalmas) (Megtanult szöveget) gyorsan, gépiesen elmond, vagy hangosan elénekel valamit. *Elfújta a verset. Hibátlanul elfújja az egyszeregyet. A végén még elfújtak egy nótát.*

elfullad ♦♦ ige ~ni

Erős felindulás miatt elakad. *Elfúladt a lélegzete, a hangja a dühtől.*

elfuserál ♦♦ ige ~ni (bizalmas, rosszálló)

Ügyetlenül, kontár módon elront valamit. *Hiába vittem szerelőhöz, jól elfuserálta a rádiómat.* (átvitt) *Szegény barátom alaposan elfuserálta az életét.*

elfut ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Futva elmegy, elszalad. *Elfutott előlem. Elfutott a barátaihoz.* 2. Elmenekül. *Senki sem futhat el a sorsa elől.* 3. Valahol futva elhalad. *A versenyzők most futottak el az ellenőrzőpont előtt.* 4. Hirtelen ellep valakit, valamit. • *Elfutja az indulat:* dühös lesz. | *Elfutja a mérge:* mérges lesz. | *Elfutja a könny a szemét:* szeme könnybe lábad, könnyes lesz.

elfürészel ♦ ige ~ni

1. Darabokra fűrészelt valamit. *Elfürészelt a deszkát. Egy délelőtt az összes fát elfürészelték.* 2. (bizalmas, rosszálló) Rosszindulatú beavatkozással lehetetlenné tesz valakit. *Egy életre elfürészelték.*

elgáncsol ♦ ige ~ni

1. Gáncsot vetve elbuktat valakit. *Játékból elgáncsolta a pajtását. A csatárt elgáncsolták a kapu előtt, de a bíró nem ítelt tizenegyest.* 2. (rosszálló) Célja elérésében rosszakaróan megakadályoz valakit. *Egypárszor már elgáncsolták az életben.*

elgázol ♦♦♦ ige ~ni

(Jármű) elüt és összezúz valakit, valamit. *A kerékpárost elgázolta az autó.*

elgondol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Eltervez, végiggondol valamit. *Jól elgondolta, mit fog tenni.* 2. Elképzelt valamit. *El sem tudom gondolni, ki jöhet ilyen későn. Gondold csak el, milyen jó lesz találkozni!*

elhadar ♦♦ ige ~ni

(Szöveget) túl gyorsan, hadarva mond el. *Kár, hogy emyire elhadarta a verset. Gyorsan elhadarta mondanivalóját, s már rohant is.*

elhagy ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Megválnak valakitől vagy valamitől. *Nem hagyta el szüleit, gondoskodott róluk. Elhagyja az országot.* (választékos) • *Elhagyja valakinek az ajkát:* elhangzik a szájából. *Halk sóhaj hagyta el ajkát.* 2. Szakítva otthagy valakit. *Elhagyta a férjét.* 3. (Valahol otthagyva) elveszít valamit. *Valahol elhagyta a pénztárcáját.* 4. Elhanyagol valakit. *Elhagyta a régi társaságot.* • *Elhagyja magát:* a) elhanyagolja magát. *Nagyon elhagyta magát, amióta elvált a férjétől, rá sem lehet ismerni.* b) elcsügged. *Ne hagyj el magad, rám mindig számíthatsz!* 5. (Tulajdonság, képesség) nincs meg benne többé. *Elhagyta a bátorsága.* 6. Menet közben túljut valamin. *Elhagytuk már a határt?*

elhagyatott ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Hozzátartozók nélkül, egyedül élő. *Sok mostanában az elhagyatott ember.* 2. Néptelen, puszta. *Az elhagyatott vidéken senkivel se találkoztak.*

elhajt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Állatot) ijesztgetéssel, fenyegetéssel elkerget. *Elhajta a legyet az asztalról.* 2. (Állatot) más helyre hajt, s így eltulajdonít. *Elhajtották a birkákat az éjjel.* 3. • (rég) *Elhajtja a magzatot:* megszakítja a terhességet. 4. (Gépjárművel) tovább megy. *Kidobta a kutyát az autóból, és elhajtott.*

elhallgat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Abbahagyja a beszédet. *Hirtelen elhallgattak, senki sem szólt.* 2. Hosszú ideig figyelmesen hallgat. *A szép muzsikát sokáig elhallgatná.* 3. Eltitkol valamit. *Nem jó elhallgatni az igazságot, mert úgyszólván kiderül.*

elhalmoz ♦♦♦ ige ~ni

Elhalmoz valakit valamivel: a) bőséggel részesít benne valakit. *Az ünnepeltet ajándékokkal halmozzák el.* b) (tennivalókkal) túlságosan megterhel valakit. *Jól elhalmozta magát munkával.*

elhamarkod|ik ♦♦♦ ige ~ni

Hirtelen, meggondolatlanul tesz valamit. *Ezt nem szabad elhamarkodni! Elhamarkodta a döntést.*

elhantol ♦ ige ~ni (választékos)

(Halottat) eltemet. *A kastély kertjében hantolták el.*

elhanyagol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nem törődik, nem gondol valakivel, valamivel. *Elhanyagolja barátját és családját is. Elhanyagolja magát, nem törődik a külsejével.* 2. (Feladatát) nem végzi el, vagy hanyagul végzi. *Elhanyagolja a munkáját.*

elharap ♦♦ ige ~ni

1. Kettéharap valamit. *Fáj a foga, nem tudja elharapni az almát. Elharapja a cérnát.* 2. Megharap valamit. *Jaj, elharaptam a nyelvemet!* • *Inkább elharapná a nyelvét:* inkább megnémul, de nem beszél. 3. (Beszéd részét) nem mondja ki tisztán. *Ne harapd el a szó végét!*

elhárít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Útjából könnyedén félretol valamit. *Elhárította a karomat, mikor neki nyújtottam.* 2. (hivatalos) Megszüntet valamit. *Az útakadályt estére elhárították.* 3. (Támadást) megakadályoz. *Elhárítja ellenfele ütéseit.* 4. Tapintatosan visszautasít valamit. *Elhárította magától a felelősséget.*

elhasal ♦ ige ~ni

1. Hasra esik. *Megbotlott és elhasalt.* 2. (bizalmas, tréfás) Megbukik. *Elhasalt a vizsgán.*

elhasznál ♦♦♦ ige ~ni

1. Teljesen felhasznál, elfogyaszt valamit. *Elfogyott a tiszta zsebkendőm, mindet elhasználtam.* 2. Elhord, elkoptat valamit. *Kénytelen a legszebb ruháját is elhasználni. Ki kellene cserélnie a ruháit, már nagyon elhasználta őket.*

elhatárol ♦♦♦ ige ~ni

1. (Területet) valamilyen határral elválaszt. *Elhatárolja telkét a szomszédétól.* • *Elhatárolja magát valamitől:* nem vállal vele közösséget. *Ettől az ügytől egyértelműen elhatárolom magam.* 2. Körülhatárol, miközben más hasonlóktól elkülönít. *Elhatárolta a fogalmakat egymástól.*

elhatároz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elszánja magát valamilyen tetre. *Elhatározta, hogy ezentúl többet fog dolgozni.* 2. Dönt valami mellett. *Nem tudta elhatározni, mit csináljon.*

elhelyez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamit valahol vagy valahová gondosan elrendez, lerak. *Elhelyezi a virágokat a vázában.* 2. Valakinek szálláshelyet ad vagy készít elő. *Hol helyezték el a vendégeket? Gyermeküket intézetben helyezte el.* 3. (Pénzt) befektet. *Idejében elhelyezte a tőkáját.* 4. Valaminek piacot szerez. *Sikerült elhelyeznie az árut.* 5. (Írást) közlésre valahová bead. *Kéziratát egyik folyóiratnál sem tudta elhelyezni.*

elherdál ♦♦ ige ~ni (népi)

(Pénzt, vagyont) elpazarol, eltékozol. *Mindenét elherdálta, nem maradt semmije.*

élhetetlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Boldogulni nem tudó. *Ne légy már olyan élhetetlen!*

elhibáz ♦♦ ige ~ni

1. Elront valamit. *A második feladatot elhibázta. Elhibázta az életét.* 2. Rossz helyre irányít valamit. *Elhibázta az ütezt.*

elhidegül ♦♦ ige ~ni

Lélekben eltávolodik valakitől. *A házaspár elhidegült egymástól. Barátai elhidegültek tőle.*

elhíresztel ♦ ige ~ni

1. (Hírt) széles körben elterjeszt. *Az örömteli eseményt az egész városban elhíresztelte.* 2. (rosszalló) Aparentanul rosszindulatú híreket terjeszt el valakiről. *Elhíresztelték róla, hogy nem szeret dolgozni. Nem olyan, amilyennek elhíresztelték.*

elhivatottság ♦♦ fn ~, ~ot, ~a

Hivatás, hivatottság, valamire való alkalmasság. *Nincs meg benne a kellő elhivatottság. Elhivatottságot érez magában az orvosi pálya iránt.*

elhíz|ik ♦ ige ~ni

Túlságosan meghízik. *Ne egyél annyi édességet, mert elhízol!*

elhódít ♦♦ ige ~ani

Hódítással megszerez, megnyer magának valakit, valamit. *Piacokat hódít el versenytársaitól. Elhódítja tőle híveit. Elhódítja szerelmét.*

elhomályosul ♦♦♦ ige ~ni

1. (Fényét elveszítve) homályossá válik. *Elhomályosul a tükör. Elhomályosult a szeme a könnytől.* • *Elhomályosul előtte a világ:* megszedül, és látása bizonytalaná válik. 2. Felismerhetetlenné válik. *A szó eredete elhomályosult.*

elhord ♦♦♦ ige ~ani

1. Részletekben elszállít valamit. *A mi utcánkból hetente kétszer hordják el a szemetet.* „*Azt a hegyet a zsebkendőmnek a négy sarkában is elhordom*” (népdal). 2. Részletekben magával visz valamit. *A szél elhordja a homokot.* (Káromkodásban:) • (népi) *Hordja el a kánya!* | (durva) *Hordd el magad!* 3. Valamit hosszabb ideig visel, illetve így elnyű. *A kék ruhát most már elhordom. Jól elhordtad már a cipődet!* 4. (Fegyver) lövedékét valameddig röpíti. *Milyen messzire hord el ez a puska?*

elhoz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Magával hoz, valahonnan idehoz valamit. *Elhozta a megígért könyvet?* 2. Idegenben vívott versenyen megszerez valamit. *Sportolóink több első díjat is elhoztak.*

elhull ♦♦ ige ~ni vagy ~ani

1. Elszóródik. *De sok szalma hullott el az úton!* 2. (Levél, gyümölcs, virág) le hull. „*Elhull a virág, eliramlik az élet*” (Petőfi S.: Szeptember végén). 3. (Állat járványban) tömegesen elpusztul. *Száj- és körömfájásban sok állat hullott el.* 4. (választékos) (Harcos) háborúban, csatában elesik. „*Elhullt csatában a derék*” (Arany J.: A walesi bárdok).

elhuny ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Meghal. *Csendben elhunyt tegnap éjjel.* 2. (régí, választékos) (Tűz, fény) kihuny. *Éjjélre elhunyt a parázs.*

elhurcol ♦♦♦ ige ~ni

1. Hurcolva magával visz valamit. *Gyerekek, hova hurcoltátok el a kissekéteket?* 2. Erőszakkal magával visz valakit. *A katonák civileket hurcoltak el menekülés közben.*

elhúz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Más helyre húz valamit. *Húzd el a széket!* 2. Félrehúz valamit. *Elhúzzom a függőnyt, hadd süssön be a nap.* 3. (Vonós hangszeren) eljátszik valamit. *Húzd el a kedvenc nótámat!* 4. (bizalmas) Megbuktat valakit. *Kémiából elhúzták.* 5. Késlekedve intéz valamit. *A munka befejezését elhúztam az év végéig.* • *Elhúzza az időt:* haszontalanul tölti el, elvesztegeti. | (bizalmas) *Elhúzza valameddig:* (beteg) valameddig még él. 6. (bizalmas) Gyorsan elhalad valahol. *Az autópályán elhúztak mellette a jobb autók.* 7. (szleng, durva) • *Húzz el (innen)!*: tűnj el.

elhúzódjik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. A vártnál jóval tovább tart. *Az előadás elhúzódtott, későn érkezünk haza.* 2. Lassan elvonul. *A vihar elhúzódtott délre.* 3. Félrehúzódjik valami elől. *A hőség elől mindenki elhúzódtott a hűvös szobába.* 4. *Elhúzódjik valakitől:* kerül a vele való érintkezést. *A gyerekek elhúzódnak a betegtől.*

elhül ♦♦ ige ~ni

1. Langyossá, hideggé válik. *Gyertek ebédelni, mert elhül az étel!* 2. Megdöbbenve elámul. „*Elhülnétek, látva rettenetes pajzsát*” (Arany J.: Toldi). 3. (régí) Közönyössé válik, elhidegül. *Elhültek egymástól.*

elidegenedik ♦♦ ige ~ni

Érzésben, lélekben eltávolodik valakitől. *Elidegenedett a férjétől. Fokozatosan elidegenedik a családjától.*

eligazít ♦♦♦ ige ~ani

1. Rendbe tesz, megigazít valamit. *Gyere, igazítsd el a párnámat!* 2. Megnyugtatóan elintéz valamit. *Sikerült eligazítani az ügyet?* 3. Útbaigazít valakit. *Majd csak akad valaki, aki eligazít.*

eligazodik ♦♦♦ ige ~ni

1. Kiismeri magát valahol. *Sehogy sem tud eligazodni a városban.* 2. *Eligazodik valakin:* megérti a gondolkodásmódját. *Nem tudok rajtad eligazodni. Az új munkatársunkon nehéz eligazodni.*

elígérkez ♦ ige ~ni

Megígéri, hogy elmegy valahová. *Már elígérkeztem a barátnőmhöz.*

elijeszt ♦♦ ige ~eni

1. Visszariaszt valamitől. *A hosszú sor elijesztett a vásárlástól.* 2. Megijesztve távozásra készítet valakit. *A kutya elijesztette a kíváncsiskodókat.*

elinal ♦♦ ige ~ni

Menekülve elfut. *A tolvaj elinalt a tett színhelyéről, nem is érték utol.*

elír ♦♦ ige ~ni

1. Tévesen ír le valamit. *Elírták a nevét.* 2. (Témát) valakit megelőzve megír. *Elírták az ötletét.*

eliramod ♦ ige ~ni

Hirtelen nekivágva gyorsan elfut. *A szarvasbika megérezte az emberszagot, és eliramodott.*

elismer ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Tényként elfogad valamit. *Elismerem, hogy jó munkát végeztetek!* 2. Érvényesnek fogad el valamit. *Nem ismerik el a diplomáját.* 3. Tudomásul veszi, méltányol valamit. *Érdemeit, tudását mindenki elismeri.* 4. Kiváló teljesítményéért megjutalmaz valakit. *A tudós munkásságát születésnapja alkalmából magas kitüntetéssel ismerték el.* 5. Igazol, tanúsít valamit. *Elismerem, hogy a mai napon X. Y.-tól ... összegű készpénzt átvettem.* 6. Beismer, belát valamit. *Elismerem, hogy hibáztam.*

elismervény ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Igazoló irat. *Átvételi elismervényt állítottak ki.*

elisz ♦♦ ige elinni

1. Ivásra elveszteget valamit. *Minden pénzt eliszik, a családjának semmi se marad.* • (bizalmas) *Elitta az eszét:* elbutult az ivástól. 2. *Eliszik valamit valaki elől:* megissza másnak a részét. *Nem gondoltam volna, hogy elisszátok előlünk az összes gyümölcsöt!*

elítél ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Illetékes személy, szerv valamilyen ítélettel sújt valakit. *A vádlottat elítélte a bíróság.* • *Mennyire ítélték el?:* a) milyen ítélettel sújtották? b) (bizalmas) mennyi (év) börtönbüntetést kapott? 2. Helytelenít, kárhoztat valamit. *Elítéli a költekezést.*

eljár ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Rendszeresen elmegy (valahova). *Hetente egyszer eljár úszni a Rudasba. Sokat jár hazulról.* 2. Könnyen mozdul. • *Könnyen jár a keze:* hamar út. | *Eljár a szája:* a) titkot kifecseg b) meggondolatlanul beszél. 3. Valahogyan szokott járni. *Évekig jár egy kabátban.* 4. Járásban elkoptat valamit. *Jól eljárta a cipőjét.* 5. (Táncot) elejétől végig jár. *Járjunk el egy csárdást!* 6. Valaminek utánajárva tevékenykedik, intézkedik. *Eljár az ügyben.* 7. (Idő) elmúlik. *Hamar jár az idő.* • *Eljár fölötté az idő:* a) (személy) megöregedett b) (tárgy, eszme) korszerűtlenné vált.

eljátsz|ik ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Hosszasan játszik. *Szépen eljátszottak a gyerekek.*
2. (Szindarabot) előad. *Háromszor is eljátszották a darabot.*
3. Szerencsejátékon elveszít valamit. *Minden pénzét eljátszotta.*
4. (Erkölcsei értékét, lehetőséget) elveszít. *Nem sokra tartom, eljátszotta a becsületét.*

eljegyez ♦♦♦ ige ~ni

1. (Férfi nőt) menyasszonyául fogad. *Múlt héten eljegyezte a barátnőjét.* | *Eljegyezték egymást:* gyűrűváltással is megerősítették összeházasodási szándékukat.
2. (választékos) *Eljegyezi magát valamivel:* tartós, esetleg örökös kapcsolatra lép vele. *Már ifjúkorában eljegyezte magát az irodalommal.*

éljen ♦♦♦♦ isz

- (Tetszés vagy egyetértés kifejezésére:) *Holnap jutalmat kapunk. – Éljen! | Azt javaslom, töltsük együtt a hétvégét. – Éljen!* | (Valaki, valami köszöntéséül:) *Éljen az ünnepelt! Éljen a független, demokratikus Magyarország!* (Főnévi használatban:) „Éljen!” kiáltás. *Háromszoros éljen hangzott fel mindenütt, így köszöntötték a győztest.*

eljön ♦♦♦♦ ige ~ni

1. A szóban forgó helyre jön és megérkezik. *A szülei is eljönnek hozzá.*
2. Valamilyen helyet, beosztást elhagy. *Eljött a munkahelyéről, mert nem szeretett ott dolgozni.*
3. Elérkezik, bekövetkezik. *Mindennek eljön az ideje!* „Jöjj el, szabadság! Te szülj nekem rendet” (József A.: Levegőt!).

elkalandoz|ik ♦♦ ige ~ni

1. Elkóborol. *Mindenfelé elkalandozott a városban.*
2. Eltér beszédének, gondolatainak tárgyától. *Messze elkalandozott eredeti mondanivalójától.* • *Elkalandoznak a gondolatai:* nem arra figyel, amiről éppen szó van.

elkallód|ik ♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Gondatlanság miatt elhanyagodik, elvész. *Valahol elkallódott az új tollam.*
2. (Tehetséges ember) nem érvényesül, nem bontakozik ki. *Hiába volt okos, mégis elkallódott.*

elkámpicsorod|ik ♦ ige ~ni (tréfás)

- (Személy) nagyon elkedvetlenedik, (illetve arc, szája) sírásra görbül. *Miért kámpicsorodtál úgy el? Mikor meghallotta, hogy nem utazhat, elkámpicsorodott a szája.*

elkanászod|ik ♦ ige ~ni (rosszalló)

- Rossz modorúvá, rendtelenné válik. *A gyerekek igen elkanászodtak.*

elkap ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamit röptében, futásban stb. el- vagy megfog. *Ledobom a kulcsot, kapd el!*
2. (bizalmas) (Menekülőt, bűnözőt) elfog. *Gyorsan elkapták a betörőket.*
3. (Erős érzélem) magával ragad valakit. *Elkapta a szenvedély.*
4. Véletlenül észrevesz valamit. *Csak néhány szót kapott el a hírből.* • *Elkapja a tekintetét vagy a pillantását valakinek:* összetalálkozik a tekintete az övével.
5. (Ragályos betegséget) valakitől megkap. *A legtöbb kisgyerek könnyen elkapja a fertőző betegségeket.*

elkapar ♦ ige ~ni

1. Kaparva elrejt. *A kutya elkaparta a csontot a kertben.*
2. (Sebet, pattanást stb.) felsért, kikapar. *Úgy elkaparta a szűnyogcsipést, hogy elfertőződött.*
3. (népi, rosszalló vagy durva) (Halottat) szegényesen vagy szertartás nélkül eltemet. *A holtestet elkaparták a temető árkába.*

elkapat ♦♦ ige ~ni

1. Elkényeztet valakit. *Elkapatta gyermekét, most aztán nem bír vele.*
2. Elbizakodottá tesz valakit. *A sikerek elkapatták, s most nehezen viseli a sikertelenséget.*

elkápráztat ♦♦♦ ige ~ni

1. Látásában megzavar valakit. *Az erős fény elkápráztatta, nem látta a szembejövőket.*
2. Elbűvöl, ámulatba ejt valakit. *A színésznő játéka elkápráztatta a közönséget. A hatalom és a pénz sokakat könnyen elkápráztat.*

elken ♦♦ ige ~ni

1. (Puha anyagot) valamin úgy ken szét, hogy egyenletesen beborítsa. *Kend el a lekvárt a kenyéren, hogy ne csak a közepén legyen!*
2. Elmázol valamit. *Nem kell annyira elkenni a festéket!*
3. (rosszalló) Elleplez, eltussol valamit. *Megoldás helyett elkeni az ügyet.*

elkendőz ♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Elleplez, elpalástol valamit. *Nem szabad elkendőzni a hibákat, a mulasztásokat.*
2. (rég) Eljegyez valakit. *Jankó elkendőzte a falu legszebb lányát.*

elkényeztetett ♦ mn ~ek, ~et, ~en

- Kényeztetéssel puhánnyá nevelt. *Nagyon elkényeztetett kölyök ez, semmi nem elég jó neki.*

elképed ♦♦♦ ige ~ni

- Nagyon meglepődik vagy megütközik valamin. *Elképedt a hír hallatára. Elképedt a szomszédai közönséges viselkedésén.*

elképzél ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Képzletben megalkot valakit, valamit. *Próbáld meg elképzelni a mese szereplőit!*
2. Föltesz, lehetségesnek tart valamit. *Nem úgy van az, ahogy elképzelted!*
3. (bizalmas) (Figyelemfelhívó szóként, felszólító módban:) *Képzeld el!*: mit szólsz hozzá? *Képzeld el, megjelent az új könyvem!*

elkér ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kéréssel eléri, hogy valaki adjon neki valamit. *Nem találom a tollamat, elkérem a tiedet.* 2. (Nagynak vélt összeget) kér valamiért. *Tavasszal hatalmas összeget elkérnek egy kiló paradicsomért.* 3. Kérésre engedélyt kap, hogy eltávozhasson valahonnan. *Igazoltan hiányzott, szülei előre elkérték az iskolából.*

elkeresztel ♦♦ ige ~ni

(Nem hivatalosan) elnevez valakit, esetleg valamit. *Még kiskorában elkeresztelték Dundinak, azóta is így hívja mindenki. A kiskutyát elkeresztelték Döncinek.*

elkerít ♦♦ ige ~eni

1. Leválasztással elkülönít valamit valamitől. *A szobában elkerített egy sarkot a gyereknek.* 2. (népi) Elkeríti: hosszan, cifrán káromkodik. *Elkerítette, ahogy csak tudta.*

elkerül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Úgy megy, hogy kikerüljön valamit. *Nem jön hozzánk, elkerüli még a környékünket is. Elkerüli az iskolát.* 2. Elmegy, eljut valahova. *Séta közben elkerült a falu túlsó végére.* 3. Vigyáz arra, hogy valakivel ne találkozzon. *Elkerüli a hitelezőit.* 4. Valakinek a közelében úgy megy el, hogy nem sikerül találkoznia vele. *Elkerültük egymást a tömegben.* 5. Valamely helyről máshova kerül. *Elkerült a munkahelyéről, már máshol dolgozik.* 6. Magatartásával elhárít, megelőz valamit. *Elkerüli a felesleges vitákat.* 7. *Elkerül valakit valami:* nem jut osztályrészül neki. *Őt mindig elkerüli a szerencse.*

elkeseredett ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Szomorú, kétségbeesett. *Ne légy már olyan elkeseredett!* 2. Mindenre elszánt. *Régóta elkeseredett ellenfelek. Elkeseredett küzdelem folyt köztük.*

elkeseredik ♦♦♦ ige ~ni

Kedvét, reményét veszti. *A legkisebb kudarctól is könnyen elkeseredik.*

elkeserít ♦♦ ige ~eni

1. Szomorúságot okoz valakinek. *Sietek haza, nem akarom anyámat elkeseríteni azzal, hogy hiába vár.* 2. Keserűvé, cinikussá tesz valakit. *A sok csalódás elkeserítette.*

elkés|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Elkésik valahonnan:* késéssel érkezik. *Rendszeresen elkésik az iskolából.* 2. Késés miatt értelmét veszti. *Elkésett a segítség.*

elkészít ♦♦♦♦ ige ~eni

Elvégez, megcsinál valamit. *Előbb elkészíti a leckéjét, csak azután játszik. Mindjárt elkészítem az ebédet.*

elkészül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Teljesen kész lesz. *Télre elkészül a házunk.* 2. *Elkészül valamivel:* (feladatot) elvégez, befejez. *Minden munkájával elkészült.* 3. Felkészül, készen áll valaminek a bekövetkezésére. *Már elkészültem a legrosszabbra, amikor jött egy levél.* 4. • (bizalmas) *Elkészült az erejével, vagy teljesen elkészült:* ki van fáradva, merülve.

elkevered|ik ♦♦ ige ~ni

1. Elvegyül valamiben. *Csomós maradt a rántás, mert nem keveredett el benne jól a liszt.* 2. (Személy) elvész, eltéved valamiben, valahol. *Fogd a kezem, ne hogy elkeveredj a tömegben!* 3. (Tárgy) eltűnik, elhányódik. *Hová keveredett el a tollam?*

elkezd ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Hozzáfog valamihez, megteszi valamely cselekvés, történés első mozzanatát. *Hirtelen elkezdett fájni a fejem. Elkezdett esni az eső. Épp elkezdtek nézni a filmet, amikor csöngettek.* 2. Elsőként kezd valamit. *Kezdd el a számolást, én majd folytatom!*

elkiabál ♦ ige ~ni

1. (ritka) Kiabálva elmond valamit. *Elkiabálta a sérelmét.* 2. (Szójárásként:) • *Nem akarom elkiabálni:* szerencsés kimenetelét korai dicsekvéssel elrontani. *Nem akarom elkiabálni, de úgy érzem, jól sikerült a dolgozatom.*

elkísér ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakit, valamit kísérve vele megy. *Én is elkísérlek a villamosmegállóig.* 2. Kíséret, küldöttség tagjaként valakit kísér. *A miniszterelnököt néhány minisztere is elkísérte a tárgyalásra.* 3. (Halottat) a sírig kísér, részt vesz a temetésén. *Elkísértük szegény kolléganőnket a múlt héten. Utolsó útjára sokan elkísérték, hogy végső búcsút vegyenek tőle.* 4. (választékos) *A sírig vagy a halálig vagy egész életében elkísér valakit:* nem múlik el. *Betegsége a sírig elkíséri.*

elkóborol ♦ ige ~ni (rosszalló)

Észrevétlenül elmegy, eltűnik. *Nem jött haza a kutyánk, valahová elkóborolt.*

elkoboz ♦♦♦ ige ~ni

1. (hivatalos) Jotgalanul használt tárgyat, értéket büntetésül lefoglal, elvesz. *A csempészárut a határon elkobozták.* 2. (hivatalos) Valamely sajtótermék példányait lefoglalja. *A lap valamennyi számát elkobozták.* 3. Büntetésül elvesz valamit. *A tanár elkobozta a fiúnál talált játékot.*

elkomorod|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Hirtelen gondterheltté, kedvetlenné válik. *Miközben a híreket hallgatta, arca, tekintete egyre inkább elkomorodott.* 2. (Idő, ég) elborul. *Délutánra egészen elkomorodott az idő.*

elkop|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elhasználódik, tönkremegy. *Egy hónap alatt elkopott a cipőm sarka.* 2. Elcsépeletté, megunttá válik. *A legszebb szavak is elkopnak előbb-utóbb.* 3. (népi, választékos) (Személy) munkában megfárad, megöregszik. „... jobb lett volna... Nem a másik szalmaboglyáján elkopni bitangul, árván” (Sinka I.: A Göncöl utasa).

elkotród|ik ♦♦ ige ~ni (rosszalló)

Hirtelen, sietve távozik. *Amikor megszidták lustasága miatt, gyorsan elkotródott.*

elköttyavetyél ♦♦ ige ~ni (rosszalló)

(Vagyont, értéket) elveszteget, elosztogat. *Értékeit mind elköttyavetyélte, alig kapott értük valamit.*

elkölt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Pénzt) kiad, elvásárol. *Egy hét alatt elköltötte az ösztöndíját.* 2. (választékos) (Ételt, italt) elfogyaszt. *Jóízűen elköltötték az ebédet.*

elköszön ♦♦♦ ige ~ni

Eltávozáskor búcsút vesz valakitől. *Köszönj el a vendégektől! Késő van, ideje elköszönni.*

elköt ♦♦ ige ~ni

1. Kötéssel elszorít valamit. *Kösd el a karomat, mert nagyon vérzik!* 2. Bogot, csomót köt valami végére. *Kicsúszott a cérna a túból, nem kötötte el.* 3. (szleng) (Kikötött állatot vagy parkoló járművet) ellop, elvisz. *A bolt előtt elkötötték a biciklit.*

elkötelez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (ritka) Arra kötelez valakit, hogy valakinek, valaminek hive, segítője legyen. *Meggyőződése ellenére semmire sem lehet elkötelezni.* • *Elkötelezi magát valaminek, valamire vagy valami mellett:* hívőül szegődik valaminek. *Már gyermekkorában elkötelezte magát az irodalomnak.* 2. (régí) Odaígér valakinek valakit. *A lányt szülei már elkötelezték egy gazdag fiúnak.* • *Elkötelezi magát:* házassági ígéretet tesz. *Még fiatal vagyok ahhoz, hogy elkötelezzem magam.*

elkövet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Elítélendő, helytelen dolgot) tesz, cselekszik. *Bűntényt követett el. Hibát követ el.* 2. • *Mindent elkövet:* minden tőle telhetőt megtesz. *Mindent elkövetett, hogy segítse munkatársait.* 3. (tréfás) (Kétes értékű művet) létrehoz. *Ki követte el ezt a verset?*

elküld ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Máshová, másik helyre küld valakit. *A gyerekeket elküldték az udvarról. Mindenkit elküldött otthonról.* 2. *Elküld valakiért, valamiért:* valakit azért küld, hogy valakit, valamit elhozzon. *Elküldték a boltba kenyérért. Azonnal elküldött orvosért.* 3. Munkahelyéről elbocsát valakit. *A dolgozók egy részét elküldték.* 4. Valamit postára ad. *Elküldted már a levelet?*

elkülönít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Elválaszt, különválaszt, elkerít valamit. *Elkülöníti a maga holmiját. Elkülönítette a gyereknek egy sarkot a szobában.* 2. (Fertőző beteget) a környezetétől különválasztva helyez el. *A skarlátos gyereket el kell különíteni, hogy ne fertőzzön meg másokat.*

ellágyul ♦♦ ige ~ni

1. A kelleténél lágyabbá válik. *Hosszú ideig állt, és ellágyult a tészta.* 2. Elérzékenyedik, meghatódik. *Öregkorában gyakran ellágyult, néha még sírva is fakadt.*

ellaposodjik ♦ ige ~ni

Érdektelenné, unalmassá válik. *Jól indult, de aztán ellaposodott a film.*

ellát' ♦♦♦ ige ~ni

Nagyobb távolságra képes látni. *A kilátóból messzire elláttni. Ellátok én az utca végéig is!*

ellát? ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Rendszeresen) gondoskodik valakinek, valaminek a szükségleteiről. *Tisztelegesen ellátja a családját. A boltokat jól ellátják áruval.* 2. (Beteget) a szükséges (orvosi) kezelésben részesít. *A kórházban azonnal ellátták a sérültet.* 3. (Feladatot, munkát) elvégez. *Hogyan tudod három gyerek mellett is elláttni a munkádat?* 4. • (bizalmas) (Jól) ellátja a baját valakinek: elbánik valakivel, megver valakit. (Fenyegetésként:) *Majd ellátom én a bajodat!*

ellen I. ♦♦♦♦ nu

1. Valamivel ellentétesen, szemben. *Ár ellen úszik.* 2. Valamely személy vagy dolog kárára, ártalmára. *Harcol, küzd az igazság meghamisítói ellen.* 3. Valakivel, valamivel szembe vagy szemben, valami ellenére. *Akaratom ellen cselekedtek. Kedvem ellen való. Apja ellen fordul.* 4. (Káros hatás, ártalom) elkerülésére. *Napszúrás ellen viseli a kalapot.*

ellen II. ♦♦♦♦ ik

Valaki, valami ellen, vele szemben. *Ellenáll, ellenszegül, ellenvet. Azt veti ellen, hogy ő ott sem volt.*

ellenáll ♦♦♦♦ ige (népi, régi) **ellentáll** ~ni

1. Nem enged valamely hatásnak, nyomásnak, támadásnak. *Sokáig ellenállt, végül azonban megadta magát.* 2. Szembeszegül valamivel. *Ellenáll a parancsoknak.* 3. Állhatosságából nem enged. *Ellenáll a csábításnak. Nem tudtam ellenállni, kétszer is vettem az édességből.*

ellenállás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Szembehelyezkedő, védekező, ellenszegülő magatartás, cselekvés. *Ellenállást fejt ki. Legyőzi az ellenállást, és maga mellé állítja őket is.* 2. (Fizikában:) a) A mozgást akadályozó erő. *A levegő ellenállása csökkenti a sebességet.* b) A villamosság áramlását akadályozó erő. *A vezeték ellenállása 20 ohm.* c) Az áramkörbe kapcsolt szerkezet, alkatrész. *Az ellenállás az áramfolyást korlátozza, illetve szabályozza.* 3. Ellenállóképesség. *A fertőzéssel szemben nincs a szervezetének ellenállása.*

ellenállhatatlan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Minden akadályt elsöprő. *Ellenállhatatlan támadást intéztek ellene. Ellenállhatatlan vágyat érzett.* 2. Rendkívül vonzó. *Ellenállhatatlan asszony a barátom felesége.*

ellenben ♦♦♦♦ ksz (mellérendelő mondatokban, szembeállító értelemben)

1. De, azonban. *Futkározni nem szeret, ellenben olvasni igen.* 2. Ezzel szemben, ezzel ellentétben. *Édesanyjuk nem örült a kiscicának, a gyerekek ellenben nagyon boldogok voltak.* 3. Csakhogy. *Jóska orvos szeretne lenni, ellenben a fizika nehezen megy neki.*

ellen|e ♦ személyragos hsz

Valaki, valami ellen. *Támadás indult ellenünk.*

ellenében ♦♦♦♦ nu-szerűen

1. (hivatalos) Valamely biztosítékért vagy ellenértékért. *Kézpénz ellenében azonnal szállítjuk az árut.* **2.** (régí) Valamivel szemközt elhelyezkedve, haladva. *Ár ellenében nehéz úszni.*

ellenére I. ♦♦♦♦ személyragos hsz

Valaki kedve, szándéka ellen. *Egy jó kirándulás nincs ellenére.* „*Én kegyesem, szép hitvesem, Ellenemre jársz-é?*” (Arany J.: Rozgonyiné)

ellenére II. ♦♦♦♦ nu

Valamivel ellentétben, valamitől eltérve. *Megállapodásunk ellenére nem jöttek el hozzánk.*

ellenez ♦♦♦♦ ige ~ni

Helytelenít valamit, nem járul hozzá valamihez. *Szülei ellenézték a házasságát.*

ellenfél ♦♦♦♦ fn *ellenfelek*, ~t vagy *ellenfelet*, *ellenfele*

Küzdőtárs, vetélytárs. *Méltó ellenfél volt. Sorra legyőzte minden ellenfelét. Sose feledd, az ellenfél nem ellenség!*

ellenkez|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Ellenkezik valakivel:* ellentmond, ellenáll neki. *Folyton ellenkezik a mamával.* **2.** Nem egyeztethető össze valamivel. *Ez ellenkezik a szabállyal.*

ellenkező ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en

1. Ellentétes tartalmú, értelmű. *Ellenkező véleményen van.* • *Ellenkező esetben:* **a)** a rendelkezés megszegése esetén. *Ellenkező esetben 5000 Ft bírság fizetendő.* **b)** ha nem úgy történne. *Ellenkező esetben lemondjuk az utazást.* **2.** Valamivel ellenkező: valaminek ellentmondó, valamivel össze nem egyeztethető. *A józan ésszel ellenkező tervet fogadtak el.* **3.** A szemközti, a túlsó. *Átment az ellenkező oldalra.* **4.** (Főnévi használatban:) Valaminek az ellentéte, a fordítottja. *Miért állítod épp az ellenkezőjét annak, amit eddig mondtál?*

ellenlábás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

Ellentétes állásponton lévő személy. *Hosszas vitában végül legyőzte ellenlábását.*

ellenőr ♦♦♦♦ fn

Valaminek a felülvizsgálatát végző személy. *Ellenőr vizsgálja a cég pénzügyeit. A metró bejáratánál az ellenőrök kéri a jegyeket.*

ellenőriz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Figyelemmel kísér, kontrollál valakit, valamit. *Folyton ellenőrizték minden lépését. Rendszeresen ellenőrzik őt a szülei.*
2. Felülvizsgál valamit. *Adatokat ellenőriztek. Ellenőrizd a megoldás folyamatát!*

ellenőrző I. ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en

Olyan, aki, ami ellenőriz valamit, valakit, illetve amivel ellenőriznek valakit, valamit. *Ellenőrző bizottságot hoztak létre.*
• *Ellenőrző könyv:* iskolai tanuló tanulmányi eredményeire, magatartására stb. vonatkozó közléseket tartalmazó füzet. *Aláíratad az ellenőrző könyvedet?*

ellenőrző II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Ellenőrző könyv. *Minden érdemjegyet beírtak a tanuló ellenőrzőjébe.*

ellenpólus ♦♦ fn

Valakinek vagy valaminek az ellentéte. *Felfogásuk egymásnak éppen az ellenpólusa.*

ellenreformáció ♦♦ fn

A katolikus egyház mozgalma a XVI–XVIII. században, amelyben igyekezett meggátolni, visszaszorítani a reformáció terjedését. *A katolikus egyház az ellenreformáció idején megújulással, reformokkal, de sokszor erőszakos intézkedésekkel is igyekezett visszaszerezni híveit a református és az evangélikus egyházaktól.*

ellenség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Harcban, háborúban a szemben álló fél. *Kiverték az ellenséget az országból.* **2.** Rosszakaró. *Sok barátja, de néhány ellensége is van.* **3.** Valamely elvet, törekvést elutasító személy. *A demokrácia ellensége volt. Az illető politikai esküdt ellensége a szabad gondolatnak.* **4.** Olyan ember, aki valamit nem szeret, nem él vele. *Esküdt ellensége a szeszes italoknak. Semmi jónak nem vagyok az ellensége.*

ellenszavazat ♦♦♦ fn

Valami vagy valaki ellen leadott szavazat. *Tíz ellenszavazattal elfogadták a javaslatot.*

ellenszegül ♦♦♦ ige ~ni

1. Valakinek, valaminek nem engedelmeskedik. *Ellenszegült az anyja tilalmának, és elment moziba. Határozott kérésnek ellenszegülve a gyerekek átszaladtak a kocsiúton.* **2.** Ellenállást fejt ki valakivel szemben. *Ellenszegült a királynak, ezért száműzték a lovagot.*

ellenszél ♦ fn

A menetiránnyal ellenkező irányú szél. *Kitűnő időt futott, pedig erős ellenszél volt. Ellenszélben is lehet vitorlázni, csak lassabban.*

ellenszenv ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Erős idegenkedés, ellenséges érzület valakivel, valamivel szemben. *Ösztönös ellenszenvet érzett iránta. Képtelen legyőzni a munkájával szemben érzett ellenszenvét.*

ellenszenves ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Ellenszenvet, esetleg gyanút, félelmet keltő, ébresztő. *Nem tudom, miért ilyen ellenszenves nekem ez az ember. Megkértem valamire, de ellenszenves hangon elutasított. Vigyázz, ellenszenves alakok ténferegnek az iskola körül!*

ellentét ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Két ellenkező tartalmú dolog, állapot stb. viszonya. *Szöges ellentétben áll az érdekeivel. Mélyülnek közöttük az ellentétek.*
2. Az egymással ellentétes viszonyban lévők egyike. *Pont ellentéte az apjának. Az imént ennek épp az ellentétét állítottad. A hidegnek a meleg, a jónak a rossz az ellentéte. Az ellentétek vonzzák egymást.* 3. Szemben álló felek egymással ellentétes, ellenséges viszonya. *A szülők közti ellentétet a gyermekek szenvedik meg.*

ellentmond ♦♦♦♦ ige ~ani

1. *Ellentmond valakinek:* vele ellenkező véleményt képvisel. *Nem fogad szót, mindig ellentmond a tanároknak.* 2. *Ellentmond valaminek:* ellentétben van vele. *Ez ellentmond a tényeknek.* • *Ellentmond önmagának:* a) valaki saját állításával össze nem egyeztethetőt állít. *Nem veszed észre, hogy megint ellentmondasz önmagadnak?* b) (valamely állítás, tétel) belső ellentétet tartalmaz. *Ez a fejezet ellentmond önmagának.*

ellentmondás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a tény, hogy valaki ellentmond valakinek. *Nem tűr ellentmondást.* 2. Két egymást kölcsönösen föltevő és kizáró állítás vagy jelenség viszonya. *Éles ellentmondás van a két előadó nézete között. Ellentmondásba került önmagával. Az élet egyes filozófiai felfogások szerint ellentmondások rendszere.*

ellenvélemény ♦♦♦ fn

Valamely véleménnyel ellenkező, ellentétes vélemény. *Javaslatunkat elfogadták, senkinek sem volt ellenvéleménye.*

ellenzék ♦♦♦♦ fn -, ~et, ~e

1. A nem kormányzó pártok együttvéve. *Az ellenzék nem támogatja a törvényjavaslatot.* 2. A hivatalos felfogással szemben álló, azt bíráló magatartás, illetve csoport. *Évekig ellenzékben volt. A demokratikus ellenzék körébe tartozott.* • (rosszálló) *Öfelsege ellenzéke:* olyan személy, csoport vagy irányzat, amely csak látszólag, a forma kedvéért áll szemben a hatalmon lévőkkel, valójában együttműködik velük. *Nem számíthatunk rá, ő is öfelsege ellenzéke.*

ellenző ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Aki valamit ellenez, helytelenít. *A legjobb elképzelésnek is akadhat ellenzője.* 2. Valaminek a fény elterelésére vagy távoltartására való ernyőszerű tartozéka. *Leesett a lámpa ellenzője, a fény szétterült az egész szobában. Alig látott ki sapkájának félkör alakú ellenzője alól.*

ellep ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elfed, beborít valamit. *Egyet lépett, és máris ellepte a vizet. A járművek büze ellepi az utcákat. Arcát ellepték a pattanások.*
2. (Növényzet) teljesen benő valamit. *A dudva, a gaz mindent ellepett.* 3. (Ember, állat) előzönöl valamit. *A gyerekek ellepték a homokos vízpartot. Ellepték a szúnyogok a környéket.*

elles ♦♦♦ ige ~ni

1. Megfigyeléssel észrevétlenül eltanul valakitől valamit. *Édesanyámtól lestem el a rétesnyújtás tudományát.* 2. Kitalál, kipihatól valamit. *Elleste legtökéletesebb kívánságaimat is.*

ellik ♦♦♦ ige ~eni

(Emlősállat) kicsinyét világra hozza. *Az éjjel szép borjat ellett a tehenünk.* (Tárgy nélkül:) *Mikor ellik a disznótok?*

ellipszis ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Lapított kör, melynek bármely pontjából a két gyújtópontba húzott egyenesek hosszúságának összege állandó. *Szerkessz egy ellipszist! Ennek a hasábnak az alapja ellipszis. Egy ellipszis alakú virágágyást készített.* 2. Beszédben egy vagy több szónak érzelmi hatású kihagyása. *Az ellipszis a tömörítés eszköze.*

ellop ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Észrevétlenül elvesz valamit, ami másnak a tulajdona. *A zsúfolt villamoson ellopták a pénztárcámat.* 2. (Idegen ötletet) sajátjaként felhasznál. *Sorra ellopták a találmányait.* 3. (bizalmas) (Meghatározott célú dologból vagy időből valamennyit) másra fordít. *Ellop egy órát az idejéből zenehallgatásra.* 4. • (választékos) *Ellopja valakinek az álmát:* álmatlan órákat, éjszakákat okoz neki. | *Ellopja valakinek a szívét:* szerelmet ébreszt benne maga iránt.

ellovas ♦♦♦ fn

1. Élen álló versenyző vagy csapat. *A bajnokság ellovasa lett.* 2. (ritka) Lovas csoportot vezető lovas. *A felvonuláson az ellovas lova volt a legszebb.*

ellők ♦♦♦ ige ~ni

1. Lökve eltávolít valamit, valakit. *A parttól ellöki a csónakot. Ellökték a legkisebbet.* • *Ellöki magától a segítő kezét:* visszautasítja a segítséget. 2. (ritka) *Ellök magától valakit:* nem gondoskodik tovább róla. *Ellökte magától gyermekeit.*

ellustul ♦ ige ~ni

Lustává válik. *Ellustul a nagy semmittevésben.*

elmagyaráz ♦♦♦♦ ige ~ni

Részletesen megmagyaráz valakinek valamit. *Padtársam magyarázta el a fizikaleckét, mert hiányoztam az órától.*

elmar ♦♦ ige ~ni

1. (Állat másik állatot) marással elkerget. *A kutya elmarja a macskát.* 2. Bántó viselkedésével elüldöz valakit valahonnan. *Elmarták a háztól, nem volt többé maradása otthon.*

elmarad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. A vele menőtől elszakadva hátrább marad. *A kiránduláson ne maradj el a többiektől!* 2. (Munkájával) nem tart ott, ahol kellene. *Elmaradt a házi feladataival.* 3. *Elmarad valakitől:* nála kevesebbet teljesít. *Eredményeiben elmaradt munkatársaitól.*

4. Nem jár többé valahova valakikkel. *Mostanában nem jár közénk, elmaradt tőlünk.* 5. (Várt, tervezett dolog) nem következik be. *Az eső miatt elmarad az előadás.* 6. (Ismétlődő szokás, jelenség) megszűnik. *Régóta kínzó fejfájása mostanában elmaradt.*

elmaradott ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

A haladással, fejlődéssel lépést nem tartó. *Elmaradott gondolkodása, módszerei ma már nevetségesek.*

elmarasztal ♦♦♦ ige ~ni

1. (hivatalos) Hibásnak, vétkesnek mond ki valakit. *A bíróság az alperest elmarasztalta.* 2. (választékos) Valakit valami miatt elítél, megró. *Gyakran kell őt a hanyagsága miatt elmarasztalni.*

elme ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je (választékos)

1. Ész, értelmi képesség. *Rejtvényfejtéssel csiszolja elméjét.* • *Elméjébe vés valamit:* megjegyez. 2. Az ember mint gondolkodó lény. *Ragyogó elme, még sokra fogja vinni!*

elmegy ♦♦♦♦ ige *elmenni*

1. Helyét elhagyja (és meghatározott helyre megy). *Mindennap elment hazulról. Elment a falu széléig.* 2. (választékos) Meghal. *Váratlanul ment el, egy hirtelen betegség miatt.* 3. Valaminek a közelébe ér, és továbbmegy. *Elment a templom mellett.* • *Elmegy mellette:* nem veszi figyelembe. *Képtelen vagyok elmenni e mellett a szörnyű eset mellett.* 4. *Elmegy valaminek:* erre a pályára lép. *Elmegy vidékre háziorvosnak.* 5. Elfogy, elmúlik. *Elment az összes pénze.* • *Elment a kedve valamitől:* már nincs kedve hozzá. *Egészen elment a kedvem a sétától ebben a rossz időben.* | *Elment az esze:* elveszítette józan ítélőképességét. 6. (bizalmas) Elfogadható (valaminek). *Ez még elmegy. Itthonra még elmegy ez a ruha.*

elmélet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Elvek, eszmék rendszere. *Nincs érzéke az elmélethez, nagyon gyakorlatias ember.* 2. Valamely jelenség (összefüggéseinek) elvi magyarázata. *A táguló világegyetem elméletéről beszélt.* 3. Valamivel kapcsolatos, a valószínűségeken alapuló feltevés. *A székelemek eredetéről több elmélet is napvilágot látott.*

elmélked|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Elmélyedve gondolkodik, töpreng valamin. *Hosszasan elmélkedett az előadáson elhangzottakról.* 2. Elméleti kérdésekről értekezik, nyilatkozik. *Legutóbbi cikkében fontos tudományos kérdésekről elmélkedik.*

elmélyed ♦♦ ige ~ni

Elmélyed valamibe vagy valamiben: nagy figyelemmel, érdeklődéssel belemerül vagy elmerül benne. *Elmélyed a kutatásaiba. Elmélyedt a keleti filozófiákban.*

elmélyül ♦♦ ige ~ni

1. Mélyebbé válik. *Hirtelen elmélyül a víz.* 2. Valami mélyrehatóbbá, bensőségesebbé válik. *Barátságuk az évek során egyre jobban elmélyült.* 3. (Válság, ellentét) súlyosbodik. *Elmélyült köztük az ellentét.*

élmény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Érzelmileg is átélt esemény, történés. *Gyermekkori élményei mély nyomokat hagytak benne. Élmény volt vele találkozni!*

elmér ♦ ige ~ni

1. Rosszul, tévesen mér meg valamit. *Két kiló almát kértem, de alaposan elmérték.* 2. (népi) Valamit megmérve elad. *Minden portékáját elmérte, mehet haza.*

elmergesed|ik ♦♦ ige ~ni

1. (Seb) elgennyesedve gyulladásba jön. *Ne kapard el a pattanásodat, nehogy elmergesedjen!* 2. (Vita, ellentét stb.) kiélezetté válik, elfajul. *Egyre jobban elmergesedett köztük a vita.*

elmés ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en (választékos)

1. Szellemes, értelmes (személy). *Elmés ember volt, vitában bárkit legyőzött.* 2. Okos, ötletes, a célnak megfelelő. *Elmés volt a hozzászólása. Elmés játékokat talál ki.*

elmond ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elejétől végéig elbeszél valamit. *Szépen, sorról sorra elmondja, mi történt vele tegnap.* 2. Szavakkal közöl valamit. *Nem fél elmondani a véleményét.* 3. Szavak nélkül kifejez valamit. *Hallgatott, de tekintete mindent elmondott.* 4. Felmond, előad valamit. *Mondd el szépen a verset!* 5. Elárul, továbbad valamit. *Ugye nem mondd el senkinek?* 6. *Elmond valakit valaminek:* becsmírlő, gyalázó szavakkal illeti. *Mindennek elmondták őt a rosszakarói.*

elmos ♦♦♦ ige ~ni

1. (Edényt) tisztára mos. *Sokáig tartott, míg elmosta a zsíros edényeket.* 2. (Víz) a helyéből elhord valamit. *A megáradt folyó elmosta a partot.* 3. (Eső) szabadtéri programot meghiúsít. *Az eső elmosta a kirándulást.* 4. (választékos) (Emlékképet) elhomályosít, eltüntet. *Az idő elmosa az emlékeket.*

elmosód|ik ♦♦ ige ~ni

1. Víz sodrától szétmállik. *Egészen elmosódott a part egy szakasza.* 2. (Írás) olvashatatlanná lesz. *A cédulán az írás teljesen elmosódott.* 3. Beleolvadva a környezetbe bizonytalan körvonalúvá válik. *A távolban elmosódnak a hegyek.* 4. (választékos) (Megkülönböztető vonás) egyre inkább eltűnik. *Lassan elmosódik köztük a különbség.* 5. (Emlékkép) elhalványul. *„Az évek jöttek, mennek, elmaradtál Emlékeimből lassan [...] elmosódott A vállaidnak íve”* (Juhász Gy.: Anna örök).

elnagyol ♦♦ ige ~ni

Felületesen végez el vagy készít el valamit. *Elnagyolta a takarítást, a bútorok alatt ott maradt a por. Elnagyoltad a dolgozatodat, ird meg újra, de most gondosabban!*

elnáspángol ♦ ige ~ni (bizalmas)

(Rendszerint) gyermekket) alaposan elver. *Elnáspángolja az apja, mert megütötte a kistestvérét.*

elnémul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Emberi, állati stb. hang) hirtelen elhallgat. *Elnémult a madárfütty.* | (durva) *Némulj el!*: hallgass el. 2. Nem ír többé, nem hallatja a szavát. *A forradalom leverése után az írók legjobbjai elnémultak.* 3. (Harci eszköz) hirtelen abbahagyja a tüzelést. *A tűzszünet kihirdetésekor elnémultak a fegyverek.*

elnéptelened|ik ♦♦ ige ~ni

1. (Hely) csendes, kihalt lesz. *Este minden elnéptelenedik.* 2. (Település) lakatlanná válik. *Sok falu elnéptelenedett a lakosság elvándorlása miatt.*

elnevel ♦ ige ~ni

(Gyermekek) kényeztetéssel helytelenül nevel. *Nagyon elnevelték ezt a gyereket, a szüleinek sem fogad szót.*

elnéz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakit, valamit hosszabb ideig figyelmesen néz. *Szívesen elnézi a fiatalokat. Ahogy elnézem ezt az utat, ráférne egy alapos felhívítás!* 2. *Elnéz valahova*: valamilyen irányba néz. *Elnéztem a távolba.* • *Elnéz a semmibe*: elrövedezik. | *Elnéz valaki feje fölött*: figyelembe se veszi. 3. Valamit eltűr, nem tesz szóvá. *Elnézi a beosztottak hibáját, mulasztását.* | *Nézd el nekem ezt a tévedést*: bocsásd meg. 4. Nem néz meg jól, s ezért eltéveszt, elvét valamit, valakit. *Bocsánat, elnéztem a házszámot!*

elnőiesed|ik ♦ ige ~ni

1. (Férfi) nőiessé válik. *A sok nő között egészen elnőiesedik.* 2. Az ott tevékenykedő nők arányszáma feltűnően megnő. *A tanári pálya nagyon elnőiesedett.*

elnök ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Testület, szervezet legmagasabb rangú tisztségviselője. *Megválasztották az Országgyűlés elnökét.* 2. Államelnök. *Nagy készülődés előzte meg az elnök látogatását.* 3. Tanácskozást vezető személy. *Az elnök megnyitja az ülést.*

elnököl ♦♦ ige ~ni

Tanácskozást elnökként vezet. *Minden alkalommal valaki más elnököl.*

elnyel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Bekap és egyben lenyel valamit. *A teknős elnyeli a halat.* • *Majd elnyeli a szemével*: mohón, kíváncsian nézi. 2. (Föld, víz stb.) magába fogad és eltakar valakit, valamit. *Csakhamar elnyelte őket az erdő.* 3. (Sötétség, köd stb.) láthatatlanná tesz, eltakar valakit, valamit. *Az erős köd elnyeli a lámpák fényét.* 4. (Erős hang, zöreje más hangot) túlharsog, elnyom. *Utolsó szavait elnyelte a tapsvihár.* 5. (Költséges vállalkozás pénzt) fölemészt. *Az építkezés minden pénzét elnyelte.*

elnyer ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nyereményként megszerez valakitől valamit. *Minden pénzt elnyerték kártyán.* 2. Pályadíjként állást, munkát stb. megkap. *A legalkalmasabb pályázó nyerte el a külföldi ösztöndíjat.* 3. Tettei jutalmául, esetleg büntetéseként elér, megkap valamit. *Jutalmul elnyerte a királylány kezét. Elnyerte méltó büntetését.*

elnyom ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Cigarettát, szivart) valamihez nyomva elolt. *Nyomd el a cigarettát, mert a füstje nagyon kellemetlen! A szivarját a hamutartó szélén nyomta el.* 2. (Növény más növénytől) elveszi a fényt, a tápanyagot. *A kukorica elnyomja a babot.* 3. (Népet, személyt) jogaiban korlátoz. *Nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom. Korábbi munkahelyén egészen elnyomták.* 4. (Társadalmi jelenséget) erőszakkal elfojt. *Elnyomja a szervezkedéseket és a kritikát is.* 5. (Megnyilvánulást) nem enged érvényesülni. *Szavait elnyomta a taps.* 6. (Érzelmi vagy testi megnyilvánulást) elfojt. *Elnyomott egy nagy sóhajrást. Elnyomott egy ásitást.* 7. (Fáradtság, álom) úrrá lesz valakin. • *Elnyomja az álom vagy a buzgóság*: elalszik. *Nagyapót elnyomta az álom. Az előadás hallgatása közben elnyomta a buzgóság.*

elnyújt ♦♦ ige ~ni

1. (Télesztőt) vékonyra nyújt. *A rétestélesztőt kézzel, a linzertélesztőt nyújtófával nyújtjuk el.* 2. Időben hosszúra nyújt valamit. *Elnyújtották az értekezletet.* 3. A szokásosnál hosszabban ejtve mond valamit. *Elnyújtja a szavakat.*

elnyú ♦ ige ~ni

1. Használatban nagyon elszaggat, elkoptat valamit. *De elnyútted a cipődet!* 2. (választékos) Elcsigáz, tönkretesz valakit. *Szegény asszonyt elnyúttá az élet.*

elodáz ♦♦ ige ~ni

(Kellemetlen vagy nehéz dolgot, munkát) valamilyen ürüggyel későbbre halaszt. *A döntést már nem lehet elodázni.*

elold ♦♦ ige ~ni

1. (Kötéléket, csomót) kiold, valamitől elvlaszt. *Eloldja a kötelet a cölöptől.* 2. (Meggötött élőlényt, esetleg tárgyat) kiszabadít. *Eloldja a kutyát, hogy futhasson szabadon. Eloldotta a csónakot, és evezni kezdett.* 3. (választékos) Elvlaszt, elkülönít valamit valamitől. „*Földtől eloldja az eget a hajnal!*” (József A.: Esmélet).

eloldalog ♦ ige ~ni

Elsomfordál, elsompolyog. *Szégyenében eloldalgot a társaságtól.*

eloldoz ♦ ige ~ni

(Sorban) elold, kiszabadít valakit, valamit. *Eloldozza a fogoly kötelékeit. Oldozták el a rabokat!*

eloroz ♦♦ ige ~ni (választékos)

Orvul ellop, elrabol valamit. *Elorozták tőle legjobb ötleteit.*

elosz|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Egyedekre, apró részecskékre oszolv (fokozatosan) eltűnik. *Eloszlik a füst a szobában. Eloszlott a tömeg a térről.* 2. Apránként eltűnik, felszívódik. *Eloszlott a véraláfutás a szem alatt.* 3. (Kellemetlen érzés) megszűnik. *Minden aggodalma eloszlott.*

eloszt ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Eloszt valamit valamivel:* osztással meghatározza, hogy valamely számban hányszor van meg egy másik szám. *Oszd el a tizedet hárommal!* 2. Egyenlő vagy arányos részekre osztva több helyre juttat valamit. *Úgy osztátok el a csokoládét, hogy mindenkinek jusson belőle!* 3. (Kártyalapokat) szétoszt. *Ki osztotta el a lapokat?*

elosztó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Áramelosztó szerkezet, készülék. *Dugd be a lámpát az elosztóba!* 2. Raktár, telep. *Nem érkezett meg az áru a központi elosztóból.*

elő ♦♦♦♦ ik

1. Szemmel látható helyre. *Előbújik, előjön, előkotor. Csak most jött elő rejtékhelyéről.* 2. Nyilvánosság, közönség elé. *Előhoz, elővezet, előterjeszt. Miért hoztad most ezt elő?* 3. Előre. *Előkészül, előrajzol, előtör. Ezt az ábrát ceruzával elő kell rajzolni.*

elő ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n vagy ~en

1. Életben levő, eleven. *Az élő szervezetnek táplálékra van szüksége.* • *Élő sövény:* bokrokból, cserjékből ültetett kerítés. *A kis telket élő sövény vette körül.* 2. (Főnévi használatban:) Élő ember. *A bombatámadások után egyetlen élő sem maradt azon a vidéken.* • *Eltávozott az élők sorából:* meghalt. *Sem élő, sem holt:* a) réműlettől dermedt b) nagyon elfáradt, elcsigázódott. 3. Szokásban levő, ki nem veszett. *Az élő nyelvek száma mintegy háromezer. Ma is élő népszokás a betlehemezés.* 4. Valóságos, eleven. *Örökké élő emlék marad számára.* 5. Közvetlen, nem felvételtől sugárzott. *Az operabemutatót élő adásban közvetíti a rádió is, a televízió is.*

előad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamit elővéve átad valakinek. *Add elő a pénzemet!* 2. Elmond, kifejt valamit. *Nem tudta kérését előadni, így nem is érthették meg.* 3. (Irodalmi vagy zeneművet, táncot) közönség előtt bemutat. *Mikor adjátok elő a színdarabot?* 4. (Szaktárgyat) főiskolán, egyetemen tanít. *A következő tanévben nemzetközi jogot ad elő.* 5. Előadást tart, hallgatósághoz szól. *Kitűnően ír, de nem tud előadni.*

előadás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valaki valamit előad. *Véleményének előadásában megakadályozták.* 2. Hallgatóság előtti beszéd, fejtegetés. *Hogy sikerült az előadásod? (Ennek írott szövegére vonatkoztatva:) Még nem készültem el az előadásommal.* 3. Egyetemi tanóra. *Ki tartotta az előadást? Ma két előadás lesz és egy gyakorlati óra.* 4. Színdarabnak, műsornak, filmnek közönség előtt való bemutatása. *Nézzük meg a jövő szombati előadást! A fél 7-es előadásra minden jegy elkelt.*

előadó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Előadást tartó személy. *Megtapsolták az előadót.* 2. (hivatalos) Szakképzett tisztviselő, ügyintéző. *A levelet az előadó írta alá.* 3. (bizalmas) Előadóterem. *A kémiai előadóban lesz az óra.*

előadóterem ♦♦ fn

1. Művészeti, tudományos, kulturális stb. előadások tartására való terem. *Az önkormányzat előadótermében rendezték meg az újévi koncertet.* 2. Egyetemen, főiskolán a nagyobb csoportos előadások helyszíne. *A tanszéki előadóteremben már gyülekeztek a hallgatók a történelem professzor előadására.*

előáll ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Felszólításra) előlép. *Ki törte be az ablakot? Álljon elő!* „Állj elő, vén Márkus! vedd le a süveget” (Arany J.: A hamis tanú). 2. Indulásra készen, illetve a kellő helyen áll. *A kocsit előállt!* (bizalmas, tréfás) *A kávé előállt!* 3. *Előáll valamivel:* a nyilvánosság elé lép. *Kíváncsi vagyok, mivel állnak majd elő a kongresszuson.* (bizalmas) *Azzal az ötlettel állt elő, hogy megnősül.* 4. (választékos) Keletkezik, kialakul. *Az idegen csapatok távoztával új helyzet állt elő.*

előbb ♦♦♦♦ hsz (előbbre alakban is)

1. Korábban. *Előbb készen lett, mint gondolta.* | *Az előbb:* az imént. *Az előbb fejeztem be a munkát.* • *Előbb vagy utóbb:* előbb-utóbb, valamikor. *Előbb vagy utóbb meg kell hoznod a döntést.* 2. Valakit vagy valamit megelőzve. *Előbbre állt a tornasorban, mint én.* • *Előbbre való:* fontosabb. *A munka előbbre való, mint a szórakozás.*

előbukkan ♦♦♦ ige ~ni

1. Feltűnik, megjelenik. *Előbukkant a nap a felhők mögül.* 2. Váratlanul előkerül. *Előbukkant rég nem látott barátja.*

előd ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

1. *Elődeink:* annak a népnek első vagy régi nemzedéke, nemzedékei, amelyhez tartozunk. *Elődeink törzsi szervezetben éltek.* 2. Valakinek családi őse. *A kastélyban az elődök képei vannak a falakon.* 3. Az a személy, aki a szóban forgó hivatalt korábban betöltötte. *Az elődje nyugdíjba ment.* 4. Valakinek szellemi őse, rokona. *Elődjének a nagy festőt tekintti.*

előfizet ♦♦ ige ~ni

Előfizet valamire: árát bizonyos időre előre kifizetve megrendeli. *Egy évre előfizetett az újságra.*

előfordul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Alkalmilag megtörténik. *Előfordult már veled, hogy kizártad magad a lakásból?* 2. Megtalálható, felbukkan valahol. *A kifogásolt jelző nem is fordult elő múltkori cikkünkben.* 3. (bizalmas) (Személy) megjelenik, felbukkan valahol. *Előfordult mostanában a munkahelyén?*

előhív ♦♦ ige ~ni

1. Előszólít valahonnan valakit. *Előhívja a gyerekeket a szobából.* 2. (Filmet, fotópapírt, felvételt) a rajta levő képet láthatóvá tevő vegyszerekkel kezel. *Előhívta a felvételeket a saját laboratóriumában.*

előhozakod|ik ♦♦ ige ~ni

Előhozakodik valamivel: (habozva) megemlíti valamit. *Kérésével csak nagy nehezen hozakodott elő.*

előidéz ♦♦♦♦ ige ~ni

Okoz, következményként létrehoz valamit. *Változást idéz elő. A zavart az idézte elő, hogy félreértették egymást.*

előír ♦♦♦ ige ~ni

1. (hivatalos) (Írásban) elrendel valamit. *A törvény előírja, hogy a heti pihenőidőt mindenki számára biztosítani kell. Az orvos diétát írt elő számára.* 2. Valamit mintául előre leír. *A tanítónő előírja a betűket.*

előítélet ♦♦♦♦ fn

Elfogultságból eredő, gyakran téves, igazságtalan ítélet. *Az emberek nagy részében van valamilyen előítélet. Előítélettel van a másság iránt.*

előjegyez ♦♦ ige ~ni

Előzetes jelentkezés alapján, nevének, adatainak felírásával jegyzékbe vesz valakit, valamit. *Már két hete előjegyezték fogtömésre. Szíveskedjék előjegyezni a megrendelést!*

előkelő ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

1. A társadalom kiváltságos rétegeivel kapcsolatos, rájuk jellemző. *Előkelő magatartásával lenyűgözte környezetét.* (Főnévi használatban:) *Az operabálon csak az előkelők jelennek meg.* 2. A kiváltságos rétegekhez tartozó személyektől kedvelt. *Előkelő étteremben vacsoráztak.* 3. Választékos, finom. *A miniszterelnöknek előkelő volt a megjelenése.* 4. Kitűnő, kimagasló. *A versenyen az előkelő második helyezést érte el.*

élőkép ♦♦ fn

Élő személyek által megjelenített, ábrázolt (jelképes értelmű) kép. *A színpadi élőképet megtapsolta a közönség.*

előkerül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Elveszett vagy elrejtett) tárgy váratlanul szem elé kerül. *Előkerült a szemüvegem, amit reggel óta kerestem.* 2. (Távol lévő vagy keresett személy) felbukkan, megjelenik. *Váratlanul előkerült rég nem látott barátunk.* 3. Rendelkezésre áll. *Előkerült egy kis ennivaló is.* 4. Szóba kerül. *Ez a téma nem került elő a tárgyaláson.*

előkészít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Valamely célra előszed valamit. *Minden szerszámot előkészít, csak azután lát munkához. Mindent előkészítettél az utazáshoz?* 2. Valamely célra alkalmassá tesz valamit. *Az ünnepséghez előkészítették a termet.* 3. Gyakoroltatással alkalmassá tesz valakit valamire. *Előkészíti a diákokat a felvételi vizsgára.*

előkészület ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (kissé választékos) Valaminek a megvalósításához szükséges feltételek megteremtése. *Már végzett az utazási előkészületekkel. Folynak az előkészületek a nagy ünnepségre.* 2. (Fv, Mv) Óravázlat. *Mari néni már rutinból tanít, nem ír minden órára előkészületet.*

elől¹ ♦ ige ~ni

1. (ritka) Megöl valakit. *A háború alatt sokakat előlt az éhség.* • (népi) *Előli magát:* öngyilkos lesz. 2. (túlzó) (Érzés) elgyötör valakit. *Előli az unalom egyedül.* 3. (Időt) valamivel agyonüt. *Tévénézéssel ölte el a várakozás idejét.*

elől² ♦♦♦♦♦ hsz

1. Testnek az arc, épületnek a homlokzat felőli részén. *Elöl gombolódik a blúz. Elöl van a bejárat.* 2. Más, másokat megelőzve. *Te menj elől!* 3. *Előlről:* valaminek idő- vagy sorrendbeli elejéről. *Kezd előlről!*

elől ♦♦♦♦ nu

1. Valaki, valami előtt levő helyről. *Lépj el az ajtó elől, mert nem tudnak bemenni! Tűnj el a szemem elől!* • *Szem elől téveszt valakit, valamit:* nem tudja tovább figyelemmel kísérni. 2. Valakit valamiben úgy megelőzve, hogy az hátrányos helyzetbe kerül. *Eleszi a beteg elől a jó falatokat.* 3. Valakinek, valaminek veszélyes közelségéből távozva vagy távozni igyekezve. *Vajon mi elől futott el a gyerek?*

előlát ♦ ige ~ni (Va)

1. (kissé hivatalos) Tervez (valamilyen célra) valamit. *A Népszínház felújítására a jövő évben egy nyolcmillió dináros keretet láttak elő.* 2. Valaminek valószínűségét előre meghatározza. *Az időjósok hőszállingózást, havazást láttak elő.*

előle ♦ személyragos hsz

Valami, valaki elől. *Előlem akarsz elmenekülni?*

előleg ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Előre adott pénzösszeg. *Előleget vesz fel. Visszafizette az előleget, mert nem tudja elvégezni a megígért munkát. Az áruért megrendeléskor csak előleget kell fizetni, a többit a szállításkor.*

élőlény ♦♦♦♦ fn

Élő személy, állat vagy növény. *A Holdon semmiféle élőlénynek sem sikerült a nyomára bukkanni.*

előljáró ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (hivatalos, régi) Magasabb rangú tisztviselő, feljebbvaló. *Előljárói meg voltak elégedve a munkájával.* 2. Előljárószó. *A magyar nyelvben nincsenek előljárók, a latinban viszont sokféle van.* 3. *Előljáróban:* bevezetésképpen. *Előljáróban hadd mutatkozzam be!*

előljáróság ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (rég)

Kisebb település élén álló testület, illetve ennek hivatala, épülete. *Bemegyek az előljáróságra elintézni a dolgot.*

előmenetel ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~e

1. Rangban, beosztásban magasabb fokra vagy állásba jutás. *Minden adva volt gyors előmeneteléhez.* 2. Előrehaladás, eredményesség. *Tanulmányi előmenetele kiváló.*

előmozdít ♦♦♦♦ ige ~ani

Előmozdít valamit: valaminek a megvalósulását, sikerét segíti. *Azon leszek, hogy előmozdítsam az ügyet.*

előnt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Víz) eláraszt valamit. *Elöntötte a víz a rétet.* 2. (Testet, testrészt folyadék, testnedv) hirtelen elborít. *Elönti a könny a szemét a megindultságtól. Elöntötte a veríték a homlokát.* 3. (Testi vagy lelki érzés) úrrá lesz valakin. *Elönti a forróság. Elöntötte a keserűség a rossz hír hallatán.*

előny ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Kedvező állapot, helyzet, illetve az abból eredő haszon. *Előnyben van a többiekkel szemben. Anyagi előnyökért lemondott függetlenségéről.* 2. Eséllyel biztató, másokénál kedvezőbb helyzet. *Csapatunk húszpontos előnnyel kezdi a második félidőt. Az ellenfél játékosai közül egyet kiállított a bíró, de az előnyt nem sikerült kihasználni.* 3. Valakinek, valaminek a javára szóló, kedvező tulajdonsága. *Ennek a helyzetnek előnye is van.* • *Előnyére változik:* rokonszenvesebb, szebb lesz. 4. • *Előnyben részesít valakit:* számára kedvezően bánik vele. *Előnyben részesíti őt a főnöke a többi beosztottal szemben.*

előre I. ♦♦♦♦ hsz

1. Elöl lévő helyre, illetve annak irányában. *Előre nézz, ne hátra! Előre ülünk, hogy jól lássunk!* • *Nem megy se előre, se hátra:* nem halad semmit sem. 2. Megelőzve azt az időt, amikor valamely cselekvés, történés esedékes. *Előre köszön mindenkinek. Nem tudhatjuk előre, mit hoz a jövő. Őt évre előre megváltotta bérletét az Operába.*

előre II. ♦♦♦♦ ik

Elöl levő helyre, illetve ennek irányába, irányában. *Előrehajlik, előretör, előreszalad. Igazítsd előre az órát!*

előre III. ♦♦♦♦ msz

1. (Buzdító felkiáltásként:) *Előre! Indulás!* 2. (rég.) (Buzdító felkiáltásban, köszönésként:) *Az úttörők így köszöntek egymásnak: Előre!*

előreláthatólag ♦♦♦♦ hsz

(A jövőre vonatkoztatva:) Valószínűleg. *Most már előreláthatólag hűvösre fordul az idő.*

élősd ♦♦ fn ~k vagy ~ek, ~t, ~je

1. Élősködő növény, állat. *Az élősdiek szívják a vérét.* (Jelzőként:) *Élősd rovarok lepték el az állat testét.* 2. (rosszalló) Dologtalan ember. *A császárt élősdiek serege vette körül.* (Jelzőként:) *Élősd barátai már két hete nála laknak.*

élősköd|ik ♦♦ ige ~ni

1. (Állat vagy növény) más élő szervezetből táplálkozik. *Ez az apró rovar más állatokon élősködik.* 2. (rosszalló) (Személy) másnak a munkájából, dologtalanul él. *Mások nyakán élősködik.*

előszed ♦♦♦ ige ~ni

1. (Hasonló holmikát) elővesz. *Szedd elő a játékaidat, és foglald el magad!* 2. (bizalmas) Valamit nehézkesen, ügyel-bajjal felidéz, összeszed. *Előszedte minden rábeszélőképességét, hogy meggyőzze főnökét.* 3. (bizalmas) Kérdőre von valakit. *Előszedtem a gyerekeket, melyikük törte be az ablakot.*

előszoba ♦♦♦♦ fn

1. A lakás bejáratát a belső szobákkal összekötő szoba. *A lakás többi helyiségébe az előszobán át lehet bejutni.* 2. Várakozásra kijelölt helyiség. *Órákat töltött a hivatali előszobákban.*

először ♦♦♦♦ hsz

1. Első ízben. *Csak huszonöt éves korában járt először külföldön.* 2. Legelőbb, a leghamarabb. *Ki lett kész először?* 3. Mindenekelőtt. *Először is mossatok kezet!* 4. (Árverésen az ár első kihirdetésésként:) *1 millió Ft először!*

előterjeszt ♦♦♦ ige ~eni (hivatalos)

1. Előad, kifejti valamit. *Az ügyész előterjeszti a vádat.* 2. Javasol valakit valaminek. *Hivatalosan is előterjesztették egyetemi tanárnak.*

előtt ♦♦♦♦ nu

1. Valaminek elülső része felüli helyen. *Házunk előtt egy gesztenyefa áll.* • *Az orra előtt:* jól látható helyen. *Itt van az orrod előtt, nem látod?* 2. A szóban forgó személlyel, tárggyal, dologgal (szemtől) szemben. *Tetteiért a bíróság előtt felel.* • *Az Úr színe előtt:* Isten közelében, a mennyországban. 3. Térben vagy időben valaki mást megelőzve. *A fordulónál még egy teshosszal vezetett a későbbi győztes előtt. Közvetlenül a feleségem előtt értem haza.* 4. Időben előbb valamely időpontnál. *Sötétedés előtt indulj el! 5 óra előtt találkozunk.* 5. Valakivel szemben. *Nem alázkodik meg senki előtt sem.*

előtte ♦ személyragos hsz

Valami, valaki előtt. *Előttük a völgyben feküdt a város.* (Időre vonatkoztatva, egyes szám harmadik személyben:) *Előtte nem történt ilyesmi.*

előtűn|ik ♦♦ ige ~ni

1. Láthatóvá válik. *A kanyarban előtűnt egy autó.* 2. Kiderül, világossá válik. *Rövidesen előtűntek a tervezet fogyatékoságai.*

elővesz ♦♦♦♦ ige elővenni

1. Belülről kivesz valamit. *Elővette a zsebkendőjét.* 2. Újra dolgozni kezd valamin. *Régen félretett kéziratát újból elővette.* 3. Valamely adottságához folyamodik. *Elővette híres találékonyságát.* • *Előveszi a jobbik eszt:* jobb belátásra tér. 4. (bizalmas) *Elővesz valakit:* felelősségre von. *Este elővette a gyereket, hogy miért törte ki az ablakot.* 5. (bizalmas) (Betegség, érzés) erőt vesz valakin. *Megint elővette a köhögés.*

elővétele ♦♦ fn -, ~t, ~e

Előzetes árusítás. *Minden jegy elkel elővételeben.*

elővigyázatos ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an (választékos)

Óvatos, körültekintő. *A járda szélén elővigyázatosan körülnézett. Elővigyázatos lépései végül is sikerre vezettek.*

előz ♦♦♦♦ ige ~ni

(Mozgás közben) maga mögött hagy, lehang valakit, valamit. *Épp egy teherautót előztünk, amikor átszaladt előttünk a kutya. Szabálytalanul előzött a személygépkocsi vezetője.*

előzékeny ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Udvarias, figyelmes. *Hozzászoktam az előzékeny kiszolgáláshoz. Egy előzékeny fiatalember átadta a helyét.*

előzetes I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

A véglegest megelőző (cselekvés). *Előzetes beleegyezését adta a házassághoz.* • *Előzetes letartóztatás:* a jogerős ítélet előtti, ideiglenes letartóztatás. *A gyanúsított három napig volt előzetes letartóztatásban.*

előzetes II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Filmből, irodalmi műből stb. figyelemfelkeltésül előre közölt részlet. *Előzetes jelent meg a készülő regényből. Láttam az új Spielberg-film előzetesét.* 2. (bizalmas) Előzetes letartóztatás. *Kovács megint előzetesben van, most épp lopással gyanúsítják.* 3. (bizalmas) Előzetes letartóztatásban levő személy. *Az előzetesek tiltakoztak fogva tartásuk körülményei ellen. Se szó, se beszéd, beléptek az előzetesek közé.*

előzmény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Valamit (ok gyanánt) megelőző dolog. *Az ügy előzménye az volt, hogy veszekedtek. Az előzményekből logikusan következtek a későbbi fejlemények.*

előző ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en

A mostanit (közvetlenül) megelőző. *Az előző kormány intézkedéseit bírálja.*

előzőleg ♦♦♦♦ hsz

Előtte, előbb. *Mielőtt meglátogatsz, előzőleg hívj fel telefonon!*

elpáhol ♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Megver valakit. *Alaposan elpáholta a gyereket.* 2. Legyőz valakit, valamit. *Napoleon többször is elpáholta az osztrákokat.*

elpályáz|ik ♦ ige ~ni (bizalmas)

Elmegy, eltávozik valahonnan. *Gyorsan elpályáztam onnan, nehogy igazoltassanak.*

elpártol ♦♦ ige ~ni

Eltávolodik, elfordul valakitől. *Elpártolt régi barátaitól. Elpártolt tőle a szerencse.*

elpatkol ♦♦ ige ~ni (durva)

Meghal. *A tetten ért tolvaj elpatkolt, mielőtt sor került volna a bírósági tárgyalásra.*

elpazarol ♦♦ ige ~ni

Könnyelműen elkölt, elveszteget valamit. *Minden vagyonát elpazarolta.* • *Elpazarolja magát:* haszontalan dolgokra fordítja tehetségét.

elpihen ♦♦ ige ~ni

1. Lefekszik aludni. *Elpihen egy-két órácskára a bőséges ebéd után.* „Bóbita Bóbita álmos, elpihen őszi levélen” (Weöres S.: A tündér). 2. (szépitő) Meghal. *Hosszú betegség után csendesen elpihent.*

elpilled ♦ ige ~ni (népi)

Kissé fáradt lesz. *Elpilledt a nagy hőségben.*

elpirul ♦♦♦♦ ige ~ni

Sötétvörös színűvé válik az arca. *Zavarában mélyen elpirult.*

elpityered|ik ♦♦ ige ~ni

Pityeregni kezd, sírva fakad. *Ha csúnyán néznek rá, rögtön elpityeredik.*

elprédál ♦ ige ~ni

1. (Pénte, értéket) elpazarol. *Elprédálta az egész vagyonát. Elprédálta a tehetségét.* 2. (rég) Elrabol, zsákmányol valamit. *A díszes fegyverzetet zsákmányul elprédálta.*

elpuskáz ♦ ige ~ni (bizalmas)

Elhibáz, elront valamit. *Elpuskázta az utolsó lehetőséget is.*

elpusztul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Életét veszti. *Nyomorúságosan pusztult el. Elpusztult a kedvenc macskája.* 2. Tönkremegy, megsemmisül. *Az árvízben elpusztult a termés.* 3. (népi, rosszálló) Eltakarodik, elkotródik. *Pusztulj el a házamtól!*

elrabol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Erőszakkal elvesz valakitől valamit. *Elrabolták a táskáját. Elrabolták a milliomos gyermekét, és váltságdíjat követelnek tőle.* 2. (rosszálló) (Valakinek az idejéből valamennyit) túl sokáig igénybe vesz. *Fölöslegesen raboltad el az időmet.*

elragad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hirtelen elvisz, magával ragad valamit. *Séta közben elragadták a táskáját. Elragadta a víz a csónakot.* (választékos) *Szüleit korán elragadta a halál.* 2. (Érzelem, indulat) hatalmába kerít valakit. *Elragadta az indulat, nem tudott uralkodni magán.* 3. (választékos) Elbűvöl valakit. *Szépsége elragadta a férfiakat.*

elragadó ♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. Elbűvölő, rendkívül vonzó. *Elragadó egyéniségével mindenkit lenyűgözött. Elragadó asszony a feleséged!* 2. Pompás, nagyszerű. *Elragadó szórakozásban volt részünk.*

elragadtatás ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~a

Leplezetlen csodálat. *Elragadtatással beszél kedves tanáráról.*

elrak ♦♦ ige ~ni

1. Helyére vagy máshova rak valamit. *Rakd el a holmidat!* 2. (Biztos helyre vagy szem elől) eltesz valamit. *Úgy elraktam, hogy magam sem találom.* 3. Befőz, télire eltesz valamit. *Sok meggyet rakott el.* 4. (bizalmas) Alaposan elver valakit. *Úgy elrakta a gyereket, hogy maga is megbánta.*
- elraktároz** ♦♦ ige ~ni
1. Valaki későbbi felhasználásra tárol valamit. *A krumplinak csak egy részét adták el a piacon, a többit elraktározta.*
2. (Összegyűjtött ismereteket) emlékezetében megőriz. *Amit a professzor úrtól hallott, jól elraktározta.* 3. (Élő szervezet valamilyen anyagot) élettani célra tartalékol. *A növény a leveleiben raktározta el a vizet.*
- elrebeg** ♦ ige ~ni (választékos)
- Valamit félénken, zavartan, halkán elmond. *Elrebegette a boldogító igent. Alig merte elrebegni a tanárának, hogy nem tanulta meg a leckét.*
- elrejt** ♦♦♦♦ ige ~eni
1. Eldug valamit. *A talált kincset elrejtette társai elől.* 2. Elbújtat valakit. *Az üldözött politikust egy kiszáradt kútban rejtették el.*
3. Eltakar valamit. *Szégyenében elrejtí az arcát.* 4. Eltitkol valamit. *Hiába próbálja elrejtteni csalódottságát.*
- elrendez** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Rendbe tesz, rak valamit. *Gondosan elrendezett mindent az asztalon, úgy várta vendégét.* 2. Csoportosít valamit. *Elrendezi az iratokat.* 3. Rendbe hoz, elsimít valamit. *Elrendezte a dolgot a barátjával. Elrendezték a vitás ügyet.*
- elreped** ♦ ige ~ni
1. (Szilárd, merev anyag) megreped, repedés keletkezik rajta. *A csésze elrepedt a beléje öntött forró kávétól.* 2. (Textília) széthasad, hasadás keletkezik rajta. *Nézd csak meg, elrepedt a fenekeden a nadrág!*
- elrepül** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Repülve eltávolodik (valahonnan). *Elrepült a madár. Elrepül a kilőtt nyílvevő a céltábla felé. Elrepült a kalap a fejéről.*
2. Repülőgépen elutazik. *A külügyminiszter elrepült Párizsba tárgyalni.* 3. Repülve elhalad valahol. *Valami elrepült a füle mellett.* 4. (Idő) gyorsan eltelik. *Elrepülnek az évek. „Oh, a szárnyas idő hirtelen elrepül” (Berzsenyi D.: A közelítő tétel).*
- elriaszt** ♦♦♦ ige ~ani
1. Riasztva elűz valamit, valakit. *Kereplővel igyekszik elriasztani a szőlőből a madarakat.* 2. (Kellemetlen modorával) távol tart valakit. *Barátságatlan viselkedésével elriasztja magától az embereket.*
- elromlik** ♦♦♦♦ ige ~ani
1. Használhatatlanná válik. *Elromlott az óráim, meg kell javíttatni.* 2. (Szerves anyag) megromlik. *A nagy melegben elromlott a tejföl.* 3. (Levegő) elhasználódik, kellemetlenné válik. *A szobában elromlik a levegő, ha sokáig nem nyitnak ablakot.* 4. Elveszti épségét. *A sok édességtől elromlottak a fogai. Elromlott a szeme az évek során.* 5. Rossz irányban megváltozik. *Hét végére elromlott az idő. Néhány év alatt elromlott a házasságuk.* 6. (választékos) Erkölcseileg romlott lesz. *A rossz társaságban ő is elromlott.*
- elront** ♦♦♦♦♦ ige ~ani
1. Használhatatlanná, hibássá tesz valamit. *Ne piszkáld a rádiót, mert elrontod.* 2. Rosszul készít el valamit. *Elrontottam ezt a rajzot. Megint elrontottam a rántást.* 3. Megkárosít, beteggé tesz valamit. *Ha sötétben olvasol, könnyen elrontod a szemedet. Elrontja a gyomrát.* 4. Rossz irányba befolyásol, tönkretesz valamit. *Rosszkedvével elrontotta a többiek hangulatát.* 5. Rosszá tesz valakit. *Vigyázz, elrontod a gyereket a folytonos kényeztetéssel!*
- elröppen** ♦ ige ~ni
1. Könnyedén szárnyra kel és elrepül. *Elröppent ujjáról a katicabogár.* 2. (választékos) Eltűnik, továtűnik. *Elröppent szeméről az álom.* 3. (Idő) gyorsan eltelik. *Hogy elröppent ez a két hét, már utazunk is haza.* 4. (választékos) (Hang, szó) elhangzik. *Mire föleszmélt, már el is röppentek ajkairól a végzetes szavak.*
- elrugaskodlik** ♦♦ ige ~ni
1. Valamire támaszkodva ellöki magát valahonnan. *Elrugaskodott a medence szélétől.* 2. Túlzó módon eltér valamitől. *Alaposan elrugaskodott az igazságtól. Ez a film teljesen elrugaskodott a valóságtól.*
- elsajátít** ♦♦♦♦ ige ~ani
1. Sajátjává tesz, megtanul valamit. *Jól elsajátította az orosz nyelvet.* 2. (tréfás) Eltulajdonít, ellop valamit. *Elsajátította a kölcsönkért könyvet.*
- elsápad** ♦♦♦ ige ~ni
- Hirtelen sápadttá válik az arca. *Ijedtében elsápadt.*
- elseje** ♦♦♦♦♦ birtokos személyjeles fn (csak egyes szám 3. személyben)
- Valamely hónap első napja. *Elsajátít van a fizetés.*
- elsekélyesedik** ♦ ige ~ni
1. (Víz) nagyon sekélylyé válik. *A vizét tápláló folyók elterelése miatt az Aral-tó elsekélyesedett.* 2. Felszínessé, tartalmatlanná válik. *A vita a végére sajnos elsekélyesedett.*
- elsiet** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Gyorsan elmegy. *Kiadta utasításait, és elsietett.* 2. Elkakodva készít el valamit. *Nem lett szép a rajzod, mert elsietted.*
3. Meggondolatlanul tesz valamit. *Elsiette a házasságát.*
- elsikkad** ♦♦ ige ~ni
1. Elvész, eltűnik. *A haszon elsikkadt a közvetítők kezén.* 2. Jelentéktelenné vagy semmivé válik. *Mondanivalójuknak lényege elsikkadt.* 3. Nem tud kibontakozni. *Tehetsége elsikkadt.*
- elsikkaszt** ♦♦ ige ~ani

1. (Rábízott értéket) jogtalanul eltulajdonít. *Elsikkasztotta a társaság vagyonát.* 2. Eltűntet vagy megsemmisít valamit. *Minden iratot elsikkasztottak.* 3. Nem valósít meg valamit. *Addig ügyeskedett, míg elsikkasztotta az ígért béréremelést.*

elsimít ♦♦♦ ige ~ni

1. Simává tesz valamit. *Elsimítja a vakolatot a házon.* 2. Simítva félrehajt valahonnan valamit. *Simítsd el a homlokodról a hajadat!* 3. Eltűntet, rendbe hoz valamit. *Ügyes diplomáciával elsimította az ellentéteket.* (rosszalló) *Majd elsimítjuk ezt a kínos ügyet.*

elsinkófál ♦ ige ~ni

1. (bizalmas) Eldug, illetve elcsen valamit. *Az árus megint elsinkófálta a visszajáró aprót.* 2. (régí) Elherdál, elveszteget valamit. *Elsinkófálta a családi vagyont.*

elsirat ♦♦ ige ~ni

1. Halottól sírva, (régében) siratót mondva búcsút vesz, meggyászol valakit. *A háború zűrzavarában el sem sirathattam tisztességesen szegény öcsémét.* 2. Megsiratja valaminek az elvesztését. *Régen elsiratta már első fiatalóságát. Jobban teszed, ha elsiradod a nyakláncodat, úgysem kerül elő!*

elsorvad ♦♦♦ ige ~ni

1. Sorvadva elpusztul, megsemmisül. *A látóidege elsorvadt, szinte semmit se lát.* 2. (népi) Megbénul. *Elsorvadt a bal karja.* 3. Kiszárad, tönkremegy. *Egész nyáron nem volt eső, minden elsorvadt.* 4. (választékos) Meggyengül, majd megszűnik. *A fiatalok elvándorlásával fokozatosan elsorvadt a közösségi élet a faluban.*

elsóz ♦ ige ~ni

1. Túlságosan megsóz valamit. *Elsózta az ételt. Elsózta a levest: a) túl sok sót tesz bele b) (átvitt) elrontja a dolgot.* 2. (rosszalló) Mást becsapva továbbad, elad valamit. *Sikerült elsózni a lopott holmit.* 3. (rosszalló) (Lányt) sietve, mindenáron férjhez ad. *Nagyon szeretné elsózni azt a csúnyácska lányát.*

első I. ♦♦♦♦ sorszn

1. Az egyes szám sorrendi helyén álló, e számmal jelölt. *Az első ajtón tessék kopogni! A budai Vár az első kerületben van.* 2. (Nyelvtanban:) *Első személy:* én vagy mi, illetve az ezeknek megfelelő nyelvtani alak. *Tedd át az igéket egyes szám első személyből többes szám első személybe!* 3. Időben az összes többit megelőző. *Az apátságot I. András alapította.* • *Az első szóra:* azonnal. *Az első szóra teljesítette kérésemet.* 4. Kezdeti. *Az első időkben hamar elfáradt az edzéseken.* 5. (Térben) a legelől levő. *Leült az első sorba.* 6. (Rangsorban) az összes többit megelőző. *Ki a miniszter első helyettese? Ő az első ember az országban.* 7. (Vonaton, hajón) a legkényelmesebb (osztály). *Az első osztályon utazott.* 8. Fokozatok közül a legalacsonyabb. *Kapcsolj az első sebességbe!*

első II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A legkiválóbb személy. *Megdicsérték az évfolyam elsőit.* 2. Időben, sorrendben az első dolog. *Az legyen az első, hogy felhívod.* 3. Az általános vagy a középiskola első osztálya. *Elsőben tanít. A fiam most megy elsőbe.*

elsőbbség ♦♦♦ fn -, ~et, ~e

1. Előny. *Őt illeti az elsőbbség. Elsőbbséget élvez a kiszolgálásban.* 2. (Közlekedésben:) a másik járművet kötelezően megillető előny. *Nem adta meg az elsőbbséget, s ezzel balesetet okozott. Abban a kereszteződésben nekem volt elsőbbségem.*

elsődleges ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. (választékos) Minden más megelőző. *Elsődleges fontosságú, hogy tisztázzuk a helyzetet.* 2. (Biológiában:) Eredeti, először jelentkező. *Az elsődleges tulajdonságokon igen nehéz változtatni.* • *Elsődleges nemi jelleg:* a két nem közti lényegi ivarszervi eltérés.

elsőéves ♦♦ mn ~ek, ~et vagy ~t, ~en

Az egyetem, főiskola első évfolyamát végző (hallgató). *Elsőéves egyetemista a lánya.* (Főnévi használatban:) *Az elsőévesek még csak most ismerkednek az egyetemmel, a főiskolával.*

elsőfokú ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. A legelső, első fokozatba sorolt. *Az elsőfokú bíróság döntése ellen fellebbeztünk. Bejelentették a Tiszán az elsőfokú árvízvédelmi készültséget.* 2. (Matematikában:) • *Elsőfokú egyenlet:* az ismeretlen első hatványon tartalmazó egyenlet. *Az elsőfokú egyenleteket már könnyedén megoldom.* 3. (Családi viszonylatban:) A legközelebbi. • *Elsőfokú unokatestvér:* a testvérek gyermekei egymás számára. *Elsőfokú unokatestvérem az édesanyám nővérének fia.*

elsőpör ♦♦♦ ige ~ni

1. Összesöpör valamit. *Elsöpri a szemetet a járdáról.* 2. (népi) Tisztára söpör valamit. *Elsöpörte a ház elejét.* 3. Elsodor, megsemmisít valamit. *A felkelés elsöpörte a diktatúrát.*

elsőprő ♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

1. Ellenállhatatlan. *Elsőprő lendülettel látott munkának.* 2. Megsemmisítő. *Az elsőprő túlerő hamar eldöntötte a csata sorsát.* 3. Főlényes. *Csapatunk elsőprő győzelmet aratott. Az új magyar dráma bemutatója elsőprő sikert aratott.*

elsőrangú ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

Kitűnő, kiváló, a legjobbak közül való. *Elsőrangú színházi előadást láttam. Elsőrangú vendéglátásban volt részünk. Milyen a leves? – Elsőrangú!*

elsőrendű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Minőségében, jelentőségében a legjobbak közé tartozó. *Elsőrendű munkát végzett. Megbízhatss benne, elsőrendű szakember.* 2. • *Elsőrendű vádlott:* aki ellen elsősorban szól a vád. *A bíró az elsőrendű vádlottat szólítja.* 3. A legfontosabb, legnagyobb forgalmú (út). *Az elsőrendű utak az egész országban járhatók.* 4. • *Elsőrendű csillag:* a legnagyobb fényerősségűek közé tartozó. *Csillagászként az elsőrendű csillagok keletkezését kutatja.*

elsős ♦♦♦ mn ~ők, ~t, ~en (bizalmas)

1. Általános és középiskolában első osztályos (tanuló), illetve az első osztályos tanulókkal kapcsolatos, hozzájuk tartozó. *Nem érkeztek meg az elsős tankönyvek. Az elsős tanulók az udvaron gyülekeznek.* (Főnévi használatban:) *Az elsősöket még szüleik kísérik az iskolába.* 2. (Fv) Elsőséves főiskolai vagy egyetemi hallgató. *Tavaly érettségizett, most elsős a műszaki egyetemen.*

elsősegély ♦♦ fn

Baleset, roszszüllet esetén azonnal nyújtott (orvosi) segítség. *A sérültet elsősegélyben részesítették.*

elsősorban ♦♦♦♦ hsz

Legelőször (is), leginkább. *Elsősorban arra vagyok kíváncsi, milyen lesz a bizonyítványom.*

elsősülött ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

Elsőnek született gyermek. *Az elsősülött öröklí a birtokot.* (Jelzőként:) *Elsősülött gyermekét a legjobb iskolákba járatta.* | (átvitt) Elsőként elkészült dolog, mű. *Rendkívül büszke volt elsősülöttjére, egy vékonyka versesfüzetre.*

elsötétít ♦♦ ige ~eni

1. Sötétté tesz valamit. *Elsötétíti a szobát. A háborúban légiveszély idején el kell sötétíteni a lakásokat.* 2. (Felületet) eltakar, árnyékot vet rá. *Komor felhők sötétítették el a tájat.* 3. (választékos) (Arckifejezést, kedélyvilágot) komorrá tesz. *A düh elsötétítette a férfi arcát.*

élsport ♦ fn

Magas színvonalú, rendszerint hivatásos sportolóktól üzött versenysport, illetve ennek intézményrendszere. *A kormányzat támogatja az élsportot. Ne csak az élsporttal törődjünk, fontos a diáksport meg a szabadidősport is!*

elsül ♦♦ ige ~ni

1. (Fegyver) lövedékét kirepíti. *Véletlenül sült el a revolver.* 2. (népi) (Növény) hőségtől, szárazságtól elfonnyad, elpusztul. *Elsült a kukorica.* 3. Valahogyan sikerül valami. *Rosszul sült el a tréfa. Visszafelé sült el a dolog.*

elsüt ♦♦ ige ~ni

1. (Fegyvert) működésbe hoz. *Elsüti a pisztolyát.* 2. (bizalmas, rosszálló) Túlad valamin, megszabadul valamitől. *Elsütötte ócska portékáját.* 3. (gúnyos) Hatásvadászó módon mond el valamit. *Újból elsütötte szakállas vicceit.*

elszab ♦ ige ~ni

(Ruhát) rosszul szab, és így elront. *Jól elszabta a nadrágomat, az egyik szára rövidebb lett.*

elszalad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Futva eltávozik. *A kisfiú megijedt és elszaladt.* 2. (bizalmas) Siet, sietve elmegy. *Ne szaladj úgy el! Elszaladok a boltba.* 3. (bizalmas) (Idő) gyorsan eltelik. *Megint elszaladt egy év!*

elszáll ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szállva eltávolodik. *Már elszálltak a fecskék. Kezéből messzire elszáll a súlygolyó.* 2. (választékos) (Képzelet, gondolat) eljut valahová. *Gondolatai egészen hazájáig szálltak el.* 3. (Érzelem, állapot) elmúlik. *Elszállt a haragja. A boldogság hamar elszállt.* 4. (Idő) gyorsan eltelik. *Elszállt ez az év is.* 5. • (szleng) *Elszáll (magától):* beképzelt, gőgös. *Nagyon elszállt magától, amióta híres színész lett.*

elszállásol ♦♦ ige ~ni

Ideiglenes szálláson elhelyez valakit. *A vidéki rokonokat a nappaliban szállásoltuk el.*

elszámol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Elszámol valamivel:* (valakinek) valamiről számadást készít. *Nem tudott elszámolni a nála levő pénzzel.* 2. A számokat egytől valameddig elmondja. *Már a kisebbik gyerekek is elszámol százig.* 3. • *Elszámolja magát:* saját kárára számítási hibát követ el. *Elszámolta magát a kiadásokat illetően.*

elszánja magát ♦ ige ~ni magát (csak visszaható formában)

Elhatározza magát valamire, különösen valamilyen veszélyes dolognak a megkísérlésére. *Elszántuk magunkat a nagy útra. Elszánja magát a legvégsőkre.*

elszánt¹ ♦ ige ~ani (népi)

1. (A szomszéd földjéből) jogtalanul a magáéhoz csatol egy darabot. *Elszántott egy részt a mi földünkből.* 2. Hosszabb ideig szánt. *Napokig elszántottak, mire készen lettek.* 3. Végez a szántással. *Már elszántottunk.*

elszánt² ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Megingathatatlanul merész, vakmerő. *Ehhez a vállalkozáshoz erős, elszánt emberre van szükségem.* (rosszálló) *Mindenre elszánt gazfickó, légy óvatos vele!*

elszárad ♦♦♦ ige ~ni

1. (Növény) kiszárad. *Fél éve nem esett egy csöpp eső sem, minden elszáradt.* 2. (rég) (Emberi bőr, test) száraz, fonnyadt lesz. *Bőre öreg korára elszáradt, ráncossá lett.* (népi) (Átkozódsban:) *Száradjon el a keze vagy a karja (, amellyel ezt tette)!:* benujjon meg, pusztuljon el. *„Száradjon el a kar, mely őt lefejezte”* (Arany J.: Szondi két apródja).

elszéled ♦♦ ige ~ni

1. Szétszóródva eloszlik. *Lassan elszéledt a tömeg.* 2. (népi) Szétszlik, eltűnik. *Elszéledtek a felhők, újra süt a nap.*

elszemtelened|ik ♦ ige ~ni

Szemtelenné, fegyelmeztelenné válik. *Nagyon elszemtelenedett az osztály a nyári szünetben.*

elszendered|ik ♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Csendesen elszunnyad. *Ebéd után elszenderedett.* 2. (szépitő) Csendesen, szenvedés nélkül meghal. *Örökre elszenderedett.*

elszenved ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Szenvedést, fájdalmat) elvisel. *Elszenvedi a büntetést, bármilyen súlyos is.* 2. Valakit nagy nehezen elvisel. *Nehezen tudta elszenvadni a zajos szomszédságot.* 3. Tartósan szenved. *Gyakran éveikig is elszenvednek az ágyhoz kötött betegek.*

elszeret ♦ ige ~ni (népi)

Valakit elhódít (valakitől). *Elszerette a mátkámat.*

elszigetel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szigetelőanyaggal körülvesz valamit. *Elszigeteli a vezetékeket, hogy ne érintkezzenek.* 2. Elkülönít, kapcsolataitól megfoszt valakit. *Az ellenzéki nézeteiről ismert idős tudóst szándékosan elszigetelték a külföldi kollégáitól.* | *Elszigeteli magát (a környezettől, az eseményektől):* elzárkózik, visszavonul. *Az utóbbi időben teljesen elszigetelte magát a közélettől.*

elszok|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. *Elszokik valamitől:* valamit hosszabb ideig nem gyakorolva kezd szokatlannak érezni. *Elszokott a rendes munkától. Elszokott a szeme a világosságtól.* 2. Valahonnan, valakitől elhidegül. *A gyerek elszokik az óvodától, ha ritkán jár oda. Elszokik a szüleitől, ha kevés időt töltenek együtt.*

elszól ♦♦ ige ~ni

1. *Elszólja magát:* a) véletlenül olyat mond, amiről hallgatnia kellene. *Elszólta magát a születésnap meglepetéssel kapcsolatban.* b) (szépitő) szellent. *Az egész vendégsereg előtt elszólta magát!* 2. (ritka) Elhallatszik valahova. *A harangszó messzire elszól.*

elszomorod|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Szomorúvá lesz. *Elszomorodott a sok baj láttán.* 2. (választékos) (Idő, ég) borússá válik. *Elszomorodott az idő, megint eső lesz.*

elszontyolod|ik ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Kedvét veszti, elszomorodik. *De nagyon elszontyolodtál! Nem érdemes ilyen semmiség miatt ennyire elszontyolodni.*

elszór ♦♦♦ ige ~ni

1. (Szándékosan vagy akaratlanul) elhullat valamit. *Elszórja a búzaszemeket az út mentén. Ne szórd el a morzsákat!* 2. (bizalmas, rosszálló) Elhagy, elveszít valamit. *Nem találok az újságot, biztosan elszórtam valahol. Folyton elszórja a holmiját.* 3. (Pézt) könnyelműen elkölt. *Minden megtakarított pénzét elszórta.* 4. (népi) (Gabonát) elvet. *Itt még kézzel szórják el a búzát.*

elszorul ♦♦ ige ~ni

(Valakinek valamely testrésze) görcsösen összeszorul. *Elszorult a lélegzete a futástól.* • *Elszorul a szíve:* félelem vagy szomorúság fogja el. *Elszorult a szíve a beteg kisfiú láttán.* | *Elszorul a torka:* hirtelen nem tud szóhoz jutni. *Kedvese láttán elszorult a torka.*

elszörnyed ♦♦ ige ~ni

1. Rémület, iszonyat fog el valakit. *A sebesültek láttán elszörnyedt.* 2. Megbotránkozik, megütközik valamin. *A gusztustalan étel láttán sokan elszörnyedtek.*

eltalál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Lövés, dobás, ütés eszköze, illetve az ezt használó személy) megérint valakit, valamit. *A rohamozó katonát eltalálta egy puskagolyó. A labda olyan szerencsétlenül találta el a kapus fejét, hogy az egy pillanatra elveszítette az eszméletét. A vadász nem találta el a nyulat.* 2. Kitalál valamit. *Jól feleltél, eltaláltad a helyes választ.* 3. Utat megtalálva eljut valahova. *Könnyen eltaláltál hozzánk?*

eltanácsol ♦♦ ige ~ni (választékos)

Iskolából, munkahelyről való távozásra szólít fel valakit. *Eltanácsolták a főiskoláról.* „Eltanácsolt az egyetem fura ura” (József A.: Születésnapomra).

eltángál ♦ ige ~ni (népi)

Elver valakit. *Lúdas Matyi jól eltángálta Döbrögit.*

eltántorít ♦♦ ige ~ni

Elhatározásától eltérít valakit. *Nem lehet eltántorítani attól a szándékától, hogy tanár legyen.*

eltart ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Térben távolabb tart valamit valamitől. *Fáj a hónaljja, ezért eltartja karját a testétől.* 2. *Eltart valakit:* valakiről anyagilag gondoskodik. *Ő tartja el az egész családot. Ez a kis darab föld talán el tudja tartani öreg szüleimet.* 3. Jó állapotban tart valamit. *Meddig lehet ezt az ételt eltartani?* 4. Elegendő, kitart valameddig. *A bora eltart szüretig.* 5. Valamennyi ideig tart, addig nem fejeződik be. *Attól félek, hogy a tárgyalás legalább három óráig eltart.*

eltekint ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Etekint valamitől:* nem veszi figyelembe. *Etekintve attól, hogy csúnyán ír, meg vagyok elégedve vele.* 2. (választékos) *Etekint valamitől:* lemond róla. *Megjelenésétől etekintünk.*

eltép ♦♦♦ ige ~ni

1. Darabokra szétszakít valamit. *Véletlenül eltépte a ruháját. Az amerikai elnök eltépte beszédét, és papír nélkül szónokolt.* 2. (választékos) (Kapcsolatot) erőszakosan megszakít valakivel. *Minden szálát eltépett, amely családjához fűzte.* 3. (szleng) Elvágat, elszágul. *Száznegyvennel téptek el mellettünk az autók.*

eltér ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Más irányba fordul. *Egyenesen menj mindaddig, amíg az út balra eltér!* 2. • *Eltér a tárgytól:* másról kezd beszélni, másról beszél. *Az előadó folyton eltért a tárgytól.* 3. *Eltér valamitől:* másképp kezd cselekedni, mint ahogy szándékozta, tervezte,

illetve ahogy a szokás, szabály stb. megkíváná. *Építkezés közben eltértek az eredeti tervtől.* **4.** Különbözik, elüt valamitől. *Véleménye eltér a többiekétől.*

elterel ♦♦♦ ige ~ni

1. Irányától eltérít, máshová hajt vagy vezet valamit. *A nyáját elterelte az erdő széle felé. Útátépítés miatt elterelték a forgalmat.* **2.** (Figyelmet, gondolatot) más irányba fordít. *Játékkal igyekeznek elterelni a gyerek figyelmét.*

eltérő ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en

Különböző, nem azonos. *Eltérő véleményen vannak. A gyerekek vidéken az otthonitól eltérő szokásokat ismertek meg.*

elterül ♦♦♦ ige ~ni

1. Területét tekintve elhelyezkedik valahol. *Fővárosunk a Duna két partján terül el.* **2.** Szétterül valahol. *A gyárkémények füstje elterült a völgy fölött.* **3.** Elesik, elvágódik. *Akkora pofont kapott, hogy elterült. Megbotlott egy kőben és elterült a földön.*

4. Lustán elfekszik valahol. *Eltérült az ágyon, és újságot olvasott.*

éltes ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en (választékos)

Koros, idős. *Egy éltes asszonyság ült az irodában.*

eltesz ♦♦♦♦ ige eltenni

1. Valahonnan máshová helyez, tesz valamit. *Ki tette el a ceruzámat?* **2.** A megszokott vagy biztos helyre tesz valamit. *Eltetted az igazolványodat? Tedd el a holmidat! Tegye el a visszajárót!* **3.** Félretesz, megőriz valamit. *A többi elteszem későbbre.*

• *Elt teszi magát holnapra:* lefekszik aludni. **4.** Befőz valamit. *Sok mindent eltettem az idén télire.* **5.** Más helyre tesz, helyez valakit. *Eltették más munkakörbe.* • (bizalmas) *Eltesz valakit láb alól:* megöli.

éltet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Életben tart valakit. • (népi) *Ha Isten éltet:* ha még élek. *Ha az Isten éltet, befejezem a munkát.* (Születésnap i jókívánságként:) *Isten éltesse!* **2.** Életkedvet, erőt ad. *Már csak az az egy remény élteti, hogy visszajöhet még.* **3.** Ünnepel, éljenez valakit, valamit. *Éltetik az ifjú párt. Az ünneplők éltették a szabadságot.*

eltéved ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nem találja az utat, nem tud eligazodni. *Eltévedt a nagy tömegben. Nehezen találtunk el hozzátok, kétszer is eltévedtünk.*

2. Valami nem ahhoz kerül, akinek szánták. *Eltévedt valahol a levél, sosem kapta meg.*

eltévelyed|ik ♦♦ ige ~ni

1. (ritka) *Eltévelyedett a sűrű erdőben.* **2.** (választékos) Erkölcsileg tévútra jut. *Abbahagyta a tanulást, a munkát, eltévelyedett.*

eltéveszt ♦♦ ige ~eni

Elvét, elhibáz valamit. *Eltévesztette az irányt, vissza kell fordulnia.*

eltilt ♦♦♦♦ ige ~ani

Eltilt valakit valakitól, valamitől: nem engedélyez valakinek valamit. **a)** (Kapcsolattartást:) *A lányt szülei eltiltották a fiútól.* **b)** (Sportolást, játékot:) *Két évre eltiltották a játéktól.* **c)** (Valaminek a fogyasztását:) *Orvosai végleg eltiltják az italtól.* **d)** (A valahol való tartózkodást:) *Eltiltották a háztól.*

eltitkol ♦♦♦♦ ige ~ni

Valamiről nem beszél, titokban tart valamit. *Miért titkoltad el, hogy hiányoztam neked, szégyellted?*

eltorzít ♦♦♦ ige ~ani

1. Valaminek az eltorzulását okozza. *Eltorzítja az arcát a fájdalom, alig lehet felismerni.* **2.** Torzítva mutat valakit, valamit. *A tükör már nagyon régi, eltorzítja a vonásokat. Az életrajzi regény eltorzítja a valóságot, nem írja le pontosan az eseményeket.*

eltökél ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Véglegesen elhatároz valamit. *Szilárdan eltökélte, hogy férjhez megy. Eltökélte magában, hogy változtat az életén.*

eltölt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Táplálék) jóllakottá tesz valakit. *Teljesen eltöltött a vacsora.* **2.** (Érzés) hatalmába kerít valakit. *Öröm tölti el a szívét. Bámulattal tölt el a teljesítményed.* **3.** Valamennyi ideig tartózkodik valahol. *Előreláthatólag két hetet töltünk el a hegyekben, utána a tengerhez utazunk.* **4.** (Időt) valamire felhasznál. *Az egész napot munkával tölti el.*

eltörpül ♦♦♦ ige ~ni

Valakivel, valamivel összemérve (egészen) kicsinek, jelentéktelennek látszik. *Az én gondom eltörpül az övé mellett.*

eltulajdonít ♦♦ ige ~ani (választékos)

1. Jogtalanul birtokába vesz, elfoglal valamit. *Eltulajdonította a szomszéd lakását.* **2.** (Más alkotását, ötleteit stb.) sajátjának tünteti fel. *Gondolatait sorra eltulajdonították.* **3.** Ellop valamit. *Valaki eltulajdonította a kerékpárt.*

eltunyul ♦ ige ~ni

Tunyává válik, ellustul. *A nagy semmittevésben egészen eltunyult.*

eltussol ♦♦ ige ~ni (rosszalló)

1. Úgy kezel valamit, hogy ne tudódjon ki. *Eltussolták a többmillió sikkasztást.* **2.** A valóságot meghamisítva elködösít valamit. *A kényes kérdéseket igyekeznek eltussolni.*

eltűn|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elkerül a szem elől, nem látszik. *Eltűnt a szemem elől a tömegben.* **2.** Hozzáférhetetlenné válik. *Minden kelendő áru eltűnt az üzletből.* **3.** Elvész valami, nyoma vész valaminek, valakinek. *Eltűnt az óram. Nyomtalanul eltűnt az üldözők szeme elől. Szegény nagybátyám a Don-kanyarban tűnt el a világháborúban.* **4.** (Jelenség, probléma) megszűnik. *Sokan azt hitték, hogy el fognak tűnni a társadalmi különbségek.*

eltünttet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Titokban, gyorsan elrejt, eldug valamit vagy valakit. *A gyilkosok eltüntették a holttestet. Tüntesd már el azt a sok kacatot!*
2. Eltávolít valamit valahonnan. *Nem sikerült eltüntetnie a tintafojtót a terítőről.* 3. Megsemmisít, feldúl valamit. *A földrengés több falut eltüntetett a föld színéről.* 4. Megszüntet valamit. *Végre eltüntették azt a rossz hírű kocsmát az utcánkban!*
5. (bizalmas) Ellop valamit. *A pénztáros eltüntette a bevételt.*

eltűr ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elvisel, kiáll valamit. *Gyermekéért minden szenvedést eltűr. A durva sértést még téled sem tűröm el!* 2. Megtűr valakit, valamit (valahol). *Egy ideig eltűrte a háznál. Nem képes eltűrni a rendetlenséget.*

eluralkod|ik ♦♦ ige ~ni (választékos)

Valami uralkodóvá válik, elhatalmasodik valahol, valakin. *Eluralkodott rajtuk a kishitűség.*

elutasít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Kérését visszautasítva elküld valakit. *Kértem, könyörögtem, de újra és újra elutasítottak.* 2. Visszautasít, elhárít valamit. *Nem érzi jogosnak a bírálatot, elutasítja.* 3. Nem vállal valamit. *Elutasítja a felkérését.* 4. Kikoszaraz valakit. *Nem számított rá, hogy a lány elutasítja.*

elülső ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

Elöl levő. *Bal elülső lábára sántít a kutyánk.*

elüt ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ütve eltávolít, eltérít, elhárít valamit. *Úgy elütötte a labdát, hogy az a pályáról is kirepült. Elütötte az ellenfél labdáját.*
2. Elgázol valakit, valamit. *A zebra elütöttek egy gyalogost.* 3. Csellemel megfoszt valakit valamilyen lehetőségtől. *Elütötte munkatársát a megérdemelt jutalomtól.* 4. (Szándékosan másra terelve a szót) elhárít valamit. *Elüti a kérdést.* 5. Rövid úton, látszólag elintéz valamit. *Tréfával ütötte el a dolgot.* 6. (Időt) unaloműzésből valamivel eltölt. *Báméskodással ütötte el a várakozás idejét.* 7. (Óra) ütessel jelez valamennyi időt. *A toronyóra elütötte már az éjfél.* 8. Nagyon eltér valamitől. *A család minden tagjától elüt, csak neki van fekete haja.*

elűz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Erőszakkal) eltávolít, távozásra kényszerít valakit, valamit. *Elűzték ősei földjéről. A turisták elűzték az erdőből a vadállatokat.* 2. Elhajt, elsodor valamit. *A szél elűzi a felhőket.* 3. Megszüntet valamit. *Az öröm, a jókedv elűzi a bánatot, a gondokat.*

elv ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Alapvető, egyetemes törvény vagy törvényszerűség. *Az anyagmegmaradás elve alapján kell gondolkodnunk.* 2. Alapul szolgáló fontos tétel. *A legnagyobb kedvezmény elvére épül az elgondolás.* 3. Valaminek az elméleti alapja. *Elvben egyetértek veled.* 4. Szilárd meggyőződés. *Nem enged az elveiből. Az elvek embere.*

elvadul ♦♦♦ ige ~ni

1. (Ember) vaddá, durvává válik. *Egészen elvadult ez a gyerek.* 2. (Állat) engedetlené, vaddá válik. *Elvadult a macska.* 3. (Társas tevékenység) durvává, kíméletlenné válik. *A játék egyre inkább elvadult.* 4. (Gondozatlan növény) elburjánzik. *A kertben minden elvadult.*

elvágód|ik ♦♦ ige ~ni

1. Teste teljes hosszában elesik. *Megbotlott a lépcsőn, és elvágódott.* 2. (bizalmas) (Vizsgán) megbukik. *Már megint elvágódott fizikából.*

elvágy|ik ♦ ige ~ni (választékos)

Elvágyik valahonnan: máshova kíváncozik, vágyik. *Elvágyik erről a sivár vidékről.*

elvakít ♦♦ ige ~ani

1. Látásban megzavar valakit. *Ne nézz a napba, mert elvakít az éles fény!* 2. Elkápráztat, félrevezet valakit. *Szépsége elvakítja a férfiakat.* 3. (Siker, jólét) elszédít valakit. *A gazdagság, a siker könnyen elvakítja az embert.* 4. (választékos) (Indulat, szenvedély) megfoszt valakit józanságától. *Elvakította a harag, a gyűlölet.*

elvakult ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Józan belátás nélküli. *Elvakult cselekedeteit semmi sem menti. Mindig is elvakult volt ebben a kérdésben.*

elválaszt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Elkülönít, különválaszt valakiket. *Semmi sem képes a szeretőket elválasztani. Elválasztja egymástól a verekedőket.*
2. (Szorosan egymáshoz tartozó dolgokat) szétválaszt, kettéválaszt. *Elválasztja a tojás sárgáját a fehérjétől. Középen választotta el a haját. Az összetett szavakat az összetétel határán választjuk el.* 3. (Emlős állat kicsinyét, illetve csecsemőt) nem enged tovább szopni, illetve nem szoptat tovább. *Hat hónapos korában már el kellett választani a csecsemőt, az anyának elfogyott a teje. Elválasztják a borjút.* 4. Elválnak mond ki valakiket. *Hamar elválasztották őket.* 5. (választékos) (Különbség, távolság) elhatárol valakitől, valamitől valakit, valamit. *Egy óceán választja el a családjától.* • Egy világ választja el őket egymástól: nagy a különbség köztük. | *Nem sok választja el attól, hogy ...:* kis híja.

elvál|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Két vagy több részre válik, szétválik. *Az érett szilva elvál a magjától.* 2. (Nyelvtanban:) Elkülönül. *Az igekötő gyakran elvál az igeétől.* 3. Elbúcsúzza eltávozik valakitől. *Az iskola előtt elváltunk.* 4. Valakivel kötött házasságát felbontja. *Egyik osztálytársam szülei tavaly elváltak.* 5. Különbözik, elkülönül valamitől. *Az alak élesen elvál a háttértől.* 6. (Vitás dolog) valamely irányban eldő, tisztázódik. *Majd elvál, kinek van igaza.*

elváltoz|ik ♦♦ ige ~ni

Valami (rendszerint hátrányára) megváltozik. *A csodálkozástól hirtelen elváltozott a hangja. Arca egészen elváltozott a dühtől.*

elvan ♦♦♦ ige *ellenni* (bizalmas)

1. Jól megvan valahol. *Kedvenc játékaival sokáig elvan a kisgyerek a járókában. Amíg a felnőttek beszélgetnek, a gyerekek jól elvannak az udvaron.* 2. Összefér valakivel. *Már húsz éve jól elvannak egymással.*

elvár ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Okvetlenül) számít valamire, megkövetel valamit. *Elvárom, hogy te is ott légy. Elvárja a segítséget.* 2. (választékos) Valakit meghív, és látogatására biztosan számít. *Mindannyiótkat elvárunk mához egy hétre.* 3. (Hosszabb ideig) nyugodtan vár. *Elvárok én évekig is.*

elvarázsol ♦♦♦ ige ~ni

1. (Mesében:) Elváltoztat valakit, valamit. *A boszorkány elvarázsolta a királylányt, hattyú lett belőle.* 2. (Bűvész) eltüntet valamit, valakit. *A cirkuszban a bűvész elvarázsolta a nyulat.* 3. (választékos) Vonzó hatásával nagyon elbájol valakit. *A tehetséges színésznő elvarázsolta közönségét, még tapsolni is majdnem elfelejtettek.*

elvégre ♦♦♦♦ hsz

1. Hiszen, utóvégre. *Többet keresett, elvégre többet is dolgozott.* 2. (rég) Végül, utoljára. *Elvégre is megérkeztek.*

elvegyül ♦♦♦ ige ~ni

1. Egyenletesen eloszlik, elkeveredik. *Elvegyül az ecet a vízben.* 2. Mások közé keveredik, velük egyformán viselkedik. *Elvegyült a vendégek között. Elvegyült a tömegben, hogy üldözői elveszítsék a nyomát.*

elver ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nagyon megver valakit. *Jól elverte a támadót. Lúdas Matyi háromszor is elverte Döbrögöt.* 2. (bizalmas) Legyőz, megver valakit. *A magyar válogatott 10:1-re elverte Salvadort.* 3. Megkárosít, tönkretesz valamit. *Elverte a jég a szőlőt.* 4. (bizalmas) (Pénzt, vagyont) elpazarol. *Pénzét az utolsó fillérig elverte.* 5. Veréssel elűz, elkerget valakit, valamit. *Kutyáját elverte a háztól.* 6. Lecsillapít vagy megszüntet valamit. *Elveri az éhségét. Elveri az álmát valakinek:* nem engedi elaludni. 7. (rég) (Időt) unaloműzésből valamivel eltölt. *Beszélgetéssel verte el az egész délutánt.*

elvéz|ik ♦♦ ige ~eni vagy *elvérezni*

1. Vervesztésébe belehal. *A baleset sérültje a helyszínen elvézett.* 2. (választékos) Elgyengül, elpusztul. *Elvézett a sereg a súlyos harcokban.* 3. (bizalmas) (Vizsgán, versenyen stb.) nem felel meg a követelményeknek. *Sorozatosan elvézik a vizsgán. Már a selejtezőn elvézett a csapatunk.*

elvesz¹ ♦♦♦♦♦ ige *elvenni*

1. Megfog és magához vesz valamit. *Elveszi a kenyeret az asztalról.* 2. Erőszakkal elvesz, eltulajdonít valamit. *Elveszi a másét.* 3. *Elvesz valamit valamiből:* valaminek nagyságát, mennyiségét valamennyivel csökkenti. *A szoknya hosszából 5 centimétert kell elvenni. Tízből vegyél el kettőt!* • *Elvesz az igazságból:* csak egy részét mondja el. 4. Valamijétől megfoszt valakit, valamit. *Elvették a jogosítványát.* • *Elveszi az eszét valami:* megbolondul tőle. *Teljesen elvette az eszedet a hírnév!* | *Elveszi valakinek az életét:* megöli. 5. (Időt, helyet) igénybe vesz, elfoglal. *Az utazás két órát elvett. Túl sokat elvesz a kertből ez a nagy fa.* 6. Feleségül vesz valakit. *Elvette ifjúkori szerelmét.*

elvesz² ♦♦♦♦ ige **elvész, elvesz|ik** ~ni

1. Olyan helyzetbe kerül, hogy nem található. *Elveszett a kutyájuk, egy hete sehol nem találják. Elveszett a nyakláncom.* 2. Felhasználatlanul marad. *Sok energiája elveszett az aggodásban. Nagy tehetség veszett el benne.* 3. Valakinek a birtokában nem marad meg valami. *A perben elveszett az egész vagyona. Vigyáz, hogy becsülete ne vesszen el.* 4. Eltűnik valamiben, valami között. *Hirtelen elveszett a tömegben. A fia a háborúban veszett el.* 5. Érzékelhetetlenné válik, megszűnik valaki számára. *Elveszett a hangja a szélben. Hogy tolvajjá lett, elveszett a család számára.* 6. (Küzdelem) kedvezőtlenül alakul vagy végződik. *Ez a mérkőzés már elveszett!*

elveszt ♦♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Tárgyat) elhagy. *Elvesztettem a sálamat, nem tudom, hová lett.* 2. *Elveszti valamijét:* nem rendelkezik többé vele. *Mindenét elvesztette.* • *Elveszti az eszméletét:* elájul. | *Elveszti a fejét:* megzavarodik. | *Elveszti a szeme világát:* megvakul. 3. (választékos) *Elveszti valakijét:* meghal valakije. *Elvesztette hozzátartozóit, szeretteit.* 4. (Értékes dolgot, előnyt, jogot stb.) nem birtokol többé. *Elvesztette állását és becsületét is.* • *Elveszti lába alól a talajt:* elbizonytalanodik. 5. (Harcban, játékban) vereséget szenved. *Napoleon elvesztette utolsó csatáját. Elveszti ezt a pert is. A mérkőzést elvesztette a csapat.* 6. (Időt) elveszteget. *Mások munkájának javításával rengeteg értékes időt vesztett el.*

elvét ♦♦ ige ~eni (választékos)

Elhibáz, eltéveszt valamit. *Elvétí a lépést. A vadász elvétette a lövést.*

elvetél ♦♦ ige ~ni

1. Életképtelen magzatot hoz világra, illetve terhessége megszakad. *Terhességének harmadik hónapjában elvetélt.* 2. (választékos) (Értékes szándék, törekvés) nem valósul meg, tönkremegy. *Sok szép terve elvetélt már.*

elvetemed|ik ♦ ige ~ni

1. (Általában fából készült tárgy) meggörbül, elhajlik. *A nedvességtől elvetemedett a szekrény ajtaja.* 2. (Személy) elvetemültté válik. *Az utóbbi időben teljesen elvetemedett.*

elvetemült ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Gonosz, aljas, becstelen. *Az elvetemült gazfickót majdnem agyonverték a felháborodott járőkelők.*

elvévte ♦♦♦♦ hsz

Térben vagy időben nagyon ritkán. *Erdeinkben farkas csak elvévte fordul elő. Elvévte betéved a boltba egy vevő.*

élvez ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Gyönyörködik valamiben. *Élvezi a csöndet és a szép kilátást. Élvezi az életet.* 2. Jólesően fogyaszt valamit. *Élvezi az ebédet.* 3. (Tárgy nélkül:) Gyönyört, kéjt érez. *Élvezni: ez számára a legfontosabb dolog.* 4. Valamiben részesül. *Már második éve élvezi az önkormányzat támogatását.* • *Élvezi valakinek a bizalmát:* az illető bíz benne.

elvirágzik ♦ ige ~ani vagy elvirágozni

1. Virágzása véget ér. *Elvirágzott az orgona.* 2. (választékos) (Valakinek vonzó női tulajdonsága) az idő múlásával elvész. *Szépsége hamar elvirágzott.*

elvisel ♦ ige ~ni

1. (ritka, népi) (Ruhadarabot) szakadásig visel. *Már elviselte azt a jó cipőjét.* 2. (Kellemetlenséget) mindvégig tűr. *Szó nélkül elviselte a bántást.* 3. Valakit megtűr a környezetében. *Elviselte a rossz szomszédokat is.*

elvitat ♦♦ ige ~ni

Valaminek a meglétét, jogos voltát kétségbe vonja. *Elvitatja a mű eredetiségét. Nem áll szándékomban elvitatni ennek a véleménynek az igazát.*

elvon ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (rég) Elhúzott valamit. *Elvonta a függőnyt az ablak elől.* 2. Máshova küld, rendel valakit, valamit. *Elvonja a hadosztályt a tűzvonalból.* 3. Visszatart valakit, valamit valamitől. *A szórakozás elvonta a munkától.* • *Elvonja a figyelmét:* lefoglalja, magára tereli. *A zaj elvonja a figyelmét.* 4. Megvon valamit valakitől, valamitől. *Az intézménytől elvonták a költségvetési támogatást.* 5. (A tudományos nyelvben:) A dolgok legfőbb közös jegyeit összefoglalóan kiemeli. *Az általános szabályokat, törvényszerűségeket az egyedi tényekből vonjuk el.* 6. (Nyelvtanban:) Toldalék, illetve elő- vagy utótag elhagyásával új szót alkot. *A „gyorsír” igét a „gyorsírás” főnévből vonták el.*

élvonal ♦♦♦ fn

1. Harcban az első sor vagy sorok. *A régi katonai nyelvben a legmesszebbre előrenyomuló harcosok vonalát nevezték élvonalnak. Az élvonalban harcol.* 2. A legkiválóbbak csoportja. *Az élvonalba tartozik. Az élvonal nem vett részt a versenyen, mert már az olimpiára készül.*

elvonatkoztat ♦♦ ige ~ni

1. Összefüggéseiből kiemel valamit. *Az iskolák helyzetét nem lehet elvonatkoztatni az általános gazdasági helyzettől.* 2. (Általánosítás végett) valamitől eltekint, valamit figyelmen kívül hagy. *Próbálj meg a részletektől elvonatkoztatni!*

elvonókúra ♦♦ fn

Alkoholról vagy kábítószerrel (gyógyszeres kezeléssel) leszoktató orvosi eljárás. *Már kétszer volt elvonókúráján. A családját elhanyagoló alkoholistát elvonókúrára kötelezték.*

elvont ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. A tárgyi valóságtól elvonatkoztatott. *Az elvont gondolkodás a tudományok művelőinek jellemzője.* 2. (Matematikában:) Mértékegység nélküli, önmagában álló szám. *Elvont számokkal végzünk műveleteket.*

elvörösödi ♦♦♦ ige ~ni

(Ember arca) érzelemtől vörössé válik. *Zavarában elvörösödött. Arca elvörösödi a méregtől.*

elvtárs ♦♦ fn ~ak, ~at, ~a (kissé régi)

1. (Megszólításként és megnevezésként is:) Kommunista vagy szociáldemokrata párttagok egymáshoz való viszonyukban. *Kedves Elvtársak! A párt értekezletén több elvtárs is felszólt.* 2. (Valamely tisztséget betöltő személy hivatali megszólításában és megnevezésében az úr megszólítás helyett :) *Tisztelt Igazgató Elvtárs! Itt járt az elnök elvtárs. Kit keres az elvtárs?*

elvtelen ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Elvek nélküli vagy elveihez nem ragaszkodó (személy). *Elvtelen törtető, nem érdekl, kinek adja el a lelkét.* 2. Az ilyen emberre jellemző (viselkedés, cselekedet). *Elvtelen kompromisszumot kötöttek.*

elzalogosít ♦♦ ige ~ani

1. Zalogba ad valamit. *Elzalogosítja ékszereit, hogy pénzhez jusson.* 2. (rég) (Hitelezőjének) használatba ad valamit. *Az adós elzalogosította birtokát.*

elzár ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elrekeszt, bezár valamit. *Jól elzárja a pénzét. Elzárja a gyógyszert a gyermekek elől. A laktanya területét magas drótkerítés zárja el a környéktől. A futóverseny miatt elzárták a forgalmat ezen az útvonalon.* 2. Fogva tart, börtönbe zár valakit. *Egy hónapra elzárták.* 3. Valamilyen készüléknek a működését megszünteti. *Zárd el a rádiót! Nem tudom elzárni a vízcsapot.* 4. *Elzár valamit valaki elől:* megfoszt valakit valamitől (általában lehetőségtől). *Elzárja a kollégája elől a lehetőségeket.*

elzárkózik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Bezárkózik valahová. *Elzárkózott a könyvei közé.* 2. Elvonul vagy félrevonul valakik elől. *Teljesen elzárkózott, senkivel nem tart kapcsolatot. Elzárkózik a riporterek elől.* 3. *Elzárkózik valamitől vagy valami elől:* visszautasító magatartást tanúsít vele szemben. *A szóvivő elzárkózott a válaszadástól. Mereven elzárkózott a meghívás elől. Nem zárkózik el a kérés teljesítése elől.*

elzavar ♦♦♦ ige ~ni

Távozásra készítet valakit, valamit. *Elzavarja a varjakat a vetésről. Elzavarja a kíváncsiskodókat a baleset színhelyéről. Elzavarta családját. Tegnap elzavarták otthonról.*

elzúg ♦♦ ige ~ni

1. Zúgó hanggal elhalad valahol. *Elzúgott mellettünk egy teherautó. Repülőgépek zúgnak el fölöttünk.* 2. (Viharos jelenség) véget ér, befejeződik. *Elzúgott a vihar. „Európa csendes, újra csendes, Elzúgtak forradalmi” (Petőfi S.: Európa csendes, újra csendes).* 3. (szleng) (Személy) elesik. *Elzúgott a jeges járdán.* 4. (szleng) (Vizsgán) megbukik. *Elzúgott a vizsgán.*

e-mail ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

(Számítógépen:) Internetes szolgáltatás, amellyel levelezés folytatható, illetve az ilyen levél. *Az e-mailhez dokumentumot is csatoltam.*

ember ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Gondolkodásra, beszédre, termelőeszközök készítésére, kultúra teremtésére képes élőlény. *Emberek vagyunk. Az ember és a környezet viszonya ma már nem harmonikus.* 2. Valaki, akárki. *Mit tehet az ember ilyenkor? Megáll az ember esze!* 3. Kellő értelmi, erkölcsi színvonalon álló személy. *Embert faragott belőle.* 4. (Csak többes számban:) A közvetlen és tágabb környezet. *Mit szólnak majd az emberek? Nem jár emberek közé.* 5. *Valakinek (az) embere:* a számára megfelelő személy. *Ő az én emberem! Emberére akadt bennem.* 6. Férfi. *Szép szál ember.* 7. (népi) Férfj. *Otthon van az emberem.*

emberevő ♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Emberi hússal is élő (ember, közösség, esetleg állat). *Vannak még közösségek, amelyek kultikus okokból ma is emberevők. Egy emberevő cápa közelítette meg a partot.* (Főnévi használatban:) *Afrikai útján emberevőkkel is találkozott.* 2. (túlzás) Embertelen, kíméletlen. *Ne félj tőlem, nem vagyok emberevő!*

emberi ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Az emberhez mint fajhoz tartozó, rá jellemző. *Az emberi lélek rejtelveivel foglalkozik.* • *Emberi számítás szerint:* amennyire a jövőt látni lehet. 2. Emberhez méltó, az ő méltóságára vonatkozó. *Emberien bántak vele ott idegenben. Emberi jogaiban sértették meg.*

emberiség ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Az emberek összessége, az emberi nem. *Az emberiség története tele van háborúkkal. Az egész emberiség javára tevékenykedett.*

embernyi ♦♦ mn ~ek, ~t, – (népi)

1. Embermagasságú. *Embernyi már a kukorica.* 2. Felserdült, felnőtt, érett (ifjú). *Embernyi ember lett belőle.*

emberöltő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (választékos)

1. Egy-egy nemzedék felnövésehez szükséges 25-35 év. *Egy emberöltő talán elég lesz az ország életének megváltoztatásához. Egy emberöltő választja el őket egymástól.* „Mint ha pászortűz ég [...] Toldi Miklós képe úgy lobog fel nékem Majd kilenc-tíz ember-öltő régiségben” (Arany J.: Toldi). 2. Az emberi élet időtartama, 70-80 év. *Egy emberöltő is kevés arra, hogy megismerjük az emberiség összes csodálatos alkotását.*

emberség ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Segítőkézség, jóindulat. *Volt benne annyi emberség, hogy nem hagyott magamra.* 2. Becsületesség, magatartás. *Tanulhatnál tőle emberséget!* 3. Illendőség, udvariasság. *Mikor tanulsz már emberséget?* 4. (népi, régi) Becsület, illetve az ezzel megszerzett hitelesség. *Emberségére fogadta, hogy megjavul.* 5. (népi) Bátorság, önállóság, tehetség valamihez. *A maga emberségéből lett azzá, amivé lett.* 6. (rég) Emberiség. *Ez így van az emberség kezdete óta.*

embertelen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Kíméletlenül szigorú. *A parancsnok embertelenül bánt alárendeltjeivel.* 2. Rossz, nyomorúságos. *Az embertelen körülmények elől sok százezren menekültek külföldre.*

eme ♦♦♦♦ mutató nm

Emez.

emel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fölfelé mozgat valamit. *Lassan emeld a lábadat!* • *Emeli poharát valakire, valamire:* valakinek az egészségére, valaminek a sikerére iszik. 2. (Kártyajátékban:) A kártyalapok egy részét fölveszi, és alulra teszi. *Te emelsz, én osztok.* 3. (Labdajátékban:) (Labdát, gólt) ívelve rúg. *A kapu elé emeli a labdát. A hálóba emelt még egy gólt.* 4. (Kifejezésekben:) Valamit valaminek az elvégzésére magasba emel. *Esküre emeli a kezét:* esküszik. • *Kezet emel valakire:* meg akarja ütni. 5. A levegőbe juttatva tart valamit. *Nem szabad tíz kilónál többet emelnie.* 6. Növel valamit. *Emelik a fizetését. Emeli a lap színvonalát.* 7. (Üres telken) épít, létesít valamit. *Hatalmas épületet emelt a telkére. Emlékművet emeltek a közelmúlt hőseinek.* 8. (Kifejezésekben:) Kinyilvánít, bejelent valamit. • *Vádat emel valaki ellen vagy valakivel szemben:* meg- vagy bevádol valakit. | *Szót emel valaki mellett:* felszólal az érdekében.

emelet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Épületnek a földszint fölött levő (valamelyik) szintje. *A negyedik emeleten lakik. Emeletet épített a házra. Az emeleten vannak a hálószobák.* 2. Egy emeleten lakó emberek összessége. *Az egész emelet kiszaladt a nagy zajra.* 3. (Jelzőként:) Emeletnyi magasságú vagy mélységű; 3-4 méternyi. *Két emelet magasra nőttek meg a fák. Tíz emelet mélységben dolgozik.*

emelint ♦♦ ige ~eni

1. Könnyedén megemel valamit. *Emelint egyet ezen a csomagon!* 2. Egyet emel valamin. *Üdvözlésül kalapot emelintett.*

emelkedett ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Nemes, fenséges. *Emelkedett gondolkodásra vall, amit mond.* 2. Választékos, ünnepélyes. *Emelkedett stílusban mondta el beszédét.* 3. A rendesnél kicsit nagyobb (jókedv, vidámság). *Emelkedett hangulatban voltak.*

emelkedjik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Felfelé száll, halad. *Magasra emelkedik a madár. Emelkedik a nap.* 2. (Fektéből, ültéből) felemeli magát. *A beteg fél könyökére emelkedett, úgy evett.* | *Valamire emelkedik:* valaminek az elvégzésére fölfelé mozdul. *Keze ütésre emelkedik.* • *Szólásra emelkedik:* feláll, hogy beszéljen. *Szólásra emelkedett az est díszvendége.* 3. Valaminek a szintje egyre magasabb lesz. *Az út szép lassan emelkedik. Tíz centit emelkedett a Duna.* 4. Nő, növekszik. *A hőmérséklet egyre emelkedik. A lakosság száma sajnos nem emelkedik.* 5. Környezetéből kimagaslik. *Távolabb hegyek emelkednek.*

emelkedő I. ♦♦♦♦ mn ~ek vagy ~k, ~t, ~n vagy ~en

1. (Verstanban:) Rövid, illetve hangsúlytalan szótaggal kezdődő (versláb, ütem). *A verssor emelkedő verslábbal, egy jambussal kezdődött.* 2. (Zenében:) Mélyebben kezdődő és magasabb hangon folytatódó (hanglejtés, dallam). *A darabban egy dóról induló és lán záródó, emelkedő dallam volt a főtéma.*

emelkedő II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Magasodó, egyre magasabb szintű útszakasz. *Az emelkedőn felfelé nehezen haladt a kerékpáros.* 2. *Emelkedőben van: a)* (tárgy, dolog) az emelkedés szakaszában van. *Emelkedőben van a lift, mindjárt felérünk a hatodikra.* **b)** (dolog, helyzet, körülmény) felfelé ívelő, javuló, növekvő állapotban van. *Emelkedőben van az életszínvonal.*

emelő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Egy ponton megtámasztott s akörül elforgatható rúd mint egyszerű gép. *Egykarú emelőt használ. Minden autóban van emelő, kerékcserkor szükség van rá.*

emelt ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Magasabb helyre tett, mozgatott. *Lassan indult a hátára emelt súlyos csomaggal.* • *Emelt fővel:* szégyenkezés nélkül. *Emelt fővel távozhat.* | *Emelt hangon:* erősebb hangon. *Ne beszélj velem ilyen emelt hangon!* | *Emelt szintű:* magasabb követelményeket támasztó. *Beiratkozott egy emelt szintű angoltanfolyamra.*

emelvény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A talaj szintje fölé emelkedő alkalmi jellegű építmény. *Az elnöki emelvényre lépett. A vendégek az emelvényről nézik végig a felvonulást.*

émelyeg ♦♦ ige ~ni

1. (Gyomor) forog, nyugtalan. *Lehet, hogy hányni fog, a sok édességtől már émelyeg a gyomra.* 2. Erősen undorodik, a hányinger környékezi. *Émelygek, mert túl sokat ettem a szalonnából.* (túlzó, átvitt) *Émelygek a kedvességétől. Émelyeg, ha meglát egy békát.*

émelyít ♦ ige ~eni

1. Nyugtalanítja valakinek a gyomrát, enyhe hányingert okoz. *Émelyíti a sok édesség.* 2. Érzélgős voltával undorít valakit. *Émelyít a modora, a hízelgése.*

emészt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Élő szervezet ételt, táplálékot) feldolgoz. *A zsíros húst nehezen emészt a gyomrom.* 2. (bizalmas) Evés után pihen. *Ebéd után egy órát emésztünk, csak azután indulunk sétálni.* 3. (bizalmas) Tudatában feldolgoz valamit. *Csak lassan emészt a tananyagot.* 4. (Testi fájdalom) pusztít valakit. *Magas láz emészt szervezetét.* 5. (Lelki fájdalom) kínoz valakit. *Hónapok óta tartó gyász emészt.* | *Emészt magát:* emésztődik, rágódik valamin. *Ne emészd magad a miatt a rossz jegy miatt!*

emésztés ♦♦♦ fn ~, ~t, ~e

Az a folyamat, amikor valaki, valami emészt. *A tehén emésztés közben felkérődzi a táplálékát. Gyakran fáj a gyomra, nem jó az emésztése.*

emez ♦♦♦ mutató nm (mássalhangzóval kezdődő szó előtt): **eme**

A. Főnévi

1. A másik vagy a további említett személy, dolog. *Nem azt a könyvet kérem, hanem emezt. Amaz is jó, de emez még jobb.* 2. (Jelzőként, ragos alakban:) Ez a másik. *Emennek az embernek adtam oda, nem neked.*

B. Melléknévi

1. (választékos, népi) Rendszerint közelebbi, másik. *Emez ifjút válasz! 2.* (választékos) Ez a bizonyos, ez az előbb említett. *Csüörtökön emlegettük, és eme napon érkezett. A körutazás résztvevői már a harmadik országban jártak, emez országnak a fővárosára három nap jutott.*

emleget ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Sűrűn szóba hoz valakit, valamit. *Mindig a régmúlt időket emlegeti.* | (bizalmas) (Szokásosan annak mondva, aki csuklik:) *(Úgy látszik,) emlegetnek vagy valaki emleget.* 2. Híresztel, szóbeszéd tárgyává tesz valakit, valamit. *Az ő nevét emlegetik új igazgatóként.* 3. (bizalmas) Káromol, szid valakit, valamit. *A szenteket emlegeti.*

emlék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Az emlékezetben élő tudattartalom. *Az együtt töltött évek emléke még ma is él. Életre szóló emlék lesz neki ez az utazás. Nagyanyja emléke örökké él benne.* 2. (rég) Emlékezet, emlékezőtehetség. *Emlékébe idézte a történeteket.* 3. Valakire, valamire emlékeztető jel, tárgy. *Órárt kapott emlékébe. Emléket állítottak a falu híres szülőltének.* 4. A régi időkből fennmaradt dolog, alkotás. *Építészeti emlékeink megőrzése fontos feladat.*

emlékezet ♦♦♦♦ fn ~, ~et, ~e

1. (Kifejezésekben:) Emlékezőtehetség, memória. • *Jó az emlékezte:* mindenre jól emlékszik. | *Rövid az emlékezte:* feledékeny. | *Emlékezetem szerint:* amennyire vissza tudok emlékezni. *Emlékezetem szerint mindig is jó gyerek volt.* 2. A megőrzött emlékek összessége. *Vésd jól az emlékezetedbe! Emlékezetből mondja a verset.* 3. (választékos, régi) Emlékezés. „Pályám emlékezte” (Kazinczy F.-múci). 4. (választékos) Emlék, emlékkép. *Emlékezte ma is él.*

emlékezetes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Emlékezésre méltó, nevezetes. *Október 23-a emlékezetes nap.* 2. El nem felejthető. *Az emlékezetes utazásról még ma is sokat mesél.* 3. (ritka) Ismeretes (, hogy...). *Emlékezetes, hogy egy éve már megállapodtak.*

emlékezik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Emlékszik valamire. *Az öregek sem emlékeznek ilyen hideg télre.* 2. (választékos) Megemlékezik valakiről, valamiről, kegyelettel adózik neki. *Emlékezünk halottainkról!* „Mostan emlékezem az elmúlt időkről, az elmúlt időkben jó Toldi Miklósról” (Ilosvai Selymes Péter – Arany J.: Toldi).

emlékmű ♦♦♦♦ fn

Valakinek vagy valaminek az emlékét megörökítő szobrászati alkotás. *Felavatták a hősök emlékművét.*

emlékszik ♦♦♦♦ ige emlékezni

Emlékszik valamire: felidéz, illetve képes felidézni valamit. *Mindenre jól emlékszem. Semmire sem emlékszik.* | *Valahogyan emlékszik:* úgy marad meg a tudatában. *Úgy emlékszem, hogy már találkoztunk.*

említ ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Röviden, futólag szóba hoz valamit. *Említettem már, hogy honnan származom?* **2.** (A tudományos nyelvben:) • *Sehol sem említik:* nem írnak, nem tudnak róla. *Sehol sem említik, hogy abban az időben hol volt a korona.*

emlő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Nők, illetve emlősállatok tej kiválasztó szerve. *Emlőjének tejével táplálja csecsemőjét.* • *Valaminek az emlőjén nevelkedett:* életét meghatározó erkölcsi, szellemi táplálékot kapott tőle. *Ő még a XX. század eleji, Párizs-központú kultúra emlőin nevelkedett.*

emlős ♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

Utódát emlőből tápláló gerinces élőlény. *Az ember is az emlősök közé tartozik.*

emse ♦ fn ~k, ~t, ~je (népi)

Nöstény disznó. *Az emsét megtartjuk anyadisznónak.*

én I. ♦♦♦♦ egyes szám első személyű személyes nm

1. A beszélő vagy az író, ha önmagáról szól. *Én elmegyek, te itt maradsz. Nem én vagyok az első.* **2.** (Birtokos jelzőként:) Birtokomban levő, hozzám tartozó. *Az én házam nekem menedék. Ez az én utolsó esélyem.*

én II. ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~je

1. Személyiség (valamelyik része). *Nehezen mutatja ki valódi énjét. Megszólt a jobbik énje.* • *Valakinek a második énje:* a hozzá legközelebb álló, a számára legfontosabb személy. *A felesége az ő második énje.* **2.** (Filozófiában, pszichológiában:) A megismerő tudat. *Az én és a nem én megkülönböztetése ebben az életkorban következik be.*

enciklopédia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A tudomány egészét vagy annak egy ágát összefoglaló, és valamely rendszerben (pl. betűrendben) magyarázó mű. *Tízkettes angol nyelvű enciklopédiát vettünk. Biológiai enciklopédiát kaptam karácsonyra.*

ének ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Zenei hangok sora emberi hangon megszólaltatva. *Felhangzik az ének.* **2.** Éneklés, zene mint tantárgy. *Első óránk ének.* *Ötöst kapott énekből.* **3.** Dal. *Ma új éneket tanulunk. Szerelmi éneket ad elő.* **4.** A dalnál terjedelmesebb énekelt zenemű. *Egyházi énekek jelentek meg.* **5.** Eredetileg éneklésre szánt költői mű. *A históriás ének a XVI. század jellegzetes műfaja.* **6.** Elbeszélő költemény része, fejezete. *Arany Toldija tizenkét énekből áll.* **7.** Madárdal. *Szeretem hallgatni a fülemüle énekét.*

énekel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Dallamot szólaltat meg emberi hangon. *Szépen énekel. De régen énekeltünk!* **2.** (Madár) dallamos hangon szól. *Hallgasd, milyen szépen énekelnek a feketeterigók!* **3.** (választékos) *Valakiről, valamiről vagy (rég) valakit, valamit énekel:* versben beszél róla. *Vörösmarty gyönyörűen énekelt az érett férfi szerelméről. „Fegyvert s vitézt éneklek” (Zrínyi M.: Szigeti veszedelem).* **4.** Idegenszerű, szokatlan hanglejtéssel beszél magyarul. *Magyarosan beszélj, ne énekelj!*

énekes I. ♦♦♦ mn ~ek, ~t, -

1. Éneklésre szánt részeket is tartalmazó, vagy énekelve előadott. *Énekes színjátékot adtak elő.* **2.** Éneklő (kedvű). *Énekes természetű asszony volt az anyám. Régebben gyakori volt az énekes koldus.*

énekes II. ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Énekléssel (hivatásszerűen) foglalkozó személy. *Énekesként működik az Operában. Ő az énekes a zenekarunkban.* **2.** Énekelni tudó és szerető ember. *Kitűnő énekes hírében áll.* **3.** (rég) Énekmondó. *Az énekesek előadták a hős történetét.* **4.** (választékos) Költő. *„Nem az énekes szüli a dalt: a dal szüli énekesét” (Babits M.: Mint forró csontok a máglyán).*

énekkar ♦♦♦ fn

Énekes műveket több szólamban előadó együttes. *Sopránt énekelek az iskola énekkarában.*

energia ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (Fizikában:) Az anyagnak munka végzésére való képessége. *Különböző energiafajták az elektromos, a mechanikai, a mozgási stb. energia. Az energia megmaradásának törvénye alaptörvény.* **2.** Munka, erő kifejtés. *Sok energiát fordít rá.* **3.** Akaraterő, tetterő, szívósság. *Nagy energiával vetette bele magát az új munkába. Nincs hozzá energiám.* | *Főlemészlette vagy felélte energiáit: kimerült.*

energiahordozó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Energiaforrásként használható anyag. *Az energiahordozók közül az olaj egyre fogy, a hasadóanyagok pedig veszélyesek.*

enervált ♦ mn ~ak, ~at, ~an (választékos)

Gyenge idegzetű, szellemileg erőtlén (ember), illetve ilyen emberre jellemző. *Az enervált hölgy pszichiáterhez fordult, mert nem tud úrrá lenni lehangoltságán. Ma olyan enerváltan beszélsz, mi bajod?*

enged ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valaminek az ellenállása csökken, mozdíthatóvá válik. *A vasajtó nehezen engedett a nyomásnak.* **2.** Olvadni kezd, enyhül. *Enged már a fagy.* **3.** Valakinek az ellenállása gyengül vagy megszűnik. *Enged a rábeszélésnek.* **4.** *Enged valamiből:* (alkuban) nem ragaszkodik hozzá, hajlandó kevesebbel beérni. *Biztosan engednek valamennyit az árból. Nem enged az elveiből.* **5.** Nem akadályoz meg valamit, illetve valakit valamiben. *Engedi a gyereket egyedül biciklizni. Nem engedem, hogy ezt tedd velem!* **6.** Lehetővé teszi, hogy valaki valahova jusson. *Engedj előre!* **7.** • *Szabadon enged valakit, valamit:* elengedi, illetve

szabadlábra helyezi. *Valaki szabadon engedte a cirkusz állatait. A forradalmárok szabadon engedték a politikai foglyokat.*
8. Ereszt, folytat valamit valahova. *Vízét enged a fürdőkádba. Szennyvizet engediek a folyóba.* **9.** (Kifejezésekben, választékos) Hagyja, hogy valami szabadon működjön, érvényesüljön. *Szabadjára engedi a fantáziáját. Szabad folyást enged érzelmeinek.*

engedékeny ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Engedményekre könnyen rávehető. *Engedékeny ember az apja, biztosan beleegyezik. Most kérd el tőle, ma engedékeny hangulatban van.*

engedelmes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Szívesen szófogadó (élőlény). *Engedelmes vadászebe van. Engedelmesen viselkedik.* **2.** Olyan (személy), aki szolgálai módon követ, teljesít valamit. *A hatalom engedelmes hive volt mindig.*

engedelmesked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szót fogad valakinek. *A jó gyermek engedelmeskedik szüleinek.* **2.** Engedelmeskedik valakinek: eleget tesz az utasításának, parancsának. *A katona köteles engedelmeskedni feletteseinek.*

engedély ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Valamit megengedő nyilatkozat. *Megadja az engedélyt a továbbhaladásra. Bevonták járművezetői engedélyét.*

engedetlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Olyan (személy), aki nem hajlandó engedelmeskedni. *Engedetlen kölyök vagy!* **2.** Olyan (személy), aki a hatóság rendelkezéseinek nem tesz eleget. *Az engedetlen alattvalót a törvény szigora sújtja.*

engedmény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Előnyről, jogról való lemondás. *Más javára engedményt tesz. Nem hajlandó engedményekre.* **2.** Árleszállítás, kedvezmény. *20 000 Ft feletti vásárláskor 10% engedményt adunk.*

engedményes ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Olcsebb árú, kedvezményes. *Engedményes árucikkeket nem cserélünk! Engedményes vásárt rendez az üzletház.*

engem ♦♦ személyes nm

(Az én tárgyas alakjaként:) *Engem hallgass meg, ne őt!* „Hagyja a dagadt ruhát másra, engem vigyen fel a padlásra” (József A.: Mama).

engesztel ♦♦ ige ~ni

1. Igyekszik rávenni valakit a békülésre, megbocsátásra. *Hiába engeszteli haragosát, az nem hallgat a jó szóra.* **2.** Csillapítani próbál valamit. *Engeszteli szülei dühét.*

ennivaló I. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Táplálék, étel. *Van itthon valami ennivaló? A legfinomabb ennivalókkal kínáltam, de nem fogadott el semmit sem.*

ennivaló II. ♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an

Bájos, aranyos. *Ennivaló ez a gyermek. Ennivalóan bájos a menyasszonyod!*

enzim ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Biokémiai folyamatokat gyorsító, erjesztő hatású fehérje. *A pepszin olyan enzim, amely a gyomorban segíti az emésztést.*

enyeleg ♦♦♦ ige ~ni

1. (Férfi és nő egymással) évdődik, incselkedik. *Ne szóljunk bele, éppen enyelegnek egymással.* **2.** Szerelmi játékként partnerével bizalmasodik, ölelkezik. *Az utazóközönség előtt enyelegtek.*

enyém ♦♦♦ birtokos nm

1. Tulajdonomban levő. *Ez a könyv az enyém. Ezek a tollak az enyéim.* **2.** Hozzám tartozó. *A te apukád nem jött el? Az enyém itt van.* (Főnévi használatban:) *Az enyéim: családtagjaim, szeretteim. Karácsonykor meglátogatom az enyéimet.*

enyészet ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e (választékos)

Elmúlás, megsemmisülés. *Teste már az enyészeté.* • *Az enyészet birodalma: a temető.*

enyh ♦♦♦ fn –, ~et, ~e (régí, választékos)

Enyhülés, megkönnyebbülés. *Enyhet adó árnyékot kerestek.*

enyhe ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Kellemes, se nagyon hideg, se nagyon meleg (időjárás). *Enyhe telünk van. A nappalok enyhék, de az éjszakák nagyon hidegek.* **2.** Mérsékelt, kis mértékű. *Az út enyhén lejtős. Enyhe torokfájása volt. Enyhe érdeklődést mutat.* • (rosszalló) *Enyhe túlzás: erős túlzás. Enyhe túlzás, hogy egészséges vagyok. | Enyhén szólva: hogy ne használjunk erősebb kifejezést. Enyhén szólva nem kedvelem őt.* **3.** Nem szigorú. *Enyhe büntetést kapott.*

enyhít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Fájdalmat, kint) csökkent. *Az orvosság enyhíti a beteg szenvedését.* **2.** Könnyít, javít valamin. *Enyhít a család terhein.* **3.** Mérsékel, csökkent valamit. *Büntetését 5 évre enyhítették.*

enyhül ♦♦♦♦ ige ~ni

Valaminek a mértéke, ereje, foka csökken. *Enyhültek fájdalmai. Enyhült a feszültség közöttük. Már enyhül a vihar.*

ennyi ♦♦♦♦ mutató nm

1. A szóban forgóhoz hasonló mennyiségű. *Ennyi gombócot kérek én is.* **2.** Ilyen mennyiségű pénz. *Én is ennyit keresek. Ennyiért nem adom.* **3.** Ilyen sok vagy kevés. *Ennyi hibát még nem láttam! Csak ennyi?* **4.** Ennyire vagy ennyiben: ebben a mértékben vagy tekintetben. *Ennyire félsz? Ennyiben ő tehet róla.*

enyv ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Allati eredetű ragasztóanyag. *Az asztalos enyvvel ragasztotta meg a szék meglazult lábait. Ma már használnak mesterségesen előállított enyveket is.*

enyveskező ♦ mn ~ek, ~t, –

Olyan (személy), aki hajlamos a lopásra. *Néhány enyveskező alak térfertget a csomagok körül.* (Főnévi használatban:) *Vigyázz azzal az enyveskezővel, még meglap!*

ép ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Sértetlen, eredeti állapotában lévő. *Csak ép gyümölcsöt szabad eltenni télire. Épen kerültek haza.* • *Ép bőrrel megúszik valamit: a) nem sérült meg. Ép bőrrel megúszták a balesetet. b) sikeresen túl van rajta. Csak ezt a vizsgát ússzam meg ép bőrrel!* 2. Egészséges, normális életműködésű. *Épek a fogai.* • *Ép ésszel: józanul. Ép ésszel ilyet senki sem mond!* 3. (Erkölcseileg) romlatlan. *Ép erkölcsű ember ilyet nem tesz.* 4. Szabályosan megformált. *Egy ép mondatot sem tudtam kinyögni. Nincs egy ép gondolata.*

epe ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A máj által kiválasztott (keserű) folyadék. *Epét hányt.* 2. Az ezt tartalmazó hasúri szerv; epehólyag. *Fáj az epém. Meg kellett operálni az epéjét.* 3. Keserű, maró gúny. *Nem hiányzott az epe mondataiból.* • *Epébe mártott tollal:* gúnyosan, maró gúnyal. *Epébe mártott tollal írta meg bírálatát pályatársának művéről.*

epeked|ik ♦♦ ige ~ni (választékos)

Vágyódik, sóvárog valakiért, valamiért vagy valaki, valami után. *Hiába epekedett a lány után, nem kellett neki.* (tréfás, túlzó) *Régóta epekedtem egy jó nyugati kocsiért.*

eper ♦♦♦♦ fn eprek, epret, epre

1. Az eperfa gyümölcse. *Fekete epret termett az udvaron levő fa.* 2. A földieper gyümölcse. *Cukorral szereti az epret.* 3. (bizalmas) Eperfagylalt. *Két gombóc epret kérek.*

epés ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Epével szennyezett. *Sajnos, epés lett a libamáj.* 2. (bizalmas) Epebajos. *Epés étrenden van évek óta.* 3. Bántó, keserű természetű, modorú (személy), illetve rá jellemző magatartás, megnyilatkozás. *Nem szívesen beszélgetek vele, epés ember. Nem hagyott ki egy epés megjegyzést.*

epeszt ♦♦ ige ~eni (választékos, régi)

Kínoz, gyötör valakit. *Hiányérzés, szomjúság epeszi. Folyton epeszi egy gondolat.*

epika ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

(Irodalomtörténetben:) Az irodalom három műnemének egyike: elbeszélő próza és költészet. *Az epika főbb műfajai a regény, a novella, az eposz, az elbeszélő költemény, a ballada.*

épít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Épületet, építményt) alkot, létrehoz. *Csatornát építenek az utcában. Új iskolákat építenek a városban.* • *Légyvárakat épít: megvalósíthatatlan terveket sző.* 2. Megszerkeszt valamit. *Hajót épít, ez a foglalkozása.* 3. Alkot, terem. *A természet folyton épít és rombol.* 4. Építőkockával játszik. *Egész este épít a gyerek.* 5. Segít, nevel. *A jóindulatú bírálat épít.* 6. (Terveiben) valamire, valakire alapoz. *Szavára nyugodtan építhetünk. Megbízhatatlan ember, nem építhetünk rá.*

építész ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Épületek tervezésével foglalkozó szakember; építészmérnök. *Építésznek tanul egy műszaki egyetemen.* 2. Építési vállalkozó, építésvezető. *Szólj az építésznek, küldje már a csempézőket!*

építészet ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Építmények tervezésével és fölépítésével foglalkozó tudomány. *Építészetet tanul a műszaki egyetemen.* 2. Ez mint képzőművészeti ág. *A születésnapomra kaptam egy szép albumot a reneszánsz építészetéről.*

építkez|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Házat, lakást folyamatosan épít, épített. *Már három éve építkeznek.* 2. Folyamatosan fejleszti magát. *Könyvekből és tapasztalataiból építkezik.* 3. (kissé bizalmas) (Részekből az egész) létrejön. *Előadása jól építkezik. A mozgalom alulról is építkezik.*

építmény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Épített alkotás; épület. *Mi az a nagy építmény ott?*

építőanyag ♦♦♦ fn

1. Építkezéshez való anyag. *Meghozták az építkezésre az építőanyagok egy részét, a téglát és a homokot.* 2. (választékos, hivatalos) Valaminek, például élő szervezetnek alkotóeleme. *A hámszövet építőanyaga a hámsejt.*

épkézláb I. ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Ép testű, munkára képes (személy). *Minden épkézláb ember menjen a gátakra!* 2. Feladatát betölteni képes (tárgy). *Hol van itt egy épkézláb szék?* 3. Értelmes, világos, jól felépített (gondolat, megnyilatkozás). *Nincs egy épkézláb mondata.*

épkézláb II. ♦♦ hsz (népi)

Épségben, baj nélkül. *Sikerült épkézláb hazaérnünk.*

eposz ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Egy vagy több nép sorsára kiható nagy eseményt megőrkítő, nagy terjedelmű elbeszélő költemény. *A homéroszi eposzok szerzőjéről nagyon keveset tudunk. A komikus eposzok vidám, humoros történeteket beszélnek el, eposzi kellékekkel.*

éppen ♦♦♦♦ hsz

1. Pont akkor. *Nem tudott ajtót nyitni a csengetésre, mert éppen öltözködött.* 2. Épphogy. *Éppen hazaértünk, amikor eleredt az eső.* 3. Sőt, talán. *Keveset vagy éppen sokat kér?* 4. Ugyan, éppenséggel. *Tanulni éppen tanult, csak keveset.* 5. Tulajdonképpen. *Hát éppen ráérek.* 6. Éppenséggel, valójában. *Ha éppen kíváncsi vagy rá, megmondom.*

éppenséggel ♦♦♦♦ hsz

Éppen. *Éppenséggel* megtehetem. *Ha éppenséggel ezt akarod, legyen!* | *Éppenséggel* hogy: sőt, ellenkezőleg. *Nem bánod?* – *Nem, éppenséggel* hogy örülök neki! | *Éppenséggel* nem: egyáltalán nem. *Jól vagy?* – *Éppenséggel* nem.

épül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Építmény) készül. *A lakóházakkal együtt iskola is épül.* 2. Fejlődik, gyarapodik. *Épül az ország.* 3. Mint alpra rátámaszkodik valamire. *Barátságuk kölcsönös bizalomra épül.* 4. Lábadozik, állapota javul. *Betegségéből csak lassan épül.* 5. (választékos) Erkölcseileg, lelkiileg gyarapodik. *Olyan könyvet olvass, amelyből épülsz!*

épület ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Zárt belső terekre osztott építmény. *Két új épület áll a téren: egy irodaház és egy szálloda.*

épületes ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (rég) Tanulságos. *A tudós épületes előadását hallgatták.* 2. (gúnyos) Megütközést keltő, megbotránkoztató. *Mondhatom, épületes látványt nyújt abban a csiricsaré öltözetben. Inkább nem kapcsolódom be ebbe az épületes beszélgetésbe.*

ér¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Érint valamit, valakit. *Fejét érte az ütés.* 2. Valahová érkezik. *Mikor érünk már oda?* • *Partot ér:* eléri a szárazföldet. *A hajótöröttek szerencsésen partot értek.* 3. Elér, utolér (valahol) valakit, valamit. *Vajon az állomáson érzük még a vonatot?* • *Tetten ér:* valamin rajtakap valakit. *Tetten érték a tolvajt.* 4. Valami történik valakivel. *Nagy baj érte.* 5. Valameddig terjed. *Már nyakig ér a víz. Derékig ér a haja.* 6. Hozzáér valamihez. *Ha hideg ér a fogamhoz, nagyon fáj.* 7. Valamit ér valamivel: hasznát veszi. *Nem sokat érek ezzel a régi szerszámláddal.* 8. Valamilyen értéket képvisel. *Mennyit ér ez a könyv?* „*Mit ér az ember, ha magyar?*” (Ady E.: Az ős Kaján) 9. (Játékban:) Érvényes. *Az utolsó találata nem ér. Nem ér a nevem!*

ér² ♦♦♦♦ fn erek, eret, ere

1. A testet behálózó, a vérkeringést vezető csőrendszer része. *A vér és nyirokrendszer keringését az erek biztosítják. Megpattant egy ér a lábában.* 2. Levélen a tápanyag szállítására szolgáló csövecske. *A faleveleken jól láthatók az erek.* 3. A legkisebb állandó vízfolyás. *Az érből patak lesz, a patakból folyó.* „*Az Értől az Óceánig*” (Ady E.-verscim) 4. (Bányászatban:) A kőzetek hasadékait kitöltő érc. *Kimerült az ér, a bányát bezárták.* 5. Erezet, rajzolat. *Megcsodálta a márványkő finom ereit.*

érc ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Fémet tartalmazó ásvány, kőzet. *A bauxit a legnagyobb mennyiségben rendelkezésünkre álló érc, vasércben és nemes ércben viszont szűkölködünk.* 2. Ásványból olvasztott fém, ötvözet. *Ez a szobor nem festett gipsz, hanem tömör érc.* • *Ércnél maradandóbb:* rendkívül időálló.

érces ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (ritka) Ércet tartalmazó. *Érces kőzetdarabokat gyűjtött.* 2. Erőteljes, tisztán csengő (hang). *Érces hangját még a folyosón is lehetett hallani.*

érdek ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Olyan szükséges, fontos, hasznos dolog, amely valakinek vagy valaminek a sorsát előnyösen érinti, alakítja. *A szakszervezetek a munkavállalók érdekeit képviselik. Az ő érdeke, hogy rendszeren tanuljon.* 2. Nyereség, haszon. *Az üzleti érdek számára mindennél fontosabb.* 3. (Névtűszerűen:) *Valaminek az érdekében:* az elérése végett. *Mindent elkövetnek a jobb eredmény érdekében.* 4. (rosszalló) Haszonlesés, számítás. *Nem szerette a lányt, csak érdekből vette feleségül.*

érdekel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Figyelmét, érdeklődését lekötöti valami. *Mi érdekel?* *Ha érdekel a történet, elmondom.* 2. *Érdekel* valaki valakit: vonzalmat, rokonszenvet kelt benne, vonzza. *Nagyon érdekelte a lányt.* 3. Valakire vonatkozik, érint valakit. *Ne is mondd tovább, nem érdekel!*

érdekelt ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan (személy), akinek érdeke fűződik valamihez. *Az érdekelt felek megjelentek a tárgyaláson.* 2. Olyan (személy), akit valami illet, érint. *A közös munkában én már nem vagyok érdekelt.* (Főnévi használatban:) *A döntést idejében közölte az érdekeltekkel!*

érdekes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Érdeklődést, figyelmet lekötő, illetve felkeltő. *Olyan érdekes volt a könyv, hogy nem tudta letenni, míg végig nem olvasta. Érdekes újdonságot hallottam!* 2. Nem mindennapi, különleges. *De érdekes arca van ennek a lánynak! Te aztán érdekes ember vagy!* 3. Figyelemre méltó, fontos. *Ne törődj vele, nem érdekes.* 4. (Csodálkozás kifejezésére:) *Jé, nahát. Érdekes, erre még nem gondoltam!*

érdekképviselet ♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Azonos foglalkozási ághoz tartozó személyek érdekeinek védelmét ellátó szervezet, illetve ennek tevékenysége. *Az egészségügyi dolgozók érdekképviselete és a munkáltatók ismét tárgyalnak. Ki látja el a pedagógusok érdekképviseletét?* 2. Vállalat, intézmény jogi érdekeinek képviselete. *A cég érdekképviseletét a jogtanácsos látta el a tárgyalások alatt.*

érdeklőd|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Érdeklődik* valaki, valami iránt: vonzódik valakihez, valamihez. *Gyermekkorától kezdve érdeklődik a lovak iránt.* 2. Tudakozódik, felvilágosítást kér. *Itt lehet érdeklődni a hirdetéssel kapcsolatban?*

érdektelen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Érdeklődést, figyelmet nem érdemlő. *Előadása teljesen érdektelen volt.* 2. Aki valamiben nem érdekelt. *Érdektelen vagyok ebben az ügyben.*

érdem ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Hasznos, megbecsülésre, elismerésre méltó tett, magatartás. „*Az életet, im megjártam; ... Ada címet, bár nem kértem, S több a hír-név, mint az érdem*” (Arany J.: Epilógus) • *Érdemeket* szerez valamiben: elismerésre méltó eredményeket, sikereket ér

el. | *Érdeme szerint bánik valakivel: úgy, ahogy megérdemli.* **2.** Érték, értékes vonás. *A mű fő érdeme tömör és világos stílusa.*
3. Valaminek a lényege. *Érdemben senki nem szólt hozzá az előadáshoz.*

érdemel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Méltónak bizonyul valamire. *Jó munkáért dicséretet érdemelsz.* **2.** Méltó arra, hogy valakit a magáénak mondhasson. *Olyan ügyes ez a lány, jó férjet érdemelne.* **3.** Megér valamit. *Ez a kérdés több figyelmet érdemelne.* • *Szót sem érdemel: csekélység az egész.*

érdemes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, –

1. (Személy) méltó valamire. *Érdemes vagy a dicséretre és a jutalomra.* **2.** Megéri a fáradságot (valamit tenni). *Ezt a könyvet érdemes elolvasni.* • *Szóra sem érdemes: nem fontos.* **3.** • (Kimagasló eredményért adományozott címként:) *Érdemes művész: érdemekkel rendelkező. Az érdemes művész jelenleg három darabban játszik.*

érdemi ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en vagy ~leg

Valaminek a lényegére irányuló, érdemleges. *Kérdésemre érdemi választ várok tőled. Ami a dolog érdemi részét illeti, nem tudunk megegyezni.*

érdemleges ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (hivatalos) Lényegét érintő. *Kérvényére nem kapott érdemleges választ.* **2.** Említésre méltó. *Semmi érdemleges dolog nem történt.*

érdemtelen ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Érdemek nélküli, meg nem érdemelt. *Érdemtelenül kapott kitüntetést. Úgy érezte, hogy érdemtelen az elismerés.*

érdes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Reszelős, egyenetlen. *Az érdes papír feldörzsölte a kezét.* **2.** Kellemetlenül rekedtes (hang). *Amikor felvettem a telefonkagylót, egy érdes hang szólalt meg benne.* **3.** Rideg, nyers. *Jó ember, csak nagyon érdes a modora.*

erdész ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Erdei munkát irányító szakképzett személy. *A telepítendő tölgyes helyét az erdész jelölte ki.* **2.** (bizalmas) Erdőmérnök. *Az erdészeket a soproni egyetemen képezik.* **3.** (bizalmas) Erdész szakos egyetemi vagy szakiskolai hallgató. *A bölcsészek a bálra meghívták az erdészeket is.*

erdő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, erdeje

1. Fáknek együtt élő tömege. *Friss levegőre vágyott, kiment az erdőbe.* **2.** (választékos) Valaminek a sokasága. *Karok erdeje emelkedett a magasba.*

ered ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Víz) fakad, feltör (a földből). *A Duna a Fekete-erdőben ered.* **2.** (választékos) Származik valahonnan. *Már senki sem emlékszik, honnan ered ez a szokás.* **3.** Gyorsan nekiindul. *Meglátta a kutyát, és futásnak eredt. A gyerek után eredt.* • (népi) *Eredj innen! menj (innen) arrébb.* **4.** (választékos) (Kifejezésekben:) Valamibe kezd. • *Bűnnek ered: szomorkodni kezd. | Hízásnak ered: elkezd hízni.*

eredendő ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~en

Eleve is meglévő. *Eredendő hiba, hogy nem szóltál róla.* • *Eredendő bűn: (a keresztény hit szerint) az embernek vele született bűnös állapota.*

eredet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Származás. *Sok gyakori szavunk eredete ismeretlen.* **2.** Valaminek a forrása. *Addig mentek a patak partján, míg el nem jutottak az eredetéhez.*

eredeti ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Az első, amelyik a többi alapjául szolgál. *Az eredeti tervet módosították.* **2.** Az első, változatlan (mű, alkotás). *A mű eredeti példányát a múzeum őrzi.* (Főnévi használatban:) *A szobor eredetije a múzeumban van.* **3.** A fordítás, átdolgozás alapjául szolgáló. *Az eredeti angol szöveg így hangzik.* (Főnévi használatban:) *Csak eredetiben olvassa Shakespeare műveit.*

eredetileg ♦♦♦♦ hsz

1. Eredeti állapotában. *A ruha eredetileg fehér volt.* **2.** Kezdetben, eleinte. *Eredetileg mérnök akart lenni, de aztán tanár lett.*

eredmény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Cselekvés, folyamat végső következménye. *Rendszeres munkájának melett az eredménye.* **2.** Számítási művelettel kapott mennyiség. *Megoldotta a matematikafeladatot, de az eredmény nem egyezett a többiekével.* **3.** Mérkőzés, verseny számszerű kimenetele. *A mérkőzés eredménye 3:1 volt a vendégcsapat javára.* **4.** Tanulmányi osztályzat, illetve átlag. *Milyen eredménnyel fejezted be a tanévet?*

eredményez ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Okoz valamit. *Meg gondolatlansága sok bajt eredményezett.*

ereklye ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Szentek testi maradványa vagy velük kapcsolatos tárgyi emlék. *A katolikus egyház híres ereklyéje, a Szent Jobb a Szent István-bazilikában látható.* **2.** (választékos) Történelmi személlyel vagy eseménnyel kapcsolatos tárgyi emlék. *Balatonfüreden a Jókai-villában számos irodalmi ereklyét láthatunk.* **3.** Meghitt, becses tárgy. *Ebben a dobozban őrzi ifjúsága ereklyéit.*

erély ♦♦♦ fn –, ~t, ~e

Magatartásban megnyilvánuló határozottság. *Minden erélyét latba veti.*

érem ♦♦♦♦ fn érmek, érmet, érme

1. (Nemesfém-ből vert,) kitüntetésül, díjul adományozott fémkorong. *Olimpikonjaink sok érmet hoztak haza.* • *Az érem másik oldala:* valamely dolog, kérdés az ellentétes nézőpontból. 2. Fém-ből készült, lapos, kerek művészeti alkotás. *A Dózsa-felkelésről egy sorozat érmet készített.*

erény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Erkölcösség. *Ez az ember maga a megtestesült erény. Bűnök és erények együtt vannak bennünk.* 2. Valakinek kiváló tulajdonsága. *Írói erényei tették méltóvá a díjra.* 3. (választékos) Érintetlenség, szüzesség. *Tiszteletben tartja a lány erényét.*

eresz ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A tető kiálló pereme. *Ne állj az eresz alá, ott megázol!* „Tavasszal, ha lágy idő fordul, A házak ereszén a jégcsap megcsordul” (Arany J.: Toldi).

ereszkedik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Alábszáll. *Óvatosan ereszkedj a gödörbe! Lassan kőd ereszkedett a tájra.* 2. Alkuba, beszédbe, szóba, vitába stb. *ereszkedik valakivel:* alkudni, beszélni stb. kezd vele. *Nem fogok vitába ereszkedni egy ilyen senkiházzal!* 3. (Irodalomtudományban:) (Ritmus, versláb) lejt, a kezdő hosszú szótagot rövidke követik. *A trocheusban és daktilusban írt vers ereszkedik.*

ereszt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Kibocsát, kienged magából valamit. *Tedd vízbe az úszógumit, meglátod, hol ereszt. Levét ereszt az uborka. A fekete ruha ereszt a szinét.* 2. Valaminek a mozgását lehetővé teszi. *Eressz a csapból egy kancsó hideg vizet! Golyót eresztett a vadba.* 3. Távozni enged valakit. *Szabadon eresztette a túszoikat.* 4. Nőni enged, növeszt valamit. *Gyökeret eresztett a vessző. Az utóbbi időben szakállt eresztett.* 5. Lazít, bővít (valamit vagy valamin). *Eresztett a nadrágszíján.* • *Hosszú vagy bő lére ereszt valamit:* a) (ételt) bő lével készít b) (beszédet) elnyújt. 6. (Kifejezésekben:) (Hangulatnak, állapotnak) odaenged valamit. • *Bűnök ereszt a fejét:* búsulni kezd.

eretnek ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valamely vallás hivatalos hittételeitől eltérő elveket valló személy. *A középkorban az eretnekeket máglyán égették meg.* 2. (Jelzőként:) a hivatalos vagy közfelfogással szemben álló. *Husz János tanításai eretnek gondolatokat tartalmaztak.*

érett ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan (termés), amelynek érése befejeződött. *Érett gyümölcsöt hozz!* 2. Felnőtt, lehiggadt (személy). *Már érett emberek a gyerekei.* 3. (bizalmas) Érettségizett. *Jól érett diák volt mindegyikük. Júniustól végre te is érett leszel!*

érettségi I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, – (bizalmas)

1. Középiskolát lezáró (vizsga, illetve ezzel kapcsolatos). *Nem voltak nehezek az érettségi tételek. Sikeres érettségi vizsgája után felvételizhet az egyetemre.* 2. Az érettségi vizsgával kapcsolatos. *Megtartották húszéves érettségi találkozójukat.*

érettségi II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Érettségi vizsga. *Közepes érettségivel nehéz továbbtanulni.*

érez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Érzékel, tapasztal valamit. *Érzed, milyen hideg van? Kínzó éhséget érez.* | *Érzi valamijét:* valamely testrészében vagy szervében (kisebb) fájdalmat észlel. *Néhány napja megint érzi a veséjét.* | (átvit, választékos) *Az igazi olvasó nemcsak érti, hanem érzi is az irodalmi művet.* 2. (Érzelmet) átél. *Örömet érez, ha ránéz a gyerekeire.* | *Együtt érez valakivel:* átérzi az érzelmeit. *Együtt érez barátjával fájdalmában.* 3. *Valahogyan vagy valamilyennek érzi magát:* helyzetéről, állapotáról valamilyen belső tapasztalása van. *Hogy érzed magad? Sértve érzi magát a mellőzöttség miatt.* 4. Valamit sejt, tud. *Érzem, hogy megjön a fiam.*

érjik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Termés) érlelődik. *A sok napsütésben szemlátomást érik a szőlő.* 2. Kívánatos irányban fejlődik. *Várjunk, míg érik a dolog.* 3. (Ételnek, italnak) ízei kialakulnak, fogyasztásra alkalmassá válik. *Itt érnek a legjobb sajtok. Üvegekben érik a pezsgő.* 4. (Személy) fejlődésében előrehaladva valamilyenné válik. *A fiatal tehetség a jó csapatban válogatott játékosná érett. Közben a lány asszonnyá érett.* 5. (bizalmas) Érettségizik. *A fiam június elején érik.*

érint ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Hozzáér valamihez. *Ne érintsd a forró vasalót! Az orvos épphogy csak érinti a beteg testrészt.* 2. Közvetlenül valami mellett elhalad, illetve rövid ideig tartózkodik valahol. *A várost csak érintettük.* 3. (Matematikában: egyenes a görbével) egy pontban találkozik. *Húzz egy egyenest, amely érinti a kört!* 4. (Esemény, hír) valamilyen hatással van valakire. *A rossz hír kellemetlenül érinti.* 5. Futólag említ valamit. *Nem fejt ki, csak érinti a kérdést.* 6. Érdekel valakit, hatással van rá. *Az ország sorsa mindannyiunkat érint.*

erjed ♦♦ ige ~ni

(Szerves anyag) baktérium hatására (zavarossá válva) bomlik. *Ki kell dobni a befőttet, mert erjed. Az üvegben már erjed a must, ne csavard rá a kupakot!*

erkély ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A fal síkjából kiugró nyitott emeleti rész. *Kiment az erkélyre, kiteregette a ruhát, és napozott egy kicsit.* 2. Nézőtér az emeleti ülésorok összessége. *A földszintre szeretett volna jegyet, de már csak az erkélyre kapott.*

érkezik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Személy) megjön, eljön. *Mindig pontosan érkezik. Épp jókor érkezettek!* 2. (Folyamat) eljut valahova. *Fordulóponthoz érkezett az ügy.* 3. (népi) Ráér valamire. *Mi nem érkezőnk szórakozni.*

erkölcs ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Az ember magatartását meghatározó (koronként és közösségenként változó) normák összessége, ezek megvalósulása. *„Minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs”* (Berzsenyi D.: A magyarokhoz). 2. Helyes emberi magatartás, viselkedés.

A laza erkölcsök zavarják a felnőtteket. **3.** A szerelmi életben tanúsított magatartás. Vigyáz az erkölcsöire. A mai fiatalok erkölcsi különböznek az idősebbekétől.

érlel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elősegíti valaminek az érését. *Az őszi napfény érleli a szőlőt.* **2.** Alakít, formál valakit, valamit. *A szenvedések korán felnőtte érlelték. „Mondd, mit érlel annak a sorsa, akinek nem jut kapanyél...?”* (József A.: Mondd, mit érlel) **3.** Mérlegelve alakít valamit. *Lassan érlelte magában a választ.*

érme ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Fém pénzdarab. *Tízforintos érmét kell bedobni az automatákba.* **2.** Hirtelen sült kis húsdarabok (sertés vagy borjú szűzpecsenyéből). *Érméket készít salátával.*

ernyed ♦ ige ~ni

1. Egyre fáradtabb lesz. *Ernyednek az izmai, mert már három órája edz.* **2.** (választékos) (Buzgalom, lelkesedés, figyelem) csökken. *A fáradságtól ernyedt a figyelmük. Az első óra után már ernyedt a lelkesedés a tüntetőkben.*

ernyő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Kifeszített vázra erősített anyagból készült védőeszköz. **a)** Esernyő. *Jól megázott, mert nem volt ernyője, ami megvédte volna az eső ellen.* **b)** Napernyő. *A kerti asztalra ernyőt állított, hogy védjen a tűző nap ellen.* **c)** Lámpaernyő. *Jó nagy ernyő volt a lámpán, hogy olvasni is lehessen alatta.* **d)** Kocsiernyő. *A babakocsi ernyője jól védi a gyereket a szélről.* **2.** (rég) Ellenző, karima. *A sapka ernyője fél arcát eltakarta.* **3.** Képernyő. *A röntgenkészülék ernyőjén látható a tüdeje.* **4.** Fürtös virágzat. *Figyeld meg a muskátli ernyőjét!*

erotikus ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (választékos)

1. Érzéki, testi szerelemmel foglalkozó, azt tárgyaló. *Az erotikus regényt csak felnőtteknek ajánlották. Az erotikus filmek késő este láthatók a tévében.* **2.** Érzékiséget tükröző, keltő. *A hastáncosnő erotikus táncát tátott szájjal nézték a férfiak.*

erő ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ereje

1. Teherbírás, energia. *Elfáradt, fogytán az ereje. Megfeszített erővel lát munkához.* • *Erőre kap:* megerősödik. **2.** A léleknek valami végrehajtására való képessége. *Legyen erőd elviselni a kudarcot!* **3.** Erőfeszítés. *Azzal az erővel már be is fejezhetted volna!* **4.** Erőszak. *Csupán erővel nem lehet semmit sem megoldani.* **5.** (Fizikában:) Testek kölcsönös egymásra hatása. *Tanultátok már az erőt?* • *Mágneses erő:* testeknek a mágnességen alapuló egymásra hatása. **6.** Valaminek a végzéséhez igénybe vett személy és eszköz. *A munkacsoportokat a legjobb erőkből állítjuk össze.* • *Katonai erő:* haderő. **7.** Anyagi eszköz. *Saját erőből építkezik.* **8.** Hatást előidéző tényező. *Megmutatkozott a tömeg ereje.* **9.** (Névtűszerűen:) *Valaminek az erejéig:* valamely határig. *A bank ötmillió forint erejéig ad hitelt.*

erőd ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

1. Katonai jellegű védelmi építmény. *Az erőd még tartja magát.* **2.** Védelmes, szilárd támasz. *A tudomány erődje a Tudományos Akadémia.*

erőleves ♦♦♦ fn

Sűrű, erős, tápláló húsleves. *Tojással kérte az erőleves.*

erőlködjik ♦♦♦♦ ige ~ni

Megfeszíti az erejét. *Hiába erőlködik, nem tudja fölemelni a zsákot.*

erőltet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Erőszakkal igyekszik elérni valamit. *Erőlteti a találkozást. Ne erőltessük tovább a dolgot, hagyjuk abba!* **2.** Unszol, kényszerít (valakire) valamit. *Ha nem akar enni a beteg, ne erőlted! Nem akartam elfogadni, de rám erőltette ezt a kabátot. Mosolyt erőltet az arcára.* **3.** Túlzottan igénybe vesz valamit. *Gyűjtsél villanyt, ne erőlted a szemedet a sötétben. Hiába erőltetem az agyam, nem jut eszembe.* **4.** (ritka) (Lányt) tiltakozása ellenére hozzáad valakihez. *Egy idős, de gazdag férfihoz erőltették feleségül a szülei.*

erőmű ♦♦♦♦ fn

Villamos áramot termelő üzem. *A növekvő energiaigények miatt szükség van újabb erőművek építésére.*

erőnlét ♦♦ fn

Fizikai teljesítőképesség. *A versenyzők erőnléte csak állandó edzéssel tartható fenn. Rossz az erőnléte.*

erős ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Nagy testi erejű, izmos. *Erős legény, mindenkit legyőz.* • *Az erősebb nem:* a férfiak. **2.** (szépitő) Kövér, vaskos. *Derékban kissé erős.* **3.** Szívós, kitartó. *Erős szervezete van. Erős akarattal legyőzte a lelki csapást.* **4.** Sűrű, vastag szálú. *Erős a szakála, gyakran kell borotválkoznia.* **5.** Ellenálló, tartós. *Jó erős cérnával varrd meg a nadrágot!* **6.** Szilárd, időtálló. *Erős épületeket építettek még akkoriban.* **7.** Nagy hatásfokú. *Erős szemüveget visel. Betegségére erős gyógyszert kapott.* **8.** Csipős. *Erős a leves a borstól és a paprikától.*

9. Nagymértékű. *A hévvégén erős lehűlés várható. Erősen fúj a szél.* **10.** Kínzó. *Vállában erős fájdalmat érzett.* **11.** Túl goromba, sértő. *Ez már kissé erős kijelentés volt!*

erősít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Erőssé, ellenállóvá tesz (valakit). *A mozgás erősít. Konditeremben erősíti magát.* (Tárgy nélkül:) testi erejét, izmait edzéssel növeli. *Az edzés első felében erősítettünk.* **2.** (szépitő) Kövérebbnek mutat valakit. *A rakott szoknya csipőben erősít.* **3.** Növeli ellenállását valaminek. *Homokzsákokkal erősítik a gátat.* **4.** Elmélyít valamit. *Erősítik a szövetségüket.* **5.** Fokozza az iramot, a teljesítményt. *A csapat a második félidőben erősített.* **6.** Rögzít valamit valahova. *A falra erősíti a képet.* **7.** Bizonygat valamit. *Váltig erősítette, hogy ő csak jót akart.*

erősítő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Erősítő gyógyszer. *Többféle erősítőt szed.* 2. (tréfás) Szeszes ital. *Elkelne egy kis erősítő ebben a fagyos időben.* 3. Hangerősséget fokozó berendezés. *Nem tudott az erősítők közelében megmaradni. Új erősítőt vett a gitárjához.*

erőszak ♦♦♦♦ fn

Valamely cél elérésére irányuló kényszerítés. *Gyűlölöm az erőszakot. Fizikai erőszakot alkalmaz.*

erőtlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Olyan (személy), akinek nincs fizikai ereje. *Szinte teljesen erőtlen a betegségtől.* 2. Olyan (személy), akinek nincs megfelelő ereje, képessége az irányításhoz. *Erőtlen vezető, nem tud hatni a beosztottaira.* 3. Hatástalan, felszínes. *A színész alakítása erőtlen volt.* 4. Halvány, gyenge (szín). *Erőtlen színekkel dolgozik a festő.* 5. Hatástalan vagy csekély erővel ható. *Erőtlen érvekkel nem megy semmire.*

erre ♦♦♦♦ mutató hsz

1. Ebbe az irányba. *Erre gyere, itt vagyok!* 2. Ezen a környéken, ebben az irányban. *Valahol erre lakik.* 3. Ebben a (valamit közvetlenül követő) pillanatban. *Erre nyílt az ajtó, és belépett, akit emlegettünk.*

érsek ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

(Általában katolikus) egyházmegye élén álló püspök. *A kaloccai érsek nagy tekintélynek örvend.*

erszény ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (kissé régi) Pénztárca. *Adj kölcsön néhány forintot, otthon hagytam az erszényem!* • *Kövr az erszénye:* sok a pénze. | *Mélyen nyúl az erszénybe:* a) nagyvonalú, gavallér b) sokat kell fizetnie. 2. Erszényes állat emlőit körülvevő bőrzacskó. *A kenguru erszényében hordozza kicsinyét.*

erszényes ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, –

1. Kicsinyét az emlőit körülvevő bőrzacskóban (vagy a hátán) nevelő, hordozó (állat). *A legismertebb erszényes állat a kenguru.* (Főnévi használatban:) *Ausztráliában sokféle erszényes él.* 2. (Főnévi használatban:) *Erszényesek:* az emlősök osztályának az erszényes állatokat magába foglaló alosztálya. *Az erszényesek egyik képviselője az Észak-Amerikában igen elterjedt amerikai oposzum.*

ért ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Tisztán hall valamit. *Zúg a motor, nem értem, mit mondasz.* 2. Felfogja valaminek az értelmét. *Érti a feladatot.* | *Szót ért valakivel:* a) megbeszél vele valamit b) megegyezésre jut vele c) megértet vele valamit. 3. Tud valamely nyelven (valamennyire). *Ért angolul.* • *Ért valakinek a nyelvén:* ismeri a gondolkodásmódját. *Azt hiszi magáról, hogy ért a nők nyelvén.* 4. *Ért valamihez:* tudja, hogyan kell használni. *Nagypapa nem ért a számítógépekhez.*

érte ♦♦ személyragos hsz

1. Valamiért cserébe. *Egy vagyont adtam érte.* 2. Valakinek, valaminek az érdekében. *Érte mindenre kész vagyok.* 3. Azért, hogy hozzájusson valamihez. *Holnap gyere el érte hozzánk!* 4. Miatta. *Aggódtam érte, máskor ne gyere ilyen későn.*

érték ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valaminek a fontosságát kifejező tulajdonsága. *A tanulás értékét nem lehet pénzben kifejezni.* 2. Becses, nagyra tartott tulajdonság. *Beszédében hosszán ecsetelte a kiváló tudós emberi értékeit.* 3. (A tudományban:) Jelnek a rendszerben elfoglalt helyéből adódó jelentése. *Állapítsd meg az x értékét! A szavak értékét az szabja meg, hogy hol hangzanak el.* 4. Értékes dolog, tárgy. *Minden értékét magával vitte.* 5. Nagyra becsült személy, alkotás. *Irodalmunk, művészetünk értékeit nem becsüljük eléggé.*

értékeli ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamilyen értékűnek nyilvánít valamit. *Mennyire értékelték a házat?* 2. Sokra tart, méltányol valamit, valakit. *Nem mindenki értékeli a komolyzenét. Nagyra értékelem a teljesítményét, a kitartását. Előző munkahelyén nem értékelték eléggé.* 3. (Valahogyan) pontoz, elbíráل valamit. *Az újszerű tornagyakorlatot a pontozók magasan értékelték. A zsűri most értékeli a produkciót.*

értékes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Drága, nagy értékű. *Tele volt a szoba értékes képekkel.* 2. Tartalmas, hasznos. *A konferencián sok értékes előadást hallhattunk.*

értékesít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Elad valamit. *Sikerült mindent értékesíteni.* 2. Hasznosít, felhasznál valamit. *Tudását ügyesen értékesíti.* 3. (Labdajátékban:) (Gólhelyzetet) kihasznál. *Csatáraink a legnagyobb helyzeteket sem tudták értékesíteni.*

értekezés ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Tudományos dolgozat. *Doktori értekezését a kuruc kori fivós hangszerekről írta.* 2. (rég) Megbeszélés. *Szombat délelőtt összejövünk egy kis értekezésre.*

értekez|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Megbeszélést folytat, tanácskozik. *Egész délelőtt értekeztek. Csupán telefonon értekeztek egymással.* 2. (választékos) *Értekezik valamiről:* (írásban) valamely tudományos kérdéssel foglalkozik, azt tárgyalja. *Tanulmányában a szerző Ady stílusáról értekezik.*

értekezlet ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Valamely testület, embercsoport tanácskozása. *Értekezletet hív össze az ügy megtárgyalására. Szülői értekezletre kell mennem.*

értelem ♦♦♦♦ fn –, értelmet, értelme

1. A gondolkodás, a megismerés képessége. *Világos, józan értelem van benne.* 2. Valaminek értelmes célja. *Új értelmet ad a dolgoknak. Nincs semmi értelme annak, hogy most odamenjünk.* 3. (Névutószóval:) *Valaminek értelmében:*

következményeként, annak megfelelően. *Megbeszélésünk értelmében most várnunk kell.* 4. Valaminek jelentése. *A „tempósan” kifejezést nem a ma szokásos, hanem a régebbi értelmében használtam.*

értelmes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Jó eszű, okos. *Sok értelmes gyerek van az osztályban.* 2. Célravezető, előrevívő. *Értelmes javaslatot tett.* 3. Jól érthető. *Értelmesen mondd el, mi történt!* 4. Értelmet tükröző, sugárzó. *Értelmes tekintete van.*

értelmez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamely megnyilatkozásnak valamilyen értelmet tulajdonít. *Ha szavaidat jól értelmezem, nem akarsz velünk jönni. Tévesen értelmezték az író szándékát.* 2. Valamely jogszabály értelmét megállapítja. *Hogyan kell értelmezni ezt a törvényt?* 3. Megmagyarázza a jelentését valaminek. *Értelemzd ezt a mondatot!*

értelmi ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. A felfogással kapcsolatos. *Értelmi képességek tekintetében kitűnő.* 2. • *Értelmi szerzője valaminek:* a kitalálója, kigondolója. *Melyikötök volt a dolog értelmi szerzője?* 3. (Nyelvtanban:) • *Értelmi egyeztetés:* logikai jelentés szerinti. | *Értelmi hangsúly:* a jelentést tükröző, neki megfelelő.

értelmiség ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Magasabb iskolai végzettségű, szellemi munkával foglalkozó társadalmi réteg. *A politikai változásokban kiemelkedő szerep jutott az értelmiségnek. A human és a műszaki értelmiségre általában más jellemző.*

értésít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. *Értésít valakit (valamiről):* tudtára ad, közöl vele valamit. *Ha nem tudsz eljönni, értesíts! Ezúton értesítem, hogy...* 2. Tájékoztat valakit valamiről, bejelent neki valamit. *Gyorsan értesítsétek a tűzoltókat!*

értésül ♦♦♦♦ ige ~ni

Tudomást szerez valamiről. *A sajtóból értesültünk a forgalmi változásokról.*

értetlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Nehéz felfogású. *Ne légy már olyan értetlen!* 2. Meglepett, csodálkozó. *Értetlenül fogadta a hírt.* 3. Megértést nem tanúsító, közönyös. *Mindig ilyen értetlen velem.*

érv ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Meggyőző tény, megállapítás. *Igazának bizonyítására komoly érveket sorakoztatott fel.*

érvény ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~e

1. Hatály. *A jogszabály érvényben van.* 2. Érvényesség. *Lejárt a jegy érvénye.* 3. (Kifejezésekben:) Valamely lehetőség megvalósítása, illetve megvalósulása. • *Érvényre juttat vagy jut:* érvényesít valamit, illetve érvényesül. *Igyekezett akarátát érvényre juttatni. Érvényre jutottak a reformtörvények.* | *Érvényt szerez valaminek:* megvalósítja. *Sikerült érvényt szerezni követeléseinknek.* 4. Valaminek tényszerű értéke. *Következtetéseinek érvényét most újra bebizonyította.*

érvényesít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Érvényessé tesz valamit. *Az iratot közjegyzőnek kell érvényesítenie. Érvényesítették a személyi igazolványát, mert már lejárt.* 2. Hatásosan él valamivel. *Sikeresen érvényesítette akarátát a szüleiével szemben, így mégis eljöhett velünk moziba.*

érvényesül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Képességeit eredményesen felhasználva boldogul. *Jól érvényesül az életben.* 2. Megvalósul, érezteti hatását. *Nem érvényesül az igazság.* 3. Valahogyan hat, megmutatkozik. *Tedd a virágot az ablak alá, ott jobban érvényesül.*

érzék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Érzékszerv. *Elrompultak érzékei, a látása, a hallása, a szaglása, a tapintása és az ízlelése.* 2. Érzékiség, nemi ösztön. *Nem enged érzékei csábításának.* 3. Valami iránti fogékonyság, igényesség. *Erkölcsei érzéke tiltakozik ellene.* 4. Valami iránti tehetség, hajlam. *Jó érzéke van a matematikához. Nincs érzéke a gyerekekhez.*

érzékel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Ingert) felfog. *Hályog van a szemén, nem érzékeli a fényt.* 2. (Külső hatást) rögzít. *A finom műszerek jól érzékelik a zajokat.* 3. Felfog valamit, fogalmat alkot valamiről. *A nagy számokat már nehéz érzékelni.*

érzékeny ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Csekély ingereket is felfogó. *Hallása igen érzékeny. Az orvosi műszerek egyre érzékenyebbek.* 2. Külső hatásokat fokozottan megérző. *A torka nagyon érzékeny. Érzékeny a térdem a hidegfrontra.* (átvitt) *A megjegyzés érzékeny pontján érintette.* 3. Gyengéd érzésű, finom lelkű. *Érzékeny teremtés a nejed.* 4. Sértődékeny. *Nem gondoltam, hogy ilyen érzékeny vagy!* 5. (választékos, gúnyos is) Érzelmes. *Ideje, hogy érzékeny búcsút vegyünk!*

érzéketlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Érzékelni nem tudó. *Az injekciótól érzéketlen lett az arca.* 2. Érzékelni, élvezni képtelen, fásult, rideg. *Érzékeltenné vált minden iránt. Hogy lehets ilyen érzéketlen a gyerekeid szenvedése láttán?*

érzéki ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Érzékelni felfogható, illetve érzékszervekkel kapcsolatos. *Érzéki benyomásoknak adja át magát. Ez csak érzéki csalódás!* 2. Erős nemi vágyat érző, illetve ébresztő, keltő. *Egy ideje már megint az érzéki nő van divatban.* 3. Nemiséget kifejező, csábító. *Érzéki pillantást vetett a fiúra.*

érzeleg ♦♦ ige ~ni

Túlzott érzelmességgel viselkedik, cselekszik. *Leveleiben oldalakon át érzeleg.*

érzelem ♦♦♦♦ fn *érzelmek, érzelmet, érzelme*

A környezet és az egyes ember viszonyát tükröző lelki jelenség. *Nem tudott az érzelmein uralkodni. Ellentétes érzelmek dúltak benne.* • (választékos) *Gyengéd érzelmek:* szerelem. *Nem merte a lánynak megvallani gyengéd érzelmeit.*

érzelgős ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Erzelegni szerető. *Ki nem állhatom az érzelgős lányokat.* 2. Mesterkelten érzelmes. *Ezekkel az érzelgős jelenetekkel énnálam semmire se mégy!*

érzelmes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Szenvedélyes, érzelmeire fogékony. *Érzelmes ember lévén könnyen meghatódik, elérzékenyül.* 2. Érzelmekre ható. *Szívesen olvas érzelmes regényeket.*

ézés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Külső inger keltette érzet, benyomás. *Jó ézés itthon lenni. Milyen ézés lehet repülőn utazni?* 2. Érzelem. *Ellentétes érzések között hanyódik. Nem vészett még ki a hazafias ézés az emberekből.* 3. Átézés, érzelmi azonosulás. *Érzéssel mondja a verset.* 4. Sejtelem, megézés. *Az az ézésem, valami készül.*

érzet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Ingerek érzékelése. *Az éhség érzete eszébe juttatta, hogy tegnap óta nem evett.* 2. (rég.) Érzelem, ézés. „...sajog egy érzet, Holtig sajog itt benn, – s tüzesebben vér Láttodra, te búzás alföldi szekér” (Arany J.: Vásárban).

éződik ♦♦♦ ige ~ni

1. (Íz, szag) érezhető. *Ebben a levesben nem éződik a bors. Ünnepe előtt az egész házban éződött a friss kalács illata.* 2. Észrevehető. *Szavain éződik a meghatódottság.*

ézület ♦♦♦ fn –, ~et, ~e (választékos, régi)

Lelkület, érzésvilág. *A versek az emberek ézületére hatnak. Ellenséges ézülettel viseltetett iránta.*

és ♦♦♦♦ ksz

1. (Azonos mondatrészek összekapcsolására.) *Papírt, ceruzát, ollót, rajzlapot és ragasztót hozzatok!* 2. (Ellentétes jelentésű szavak összekötésére.) *Éjjel és nappal egyfolytában esett. Fel és alá járkál. Öröm és bánat egyaránt érte. Ég és föld a különbség közöttük.* 3. (Ismétléskor, fokozáskor.) *Ekkor és ekkor ott leszünk. Újabb és újabb gondolata támad. Ezer és ezer ember tolongott az utcákon.* 4. (Egyidejű vagy egymást követő történést tartalmazó mondatok kapcsolására.) *Süt a nap, és esik az eső. Kinyitotta az ablakot, és nagyot szippantott a friss levegőből.* 5. (Ellentétet, váratlan fordulatot tartalmazó mondatok összekötésére.) *Futott hazáig, és akkor látta, hogy nem is várták. Várta, és nem jött.* 6. (Következményt kifejező mondat bevezetésére.) *Elesett az utcán, és eltörött a lába.* 7. (Mondat élén:) *És te hogy vagy mostanában?* 8. (Mondatszerűen:) *És? No és?: a) mi történt aztán? b) nem számít. | És aztán?: hát aztán, mit törődöm én azzal?*

esedékes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Időszerű. *A kölcsön visszafizetése már esedékes.* 2. Hamarosan várható. *Már nagyon esedékes a levele.*

esedezik ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Szívre hatóan könyörög. *Bocsánatért esedezik. Esedezem, segíts rajtam!*

esély ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Lehetőség valamire. *Kevés esélye van a győzelemre.* 2. Lehetséges kimenetel, eredmény. *Két esély van, vagy én nyerek, vagy te. Hiába latolgatta az esélyeket.*

esemény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

(Fontos, jelentős) eset, történés. *A miniszter látogatása esemény a városban. Eseményekben gazdag időszak volt az elmúlt év. Örvendetes események történtek.*

esendő ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~en (választékos)

Könnyen bűnbe eső. *Az ember esendő, könnyen hibázik.*

esernyő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Az esőtől védő, összecsukható ernyő. *Nyisd ki az esernyőt, mert nem szeretnék megázni!*

eset ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Jelentős változást általában nem hozó esemény. *Mi volt az az eset tegnap? | Nagy esetet csinál valamiből:* felnagyítja a dolgot. 2. Ügy, dolog. *Vitás esetekben te fogsz dönteni!* 3. Betegség változata. *Mióta orvos, ilyen esettel még nem találkozott.* • *Nehéz, illetve könnyű eset:* a) nehezen, illetve könnyen megoldható kérdés b) nehezen, illetve könnyen kezelhető ember. 4. Olyan alkalom, helyzet, amelyben bekövetkezik, előfordul vagy előfordulhat valami. *Megfázás esetén ágyban kell maradni. | Nincs rá eset:* eddig még nem fordult elő. | *Abban az esetben:* akkor, azon alkalommal. *Abban az esetben ügyvédhez fordulok! | Szükség esetén:* ha szükséges. *Szükség esetén hívj segítséget! | Esetenként:* olykor. *Esetenként vegyél be ebből egy-két szemet!* 5. (bizalmas) *Valakinek az esete:* kedvére való személy. *Az a fiú nem az esetem.* 6. (Nyelvtanban:) A névszó mondattani szerepének megfelelő alak. *A latin főnévnek öt esete van. Mi a birtokos eset végződése nőnemben?*

esetleg ♦♦♦♦ hsz

1. Talán. *Szombaton esetleg kirándulni megyünk.* 2. Történetesen. *Ha esetleg nem leszel otthon, megvárlak.*

esetleges ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Lehetséges. *Vedd figyelembe a vonat esetleges késését is!* 2. Bizonytalan, véletlenszerű. *Nagyon esetleges mostanában, hogy mikor ér haza.*

esetlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Ügyetlen, nehézkes. *Első alkalommal esetlenül táncolt. Esetlen figura, de kedves.* 2. Idomtalan, formátlan. *Mindig esetlen ruhákat hord.*

eshetőség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Lehetséges eset. *Minden eshetőségre fel kell készülni!*

es|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Súlyánál fogva lefelé mozog a levegőben. *A tetőről a kertbe esett a labda.* 2. (Csapadék, különösen eső) hullik. *Egész nap esik az eső. Éjjel megint esett a hó.* (Alany nélkül, esőre vonatkoztatva:) *Az előrejelzés szerint holnap esni fog.* 3. Egyensúlyát veszítve elbukik, elterül. *Nagyot estem. A falnak esett, és megütötte magát.* 4. *Valakinek esik:* rátámad. *A szomszédnak esett a kitört ablak miatt.* 5. *Valaminek esik:* nagy hévvel nekilát. *Nagy elhatározással esett a tanulásnak.* 6. • *Darabokra esik:* szétválik, szétesik. *A váza darabokra esett, ahogy felborította. Darabokra esett a gyerekek kedvenc játéka.* 7. Hirtelen alacsonyabb szintre ereszkedik. *A hőmérséklet sokat esett.* 8. Valahova kerül, jut. *A szilveszter az idén szombatra esik. Rám esett a választás.* 9. *Valakire, valamire esik:* elosztáskor részként jut. *Egy főre száz forint esik.* 10. (Település, terület) valamilyen irányban elterül. *Tőlünk keletre esik a belváros.* 11. Történik, megesik. *Nem esik baja. Folt esett a becsületén.* 12. *Valahogyan esik valakinek valami:* valamilyen érzést okoz neki. *A gúnyos megjegyzés többeknek rosszul esett.* 13. (Kifejezésekben:) valamilyen helyzetbe, állapotba kerül. • *Áldozatul esik:* áldozattá válik. | *Teherbe esik:* terhes lesz.

esket ♦♦ ige ~ni

1. (Házasulandókat) összead. *A párt a pap eskette. Az anyakönyvvezető is esket.* 2. Letéteti valakivel az esküt. *Az újoncokat holnap esketik.*

eskü ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Istenre mint tanúra vagy valamely szentnek tartott dologra hivatkozó ünnepélyes kijelentés, ígéret. *Esküt tett rá, hogy mindig a hazája érdekeit képviseli. Házassági esküjéhez hű maradt.* 2. Bíróság előtt a vallomás megerősítése. *Eskü alatt vall.* 3. Ünnepélyes állampolgári ígéret. *Letette már a katonai esküt.*

esküdöz|ik ♦♦ ige ~ni

(Nem szavahihetően) fogadkozik. *Folyton esküdözik, hogy többet fog tanulni. Égre-földre esküdözik, hogy igazat mond.*

esküdt I. ♦♦ mn ~ek, ~et, –

1. (rég.) Hites, törvényes. *Esküdt felesége volt.* 2. (választékos) Ádáz, engesztelhetetlen (ellenség). *Az egyik család esküdt ellensége lett a másiknak.*

esküdt II. ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Esküdtzéki tag. *Az angol és amerikai jogi gyakorlat szerint az esküdtek döntenek a vádlott bűnösségéről.*

esküsz|ik ♦♦♦♦ ige esküdni **esküd|ik** ~ni

1. Állítást esküvel erősít. *Esküszik, hogy látott ufókat.* • *Esküdni mer valamire:* teljesen biztos valamiben. *Esküdni merek rá, hogy őt láttam ma délután a buszon.* | *Nem esküszöm:* nem vagyok biztos benne. *Nem esküszöm, de úgy emlékszem, kedden történt.* 2. Esküvel fogad, ígér valamit. *„A magyarok istenére Esküszünk, Esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk!”* (Petőfi S.: Nemzeti dal) 3. Esküvőt tart. *A legtöbben szombaton esküsznek.*

esküvő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Házasságkötési szertartás. *Nyáron volt az esküvőjük.*

eső ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Folyékony csapadék. *Ősszel sok eső hullott. Csendes eső esik. Esőre áll az idő.*

esperes ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Egyházmegye kerületét vezető pap. *A katolikus és a református egyházban is van esperes. Károli Gáspár, az első magyar bibliafordító is esperes volt.*

est ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je (választékos)

1. (ritka) Este. *„Hálót fon az est, a nagy, barna pók”* (Juhász Gy.: Tiszai csönd). 2. Esti (kulturális) rendezvény. *Költői estet rendeznek a Fészek Klubban.*

este I. ♦♦♦♦ hsz

A sötétedést követően, az éjszaka beállta előtt. *Este otthon találkozunk. Este már ne máskálj az utcán!*

este II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Sötétedéstől az éjszaka kezdetéig tartó napszak. *Hosszúak a téli esték.* | *Estére jár:* kezd este lenni. | (Köszönésben:) *Jó estét (kívánok)!* 2. Esti rendezvény. *Műsoros estét tartottak a társalgóban.* 3. Valaminek előestéje. *Karácsony estéjén mind együtt voltunk.* 4. (választékos) Valaki életének hanyatló szakasza. *„Toldi estéje”* (Arany J.-műcím).

estebéd ♦ fn (rég., választékos)

Vacsora. *Az estebédre sok vendéget hívtak.*

esteled|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Közeledik az este. *Induljunk haza, már esteledik!* 2. (népi) *Ott esteledik valahol:* ott van, amikor este lesz. *Egy erdőben esteledtünk, le is feküdtünk egy fa tövébe.*

estély ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Esti ünnepélyes összejövetel. *Fényes estélyt tartottak, sokat táncoltak, beszélgettek.*

esthajnalcsillag ♦ fn

A Vénusz bolygó. *Napnyugta után az esthajnalcsillag tűnik fel elsőnek az égen.*

ész ♦♦♦♦ fn –, ~t, esze

1. Értelmi képesség. *Emberi ésszel felfoghatatlan ez a borzalom.* 2. Tudat, figyelem, emlékezet. *Vésd jól az eszedbe, amit mondok!* • *Eszébe jut valami:* már tudja. *Hiába törte a fejét, nem jutott eszébe rég nem látott ismerősének a neve.* | *Valahol jár az esze:* figyelme elkalandozott arrafelé. *Hol jár az eszed?* 3. Józan gondolkodás. *Ebben a kérdésben jobb, ha az eszemre hallgatsz. Elment az eszed? Elvette az eszét a szerelem. Nincs eszénél, hogy ilyeneket mond!* | *Legyen eszed vagy légy eszeden vagy eszednél légy:* a) gondolkodj józanul b) vigyázz, légy óvatos. • *Ész nélkül:* meggondolatlanul kapkodva. *Ész nélkül*

összevásárolt mindenféle kacatot. | *Előveszi a jobbik eszét*: jobb belátásra tér. | *Megáll az ember esze*: elképesztő. | (bizalmas) *Az eszed tokja*: butaságot beszélsz. **4.** Valamilyen közösség legokosabb tagja. *Ő az osztály esze.*

észak ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~ja

1. A sarkcsillag irányában levő égtáj. *Egyre északabbra jutott el az expedíció.* **2.** Az Északi-sark vidékén levő hideg, rideg táj. *Északon rövid és hűvös a nyár.*

eszelős ♦♦♦♦ mn ~ők, ~t, ~en

Háborodott, rögeszmés. *Eszelősen hajtogatta a véleményét.* (Főnévi használatban:) *Tegnap örült botrányt rendezett az az eszelős.*

eszeveszett ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Felindulás miatt esztelen túlzásba csapó. *Eszeveszeten üvöltött a férjével.* **2.** Meggondolatlan. *Eszeveszett költekezésbe fogott.* **3.** Kétségbeesett, elkeseredett. *Eszeveszett gyűlölet fogta el.* **4.** Pánikszerűen gyors. *Eszeveszeten menekültek a városból kifelé.*

esz|ik ♦♦♦♦ ige enni

1. Étkezik, táplálkozik, fogyaszt. *Mit eszel? Ebédre szívesebben eszik főtt ételt, mint hideget. Jó étvágygal eszik.* | • *Degeszre eszi magát*: nagyon jóllakik. **2.** (bizalmas) Nagymértékben él valamivel, sokat használ belőle. *Gyerekkora óta eszi a könyveket. Az autó eszi az olajat.* **3.** (bizalmas) (Általában negatív hangulatú kifejezésekben:) • *Eszi a sárga irigység*: gyöttri, kínozza, emészt. | *Eszi a fene*: kínozza, nyugtalanítja valami. | *Egye fene!*: nem bánom. **4.** (gúnyos) • *Mit eszik rajta?*: mi tetszik neki rajta? *Mit eszel azon a buta libán?*

eszkimó ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~ul

1. Az Északi-sark környékén élő nép tagjai közé tartozó, vele kapcsolatos. *Az eszkimó emberek mongoloid típusúak. Sokat olvasott az eszkimó népszokásokról.* (Főnévi használatban:) *Az eszkimók régebben jégkunyhóban laktak.* **2.** Az általuk beszélt (nyelv). *Nem tudok olyan magyar emberről, aki beszélné eszkimóul.* (Főnévi használatban:) *Az eszkimóban a hó különböző fajtáit külön szavakkal jelölik.*

eszköz ♦♦♦♦ fn ~ők, ~t, ~e

1. Valamilyen művelet elvégzését lehetővé tevő tárgy. *A szerelő saját eszközeit használja. Háztartási eszközökkel jól el vagyunk látva, vannak szép edényeink, gépeink, sőt még mikrohullámú sütőnk is van.* **2.** Valaminek az elérésére segítségként használható személy vagy dolog. *Nem veszed észre, hogy csak eszközként használnak aljas céljuk elérése érdekében? Minden anyagi eszközük elfogyott.* **3.** Az a módszer, amellyel valaki valamit el akar érni. *Semmilyen eszköztől sem riad vissza.*

észlel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Érzékel. *Szokatlan hangokat észlel.* **2.** Tudományos megfigyelés során észrevesz. *A megfigyelőállomáson a műszerek földrengést észleltek.*

eszme ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (Értékesnek tekintett) jelenségről alkotott fogalom. *A szabadság nemes eszméje lelkesítette egész életében. Haladó eszméket vallott.* **2.** Gondolat, gondolati általánosítás. *A vitából végül a közös cselekvés eszméje bontakozott ki.* • *Eszmét cserélnek*: nézeteiket megvitatják. **3.** (választékos) Elképzelés, terv. *Legszebb eszméit nem tudta megvalósítani.* **4.** (választékos) Ötlet. *Van egy jó eszmém, beszéljünk meg!*

eszmél ♦♦♦ ige ~ni

1. Ébred, ocsúdik. *Lassan eszmélt a mély álmom után.* • *Magára eszmél*: saját énjének tudatára ébred. **2.** Nyiladozik az esze valakinek. *Az óvodás már eszmél.* **3.** *Valamire eszmél*: rádöbben, rájön. *Csak későn eszmélt az igazságra.*

eszméletlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Ájult, öntudatlan. *Napokig eszméletlen állapotban feküdt.* **2.** (bizalmas) (Határozószóként:) Túlzottan, rendkívül. *Eszméletlen drága volt ez a bútor!*

eszmény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Az az elgondolt minta, példakép, amelynek elérésére törekszik valaki. *Eszménye a közösséget szolgáló, becsületes ember volt. Politikai eszmények nem voltak rá hatással. A szépség eszménye mindennél fontosabb volt számára.*

eszperantó ♦ fn –, ~t, ~ja

1. A legismertebb, több indoeurópai nyelv szókészlete és nyelvtana alapján összeállított mesterséges nyelv. *Eszperantót tanul. Eszperantóból fog nyelvvizsgázni.* **2.** (Jelzőként:) Az eszperantó (nyelv), illetve ezzel kapcsolatos. *Magyar–eszperantó szótárt kérek. Eszperantóul beszél otthon is. Belépett egy eszperantó diákklubba.*

eszpresszó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (kissé régi) Elsősorban feketekávéét kínáló kisebb vendéglátóhely. *Beültünk egy kávéra az eszpresszóba.* **2.** (Erős) feketekávé. *Egy eszpresszót kérek tejszínnel!*

észrevesz ♦♦♦♦ ige észrevenni

1. Meglát és felismer valakit. *Észrevette a tömegben régi barátját.* **2.** Észlel valamit. *Idejében észrevették a tüzet.* **3.** Felfog, megérez valamit. *Észrevette, hogy nézi valaki.* **4.** Rájön valamire, felfedez valamit. *Ha észreveszik a betört ablakot, lesz nemulass! Észreveszi magát*: rádöbben, rájön valamire. *Azon veszi észre magát, hogy ráesteledett.*

észrevétel ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Helyesbítő, illetve kiegészítő megjegyzés. *Szeretnék néhány észrevételt fűzni a hallottakhoz.*

észrevétlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Észrevehetetlen, láthatatlan. *Néhány észrevétlen szemlélő később felismerte a tettet.* • *Egy észrevétlen pillanatban:* lopva, titokban. *Egy észrevétlen pillanatban beosont a kertbe.* 2. (Határozószó-szerűen:) titokban, észrevétlenül. *Észrevétlen a közelébe férközött.*
- esszé** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
Művészi igényű, egyéni hangvételű tanulmány, illetve ennek a műfaja. *Babits szívesen írt esszéket. Szerb Antal is az esszé magas szintű művelője volt.*
- ésszerű** ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en
1. A józan ész törvényei szerinti. *Ésszerűen járt el. Ésszerű megoldást kell találni.* 2. A lehetőségeket okosan felhasználó. *Ésszerű adminisztrációra van szükség. Ésszerű tervet készített.*
- észt** ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~ül
1. A nagyrészt Európában élő finnugor nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Észt asszonyok sétálnak népviseletben.* (Főnévi használatban:) *Az észtek fővárosa Tallinn.* 2. Észt (nyelv). *Jól megtanult észtül. Megírta az észt nyelv nyelvtanát.* (Főnévi használatban:) *Jól beszél az észtet.*
- esztelen** ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül
Ostoba, értelmetlen. *Micsoda esztelen viselkedés!*
- esztendő** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je (népi vagy választékos)
1. Év. *Eltelt egy esztendő.* 2. (népi) *Esztendőre:* egy év múlva. *Esztendőre felépült a házunk.*
- eszterga** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
Forgácsoláshoz használt szerszám gép. *Esztergán készítette a faoszlopokat.*
- esztergályos** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. Esztergával dolgozó fémipari szakmunkás. *Tíz évig dolgozott esztergályosként a gyárban.* 2. Fát, csontot, műanyagot esztergával megmunkáló iparos. *Elvittem a lépcsőkorlát anyagát az esztergályosnak.*
- esztergályoz** ♦ ige ~ni
Esztergával megmunkál valamit. *A műszeralkatrészeket nagyon pontosan kell esztergályozni.*
- esztéta** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
Esztétikával foglalkozó tudós, szakíró. *Neves esztéta lett belőle.*
- esztétika** ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~ja
A művészi szépséggel és a művészetekkel foglalkozó tudományág és tantárgy. *A reneszánsz esztétikáját adja elő. Mikor vizsgálod esztétikából?*
- esztétikus I.** ♦♦♦ mn ~ak, ~at vagy ~t, ~an (választékos)
Művészien szép. *Nagyon esztétikus volt a virágok elrendezése a teremben.*
- esztétikus II.** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
Esztétikával foglalkozó személy, rendszerint tudós. *Az esztétikus lesújtó kritikát írt a regényről.*
- étel** ♦♦ fn étekek, étiket, étke (rég)
Étel, táplálék. *Az asztalon különféle étekek sorakoztak.*
- étékfogó** ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)
Főúri udvarokban a konyha és az étkezés felügyelője. *Az étékfogó ellenőrizte a terítést.*
- étel** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
1. Elkészített emberi táplálék. *Az asztalon az étel, gyerekek ebédelni! Hideg ételt hozz magaddal! Megkóstolja az ételt, nem sós-e.* 2. Élelem, ennivaló. *Mindennapi ételük a háztáji gazdaságból kerül ki.* 3. Fogás. *A pincér felszolgálja az ételeket.*
- éter** ♦♦♦ fn -, ~t, ~e
1. (rég) Ég, világűr, illetve levegő. *Csillagok sokasága kering az éterben.* • (választékos) *Az éterben szárnyal:* ábrándozik. | (választékos vagy tréfás) *Az éter hullámain:* a világűr elektromágneses fényhullámai által; rádió. *Az üzenet az éter hullámain érkezett hozzá.* 2. Oldó-, fertőtlenítő- és altatószerül használt szintelen, szűrős szagú folyadék. *A kisebb műtéteknél korábban éterrel altatták a beteget.*
- etető** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Ételt ad a szájába valakinek, valaminek. *Napokig etetni kellett a beteget. Kanállal eteti a kisbabát. Cumisüvegből etetik az árván maradt oroszlánkölyköket.* 2. Táplál valakit. *Az édesanya gondosan eteti gyermekeit.* 3. (Állatot) táplálékkal ellát. *Sietett haza etetni a jószágot.* 4. Anyaggal ellát valamit. *Eteti a gépet.* 5. (bizalmas) Becsap, félrevezet valakit. *A játékos már hosszú ideje eteti az ellenfelét. Mivel akarsz etetni már megint?*
- etika** ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~ja
1. Erkölcstan. *Az etika a filozófiának az az ága, amely az akarás és a cselekvés problémáival foglalkozik.* 2. Valakire vonatkozó erkölcsi szabályok összessége. *Az újságírói etika, illetve ennek hiánya ma a beszélgetések központi témája.*
- etikett** ♦♦♦ fn -, ~et, ~je (választékos)
A társadalmi érintkezés, társas viselkedés szabályainak rendszere. *Vét az etikett ellen. Nem ismeri az etikettet.*
- etikus** ♦♦♦ mn ~ak, ~at vagy ~t, ~an (választékos)
Erkölcson alapuló. *Nem volt etikus félrevezetni a tanárt.*
- etióp** ♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul
Az Etiópiában élő, sötét bőrű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Az utolsó etióp császár fogságban halt meg.* (Főnévi használatban:) *Az etiópok többsége keresztény vallású. Az etiópok hősiiesen harcoltak az olasz gyarmatosítók ellen.*
- étkezde** ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Kisebb, szeszes italt általában nem kínáló vendéglátóhely. *A sarkon nyílt egy étkezde, ahol házas ételeket főznek.*
2. Konyhával is rendelkező étkezőhelyiség. *Az üzemi étkezdében nem túl változatos az étrend.*

étkez|ik ♦♦♦ ige ~ni (kissé hivatalos)

1. Rendszeresen eszik, általában ebédel, vacsorázik. *Nem étkezik otthon.*
2. Táplálkozik. *Rendszertelenül étkezik, ezért fáj a gyomra.*

étkező ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Külön helyiség, amelyben étkezni szoktak. *A konyhájuk kicsi, de van étkezőjük. Az előszobában alakították ki az étkezőt.*
2. Étkezőkocsi. *A vonat étkezőjében találkoztak.*
3. Étkezde. *Az étkező ebben az iskolában az alagsorban van.*

étlap ♦♦♦ fn

A rendelhető ételeket, italokat árukkal együtt felsoroló jegyzék. *A pincér azonnal hozta az étlapot.*

étlen-szomjan ♦♦ hsz

Éhesen és szomjasan, étel-ital nélkül. *Naphosszat vándorolt étlen-szomjan egyik faluból a másikba.*

etnikai ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~lag (választékos)

Valamely népre vonatkozó, egy adott néppel kapcsolatos. *Az ország etnikai összetétele nagyon vegyes, sokféle népcsoport lakja.*

étolaj ♦♦ fn

Sütésre, főzésre használt növényi olaj. *A napraforgó magjából készült étolaj olcsóbb, az olajbogyóból készült étolaj viszont egészségesebb.*

étrend ♦♦♦ fn

Étkezéseken sorra kerülő ételek sorrendje, illetve jegyzéke. *Az étrend minden nap három fogásból állt: leves, főétel és desszert.*

etruszk ♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

1. A rómaiak előtt a mai Toscana területén uralkodó, nagy műveltségű ókori néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Az etruszk városállamok sokáig védelmezték függetlenségüket Rómával szemben. Livius művében olvashatunk az etruszk királyokról is. (Főnévi használatban:) Tanulmányában az etruszkok történetével foglalkozik.*
2. Az etruszk (nyelv). *Az ókori Rómában etruszul csak a legműveltebbek tudtak. (Főnévi használatban:) Az etruszkot egyetlen nyelvcsaláddal sem sikerült kapcsolatba hozni.*

étterem ♦♦♦♦ fn

1. Nagyobb vendéglő. *A születésnapján étteremben vacsoráztak.*
2. Szállodának, intézménynek étkezésre berendezett helyisége. *Most ment le az étterembe ebédelni.*

étvágy ♦♦♦♦ fn

1. Erős vágy az evésre. *Nincs étvágya, nem kíván semmit. Nagy étvágygal látott az evéshez. (Étkezés előtti jókívánsággént:) Jó étvágyat! • Megjön az étvágya: a) elkezd jól enni b) kedve támad valamihez.*
2. Mohó szerzési vágy. *A sok kincs látványa csak növelte a rablók étvágyát.*

euró ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Az Európai Unió pénzneme. *Az unióhoz tartozó országokban nem kötelező bevezetni az eurót, megtarthatják saját pénznemüket is. Ausztriában egy liter benzín egy euró volt.*

év ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A jan. 1-jétől dec. 31-ig tartó, illetve 12 hónapból álló időszak. *Az új évezred első éveit írjuk. Már két év eltelt azóta, hogy utoljára találkoztunk. | Valahány éve (, hogy...): ennyi év eltelt azóta, hogy... Tíz éve nem jártam erre. Már két éve, hogy ebbe az iskolába járok. • Évről évre: minden évben (folytatólag vagy újra). Évről évre többen látogatnak el az állatkertbe.*
2. Tanév. *A gyerekek alig várják az év végét. Év elején mindenből dolgozatot írtunk.*
3. Életév. *Betöltötte 20. évét.*
4. (bizalmas) *Valahány évet kapott: ennyi börtönbüntetésre ítélték. Tizenöt évet kapott emberölésért.*

évad ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

1. Az az időszak, amelyben a színházak játszanak. *Általában szeptemberben kezdődik a színházi évad, és júniusig tart. Ebben az évadban három darabban játszik.*
2. (választékos) *Éjnek évadján: éjnek idején, éjszaka. Mi történt, hogy éjnek évadján telefonálsz?*

evangélikus ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t vagy ~at, –

A Szentírás lutheri értelmezését valló protestáns valláshoz, egyházhoz tartozó. *Az evangélikus gyülekezet az istentiszteleten énekel, imádkozik, és prédikációt hallgat. (Főnévi használatban:) Az evangélikusok puritán temploma a lakóházak között bújik meg. Evangélikushoz ment feleségül.*

evangélista ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Valamelyik evangélium szerzője. *A négy evangélista: Máté, Márk, Lukács és János.*

evangélium ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Az Újszövetségben a Jézus életét leíró négy könyv valamelyike. *János evangéliumát kedvelem a legjobban.*
2. Az evangéliumi könyvekben foglalt tanítás. *A hittérítő az eddig nem keresztény országokban hirdette az evangéliumot.*

éves ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. (Bizonyos számú) évet betöltött. *Jövő hónapban leszek 25 éves. A tisztás közepén egy 200 éves tölgyfa áll.*
2. (Bizonyos számú) éve vagy évig tartó. *Már 25 éves házасok. Az egyetemi képzés nálunk általában 5-6 éves.*
3. Egy évre szóló. *Egyelőre csak éves szerződést kötöttek.*

evez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Evezővel csónakot hajt. *A kis csónakban ketten eveztek.* 2. Az evezést sportként, illetve szórakozásként űzi. *Nemcsak teniszeznek, evez is.*

evező ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Evezésre való lapát. *Megragadta az evezőt és nagyokat húzott vele. Az evező nyele hólyagosra dörzsölte tenyerét.*

évfolyam ♦♦♦♦ fn

1. Egy év alatt megjelent folyóiratszámok összessége. *A folyóirat legutóbbi évfolyamát gondosan megőrizte.* 2. Az egyetemi, főiskolai vagy középiskolai tanulmányok éves szakasza, illetve az ezt végző diákok összessége. *Az első évfolyamon még csak alapismereteket tanulnak. Minden évfolyam képviseltette magát a diákszállóban.*

évforduló ♦♦♦♦ fn

Valamely eseménynek évenként visszatérő dátuma. *Ma ünneplik az intézmény fennállásának 10. évfordulóját. A jövő héten lesz a házassági évfordulójuk.*

évkönyv ♦♦♦ fn

1. (rég.) Az ó- és a középkorban a történelmi események évenkénti följegyzése. *A történelem évkönyveiből sokféle dolgról értesülhetünk.* 2. Valamely intézmény évi működéséről szóló időszakos kiadvány. *Az iskola tavalyi évkönyvét a mi osztályfőnökünk szerkesztette.*

evolúció ♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. Fejlődés. *A társadalmak és kultúrák evolúciójáról különféle elméleteket dolgoztak ki a társadalomkutatók.* 2. (Biológiában:) Az alacsonyabb rendű szervezetekből a magasabb rendűek alakulásának folyamata. *Az evolúció menetében a halakat és a madarakat az emlősök követték.*

évdőlők ♦♦ ige ~ni

Tréfálkozik, kötekedik, (szerelmesen) incselkedik valakivel. *De sokat évdőtek egymással gyerekkorukban! Nézd, hogy évdők egymással az a fiú meg az a lány!*

évszak ♦♦♦♦ fn

Az évek szabályosan ismétlődő, sajátos időjárású időszaka. *A mérsékelt éghajlatú területeken négy évszak: a tavasz, a nyár, az ősz és a tél váltja egymást. A trópusokon beköszöntött az esős évszak.*

expedíció ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Ismeretlen területek felkutatására szervezett út, illetve az azon részt vevő személyek csoportja. *Az expedícióra sátrakat és tartós élelmiszert vittek magukkal. Az expedíció legfiatalabb tagja húszéves volt.*

expressz I. ♦♦♦ mn ~ek, ~et, – (hivatalos)

Sürgősen szállítandó és kézbesítendő. *Tegnap expressz csomagot kaptam vidékről.*

expressz II. ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A gyorsvonatnál is rövidebb menetidejű távolsági vonat. *Az expresszre helyjegyet kell váltani.*

expressz III. ♦♦♦ hsz (hivatalos)

Sürgősséggel. *A levelet expressz kérem feladni.*

expresszionizmus ♦♦ fn -, ~t, ~a

A XX. század elejének egyik művészeti irányzata, amely az érzelmeket, a meghökkentő mondanivalót szokatlan formákkal akarta kifejezni. *Kassák Lajos a magyar expresszionizmus kiemelkedő alakja volt.*

ez ♦♦♦♦ mutató nm (mássalhangzóval kezdődő szó előtt): **e**

1. (Főnévi:) A mutatót személy vagy dolog. *Ezt nézd! Ki ez a képen? Ez volt az, amiről beszéltem. „A nagy világon e kívül Nincsen számokra hely”* (Vörösmarty M.: Szózat). 2. (Melléknévi:) *Ez a könyv kell nekem. Ennek az embernek mesélte el?* (A jelzett szó és a jelző közti határozott névelő nélkül:) *Ez indokra való tekintettel...* „Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent” (Radnóti M.: Nem tudhatom...).

ezennel ♦♦♦♦ mutató hsz (hivatalos)

Ez alkalommal, ezúton. *Ezennel felszólítom, hogy tegyen eleget kötelességének! Ezennel házastársakká nyilvánítom önöket.*

ezentúl ♦♦♦♦ mutató hsz

Mostantól kezdve, ezután. *Meglátod, ezentúl minden másként lesz!*

ezer ♦♦♦♦ tőszn

1. Tízszáz száz. *Ötször kétszáz az ezer.* (Jelzőként:) *Egy kilométer ezer méter.* 2. (túlzó) Nagyon sok, tömegtelen. *Ezer bajom van. Ezer éve, hogy nem látalak! Ezer bocsánat!* 3. (Főnévi használatban:) Nagyon sok valakiből, valamiből. *Ezer közül is megismeri. Ezreket keres euróban. Adóssága sok ezerre rúg.*

ezeremester ♦♦ fn

Sok dologhoz értő, ügyes kezű ember. *Az apósom igazi ezeremester.*

ezért I. ♦♦♦♦ mutató hsz

1. Az imént említett ok miatt. *Látod, ezért kellett volna sietni.* 2. E célból. *Ezért dolgoztam ennyit!*

ezért II. ♦♦♦♦ ksz

Tehát, következőképpen. *Ezt te nem láttad, ezért jobb, ha nem szólsz bele.*

ezred¹ ♦♦♦♦ tőszn

Valaminek ezer egyenlő része közül egy. *Az összeg egy ezrede is jól jönne. Egy másodperc ezrede alatt történt a baleset.* (Helyiértékként:) *Az ezredeket is vedd figyelembe!*

ezred² ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (rég.)

Ezer évből álló időszak. „Ledöntsük, amit ezredek ész napvilága mellett dolgozának?” (Vörösmarty M.: Gondolatok a könyvtárban)

ezred³ ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

A katonai szervezés alapegysége. Egy ezred általában 2-4 zászlóaljból és kiegészítő századokból áll.

ezres I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, –

1. Ezer egységet tartalmazó. Az ezres szám jele 1000. 2. Ezer egységet alapul vevő nagyságú. Ezres tételekben vásárol.

ezres II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az ezres szám. Az ezres római számmal: M. 2. Ezerforintos. Nem tudtak ezresből visszaadni. 3. Az ezres helyiérték; a többjegyű számban hátulról a 4. helyen álló szám. Milyen számjegy áll az ezresek helyén?

ezúttal ♦♦♦♦♦ mutató hsz

1. Most, ez alkalommal. Ezúttal tévedtél. 2. Ezúton, így. Ezúttal értesítelek az érettségi találkozóról.

ezüst ♦♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

1. Szürkésfehér, fényes felületű nemesfém, illetve ennek ötvözete. Ipari nyersanyagként is használják az ezüstöt. Régen ezüsből is vertek pénzt. (Jelzőként:) Ezüst nyakláncot viselt. 2. Ezüstötözetből készített értéktárgy. Aranyba, ezüstbe és más értékekbe fektette pénzét. 3. (rég) Ezüstpénz. Csengő ezüsttel fizetett. 4. (Jelzőként:) Ősz, fehéres színű. Már vannak ezüst hajszálai.

ezüstitokodalmom ♦ fn

A házasságkötés 25. évfordulója. Megünnepelték ezüstitokodalmukat.

ezüstitnemű ♦ fn ~k, ~t, ~je

Ezüst használati tárgy(ak összessége), különösen evőeszköz-készlet. Drága porcelánnal és ezüstitneművel terítették meg az ünnepi asztalt. A használaton kívüli ezüstitneműket is rendszeresen tisztítani kell, hogy el ne színeződjenek.

ezüstitróka ♦ fn

1. Észak-Amerikában élő, ezüstösen csillogó bundájú róka fajta. Az ezüstitrókák északon honosak. 2. Az ezüstitróka prémjéből készült nyakbavető, gallér. Ezüstitrókát viselt a kabátján.

ezüstitvasárnap ♦ fn

1. A karácsonyt megelőző utolsó előtti vasárnap. Holnap ezüstitvasárnap, ideje körülnézni az üzletekben! 2. (Határozószó-szerűen:) Ezüstitvasárnapon. Ezüstitvasárnap meggyújtottuk a harmadik gyertyát is a koszorún.

A

fa ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kemény törzsű, ágakat csak a törzs bizonyos részétől növesztő fás szárú növény. *Az ablak előtt álló vastag törzsű fa terebélyes ágai a ház fölé nyúlnak. Fákat ültet.* 2. Ilyen növénynek az anyaga. *A fenyő fája puha és világos színű. Fát aprított és egész nap azzal tüzelt.* 3. Fából készült tárgy. *Kopott már az ablak fája.* (Jelzőként:) *A pincében fa boroshordók álltak.* 4. (szleng) Elégtelen osztályzat. *Fát kapott fizikából.*

fabatka ♦ fn -, ~t, - (rég, rosszálló)

Kis értékű pénz.

fabrikál ♦♦ ige ~ni (bizalmas, rosszálló)

Barkácsol, összeállít valamit. *Maga fabrikálta az asztalt.*

fácán ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Színes tollú, hosszú farkú, vadon élő tyúkféle madár. *Szívesen nézegeti a fácánokat a mezőn. Fácánra vadászik, tegnap is lőtt egyet.* 2. Fácánhús. *Ettől már fácánt?*

facér ♦♦ mn ~ok vagy ~ak, ~t, ~an (bizalmas)

1. Állástalan, munkanélküli. *Most sehol sem dolgozik, már hónapok óta facér.* 2. Nőtlen, egyedülálló, illetve alkalmilag egyedül levő. *Egy facér fiatalemberrel dolgozik egy irodában. Holnap este facér leszek, a férjem elutazik.* 3. Igénybe nem vett, éppen használaton kívüli. *Van itt egy facér szék?*

facsar ♦♦♦ ige ~ni

1. Nedvességet nyom, sajtol ki valamiből. *Jó erős keze van, mindig ő facsarja a vizes ruhát. Kabátjából facsarni lehet a vizet, úgy megázott. Facsarja a paradicsomot. Facsarj egy kis citromot a teámba!* • *Könnyet facsar a szeméből:* sírásra készíteti valami. 2. (Orrot) csíp, mar, tüszentésre készítet. *A torma facsarja az orrát.*

facsetete ♦♦ fn

Fiatál fá. *Megvette a facsetéteket a faiskolában, és elültette őket a kertjében.*

fafejű ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en (bizalmas, rosszálló)

Ostoba, értetlen (ember). *Ne légy már olyan fafejű!*

fafúvós ♦ mn

1. Általában fából készült, ajak- vagy nyelvsípval megszólaltatott (hangszer). *Fafúvós hangszer például a fuvola és az oboa. A szaxofon is fafúvós hangszer, mert a sipja nádból készül.* (Főnévi használatban:) *Tompán búgnak a fafúvósok.* 2. Ilyen hangszerekre írt (zenemű). *Az együttes általában fafúvós darabokat játszik.* 3. Ilyen hangszereken játszó (zenész), illetve ilyen zenészekből álló (együttes). *Fafúvós zenekarokat hívtak meg a versenyre.* (Főnévi használatban:) *A koncert végén a fafúvósokat külön megtapsolták.*

faggat ♦♦♦♦ ige ~ni

Makacsul kérdezget valakit. *Hiába faggatsz, nem árulom el a titkot. Órákon át faggatták, de nem volt hajlandó beszélni.*

faggatóz|ik ♦♦ ige **faggatódz|ik** ~ni

Kitartóan faggat, vallat. *Miért faggatózol, úgylis tudod, hogy egy szót se mondok róla.*

fagott ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Billentyűs, hosszú, fafúvós hangszer. *Fagottra mint szólóhangszerre kevés zenemű született.*

fagy¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. A hőmérséklet 0 fok alá száll. *Éjszaka már fagyott.* 2. Hidegben megszilárdul, megkeményedik. *A higany csak -38 °C-on fagy. Csonttá fagyott a föld.* 3. Megfagyva rátapad valamire. *A lábára fagyott a cipő.* 4. (Kifejezésekben:) Váratlan fordulat miatt félbemarad valami. *Beléjük fagyott a nevetés. Ajkára fagyott a szó.*

fagy² ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

0 °C alatti hőmérséklet. *Csikorgó, kemény fagyok voltak januárban. Délre fölengedett a fagy, az ereszről csöpögött a víz.*

fagyaszt ♦♦♦ ige ~ani

1. 0 °C alá hűt, megdermeszt valamit. *A hideg szél csonttá fagyasztotta átázott ruhájukat.* 2. (Étel) így tartósít. *Húst, gyümölcsöt, főtt ételt fagyasztott a hűtőládjában.* 3. (Testrészt) hűtéssel érzéstelenít. *Hiába fagyasztották a fogát, mégis fáj, amikor kezelték.*

faggyú ♦♦ fn -, ~t, ~ja

Szarvasmarha, juh, kecske, birka zsírja. *De sok a faggyú ezen a húson! Faggyúval keni be a csizmáját.*

fagylalt ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Gyümölcsből és más cukrászati alapanyagból általában tejjel kevert, fagyasztott édesség. *Szereti a tejszínes fagylaltot. Pohárban kér öt gombóc fagylaltot.*

fagyos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Fagytól kemény. *Túl fagyos még a föld, nem lehet ásni.* 2. Dermesztően hideg. *A hegyek felől fagyos szél fúj. Ma is fagyos éjszakánk lesz.* 3. (bizalmas) Fázós, fázékony. *Én nagyon fagyos vagyok.* 4. Rideg, barátságtalan. *Fagyos arccal fogadták.*

fagyoskodjik ♦♦ ige ~ni

Hosszasan fázik. *Gyere be, ne fagyoskodj odakinn a hidegben!*

fagyosszent ♦ fn (bizalmas)

1. (Csak többes számban:) Pongrác, Szervác, Bonifác és Orbán napjai májusban, amikor általában erősen lehül az idő. *A fagyosszentek előtt nem teszem ki a virágokat az erkélyre.* 2. (tréfás) Fázós, fázékony ember. *Csak nem fázol, te fagyosszent!*

fagyöngy ♦♦ fn

Fákon élősködő sárga vagy fehér bogyójú örökzöld növény. *A fagyöngy szép, és gyógynövényként is használják.*

fahang ♦ fn

Tompa, szintelen hang. *Kellemetlen fahangon szólalt meg. Ilyen fahanggal hogy állhat ki a színpadra?*

fahéj ♦♦♦ fn

Bizonyos dél-ázsiai fafajták barnás színű kérge mint édes ételek fűszere. *Az egész fahéjat például kompótokba, forralt borba, az őrölt fahéjat süteményekbe használom.*

faj ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A biológiai rendszertannak az élőlények jellemző öröklődő tulajdonságai szerint megállapított alapegysége. *Linné több tízezer állati és növényi fajt meghatározott, és névvel látta el őket.* 2. (Tudománytalan szóhasználatban:) Emberfajta, rassz. *A fehér faj felsőbbrendűségét hirdették a fasiszták.* 3. (kissé régi) Nép, nemzet. *A magyar faj ősiségét bizonygatja.* 4. Csoport, fajta, változat. *A betegségnek különböző fajai alakultak ki.*

fáj ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Testrészt) fájdalmat érzékel. *Fáj a keze. Fáj a gyomrom a sok édességtől.* 2. Fájdalmat, illetve bánatot, szomorúságot érez. *Fájt, amikor ráléptél a lábamra. Fáj, hogy nem jöttetek el.*

fajd ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Hegyvidéki erdőkben élő, tyúkféle madár. *Magyarországon már ritka a fajd, a fajdfélék közül egyedül a császármadár költ nálunk, kisebb csoportokban.*

fájdalom ♦♦♦♦ fn *fájdalmak, fájdalmat, fájdalom*

1. Fájó, rossz, kellemetlen érzés. *Beleált a lábamba a fájdalom. Nyilálló fájdalmat érez a hátában.* 2. Nagy szomorúság. *Fájdalom uralkodott el rajta. Osztozunk fájdalomában.* 3. Részvét. *Mély fájdalommal fogadtuk halálának hírért.* 4. (Sajnálkozás udvarias kifejezésére:) *Fájdalom, nem tehetem. Legnagyobb fájdalomra meg kell mondanom az igazat.*

fájdít ♦♦ ige ~ani

1. (Testrészt) fájlal. *Egész éjjel fájdította a fogát.* 2. Fájdalmat okoz valamiben. *Ne fájdítsd a szívért!*

fajelmélet ♦♦ fn

Az emberfajták értékbeli egyenlőtlenségét, a felsőbbrendűnek kikiáltott fajták, népek, népcsoportok uralmát hirdető tudománytalan elmélet. *Hitler és a német nemzetszocialista mozgalom fajelmélete szolgált a holokauszt elméleti megalapozásaként.*

fájlal ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Fájlalja valamijét:* panaszolja, hogy fáj. *Napok óta fájlalja a lábát.* 2. Sajnál valamit. *Fájlalom, hogy így történt.*

fájós ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

Olyan (testrészt), ami fáj. *Rálépett a fájós lábamra.*

fajsúly ♦♦ fn

Térfogat és súly hányadosa. *A víz fajsúlya nagyobb, mint a legtöbb fájé.*

fajta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kisebb csoport az élőlények egy fáján belül. *A burgonyának sok fajtáját ismerjük.* 2. Rokoni vagy egyéb kapcsolat alapján összetartozók közössége. *Ő is a mi fajtánk, hozzánk tartozik. Szerencsére a gyerek az én fajtám, rám hasonlít.* 3. Egy dolog egymástól különböző alcsoportjainak egyike. *Gombóc Artúr a csokoládé minden fajtáját nagyon szereti.* 4. (Jelzőként:) fajtájú. *„Csendesen kérődzik, igen jámbor fajta”* (Arany J.: Családi kör). *Magyar fajta kutyát szeretnék, pulit vagy kuvaszt.*

fajtatiszta ♦ mn

A fajta jellegzetes tulajdonságait tisztán képviselő és örökítő (állat, növény). *Két fajtatiszta komondor őrzi a házat. Nem biztos, hogy az elhullott magból kelt gyümölcsfa fajtatiszta lesz, lehet, hogy be kell oltani nemes vesszővel.*

fajul ♦♦♦ ige ~ni

1. Egyre hitványabbá, silányabbá válik. *„Romlásnak indult hajdan erős magyar, Nem látod: Árpád vére miként fajul?”* (Berzsenyi D.: A magyarokhoz). 2. Rossz, káros dologgá válik. *Azt reméltem, nem fajul idáig a dolog. Veszekedéssé fajult a beszélgetés.*

fakad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Folyadék) felszínre tör, feltör. *A völgyben hús forrás fakad.* • *Szeméből könny fakad:* sírni kezd. 2. Kezd kihajtani. *Fakad már a szőlő, fakadnak a fák is.* 3. Valamiből ered, származik. *Szavai rosszindulatból fakadnak.* 4. *Valamire fakad:* valami kitör belőle, elkezd valamit csinálni. *Olyan jó kedvük volt, hogy dalra fakadtak.* • *Sírva fakad:* sírni kezd.

fakaszt ♦♦ ige ~ani

1. *Fakaszt valamit:* előidézi, hogy fakadjon. *Vizet fakasztott a sziklából. A tavaszi napsütés sorra fakasztja a bimbókat.* 2. *Valamit fakaszt vagy valamire fakaszt valakit:* (érzelmi megnyilvánulást) előidéz valahol, valakiben. *A megkönnyebbülés mosolyt fakasztott az arcán. Könnyekre fakasztotta a megható történet.*

fakép ♦♦ fn (csak szókapcsolatban)

(rég) Fából faragott szobor. • *Faképnél hagy valakit:* **a)** búcsú nélkül, váratlanul otthagyja. *Séta közben egyszerre csak faképnél hagyta a barátait.* **b)** (hirtelen) megelőzi. *Egy ideig együtt futott a csapat, aztán a fiú hirtelen faképnél hagyta a többieket.*

fakír ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Csodatevőnek hitt hindu aszkéta és bűvész. *Szögekkel kivert ágyon alszik a híres fakír.* 2. (bizalmas) Érzéketlen, a fájdalomra nem reagáló ember. *Ennek a fakírnak még az arcizma sem rándult, amikor fúrták a fogát.* (Jelzőként:) *Az a fakír öcsém belenyúlt a hangyabolyba.*

fáklya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Rúd alakú, nagy lánggal égő világítóeszköz. *Égő gyertyákkal és fáklyákkal vonultak föl. Újságpapírból csavart fáklyát, azzal világítottak a barlangban.* 2. (választékos) Utat mutató egyéniség. *Petőfi korának fáklyája volt.*

fáklyásmenet ♦ fn

Fáklyás felvonulás. *Fáklyásmenettel tisztelegtek a mártírok emléke előtt.*

fakó ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Fénytelen, bizonytalan színű. *Olyan fakó a hajad!* 2. Színét veszített. *A tisztítás után fakó lett a kabát.* 3. (választékos) Színtelen, tompa (hang). *Fakó hangon szólalt meg.* 4. (választékos) Gyenge, erőtlen (fény). *A kunyhóban csupán valami fakó fény pislogott.* 5. (Főnévi használatban:) Szürkés, sárgás- vagy vörösszürke, fénytelen szőrzetű ló. *Eladta a fakót a vásárban.*

fakul ♦♦♦ ige ~ni

1. Színét veszíti. *A tűző napon fakulnak a tarka napernyők.* 2. (Emlék) fokozatosan elmosódik. *Idővel fakulnak az emlékek.*

fal¹ ♦♦♦ ige ~ni

1. Mohón eszik, habzsol valamit. *Falja az ételt. Ne falj, egyél rendesen!* 2. (népi) Eszik. „*S mily örömmel nézte Bence, a hű szolgál! Jobban esett, mintha maga falta volna*” (Arany J.: Toldi). 3. Mohón, illetve sokat olvas valamit. *Falja a könyveket. Faltam az új regényét!* 4. (Üzeményagot) túl sokat fogyaszt. *A motor falja a benzint.* 5. (Gépjármű valamekkora távolságot) gyorsan megtesz. *Csak úgy falja a kilométereket az új sportkocsim.*

fal² ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Épület térfelhatároló elemeinek egyike. *Állnak már a ház falai. Nekidőlt a falnak.* 2. Valaminek a védelmére emelt építmény. *Megnézték a város falainak maradványait.* 3. Tárgy belső terét határoló burrok. *A korsó fala egy helyen kilyukadt.* 4. Valaminek meredek, általában magas oldala. *Sikerült megkapaszkodnia a szikla falán.* 5. (Valakikből, valamikből álló) tömör sor. *Az ostromló sereg a várvédők falába ütközött.* 6. (Fv) Szekrényoszlop. *Szép falatok van a nappaliban.* 7. (választékos) Ellentét. *Úgy érzik, fal van kettőjük között.* 8. (szleng) Képmutatás, színlelés. *Falból tette, hogy eljött.*

falánk ♦♦♦ mn ~ok vagy ~ak, ~ot vagy ~at, ~ul

Sokat, válogatás nélkül evő. *Azóta ilyen falánk, mióta kamaszodik.*

falás ♦♦ fn –, ~t, ~a

1. Mohó evés. *Elég a falásból!* 2. (népi) Falat. *Kérsz még egy falást?*

falat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Harapás, ételdarabka. *Úgy jóllaktam, hogy már egyetlen falatot sem bírok enni. Két falatot evett csak a kenyérből.* 2. Étél. *Finom falatokkal kínálja a vendégeket.* 3. (kedveskedő) Egészen kicsi gyermek. *Mennyi idős ez a kis falat?* 4. (túlzó) (Jelzőként:) Kicsi, kis darabnyi. *Egy falat lakásuk van. Örökölt egy falat földet.*

falaz ♦♦♦ ige ~ni

1. Falat rak, húz. *Összel alapoznak, tavasszal falaznak.* 2. Téglával, betonnal körbeépít, biztosít valamit. *Falazzák az aknát.* 3. (szleng) Örködik, hogy szükség esetén társáról elterelje a figyelmet. *Ketten voltak a betörők, egyikük falazott.* | *Falaz valakinek:* cinkosságot vállal vele. *Nem fogok falazni neki a piszkos ügyleteiben.*

falka ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Egyfajta (vadon élő) állatból alkalmilag vagy ösztönösen összeállt, illetve egyfajta háziállat nagyobb csoportjából kivált vagy kiszakított kisebb csapat. *Falkába verődtek a farkasok. A kóbor kutyák néha falkában vadásznak a budai hegyekben.* (Jelzőként:) *Egy falka disznót terelgetett.*

falu ♦♦♦♦ fn falvak vagy ~k, ~t, ~ja

1. A városnál kisebb település, melynek lakói főleg mezőgazdasággal foglalkoznak. *A kis falvakban mindenki ismeri egymást, és az idegeneknek is köszönnek.* 2. Az országnak a városokon kívüli része. *Falun nőtt fel. Szeret falun élni, távol a város zajától.* 3. A falu lakossága. *Ott volt az egész falu a lakodalomban.*

falubeli ♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

A szóban forgó, illetve egy adott faluba tartozó; ott levő, ottani. *A falubeli lányok és legények vasárnap sétáltak a főutcán.* (Főnévi használatban:) *Falubelijével találkozott Pesten.*

falusi ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

1. Falun élő (személy). *Meglátogatta falusi rokonait.* (Főnévi használatban:) *A falusiak élete egyre kevésbé tér el a városiakétól.* 2. A falura, az ott élőkre jellemző. *Kiülni a ház elé a kispadra jellegzetes falusi szokás.* 3. A faluban levő. *A kis falusi templomban volt az esküvőjük.* 4. A falura irányuló. *Fellendülőben van a falusi turizmus.*

fáma ♦♦ fn –, ~t, ~ja (kissé régi)

Híresztelés, szóbeszéd. *Azt mondja a fáma, hogy együtt járnak. Erről nem szól a fáma.*

família ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

(Nagyobb) család. *Összegyűlt a família az ünnepre. Szégyent hoz az egész famíliára.*

fanatikus ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an (gyakran rosszálló)

1. Megszállottan rajongó, vakbuzgó (személy). *A nagymama fanatikus hívő, minden bűjtöt szigorúan megtart. A bátyám fanatikus Opel Manta-rajongó.* (Főnévi használatban:) *Ilyet csak egy elvakult fanatikus mondhat.* 2. A szenvedélyig vagy a rögeszméig fokozódó. *Ez a fanatikus gyűlölet csak bajt okozhat. Nehéz elviselni apa fanatikus rendszeretét.*

fancsali ♦ mn ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Kedvetlenül fanyalgó. *Fancsali ábrázattal nézte a spenótot. Fancsali képet vág, ha valamit kérnek tőle.*

fánk ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Zsemle formájú, bő zsiradékban kisütött (könnnyü) kelt tészta. *Fánkot szaggat. Baracklevárral szeretem a fánkot, de jó a csokoládés is.*

fantasztikus ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Szertelenül merész. *Fantasztikus ötletekkel áll elő.* 2. Képzletbeli. *Fantasztikus lények jelennek meg álmaiban.* 3. Képzletbeli világot ábrázoló. *A fantasztikus irodalmat olvassa, a fantasztikus filmeket nézi.* 4. (bizalmas, túlzó) Megdöbbentő, rendkívüli, bámulatos. *Fantasztikus teljesítményekre képes. Fantasztikus volt ez a meccs!*

fantázia ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Képzlet, képzelőtehetség. *Élénk a fantáziája. Fantáziájában különös történetek születnek.* 2. Rögtönzésszerű, rövid zenedarab. *Játsz el egy fantáziát a zongorán!*

fanyalog ♦♦♦ ige ~ni

Kényeskedve nemtetszését mutatja. *Nem eszik, csak fanyalog. Fanyalogva fogadta el a pénzt.*

fanyar ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~ul

1. Savanykásan keserű. *A som fanyar ízű, összehúzza az ember száját.* 2. Kiábrándultságot kifejező. *Fanyar humora van. Fanyar mosollyal üdvözölt.*

far ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Állat testének hátulso, izmos domborulata. *A ló fara felől állt.* 2. (népi, kissé durva) Embernek, különösen nőnek hátulso része. *Alig fér a nadrágba a hatalmas fara.* 3. Tat. *A hajó fara felé húzódtak, nézni az eltávolodó partot.*

fárad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Gyengül, erőtlenedik. *Idős lévén gyorsabban fárad.* 2. Küszködik, kínlódik. *Sokat fáradt, mire fölnevelte a gyerekeit. Ne fáradj vele!* 3. (Udvarias beszédben:) Jön. *Lenne szíves közelebb fáradni? Fáradjon be, kérem!* 4. Eredeti tulajdonságaiból veszít, öregszik. *Már fárad a gumi.*

fáradalom ♦♦♦ fn *fáradalmak, fáradalmat, fáradalma* (választékos)

Fárasztó tennivalók és körülmények összessége. *Sok fáradalommal járt a költözés.*

fáradhatatlan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Fárasztó nem ismerő, folyton tevékenykedő. *Fáradhatatlan háziasszony volt. Fáradhatatlan szorgalommal végezte munkáját.*

fáradozás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

Igyekezet, buzgalom. *Minden fáradozása hiábavaló volt.*

fáradoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fárasztóan dolgozik, munkálkodik. *Éjt nappallá téve fáradozik.* 2. Igyekszik, buzgólkodik. *Azon fáradozik, hogy megszerezze a szükséges iratokat.*

fáradtság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Fáradozás, erőfeszítés. *Sok fáradtságába került, amíg megtanult angolul.*

fáradtságos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Sok fáradtsággal járó. *Fáradtságos utazás volt az. Fáradtságos munkával gyufaszálakból készítette el a budavári Mátyás-templom kicsinyített mását.*

fáradt ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Kimerült, törődött (személy). *A sok szaladgálástól nagyon fáradt.* 2. Erőtlen. *Csak egy fáradt legyintés volt a válasz.* 3. Lelassult, gyorsaságában lefekeződött. *Már csak fáradt lövedékek csapódtak be.* 4. Már használt, de még hasznosítható. *A fáradt olajat összegyűjtik az autószerelők.*

farag ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hegyez, apró darabok levagdosásával formál valamit. *A szalonnasütéshez nyársat is kell faragni. Faragja a ceruzát, hogy jó hegyes legyen.* 2. Hibáit javítva, képességeit fejlesztve nevel valakit. *Becsületes embert faragott belőle.* 3. Némi fejtoréssal létrehoz, alkot valamit. *Verset farag és szójátékokat.*

faragatlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. (ritka) Faragással meg nem munkált. *Egy faragatlan márványtomb van az udvarban.* 2. Bárdolatlan, modortalan. *Hogy lehet ilyen faragatlanul viselkedni? Nem is köszönt az a faragatlan fiú.* • *Faragatlan tuskó:* műveletlen, durva személy.

fáraó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Ókori egyiptomi uralkodó. *A fáraók temetkezési helyei, a piramisok máig megmaradtak. A fáraó testét balzsamozással tartósították.*

fáraszt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Fáradttá tesz valamit, valakit. *A nagy zaj fárasztja. A nagy harcsát két órán át fárasztotta, mire ki tudta húzni.* 2. (Udvarias beszédben:) Hív, kéret valakit. *Hiába fárasztottuk ide.* 3. Terhel valakit. *Nem haragszik, hogy ilyen apróságokkal fárasztom? Folyton fárasztja magát mások érdekében.*

fark ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a **farok** *farkak, farkat, farka*

1. Állat testének hátulsó, elvékonyodó nyúlványa. *Véletlenül ráléptem a kutya farkára.* 2. Madár farktollainak összessége. *A páva farka színpompás.* 3. (népi, tréfás) Valaminek a vége. *A farsang farkán lesz a bál.*

farkas ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A kutyaival rokon, szürkés szőrű ragadozó vadállat. *A nyáját megtámadták a farkasok.*

farkasfog ♦ fn

1. A farkas foga. *Talizmánként farkasfogat visel a nyakában.* 2. Ember, állat számfeletti vagy rendellenesen nőtt foga. *A kutyának és a lónak is lehet farkasfoga.* 3. Cikcakkos szegély. *Fehér farkasfogat varr a szoknyájára díszítésül.*

farm ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Kisebb mezőgazdasági üzem, földbirtok. *Amerikában egyes farmok több kilométernyire is lehetnek egymástól.* 2. Kisebb állatokat tenyésztő gazdaság. *Libanevelő farmja jól jövedelmezett.*

farmer ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

1. Farm tulajdonosa vagy bérlője; gazdálkodó. *A farmerek családi közösségben dolgoznak.* 2. Általában (sötét)kék színű, zsebes, tűzőtt, erős vászonnadrág. *A sportos öltözködés elképzelhetetlen farmer nélkül.*

farol ♦♦ ige ~ni

1. Hátsó része oldalra elmozdul. *A jeges pályán erősen farol a szánkó.* 2. Hátrafelé megy. *Hátratette a kezét, úgy farolt ki a szobából.*

farsang ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. A vízkereszttől hamvazószerdáig tartó (báli) időszak. *Farsangkor lesz a lakodalmunk.* 2. Farsangi jelmezbál. *Mi lesz a farsangon?*

fás ♦♦♦ mn ~ak, ~at, –

1. Fával benőtt. *Fás vidéken nagyon szeretek utazni.* 2. Megkeményedett rostú. *Ez a karalábé már nagyon fás.* 3. Fás szárú: az évek során vastagodó faanyagot tartalmazó szárú (növény). *A bodza, a borostyán és a mogoró is fás szárú növény.*

fasírozott ♦ fn ~ak, ~at, ~ja **fasírt** ~ok, ~ot, ~ja (bizalmas)

Darált húsból tojással, fűszerekkel készített, általában pogácsa formában kisütött étel. *Fasírozott volt az ebéd krumplival.*

fasizmus ♦♦♦ fn –, ~t, ~a

Szélsőjobboldali, fájgyűlöleten alapuló totális diktatúra, illetve ezt hirdető eszmerendszer, ideológia. *Az olasz fasizmus az első világháború után, Mussolini idején jött létre.*

fásult ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Érzéketlen, közönyös. *A baleset után fásult ember lett belőle. Fásult tekintettel bámult maga elé.*

fátum ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (választékos)

Sors, végzet. *Különös fátum nehezedett rá.*

fátyol ♦♦♦♦ fn *fátylak, fátylat, fátyla*

1. Áttetsző szövet. *Lenge selyemből készült fátylat visel a kalapján. Menyasszonyi fátyla hosszú volt.* 2. Köd, pára. *Vékony fátyol vonta be a hegyek csúcsát.*

fátyolos ♦♦ mn *fátylas* ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (tárgy), amin fátyol van. *Vett magának egy fátylas kalapot.* 2. Olyan (személy), aki fátylat visel. *Ki lehet az a fátyolos nő?* 3. Homályos, párák. *Fátyolos a levegő.* 4. Rekedtes (hang). *Kissé fátyolos a hangja, nem alkalmas bemondónak.*

fattyú ♦♦♦ fn ~k vagy *fattyak*, ~t vagy *fattyat*, ~ja vagy *fattya*

1. (rosszalló) Házasságon kívül született gyerek. *A fattyúnak régen sok megaláztatásban volt része.* (Jelzőként:) *Fattyú fiát rejtegette a világ elől.* 2. (népi, bizalmas) Legény. *Három vidám fattyú kurjongat az ablak alatt.*

fax ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Nyomatott, kézzel írott vagy rajzolt szöveg, kép továbbítása telefonvonalon keresztül. *A fax a XX. század utolsó harmadában terjedt el széles körben, elsősorban iratok továbbítására használják.* 2. Az ezt megvalósító készülék, berendezés. *A faxunkkal másolatot is tudunk készíteni. A számítógéphez csatlakoztatható faxok a legmodernebbek.* 3. Ezzel az eljárással érkezett küldemény, másolat. *Várom egy faxot, nem jött még meg?*

fazék ♦♦♦♦♦ fn *fazekak, fazekat, fazeka*

Hengeres alakú, kétfülű főzőedény. *A fazék magasabb, mint amilyen széles. Fazékban teszi fel főni a levest.* (Jelzőként:) *Egy fazék töltött káposztát főzött.*

fazekas ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Cserépedényeket készítő (és árusító) kézműves. *A fazekas a korongon formálja az edényt.*

fáz|ik ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kellemetlen hideget érez. *Hiába öltözik föl, mégis fázik. Fázik a keze, a lába a nagy hidegben.* 2. Fél, tart valamitől. *Már előre fázik ettől a megbízatástól.*

fázós ♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

A hideget nehezen tűrő. *Fiatal korában nem volt ilyen fázós. A galambok felborzolt tollazattal, fázósan bíjnak össze a párkányon.*

február ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Az év második hónapja. *A február a farsangi multságok időszaka. Februárban megyünk síelni.*

fecseg ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Haszontalanságokat beszél, locsog. *Ne fecsegjetelek már annyit!* 2. Felelőtlenül, titkokat elárulva beszél. *Remélem, nem fog fecsegnie.*

fecsérel ♦♦ ige ~ni (választékos)

Pazarol, veszteget valamit (valamire). *Nem érdemes erre a haszontalanságra több időt fecsérelni. A vagyont fecsérli, ahelyett, hogy dolgozna.*

fecske ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Gyors röptű, villás farkú, kistestű madár. *Az eresz alatt raktak fészket a fecskék. Megérkeztek az első fecskék.* • *Az első fecske: aki elsőnek érkezik. Lassan gyűlik a társaság, még csak az első fecskék érkeztek meg.* 2. (kissé régi) Háromszög alakú férfi úszónadrág. *A hatvanas években volt divatban a fecske.*

fecskendő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Folyadék vagy por kinyomására alkalmas készülék. *A tűzoltók hatalmas fecskendővel oltották a tüzet.* 2. Injekció beadására alkalmas szívó-nyomó készülék. *Az orvos odaadta a gyerekeknek a műanyag fecskendőt. A fogorvos nagy adag érzéstelenítőt szívott fel a fecskendővel.*

fed ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Takar, borít valamit (valamivel). *Az egész asztalt terítő fedti. Az özvegy fátyollal fedi arcát.* 2. Fedéllel lát el valamit. *A házakat általában cseréppel fedik, néha palával, náddal.* 3. (Növényt hideg ellen) földdel betakar. *A fagyok beállta előtt még fedni kell a szőlőt.* 4. *Fed valamit: teljesen megegyezik vele. Szavai nem fedik a valóságot.*

fedd ♦♦ ige ~eni (választékos)

Bíráló, intó szavakkal illet valakit. *A legkisebb csínyért is mindjárt feddi a gyerekeit.*

feddhetetlen ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Erkölcsei szempontból kifogástalan. *Vezető állást csak feddhetetlen ember tölthet be.*

fedél ♦♦♦♦ fn *fedelek, fedelet, fedele*

1. Tetőszerkezet. *A ház fedelét erősen megrongálta a vihar.* 2. Valaminek a nyitható, csukható teteje. *Nem láttad a cukrosdoboz fedelét? A láda fedele becsipte az ujját.* 3. (Könyvön, füzeten) külső kemény borítólapp. *Leszakadt a könyv fedele.*

fedélzet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A hajótestet borító felület. *Ma ők mossák fel a fedélzetet.* • *Mindenki a fedélzetre!:* kezdjünk dolgozni! *Elég volt a beszélgetésből, mindenki a fedélzetre!* 2. Repülőnek, űrhajónak az a része, ahol a személyek tartózkodhatnak. *Az óriásgépek fedélzetén 200-300 utas is utazhat egyszerre.*

fedetlen ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Olyan, amely nincs takarva, betakarva, fedve. *Fedetlen fővel, levett kalappal álltak a férfiak a koporsó mellett. Az estélyi ruha rendszerint fedetlenül hagyja a nők vállát. A szőlőtőkékét össze földdel takarják be, mert a fedetlen szőlőben kárt tehet a fagy.* 2. Olyan, amelynek nincs teteje, fedele, fedője. *A gulya fedetlen karámban éjszakázik a legelőn. Ne tegyél ételt a hűtőbe fedetlen edényben!*

fedez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (rég) Óva takar valakit, valamit. *Testével fedezte gyermekét a viharban.* 2. Támadástól közbelépésével véd valakit. *Fedezte bajtársai visszavonulását.* 3. Leplez, titkol valamit. *Szokatlan viselkedésével zavarát próbálta fedezni.* 4. Akadályoz valakit az eredményes játékban. *Az egész mérkőzésen a balszélsőt fedezte.* 5. Szoroson valaki mögött áll, és testével takarja. *Fedezd az előtted állót, ne lójj ki a sorból!* 6. (Összeg, készlet) elegendő valamire. *A fizetése nem fedezi a kiadásait.* 7. (Költséget) vállal, visel. *Ennek a költségeit ki fedezi?* 8. (Hím háziállat a nőtényt) megtermékenyíti, vele párosodik. *Fedezni viszi a lovát.*

fedezék ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Védelmet nyújtó hely, létesítmény, különösen árok. *A katonák fedezéket ástak, és onnan támadtak.*

fedezet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Fegyveres kíséret. *A rablógyilkost rendőri fedezettel szállították a börtönbe.* 2. Kölcsön visszafizetésének, pénz értékállandóságának biztosító, rendszerint vagyontárgy, pénz, illetve árukészlet. *Nem ad hitelt a bank, mert nincs rá fedezetünk.* 3. (kissé régi) (Sportban:) A pálya középső részén játszó labdarúgó. *Az edzővel megbeszélték, hogy ki lesz a fedezet.*

fedő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Edény befedésére, lezárására, letakarására szolgáló kerek lap, lemez. *A forró fedőt konyharuhával emeld le a lábosról! Letört a fedő fogója, amikor leejtettem. Nem láttad az uborkásüveg fedőjét?*

fegyelem ♦♦♦♦ fn –, *fegyelmet, fegyelme*

1. Közösségben rendelkezésekkel, szabályokkal fenntartott rend. *Szigorú fegyelmet tart a csapatban.* 2. Rendszeresség és mértéktartás. *Dolgozatán érződött a gondolkodás fegyelme. Ennek a műnek a megoldása különleges fegyelmet követelt tőle.*

fegyelmez ♦♦ ige ~ni

1. Fegyelemre készít valakit. *A jó tanár tudásával, egyéniségével fegyelmezi a tanulókat. Nem tud fegyelmezni.* 2. (bizalmas) Fenyít valakit. *Folyton fegyelmezi gyermekét, ahelyett, hogy dicséerné, biztatná.*

fegyelmetlen ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Fegyellemmel nem törődő (személy). *Egész nap fegyelmetlenül viselkedtetek!* 2. Csapongó, szeszélyes. *Fegyelmetlen gondolatait nem lehet követni.*

fegyelmezett ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Szabályokat, rendet betartó (személy). *Igazán fegyelmezett katona lett belőle. Viselkedjétek fegyelmezetten!*

fegyelmi ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Fegyelem elleni vétséggel foglalkozó (vizsgálat). *A szabályok súlyos megsértéséért fegyelmi eljárást indítottak ellene.* 2. (Főnévi használatban:) Fegyelmi vétséget követő büntetés. *Harmadik fegyelmije után elbocsátották munkahelyéről.*

fegyenc ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Fegyházbüntetését töltő rab. *Egyik vidéki fegyintézetünkben nemrég fellázkodtak a fegyencek.*

fegyház ♦♦♦ fn

1. Fogháznál szigorúbb börtön. *Büntetését fegyházban kell letöltenie.* 2. Fegyházban letöltendő szabadságvesztés. *Tíz év fegyházra ítélték.*

fegyőr ♦♦ fn (kissé hivatalos)

Rabokra felügyelő fegyveres ör. *Két fegyőr fogta közre a vádlottat.*

fegyver ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Támadásra vagy védekezésre való, élet kiontására alkalmas eszköz. *Ártatlan ember halálát okozta a gyilkos fegyver. Szülőföldjük védelméért fogtak fegyvert.* (átvitt) *Az írók fegyvere a toll. A szó kétélű fegyver, elérheti a várttal éppen ellenkező hatást is.*

fegyveres ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Fegyvert viselő (személy). *A bankot fegyveres rablók támadták meg.* (Főnévi használatban:) *Fegyveresek őrzik a pénzszállító autót.* 2. Fegyverrel véghezvitt (cselekmény). *A háború után a partizánok még évekig folytattak fegyveres harcot.* 3. Fegyverhasználattal kapcsolatos. *Fegyveres kiképzést tartottak az újoncnak.*

fegyverkezés ♦♦ fn – , ~t, ~e

A haderő növelése. *A fejlett gazdaságú államok sokat költenek fegyverkezésre.*

fegyverszünet ♦♦♦ fn

1. A fegyveres harc felfüggesztése. *A hadviselő felek képviselői fegyverszünetet kötöttek. Nem tartották be a megállapodást, megszegték a fegyverszünetet.* 2. Szellemi, politikai küzdelem szüneteltetése. *Kössünk fegyverszünetet!*

fegyverzet ♦♦♦♦ fn – , ~et, ~e

1. Katonai fegyveres felszerelés, illetve a fegyverek összessége. *A hadsereg fegyverzete régi, korszerűtlen.* 2. • *Teljes fegyverzetben:* teljes harci készségben, felfegyverkezve. *Teljes fegyverzetben sorakozó!* (átvitt) *A fiatal politikus teljes fegyverzetben, tehát jól felkészülten lépett a nyilvánosság elé.*

fehér I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. A hóhoz hasonló színű. *A menyasszony hosszú fehér ruhát, a völegény sötét öltönyt és fehér inget viselt.* • *Fehér asztalnál:* terített asztal mellett, bizalmas körben. 2. Havas, deres. *Fehér a táj. Tavaly fehér karácsonyunk volt.* 3. (választékos) *Ártatlan, tiszta. Romlatlan, fehér lelkét semmi sem piszkolhatja be.* 4. • *Fehér folt:* feltérképezetlen, ismeretlen terület. *Mára már alig maradt fehér folt a világ térképén.* 5. Világos színű, illetve sápadt. *Fehér kenyeret eszünk. Európa lakói többségükben fehér bőrűek.* 6. Megszürkült, ősz. *Apámnak már fehér a haja.* 7. • *Fehér éjszakák:* csaknem nappali világosságú nyári éjszakák a sarkvidék közelében. *A fehér éjszakák különös látványosságot jelentenek a turisták számára.*

fehér II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

1. Fehér szín. *A fehér a legvilágosabb semleges szín. Fehérbe öltözteti a kisgyereket. Fehérrel festi be az ajtókat.* 2. Fehér bőrű ember. *A világ minden táján élnek fehérek.* 3. Világos színű sakkfigura. *A mester fehérrel győzött.* 4. *Valaminek a fehérje:* a világos színű része. *A szeme fehérjére hályog húzódot.* *A tojás sárgáját és fehérjét szétválasztotta egymástól.* 5. (rég) Kommunistaellenes, jobboldali személy a Szovjetunió megalakulása körüli években. *A fehérek a vörösök ellen harcoltak.* 6. Fehérbor. *Asztali fehérjet vettem az ebédhez.*

fehérbor ♦♦ fn

Sárgás színű, világos bor. *A sárgás húsú, levelű szőlőből fehérbort készítenek.*

fehércseléd ♦ fn (népi, régi)

1. Lány, asszony. *A férfiak dolga nem tartozik a fehércselédre.* 2. Női cseléd. *A fehércseléd sürgött-forgott a konyhában.*

fehérje ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je vagy –

1. Életfontosságú, nagy molekulájú szerves vegyület. *Különösen a gyerekeknek van szükségük sok fehérjére. A hús és a tej bőven tartalmaz fehérjét.* 2. Tojás belsejének a sárga, gömbölyű résztől elkülönülő, világosabb, megfőzve fehér része. *A sárgáját keverd el cukorral, a fehérjét verd föl habnak!*

fehérlík ♦♦♦ ige ~eni

Fehér színfoltként (messziről) látszik. *A domboldalon fehérlík a házunk. „Udvaron fehérlík szőre egy tehénnek”* (Arany J.: Családi kör).

fehérenemű ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Közvetlenül a testen, a felső ruhadarabok alatt, illetve az ágyban viselt könnyű ruhanemű. *Két váltás fehéreneműt vitt magával. Egy piszkos fehéreneműt hagyta a fürdőszobában.*

fehérenép ♦♦ fn (rég)

1. Lányok, asszonyok összessége, asszony nép. *A fehérenép helye a templomban a bal oldalon van.* 2. Leány, esetleg asszony. *Takaros kis fehérenép a szomszéd lánya.*

fehérrépa ♦♦ fn

Petrezselyemgyökér. *Vett a piacon karalábét, hagymát, fehérrépat és sárgarépat a húsvéshez.*

fehérvérűség ♦ fn – , ~et, ~e

A fehérvérsejtek kóros elszaporodásával járó betegség. *A fehérvérűség a vérképző rendszer rosszindulatú daganata, amelyet gyógyszeres és sugaras kezeléssel, csontvelő-átültetéssel gyógyítanak.*

fej ♦♦ ige ~ni

1. Fejős állat tejét tőgyéből kinyomkodja vagy géppel kiszívja. *Tehenet fejt az istállóban, a tejet dézsában viszi a házba.* 2. (bizalmas, rosszálló) *Fej valakit:* rendszeresen pénzt csikar ki tőle. *Allandóan a testvéreit feji.*

fej² ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Ember, állat testének az agyvelőt, a szájnylást, az érzékszervek többségét magába foglaló legfelső, illetve elülső része. *Nemcsak jó alakja van, a feje is arányos. Lehajtott fejjel legelésznek a tehének.* • *Fejéhez vág valamit:* durván, kíméletlenül megmondja neki a véleményét. | *A fejére esett:* hülye. | *Fejet hajt valaki előtt:* behódol neki. | *Fejére koppint:* figyelmezteti. | *Fel a fejjel!:* ne keseredj el. | *Ne lógasd a fejed!:* ne szomorkodj. 2. A fej hossza mint alkalmi mértékegység. *Egy fejjel magasabb, mint a testvére. Egy fejjel győzött a százméteres gyorsulásban.* 3. Agy, ész. *Nem tud a saját fejével gondolkodni.* 4. Gondolkodás, emlékezet. *Mindent fejben tart. Fejből tudja a verset.* 5. (Az egész ember jelképeként:) *Beszél a fejével, megpróbálja meggyőzni.* 6. (Az emberi élet jelképeként:) *A feje forog kockán.* • *A fejemet teszem rá:* biztos vagyok benne. 7. Pénzermének ábrával díszített oldala. *Fej vagy írás?* 8. Valamely testület, közösség irányítója. *Az ország fejét, a köztársasági elnököt nálunk a parlament választja.* 9. Némely növény (magasan levő vagy gömbölyded) termése. *A búza feje még könnyű, éretlen benne a mag. Az idén nagy a feje a hagymának.* (Jelzőként:) *Két fej hagymát kérek.* 10. Tárgynak, eszköznek kiszélesedő része. *Nem lehet használni a kalapácsot, csak feje van, a nyele kiesett.* 11. Folyóirat, újság stb. címfelirata (általában a lap felső részén). *A fejet általában nagy betűkkel szedik.*

fejadag ♦♦ fn

A (szükséghelyzetben) egy főre megállapított élelmiszermennyiség. *Csökkentették a fejadagot.*

fejében ♦ nu

Valaminek viszonzásául, ellenében. *Ennek fejében te most itt maradsz. Díjazás fejében vállalta el a munkát.*

fejedelem ♦♦♦ fn *fejedelmek, fejedelmet, fejedelme*

1. Királyi címet nem viselő uralkodó. *Bethlen Gábor harminchárom éves volt, amikor megválasztották Erdély fejedelmévé.* 2. Törzsek, nemzetségek vezére. *Árpád volt a honfoglaló magyarok fejedelme.* 3. Valamely művészeti ág kiemelkedően tekintélyes egyénisége. *A zene fejedelme számomra mindig Bach marad.*

fejedelmi ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Fejedelemre jellemző, vele kapcsolatos. *Fejedelmi palástban vonult az ünnepségre.* • *Fejedelmi többes:* a többes szám 1. személy (mi) használata egyes szám 1. személy (én) helyett. 2. Nagyúri, fényűző, pompás. *Fejedelmi ellátásban volt részünk.* 3. Daliás, sudár. *Fejedelmi alakja volt, kitűnt az emberek közül.*

fejfel ♦♦♦ ige ~ni

1. Labdát fejjel továbbít. *Jól fejel hálóba is. Tudsz fejelni?* 2. Fejjel támad. *Leintették a birkózót, mert fejelte. A hisztis gyerek a mamája hasába fejelte.* 3. (Lábbelit, harisnyát) új fejjel lát el. *Gyerekkorában még elvitték a rossz cipőt fejelni.*

fejes I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan, aminek feje van. *Fejes vonalzóval rajzol.* 2. Olyan (növény) aminek a levelei már összeborultak. *Szép fejes már a káposzta. Fejes saláta lesz az ebédhez.*

fejes II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Labdának fejjel való továbbítása. *Kié volt az a szép fejes?* 2. Fejesugrás. *Gyönyörű fejessel a medencében termett.* • *Fejest ugrik:* a) fejesugrást végez. *Fejest ugrott a mély tóba.* b) habozás nélkül belevág valamibe. *Fejest ugrott egy bizonytalan vállalkozásba.* 3. (bizalmas) Vezető beosztású ember. *A fejesek is eljöttek a gyűlésre.*

fejtelenség ♦♦ fn -, ~et, ~e

Zűrzavar, pánik. *Egyre nagyobb fejtelenség lett úrrá a tömegen.*

fejzet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Írásműnek elkülönülő nagyobb szakasza, egysége. *A könyv első fejezete főképp leíró részeket tartalmaz. Már a harmadik fejezetnél tartok.* 2. Korszak, időszak. *1989-ben történelmünk új fejezete kezdődött. Lezárult életének egy fejezete.*

fejfa ♦♦♦ fn

Síron levő, rendszerint fából készített emlékjele, különösen kereszt. *A fejfára a halott neve, születési és halálozási éve van fölírva. „Ha eldobod egykor az özvegyi fát, Fejfámra sötét lobogóul akaszd” (Petőfi S.: Szeptember végén).*

fejfedő ♦♦ fn

A fej befedésére, védelmére szolgáló ruházati cikk. *Fontos, hogy nyáron a vízparton mindig legyen a gyerekeken valamilyen fejfedő, amely megvédi őket a napszúrástól. A Kunságban a XVIII. századig általánosan használt fejfedő volt a kunsüveg.*

fejhallgató ♦♦♦♦ fn

Rádiónak, magnónak vagy más hasonló készüléknek a feje csatolható része, amelyen két kis hangszóró közvetlenül a fülbe továbbítja a hangot. *Fejhallgatóval hallgasd a kedvenc számaidat, mert a család már nagyon unja őket! Hangfelvételkor az énekes fejhallgatóból hallja a zenei kíséretet, miközben a mikrofonba énekel.*

fejhang ♦♦ fn

Természetesen magasabb, szokatlan képzésű hang. *Fejhangon énekel, és úgy is beszél. Ne sipózz ilyen fejhangon!*

fejkötő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Asszonyok (sapkaszerűen formált) fejrevalója. *A menyecske fejkötője díszesen van himezve.* • *Fejkötő alá kerül:* férjhez megy. 2. Kisgyermek áll alatt megkötött fejfedője. *A kislányoknak rózsaszín, a kisfiúknak kék díszítésű fejkötőt szoktak venni.*

fejlemény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Valaminek az alakulásában új mozzanat, esemény. *Van-e új fejlemény az ügyedben?*

fejleszt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Valakinek, valaminek a fejlődését, növekedését előidézi. *A sport fejleszti az izmokat.* 2. Valamilyen energia létrejöttét okozza. *Az égés hőt fejleszt.*

fejletlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Nem (elégg) fejlett. *Korához képest fejletlen az izomzata. Szellemileg fejletlen, még nem mehet iskolába.* 2. A kellő vagy a kívánatos színvonalat el nem érő. *Ennek az országnak fejletlen a gazdasága.*

fejlett ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (Kellőképpen) kifejlődött (élőlény vagy annak valamely szerve, képessége). *Jól fejlett gyerekei vannak.* | *Fejlett hallása van: az átlagosnál jobb.* 2. A fejlődésben elől járó, magas színvonalú. *Fejlett technikával, iparral rendelkezik az ország.*

fejlődik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nő, növekedik, gyarapodik. *A leány szépen fejlődik. A növények eső után gyorsabban fejlődnek.* 2. Fejlettebbé, magasabb színvonalúvá válik. *A mezőgazdaság egyenletesebben fejlődik, mint az ipar. Játékos sokat fejlődött az utóbbi időben.* 3. Valamely irányba változik, fordul. *Az események odáig fejlődtek, hogy el kellett adnia mindenét.* 4. Valamivé válik, alakul. *A kis műhely komoly üzemmé fejlődött.* 5. Keletkezik, támad. *Egy nagy duzzanat fejlődött a fején.*

fejmosás ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A fejbőr és a haj megmosása. *Fejmosás után jól szárítsd meg a hajadat!* 2. (bizalmas) Szidás. *Alapos fejmosást kapott, mert hazudott.*

fejsze ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Vasból készült, ék alakú, hosszú fanyéllal ellátott eszköz. *A fák kivágásához fejszét használnak. A fejszének hosszabb a nyele, mint a baltának.*

fejt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Varrást, kötést) a szálak kihúzásával, szétvágásával megszüntet. *Nagyi a régi pulóveremet fejti. Éppen a rossz cipzárt fejti a nadrágjából.* 2. (Termést) tokjából, hüvelyéből kiszed. *Borsót fej a leveshez.* 3. Bányászik, kitermel valamit. *Ércet fej a bányában.* 4. (Bort) a seprőről leválasztva másik hordóba vagy palackokba áttölt. *Lopóval fejti a bort.* 5. Valaminek rejtett értelmét vagy megoldását keresi. *Szeret rejtvényt fejteni.*

fejteget ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (ritka) Lassan, hosszasan fejti valamit. *Borsót fejtegettünk édesanyámmal egész délután.* 2. Magyaráz, taglal valamit. *A cikk szerzője azt fejtegeti, hogy mi lehet a gyors változás oka.*

fejtörő I. ♦ mn ~ek, ~t, –

Fejtörést okozó. *Egy különösen fejtörő feladat megoldásával próbálkozott.*

fejtörő II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Rejtvény. *A Füles újságot a fejtörők miatt kedveli.*

fejvadász ♦♦ fn

1. (rég) Emberekre vadászó (indián) harcos. *Fejvadászok támadták meg a vonatot.* 2. (bizalmas) Jól képzett szakembereket felkutató munkaerő-közvetítő. *Az új osztályvezetőt egy fejvadász ajánlotta.* (Jelzőként:) *Az igazgató egy fejvadász céget bízott meg azzal, hogy jól képzett munkatársakat keressen a számára.*

fejvesztés ♦ fn –, ~t, ~e

Lefejezéssel való kivégzés. *Hunyadi Lászlót fejvesztésre ítélték.* • (átvitt vagy tréfás) *Fejvesztés terhe alatt: okvetlenül, feltétlenül.*

fejvesztett ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Rémületében összevissza kapkodó. *A fejvesztett legénység meg se hallotta a kapitány parancsait.* • *Fejvesztetten menekül: pánikba esve, hanyatt-homlok.*

fék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

1. Járművet lassító vagy megállító szerkezet. *Jól fog a fék. Csúszós úton óvatosan lépj a fékre!* 2. Az, ami valamely nemkívánatos mozgást akadályoz. *Tedd a lóra a féket!* • *Kiereszti a féket: a) a lónak szabadabb mozgást enged b) (ön) korlátozás nélkül, esetleg nagy iramban cselekszik.* | *Féken tart: mérsékel, korlátoz valamit. Alig tudta indulatait féken tartani.* | *Féket tesz a nyelvére: nem beszél meggondolatlanul.* 3. Visszahúzó, visszatartó erő. *A műszaki haladás fékja a pénzügy.*

fekély ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A bőrnek vagy a nyálkahártyának sérülés, fertőzés, vérellátási zavar okozta, felszíni vagy mélyebb, körülhatárolt elhalása. *A leggyakrabban a lábszáron és a gyomor vagy a nyombél nyálkahártyáján keletkezik fekély.* 2. (választékos, rosszálló) Közösség egészséges működését akadályozó, bomlást okozó személy, tény, körülmény. *„nem akarja elhinni, hogy ő fekély a magyar közélet testén”* (Ady E.: A fekély).

fekete I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. A koromhoz hasonló színű. *A kéményseprők fekete ruhában járnak.* 2. Nagyon sötét színű. *„Fekete föld termi a jó búzát”* (népdal). *Fekete kenyeret ettek a fogságban. Feketere sült a nyáron.* 3. (választékos) Baljóslatú, komor. *Feketén látja a dolgokat.* • *Fekete doboz: (repülőgép-)szerencsétlenség esetén a tragédia előtti pillanatokot rögzítő, róluk tanúskodó magnetofonfelvétel.* 4. (bizalmas) • *Feketén ad, vesz valamit: nem a szabályos kereskedelmi folyamatban kereskedik valamivel. Feketén vette a hifitornyát, így olcsó volt, de nincs jótállása.*

fekete II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Fekete szín. *A fekete a legsötétebb semleges szín.* • *Feketében jár: gyászol.* 2. Fekete hajú, esetleg szemű személy, elsősorban nő. *Megismerkedett egy szép feketével.* 3. Néger. *A feketék főleg Afrikában élnek.* 4. Feketekávé. *Iszol egy feketét?* 5. Sötét sakkgúlya. *A mai játszmában övé a fekete.*

feketekávé ♦♦♦♦ fn

Darált, pörkölt kávéból főzött ital. *A sok feketekávé megviseli az ember szívét.*

feketepiac ♦♦ fn

Spekulánsok között titokban folytatott adásvétel. *Az árfolyam a feketepiacon a kereslettel együtt emelkedik.*

feketerigó ♦♦ fn

Sötét tollazatú, erdőkben és városi parkokban, kertekben élő, dallamot fütyülő énekesmadár. *A feketerigó főleg rovarokkal táplálkozik. A hím feketerigó valóban fekete, és sárga a csőre, a tojó ellenben barnásszürke tollú és csőrű.*

feketéz|ik ♦ ige ~ni

1. Feketekávét iszik. *Vacsora után a legtöbben már nem feketéznek.* 2. (bizalmas) Jogszabályok megkerülésével, feketén szerzi és kínálja árúját. *Aki feketézik, sok haszonra tehet szert, de nagyon könnyen rajtaveszthet.*

fékevesztett ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Féktelenül szenvedélyes. *Fékevesztett düh fogta el. Fékevesztett tombolásba kezdett.*

fékez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lassít, megáll. *Fékez az autó, mert piros a lámpa.* 2. Lassít, leállít valamit. *Fékezni kezdi az autót, majd megállítja. Toldi Miklós addig fékezte a bikát, míg legyőzte.* 3. Viselkedésben, magatartásban fegyelmez, korlátoz valakit, valamit. *Fékezd magad! Fékezi a haragját.* 4. Lassít, akadályoz valamit. *A rossz szervezés fékezi a munkát.*

fekhely ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos)

Fekvésre, alvásra való bútordarab. *De jó kényelmes ez a fekhely! Van elég fekhelyünk, nyugodtan nálunk alhattok!*

fekszik ♦♦♦♦ ige feküdni

1. (Személy) vízszintes helyzetben van. *Fekszik az ágyon, úgy olvas.* 2. Ágyban marad, nem kel föl. *Egy hete betegen fekszik.* 3. Aludni tér. *Télen korán fekszenek.* 4. (Tárgy) vízszintes helyzetben van valamin. *A füzeted ott fekszik az asztalon!* 5. (Földrajzi hely) valahol van, elterül. *Paks a Duna jobb partján fekszik.* 6. Hozzáilleszkedik valamihez. *Jól fekszik az ablak.* 7. (Pénz, érték) be van téve valahová, be van fektetve valamibe. *Pénze a bankban fekszik. Ingatlanokban fekszik a vagyona.* 8. (bizalmas) *Fekszik valakinek:* illik hozzá, megfelel az egyéniségének. *Ez a szerep fekszik neked.*

féktávolság ♦♦ fn

Az a távolság, amelyen belül a jármű fékezéssel meg tud állni. *Féktávolságon belül lépett az autó elé.*

féktelen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Szertelenül eleven (személy). *De féktelen ez a gyerek!* 2. Nagyfokú, felfokozott. *Féktelen haragra gerjedt.*

fektet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fekvő helyzetbe tesz valakit, valamit. *Fektesd ágyba a gyereket, hadd aludjon!* • Két vállra fektet: **a)** (birkózó az ellenfelét) úgy teperi le, hogy annak vállalai a szőnyeget érik, s ezzel a mérkőzést megnyeri **b)** (átvitt, választékos) teljesen legyőz valakit. 2. Lehetővé teszi, hogy valaki valahová fekdjön. *Hová fekteted a vendégeket?* 3. Hajt, támaszt valamihez valamit. *A gyermek anyja vállára fekteti a fejét, úgy pihen.* 4. Lapjával tesz, helyez valahová valamit. *Kivasaltam a ruhádat, fektesd óvatosan a székre, össze ne gyűrődjön.* 5. (Sínt, vezeték) a földre helyez, vagy a föld felszínén elhelyez. *Telefonkábel fektetnek az utcánkban.* 6. (bizalmas) Félretesz valamit, nem foglalkozik vele. *A kérvényét már hónapok óta fektetik.* 7. Valamibe fektet valamit: (erőt, pénzt) haszon reményében valamire fordít, költ. *Ebbe a munkába érdemes sok időt és energiát fektetni. Azon gondolkodik, hogy részvényekbe fekteti a pénzét.*

fekvés ♦♦♦♦ fn ~, ~t, ~e

1. Az az állapot, hogy valaki fekszik, ágyban tartózkodik. *Kényelmes fekvés esik az új ágyon. Az orvos szigorú fekvést rendelt el.* 2. Lefekvés, aludni térés. *Gyerekek, fekvés! Nem tesz jót a késői fekvés.* 3. Valaminek az elhelyezkedési módja, valamihez viszonyított helyzete. *A magzat fekvése megfelelő. Budapest fekvése egyedülálló Európában.* 4. Zenei hangfekvés. *Magas fekvésben is ércesen cseng a hangja. Melyik fekvésben játszod ezt az akkordot?*

fekvőtámasz ♦♦ fn

Nyújtott testtel és karral a tenyérre és a lábujjakra való támaszkodás, illetve ebben a helyzetben a könyök behajlításával a talajhoz való közelítés. *Hány fekvőtámaszt tudsz csinálni? Menj le fekvőtámaszba!*

fel I. ♦♦♦♦ hsz föl

1. Magasabban levő helyre. *Hegynek föl nehéz volt az út. Gondolt egyet, s már szaladt is fel az emeletre. Fel a hegyekbe mentek síelni.* 2. A vízfolyással ellenkező irányban. *Pestől föl Bécsig hajóval tették meg az utat.* 3. Északi irányba. *Fel a sarkkörig el lehet jutni repülővel.* 4. Vidékről a (fő)városba. *Föl Pestre mindig vonattal utazik.* 5. Értékrendben, rangsorban valamely magasabb fokon levőhöz, illetve levőig. *Panaszával mindenhova elment, föl egészen a miniszterig.* 6. (Buzdításként, felszólításként:) *Fel a kezzel!* • *Fel a fejjel!:* ne búsulj.

fel II. ♦♦♦♦ ik föl

1. Magasabban levő helyre. *Felhelyez, felhoz, felsiet. Helyezd fel a vázát a szekrény tetejére!* 2. Úgy, hogy alsó része felülre kerüljön. *Feldönt, felborít, felfordít. Ki borította fel a kancsót?* 3. Valamire vagy valahova rögzítve. *Fölvarr, felcsavaroz, felszögez. Szögezd fel a falra!* 4. Megnagyobbodva vagy fokozódva. *Feldagad, felduzzad, felgyorsul. Miért duzzadt fel a folyó vize?* 5. Eredményként, érzékelhetően. *Fölismer, felfed, felkutat. A régész kutatta fel a sírokat.* 6. Valakit valamilyen más fizikai vagy lelkiállapotba juttatva. *Fölébreszt, felháborít, felizgat. Ne izgasd fel magad a rossz jegyek miatt!* 7. Valamin részt ütvé, vagy halmazállapot-változást előidézve. *Felszakít, felold, felolvaszt. A nap olvasztja fel a jeget?* 8. Rövid ideig tartóan. *Fölkacag, feljajdul, felsikolt. A kisbaba a fogfájás miatt jajdult fel.* 9. (Befejeződés kifejezésére:) *Felszárad, felnevelkedik, felszárít. Szárítsd fel a könnyeit!* 10. (Egyéb jelentésmódosításra:) *Felhasznál, felköszönt, felpanaszol. Köszöndsd fel a születésnapján!*

fél! ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nyugtalankodik, szorong. *Fél egyedül. A kisgyerekek gyakran félnek a sötétben. Fél valamitől:* aggódik, izgul valami miatt. *Attól fél, hogy nem sikerül a felvételije.* 2. Rossz érzéssel gondol valamire. *Már előre fél a vele való találkozástól.* 3. Irtózik valamitől, undort érez valami iránt. *Fél az egerektől.* 4. Nem mer valamit megtenni. *Fél kinyitni az ajtót.*

fél² I. ♦♦♦♦ fn *felek, felet, fele*

1. Két (egyenlő) részre osztott tárgynak, dolognak egyik része; (nagyjából) "rész, ötven százalék valamiből. *A vételárnak csak a felét kell készpénzben kifizetni. Kéred az alma nagyobbik felét? | Félbe vág valamit: ketté, kétfelé. Vágd félbe a dinnyét!* • *Fele sem igaz:* (túl) sok benne a hazugság. 2. Valaminek a közepe tája. *Az út felénél nagyon elfáradtunk.* 3. Testnek vagy körülhatárolt helynek valamelyik oldala, része. *A vendég jobb felén nem ült senki. Átment az utca túlsó felére.* 4. Egymással jogi, társadalmi kapcsolatban álló személyek vagy csoportok egyike. *A peres felek megegyeztek egymással. A házasulandó felek mindegyike elmondta az esküt. Egyik fél sem elégedett a tárgyalás eredményével.* 5. (rég) *Valakinek fele:* felebarátja, társa. „*Látjátok, feleim, szemetekkel, mik vagyunk.*” (Halotti beszéd).

fél² II. ♦ törtszn

1. Az egésznek a felét kitevő mennyiségű. *Hozzál még fél kiló kenyeret! Már fél óra eltelt az előadásból.* 2. A megnevezett óránál fél órával korábbi időpont. *Minden reggel fél 5-kor kel.* 3. Páros testrészek, ruhadarabok közül az egyik. *Fél lábára sántít. Nem találom a fél kesztyűmet.* 4. Befejezetlen, tökéletlen, illetve majdnem teljes. *Csak fél mondatot bírt kinyögni. Ez már fél siker!*

felad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fölemelve, fölfelé nyújtva odaad valamit. *Fölmegegyek a létrára, te meg add fel a villanykörtét!* 2. (Terhet, ruhát) fölsegít (valakire). *Feladhatom a kabátját?* 3. (választékos) Ünnepelesen felszolgál valamit. *Feladja az ételt.* • *Feladja az utolsó kenetet:* haldoklót az utolsó kenet szentségében részesíti. 4. Postára ad valamit. *Feladtad a leveleimet? A kerékpárt vasúton adták fel.* 5. (Leckét, feladatot) kijelöl valakinek. *Mit adtak fel mára? Két verset is feladott a tanár.* 6. Följelent, elárul valakit. *Hiába kinozták, nem adta fel a bajtársait.* 7. (Kényszerűen) nem folytat valamit. *Nem játszom tovább, feladom. Feladja a versenyt sérülése miatt.*

feladat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Kötelességből elvégzendő teendő. *Már háziasszonyi feladatai is vannak.* 2. Tananyag megoldandó része. *A mai órán a feladat egy vers elemzése. Házi feladatot is kapott.*

feladvány ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (rég) Feladat. *Számtani feladványokat old meg.* 2. Fejtörő, rejtvény. *Sokat töprengett rajta, mégsem tudta megoldani a legújabb feladványt.*

felajánl ♦♦♦♦ ige ~ani

Ajánlatot tesz, hogy átad vagy megtesz valamit. *Felajánlhatom a segítségemet? A miniszterek egyhavi bérüket ajánlották fel a szegények megsegítésére.*

fel-alá ♦♦♦ hsz

Föl és le, illetve ide-oda. *Már egy órája járkal fel-alá a szobában. Fel-alá rohangál a lépcsőn.*

feláldoz ♦♦♦ ige ~ni

1. Valamely természeti hatalomnak feltétlen odaadása jeléül felajánl valamit vagy valakit, úgy, hogy szertartásosan megöli, elpusztítja. *Abrahám kész volt fiát, Izsákot feláldozni Istennek.* 2. Lemond valamely becses értékről. „*Szerelmemért föláldozom Az életet, Szabadságért föláldozom Szerelmemet*” (Petőfi S.: Szabadság, szerelem!). • *Feláldozza magát valamiért, valakiért:* a) önként lemond az életről b) magát nem kímélve él, tönkreteszi egészségét.

feláll ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Álló helyzetbe kerül, talpra áll. *Állj fel a székről, hadd söpörjek fel alatta!* 2. Fellép, rááll valamire. *Ne állj fel az asztalra! Csak úgy éri el a szekrény tetejét, ha feláll egy székre.* 3. Felsorakozik. *Felálltak a csapatok, kezdődhet a mérkőzés.* 4. (A szokásostól eltérően) fölfelé áll. *Fésülködj meg, mert nagyon feláll a hajad!* 5. (bizalmas) Megalakul, megkezd működését. *Az új intézmény még nem állt fel.*

felállít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Álló helyzetbe hoz, juttat, készítet valamit, valakit. *Állítsd fel a sakkfigurákat, mindjárt játszunk egyet! Valaki felállított egy fiatalembert a villamoson.* 2. A megfelelő helyre állít valamit. *Felállítják a sátrakat. Felállították a város nagy szülöttének szobrát.* 3. Létesít valamit. *Új főosztályt állítottak fel a minisztériumban.* 4. Megfogalmaz és érvényesnek nyilvánít valamit. *A tudósok új tételt állítottak fel. Felállította az egyenletet, már csak meg kell oldania.*

felár ♦♦ fn

1. A szokásos áron felüli összeg. *Kész felárat fizetni a hiánycikkért. Az egyedi készítésű asztalokért felárat számítunk fel.* 2. A vételárnál magasabb összeg. *Jelentős felárral adta el az autóját.*

félárú I. ♦ mn ~ak, ~t, ~an

A rendes ár felébe kerülő. *Kérek három félárú menetjegyet!*

félárú II. ♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

50%-os kedvezményre jogosító igazolvány. *Nincs itt a félárúm, ezért teljes árú jegyet kell vennem.*

félárva ♦ mn

Olyan (személy, rendszerint gyermek), akinek az egyik szülője nem él. *Az alapítvány félárva gyerekeken segít.* (Főnévként:) *Apját korán elvesztette, félárvaként nőtt fel.*

félbe ♦♦♦♦ ik

Befejezetlenül. *Félbehagy, félbemarad, félbeszakad. Félbe kellett hagynunk a beszélgetést, mert megjött a taxi.*

felbecsül ♦♦ ige ~ni

Hozzávetőlegesen felmér valamit. *A biztosító felbecsülte a kárt.*

félbeszakít ♦♦♦ ige ~ni

1. Valaminek a folytatását (ideiglenesen) megakadályozza. *Az előadást félbeszakították, s csak egy óra múlva folytatták.*
2. Valakit beszédében megakaszt. *Ha mindig félbeszakítasz, nem tudom befejezni a történetet.*

felbillen ♦ ige ~ni

1. Felfordul, feldől, elesik. *Addig hintázott a székkal, míg felbillent.*
2. Felborul valaminek az egyensúlya. *Felbillent a családi költségvetés.*

felbiztat ♦ ige ~ni

Biztatással rábeszél valakit valamire. *Ki biztatott fel erre téged?*

felbolydul ♦ ige ~ni

Izgatottan nyüzögögni kezd. *A váratlan hírre az egész osztály felbolydult.*

felboml|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Meglazulva kibomlik, szétbomlik. *Ne húzd meg azt a szálát, mert felbomlik az egész kötés.*
2. Megzavarva megszűnik, feloszlik. *Jegyességük váratlanul felbomlott. Amikor kint megereedt a hó, egy csapásra felbomlott minden rend az osztályban. A régi dalárda felbomlott.*
3. (Anyag) elemeire, összetevőire szétválk. *Hő hatására a vegyület felbomlik.*

felbont ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamit felnyit, kinyit. *Valaki felbontotta a leveletem! Felbontanád ezt a konzervet?*
2. Valaminek a felső rétegét felszedi. *Felbontják az úttestet.*
3. (Leölt állat testét) kibontja. *Felbontja a csirkét.*
4. Fölfejt valamit. *Felbontotta a nadrág varrását.*
5. Érvénytelenít, megszüntet valamit. *A bíróság felbontotta házasságukat. Felbontották a szerződést.*

felborul ♦♦♦ ige ~ni

1. Egyensúlyából kibillenve oldalára fordul. *Ne támaszkodj az asztalra, mert felborul. Az autó a kanyarban kisodródott és felborult.*
2. Váratlanul megzavarva felbomlik. *Felborul a rend az épületben. Minden tervünk felborul.*

felbosszant ♦♦ ige ~ni

Bosszússá tesz valakit. *Minden apróság felbosszantja.*

felbőszül ♦♦ ige ~ni

Nagyon dühös lesz. *Ne ingereljétek a kutyát, mert felbőszül. Nagyon felbőszült, amikor megtudta, hogy becsapták.*

felbujt ♦ ige ~ni

1. (Bűncelekményre) rábír valakit. *Ki bujtotta fel a gyilkost?*
2. Valaki ellen fölingerel valakit. *Fölbujtja a gyerekeket szüleik ellen.*

felbukkan ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hirtelen megjelenik, láthatóvá válik. *Valaki felbukkant az úton. A hegy mögül felbukkant a nap.*
2. Hosszas távollét után újra ott lesz valahol. *Örülök, hogy újra felbukkantál annyi idő után!*

felbuzdul ♦♦ ige ~ni

Lelkesedés tölti el. *Sikereit látva társai is felbuzdultak.*

felcihelőd|ik ♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Szedelőzködve föláll, fölkel valahonnan, és indulni készül. *Reggeli után lassan felcihelődött, és elballagott a postára. „A negyedik prédikáció után már az egész gyülekezet felállt, felcihelődött, hogy ők bizony mennek haza, ezóta minden leves elfutott, megkozmosodott...”* (Jókai M.: És mégis mozog a föld).
2. Nehézkesen, kedvetlenül eljut valahova. *Nagy nehezen sikerült felcihelődnünk a buszra. A hatodik emeletre nem olyan könnyű felcihelődni. „Végre is lehetetlen volt túrni, megtanácskozták a dolgot a nagyfejű emberek, s felcihelődték a nádorhoz”* (Mikszáth K.: A beszélő köntös).

felcsap ♦♦♦ ige ~ni

1. Valamit hirtelen valahova feljuttat. *Nem szeretem esőben hordani ezt a cipőt, mert felcsapja a sarat.*
2. Hirtelen felránt, felnyit, felfordít valamit. *Csapd fel a kártyáidat!*
3. (Tűz, füst, víz) magasba szökik. *Felcsapott a víz, ahogy kinyitották a csapot.*
4. Felcsap valaminek: (kellő felkészültség nélkül) valamilyen foglalkozást kezd. *Felcsapott kereskedőnek.*

felcsattan ♦♦ ige ~ni

1. Hirtelen csattanva felhangzik. *Alighogy lehullott a függöny, máris felcsattant a taps.*
2. Éles hangon kiabálni kezd. *Haragjában felcsattant. Nem értem, miért csattantál így fel!*

felcsepered|ik ♦ ige ~ni (népi)

Felnő, megnő. *Lassan felcseperednek a gyerekek.*

felcser ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (rég) Gyógyítással is foglalkozó borbély. *A felcsernél voltam, adott irt a sebemre is.*
2. (rég) Tábori orvos. *A felcserek alig győzték ellátni a sebesülteket.*
3. (Ka) Orvossegéd. *Sok kis faluban nincs orvos, csak felcser.*

felcserél ♦♦♦ ige ~ni

1. Kölcsönösen egymás helyére tesz valamit. *Utasítást ad a nyomdának, hogy készülő könyvében cseréljék fel két fejezet sorrendjét.*
2. Valaminek a helyére tévedésből másikat tesz. *A hordár felcserélte a csomagokat.*

felderít ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valaminek ismeretlen körülményeit feltárja, tisztázza. *A rendőrségnek sikerült felderítenie a bűntényt.*
2. Felderít valamit: értesüléseket szerez róla. *A járőrök felderítik az ellenséges hadállásokat.*
3. (választékos) Felvidít valakit. *Gyermekeinek mosolya mindig felderítette.*

feldúl ♦♦♦ ige ~ni

1. Tönkretesz, elpusztít valamit. *A törökök feldúlták Magyarország középső részét.* 2. Megzavar, felforgat valamit. *Az italozás feldúlta családi életüket.*

feldühöd|ik ♦♦ ige ~ni

Hirtelen dühös lesz. *Úgy feldühödött, hogy bevágta az ajtót, és elrohant.*

felé I. ♦♦♦♦ nu

1. Valaki, valami irányába. *Az iskola felé indult. Az apja felé szaladt.* 2. Valami tájékán, környékén. *Valahol Pécs felé járunk már?* 3. Kevéssel valamely időpont, esemény előtt. *Hajnal felé tudott csak elaludni.*

felé II. ♦♦♦♦ személyragos hsz

(3. személyre vonatkoztatva) Feléje. *Lassan megindult felé.*

felebarát ♦♦♦ fn (választékos)

Embertárs. *Minden felebarátod tiszteletet érdemel.*

felébred ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Megszűnik aludni, kinyitja a szemét. *Nyugtalanul aludt, többször is felébredt.* 2. Fásultságát leküzdve cselekvésre szánja rá magát. *Felébredtél már végre?* 3. (Érzés) hirtelen támad valakiben. *Felébredt benne a lelkiismeret.*

feled ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Felejt valamit. *„Csak az a vég! – csak azt tudnám feledni”* (Madách I.: Az ember tragédiája).

feledékeny ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Könnyen, hamar felejtő. *Mióta vagy ilyen feledékeny?*

feledés ♦♦♦ fn ~, ~t, ~e (választékos)

1. Az emlékektől való szabadulás, felejtés. *Nem talál semmiben feledést.* 2. (Kifejezésekben:) Valaminek elfelejtett volta, állapota. *Azt a történetet már a feledés homálya borítja. A régi sérelem már régen feledésbe merült.*

felegyenesed|ik ♦♦♦ ige ~ni

Egyenesen álló helyzetbe emelkedik. *Úgy fájt a dereka, alig tudott felegyenesedni. A megdőlő búza talán még felegyenesedik aratásig.*

feléje ♦♦♦♦ személyragos hsz

1. Valami, valaki felé. *Az autó lassan közeledett feléje. Felétek megyünk először.* 2. (Csak többes számban:) Ott, ahol a szóban forgó személy él, tartózkodik. *Felénk még mindig rosszak az utak.*

felejt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Emlékezetéből folyamatosan eltűnni enged valamit, valakit. *Felejteni próbálja ezt a szörnyű napot. Nem tudja felejteni azt a lányt. Sok ember nehezen felejt. Sose felejtsd, honnan jöttél!* (Beszéd megszakításakor:) *(Hogy) szavadat ne felejtsd:* ne veszítsd el a beszéd fonalát, jegyezd meg, hol hagytad abba. 2. Feledékenységből valahol vagy valamilyen állapotban hagy valamit. *Égve felejtette a villanyt. Otthon felejtetted az ellenőrződöt?* • *Valakin felejt a szemét:* sokáig gyönyörködve néz, bámul valakit. *Szemét a csinos lányon felejtette.* 3. (bizalmas, tréfás) *Képen vagy pofon felejt valakit:* arcul üti. *Mindjárt képen felejtelek!*

felekezet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Szervezett, hivatalosan elfogadott vallási közösség. *Magyarországon a hívők többsége a katolikus felekezethez tartozik.*

felel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Válaszol, feleletet ad. *Kérdésére senki sem felelt.* 2. (Telefonhívásra) jelentkezik. *Ha nem felel a hívott fél, tárcsázz újra!* 3. Valamely cselekvést valamivel viszonz. *Kedvességére durvasággal felelt.* 4. (Tanuló órán) elmondja a leckét. *Ötösrre felelt biológiából.* 5. Felelősséget vállal valakiért, valamiért. *Tetteidért magad felelsz. A szülők jogilag is felelnek gyermekeikért.* 6. (Nyelvtanban:) *Valami valamilyen kérdésre felel:* (szófaj vagy mondatrész) általa válik felismerhetővé. *A melléknév a Milyen? kérdésre felel.*

felél ♦♦ ige ~ni

Szükségleteire teljesen elfogyaszt, elkölt valamit. *Nincs semmi ennivalójuk, mindent feléltek.*

félelem ♦♦♦♦ fn *félelmek, félelmet, félelme*

Nyugtalanító, szorongó érzés. *Félelem fogta el. Félelemmel tekint a jövőbe.*

felélénkül ♦♦ ige ~ni

Elevenebb, élénkebb lesz. *A friss levegőn felélénkül, elmúlik a fáradsága. Felélénkült a hangja, ahogy a nyaralásról kezdett beszélni.*

felelet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Válasz. *Kérdésére nem kapott feleletet.* 2. Iskolai felelés. *Szép felelet hangzott el az órán.*

félelmetes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Félelmet keltő. *A leégett házfélelmetes látványt nyújtott.* 2. (túlzó) Rendkívüli. *Félelmetes hatású népszónok.* (bizalmas) *Félelmetesen jó a tőhött káposzta!*

felelős ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Felelősséget viselő. *A hetes felelős az osztály tisztaságáért.* (Főnévi használatban:) *Bement a minisztériumba, és megkereste az oktatási felelőst.* 2. Valamiért okolható, valamiben bűnös. *Ki felelős a polgárháború kirobbanásáért?* 3. Felelősséggel járó. *Januártól felelős beosztásban dolgozik.*

felelősség ♦♦♦♦ fn ~, ~et, ~e

1. Valamiért, valakiért a következmények viselése. *Tetteiért vállalja a felelősséget.* 2. Kezesség. *Anyagi felelősséget vállal testvére kölcsönfelvételénél.*

felelőtlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül (rosszalló)

1. Tetteinek következményével nem törődő. *Felelőtlen személyre nem bízhatjuk a dolgot.* 2. A felelősségérzet hiányára, könnyelműsége valló. *Felelőtlen kijelentései miatt nem veszik komolyan. A felelőtlen lépésnek meglett a következménye.*

felemás ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at vagy ~t, ~an

1. Nem egyforma, pártjától különböző. *Felemás zokni van a lábán.* 2. Határozatlan, nem egyértelmű. *Felemás ez a megoldás, nem fogadhatom el.*

felemel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Felvesz, megemel valamit, valakit. *Úgy fáj a karja, hogy még egy kanna szenet sem tud felemelni. A kislány felemelte az apja, hogy jobban lásson.* 2. (Fejét, arcát, szemét) fölfelé irányítja, fordítja. *Felemelte az arcát, s látszott, hogy sír.* 3. Talpra állít valakit, valamit. *Többen segítettek felemelni a nőt, aki elcsúszott a jeges úton. Segíts felemelni a sátrat!* 4. Mennyiségileg megnövel valamit. *Mikor emelték fel a fizetésedet?* 5. Magasabb rangra, színvonalra emel. *A vezér azt ígérte, hogy felemeli a népet, a hazát.* 6. (Mv) (Pénzt bankban) felvesz. *Kaptam értesítést az átutalásról, ma felemelem a bankban a pénzemet.* 7. (Kifejezésben:) • *Felemeli a hangját:* hangosabban vagy erősebben szól. | *Felemeli a szavát* valamiért vagy valakiért: felszólal az érdekében.

felemelő ♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en (választékos)

Magasztos érzésekkel eltöltő. *Felemelő érzés látni, hogy az iskolai csapat milyen szépen szerepel a versenyen.*

felenged ♦♦ ige ~ni

1. Enged valakit felmenni valahová. *Egy órára felengedtek hozzátok játszani.* 2. Felbocsát valamit. *Engedd fel azt a léggömböt, hadd szálljon a magasba!* 3. Valaminek fagyott állapota meleg hatására megszűnik. *Lassan felenged a fagy a napsütéstől.* 4. Barátságossá, közvetlenné válik. *A gyerekek felengedtek, és kellemes beszélgetés alakult ki.*

félénk ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Tartózkodó, elfogódott, ijedős. *Egy félénk kislány állt a fal mellett.* 2. Félénkségre valló, abból eredő. *Félénk mozdulattal nyúlt a felkínált étel után.*

felépít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Valaminek az építését befejezi. *Három hónap alatt felépítették az új iskolát.* 2. Megteremt, megszervez valamit. *Nagy gazdaságot épített fel magának. Tudatosan építette fel karrierjét.* 3. Megszerkeszt valamit. *Jól építetted fel dolgozatodat.* 4. *Valamire felépít valamit:* rá alapoz. *Elképzeléseit arra építette fel, hogy az ismert tények igazak.*

felépül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Épület) elkészül. *Mire jön a tél, felépül a házuk.* 2. Teljesen meggyógyul betegségéből. *Hónapokba telt, mire felépült.*

feleleszt ♦♦ ige ~eni

1. Felenged valakit, engedi, hogy valahová fölmenjen. *Felelesztettem a gyerekeket az ötödikre Kovácsékhoz.* 2. Vízrel felhígít valamit. *Feleleszti a sűrű levest.*

felerősít ♦♦ ige ~eni

1. Valamire ráerősít, rögzít valamit. *Felerősíti a gombot az ingre.* 2. Erősebbre hangol. *De felerősítetted a rádiót!* 3. Szervezetét erősebbé, ellenállóbbá teszi. *A beteget fel kell erősíteni.* 4. (Ételt) táplálóbbá tesz. *Tojással felerősíti a húsvet.*

felértékel ♦♦ ige ~ni

1. Felbecsül valamit, megállapítja az értékét. *Felértékelték a házat 8 millió forintra.* 2. A valóságosnál jóval többre értékelnek valamit. *Nem is gondolta, hogy így felértékelik az autóját.*

feles I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Két méret közötti méretű (ruházati cikk). *37 és feles cipőt visel.* 2. A termés feléért művelt (föld). *Feles kukoricája van a falu mellett.*

feles II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. *Felesben:* a) a jövedelmet vagy a költségeket megfelelően. *Felesben vállalták a munkát, a pénzt megfizették. Felesben bérlik a lakást.* b) (népi) a termés feléért. *Felesben ritkítottja az erdejét, a kivágott fa fele a favágóké.* 2. (bizalmas) Fél deci tömény szesz ital, általában pálinka. *Megivott egy feleset vacsora előtt.*

feleség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Női házastárs. *A feleségem remek háziasszony. A miniszter felesége is jelen volt a fogadáson. Feleségül ment fiatalkori szerelméhez.*

felesel ♦♦♦ ige ~ni

Felesel valakivel: szemtelenül, illetlenül válaszolgat neki. *Ez a lány felesel az anyjával. Velem ne feleselj!*

felesküszik ♦ ige *felesküdni*

1. *Felesküszik valaminek:* leteszi a hivatali, szolgálati esküt. *Felesküdött ügyvédnek.* 2. *Felesküszik valamire:* esküvel elkötelezi rá magát. *Felesküszik a haza védelmére.*

felesleg ♦♦♦ fn

Fölösleg.

felesleges ♦♦♦♦ mn

Fölösleges.

feleszmél ♦♦ ige ~ni

1. Eszméltre tér. *Órákig tartó kábulatából csak lassan eszmélt fel a beteg.* 2. Hirtelen megért valamit, észbe kap. *Mire feleszmélt, már nem látott senkit.*

féleszű ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en (bizalmas)

Nem teljesen épeszű (ember). *Az a féleszű barátja már megint új vállalkozásba kezdett.*

felett ♦♦♦♦ nu **fölött**

1. Valaminél magasabban levő helyen. *A bejárat felett aranybetűs felirat díszlett.* (átvitt) *Feje fölött lebeg az elbocsátás réme.*
2. Folyóvíznek az eredetéhez közelebb eső szakaszán. *A Duna vize Budapest fölött jóval tisztább, mint alatta.* 3. Valamin felül, illetve kívül. *Az ing fölött pulóvert is viselt.* 4. Valamely szintnél magasabban, valamit meghaladva. *A hőmérséklet fagyponthoz felett van. Csak 18 éves kor felett van valakinek választójoga.* 5. (Vonzatként:) *Eljár az idő mindenki felett. Kimondja az ítéletet a bűnös felett.*

felette¹ ♦♦ személyragos hsz **fölötte**

Valaki, valami felett. *A felettük levő lakásban lakunk. Fölöttem már csak az igazgató van a rangsorban.*

felette² ♦ hsz **fölötte** (választékos)

Felettébb. *Felette nagy kedvvel kezdett a munkához.*

felettébb ♦♦♦ hsz **fölöttébb** (választékos)

Nagyon, szerfelek. *Felettébb aggódott, de nem beszélt róla senkinek.*

felettes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. Magasabb rangú. *A felettes hatóság is elutasította kérvényét.* 2. (Főnévi használatban:) Főnök. *Menjen be a felettesemhez, próbálja vele megbeszélni az ügyet!*

felez ♦♦ ige ~ni

Két egyenlő részre oszt, megfeleez valamit. *Ügyesen tud barackot felezni. Van egy almám, felezünk?*

felfal ♦♦♦ ige ~ni

1. Mohón megeszik valamit. *Gyorsan felfalt mindent, ami a szeme előtt volt.* (átvitt) *Majd felfalják egymás, olyan hevesen csókolóznak.* 2. • *Majd felfal a szemével vagy a tekintetével valakit: mohón vágyakozva nézi, kívánja. Tekintetével majd felfalja a lányt.* 3. Bekebelez, magába olvaszt valamit. *A nagyváros felfalta a környékbeli falvakat.*

felfázik ♦♦ ige ~ni

Meghűl, alulról megfázik. *Ne ülj a hideg kövön, mert felfázol!*

felfedez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Meglévő, de eddig nem ismert dolgot megtalál, és ezzel ismertté tesz. *A röntgensugárzást Wilhelm Conrad Röntgen német fizikus fedezte fel a XIX. század végén.* 2. Elsőként vesz észre valamit. *A tüzet a szomszédok fedezték fel.* 3. Rátalál, rábukkan valamire. *Pista egy jó könyvet fedezett fel az antikváriumban.* 4. Észrevesz, meglát valakit, valamit. *A villamoson egy régi ismerősét fedezte fel.*

felfegyverez ♦♦ ige ~ni

1. Fegyverrel ellát valakit. *Felfegyverezték a katonákat.* 2. A szellemi harc eszközeivel fölvértez valakit. *Tudással, ismeretekkel, a szellemi harc eszközeivel fegyverezte fel magát.*

felfelé ♦♦♦♦ hsz **fölfelé**

1. Valamely fenti hely irányába. *Órákig mentünk felfelé, a Fellegvár irányába. „Fölfelé megy borban a gyöngy; Jól teszi”* (Vörösmarty M.: Fóti dal). 2. Úgy, hogy a tárgy nyitott része legyen felül. *Fölfelé tedd vissza a fiókot!* 3. *Valamivel felfelé: úgy, hogy az a fele legyen felül. A mintás felével felfelé tedd a terítőt az asztalra!* 4. A vízfolyással ellenkező irányban. *Nehéz úszni fölfelé a Dunán.* 5. Észak felé. *Ahogy megyünk felfelé Európában, egyre hidegebb lesz.* 6. Magasabb beosztásba, jobb helyzetbe. *Egyre csak fölfelé törekszik. Fölfelé ível a pályája.* | (rosszálló) *Fölfelé barátkozik: fontos (beosztású) emberekkel keresi a kapcsolatot.* | (bizalmas) *Fölfelé buktat valakit: büntetésre hivatkozva mégis kedvezőbb állásba, tisztségbe helyez.*

felfigyel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elkezd figyelni, figyelmes lesz valamire. *Szokatlan hangokra figyelt fel.* 2. *Felfigyel valakire, valamire: jelentőségét felismeri. Tehetségére már gyerekkorában felfigyeltek. Felfigyelt rá egy neves modellügynökség.*

felfog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Felemelve tart valamit. *Felfogja a kabátját, hogy ne érjen bele a sárba.* 2. Esés közben elkap valakit, valamit. *Valaki felfogta a megszedült gyereket.* 3. Összegyűjt valamit. *Hordóban felfogta az esővizet, hogy legyen mivel öntözni a kertet.* 4. Kivéd valamit. *Az ökolívó felfogja a támadást, az ütéseket.* 5. Tovaterjedésében megakadályoz valamit. *A kapucni felfogja a szelet.* 6. Érzékel valamit. *Az antenna felfogja a rádióhullámokat.* 7. Valaminek az értelme világossá válik benne, megért valamit. *Csak később fogta fel, hogy mi történt.*

felfogás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Felfogóképesség. *Jó a felfogása, könnyen tanul.* 2. Megítélés, vélemény. *Felfogás kérdése, hogyan ítéljük meg a dolgot.* 3. Szemléleti és ábrázolási mód. *Sajátos felfogásban alkot a művész.*

felfordul ♦♦♦ ige ~ni

1. Felborul. *A viharban felfordult a csónak.* 2. (Állat) kimúlik. *A kutya a romlott hústól felfordult.* (durva) *Felőled akár fel is fordulhatunk!* 3. Valaminek a rendje, nyugalma megbomlik. *Fenekestül felfordult minden a házban.* • *Felfordul a gyomra: rosszul lesz, émelyegni kezd.*

felforgat ♦♦♦ ige ~ni

1. Keresés közben felfordít, szétszór valamit. *Már mindent felforgatott, mégsem találja az óráját.* 2. Megzavar, felbomlaszt valamit. *Az esemény felforgatja az állam rendjét.*

felforr ♦♦ ige ~ni

1. Forráspontig hevül. *Ha felforr a tej, húzd félre, mert kifut!* 2. (Indulat) féktelenül hevessé válik. *Felforr benne az indulat.* • *Felforr az agyvize: nagyon dühös lesz.*

felfortyan ♦♦ ige ~ni

Mérgeesen kifakad. Minden semmiségért felfortyan.

felfrissül ♦♦♦ ige ~ni

1. Friss, üde lesz. *Az úszástól egészen felfrissült. A záportól felfrissült a levegő.* 2. Megújul, derűsebbé válik. *A festés után az egész lakás felfrissült.* 3. (Emlékkép) felidéződik, megerősödik. *Felfrissültek benne a régi emlékek.*

felfúj ♦♦ ige ~ni

1. Levegővel, gázzal telefúj valamit. *Felfújta a léggömböt, aztán eleresztette.* 2. (Étel) felpuffaszt valakit, valamit. *A hüvelyesek felfújják az embert. Felfújta a gyomromat ez a főzelék.* 3. Fellebbent, megemel valamit. *A szél felfújta a lány szoknyáját.* 4. (bizalmas) Erősen eltúloz valamit. *Szándékosan felfújták az ügyet.* 5. (bizalmas, gúnyos) *Fújd fel:* ezzel ugyan ne kérkedj, nem ér semmit, ne büszkélkedj velem!

felfut ♦♦ ige ~ni

1. Felszalad valahová. *A gyerek felfutott a domb tetejére.* 2. (Víz, tűz) gyorsan felhatol valahová. *Felfutott a víz a rakpartra. A tűz felfutott a padlásig.* 3. Ugrásszerűen emelkedik. *Az árak hirtelen felfutottak.* 4. (Kúszónövény) felkapaszkodik, felkúszik valahová. *A vadszőlő felfutott a falra.* 5. (Kötés egy-egy szeme) soronként felbomlik. *Felfutott a szem a harisnyán.* 6. (bizalmas) Sikeressé válik. *Vállalkozásuk egyre inkább felfut.*

felfuttat ♦ ige ~ni

1. Fenti helyre való futásra készíttet valakit, valamit. *Felfuttatja a gyerekeket a lépcső tetejére. Felfuttatja a virágot a falra.* 2. Magas színvonalúvá fejleszt valamit. *Az új tulajdonos rövid idő alatt felfuttatta a vállalatot.*

felfuvalkodott ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Dölyfös, öntelt. *Ne légy már olyan felfuvalkodott!*

felfüggeszt ♦♦♦ ige ~eni

1. Magasabban lévő helyre rögzít valamit. *Szép festményt függesztett fel a falra.* 2. Szüneteltet. *Az ülést fél órára felfüggesztették.* 3. Valaminek végrehajtását elhalasztja. *Büntetését próbaidőre felfüggesztették, amíg vizsgálat folyik ellene.* 4. (hivatalos) Valakit valamitől egy időre eltilt. *Állásából felfüggesztik.*

félgömb ♦♦ fn

1. Sikkal közepén kétfelé osztott gömb egyik fele. *A templom kupolája félgömb alakú.* 2. Az Egyenlítő által kettéosztott földgömb egyik fele. *Az északi félgömb tengereiben a delfinek az óramutató járásával ellentétes irányban köröznek, a déli félgömbön pedig fordítva.*

felgöngyölít ♦♦♦ ige ~eni

1. Felteker, felcsavar valamit. *Felgöngyölíti a szőnyeget porszívózás előtt.* 2. Fokozatosan földerít, leleplez valamit. *A nyomozó felgöngyölíti a bűnügyet.*

felgyógyul ♦♦ ige ~ni

Visszanyeri egészségét. *Egy hónap alatt teljesen felgyógyult.*

felhábörít ♦♦♦ ige ~ani

Felháborodásra készíttet, megbotránkoztat valakit. *Magatartása mindenkit felhábörít.*

felhábörödjik ♦♦♦ ige ~ni

1. Haragra gerjed. *Mikor megértette, miről is van szó, felhábörödött.* 2. (Régi, választékos) Háborogni, kavarni kezd. *Erős szél fúj, a tenger felhábörödött.*

felhagy ♦♦♦ ige ~ni

Felhagy valamivel: abbahagyja, nem folytatja. *Korábbi tevékenységével felhagyott.*

felhajt¹ ♦♦ ige ~ani

1. Jármű (vagy személy járművel) felmegy valamire. *Az autó felhajtott a járdára. Felhajtottunk a hídra.* 2. (népi) (Állatot rendszerint nagyobb településre) eladásra hajt. *Felhajtja az állatokat a vásárra.* 3. (Vad) fölverve a vadászok felé terel. *A hajtók sok vadat hajtottak fel.* 4. (Területet) valamiért, valakiért átkutat. *Felhajtották az egész környéket, de a gyerekeket nem találták meg.* 5. Utánajár valaminek, hogy megszerezze. *Nagy nehezen sikerült még egy kis kölcsönt felhajtania.* 6. Fölfelé, magasra, fölemelkedésre kényszerít valamit. *A víz felhajtja a beléje fulladt embert.*

felhajt² ♦♦ ige ~ani

1. Alacsonyabbról magasabbra emel. *Az orvos felhajtotta a beteg ágyán a takarót.* 2. Feltűr, illetve felvarr valamit. *Felhajtja az inge ujját. Felhajt a nadrág szárából 10 centit.* 3. Egy hajtásra megiszik valamit. *Egyszerre felhajtott egy pohár bort.* | (bizalmas) *De jól felhajtott!:* becsipett, berúgott.

felhajtás¹ ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valahová járművel való rámenés. *A járdára tilos a felhajtás.* 2. (bizalmas) Hühó, cécó. *Mi ez a nagy felhajtás odakint?*

felhajtás² ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a művelet, hogy valaki valamit felhajt. *A nadrág felhajtásával fél óra alatt készen lett.* 2. Ruhadarab felhajtott és levartt része. *Mennyi legyen a felhajtás a kabát alján?*

felhalmoz ♦♦♦ ige ~ni

1. Halomba rak valamit. *Könyveit egy sarokban halmozta fel.* 2. Valamiből nagyobb készletet tárol. *A raktárban nagyon sok árut halmoztak fel.* 3. (Gazdálkodásban:) (Tőkét) megnövel. *A cég az elmúlt években nem sokat halmozott fel.* 4. (Érzést, ismeretet) tömegével magába fogad és megtart. *Sokféle tapasztalatot halmozott fel hosszú élete során.*

felhang ♦♦♦ fn

1. Más hangot kísérő, magasabb hang. *A felhangokat külön nem lehet hallani.* 2. Zavaró, kellemetlen mellékértelem. *Szavaiban éreztem valami bántó felhangot.*

felhánytorgat ♦ ige ~ni

Panaszosan felemléget valamit. *Folyton felhánytorgatja a múltat.*

felhasznál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamilyen célra vagy valamihez igénybe vesz, elfogyaszt valamit. *Sok anyagot és sok pénzt használt fel.* 2. Valamilyen célra hasznosít valamit. *Felhasználja mások tapasztalatát.* 3. (Lehetőséget) kihasznál. *Felhasználja a kedvező alkalmat, hogy elutazzon Párizsba.* 4. (rosszalló) *Felhasznál valakit valamire:* pusztá eszközként alkalmazza. *Csak arra használta fel barátját, hogy beférkőzzön a társaságba.*

felhatalmaz ♦♦♦♦ ige ~ni

Felhatalmaz valakit: jogot, engedélyt, megbízást, hatalmat ad neki valamire. *Nem hatalmaztalak fel arra, hogy helyettem nyilatkozz. A társai felhatalmazták, hogy ő mondja el az osztály panaszait az igazgatónak.*

felhív ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Lent levő személyt) fenti helyre hív. *Felhívja a gyerekeket az udvarból.* 2. *Felhív valakit, valamit:* telefonbeszélgetést kezdeményez vele. *Felhívja a megadott számot. Este majd felhívlak.* 3. Felszólít, felkér valakit valamire. *A posta felhívja az előfizetőket a díj befizetésére.* 4. Felelésre felszólít valakit. *A tanár öt gyereket hívott fel.* 5. (Figyelmet) valakire, valamire ráirányít. *Erre külön is felhívom a figyelmedet.*

felhoz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lentről magasabb helyre hoz valamit. *Minden reggel felhozza az újságot a kapualjban lévő postaládából. A postás felhozza a csomagot az emeletre.* 2. (Árut) eladásra központi helyre szállít. *Hétféjére friss árut hoznak fel.* 3. Érvként elmond valamit. *Mit tudsz felhozni mentségedre?* 4. (bizalmas) *Felhoz valakit, valamit:* megnöveli a teljesítményét. *Az új tanár felhozta az osztályt, sokat javult a tanulmányi átlag.* 5. (Labdát) hosszan vezetve eljuttat valahova. *Felhozza a labdát a kapu elé.*

felhő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A levegőben lebegő, parányi vízcseppekből vagy jégkristályokból összeálló halmaz. *Szakadoznak a felhők, kiderül az égbolt.* | (átvitt, választékos) *Sötét felhők tornyosulnak a feje fölött:* súlyos gondok fenyegetik. 2. Valaminek (repülő) sűrű sokasága. *Szűnyogok felhője lebeg a nádas fölött.*

felhőkarcoló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Nagyon magas, többször tíz emeletes épület. *New Yorkban százával épültek felhőkarcolók.*

felhőrpint ♦ ige ~eni

1. Egy hajtásra megiszik valamit. *Felhőrpintett egy kupica pálinkát. Felhőrpintette a kávé, és elrohant.* 2. (bizalmas) Egy kicsit sok alkoholt iszik. *Az este felhőrpintett, és túl sokat beszélt.*

felhőtlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Felhő nélküli, derült, tiszta. *Felhőtlen az ég, ragyogóan süt a nap.* 2. Zavartalanul harmonikus. *A felhőtlen boldogság nem sokáig tartott.*

felhúz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lentről valahova magasabbra felvon valamit, valakit. *Csigával húzták fel a habarcsos vödört a fal tetejére. Nem bírok felállni, húzzatok fel!* 2. (Ruhadarabot vagy huzatot) ráhúz (valamire). *Fordítva húzta fel a zokniját. Felhúzza a huzatot a paplanra.* 3. Felvon és kifeszít valamit. *Felhúzták a vitorlát és elindultak.* 4. (Falat) felrak. *Egy hétféjén felhúzták a falakat.* 5. Működésre kész állapotba hoz valamit. *Felhúztad az órát? Felhúzza a pisztolyt.* 6. (Teste valamely részét) fölfelé rántja. *Felhúzza a szemöldökét:* csodálkozik. 7. (bizalmas) Felmérgecsit valakit. *Megjegyzéseivel folyton felhúzza az anyját.*

felibe-harmadába ♦ hsz (népi)

Nagyjából, elnagyoltan. *Csak úgy felibe-harmadába végezte el a munkáját.*

felidegesít ♦♦♦ ige ~eni

Idegessé tesz valakit. *Az ajtó nyikorgása felidegesítette. Ne idegesítsd fel magad!*

felidéz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Emlékezetébe idéz valakit, valamit. *Gyakran felidézi ifjúkorát. Felidézte anyja kedves alakját.* 2. (választékos, ritka) Előidéző valamit. *Végül ez idézte fel a konfliktust.*

félidő ♦♦♦♦ fn

1. Valaminek (pl. terhességnek, katonai szolgálatnak stb.) a fele. *Túl van már a félidőn, a második fele már gyorsabban telik. Épp félidőben, az ötödik hónapban van a kismama.* 2. Bizonyos sportágakban a teljes játékidő (valamelyik) fele, illetve az első felének a vége. *A második félidőben átvettük a vezetést. Félidőben a két csapat kaput cserél.*

félíg ♦♦♦♦ hsz

1. Teljes mélységének, nyílásának feléig. *Félíg van a hordó. Csak félíg nyisd ki az ablakot!* 2. Kb. felerészből. *Félíg már megírta a leckéjét.* 3. Majdnem. *A keze már félíg megfagyott, jéghideg.* 4. A kívánatosnál kisebb mértékben. *Félíg sült kenyéret vettem.*

félígazság ♦♦ fn

Részleteiben valamennyire igaz, de alapjában félrevezető állítás. *Csak félígazságokat mond, így soha nem fogjuk megérteni a kor történelmét.*

félíg-meddig ♦♦♦♦ hsz

Kb. feléig, valamennyire. *Csak félíg-meddig értette, miről van szó.*

felingerel ♦♦ ige ~ni

1. Ingerültté tesz valakit, valamit. *A gyerekek zajongása felingerelte az idős parkórt. Ne ingereld fel a kutyát!* **2.** (Érzelmet) felkelt, felébreszt. *A könyv felingerelte a kíváncsiságát, és megnézte a belőle készült filmet is.*
- felír** ♦♦♦♦ ige ~ni
 1. Jól látható helyre ír valamit. *A tanár felírja a táblára a feladatot.* **2.** Emlékeztetőül feljegyez valamit. *Felírom, hogy el ne felejtsem.* **3.** Büntetés céljából feljegyzí valakinek az adatait. *Felírta a rendőr.* **4.** Receptre írva rendel valamit. *Az orvos újfajta gyógyszert írt fel.*
- felirat** ♦♦♦♦ fn
 1. Jól látható helyre írt szöveg. *A metróállomáson feliratok tájékoztatják az utasokat. Az emlékműre feliratot is véstek.*
 2. (Idegen nyelvű filmen:) Kísérőszöveg. *Nagyon apró betűs a film felirata.* **3.** (Csomagoláson:) Tájékoztató szöveg. *Elmosódott az üvegen a felirat.* **4.** (régí) Írásos fölterjesztés. *1861-ben a magyar országgyűlés felirattal fordult az uralkodóhoz.*
- felismer** ♦♦♦♦ ige ~ni
 1. Megismer valakit. *Jellegzetes mozgásáról már messziről felismerték a híres színészt.* | *Felismer valakiben valakit: a)* ráismer benne valakire. *A szomszédjában régi iskolatársát ismerte fel. b)* ráébred, hogy valójában milyen ember. *Felismerte benne a csalót.* **2.** Azonosít valakit. *A tanúk felismerték a tettest.* **3.** *Felismer valamit:* gondolkodva ráébred, ráeszmél. *Felismerte a kérdés fontosságát.*
- feljebb** ♦♦♦ hsz **följebb**
 1. Fölfelé (még) magasabbra. *Lépj feljebb! Húzd feljebb a ruhád alját!* **2.** A nagyobb érték felé. *Feljebb mennek az árak.*
 3. Magasabban levő helyen. *Ők feljebb laknak, mint mi.* **4.** Rangban, beosztásban magasabbra. *Feljebb megy a panaszával.*
 5. (Írásban) már előbb megadott helyen. *Lásd feljebb!*
- feljebbvaló** ♦♦ fn
 Rangban, beosztásban felette álló személy. *Tisztelet feljebbvalóit.*
- feljegyez** ♦♦♦♦ ige ~ni
 1. Emlékeztetőül felír valamit. *Feljegyezte a fontos tudnivalókat.* **2.** Írásban megörökít valamit. *Feljegyezték a király uralkodásának legfontosabb eseményeit.*
- feljelent** ♦♦♦ ige ~eni
Feljelent valakit: hatóságnál bejelenti, hogy valami törvényelleneset követett el. *A szomszédok feljelentették a rendőrségen, mert lopott.*
- feljogosít** ♦♦ ige ~ani
 Valamely jog gyakorlására jogosít valakit. *Ez még nem jogosít fel arra, hogy így beszélj velem.*
- feljön** ♦♦♦ ige ~ni
 1. Lentről magasabb helyre jön. *Gyalog jött föl az ötödik emeletre. Hetente egyszer feljön hozzám.* **2.** Valamely területnek a központjába jön. *Pécsről feljön Pestre.* **3.** (Víz, gáz) a felszínre tör. *Feljön a talajvíz, ha nagyon mélyre ásunk.* **4.** (Égitest) láthatóvá válik. *Ma korán jött fel a hold.* **5.** (bizalmas) Teljesítményében javul. *Feljött a csapat a második helyre.*
- feljut** ♦♦ ige ~ni
 1. Lentről magasabban levő helyre ér. *Elfáradt, mire feljutott a hegyre.* **2.** Magasabb tisztségbe kerül. *Feljutott az igazgatói székig. Sok minden történt vele, míg idáig feljutott.*
- felkapaszkodj|ik** ♦♦ ige ~ni
 1. Kapaszkodva feljut valahova. *Felkapaszkodik a zsúfolt villamosra.* **2.** (Meredek úton) lassan, nehezen felmegy valahova. *Felkapaszkodik a hegyre.* **3.** (rosszalló) Nehezen vagy érdemtelenül jobb helyre jut. *Felkapaszkodott a hivatali ranglétrán.*
- felkapott** ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (bizalmas)
 Népszerű, divatos. *Felkapott színész játssza a főszerepet. Nagyon felkapott lett ez a környék.*
- felkarol** ♦♦♦ ige ~ni (választékos)
 Támogat, pártfogásába vesz valakit. *Felkarolja a fiatal tehetségeket, egyengeti az útjukat.*
- felkavar** ♦♦ ige ~ni
 1. Megmozgat, felkap valamit. *A szél felkavarja a homokot.* **2.** Megkever, felkever valamit. *Felkavarja a cukrot a teában.*
 3. *Felkavarja valami a gyomrát:* hányingert kelt benne. *A hajón való utazás megviseli, mindig felkavarja a gyomrát. Felkavarta a gyomromat a tea. Felkavarta a gyomrát a látvány.* **4.** Felzaklat, felizgat valakit. *Az események felkavarják.*
- félkegyelmű** ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en
 Gyengeelmű. *Félkegyelmű emberre nem bízhatunk semmit.* (Főnévi használatban:) *Ismered azt a félkegyelműt?*
- felkel** ♦♦♦♦ ige ~ni
 1. Ültéből, fektéből feláll. *A törött lábával nehezen tud felkelni a székéről.* **2.** Alvás után fekvőhelyét elhagyja. *Korábban kelt fel, mint máskor.* **3.** Betegágyát elhagyja. *A műtét másnapján már felkelt a beteg.* **4.** (Nap, hold) megjelenik a látóhatáron. *Már a nap is felkelt.* **5.** Fegyvert fogva harcra indul. *Felkelt a nép az elnyomók ellen.*
- felkelés** ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
 1. Az a tény, hogy valaki felkel. *Nehezebbé esik a korai felkelés.* **2.** Lázadás, mozgalom. *A jobbágyok felkelése kiterjedt az egész országra.*
- felkelt** ♦♦♦ ige (népi) **felkölt** ~eni
 1. Álmból fölébreszt valakit. *Kelts fel reggel fél hatkor, nehogy lekéssem a vonatot!* **2.** (választékos, régi) Életre kelt valakit, aki meghalt. *„Nem kelti föl se könny, se szó, se vegyszer.”* (Kosztolányi D.: Halotti beszéd). **3.** Létrehoz, előidéz valakiben valamit. *A történelemtanárom keltette föl az érdeklődésemet a régészet iránt. Zavart viselkedése felkeltette bennem a gyanút,*

hogyan talán hazudik. • (tréfás) *Felkelti valakiben az alvó oroszlánt: felingereli, feldühíti. Ne piszkáld a hajamat, mert felkelted bennem az alvó oroszlánt!*

felkent ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)

1. Érvényesen felavatott, felszentelt. *Felkent királyának engedelmisséggel tartozott.* 2. (gúnyos is) Elhivatott művész. *A művészet felkent papja tartott előadóestet.*

felkér ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Felszólít valakit valaminek a megtételére. *Felkérjük önöket, hogy hagyják el a helyiséget!* 2. Valamilyen tisztség elfogadására kér valakit. *Felkérte esküvői tanúnak. Felkérték egy előadásra.* 3. Táncra kér valakit. *Odalépett hozzá egy fiatalember, és felkérte.*

felkeres ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Meglátogat valakit, valamit. *Felkereste rég nem látott ismerősét. Rendszeresen felkeresik Magyarország legszebb üdülőhelyeit.* 2. (választékos) (Telefonon, levélben) érintkezésbe lép valakivel. *Telefonon keress fel!*

félkész ♦♦♦ mn

1. Félig kész, további feldolgozásra előkészített. *Félkész ételt szokott venni.* 2. Befejezetlen, félig-meddig kész. *Félkész munkával nem sokra megyünk.*

felkészít ♦♦♦ ige ~eni

1. (Útra) előkészít valakit, valamit. *Felkészítette a gyerekeket a kirándulásra. Még fel kell készítenem az autót az útra.* • *Műtétre, operációra felkészít valakit:* elvégzi rajta a szükséges orvosi műveleteket. 2. Lelkileg megerősít valakit. *Felkészítette, hogy el tudja viselni a kellemetlenségeket.* 3. Valamilyen megmérettetésre való felkészülésben segít valakit. *A tanár jól felkészíti diákjait az érettségire. Az edző most készíti fel őket az olimpiára.*

felkészül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Megteszi a szükséges előkészületeket. *Felkészültek a vendégek fogadására.* 2. Tanulással, gyakorlással készül valamire. *Alaposan felkészült a vizsgára. Az egész csapat felkészült a bajnokságra.* 3. Számít valamire. *Felkészül minden eshetőségre.* 4. Szándékszik valahová elmenni. *Már hetek óta készülünk hozzád.*

felkiált ♦♦♦ ige ~ani

1. Hirtelen kiáltást hallat. *Örömben felkiáltott.* 2. Lentről fenti helyre kiált. *Felkiáltott a barátjának, hogy jöjjön le.*

félkomfortos ♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Központi fűtés nélküli. *Félkomfortos lakásban laknak.* 2. Nem elég korszerűen felszerelt. *Félkomfortos elhelyezést tudtak csak szerezni.*

felköszönt ♦♦ ige ~eni

Köszöntőt mondvá üdvözöl valakit. *Munkatársai felköszöntötték 60. születésnapján.*

felköt ♦♦♦ ige ~ni

1. Odaköt, rögzít valamit valahova. *Felkötö a paradicsomot a karóra.* 2. Valamit szokásos módon a testére köt. *Miért nem az új nyakkendődet kötötted fel?* 3. Kendővel (testrészt) rögzít. *Felkötötték a törött karját. A halottnak felkötik az állát.* 4. (bizalmas) Felakaszt valakit. *A halálraítéltet felkötötték.*

félkövér ♦ mn

1. A soványnál nagyobb zsirtartalmú. *Félkövér húst szeretnék kérni.* 2. *Félkövér betű:* szokásosnál vastagabb vonalú. *A címszót félkövér betűvel szedjük.*

fellángol ♦♦♦ ige ~ni

1. Lángra kap. *Fellángol a tűz.* 2. Hirtelen elpirul. *A szégyenérzettől fellángolt az arca.* 3. (Érzelem, indulat) hevesen feltámad. *Fellángolt benne a düh. Könnyen fellángol, de aztán hamar lelohad a lelkesedése.* 4. Nagy hevességgel újrakezdődik. *Több helyen is fellángoltak a harcok. Sok év után szerelmük megint fellángolt.*

fellázad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lázadásban tör ki. *A katonák fellázadtak a zsarnoki bánásmód miatt. Elnyomóik ellen fellázadtak a parasztok.* 2. (választékos) Felháborodik, ingerült lesz. *Fellázadt a lelkiismerete, és nem hagyta nyugodni. Fellázadt a gyerek, amiért nem engedték el a koncertre.*

fellazít ♦ ige ~ani

1. Lazává, porhanyóssá tesz valamit. *Ásóval fellazítja a talajt.* 2. Rugalmassá tesz valamit. *Bemelegítéssel fellazítja izmait.* 3. (rosszalló) (Tudatot, erkölcsöt stb.) bomlasztani igyekezik. *Azzal vádolták, hogy megpróbálja fellazítani a munkafegyelmet.*

fellebbez ♦♦♦♦ ige ~ni

Bíróság, hatóság döntése ellen felsőbb szervhez folyamodik. *A megyei bíróság döntése ellen az elítélt a Legfelsőbb Bírósághoz fellebbezett a döntés megváltoztatásáért. A felvételi bizottság döntése ellen 15 napon belül lehet fellebbezni.*

felleg ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos)

Felhő. „*S elsjítád villámidat Dörgő fellegebben*” (Kölcsey F.: Himnusz). • *Fellegekben jár:* illúziókat kerget, a valóságtól elrugaskodik.

fellegvár ♦♦♦ fn

1. Meredek magaslat, hegy tetején épült várszerű erődítmény. *Hosszú lépcsősor vezetett fel az alsó várból a fellegvárba.* 2. (választékos) Intézménynek, tevékenységnek stb. erős támasza, központja. *A Magyar Tudományos Akadémia a magyar tudomány fellegvára.*

fellélegzik ♦♦ ige ~eni vagy fellélegezni

(Mély lélegzetet véve) megkönnyebbül. *Amikor meghallotta a jó hírt, fellélegzett. Érettségi után majd fellélegezhetsz.*

fellendül ♦♦ ige ~ni

1. Lendülve felemelkedik. *Fellendül a hinta a magasba.* 2. Gyorsan fejlődésnek indul. *Fellendül a kereskedelem.*

fellengzős ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en (rosszalló)

Mesterkéltén fennkölt. *Fellengzős nyilatkozata nem keltett rokonszenvet.*

fellép ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Magasabban levő helyre lép. *Fellép az emelvényre, és elmondja beszédét.* 2. Közönség előtt játszik, szerepel. *Híres művészek lépnek fel a színdarabban. Milyen zenekarok lépnek fel a fesztiválon?* 3. (Választáson) jelölteti magát. *Fellép a képviselőválasztáson.* 4. Valamilyen módon viselkedik. *Támadóként lép fel. Követelésekkel lép fel a szüleivel szemben.* 5. Sikraszáll valaki, valami ellen. *A rendőrség fellép a bűnözés ellen.* 6. (Betegség, tünet) kialakul, jelentkezik. *Az operáció után szövődmények léptek fel.*

fellobban ♦♦♦ ige ~ni

1. Lobbanva lángra kap. *Fellobban a tűz a kályhában.* 2. (választékos) (Érzelem) hirtelen feltámad, felgerjed. *Fellobban benne a lelkesedés a dal hatására.*

fellök ♦♦♦ ige ~ni

1. Úgy lök meg valakit, valamit, hogy az felborul, elesik. *Minden ok nélkül fellökte a társát a folyosón. Ne lökd fel a vázát!* 2. Lökve feldob valahova valamit. *Fellökik a ládákat a teherautóra.*

felmagasztal ♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Túlzottan dicsér valakit, valamit. *Az egekig felmagasztalja kedves tanárát. Nem kell annyira felmagasztalni azt az előadást!* 2. Megdicsőít, magasztossá tesz valami valakit. *Az önzetlenség felmagasztal.*

felmegy ♦♦♦♦ ige *felmenni*

1. Magasabban levő helyre megy. *Gyalog megy fel a hegyre.* 2. Valamely területnek a központjába megy. *Pécsről felmegy Pestre.* 3. • *Felmegy a függöny:* felhúzzák a színpadot takaró függönnyt (és ezzel megkezdik a színházi előadást). 4. Emelkedik, magasabb lesz. *Éjszakára felment a beteg láza. Felmegy a kenyér ára.* 5. (Éppen csak) ráillik. *Éppen felmegy a cipő a lábára.*

felmenő ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~en

1. Olyan, aki, ami felmegy valahova. *A várba felmenő turisták nem voltak sokan.* 2. Bizonyos pontig, ideig visszavihető, visszamenő. *Előkelő származását úkapjáig felmenően bizonyítja.* • *Felmenő ágon:* a szülők, az ősök felé vezető rokonsági kapcsolatban. *Felmenő ágon rokonok.* 3. (Főnévi használatban:) Olyan személy, akitől egyenes ágon származik valaki. *A felmenői is kereskedők voltak.*

felment ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Valamely kötelesség vagy kötelezettség teljesítése alól mentesít valakit. *Egész évre felmentették testnevelésből.* • *Felmentve érzi magát:* elhárítja a felelősséget. 2. (hivatalos) Magasabb állás betöltése alól mentesít valakit. *A minisztert azonnali hatállyal felmentették.* 3. Büntetlennek nyilvánít valakit. *A vádlottat a bíróság felmentette.* 4. Ostromtól megszabadít valakit. *Az ostromlott várat a segélycsapatok felmentették.*

felmér ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Terület nagyságát méréssel meghatározza. *Felméri a part menti földeket.* 2. • (bizalmas) *Felméri a terepet:* áttekinti a helyzetet, a körülményeket. 3. (hivatalos) Valamit részletes vizsgálattal áttekint. *Felméri a tanulók szociális helyzetét.*

felmerül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Víznek vagy más folyadéknak a felszínére jön. *A bűvár ismét felmerült a tenger fenekéről.* 2. (választékos) Feltűnik, feldereng. *„Múlt ifjúság tündér taván Hattyú képed fölmerül”* (Vajda J.: Húsz év múlva). 3. Keletkezik, jelentkezik. *Nehézségek merültek fel. Felmerül a kérdés, hogy melyik középiskolát válasszunk.*

felmond ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Megtanult szöveget) könyv nélkül elmond. *Felmondja a verset.* 2. Megszűntnek nyilvánít valamit. *Felmondja a szerződést.* | *Felmond valakinek:* elbocsát valakit, munkaviszonyát megszünteti valakinek. *Létszámleépítés miatt felmondtak neki.* 3. • (bizalmas) *Felmondja a szolgálatot:* elromlik, nem működik tovább. *Az új mosógép máris felmondta a szolgálatot.*

felmorzsolódik ♦ ige ~ni

1. Apránként pusztulva megsemmisül. *Az ellenség csapatai felmorzsolódtak a harcban.* 2. Felörlődik. *Idegei teljesen felmorzsolódtak.*

felmos ♦♦♦ ige ~ni

1. (Felületet) vízzel tisztára mos. *Felmossa a konyhát.* 2. Mosással eltávolít valamit. *Felmossa a kiömlött tejet.* 3. (Vízzel dörzsölve) magához térít valakit. *Felmosták az ájultat.* | (tréfás) *Mossatok fel, ha elájulnék!*

félmunka ♦ fn (rosszalló)

Teljes értékűnek nem mondható, gondatlan munka. *Ne végezz félmunkát!*

félművelt ♦ mn (rosszalló)

Felületes műveltségű. *A félművelt egyénnel sokszor nehezebb boldogulni, mint a műveletlenekkel.*

felnevel ♦♦♦ ige ~ni

Teljes kifejlettségig nevel valakit, valamit. *Egyedül nevelte fel gyermekeit. Tanítványok seregét nevelte fel. Több fenyőfát nevelt fel a kertjében, mint gyümölcsfát.*

felnevet ♦♦♦ ige ~ni

Elneveti magát, kitor belőle a nevetés. *Hangosan felnevetett, amikor meglátta a kiskutyát.*

felnéz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Magasabban lévő hely, tárgy, személy felé néz. *Felnéz a magasba, és bámulja a felhőket.* 2. Tekintetét hirtelen felemeli. *Fel sem nézett munkájából, amikor a szobába léptem.* 3. Futólag fellátogat. *Holnap felnézek hozzád.* 4. *Felnéz valakire:* nagyon tiszteli, példaképének tekinti. *Felnéz a szüleire.*

felnótás ♦ mn ~ak, ~t, ~an (tréfás)

Félbolond, féleszű. *Felnótás ez az ember, ne hallgass rá.* (Főnévi használatban:) *Ezzel a félnótással nem lehet szót érteni.*

felnő ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Teljes fejlettségét és nagyságát eléri. *Felnő a gyermek, és a maga útját járja.* 2. Valahol felnevelkedik. *Falun nőtt fel.* 3. *Felnő valamihez:* méltóvá, alkalmassá válik rá. *Felnőtt a feladathoz, most már le tudja tenni a nyelvvizsgát.*

felnőtt ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Felserdült, érett, nagykorú. *Már felnőtt ember, maga dönt a sorsáról.* (Főnévi használatban:) *Felnőttnek számít, már választhat. Csak felnőtteknek!* 2. Felnőttre jellemző. *Felnőtt fejjel már másképpen látja a világot. Ez nem vall felnőtt gondolkodásmódra!*

felnyit ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Fölfelé nyíló fedelet, ajtót) fölemel és kinyit. *Felnyitja a láda fedelét.* 2. Felbont, kinyit valamit. *Felnyitja a levelet. Felnyit egy üveget.* 3. Szemét vagy száját kinyitja. *Végre felnyitotta a száját, talán mond valamit. | Felnyitja a szemét:* felébred. • *Valaki felnyitja a szemét:* felvilágosítja, tájékoztatja bizonyos dolgokról. 4. (Beteg testrészt) felvág. *Az orvos felnyitja a beteg hasát.*

felocsúdík ♦♦ ige ~ni (választékos)

Hirtelen felébred, feleszmél. *Felocsúdik mély álmából. Felocsúdik a meglepetésből.*

felold ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Felold valamit:* elvégzi valaminek fizikai vagy vegyi oldását. *Vízben feloldja a tablettát.* 2. (Tilalmat) hatálytalanít. *A tábla feloldja az előzési tilalmat. Feloldották a zárlatot.* 3. (Matematikában:) (A szükséges műveletek elvégzésével) eltávolít valamit. *Feloldja a zárójelet.* 4. (Fogadalom, eskü alól) felment valakit. *Mehetsz, feloldlak az esküd alól.* 5. Kiegyenlít, megszüntet valamit. *Ügyesen feloldotta az ellentéteket az osztályban.*

feloldoz ♦♦ ige ~ni

1. (Köteléket vagy valakit kötelékeiből) kibont, kioldoz. *A megkötözött rabot feloldozták.* 2. Felment valakit valami alól. *A pap feloldozta bűnei alól, bűnbocsánatban részesítette.*

felolvas ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakinek hangosan elolvas valamit. *Olvasd fel, mit írtál!* 2. Valakinek rendszeresen fennhangon olvas. *Ha van ideje, felolvas a gyerekeknek.*

feloszlik ♦♦♦ ige ~ni

1. Felbomlik, elrohad. *A holttest bizonyos idő alatt feloszlik.* 2. (Szervezet, testület) megszűnik. *Feloszlik az egyesület.* 3. (Csoportosulás) szétszéd. *Éjjel felé a társaság feloszlott.*

feloszt ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Egészet) több részre oszt. *Az író öt fejezetre osztotta fel könyvét.* 2. Valamilyen arányban szétoszt valamit. *Teljes birtokát felosztotta a parasztek között.* 3. (Tevékenységet) részekre bontva több személyre rábíz. *Megállapodtak egymással, felosztották egymás között a feladatokat.* 4. Valamilyen elv szerint rendszerez, csoportosít valamit. *Mikor végzett az anyaggyűjtéssel, felosztja az anyagot.*

félő ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. (kissé ritka) Olyan (személy), aki fél, félős. *Magához ölelte a félő kislányt.* 2. (választékos) *Félő, hogy...:* az is bekövetkezhet, hogy...; attól kell tartani, hogy... *Félő, hogy elmarad az előadás.*

felől ♦♦♦♦ nu

1. Valaminek az irányából. *A Duna felől fúj a szél. „Két ellenség két felől szorítja, Szívét a gond száz felől borítja”* (Arany J.: Török Bálint). 2. A szóban forgó tárgy stb. iránya felé eső oldalon. *Jobb kéz felől gyere!* 3. Valakitől nem akadályoztatva. *A szülei felől meglehetné, ők nem szólnak bele.* 4. (Vonzatként:)-ról, -ről. *Évek óta hirt sem hallott barátja felől.*

felől|e ♦ személyragos hsz

1. Valaki, valami felől. *Felőlük jött az autó. Nem hallottam felőled semmit.* 2. Valakitől nem akadályoztatva. *Felőlem megleheted!*

felölel ♦♦♦ ige ~ni

1. (ritka) Valakit, valamit átölelve felemel. *Felöleli gyermekét, és karjában ringatja.* 2. (választékos) Magában foglal valamit, kiterjed rá. *Könyve felöleli az egész korszakot.*

felöltő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Könnyű felsőkabát. *Ősszel és tavasszal nem télikabátot, csak felöltőt visel a férjem.*

felöltöz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Teljes öltözetét magára veszi. *Felkel, felöltözik, és megy dolgozni.* 2. *Felöltözik valaminek:* valamilyen szerepnek megfelelő ruhába, jelmezbe öltözik. *A jelmezbálon kéményseprőnek öltözik fel.* 3. (bizalmas) Felruházkodik. *A csomagból az egész család felöltözött.*

felönt ♦♦ ige ~ni

1. Magasabban lévő helyre önt valamit. *Felönti a bűzát a garatra.* 2. (Folyadékkal) a kellő mennyiségűre, állagúra hígít valamit. *Felöntötte a levest, hogy több legyen. A müzlit tejjel önts fel!* 3. (Nem teli edényt) teletölt. *Felönti a hordót óborral.* 4. Valamit teljes felületén vízzel borít. *Minden télen felöntik az iskola udvarát, hogy jégpálya legyen.*

felőröl ♦♦ ige ~ni

1. Valamit teljes mennyiségben megőröl. *Utolsó zsák búzáját is felőrölte.* 2. (Ellenséget) folytonos támadások között lassanként megsemmisít. *A túlerő felőrölte a csapatokat.* 3. Valakinek az egészségét fokozatosan tönkreteszi. *Az állandó éjszakai munka felőrölte a szervezetét.*

felőrült ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

(Szinte) örülteként viselkedő (személy). *Felőrülten rohagál föl és alá a fájdalomtól.* (Főnévi használatban:) *Mit akar ez a felőrült?*

félős ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Ijedős, félénk. *Félős természete miatt nem merik egyedül hagyni.* 2. (népi) Félelmetes, félelmet keltő. *Félős errefelé járni.*

felöltlik ♦♦ ige ~eni

1. Szokatlan vagy helytelen voltával feltűnik. *Azonnal felöltött furcsa viselkedése.* 2. *Felöltlik valakiben valami:* hirtelen felmerül, eszébe villan. *Felöltött benne egy jó gondolat.*

felpattan ♦♦♦ ige ~ni

1. Pattanó hangot adva hirtelen kinyílik. *Felpattant az ajtó, és megjelent az igazgató. Felpattant a doboz fedele.* 2. Rugalmasan, fürgén felugrik (valahova). *Felpattant a kerékpárra, és elhajtott. Felpattan a székről, és elrohan.*

felpattogzik ♦ ige ~ani

1. (Festék, zománc stb.) felhólyagzódva, megrepedezve apró darabokra töredezik. *A friss festék felpattogzott az ajtófélfán.* 2. Felrepedezik, felhasadozik. *Felpattogzott kezén a bőr.*

félpéncz ♦ fn (rég, népi)

Fél garas értékű pénz. *„Én elmentem a vásárba félpénczrel. Tyúkot vettem a vásárba fél pénczrel.”* (népköltés)

felperes ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Polgári perben a keresetet indító fél. *A felperes tanúi nem jelentek meg a tárgyaláson.*

felpezsdül ♦ ige ~ni

Felélénkül, eleven pezsgés támad benne. *Az új folyóiratok megjelenésével felpezsdült az irodalmi élet.* | *Felpezsdült a vére (a vágytól):* hirtelen felélénkült, izgalomba jött.

felpofoz ♦♦ ige ~ni

1. Megpofoz valakit, pofonokat ad valakinek. *Felpofozta a szemtelen gyereket.* 2. Pofonokkal magához térít valakit. *Elájult, úgy kellett felpofozni.*

felpróbál ♦♦ ige ~ni

1. (Öltözék darabját) belebújva kipróbál. *Felpróbálta a kabátot, jó-e neki.* 2. Valakire valamit rápróbál. *Felpróbálta a gyerekre a cipőt.*

felráz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Rázással megfelelő állapotba hoz valamit. *Felrázza az orvosságot, hogy összekeveredjen. Felrázza az ágyneműt.* 2. Rázva felébreszt valakit. *Olyan mélyen aludt, alig tudták felrázni.* 3. Erős ráhatással öntudatra ébreszt valakit. *A kudarcok felrázták végre közönyéből.*

félre I. ♦♦♦♦ hsz

Valakitől, valamitől távolabbi helyre. *Tedd oda félre azt a székelt! Félre innen! | Félre a tréfával:* beszéljünk komolyan.

félre II. ♦♦♦♦ ik

1. Oldalra, odébb. *Félremegy, félrenyúl, félreugrik. Félre tudott ugrani az autó elöl.* 2. Rendes helyéről elmozdulva. *Félrebillen, félrecsúszik, félresiklik. Nem csúszott félre a nyakkendőm?* 3. Tévesen, rosszul. *Félrehord, félrenyel, félreismer. Lassan egyél, hogy ne nyelj félre! Hogy ismerhettelek ennyire félre?*

félreáll ♦♦♦ ige ~ni

1. Eláll, oldalra áll. *Félreállt az ajtóból, hogy be tudjak menni.* „*Ha egy úri lócsiszárral Találkoztam s bevert sárral: Nem pöröltem, – Félreálltam, letöröltem*” (Arany J.: Epilógus). • (átvitt is) *Félreáll valakinek az útjából:* nem akadályozza. 2. Valakinek ferdén áll valamije. *Félreáll a nyakkendő.* • *Félreáll a szája:* sirdogál, pityereg.

félrebeszél ♦♦♦ ige ~ni

1. Lázás állapotában zavarosan beszél. *A beteg egész éjjel félrebeszélt.* 2. (bizalmas) Nem a lényegét mondja. *Már megint félrebeszélés!*

félreért ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Valamit rosszul hallva tévesen ért. *A nagy zajban félreértette, amit mondtak neki.* 2. Tévesen értelmezi valakinek a szavait, magatartását stb. *Viselkedését félreértették. Félreérti a tréfát.*

félreeső ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. A forgalomból kieső. *Egy félreeső faluban laknak.* 2. Csendes, nyugodt. *Keresett egy félreeső zugot, hogy egyedül lehessen.*

félrehall ♦♦ ige ~ani

Rosszul hall, és így tévesen ért valamit. *Nem így van, félrehallottad.*

félreismer ♦♦♦ ige ~ni

Tévesen ítél meg valakit, valamit. *Teljesen félreismerted azt az embert! Félreismeri a helyzetet.*

félrelép ♦♦ ige ~ni

1. Oldalra lép. *Félrelép az anyja elöl, hogy helyet adjon.* 2. Úgy lép, hogy megrándítja a lábát. *Félrelépett, és kifordult a bokája.* 3. (bizalmas) Megszegi a házastársi hűséget. *A férje időnként félrelépett.*

félremagyaráz ♦♦ ige ~ni

Valaminek az értelmét, indító okát helytelenül magyarázza. *Sajnálatos, hogy szavait úgy félremagyarázták.*

félrenevel ♦ ige ~ni

Rossz irányba, helytelenül nevel valakit. *Alaposan félrenevelték ezt a gyereket.*

félretesz ♦♦♦♦ ige félretenni

1. Oldalra vagy félreeső helyre tesz valamit. *Félreteszi a széket az útból.* 2. Tartalékol valamit. *Félreteszi a pénzét, hogy nyáron utazhasson. A maradék fözeléket félretesszük holnapra.* 3. Abbahagy valamit. *Félreteszi a munkát, inkább rajzolni kezd.* 4. Valaki számára megőriz valamit. *Tegye félre nekem ezt a lemezt!* 5. Félreállít, levált valakit. *A régi főnököt egyszerűen félretették.* 6. Nem vesz tekintetbe valamit, nem törődik vele. *Félretette az aggodalmát, bátran belevágott a tűraba.*

félrevezet ♦♦♦ ige ~ni

1. Eltérít valakit a helyes iránytól. *A rossz jelzés félrevezeti a turistákat.* 2. Valakit valaminek a megítélésében (szándékosan) megtéveszt. *Évekig félrevezette a hatóságokat.*

félrezen ♦ ige ~ni (választékos)

Megrezenve felriad. *Valamilyen neszre rezzent fel álmából.*

felriad ♦♦♦ ige ~ni

1. Ijedten hirtelen felébred. *Nagy dörrenésre riadt fel álmából.* 2. Feleszmél, felocsúdik. *A csengő hangjára felriadt.* 3. (választékos) Izgatottan felkiált. *„Hát ki? ... riad fel Bárczi sötéten”* (Arany J.: Tetemre hívás).

felró ♦♦♦ ige ~ni

1. Rovással feljegyez valamit. *„Rójjá [ma: rója] fel a kapu félfájára, hogy el ne felejtse”* (Fazekas M.: Lúdas Matyi). 2. (választékos) Valamely tettét, magatartását rosszállóan számon tartja, és azt ki is fejti. *Hibájául rótták fel, hogy gyakran elkésik a munkahelyéről.*

felröppen ♦♦ ige ~ni

1. Röppenve felszáll. *Csapatostul röppentek fel a verebek.* 2. (Hír) hirtelen terjedni kezd. *Nemrég röppent fel a hír az igazgató leváltásáról.*

felrúg ♦♦♦ ige ~ni

1. Rúgással feltaszít valakit, valamit. *Felrúgták a tehenek. Véletlenül felrúgtam egy széket.* 2. Fölfelé rúg valamit. *A gyerekek felrúgták a labdát a tetőre.* 3. Nem tart be valamit. *Felrúgta a megállapodást.*

felruház ♦♦♦ ige ~ni

1. Ruhával ellát valakit. *Felruhazza az árva gyerekeket.* 2. Valamivel kitüntet valakit. *Különféle címekkel és rangokkal ruházták fel.* 3. *Felruház valakit valamivel:* értékes sajtáságo(ka)t tulajdonít neki. *A természet nemes szépséggel ruházta fel ezt az asszonyt.*

felség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

(Uralkodó(nő) megszólításaként és megnevezéseként:) *„Felség! Valóban koronád Legszebb gyémántja Velsz”* (Arany J.: A walesi bárdok). *A felség nem tűri az udvariatlanságot.*

felséges ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (rég) (Uralkodó megszólításában és megnevezésében:) A legfőbb hatalomként tisztelt. *Felséges király! A felséges úr aludni tért.* 2. (túlz) Csodálatos, káprázatos. *Felséges hangon énekel. Felséges volt az étel.*

felségterület ♦♦ fn

Valamely állam uralma, hatalma alá tartozó terület. *A francia nagykövetség épülete Budapesten francia felségterület.*

felsejlik ♦♦ ige ~eni

Sejtésszerűen feltűnik valakinek a tudatában. *Hirtelen felsejlett benne, hogy ígért valamit.*

felserdül ♦♦ ige ~ni

Ifjúkorba jut. *Gyermekei lassan mind felserdültek. Pár év, és a fia is felserdül.*

felsír ♦♦ ige ~ni

1. Hirtelen hangosan sírásra fakad. *Kétszer is felsírt álmában.* 2. (választékos) Fájdalmasan, panaszosan felhangzik. *Messziről felsírt az ének a temetőben.*

felsorol ♦♦♦♦ ige ~ni

Sorban elmond valamiket. *Felsorolja az érveket elképzelése mellett.*

felső I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. A (leg)magasabban levő. *A felső polcra tette a könyvet.* 2. Felülről, fölöttes hatóságtól jövő. *Felső utasításra cselekedett.* 3. Északi. *Az ország felső része különösen hideg.* 4. Magasabb fokú, szintű, fokozatú. *Felsőbb osztályba léphet! A legfelső (legfelsőbb) bírósághoz került az ügy.* • *Felső tagozat:* az általános iskola 5–8. évfolyamai. *A bátyám már felső tagozatra jár.*

felső II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Az alsó és a király közötti értékű kártyalap. *Húzott, és három felsője lett.* 2. (bizalmas) Felső tagozat. *Már felsőbe jár. Befejtette a főiskolát, és most itt tanít a felsőben.* 3. (bizalmas) A felsőtestre való, általában pamutból készült ruhadarab. *Vettem egy jó minőségű felsőt.*

felsőfok ♦♦ fn

1. (Nyelvtanban:) A melléknévnek az az alakja, amely a tulajdonságnak az összehasonlítottak közötti legnagyobb mértékét fejezi ki. *A legszebb felsőfokban van.* 2. Az ismeretek legmagasabb szintje. *A bátyám felsőfokon beszél olaszul.* 3. *Felsőfokban:* túlzóan dicsérő kifejezéseket használva. *Az útikönyvünk minden városról felsőfokban ír. Erről a teljesítményről csak felsőfokban lehet beszélni. A filmről minden kritikus felsőfokban nyilatkozott.*

felsőfokú ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. (Nyelvtanban:) • *Felsőfokú melléknév*: olyan, amelyen rajta van a felsőfok jele. *A legszebb felsőfokú melléknév*. 2. A legmagasabb fokú. *A főiskolák és az egyetemek felsőfokú oktatási intézmények. A cég felsőfokú külkereskedelmi végzettséggel és legalább két felsőfokú nyelvvizsgával rendelkező munkatársakat keres.*

felsőház ♦♦ fn

Kétkamarás országgyűlésnek az alsóházat ellenőrző testülete. *Nagy-Britanniában és az USA-ban a parlament alsó- és felsőházból áll.* | (rég) *Nagyapja a felsőház tagja volt.*

felsőoktatás ♦♦♦♦ fn

Egyetemi és főiskolai oktatás. *A felsőoktatás korszerűsítése sürgető feladat.*

felső ♦♦ mn ~ők, ~t, ~en (bizalmas)

A felső tagozaton tanuló, illetve tanító. *Az ünnepségre minden felsős tanár és néhány felsős diák is hivatalos.* (Főnévi használatban:) *A felsősök holnap kirándulnak.*

felső ♦♦ ige ~ni

1. Felég, felhőlyagosodik. *Egész teste felsült a napon.* 2. Kudarcot vall, megszegyenül. *Csúfosan felsült a közönség előtt.*

félsz ♦♦♦ fn -, ~et, ~e (népi, kissé régi)

Félelem, ijedtség. *Beléállt a félsz, egyet sem mert lépni előre. A félsztől meg se tudott mukkanni.*

felszabadít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Megszállt területet az ellenségtől megtisztítva) szabaddá tesz. *A felmentő csapatok felszabadították az egész várost.* 2. Megszünteti valakinek a kizsákmányolását, elnyomását. *A földosztás felszabadította a jobbágyságot.* 3. Zárolás, korlátozás alól mentesít valamit. *A piacgazdaság felszabadítja az árakat.* 4. Mentés, fölment valakit valami alól. *Nagyanyja felszabadította a házimunka alól.* 5. (Sportban:) Elhárítja a kaput fenyegető veszélyt. *Kovács passzol Szabónak, aki kapura lő, de a hátvéd felszabadít. Kelemen egy gyönyörű fejjessel felszabadítja a kaput.* 6. (Kötött energiát) szabaddá tesz. *Az égés hőt szabadít fel.*

felszabadul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elnyomástól megszabadul. *1848-ban felszabadult a jobbágyság.* 2. Fegyveres harc következtében szabaddá lesz. *Felszabadult az ostromlott város.* 3. Befelezi tanulóéveit. *A fiú már felszabadult, dolgozhat önállóan.* 4. Lelki, szellemi teheről mentesül. *Végre felszabadult a nyomasztó gondok alól.* 5. (Sportban:) Valaminek a szorongatott helyzete megszűnik. *Felszabadult a kapu.* 6. Az eddigitől különböző igénybevételre felhasználhatóvá válik. *Felszabadult az épület, az ifjúsági klub megkezdheti benne a működését.* 7. Lekötött anyag, energia szabaddá, kötetlenné válik. *Bomlás közben felszabadult az atomenergia.*

felszarvaz ♦ ige ~ni (bizalmas, rosszálló)

(Feleség a férjét) megcsalja. *Na, ezt is felszarvazták!*

felszed ♦♦♦ ige ~ni

1. Lentről egyenként, egymás után fölvesz valamit. *Felszedi a lehullott almát a földről.* 2. (Jármű utasokat) fölvesz, s így összegyűjt. *Az iskolabusz több helyen is megáll, és felszedi a gyerekeket.* 3. (Lent rögzített tárgyat) felbont, kiemel. *A baleset után néhány méterrel föl kellett szedni a sineket.* 4. (Földben levő termést) betakarít. *Felszedték már a krumplit.* 5. (Kötött anyag leszaladt szemeit) felhurkolja. *Felszedi a harisnyát.* 6. (bizalmas) *Felszed valakit*: megismerkedik, kapcsolatba kerül vele. *Felszedett egy nőt a bárban.* 7. (rosszálló) (Rossz szokást) felvesz. *Valahol trágár szavakat szedett fel, és most szörnyen beszél.* 8. (bizalmas) Valamennyit hizik. *Az utóbbi időben felszedett néhány kilót.*

félszeg ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Félenk, gátlásos (személy). *Félszeg a gyermek, nem merem közönség elé állítani.* 2. Esetlen, bátortalan (viselkedés). *Félszeg mozgása bizonytalanságot tükröz.* 3. (ritka) Visszás, kényelmetlen. *Félszeg helyzetbe került, kellemetlenül érzi magát.*

felszentel ♦♦ ige ~ni

1. Egyházi szolgálatra (vagy világi szolgálatra, de egyházi szertartással) ünnepélyes keretek között felavat valakit, valamit. *Felszentelték papnak. Felszentelték az újonnan épült templomot.* 2. (Új tárgyat, holmit) először használ, visel. *Felszentelte új ruháját.* 3. (bizalmas, gúnyos) Valamit (általában új korában) bepiszkít. *No, ezt alaposan felszentelted!*

felszerel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valahova odaerősít, rögzít valamit, hogy használni lehessen. *Új zárat szerelt fel az ajtóra.* 2. Valamivel mint szükséges kellékekkel ellát valamit. *Minden szükséges kellékekkel felszerelték a mentőosztásokat. Felszerelték az új konyhát háztartási gépekkel.* 3. (Bevonuló katonára) átveszi a felszerelését. *Felszerelnek az újoncok, beöltöznak katonának.*

felszerelés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Valamely tevékenységhez szükséges eszközök összessége. *A hegymászók magukkal vitték a felszerelést.* 2. Eszközök készlete, összessége. *Szegényes az iskola felszerelése.*

félsziget ♦♦♦ fn

A szárazföldről a vízbe mélyen benyúló földdarab. *A tihanyi apátság félszigetre épült.*

felszín ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~e

1. Víz, folyadék felső rétege. *A víz felszínén úszott néhány műanyag palack. „A rakodópart alsó kövén ültem, ...Alig hallottam, sorsomba merültem, hogy fecseg a felszín, hallgat a mély”* (József A.: A Dunánál). • *Felszínre kerül valami*: kiderül, tudomást szereznek róla. 2. Test felületének nagysága, területe. *Száítsd ki a téglatest felszínét!* 3. Látszat. *Ez csak a felszín, gondold át a lényegét!*

felszínes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Elmélyedni nem tudó, csak a külsővel, a látszattal törődő (személy). *Felszínes emberre nincs szükségünk.* 2. Felületes, hiányos. *Felszínes tudású ember csak felszínes munkát tud végezni.*

felszisszen ♦♦ ige ~ni

Hirtelen egyet szisszen, éles sziszegő hangot hallat. *Felszisszent a fájdalomtól.*

felszít ♦♦ ige ~ani (választékos)

1. (Parazsat, tüzet) lángra lobbant, feléleszt. *Felszítja a tüzet, hogy ki ne aludjon.* 2. (Ellenséges indulatot) újra felgerjeszt. *A találkozás újra felszította benne a haragot. Felszítja az ellentéteket, pedig már úgy látszott, megszűntek.*

felszívód|ik ♦♦ ige ~ni

1. (Folyadék) teljes mennyiségében valaminek a lyukacsába hatol. *A nedvesség felszívódik a talajba.* 2. (Táplálék, gyógyszer, mérge) a szervezet sejtjeiben szétterjed. *Az injekció hamar felszívódik a szervezetben.* 3. (Emberek csoportja) a vonzásnak engedve valahova beolvad, valahol elhelyezkedik. *A mezőgazdasági munkanélküliek felszívódtak az iparban.* 4. (szleng) Valaki eltűnik, nem tudni hol van. *Úgy látszik, felszívódott, sehol nem találjuk.*

felszólal ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Nyilvános helyen) elmond valamit. *A gyűlésen az elnök is felszólalt.* 2. Véleményt nyilvánít valami mellett, illetve ellen. *Felszólal a javaslat mellett. Felszólalnak a jogtalanság ellen.*

felszólamlás ♦ fn ~ok, ~t, ~a (hivatalos)

1. Jogorvoslati kérelem. *Felszólamlást nyújtott be a döntés ellen.* 2. Reklamáció, panasz. *Felszólamlásával forduljon az üzletvezetőhöz!*

felszolgál ♦♦ ige ~ni

1. (Ételt, italt) a fogyasztók elé tálat. *Felszolgálja az ebédet. A pincérek különleges italokat szolgálnak fel.* 2. Felszolgálóként dolgozik. *Estéknként felszolgál egy klubban.*

felszólít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Szóban vagy írásban nyomatékosan kér valakit valaminek a megtételére. *Felszólították a lakás elhagyására.* 2. (Tanár diákat) felelésre szólít. *Háromszor egymás után felszólították felelni.*

felszök|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Hirtelen felugrik. *Felszökött a székből és elrohant.* 2. Valaminek az értéke, mértéke váratlanul magasra emelkedik. *Felszökik a dollár árfolyama. Felszökött a beteg láza.*

félt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Félt, hogy elveszít valamit. *Féli a szép, új holmijait.* 2. Féltékenyen őriz valakit. *Féli fiatal feleségét.* 3. Aggódik, hogy baj ér valakit. *Féli a gyermekeit.*

feltalál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Elsőként) megalkot, létrehoz valamit. *A mai számítógépek elvét Neumann János találta fel. „Oh, kedves pamlagom, ... ki téged főtallált, Az volt ám még az agy” (Petőfi S.: Ebéd után).* 2. (régí, választékos) Megtalál valamit, rátalál valakire. *„És ha feltalálja széles e világon, Fölkeresi” (Arany J.: Toldi).* 3. *Feltalálja magát:* váratlan helyzetekben is tudja, hogy kell viselkednie. *Talpraesett gyerek, bármilyen társaságban könnyen feltalálja magát.* 4. (Magasabban levő helyre) eltalál. *Feltalált a kilátóhoz.*

feltámad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Újra életre kel. *Feltámad halottaiból.* 2. (Elmúlt dolog) visszatér, (emlék) feléled. *Feltámadtak régi emlékei.* 3. Természeti erő újra mozgásba jön. *Feltámadt a szél, vihar lesz. „Föltámadott a tenger...” (Petőfi S.-verscím).* 4. Érzelem, indulat (új) erőre kap. *Feltámadt benne a vadállat.*

feltankol ♦ ige ~ni

1. Járművet üzemanyaggal feltölt(et). *Az első benzinkútnál feltankolt. Feltankolta a kocsit és útnak indult.* 2. (bizalmas) Ételből, italból bőségesen becsomagol. *Jól feltankoltak a kirándulásra.* 3. (bizalmas, tréfás) Sokat iszik. *Megint feltankolt, már csak aludni fog.*

feltár ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Teljesen kinyit, szétár valamit. *A fogadásra feltárták az ajtókat.* 2. (Orvos) felnyit, felvág valamit. *Az orvos feltárja a sebet.* 3. Ásással, fűrással stb. hozzáférhetővé tesz valamit. *Újabb szénbányákat tártak fel. A régészek római kori leleteket tártak fel.* 4. (régí) Kitakar, felfed valamit. *Feltárja keblét.* 5. (hivatalos) (Ismeretlen, lappangó dolgot) kifejti, megmutat. *Hiányosságokat tár fel az ellenőrzés. Feltárja az okokat, hogy javítani lehessen.*

feltartóztat ♦♦♦ ige ~ni

1. Valakit, valamit útjában (erőszakkal) késleltet vagy megállít. *Rablók tartóztatták fel, elzárták az útját. Feltartóztatja az ellenséget, hogy időt nyerjenek.* 2. Feltart, hátráltat valakit valamiben. *A váratlan vendégek feltartóztatták a munkában.*

feltáru|l ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Teljesen kinyílik. *A kastély kapuja feltáru|lt.* 2. (Látvány) hirtelen teljes terjedelmében megmutatkozik. *A hegycsúcsról feltáru|lt az egész gyönyörű vidék.* 3. Ismertté válik, nyilvánosságra kerül. *Feltáru|ltak a gondok, bajok.*

félteke ♦♦ fn

1. A Föld egyik fele. *Európa az északi féltekén fekszik.* 2. Agyfélteke, a nagyagy egyik fele. *A két agyfélteke különböző életfunkciókat irányít.*

féltékeny ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Olyan (személy), aki fél, hogy házastársa, partnere hűtlen lesz hozzá. *A féltékeny asszony mindenre képes. | Féltékeny valakire: a) fél, hogy elcsábítják tőle. Semmi okod, hogy féltékeny legyél a feleségedre! b) fél, hogy elcsábítja a házastársát,*

párját. *Féltékeny vagyok a párom kolléganőjére.* **2.** *Féltékeny valakire:* fél, hogy háttérbe szorul miatta. *Féltékeny a társaira, és a bátyja sikerére is.* **3.** *Féltékenyen:* féltő gonddal. *Könyveit féltékenyen őrzi, nem adná kölcsön senkinek.*

feltekint ♦♦ ige ~eni

1. Felnéz, felpillant. *Kilépett az udvarra, és feltekintett az égre.* **2.** Fejét, tekintetét hirtelen felemeli. *Feltekint a könyvből, aztán olvas tovább.* **3.** (választékos) *Feltekint valakire:* felnéz rá, tiszteli. *Becsületes ember, mindenhol feltekintenek rá.*

felterjeszt ♦♦ ige ~eni (hivatalos)

1. (Iratot) a fölöttes hatóság elé terjeszt. *Kérését felterjesztették a minisztériumba.* **2.** Jutalomra, kitüntetésre stb. javasol valakit. *Tíz személyt terjesztettek fel kitüntetésre.*

feltérképez ♦♦♦ ige ~ni

1. (Területet) térképezve ábrázol. *Elsőként térképezte fel a tóvidéket.* **2.** Felmér, felbecsül valamit. *Feltérképezi a helyzetet, a lehetőségeket a munkaerőpiacon.*

féltestvér ♦♦ fn

Csak apai vagy csak anyai részről való testvér. *Féltestvéreivel hamar összeszokott.*

feltesz ♦♦♦♦♦ ige *feltenni*

1. Magasabban lévő helyre tesz valamit. *Felteszi a könyvet a polcra.* | *Feltesz valamit:* (ételt) odatesz föni a tűzhelyre. *Már kora reggel feltette a levest.* **2.** Valamit rendeltetésének megfelelően magára illeszt. *Feltette a szemüvegét és a kalapját.* **3.** *Felteszi a kezét:* jelentkezésül feltartja. *Tegy fel a kezét, aki egyetért!* **4.** Valahova feltesz és odaerősít valamit. *Felteszi a képet a falra.* **5.** • *Mindent valamire,* illetve *egy lapra tesz fel:* mindent kockáztat. *A játékban mindenét feltette a pirosra.* (átvitt) *Mindent egy lapra tett fel döntésével. Mindenét erre a vállalkozásra tette fel.* **6.** *Kérdést tesz fel:* kérdez. *A gyerekek néha kínos kérdéseket tesznek fel.* **7.** *Feltesz magában valamit:* elhatározza. *Feltette magában, hogy ezen a nyáron külföldre utazik.* **8.** *Feltételez valamit. Tegyük fel, hogy egyetlen rosszakarója sincs. Tegyük fel, hogy szép idő lesz.* **9.** (Mv) (Levelet postán) felad. *Csak még felteszem a levelet, aztán rohanok hozzád.*

feltét ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

Főzélékhez adott hús, tojás vagy egyéb készítmény. *Milyen feltétet kérsz a spenóthoz?*

feltétel ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Valaminek a megvalósulásához szükséges követelmény, kikötés. *Tudomásul veszi a feltételeket. A kedvezményes lakáshitel megadásának egyik feltétele a magyar állampolgárság.* **2.** Valamihez szükséges körülmény, tényező. *Megteremti a nyugodt élet feltételeit.*

feltételez ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Feltéveként elképzel, föltesz valamit. *A tanár joggal feltételezte, hogy a gyerekek tudják már a szorzótáblát.* **2.** *Valami feltételez valamit:* megköveteli a létezését. *Az egyetemi diploma feltételezi a nyelvizsgát. A jó és a rossz feltételezik egymást.*

feltétlen I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Feltétel nélküli. *A katonák feltétlen engedelmességgel tartoznak feljebbvalóiknak.* **2.** Minden körülmények között érvényes. *A feltétlen parancsot mindenkinek teljesítenie kell.* • *Feltétlen reflex:* bizonyos ingerre szükségszerűen jelentkező reflex. *Az orvos a térdemben vizsgálja a feltétlen reflexet.* **3.** Teljes (körű), rendíthetetlen. *A két ember közti feltétlen bizalom jó kapcsolatuk alapja.*

feltétlen II. ♦♦♦♦ hsz

Mindenképpen. *Feltétlen találkozunk kell!*

feltevés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a cselekvés, hogy valaki valamit feltesz. *Csak a kérdés feltevéséig jutottak el. A függöny feltevése nem volt egyszerű feladat.* **2.** Olyan tudományos elképzelés, elmélet, amellyel valamely jelenséget magyaráznak, de amely még bizonyításra szorul. *A gének átöröklésére vonatkozó feltevései nem igazolódtak.* **3.** Vélekedésen, sejtésen alapuló állítás, hozzátvetőleges vélemény. *Még csak feltevésem sincs róla.*

féltő ♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

Óvó, vigyázó. *Féltő gonddal ügyel a rábízott gyerekekre. Féltőn őrzi a titkot.*

feltölt ♦♦♦ ige ~eni

1. (Edény tartalmát) kiegészíti, hogy tele legyen. *A gazda feltölti a hordót.* **2.** (Felületet) magasabb szintre emel. *Fél méterrel feltöltötte az udvart.* **3.** Növényt a tövével földkupaccal vesz körül. *Ősszel feltöltik a szőlőt, hogy védjék a fagytól.* **4.** (Létszámot) megfelelően kiegészít. *Feltöltötték a III/C osztályt, mert létszáma húsz alatt volt.* **5.** Energiával megtölt valamit, valakit. *Kimerült az akkumulátor, fel kell tölteni. Alaposan feltöltött ez a két hét nyaralás.*

feltöltőkártya ♦♦♦ fn

Mobiltelefonhoz való kártya, amelynek megvásárlásával a tulajdonosa előre kifizeti a meghatározott mennyiségű telefonhasználat díját. *A feltöltőkártya értékét úgy lehet bevinni a telefonba, hogy a rajta levő számot be kell billentyűzni. A pályaudvaron biztos lehet feltöltőkártyát kapni.*

feltör ♦♦ ige ~ni

1. Valaminek kemény burkát széttöri. *Kalapáccsal feltöri a diót. Óvatosan törd fel a tojásokat!* **2.** Megrongálva, erőszakosan felnyit valamit. *Valaki feltörte az autót. Feltörték a páncélszekrényt.* **3.** Első ízben felszánt valamit. *Feltörték a szűzföldeket, s ma már ültetvények vannak rajtuk.* **4.** (Testrészt) hosszabb ideig nyomva, dörzsölve hólyagossá tesz, felsebez. *Az új cipő könnyen feltöri az ember lábát.* **5.** (Folyadék, gáz) a felszínre tör. *Az ország déli részén földgáz tört fel.* **6.** (bizalmas) Érvényesül, beérkezik valaki. *De feltörtél!* **7.** (Érzelem) hirtelen nagy erővel megnyilvánul. *Feltört belőle a keserűség.*

feltörekvő ♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

A hatalom elérésére törekvő. *A feltörekvő polgárság a saját életmódját is kialakította.*

feltűnés ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~e

Valamilyen szokatlan jelenség, cselekvés által keltett meglepetés, megütközéssel vegyes csodálkozás. *Viselkedése feltűnést keltett. Nem akar feltűnést, inkább a hátsó kapun ment ki.*

feltűnik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Előbukkan, láthatóvá válik. *Hirtelen feltűnt a nap.* 2. Magára vonja a figyelmet. *Mindenkinek feltűnt a lány szépsége.* 3. Valamilyennek látszik. *Úgy tűnt fel neki, mintha már látta volna valahol ezt a házat.*

feltüntet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Jól látható helyen kiír, felír valamit. *Elmulasztották feltüntetni a termék szavatossági idejét.* 2. Írásban részletez, felsorol valamit. *A kérdőíven feltüntetik a legfontosabb adatokat.* 3. Valamilyennek mutat, ábrázol valakit, valamit. *Kedvező színben igyekeznek magát feltüntetni. Pozitívnak tünteti fel az eseményeket.*

felújít ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Eredeti állapotába visszaállít valamit. *Szépen felújították a Budavári Palotát.* 2. Korszerűsít valamit. *Tavaly újította fel a lakását.* 3. (Régi szokást, kapcsolatot) hosszabb szünet után felelevenít. *Régi osztálytársaival felújította az ismeretséget. Igyekeznek felújítani néhány elfelejtett népszokást.* 4. (Színdarabot) új rendezésben és szereposztásban bemutat. *A Nemzetiben felújítják Az ember tragédiáját.*

felüdül ♦♦ ige ~ni

Teljesen üde, friss lesz. *Egészen felüdült a jó hegyi levegőtől.*

felügyel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Vigyáz valakire. *Felügyel a szomszéd gyerekekre.* 2. *Felügyel* valamit vagy valamire: ellenőrzi, figyelemmel kíséri. *Az elnök felügyel a vizsga tisztaságára. A hetes felügyeli a rendet.*

felügyelő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Felügyelettel megbízott személy. *Két felügyelő volt a teremben, ők biztosították a jogszerűséget.* 2. Rendőrségi (vezető) nyomozó. *A felügyelő még nem tudott nyomára akadni az emberrablóknak.*

felül¹ ♦♦ ige ~ni

1. Magasabban levő helyre ül. *Ne ülj fel az asztalra!* 2. (Közlekedési eszközre) felszáll, és benne leül. *Sétált egyet, majd felült a villamosra.* 3. Fekteből ülő állapotba helyezkedik. *A kisbaba már felül. Felült, hogy megnézzék az órát.* 4. (bizalmas) *Felül valakinek, valaminek:* engedni, hogy becsapja, megtévevssze. *Minden tréfának felül. Kár volt felülnöd neki!*

felül² I. ♦♦♦ hsz **fölül**

1. Fenn, illetve valamely alul levőn rajta. *A szekrényben felül vannak a pulóverek. „Habár fölül a gálya, S alul a víznek árja, Azért a víz az úr” (Petőfi S.: Föltámadott a tenger...).* 2. Fölényben, kedvező helyzetben. *Mindig ő marad felül. | Felülről kezel valakit:* fölényesen bánik vele, lekezeli. 3. (bizalmas) Valamely felsőbb fórumon. *Felül jobban tudják, ott kell tájékozódni.*

felül² II. ♦♦♦ nu **fölül**

1. Valaminél magasabban. *Térden felül ér a szoknyája.* 2. Valamely szintet, fokot, mértéket meghaladva. *Hatvanöt éven felül mindenki ingyen utazhat a vonaton. Aki tízezer forinton felül vásárol, engedményt kap.*

felül² III. ♦♦♦♦ ik **fölül**

1. Valamin túlhaladva, feljebb. *Felülkerekedik, felülemelkedik, felülmúl. Felül kell kerekedned a rossz hangulatodon.* 2. Magasabb helyről, szintről, újból. *Felülbélyegez, felülbírál, felülvizsgál. Felül fogják bírálni a döntésünket.* 3. Valaminél többet, illetve nagyobb mértékben. *Felülígér, felülkínál, felülreprezentál. Nem fizették felül a munkájáért.*

felülemelked|ik ♦♦ ige ~ni

Felülemelkedik valamin: erkölcsileg fölötte állónak érzi magát. *Felülemelkedett a sértésen, még csak megbántva sem érezte magát.*

felület ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Felszín. *A Föld felületén több a víz, mint a szárazföld. Kiszámítja a kocka felületét.* 2. *A felületen mozog vagy marad:* valaminek a felszínén, úgy, hogy nem mélyed el benne. *Gondolkodása nem alapos, mindig a felületen marad.*

felületes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Felszínes, hanyag (személy) vagy vele kapcsolatos (dolog). *Munkája és gondolkodása is felületes.* 2. Futó, futólagos. *Felületes ismeretségben vannak egymással.*

felülkereked|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Valamiben fokozatosan erősebbnek bizonyul. *A gyengébbnek látszó versenyző kerekedett felül, ő nyerte meg a mérkőzést.* 2. Valakiben valami uralkodóvá válik. *Felülkerekedett benne a józan ész.*

felülmúl ♦♦♦ ige ~ni

1. Valamiben túlszámnyal valakit. *A tanítvány felülmúlja mesterét. | Felülmúlja önmagát:* a vártnál jobb eredményt ér el, jobban teljesít. 2. Meghalad valamit. *Az idej természet felülmúlta a tavalyit.*

felülvizsgál ♦♦♦♦ ige ~ni

Valaminek az állapotát, működését újra ellenőrzi. *Az ügyiratokat a bizottság felülvizsgálta, és mindent rendben talált.*

felüt ♦♦♦ ige ~ni

1. Ütéssel magasabbra juttat valamit. *A gyerekek felütötték a tollaslabdát a kerítés tetejére.* 2. • *Felüti a fejét:* a) felkapja, felemeli a fejét. *A zajra hirtelen felütötte a fejét.* b) (nemkívánatos jelenség) felbukkan, jelentkezik. *Járvány ütötte fel a fejét.* 3. Felnyit, felcsap valamit. *Üsd fel valahol a könyvet, és olvass!* 4. Gyorsan felállít, összeállít valamit. *A sátrat az úttól távolabb ütük fel.* • *Felüti tanyáját:* átmenetileg meglelepszik valahol. 5. (Tojást) feltör. *Üssünk fel öt tojást.*

felütés ♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (Küzdősportban:) Közelharcban alulról az állra mért ütés. *A tapasztalt ökölvívó jól irányzott felütésekkel gyengítette ellenfelét.* 2. A zenei ütem felütve vezényelt utolsó, súlytalan része. *A karmesterpálca mozgásából különösen a felütéseket figyelte.*

felvág ♦♦♦ ige ~ni

1. Valamit teljes egészében darabokra vág. *Felvágja a kenyeret, és a húst is feldarabolja.* 2. Vágással megnyit, felnyit valamit. *Felvágtuk az óriási dinnyét.* | *Felvágják a nyelvét:* elmetszenek egy hárttyát, amely akadályozza a mozgását. 3. Nagy lendülettel feldob, felcsap valamit. *Felvágja a labdát a szekrény tetejére. Felvágja a fejét, dacosan hátraveti.* 4. Csapatjátékban valakit durván elgáncsol, felrüg. *Durván felválták az előrerohanó csatárt.* 5. (bizalmas) Büszke valamire. *Nem tudom, mire vág fel.*

felvágott ♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~ja

Hideg hűskészítmény. *Többféle felvágott volt vacsorára, köztük párizsi és kenőmájas.*

felvállal ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (népi) (Munkát) elvállal. *Felvállalta a szőlő kapálását.* „*De hol is akadna ügyvéd Ki a fülemile füttyét Mai napság felvállalja!?*” (Arany J.: A fülemile). 2. Magára vállal valamit, törődik vele. *Felvállalta a tehetséggondozás ügyét iskolájukban.*

felvállról ♦♦♦ hsz

1. • *Felvállról vesz valamit:* jelentéktelennek tekinti, elhanyagolja. *Felvállról vette a dolgot, úgy látszik, nem érdekli.* 2. Lekezelően, fölényesen. *Felvállról bánik az emberekkel. Felvállról beszél, nem szívesen tárgyalok vele.*

felvált ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakinek a feladatát (sorozatosan) átveszi. *A katonák felváltják egymást az őrködésben.* 2. (Időszak, jelenség, cselekvés) időrendben közvetlenül követ valamit. *A telet felváltja a tavasz. Az egypártrendszeret többpártrendszer váltotta fel.* 3. (Pénzt) azonos értékben, de kisebb névértékű egységekre cserél. *Lenne szíves egy ötezrest felváltani?*

felváltva ♦♦♦♦ hsz

Két (vagy több) személy úgy cselekszik, hogy hol az egyik, hol a másik tesz valamit. *A gyerekek felváltva bicikliznek.*

felver ♦♦♦ ige ~ni

1. Fölerősít, fölszegez valamit valahova. *Felveri a patkót a ló patájára.* 2. (Alkalmi építményt) felállít. *A vásárosok már előző este felverték sátraikat.* 3. Valaminek, általában habnak a verését elvégzi. *Géppel veri fel a tejszínhabot.* 4. (Port) felkavar. *Elment egy autót, s jól felverte a port.* 5. Felriaszt valakit, nyugalmi állapotában megzavarja. *Kiabálása felverte a gyerekeket.* „*Csendes a ház, ah de nincs nyugalma, Fölveré azt szerelem hatalma*” (Vörösmarty M.: Szép Ilonka). 6. (Haszontalan növény) ellep, benő valamit. *A kertet felverte a gaz.* 7. (Árat) fokozatosan magasra emel. *A hiánycikkek árát mindig felverik.*

félvér ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

1. Telivérek keresztezéséből származó ló. *Egy gyönyörű félvért lovagolt a versenyen.* (Jelzőként:) *Egy félvér kanca van az istállójában.* 2. Fehér és színes bőrű szülők utóda. *A félvérek általában tetszetős külsejűek.* (Jelzőként:) *Félvér gyerekek is vannak az osztályunkban.*

felvértez ♦♦ ige ~ni (választékos)

Valaminek az elviselésére vagy visszaverésére felkészít valakit. *Felvértezte magát a sértések ellen, elhatározta, hogy nem törődik velük.*

felvesz ♦♦♦♦ ige felvenni

1. Megfogva fölemel valakit, valamit. *Felveszi a kenyeret a földről. Fölveszi a síró gyermeket és ringatja.* 2. (Ruhaneműt) magára vesz. *Mit vegyek fel?* 3. (Járműre) felenged és szállít valakit. *Megtelt a busz, nem vesz fel több utast.* 4. (Általában pénzt) hivatalosan átvesz. *Újabb hitelt vesz fel a banktól.* 5. Szállításra átvesz valamit. *Az expresszlevelet annál az ablaknál veszik fel.* 6. Magába vesz, magába fogad valamit. *Ez az anyag jól felveszi a nedvességet.* 7. Valakit hallgatói, munkatársai, alkalmazottai stb. közé fogad. *Nem vették fel dolgozni. Felvették az egyetemre.* 8. (Technikai eszközzel) rögzít, megőrökít valamit. *Az előadást felveszik magnóra. Az ünnepséget videóra is felvették.* 9. Vállal és sikerrel teljesít valamit. *Bárával felveszi a versenyt.* 10. • *Fel sem veszi:* meg sem érzi, nem számít, meg sem kottyán neki.

felvet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. A magasba vet, röpít valamit. *A gőz felvetette a teáskanna fedelét.* 2. Felszínre vet, dob valamit. *A víz felvetette a hullát.* 3. (Gondolatot, ötletet) elsőként említ. *Új problémákat vetett föl. Felvetette a kérdést a tanácskozáson.*

felvétel ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a cselekvés, hogy valakit, valamit felvesznek. *Januártól a gyárban nincs felvétel. Az idén lesz felvétel ezen a szakon?* 2. Fényképfelvétel. *Az utolsó két felvétel nem lett jó.* 3. Filmfelvétel. *Figyelem, felvétel! A felvétel alatt végig a forgatás helyszínén volt.* 4. Hangfelvétel. *Letörli a felvételt a hangszalagról.*

felvételi ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas)

Oktatási intézménybe kerülés előtti vizsga. *Képzőművészeti egyetemi felvételre készül.* (Jelzőként:) *Szóbeli felvételi vizsgája nem sikerült olyan jól, mint az írásbeli.*

felvételiz|ik ♦♦ ige ~ni

Felvételi vizsgát tesz. *Másodszor felvételizik az orvosi egyetemen.*

felvidék ♦♦♦♦ fn

1. Hegyekkel, fennsíkokkal borított vidék. *Útjuknak a felvidéken átvezető részén borongós, hűvös idő volt.* 2. (Tulajdonnévként:) A régi Magyarország északi, a mai Szlovákia déli része. *Sokan jönnek hozzánk dolgozni a Felvidékről.*

felvidít ♦♦ ige ~ni

Derűssé, vidámmá tesz valakit. *Tréfáival mindenkit felvidített.*

felvilágosít ♦♦♦ ige ~ani

1. *Felvilágosít valakit:* közli vele a szükséges tudnivalókat, ismereteket. *Az ügyvéd mindenről felvilágosította.* 2. (Gyermeket, serdülőt) a nemi életéről, illetve a szaporodásról tájékoztat. *Testvérei korán felvilágosították, hogy hogyan születik a kisbaba.*

felvilágosodás ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~a

A XVII–XVIII. században a polgári forradalmakat előkészítő, az ész kultuszát hirdető eszmeáramlat. *A francia felvilágosodás filozófusai: Voltaire, Diderot és Rousseau Magyarországon is ismertté váltak.*

felvilágosult ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Előítéletektől mentes. *Felvilágosult gondolkodású emberekre van szükség ahhoz, hogy a cigányságot elfogadja a társadalom.* 2. • *Felvilágosult abszolútizmus:* reformokkal ésszerűsített hatalmi rendszer. II. József *felvilágosult abszolútizmusa sok eredményt hozott, de politikai korlátai megmaradtak.*

felvillan ♦♦ ige ~ni (csak 3. személyben)

1. Láthatóvá válik, felcsillan. *Egy pillanatra felvillant a reflektor fénye.* (átvitt, választékos) *A hírre felvillant a tekintete.* 2. (választékos) *Egy pillanatra felöltik valakiben valami. Felvillant az agyában egy gondolat.*

felvillanyoz ♦♦ ige ~ni

Felélénkít, izgalomba hoz valakit. *A hír egészen felvillanyozta.*

felvirágoztat ♦♦ ige ~ni

Fejlődésnek, virágzásnak indít valamit. *Felvirágoztatja a mezőgazdaságot a parasztokat támogató rendeletekkel.*

felvisz ♦♦♦ ige felvinni

1. Magasabban levő vagy központi helyre visz valakit, valamit. *A postás felviszi a csomagot az emeletre. Felviszi a gyereket a dombra.* 2. (Sportban:) (Labdát) vezetve eljuttat valahova. *Hosszan cselezve egészen az ellenfél kapujáig vitte fel a labdát.* 3. (Út, lépcső stb.) fölvezet valahova. *Ez az út egyenesen felvisz a kilátóhoz.* 4. • *Felviszi a hangot:* a) magasabb hangon kezd énekelni. *A végén felviszi és kitarítja a hangot.* b) erőlyesen kezd beszélni. *Biztosan dühös volt, nagyon felvitte a hangját.* 5. *Valaki felviszi valameddig:* elér valamely magasabb rangot, pozíciót. *Polgármesterségig is felvihette volna.*

felvon ♦♦♦ ige ~ni

1. Alacsonyabbról, letről felhúz valamit. *Felvonták a horgonyt, s a hajó elindult.* 2. Teste valamely részét (lassan) felhúzza. *Felvonja a szemöldökét, azt hiszem, csodálkozik. Közömbössége jeleként felvonja a vállát.* 3. Kifeszít valamit. *Felvonják a vitorlákat, és sebesen elindulnak a tulsó part felé.*

felvonás ♦♦♦♦♦ fn

Színházok egy-egy nagyobb, szünettel elválasztott szakasza. *Két felvonásban játszották a darabot. Kezdődik a második felvonás, foglaljuk el helyünket!* • *Az utolsó felvonás:* valamely folyamat végső szakasza.

felvonó ♦♦♦ fn

Függőlegesen vagy meredeken emelkedve közlekedő teher- vagy személyszállító berendezés. *Az épületnek mindkét felvonója elromlott. A felvonóba csak négyen szállhatunk be. Nem tudtunk sielni, mert elromlott az egyetlen felvonó.*

felvonóhid ♦ fn

Régi várat körülvevő árkon átvezető, a vár kapujából láncokkal felhúzható híd. *A kiscsánai várat a XV. században vizesárok, kettős kőfal és felvonóhiddal megerősített külső kaputorony védte.*

felvonul ♦♦♦ ige ~ni

1. (Katonaság) egy helyre vonul, gyülekezik. *Éjszaka felvonulnak a támadó csapatok.* 2. Tömegfelvonuláson vesz részt. *Ezrek vonultak fel március 15-én.* 3. Megteszi az előkészületeket a munkához. *Már felvonultak az építők.*

felzaklat ♦♦ ige ~ni

Izgatott, feldúlt állapotba hoz valakit. *A film felzaklatta a gyerekeket, mert nagyon véres volt.*

felzúdul ♦ ige ~ni

Haragjában tiltakozásul zúgni, zúgolódní kezd. *A hallgatóság felzúdul, és egyesek kiabálni kezdtek.*

fém ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

Szilárd, átlátszatlan, többé-kevésbé rugalmas, illetve alakítható, a fényt visszaverő, hőt, elektromosságot jól vezető anyag. *Sűrűségük szerint a fémek könnyű és nehéz fémekre oszthatók. Ez a lámpa fémből készült.* (Jelzőként:) *Fém ablakkilincseket vettünk.*

fémjelez ♦♦ ige ~ni

1. Fémjelzéssel ellát, hitelesít valamit. *Az ékszereket forgalomba hozataluk előtt fémjelzik.* 2. (választékos) Valaminek a kiválóságát munkáival, tekintélyével bizonyítja. *Tehetségét kiváló művek fémjelzik.*

fen ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kővön, szíjon stb. csiszolva élesít valamit. *Feni a kést, a borotvát.* 2. • *Feni a fogát valamire:* vágyik rá. *Feni a fogát a jó falatokra.*

fene I. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

(régí) Gennyes seb, fekély. (Sztikozódásszerű kifejezésekben:) *A fenébe! Egye meg a fene! Gondolta a fene! A fészkes fenét!* (Indulatos kérdésekben:) *Hol a fenében voltál? Mi a fenét akarsz?* (Erős csodálkozás kifejezésére:) *Mi a fene?* • (bizalmas) *Eszi a fene valakiért vagy valamiért:* bolondul érte. *Eszi a fene a szomszéd kislányért. Eszi a fene egy kis rántott húsert.*

fene II. ♦♦♦ mn –, –, (bizalmas)

1. (népi) Félelmetes, szilaj, dühöd. *Fene legény a szomszéd fia.* 2. Kellemtelen, átkozott. *Az a fene láz nagyon megkínzott.* 3. (Nyomósításként:) *Egy nagy fene zsákot cipelt a vállán. Hamar vége lett a nagy fene barátságának.* 4. (Határozószó-szerűen:) Rettenetesen, nagyon. *Fene jóban vannak. Fene hideg van. Minek ez a fene nagy felhajtás?*

fenék ♦♦♦♦ fn *fenekék, feneket, feneke*

1. Edénynek, üreges tárgynak alja, alsó része. *Lyukas a fazék fenéke.* • *Fenekig:* az utolsó cseppig (idd vagy igyuk ki). • *A pohár fenékére néz:* sokat iszik. | *Nem fenékig tejfel:* nem tökéletesen jó (dolog). 2. (Vízrel telt) mélyedés alja. *Lement a folyó fenékéig, hogy kagylókat szedjen. Egy nagy gödör fenékén találtunk rá.* 3. Hely, helyiség legalsó része. *A pokol fenékére kívánja a hivatlan vendéget.* 4. (bizalmas) Ember, állat testének hátulsó, izmos domborulata, illetve (ruhadarabnak) az ezt takaró része. *Feszül a fenékén a nadrág. Fenékbe rúgta az osztálytársát. Fenéken billentelek! Lyukas a nadrágod fenéke!* • *Nagy feneket kerít valaminek:* túlzott fontosságot tulajdonít neki.

feneked|ik ♦♦ ige ~ni (választékos)

1. *Fenekedik valakire:* rosszat forral ellene. *Sokan fenekednek rá.* 2. Acsarkodik, támadni készül. *A sűrűben ott fenekedik a tigris.*

fenevad ♦♦♦ fn

1. Az emberre is veszélyes, ragadozó vadállat. *Még egy harci kutya, egy pitbull sem lesz vérengző fenevad, ha szeretetben nő fel. „Itt őrzőnek három vad oroszlán áll. Hát nekigyürkőzik; a fenevadakra Ráront hatalmasan, kardját villogtatva”* (Petőfi S.: János vitéz). 2. Kegyetlen, vérengző személy. *Végre börtönbe csukták azt a fenevadat. „Mind erős, edzett nép, vérszomjas fenevad, Melyet a csatára vak buzgalom ragad.”* (Arany J.: Murány ostroma).

fenn I. ♦♦♦♦ hsz **fönn**

1. Magasabban levő helyen. *Fenn a hegyen jó a levegő.* 2. Valamely irányítási központban. *Fenn a minisztériumban döntenek mindenről.* 3. Az égben, a mennyben. *Ő már ott fenn van, nem szenved többé.* 4. A folyó folyásával ellentétes irányú helyen. *Fenn Vásárosnaménynál még nem széles a Tisza.* 5. Valamely országnak, nagyobb területi egységnek északi részén. *Fenn északon már több napja havazik.* 6. Ébren, felébredve, nem ágyban. *Már egy órája fenn van. Betegünk már fenn jár.*

fenn II. ♦♦♦♦ ik **fönn**

1. Valamilyen akadályon, akadály miatt. *Fennakad. Biztosan akkor akadt fenn a nyakláncod a kerítésen, amikor átmásztunk.* 2. Működésben, érvényben. *Fennáll, fennforog, fennmarad. Már a XI. századból maradt fenn nyelvemlékünk.*

fennakad ♦♦♦ ige ~ni

1. Megakad valamin. *A labda fennakadt a fán. Fennakad a szeme a csodálkozástól.* 2. (választékos) *Fennakad valamin:* különlegesnek találja, megütközik rajta. *Minden apróságon fennakad.* 3. (rég.) Akadályba ütközik, megakad. *Az útépités miatt fennakadt a forgalom.* 4. (Hang) hirtelen megszűnik. *„Szó benszakad, hang fennakad, Lehellet megszegik”* (Arany J.: A walesi bárdok).

fennakadás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Valamely akadály miatt beállt zavar, szünet. *Némi fennakadás volt az áramszolgáltatásban. A menet kisebb-nagyobb fennakadásokkal, vonatottan haladt.*

fennáll ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Létezik, működik. *Mióta az iskola fennáll, ilyen sok diákja még nem volt.* 2. Érvényben van, igaz, figyelembe veendő. *Amit Newton állított a tömegvonzásról, az még ma is fennáll. Fennáll a lehetősége, hogy nem kapunk hitelt.*

fennforog ♦ ige ~ni (hivatalos)

Valamilyen tény, lehetőség megállapítható, megvan. *Gyilkosság bünténye forog fenn.*

fennhangon ♦♦♦ hsz (kissé választékos)

1. Természetes, jól hallható beszédhangon. *Könnyebben megtanulod a verset, ha fennhangon olvasod, nem csak magadban. Arra ébredt, hogy a szülei fennhangon beszélgetnek a másik szobában.* 2. Hangosan, emelt hangon, messze hallhatóan. *Áthallatszik a szomszédból, hogy fennhangon veszekednek. (átvitt) Vannak olyan erkölcsi parancsok, amelyeket minden vallás fennhangon hirdet.*

fennhatóság ♦♦♦♦ fn (hivatalos)

1. Fölöttes intézmény rendelkezési, ellenőrzési joga. *Az iskolák az Oktatási Minisztérium fennhatósága alá tartoznak.* 2. Idegen uralom. *Hong-Kong 1997-ig angol fennhatóság alá tartozott.*

fennhéjázó ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an (választékos)

Göggös, dölyfös, elbizakodott. *A pásztorfiú megleckéztette a fennhéjázó királylányt.*

fennkölt ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)

1. Emelkedett, magasztos, fenséges. *Fennkölt gondolkodása miatt kevesen értették meg. Fennkölt lelke nem tűr semmi hamisságot.* 2. (rég.) Büszke, méltóságteljes. *Fennkölt magatartása miatt nem merték megszólítani az előkelő hölgyet.*

fensík ♦♦♦ fn

A tengerszint felett 200 méternél magasabban fekvő sík terület. *A Bükk-fensík hazánk legnagyobb fensíkja.*

fenszóval ♦♦ hsz (rég.) (választékos)

Fennhangon, hangosan. *Véleményét mindenkor fenszóval hirdeti.*

fenntart ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Valamit magán tart, nem vesz le. *A meleg szobában is fenntartotta a kabátját.* 2. Valakinek, valaminek a lesüllyedését megakadályozza. *A víz fenntartja a csónakot. Az úszógumi fenntartja a gyereket.* 3. Eltart valakit. *Alkalmi munkából tartja fenn magát.* 4. Távollevő számára valamit lefoglal. *Társai fenntartottak neki egy helyet a vonaton.* 5. Valaminek a létét biztosítja, valamit működtet. *A város fenntartja az iskolát.* 6. Megóv, biztosít valamit. *A két ország továbbra is fenntartja a jó viszonyt.* 7. A maga számára megtart, nem enged át másnak valamit. *Fenntartja magának a döntés jogát.* 8. Kitar valamit mellett, nem vonja vissza. *Vallomását továbbra is fenntartja. Fenntartom korábbi véleményemet.* 9. (átvitt, választékos) Az utókor számára megőríz valamit. *A honfoglalás történetét Anonymus krónikája tartotta fenn.*

fenség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (választékos) Nagyszerűség, magasztosság. *Fenség árad belőle, mindenki bíz benne. „Vagyok, mint minden ember: fenség”* (Ady E.: Szeretném, ha szeretnének). 2. (Uralkodóház tagjának megnevezéseként és megszólításaként:) *Több királyi fenség is részt vett a lakomán. Fenséged is tiszteletét teszi a király fogadásán?* 3. (népi) Uralkodó. *A fenség fogadta a követeket.*

fenséges ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (választékos) Magasztos, lenyűgöző szépségű. *Fenséges kilátás nyílik a teraszról.* 2. (Uralkodóház tagjának címe): *Fenséges urak! A fenséges herceg éppen vadászik.*

fensőbbiség ♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos)

Fölény, magasabbrendűség. *A nyomorult ember láttán a fensőbbiség érzése hatotta át.*

fenszertág ♦ fn -, ~ot, ~ja (Öv)

Ünnepnap utáni és hétfő előtti munkaszüneti nap. *A halottak napja csütörtökre esik, így a péntek fenszertág, nem kell menni dolgozni.*

fent ♦♦♦♦ hsz **fönt**

Fenn. *Fent a magasban repült egy gólya. Fent az ország északi részén nagyobb a munkanélküliség. Fönt voltam a minisztériumban.*

fentebb I. ♦♦♦♦ hsz

1. (ritka) Magasabban levő helyen. *Lent a tölgy, fentebb a fenyő őshonos.* 2. (választékos) Előzőleg. *Erről fentebb már volt szó a szövegben.*

fentebb II. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, – (rég)

Választékos (stílus). *Levelében fentebb stílust használt.*

fény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Világosság, illetve a világosság forrása. *Kevés a fény a szobában, sötét van. Bántja szemét az erős fény. Este kigyúlnak a város fényei.* 2. Sima felületről visszavert csillogó sugárzás. *A smaragd fénye elkápráztatta. | Valakinek a szeme fénye: a) ragyogása. A foton jól látszik a szeme fénye. b) látása. Úgy félt, mint a szeme fényét. c) az, akit a legjobban félt. Elkényeztetni az unokáját, a szeme fényét.* 3. Diszes külső, pompa. *A gazdagság fénye elbűvölte.* 4. (választékos) Dicsőség, valaminek a fénykora. *„Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül”* (Kölcsey F.: Huszt). 5. Dicsőség, tekintély. *A család régi fénye már a múlté.* 6. Öröm, derű. *Soha nem volt fény az életében. Fényt hozott életükbe ez a gyerek.* 7. Valaminek a fényében: ismeretében. *Az újabb adatok fényében másként értékelik az eseményeket.* 8. • Fényt derít valamire: kideríti a vele kapcsolatos igazságot. *A nyomozó fényt derített számos apró részletre.* 9. • Valamilyen fényt vet valami valakire, valamire: ilyennek tünteti fel. *Meg gondolatlan megjegyzései rossz fényt vetnek a munkájára is. Rossz fényt vet rám ez a kellemetlen eset.*

fenyeget ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Büntetés, megtorlás kilátásba helyezésével ijesztget valakit. *Büntetéssel fenyegeti a gyerekeket.* 2. (Baj, veszedelem) bekövetkezhet. *Az előrejelzések szerint nagy szárazság fenyeget.*

fényes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Fényt sugárzó. *Felkelt a fényes nap. Fényesen ragyognak a csillagok.* 2. Fényt visszaverő. *„Fényesebb a lánconál a kard, jobban ékesíti a kart”* (Petőfi S.: Nemzeti dal). 3. Teljesen világos (napszak). *Fényes nappal támadták meg.* 4. Kivilágított, fényel elárasztott. *A szálloda fényes termeiből kihallatszott a zene.* 5. Sok pompával, gazdagsággal ékeskedő. *Fényes ünnepséget rendeztek.* 6. (választékos) Kiváló testi vagy lelki tulajdonságokkal rendelkező. *Már a művészeti középiskolában fényes tehetségnek tartották. Fényes eredményeket ért el a világválogásokon.*

fenyít ♦♦ ige ~eni (választékos)

Fegyelmező céllal büntet valakit, valamit. *Nem fenyíti, inkább dicséri gyermekeit. Keményen fenyíti a kutyáit.*

fénykép ♦♦♦♦ fn

Optikai úton készített kép. *Albumba teszi a fényképeket. Életben szebb, mint fényképen. Három tekercs fényképet készítettünk a nyaraláson. Nem sikerült jól a fénykép, homályos lett.*

fényképész ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Fényképek készítésével hivatásszerűen foglalkozó személy. *Az esküvői képeket fényképész készítette. Elvitte a gyerekeit a fényképészhez. Fényképpel kellett csináltatni az igazolványképeket.*

fényképez ♦♦♦ ige ~ni

Fényképfelvételeket készít. *Tamás lemaradt a csoporttól, mert a várat fényképezte.*

fényképezőgép ♦♦♦♦ fn

Fényképfelvétel készítésére szolgáló optikai berendezés. *A hagyományos fényképezőgép lencserendszere a film fényérzékeny rétegére készíti negatív képet, melyet aztán előhívnak, és nagyítva papírra másolnak. A digitális fényképezőgépben számítástechnikai úton történik a kép felvétele és mágneslemezre rögzítése; a gépet számítógéphez csatlakoztatva azonnal megnézhetjük a képeket a monitoron.*

fénykor ♦♦♦ fn

Valaki életének, valami fejlődésének eredményekben leggazdagabb korszaka. *A XIX. század az orosz kultúra fénykora volt.*

fénylik ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Fényt bocsát ki, világít. *A távolban valami fénylik.* 2. Visszatükrözi a fényt, csillog. *A napsütésben fénylik az ablaküveg.* 3. Örömet, boldogságot tükröz. *Csak úgy fénylik a szeme az örömtől.*

fénymásolás ♦♦♦ fn

Írásnak, ábrának átvilágítással papírra való másolása. *A fénymásolás forradalmasította a sokszorosítást.*

fenyő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A nyitvatermők törzsébe tartozó, tűlevelű, rendszerint örökzöld fa. *Hűvösebb (hegy)vidéken honos a fenyő.* 2. Ennek faanyaga. *Ez az asztal nem tölgy, hanem fenyő. Fenyőből vannak a székek is.* 3. Karácsonyfa. *Kora délután feldíszítették a fenyőt.*

fényszóró ♦♦♦ fn

Lámpája sugarait tükrökkel vagy lencsékkel egy irányba vető, erős fényű világítóeszköz. *Nagy teljesítményű fényszórókkal pásztázzák az eget. Kiegészített az autó jobb első fényszórója.*

fényszűrő ♦ fn

(Fényképezéshez, filmezéshez használatos,) a rajta áthaladó fénysugarak erősségét, színösszetételét és más tulajdonságait megváltoztató eszköz. *Az egyszerű kormozott üveg úgynevezett szürke fényszűrő. A színszűrő olyan fényszűrő, amely csak a színek meghatározott tartományát engedi át.*

fénytan ♦ fn -, ~t, ~a

A fizikának a fény és a látás természetével, tulajdonságaival foglalkozó ága. *Fizikaórán akkor foglalkoztunk fénytannal, amikor a tükrök és a lencsék képalkotását vizsgáltuk.*

fényűzés ♦♦♦ fn -, ~t, ~e

1. Az élet javainak pazarló élvezése. *Szereti a fényűzést. Az autó ma már nem fényűzés.* 2. (gúnyos) A gyakorlatias igényeket vagy lehetőségeket meghaladó dolog. *Szerinte a gondolkodás fölösleges fényűzés.*

fényűző ♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

1. (ritka, régi) Pazarlóan, pompában élő személy. *Fényűző leányt vett el.* 2. Ilyen személyre jellemző. *Fényűző életet él.* 3. Fényűzésre valló. *Drága bútorokkal, fényűzően rendezte be hegyvidéki villáját.*

fér ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Fér valamibe:* elegendő helyet talál benne, van hely neki. *Tele van már a kosár, nem fér bele több. Már alig férnek a szoknyámba.* • *Nem fér a bőrébe:* nem tud nyugton maradni. | *Nem fér a fejébe:* nem képes megérteni. 2. Valakihez, valamihez hozzáfér. *Nem fér a könyveikhez a költözés miatt.* 3. *Valakire fér:* elkel(ne) neki, szüksége van rá. *Ránk férne egy kis pihenés.* 4. (választékos) *Gyanú, kétség fér valakihez, valamihez:* gyanakodni, kételkedni lehet benne. *Becsületes fiú, a gyanú árnyéka sem fér hozzá.* 5. (Tagadó kifejezésekben:) Összefér valakivel. *Nem férnek egymással, veszekednek, békétlenkednek.*

férc ♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Ideiglenes varráásra való gyenge cérna. *Ez a maradék cérna jó lesz fércnek.* 2. Az ezzel készült varrás. *Készen van a ruha, már csak a fércet kell kiszedni.*

fércel ♦ ige ~ni

Fércel ideiglenesen összevarr valamit, illetve hozzávarr valamit valamihez. *A zsebet a kabáthoz fércelte, később varrja rá géppel.*

fércmű ♦ fn (rosszalló)

Igénytelenül elkészített munka, főképp irodalmi alkotás. *Az új regénye fércmű, silány alkotás. Hogy adhatta ki a kezéből ezt a fércművet?*

ferde ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. A függőlegetől vagy vízszintestől eltérő irányú. *A vonal nem vízszintes, hanem ferde. A híres pisai harangtorony ferde, nem függőleges.* 2. Valamelyik oldalra hajló. *Ferdén áll a kalapja, félrecsúszott.* • *Ferde szemmel néz valamit:* gyanakodva, bizalmatlanul. *Ferde szemmel nézi kollégája ügyeskedését.* 3. Helytelen, hamis. *Ferde felfogása van valamiről.* | *Ferde helyzet:* kínos, fonák. *Hogy keveredünk ki ebből a ferde helyzetből?* • (rosszalló) *Ferde hajlamú:* homoszexuális.

ferdit ♦♦ ige ~eni

Megnyilatkozást torzít, hamisít. *A cikk szerzője ferdíti a tényeket. Már megint ferdítesz!*

ferdül ♦♦ ige ~ni

1. Ferdévé válik. *A fal szemmel láthatóan ferdül.* 2. Ferdén áll. *A tengely jobbra ferdül.* 3. Valamilyenre torzul, görbül. *Sírásra ferdül a szája.*

féreg ♦♦♦♦ fn *férgek, férget, féрге*

1. Megnyúlt, puha testű, gerinctelen állat. *A férgek nagy csoportjába tartoznak a gyűrűsférgek, tehát a giliszta is.* 2. Apró, kártékony, élősdű állat. *Féreg van a lakásban.* • (népi) *Büdös féreg:* poloska. 3. Egyes rovarok lárvája. *Féreg van az almában.* 4. (rég) Farkas. „*Pusztítsa el Isten a kegyetlen férgét!*” (Arany J.: Toldi). 5. (rosszalló, durva) Alávaló, aljas ember. *Az a féreg csúnyán becsapott.*

ferences ♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. *Ferences rend:* az Assisi Szent Ferenc alapította (kolduló) szerzetesrend. *A ferences rend a XIII. század elején jutott el hazánkba.* 2. E rendhez tartozó. *A ferences templomban volt az esküvőjük.* (Főnévi használatban:) *A ferencesekhez járt iskolába.*

ferencjóska ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég) *ferencjóska*

Ünnepélyes alkalmakkor viselt, térdig érő fekete zakó. *A nagypapa a képen ferencjóskaiban feszt.*

férfi ♦♦♦♦ fn ~ak, ~t, ~ja

1. Hímnemű felnőtt személy. *Megnőtt a fiú, már kész férfi.* 2. A férfias tulajdonságok megtestesítője. *Károly talpig férfi.* „*Ha férfi vagy, légy férfi, Erős, bátor, szilárd!*” (Petőfi S.: Ha férfi vagy, légy férfi...). 3. (Jelzőként:) Hímnemű (személy), nem nő.

Az iskolában sok férfi tanár és néhány egyéb férfi alkalmazott is dolgozik. **4.** (Jelzőként:) Férfinak való, illetve férfiak által végzett. A gyerek már férfi télikabátot hord. Kezdődik a 200 méteres férfi mellúszás döntője.

férfias ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Pozitív férfitulajdonságokat mutató (fiú, férfi). A férfias fiúk nemcsak izmosak, hanem határozottak, szilárd jelleműek is.
2. Az ilyen személyre jellemző. Férfias fellépése, bátor viselkedése miatt alkalmas a tábor vezetésére. **3.** (rosszalló) Férfira emlékeztető (nő). Férfias asszony, nincs benne semmi női báj.

férfimunka ♦♦ fn

1. Férfiaknak való munka. Nő létére sokszor végzett férfimunkát, például felásta a kertet. **2.** (választékos) Derekasan, sikeresen elvégzett munka. „Köszönjük, élet! áldomásodat, Ez jó multság, férfi munka volt!” (Vörösmarty M.: Gondolatok a könyvtárban).

férfiú ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos, kissé régi)

Férfi.

fergeteges ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Oriási, viharos. Fergeteges sikert aratott az előadás. Fergeteges jókedvünk volt egész este.

férj ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Férfi házastárs. Ebből a fiúból jó férj lesz, igazi ezermester, és a gyerekeket is szereti. • Férjhez megy: (nő) feleségül megy egy férfihoz. A lányom nemrég férjhez ment, és elköltözött hazulról. | Férjhez ad: (szülő a lányát) feleségül adja valakihez. Mindenáron férjhez akarják adni a lányukat, de nincs, aki elvennie.

férjes ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Házasságban élő (nő). Férjes asszony lett a lányom, tegnap volt az esküvője.

férjezett ♦ mn ~ek, ~et, ~en (hivatalos, régi)

Férjes.

férkőz|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Valakihez férkőzik: ügyeskedve a közelébe jut. Addig mesterkedett, míg közel férkőzött az előadóhoz. **2.** Valakinek a barátságába, bizalmába, szívébe stb. férkőzik: csalárdul, megtévesztéssel eléri, hogy valaki a barátságába stb. fogadja őt. A csaló ügyesen áldozata bizalmába férkőzött.

férőhely ♦♦♦♦ fn (hivatalos)

Egy személynek jutó, illetve elégséges hely. Csökkent a kórházi férőhelyek száma. Az új színházban ezeröttszáz férőhely van.

fertály ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (népi, régi) Valaminek a negyedrésze, negyed. Apja földjének csak fertályát örökölte ő. (Jelzőként:) Adj egy fertály cipót!
2. (népi, régi) Negyedóra. Éppen elűtötte az óra a fertályt. Még egy fertályt aludni próbált. **3.** (népi, régi) Falnak, városnak valamelyik része, negyede. A falu túlsó fertályán lakik. **4.** (tréfás) Valakinek a hátsó fertálya: feneké, ülepe. Csupa kosz lett a hátsó fertályod!

fertelelem ♦ fn fertelmek, fertelmet, fertelme

Förtelelem.

fertő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (rég) Mocsaras terület. Az egész fertőt lecsapolták. **2.** (választékos) Romlott erkölcsi állapot, züllöttség. Bűnös életet él, erkölcsi fertőbe süllyedt.

fertőtlenít ♦♦♦ ige ~eni

1. Valamit a kórokozótól azok elpusztításával megszabadít. Az árvíz levonulása után a területet fertőtlenítették, vegyszerekkel megtisztították. **2.** Az élősdiektől, rovaroktól megszabadít valamit. A tetves fejbőrt hajszesszel fertőtlenítik.

fertőz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fertőz valakit: kórokozókat juttat a szervezetébe. A beteg az érintésével fertőzi társait, el kellene különíteni! A bárányhimlő fertőz, másra is ráragad. **2.** (ritka) Bomlaszt, zülleszt. A rossz példa könnyen fertőz.

fertőzés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Kórokozónak a szervezetbe való bejutása és elszaporodása. A vörheny fertőzés útján terjed. **2.** Így keletkezett betegség. Megúsza a fertőzést, mert sok vitamint szedett.

feslett ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Szakadozott, elnyűtt. Feslett ruhában jár, nincs pénze újat venni. **2.** (választékos) Erkölcsileg romlott, züllött. Feslett nőnek nevezik, mert szabados, kicsapongó életet él.

fesl|ik ♦ ige ~eni

1. (Varrás, varrott anyag) fokozatosan szétmegy. Feslik a ruha. **2.** (választékos) Nyíltni kezd. Feslik már a rózsza bimbója.

fest ♦♦♦♦♦ ige ~eni

1. Valamit megfelelő vegyi anyaggal bekenve meghatározott színűvé tesz. Az első órán rajzolnak, a másodikon festenek a gyerekek. Nem festenek, hanem tapétázzák a falakat. | Festi magát: (rendszeresen) színesíti, élénkíti, kikészíti az arcát. Évek óta rendszeresen festi magát. **2.** Valamilyen színűvé változtat valamit. A gyerek száját feketére festette a szeder. A farmerom fest, elszínezi a vizet. **3.** (Művészi igénnyel) festékekkel ábrázol valakit, valamit. A barátom kitűnő arcképeket fest. **4.** Festéssel foglalkozik. Abból él, hogy fest, festőművészként festményeket készít és ad el. **5.** (választékos) Ábrázol, elképzeltet valamit. Élénk szavakkal festi az eseményeket. **6.** Valamilyennek mutatkozik. Jól fest az új ruhájában. A valóságban nem úgy fest a dolog, ahogy képzeled.

festék ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

1. Tárgyak befestésére való színes anyag, készítmény. *Vízben keveri el a festéket. Lekopott a bútorról a festék.* 2. Kozmetikai arcfestő szer. *Nem használ más festéket, csak egy kis púdert.*
- festészet** ♦♦♦♦ fn ~, ~et, ~e
Sík felületre felvitt festékanyag segítségével ábrákat, képeket létrehozó képzőművészeti ág. *Kedveli a festészetet, otthon is van néhány szép festménye. Kiállítás nyílt a kubista festészet remekműveiből.*
- festmény** ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
Festett kép. *A falakat festmények díszítik. A festményeket aukción vásárolta. Festményt készített róla egy híres festő.*
- festő** ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
1. Festőművész. *Mindig is festő szeretett volna lenni, ezért jelentkezett a Képzőművészeti Főiskolára.* 2. Szobafestő. *Maga festi a falakat, nem hívott festőt. A festők mindent összekentek a lakásban.* 3. Kelmefestő. *A ruhatisztítóban festő is dolgozik.*
- fésű** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
1. A haj rendezésére való, lapos, sűrűn fogazott eszköz. *Zebre teszi a fésűt. Kitörték a fésű fogai.* 2. Szálas anyagok fésülésére szolgáló fogazott gépalkatrész. *A fésű rendei el a textil szálas alapanyagát.*
- fésül** ♦♦♦ ige ~ni
1. (Hajat) fésűvel végighúzva rendez. *Sokáig tart, míg simára fésüli a haját.* 2. (Szálas anyagot) lazít, egyenletessé tesz. *Nagyanyám hosszan fésülte a kender szálaait a gerebennel.* 3. (Írásművet, fogalmazványt) javítgat. *Egész éjszaka fésülte a dolgozatát.*
- fésületlen** ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül
1. Olyan, aki vagy ami nincs megfésülve. *Látszik, hogy most kelt föl, még fésületlen. Ne indulj el fésületlen hajjal!* 2. Kidolgozatlan, összetakolt (írásmű, fogalmazvány). *Előadása fésületlen volt.*
- fésülköd|ik** ♦♦♦♦ ige ~ni
A haját fésüli. Reggelente a tükör előtt fésülködik.
- feszeget** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. (Szilárd tárgyat) elmozdítani vagy szétrepesztelni próbál. *A munkások vasrúddal feszegetik az akna betonfedelét.* 2. Le- vagy bezárt dolgot fölfeszíteni igyekszik. *Csavarhúzóval feszegeti az ajtót.* 3. Valamit kitaróan firtat. *Folyton ugyanazt a kérdést feszegeti.*
- fészek** ♦♦♦♦ fn *fészkek, fészket, fészke*
1. Madarak (maguk építette) lakóhelye, amelyben tojásaikat kiköltik. *Az eresz alatt raknak fészket a fecskék.* 2. Néhány más (kisebb) állat búvóhelye. *A farakásban megtalálták a patkányok fészket.* 3. • (bizalmas) *Családi fészek:* (kedves) emberi otthon. *Othon meleg családi fészek várja.* | *Nemesi fészek:* ősi lakhely. *Visszatért a nemesi fészekbe.* 4. Emberi búvóhely. *A hegyekben van a rablók fészke.* 5. (rosszalló) Olcsó (és szegényes) emberi település. *Unalmas, poros fészkeknek érezte a faluját.* 6. Tűznek, veszélyes folyamatnak, mozgalomnak kiindulási helye. *A tűz fészket már nem tudták megállapítani.* 7. A kezét és a lábat a gyűrűhintába akasztva végzett homorítás. *A tornagyakorlatok közül a fészek a kedvence.*
- feszélyez** ♦♦♦ ige ~ni
Kényelmetlen érzést keltve a természetes viselkedésben gátol valakit. *Ismeretlen emberek jelenléte mindig feszélyezi.* | *Feszélyezi magát:* kényelmetlenül érzi magát. *A vendégségben egész idő alatt feszélyezte magát.*
- feszeng** ♦♦♦ ige ~ni vagy ~eni
1. Feszélyezve érzi magát. *Új ruhájában egész este csak feszengett.* 2. Fészkelődik. *Ne feszengj folyton!*
- feszés** ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en
1. Erősen kifeszített. *Húzd meg a kötelet, hogy feszes legyen!* 2. Szorosan a testhez simuló (ruhadarab). *Jól áll rajta a feszes szoknya.* 3. Szilárdan rögzített. *Az ásó nyele nem áll feszesen, ki kell ékelni.* 4. Az izmok megfeszítésével járó. *A parancsnok feszes léptekkel haladt a feszesen tisztelgő katonák sorfala előtt.* 5. Erőltetetten merev, kimért. *Nem tudott feloldódni a vendégek között, feszesen és ünnepélyesen viselkedett.* 6. Gyors, megerőltető. *A főnök feszes munkatempót követel.*
- feszít** ♦♦♦♦ ige ~eni
1. Feszésre húz valamit. *Kötelet feszít a teregetéshez.* 2. Valamit erősen nyom valamihez. *Lábát az ajtónak feszíti.* 3. Teste valamelyik részét feszesen (kinyújtva) tartja. *Ne feszítsd a karod, tartsd inkább lazán!* 4. • *Keresztre* vagy *kínpadra* feszít valakit: a) kínzás, kivégzés céljából odakötözi vagy -szögezi. *Jézust keresztre feszítették.* b) (átvitt, választékos) kínozza, gyöttri. *Kínpadra feszítették a vallatói.* 5. Tetszelegve, hetykén jár, viselkedik. *Büszkén feszít az új ruhájában.*
- feszített** ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
1. • *Feszített víz(tükör):* sima, kevésbé hullámzó. *Szeretek a sportuszoda feszített vizében úszni, ahol nem verődnek vissza a hullámok a medence faláról.* 2. Megerőltető, túl gyors. *Nem bírja a feszített munkatempót.*
- fészkel** ♦♦♦ ige ~ni
1. (Madár) valahova fészket rak, s ott tartózkodik, ott költ. *A villanyoszlop tetején fészkel a gólya. A meggyfán van a rigó fészke, ott fészkel.* 2. Valahova fészkel magát: betelepül. *Mindig a legjobb helyre fészkel magát.* 3. (választékos) Tartósan (lappangva) ott van valahol. *Régóta fészkel benne a betegség. Gond fészkel a szívében.*
- fészkelőd|ik** ♦♦♦ ige ~ni
1. Izeg-mozog. *Nem tud nyugton ülni, folyton fészkelődik.* 2. Feszeng. *Kinosan fészkelődik, nem találja a helyét.*
- fészkes** ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
1. Olyan, ahol madárfészek van. *Ott fent van a fészkes üreg, ahol a sas költ.* 2. *Fészkes vetés:* fészek alakú mélyedésekbe történő. *Fészkes vetésnél egymástól viszonylag távol vetik a magokat.* 3. *Fészkes virágzat:* fészek alakú. *A bojtorjárnak és a*

gyermekláncfűnek is fészkes virágzata van. **4.** (durva) (Nyomósításként:) *Hol a fészkes fenében voltál?* **5.** (Főnévi használatban:) Fészkes virágzatú növény. *A napraforgó a fészkesek családjába tartozik.*

fesztelen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Közvetlen, elfogulatlan, könnyed. *Fesztelen modorban csevegett a hölgyekkel. Fesztelenül jár-kezel az idegen vendégek között.*

feszül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ki van feszítve, feszes(en áll). *Feszül a szélben a vitorla.* • *Idegei pattanásig feszülnek:* nagyon izgatott, ideges. **2.** Túl feszes, szoros. *Feszül rajta a nadrág.* **3.** *Valami feszül valakiben:* (erős érzés) áthatja. *Szenvedély feszül benne.* **4.** Erősen nekidől, nekitámaszkodik valaminek. *Hátával a falnak feszül.*

feszület ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Fémből, fából vagy kőből készült kereszt, a megfeszített Jézus Krisztus domború vagy festett alakjával. *Magyarországon a barokk korban terjedtek el a falu határára vagy más nevezetes helyet jelző útszéli feszületek.*

feszültség ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Feszült idegállapot. *Allandó feszültségben él a válás miatt.* **2.** Szilárd és rugalmas testekben külső hatásra keletkező felületi erő. *A feszültség miatt szétpattant az üvegbúra.* **3.** Villamos erőterben két pont elektromos töltése közötti különbség. *A hálózati feszültség 220 V. A készülék feszültség alatt van!*

fetreg ♦♦♦ ige ~eni

1. Fektében görcsösen ide-oda hánykolódik. *A sebesült a földön fetreg fájdalomában.* **2.** (rosszalló) Fektében ide-oda forgolódik. *A disznó a pocsolójában fetreg.* **3.** (túlzó) (Harsányan nevetve) hajladozik, hadonászik, hánykolódik. *Az egész társaság fetrengett a nevetéstől.*

feudalizmus ♦♦ fn –, ~t, ~a (régí)

Földtulajdonon alapuló, nemességre és jobbágságra tagozódó hierarchikus társadalmi rend. *Közép-Európában nagyon sokáig tartott a feudalizmus.*

fia ♦♦♦♦ birtokos személyjeles fn ~i, ~t

1. Valakinek a fiúgyermek. *Két lánya van és egy fia.* (Fiatal fiúk, esetleg házastárs megszólítására is:) *Fiam!* • *Apja fia:* az apjára hasonlít. **2.** Valahonnan eredő, származó, valahova tartozó. *Petőfi a nép fia.* • *Szerencse fia:* szerencsés, boldog ember. | *Halál fia:* halál vár rá. **3.** (választékos) Állat kicsinye, fiókája. „*A madár, fiaihoz*” (Tompai M.-verscím). **4.** (Jelzőként:) • (népi) *Egy fia ... se: semmi, egy sem. Nincs egy fia garasom se.* **5.** (népi) *Bütor fiókja. A tükrös szekrény fiában van a pénz.*

fiadz[ik] ♦ ige ~ani

1. Kölykezik. *Ötöt fiadzott a kutya, öt kiskutyát hozott a világra.* **2.** (bizalmas) Valami megszaporodik. *Tedd be a pénzt a takaréka, hadd fiaddjon!*

fiáker ♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je (régí)

Kétlovas bérkocsi. *Fiákeren hajtattott hazáig a múlt századi körúton a film hőse.*

fiaskó ♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos, régí)

Kudarca, bukás. *Csúfos fiaskóval végződött a próbálkozása.*

fiatal ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~on

1. Életének még a kezdeti, fejlődő szakaszában lévő. *A húszéves ember még nagyon fiatal.* (Főnévi használatban:) *A mai fiataloknak többet kell tanulniuk, mint elődeiknek. A fiatalok egyelőre együtt laknak a szülőkkel.* **2.** Valamely állapotban nem régóta lévő. *Elköltöztek a fiatal házaspárok. Péter negyvenévesen még fiatal irónak számít.* **3.** • *Fiatal az idő:* korán van (valamihez). *Fiatal még az idő, nem kell még hazamenni.* **4.** Friss, zsenge. *Fiatal karalábét főzök.* **5.** Nem régóta meglévő. *A biogenetika fiatal tudományág.* **6.** Éretlensége, fejletlensége miatt nem alkalmas. „*Dalos Eszti... Fiatal még a mezei munkára*” (Arany J.: Tengeri hántás).

fiatalasszony ♦♦♦♦ fn

Férjnél levő fiatal nő. *A szomszéd fiatalasszony gyermeket vár.* (Megszólításként:) *Hogy van, fiatalasszony?*

fiatalember ♦♦♦♦ fn

Fiatal férfi. *A vakot egy fiatalember kísérte át az utca túlsó oldalára.* (Megszólításként:) *Mondja, fiatalember, hol találok a villamosmegállót?*

fiatalkorú ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an (hivatalos)

14. és 18. életéve között levő. *Sajnos, nő a fiatalkorú személyek által elkövetett bűncselekmények száma.* (Főnévi használatban:) *Két fiatalkorút őrizetbe vettek.*

fiatalság ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. Valakinek, valaminek fiatal volta. *A bátyám fiatalsága ellenére nagyon komoly gondolkodású. Fiatalsága miatt nem lehet még szekér elé fogni a csikót.* **2.** Fiatalkor. *Fiatalsága óta külföldön él. Régen elmúlt már a fiatalságom. Amióta újra férjhez ment, második fiatalságát éli.* **3.** Fiatalemberek és lányok nagyobb vagy kisebb csoportja. *A mai fiatalság keveset olvas, és sokat ül a számítógép előtt. A falu fiatalsága nyáron a Temesre jár fürdeni.*

ficam ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Ízületnek, pl. bokának, vállnak helyéből való kiugrása. *A ficamról röntgen készült. Nagyon fáj a bokája a ficam miatt.* **2.** (rosszalló, átvitt is) Torzulás. *Az izlés ficama ez a ronda ház.*

ficánkol ♦♦ ige ~ni

1. Játszi, szertelen mozdulatokat tesz. *Ne ficánkolj, nem tudlak felöltöztetni!* **2.** Vonaglik, rángatózik. *Ficánkol a hal a horgon.*

fickándoz[ik] ♦♦ ige ~ni

1. Ficánkolva ugrándozik. *A gyerekek vígan fickándoztak a hóesésben.* 2. (Hal) gyorsan ide-oda úszkál. *Fickándozik a hal a vízben.*

fickó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rosszalló)

Ellenszenves (fiatal) férfi. *Ki ez a gyanús fickó?*

ficsúr ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja (rosszalló)

Nyegle, előkelősködő, piperkőc fiatalember. *A ficsúr kölnitől illatosan, sétapálcával a kezében lépett be a kávéházba.*

fidibusz ♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég)

Összecsavart papírdarab vagy faforgács, amelyet gyertya lángján meggyújtottak, és pipára, szivarra gyújtottak vele. *A pipázáshoz használatos fidibusz lehet egyszerű hurkapálcika is. Öngyújtóval veszélyes begyújtani a gáztűzhelyet, ha nincs otthon gyufa, használj fidibuszt!*

figura ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Embert, állatot stb. ábrázoló (dísz)tárgy. *A játékvonatban apró figurák ültek.* 2. (Sakkban, tekézésben stb.) Bábu. *Melyik figurával lépsz?* 3. (rég) Ábra, rajz. *Furcsa figurák voltak a falon.* 4. Szereplő, alak. *A regény figurái korhűek.* 5. (rosszalló) Furcsa, nevetséges személy. *Szép kis figura vagy! Belépett az ajtón két fura figura.* 6. Motívum, mozdulat, testhelyzet. *A táncversenyen új figurát mutattak be.* 7. (rosszalló) (Szokatlan, helytelen) eljárás, magatartás. *Ez megint valami új figura?*

figyel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Figyelmét huzamosabb ideig valakire, valamire fordítja. *Egész órán a tanárra figyeltek a gyerekek.* 2. Így néz vagy hallgat valamit. *A vadludakat figyeljük.* 3. Megfigyelés alatt tart valakit. *Úgy érzi, hogy figyelik, minden lépését ellenőrzik.* 4. Vigyáz valakire, valamire. *Figyelj a tejre, ki ne fusson! Figyelj a gyerekre, amíg kiszaladok a patikába!*

figyelem ♦♦♦♦ fn –, figyelmet, figyelme

1. Összpontosító-képesség. *Ahogy az ember fárad, úgy csökken a figyelme.* 2. Figyelembe vesz valamit, figyelemmel van valamire: tud róla, és ennek megfelelően cselekszik. *Figyelembe vesz minden lehetőséget. Figyelemmel kell lenniük az eseményeknek.* 3. Figyelmen kívül hagy valakit, valamit: a) elkerüli a figyelmét. *Figyelmen kívül hagyunk egy fontos körülményt.* b) nem veszi tekintetbe. *A testvéremet nem hagyhatom figyelmen kívül.* 4. (Felszólításként módosító-szerűen:) *Figyelem, figyelem!*: tessék idefigyelni. 5. Figyelmesség, kedvesség. *Gyöngéd figyelemmel ápolta idős szüleit.*

figyelmes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Erős, alapos figyelmet tanúsító. *A figyelmes olvasó észreveszi a hibákat. Dolgozz figyelmesen!* 2. Figyelmes lesz valakire, valamire: felfigyel rá. *Arra lett figyelmes, hogy ott áll valaki mellette.* 3. Valaki iránt udvariasságot tanúsító. *A figyelmes fiatalember átadta ülőhelyét a néaninek.*

figyelmesség ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Udvarias magatartás, előzékenység. *Mindenkit elbűvölt az új osztálytárs figyelmessége.* 2. Figyelmes cselekedet, ajándék. *Apró figyelmességekkel mutatta ki ragaszkodását.*

figyelmeztet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Felhívja valakinek a figyelmét valamire. *Folyton figyelmeztetik hibáira.* 2. Vigyázatra, óvatosságra int valakit. *Szülei hiába figyelmeztették, hogy baj lesz, nem hallgatott rájuk.* 3. Eszébe juttat valakinek valamit. *Majd figyelmeztess, hogy vegyek cipőfűzőt!* 4. Megfedd, megró valakit. *A késések miatt már kétszer figyelmeztették.*

fikarcnyi ♦♦ mn –, ~t, – (bizalmas)

Nagyon kevés, kicsi. *Egy fikarcnyi esze sincs.*

filc ♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Vastag, posztószerű anyag. *Asztalát filccel borította.* 2. Nemezből készült belü, puhán fogó, tollszerű íróeszköz. *A rajzot piros filccel készítette.*

fillér ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

1. Váltópénz, a forint századrésze. *A fillért már kivonták a forgalomból. Gyerekkoromban 50 fillérért egy gombóc fagyaltot lehetett kapni.* 2. Jelentéktelen, csekély összeg. *Nincs egy fillérje sem.* | *Filléréért vette:* nagyon olcsón vett valamit.

film ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Vékony celluloidszalag. *Elszakadt a film. Vett egy doboz filmet a fényképezőgéphe.* 2. Filmszalagra felvett mozgó képsor. *A gyermek első lépéseit megörökíti a film.* 3. Mozgó képsorokból álló alkotás. *A legjobb filmeket késő este vetítik.* 4. Filmművészet. *Szenvedélye a film.* 5. Valamit bevonó vékony, hártyszerű réteg. *Ez a krém megszáradva a bőrön filmet képez.*

filmez ♦♦ ige ~ni

1. Valamit filmszalagra fölvesz. *Az esküvő alatt végig filmeztek. Épp azt filmezi, ahogy a kutya játszik a macskával.* 2. (bizalmas) Filmben szerepel. *Színházban is játszik, de inkább filmez.*

filmfelvevő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Készülék mozgóképek sorozatának fényképezésére és filmszalagra való rögzítésére. *Ma már az amatőrök számára gyártott filmfelvevők is számos kiegészítő szolgáltatást nyújtanak: hátramenet, kockázás, megvilágításmérés stb.*

filmművészet ♦♦♦ fn

A mozgófényképen való ábrázolás, megjelenítés sajátos eszközeivel alkotó művészet. *A magyar filmművészet is sok csodálatos filmmel gazdagította a világot.*

filmszínház ♦♦♦ fn (választékos vagy hivatalos)

Nyilvános filmvetítésre szolgáló színházszerű létesítmény. *A filmet az Uránia filmszínház mutatja be.*

filozofál ♦♦ ige ~ni

1. Filozófiai kérdéseken elmélkedik. *A professzor tanítványai körében filozofált.* 2. (bizalmas, rosszálló) Bölcselekszik, okoskodik. *Ilyen apróságokon nem érdemes filozofálni.*

filozófia ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. A természet, a társadalom, illetőleg az emberi gondolkodás, megismerés legáltalánosabb sajátosságait vizsgáló tudomány. *Iffjúkora óta szenvedélyesen érdeklő a filozófia. Már az ókori görögök művelték a filozófiát.* 2. Ez mint iskolai tantárgy. *Filozófiát tanít az egyetemen.* 3. Valamely filozófus nézeteinek összessége, rendszere. *Kant filozófiáját tanulmányozom.* 4. (választékos) Bölcselekszés, életbölcseesség, életfelfogás. *Nem kenyerem a filozófia. Derűs filozófiájának köszönheti, hogy soha nem ideges.* 5. Bizonyosfajta szemlélet és módszerek (rendszert alkotó) összessége. *Üzleti filozófiájának köszönheti a sikert.*

findzsa ♦ fn *~k, ~t, ~ja* (népi)

1. Csésze. *Az asztalra készítette kávé findzsáját.* 2. Hasas, egyfűlű (ivó)edény. *A findzsában tartja a maradék tejet.*

finn ♦♦♦ mn *~ek, ~t, ~ül*

A többségében Finnországban élő, finnugor nyelvet beszélő néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Érdekel a finn népköltészet. Az egyetemen tanult finnül.* (Főnévi használatban:) *A kollégiumban lakik egy finn. Nyelvrokonaink a finnek. Nem értem a finnt.*

finnugor ♦♦♦ mn *~ok, ~t, ~*

1. Az uráli nyelvcsaládnak a finneket és a magyarokat is magában foglaló ágához tartozó, vele kapcsolatos. *Finnugor nyelvészettel foglalkozik.* 2. (bizalmas) (Főnévi használatban:) Finnugor alapnyelv. *Az egyetemen a finnugort tanulmányozta.*

finom ♦♦♦♦ mn *~ak, ~at, ~an*

1. Sima felületű, puha tapintású. *Finom bőrből van a kesztyűm.* 2. Nagyon vékony, puha szálú. *Finom ecset kell rajzórára.* 3. Nagyon apró szemcsékből álló. *Finom homok borítja a tópartot.* 4. Szép arányai miatt tetszetős. *Finom keze van. Finoman ívelt a nyaka.* 5. Mások megbántását kerülő. *Kellemes modorú, finom ember. Finoman közlöm vele a rossz hírt.* 6. Aprólékosságot, nagy figyelmet igénylő. *Az órás finom munkát végez.* 7. Az átlagosnál jobb minőségű. *Szeretek finom papírra írni. Finom cipőket hord.* 8. Kellemesen ható (illat, íz vagy ízű). *Finom illat száll a levegőben. Finom ez a leves.* (Főnévi használatban:) *Szeret finomakat enni.* 9. (rosszálló, gúnyos) Erkölcstelen kifogásolható. *Finom alakok a barátaid, mondhatom!*

finomít ♦♦♦ ige *~ani*

1. Finomabbá tesz valamit. *A gyurmázás finomítja a kéz és az ujjak mozgását.* 2. Csiszol, tökéletesít valamit. *Van mit finomítani a modorán!* 3. (Nyersanyagot) az idegen anyagoktól megtisztít, illetve összetételének megváltoztatásával jobb minőségűvé alakít. *A kőolajat finomítják, és ennek során többféle terméket készítenek belőle, például benzint.*

finomkod/jk ♦ ige *~ni* (rosszálló)

1. Erőltetett, kényeskedő finomsággal beszél, viselkedik. *Nagyon idegesít a viselkedése, folyton nyafog, finomkodik.* 2. Óvatoskodik, köntörfalaz. *Ne finomkodj, mondd meg egyenesen, mi a baj!*

finomság ♦♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~a*

1. Valaminek simasága, lágysága. *Bőrének finomságát féltve őrzi a napsugaraktól.* 2. Anyag, termék meghatározott minősége. *Ennek az aranytárgynak a finomsága tizennyolc karátos.* 3. Finom étel. *Csupa finomsággal rakták meg az asztalt. Óhajt valami finomságot?* 4. Finom árnyalat. *Nincs tekintettel a finomságokra.* 5. Tapintat, gyöngédség. *Nincs benne semmi finomság, mindenkit sért a durvaságával.*

fintor ♦♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

Lekicsinylést vagy undort kifejező arc-, illetve szájmozdulat. *A válasz egy megvető fintor volt.* • *A sors fintora:* meghökkenítő fordulat. *A sors fintora, hogy végül szomszédok lettek.*

fintorog ♦♦♦ ige *~ni*

Többször fintort vág. *Folyton fintorog. Mindentől csak fintorog, semmi sem tetszik neki.*

finnyás ♦♦♦ mn *~ak, ~at, ~an* (rosszálló)

1. Ételben, italban válogató. *Gyerekkorában nagyon finnyás volt.* 2. Kényeskedő. *Úgy viselkedik, mint egy finnyás kisasszony! Finnyás az ízlése, nem vesz fel akármit.*

fiók ♦♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja*

1. Asztalnak, szekrénynek kihúzható, ládaszerű része. *Rakj rendet az íróasztalod fiókjában!* 2. Intézménynek a központtól helyileg elkülönülve működő részlege. *Az új bank vidéken is nyit fiókot.* 3. (rég, népi) Madárfióka. *Kiesett a fészekből a fiók.*

fióka ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Madár kicsinye. *A fecskemama csőrében hordja fiókáinak a táplálékot.* 2. (ritka) Kisebb emlősállat kicsinye. *Az egér is gondozza fiókáit.*

firkál ♦♦♦ ige *~ni*

1. Összevissza vonalakat húzgál. *A gyerek még nem tud rajzolni, csak firkál.* 2. Hevenyészve ír, rajzolgat valamit. *Unalmában egy üres lapra firkált. Mit firkáltál a padra?* 3. (rosszálló) Gyenge cikkeket ír. *Rendszeresen firkál mindenféle lapba.*

firkant ♦ ige *~ani*

Sietve, hevenyészve (meg)ír valamit. *Sebtében firkantott néhány sort, és rohant vele a postára.*

firkász ♦♦ fn *~ok, ~t, ~a* (rosszálló)

1. Felületes, rossz író, újságíró. *Firkászok hada vetette rá magát a szenzációsnak ígérkező ügyre.* 2. Egyszerű hivatalnok. *Valami firkász vette át a kérvényt.*

firtat ♦♦♦♦ ige *~ni*

(Kellemtelen) dolgot részletesen kérdezősködve tudakol. *Jobb, ha nem firtatjuk ezt a kérdést.*

firtel ♦ fn ~ek, ~t, – **firtli** ~k, ~t, – (Öv bizalmas)

Negyed liter. *Kérek egy firtelt abból a finom borból.*

fitnesz ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (Testedzéssel megteremtett, fenntartott) jó erőnlét, frissesség, illetve maga a testedzés. *A mai fiatalok életének fontos része a fitnesz.* 2. Ritmikusan végzett, táncos elemekkel vegyített tornagyakorlat(ok) sorozata. *A sportbemutatón a fitnesznek volt a legnagyobb sikere.* 3. (bizalmas) Testedzésre való, sporteszközökkel is felszerelt szolgáltató intézmény, vállalkozás. *Hetente kétszer járunk a barátnőmmel fitneszbe. A belvárosban nincs jó levegő a futáshoz, inkább a fitneszben edzek a futógépen.*

fitogtat ♦♦♦ ige ~ni

Dicsekvően mutogat valamit. *Folyton fitogtatja a jólérsülségét.*

fitos ♦ mn ~ak, ~at, ~an

Kissé pisze. *Fitos orra van.* (Főnévi használatban:) *Nézd ott azt a kis fitost!*

fityeg ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas, rosszalló)

1. Hivalkodva csüng, himbálózik. *Vastag aranykarika fityeg a fülében.* 2. Hányaveti módon vagy meglazulva lóg. *Kard fityegett az oldalán. Fityeg a gombod, mindjárt leszakad!*

fityegő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas)

Lecsüngő apró dísz tárgy. *Színes fityegők lógnak a kulcstartóján.*

fityfiritty ♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (kedveskedő) Kicsi, fürgé, kedvesen csacsogó gyermek, különösen leány. *„Magam is láttam ott ezt a kis barna fityfirittyet. Hogy is hívják csak? – Ilona”* (Mikszáth K.: Nemzetes uraimék). (Jelzőként is:) *A fityfiritty lányka vidította fel a társaságot.* 2. (gúnyos) Jelentéktelen, de feltűnésre vágyó, hangoskodó ember. *Az értekezlet elhúzódott, mert a sok fityfiritty mind hozzá akart szólni.*

fityisz ♦ fn –, ~t, – (bizalmas)

Ujjal mutatott füge. *Fityiszt mutat neki. | Fityiszt az orrodra!:* szó sem lehet róla.

fitymál ♦♦ ige ~ni

Kényeskedve, fölényeskedve rossznak nyilvánít valamit. *Semmi sem tetszik neki, mindent fitymál.*

fiú ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja vagy fia

1. Hímnemű gyermek. *Tizenöt fiú és tizenkilenc lány van az osztályban.* 2. Valakinek ilyen gyermeke (szüleihez, családjához való viszonyában). *Nagyon jó fiú, gondoskodik a szüleiéről.* 3. (bizalmas) Fiatalember. *Az új segéd nagyon rendes fiú.* 4. (bizalmas) Udvarló, partner. *A barátnőm fiúja egyetemista.* 5. (bizalmas) (Baráti közösségben a férfiak megszólításaként:) *Jól van fiúk, mehetünk!*

fivér ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (választékos)

Fiútestvér. *Három fivére van, egy bátyja és két öccse.*

fizet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Áruért, munkáért, szolgáltatásért stb. ellenértéket, pénzt ad. *Mennyit fizetél ezért a cipőért?* 2. Fizetést (valamivel) teljesít. *A kölcsönt és a kamatot havonta fizeti. Csekkel vagy készpénzzel fizetsz?* 3. Valamivel viszonz. *Jóért rosszal fizet.* 4. Valamivel bünhődik, lakol valamiért. *Drágán fizettek tapasztalatlanságukért.* 5. Jövedelmez. *Új munkája jól fizet.*

fizetés ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Munkáért rendszeresen folyósított pénzösszeg. *A hónap elején kap fizetést.*

fizetőpincér ♦♦ fn

Vendéglátóhelyen az a pincér, akinek a vendégek az elfogyasztott étel, ital árát megfizetik. *Amikor az étteremben távozás előtt fizetni szeretnénk, megkérjük a felszolgálót, hogy küldje asztalunkhoz a fizetőpincért.*

fizetőzóna ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Olyan terület, ahol fizetni kell a parkolásért. *Tábla jelzi az utca sarkán, hogy itt fizetőzóna kezdődik. A belváros egész területe fizetőzóna. A fizetőzónában lakók kedvezményes bérletet válthatnak a parkoláshoz.*

fizetség ♦♦♦ fn –, ~et, ~e (népi)

1. Fizetés, bér. *Ha kész a munka, a fizetség sem marad el!* 2. Viszonzás, ellenszolgáltatás. *Fáradtságának visszautasítás volt a fizetsége.*

fizika ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. Az anyagi világ legáltalánosabb sajátosságaival foglalkozó tudomány. *Mindig is érdekelte a fizika. Ismerd meg a fizika törvényszerűségeit!* 2. Ez mint tantárgy. *Hányasod volt fizikából?*

fizikum ♦♦ fn –, ~ot, ~a

Az ember testi adottsága, felépítése, szervezete. *Erős fizikuma van, jól bírja a nehéz munkát.*

fizikus ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Fizikával foglalkozó tudós, szakember. *A tömegvonzás elvét Newton angol fizikus dolgozta ki. A fizikusok a találkozójukra matematikusokat is meghívtak.*

fizimiska ♦ fn –, ~t, ~ja (bizalmas, tréfás)

Arc, ábrázat. *Fura fizimiskája van.*

flamand ♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

Zömmel Belgiumban élő, nyugati germán nyelvet beszélő néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A flamand festészet híres. Flamandul is beszél.* (Főnévi használatban:) *A flamandok elszántan őrzik nyelvhasználati jogukat. A flamand csaknem azonos a hollanddal.*

flamingó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Rózsaszín tollazatú gázlómadár. *Kecsésen lépkedtek hosszú lábaikon a sekély vízben a karcsú testű, hosszú nyakú flamingók.*

flanel ♦ fn -, ~t, ~je

1. Egyik vagy mindkét oldalán bolyhos, meleg pamut- vagy gyapjúsövet. *Puha flanelből van a baba rugdalózója.*
2. (Jelzőként:) Ilyen anyagból készült. *Télen flanel hálóinget hord.*

flinta ♦ fn ~k, ~t, ~ja (gúnyos, tréfás)

Régi, kezdetleges, egyszerű puska. *„Portobágyi úr végre előhozta rozsdás flintáját, a flinta akkorát dörrent, mint egy ágyú, és a kis tarka eb véresen elnyúlott”* (Krúdy Gy.: Szindbád).

flopi ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Védőtokba foglalt hajlékony mágneses korong számítógépes adatok tárolására. *A cikk kéziratát flopin vagy cédén kell eljuttatni az újság szerkesztőségéhez.*

fluor ♦ fn -, ~t, ~ja

Zöldessárga, csipős szagú, gáz alakú elem. *A fluor közvetlen hatása rendkívül mérgező az emberi szervezetre.*

foci ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

1. Futball-labda. *Egy igazi focit kapott ajándékba.* 2. Labdarúgás, futball. *Rajong a fociért. Ez végre igazi foci volt, remekül játszottak a csapatok. Kedvenc sportja a foci.*

fociz|ik ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Futballozik. *A gyerekek lent fociznak a téren. Már ötödik éve focizik versenyszerűen, egyesületben.*

fodor I. ♦♦♦ fn *fodrok, fodrot, fodra*

1. Női ruhadarabon, függönyön stb. diszül rávarrt redőzött szalag. *Leszakadt a fodor a ruhájáról.* „Tizenhárom fodor van a szoknyámon” (népdal). 2. (választékos) (Kisebb) vízhullám (taraja). *Apró fodrokat kelt a szellő a tó tükreán.* 3. Valaminek hullámosan összeráncolódott része. *Előbb simítsd ki a levél fodrait, csak azután préseld le!*

fodor II. ♦ mn (rég, népi)

Fodros, göndör. *„Fodor haját illegeti vállára”* (népdal).

fodrász ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Hajvágással, frizurakészítéssel, borotválással foglalkozó iparos. *Havonta egyszer jár fodrászhoz. De jó a frizurád, fodrásznál voltál? A lánya fodrásznak tanul.*

fog¹ I. ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kezével, esetleg testének valamely más részével szorítva tart valamit. *Bal kezében fogja a ceruzát.* 2. Rögzítve tart valamit. *A fa alkotórészeket nem fogja a papírragasztó.* 3. Kézbe vesz, megragad valamit. *Fogta a labdát, és elszaladt.* 4. • *Pártját fogja valakinek:* védelmezi. *Mindig az ő pártját fogod.* 5. Rávesz valakit valamire. *Ideje munkára fogni a lustálkodókat.* 6. Foglyul, zsákmányul ejt valamit, valakit. *Egész nap csak három halat fogott.* (bizalmas) *Végre sikerült férjet fognia a lányának!* 7. (Igvonót) valamibe befog. *Négy lovat fogott a hintó elé.* 8. (Fegyvert) felkap, és valakire, valamire irányítja. *A betörő pisztolyt fogott a házigazdára.* 9. (Rádió, televízió) valamely állomás adását felfogja. *Öreg rádiója csak a Kossuth adót fogja.* 10. Korlátoz, fegyelmez valakit, ösztönöz, rászorít valamire. *Szigorúan fogja gyermekeit. A beteget diétára fogták.* 11. *Fogja magát:* hirtelen elhatározza magát. *Fogta magát, és kiment a szobából.* 12. *Vastagon fog a ceruzája:* a) széles nyomot hagy b) (átvitt) (pincér) sokat számol a fogyasztásért c) (tanár) szigorúan osztályoz. 13. *Fog az agya, az esze, a feje:* értelmi képessége (jól) működik. *Fáradt vagyok, nem fog az agyam, nem tudok figyelni.* 14. Anyag vele érintkező más anyagon szennyet, foltot hagy. *Az új póló fog, ne mosd együtt a többivel.* • *Fog valakit a nap:* leburnul. *Arnyékban kevésbé fog a nap.* 15. Ráfog valakire valamit. *A csínyt a hűgára fogta.* 16. *Fog valakin, valamin:* eredményesen hat rá, megváltoztatja. *Nem fog rajta a szó. Nem fog rajta az idő, nem látszik rajta, hogy öregszik.* 17. Valami keletkezik, támad valakiben, valamben. *A rendőrség gyanút fogott. Tűzet fogott a szénakazal az égő cigarettától.* 18. Belekezd, belefog valamibe. *Nem tudja, mihez fogjon. Egy új regénybe fogott a múlt héten.*

fog¹ II. ♦♦♦♦♦ segédige

1. (Nyomatékos jövő idő kifejezésére:) *Nem fogunk engedni az erőszaknak.* 2. (Jövőbeli valószínűség kifejezésére:) *Most már tényleg el fogunk menni hozzátok. Kérdezd meg, ő tudni fogja, hol van a könyved.* 3. (Fenyegető parancsban:) *Meg fogod mondani, hova rejtetted a pénzt!*

fog² ♦♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. A szájüregben egymás mellé sorakozó, harapásra, rágásra való csontszerű képződmény. *A felnőtt embernek harminckét foga van. Fogat mos.* 2. Eszköz, tárgy peremén egymás mellett sorakozó, kiálló, hegyes rész. *Kitörött a fésű foga. A ritkább fogú gereblyével gyűjtjük össze a faleveleket.*

fogad ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Engedi, hogy valaki bejusson valahova, ott helyet ad neki. *Otthonába fogadott két menekültet.* | *Szívébe fogad valakit:* megszeret. 2. Magához enged valakit, illetve rendelkezésére áll valakinek. *Az ügyvéd úr délutánonként fogad.* a) Valakinek a vendégül látására kész. *Szívesen fogadták a vendéget.* b) (Repülőter) leszállni engedi az érkező repülőgépe(ke)t. *A köd miatt a repülőter ma nem fogad.* 3. Valami, valaki fogad valakit: megérkezésekor ott van. *Senki sem fogadta a pályaudvaron. Itthon rossz idő fogadott minket.* 4. (Valakinek a megjelenését, cselekedetét) mások valamilyen cselekedete, magatartása követi. *Szavait kitörő lelkesedés fogadta.* 5. Magához vesz valakit. *Két gyermeket fogadott örökbe.* 6. Bérért valamilyen szolgáltatásra igénybe vesz valakit, valamit. *Az őserdőben vezetőt fogadott. Fogadjunk taxit!* 7. Tudomásul vesz, elfogad valamit. *Nem fogadja köszönésemet.* (Udvarias kifejezésekben:) *Fogadja legjobb kívánságaimat! Fogadja őszinte részvételem!* 8. (Asztali)teniszben kezdéskor az adogató labdáját visszaütésre várja. *Az ellenfél kezdett, ő pedig fogadta az adogatást.*

9. • Szót fogad: engedelmeskedik. *Fogadj szót édesanyádnak!* 10. Ígér. *Hűséget fogadtak egymásnak. Engedelmisséget fogadott az edzőjének.* 11. Fogadást köt. *Fogadjunk, hogy elkésik! Fogadok, hogy győzni fog!*

fogadalom ♦♦♦♦ fn *fogadalmak, fogadalmat, fogadalma*

Valaminek a teljesítésére vagy vállalására ünnepélyes nyilatkozattal tett ígéret. *Fogadalma kötötte, hogy megtartsa a titkot. Szerzetesi fogadalmat tett.*

fogadás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (Vezényszóként:) *Fogadás jobbról:* (tisztelgésképpen) jobbra nézz. 2. Valakinek vagy valamely eseménynek a tiszteletére rendezett ünnepélyes összejövetel. *A vendégek tiszteletére fogadást adtak a város vezetői.* 3. Két vagy több személy megállapodása arról, hogy amelyiknek igaza lesz, előre megállapított pénzt vagy értéket kap a másiktól vagy a többiektől. *Fogadást kötöttünk arra, hogy a mi autónk ér előbb a célba. Péter elvesztette a fogadást.*

fogadjisten ♦ fn (népi)

(Köszöntésként, válaszul az *adjonistenre*:) *Adjonisten, bátyám! – Fogadjisten, öcsém!*

fogadkozik ♦♦♦ ige ~ni

Többször egymás után erős ígéreteket tesz. *Nekem ne fogadkozz, inkább szó nélkül végezd a dolgot!*

fogadó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kisebb, út menti vagy kirándulóhelyen levő szálló. *Az éjszakát egy fogadóban töltötte.* 2. Fogadást kötő személy. *Az ellenőrző szelvény a fogadónál marad.* 3. (Teniszből) az adogatást fogadó játékos. *Idáig szervált, most ő lesz a fogadó.*

fogadtatás ♦♦♦♦ fn ~, ~t, ~a

Az a mód, ahogyan valakit vagy valamit fogadnak. *Díszes fogadtatásban volt része a magas rangú vendégnek. Írása lelkes fogadtatásra talált.*

fogalmaz ♦♦♦♦ ige ~ni

Valamit nyelvi formába önt. *Jól tud fogalmazni. Úgy fogalmaz, hogy senki se bántódjék meg.*

fogalom ♦♦♦♦ fn *fogalmak, fogalmat, fogalma*

1. Dolgok, jelenségek legfőbb ismertetőjegyeiből a tudatban megjelenő gondolati forma. *Számára ismeretlen ez a fogalom.* 2. Tapasztalati ismeret, nézet. *Különböző fogalmaink vannak a fegyelemről.* • (Halvány) *fogalma sincs valamiről:* a) egyáltalán nem tud róla b) a legkevésbé sem ért hozzá. 3. Kiválóságáról közismert, népszerű dolog. *A tokaji bor fogalom.*

fogamzás ♦♦ fn ~, ~t, ~a

Két ivarsejt egyesülése. *Az élet a fogamzással kezdődik.*

fogan ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. (Élőlény) az anyaméhben fejlődésnek indul. *Azon a napon fogantam.* 2. • (rég) *Gyermekeket fogan:* méhében magzat kezd fejlődni. 3. (Gondolat, mű) csírájában létrejön. *Agyában ekkor fogant a nagy regény.*

fogamat ♦♦♦ fn ~, ~ot, ~ja

Valamely cselekvés kívánt, várt eredménye, hatása. *Hiába beszélt neki az anyja, nem volt a szavainak semmi fogamatja.*

fogatosít ♦♦♦ ige ~ani (hivatalos)

(Intézkedést) végrehajt vagy végrehajtat, megvalósít. *Újabb intézkedéseket fogatosítanak, hogy csökkenjen a balesetek száma.*

fogantyú ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Tárgynak az a része, amelynél megfogva használni, vinni lehet. *Az ugrókötél két végén fából vagy műanyagból készült fogantyú van. A porszívónknak kézreálló fogantyúja van, könnyű hordozni.* 2. Olyan tárgy, amelybe kapaszkodni, fogódzkodni lehet. *A jól felszerelt autóban a hátsó ajtók fölött is van fogantyú.*

fogas¹ I. ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (állat), amelynek fogai vannak. *Nemcsak fogas ceteket, hanem fogas halakat is ismerünk.* 2. Fogazattal ellátott. *Fogas szélű leveleket gyűjt rajzórára.* 3. (népi) Csípősen hideg. *Ma fogas az idő.* 4. • *Fogas kérdés:* nehezen megoldható. *Ez fogas kérdés, nagy fejtörést okoz.*

fogas¹ II. ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Ruhafélék ráakasztására való, rögzített vagy lábakon álló kampós eszköz. *Új fogast szereltünk föl az előszobában. Akaszd a fogasra a kabátodat!* 2. Ruhaakasztó, vállszélességű ívelt (fa)eszköz. *Vegyél ki egy fogast a szekrényből!* 3. (bizalmas) Fogaskerekű vasút. *A tévéadóhoz fogással is fel lehet jutni.*

fogas² ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Hosszúkas testű, izletes, szálkátlan húsú, sügérfele ragadozó hal. *A Balaton híres hala a fogas.* 2. Ennek húsa mint étel. *A konyhafőnök ajánlata: fogas roston.*

fogás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valaki fog valamit, illetve ennek módja. *A táska fogása a férj dolga, míg a felesége válogatja a gyümölcsöt. Erős fogással megragadta a fatörzset.* 2. Eszköznek az a tulajdonsága, amelyet megfogásakor lehet érzékelni. *Jó fogása van ennek a késnek. Puha fogású szövetből van a nadrágja.* 3. Valaminek, valakinek a zsákmányul, illetve foglyul ejtése. *A halak fogása a legkedvesebb szórakozása.* 4. • (bizalmas) *Jó fogás:* sikeres akció, illetve ennek eredménye. *Jó fogást csinált a férjével.* 5. Cselekvésben alkalmazott ügyes, gyakran ravasz módszer. *Ismeri a mesterség fogásait. Taktikai fogásai eredményre vezettek.* 6. Az étkezésnek egy egységét alkotó étel(csoport). *A vacsora három fogásból állt: sajtos zöldség, párolt vadkacsa áfonyamártással és krokettel, valamint kávékrém.*

fogaskerek ♦♦♦ fn

Peremén fogakkal ellátott, kerék alakú gépelem, amely mozgás, forgás átvitelére alkalmas azáltal, hogy fogai egy hasonlóan kialakított elem fogaiba kapcsolódnak. *A vízimalom is fogaskerékkel működik: a vízikeréknek a malomházba benyúló tengelye egyben a nagy fogaskerék tengelye, ennek a fofogai a kis fogaskerék fogazatába illeszkednek, így forgatják meg az őrlőkő tengelyét.*

fogaskerekű ♦♦ fn ~k vagy ~ek, ~t, ~je

A sínpar közé helyezett, fogakkal ellátott lécebe fogaskerékkel kapaszkodó hegyi vasút. *Salzburgban fogaskerekűvel lehet a legkönnyebben fölmenni a meredek hegyen álló várhoz.* (Jelzőként:) *A budapesti sváb-hegyi fogaskerekű vasutat 1874-ben adták át; akkor még gőzmozdony vontatta a kocsikat.*

fogász ♦ fn ~ok, ~t, ~a (bizalmas)

1. Fogtechnikus. *Megyek a fogászhoz megbeszélni a fogpótlásokat.* 2. (néha rosszálló) Fogorvos. *Az az ügyetlen fogász alaposan megkínozta.*

fogat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Szekér, kocsi az eleje fogott állatokkal együtt. *A fogat a kapu előtt várakozik. Négy fehér lovat vett, hogy összeállíthasson egy cifra négyes fogatot.* 2. Szekér, kocsi, illetve eke elé fogható egy vagy több állat. *Ez a két ló az uradalom leggyorsabb fogata.*

fogazat ♦♦ fn -, ~ot, ~a

1. Valaki, valami fogainak összessége. *Fogazata ép, szabályos.* 2. Valaminek a peremén sűrűn, hegyesen kiálló részek összessége. *Csak olyan bélyeg való gyűjteménybe, amelynek fogazata, cikcakkos széle teljesen sértetlen.*

fogda ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (hivatalos)

Ideiglenes rendőrségi fogva tartásra használatos helyiség. *Katonaideje alatt három napot töltött fogdában.*

fogdmege ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je (rég, gúnyos)

Fegyveres karhatalmi szervezet tagja. *A betyár a hátsó ablakon ugrott ki a csárdából a fogdmegek elől.*

fogékony ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Külső hatásokra érzékeny, nagy beleérző képességgel rendelkező. *Mindig is fogékony volt az emberi szenvedés iránt.* 2. Gyors felfogású. *Nem volt még ilyen fogékony tanítványom.* 3. Valamely betegségre nagyon hajlamos. *Fogékony a légúti betegségekre.*

fogház ♦♦♦ fn

1. Enyhébb minősítésű büntettek miatt elítéltek, illetve előzetes letartóztatásban levők börtöne. *Hat hónapot töltött fogházban.* 2. Fogházbüntetés. *Fogházra ítélték.*

foghegyről ♦ hsz

Gögösen, fölényesen. *Foghegyről beszélt a tanárával, ezért kapott intőt.*

foglal ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Harccal (meg)szerez valamit. *A hódítók újabb területeket foglaltak maguknak.* 2. (Bizonyos teret) betölt. *Az öreg szekrény sok helyet foglal a szobában.* • *Helyet foglal:* leül. | *Állást foglal valamiben vagy valamiről:* véleményt mond. *Nem óhajtok állást foglalni ebben a zavaros ügyben.* 3. Valahol (bizonyos alkalomra) előre biztosít valamit. *Két hétre foglalt szállást a Balatonon. Gyere, neked is foglaltam helyet!* 4. *Magában foglal valamit:* (tartalomként, alkotórészként) benne van. *Az összeg a szálláson kívül az étkezési költségeket is magában foglalja.* 5. *Valamibe foglal valamit:* ilyen kerettel, burkolattal vesz körül. *A drágakövet aranyba foglalták.* 6. (Valamely nyelvi formába) önt valamit. *A felek írásba foglalták megállapodásukat. Nem tudom szavakba foglalni, hogy mit érzek.*

foglalat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

1. Ékkövet, drágakövet körülvevő és az ékszerhez rögzítő keret. *Ékszerészhez kell vinnem a gyűrűmet, mert meglazult a köve a foglalatban.* 2. Valamit keretként, tokként körülfogó és rögzítő szerkezet. *Légy szíves, csavard be az új villanykörtét a foglalatba!* 3. (választékos, régi) Valaminek rövid tartalmi összefoglalása. *Barátai arra kérték Jókait, mesélje el új regénye foglalatait.*

foglalatoskodjik ♦♦♦ ige ~ni (választékos vagy népi)

Valamivel komolyan, figyelmét összpontosítva foglalkozik; valamivel elfoglalja magát. *Folyton foglalatoskodik valamivel. Egész délelőtt a konyhában foglalatoskodott.*

foglalkozás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a tény, hogy valaki foglalkozik valamivel. *Sok idejét elrabolja a virágaival való foglalkozás. Az üggyel való foglalkozás megéri a fáradságot.* 2. Megélhetést nyújtó, rendszeres tevékenység, munka. *Mi a foglalkozásod? A szellemi foglalkozás is lehet olyan fárasztó, mint a fizikai.* 3. Oktató vagy nevelő céllal tartott összejövetel. *A délutáni foglalkozáson kevesebben vettek részt, mint a délelőttin.*

foglalkozjik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Valamivel foglalkozik:* (hivatásszerűen) valamilyen tevékenységet folytat. *Mivel foglalkozol, mi a munkád?* 2. *Valamivel, valakivel foglalkozik:* ellátja a vele kapcsolatos teendőket. *A csecsemőjével foglalkozik.* 3. *Foglalkozik valamivel:* tanulmányozza, vizsgálja. *Vajon foglalkoztak már a kérvényünkkel?* 4. Beszélget, törődik valakivel, segít valakit. *Iskolán kívül is sokat foglalkozik tanítványaival. Foglalkozz többet a kistestvéreddel!*

foglaló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Vásárláskor, szerződésalkotéskor adott olyan előleg, amely nem jár vissza, ha a vevő eláll a vásárlástól. *Biztosítékként adott ezer forint foglalót. A foglalót nem szokás visszakérni.* 2. (bizalmas) Foglalatát végző hatósági személy. *Itt voltak a foglalók, és elvitték a televíziót.*

foglár ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (rég)

Börtönőr. *A foglár kinyitotta a cella ajtaját.*

fogó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Tárgyak erős megfogására alkalmas, két egymást keresztező korból álló kéziszerszám. *Megfelelő fogóval ki tudta húzni a szőget a fából. Csipeszek, fogók és egyéb orvosi eszközök sorakoztak az asztalon.* 2. Tárgynak az a része, amelynél fogva használni vagy vinni lehet. *A fogójánál fogd meg a dobozt, úgy könnyebb vinni.* 3. Fogócska, illetve ebben az a személy, akinek kergetőzés közben el kell fognia egyet a többiek közül. *Te vagy a fogó! A gyerekek fogót játszanak az udvaron.*

fogócska ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Olyan társasjáték, amelyben valakinek kergetőzés közben el kell fognia egyet a többiek közül. *A gyerekek szívesen játszanak fogócskát.*

fogódz|ik ♦♦ ige ~ni

Valakibe, valamibe fogódzik: erősen fogja, hogy el vagy le ne essen. *Fogóddzatok a korlátba, hogy le ne essetek! Fogóddzunk egymásba!*

fogódkod|ik ♦♦ ige **fogódkod|ik** ~ni

Fogózik, kapaszkodik. *Fogódkodj jól, ha jön a kanyar!*

fogoly¹ ♦♦♦ fn *foglyok, foglyot* vagy ~t, *foglya*

1. Fogságban levő személy. *Fogolyként bántak vele. Szabadon engedték a foglyokat.* • *Foglyul ejt valakit:* elfogja, fogságba juttatja. *A támadás során civileket is foglyul ejtettek. „Az én apám gazdagok foglya, Bántják, megalázzák szegényt”* (Ady E.: Proletár fiú verse). 2. (választékos) *Valakinek, valaminek a foglya:* valaki, valami iránt erős vonzalma miatt szinte akaratát vesztett személy. *A bátyám a szerelem foglya, amióta megismerte Katát. A játéktérmekekben könnyen a szenvedély foglyává válik az ember. Az előítélet foglya, ezért nem jár kínai üzletbe.*

fogoly² ♦ fn *foglyok, fogolyt, foglya*

1. Barnás, szürkés tollazatú, a fácánnal rokon, galamb nagyságú madár. *A fogolyt izletes húzáért vadásszák.* 2. Ennek húsa mint étel. *A pecsenye a leves után fogoly volt.*

fogós ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Fogóval ellátott. *Tedd a húst egy fogós edénybe!* 2. • *Fogós szülés:* olyan (rendellenes, nehéz) szülés, amikor a magzatot fogóval segítik a világra. *Hosszú vajúdás után, fogós szüléssel jött a világra.* 3. • *Fogós kérdés:* gondolkodóba ejtő, nagy fejtörést igénylő. *Ez bizony fogós kérdés, én sem tudom rá a választ.*

fogság ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Elfogott, személyes szabadságától megfosztott ember helyzete. *Három évig volt fogságban a háború után. Az elfogott tolvajt vizsgálati fogságban tartják.* 2. Elítéltnak büntetésként való fogva tartása. *Kazinczy kufsteini raboskodásáról írta a „Fogságom naplója” című művét. Két év fogság után a múlt hónapban szabadult.*

fogz|ik ♦ ige ~ani

Kinövöben vannak a tejfogai. *Fogzik a kisbaba, azért sir olyan sokat.*

fogy ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Egyre kevesebb, kisebb lesz. *Gyorsan fogy a pénzem. Percről percre fogy a távolság. Az édes süteményből még sok van, de a sós gyorsan fogy.* 2. (Élőlény) veszít a súlyából. *Az utóbbi hónapokban sokat fogyott, mert alig eszik.* 3. Felhasználódik, fogyasztásra kerül. *Télen több villany fogy, mint a többi évszakban.* 4. (Áru) vevőre talál. *Az olcsó gyümölcs jobban fogy, mint a drága.*

fogyaszt ♦♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Anyagot, energiát) rendszeresen el- vagy felhasznál. *Az energiatakarékos mosógép kevés áramot fogyaszt. Mennyit fogyaszt az autód?* 2. Táplálékkul valamit eszik, iszik. *Túl sok cukrot fogyaszt.* 3. Vendéglőben, cukrászdában stb. eszik, iszik valamit. *Mit fogyasztanak, kávét vagy teát?* 4. (Sportoló) a testsúlyát (versenyek előtt) erőszakosan csökkenti. *Fogyaszt a világbajnokság miatt, hogy visszanyerje versenysúlyát.* 5. Kötésben, horgolásban a szemek számát csökkenti. *A kardigán vállánál fokozatosan kell fogyasztani.*

fogyasztás ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valamit fogyasztanak. *Az utóbbi időben tízszeresére nőtt Magyarországon az ásványvíz fogyasztása.* 2. Az, amit elfogyasztottak, illetve ennek értéke. *Sokat fizetünk a villanyáramért, mert nagy a régi hűtőszekrény és mosógép fogyasztása. A vendéglőben ötezer forint körül volt a fogyasztásunk.* 3. (Közgazdaságban:) A jövedelemnek az a része, amelyet adott szükségletet kielégítő árukra, szolgáltatásokra költöttek el; a termelt javak felhasználása. *Ha nagyobb a fogyasztás, mint a bevétel, felborul a gazdaság egyensúlya. A gyár részben exportra, részben belső, lakossági fogyasztásra termel.* 4. (Iparban, közlekedésben) A működéshez felhasznált energia. *A távolsági autóbuszokat üzemeltető társaság korszerűbb járművek beszerzésével igyekszik csökkenteni a gázolaj fogyasztását.* 5. (Főleg sportban:) Testsúly tervszerű csökkentése. *Jól sikerült a birkózó fogyasztása a bajnokság előtt.*

fogyatékos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (választékos)

1. Hiányos, nem teljes. *Fogyatékos a nyelvtudása.* 2. Maradandó testi vagy szellemi rendellenességben szenvedő (személy). *Két fogyatékos rokona van, az egyik nem épelméjű, a másik béna.* (Főnévi használatban:) *A fogyatékosokat intézetben ápolják.*

fogyatkozás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (Anyag, vagyon) csökkenése, fogyása. *A vagyon fogyatkozását nem lehetett tovább titkolni.* 2. Valaki állapotának a romlása. *Egészségének fogyatkozása lassúbb munkatempóra kényszerítette.* 3. Fogyatékoság, hiba. *Észre sem vették apró testi fogyatkozását.*

fogyókúra ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A testsúly tervszerű csökkentése megfelelő étrenddel, életmóddal vagy orvosi kezeléssel. *Ma csak gyümölcsöt eszik, mert fogyókúrát tart. Nem sokat ér a fogyókúra testmozgás, sport nélkül. Kóros elhízása miatt egy szanatóriumban kezelik, ahol orvosok felügyelik a gyógyszeres fogyókúrát.*

fohász ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Bensőséges, érzésből fakadó, rövid ima. *Elalvás előtt elmondta az esti fohászt.* 2. (ritka) Fájdalmas sóhaj. *Csak egy fohász jelezte, hogy küzd a fájdalommal.*

fohászcodjlik ♦♦ ige ~ni

1. Fohászt mond. *Istenhez fohászcodlik, hogy segítse meg nagy bajában.* 2. (ritka, néha tréfás) Szorultságában sóhajtozik. *Keservesen fohászcodlik, míg föl nem ér a fával megrakott zsákkal a második emeletre.*

fojt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. *Valamibe fojt valakit:* belenyomva fulladásos halálát idézi elő. *Az áldozatot vízbe fojtották.* • *Borba fojtja bánatát:* részegre issza magát. | *Vérbe fojt valamit:* fegyveresen lever. *A lázadást hamar vérbe fojtotta a túlerő.* 2. *Valakit fojt valami:* gátolja légzését. *Télen mindig fojtja a beteget a köd és a füst.* 3. *Magába fojt valamit:* valaminek heves kitörését erővel visszatartja. *Magába fojtja a nevetést. Fojtsd magadba az indulataidat!* 4. (ritka) Valaminek az erjedését megakadályozza. *Apám mustot fojt a borospincében.*

fojtó ♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. A légzést nehezítő. *Fojtó szag terjeng a levegőben.* 2. Nehezen elviselhető. *Az állandó veszekedés miatt fojtó légkör uralkodik náluk.*

fojtogat ♦♦♦ ige ~ni

1. Gyilkos szándékkal valakinek a torkát szorongatja. *Percekig fojtogatta áldozatát, míg az el nem vesztette az eszméletét.* 2. Nehezíti valami a légzését valakinek. *Fojtogatja a város rossz levegője.* • *A sírás fojtogatja:* úgy érzi, mindjárt sírva fakad.

fojtott ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Tompított, visszafogott. *Fojtott hangon beszél.* 2. Elfojtott, visszafojtott. *A fojtott indulattól szinte remegett.* 3. Fojtó, fullasztó. *A sok párából fojtott az idő.* 4. Olyan (élelmiszer, ital), amelynek természetes fejlődését akadályozták. *A fojtott mustból nem lesz bor, eltesszük télre.*

fok¹ ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Éles, hegyes eszköznek az él nélküli vagy tompa fele. *A kés élével vágj, ne a fokával! A tű fokába fűzzük a cernát.*

fok² ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Szárazföld tengerbe nyúló kiszögellése. *Megpillantották a Jóreménység fokát.* 2. Hegynek, várnak meredeken kiugró része. *A vár fokán van az őrhely.*

fok³ ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (Létrán, lépcsőn) egy elem. *Fellépett a létra első fokára.* 2. Fejlődésben, rangsorban az egymást követő szakaszok, szintek valamelyike. *Hiába tanul, egy bizonyos fokon nem tud túljutni.* 3. Érzés, képesség, vélemény stb. nagyságának bizonyos mértéke. *Bizonyos fokig igazat adtak neki.* 4. (Rokonsági viszonyban:) A távolság mértéke. *Első fokon unokatestvérek.* 5. Némely mennyiség mérésének egysége (§). *30 fok meleget mértek árményekben.* 6. A kör 360-ad része mint szög- és ivmérték (§). *Mérd meg ezt a szöveget, hány fok!* 7. (Nyelvtani kifejezésként:) Az alap-, a közép- és a felsőfok valamelyike. *Milyen fokban van a jobb és a legjobb melléknév?*

fóka ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Nagy, megnyúlt testű, úszólábú, ragadozó tengeri emlősállat. *A szárazföldön esetlenül mozog a fóka.*

fokhagyma ♦♦♦♦ fn

1. Gerezdes, erős szagú hagymájáért természetett (fűszer)növény. *Egy ágyás fokhagyma is van a veteményesben.* 2. Ennek fehér hagymája. *Egy gerezd fokhagymát tett a levesbe. Fokhagymával szereti a piritózt.*

fokos ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Hosszú nyelű, balta vagy csákány alakú fejfel ellátott fegyver. *A pásztor fejbe vágta támadóját a fokossal.*

fokoz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nagyobb fokra emel, növel valamit. *Fokozzák az iramot, a teljesítményt, hogy be ne zárják az üzemet.* 2. (Melléknevet vagy ritkán más szót) a közép- vagy felsőfok jelével ellát, illetve fokozó szóval összekapcsol. *A szép melléknevet így fokozzuk: szebb, legszebb, legeslegszebb.*

fokozat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Hivatali előmenetel valamely foka. *Magas hivatali fokozatot ért el.* 2. Cím, kitüntetés. *Megszerezte a legmagasabb tudományos fokozatot. A Magyar Köztársasági Érdemrend közepső fokozatával tüntették ki.* 3. Fejlődési folyamatban, sorozatban az egymást követő szakaszok, szintek valamelyike. *Már elérte a haladó fokozatot.* 4. Összekapcsolt szerkezetek sorában valamelyik tag. *A megfelelő magasságot elérve levált a rakéta első fokozata.*

fokozatos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Részletekben, szakaszonként, lépésről lépésre történő. *Az új intézkedéseket fokozatosan vezetik be. A fokozatos felmelegedés kevésbé viseli meg a szervezetet.* 2. Fokozatok szerint megállapított. *A vasúton a távolságtól függő, fokozatos díjszabás van érvényben.*

fókusz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Gyújtópont. *A nagyítólencse fókuszába gyűjtött napsugarakkal meg tudta gyújtani a száraz fűvet.* 2. Középpont. *Az érdeklődés fókuszába került.*

fólia ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Vékony fém- vagy műanyag hártya, lemez. *Takard le a húst fóliával!* 2. Fényáteresztő műanyagból készült sátor növények természetére. *Fóliában termesztik a korai zöldségek.*

folklór ♦♦ fn -, ~t, ~ja

Szellemi, szóban élő néphagyomány, illetve az ezt feltáró kutatás. *A folklórral, a népdalokkal, a népmesékkel, a mondókákkal a néprajz egyik ága, a folklorisztika foglalkozik.*

folt ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Valaminek a felületén az alapszíntől eltérő kisebb rész, illetve szennyeződés, elszíneződés. *Nagy foltot ejtett a tinta. Megütötte magát, tele van kék-zöld foltokkal. A dalmata kutya fehér szőrén sok kisebb-nagyobb fekete folt van.* • *Fehér folt:* ismeretlen terület. | *Sárga folt:* a szem ideghártyájának legérzékenyebb területe. 2. *Foltokban:* elszórtan, kisebb csoportokban. *Foltokban megmaradt a hó.* 3. Szakadást befedő anyagdarab. *Egy nagy foltot kellett a nadrágra varrni.* 4. Erkölcsi szenny, csorba. *Folt esett a becsületén.*

folyadék ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Folyékony anyag. *A víz, a tej, az olaj folyadék. Nem tablettát, hanem valami folyadékot rendelt neki az orvos.*

folyam ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Széles, nagy, általában tengerbe ömlő folyó. *Magyarország folyói egyetlen folyamba, a Dunába ömlenek.*

folyamán ♦♦ nu

Valaminek a során, valami közben. *Még a mai nap folyamán be kell fejezni a munkát.*

folyamat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Események, változások összefüggő sora. *A piacgazdaság megteremtése hosszadalmas gazdasági és társadalmi folyamat.* 2. Valaminek a lefolyása, menete. *Megszakadt a tárgyalás folyamata.* • *Folyamatban van:* éppen most folyik. *Folyamatban van az ügy kivizsgálása.*

folyamodjik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) *Valamihez folyamodik:* eszközül használja fel. *Új módszerekhez folyamodik.* *Csak a legvégső esetben folyamodik erőszakhoz.* 2. (hivatalos) *Valamiért folyamodik:* valamit (írásban) kér az illetékes szervtől. *Segélyért folyamodik az önkormányzathoz.* 3. (választékos) *Valakihez folyamodik:* segítséget kéri. *Hozzad folyamodom ezzel a kéréssel.* „Jézusa kezében kész a kegyelem: Egyenest oda fog folyamodni” (Arany J.: Szondi két apródja).

folyékony ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Olyan, aminek jellemző tulajdonsága az, hogy folyik. *A higany szobahőmérsékleten folyékony, felveszi az edény alakját. A víz folyékony, a jég szilárd. A gyerekek szívesebben mosnak kezét folyékony szappannal.* 2. Könnyedén, egyfolytában gördülő (nyelvi megnyilatkozás). *Folyékonyan beszél németül.*

folyik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Folyadék) lefelé mozog, halad. *Folyik a víz a csapból. Folyik róla az izzadság.* 2. (Szemcsés vagy porszerű anyag) ömlik, szóródik. *Folyik a liszt a zacskóból.* 3. Valami lyukas, kiengedi a folyadékot. *Folyik a tejeszacskó.* 4. (Testrészt) váladékot enged. *Egész télen folyik az orra.* 5. (Cselekvés, történés, munka) folyamatban van. *A tárgyalások még folynak. Folyik az aratás.* • *Mi folyik itt?:* mi történik? 6. *Beszélgetés, szó* stb. *folyik valakiről, valamiről:* róla beszélnek. *Kiről folyt a beszélgetés? Már nem is tudom, miről folyt a szó.* 7. *Egymásba folyik valami:* összeolvad, nehezen megkülönböztethető. *Egymásba folytak a hangok, a beszédfoszlányok, nem értettem semmit.*

folyó I. ♦♦♦♦ mn, mn-i in ~k, ~t, ~n

1. Olyan (anyag, folyadék), amely folyik (valahonnan). *Letörölte a szeméből folyó könnyeket.* | *Folyó víz:* csapból ereszhető, vízvezeteki víz. *A szálloda szobáiban hideg és meleg folyó víz van.* 2. Folyékony, olvasztott állapotban levő. *A folyó acél kihűlve megszilárdul.* 3. Folyamatban levő, éppen történő. *Az újságok naponta beszámolnak a most folyó békétárgyalásokról.* 4. (hivatalos) Olyan (időtartam), amely most folyik, mostani, éppen tartó. *Folyó év augusztus 3-án történt a baleset.*

folyó II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Nagyobb, szélesebb medrű folyóvíz. *A Gerece nem hajózható folyó, csak egy kis patak.* 2. Folyó medre. *A kiszáradt folyóból gyűjtötték ezeket a kavicsokat.*

folyóirat ♦♦♦♦ fn

Évente többször, szabályos időközönként megjelenő sajtótermék. *Újságokat és folyóiratokat olvas.*

folyosó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Épület egy szinten levő részeit összekötő hosszú, keskeny térség, illetve vonaton a fülkék előtti átjáró. *A termeket egy hosszú, kongó folyosó kötötte össze. A folyosóról tizenöt lakás nyílik. Úgy megtelt a vonat, hogy még a folyosón is utaztak.* 2. Fedett átjáró. *A laktanya két épülete között egy folyosót alakítottak ki.* 3. Tárnákat alagútszerűen összekötő út. *A bányászok folyosót vágtak a sziklába.*

folyóvíz ♦♦♦ fn

1. Forrásból eredő vagy állóvízből kifolyó, mederben haladó és más természetes vízbe, folyóba, tengerbe ömlő víz. *A csermely az érnél valamivel nagyobb, de a pataknál kisebb folyóvíz. A folyóvízek is formálják a Föld felszínét.* 2. Folyóból kiemelt, merített víz. *A tiszta hegyi folyók mentén élők folyóvízzel is tudnak mosni.*

folytán ♦♦♦♦ nu

Valami következtében. *Egy véletlen folytán találkozott rég nem látott ismerősével.*

folytat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Abbahagyott cselekvést) újra tovább végez. *Legközelebb folytatjuk a megkezdett vitát.* 2. Mástól átvesz és tovább végez valamit. *A fiú folytatja apja félbehagyott művét.* 3. (hivatalos, választékos) Folyamatosan vagy rendszeresen végez valamit. *Az állatvédők elszánt harcot folytatnak a kóbor kutyák megmentéséért. Fegyelmi vizsgálatot folytatnak ellene.*

folytatás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valaminek folyamatos végzése. *Jó lehetőségeket teremtettek a kutatás folytatására.* 2. Valaminek félbeszakítás utáni újratekzdése. *A reklám után jön a film folytatása.* 3. Részletekben megjelenő írásműnek egy-egy szakasza. *Regénye folytatásokban jelenik meg az újságban.*

folyton ♦♦♦♦ hsz

1. Szünet nélkül. *Tegnap óta folyton fúj a szél.* 2. Nagyon gyakran. *A kamasz fiúk folyton éhesek.*

folytonos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Állandó, megszakítás nélküli. *A folytonos zaj csökkenti a figyelmet.* 2. Újra meg újra ismétlődő. *Unom a folytonos panaszaidat.*

fon ♦♦♦ ige ~ni

1. (Gyapjút vagy növényi szálat) fonallá sodor. *Gyapjút fonnak a fiatal lányok. Nagyanyáink még maguk fontak és szöttek.* 2. Szálak egymásba fűzésével összefog, formába hajtogat vagy teker valamit. *Copfba fonja a haját. A virágos ágakat koszorúba fonja.* 3. Ilyen eljárással készít valamit. *Fűzfagallyakból szép kosarakat fon.* 4. (Ujjait vagy karjait) keresztbe teszi. *Egymásba fonja az ujjait az imához.* 5. *Karját valami köré fonja:* körülfogja. *Karját a kedvese dereka köré fonta.*

fonák I. ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~ul

1. A szokásos cselekvéssel, állapottal ellentétben álló, és ezért furcsa, nevetséges. *Fonák helyzet volt, amikor a fiatal lány és a férfi egyszerre köszönt egymásnak csókolommal.* 2. (Asztaliteniszből, teniszben:) Visszakézből, kifordított ütővel végrehajtott (ütés). *Fonák ütéseit lehetetlen volt visszaadni.*

fonák II. ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Valaminek a színével ellenkező, hátsó vagy alsó oldala. *A levéltetvek a levél fonákján élnek. A szövetet kifordítva, a fonákján varrjuk össze.* 2. Fonák ütés. *Kevés teniszező tudja visszaadni a bajnok erős fonákjait.*

fonal ♦♦♦ ~ak, ~at, ~a fn **fonál** fonalak, fonalat, fonala

1. Növényi szálaból vagy gyapjúból sodort, szövéshez, kötéshez, himzéshez használatos anyag. *Piros fonalból kötök pulóvert. A vastag fonal nem megy át a tű fokán.* 2. A pók mirigyének váladékából keletkező vékony szál. *Még a hajamba is került egy-két fonál, amikor a pókhálót takarítottam le a padláson.* 3. Sejtfonal. *Többsejtű telepes növények osztódásakor fonal keletkezik.* 4. (választékos) Cselekvés, folyamat menete. *A kényszerű szünet után újra felvettük a beszélgetés fonalát.* • *Elveszti a fonalat:* nem képes követni az események, a beszélgetés menetét.

fonat ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Összefont szálaból készült tárgy vagy annak része. *Tengerifű fonatból van a lábtörlőnk.* 2. (Jelzőként:) Egyszeri fonásra való. *Kölcsönként a szomszédból egy fonat kendert.* 3. (ritka, régi) Hajfonat. *Nem kellett díszes szalag a hajába, a fonat önmagában is szép volt.*

fondorlat ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (választékos)

Ravasz, alattomos cselekedet. *Csak fondorlatokkal érte el célját.*

fonó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Az a ház, helyiség a faluban, ahol, illetve az az esemény, amikor téli esteken a fiatalok fonásra és szórakozásra összegyűltek. *Fonóba megy. Kihallatszik az ének a fonóból.*

fonográf ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (rég)

Hangokat viaszhengerre fölvevő és róla lejátszó készülék. *Edison találta fel a fonográfot, az első hangrögzítő készüléket 1877-ben.*

font ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Régi, illetve külföldi súlymérték, körülbelül fél kg. *A láda súlya fontban is meg van adva.* (Jelzőként:) *Két font almát kérek. Egy fontnál többet sohase vett.* 2. (Külföldi pénznemként, illetve pénzegységként:) *Egy angol font többet ér, mint egy amerikai dollár.*

fontos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Különös gondot, figyelmet érdemlő. *Ma még el kell intéznem egy fontos dolgot. Nem fontos, hogy ő mit gondol erről.* 2. Meghatározó szerepű, nélkülözhetetlen. *A fehérje fontos tápanyag. Fontos neki a reggeli kávé.* 3. Befolyásos, tekintélyes (személy). *Egy fontos személyiség beszél a rádióban.*

fontoskod|ik ♦♦ ige ~ni (rosszalló)

Valamit vagy saját magát a valóságosnál fontosabbnak igyekszik feltüntetni. *Nem bírja elviselni, hogy a többiek sikeresebbek nála, ezért fontoskodik. Ne fontoskodj már annyit!*

fonnyad ♦♦ ige ~ni

1. Elveszíti frissességét, víztartalmát. *A nagy hőségben gyorsan fonnyad a zöldség a pincében, a virág a vázában.* 2. (választékos) Fiatalos üdeségéből fokozatosan veszít. *A sok munkától szegény asszony korán fonnyadni kezdett.*

fordít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Tengelye körül más irányba mozdít valamit. *Fordítsd balra a kormányt! Egyet fordít a kulcs. Ezt az oldalt már elolvastam, fordíthatsz.* 2. Úgy mozdít el valamit, hogy más oldala, része kerüljön a megnevezett irányba. *Befelé fordítja a tükröt, hátsó oldalával kívülre.* • *Hátat fordít valakinek:* a) háttal fordul felé. *Hátat fordított a tanárnak.* b) elpártol tőle. *Hátat fordított iszákos baráti körének.* 3. Valahova, valamibe borít. *A lovak árokba fordították a kocsit.* 4. • *Figyelmet, gondot fordít*

valakire, valamire: törődik vele, ügyel rá. *Nagyobb gondot fordítsatok a tisztaságra!* **5.** (Szöveget) más nyelven mond (el) vagy ír (le). *Magyarról franciára fordít. Ezt a mesét angoltól fordították.* **6.** (Pénzt, időt, erőt) valamely célra felhasznál. *Erre nem érdemes pénzt fordítani. Nem tudok több időt fordítani a sportolásra.*

fordító ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Más nyelvre való fordítást (foglalkozásszerűen) végző személy. *Arany János mint Shakespeare drámáinak fordítója is remekműveket alkotott. Fordítóként dolgozik.*

fordul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamely tengely körül elmozdul. *Fordul a kulcs a zárban. Fordul a kerék.* • *Fordul a kocka:* (ellenkezőjére) változik a helyzet. **2.** Úgy mozdul el, hogy valamelyik része más irányba esik. *A fal felé fordult, és már aludt is. Arccal a nap felé fordult.* **3.** Felborul, és valahova, valamibe esik. *A folyóba fordult a szekér.* **4.** Irányt változtat. *Fordul a szél. Balra fordul az út.* **5.** • *Egyet fordul:* egy keveset táncol vagy sétál. *Mindjárt jövök, csak fordulok egyet.* **6.** (Idő) valamilyenre változik, mássá alakul. *Ősziesre fordult az idő.* **7.** *Valakihez, valamihez fordul:* segítséget keresve kapcsolatot teremt vele. *Kérésével az igazgatóhoz fordult. Ideje, hogy orvoshoz fordulj.*

fordulat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Az a mozdulat, amellyel valaki vagy valami a tengelye körül egyszer megfordul. *Két fordulatot tett jobbra.* **2.** Hirtelen bekövetkező változás. *Éles, tragikus fordulat történt az életében. Senki sem számított ilyen fordulatra!* **3.** Sajátos szókapcsolat. *Egy ügyes fordulattal kivágta magát.*

forduló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kanyar. *Fordulóhoz értek. A fordulóban várjál meg!* **2.** Oda-vissza megtett út. *Tegyünk még egy fordulót!* **3.** Rövid tánc, illetve táncnak egy szakasza. *Szabad egy fordulóra?* **4.** Szakasz, menet. *A választás második fordulója dönt a képviselői mandátum sorsáról.* | *Bajnoki forduló:* annyi mérkőzés együtt, ahány párra osztlik az összes résztvevő csapat.

forgács ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Fa, fém hulladéka. *Ősszesöpri a gyalulás során keletkezett forgácsot.*

forgalmas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Olyan, amelyre nagy forgalom jellemző. *Ez a falu egyetlen forgalmas utcája. Forgalmas üzletekben nagyobb a választék. A szombat a legforgalmasabb nap a piacon.*

forgalmaz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Üzleti forgalomként elér valamit. *Ez a bolt több százezer forintot forgalmaz naponta.* **2.** Kereskedelmi forgalomba hoz valamit. *A gyártó januártól forgalmazza legújabb termékét.*

forgalmista ♦ fn ~k, ~t, ~ja

A vonatok forgalmával kapcsolatos teendőket ellátó tisztviselő. *A forgalmista piros zászlócskával tiszteleg az állomáson áthaladó expresszvonatnak.*

forgalom ♦♦♦♦ fn –, forgalmat, forgalma

1. A járművek és a gyalogosok tömeges helyváltoztatása. *Új hidat adtak át a forgalomnak.* **2.** Közlekedő, valahol áthaladó személyek, járművek tömege. *Az Erzsébet hídon rendszerint nagy a forgalom.* **3.** Az adásvételi folyamatok összessége. *Nőtt a külkereskedelem forgalma.* **4.** Bevétel, illetve bevétel és kiadás együtt. *Az üzlet havi forgalma meghaladta az átlagot.* **5.** Pénznek, bélyegnek érvényben léte. *A papír tízforintost kivonták a forgalomból.*

forगत ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. (rég) Örvény. *Lehúzza a mélybe a forगत.* **2.** (ritka) Erős forgószél. *A ház fedelét felkapta a forगत.* **3.** Emberek, járművek mozgó, nagy tömege. *Az ablakból nézte az utcán kavargó színes forगतot.*

forgó I. ♦♦♦♦ mn, mn-i in ~k, ~t, ~n

1. Olyan, aki, ami forog. *A mesék gyakori helyszíne a kacsalábon forgó kastély.* **2.** Forgásra képes, forgást előidéző. *A gépek forgó alkatrészeit kenni, olajozni kell.*

forgó II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (népi) Örvény. *A Dunában sok a forgó.* **2.** (rég) Sisakon, turbánon stb. viselt (karikán forgó) dísz. *A pasa turbánján gyémántos forgó csillogott.* **3.** Légmozgás hatására körben mozgó papírláték. *Színes forgót vett a Városligetben.* **4.** (népi) Ízület, forgócsont. *Fáj a forgója a csipőjében.* **5.** Az emberi fej az a pont, amely körül a hajszálak körben nőnek. *Bal oldalon van a forgója.*

forgolód|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fektében gyakran egyik oldaláról a másikra fordul. *A rosszul alvó ember sokat forgolódik.* **2.** Ide-oda fordul, izeg-mozog. *Forgolódnak a padban a gyerekek.* **3.** Valakik között, valahol gyakran megfordul. *Te okos emberek között forgolódsz.* **4.** Közösségben valahogyan viselkedik. *Ügyesen forgolódik a munkahelyén.* • *Valaki körül forgolódik:* udvarol neki. *Észrevettem, hogy a szomszéd lány körül forgolódsz!* **5.** Valahol tesz-vesz, sokat mozog. *A háziasszony egész nap a konyhában forgolódik.*

forgószél ♦♦♦ fn

Függőleges tengely körül sebesen forogva haladó szél. *Még az esernyőt is kikapta a kezéből a forgószél.*

forint ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Magyar pénznem. *A mai forintot 1946-ban vezették be.* **2.** Ennek egysége, értéke. *Ezeröttszáz forintért vett egy könyvet.* **3.** (rég) Magyarországon 1900 előtt használatos pénznem. *Lúdas Matyi nem adta olcsóbban a ludak párját egy kurta forintnál.* **4.** Némely más országban használatos pénznem. *A holland pénzt is forintnak nevezzük.*

forma ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Tárgy, test alakja. *Szép formája van a vázának.* • *Nincs formája:* rossz alakú. | *Nincs emberi formája:* **a)** nagyon rossz a külseje **b)** betegségtől, sérüléstől eltorzult a külseje. 2. • *Mértani forma:* térbeli elem, elemek alakulata. *A kocka, a gömb mértani forma.* 3. Olyan tárgy, amely a készítménynek meghatározott alakot ad. *A téstát formával szaggatja. Formába önti a vasat.* 4. Valaminek valamely (szokásos) módja. *Ebben a formában nem fogadom el a segítséget.* 5. (bizalmas) A képességek érvényesítésére alkalmas testi-lelki állapot. *Ma nem vagyok formában. A sportoló éppen a verseny napján lesz formában.* 6. A tartalom (külső) megjelenési módja. *Klasszikus formában írja a verseit.*

formál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamit meghatározott alakban létrehoz. *A lányok kört formálnak a tánchoz. Tölcsért formált a kezéből. Az agyagból medvét formált.* 2. Alkot, alakít valamit. *Nehezen tudott véleményt formálni a látottakról.* 3. (Jogot, igényt) érvényesíteni igyekszik. *Az egyik lakó jogot formál az egész kertre. A távoli rokonok is igényt formálnak az örökségre.*

formális ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Csak a formai követelményeknek megfelelő, csupán külsőségekben létező. *Tartottak egy formális ülést, de valójában mindent eldöntöttek már előre. Abban az országban csak formális a demokrácia.* 2. A társadalmi érintkezés formáit kielégítő. *Az új lakók formális látogatásokat tettek a szomszédoknál.* 3. Merev, hivatalos. *Formális kapcsolatunknak megfelelően önnek szólítjuk egymást.* 4. Külsőleg, láthatóan is megmutakozó. *Formálisan is megalakult a környezetvédő társaság.* 5. (bizalmas) Valóságos, nyilvánvaló, félre nem érthető. *Formálisan összeeszték. Annyit mulasztott, hogy formálisan eltanácsolták a szakkörből.* 6. • *Formális logika:* a gondolkodás, következtetés törvényeit a gondolati tartalomtól elvonatkoztatva vizsgáló tudományág.

formaság ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Hagyományokon alapuló (illem)szabályok, szokások. *A diplomáciában fontos szerep jut a formaságoknak.* 2. (Tartalmát vesztett) külsőség. *Essünk túl a formaságokon, utána jöhet az érdemi munka.* 3. Valamely ügy intézésénél megkövetelt formai feltétel. *Minden nyilatkozathoz, szerződéshez szükséges formaság az aláírás.*

forog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Forgómozgást végez a tengelye vagy valamely középpont körül. *Forog a kerék. A Föld forog a Nap körül.* • *Forog vele a szoba:* szédül. | *Nem körülöttem forog a világ!:* nem érted van minden. 2. Többször ide-oda fordul, forgolódik. *Dühösen forog a szeme. Csak forog az ágyában, nem tud elaludni.* • *Jól forog a nyelve:* gyorsan és sokat beszél. | *Jól forog az esze:* gyorsan gondolkodik. | *Veszélyben forog:* veszély fenyegeti. | *Szóban forog:* beszélnek róla. | *Az eszében, a fejében forog valami:* gondolkodik, töpreng rajta. 3. Gyakran megfordul valamely közösségben. *Jó társaságban forog.*

forr ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Folyadék) hő hatására bugyborékolni és párologni kezd. *Forr már a teavíz, lehet hozni a csészéket.* 2. (Szeszes ital) erjedésben van. *Forr a must, nemsokára bor lesz belőle.* 3. (választékos) (Emberi közösség) valamivel, pl. a fennálló hatalommal szemben forrong. *„Forr a világ bús tengere, ó magyar!”* (Berzsenyi D.: A magyarokhoz II.). 4. (Indulat) kitörni készül. *Forr benne a düh, a harag.*

forradalom ♦♦♦♦ fn forradalmak, forradalmat, forradalma

1. A politikai, illetve társadalmi rendszer megdöntésére irányuló (fegyveres) harc. *Kitört a forradalom. A magyar nép nagy szabadságharcai – 1848-ban és 1956-ban – forradalommal kapcsolódtak össze.* 2. Gyökeres átalakulás, fordulat. *Ettől az új felfedezéstől az orvostudomány forradalmát várják.* • *Ipari forradalom:* a gépek feltalálását és elterjedését követő gazdasági átalakulás a XVIII–XIX. század fordulóján.

forradás ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A hegesedés folyamata. *A seb forradása nem sokáig tartott.* 2. Sebhely. *Karja tele volt forradásokkal. Friss forradások voltak a fán, sérülések nyomai.*

forral ♦♦ ige ~ni

1. (Folyadékot) melegítve forrásba hoz, forráspontig hevít. *A kisbaba számára forralni kell a tejet.* 2. (rosszalló) (Gonosz tervet) készít elő. *Tudja, hogy valamit forralnak ellene. Bosszút forral az öt csúfólók ellen.*

forrás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a tény, állapot, hogy valami forr. *Forrásban van a víz a tűzhelyen.* 2. A földből természetes úton előtörő víz. *A forrás környékén termálfürdőt létesítettek. „Fut hideg forrásnak enyhítő vizére”* (Arany J.: Toldi). 3. (választékos) Az az ok, tény, lehetőség, amelyből valami származik, keletkezik. *A mosdatlanság betegségek forrása lehet.* | *Jövedelmi, kereseti, megélhetési, pénzszerzési forrás:* az a lehetőség (munka stb.) amelynek révén valaki pénzhez jut. *Ez a kis bolt az egyetlen megélhetési forrásuk.* 4. Akiktől, illetve ahonnan valamely hír, értesülés származik. *A hírügynökség nem nevezte meg a forrásokat, amelyekre tudósítását alapozta. Megbízható forrásból tudja.* 5. Adatok, korábbi tudományos közlemények származási helye. *A dolgozatban pontosan kell hivatkozni a forrásokra.*

forraszt ♦♦ ige ~ani

1. (Fémtárgyakat, -részeket) olvadó fémmel egymáshoz rögzít, köt. *Csövet forraszt.* 2. Elválaszthatatlanul összekapcsol, egyesít valakiket. *A szerelem forrasztotta őket egymáshoz.* 3. *Ajkára, torkára forraszt valakinek valamit:* megakadályozza, hogy kimondjon valamit, kiadjon valamilyen hangot. *Durva szavaival a társaság torkára forrasztotta a nevetést.*

forráz ♦♦ ige ~ni

Forró vízzel leönt valamit. *Éppen a teát forrázza.*

forró ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n

1. Nagyon meleg, felhevült, tüzes. *A műszálas ruhát nem szabad forró vasalóval vasalni. Nagyon forró az idei nyár. Milyen forró a homlokod!* | *Forró égőv:* az Egyenlítő menti terület. 2. Heves, szenvedélyes. *Forrón szereti az édesanyját. Forró*

kézsorítással mondott köszönetet megmentőjének. • *Forró fejfel:* meggondolatlanul, könnyelműen. **3.** (bizalmas) Izgalmas, feszült. *Forró perceket éltünk át.* **4.** • *Forró nyom:* közvetlenül a büntett elkövetése után talált nyom. *Hamar kihívták a nyomozókat, akik elindulhattak a forró nyomon.*

forrong ♦ ige ~ani

Indulatosan kifejezi elégedetlenségét. *Már hónapok óta forrong az ifjúság a tandíj miatt.*

fortély ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Ravasz ötlet, furfang. *Ügyes fortéllyal győzte le erősebb ellenfelét.* **2.** Valami kezelésének vagy megoldásának különleges módja. *Nem ismerem ennek a zárnak a fortélyát.*

fortyog ♦♦ ige ~ni

1. Bugyborékolva fő. *Fortyog a szilvalekvár.* **2.** (bizalmas) Magában dühöng, morgolódik. *Nem önti ki a mérgét, csak magában fortyog.*

fórum ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Hatóság. *Fordulj az illetékes fórumhoz!* **2.** Az ókori Rómában a városi főtér mint a közélet színtere. *A szónokok a fórumon szóltak a néphez.* **3.** Nyilvánosság, közélet. *Kiáll a fórumra.* **4.** Nyilvános vita, beszélgetés az illetékesek részvételével. *Fórumot rendeztek a könyvkiadás helyzetéről.*

foszfor ♦♦ fn -, ~t, ~a vagy ~ja

Az élőlények szervezetében fontos szerepet játszó, tisztán előállítva gyúlékony, világító, mérgező elem. *Régen a foszfor volt a gyufagyártás alapanyaga.*

foszlány ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Keskeny, tépett, rojtos szövetdarab. *Ruhája teljesen elrongyolódott, foszlányokban lóg rajta.* **2.** (Hangoknak, szavaknak) elmosódott részlete, töredéke. *A beszédnek csak foszlányait sodorta feléjük a márciusi szél.*

foszlik ♦♦♦ ige ~ani

1. Foszlányokra bomlik, szakadozik. *Foszlik a ruha. Darabokra foszlik a szélben a zászló.* **2.** (népi) (Kelt tészta) finom rétegekre bomlik. *Szépen foszlik a kalács.* **3.** (választékos) • *Semmivé vagy köddé foszlik:* megsemmisül. *Minden álma semmivé foszlott.*

foszt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. • (népi) *Kukoricát foszt:* lefejt a kukoricacső héját. **2.** • (népi) *Tollat foszt:* letépi a pelyhet a toll száráról. **3.** • (népi) *Libát, kacsát foszt:* szárnyas melléről tollat tépked. *Fosztották a libát, hogy a tollal megtöltsék a párnahuzatot.* **4.** (rég) *Rabol, fosztogat. Ez a rabló fosztott a szomszéd faluban.*

fosztogat ♦♦♦ ige ~ni

(Több személyt, helyet) sorozatosan kifoszt. *Már egy ideje fosztogatják errefelé az üzleteket. Nem dolgoznak, csak fosztogatnak, rabolnak.*

fotel ♦♦♦♦ fn ~ok vagy ~ek, ~t, ~ja vagy ~je vagy ~e

Általában alacsony, kárpitozott karosszék. *A társalgóban kényelmes fotelek vannak körben elhelyezve. Nehezen áll föl nagymamám a fotelből.*

fotó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Fénykép. *A fotón a tavalyi osztályom látható.*

fotocella ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Fényhatásra működésbe lépő, a fényenergiát szabad elektronok mozgási energiájává átalakító készülék. *A futóversenyen számítógépes fotocellával mérték az időeredményeket. A kapu rádió-távírányítás nélkül, fotocellával működik.*

fotós ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (bizalmas)

1. Kedvtelésből fényképeket készítő személy. *Remek fotós lett belőle, jó felvételeket tud készíteni.* **2.** Fényképész. *Járt náluk egy fotós, és lefényképezte a gyerekeket.* **3.** Fényképes riportokat, illetve hírekhez fotókat készítő személy. *A miniszterelnököt fotósok hada veszi körül.* **4.** Művészi fényképfelvételeket készítő személy. *Már kapható a könyvesboltokban a híres fotós új albuma.*

fő¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Étel, élelmiszer) forrás közben elveszti nyers voltát, megpuhul. *Lassú tűzön fő a leves. Készül az ebéd, fő az étel. Sokáig főtt a hús.* **2.** (túlzó) Tikkasztó melegben van. *Órákig főttünk a tűzön napon.*

fő² I. ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (rég) (választékos) Fej. *Lehorgasztott fővel állt előtte. Főbe lőtték a foglyot.* • *Emelt fővel:* öntudatosan, büszkén. **2.** (hivatalos is) Személy. *A faluban háromszáz fő él. Négy főre terített.* **3.** A legfontosabb dolog. *„Az a fő, hogy ne féljen a legény!”* (Gárdonyi G.: Egri csillagok).

fő² II. ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Legfontosabb. *A fő dolog a pontosság.* **2.** Legnagyobb, legjelentősebb. *Az a legfőbb hibája, hogy lusta.* • *Legfőbb ideje, hogy...:* sürgős, halaszthatatlan, hogy... *Legfőbb ideje, hogy megtanulj vezetni!*

főbenjáró ♦♦ mn ~ak, ~t, –

1. (rég) Olyan (bűn), amelyért lefejezés vagy más halálbüntetés járt. *A rablás és fosztogatás főbenjáró bűn volt, akasztás járt érte.* **2.** Ezzel kapcsolatos, erre vonatkozó. *A hajdani székely nemzetgyűlés főbenjáró ügyekben is ítél, például nemzetárulás esetén.* **3.** (túlzó vagy tréfás) Nagyon súlyos (bűn). *Kismama jelenlétében dohányozni főbenjáró bűn. Micsoda főbenjáró vétséget követhetett el ez a gyerek, hogy így kiabálnak vele?* **4.** (ritka) Nagyon fontos. *A polgármester felsorolta a falu tíz főbenjáró gondját.*

födém ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

Épület két szintje közötti vízszintes tartószerkezet. *Nincs kellően szigetelve a földém, ezért minden szó felhallatszik az alattunk levő lakásból.*

főemlős ♦ fn

Az emlősök legfejlettebb rendjébe tartozó élőlény. *A főemlősök rendjébe tartoznak a félmajmok, a majmok és az ember.*

főiskola ♦♦♦♦♦ fn

1. Nem egyetemi rangú felsőoktatási intézmény. *Tanárképző főiskolát végzett. Egyes művészeti főiskolákat akadémiának is neveznek.* 2. (Fv) Felsőoktatási intézmény. *A mi osztályunkból csak heten jelentkeztek érettségi után valamilyen főiskolára.*

főkapitányság ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Valamely közigazgatási egység legfőbb rendőri hatósága. *Az országos főkapitányságon teljesít szolgálatot.*

főként ♦♦♦♦ hsz (választékos)

1. (Máshoz, az előbbiekhöz viszonyítva:) Nagyobb mértékben vagy számban. *Főként azért tetszik nekem, mert őszinte. Főként diákok voltak a moziban.* 2. (Valaminek a fontosságát kiemelve:) *Ne táncolj sokat, és főként ne maradj soká.* 3. (Máshoz viszonyítva:) Az esetek legnagyobb részében. *Főként szombaton járok úszni.*

főkolompos ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (bizalmas, rosszálló)

Valaminek felelőtlen és nagyhangú szervezője, vezetője. *Megtalálták a főkolomposokat, és kizárták őket az iskolából.*

föl! ♦ fn –, ~t, ~e

1. Tejnek, tejes ételnek sűrű, zsíros felső rétege. *Főle nélkül kérem a tejeskávét.* 2. • (ritka) *Valaminek a főle:* a legjava. *Mire a farkas észbe kapott, a ravasz róka megette a zsákmány fölét.*

föl? ♦♦♦♦ hsz és ik

Fel.

föld ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Az az égitest, amelyen élünk. *Sokféle ember él a Földön.* 2. Égitestünk szilárd kérge, felszíne. *A tavalyi földrengés után nem sokkal újra megmozdult a föld.* | *A föld alól is előteremti:* bárhonnan is. 3. A lábunk alatt levő szilárd felület, talaj, padlózat, kövezet. *Leesett a ceruzám a földre.* 4. Szárazföld. *A hajóról távcsővel már látni a földet.* 5. Termőtalaj. *Minden talpalatnyi földet megműveltek. Jó földbe ülteti a virágokat.* 6. Földtulajdon. *A gazda szeretne még földet vásárolni, hogy takarmányt termeszthessen.* 7. Ország, vidék. *Idegen földön nehéz gyökeret eresztetni.* „Föl-földobott kő, földedre hullva, Kicsi országom, újra meg újra Hazajón a fiad” (Ady E.: A föl-földobott kő).

földalatti ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

1. A föld felszíne alatt közlekedő. *A budapesti földalatti vasút a millenniumi ünnepségek idején készült.* (Főnévként:) *A metróról átszállt a földalattira.* 2. Titkos, törvénytelen. *A rendőrség elfogta a földalatti szervezet tagjait.*

földel ♦♦ ige ~ni

1. (népi) (Terményt) védelmi földdel befed. *Most földelik a krumplit, hogy ne fagyjon meg a télen.* 2. (Áramkört, vezeték) a földdel összeköt. *Az antennát, a villámhárítót biztonsági okból földelni kell.*

földesúr ♦♦♦ fn (rég)

Nagyobb földbirtoknak és a vele járó kiváltságoknak a tulajdonosa. *A középkorban és az újkor kezdetén a falvak népe a földesúrnak volt alávetve, akinek adóval, munkával és különböző szolgáltatásokkal, ajándékokkal tartozott a földek használatáért. A földesúr peres ügyekben és vétségekben bírāja is volt jobbágyainak.*

földgömb ♦♦♦ fn

1. A Földnek állványon forgó, gömb alakú modellje. *Mutasd meg a földrészeket a földgömbön!* 2. (ritka) Föld, földgolyó. *Az egész földgömböt megkerülte motorjával.*

földhözragadt ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (ritka) Nagyon szegény, nyomorúságos körülmények között élő. *Csupa földhözragadt idős ember él a tanyákon.* 2. (rosszálló) A hétköznapi gondokon felülemelkedni nem tudó. *A szüleim földhözragadt gondolkodásuk miatt nem értik a terveimet.*

földi I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. A földben vagy a föld felszínén élő, található, illetve a föld felszínéhez közel levő. *A burgonyát régen földi almának is hívták.* 2. A természethez, illetve az emberi élethez tartozó. *Rövid földi életében sokat szenvedett. Földi javait egyetlen fiára hagyta.* 3. A Földről történő vagy a Földön levő. *Földi állomásról irányítják az űrhajót.*

földi II. ♦♦♦ fn ~ek vagy ~k, ~t, ~je

1. (választékos) (Csak többes számban:) Az emberek. *„Földiekkel játszó Égi tünemény, Istenségnek látszó Csalfa, vak remény!”* (Csokonai V. M.: A reményhez) 2. *Valakinek a földije:* vele egy vidékről való személy. *Találkozott egy földijével.* 3. (népi, bizalmas) (Megszólításként:) *Atyafi, barátom. Merre vezet ez az út, földi?*

földieper ♦♦ fn

Nagy szemű kerti számoca. *Kedvenc gyümölcse a földieper.*

földművelés ♦♦♦ fn –, ~t, ~e

A mezőgazdaságnak a föld megművelésével, növénytermesztéssel foglalkozó ága. *Öntözéses földművelést folytatnak.*

földnyelv ♦ fn

1. Hosszú, keskeny félsziget. *Ott kötöttek ki, ahol a földnyelv a tengerbe nyúlik.* 2. Két földterületet összekötő keskeny földcsík. *A szigetet egy hosszú földnyelv köti össze a tengerparttal.*

földönfutó ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Hazátlan, bujdosó. *A szabadságharc után külföldre menekült sok földönfutó ember.* (Főnévi használatban:) *Földönfutó lett belőle. „Oh, felséges király! Nem vagyok én bajnok, csak egy földönfutó”* (Arany J.: Toldi). 2. Otthontalan, nincstelen. *Befogadott a házába egy szegény, földönfutó cselédet.*

földöntúli ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. A földi élet utáni. *A vallásos hit szerint a földöntúli létben találjuk meg az igazi boldogságot.* 2. Különleges finomsága miatt az elképzelt mennyeihez hasonló. *A gyermek földöntúli mosollyal nézte a karácsonyfát.* 3. (túlzó) Kivételesen nagy örömet okozó, rendkívüli. *Szinte földöntúli boldogságot érzett, amikor megtalálta elveszettnek hitt testvérét.*

földrajz ♦♦♦♦ fn

1. A földi környezetünkkel foglalkozó tudomány. *A földrajz tárgykörébe nagyon sok rész tudomány tartozik, például az éghajlat, a talaj, a légkör vizsgálata is.* 2. Ez mint iskolai tantárgy. *Ötösrre felelt földrajzból.*

földrengés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A Föld belső erők okozta megrázkódása, hullámozása. *Egyes vidékeken gyakran pusztít földrengés.*

földrész ♦♦♦♦ fn

A Föld szárazföldjeinek legnagyobb földrajzi területi egysége. *A földrészeket óceánok és tengerek határolják. Öt földrész van a Földön: Eurázsia, Afrika, Amerika, Ausztrália, Antarktisz.*

földszint ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~je

1. A ház alsó szintje. *Nem emeleten, hanem földszinten lakik.* 2. Többszintű nézőtér, előadóterem legalsó szintje. *A színházban a földszinten szeret ülni, nem az erkélyen.*

fölé I. ♦♦♦♦ nu

1. Valakinél, valaminél magasabban levő helyre. *Az ágya fölé tette a képet.* 2. Valaminek a tetejére. *Ruhája fölé még kabátot is vett.* 3. Valamitől északra levő helyre. *Valahova Pest fölé mentek kirándulni.* 4. Valamely szintnél, foknál magasabbra. *A kánikulában a hőmérséklet 30 fok fölé emelkedett.*

fölé II. ♦♦♦♦ hsz

Föléje. *Ázom, tartsd fölém az esernyőt!*

főleg ♦♦♦♦ hsz

Főként. *Szereti a klasszikus zenét, főleg az operát.*

fölélje ♦ személyragos hsz (rég) **felélje**

Valami, valaki fölé. *Süti a nap a kisbabát, tedd föléje a napernyőt!* „Nyújts feléje [ma: föléje] védő kart, Ha küzd ellenséggel” (Kölcsey F.: Himnusz).

fölény ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~e

1. Az a tény, hogy valaki, valami bizonyos szempontból különb, erősebb, fejlettebb a másiktól. *Fizikailag fölényben érezte magát társaival szemben, erősebbnek, fejlettebbnek náluk.* 2. Ennek megnyilvánulása. *Megmutatkozott a csapat fölénye, nagyobb tudása, jobb felkészültsége.* 3. Lenéző, lekicsinylő magatartás. *Könnyed fölénnyel intézte el a dolgot.*

fölényes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Fölénnyel elért. *Fölényes győzelmet aratott a csapat.* 2. Fölényt éreztető, lenéző. *Mindig sértő, fölényes hangon válaszol kistestvére kérdéseire.*

fölösleg ♦♦♦ fn **felesleg** ~ek, ~et, ~e

A szükségleten felüli mennyiség. *Ez a kis kert megtermi, ami nekünk kell, a fölösleget kiviszem a piacra.*

fölösleges ♦♦♦♦ mn **felesleges** ~ek, ~et, ~en

1. Olyan, akire, amire nincs szükség. *A fölöslegessé vált dolgozókat elbocsátották. Dobd ki a felesleges kacatokat!*
2. Eredményre nem vezető. *Fölösleges várnia, úgysem jön már senki. Fölösleges fáradság lenne még egyszer megpróbálni.*

fölöttle ♦ személyragos hsz

Valaki, valami felett.

fölötte ♦ hsz

Felette.

fölöttébb ♦♦♦♦ hsz

Felettébb.

főnemes ♦ fn

Bároi vagy annál magasabb címet viselő nemes. *Főnemesek álltak a király körül a jelenetben.*

főnév ♦♦♦♦ fn

Élőlényt, tárgyat vagy elvont dolgot jelölő szó(faj). *Jeles dolgozatot írt a főnevek ragozásából. A kutya szó főnév, az ugat szó ige.*

fönn ♦♦♦♦ hsz és ik

Fenn.

főnök ♦♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Közösség vezetője. *Ki itt a főnök?* 2. Valakinek a felettese. *Milyen az új főnököd?* 3. Műhely, üzlet stb. tulajdonosa, illetve vezetője. *A főnök is lent van a műhelyben.* 4. (Ismeretlen férfi bizalmaskodó megszólításaként:) *Nahát ide figyeljen, főnök!*

fönt ♦♦♦♦ hsz

Fent.

főpincér ♦♦ fn

Fizetőpincér.

förgeteg ♦♦ fn **fergeteg** ~ek, ~et, ~e (választékos vagy népi)

Heves vihar, zivatar. *Hatalmas förgeteg söpört végig a tájon.*

förtelmelem ♦♦♦ fn *förtelmek, förtelmet, förtelme* (ritka) **fertelelem** *fertelmek, fertelmet, fertelme*

Visszataszítóan undorító dolog. *Látni sem bírom ezt a förtelmet. Förtelmelem, hogy ott mi volt!*

fősvény ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en (rosszalló)

Olyan, aki szenvedélyesen ragaszkodik a pénzéhez, javaihoz, és nem ad belőle senkinek. *Az a fősvény bátyád megint meghívatta magát. (Főnévi használatban:) A fősvény a fogához veri a garast. Láttad már a Fősvényt, Moličre híres darabját?*

főtér ♦♦♦♦ fn

Város központi tere. *A főtéren van a városháza, a templom és a bíróság.*

főtlen ♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Ami még nem főtt meg (teljesen). *Még főtlen a bab, nem puhult meg. Ne egyél főtlen húst!*

főtt ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Olyan (ennivaló), amely meg van főzve. *Főtt kukoricát eszünk. Főtt csülök van vacsorára.* • *Főtt étel:* főzéssel vagy sütéssel készített, rendszerint melegen fogyasztott étel. *Naponta legalább egyszer ajánlatos főtt ételt enni.*

főúr ♦♦ fn

1. Nagybirtokos főnemes. *Néhány főúr összeesküvést szőtt a király ellen.* 2. (Megszólításként:) Pincér. *Főúr, fizetek!*

főutca ♦♦♦ fn

1. Kisváros, falu legszebb, legforgalmasabb utcája. *A főutcán vannak az üzletek és a hivatalok.* 2. (rég.) Főútvonal. *Fellobogózták a város főutcáit.*

főváros ♦♦♦♦ fn

Az a város, amelyben a kormány és minden fontos állami hivatal, főhatóság székel. *Nem mindenhol az ország legnagyobb városa a főváros. Magyarország fővárosa Budapest.*

főveg ♦ fn ~ek, ~et, ~e (rég., választékos)

Férfi fejfedő. *A főbíró megpillantva lekapta fővegét, és alázatosan köszönt.*

főz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Forró vízben vagy lében főni hagy valamit. *Már fél órája főzi a húst.* 2. Forralással készít valamit. *Pálinkát és lekvárt főz a barackból.* 3. Ételt készít. *Mit főzöl ebédre?* 4. Forrásban lévő vízben áztat, fertőtleníti valamit. *Főzi a pelenkákat.* 5. (bizalmas) Kitartóan udvarol valakinek, illetve igyekszik megnyerni valakit. *Nagyon főzi a lányt. Addig főzte a mamáját, amíg megkapta a pénzt.* 6. (népi) Titokban tervezget valamit. *Vajon mit főz magában?*

főzelék ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Zöldségféléből, esetleg gyümölcsből sűrűre főzött étel. *A hús mellé főzeléket adtak.*

főzet ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Növényből főzéssel készített kivonat. *Kamillás főzettel borogatja a szemét.* 2. (népi) (Jelzőként:) Egy főzésre való (mennyiség), egy főzéssel készített. *Van egy főzet lencséje. Egy főzet tea már elfogyott.*

frakk ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Elöl derékig érő, hátul két keskeny, hosszú szárnyban végződő férfikabát. *Minden férfi frakkban jelent meg az estélyen.*

franc ♦♦♦ fn –, ~ot, ~a (durva)

1. (népi, régi) Vértűz. *Elkapta a francot.* 2. (Káromkodásban, indulatos beszédben, elhomályosult jelentéssel:) *Hogy a franc essen bele! Menj a francba! Mi a franc ez?*

francia ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~ul

1. A jórészt Franciaországban élő, újlatin nyelvet beszélő néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Francia diákok érkeztek az iskolánkba. Szeretem a francia filmeket.* (Főnévi használatban:) *Párizsból jön holnap két francia.* 2. A franciák által kitalált, főleg náluk használatos, tőlük származó. *Nálunk is divatba jött a könnyű francia konyha. Drága francia parfümöt kapott ajándékba.* 3. *Franciául:* francia nyelven. *Beszél Ön franciául?* (Főnévi használatban:) *Franciát is tanulok az angolon kívül.*

franciaágy ♦♦ fn

Dupla szélességű, két személy számára való ágy. *A hálófülkébe éppen befért egy franciaágy.*

franciakulcs ♦ fn

Állítható nyílású kéziszerszám csavarok, csavaranyák meghúzására. *Franciakulcsot és kalapácsot vett elő a szerszámosládából.*

franciasaláta ♦♦♦ fn

Apróra vagdalt főtt sárgarépa, zöldborsó, esetleg más zöldségfélék és alma majonézes keveréke. *Húsz deka franciasalátát vett vacsorára.*

frank¹ ♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

1. Kora középkori, később a francia, illetve a német népbe beolvadt germán nép(törzsek)hez tartozó. *A Frank Birodalom Nagy Károly uralkodása alatt élte fénykorát.* (Főnévi használatban:) *Átlépték a frankok a határt.* 2. (rég.) Francia. *Tiszteletét tette a frank fővárosban.*

frank² ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Némely államban használatos pénznem. *A franciák és a belgák euróra cserélték a frankot, Svájcban és több afrikai országban azonban még létezik ez a pénznem.*

fránya ♦♦♦ mn ~k, ~t, – (népi, bizalmas)

1. Huncut, furfangos. *Micsoda fránya alak vagy te!* 2. Az embert bosszantó, idegesítő. *Az a fránya macska elvitte a kolbászt!* Fránya egy ajtó ez, nem lehet kinyitni.

frász ♦♦♦ fn –, ~t, ~a (népi)

1. (rég.) Görcsös rohamokkal járó betegség. *Kitört rajta a frász.* 2. (bizalmas) (Kifejezésekben:) *Frászban van: fél, retteg.* | *Majd kitörte a frász: nagyon megijedt.* | *A frászt hozza valakire: nagyon megijeszti.* 3. (durva) (Káromkodásként:) *Hogy a frász essen bele!* 4. (szleng) Pofon. *Lekent neki egy frászt.*

fráter ♦♦ fn ~ek vagy ~ok, ~t, ~e vagy ~je vagy ~ja

1. (Valamely negatív tulajdonsága miatt) megvetett ember. *Goromba, komisz fráter a szomszédom.* 2. Pappá föl nem szentelt szerzetes. *A kolostorbeli fráterek cellájukba vonultak.*

frázis ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (rosszalló) Tartalmát vesztett, hangzatos szólam. *Üres frázisokban beszélt.* 2. Zenemű szerkezeti egysége. *Műve három frázisból áll.*

fregoli ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Mennyezetre szerelt ruhaszárító. *Leengedi a fregolit, és föltergeti rá a mosott ruhát.* 2. (Jelzőként:) Kifordítva is viselhető ruhadarab. *Fregoli télikabátom egyik oldala kockás, a másik egyszínű.* 3. (bizalmas) Másokat helyettesítő személy. *Fél évig ő volt a fregoli az irodában.*

frekvencia ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Az egy időegységre, rendszerint egy másodpercre eső rezgések száma. *A frekvencia egysége a hertz (Hz).* *A gép magas frekvencián szólalt meg.*

freskó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Nedves vakolatra festett (nagy méretű) falfestmény. *A templom mennyezetét freskók díszítik.*

fricska ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Ujjak szét pattintásával adott kis ütés. *Kapott egy fricskát az orrára.* 2. Tréfás bosszantás. *Megjegyzését csupán fricskának szánta.*

frigy ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (rég.) Szövetség, szerződés. *Megkötötték a frigyet a két uralkodó között.* 2. (választékos vagy tréfás) Házasság. *Nem volt kifogásuk a szülőknek a frigy ellen.* • *Frigyre lép: összeházasodik.* *Azonnal frigyre lép a választottjával, mihelyest befejezi tanulmányait.*

friss ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Férge, élénk. *Mozogjatok frissen!* 2. (bizalmas) Korán kelő. *Mindig ilyen friss vagy? Még hat óra sincs.* 3. Kellemesen hűvös, üdítő. *Reggel még friss a levegő. Egy pohár friss vizet kérek.* 4. Épp most vagy nemrég keletkezett, termett, szedett, szerzett. *Csak friss zöldség való salátának. Vegyél friss kenyeret, a tegnapi már száraz!* 5. Új keletű. *Óránként mondanak friss híreket. Turbékolnak a friss házások.* 6. Gyors ütemű. *Friss csárdást járnak a lagziban.*

frizura ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Haj, hajviselet. *Új frizurát csináltatott, másként vágatta, fésültette a haját. Jó a frizurád!*

front ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Az ellenséges, egymással szemben álló csapatok közötti vonal. *A folyó mellett húzódott a front.* 2. Harctér, hadszíntér. *Kint harcol a fronton.* 3. (választékos, hivatalos) Szemben álló nézetek, irányzatok (összecsapásának színterei). *Kirajzolódiak a frontok. Ideológiai és kulturális fronton folyt a harc.* 4. (Utcai) homlokzat. *A ház utcai frontja megsérült.* 5. A fejtés helye a bányában (mint munkaterület). *A frontnál álltak a bányagépek.* 6. Különböző hőmérsékletű légtömegek találkozásának vonala. *Hazánk fölött nagy kiterjedésű légköri front alakult ki. Holnapra újabb front várható, keletről hideg légtömegek közelítik meg az országot.*

frottír ♦ fn –, ~t, ~ja

Vastag, hurkosan bolyhozott pamutszövet. *A frottír jól szívja a nedvességet.* (Jelzőként:) *Frottír fürdőköpenyét vitte magával az uszodába.*

fröccs ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e (bizalmas)

1. Szódavízzel hígított bor. *Ebéd után szívesen megiszik egy pohár fröccsöt.* 2. • (gúnyos) *Lelki fröccs: intelem, kioktatás.* *Hagyd már abba ezt a lelki fröccsöt, nem érdekel a véleményed!*

fröccsen ♦♦ ige **freccsen** ~ni

Cseppekben valakire, valamire rácsapódik. *Kezére fröccsent a forró zsír.*

fröcsköl ♦♦♦ ige ~ni

1. (Folyadékot) szór, csapkod valahova. *A gyerekek a strandon vidáman fröcskölnek egymást. Vasalás előtt egy kevés vizet kell a ruhára fröcskölni.* 2. (Folyadék) többször fröccsen valahova. *Fröcsköl a sár az autók kerekei alól.*

frufru ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Női hajnak elől rövidre vágott és a homlokba fésült része. *Kár a szép homlokodat frufruval eltakarni.*

fruska ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Virgonc serdülő lány. *Nagyon szeles ez a fruska.*

früstök ♦ fn ~ök, ~öt, ~e (népi)

Reggeli. *Mit eszünk früstökre? „früstökre is kiadták a nagy darab szalonnákat, meg aki szerette, tejet nagy csuprokkal”* (Móricz Zs.: A boldog ember).

fuga ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Összeillesztett téglák, építőelemek közötti hézag. *A zöld csempék között világos kötőanyaggal tölti ki a fugákat.*

fúga ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Többszólamú zenei műfaj, amelyben a téma szabályosan váltakozva valamennyi szólamon végigvonul. *Szeretem Bach fúgáit.*

fúj ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Orrán vagy száján nagy erővel szorítja ki a levegőt. *Nagyot fújt dühében.* 2. Az így kiáramló levegőt valakire, valamire irányítja. *Fújja a forró levest, hogy hűljön. Fújja a paraszat, hogy élessze a tüzet. Nem illik másra fújni a cigarettafüstöt.* 3. *Valamit vagy valamibe fúj:* (fúvós hangszert vagy fúvós hangszerrel dallamot) ily módon megszólaltat. *Fújja a trombitát. Takarodót fúj a trombitás. A futballbíró a sípjába fúj.* 4. (Dalt, nótát) énekel. *A gyerekek együtt fújták a dalt.* • *Mindig ugyanazt fújja:* folyton ugyanazt hajtogatja. 5. Fújással létrehoz. *Szappanbuborékot fúj.* 6. • *Fújja az orrát:* eltávolítja belőle a váladékot. 7. (bizalmas) *Fúj valakire:* neheztel, haragszik. *Miért fújsz rá, mit vétett neked?* 8. (Levegő) érezhetően áramlik. *Fújt a szél a hegytetőn.*

fújdogál ♦♦ ige ~ni

Gyengén fúj. *Enyhe szellő fújdogált a Balaton fölött.*

fújtat ♦♦ ige ~ni

1. Levegőt juttat valahova. *A régi orgonákat fújtatni kell, egy különleges tömlővel kell eljuttatni a levegőt a sípokhoz. A kovácsok fújtatással fújtatnak, úgy élesztik a tüzet.* 2. Nagyokat fúj, liheg. *Erősen fújtatott, mire fölért a harmadik emeletre.*

fukar ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Fösvény. „*Fukar kezekkel mérsz, de hisz nagy úr vagy*” (Madách I.: Az ember tragédiája). | *Fukar a dicséretben, az elismerésben:* szűken méri, takarékosan bánik vele.

fúl ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Valamibe fullad. *A Dunába fúlt, mert nem tudott úszni.*

fuldoklik ♦♦♦ ige *fuldokolni*

1. Levegőért kapkod. *Segítség! Valaki fuldoklik a vízben! Fuldoklik a torkán akadt falattól.* | (túlzó) *Fuldoklik a nevetéstől, sírástól:* nagyon nevet, illetve sír. 2. Valamilyen nehézségekkel küszködve a kimerülés határán van. *Fuldoklik a gondokban.*

fullad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Valaki valamibe fullad:* fulladásos halált szenved benne. *Nyáron sok ember fullad vízbe.* 2. Légzési zavarai vannak. *Már régóta fullad az asztmától. Fullad a lépcsőjárástól.* 3. *Valamibe fullad valami:* rossz véget ér miatta, nem sikerül. *Szereplése kudarcba fulladt. Az ünnepély botrányba fulladt.*

fullajtár ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (rég) Nagyúr kocsija előtt haladó lovas. *A fullajtár előresietett a fogadóba, hogy jelentse a kocsi érkezését.* 2. (népi, régi) Kocsis. *A fullajtár rácsapott ostorával a lóra.* 3. (gúnyos) Valakinek a buzgó kiszolgálója. *Az igazgató minden kívánságát lesik a fullajtárjai.*

fullánk ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Méhek, darazsak stb. potrohán lévő, támadásra használatos szűrőszerv. *A méh elpusztul, ha fullánkját belém szúrja.* • *A kígyó fullánkja:* a kígyó nyelve. 2. (választékos) Sértő, bántó megjegyzés. *Minden kimondott szava fullánk.* 3. (választékos) Keserűség, sértődöttség. *Fullánk maradt benne a veszekedés után.*

funkció ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég, választékos) Működés, tevékenység. *Ma funkcióba lépett az új vezetőség.* 2. Tisztség, megbízás. *Magas funkciót tölt be.* 3. Rendeltetés, szerep. *Az oszlop funkciója az, hogy tartsa a tetőt.*

fúr ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szilárd anyag felületébe hatolva lyukat, mélyedést hoz létre, illetve valamit ily módon kilyukaszt, kiváj. *Fúrógéppel lyukat fúr a falba. A fogorvos éppen fogat fúr. Alagutat fúrnak a hegy alatt.* 2. *Valamibe fúrja magát vagy valamijét:* behatol (vele) a belsejébe. *A bogár a homokba fúrta magát. A párnába fúrta a fejét, hogy ne hallja a szörnyű zajt.* 3. (bizalmas, rosszálló) *Valakit fúr:* áskálódik ellene. *Folyton fúrja a kollégáit.*

fura ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (bizalmas)

Furcsa, szokatlan. *Fura ötletei vannak.* (Főnévi használatban:) *Furákat mond.*

furakodik ♦♦♦ ige ~ni

1. Tolakodik. *Egyre előrébb furakodott a tömegben.* 2. Valahova férközik. *Áruló furakodott közénk.*

furcsa ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

A megszokottól meglepően eltérő. *Furcsa viselkedése megütközést keltett mindenkiben.* (Főnévi használatban:) *Meglepődtem, mert valami furcsát mondott.*

furdal ♦♦ ige ~ni

1. (rég) Hosszasan túr, ás valamit. *Egerek furdalják a régi ház falát.* 2. Lelkileg, belsőleg gyötör, nyugtalanít valakit. *Furdalja a lelkiismeret.* • *Valami furdalja az oldalát:* nagyon kíváncsi rá.

furfang ♦♦♦ fn -, ~ot, ~ja

Ravaszs ötlet, csel, illetve ravaszság. *Mindent furfanggal igyekszik megoldani. A népmesében a furfang a rókát jellemzi.*

fúria ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A bosszúállás három istennője közül valamelyik (a római mitológiában). *Az eposzban megjelent mindhárom fúria.* 2. (választékos, régi) Pusztító, gonosz szellem. *Az elkeseredett tömegben a rombolás fúriái uralkodnak.* 3. (rosszálló) Dühös, házsártos nő. *Attól a fúriától nincs egy pillanatnyi nyugta sem.*

furikáz|ik ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Céltalanul vagy fölöslegesen ide-oda autózik. *Ne furikázz annyit a városban, csak pocskékolod a drága benzint!*

furkó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Bot vastag, gömbölyű vége. *A támadók furkóval verték a fejét.* 2. Furkósbot. „Szalad a furkó, üti a bikát” (népmese).

furkósbot ♦ fn

Bunkóban végződő bot. *Furkósbottal rontottak a betyárok a vándorra.*

furnér ♦ fn **furnír** ~ok, ~t, ~ja

1. Nemes fából készült burkolólemez. *A szekrényt furnérral fedték be.* 2. Rétegesen összetett enyvezett faanyag, furnérlemez. *A szobabútorunk furnérből készült.*

fűrő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Csavarmentes szerszám, amely lyukat fűr az anyagba. *Kézi fűrővel fűrt lyukat a deszkába.* 2. Fűrőgép. *Kölcsönkérjük a szomszéd fűrőjét, hogy fel tudjuk tenni a falra a könyvespolcot.*

fűrőd|ik ♦♦♦ ige ~ni

(Hegyes végű tárgy) valamibe hatol, és általában ott marad. *A galagonya tövise a kezébe fűrődött.*

furulya ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Fából készült, hangképző lyukakkal ellátott, fűvös hangszer. „Megállt, elővette kedves furulyáját. Kezdte rajta fűjni legbúsabb nótáját” (Petőfi S.: János vitéz). *A pásztorok furulyája hajdan fából készült, ma már azonban fémről és műanyagból is gyártanak ilyen hangszert.*

fut ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szapora, ugró léptekkel gyorsan mozog. *Fut, hogy elérje a villamost.* 2. A futást sportként üzi. *Zoltán minden délután fut az egészsége érdekében. Világcsúcsot futott. Tíz másodpercen belül futja a száz métert.* 3. Versenyt fut valakivel, valamivel: futásban versenyez, verseng vele. *Fussunk versenyt a kapuig!* 4. Gyorsan megy, halad. *Futok a munkába. Fut az idő. Fut a tolla a papíron.* 5. Gyors mozgás közben nekimegy valakinek, valaminek, beleütközik valamibe. *A kocsi egy fának futott. A hajó zátonyra futott.* 6. *Fut valaki után:* tolakodó módon keresi barátságát, szerelmét. *Ne fuss a fiúk után!* | (bizalmas, régi) *Fut valakivel:* bizalmas barátságban vagy szerelmi kapcsolatban van vele. *Most épp melyik osztálytársával fut?* 7. *A harisnyán fut a szem:* az egymásba hurkolt szemek fölbomlanak. 8. (Küszönővény) valamire felfut. *A bab a kerítésre fut.* 9. (Tej) forrás közben kicsorog az edényből. *Fut a tej, vedd le a tűzről!* 10. *Futja valamiből valamire:* van belőle, telik rá. *A zsebpénzből mozira is futja. Futja nekik mindenre. Erejéből nem futotta többre.*

futam ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Hangok (egy-egy témák közötti) gyors egymásutánja. *Halk futamokat játszott a zongorán.* 2. Gyorsasági verseny egy része, száma. *Jól szerepelt a selejtező futamban.*

futár ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

1. Üzenetet, hírt, sürgős küldeményt továbbító megbízott. *Az ostromlott várból lovas futárt küldtek segítségért. Futár viszi a diplomaták leveleit.* 2. (A sakkjátékban) futó. *A futárral leütötte a bástyámat.*

futball ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Labdarúgás. *Nálunk a futball a legnépszerűbb sportág.* 2. Futball-labda. *Egész nap a futballt rúgja.*

futó I. ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Rövid ideig tartó, hamar elmúló. *Ez csak egy futó zápor.*

futó II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Futásban versenyző sportoló. *A stadionban a futókat buzdították legjobban.* 2. A saját színén átlósan lépő és ütő sakkfigura. *A futóval lépett.* 3. Hosszú, téglalap alakú terítő, illetve szőnyeg. *A futót népi hímzés díszítette.*

futólag ♦♦♦ hsz

1. Sietősen, felszínesen. *A kiállítást csak futólag néztük meg.* 2. Csak futó találkozás alapján. *Futólag ismeri a barátomat.*

futószalag ♦♦ fn

1. Munkadarabokat az egyes műveletek között folyamatos mozgással szállító berendezés. *Futószalag mellett dolgozott, egy percre sem kalandozhatott el a figyelme.* 2. (rosszalló) *Futószalagon:* gépiesen, tömegesen. *Futószalagon gyártják a rágalmakat.*

futrinka ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hosszú, gyors lábú bogár. *A futrinkának bűzmirigyje van. Magyarországon a kék futrinka gyakori.*

fuvallat ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (választékos)

A szellőnek egyetlen gyöngye fúvása. *Hűs fuvallat érte az arcát.*

fuvar ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Járművön való (teher)szállítás. *Jó pénzért elvállalja a fuvar.* 2. (bizalmas) Fuvardíj. *Mennyi a fuvar?* 3. (Jelzőként:) Annyi, amennyi egyszerre szállítható. *Egy fuvar homokot hozatott.*

fuvola ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Eredetileg fából készült, a száj előtt vízszintesen tartott, lágy hangú fűvös hangszer. *Fuvolán játszik a húgom, hat éve tanulja.*

fúvós ♦♦ mn ~ak vagy ~ok, ~t, –

1. Olyan (hangszer), amelyet úgy szólaltatnak meg, hogy az üreges belsejében levő légoszlopot külső levegő befújásával rezgésbe hozzák. *Fúvós hangszer például a furulya, a fuvola, a klarinét, a kürt.* (Főnévi használatban) *Mi csak húros hangszereket tartunk, fúvósok a szomszéd hangszerboltban kaphatók.* 2. Ilyen hangszerral kapcsolatos, ilyen hangszere írt. *Fúvós szerenádót játszik a zenekar.* 3. (Csak főnévként, rendszerint többes számban:) Fúvós hangszereken játszó zenész. *A*

fúvósok jobban játszottak a vonósoknál. A zeneiskola minden évben megrendezi a fiatal fúvósok találkozóját. A zenekarnak több fúvósa is megbetegedett.

fű ♦♦♦♦ fn *fűvek, fűvet, fűve*

1. Alacsony, keskeny levelű, lágy szárú növény. *Egy szál fű bújt ki a kövek közül.* 2. Ennek tömege. *Fűvet kaszál. A kertben magasra nőtt a fű.* 3. Fűből álló növénytakaró, fűvel borított terület. *A gyerekek a fűvön játszanak. A fűre lépni tilos.* 4. (népi) Gyógyfű, gyógynövény. *A betegnek mindenféle fűveket szedtek.* 5. (szleng) Növényi rostokból készült kábitószer. *Fűvet szívnak.*

füge ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~je*

1. Déli vidékeken termő, édes húsú gyümölcs, amelyet gyakran aszalva fogyasztanak. *Egy koszorú fügét vettem.* 2. (bizalmas, tréfás) (Kifejezésekben:) • *Fügét mutat:* hüvelykujját mutató- és középső ujjá közé dugva csúfolódik. | *Fügét kapsz:* semmit sem kapsz.

fügefalevél ♦ fn

1. A fügefafa nagy, karéjos levele. *A fügefalevelek elfogják a kilátást.* 2. Akt ábrázolásán a nemi szervet takaró levél. *A szobor összes ruházata egy fügefalevél.*

függ ♦♦♦♦ ige *~eni*

1. Felül rögzítve lefelé lóg. *A terem közepén csillár függ.* 2. Valamibe kapaszkodva nyújtott testtel csüng. *A tornász a gyűrűn függ.* 3. (Kifejezésekben:) *Valaki függ valakitől:* alárendelt viszonyban van vele. *A jobbágy a földesúrtól függött.* 4. *Valakitől, valamitől függ:* valaki, valami okozhatja, előidézheti. *Csak tőled függ, mikor indulunk. A siker attól függ, jól dolgozunk-e.* 5. Figyelmesen tekint, figyel valakire. *Rajongással függtek a szaván. Egész idő alatt a színésznőn függött a szeme.*

függelék ♦♦♦ fn *~ek, ~et, ~e*

1. Írásműhöz kapcsolódó kiegészítő rész. *Sok érdekes dolgot megtudtam a könyv függelékéből.* 2. Karácsonyfára akasztható sütemény vagy csokoládéfigura. *Sok szép függelék pompázott a karácsonyfán.*

függeszke|ik ♦ ige *~ni*

Valamibe kapaszkodva azon függ. *A denevér a gerendán fejfelé függeszkezik.*

függeszt ♦♦♦♦ ige *~eni* (választékos)

1. Valamit úgy rögzít valahova, hogy ott függjön. *Hirdetéseket függesztettek a falakra.* 2. Valamihez kapcsol, told valamit. *A verseskötethez függesztették a költő vallomását is.* 3. *Tekintetét, szemét valakire, valamire függeszti:* figyelmesen néz rá. *Szopás közben a csecsemő anyjára függeszti tekintetét.*

független ♦♦♦♦ mn *~ek, ~t, ~ül*

1. Össze nem függő, egymással kapcsolatban nem levő. *Ez két egymástól független dolog.* 2. Másnak nem alárendelt, a maga akarata szerint cselekvő. *Nem vállal állást, önállóan dolgozik, mert független akar lenni. Magyarország független állam.* 3. Irányzathoz, politikai párthoz nem tartozó. *A független képviselők külön ülnek a parlamentben.*

függő I. ♦♦♦♦ mn *~k vagy ~ek, ~t, ~en*

1. Valakinek, valaminek alárendelt. *Függő helyzetben van az alkalmi munkás.* 2. Félbemaradt, elintézetlen. *Külön mappában tartja a függő ügyek iratait. A függő játszmát később folytatják a sakkozók.*

függő II. ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~je*

1. Lecsüngő disz. *Karláncán függők csilingeltek.* 2. (népi) Fülbevaló. *Fülében függőt visel.* 3. *Függőben:* eldöntetlenül, végleges elintézés nélkül. *A játszma függőben maradt.*

függőhid ♦ fn

1. Olyan híd, amelynek pályáját a két part között kifeszített tartószerkezet hordozza. *A tervek szerint egyszer öt kilométeres függőhid vezet majd Szicíliaba.* 2. Rendszerint kétélből készített egyszerű hid szakadékok, patakok áthidalására. *Egyszerre csak egy ember menjen át a függőhídon, nehogy leszakadjon!*

függőleges I. ♦♦♦♦ mn *~ek, ~et, ~en*

A vízszintesre merőleges. *Húzz egy függőleges vonalat a derékszögű vonalzóval!*

függőleges II. ♦♦♦♦ fn *~ek, ~t, ~e*

1. Függőleges egyenes. *Húzz egy függőlegest!* 2. Keresztrejtvényben függőleges sor. *A név a függőleges I-ben van elrejtve.*

függöny ♦♦♦♦ fn *~ök, ~t, ~e*

Valamitől védő, valamit eltakaró, fent rögzített, általában félrehúzható textília. *Az ablakon áttetsző függöny van. A szobákat nehéz függöny választja el egymástól. A színpad függönye az előadás végén legördül.*

függvény ♦♦♦ fn *~ek, ~t, ~e*

1. Az a matematikai összefüggés, amelyben valamely tényező értéke függ egy másik tényező értékének megváltozásától. *Mi a másodfokú függvény megoldóképlete?* 2. Másról függő dolog, következmény. *A sportoló sikere nem csupán a tehetség függvénye.* | (hivatalos) *Valaminek a függvényében:* valamitől függően. *A vizsgálati eredmények függvényében döntünk az ügyről.*

fül ♦♦♦♦ fn *~ek, ~et, ~e*

1. Páros hallószerv. *Jobb fülére nem hall.* • *Fülébe jut:* tudomására jut. | *Nem hisz a fülének:* nem hiszi, amit hall. 2. Fülkagyló. *Mekkora füled van! Elálló a füle.* • *Fülig pirul:* teljesen elpirul. 3. Hallás. *A hegedűtanuláshoz jó fül kell.* 4. Tárgy fogója. *Letört a csésze füle.* 5. Könyvlap, papírlap behajlított vagy gyűrött sarka. *Ne csinálj fület a könyveidbe, inkább használj könyvjelzőt!*

fülbemászó I. ♦♦ mn *~k vagy ~ak, ~t, ~an*

Kellemes, könnyen megjegyezhető. *Egész nap a slágerek fülbemászó dallamait dúdolgatja.*

fülbemászó II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Potrohán ollószzerű nyúlványban végződő, lapos testű rovar. *A meggyfa tele van fülbemászókkal.*

fülbevaló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A fülcimpára vagy a rajta levő lyukba kapcsolható ékszer. *A két fülében összesen öt fülbevaló van.*

fülcimpa ♦♦ fn

A fülkagyló alsó, húsos része. *A kislány fülcimpáját kilyukasztották, mert fülbevalót akar viselni.*

fülel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Erősen figyel valamire. *A kutya minden zajra fülel.* 2. Titokban figyel. *Mindig fülel, ha mások beszélgetnek.*

fülemüle ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Szürkésbarna tollazatú, szép hangú kis énekesmadár. *A fülemüle estétől hajnalig dalol.*

füles I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Füllel elátott. *Füles kosárba szedi a cseresznyét. Tornaórán nehéz, füles labdát is használunk.*

füles II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (tréfás) Hosszú fülű állat, elsősorban szamár. *Egy füles húzta a kis szekeret.* 2. (népi) Kosár. *Rakd tele a fülest!* (Jelzőként:) *Egy füles körtét hoztam.* 3. (bizalmas) Pofon. *Adok egy fülest!* 4. (bizalmas) Hír, értesülés. *Van egy fülesem.* 5. (bizalmas) Fülhallgató. *Vezetés közben használj fülest a telefonáláshoz!*

fülesbagoly ♦ fn

Fején kétoldalt fülszerűen felálló tollakat viselő bagoly. *A fülesbagoly fülnek látszó tolldíszének nincs semmi köze a halláshoz. Az uhu a legnagyobb fülesbagoly, az erdei fülesbagoly jóval kisebb.*

fülhallgató ♦♦♦ fn

(Kisméretű) rádiónak, magnónak vagy más hasonló készüléknek a fülkagylóba illeszthető hangszórós része. *A kórházban csak fülhallgatóval használhatod a cédélejátszódat, hogy ne zavard a többi beteget.*

fülkagyló ♦♦ fn

A fülnek külső, kiálló része. *Fülkagylói erősen elállnak.*

fülke ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Nagyobb helyiségből elkülöníthető, zárt kis helyiség. *A szobából nyíló fülkében alszanak.* 2. Falba vájt kis mélyedés. *A fülkében néhány könyv és egy szobor áll.* 3. (Vonaton, hajón, repülőn stb.) elkülönített rész. *Talált egy üres másodosztályú fülkét.* 4. Telefonfülke. *Nincs telefonja, csak fülkéből tud hívni.*

füllelt ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Párásan meleg, tikkasztó. *Eső után füllelt volt a levegő.*

füllent ♦♦ ige ~eni (bizalmas)

Ártó szándék nélkül hazudik. *A kisgyermek gyakran füllent. Azt füllentette, hogy virágüzletben vette az orgonát.*

fürdet ♦♦♦ ige ~ni

1. Vízbe merítve mos, tisztít valakit, valamit. *Esténként fürdetik a csecsemőt. Mikor fürdettétek utoljára ezt a kutyát?* 2. (átvitt, választékos) Fényével eláraszt valamit. *A reggeli napsugár fényben fürdette a tájat.*

fürd|ik ♦♦♦♦ ige ~eni vagy fürödni

1. Vízbe merülve mosakszik. *Nem zuhanyozik, kádban fürdik.* 2. Vízben tartózkodik, mozog. *Pihenésül fürödtünk egyet a tóban.* 3. Hempereg valamiben. *A tyúkok a porban fürdenek. A vaddisznók sárban fürdenek.* 4. (választékos) Valamitől ellepve, elborítva ázik. *Verejtékben fürdik a homloka.* 5. *Valaki, valami fürdik valamiben:* (érzelem, fény) elárasztja. *Fürdik a boldogságban. A táj napfényben fürdik.*

fürdő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Fürdőre előkészített, illetve erre használt víz. *Kész a fürdő!* 2. Kezelésre, gyógyításra használt gyógyvíz, illetve ebben való fürdőzés. *Gerincfájdalmaira fürdőket vesz.* 3. Egészségügyi intézmény, ahol kádban vagy medencében (gyógyvízben) lehet fürödni. *Rendszeresen jár fürdőbe.* 4. (népi) Uszoda, strand. *Tele a fürdő napozókkal.* 5. (rég) Gyógyvizéről ismert helység, üdülőhely. *Végiglátogatta az ország összes fürdőjét.* 6. (bizalmas) Fürdőszoba. *A fürdőnek sajnos nincs ablaka.*

fürdőszoba ♦♦♦♦ fn

Tisztálkodásra szolgáló mellékhelyiség, általában fürdőkáddal és mosdóval. *Ma már csaknem minden lakásban van fürdőszoba.*

fűrész ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Fogazott pengéjű szerszám, amellyel fát, esetleg fémeket lehet darabolni. *A vastagabb ágakat acélból készült fűrészszel vágjuk le a gyümölcsfákról.*

fűrészszel ♦♦ ige ~ni

1. Fűrészszel darabol valamit. *Fát fűrészszel az udvaron, a tűzrevalót aprítja.* 2. (tréfás) Horkol. *Egész éjszaka fűrészszelt.* 3. (tréfás) Ügyetlenül, hamisan hegedül. *A szomszéd kislány már megint fűrészszel.* 4. (bizalmas) Fűr valakit, áskálódik ellene. *A munkatársai folyton fűrészszelik.*

fürge ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Gyors mozgású. *A járása és az esze is fürge.* „Megismerni a kanászt fürge járásáról” (népdal).

fürj ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Kisebb ököl nagyságú, agyagszínű madár. *A fürj gabonaföldeken, mezőkön él, itt hallani pittyopalattyolását.*

fürkés ♦♦♦ ige ~ni

1. Keres(gél), kutat valamit. *A hóban a vadak nyomát fűrkészi. Ne fűrkészd mások titkait!* 2. Szemmel tart, kíváncsian figyel valamit, valakit. *Vizsgálódva fűrkészte beszédpartnere arcát.*

fürt ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

1. Összeálló (hullámos) hajcsomó. *A homlokába hullott egy göndör fürt.* 2. (régí, választékos, csak többes számban:) Haj. *Légy tekintettel ősz fűrtjeire, tiszteld a korát!* 3. Olyan virágzat, illetve termés, amelynek tengelyéből több virág, illetve gyümölcs nő ki, csüng le. *Nyílnak az akác fűrtjei.* (Jelzőként:) *Egy fürt szőlőt evett.* 4. Valakik, valamik egymásba kapaszkodó tömött csoportja. *A rajzó méhek egy nagy fürtben lógnak a meggyfán.*

füst ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

1. Égéskor keletkezett anyagoknak a levegőbe keveredett tömege. *A kéményből szürke, kormos füst száll fölfelé.* • *Füstbe megy:* meghúsul. „*Füstbe ment terv*” (Petőfi S.-verscím). 2. Ételnemű tartósítására zárt helyen gerjesztett füst. *A sonkát, a szalonnát és a kolbászt füstre tették, hogy tartósítsák.*

füstgáz ♦ fn

Tüzelőanyag elégetésekor keletkező légnemű égéstermék. *A füstgázban mindig van szén-monoxid és szén-dioxid, de ezeken kívül lehetnek benne maró hatású és rákkeltő anyagok is. A rossz kémény miatt a lakásba visszaáramló füstgáz szén-monoxidja halált is okozhat.*

füstköd ♦ fn

Az egészségre káros égéstermékkel, füsttel, kipufogógázzal szennyezett, sűrű köd. *A füstköd a nagyvárosokat általában a téli hónapokban lepi el.*

füstöl ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Füstöt bocsát ki magából. *Füstöl a kémény.* 2. (bizalmas) Dohányzik. *Sokat füstöl.* 3. Élelmiszert tartósítás céljából füstön tart. *Disznóvágás után a húst füstölni szokták.* 4. *Füstöl valamit:* (kezelés, védekezés céljából) füstöt bocsát rá. *Hordót füstöl, hogy elpusztítsa a benne levő gombákat. Éjjel füstölték a gyümölcsfákat, hogy ne fagyjanak el a virágaik.* 5. Illatos füstöt adó anyagot éget. *A misén a szertartás részeként füstölnek.* 6. (Növény, szerves anyag) párát bocsát ki. *A nagy eső után füstöl az erdővel borított hegy.*

fűszer ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Ételnék jellegzetes ízt, zamatot adó növényi vagy ásványi anyag. *A magyar konyha legkedveltebb fűszerei a só, a paprika és a bors.* 2. (átvitt) Valaminek ízt, színt, hangulatot, élvezetet adó dolog. *Szellemes történetei az előadás fűszerei voltak.*

fűszeres I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Fűszerral ízesített, (sok) fűszert tartalmazó. *Nem szeretem a fűszeres, csípős ételeket. A férjem fűszerebben főz, mint én.* 2. Fűszertől eredő. *Mézes sütemény fűszeres illata száll a konyhából.* 3. (választékos) Fűszerek illatára emlékeztető. *Fűszeres illat leng a réten. A fűszeres, bódító parfümtől megfájdult a feje.*

fűszeres II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Fűszert és egyéb élelmiszert árusító kereskedő. „*Levesének nincs sava-borsa, hitelt nem ad a fűszeres*” (József A.: Mondd mit érlel).

fűszernövény ♦ fn

Olyan növény, amelynek valamely részét fűszerként használják. *A kertünkben néhány fűszernövény is van: petrezselyem, zeller, fokhagyma, lestyán, zsálya és sáfrányos szeklice, amelynek narancsvörös virágszirmai szép színt adnak a húslevesnek.*

fűt ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Tüzelőanyag elégetésével hőt fejleszt valamilyen helyiségben. *Gázzal fűtenek a lakótelepen.* (Mv) *Olajra fűtünk otthon.* 2. Valamit, valakit melegít. *A kályha csak egy szobát fűt. Nem fázik, fűti a forró tea.* 3. (Érzés, vágy) hajt, ösztönöz valakit. *A versenyen induló tanulókat fűti a lelkesedés.*

fütykös ♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Vastagabb bot. „*Átkozott a görcsös fütykös Somnye! Mellyel engem oly pogányul csépele*” (Petőfi S.: Szeget szeggel). 2. (szleng) Hímvesző. *A fütyköse méretével dicsekszik.*

fütty ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Füttyülve adott rövid, éles hang. *Eltévedt társait füttyel hívogatja.* 2. Ez mint a nemtetszés jele. *Az előadót fütty fogadta.* 3. Énekesmadár ilyen hangja. *Csodálatos dolog a rigók füttyére ébredni.*

fütyül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ajkát kerek résnyire összehúzza folyamatos sípoló hangot ad. *Ha jó a kedve, fütyül. Régi dalokat szeret fütyülni.* 2. Füttyel nemtetszését nyilvánítja. *Ha megjelenik, fütyül a közönség.* 3. (Énekesmadár) füttyre emlékeztetően énekel. *Fütyül a háztetőn a rigó.* 4. Figyelmeztetésként sípjelét ad. *A rendőr régen fütyült, ha a gyalogos a tilos jelzés ellenére lelépett a járdáról.* 5. Sívító hangot ad. *Fütyül a szél. Fütyül a kazánból kiáramló gőz. Puskafolyó fütyült a katonák füle mellett.* 6. *Fütyül valakire, valamire:* semmibe veszi, nem törődik vele. *Fütyül az egész világra.*

fűvés ♦ fn ~ek, ~t, ~e (régí)

Növénytanulással foglalkozó tudós. *A fűvészek rendszeresen gyűjtik és tanulmányozzák a növényeket.*

fűvezlik ♦ ige ~ni (bizalmas)

Kábítószerként használatos növényi rostokkal töltött cigarettát szív. *Sajnos, a középiskolások között vannak olyanok, akik rendszeresen fűveznek, és néhányan már a fűnél erősebb drogot is kipróbáltak.*

fűz¹ ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Több tárgyat) sorban összeköt vagy vékony tartóanyagra (szálra) húz. *Gyöngyöt fűz a kislány. Koszorúba fűzi a virágokat. Spárgára fűzi a szárítási való pirospaprikát.* • (régí) *Lánkra, rabszóra fűz:* (foglyokat) egymáshoz kötöz. 2. Nyíláson áthúz

valamit. *A tûbe cernát fûz. Új zsinórt fûz a cipõjébe.* **3.** Erõsít, kapcsol valamit valahova. *A karomba fûzte a karját.* **4.** (rég) *Fûzi magát vagy a derekát: fûzõvel karcsúsítja. Régen a nõk fûzték a derekukat.* **5.** (Érzelem) köt, kapcsol valakit valakihez, valamihez. *Barátság fûzi hozzá.* • *Reményt fûz hozzá: reményt táplál vele kapcsolatban.* **6.** (Gondolatot, beszédet) folytat. *Tovább fûzte meséjét.* **7.** *Valamit fûz valamihez: kiegészíti vele. Megjegyzéseket fûzött az elõadáshoz.* **8.** (bizalmas) Csalfa beszéddel valakit rá akar venni valamire. *Ne fûzz! Fûzi a lányokat, hogy menjenek velük.*

fûz² ♦♦ fn *fûzek, fûzet, fûze*

Nedves helyen élõ, keskeny levelû, barkás virágú fa vagy bokor. *Leheveredtek a fûz árnyékában.*

fûzér ♦♦♦ fn *~ek, ~t, ~e*

1. Felfûzött tárgyak, gyümölcsök, virágok sora. *A szegedi tornácokon fûzérben lóg a paprika.* (Jelzõként:) *Vettem egy fûzér fokhagymát.* **2.** Fûzéssel készült dísz. *Fûzéreket aggat a karácsonyfára.*

fûzes I. ♦♦♦ mn *~ek, ~t vagy ~et, ~*

Fûzfákkal benõtt. *A fûzes parton sétáltunk.*

fûzes II. ♦♦♦ fn *~ek, ~t, ~e*

Fûzekbõl álló kis erdõ. *A parti fûzesben megpihentek.*

fûzet ♦♦♦♦♦ fn *~ek, ~et, ~e*

1. Papírlapokból összefûzött, borítólapok közé fogott tömb. *Az órán fûzetbe jegyzetel.* **2.** Kisebb terjedelmû, vékony nyomtatott kiadvány. *Megjelent egy fûzet a felvétellel kapcsolatos tudnivalókról.* **3.** Folyóirat, sorozat egy-egy száma. *Megvette a sorozat következõ fûzetét.*

fûzfapoéta ♦ fn (választékos, rosszálló)

Tehetségtelen költõ. *Olvastad annak a fûzfapoétának a legújabb irományát?*

fûzfavesszõ ♦♦ fn

A fûz hosszúra nõtt, vékony, hajlékony fiatal ága, hajtása. *Húsvéthétfõn egyes vidékeken fûzfavesszõvel veregetik a lányokat, hogy frissek, egészségesek legyenek. „Gyi, lovam, Borassóba, csengõt-bongót a nyakára fûzfavesszõt a hátára, gyi, gyi, gyi!” (népi mondóka).*

fûzõ ♦ fn *~k, ~t, ~je*

1. Karcsúsító vagy egészségi okok miatt hordott feszes ruhadarab, illetve gyógyászati eszköz. *A felsõruha alatt fûzõt visel gerincbetegsége miatt. A mai nõk már nemigen hordanak fûzõt.* **2.** Valaminek a befûzésére való zsinór, szalag vagy szij. *Szorosan kösd be a hálózásák fûzõjét!*

G

gabona ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Lisztes magvú természetű növényfajta. *A legfontosabb gabonák a búza, a rozs, az árpa, a zab, a köles, a kukorica és a rizs, de a gabonák közé számítják a cirkot, a muhart és a pohánkát is.* 2. Ilyen növény termése. *Gabonát őrölnek a malomban.*

gabonapehely ♦ fn

Gabonaszemekből (búzából, zabból, rizsből stb.) készült, ízesített, apró szírom vagy gömb alakú, főleg tejjel fogyasztott száraz ételféleség. *A gyerekek szeretik reggelire a csokoládés gabonapehelyt, mert a pelyhekre öntött tej kakaószerűvé változik.*

gácsér ♦ fn *~ok, ~t, ~ja*

Hím kacsa. *A tojónál díszesebb gácsér vezette le a kiskacsákat a tóhoz.*

gádor ♦ fn *~ok, ~t, ~a* (népi)

1. Pince, verem boltozott bejárata, előtere. *A pince gádorából néztük a szüretelőket.* 2. Tornác. *A gádorban ették meg a vacsorát.*

gágog ♦♦ ige *~ni*

(Liba) erős, elnyújtott hangokat ad. *A libák éhesen gágogtak az ajtó előtt.*

gagyog ♦♦ ige *~ni*

1. (Kisgyermek) hangsoportokat vagy egy-egy szót összefüggéstelen és még tökéletlen hangképzéssel mond. *Kishúga már gagyog, most lett öt hónapos.* 2. (rosszalló) Rosszul érthetően, akadozva beszél, illetve mond valamit. *Mit gagyogsz? Németül csak gagyog.*

gajdol ♦ ige *~ni*

Csúnyán, elnyújtva, kurjongatva énekel. *Az utcán részeg emberek gajdoltak.*

gála ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. (rég.) Ünnepi ruha. *Gálába öltözött az estélyre.* 2. Ünneplés előadás. *Az Operában rendezték meg a gálát. Csak a gálára veszi fel azt a szép ruhát.*

galacsin ♦ fn *~ok, ~t, ~ja*

Puha anyagból gyúrt kis golyó. *A fiúk galacsinokat gyúrtak kenyérbéلبől, azokkal dobálták a lányokat.*

galád ♦♦♦ mn *~ak, ~at, ~ul* (választékos)

Alávaló, aljas. *Galádul becsapták. Galád terveket szőtt, hogy csapdába csaljon.*

galagonya ♦♦ fn *~, ~t, ~ja*

1. Fehér virágú, általában piros termésű tövises cserje. *„Őszi éjjel Izzik a galagonya, Izzik a galagonya ruhája”* (Weöres S.: Galagonya). 2. Ennek termése. *Őszi kirándulásokon szívesen eszegetünk galagonyát, kökényt.*

galaktika ♦♦ fn *~, ~t, ~ja*

Tejútrendszer. *A galaktika az a csillagrendszer, amelyhez naprendszerünk is tartozik.*

galamb ♦♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja*

1. Általában szürkés, esetleg fehér vagy barnás színű, gyors röptű madár, amely erdőben vagy lakott helyen él. *Bátyám galambokat tenyészt. A béke jelképe a fehér galamb.* 2. A galamb húsa ételként. *A galambból levest készített a betegnek.*

• *Töltött galamb: a)* töltelékkel elkészített galambhús. *Töltött galambot is készített az esküvőre. b)* kövérkés nő. *A barátnője elhízott, kis töltött galamb lett.* 3. (népi) Valakinek a szerelmese. *Hív a galambom, mennem kell.* (Megszólításként:) *„Gyere ki galambom, gyere ki gerlicém”* (Petőfi S.: János vitéz).

galambdúc ♦ fn

A galambok számára külön oszlopon vagy az eresz alatt elhelyezett kis házikó. *Mind visszajöttek a galambjaim, ott röpködnek a galambdúc körül.*

gáláns ♦♦ mn *~ak, ~at, ~an* (választékos)

1. Fokozottan udvarias, finoman előzőkeny (férfi). *Gálánsan hazakisérte a barátnőjét minden esti szórakozás után. Nem volt gáláns, hagyta, hogy a lány cipelje a kosarat.* 2. Ilyen személyre jellemző. *Gáláns modora, viselkedése tette rokonszenvenné.*

3. Nagyvonalúan bőkezű. *Gáláns vételi ajánlatot kaptam az autónkra. A keresztmamám gáláns vendég, mindig sok ajándékot hoz. Amikor osztálykirándulásra mentem, a testvérem gálánsan nekem ajándékozta a zsebpénze felét.* 4. (szépitő, kissé régi) Titkos szerelmi viszonyról kapcsolatos. *Azt beszélnek, hogy gáláns kalandja volt a főnöke feleségével. Gáláns szavakat suttogott a nő felébe.*

galaxis ♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

Csillagrendszer. *A legtöbb galaxis átmérője több ezertől több százezer fényévig terjed.*

galéri ♦ fn *~k, ~t, ~je* (szleng)

(Fiatalkorú) csavargók bandája. *A galéri a bűnözés melegágyává válhat. A galériben mindenki cigizik.*

galéria ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Helyiség, terem emelt szintű része. *A vendégek a díszterem galériáján foglaltak helyet. A magas lakoszobában galériát építettek.* 2. Díszes emeleti folyosó vagy folyosószerű terem. *A palota galériáján rendezték meg a fogadást.* 3. Képzőművészeti

múzeum vagy kiállító helyiség. *A galériában megnéztük a festményeket és a szobrokat.* **4.** (választékos, néha gúnyos) Gyűjtemény, csoport, sorozat. *A semmire sem használható tárgyak egész galériáját őrzi a szobájában.*

galiba ♦ fn *~k, ~t, ~ja* (bizalmas)

Baj, bonyodalom. *Már puszta megjelenésével is galibát okoz.*

gall ♦♦ mn *~ok, ~t, ~ul*

1. Az ókori Galliában élt, kelta nyelvű népre vonatkozó, azzal kapcsolatos. *Az indoeurópai nyelvcsaládhoz tartozó gall nyelv kihalt.* (Főnévi használatban:) *A gallok sokszor fellázadtak a római uralom ellen.* **2.** (választékos) Francia. *A francia nemzet jelképe a gall kakas.*

gallér ♦♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~ja*

1. Ingnek, blúzának, kabátnak a nyak körüli, visszahajtott vagy rávarrott része. *Szeretem a hímzett gallért.* **2.** (rég) Ujjatlan, hosszú köpeny. *A debreceni diákok gallért viseltek.* **3.** Állat nyakán körben futó csík. *A cicának fehér gallér van a nyakán.* **4.** Gomba szárát a kalap alatt gyűrű alakban övező képződmény. *A gyilkos galócának is gallérja van.*

galóca ♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

Galléros tönkű, fehér lemezű, néha pettyes kalapú és általában mérges gomba. *A gyilkos galóca a leginkább mérgező magyarországi gomba. A mesebeli piros kalapú, pettyes gomba a légyölő galóca.*

galopp ♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja*

1. Vágatás. *Az utolsó szakaszt galoppban tette meg a ló.* **2.** Olyan lóverseny, amelyen a lovak vágázva futnak. *Részt vesz a mai galoppon.* **3.** (rég) Gyors, kétnegyedes ütemű körtánc. *A kisasszonyok is beálltak a galoppba.*

galuska ♦♦♦ fn *-, ~t, ~ja*

Lisztből, tojásból vízzel kevert, majd apró darabokra szaggatott főtt tészta. *A pörköltöz galuskát készített.*

gálya ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja* (rég)

1. Sok evezővel (és vitorlákkal) felszerelt, a XVIII. század végéig használt nagy hajó. *A rabok az evezőpadhoz láncolva hajítják a gályát.* **2.** Gályán végzendő kényszermunka. *Gályára ítélték sok protestáns prédikátort a XVII. században.*

gally ♦♦♦♦ fn *~ak, ~at, ~a*

Vékonyabb faág. *A fán elszáradt néhány gally. Ne tördeljétek le a gallyakat a bokorról!*

gáncs ♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~a* (választékos)

1. • *Gáncsot vet valakinek:* **a)** lábát úgy teszi elé, hogy felbukjék **b)** rosszindulatúan akadályozza tevékenységében. **2.** Rosszallás, szemrehányás. *Sok gáncs érte szavai miatt. | (átvitt, rég) Félelem és gáncs nélküli lovag: bátor, hiba nélküli férfi.*

gáncsol ♦♦ ige *~ni*

1. Igyekszik lábával elbuktatni valakit. *A mérközösen sokszor gáncsolták.* **2.** (rég, választékos) Kifogásol, helytelenít valamit. *Gáncsolta a diákok viselkedését.*

gáncsoskod|ik ♦ ige *~ni* (rosszalló)

Mindenben hibát keres. *Nem jó vele együtt dolgozni, folyton gáncsoskodik.*

ganéj ♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

1. (Főleg állati) ürülék. *Ganéjba lépett a baromfiudvaron.* **2.** Istállótrágya. *A szántóföldre kihordták a ganéjt, így trágyázták.* **3.** (durva) Gyalázatos, alávaló ember. *Megállj, te ganéj!*

ganéz ♦ ige *~ni* (népi)

1. Trágyáz valamit. *Most ganézzák a napraforgóföldet.* **2.** A trágyától megtisztít valamit. *Ganézza az ólat.* **3.** (tréfás, enyhén durva) Takarít. *Folyton ganézni kell utánad.*

garabonciás ♦ mn (rég) **garaboncás** *~ok, ~t* vagy *~at, ~an*

• *Garabonciás diák:* (a babona szerint) ördögös vándor, aki különféle bajokat okoz. *A néphit szerint a garabonciás diákok érkezését vihar követi.*

garas ♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

1. (rég) 2, 3, illetve 5 krajcár értékű váltópénz. *Hány garas az ára?* **2.** Alacsony értékű pénz. *Egy garasom sincs.*

garasoskod|ik ♦ ige *~ni* (rosszalló)

Túlzottan takarékoskodik. *Van elég pénze, mégis garasoskodik.*

garat ♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja*

1. Az orr- és a szájüregnek a gége és a nyelöcső felé folytatódó része. *A garat nyálkahártyájának gyulladása a garathurut.* **2.** A malom tölcésrszerű része. *A gabonát a garatba öntötte.*

garázda ♦♦♦ mn *~k, ~t, ~n*

Durván, erőszakosan viselkedő, gyakran kárt is okozó. *A csavargók garázda viselkedése rettegésben tartja a környék lakóit.*

garázdálkod|ik ♦♦♦ ige *~ni*

Garázda módon viselkedik. *Újabbán a lakóhelyünkön is szervezett bandák garázdálkodnak.*

garázs ♦♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

1. Gépköcsi tárolására való helyiség. *Beáll a kocsi a garázsba.* **2.** Gépkocsikat őrző, karbantartó és javító üzem. *Az autóbuszokat a garázsban készítik fel a reggeli indulásra.*

garbó ♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

Visszahajtott magas nyakú (vékony) pulóver. *Újra divat a garbó.* (Jelzőként:) *Szívesen hord garbó nyakú pulóvert.*

gárda ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. (rég) Testőrség. *Tagja lett a királyi gárdának.* 2. (Fegyveres) rendfenntartó osztag. *A hadseregnek a legkiválóbb válogatott katonákból álló része a gárda.* 3. Együtt dolgozó emberek közössége. *Jó gárdát szerveztünk a munkára.*

gardrób ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. (rég) Kabátok, csomagok megőrzésére való helyiség. *Kabátunkat beadtuk a színházi gardróbba.* 2. Nagyobb (beépített) ruhásszekrény, illetve ruhák tárolására szolgáló fülke vagy kisebb szoba. *A házigyári lakásokba gardróbokat is építettek.* 3. Valaki ruháinak összessége. *Egy egész lakásban sem férne el a gardróbja.*

gargarizál ♦ ige ~ni

Bugyborékoló hangot adva torkát öblögeti. *Fáj a torka, kamillával gargarizál.*

garmada ♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. (rég) Halom, kupac (gabonából). *Garmadába rakják a búzát.* 2. (Jelzőként:) Sok, nagy tömegű. *Egy garmada papírt vitt el a hulladékgyűjtőbe.* 3. *Garmadában* vagy *garmadával*: nagy mennyiségben. *Garmadában hevernek nála az olvasatlan újságok. Garmadával sorolja ismerősei nevét.*

garnitúra ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Összetartozó, egymást kiegészítő bútorok összessége. *A szobát tölgyfa garnitúrával rendezték be.* 2. Készlet. *Egy szép garnitúrát ajándékozott neki különböző nagyságú táskákból és bőröndökből.* (Jelzőként:) *Díszdobozban vettem egy garnitúra zsebkendőt.* 3. (bizalmas) Egy feladatkör ellátására szervezett munkaközösség. *Az újság szerkesztését új garnitúrára bízták.*

garral ♦♦ hsz (gúnyos)

• *Nagy garral*: nagy hangon, hangoskodva. *Nagy garral fogadkozik, hogy egyedül megcsinál mindent.*

garzon ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Egy szobából, fürdőszobából és főzőfülkéből álló, kis alapterületű lakás. *Amíg nem nőszül meg, elég neki egy garzon.*

gát ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~ja

1. A víz áradását megakadályozó magas földsánc. *A múlt században a folyók mentén gátakat építettek.* 2. (Sportban:) Gátfutáskor a futópályára merőlegesen elhelyezett, nem rögzített akadály. *Könnyedén ugorja át a gátakat.* 3. (bizalmas) Gátfutás. *Gáton megdöntötték a világcúcsot.*

gátfutás ♦ fn

Atlétikai versenyszám, melyben a rövid távú futás közben akadályokon kell átlépniük a sportolóknak. *A gátfutás már 1896-ban, az első újkori olimpia műsorán is szerepelt.*

gátlás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az erkölcsileg káros cselekvéseket gátló lelki visszatartó erő. *Nincs benne semmi gátlás. Gátlás nélkül káromkodik.* 2. Félszesség, feszélyezettség. *Tele van gátlással, mindig zavarban van.*

gátol ♦♦♦♦ ige ~ni

Akadályoz, hátráltat valakit valamiben. *Nem segít neki, inkább gátolja a tanulásban.*

gatyá ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég, népi) Vászomból készült, térdén alul érő, bő, nadrág helyett viselt férfiruhadarab. *A pásztorok az Alföldön bő gatyában jártak.* 2. (bizalmas) Alsónadrág. *Ingen, gatyában mászkál otthon.* 3. (bizalmas) Nadrág. *Az új gatyámban megyek iskolába.* 4. Némely madár csüdjét borító tollazat. *A galamb lába fölött szélesen eláll a gatyája.*

gavallér ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja (választékos)

1. (rég) Jó fellépésű, divatosan öltözködő, csinos, kellemes modorú férfi. *Csupa gavallérral van körülveve.* 2. Udvarló. *Most éppen ki a gavallérja?* 3. (Jelzőként:) Bökezü, nagyvonalú. *Mindig is gavallér ember volt, nem sajnálta a pénzt ajándékokra, borralóra.*

gaz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Hasznavehetetlen növény. *Elhanyagolt kertjében csak gaz nő.* 2. (választékos) Gazember. *Mindent tönkretettek a gazok.* (Jelzőként:) *Kár volt a gaz csábítóra hallgatni. „Tiporjatok reám durván, gazul” (Ady E.: Góg és Magóg fia vagyok én).*

gáz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Légnemű anyag. *Az oxigén szintelen, szagtalan gáz.* 2. Fűtésre vagy világításra használt ilyen anyag. *Gázzal fűtünk.* 3. (bizalmas) Gáztűzhely. *Az ebéded a gázon melegszik.* 4. Motor porlasztott üzemanyaga. *Teljes gázzal száguld az autó. Gázt adott és elhajtott.* 5. (szleng) Baj, veszély. *Gáz van!* 6. (Er bizalmas) Petróleum. *Gázt vett a lámpájába.*

gazda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Valaminek a tulajdonosa. *Ki a gazdája ennek a kutyának?* • *Nem akad gazdája*: senki sem vállalja. 2. (népi) Házigazda, családfő. *Ithon van a gazda?* 3. Gazdaságát vezető, saját földjén dolgozó földműves. *A gazdák már elvetették az őszi búzát.* 4. (rég) Munkaadó vagy vezető. *A gazda kiosztotta a szerszámokat a napszámosoknak.*

gazdag ♦♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~on

1. Vagyonnal, pénzzel bőven rendelkező. *A gazdag országok többet költhetnének környezetvédelemre.* (Főnévi használatban:) *A gazdagokat kevésbé sújtja az áremelés.* 2. (választékos) Nagy értéket jelentő. *Gazdag jutalmat kap a győztes. Gazdagon megajándékozta megmentőjét.* 3. Értékes dolgokban bővelkedő. *Az ásványi kincsekben gazdag vidéken sok a bánya. A városnak gazdag múzeuma van. A szomszédunk tapasztalatokban gazdag ember.* 4. Sűrű növényzettel dúsan benőtt. *Gazdag legelők és még gazdagabb gyümölcsösök között utaztunk.* 5. A szükségletet bőven kielégítő, sőt felülmúló. *Gazdag aratás volt az idén. Gazdag vacsorát adott vendégeinek.*

gazdálkodik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Mezőgazdasági termeléssel foglalkozik. *Néhány hold földön gazdálkodik.* 2. *Valahogyan gazdálkodik valamivel*: valahogyan beosztja, felhasználja. *Jól gazdálkodik a zsebpénzével. Gazdálkodik okosan az idővel!*

gazdaság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Mezőgazdasági termelőegység. *A gazdaságban száz ember dolgozik.* 2. Gazdálkodás. *Fiára bízta a gazdaságot.* 3. Gazdasági élet. *Az ország gazdasága föllendülőben van, jól jövedelmez például az ipar, a mezőgazdaság és a kereskedelem is.*

gazdaságos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Valamit előnyösen, hasznosan felhasználó. *Gazdaságosan kell bánni a nyersanyaggal. Saját legelő, kaszáló nélkül nem gazdaságos tehenet tartani.*

gazdasszony ♦♦♦ fn

1. A gazda felesége. *„Udvaron fehérlik szőre egy tehénnek; A gazdasszony épen az imént fejé meg”* (Arany J.: Családi kör). 2. Háziasszony. *A gondos gazdasszony takarékoskodik a gázzal és a villannyal.* 3. (rég.) Házvezetőnő. *Fogadott egy gazdasszonyt a háztartás ellátásához.*

gazdátlan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Senkihez sem tartozó. *Egy gazdátlan csónakot sodor a víz. Gazdátlan ház áll a falu szélén. Éhes, gazdátlan kutyák kóborolnak a környéken.* 2. Ilyenre jellemző, elhanyagolt. *Gazdátlan kertek csúfítják el az utcát.*

gazella ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Karcsú, fürgé mozgású, az őznel kisebb, Afrikában élő kérődző állat. *A gazellák tulajdonképpen középtermetű antilopok.*

gazember ♦♦♦♦ fn

1. Jellemtelen, alávaló ember. *Ilyen gazemberrel szóba sem állok!* (Jelzőként:) *Az a gazember bátyád szedett rá.* 2. (tréfás) Haszontalan gyerek. *Te kis gazember! Megint összetörtél valamit.*

gazfickó ♦♦ fn

1. Jellemtelen, hitvány férfi. *Két gazfickó belekötött a sötét utcán.* 2. (tréfás) Csintalan, engedetlen gyermek. *Nem lehet bírni ezekkel a gazfickókkal, folyton a szobában fociznak.*

gázló ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Folyó- vagy állóvíz átlátható, áthatolható szakasza. *A folyón gázlót kerestünk, hogy átjuthassunk a túlsó partra.* 2. Hajózóút sekély szakasza. *A hajó megfeneklett a gázlón.* 3. Gázlómadár. *A túlsó parton most szállt fel egy csapat gázló.*

gázlómadár ♦ fn

Vizek partján élő, hosszú, úszóhártyás lábú és rendszerint hosszú nyakú madár. *A gólya és a gém gázlómadár.*

gázol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Vízben, hóban, sárban) lábát nehezen emelgetve jár. *Térdig gázolt a vízben.* 2. Növénnyel, puha anyaggal borított talajon mindent letiporva megy. *A fűbe gázolt. A lovak bokáig gázoltak a vetésben.* 3. Elgázol valakit. *Ártatlanokat gázolt az ittas vezető.* 4. (Kifejezésekben:) *Valakinek a becsületébe, önérzetébe gázol: durván megsért valakit.*

gázpedál ♦♦♦ fn

A gépkocsiban az a pedál, amellyel a sebesség szabályozható. *A jobb oldali pedál a gázpedál, a középső a fék, a bal oldali pedig a kuplung.* | (átvitt is) *Rálép a gázpedálra: fokozza a sebességet, az iramot.*

gázság ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (választékos)

Gonoszság, aljasság. *Sok gázságot követett el: lopott, csalt, hazudott.*

gebe ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (gúnyos)

1. Nagyon sovány ló. *A szegény embernek csak egy rozszant gebéje volt.* 2. Nagyon sovány ember. *Nézd ezt a gebét, kilátszanak a bordái!*

gége ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Torok, illetve nyelöcső. *Egy halszálka megakadt a gégejében, szerencsére sikerült kivenni.* 2. A légcső felső, kiszélesedő szakasza. *A hangszalagok a gégeben helyezkednek el.*

gégész ♦ fn ~ek, ~t, ~e

A gége betegségeivel foglalkozó szakorvos. *Csúnyán köhög, ezért egy gégész megvizsgálta a torkát.*

gejzír ♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

Meleg vizű, magasra felszökő, időszakos forrás. *Izlandon és Új-Zélandon sok a gejzír.*

gém ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

1. Hosszú nyakú és lábú, karcsú testű gázlómadár. *Röptükben könnyen felismerhetők a géme.* 2. Szerkezetek kinyúló, mozgatható része. *„Ösztövr kútágas, hórighorgas gémmel Mélyen néz a kútba”* (Arany J.: Toldi).

gémbered|ik ♦ ige ~ni

1. Merevvé kezd válni. *Várakozás közben gémberedni kezdett a lába. A hidegtől gémberedik az ujjam, alig tudom mozgatni.* 2. (népi) (Folyadék, sár felszíne) fagyni, sűrűsödni kezd. *Gémberedik a tó vize.*

gémeskút ♦ fn

Olyan kút, amelyből a vizet függőlegesen álló kútágason mozgatható kútgémre, illetve az erről lógó kúttostorra szerelt vödörrel húzzák föl. *A legelőn álló gémeskút hosszú lábú és nyakú gémre emlékeztet.*

gemkapocs ♦ fn

Drótból hajlított kapocs. *A papírlapokat gemkapocccsal fogta össze.*

gén ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je (általában többes számban)

Öröklődést biztosító kromoszómárészecske. *Ősei jó és rossz tulajdonságait génjeiben hordozza.*

generáció ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Nemzedék. *A fiatal generáció esélyei nem rosszak.* 2. Emberöltő. *Egy generációval később már nem lesz jelentőségük a mai politikai csatározásoknak.*

generális^{1 ♦♦} mn ~ak, ~t, ~an (választékos)

1. Általános érvényű, egyetemes. *Az alkotmány generálisan tiltja a hátrányos megkülönböztetés valamennyi formáját.* 2. (ritka) Fő, lényeges. *Ez a rendelet generális pontja.*

generális^{2 ♦♦} fn ~ok, ~t, ~a (régí)

1. Tábormok. *A szabadságharc idején két horvát generálist is elfogott Ozoránál Perczel Mór, mégpedig seregestül.* 2. Férfi szerzetesrend legfőbb előljárója. *A jezsuita rendben a végrehajtó hatalmat a generális gyakorolja az egy-egy ország vagy földrész szerzeteseit képviselő asszisztensek segítségével.*

generátor ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Energiaátalakító berendezés. *A generátor a mechanikai energiát villamos energiává alakítja.* 2. Szilárd, tüzelőanyagból gázt előállító berendezés. *Új generátort szereltek fel a lakótelepen.*

genetika ♦♦ fn -, ~t, ~ja

Az élőlények tulajdonságainak öröklődését, működését és megváltozásait kutató tudományág. *A klasszikus genetika a szülői tulajdonságok megjelenésének törvényszerűségeit elemzi az utódokban. A genetikának ma már több ága van: molekuláris genetika, citogenetika, populációgenetika stb.*

genszter ♦♦♦ fn ~ek, ~e, ~t

1. Szervezett bűnözőbanda tagja. *A gengszterek váltságdíjat kérnek az elrabolt gyermekért.* 2. (bizalmas, túlzó) Minden aljasságra kapható, elvetemült ember. *A szerelők között gengszterek is vannak, akik becsapják gyanútlan megrendelőiket: drágán dolgoznak és csapnivaló munkát végeznek.* 3. (tréfás) Pajkos fiúgyermek. *Mit csináltál már megint, te kis gengszter?!*

genny ♦♦ fn -, ~et, ~e

1. Gyulladásból keletkezett sárgás váladék. *Sebében genny van, gyulladáscsökkentő gyógyszert kell szednie.* 2. (durva, rosszálló) (Jelzőként:) Jellemtelen, undorító. *Micsoda genny alak!*

gép ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Energiát átalakító s így munkát végző szerkezet. *A gépek sokat segítenek az embernek. Egyszerűbb szerkezeteket is neveznek gépeknek, például az emelőket és a csigákat.* 2. (kissé bizalmas) (Szerkezetek, berendezések, járművek stb. -gép utótagú megnevezésének egyszerűbb változataként:) Repülőgép, fényképezőgép, cséplőgép, számítógép, mosógép stb. *A gép a Ferihegyi reptőlőtéren szállt le. A gépnek kitűnő lencséje van. Géppel csépeltek már a múlt század elején is. Gépen tároljuk az adatokat. Rakd be a gépbe a ruhát!*

gepárd ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Ázsia és Afrika pusztáin élő, foltos bundájú macskaféle ragadozó. *A gepárd a leggyorsabban futó állat.*

gépel ♦♦♦ ige ~ni

1. Írógépen vagy számítógépen ír. *Most kézzel írok, azután gépelek.* 2. Varrógéppel varr. *Most gépelem a szoknya oldalvarrását, azután kézzel felhajtom.*

gépesít ♦♦ ige ~eni

1. Gépek segítségével korszerűsít, gyorsít valamit. *Az áruválogatást gépesítették.* 2. Gépekkel lát el, szerel föl valamit. *A lakást teljesen gépesítették, ezért minden házimunka könnyebb lett.*

gépész ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Gépek működtetésére, javítására kiképzett szakember. *A gépész egykettőre beindította a motort.* 2. (bizalmas) Gépészmérnök-hallgató. *Meghívtak a gépészek báljára.*

gépies ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Gondolkodás nélkül, megszokásból végzett. *Verstanulás közben mindig gépiesen járkal.* *Gépiesen nyúl a zsebébe a kulcsért.* 2. (rosszálló is) Közönyösen, unottan végzett. *Gépiesen kapált, s közben másutt járt az esze. Fárasztó a gépies munka.* 3. (ritka) A gépek munkájára emlékeztető. *Gépies pontossággal dolgozik.*

gépírás ♦♦ fn

1. Írógépen, számítógépen való írás. *Gépírást tanul a középiskolában.* 2. Írógéppel írt szöveg. *A dolgozatából készen van öt oldal gépírás.*

gépkocsi ♦♦♦♦♦ fn

Motorral hajtott személy- vagy teherszállító közúti jármű. *Többféle gépkocsit vezet, személyautót és tehergépkocsit is.*

géppisztoly ♦♦♦♦ fn

Sorozatlövésre is alkalmas önműködő fegyver. *A katonai géppisztoly csöve hosszabb az egyszerű pisztolyénál.*

gereblye ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Fésűszerűen fogazott, nyeles mezőgazdasági szerszám. *Gereblyével gyűjti egybe a szénát, szalmát vagy a levágott füvet. Egyengsd el a talajt gereblyével!*

gerely ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A dárdánál rövidebb, fémhegyű hajtó- és szűrőfegyver. *A régi germánoknál a gerely volt a legáltalánosabb fegyver.* 2. Fémhegyű, hosszú atlétikai dobóeszköz. *A sportolók szigorú szabályok szerint hajtják el a gerelyt.*

gerenda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Négyélűre formált vastag, hosszú szálfa. *Az építkezéshez már beszerezte a gerendákat. Falusi házban a mennyezet közepét tartó erős gerendát mestergerendának hívják.* 2. Hasonló alakú vas, vasbeton. *Vasbeton gerendák hidalják át az épület falait.* 3. (Sportban:) Női tornaszor, illetve az ezen bemutatott versenyszám. *A lányok szép gyakorlatokat mutattak be a gerendán. Sérülése miatt nem indul gerendán.*

gerezd ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Némely növény hagymájának vagy gömbölyded termésének könnyen elkülöníthető része. *Az érett fokhagyma gerezdjeit könnyű szétválasztani. Adj egy gerezdet a narancsból!* 2. Ék alakú szelet. *Gerezdeket vág az almából és a dinnyéből.* 3. (Jelzőként:) Bizonyos számú gerezdet kitevő. *Néhány gerezd dióval díszítette a tortát.* 4. (rég., választékos) Szőlőfűrt. „*Ki érleled a tőkén a gerezdet*” (Kosztolányi D.: Szeptemberi áhítat).

gerezna ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Lenyűzött prémes bőr. *Szőrmesapka lesz a nyulak gereznejából.*

gerilla ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Nem hivatalosan szervezett, kisebb fegyveres csoport önkéntes harcosa. *A lakosság is támogatja a hadsereg ellen kisebb akciókkal küzdő gerillákat.*

gerinc ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (Ember, állat testében) a fejtől a medencéig húzódó, egymáshoz illeszkedő csigolyák sora. *A balesetben megsérült a gerince.* 2. Hegy, hegység legmagasabb részeinek vonulata. *A napsütésben élesen kirajzolódik az égre a hegy gerince.* 3. Szerkezeteken az élben összefutó lapokat összefogó kiképzés. *A tető gerincét domború cserepek fedik. A polcon álló könyveknek csak a gerincük látszik.* 4. Valaminek a központi eleme, lényege. *Gondolatmenetének a gerince a sport fontossága volt.* 5. Erkölcsei tartás, szilárd magatartás. *Ragaszkodik az elveihez, van benne gerinc.*

gerinces ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Belső szilárdító vázzal, gerinccel rendelkező (állat). *A kígyó és a nyúl is gerinces állat.* 2. Határozott jellemű, nem befolyásolható (személy). *Gerinces ember, mindig kiáll az igazáért.* 3. (Főnévi használatban:) A gerinccel rendelkező állatok törzséhez tartozó egyed. *A legmagasabb fejlettségi fokú élőlények a gerincesek.*

gerinctelen ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Olyan (állat), amelynek nincs gerincoszlopa. *A giliszta gerinctelen állat.* 2. (rosszalló) Ingadozó jellemű, befolyásolható (személy). *Gerinctelen ember, minden nap változtatja a véleményét.* 3. (Főnévi használatban:) A törzsfajlás alacsonyabb fokán álló, gerinccel nem rendelkező állatok közé tartozó egyed. *A férgek a gerinctelenek közé tartoznak.*

gerincvelő ♦♦ fn

A központi idegrendszernek a gerinccsatornában levő része. *A gerincvelő minden gerinces állatban képes irányítani az alapvető életműködéseket.*

gerjed ♦♦♦ ige ~ni

1. (rég., népi) Égni kezd. *Gyorsan gerjed a tűz.* 2. (választékos) (Érzelem, indulat) keletkezik, támad. *Gyűlölet gerjedt a szívében vetélytársa iránt. | Valamire gerjed: valakit ilyen érzelem, indulat hirtelen elragad. Szerelemre gerjedt a szomszédja iránt. Éktelen haragra gerjedt a kár láttán.* 3. (Mágneses erővonalakat metsző térben áram) keletkezik. *Áram gerjedt a vezetékben.* (bizalmas) *Visító hangokat hallok, gerjed a hangszóró!*

gerle ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

A galambhoz hasonló, de nála kisebb, szürkésbarna tollú madár. *Búg a gerle a háztetőn. Magyarországon gyakori a balkáni gerle.*

germán ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Az indoeurópai nyelvcsaládnak Nyugat-, Észak- és Közép-Európában honos egyik ágához tartozó (nép, nyelv). *A német, az angol, a dán és a svéd germán nyelv.* (Főnévi használatban:) *A germánok betörték Itáliába. A germán törzsek feltételezett közös alapnyelve a germán.* 2. E néphez tartozó. *A germán törzsek bátran harcoltak a római hódítók ellen.* 3. (bizalmas) (Főnévi használatban:) Német ember. *A mai germánok is tudnak mulatni.*

gésa ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Japán teaházakban a férfi vendégek szórakoztatására alkalmazott, művelt nő. *A gésák nemcsak táncoltak és énekeltek, hanem társalogni is lehetett velük.*

gesztenye ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A szelíd-, illetve a vadgesztenye tüskés burkú, barna termése. *Sült gesztenyét esznek. Gesztenyéből játékokat készítettünk.* 2. Szelíd-, illetve vadgesztenyefa. *Virágoznak a gesztenyék a házunk előtt.*

gesztenyepüré ♦♦ fn

Főtt és áttört gesztenyéből készült, rendszerint tejszínhabbal tálalt édes püré. *A cukrászdákban főleg ősszel és télen kapható gesztenyepüré, de otthon bármikor elkészíthetjük fagyasztott gesztenyemasszából is. A gesztenyével sült tortát sok tejszínhabbal és egy kevés gesztenyepürével töltjük meg, a tetejére is gesztenyepüréből gyúrunk kis gömböket dísznek.*

gesztikulál ♦♦ ige ~ni

Beszédét élénk taglejtésekkel kíséri. *Látszik abból, ahogy gesztikulál, hogy zavarban van.*

gesztus ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

1. A karnak és a kéznek a beszédet kísérő, kifejező mozgása, mozdulata. *A tanár élénk gesztusokkal magyarázott. A humorista gesztusai is nagyon mulatságosak voltak.* 2. Valamilyen magatartásra, álláspontra mutató cselekedet, megnyilatkozás. *Barátságatlan gesztus volt tőle, hogy viccelődött az ügyetlenségemen. A kollégám egy nemes gesztussal felajánlotta a segítségét.*

gettó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Elkülönített zsidó városnegyed. *A középkori városok gettói védekezésre is alkalmasak voltak üldözések idején. A második világháború alatt a németek által megszállt területeken gettókba kényszerítették a zsidókat.* 2. Egyes társadalmi rétegek, nemzetiségek vagy más kisebbségek egymástól elkülönülő lakóhelye. *A feketéket ma már nem kényszerítik gettóba. A nagyvárosokban a leromlott városrészek könnyen a szegények gettóivá válhatnak.*

géz ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Ritka szövésű pamutkelme. *Gézzel kötötték be sérült kezét.*

gézengúz ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (bizalmas, tréfás)

Semmirekellő, rakoncátlan kölyök. *Majd kap tőlem az a gézengúz. (Jelzőként:) Azok a gézengúz gyerekek megint betörték az ablakot.*

gibanica ♦ fn **gibanyica** ~k, ~t, ~ja (Va, Dv, Mv)

Édes sütemény, sokrétű béles. *Csak a muraszombati gibanicát szeretem, ott csinálják a legjobbat a Muravidéken.*

giccs ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (rosszalló)

Olcso hatásokra törekvő, felszínes, gyakran érzélgős alkotás. *Sokan nem tudják megkülönböztetni a giccset az igazi művésztől.*

gida ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kecske himnemű kicsinye. *A gidák vidáman ugrándoznak anyjuk körül.* 2. Fiala őz, zerge, illetve egyéb kisebb kérődző állat. *Az állatkertben minden gidát megsimogatott.*

gilice ♦ fn ~k, ~t, ~je (népi)

(Megszólításként is:) Gerle. *Kedves kis gilicém!*

giliszta ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Hengeres testű gyűrűsféreg. *Eső után kibújnak a földből a giliszták.* 2. (népi) Ember, állat bélcsatornájában élősködő féreg. *Sovány ez a macska, biztosan gilisztája van.*

gím ♦ fn ~ek, ~et, ~je (választékos, régi)

Nöstényszarvas. „*Gím után ők egyre törnek*” (Arany J.: Buda halála).

gimnazista ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Gimnáziumi tanuló. *A gimnazisták vidáman zajongva tódulnak ki az iskolából. (Jelzőként:) Gimnazista gyerekei vannak.*

gimnázium ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Általános műveltséget adó, az egyetemre előkészítő középfokú iskola. *Lánya két tannyelvű gimnáziumba jár. Anyukája nyolcosztályos gimnáziumba szeretné írtni.* 2. (bizalmas) Gimnáziumi osztály. *Második gimnáziumba jár.* 3. (Er) Az általános iskola felső tagozata (V–VIII. osztály). *Gimnáziumban a VIII. osztály végén kötelező a záróvizsga.*

gin ♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

Boróka boggyójával ízesített pálinkaféle szeszes ital. *A ginnek kellemes fenyőillata van.*

gipsz ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Színtelen, kristályos, szénsavas mészvegyület, illetve az ebből égetett fehér por. *A por alakú gipszet vízzel gyorsan összekeverte, majd betapasztotta vele a fal sérüléseit. A gyerekek kis szobrokat, dísz tárgyakat öntöttek gipszből. A mennyezet rózsadíszei gipszből vannak.* 2. Ebből készült, száradáskor megkeményedő, a sérült testrészt rögzítő kötés. *Törött lábát gipszbe tették.*

girbegurba ♦ mn ~k, ~t, ~n

Szabálytalanul, szeszélyesen kanyargó. *Az erdőn girbegurba út vezet keresztül.*

girhes ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en (rosszalló)

1. Betegesen sovány. *Két girhes ló húzta a megrakott szekeret.* 2. (népi) Beteges, illetve betegségtől sokat köhögő. *Ez a girhes lány nem tud egész nap kapálni.*

gitár ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Lapos, karcsú nyakú, általában hathúros pengetős hangszer. *Az arab eredetű gitár Spanyolországból terjedt el a XIII. századtól kezdve. Elektromos gitáron is megtanult játszani.* 2. (szleng) Géppisztoly. *Ereszd rájuk a gitárt!*

gitt ♦♦♦ fn **kitt** –, ~et, ~je

Gyurmához hasonló, tapasztásra, ragasztásra való, megszilárduló massa. *Az asztalos gittel javította ki a bútorok sérüléseit. Az üveget gittel rögzítik az ablakkeretre.*

gittegylet ♦ fn (gúnyos)

Jelentéktelen ügyekkel foglalkozó, de fontoskodó szervezet. *Főlöszlegesen dolgozol abban a gittegyletben, úgysem csináltok semmi hasznosat.*

gizgaz ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Mindenféle gaz, haszontalan növény vegyesen. „*Hej, égig-nyúló giz-gazok, Hát nincsen itt virág?*” (Ady E.: A magyar Ugaron)

gladiátor ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A rómaiak cirkuszi játékain emberrel vagy vadállattal életre-halálra megküzdő rabszolga. *A gladiátorok küzdelmét ezrek nézték borzadállyal vegyes élvezettel.*

gleccser ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Magas hegyek lejtőjén lassan lecsúszó jég, fagyott hótömeg. *A gleccsernek a völgyben megolvadó vizéből gleccserpatak keletkezik.*

gléda ♦ fn (csak -ba és -ban ragos alakban) (bizalmas)

Egyenes sor. *A tanár intésére máris glédában állnak a diákok. Mindig rendet tart, könyveit is glédába állítja az asztalán.*

globális ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Összefoglaló, átfogó. *A vállalat globális tervet dolgozott ki termékeinek reklámozására.* 2. Az egészre vonatkozó, valaminek az összességére kiterjedő. *A cég globálisan nyereséggel zárta az évet, de egy-két üzeme veszteséges volt. A globális olvasástanítási módszer a magyar iskolákban nem volt olyan eredményes, mint a hagyományos szótagolva tanítás.* 3. Az egész Földre, a földkerekségre vonatkozó. *Az éghajlatkutatók többsége szerint a globális felmelegedés következtében az alacsonyan fekvő tengerparti országok egy része víz alá kerülhet.*

globalizáció ♦♦♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

Az egész világra kiterjedő gazdasági, politikai, kulturális egységesülés irányába ható folyamatok összessége. *A globalizáció korában minden nemzetnek törekednie kell arra, hogy érvényesíteni tudja saját érdekeit, megőrizze függetlenségét és kultúrájának értékeit.*

glóbusz ♦♦ fn (ritka) **glóbus** ~ok, ~t, ~a

1. (választékos) Föld, földkerekség. *Bejárta az egész glóbuszt.* 2. (rég) Földgömb. *A tanári asztalon egy glóbusz áll.*

glória ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fénykoszorú, fénykorong. *A szentek feje fölött glória ragyog.* 2. Misék szövegének ezzel a szóval kezdődő része. *A glóriát éneklő a kórus Verdi gyászmiséjéből.*

gnóm ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Alacsony, torz alakú ember. *A rajzfilmben a főszereplőnek egy visszataszító külsejű gnóm volt a barátja, aki a derekáig se ért.*

góbé ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég) Székely ember. *A góbék csavaros eszén nehéz túljutni.* 2. (ritka) Furfangos, ravasz ember. *Nagy góbé az öreg, mindenkét megtréfál.*

gobelin ♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

1. Kézrel szőtt faliszőnyeg. *A falat befedő óriási gobelin bibliai jelenetet ábrázol.* 2. Ezt utánzó hímzés. *Kis rámán gobelint készít anyák napjára.*

góc ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (választékos) Bajnak, káros folyamatnak a kiindulópontja, eredő helye. *Egy rossz fog lehet a gyulladás góca. A mozgalom góca egy kisváros.* 2. (ritka) Központ. *A város ipari és kereskedelmi góc.* 3. Fontos közlekedési útvonal metszéspontja. *Itt van az ország vasúti hálózatának egyik góca.*

gógyi ♦ fn -, ~t, ~ja (népi, tréfás)

Ész, találatkonyság. *Van itt gógyi. Annyi gógyija csak van, hogy fedett helyre áll, ha esik.*

gokart ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Nyitott, karosszéria nélküli, kisméretű, kiskerekű versenyautó. *Az autóversenyzőnek készülő gyerek egyelőre csak gokarttal versenyezhet.*

gól ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

(Bizonyos csapatjátékokban) a labdának az ellenfél kapujába való szabályos bejuttatása. *A futballmeccs legjobb játékosa két gólt rúgott és egyet fejtelt a hálóba. A kézilabdások 20 gólt dobtak az ellenfélnek. (Az eredmény egységeként:) Csapatunk két góllal vezet.*

golf ♦♦♦ fn -, ~ot, ~ja

Szabadban üzött labdajáték, melynek során a füves pályán végighaladva egy kis tömör gumilabdát kell botszerű ütővel a lyukakba bejuttatni. *A golf kiűnő testedzés, de versenysportként is egyre népszerűbb.*

golgota ♦♦♦ fn -, ~t, ~ja (választékos)

Nagy lelki szenvedés, fájdalom. *Nehezen viselte a válás golgotáját.* • *Golgotát jár:* nagy lelki szenvedést él át. *Családja balesete után nehéz időket élt át, valósággal golgotát járt.*

gólya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fehér és fekete tollú, hosszú csőrű, hosszú lábú költöző madár. *Kéményünkön gólya kelepel. A gólya a sekély vízben gázolva békákra vadászik.* 2. (bizalmas) (A szül(et)ésre vonatkozó, régebben, különösen gyermekek előtt használt kifejezésekben:) *Nálunk járt a gólya vagy kisbabát hozott a gólya:* kisgyermek született. 3. Elsőéves egyetemi, főiskolai, illetve középiskolai hallgató. *Az első félév végére a gólyák is kiismerik magukat az egyetem épületében.*

gólyabál ♦♦ fn

Elsőéves egyetemi, főiskolai hallgatók bálja. *A gólyabált általában a tanév elején rendezik meg.*

gólyahír ♦ fn

Nedves réteken élő, tavasszal nyíló, aranyárga virágú növény. *A mocsári gólyahír a tavasz hírnöke.*

gólyaláb ♦♦ fn

1. Két lábra erősített hosszú faléc. *Régen a mocsárban jártak gólyalábon, ma játékszerként vagy vásári mulatságon használják.* 2. (tréfás) Nagyon hosszú láb. *Te könnyen átugrod az árkot a gólyalábbal.*

gólyamese ♦ fn

Születésnek az a (kisgyermek számára kitalált) magyarázata, hogy a gyermeket a gólya hozza. *Már nem hisz a gólyamesében.*

golyó ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (választékos, kedveskedő) Bolondos, ügyefogyott, tudatlan ember. *Ne butáskodj, te golyó!* 2. (népi) Nehézfejű, oktondi fiatal. *Nehéz ezekkel a tapasztalatlan golyókkal.*

golyó ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Gömb alakú, kisebb, rendszerint tömör tárgy. *Jégeső volt, apró fehér golyók borítják a földet. Kiszedte a csapágyból a golyókat.* 2. Játékszerűen használt, általában üvegből, műanyagból, ritkábban fából, fémből, csontból készült gömb alakú tárgy. *A gyerekek színes golyókkal játszanak az udvaron. A biliárd golyói régen elefántcsontból készültek.* 3. Lőfegyver lövedéke. *Három golyót lőtt ki, de mind a három célt tévesztett. Golyó általi halálra ítélték.*

golyóstoll ♦♦♦♦ fn

Olyan toll, amelynek hegyén egy kis forgó golyó viszi rá a festéket a papírra. *A golyóstollal gyorsabban lehet írni, mint a hagyományos töltőtollal.*

gomb ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Kis lyukas vagy füles korong, amellyel ruha nyílását lehet összefogni úgy, hogy ezt a ruha egyik részére varrják, és a másik részen levő lyukba vagy hurokba bújtatják. *Felvarrja az ingre a gombot. A ruhának ezek a nagy gombjai csak dísznek vannak, nem lehet őket ki- és begombolni.* 2. Valamely tárgyon, különösen annak végén levő, díszítésre vagy gyakorlati célra használatos, nagyjából gömb alakú (alkat)rész. *A vívók törének a hegyén apró gomb van, hogy a sportolók ne sebezzenek meg egymást. Amerikában sok helyen az ajtókon nem kilincs, hanem gomb van.* 3. Szerkezetnek ki- és bekapcsolására, illetve működésének szabályozására való, ilyen alakú alkatrész. *Megnyomta a csengő gombját. A rádiót a gomb elfordításával kapcsolta be.* 4. (Gombfociban:) Sima aljú, pöckölhető kis korong.

gomba ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Szerves vegyületek lebomlásával táplálkozó, a talaj fölött tönkből és kalapból álló, húsos testű, levélzöld nélküli sajátos növény. *Európában több száz ehető és egy-két tucat erősen mérgező gomba nő.* 2. Az ehető gomba mint étel. *Rántott vagy töltött gombát csinálnak vacsorára?* 3. A gombák rendszerének valamelyik osztályába tartozó, gyakran szabad szemmel nem látható élősködők egyike. *Gombák alakítják át az aludttejet sajtá. Az élesztő egyszélű gomba. A növények és az élelmiszerek penészedését gombák okozzák. A gombák egy része emberen, állaton élősködve betegséget, például bőrgombásodást okoz.* 4. Kör alakú, kisebb kereskedelmi egység. *Találkozzunk a gombánál, ahol buszjegyet árulnak. A sarki gombában vettem tejet.*

gombáz|ik ♦ ige **gombász|(ik)** ~ni

Ehető gombát keres és szed. *A kirándulók az erdőben gombáztak.*

gombfoci ♦♦ fn

Asztalon pöckölt gombokkal a labdarúgáshoz hasonló szabályok szerint játszott játék. *Terepasztalt kért a gombfocihoz születésnapjára.*

gombház ♦ fn (rég)

A ruhára varrt hurok vagy gomblyukas pánt, amelybe a gombot bebújtatják. *Gombházat horgolt a mellényre.*

gombóc ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Gömbölyűre formált főtt tészta. *Szilvás gombócot ettek ebédre.* 2. (bizalmas) Gömbölyűre gyúrt puha anyag. *Gombócokat formált a vizes homokból. (Jelzőként:) Két gombóc fagyaltot kérek.*

gombol ♦♦♦ ige ~ni

Gombbal összekapcsol valamit. *A kabátját gombolja, mindjárt indul.*

gombolyag ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Hosszú fonalból tekert gömb. *A cica a kézimunkakosaramból kiesett gombolyaggal játszik. (Jelzőként:) A pulóverhez öt gombolyag fonalra lesz szükség.*

gombolyít ♦♦ ige ~ani

Gombolyagba teker valamit. *Motollával vagy kézzel gombolyítja a fonalat.*

gombostű ♦♦♦ fn

Rögzítésre használatos tű, amelynek kicsúszását az egyik végén levő apró gömb akadályozza meg. *Fércelés előtt gombostűvel tűzi össze a ruha darabjait.*

gomboz|ik ♦ ige ~ni

1. Gombokkal játszik. *A szomszéd gyerekek szeretnek gombozni, most is kiszórták az egész gombos dobozt.* 2. Gombfocit játszik. *Minden szombat délután gombozik a barátjával.*

gomoly ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

Valaminek gömbölyded tömege, csomója. *Gomolyokban száll fel a füst.*

gomolya ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Juhtejből készült, fehér, lyukacsos sajt. *Negyed kiló gomolyát vett a piacon.*

gond ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Szorongást, nyugtalanságot okozó ügy, nehézség. *Nem érek rá, ezer a gondom. Amióta nincs munkája, filléres gondjai vannak.* 2. Emiatt kialakult nyugtalanító lelkiállapot. *Sok gondjába kerül a gyerekek nevelése. Nem csinál nagy gondot a főzésből, gyakran konzervet eszik.* 3. Körültekintő alaposság, gondosság. *Nagy gonddal ápolja a beteget.* 4. Valakinek, valaminek a szükségleteiről, jólétéről való gondoskodás. *Gondjaiba veszi a gazdátlan kutyát, ezután ő törődik vele. Betegsége idején a testvére gondjára bízta a gyerekeket, aki megígérte, hogy gondot visel rájuk.*

gondatlan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Olyan személy, aki felületesen, hanyagul végzi a dolgát. *A gondatlan anya nem szoktatta rendszeres fogmosásra a gyermekeit.* 2. Ilyen személyre jellemző, tőle származó. *Gondatlan munkát végzett, sok hibával.*

gondnok ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Épületre, ennek berendezésére, szabályszerű működésére stb. felügyelő személy, aki esetleg az intézmény gazdasági ügyeit is intézi. *A szertár kulcsát az iskola gondnokától kell elkérni.* 2. Kiskorú gyermek vagy cselekvőképtelen személy személyi és anyagi ügyeinek az intézője. *Nagybátyját nevezték ki a kis árva gondnokának.*

gondol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Eszébe ötlök, tudatában felbukkan valami. *Azt gondoltam, menjünk el sétálni.* 2. Gondolatai valakire, valamire irányulnak, terelődnek. *Sokszor gondol vidéki barátjára.* 3. Valamire utal, célzó, valamit ért valamin. *A szerző itt elsősorban a hajléktalanok problémáira gondol.* 4. Képzeli, hisz vagy sejt valamit. *Azt gondoltad, hogy képes lennék ilyen aljasságra? Mindjárt gondoltam, hogy elfelejtetted elhozni a könyvet.* 5. (kissé népi) Törődik valakivel, valamivel. *Gondolj néha szegény öregekkel is!*

gondola ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Felgömbülő orrú, hosszú, keskeny csónak. *A velencei lagúnákon gondolák suhannak.* 2. Önkiszolgáló üzletben állványszerű árutartó. *A gondolák között úgy eltévedtem, hogy nem találtam, amit kerestem.*

gondolat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy (népi, régi) ~ja

1. A gondolkodás eredménye. *A naplójába írja le a gondolatait. Felelés előtt szedd össze a gondolataidat!* 2. Ötlet. *Támadt egy bölcs gondolata.* 3. Képzlet. *Gondolatban mindig velem vagyok.* 4. Eszme. *Nagy gondolatok csak ritkán születnek.* 5. Elképzelés, feltevés, sejtés. *„Egy gondolat bánt engemet: Ágyban, párnák közt halni meg!”* (Petőfi S.: Egy gondolat bánt engemet). 6. (választékos) Gondolkodás mint folyamat. *Küzd a gondolat szabadságáért.* 7. *Egy gondolattal:* egy picivel. *Egy gondolattal rövidebb a kabát, mint szeretném.*

gondolatjel ♦♦♦ fn

Közbeekelés, félbeszakítást, párbeszéd kezdetét jelző írásjel. *A gondolatjel hosszabb, mint a kötőjel, és előtte, utána kihagyunk egy betűnyi helyet.*

gondolkod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Értelmét (rendszeresen) foglalkoztatja valamivel. *Az embert elsősorban az különbözteti meg az állattól, hogy gondolkodik.* 2. *Gondolkodik valamin:* figyelmét, értelmét arra irányítja. *Mielőtt belekezd valamibe, előbb gondolkodik rajta.* 3. *Valahogyan gondolkodik valamiről:* valamilyen véleménye van róla. *Hogy gondolkodsz erről a kérdésről?* 4. Valamilyen gondolkodásmód jellemző rá. *Humánusan gondolkodik. Nem csupán a jelen érdekli, a jövőben is gondolkodik.* 5. *Valamin gondolkodik:* a lehetőségét fontolgatja. *Már azon gondolkodott, hogy külföldön vállal munkát.*

gondolkozik|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Gondolkodik, töpreng valamin vagy valamiről. *Azon gondolkozik, hol tanuljon tovább.*

gondos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Valakivel, valamivel sokat törődő, feladatait lelkiismeretesen ellátó (személy). *A gondos anya nem engedi iskolába gyermekét reggeli nélkül.* 2. Ilyen személyre jellemző, tőle származó (cselekedet, magatartás). *A beteget gondos ápolásban részesítették. Ez a dolgozat végre gondos munka!*

gondoskod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Gondoskodik valakiről, valamiről:* biztosítja a létfenntartását. *Az állam gondoskodik az árva gyermekekről. Senki sem gondoskodik erről a szegény kóbor kutyáról.* 2. *Gondoskodik valakiről:* segítőkészen foglalkozik vele. *Gondoskodik az idős szomszédáról.* 3. *Gondoskodik valamiről:* beszerzi. *Időben gondoskodott téli tüzelőről.* 4. *Gondoskodik róla, hogy ...:* intézkedik, hogy elvégezzenek valamit, illetve hogy valami megtörténjen. *Gondoskodtam róla, hogy ne zavarjon senki. Gondoskodj róla, hogy elszállítsák a bűtort.*

gondoz ♦♦♦ ige ~ni

1. Gondját viseli valakinek, valaminek, ellátja a vele kapcsolatos tennivalókat. *Nemcsak a kisgyermekét, hanem beteg nagymamáját is gondoznia kell. Ha nem gondozzátok a kertet, elvadul.* 2. Bánik valamivel, kezel valamit. *Elmondom, hogyan gondozd a kocsidat.*

gondozó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Gondozással foglalkozó személy. *A munkanélküliek bajba jutott családját felkeresi a szociális gondozó. Az állatokat a gondozóik etetik.* 2. (bizalmas) Gondozással foglalkozó intézmény. *A betegek a teljes gyógyulásig rendszeresen járnak a gondozóba.*

gondtalan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Gondok nélküli. *Gondtalan gyerekek játszanak a kertben. Húszéves koráig vidám, gondtalan életet élt.*

gondterhelt ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan (személy) akinek sok gondja van. *Gondterhelten gubbaszt a szoba sarkában.* 2. Ilyen személyre jellemző. *Mindig gondterhelt arccal járkál.*

gondviselés ♦♦♦ fn -, ~t, ~e

1. Gondoskodás, törődés. *Felnőtt létére még mindig szülői gondviselésre szorul.* 2. (A vallásos gondolkodásban:) Az Istennek állandó, minden létezőre kiterjedő segítő gondoskodása. *Bizott az isteni gondviselésben, ezért nem rettegett a munkanélküliségtől.*

gong ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Ütésre konduló fémkorong. *Megszólalt a gong, mehetünk ebédelni.* 2. Gongütés, gongszó. *A harmadik gongra felgördül a függöny, kezdődik a színházi előadás. Az ökölvívót csak a gong mentette meg a kiütéstől.* 3. Ázsiai eredetű, korong alakú réz ütőhangszer. *A zeneszerző két gongot is előírt a partitúrában.*

gonosz I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~ul vagy ~an

1. Olyan, aki másoknak bajt okoz, árt. *Gonosz mostohája rongyokban járatta Hamupipókéét.* 2. Ilyen emberre jellemző. *Mindenki fél a szomszéd gonosz nyelvétől, rosszindulatú pletykáitól.* 3. (bizalmas, túlzó) Rakoncátlan, pajkos. *Ez a gonosz kölyök már megint késik!* 4. Pusztító hatású. *Gonosz betegség kínozza.*

gonosz II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Gonosz ember. *A gonoszok kevesebben vannak, mint a jók, de általában nagyobb a hatalmuk.* 2. Az ördög. *Megszállta a gonosz.* (Babonában:) Ártó szellem. *Megrontották a gonoszok.* 3. (ritka) Rossz cselekedet. *Aki gonoszat cselekszik, bűnhődik.*

gonoszkodjik ♦ ige ~ni

1. Incselkedik, kötekedik valakivel. *Ne gonoszkodj velem!* 2. (ritka) Gonoszul bánik valakivel. *Gonoszkodik a gyerekekkel, gyakran a kezükre csap.*

gonosztevő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Súlyos bűnököt, ártalmas tetteket elkövető személy. *A veszedelmes gonosztevőt az egész országban keresi a rendőrség.*

gordiuszi ♦ mn ~ak, ~t, – (választékos)

(Csak ebben a kifejezésben:) • *Gordiuszi csomó:* bonyolult kérdés.

gordonka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Mély hangú vonós hangszer, amelyet két térd közé állítanak, úgy játszanak rajta. *Szeretem hallgatni gordonkájának meleg, bűgő hangját.*

góré¹ ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

1. Csöves kukorica szárítására és tárolására való szellős építmény. *Az udvar végében áll a lécekből készült góré.* 2. Kunyhó. *Egy ócska góréban lakott.*

góré² ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (szleng)

Vezető, igazgató. *Ki itt a góré?*

gorilla ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az afrikai őserdőben élő, nagy testű, rendkívül erős emberszabású majom. *A gorillának félelmetes a külseje, pedig valójában szelíd, növényevő állat. A hegyi gorilla veszélyeztetett állatfaj.* 2. (szleng) Testőr. *Vigyáznak rá a gorillái.*

goromba ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Durva, kíméletlen. *Egy goromba autóvezető szitkokat szórt az úton átkelő gyalogosokra. Nem tűröm ezt a goromba hangot, viselkedést!* 2. (népi) Durva felületű vagy durvára vágott, tört. *Töri a nyakát a goromba szövetből varrt kabát. Gorombára vágott dió kell a süteménybe.*

gót ♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

1. Kihalt keleti germán néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Gót harcost ábrázol a kép.* (Főnévi használatban:) *A gótok a népvándorlás korában éltek.* 2. (ritka) Gótikus. *A gót stílus szereti a csúcsívet.* 3. Szögletes, tört vonalú, főként a németek által használt (betűtípus). *A gót betűt egyre ritkábban használják.*

gótika ♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. A magasba törő, csúcsíves formákat kedvelő középkori építészeti stílus. *A gótika legjellegzetesebb építményei az óriási székesegyházak.* 2. Ennek az építészeti stílusnak a korszaka. *Szeretem a gótika festészetét is.*

gótikus ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

A gótikára jellemző vonásokat mutató. *A budavári ásatások során ritka gótikus szobrokat találtak.*

göböly ♦ fn ~ök, ~t, ~e (népi)

Hizlalásra fogott szarvasmarha, különösen ökör. *„Gazdag legelőkön Visz az út keresztül: ott hever a göböly”* (Petőfi S.: Kiskunság).

göcsörtös ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (népi)

1. Görcsök, csomók miatt egyenetlen. *Levágott az öreg fáról egy göcsörtös ágat botnak.* 2. Göröngyös. *Göcsörtös, rossz út vezet a tanyához.* 3. Bütykös. *Az öregember durva, göcsörtös, eres kezébe fogta a kisfiú sima, puha ujjait.*

gödény ♦ fn ~ek, ~t, ~e

Nagy testű vízimadár, amely hosszú csőre alatt bőrzacskót visel. *A gödények családjába tartozik a rózsás és a borzas gödény.*

gödölye ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (népi)

Kecskegida. *A fekete és fehér szőrű gödölyék vidáman ugrándoztak anyjuk körül.*

gödör ♦♦♦♦ fn gödrök, gödröt, gödre

1. Többé-kevésbé szabályos alakú, természetes vagy mesterséges, meredek falú mélyedés a talajban. *Gödröt ás, abba állítja a facsemétét.* 2. (népi) Mélyebben fekvő sík terület. *A gödörben nem terem meg semmi.* 3. Kis kerek bemélyedés az arcon. *Ha nevet, két kis gödör jelenik meg az arcán.*

góg ♦♦♦♦ fn –, ~öt, ~je

1. Másokat lenéző, elbizakodott önhietség. *Elvakítja a góg, azt hiszi, csak neki lehet igaza.* 2. (választékos) Büszke öntudat. *Ady Endre a zsenik gógjével tekintett a középszerű konzervatív írókra.*

gógicsél ♦ ige ~ni

(Csecsemő) értelmetlen hangokat ejt ki. *A kisbaba jóllakottan sokat gógicsél.*

gögös ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Önhitt, másokat megvető. *Gögösen viselkedik. Osztálytársai gögösnek tartják, mert nem áll szóba a nála rosszabb tanulókkal.*

gömb ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

1. Olyan felülettel határolt mértani test, amelynek minden pontja egyenlő távolságra van a középponttól. *A gömb térfogatának kiszámítását tanuljuk matematikából.* 2. Ilyen alakú tárgy. *A református templom csúcsán fémről készült gömb van. A megzavart sün gömbbé húzza össze magát.*

gömböc ♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. (népi) A disznó gyomrába belsőségekből, bőrből, fejhúsból töltött étel. *Disznóöléskor gömböcöt is készítettek.* 2. (tréfás) Alacsony és kövér(kés) személy. *A barátja kis gömböc.*

gömbölyded ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

A gömb alakjához hasonló, de nem egészen gömbölyű. *Ez a fa gömbölyded sárgabarackot terem. Gömbölyded termete ellenére mindenki formásnak, csinosnak tartja.*

gömbölyű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Gömbhöz hasonló alakú. *A Föld gömbölyű.* 2. Hengeres. *A bútorgyártáshoz gömbölyű szálfacat kell kivágni.* 3. Telt, húsos (test, testrés). *Büszke gömbölyű kebleire, de szintén gömbölyű karját inkább hosszú ruhaujjakkal takarja.* 4. (bizalmas) Kerek. *A sarokban áll egy háromlábú, gömbölyű asztal. A kis gömbölyű pénzdarabok szanaszét gurultak.*

gönc ♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e (népi, rosszalló)

1. Rossz ruhákból álló batyú. *Hátára kapta a göncét a szegény hajléktalan.* 2. Ócska, divatjamúlt holmi. *Ennek a sok göncnek nem talállok helyet.*

göndör ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Csigákba vagy gyűrűkbe csavarodó (haj, szőrzet). *Göndör haja van. Egy göndör szőrű kuvasz szaladt a kapuhoz.* 2. Ilyen hajú vagy szőrzetű. *Ki ez a göndör kislány? Szeretnék egy göndör kiskutyát.*

göngyöl ♦♦ ige ~ni

1. Henger alakúra teker, csavar valamit. *Egy rúdra göngyöli a vásznat.* 2. (Hengeres tárgyat) valamibe burkol, csomagol. *Papírba göngyöli az üveget.*

göngyöleg ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Csomóba göngyölt anyag. *A textilboltban vastag göngyölegekben állnak a szövetek a polcokon.* (Jelzőként:) *Két göngyöleg vásznat kérek.* 2. (hivatalos) Áru csomagolása, burkolata. *Mindenféle göngyöleg: láda, doboz, palack áll a bolt udvarán.*

görbe I. ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Törés nélkül hajló. *Először egy görbe vonalat rajzolt a papírra.* 2. Az egyenestől kissé eltérő. *A görbe fatörzs ráhajlik a virágokra. Ne ülj ilyen görbe háttal!* 3. Ív alakúan hajlított. *A törökök szívesen használtak görbe kardot. A görbe tükör eltorzítja a képet.* 4. (Kifejezésekben:) • *Görbe este:* a megszokottól eltérő, mulatozással töltött. | *Görbe szemmel néz valakire:* a) haragosan, rosszallón b) rosszindulatot mutat, táplál iránta. | *Görbe úton jár:* tisztességtelenül cselekszik.

görbe II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Görbe vonal. *A mértanórán egy görbét rajzolt a tanár a táblára.* 2. Grafikon. *A következő görbe az eredmények javulását mutatja.*

görbül ♦♦♦ ige ~ni

1. Egyre görbébbé válik. *A kisfiú tátott szájjal nézi, hogy görbül patkóvá a vas a kovács keze alatt. Az anyóka háta egyre jobban görbül a sok cipekedéstől. Görbül a horgászbot, rákapott a hal a csalira.* 2. (Száj szomorúságtól, sirástól) ferdévé válik, lefelé húzódik. *„Mért görbül kicsikém a szád? Új inget gondolok reád”* (József A.: Dúdoló). • *Sírásra görbül a szája:* közel áll a síráshoz. 3. Görbén hajlik valamerre. *A tacskónak kifelé görbül a lába.*

görcs ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Letört vagy levágott ágak benőtt maradványa. *Sok görcs van a fán.* 2. (gúnyos) Fejletlen, csenevész ember vagy más élőlény. *Mit akar itt ez a kis görcs? Görcs maradt a malac, nem fejlődik.* 3. (népi) Csomó. *Görcsöt köt a kötélre.* 4. Az izmok fájdalmas összehúzódása. *Görcsöt kapott a lába az állástól. Görcsei vannak, görcsoldót kell bevennie. Görcsökben fetreng.*

görcsöl ♦♦ ige ~ni

1. (népi) Csomóz valamit. *Görcsöli a kötelet.* 2. Görcsösen fáj. *Sokszor görcsöl a hasa.*

gördeszka ♦♦♦ fn

Az egyik lábbal hajtott, négy kis keréken gördülő rollerszerű játékszer. *Gördeszkán száguldott a járdán.*

gördít ♦♦♦ ige ~eni

Meglők valamit, hogy gördüljön (valahova). *Egy követ gördített a kapuhoz, hogy ne csukódjon be. Gördítsd a zongorát a sarokba!* • *Akadályokat gördít valaki elé:* megakadályozza valamiben.

gördül ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Gurul, gurulva eljut valami valahova. *Kő gördült a lábunk elé.* • *Akadályok gördültek az útjába:* nehézségei támadtak. 2. (Folyadék) gyors cseppekben folyik, fut valahova. *A lány szeméből könnyek gördültek a kezére.* 3. Kerekein halad. *Autó gördült a bejárat elé.* 4. (Valaminek a menete, általában beszéd) zökkenőmentesen, folyamatosan halad. *Szavai könnyen gördülnek.*

gördülékény ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Könnyed, folyékony. *Gördülékény előadást tartott. Írásainak stílusa gördülékény.*

görény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Sötétbarna szőrű, menyétféle ragadozó. *A görény elvitte a csirkéket. A görény veszélyben átható büzt bocsát ki magából.*

görget ♦♦♦ ige ~ni

Többszöri lökessel gördít valamit. *A hordót a szekérhez görgették.*

görkorcsolya ♦♦♦ fn

Lábra csatolható, kis kereken gördülő sporteszköz. Az idomított medvék egyes kergetőznek görkorcsolyáikon. Holnap görkorcsolyával megyek iskolába.

görnyed ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valaki meghajlik, háta erősen meggörbül. *Görnyed a teher alatt.* • Kétrét vagy hétrét görnyed valaki előtt: **a)** (mélyen meghajolva) alázatot mutat **b)** megalázkodik. **2.** Munka közben valami fölé hajlik, sok ülésel járó munkát végez. *Sokszor éjjelig is tankönyvei fölött vagy fölé görnyed. Egész héten a hivatalban görnyedt, jólesik most a kikapcsolódás.* **3.** (választékos) Roskadozik. *A terített asztal szinte görnyedt a sok finomságtól.*

görög¹ ♦♦♦ ige ~ni

1. (Gömbölyű tárgy) nehézkesen dőcögve (lefelé) gurul. *Görögnek a kövek a hegyoldalról.* **2.** (választékos) A földhöz lapulva lassan halad. *„Lomha földi békák szanaszét görögnek”* (Arany J.: Családi kör).

görög² ♦♦ mn ~ök, ~öt, ~ül

1. A túlnyomórészt Görögországban élő, indoeurópai nyelvet beszélő néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A görög emberek igen vendégszeretők. Nem mindenki kedveli a fűszeres görög konyhát. Görög szokás szerint déltájban hosszabb pihenőt tartottak.* (Főnévi használatban:) *Egy görög sosem érezheti otthon magát a borús északon. A régi görögök teremtették meg az európai kultúra alapjait.* **2.** A görögök, elsősorban az ókori görögök által létrehozott. *A görög mitológia, filozófia, irodalom, művészet az európai művelődés legfőbb forrása.* **3.** A bizánci birodalomban kialakult keresztény szertartásokat követő. *Görög katolikus vagy görögkeleti vallású?* **4.** A görög nyelvvel kapcsolatos. *Ismeri a görög ábécét.* | *Görögül: a)* klasszikus görög, ógörög nyelven. *Homérosz görögül írt. b)* mai görög, újgörög nyelven. *Görögországban született, de már keveset ért görögül.* (Főnévi használatban:) *Görögöt tanul az iskolában.* **5.** A görög nép lakta területtel kapcsolatos. *Körbehajózták az egész görög szigetvilágot Korfutól Krétaig.*

görögdinnye ♦♦♦ fn

Nagy, gömbölyű, sima zöld vagy csíkos héjú, piros bélű lédús gyümölcs. *Evett egy szelet görögdinnyét. A görögdinnyében sok apró, fekete mag van.*

görögkeleti ♦♦ mn ~ek, ~t, –

Kelet-Európában elterjedt, a pápa fennhatóságát el nem ismerő keresztény egyházhoz tartozó, vele kapcsolatos. *Budapesten is van több görögkeleti templom.* (Főnévi használatban:) *A görögkeletiek templomában a hajó és a szentély között díszes szentképfa emelkedik.*

görögtűz ♦♦ fn

1. Tűzijátékhoz használatos, piros fénnyel égő vegyi anyag. *Megrendelték a tűzijátékhoz a görögtűzet.* **2.** Ennek lassan égő lángja, fénye. *A tűzijáték végén görögtűzet is láthatunk.* **3.** Tartalom nélküli külsőség, üres csillogás. *Amit itt látunk, csak görögtűz, nem igazi művészi előadás.*

göröngy ♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Csomóvá száradt földdarab. *A göröngyöket egyenként verte szét a gereblye fokával.* **2.** (választékos) Kisebb-nagyobb nehézség, buktató. *Életútját sok göröngy nehezítette.*

göte ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Kételtű, gyíkszerű állat. *A tarajos göte himjének hátán magas taraj húzódik végig.*

gőz ♦♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Párolgással keletkező légnemű anyag. *A víz 100 °C-on gőzzé alakul át.* **2.** Víz forralásakor keletkező ilyen anyag. *A hús gőzben párolódik. A mozdonyt gőz hajtja.* • *Teljes gőzzel:* teljes erővel, energiával. *Teljes gőzzel előre!* – kiáltott a hajóskapitány. **3.** (bizalmas) Fürdő, amelyben gőzkamrában lehet izzadni. *Rendszeresen jár a gőzbe.* **4.** (rosszalló) Mámor. *A hatalom gőze elhomályosította ítélőképességét.*

gőzgép ♦♦ fn

1. A vízgőz feszítő erejét munkává, mozgási energiává átalakító gép. *A gőzgép volt az első olyan erőgép, amely lehetővé tette a közlekedés és az áruszállítás gépesítését és tömegessé válását. Gőzgép hajtotta a régi gőzmozdonyokat, gőzhajókat is.* **2.** (rég) Mozdony. *„Vas sinen a gőzgép nagy terhet vonva közelget”* (Arany J.: A reggel).

gőzöl ♦♦ ige ~ni

1. (Betegséget) gőzzel kezel, gyógyít, illetve ilyen gyógymódot alkalmaz. *Kamillával gőzöli nátháját. Az orvos azt tanácsolta, hogy esténként gőzöljek.* **2.** Gőzzel tartósít valamit. *Gőzöli a befőttet.* **3.** Gőzzel vasal valamit. *Gőzöli a nadrág élét.* **4.** (népi) Párolog. *Még gőzöl az ebéd.*

grádics ♦ fn **garádics** (népi) ~ok, ~ot, ~a

Lépcső. *Felment a grádicsra a padlásra.*

graffiti ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Falfelületre kézzel, festékszóróval fölirt vagy fölrajzolt alkalmi szöveg, rajz. *Az aluljáró falát nehezen eltávolítható graffitik csúfítják el. A graffitú művészi színvonalú is lehet: egy festékfűjás közben tetten ért alkotóra bízták egy prágai szálloda sörözőjének díszítését.*

grafika ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A képzőművészetnek a karcok, metszetek, rajzok készítésével foglalkozó ága. *Láttam egy kiállítást a magyar grafika történetéből.* **2.** Így készített műalkotás. *Vett néhány grafikát a lakásába.*

grafikon ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Adatok változását könnyen áttekinthetően ábrázoló vonalas rajz. *Grafikon mutatja a havi hőmérséklet várható alakulását.*

grafit ♦♦ fn –, ~ot, ~ja

1. A szén puha, kristályos módosulata. *A grafit és a gyémánt is szénmódosulat.* 2. A ceruzában levő, ebből az anyagból készült rudacska. *Ne dobáld a ceruzát, mert eltörik benne a grafit!*
- gramm** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
A tizedes súlyrendszer alapegysége, 1 cm³ 4 °C hőmérsékletű víznek a súlya. (Jelzőként:) *Eladott tíz gramm aranyat.*
- gránát**¹ ♦ fn –, ~ot, ~ja
Szilikátot tartalmazó, többféle színben előforduló kristályos ásvány. *Gyűrűjében gránátból csiszolt kő van.*
- gránát**² ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
1. Tüzérségi lövedék. *Mellette robbant fel egy gránát, megsérült az egyik lába.* 2. Kisméretű, kézzel hajtható robbanószerkezet. *Elhajított egy gránátot a hadgyakorlaton.*
- gránátalma** ♦ fn
1. A Földközi-tenger mentén élő, égővörös virágú fa. *A gránátalma nálunk csak díszcserjeként él meg.* 2. Ennek a fának piros belű, sokmagvú, alma nagyságú, savanykás ízű gyümölcse. *Egyiptomban evett gránátalmát.*
- gránit** ♦♦♦ fn –, ~ot, ~ja
Nagyon kemény, sötétkék színű, szemcsés szerkezetű kőzet. *Az utakat régen gránitból faragott kockákkal burkolták.*
- gratulál** ♦♦♦♦ ige ~ni
(Szóban vagy írásban) valamilyen alkalomból kifejezi elismerését, jókívánságait valakinek. *Gratulálok a bátyád házasságkötéséhez.*
- greckska** ♦ fn –, ~t, ~ja (Ka)
Hajdinakása. *Fasírozottat rendeltem, köretnek meg greckskát.*
- gregorián** ♦♦ mn –, ~t, –
1. Egyszólamú, régi, katolikus egyházi (ének). *A templomban szép gregorián énekeket énekeltek.* 2. • **Gregorián naptár:** ma érvényes naptárrendszerünk. *A történettudomány a gregorián naptár szerint számolja a korábbi időket is.*
- grépfrut** ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
A narancsnál kissé nagyobb, sárgás héjú, kesernyős ízű déli gyümölcs. *Minden reggel megeszik egy grépfrutot, így elégíti ki C-vitamin-szükségletét.*
- griffmadár** ♦♦ fn
Mesebeli, nagy madár, amely a sashoz és az oroszlánhoz is hasonlít. *Három napon át repítette a királyfit a griffmadár a mesében.*
- grill** ♦♦ fn ~ek, ~t, ~je
1. Grillsütő. *A csirkét betette a grillbe.* 2. Főleg roston sült húskételeket árusító (gyors)éterem. *A grillben ebédelt.*
- grillázs** ♦ fn –, ~t, ~a
Pírított cukor és darabos, pörkölt mogyoró, dió, mandula megkeményedett keveréke. *A grillázzsal süteményeket, fagyalaltot ízesítenek.*
- grillsütő** ♦ fn
1. Elektromos hússütő készülék. *A csirkecombot grillsütőben süti meg, hogy porhanyós legyen a húsa.* 2. A szabadban használható, roston sütésre alkalmas, faszénnel működő készülék. *A kert végében, grillsütőn készítettük a hirtelensültet.*
- grimasz** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (bizalmas)
Az arcizmok, a száj, az orr erős érzelmeket kifejező torz mozdulata. *Észrevette barátja arcán a megvető grimaszt. Grimaszokat csinál vagy vág: fintorog.*
- grimbusz** ♦ fn ~ok, ~t, ~a (bizalmas, rosszálló)
1. Hangos, botrányos veszekedés. *Nagy grimbusz volt náluk.* 2. Zűr, baj. *Mi a grimbusz?*
- gríz** ♦♦ fn –, ~t, ~e
Búzából készült dara. *Grízből készült galuskát a levesbe.*
- gróf** ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
1. A bárónál egy fokozattal magasabb rangú főnemes. *A gróf eladta a birtokát, és a városba költözött. „A gróf tán épp agarász” (Ady E.: A grófi szérűn).* 2. Ennek rangja, cím(zés)je. *Gróf Széchenyi István is jelen volt.* 3. (rég) Tartományúr, kormányzó. *Haddal jött ránk a szebeni gróf.*
- grófnő** ♦♦ fn
1. Grófi származású nő. *A grófnő édesapja, az öreg gróf fogadta a vendégeket.* 2. Gróf felesége. *A grófnő szülei polgárok voltak.*
- grófság** ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
1. Grófi cím, méltóság. *Grófságot kapott a királytól.* 2. (ritka) Grófi birtok. *A szomszédos grófságban kapott munkát.* 3. (Német országban) közigazgatási egység. *Tíz angol grófságban sem találni olyan tömött szőrű birkát, mint amilyen ez volt.*
- groteszk** ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~ül (választékos)
1. Nevetséges és furcsa. *Groteszkül hat ebben az öltözetben.* 2. Különös, fantasztikus, emberi, állati és növényi motívumokat folyamatosan disszé összekapcsoló, ilyeneket felhasználó. *A reneszánsz gyakori műfaja volt a groteszk freskó.* 3. Olyan (műalkotás, stílus), amelyben össze nem illő vagy szélsőségesen ellentétes elemek keverednek. *Dürrenmatt groteszk drámáiban egyszerre van jelen a komikum és a tragikum.* (Főnévi használatban:) *A groteszk előzményeit már a római művészetben is megtalálhatjuk.* 4. Egyforma vastag vonalakkal álló (betűtípus). *Groteszk betűkkel szedik a szöveget.* (Főnévi használatban:) *Groteszkkel szedik a szöveget.*
- grund** ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (bizalmas)

Beépítetlen telek. *A városi gyerekek a grundon szoktak focizni. A Pál utcai fiúk a grundért harcoltak.*

grúz ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

A Grúziában élő, kaukázusi nyelvet beszélő néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Grúzul:* grúz nyelven. *Beszélek egy keveset grúzul.* (Főnévi használatban:) *Láttam egy ismerős grúzt. A grúzok egy része Grúzián kívül, például Iránban él. A grúz a kaukázusi nyelvek egyike.*

guba¹ ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Fürtörsre szótt durva posztóból készült felsőkabát. *A szegénylegény felvette gubáját, amin a fűben hevert.*

guba² ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (népi) Növényen élősködők által előidézett kinövés. *A tölgyfa levelén a rovarok gubát okoztak.* 2. Henger alakúra süített kenyér- vagy kalácstésztából (tejjel) leforrázva készített étel. *Kedvence a mákos guba, melyet főleg karácsonykor készítenek.* 3. (szleng) Pénz. *Már megint kevés a guba.*

gubanc ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Összekuszálódott szálak csomója. *Bogozd ki a gubancot! Csupa gubanc a haja.* 2. (bizalmas) Baj, probléma. *Van valami gubanc?*

gubbaszt ♦♦♦ ige ~ani

Összekuporodva üldögél. *Valami baja lehet, egész nap a sarokban gubbaszt.*

guberál ♦ ige ~ni (bizalmas)

Használható tárgyak után kutat, turkál. *A kapualjakba állított kukákban guberál.*

gubó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Bábállapotban levő rovar körülvevő burok. *A selyemhernyó gubójából lesz a selyem.* 2. Toktermés, amelyben a magok vannak. *Leszedtük a mák gubóját.*

guggol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Térdét teljesen behajlítva olyan testhelyzetben van, hogy combjai a sarkához közel kerülnek. *Ne ülj le a homokozóban, csak guggolj!* 2. Kuporodik. *A gyerek mellé guggol, úgy öltözteti.*

gukker ♦ fn ~ek, ~t, ~e

Látcső. *Gukkeren át nézi a színészek játékát.*

gúla ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Sokszögű alappal és egy csúcsban összefutó háromszögekkel határolt mértani test. *Számítsd ki a gúla térfogatát!* 2. Gúlaszerű alakzat. *A fegyvereket gúlába rakták.* 3. (rég) Piramis. *„Mért él a pór? – A gúlához követ Hord az erősnek”* (Madách I.: Az ember tragédiája). 4. Csoportos akrobatamutató, amelyben a tornászok egymás karján, vállán stb. gúla alakban állnak. *A tornászok gúlában állnak.*

gulág ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

A sztálini Szovjetunió koncentrációs táborrendszere, illetve a rendszer egy lágere. *A faluból sok férfit vittek el a gulágra.*

gulya ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Szarvasmarhák csoportja, amely éjjel-nappal a legelőn van. *„Délibábos ég alatt kolompol Kis-Kúnságnak száz kövér gulyája”* (Petőfi S.: Az alföld).

gulyás¹ ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Gulyát őrző pásztor. *A gulyás terelgeti a marhákat.*

gulyás² ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Apróra vágott (marha)húsból paprikás, hagymás zsírral és egy kevés burgonyával készített étel. *A bográcsban már rotyog a gulyás.* 2. Gulyásleves. *Az első fogás gulyás lesz.*

gulyásleves ♦♦ fn

A gulyással azonos anyagokból zöldség és csipetke hozzáadásával készült leves. *Gulyásleves volt a tészta előtt.*

gumi ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kaucsukból készült vízhatlan, rugalmas anyag. *A papucsom talpa gumiból van.* 2. Ebből készített tárgy. *Megjavítottam a kerékpár gumiját. Gumival törli ki a hibás szavakat. Gumival zárja le a befőttesüvegeket.*

gumó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Növény megvastagodott föld alatti szára. *A krumpli gumóját kiszedik a földből. A dália gumóit csak április végén szabad kiültetni.* 2. Kisebb kemény duzzanat, csomó. *Az ütéstől gumó nőtt a fején.*

gúnár ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Hím lúd. *A libacsapat élén nyakát nyújtogatva a gúnár halad.*

gúny ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~a vagy ~ja

1. Valakit, valamit lekicsinylő, nevetségessé tevő kifejezés-, illetve beszédmód. *Maró gúny volt a szavaiban. Nem mondott semmi rosszat, de enyhe gúny érződött a hangján.* 2. Irodalmi műben emberi visszasságok felnagyítása azzal a céllal, hogy nevetségessé váljanak. *Ügyesen forgatja a gúny fegyverét.*

gúnya ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi vagy gúnyos)

Felsőruha. *Ilyen ócska gúnyában nem illik színházba menni.*

gunnyaszt ♦♦ ige ~ani

Összehúzódkodva mozdulatlanul ül. *Biztosan beteg, reggel óta a kályha mellett gunnyaszt.*

gúnyol ♦♦♦♦ ige ~ni

Gúnyol, csúfol valakit. *Társai gúnyolják beszédhibája miatt. Azzal gúnyolják, hogy hamisan énekel.*

gúnyolód|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

(Ismételten vagy tartósan) nevetségessé tesz valakit, valamit. *Nem illik a beszédhibáján gúnyolódni. Folyton gúnyolódik ügyetlen kistestvérével.*

gunyoros ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (választékos)

Finom, enyhe gúnyt érzékeltető. *Gunyorosan beszél vele. Elengedte a füle mellett barátja gunyoros megjegyzését.*

guriga ♦ fn ~k, ~t, ~ja (gyermeknyelvi)

Játékként is használatos, henger alakú tárgy. *Gurigára tekeri a cérnát. Lökde ide azt a gurigát!* (Jelzőként:) (Orsóra tekerve árusított anyagból) annyi, amennyi egy gurigán szokott lenni. *Kérek egy guriga cérnát.*

gurigáz|ik ♦ ige **gurigáz** ~ni (gyermeknyelvi)

Ide-oda görgetve játszik valamivel. *A kisgyermek gurigázik a golyóval, a koronggal, a hengerrel.*

gurít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Enyhén) meglök valamit, hogy guruljon. *Golyókat gurítanak egymásnak.* 2. Kerekein gördítve tol valamit. *Az autót az út szélére gurították.*

gurul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Tengelye körül forogva halad. *Az ágy alá gurult a labda.* 2. Kerekein gördülve halad. *Lassan gurul az autó a lámpáig.* 3. (Kifejezésekben:) *Gurul a kövérségtől:* nagyon kövér. *Gurul a nevetéstől:* nagyot nevet.

gusztus ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (bizalmas)

1. Ízlés. *Gusztus dolga, de nekem nem tetszik. Furcsa gusztusa van, szereti a csigát előételnek.* 2. Étvágy. *Gusztusa támadt a kocsonyára. Gusztust kapott a süteményre.* 3. Kedv. *Gusztust csináltál nekem a játékhoz.* • *Gusztusa van vagy támad valamire:* kedve van hozzá, vágyik rá. *Egy kis sétára támadt gusztusa.*

gusztusos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (bizalmas)

1. Ízléses. *Gusztusosan van berendezve a lakása.* 2. Gusztust keltő. *De gusztusos ez az alma! Gusztusosan van tálalva az ebéd.* 3. Vonzó külsejű. *Egy gusztusos fiatalasszony volt a pincérnő.*

gusztustalan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul (bizalmas)

1. Tisztátalan, elhanyagolt. *Ebben a gusztustalan környezetben akarod fogadni a barátaidat?* 2. Undort keltő. *Gusztustalan ez a romlott étel.* 3. Ízléstelen. *Nem szeretem a gusztustalan vicceket.*

guta ♦♦♦ fn -, ~t, ~ja (bizalmas)

1. Agyvérzés. *A guta okozta a halálát.* • *Megütötte a guta:* agyvérzést kapott. | *A guta kerülgeti:* a) agyvérzés környékezi b) nagyon melege van c) nagyon mérges. 2. (Szitkozódásban:) *Ütné meg a (lapos) guta!*

gutaütés ♦♦ fn (népi)

1. Bénulást, halált okozó agyvérzés. *Gutaütés érte. Gutaütésben halt meg.* 2. Elszáradás, hirtelen pusztulás. *A gyümölcsfa gutaütést kapott az aszályban.*

gúzs ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (népi)

Hajlékony anyagból csavart kötél. *Gúzzsal kötötték össze a kezét.*

guzsaly ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Kézi fonáshoz használatos eszköz. *A guzsaly levehető rúdjára tekerik rá a megfogni való kendert, lent.* 2. (népi) Rokka. *Lábbal hajtotta a guzsalyt.*

gügyög ♦♦ ige ~ni

1. Értelmetlen hangokat ad ki, beszédet próbál utánozni. *A kisbaba már gügyög.* 2. (rosszalló) Kényeskedve beszél. *Nem tud rendesen beszélni, csak gügyögni.*

gürcöl ♦♦ ige ~ni (népi)

Dolgozik, fárasztó, nem kedvére való munkát végez. *Hiába gürcölök, nincs semmi eredménye.*

güriz|ik ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Megerőltető munkában fáradozik. *Reggeltől estig gürizünk, hogy idejében elkészüljön a munka.*

güzü ♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A házi egérhez hasonló mezei rágcsáló. *A güzünek világosabb a szőr a hasán, mint az egérnek.* 2. (népi) Ehhez hasonló életmódú mezei állat (mezei egér, pocok, ürge, vakondok). *Miféle güzü szalad ott?* 3. (bizalmas) Szorgalmasan és kitartóan dolgozó, gyűjtögető ember. *Ez a güzü mindent elvállal.*

Gy

gyagya ♦♦ mn ~k, ~t, ~n (tréfás)

Ostoba (személy). *Az a gyagya öcsém megint árulkodott, ezért mindkettőnket megbüntettek.*

gyagyás ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (tréfás)

Ostoba (személy). *Hiába beszélek ennek a gyagyás húgomnak, nem ért meg semmit.*

gyakori ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

1. Gyakran megtörténő, sokszor ismétlődő. *Gyakori eset, hogy elkésik.* 2. Sok helyen előforduló. *A parlagfű gyakori gyomnövény, minden megyében megtalálható.*

gyakorlat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valaminek sokszori ismétlése azért, hogy megtanuljuk. 2. Tanulással megszerzett készség, jártasság. *Van benne gyakorlata.* 3. Gyakorlati tevékenység. *A gyakorlatban is alkalmazza elméletét.* 4. Törvényesen gyakorolt szakma, tevékenység. *Ügyvédi, orvosi gyakorlatot folytat.* 5. Szakma gyakorlása során a vele kapcsolatos munkában való részvétel. *Tanítónő lesz, a nyáron egy táborban volt gyakorlaton.* 6. Gyakorlásra szánt feladat. *Megoldottam két gyakorlatot.* 7. Sportversenyszám. *A kötelező és a szabadon választott gyakorlatokat is hibátlanul mutatta be.*

gyakorlati ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~lag

A gyakorlattal, a mindennapi élettel kapcsolatos. *Gyakorlati pályára készül, nem tudósnak.* | *Gyakorlatilag:* a gyakorlatban, a valóságban. *Szép elmélete gyakorlatilag semmire sem jó.*

gyakorlatoz|ik ♦♦ ige ~ni

Gyakorol, gyakorlatokat végez. *A kiképzésük során rengeteget gyakorlatoznak a katonák, hol éles lőszerrel, hol vaktölténnyel.*

gyakorlóiskola ♦♦ fn

Olyan iskola, amelyben a nevelői pályára készülők az oktatást, nevelést gyakorolják. *A gyakorlóiskolákban kiváló tanárok segítik a tanárjelölteket, egyetemi hallgatók felkészülését.*

gyakornok ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Kezdő, még nem véglegesített alkalmazott. *Tapasztalt munkatársak mellett ifjú gyakornokok tanulják a szakmát.*

gyakorol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Gyakran ismételve tanul valamit. *Gyakorolja az igeragozást.* 2. (Zenei) gyakorlatokat, feladatokat végez. *Naponta két órát gyakorol a csellón.* 3. Végez, megvalósít, érvényesít valamit. *A minisztérium gyakorolja a felügyeletet az intézmény fölött.* 4. Kifejt, előidéz valamit. *Nagy hatást gyakorolt rá az előadás.* 5. Rendszeresen folytat, üz valamit. *Már nem gyakorolja a mesterségét.* 6. (bizalmas) Gyakorlaton van. *Tanítóképzős hallgatóként abban az iskolában gyakoroltam, ahová régen jártam.*

gyakorta ♦♦ hsz (régí, választékos)

Gyakran.

gyakran ♦♦♦♦ hsz

Sűrűn ismétlődő, egymás után gyorsan következő időszakokban. *Gyakran járok moziba. Télen gyakran megfázik. Gyakran előfordul, hogy elkésik.*

gyaláz ♦♦♦♦ ige ~ni

Sértő, durva szavakkal illet, szidalmaz valakit, valamit, túlzóan rosszat mond róla. *A pereskedők a bíróság előtt is gyalázták egymást.*

gyalázat ♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. A becsületen esett súlyos csorba, szégyen. *„Mit rákentek a századok, lemoszuk a gyalázatot”* (Petőfi S.: Nemzeti dal). 2. (A felháborodás kifejezéseként:) Aljas dolog. *Szégyen és gyalázat! Igazán gyalázat azt állítani, hogy hazudtam!*

gyalázatos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (tett), amely miatt valaki szégyellheti magát. *Gyalázatosan viselkedett, szemtelenkedett az időss asszonnyal.* 2. Megvetésre méltó, aljas. *Ilyen gyalázatos hazugságot még nem hallottam.* *„Becstelen teremtés! Gyalázatos pára! Ilyet mersz te tenni világnak csúffjára?”* (Petőfi S.: János vitéz). 3. (túlzó) Nagyon rossz. *Gyalázatos időjárás ez! Gyalázatos a koszt az iskolában.*

gyalog I. ♦♦♦♦ hsz

Saját lábán járva, menve. *Elment az utolsó busz, gyalog megyünk haza.*

gyalog II. ♦♦ mn ~ok, ~ot, – (régí)

Gyalog járó. *Egy gyalog küldönc hozta a levelet.*

gyalog III. ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Sakkfigura, amely a megnyitáskor kettőt, azután egyet-egyet léphet előre, átlósan üt, és 8 db van belőle. *Leütött egy gyalogot.*

gyalogol ♦♦♦♦ ige ~ni

Gyalog megy. *Az iskoláig gyalogol. Naponta több órát gyalogol.*

gyalogos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Jármű nélkül, gyalog közlekedő (személy). *A gyalogos nénit elütötte a motoros fiatalember. Gyalogosan jöttem.* (Főnévi használatban:) *A belváros tele van gyalogosokkal.* 2. A gyalogsághoz tartozó. *Kétszáz gyalogos katona védte a várost.* (Főnévi használatban:) *Felvonultak a gyalogosok.* 3. Gyalog történő. *A hídon tilos a gyalogos közlekedés.*

gyalogság ♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

A hadseregnek gyalog harcoló, könnyű fegyverzetű katonákból álló része. *A római gyalogság hatalmas pajzsot viselt.*

gyalogszerrel ♦♦ hsz (népi)

Gyalogosan. *Gyalogszerrel szívesebben megy, mint busszal.*

gyalu ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fát simára forgácsoló kéziszerszám. *Az asztalosnak többféle gyaluja is van. A gyaluval lakkozás előtt legyalulta az asztalt.* 2. Zöltség szeletelésére használatos konyhai eszköz. *Ne késsel aprítsd az uborkát, ott a gyalu!*

gyalul ♦♦ ige ~ni

1. Gyaluval megmunkál valamit. *Az asztalos egyenletesre gyalulja a deszkát.* 2. Vékonyra szel vagy szeletel valamit. *Uborkát gyalul a salátához.* 3. (bizalmas) Alakít, javít. *Még gyalul a versein valamennyit.*

gyám ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Szülő nélküli kiskorú gyermek gondviselője. *Az árva érdekeit a törvény előtt a gyámja képviseli.* 2. Épület kiugró részét tartó vagy támasztó elem. *A terasz gyámja fából készül.*

gyámkod|ik ♦ ige ~ni

1. A gyám feladatát ellátja. *A kisfiú felett nagybátyja gyámkodik.* 2. (rosszalló) *Gyámkodik valaki felett:* kéretlenül beleavatkozik a dolgaiba. *Idősebb testvére folyton gyámkodik felette.*

gyámoltalan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Ügyefogyott, tehetetlen. *Nem hagyhatja egyedül a gyámoltalan kisgyereket. Az idegen városban gyámoltalanul mozgott.*

gyanakod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni **gyanaksz|ik** gyanakodni

1. *Gyanakodik (valakire, valamire):* feltételezi valakiről, hogy rosszat követ el, illetve ártani akar neki vagy másnak. *Nem bízik senkiben, folyton gyanakodik. Arra gyanakodik, hogy el akarják bocsátani az állásából.* 2. *Valakire gyanakodik:* feltételezi vagy sejtí, hogy ő volt valaminek az elkövetője. *A nyomozó arra gyanakodik, hogy fiatalok voltak a tettesek. A betörés után a szomszédjára gyanakodott.*

gyanánt ♦♦♦♦ nu

Úgy, mintha valaki, valami a megnevezett személy, dolog vagy ahhoz hasonló volna. *Apja gyanánt tisztelte tanítóját. Gyógyszer gyanánt vette be a szőlőcukrot.*

gyanít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Valószínűnek, lehetségesnek tart valamit. *Nem tudom biztosan, csak gyanítom. Gyanítja, ki a tettes.* 2. (rosszalló) Valakit, valamit valamilyennek, valaminek tart gondolatban. *Még nem ismerik alaposan, de nagyképű, törtető alaknak gyanítják.*

gyanta ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Növényekből, elsősorban fenyőkből szívárgó ragacsos anyag, amely megszilárdulva üvegszerű lesz. *Gyantával keni be a hegedű vonóját. A frissen gyalult deszkákból még szívárgott a gyanta.*

gyanú ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

Föltevés, sejtés. *Az a gyanúm, hogy rossz irányba megyünk.* • *Gyanú alatt áll valaki:* gyanús, gyanúsítják valamivel. | *Gyanúba keveredik:* gyanússá válik. | *Gyanút fog:* gyanakodni kezd.

gyanúperrel ♦ ragos fn

(Csak ebben a kifejezésben:) • *Él a gyanúperrel:* gyanakszik. *Élek a gyanúperrel, hogy megfeledezett az ígérteéről.*

gyanús ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Akiről, amiről rosszat lehet gyanítani, sejtteni, fölteni. *Gyanús ez az idegen.* 2. *Gyanút keltő. Gyanús ez a hirtelen kedvessége, biztos kérni akar valamit. Gyanús ez a gomba, nem merem megenni.*

gyanúsít ♦♦♦ ige ~ani

Gyanúsít valakit valamivel: valamely tett elkövetőjének vél, gondol valakit. *Barátomat az ablak kitörésével gyanúsítják.*

gyanútlan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Semmi rosszat nem sejtő, mit sem gyanító. *A gyanútlan áldozat beengedte az ismeretlent.*

gyapjas ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (állat), amelynek gyapja van, testén gyapjat növeszt. *Gyapjas bárány legelt a mezőn.* 2. Gyapjúra emlékeztetően sűrű, göndör (haj). *Gyapjas haját nem engedi levágnatni.*

gyapjú ♦♦♦ fn -, ~t vagy gyapjat, ~ja vagy gyapja

1. A juh szőrzete. *Kora nyáron lenyírják a juhok gyapját, és eladják a gyapjút.* 2. Ebből készült anyag, például: gyapjufonal, gyapjuszövet. *Megvettem a gyapjút a pulóverhez. Csak tiszta gyapjúból készült öltönyt visel.*

gyapot ♦ fn -, ~ot, ~ja

1. A mályvafélék családjába tartozó trópusi rosnövény. *Az USA déli államaiban néger rabszolgák dolgoztak a gyapotot termeszítő ültetvényeken.* 2. A gyapotcserje magvának szőrszála, melyekből a textilipar fonalat gyárt. *A pamut gyapotból készül.*

gyár ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. (Nagy)ipari üzem. *A város textilipari és vegyi gyáraiban sok munkás dolgozik.* 2. Az ott dolgozók összessége. *A hír hallatán az egész gyár összeszaladt.*

gyarapod|ik ♦♦♦ ige ~ni **gyarapsz|ik** gyarapodni

1. Valaminek a nagysága, értéke, száma növekszik. *A vállalkozó vagyona szépen gyarapodik. A könyvtár sok új könyvvel gyarapodott.* 2. *Gazdagodik. Az ország évről évre gyarapodik. A tanulók egyre gyarapodnak tudásban, tapasztalatokban.*

gyarmat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valamely állam által meghódított és kizsákmányolt ország vagy terület. *Franciaországnak Afrikában és Délkelet-Ázsiában is voltak gyarmatai.* 2. Az ókorban idegen területen létesített település. *Nápoly városa eredetileg görög gyarmat volt.*

gyarmatosít ♦ ige ~ani

(Területet) gyarmattá tesz. *Dél-Amerikát a spanyolok és a portugálok gyarmatosították.*

gyáros ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Gyár tulajdonosa. *A gyáros találkozott a munkavállalók képviselőjével.*

gyárt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Rendszeresen, nagy mennyiségben készít valamit. *Az Ikarus autóbuszokat gyárt. Édesapám autóalkatrészeket gyárt.*
2. (rosszalló) Feleslegesen, túl nagy mennyiségben, illetve rossz minőségben készít valamit. *Egész nap csak aktákat gyárt. Hamis igazolványokat gyárt. Gyenge verseket gyárt.*

gyártmány ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Rendszerint gyárban, üzemben, nagy tömegben készült termék, áru. *A mosógépem magyar gyártmány.* **2.** (bizalmas, tréfás) Saját készítésű dolog. *Ez a játék az apja gyártmánya.*

gyász ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~a

1. Hozzá tartozó halála okozta fájdalom. *A családi gyász miatt nem járnak sehová.* **2.** Ennek fekete ruha viselésével való kifejezése. *Már egy éve gyászban van. Gyászt visel a fia miatt.* **3.** Gyászolás időtartama. *Letelt a gyász, holnaptól nem visel gyászruhát.*

gyászol ♦♦♦ ige ~ni

1. Valakinek a halála miatt gyászt érez. *Anyját sokáig gyászolta.* (átvitt) *Gyászolja a fiatalágát.* **2.** A gyász jelül fekete ruhát, gyászfátyolt vagy szalagot visel. *A közeli rokont a hagyományok szerint egy évig gyásztáltak.* **3.** (tréfás, gúnyos) • *Gyászol a körme: fekete a piszoktól.*

gyászos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Gyászt, szomorúságot okozó. *Gyakran eszébe jut az a gyászos emlékü nap.* **2.** Gyászt, szomorúságot kifejező, mutató. *Gyászos arcával elrontotta a társaság hangulatát.* **3.** Rosszul sikerült, vereséggel járó. *Gyászos volt a szereplése.*

gyatra ♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Rossz minőségű. *Hányast érdemelsz ilyen gyatra feleletre? Még mindig elég gyatrán beszél angolul. Gyatra az idei borsótermés.*

gyáva ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Félnék, ijedős természetű. *Szeretne vállalkozásba fogni, de gyáva kockáztatni a pénzét. Gyávának csúfolják, mert fél a sötétben.* **2.** Megalkuvó, gerinctelen. *Gyáva viselkedésével elárulta társait.*

gyed ♦♦ fn -, ~et, ~e

Gyermekgondozási díj, a kisgyermekét otthon nevelő édesanya járandósága, melynek összege az anya korábbi keresetétől függ. *A gyedből nem sok dologra futja.* | (bizalmas) *Gyeden van: nem jár dolgozni, gyermekével otthon van, és kapja a gyedet. A gyerek egyéves koráig lesz gyeden a mama.*

gyehenna ♦ fn -, ~t, ~ja

(A vallásos elképzelés szerint:) Az elkárhozott lelkek gyötrelmeinek helye a másvilágon. *Egész életében rettegett a gyehenna tüzétől.* | (tréfás vagy rosszalló) *Gyehennára való: pokolra való, a legnagyobb büntetést érdemlő.*

gyékény ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Buzogányos virágzatú vizenővény. *A gyékény éles levele felsértette a kezemet.* **2.** E növény rostos levele, szára. *Gyékényből font kosarat vettem.* **3.** Gyékényből készített takaró, szőnyeg, lábtörő. *A napozáshoz leterítette gyékényét a strandon. Gyékényt tesznek az ajtó elé.*

gyémánt ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. A szénnek egy nagyon kemény, kristályos módosulata. *Afrika déli részén sok gyémántot bányásznak. Keménysége miatt az iparban fűrőgépekben, csiszolókészülékekben használják a gyémántot.* **2.** Ebből az ásványból csiszolt, átlátszó, tiszta fényű drágakő. *Több apró gyémánt díszíti a jeggyűrűjét.*

gyémántdiploma ♦ fn

A diploma megszerzésének 60. évfordulóján kapott kitüntetető oklevél. *Bekereteztette a gyémántdiplomáját.*

gyémántlakodalom ♦ fn

A házasságkötés 60. évfordulója. *A nagyszülei nemrég ünnepelték a gyémántlakodalmaikat egy étteremben.*

gyenge I. ♦♦♦ mn **gyöngé** ~k, ~t, ~n

1. Olyan, akinek vagy amelynek csekély a testi ereje. *Gyenge legény volt, nem bírta a nehéz munkát. Olyan gyenge szegény, hogy fel sem tud ülni az ágyban. Az egyik lóva jóval gyengébb, mint a másik, nehezen húzza el egyedül a szekeret.* | Ilyen emberre jellemző, rosszul működő (testrész, szerv). *Gyenge a gyomra, nem ehetsz fűszeres ételt. Idős korában gyengén látott és hallott.* **2.** Még ki nem fejlődött, erőben, nagyságban az átlagon aluli. *A gyermek gyenge kezét feltöri a szerszám. Gyenge borjúból és friss, gyenge zöldségből főzünk levest a betegnek.* **3.** (rég, választékos) Puha, finom tapintású. *Megsimogatta arcát gyenge kezével.* **4.** Olyan (személy), akiben nincs elég erély, akaraterő, képesség hivatása, feladata ellátásához. *V. László gyenge uralkodó volt. A gyenge főnök beosztottai kevesebbet dolgoznak. Gyenge tanuló voltam, különösen a fizika volt a gyenge oldalam.* **5.** Kevesebb hatású, kisebb erejű. *Ez a gyenge fagy nem ártott a szőlőnek. Gyenge a szemüvegem, nem tudok már vele olvasni. Ezt a gyenge bort a beteg is megihatja, nem árt neki.* **6.** Nagyobb megterhelést nem bír, könnyen pusztuló, romló, szakadó. *A gyenge gát nem tud ellenállni az árvíznek. A gyenge lánc miatt szakadt le a hinta.*

gyenge II. ♦♦♦ mn **gyöngé** ~k, ~t, ~je

1. Másoknál erőtlenebb, testileg vagy lelkileg gyengébb, ellenállásra képtelen személy. *Ne bánts a gyengébbet! Támogatni kell a szegényeket és a gyengéket.* (gúnyos) *A gyengébbek kedvéért még egyszer elmagyarázom a feladatot.* **2.** Valakinek a sebezhető pontja, fogyatéka, illetve az, aminek nem tud ellenállni. *Gyengéje a matematika, ebből mindig rossz jegyet kap. A nagymama gyengéje a fagyalt.*

gyengéd ♦♦ mn **gyöngéd** ~ek, ~et, ~en

1. Szeretből fakadó figyelmet, kedvességet tanúsító. *Az anya gyengéden ápolta kisfiát. Gyengéd szavakkal vigasztalta síró testvérét.* **2.** (széppítő, választékos) Szerelmi viszonyra, vonzalomra valló. *A fiatalokat gyengéd szálak fűzik egymáshoz.*

gyengélked|ik ♦♦ ige ~ni (választékos)

Nincs egészen jól, nem érzi magát teljesen egészségesnek.

gyep ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Füvel benőtt terület. *A gyerekek a gyepen labdázna. Hajtsd ki a kislibákat legelni a gyepre!*

gyeplabda ♦ fn

1. Labdajáték, amelyben 11-11 fős csapatok görbe végű ütővel igyekeznek a labdát egymás kapujába ütni. *A gyeplabdát manapság műanyag pályán játsszák.* 2. Ebben a játékban használt labda. *A gyeplabda átmérője legfeljebb 9 centiméter lehet.*

gyeplő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Zablához kapcsolt szíj. *A gyeplővel irányítja a befogott állatot.* 2. Irányítás, fegyelmező erő, hatalom. *Az ő kezébe került a gyeplő.*

gyepmester ♦ fn (hivatalos)

Allati tetemetek eltakarító, kóbor állatokat összegyűjtő alkalmazott.

gyepű ♦ fn –, ~t, ~je

1. (népi, régi) Terület elkerítésére szolgáló élő (tüskés) sövény. *Sűrű, szúrós gyepű választotta el a szomszéd kertjét a mienktől.* 2. (rég) A középkorban az ország- és birtokhatárokat védő lakatlan területsáv. *Az Árpád-kori Magyarországon a gyepükön átvezető úgynézett kapukat székegy, besenyő és magyar örök, lövők telepei őrizték.*

gyér ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Ritkán nőtt. *Gyér, ősz haj fedte a fejét. A kertünkben sajnos gyér a fű.* 2. (választékos) Kiszámú, ritkán előforduló. *A kiállítás gyéren látogatják. Az előadásról az a gyér közönség is hamar távozott.* 3. (választékos) Nem elég erős. *Alig látok ebben a gyér világitásban.*

gyerek ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (kissé bizalmas)

1. Még fel nem nőtt, kiskorú személy. *Olyan vagy, mint egy gyerek. Két gyerek szaladgál az udvaron.* 2. Valakinek a leszármazottja, gyermeke. *Tóthéknak gyerekiük született.* 3. (népi) Fiúgyermek. *Két gyerekiük és egy leányuk van.*

gyerekágy ♦ fn

Kisgyermeknek való (rácsos) ágy. *A gyerekágyat pirosra festették, és a pelenkázó mellé állították.*

gyerekes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Felnőthöz nem illően éretlen, naiv. *Ne légy már ilyen gyerekes! Gyerekesen viselkedik.* 2. Gyermekekre jellemző. *Gyerekes írása van.* 3. (bizalmas) Olyan (személy), akinek gyermeke van. *Családi pótlékot a gyerekes családok kapnak.*

gyerekesked|ik ♦ ige ~ni

1. Gyerekesen, komolytalanul viselkedik. *Folyton csak gyerekeskedik.* 2. Gyerekkorát tölti valahol. *Falun gyerekeskedett.*

gyerekjáték ♦♦♦ fn

1. Túlságosan könnyű, egyszerű dolog. *Szívesen megcsinálom, ez nekem gyerekjáték.* 2. Gyerekeknek való játékszer. *Az áruházban gyerekjáték is kapható, például sokféle társasjáték.*

gyerekség ♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Gyerekes viselkedés. *Szégyellte gyerekségét.* 2. Jelentéktelen apróság, semmiség. *Gyerekség az egész.* 3. (népi) Gyermekkor. *Gyereksége boldog volt.*

gyerekszoba ♦♦♦ fn (kissé bizalmas)

Gyermek vagy gyermekek részére berendezett külön szoba. *Az új házban a legkisebb szoba lesz a gyerekszoba.* • (tréfás) *Nem volt gyerekszobája: gyermekkorában nem kapott jó nevelést. Nem volt gyerekszobája, ezért viselkedik neveletlenül.*

gyermek ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos)

1. Gyerek, nem felnőtt személy. *A hat éven aluli gyermekek ingyen utazhatnak a városi buszokon.* 2. Valamilyen közösség vagy kor jellegzetes képviselője. *Petőfi a nép gyermeke.*

gyermekágy ♦♦ fn

1. (választékos, ritka) Gyerekágy. *A rácsos gyermekágyat az ablak közelében helyezték el.* 2. Szülés utáni állapot. *Az anyuka még gyermekágyban fekszik, a nagyszülők főznek helyette.*

gyermekbetegség ♦♦ fn

1. Gyermekkorú betegség. *A kanyaró a XX. század közepén még gyakori gyermekbetegség volt.* 2. Könnyen múló kezdeti fogyatékoság. *Tapasztalatlanságunk miatt átestünk néhány gyermekbetegségen az egyesület alapítása után.*

gyermekded ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

A gyermek tapasztalatlanságára, romlatlanságára emlékeztető. *Csak mosolyogtak a gyermekded kérdésen. Kolléganőnk gyermekded lélek, senkiről sem feltételez semmi rosszat.*

gyermekes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)

1. Gyerekes (viselkedés, személy). *Gyermekes hiszékenysége miatt sokan becsapják.* 2. Olyan (személy), akinek gyermeke van. *Ezt a bérházat fiatal, gyermekes házaspárok számára építették az önkormányzat. (Főnévi használatban:) A gyermekesek kedvezményt kaptak.*

gyermekesked|ik ♦ ige ~ni

1. (ritka) Gyerekesen viselkedik. *Nem lehet komolyan beszélni vele, mindig gyermekeskedik.* 2. (választékos) Gyermekkorát tölti valahol. *Budapesten gyermekeskedtem.*

gyermekláncfű ♦ fn

Sárga fészkes virágú gyomnövény. *A gyermekláncfű bóbítás termését a gyerekek el szokták fűjni.*

gyermekség ♦♦ fn –, ~et, ~e (választékos)

Gyerekség. *Gyermekség volt ez a tréfa, ne bántódj meg!*

gyermekszáj ♦ fn (választékos)

Kisgyermek naivan őszinte beszéde vagy tréfásnak ható mondása. *Az óvónők jól tudják, hogy az ártatlan gyermekszáj sok mindent kifecseg. Az anyuka kis füzetben gyűjti kislánya gyermekszájit.*

gyermekszoba ♦♦ fn (választékos)

Gyerekszoba. *A gyermekszobát vidám rajzok díszítették.*

gyermektartás ♦ fn -, ~t, ~a

1. Kiskorú gyermek eltartására irányuló (szülői) kötelezettség. *A bíróság gyermektartásra kötelezte.* 2. Az az összeg, amellyel a családtól külön élő szülő hozzájárul a gyermek eltartásához, neveléséhez. *Édesapja havonta fizeti a gyermektartást.*

gyermektelen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Olyan (személy vagy házaspár), akinek, amelynek nincs gyermeke. *Egy gyermektelen házaspár fogadta örökbe az árván maradt kislányt.*

gyermeteg ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en vagy ~ül

1. Gyermekien naiv. *Gyermeteg őszinteséggel beszél, nem titkol el semmit.* 2. (rosszalló) Kezdetleges, komolytalan. *Ez a cikk csak gyermeteg próbálkozás, át kell írni ahhoz, hogy megjelenhessen az újságban.*

gyertya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Viaszból, fagyúból vagy más, könnyen olvadó és égő anyagból készült, henger alakú világítóeszköz. *Az ünnepi asztalon gyertya ég.* 2. Belső égésű motorhoz a gázkeveréket villamos szikrával meggyújtó szerkezet. *Rossz a gyertya, azért nem indul a kocsi.* 3. (Talajtornában:) Tarkónállás. *Ötöst kapott tornaórán a gyertyára.*

gyertyán ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Egyenes törzsű, fűrész levelű, makktermésű erdei fa. *A gyertyánok általában a tölgyfélékkel vegyesen alkotnak erdőket.* 2. Ennek faanyaga. *Gyertyánból készített nyelet az ásóba.*

gyertyános ♦ mn ~ok, ~t, ~

Gyertyánfával benőtt (terület). (Főnévi használatban:) *A gyertyánosban makkot gyűjtöttek a gyerekek.*

gyertyaszentelő ♦ mn és fn ~k, ~t, ~je

Gyertyaszentelő (Boldogasszony): Jézus templomban való bemutatásának, illetve Szűz Mária megtisztulásának (katolikus) ünnepe február 2-án. *Meglátogatlak gyertyaszentelőkor.*

gyes ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~e

Gyermekgondozási segély, a kisgyermekét otthon nevelő édesanyjának járó, meghatározott összegű juttatás. *Két hónapja kapom a gyest.* | (bizalmas) *Gyesen van:* nem jár dolgozni, gyermekével otthon van, kapja a gyest. *A gyerek hároméves koráig nem dolgozik, hanem gyesen van az anyuka.*

gyí ♦ msz

(Ló elindítására, nógatására:) *Gyí, lovam! Gyí, Fecske!*

gyík ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Hosszú farkú, pikkelyes testű, gyors mozgású, rovarevő kis hüllő. *A macska megfogott egy gyíkot.*

gyíkleső ♦ fn ~k, ~t, ~je (tréfás)

1. (rég) Rövid tör vagy díszkard. *Az összes fegyvere egy gyíkleső volt.* 2. Zsebkés, bicska. *Hirtelen előrántotta a gyíklesőjét a kocsmában.*

gyilkol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Embert) fegyverrel öl, pusztít. *A terroristák válogatás nélkül gyilkolnak. A háború nemcsak a katonákat gyilkolja, hanem a lakosságot is.* | (túlzó) *Gyilkolni tudna a szemével:* gyűlölettel néz. 2. (bizalmas) Gyötör valakit, valamit. *Folyton gyilkol a kérdéseivel. Gyilkolja az autóját.*

gyilkos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (személy), aki gyilkolt. *A gyilkos csavargó elmenekült.* (Főnévi használatban:) *Az elvetemült gyilkost elfogták.* 2. Olyan, ami halált okoz. *A földön találták meg a gyilkos fegyvert, az áldozat testében pedig a gyilkos golyót.* 3. Rosszindulatú, ellenséges. *Gyilkos gúny van a szemében.*

gyilok ♦ fn *gyilkok, gyilkot, gyilka* vagy ~ja (rég), választékos)

Kétélű tör. *Szívét átjárta a gyilok.*

gyilokjáró ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Várfal belső oldalán felül végigfutó szűk folyosó. *A várlátogatáskor a gyerekeknek a legjobban a gyilokjáró tetszett.*

gyógyfürdő ♦♦♦ fn

1. Gyógyvizű fürdőhely. *A hévízi gyógyfürdőben kezelik. Szénsavas gyógyfürdőbe is járt.* 2. Gyógyító hatású fürdővíz. *Gyógyfürdőt otthon is lehet készíteni.*

gyógyít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Valakit, valamit újra egészségessé igyekszik tenni. *Az öreg orvos már negyven éve gyógyítja a betegeket.* 2. (Betegséget) megszüntet vagy enyhít. *A fürdő gyógyítja a reumát.*

gyógykezelés ♦♦♦ fn

Betegség megszüntetésére végzett gyógyító eljárás. *Elrendelték az alkoholista gyógykezelését.*

gyógynövény ♦♦ fn

Gyógyító hatású anyagot tartalmazó növény. *A gyerekek többféle gyógynövényt gyűjtöttek. Sok gyógyszernek is gyógynövény az alapanyaga.*

gyógypedagógia ♦ fn

Testi vagy szellemi fogyatékos gyermekek gyógyítása, nevelése. *A gyógypedagógia eredményeként egyre több fogyatékos gyermek tud teljesebb életet élni.*

gyógyszer ♦♦♦♦ fn

Betegségek gyógyítására, megelőzésére szolgáló szer. *Kiváltotta ugyan a gyógyszereket, de nem szedte be.*

gyógyszerész ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Gyógyszerkészítésre és -árúsításra képesített diplomás szakember. *A gyógyszerész a recept alapján elkészítette az orvosságot.*

gyógyszertár ♦♦♦ fn ~ak, ~t, ~a

Gyógyszereket árusító, szükség esetén el is készítő szaküzlet. *A beteg emberek rendszeresen járnak a gyógyszertárba. A gyógyszertárban illatszereket is lehet kapni.*

gyógytea ♦♦ fn

Száritott gyógynövény(ekből álló keverék), illetve az ebből készített főzet. *Gyógyteát ivott epegörccs és köhögés ellen is.*

gyógytorna ♦♦ fn

Testi rendellenességek gyógyítását elősegítő torna. *Ízületi merevsége miatt gyógytornára jár.*

gyógyul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakinek az egészsége fokozatosan helyreáll. *A beteg szépen gyógyul. Sebei nyolc napon belül gyógyulnak.* 2. (választékos) Valakinek a lelki gyötrelmei megszűnnek. *Már gyógyul abból a szerencsétlen szerelemből.*

gyógyvíz ♦♦ fn

Gyógyító hatású ásványvíz. *Palackozott gyógyvizet vett gyomorbántalmaira.*

gyolcs ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (rég)

Finom fehérített vészon. *Csak gyolcsból készült alsóneműt viselt. (Jelzőként:) Egy tucat gyolcs főrőfinget csináltatott.*

gyom ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

A természet, illetve a haszonnövények között vadon tenyésző haszontalan vagy káros növény. *A kertet felverte a gyom, sokat kell kapálni.*

gyomlál ♦♦ ige ~ni

1. Gyomokat kitépdes. *Hetente gyomlálja a kertet.* 2. Folyamatosan szóvá tesz valamit, irtani szándékozik. *Anya nem győzi gyomlálni a helyesírási hibákat a házi feladataimból.*

gyomor ♦♦♦♦ fn gyomrok, gyomrot, gyomra

1. Az emésztés (fő) szerve. *Elrontotta a gyomrát.* • *Korog a gyomra:* éhségtől morgásra emlékeztető hangot ad, éhes. | *Nem veszi be a gyomra:* ellenkezik a természetével. | *Jó gyomor kell hozzá:* olyan kellemetlen, hogy nehéz elviselni. 2. (választékos) *A föld gyomrában:* belsejében. *A föld gyomrában nagyon sok kincset érő ásvány rejlik.*

gyomorrontás ♦♦ fn

A gyomor nyálkahártyájának sok ártalmas táplálék okozta heveny gyulladás. *Ha ebéd után befalsz hat krémet, biztosan gyomorrontást kapsz! A gyerekek gyomorrontása van, ma nem kaphat mást, csak teát és ropit, esetleg este egy kevés főtt krumplit.*

gyomroz ♦ ige ~ni

1. Valakit (gyomortájon) öklöz, dögönyöz. *Gyomrozzák egymást a verekedő fiúk.* 2. (ritka) Erőszakos rábeszéléssel zaklat valakit. *Régóta gyomroz, hogy menjek el vele.*

gyón|ik ♦♦♦ ige gyón ~ni

1. Megvallja bűneit, bűnös vagy gonosz gondolatait, másokat megbántó szavait vagy cselekedeteit a (katolikus) papnak. *Hetente gyónt. A gyermekek elsőáldozás előtt gyónnak először.* 2. Négyszemközt vall valamely titkolt dologról. *Nekem gyónt a titkairól.*

gyóntat ♦♦ ige ~ni

1. (Katolikus pap) valakinek a gyónását hallgatja, a gyónás szertartását vezeti. *Beült a gyóntatószékbe, és estig gyóntatott.* 2. (bizalmas) Négyszemközt faggat valakit. *Nem szeretek beszélgetni vele, mindig gyóntat.*

gyopár ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Magas hegyek szikláján élő, fehér virágú növény. *A hegymászók gyopárra bukkantak az Alpokban.* 2. Sárgás virágú erdei gyomnövény. *Letépett néhány szál erdei gyopárt.*

gyors I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Rövid idő alatt nagy távolságot megtevő, vagy hirtelen történő. *A gyors futás közben megsérült. Gyorsak a mozdulatai, ügyesen dolgozik.* 2. Aránylag rövid időt igénylő (folyamat). *Kedvező körülmények között gyors fejlődés várható. Gyors az észjárása, hamar válaszol.* 3. Sűrűn ismétlődő, szapora. *Gyors a szívdobogása a futástól. A gyors beszédű embert nehéz megérteni.* 4. Sebtében, sietősen lefolytatott. *Gyors interjút készítettek vele.*

gyors II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (bizalmas)

1. Gyorsvonat. *Gyorson utazunk. A barátom az esti gyorsal érkezik.* 2. Gyorsúszás. *A versenyen a 200 gyors a fő szám. Gyorsan ő nyert.*

gyorsírás ♦♦ fn

A beszéd gyors leírását lehetővé tevő jelrendszer. *Gyorsírással jegyezte le a beszédet.*

gyorsúszás ♦♦ fn

Hason, váltakozó karcsapásokkal, ollózó lábmozgással való úszás. *Gyorsúszással lehet a leggyorsabban úszni, ezért kapta ezt a nevet.*

gyök ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Egyenlet megoldásaként vagy gyökvonással kapott szám, eredmény. *Négynek a gyöke kettő.* 2. Vegyüléskor tulajdonságait megtartó, szabad vegyértékkel rendelkező atomcsoport. *A gyök egyetlen egységként adódik át a molekulák között.* 3. (rég) Valódi vagy kikövetkeztetett szótó. *A javít, javasol szavak gyöke: jav-.* 4. (rég) Valaminek a gyökere, alapja. *A szerelem minden bajnak a gyöke.*

gyökér ♦♦♦♦ fn gyökerek, gyökeret, gyökere

1. Növénynek a földben lefelé növvő, a táplálék felszívására való része. *Az öreg fa gyökerei meglazultak a nagy viharban.* 2. Petrezselyemgyökér. *A leveshez vettem sárgarépat, zellert és gyökeret.* 3. Valaminek a töve. *A fog begyulladt gyökere nagy fájdalmat okoz.* 4. (választékos) Valaminek a kiindulása, kezdete, eredete. *Minden baj gyökere itt van. | A gyökeréig ás le a dolgoknak:* alaposan megvizsgálja, tanulmányozza őket.

gyökeres ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan, aminek gyökere van. *Gyökeres virágot vettem, hogy kiültessem a kertbe.* 2. Alapos, teljes. *Gyökeres változtatásokat hajtott végre.*

gyökerez|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Növény) a gyökérével erősen megkapaszkodik. *A fa mélyen gyökerezik a földben.* 2. Valaminek az eredete, alapja a szóban forgó dologban van. *A népszokások nagy része a távoli múltban gyökerezik.*

gyömbér ♦♦♦ fn -, ~t, ~e vagy ~je

1. Ázsiai, egyszikű illatos fűszernövény. *A közönséges gyömbért két évtizede használják, nemcsak fűszerként, hanem élelmiszerként és gyógyszerként is.* 2. Ennek fűszerként használt gyökértörzse. *Órölt gyömbért is tettem a karácsonyi mézeskalácsba.*

gyömöszöl ♦♦♦ ige ~ni

1. Szűk helyre rendetlenül belenyomkod valamit. *Táskájába gyömöszölte a legszükségesebb holmikat.* 2. Dögönyöz, ütöget valakit. *Éppen a testvérét gyömöszöli.*

gyöngé ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Gyenge.

gyöngéd ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Gyengéd.

gyöngy ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Igazgyöngy. *A gyöngyöt a tengerben halásszák, bizonyos kagylókból gyűjtik a gyöngyhalászok.* 2. Üvegből vagy más anyagból készített felfűzhető gömb, golyó. *Gyöngyöt fűz.* 3. Gyöngysor. *Gyöngy van a nyakán.* 4. (választékos) Apró buborék. *A pezsgő gyöngyeit hosszasan figyelte az üvegpoháron át.* 5. Valakik gyöngye: közülük különösen kiváló. *A feleségem a háziasszonyok gyöngye.* 6. (Kedveskedő megszólításként:) *Gyere, gyöngyöm!*

gyöngybetű ♦ fn

1. Egyenletes, szép kézírás betűje. *Meg lehet ismerni a gyöngybetűiről.* 2. A gyöngyhöz hasonló alakú, apró, kerekded betűforma nyomtatásban, ötpontos betűnagyság. *Ezt a szövegrészt gyöngybetűvel szedd!*

gyöngyház ♦♦ fn

1. Kagylók és tengeri csigák héjának szivárványos fényű belső rétege. *A gyöngyházat lefejtik a kagylóhéjról, és díszítésre használják. Ma már mesterséges gyöngyházat is előállítanak.* 2. Ennek díszítésre, kisebb tárgyak készítésére használatos anyaga. *Láttam a régiségboltban egy gyönyörű, ébenfával és gyöngyházzal berakott barokk kártyaasztalt.* (Jelzőként:) *Valódi gyöngyház gombokat keresek az új blúzomra. Lehet-e még a szegedi vásárban gyöngyház nyelű kisbicskát kapni?*

gyöngyöz|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Vízcepppektől csillog. *Gyöngyözik a harmatos fű.* | *Gyöngyözik a homloka:* izzad, kiveri a verejték. 2. Apró buborékok keletkeznek valamiben. *Gyöngyözik a pezsgő.*

gyöngytyúk ♦♦ fn

Zömök testű, kopasz fejű, fehér pettyes sötétszürke tollú, a tyúkalakúak rendjébe tartozó háziszárnyas. *A háziastított gyöngytyúk vad őse, a kékesszürke sisakos gyöngytyúk Afrika szavannáin él. Gyöngytyúkot inkább tanyán tartanak, mint falusi házaknál, mert a kakas rikácsoló hangja igen kellemetlen.*

gyöngyvirág ♦♦♦ fn

Fehér, fűrtös, illatos virágú hagymás növény. *Gyöngyvirágot tűz a kalapja mellé.*

gyönyör ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e (választékos)

1. Rendkívüli élvezet. *Elmerül a napozás gyönyörében. Gyönyört talál a zenehallgatásban.* 2. Nagyon nagy fokú öröm, boldogság. *Gyönyört érzett, ha csak látta is a lányt.*

gyönyörköd|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Élvezettel, meglegedettséggel szemlél valakit vagy valamit. *Gyönyörködik a táj váratlan szépségében.*

gyönyörű I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Rendkívül szép. *Gyönyörű lányok járnak az osztályba.* 2. (gúnyos) Csúnya, rossz. *Mondhatom, gyönyörű viselkedés!*

gyönyörű II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Gyönyörű dolog. *„Volt egy szent szándékunk: gyönyörüket irni”* (Ady E.: Levél-féle Móricz Zsigmondhoz). 2. (Kedveskedő megszólításként:) *Gyönyörűm!*

gyönyörűség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Gyönyörködtető szépség. *Tavasszal a természet csupa gyönyörűség.* 2. Nagyon nagy élvezet, öröm. *Gyönyörűsége telik abban, ha zongorázhat. Majd elolvad a gyönyörűségtől.* 3. (Megszólításként:) *Gyönyörűségem!* 4. (gúnyos) Felháborítóan viselkedő személy. *No, te gyönyörűség!*
- gyötör** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Tartósan kínoz, bánt valakit. *A gonosz mostoha halálra gyötörte. Álmatlanság gyöttri.* | *Gyöttri magát: gyöttrődik.* 2. Nyaggat, zaklat valakit. *Buta kérdésekkel gyötörték.*
- gyötrellem** ♦♦♦♦ fn *gyötrelmek, gyötrelmet, gyötrelme*
Nagyfokú, kízó testi vagy lelki fájdalom, szenvedés. *Az epegőrcs gyötrelmei kimerítették. Ez a szerelem sok gyötrelmet okozott mindkettőjüknek.*
- gyötrelmes** ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
1. Gyöttrő, nagy fájdalmat, gyötrelmet okozó. *Gyötrelmes kínokat állt ki.* 2. Nehezen, fáradtsággal elvégezhető. *Gyötrelmes munka eredményeként lett kész a házuk.*
- gyöttrőd|ik** ♦♦♦ ige ~ni
Gyötrelmet, lelki fájdalmat érez. *Sikertelensége miatt gyöttrődik.*
- győz** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Küzdelemben ellenségénél, illetve ellenfelénél erősebbnek, jobbnak bizonyul. *Győztünk a csatában. Nagy fölényrel győzött a futóversenyen.* 2. A nehézségeket leküzdve eléri célját. *Nagy kitartással győz az akadályokon.* 3. Képes huzamosan teljesíteni valamit. *Győzi a munkát energiával.* (Tagadó formában túlzás kifejezésére:) *Nem győztünk csodálkozni, olyan szép volt a város. Véletlenül rálépett a lábamra, aztán nem győzött bocsánatot kérni.* 4. *Győzi valamivel:* van anyyija belőle, amennyi elegendő. *Már nem győzöm anyagiakkal.*
- győzedelmes** ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (régí, választékos)
Győztes, diadalmas. *Ünneplés fogadta a győzedelmes hadsereget.*
- győzelem** ♦♦♦♦ fn *győzelmek, győzelmet, győzelme*
Küzdelemben kivívott siker. *A szövetségesek döntő győzelmet arattak. Ebben az idényben a mi csapatunké lesz a győzelem.*
- győzelmes** ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)
Győztes, diadalmas. *A győzelmes hadvezér szobra a téren áll.*
- győztes** ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
Olyan, aki, ami valamely küzdelemben győzött. *Örömmujongás köszönti a győztes csapatot.* (Főnévi használatban:) *Ki a győztes?*
- gyufa** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
Dörzsölésre gyulladó anyaggal bevont végű fapálcika. *Csak egy doboz gyufát vett a boltban.*
- gyufásdoboz** ♦♦♦♦ fn
Gyufaszálak tárolására és meggyújtására való (kisebb) doboz. *Kivett egy szál gyufát a gyufásdobozból, és meggyújtotta. A rovargyújtáshoz gyufásdobozokat használt.*
- gyufaskatulya** ♦ fn (régí)
Gyufásdoboz. *Gyufaskatulyát vett elő a zsebéből.*
- gyújt** ♦♦♦♦ ige ~ani
1. Előidézi valaminek a meggyulladását. *Gyertyát gyújtott az áramszünet alatt. Rájuk gyújtotta a házat.* | *Cigarettára gyújt: rágyújt.* 2. (Villamos fényforrást) bekapcsolva izzásba hoz. *Alkonyatkor villanyt gyújtott.* 3. (választékos) (Heves érzelmet) gerjeszt valakiben. *Tekintete szerelmet gyújtott a szívében.* | *Valamire gyújt:* valamilyen érzelmre gerjeszt. *Szavai mindenkit haragra gyújtottak.* 4. *Dalra, nótára gyújt:* dalolni, nótázni kezd. *Vacsora után mindjárt nótára gyújtottak.*
- gyújtás** ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. Az a cselekvés, hogy (valamit, valamire) gyújtanak. *A cigarettára gyújtás élvezetes, de káros is.* 2. A motort beindító berendezés. *Már megint rossz a gyújtás.*
- gyújtó I.** ♦♦ mn, mn-i in ~ak, ~t, ~an
1. Olyan, aki, ami valamit gyújt. *A tüzet gyújtó asszony a kályha előtt térdelt.* 2. Lelkesítő (hatású). *Gyújtó szónoklata magával ragadta a hallgatóságot.*
- gyújtó II.** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. (régies, hivatalos) Gyufa. *Biztonsági gyújtó, ez volt felírva régen a gyufásdobozra.* 2. (ritka) Öngyújtó. *Hova raktad a gyújtót?* 3. (régí) Bombának, lövedéknek a robbanást előidéző alkatrésze. *Belobbant a bomba gyújtója.*
- gyújtogat** ♦♦ ige ~ni
1. Többször vagy sorban (meg)gyújt valamit. *Az utcán már gyújtogatták a gázlámpákat.* 2. Szándékosan és sorozatosan tárgyakat, épületeket gyújt fel, tüzeket idéz elő. *A csőcselék nemcsak rabolt, hanem gyújtogatott is.* 3. (választékos) Lelkesít, indulatra gerjeszt valakit. *Verseivel gyújtogatta az emberek lelkét.*
- gyújtós** ♦ fn ~ok, ~t, ~a
Könnyen gyulladó aprófa. *Gyújtóst aprít télire.*
- gyúl** ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)
1. Égni, világítani kezd. *Lángra gyúlt a parázs.* 2. *Valamire gyúl:* valami hirtelen előnti. *Vörösre gyúlt az arca a szégyentől.* 3. *Valaki valamire gyúl:* (heves érzelm, indulat) támad benne. *Szerelemre gyúlt a szomszéd lány iránt. Éktelen haragra gyúlt, amikor megtudta, hogy becsapták.* 4. *Világosság, fény gyúl valakiben:* valami világossá válik számára, megért valamit. *Agyában hirtelen világosság gyúlt. Végre fény gyúlt a fejekben, értik a dolog lényegét.*

gyulai ♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

1. Gyulán található, odavalósi. *A gyulai várban idén is játszott a társulat.* (Főnévi használatban:) *A gyulaiak nagyon büszkék a város fejlett kulturális életére.* 2. Ott készített vagy olyan fajta. *Gyulai kolbászt vittek magukkal az útra.* (Főnévi használatban:) Gyulai kolbász. *Hoztam egy pár gyulait.*

gyülékony ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Könnyen gyulladó. *Gyülékony anyagok közelében nem szabad tüzet rakni.* 2. (ritka) Ilyen természetű (személy). *Vigyázz vele, gyülékony természete van.*

gyullad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Égni kezd. *A száraz fa könnyen gyullad.* 2. *Valami(lyen)re gyullad:* hirtelen valamilyenné válik. *Vörösre gyullad az arca a hidegtől.* • *Szerelemre, haragra gyullad:* szerelem, harag támad benne. 3. *Fejében, agyában világosság gyullad:* valami világossá válik számára, megért valamit. *A könyv olvasása közben egyszeriben világosság gyulladt fejében.*

gyulladás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Lángra lobbanás. *Fennáll a gyulladás veszélye.* 2. Vörös, meleg, duzzanattal járó fertőzőes folyamat. *Gyulladásba jött a sebe, és lassan gyógyul.*

gyúr ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nyomkodással tömörít, alakít valamit. *Tésztát gyúr a leveshez. Kemény hógolyót gyúr a vizes hóból.* 2. Nyomkodva dögönyöz, masszíroz valakit. *Mérkőzés előtt gyúrnak a játékosokat.* 3. Valamit (vagy valakit) formál valamiből (vagy valakiből). *Szobrot gyúrt az agyagból.* | *Jó anyagból van gyúrva:* szilárd, erős a szerkezete, jelleme. 4. (bizalmas) Szívósan igyekszik rávenni valakit valamire. *Napok óta gyúr, hogy engedjem el a koncertre.* 5. (bizalmas) Nagy erőfeszítéssel tesz valamit. *Gyúrjátok, fiúk!* 6. (bizalmas) Izomfejlesztő gyakorlatokkal erősíti a testét. *Máté a gimnázium konditermében gyúr minden délután.*

gyurma ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Képlékeny, általában színes anyag, massa. *Gyurmából alakokat formál. Az óvónő a szekrénybe zárta a gyurmákat.*

gyúró ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Sportmasszőr. *A gyúró nemcsak gyúrja a versenyzőket, hanem kezeli is.*

gyúródeszka ♦ fn

Tészta gyúrására, nyújtására való gyalult fatábla. *Kinyújtotta a tésztát a gyúródeszkán.*

gyutacs ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

A fegyver hüvelyében levő, ütésre érzékeny gyújtókeverék. *Régen durranóhiganyból készült gyutacsokat használtak.*

gyűjt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Valamit egy helyre hord. *A méhek gyűjtik a mézet.* 2. (népi) Szénát, takarmányt betakarít. *Megyünk gyűjteni.* 3. Valamit egyenként vagy részletekben megszerez. *Szenvedélyesen gyűjti a könyveket.* | *Valamire gyűjt:* valamilyen célra pénzt tartalékol. *Nem megy nyaralni, mert lakásra gyűjt.* | *Erőt gyűjt:* erősíti magát valamely cél eléréséhez. *Erőt gyűjtött a nehéz vizsga előtt.* 4. Valamit egymás után összeszed. *Kitartóan gyűjti az adományokat.* 5. Valakiket több helyről egy helyre tömörít. *Maga köré gyűjti barátait. Katonákat gyűjtöttek a rendfenntartó csapathoz.*

gyűjtemény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Bizonyos tárgyaknak rendezett összessége. *Szép gyűjteménye van régi könyvekből.* 2. Összegyűjtött és kiadott művek összessége. *A népköltési gyűjtemény megjelenését a XIX. században nagy érdeklődéssel fogadták.*

gyülekezet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (választékos) Összegyűlt személyek összessége. *Kiváló emberek gyülekezete volt jelen a díszelőadáson.* 2. Valamely egyházközség tagsága. *Az egész gyülekezet szívesen fogadta az új lelkészt.* (Megszólításban:) A (protestáns) istentiszteletre összegyűlt hívek együttese. *Tisztelt gyülekezet!*

gyülekezik ♦♦♦♦ ige ~ni

Egy helyre gyűlik, csoportosul. *Eső lesz, gyülekeznek a felhők. A vonatnál gyülekeznek a kirándulók.*

gyülekező I. ♦♦ mn, mn-i in ~k, ~t, –

Olyan (személy, állat, dolog), amely (lassacsckán) összegyűlik valahol. *Elnézem a gyülekező fecskéket. A gyülekező hallgatóságtól hangos a folyosó. A gyülekező felhők vihar közeledtét jelzik.*

gyülekező II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. *Gyülekezők:* valamely céllal összegyűlő emberek. *A gyülekezők már ellepték az utcákat.* 2. Gyülekezés. *Ebéd után gyülekező! Reggel 7-kor a vasútállomáson lesz a gyülekező.* 3. (rég) Gyülekezésre hívó kürtjel. *A kürtös gyülekezőt fúj.*

gyűlés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Közösségi jellegű csoportos tanácskozás. *A gyűlés résztvevői megbeszélték a legfontosabb kérdéseket.* 2. Többek összegyűlése valamely határozott célból, rendszerint követelések, szónoklatok meghallgatásával. *A gyűlésen több százan vettek részt. A gyűlésen több szónok fogalmazta meg a diákok követeléseit.* 3. (népi) Gennyes duzzanat, kelés. *Gyűlés van a kezén.*

gyűlésez|ik ♦ ige ~ni

Gyűléseket tart. *A párt tagjai sokat gyűléseznek.*

gyűlevész ♦ mn ~ek, ~t, – (rosszalló)

Szedett-vedett, kétes elemekből álló. *Mindenféle gyűlevész népség jár erre mostanában, és összepiszkítja az utcát.*

gyűl|ik ♦♦ ige ~ni

1. (Több ember, állat) folyamatosan egy helyre jön össze. *Gyűlik az elégedetlen tömeg.* 2. Valami szaporodva halmozódik. *Gyűlik a pénz a házra. Az évek során gyűlnek a gondok.* 3. (népi) Begyullad, kelés van rajta. *Nem tud cipőt húzni, gyűlik a lába.*

gyűlöl ♦♦♦♦ ige ~ni

Heves ellenszenvet érez valaki vagy valami iránt. *Már évek óta gyűlölök egymást.*

gyűlölet ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Heves ellenszenv. *Szeme szikrázik a gyűlölettől.*

gyűlölköd|ik ♦♦♦ ige ~ni

Tartósan (és oktalanul) gyűlöletet tanúsít valaki, valami iránt vagy (több személy) egymás iránt. *A szomszédokkal folyton gyűlölködnek, mert egyik sem akarja megcsinálni a kerítést.*

gyümölcs ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Növényeknek, főleg fáknek, cserjéknek nyersen fogyasztható, többnyire édes termése. *A gyümölcsökben sok vitamin van. A kertünkben sokféle gyümölcs megterem: eper, málna, őszibarack, alma, szőlő, sőt még dió és mogyoró is.* • **Tiltott gyümölcs:** **a)** a Bibliában annak a fának a termése, amelyről Ádámnak és Évának tilos volt szakítania **b)** (átvitt) tiltott élvezet. *Tiltott gyümölcs volt a gyerekeknek a késő esti tévénézés.* | *Méhének gyümölcse:* gyermeke valakinek. **2.** Valamely tevékenység eredménye. *Élvezi munkájának gyümölcseit.*

gyümölcsoltó ♦ mn ~k, ~t, –

Gyümölcsoltó (Boldogasszony): Jézus fogantatásának március 25-re eső katolikus ünnepe, egyben a gyümölcsfák oltásának határideje. *Gyümölcsoltókor vidékre utazunk a nagymamánkhoz.*

gyümölcsös I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Gyümölcs tartására való. *Tavasza a gyümölcsös kamra üres lett. Egy gyümölcsös kosárral a karján jött.* **2.** Gyümölcssel készített étel. *Uzsonnára gyümölcsös rizst adott.*

gyümölcsös II. ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

Gyümölcsfákkal beültetett terület. *A gyümölcsösben egész évben sok a munka.*

gyümölcsöz|ik ♦♦ ige ~ni (választékos)

Hasznot hajt. *A befektetett munka szépen gyümölcsözik.*

gyűr ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Vigyázatlanul vagy szándékoltan ráncossá tesz valamit. *Figyelmetlen, állandóan gyűri a ruháját. A nyomtató gyűri a lapokat.* **2.** Úgy nyomkod valamit valahová, hogy az összegyűrődik. *A bőröndbe gyűri a holmiját.* **3.** (bizalmas) Erőfeszítéssel végez valamit. *Kitartóan gyűri a főiskolát.* | *Gyűri magába az ételt:* nagy erőfeszítéssel eszik. *Nehezen gyűri magába a fűzeléket.* **4.** Birkózásban leteper, legyőz valakit. *Gyorsan maga alá gyűri az ellenségét.*

gyűrődés ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az, hogy valami gyűrődik. *A gyűrődés nem tesz jót a ruháknak.* **2.** Ránc. *Nem lehet kivasalni a gyűrődést. Az új arckrémem a gyűrődések ellen is hatékony.* **3.** (szleng) Problémákkal való bajlódás, küzdelem. *A fiatalok jól bírják a gyűrődést, az idősebbek viszont nyugalmasabb munkahelyet keresnek maguknak.*

gyűrőd|ik ♦♦ ige ~ni

1. Elveszíti simaságát, ráncossá, gyűrötté válik. *A csomagban gyűrődnek a ruhák. Ez a nadrág könnyen gyűrődik.* **2.** (bizalmas) Sokat fárad. *Évek óta csak gyűrődik, mégsem jut előbbre.*

gyűrű ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Ujjra húzható, karika alakú ékszer. *Szép gyűrűt kapott a vőlegényétől.* **2.** Karika alakú alkatrésze, eleme valaminek. *A kút gyűrűi előregekedtek.* | *A Szaturnusz gyűrűje:* a Szaturnusz gyűrű alakban övező anyagi részek összessége. **3.** Élő szervezet ilyen alakú része. *A gége gyűrűről jó rajzot talált. Hajának gyűrűi a szemébe hullottak.* **4.** (Hadászatban:) Zárt vonal. *Áttörték az ellenség gyűrűjét.* **5.** Két, kötélre erősített karikából álló, függeszkedésre való sportszer. *Gyűrűn jól szerepelt, ebben ő a legjobb.*

gyűrűz|ik ♦♦ ige ~ni

1. Valami egyre erősödve folytatódik. *A vita tovább gyűrűzött.* **2.** Gyűrűsen göndörödik. *Hajtincsei gyűrűzve omlottak alá.* **3.** Gyűrűhintán tornázik. *Szeret gyűrűzni.*

gyűszű ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Varráskor a tűt nyomó ujj végét védő kis tok. *Gyűszűvel szeretek varrni.* | *Egy gyűszűre való:* (folyadékból) nagyon kis mennyiség. *Egy gyűszűre való rumot tett a befőtthöz.*

H

ha ♦♦♦♦ ksz

1. (Feltételes mellékmondat élén:) *Ha nem esik, sétálok. Ha nem tévedek, megérkeztünk. Szólj, ha elolvastad a könyvet!*
2. (Megengedő mellékmondat élén:) *Ha lassan is, (de) befejezzük.* 3. (Óhajító főmondat élén:) *Ha én is elmehetnék!*

hab ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. (Folyadék felszínén) buborékokból álló laza képződmény. *A sör habját nagyon szereti.* (választékos) *A tenger habjaiba vetette magát.* 2. Hajsolt vagy beteg állatnak, embernek a szájából kicsorduló habzó nyál, illetve állat testén levő habszerű izzadság. *A ló szája, teste csupa hab volt a vágatástól.* 3. Tojásfehérjéből vagy tejszínből vert könnyű anyag. *Habbal szeretem a kávé.* • (bizalmas) *Mese habbal:* nem hihető beszéd. | *(Csak) hab a tortán:* hatásos, de nem fontos ráadás, kiegészítés. *Nagyobb fizetéssel járó állást kapott, a kitüntetés már csak hab volt a tortán.* 4. (Testápolásra, tisztításra, illetve ipari célokra használatos) könnyű, laza szerkezetű vegyszer. *Túl sok habot tettél a fürdővizbe. Borotválkozás előtt habot ken az arcára. Vettél szőnyegtisztító habot? Tűzoltásra is használnak habot.*

habar ♦♦ ige ~ni

1. Gyorsan kever valamit. *Főzés közben folyton habarja a kását.* 2. (Ételt) habarással, tejfölben vagy vízben elkevert liszttel főleresztve készít. *A levest habarja.* 3. Sebtében főz valamit. *Gyorsan habart egy főzeléket.*

habár ♦♦♦♦ ksz (választékos)

Bár, noha. *Megdicsérték, habár nem érdemelte meg.*

habarcs ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Homokból, oltott mészből és vízből készített építési kötőanyag. *Falazáskor a téglák közti réseket habarccsal töltik ki.*

habarod|ik ♦ ige ~ni (bizalmas)

- *Egymásba habarodnak:* egymásba szeretnek. *A fiatalok még csak háromszor találkoztak, de máris hogy egymásba habarodtak!*

háborgat ♦♦♦♦ ige ~ni

Nyugalmában zavar valakit. *Folyton háborgat, nem hagy dolgozni.*

háborog ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Haragosan zúgolódik. *A nép, az utcára tódult tömeg háborog.* 2. Hevesen mozog és morajlik. *Háborog a tenger.* 3. • *Háborog a gyomra:* erősen émelyeg. *Nem esett neki jól az ebéd, háborog a gyomra.*

háború ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fegyveres harc. *Kitört a háború a két ország között. A törzsek belső háborúi aláásták az állam biztonságát.* • *Háborút indít valaki ellen:* **a)** hadat üzen neki, harcba kezd vele. *Az új király háborút indított a szomszédos ország ellen.* **b)** küzd valaki ellen, megtámad valakit. *A kerületi önkormányzat háborút indított az utcai árusok ellen.* 2. Ellentétes érdekek között dúló küzdelem. *Gazdasági háború folyik köztük.* 3. Veszekedés, civódás. *A szomszédok között egy percig sem szünetel a háború.*

háborúskod|ik ♦ ige ~ni

1. Háborúban áll valakivel. *A két szomszédos ország évek óta háborúskodik.* 2. Viszálykodik. *Állandóan háborúskodik a ház többi lakójával. Ne háborúskodjatok egymással, inkább béküljetek ki!*

háborúz|ik ♦♦ ige ~ni

Hadat visel valaki ellen. *Egyetlen állam sem engedheti meg magának, hogy éveken át háborúzzon, mert tönkremegy a gazdasága.*

habos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (folyadék vagy étel), amelyen hab keletkezett, illetve amely habot tartalmaz. *Habos sört iszik. Habos süteményt és kávéét rendelt.* 2. Tajtékos, habzó (száj). *A nagy hajsztól habos a ló szája.* 3. Hullámosan fénylő, habhoz hasonlóan könnyű és fehér. *Habos selyemből varratta a ruháját.* 4. Fodros erezetű (fa). *Habos kőrisből készítettett szekrényt.*

haboz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Nem tudja eldönteni, mit tegyen. *Habozik, merre menjen: jobbra vagy balra.*

habz|ik ♦♦♦ ige ~ani

1. Habbá vagy habossá válik. *A szappan erősen habzik. Szeretem, ha habzik a sör.* 2. • *Habzik a szája:* **a)** habos nyál csap ki rajta (pl. betegségtől, indulattól) **b)** (átvitt) nagyon dühös. *Habzik a szája, mert ellopták a biciklijét.*

habzsol ♦♦ ige ~ni

1. Mohón, sietve eszik. *Habzsolja az ételt. Ne habzsolj, mert félrenyelsz!* 2. Mértéktelenül kiélvez valamit. *Habzsolja az életet, mindentől ki akarja venni a részét.*

hacsak ♦♦♦♦ ksz (feltételes vagy megengedő mellékmondatban)

1. Ha egyetlen lehetőség van is rá, ... *Hacsak tehetem, ott leszek.* 2. *Hacsak nem ...:* legfőljebb akkor, ha... *Nem tudom befejezni, hacsak nem segítesz.*

had ♦♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. (választékos) Hadsereg. A kétszázézeres had megindult az ország ellen. • *Hadat gyűjt:* toboroz. | *Haddal indul valaki ellen:* megtámadja. | (A) *hadak útja:* (a magyar mondákban) a Tejút. *A székelyek a hadak útján várják vissza Csaba királyfit.*
2. Valamiből, valakiből nagyobb csoport, tömeg. *Sáskák hada söpört végig a vidéken.* 3. Háború, harc. • *Hadban áll:* harcol. *Őseink sokszor álltak hadban a törökkel.* | *Hadra kel, hadba száll:* háborúra készülődik, háborúba indul.

hadakoz|ik ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Tartósan háborút visel. *Százötven évig hadakoztunk a törökökkel.* 2. Kitartóan küzd valami ellen vagy valamiért. *Hadakozik az igazságtalanság ellen. Évekig hadakozott a jogos örökségért.*

hadar ♦♦♦ ige ~ni

Gyorsan, nehezen érthetően beszél. *Ha hadarsz, nem értelek meg.*

hadd ♦♦ hsz (1. vagy 3. személyű felszólító módú ige előtt)

1. (Óhajtás kifejezésére:) *Hadd menjek veletek!* 2. (Ráhagyás kifejezésére:) *Hadd pihenjen, ha fáradt.* 3. (Kívánság nyomatékos kifejezésére:) *Hadd tudja meg az egész világ!*

haddelhadd ♦ fn –, ~ot, ~ja (tréfás)

Szidással, esetleg veréssel együtt járó összetűzés. *Lesz neked haddelhadd! A késés miatt otthon lett aztán haddelhadd.*

hadi ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

Háborúval, hadviseléssel kapcsolatos. • *Hadi helyzet:* háborús körülmények. *A hadi helyzet az egész országban éreztette hatását.* | *Hadi kiadások:* katonai költségek. *A hadi kiadások nehéz helyzetbe hozták az ország gazdaságát.*

hadilábon ♦ határozóragos fn (bizalmas)

• (Csak ebben a szókapcsolatban:) *Hadilábon áll valakivel, valamivel:* a) haragban van vele. *Hadilábon áll az osztálytársaival.*
b) nem ért valamihez, nincs hozzá tehetsége. *Hadilábon áll a nyelvekkel.*

hadisarc ♦ fn

Háborúban a legyőzöttől követelt, a győztesnek fizetendő pénz vagy más érték. *A hétéves háborúban Hadik András, Mária Terézia altábornagya a huszárjaival elfoglalta Berlint, és kétszázezer tallér hadisarcban állapodott meg a városi tanáccsal.*

hadjárat ♦♦♦♦ fn

1. Nagyobb hadművelet. *Napóleon hadjáratairól több film készült.* 2. Háború. *A megtorló hadjárat újabb viszályt szült.*
3. Valaki, valami ellen irányuló, nagyméretű vállalkozás. *Megkezdődött a választási hadjárat.*

hadnagy ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Az alhadnagynál eggyel magasabb rendfokozatú tiszt. *A múlt évben lett hadnagy.* 2. (rég) Hadvezér. *Az ország hadnagya maga vezette a sereget.*

hadonász|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Kezével széles és heves mozdulatokat végez. *Az orrom előtt hadonászik. Ne hadonássz!*

hadsereg ♦♦♦♦♦ fn

Több hadtestből, katonai csoportból álló hadművelési egység, illetve az állam teljes katonai ereje. *Mozgósították az egész hadsereget. A második magyar hadsereg súlyos vereséget szenvedett a második világháborúban.*

hág ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (népi) Lép, tapos. *Sárba hágott. Véletlenül egy csigára hágott.* 2. (választékos) Valamely magasabb helyre jut. *„Bércre hág és völgybe száll”* (Kölcsy F.: Himnusz). • *A tetőpontra hág:* (valamilyen hangulat) a lehető legmagasabb fokot éri el. *A jókedv a tetőpontra hágott.* 3. (Mén, bika, kos) párzik, illetve párzik valamivel. *Hágnak a lovak. A bika épp hágja a tehenet, kisborjúk fognak születni a tanyán.*

hágcsó ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Általában kötélből készített létra. *A lovag hágcsón mászott fel a toronyba. A helikopterek hágcsót engednek le a bajbajutottaknak.* 2. Valaminek lépcsőfokszerű tartozéka. *A kocsi hágcsójára lépett.*

hagy ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nem vesz el, nem visz magával valamit. *Az asztalon hagyta az ételt. Otthon hagyta az ellenőrzőjét.* 2. Valahova tesz, visz, juttat valamit, hogy ott megtalálják. *Az asztalon hagyott üzenetet.* 3. Valamilyen állapotában megtart valamit, valakit. *Nyitva hagyja az ajtót. Rendszeresen égve hagyja a lámpát.* 4. Nem háborgat valakit. *Hagyd édesapádat, most nem ér rá!* • *Békében vagy békén vagy nyugton hagy valakit:* háborítatlanul. *Hagyj békén, nem látod, hogy dolgozom?* 5. Úgy megy el valakitől, hogy az nem kívánatos állapotban, helyzetben marad. *Magára hagyták a barátai.* • *Pácban hagy valakit:* bajban. *Hazugságban hagy valakit:* meghazudtolja. 6. Valami észlelhető marad utána. *Nagy vagyont hagyott itt, mikor kivándorolt. Nyomot hagyott maga után a tettes.* 7. Nem akadályoz meg valamit. *Hagyjátok játszani!* 8. Nem fogyaszt el vagy nem fejez be valamit. *Az ételből hagyj holnapra is! Fejezzük be mára a munkát, hagyjunk holnapra is!* 9. • *Valamit hagy valakire:* hagyományoz. *Az unokaöccsére hagyta a vagyonát.* 10. *Valakire hagy valamit:* látszólag igazat ad neki. *Rám hagyta, amit mondtam.*

hagyaték ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Elhalt örökösök vagyona. *A nagyapa hagyatékában volt egy értékes könyv is.* 2. Valakinek összes hátrahagyott, esetleg még kiadatlan életműve. *Az író hagyatékát az örökösök gondozzák.*

hagyatkoz|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Valaminek az elvégzésében valakire, valamire bízta magát. *A gazdálkodásban teljesen a feleségére hagyatkozott.* 2. (népi) Végre rendelkezik. *Úgy hagyatkozott, hogy mindent a lányunokája örököl.*

hagyján ♦♦♦ hsz

Nem olyan nagy baj, de... *Az még hagyján, hogy hideg van, de esik is.*

hagyma ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Vöröshagyma. *A levesbe hagymát is tett.* 2. A liliomféléknek földben levő, húsos levelű része. *Ha azt akarod, hogy tavasszal nyílják a kertben tulipán és jácint, ősszel kell elültetned a hagymákat.*
- hagyomány** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
Régebbi korok szellemi vagy szokásbeli öröksége. *A népzenei hagyományok őrzői nyaranta találkozót szerveznek.*
- hagyományoz** ♦♦ ige ~ni (választékos)
Örökségként, illetve örökül valakire hagy valamit. *Vagyonát fiára hagyományozta. Őseink sok szép szokást hagyományoztak ránk.*
- hah** ♦♦ isz (választékos)
(Harag, keserűség, rémület kifejezésére:) „*Hah! láncát tépi a Hunyadi két fia*” (Arany J.: V. László).
- hahaha** ♦♦♦ isz
(Hangos, esetleg gúnyos nevetés kifejezésére:) *Jól megjárta, hahaha!*
- hahó** ♦♦♦ msz
1. (Figyelem felkeltésére:) *Hahó! Hol vagytok?* 2. (Ujjongás kifejezésére:) *Hahó! Megnyertem!* 3. (bizalmas) (Köszönésként:) *Szia. Hahó, megjöttem!*
- hahota** ♦♦♦ fn -, ~t, ~ja
Harsány, kirobbanó nevetés. *Az osztályterembe lépő tanárt óriási hahota fogadta.*
- hahotáz|ik** ♦♦♦ ige ~ni
Harsányan, kirobbanóan nevet. *Úgy hahotáztak, hogy alig tudták abbahagyni.*
- haj**¹ ♦♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a
1. A fejünk bőrét borító vékony szálak összessége. *Hosszú szőke haja van.* • *Hajba kapnak:* összevesznek. 2. Hajszál. *Haj van a ruhádon.* 3. Hajviselet. *Jó a haja, ma volt fodrásznál.* 4. (népi) Kukoricahaj, bajusz. *A kukorica haját a lányok copfba fonták.*
- haj**² ♦♦ isz (választékos) **hajh**
(Bánat, sajnálkozás, esetleg vágy kifejezésére:) „*Hajh, de bűneink miatt Gyűlt harag kebledben*” (Kölcsey F.: Himnusz).
- haj**³ ♦♦ msz
1. (népi) (Szarvasmarha terelésére:) *Haj be!* 2. (Buzdító szóként:) *Haj, előre!*
- háj** ♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a
1. Ember testét borító zsírpárna. *A kövér emberen csak úgy reng a háj.* 2. Levágott állat hasát borító zsírszövet. *A disznóölésből kapott hájjal süteményt sütök.* • *Minden hájjal megkent:* ravasz.
- hajadon** ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, –
Nem férjezett. *Családi állapota: hajadon.* (Főnévi használatban:) *Az egyik oldalon a hajadonok, a másikon az asszonyok álltak.*
- hajadonfőtt** ♦♦ hsz
Födetlen fejjel. *Hajadonfőtt áll az esőben.*
- hajadonfővel** ♦ hsz
Hajadonfőtt. *Hajadonfővel régen csak a lányok jártak.*
- hajaj** ♦♦ isz
1. (Sikertelenség kifejezésére:) *Hajaj, ez sem jó!* 2. (Nyomósításra:) *Hajaj, de szép idők voltak azok!*
- hajbókol** ♦ ige ~ni (rosszalló)
Alázatosan hajlong, szolgálisan hízeleg. *Visszataszító módon hajbókol a főnökeinek.*
- hajcihő** ♦♦ fn -, ~t, ~je (bizalmas)
1. Kellő ok nélküli sürgés-forgás. *Minek ez a nagy hajcihő?* 2. Veszekedés. *Szombat este akkora hajcihő volt a házukban, hogy ki kellett hívni a rendőröket.*
- hajcsár** ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja
1. Állatokat vásárra hajtó személy. *A hajcsárok már hajnalban elindultak a marhákkal.* 2. (rosszalló) Alárendeltjeit kíméletlenül hajszoló ember. *Nem szívesen vállalom a hajcsár szerepét.*
- hajcsi** ♦ msz (gyermeknyelvi)
(Alvársra biztató szóként:) *Hajcsi, baba!* • (Főnévi használatban:) *Hajcsiba megy: aludni megy. Késő van, menjünk hajcsiba!*
- hajcsikál** ♦ ige ~ni (gyermeknyelvi)
Alszik. *Most már menj hajcsikálni!*
- hajdan** ♦♦♦♦ hsz (választékos)
Egykor, nagyon régen. „*Volt hajdan egy öreg asszony*” (Fazekas M.: Lúdas Matyi).
- hajdanán** ♦♦♦ hsz (választékos)
Nagyon régen. *Hajdanán, amikor még királyok uralkodtak nálunk, történt ez az eset.*
- hajdankor** ♦ fn (rég, választékos)
Nagyon régi kor. „*Visszanéz a magyar, sóhajtvá néz vissza, Te dicső hajdankor! fényes napjaidra*” (Arany J.: Toldi szerelme).
- hajdina** ♦ fn -, ~t, ~ja (népi)
Lisztes magjáért természetett élelmiszer- és takarmánynövény. *Egészséges a hajdinából főzött kása.*
- hajdú** ♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. A XVI–XVII. században szegénylegényekből összeverődött olyan katonák egyike, akiket Bocskai telepített le a mai Hajdúság területén. *A hajdúk híresen jó harcosok voltak.* 2. Fegyveres szolga. *Két hajdú állt az ajtónál, és nem engedett be senkit.*
- hájfejű** ♦ mn ~ek, ~t, – (gúnyos)

1. Nagy, kerek fejű (ember). *Egy hájfejű alak ült mellém a buszon.* 2. Ostoba. *Hiába beszélek annak a hájfejű alaknak.*
- hajh** ♦♦ isz (választékos)
Haj.
- hajhász** ♦♦ ige ~ni
1. (ritka) Buzgón keres, kutat valamit, valakit. *Hajhássza az őseit, szeretné fölállítani a családfáját.* 2. Mohón igyekszik megszerezni valamit. *Hajhássza a népszerűséget, mindenre hajlandó érte.*
- hajigál** ♦♦♦ ige ~ni
Többször egymás után hajít valamit. *Kavicsokat hajigál a vízbe.*
- hajít** ♦♦♦♦ ige ~ani
Dob, repít valamit. *Jó messze hajította a követ.*
- hajítófa** ♦ fn (népi)
Állatok terelésére vagy gyümölcs leverésére használt fadarab, bot. *Hajítófával verte le az érett diót.*
- hajkurász** ♦♦ ige ~ni (népi)
1. Ide-oda kerget valamit, valakit. *A kutya az udvaron hajkurássza a csirkéket.* 2. Mohón igyekszik megszerezni valamit, valakit. *Hajkurássza az élvezeteket. Fiatalabb korában hajkurászta a nőket.*
- hajladoz|ik** ♦♦ ige ~ni
1. Ide-oda hajlogat. *A fa ágai hajladoznak a szélben.* 2. Derekát többször egymás után meghajítja, majd kiegyenesíti. *Egész nap a veteményesben hajladozott.*
- hajlam** ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
1. Vonzódás, hajlandóság. *Hajlamot érez magában arra, hogy orvos legyen. Művészi hajlamai már kisgyermek korában megnyilatkoztak.* 2. Valami iránti fogékonyság, érzékenység. *Hajlama van a hurutos megbetegedésekre.*
- hajlamos** ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
Olyan (személy), akinek hajlama van valamire. *Hajlamos a rosszra. Hajlamos elkésni a randevúról.*
- hajlandó** ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an
1. Olyan (személy), aki készséget mutat valaminek a megtételére. *Nem hajlandó vállalni az út fáradsalmait.* 2. (rég.) Megértő, engedékeny. *A lány hajlandó volt iránta.*
- hajlék** ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (választékos)
1. Nyugalmat adó lakóhely, otthon. *Meghívta barátait szerény hajlékába.* 2. Valaminek méltó helyet adó épület (múzeum, színház stb.). *A költő szülőháza a művészet hajléka lett.*
- hajlékony** ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
1. Könnyen hajlítható. *Hajlékony vesszőből font kosarat.* 2. Könnyen, ruganyosan mozgó. *A tornászok hajlékony alkatúak.*
3. Alkalmazkodó. *A hajlékony modorú férfi megnyerte a társaság bizalmát.*
- hajléktalan** ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul
Olyan (személy), akinek nincs otthona. *A hajléktalan emberek a pályaudvarokon alszanak.* (Főnévi használatban:) *A fővárosnak egyre több hajléktalanja van.*
- hajlik** ♦♦♦♦ ige ~ani
1. Ívelt alakúvá görbül. *A sok gyümölcstől hajlik az ág.* 2. Hajlik valamire: hajlandóságot mutat iránta. *Hajlik a búskomorságra. Hajlott rá, hogy velünk jöjjön.*
- hajlít** ♦♦♦♦ ige ~ani
1. Ívelté görbít valamit. *Naphosszat fémet hajlít. Nem szívesen hajlítja a derekát.* 2. (választékos) *Valaki vagy valami felé hajlít:* valakit hajlandóságra hangol valaki, valami iránt. *Maga felé hajlítja a hallgatóságot.* 3. (rég.) (Főnevet) ragoz. *Régen nem azt mondták, ragozzuk a főnevet, hanem azt, hogy hajlítjuk.*
- hajlíthatatlan** ♦ mn ~ok, ~t, ~ul
1. Nem hajlítható. *Az üvegrúd hajlíthatatlan.* 2. Elhatározásához mereven ragaszkodik. *Hajlíthatatlan ember volt világéletében.*
- hajlong** ♦♦♦♦ ige ~ani
1. Hajladozik. *A fák hajlonganak a szélben.* 2. Hálából, udvariasságból többször meghajol valaki előtt. *A művész hajlongva köszönte meg a tapsot.* 3. (rosszalló) Megalázkodik. *Szolgaian hajlong főnöke előtt.*
- hajlott** ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
1. Görbe vonalú. *Arcának jellegét hajlott orra adja. A hajlott hátú öregasszony nehezen jár.* 2. • (választékos) *Hajlott kor:* időskor, öregkor. *A hajlott kor is tartogathat örömeket.*
- hajmeresztő** ♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en
Rémületet keltő. *Hajmeresztő történeteket mesélnek egymásnak a gyerekek.*
- hajnal** ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. Kora reggel, amikor a nap kel. *Hajnalban jó felkelni. Hasad a hajnal.* 2. (választékos) Egy jobb korszak kezdete. *Petőfi szabadságunk hajnalának kiemelkedő alakja.*
- hajnalcsillag** ♦♦ fn
A legkorábban előtűnő csillag, a Vénusz bolygó. *Feljött a hajnalcsillag. „Megyen már a hajnalcsillag lefelé...”* (népdal).
- hajnalka** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
Tölcséres virágú, szulákféle kúszó dísznövény. *A kerítés mellé hajnalkát ültetett.*
- hajnalod|ik** ♦♦♦ ige ~ni

1. Napkelte előtt derengeni kezd. „Szólanak a kakasok a vidéken, Hajnalodik” (Petőfi S.: Világoskék a csillagos éjszaka).
2. (választékos) *Hajnalodik valakinek, valaminek*: jobb időszak kezdődik számára. *Most végre kezd hajnalodni neki.*
- hajó** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Nagyobb vízi jármű. *Hajóval ment Amerikába, mert fél a repüléstől.* 2. Keresztény templom építészetileg egybefüggő hosszvagy keresztirányú belső tere. *A templomnak három hajója van. A középső hajót főhajónak hívják, ennek végében van a szentély.*
- hajol** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Görbült testtartást vesz fel. *Barátnője füléhez hajol. Ha hajolok, fáj a hátam.* 2. Hajlik. *A fák ágai földig hajoltak a gyümölcsötől.*
- hajós I.** ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
- Hajóval, hajózással kapcsolatos. *A hajós szakma veszélyes. Az angol hajós nemzet. Azt a hajós képet kérem!*
- hajós II.** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
- Hajón dolgozó, szolgáló személy. *A hajósok szinte egész életüket a tengeren töltik.*
- hajótörött** ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
- Olyan (személy), aki hajóval történt szerencsétlenségből megmenekült. *A hajótörött utasok egy része kiúszott a szigetre. (Főnévi használatban:) A hajótöröttek menedékre találtak a gyönyörű szigeten.*
- hajóz|ik** ♦♦♦ ige ~ni
- Hajón utasként vagy szolgálatot teljesítve utazik. *Már a Fokföld felé hajóztunk, amikor megpillantottuk a jéghegyet.*
- hajrá I.** ♦♦♦♦ msz
- (Buzdításként:) *Hajrá, magyarok!*
- hajrá II.** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. „Hajrá!” kiáltás. *A közönség hajrája feltüzeltelte a játékosokat.* 2. Fokozott iramú munka. *Az év végi hajrá kimerítette a dolgozókat.*
- hajriger** ♦ fn ~ek, ~t, – (Öv bizalmas)
1. Borozó, amelyben a borosgazda saját termésű borát árulja, és hideg ételeket szolgál fel. *A hajrigerek inkább időszakosan vannak nyitva, de ilyenkor alig van szabad hely, óriási a hangulat.* 2. Kisvendéglő. *Bementek egy hajrigerbe vacsorázni.*
- hajsza** ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~ja
1. Vad üldözés. *Hosszú hajsza után elfogták a rablókat.* 2. Túlzott iramú munka. *Örökös hajszában él, aludni is alig van ideje.*
3. Szüntelen vádaskodás, kíméletlen támadás valaki ellen. *Könyörtelen hajsza indult ellene, mert leleplezte a csalást.*
4. Valaminek a megszerzésére irányuló folytonos, szenvedélyes keresés. *Az élvezetek utáni hajsza tönkretette az életét. Belebetegetett az állás utáni hajszába.*
- hajszál** ♦♦♦♦ fn
1. A hajnak egy szála. *Kihullott pár hajszála.* 2. Igen kevés. *A célegyenesben egy hajszállal sikerült megelőznie a tavalyi világbajnokot.* • *Hajszál híján*: majdnem. *Hajszál híján elütötte a villamos.*
- hajszálrepedés** ♦ fn
- Alig látható, nagyon vékony repedés. *Ne használd azt a csészét, van rajta egy hajszálrepedés! A tengelyeken észlelt hajszálrepedések miatt egy motorvonattípust kivontak a forgalomból.*
- hajszol** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Megerőltető erőfeszítésre ösztökél valakit. *Hajszolja a férjét, hogy minél több pénzt keressen. Hajszolja a lovakat.* 2. Üldöz valakit, valamit. *Autóval hajszolták a tolvajt a városban.* 3. Mindenáron próbál megszerezni valamit. *Hajszolja a pénzt.*
- hajt¹** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Menésre készíttet valakit, esetleg valakit. *A libákat a rétre hajtotta.* 2. Űz, kerget valakit, esetleg valakit. *A kutya hajtja a juhokat.* 3. (Befogott állatot) valahová irányít. *Hajtja a kocsiba fogott lovakat.* 4. Kíméletlenül dolgoztat valakit. *Hajtja beosztottjait, túllórára kényszeríti őket.* 5. (bizalmas) Nagy erőfeszítéssel dolgozik. *Rettentően hajt, kell a pénz a házra.* 6. Hasmenést okoz. *Ez a gyógyszer enyhén hajt.* 7. Járművet vezet. *Óvatosan hajt!* 8. Gépet működtet, mozgásba hoz. *A motort benzinnel hajtja.* 9. (Belső erő) cselekvésre vagy valamely megnyilatkozásra készíttet. *A kíváncsiság hajtja.* 10. (népi) Ismételten mond. *Folyton ugyanazt hajtja.*
- hajt²** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Hajlít valamit. *Kettőbe hajtja a papírt.* 2. Fordít valamit. *Hajts még egyet a kulcsra!* 3. Valamijét valahová odahajtja. *Kedvese vállára hajtja a fejét.* 4. Valamilyen állapotba, helyzetbe kényszerít. *A török uralma alá hajtotta Európa egy részét.* 5. (népi) Hallgat valamire. *Hiába beszélt neki, nem hajtott a szép szóra.*
- hajt³** ♦♦♦ ige ~ni
1. (Növény) hajtást növeszt. *A rózsa szépen hajt. Új ágat hajt a meggyfa.* 2. • *Hasznot hajt*: hasznot hoz, eredményez. *A kutya nemcsak a család kedvence, hanem hasznot is hajt.*
- hajtás¹** ♦♦ fn –, ~t, ~a
1. Az a cselekvés, hogy valamit, valakit hajtjanak valahová. *Az állatok legelőre hajtásával még várni kell, amíg elolvad a hó.*
2. Vadak felverése és a vadászok elé terelése. *Kora reggel kezdődött a hajtás.* 3. (Jármű) vezetése. *A kocsit óvatosan hajtása megelőzheti a balesetet.* 4. (bizalmas) Nagy, gyors tempójú erőfeszítés. *Hónap végén nagy a hajtás az irodában.*
- hajtás²** ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valamit hajtanak, hajlítanak. *Négy rétbbe való hajtás után feldarabolta a lepedőt.* 2. Összehajtás nyomán keletkezett mélyedés. *A papír hajtására nem szoktunk írni.* 3. Behajtott rész. *A szoknya néhány hajtással bővül.* 4. Egy kerty hirtelen megivása. *Egy hajtásra kiitta a pohár bort.*

hajtás³ ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valamely növény sarjadása. *A növények hajtása márciusban kezdődik.* 2. Újonnan nőtt zsenge növényrész. *A friss hajtásokra káros lehet a talaj menti fagy.*

hajthatatlan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul (választékos)

Elhatározásához mereven ragaszkodó (ember), illetve ilyen emberre valló. *Hiába volt minden rábeszélés, hajthatatlan maradt. Hajthatatlan makacsságával mindenkit feldühített.*

hajtó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az, aki az ügetőversenyen a fogatot hajtja. *A ló a mai versenyen új hajtót kapott.* 2. Vadászatban a vadak hajtását végző személy. *A hajtók kora hajnalban gyülekeztek.*

hajtogat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Anyagot) többszörösen összehajt. *Az a munkája, hogy papírt hajtogat.* 2. (választékos) Többször meghajlít. *A szél hajtogatja az ágakat.* 3. Ismételtet. *Egyre csak ugyanazt hajtogatja.*

hajtóka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Ruhadarab, általában kabát mellre kihajtott része. *Jelvényt visel a hajtókáján.* 2. Nadrág alján, illetve a kabátujj végén található visszahajtott rész. *A nadrág és a kabátujj hajtókája azonos szélességű volt.* 3. Zsebfedő. *A zsebet hajtókával kérem.*

hal¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Meghal. *A háború alatt sokan éhen haltak. Hősi halált halt.* • *Halva született:* életképtelen. *Második gyermeke sajnos halva született.* (átvitt) *Ez egy halva született ötlet.* 2. (választékos) Belevész, elhal. „*Mit daloltok még ti, jámbor költők...? Hangotok csaták zajába hal!*” (Petőfi S.: *Mit daloltok...?*).

hal² ♦♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Vízben élő, kopolytús, pikkelyes, gerinces állat. *Sok halat fogtam, holnap halászlé lesz ebédre.* 2. Halhús. *Hetente eszünk halat.* 3. (Tulajdonnévként, többes számban:) Az állatöv egyik csillagképe, amelyben a Hold február 20. és március 20. között tartózkodik, illetve ennek a jele. *Február végén, a Halak jegyében születtem.* • (bizalmas) *Halak vagyok:* ebben a jegyben születtem.

hál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Éjszakára valahol megszáll, alszik. *Egy szállodában hált.* 2. • (népi, választékos) *Valakivel hál:* éjszakáját (szeretkezve) valakivel tölti. *Azt mondják, együtt hálnak.*

hála ♦♦♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. Köszönetből és lekötelezettségből összetevődő érzés. *Hálát érzett tanítója iránt.* 2. Viszonzásként mondott köszönet. *Hála neked, amiért segítettél.* (Meggönnyebbülés kifejezésére:) *Hála Istennek!* • *Hálát ad valakinek, valaminek:* köszönetet mond. *Hálát ad a gondviselésnek, hogy élve visszatért a háborúból.*

halad ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Térben előre jut. *Az autó lassan halad a köves úton.* 2. Telik, múlik. *Halad az idő, mindjárt este van.* 3. (Út, hosszúkás építmény) valamire folytatódva vezet, visz. *A főút az iskola előtt halad.* 4. Munkában, szellemi fejlődésben előbbre jut. *Jól halad az angolban.*

haladék ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. Halogatás, késedelem. *A dolog nem tűr haladékot.* 2. Halasztás, hosszabbítás. *Haladékot kapott a részletfizetésre.*

haladó ♦♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~an

1. (választékos) A társadalom haladását, a fejlődést szolgáló. *Haladó gondolkodású embernek ismerik.* (Főnévi használatban:) *A haladók harcban állnak a maradiakkal.* 2. A kezdőnél magasabb fokú ismereteket nyújtó. *A haladó tanfolyamra jár.* (Főnévi használatban:) *Most csak haladóknak indítunk angol nyelvtanfolyamot.*

halál ♦♦♦♦♦ fn –, ~t, ~a

1. Az életműködés végleges megszűnése. *Szép halála volt. Pár perc múlva beállt a halál.* • *Haláláig kitart valaki mellett:* a végsőkig. | *Halálra sújt valakit:* megöli. | (túlzó) *Halálra rémül:* nagyon megrémül. 2. Kivégzéssel járó büntetés. *Golyó általi halálra ítélték.* 3. (túlzó) Halálos veszedelem. *A halálba is utánamenne. A biztos halálból tért vissza.* 4. (választékos) Valaminek a pusztulása. *Népek, kultúrák halálát ismerjük a történelemből.* 5. Csontváznak ábrázolt alak mint az ember halálának jelképes előidézője. *Fél, hogy elviszi a halál. A járványt nem tudták megfékezni, és most arat a halál.* 6. (bizalmas) *A halála valakinek:* bosszúság. *A halálom, ha órákig fecseg valaki. A halála, ha visszabeszélnék neki.*

halálfej ♦♦ fn

1. Emberi koponya. *A tudós asztalán egy halálfej volt.* 2. Ennek rajza mint a halálos veszély jelképe. *A mérget tartalmazó tartályokon halálfej van.*

hálálkod|ik ♦♦♦ ige ~ni

Hosszasan köszönetet mond. *Nem győzött hálálkodni megmentőjének.*

halálos ♦♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Halált okozó. *A háborúban halálos sebet kapott.* 2. • *Halálos bűn:* A katolikus egyház tanítása szerint olyan bűn, amely, ha nem nyer feloldozást, kárhozatra visz. *Halálos bünt követt el.* 3. (túlzó) Rendkívül nagy mértékű. *Halálos szerelem égeti. Halálos gyűlölet fűti. Halálos kín gyötri. Halálos csend van körülötte.*

halandó ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

Olyan (lény), aki nem kerülheti el a halált. *Ő is csak egy egyszerű halandó ember.* (Főnévi használatban:) *Mi halandók mind ugyanarra a sorsra jutunk.*

halandóság ♦♦♦ fn -, ~ot, ~a

1. Az a tény, hogy valaki halandó. *Nehéz elfogadni halandóságunkat.* 2. Halálozási arány. *Az utóbbi években csökkent a csecsemők halandósága.*

halandzsa ♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. (tréfás) Értelmesnek ható értelmetlen beszéd. *Fantasztikusan jó a halandzsában, ez a műsor legjobb része.* 2. (rosszalló) Zavaros, üres, nagyképu fecsegés. *Ez csak halandzsa!*

halandzsáz|ik ♦ ige ~ni

1. (tréfás) Értelmetlen szöveget mond. *A kisgyerekek gyakran halandzsáznak.* 2. (rosszalló) Mellébeszél. *Mondj igazat, ne halandzsázz!*

halánték ♦♦♦♦ fn -, ~ot, ~a

A homlok két oldalsó, homorú része, illetve az itt levő haj. *Megütötte a halántékát. Őszül a halántéka.*

hálapénz ♦♦♦ fn

Orvosnak, esetleg ápolónak gyógykezelés után önként adott pénz, tiszteletdíj. *Sok beteg zavarban van, nem tudja, mennyi hálapénzt illik adni egy műtét után. Az orvosom soha nem fogad el hálapénzt. A hálapénz ismeretlen azokban az országokban, ahol az orvosok tisztességes fizetést kapnak.*

hálás! ♦ fn -, ~t, ~a (népi)

1. Az a tény, hogy valaki valahol hál. *Jó lesz ez a hely hálásra.* 2. Szállás. *Fizettek a hálásért.*

hálás? ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Hálát érző és ezt ki is mutató (ember), illetve ilyen emberre jellemző. *Hálás a segítségért. Hálás köszönettel tartozik. Hálás mosoly ült az arcán.* 2. Olyan, akinek, aminek a tetszését könnyű megnyerni. *Hálás közönség fogadta az esten.* 3. Biztos sikert hozó. *Hálás szerepet kapott a darabban.* 4. Bő termést adó, kevés gondozást igénylő. *Hálás növény a szilvafa.* 5. Könnyen kezelhető, megmunkálható. *Hálás anyagból készült a kosztümje.*

halász ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Halászatból élő személy. *„Hej, halászkok, halászkok, mit fogott a hálótok?”* (népdal).

halászcsőrdá ♦ fn

Olyan vendéglő, ahol főleg halételeket lehet kapni. *A közeli halászcsőrdában ünnepelték meg a születésnapját.*

halászik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamivel halat igyekszik fogni. *Egész délután a tóban halászott.* 2. Folyadékból valamit igyekszik kiszedni. *A húst halássza a levesből.*

halászlé ♦♦ fn -, ~t, ~je

Bő paprikás lében (többféle) halból főzött étel. *Az ünnepre halászlét is főzött.*

halaszt ♦♦♦♦♦ ige ~ani

1. Valaminek az elvégzését későbbre hagyja. *A munkát másnapra halasztja.* 2. (ritka) Halogat valamit. *Nem kell sokáig halasztani az esküvőt.*

hálátlan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. A jóért nem vagy rosszal fizető. *A lányai nagyon hálátlanul viselkednek vele.* 2. Eredményt nem ígérő, illetve kellemtelenséggel járó. *Hálátlan feladat a veszekedő párt békíteni.*

haldokl|ik ♦♦♦ ige ~ani vagy haldokolni

Halálán van, hamarosan meghal. *Már napok óta haldoklik.*

halhatatlan ♦♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Örökké élő (lény). *A halhatatlan istenek meghallgatták kérését.* • (Főnévi használatban:) *A halhatatlanok: az istenek. A halhatatlanok az Olümposzon élnek.* 2. Olyan, amelynek értéke sokáig nem múlik el. *Halhatatlan alkotások sorát látták a múzeumban.* 3. Olyan (ember), akinek emléke sokáig él. *A halhatatlan forradalmárt ünnepelték az évfordulón.* (Főnévi használatban:) *Nemzetünk halhatatlanjaira emlékeztek március 15-én.*

halina ♦ fn -, ~t, ~ja

Durva gyapjúból készített posztó, amelyből ruhát és csizmaszárat varrnak. *A székely férfiak nadrágja halinából van.*

halk ♦♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Gyengén vagy alig hallható. *A teraszról halk zene szól.* 2. Nesztelen, zajtalan. *Halk léptekkel ment át a szobán.*

hall! ♦♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Hangot) fülével érzékel. *Hallja a folyosóról beszűrődő neszeket. A bal fülére nem hall.* (Biztatás kifejezésére:) *Halljuk!* 2. Megtud valamit, értesül róla. *Hallom, megérkezett a barátod Amerikából.* 3. Hallgat valakit, valamit. *Több előadást hallunk majd.* 4. (bizalmas) (Csodálkozás, meglepődés kifejezésére:) *Na hallod, ami sok, az sok!* 5. (Mv, Dv; Va bizalmas) *Halljuk egymást: telefonon felhívjuk egymást. Most sietek, később megbeszéljük, este halljuk egymást.*

hall² ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Lakásnak azon helyisége, amelyből a többi szoba nyílik. *A vendégek a hallban telepedtek le.* 2. Előcsarnok, társalgó. *A szálloda halljában találkoztak.*

hallás ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~a

1. Hallószervvel való érzékelés. *A zene hallása felvidítja. Első hallásra megjegyezte a verset.* 2. Hallóképesség. *Jó a hallása, a legkisebb neszt is hallja.* 3. Zenei hangok megkülönböztetésének képessége. *Sajnos, nincs hallása, hamisan énekel.*

hallat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Valamilyen hangot) hallhatóan létrehoz. *Kellemetlen hangot hallatott.* 2. • *Hallatja a hangját, szavát:* véleményt mond. | *(Sokat) hallat magáról:* a) hírt ad magáról b) úgy viselkedik, hogy beszélnek róla.

hallatára ♦ határozóragos fn

1. Valaminek meghallásakor. *A hír hallatára öröm fogta el.* 2. *Valakinek (a füle) hallatára:* úgy, hogy hallja. *Az egész társaság hallatára káromkodott. A füle hallatára beszéltek róla.*

hallatsz|ik ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Hallani lehet. *A tenger zúgása messzire hallatszik.* 2. *Hírlik. Úgy hallatszik, a királyi pár jól érezte magát nálunk.*

halleluja ♦♦ isz **alleluja**

1. (Vallási énekekben hálaadó, dicsőítő öröm kifejezésére:) *„Halleluja!” – hangzott a tömeg áhitatos éneke.* 2. (Főnévi használatban:) Az örvendezés kifejezése vallási szertartásokban. *A halleluja éneklését Nagy Szent Gergely pápa tette általánossá a katolikus egyházban.*

hallgat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakit, valamit figyel, hogy annak hangjait, szavait megértse. *Rádiót hallgat esténként. Figyelmesen hallgatta a tanárt.* 2. Egyetemi hallgatóként részt vesz az oktatásban. *Jogot hallgat Debrecenben.* 3. *Valakire, valamire hallgat:* figyelembe veszi, amit mond. *Nem hallgat a szüleiére. Hallgatott barátja tanácsára.* • *Nem hallgat a jó szóra:* nem fogad szót. | *Valamilyen névre hallgat:* így hívják. *A kutya Maci névre hallgat.* 4. Valamit zokszó nélkül eltűr. *Hallgatnom kellett a szemrehányásait. Volt mit hallgatnia.* 5. Szótlantul, csendben van. *Ül a sarokban és hallgat.* 6. (Író, tudós) visszahúzódik, munkáit nem teszi közzé, illetve nem alkot. *A költő évekig hallgatott.* 7. Nem árul el valamit, nem beszél róla. *Hallgat a dolgról.*

hallgatag ♦♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~on

1. Kevés beszédű, hallgatni szerető (személy), illetve ilyen emberre jellemző. *A fiatal Babits Mihályt hallgatag és zárkózott embernek ismerték. Apámnak hallgatag természete volt. Hallgatagon:* a) szótlantul, némán b) valamibe szótlantul elmélyedve. *Hallgatagon rendezgette a gyűjteményét.* 2. (választékos) Zajt nem adó, az élet jeleit nem mutató (dolog, tárgy). *„Látom én: a folyó, azért hogy hallgatag, Mélyebb szokott lenni, mint a csörgő patak.”* (Arany J.: Toldi estéje). *„Mióta meghalt édesapám, Házunk oly hallgatag, árva”* (Babits M.: Anyám nevére). 3. (választékos) (Határozószóként:) Beszéd nélkül, némán. *„A földeken néhány komoly paraszt hazafelé indul hallgatag”* (József A.: Megfáradt ember).

hallgató I. ♦♦♦♦ mn, mn-i in ~k, ~t, ~an

1. Olyan, aki valamit, valakit hallgat. *A tanárt hallgató diákok szép számban összejöttek.* 2. Szótlan, hangtalan. *„Száraz ágon, hallgató ajakkal Meddig ültök, csüggedt madarak?”* (Tompai M.: A madár, fiaimhoz).

hallgató II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (Megszólításban:) *Kedves hallgatóim!* 2. Egyetem, főiskola diákja vagy valamely tanfolyam résztvevője. *A főiskola hallgatói rendszeresen látogatják az előadásokat.* 3. Fejhallgató. *Tedd föl a hallgatót, ne zavarj a zenéddel!*

hallgatólagos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Nyílt állásfoglalás, illetve ellenkezés nélküli. *Hallgatólagos beleegyezését adta.*

hallgatóság ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

Valamely előadás közönsége. *A hallgatóság feszülten figyel az előadóra.*

hallgatóz|ik ♦♦♦ ige **hallgatóz|ik** ~ni

Erősen figyel, hogy meghalljon valamit. *Sokáig hallgatózott. Az ajtó mögött áll és hallgatózik, kíváncsi rá, mit beszélnek odabent.*

halló¹ ♦♦ fn ~k, ~t, –

Az az ember, aki jól hall. *A hallók nehezen értik meg a süketeket.*

halló² ♦♦♦ msz

1. (A figyelem fölkeltesére használt szóként:) *Halló, uram!* 2. (Telefonáláskor használt kapcsolatteremtő szóként:) *Halló, ki beszél?*

hallomás ♦♦♦ fn –, ~t, ~a

Másoktól hallott hír. *Csak hallomásból tudom, nem győzöttem meg róla.*

hallóz ♦ ige **hallózik** ~ni

Többször „halló”-t mond. *Elromlott a telefon, hiába hallózik.*

halmaz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Ugyanabból a dologból nagyobb tömeg. *Könyvek, újságok halmaza fogadta a könyvtárost.* 2. Rendszertelenül egymás mellé került dolgok összessége. *Kérdések halmaza várta a szakértőt.* 3. Valamely tulajdonságukban megegyező elemek összessége. *A negatív számok halmaza szemben áll a pozitív számok halmazával.*

halmazállapot ♦♦ fn

Az anyag jellemző fizikai állapota, amely többféle lehet attól függően, hogy van-e az anyagnak állandó alakja és térfogata. *Hagyományosan szilárd, folyékony vagy cseppfolyós és gáznemű vagy légnemű halmazállapotot ismerünk; az anyag negyedik halmazállapotának a plazmaállapotot tekintik.*

halmoz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nagy mennyiségben gyűjt valamit. *Nagy készletet halmozott föl élelmiszerből.* 2. Mérték nélkül csinál vagy alkalmaz valamit, illetve él valamivel. *Halmozza az élvezeteket. Bajt bajra, hibát hibára halmoz.*

háló¹ ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fonalból csomózott lyukacsos szövődék, illetve ebből készült eszköz. *A halászok régen maguk készítették a hálójukat. Hálót tett az ablakra, hogy a szünyogok be ne jöjjenek. Hálóval a kezében elindult vásárolni. Az utolsó pillanatban lőtte be a hálóba a labdát.* • Hálójába kerít valakit: csalárd eszközökkel hatalmába keríti. | Valakinek a hálójába kerül: a csábításnak engedve valakinek a hatalmába kerül. | Kiveti valakire a hálóját: **a)** el akarja csábítani **b)** férjnek akarja megszerezni. **2.** Pókháló. *Hálót fon a pók a sarokban.*

háló² ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Hálószoza, hálóterem. *A hálóban eloltották a villanyt.* **2.** (bizalmas) Hálószoza. *A régi hálónkat eladtuk.*

halogat ♦♦♦ ige ~ni

Egyre későbbre halaszt valamit. *Halogatja a döntést.*

hálóing ♦♦♦ fn

Az ágyban viselt, általában hosszú, kényelmes ing. *Szép hálóingei vannak. Selyem hálóingben alszik.*

hálókocsi ♦♦ fn

Hálófülkékre osztott vasúti kocsi. *Hálókocsival utazott Párizsba.*

halom ♦♦♦♦ fn *halmok, halmot, halma*

1. Alacsony domb. *A sík vidéket kisebb halmok teszik változatossá.* **2.** egymásra halmozott dolgok összessége. *„Vágom a fát hüvös halomba”* (József A.: Favágó). • Halomba vagy halomra dönt: **a)** rommá változtat. *A bomba halomra döntötte a házukat.* **b)** meghiúsít. *Az időjárás halomba döntötte a terveinket.* | Halomba dől: **a)** megsemmisül. *A földrengéstől halomba dőltek a házak.* **b)** meghiúsul. *Halomba dőltek a továbbtanulással kapcsolatos elképzelései.* **c)** bebizonyosodik a helytelensége. *Halomba dől minden, amit eddig csináltak.* **3.** Valamiből a szokottnál nagyobb mennyiség, tömeg. *Halomban állnak nála az elolvasatlan könyvek.* (Jelzőként:) *Egy halom ruhája van, már nem tudja hova tenni.*

hálószoza ♦♦♦♦ fn

Alváásra való, erre berendezett szoba. *Barátságos a hálószozájuk.*

halott I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (személy), aki már nem él, aki meghalt. *Halott katonák heverték a földön.* **2.** Meghiúsult. *Halott úgy ez már, az elvált felesége nem fog visszatérni hozzá.* **3.** (választékos) Sivár, kihalt. *A halott város megdöbbsentette.*

halott II. ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~ja

1. Meghalt ember. *A halottat sokan kísérték utolsó útjára.* • Halottak napja: november 2., az elhunytakra való emlékezés ünnepe. *A halottak napján minden évben kimegyünk a temetőbe.* | Feltámad halottaiból: újra életre kel. **2.** Meghalt ember teste. *A csata után összegyűjtötték a halottakat.*

halottas ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, –

Halottal, temetéssel kapcsolatos. *A halottas ház megtelt a gyászolókkal. A halottas ének szomorúan hangzott.*

halotti ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

A halállal, a halottal és a temetéssel összefüggő. *Halotti lepel fedte a nyitott koporsót. Vidéken tartanak még halotti tort.* • Halotti csend: nagy csend. *Az üres házban halotti csend volt.*

hálózat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valaminek szabályos, hálószerű szövődéke. *A rejtvényben vonalak hálózatából kell kikeresni egy alak körvonalait.*
2. Műszaki létesítmények rendszere. *Folytatják a vasúti hálózat felújítását. Az elektromos hálózatot ki kell cserélni.*
3. Egymással összekapcsolt számítógépek rendszere. *A hálózaton keresztül tudom elérni a nyomtatót.* **4.** Egységesen szervezett intézmények láncolata. *Az üzleti hálózatot erőteljesen bővítik.*

hálózsák ♦♦♦ fn

Bélelt, meleg zsák, amelyben a szabadban szoktak aludni. *Szép hálózsákat vettek a kempingezésre.*

halpénz ♦ fn (népi)

Hal pikkelye. *Bőrével együtt főzzük meg a halat, de a halpénzt lekaparjuk róla.*

halvány ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Alig látható. *Halvány fényt látott a távolban.* **2.** Nem telt (szín). *Szereti a halvány színeket, például a halvány rózsaszínt.*
3. Vértelen. *Az ijedségtől halvány lett az arca.* **4.** Alig észlelhető. *Halvány mosoly volt az arcán. Csak halvány remény van rá.*
5. Az igazira alig emlékeztető. *Halvány a teljesítménye.*

hályog ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

1. Látászavart okozó szembetegség. *Zöld hályog miatt lát rosszul.* **2.** A szaruhártyára húzódó, a látást megrontó hártya. *A hályogot eltávolították a műtét során.*

hám¹ ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Igásló szerszáma, illetve ennek a szügyét és a törzset övező része. *A középkorban az igásállat erejét három-négyszeresére növelték azzal, hogy az állat nyakáról a szügyére tették át a hámot.* • Hámba fog: (igáslovat) befog. *Hámba fogta a lovakat, úgy indult a vásárba.* | Hámba tör: (igáslovat) betör. *Hámba törte a csikót.* | Kirúg a hámból: **a)** (ló) kívülre kerül az istrágon **b)** (ember) kicsapong. *Kirúgtak a hámból, hajnalig mulattak.*

hám² ♦♦ fn –, ~ot, ~ja

A bőr legfelső rétege. *Megütötte a térdét, lejött róla a hám.*

hamar I. ♦♦♦♦ hsz

1. Rövid idő alatt. *Hamar befejezi a leckét. Hamar végez a munkájával.* **2.** Könnyen, rögtön. *Egy ideje hamar felejt.*

hamar II. ♦♦ mn –, ~t, – (rég)

Gyors, sietős.

hamarjában ♦♦♦ hsz

1. Gyorsan, sietve. *Hamarjában bekapott egy szendvicset.* 2. Hirtelenében. *Hamarjában nem tudta, mit tegyen.*

hamarosán ♦♦♦♦ hsz

1. Rövid idő múlva. *Hamarosan megérkezik a vendég.* 2. Rövid idő alatt, gyorsan. *Hamarosan végzett az olvasással.*

hamburger ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Zsemle formájú péksüteményben forrón, ízesítővel tálalt, rendszerint marhahúsból készült húspogácsa. *Sajnos egyre több gyerek költi hamburgerre és sült krumplira a zsebpénzét, ahelyett hogy megenné az iskolai menzán a levest meg a főzeléket.*

hamis ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Az eredetét utánozó, nem valódi. *Hamis ékszert árult a piacon. Hamis pénz került forgalomba.* 2. Ravasz, álnok. *Hamis ember volt világeletemben.* • *Hamis próféta:* hazug, álnok vezető. *A hamis prófétákon előbb-utóbb átlátnak az emberek.* 3. Tettetett, nem őszinte. *Beszédének hamis pátosza kiábrándító volt.* 4. Igaztalan, hazug. *Hamis esküt tett. Hamis vád alá helyezték.* 5. Téves, helytelen. *Hamis nyomon indultak el. Hamis tanokat terjesztett.* 6. Kacér, huncut. *Még mindig emlékszik a lány hamis pillantására.* (Főnévi használatban, kedveskedve:) *Te kis hamis!* 7. (népi) Hirtelen, ok nélkül támadó (állat). *Hamis ez a kutya?* 8. A zenei szabályoknak meg nem felelő. *Hamisan énekeltek az előadáson. Kicsit hamisan játszott a zenekar.*

hamisít ♦♦♦ ige ~ani

1. Megtévesztő szándékkal utánoz valamit. *Az aláírás nem eredeti, hamisította a csaló. Súlyosbító körülmény, hogy okiratot is hamisított.* 2. Eredeti minőségét (le)rontja valaminek. *Sok hamisított bort árulnak.*

hamisítatlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Eredeti, valódi. *Ebből igyál, ez hamisítatlan tej! A hamisítatlan vidéki hangulat megnyugtatta.*

hámlik ♦♦♦ ige ~ani

1. Valaminek a felszíne kis darabokban leválik. *Hirtelen napozás után hámlik a bőrünk. Hámlik a vakolat.* 2. Külső héját lehullatja. *Hámlik a gesztenye, a dió.*

hamm ♦ msz (gyermeknyelvi)

(Étel bekapására utalva:) *Csak még ezt az egy falatot edd meg, hamm! A sárkány a vitézt, hamm, bekapta!*

hámor ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég)

Fémet feldolgozó kisebb ipari üzem. *A falu mellett volt egy hámor, többen ott dolgoztak.*

hámoz ♦♦♦ ige ~ni

Késsel héjától megfoszt valamit. *Almát hámoz a süteményhez.*

hamu ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

Valaminek az elége után visszamaradó szürke por. *A hamu jelzi a tisztáson a táború helyét.* • *Hamuvá ég:* teljesen elég. | *Hamut hint a fejére:* a) bünbánatot tart b) nyilvánosan megbán valamit.

hamv ♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a (választékos)

1. (rég) Hamu. *A tűz hamvát lelocsolta vízzel, hogy meg ne gyulladjon.* • *Hamvába holt:* a) gyámoltalan (ember). *Segítsünk ennek a hamvába holt szerencsétlennek!* b) eleve sikertelenségre ítélt (dolog). *Hamvába holt próbálkozás volt, hogy meggyőzzük.* | *Se híre, se hamva:* nyomtalanul eltűnt, illetve még nem érkezett meg. 2. *Valakinek a hamvai:* földi maradványai. *A nagy magyar zeneszerző hamvait hazahozták Amerikából.* 3. A gyümölcs héján lévő viaszos réteg. *Letörölte az alma hamvát.* 4. Valaminek fiatalos üdesége. *Arcának hamva már rég elmúlt.*

hamvad ♦♦ ige ~ni

1. Kialvóban van, egyre kevésbé parázslék. *Hamvadni kezd a tűz.* 2. (rég) (Holttest) porlad. *Teste rég a földben hamvad.*

hamvaszt ♦ ige ~ani

(Holttestet) hamuvá, porrá éget. *Újabban egyre inkább szokássá válik, hogy a holttestet hamvasztják.*

hamvaz ♦ ige ~ni

(Katolikus pap) hamvazószerdán a halálra való emlékeztetésül a hívők homlokára hamuba mártott ujjal keresztet rajzol. *A hívők már összegyűltek a templomban, a pap hamvazni fog.*

hamvazkod |ik ♦ ige ~ni

Hamvazás szertartásában részt vesz. *Elment a templomba hamvazkodni.*

hamvazószerda ♦ fn

A húsvét előtti 40. nap, a nagyböjt kezdete. *Hamvazószerda után már nem illik bálakat tartani.*

hancúroz |ik ♦ ige ~ni

1. Ugrándozva, hangoskodva játszik. *A gyerekek az udvaron hancúroznak a kutyával.* 2. (bizalmas) Szerelmeskedik. *Az ifjú pár egész nap hancúrozik.*

hánacs ♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. A növények kéreg alatti rétege, amely a tápanyagokat szállítja. *Ahol levált a fa kérge, ott kilátszik a hánacs.* 2. Ennek rostjai kötözésre, fonásra használt anyagként. *Hánccsal kötözik a szőlőt. A háncsból szatyrot is font.*

handabandáz |ik ♦ ige ~ni

Összevissza beszél. *Ne handabandázz, mondd meg az igazat!*

hanem ♦♦♦♦ ksz (mellérendelt mondatok vagy mondatrészek között, szembeállítás kifejezésére)

1. (Kizáró ellentét kifejezésére:) *Nem apám, hanem anyám ért előbb haza.* 2. (kissé régi) (Szembeállított mondatrészek közti ellentét kifejezésére:) *Várta a vendéget, hanem a csengő nem szólalt meg.* 3. (Fokozást is tartalmazó hozzátoldás kifejezésére:) *Nemcsak nyáron, hanem télen is szép a Balaton.*

hang ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Meghallható rezgés. *Anyámnak szép, meleg hangja van.* 2. A zenei skála egy egysége. *Könnyen felismeri a zenei hangokat.*
  - *Megadja a hangot:* a kezdőhangot. *A karvezető megadja a hangot a kórusnak.* 3. Beszédhang. *Nem ejti tisztán az „r” hangot.*
4. Szó, mondat, nyilatkozat. *Egy hangot se halljak!* • *Hangot ad valaminek:* kifejezi. *Sokáig nem beszélt, végül mégis hangot adott véleményének.* 5. Stílus, beszédmód. *Durva hangot üt meg. Kikérem magamnak ezt a hangot.*

hang ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Örökzöld cserje, apró rózsaszínű virágokkal. *Sziklakertekben és magas hegyekben gyakori a hanga.*

hangadó ♦♦ mn ~k, ~t, ~an

Olyan (személy), akinek a véleménye érvényesül a közösségben. *A csoportban ő a hangadó személyiség. Hangadó körökben elterjedt a megegyezés híre.* (Főnévi használatban:) *Ő a hangadó az osztályban.*

hangár ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Repülőgépek elhelyezésére épített nagy csarnok. *A hangárban végzik a repülőgépek műszaki ellenőrzését is.*

hangfal ♦♦♦♦ fn

1. Rendszerint több hangszórával felszerelt, sík felületű lap. *A tér több pontján hangfalakat állítottak föl, hogy mindenki jól hallhassa a szónokot.* 2. Magnóhoz, lemezjátszóhoz, hifitoronyhoz stb. tartozó, de különálló, rendszerint hasáb alakú, hangszórókat tartalmazó páros doboz. *A kanapéval szemben levő két sarokba tegyük a hangfalakat, így tudjuk a legjobb minőségben élvezni a zenét.*

hangjegy ♦♦ fn

Zenei hangnak magasságot és időtartamot rögzítő jele. *Megdicsért az énektanár, mert én irtam a legszebben a hangjegyeket a kottafüzetembe.*

hanglejtés ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A hangmagasság változása beszéd közben, a beszéd dallama. *Már jól beszél magyarul, de a hanglejtése még idegenszerű. A magyarban a kérdő mondat hanglejtése rendszerint végig emelkedik, de az utolsó szótagnál esik.* 2. (rég.) Beszédmodor. *Főlényes hanglejtéssel beszélt velem.*

hanglemez ♦♦ fn

1. Hangot csigavonalú barázdában rögzítő és lemezjátszón visszaadó lapos, rendszerint fekete műanyag korong. *A régi lemezjátszómra néha még meghallgatom a hanglemezeimet, de ezek már régiségnek számítanak a sokkal szebben szóló céédímhez képest.* 2. (ritka) Cédé. *Kazettán és hanglemezen is megjelent a koncert felvétele.*

hangol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamely hangszer hangját megfelelő tisztaságúvá teszi. *Hangológéppel hangolja a gitárját.* 2. Valakinek a hangulatát, véleményét befolyásolja. *Jókedvre hangolta a társaságot. Ellene hangolta a közvéleményt.* 3. Összeegyeztet, arányosít valamihez. *A feladatokat egymáshoz hangolta.*

hangos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Erősen hangzó, zajos. *Zavarja a hangos beszéd. Hangos ez az utca, nem szeretnék itt lakni.* 2. Hallható. *Hangosan ver a szíve. Hangosan olvas.* 3. Nagy feltűnést keltő. *Legutóbbi szerepében hangos sikere volt.*

hangosfilm ♦♦ fn

A mozgóképet kísérő hangot, hangokat is rögzítő és visszaadó film. *Amerikában 1927-ben, Magyarországon 1931-ben készült az első hangosfilm.*

hangoskodjik ♦♦ ige ~ni

Túl hangosan, kihívóan beszél. *Hiába hangoskodik, senki sem hallgat rá.*

hangoztat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nyomatékosan állít. *Ártatlanságát hangoztatja.* 2. Kitarva énekel vagy játszik hangszeren (egy bizonyos hangot). *Hosszan hangoztatja a hangokat.*

hangsebesség ♦ fn

1. A hang terjedésének sebessége, egy időegység alatt megtett útja valamely közegben. *Levegőben a hangsebesség 0 °C hőmérsékleten 331,5 méter másodpercenként, folyadékban ennél nagyobb, szilárd anyagban, fémekben a legnagyobb.* 2. (Szűkebb értelemben:) A hang levegőbeli terjedésének sebessége. *A korszerű harci repülőgépek sebessége eléri a hangsebesség háromezorosát is.*

hangsor ♦♦ fn

Zenei hangoknak meghatározott hangközökben felépített sora. *Eljászott egy dúr és egy moll hangsort a zongorán.*

hangsúly ♦♦♦♦♦ fn

1. Nagyobb nyomatékkal történő kiemelés. *A magyarban általában az első szótagra esik a hangsúly.* 2. Értelmi kiemelés. *Az idegennyelv-órákon a beszédkészség fejlesztésén van a hangsúly.*

hangsúlyoz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kiteszi a hangsúlyt. *Ebben a mondatban nem jól hangsúlyoztál.* 2. Kiemel, különös nyomatékkal mond valamit. *Ebben a szóban az utolsó előtti szótagot kell hangsúlyozni. (átvitt) Hangsúlyozta, hogy most a legfontosabb a tanulás.*

hangszer ♦♦♦♦ fn

Zenei hangok keltésére, zenélésre szolgáló eszköz. *Billentyűs és fúvós hangszereken is játszik. Négy éve játszom hangszeren.*

hangszerel ♦ ige ~ni

(Zeneművet) zenekari előadásra alkalmassá tesz, zenekarra átír. *A darabot maga a zeneszerző hangszerelte.*

hangszóró ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Villamos rezgéseket nagyobb erősségű, távolabbról is hallható hangrezgésekké átalakító berendezés. *Az öreg rádiónk hangszórója mindig torzít egy kicsit. A nagyteremben hangszórókból halljuk az előadók hangját.* 2. Tölcsérszerű eszköz, amely a szájhoz illetve egy irányba tereli a hanghullámokat, ezáltal messzebb viszi a hangot. *A hajóról hangszóróval kiáltottak ki a partra. A filmrendező hangszóróval irányítja a statiszták mozgását.*

hangtalan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Nesztelen, zajtalan. *Hangtalan lépésekkel közeledett a macska. Hangtalanul sirt.* 2. Olyan (személy), aki hosszabb ideig nem beszél, csendben marad. *Hangtalanul ült velem szemben.*

hangulat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. A tudatot, viselkedést befolyásoló érzelmi állapot. *Jó a hangulata. Rossz hangulatban van.* 2. Kedély. *A társaságban jó volt a hangulat.* 3. Közhangulat. *Európa országaiban szerencsére háborúellenes hangulat van.*

hangulatlámpa ♦ fn

Tompított fényű (ernyős) villanylámpa. *Ne kapcsoljuk fel a csillárt, elég lesz a hangulatlámpa fénye.*

hangulatos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Jó hangulatot keltő. *A tévében hangulatos műsor megy.* 2. Jó hangulatot árasztó. *Egy hangulatos étteremben ebédeltünk.* 3. Jó hangulatban eltöltött. *Hangulatos kirándulás volt.*

hangverseny ♦♦♦♦ fn

Zeneműveket bemutató előadás. *Sokat járunk hangversenyre az új koncerterembe.*

hangzjik ♦♦♦♦ ige ~ani vagy hangozni

1. Hallatszik, szól. *Kiáltások hangzottak a házból.* 2. *Valahogyan hangzik: a) valamilyennek tűnik. Hihetően hangzik, amit mond. b) ez a szövege. Ez a palóc nyelvjárásban így hangzik. c) így mondják. Így hangzik a vers.*

hangya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Szervezetten élő, apró, barnás színű rovar. *A hangyák szorgalmasan sürgölődnek a boly körül.* 2. *A hangyák: a hártványsszárnyúak rendjébe tartozó rovarcsalád. A hangyák felépítését tanulmányozza.*

hant ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Nagyobb földdarab. *Felvett egy jókora hantot, és a kutya felé hajította.* 2. (választékos) Síron emelt földhányás. *„János eltántorgott kedvese hantjától” (Petőfi S.: János vitéz).* 3. (népi) Kisebb földkupac. *„a juhász [...] gyepes hanton furulyált” (Petőfi S.: Megy a juhász a számaron...).*

hánt ♦♦ ige ~ani

1. (Héjat, kérget) lefejt. *Hántja a fa kérget.* • (népi) *Tengerit hánt: a) kukoricát foszt, a csőről leszedi a borítóleveleket. b) kukoricát morzsol, a szemeket ledörzsöli a cső torzsájáról.* 2. (Tarlót) sekély mélységig fölszánt. *Tarlót hántottak az aratás után.*

hantáz ♦ ige **hantázjik** ~ni (bizalmas)

Mindenfélét összebeszél, mellébeszél. *Ha az iskoláról kérdezik, összevissza hantáz.*

hantol ♦ ige ~ni (választékos)

Földdel betemet valamit. *A sírásók hantolják a sirt.*

hántol ♦ ige ~ni

(Magot) külső részétől megfoszt. *A rizst, a kölest, az árpát géppel hántolják.*

hány¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Halmoz valamit. *Egy kupacba hányta a homokot. Egymásra hányta a ruháit.* 2. (Ételt vagy váladékot) kiöklendez. *Roszul van, hánynia kell. A beteg epét hányt.* 3. Lövell, kivet magából valamit. *A vulkán tüzet hány. A patkó szikrát hányt a ló lábán.* 4. • (népi) *Hányja a kalászát:* (gabona) növeszti, kibontja. 5. • *Szemére hány valamit:* hibáztatja, vádolja valami miatt. *Szemére hányja, hogy mindig elkésik.* 6. • (rég) *Kardra vagy kardélre hány:* lemészárol, halomra öl valakit. *Az ellenséget mind kardélre hányták.* 7. • *Bukfencet hány:* (többször egymás után) bukfencezik. *Az óvodások bukfencet hánytak a szőnyegen.* | *Cigánykereket hány:* (többször egymás után) cigánykerekezik. *A bohóc cigánykereket hányt a porondon.*

hány² ♦♦♦♦ kérdő nm

1. Szám szerint mennyi? *Hány almát kérsz? Hány pohárral ivott?* 2. (Határozóként:) *Hánykor érsz haza?: hány óraker? | Hányan jönnek?: hány személy jön?* 3. (Matematikai műveletben:) *melyik szám? Hánnyal kell osztani tízet, hogy kettőt kapjunk?* 4. (Felkiáltásban:) *Hányszor kértem már!: milyen sokszor! | Hány meg hány!: milyen sok! Hány meg hány hasonló feladatot megcsináltunk már, és még mindig nem érted!*

hányad ♦♦♦♦ fn -, ~ot, ~a

Rész. *Az összeg nagyobb hányadát kapta.*

hányadán ♦♦ kérdő hsz

Hogyan, miképpen? *Hányadán áll a dolog? Nemigen tudom, hányadán vagyok vele.*

hányadik ♦♦♦ kérdő nm

1. Sorrendben az elsőtől számítva melyik helyen levő, milyen sorszámú? *Hányadik kötetet olvasod?* (Dátumban:) *Hányadika: a hónapnak melyik sorszámú napja? Hányadika is van ma?* 2. (Felkiáltásban:) *Milyen sokadik! Hányadik új autója van már!*

hanyag ♦♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

1. Felületes, gondatlan. *A hanyag ember munkájával nem sokat érünk.* 2. Könnyed, fölényes. *Hanyag mozdulattal félrelökte a könyvet. Hanyag eleganciával jelenik meg mindenhol.*

hányas ♦♦ kérdő nm

A. Melléknévi

1. Melyik számot jelölő? *Hányas szám volt odaírva?* 2. Melyik számmal jelölt? *Hányas villamossal jöttél?* 3. Melyik számmal osztályozott, milyen méretű? *Hányas cipőt hordasz?* 4. Melyik osztályzattal minősített? *Hányas dolgozatot írtál?* 5. (bizalmas) Mikor induló? *Hányas járással utazol?* 6. (bizalmas) Melyik évben született (személy)? *Én nyolcvanas vagyok, te hányas vagy?*

B. Főnévi

1. Melyik számjegy? *Nem tudom elolvasni, hogy hányas van ideírva.* 2. Milyen osztályzat? *Hányast kaptál a feleletre?*

C. Határozószó-szerűen

Hányasával: egyszerre, egy csoportban hányan? Hányasával megyünk be a vizsgára?

hanyatl|ik ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Elerőtlenedve dől valahová. *Egy székre hanyatlott.* 2. (választékos) Bukik. „*Felhőbe hanyatlott a drégeli rom*” (Arany J.: Szondi két apródja). 3. Csökken, visszaesik. *Hanyatlík a szorgalma.*

hányatott ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Viszontagságos. *Hányatott élete volt.*

hanyatt ♦♦♦♦ hsz

Háton, hátára. *Hanyatt fekszik az ágyon és gondolkodik. Hanyatt esett a jégen.*

hányattatás ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Viszontagság, hányódás. *János vitéz sok hányattatás után ért haza szülőfalujába.*

hanyatt-homlok ♦♦ hsz

1. Forogva, bukfencezve. *A vitéz hanyatt-homlok zuhant lefelé a vár faláról.* 2. Fejvesztetten és gyorsan. *Hanyatt-homlok menekült a vesztes hadsereg.*

hányaveti ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Nyegle, pökhendi. *A kérdésemre hanyaveti módon válaszolt.* 2. Hanyag, felületes, kapkodó. *A hanyaveti munkában nincs köszönet.*

hányinger ♦♦♦ fn

1. Émelygéssel járó rosszullet, amelyet hányás is követhet. *Hányingere van a járműveken.* 2. (bizalmas) Undor, csömör. *Hányingerem van a fecsegésétől.*

hánykód|ik ♦♦ ige ~ni

1. Fektében forgolódik. *A fájdalomtól hanykódik az ágyon.* 2. (választékos) Erősen himbálódzik. „*Reng és üvölt a tenger, Hánykódnak a hajók*” (Petőfi S.: Feltámadott a tenger).

hánykolód|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Fektében nyugtalanul forog vagy dobálja magát. *A láztól egész éjjel hanykolódott.* 2. Ide-oda csapódik. *A hajó hanykolódott a viharos tengeren.*

hányód|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Erősen himbálódzik. *A hajótöröttek napokig hanyódtak egy-egy szál deszkába kapaszkodva.* 2. Kallódik. *A padláson hanyódnak a szép, régi holmik.* 3. Hol ide, hol oda vetődik, nem találja a helyét. *Ide-oda hanyódik a világban.*

hánytorgat ♦♦ ige ~ni

Szemrehányóan emleget valamit. *Folyton hanytorgatja régi bűneimet.*

hápog ♦♦ ige ~ni

1. (Kacsa) rekedtes hangot többször hallat. *Vadkacsa hápog a nádasban.* 2. (bizalmas) Levegő után kapkodva szaggatottan beszél. *Meglepetésében csak hápogott.*

hapsi ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (szleng)

Ember, férfi. *Bejött egy hapsi az üzletbe, és téged keresett.*

hapták ♦♦ fn -, ~ot, ~ja (rég, tréfás)

Vigyázzállás. *Haptákba vágja magát a tiszt előtt.*

harácsol ♦♦ ige ~ni

1. (rosszalló) Mások kárára pénzt, vagyont gyűjt. *Most van lehetősége rá, hogy harácsoljon.* 2. (rég, Harácsot, hadiadót szed. *A földesúr a háború idején harácsolt.* 3. Fosztogat, rabol. *Háború idején sokan kezdenek harácsolni.*

harag ♦♦♦♦ fn -, ~ot, ~ja

1. Indulat, düh. *Haragból rákiáltott és megütötte.* • *Haragra gerjed vagy lobban valaki ellen: megdühödik rá. A sárkány szörnyű haragra gerjedt a királyfi ellen.* 2. Tartós neheztelés, ellenséges viszony. *Haragban van a barátnőjével. Isten haragja: a) büntetése. Lesújtott rá az Isten haragja gonoszságáért. b) (népi) mennykő. Az Isten haragja agyonütött egy lovat. c) (bizalmas) (Káromkodásként:) fene, nyavalya. Mi az isten haragja ez?*

haragít ♦♦ ige ~ani

Bosszant, dühít valakit. *Ne haragíts! Magára haragította a tanárát.*

haragos I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Haragvó, dühös. *Miért vagy ilyen haragos?* 2. Haragot kifejező. *Haragos az arca és a tekintete.* 3. Könnyen haragra lobbanó. *Haragos a természete.* 4. Fenyegető. *A haragos tenger dobálta a hajót.*

haragos II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Valakivel haragban levő személy. *Nehéz természete miatt sok a haragosa.*

haragsz|ik ♦♦♦♦ ige *haragudni*

Mérgelődik, neheztel. *Haragszik a szomszéd, folyton morog. Haragszik rám, mert nem vártam meg.* • (Udvarias megszólítás kifejezéseként:) *Ne haragudjon vagy ne haragudjék!*: bocsánat.

haragszomrád ♦ fn –, ~ot, ~ja

1. Társasjáték, amelyben a „Haragszom rád!” felkiáltás hangzik el. *Vacsora után haragszomrádot játszottak.* 2. (Szinlelt) harag, duzzogás. *Hagyjátok abba a haragszomrádot! Haragszomrádot játszik, nem szól hozzám.*

harakiri ♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Hasfelmetszéssel elkövetett hagyományos japán öngyilkossági mód. *A sikertelenül küzdő nindzsák harakirit követtek el.* 2. Saját magára nézve végzetes hiba. *Ez harakiri volna tőle, mindenét elveszítené.*

haramia ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég.) Rabló, útonálló. *Útközben a kocsit haramiák támadták meg.* 2. (rosszalló) Becstelen ember. *Mit tettél megint, te haramia?!*

harang ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Bronzból öntött, súlyos jeladó eszköz. *Felhúzzák a toronyba az új harangot.* • *Meghúzzák a harangot:* harangozni kezdenek. | *Megkondul a harang:* néhányszor kongó hangot ad. 2. (népi) Harangszó. *Ide hallik a falu harangja.* 3. Fordított serleg alakú ütőhangszer. *Harang is van a zenedarabban.*

harangoz ♦♦♦ ige **harangoz**lik ~ni

1. Harangot megszólaltat. *A faluban éppen harangoznak.* • *Delet harangoznak:* harangszóval jelzik, hogy dél van. | *Valakinek harangoznak:* gyász jeléül érte szól a harang. 2. • *Harangozik a lábával:* lábát lóbálja. *Ne harangozz a lábaddal, ha hozzád beszélek!*

harangvirág ♦♦ fn

Harang alakú, kékeslila virágot hozó növény. *A kert árnyékosabb részén nyílik a harangvirág.*

haránt I. ♦♦ hsz

1. Ferdén, rézsútosan. *A napsugarak haránt esnek az ablakra.* 2. Keresztben. *A szövet haránt van csíkozva.*

haránt II. ♦♦ mn –, –, ~ul

Keresztben álló. *Haránt válaszfalat húztak a tér megosztására.*

harap ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szájával, fogával összefog valamit, és belemélyeszi fogát. *Nagyot harapott az almába.* 2. Harapós természete van. *Ez a kutya harap.* 3. (Hal) pedzi a horgot. *Most nem harapnak a halak.* | *Harap rá: a)* (hal a csalit) szereti. *Ez a fajta hal nem harap a kukoricára. b)* kedvet érez hozzá, kap rajta. *Látom, nem harapsz az ötletemre.* 4. Eszik. *Éhes vagyok, harapjunk valamit!*

harapás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Falás, evés. *Foga elvásott a harapástól.* 2. Harapás nyoma. *Látom a kutya harapását a karodon.* 3. Kis falat, kevés étel. *Csak egy harapás eszünk.*

harapnivaló ♦♦ fn

Gyorsan elfogyasztható (hideg) étel. *Hoztam egy kis harapnivalót.*

harapófogó ♦♦ fn

Kétágú fogó, amellyel szöveget lehet kihúzni, huzalokat lehet kettévágni. *Ehhez a munkához szükségem van a harapófogóra is.*

harapós ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan állat, amelyik harapni szokott. *Félek a harapós kutyától.* 2. (bizalmas) Ingerlékeny. *Vigyázz vele, harapós ember!*

haraszt ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Avar. *Talpunk alatt zörög a haraszt.* 2. *A harasztok:* a villás levélerezetű, edényes, virágtalan növények csoportja. *Megpróbálja rendszerezni a harasztokat.* 3. (rég.) Cserjés erdő, bozót. *Járt egyet a közeli harasztban.*

harc ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Fegyveres összecsapás, csata. *Most is folynak harcok a világ több táján.* 2. Ellenségeskedés, viszály. *A két család harcban áll egymással.* 3. Ellentétes eszmék, erők küzdelme. *A politikai harcok a választások előtt fellángoltak.* 4. Valami ellen vagy valamiért végzett kitartó tevékenység. *Harcot folytat a babonák, az elmaradottság ellen. A jobb minőségért folytatott harc eredményes volt.*

harcegység ♦ fn

(Hadászatanban:) Harcokban egységként működő katonai csoport. *Mindössze három harcegységük volt a várható összecsapás előtt.*

harcias ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Harcos, harcra temett. *Harcias nép a magyar.* 2. Indulatos. *Harciasan védi igazát.*

harckocsi ♦♦♦♦ fn

Erős fegyverzetű, teljesen páncélozott, a támadásban és a védelemben egyaránt jól használható, lánctalpas harci jármű. *Harckocsival lövik a várost. 1956. november 4-én rengeteg harckocsival indultak az oroszok Budapestre leverni a szabadságharcot.*

harcol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hadakozik, fegyverrel küzd. *Még mindig sok nép harcol a szabadságáért.* 2. Küzd valami ellen vagy valamiért. *Harcol a durvaság elterjedése ellen. Harcol az igazáért.*

harcos I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Elveiért kitartóan küzdő. *Harcos egyéniség, sosem adja föl.*

harcos II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Harcoló katona. *A harcosok farkasszemet néztek egymással.* 2. Társadalmi, politikai küzdelemben részt vevő személy. *Régi, kipróbált harcosokat választott maga mellé.*

harcsa ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

Hosszú bajuszú, édesvízi ragadozó hal. *Harcsát nálunk ritkán lehet kapni.*

hardver ♦♦♦♦ fn *~ek, ~t, ~e*

A számítógép fizikai összetevőinek, külső és belső eszközeinek összessége. *Operációs rendszer nélküli számítógépet vettem, tehát egyelőre csak a hardver van meg, a programokat még rá kell telepíteni a gépre.*

hárem ♦♦ fn *~ek, ~et, ~e*

1. (Olyan kultúrákban, ahol többnejűség van:) A férj feleségeinek elkülönített lakrésze. *Idegen férfi nem léphet be a hárembe.* 2. Az ott élő feleségek és rabnők összessége. *A szultán háremében bizonyára ő volt a legszebb.* • (tréfás) *Háremet tart:* (férfi) egyszerre több nővel van szerelmi kapcsolatban.

hárfa ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

Nagy, háromszögletű, ujjal pengethető húros hangszer. *A hárfán mellette ülve vagy állva lehet játszani.*

haris ♦ fn *~ok, ~t, ~a*

Éles hangú, sötét tollú költöző madár. *„Nem szól a harsogó haris a fű közül”* (Petőfi S.: A pusztán télen).

harisnya ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Lábra simuló, combig érő, páros (női) ruhadarab. *Nagyanyaink még harisnyát húztak, mi inkább harisnyadrágot viselünk.* 2. (népi) Durva fehér posztóból készült hosszú, szűk nadrág. *A székelly férfiak harisnyát hordanak.*

hárít ♦♦♦♦ ige *~ani*

1. (Sportban is:) (Ütést, rúgást) elhárít, kivéd, megghiúsít. *Hárítja az ellenfél támadását.* 2. Másra fog, terhel valamit. *Másra hárította a hibáját. Ránk hárította az összes felelősséget.*

harkály ♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

Tarka tollú erdei madár. *A harkály a csőrével kopácsolja a fákat, hogy kiszedje a kéreg alatti rovarokat.*

harmad I. ♦♦♦♦ törtszn

Az egésznek három egyenlő része közül egy; valaminek $\frac{1}{3}$ része. *A torta utolsó harmadát ő ette meg. A harmadával: harmadakkorával. A harmadával emelkedett a gáz ára.*

harmad II. ♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~a*

1. (A jégkorongban) a játékidő vagy a pálya három része közül az egyik. *Az első harmadban még jól játszott a csapat. Kiüti a korongot a harmadból.* 2. (ritka) *Harmadban:* a termés harmadrészéért mint fizetségért. *Egész nyáron harmadban dolgoztak.*

harmadéves ♦♦ mn *~ek, ~et, ~en*

Egyetem vagy főiskola III. évfolyamát végző. *A harmadéves hallgatók rendszeresen járnak színházba.* (Főnévi használatban:) *A harmadévesek már túl vannak az első szigorlaton.*

harmadfél ♦♦ törtszn (rég)

Két és fél. *Egy harmadfél éves csikón kezdett lovagolni.*

harmadfokú ♦♦♦ mn *~ak, ~t, ~an*

1. A harmadik, általában legfelső fokozatba sorolt, ide tartozó. *Harmadfokú égési sebeket szerzett, miközben oltotta a tüzet. A harmadfokú bíróság véglegesen döntött. Harmadfokú árvízvédelmi készültség van a folyó felső folyásán.* 2. • (Matematikában:) *Harmadfokú egyenlet:* olyan, amelyekben az ismeretlen a harmadik hatványon van. *Próbáljuk megoldani ezt a harmadfokú egyenletet!* 3. *Harmadfokú unokatestvérek:* akiknek a dédszülei (voltak) testvérek. *Távoli rokonok, csak harmadfokú unokatestvérek.*

harmadfű ♦ mn (népi)

Harmadik évében levő. *Egy harmadfű csikót vezetett kantáron.*

harmadik I. ♦♦♦♦ sorszn

1. A második után következő (személy, dolog). *A harmadik fogás a desszert. A harmadik sorban álltak.* 2. Rangsorban lefelé a második után következő. *Harmadik helyezést ért el, így harmadik díjat kapott.* 3. (Nyelvtanban:) *Harmadik személy:* ő, ök, az, azok, illetve az ennek megfelelő nyelvtani alak. *Tedd át az igéket harmadik személybe!* 4. Az említett két személy, dolog közül egyik sem, hanem valaki vagy valami más. *Nem Kati volt, nem is Péter, hanem egy harmadik személy.* 5. Hárommal jelölt. *A harmadik kerületben laknak.*

harmadik II. ♦♦♦♦ fn *~ak, ~at, ~a*

1. (Sorrendben) közvetlenül a második után következő személy. *Harmadik vagyok a fogorvosi váróban.* • (bizalmas) *A nevető harmadik:* aki két egymással viaskodó ellenfél elől megkaparintja a zsákmányt. 2. Harmadik helyezett. *A versenyen harmadik lett.* 3. Harmadik osztály. *Harmadikba járok.* 4. Harmadik emelet. *A harmadikon lakunk.* 5. *Harmadika:* a hónap harmadik napja. *Harmadikán kapunk fizetést.* 6. *Harmadikon:* a harmadik hatványon. *Mennyi kettő a harmadikon?*

harmadikos ♦♦ mn *~ak, ~at, ~an*

1. Harmadik osztályos (diák). *A harmadikos tanulók holnap kirándulnak.* 2. (Fv) Harmadéves (főiskolai vagy egyetemi hallgató). *Harmadikos, végzős vagy a főiskolát már befejezett diákok műveit válogatták össze.*

harmadízben ♦ hsz (választékos)

Harmadszor. *Már harmadízben kezd hozzá az angoltanuláshoz.*

harmadjára ♦♦ hsz (népi)

Harmadszorra. *Harmadjára sikerült a várba bejutnia.*

harmadmagával ♦ ragos nm

Két ember társaságában. *Harmadmagával érkezett meg, vele voltak a szülei.*

harmadnap I. ♦♦♦ fn -, ~ot, ~ja

Valamely eseményre következő harmadik nap. *Az eljegyzés harmadnapján találkoztak megint.* | *Harmadnapja*: három nap óta. *Harmadnapja nem láttunk.* | *Harmadnapra*: a harmadik napon. *Harmadnapra már meg is gyógyult.*

harmadnap II. ♦♦♦ hsz

A harmadik napon. *Harmadnap végre megérkezett.*

harmadol ♦ ige ~ni

1. Három (egyenlő) részre oszt valamit. *Harmadolja a tortát.* 2. (népi) (Természetbeni munkabérként kiadott terményt) három részre oszt. *Harmadolja a búzát.* 3. (népi) Harmadszor kapál valamit. *Harmadolja a szőlőt.* 4. (bizalmas) Egyharmadával csökkent valamit. *Harmadolták a börtönbüntetését.*

harmadosztályú ♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. (rég) Harmadikos. *Itt sorakoztak a harmadosztályú tanulók.* 2. A másodosztályúnál eggyel alacsonyabb minőségi osztályú. *A harmadosztályú áru jóval olcsóbb. Régen a vonatokon harmadosztályú kocsik is voltak.* 3. (rosszalló) Rossz minőségű. *Ez csak harmadosztályú munka!*

harmadszor ♦♦♦♦ határozóragos sorszn

1. Harmadik alkalommal. *Harmadszor jöttem feleslegesen.* 2. (Felsorolásban:) Harmadikként. *Harmadszor arra hívom föl a figyelmüket, hogy...* 3. (Árverésen, annak jelzésére, hogy a szóban forgó tárgy elkelt:) harmadszorra. *Először, másodszor. Senki többet? Harmadszor. Ezer forint harmadszor!*

hármás I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Három egységet tartalmazó. *A hármás számot mindig megteszem a lottón.* 2. Közepes (osztályzat). *Hármás érdemjegyet kapott az érettségén.* 3. Hármás számmal jelölt. *A hármás villamossal jöttem.* 4. Így jelölt minőségű, nagyságú. *Hármás harisnyanadrágot hord. Vettem egy hármás kötőít.* 5. Három hasonló egyedből vagy részből álló. *A hármás ikreket újra bemutatta a tévé. A hármás ünnep mindegyik napján vendégek jönnek.* 6. Három órákor érkező (jármű). *A hármás vonattal jön.*

hármás II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Hármás számjegy. *Leírta a hármást.* 2. Közepes osztályzat. *Hármást kapott.* 3. Hármás számmal jelölt villamos vagy autóbusz. *Felszállt a hármásra.* 4. Három tagból álló együttes. *A hármás nagyon szépen játszott.* 5. (Határozóraggal:) *Hármásban*: hárman együtt. *Hármásban mentek moziba.* | *Hármásával*: hármat véve egyszerre. *Hármásával hívják be a beteget a rendelőbe.*

hármásugrás ♦ fn

Három ugrás összekapcsolásából álló atlétikai versenyszám. *Hármásugrásban versenyzett a világbajnokságon.*

harmat ♦♦♦♦ fn -, ~ot, ~a vagy ~ja

1. Lecsapódott légköri nedvesség. *Harmat hullt hajnalban.* 2. (választékos) Viz(csepp). *Harmat csillog a rózsza szirmain.* • *Szeme harmata*: könnye. *Arcán legördült szeme harmata.*

harmatos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Harmattól nedves. *Sétálgatott a friss, harmatos fűben.* 2. (választékos) Könnyes. *Harmatos a szeme.* 3. (választékos) Üde, hamvas. *Harmatos a bőre.* 4. (választékos) Ártatlan. *Harmatos gyermeki lélekkel nehéz megküzdenni a nehézségekkel.*

harminc ♦♦♦♦ tőszn

1. Háromszor tíz. *Húsz meg tíz az harminc.* (Jelzőként:) *Harminc ember fér a helyiségbe.* 2. (bizalmas) Harmincéves kor vagy ember. *Harmincon innen még minden egyszerű. Jövőre már harminc leszek.* 3. (bizalmas) Ennyi év vagy perc. *Harmincban született. Nyolc óra harminckor kezdődik az előadás.* 4. (bizalmas) Harmincas számú ház, lakás. *A címem: Alsó utca harminc.*

harmincad ♦♦ tőrszn

A harminc egyenlő részre osztott egész egy egysége. *Csak a hamincadát kapta annak, ami megillette volna.* (Főnévként, régi:) (1848-ig) az áru értékének harmincadát kitevő királyi vám. *A harmincad az állam adóbevételeinek számottevő részét tette ki.*

harmónia ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Különbféle hangok kellemes összhangja. *A zeneszerző újszerű harmóniákat keres.* 2. (választékos) Arányosság. *A képeken megragadta a színek és a vonalak harmóniája.* • *Lelki harmónia*: kiegyensúlyozottság. | *Harmónia van köztük*: egyetértenek.

harmonika ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Redőzött fújtatóval működő billentyűs és gombos hangszer. *Esténként egy kis étteremben harmonikán játszik.* 2. Fém nyelvcsipokkal működő kis fúvós hangszer, szájharmonika. *A gyerek régóta játszik harmonikán.*

harmonikus ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Egységes, kellemes. *A zenekar hangzása harmonikus.* 2. Arányos, kiegyensúlyozott. *Harmonikus mozgása elárulja belső egyensúlyát. Harmonikus életet élnek.*

harmónium ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Külsőre a pianinóra emlékeztető billentyűs, fújtatós hangszer. *A kis templomban nem volt orgona, csak harmónium.*

három ♦♦♦♦ tőszn

1. A kettő és a négy közötti szám a számsorban (3). *Három meg három az hat. Három a magyar igazság!* (Jelzőként:) *Éppen három óra van. Teljesítem három kívánságodat.* 2. (bizalmas) Valamiből három darab. *Adj hármat a pirosból és kettőt a kékből!* 3. (bizalmas) Ezzel a számmal jelölt ház, lakás. *A Fő utca háromban lakom.* 4. *Hárman*: három személy. *Hárman mentünk kirándulni.*

háromkirályok ♦♦ fn (csak többes számban)

1. Az újszülött Jézus imádására Betlehembe érkezett bibliai királyok. *A háromkirályok neve nem szerepel a Bibliában, csak VI. századi iratokban jelent meg először: Gáspár, Menyhért, Boldizsár.* 2. (népi) Vízkereszt. *A karácsonyfát háromkirályokig, január hatodikáig feldíszítve hagytuk.*

háromnegyed I. ♦♦♦♦ törtszn

A négy egyenlő részre osztott egészből három egység(nyi). *Otthagyta az étel háromnegyedét. Háromnegyed óra múlva itt vagyok.* | *Háromnegyed három: 2 óra 45 perc.*

háromnegyed II. ♦♦♦♦ fn

A jó és a közepes közötti iskolai osztályzat (3/4). *Háromnegyede felelt magyarból.*

háromszög ♦♦♦♦ fn

1. Három egyenes által határolt síkidom. *A szabályos háromszög oldalai egyenlő hosszúak.* 2. Fém háromszög mint ütőhangszer. *Több különleges hangszeren, köztük háromszögen is játszik.* 3. Valamilyen módon összetartozó három személy (közötti viszony). *Szerelmi háromszög a dráma témája.*

háromszögű ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Háromszög alakú, háromszögletű. *Háromszögű kendőt kötött a nyakába.*

hárpia ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Felül nő-, alul madártestű, ártó mitológiai lény. *A háрпиák az alvilág bejáratánál laknak.* 2. (rosszalló) Házsártos nő. *A főbérlőm valóságos hárpia, egész nap veszekszik. Nem tud szabadulni attól a csúf háрпиától.*

hárs ♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

Dús lombosított fa, amelynek szív alakú levele és illatos virága van. *Júniusban illatoznak a virágzó hársak.*

harsan ♦♦♦ ige ~ni

Ércesen, harsányan megszólal. *Harsan a kürtszó, elkezdődik a viadal.*

harsány ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Harsogó, kellemetlenül hangos. *Harsány nevetése a harmadik szobában is hallható.* 2. Élénk, rikító. *Jól áll a kosztüm, csak harsány színe nem tetszik.*

harsog ♦♦♦♦ ige ~ni

Kellemetlenül hangosan szól. *Harsog a rádió a szomszédban.*

harsona ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. S alakú, csúsztatható csövű rézfűvös hangszer. *A harsona csövének csúsztatásával különböző magasságú hangokat lehet képezni.* 2. Hosszú, egyenes kürt. *Belefűjt hosszú harsonájába.*

hártya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Folyadékon vékony, szilárdabb réteg. *Hártya van a tejen. Hajnalban már hártya fedi a tó vizét.* 2. Ember vagy állat testében az egyes szerveket borító vékony, rugalmas burok. *A húsról főzés előtt le kell szedni a hártyát.* 3. Pergamen. *A régi kódexeket hártyára írták.*

hárul ♦♦♦♦ ige ~ni

(Gondként) nehezedik valakire. *Órá hárult az a terhes feladat, hogy irányítsa a csoport munkáját. Nem szeretem, hogy rám hárult minden felelősség.*

has ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. A törzsnek a mellkas alatti része, illetve ennek külső fala. *A hasát pirosra sütötte a nap.* • *Hasára ütve:* találomra. *Hasára ütve mondott három számot.* | *Hasból beszél:* vaktában. *Nem hiszek neked, hasból beszélsz.* | *Hasra esik:* törzsének hasi oldalára esik. *Hasra esett egy kőben.* 2. Gyomor. *Fáj a hasa.* 3. Megnőtt has. *Edzőterembe jár, hogy ledolgozza a hasát.* • *Hasat ereszt:* a hasára hízik. *Az utóbbi években szép nagy hasat eresztett.*

hasáb ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Felhasogatott tűzifa. *A kályhára tesz egy hasábot.* (Jelzőként:) *Egy hasáb fa kellene még.* 2. Olyan mértani test, amelynek egybevágó alap- és fedőlapja, valamint sík oldallapjai vannak. *Számoljátok ki a hasáb élének hosszát!* 3. Nyomatott szöveg oszlopszerű része. *A szöveg hasábokra van tördelve.* | *A napilapok hasábjain:* a napilapokban. *Sokat olvashattunk erről az esetről a napilapok hasábjain.*

hasad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Két vagy több részre válik szét. *A deszka a vastag szegtől elkezdett hasadni.* 2. (Textilián) hosszúkás rés keletkezik. *Nézz csak hátra, hasad a nadrágod!* 3. • (választékos) *Hasad a hajnal:* hajnalodik.

hasal ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hason fekszik. *A fűben hasal, és figyel a bogarakat.* 2. Testének elülső részével odafekszik vagy -esik. *A földre hasal, hogy észre ne vegyék. Nagyot hasalt a jégen.* 3. (bizalmas) Mellébeszél. *Már megint hasalsz.*

hasbeszélő ♦ fn

1. Olyan ember, aki szájmozgás nélkül, nem természetes hangján is tud beszélni. *A hasbeszélőnek nagy közönsége volt.* 2. (bizalmas) Olyan ember, aki rendszeresen mellébeszél. *Nem tudom, mit higgyek el neki, ez egy hasbeszélő.*

hashajtó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Olyan gyógyszer, amely segíti a belek kiürítését. *Elkezdte szedni a hashajtót, s két nap múlva rendben volt az emésztése.*

hasis ♦♦ fn ~, ~t, ~a

Indiai kenderből kivont kábítószer. *Vízpipából szívja a hasist.*

hasít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Úgy üt rá valamire, hogy az kettéhasad. *Fát hasít a tűzre.* 2. (Textiliát) szakít, repeszt. *A méteráruiüzletben az anyagot sokszor nem vágják, hanem hasítják.* 3. Látható vagy képzelni nyomot hagyva gyorsan suhan. *A csónak hasítja a vizet. A madarak hasítják a levegőt.* 4. Kellemetlenül élesen hatol valamibe. *Fülébe hasít a riasztócsengő hangja. Derekába hasít a fájdalom.* (átvitt is) *Szívébe hasított a fájdalom. Hirtelen belé hasított a felismerés, hogy elfelejtette a találkozót.*

hasíték ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Ruhadarab, különösen nadrág vagy szoknya (zárható) nyílása.

hasmánt ♦ hsz (népi)

Hason vagy hasra. *Hasmánt fekszik az ágyon. Hasmánt dőlt a föbe.*

hasmenés ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A megszokottnál gyakoribb, híg székelés. *Hasmenést kapott a romlott tejtejtől.* | *Hasmenése van:* gyakran és hígat székel.

hasogat ♦♦♦ ige ~ni

1. Darabokra hasít valamit. *Fát hasogat a tűzrakáshoz.* 2. Bele-belenyilalló fájdalmat érez valamely testrészében. *A zaj hasogatja a fülét. A fájdalom hasogatja a hátát. Hasogat a dereka.*

hasonít ♦ ige ~ani

1. (választékos) Hasonlóvá tesz valamit vagy valakit valamihez vagy valakihez. *Munkatársait igyekszik magához hasonítani.* 2. (Nyelvtanban:) hasonulásra készítet valamit. *A babszem szóban a zöngétlen sz hang magához hasonítja a zöngés h-t, ezért az p-nek hangzik.*

hasonlat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Olyan stilisztikai eszköz, amely valamit valami máshoz hasonlítva szemléletesebbé tesz. *Krúdy Gyula írásai tele vannak szebbnél szebb hasonlatokkal. A „fehér, mint a hó” gyakori hasonlat.* 2. Összehasonlítás. *Nem jó a hasonlatod, a két dolognak semmi köze nincs egymáshoz.*

hasonlatos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (választékos, kissé régi)

Hasonló. *A kilencedik és a tizedik parancsolat hasonlatosak egymáshoz.*

hasonlít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Többé-kevésbé olyan a külseje, a természete, mint egy másiknak. *Hasonlít az apjára. A film hasonlít ahhoz, amelyet tegnap láttunk.* 2. MÉR, viszonyít valamit valamihez. *Eredményeit a legjobbakéhoz hasonlítja.*

hasonló ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an

1. *Hasonló valamihez:* többé-kevésbé olyan, mint egy másik. *Ruhája hasonló az enyémhez. „Nála még A levél, Vagy ahhoz Hasonló” (Arany J.: Mátyás anyja).* 2. Nagyjából azonos, megegyező. *Hasonló korú gyermekem van, mint neked.*

hasonmás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Hü mása, másolata valaminek. *A nagy festő képének hasonmása függ a falon.* (Jelzőként:) *A régi kódex hasonmás kiadásban jelent meg.* 2. Valakihez a megszólalásig hasonló. *Ez a lány teljesen az anyja hasonmása.*

hasonszórú ♦♦ mn ~ek, ~t, – (bizalmas, rosszálló)

Hasonló helyzetű, természetű, életmódú (ember). *Hasonszórú cimboráival már több lakást feltört.* (Főnévi használatban:) *Őt és a hasonszórúkat inkább elkerülöm.*

hasonul ♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Hasonlóvá válik valakihez. *Rövid idő alatt hasonult társaihoz.* 2. (Nyelvtanban:) (Hang) képzésmódban alkalmazkodik egy másik hanghoz, ahhoz hasonlóvá válik. *A babszem szóban a második h hang hasonul az utána álló sz-hez, ezért p-nek hangzik.*

használ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Alkalmaz, igénybe vesz valamit. *Bal kezét még alig tudja használni. Amikor csak használom a tőled kapott fésűt, rád gondolok. Szívesen használ új módszereket. Főlöszlegesen is használ idegen szavakat.* 2. Javára válik, segít rajta. *Fájós lábának használt a kenőcs.* 3. Fogantja van. *Nem használt a figyelmeztetés. „Használt-e a megöntözés, a pártos honfivér?” (Arany J.: A walesi bárdok)* 4. (népi) (Étel kínálásakor:) *Használja!*: vegyen belőle. 5. (Mv) Szüksége van valakire, valamire. *Használtam egy barátot, akinek elmondhattam mindent.*

használat ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

Felhasználás, alkalmazás. *A használatától már kissé megkopott a régi könyv borítója.* • *Használatba vesz valamit:* használni kezdi. *Mikor vetted használatba az új autódat? | Használatban van:* használják. *Ha sok vendég jön, két étkezés is használatban van nálunk.* | *Használaton kívül van:* a) nem használják b) nem működik.

használatlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Nem használt. *Használatlan teniszütőt kaptam ajándékba. A használatlan bélyeg mindig értékesebb.*

használatos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Olyan, amit (valahogyan, valahol stb.) használni szoktak. *Ezek a gépek a kiskertekben használatosak. Az egyszer használatos injekcióstűt felhasználás után el lehet, sőt el is kell dobni. Ez nem használatos kifejezés, legalábbis nem ismerem.*

hasznavehetetlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Használhatatlan, fölösleges. *Sok hasznavehetetlen holmija van. Hasznavehetetlen ember, mindenféle munkára alkalmatlan.*

hasznos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (tárgy vagy dolog), amely hasznot hoz. *Hasznos tevékenységgel tölti idejét.* (Főnévi használatban:) *Szeretne valami hasznosat csinálni.* 2. Hasznavehető. *Hasznos munkaez, önállóan dolgozik.* 3. Hasznot hajtó. *Hasznosnak az olyan állatot, növényt tekintjük, amely felhasználható az ember létfenntartásához.*

haszon ♦♦♦♦ fn –, hasznot, haszna

1. Nyereség, jövedelem. *A vállalkozás nagy haszonnal zárta az elmúlt évet.* • *Hasznot hajt vagy hoz valami:* hasznos. | *Hasznot húz valamiből:* haszna van belőle. 2. Szellemi, erkölcsi érték. *Könyvét haszonnal forgattam. Hasznát látta a sok gyakorlásnak.* 3. (bizalmas) *Mi haszna?: a)* mi értelme? *Mi haszna a sírásnak? b)* hiába. *Mi haszna, ha sosem fejezi be?*

haszontalan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Értéktelen, hasznavehetetlen. *A sok haszontalan holmitól már lépni se tudunk a lakásban.* 2. Hasznos dologra nem fogható (ember). *Haszontalan ember a barátod, soha nem csinál semmit.* 3. (bizalmas) Rossz, csintalan. *Te haszontalan kölyök!*

hasztalan I. ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Eredménytelen, hiábavaló. *Hasztalan a küzdelem, fel kell adnom.*

hasztalan II. ♦♦♦♦ hsz

Hasztalanul, hiába. *Hasztalan beszélék hozzá.*

hat¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Érezeteti hatását, megfelelően működik. *Az altató egy óra múlva hatott.* 2. Befolyásol valamit, változást idéz elő benne. *Hat rá a tanára, a jó példa. A nagy gondolkodók eszméi ma is hatnak.* 3. Valamilyen állapotot idéz elő. *Údítóen hatott rá a séta.* 4. Érvényesül, mutat. *Az új lakásban jól hatnak a modern bútorok.* 5. Valamilyennek látszik, tűnik. *A virág frissnek hatott.* 6. Térbelileg eljut valahova, terjed. *A lámpa fénye nem hat a szoba sarkáig.*

hat² ♦♦♦♦ tőszn

1. Az öt és a hét közötti szám a számsorban (6). *Hatszor nyolc az negyvennyolc.* (Jelzőként:) *Hat darabot kérek belőle.* 2. (bizalmas) Valamiből hat darab. *Adjon hatot, legyen otthon tartalék is!* 3. (bizalmas) Ezzel a számmal jelölt ház, lakás. *Perc utca hat, első emelet hat a címem.* 4. *Hatan:* hat személy. *Hatan voltunk a szobában.*

hát¹ ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. A törzs felső részének hátsó oldala, illetve ennek felülete. *Fáj a háta, sokat hajolgatott.* • *Valakinek a háta mögött:* a) mögötte. *Épp a háta mögött álltam, nem láttam az arcát.* b) tudta nélkül. *Jól kibeszélték a háta mögött.* | *Ember ember hátán:* összezsúfolódva. *A villamos teljesen tele van, ember ember hátán.* 2. Az egész Földnek vagy egy részének felülete. *Nem hordoz több ilyen embert a hátán a föld. A domb hátán szép szőlőskertek sorakoznak.* 3. Tárgy hátulsó része. *Arany betűs felirat van a könyv hátán. A szekrény háta nedves lett a faltól. A szék háta is kárpitozva van.* 4. (Sportban:) hátúszás. *Háton a magyar versenyző az esélyes.*

hát² I. ♦♦♦♦ hsz

1. (Nyomósításra:) *Dönts el végre, mit akarsz!* 2. (Bizonytalanság kifejezésére:) *Hát nem is tudom.*

hát² II. ♦♦♦♦ ksz

1. (Következtető tagmondat kapcsolására:) *Kérdezted, hát megmondom.* 2. (Alárendelt mondat főmondatában, nyomósításra:) *Ha nem akarod, hát nem utazunk el.*

hát² III. ♦♦♦♦ msz

1. (Töltelékszóként:) *Nem tudom... hát... 2.* (Rákérdező szóként:) *Nem erre gondoltam. – Hát?*

hatalmas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Az átlagosnál jóval nagyobb. *Hatalmas termete tekintélyt parancsolt.* 2. Nagyon nagy erejű. *Hatalmas vihar kerekedett.* 3. Nagyon nagy hatalmú. *Mátyás hatalmas uralkodó volt.* (Főnévi használatban:) *A nép fölkel a hatalmasok ellen.*

hatalom ♦♦♦♦ fn hatalmak, hatalmat, hatalma

1. Az a helyzetből következő jog, hogy valaki az akaratát másokkal (például gyermekeivel, beosztottaival) szemben érvényesítheti. *Szüldői hatalmával eldöntötte a gyerek sorsát.* • *Hatalmában áll valami:* megteheti. *Hatalmában áll felmondani a beosztottainak.* 2. Uralom, irányítás (lehetősége). *Nálunk választásokon dől el, melyik párt lesz hatalmon. A politikai hatalom lehetősége mindegyik párt számára vonzó.* 3. Természeti, szellemi, anyagi hatóerő. *Segítsenek az égi hatalmak! A tudás hatalom.*

hatály ♦♦♦ fn -, ~t, ~a (hivatalos)

Jogszabály érvényessége. *A rendelet hatálya alatt így kell eljárni.* • *Hatályba lép:* érvényessé válik. *Az új szabályzat jövő hónaptól lép hatályba.* | *Hatályon kívül helyez valamit:* érvényességét megszünteti. *A korábbi döntést hatályon kívül helyezték.*

határ ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Földterület határvonala. *A telek határát kijelölték. Átlépte az ország határát.* 2. Időbeli végpontja valaminek. *Élj boldogul az emberi élet végső határáig!* 3. Valaminek a szélső értéke, legnagyobb foka. *Szemtelenségének nincs határa. Elmegy a végső határokig.* | *Nem ismer határt valamiben:* szertelen, mértéktelen. 4. (Településhez tartozó) megművelt földterület. *A falu határában jó búza terem.* • *Hetedhét határon is túl:* nagyon messze.

határidő ♦♦♦♦ fn

A befejezés kijelölt időpontja. *Közeledik a munka határideje. A feladattal határidőre elkészült.*

határol ♦♦♦ ige ~ni

Határát, határvonalát alkotja valaminek. *Európát keletről az Urál hegység határolja. A várost körös-körül egy vizesárok határolja.*

határoz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Véglegesen úgy gondolja, hogy tesz valamit. *Senki sem szólhat bele, hogy mit határozta el és mit tesz. Határozta el már a lakáscsere ügyében?* 2. Dönt, hogy melyiket választja a lehetséges megoldások közül. *Úgy határozta, hogy inkább elutazik. A bizottság először elutasította a kérvényt, de később másképp határozta.* 3. Valamely hatáskörébe tartozó dologban, dologról kötelező érvényű véleményt mond. *A miniszter még nem határozta az időpontról. Az edző határozta majd ebben a kérdésben. Az egyesület vagyona felől a közgyűlés határoz.*

határozat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Mérlegelésen alapuló hivatalos döntés. *A tantestületnek az a határozata, hogy nem tartunk évnyitót. Határozatot hoztak a pénz elosztásáról.*

határozatlan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Pontosan meg nem határozott. *Határozatlan időtartamra adta kölcsön a könyvet. (hivatalos) Határozatlan időre szóló kinevezést kapott.* 2. (Nyelvtanban:) • *Határozatlan névelő, számnév:* meg nem határozott (mennyiségű) dologra, személyre utaló. *A határozatlan névelő az egy. A sok, kevés, néhány határozatlan számnevek.* 3. Tétova, bizonytalan. *Határozatlanul válaszolt a kérdésre. Egy határozatlan lépést tett az ajtó felé.* 4. Elmosódott, homályos. *Határozatlan színe van az autónak, nem feltűnő.*

határozott ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Pontosan megjelölt. *Határozott időtartamra kaptam kölcsön a könyvet. (hivatalos) Határozott időre szóló kinevezést kapott.* 2. (Nyelvtanban:) • *Határozott névelő, számnév:* meghatározott (mennyiségű) dologra, személyre utaló. *A határozott névelő az a és az az. Az öt, nyolc, ezer határozott számnevek.* 3. Magabiztos. *Határozott embernek tartják. Mindenről határozott véleménye van.* 4. Könnyen, pontosan felismerhető. *A határozott színű ház már messziről látszott. Tiszta az idő, határozott körvonala van a holdnak.* 5. Világosan érthető. *Határozott utasítást kapott a feladattal kapcsolatban.* 6. (Nyomatékosításra:) Kétség nélkül érzékelhető. *Határozott javulás következett be a beteg állapotában.*

határőr ♦♦♦♦ fn

1. Az országhatárt őrző katona. *Bevonult a határőrökhöz.* 2. (bizalmas) A határátkelőhelyeken a be-, illetve kilépő utasok ellenőrzését végző hivatalnok. *Átadtam a határőrnek az útlevelet.*

határtalan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Beláthatatlanul nagy. *A határtalan tenger látványa tárult eléjük.* 2. Túlzottan, végtelenül nagy fokú. *Határtalan lelkesedéssel fogott a munkához. Ma is él benne a határtalan gyűlölet.*

hatás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valakire gyakorolt (változást előidéző) befolyás. *Barátja hatására elkezdett tanulni. Környezete hatására ő is elzüllött.* • *Hatással van valakire vagy hatást kelt valakiben:* hat rá. *A festőre hatással voltak a francia impresszionisták. Az illuzionista igyekezett hatást kelteni a közönségben.* 2. Kedvező következmény. *A gyógyszernek tartós hatása van.* 3. Eredmény. *A lelkesítő beszéd hatására sok ember csatlakozott hozzánk.* 4. Látszat, benyomás. *Beteg ember hatását kelti.*

hátas I. ♦♦ mn ~ak, ~at, –

Támlás. *Hátas széken ült, tehát kényelmesen.*

hátas II. ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (népi)

Hátasló. *Két hátasa is van az istállóban.*

hatáskör ♦♦♦ fn (hivatalos)

Intézkedési jogának, érvényességének területe. *Az önkormányzat hatáskörébe tartozik a helyi adók beszédése. Túllépte hatáskörét.*

hátasló ♦ fn

Általában nemesebb fajtájú ló, amelyet csak lovaglásra használnak. *A hátaslovak sok gondoskodást igényelnek.*

hatásos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. A kívánt eredményt hozó. *A gyógyszer hatásosnak bizonyult.* 2. Hatást keltő. *A szónok hatásosan beszélt.*

hatástalan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Nem hatékony. *A beavatkozás hatástalan volt.* 2. Érzelmi, művészi hatás nélküli. *Hatástalan volt a bemutató előadás.*

hatásvadászó ♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an (rosszalló)

Olcso, külsődleges eszközökkel hatásra törekvő. *Hatásvadászó ünnepi szónoklatot tartott.*

hátborzongató ♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an

Iszonyatot keltő. *Hátborzongató látványt nyújtott a film.*

hatékony ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Kívánt hatású. *Hatékony módszerrel a munka rövid idő alatt elvégezhető. Ezt a betegséget ma már hatékony gyógyszerekkel jól tudják kezelni.*

hátgerinc ♦♦ fn

A csigolyák sora együtt. *Hátgerincének ferdülése miatt gyógytornára kell járnia.*

hátha ♦♦♦♦ hsz

1. (Bizonytalanság, esetlegesség kifejezésére:) *Hátha nem is jön el. Várok még, hátha megjön.* 2. (Fokozás kifejezésére:) *Jólesik a pihenés. Hátha még jó idő (is) lenne!*

hathatós ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Eredménnyel járó. *Hathatós segítséget kaptak a ház felépítéséhez.*

hátizsák ♦♦♦♦ fn

Háton hordozható zsákszerű táska. *A katonák és a túrázók már régóta hátizsákban hordják felszerelésüket. Újabb utcai viseletben is megjelent a hátizsák.*

hátlap ♦♦ fn

1. Hátsó oldal. *A könyv hátlapján nem volt ár feltüntetve. A lemez hátlapja rozsdás.* 2. Hátat alkotó lemez. *Kiesett a szekrény hátlapja.*

hatlövetű ♦ mn ~ek, ~t, –

Olyan (fegyver), amelynek tárába hat lövedék fér. *Előkapta hatlövetű pisztolyát, és már tüzelt is.* (Főnévi használatban:) *Újra szól a hatlövetű.*

hatol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nyomul. *Az ellenség az ország belsejébe hatolt.* 2. Fűrődik. *A kard a szívébe hatolt.* • *A dolgok mélyére hatol:* bele- vagy beléjük mélyed.

hátország ♦♦ fn

1. Háborúban az országnak az a része, amely a hadművelleti terület mögött van. *A háború alatt végig a hátországban volt.* 2. Támogatás. *A vidéki rokonok jó hátországot jelentenek a családnak.*

hatos I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, –

1. Hat egységet tartalmazó (szám) (6). *A hatos szám négyszer egymás után megjelent a monitoron.* 2. Ezzel a számmal jelölt; ilyen besorolású, méretű. *A hatos villamos a Nagykörúton jár. Hatos kesztyűt hordok.* 3. Hat egyedből álló. *Hatos fogattal jöttek.* • *Hatos jambus:* hat jambusból álló verssor. *Ez a vers hatos jambusokban íródott.* | *Hatos lottó:* hat nyerőszám. *Őt találatom volt a hatos lottón.* 4. (bizalmas) Hat órákor induló vagy érkező (jármű). *A hatos gyorsal jön.* 5. (bizalmas) Hat órákor kezdődő. *A hatos előadásra kaptam jegyet.*

hatos II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Hatos szám. *Felírtam a hatost.* 2. *Hatosával:* hat egyedből álló csoportonként. *Hatosával engedik be a várakozókat.* 3. (bizalmas) Hatos számú járat. *A hatoson utaztam.* 4. Ilyen sorszámú fog. *A bal felső hatost ki kell húzni.* 5. (bizalmas) Hat órai járat. *A hatossal érkeztem.* 6. Hat szótagos verssor. *A vers csupa hatosokból áll.* 7. (rég) Tíz krajcárt érő pénzérme. *Egy hatost adott érte.*

hatóság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (hivatalos)

1. Hivatalos szerv, szervezet, intézmény. *A hatóságok betiltottak minden felvonulást.* 2. Hivatali testület tagja. *A fiatal garázdát hatóság elleni erőszak miatt is elítélte a bíróság.*

hatökör ♦ fn (durva)

Nagyon buta, korlátolt ember. *Te hatökör! Megpróbálok elmagyarázni ennek a hatökörnek is.*

hátra I. ♦♦♦♦ hsz

1. Hátralévő helyre, annak irányába. *Volt ideje, így hátra állt a sorba.* • (Vezényszóként:) *Hátra arc!* fordulj meg. 2. Vissza (a múltba). *Előre is kell nézni, nem csak hátra!* 3. • (bizalmas) *Hátra van valamivel:* le van maradva. *Hátra vagyok a munkával.*

hátra II. ♦♦♦♦ ik

1. Visszafelé, hátrulra. *Hátranéz, hátradug, hátraküld.* *Csak most nézett hátra, nem követi-e valaki.* 2. Valaki, valami mögött, illetve maga mögött vagy után. *Hátramarad, hátrahagy.* *Három kis árva maradt hátra utána.*

hátrább ♦♦♦♦ hsz

1. Inkább hátra. *Álj hátrább a sorban!* 2. Inkább hátrul. *Hátrább van a helye.*

hátrafelé ♦♦♦ hsz

1. Hátralévő hely felé. *Óra alatt folyton hátrafelé néz.* 2. Hátrálva. *Hátrafelé megy, miközben arccal még felénk fordul.*

hátrahagy ♦♦♦ ige ~ni

1. Örökösen hagy valamit. *Nagy vagyont hagyott hátra leszármazottaira.* 2. Otthagyt valamit. *Meneküléskor mindenét hátrahagyta.*

hátraköt ♦ ige ~ni

Hátralévő összefog és összeerősít valamit. *Hátraköti a haját. Hátrakötötték a tettes kezét.*

hátrál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hátrafelé megy, húzódik. *A macska hátrál a kutya elől.* 2. (átvitt is) Megfutamodik. *Tarts ki, ne hátrálj!*

hátralék ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Tartozás, adósság még le nem rótt része. *Be kell fizetnem az adó hátralékát.* 2. Elmaradás. *Sajnos megint hátralékban vagyok a munkával.*

hátralevő ♦♦♦ mn **hátralevő** ~k, ~t, –

1. A jelen, a most után következő. *A hét hátralevő napjait a tanulásnak szentelem.* 2. Még ezután teljesítendő. *A hátralevő feladatok miatt nem vállalhatok új munkát.*

hátráltat ♦♦♦♦ ige ~ni

Akadályoz, lassít valamit, valakit. *Ne hátráltass, hagyj dolgozni!* *Gyógyulását hátráltatja, hogy nem pihen eleget.*

hátramenet I. ♦ fn –, ~et, ~e vagy ~je

A gépkocsinak az a kapcsolási állása, amelyben hátrál. *Hátramenetbe kapcsol, és kitolatott az udvarból.*

hátramenet II. ♦ hsz

Hátramenés közben. *Hátramenet találok velem.*

hátramozdító ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Az a személy, aki akadályoz valamit. *Hátramozdítónak jöttél ide? Inkább segíts, ha tudsz!*

hátrány ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~a

1. Olyan, nem kedvező helyzet, amelyből kár, veszteség, baj származhat. *Hátrányban van osztálytársaival szemben.* 2. Az ilyen helyzetből származó baj, veszteség, kellemetlenség. *Nagy hátrányt jelentett számára, hogy nem beszél idegen nyelven. Senkit nem érhet hátrány a származása miatt.* 3. • *Hátrányára változik valaki, valami:* úgy változik meg, hogy kevésbé rokonszenves vagy kevésbé tetszetős külsejűvé válik. *A fiam az új iskolájában hátrányára változott. A város nem lett szebb,*

amióta nem láttam, sőt, hátrányára változott. 4. Lemaradás versenyben, mérközösen. Ötméteres hátrányból is meg tudta nyerni a futamot. Két gól hátrány nem behozhatatlan.

hátrányos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

Hátránnyal járó, hátrányt jelentő. Az új szabályozás hátrányos a kiskereskedőkre nézve. Az apa elveszítette a munkáját, ezért hátrányos helyzetbe került a család. A hátrányos helyzetű gyerekekre jobban oda kell figyelnie a pedagógusnak. A törvény bünteti a polgárok hátrányos megkülönböztetését nemek, felekezetek vagy nemzetiségek szerint.

hátravan ♦♦ ige

1. Csak ezután következik. Még hátravan a munka neheze. 2. Hátralékként marad. Csak egy vizsgálja van hátra. 3. (Időből valamennyi) még nem telt el. A mérközésből 10 perc van hátra.

hátság ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

A síkságból kiemelkedő, magasabb vidék. A Nyírség nem síkság, mint sokan hiszik, hanem hátság.

hátsó I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

Hátul levő. A tornasorban mindig ő volt a leghátsó diák. A hátsó sorokból nem látni jól. • Hátsó gondolat, szándék: rejtett. Azzal a hátsó szándékkal ment oda, hogy elhozza a kutyát is.

hátsó II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (szépítő)

Fenek. A hátsójára csapott a gyerekeknek.

hátszél ♦ fn

A haladás irányába fújó szél. Hátszélben könnyű kerékpározni. Hátszéllel, vagyis ha hátulról kapjuk a szelet, két óra alatt odaérünk.

hátszín ♦ fn –, ~t, ~e vagy ~je

1. Marha háthúsa. Adjon egy kiló hátszint. 2. Az ebből készített étel. Tegnap hagymás hátszín volt vacsorára.

hátter ♦♦♦♦ fn –, ~t vagy hátteret, háttere

1. A térség legtávolabbi része. A hátterben hegyek körvonala látszik. 2. Valami környezetének hátsó része. Az emlékmű hátterében zászlók lobognak. 3. Képnek az a része, amelyből az ábrázolt tárgy, alak kiemelkedik. A kép sötét háttere jól kiemeli az alakokat. 4. (Társadalmi) környezet. A regény történelmi hátterét az 1848-as szabadsághátráadások adják. 5. • Hátterbe szorul (valaki vagy valami mögött), hátterbe szorít valakit: hátrányos helyzetbe kerül, illetve hoz. Hátterbe szorult jobb képességű társai mögött. Erőszakos felesége mindig hátterbe szorítja. 6. Valaminek a háttere: ismeretlen oka, illetve összefüggései. Jó volna tudni, mi van az ügy hátterében. Felderíti az események hátterét.

hátul ♦♦♦♦ hsz

1. A végén vagy a vége felé. Hátul áll a sorban. Csak hátul kapott helyet a teremben. 2. Az elejével ellentétes rész. Hátul gombolódik a ruha. 3. • (bizalmas) Hátul marad: elmarad, lemarad. Hátul maradt a tanulásban.

hátulgombolás ♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Hátul gombolódó (ruhadarab). Hátulgombolás blúzt vett föl. 2. (tréfás) (Főnévi használatban is:) Kicsi gyermek, akinek általában ilyen ruhája van. Akkor még hátulgombolás voltam.

hátulja ♦♦♦ birtokos személyjeles fn –, ~t

1. Hátsó része valaminek. Az autó hátulja összetört. A kert hátuljában gyümölcsfák vannak. 2. Fonákja valaminek. A ruhát a hátulján kell vasalni. 3. (bizalmas, tréfás) Feneke valakinek. Kilátszik a hátulja a nadrágból.

hátsó ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Hátul levő. A hátsó padban ült. 2. (bizalmas) Hátsó fele valakinek: feneke. Ráütött a gyerek hátsó felére.

hátsó ♦ fn (bizalmas)

Hátrányos következmény. A tervnek az a hátsó, hogy nagyon sok pénzbe kerül.

hátúszás ♦♦ fn

Az az úszásnem, amelyben az úszó háton fekvé úszik. Hátúszásban a magyar versenyző győzött.

hatvan ♦♦♦♦ tőszn

1. Hatszor tíz. Hatvannak a fele harminc. (Jelzőként:) Hatvan négyzetméteres a lakásunk. 2. (bizalmas) Hatvanéves kor. A nagymamám már hatvan felé jár. 3. (bizalmas) A század hatvanadik éve. Hatvanban született Budapesten. 4. (bizalmas) A hatvanas számú ház. Átköltöztünk a Körte utca hatvanba.

hatvány ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Matematikai kifejezés, amely alaptól és kitevőből áll, s amelyben az alapot annyiszor vesszük tényezőnek, ahányszor a kitevő mutatja. A három a harmadik hatványon az huszonhét.

hatványozód|ik ♦ ige ~ni

Többszörösére növekedik. A sikertől egyre hatványozódott a munkakedve.

hátvéd ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. (rég) Utóvéd. A csapatban egy hátvéd csapatban harcolt. 2. (Labdarúgásban, jégkorongban stb. :) A kapu előtti térséget védő játékos. Ez a futballcsapat három hátvéddel játszik. Hátvéd létére elég sok gólt szerez.

hattyú ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hosszú nyakú, a lúdnál nagyobb, fehér vízimadár. A vad énekes hattyú utoljára a XVIII. században, a bütykös hattyú pedig a XIX. század végén költött Magyarországon, de újabban ismét élnek nálunk félig szelid hattyúk, például a Balatonon.

hattyúdál ♦♦ fn (választékos)

Író, művész, színész stb. utolsó, gyakran minden korábbit felülmúló alkotása. Shakespeare-nek A vihar, Bartóknak a III. zongoraverseny volt a hattyúdala.

havanna ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Finom kubai szivar. *Rágyújtott egy havannára.* (Jelzőként:) *Havanna szivart vitt ajándékba.*

havas I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Hóval borított. *A havas táj látványa teljesen megnyugtatta.* 2. Havazással járó. *Az idén havas telünk volt.*

havas II. ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Nyáron is hóval borított magas hegy vagy hegység. *A havasokban kevés ennivalót találnak az állatok.*

havasi ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

Havasokban található. *A havasi legelőkön megélnak a juhok. Egészen kigömbölyödött a jó havasi levegő.* • *Havasi kürt:* a hegyi pásztorok hosszú, egyenes kürtje. *Egy havasi kürtöt is hazahozott a hegymászótúráról.*

havazás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Hóesés. *Napok óta tart a havazás.*

havaz|ik ♦♦ ige ~ni

Esik a hó. *Az idén sokat havazott.*

haver ♦♦♦♦ fn ~ok vagy ~ek, ~t, ~ja vagy ~je (szleng)

(Felszínes) barát. *Jó haverok voltunk. Sok haverja van.*

havi ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

1. Valamely hónappal kapcsolatos. *A múlt havi kiadások megint meghaladták a bevételt.* 2. Egy hónapra jutó, egy hónapi munkáért járó. *Mennyi a havi kereseted?* 3. Havonta ismétlődő, esedékes. *Be kell fizetnem a havi részletet.* • *Havi vérzés:* menstruáció. *Fájdalmakkal jár számára a havi vérzés.*

ház ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Lakóhelyül szolgáló épület. *Szép házak állnak az utca két oldalán. Földszintes családi házban laknak.* 2. Lakás, otthon. *Rendben tartja a házat. Házhoz hívjuk az orvost.* • *Nyitva áll a háza valaki előtt:* bármikor szívesen látja. 3. (rég.) Háztartás. *A nagymama vezeti a házat.* • *Nagy házat visz:* a) gazdagon, előkelően él b) sok vendég jár hozzá. 4. A ház lakói. *A garázda férfi rettegésben tartotta a házat. Az egész ház ébren van.* 5. Család, családi kör. *Igen jó házból való lányt vett feleségül.* • *A ház ura:* a családfő. | *Asszonyt vagy feleséget visz a házhoz:* megnősül, megházasodik. 6. Uralkodóház, dinasztia. *A királyi ház őrzi a régi hagyományokat.* 7. (népi) Szoba. *A nagy házban aludt a vendég.* 8. (választékos) Országgyűlés. *A ház ma késő estig ülésezett.* (Megszólításként:) *Tisztelt Ház!* 9. Nézőtér. *Telt ház volt az előadáson.* 10. Természetes vagy mesterséges védőburrok. *A csiga visszahúzódott a házába. A motor háza védi a motor belső szerkezetét.*

haza¹ ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. Szülőföld, illetve lakóhely. *Ez az ország a hazám.* „*Haza csak ott van, hol jog is van*” (Petőfi S.: A nép). 2. Termőhely. *A burgonya eredeti hazája Amerika.* 3. • (választékos) *Örökös vagy boldogabb haza:* túlvilág. „*A király jön s áll a puszta házban: Ők nyugosznak örökös hazában*” (Vörösmarty M.: Szép Ilonka).

haza² I. ♦♦♦ hsz

Oda, ahol az otthona van. *Késő van, indulok haza.*

haza² II. ♦♦♦♦ ik

Othonába, hazájába. *Hazamegy, hazagondol, hazavágyik,* (szleng) *hazavág.* *A távoli országból folyton vágyik haza.* • (szleng) *Úgy hazaváglak, hogy megemlegeted!:* megverlek, tönkreteszlek.

hazaad ♦ ige ~ni

1. (Pénzt) háztartási költségekre családjának odaad. *Keresetének felét hazaadja.* 2. (Labdajátékban:) (Labdát) saját kapusához továbbítja. *Szorongatott helyzetében hazaadta a labdát.*

hazaáruló ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

A haza iránti hűség megszegését elkövető. *Leleplezték a hazaáruló csoportot.* (Főnévi használatban:) *A hazaárulók büntetése: halál.*

hazabeszél ♦ ige ~ni

A maga érdekei szerint beszél. *Ha pénzről van szó, ő is hazabeszél.*

hazafi ♦♦♦♦ fn ~ak, ~t, ~ja

Hazáját önzetlenül szerető és szolgáló ember. *A jeles hazafi sokat tett a közoktatás fejlesztéséért. Az is lehet jó hazafi, aki külföldön él.*

hazafias ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Olyan (személy), aki hazafi módjára érez és cselekszik. *Hazafias ember volt világléteében.* 2. Hazafira valló. *Füti a hazafias lelkesedés.* 3. Hazafiságra buzdító. *Lelkesítő, hazafias szavak hangzottak el a szájából.* • (rosszalló) *Hazafias szölamok:* hazafiságot színlelő szavak. *Beszédében csupa hazafias szölamot hangoztatott.*

hazai I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, (~an)

1. A hazára jellemző, ahhoz tartozó. *Az utazás végén már hazai hangulatot érzett.* 2. Belföldi. *Hazai gyártmányú hűtőszekrényt vásárolt.* 3. Hazuról származó. *Várja a hazai híreket.* 4. Otthon élő, otthon levő. *A hazai csapat győzött.*

hazai II. ♦♦♦♦ fn ~ak, ~t, ~ja (bizalmas)

1. Hazuról való élelmiszer. *Kaptam csomagban egy kis hazait.* 2. (Általában többes számban:) Valakinek a szülőföldjén lakó személyek. *Üzent a hazaiaknak, hogy jól megy a sora.* 3. (Általában többes számban:) Saját otthonukban játszó sportolók. *A hazaiak csak nehezen győztek.*

hazakísér ♦♦ ige ~ni

A lakásáig kísér valakit. *Nem volt jól a kollégája, ezért hazakisérte. Régen a fiatal emberek hazakisérték a lányokat, nem hagyták egyedül menni őket. Ha egy legény többször hazakisért egy lányt, ez már azt is jelentette, hogy udvarolni szeretne neki.*

háزال ♦♦ ige ~ni

1. Ügynökként, kereskedőként házról házra jár. *Egész nap biztosítási kötvényekkel házal.* 2. Házról házra járva kéreget. *Együtt házal gyermekeivel.* 3. (népi) Sok helyre jár beszélgetni. *Semmi dolga sincs, így egész nap házal.*

házámfia ♦ birtokos személyjeles fn ~i, ~t (választékos)

Honfitárs. *Egy derék házámfia tüstént elmagyarázta, hol lehet olcsón vásárolni.* (Megszólításként:) *Házámfiai!*

házas ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t vagy ~at, ~an

Olyan, akinek házastársa van. *Ő még nőtlen, de a bátyja már házas.* (Főnévi használatban:) *Házások:* házastársak. *Két éve házások.*

házasít ♦♦ ige ~ani

1. Házasságkötését, esküvőjét intézi valakinek. *Sok a teendője, éppen házasítja a fiát.* 2. Igyekszik elérni, hogy valaki megházasodjék. *Házasítaná a lányát, de az nem akar férjhez menni.* 3. (bizalmas) (Különféle borfajtákat) összekever, hogy jobb minőségű bort kapjon. *Nagy hozzáértéssel szabad csak a borokat házasítani.*

házasodjik ♦♦♦♦ ige ~ni

(Férfi, illetve pár) házasságot köt vagy erre készül. *A jövő hónapban házasodik a bátyám. A fiatal pár nemrég házasodott.*

házaspár ♦♦♦♦ fn

Férj és feleség együtt. *Az idős házaspár már kora reggel kart karba öltve sétálgatott az üdülő parkjában.*

házasság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Férfi és nő jogilag, illetve egyházilag elismert életközössége. *Házasságban él egy nála jóval fiatalabb nővel. Még nem bontottuk fel a házasságot, de már nem élünk együtt.* • *Házasságot köt (valakivel):* összeházasodik (vele). *Már tíz éve együtt éltek, amikor úgy döntöttek, hogy házasságot kötnek.* 2. A házastársak élete, egymáshoz való viszonya. *Nem igaz, hogy a rossz házasság is jobb, mint a semmilyen.* 3. Házasságkötés. *Házasságuk első évfordulóját ünneplik.*

házastárs ♦♦♦♦ fn

A házaspár egyik tagja a másikhoz való viszonyában. *A férjnek a feleség, a feleségnek a férj a házastársa. Öt éve vagyunk házastársak.*

hazatér ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

(Ideiglenes vagy állandó) otthonába, illetve hazájába visszatér. *Későn tért haza a barátaival töltött este után. Hosszú távollét után végre hazatért Magyarországra.*

hazátlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Hazájából elüzött. *Hazátlanul bolyong a világban.* 2. (rosszalló) Hazájához hűtlen. *Hazátlan bitang az az ember!*

házbeli ♦♦ mn ~ek, ~t, –

Olyan, aki velünk egy házban lakik. *Egy házbeli férfival találkoztam.* (Főnévi használatban:) *Megegyeztünk a házbeliekkel, hogy mindig zárjuk a kaput.*

házfelügyelő ♦♦ fn

A lakók nyilvántartását vezető és a ház rendjére, tisztaságára ügyelő személy. *Az új lakó bemutatkozott a házfelügyelőnek.*

házi I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, (~an)

1. Otthon használt. *Házi ruhában ült le újságot olvasni.* 2. Otthon készített, végzett. *A gyerek írja a házi feladatot.* 3. Belső használatú. *A házi telefon segíti a minisztérium belső munkáját.* 4. Ház, lakott hely körül élő (állat). *A házi egerek sok gondot okoznak a lakóknak.* 5. A családra jellemző. *A fiatalasszony lassan megismerte anyósáék házi szokásait.* 6. A háztartással kapcsolatos. *Ha magam végzem a házi teendőket, csökkenthetem a kiadásokat.*

házi II. ♦♦♦♦ fn ~ak, ~t, ~ja

1. *A háziak:* a) a házban lakók. *A háziak nem tudnak megegyezni a takarítási rendben.* b) a háztulajdonosék. *Hónap eleje van, ki kell fizetni a lakbért a háziaknak.* c) a vendéglátók. *A háziak kényeztettek, minden jóval elláttak bennünket.* 2. (bizalmas) Házi feladat. *Megcsináltad a házit angolból?*

háziállat ♦♦ fn

Ház körül élő állat, amelyet hasznáért vagy más jó tulajdonságáért tartanak. *A háziállatok gondozása állandó figyelmet, készenlélet igényel.*

háziás ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

Olyan, aki szívesen és ügyesen vezeti a háztartást. *Háziás lányom van, szerencsés lesz a férje.*

háziasszony ♦♦♦♦ fn

1. A háztartást vezető nő. *Évek óta ő otthon a háziasszony.* 2. A vendéglátó gazda felesége. *A háziasszony minden jóval elhalmozott bennünket.* 3. Lakásadónő. *A háziasszonyom nem engedi, hogy sokat telefonáljak.*

házigazda ♦♦♦♦ fn

1. A vendéglátó család feje. *A házigazda büszkén mutatta meg jól ápolt gyümölcsfáit. A házigazdára koccintottak.* 2. Háztulajdonos. *A házigazda nem engedte, hogy a kuttyát tartani a lakásban.*

háziipar ♦♦ fn

Otthon vagy kisebb szövetkezetben végzett kisipari tevékenység. *A háziipar ma is sok ember számára jelent kenyérkeresetet.*

házikó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kis ház. *Barátságos házikó állott az erdő szélén.* 2. Állat kisebb ólja, ketrece. *Az aranyhórcsög már órák óta nem jön ki a házikójából.*

házimozzi ♦♦ fn

Olyan, moziélményt nyújtó technikai rendszer, amely DVD-lejátszóból, nagyképernyős televízióból és több, térhatású hangzást létrehozó hangfalból áll. *Van már házimozijuk, nemigen járnak moziba. A házimoziz csak megközelíti, de nem éri el a mozi nyújtotta élményt.*

házinnyúl ♦ fn

1. Házasított nyúl. *Házinnyulatot tart eladásra.* 2. Ennek húsa mint étel. *Házinnyulatot kaptunk ebédre.*

házasárkány ♦ fn (tréfás)

Házszármazott nő. *Miért nem válik el attól a házasárkánytól? A főbérlem, az a házasárkány, nem engedi, hogy vendéget fogadjak.*

házasított ♦ fn

Háziparban készült vászon vagy szövet. *Egy szép házasítottot kaptam ajándékba.* (Jelzőként:) *Házasított takaróval terítette le az ágyat.*

háztanító ♦♦ fn

1. (rég.) A családnál lakó, a gyermekeket tanító pedagógus. *Vörösmarty háztanító volt Perczeléknél.* 2. Házhoz járó pedagógus vagy idősebb diák, aki a gyengén tanuló gyermekeket óradíjért tanítja. *Háztanítót fogadott a fia mellé matematikából.*

háziúr ♦♦ fn (rég.)

A bérház tulajdonosa. *A háziúr ügyel, hogy mindenki idejében fizesse meg a lakbért.*

házmester ♦♦♦♦ fn

1. Házfelügyelő. *A házmester általában kap szolgálati lakást is.* 2. (bizalmas) Borból és szódavizből 3:2 arányban kevert ital. *Estéknél bemegy a kocsmába, és iszik egy-két házmestert.*

házőrző ♦♦ mn ~k, ~t, ~a

A házat és környékét őrző, védő. *Házőrző kutyájuk van.* (Főnévi jelentésben:) *Otthon marad házőrzőnek, hogy ne álljon üresen a ház.*

házsorszám ♦♦ fn

Ház sorszám, illetve az ezt feltüntető kis tábla. *Nem tudok levelet írni neki, mert nem ismerem a házsorszámot. Új házsorszámot szereltek fel a kapu fölé.*

háztáji ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~ (kissé régi)

1. A ház környékén vagy az egyéni használatra kapott területen levő, ott vezetett, természetű. *Szép, gondozott háztáji gazdasága van.* 2. (Főnévi használatban:) *Háztáji föld. A háztájin dolgozik a családjával együtt.*

háztartás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Otthoni szükségletekről való gondoskodás. *A háztartást a nagymama vezeti, ő látja el az otthoni teendőket.* 2. E tevékenység kerete és mindaz, ami szükséges hozzá. *Jól felszerelt háztartásában van porszívó és mosógép.* 3. (Élő) szervezetnek a működéséhez nélkülözhetetlen anyagokkal, illetve anyagiakkal való gazdálkodása. *Az emberi szervezet háztartása felborul, ha nem étkezünk rendszeresen.*

háztartásbeli ♦ fn ~ek, ~t, ~je

Munkaviszonyban nem álló, saját háztartásában dolgozó nő. *Foglalkozása: háztartásbeli.*

háztömb ♦♦ fn

Szorosan egymás mellé épített házak csoportja. *Háztömbünket háromfelől utca, a negyedik oldalról pedig tér határolja.*

háztűznéző ♦ fn ~, ~t, ~ (népi)

1. A házasulandó férfi első látogatása a menyasszonyjelölt házájánál. *A fiatalember háztűznézőbe ment.* 2. A menyasszony családjának látogatása a vőlegény házájánál. *A menyasszony szülei háztűznézőbe indultak a vőlegényhez.* 3. Az a személy, aki háztűznézőben van. *A háztűznézőknek minden nagyon tetszett a lányos háznál.*

hazudjik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szántsándékkal valótlan állít, füllent. *Szeméretlenül hazudik. Egy szavadat sem hiszem, tudom, hogy hazudsz!* 2. (választékos) Színlel. *Boldogságot, jókedvet hazudik, pedig nagyon el van keseredve.*

hazudós ♦ mn ~ak, ~at, ~an

Olyan (személy), aki gyakran hazudik. *Hazudós a barátod, te se higgy neki!*

hazug ♦♦♦ mn ~ok vagy ~ak, ~ot vagy ~at, ~an vagy ~ul

1. Hazudós. *Ez egy hazug fráter.* 2. Nem valóságos. *Kiderült, hogy a vád hazug volt ellene. A hazug szavak miatt hitelét veszítette.* 3. Megtévesztő. *Hazug eszményekért lelkesedett.*

hazugság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Valótlan, hamis állítás. *Aljas hazugság, amit mond.* • *Hazugságba keveredik:* hazudni kényszerül. | *Hazugságban hagy valakit:* nem mondja meg neki az igazat, hagyja, hogy mást higgyen. | *Hazugságon ér valakit:* rajtakapja, hogy hazudik.

hazulról ♦♦♦ hsz (bizalmas)

1. Otthonról. *Hazulról jövök. Levelet kaptam hazulról.* 2. Onnan, ahonnan származik, a családból. *Minden jóval felvértezve eresztették el hazulról.*

házvezető ♦♦ fn

Háztartás vezetésére felfogadott női alkalmazott. *Minden idejét a családjának és a munkájának szentelheti, ugyanis házvezetőnője van.*

házsártos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Olyan (személy, általában nő), aki minden apróságért veszekszik. *Elege van, házsártos asszony a felesége.*

hé ♦♦♦ isz (bizalmas)

1. (Megszólításként:) *Hé, van itt valaki?* 2. (Felszólítás, tiltás nyomósítására:) *Ne feleselj, hé!*
- hebeg** ♦♦♦♦ ige ~ni
Akadozva beszél, dadog. *Annyira megrémült, hogy csak hebegni tudott.*
- hébe-hóba** ♦♦ hsz
Nagyon ritkán, néha. *Hébe-hóba benéz hozzá.*
- hebehurgya** ♦♦ mn ~k, ~t, ~n
Meggondolatlan, kapkodó (személy, cselekvés). *A hebehurgya fiatalemberre nem bízhatod a munkát. Hebehurgya viselkedése mindenkit bosszant.*
- hecc** ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (bizalmas)
1. Tréfás bosszantás, ugratás. *Csak heccből tette, ne vedd komolyan!* 2. Felfújt dolog. *Nagy heccet csinált belőle.* 3. Zűrzavar, kavarodás. *Nagy hecc volt az iskolában.* 4. (ritka) Hajsza. *Heccet indítottak ellene.*
- heccelőd|ik** ♦ ige ~ni (bizalmas)
Tréfálkozva bosszant valakit. *Folyton heccelődnek egymással.*
- hederít** ♦♦♦ ige ~eni (bizalmas, csak tagadószóval)
• *Rá se hederít: ügyet sem vet rá, nem figyel rá. Hiába könyörgött neki, rá se hederített.*
- heg** ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
1. Sebet fedő var. *Ne kapard el a heget!* 2. Sebhely. *A homlokán levő hegről ismerték fel.*
- heged** ♦♦ ige ~ni
(Seb) gyógyul. *A vágott seb gyorsan heged.*
- hegedű** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
1. A legmagasabb hangfekvésű vonós hangszer. *Évek óta hegedűn játszik.* 2. Ennek szólama. *Az első hegedű nagyon szépen szól. Hanna az első hegedű második pultjában ül a zenekarban.* 3. Hegedűjáték. *Hegedűt tanít egy zeneiskolában.*
- hegedül** ♦♦♦ ige ~ni
1. Hegedűn játszik. *Gyerekkora óta hegedül.* 2. (választékos) (Tücsök) ciripel. *Hallgatja, hogy hegedülnek a tücskök a kertben.*
- hegedűverseny** ♦♦ fn
Hegedűszólóra és zenekarra írt zenemű. *Brahms hegedűversenyét a MÁV Szimfonikus Zenekar, a hegedűszólót Kovács Dénes játszotta.*
- hegeszt** ♦♦♦ ige ~eni
Fém- vagy műanyag tárgyakat hevítéssel egyesít. *A kerítés fémrúdjaait egymáshoz hegeszti.*
- hegy¹** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
1. A dombnál magasabb és meredekebb kiemelkedés. *Általában vidéken, a hegyekben szeret pihenni.* 2. (népi) Szőlőhegy. *Kiment a hegybe kapálni és kötözni.* • (választékos) *A hegy leve: bor. Az ezen a környéken élőknek a hegy leve nyújt megélhetést.*
- hegy²** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
1. Valaminek keskeny, elvékonyodó vége. *A kés hegyével megszurkálta a húst. A fa hegye már eléri a ház tetejét.* 2. (bizalmas) (Ceruzában) grafitbetét, bél, illetve ennek elvékonyodó vége. *Már tompa a ceruzád hegye, hegyezd ki! Kifogyott a rotring hegye.*
- hegyén-hátán** ♦♦ hsz
1. • *Egymás hegyén-hátán: nagy zsúfoltságban. A vásárban egymás hegyén-hátán tolonganak az emberek.* 2. Nagy összevisszaságban. *Költözöködszkor hegyén-hátán van a sok bútor.*
- hegyes¹** ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en
Olyan (hely), ahol sok hegy van. *Nem kedvelem a hegyes tájat. Hegyes vidéken élnek.*
- hegyes²** ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
1. Hegyben, csúcsban végződő. *Hegyes tőrrel szúrták meg. A hegyes paprika általában erős.* • (bizalmas) *Hegyes a nyelve: gúnyos, csipős megjegyzései vannak.* 2. (népi) Büszke. *Hegyesen jár.* 3. • (népi) *Hegyeset köp: fogai közül sercintve köp.*
- hegyesszög** ♦ fn
90 fokosnál kisebb szög. *A két egyenes hegyesszöget zár be egymással. A két utca hegyesszögben fut össze.*
- hegyez** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Hegyesre farag valamit. *Hegyezi a ceruzáját.* 2. • *Hegyezi a fülét: a) (állat) fülét hegyesen tartva figyel. A kutya a kerítés mellett állva hegyezte a fülét. b) (ember) feszülten, erősen figyel. Hegyezd a füled, mert többször nem mondom el!*
- hegyező** ♦ fn ~k, ~t, ~je
Hegyezésre, különösen ceruza hegyezésére való eszköz. *Ha nem találod a hegyezőt, végy elő egy éles kést, és hegyezd ki azzal a ceruzát!*
- hegyi** ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –
1. Hegyvidéken található, arra jellemző. *A hegyi legelőkön csak a juhok élnek meg. Hegyi levegőre kell vinni, hogy megerősödjék.* 2. • *Hegyi beszéd: a) Jézusnak egy hegyen mondott beszéde, amelyben az erkölcsre vonatkozó tanításait foglalta össze b) (rosszalló) unalmas, hatástalan kioktatás. Ha rossz jegyet viszek haza, a szüleim mindig hegyi beszédet tartanak.*
- hegység** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
Földrajzilag egybetartozó hegycsoport. *A Mátra vulkáni eredetű hegység.*
- hegyszoros** ♦♦ fn

Hegyek közötti szűk, mély völgy. *A hegyszoros mélyén egy patak csörgedezik.*

heherész ♦♦ ige ~ni

Nevetgél. *Addig heherészett az órán padtársával, míg mind a ketten intőt nem kaptak. Magában heherészett, mintha elment volna az esze.*

hej ♦♦♦♦ isz

1. (Vágyakozás kifejezésére:) „*Hej! ha én is, én is köztetek mehetnék, Szép magyar vitézek, aranyos leventék!*” (Arany J.: Toldi) 2. (Vidámság kifejezésére:) *Hej, mulassunk! Hej, de szép idők voltak azok!*

héj ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Külső védőburok. *Az alma, a szilva héja ehető, a dióé és a mogyoróé nem. Héjában sült krumplit eszünk vacsorára.* 2. Kéreg. *A kenyér héja pirosra sütve finom.* 3. (népi) (Ágyneműre való) huzat. *A párna héja himzett virágokkal van díszítve.*

héja ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hasán csikozott tollú ragadozó madár. *A héja elragadta a kiscsirkéket.*

hejehuja I. ♦ isz

(Jókedv kifejezésére:) „*Hejehuja lakodalom, Magam is megházasodom*” (népdal).

hejehuja II. ♦ fn ~k, ~t, –

Mulatozás. *Volt nagy hejehuja.*

hékás ♦♦ fn –, –, (népi)

(Kedélyes megszólításként:) *Ne bolondozz, hékás!*

hektár ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (Terület, elsősorban földterület mértékegységeként:) 10 000 m². *Egy hektár 100 árral egyenlő.* 2. Ilyen nagyságú földdarab. 3 hektárja van. (Jelzőként:) 2 hektár földön gazdálkodik.

hektikás ♦ mn ~ak, ~at, ~an (népi)

1. (rég) Tüdőbajos. *Fiatal korában hektikás volt, de szerencsésen meggyógyult.* 2. Köhögős. *Megfújja egy kis szél, mindjárt hektikás lesz.*

hektoliter ♦♦ fn

1. (Űrmértékegységként:) 100 liter. (Jelzőként:) 5 hektoliter bora termett. 2. Valamiből 1 hl mennyiség. *A bor hektoliterje háromszor annyiba kerül, mint tíz évvel ezelőtt.*

hekus ♦ fn ~ok, ~t, ~a (szleng)

Rendőr. *Nyomás, jönnek a hekusok!*

helikopter ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Helyből felszálló, forgószárnyas, motoros repülőgép. *A helikopternek nagy előnye, hogy nemcsak kiépített repülőtéren tud fel- és leszállni, hanem bármilyen sík területen, akár egy háztetőn is. A hegyi mentésben fontos szerep jut a helikoptereknek.*

hellén ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Ókori görög. *A hellén tudomány és művészet mai kultúránk alapja.* (Főnévi használatban:) *A hellének kultúrája, művészete, életszemlélete ma is csodálatra készíti az embert.*

helvét ♦ mn ~ek, ~et, ~ül (rég)

1. Svájci. *A helvét történelmet tanulmányozza.* (Főnévi használatban:) *A helvét a mai Svájc területén élő kelta nyelvű nép volt, ezért a mai svájciakat is nevezik olykor helvéteknek.* 2. Református. *A helvét hitvallás megalapítója a svájci Kálvin János.*

hely ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Az a terület, amelyet valaki, valami el szokott foglalni. *Visszaülök a helyemre. Mars a helyedre!* • *Helyben topog:* nem halad. | *Helyben vagyunk:* célunknál vagyunk. | *Jó helyen tapogat:* közel jár az igazsághoz. | *Helyén van az esze:* józanul gondolkodik. | *Helyén van a szíve:* nem ijed meg semmitől. | *Nem találja a helyét:* nyugtalanul viselkedik. | *Nincs helye valaminek:* nincs jogosultsága. *Fellebbezésnek nincs helye.* 2. A térnek valamilyen célra szolgáló, (elkülönített) része. *A városban kevés kutyasétáltató hely van.* • *Bérelt helye van valahol:* bármikor szívesen látják. | *Helyet foglal:* leül. | *Hellyel kínál valakit:* felajánlja, hogy leülhet. 3. Valaminek a látható nyoma. *Még látszik a horzsolás helye.* 4. Munkahely, állás. *Nem hagyná ott azt a jó helyet semmi pénzért.* 5. Körülmény, helyzet. *Az ő helyében én másképp cselekednék.* 6. Rangsor, sorrend valamelyik foka. *A csapat az első helyen végzett.*

helybeli ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

Valamely (kisebb) településen élő, oda tartozó, arra jellemző. *A helybeli lakosok ünnepen még hordják a helybeli viseletet.* (Főnévi használatban:) *A helybeliek mind ismerik.*

helybenhagy ♦♦♦ ige ~ni

1. Jóváhagy, elfogad valamit. *Helybenhagyta a tervet.* 2. (bizalmas) Megver valakit. *Jól helybenhagyták, csupa zúzódás az arca.*

helyénvaló ♦♦♦ mn

Helyes, illő, jogos. *Helyénvaló volt a kritika, a darab valóban nem jó.*

helyes ♦♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. A valóságnak megfelelő. *Többen adtak a kérdésre helyes választ.* 2. A szabályoknak megfelelő. *Helyesen beszél, ír magyarul. Helyesen viselkedik, mindenki meg van elégedve vele.* (Egyetértés kifejezésére:) *Helyes!:* úgy van. 3. A cél elérésére alkalmas. *Helyes politikával elkerülhető a konfliktus.* 4. Kellemes modorú és külsejű. *Helyes lány a fiam barátnője.* 5. Tetszetős, takaros. *Helyes a lakásuk.*

helyesbít ♦♦♦ ige ~eni

Helyreigazít, kijavít (valamit). *Helyesbítette hibáját, tévedését. Helyesbíték: csak félig vagyok kész a házimunkával.*

helyesel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Helyesnek talál valamit. *Helyesli nyári tervünket.* 2. Egyetértését, támogatását kifejezi. *Mikor elhangzott a javaslat, mindenki helyeselt.*

helyesírás ♦♦♦ fn

1. A szavak, mondatok, szövegek írásmódjára vonatkozó szabályok összessége. *A magyar helyesírás legnehezebb része az egybe- és különírás.* 2. E szabályok alkalmazása. *Gyenge a helyesírása.*

helyett ♦♦♦♦ nu

1. Valakit, valamit helyettesítve. *A külföldön tartózkodó miniszter helyett az államtitkár nyilatkozott. Kocogás helyett inkább úsznod kellene.* 2. Valamiért cserébe. *A könyv helyett adok egy lemezt.* 3. A várttól vagy várhatótól eltérően. *Tegnap helyett ma kirándulunk. Ötös helyett négyest kapott.*

helyett|e ♦ személyragos hsz

Valami, valaki helyett. *Helyettem senki nem tanulja meg a leckét.*

helyettes ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Valakit munkájában alkalmilag vagy bizonyos feladatokban rendszeresen helyettesítő személy. *Helyettest állítottak az osztály élére, olyan embert, aki az osztályfőnöki munkát ideiglenesen elvégzi.* 2. Helyettes rangú, hatáskörű vezető. *Az igazgatót helyettese képviselte az értekezleten.* 3. (Jelzőként:) Olyan személy, aki valaki helyettesítésére jogosult. *A helyettes államtitkárral volt megbeszélése.*

helyettesít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Munkájában, jogkörében képvisel valakit, helyette ellátja annak feladatait. *Két napig helyettesíti kollégáját.* 2. Pótol valamit. *A szója helyettesíti a húst.*

helyez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamely helyre letesz, odatesz valamit. *A polcra helyezi a könyvet.* 2. Irányít valamit. *Jól helyezi a labdát.* 3. Valamely munkakörbe beoszt valakit. *Másik osztályra helyezték januártól.* 4. (hivatalos) Valamilyen állapotba, körülmények közé juttat valakit, valamit. *Hatvanéves korában nyugállományba helyezték. A kiskorút gondnokság alá helyezték. Az elítéltet öt év után szabadlábra helyezték. A rendeletet hatályon kívül helyezték.* 5. Gondolatban valahová tesz valakit, valamit. *Regényét a római korbba helyezi. Előterbe helyezi az anyagi dolgokat.*

helyezett I. ♦♦♦ mn, mn-i in ~ek, ~et, ~en

Valahogyan irányított. *Jól helyezett labdát küldött társának.*

helyezett II. ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Jó helyezést elért versenyző. *Az eredményhirdetésekor az első három helyezett állhat fel a győzelmi dobogóra.*

helyezked|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. • *Valamilyen álláspontra helyezkedik:* valamilyen véleményt alakít ki. *A vezetőség a dolgozókéval ellentétes álláspontra helyezkedett.* | *Kényelembe helyezkedik:* kényelmesen helyet foglal. 2. Keresi a helyét. *Sokáig helyezkedik.* 3. (rosszalló) Megtálatja az érvényesülés lehetőségeit. *Új munkahelyén is jól helyezkedik.* 4. Helyet keres és talál magának. *Ügyesen helyezkedik, mindig azon a helyen van, amely a játék szempontjából a legelőnyösebb.*

helyhatóság ♦♦ fn (hivatali)

Hatósági jogkörű, választott önkormányzati szerv. *Újra kell választani a helyhatóságot, mert lejárt a hivatali ideje.*

helyi ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. Az adott településhez, vidékhez tartozó. *A helyi lakosság nagyon összetart.* 2. Valamely helyre korlátozott, érvényes. *A helyi járással ment a vasútállomásra a faluba.* • *Helyi idő:* valamely helyen érvényes, hivatalos idő. *Helyi idő szerint ott most délután 4 óra van.* 3. (Orvoslásban:) A testnek csak kis részére szorítóköző. *Helyi érzéstelenítéssel tették helyére a törött csontot.* • (Matematikában:) *Helyi érték:* többjegyű szám számjegyeinek értéke attól függően, hányadik helyen állnak. *Milyen számjegy áll a tízes helyi értéken?*

helyiérdekű ♦♦ mn ~ek, ~t, –

Valamely várost közvetlen környékével összekötő, rövid távú (vasút, járat). *A helyiérdekű vasúttal jár be a munkahelyére. A Budapestet és közvetlen környékét összekötő helyiérdekű vasutat HÉV-nek nevezik. (Főnévi használatban:) Helyiérdekűvel jár a piacra.*

helyiség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Meghatározott célra használatos épületrész. *Ebben a helyiségben lesz a könyvtár.*

helyjegy ♦♦ fn

1. Menetjegyhez váltandó, ülőhelyet biztosító jegy. *Az expresszvonatokra a menetjegyhez helyjegyet is kell váltani.* 2. Árusítóhely elfoglalására feljogosító jegy. *A piaci árusok helyjegyet váltanak.*

hellyel-közzel ♦♦ hsz (választékos)

1. Helyenként, itt-ott. *A könyvben helyyel-közzel hibák is találhatóak.* 2. Időnként. *Hellyel-közzel színházba is eljutunk.*

helyre¹ ♦ mn ~k, ~t, ~n (népi)

Ügyes, helyes. *Helyre legény a vőlegénye, a szüleinek is tetszik.*

helyre² ♦♦ ik

1. Eredeti, korábbi helyére. *Helyreigazít, helyretesz, helyrezökken. Helyretette a könyveit a polcon.* 2. Eredeti, normális állapotába. *Helyreállít, helyrejön, helyrepofoz. Helyreállították a régi épületet. Sérült karja gyorsan helyrejött.*

helyrehoz ♦♦ ige ~ni

1. Rendbe hoz, megjavít valamit. *A kerékpárját egy napi munkával hozta helyre.* 2. Jóvátesz valamit. *Mulasztását helyrehozta.*

helység ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (hivatalos)

(Kiseb) település, falu. *A helység két végén két nyelvű helységnévtábla áll.*

helyszín ♦♦♦♦ fn (hivatalos)

Valamilyen esemény helye. *A részleteket a helyszínen beszéljük meg. Az előadás helyszíne a gimnázium díszterme lesz.*

helytáll ♦♦ ige ~ni

1. Küzdve kitart. *A magyar sereg derekasan helytállt a csatában.* 2. Kitartóan dolgozik. *A munkában becsületesen helytállt.*

3. (ritka) (Kijelentéséért) vállalja a felelősséget. *Helytáll azért, amit mondott.* 4. (Állítás) megfelel a valóságnak. *Kijelentései még ma is helytállnak.*

helytartó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Uralkodót helyettesítő személy. *A király távollétében helytartó irányította az országot.* • (választékos) *Krisztus földi helytartója: a pápa.*

helytelen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Téves, hibás. *A válasz helytelen.* 2. A szabályoknak meg nem felelő. *Helytelen a szó írásmódja. Helytelenül viselkedett.*

3. Célszerűtlen (eljárás, módszer). *A helytelen eljárás alkalmazásával megnöttek a gyártás költségei.*

helytelenít ♦♦ ige ~eni

Helytelennek tart valamit. *Helytelenítem a magatartásodat.*

helytelenked|ik ♦ ige ~ni (népi)

Neveletlenül viselkedik. *Ne helytelenkedj az asztalnál!*

helyütt ♦♦♦ határozóragos fn (választékos)

Valamely vagy valamilyen helyen. *Sok helyütt ma is élnek a farsangi szokások. Más helyütt ennek éppen az ellenkezőjét írja a szerző.*

helyzet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Térbeli elhelyezkedés. *Ülő helyzetben érte a golyó.* 2. Külső és belső viszonyok, körülmények összessége. *Anyagi helyzete nem változott. Kellemetlen helyzetbe került.* 3. Tényállás. *A helyzet az, hogy döntenünk kell. A helyzet úgy alakult, hogy nem tehetünk semmit.* | *Mi a helyzet?:* hogy állnak a dolgok? 4. Valakinek a társadalomban elfoglalt helye. *Kiváltságos, kivételes helyzetben van.* 5. (Labdajátékban:) Gól- vagy pontszerzési alkalom. *A csapat sok helyzetet kihagyott a mérkőzés során.*

hempereg ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Fekve ide-oda forgolódik. *A fűben, a szénában hemperegni a kedvenc szórakozása volt.* 2. (rosszalló) Heverészve lustálkodik. *Sokáig hempergett az ágyban.*

hemzseg ♦♦ ige ~ni

1. (Élőlényekből sok) egy helyen összevissza mozog. *Az éléskamrában hemzsegnek a hangyák.* 2. Hemzseg valamitől: valamiből sok van valahol. *A Balaton-part hemzseg az idegenektől. A dolgozat hemzseg a hibáktól.*

henceg ♦♦ ige ~ni (rosszalló)

Kérkedve dicsekszik. *Nem szeretek beszélgetni vele, csak hencegni tud. Henceg a gazdagságával.*

henger ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Görbe oldallapú, alul-felül körlappal határolt mértani test. *Egy henger és egy gúla állt az asztalon.* (Jelzőként:) *Henger alakú dobozt vásárolt.* 2. Ilyen alakú alkatrész, szerszám. *Az írógép hengere kiszáradt. A motor hengere megkopott. A szobafestő hengere széppé varázsolta a falat. Két ló húzta a hengert, amely összetömrítette és lesimitotta a talajt.* 3. (Szertornában:) Korláton végrehajtott átfordulás. *Gyakorlatából már csak az utolsó henger van hátra.*

hengerel ♦ ige ~ni

1. (Talajt) hengerrel simít, lenyomat. *Az utat, a szántóföldet hengerelik, hogy tömör és sima legyen.* 2. Hengerrel fest, mintáz valamit. *A falat hengereli a szobafestő.* 3. Hengerek között laposra présel valamit. *Ebben az üzemben hengerelik az acélt.* 4. (bizalmas) Fölényesen győz. *Csapatunk hengerelt a bajnokságban.*

hengeres ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Henger alakú. *Az állatkának hengeres a teste.* 2. Henger alakú alkatrészrel működő. *Hengeres fűrőt használnak az alsóbb földrétegek feltárására.* (Számnévi jelzővel:) *A tizenhat hengeres motor már erősnek számít.*

hengerít ♦ ige ~eni

(Hengeres vagy gömbölyded tárgyat) valahova gördít. *Ceruzáját az asztal másik végére hengerítette.*

hentes ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (rég) Sertés levágásával, feldolgozásával, húsának árusításával foglalkozó iparos. *Az üzletben nagyon szép húst adott ma a hentes.* 2. Vágóhídon, húsfeldolgozó üzemben, húsboltban dolgozó szakmunkás. *A bátyám hentes, most a szalámigyárban dolgozik, de az a vágya, hogy saját húsboltot nyithasson.* 3. (bizalmas) Hentesüzlet. *Az utcánkban van egy hentes is, ahol frissen vágott falusi csirkét is lehet kapni.*

hentesáru ♦ fn

Sütés, főzés nélkül fogyasztható húsarú. *Vacsorára hentesárut vettem: kolbászt, szalámit és főtt tarját.*

hentesüzlet ♦♦ fn

Húst árusító üzlet. *A hentesüzletben friss húst, füstölt húst és felvágottakat lehet kapni.*

henye ♦♦ mn ~k, ~t, ~n (választékos)

1. Hasznos tevékenység nélküli. *Henye életmódját nehezen tűri a családja.* 2. Nem alapos, felületlen. *A munkája henye, nem sok mindenre használható. Henye fogalmazási önéletrajza kedvezőtlen képet festett róla.*

henyél ♦♦♦ ige ~ni

Tétlenkedik. *Egész nap henyél, semmi hasznosat nem csinál.*

hepehupás ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Gidres-gödörös felületű. *A külvárosi utca hepehupás, nehéz rajta közlekedni.* 2. Kisebb-nagyobb kiemelkedésekkel tarkított (táj). *„Hepehupás, vén Szilágyban, Hét szilvafa árnyékában Szunnyadt lelkem ezer évet”* (Ady E.: Hepehupás, vén Szilágyban).

herbatea ♦ fn (népi)

Gyógyfüvekből, különösen hársfavirágból készített tea. *Köhögés ellen herbateát iszik.*

herceg ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A legmagasabb rangú főnemes. *Bárok, grófok és hercegek voltak jelen a bálon.* 2. Ennek rangja, cím(zés)e. *Herceg Esterházy Pál vagy Esterházy Pál herceg egyaránt mondható.* 3. Uralkodócsalád férfi tagja. *Budapestre látogat a walesi herceg.* 4. • *Karnevál hercege*: farsangi ünnepélynek hercegi jelmezbe öltözött főszereplője. *Már látom közeledni díszes ruhába öltözve a karnevál herceget.*

hercegnő ♦♦♦♦ fn

1. Hercegi családból származó nő. *Egy hercegnővel találkozott a bálon.* 2. Herceg felesége. *Az estélyre a herceg és a hercegnő is hivatalos volt.* 3. Uralkodócsalád nőtagja. *Erzsébet brit királynő leánya Anna hercegnő.*

hercegprímás ♦ fn

A római katolikus egyház magyarországi fejének, az esztergomi érseknek régebbi címe, illetve ennek viselője. *Mindszenty hercegprímás száműzetésben halt meg.*

hercehurca ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Fáradságos utánajárás. *Sok hercehurca után végre befejeződött az építkezés.*

herdál ♦♦ ige ~ni (népi)

Valamit pazarol. *Herdálja a vagyonát.*

here¹ ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

(Emberi vagy állati) hím ivarszerv. *A here páros szerv.*

here² ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Hármas levelű, pillangós virágú növény, illetve ennek takarmánynövényként termesztett változata. *A vörös herét másképpen lóherének is nevezik.*

here³ ♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A méhcsalád nem dolgozó, hímnemű tagja. *A herék dolga csupán az anyák megtermékenyítése.* 2. (rosszalló) Ingyenélő, haszontalan személy. *A társadalomban mindig vannak herék is, akiket a többiek tartanak el.* (Jelzőként:) *„Mi lesz... Ha megutálva száz here pimaszt már, Vihart aratva zendül a magyar nyár?”* (Juhász Gy.: Magyar nyár 1918)

herél ♦ ige ~ni

(Hímet) ivartalanít. *A kandúrt herélni viszik az állatorvoshoz.*

hergel ♦♦ ige ~ni (népi)

Ingerel, mérgesít valakit, valamit. *Ne hergeld a kutyát, mert megharap!*

hering ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Az északi tengerekben élő, ehető húsú kisebb hal. *A halászhajók tonnaszám halásszák ki a heringet.* 2. Ennek húsa mint étel. *Sózott heringet eszik hagymával.*

herkentyű ♦ fn ~k, ~t, ~je (tréfás)

(Fokozó jelentésben:) Ismeretlen, talán nem is létező, furcsa dolog. *Mindenféle herkentyűt hozott magával az utazásról. Tengeri herkentyűket ettünk Olaszországban. Mi ez a herkentyű?*

herkópáter ♦ fn (népi, csak néhány raggal)

1. Bárki, akárki. *Akkor is elhiszed, ha a herkópáter mondja?* (Tagadás nyomósítására:) *A herkópáter sem tud rajta eligazodni: senki sem. | A herkópáternek sem indul: sehogy sem.* (Állító tagadásban:) *Tudja a herkópáter!:* senki sem tudja.
2. (Szitkozódásban:) *Azt a herkópáterit neki!*

hermelin ♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

1. Menyétféle ragadozó, amelynek bundája nyáron barna, télen fehér. *Hermelinek tenyésztésével foglalkozik.* 2. Ennek bundájából készített fehér prém. *A királyi palástot hermelin szegélyezi.*

hernyó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A lepke hosszúkás, puha testű lárvája. *A hernyó olyan feregszerű lény, amely lepkévé alakul át. Egy hosszúkás, szőrös testű hernyó araszolt a falevélen.*

hervad ♦♦♦ ige ~ni

1. (Növény vagy annak része) fonnyad, szárad. *Hervadnak a virágok, a fák, régen esett az eső.* 2. (választékos) Az öregedés jelei mutatkoznak valakin. *Már nem olyan szép, ő is hervad.* 3. Csökken, múlik. *Dicsősége nem hervad.*

hervadhatatlan ♦ mn ~ok, ~t, ~ul

El nem múló, el nem évülő. *Hervadhatatlan érdemei vannak a színház létrehozásában.*

hess ♦♦♦ msz

1. (Állat, különösen madár elriasztására:) *Hess innen!* 2. (választékos) (Rossz érzés, gondolat elűzésére:) *Hess, kinzó rémképek!*

hesseget ♦♦ ige ~ni

1. (Madarat, baromfit) hadonászva kerget, elriaszt. *Hessegeti az udvaron a tyúkokat.* 2. *Hesseget magától valamit:* igyekszik nem gondolni rá. *Hessegeti magától a rossz emlékeket.*

hét¹ ♦♦♦♦♦ tőszn

1. A hat és a nyolc közötti szám a számsorban (7). *Hét meg hét az tizennégy.* (Jelzőként:) *Hét órát vártam rá. A hét törpe csodálta Hófehérkét.* 2. (bizalmas) Ezzel a számmal jelölt ház, lakás. *A cím: Virág utca hét, földszint hét.* 3. (Főnévi használatban:) Valamiből hét darab. *Hetet vett a palacsintából.* 4. *Heten:* hét személy. 5. (népi) Nagyon sok. • *Hét országra szülő: óriási. Hét országra szülő lakodalmat tartottak.*

hét² ♦♦♦♦♦ fn *hetek, hetet, hete*

1. Hétnapos időegység. *Ezen a héten befejeződik a tanítás. Egy héttel ezelőtt találkoztunk. Két hét múlva indulunk.* 2. Munkahét: általában öt nap. *Még két hetet dolgozom, aztán megyek szabadságra.* 3. Valamely sajátos célnak szentelt időszak, eseménysorozat. *Lengyel hét lesz a kulturális központban. Zenei heteket rendez a város.*

hétalvó ♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Hosszan és mélyen alvó személy. *Alig tudtam lelket verni abba a hétalvóba.*

hetedhét ♦♦ határozatlan szn (népi)

(Mesékben, nagyon távoli vidékre utaló kifejezésekben:) *Hetedhét határon vagy országon (is) túl:* nagyon messze. *Csodaparipájával egy szempillantás alatt hetedhét országon is túl volt.*

hetedik ♦♦♦♦ sorszsn

1. A hetes szám sorrendi helyén álló; ezzel a számmal jelölt. *Ő volt a hetedik a sorban. Hetedik helyezést ért el. A hetedik kerületben lakik. A hetedik osztály ballagatja, búcsúztatja a nyolcadikat.* • *A hetedik mennyország: a)* a legfőbb istenség székhelye, például a mohamedán vallásban *b)* a legnagyobb boldogság. | *A hetedik művészet:* a filmművészet. 2. Nagyon távoli. *A hetedik határba is elhallatszik.* 3. (Főnévként:) Hetedik osztály. *Szeptemberben megy hetedikbe.* 4. *Hetedike:* a hónap hetedik napja. *Hetedikén indulunk síelni.*

hetediziglen ♦ hsz (választékos)

1. A család hetedik nemzedékére is kiterjedve. *Kiderítette családjá származását hetediziglen.* 2. Nemzedékeken át. *Gyermekei hetediziglen hordozzák a terhes örökséget. Hetediziglen büntetem az apák vétkeit a fiakban.*

hetes¹ I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, –

1. Hét egységet tartalmazó (szám) (7). *A hetes szám a hatos után következik.* 2. Ezzel a számmal jelölt, ilyen osztályú. *A hetes autóbusz a Rákóczi úton jár. Hetes kesztyűt hord.* 3. Hét egyedből álló. *A verseny hetes csoportok között folyik.* 4. (bizalmas) Hét órakor induló vagy érkező. *A hetes vonattal érkezik.* 5. (bizalmas) Hét órakor kezdődő. *A hetes előadásra vettem jegyet.*

hetes¹ II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Hetes számjegy. *Felírok egy hetest a táblára.* 2. Hetes jelzésű járat. *Elmegyek a hetessel a Blaha Lujza térig.* 3. A hét órai vonat. *Negyedórás késéssel futott be a hetes.*

hetes² I. ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Valahány hete élő. *Tizenkét hetes csecsemővel nem jó utazni.* • (népi) *Hetes csibe:* egy hete (vagy alig régebben) élő kiscsirke. *Hetes csibéket vett a vásárban.* 2. Valahány hétig tartó. *Néhány hetes kiküldetést kapott.*

hetes² II. ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Egy hétig tartó szolgálatra beosztott személy. *Az iskolai óra a hetes jelentésével kezdődik.*

hetet-havat ♦ tárgyragos fn (népi)

• *Hetet-havat összehord:* válogatás nélkül mindenfélét beszél.

hétfő ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A hét első napja. *Sokan nem kedvelik a hétfőt, mert ekkor kezdődik a munkahét is.* (Határozószóként:) *Hétfő este megyünk hozzátok.* 2. (Egyházi) ünnep másodnapja. *Húsvét és pünkösd hétfője munkaszüneti nap.*

heti ♦♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. Egy hétre, illetve egy bizonyos hétre vonatkozó, jutó. *Zsúfolt a heti órarendünk. A múlt heti műsort nézed, az már nem érvényes. A heti zsebpénze háromezer forint.* 2. Valahány hétig tartó. *Néhány heti munka szükséges hozzá.* 3. Hetenként ismétlődő. *Heti öt edzéssel készül a versenyre.*

hetijegy ♦♦ fn

Egy hétig érvényes (utazási) bérlet. *Csak hetijegyet vettem, mert tizedikén elutazom. Aki elejétől a végéig részt akar venni a fesztiválon, jobban jár, ha hetijegyet vesz.*

hetilap ♦♦♦♦ fn

Hetenként megjelenő újság. *Egy hetilapot olvas rendszeresen.*

hétköznap I. ♦♦♦♦ fn

1. Két vasárnap közti napok egyike. *Hétköznap nem jár templomba, csak vasárnap.* 2. Munkával töltött nap. *Hétköznap minden üzlet nyitva tart.* • *Szürke hétköznapok:* eseménytelen, egyhangú munkával töltött napok. *Belefáradt a szürke hétköznapok monotoníájába.*

hétköznap II. ♦♦♦♦ hsz

Hétköznapon, hétköznapokon. *Ez a vonat csak hétköznap közlekedik.*

hétmérőldes ♦ mn ~ek, ~et, –

(Túlzásként:) Nagyon nagy gyorsaságra képes. • (Mesében:) *Hétmérőldes csizma:* amellyel mérőldeket lehet átlépni. *Csak felhúzza a hétmérőldes csizmát, és máris ott termett.* | *Hétmérőldes léptekkel:* nagyon gyorsan. *Hétmérőldes léptekkel közeledett a sárkány.* (átvitt) *Hétmérőldes léptekkel halad a város fejlődése.*

hétpecsés ♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan, amelyen hét pecsét van. *Hétpecsétetes levelet küldött a szomszéd ország uralkodójának.* 2. • *Hétpecsétetes titok:* szigorúan őrzött titok. *Hétpecsétetes titok, hogy mi történt köztük.*
- hétpróbás** ♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, – (rosszalló)
Megátalkodott, megrögzött. *Az egy hétpróbás gazember, ne higgyetek neki.*
- hétrét** ♦ hsz
Hét rétegbe(n). *Hétrét hajtotta a papírt.* • *Hétrét görnyed, hajol:* a) nagyon mélyen meghajol b) (átvitt) megalázkodik.
- hétszáz** ♦♦♦ tőszn
1. Hétszer száz. *Hétszáz osztva kettővel egyenlő háromszázötven.* (Jelzőként:) *Az iskolának hétszáz tanulója van.* 2. (népi) (Szitkozódásként:) *Azt a hétszázát!*
- hétszilvafás** ♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an (régii) • *Hétszilvafás nemes:* elszegényedett köznemes. *Ősei hétszilvafás nemesek voltak.*
- hétvége** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
A szombat és a vasárnap együtt mint heti pihenőidő. *A hétvégét a hegyekben tölti a család.*
- hétvégi** ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –
1. A hét végén történő. *Hétvégi kikapcsolódásként kirándul. Még nem ismerem a hétvégi programodat.* 2. • *Hétvégi ház:* a szombat-vasárnapi pihenésre való (kisebb) ház. *Vegyünk egy hétvégi házat!*
- hetven** ♦♦♦♦ tőszn
1. Hétszer tíz. *Hetven meg hetven az száznegyven.* (Jelzőként:) *Hetven lóerős a motor. Hetven hallgató gyűlt össze a teremben.*
2. (Határozóraggal:) *Hetvenen lesznek a fogadáson.* (túlzó) *Hetvenszer is újakezdte, mégsem sikerült.* 3. (bizalmas) *Hetvenéves. Az idős hölgy már hetven is elmúlt.* 4. *A század hetvenedik éve. A testvérem hetvenben született.*
- hetvenhét** ♦♦ tőszn
1. Hetvennél héttel több. *Tizenegyszer hét az hetvenhét.* (Jelzőként:) *Hetvenhét képeslapot kapott.* 2. *Nagyon sok. Hetvenhétszer kell ismételnem? A hetvenhét magyar népmese a kedvenc mesekönyve.*
- hetvenhetedik** ♦ sorsz
1. A hetvenhetes szám sorrendi helyén álló. *A várakozók között ő volt a hetvenhetedik.* 2. (népi) *Nagyon messze levő. A hetvenhetedik faluban járt már.*
- hetvenkedik** ♦♦ ige ~ni
1. Hősködik, hengeg. *Nekem hiába hetvenkedsz, pontosan tudom, mennyit érsz. Azzal hetvenkedik, hogy húsz szilvásgombócot tud megenni egy ültő helyében.* 2. (tréfás) *Hetvenes éveiben jár. Már ő is hetvenkedik.*
- hetyke** ♦♦ mn ~k, ~t, ~n
1. Fölényes, rátarti. *Hetyke ember volt, nem állt szóba akárkivel.* 2. *Lekezelő. Hetykén beszél vele. Hetyke mosollyal nézett rá.*
3. (Valakit) *csinossá tevő. Hetyke bajusza és kalapja volt.*
- hév** ♦♦♦♦ fn –, *hevet, heve* (választékos)
1. Forróság. *A nyár heve a víz partján elviselhető.* 2. *Hevület, szenvedélyesség. Szónoki hévvel beszélt. Az izgalom hevében még köszönni is elfelejtett.*
- HÉV** ♦♦♦ fn –, *~et, ~e* vagy *~je*
Helyi érdekű vasút Budapest körzetében. *Szentendréről HÉV-vel jár dolgozni a fővárosba.*
- heveder** ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
Valaminek a rögzítésére vagy szállítására használatos erős pánt. *A redőny hevedere elszakadt. A zongorát hevederrel vitték le a lépcsőn.*
- heveny** ♦♦♦ mn ~ek, ~t, –
Hirtelen fellépő, gyors lefolyású (betegség). *Egy heveny fertőzést kapott utazás közben.*
- hevenyében** ♦ hsz
1. *Hirtelenjében, hamarjában. Csak úgy hevenyében pompás vacsorát rögtönzött.* 2. *Elhamarkodva, hanyagul. Hevenyében készítette el a házi feladatot.*
- hevenyész** ♦♦ ige ~ni (népi)
Sebtében készít, összeüt valamit. *Az erdőszélen kunyhót hevenyészett magának.*
- hevenyészett** ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
Felületesen, hanyagul elvégzett vagy elkészített. *Ezt a hevenyészett munkát nem fogadhatom el.*
- hever** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. *Kényelmesen fekszik, tétlenkedik. Egész nap a szobájában hever.* 2. *Magatehetetlenül fekszik. Ájultan hever az utcán.*
3. *Valami használatlanul van, fekszik valahol. A könyvek olvasatlanul hevernek az asztalán.*
- hevered|ik** ♦♦ ige ~ni
Kényelmesen lefekszik valahová. *A fűre heveredett, és nézte az eget.*
- heverész|ik** ♦ ige ~ni
Gondtalanul (hosszabb ideig) hever valahol. *Délutánonként a kertben heverészett.*
- heverő I.** ♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, –
Használaton kívül levő. *A padláson heverő holmik már nem valók semmire.* • *Heverő pénz:* a) be nem fektetett b) félretett.
- heverő II.** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
Párnázott, rugós fekvőbútor. *A heverőn alszik.*
- heves** ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Forró, meleg. *A nap hevesen süt.* 2. Erős. *Heves vihar kerekedett.* 3. Szenvedélyes, vad. *A tehetetlen öregember láttán heves lelkifurdalást érzett.* 4. Meggondolatlanul szenvedélyes. *Csak ne olyan hevesen!*

hevesked|ik ♦♦ ige ~ni

Meggondolatlanul, indulatosan viselkedik. *Ne heveskedj, ha fontos dologban kell döntened.*

hevít ♦♦♦ ige ~eni

1. Fokozatosan meleggé, forróvá tesz valamit. *A vasalót jó melegre hevíti.* 2. Belülről melegít valakit. *Jól érzi magát, hevíti a bor.* 3. (választékos) Lelkesít valakit. *Erős érzelmek hevítik.*

hévíz ♦♦♦ fn

A földből fakadó gyógyhatású meleg víz. *A margitszigeti halastavat hévíz táplálja.*

hevül ♦♦♦ ige ~ni

1. Forróvá, izzóvá válik. *A vas hevül a tűzben.* 2. (Testében) forróságot érez. *Hevül a forró fürdőtől, lassan elfelejti, mennyire fázott.* 3. (választékos) Lelkesedik valakiért, valamiért. *Magasztos eszmékért hevül.*

hézag ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Keskeny nyílás, rés. *A gyerekek a kerítés hézagain bújtak be.* 2. (Írásban) üresen hagyott hely. *A napló hézagait ma már lehetetlen pótolni.* 3. (választékos) Hiány, hiányosság. *Ismereteink hézagait mielőbb ki kell töltenünk.* 4. (szleng) Baj. *Valami hézag van veled az utóbbi időben. Semmi hézag. Mi a hézag?*

hiába ♦♦♦♦ hsz

1. Eredménytelenül. *Hiába könyörög, senki sem szánja meg.* 2. Ok nélkül, fölöslegesen. *Nem hiába mondtam, megfogadta a tanácsomat.* 3. (Indulatszószerűen:) Tudomásul kell venni, nincs mit tenni. *Hiába, ősz van már.*

hiábaváló ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an

Értelmetlen, kilátástalan. *A hiábaváló erőfeszítést megunja az ember.*

hiány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valaminek meg nem léte, hiányzása. *A pénz hiánya sok gondot okoz neki. Idő hiányában nem vállalkozott a munkára. Olcsóbb gyermekcipőből hiány van.* 2. Az elszámolás és a valós összeg közti negatív különbség. *Elszámoláskor kiderült, hogy ezer forint hiánya van.* 3. Valaminek a hiányossága. *Műveltségének, tudásának hiányai sokszor megmutatkoztak.*

hiánycikk ♦♦ fn

Keresett, de nem vagy csak nehezen kapható árucikk. *Újabbán kevés a hiánycikk az üzletekben.*

hiányos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Nem teljes. *Hiányos adatok miatt nem fogadták el a jelentkezését.* • **Hiányos öltözet:** a társadalom szokásrendje szerinti minimálisan szükséges ruhadarabok hiánya. *Hiányos öltözete miatt mindenki megbámulta. A hiányos öltözetű turistákat nem engedték be a templomba.* 2. Nem kielégítő. *A hiányos táplálkozástól legyengült a szervezete.* 3. • (Nyelvtanban:) **Hiányos mondat:** amelyben nincs alany vagy állítmány. *Próbáljátok elemezni ezeket a hiányos mondatokat!*

hiánytalan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Olyan, amiből nem hiányzik semmi. *Hiánytalanul visszaadta az összeget. Hiánytalan a létszám, senki sem maradt le.*

hiányz|ik ♦♦♦♦ ige ~ani vagy hiányozni

1. Nincs jelen. *Sokat hiányzik az iskolából. Ki hiányzott az óráról?* 2. Nincs meg, illetve nincs ott, ahol lennie kellene. *Hiányzik egy foga. A kabátrol hiányzik egy gomb.* 3. (Tulajdonság) nincs meg valakiben. *Hiányzik belőle a megértés.* 4. Távollétével hiányérzetet okoz valakinek. *Hiányoznak neki a nagyszülei.* 5. Szüksége lenne rá. *Hiányzik neki egy kerékpár.* 6. • (bizalmas) *Még csak az hiányzik!:* **a)** még nagyobb bajt okozna **b)** arcátlanság lenne. *Még csak az hiányzik, hogy szemtelenkedjen is a nagymamájával!*

hiba ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Mulasztás. *Saját hibájából került bajba. Beismeri a hibáját.* 2. Tévedés. *Dolgozatában sok helyesírási hiba van.* 3. Testi, lelki, erkölcsi fogyatékoság. *Az a hibája, hogy lusta.* 4. Hiányosság. *Gyártási hiba miatt ez a termék használhatatlan.* 5. (népi) Baj, nehézség. *Ebből hiba lesz!* 6. (bizalmas) Hiány. *Beszélni tud, abban hiba nincs!*

hibás ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (személy), aki hibát követ el, aki valamiért hibáztatható. *Nem tudhatjuk, ki a hibás.* 2. Téves, helytelen. *Hibás a megoldásod.* 3. Sérült, fogyatékos. *A hibás árut visszavitte a boltba.* (népi) *Hibás emberhez nem megy feleségül.*

hibátlan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Tökéletes. *Hibátlan munkát végzett.* 2. Egészséges. *Jól eladni csak hibátlan gyümölcsöt lehet.* 3. A szabályoknak megfelelő. *Hibátlanul ír, jó a helyesírása.*

hibáz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hibát követ el. *Belátom, hibáztam.* 2. (népi) Valamiből hiányzik valami. *Itt valami hibázik.*

hibáztat ♦♦♦ ige ~ni

Valamiben hibásnak tart valakit. *Engem hibáztat a válásért.*

hibbant ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (durva)

Nem egészen épeszű. *Hibbant vagy, ha nem használod ki a lehetőséget.*

híd ♦♦♦♦ fn *hidak, hidat, ~ja*

1. Víz vagy szakadék fölött való áthaladást lehetővé tevő építmény. *Budapesten a Duna két partját ma kilenc híd köti össze. (átvitt) Az ország híd kelet és nyugat között. | Hidat ver:* **a)** hidat épít. *Hidat vertek a kis patak fölött.* **b)** ellentétes nézetek közötti összekötő kapocsként működik. *Segített hidat verni a pártoskodók között.* 2. Olyan fogpótlás, amelynek két vége a még meglévő egészséges fogakra van erősítve. *Hidat készített neki a fogtechnikus.* 3. **Parancsnoki híd:** a hajóparancsnok fülkéje. *A*

parancsnok és a kormányos a parancsnoki hídról nézi a tengert. 4. Olyan testhelyzet, hogy valaki terpeszállásból hátrafelé a földig hajolva két tenyerére támaszkodik. *Lemegy hídba a tornászslány.*

hideg I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Alacsony hőmérsékletű. *Hideg az idő.* | *Hideg étel, vacsora:* főzés és sütés nélkül készíthető, hidegen fogyasztott. *Ma este csak hideg vacsora lesz.* 2. (kissé régi) Vegyszerrel, melegítés, izzítás nélkül készített. *Hideg hullámot csinált a fodrásszal.* *Hideg tömítést alkalmaztak.* 3. Szeretet, szenvedély nélküli. *Hidegen fogadták.* *Hideg szépség, csodálni lehet, szeretni kevésbé.* • *Se hideg, se meleg:* a) állást nem foglaló b) közönyös c) közömbös. 4. A színskála végének színeit (kéket, ibolyát) mutató. *Hideg színek jellemzik a mai divatot. A lámpa hideg fényvel árasztotta el a szobát.*

hideg II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Hideg idő, időjárás. *Megjött a hideg. Megfázott ebben a nagy hidegben.* 2. Hideg hely. • (bizalmas) *Hidegre tesz:* a) hideg helyre tesz valamit, hogy meg ne romoljon b) börtönbe zár valakit. 3. Hideg étel. *Ma csak hideget eszünk, szendvicset és paradicsomot.* 4. Borzongás. *Végigfutott rajtam a hideg.*

hideged|ik ♦ ige ~ni **hidegsz|ik** *hidegedni*

1. Egyre hidegebb lesz. *Hidegszik az idő, lassan fagyni fog.* 2. Hülni kezd. *Hidegedik a lába a vizes zoknitól.*

hidegfront ♦♦♦ fn

Hideg hőmérsékletű, valamely terület fölé áramló levegőtömeg határterülete, illetve ennek a hatása. *Roszsul érzi magát a hidegfronttól.*

hidegháború ♦♦♦ fn

Fegyveres összecsapás nélküli háborús feszültség, versengés. *A nyugati hatalmak és a Szovjetunió között több mint négy évtizeden át tartott a hidegháború.*

hideghullám ♦ fn

Hirtelen bekövetkező átmeneti lehülés. *A hideghullám hatására álmosak vagyunk.*

hidegkonyha ♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. Hideg hústeleket, pástétomokat, szendvicseket éttermi felhasználásra, árusításra készítő konyha. *Egy hidegkonyhán dolgozik szakácsként.* 2. Ilyen konyha terméke. *Szeretem a hidegkonyhát, különösen a töltött tojást és a salátákat.*

hideglelés ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (népi)

Hidegrázás. *Hideglelése van, biztosan beteg lesz.* • *Harmadnapos hideglelés:* váltóláz, malária.

hidegpadló ♦ fn

Kő-, kerámia- vagy betonlapokkal burkolt padló. *A konyhában és a fürdőszobában hidegpadló van.*

hidegrázás ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Hirtelen felszökő láz okozta reszketés. *Rájött a hidegrázás, vacogott a foga.*

hidegtál ♦♦ fn

Hideg ételekből összeállított fogás. *Vacsorára hidegtálat rendeltem, sok hússal és salátával.*

hidegvér ♦♦♦ fn

1. Rendíthetetlen nyugalom. *Hidegvérrel fogadja a sors csapásait. Nem veszíti el a hidegvérét.* 2. (Mondatszóként:) Nyugalom. *Hidegvér, mindjárt készen vagyunk!*

hidegvérű I. ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Olyan, aki általában meg tudja őrizni a nyugalomát. *Jó, ha az autóversenyző hidegvérű ember.* 2. Nagy testű, nehézkes mozgású, nyugodt természetű állat. *A muraközi ló hidegvérű fajta, nem való versenyzésre.*

hidegvérű II. ♦♦ fn ~ek, ~t, –

(Főleg többes számban) A változó hőmérsékletűek közé tartozó állat. *Hidegvérűek például a kígyók, testhőmérsékletük a környezettől függ.*

hidegvizes ♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Hideg víz tárolására való. *A pincében áll a hidegvizes kanna, mert ott jó hűvös van.* 2. Olyan, amihez hideg vizet használnak. *A fejére hidegvizes borogatást tett.*

hidfő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

A hídnak az a része, amellyel a két parthoz kapcsolódik. *Találkozunk a Margit híd budai hidfőjénél!*

hidra ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Pici, polip alakú, kezdetleges szervezetű édesvízi állat. *A hidra fontos láncszem az élővilág fejlődéstörténetében.* 2. Kilencfejű víziszörny a görög mitológiában. *Héraklész egyik hőstette az volt, hogy legyőzte a lernai hidrát.* 3. (választékos) (Folyton megújuló nehézség, leküzdendő akadály jelképeként:) *Még nem tiportuk el a hidra fejét.*

hidrogén ♦♦♦ fn –, ~t, ~je

1. Szintelen, szagtalan gáz, a víz egyik alkotóeleme. *A hidrogénnel töltött léggömb a magasba emelkedett.* 2. (bizalmas) Hidrogén-peroxid; erősen oxidáló, szintelenítő és fertőtlenítő folyadék. *Hidrogénnel szoktattai a haját.*

hidroplán ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Vízi le- és felszállásra alkalmas repülőgép. *A hidroplán a tenger közepén is képes landolni.*

hiedelem ♦♦♦♦ fn *hiedelmek, hiedelmet, hiedelme*

1. Megalapozatlan, tévesen kialakított vélemény. *Abban a hiedelemben van, hogy mindig neki van igaza.* 2. Babona. *A falusi öregasszonyok még számos hiedelmet őriznek. A népi hiedelmekről írja a doktori értekezését.*

hiéna ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A kutyára hasonlító, dögevő ragadozó. *Az oroszán tetemén hiénák lakmároznak.* 2. (rosszalló) Vérengző, kegyetlen ember. *Haynaut, a könyörtelen hadvezért úgy nevezték: a bresciai hiéna.* 3. Kiméletlenül harácsoló ember. *Az árverésen a társaikkal összejátszó hiénák olcsón szereztek meg több értékes tárgyat.*

hifi ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Hangnak, zenének tökéletes, torzítás nélküli visszaadása, sugárzása. (Jelzőként is:) *A régi magnómnak nincs hifi hangzása, ezért újat kellennem.* 2. (bizalmas) Hifitorony. *Hová tegyük a hifit?*

hifitorony ♦♦♦ fn

Egymás fölött elhelyezett, egybeépített, közös hangerősítővel és hangszórókkal vagy hangfalakkal rendelkező rádió, magnó és lemezjátszó vagy cédélejátszó együttese. *Vettünk egy új hifitoronyt a nappaliba, mert szeretünk zenét hallgatni.*

hig ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. A megszokottnál, illetve szükségesnél kisebb sűrűségű (folyadék). *Csak egy tányér hig levest kaptak ebédre. Bokáig süllyedt a hig sárba.* 2. (rosszalló) Tartalmatlan, felszínes, sekély (beszéd). *Semmit sem értek ebből a hig fecsegésből.*

higany ♦♦♦ fn -, ~t, ~a

Ezüstszínű, szobahőmérsékleten folyékony fém. *A hőmérőben higany van.*

hígeszű ♦ mn ~ek, ~t, ~en (gúnyos)

Hebehurgya, buta. *Mit csináltál, te hígeszű!*

higgad ♦♦ ige ~ni

1. Kezd megnyugodni, múlik az izgatottsága. *Eleinte kiabált, aztán kezdett lassan higgadni.* 2. Ifjúkori szertelensége alábbhagy, szünni kezd. *Reméljük, később higgad majd a gyermek.*

higgadt ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Indulattól, izgalomtól, szenvedélytől mentes. *Higgadt ember sohasem emeli fel a hangját. Higgadtan tud dönteni veszélyes helyzetekben is.*

higiénia ♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. A tisztaság követelménye mint az egészségmegőrzés egyik feltétele. *A higiéniára odahaza is ügyelnünk kell, de a gyerekcsoportokban fokozottabban.* 2. (Orvostudományban:) Egészségtan. *Már első évben tanulunk higiéniát is.*

higit ♦♦♦ ige ~ani

1. Valamit más folyadék hozzáadásával hígabbá tesz. *Túl sűrű a festék, higitani kell egy kis oldószerral.* 2. (Pénzt fedezet nélküli bankjegyek kibocsátásával) értéktelenné tesz. *Ha higitják a pénzt, az súlyos inflációhoz vezet.*

higul ♦ ige ~ni

Hígabbá válik. *A szörp higul a hozzáöntött víztől.*

hihetetlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Nem hihető. *Ez a történet hihetetlen, nem sok köze van a valósághoz.* 2. (túlzó) Rendkívüli. *Hihetetlenül sok pénzt nyert a lottón.*

hija ♦♦♦♦ birtokos személyjeles fn (csak 3. személyben)

Hiánya. *Sok hija van a jószágnak.* • *Kis hija volt, hogy...:* nem sok hiányzott hozzá. *Kis hija volt, hogy lekésse a csatlakozást. | Híjával van valaminek:* nincs neki vagy kevés van neki. *Híjával van a pénznek. Híjával van a szorgalomnak. | (Névtűszerűen:) Kettő híján száz:* kilencvennyolc. | *Jobb híján:* mert nincs jobb, mert nincs más lehetőség. *Jobb híján otthon nyaralnak.*

him¹ ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Megtermékenyítő ivarsejteket termelő, utódokat nemző élőlény. *Még nem tudni az embrióról, hogy him lesz-e vagy nőstény.* 2. Ilyen állat. *A szarvas himjét bikának hívják.* 3. (ritka, tréfás) Férfi. *Ő az egyetlen him a társaságunkban.* 4. (Jelzőként:) Hímnemű. *A him madarak díszesebbek, mint a tojók.*

him² ♦ fn ~ek, ~et, ~je (régí)

Hímzett díszítés. *Hímet varr a ruhára.*

himbál ♦♦♦ ige ~ni

1. Ide-oda lóbál valamit. *Himbálja a lábát.* 2. Ütemesen ide-oda mozgat, ringat valamit. *A hullámok himbálják a hajót.*

himbálódz|ik ♦♦ ige **himbálóz|ik** ~ni

Lassan ide-oda leng vagy dől. *Oldalán kard himbálózott. A csónak himbálódzik a vízen.*

hímes ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. (népi) Varrott mintával díszített. *A vendégnek hímes szélű párna jár.* 2. (régí) Mintás. *Hímes vásznat terített az asztalra.* 3. (választékos) Tarka. *Májusi virágnyláskor járjunk egyet a hímes mezőn!* 4. (régí) Megtévesztő, hazug. *Hímes szavaival csábított el.*

hímez ♦♦♦ ige ~ni

1. Varrott mintával díszít valamit. *Párnát hímez kereszteses öltéssel.* 2. Díszes öltésekkel varr valamit valamire. *Az anya a gyerek óvodai jelét hímezi éppen a tornaszákra.* 3. • (népi) *Tojást hímez:* húsvéti tojást mintásra fest. 4. (régí) Mondanivalóját szépítgeti. *Ne hímezd a szót!*

hímez-hámoz ♦ ige hímezni-hámozni (népi)

Sok beszéddel zavartan kerülgeti az igazságot. *Sosem ad egyenes választ, csak hímez-hámoz.*

himlő ♦♦ fn -, ~t, ~je

1. Gennyes, hólyagos kiütésekkel járó, többnyire halálos kimenetelű járványos betegség. *A fekete vagy hólyagos himlő a középkori Európa réme volt. Ma már Európában oltást sem adnak himlő ellen, mert gyakorlatilag nem fordul elő.* 2. (ritka) Bárányhimlő. *Amikor himlőt kapott, kiütések jöttek ki rajta.*

himlőhelyes ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Himlőből visszamaradt hegekkel borított. *Himlőhelyes az arca, kis kerek mélyedések vannak a bőrén, mert elvakarta a bárányhimlő okozta kiütéseket.*

hímnemű ♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. A megtermékenyítésre képes nemhez tartozó. *A kivi csak akkor terem, ha hímnemű és nőnemű növényeket ültetünk egymás közelébe.* 2. Nyelvtani szempontból ebbe a kategóriába sorolt (szó). *A latin nyelvben a 'szántó föld' jelentésű ager főnév hímnemű, a 'termőföld' jelentésű humus szó viszont nőnemű.*

hímnusz ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valamely nemzet tagjainak összetartozását kifejező, megzenésített költemény. *Az olimpiai bajnok tiszteletére eljuttasszák hazája nemzeti hímnuszát. Március 15-én elénekeltük a Hímnuszt.* 2. Istenséget vagy magasztos eszmét dicsőítő ének. *Sok hímnusz magasztalja Sztíz Máriát. Ebben a versben a szabadság hímnuszát zengi a költő.*

hímpor ♦♦ fn

1. (rég.) Virágor. *Hímport visz a szél a rét fölött.* 2. A lepkék szárnyát borító finom pikkelyréteg. *Ne fogd meg a lepkét, mert lejön a szárnyáról a hímpor!* 3. (választékos) Érintetlen, természetes szépség, üdeség. *Még rajta van az ártatlanság hímpora.*

hímvessző ♦♦♦ fn (választékos)

Férfi vagy hím emlőszállat húgy-, illetve nemi szervének hengeres része. *Biológiaórán a hímvessző felépítéséről volt szó.*

hímzés ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a művelet, hogy valaki hímez. *A hímezés jó időtöltés.* 2. Így készült dísz, kézimunka. *Rábaközi és buzásági hímmel van tele a lakása.*

hínár ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. A víz felszíne alatt szétterülő indás növényzet. *Az öböl vize tele van hínárral, minduntalan beleakad az úszók lábába. Az édesvízben békalencse, rucaöröm, tavirózsa, rence, süllőhínár és békaszőlő alkotja a hínárt.* 2. (választékos) Nehéz, válságos helyzet. *Csak nehezen mászott ki a hínárból.*

hindu ♦♦ mn ~k, ~t, –

A hinduizmus nevű indiai vallást és ennek filozófiáját követők közé tartozó vagy rájuk jellemző. *Hindu művészeti kiállítás nyílt a Magyar Nemzeti Galériában.* (Főnévi használatban:) *A hinduk szent állatként tisztelik a tehenet.*

hint ♦♦♦ ige ~eni

1. (Porszerű anyagot) szór, hullat. *Cukrot hint a süteményre. Magot hint a földbe.* 2. (Folyadékot) kis mennyiségben szétszórva, cseppenként hullat valamire. *Tejfölt hint a túrós csuszára. Hints egy kis vizet a virágokra!* 3. • (választékos) *Csókot hint: többször csókot dob, küld valaki után. Csókot hintett távozó kedvese után.* 4. (választékos) (Fényt) szór valamire. *A hold halványan hinti fényét a tájra.*

hinta ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Valamire felfüggesztett ülés, amelyben előre-hátra lehet lendülni. *Vigyázz, le ne ess a hintáról!* 2. Középen feltámasztott, a két végén ülő egy-egy gyermek által föl-le mozgatható deszka mint játékszer. *A legjobb, ha két, nagyjából azonos súlyú gyerek ül a hintára.* 3. • (szleng) *Hintába tesz: becsap. Azok tették hintába, akikben leginkább megbízott.*

hintapolitika ♦ fn (rosszálló)

Hol az egyik, hol a másik félhez közeledő, egyensúlyozó politikai magatartás. *A gerinctelen politikus évek óta hintapolitikát folytat.*

hintaszék ♦♦ fn

Ívelt talpakra szerelt, ringatható karosszék. *A hintaszékben üldögél, és hintázva olvas.*

hintáz|ik ♦♦ ige ~ni

1. Hintán, fa ágán stb. ide-oda lendíti, himbálja magát. *A diófa ágaiba kapaszkodva hintázik. Jobban szeret a játszótéri hintán hintázni, mint a hintalovon. Ne hintázz a széken, mert hanyatt esel!* 2. (választékos) Hajladozik, himbálódzik valami. *Csónakunk hintázott a vízen.*

hintó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja vagy hintaja

Díszes, kényelmes lovas kocsi. *Az előkelő vendég nyitott hintón hajtattott végig a városon.*

hintópor ♦ fn

Bőrápoló por. *Fürdetés után hintóporral szórják be a csecsemő testét.*

hipermodern ♦ mn

Feltűnően modern. *Számomra a hipermodern épületek és lakások ridegek.*

hipnotizál ♦♦ ige ~ni

1. Akaratátvitellel öntudatlan állapotba ejt valakit. *A pszichiáter hipnotizálta, hogy betegségének oka kiderüljön, és hogy lehetőség nyíljon gyógyulásra.* 2. Elbűvöl valakit. *A színész játékával hipnotizálta a közönséget.*

hipp-hopp ♦♦ msz

1. (Ugrándozó táncra buzdító szó:) *Táncoljunk, hipp-hopp!* 2. (Mesékben a nagy távolságra való eljutás varázsszava:) *Hipp-hopp, ott legyek, ahol akarok!* 3. (Annak érzékeltetésére, hogy valaki gyorsan, hirtelen eltűnt valahonnan, eljutott valahova:) *Hipp-hopp, észre sem vettük, máris fenn voltunk a hegytetőn.*

hippi ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (kissé régi)

A társadalmi szokások kötöttségei ellen feltűnő hajviselettel, öltözékkel (és tétlen életmóddal) tiltakozó, minden erőszakot elítélő fiatal. *A hippik jelszava ez volt: szeretkezz, ne háborúzz!*

hír ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Értesülés. *Van híred róla, tudsz róla valamit? Jó vagy rossz hírt kaptál?* 2. Valakiről, valamiről továbbított értesítés, üzenet. *Vidd hírül a nagymamáknak, hogy hamarosan meglátogatom őket! Már egy éve nem adott hírt magáról.* 3. Friss eseményekről szóló közlemény. *Mindennap hallgatom a híreket.* 4. Hallomás, tudomás. • *Hírből sem ismeri, hírét sem hallotta:* egyáltalán nem ismeri. 5. Valakiről, valamiről széles körben elterjedt vélemény. *Az egri bornak jó híre van. Rossz hírét költötték, rosszat beszéltek róla, pedig ártatlan.* • *Valaminek a hírében áll:* azt tartják róla, hogy az. *Jó táncos hírében áll.* | *Hírbe hoz valakit:* a róla szóló pletykához alapot szolgáltat, pletykát terjeszt róla. *Osztálytársai körében hírbe hozta a barátját.*

híradástechnika ♦ fn

Az elektromos jelekkel foglalkozó elektrotechnikának az az ága, amely a beszéd, a zene és a kép továbbításával, ennek elméleti és gyakorlati ismereteivel kapcsolatos. *A híradástechnika fejlődése ma óriási: évente jelennek meg új technikán alapuló eszközök, és még gyakrabban a továbbfejlesztett változatok.*

híradó I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Híreket (rádióhullámok útján) továbbító. *A vállalat híradó eszközöket gyárt.* 2. • *Híradó szolgálat:* hírek továbbítását végző (katonai) alakulat. *Újoncként a híradó szolgálatba osztották be.* | *Híradó százados:* ennek századosi rangú tagja. *A híradó százados kiosztotta a feladatokat.*

híradó II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Rádióban, televízióban a napi eseményekről beszámoló adás. *Az aznap esti híradóban már bementék a hírt.* 2. Híradóalakulat a katonaságnál. *A híradóknál szolgál.*

hirdet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. A hallgatóság, közönség tudomására hoz valamit. *A bíróság ítéletet hirdet. A verseny után két órával hirdetnek eredményt.* 2. Az érdeklődők, érdekelték tudomására hoz valamit (sajtó, rádió, televízió, plakát stb. útján). *A faliújságon szakszervezeti gyűlést, kirándulást, hangversenyt hirdetnek.* 3. Vételre kínál, keres, reklámoz valamit. *Újságban is hirdeti az eladó házát. A mosógépszerező szórólapokon hirdeti magát.* 4. (Tant, eszmét) nyilvánosan, a meggyőzés szándékával terjeszt. *Eretnek tanokat hirdet.* • *Igét hirdet:* prédikál. 5. (bizalmas) Valaminek terjeszti a hírét. *Mindenfelé hirdeti, amit hallott.* 6. (választékos) Tanúsít valamit. *Sok szép emlék hirdeti őseink dicsőségét.*

hirdetés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Valaminek a nyilvánosságra hozatala. *Alkotmányellenes nézetek hirdetése miatt bíróság elé állították.* 2. Tájékoztató szöveg, felirat, hirdetmény. *El akarja cserélni a lakását, ezért mindenfelé hirdetéseket ragaszt ki.* 3. Apróhirdetés. *Láttam egy hirdetést az újságban, hogy valaki kutyakölyköket kínál eladásra.* 4. Reklám. *Egy hirdetés szerint az egy évre lekötött bankbetét után több mint 30 százalékos kamatot fizetnek.*

hirdetmény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (hivatalos)

Közérdekű közlemény, sokakat érintő fontos tudnivalót közlő szöveg. *A falak tele vannak ragasztva hirdetményekkel. Hirdetményeket tettek közzé a pályázati feltételekről.*

hirdetőtábla ♦♦ fn

Hirdetmények kifüggesztésére használatos tábla. *A nyertesek névsorát kifüggesztették a hirdetőtáblára, hogy mindenki elolvashassa.*

híre-hamva ♦ birtokos személyjeles fn (csak egyes szám 3. személyben, általában alanyesetben)

• *Híre-hamva sincs:* eltűnt. *A tegnap leesett hónap ma már híre-hamva sincs.*

híres ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Kiemelkedő tulajdonságairól, teljesítményéről általánosan ismert (ember). *Sok híres ember, író, politikus, színész volt már az iskolánk vendége.* 2. Olyan tárgy, hely, alkotás, amely valamiről nevezetes, amelynek híre van. *Olvasd már a Nobel-díjas író híres könyvét?* 3. (rosszalló, gúnyos) Rossz hírű, hírhedt. *Megint itt vannak a híres barátaid.* (Főnévi használatban:) *Hol az a híres?* (Megszólításban:) *No, te híres!*

híresség ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valakinek, valaminek híres volta. *Apjának híressége nemcsak segítette, akadályozta is pályáján.* 2. Híres ember. *Az előadásra meghívták az összes hírességet.*

híresztel ♦♦ ige ~ni

1. Valamit továbbmond, valaminek hírét terjeszti. *Amit hallott, faluszerzte híresztelte.* 2. (rosszalló) Valakiről a valóságtól eltérő dolgokat mond, terjeszt. *Erkölcstelennek, megbízhatatlannak híresztelték.*

hírharang ♦ fn (gúnyos)

Híreket terjesztő, pletykás személy (általában nő). *Ő volt a falu hírharangja, minden hírt tudott és továbbadott.*

hírhedt ♦♦♦♦ mn (rég) **hírhedett** ~ek, ~et, ~en

1. (rosszalló) Nagyon rossz hírű. *A hírhedt bűnözőt végre elfogták. Itt állt az a hírhedt kocsmá, ahol szinte naponta összeverekedtek az ittas vendégek.* 2. (rég) Híres. „*Hírhedett zenésze a világnak*” (Vörösmarty M.: Liszt Ferenchez).

hírlap ♦♦♦♦ fn (hivatalos, választékos)

Újság, napilap. *Minden reggel átnézi a hírlapokat.*

hír|lik ♦♦♦ ige ~eni

Valamit híresztelnek. *Úgy hírlik, jövőre megváltozik az adótörvény.*

hírnév ♦♦♦♦ fn

Valakinek, valaminek jó híre, elismert neve. *Már első filmjével hírnevet szerzett magának.*

hírneves ♦♦ mn

Igen híres. *A főszerepet egy hírneves színész játszotta.*

hírnök ♦♦♦ fn ~ők, ~öt, ~e

1. (rég) Aki megbízásból hírt, üzenetet hoz, visz. *Hírnökre bízta az üzenetet.* **2.** (választékos) Aki, ami előre jelez, sejtet valamit. *A tavasz hírnöke a hóvirág.*

hirtelen I. ♦♦♦♦ hsz

Látható előzmény nélkül, gyorsan, váratlanul. *A tömeg hirtelen megállt.*

hirtelen II. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Előzmény nélkül, gyorsan bekövetkező. *Hirtelen mozdulattal felkapta a botot, s már ütött is. Hirtelen elhatározással munkahelyet változtatott. Hirtelen halála megindulást keltett.* • *Hirtelen harag:* gyorsan fellobbanó, de rövid ideig tartó. *Hirtelen haragjában törni-zúzni kezdett.* | *Hirtelen ember:* hirtelen haragú. *Hirtelen ember, fél tőle az egész család.* | *Hirtelen keze van:* gyorsan, sokszor meggondolatlanul üt.

hirtelenszőke ♦ mn

Nagyon világos szőke (hajú). *Újabb egy hirtelenszőke lánnyal jár szórakozni.*

hírverés ♦♦ fn -, ~t, ~e (rosszalló)

Széles körben való híresztelés, különösen reklámeszközökkel. • *Hírverést csap (valaminek):* gyorsan és túlozva híresztel valamit. *Elmondtam neki, és akkora hírverést csapott, hogy estére az egész falu tudta. A legkisebb ok is elég neki, hogy hírverést csapjon ellenfele lejáratására.*

história ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (bizalmas) Kellemtelen eset, esemény. *Különös históriának voltam szemtanúja. Szép kis história, nem mondom!* **2.** Történet. *„Hosszú históriát kéne elbeszélnem”* (Petőfi S.: János vitéz). **3.** Verses elbeszélés a XVI–XVII. századi magyar irodalomban. *Árgirus históriája sok irodalmi műnek az alapja.* **4.** (rég) Történelem. *Nagyapám gyakran idézett példákat a rómaiak históriájából.*

históriás I. ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, –

• *Históriás ének:* XVI–XVII. századi, történelmi tárgyú elbeszélő költemény. *Ebben a szöveggyűjteményben sok históriás éneket olvashatsz.*

históriás II. ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég)

Verses történeteket előadó vásári énekmondó, illetve könyvárus. *A királyi várban is felléptek históriások.*

hisz ♦♦♦♦ ige hinni

1. Igaznak tart valamit. *Hisz is, nem is, amit mond. Hiszem, ha látom. Hiszem, ha akarom.* **2.** *Hisz* valakinek, valaminek: elfogadja, amit mond, illetve mutat. *Ha nem hiszel nekem, higgy a saját szemednek!* **3.** *Hisz* valakiben, valamiben: **a)** létezőnek tekint. *Hisz Istenben. Hisz a csodákban.* **b)** tehetségesnek tartja és bízik benne. *Hisz a tanítványában.* **c)** reménykedik benne. *Hisz a sikerben.* **4.** Valamilyen véleménye van valamiről. *Azt hiszem, mára már elég a felelősből.*

hisz² I. ♦♦♦ ksz (bizalmas, kissé régi)

Hiszen I.

hisz² II. ♦♦♦ hsz (bizalmas, kissé régi)

Hiszen II.

hiszekegy ♦ fn -, ~et, ~e

A keresztények „Hiszek egy Istenben” kezdetű hitvallása, imája. *Elmondott egy hiszekegyet.*

hiszékeny ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Olyan (ember), aki bármit könnyen elhisz. *Nem nagy dicsőség becsapnia hiszékeny embereket.*

hiszen I. ♦♦♦♦ ksz (bizalmas, kissé régi) **hisz**

(Magyarázó mondat bevezetésére:) Ez természetes (is), mert... *Nem tudhatom, hiszen én sem voltam ott. Nem csoda, hogy nagy a sár, hiszen folyton esik.* „*Fukar kezekkel mérsz, de hisz nagy úr vagy*” (Madách I.: Az ember tragédiája).

hiszen II. ♦♦♦♦ hsz (bizalmas, kissé régi) **hisz**

1. (Nyomósításra:) Persze, tudvalevőleg. *Nem hibáztatom, mert hiszen nem ő tehet róla. Hisz ő mindig jót akar!* **2.** (Megengedés kifejezésére:) Hát igaz, hogy... *Hiszen megtett mindent, ami tőle telt.* **3.** (Mentegetőzés kifejezésére:) De hát... *Hiszen én előre megmondtam!* **4.** (Csodálkozás, meglepetés kifejezésére:) Ni csak, most látom csak. *Hiszen ez ő! Hisz már itt is vagyunk!* **5.** (Fenyegetés kifejezésére:) *Hiszen csak találkozom veled!* **6.** (Reménytelen óhaj kifejezésére:) *Hiszen csak ne volnék gyenge asszony, megmutatnám neki, milyen a magyar virtust!*

hisztéria ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. Szorongásban és dühkitörésben megnyilvánuló idegbetegség. *Hisztériáját szanatóriumban kezelteti.* (túlz) *Mi ez a hisztéria már megint?* **2.** Nagyfokú idegesség, félelemből eredő kapkodás. *Háborús hisztéria uralkodott a városban.*

hisztérikus ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

Hisztériában szenvedő, ennek jeleit mutató (ember), illetve ilyen emberre jellemző. *A hisztérikus emberek dühkitöréseit nehéz elviselni. Kihallatszott az utcára a hisztérikus kacaj.*

hiszti ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas)

Hisztérikus idegesség, dühöngés, hisztéria. *Már megint rajta van a hiszti.*

hisztiz|ik ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Dühöng, hisztérikusan tombol. *Ne hisztizz, ezzel nem megy semmire!*

hit ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Meggyőződés olyasmiről, amit nem tudunk igazolni, és mégis bizonyosnak tartjuk. *Hitem szerint el fog jönni.* **2.** Bizalom. *Ezt csak a jövőbe vetett hittel lehet elviselni. Megingott a beléje vetett hitem.* **3.** Meggyőződés isteni hatalom létezéséről és a vallási tételek igaz voltáról. *A halálos beteget segíti Istenben és a feltámadásban való hite.* **4.** Vallási tételek rendszere. *Sokféle hit létezik, például: keresztény, mohamedán, zsidó hit.* • *Egy hiten vannak:* **a)** ugyanazt a vallást követik **b)** hasonló a véleményük. | *Áttér valamilyen hitre:* ezután annak elveit követi. *Áttért a mohamedán hitre.* | *Kitér a hitéből:* **a)** elhagyja a vallását **b)** szakít elveivel **c)** (tréfás) megbotránkozik. *Anyád kitér a hitéből, ha ezt meghallja!* **5.** Esküvés, eskü. • *Hitet tesz valami mellett:* **a)** megesküszik rá **b)** ünnepélyesen kijelenti, illetve bebizonyítja, hogy hisz benne. **6.** (rég) (A becsületre mint biztosítékra való hivatkozásban:) *Hitemre fogadom, hogy nem hagylak el a bajban.*

hiteget ♦♦♦♦ ige ~ni

Üres ígéretekkel biztat valakit. *Folyton ígéri, hogy nekem adja, de úgy látszik, csak hiteget.*

hitehagyott ♦ mn ~ak, ~at, ~an (választékos)

Olyan (ember), aki elhagyta eredeti vallását vagy meggyőződését. *Hitehagyott, kiábrándult ember.* (Főnévi használatban:) *Az inkvizíció erőszakkal kényszerítette a protestánsokat és a zsidókat, hogy hitehagyottak legyenek.*

hitel ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a tény, hogy valamit elhisznek, hisznek valakinek, valaminek. • *Hitelt ad a szavainak:* elhiszi. *A bíróság hitelt adott a szemtanú szavainak.* | *Hitelt érdemel:* érdemes elhinni. *Hitelt érdemlően tudta bizonyítani ártatlanságát.* | *Elveszti hitelt:* nem hisznek neki többé. *Barátai körében már régen elvesztette hitelt.* **2.** Hitelesség. *A másolat hitelt a pecsét igazolja. A regény legnagyobb értéke a hitele, vagyis valósághoz hű volta.* **3.** Az a bizalom, amely alapján kölcsönt adnak. *Van hitele a boltban. Korlátlan hitel élvez.* • *Hitele van nálam:* **a)** szívesen adok neki kölcsön. *Tudja, hogy hitele van nálam, hozzám bármikor fordulhat, ha anyagi problémái támadnak.* **b)** bízom benne. *Szavainak nálam hitele van.* **4.** Kölcsön. *Hitelt vett fel. Havonta fizeti a hitel részleteit. Hitelre vásárol.*

hiteles ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Megbízható. *Hiteles forrásból tudom, mi történt.* **2.** Valósághű. *A regény hitelesen ábrázolja napjaink életét.* **3.** Hitelesített. *Az okiratról hiteles másolatot kaptam.*

hitelesít ♦♦♦ ige ~eni

1. (Iratot) az eredetivel megegyezőnek nyilvánít. *A másolatot a városházán hitelesítették.* **2.** (Versenyeredményt) hivatalosan igazol, elfogad. *Hitelesítik a világcúcsot.*

hitelez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Pénzt) kamatra kölcsönad. *A bank félmillió forintot hitelezett neki.* **2.** (Kereskedő) az áru kifizetésére haladékat ad. *Mivel nem volt pénze, megkérte a fűszerest, hitelezzen neki.*

hitelkártya ♦♦♦♦ fn

Fedezet, bankbetét nélkül is használható bankkártya. *Nem baj, hogy nincs pénz a számlánkon, a hitelkártyánkkal így is fizethetünk.*

hites ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. (hivatalos) Olyan (személy), akit feladatai ellátására a hatóság fölesketett. *Hites könyvvizsgáló ellenőrzi a pénzügyeket.* **2.** (népi) Törvényes (házastárs). *Hites feleségem előtt nincs titkom.*

hitetlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Bizalmatlan. *Ne légy olyan hitetlen! Hitetlen arccal hallgatta a történetet.* • *Hitetlen Tamás:* nehezen meggyőzhető, kételkedő személy. *Hiába gyözködöd ezt a hitetlen Tamást!* **2.** Isten létezését kétségbe vonó, tagadó, nem hívő. *Nem jár templomba, mert hitetlen ember.* (Főnévi használatban:) *A hitetleneket nehéz meggyőzni. A hívők és a hitetlenek békében élnek egymással.*

hitetlenked|ik ♦♦♦ ige ~ni

Nem vagy alig hisz valamiben. *Örökké hitetlenkedik. Ne hitetlenkedj, tényleg így történt.*

hitzegő ♦ mn ~k, ~t, ~en (választékos)

Esküjét, ígéretét megszegő. *Hitzegő módon az ellenség kezére juttatta a várat.*

hittan ♦♦♦ fn ~, ~t, ~ja

Valamely vallásra vonatkozó ismeretnek anyaga mint tantárgy. *Első osztályos kora óta iskolai hittanra jár.*

hitvány ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Rossz minőségű, csekély értékű. *Hitvány munkát végzett.* **2.** Fejletlen, satnya. *Állatai mind hitványak, nem kapnak elég táplálékot.* **3.** Erkölcstelen, jellemtelen. „*No csak hitvány egy élet Az a komédia!*” (Petőfi S.: Egy estém otthon)

hitves ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (választékos, régi)

Feleség. „*Édes szép ifjú hitvesem, Minek nevezzetek?*” (Petőfi S.: Minek nevezzetek?)

hiú ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. Önmagát túlbecsülő, mások csodálatát, dicséretét elváró. *Könnyű megsérteni a hiú embert.* | *Hiú valamire:* túlzottan büszke rá. *A húgom hiú a szép hajára.* **2.** Külsőjével sokat foglalkozó. *Nagyon hiú, órákig áll a tükör előtt.* **3.** (választékos) Céltalan, hiábavaló. *Ez csak egy hiú ábránd, nem válhat valóra.*

hiúz ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A macskával rokon, de nála nagyobb testű, szőrpamacsos fülű ragadozó. *A Kárpátokban még ma is él néhány hiúz.*

hív¹ ♦♦♦♦ ige (népi, régi) **hí** ~ni

1. Szól vagy üzen valakinek, hogy jöjjön. *Menjünk, édesanya ebédelni hív. Vendégeket hívtam ebédre. Segítséget kéne a helyszínre hívni. Orvost hív.* 2. Kér valakit valamire. *Segítségül hívja a szomszédot. Tanúnak hívja a barátját.* 3. • (választékos) *Életre hív:* létrehoz valamit. *Életre hívott egy segélyszervezetet.* 4. Telefonon keres valakit. *Megígérte, hogy holnap hív engem.* | (Fv) *Hív valakinek:* felhívja. *Ritkán írok levelet, viszont minden héten hívok neki.* | (Mv) *Hív valamire:* hív valamin. *Inkább mobilra hívj!* 5. Valamilyen névvel nevez valakit. *Hogy hívnak?* 6. (választékos) Valamilyen kötelesség elvégzésére készítet valakit. *Nincs ideje, hívja a munka.* 7. (Kártyajátékban:) A játék egy menetét megkezdi, az első lapot lerakja. *Ebben a körben te hívsz.*

hív² I. ♦ mn ~ek, ~et, ~en (rég, választékos)

Hü. „*Hív jobbagyitoknak felszentelt hóhéri*” (Batsányi J.: A franciaországi változásokra).

hív² II. ♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valakihez, valamihez szívvel-lélekkel ragaszkodó személy. *Sokan vannak a hívei, hozzá hű emberei.* „*Hazádnak rendületlenül / Légy híve, oh magyar*” (Vörösmarty M.: Szózat). 2. *Híve valaminek:* olyan személy, aki azt helyesli, pártolja. *Nem híve a mellébeszélésnek.* 3. (kissé régi) (Levélzáradékban:) *Őszinte híve.* 4. Valamely vallási közösség tagja. *Kedves híveim! A hívek összegyűltek a templomban.*

hivalkodó ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (választékos)

1. Dicsekvő, kérkedő. *Hivalkodó viselkedése visszatetszést keltett.* 2. Feltűnően díszes. *Nem tetszik a lakása, túlzottan hivalkodó.*

hívás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a tény, hogy valakit (meg)hívunk valahová. *Magától nem jön, hívásra vár.* 2. Ennek nyelvi formája. *Nem figyel a hívásra.* 3. Telefonhívás. *Nem mozdul a telefon mellől, hívásra vár.* 4. • (választékos) *Valaminek az életre hívása:* létrehozása, megteremtése. *Az ő érdeme az alapítvány életre hívása.* 5. Kártyában játszmat vagy egy menetet kezdő lap (kitétele). *Mi a hívás?*

hivatal ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Közügyeket irányító, szervező intézmény. *Minden önálló helységben van polgármesteri hivatal.* 2. Hivatalos tisztség. *Az újjá választott képviselőtestület elfoglalta hivatalát. Hivatalba lépett az új kormány.*

hivatalnok ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Hivatali tisztviselő. *Egy nagyvállalatnál volt hivatalnok.*

hivatalos ♦♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Hivatalhoz, hatósághoz tartozó (személy). *A rendőr hivatalos személy.* 2. Az illetékes hivatal által kiadott. *Hivatalos levelet kaptam. Az engedélyhez hivatalos szakértői állásfoglalás kell.* 3. Az illetékes hivatal által elrendelt, meghatározott. *A forint hivatalos árfolyamát a Magyar Nemzeti Bank határozza meg.* 4. (rosszalló is) A hivatalban szokásos, rá jellemző (hang, nyelv, stílus). *Száraz, hivatalos hangú levelet kapott.* 5. Hivatali munkára, illetőleg felek fogadására fordítandó (idő). *Magánügyekkel csak a hivatalos óra után foglalkozunk.* 6. *Hivatalos valahova, valamire:* meghívták rá. *Hivatalos vagyok hozzájuk vacsorára.*

hivatás ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valamely foglalkozás, pálya iránt érzett hajlam, elhivatottság. *Mindig is hivatást érzett a pedagóguspálya iránt.* 2. Ennek alapján választott foglalkozás. *Minden idejét hivatásának szenteli.* 3. Életcél. *Hivatásnak tekinti, hogy gyerekeket neveljen.*

hivatkozik ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Hivatkozik valakire, valamire:* bizonyosságul, igazolásul említi. *Nyugodtan hivatkozz rám!* (hivatali) *Hivatkozva előző levelükre, kérem, foglalkozzanak ügyemmel.* 2. Valamire mint előzményre utal. *A tegnapi beszélgetésre hivatkozott.* 3. *Valamire hivatkozik:* kifogásként, okként említi. *Ha nem tudja a leckét, betegségre hivatkozik.*

hívatlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Olyan, akit nem hívtak meg. *Nem mindig örülnek a hívatlan vendégnek. Beállított hívatlanul.* 2. (rég, választékos) Illetéktelen. *Nem kértem a tanácsát, hívatlan prókátorként mégis beleszól mindenbe.*

hivatott ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (választékos)

Olyan, akinek valamely (nagy) feladat ellátására megvannak a kellő adottságai, hajlamai. *Hivatottnak érzi magát, hogy mások vezetője legyen.*

hivatva ♦ hsz

Valamire hivatottan. *Hivatva van, hogy nagy dolgokat cselekedjék. Arra érzi magát hivatva, hogy összetartsa családját.*

hívogató I. ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an vagy (rég) ~lag

Olyan, amivel valakit valahova hívnak, hívogatnak. *A hívogató szavaknak nem tudtam ellenállni, bementem.* „*Nyitva áll az ajtó; a tüzelő fénnyel Oly hívogatólag süit ki a sövényre*” (Arany J.: Családi kör).

hívogató II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

1. A lakodalomba vendéget hívó személy; vőfély. *A hívogató előadta saját versikéit.* 2. Lakodalomba hívó vers. *Elmondta a hívogatót.*

hívószám ♦♦♦♦ fn (hivatalos)

Telefonszám. *A tárcsázott hívószámon előfizető nem kapcsolható.*

hívő ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Olyan, aki (vallásosan) hisz valamiben. *Hívő keresztény.* (Főnévi használatban:) *A hívők rendszeresen járnak templomba.*

hizeleg ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Érdekből kedveskedik valakinek. *Hízeleg a tanárainak.* 2. Becézgetéssel, cirógatással stb. kedvében jár valakinek. *Nagyon kedvesen tud hízelegni.* 3. (választékos) *Hízeleg a hiúságának:* jólesik neki. *Hízeleg a hiúságának, hogy egy ismert színész udvarol a lányának.*

híz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Élőlény) egyre kövérebb lesz. *Nem csoda, ha hízik, hiszen nagyon sokat eszik.* | *Valahová hízik:* testének ezen a részén gyarapodik. *Főleg csípőre és tokára hízik.* 2. (bizalmas) *Hízik valamitől:* nagyon jólesik neki. *Csak úgy hízik a sok dicsérettől.* 3. (rosszalló) Valakinek a terhére, rovására gazdagszik. *Mások zsírján hízik.*

hizlal ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Állatot) úgy táplál, hogy kövérebb legyen. *Libát, disznót hizlal.* 2. Valami kövérré vagy kövérebbé tesz (valakit). *A kenyér, az édesség hizlal.* 3. (népi) Vastagabbá tesz valamit. *A nagy hideg hizlalja a tó jegét.* 4. (rosszalló) Munkájával eltart, gazdagít valakit. *Mit gondoltok, meddig hizlallak benneteket? A jobbágyok munkája az urakat hizlalta.*

hízó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hizlalásra fogott sertés. *Az idén két hízója van, tavalý csak egy volt.*

hja ♦♦♦♦ isz

1. (Lemondás kifejezésére:) *Hja, mi se lettünk fiatalabbak!* 2. (Fölny kifejezésére:) *Hja, kérem, ehhez érteni kell!*

hm ♦♦♦♦ msz

1. (Töprengés, meglepődés vagy bosszúság kifejezésére:) *Hm, hová is tettem a szemüvegemet? Hm, szóval így állunk!* 2. (bizalmas) (Kérdésként:) *Mi? Mit mondtál? Hol van? Hm?*

hó¹ ♦♦♦♦ fn *havak, havat, hava*

Jégkristályokból pelyhekké összetapadt fehér (téli) csapadék. *Tél van, esik a hó. A lehullott hóban jól lehet játszani, hógolyózni.*

hó² ♦♦♦♦ fn –, ~t, *hava* (hivatalos)

Hónap. *Hó végén sok a munka. Folyó hó 10-e a határidő. Október régi magyar neve mindszent hava.*

hó³ ♦♦♦♦ msz

(Meglepetés, öröm kifejezésére:) *Hó, de remek!*

hobbi ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Szenvedéllyel üzött kedvtelés. *A bélyeggyűjtés a hobija.*

hóbortos ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

Szeszélyes, bolondos, különös (természetű). *Nehéz megérteni, olyan hóbortos ember. Hóbortos ötletei vannak.*

hód ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Értékes prémű, kisebb kutya nagyságú vízi rágcásáló. *A hódok az élővilág mérnökei: nagyszerű gátakat, várakat építenek fából és sárból.* 2. *Mocsári hód:* a patkánnyal rokon, értékes prémjéért tenyésztett rágcásáló. *Mocsári hódok tenyésztésével foglalkozik.*

hodály ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (rég) Akol. *A hodály tele van juhokkal.* 2. (bizalmas, rosszalló) Rideg, barátságtalanul nagy helyiség. *Ebben a hodályban ebédelték?*

hódít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Hatalma, befolyása alá hajt, megszerez valamit. *Erős hadseregével óriási területeket, egész országokat hódított meg.* • *Tért vagy teret hódít:* terjed. *Az új divat Európában is tért hódított.* 2. (választékos) Valakit vonz, híveket szerez magának. *Hódít az új eszme. Kati szépségével és kedvességével hódít.*

hódol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (rég, kissé választékos) Aláveti magát valakinek, valaminek, urának ismer el valakit, valamit. *Az ország egy része a töröknek hódolt. Az emberek nagy része a pénznek hódol.* 2. Tisztelettel adózik valakinek, valaminek. *Az évfordulón emlékműsorral hódoltak a nagy hazafi emlékének.* 3. (Szokásnak, szenvedélynek) enged, teret ad. *A fiatalok mindig a legújabb divatnak hódolnak.*

hódoltság ♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. Az az állapot, helyzet, amelyben valamely leigázott nép él. *A hódoltságban élő népekre nyomorúságos sors várt.* 2. • *A (török) hódoltság:* **a)** az a korszak, amelyben a törökök megszállva tartották Magyarországot nagy részét. *A török hódoltság idején sok török szót átvettünk.* **b)** az akkor általuk megszállt területek. *A három részre szakadt Magyarország egyik része a török hódoltság.*

hóember ♦♦♦ fn

Hóból készített emberszerű alak. *A gyerekek a friss hóból hóembert építettek.*

hóesés ♦♦♦ fn –, ~t, –

Az a jelenség, hogy hull a hó. *A csendes hóesésben sétálni az egyik legmegnyugtatóbb élmény.*

hófúvás ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Havazással együtt járó szélvihar. *Egész nap hófúvás volt, az utak járhatatlanok.* 2. Szél által összehordott hóakadály. *A hófúvások megbénították az ország közlekedését.*

hógolyó ♦♦ fn

Hóból gyúrt labda. *Hógolyóval dobálták egymást a gyerekek az udvaron.*

hogy¹ ♦♦♦♦ hsz

A. Kérdő

Hogyan? *Hogy van? Hogy is volt?* (Felkiáltásban:) Milyen nagyon. *Hogy sajnálom!*

B. Vonatkozó

Ahogy, mint. *Fejezzétek be, ki hogy tudja. Tíz perccel azután, hogy megérkezett, már kész is volt az ebéd.*

C. Határozatlan

Valahogy. *Nem mindig sikerül, mikor hogy. Hogy, hogy nem, mégis elkészült.*

hogy² ♦♦♦♦ ksz

1. (Alárendelő mondatok kapcsolására:) *Előfordul, hogy késik. Tudja, hogy mit csinál. Attól félt, hogy felel.* **2.** (Alakilag alárendelő, tartalmilag mellérendelő, különösen magyarázó mondatok kapcsolására:) *Mi van veled, hogy nem szólsz?* **3.** (Főmondat nélkül álló mellékmondatban:) *Hogy én menjek el? Hogy mit akarok?* **4.** (Elhomályosult alárendelő szerkezetekben:) *Persze, hogy elmegyek. Éppen hogy csak elég.*

hogyan ♦♦♦♦ hsz

A. Kérdő

1. Milyen módon? *Hogyan történt az eset?* **2.** Milyen nyelven? *Hogyan beszélsz a svájci főnököddel?* **3.** (Csodálkozás, felháborodás kifejezésére:) *Hogyan tehetél ilyet?* **4.** Milyen állapotban? *Hogyan érzed magad?* **5.** (Felkiáltásban:) Milyen jól. *Hogyan dolgozik!*

B. Vonatkozó

Ahogy. *Tegyenek (ügy), ki hogyan akar!*

C. Határozatlan

(Válaszban: a mód vagy a körülmények változásának kifejezésére:) *Tudsz velük együtt dolgozni? – Kivel hogyan.*

hogyha ♦♦♦♦ ksz

Ha. *Adok neked egy könyvet, hogyha még nem olvastad.*

hogyhogy ♦♦♦♦ kérdő hsz

(Csodálkozás kifejezésére:) *Hogyan lehetséges, hogy...? Hogyhogy még nem hallottál róla?*

hogyisne I. ♦♦ msz (bizalmas)

(Elutasítás kifejezésére:) *Semmi esetre sem. Neked adjam? Hogyisne!*

hogyisne II. ♦♦ hsz

Hogyne, természetesen. *Megteszed? Hogyisne tenném!*

hogylét ♦♦ fn –, ~et, ~e

Valakinek az egészségi állapota, illetve általános közérzete. *Érdeklődött a beteg hogylétéről.*

hogymint ♦ kérdő hsz (népi)

Milyen állapotban? Milyen helyzetben? *„Hát hogymint vagytok otthon, Pistikám?”* (Petőfi S.: István öcsémhez)

hogyne I. ♦♦♦♦ hsz (feltételes módú állítmány mellett)

1. (Állítás nyomósítására:) *Persze (hogy). Eljössz? – Hogyne mennék!* **2.** (Tagadó kérdésre adott állító feleletben:) *Nem tudod? – Hogyne tudnám!*

hogyne II. ♦♦♦♦ msz

(Nyomatékos igenlő válaszként:) *Úgy van, persze. Látod? – Hogyne!*

hogysem ♦♦ ksz (rég)

Ahelyett, hogy...; mint, hogy...; semhogy, mintsem. *„Ne is írj inkább, hogysem bölcs gondolatokkal Terheld meg leveled s gyomrom”* (Petőfi S.: Levél Arany Jánoshoz).

hóha ♦ msz (népi)

(Állat megállítására:) *Hóha, Deres!*

hóhányó ♦ mn ~k, ~t, – (bizalmas)

Szélhámosságra hajlamos (ember). *Megint itt van az a hóhányó alak!* (Főnévi használatban:) *Nagy hóhányó ökelme!*

hóhér ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

1. (rég, bizalmas) Halálos ítélet végrehajtója. *A hóhér már várta az elítélteket.* **2.** (átvitt) Vérengző zsarnok. *A nemzet, a nép hóhérai megbűnhődnek.* **3.** (durva, tréfás) (Bosszús kifejezésekben:) *Vigyen el a hóhér! Kösse meg a hóhér a nyakkendődet!* **4.** (bizalmas) (Tagadás, visszautasítás kifejezésére:) *Tudja a hóhér! Bánja a hóhér!*

hohó ♦♦♦ msz

1. (Ellenvélemény kifejezésére:) *Hohó, barátocskám! Hohó, nem úgy van az!* **2.** (Meglépődés kifejezésére:) *Hohó, eszembe jutott valami!*

hóka ♦ mn ~k, ~t, ~n (népi)

1. Homlokán fehér foltot viselő (ló, marha). *Egy hóka csikót hozott a vásárból.* (Főnévi használatban, lóra vonatkoztatva:) *Kivezette a hókát az istállóból.* **2.** Egészségtelenül sápadt. *Nagyon hóka ez a gyerek.*

hokedli ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas)

Támlátlan négy lábú konyhaszék. *A hokedlin ülve hámozza a krumplit.*

hoki ♦ fn –, ~t, ~ja (bizalmas)

1. Jégkorong. *A hoki a leggyorsabb csapatjáték.* **2.** (ritka) Gyepabda. *Nyáron, a parkban is lehet hokit játszani.*

hókuszpókusz ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Bűvészkedés, szemfényvesztés. *Csak hókuszpókusz az egész.* **2.** (kissé rosszálló) Ceremónia, formáság. *Nagy hókuszpókusszal ünnepelték meg az igazgató születésnapját.*

hol ♦♦♦♦ hsz

A. Kérdő

1. (Helyre vonatkozva:) Melyik helyen? *Hol voltál?* • *Hol jár az eszed?* a) Mire gondolsz? b) Miért nem figyelsz?
2. (Felkiáltásban, különösen valamely hely vagy idő távoli, illetőleg ismeretlen voltának kifejezésére:) *Hol van az már?:* régen elmúlt. *Hogy hol meg nem fordulsz!:* milyen sok helyen.

B. Vonatkozó

(választékos) Ahol. *Nincs, hol lehajtsa fejét. „Megállék a kanyargó Tiszánál Ott, hol a kis Túr siet beléje”* (Petőfi S.: A Tisza).

C. Határozatlan

1. Egyszer itt, másszor ott. *Hol szoktál ebédelni? – Mikor hol.* 2. (Népmesékben:) • *Hol volt, hol nem volt:* valahol messze.
3. (Kötőszószerűen:) *Hol..., hol...:* egyszer..., másszor... *Hol egyik fiát látogatja meg, hol a másikat.*

hold¹ ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~ja

1. A Föld mellékbolygója. *A Hold a Föld körül kering.* 2. Egy-egy bolygó körül keringő kisebb bolygó; mellékbolygó. *A Szaturnusznak tíz holdja van.* • *Mesterséges hold:* rakétával fellőtt, a Föld vagy más bolygó körül keringő test. *Mesterséges holdak segítségével tévéadást is sugároznak.* 3. A körmünk tövében lévő hold alakú világos folt. *A holdat is lakkozd be a körmődön!* 4. Ló vagy szarvasmarha homlokán levő, holdra emlékeztető világos folt. *Azt a csikót szeretné, amelynek a homlokán hold van.* 5. Jégre korcsolyával rajzolt ív. *A műkorcsolyázó holdat rajzol a jégre korcsolyájával.*

hold² ♦♦ fn ~ak, ~at, ~ja

A mezőgazdaságban használatos területmérték, kb. 1200 négyszögöl. *Nem sírom vissza azokat az elvett holdakat, de a kárpótlásra igényt tartok!* • *Kataszteri hold:* 1600 négyszögöl. (Jelzőként:) *Tíz hold földje van, ebből öt hold szántó.*

holdas¹ ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Hold által világossá tett. *Szeretek holdas éjszakákon a kertben sétálni.* 2. (népi) Homlokán fehér foltot viselő (ló, szarvasmarha). *A holdas csikó az enyém!*

holdas² ♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Valahány holdból álló terület. *Csak néhány birtokosnak volt több ezer holdas birtoka.* 2. Valahány hold földet birtokló. *25 holdas gazda több is volt a faluban.*

holdkóros ♦♦ mn

1. Álomszerű, öntudatlan állapotban járkáló (személy). *A holdkóros ember reggel nem emlékszik arra, hol járt éjjel.* (Főnévi használatban:) *A holdkórost idegyógyintézetbe szállították.* 2. Bolondos, zavaros. *Hagyj békén a holdkóros ötleteiddel!* (Főnévi használatban:) *Azzal a holdkórossal barátkozol?*

holdtölte ♦♦ birtokos személyjeles fn (csak egyes szám 3. személyben)

Az a jelenség, amikor a Holdnak a Föld felé néző oldala teljes egészében látszik, mivel a Nap megvilágítja. *Körülbelül 28 naponként holdtölte van.*

holdvilág ♦♦♦♦ fn

A hold fénye. *Szépen süt a holdvilág.* *Holdvilágnál minden tárgy jól kivehető.*

holland ♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

A zömében Hollandiában élő, nyugati germán nyelvet beszélő néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A holland nők szívesen járnak fapapucsban.* *Hollandul tanul.* (Főnévi használatban:) *A hollandok híresek rendszeretükről.* *A hollandot alig lehet megkülönböztetni a Belgiumban beszélt flamandtól.*

hollét ♦♦ fn -, ~et, ~e

Az a tény, hogy valaki, valami (épp) valamely helyen, valahol van. *Eltűnt a lány, hollétéről semmit sem tudnak.*

holló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A varjúnál nagyobb, fényes fekete tollú, nagy csőrű madár. *Az erdőszélen hangosan károg egy holló.* *Mátyás király címerállata a csőrében gyűrűt tartó fekete holló.*

holmi¹ ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Valakihez hozzátartozó, nála levő személyes tárgyak, dolgok összessége, illetőleg (ritkán) ezek közül egy. *Minden holmiját összecsomagolta.* *Kedves holmija volt ez neki.* 2. Közelebbtől meg nem határozott mindenféle dolog. *Sok szép holmit vehettünk volna a bazárban, de kevés volt a pénzünk.*

holmi² ♦♦♦ határozatlan nm

1. Jelentéktelen. *Nincs sok kifogásom, csupán holmi apróságok.* 2. (rosszalló) Akármiféle. *Nem adlak holmi ágrólszakadthoz.*

holnap¹ ♦♦♦♦ hsz

1. A mai nap utáni napon. *Holnap a Pilisben kirándulunk.* 2. (A közeli) jövőben. *Ki tudja, mi lesz holnap?*

holnap² ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. A mai nap után következő nap. *Izgatottan várja a holnapot.* 2. A közeli jövő. *Ki tudja, mit hoz a holnap?*

holnapután¹ ♦♦♦♦ hsz

A holnapot követő napon. *Holnapután találkozunk.*

holnapután² ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

A holnap után következő nap. *Holnaputánig talán még kibírod.*

hologram ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Lézersugarak segítségével a tárgyat a fotólemez mögött térhatásúan szemléltető felvétel, illetve kép. *A hologramot Gábor Dénes találta föl.*

holokauszt ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Emberek, népcsoportok tömeges elpusztítása. *Sokak szerint a XX. század első holokausztja másfél millió örmény megölése volt 1915-ben.* 2. (Szűkebb értelemben:) A fajgyűlölő Németországnak a zsidóság megsemmisítésére irányuló, 1933 és 1945 között végrehajtott programja. *A náci holokauszt során főleg haláltáborokban, gázkamrákban meggyilkoltak több millió zsidót, valamint több százezer cigányt, sok szellemi vagy testi fogyatékos és homoszexuális embert.*

holott¹ ♦♦♦ ksz

1. Bár, noha. *Nem jött el, holott megígérte.* 2. (rég.) Hiszen. „*Miklós ugyan, hogy ne szánna meg nagyon, Holott neki kónél lágyabb szíve vagyon?*” (Arany J.: Toldi)

holott² ♦♦ vonatkozó hsz (rég.)

Ahol. „*Vitézek, mi lehet ez széles föld felett szebb dolog az végeknél? Holott kikeletkor az sok szép madár szól?*” (Balassi B.: A végek dicsérete)

holt¹ ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Nem élő. *Holtan fekszik. Holtan esett össze.* 2. (választékos) Élettelen, mozdulatlan. *A téli holt természet kedvetlenné tette.* 3. Az az időszak, amelyben valamely tevékenység szünetel. *Holt szezonban néptelen a Balaton-part. Holt időnyben tatarozzák a sportpályát.* 4. Nem hasznosított, nem használt. • *Holt tőke:* kihasználatlan. *Be akarja vonni a vállalkozásba a holt tőkét is.* | *Holt nyelv:* nem beszélt. *A latin már régen holt nyelv.*

holt² ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~ja

1. Halott ember. *A holtak nem beszélnek.* • *Holtta nyilvánítják:* hivatalosan halottnak tekintik. *Az eltűntet holtta nyilvánították.* | *Holtra dolgozza magát:* nagyon sokat dolgozik. | *Nem volt se holt, se eleven:* nagyon megijedt. 2. A halál időpontja mint az élet vége. *Holtig emlékszik rá vagy holtig tanul az ember:* egész életében. • (Szerelmesek fogadalmaként, népmesében is:) *Holtomiglan, holtodiglan:* egészen a halálig.

hólyag ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Emberi vagy állati szervezetben található hártás falú tömlő. *A tüdő apró hólyagokból áll. Megfázott a hólyagja. A lábán hólyag keletkezett.* 2. Levegővel teli gömböcske. *A térsza már csupa hólyag. Az üveg fala tele van hólyagokkal.* 3. (bizalmas) Üresfejű, ostoba ember. *Felfúvzkodott hólyag!*

homály ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~a (választékos)

1. Átmeneti állapot a világosság és a sötétség között. *Csak a tárgyak körvonalait látta az esti homályban.* 2. A levegőnek a távolba látást nehezítő párja, pora. *Ahogy távolodtak, a hegyek homályba veszttek.* 3. (Tárgyon levő) pára, szennyeződés. *Az ablakot homály borítja.* 4. Bizonytalanság, ismeretlenség. *Az igazságot még homály fedi.*

homályos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. (választékos) Nem elég világos. *Homályos reggelre ébredtek. A homályos szobában nem tudott olvasni.* • *Homályos fény:* gyenge fény. *Homályos fény derengett az udvaron, mert csak egy égő világított a bejárat fölött.* 2. Át nem látszó, fény nélküli (üveg, tükör). *A homályos üvegen át nem látta jól, mi történik. Nem látta magát a homályos tükörben.* 3. Elmosódott, nem tiszta. *Homályos elképzelése van csak a jövőnkéről.* (rosszalló) *Homályos ez az egész.* 4. Nehezen érthető. *Homályosan fejezi ki magát. Nem mondta meg, mit akar, csak homályos célzásokat tett rá.*

homár ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Ízletes húsú, tízlábú tengeri rák. *A sekély tengeröbölben fogtak egy homárt.* 2. Ennek az állatnak a húsa mint étel. *A homár az ínycsecek eledele.*

homlok ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Az emberi arc felső része a szemöldöktől a hajig. *Ne ráncold minduntalan a homlokodat!* • *Nincs a homlokára írva:* nem látszik rajta. *Nincs a homlokára írva, hogy tanár.* 2. Ez a testrész mint a gondolkodás jelképe. *Értelmet sugárzó homloka van. Gondok barázdálják a homlokát.* • *A homlokára csap vagy üt:* eszébe jut valami. 3. (választékos) Homlokzat. „*A munkásotthon homlokára*” (Juhász Gy.-verscím).

homlokegyenest ♦♦♦ hsz

1. • *Homlokegyenest ellenkezője valaminek:* mindenben, teljesen. *Homlokegyenest az ellenkezőjét állítja.* 2. (ritka) A szemközti irányban nyílegyenesen. *Homlokegyenest rohant a ház felé.*

homlokzat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Épületnek tagolt külső felülete, amely általában nyitott térre néz. *A házak homlokzatán kis fülkékben szobrok állnak.*

homok ♦♦♦♦ fn -, ~ot, ~ja

1. Apró kőszemcsékből álló, sárga színű, porszerű anyag. *A gyerekek szívesen játszanak a homokban.* 2. Homokos talajú terület. *Az akácfa a homokon is megél.* • *Homokra épít:* bizonytalan alapra. *Homokra építette terveit, minden elképzelése összeomlott.*

homokóra ♦♦ fn

Megfordítható időmérő eszköz, amelynek felső részéből az alsóba meghatározott idő alatt pereg le a homok. *A telefon mellett homokóra áll.* • *Pereg a homokóra:* múlik az idő.

homokos¹ ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Homokkal borított. *A homokos parton jól lehet napozni.* 2. Homokkal kevert. *Homokos talajban jól terem a szőlő.* 3. Homokkal szennyezett. *Homokos lett a ruhád, rázd ki alaposan!*

homokos² ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (rosszalló)

1. Az azonos neműekhez vonzódó, őket szerető (személy, elsősorban férfi). *Van egy homokos barátja.* 2. (Főnévi használatban:) *A homokosok érdekvédelmi szövetséget alakítottak.*

homokoz ♦ ige ~ni

Homokkal beszór valamit. *Télen gyakran homokozzák az utakat.*

homokoz|ik ♦ ige ~ni

(Gyermek) homokkal játszik, homokból épít. *A gyerekek a játszótéren homokoznak.*

homokozó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Homokkal feltöltött, általában elkerített hely, ahol a gyerekek homokozhatnak. *A játszótéren van homokozó, de otthon a kertben is építhetünk egyet.*

homorít ♦ ige ~ani

1. Homorúvá formál, tesz valamit. *Lemezti homorít, ez a dolga a gyárban.* 2. Fejét, karját, lábát hátra, törzsét ív alakban előre feszíti. *Most pedig homoríts!*

homorú ♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

A közepe felé mélyülő, befelé görbülő. *A homorú tükör és lencse összegyűjti a sugarakat.*

homoszexuális ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (személy), aki a vele azonos neműek iránt érez nemi vonzalmat. *Ezt a klubot homoszexuális férfiak látogatják.* 2. (Főnévi használatban:) *A homoszexuálisok a jogaikért tüntetnek.*

hon ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~a vagy ~ja (választékos vagy népi)

1. Haza, szülőföld. *„Itt küzdenek honért a hős Árpádnak hadai”* (Vörösmarty M.: Szózat). 2. Otthon. *„Szertenézett s nem lelé Honját a hazában”* (Kölcsey F.: Himnusz). 3. Valaminek a hazája. *A citrom és a narancs hona Görögország, Olaszország és Spanyolország.* *„Oda vezess, hol pálmafák virulnak, A napnak, illatoknak szép honába”* (Madách I.: Az ember tragédiája).

hón ♦♦♦ fn -, ~, ~a

Hónalj. *Hónom alá fogtam az irattartót. Hóna alá nyúlva támogatta a sérültet.*

hónalj ♦♦♦ fn

1. A felső karunk töve alatti mélyedés. *Sokszor izzad a hónalja.* 2. A ruha ujjának felső, belső része. *Most a hónaljban bő ruha a divatos.* 3. Ág, hajtás vagy levél tövének hajlata. *Az ág hónaljából új hatás nőtt ki.*

hónap ♦♦♦♦ fn

1. Az év 1/12 része mint naptári egység. *Szeptember hónapban kezdődik a tanítás.* 2. Körülbelül 30 napnyi időtartam. *Két hónapig volt külföldön. Három hónapja nem járt nálunk. Öt hónapja már, hogy megismerkedtek.* • *Valahányadik hónapban van:* ennyi idő óta terhes. *Feleségem a hatodik hónapban van.*

hónapos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (Valahány) hónapig tartó. *Több hónapos erőfeszítéssel sikerült elérnie, hogy visszakerült a csapatba.* 2. (Valahány) hónapja élő. *Nyolc hónapos öccsével játszik.* 3. • *Hónapos retek:* kisméretű, fehér vagy piros héjú retek. *Vettem egy csomó hónapos reket a piacon.* 4. • (ritka) *Hónapos szoba:* havonta fizetendő bérű albérleti szoba. *Egyedül élt, hónapos szobákban lakott, s egy kisvendéglőben étkezett.*

honatya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos vagy tréfás)

Országgyűlési képviselő. *Az ülésteremben tanácskoznak a honatyák. Néhány honatya nem férfi, hanem nő, őket tréfásan „honanyának” is nevezik.*

honfi ♦ fn ~ak, ~t, - (régí, választékos)

Hazafi. *„Tábornok úr [...] bánják szépen a jó honfiakkal”* (Petőfi S.: Egy goromba tábornokhoz).

honfoglalás ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, tény, hogy valamely vándorló nép egy területet elfoglal, és ott hazát alapít. *A magyar honfoglalás nem egyszerre ment végbe.* 2. Valamely területnek, helynek birtokbavétele, elfoglalása. *A vízparton új honfoglalás kezdődött.*

honlap ♦♦♦♦ fn

Azonos elérési út alatt található internetes tájékoztató oldalak összessége, illetve annak kezdőlapja. *Az árakat megtalálod az áruház honlapján! Felraktam a honlapomra a nyaralás képeit.*

honn ♦♦ hsz (régí)

Itthon, otthon. *„Hol van ő, a nyájas ösmeretlen? [...] Honn-e, vagy tán messze költözöttén Jár az őzek hüvös rejtekén?”* (Vörösmarty M.: Szép Ilonka)

honnan ♦♦♦♦ hsz

A. Kérdő

Milyen helyről, irányból? Kitől? Mitől? *Honnan jöttél? Honnan jött a zivatar? Honnan tudod?*

B. Vonatkozó

Ahonnán. *Nincs honnan pénzt szerezniem. Kérjete, ki honnan tud.*

C. Határozatlan

(A hely vagy az irány esetenkénti változásának kifejezésére:) *Melyik honnan:* az egyik innen, a másik onnan. *Honnan jöttek? – Melyik honnan.* • *Honnan, honnan nem:* nem tudni honnan, de valahonnan. *Honnan, honnan nem, de előkerült egy kis ennivaló.*

honnét ♦♦♦♦ hsz (népi)

Honnan.

honor ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. (régí) Lakik valahol. *Akkor éppen szülőfalujában honorolt.* 2. (Nyugalmas állapot és hangulat) van valahol. *Az országban béke honor. Csönd honorolt a tájon.*

honos ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Valamilyen területen élő, onnan származó. *A burgonya Amerikában, a tea Indiában honos növény.* 2. Valahol szokásos. *Nálunk még mindig honos a betlehemezés.* 3. (Főnévi használatban:) • (hivatalos) *Külföldi honos, magyar honos:* ilyen állampolgárságú. *Rá kellett írnia az adatlapra azt is, hogy magyar honos.*

honosít ♦♦♦ ige ~ani

1. (hivatalos) Az ország állampolgárává fogad valakit. *Külföldi állampolgárokat honosítottak.* 2. (Hazai hatóság) külföldön szerzett oklevelet elismer. *Doktori diplomáját honosították az egyetemen.* 3. (Idegen állat- vagy növényfajt) betelepítve a hazai viszonyokhoz szoktat. *Az ötvenes években megpróbálták nálunk is honosítani a rizst, a gyapotot, a gumipitypangot.*

hontalan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Hazájából elűzött vagy elmenekült. *Az utóbbi időkben sok hontalan embert fogadott be az ország.* (Főnévi használatban:) *A hontalanok táborokban laknak.*

honvágy ♦♦♦ fn –, ~at, ~a

Külföldön élőknek hazája utáni sóvárgása. *Alig van pár napot külföldön, már honvágyat érez elhagyott hazája, otthona iránt. A honvágy legjobb ellenszere az itthon maradás.*

honvéd ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

A magyar hadsereg tagja, katonája egyes történelmi korszakokban. *Bevonult honvédek.* • *48-as honvéd:* az 1848–49-es szabadságharc magyar katonája.

hopp I. ♦♦♦♦ msz (bizalmas)

1. (Tánckurjantásként:) *Hopp, hopp!* 2. (Valaki vagy valami megfogásakor használatos szóként:) *Hopp, megvagy!* 3. (Figyelmeztetésként:) *Hopp, vigyázz!* 4. (Hirtelen ráeszmélés kifejezésére:) *Hopp, tudom már!*

hopp II. ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (bizalmas)

1. A hopp szó. *Hoppot kiáltott.* 2. • *Egy hoppra:* hirtelen, teketória nélkül. *Csak úgy egy hoppra megcsinálta.* | *Hoppon marad:* a) nem jut neki valamiből b) valamiből kimaradva felsül.

hord ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Rendszeresen, folyamatosan visz valamit (valahova). *Ő hordja fel a fát a pincéből.* 2. (Terményt) folyamatosan egy helyre szállít. *Hordják a búzát a malomba.* 3. (Természeti erő) magával sodor (és lerak) valamit. *A homokot a szél hordta ide.* 4. (Üzenetet, hírt) többször vagy rendszeresen továbbít. *Hordja a híreket az újságnak.* 5. Ruhadarab, (használati) tárgy állandóan vagy szokásszerűen rajta, illetve nála van. *Állandóan ugyanazt a ruhát hordja. Divatos ruhát, rövid dauerolt haját hord.* 6. • (választékos) *Magában hordja valaminek a lehetőségét:* alkalmas arra, hogy a szóban forgó dolog kifejlődjék belőle. *Ez a kezdet magában hordja a sikeres folytatás lehetőségét.* 7. (Fegyver) valamilyen távolságra röpti ki a lövedéket. *Messzire hord a puskája.*

horda ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kezdetlegesen szervezett embercsoport. *Az ősemberek hordákban éltek.* 2. (rosszalló) Garázdálkodó, erőszakoskodó fegyveres csoport. *A falut megtámadta egy fegyveres horda.*

hordágy ♦♦ fn

Kerekeken guruló vagy kézben vihető betegszállító eszköz. *A mentősök a sebesültet hordágyra fektették, felemelték, és a mentőkocsizhoz vitték.*

hordalék ♦♦ fn –, ~ot, ~a

A talajból kimosott és másutt lerakott föld, törmelék. *A Szigetköz talaja a Duna hordalékától olyan termékeny.*

hordár ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

1. (Pályaudvaron, repülőtéren) az utasok poggyászát megszabott díjért szállító alkalmazott. *Nehéz csomagjait átadta a hordárnak.* 2. (rég.) Küldönc. *Hordár vitte a levelet a tábornokhoz.*

horderejű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

(Valamilyen) jelentőségű, fontosságú. *Nagy horderejű kérdés van napirenden.*

hordó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Abronsokkal összefogott fadongákból vagy fémből stb. készült hengeres tartály. *A pincékben hordókban tárolják a bort.*

hordószónok ♦ fn (rosszalló)

Nagyhangú, felelőtlen szónok. *Miféle képtelenségeket állít ez a hordószónok?*

hordoz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Huzamosan, illetve ismételten valahova vagy ide-oda hord, visz valamit. *Reggelenként a gyereket hordozza az óvodába.* (rosszalló) *Mindenhová magával hordozza a barátját.* • *Magánál hordoz valamit:* mindig magánál tartja. *Magánál hordozza a pénzét.* 2. (választékos) Huzamosan visel valamit. *A család terheit a szülők közösen hordozzák.* • *Bánatot, sebet, tüskét hordoz a szívében vagy lelkében:* hosszú időn át magába fojtva visel. 3. (Súlyt, terhet) fenntart. *A híd terhét pillérek hordozzák.* 4. (választékos) Valamit magában foglal. *A regény fő mondanivalóját a befejezés hordozza.*

horgany ♦♦ fn –, ~t, ~a

Cink. *Horgannyal van bevonva az ereszcatorna.*

horgas ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Görbe (testrészt). • *Horgas orr:* kampós. *Horgas orra határozott arcélt kölcsönöz neki.* | *Horgas ujj:* hajlott. *Felemelte horgas ujját.* 2. Kampós végű (tárgy). *A horgas szegről nem esik le a kép.* 3. • (népi) *Horgas ész:* furfangos. *Horgas eszével mindig kitalált valamit.*

horgász ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Az, aki horgászik, illetve horgászni szokott. *A vízparton üldögélő horgászok néma csöndben, türelmesen várják, hogy horgukra akadjon a hal.*

horgász|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Horoggal halászik. *Szabad idejében rendszeresen horgászik.* 2. (ritka) (Halat) kifog. *Mit horgásztál ma délelőtt?*

horgol ♦♦♦ ige ~ni

Fonalból horgas végű, nyeles fémtüvel, hurkolással készít valamit. *A család hölgytagjai esténként csipketerítőt horgolnak. Sajnos nem tudok horgolni, horgolótűm sincs.*

horgony ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Vízi járművet a mederhez rögzítő nagy vaskampó. *A part közelében kidobták a hajóból a horgonyt.* • *Horgonyt vet:* a) lehorgonyoz, kiköt (valahol). *A hajó horgonyt vetett.* b) megállapodik. *Harmincéves korában végre horgonyt vetett.* | *Felszedi a horgonyt:* útnak indul.

horgonyoz ♦♦ ige ~ni

(Hajó) horgonnyal rögzítve áll. *A hajók hetekig a kikötőben horgonyoztak.*

hórihorgas ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an (bizalmas)

1. Feltűnően magas és sovány (ember). *A hórihorgas játékos szinte minden labdát megszerzett a kosár alatt.* 2. (rég) Nagyon hosszú és vékony (tárgy). „*Ösztövért kútágas, hórihorgas gémmel Mélyen néz a kútba s benne vizet kémel*” (Arany J.: Toldi).

horizont ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (választékos)

1. Látóhatár. *Petőfi szerette az Alföld tág horizontját.* 2. Látókör. *A tanári munkát szűk horizonttal nem lehet végezni.*

horkan ♦♦ ige ~ni

1. Rövid, horkolásszerű hangot ad. *Álmában horkan egyet. Lova megijedt, s horkanva megállt.* 2. • *Horkan valakire:* indulatosan rátámad. *Dühösen horkant rám a feledékenységem miatt.*

horkol ♦♦♦♦ ige ~ni

Álmában (nyitott szájjal lélegezve) ismétlődő, hörgésszerű hangot ad. *Álmában közben hanyatt fekvé rendszerint horkol.*

hormon ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Belső elválasztású mirigyek által termelt nedv, amelynek a vérben áramolva serkentő, illetve szabályozó szerepe van. *Valami nincs rendben a hormonjaival, azért ilyen kövér.*

horog ♦♦♦♦ fn *horgok, horgot, horga*

1. (Általában fémből készült) kampószerű vagy kampós végű eszköz. *Horoggal szedte le a fáról a száraz ágakat.* 2. Horgászsínór végén levő, hegyes és szakállas végű kis fém halfogó eszköz. *A csalétket horogra fűzte.*

horoszkóp ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. (Csillagjósolásban:) A bolygóknek, az állatöv csillagainak állása valamilyen időpontban. • *Elkészíti vagy felállítja valakinek a horoszkópját:* azt az ábrát, amely a csillagok és bolygók (látszólagos) égi helyzetét mutatja az illető személy születésének pillanatában. 2. Az égitestek állásán alapuló jóslat, tanács. *Nem hiszek a horoszkópokban.*

horpad ♦♦ ige ~ni

Nyomásra homorúan bemélyed. *A bádoglemez könnyen horpad.*

horpasz ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Emlősállaton hátoldalt, a bordái és a csipője között levő mélyedés, horpadás. *A kutya sovány, majd átszakad a horpasza.* 2. (tréfás) Gyomor, has. *Megtölti a horpaszát.*

horror ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (ritka) Iszonyat, rémület. „*...a halál, mondhatnám bűn, betegség, horror és undor*” (Szentkuthy M.: Hitvita és nászinduló). 2. (bizalmas) Horrorfilm. *Már megint horrort nézel a tévében? Nem fogsz tudni aludni!*

horrorfilm ♦♦ fn

Rémtörténet, háborzongató szörnyűségeket bemutató film. *A horrorfilm gyakran öncélúan ábrázol borzongást, félelmet keltő jeleneteket. A tegnapi horrorfilmben nagyon látványos volt az ügyesen elkészített szörnyalakok csatája.*

hortenzia ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Fehér, zöldesfehér, rózsaszín vagy pirosas, nagy, gömb alakú ernyős virága miatt kedvelt díszcserje. *Három cserép hortenziát kaptam ajándékba. A hortenzia nem szobanövény, ha elvirágozott, kiültetjük a kertbe.*

hortyog ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Öblös hangon horkol. *Nem lehet nyugodni tőle, mert alvás közben fülsértően hortyog.*

hórukk ♦ isz

(Közös munkavégzéskor az egyidejű erő kifejtés vezénylésére:) *Kezdjük, hórukk!*

horvát ♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

1. A zömében Horvátországban élő, déli szláv nyelvet beszélő néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A horvát lakosság sokat szenvedett a háborútól. Megélnékül az érdeklődés a horvát népszokások és hagyományok iránt.* (Főnévi használatban:) *A horvátok latin betűkkel írnak, és általában római katolikus vallásúak.* 2. Horvát nyelv. *Baranyában sokan tanulnak horvátul.* (Főnévi használatban:) *A horvát alig különbözik a szerbtől.*

horzsol ♦♦♦ ige ~ni

Valaminek a felületét (enyhén) megsérti. *Az asztal széle horzsolja a falat. Nem finom ez a csipke, horzsolja a bőrt.*

hossz ♦♦♦♦ fn ~ak vagy ~ok, ~at vagy ~ot vagy ~t, ~a

1. Hosszúság. *A szoknya hossza 80 centiméter. A szobának öt lépés a hossza.* 2. (Úszásban, kerékpározásban, lósporthoz) a versenyző, a versenyzésköz, illetve a versenyzés pályájának hossza. *Egy hosszal győzött. Az utolsó hosszon mindenkit*

megelőzött. **3.** Időtartam. • *Órák hosszáig:* órákon át. *Órák hosszáig beszélgettünk.* | *Se vége, se hossza:* nem lehet látni vagy kivárni a végét. *Mikor megérkezett, se vége, se hossza nem volt élménybeszámolójának.*

hosszában ♦♦♦ hsz

1. Hosszúsága irányában. *Hajtsd össze a papírt hosszában!* **2.** (Névtűszerűen:) Hosszan valami mellett, mentén. *Úszkált a part hosszában.*

hosszabbít ♦♦♦♦ ige ~ani

Valamit tér-, illetve időbelileg hosszabbá tesz. *Éppen a kerítést hosszabbítja. Szeretné hosszabbítani a szabadságát. A könyvtárban hosszabbítja a kölcsönzés határidejét.*

hosszan ♦♦♦♦ határozóragos mn

1. Messzire. *Gyönyörködött a hosszán elnyúló síkságban.* **2.** Hosszasan, sokáig, részletesen. *A szép kirakatokat hosszán nézegette. Úti élményeiről hosszán mesélt.*

hosszas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Hosszú ideig tartó. *Hosszas távollét után végre hazaérkezett.* **2.** Részletes, kimerítő. *Hosszasan tárgyalták az ügyet.* **3.** (rosszalló) Terjedős, hosszadalmas. *Családi gondjait hosszasan ecsetelte.*

hosszat ♦♦♦ nu

1. (Valamin) teljes hosszában végig. *Utca hosszát vonult a násznép.* **2.** (Valamennyi) időn át. *Két óra hosszát tartott az előadás. Órák hosszát semmi sem történt.*

hosszú ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, hosszán

1. (Vízszintesen) nagy kiterjedésű. *Az iskolától hazáig hosszú út vezet.* **2.** A szokásosnál nagyobb méretű. *Hosszú körmöket visel. Hosszú lábára nehezen talál cipőt.* **3.** Magas termetű (ember). *Nagy, hosszú ember volt az apja.* **4.** Térd alá, esetleg bokáig érő (ruha). *Hosszú szoknyát hord, mert csúnya a lába.* **5.** (Sportban:) Olyan (labda), amely hosszú utat tett meg, messziről érkezik. *A hosszú labda majdnem a hálóban landolt.* **6.** Sok időt igénybe vevő. *Hosszú távollét után visszatért hazájába.* (Nyomósításra:) *Hosszú évek alatt egyetlen levelet sem írt.* **7.** Tartósan hangzó. *A magyar magánhangzók lehetnek rövidek és hosszúak. Az időmértékes verselés a rövid és a hosszú szótagok szabályos váltakozásán alapul.* **8.** Nagyobb terjedelmű (mű). *Az író hosszú regényt ír.* **9.** (bizalmas) Sok vízzel készített. *Hosszú kávét kérek.* • *Hosszú lére ereszt:* **a)** (ételt) sok vízzel készít. *Hosszú lére eresztette a főzeléket.* **b)** (történetet) túlzottan részletezve mesél el. *Hosszú lére eresztette a mondókáját.*

hosszúkás ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Hosszban nagyobb kiterjedésű, mint széltében. *Hosszúkás arca van. A tésztáblól hosszúkás süteményeket formált.*

hosszúnapp ♦ fn

1. Az izraelita vallás nagy őszi, böjttel járó engesztelő ünnepe. *Ma ünnepelnek, hosszúnappot tartanak.* **2.** (bizalmas) A rendesnél hosszabb munkanap. *Ebben a hónapban már negyedszer van hosszúnappja.*

hótaposó ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

Olyan (bakancs, csizma), amely vízhatlan, és széles, recés talpával megkönnyíti a hóban való járást. *A télre hótaposó csizmát vett magának.* (Főnévi használatban:) *Annyi hó esett, hogy csak hótaposóban lehet kimenni az utcára.*

hótló ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fából készített lapátszerű eszköz. *A ház előtt hótolóval takarítottam el a havat.* **2.** Homorú fémlemezrel felszerelt hóeltakarító jármű. *Hajnal óta hótolók dolgoznak az utakon.*

hottentotta ♦ mn ~k, ~t, ~ul

1. Dél-Afrikában élő népcsoportoz tartozó. *A hottentotta emberek termete alacsony, bőre sárgásbarna.* (Főnévi használatban:) *A hottentották beszéd közben csettentő hangokat ejtenek.* **2.** A hottentotta emberek által beszélt (nyelv). • *Hottentottául beszél:* **a)** hottentotta nyelven **b)** (tréfás) teljesen érthetetlenül. (Főnévi használatban:) *A hottentottán kívül talán minden nyelvet beszél.*

hová ♦♦♦♦ hsz **hova**

A. Kérdő

Melyik irányba, helyre? *Hová nézel?* • *Hová gondolsz?:* mi jut eszedbe? | *Hová vezet ez?:* milyen eredményre? | *Hová jutunk így?:* milyen állapotba jutunk? | *Hová való?* **a)** (tárgynak) hol a helye? **b)** (személy) honnan származik?

B. Vonatkozó

Ahová. *Nincs hová lehajtsa a fejét.*

C. Határozatlan

(A hely esetenkénti változásának kifejezésére:) • *Melyik hová:* az egyik erre, a másik arra. | *Hová, hová nem:* nem lehet pontosan tudni, hová, de valahová.

hóvirág ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Fehér, harang alakú virágot hozó (erdei) növény. *A tavasz első virága a hóvirág.*

hoz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Közeliünkbe juttat, szállít valakit, valamit. *Tejet hoz a közértből. Ajándékot hoz. Tálcán kávét hoz. Híreket hoz.* • *Magával hoz valakit:* együtt jönnek. *Magával hozta a barátját is.* (Köszönésben:) *Isten hozott! Isten hozta!* (Népmesékben:) *Mi szél hozott erre?* **2.** (Kifejezésekben:) • *Úgy hozta a sors* vagy *az élet:* úgy alakult. *Úgy hozta a sors, hogy író lett.* | *Baj* vagy *szerencsét hoz:* eredményez. *Baj* hoz a fejünkre ez a boszorkány. *Ez a medál szerencsét hoz.* | *Pénzt hoz a házhoz:* jövedelmez. *A sikeres vállalkozás pénzt hoz a házhoz.* | *Törvényt hoz:* alkot. *Az országgyűlés dolga, hogy törvényeket hozzon.* | *Áldozatot hoz:* valakinek, valaminek érdekében lemond valamiről. *Áldozatokat kellett hoznia azért, hogy orvos lehessen.* | *Termést hoz:* terem. *Ez az almafa évek óta nem hoz termést.* | *Divatba* vagy *szokásba hoz valamit:* elterjeszt. *Ki hozta divatba ezt a furcsa*

szabású nadrágot? | Izzalomba hoz valakit: felizgat. *Lelkes beszámolója izgalomba hozott.* | Szóba hoz valamit: megemlít. *Kérlek, ne hozd szóba ezt a kellemetlen ügyet.* | Tudomására hoz valakinek valamit: tudatja vele. *Tudomásomra hozta, hogy nem szívesen találkozna velem.*

hozam ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Meghatározott időre jutó termelési eredmény. *A mezőgazdaság ez évi hozama valamivel jobb, mint az előző évi volt.*
2. Befektetés jövedelme, tőkehaszon. *Az idén jó volt az államkötvények hozama.*

hozomány ♦♦ fn -, ~t, ~a

A menyasszony vagyona, amelyet magával visz a házasságba. *Szép hozománya van a fiatalasszonynak.*

hozomra ♦ hsz (bizalmas)

Hitelbe. *Mindent hozomra vesz.*

hozzá I. ♦♦♦♦ személyragos hsz

1. Valaki, valami mellé, közvetlen közelébe. *Odajött hozzám.* (Kutya hívására:) *Hozzám!* **2.** (Közletről szólva:) a szóban forgó személyhez intézve (a szavakat). *Csak hozzá beszélt.* **3.** Valamihez, valami mellé kiegészítésül. *Kötött egy sapkát, és hozzá egy sálát is.* **4.** A szóban forgó dologgal kapcsolatban. *Jó szerencsét kívánok hozzá. Mit szólsz hozzá?* • *Elég az hozzá:* hogy rövid legyen. *Elég az hozzá, hogy a végén mindenki jól járt.* **5.** (bizalmas) Ráadásul, sőt mi több. *Új házat építettek, hozzá Budán.* **6.** (Vonzatként:) *Rossz jegyeim vannak matematikából, nem sokat értek hozzá. A fiad nagyon hasonlít hozzád. Megígérte, hogy hű lesz hozzá. Nem méltó hozzá ez a szerep.* **7.** (rég) (Köszönésben:) *Isten hozzá, Isten hozzátok!*: Isten veled, Isten veletek.

hozzá II. ♦♦♦♦ ik

1. Valakihez, valamihez, azt érintve. *Hozzácsap, hozzáér, hozzáragad, hozzásimul, hozzátapad.* *Véletlenül ért hozzá a forró vasalóhoz.* **2.** Valakivel, valamivel összhangba kerülve. *Hozzáedződik, hozzáidomul, hozzáigazít, hozzáillik, hozzájár.* *Csak évek múltán idomult hozzá a család szokásaihoz.* **3.** Valamit kiegészítve. *Hozzáépít, hozzákever, hozzáolvas, hozzátesz.* *A maradék lisztet a végén keverte hozzá.* **4.** Valamit megkezdve. *Hozzááll, hozzákezd, hozzálép.* *A szónok késve kezdett hozzá a beszédéhez.*

hozzáad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamihez, valamibe még tesz valamit. *Hozzáadunk egy kis élesztőt. Kettőhöz hozzáadunk egyet.* **2.** Eléri, hogy leánya feleségül menjen valakihez. *Lányát egy orvoshoz adta hozzá.*

hozzáállás ♦♦♦♦ fn

Az a mód, ahogyan valaki hozzákezd valamihez, illetve végez valamit. *Nem jó a hozzáállása a munkához.*

hozzáértő ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en

Hozzáértésről tanúskodó. *Hozzáértő kézzel nyúl valamihez.* (Főnévi használatban:) *A hozzáértő azonnal észreveszi a hibát.*

hozzáfér ♦♦♦♦ ige ~ni

Valakihez, valamihez odafér, a közelébe tud jutni. *Zárd el a gyógyszert, nehogy hozzáférjen a gyerekek!*

hozzáférhetetlen ♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Akihez, amihez nem lehet hozzáférni. *Az őskori barlangrajz szinte hozzáférhetetlen helyen rejtőzködik a kíváncsi szemek elől.* **2.** Olyan személy, akinek lehetetlen vagy nagyon nehéz a bizalmába férkőzni, esetleg megvesztegethetetlen is. *Hozzáférhetetlen ember hírében áll.*

hozzáfog ♦♦♦ ige ~ni

1. Hozzákezd valamihez. *Nagyot sóhajtvá hozzáfogott a munkához.* **2.** Valamivel együtt valami mást is megfog. *Katinál maradt a kesztyűm, hozzáfogta a sajtjához.*

hozzájárul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamihez okként hozzáadódik, hozzátevéődik. *Az időjárás is hozzájárult, hogy gyenge lett a termés.* **2.** (Adománnyal, segítséggel) részt vállal valamiből. *A könyv kiadásának költségeihez az alapítvány is hozzájárult.* **3.** Beleegyezik valamibe. *Szülei hozzájárultak, hogy szombat este táncolni menjen a barátaival.*

hozzájut ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakihez, valamihez nehezen eljut, a közelébe kerül. *A tömegben alig tudtam hozzájutni Zolihoz.* **2.** (Utánajárással) megszerez, megkap valamit. *Itt nem lehet hozzájutni egy üdítőitalhoz?* **3.** Időt, módot talál valamire. *Nem jutok hozzá, hogy levelet írjak.*

hozzálát ♦♦♦♦ ige ~ni

Hozzákezd valamihez. *Hozzálát a munkához.* (Kínáláskor:) *Láss hozzá!*: vegyél belőle, kezdj el enni.

hozzámegy ♦♦ ige hozzámenni

1. (ritka) Odamegy valakihez, a közelébe megy. *A kutya azonnal hozzámement a gazdájához.* **2.** Valakihez feleségül megy. *Hozzámement első szerelméhez.*

hozzányúl ♦♦♦ ige ~ni

1. Valami felé nyúlva hozzáér valamihez, valakihez. *Hozzá ne nyúlj a forró kályhához!* **2.** *Hozzányúl valakihez:* bántalmazza. *Hozzá ne nyúljon ahhoz az emberhez, mert velem gyűlik meg a baja!* **3.** *Hozzányúl valamihez:* (kényszerűségből) elvesz belőle. *Megint hozzá kellett nyúlnom a félretett pénzhez. Hozzányúlt a kasszához, ezért fegyelmivel elbocsátották.*

hozzásegít ♦♦♦ ige ~ni

Hozzásegít valakit valamihez: segítségével lehetővé teszi, hogy elérje, megszerezze. *Hozzásegítette egy szép lakáshoz.*

hozzászok|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Hozzászokik valamihez, valakihez: (lassanként) megszokja. *Lassan hozzászokik az új osztálytársakhoz. A macska kezd hozzászokni az új környezethez.*

hozzászól ♦♦♦♦ ige ~ni

Valamihez észrevételeket fűz, elmondja róla a véleményét. *Az előadáshoz többen is hozzászóltak.*

hozzátartozó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Családtag, közeli rokon. *A temetésen csak a legközelebbi hozzátartozók vettek részt.*

hozzávaló ♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~

1. Valamihez tartozó, azt kiegészítő. *Nem találok a ruhához a hozzávaló övet.* 2. Aki, ami valakihez, valamihez illik. *Nem örülök, hogy együtt járnak, az a fiú nem hozzávaló.* 3. (Főnévi használatban:) Valaminek az elkészítéséhez szükséges anyag(ok). *Ruhát akar varrni, megvette a hozzávalókat. Túrótortát szeretne sütni, de nincs hozzávalója.*

hozzávetőleg ♦♦♦ hsz

Körülbelül, megközelítőleg. *A munkában hozzávetőleg tíz ember vesz részt.*

hozsanna ♦ isz (rég) **hozsánna**

1. (Istent vagy istenséget dicsőítő felkiáltásban:) *Hozsanna a Dávid fiának!* „Hozsánna néked, új isten, hozsánna!” (Tóth Á.: Az új isten) 2. (Főnévi használatban:) Istent dicsőítő, örvendező ének. *A nép hozsannát zengett.*

hő¹ I. ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~je vagy *heve*

1. Az atomok, illetve a molekulák mozgási energiájából összetevődő, melegként érzékelhető energia. *Párolgás közben a folyadék hőt ad le.* 2. (választékos) Valaminek a melege. *A nap heve kiszáritotta a földet.* 3. (ritka) Hőség. *Nem bírta elviselni a nagy nyári hőt.*

hő¹ II. ♦♦ mn –, ~t, ~n (rég), választékos)

1. Forró. *„Harmat-arca hő napon ég”* (Arany J.: Ágnes asszony). 2. Szenvedélyes. *Hő vágy töltötte el. Hőn szeretett barátom!*

hő² ♦ msz (népi)

(Állatot megállító szóként:) *Hő, te, Ráró!*

hőhullám ♦♦ fn

1. Hirtelen beálló, átmeneti jellegű nagy hőség. *A hőhullám hatására megnőtt a rosszullétek száma.* 2. Váratlan felhevülés, izzadás. *Hirtelen hőhullám öntötte el.*

hőköl ♦♦ ige ~ni

Megriadva hirtelen megáll, majd hátrálni kezd. *A fordulónál lova hőkölni kezdett.*

hőléggallon ♦ fn

Olyan nagyobb méretű léggömb, amelyet felhevített levegő emel a magasba. *A hőléggallon kosarában álltak az utasok, és elkezdtek lassan emelkedni.*

hölg ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (választékos) (Jelen levő) nő. *A hölg következik!* (Megszólításként vagy megszólításban:) *Hölgem! Tisztelt hölgyeim és uraim!* 2. (rég, választékos) Valakinek a felesége, illetve jegyese, választottja. *Hölgyéért, szíve választottjéért küzdött a lovagi tornán.* • (tréfás) *Szíve hölgye:* az a nő, akinek udvarol. *Végre megpillantotta az erkélyen szíve hölgvét.* 3. (rég) Hermelin. *A hölgy prémjét szívesen hordták az asszonyok.*

hölgv ♦♦ fn

Táncmulatságnak az a szakasza, amelyben a nők kérhetik fel táncolni a férfiakat. *Ha hölgv* lesz, *fel fogom kérni a tanár urat.*

hőmérő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A levegő hőmérsékletét mérő, fokos beosztású skálából és hőre táguló anyagot tartalmazó üvegcsőből álló eszköz. *A hőmérő higanyszála 0 fok alá süllyedt.* 2. Lázmérő. *A hőmérő 39 fokot mutat hónaljban.*

hőmérséklet ♦♦♦♦ fn

Valaminek a hő szempontjából tekintett állapota. *A levegő hőmérséklete 26 °C.*

hömpölyög ♦♦ ige ~ni

1. (Víz) (tömeg) lassan, de sodró erővel nyomul előre. *A folyó vize nyugodtan hömpölyög a mederben.* 2. (Emberek, járművek tömege) hullámzó mozgással fel s alá tódul. *Karácsony előtt óriási tömeg hömpölyög az utcákon.*

hörcsög ♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e vagy ~je

1. Patkány nagyságú, nagy pofazacskójú mezei rágcsáló. *A hörcsög rengeteg gabonát halmoz fel föld alatti üregeiben. Ha megtámadják, a hörcsög vakmerően, dühösen védekezik.* 2. Ennek kedvtelésből tartott, apró testű változata; aranyhörcsög. *Kapott ajándékba egy kis hörcsögöt.* 3. (bizalmas) Hirtelen haragú ember. *Azzal a hörcsöggel nehéz kijönni.*

hörg ♦ fn

Hörgögyulladás. *De csúnyán köhög ez a gyerek, talán hörgurujta van?*

hörgő¹ ♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

Horkolásszerű, szaggatott (hang). *Melléből mély, hörgő hang tört elő.*

hörgő² ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

A légcsőnek a tüdőbe vezető, két-, majd többfelé ágazó folytatása. *Be vannak gyulladva a hörgői.*

hörg ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Haldokló ember, állat nyitott szájjal lélegezve, horkolásszerű, rekedtes hangot hallat. *A haldokló már nem beszélt, csak hörgött.* 2. (Szerv) lélegzéskor hörgő hangot ad. *Még mindig hörg a melle.* 3. Rekedtes hangon mond valamit. *„Vízet!” – hörgögte a haldokló.*

hörpint ♦♦ ige ~eni

Hirtelen egy kortynyit iszik valamiből. *Hörpintett egy kicsit a teából.*

hős I. ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Vitéz, esetleg életét is feláldozó katona. *Szigetvár hősei utolsó csepp vérükig küzdöttek. A hősök emlékművén mindig van virág.* 2. Csodálatos tetteket véghezvivő személy. *Megismerték olvasmányaikból a legendák és a történelem hőseit.* 3. Irodalmi mű, film stb. főszereplője. *A regény hősei hétköznapi emberek.*

hős II. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Elszánt, bátor. *„Árpád hős magzatjai Felvirágoznak”* (Kölcsey F.: Himnusz). 2. (választékos) Hősies. *Hős elszántsággal harcoltak a túlerőben levő ellenséggel.*

hőség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Rekkenő meleg, forróság. *A nyári hőség legkönnyebben a vízparton viselhető el.*

hősi ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Hősökkel kapcsolatos. *Arany János meg akarta írni hősi eposzunkat. A hősi emlékművet megkoszorúzták.* 2. Hősies, bátor. *Fia hősi halált halt a háborúban. Hősi elszántsággal védte meg kistestvérét.* 3. Háborúban hősi halált halt (személy). *A hősi halottakat díszsírhelyre temették.*

hősies ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Hőshöz illően bátor. *A sebesültek életét az orvosok és ápolók hősies helytállása mentette meg. Hősiesen küzd a csatában.*

hősköd|ik ♦ ige ~ni (rosszalló)

1. Bátorságával, ügyességével hanceg. *Azzal hősködik, hogy mindenkinél erősebb.* 2. Fölöslegesen vakmerőségeket követ el. *Minek hősködsz, a végén még valami bajod esik.*

hőzöng ♦ ige ~eni

1. (népi) Felelőtlenül hangoskodik. *A falugyűlésen is csak hőzöngött.* 2. (bizalmas) Felelőtlenül ígéretgetve, dicsekedve beszél. *Nem figyeljék rá, csak hőzöng.*

hrivnya ♦ fn -, ~t, ~ja (Ka)

Ukrajna fizetőeszköze. *Egy divatos szoknya száz hrivnyába kerül.*

húg ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Fiatalabb lánytestvér. *Egy húgom van és két nővérem.* 2. Unokahúg. *A húgaim a vidéken élő öcsém lányai.* 3. (rég, népi) (Leány vagy fiatalasszony megszólításaként:) *Ugye, húgom, szép időnk van ma?*

húgy ♦♦ fn -, ~ot, ~a (népi, durva)

Vizelet. *Nézd azt a részegét, a saját húgyában fekszik!*

húgycső ♦ fn

A húgyhólyagból a vizeletet az emberi testből kivezető cső. *A húgycső gyulladásait többnyire fertőzések okozzák.*

húgyhólyag ♦♦ fn

A vesék által kiválasztott vizelet gyűjtésére, majd kiürítésére szolgáló, izmos falú, tágulékony szerv. *A húgyhólyagot ajánlatos gyakran kiüríteni. A húgyhólyag vizelettartását a gerinccelében található központ szabályozza.*

huhog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Bagoly) tompa, mély, szaggatott hangot ad. *Éjszaka huhognak a baglyok a fűzfán.* 2. (rosszalló) Valaki rémitő dolgokat mesél, rosszakat jósol. *Nem szeretem hallgatni, folyton huhog.*

huj ♦♦ izs

1. (Öröm, tetszés, meglepetés kifejezésére:) *Huj, de örülök!* 2. (Buzdításként:) *Huj, huj, hajrá!*

huligán ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Munkakerülő, garázda, botrányokozó személy. *A 60-as években sokszor huligánoknak neveztek még azokat is, akik semmi rosszat nem tettek, csupán hosszú hajuk volt.* (Jelzőként:) *Nem tűröm ezt a huligán viselkedést.*

hull ♦♦♦♦ ige **hull|ik** ~ani

1. Egymás után folyamatosan, nagy tömegben esik. *Hull a levél a fáról. Hullik a túlérétt gyümölcs. Végre hull a hó!* (választékos) *Sűrű cseppekben esik. Hull az eső. Hull a könnye. Hull a vére.* 2. Haj, szőrzet fokozatosan elkopik, eltűnik. *Öreg már a kutyánk, nagyon hullik a szőre. Hullik a haja.* 3. (választékos) *Omlik. Vállára hull a haja. Térdre hull. A pohár darabokra hullott, amikor leejtettem.* 4. Tömegesen pusztul. *Hullik a baromfi a járvány miatt. Hullanak, mint ősszel a legyek.*

hulla ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Halott ember, állat teste. *Egy krimiben olvastam, hogy a hullát a csomagtartóba rejtették.* 2. Becsületét vesztett, megvetett ember. *Büntetését letöltötte, de tudja, hogy erkölcsi hulla lett.* 3. (bizalmas) Nagyon kimerült, fáradt ember. *Hulla vagyok, egész nap ástam a kertben.*

hulladék ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

1. A gyártás során lehulló, visszamaradó anyag. *A hulladék egy részét újból hasznosítják.* 2. Háztartási szemét. *A lakók hulladékát a kapualjban álló kukákba öntik.*

hullafáradt ♦ mn (bizalmas)

Nagyon fáradt. *Hullafáradt vagyok a napi tizenkét órás munkától.*

hullám ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. A mozgásban levő víz felületének ütemes felemelkedése és süllyedése. *Magasra csaptak a tajtékos, tarajos hullámok.* 2. Valaminek hullám(ok)ra emlékeztető alakja. *Tartós hullámot tetetett a hajába.* 3. Folyamatnak, jelenségnek, hangulatnak egy (megegyező) szakasza. *A botrány vagy a lelkesedés hullámai követik a hírt. A támadás hullámai gyors ütemben követték egymást.* 4. (Fizikában:) A térben terjedő rezgő mozgás, illetve a hullámmozgású közeg részecskéinek egy adott pillanatban

egymáshoz viszonyított helyzete. *Az elektromágneses hullámok az elektromos és mágneses erőter szakaszos változásai. Az éter hullámain érkeztek a hírek.*

hullámhossz ♦♦♦♦ fn

1. A rádiózásban használatos elektromágneses hullám hosszúsága. *Megméri a hullámhosszt.* 2. Rádió skáláján az ennek megfelelő és az ennek számával megjelölt hely, ahol valamely állomás található. *Melyik hullámhosszon fogható ez az új kereskedelmi adó?*

hullámos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Hullámvonalban görbülő, hullámhoz hasonló alakú. *Hullámos haja van. A rosszul megfogalmazott mondatokat a tanár hullámos vonallal húzza alá.* 2. Hullámozó. *Akkor szeretek úszni, amikor hullámos a víz.*

hullámvasút ♦♦ fn

Szórakoztató parkban a meredeken emelkedő, illetve lejtő pályából és a rajta gyorsan gördülő kis kocsikból álló berendezés. *A vidámparkban felültünk a hullámvasútra, és elszédültünk.*

hullámvölgy ♦♦ fn

1. Hullámnak a hullámhegyre következő mélyedése. *A hullámhegyek és a hullámvölgyek váltakozása maga a hullám.* 2. Átmenetileg kedvezőtlen helyzet, illetve sikertelen, eredménytelen időszak. *A csapat kilábal a hullámvölgyből, a múltkori meccsen két gólt lőttek.*

hullámoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Víz) hullámokat vet. *Hullámozik a Balaton vize az erős szélről.* 2. Valami ütemesen leng. *Hullámozik a magasra nőtt fű, a gabona.* 3. (Embertömeg) kavargva jön-megy. *Hullámozik a tömeg a sportpálya bejáratánál.* 4. Ismételtlen változik, ingadozik valami. *Hullámozik a láza. Hullámozik a teljesítménye.*

hullat ♦♦♦♦ ige ~ni

Hagyja, hogy valami valahova leessen. *Evés közben a földre hullatja a morzsát.* • (választékos) *Könnyeket hullat valakiért, valamiért: siratja. | Verejtékét hullatja valakiért, valamiért: sokat dolgozik érte. | Vérért hullatja valakiért, valamiért: életét kockáztatja érte.*

hulldogál ♦ ige ~ni

Lassan, szállingózva hull. *Csendesen hulldogál a pelyhes hó.*

hullócsillag ♦♦ fn

A Föld légkörében felizzó meteor(darab), melynek útját fényes sáv jelzi. *Augusztusban több hullócsillagot szoktunk látni, mint más hónapokban.*

humán ♦♦♦ mn ~ok, ~t, –

1. • *A humán tudományok:* a társadalomtudományok (filozófia, történelem stb.). *Közelebb állnak hozzám a humán tudományok, mint a természettudományok. | Humán tárgy:* a társadalomtudományok egyikét oktató tantárgy. *A humán tárgyakból jobbak a jegyei. | Humán érdeklődés:* a társadalomtudományokra irányuló érdeklődés. *Humán érdeklődése korán megmutatkozott.* 2. (rég) Humánus. *Az eutanázia, a súlyos betegek halálának előidézése egyesek szerint humán cselekedet, mások szerint bűn.*

humanista ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Olyan (ember), aki a humanizmus eszméit követi. *Mátyás király humanista tudósokat gyűjtött maga köré.* (Főnévi használatban:) *A humanisták az embert és az emberiséget állították középpontba.* 2. A humanistákra, illetve a humanizmusra jellemző, velük kapcsolatos, emberies. *A humanista ember megbecsüli társait. A humanista gondolkodás alapja a türelmesség.*

humanizmus ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~a

1. A XIV–XVI. században kibontakozó, a reneszánszsal összefüggő és az ókori görög-római műveltségéből kiinduló eszmeáramlat, amely az emberi egyéniségnek a szabad fejlődésre, gondolkodásra és a véleménynyilvánításra való jogát hirdette. *A humanizmus Erasmustól Morus Tamásig sok nagy gondolkodót adott az emberiségnek.* 2. (választékos) Az emberi szabadságot, méltóságot hirdető világnézet. *Az elnyomás és a humanizmus nem férnek össze.*

humbug ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (bizalmas)

Jogtalan (anyagi) előnyök érdekében mások megtévesztése. *Nem hiszek a puszta kézzel, vágás nélkül végzett műtétekben! Humbug az egész!*

humor ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~a

1. Szellemes tréfálkozásban megnyilvánuló, mélyről fakadó derű (megnyilatkozása). *„Lelkiismeretes humorista: humorban nem ismer tréfát”* (Karinthy Frigyes: Notesz). *Ne sértődj meg, csak humorból mondta.* 2. Humorérzék. *Sajnos nincs humor, mindent halálosan komolyan vesz.*

humoreszk ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Humoros, rövid, csattanós, könnyed elbeszélés vagy karcolat. *Végül maga a szerző olvasott fel néhányat humoreszkjeiből. Karinthy egyik humoreszkjét adtuk elő a farsangon.* 2. Derűs, rövid zenemű. *Előadták Dvořák hegedűre és zongorára írt humoreszkjét.*

humorista ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Humoros történeteket, jeleneteket szerző, esetleg elő is adó író. *Talán csak babona, hogy a legtöbb humorista kiábrándult, megkeseredett ember.*

humorizál ♦♦ ige ~ni

Humoros dolgokat mond, esetleg gunyorosan tréfálkozik. *Ne humorizálj, ez komoly dolog!*

humusz ♦♦ fn –, ~t, ~a

1. Szerves maradványok bomlásával létrejött, nagyon termékeny talaj. *Humuszt terít a szobanövény köré.* 2. (választékos) Termőföld. „*Lehajlok a szent humuszig: E szűzi földön valami rág*” (Ady E.: A magyar Ugaron).
- hun** ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, –
A IV–V. században Ázsiából Európába nyomuló lovas nomád néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A legtöbb hun mondát Attiláról olvastam. A hatalmas hun birodalom Attila halála után hamarosan szétesett.* (Főnévi használatban:) *A hunok szokásairól, harcmódoráról számos egykorú feljegyzés, krónikarészlet maradt fenn.*
- huncut** ♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul (bizalmas)
1. Csalafinta, furfangos. *Már megint rászédett az a huncut gyerek!* (Főnévi használatban:) *Nagy huncut az öreg!* 2. Pajkos, hamis. *Kacéran ránevetett egy huncut kislány.* (Főnévi használatban, kedveskedve dorgáló megszólításban:) *Te kis huncut!* 3. (Mv bizalmas) (Férfi) szerető. *A szomszédasszonynak mindig volt huncutja, két férfi keresett rá egész életében.*
- huny** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. (Játékban) szemét eltakarja, míg a többiek elbújnak. *Ki megy hunyni?* 2. (népi, bizalmas) Rövid ideig, felületesen alszik. *Hunyok egyet, aztán folytatom a munkát.* 3. • *Szemet huny valami fölött:* elnézi, nem vesz tudomást róla. *Már többször szemet hunytam a késésed fölött, de ami sok, az sok!*
- hunyor** ♦♦ mn ~k, ~t, – (választékos)
1. Kialvóban lévő. *Soká beszélgettek a hunyó parázs pislákoló fényénél.* 2. Lehanyatló, leáldozó. *A hunyó nap fényében álltak, és halkán beszélgettek.*
- hunyor II.** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
Bűjőcskában az, aki huny. *Te vagy a hunyó! A hunyó százig számolt, és elindult megkeresni a többieket.*
- hunyor** ♦ fn ~ok, ~t, ~a
Kora tavasszal vagy tél végén nyíló, alacsony erdei növény. *A hunyor több faja Magyarországon is honos. Pirosló hunyorral volt tele az erdő. Kertünkben egész télen virít a fekete hunyor, amely fekete gyökereiről kapta a nevét, virágai fehérek.*
- hunyorit** ♦♦♦ ige ~ani
Szemhéját hirtelen összehúzza, majd kinyitja. *Pajkosan a fiúra hunyorított. Ha nem jól mondok valamit, hunyoríts egyet!*
- hunyorog** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Egymás után többször összehúzza a szemhéját. *Szemébe süt a nap, azért hunyorog.* 2. (Csillag, lámpa, tűz) pislákol, pislog. *A távolban valami fény hunyorgott. Csak hunyorog a lámpa, kialvóban van, mert kifogyott belőle az olaj.*
- hupikék** ♦ mn (tréfás)
Rikítóan élénk világoskék. *Valami hupikék ruhát vett fel. A kisgyerekek kedvencei a hupikék törpikék.*
- huppan** ♦♦ ige ~ni
Puha, tompa hanggal valahova esik. *A táská a földre huppan.*
- húr** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja
1. Állat beléből, fémből stb. készült kifeszíthető, rugalmas szál. *Elszakadt a hegedű húrja. Megfeszítette az új húrját.* (választékos) (A lant húrja mint a költészet jelképe:) „*Ne fogjon senki könnyelműen A hurok pengetéséhez!*” (Petőfi S.: A XIX. század költői) 2. (Matematikában:) A kör két tetszőleges pontját összekötő egyenes. *Rajzoljatok a körbe egy húr!*
- hurcol** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. (rosszálló) Valamit, valakit erőszakkal valahová, illetve magával visz. *Magukkal hurcolták, és négy évig nem engedték haza.* 2. Hordoz, cipel valamit. *Nap mint nap egy bőröndöt hurcol.* 3. (választékos) (Gondot, érzést) kínlódván hordoz magában. *Fájdalmas titkát sok évig hurcolta magában.*
- hurcolkod|ik** ♦♦ ige ~ni (bizalmas)
1. Holmit ide-oda visz. *Állandóan hurcolkodik a festés miatt.* 2. Költözködik. *A jövő héten hurcolkodnak egy másik kerületbe.*
- hurka** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Disznó véréből vagy belső szerveinek vagdalékából készült, sütni való étel. *A hurka úgy készül, hogy a leölt disznó apróra vágott vagy darált belsősegeit rizs, illetve zsemle hozzáadásával saját belébe töltik. Hurkát süt ebédre. A májas és a véres hurkát is szereti.* 2. Hosszúka dudor (valakinek a testén). *A botütések nyomán hurkák keletkeztek a hátán.*
- hurkol** ♦♦ ige ~ni
1. (Kötéléket) hurokkal valamire köt. *Kötelet hurkoltak az autóra, annál fogva vontatták.* 2. Hurokkötéssel hímez, szeg valamit. *Terítőt hurkol a nagymamájának.*
- hurok** ♦♦♦♦ fn *hurkok, hurkot, ~ja* vagy *hurka*
1. Kötélen stb. alkalmilag létesített, szükíthető, illetve tágítható kötés. *Hurkot kötött a kötélen végére.* 2. Hurokban végződő zsineg vagy drót. *A rókát hurokkal fogták meg.* 3. Körívű kanyarulat, illetve visszakanyarodás valamin. *Az út hurokban végződik.*
- hurra I.** ♦♦♦ isz
(Tetszésnyilvánítás, üdvözlés kifejezésére:) *Éljen. Hurra! Hip, hip, hurra!*
- hurra II.** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
A „Hurra!” kiáltás. *Az utca visszhangzott a hurráktól. Háromszoros hurra(t) a győztesnek!*
- hurrikán** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja
Hatalmas pusztítást véghezvivő forró égövi ciklon. *A Karib-tenger partján tombol a hurrikán.*
- hurut** ♦♦ fn –, ~ot, ~ja
A nyálkahártya gyulladása. *Ősszel gyakori betegség a hurut. A hurutól nem tudok ma énekelni a kórusban.*
- hús** ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Testünknek izomból és vérbő szövetekből álló része. *Olyan sovány, hogy alig van rajta hús. A sérülés helyén kilátszott a húsa.* 2. Állat húsa mint ételnek való nyersanyag. *A hentesnél húst vett az ebédhez.* 3. Húsétel. *Hetente csak egyszer esznek húst.* 4. (Bizalmas vagy kedveskedő megszólításként:) *(Kis) húsom!* 5. Termés, általában gyümölcs vastag, lédús része. *Az alma, a körte, a dinnye és a szilva húsból gyümölcskocsonyát készítettem.* 6. (szleng) Nő. *Jó kis hús ült előttünk a moziban.*

húsáng ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Botszerű, vastag ág. *Húsággal kergette a kutyákat.*

húshagyókedd ♦ fn

A hamvazószerda, azaz a böjt kezdete előtti nap. *Húshagyókedden régen minden katolikus háznál fánkot sütöttek.*

húsos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (csont, étel stb.), amelyen, amiben a szokásosnál több hús van. *Levesnek húsos csontot vettem.* 2. Hússal készült. *Húsos káposzta és húsos palacsinta a kedvenc étele.* 3. Tömött, dús nedvű (gyümölcs, növény). *Húsos paprikát eszik, csak úgy serceg a foga között.* 4. Olyan (ember, testrész), aki vagy ami a szokásosnál kövérebb, izmosabb. *Húsos orra van. Húsos kis vasgyűrő a gyereke.*

húsozfazék ♦ fn

Hús főzésére használt fazék. *Nagyanyáink a húsozfazékban csak húst főztek, mást nem.*

húspogácsa ♦ fn

Pogácsa alakúra formált, olajban sült vagdalt hús. *Zöldborsófőzelék lesz ebédre húspogácsával.*

huss ♦♦ msz

(Hirtelen felröppenés érzékeltetésére:) *A madár észrevette, hogy közeledünk, ezért huss, elrepült.*

hústorony ♦♦ fn (tréfás)

Hatalmas testű ember. *Megrémültem, amikor elém állt az a hústorony.*

hús-vér ♦♦♦ fn

1. • *Húsból-vérből való:* valóságosan létező (személy). *Húsból-vérből való alakok Mikszáth hősei. | Húsává-vérévé válik valami:* teljesen elsajátít valamit. *Húsává-vérévé vált a tánc.* 2. (Jelzőként:) Valóságos, mindennapi emberi tulajdonságokkal rendelkező vagy azokkal felruházott. *Én is csak hús-vér ember vagyok. A könyvben hús-vér szereplőkről írt.*

húsvét ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

A legnagyobb keresztény ünnep; Krisztus feltámadásának ünnepe. *Húsvétkor együtt van az egész nagy család.* • (népi) *Zsidó húsvét:* az Egyiptomból való kivonulás izraelita ünnepe.

húsz ♦♦♦♦ tőszn

1. Kétszer tíz (20). *Húsz forintot kell a bevásárlókocsiba tenni.* (Jelzőként:) *Húsz meg húsz az negyven.* 2. (bizalmas) Sorrendben a 20. év, óra vagy perc. *Két óra húszkor indul a vonat. Húszban történt.* 3. (bizalmas) A húszas számú ház, lakás. *A Liget utca húszban lakik.*

huszadrangú ♦ mn ~ak, ~t, ~an (rosszalló)

Értékét, minőségét tekintve nem fontos, nem lényeges. *Ez huszadrangú kérdés.*

huszár ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. A könnyűlovassághoz tartozó katona. *Bevonultak a városba a huszárok.* 2. (régí) Városi vagy megyei altiszt. *Két huszár fogta közre jobbról és balról a foglyot.* 3. (Sakkjátékban:) ló. *A huszár lóalakban lép és üt.*

huszáros ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Huszárra valló. *Huszárosan kihúzta magát. Huszáros támadást hajtottak végre.* • *Huszárosan kivágja magát:* mindig talpraesett.

huszárvágás ♦ fn (választékos)

Határozott, gyors cselekvés. *Egy huszárvágással megoldotta az ügyet.*

húszas I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~

1. Húsz egységet tartalmazó (szám) (20). *Megint kihúzták a lottón a húszas számot.* 2. Húszas számmal jelölt. *A húszas villamossal jár dolgozni. A húszas és huszonegyes ülőhely a miénk. | A húszas évek:* az évszázad harmadik évtizede. *Nagyapám a húszas években járt elemibe.* 3. Húsz személyből álló. *Húszas csoportokban indultak a gyerekek az üdülőből a kirándulásra.*

húszas II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Húszas számjegy. *Írj ide egy húszast!* 2. A húszas számmal jelölt dolog. *A húszas az utca túloldalán áll meg.* 3. A valahány óra 20 perckor érkező vagy induló vonat vagy távolsági autóbusz. *A húszassal indulok a Keletiből.* 4. (bizalmas) Húszforintos. *Adj egy húszast!*

húszfilléres ♦ fn ~ek, ~t, ~e (kissé régi)

20 fillért érő pénzérme. *Van még húszfilléresed? A húszfillérest kivonták a forgalomból.* (Jelzőként:) *Őrzök egy húszfilléres érmét a gyermekkoromból.*

huszita ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Husz János, XV. századi cseh vallásújító híve, harcosa. *A husziták lefordították a Bibliát nemzeti nyelvre. A husziták egyik haditechnikai leleménye a szekértábor volt.* (Jelzőként:) *A huszita mozgalom bírálta az egyházi visszaéléseket, így például a búcsúcédulák árusítását is. A magyar nyelvű huszita biblia három kódexben maradt fenn: az Apor-, a Müncheni és a Bécsi kódexben.*

huszonegy ♦♦♦♦ tőszn

1. Húsz meg egy (21). (Jelzőként:) *Huszonegy ágyúlövés.* 2. (bizalmas) A század 21. éve. *Huszonegyben született.* 3. (hivatalos) Este kilenc (óra). *Huszonegykor vetítjük a vígjátékot.* 4. A huszonegyes számú ház. *A Lovas utca huszonegyben dolgozik.* 5. A huszonegyes nevű kártyajátékban a lapok összegének 21-et kitevő értéke. *Huszonegye van, ő nyert.*

huszonegyes I. ♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, –

1. Huszonegy egységet tartalmazó (szám) (21). *Huszonegyes volt az ajtójára írva.* 2. Huszonegyes számmal jelölt. *A huszonegyes házat keresem. Huszonegyes villamossal gyere hozzánk!*

huszonegyes II. ♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Huszonegyes számjegy. *Leírta a huszonegyest egy papírra.* 2. A huszonegyes számmal jelölt dolog. *A huszonegyessel utazik reggelente.* 3. Magyar kártyával játszott kártyajáték, amelyben a játékosok arra törekednek, hogy lapjaik értékének összege 21 legyen. *Játszunk egy parti huszonegyest?*

huszonéves ♦♦♦ mn

20–29 éves (személy). *Az ember huszonéves korában már önálló, független életre vágyik.* (Főnévi használatban:) *A huszonéveseket már nem érdeklik ezek a rajzfilmek.*

huszonöt ♦♦♦♦ tőszn

1. Húsz meg öt (25). (Jelzőként:) *Huszonöt percet vártam rád.* 2. (bizalmas) A század 25. éve. *Huszonötben költözött Magyarországra.* 3. A huszonötös számú ház. *Az Andrássy út huszonötben van az iskola.* 4. (rég) (Főnévi használatban:) Huszonöt botütés. *Döbrögi huszonötöt veretett Ludas Matyira.*

huta ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég) Kisebb kohó. *Hutákban olvasztották az ércet.* 2. Üvegyártó műhely, üzem. *Az osztálykiránduláson a hutában megmutatták nekünk, hogy hogyan készülnek a poharak.*

húz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Úgy mozgat valamit, hogy az utána, általa halad. *A szekeret a ló húzza. Apa húzza a szánkót.* • *Húzza a lábát:* nehezen emeli. (Tárgy nélkül:) *A motor jól húz.* 2. (bizalmas) Nagy erőfeszítéssel dolgozik. *Egész nap húz, már alig áll a lábán.* 3. Maga felé mozgat valamit. *Magához húzta a gyermeket. Vízet húzott a kútból. Húzza az evezőt. Húzza a harangot. Húzza a haját a kislánynak.* • *Lapot vagy számot húz:* több közül választ egyet. 4. Maga felé mozgatva eltávolít valamit. *A fogát húzzák a fogászaton. Szöveget húz a deszkából.* 5. (átvitt) Valaki, valami felé vonz valakit. *Húzza a szíve hazafelé.* (Tárgy nélkül:) Vonzódik valakihez. *A hozzá hasonlókhöz húz.* 6. Úgy mozgat maga felé vagy valamire valamit (például ruhadarabot), hogy az betakarja. *Magára húzza a paplant. Szemére húzza a kalapot. Harisnyát, kesztyűt, cipőt húz. Tiszta ágyneműt húz. Gyűrűt húz az ujjára.* 7. Iszik vagy szív (valamennyit) valamiből. *Húzott egyet az üvegből.* 8. (Hosszában) kinyújtva valamilyen helyzetben kifeszít, rögzít valamit. *A két cölöp közé kötelet húztak. Kaptafára húzza a cipőt. Széles mosolyra húzza a száját a kislánynom.* | *Húz egyet a derékszíján:* szorosabbra veszi, megszorítja. • *Deresre húzták:* büntetésként deresre fektetve megvesszőzték. 9. Hegyes tárggyal átszúrva rögzít valamit. *Gombostűre húzza a bogarat. Nyársra húzzák az ökröt. Karóba húzták, úgy végezték ki eretnesség miatt.* 10. Súlyával lefelé von valamit. *Húzza a karját a kosár.* • *Porba, sárba húz:* lealacsonyít, megaláz. *Porba húzták a durva kritikák.* 11. (bizalmas) Időben hosszúra nyújt valamit. *Húzza a beszédet. Sokáig húzzák az ügyet.* • *Húzza az időt:* felesleges dolgokkal tölti. | *Húzza valameddig:* életben marad. *Nagyon súlyos beteg, nem tudni, meddig húzza.* 12. (bizalmas) Ugrat, ingerel valakit. *Ne húzzátok egymást folyton!* 13. Vonós hangszerezen játszik valamit. *Csárdást, keringőt, majd tust húztak.* 14. Ír, rajzol valamit. *Vonalat húzott a füzetbe.* 15. *Húz valamiből:* (írásműből) kihagy. *Húzott a dolgozatból, mert túl hosszú volt.* 16. (bizalmas) Valakire, valamire üt. *Nagyot húzott rá.* 17. (Falat, kerítést) készít, épít. *Kerítést húztak a ház köré.* 18. Húzódik, vonul valahova. *A madarak délre húznak.* • (szleng) *Húzz el innen a francba!*: takarodj. 19. (bizalmas) Léghuzat van. *Elmegyek innen, itt nagyon húz.*

huzakod|ik ♦♦ ige ~ni (népi)

1. *Huzakodnak:* (egymást rángatva) vitatkoznak. *Még mindig huzakodnak, nem tudnak megegyezni.* 2. (bizalmas) Húzódozik. *Huzakodik a dologtól, nem akar beleegyezni.*

huzal ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Vezeték. *Az áramot huzalon vezetik.*

huzamos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Hosszabb ideig tartó. *Huzamos használat esetén a gépet többször ki kell kapcsolni.*

húzás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a tény, hogy valakit, valamit húznak. *Igyekez már a harisnya húzásával!* *Az idő húzásával idegesítik a tanárt. A harang húzása a harangozó feladata.* 2. Nyeremények kisorsolása. *Ma meg kell venni a lottószelvényt, mert holnap lesz a húzás.* 3. Madárvonulás. *A madarak húzása most szeptember végén kezdődött el.* 4. (bizalmas) Ugratás. *Egymás húzásával töltik az időt.* 5. (bizalmas) Sakkhúzás. *Ez jó húzás volt, mindjárt sakkot adsz!* (átvitt) *Jó húzás volt tőled ez a csoki!*

huzat! ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

Textilneműből készült védőburkolat. *Huzatot varratott a bútorokra. Lehúzta a paplanról és a párnáról a huzatot.*

huzat? ♦♦♦ fn –, ~ot, ~a vagy ~ja

1. Léghuzat. *Csukd be az ablakot, mert huzat van.* 2. • (bizalmas) *Jó huzatja van:* sok folyadékot, különösen szeszes italt képes egy hajtásra lenyelni.

huzavona ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Ellentétes szempontok, vélemények miatti halogatás. *A törvény elfogadását sok huzavona előzte meg.*

huzigál ♦♦ ige ~ni

1. Többször egymás után (meg-, ki-, le)húz valamit. *A kisfiú türelmetlenül húzigálja a mamája szoknyáját.* 2. Többször ide-oda húz, végighúz (valahol) valamit. *Az asztalon húzigálja a kis autót.* 3. Több vonalat húz egymás után. *A vonalakat egymás mellé húzigálja.*

húzódás ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (ritka) Az a mozgás, helyzet, tény, hogy valaki vagy valami húzódik (valahova). *Ilyen melegben csak az árnyékba húzódás segít.* 2. Rándulás vagy megerőltetés miatti tartós fájdalom. *Lábában húzódást érez. Húzódása van. A sportoló húzódást szenvedett.*

húzód|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Húzás következtében valamerre elmozdul. *Följebb húzódik a szoknyája.* 2. Húzás következtében megfeszül. *Húzódik a bőr. Húzódik rajta a szűk ruha.* 3. Lassan valamely irányba vonul. *A madarak melegebb égtájakra húzódnak.* 4. Valahova elbújik. *A szoba sarkába húzódik.* 5. Valami a kelleténél tovább tart, későbbre halasztódik. *Egyre húzódik a dolog.* 6. Valami hosszan nyúlik, elterül valahol. *A folyó partján út húzódik.* 7. (népi, bizalmas) Idegenkedik valakitől, valamitől. *Húzódik ettől a munkától, nehezen vállalja el.*

húzódoz|ik ♦♦ ige ~ni

1. Vonakodva, nehezen vállal valamit. *Az ismert tudós húzódzik attól, hogy elvállalja a folyóirat szerkesztését.* 2. Idegenkedik valakitől. *Kiskorában húzódozott a hozzá hasonló korú gyermekek társaságától.*

húzódzkod|ik ♦ ige ~ni

Valamibe erősen belekapaszkodva (ismételten) fölfelé húzza magát. *Húzódzkodik a fa ágán, így erősíti a karját.*

húzott ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Egyenletesen beráncolt (ruhadarab). *Húzott szoknyát viseltünk matrózblúzzal az iskolai ünnepélyeken.*

húzózá ♦ fn

Villámzár. *Kicserélte a táskáján a húzózárat.*

hű! ♦♦♦♦ mn ~ek vagy hívek, ~et vagy hívet, ~en vagy híven

1. Valaki mellett kitartó. *Mozartot állítólag csak hű kutyája kísérte ki a temetőbe. A megpróbáltatások ellenére is hű maradt elveihez. „A leánya híven és hívebben Bámula a lelkes idegent” (Vörösmarty M.: Szép Ilonka).* 2. Valaki mellett kitartó élőlényre jellemző. *Hű barátságukat nem befolyásolhatja eltérő politikai nézetük.* 3. Az eredetihez hasonló, annak megfelelő. *Hű fordításban láttuk a darabot. Hű vallomást tett a bíróságon.*

hű? ♦♦♦♦ isz

1. (Csodálkozás kifejezésére:) *Hű, de szép!* 2. (Bosszankodás kifejezésére:) *Hű, a mindenit, de szemtelen!* 3. (Fájdalom kifejezésére:) *Hű, de fáj az injekció!* 4. (Fölhevülés kifejezésére:) *Hű, de szörnyű meleg van!*

hübelebalázs ♦ fn ~ok, ~t, –

Olyan ember, aki meggondolatlanul cselekszik. *Hübelebalázs módjára döntött. Ne légy olyan hübelebalázs!*

hübérállam ♦ fn

Olyan állam, amelynek társadalmi berendezkedése a földesúr és a tőle kapott birtok fejében kötelezettséget vállaló birtokos kapcsolatára épül. *A hübérállamok meghatározó társadalmi rétegét a hübérurak, a hübéresek alkotják.*

hüha ♦♦ isz

(Meglepetés, megdöbbenés kifejezésére:) *Hüha, de késő van!*

hühó ♦♦ fn –, ~t, – (bizalmas)

1. Fölösleges hangoskodás. *Minék ez a nagy huhó ezért a semmiségért?!* • *Hühót csap:* elegendő ok nélkül hangoskodik. 2. (gúnyos) Nagy, látványos ünnepség. *Jó nagy huhó volt a szomszédéknál a hétvégén.* • *Hühót csap:* nagy felhajtással ünnepséget rendez. *Akkora huhót csaptak a születésnapján, hogy lakodalomnak is beillett volna.*

hűl ♦♦♦ ige ~ni

1. Valami egyre hidegebbé válik. *Forró volt a leves, de már hűl. Hűl a levegő.* 2. Nagyon megfázik. *Jöjjön be, halálra hűl!* 3. (ritka, választékos) (Érzelem) veszít erejéből. *Szerelmük hűlni kezdett, egyre ritkábban találkoztak.*

hüledez|ik ♦♦ ige ~ni

Álmélkodik, csodálkozik. *Csak hüledezett, amikor meglátta azt a gyönyörű lakást.*

hülés ♦ fn ~ek, ~t, ~e

Meghülés. *A köhögés a hüléstől van.*

hüllő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Szárazföldön vagy vízben élő, tüdővel lélegző, pikkelyes testű, hideg vérű gerinces állat. *A krokodil is hüllő.* 2. (bizalmas, szépítő) Hülye. *Te hüllő!*

hült ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (rég, választékos) Kihült, élettelen. *Ahogy belépett a szobába, ott találta az asszony hült holttestét. „Akár a hült érc, merevek a csattogó vizek” (József A.: Külvárosi éj).* 2. (Valami vagy valaki eltűnésének kifejezésére:) *Csak hült helyét találni.*

hülye ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Idióta, gyengeelméjű. *Betegség következtében hülye lett szegény.* 2. (durva) Ostoba, buta. *De hülye vagy!* (Főnévi használatban:) *Hülyékkel nem tárgyalok!* 3. (durva) Nekünk nem tetsző, kellemetlen. *Micsoda hülye ötletei vannak!* (Főnévi használatban:) *Ne beszélj hülyéket!*

hülyeség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (bizalmas, durva)

1. Ostobaság. *Úgy látszik, az emberi hülyeség nem ismer határokat.* 2. Ostoba dolog. *Ne csinálj hülyeségeket!*

hülyésked|ik ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Tréfálkozik, bolondozik, illetve ugat valakit. *Ne hallgass rá, csak hülyéskedik.* 2. (rosszalló) Ostobaságokat művel. *Mit hülyéskedsz?*

hülyül ♦ ige ~ni (durva, bizalmas)

1. Egyre butább lesz. *Mindent elfelejt, szegény, már hülyül.* 2. Bolondozik. *Ne hülyülj velem!* 3. Ostobaságot művel. *Szedd össze magad, ne hülyülj!*

hümmög ♦♦♦ ige ~ni

Félhangosan „hm”-szerű hangokat ad ki, illetve így mond valamit. *Nem válaszolt, csak hümmögött. Azt hümmögte, hogy jól van.*

hüppög ♦ ige ~ni

Csendesen, csuklásszerűen szípig, illetve így mond valamit. *Már nem sír, csak hüppög. Azt hüppögte, hogy jó lesz.*

hús ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)

Üdítően friss. *Hús szellő lengedezett a tó fölött.* (Főnévi használatban:) *A fák alatt hamar találtak húst.*

hűség ♦♦♦♦ fn ~, ~et, ~e

1. Valakihez vagy valamihez való állhatatos, kitartó ragaszkodás. *Barátai, szerelme, elvei, hazája iránti hűség jellemezte.*
• (választékos) *Őrök hűséget esküdtek egymásnak:* házasságot kötöttek. 2. Valaminek az eredetivel, a valósággal való egyezése. *Az adatok hűségét még meg kell vizsgálni. A fordítás hűségét ellenőrizték.*

hűsít ♦♦♦ ige ~eni

Kellemesen lehűt valakit vagy valamit. *A friss zuhany kellemesen hűsít.*

hűsöl ♦♦♦ ige ~ni

Árnyékos, hűs helyen pihen. *Meleg időben a fa árnyékában hűsölnek.*

hűt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Folyamatosan kisebb hőfokúra tesz valamit. *Hűti a kisbaba ételét. Jégbe hűti a pezsgőt.* 2. (Gépet, szerkezetet) a működés közben keletkező hőt elvonva a kívánt hőfokon tart. *A hűtővíz hűti az autó motorját.* 3. (ritka) (Indulatot) csillapít. *Az elnök higgadt szavai kissé hűtötték a felforrósodott indulatokat.*

hűtlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Olyan ember, aki megszegi a hűségre tett ígéretét vagy esküjét. *Hűtlen barát, nem válaszol évek óta a leveleimre. Hűtlenül elhagyta a feleségét.*

hűtő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A hőmérsékletet csökkentő, illetve a fölösleges hőt elvezető berendezés. *A hűtő elvezeti a motor fölösleges hőjét.*
2. (bizalmas) Hűtőszekrény, hűtőpult. *A hűtőben van a vacsorád. Az üzletben hűtőben tartják a húst.*

hűtőgép ♦♦♦ fn

1. Alacsony hőmérsékletet létrehozó gép. *Ezek az élelmiszer-szállító kamionok kompresszoros hűtőgéppel vannak ellátva.*
2. Háztartási hűtőszekrény. *A húst és a zöldséget tedd be a hűtőgépbe!*

hűtőszekrény ♦♦♦♦ fn

Alacsony hőmérsékletet előállító géppel működő, hőszigetelt szekrény. *A romlandó élelmiszert hűtőszekrényben tartjuk.*

hüvely ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Vágó-, szűrőfegyver pengéjére húzható hosszúkás, lapos védőtok. *A kardot visszadugta a hüvelyébe.* 2. Töltényhüvely. *A vadászat után néhány hüvelyt találtunk az erdőben.* 3. Vékony héjú, hosszúkás, többmagvú termés. *A bab hüvelyé már szemesedik.* 4. A szeméremnyílás és a méh közötti csatorna. *A hüvely fertőzéseire kúpot ír fel az orvos.*

hüvelyk ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je (rég)

1. Hüvelykujj. *Hüvelykjével egyet mutatott.* 2. (Hosszmértékként:) A láb mint mértékegység tizenketted része (25–27 mm). (Jelzőként:) *Egy hüvelyk széles csíkot vágott a vászonból.*

hüvelykujj ♦♦♦ fn

A kéz szélső, vastagabb, két ujjpercből álló uja. *A hüvelykujját az ember szembe tudja fordítani a tenyerével.*

hűvös ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Egy kissé hideg. *Húzd össze a kabátodat, hűvös szél fúj.* (Főnévi használatban:) *Estéknél már hűvös van. Menjünk a hűvösre!*
• (tréfás) *Hűvösre kerül:* börtönbe kerül. | *Hűvösön ül:* börtönben van. 2. (választékos) Tartózkodó, kissé rideg. *Hűvös a viselkedése.*

I, Í

iafia ♦ birtokos személyjeles fn (népi)

Valakinek a gyermeke, hozzátartozója. *Kinek az iafia vagy?*

ibolya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Illatos sötétlila (esetleg fehér) virágú erdei növény. *Kora tavasszal nyílik az ibolya.* 2. Sötétlila szín. *A színek egyik színe az ibolya.*

ibolyántúli ♦ mn ~ak, ~t, –

Az ibolyaszint keltő sugaraknál magasabb rezgésszámú, láthatatlan elektromágneses (sugárzás). *A Földet körülvevő ózonréteg ritkulása miatt megnőtt az ibolyántúli sugárzás mértéke, és ez veszélyes lehet.*

icce ♦ fn ~k, ~t, ~je (rég)

1. (Úrmértékként:) Körülbelül 8 dl. (Jelzőként:) *A vidám társaságnak meg sem kottyant a három icce vörösbor.* 2. Ekkora űrtartalmú edény. *Egy icceből ittak mindannyian.*

icipici ♦♦ mn ~k, ~t, ~n (kedveskedő)

Nagyon kicsi. *Egy icipici baba fekszik egy icipici bölcsőben. Szeretsz egy icipicit?*

idáig ♦♦♦♦ hsz

1. Eddig a helyig. *Gyalog jött idáig.* (Kézzelelmutatva:) *Eddig a magasságig. Idáig ér nekem.* 2. Eddig az ideig. *Megéltünk idáig is valahogy, megéltünk ezután is.*

iddogál ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

(Beszélgetve) ráérősen, békésen (szeszestitalt, főként bort) iszogat. *Esténként néha összeülnek és iddogálnak.*

ide I. ♦♦♦♦ hsz

1. Erre a helyre. *Ide középre tedd a salátástálat!* (Felszólításként vagy felszólításban:) *Ide!:* jöjj vagy jöjjetek. *Ide velem!:* add vagy adjátok ide. 2. Valaminek ehhez a részéhez. *Ide kell még egy mondat.* 3. Ebbe az irányba, felém. *Ide néz a házunk.* 4. Nekem, hozzám. *Ide kérem a rántott bordát!* 5. Ehhez a helyhez viszonyítva. *Ide két utcányira lakik.* 6. Ebben a helyzetben, állapotban. *Hát ide jutottunk.* 7. (bizalmas) (Annak kifejezésére, hogy a szóban forgó dolog nem vagy nem sokat számít:) *Bizonyítvány ide, bizonyítvány oda, én nem tanulok.*

ide II. ♦♦♦♦ ik

1. Erre a helyre vagy eddig a helyig. *Ideáll, idehallatszik, idehív.* *Hívd ide anyukádat, beszélni akarok velem!* 2. Ebben az irányba, felém, rám. *Idefigyel, idenéz, idetart. Nézz ide, ha hozzád beszélek!* 3. Nekem. *Idead, ideigér, idenyújt. Azt mondta, hogy ide fogja adni a kocsi hérvégére.* 4. Ehhez vagy ezekhez. *Ideért, ideszámít, idesorol. Ide szokás sorolni a pókokat és a rákokat is.*

ideát ♦♦ hsz

Valaminek, valamely határvonalnak az innenső oldalán. *Nézd csak, ideát nem fagytak el a fák.*

idebb ♦ hsz

1. Hozzám, a beszélőhöz közelebbi helyre. *Nyújtsd idebb a tálat!* 2. Hozzám, a beszélőhöz közelebbi helyen. *Ott egy szép ház, idebb egy kút látható.*

idebenn ♦♦ hsz

Itt benn. *Kerüljtek beljebb, idebenn jó meleg van.*

ideg ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

1. Az emberi vagy állati szervezetben az érzékszerveket a nekik megfelelő agyi központokkal összekötő, hosszú köteg- vagy rostszerű sejtcsoport. *Kiölték a fogából az ideget. Gyengék az idegei.* 2. (rég) Ijon levő húr. *Felhúzta az ideget, célzott, majd lőtt.* 3. (rég, választékos) Hangszeren levő húr. *„És míg az orkán zúg, s a felhők dörgenek, én a Lant idegébe kapok”* (Petőfi S.: Levél Arany Jánoshoz).

idegen I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Valakinek a szűkebb közösségén kívül álló, ismeretlen (személy). *Ahogy telt az idő, a társaságban egyre több lett az idegen ember.* 2. Más országhoz, néphez tartozó, külföldi. *Nyáron a szokásosnál is több idegen állampolgár tartózkodik nálunk. Nem beszél idegen nyelven. Jól ismeri az idegen pénzfajtákat.* 3. Más személyhez tartozó. *Idegen birtokra tévedtek a birkák.* 4. Hozzá nem tartozó, kívülről belekerült. *Ez nagyon tiszta fém, nem tartalmaz idegen anyagokat. Nem sikerült a beültetés, a szervezet nem fogadta be az idegen testet.* • *Idegen szó:* más nyelvből átvett, még meg nem honosodott. *Magyarázd meg ezeket az idegen szavakat, mert nem értem!* 5. Ismeretlen, szokatlan. *Az idegen környezetben rosszul érzi magát.* 6. Visszatetsző, ellenszenves. *Számára idegen ez a módszer.* 7. Tartózkodó, hideg. *Idegenül bántak vele a távoli rokonok.*

idegen II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

1. Kívülálló, ismeretlen ember. *Idegeneknek tilos a bemenet!* 2. Külföldi személy. *Nyáron sok idegen jön a Balatonra nyaralni.* 3. Idegen föld, külföld. *Idegenbe szakadt hazánkíjai közül sokan hazatelepültek a közelmúltban.* 4. (népi) A más tulajdona, területe. *A jószág idegenbe tévedt.* 5. (Sportban:) Az ellenfél pályája. *Idegenben nehéz győzni.*

idegenforgalom ♦♦♦ fn

1. Valamely ország, terület turistáinak, látogatóinak forgalma. *Újra megélénkült a balatoni idegenforgalom.* 2. Valamely országnak az ezt szervező, irányító gazdasági ágazata. *Az idegenforgalomban szerzett tapasztalatait jól hasznosította, amikor megnyitotta saját utazási irodáját.*

idegenked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Bizalmatlanságot érez valaki, valami iránt, húzódozik, vonakodik tőle. *Az új dolgoktól idegenkedik. Idegenkedik a nehéz munkától.*

idegenlégió ♦ fn

A francia hadseregnek külföldiekből toborzott különleges egysége. *Az idegenlégió katonáit trópusi és sivatagi harcra képezték ki.*

ideges ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Nyugtalan, zaklatott, izgatott (ember). *Vizsga előtt mindig nagyon ideges vagyok.* 2. Ilyen személyre jellemző. *Ideges mozdulattal felkapta a telefont. Idegesen járkál a szobában. Ideges hangja engem is megijesztett.*

idegesked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Idegesen, nyugtalanul viselkedik. *Semmi értelme idegeskedni, attól nem oldódik meg a probléma. Ne idegeskedj miatta, biztos fel fog hívni!*

idegrendszer ♦♦♦ fn

1. Az ingerületeket továbbító és feldolgozó, a szervek működését szabályozó idegek és idegközpontok rendszere. *Az idegrendszer behálózza az egész emberi testet. Az idegrendszer működésének vizsgálatával a neurológia foglalkozik.* • *Központi idegrendszer:* az idegrendszernek az ingereket feldolgozó és a szervezet reakcióit kiváltó része. | *Vegetatív idegrendszer:* a létfenntartó szervek működését irányító idegrendszer. 2. Ennek állapota, teherbíró képessége. *Ezt a filmet csak azok nézzék meg, akiknek erős az idegrendszerük!*

idegzet ♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. (ritka) Az idegek, idegközpontok rendszere, összessége. *Az idegzet vizsgálatára új módszereket alkalmaz.* 2. Ennek állapota, teherbíró képessége. *Erős idegzete van.*

idehaza ♦♦♦♦ hsz

Itthon. *Megint idehaza vagyok.*

idei ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

Ez évi. *Már lehet inni az idei borból.* (Főnévi használatban:) *Az idei sokáig elég lesz.*

ideiglenes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Nem végleges. *Egyelőre csak ideiglenes szállást sikerült szervezni. Ideiglenesen ez a munka is megteszi.*

ideig-óraíg ♦♦♦ hsz (kissé rosszalló)

Rövid ideig. *Ideig-óraíg sikerült titokban tartania a rossz bizonyítványt.*

idejekorán ♦♦♦ hsz (választékos)

1. A kellő időben, nem késve. *Mindig kínosan ügyel a pontosságra, most is idejekorán érkezett a találkozóra.* 2. (rég) Korán, idő előtt. *Idejekorán döntöttünk, jobban át kellett volna gondolnunk a kérdést.*

idejétmúlt ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Nem divatos, korszerűtlen, elavult. *Csupa idejétmúlt holmit hord. Úton-útfélen hangoztatja idejétmúlt nézeteit.* 2. Elkésett, nem időszerű. *Ezzel az idejétmúlt rendelkezéssel már nem lehet pótolni a mulasztást.*

idén ♦♦♦♦ hsz

Ebben az évben. *Az idén nem voltak nyaralni.*

idény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Az évnek bizonyos tevékenység vagy tevékenységek szempontjából legfőbb időszaka. *A vízparton a nyári, a hegyekben a téli idény hoz több vendéget. A színházi idény nyár elején fejeződik be.*

ide-oda ♦♦♦♦ hsz

1. Felváltva két ellentétes irányban. *Ide-oda leng a hinta, hol előre, hol hátra.* 2. Hol az egyik, hol a másik helyre. *Ide-oda utazgat egész nap.* 3. (népi) Körülbelül. *Ide-oda három éve tartozol nekünk.* 4. (bizalmas) Mindegy, nem számít. *Egy-két forint ide-oda!*

idestova ♦♦♦ hsz

Hamarosan, már-már. *Idestova egy éve, hogy beköltöttünk az új lakásba. Idestova húszéves lesz.*

idétlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. (népi, régi) Koraszülött (gyerek). *Idétlen gyermekét a széltől is óvja.* 2. (rosszalló) Kellemetlenül, visszataszítóan ostoba vagy így viselkedő (személy). *Ezt az idétlen alakot meg ki hívta ide?* (Főnévi használatban:) *Megint itt ricsajoznak ezek az idétlenek.* 3. (rosszalló) Ilyen személyre jellemző. *Idétlen hangon szólt a telefonba. Nem szeretem, amikor ilyen idétlenül viselkedsz. Idétlen viccein senki nem nevetett.*

idéz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (hivatalos) (Hivatal személyes) megjelenésre felszólít valakit. *A bíróságra idézték tanúnak.* 2. • *Szellemet idéz:* meghalt vagy távoli személy alakját vagy szellemét megjelenésre próbálja készíteni. *A táborban első este szellemet idéztünk, de nem jelent meg.* 3. Képzletben megjelenít. *Ezek az ódon falak a múltat idézik. A kiállított személyes tárgyak mind a halhatatlan színész emlékéit idézik.* 4. Másból vagy máshonnan származó szöveget szó szerint közöl. *A szerző az előszóban József Attilától idéz.*

idézés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a cselekvés, hogy valakit, valamit idéznek. *A szüntelen idézés nem vall különösebben eredeti gondolkodásra.*
2. (hivatalos) Hivatalos felszólítás. *Idézést kapott, hogy jelenjék meg a bíróságon.*

idézet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Valaki szavainak, valamely szövegnek szó szerint ismételt része. *Könyvében számos idézet található más kutatók munkáiból. Honnan való ez az idézet?*

idézőjel ♦♦♦ fn

Idézet elejét és végét, illetve valamely szó, kifejezés sajátos használatát jelző írásjel („”). *Ha szó szerint idézel, ne felejtse el kitenni az idézőjelet! Idézőjelek közé tette azt a szót, ami az ironikus használatra utal. (átvitt) Idézőjelben: nem szó szerint, átvitt értelemben. Ezt csak idézőjelben mondtam!* • *Idézőjelbe tesz valamit:* eredeti értelmétől eltérő, olykor ellenkező értelemben használja. *Idézőjelbe téve „megköszöntem” neki ezt a „kedvességet”...*

idill ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

1. Egyszerű emberek, különösen pásztorok életét eszményítő leíró költemény. *Petőfi is irt idilleket.* 2. (választékos) Egyszerű, derűs, bensőséges életforma. *Üdítőleg hatott a vendégekre a falusi idill.* (gúnyos) *Mindenki hazajött, kész a „családi idill”.*

idióta ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Gyengeelméjű (személy). *A klinikán idióta gyermekekkel foglalkozik.* (Főnévi használatban:) *Az idióták születésüktől fogva gyengeelméjűek.* 2. (rosszalló) Bárgyú, ostoba (személy). *Kik ezek az idióta figurák?* (Főnévi használatban:) *Egy idióta azt állítja, hogy feltalálta az örökmozgót.* 3. (rosszalló) Ilyen személyre jellemző. *Olyan idiótán beszélt, hogy egy kukkot sem értettem belőle. Hagyj már békén az idióta vicceiddel!*

idom ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Síkban vagy térben körülhatárolt forma. *A téglalap és a négyzet, valamint a kocka és a gúla mértani idomok.* 2. Öntőforma. *Az öntvények anyagát idomokba öntik.* 3. A női test kidomborodó részeinek alakja. *A fiatal nő telt idomait alig rejtette el a kétrészes fürdőruha.*

idomár ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (kissé régi)

Állatok idomításával hivatásszerűen foglalkozó személy. *Cirkuszi idomárként majmokkal foglalkozik. Az idomár az oroszlan szájába dugta a fejét.*

idomít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Állatot) mutatványra, ügyességre tanít. *Az a munkája, hogy a cirkuszban elefántokat idomít.* 2. (rosszalló) Valakit erőszakosan, gépiesen nevel, szoktat valamire. *Nem neveli, hanem idomítja a gyerekeket.* 3. (választékos) Valamit valamihez hozzáigazít, alakít. *A regényt a megfilmesítéskor az amerikai közönség igényeihez idomították.*

idomtalan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul (választékos)

Feltűnően nagy és esetben, otromba (alakú). *Furcsa, idomtalan feje lett a szobornak.*

idomul ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Valamihez simulva fölveszi annak alakját. *A felforrósított fém az öntőformához idomul.* 2. Valaki igazodik, alkalmazkodik valakihez vagy valamihez. *Az együttélés során mindkét félnek idomulnia kell a másikhoz.* 3. (Állat) idomítás hatására készségeket sajátít el. *Úgy tudni, a tigris nehezen idomul.*

idő ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ideje

1. Az a nem téri dimenzió, amelyben az események egymást követik, és amely megfordíthatatlanul tart a múltból a jelenen keresztül a jövőbe. *Telt-múlt az idő, s a gyerekek lassan felnőttek. Ahogy halad az idő, az ember egyre bölcsőbb lesz.* • *Az idő vasfoga:* múltásának pusztító hatása. *Az épületet erősen megrongálta az idő vasfoga.* 2. Valaminek az időpontja. *Az indulás idejét egy órával korábbra tettük.* | *Idejében:* a kellő időben vagy időre. *Épp idejében érkeztetek, már vacsorához terítünk.* | *Ideje valamit csinálni:* itt van az az időpont, amikor meg kell tenni. *Gyerekek, késő van, ideje lefeküdni!* 3. Időszak, időtartam. *Ennyi idő nem elég ennek a munkának az elvégzésére. Egy ideig nem járt iskolába. Gondolkodási időt kérek.* 4. (Sportban:) A teljesítménynek időegységben kifejezett eredménye. *A döntőben kitűnő időt úszott.* 5. A napnak vagy az évnak valamely (ismétlődő) jelenséggel vagy eseménnyel jellemezhető szakasza. *A vacsora idején az egész család összegyűlik. Az olimpia idején minden szabad percét a televízió előtt töltötte.* • *Éjnek idején:* éjjel. *Mit keresel itt éjnek idején?* | *Télvíz idején:* télen. *Nem járhat sz félcpőben télvíz idején!* 6. Életkor. *Szép időt ért meg.* 7. A történelem, a társadalmi, politikai élet folyamán egy szakasza, korszaka. *Megérta az idő szavát. „Szabad-e Dévénynél betörnöm Új időknek új dalaival?”* (Ady E.: Góg és Magóg fia vagyok én). *A régi idők szokásairól tartott előadást. Ez a páncél Mátyás idejéből való.* 8. Időszámítás, időmérés. *Helyi idő szerint 4-kor történt a baleset.* 9. Időjárás. *Szép az idő, süt a nap.* 10. (Nyelvtanban:) Igeidő. *Tedd át a mondatot múlt időbe!*

időálló ♦♦ mn ~k, ~t, ~an

1. Sokáig épen maradó, tartós. *A kerítést időálló festékekkel kenték le.* 2. (választékos) Maradandó értékű (alkotás). *Beethoven időálló műveit a mai kor is nagyra becsüli.*

időjárás ♦♦♦♦♦ fn –, ~t, ~a

A légkörnek az alsó levegőrétegekben adott időpontban vagy időszakban tapasztalható jelenségek (hőmérséklet, csapadék stb.) összességéből adódó állapota. *Az időjárás jellemzői: a hőmérséklet, a csapadék, a szél stb. évszakonként váltakoznak. Ilyenkor ősszel mindig szeszélyes az időjárás.*

időpont ♦♦♦♦♦ fn

1. Valaminek meghatározott vagy tervezett ideje. *A találkozó időpontját nem beszéltük még meg.* 2. (bizalmas) Az időnek az a rövid szakasza, amelyben valami végbemegy. *Az ebéd időpontjában telefonált.*

idős ♦♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Élete késői, hanyatló szakaszában levő, öreg (ember). *Az idős emberek egyre nehezebben tudnak megélni.* (Főnévi használatban:) *A faluban megnyílt az idősek otthona.* 2. (Kifejezésekben:) *Mennyi vagy milyen idős?:* hány éves? *Mennyi idős a kislányod?* – *Kétéves lesz decemberben.* | *(Valamennyivel) idősebb:* (annyival) régebben született. *Öt évvel vagyok idősebb nálad.* | (Személynév előtt:) *Idősb* vagy *idősebb* (rövidítve: *Id.* vagy *id.*): az azonos nevű apa és fia közül az apa. *Id. Kovács János és neje részére.*

időszak ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Az időnek egy meghatározott szakasza. *Az előttünk álló időszakban többet kell dolgoznunk.* 2. Két esemény közötti idő. *Legalább négyhetes időszakokra van szükség az egyes oltások között.*

időszámítás ♦♦♦ fn –, ~t, ~a

1. Az éveknek a történelmi tájékozódást segítő, egy bizonyos időpontból kiinduló, kultúrához kötött, hagyományos számítása. *A mi időszámításunk Krisztus születésével kezdődik.* • *Időszámításunk előtt* vagy *előtti*: Krisztus születésének hagyományosan elfogadott időpontja előtt vagy előtti. *Asóka király az időszámításunk előtti III. században uralkodott Indiában.* *A actiumi csata i. e. 31-ben volt.* | *Időszámításunk szerint* vagy *szerinti*: Krisztus születésének hagyományosan elfogadott időpontja után vagy utáni. *A Colosseum Rómában az időszámításunk szerinti I. században épült.* *Seneca i. sz. 65-ben halt meg.* 2. Az időmérésnek valamilyen meghatározott rendszere. *Amikor átállunk a téli időszámításról a nyárirra, egy órával előre kell állítani az óráinkat.*

időszerű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. A jelen, illetve a szóban forgó helyzettel szorosan összefüggő, ahhoz kapcsolódó. *Az összejövetelem időszerű kérdésekről beszéltek.* 2. Valamely időpontban, helyzetben helyes, kívánatos. *Időszerűnek tartom, hogy a kérdést megvitassuk.*

időtlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. (Kifejezésekben:) Beláthatatlanul vagy végtelenül hosszú (idő). *Ez a ház időtlen idők óta itt áll, s időtlen időig itt is fog állni.* 2. Örök, nem múló. *Megcsodálta a múzeumban az időtlen szépségű ókori szobrokat.*

idővel ♦ hsz

Bizonyos (hosszabb) idő múlva. *Ne szomorkodj, idővel elfelejted az egészet!*

időzik ♦♦♦ ige (választékos) **időz** ~ni

1. Valahol tartózkodik, (valamennyi) időt tölt. *Sokat időzött nálunk.* 2. *Időzik valaminél*: hosszasan nézegeti, foglalkozik vele. *A kiállításon sokáig időzött az egyik képnél.*

időzít ♦♦ ige ~eni

1. (Gyújtószerkezetet) robbanásra bizonyos időpontra beállít. *A robbanószerkezetet éppen éjfélre időzítették.* 2. (választékos) Megszabja, kitűzi valami megkezdésének vagy bekövetkezésének időpontját. *A hónap elejére időzítették a tárgyalásokat.*

időzített ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Olyan (gyújtószerkezet), amely valamely előre megadott időpontra robbanásra be van állítva. *Időzített bombát helyeztek el a metróban.*

idült ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Hosszan tartó (betegség). *Évek óta idült gyomorbántalmak kínozzák.* • (választékos) *Idült alkoholista*: megrögzött alkoholista. *A kórházban idült alkoholisták gyógyításával foglalkozik.* | (tréfás) *Idült pénzhiány*: állandó pénzhiány. *Idült pénzhiányában folyton kölcsön kell kérnie.*

ifj ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas)

1. (kissé régi) (Szervezett) fiatal (kommunista) munkás vagy ipari tanuló. *Az építőtáborokban a fiatalok ifik vezetése alatt dolgoztak.* 2. Ifjúsági sportoló. *Idén még az ifik csapatában játszik, de jövőre már a felnőttek között indulhat a bajnokságon.*

ifjanc ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (rég) Fialat férfi, ifjú. *Az ifjanc belépett a hercegnő szobájába.* 2. (tréfás, rosszálló) Éretlen, nyegle fiatalember. *Ki ez a szeleburdi ifjanc?*

ifjú I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ifjan

1. (választékos) Fialat (ember) vagy fiatalokból álló (csoport). *Ez az ifjú ember már most többre vitte, mint bármelyikünk.* *Az ifjú társaság most vonul át a téren.* • *Ifjú pár*: (most vagy nemrég házasodott) fiatal pár. *Éljen az ifjú pár!* 2. *Ifjú* vagy *ifjabb*: az azonos nevű apa és fia közül a fiú. *Ifjú Albert Flórián látható a fényképen.* 3. (választékos) Fialatos. „*Ifjú szívekben élek*” (Ady E.-verscím). 4. (választékos) Fejlődőben levő, zsenge. *Ifjú tölgyek sorakoztak a ház előtt.*

ifjú II. ♦♦♦♦ fn ~k vagy ifjak, ~t vagy ifjat, ifja (kissé régi)

Fiatalember. *Hogy hívják ezt az ifjút?* • *A márciusi ifjak*: az 1848. március 15-i forradalmat vezető fiatalok. *A márciusi ifjak egyik vezéregyénisége Petőfi volt.* | (népi) *Ifja, véne*: valamely közösségben mindenki. *A lakodalmon a falu ifja, véne együtt volt.*

ifjúság ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. Valakinek ifjú, fiatal volta. *Ifjúsága ellenére nehézkesen mozog.* 2. Ifjúkor. „*Hová repül az ifjúság?*” (Kosztolányi D.: Üllői úti fák). 3. Fialat nemzedék. *A felnőttek felelősek az ifjúság jövőjéért.*

iga ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Szekér, illetve eke húzására használt állat nyakára tehető fakeret, amely a szekérrúdhoz, illetve az ekéhez kapcsolódik. *Egy erős ökröt fogott igába, úgy indult szántani.* 2. (választékos) Teher, kötöttség, elnyomás. *Hiába próbált szabadulni az iga alól.*

• *Igába hajt* vagy *tör valakit*: munkára vagy hódolatra kényszeríti. *A gyarmatosítók igába törték a bennszülötteket.* 3. (népi) Párba fogott teherhúzó állat a szekérral vagy az ekével együtt. *Egy igával hordja haza a termést. Egy igával szánt.*

igaz I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~ul

1. A valóságnak megfelelő, azt híven tükröző. *Minden szava igaz. Nem igaz, hazudsz!* 2. Nem színlelt, őszinte. *Igaz barátság fűzi össze őket.* 3. (választékos) Erkölcös, becsületes, tisztességes. *Mélyseges tisztelet és megbecsülés övezi ezt az igaz embert. Minden becsületes ember az igaz ügy mellé állt.* 4. (választékos) Valódi, igazi. *Látod, ilyen az igaz barát! A muzulmánok nagyon fontos feladatuknak tekintik az „igaz hit” terjesztését.*

igaz II. ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Igaz, valódi tényállás. *Megmondja az igazat.* • *Az igazat megvallva: őszintén. Az igazat megvallva nem kedvelem ezt a társaságot.* | *Igaza van:* helyes, igaz a kijelentése. *Igazad van, nem kellett volna így viselkednem.* 2. Valamihez való jog, méltányos igény. *Keresi az igazát. Kiáll az igazáért.* 3. (választékos) Igaz ember. *Az emberek között vannak igazak és hamisak is.*

igazán ♦♦♦♦ hsz

1. Valóban, valóságosan. *Nem hazudok, igazán ott jártam!* 2. Őszintén, tettetés nélkül. *Igazán érdekel, hogy mi van veled. Igazán szeretsz?* 3. Teljes mértékben. *Most tudja csak igazán, mit jelent a felelősség.* 4. (Módosítószó-szerűen:) Valóban. *Képzeld, kaptam egy új biciklit! – Igazán? (Nyomósításra:) Most már igazán jöhetnél!*

igazánda ♦♦ mn (népi, bizalmas) (csak -ból határozóraggal)

Valójában, igazán. *Igazándiból csak most ébredt rá a veszély nagyságára. Igazándiból nem is értem, mit akarnak tőlem.*

igazgat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Intézményt) vezetőként irányít. *Egy kisebb gyárat igazgat.* 2. Valamit több mozdulattal a helyére igazít. *A tükrök előtt igazgatja a haját.*

igazgató ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Intézmény, vállalat stb. felelős vezetője, irányítója. *Az iskola igazgatója tartotta az évnnyitón az ünnepi beszédet.* (Jelzőként:) *Beszélnem kell az igazgató főorvossal!*

igazgatóság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Igazgatói tisztség. *Megkapta az igazgatóságot.* 2. Valakinek igazgatói működése. *Az ő igazgatósága alatt virágzott a vállalat.* 3. Intézményt, vállalatot stb. vezető személyek összessége, testülete. *A részvénytársaság igazgatósága tanácskozást tartott.* 4. Ennek hivatali helyisége. *Az igazgatóságon van a titkárság is.*

igazgyöngy ♦♦ fn

1. Tengeri kagyló belsejében keletkező fényes, színjátészó gömböcske. *Az igazgyöngyöt gyöngyhalászok hozzák fel a tenger mélyéről fáradtságos és veszélyes munkával.* 2. Ebből készült ékszer. *Születésnapjára igazgyöngyöt kapott ajándékba.* (Jelzőként:) *Az esküvőn igazgyöngy fülbevalót viselt.*

igazhitű ♦ mn ~ek, ~t, ~en

(A mohamedánok szempontjából) az igaz hithez, a mohamedán valláshoz tartozó. *Az igazhitű törökök mecsetet építettek az elfoglalt városokban.* (Főnévi használatban:) *Az igazhitűek napjában többször is imádkoznak imaszőnyegükön.*

igazi I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

1. Jellemző vonásait hiánytalanul (és feltűnően) mutató. *Igazi barátság van köztük. Ő egy igazi tanár.* 2. Nagyfokú, teljes. *Igazi pihenésre lenne szüksége.* 3. (Több közül való kiemelésre:) Valóságos, tényleges. *Most végre igazi arcát mutatja.* 4. Valódi, nem hamisított. *Igazi aranypénzt talált.*

igazi II. ♦♦♦♦ fn ~ak vagy ~k, ~t, ~ja

1. Valaki számára az eszményi szerelmes. *Megtalálta az igazit.* 2. (bizalmas) (Csak -ból határozóraggal:) *Igaziból: igazán, nem játékból. Ezt most igaziból mondom!*

igazít ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamit szokásos helyzetébe visszajuttat. *A művész nő épp az öltözőjében igazítja a ruháját.* 2. Valamihez igazít valamit: úgy módosítja, hogy azzal egyezzen. *Óráját az enyémmel igazította. Igazítsd hozzám a lépteidet!* 3. Javit, alakít valamin. *Még igazítanom kell ezen a rajzon.*

igazod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakihez, valamihez alkalmazkodik. *Gyorsan igazodott a helyi szokásokhoz. Az új kollégának igazodnia kellett a többiekhez.* 2. A kívánt rendbe áll, sorakozik. *A tornasor igazodik.* (Vezényszóként:) *Balra igazodj!*

igazol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamit (hivatalosan) bizonyít. *Hiányzását orvosi leletekkel igazolta. Személyi igazolványával igazolta magát. Feltevéseit a későbbi kutatások igazolták.* | *Valami igazol valakit:* bizonyítja, hogy neki van igaza. *Látod, a tények megint engem igazoltak.* 2. Valamit megmagyaráz, indokol. *Mivel igazolod viselkedésedet?* 3. Hitelesít valamit. *A javítást aláírásával igazolta.* 4. (Sportban:) Valakit csapatagként hivatalosan elismer, nyilvántartásba vesz. *Ősztől új csapathoz igazolják.*

igazolás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valami jogosságának bizonyítása. *A mulasztás igazolása nem mindig egyszerű dolog.* 2. Hivatalos igazoló irat. *Betegségéről igazolást hozott.*

igazoltat ♦♦♦ ige ~ni

1. Felszólít valakit, hogy igazolja kilétét. *A rendőr igazoltatta az utcán csellengőket.* 2. Eléri, hogy valaki igazoljon valamit. *Velem igazoltatták, hogy valóban jelen volt.*

igazolvány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Személyazonosságot, illetve valamihez való jogot igazoló okirat. *Nálad vannak az igazolványaid? A nyomozó felmutatta az igazolványát.* 2. Valamiről szóló hivatalos igazolás. *Igazolványa van a hatóságtól, hogy bármikor beléphet az üzem területére.*

igazság ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. Valaminek igaz volta. *Ragaszkodik állításának igazságához.* 2. A valóságnak megfelelő, igaz tény vagy tényállás. *Kiderül az igazság. Keresi az igazságot. Kimondja az igazságot. Akarod tudni a meztelen igazságot?* 3. Az erkölcsi eszmény, illetve ennek teljesülése. *Végül az igazság győz. Ez nem igazság!* 4. A törvényeknek való megfelelés, illetve a nekik megfelelő ítélet. *Igazságot szolgáltat az ártatlanul megvádoltaknak.* 5. (népi) Valakinek az igaza. *Most az egyszer igazsága van!*

igazságos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Az erkölcsi eszménynek, illetve a törvényeknek megfelelő (dolog), azt érvényesítő (személy). *Végül sikerült igazságos döntést hozni. Ő igazságos tanár, szeretik a diákok. Igazságos bíró fog dönteni az ügyében.*

igazságtalan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Az igazságot mellőző, az ellen vétő. *Igazságtalan ítélet született az ügyben. Mindig igazságtalan volt a gyerekeivel. Nem veszed észre, hogy igazságtalanul bánsz vele?*

ige ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Cselekvést, történést, létezést kifejező szó vagy szófaj. *A megy, az esik és a van szó szófaja ige. Húzd alá az igéket a szövegben!* 2. (rég, választékos) Szó. „*Átok és hazugság minden ige szájban!*” (Arany J.: Toldi) 3. (választékos) Látnoki, prófétai kijelentés. „*Vagy lesz új értelmük a magyar igéknek, Vagy marad régiben a bús magyar élet!*” (Ady E.: Fölszállott a páva). 4. Bibliai idézet. *A lelkész felolvasta az igét a szószékről, a prédikáció előtt.* • *Igét hirdet:* prédikál. *Ezentúl egy fiatal lelkész fog igét hirdetni az istentiszteleteken.*

igen¹ ♦♦♦♦ hsz

Nagyon. *Igen szép ez a ház. Ne igen higgy neki!*

igen² I. ♦♦♦♦ msz

1. (Eldöntendő kérdésre adott feleletként:) *Úgy van. Eljössz velem moziba? – Igen!* (Főnévi használatban:) *Igent mondott neki.* 2. (Tagadás utáni ellenvetésként:) *Nem is tudod! – De igen!* 3. (Előző állítás nyomósítására vagy helyességének elismerésére:) *Te is láttad azt a filmet! – No igen, de nem emlékszem a végére.* 4. (Meglépetésszerű ellenvetés bevezetésére:) *Menjünk moziba! – Igen ám, de nincs pénzünk!* 5. (Meglépetésszerű megjegyzés bevezetésére:) *Lám, no lám. Ja igen, majd elfelejtettem!* 6. (Tünődés bevezetésére:) *Bizony, így van. Hát igen, régen volt.* 7. (Csodálkozó kérdésként:) *Valóban? Holnap lesz a születésnapom. – Igen?*

igen² II. ♦♦♦♦ hsz

1. (Az előző, tagadó alakú állítmány állító alakjának megismétlése helyett:) *Szorgalma nem megfelelő, de magatartása igen.* 2. (Tetszés nyomatékos kifejezésére:) *Ez már igen!*

igenel ♦♦ ige ~ni

1. (rég, választékos) *Igenel valamit:* igent mond rá, beleegyezik. *A kérdésre igenelve bólintott.* 2. (választékos) Erősen akar, kíván valamit, törekszik rá. *Igenli a változásokat.*

igenis I. ♦♦♦♦ msz

(Szolgálatkész válaszként:) Természetesen, igen. *Fordulj! – Igenis.*

igenis II. ♦♦♦♦ hsz

(Ellenvetés nyomatékosítására:) *De bizony. Igenis, kibírom, majd meglátod!*

igenlő ♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en

Beleegyező, helyeslő. *Igenlő választ adott a kérdésemre.*

igény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Föltételezett jogosultságon alapuló kívánság, követelés. *Kártérítési igényt nyújtott be a biztosítóhoz. Nagy igényei vannak.* • *Igényt tart valamire vagy valakire:* (jogosan) birtokolni kíván. *A válás után mindketten igényt tartottak a házra.* | *Valaki vagy valami igénybe vesz valakit vagy valamit:* a) alkalmaz. *Téged is igénybe veszlek erre a munkára.* b) kimerít. *Nagyon igénybe vette a sok tanulást.* c) felhasznál. *Nem kívánom igénybe venni a kedvezményeket.* d) próbára tesz, megterhel. *A hosszú tárgyalás alaposan igénybe vette a türelmét.* | *Valamennyi időt vesz igénybe:* ennyi idő kell hozzá. *A vizsgára való felkészülés egy hetet vett igénybe.*

igényel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Jogosultság vagy méltányosság alapján kér valamit. *Segélyt igényel az önkormányzattól.* 2. Szükségessé tesz valamit, rászorul valamire. *A növény ápolást, a gyerek türelmet, a munka figyelmet igényel. Az ügy bővebb magyarázatot igényel.*

igényes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan (ember), akinek minőségbeli igényei vannak. *Nem veszi meg a használt holmit, mert igényes ember.* 2. Különleges gondoskodást igénylő (növény, állat). *Nem való nekem az ilyen igényes virág. Ez nagyon igényes kutya, rendszeresen fésülni kell a szőrét.* 3. Nagy hozzáértést és gondosságot igénylő, illetve ezt mutató, erről tanúskodó. *Csak precíz emberek vállalkozzanak erre az igényes munkára! Új otthonukat igényesen rendezték be. Szeretem az igényes magyar filmeket.*

igénylés ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Valamilyen igénynek, kérésnek írásbeli bejelentése. *Beadta az igénylést az oktatási osztályra. Lakásra igénylést csak a létnimum alatt élők adhatnak be.* 2. (ritka) Valaminek a határozott (meg)kívánása. *A szeretet igénylése nem elég ahhoz, hogy az embert csakugyan szeressék is.*

igénytelen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Olyan (ember), aki kevéssel is beéri. *Az igénytelen emberek nem szoktak karriert csinálni.* 2. Jelentéktelen, szegényes, esetleg elhanyagolt. *Igénytelen külseje miatt már többen megszólták. Egy igénytelen, egyszobás garzonban laknak.* 3. Kevés gondoskodást igénylő (növény, állat). *Ezt az igénytelen növényt csak hetente egyszer kell locsolni. A szomszéd kutya nagyon*

igénytelen állat, bármilyen maradékot megeszik. 4. A követelményeknek meg nem felelő, felületes. Ezért az igénytelen munkáért nem jár dicséret.

ígér ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kinyilvánítja, hogy valamit megtesz vagy ad. *Ígérte, hogy ezentúl segít. Ajándékot ígért neki.* 2. (Adásvételkor valamennyi pénzt) kínál valamiért. *Az aukción százezer forintot ígérték a képért.* 3. Valószínűsít valamit, kecsegtet vele. *A színdarab nagy sikert ígér.* 4. (Bizonyos tulajdonságokat) sejtet. *Nem sok jót ígér a tekintete.*

ígéret ♦♦♦♦♦ ige ~ek, ~et, ~e

1. Ígérő kijelentés. *Ígéretekkel nem sokra megyünk.* 2. • Az ígéret földje: a) Kánaán. *Józsua bevezette a zsidó népet az Ígéret földjére.* b) (választékos) a jólét hona. *„Vannak hamis próféták, akik Azt hirdetik nagy gonoszán, Hogy már megállhatunk, mert itten Az ígéretnek földje van”* (Petőfi S.: A XIX. század költői). 3. Reményekre jogosító tehetség. *Már gyermekkorában nagy ígéret volt.*

ígérget ♦♦ ige ~ni

Ismételten, de komolytalanul ígér (valamit). *Csak ígérgeti, hogy eljön. Folyton ígérgetsz, de sosem tartod be a szavad.*

ígérkez|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ígéri, hogy valahova, valamikorra (el)megy, (el)jön. *Mára ígérkezett, a születésnap köszöntésére.* 2. Valamilyennek ígérkezik: úgy tűnik, illetve sejtteni lehet, hogy olyan lesz. *Az idei év jónak ígérkezik.*

igéz ♦♦ ige ~ni (választékos, régi)

Bűvöl, varázsol (valamit). *„Bóbita, Bóbita játszik. Szárnyat igéz a malacra”* (Weöres S.: A tündér). *„Mert tündértést a kicsi kéz mely rózsás-meztelen igéz”* (Babits M.: Játszottam a kezével).

igézet ♦♦♦ fn ~, ~et, ~e (választékos)

1. Varázslat. *Igézet alatt áll. Megtörte az igézetet.* 2. Lenyűgöző, elbűvölő hatás. *Nem tudja kivonni magát a zene igézete alól.*

igéző ♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

1. (rég) Varázslat előidézésére használatos. *„A cigányasszony [...] hirtelen lekapva karjáról füles kosarát, leguggolt, s elkezdte azt rázogtatni, bizonyos igéző mondatot hallatva, mely ilyenförmán hangzik: »Poca, poca, neh, neh!«”* (Jókai M.: Mire megvénülünk). 2. (választékos) Elbűvölő hatású. *Igézően szép a szeme. Igéző mosolyával mindenkit levesz a lábáról.*

igrice ♦ fn ~ek, ~et, ~e

Középkori énekmondó. *Az igricek gyakran versbe szedték a királyok tetteit, és műveiket lant kíséretével adták elő.*

igy I. ♦♦♦♦♦ hsz

1. Ilyen módon vagy állapotban. *Így csináld! Így méssz a ballagásra?* 2. (A mód, az állapot, a körülmények pontos megnevezése helyett:) *A boltban elmagyarázták, hogy így meg így kell összerakni. Hol így, hol úgy, változóan érzi magát.* • *Így is, úgy is: mindenképpen. Így is, úgy is meg kell csinálni.* | (Felsorolás végén:) *És így tovább: s a többi. A hunyó számolni kezdett: egy, kettő, három, és így tovább, egészen húszig.* 3. Az ismert vagy már említett módon, helyzetben. *Csak hárman leszünk, de így is jó.* 4. (Következményre utaló szóként:) *Nesze egy pofon! Így szemtelenkedj máskor!* 5. Ilyenkor. *Így év vége felé sokat kell tanulni.* 6. Ilyen nagyon, ennyire. *Soha még így nem csaptak be!* 7. (Helyeslés kifejezésére:) *Jól van. Gyere ide! Így! Most szépen belebújsz a kabátba, így ni!*

igy II. ♦♦♦♦♦ ksz

1. (Tagmondatok kapcsolására:) *Ennélfogva, tehát. Rendesen tanult, így szép lett a bizonyítványa.* 2. (Mondatrészek kapcsolására:) *Tehát, például. A tavaszi virágok, így a nárcisz, a jácint és a tulipán már kinyíltak.*

igyekezet ♦♦♦♦ fn ~, ~et, ~e

Valamire irányuló szándék, akarat. *Minden igyekezete hiábavalónak bizonyult. Nem méltányolták kellőképpen az igyekezetét. Igyekezetével hamar kitűnt a társai közül.*

igyekez|ik ♦♦♦♦♦ ige ~ni **igyeksz|ik** igyekezni

1. Megtesz mindent azért, hogy valamit elérjen, valami megtörténjen. *Azon igyekezett, hogy jobb eredményt érjen el.* 2. (Önállóan, vonzat nélkül:) *Eredmény, elismerés kivívására törekszik. Gábor nagyon igyekszik, osztályelső akar lenni.* 3. Sietősen valahova, valamerre halad. *Éppen errefelé igyekeznek, velünk szeretne beszélni.*

igyekvés ♦♦ fn ~, ~t, ~e

Törekvés, igyekezet. *Munkája igyekvésre vall.*

igyekvő ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en

Olyan (ember), aki igyekszik, szorgalmas. *Elsős korától kezdve igyekvő tanuló volt.*

ihaj ♦ isz (népi)

(Mulatás közben, jókedv kifejezésére:) *Ihaj, csuhaj!*

ihatnék ♦ fn ~, ~, ~ja (főleg birtokos személyjellel)

Ital utáni vágyódás. *Nehezen tudta legyőzni állandó ihatnékját.* • *Ihatnékja van vagy támad:* inni szeretne. *Látom, ihatnékod van, mit töltsz neked? Ihatnékom támadt, van valami finom italod?*

ihlet¹ ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

(Művészi) alkotásra serkent valakit. *E költemény megírására a felesége iránti szeretete ihlette.*

ihlet² ♦♦♦ fn ~, ~et, ~e

(Művészi) alkotásra ösztönző lelkiállapot, hangulat. *Megszállta az ihlet.*

ihol ♦ hsz (népi)

1. Itt. *Ihol van a fakanál.* 2. (Módosítószó-szerűen:) *Íme, lám. Ihol, ni, elrepült.*

ij ♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Nyílvevő kiröpítésére való, ív alakban meghajlított vékony fából és megfeszíthető húrból álló fegyver. *Felajzotta íját, és kilőtte a nyílvevőt a szarvas irányába.* 2. Ez mint sporteszköz. *Az íjászversenyre csigás íjjal nevezett be.*

íjász ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
 1. (rég) íjjal és nyíllal harcoló katona. *Az ostromnál bevetették az íjászokat is.* 2. Íjászatban versenyző sportoló. *Íjászaink a vártnál is jobban szerepeltek az olimpián.*

ijed ♦♦♦♦ ige ~ni
 • *Halálra ijed:* nagyon megijed. *Nem gondoltam volna, hogy halálra ijedsz egy kisegértől!*

ijedez|ik ♦ ige **ijedez** ~ni
 Ismételten egymás után többször megijed. *Ne ijedez, senki sem akar bántani!*

ijedős ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
 Aki, ami könnyen, gyakran megijed. *Ijedős lóval veszélyes lovagolni. Végül sikerült megnyugtatnia az ijedős kislányt.*

ijedség ♦♦♦ fn -, ~et, ~e
 Hirtelen támadó félelem. *A rossz hír hallatán nagy lett az ijedség.*

ijedt ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
 1. Olyan (ember vagy állat), aki, ami meg van ijedve. *Ölében ringatta ijedt gyermekét. Az ijedt kismacsák anyjukhoz menekültek.* 2. Ijedtségre valló. *Ijedt hangon felelt. Ijedt szemekkel nézett rám.*

ijedtében ♦♦♦ határozóragos fn
 Ijedt állapotában. *Ijedtében azt sem tudta, mihez kapjon.*

ijedtség ♦♦♦ fn -, ~et, ~e
 Ijedt állapot. *Nehezen múlt el az ijedtsége.*

ijeszt ♦♦♦ ige ~eni
 1. (Valamivel) valakinek, valaminek ijedtséget okoz. *Rosszul teszték, hogy mumussal ijesztitek a gyereket.* 2. Valakire ijeszt: hirtelen nagyon megijeszti. *Úgy rám ijesztett, hogy majd összeestem.*

ijesztget ♦♦♦ ige ~ni
 Többször, ismételten megijeszt valakit, valamit. *Ne ijesztgesd azt a szegény asszonyt! A szomszéd gyerekek ijesztgetik a kutyát.*

iker ♦♦♦ fn *ikrek*, ~t vagy *ikret*, *ikre*
 1. Egy terhességből született vagy születendő két (vagy több) (testvér)gyermek egyike. *Az egyik iker jobb tanuló, mint a másik. A szomszédból átjöttek játszani az ikrek. A sógornóm ikreket vár, már a nyolcadik hónapban van.* 2. (kissé régi, bizalmas) Ikertelefon előfizetője. *Nem tudok telefonálni, folyton az iker beszél.* 3. (Tulajdonnévként, rendszerint többes számban:) Az állatöv egyik csillagképe, amelyben a Hold május 21. és június 21. között tartózkodik, illetve ennek a jele. *Édesapám június 14-én, tehát az Ikrek jegyében született.* • (bizalmas) *Ikrek vagy Iker vagyok:* ebben a jegyben születtem. *Ikrek vagyok, nagyon érzékeny a természetem.*

ikertelefon ♦ fn (kissé régi)
 Közös vezetékre kapcsolt, külön-külön számú két telefonállomás (készüléke). *Ikertelefonunk volt, így gyakran megesett, hogy nem volt vonal.*

ikertestvér ♦♦♦ fn
 (Az egyik iker szempontjából) a vele egyszerre, egy anyától született testvér. *Nehéz megkülönböztetni ikertestvérétől.*

ikon ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja
 Általában fára festett, bizánci stílusú szentkép. *A falon egy szép ikon is függött.*

ikra ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
 A hal petéje. *A halak lerakják ikráikat. Tengeri hal sózott ikrájából készül a kaviár.*

iktat ♦♦♦♦ ige ~ni (kissé hivatalos)
 1. Valamely egységbe, rendszerbe illeszt, sorol valamit. *Programjába iktatta a városnézést is.* • *Törvénybe iktat valamit:* törvényerőre emel. *Törvénybe iktatták az Országgyűlés határozatát.* 2. Valahova tagul (be)fogad valakit. *Hivatalba iktatták az új elnököt.* | *A szentek közé iktat valakit:* szentté avat. *I. Istvánt 1083-ban iktatták a szentek közé.* 3. Valamely szövegbe, közé vagy utána ír, told valamit. *Megjegyzéseit az utolsó fejezet végére iktatta.* 4. (Ügyiratot) nyilvántartásba véve sorszámoz. *A földszinti irodában iktatják a leveleket.*

ildomos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (választékos)
 Illendő. *Nem ildomos köszönés nélkül távozni.* (kissé gúnyos) *Viselkedése nem éppen ildomos.*

illan ♦♦♦ ige ~ni
 1. (választékos) (Valahova) észrevétlenül elsuhan, szökik. *A fiatalok a kertbe illantak.* (átvitt) *A boldogság, az ifjúság könnyen illan.* 2. Gyorsan párolog. *A kámfor illan, egykettőre légneművé lesz.*

illat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
 Kellemes szag. *Szeretem a virágok és a kölnivíz illatát.*

illatszer ♦♦ fn
 Szépségápoláshoz, tisztálkodáshoz szükséges, illatanyagokat is tartalmazó (illatosító) szer vagy árucikk. *A piacon zöltséget, az illatszerboltban sampon, tusfürdőt, parfümöt és más illatszert vettünk.*

illedelmes ♦♦♦ mn ~ek, ~et vagy ~t, ~en
 Az illemnek megfelelő, illetve úgy viselkedő. *Mindig illedelmesen köszön. Szeretem az illedelmes gyerekeket, akik átadják a helyüket a buszon. A vizsgára illedelmes öltözékben érkezett.*

illegget ♦♦ ige ~ni

Illegeti magát: hiú mozdulatokkal kacéran kelleti magát. Állandóan illegeti magát a tükör előtt.

illem ♦♦♦ fn -, ~et, ~e

A társadalmi szokások alapján helyesnek tartott viselkedés, a jó modor, az udvariasság szabályainak összessége. *Az illem szerint viselkedik. Szülei már gyerekkorában megtanították az illemre.*

illemhely ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos)

Az ember szükségének elvégzésére való helyiség. *Elnézést, merre találok az illemhelyet? Női és férfi illemhely van az étteremben.*

illendő ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en (választékos)

Az illemnek megfelelő. *Viselkedj illendően a vendégségben! Illendő meglátogatnunk őt a kórházban.*

illeszked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Tárgy vagy annak valamelyik része) valamibe vagy valamihez pontosan illik, hézag nélkül simul hozzá. *Az alkatrészek illeszkednek egymáshoz. Az ék pontosan illeszkedik a résbe.* 2. (Toldalék) magánhangzójának magasságát vagy mélységét tekintve a fő magánhangzójának magas vagy mély volta szerint igazodik a főhöz. *A magyarban a ragok és a képzők illeszkednek a fő magánhangzóihoz, például asztalon, szelekrényen.*

illeszt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Valamit úgy helyez valamihez, hogy hézag nélkül összeérjenek. *Az alkatrészeket egymáshoz illeszti, majd összeragasztja.*

2. Valamit úgy helyez el valahol, hogy környezetével összhangban legyen, jól mutasson, megfelelő legyen. *Kalapot illeszt a fejére. Új fejezetet illeszt a regényébe.*

illet ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. (Meg)érint valakit. *Egy ujjal sem illette.* 2. Valakire, valamire vonatkozik, tartozik. *Ne nekem mondd, ez nem engem illet. | Ami valakit, valamit illet: (mondanivaló henye bevezetésében:) rátérve a szóban forgó vagy következő személyre, dologra. *Ami Jósikát illeti, szerintem ne hívjuk meg. Ami a holnap estét illeti, még nem döntöttem el, hova menjek.* | Ami azt illeti: (mondanivaló henye bevezetéseként:) ha már erről van szó... *Ami azt illeti, nekem nem tejszik az ötlet.* 3. • Szidalmakkal vagy váddal illet valakit: szidalmazó, illetve vádló kijelentést tesz rá vonatkozóan. *Mérgében a legdurvább szidalmakkal illette barátját. Azzal a váddal illette, hogy nem volt őszinte hozzá.* 4. Valami illet valakit: joga van hozzá, jár neki. *Ezért az eredményért őt illeti a dicséret és a jutalom.**

illeték ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (hivatalos)

Hivatalos szolgáltatásért fizetett pénzösszeg. *Az illetéket okmánybélyegben kell leróni a hivatalban.*

illetékes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et vagy ~t, ~en

1. Valamilyen ügyben intézkedni vagy nyilatkozni jogosult. *Az illetékes hatósághoz fordult ügyével.* 2. Valamire alkalmas, hozzáértő. *Nem vagyok illetékes rá, hogy döntsek ebben az ügyben.* (Főnévi használatban:) *Ezzel a kérdéssel fordulj az illetékesekhez!*

illetlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Az illemt sértő. *A vacsoránál a gyerekek illetlenül viselkedtek, kenyérgalacsinnal dobálóztak. Illetlen szavakat kiabált. Nagyon illetlenek a gyerekei, még köszönni sem tudnak.*

illetlenked|ik ♦ ige ~ni

Illetlenül viselkedik vagy beszél. *Elviszlek az Operába, ha megígéred, hogy nem fogsz illetlenkedni.*

illetmény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (hivatalos)

1. Munkabér. *Hivatali munkájáért alacsony illetményt kapott.* 2. (Tiszteletbeli) juttatás. *Illetményül egy hold kukoricát kapott.*

illető I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~en

Az éppen szóban forgó. *Az illető férfitől hallottam a legújabb híreket.*

illető II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, –

1. A szóban forgó személy. *Mikor jön az illető?* 2. (bizalmas) *Egy illető: valaki, egy ember. Odajött hozzám egy illető, és megkérdezte, merre van a Hősök tere.*

illetőleg I. ♦♦♦♦ hsz (hivatalos)

A szóban forgó személyre, dologra vonatkozólag, azzal kapcsolatban. *Az adóemlést illetőleg még nem született döntés.*

illetőleg II. ♦♦♦♦ ksz

1. (Helyesbítés bevezetésére:) Pontosabban mondva, helyesebben. *Elkezdtem, illetőleg el akartam kezdeni.* 2. (Annak kifejezésére, hogy a közlés vagy az egyikre, vagy a másikra vonatkozik:) *Mindenki megkapta a jutalmat: az érmekeket, illetőleg a serleget.* 3. (Annak kifejezésére, hogy a közlés mindkettőre vonatkozik:) *Ez a fiúknak, illetőleg a lányoknak egyaránt kötelessége.*

illetve I. ♦♦♦ hsz (régí)

A szóban forgó személyre, dologra vonatkozóan, azzal kapcsolatban. *„...e tekintetben, kivált a magyar nemzetet illetve, Felséged magas czéljaihoz [...] erőnk szerint fogunk járulni”* (Széchenyi I.: Nagy magyar szatíra).

illetve II. ♦♦♦♦ ksz

1. (Helyesbítés bevezetésére:) Pontosabban mondva, helyesebben. *Mi is ott nyaraltunk, illetve húsz kilométerrel délebbre.*

2. (Annak kifejezésére, hogy a közlés vagy az egyikre, vagy a másikra vonatkozik:) *Az ellenőr elkéri a bérleteket, illetve a jegyeket.* 3. (Annak kifejezésére, hogy a közlés mindkettőre vonatkozik:) *A gyerekek, illetve a nyugdíjasok kedvezményt kapnak.*

ill|ik ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Ami valahova, valamihez, valamibe jól illeszhető. *Erre az üvegre ez a fedél illik. Nem illik a kulcs a zárba.* 2. Jól mutat valahol, valakin. *Ez a ruha illik neki. Nem illik ebbe a szobába az antik bútor.* 3. (Magatartás) megfelel valaki egyéniségének, korának, helyzetének. *Nem illik hozzá ez a gyerekes viselkedés.* 4. Valaki tulajdonságai révén alkalmas arra, hogy valakinek a párja legyen. *Juliska illik Jancsihoz, mert mind a ketten vidám természetűek.* 5. *Illik valaki valaminek:* alkalmas rá, hogy az legyen, arra teremt. *„Be szép vagy! be nagyon illel leventének!”* (Arany J.: Toldi) 6. Valami érvényes, alkalmazható valakire, valamire. *Illik rá a közmondás.* 7. A társadalmi szokásnak, illemnek megfelel. *Társaságban nem illik sugdolózni.*

illúzió ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Hamis elképzelés, alaptalan remény. *Nincsenek már illúzióim vele kapcsolatban. Illúziókban ringatja magát. Széttépi az illúzióit.* 2. Valóságnak tetsző látszat. *Ez a kő a valódi gyémánt illúzióját kelti.*

ilyen ♦♦♦♦ mutató nm (választékos) **ily**

1. Ehhez hasonló vagy ezzel megegyező. *Ilyen ruhát szeretnék.* 2. (A tulajdonságok részletezése helyett:) *Elmondta, hogy egy ilyen és ilyen táskát keres.* 3. (Pontos leírás helyett:) *Az idő hol ilyen, hol olyan.* 4. (Főnévi használatban:) Ehhez hasonló dolog. *Ilyen többé nem fordulhat elő.* 5. (Érzelmileg színezett mondatban:) Ilyen jó, ilyen rossz vagy ilyen nagy. *Ilyen barát nincs még egy! Ó már csak ilyen! Ilyen szemtelenséget!* 6. (Érzelmileg színezett mondatban, határozószó-szerűen:) Ilyen nagyon, ennyire. *Ilyen sokba került?*

ilyenkor ♦♦♦♦ mutató hsz

1. A mostanihoz hasonló időpontban, időszakban. *Tegnap ilyenkor még úton voltunk. Nyáron ilyenkor még világos van. Jövő ilyenkorra már gimnazista lesz.* 2. (rosszalló) Ilyen későn. *Ilyenkor jössz haza?* 3. Ilyen rossz időben. *Ilyenkor még a kutyát sem verik ki.* 4. A mostanihoz hasonló esetben, helyzetben. *Mit tehet az ember ilyenkor?*

ilyesmi ♦♦♦♦ mutató nm

Efféle tárgy, dolog. *Ilyesmit még nem csináltam. Ilyesmit nálunk is lehet kapni.*

ím ♦♦♦ msz (választékos)

Íme. *„Százszor-sújtottan dobom, ím, feléd Feledésemnek gazdag úr-palástját”* (Ady E.: Elbocsátó, szép üzenet).

ima ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Istenhez szóló, hálaadó vagy kérő szöveg. *Imát mond a szeretteiért.*

imád ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Istenként tisztel valakit, valamit. *A pogányok bálványokat imádtak. Imádjuk Istent!* 2. (bizalmas) Rajongva szeret valakit, valamit. *Imádja a testvérét. Imád korcsolyázni. Látszik rajtuk, hogy imádják egymást.*

imádkoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Imát mond. *Minden este térdem állva imádkozik.* 2. (bizalmas) Könyörög valakinek. *Órákig imádkoztam neki, de nem hallgatott rám.*

imádság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Ima. *Mindennapos szokás náluk az étkezés előtti és utáni imádság.*

imbolyog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lassan, ide-oda dülöngve halad. *Egy részeg ember imbolygott az utcán.* 2. Himbálódzva hajladozik, jobbra-balra mozog. *Imbolygott alatta a létra.* 3. (Fény, árnyék) ide-oda mozog, lebeg. *Egy árnyék imbolygott a falon. A sötétben csak egyetlen gyertya lángja imbolygott.*

íme ♦♦♦♦ msz (választékos)

Itt van, lám. *Íme, ez lesz jutalmad.* (Szokatlan, váratlan jelenségre rámutatva:) *„De íme sötét hajam őszbe vegyül már”* (Petőfi S.: Szeptember végén). (A következményre rámutatva:) *Nem tanult, s íme, itt az eredmény: megbukott.*

imént ♦♦♦♦ hsz (választékos)

Alig valamivel ezelőtt. *Az imént találkoztam vele. Épp az imént mondtam, csak nem figyeltél.*

imitt-amott ♦♦♦ hsz

Helyenként, néhol. *Imitt-amott még találni ibolyát.*

ímmel-ámmal ♦♦ hsz

Kelletlenül, nem szívesen. *Ímmel-ámmal látott hozzá a munkához.*

immunitás ♦♦ fn ~, ~t, ~a

1. Valamely kórokozóval szembeni védettség, ellenálló képesség. *A védőoltások hatására immunitás alakul ki bizonyos fertőző betegségekkel szemben.* 2. (választékos) Sérthetlenség, illetve bizonyos kiváltságos személyeknek az a joga, hogy büntetőeljárás csak az országgyűlés hozzájárulásával indítható ellenük. *Az országgyűlési képviselők immunitást élveznek.*

imperializmus ♦♦♦ fn ~, ~t, ~a

1. Más országok meghódítására, esetleg világuralomra törekvő külpolitika. *A brit imperializmus alapja a gyarmatosító külpolitika volt.* 2. (kissé régi) (A marxista szóhasználatban:) A kapitalizmusnak a XIX–XX. század fordulójára eső, a monopolizációval és a világ újrafelosztására való törekvéssel jellemezhető szakasza. *Lenin az imperializmust a kapitalizmus legfelsőbb fokának tartotta.*

imponál ♦♦♦ ige ~ni

Nagyfokú tetszést, bámulatot kelt valakiben. *Imponálni akar az osztálytársainak.*

impresszionizmus ♦♦♦ fn ~, ~t, ~a

A XIX. század végén született művészeti irányzat, amely a pillanatnyi hangulatok, érzések, benyomások közvetlen ábrázolására törekedett. *Az impresszionizmus kiemelkedő alkotói a festészetben például Monet, Cézanne, Renoir, a zenében Puccini, Ravel, Debussy, a költészetben Rimbaud, Verlaine vagy Rilke.*

improvizál ♦♦ ige ~ni

(Zenei vagy színészi előadást, beszédet stb.) rögtönöz. *A dzsesszkoncerteken legjobban azt szeretem, amikor a zenészek improvizálnak. A középkori itáliai commedia dell'arte előadásain a színészek a darabok jó részét improvizálva adták elő.*

in ♦♦♦♦ fn *inak, inat* vagy ~t, *ina*

1. Az izmot két végén a csonthoz rögzítő, rostos, kötélszerű képződmény. *Sieléskor elszakadt egy ín a térdében.* 2. (népi) Lábikra, lábszár. *A kutya az inába harapott.*

inal ♦ ige ~ni (gúnyos is)

(Menekülve) gyorsan fut. *„Maszatos parasztyerek Inal a folyó felé”* (József A.: Perc).

inas¹ ♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Sok ínt tartalmazó. *Az inas húst nehéz elrágni.* 2. Erős, izmos. *Inas karjával erősen szorította.*

inas² ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (régii) Ipari vagy kereskedelmi tanuló. *Két inas is dolgozott nála a műhelyben.* 2. Személyes szolgálatot ellátó férfi alkalmazott. *Libériás inas nyitott ajtót.*

inaszakadtáig ♦ személyragos hsz

Nagy erőfeszítéssel, a végső kimerülésig. *Inaszakadtáig dolgozott, hogy el tudja tartani családját.*

incifinci ♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, – (tréfás)

1. Apró (termetű), nagyon kicsi. *Hogyan bírja az az incifinci asszony a munkát?* (gyermeknyelvi) *A kamrából előbújt egy incifinci kiséger.* 2. (gúnyos) Jelentéktelen. *Ilyen incifinci dologgal nem foglalkozunk.*

incselked|ik ♦♦ ige ~ni

1. (Játékosan) ingerel, bosszant. *Incselkedik a kutyával, aztán csodálkozik, ha megharapja. Ne incselkedj a nagyobbakkal, mert sokkal erősebbek nálad!* 2. Kacérkodik valakivel. *A lány incselkedett a fiatalemberekkel.*

inda ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A földön elfekvő vagy valamire felfutó kúszó, hosszú szárú hajtás. *A szőlő indája felfutott a ház falára.*

index ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Járművek két oldalán található villogó lámpa (régén kar), amely azt az irányt jelzi, amerre a jármű kanyarodni fog. *Az autóból oldali indexe nem világít. Kitéte jobbra az indexet, azután mégis balra kanyarodott, emiatt történt a baleset.* 2. Főiskolai vagy egyetemi leckekönyv. *Az egyetemisták az indexükbe írják, milyen órákat hallgatnak.* 3. (kissé régi) Betiltott könyveknek, illetve azok szerzőinek jegyzéke. *Könyvei sokáig indexen voltak. Az ötvenes években őt is indexre tették.* 4. Könyv végén levő név-, tárgy- és szómutató. *Ha valamiről bővebbet akarsz tudni, nézd meg az indexben.* 5. Valamilyen adat mellé (följebb vagy lejjebb) írt, megkülönböztető kis szám. *Ebben a szövegben az indexben a megfelelő lábjegyzet számát találsz. Felső indexszel jelöli a homonimákat. Alsó indexet használunk a kémiai képletekben.* 6. (Tudományban, főként a statisztikában) bizonyos mennyiségek, mértékek viszonylagos száma. *Az egyes tévécsatornák rendszeresen mérik a műsorok tetszési indexét.*

indián ♦♦♦ mn ~ok, ~t, –

Az Amerika őslakóinak tekinthető népcsoportok valamelyikéhez tartozó, vele kapcsolatos. *Ez a kép egy indián törzsfőnököt ábrázol. A kiállításon madártollból készült indián fejdíszeket is láttunk. Kutatóként az indián nyelvek nyelvtanának összedallításával foglalkozik.* (Főnévként:) *Az indiánok bőre vörösesbarna. A szíu indiánok bátran harcoltak földjükért.*

indigó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kék festékanyagot tartalmazó forró égővi cserje. *Az indigó pillangós virágú növény.* 2. Az ebből a növényből kinyert kék festék. *A kékfestők indigóval festették a ruhákat.* 3. Egyik oldalán indigóval bevont, másolat készítésére használt papír. *Indigót rakott a lapok közé, így egyszerre több másolatot is készíthetett.*

indít ♦♦♦♦♦ ige ~ani

1. Mozgásba, működésbe hoz valamit. *Az új nyomdagépeket holnap reggel indítják. A légítársaság a sztrájk miatt ma nem indít gépeket a tengerentúlra.* 2. (Jármű, esetleg ember) indul. *Nem indít a motor.* (durva) *Indíts!:* gyerünk, indulj. 3. Jeladással indulásra készítet valakit. *A futókat pisztolylövéssel indítják.* 4. (Versenyzőt) valamely versenyen szerepeltet. *A fiatal tehetséget már indítják a tavaszi bajnokságon.* 5. Valahova küld, meneszt valakit. *Követeket indít a császárhoz.* 6. Forgalomba állít valamit. *A BKV új járatot indít.* 7. (Tevékenységet) kezdeményez, szervez. *Háborút indít az országba behatolók ellen.* 8. (Újságot, folyóiratot, műsor- vagy előadássorozatot stb.) megjelentetni kezd. *Az elmúlt évben sok új folyóiratot indítottak. Új szappanoperát indít az egyik kereskedelmi tévécsatorna. Politikátörténeti előadássorozatot indít az egyetem történelemhallgatók számára.* 9. (választékos) Valamire ösztönöz, készletet valakit. *Lelkiismerete arra indította, hogy jóvátegye a dolgot.*

indíték ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Valaminek az oka. *Mi volt az indítéka tettének? Megtalálták a gyilkos fegyvert a gyanúsított ujjlenyomataival, de az indíték egyelőre ismeretlen.*

indíttatás ♦♦♦ fn –, ~t, ~a (választékos)

Valaminek a megtevésére készített lelki indítóok. *Indíttatást érzett arra, hogy az elesettek mellé álljon.*

indítvány ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (hivatalos) Tanácskozó testület elé terjesztett javaslat. *A képviselők egyik társuk indítványáról szavaznak.* 2. (választékos) Javaslat, ötlet. *Az volt az indítványa, hogy menjenek sétálni.*

indok ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (Indító)ok. *Minden indok nélkül megharagudott.* 2. Megokolás, érv. *A felhozott indokok alapján érthető, amit tett.*

indokolás ♦♦♦ fn **indoklás** ~ok, ~t, ~a (hivatalos)

Határozatnak, rendelkezésnek, hivatalos iratnak az okokat vagy az érveket felsoroló része. *Várom kérése indokolását. A jegyzőkönyv végén található a határozat indoklása.*

indonéz ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Indonéziának a maláj-polinéziai nyelvek valamelyikét beszélő bennszülött lakosságához vagy Indonéziához tartozó, vele kapcsolatos. *Hazánkba látogatott az indonéz külügyminiszter. Az indonéz nyelv izoláló: nem tartalmaz ragokat, jeleket. (Főnévi használatban.) Az indonézek sokat harcoltak függetlenségükért. Indonézt tanul az egyetemen.*

indul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Menni, haladni kezd. *Az erdő felé indul.* • *Útnak indul:* elindul. *A három vándor másnap hajnalban útnak indul.* 2. Elindul, hogy valamilyen tevékenységbe kezdjen. *Minden reggel hétkor munkába indul. A katonák harcba indulnak. A rendőrök az eltűnt kislány keresésére indultak.* 3. (Szerkezet, üzem stb.) működni kezd. *A gyárban reggelente nagy zajjal indulnak a gépek. Nem indul az autóm, be kell lökni.* 4. (Tevékenység, folyamat) kezdődik. *Az ősszel sok tanfolyam indul. Bizonyíték hiányában nem indul ellene eljárás. Jól indult a nyár. | Valaminek indul:* kezd valamit tenni vagy vele valami történni. *A friss alpesi levegőn hamarosan gyógyulásnak indul. A szülés után házsnak indul.* 5. Valamilyen küzdelemben, versenyen részt vesz, illetve részvételét bejelenti. *Szellemi vetélkedőn és sportversenyen indul. Ha elég keményen edz, talán indulhat az olimpián is.*

indulat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Hirtelen düh, harag. *Elragadta az indulat.* • *Indulatba jön:* indulatosá válik. *Ettől a témától mindig könnyen indulatba jön.* 2. Valaki, valami iránt érzett erős érzelem, szenvedély. *Az események felkorbácsolták indulatait. Indulat nélkül beszélt. (választékos) Atyai indulattal üdvözli.*

indulatos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Könnyen haragra gerjedő. *Nagyon indulatos ember, könnyű kihozni a sodrából.* 2. Haragos, ingerült. *Indulatos hangon beszél, nehéz vele szót érteni. Indulatosan lecsapta a kagylót.*

induló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Pattogó, feszes ütemű zenedarab. *Az induló hangjaira bevonult a díszszázad.* 2. Versenyen induló, a versenyre benevezett személy. *Fiatalok és idősebbek egyaránt vannak az indulók között.* 3. (népi) *Indulóban:* indulásra készen. „Szömöre a kádár, az is indulóban, S vele négy-öt jobbágy volt még, habozóban” (Arany J.: Buda halála). *Már indulóban voltunk, amikor betoppantak a szomszédok. Indulóban van egy új műsora a rádióban.*

infarktus ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Szívnek vagy ritkábban más szervnek, illetve szervrésznek az azt vérrel ellátó ér elzáródása miatt bekövetkező elhalása. *Az infarktust sok esetben egészséges életmóddal meg lehet előzni. A stresszes életmódnak, a dohányzásnak és a rossz táplálkozási szokásoknak mellett az eredménye: ötvenévesen infarktust kapott.*

infláció ♦♦♦♦ fn ~, ~t, ~ja

A gazdaságnak általános áremelkedéssel, a bankjegyforgalom növekedésével és a pénz értékének romlásával járó, bizonyos mértékű kiegyensúlyozatlansága. *A gazdasági elemzők szerint jövőre talán sikerül öt százalék alá szorítani az inflációt. A béreknek legalább az infláció mértékével arányosan kellene növekedniük.*

influenza ♦♦♦ fn ~, ~t, ~ja

Vírus okozta járványos betegség, amely lázzal, hurttal és végtagfájdalmakkal jár. *Ő is megkapta az influenzát.*

információ ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Tájékoztatás, felvilágosítás, illetve az ezek útján szerzett adat vagy hír. *Ezzel kapcsolatban nem szolgálhatunk információval. Vannak újabb információid a külföldi rokonaidról?* 2. Gépbe, berendezésbe betáplált adat. *A számítógépet ma már nemcsak információk tárolására, rendszerezésére és feldolgozására, hanem megszerzésére és továbbítására is használjuk.*

informális ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Magánjellegű, nem hivatalos, kötetlen. *Informális találkozón vett részt több európai államfő. Bizonyos kifejezéseket csak informális helyzetben használhatunk.*

informatika ♦♦♦♦ fn ~, ~t, ~ja

Információk tárolásával, rendszerezésével, feldolgozásával, valamint megszerzésével és továbbításával foglalkozó elmélet és ennek gyakorlati alkalmazása. *Informatikát tanult a műszaki egyetemen. A barátom informatikával foglalkozik, egy szoftverfejlesztő cég programozója.*

infrastruktúra ♦♦♦♦ fn ~, ~t, ~ja

A társadalmi, gazdasági tevékenység zavartalanosságához szükséges alapvető létesítmények összessége, rendszere. *A közművek, a távközlés, az egészségügyi és oktatási intézmények mind az infrastruktúra részei. Ezen a vidéken még nincs kellőképpen kiépítve az infrastruktúra.*

ing¹ ♦♦♦ ige ~ani

1. (Felfüggesztett tárgy) ritmikusan ide-oda mozog. *Ing az óra ingája. A földrengéstől ingott a mennyezetlámpa.* 2. (választékos) (Növény vagy testrés) inog, hajladozik. *Fúj a szél, és ing a fű, a nád. Últében elaludt, s gyengén ing a feje.*

ing² ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Férfiak által a felsőtesten viselt galléros, általában hosszú ujjú ruhadarab. *Fehér inget vett a zakó alá.* • (tréfás) *Ingben, gatyában vagy (szépitő) ingben, glóriában:* fehérneműben, felöltözetlenül. *Reggel óta ingben, gatyában mászkál fel-alá a lakásban.* 2. (népi) Hosszú női fehérnemű. *A szoknya alól kilátszik az inge.* 3. Csecsemők felsőtesten viselt (hátral nyitott) ruhadarabja. *Előre megvette az ingeket a születendő babának.*

inga ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az ingaóra korongban végződő, rúd alakú része, amely az óra működése közben szabályosan ide-oda leng. *Az inga mozgása az idő múlására emlékeztet.* 2. Felfüggesztett test, amely a nehézségi erő hatására lengő mozgást végez. *Híres magyar találmány az Eötvös-féle inga.*

ingadoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hosszabban ide-oda mozog, inog. *A fák ingadoznak a szélben.* 2. Nem tud dönteni, álláspontjában ide-oda hajlik. *A két álláspont között ingadozik.* 3. Váltakozva csökken és emelkedik. *A forint árfolyama és a termékek ára ingadozik.* 4. Valami bizonytalannak mutatkozik. *Kedves szülők, a gyerek szorgalma ingadozik.*

ingat ♦♦♦♦ ige ~ni

Inogni készletet, mozgat valamit. *A szél ingatja a nádat, a fákat.* • *Fejét ingatja:* tagadás vagy nemtetszés jeléül jobbra-balra mozgatja. *Megmondtam neki a véleményemet, de ő csak a fejét ingatta.*

ingatag ♦♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul (választékos)

1. Nem eléggé szilárd. *Az épület ingatag, nem érdemes felújítani.* 2. Ingó, dülöngélő. *Ingatag léptekkel közeledett az ajtó felé.* 3. Bizonytalan. *Az utóbbi időben barátságuk ingataggá vált.* 4. Megbízhatatlan, állhatatlan. *Ingatag a jelleme, a természete. A férfi figyelni ingatag felesége minden lépését.*

ingatlan I. ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, – (hivatalos)

Elmozdíthatatlan (vagyon tárgy). *A hagyaték ingó és ingatlan vagyonból áll.*

ingatlan II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (hivatalos)

Meghatározott földterület épülettel, növényzettel stb. együtt. *Több ingatlana van a városban.*

ingázó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Munkahelyére nagyobb távolságból naponta bejáró dolgozó. *Nagyon sok időt töltenek utazással az ingázók.*

inger ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Az élő szervezetet érő, annak valamilyen válaszát keltő hatás. *Szervezetünket folyamatosan sok-sok inger éri. Egész óra alatt köhögési inger gyötörte.* • (választékos) *Minden, mi szem-szájnak ingere:* sok finomság.

ingerel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hatásával valamilyen megnyilvánulásra, válaszreakcióra készlet valakit, valamit. *Ha egy fűszállal ingereljük a csiga tapogatóit, akkor behúzza őket.* 2. Kellemetlen hatásával bánt valamit. *Ingerli a szememet az erős fény.* 3. (Szándékosan) dühít, mérgesít valakit, esetleg valamit. *Ne ingerelj, mert kapsz egyet! A gyerekek a ketrebe nyúlva ingerelték az oroszlánt.*

ingerked|ik ♦♦ ige ~ni

Játékosan ingerel valakit, valamit, kötekedik vele. *Kedvesen ingerkedett a pajtásával.*

ingerlékeny ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Könnyen felingerelhető (személy). *Óvatosan mondd meg neki, mert ingerlékeny ember.* 2. Ilyen emberre jellemző. *Most nem szólok hozzá, ingerlékeny hangulatban van. Ingerlékeny hangon felelt.*

ingerlő ♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en

1. Érzéki vágyat keltő. *Ingerlő külsejével és viselkedésével a csinos asszony megszedítette a férfiakat.* 2. Étvágygerjesztő. *Ingerlő illatok szállnak a konyha felől.*

ingerült ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Bosszús, ideges (személy), illetve ilyen személyre jellemző. *Mitől vagy ilyen ingerült? Ingerülten válaszolt a kérdésemre.*

ingóság ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (hivatalos)

Helyhez nem kötött, ingó vagyon tárgy. *Összes ingósága: pénze, ruhája, bútorai, ékszerei, autója nem ér annyit, hogy adósságát kifizesse.*

ingovány ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Laza tözeggel borított lápos terület. *Lova elsüllyedt az ingoványban.* • *Ingoványra épít:* bizonytalan, kétes dologban bízik.

ingyen ♦♦♦♦♦ hsz

1. Ellenszolgáltatás nélkül. *Ingyen kapta a reklámórát.* • *Ingyen sem kellene:* semmiképpen sem. *Ingyen sem kellene az az ócska tragacs.* | *Ingyen van:* nagyon olcsó, megéri. *Ezért a pénzért ingyen volt ez a könyv.* 2. Erőfeszítés nélkül. *A sikert nem adják ingyen.* 3. (Melléknévként:) Ingyenes. *Ingyen kenyéren él.* 4. • (népi) (Főnévként:) *Ingyenben van:* nem kell fizetni érte. *Ingyenben volt a szállásunk.*

ingenélő ♦♦ mn (rosszálló)

Másokon élőködő ember. *Alacsony a fizetése, és még az ingenélő barátja is nála lakik.* (Főnévként:) *Körül van véve ingenélőkkel, nem csoda, hogy áldozatnak érzi magát.*

ingyenes ♦♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan (dolog), amelyért nem kell fizetni. *Ingyenes ebédet és szállást kapott.* 2. Olyan (személy), akinek az ellátásért nem kell fizetnie. *Ingyenes tanuló volt a gimnáziumban.*

injekció ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Gyógyszernek a szervezetbe való befecskendezése. *Minden héten injekcióra jár.* 2. Leforrasztott üvegsébe zárt, befecskendezhető gyógyszer. *Egy hónap alatt tíz injekciót kapott.* 3. Talajnak, régi épületnek stb. (vegyi) anyag belövellésével való szilárdítása. *A régi épületet injekcióval víztelenítették.*

inka ♦♦ mn ~k, ~t, –

1. A Peruban és Dél-Amerika északnyugati részén élő, fejlett kultúrájú indián néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Az inka kultúra és művészet megmaradt emlékei ma is csodálatot keltenek.* (Főnévi használatban:) *Az inkák kultúrája nagyon fejlett volt.* 2. (rég) (Főnévi használatban:) Az ősi inka birodalom uralkodója. *A nép élén az inka állt.*

inkább ♦♦♦♦ hsz

1. Nagyobb mértékben. *Minél inkább megismeri, annál jobban kedveli.* (Összehasonlításban annak kifejezésére, hogy a vele kiemelt állítás jobban megfelel a valóságnak:) *Inkább jó, mint rossz.* (Helyesbítésben:) *Nem annyira okos, mint inkább szorgalmas.* 2. Nagyobb valószínűséggel, gyakorisággal. *Ez a vers inkább múlt századi, mint század eleji.* | *Leginkább:* elsősorban, főként. *Leginkább a modern zenét kedveli.* • *Inkább csak:* nagyobbbrészt, többnyire. *Inkább csak a hétvégén tudok szabad levegőn lenni.* 3. Sőt, ellenkezőleg. *Nem szereti, inkább fél tőle.* 4. (Óhaj kifejezésére:) *Válasszunk inkább másikat!* *Inkább gyalog megyek.*

inkeri ♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~ül

A finnugor nyelvcsalád balti finn ágához tartozó nyelvű, illetve a nyelvet beszélő néppel kapcsolatos. *Az inkeri nyelv közel áll a finnhez és a karjalaihoz.* (Főnévként:) *Az inkeriek lélekszáma 1989-ben már csak 820 volt, s anyanyelvét alig több, mint harmaduk beszélte.*

inkognitó ♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

Saját személyének, kilétének, rangjának álnévvel, álrúhával stb. való eltitkolása, elleplezése. *A király inkognitóban járja az országot, hogy megtudja az emberek valódi véleményét.*

inkvizíció ♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

Az eretnokség kiirtására létesített katolikus egyházi törvényszék. *Galileit az inkvizíció elé idézték, és kihallgatták. Az inkvizíció rengeteg ártatlan embert öletett meg máglyán és más módon.*

innen I. ♦♦♦♦ hsz

1. Erről a helyről. *Fuss innen! Innen származik.* (Meghatározatlan hellyel kapcsolatban:) *Innen is, onnan is jöttek.* 2. Ettől a helytől számítva. *Innen két kilométerre van a falu.* (Szövegben:) *Ettől a résztől kezdve. Innen a lap aljáig másold le! Innen olvasd!* 3. Ettől az időtől kezdve. *Innen számíthatjuk a modern kor kezdetét.* 4. Ebből a körülményből, okból. *Innen van az, hogy nem tanul.*

innen II. ♦♦♦♦ nu

1. Valaminek ide közelebb levő oldalán. *A folyón innen áll a ház.* 2. Valamely időhatár előtt. *Húszon innen még ne aggódj a ráncaid miatt!*

innenső ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

A beszélőhöz közelebb levő. *A folyó innenső partja meredek. Az utca innenső oldalán van a házuk.*

innét ♦♦♦♦ hsz (népi)

Innen. *Menj innét, látni se bírlak!*

inog ♦♦♦♦ ige ~ni

Nem áll szilárdan, ide-oda mozog. *Vigyázz, az asztal inog, mindjárt leesnek róla a tányérok!* • *Inog a föld vagy a talaj a lába alatt:* bizonytalan a (munkahelyi, anyagi stb.) helyzete.

ínség ♦♦♦ fn –, ~et, ~e (választékos)

Nagy nyomor, nélkülözés. *Nagy ínségben nőtt fel.* • *Ínséget lát, szenved:* nélkülöz. *A háború alatt csaknem mindenki ínséget szenvedett.* | *Ínségre jut:* nagyon szegényre válik. *Az infláció idején a lakosság nagy része ínségre jutott.*

instál ♦ ige ~ni (népi, régi)

Alázatosan, esedezve kér vagy kérdez valamit. *„a rémült ispán instálja alássan, Hogy mi pogány gyilkos kínozza meg ilyen erősen A nagyságos urat?”* (Fazekas M.: Lúdas Matyi). (Udvariassági kifejezésekben:) kérem (szépen). *Nem én tehetek róla, instálom!*

int ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Mozdulattal jelt ad. *Felém int, jelzi, hogy észrevett. Szemével és fejével intett, hogy egyetért.* 2. Intéssel közöl valamit. *Búcsút intett egy zsebkendővel, amikor elindult a vonat.* 3. Intéssel hív valakit. *Magához intette a csínytevőket.* 4. *Int valakit valamire:* csitít. *Nyugalomra, csendre inti a hangoskodókat.* 5. • *Óva int valakit:* (félton) figyelmezteti valamilyen veszélyre. *Óva intette ettől a társaságtól.* 6. Intőt ad valakinek. *Az osztályfőnök nem szokott inteni.*

intetet ♦♦♦♦ ige ~ni

(Kézmozdulattal elköszönésként vagy figyelmeztetésként) többször int. *A vonat ablakából még integetett. Integetett, hogy ne mondjam tovább. Integetett a partjelző.*

intelem ♦♦♦♦ fn intelmek, intelmet, intelme

Óvó figyelmeztetés, szelíd dorgálás. *Nem sokat segített az atyai intelem.*

intelligens ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Értelmes, okos. *Intelligens gyerekei vannak, bármiről lehet velük beszélgetni. A vizsla intelligens kutya. Intelligensen és kulturáltan válaszolt minden kérdésemre.* 2. Tanult, képzett. *Intelligens szülőknek általában a gyerekei is egyetemre, főiskolára mennek.*

intenzív ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Élénk, megfeszített tempójú. *Hamar kifáradt az intenzív munkától.* 2. Gyorsított menetű. *Beiratkoztam egy intenzív angoltanfolyamra.* 3. Alapos, elmélyült és folyamatos. *A hallgatók intenzív figyelme serkentőleg hatott az előadóra is.* 4. Erős, éles, heves. *Nagyon intenzív illata van ennek a parfümnek. Rossz hatással van a virágaimra az intenzív fény.* 5. • *Intenzív osztály:* a speciális kezelést, ápolást igénylő súlyos betegek számára fenntartott kórházi részleg. *A balesetet követően még hetekig feküdt az intenzív osztályon.* (Főnévi használatban:) (bizalmas) *Súlyosbodott az állapota, ezért átszállították az intenzívra.*

interaktív ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Kölcsönös, közvetlen érintkezést, kapcsolatot, kommunikációt lehetővé tevő, illetve így működő. *A számítógéppel különböző interaktív játékokat is játszhatunk.*

interjú ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Riporter által vezetett, a nyilvánosságnak szánt beszélgetés. *Interjút adott a tévé munkatársának. Interjút kért a miniszterelnöktől.* 2. (Szociológiai módszerként például a közvélemény-kutatásban, új alkalmazottak kiválasztásánál vagy tudományos kutatásban:) Kikérdezés. *Interjúkat készített, ezeket most dolgozza fel. Önéletrajza alapján behívták személyes interjúra.*

intermezzo ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Két jelenet vagy felvonás közé iktatott átvezető zene. *Az intermezzo alatt átrendezték a díszletet az opera harmadik felvonásában.* 2. Romantikus stílusú, általában zongorára írt kis zenei darab. *Újabban csak intermezzókat komponál.* 3. (választékos vagy tréfás) Váratlanul közbejött (jelentéktelen) esemény. *Ne hagyjuk, hogy ez a kis intermezzo megzavarja a szórakozásunkat!*

internet ♦♦♦♦♦ fn –, ~et, ~je

1. Számítógépeknek információk megszerzésére, továbbítására, szabad bővítésére, valamint kapcsolattartásra, kommunikálásra kiépített világméretű rendszere, hálózata, illetve az ezen tárolt információk összessége. *Az internetet levelezésre, csetelésre, böngészésre és játékokra használom. Letöltöttem az internetről egy ingyenes vírusirtó programot. A nagyobb napilapokat interneten is elolvasható. Majd felrakom az internetre a kiránduláson készült fotókat.* 2. (bizalmas) Ennek elérését lehetővé tevő számítógépes kapcsolat. *Nálatok otthon van internet? A múlt héten bekötötték hozzánk a szélessávú internetet, azóta folyton a hálón lógok.*

intéz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Ügyet) munkaköri vagy megbízásos alapon irányít, rendszeresen foglalkozik vele. *Munkaideje nagy részében adminisztratív ügyeket intéz.* 2. Valamit célszerűen rendez, irányít. *Úgy intézte dolgait, hogy a szünetben pihenhessen.* 3. Valamely ügyben eljár, végez valamit. *Ma sem intéztem semmit az önkormányzatnál.* 4. (hivatalos) Valamit intéz valakihez: ezzel fordul hozzá. *Beszédet intézett a téren összegyűlt tömeghez.* 5. (hivatalos) Valamit intéz valaki, valami ellen: végrehajtja. *A sajtó támadást intézett a választások törvénytelenégei ellen.*

intézet ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valamely feladat ellátására szervezett intézmény. *A meteorológiai intézet készíti az időjárás-előrejelzéseket.* 2. Nevelőintézet. *Nehezen kezelhető gyermek volt, ezért intézetbe adták.*

intézkedik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valaminek az elvégzésére, végrehajtására utasítást ad. *Úgy intézkedett, hogy a szünetben is be kell jönni az iskolába.* 2. Valaminek az (el)intézését végzi. *Intézkedett, hogy repülővel utazhassunk.*

intézmény ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Valamely célra létesített társadalmi vagy állami szervezet. *Az oktatási intézmények dolgozói munkaszüneti napot tartottak.* 2. Társadalmilag kialakult forma. *Némelyek úgy gondolják, hogy a család, a házasság intézménye elavult.*

intéző I. ♦♦♦ mn-i in

Olyan (személy), aki intéz valamit. *Az ügyeket intéző magánembernek nincs könnyű dolga.*

intéző II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (rég) Birtok vagy üzemegeység gazdasági vezetője. *Esterházy gróf egyik birtokán volt intéző.* 2. Sportegyesület gazdasági és ügyviteli vezetője. *Az intéző személye sokszor változik az egyesületnél.*

intim ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, –

1. A testtel, testfunkciókkal, illetve a nemiséggel kapcsolatos. *Intim kapcsolat alakult ki köztük.* 2. Valakinek csak a legszűkebb környezetére tartozó. *Intim ügyeidet nem kell a világ elé tárnod.* 3. Bensőséges, meghitt. *Nagyon kellemes, intim hangulat volt a kávéházban, szívesen ültek ott a barátjával.*

intő I. ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

Figyelmeztető. *A könnyelmű Péter pörül járt, legyen ez számotokra intő példa! Intő tekintetétől azonnal elhallgattam.*

intő II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

A tanuló rossz tanulmányi eredménye vagy magaviselete miatt a szülőnek küldött írásbeli figyelmeztetés. *Igazgatói intőt kapott a diák.*

íny ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A szájpadrás elülső, a fogak mögötti része. *A szomjúságtól inyéhez tapadt a nyelve.* 2. Foghús. *Gyulladásban van az inye, ecsetelni kell.*

ínyenc ♦♦♦ mn ~ek, ~et, –

1. Különleges ételeket, italokat kedvelő. *Szereti az ínyc vendégeket, ők tudják értékelni szakácsművészetét.* (Főnévi használatban:) *Az apa nagy ínyc a családban.* 2. Válogatott szellemi élvezeteket kedvelő. *Ínyc közönség gyűlt össze a koncerten.* (Főnévi használatban:) *A modern darab csak az ínycnek tetszett.* 3. Finom, különleges (étel, ital). *Ínyc ételeket rakott az asztalra.*

ipa ♦♦ birtokos személyjeles fn (csak egyes számban) ~t (népi)

Após. *Az ipával és napával jól kijön, sokat beszélgetnek egymással.*

ipar ♦♦♦♦♦ fn –, ~t, ~a

1. A gazdaságnak az az ágazata, amely a nyersanyagok kitermelését, feldolgozását végzi. *Az ország ipara egyre korszerűbbé válik.* 2. Ennek valamely azonos vagy hasonló termelést, szolgáltatást folytató ága. *A szövő-fonó ipar termelékenysége hűsz*

százalékkal nőtt. **3.** Kézművesség, mesterség. *Az ipart a legkisebb fiú vette át.* • *Ipart űz, folytat:* (valamilyen) iparban dolgozik. *A középkori városokban sokféle ipart űztek.* **4.** (bizalmas) Valamely ipar folytatására jogosító igazolvány. *Kiváltja az ipart, mert asztalosműhelyt akar nyitni.*

iparkod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Igyekezik. *Iparkodj egy kicsit jobban! Ha iparkodtok, jobb lesz az idej bizonyítványotok, mint a tavalyi.*

iparművész ♦♦ fn

Művészi dísz- és használati tárgyakat készítő személy. *Egy iparművész által készített szőnyeg a szoba díszé.*

iparos ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Mesterséget folytató szakember. *Iparossal készítette el a belső burkolást.*

ipiapacs ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Olyan bújócská, amelyben a hunyó és a bújók közül az a győztes, aki előbb ér a megadott célponthoz, és előbb mondja a célpontot megütögetve, hogy „ipiapacs”. *Azon a nyáron minden délután ipiapacsot játszottunk.*

ipse ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas, rosszálló)

(A szóban forgó) férfi. *Az az ipse mondta, aki ott áll. A kávézóban odajött hozzánk egy ipse.*

ír¹ ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Értelmezhető, olvasható nyomokat, elsősorban betűket, számokat stb. hoz létre. *Krétával számokat ír a táblára. Szavakat ír ujjával a porba. Tudok kottát írni.* • *Zászlajára ír valamit:* jelszól, irányelvül választ valamit. *A szegények képviselőjét írta a zászlajára.* **2.** Egyezményes jelekkel rögzít valamit. *Helyesen ír. Y-nal írja a nevét. Még aznap írt egy SMS-t.* (Időpontra vonatkozó kifejezésben:) *Ma 2002. április 14-ét írunk:* ma ez az év, hónap, nap van. **3.** (Íróeszköz) működik (valahogyan). *Jól ír a tollad. Halványan ír az írógép. Nem ír a filcem.* **4.** Írásban közöl valamit. *Azt írta, holnap jön.* **5.** (Irodalmi vagy zeneművet) alkot. *Az író minden nap négy óra hosszágú írja a regényét. Írt egy zongoraművet is.* **6.** (Tárgy nélkül:) Irodalmi tevékenységet folytat. *Újabban megint ír.* **7.** Telekkönyvben valaki tulajdonául tüntet fel valamit. *Az örökösökre írják a házat.* **8.** Valami tükröződik, meglátszik valakin, valamin. *Az arcára van írva, hogy sikerült a vizsgája.* **9.** (népi, régi) Festve, rajzolva díszít valamit. *Húsvétra tojást írunk, de én írtam képeket is.*

ír² ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja (választékos)

1. Gyógykenőcs. *Írt kent a sebre, s az mindjárt kevésbé fájt.* **2.** Gyógyító, enyhítő hatás. *A bánat írja a felejtés.*

ír³ ♦ mn ~ek, ~t, ~ül

A főleg Írországból lakó, kelta eredetű anyanyelvén, a gaelen kívül angolul is beszélő néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Az ír népköltészet újabb megint sokakat érdekel. Szerzett egy kutyát, egy ír szettert.* (Főnévi használatban:) *Sok ír él Írországon kívül is. Írből fordít régi népdalokat.*

iram ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

Mozgásban, munkában gyorsaság, lendület. *Fokozni kell a munka iramát. Nagy iramban száguld a lovasfogat. Nem bírom ezt az iramot.*

iramod|ik ♦♦♦ ige ~ni

Hirtelen lendülettel futni kezd valahova, valaki, valami után. *A kutya a férfi után iramodott.*

iránt ♦♦♦♦♦ nu

1. (népi) Valaki valami felé, irányában. *Az erdő iránt megy.* **2.** Valaki, valami irányában, a vele való kapcsolatában. *Közönyös szenvedése iránt. Hálát, szeretetet érez barátja iránt.* **3.** Valakire, valamire vonatkozóan, valaki felől. *Érdeklődik, kérdezősködik rokonai iránt.*

iránt|a ♦♦ személyragos hsz

Valami, valaki iránt. *Mindig jóindulatot tanúsított irántam.*

irány ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Mozdulás meghatározott ponthoz viszonyított (egyenes) haladása, útja. *Jó irányban megyek a Hősök tere felé?* • *Tartja az irányt:* változatlan irányban halad. | *Irányt változtat:* megváltozott irányban halad. | *Irányt szab valaminek:* meghatározza az irányát. **2.** Mozdulás meghatározott célpontja. *Irány a hegycsúcs! Valaminek az irányában:* valami felé. *Elindult a ház irányában.* **3.** Cselekvés, folyamat menete. *Jó irányban halad az élete. Új irányba terelte a beszélgetést.* **4.** (hivatalos) *Valamilyen irányban:* valamilyen tekintetben, vonatkozásban. *Semmilyen irányban nem tett ígéretet.* **5.** Irányzat, törekvés. *Irodalmi, művészeti irányokkal ismerkedhetünk meg.* **6.** (Személyragos alakban -ban határozóraggal:) *Irányomban, irányodban* stb.: irántam, irántad stb. *Megértő irányomban.*

irányít ♦♦♦♦♦ ige ~ani

1. Meghatározott irányba haladásra készíttet valamit, valakit. *Lépteit az utca másik oldala felé irányította.* **2.** Küld, rendel valakit, valamit valahová. *A csapatot a határ közelébe irányították.* **3.** *Valamit valamire, valakire irányít:* felé fordítja. *A színpadra irányította távcsövét. Ránk irányította a figyelmet.* **4.** Vezet valamit. *Szakszerűen irányítja az intézményt.* **5.** Megszab, alakít valamit. *Párizs irányítja a mindenkori divatot.*

irányítástechnika ♦ fn

Önműködő rendszerek irányításával, törvényszerűségeivel és megvalósításával foglalkozó tudományág, illetve annak gyakorlati, technikai alkalmazása. *Egy irányítástechnikával foglalkozó cég új beléptetőrendszert fejlesztett ki parkolóházak számára.*

iránytű ♦♦♦ fn

1. Az észak–déli irányt mágnesűvel mutató kis műszer. *A tájékozódási futók legfontosabb eszköze a térkép és az iránytű.* **2.** Olyan dolog, ami valakit, valamit eligazít. *A közvélemény iránytűje a sajtó.*

irányul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Valami valakire, valamire irányul:* valaki, valami felé fordul. *A látcső a főtűre irányul. Tekintete a messzi városra irányul.*
2. *Valamire irányul:* (megnyilvánulás) valamilyen célt szolgál. *Igyekezete arra irányult, hogy mindent jótégyen.*

irányzat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Sajátos jellemzőkkel rendelkező társadalmi, művészeti, tudományos törekvés. *A XIX. század második felének művészetét a realista irányzat jellemzi.*

írás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy (valamit) írnak. *Írással tölti az időt.* 2. Irodalmi, újságírói tevékenység. *Írásból él.* 3. Íráskép. *Az orvosoknak gyakran olvashatatlan az írásuk.* 4. Íráskészséget fejlesztő tantárgy. *Írásból jó jegyet kapott.* 5. Írott szöveg. *Mit tartalmaz az írás?* | *Az Írás:* a Szentírás, a Biblia. *Mindennap olvassa az Írást.* • *Írásba foglal:* leír. *Írásba foglalták a megállapodást.* 6. (bizalmas) Igazolás. *Írást ad a tanfolyamon való részvételről.* 7. A pénzérmének az az oldala, amelyen az értéket jelölő szám olvasható. *Fej vagy írás?*

írásbeli ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, –

1. Leírt, írásba foglalt. *Írásbeli meghívást kapott a találkozóra.* 2. Olyan (feladat, vizsga), amelyen a feltett kérdésekre írásban kell válaszolni. *Az írásbeli érettségi feladatai nehezek voltak.* (Főnévi használatban:) *Nem sikerült az írásbelije.*

írástudó I. ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

Olyan (ember), aki tud írni és olvasni. *A lakosság nagy része írástudó.*

írástudó II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (Vallási szóhasználatban:) A vallási törvényekben, írásokban járatos személy. *A farizeusokról és az írástudókról a Bibliában olvashatunk.* 2. (választékos) Irodalommal, tudománnyal foglalkozó személy. *Nagy az írástudók felelőssége.*

írásvetítő ♦♦♦ fn

Átlátszó föliára írt vagy rajzolt szöveg, ábra kivetítésére való készülék. *A tanár írásvetítővel a táblára vetítette az óravázlatot, hogy könnyebb legyen jegyzetelni.*

irat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Ügyirat. *A lakással kapcsolatos iratokat egy helyre gyűjtötte össze.* 2. Személyi okirat (személyi igazolvány, jogosítvány stb.). *Kérem az iratait!* 3. Írást tartalmazó papír. *Iratait a könyvtárban hagyta.*

irdatlan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. (túlzó) Nagyon nagy. *Lenéztek az irdatlan mélységbe. Irdatlanul ordított.* 2. Ormótlan. *Ablaka előtt egy irdatlan tűzfal emelkedett.*

irgalmas ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (választékos) A bajban levőn segítő, könyörtelen. *Irgalmas cselekedeteket hajtott végre.* 2. • *Irgalmas rend:* gyógyítással foglalkozó katolikus szerzetesrend. *Szerzetesként az irgalmas rendben tevékenykedik.* | *Irgalmas nővér:* az irgalmas rend női tagja. *A rendházban ismét sok irgalmas nővér él.* (Főnévi használatban:) *Az irgalmasokhoz járt iskolába.* 3. (Felkiáltásban:) Megbocsátó, kegyelmes. *Irgalmas Isten!*

irgalmatlan I. ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Irgalmat nem ismerő, könyörtelen. *Irgalmatlanul elverte.* 2. Különlegesen zord. *Irgalmatlan telünk volt az idén.*

irgalmatlan II. ♦♦♦ hsz (túlzó)

Rettentően, nagyon. *Az út, amelyen jöttünk, irgalmatlan rossz.*

irgalmaz ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Irgalmat tanúsítva megkegyelmez valakinek. *Irgalmazzanak szegény fejeknek!* (Vallási szertartás szövegében) *Uram, irgalmazz!*

irgalom ♦♦♦ fn –, *irgalmat, irgalma*

1. (választékos) Megértő, segítő szándék vagy viselkedés gyarló vagy vétkes személlyel szemben. *Nincs a szívében irgalom azzal szemben, aki meglopta.* 2. (választékos) Megbocsátás. *Irgalomért esedezik. Irgalom!*: irgalmaz. 3. (Enyhébb káromkodásként:) *Az irgalmát neki!*

irha ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A bőr három kötőszöveti rétege közül a középső. *A felhám és a bőralja között van az irha.* 2. Prémis állatbőr, különösen a birka kidolgozott bőre. *Egy medve irháját terítették a kandalló elé.* 3. Bársonyos tapintású báránybőrből varrott, szőrmés oldalával befelé viselt bunda. *Vett egy szép irhát magának.* 4. (bizalmas) (Kifejezésekben:) Az ember bőre, illetve ő maga. • *Féli az irháját:* fél, hogy megverik. | *Elhordja az irháját:* elmenekül. | *Hordd el az irhád!*: takarodj. | *Kiporolja (valakinek) az irháját:* megveri.

irigy ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Olyan (ember), aki más jobb helyzetén, sikerein bosszankodik, s azt inkább magának kívánja. *Irigy a szomszédjára, hogy olyan jól él. Adj egy kicsit nekem is, ne légy olyan irigy!* (Főnévi használatban:) „*A rózsámat igazán szerettem, Az irigyek elrabolták tőlem*” (népdal). *Valakinek az irigye:* az az ember, aki irigykedik rá. *Sok irigye van, mióta felépült az új háza.*

irigyel ♦♦♦ ige ~ni

1. Irigységet érez valaki iránt. *Sikereiért sokan irigyelték.* 2. Magának kíván valakitől valamit. *Irigyli kollégájától az új autóját.* 3. Nem szívesen ad valakinek valamit, sajnálja tőle. *Még a száraz kenyeret is irigyelte tőle.*

irigyked|ik ♦♦♦ ige ~ni

Allandóan, nagyon irigyel valakit. *Irigykedik a többi lányra, akiknek már van udvarlójuk.*

írész ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Nagy kék, lila vagy sárga virágú, élő kerti növény. *A kertben áprilisban írisz nyílik.* 2. A szem szivárványhártyája. *Az íriszből sok mindent ki lehet olvasni, például betegségeket.* 3. Állítható fényrekesz a fényképezőgépen. *Beállítottad az íriszt?*

irka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Vékony füzet. *Mikor én iskolába jártam, nekünk csak két irkánk volt.*

irkafirka ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rosszalló)

1. Értelmetlen, kusza betűk sora. *A fal tele van irkafirkával.* 2. Olvashatatlan, csúnya írás. *Ezt az irkafirkát nem vagyok hajlandó elolvasni.*

irkál ♦♦ ige ~ni (rosszalló)

(Rendszeresen) céltalanul vagy értelmetlenül ír valamit. *Leveleket irkál, pedig nem válaszolok neki. Egész nap csak számokat irkál.*

írnok ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Másolatokat, kimutatásokat stb. készítő kisegítő tisztviselő. *A katonaságnál írnök volt, csak könnyű irodai munkát végzett.*

író¹ ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Írásművet, szöveget alkotó személy. *A cikk íróját beperelték.* 2. Irodalmi műveket alkotó személy, elsősorban prózaíró. *Még kezdő író volt, amikor felfigyeltek rá.*

író² ♦ fn -, ~t, ~ja

Vaj köpülések keletkezett savanykás folyadék. *Szívesen iszik író.*

iroda ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Üzemnek, intézménynek az ügykezelést végző szerve. *A vállalat irodái a főépületben vannak.* 2. Sajátos szolgáltatást végző szervezet. *Egy munkaközvetítő iroda segítségével talált magának állást.* 3. Hivatali helyiség. *Az irodákban két-két íróasztal van.*

irodalom ♦♦♦♦♦ fn irodalmak, irodalmat, irodalma

1. Valamely közösség, nép, illetve korszak írásba foglalt, művészi értékű szövegeinek összessége. *Az ókori és a modern irodalom a kedvence. A népköltészet is irodalom, bár szájhagyomány útján terjed.* 2. A szépirodalommal foglalkozó tantárgy. *Irodalomból mindig jeles volt.* 3. Valamely tudomány vagy szakma kérdéskörével foglalkozó írások, cikkek, könyvek összessége. *Jól ismeri a verselemzés irodalmát.* 4. Irodalmi élet. *Az irodalomban is szerepet játszanak a gazdasági és politikai tényezők.*

íromány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (rég) Írás, irat. *Régi írományokat talált a padláson.* 2. (rosszalló) Gyenge, értéktelen írásmű. *Nem olvasom az írományait.*

íromba ♦ mn ~k, ~t, ~n

1. (népi) Fekete-szürke, illetve fehér-szürke színű (állat). • *Iromba macska:* feketével tarkázott szürke (szőrű). *Egy iromba macska fekszik a kemencénél.* | *Iromba tyúk:* fehérrel pettyezett sötétszürke (tollazatú). *Iromba tyúkok szaladgálnak az udvaron.* 2. (ritka) Ormótlan, ormótlanul nagy. *Iromba betűkkel írta tele a papírt.*

írón ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (rég) Ceruza. *Színes írónnal ír.* 2. (választékos) • *Golyós írón:* golyóstoll. *Golyós írón vett elő.* 3. (rég) Írásra használatos ónrudacska. *Akkor még írónnal írtak, ma golyóstollal.*

irt ♦♦♦♦♦ ige ~ani

1. Tömegesen pusztít valamit. *Írtja a kártevőket és a gyomot a kertben. Folyamatosan irtják a hegyoldalban az erdőt.* 2. (Szórt, tyúkszem stb.) eltávolít. *Különleges szerekkel irtja a pattanásait.* 3. (Embereket) tömegesen gyilkol. *Évekig irtották a hódoltságban élő embereket.* 4. (Kész jelenséget) minden erejével megszüntetni igyekszik. *Írtja a durva szavakat az osztályban.*

irtás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Pusztítás, megsemmisítés. *A férgek, a kártevők irtása szükséges dolog. Az emberek irtása a legnagyobb bűn.* 2. Erdőirtás. *Az irtás téli munka.* 3. Az a terület, ahol az erdőt kiirtották. *Az erdő közepén irtás volt. Az irtásba kukoricát vetettek.*

irtó¹ ♦♦ mn ~ak vagy ~k, ~t, –

• *Irtó hadjárat:* **a)** (rosszalló) nép(csoport), politikai irányzat megsemmisítésére irányuló tevékenység. *Legszívesebben irtó hadjáratot indítának mindenki ellen, aki nem ért egyet velük.* **b)** káros dolog megszüntetésére irányuló mozgalom. *Eredménytelenül végződött a szünyogok elleni irtó hadjárat.*

irtó² ♦♦ hsz (bizalmas)

Irtózatosan. *Irtó nagy vihar volt.*

irtózat ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Félelemmel vegyes undort keltő. *Egy irtózat alakkal találkoztam.* 2. Félelmetes, borzalmas. *Mindenféle háború irtózat.* 3. (túlzó) Roppant nagy. *Irtózat veszekedés tört ki a családban.*

irtóz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Egyszerre undorodik és fél is valakitől, valamitől. *Irtózik a hullóktól.* 2. Távol tartja magát valakitől, valamitől. *Irtózik a munkától, még a gondolatától is.* 3. Nagy félelmet érez. *Irtózva lépett be a barlangba.*

irtóztató ♦♦♦ mn ~ak vagy ~k, ~t, ~an (választékos)

1. Félelmetes, irtózat. *Irtóztató volt a látvány, többen elfordultak.* 2. (túlzó) *Irtóztatóan:* nagyon. *Egy irtóztatóan nagy hegyhez értek. Irtóztatóan buta ez a nő.*

irul-pirul ♦ ige *irulni-pirulni*

Zavarában ismételt elpirul. „*Irul-pirul Mária, Mária, boldogságos kis mama*” (József A.: Betlehemi királyok).

is I. ♦♦♦♦ ksz (mellérendelt mondatok vagy mondatrészek kapcsolására párosan is)

1. (Annak kifejezésére, hogy a megállapítás több dologra vagy személyre vonatkozik:) *Pista is és Jancsi is megérkezett. Nemcsak te, én is elmegyek.* 2. (Fokozó értelmű mondatrészek vagy mondatok kapcsolására:) *Egy vagy talán kettő is van.* (Hasonlításban:) *A méznél is édesebb.* (Következményt tartalmazó mondatok kapcsolására:) *Megígérte, s meg is tette.* 3. (Szembeállított dolgok összefüggésének kifejezésére:) *Nem szép, de nem is csúnya. Ez is, az is. Hiszi is, nem is.* 4. (Megengedő mondatok kapcsolására:) *Bár, noha. Ha nehezen is, csak befejezzük.*

is II. ♦♦♦♦ hsz (nyomósításra)

1. (Kijelentésben:) *Annál is inkább megteszi.* (Felszólításban:) *Ne is figyelj oda!* (Tiltásban:) *Ne is halljam a hangod!* (Óhajtásban:) *De szép is lenne!* (Felkiáltásban:) *Az ördögbe is!* (Kérdésben:) *Hogy is volt? Hogy is tehetnék mást?*
2. (Sorrendre utaló határozószók mellett:) *Először is nézzük meg, miből gazdálkodhatunk!* 3. *Amikor, ahol* stb. *is:* és vagy de akkor, ott stb. *Már indulóban voltak, amikor is megjött a rossz hír. Megálltak egy tisztáson, ahol is bevárták a többieket.*

iskola ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Rendszeres oktatást nyújtó intézmény. *Általános iskolába vidéken, gimnáziumba Pesten járt. Az állami iskolák mellett egyre több az egyházi iskola.* 2. (Fv) Bármely fokú oktatási intézmény, egyetem is. *Holnap nem kell iskolába mennünk, mert a dékán szabadnapot rendelt el.* 3. Az iskola épülete. *Újra benépesült az iskola szeptemberben.* • (tréfás) *Az iskola mellé jár:* kerüli az iskolát. 4. Az iskola tanulóinak és nevelőinek közössége. *Májusban az egész iskola kirándul.* 5. (bizalmas) Iskolai oktatás. *Június közepétől már nincs iskola.* 6. Az iskolai tanulmányok összessége. *El kell végezned az iskolát!* 7. (népi, régi) Iskolai osztály. *En csak három iskolát jártam.* 8. (népi) Iskolai végzettség. *Sok iskolája van.* 9. (rég) Tanfolyam. *Iskolára küldték, egy évet töltött ott.* 10. Irányzat. *Új iskolát teremtett a festészetben.* 11. (választékos) Tapasztalásra módot adó élmény. *Az élet iskolája tanította meg az apró szépségek megbecsülésére. Jó iskola volt ez neki, megtanulta, hogy csak magára számíthat.* 12. Készség elsajátítására szolgáló gyakorlatok rendszere (a zenében, a sportban). *Zongorázni tanul, de még csak az iskolával foglalkozik.* 13. (bizalmas, szépítő) (Enyhe káromkodásként:) *Az iskoláját!*

iskolás ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Iskolába járó. *Iskolás gyerekei vannak.* (Főnévi használatban:) *Az iskolások megkoszorúzták az emlékművet.* 2. Iskolai. *Már van iskolás táskája.* 3. (rosszalló) Önállóan, előírásokhoz, szabályokhoz túlzottan ragaszkodó. *Még iskolásan gondolkodik, fogalmaz.*

iskolatárs ♦♦♦ fn

Akivel egyidejűleg jár(t) egy iskolába. *Találkozott régi iskolatársaival. Egy buszon utazik reggelente az iskolatársaival.*

iskolázott ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Felsőbb iskolákat végzett (személy). *Iskolázott embert szeretne a lánya férjének.* 2. Képzett, gyakorlott (személy, illetve teljesítmény). *Iskolázott vívó lett a kezdő sportoló ellenfele. Iskolázott hangon adta elő a dalt. Iskolázott játékát nagy figyelem kísérte.* 3. Valamilyen szempontból tájékozott, tapasztalt. *Politikailag iskolázott hallgatóságnak élvezet előadást tartani.* 4. Faiskolából kikerült. *Iskolázott csemetékkal ültette be a kertjét.*

ismer ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakiről, valamiről tudja, hogy ki, illetve mi. *Személyesen ismeri a minisztert. Ismerem ezt a dalt.* 2. Tapasztalatok alapján valamilyennek tart valakit vagy valamit. *Becsületes embernek ismeri.* 3. Jártas valamiben. *Ismeri a járást a faluban. Ismeri a törvényt, tudja, meddig mehet el. Ismeri a kínai nyelvjáráásokat.* 4. Része volt valamiben, tapasztalatai vannak vele kapcsolatban. *Ismeri a szerelmet.* • *Félelmet nem ismer:* még sohasem félt. 5. Igazodik valamihez, valakihez, számol vele. *Ismeri a kötelességét.* • *Ha Istent ismer:* ha van a szívében irgalom. (Tagadó kifejezésekben:) *Figyelman kívül hagy.* • *Nem ismer határt, mértéket:* gátlástalan, mértéktelen. *Ha édességről van szó, nem ismer mértéket.* | *Nem ismer tréfát:* komoly, szigorú. *A munkában nem ismer tréfát.* 6. Ráismer valakiben valakire. *Régi barátomra ismertem benne.*

ismeret ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A valóságra, illetve annak valamely területére vonatkozó tapasztalatok, általánosítások összessége. *Ma már sok ismerettel rendelkezünk a világról.* 2. Tájékozottság, tapasztalat valamiben. *A törvény ismerete nélkül egy lépést sem tehetünk.* 3. Tanulással szerzett tudás. *Hasznos, széles körű ismereteket szerzett. Folyamatosan gyarapítja ismereteit.*

ismeretes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Olyan (dolog), amit jól ismernek. *Ismeretesek előttünk kötelességeink.*

ismeretlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Akit, amit valaki vagy senki nem ismer. *Nem érzi jól magát ismeretlen emberek között. Ő még ismeretlen színész, nem sokan tudnak róla. A vonat ismeretlen tájakon robogott keresztül.* (Főnévi használatban:) *Egy ismeretlen álldogált a házuk előtt.*

ismeretség ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Egymást ismerők viszonya, kapcsolata. *Bizalmas, régi ismeretségben van vele. Ismeretséget kötött vele. Futó ismeretségünk ellenére sokat segített tegnap.* 2. Valaki ismerőseinek a köre. *Nagy ismeretége van.*

ismerked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakivel ismeretséget köt. *Könnyen ismerkedik idegen emberekkel. Hol ismerkedhet manapság egy elvált nő?* 2. Próbál meg- és kiismerni valakit, valamit. *A fiatalok most ismerkednek egymással.* 3. Igyekszik megismerni valaminek a működését, kezelését. *Ismerkedik a számítógéppel.*

ismerős ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Olyan (személy), akivel ismeretségben vagyunk. *Ismerős kollégával találkozott az utcán.* (Főnévi használatban:) *Nemcsak rokonait és barátait hívta meg, hanem ismerőseit is.* 2. Olyan, akivel, amivel már találkoztunk, és emlékszünk rá. *Ismerős ez az*

ember, ez az arc. Az ismerős tájon újra jól érezte magát. **3.** Olyan (személy), aki ismeri a helyet, a helyi viszonyokat. *Ismerős Ön erre felé?*

ismertet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kifejt, előad valamit. *Ismerteti álláspontját a hallgatóság előtt.* **2.** Röviden beszámol valaminek a tartalmáról, céljáról. *Ismerteti a regényt a rádióban.* **3.** Tájékoztat valamiről. *Ismerteti a rádió és a televízió műsorát.*

ismertető I. ♦♦♦♦ mn ~ek vagy ~k, ~t, ~en

Olyan, aminek feladata, célja az ismertetés. *Ismertető füzetet adtak ki a balatoni programokról.*

ismertető II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Ismertetés. *Rövid ismertetőt tartott az új adótörvényről.* **2.** Ismertető kiadvány. *Vásárolt egy ismertetőt a kiállításról.*

ismertetőjegy ♦ fn

Jellemző vonás, tulajdonság. *Nincs semmi olyan ismertetőjegye, amelynek alapján meg lehetne különböztetni a többitől.* *Különös ismertetőjegye egy anyajegy a nyakán.*

ismérv ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos)

Ismertetőjegy. *A professzor az egyenes vonalú egyenletes mozgás ismérveiről tart előadást.*

ismét ♦♦♦♦ hsz

1. Valamit megismételve, illetve szünet után újra. *Holnap ismét visszatérünk rá. Ismét itt a tavasz.* **2.** (Kötőszószzerűen:) Szintén. *Ez jó, ez nem jó, ez ismét jó.*

ismétel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Még egyszer vagy többször mond valamit. *Ha nem értik, ismételd! Az unalomig ismétli.* • *Ismétli önmagát:* **a)** ugyanazt mondja, amit korábban. *Ezzel az állításoddal önmagadat ismételted.* **b)** nem képes újat mondani, írni. *Évek óta csak ismétli önmagát.* **2.** (Cselekvést) még egyszer végez. *Többször ismétli a gyakorlatot.* **3.** (Műsorszámot vagy abból egy részt közkívánatra) újra előad vagy lejátszik. *Sikeres volt a hangverseny, a zenekar többször is ismételt. Ma este ismétlik a kedvenc filmemet!* **4.** (Egyszer már tanult tananyagot) újra átvesz. *Ne csak az új anyagot tanul meg, ismételd is!* **5.** (Iskolai osztályt) újrájár. *Megbukott vagy sokat hiányzott, ezért évet kell ismételnie.*

ismétlés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Valaminek a többszöri elmondása, megtevése. *Ismétlés következik. Előadásában ismétlésekbe bocsátkozik. Ismétlésekkel nyomósította mondanivalóját.* **2.** Már megtanult tananyagot újra való átvevése. *Év végén már csak ismétlés folyik az iskolában.* **3.** Televíziós műsornak vagy műsorreszletnek (közkívánatra) újra levetítése. *Ma este csupa ismétlés megy a tévében. Az ismétlésben lassítva mutatják a gólt.*

ispán ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (rég) Birtok munkásaira felügyelő alkalmazott. *Az ispán sokszor durva hangon beszélt a munkásokkal.* **2.** Királyi főtitkár. *A vármegye élén ispán állt.*

ispatály ♦ fn ~ok, ~t, ~a (népi, régi)

Kórház. *Régen csak azok kerültek ispatályba, akik nem tudták megfizetni az otthoni gyógykezelést.*

istálló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Nagyobb állatok tartására használatos gazdasági épület. *A szarvasmarhákat és a lovakat istállóban tartják.* • (választékos) *Augiász istállója:* olyan zürzavaros hely, ahol szinte lehetetlen rendet teremteni. **2.** (bizalmas) (Lóspartban:) Valaki tulajdonában levő versenylovak állománya. *Az ő istállója a legeredményesebb.* **3.** (bizalmas) (Autóspartban:) Valamely nagy autógyárat képviselő versenyzők csapata. *Melyik istálló nyeri az idei bajnokságot?* **4.** (Enyhe káromkodásként, szépitő): *Az istállóját (neki)!*

istápol ♦♦ ige ~ni (népi)

Segít valakit, gondoskodik róla. *Istápolja szegény beteg szüleit.*

isten ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Elképzelt emberfölötti lény a pogány mitológiákban. *A görög mitológia szerint az istenek az Olümposzon laktak. Külön istene volt például a tengernek, az alvilágnak vagy a szerelemnek.* **2.** A világ teremtője, irányítója az egyistenhívő vallásokban (tulajdonnévként is). *A mindenható Istenben bízunk.* • (Vallásos szóhasználatban:) *Isten fia:* Jézus Krisztus. *Isten fiához imádkozik.* | *Isten anyja:* Szűz Mária. *Megjelent előtte Isten anyja.* | *Isten csapása:* **a)** (rég) villám. *Isten csapása végzett vele.* **b)** (túlzó) büntetésnek tekinthető esemény vagy személy. *Isten csapása ez a gyerek! Isten csapása ami itt történik.* | (szépitő) *Magához vette az Isten:* meghalt. **3.** Nagy hatalom megtettesítője. *A földi isten a pénz.* • *Valami, valaki az istene:* mindennél többre becsüli, fontosabb neki. *A tudomány az ő istene. Mindig is a férje volt az istene.*

istenadta ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Isten adományának tekintett. *Lehajolt az istenadta földre.* • *Istenadta tehetség:* született, kiváló. *A zongoratanár szerint istenadta tehetség ez a gyerek.* (Nyomósításként:) *Minden istenadta nap meglátogatja.* (Főnévi használatban:) *„Ha felcsuporodik [= felcseperedik] a kis istenadta, nem kell kendnek bérest, juhászt fogadnia”* (Petőfi S.: János vitéz). **2.** Szegény, számandó. *„S a nép, az istenadta nép, ha oly boldog-e rajt”* (Arany J.: A walesi bárdok). (Főnévi használatban:) *Fázott és éhezett az istenadta.*

istenes ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. (népi) Nagyon vagy túlzottan vallásos. *Olyan istenes asszony a felesége, aki egész nap imádkozik.* **2.** Istenről szóló (irodalmi mű). *Balassi, Ady istenes versei vallásosságukat, illetve istenkeresésüket bizonyítják.* **3.** Olyan, ami még úgy-ahogy elviselhető. *Ez még csak istenes!* **4.** *Istenesen:* alaposan. *Istenesen elverte a gyereket.*

isteni ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Istenről eredő. *Az isteni gondviselésben bízott.* 2. (választékos) Fenséges, magasztos. „*Mily isteni A csillagok szomszédságából A nagy világra letekinteni*” (Petőfi S.: A völgy s a hegy). 3. (bizalmas, túlzó) Nagyon szép vagy jó. *Nézd ott azt az isteni nőt! Istenien mulattunk.* (Határozószóként:) Nagyon, rendkívül. *Isteni szép ez a ruha! Isteni jól érzem magam!*

istenigazában ♦♦ hsz (bizalmas)

Alaposan. *Ellátta a baját amúgy istenigazában.*

istenít ♦♦ ige ~eni

1. (ritka) Istenként tisztel valamit, valakit. *Őseink a természeti erőket istenítették.* 2. (túlzó) Dicsőít, bálványoz valakit. *Isteníti a tanárát. Ezek a feliratok a fáraót istenítik.*

istenség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Isten, isteni lény. *Pogány istenségeket imádtak.* 2. Valakinek isten volta. *Jézus istensége a legtöbb keresztény vallásban alapvető hittétel.* 3. (durva) Szemét, vacak. *Hagyd azt az egész istenséget!* (Káromkodásként:) *Az istenségit (neki)!*

istentelen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. (rosszalló) Istenben nem hívő. *Az istentelen embereket megpróbálja megtéríteni a plébános.* (Főnévi használatban:) *Az istentelenek is gyakran hisznek valamilyen.* 2. (túlzó) Kegyetlen, komisz. *Istentelen vihar kerekedett.* (Határozószóként:) Rendkívüli mértékben. *Istentelen lusta ez a gyerek.* (Főnévi használatban:) *Az az istentelen elvitte az összes pénzemet.*

istentisztelet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

A pap vezetésével és a hívők részvételével tartott, rendszerint protestáns egyházi szertartás. *Istentiszteletre megy a templomba.*

iszák ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (népi)

A vállon vagy ló hátán átvetve hordott bőrszak vagy tarisznya. *Iszákjából kenyeret és bort vett elő.*

iszákos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Olyan (személy), aki rendszeresen sok szeszes italt iszik. *Az iszákos ember előbb-utóbb megbetegszik.*

iszap ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~ja

1. Folyó- és állóvizek pépes, tapadós üledéke. *Belement a vízbe és felkavarta az iszapot.* 2. Gyógyiszap. *Iszapba pakolják fájós testészeit.*

isz|ik ♦♦♦♦♦ ige inni

1. (Folyadékot) nyelve a gyomrába juttat. *Vizet iszik, ha szomjas.* 2. Élvezetből szeszes italt fogyaszt. *Tegnap ittunk.* • *Részegre issza magát:* addig iszik, míg berüg. | *Asztal alá issza a többieket:* addig iszik velük, míg azok be nem rúgnak. 3. Szenvedélyből sok szeszes italt fogyaszt. *Az utóbbi időben, sajnos, inni kezdett.* 4. Ivással megerősít, megünnepel valamit. *Áldomást isznak az új üzletre.* 5. (Anyag folyadékot) magába szív. *A száraz föld gyorsan issza a vizet.* 6. (Kellemes hatást, élményt) rajongva élvez. *Issza a mestere szavait.*

iszkol ♦♦ ige ~ni (bizalmas, rosszalló)

Sietve menekül, kotródik valahonnan. *Ahogy zajt hall, már iszkol is a színhelyről.*

iszlám ♦♦♦♦ fn –, ~ot, –

A mohamedán vallás. *Az iszlám főleg Ázsiában és Afrikában terjedt el.* (Jelzőként:) *Érdekel az iszlám művészet.*

iszony ♦♦♦ fn –, ~t, ~a (választékos)

Undorral vegyes rémület. *Elfogta az iszony, ha ránézett.*

iszonyod|ik ♦♦♦ ige ~ni

Undorral vegyes rémületet érez valami iránt. *Iszonyodik még a találkozás gondolatától is.*

iszonyú ♦♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Borzalmat keltő, szörnyű. *Iszonyú látvány volt a baleset színhelye.* 2. Rendkívül erős, nagy. *Nem tudtak aludni az iszonyú hangzavartól.* 3. (bizalmas, túlzó) (Határozóként, rag nélkül:) Rendkívül, szerfölött. *Ennek az ismerősömnek iszonyú sok pénze van.*

ital ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Ivásra használatos folyadék. *Az asztalon volt étel, ital.* 2. Alkoholtartalmú folyadék. *Van itthon valami ital?* 3. (népi) (Jelzőként:) Egy hajtásra, illetve egy pohárra való. *Egész este csak egy ital bort kért.*

itat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Az ivást segítve ad inni valakinek. *Tejjel itatja a kisbabát úgy, hogy a szájához tartja az edényt.* 2. Állatnak inni ad. *A vályúnál itatja a marhákat: vizet önt nekik, hogy ihassanak.* 3. (Erőszakosan) szeszes itallal kínál valakit. *Folyton itatja a vendégeket.* 4. *Itatja magát:* (ital) arra készlet, hogy sokat igyunk belőle, nagyon izlik. *Jó ez a bor, itatja magát.* 5. (Folyadékot) nedvszívó anyaggal felszív. *Ruhával itatja a kiömlött vizet.*

itatós ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Nedvszívó, főként tinta felvitására való papír. *Ha töltőtollal írunk, itatóssal itatjuk föl a kicsöppent tintát.*

ítél ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Bírói határozattal valamely büntetésre kötelez valakit. *Először börtönre, majd halálra ítélték.* 2. (Sportban:) Büntetésként elrendel valamit. *A játékevezető tizenegyest ítélt a 16-oson belüli súlyos szabálytalanságért.* 3. Vitás ügyet bírói határozattal eldönt. *Ítélt a bíróság.* | *Valakinek ítélt valakit, valamit:* (bíró) eldönti, hogy kihez tartozzon. *Nem tudják, a gyereket az anyának vagy az apának ítélik-e.* 4. Értékelő véleményt alkot, mond valakiről, valamiről. *Jónak ítélték az éves teljesítményt.* | *Valamiből, valamiről ítélt valamit:* valamilyen következtetést von le belőle. *Hangjából ítélve jó kedve van.* 5. (választékos) *Valamire van ítélve:* ez a rossz sors vár rá. *Ha nem változtatunk a környezethez való viszonyunkon, a természet pusztulásra lesz ítélve.*

ítélet ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Bírósági ügyben hozott hivatalos döntés. *Felmentő ítélet született az ügyben. A bíróság igazságos ítéletet hozott.* • *Utolsó ítélet:* a világ megszűntekor Isten ítélete az emberek fölött. 2. Értékelő vélemény. *A te ítéletedre bízom, mi lesz a sorsa.* 3. Jelenségek összefüggéséről alkotott, mondat formájú állítás. *Milyen következtetéseket vonhatunk le a két ítélet szembeállításából?*

ítéletidő ♦♦ fn

Pusztító szélviharral és zivatarral járó idő. *Micsoda ítéletidő tombol odakinn!*

ítélkezik ♦♦♦ ige ~ni

1. (Bíróság) ítéletet hoz. *A bíróság visszavonult ítélni.* 2. Értékelő véleményt alkot, mond valakiről, valamiről. *Ne ítélkezz róla, mielőtt meg nem ismerted!*

itóka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas, tréfás)

Szeszes ital. *Van egy kis itókád?*

itt ♦♦♦♦ mutató hsz

1. Ezen a helyen. *Itt üttem meg a fejem. Itt benn jó meleg van.* (A pontos hely megjelölése helyett:) *Elmondtam, hogy itt meg itt jártam.* • *Itt van:* bekövetkezett, érkezett. *Itt a remek alkalom, hogy bocsánatot kérj! Itt az idő, indulnom kell.* | (Bosszús felkiáltásként:) *Itt van: lám. Nem vigyáztál, s most itt van, eltört!* 2. Ebben az esetben, helyzetben. *Itt már nincs mit tenni.* 3. Szövegnek ennél a részénél. *Itt említem meg az előzményeket.* 4. (Valakinek, valaminek a meglétéről szólva:) rendelkezésre áll. *Itt van az enniváló, ebédeljünk.* 5. (bizalmas) *Itt van:* (az előzmények ellenére is) él, jól van. *Sokan akartak már rosszat nekem, mégis itt vagyok.*

ittas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. (hivatalos) Ital hatása alatt álló. *Ittasan vezette gépjárművét. Ittas vezetés miatt elvették a jogosítványát. Ittas állapotban jött haza.* 2. (választékos) Valamitől megittasodott. *Ittas az örömtől, szinte nem tudja, mit csinál.*

itthon ♦♦♦♦ hsz

1. Valakinek az otthonában, lakásában (, ha a beszélő ott tartózkodik). *Miért ülsz itthon? Inkább itthon maradj.* 2. Valakinek a szülőhelyén, a hazájában (, ha a beszélő ott tartózkodik). *A hosszú út után jó újra itthon lenni. Isten hozott itthon!*

itt-ott ♦♦♦♦ hsz

1. Helyenként, néhol. *Itt-ott még látni régi házakat is.* 2. Hol itt, hol ott. *Megjelenik itt-ott, de találkozni nehéz vele.*

ív ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Félkör alakú görbe vonal. *A lábával ívet rajzolt.* • *Széles ívben elkerül valaki valamit:* nagyon kerül a vele való találkozást. 2. Görbület. *Az épület boltozata merész ívben hajlik.* 3. A kereskedelemben 40x60 cm méretű papírlap. *Elővett egy ívet a fiókból.* (Jelzővel és jelzőként:) *50 ív papír van egy csomagban.* 4. A nyomdászatban kb. 1 m² nagyságú papírlap mint mértékegység. *A könyv terjedelme 20 nyomdai ív.* 5. Meghatározott lapból álló könyvkötészeti egység (rendszerint 16 nyomtatott lap). *A könyvből már elkészült 5 ív.* • *Egy szerzői ív:* 40 000 betűhelynyi terjedelem, illetve ekkora terjedelmű kézirat. *A könyv tíz szerzői ív nagyságú.*

ivadék ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (választékos) Valakinek a leszármazottja. *Becsületesen kívül semmit sem hagyott ivadékaira.* 2. Állat utóda. *Kár, hogy ennek a szép lónak csak két ivadéka van. Ennek a kutyának az ivadékai nagyon satnyák.* 3. (rég, választékos) Nemzedék. *„Láttam a hősök ifjabb ivadékát”* (Arany J.: Buda halála).

ivar ♦ fn ~, ~t, ~a

(Főként állatoknál:) Nem vagy nemi jelleg. *Nehéz volt a befogott lepkék ivarát megállapítani.*

ivarsejt ♦♦ fn

A megtermékenyítésben, illetve fogamzásban részt vevő hím és női sejtek valamelyike. *Az ivaros szaporodású állatok himje igyekszik ivarsejtjeit a nőtény petesejtjéhez juttatni.*

ivartalanít ♦ ige ~ani

(Állatot, esetleg embert) a szaporodáshoz szükséges sejteket és hormonokat termelő szerveitől megfoszt. *Az állatorvos ivartalanította a macskájukat, hogy ne legyenek újabb kiscicák.*

ivás ♦♦♦♦ fn ~, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valaki iszik valamit. *Az újabb kísérletek szerint a tej ivása általában egészséges.* 2. Szeszes ital ivása. *Sajnos a fiatalok összejövetelén divat az ivás manapság.* 3. Szeszes ital mértéktelen és rendszeres fogyasztása. *Az egészség egyik legárázabb ellensége az ivás.*

ívás ♦ fn ~, ~t, ~a

1. Hal szaporodási tevékenysége. *A halak ívársra alkalmas helyet keresnek.* 2. Ennek időszaka. *Íváskor nem szabad halászni.*

ívászat ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Sok szeszes ital fogyasztásával járó duhaj mulatozás. *Nagy ívászatokat rendeznek szombat esténként.*

ível ♦♦♦ ige ~ni

1. Ív alakban száll, repül. *A rakéta a magasba ívelt.* 2. Ív alakban hajlik valami fölé. *A híd a part és a sziget között ívelt.* 3. (választékos) Gyorsan emelkedik. *Pályája fölfelé ívelt.* 4. (Labdát) nagy ívben röptetve juttatja valahová. *A kapu elé ívelte a labdát.* (Tárgy nélkül:) *Szépen ívelt a csatár.*

ivó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (bizalmas) Iszákos ember. *Semmi sem elég neki, nagy ivó.* 2. (népi) Kocsma. *Az ivóban beszélgetnek minden este.*

ivóvíz ♦♦♦ fn

Iható víz. *A tengeren hánykolódó hajótörötteknek hamarosan elfogyott minden ivóvizük. Az aszály sújtotta térségben óriási hiány van ivóvizből. Ebből a kútból ivóvíz folyik, nyugodtan igyál belőle!*

íz¹ ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A nyelven mint izelőszerven keletkezett érzet. *Édes ízt érzett. Az étel ízét a fűszer adja meg.* • *Keserű lett a szája íze:* elkedvetlenedett. *Keserű lett a szája íze ettől a beszélgetéstől.* | *Valakinek a szája íze szerint:* az ő izlése szerint. *A férje szája íze szerint főz. Nehezen viseli, ha valaki nem az ő szája íze szerint beszél.* 2. Valaminek az egésztest kellemessé vagy különlegessé tevő tulajdonsága. *Rájött a csók ízeire. Beszédének vidéki íze van.* 3. (választékos) Lekvár. *Ízzel van töltve a fánk.*

íz² ♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Élőlény végtagjának külön mozgatható része. *Az első íz törött el a nagyujján. Az izeltlábúak lába ízektől áll.* 2. Valakinek, valaminek legkisebb része. • *Ízre szed:* a) valakit nagyon megver. *Ízre szedlek, te kölyök!* b) valamit alaposan elemez, kíméletlenül bírál. *Dolgozatát a bírálók ízre szedték.* | *Minden ízében:* a) egész testében. *Minden ízében reszketett.* b) teljes valójában. *Minden ízében igazi arisztokrata.* 3. (rég.) Nemzedék. *Harmad-negyed ízig büntették a családot.* 4. (választékos, hivatalos) (Névtülszerüen:) • *Valahány vagy valahányadik ízben:* bizonyos számú vagy sorszámú esetben, alkalommal. *Első ízben figyelmeztették.*

izé I. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas)

(Olyan szó, általában főnév helyett, amely nem jut eszünkbe vagy amelyet nem akarunk kimondani:) *Mi ez az izé? Láttam egy izét az út szélén.* (Jelzőként:) *Olyan izé vagy!*

izé II. ♦♦♦♦ msz (bizalmas)

(Emlékezet- vagy fogalmazásbeli zavar áthidalásaként:) *Izé, mit is akartam mondani?*

izeg-mozog ♦ ige *izegni-mozogni*

Nyugtalanul mozgolódik, fészkelődik. *Maradj nyugton, ne izegj-mozogj!*

izelítő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je (választékos)

1. Valami ízének a kikapasztására adott vagy kapott falat. *Végy egy kanállal az ételből izelítőnek! Kaptam egy kis izelítőt a süteményéből.* • *Vegyes izelítő:* húsból és salátákból álló hideg előétel. 2. (átvitt) Valaminek az igazi mivoltát, egészét jól érzékeltető tapasztalás, futólagos élmény. *Izelítőt adott énekművészetéből. Izelítőt kapott a borzalmakból.*

izeltlábú ♦ fn ~ak, ~t, ~ja

A szelvényes testű és ízekre tagolt lábú gerinctelenek törzsébe tartozó állat. *A katicabogár és a szúnyog is izeltlábú. Bemászott a sátrunkba mindenféle izeltlábú.* | *Az izeltlábúak:* ezeknek az állatoknak a törzse mint rendszertani egység. *Biológusként az izeltlábúak szaporodását kutatja.*

ízés ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)

1. Ízletes, jóízű. *Ízesen főz. Ízes leveseket készít.* 2. Különlegessége miatt hatásos, élvezetes. *Ízesen beszél és viccei is ízesek.* 3. Lekváros. *Ízes palacsinta lesz ebédre.*

ízetlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Nem kielégítő ízű. *Sajnos ízetlen volt az étel, amit kaptunk.* 2. (ritka) Kedélytelen, unalmas. *Ízetlen emberek társaságát nem kedvelem.* 3. (rosszalló) Ízléstelen, sértő. *Ez ízetlen tréfa volt!*

ízetlenked|ik ♦ ige ~ni

Sértően közönségesen viselkedik. *Ne ízetlenkedj a nagyszüleid társaságában!*

izgága ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Nyugtalan, kötekedő (személy), illetve ilyen személyre jellemző. *Ma minden ügyfél izgága. Izgága viselkedéssel nehéz elérni bármit is.*

izgalmas ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Izgalmat, feszültséget keltő. *A tévében izgalmas krimi láttam.* • (bizalmas) *Nem izgalmas:* számunkra közömbös, érdektelen. *Nem izgalmas a holnapi program.* 2. Izgalommal teli. *Nagyon izgalmas nap volt a mai.*

izgalom ♦♦♦♦ fn *izgalmak, izgalmat, izgalma*

1. Valamilyen esemény hatására keletkezett felfokozott, feszült idegállapot. *Izgalmat keltett a hír. Az egész falut izgalomban tartották az idegenek.* 2. Szervben, szövetben fokozott vagy rendszertelen működésben megnyilvánuló rendellenes, kóros állapot. *A nyálkahártya a virágpor hatására izgalomba kerül.*

izgat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valami ingerel, izgalomba hoz valamit. *A fény izgatja a szemét.* 2. • *Izgatja magát:* izgatottá, nyugtalaná lesz. *Ne izgasd magad miatta, majd fel fog hívni!* 3. Érdeklődik valami, valaki iránt. *Izgatja a dolog. Izgatja az a lány, akivel tegnap találkozott.* 4. Lázít valaki ellen. *Lépten-nyomon izgat a vezetők ellen.*

izgatott ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Izgalomtól nyugtalan. *Izgatottan jár föl-alá. A sok vendég miatt izgatott a kutya. Izgatott hangon szólt bele a mikrofonba.*

izgul ♦♦♦♦ ige ~ni

Izgalomban van. *Ne izgulj, nem nehéz a vizsga! Az ajtó előtt izgul a barátjáért.*

izibe ♦ hsz (népi)

Azonnal, tüstént. *Gyere ide izibe!*

izig-vérig ♦♦ hsz

Teljesen, egész valójában. *Ízig-vérig becsületes ember.*

izlel ♦♦♦ ige ~ni

1. Ízt érzékel. *Nyelvünkkel és szájpadrólásunkkal izlelünk.* 2. Valaminek az ízét próbálja kikapasztalni. *Óvatosan izlelte a forró ételt.* 3. (választékos) Valamit futólag átél, élvez. *Még alig izlelte a boldogságot, máris vége lett.*
- ízlés** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
1. Az ízek érzékelése. *Az ízlés szerve a nyelv.* 2. A szép és helyes iránti érzék. *Jó ízlése van. Rossz ízléssel választ ruhákat.*
- ízléses** ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
- Jó ízlésre valló, tetszetős. *Ízléses a lakása, és ízlésesen is öltözködik.*
- ízletes** ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
- Olyan, ami ízlik, jóízű. *Ízletes ételeket főz.*
- ízlik** ♦♦♦♦ ige ~eni
1. Kellemes érzeteket kelt, jólesik. *Ízlik neki a főzötöm.* 2. Valami tetszik, kedvére van valakinek. *Hogy ízlik a munka?*
- izmos** ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
1. Fejlett izomzatú, erős (személy). *Izmos testépítő férfiak vonultak fel a közönség előtt.* 2. Jól fejlett, erős (testrészt). *Izmos karjaival átfogta ellenfelét.* 3. (bizalmas) Határozottan ígéretes. *A fiatalok között több izmos tehetség is van.*
- izom** ♦♦♦♦ fn izmok, izmot, izma
1. Ember és állat rostos felépítésű mozgatható szerve. *A karja és a lába izmait erősíti.* 2. Ennek a testen kidomborodó kötege. *Kidolgozott, duzzadó izmai vannak.* • *Arcának egy izma sem rándul: a) mozdulatlan marad b) látszólag nincs hatással rá semmilyen inger.*
- izomláz** ♦♦ fn
- Erős, szokatlan izommunka utáni fájdalom az izmokban. *A sok futástól izomlása van.*
- izraelita** ♦♦ mn ~k, ~t, – (hivatalos)
- Zsidó vallású, illetve a zsidó felekezethez tartozó, vele kapcsolatos. *Az izraelita hitközség szombaton ünnepel.* (Főnévi használatban:) *A zsidó húsvétkor az izraeliták az egyiptomi rabságból való szabadulást ünneplik.*
- izület** ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
- Szalagokkal, izmokkal rögzített csontok egymásba illő végének hajszálnyi réssel elválasztott kapcsolódása. *Gyulladásban vannak az ízületei.*
- izzad** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Verejtékmirigyei verejtéket választanak ki. *Izzad a homloka. Egész délután kint izzadnak a sportpályán.* 2. (Folyékony anyagot) kiválaszt magából. *A fa gyantát izzad.* 3. Pára lep valamit. *Izzad az ablak, nagyon hideg van kint.* 4. Küszködik. *Napokig izzadt a jó vizsgaeredményekért.*
- izzadság** ♦♦♦ fn –, ~ot, ~a
1. Verejték. *Homlokát izzadság lepi el.* 2. (ritka) Valamire lecsapódó pára. *Az ablakot izzadság borította.*
- ízzé-porrá** ♦ hsz
- Nagyon apró darabokra. *Dűhében ízzé-porrá törte a vázát.*
- izzik** ♦♦♦♦ ige ~ani
1. Hevítés közben fényt bocsát ki. *Izzik a vas.* 2. Láng nélkül ég. *Izzik a parázs.* 3. (választékos) (Nap) perzselve süt. *Vörösen izzik a nap az Alföld felett.* 4. (Érzelem) szenvedélyes formában mutatkozik valamiben. *Gyűlölet izzik a szemében.*
- izzó I.** ♦♦♦♦ mn ~ak vagy ~k, ~t, ~an
1. Izzva égő. *Az izzó láva betemette a hegyoldalt.* 2. Nagyon forró. *Az izzó homokban lábát kapkodva ment. Napokig gyötörte az izzó láz.* 3. Nagyon heves (érzelem). *Izzó gyűlölete élete végéig tartott. A szép verseket izzó szerelmének köszönhetjük.*
- izzó II.** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
- Lámpaizzó. *Kiégett az izzó, csavarj be újat!*

J

ja ♦♦♦♦ msz (bizalmas)

1. (Félreértés után a megértés kifejezésére:) Most már értem. *Nem úgy értettem... – Ja!* 2. (Hirtelen felötlő gondolat kifejezésére:) *Ja, már tudom!* 3. Na persze. *Na ja!* 4. (népi) Igen. *Ja, megegyeztünk.*

jácint ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Tavasszal nyíló, illatos kék, fehér vagy rózsaszín fürtös virágzatú, hagymás dísznövény. *Kora tavasszal cserépből nevelt illatos jácintot kapott ajándékba.*

jaguár ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Foltos bundájú, dél- és közép-amerikai macskaféle ragadozó. *Ha zsákmányról van szó, a jaguár nem válogatós.*

jaj I. ♦♦♦♦ isz

1. (Fájdalom, kétségbeesés kifejezésére:) *Jaj, nagyon fáj!* 2. (Csodálkozás, óhaj kifejezésére:) *Jaj, de csodálatos idő van! Jaj, de jó lenne kimenni a szabadba!*

jaj II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Jajkiáltás. *Csak a jaját lehet hallani, miközben a sebét kötözik.* 2. Rossz, keserves (sors). (Állítmányként:) *Jaj lesz neki!*

jajgat ♦♦♦ ige ~ni

1. Jajkiáltásokat hallat, fel-felnyög. *Fájdalmában keservesen jajgatott.* 2. Keservesen siránkozik. *Csak jajgatni tud.* 3. (választékos) (Madár, szél) szagatottan sívít. *Odakint jajgat a szél.*

jajong ♦♦♦ ige ~ani (választékos)

Huzamosan jajgat, vagy ehhez hasonló hangot hallat. *A balesetben elhunyt fiú édesanyja szívet tépően jajongott.*

jajveszékel ♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Kétségbeesett jajkiáltásokat hallat. *Szívettépően jajveszékel fájdalmában.* 2. Siránkozva mond valamit. „Tönkretesz!” – *jajveszékelte.*

jak ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Ázsiában élő, a bölényhez hasonló, hosszú szőrű állat. *A jak még a tibeti hegyek hórétege alatt is talál magának élelmet.*

jakobinus ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (idegen)

1. A nagy francia forradalom radikális híve. *A hatalom 1793-ban került a jakobinusok kezébe.* 2. A XVIII. században a Martinovics-féle mozgalom tagja. *A magyar jakobinusokról tanultunk történelemórán.*

jámbor ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an vagy ~ul

1. Szelíd, jóindulatú. *Jámborul viselkedik, pedig nagyon megbántották. A Szegefű volt a legjámborabb tehenünk.* 2. (választékos) Szerény. *Az volt a jámbor óhaja, hogy jelen lehessen.* 3. (rég) Istenfélő, kegyes. *Jámbor zarándokokat fogadott be éjszakára.* 4. (gúnyos) Gyámoltalan. *Olyan jámbor szegény, mindent elhisz.*

janicsár ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

(A régi török hadseregben) elrabolt keresztény fiúgyermekből nevelt gyalogos katona. *Sok janicsár tudott magyarul is.*

január ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Az év első hónapja. *A gyerekek szeretik a havas januárt, mert lehet szánkózni.*

japán ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

A Kelet-Ázsia északibb szigetein, elsősorban Japánban élő néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Híres a japán virágkötészet. A japánul beszélők száma 90 millió fölül van. (Főnévi használatban:) Megismerkedtem egy japánnal. A japánok történelme rendkívül izgalmas az európai ember számára.*

jár ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lába mozgatásával helyet változtat. *A kislány még lassan, bizonytalanul, de már jár.* 2. Járkál. *A ház előtt jár föl-alá.* 3. Szokásosan megy, közlekedik. *Villamossal jár dolgozni. Naponta jár hozzájuk. Rendszeresen úszni jár.* • *A nyakára jár:* zaklatja. | *Valamit jár:* bejár valamit. *A várost járja céltalanul.* 4. *Valahova jár:* valamely oktatási intézményben tanulmányokat folytat. *Még iskolába jár. Már hat éve egyetemre jár.* 5. *Valaki valakivel jár:* szerelmesként sokat van vele. *A nővérem a szomszéd fiúval jár.* 6. Elmegy valahova, és valameddig ott marad. *Jártam a nagymamánál tegnap este.* 7. Valamilyen külsővel mutatkozik. *Mindig csinosan jár. Papucsban jár.* 8. Valamilyen céllal (több helyre) elmegy. *Hivatalos ügyben járt a minisztériumban. | Valami után jár:* megszerzése érdekében. *Engedély után jár.* • *Valaki után jár:* a) igyekszik meghódítani. *Régóta a szomszéd lány után jár.* b) figyel, mit tesz. *Mit jársz folyton utánam? | Végére jár valaminek:* kideríti. *A végére kell járnom ennek a zavaros ügynek. | Rosszban jár:* rosszat tervez, rossz szándékai vannak. 9. Táncol valamit. *Most csárdást járnak. Vidáman járnak a táncot. Egész éjjel járták.* 10. Mozog, működik. *Jár az óra. Járó motorral várt rá a ház előtt. Keze, lába folyton jár.* • (rosszalló) *Jár a szája:* folyamatosan (és fölöslegesen) beszél. 11. (Újság, folyóirat) előfizetés alapján, postán rendszeresen érkezik. *Nekem két újság jár. Nekünk csak egy hetilap jár.* 12. (Idő) (folyamatban) van. *Akkoriban más idők jártak.* 13. (Idő) múlik, telik (valahogyan). *Az idő lassan járt.* 14. (Idő, tevékenység stb.) valahova vagy valahol tart, valamihez közeledik. *Éjfélre jár. A vége felé jár a munka.* (A Nap pályájáról:) *Magasan jár a nap.* (Életkorral:) *A 20. évében jár.* 15. (népi) Behatol valamibe. *A száradó ruhát járja a szél. A kemény földet nem járja az eke.* 16. Elterjed, kering. *Az a hír járja a munkahelyemen, hogy költözünk.* 17. *Valamivel jár valami:* a) valamilyen következménye van. *Sikerrel járt az*

expedíció. **b)** együtt szoktak előfordulni. *A munka fáradtsággal jár.* **18.** Valamihez valami jár: (tartozékként) hozzátartozik. *Az órához szij is jár.* **19.** Valakinek jár valami: megilleti. *Ez jár neki, megdolgozott érte. Ezért börtönbüntetés jár.* **20.** Valahogyan cselekszik, él, működik. • *Kedvére vagy kedvében jár valakinek:* kedvére tesz. *Igyekszik felesége kedvében járni.* | *A saját esze után jár:* önállóan dönt. | *Együtt vagy jegyben járnak:* egy párt alkotnak, illetve jegyesek. | *Nyomában vagy sarkában jár valakinek:* **a)** figyel, követi. *Folyton a nyomomban jár ez az alak.* **b)** teljesítményben majdnem eléri. *A sarkában jár a barátjának.* | *Valakinek a nyomdokain jár:* példaképként követi őket. *Szülei nyomdokain jár.*

járadék ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Régebbi munkaviszony vagy a biztosítónak fizetett összeg alapján élvezett juttatás. *Az egész család az ő járadékából él.*

járandóság ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Pénzben vagy természetben járó munkabér, fizetség. *Felvette évi járandóságát.*

járás¹ ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valaki, valami jár. *Nehezére esik a járás.* **a)** (Ember, állat mozgásának, helyváltoztatásának módjával kapcsolatban:) *Könnyed, ruganyos a járása.* **b)** (Valami mozgásának irányával, módjával kapcsolatban:) *Az óramutató járásával megegyező irányban kell forgatni. Figyeli a motor járását. Megváltozott a szelek járása.* **2.** Valaminek útja, pályája. *„Lement a nap a maga járásán”* (népdal). *A csillagok járásának ismerete külön tudomány.* • *Ismeri vagy tudja a járást:* eligazodik. **3.** Valamennyi idő alatt megtehető távolság. *Két óra járásra van innen.*

járás² ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (kissé régi)

1. (Régebben:) A megyénél kisebb államigazgatási egység. *A Csornai járás több mint negyven településből állt.* **2.** (Fv) A kerületnél kisebb államigazgatási egység. *A Komáromi járás lakosságának többsége magyar nemzetiségű.*

járat¹ ♦♦♦ ige ~ni

1. Jámi készlet, segít valakit. *Járatja a babát, aki az ujjába kapaszkodik.* **2.** Gondoskodik róla, hogy valaki tanulás végett rendszeresen járjon valahova. *Zongoraórára járatja a gyereket.* **3.** Valahogyan vagy valamiben járat valakit: gondoskodik róla, hogy az valamilyen (szép) öltözékben járjon. *Szépen járatja a kislányát. Csinos ruhákban járatja a gyerekeit.* **4.** (Újságot, folyóiratot) megrendel és előfizet. *Tv-újságot és napilapot járatnak a szüleim.* **5.** (Szerkezetet, gépet) működtet. *Járatja a motort, hogy le ne fulladjon.*

járat² ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (népi) Valamilyen céllal való járás, menés. *Mi járatban vagy?* **2.** A föld felszíne alatt vágott, fűrt út. *A föld alatt járatot készítettek.* **3.** Közlekedési eszköznek azonos útvonalon, menetrend szerint indított menete. *Az esti járatral jött haza. Elsejétől új járatot indítanak a lakótelepre.*

járatos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (rég, népi) *Járatos valakihez, valakinél:* sokszor megfordul nála. *Ő még Kovácséknál is járatos.* | *Járatos valahol:* ismeri az ottani körülményeket. *Régen ott volt cseléd, így járatos náluk.* **2.** Valamiben jártas, tájékozott. *Járatos a műszaki tudományokban.* **3.** (kissé régi, bizalmas) Valahol használatos. *Nálunk nem járatos ez a kifejezés.*

járda ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Aszfalttal vagy kövel borított gyalogjáró. *Csak a járdán menj, ne lépj az úttestre!*

járgány ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Kézzel, lábbal vagy motorral hajtott vasúti jármű. *A járgánnyal végigmentek a síneken, egészen a szomszéd állomásig.* **2.** (bizalmas) Személygépkocsi. *Új járgányod van?*

járkál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fel-alá jár. *Idegesen járkál az ajtó előtt.* **2.** Sétálgat, kószál. *Csak járkál a városban céltalanul.* **3.** (bizalmas) *Valaki után járkál:* udvarlási szándékkal követ valakit, a közelében igyekszik lenni. *Peti Juli után járkál.* **4.** (bizalmas) *Valami után járkál:* valami megszerzése végett sokat jön-megy. *Egész délután a könyv után járkáltam.*

jár-ke ♦♦ ige járni-kelni

1. Járkál, jön-megy. *Izgatottan jár-ke a szobában.* **2.** Valami elintézése végett járkál. *Dolgai után jár-ke.* **3.** Valahogyan jár-ke: valamilyen a magatartása, az állapota. *Délcegen és büszkén jár-ke. Az események után szomorúan jár-ke.*

jármű ♦♦♦♦♦ fn

(Összefoglaló elnevezésként:) Közlekedési, illetve szállítóeszköz. *Nemcsak a személy- és tehergépkocsi, hanem a ló vontatta szekér is jármű. Vízi járművek sokasága volt látható a folyón.*

járóföld ♦♦ fn (népi, régi)

Bizonyos idő alatt megtehető út, távolság. *Egynapi járóföldre van a legközelebbi lakott hely.*

járóka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kerekeken guruló szerkezet, amelynek segítségével a kisgyermek járni tanul. *A járókával szinte már száguldozik a szobában.* **2.** Gyerekágyhoz hasonló, annál nagyobb, rácsos oldalú, négyzet alapú alkalmatosság. *Nyugodtan játszik a járókában, ami tele van játékokkal. Sikerült a kisbabának felállnia a járóka rácsába kapaszkodva.* **3.** Vascsovekből összeállított szerkezet, amelyre támaszkodva az erőltlen beteg jár. *Lábtörése után csak járókával tudott közlekedni.*

járókelő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, –

Utcai gyalogos. *A járókelők nézegetik az üzletek kirakatait.*

járom ♦ fn jármok, jármot, járma

1. Az igavonó állat nyakára tehető páros fakeret, amelyhez a szekérrúd kapcsolódik. *Az állatok járomba fogva húzták a szekeret vagy más terhet.* • *Járomba fog:* (állatot) befog. | *Járomba tör:* (állatot) igavonásra betör. **2.** (választékos) (Az elnyomás jelképeként:) *Járom alatt nyög a nép már kétszáz esztendeje.*

járőr ♦♦♦ fn

1. Fegyveres testületől felderítésre, ellenőrzésre kivezényelt raj, illetve két személyből álló kötelék. *Motoros járőrrel találkoztunk az éjszaka az utcán.* 2. Járőrszolgálat. *Járőrbe rendelték a rendőrt.*

jártányi ♦♦ mn -, ~t, -

(Csak ezekben a kifejezésekben:)
• *Jártányi ereje sincs:* annyi ereje sincs, hogy tegyen néhány lépést. | *Alig van jártányi ereje:* éppen csak annyi ereje van, hogy járni tudjon.

jártas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Valahol ismerős. *Nagyon jártas errefelé, minden kapualjat ismer.* 2. *Jártas valamiben:* jól ismeri, gyakorlott benne. *Jártas az ókori államok történelmében.*

járlék ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valaminek csak mellékes, nem szervesen hozzátartozó része. *Szeretem a kirándulásokat, kellemetlen járulékaikkal együtt is.* 2. (hivatalos) Rendszeresen kapott, általában kiegészítő összeg. *Rokkantsági járulékot kap.* 3. (hivatalos) Az illetményből havonta kötelezően levont összeg. *A bruttó fizetésből levonják a járulékokat, például a társadalombiztosítási járulékot.*

járvány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Fertőző betegség tömeges előfordulása. *Tavasszal sokszor van influenzaszerű járvány.* 2. Tömegesen előforduló fertőző betegség. *Őt is ágyba kényszerítette a járvány.*

jász ♦♦ mn ~ok, ~t, -

A XIII–XIV. század óta a Jászságban élő, alán eredetű népcsoporthoz tartozó, vele kapcsolatos. *Jász ősöktől származik.* (Főnévi használatban:)
A jászok történetét, eredetét, szokásait tanulmányozza.

jászol ♦♦♦ fn ~ok vagy jászlak, ~t vagy jászlat, ~a vagy jászla

1. (Az istálló falához rögzített) vályúszerű építmény, amelyből az állatok esznek. *Tett a jászolba szénát.* 2. • *Betlehemi jászol:* a) Jézus bölcsője b) a betlehemezskor házról házra hordott betlehem bölcsőszerű része, benne a kis Jézust jelképező babával.

játék ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (Gyermekek által) szórakozásképp végzett tevékenység. *A gyermekek legtöbb idejét játék tölti ki.* • (túlzó) *Neki ez csak játék:* számára ez könnyű feladat. 2. Szabályok szerint folyó, szórakoztató versengés, közös tevékenység. *A fogócska, a kártyázás és a sakkozás egyaránt jó játék.* • (bizalmas) *Belemegy a játékba:* vállalja a kockázatot. 3. Sportmérkőzés (két csapat között), illetve a mérkőzés közbeni cselekvés. *A bíró a sípjába fúj, kezdődhet a játék.* *A szombati mérkőzésen nem ment neki a játék.* 4. Játékszer. *Játékai a polcon sorakoznak.* 5. Hangszereken való játszás. *A zenekar mindenkit elragadott játékával.* 6. Színész alakítása. *A színész játéka ma este nem volt kifogástalan.* 7. Szindarab, színjáték. *December 24-én betlehemes játékok adnak elő a gyerekek.* *A szindarab címe alatt ez olvasható: Játék 2 felvonásban.* 8. (Többes számban:)
• *Ünnepi játékok, olimpiai játékok:* előadások, illetve sportversenyek sorozata. *Szegeden ünnepi játékokat rendeznek. Élőben közvetítik az olimpiai játékokat.* 9. A fantáziát szabadjára engedő elfoglaltság. *Ez csak játék a szavakkal! A képzelet játéka látattja vele a szép jövőt.* 10. Ritmikus, harmonikus mozgás vagy váltakozás. *A fények, színek játékában gyönyörködik.* 11. Szerkezetben, alkatrészben (szükséges) elmozdulási lehetőség. *A kerekeknek túl nagy a játékuk.*

játékos I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Játékra hajlamos. *Felnőtt korában is játékos maradt. Milyen játékos ez a macska!* 2. Derüs, könnyed. *Jó hangulatot teremt játékos viselkedésével. Játékos kacagása betölti a termet.*

játékos II. ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Csapatjátékban versenyző sportoló. *A legjobbknak, a válogatott játékosainak az edzője volt.* 2. (Szerencse)játékban részt vevő személy. *Szenvedélyes játékos, főleg kártyázni szeret. Minden játékos tizennégy lapot kap.*

játékprogram ♦♦♦ fn

Játékra használatos, szórakoztató számítógépes program. *Milyen játékprogramjaid vannak? Autóversenyzős, stratégiai, logikai és egyéb játékprogramok vannak a gépemem.*

játszi ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an (választékos)

1. Játékosan vidám, könnyed. *Játszi elme, mindig kitalál valami érdekset.* 2. Vidáman mozgó, gyorsan tovatűnő. *A játszi napsugár elő-előbukkant a fák lombjai között.* 3. • *Játszi könnyedséggel:* erőfeszítés nélkül, teljes könnyedséggel. *Játszi könnyedséggel oldotta meg a feladatot.*

játsz|ik ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Játékkal foglalatalkodik. *Babával játszik. A gyerekek bújócskát játszanak.* (Valakit utánozva:)
Mozdonyvezetőt játszik. 2. Szerencsejátékban (téttel) részt vesz. *Nagy tétben játszik. A kaszinóban ruletten játszik.* • *A fejével játszik:* az életét kockáztatja. 3. Sportolóként csapatjátékban részt vesz. *A Vasas kézilabdacsapatában játszik.* (Mérkőzésről:)
Ma idegenben játszanak. 4. (Hangszeren) zenél. *Zongorán Chopint játszik legszívesebben. Egy rockzenekarban játszik.* | (Mv)
Játszik valamire: valamely hangszereken játszik. *A fiam gitárra játszik egy zenekarban.* 5. Szerepet megjelenít. *A Bánk bánban játszik a Nemzeti Színházban.* | (gúnyos) *Játssza az okosat.* • *Szerepet játszik:* a) öszintétlenül viselkedik, megjátssza magát b) (valamilyen) feladatra, rendeltetése van. *Nem játszik komoly szerepet a cég irányításában.* 6. (Színház, mozi valamilyen előadást) bemutat, műsorra tűz. *A Madáchban a Hamletet játsszák. Mit játszanak ma délután a Puskinban?* 7. Kénye-kedve szerint bánik valakivel. *Nem vesz komolyan, csak játszik velem.* • *Játszik valaki türelmével:* próbára teszi. 8. (Alkatrész) mozog, elmozdul. *Szerelőhöz kell vinni a kocsit, túlzottan játszik a kereke.* 9. (választékos) Elő-előtűnik. *Játszik a fény a falevelek között. Mosoly játszik az arcán.* 10. (Szín) egy másikhoz hasonlónak mutatkozik. *Ez a narancssárga pirosba játszik.* • *Szint játszik:* hol ilyen, hol olyan színben mutatkozik.

játszma ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (Kártyában, sakkban:) Egy befejezett játék, mérkőzés. *Őt játszmát nyert egymás után.* (Jelzőként:) *Játsszunk egy játszma sakkot!* 2. (Bizonyos sportágakban:) A mérkőzés egy szakasza. *A teniszezők, röplabdázók, asztaliteniszezők általában három nyert játszmáig játszanak.* 3. Két ember(csoport) közötti, rendszerint a másik rovására menő küzdelem. *Nem adja fel a játszmát, míg meg nem szerzi, amit akar.*

játszód|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Írott mű cselekménye (valamikor, valahol) történik. *A regény a század elején egy kis faluban játszódik.*

javában ♦♦♦♦ hsz

Teljes lendülettel, teljességében. *Már javában folyik az óra.*

javak ♦♦♦♦ többes számú fn

Emberi szükségletet kielégítő vagyon, illetve vagyontárgyak összessége. *Anyagi javait unokaöccsére hagyta. Szellemi javai az egész nemzeté.*

javakorabeli ♦ mn ~ek, ~t, –

Élete derekán, ereje teljében levő. *Az új igazgató egy javakorabeli ember.*

javallat ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Tanács, ajánlás. *Az orvosnak az volt a javallata, hogy szedje a gyógyszert és pihenjen.* 2. (tréfás) Javaslat. *Van egy javallatom, hagyjuk az egészséget!*

javasasszony ♦♦ fn

Kuruzslással foglalkozó nő. *Megkérdezte a javasasszonyt, mit tegyen a sebére.*

javaslat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Valamely cselekvés kezdeményezése szóban vagy írásban. *Az a javaslatom, kezdjük el. Benyújtotta javaslatát.*

javasol ♦♦♦♦ ige ~ni

Indítványoz, ajánl valamit. *Azt javasolta, beszéljük meg még egyszer.*

javít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Elromlott) tárgyat újra használhatóvá igyekszik tenni. *Autót javít, azzal keresi a kenyerét.* 2. (Szöveget) ellenőriz, a tévedéseket, hibákat kijavítja benne. *Dolgozatot javít a tanáriban.* 3. Fokozatosan jobbá tesz. *Javít a viselkedésén. Történelemből javított.* • (Sportban:) *Csúcsot javít:* az eddigi legjobb eredményél, illetve saját legjobb eredményénél is jobbat ér el.

javítóintézet ♦♦ fn

Fiatalkorú bűnözők javító nevelését végző zárt intézet. *A javítóintézetet szögesdrót kerítéssel vették körül.*

jávorszarvas ♦ fn

Lapátos agancsú, Észak-Amerika és Eurázsia északi területein élő szarvas. *A jávorszarvas a legnagyobb termetű szarvasfaj.*

jázmin ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Délen honos, illatos fehér vagy sárga virágú olajféléle díszcserje. *A kertünkben már februárban nyílik a sárga virágú téli jázmin. Az indiai jázmin virágával teakeveréket illatosítanak. Dél-Franciaországban illóolajáért termesztik a jázmint, és parfümkészítéshez használják.* 2. (népi) Erősen illatos, négy fehér sziromból álló virágú díszcserje. *Éjszakánként betölti a kertünket a jázmin illata.*

jé ♦♦♦ isz (bizalmas)

(Meglepődés kifejezésére:) *Jé, te itt vagy?*

jég ♦♦♦♦ fn –, *jeget, jege*

1. Fagyott állapotú folyadék, leggyakrabban víz. *Jéggé fagyott a víz az itatóban. A Balaton jege már elolvadt.* • *Jégbe hűt:* jégen vagy jég között hűt valamit. *Az üzletben jégbe hűtött üdítőitalok is kaphatók.* 2. Kocka formára fagyasztott víz. *Jéggel issza a szódát.* 3. Jégeső. *Tegnap jég is volt, elverte a gyümölcsöt.* 4. (bizalmas) Korcsolyapálya. *Kimegyek a jégre ma délután.*

jégcsap ♦♦♦ fn

Csepegő víz megfagyásával keletkezett, lefelé vékonyodó, kúp alakú jégdarab. *Hóolvadáskor az ereszről jégcsapok lógtak.*

jegenye ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Csúcsosan, magasra növé nyárfafajta. *Az utat kétoldalt jegenyék szegélyezik.*

jeges I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Jéggel borított. *Reggelre jeges lett az út.* 2. Jégtáblákat sodró, zajló. *A jeges ár olvadáskor veszélyezteti a várost. Schirilla György a jeges Dunát szokta átúszni.* 3. Jéggel kevert (csapadék). *Sötétek a felhők, jeges eső lesz.* 4. Jéggel vagy jégbe hűtött. *Jeges limonádét ivott.* 5. Nagyon hideg. *Míg mentek, jeges szél fújt.* 6. Barátságtalan, rideg. *Ennyire jeges fogadtatásra nem számított.*

jeges II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (rég) Élelmiszerek hűtésére jeget árusító férfi. *Megjött a jeges!* 2. (bizalmas) Hűtőszekrény. *Tedd be a tejet a jegesbe!*

jegesmedve ♦♦ fn

Fehér bundájú, hideg éghajlaton élő medve. *A jegesmedve az Északi-sarkvidéken él.*

jégeső ♦♦♦ fn

Jégszemekből álló, záponszerűen hulló nyári csapadék. *A jégeső elverte a gabonát.*

jégkorong ♦♦♦♦ fn

Jégpályán koronggal 6-6 játékos által játszott csapatjáték. *A jégkorongról szóló cikket keresi ki mindig a sportújságból.*

jégkorszak ♦♦ fn

Olyan földtörténeti korszak, amelyet az északi félteke nagy részének eljegesedése jellemez. *A földtörténet során számos jégkorszak követte egymást, a legutóbbi kb. húszezer évvel ezelőtt volt.*

jégkrém ♦♦♦ fn

Előre csomagolt, fagyaltyszerű édesség. *A hűtőpultban ötféle jégkrém van.*

jégtánc ♦♦ fn

Jégen, korcsolyázva előadott páros tánc (mint sportág). *A jégtánc nem azonos a műkorcsolyával, mert eltérők a szabályai.*

jégtörő I. ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Jégréteg vagy úszó jégtáblák szétzúzására szolgáló. *Jégtörő hajó segítette megszüntetni a torlaszt.* 2. • (Tulajdonnévszerűen; népi) *Jégtörő Mátyás*: február 24., a tél végi enyhülés kezdete. *Elmúlt már Jégtörő Mátyás.*

jégtörő II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Jeget megtörő építmény. *A part védelmére jégtörőt szerkesztettek.* 2. Jégtörő hajó. *Az északi tengerek hajózásában fontos szerepük van a jégtörőknek.*

jégverés ♦♦ fn –, ~t, ~e

Jégeső, illetve ennek pusztító hatása. *A jégverés elpusztította a termést.*

jégvirág ♦♦ fn

Virágszerű mintázatban az ablaküvegre fagyott vízpára. *Ha nagyon hideg volt, az ablaküveget jégvirág borította. A két kisgyerek alig tudott betelni a jégvirágok látványával.*

jegy ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Elválkozás, jel. *Egy kis csillag alakú jegy van a ló fején. Pici kerek, barna jegy van az arcán.* 2. Jel, bélyeg. *A rabszolgákra jegyet sütöttek.* 3. (választékos) Jellemző, megkülönböztető vonás, tulajdonság. *Lényeges jegye a megfontoltság.* 4. Írásjegy. *A kéjgyű mássalhangzónak csak az első jegyét kettőzzük.* 5. Számjegy. *A száz három jegyből álló szám.* 6. Érdemjegy. *Milyen jegyet kaptál? Csupa jó jegyet hoz mostanában.* 7. Jelkép. • *Úrvacsorai jegyek*: a protestáns felfogás szerint a kenyér, illetve az ostya és a bor mint Krisztus megtört testének és kiontott vérének jelképe. 8. Jegyesség, illetve ennek a jelképe. • *Jegyben járnak egymással*: jegyesek. | *Jegyet váltottak*: eljegyezték egymást. 9. Az állatövnek valamely csillagképpel meghatározott, tizenketted része. *Családunk tagjai a Vízöntő, a Kos, az Oroszlán és a Mérleg jegyében születtek.* 10. • (választékos) *Valaminek a jegyében*: szellemében. *A barátság jegyében folyt a megbeszélés.* 11. Valamilyen szolgáltatás igénybevételére jogosító kártya, lapocsk. *A villamoson és az autóbuzson ugyanolyan jegyet használunk. Jegyet vált a színházba. A háború alatt jegyre kaptak cukrot.* 12. Értékjegy. *Kincstári jegyet vásárolt a jutalmul kapott pénzen.*

jegyese¹ ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Aki eljegyezte magát valakivel. *Anna és János jegyesek. Ágnes jegyese Sándor. Sándor jegyese Ágnes.*

jegyese² ♦ mn ~ek, ~et vagy ~t, ~en

1. Jellel megkülönböztetett. *A jegyese tyúkot fogd meg!* 2. (rég) Erkölcsileg megbélyegzett. *Jegyese ember volt, amióta sikkasztott.* 3. (kissé régi) Jegyre árusított. *Évtizedekkel ezelőtt kedvezményes árú jegyese tejet vásárolhattak a kisgyermekes szülők.*

jegyez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fölrír valamit valahova. *Bevételeit és kiadásait pontosan jegyzi.* (Tárgy nélkül:) *Órákon szorgalmasan jegyez.* 2. (Értékpapírt) aláírásával leköt. *Sokféle részvényt jegyez.* | *Valamit jegyez valahogyan*: árfolyamát hivatalosan megállapítja. *Hogyan jegyzi a dollárt?* 3. Cégszerű aláírásra jogosultként működik valahol, illetve valamihez a nevét adja, felelősséget vállal érte. *A céget az ügyvezető igazgató jegyzi. Az új lapot ő jegyzi.*

jegygyűrű ♦♦ fn

A jegyesség vagy a házasság jelképeként viselt karikagyűrű. *Általában arany karikagyűrűt használnak jegygyűrűnek.*

jegykendő ♦ fn (népi)

Díszes kendő, amelyet eljegyzéskor a menyasszony ad a vőlegénynek. *„Jegykendőm négy sarka Simára van vasalva. Mind a négy sarkába A babám neve van varrva”* (népdal).

jegyzék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Felsorolást tartalmazó följegyzés. *Jegyzéket készített könyveiről.* 2. A kereskedelemben a vásárolt árut és árát részletező irat. *Jegyzéket kért a vásárolt árurol.* 3. Hivatalos közlemény. *A kormány jegyzékben fordult a szomszédos ország kormányához.*

jegyzet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Írásos följegyzés. *Jegyzeteket készített úti élményeiről.* 2. Előadásról készített följegyzés. *Elkérte társa jegyzeteit.* 3. Egyetemi vagy főiskolai előadásokat, illetve tananyagot tartalmazó sokszorosított kiadvány. *Vett két jegyzetet a jegyzetboltban.* 4. Lap alji, esetleg a könyv végén levő megjegyzés. *Olvasd el a jegyzeteket is!*

jegyző ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Jegyzőkönyvvezető. *Az értekezleten a jegyző készíti a jegyzőkönyvet.* 2. 1949-ig és 1991-től a közigazgatási egységek vezető hivatalnok. *A jegyző irányítja a község hivatalos ügyeit.* 3. (rég) Krónikás, íródeák. *Anonymus a feltevések szerint III. Béla király jegyzője volt.*

jegyzőkönyv ♦♦♦♦ fn

1. Hivatalos tárgyalásról vagy cselekményről készített okirat. *Az értekezletről jegyzőkönyv készült. A jegyzőkönyv tartalmazza mindazt, ami a megbeszélésen elhangzott.* 2. (ritka, választékos) (Magáncélú) jegyzetfüzet. *Elővette jegyzőkönyvét, és beírta az időpontot.*

jel ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et vagy ~t, ~e

1. Valamely cselekvésre, magatartásra felhívó jelenség. *A zászló volt a jel az indulásra. A világitótorony fel-felvillanó fénnel ad jelet a partot megközelítő hajóknak.* 2. Jelkép. *A szeretet jele a virág. Tisztelete jelül meghajolt. Az osztás jele a kettőspont.* 3. (népi, régi) Életjel. *He visszaértél, adj jelt magadról!* 4. Megkülönböztető jegy. *Állataira jelet tett.* 5. A szó jelentését módosító, a képző és a rag között elhelyezkedő toldalék. *A -j a felszólító mód jele.* 6. Olyan jelenség, amelyről következtetünk valamire. *A vásárlási szokások mutatják a szegénység vagy gazdagság jeleit. A betegség jelei már mutatkoznak rajta.*

jelen I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. A közléssel egyidejű. *Jelen pillanatban csak ezt tudom mondani.* 2. Jelenlegi, mostani. *A jelen események következményeit nem tudjuk kiszámítani.* 3. • (Nyelvtanban:) *Jelen idő:* a közléssel egyidejű cselekvést stb. kifejező igeidő. *Az alszik ige jelen időben van.*

jelen II. ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~e

1. A mostani idő. *A jelenben gondolkodik.* 2. A mostani élet(körülmények). *A jelen a fontos, nem a múlt.*

jelen III. ♦♦♦♦ hsz

A szóban forgó helyen. *Mind jelen voltak.* (Névsorolvasáskor válaszként, mondatszószerűen:) *Jelen!*

jelenés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Megjelenés, szereplés. • *Jelenése van:* a) (színésznek) be kell lépnie a színpadra. *Egy perc múlva jelenése van.* b) (bizalmas) valahol meg kell jelennie. *Jelenésem van egy fontos rendezvényen.* 2. (Vallási vonatkozásban:) Látomás. *Álmában jelenést látott. A Jelenések könyve a Biblia utolsó könyve, szerzője valószínűleg János apostol.* 3. (választékos) Könnyen, gyorsan elmúló jelenség. *„Minden csak jelenés, minden az ég alatt, Mint a kis nefelejcs, enyész”* (Berzsenyi D.: A közlítő tél). 4. (rég) Színházi jelenet. *Az utolsó jelenésben aratta a legnagyobb sikert.*

jelenet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Néhány személy közt lejátsszódó rövid esemény. *Hangos jelenetnek volt szem- és fültanúja.* • *Jelenetet rendez:* éles szóváltást, veszekedést robbant ki, okoz. 2. A színdarab felvonásainak kisebb egysége. *Egy jelenetben mindig ugyanazok vannak a színen.*

jelenkor ♦♦♦♦ fn

1. (választékos) Az a kor, amelyben élünk. *„Messze jövőddel komolyan vess öszve jelenkort”* (Kölcsey F.: Huszt). 2. A földtörténeti újkor legújabb szakasza. *A jelenkor vulkanikus folyamataival foglalkozik.*

jelenleg ♦♦♦♦ hsz

1. Most. *Jelenleg házon kívül van.* 2. Mostanában, egyelőre. *Jelenleg jó állása van.*

jelenlét ♦♦♦♦ fn

A helyszínen levés. *Megtisztelte a társaságot jelenlétével.* • *Valaki jelenlétében:* úgy, hogy ő is jelen van. *Édesapád jelenlétében mondd el ugyanezt!*

jelenség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Tények sorozata, összessége, rendszere. *A természeti jelenségekkel néha nehezen barátkozik meg a fejlett kultúrákban élő ember.* 2. Esemény. *Egy vállalat csődbe jutása korszakunkban mindennapos jelenség.* 3. Tünet. *A szívárvány a nagyvárosi gyerekeknek szokatlan jelenség.* 4. Feltűnő személy. *Az asszony elragadó jelenség, bárhol megjelenik, felfigyelnek rá. Lila hajával nevetséges jelenség.*

jelent ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Közöl, hírül ad valamit. *A tudósító sietve jelenti az Országházból a szavazás eredményét.* 2. Hivatalosan beszámol valamiről. *Az ügyeletes jelent a tanárnak. A katona a fölöttesének jelent.* 3. Tudtul ad, jelez valamit. *A harangok megkondítása azt jelenti, hogy tűz ütött ki. Ez azt jelenti, hogy már nem szeret.* 4. (Nyelvi jel) a tudatban megjelenít valamit, valamilyen értelme van. *Mit jelent a Hund szó magyarul? Mit jelent ez a rendelkezés? „Anyám, álmodtam én is egyet, Nem fejtenéd meg, mit jelent?”* (Petőfi S.: Jövendölés) 5. Számít valakinek. *Szeretjük sokat jelent neki.*

jelentékeny ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)

1. Fontos, nevezetes. *A fogadáson több jelentékeny személyiség is részt vett.* 2. Figyelemre méltóan nagy. *Jelentékeny összeget veszített a fogadáson.*

jelentéktelen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Elhanyagolhatóan csekély. *Jelentéktelen veszteséget mutat csak a gazdálkodás mérlege.* 2. Figyelemre nem méltó. *Jelentéktelen ügyben zavarta az igazgatót.* 3. Semmilyen tulajdonságával ki nem tűnő. *Jelentéktelen ember, semmilyen különös vagy kiemelkedő vonása nincs.*

jelentés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a tartalom, illetve szöveg, amit jelentenek. *A parancsnok meghallgatta a tisztek jelentését. Hivatalos jelentést kell összeállítania a tapasztaltakról. Írásban kérte a jelentést.* 2. (Nyelvi) jel vagy jelek által a tudatban felidézett tartalom. *A kifejezés jelentése új volt számára. A jelkép jelentése az a gondolati tartalom, amelyre utal. Mi a jelentése ennek az angol mondatnak?*

jelentkez|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Bejelenti készségét, hajlandóságát, igényét. *Autóvezetői tanfolyamra jelentkezik.* 2. Kezét feltartva jelzi, hogy felelni kíván. *A tanár kérdésére négy tanuló jelentkezett.* 3. Felszólításra megjelent. *Jelentkezett a hivatalban, hogy tisztázzák kötelezettségeit.* 4. Válaszol valamire. *A hívőjelre a rendőrségi kocsik jelentkeztek.* 5. Mutatkozik, feltűnik. *A változás első jelei már évekkal ezelőtt jelentkeztek.*

jelentős ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Hatásában, következményében fontos. *Jelentős győzelmet arattak a döntő mérkőzésen.* 2. Másokra erősen ható. *Jelentős művészek lépnek fel a mai előadáson.* 3. Figyelemre méltóan nagy. *Jelentős mértékben javult az állapota.* 4. Sajátos jelentésű, rejtett értelmű. *Jelentős pillantást váltottak kollégájával.*

jelentőség ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Fontosság, érdem. *Felbecsülhetetlen jelentősége van segítségüknek. A felfedezés jelentőségét növeli, hogy az űrkutatás mellett az orvostudományban is hasznosítható.*

jeles ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en vagy ~ül

1. A legjobb minősítésű (osztályzat). *Jeles érdemjegyet kapott az érettségien.* (Főnévi használatban:) *Év végén megkapta a jelest.* 2. Akinek egy-két kivételtől eltekintve csupa ilyen osztályzata van. *Jeles tanuló volt az iskolában.* 3. (választékos) Kiváló, kitűnő. *Jeles művész vált belőle.* 4. (rég, választékos) Érdekes, nevezetes. *Jeles történeteket mesélt.* 5. Fontos, jelentős. *A jeles eseményen sok vendég részt vett. Számunkra ez jeles nap.* • *Jeles napok:* amelyekhez valamely hagyomány, népszokás fűződik. 6. (Va, Dv, Mv) A négy- vagy ötfokú minősítési rendszerben a második legjobb (osztályzat). *Történelemből csak jelest kaptam.*

jeléz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Jelt ad. *Szíveskedjék jelezni, ha leszállni kíván! A hőmérő jelzi a levegő hőmérsékletét.* 2. Kifejez, tudat valamit. *Kézfelemeléssel jelezte, hogy szólni óhajt.* 3. Röviden bejelent, közöl valamit. *Egy ufó felbukkanását jelezték.* (Mellékes megjegyzés bevezetésére:) *Jelzem, hogy itt van egy hiba.* 4. Mutat valamit. *Kék kereszt jelezte a hegyre vezető utat.* 5. Utal valamire. *A váll-lapján levő csikok a rangját jelzik.* 6. Jósol, jövendöl valamit. *Elrepültek a fecskék, ez már az ősz jelzi.*

jelige ♦♦♦ fn

Nevet helyettesítő szó vagy mondat. *A titkos pályázatok résztvevőit a jeligéjük alapján lehet azonosítani. Apróhirdetést adott fel „Kalandorok kíméljenek!” jeligével. A válaszokat „Magányos szív” jeligére a kiadóba kérem.*

jelkép ♦♦♦♦ fn

1. Elvont fogalom megjelenítésére alkalmas tárgy (képe). *A karikagyűrű a hűség jelképe.* 2. Valamely országot, nemzetet, helyet, helységet felidéző tárgy, állat vagy növény. *Kecskemét város jelképe a címerében látható kecske. Hollandia jelképei a tulipán, a fapapucs, a szélmalom.* 3. (választékos) *Valaminek a jelképe: a)* megtestesítője, mintaképe. *Barátom a szorgalom jelképe lehetne. b)* valaminek a kifejeződése. *A tenyérbe csapás a vásár megkötésének jelképe.* 4. Szimbólum. *Ady Endre verseiben fontos szerepet játszanak a költői jelképek.*

jelleg ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Valaki, valami jellegzetes vonásainak összessége. *Arcvonásai időskorára is megőrizték gyermekies jellegüket. A levél hivatalos jellegéből arra következtetett, hogy régi barátja időközben elhidegült tőle.*

jellegzetes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Sajátos, jellemző. *A táj jellegzetes növényzete és állatvilága eddig ismeretlen volt számukra. Megismertem jellegzetes mozgásáról.*

jellem ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Lelki, akarati tulajdonságok összessége. *Gyermekei jellemét jó irányban befolyásolja következetességével.* 2. Valamilyen (sajátos) lelkialkatú személy. *Megbízhatatlan, ingadozó jellem.* 3. Erkölcsi elveihez szilárdan ragaszkodó személy. *Ő igazi jellem.*

jellemes ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Nemesen gondolkodó, szilárd erkölcsű. *Jellemes embernek ismertük meg. Jellemesen viselkedik.*

jellemez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakinek, valaminek legjellegzetesebb vonásait felsorolja. *Jellemezd az osztálytársadat! Hogyan jellemeznéd az esetet?* 2. Valaki jellemét művészileg ábrázolja. *Az író beszélgetéssel és cselekedtetéssel jellemzi hőseit.* 3. *Valakit, valamit jellemez valami:* ez a meghatározó tulajdonsága. *Barátomat nagylelkűség jellemzi.*

jellemző I. ♦♦♦♦ mn (mn-i in is) ~k vagy ~ek, ~t, ~en

1. Valakinek egész egyéniségét meghatározó (tulajdonság). *Az egyéniségét jellemző elszántsággal vetette bele magát a munkába. Feleségének jellemző vonása a rendszeret. Már megint elaludtál? Ez jellemző rád.* 2. Valakinek feltűnő tulajdonságait jól érzékeltető, tükröző. *Gondolkodásmódjára jellemző ez a levél. Munkásságára mi sem jellemzőbb, mint ez a könyvtárnyi szakirodalom.*

jellemző II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Jellemző adat. *A fejlődés mennyiségi jellemzői is megadhatók.*

jelmez ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (Korhű) színpadi öltözet. *Színházi jelmezeket tervez.* 2. Álöltözet. *A farsangi bálon lovagi jelmezben jelent meg.* 3. *Valamilyen jelmezben vagy valaminek a jelmezében:* valamilyen formában, valaminek a formájában. *Követeléseik vallási jelmezben jelentkeznek.*

jelmondat ♦♦♦ fn

1. Írói mű élén a mondanivaló lényegét kifejező mondat, rövid szöveg, idézet. *Egy Zrínyi-idézet volt a regény jelmondata.* 2. Valakinek céljait tömören kifejező mondás. *Petőfi jelmondata ez volt: „Szabadság, szerelem! E kettő kell nekem.”*

jelöl ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Megkülönböztető jellel ellát valamit. *A térképeken a nemzetközi határátkelőket piros karikával jelzik.* 2. (Nyelvtanban:) Kifejez, felidéz valamit. *Az óra szó hangalakja több fogalmat jelöl.* 3. Javasol valamit, valakit valamilyen posztra, címre, díjra stb. *A bizottság elnökének jelölték. A filmet Oscar-díjra jelölték.* 4. Mutat, jelez valamit. *A falu határát tábla jelöli.*

jelölt I. ♦♦♦♦ mn (mn-i in is) ~ek, ~et, ~en

1. Valamivel jelzett. *A zöld háromszöggel jelölt turistáuton menjenek tovább!* 2. (Nyelvtanban:) Az elemek közötti viszonyt raggal nyilvánvalóvá tevő. *Jelölt tárgyas összetétel például a jótáll, jelöletlen a favágó.*

jelölt II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je (hivatalos)

1. Tisztségviselésre javasolt személy. *A választáson három párt jelöltjére lehet szavazni.* 2. Valamilyen cím, fokozat elérésére pályázó személy. *A jelöltnek a bizottság egyhangúlag odaítélte a doktori fokozatot.*

jelszó ♦♦♦♦ fn

1. Csak a beavatottak által ismert szó vagy név, amelyet felszólításra igazolásul ki kell mondani. *Csak az jöhet be a táborba, aki tudja a mai jelszót. „Jöjj még az éjjel – ha itt eloszlanak – házamhoz. A jelszónk léssen, Melinda!”* (Katona J.: Bánk bán). 2. Politikai programot tömören megfogalmazó mondat. *A politikai pártok jelszavai a választási kampány idején szinte mindenütt láthatók és hallhatók. A nagy kereskedelmi cégek jelszavai egymással versengenek.*

jelvény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Valamely közösséghez való tartozást jelképező kis kitűzhető fémlap. *A vívószövetség jelvényét hordja a kabátján.* 2. Valamilyen méltóságot, tisztséget jelző tárgy, jelkép. *A seriff jelvénye láttán inába szállt a bátorsága.* • **Koronázási jelvények:** az uralkodás jelképei. *A koronázási jelvények a korona, az országalma, a jogar, a kard és a palást.*

jelzés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Jeladás. *A csapattagok várják a jelzést.* 2. Az idegközpontba érkező inger. *A jelzés által kiváltott reakciót reflexnek nevezik.* 3. Jelzőtábla, felirat. *Nem tudom, melyik útra forduljak, itt nincs semmiféle jelzés.* 4. Turistajelzés. *Az országos kék jelzésen mentünk.* 5. Jelzet. *A könyvek a gerincükre írt jelzés alapján található meg a könyvtárak polcain.*

jelzet ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Számból és betűből álló jel könyvek, iratok helyének, esetenként jellegének a jelzésére. *A jelzet fel van írva a katalóguscédulára és a könyv gerincére is, és megtalálható belül a könyvben is.*

jelző ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (Nyelvtanban:) Az a mondatrész, amely a vele szerkezetet alkotó főnév tulajdonságát, mennyiségét vagy birtokosát fejezi ki. *A jelző általában ragtalan, de a birtokos jelző lehet ragos is.* • **Állandó jelző:** költői művekben valakinek, valaminek a jellemzésére ismétlődően használt jelző. *Odüsszeusz egyik állandó jelzője a „leleményes”.* 2. Jelzőlámpa, jelzőberendezés. *A teherautó belerohant a mozdonyba, mert nem működött a jelző.*

jelzőlámpa ♦♦♦ fn

1. (Közlekedésben:) Útkeresztződésben a közlekedést piros-sárga-zöld, illetve piros-fehér színnel irányító készülék. *A jelzőlámpa zöldre váltott, indulhatunk. Piros a jelzőlámpa, nemsokára jön a vonat.* 2. Éjszaka fényjelek adására használt lámpa. *Jelzőlámpájuk fényét észrevette egy hajó kapitánya.*

jénai ♦♦ mn ~ak, ~t, –

1. Jéna városából érkező, származó, azzal kapcsolatos. *Befutott a jénai vonat.* 2. Tűzálló üvegből készült (edény). *Jénai étkészletet vettem.* (Főnévi használatban:) *Ráfröccsent a hideg víz a forró jénaira, mire az rögtön ketté is repedt.*

jérce ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Növendék tyúk. *Ez a kendermagos még csak jérce.*

jezsuita ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

A XVI. században Spanyolországban alapított katolikus hitvédő szerzetesrendhez tartozó. *A jezsuita templomba jár.* (Főnévi használatban:) *Jezsuita szerzetes. A fiatal II. Rákóczi Ferencet jezsuiták nevelték.*

jiddis ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

A közép- és kelet-európai zsidóság felnémet alapú, héber, román és szláv elemekkel kevert nyelvéből való, arra jellemző. *Sok jiddis szó került be a magyarba. Inkább csak az idősebbek beszélnek jiddisül.* (Főnévi használatban:) *A jiddist a zsidó emigránsok az Egyesült Államokba is magukkal vitték.*

jó I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~l

1. A kívánalmaknak megfelelő. *A tóparton jó levegő van. Éppen egy jó könyvet olvas.* • **Jó útra tér:** az általános erkölcsi elveknek megfelelő életet él. 2. Hivatásának megfelelő. *Jó tanárai vannak.* 3. Vidám, derűs, kellemes. *A társaságban jó hangulat volt.* (Köszönésben:) *Jó reggelt!* 4. Kedvező. *Jó hírt mondok.* 5. Kellemes ízű. *Nagyon jó ez a húsleves.* 6. Jóságos. *Nagyon jó volt az öregekhez.* 7. Szófogadó. *Szerencsés, mert jó gyermekei vannak.* 8. A társadalmi szokásoknak megfelelő. *Jó fellépésével és megjelenésével tetszést aratott.* 9. Alkalmos, való valamire. *Ez a szerszám arra jó, hogy szöveget húzz ki vele.* 10. Érvényes. *Jó még a bérleted?* 11. (Nyomósításra:) *Nagyon. Jó sokáig elmaradtál. Tegnap jó sok eső esett.* 12. (Határozóként tárgyraggal:) *Aludt egy jót. Egy jót sétált a városban.* 13. (Mondatszószerűen, beleegyezés kifejezésére:) *Jó, nem bánom. Jó, jó, megértettem.*

jó II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kedvező, előnyös, hasznos cselekedet. *Mindenkinek jót tesz.* 2. Jó ember. *A jók és a gonoszok csak a mesében különböztethetők meg egyértelműen. Nemzetünk legjobbjainak állít emléket a kiállítás.* 3. • **Jóban van valakivel:** bensőséges viszonyban van vele. *Jóban van a szomszédjával. Mióta vagytok ilyen jóban?* 4. Jó dolog. • **Ez már sok a jóból:** elég belőle. 5. A második legjobb osztályzat. *Feleletére jót kapott.* 6. (Fv, Dv, Mv) Az ötfokú minősítési rendszerben a középső osztályzat. *Szerencsére jót kaptam, ez mégis jobb, mint a tegnapi elégséges.* 7. Valamire alkalmas személy. *A csapatot a legjobbakból válogatta össze. (gúnyos) Jóra bíztad a pénzt, el fogja herdálni.*

jóakarát ♦♦♦♦ fn

1. Valaminek rendes elvégzésére irányuló hajlandóság, igyekezet. *Kís jóakarattal minden problémát meg lehet oldani.*
2. Segítőkészség, jó szándék, jóindulat. *Idős szülei iránti jóakarattól otthon maradt, és a faluban vállalt munkát.*

jobb I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. A sziv oldalával ellentétes oldalon levő. *Eltörött a jobb karja.* 2. A jobb kéz felől eső. *Áttért az út jobb oldalára.* 3. (Folyóval kapcsolatban:) A folyás irányát tekintve jobbra fekvő. *A folyó jobb partján van a város.*

jobb II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. (választékos) Jobb kéz, jobb láb. *A kibékülés jeléül jobbát nyújtotta. Jobbal óriási gölt rúgott.* 2. (választékos) Jobb oldala valakinek. *Ülj a jobbmra!* 3. Jobb kéz felőli irány. *Jobbra igazodj! Az utca végén jobbra kanyarodunk.*

jobbágy ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. A hűbériség korában a földesúr tulajdonában levő földön gazdálkodó, szolgáltatásokra kötelezett és személyi szabadságában is korlátozott paraszt. *A röghöz kötött, terhekkel megnyomorított szegény jobbágyok képviselője a Bánk bánban Tiborc.* 2. (rég, választékos) Alattvaló. *Rendelkezz velünk, hű jobbágyaiddal!*

jobbágytelek ♦ fn

A földesúrtól a jobbágyak bizonyos szolgáltatások fejében használatra átengedett földdarab. *A jobbágytelken termesztett mezőgazdasági növényekből terményadót kellett beszolgáltatniuk a jobbágyoknak.*

jobban ♦♦♦♦ hsz

1. Inkább jól. *Jobban érzi magát, mint tegnap.* • *Minél jobban:* olyan jól, amennyire csak lehet. *Próbálg meg minél jobban elrejtőzni!* 2. Nagyobb mértékben. *„Szeretsz rózsaszálmát? Én ugyan szeretlek, Apád, anyád nálam jobban nem szerethet”* (Petőfi S.: Reszket a bokor, mert...).

jobbára ♦♦♦ hsz (választékos)

Főként, leginkább, nagyrészt. *Estéknként jobbára a gyermekeivel játszik, vagy zenét hallgat.*

jobbkezes ♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Jobb kézre való. *Egy jobbkezes kesztyűt talált.* 2. Jobb kézzel használható. *A szerszámok többsége jobbkezes.* 3. Akinek a jobb keze az ügyesebb. *A gyerekek nagyobb része jobbkezes.* 4. Jobb kézzel végzett. *Jobbkezes dobása nagyon messze szállt.* (Főnévi használatban:) Jobb kézzel adott ütés. *Kapott egy jobbkezest az ökölvívó.*

jobboldali ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

Valamilyen konzervatív politikai irányzatot képviselő, illetve ahhoz tartozó. *A jobboldali pártok győzelme gyakorivá vált a nyugati országokban.* (Főnévi használatban:) *A jobboldaliak számára fontos értéket képviselnek a nemzeti hagyományok.*

jobbra-balra ♦♦♦ hsz (bizalmas)

1. Hol erre, hol arra. *Jobbra-balra köszönget az ismerősöknek.* 2. Többfelé, mindenfelé. *Jobbra-balra udvarol.*

jócskán ♦♦♦ hsz

Nagy mennyiségben vagy mértékben. *A dolgozatában jócskán található hiba. Jócskán felöntött a garatra.*

jód ♦♦ fn -, ~ot, ~ja

1. Lila színű, erős szagú kristályos elem. *Az ivóvízben is van jód, persze oldott állapotban.* 2. A jód alkoholos fertőtlenítő oldata. *Jóddal bekente a seb környékét.* 3. (bizalmas) Jódot tartalmazó gyógyszer. *Jódot kell szednie pajzsmirigybetegsége miatt.*

jódlizik ♦ ige ~ni

Az énekhangot fejhanggal sűrűn váltogatva énekel. *A tiroliak közül sokan tudnak jódlizni.*

jóérzés ♦♦ fn

Jóindulat. *Nincs benne semmi jóérzés.*

jóformán ♦♦♦ hsz

Szinte, úgyszólván. *Jóformán egy percet sem aludt.*

jog ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Az állam által kötelezővé tett magatartási szabályok összessége, rendszere. *Érvényt szerez a jognak.* 2. A jogszabályok rendszerének valamelyik ágazata. *Az állampolgárookra vonatkozó szabályokat a polgári jog tartalmazza.* • *Nemzetközi jog:* az államok közötti kapcsolatokat rendező szabályok összessége. *Az Alkotmány szerint a Magyar Köztársaság elfogadja a nemzetközi jog általános elismert szabályait.* 3. Jogszabályban vagy megállapodásban biztosított lehetőség valaminek a gyakorlására. *A válás után is joga van látni a gyerekeit.* • *Alanyi jog:* feltételek nélkül, minden állampolgárra vonatkozó jog. *Ez nekem alanyi jogon jár.* 4. Jogtudomány. *Jogot tanít az egyetemen.* 5. (bizalmas) Jogtudományi egyetem. *Jogot végzett.* 6. Az emberi lényegből következő szabadság. *Mindenkinek joga van a boldogságra.* 7. Az emberi természet szabad érvényesülésének következménye. *A szerelem jogán száll szembe szüleivel.* | *Joggal:* alapos okkal. *Joggal háborodtak fel.*

jóga ♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. Hindu bölcseleti rendszer, amelynek hívei elmélkedéssel és szigorú önfegyelmezővel igyekeznek a szellemi megvilágosultság állapotába jutni. *Több éve tanulmányozza a jóga különböző ágait.* 2. Önuralmat fejlesztő légzési és testtartási gyakorlatok meghatározott rend szerinti végzése. *Napi két órát szentel a jógának.*

jogar ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Nemesféműből készült díszes pálcza mint koronázási, uralkodói jelvény. *A jogar az igazságszolgáltató főhatalmat jelképezte.*
2. (rég, választékos) Uralom. *A nagyfejedelem jogara alatt éltek.*

jogász ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Joghallgató. *A fiúk egy része jogász, más része bölcsész lett az érettségi után.* 2. Jogvégzett és jogi pályán működő személy. *A szerződést meg kell beszélnem egy jogással.* 3. Jogtudós. *Kitűnő jogász, remekül eligazodik a különféle rendeletek között.*

jogbiztonság ♦♦♦ fn

A fennálló jogrend, illetve a jogszabályok stabilitása. *A jogbiztonság által kiszámíthatóbbá válnak az állampolgárok életkörülményei.*

jogegyenlőség ♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Az állampolgárok egyenjogúságának elve, illetve ennek érvényesülése. *A jogegyenlőség a demokrácia egyik legfontosabb alapelve.*

joghurt ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Baktériumokkal mesterségesen savanyított tejtermék. *A különféle ízesítésű joghurtok táplálóak, de nem hizlalnak.*

jogos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Valakit jog szerint megillető, törvényes. *A ház a fiatalember jogos tulajdona.* 2. Megalapozott, megokolt. *Megkapta jogos büntetését.*

jogosít ♦♦♦ ige ~ani

Jogossá tesz valamire. *Az igazolvány különféle kedvezményekre jogosít.*

jogosítvány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (A jogtudományban és a jogi gyakorlatban:) Jogviszonyban az egyik fél alanyi joga. *A bíró felsorolta az alperes jogosítványait.* 2. (hivatalos) Engedély. *Árulhatja termékeit a piacon, van rá jogosítványa.* 3. Gépjármű-vezetői engedély. *Lejárt a jogosítványa. Még a gimnáziumban megszerezte a jogosítványt. Ittas vezetésért elvették a jogosítványát.*

jóhiszemű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Mindenkiről csak jót gondoló. *A jóhiszemű embert könnyű becsapni.* 2. Ilyen emberre jellemző. *Csak jóhiszemű feltételezés, hogy meg is tartja a szavát.* 3. Becsületes (, de akaratlanul hibázó) személy. *A tanú jóhiszeműen járt el, tévedése ezért megbocsátható.* (Jogi használatban:) *Jóhiszemű magatartás esetén a jogi megítélés kedvezőbb lehet.*

jóindulat ♦♦♦♦ fn

Valaki iránt jó szándékban, segítőkészségben megnyilvánuló érzés. *Javaslatát jóindulattal fogadták.*

jojó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Fonalon függő, le-föl gördíthető, lapos, orsószerű játékszer. *Régen fából volt, ma inkább műanyagból készítik a jojót.*

jókedvű ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Olyan, akinek (általában) vidám kedélyállapota van. *Milyen jókedvű vagy ma! Az unokaöcsém jókedvű gyerek, folyton vigyorog.* 2. Ilyen személyre jellemző. *Jókedvű nevetésük engem is felvidított.*

jóképű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~n vagy ~en

1. Megnyerő arcú, csinos külsejű (férfi). *Jóképű fiatalember a vőlegénye.* 2. (bizalmas) Mutatós, jó formájú. *Jóképű táskád van.*

jókor ♦♦♦♦ hsz

1. Kellő időben. *Jókor jössz, épp most táltam.* • *Soha jobbkor (nem...): a legjobbkor. Soha jobbkor nem adhattad volna ezt a tanácsot.* 2. (népi) Korán. *Jókor felkeltünk, még napfelkelte előtt.*

jókora ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

Jó nagy. *Jókora út van még előttünk. Jókorát ütött az asztalra.*

jól ♦♦♦♦ hsz

1. Helyesen. *Jól oldotta meg a feladatot. Jól látja a dolgot.* | (bizalmas) *Jól beszél, jól mondja:* kedvem szerint. 2. Pontosan. *Jól jár az órád?* 3. Előnyösen. *Jól áll neki a zöld szín.* 4. Sikeresen. *Jól szerepelt a felvételi vizsgán.* 5. Kellemesen. *Jól szórakoztunk.* 6. Hozzáértően. *Jól dolgozik, a főnöke elégedett vele.* 7. Ügyesen. *Jól szervezi a háztartását.* 8. Egyetértésben. *Jól megférnek egymással.* 9. Egészségesen. *Jól van, nem kapta el az influenzát.* 10. Jólétben. *Jól élnek, két autójuk is van.* 11. (Nyomósításra:) Nagyon. *A kérés miatt jól megszidták.* 12. (Beleegyező válaszban:) • *Jól van:* rendben van.

jólelkű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Jószívű, segítőkész. *Az idős asszonynak a jólelkű szomszédok viselték gondját.*

jóles|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Jólesik valakinek: a) megnyugtató, kellemes érzéssel tölti el. *Jólestek neki a biztató, kedves szavak.* b) izlik neki. *Jólesett a dísznótoros vacsora.*

jólét ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Gondtalan anyagi körülmények. *Nem tudja, mi a szegénység, jólétben nőtt fel.*

jóllak|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Eleget eszik. *Jóllaktam, már nem tudok egy falatot sem enni.* 2. (választékos) Tele lesz (élményekkel). *Jóllakott a sok szép látnivalóval.* 3. (rosszalló) *Jóllakik valamivel:* megun valamit, elege van valamiből. *Jóllakott a sikerrel.*

jóllehet ♦♦♦♦ ksz (választékos)

Bár, noha. *Jóllehet évek óta él Magyarországon, mégsem tanult meg tökéletesen magyarul.*

jól-rosszul ♦♦ hsz

Küszködve és nem egészen jól. *A viharos szél ellenére jól-rosszul mégiscsak felállítottuk a sátrat.*

jómadár ♦♦ fn (bizalmas, rosszalló)

Csibész, gazfickó. *Ismerlek, jómadár.*

jómódú ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

Jólétben élő. *Jómódú családban nőtt fel, nem voltak anyagi gondjaik.*

jonatán ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Zamatos, piros téli alma. *Világhírű a szabolcsi jonatán.*

jópofa ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (bizalmas)

Mókás, mulatságos, érdekes (személy, tárgy). *Jópofa a barátod. Jópofa sapkád van.*

jóraló ♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, –

1. Becsületes, megbízható. *Jóraló fiatalember az új kolléga.* 2. (népi) Kiadós, nagy. *Kellene már egy jóraló eső.*

jóslat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Arra vonatkozó kijelentés, hogy valami hogyan történik a jövőben, vagy hogyan alakul valakinek a sorsa. *Valóra vált a jóslat. Nem hisz a jóslatnak.*

jósnő ♦♦ fn

1. (Az ókorban:) Jóshely papnője. *A görög jósnők az istenek nevében jóslatokat mondtak, például Delphoiban.* 2. Jóslással üzletszerűen foglalkozó nő. *A jósnő azt állította, hogy a vetőkártya pontosan megmutatja a jövőt.*

jósol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. A jövő állítólagos ismeretében azt mondja valamiről, hogy biztosan megtörténik majd. *Gazdagságot, derék férjet jósol a hozzá fordulóknak.* 2. (Rendszeres tevékenységként) jóslást végez. *Tenyérből és kártyából is jósol.* 3. Előjelek alapján állítja, hogy valami (biztosan) bekövetkezik. *A hírmagyarázók fegyverszünetet jósolnak. A meteorológia napfényes hétvégét jósol. Már első dalai alapján fénysötét jóslatokat neki.*

jószág ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Gazdasághoz tartozó haszonállatok összessége. *Este még ellátja a jószágot, mielőtt elmegy szórakozni.* 2. A gazdasághoz tartozó haszonállatok valamelyike. *Ez a jószág beteg.* 3. (rég.) Vagyontárgy. *Minden jószágát elveszítette.* 4. (népi, bizalmas) Használati tárgy. *Hasznos jószág a kaszakó.* 5. (népi, bizalmas) Csöppség, kisgyerek. *Jaj, de aranyos jószág ez a kicsi lány!*

jószántából ♦♦ határozóragos fn

Szabad akaratából. *Ha jószántából nem egyezik bele, rá fogjuk kényszeríteni. Saját jószántából mentem oda, de meg is bántam!*

jószerevel ♦♦ hsz (népi)

Jóformán. *Jószerevel ki se lépett a házból.*

jószívű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Olyan (ember), akinek jó szíve van, aki szívesen segít másokon. *A szomszédaim jószívű emberek.*

jótállás ♦♦ fn

1. Felelősség, kezesség. *Jótállást vállalt érte.* 2. Minőségért, hibátlanosságért az áru gyártója részéről megszabott időre szóló felelősségvállalás. *Erre a készülékre nincs jótállás.*

jóteknő ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. A rászorulóknak, bajbajutottaknak adományokat gyűjtő és juttató (intézmény, személy). *Jóteknő célú hangversenyt rendeztek. Jóteknő emberek adták össze a műtét árát.* 2. Kedvezően ható. *A láz elmúltával jóteknő álomba merült.*

jóteknő ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (rég., választékos)

Jótett. *Nem felejttem el jóteknőjeidet, igyekszem meghálálni.*

jótett ♦♦ fn

Másokon önzetlenül segítő jó cselekedet. *Mindenki tiszteli és becsüli jótetteit.*

jóttányi ♦ mn ~ak, ~t, – (választékos)

Egészen kicsiny. *Csak egy jóttányi különbség van köztük.* (Főnévi használatban:) *(Egy) jóttányit sem: egyáltalán nem, semmit sem. Egy jóttányit sem enged az elhatározásából.*

jóvágású ♦ mn ~ak, ~t, ~an

Szabályos termetű, jóképű (férfi). *Jóvágású volt az a férfi, akit tegnap bemutattál.*

jóváhagy ♦♦♦♦ ige ~ni (hivatalos)

1. Felülbíráva engedélyez valamit. *Jóváhagyták a szerződést.* 2. Beleegyezve tudomásul vesz valamit. *Jóváhagyták az intézkedéseket.*

jóvátétel ♦♦♦ fn

1. Kellemtelen következmények megszüntetése vagy enyhítése. *A mulasztások jóvátétele most már az ő dolga.* 2. Kártérítés. *A háborúban okozott pusztításért a vesztes államoknak jóvátételt kellett fizetniük.*

jóvoltából ♦♦ határozóragos fn

Valaminek, valakinek a jóvoltából: valaminek, valakinek köszönhetően. Egy váratlan örökség jóvoltából hosszabb utazást tehetett Indiába és Kinába. A te jóvoltodból ismertem meg a későbbi feleségemet.

józan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul vagy ~an

1. Higgadt, megfontolt. *Ehhez a munkához nem elegendő a józan ész, ehhez fantázia is kell. Józan fejjel gondold át még egyszer az egészet! Józan mértéktartással öltözködik. Józanul mérlegeltem a lehetőségeket.* 2. Öntudatánál, eszénél levő, nem részeg. *Ittam egy keveset, de még teljesen józan vagyok. A sok duhaj között ő az egyetlen józan ember.*

jön ♦♦♦♦ ige ~ni

1. A beszélő felé közeledik. *Az utcán egy rég nem látott ismerősöm jött szembe. „Túlhan, vélem átellenben épen, Pór menyecske jött. Korsó kezében” (Petőfi S.: A Tisza). Siessünk, jön az eső! Jön az autóbuszunk!* 2. A beszélő helyével azonos helyre érkezik. *Vasárnap hozzánk jön az egész rokonság. Csomagod jött. • Hozzám jön (feleségül): a feleségem lesz.* 3. A beszélővel együtt megy valahova. *A másodikok is jönnek a kirándulásra.* 4. Kikerül, kijut valahonnan. *Egy csepp víz sem jön a csapból. Nyűgös a gyerek, most jön a foga.* 5. (Valahonnan) származik. *A családja vidékről jött.* 6. (bizalmas) Kerül. *A zongora a sarokba jön.* 7. (bizalmas) Következik. *A te szavalatod később jön.* 8. (bizalmas) Tartozik. *Jössz ezer forinttal.*

9. (Kifejezésekben:) • *Jól jön (valakinek) valami*: kedvező számára. *Jól jött ez a néhány nap szünet. Nekem is jól jönne egy ilyen autó.* | *Dühbe* vagy *indulatba* vagy *lendületbe jön*: ilyen állapotba kerül. | *Divatba jön*: divatossá lesz. | *Rendbe jön*: egészsége helyreáll. | *Nyomára jön valakinek, valaminek*: rátalál. *Nyomára jöttünk a megoldásnak.* | *Nem jön álom a szemére valakinek*: nem tud elaludni.

jöttment ♦♦ mn ~ek, ~et, – (rosszalló)

1. Bizonytalan származású, rendes lakóhely nélküli. *Jöttment csavargóval nem állok szóba.* (Főnévi használatban:) *Az a sok jöttment csak panaszkodik, de dolgozni nem akar.* 2. Jövevény. *A betelepülteket jöttment népségnek nevezte, aki féltette az állását.* (Főnévi használatban:) *A jöttmenteket nehezen fogadja be a falu.*

jövedelem ♦♦♦♦ fn *jövedelmek, jövedelmet, jövedelme*

Összes (rendszeres) bevétel. *A család havi jövedelme éppen fedezi a kiadásokat, de félretenni már nem tudnak belőle.*

jövedelmez ♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Sok jövedelmet eredményez. *Az értékpapírok a múlt évben jól jövedelmeztek. Mennyit jövedelmez ez a vállalkozás havonta?* 2. Megtérül. *A nyelvtanulás olyan befektetés, amely biztosan jövedelmez.*

jövendő I. ♦♦♦ mn ~k, ~t, – (választékos)

A mostani után következő. *A jövődő évek döntik majd el, merre haladunk.*

jövendő II. ♦♦♦ fn –, ~t, ~je (választékos, kissé régi)

Jövő. *Szebb jövődőben reménykedik. „A Dunának, mely múlt, jelen s jövődő, egymást ölelik lágy hullámai”* (József A.: A Dunánál). • *Jövendőt mond*: jósol.

jövendőbeli ♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. (ritka) Jövőbeli, majd bekövetkező. *Nem a mának él, jövődőbeli boldogságáról ábrándozik.* 2. (Főnévként:) (népi) Valakinek a menyasszonya vagy vőlegénye. *Ma délután meglátogat bennünket a lányom jövődőbelije az édesanyjával.*

jövés-menés ♦♦ fn –, ~t, ~e

1. Ide-oda járkálás. *A gyerekek nem fáradnak el a folytonos jövés-menésben.* 2. Vendégjárás. *Kitüntetése után egy ideig nagy volt a jövés-menés a házuknál.* 3. Utánajárás. *Az ügyet csak sok jövés-menéssel tudta elintézni.*

jövet ♦♦♦♦ hsz

Valahova jövet: miközben valahova jön valaki. *Hazafelé jövet talákoztam vele az utcán.*

jövetel ♦♦♦ fn –, ~t, ~e

Valakinek valahova jövése, illetve megérkezése. *Jövetelig még van két óránk.*

jövevény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az ország más részéből vagy külföldről, tehát távolról jött személy. *Szállást adott a jövevényeknek.* 2. (népi) A helybeliek által be nem fogadott személy. *Hiába élt már ebben a faluban vagy húsz éve, mégis jövevény maradt.* 3. (kedveskedő) Újszülött. *Hogy hívják a kis jövevényt?*

jövő I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. A mostani utáni. *A jövő héten kezdődik az iskola. A jövő évi költségvetést megszavazta az országgyűlés.* 2. • (Nyelvtanban:) *Jövő idő*: a közlés utáni cselekvést stb. kifejező igeidő. *Tedd jövő időbe a mondatot! Mi a jövő ideje ennek az igének?*

jövő II. ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~je

1. A mostani után következő idő. *Ő a jövő embere. A távoli jövőre nem tervez.* 2. A jövőben bekövetkező sors. *A nemzet jövője forog kockán. Fényes jövőt jósoltak neki.*

júdás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

Áruló. *Te júdás! Mit kaptál azért, hogy elárulj?*

júdáscsók ♦ fn (választékos)

Árulást, ármánykodást leplező, hízelgő csók. *Tudom, hogy titkolsz valamit, nem kell a júdáscsókod!*

júdáspénz ♦ fn

1. (választékos) Árulásért kapott pénzjutalom. *A júdáspénz nem hozott neki szerencsét.* 2. (népi) A holdviola nevű növény, illetve ennek száron hagyott, ezüstös színű, kerek termése. *Télen friss virág helyett júdáspénzt tesz a vázába.*

jugoszláv ♦ mn ~ok, ~ot, – (kissé régi)

1. Az egykori Jugoszláviához tartozó, ott élő, vele kapcsolatos. *A jugoszláv lakosság többféle nemzetiséghez tartozott. A jugoszláv sportolók jól szerepeltek.* (Főnévi használatban:) *Telefonált egy jugoszláv az irodába.* 2. (Főnévi használatban:) Az egykori Jugoszláviában élt délszláv népek, illetve a mai Jugoszlávia népeinek összessége. *A jugoszlávok évekig háborúztak egymással.*

juh ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Gyapjáért, tejéért, húzáért tenyésztett páros ujjú kérődző állat. *Kora tavasztól késő őszig kinn vannak a legelőn a juhok.*

juhar ♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

1. Mélyen karéjos levelű, kétszárnyas termésű fa. *A juhar fája világos színű.* 2. E fák fehér faanyag. *A padló juharból készült.* (Jelzőként:) *Juhar sétatatot kapott az unokáitól.*

juhász ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Juhokat őrző és gondozó pásztor. *Ő a falu juhásza, tavasztól őszig fenn van velük a hegyen.*

juj ♦♦♦ isz

(Meglepetés, tetszés, boldogság, harag, elragadtatás kifejezésére:) *Juj, de elfáradtam! Juj, de csúf! Juj, de jó!*

július ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Az év 7. hónapja. *Júliusban kiveszek két hét szabadságot, és elutazom pihenni.*

június ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Az év 6. hónapja. *Az iskolaév júniusban fejeződik be.*

jurta ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Nemezből készült, favázás, kerek sátor. *Mongólia lakosságának egy része ma is jurtában lakik.*

juss ♦♦♦ fn ~ok, ~t vagy ~ot, ~a (népi, régi)

1. Örökrész, örökség. *Anyai jussa az a ház.* „Add ki a jussomat: pénzt, paripát, fegyvert” (Arany J.: Toldi). **2.** Az, ami törvény szerint valakit megillet. *Követeli a jussát.* **3.** Törvény adta jog. *Jussa van valamihez: joga van hozzá. Ehhez jussom van!*

juszt ♦♦♦ hsz (bizalmas)

(Dac kifejezésére:) *Juszt is: csak azért is. Juszt is megmutatom.* | *Juszt sem: csak azért sem. Juszt sem adom oda.*

jut ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elérkezik, elér valahova. *Az erdőn át a patakhoz jutott.* • *Célba jut: elér, amit akar. Együtt könnyebben célba jutunk.* | *Megegyezésre jutnak: megegyeznek. A tárgyalás végére mégis megegyezésre jutottak.* **2.** Valamilyen helyzetbe kerül. *Kínos helyzetbe jutott, amikor váratlanul egy egész család érkezett vendégségbe.* • *Csődbe jut: tönkremegy. Csődbe jutott a vállalkozás, be kellett zárni az üzletet.* **3.** (Kifejezésekben:) Tudatának tartalmává válik. • *Eszébe jut: emlékezetében felmerül. Eszembe jutott, mit olvastam tegnap.* | *Tudomására jut: értesül róla, megtudja. Tudomására jutott, hogy be akarják csapni.* **4.** Hozzájut valamihez, elér, megkap valamit. *Munkához jutott. Szóhoz jutott végre.* • *Lélegzethez jut: könnyebbé válik a helyzete. Végre lélegzethez jutott a nagy munka után.* **5.** Bekerül valahova. *Méreg jutott a szervezetébe.* **6.** Osztáskor, osztzkodáskor valakié lesz. *A családi osztzkodás során egy telek jutott neki. Mivel az ajándék ötezer forintba kerül, rád ezer forint jut.* | (választékos) *Valakinek valami jut osztályrészül: ez határozza meg az életét. Nagyszüleinek szomorú sors jutott osztályrészül.* **7.** Marad, van. *Mióta nyugdíjas, jut ideje horgászni. Jut még hely a szekrénynek is.* **8.** (Hivatalos kifejezésekben:) *Érvényre jut: érvényesül.* | *Kifejezésre jut: kifejeződik.*

juta ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A hársfafélékhez tartozó kétszikű növény. *Főleg Pakisztánban és Indiában természetesen jutát.* **2.** Ennek értékes rostja. *Jutából szövik a zsákvásznat.* **3.** (Jelzőként:) Ilyen rostból készített. *A juta liszteszák jó erős.*

jutalék ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

(Kereskedelmi ügyletben) a közvetítőt megillető összeg. *Ha sikerül vevőt találnia a házamra, jutalékot kap az árából.*

jutalmaz ♦♦♦♦ ige ~ni

Jutalmat ad valakinek valamiért. *Pontos, eredményes munkájáért az igazgató nagy összegű pénzzel jutalmazta. Az ő pályamunkáját is jutalmazták.*

jutalom ♦♦♦♦ fn *jutalmak, jutalmat, jutalma*

1. Elismerésként odaítélt pénzösszeg vagy emléktárgy. *Harmincéves szolgálatáért jutalmat kapott.* • *Jutalomban részesít valakit: jutalmaz.* **2.** Valamilyen cél elérése érdekében felajánlott pénzösszeg. *Az elveszett tárca megtalálója jutalmat kapott.* • *Jutalmat tűz ki valamiért vagy valamire valakinek: jutalmat ajánl fel. Jutalmat tűztek ki a bűnöző kézrekerítésére a nyomravezetőnek.*

jutányos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Kedvező, olcsó. *A piacon sok minden jutányos áron kapható.*

juttat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Segít valakit, valamit valahova, illetve valamihez jutni. *A könyvet külföldre juttatja. Barátnőjét lakáshoz juttatta.* (Hivatalos kifejezésekben:) *Érvényre juttat valamit: érvényesít.* | *Kifejezésre juttat valamit: kifejez.* **2.** • *Eszébe juttat valamit: emlékeztet, figyelmeztet rá. Juttasd eszembe, hogy vegyek kenyeret is!* **3.** Ad valakinek valamiből. *Nem tartotta meg az egész nyereményt, minden családtagjának juttatott belőle.*

K

kába ♦♦♦ mn *~k, ~t, ~n*

1. Kábult. *Még kába az összeütközéstől. Az alvástól kábán járt a lakásban.* 2. Mámoros, kótyagos. *A nagy örömtől szinte kábán bámult maga elé.*

kabala ♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. A babonás hit szerint szerencsét hozó tárgy. *A kabaláját mindig magával hordja. Dolgozatírásakor elővette a kabalait.* 2. Babonás hit. *Kabalából nem mondja meg senkinek, amíg nem biztos a dologban.*

kabaré ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Vidám jelenetekből, villámtréfákból, zenés számokból álló szórakoztató műsor. *Este kabarét sugároz a Kossuth rádió.* 2. Kabarét játszó színház. *Betért egy kabaréba.* 3. (gúnyos) Nevetséges, furcsa jelenet. *Kész kabaré, amit művel.*

kabát ♦♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja*

1. A felsőruha fölött hordott, elől gombolható, ujjas ruhadarab. *Ősszel átmeneti kabátot, télen bélelt kabátot viselt.* 2. Kiskabát, zakó. *Nem tudja felvenni az öltönyét, mert a kabátot kihízta.*

kábel ♦♦♦♦ fn *~ek, ~t, ~e* vagy *~je*

1. Szigetelt huzalokból álló, burkolt, vastag vezeték. *Kábeleket készít a műhelyben.* 2. Távvezeték. *A táviratok és telefonbeszélgetések tenger alatti kábelon teszik meg az utat Európa és Amerika között.* 3. (bizalmas) Föld alatt fektetett távvezetéken keresztül fogható tévécsatorna. *Jó műsort adtak a kábelon tegnap este.*

kábeltelevízió ♦♦♦ fn

Televíziós műsorokat kábelon továbbító rendszer, illetve televízióadás. *Már az egész városban van kábeltelevízió.*

kabin ♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~ja*

1. Átöltözésre való fülke. *Kabint bérel a strandon.* 2. Háló-, illetve utasfülke. *A hajójegye másodosztályú kabinra érvényes.* 3. Járművön a vezető elkülönített fülkéje. *A kamion kabinja hálólhelyül is szolgál. Az úrhajó kabinjában nőtt a hőmérséklet.*

kábítószert ♦♦♦♦♦ fn

Kábulatot okozó (mérgező) szer. *20 kiló kábítószert próbált becsempészni az országba, de a határon leleplezték.*

kábítóz|ik ♦♦ ige *~ni* (bizalmas)

(Rendszerezen) kábítószert fogyaszt. *Már megint kábítóztál?! Nagyon elkeseredett, amikor megtudta, hogy a gyereke két éve kábítózik.*

kabóca ♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

Két pár hártás szárnyukkal jól repülő, szipókás rovarok rendje, illetve az ehhez tartozó egyed. *A kabócák különböző fajait látta a réten, látott például vérpettyes kabócát is. Az énekes kabóca a tücsökénél erősebb, zizegő hangot ad.*

kábulat ♦♦♦ fn *-, ~ot, ~a*

Kábult állapot. *Az altatás után nehezen tért magához kábulatából.*

kábult ♦♦♦ mn *~ak, ~at, ~an*

Zavart, megzavarodott, eltempult. *Kábult volt a láztól.*

kacag ♦♦♦♦♦ ige *~ni*

Önfeledten, hangosan nevet. *A hasát fogva kacagott a vicceken. Betegre kacagja magát.*

kacagány ♦ fn *~ok, ~t, ~a* (rég)

Vadállat bőréből készült palástszerű ruhadarab. *A honfoglalás korabeli magyarok bal vállra vetve hordták a kacagányt.*

kacaj ♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a* (választékos)

Rövid, szívből jövő, önfeledt nevetés. „*Víg a játék, harsogó kacajjal*” (Juhász Gy.: Színházban).

kacat ♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja*

Értéktelen holmi. *Mit keres itt ez a sok, padlásról lehozott régi kacat?*

kacér ♦♦♦ mn *~ak, ~t* vagy *~at, ~an* vagy *~ul*

1. Férfiak érdeklődését, érzéki vonzalmát felkelteni igyekvő (nő). *A kacér táncosnő térde kivillant a szoknyája alól.* 2. Kacérságra valló, az érzékiséget ingerlő (mosoly, öltözet, viselkedés). *Kacéran kivágott ruhában ment a bálba. Kacér mosolya vonzza a férfiszemeket.*

kacérkod|ik ♦♦♦ ige *~ni*

1. Kacéruul viselkedik. *Sok kamasz lány kacérkodik a fiúkkal.* 2. (bizalmas) Félig-meddig komolyan foglalkozik valamivel, valaminek a tervével. *Azzal a gondolattal kacérkodom, hogy megtanulok autót vezetni.*

kacifántos ♦ mn *~ak, ~at, ~an* (bizalmas)

Nyakatekert, körülményes. *Kérdésemre nagyon kacifántos választ adott.*

kackiás ♦ mn *~ak, ~at, ~an* (rég, népi)

1. Büszkén, hetykén viselt. *Cirnos kackiás farokkal sétál a tetőn. A huszár megpödörte kackiás bajuszát.* 2. Hetykén kicsinosított, egyenes, büszke tartású (személy). *A kackiás menyecske jól kihízta magát új ruhájában.*

kacor¹ ♦ fn *~ok, ~t, ~ja* (népi)

1. Az éle irányában görbült pengéjű, húzva vágó kés. *Vettem a gazdaboltban egy kézreálló kis kacort.* 2. Nádvagó sarló. *A balatoni nádtenger aratásához már nem elég a kacor, a nádaratók géppel dolgoznak.*
- kacor**² ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (népi)
Kandúr. *A hatalmas kacor beugrott a szobába az ablakon át.* (Tulajdonnévszerűen:) *Népmesék ismert szereplője a Kacor király.*
- kacs** ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
Növény vékony, kapaszkodásra való hajtása. *A gazda megtisztította a szőlőt a fölösleges kacsoktól és hajtásoktól.*
- kacsa** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. A libánál kisebb, rövid lábú lúdféle háziszárnyas. *A hizott kacsát ketrecben szállítják a piacra. A kacsát a tőkés récéből háziásították.* 2. Vadkacsa. *A lelőtt kacsa a nádasba esett.* 3. A kacsa húsa mint étel. *Töltött kacsa volt ebédre.* 4. Vizelésre használt csöves edény fekvő férfibetegek számára. *A nővér bevitte a kacsákat a betegszobába.* 5. (bizalmas) Valótlan hír. *A hírlapi kacsa a híres színész magánéletéről szólt.*
- kacsacsőrű** ♦ mn ~ek, ~t, –
• *Kacsacsőrű emlős:* kb. 60 cm hosszú vízi emlősállat. *A csupán Ausztráliában honos kacsacsőrű emlős tojást rak, majd az abból kikelt kicsinyét szoptatja.*
- kacsáz|ik** ♦ ige ~ni
1. (bizalmas) Csámpásán jár. *Nézd csak, hogy kacsázik abban a hatalmas cipőben!* 2. Vadkacsára vadászik. *Elmentek már hajnalban kacsázni.* 3. Lapos kavicsokat dobál a vízbe úgy, hogy azok a víz felületét többször érintve fel-felpattanjanak. *A tóparton a gyerekek már órák óta kacsáznak.*
- kacsint** ♦♦♦♦ ige ~ani
1. Fél szemmel ráhunyorít valakire. *Pistára kacsintott, hogy figyelmeztesse. Kati kihívóan a fiúra kacsintott.* 2. (bizalmas) Lopva odapislant. *A szomszédja füzetébe kacsintott.*
- kacskaringó** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Ide-oda görbülő, tekervényes vonal. *A barokk épület díszítése tele volt kacskaringókkal.* 2. Kanyargós út. *Eltévedt a történelmi városka kacskaringóiban.* 3. (Szövegben) főlsleges díszítőelem. *Beszéde tele volt kacskaringóval.*
- kacsó** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (kedveskedő, régi)
Nő vagy gyermek keze feje. *Csókolom a kis kacsóját! Add ide a kacsódat!*
- kád** ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~ja
1. Fürdőkád. *Kádban fürdik, nem szeret zuhanyozni.* 2. Nagy, kerek vagy ovális, rendszerint fából, betonból vagy fémből készült edény. *A szőlőt a puttonyból kádakba öntik. Az esővizet kádban gyűjti.* (Jelzőként:) Annyi, amennyi egy kádba befér. *Két kád must lett az idei szőlőből.*
- kádár** ♦ fn ~ok, ~t, ~ja
Faedényeket, pl. hordót, fakádat készítő iparos. *Ma két dézsával készült el a falu kádárja.*
- kadarka** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Október elején érő, vörös borszőlő. *Akad a kertünkben kadarka is.* 2. Ilyen szőlőből készült vörösbor. *Kadarkát iszik a sült pulykához.*
- káder** ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
Politikai szempontból megbízható személy. *A kommunista párt fontos, vezető feladatokkal bízta meg jó kádereit.*
- kádi** ♦ fn ~k, ~t, ~ja
(A muzulmánoknál:) Bíró, illetve a törvényekben jártas személy. *Erről a peres ügyről meg kell kérdezni a bölcs kádit!*
- kaftán** ♦ fn ~ok, ~t, ~ja
(Keleti népeknél:) Bokáig érő kabát. *A török férfiak hagyományos viselete a kaftán.*
- kagyló** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Meszes, nyitható házban élő, puhatestű víziállat. *A tavi kagyló apró szerves törmeléket szűr ki az iszaptól.* 2. Ennek az állatnak két részből álló meszes háza. *Kagylót szedeget a tengerparton.* 3. A telefonkészülék mikrofont és hallgatót tartalmazó része. *Cseng a telefon, vedd fel a kagylót!* 4. A mosdó és a vécé medencéje. *Kimossa a fürdőszobában és a vécében a kagylót.* 5. (szleng) Fül. *Nyisd ki a kagylódat, haver, nem mondom el többször!*
- kaja** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)
Ennivaló. *Nincs semmi kajám. A mamám jó kajákat főz.*
- kajak** ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
1. Az ülés kivételével fedett, kéttollú evezővel mindkét oldalon felváltva hajtott, egy-, két- vagy négyülékes könnyű csónak. *Nyáron kajakkal jártuk be a Balatont. Az eszkimók bálnabordákból készítették és főkabórral vonták be kajakjukat.* 2. Kajakkal üzött sportág, versenyszám. *Kajakban nyert világbajnokságot.* (Jelzőként:) *Kajak egyesben bronzérmes lett.*
- kajál** ♦♦♦ ige ~ni (szleng)
Eszik. *A haverom reggeltől estig kajálna, mindig éhes.*
- kaján** ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul (rosszalló)
Csípősen gúnyos (személy), illetve rosszakaratot kifejező (dolog, viselkedés). *Ennek a kaján nőszemélynek minden szava sértő. „A vásott kamasz kaján arccal kísért a leánykát [...] hogy kétségbeesésében [...] gyönyörködjék”* (Mikszáth K.: Örzsike története).
- kajla** ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Lekonyuló, lefelé görbülő. *A legény kétfelé törüli kajla bajuszát. A kiskutya kajla fülével feltörölte a padlót.* 2. (népi) Meggondolatlanul viselkedő (főként gyerek). *Ne légy ilyen kajla, édes fiam!*
- kajsziarack** ♦ fn
1. Narancssárga húsú és héjú, nyáron érő csonthéjas gyümölcs. *A piacon vett egy kiló kajsziarackot.* 2. Ilyen gyümölcsöt termő fa. *Kajsziarackot ültetett a kertjébe a többi gyümölcsfa közé.*
- kaka** ♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. (gyermeknyelvi) Az emésztésnek a szervezetből kiürülő végterméke. *Megint kaka van a pelenkában!* 2. (bizalmas) Undort keltő dolog. *Valami kaka van a pólódon!*
- káka** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
Csomó nélküli és levéltelen szárú, 1-2 m magas, sásféle vízinövény. *A tó szélét sűrű káka nőtte be.*
- kakadu** ♦ fn ~k, ~t, ~ja
Tarka tollú, fején felborzolható bóbitát viselő papagájféle madár. *Éles hangon rikácsol a kakadu.*
- kakaó** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Amerikai eredetű, toktermesű, örökzöld trópusi fa. *Ezeken az ültetvényeken mindenütt kakaó nő.* 2. A kakaófa toktermésének magjából finomra őrölt barna por. *Egy doboz kakaót vásároltam a tortasütéshez. Kakaót szórt a süteményre.* 3. Kakaóporból tejjel és cukorral készített ital. *Kakaót iszik reggelire.* 4. (szleng) Benzín, illetve (hang)erő. *Nincs ebben a motorban elég kakaó. Ez a kedvenc számom, adj rá egy kis kakaót!*
- kakas** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. Tyúkféle madarak hímje. *Tíz tyúkja és egy kakasa van. A fácántyúk elszaladt, de a kakast sikerült lefényképezni.* 2. Puska, pisztoly elsütő szerkezetének rugós része. *Felhúzza a kakast, aztán elsüti a puskát.*
- kakasszó** ♦♦ fn
A kakasnak a napfelkeltét jelző, első kukorékolása. *Kakasszó előtt keltünk, hogy megnézzük a Balaton fölött a napfelkeltét.*
- kakasülő** ♦ fn ~k, ~t, ~je
1. (népi) Baromfi alvóhelyéül használt létraszerű állvány. *Az egyik tanyán az istállóba állították be télen a kakasülőt.*
2. (bizalmas) Színházi nézőtér, illetve templombelső legfelső szintje. *A kakasülőről is jól láttuk az előadást.*
- kaki** ♦ fn ~k, ~t, ~ja (gyermeknyelvi)
(Rendszerint) gyermek széklete. *Van kaki a pelusban?*
- kaktusz** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
Trópusokon honos, nálunk zárt térben tartott, húsos szárú, tüskés növény. *Ritkán locsold a kaktuszodat, mert elpusztul!*
- kakukk** ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
Tojásait idegen fészekbe rakó, jellegzetes hangú, gerle nagyságú, szürkés színű erdei madár. *Sohasem rak fészket a kakukk.*
- kakukkfőka** ♦ fn
1. A kakukk idegen fészekben felnövekvő kicsinye. *A kakukkfőka a galamb fészkében kelt ki a tojásból.* 2. (gúnyos) Nem a törvényes szülőtől született gyermek. *Ki az apja annak a kakukkfőkának?*
- kakukkfű** ♦♦ fn
Lila virágú, illatos, kámforos aromájú fűszer- és gyógynövény. *Kakukkfűvet tesz a vadételekbe. A kakukkfűvel készült szirup jó a köhögés csillapítására.*
- kakukktojás** ♦♦ fn
1. A kakukk idegen fészekbe rakott kicsi, halványkék tojása. *A kakukktojást leggyakrabban a vörösbegy fészkében találjuk.*
2. (gúnyos) Nem a törvényes szülőtől született gyermek. *A gyerekei között van egy kakukktojás is.* 3. Oda nem illő, a környezetétől eltérő dolog. *Válaszd ki a szavak közül a kakukktojást!*
- kalács** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
1. Lisztből tejjel, vajjal, cukorral és tojással készített, a kenyérhez hasonlóan sült édes kelt tészta. *Reggelente kalácsot evett, és kakaót ivott hozzá.* • *Fonott kalács:* nyersen vastag fonatba tekert kalács. | *Diós, mákos kalács:* töltelékkel megkent és felhengerített tésztából sült tegercs. 2. • *Térde kalácsa:* a térd közepén levő lapos csont. *Focizáskor megütötte a térde kalácsát.*
- kaláka** ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)
Nagyobb munkára alakult családi vagy baráti munkaközösség, illetve kölcsönösségi alapon végzett munka, amelyet közös szórakozással fejeznek be. *Megyünk kalákába dolgozni. Kalákában építik a házat.*
- kalamajka** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)
Zavaros, rendezetlen helyzet. *Nagy kalamajkát okozott a hír.*
- kalamáris** ♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég)
Tinta tárolására használt edény. *„A padba volt szúrva hegyes végivel a kalamáris, amiből mártogatott”* (Jókai M.: A jó öreg asszony).
- kaland** ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
1. Izgalmas, rendkívüli esemény. *Utazás közben rengeteg kalandot élt át.* 2. Meggondolatlan, kockázatos vállalkozás. *Felelőtlen kalandokba bocsátkozik.* 3. Könnyedén vett alkalmi kapcsolat. *Szerelmi kalandjai vannak, mindegyik csak egy-két hétig tart.*
- kalandor I.** ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (rosszalló)
1. Törvénytelenül, mások kárára ügyeskedő személy. *Kalandorok kíméljenek!* 2. Kalandot, izgalmat kereső, kóborolni, csavarogni szerető személy. *A kalandor egyedül vágott neki a havas hegycsúcsonak.*

kalandor II. ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, – (rosszalló)

1. Kalandot, izgalmakat kereső. *A kalandor természetű lovag meghódította a lakatlan szigetet.* 2. Kockázattal járó, bizonytalan kimenetelű. *Kalandor vállalkozásba fogott.*

kalandoz|ik ♦♦ ige ~ni

1. (rég, választékos) Zsákmányt keresve jár. *A középkorban fegyveres csapatok kalandoztak Európában.* 2. Céltnalul bolyong. *Vajon merre kalandozik az eltévedt hajó?* 3. (bizalmas) Ide-oda jár, csavarog. *Erdőn-mezőn kalandoztunk.* 4. Eltér a tárgytól. *Gondolatai messze kalandoztak.*

kalap ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Merevebb tartású anyagból készült, rendszerint karimás fejedő. *A terembe lépve levette kalapját.* • *Kalapot emel valaki előtt:* a) tisztelettel köszönti. *Az urak kalapot emeltek a hölgy előtt.* b) elismeri. *A teljesítményéért kalapot emelek Ön előtt!* 2. (Jelzőként:) Annyi, amennyi egy kalapba belefér. *Egy kalap szilvát szedtünk.* 3. A gomba ernyőszerű felső része. *A csiperkének csak a kalapját használd fel, a szárát ne!*

kalapács ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Egyik végén lapos, másik végén ék alakú, fémből készült nyeles szerszám. *Kalapáccsal veri be a szöveget a falba.* 2. Fából készült, koppantásra való eszköz. *Csendet a teremben! – szólt a bíró a kalapáccsal kopogva.* • *Kalapács alá kerül:* elérvezik. *Kalapács alá került a nagy festő egyik utolsó műve.* 3. Kalapács alakú hallócsontocska. *A középfülből a belső fülbe a kalapács továbbítja a dobhártya rezgését.* 4. (Sporteszközként:) Huzalra erősített vasgolyó. *A sportműsorban éppen kalapácsot vet az atléta.*

kalapál ♦♦♦ ige ~ni

1. Kalapáccsal ütögetve formál valamit. *A kovácsműhelyben patkót kalapálnak.* 2. Messze hangzón ütöget. *A szomszédban egész nap kalapálnak.* 3. • *Kalapál a szíve:* hevesen ver a szíve. *Csak úgy kalapált a szíve az izgalomtól.*

kalapoz ♦ ige ~ni (bizalmas)

(Kalapjába) adományokat gyűjt. *Fiatalok bohócmutatványokat adnak elő a téren, s egyikük kalapoz.* (átvitt) *Nincs pénz a sportpályára, kalapoznunk kell.*

kalász ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A pászitfűvek és a gabonafélék füzéres virágzata, illetve termése. *Az erdélyi református templomokat búza kalászából font koszorúval díszítik.* • *Kalászbba szökken:* kalászt hoz, termőre fordul. *Kalászbba szökkent a búza.*

kalauz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (Járművön) a menetjegyet érvényesítő alkalmazott. *A vonaton két állomás között kezelte a jegyünket a kalauz.* 2. Idegeneket alkalmilag kísérő, vezető személy. *Ő lesz a külföldi vendégek kalauza.* 3. Útbaigazító, tájékoztató füzet vagy könyv. *A géphez kalauzt is mellékeltek.*

kalauzol ♦♦♦ ige ~ni

Ismeretlen helyen kísér, tájékoztat valakit. *A várban idegenvezető kalauzolta a látogatókat.*

kalcium ♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. Ezüstfehér színű fém. *A kalcium legfontosabb vegyülete a mész.* 2. Ezt tartalmazó, a csontfejlődést elősegítő gyógyszer. *Máté pezsgőtablettában, Hanna szirupban szedi a kalciumot.*

kalendárium ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (népi, régi) Naptár. *Régen olvasnivalókat, képeket és hasznos tudnivalókat is tartalmazó kötetben adták ki a kalendáriumot.* 2. Folyóirat naptárt is tartalmazó évkönyve. *Megjelent a Szabad Föld kalendárium.*

kaliba ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Rendszerint fából összetákolt, kezdetleges kis ház. *Az erdő szélén lakik egy ócska kalibában.*

kalifa ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Mohamedán uralkodó. *A kalifátusokban a kalifák nemcsak világi fejedelmek, hanem egyházfők is.*

kalimpál ♦♦ ige ~ni

1. Végtagjaival hadonászik, csapkod. *A padon ülve kalimpál a lábával. Nem tud úszni, csak kalimpál a vízben.* 2. (rosszalló) Gyengén vagy hamisan zongorázik (valamit). *Egy könnyű kis darabot kalimpál a zongorán. Azt mondta, hogy tud zongorázni, de csak kalimpál.* 3. (bizalmas) (Szív) szabálytalanul ver, dobog. *A dolgozattól való félelmében hevesen kalimpált a szíve.*

kalitka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Drótból készített vagy vesszőből font kicsi rácsos házikó. *Kalitkában tartja a madarat.* 2. (tréfás) Rácsos, üveges kis fülke. *A pénztáros és a portás kalitkája előtt is várnia kellett.*

kallantyú ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Elfordítható kis fémfogantyú. *Csak egy kallantyúval záródik az ajtó.*

kallód|ik ♦♦ ige ~ni

1. Gazdátlanul, rendetlenül hányódik. *A régi tankönyveim a padláson kallódnak.* 2. Nem tud érvényesülni, nem talál értelmes elfoglaltságot. *Sok munkanélküli fiatal céltalanul kallódik.*

kalmár ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja (rég)

Kereskedő. *Régen ebben az utcában kalmárok laktak.* • (rosszalló) *Kalmárként bánik valamivel:* csak a maga hasznát keresi, nyereszkedik valamivel.

kaloda ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Olyan faalkotmány, amelybe a bűnös kezét, lábát (esetenként a nyakát is) rögzítették. *Hajdan a bűnöst megszegyenítésül a piactéren kalodába zárták.*

kalória ♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. A hőmennyiség mértékegysége. *Egy kalória hő 1 °C-kal emeli a víz hőmérsékletét.* 2. Az élelmiszerek tápértékének mértékegysége. *A felesleges kalória hizlal.*

kalóz ♦♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

1. Tengeri rabló. *A filmen a kalózok megcsákyázták a megtámadott hajót.* 2. Járművel hirtelen felbukkanó és támadó személy. *Országúti kalózok fosztották ki a gazdátlan autót.* 3. Valamit engedély nélkül, törvénytelenül végző személy. *Kalózok által forgalmazott videokazettákat foglalt le a rendőrség.* 4. Kétszemélyes kis vitorlášhajó. *Két versenyvitorlás kötött ki éppen, az egyik kalóz volt.*

kalucsni ♦ fn *~k, ~t, ~ja* (rég)

Sárcipő. *Gumiból készült kalucsnit húz a cipőjére.*

kálvária ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Katolikus kegyhely rendszerint magaslaton elhelyezett három feszülettel, kép- vagy szoborsorozattal és a hozzájuk vezető úttal, amelyek Jézus szenvedésére és kereszthalálára emlékeztetnek. *A templom mellett nagyon szép régi kálvária van.* 2. Szemvedések sorozata. *A regényben a szerencsétlen sorsú árva gyerek kálváriájáról olvashatunk.* • *Kálváriát jár:* sok nehézségen, szenvedésen megy keresztül.

kálvinista ♦♦♦♦ mn *~k, ~t, ~n*

Református. *A kálvinista templomban nincs oltárkép. Kálvinista Rómának nevezik Debrecent. A kálvinista hívők zsoldárokat énekelnek.* (Főnévi használatban:) *A kálvinisták a nevüket Kálvin Jánosról kapták.*

kályha ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

Zárt tüzterű fűtőberendezés. *Mázás cserépből épített kályhával fűtjük a szobát. Ha hideg van, befűtünk az öntöttvas kályhába is.*

kamara ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Törvényhozó testület. *Néhány országnak két kamarából áll a parlamentje.* 2. Foglalkozási ágak érdekképviseleti szerve. *Kereskedelmi, orvosi, ügyvédi kamara is van.* 3. (rég) Királyi kincstár, illetve a királyi pénzjvedelmeket kezelő hivatal. *A kamara vezetője a kamarás volt.*

kamarás ♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a* (rég)

1. Uralkodó vagy a pápa által tekintélyes nemesembernek adományozott udvari rang. *Az öreg gróf császári és királyi kamarás volt.* 2. A kincstár élén álló hivatalnok. *Kálnoki Sámuel 1703-ban erdélyi kamarás volt.* 3. A király személye körül teljesítő előkelő nemes. *A trón körül álltak a király kamarásai.*

kamaraszínház ♦♦ fn

Kevesebb nézőt befogadó, néhány szereplős színművek előadására szolgáló kisebb színház, előadóterem. *A nagy színházaknak gyakran van kamaraszínházuk.*

kamarazene ♦♦ fn

Kiseb, általában vonósokból álló zenekarra írt zenemű. *A bensőséges stílusú kamarazenét legfeljebb kilenc, főként vonós hangszereken játszó zenész adja elő.*

kamasz ♦♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

Serdülő fiú, leány. *A gyermekkorból kinőtt, de még nem felnőtt kamaszok gyakran félszegen viselkednek.* (Jelzőként:) *A kamasz fiút nagyon zavarták pattanásai.*

kamat ♦♦♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~a*

Kölcsönbe adott pénzösszeg meghatározott százaléknyi használati díja. *A pénzt kölcsönbe vevő személy kamatot fizet a hitelezőnek.* | *Kamatra:* valamilyen kamattal együtt visszaadandó kölcsönként. *Neked csak kamatra adok kölcsön. A bank csak 30 százalékos kamatra ad hitelt.* • (átvitt is) *Kamatostul visszafizeti a kölcsönt, kamatostul meghálál valamit:* a kötelező mértéken felül, bőségesen visszaad valamit.

kamatoztat ♦♦ ige *~ni*

1. (Pénzt) bankban elhelyez, hogy kamatot kapjon utána. *Melyik bankban kamatoztatja a pénzét?* 2. (Képességet) ügyesen felhasznál, gyümölcsöztet. *Zenei képességét, jó hallását a nyelvtanulásban is kamatoztatta.*

kaméleon ♦♦ fn *~ok, ~t, ~ja*

1. Fán élő, rovarokkal táplálkozó, tarajos testű, gyíkszerű hüllő. *Dél-Európa meleg tájain él a közönséges kaméleon. A kaméleon színe a fény, a hőmérséklet változására és ellenség megpillantásakor más árnyalatúvá válik.* 2. (rosszalló) Meggyőződését elvtelenül, érdekből váltogató ember. *Az új elnökök csak a kaméleonok tapsolták meg.*

kamera ♦♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Televíziós felvevőgép. *Egy tévébemondó nem lehet lámpalázas a kamera előtt.* 2. Filmfelvevő készülék. *Az esküvőt digitális kamerával vettük fel.* 3. (kissé régi) Fényképezőgép. *Ezen a képen itt végre egyenesen a kamerába mosolyogsz.*

kámfor ♦♦ fn *~, ~t, ~ja*

Jellegzetes szagú, illékony, kristályos szénvegyület. *A babérféle kámforfa kérge is tartalmaz kámfort.*

kamilla ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Sárga közepű, fehér szirmú, vadon termő gyógynövény. *A kamilla virága értékes, nyugtató, fertőtlenítő, görcsoldó hatású illóolajokat tartalmaz.* 2. Kamillatea. *Kamillát iszik minden este.*

kamion ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Nagyméretű, zárt teherautó. *Közúton kamionokkal szállítják külföldre az árut.*

kampány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Rövid idő alatt minden lehetséges eszközzel nagy tömegek megnyerésére kifejtett szervezőmunka. *Választások előtt a politikai pártok kampányt folytatnak.* 2. Rövid ideig nagy lendülettel végzett munka. *Nem csak a szemétyűjtési kampány idején kell vigyáznunk környezetünkre.*

kampec ♦ msz (bizalmas)

1. Használhatatlanná vált. *Na, ennek a tollnak már kampec.* 2. Vége lesz, meg fog halni. *Ha nem vigyáz magára, neki is hamar kampec.*

kampó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Meggörbített fémhuzal. *Kampóra akasztja a füstölt sonkát.* 2. Valamilyen eszköz félkör alakú begömbülő része. *A kampójánál fogva vitte az ernyőjét.*

kamra ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Éléskamra. *Az élelmiszereket a hűvös kamrában tartjuk.* 2. Raktárként használt kis faépület. *Az udvar végében levő kamrában tartjuk a tüzelőt és a kerti szerszámokat.* 3. (népi) Fülke. *Ezt a szűk, sötét kis kamrát alvásra használjuk.* 4. Rekesz, üreg. *A szívnek bal és jobb kamrája van.*

kámzsa ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég) Szerzetesi ruha. *A fák mögött egy kámzsába öltözött személyt látott föl-alá járni.* 2. Szerzetesruha, illetve kabát, pulóver csuklyája. *A barát arcát eltakarta a kámzsa.*

kan ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Disznófélék, kutya-félék, illetve néhány kisebb emlősállat (macska, nyúl) hímje. *A kutyakölykök között két kan és három szuka volt.* 2. Hím vaddisznó. *A vadász egy öreg kant lőtt.* 3. (durva, népi) Nemi ösztönein uralkodni nem tudó férfi. *Nagy kan volt az öreg, folyton az asszonyok után járt.*

kán ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Egyes keleti országokban fejedelmi cím. *Kán címet viseltek a Mongol Birodalom urai, az indiai nagymogulok és a krími tatár uralkodók.* 2. Több ázsiai országban magas rangú tisztviselő. *Az ünnepségen díszvendégként egy kán is megjelent.*

kanadai ♦♦ mn ~ak, ~t, –

1. Kanadához, illetve annak lakóihoz tartozó, vele kapcsolatos, róla elnevezett. *A kanadai jégkorong világhírű.* 2. Kanadából származó vagy róla elnevezett. *Egy kanadai nyárfa áll a kert végében. Egy kanadai lányt vett feleségül.* (Főnévi használatban.) *Egy kanadai lakik a szomszédunkban.*

kanál ♦♦♦♦ fn kanalak, kanalat, kanala

1. Fából, műanyagból vagy fémből készült, merítésre vagy keverésre alkalmas öblös evőeszköz. *Kanállal eszi a levest. Kanállal keveri a rántást.* 2. (Jelzőként:) Annyi, amennyi egy kanálba befér. *Egy kanál orvosságot vett be. Rosszul lett az első kanál étel után.* 3. Kanálhoz hasonló öblös eszköz. *A kőműves kanállal merít a folyékony habarcsból. A markológép kiemelte kanálával a földet az árokából.*

kanapé ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Széles, támlás, kárpitozott ülőbútor. *A vendég egy éjszakára elalhat a kanapén is. Az új, háromszemélyes kanapé alig fért be az ajtón.*

kanári ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Sárga tollú, forró égővi, pintyféle énekesmadár. *Sokan tartanak kedvtelésből kanárit.*

kanász ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Disznópásztor. *A kanász már hajnalban kiterelte a kondát a tölgyesbe.*

kanca ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Némely, rendszerint patás emlősállat, mint például a ló, szamár, teve nőténye. *Gyönyörű csikót ellett a kanca.*

kancellár ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (rég) A királyi iratokat, okmányokat szerkesztő, kiadó magas rangú udvari tisztviselő. *A kancellár irányította a kancelláriát.* 2. Legfőbb kormányzó tisztviselő. *Ausztriában és Németországban ma a szövetségi kormány elnöke a kancellár*

kancsal ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Olyan (ember), akinek nem egy irányba néz a két szeme, két szemtengelye nem párhuzamos. *A kancsal kisfiút csúfolták osztálytársai.* 2. Ilyen rendellenességű (szem, nézés stb.). *Kissé kancsal szemei keleties vonást kölcsönöztek arcának. Kancsal tekintetét nehéz volt követni. „Ábrándozás az élet megrontója, Mely kancsalul, festett egekbe néz” (Vörösmarty: A merengőhöz).* • *Kancsal szemmel néz valakit:* nemtetszéssel, barátságtalanul, ferde szemmel néz valakit. | *Kancsal tekintettel vagy kancsalul néz valamit:* nem a valódi képet látja. 3. • *Kancsal rím:* komikus, torz rím, amelyben a magánhangzók nem csengenek össze. *Vicces történeteit kancsal rímekbe szedte.*

kancsó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Rendszerint üvegből, cserépből készült, magas, öblös, csúcsos szájú, füles edény. *Kancsóban teszik az asztalra a vizet és a bort.* 2. (Jelzőként:) Annyi, amennyi egy kancsóba befér. *Egy kancsó vizet megittam a pörköltözhöz.*

kandalló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Falba épített, fűtésre szolgáló nyitott tűzhely. *A kandalló előtt borozgattak esténként.* 2. Alacsony cserépkályha. *A kandalló melegében jó volt nézni a kinti hóesést.*

kandeláber ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Oszlopszerű állvány, tetején széles tállal, amelyben világítóanyagot égetnek. *A ravatal mellett kandeláberek álltak, melyeknek tetején lobogott a tűz.* 2. Nagy, díszes, karos gyertya- vagy lámpatartó. *A sugárutat kandeláberek szegélyezik. A templomokban gyertyákat tartó kandeláberek is állnak.*

kandikál ♦♦♦ ige ~ni (népi vagy választékos)

1. Lopva nézeget, leselkedik. *A függöny mögül kandikál valaki.* 2. Kiemelkedik a környezetéből. *Messziről kandikál a hegycsúcs.*

kandúr ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Hím macska. *Egy nagy fekete kandúr nyávog az ablak alatt.* 2. (bizalmas, rosszálló) Szoknyavadász. *A sógora nagy kandúr, mindig a nők után futkos.*

kánikula ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Nagy hőség. *Júliusban hetekig tartó kánikula kezdődik.*

kankalin ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Sárga, tölcséres virágú erdei növény. *Kora tavasszal nyílik a kankalin.*

kánkán ♦ fn -, ~t, ~ja

Revükben járt csoportos, erotikus női tánc, amelyben a táncosok gyors tempóban magasra emelik a lábukat. *A párizsi revü műsora egy viharos kánkánal zárult.*

kanna ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Nagyméretű, hengeres vagy öblös, fedéllel, füllel ellátott edény folyadék (pl. víz, tej) tárolására, szállítására. *Három kannában teát hoztak reggelire az üdülőbe.* (Jelzőként:) *Hozz egy kanna vizet a kútról!* 2. Kisebb, egyfülű, csúcsos szájú asztali vagy konyhai edény. *A török kávét fémből készült, magas kannában főzik. A teát porcelánból vagy cserépből készült öblös kannában szolgálják fel.* 3. Hordozható, négyszögletes (fém)tartály. *Kannába töltötte a benzint a benzinkútnál.*

kannibál ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Emberevő. *Robinson a kannibálok fogságából szabadította ki Pénteket.* (Jelzőként:) *Ma már aligha élnek kannibál néptörzsek, eltűntek a kannibál szokások.* 2. (rosszálló) Kegyetlen, vad ember. *Az az ember valóságos kannibál.*

kanóc ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. A gyertyából, petróleumlámpából kiálló fonál. *Meggyújtja a gyertya kanócat. Lecsavarja a petróleumlámpa kanócat, hogy kisebb legyen a fény.* 2. Gyújtózsínór. *Hosszú kanócot vezettek a robbanóanyaghoz, a másik végét pedig meggyújtották.*

kánon ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Egyházi jogszabályok összessége. *Ezt nem tiltja a kánon.* 2. Irányadó mérték, szabály. *„Livius, párbaji tekintély, kinek ítélete kánon volt a jobb társaságok ifjai előtt.”* (Jókai M.: Saldirt) 3. A Bibliához tartozó hivatalosan elismert könyvek, iratok összessége. *A zsidó és a protestáns kánonba nem vették fel a katolikus kánonban szereplő Judit könyvét.* 4. A mise középső, fő része. *A szertartás éppen a kánonnál tart.* 5. Többszólamú dallam, zenemű. *A kórus egy kánont énekelt. Kánonban: egyszerre beszélve. A gyerekek kánonban válaszoltak a kérdésre.* • *Kánonban énekel:* több szólamban énekel.

kanonok ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Magas rangú katolikus pap, a káptalan tagja. *„Három kanonok szavazott a házassági kötelék felbontása mellett, három ellene”* (Mikszáth Kálmán: Különös házasság).

kántál ♦ ige ~ni

1. (rosszálló) Erős, elnyújtott, kellemetlen hangon énekel. *A részeg hangosan kántált a kocsmá előtt.* 2. (népi) Házról házra járva karácsonyi énekeket énekel, és ezért kisebb ajándékokat kap. *Karácsony estéjén a gyerekek kántálni járnak.*

kantár ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. A ló fejét átfogó, bőrből vagy kötélből készült kötőfék a zablával együtt, mely a ló irányítására szolgál. *A kantár részei: homlokszija, álladzó, zabla és gyeplő. Kantáron vezeti a lovat.* 2. Nadrág, kötény stb. vállon átvetett, rendszerint gombbal ellátott pántja. *A kisfiú már egyedül gombolja be a kertész nadrág kantárját.*

kántor ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Templomi orgonista, kórusvezető, aki rendszerint istentiszteleten, temetésen az éneket vezeti. *Sok híres muzsikuspályája során kántor volt, például Bach is.*

kánya ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A hollónál nagyobb, barnás vagy vöröses tollú, védett ragadozó madár. *A csibéket elvitte a kánya.*

kanyar ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Út, folyó stb. ívben hajló szakasza. *A kocsi a kanyarban haladt. A kanyarban felgyorsult a csónak.* 2. Elfordulás, ívben kanyarodás. *A kerékpáros éles kanyarral letért az útról.*

kanyarít ♦♦♦ ige **kanyarít** ~ani

1. Ívelő mozdulattal vág, levág valamit valamiből. *Egy nagy szeletet kanyarít a kalácsból.* 2. Széles körben, ívben lendít valamit. *Nagyot kanyarít az ostorral. Vállára kanyarítja a köpenyét.* 3. Gyors mozdulattal odaír valamit valahova. *A levél alá kanyarította a nevét.* 4. Gyorsan, könnyedén megír valamit. *A látottak alapján az újságíró ügyes cikket kanyarított az eseményből.*

kanyaró ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Magas lázzal, kiütéssel járó vírusos fertőző betegség. *Ma már a gyerekek kanyaró ellen is kapnak oltást.*

kanyarog ♦♦♦ ige ~ni

1. (Folyó, út stb.) gyakori kanyarokkal halad, többször kanyarodik. *A hegyek miatt itt jobban kanyarog az út.* 2. Több fordulatot téve száll. *Füst kanyarog a levegőben a kéményből.*

káosz ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~a

1. Fejetlenség, zűrzavar. *A vállalat átszervezése előtt óriási volt a káosz.* 2. Rendetlen őállapot. *A görög mitológia szerint az istenek megjelenése előtt káosz uralkodott.*

kap ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Adnak neki valamit, részeseül valamiben, eljut hozzá valami. *Korcsolyát kapott ajándékba. Levelet kaptam a barátomtól. Rossz hírt kapott otthonról. 4 év börtönt kapott csalásért.* 2. Valamilyen hatás éri. *A virág nem kap elég fényt a sarokban. Szidást és nyaklevest kapott a rossz bizonyítvány miatt.* 3. Vesz, vásárol, illetve talál valamit. *Nem kapott friss zöldséget. Az előadás után nem kapott taxit.* 4. Valamely eljárás eredményeként valamihez jut. *A szorzás eredményeül negatív számot kapott.* 5. (Betegség, érzelem, indulat) elhatalmasodik valakin. *Vírusfertőzést kapott az osztálytársaitól. Dührohamot kapott a rossz osztályzattól. Kedvet kapott az angoltanuláshoz.* 6. Hirtelen valahol megragad valakit. *Derékon kapta a szeretőjét.* 7. Hirtelen fölvesz magára valamit. *Egy köpenyt kapott magára.* 8. Váratlanul valamely helyen vagy helyzetben talál valakit, valamit. *Az eső a mezőn kapott minket. Hazugságon és lopáson kapták.* 9. Hirtelen odanyúl valamihez. *A fejéhez kapott.* • *Észbe kap:* rájön, hogy mit kell tennie. 10. Meggondolatlanul belekezd valamibe. *Ne kapj mindig valami másba!* 11. (Kifejezésekben:) • *Erőre kap:* megerősödik. | *Szárnyra kap:* a) (madár) elrepül b) (hír) elterjed. | *Lóra kap:* hirtelen felugrik rá. | *Kap rajta:* megragadja az alkalmat. | *Valamibe kap a tűz:* meggyullad. 12. (népi) Valamely helyhez, személyhez kötődik, rendszeresen odajár. *Nagyon a szomszédba kaptak a gyerekek.*

kapa ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hosszú nyélből és háromszög alakú pengéből álló talajművelő kéziszerszám. *Felverte a kertet a gyom, hozd a kapát!*

kapálódz|ik ♦♦♦ ige **kapálóz|ik** ~ni

1. Rugdalódzik, heves kéz- és lábmozdulatokkal próbálja magát kiszabadítani valahonnan. *A gyerek ott kapálódzott apja ölében.* 2. (bizalmas) Hevesen tiltakozik valami ellen. *Kézzelel-lábbal kapálódzik a házimunka ellen.*

kapar ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Körmeit, karmait többször végighúzza valamin. *A kutya kaparja az ajtót. A tyúk kapar a szemétdombon.* 2. Körmével, karmával valamit vág, ás. *A kutya egy gödröt kapart a kert végében. A macska sebet kapart az arcomon.* 3. (gúnyos, bizalmas) Olvashatatlanul ír (valamit). *Néhány sort kapart a papírra.* 4. • *Kapar a torka:* köhögési ingert, égő fájdalmat érez a torkában. *Belézasodott és kapar a torka.*

kaparint ♦♦ ige ~ani

Furfanggal megszerez valamit. *Kezébe kaparintotta a hatalmat.*

kapás¹ ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~a

1. A kap igével kifejezett cselekvés, történés. *Az adás is öröm, nem csak a kapás.* | *Kapásból:* egyből, abban a pillanatban. *Kapásból válaszolt a nehéz kérdésre. A meccsen kapásból lőtt kapura.* 2. Az a tény, hogy a halak pedzik a horgot. *Nem tudott halat fogni, ma nem volt kapás.*

kapás² ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Többszöri kapálást igénylő haszonnövény. *Két holdon kapás termett.* 2. (rég) Kapálásból élő napszámos. *Elszegődött kapásnak egész nyárra.*

kapaszkod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Erősen fogódzkodik valamibe, valakibe. *Kapaszkodjatok egymásba, el ne essetek!* 2. Mászik, kezével fölhúzódkodik valahova. *A fura kapaszkodnak a gyerekek, és ott játszanak.* 3. Fáradtsággal küszködve fölmege valahova. *Lassan kapaszkodott a dombra.* 4. *Kapaszkodik valamibe:* mentségül megragad valamit, arra hivatkozik. *Végző reményként osztályfőnökének ígéretébe kapaszkodott.*

kapatos ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

Enyhén ittas. *Kapatosan nem szabad kocsit vezetni.*

kapca ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Lábfjére tekert textilcsík. *Régen a csizma alatt kapcát viseltek, nem harisnyát.*

kapcsán ♦ névutószerű határozóragos fn

Valamivel összefüggésben, valaminek az ürügyén. *A köszöntés kapcsán méltatta az ünnepelt érdemeit.*

kapcsol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamilyen eszközzel odarögzít valamihez, összeköt valamivel. *A mozdonyhoz két új kocsit kapcsoltak.* 2. Rádió, tévén összeköttetést teremt valamivel. *Kapcsolták a műsorban a londoni stúdiót.* 3. Működésbe hoz, megindít valamit, illetve autót sebességi fokozatba állít. *Kapcsolj, aztán kezdhetjük a munkát! Indulás után második sebességbe kell kapcsolni.* 4. (Nyelvi egységeket) nyelvtani viszonyba állít egymással. *A kötőszó mondatokat vagy szavakat kapcsol.* 5. (bizalmas) Megért, felfog valamit. *Nehezen kapcsoltam, hogy mit akar mondani.*

kapcsolat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Összefüggés. *A két eset között szoros kapcsolat van.* • *Kapcsolatba hoz valamit valamivel:* összefüggést talál köztük. *A múlt heti rablótámadás kapcsolatba hozható a maival.* 2. Ismeretség, összeköttetés, illetve (szerelmi) viszony. *Nincsenek megfelelő kapcsolatai. Rokonsági kapcsolat van közöttük. Diplomáciai kapcsolat van a két ország között. A legutóbbi kapcsolata három évig tartott.* 3. Technikai összeköttetés. *Süket a telefon, úgy látszik, megszakadt a kapcsolat.*

kapcsoló ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Indító és szabályozó szerkezet. *Nem tudom beállítani a vasaló hőfokát, elromlott a kapcsolója.* 2. Áramkör ki- és bekapcsolására való gomb. *A sötétben kereste a kapcsolót.*

kapdos ♦♦ ige ~ni

Egymás után többször hirtelen odanyúl. *A macska a légy után kapdos.*

kápé I. ♦♦ fn ~, ~t, ~ja (bizalmas)

Késpénz. *Nincs a kasszában elég kapé.*

kápé II. ♦ hsz (bizalmas)

Késpénzben. *Kapé fizetnek, nem bankkártyával.*

kapirgál ♦♦ ige ~ni

Táplálékot keresve hosszasan kapar. *A tyúk a szemétdombon kapirgálnak.*

kapiskál ♦ ige ~ni (bizalmas)

Kezd érteni, nagyjából megért valamit. *Már kapiskálja a megoldást.*

kapitalista I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. A kapitalizmussal kapcsolatos, arra vonatkozó, jellemző, illetve azon alapuló. *Kapitalista nézetei, törekvése miatt az előző rendszerben gyakran szembekerült a hatalommal. A kapitalista országokban bárki szabadon kezdhet magánvállalkozásba.*

2. Tőkével rendelkező (személy). *Sikeres kapitalista cégtulajdonosként rövid idő alatt egész vállalatbirodalmat épített ki.*

kapitalista II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Tőkével rendelkező személy. *Kapitalisták vették meg a vállalatot.* 2. (bizalmas) Nagyon gazdag személy. *Ezek a kapitalisták már a harmadik villájukat építetik.*

kapitalizmus ♦♦♦♦ fn ~, ~t, ~a

A termelőeszközök magántulajdonán, az állampolgárok szabad vállalkozásán és a piaci viszonyok szabályozó szerepén alapuló társadalmi és gazdasági rendszer. *A kapitalizmus tág teret ad a gazdasági vállalkozások megvalósításának.*

kapitány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (rég.) Százados. *A kapitány kiadta a parancsot az indulásra.* 2. Parancsnok. *A hajó kapitánya utolsóként hagyja el a süllyedő hajót.* 3. Várparancsnok, várkapitány. *Az egri vár kapitánya Dobó István volt.* 4. (Sportban:) A csapatot vezető és annak képviselőjére jogosult játékos, vezető edző. *A csapat kapitánya megkülönböztetésül karszalagot visel. A szövetségi kapitány az utolsó pillanatban változtatott az összeállításon.* 5. Rendőrpap, rendőrkapitány. *A kerületi kapitány elrendelte a házkutatást.*

kapkod ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ismételten valami után nyúl. *A kisgyerek a fagyalt után kapkod.* 2. *Kapkodják:* tömegesen minél gyorsabban igyekeznek hozzájutni valamihez, különösen áruhoz. *Kapkodják a szép árut a zöldségesnél.* 3. (Több ruhadarabot) sietve magára vesz. *Magára kapkodja a ruháit.* 4. (Kifejezésekben:) • *Kapkodja a fejét:* gyorsan ide-oda néz. | *Levegő után vagy levegőért kapkod:* fulladozik. 5. Tervszerületlenül, hebehurgyán cselekszik. *Az utolsó percben elkezdett kapkodni.*

káplán ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Segédlelkész. *Új káplán került a plébániára.* 2. (rég.) Udvari pap. *Az uraság káplánja tartotta a misét.*

káplár ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (rég.)

Tizedes. *A káplár állandóan ordít az újonccal.*

kapocs ♦♦♦♦ fn *kapcsok, kapcsot, kapcsa*

1. Két vagy több tárgy összekapcsolására való eszköz. *Az iratokat kapocs tartja össze.* 2. Sebszék összefogására való sebészeti eszköz. *A sebet két kapoccsal kapcsolták össze.* 3. Ruhakapocs. *A gomb helyére kapcsot varrt.* 4. (választékos) Érzelmű viszony. *Nagyon erős kapocs fűzi a testvéreikhez.*

kápolna ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kisebb katolikus templom. *Ebben a kis faluban csak kápolna van.* 2. Istentiszteletre berendezett és használt helyiség. *A misét a kórház kápolnájában tartják.*

kapor ♦♦ fn *kaprok, kaprot, ~ja*

1. Erős illatú fűszernövény. *A sárga ernyős virágzatú kapor a Földközi-tenger vidékéről származik.* 2. E növény levele, esetleg magja mint fűszer. *A tökfőzelékbe kapor is kell.*

kapós ♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~

1. Kelendő. *A szép paradicsom nagyon kapós volt a piacon.* 2. Olyan (leány), akinek sokan akarnak udvarolni. *A barátom húga nagyon kapós.*

káposzta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Összeboruló nagy leveleiért termesztett konyhakerti növény. *Szépen fejesedik már a káposzta.* 2. Az ebből készült étel. *Töltött káposztát főztek ebédre.* 3. • (bizalmas) *Az más káposzta:* nem ide tartozó dolog.

kappan ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Herélt kakas. *Már jól meghízott a kappan.* 2. Ennek húsa mint étel. *Ebédre sült kappant ettek.* 3. (bizalmas, gúnyos) Nők körül legyeskedő idős férfi. *Mit akar ez a vén kappan?*

káprázatos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (túlzó)

Pompás, remek. *Az új regénye káprázatos.*

káprázlik ♦♦♦ ige ~ni

• *Káprázik a szeme:* a) erős fény hatására fény- és színteltek vibrálnak a szeme előtt. *A reggeli napsütésben káprázott a szemem.* b) képzeli. *Már azt hitte, káprázik a szeme, de amit látott, valóság volt.*

kaptafa ♦♦ fn

1. Lábféj alakú keményfa forma, amelyen készítik és javítják a lábbeliket. *A szakadt cipőt ráhúzta a kaptafára, és szépen megvarrta.* 2. Sablon, minta. *Minden feladatot egy kaptafára akar megoldani.*

káptalan ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Papi tanácsadó testület. *A fiatal pap ügyét a káptalan elé vitték.*

kaptár ♦♦♦ fn ~ok vagy ~ak, ~t vagy ~at, ~a vagy ~ja

Méhek tartására készített láda. *A méhészkészítő a lépet a kaptárból.*

kaptató ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Meredek útszakasz. *A busz nehezen ment föl a kaptatón a turistaházig.*

kapu ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Épület, elkerített terület belsejébe vezető nyílás. *Menj be, ne álldogálj a kapu előtt! 11-kor zárják a kaput. Nyitva van a kert kapuja.* • *Megnyitja kapuit:* megnyílik. *A vásár megnyitotta kapuit.* | *Megnyílt előtte a kapu:* lehetősége nyílt valaminek a megtevésére, elérésére. 2. Zsilipkamra nyílását elzáró szerkezet. *Leengedték a zsilip kapuját.* 3. (Sportban:) A pálya végén levő, kapuszerűen körülhatárolt hely. *A védőjátékosok a kapu elé tömörültek, hogy a másik csapat tagjai ne tudják belőni a labdát.* 4. (választékos) Az a térség, amelyen át be lehet jutni egy nagyobb földrajzi egység területére. *A Kárpátok kapujában álltak a honfoglaló törzsek.*

kapucinus ♦♦ mn ~ok, ~t, –

1. A ferencesek rendjének egyik ágához, a csuklyát és szakállt viselő szerzetesekből álló szerzetesrendhez tartozó. *Belépett a kapucinus rendbe. A kapucinus templomba jár. Régen kapucinus kolostor volt itt.* (Főnévi használatban:) A kapucinus rend tagja. *A kapucinusok szakállt és sötétbarna csuhát viseltek.* 2. • *Kapucinus majom:* csuklyásmajom. *A kapucinus majom Közép- és Dél-Amerika őserdeiben él, de állatkertekben is jól szaporodik.*

kapucni ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Felsőruha nyakrészére erősített (csúcsos) fejrevaló. *Esik az eső, tedd fel a kapucnid! A sportos pulóvereken is szokott lenni kapucni.*

kapus ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Intézmény, középület stb. bejáratánál ellenőrzést végző alkalmazott. *Megkérdezték a kórház kapusát, hogy hol van a sebészeti osztály.* 2. A csapatnak a kapu védelmét ellátó játékosa, kapuvédője. *A kapus kivédte a kapuját veszélyeztető lövést, így elmaradt a gól.*

kapzsi ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Pénzsóvár. *A kapzsi kereskedő mindent drágán ad.*

kar¹ ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Felső végtag a válltól a kézfejig. *A karja fázott a rövid ujjú nyári ruhában. „Nyújts feléje védő kart”* (Kölcsey F.: Himnusz). • *Karba teszi a kezét:* két alsó karját melle előtt összefonja. | *Karon ülő gyermek:* kb. egyéves. | *Férje karján:* férjébe karolva. *Az ifjú asszony férje karján érkezett.* | *Egymás karjaiban:* összeölelkezve. | *Valakinek a karjai közé menekül:* menedéket keres valakinél. 2. Karhoz hasonló alkatrész. *A gyertyatartónak öt karja van. A daru karja felemelte az óriási kötömböt.* 3. • *Jó karban:* jó állapotban. *Nem fiatal, de jó karban van. Jó karban tartja az autóját.*

kar² ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (választékos) Azonos hivatásúak testülete. *Az iskola tanári kara együtt kirándult.* 2. Rokon tudományágakat összefogó szervezeti egység. *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem három kara a jogi, a bölcsészettudományi és a természettudományi.* 3. Kórus, énekkar. *Az egész kar gyönyörűen énekelt a koncerten.* 4. Tánckar. *Nem a karban van, hanem szólótáncol.*

kár ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Anyagi veszteség. *Nagy kár érte a Tisza menti falvakat az árvíz miatt.* • *Kárára válik:* kára lesz belőle. *Félek, hogy kárára válik ez az új barátság.* | *Kárt tesz magában:* a) bajt okoz magának b) öngyilkos lesz. | (gúnyos) *Nem sok kárt tesz valamiben:* nem végez hasznos munkát vele kapcsolatban. 2. (Állítványként:) Fölösleges, haszontalan dolog. *Kár beszélni róla. Kár a fáradtságért, úgyse lesz semmi értelme.* 3. (Mondatszóként:) Sajnálatos dolog. *Kár, hogy így történt.*

karabély ♦ fn ~ok, ~t, ~a

Rövid csövű lovasági puska. *A karabély a XVI. század óta használatos a katonaságnál. „Csinom Palkó, Csinom Jankó, csontos karabélyom, szép selymes lódingom, dali pár pisztolyom”* (népdal).

karácsony ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Jézus születésének keresztény ünnepe december 25–26-án. *A karácsonyt a család együtt ünnepli. Mit kaptál karácsonyra? Karácsonyra elutazott a szüleihez.* • *Fehér karácsony:* havas karácsony. | *Fekete karácsony:* hómentes karácsony.

karácsonyfa ♦♦♦ fn

Karácsony előestéjére feldíszített fenyőfa. *A menyhözéig érő karácsonyfa a szoba közepén állt.*

karaj ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az emberi fogyasztásra alkalmas emlősöknek, elsősorban a sertésnek a gerince mentén elhelyezkedő, finom húsa. *A karajt egyben bontották ki a disznóból. Ebédre karaj lesz rántva.* 2. (népi) Karéj. *Vágott egy karajt a kenyérből.* (Jelzőként:) *Adj egy karaj kenyeret!*

karakán ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Szókimondó, határozott. *A karakán kislány kiállt kicsúfolt osztálytársa mellett.*

kárál ♦ ige ~ni (népi)

1. (Tyúk) elnyújtott, rekedtes hangot hallat. *Az udvaron tyúkok káráltak.* 2. Fecseg, siránkozik. *Egész nap csak káralsz.*

karalábé ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A káposztával rokon konyhakerti növény. *A karalábét gumósan megvastagodó száráért termesztik.* 2. Ennek gumója mint étel. *Töltött karalábét vagy karalábéfőzeléket kértek ebédre?*

karám ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Legelő melletti, körülkerített, állatokat védő, fedetlen hely. *A nyári éjszakákat a nyáj a karámban töltötte.*

karambol ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Összeütközés. *Egy busz és egy kamion karambolja miatt áll a forgalom.* 2. Közlekedési baleset. *Naponta több száz karambol történik az utakon.*

karamell ♦ fn ~ek, ~t, ~je

Cukor hevítésével előállított sötétbarna, képlékeny anyag. *A tortát karamellel vonták be.*

karamella ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Karamellel és tejjel készült cukorka. *Ne egyél annyi karamellát, mert beleragad a fogadba!*

karát ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Drágakövek mérésére használt súlyegység (0,2 g). *A briliáns súlya 5 karát.* 2. Aranyötvözetekben a színarany és az ötvöző fém arányát mutató viszonzyszám. *A színarany 24 karát.*

karattyol ♦ ige ~ni (bizalmas, rosszalló)

1. Lármásan hadarva beszél. *Ez a két csitri egész nap karattyol.* 2. (Állat) jellegzetes, rekedt hangot hallat. *Karattyolnak a tyúkok az udvaron. A tóban karattyolnak a békák.*

karaván ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Teve- vagy öszvérháton utazó kereskedők, zarándokok csoportja. *A sivatagi karaván elhagyta az oázist.* 2. Hosszú, együtt haladó gépkocsisor. *A műút elágazásánál az egész karaván balra fordult.*

karbantart ♦♦ ige ~ani

Megfelelő állapotban tart, gondoz valamit. *Szépén karbantartja a házat.*

karbunkulus ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (népi) Vörös színű drágakő. *Honnan van ez a karbunkulus, ami a nyakadban lóg?* 2. Több, egymás mellett kialakult kelés. *Karbunkulus lett a lábán.*

karcol ♦♦♦ ige ~ni

1. (Éles, kemény tárgy) bemélyedő nyomot hagy valamin. *Az olló karcolja az asztalt.* 2. Vés valamit valahova. *Egy betűt karcolt az ablaküvegre.* 3. Csíp, mar valamit. *Az erős paprika karcolja a torkát.*

karcsú ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~n

1. Nyúlánk, derékban vékony (személy). *Egy karcsú termetű lány lépett a terembe.* 2. Kecses, vékony (tárgy). *Karcsú pohárból ittak. Az előcsarnokba karcsú oszlopok között lehet bemenni.*

kard ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Markolattal ellátott, hosszú pengéjű szűrőfegyver. *A vitéz az ellenfél láttán kardot rántott.* „Őseimnek véres kardja Fogason függ, rozsdá marja” (Petőfi S.: A magyar nemes). 2. (Sportban:) Kardvívás. *Kardban aranyérmét szerzett a csapat.*

kardigán ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Hosszú ujjú kötött kiskabát. *Estére még egy kardigánt is fölvet az inge fölé.*

kardos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (ritka) Kardot viselő (személy). *Kardos vitézeket ábrázol a kép.* 2. Harcias. *Kardos asszonyosság a felesége.*

kardoskod|ik ♦♦ ige ~ni

Határozottan állást foglal valaki, valami mellett. *Ő is a javaslat mellett kardoskodott.*

karéj ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Félkör alakú iv. *A fogyó hold karéja sápadtan fénylett.* 2. Szelet. *Ha kenyeret vágysz, nekem is adj egy karéjt.* (Jelzőként:) *Egy karéj kenyér jutott mindenkinek.*

karfiol ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Húsos, laza fehér tömbbé összeállt virágzatáért termesztett, a kelkáposztával rokon zöldségnövény. *Tele van a veteményeskert karfiollal.* 2. A kelvirág virágzata mint étel. *Vajban sültve szereti a karfiolt.*

karhatalom ♦♦♦ fn (hivatalos)

A közbiztonság és a társadalmi rend védelmére felállított fegyveres szerv vagy csapat. *A forradalom leverésére kivezényelték az egész karhatalmat.*

kárhozat ♦♦♦♦ fn -, ~ot, ~a

1. Túlvilági szenvedés. *A keresztény tanítás szerint a bűnös ember örök kárhozatra jut.* 2. (választékos) Pusztulás, szerencsétlenség. *Útja végén kárhozat várt rá.*

kárhozott ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (Némely vallásban:) Pokolra jutott, kárhozatra ítélt. *A kárhozott lélek a pokolba jutott.* (Főnévi használatban:) *Pokoli kínoztól szenvednek a kárhozottak.* 2. (rég) Szerencsétlen, átkozott. „Kárhozottak ősapáink, Kik szabadon éltek, haltak, Szolgaföldben nem nyughatnak” (Petőfi S.: Nemzeti dal).

kárhzat ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Hibáztat valakit valamiért. *Mindig mindenért a menyét kárhzatja.* 2. Kényszerít valakit valamire. *Betegsége otthonülésre kárhzatja.*

karika ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kör alakú tárgy. *A padlón elgurult a karika.* 2. (népi) Kör alak. *Karikába álltunk.* „Esik eső karikába, Kossuth Lajos kalapjára” (népdal). 3. (Jelzőként:) Valamiből egy korong alakú szelet. *Vágy néhány karika kolbászt is!* 4. Szem alatti vagy körüli sötét folt. *Az álmatlanságtól kék karikák vannak a szem alatt.*

karikáz|ik ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Kerékpározik. *Az új biciklijén karikázik a nagymamájához.*

karima ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Kerekded tárgy elálló szegélye, pereme. *A kalapnak széles a karimája. A tányér karimájáig legyen a levesem!*

karjalai ♦ mn ~ak, ~t, ~

Karjalában élő finnsegi (nép), illetve vele kapcsolatos, hozzá tartozó. *A karjalai nyelv a finn legközelebbi rokona.* (Főnévi használatban:) *A karjalaiak őrzik hagyományaikat.*

karkötő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Csuklón díszül viselt karika, lánc vagy pánt. *Nem szereti a karkötőt, zavarja írás közben.*

karmazsin ♦ mn ~ok, ~t, – (rég)

Élénk liláspiros. *Karmazsin színű köpeny volt a vállán.*

karmelita ♦ mn ~k, ~t, –

1. • *Karmelita (szerzetes)rend:* a XII. század elején alapított szigorú katolikus szerzetesrend. *A karmelita rend kolostora és temploma Győrben a Rába partján áll.* 2. A karmelita rendhez tartozó. *A karmelita szerzetesek a Karmel-hegyről kapták nevüket. A kiránduláson meglátogattunk egy karmelita kolostort is.* (Főnévi használatban:) *A karmeliták templomában már reggel 6 órakor van szentmise.*

karmol ♦♦♦ ige ~ni

1. Körömmel vonalszerűen vajt sérüléseket ejt valakin, valamin. *A marakodó kutyakölykök véresre karmolták egymást.*

2. Karcol valamit, valakit. *A tüske véresre karmolta az arcát.*

karnevál ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Vidám jelmezes felvonulás. *A riói karneválon sokan táncolva vonulnak. Ezt a gyönyörű festett álarcot a velencei karneválon vásároltam.*

karó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Vékonyabb farúd. *A szőlőt karóhoz kötötték.* • *Karóba húzzák:* úgy végzik ki, hogy felnyársalják. 2. Sátorrúd. *Összedőlt a sátor, mert eltört a karó.* 3. (szleng) Elégtelen osztályzat. *Megint kárót kaptam.*

káró ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A francia kártya piros négyszöggel jelzett színe, illetve lapja. *Osztáskor csupa kárót kaptam.* (Jelzőként:) *Káró tízest húztam a pakliból.*

káro ♦♦♦ ige ~ni

1. (Varjú, holló) jellegzetes, rekedtes hangot ad. *Az őszi erdőben varjak károgtak.* 2. Vészjósló dolgokat mond. *Mindentől elveszed a kedvem, ha állandóan károgsz.*

kárókatona ♦ fn

Fekete, lúd nagyságú, nyúlánk vizimadár. *A Magyarországon rendszeresen költő kárókatonák kizárólag fákra építik fészkeiket.*

karom ♦♦♦♦ fn *karmok, karmot, karma*

1. (Rendszerint állaton:) Lábuja végén levő hegyes szaruképződmény. *A macska behúzza karmait. A sas karma közt tartja és viszi áldozatát.* • *Valakinek karmaiba vagy karmai közé kerül:* erőszakosan a hatalmába keríti. (Fenyegetésként:) *Kerülj csak a karmaim közé!* 2. (rosszalló) Ember túlzottan hosszú körme. *Vágd már le a karmaidat! Idegesítően kopog az asztalon a hosszú vörös karmaival.*

káromkod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Durván, trágárul szitkozódik. *Dühében nagyot káromkodott. Csúnyán, kacsaringósan káromkodik. Ne káromkodj a gyerekek előtt!*

káromol ♦♦ ige ~ni (rég)

Durván szid, gyaláz valakit, valamit (különösen vallásos tiszteletben álló személyt vagy dolgot). *Istent káromolni bűn. Nagyon dühös volt, káromolta a barátait, a rokonait.*

káros ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Pusztító hatású, rossz következménnyel járó. *Egyetlen káros szenvedélye a dohányzás.*

károsult ♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~ja

Kárt szenvedett személy. *A károsultaknak gyűjtöttek az árvíz után.* (Jelzőként:) *A károsult utasnak kifizették a veszteséget.*

kárörvendő ♦♦ mn ~k, ~t, ~en

1. Olyan, aki más kára miatt örömet érez vagy mutat. *Elesett az új biciklijével, az irigy, kárörvendő gyerekek pedig kinevették.*

2. Ilyen személyre jellemző, illetve utaló. *Kárörvendő vigyor ült az arcán. Kárörvendően kacagott szerencsétlenkedésem láttán.*

kárpit ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. (rég) Nehéz textilanyagból készült díszes függöny. *Az ajtó mögött kárpit függött.* 2. Borítóanyag, kárpitozás. *A heverő kárpitja már nagyon kopott.* 3. (rég) Textilanyagból készült tapéta. *A fertői kastély kárpitjai helyenként még eredetiek.*

kárpitos ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Bútorok bevonásával, párnázásával foglalkozó szakember. *A régi karosszék párnázott részeit kárpitossal kell kijavítani.*

kárpótlás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Kárterítés. *A csődbe ment utazási iroda kárpótlást volt köteles fizetni a cserbenhagyott ügyfeleknek.* 2. Magyarországon az állampolgárok tulajdonában, vagyonában 1949. június 8-a után az állam által igazságtalanul okozott károk részleges

megtérítése. *A kárpótlás során családja elvesztett szántóföldje után kárpótlási jegyeket kapott.* **3.** Sérelem, hátrány ellensúlyozásaként juttatott előny, jóvátétel. *Kárpótlásul majd elviszlek az állatkertbe.*

kárpótol ♦♦♦♦ ige ~ni

Sérelem, hátrány, illetve (anyagi) kár miatt (valamivel) kiengesztel, kártalanít valakit. *Az elmaradt nyaralásért egy kellemes kirándulással kárpótolták a szülei. A negyvenöt évvel korábban államosított vagyonáért kárpótolták.*

kártalanít ♦♦ ige ~ani

Megtéríti valakinek a kárát. *A károsultakat a biztosító csak részben kártalanította.*

kartárs ♦♦ fn (hivatalos, kissé régi)

Velünk egy munkahelyen vagy ugyanabban a szakmában dolgozó személy. (Megszólításként és megnevezésként:) *Kovács kartárs, kérem, segítsen! Mi a véleménye Horváth kartársról?*

kártékony ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Hasznos állatokat, növényeket pusztító. *A gyom kártékony növény.* **2.** Kárt, bajt okozó. *A vihar, a jégeső mindig kártékony.* **3.** Káros, ártalmas. *A túlbuzgóság minden eszmében kártékony.*

kártol ♦ ige ~ni

Fonás előkészítéseként (gyapjút) szálakra bont, csomótlanít. *Abból a gyapjúból, amit kártoltak, finom textília készül.*

karton¹ ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Nagyméretű, rétegesen ragasztott kemény papírlemez. *A táblaüveget kartonok közé csomagolták.* **2.** Dekorációs célra használt keményebb papírlap. *Színes kartonra ragasztotta a képeket.* **3.** (Jelzőként:) Kartonpapírba csomagolt egységnyi mennyiség. *Cigarettaból tíz kartont rendelt, három karton üdítőt vettek az ünneepségre.* **4.** Nyilvántartási lap. *Az orvos kérte a beteg kartonját.*

karton² ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Könnnyű, színes, olcsó pamutszövet. *Kartonból varrt magának nyári ruhát. A kartont jól lehet mosni és vasalni.*

kártya ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Meghatározott számú és ábrájú színes, kemény kartonlapocskákból álló játékeszköz. *Magyar kártya és francia kártya is kapható ebben a trafikban.* **2.** Kártyajáték. *Vesztett a kártyán. Szerencsés a kártyában.* **3.** Üdvözlő lapocska. *A virág mellé egy kártyát is tűzött, s ráírta: „Egy hódolójától!”* **4.** (rég.) Névjegykártya. *Adok Önnek kártyát, a jövő héten hívjon fel!* **5.** Telefonkártya. *Nem tudok telefonálni, itt csak kártyás telefon van, de kártyát nem lehet kapni.* **6.** Mobiltelefon egyenlegének feltöltéséhez szükséges, egyedi azonosítószámot tartalmazó kis műanyag lapocska. *Nincs már pénz a telefonomon, vennem kell egy kártyát.* **7.** Bankkártya. *Ne menj ma a bankba, végy ki pénzt az automatából kártyával!* **8.** Kis, lap alakú hivatalos okmány. *Csak akkor tudsz gyógyszert iratni, ha nálad van a kártyád.*

kártyavár ♦♦ fn

1. Kártyalapokból türelemjátékként épített, többnyire magas alakzat. *Már hétemeletes volt a kártyavár, mikor összedőlt.* **2.** (választékos) (Könnyen semmivé váló dolgok jelképeként:) Alaptalan remény. *Tervük kártyavár volt csupán, nem is tudták megvalósítani.*

karvaly ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A héjához hasonló színű ragadozó madár. *A 30 centiméter magas, rövid, kerek szárnyú, hosszú farkú karvaly könnyen boldogul a sűrű erdőben is.*

karzat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Templom erkélyszerű emeleti része. *Az orgona a karzaton van.* **2.** Színházi nézőtér legfelső emelete. *Az Operaház karzatáról már nem lehet olyan jól látni.*

kas ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Méhkas. *A kasból hirtelen rajzottak ki a méhek.* **2.** (népi) A csirkék, tyúkok leborítására való, vesszőből font bura. *Leemeli a kast a csirkékről.* **3.** (népi) Szekérhez illeszthető kosárszerű tartó. *„Vigyázz, kocsis, lyukas a kas, kiugrik a pulykakakas!”* (népdal).

kása ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Pépszerű étel rizsből, darából, kölesből vagy kukoricából. *Ebédre kását főz.* **2.** (népi) Kásának való nyers rizs, dara, köles vagy kukorica. *Mosd meg a kását, aztán tedd fel főni!*

kastély ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Díszes, nagyobb, előkelő lakóépület. *A park közepén egy ódon kastély áll.* • *Kacsalábon forgó kastély:* **a)** csodálatos mesebeli épület. *A királylány a kacsalábon forgó kastély egyik tornyában lakott.* **b)** (rosszalló) túlzott luxussal épített ház. *A szomszédok egy kacsalábon forgó kastélyt építettek.*

kasza ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Növények tömeges levágására használt, hosszú nyelére merőleges pengéjű szerszám. *Az aratógépek megjelenése előtt mindenütt kaszával arattak.*

kaszabol ♦♦ ige ~ni

1. (Erőteljes, lendületes csapásokkal) öldös, mészárol valakit. *A vár védői utolsó erejükig kaszabolták a törököket.* **2.** (Ügyetlen mozdulatokkal) vág, vagdal valamit. *Rossz nézni, ahogy kaszabolod azt a krumplit.*

kaszáló ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Olyan rét, amelyet rendszeresen kaszálnak, s róla a szénát összegyűjtik. *Két darab kaszálója van a falu határában, az egyikken éppen most gyűjtenek.*

kászalód|ik ♦♦ ige ~ni

- Nehézkesen, lassan szedelőzködik, készülődik. *De sokáig kászálódtok!*
- kaszárnya** ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja* (rég)
- Katonák lakóhelyeül szolgáló egy vagy több épület. *Sokat mesélt arról, katonaideje alatt mi minden történt a kaszárnyában.*
- kaszinó** ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*
1. Zárt társaskör. *Az úri kaszinóban találkoztak az előkelő férfiak.* 2. Társaskörök találkozásának állandó színhelye. *Egész este a kaszinóban volt.* 3. Szerencsejátékok üzésére berendezett szórakozóhely. *A kaszinóban a rulettasztal körül nagy az izgalom.*
- kaszinózik** ♦ ige *~ni*
1. (rég) Kaszinóba jár. *Legkedvesebb szórakozása, hogy esténként kaszinózik.* 2. (bizalmas, rosszálló) Beszélget. *Ha nem a barátommal kaszinóztál volna, megírhattad volna a levelet.*
- kasznár** ♦ fn *~ok, ~t, ~ja* (rég)
- A gazdaságot vezető uradalmi alkalmazott.
- kassza** ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*
1. Pénzszekrény, pénzesláda. *Otthon is van egy kis kasszája.* 2. (bizalmas) Pénztári vagy családi pénzkészlet. *Mennyi volt tegnap a kassza? Közös kasszán élnek. Kiürült a családi kassza.* 3. Pénztárfülke. *Tessék a kasszához fáradni!* 4. Pénztárgép. *Elromlott a kassza.* 5. Szerencsejátékban a nyertesnek jutó pénzösszeg. *Viszi a kasszát.*
- kaszt** ♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja*
1. Szigorúan elkülönült, zárt társadalmi csoport. *Már Indiában is felbomlóban vannak a kasztok.* 2. (rosszálló) Kiváltságait, előjogait féltékenyen őrző társadalmi csoport. *A vagyonos üzletemberek kasztjába keveseknek sikerül bejutni.*
- katalógus** ♦♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*
1. Könyvek, műtárgyak, stb. (rendszeresített) jegyzéke. *Keresd meg a katalógusban a könyv címét! Újabban katalógusból vásárolja a ruháit is.* 2. (Egyetemen:) Névsorolvasás, illetve névsor készítése vagy készíttetése (a jelenlevőkről). *A mai előadáson nem volt katalógus.*
- katángkóró** ♦ fn
- Égészínkék virágú, száraz, kemény szárú gyomnövény. *A katángkóró gyökeréből régebben pótkávéét készítettek.*
- katapultál** ♦ ige *~ni*
- (Pilóta) az ülését kilövő biztonsági szerkezetet beindítva kiugrik a repülőgépből. *Kigyulladt a gép szárnya, de a pilóta katapultált, így sérülés nélkül megúszta a balesetet.*
- katasztrális** ♦ mn *-, ~t, -*
- (Terület-mértékegységként): • *Katasztrális hold: 1600 négyszögöl. Birtokának területe: 50 katasztrális hold. Vásárolt 10 katasztrális hold földet.*
- katasztrófa** ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*
- Elemi csapás. *A földrengés az egyik legsúlyosabb természeti katasztrófa. (túlzó) Nem katasztrófa, ha valakit elsőre nem vesznek fel az egyetemre!*
- káté** ♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*
- Hittani ismeretek tömör összefoglalása kérdés-felelet formájában. *Naponta olvasta a kátét a konfirmációs vizsga előtt.*
- katedra** ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*
1. Iskolai dobogó és tanári asztal együtt. *A tábla előtt van a tanári katedra.* 2. Egyetemi, főiskolai tanszék. *Egy idős professzor irányítja a katedrát.* • *Egyetemi katedrát kapott:* kinevezték tanszékvezetőnek. 3. (népi) Református templom szószéke. *A lelkész fölment a katedrára.*
- katedrális** ♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*
- Egyházi székhelyen lévő nagyméretű katolikus templom. *A dombon álló katedrális hatalmas méreteivel mindenkit lenyűgöz.*
- kategória** ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*
1. Dolgok, jelenségek legfőbb jegyeiből kialakított tudományos fogalom. *A tér és az idő két alapvető kategória.* 2. Azonos jellegű személyek, tárgyak, dolgok egységes szempontok szerint kialakított csoportja, osztálya. *Mindketten ugyanabba a fizetési kategóriába tartoznak.*
- katékizmus** ♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*
- Keresztény hittani ismereteknek kérdés-felelet alakjában való rövid összefoglalása. *Már tanulja a kis katekizmust.*
- katica** ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja* (népi, gyermeknyelvi)
- Piros alapon sötét pettyes kis bogár. *Fogott egy katicát. Elrepült az ujjáról a katica.*
- katlan** ♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~ja*
1. (népi) Üstben való főzéshez épített vagy földbe vájt tüzhely. *Begyújtott a katlanba, s az üstben vizet forralt.* 2. Tüzhányó tölsér alakú nyílása. *A Vezív katlanja már kihűlt.* 3. Hegyekkel körülvett mély terület. *Lent a katlanban csak néhány ház látszott.*
- katolikus** ♦♦♦♦ mn *~ak, ~t, -*
1. A kereszténységnek a római pápát az egyház fejéül elismerő ágához tartozó, vele kapcsolatos, rá jellemző. *A katolikus templomot sok szobor díszíti a protestánszal szemben. A katolikus papok nőtlenséget fogadnak.* 2. (Főnévi használatban:) Katolikus vallású személy. *Ebben az országban nemcsak római katolikusok, hanem görög katolikusok is élnek.*
- katona** ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Hadseregben szolgálatot teljesítő személy. *Hivatásos katona. Besorozták katonának.* | (Mv) *Civil katona*: polgári szolgálatos személy. • *A béke katonái*: a békéért küzdő személyek. 2. Kenyérből, szalonnából vagy más hozzávalóból összerakott kis falat. *Katonákat készít a gyerekek vacsorára.*

katonadolog ♦ fn (bizalmas)

(Vigasztalásként:) Nem nagy baj. *Ne sírj, ez katonadolog!*

katonás ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Katonára, katonaságra jellemzően fegyelmezett. *Katonás léptekben haladtak a felvonuláson.* 2. Kemény, erélyes. *Abban az iskolában katonás fegyelem volt.* 3. • (népi, régi) *Katonás világ*: háborús időszak. *A katonás világban örültünk volna a zsíros kenyérnek is!* 4. (bizalmas) Nagyszerű. *No, ez katonás, nagyon ügyes vagy! Ezt aztán katonásan megoldottad!*

katonaság ♦♦♦♦ fn -, ~ot, ~a

1. Hadsereg. *Az országot megvédi a katonaság.* 2. Katonai hivatás. *Hivatásos tiszt lett, mindig tetszett neki a katonaság.* 3. Katonai szolgálat. *Katonasága idején ritkán kapott kimenőt.*

katonásdi ♦♦ fn -, ~t, ~ja

Katonaéletet, a katonák harcait utánzó csoportos játék. *A kisfiúk katonásdit játszanak az udvaron.*

katonáskod|ik ♦♦ ige ~ni

Katonai szolgálatát tölti. *Már ötödik hónapja katonáskodik. Szülőfalujától távol katonáskodott.*

katonaviselt ♦ mn ~ek, ~et, ~en

Olyan (férfi), aki már letöltötte katonaidejét. *Katonaviselt a fiunk, már teljesen felnőtt férfi.*

kátrány ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A szén, illetve a fa száraz lepárlásából eredő barnásfekete folyadék. *A kátrányt a vegyipar dolgozza fel. A kátrányt, mivel nem eresztí át a vizet, szigetelésre is használták.*

kattan ♦♦ ige ~ni

Egészen rövid, éles hangot ad. *Kattan a zárban a kulcs.*

kattint ♦♦♦♦ ige ~ani

Kattanó hangot idéz elő. *Kattint egyet a távirányítóval, s már működik is a televízió.*

kátyú ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Sáros mélyedés, illetve elhanyagolt, rossz minőségű aszfaltúton keletkezett lyuk. *Besüllyedt az autó a kátyúba. Rossz ez az út, kerülgetni kell a kátyúkat.* • *Kátyúba jut valami*: elakad. *A szekér kátyúba jutott, alig tudták kihúzni.* (átvitt) *Sok huzavona után kátyúba jutott az ügyünk, nem sikerül megoldást találni.*

kaucsuk ♦♦ fn -, ~ot, ~ja

1. Növény tejszerű nedvéből kivonható képlékeny szerves vegyület. *Több, egymással nem rokon trópusi növény is tartalmaz kaucsukot.* 2. E szerves vegyületből készült rugalmas, kemény anyag. *Évtizedekkel ezelőtt kedvelt anyag volt a kaucsuk.* (Jelzőként:) *Gyerekkorában volt egy kaucsuk alvóbabája.* 3. (rég) Gumi. *A kaucsuk szó korábban gumit is jelentett.*

káva ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Nyílást körülvevő kerítés. *A kút kávjára ült egy madár.* 2. Burkolat, szekrény. *Megsérült a tévé kávéja.* 3. Madár csőrének alsó, illetve felső része. *A pelikán csőrének alsó kávéja alatt bőrzacskó van.*

kavalkád ♦♦ fn -, ~ot, ~ja

1. (ritka) Lovas felvonulás. *A járdáról nézték a díszes kavalkádot.* 2. Színes forgatag. *A szilveszter éjszakai kavalkád szép emlék marad. Az események kavalkádja magával ragadott.*

kavar ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Ételt, folyadékot stb.) fakanállal körbe-körbe forgat. *Kavarja a rántást.* 2. (Légáramlat) körkörösen fúj, hord valamit. *Kavarja a szél a homokot.* 3. Okoz, előidéző valamit. *Szavaival nagy botrányt kavart.* 4. (rosszalló, bizalmas) Rosszindulatúan bonyolítja az eseményeket. *Te már megint itt kavarsz?!*

kavarodás ♦♦♦ fn -, ~t, ~a

1. Nyüzsgés, mozgolódás. *A térre felvonuló katonaság láttán nagy kavarodás támadt a tömegben.* 2. Rendetlenség, zűrzavar. *A festés óriási kavarodással járt.*

kavarog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Mozog, örvénylik. *Kavarog a megáradt patak vize. Kavarog a füst az utcákon.* 2. • *Kavarog a gyomra*: hányingert érez. 3. (választékos) (Érzelem) küzd egy másikkal valakiben. *Sokféle érzés kavargott benne.*

káv ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Trópusi kétszikű növény, a kávécserje termésének bab alakú magva. *A forró égövön terem a kávé.* 2. A kávébab örleményéből készült ital. *Ebéd után ivott egy erős kávé.* 3. Cikóriából vagy malátából készített, a valódi kávéhoz hasonló ital. *Vacsorára szereti a kávé.*

kávéház ♦♦♦♦ fn

Kényelmes, tágas, társas életre is alkalmas vendéglátóhely, ahol italokat, egyszerűbb ételeket is felszolgálnak. *A Pilvax kávéházban találkoztak a márciusi ifjak. Újra sok kávéház van Pesten.*

kávés ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Kávéval szennyeződött. *Kávés lett a terítő.* 2. Kávékrémmel ízesített. *A kávés szelet a kedvencem.* 3. (bizalmas) Olyan (személy), aki szereti a kávé. *A főnököm nagy kávés.*

kávészó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Kávé, kakaó, sütemények fogyasztására berendezett kis üzlet. *Sokat sétált a városban, majd megpihent egy csendes kávézóban.*

kaviár ♦♦ fn –, ~t, ~ja

Sózott tengeri halikra. *A kaviár finom csemege, de a tápértéke is jelentős. A legízletesebb fekete kaviár a kecsagéé és a vizzé, de kiváló a tengeri lazac vörös kaviárja is.*

kavics ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Simára csiszolódott kis kődarab. *Gyűjtött egy marék színes kavicsot a folyóparton.*

kazal ♦♦♦ fn *kazlak, kazlat, kazla*

1. Szálas takarmányból vagy szalmából rakott több méter magas szabályos rakás. *Kazalba rakják a szénát.* 2. (Jelzőként:) Egy kazal mennyiségű. *Szekérrel hazahordott két kazal szénát.* 3. (bizalmas) (Jelzőként:) Nagy mennyiségű, rendszerint rendetlenül egymásra helyezett. *Egy kazal újság hever az asztalán.*

kazán ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Tüzelőanyag elégetésére és az ebből keletkező hőenergia hasznosítására való berendezés. *A gőzmozdony kazánját szénrel fűtik. A központi fűtés kazánjában olajat égetnek el, s az így nyert hővel fűtik a házat.* 2. (Va, Dv) Nagyméretű üst, kondér, illetve ez az üstházzal együtt. *Az udvaron három nagy kazánban fő a marhagulyás.*

kazetta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (régli) Díszes doboz. *Nagyanyám egy kazettában tartotta az ékszereit.* 2. Fénymentesen záródó tok. *A filmeket kazettában hozzák forgalomba.* 3. Kisméretű, zárt tokban levő magnetofonszalag. *Kölcsönadta a kedvenc kazettáját. A zenekar új albuma megjelent CD-n és kazettán.* 4. Képmagnóhoz, videóhoz való szalagtekercs. *Üres és műsoros kazetta is kapható az üzletben. A nagy sikerű film már kazettán is kapható. Moziba menjünk, vagy kikölcsönözzünk egy kazettát?* 5. A mennyezet vagy boltozat síkjában mélyülő, általában négyzet alakú rekesz mint díszítőelem. *Megcsodáltuk a díszterem mennyezetének kazettáit.*

kebel ♦♦♦ fn *keblek, keblet, keble* vagy ~e (választékos)

1. (Kifejezésekben:) Emberi mell(kas). *Keblemre!:* hadd öleljelek meg. *Keblemre, pajtás!* • *Keblére ölel:* magához ölel, szeretettel fogad valakit. 2. Női mell. *A kívágott estélyi ruha félig szabadon hagyta formás keblét.* 3. Női ruha mellrésze. *Keblére tűzte a virágot.* 4. A szív mint az érzések jelképes helye. *Az aggodalom összeszorítja a keblét.* 5. Valamilyen csoport, szervezet köteléke. *Kivált a testület kebeléből.*

kecsap ♦♦♦ fn –, ~ot, ~ja **kecsöp** –, ~öt, ~je (Fv, Va, Ka; Dv, Öv bizalmas) **kecsup** –, ~ot, ~ja

Sűrített paradicsomból készített, fűszeres ételízestítő. *A hamburgert mustárral eszem, nem kecsappal.*

kecsege ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Hegyes orrú, tokféle édesvízi hal. *Fogott két hatalmas kecsegét.* 2. E hal finom, szálkátlan húsa mint étel. *Rántva szeretem a kecsegét.*

kecsegtet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Kedvező dolgokkal, ígéretekkel) biztat valakit, illetve reményre jogosít. *Egy szép utazással kecsegteti. Ez a munka sikerrel kecsegtet.* 2. Áltat, hitetget valamivel. *A szélhámos könnyű lakászerzéssel kecsegteti a hiszékenyeket.* 3. (régli) Kényeztet, dédelget valakit. *„Sima száddal mit kecsegtetsz?”* (Csokonai V. M.: A Reményhez).

kecses ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Könnyed mozgású, arányos alakú. *A kecses őz egy szempillantás alatt eltűnt a sűrűben. A táncosnő kecsesen mozog. Kecses hajadon szállt fel a buszra.*

kecske ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A birkával rokon, állán szakállszerű szőrzetet viselő, jól tejlő háziállat. *A kecskék nemzetségébe több kérődző állatfaj tartozik.* 2. • (gúnyos) *Vén kecske:* nőknek udvarolható idősebb ember. *Nézd, hogy teszi a szépet neki az a vén kecske!*

kedd ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

A hét második napja. *A hónap első keddjén van a fogadóóra. Keddenként moziba megyünk.* (Ragtalanul időhatározóként:) *Kedd este vendégek jönnek.*

kedély ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Lelkialkat. *Derűs kedélyét késő öregkoráig megőrizte.* 2. Pillanatnyi lelkiállapot. *Ma nyomott a kedélye.* 3. (szépítő) (Csak többes számban:) Közhangulat. *Végül lecsillapodtak a kedélyek.*

kedélyes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Derűs, közvetlen. *Kedélyes öregúrral utaztam a vonaton. Kedélyesen elbeszélgettünk.*

kedv ♦♦♦♦♦ –, ~et, ~e

1. Hangulat, érzelmi állapot. *Jó kedve van. Rossz kedvében találtuk. Adakozó kedvében van.* 2. Jókedv, jó hangulat. *Ne rontsd el a kedvét! Kedvre derült a szép időtől!* 3. Jó hangulatból fakadó készenlét, készség valamire. *Van kedved hozzá? Majd elmegy a kedve a tréfálkozástól. Kedvet érez az orvosi pályához. Kedvem kerekedett sétálni. Megjött a kedve a tanuláshoz.* 4. Vágy, kívánság, illetve ennek teljesülésén érzett öröm. *Kedve szerint rendezkedik be. Nincs kedvemre a viselkedésed. Mindig a kedvét keresi. Nem talált kedvére való feleséget. Csináld meg az én kedvemért!*

kedvel ♦♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Rokonszenvet érez valaki iránt, szeret valakit, valamit. *Kedveli a fiatalokat, szívesen foglalkozik velük. Nem kedvelem a macskákat. Kedveli a zenét, sokat jár koncertre.* 2. (Növény, állat) valamilyen körülmények között jól fejlődik, igényel valamit. *A liliomfa nem kedveli a meszes talajt. A trópusi hüllők kedvelik a meleg, páradús levegőt.*

kedvenc I. ♦♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, –

Valaki által leginkább vagy nagyon kedvelt (személy, dolog, tárgy). *A székelykáposzta a kedvenc étele. Ki a kedvenc színészed? A történelem a kedvenc tantárgyam.*

kedvenc II. ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Az, akit, amit megkülönböztetett módon kedvelünk. *Ez az énekes a kedvencem, az ő dalai tetszenek a legjobban. A mozilátogatók örök kedvencei a rajzfilmfigurák. Szereti a kutyákat, a spániel a kedvence.* • (gúnyos) *A mama kedvence: elkényeztetett fiúgyermek.*

kedves I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan, aki, ami iránt szeretetet, vonzódást, ragaszkodást érzünk. *Egy kedves rokonommal találkozom. Ő a legkedvesebb tanárom. Kedves vendég érkezett. Kedves nekem ez a fénykép.* 2. (Megszólító vagy udvariassági formákban:) *Kedves barátom! Hogy van a kedves felesége? Kedves egészségére!* 3. Barátságos. *Kedves ember az igazgató.* 4. Aranyos, bájos. *Milyen kedves ez a gyerek!*

kedves II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (választékos)

1. Valaki számára kedves, szeretett személy. *Távol dolgozik a kedveseitől.* 2. Valakinek a szerelmese. *Levelet ír a kedvesének.*

kedvesked|ik ♦♦♦ ige ~ni

Kedvben jár, kedvét keresi valakinek. *Ajándékokkal kedveskedtek az ünnepeltnek. Egész este vele beszélgetett, neki kedveskedett.*

kedveszegt ♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)

Kedvetlen, kedvét vesztett. *Miután megsértették, egész este kedveszegetten üldögélt.*

kedvetlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Kedvét vesztett, rossz hangulatú. *Kedvetlenül dolgozik az utóbbi időben.*

kedvez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Kedvez valakinek:* előnyben részesíti. *A bíró a hazai csapatnak kedvezett.* 2. *Kedvez valakinek, valaminek:* jótékony hatással van rá. *A csapadékos idő kedvez a vetésnek. Nekem nem kedvez a szerencse.*

kedvezmény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Engedmény, illetve ennek mértéke. *A nyugdíjasok 30% kedvezményt kapnak az árból. A rokkantakat különféle kedvezmények illetik meg.*

kedvező ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en

Valakinek a javára, előnyére mutató. *Kedvező feltételekkel kötöttünk szerződést. Kirándulunk, ha az időjárás kedvező lesz. Kedvezően alakulnak a dolgok. Kedvező áron vásárol.*

kedvtelés ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Egyéni hajlam, érdeklődés kielégítése, illetve az ezzel járó foglalatosság. *Kedvtelésből rajzolgat. Furcsa kedvteléseai vannak.*

kefe ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Sűrűn kiálló rövid, merev szálaival rendszerint ruha, haj, lábbeli tisztítására alkalmas eszköz. *A hanglemeztisztító kefe puha szálú anyagból készül. A sáros cipőt sűrű, merev szálú kefével tisztítjuk. A kefék kötéséhez állati szőrt vagy műanyagot használnak.*

kefekötő ♦ fn ~k, ~t, ~je

Kefét készítő iparos. *Már a nagyapja is kefekötő volt.*

kefél ♦♦ ige ~ni

Kefével tisztít, simít, fényesít valamit. *A haját gyakran keféli. A padlót erősen kefélte, hogy fényes legyen.*

kefir ♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

Enyhén szénasavas savanykás tejtermék. *A kefir készítéséhez a tejet a Kaukázus vidékéről származó gombával oltják be.*

kegy ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos)

1. Jóindulat, nagylelkű pártfogás. *Igyekszik az osztályfőnök kegyeibe férközni. Keresi a főnöke kegyeit. A kegyeibe ajánlottam ismerősömet.* • *Kegyet gyakorol:* a) (rég) megkegyelmez. *A király végül kegyet gyakorolt, és szabadon engedte őket.* b) (rosszalló) leereszkedő jóindulatot mutat valaki iránt. *Kegyet gyakorolt, hogy engem is meghívott.* | *A sors kegye:* szerencse. *A sors kegyéből még táncolt az unokája esküvőjén.* 2. (Csak többes számban:) Nőnek férfi iránt tanúsított vonzalma, odaadása. *Az asszony megtagadta kegyeit a férfitől.*

kegyed ♦♦ személyes nm (rég)

(Nők udvarias, kedveskedő megszólításaként:) maga, ön. *Remélem, nem untatom kegyedet.* (tréfás vagy gúnyos) *Kis kegyed ma milyen csinos!*

kegyelem ♦♦♦♦ fn –, kegyelmet, kegyelme

1. Megtorlás, büntetés elengedése. *A halálraítélt kegyelemért folyamodott az államelnökhöz.* (Felkiáltásként:) *Kegyelem! Kegyelem szegény fejemnek!* 2. Isteni szeretet, bűnbocsánat. (rég) *Isten kegyelméből való uralkodónkat akkor koronázták meg.* 3. Leereszkedő jóindulat. *Kegyelemből engedték át a vizsgán.*

kegyelemdőfés ♦♦ fn –, ~t, –

1. (rég) A haláltusa kínjaitól megszabadító halálos döfés vagy szúrás. *Hosszú küzdelem után kardjával megadta neki a kegyelemdőfést.* 2. (választékos) Valamely kellemetlen vagy szerencsétlen helyzetben az a fordulat, amely végleg tönkretesz valakit, valamit. *Az utolsó megsemmisítő hatású érve kegyelemdőfés volt vitapartnere számára.*

kegyelet ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Elhunyt személy vagy múltbeli esemény iránti tisztelet. *Kegyelete jeléül táviratot küldött az elhunyt családjának.* • *Lerója kegyeletét valaki ravatalánál vagy sírjánál, illetve kegyelettel adózik valakinek:* emléke előtt tiszteleg. *Több százan gyültek össze a temetőben, hogy leróják kegyeletüket a művész ravatalánál. Kegyelettel adózunk a háború áldozatainak.*

kegyelmed ♦♦ személyes nm (rég, népi)

(Udvarias megszólításaként:) Maga. *Kegyelmed nem tart velünk? Arra kérném kegyelmedet, hogy látogasson meg.*

kegyelmes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Megbocsátó, irgalmas szívű. *A kegyelmes Isten majd csak segít.* 2. (rég.) (Az ilyen címet viselő, magas rangú személyek megnevezésében, illetve megszólításában:) *A kegyelmes úr és a kegyelmes asszony legyenek a vendégeink!*

kegyelmez ♦♦♦ ige ~ni

Kegyelmet ad, tehát büntetést, megtorlást elenged valakinek. *A katonák a csecsemőknek sem kegyelmeztek. Az Isten kegyelmezzen neki!*

kegyelt ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (rég.)

Megkülönböztetett bánásmódot élvező. *Toldi Miklós a király kegyelt vitéze lett.* (választékos) (Főnévi használatban:) *A szerencse kegyeltje, minden sikerül neki.*

kegyenc ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Uralkodóhoz vagy más hatalmassághoz közel álló, érdemtelenül kivételes kedvezményt élvező személy. *A király kegyenceit gyűlöli a nép.*

kegyes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. (választékos) Kegyet osztogató. *Kegyes volt hozzá a sors.* (rég.) *Pártfogója a kegyes fejedelem.* 2. (rég., választékos) (Udvarias kifejezésekben:) Szíves, kedves. *Kegyes engedelmevel az asztalhoz kísérem. Légy oly kegyes!* 3. (rég.) Istenfélő, a vallási előírásoknak megfelelő. *Kegyes cselekedetet hajtott végre.* 4. Piarista. *Kegyes szerzetes lett. A kegyes tanító rend tagja volt.* 5. Kárt nem okozó, jószándékból elkövetett. *Kegyes hazugsággal segítették megőrizni a család nyugalmát.*

kegyetlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Embertelen, kíméletlen. *A kegyetlen bánásmód megtizedelte a foglyokat.* 2. (túlzó) Érzéketlen, szívtelen. *Az apja nagyon kegyetlen, ha a bizonyítványról van szó. Ne légy olyan kegyetlen!* 3. Nagy, pusztító, igen nagy fokú. *Kegyetlen viharba kerültek. Kegyetlenül fáj a fejem.*

kegyhely ♦♦ fn

Valamely csodásnak vélt esemény tiszteletben tartott színhelye. *A hívők által nagy tiszteletben tartott kegyhely Máriaapócs, ahol állítólag csodás jelenségek történtek.*

kegytárgy ♦♦ fn

A vallási életben használt tárgy (kehely, szentkép, imakönyv stb.). *A kiállításon több teremben arany kegytárgyak voltak.*

kehely ♦♦♦♦ fn kelyhek, kelyhet, kelyhe

1. Széles szájú, talpas, díszes pohár. *Kehelyben szolgálják fel a fagyaltot. A misén aranyból készült kelyhet használnak.* 2. Virág összeálló szirmainak belső öble. *A tulipán kelyhében méhecske gyűjti a virágot.*

kehes ♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Nehéz légzéssel járó betegségben, kehen szenvedő (igavonó állat). *A kehes ló fulladozik, köhög.* 2. (bizalmas) Köhécselő, köhögős (személy). *Kehes vénember lett belőle.*

kéj ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Érzéki élvezet. *„Kéjt vesz, ki sok kéjt szórakozva kerget”* (Vörösmarty M.: A merengőhöz). *A kutya kéjjel tűri, hogy a füle tövét vakargassák.* 2. Nagy öröm. *Kéjjel hallgatta a dicséretet. Kéjjel figyelte vetélytársa zavarát.*

kéjenc ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (rosszalló)

Nemi gyönyöröket vagy más élvezeteket hajhászó személy. *A vén kéjenc már nem tud futni a nők után.* (Jelzőként:) *Kéjenc fiatalember figyelte a lányokat. Kéjenc arckifejezés ült az arcán.*

kéjné ♦ fn (rég., választékos)

Testét áruba bocsátó nő. *Kéjnék ültek a bárpuhnál.*

kéjutazás ♦ fn (választékos vagy gúnyos)

Szórakozásból, időöltésből tett, költséges, fényűző utazás. *Egész életében egy kéjutazásra vágyott Velencébe. Mit mondjak, nem ilyen kéjutazásról álmodtam...*

kék I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

A derült ég színéhez hasonló színű. *Kedvesem szeme elbűvölően szép kék. A távolban kéknek látszanak a hegyek. Az első sílecke után csupa kék folt volt a teste.*

kék II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Kék szín. *Megcsodálta a nefelejcskek kékjét. A kék a kedvenc színe. Mindig kékben jár.* 2. Kék festék. *A kéket és a sárgát összekeverve zöldet kapunk.* 3. (bizalmas) *Kékek:* kék mezés sportolók csapata. *Támadnak a kékek.*

kékfestés ♦ fn -, ~t, ~e (rég.)

Vászonnak (eredetileg kézi) mintázása és indigóval való festése. *A kékfestésben a XIX. század közepén általában rátértek a minták gépi nyomására, de a hagyományos mintázat továbbra is a helyi szöttek és himzések mintakincsét követte.*

kékfestő I. ♦♦ mn ~k, ~t, - (rég.)

Kékfestéssel foglalkozó, ezzel kapcsolatos, ilyen eljárással készült. *Régen kékfestő műhelyekben készültek az indigóval festett, nyomott mintás vásznak.*

kékfestő II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (rég.)

1. Kékfestő iparos. *Híresek voltak a pápai kékfestők, üzemük ma múzeum.* 2. Kékfestéssel készült karton. *Varrok egy nyári ruhát kékfestőből. A kékfestő több helyen a női és férfi népviselet ruhaanyaga.*

kékfrankos ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Kék bogyójú, vastag héjú szőlőfajta. *A kékfrankos nevű szőlőfajta a bogvyója színéről kapta nevét.* 2. Kékfrankos szőlőből készült fanyar vörösbor. *Hozzon fél liter kékfrankost ásványvízzel! A soproni kékfrankos a kedvencem.*

kékharisnya ♦ fn (gúnyos)

Tudálékos, műveltségét fitogtató nő. *Egy kékharisnya tartotta szóval a társaságot.*

kékítő ♦ fn –, ~t, ~je (régí)

Kimosott vászonzölék fehérítésére használt kék színű vegyszer. „Szürke haja lebben az égen, kékítőt old az ég vizében” (József A.: Mama).

kéklilik ♦♦ ige ~eni

Kéknek látszik. *Nagy folt kékllett a szeme alatt. A távolban hegyek kéklenek.*

kéknyelű ♦ fn ~k vagy ~ek, ~t, ~je

1. Későn termő fehér borszőlőfajta. *Utoljára a kéknyelűt szüreteljük.* 2. Az ebből készített száraz bor. *Badacsonyi kéknyelűt iszunk a peccsenyéhez.*

keksz ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Könnnyű, száraz, lapos, sokáig eltartható sütemény. *Sós és édes keksz lesz a teához. Különböző kekszek voltak a tálon.*

kékszakáll ♦ fn (választékos)

Kíméletlen nőcsábász. *Veszedelmes kékszakáll, minden lány fejét elcsavarja.*

kékvérű ♦ mn ~ek, ~t, – (választékos vagy gúnyos)

Főnemesi származású, arisztokrata (személy). *Hiába dicsekedsz a kékvérű őseiddel!*

kel¹ ♦♦♦♦ ige ~ni (régí, népi) **kél** kelni

1. (Fölbredve) fekvőhelyét elhagyja. *Minden reggel korán kel, már ötkor elhagyja az ágyát. Reggelre kelve észrevette, hogy berekedt.* 2. (Égitest) a látóhatár fölé emelkedik. *A Nap ma 4.30-kor kel.* 3. (Növény) a földből fokozatosan kibújik. *Már kel az elvetett borsó.* 4. (Állat) tojásból, petéből kibújik. *A fiókák most kelnek, már megrepedtek a tojások.* 5. (Tészta) élesztő hatására dagad. *A meleg konyhában gyorsan kel az élesztős tészta.* 6. (Áru) fogy, kereslete van. *Jól kel a gyümölcs a piacon.* 7. (Kifejezésekben:) *Valamire kel:* valamely cselekvésbe kezd. • *Útra kel:* elindul. | *Versenyre kel valakivel:* versenyezni kezd. *Versenyre kelt a barátjával fekvőtámaszban.* | *Védelmére kel valakinek:* megvéd, védelmébe vesz valakit. *Rendszerezen védelmére kel a kisebbeknek.* | *Szárnyra kel a hír:* elindul, terjedni kezd. 8. (régí) (Keltezésben:) *Kelt Budapesten, 1912. november 17-én.*

kel² ♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

1. Rücskös levelű káposztaféle növény. *A konyhakertben kel is terem.* 2. Ebből készült étel. *Rakott kelt készít vacsorára.*

kelekótya ♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Hebehurgya, megbízhatatlan. *Kelekótya fickó a barátja. Kelekótyán viselkedik.*

kelendő ♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en

1. Keresett, jól fogyó (áru). *Csak olyan árucikket érdemes piacra vinni, amely kelendő.* 2. Szívesen fogadott, kedvelt, divatos. *Ma a legkelendőbb ismeret a nyelvtudás.*

kelengye ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Menyasszonynak hozományul kapott ruha-, asztal- és ágyneműje. *Hat himzett asztalterítő is volt a kelengyében.*

kelepce ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Csapda. *A madár megfogására kelepécét állítanak.* 2. Cselvetés. *Itt valami kelepécét gyanítok.* • *Kelepécébe csal vagy ejt valakit; kelepécét állít valakinek:* tudatos megtévesztéssel vesztére tör. | *Kelepécébe esik vagy kerül:* szorult helyzetbe jut.

kelepel ♦♦ ige ~ni

1. (Gólya) csőrét összeütögetve tompán kattogó hangot ad. *Gólya kelepel a háztetőn.* 2. Ütemesen zakatoló hangot ad. *A távolban egy malom kelepelt.* 3. (Fegyver) folyamatosan kattogó hangot hallat. *A filmen az ütközetben folyamatosan kelepelt a géppuska.* 4. (tréfás) Hosszasan fecseg. *Az asszonyok egész nap kelepelnek.*

kelés ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A felkel igével kifejezett cselekvés. *A hajnali kelés után egész nap álmos leszek.* 2. Kisebb gennyes daganat. *Csúnya kelés van az állán.*

kelet¹ ♦♦♦♦ fn –, ~et, –

A négy égtáj közül az egyik, illetve az Európától abban az irányban elterülő vidék. *Keleten kél a nap. Ma keletről fúj a szél.* (Tulajdonnévként:) *Japánba és Kínába utazik, hogy megismerje a mesés Kelet kincseit.*

kelet² ♦♦♦ fn –, ~et, kelte

Levél, hivatalos irat végén a keletkezéskor megjelölt hely és időpont. *A levél kelte: Budapest, 2002. május 31.*

kelet³ ♦♦ fn –, –, ~je

Kelendőség. *Nagy keletje van az olcsó cipőnek.*

keletkez|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fokozatosan létrejön. *A tóvidék a jégkorszak után keletkezett. A romokon új élet keletkezett. A párból felhők keletkeznek.* 2. Hirtelen létrejön, támad. *A vita valami félreértésből keletkezett. A szerencsétlenség abból keletkezett, hogy nem figyelt.*

kell ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Valakinek, valaminek szüksége van valamire, szükséges. *Az utazáshoz pénz is kell.* 2. *Kell valakinek valami, valaki:* meg akarja kapni. *Nem kell neki sem étel, sem ital. Nem kellek neked? Neki csak ez a lány kell, csak őt óhajtja társául. Mi kell? • Még csak az kellene!:* nagy baj lenne, ha bekövetkezne. | *Úgy kell neki!:* megérdemelte a rosszat, amit kapott. | *Hát kellett ez?:* megérte? 3. *Kell valamihez vagy valamire:* valaminek a megvalósulásához szükséges. *A piskótához hat tojás kell. Nem költhezhetünk, kell a pénz a nyaralásra.* • *Nem sok kell hozzá:* kis híján bekövetkezik. | *Több se kellett neki:* ez elég ok volt számára. 4. (Főnévi igenévi alanyal, csak egyes szám 3. személyben:) Köteles valamit elvégezni, csinálni. *Törvény írja elő,*

hogy adót kell fizetünk. Az idősebbeket tisztelni kell. **5.** (Főnévi igenévi alannyal, csak egyes szám 3. személyben:) Az előzmények alapján valószínű, hogy bekövetkezik valamely cselekvés, történés. *Nemsokára itt kell lennie, pontosan szokott érkezni.*

kellék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valamihez szükséges dolog, eszköz. *A fürdőszoba elengedhetetlen kelléke a tükör. A varráshoz a ruhaanyagon kívül egyéb kellékekre is szükség van, például gombra, cérnára és szalagra.* **2.** A színpadi játékban használt tárgy. *A színházi előadáshoz sok kellékre van szükség.* **3.** (Ruházatban) nélkülözhetetlen elem, összetevő. *Az elegáns öltözék elengedhetetlen kelléke a nyakkendő.*

kellemes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Jóleső érzést keltő. *Kellemes idő van, kellemesen meleg a víz is. Kellemes ünnepeket kívánok!*
• (Főnévi használatban:) *Összeköti a kellemest a hasznossal: úgy alakítja, hogy élvezze is, és haszna is legyen belőle.*
2. Megnyerő külsejű és modorú (ember). *Kellemes ember az új kolléga.* **3.** Kedvező. *Kellemes hírem van a számodra.*

kellemetlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Bántó, zavaró. *Kellemetlen hangok hallatszanak az udvarról. Kellemetlen látvány volt a baleset. Kellemetlen szagot áraszt a szeméttároló.* **2.** Ellenszenves, visszataszító. *Ez a rossz modorú barátod kellemetlen alak.* **3.** Kínos, kényelmetlen. *Ez a beszélgetés a tanárommal nagyon kellemetlen volt. Kellemetlen híreket hoztam a szülői értekezletről.*

kellet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (rosszalló) *Kelleti magát: feltűnően igyekszik tetszeni valakinek. Kelleti magát a fiúk előtt ez a kislány.* **2.** (Árut) dicsérve kínál. *A kereskedők hangosan kelletik árjukat.*

kelletlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Kényszeredett. *Kelletlenül választogatott a kíváncsiskodóknak. Kelletlen arccal fogott a nehéz munkához.*

kellő ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en

Szükséges, kívánatos, megfelelő mértékű. *A vegyszereket kellő óvatossággal kezelte. Csak kellően trágyázott földben lehet dinnyét termeszteni.*

kellős ♦♦♦ mn (csak ebben az alakban)

• *A kellős közepe valaminek: legközepe, pontosan a közepe. Az éjszaka kellős közepén megszólalt a csengő.*

kelme ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (választékos)

Ruha varrásához való anyag, főként szövet. *A jelmeztervező szebbnél szebb kelmékből dolgozik.*

kelt' ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Ébreszt valakit. *Az anya hatkor kelti alvó fiát.* **2.** • *Életre kelt: eszméletlen állapotból magához térít valakit. Mesterséges légzéssel keltették életre.* **3.** (Érzelmi állapotot, helyzetet) előidéz. *Viselkedésével gyanút keltett. A rossz hírekkel nyugtalanságot kelt.* **4.** (ritka) (Madár) tojásokat testével melegítve a fiókákat világra segíti. *A vörösbegy kelti a kakukk fiókáit is.*

kelt' ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Élesztővel kelesztett (tészta). *A kelt tészta az élesztőtől válik könnyűvé, lazává.*

kelta I. ♦♦ mn ~k, ~t, ~ul

Az ókorban Nyugat-Európában és a Brit-szigeteken élt néphez, illetve népekhez tartozó, rá, illetve rájuk vonatkozó. *Feltárták egy kelta harcos sírját. A kelta nyelv holt nyelv.*

kelta II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kelta személy. *A római hódítás után csak Írorszáiban éltek szabad kelták.* **2.** Kelta nép, illetve e népek családja. *A kelták i. e. 430 körül a Felső-Rajna-vidékről rajzottak nyugat és dél felé.* **3.** Kelta nyelv. *A keltában gyakoriak a hosszú szavak. Skóciában és Walesben újabb megpróbálják nemzeti nyelvként feléleszteni a keltát.*

keltezés ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Levél, hivatalos irat végén a keletkezéskor megjelölt hely és időpont. *A magánlevélben is fel szokták tüntetni a keltezést.*

kelvirág ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (választékos, hivatalos)

Karfiol. *A kelvirágból levest főzött.*

kém ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. (Állami, katonai, gazdasági) titkokat kutató, megszerző és megbízóinak átadó személy. *A tetten ért kémeket nyomban letartóztatták.* **2.** Besúgó, spicli. *Úgy érzem, a hivatalban kémekkel vagyok körülvéve.*

kémcső ♦♦ fn kémcsövek, kémcsövet vagy ~t, kémcsöve vagy ~je

Vékony, egyik végén nyitott, laboratóriumi üvegső. *A szertáros eltörte a kémcsövet.*

kemence ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A konyhába vagy a szobába beépített, nagyméretű zárt tűzhely. *Tűzet rak a kemencébe. Befűti a kemencét a kenyérsütéshez. Órák hosszat üldögélt a búbos kemence mellett.* **2.** Égetésre, olvasztásra szolgáló berendezés. *A nyersvasat a kohászatban aknás kemencékben olvasztják.*

kemény ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Nyomásnak, megmunkálásnak ellenálló, szilárd halmazállapotú (anyag, tárgy). *A betonfalba nehéz szöveget verni, mert kemény, mint a kő. Nem puhult meg a hús, kemény, rágós maradt. Kemény tojást főzött vacsorára.* **2.** Sok ásványi anyagot tartalmazó (víz). *Kemény vízben nem habzik a szappan.* **3.** (bizalmas) Nagy értéknek számító. *Nagy összeget, ezer kemény dollárt fizetett érte.* **4.** A nemzetközi forgalomban értékes (pénznem). *A dollár kemény valuta, mindenhol elfogadják.* **5.** Határozott, erős. *Keményen megszorította a kezét. Kemény játék folyt a pályán.* **6.** Erős, mindig helytálló, a nehézségeket jól

tűrő (személy), olyan, aki önmagával és környezetével szemben is sokat követel. *A terroristák elleni kommandó tagjai mind kemény legények.* **7.** Nagy megerőltetéssel jár. *A kemény munka alaposan próbára tette erejüket.* **8.** Rendkívüli hideg, zord (tél). *Az ideai kemény télben elfagytak a fügebokrok a kertben.*

kemény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A füstgázokat a tüztérből a szabadba kivezető csatornaszerű építmény. *Ha nem villannyal fűtünk, kéményt is kell építeni a házba. Füstölnek a gyárak kéményei.*

keményfejű ♦ mn ~ek, ~t, ~en

Makacs, nehezen megközelíthető. *Nehéz lesz meggyőzni, keményfejű ember.*

keményítő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Növényekben képződő, nagy tápértékű szénhidrát. *A krumpliban sok keményítő van.* **2.** Ruhanemű keményítésére használt szer. *Por alakú vagy folyékony keményítőt oldunk fel az öblítővízben, hogy a ruha jobb tartású legyen.*

keménykötésű ♦ mn ~ek, ~t, (~en)

1. Erős, izmos testalkatú, szívós (férfi). *Egy keménykötésű férfi dolgozott a kertben.* **2.** (ritka) Erős akaratú, határozott (személy). *A keménykötésű igazgató több eredményt ért el velük.*

keményseprő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Kémények tisztításával foglalkozó szakmunkás. *Keményseprőt kell hívni, mert kormos a kémény.*

kémia ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. Elemeket és vegyületeket vizsgáló természettudomány. *A szerves kémiát könnyebben tanulta, mint a szervetlent.* **2.** A kémia tudománya mint iskolai tantárgy. *Bukásra áll kémiából.*

kémikus ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Kémiával foglalkozó kutató, tudós. *A magyar kémikusok évenként vándorgyűlést szerveznek.*

kémked|ik ♦♦ ige ~ni

1. Kémként tevékenykedik, (titkos) hírszerző tevékenységet folytat. *A háború alatt az angoloknak kémkedett.* **2.** (bizalmas) (Titokban) megfigyel valakit, leselkedik utána. *A féltékeny férj kémkedett a felesége után.*

kémlel ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Fürkészve, figyelmesen néz valamit. *Messzelátójával a túlsó partot kémleli. Vízet kémlel a kútban. Az arcába kémlelt, de nem látott semmi rendkívülit.*

kemping ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Sátorban vagy lakókocsiban megszálló turisták, üdülők (állandó) tábora. *A legtöbb kempingben van zuhanyzó és vécé is.*

ken ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Lágy anyagot) úgy rak vékony rétegben valamire, hogy hozzátapadjon, illetve (lágy anyaggal) bevon valamit. *Krémet ken az arcára. Vajat ken a kenyérre. Olajfestékkel keni az ajtót.* **2.** (bizalmas) Nagy erővel valahová odavág valakit, valamit. *Birkózás közben a földhöz kente.* **3.** (bizalmas) Másra hárit, ráfog valamit. *A váza eltörését a testvére kente.* **4.** (bizalmas) Folyamatosan igyekszik megvesztegetni valakit. *Állandóan keni a főnökét.*

kén ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~je

1. Szobahőmérsékleten sárga, kristályos kémiai elem. *A kén gyúlékony anyag.* **2.** Ez az anyag mint tisztító- vagy fertőtlenítőszer. *Kénnel tisztítja a hordót. Az egereket kénnel füstölték ki az éléskamrából.*

kender ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Rostjárt természetes ipari növény. *A kendert áztatják, törlik, fésülik, majd fonalat készítenek belőle.* **2.** A kender növény rostja, illetve az abból font fonal. *A kenderből erős szákvásznat szőnek.* **3.** Kender termesztésére használt terület. *Azért a 3 hold kenderért is jár kárpótlás?*

kendermagos ♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~a

Sötétszürke alapon fehér pettyes (tyúk, ritkán macska). *Megszökött a kendermagos cicánk. Kendermagos tyúkok is vannak a nagymamám udvarán.*

kendő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Négy- vagy háromszögletű, szőtt, kötött vagy horgolt kelmedarab valami befedésére. *Kendőt köt a fejére. Fehér kendőbe takarja a kenyeret. A lányok régen díszes kendőt ajándékoztak a kedves legénynek.* **2.** Négyzögletű, rendszerint valaminek a törlésére szolgáló anyagdarab. *Portörlés után kirázza a kendőt. Itt egy kendő, töröld meg az orrod!*

kendőz ♦♦ ige ~ni (választékos)

Külső vagy belső hibát, hiányosságot próbál elrejteni. *Festékkel kendőzi az arcát. Ügyesen kendőzi a hibáit.*

kendőzetlen ♦ mn ~ek, ~t, ~ül (választékos)

1. Természetes, nem festett (arc). *Kendőzetlen arccal jelent meg a reggelinél.* **2.** Valódi, meg nem hamisított. *A kendőzetlen tények élénk tárultak.* **3.** Öszinte, keresetlen. *Kendőzetlen szavakkal beszél.*

kenet¹ ♦ ige ~ni

Kéri vagy elrendeli, hogy valaki valamit kenjen valahova, illetve valamit bekenjen valamivel. *Édesanyjával keneti a vajas kenyeret. Masszírozás előtt illatos olajokat kenet a testére.*

kenet² ♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (rég) Kenőcs, illóolaj, amellyel valamely testrészt bekennek. *Drága kenetek sorakoztak a fürdője mellett.* **2.** • Utolsó kenet: a katolikus egyház egyik szentsége: a haldoklót a pap szentelt olajjal megkeni, és imát mond bűnei bocsánatáért. *A pap feladta neki az utolsó kenetet.* **3.** Orvos által kis lapra kent testváladék. *Laboratóriumban vizsgálják a kenetet.*

kenetteljes ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos, rosszálló)

Túlzottan vagy képmutatóan ájtatos. *Az osztályfőnök kenetteljes hangon beszélt a szülőkkel.*

kenguru ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Ausztráliában élő erszényes, növényevő emlősállat. *A kenguru, erszényében a kicsinyével nagyokat ugorva halad.*

kengyel ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A nyeregről kétoldalt lecsüngő fém lábtartó. *A vadnyugati csizmák orra azért hegyes, hogy a lovas lába könnyebben belecsúszson a kengyelbe.* 2. Villás alakú hallócsontocska a középfülben. *A kengyel, a kalapács és az üllő a dobhártya rezgését hússzorosára erősítik.*

kengyelfutó ♦ fn (rég)

1. Főúri hintó előtt futó szolgál. *A kengyelfutó hirtelen megtorpant az erdő szélén.* 2. Futár. *Szaladjon egy kengyelfutó a jó hírrel a király udvarába!*

kenő ♦ fn ~k, ~t, ~je (Fv)

Krémszerű hidegkonyhai készítmény. *A sajtot lereszeltem, tojást, vaját kevertem bele, megfűszereztem, nagyon finom kenő lett belőle.*

kenőcs ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Zsíros vagy olajos kenhető anyag. *Kenőccsel kenik a kocsit tengelyét.* 2. Bőrré kenhető, rendszerint gyógyhatású szer. *A fájdalmas testrészt be kell dörzsölni ezzel a kenőccsel.*

kénsav ♦♦ fn

Szintelen, szagtalan, töményen maró hatású sav. *A kísérlethez kénsavat is használtak az órán.*

kentaur ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Félig ember-, félig lótestű lény a görög mitológiában. *Akhilleusznak egy bölcs kentaur volt a nevelője.* (Jelzőként:) • *Kentaur megoldás:* felemlés.

kenu ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az észak-amerikai indiánok egytollú evezővel hajtott, fatörzsből vágott könnyű csónakja. *Kenukon ereszkedtek le a folyón a táborig.* 2. Fél térdre ereszkedve egytollú evezővel hajtott, egy-, két- vagy négyszemélyes nyitott csónak. *A versenyzésre használt kenuban a sportoló egy oldalon evez.* 3. A kenu csónakban való evezés mint sportág. *Kenuban csak férfiak versenyeznek.* (Jelzőként:) *A kenu kettest a magyar páros nyerte.*

kénye-kedve ♦ birtokos személyjelenes fn (inkább csak 3. személyben)

Akarata, önkénye valakinek. *Kénye-kedve szerint járt el. Ki van szolgáltatta a főnöke kényének-kedvének.*

kényelem ♦♦♦♦ fn –, kényelmet, kényelme

A testi jóérzés állapota, illetve az ezt lehetővé tevő körülmények és tárgyak összessége. *Nagy kényelemben él, sok háztartási gépe mellett bejárónője is van.* • *Keleti kényelem:* különösen nagy kényelem. *Keleti kényelem volt a szállodában.*

kényelmes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Kényelmet adó, nagyon jó. *Kényelmes ez a szék, nem fáj benne a hátam.* 2. (rosszalló) Kényelmet szerető, a munkát inkább kerülő. *Kényelmes ember volt egész életében.* 3. Nem sietős, nyugodt (cselekvés). *Kényelmesen sétálunk, jel a várig.* 4. Baj, gond, fáradtság nélküli (életmód). *Kényelmes életre vágyott.*

kényelmetlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Nem eléggé vagy egyáltalán nem kényelmes. *Kényelmetlen ruhában nem kellemes mozogni. Kényelmetlen ez az ágy, túl kemény a matrac.* 2. Nyugtalanító, terhes, kellemetlen. *A kényelmetlen helyzetből barátai szabadították ki. Az újságíró kényelmetlen kérdéseket tett fel a miniszternek.*

kenyér ♦♦♦♦ fn kenyerek, kenyeret, kenyere

1. Gabonalisztból vízzel dagasztott, sózott, kelesztett tésztaból süített, alapvető emberi táplálék. *Az emberiség egyik legfontosabb tápláléka a kenyér. Szalonnát eszik kenyérral. Félbarna kenyeret szokott venni.* 2. A megélhetéshez szükséges anyagiak. *A vasútnál keresi a kenyérét. Kenyér nélkül maradt a család.* 3. Állás, munka. *Biztos kenyere van.* • *Nehéz kenyér:* keserves, nem jól fizető munka. *A bányászat bizony nehéz kenyér.*

kenyeres ♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. Olyan (tárgy), amelyben kenyeret tartanak. *A kenyér egyik felét a kenyeres kosárba tette.* 2. (bizalmas) Olyan (személy) aki sok kenyeret eszik. *Nagyon kenyeres a férjem.* 3. • (népi) *Kenyeres pajtás:* valakinek vele jóban-rosszban osztozó barátja. *Gyerekkoruk óta kenyeres pajtások.*

kenyérgond ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Megélhetési nehézség. *Nincsenek kenyérgondjai.*

kenyérkereső ♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Olyan (személy), akinek van megélhetést biztosító munkája. *A kenyérkereső asszonynak kevés ideje marad a háztartásra.* (Főnévi használatban:) *A családban csak egy kenyérkereső van.* 2. Megélhetést biztosító (munka). *Kenyérkereső foglalkozás után kell nézmem.*

kenyérpusztító ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rosszalló) Ingenyelő, dologtalan ember. *A kenyérpusztítók egész nap a kocsmában lebzseltek.* 2. (tréfás) Önálló keresettel nem rendelkező családtag. *Sok kenyérpusztító van a háznál.*

kenyértörés ♦♦ fn –, ~t, –

Két ellentétes fél között döntő, szakításhoz vezető vita. *A sok ellentét miatt kenyértörésre került sor köztük.* • *Kenyértörésre viszi a dolgot:* úgy alakítja, hogy a szakítás bekövetkezzék.

kényes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Fizikai és lelki hatásra nagyon érzékeny (ember, állat, növény). *A szobanövény kényes a huzatra. Bánk bán kényes volt hitvesének becsületére. Újabban kényes a macska gyomra.* 2. (Néha túlságosan is) választékos. *Kényes ízléssel rendezte be a lakást. (gúnyos) Remélem, ez megfelel a te kényes ízlésednek is.* 3. Érzékeny, törekeny. *Nagyon vigyázz rá, ez kényes műszer!* 4. Nagy tapintattal kezelendő (dolog). *Ebben a kényes ügyben körültekintően kell eljárni.* 5. Sebezhető. *A barátja rátapintott a kényes pontjára.* 6. Büszke, rátartó. *Kényesen jár-kezel.* • *Kényes paripa:* büszke tartású. *A lovagok kényes paripákon vonultak el a dízsátor előtt.*

kényesked|ik ♦♦ ige ~ni (rosszalló)

1. Túlzott érzékenységet mutat. *Kényeskedve turkál az ételben.* 2. Kényesen, rátartóan viselkedik. *A lány csak kényeskedett, nem állt szóba akárkivel.*

kényeztet ♦♦♦ ige ~ni

Minden jóval elhalmoz, túlzottan kímél valakit, valamit. *Kényezteti a gyerekeit is, a kutyáját is. Ha így kényezteted a fiút, sosem tanul meg dolgozni.*

kényszer ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Erőszak, fizikai vagy lelki befolyásolás, nyomás. *Csak kényszer hatására írta alá a jegyzőkönyvet. Vásárlási kényszer nélkül ki lehet próbálni az árut.*

kényszeredett ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Önmagára erőltetett, nehezen kieroszakolt. *A számára kedvezőtlen döntést kényszeredett mosollyal vette tudomásul.*

kényszerhelyzet ♦♦♦ fn

Valakinek a cselekvését akarata ellenére meghatározó körülmény. *Kényszerhelyzetben van, el kell vállalnia a munkát.*

kényszerít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Erőszak, nyomás hatására rábír valakit, hogy valamit megtegyen. *Nem akartam részt venni a játékban, de kényszerítettek rá. Vallomásra kényszerítették az elfogott kémet.* 2. Valami kényszerként hatva valaminek a megtételére indít valakit. *Az éhség kényszerítette a lopásra.* 3. Erőszakkal, nyomással ráerőltet valakire valamit. *Folyton ránk kényszeríti a saját meggyőződését.* 4. Erőszakkal hozzáad valakihez valakit. *Apja egy pénzes öregúrhoz kényszerítette.*

kényszerképzet ♦♦ fn

Makacsul rögződött alaptalan vélemény. *Az a kényszerképzete, hogy mindenki őt üldözi.*

kényszersmunka ♦♦♦ fn

Nehéz fizikai munkával súlyosított szabadságvesztés. *Szabadságvesztésre és kényszersmunkára ítélték.*

kényszerül ♦♦♦♦ ige ~ni

Kényszerül valamire: kényszerítő körülmények hatására kénytelen megtenni valamit. *Végül alkudozásra kényszerült.*

kényszerzubbony ♦♦ fn

Dühöngő elmebeteg megfélemezésre való, hátrakötözhető ujjú kabát, köpeny. *Kényszerzubbonyt adtak rá, hogy ne tegyen kárt magában. (átvitt) Kényszerzubbonynak érezte a hivatali munkát.*

kénytelen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. (Állítmányként:) Olyan (ember), akinek mindenképpen meg kell tennie valamit. *Nincs más lehetőség, kénytelen elfogadni a feltételeket. Nem szeretek sátorban aludni, de más szállás híján kénytelen leszek.* 2. (Határozószóként:) Akarata ellenére. *Kénytelen is meg kell csinálnia. Kénytelenül kezdett a munkához.*

kénytelen-kelletlen ♦♦ hsz

Nem szívesen, csak kényszerűségből. *Hosszas vívódás után kénytelen-kelletlen beleegyezett.*

kényúr ♦ fn (választékos)

Zsarnok vagy zsarnokoskodó személy. *A kényurat elkergette a nép haragja. Úgy él otthon, mint valami kényúr, nem tűr ellentmondást a családja részéről.*

kép ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valakinek, valaminek síkban ábrázolt mása. *Művészi képeket fest. Széchenyi képe lóg a falon. A család képe a nyaraláskor készült. A könyvet színes képek díszítik.* 2. A vetítövászonon, illetve a képernyőn látható fényjelenség. *Be kellene állítani a tétét, nem tiszta a képe.* 3. Tükörkép. *Látszott a vár képe a tó tükrében.* 4. (bizalmas) Arc, arckifejezés. *Kerek képe van.* • *Szomorú képet vág:* szomorú az arckifejezése. | *Van képe:* nem szégyell. *Van képed idejönni azok után, amit tettél?* | *Jó képet vág valamihez:* nem mutatja ki nemtetszését. *Igyekezett jó képet vágni az áthelyezéséhez.* | *Odatolja a képét valahová:* váratlanul beállít, hivatalosan odatolakszik. *Az a szemtelen alak is odatolta a képét az esküvőre.* 5. Hasonmás. *Saját képére formálja a társát.* 6. Látvány. *Gyönyörű kép tárul elénk a hegytetőről.* 7. Fogalom, személeti egység, elképzelés. *Tiszta képet alkot magának családja múltjáról. Szeretnék képet kapni a falu életéről. Szép jövő képe rajzolódott ki előttük.* 8. Színpad műnek a felvonáson belül elkülönülő önálló kisebb egysége. *A színházban egy felvonás több képből állhat.* 9. Valakinek, valaminek a képében: az alakjában. *Kigyó képében jelent meg a sátán.* 10. Szókép, hasonlat. *Stilusa tele van költői képekkel.*

képcső ♦ fn képcsővek, ~t vagy képcsövet, képcsőve

Tévékészülékben az elektromos képleket megjelenítő elektroncső. *Sokba került a javíttatás, mert kiégett a képcső.*

képernyő ♦♦♦♦ fn

Tévékészüléknek, számítógépnek az információt vizuálisan megjelenítő felülete. *Menj már a képernyő elől, nem látok semmit! Kattints rá a képernyő bal alsó sarkában látható ikonra!*

képes¹ ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Képeket (is) tartalmazó. *Képes újságokat szeret olvasni.* • (bizalmas, tréfás) *Képes fele valakinek:* az arca. *Mutasd a képes feledet!* 2. (választékos) Költői képekkel, hasonlatokkal élő, átvitt értelmű, többjelentésű. *Az állatmesék képes beszéde, képes kifejezései az emberi gyarlóságokról szólnak.*
- képes**² ♦♦♦♦ mn (állítványként)
1. Olyan (személy), akinek képessége, tehetsége van valamire. *Képes a fordítói feladat elvégzésére, mert több nyelven beszél. Nem képes megérteni, hiába magyarázom.* 2. Olyan, akitől kitelik valami, aki könnyen vetemedik valamire. *A rablógyilkos minden rosszra képes. Még képes idejönni! Elkeseredésében mindenre képes.*
- képesít** ♦♦ ige ~eni
- Képesítést ad, jogosít valamire. *A bizonyítvány titkárnői állás betöltésére képesít.*
- képesítés** ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
- Megszerzett ismeretek és vizsga alapján valamely szakma, foglalkozás végzésére való jogosultság. *Érettségi után könyvelői képesítést szerzett.*
- képeslap** ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
1. Képes levelezőlap. *Küldj egy képeslapot a Balatonról!* 2. Képeket nagy számban tartalmazó szórakoztató folyóirat. *Szívesen olvasgatja a képeslapokat a könyvtárban.*
- képesség** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
- Valamely tevékenységre való testi-lelki alkalmasság. *Meg kell vizsgálni a jelölt képességeit. Megvan a képessége a vezetésre. Képességek dolgában nem áll rosszul, de dolgozni nem szeret.*
- képest** ♦♦♦♦ nu
- Valakihez, valamihez hasonlítva, viszonyítva. *Hozzád képest gyerek vagyok. Korához képest fejlett kislány.*
- képez** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Tanítással, gyakoroltatással felkészít valakit valamire, különösen valamely szakmára, hivatásra. *Ebben az iskolában jó szakembereket képeznek.* | *Képezi magát:* tanul, művelődik. 2. Alakít, alkot valamit. *Ezt a hangot nagy szájnyitással kell képezni. A középfokot -bb-vel képezzük.* (választékos) *A fák kört képeznek a parkban.* • *Kivételt képez (valami alól):* kivétel. *A megjelenés kötelező, kivételt képeznek az elsősök.* | *Az alapját képezi valaminek:* az alapja. *Az együttműködés alapját a bizalom képezi.*
- képlékeny** ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
- Könnyen alakítható, lágy. *A viasz képlékeny anyag. Képlékeny természete, egyénisége miatt könnyebben tud alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez.*
- képlet** ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
1. Betűkkel, számokkal, jelekkel kifejezett összefüggés. *A cikk tele van matematikai képletekkel.* 2. Vegyületek kémiai jelekből álló leírása. *A metán képlete CH₄.* 3. Vers, versláb szerkezetének jelekkel való leírása. *Írjátok fel az ölelkező rím képletét!* 4. (választékos) Alakulat, képződmény. *A boncoláskor sajátos képletet találtak az állat szervezetében.*
- képletes** ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
- Képpel, példálózva kifejezett. *Képletes kifejezéseket használt, hogy a kisgyerekek ne értsék meg.*
- képmagnó** ♦♦♦ fn
- Hangos mozgóképeket szalagon rögzítő, illetve lejátszó készülék. *Képmagnóra vettem a filmet és a mérközést is.*
- képmás** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. (rég, választékos) Arckép. *Megfestette a barátja képmását. A könyv a szerző képmásával jelent meg.* 2. Valakinek, valaminek a pontos, hű mása. *Ez a férfi a megszólalásig hű képmása egy ismerősömnek.*
- képmutatás** ♦♦♦ fn -, ~t, ~a
- Színlelés, tettetés. *Nem kell neki tanítani a képmutatást, senkivel sem őszinte.*
- képmutató** ♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an
- Nemes érzelmeket színlelő, nem őszinte. *Képmutató magatartással igyekszik különbnek látszani, mint amilyen.* (Főnévi használatban:) *A képmutatók hamar lelepleződnek.*
- képregény** ♦♦ fn
- Történetet ábrázoló, rövid szöveggel kiegészített képsorozat. *Nem szeret olvasni, az újságokban is csak a szórakoztató képregényeket böngész. Képregényeket gyűjt.*
- képriport** ♦ fn
- Fényképek sorából és hozzájuk fűzött szövegből álló riport. *Izgalmas képriportot közölt az újság a hajléktalanok életéről.*
- képtár** ♦♦♦ fn ~ak, ~t vagy ~at, ~a
1. Festményeknek, metszeteknek, rajzoknak állandóan vagy időszakosan kiállított gyűjteménye. *Rendszeresen jár képtárba.* 2. Képgyűjtemények kiállítására szolgáló épület. *Ott várlak, szemben a képtárral.*
- képtelen** ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül
1. (Állítványként:) Nem képes valamire. *Képtelen vagyok megcsinálni ezt a sok munkát.* 2. Lehetetlen, hihetetlen. *Képtelen ötlete támadt. Képtelen mesével állt elő. Képtelen összeget kért érte.*
- képvisel** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Más nevében, megbízásából valahol megjelenik, eljár, működik. *Megválasztunk valakit, aki képviseli érdekeinket a vállalati tanácsban. A jelölt alkalmas arra, hogy a körzet lakosait képviselje a parlamentben.* 2. • *A vádat, illetve a védelmet képviseli:* büntetőperben vádlóként, illetve védőként működik. *Az ügyvéd a védelmet képviseli.* 3. Valamely közösség küldöttjeként

működik. *Az osztályt ketten képviselték a kiránduláson.* **4.** Valamely fajta, irányzat jellegzetességeit mutatja. *Az épület a magyar gótikát képviseli.*

képviselő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Valamely közösség megbízottja. *A szerződést a cég budapesti képviselője írta alá. A kiskorú gyermek törvényes képviselői a szülei.* **2.** Az országgyűlés tagja. *A parlamentben éppen szavaznak a képviselők.*

képzavar ♦♦ fn

Össze nem illő elemekből álló képes kifejezés. *Képzavar például az „Elrepült felette az idő vasfoga” (Elrepült felette az idő. Őt is kikezdte az idő vasfoga).*

képzeli ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamilyennek vagy valahogyan elgondol valakit, valamit. *Éppen ilyennek képzelte. Álmában sem képzelte volna, hogy így lesz. Képzeld magad elé egy gyönyörű kertet!* **2.** Képzeli magát: érzi, gondolja magát. *Máris az igazgatói székre képzeli magát. Képzeld magad az én helyembe! Nagyon okosnak képzeli magát, pedig nem az.* **3.** Valamilyennek vél, tart valakit, valamit. *Ügyesebbnek képzeltem.*

képzélet ♦♦♦♦ fn ~, ~et, ~e

1. Az a szellemi tevékenység, képesség, amellyel a tudatban a valóság ismert elemei alapján új képeket alkotunk. *Élénk, túlfűtött a gyerek képzetele. Képzéletben maga előtt látta a régi házat. Az egész történetet a képzélet szülte.* **2.** Elképzelés, elképzelt dolog. *Ez csak képzélet, a valóság egészen más.*

képzelődjik ♦♦♦ ige ~ni

Nem létező dolgokat valóságnak vél. *Csak képzelődsz, nincs ott senki. Ne képzelődj!*

képzet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos)

A tárgyak, jelenségek képe, nyoma a tudatban. *Csak homályos képzetei vannak a dolgról.*

képzetlen ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Tanulatlan, felkészületlen, nem eléggé képzett. *Képzetlen emberekkel nagyon nehéz együtt dolgozni.*

képzett ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Olyan (személy), aki valamely szakmában alapos képzésben részesült. *Ezt a kényes munkát csak képzett szakemberre bízhatjuk.*

képző ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Új szót alkotó toldalék. *Az Istvánka szóban a -ka kicsinyítő képző szerepel.* **2.** (bizalmas, régi) Tanítóképző. *Kijárta a képzőt, szeptembertől taníthat az alsó tagozatban.*

képződ|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Alakul, keletkezik, létrejön. *A barlangban a lecsepegő vízben oldott anyagokból cseppkő képződik. Csúf szemölcs képződött az állán.*

képződmény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Emberi beavatkozástól függetlenül létrejött dolog. *A Badacsony jellegzetes képződményei a „bazaltorgonák”, melyek a kihűlt lávából keletkeztek.*

képzőművészet ♦♦♦♦ fn

A fizikai ábrázolás művészete, elsősorban festészet, grafika és szobrászat. *A képzőművészet a síkban vagy a térben való ábrázolás művészete, szemben a zenével és az irodalommal.*

kér ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Udvariasan közli, hogy szeretne kapni valamit. *Kenyeret kér a nagyanyjától. Szívességet kér a barátjától. Kölcsönt kért a munkahelyétől. Inni kér.* **2.** Követelőzés nélkül kifejezi óhaját. *„Még kér a nép, most adjatok neki; Vagy nem tudjátok, mily szörnyű a nép. Ha fölkel és nem kér, de vesz, ragad?”* (Petőfi S.: A nép nevében) **3.** Kifejezi, hogy részesedni kíván valamiből. *Kér a tortából. Részt kér a zsákmányból. Ebből a mulatságból nem kérek.* **4.** (Állat, kisgyermek) a hangjával kifejezi, hogy kíván valamit. *Enni kér a kutya.* **5.** Valamire vonatkozó kérvényt nyújt be. *Felvételét kéri az egyetemre.* **6.** Valaminek a bemutatására szólít fel. *A kalauz kéri a jegyeket, mert ellenőrizni kívánja.* **7.** (Vásárláskor) bejelenti, hogy mit kíván venni, illetve mennyi pénzt óhajt kapni valamiért. *Kérek a boltban fél kiló kenyeret. A piacon háromszáz forintot kértek egy kiló meggyért.* **8.** Valahova hozat, kéret valamit. *A szobájába kéri a reggelit.* **9.** (Udvarias kifejezésekben, bocsánatkérésként:) *Bocsánatot kérek! Elnézést kérek! Engedelmet kérek!* **10.** Udvariasan felszólít valakit valamire. *Kérem, segísen! Szívességre kérlek. Kérve kérem, hogy adjon kölcsön. A barátságunkra kérlek, őrizd meg a titkomat.* **11.** (Udvarias kifejezéseként:) *Kérem: tessék. Kérem, fáradjon be!* | (Megszólításban:) *Tanár úr, kérem, nem készültem. Kérem, hol a kijárat?* | („Köszönöm”-re adott válaszként:) *Kérem.: szívesen.* | (Rosszul hallott szavak megismétlését kívánva:) *Kérem?* **12.** Udvariasan valahová hív valakit. *Telefonhoz kérik az igazgató urat. Az orvos a következő beteget kéri.* **13.** Felkér valakit valamire. *Keresztanyának kért a testvérem, mert kislfia született.* **14.** • *Feleségül kér valakit:* bejelenti nősülési szándékát. *Hiába kértem feleségül, nem adták hozzám.*

kerámia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Agyagból égetett dísz tárgy. *Tele van a lakás kerámiával, nehéz port törölni.* **2.** Tűzálló agyagból készült termék. *Az iparban is használnak kerámiát.* **3.** Agyagművesség. *Kerámiával foglalkozik, sok szép agyagedény kerül ki a keze alól.*

kérdés ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Valakihez intézett, feleletre váró mondat. *Kérdést tesz fel az osztálynak. A diák jól felelt a kérdésre. Többszöri kérdésre sem kapott választ.* **2.** Kérdő alakú mondat. *Az eldöntendő kérdésre választ várnak, a szónoki vagy költői kérdésre nem.* **3.** Bizonytalan dolog. *Kérdés, hogy eljön-e. Nem kérdés, hogy sikerül-e.* **4.** Megoldásra, eldöntésre váró dolog. *Fontos kérdéseket kell tisztáznunk. „Rabok legyünk vagy szabadok? Ez a kérdés, válasszatok!”* (Petőfi S.: Nemzeti dal). *A nyelvész a*

nyelvtudomány kérdéseivel foglalkozik. **5.** Valaminek a függvénye, függ tőle. Ez élet-halál kérdése. Csak akarat kérdése, és meg tudod csinálni. Már csak napok kérdése, hogy az ügy megoldódik.

kérdez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kérdéssel tudakol valamit valakitől. Aki kérdez, az általában választ is kap. Azt kérdezte, hány óra van. Ne tőlem kérdezd, hol van a lányod! Kérdezték az anyákat, mi a véleményük a háborúról! **2.** Tudakozódik, érdeklődik valakiről, valamiről. Egyre csak a fiáról kérdezett. **3.** Kérdést tesz fel, feleltet. A tanár az egész órán kérdezett.

kérdezősköd|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Kérdéseket tesz fel (valakinek valami, valaki felől). Nálunk kérdezősködött a szomszédék felől. Egész délután kérdezősködtek a riporterek a faluban.

kérdőív ♦♦♦♦ fn

Kitöltendő nyomtatvány. A hivatalban egy kérdőívet nyomtak a kezembe, hogy töltsen ki az adataimmal.

kérdőjel ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Kérdő mondatok végén álló, esetleg kételkedés jelzésére használt írásjel (?). Kérdőjelet tett a javaslat mellé. **2.** Kérdés, bizonytalanság. Sok kérdőjel van még ebben a dologban.

kérdőszó ♦♦♦ fn ~k vagy kérdőszavak, ~t, ~ja vagy kérdőszava

Kérdő névmás vagy határozószó. Egymás után sorolta a kérdőszókat: ki? mi? miket? miben? milyen? hol? mikor?

kéredzke|ik ♦♦ ige ~ni

Kéri, hogy engedjék valahová. A nagylány moziba kéredzkezik. A kisfiú az apja ölébe kéredzkedett. A nagy hidegben a kutya is a házba kéredzkezik.

kéreg ♦♦♦♦ fn kérges, kérget, kérge

1. Fás növény leváló, vastagabb külső burka. A fahéjfa fűszerként használt kérge a fahéj. Lehántják a nyírfa kérget, és dobozokat készítenek belőle. **2.** Szilárd burok. A Föld kérge mozog, ezáltal a kontinensek is. **3.** Valamely anyag felületén sűrűsödésből keletkező réteg. A nehéz munkától vastag kérge képződött a tenyerén. (választékos) A jég kérge egyre vastagszik a tavon. **4.** Némely élőlény szervének burka, külső rétege. A vese kérge erekkel sűrűn be van hálózva. Az agy kérge a tudat, a gondolkodás székhelye. **5.** Lábbelinek a sarok feletti merev része. Félretaposta a cipője kérget.

kéreget ♦♦ ige ~ni

(Alamizsnát) kér, koldul. Egy fiú embereket szólít meg a pályaudvar előtt, és pénzt kéreget útiköltségre. (Tárgy nélkül:) Az utcasarkon vak koldus kéreget.

kéregvasút ♦ fn

Az útburkolat alatt haladó föld alatti vasút. A budapesti Andrassy út alatt kéregvasút közlekedik.

kerek ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Kör alakú. Kerek asztal van az étkezőjünkben. (Főnévi használatban, csak határozóraggal:) • A föld kerekén: bárhol, valahol a Földön. Ennek a süteménynek nincs párja a föld kerekén. | Kerekre nyitja a szemét: tágra nyitja. **2.** Görbe vonallal határolt, nagyjából kör alakú. A mese a kerek erdő közepén játszódik. **3.** Nem szögletes. Kerek torony áll a kikötőben. Kerek mozdulatokkal táncolt. **4.** Gömbölyű. Szép, kerek káposzták nőttek a kertjében. Szép kerek arca van. **5.** Jól megszerkesztett, arányos, befejezett. Kerek történetet adtak elő a diákok. **6.** (Kifejezésekben:) Egész, teljes. • A kerek világon vagy a kerek ég alatt vagy kerek e földön (nincs): sehol. A kerek világon nincs párja. **7.** Tizzel osztható, illetve egészre kerekített (szám). 19 kilo 100 deka, tehát kereken húsz kilo. **8.** Kertelés nélküli, nyílt. Ez kerek beszéd! Kereken megmondta, mit akar. • Kerek perccel: mellébeszélés nélkül, egyenesen. Kerek perccel kijelentette, hogy nem jön.

kerekék ♦♦♦♦ fn kerekék, kerekét, kereké

1. Kör alakú, tengely körül forgó alkatrész. Az autó kerekéken gördül. • (bizalmas) Hiányzik egy kereké vagy egy kerekével több vagy kevesebb van neki: féleszü, bolond. | Kerekébe tör: a) (elíteltet) vízszintes kerekékre feszít, és csontjait a küllők között összetörve kivégez. A középkorban sok ártatlan embert kerekébe törtek. b) (átvitt) nagyon hibásan, rosszul végez, mond valamit. Kerekébe tör a magyar nyelvet. | Ötödik kereké: fölösleges személy. Nem megyek veletek ötödik kerekéknek. | Kerekét old: megszökik, észrevétlenül távozik. Titokban gyorsan kerekét oldott. **2.** • Az idő vagy a történelem kereké: haladása. Nem lehet megállítani, visszafordítani az idő kerekét. | (választékos) A sors, a szerencse kereké: az állandóan változó sors, illetve szerencse. A sors kereké kiszámíthatatlan.

kerékagy ♦ fn

A kocsikerekének középső, henger alakú, a tengelyen forgó része. A szekéren a kerékagyat zsírozni kell, hogy jól forogjon.

kerekded ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)

1. Nagyjából kerek. A cserszömörce levele kerekded. Szép kerekded betűkkel ír. **2.** (ritka) Jól felépített, arányos. A dolgozatod kerekded mű.

kereked|ik¹ ♦♦♦ ige ~ni

1. Fokozatosan kerekévé, teltté válik. A falusi nagymama főttjétől szépen kerekedik az unokák arca. **2.** Kerek egészévé alakul. Ha leírod a történetet, formás elbeszélés kerekedik belőle.

kereked|ik² ♦♦♦ ige ~ni

1. Keletkezik, támad. Hirtelen vihar kerekedik. • Kedve kerekedik valamihez: hirtelen megjön a kedve hozzá. Kedvem kerekedett énekelni. **2.** • Táncra kerekedik: elkezd táncolni. A lakodalomban mindenki táncra kerekedett. **3.** • Fölébe kerekedik valakinek: legyőzi. Nem bírtak egymással, egyik sem tudott a másik fölébe kerekedni.

kerekez|ik ♦ ige ~ni

1. (ritka, régi) Karikát hajtva játszik. *A gyerekek a néptelen utcán órákig kerekeztek.* 2. (bizalmas) Kerékpározik. *Imádok a hegyekben kerekezni.*

kerekít ♦♦♦ ige ~eni

1. Kerekre formál valamit. *A fazekas kerekíti a kancsót, a tálat. Nagyra kerekítette a száját.* 2. Rögjönöz. *Olyan finom vacsorát kerekíték belőle, hogy még! Hirtelen egy szónoklatot kerekített.* 3. (Összeget, számot) kerekre kipótol. *Csak 950 Ft járt volna neki, de én ezerre kerekítettem az összeget.*

kerékkötő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A kereket fékező eszköz. *Elfelejtette feltenni a kerékkötőt, a szekér megindult a lejtőn lefelé.* (Jelzőként:) *Lejtős úton kerékkötő szíjjal vagy láncsal fékezik a kocsit.* 2. Valamit akadályozó, hátráltató személy, esetleg dolog. *Ő volt a vállalkozás kerékkötője, miatta nem sikerültek a tárgyalások.*

kerékpár ♦♦♦♦ fn

1. Kétkerekű, lábhajtású jármű. *Tavasztól őszig minden hétvégén előveszi kerékpárját.* 2. Kerékpározás. *Kerékpárban a franciák szereztek a legtöbb érmet.*

kerékvágás ♦♦♦ fn -, ~t, ~a

1. Barázdaszerű keréknyom. *A kocsi mély kerékvágást hagyott maga után a sáros földúton.* 2. • Régi kerékvágás: a dolgok megszokott egymásutánja. *Minden a régi kerékvágásban halad. Megzavarták a változások, kikökönt a régi kerékvágásból.*

kérelem ♦♦♦♦ fn kérelmek, kérelmet, kérelme

1. Hatósághoz intézett kérés, kérvény. *Segélyt szeretne kapni, ezért írásbeli kérelmet nyújt be az önkormányzathoz.* 2. (rég) Kérés, óhaj. *Kérelmmel fordult kollégáihoz.*

kerengő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Kolostor belső, négyszögletű udvarát lezáró árkádsoros folyosó. *A kolostor udvarát kerengő vette körül, itt sétáltak a szerzetesek.*

kereplő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Sebesen forgatva csattogó hangot adó faeszköz. *A szőlőben kereplővel ijesztik el a madarakat. A szurkolók kereplővel is buzdították csapatukat. Régen a gyerekek kedvelt játéka volt a kereplő. A katolikusok kereplővel helyettesítik a harangot nagycsütörtökön és nagy-pénteken.* 2. A kereplő hangját utánzó zenekari hangszer. *A kereplő forgó fakerék, amely rugalmas szíjhoz súrlódik.* 3. (tréfás) Fecsegő száj. *Ne jártasd már annyit a kereplődöt!*

keres ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Megtalálni igyekszik valakit, valamit, akinek, aminek a hollétét nem ismeri. *A szemüvegét keresi. Elveszített kislát keresi a tömegben. A rendőrség keresi a tettest.* 2. (bizalmas, rosszalló) *Valakin keres valakit, valamit: elveszett személyt, dolgot követel tőle. Rajtam keresi az elveszett könyvet.* 3. Igyekszik találni valakit, valamit, akire, amire szüksége van. *Új lakást keres. Feleséget keres magának, mert magányos. Keresve sem találsz jobbat.* • *Keresi a szavakat: nehezen fejezi ki magát.* 4. Igyekszik elérni valamit. *A megnyugvást keresi. Szórakozást keres szombat este. Az igazságot keresi. Keresi a veszeltyt. Maga kereste magának a bajt. Mindenben a kedvét keresi a feleségének.* 5. Igyekszik kieszelni, kitalálni valamit. *Mentséget keres a csúnya viselkedésre.* 6. Tudakozódik valaki után. *Kit keres? Az ügyintézőt keresem.* 7. (bizalmas, rosszalló) (Nem odaillő személyről, dologról:) *Mit keresel te itt? Nem tudom, hogy mit keres itt a füzeted. Mit kerestél szombat délben az irodában?* 8. Munkájával rendszeres jövedelmet szerez. *Jól keres az új munkahelyén.* • *Kenyeret keres: a megélhetéshez szükséges pénzért dolgozik. Nehéz munkával keresi a kenyerét.* 9. Haszna van valamin, valamiből. *Sokat keresett az üzleten.*

kereset ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Munkával szerzett jövedelem. *Megél a keresetéből. Ekkora keresetért máshol is talállok munkát!* 2. Kereső foglalkozás. *Kereset után kell néznie.* 3. Bíróságtól jogvédelmet kérő beadvány. *Keresetet nyújt be a bírósághoz.*

keresetlen ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Egyszerű, őszinte. *Keresetlen szavakkal mondott köszönetet a kitüntetésért. Keresetlenül viselkedik.*

keresett ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Kelendő, kapós (árucikk). *Télen keresett árucikk a csizma.* 2. Felkapott, divatos. *Keresett fürdőhely Hévíz is.* • *Keresett ügyvéd, orvos stb.: híres, sok megbízáshoz jutó.* 3. Erőltetett, mesterkéltn. *Nem tud természetesen fogalmazni, stílusa keresett.*

keresgél ♦♦♦♦ ige ~ni

Hosszasan, illetve több helyen keres valamit. *Egész nap a szemüvegét keresgéli. Hiába keresgélte fiókaiban a levelet.*

kereskedelem ♦♦♦♦ fn -, kereskedelmet, kereskedelme

Áruk adásvétele, az erre irányuló gazdasági tevékenység. *A kereskedelem közvetít a termelők és a fogyasztók között.*

kereskedés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Kereskedelmi tevékenység. *Abbahagyta a kereskedést.* 2. Bolt, üzlet. *Nyílt a sarkon egy jól felszerelt kereskedés.*

kereskedjik ♦♦♦♦ ige ~ni

Kereskedelemmel foglalkozik, elad és vásárol. *Állatokkal kereskedik, van egy kis állatkereskedése.*

kereskedő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Áru vételével és eladásával foglalkozó személy. *„Bőröd ne bízd kereskedőre, ki elád felhőt az egen, s a földön telket vesz belőle” (József A.: Vigasz).* 2. Üzlet, bolt tulajdonosa, boltos. *A kereskedő a legszebb árúját tette a kirakatba.* 3. Bolti eladó. *A jó kereskedő figyel a vevőre.*

kereslet ♦♦♦♦ fn -, ~et, ~e

Vásárlói igény, érdeklődés. *Csökken a kereslet a fekete-fehér tévék iránt. Az árakat a kereslet és kínálat viszonya szabja meg.*

keresnivaló ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Valakinek, valaminek az ottlétét megokoló dolog. *Nincs itt semmi keresnivalód, takarodj innen!*

kérész ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Finom, hártás szárnyú kis rovar. *A kérészek kifejlődve nagy tömegben rajzanak, de csak néhány óráig élnek.*

kérészéletű ♦ mn ~ek, ~t, ~en (választékos)

Nagyon rövid ideig tartó. *A kérészéletű vállalkozásnak a pénztelenség vetett véget.*

kereszt ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Földbe ásott és felső harmadában keresztgerendával ellátott oszlop. *Az ókorban a halálraítélteket keresztre feszítették.*
2. Ehhez hasonló tárgy vagy építmény mint a keresztény vallás jelképe. *Keresztet állít a sírra. Keresztet hord láncon a nyakában. Kereszt áll az út mellett, rajta kőből készült Krisztus-szobor.* 3. • *Keresztet vet:* homlokát, mellét, két vállát megérintve a kereszt jelét formálja. *A templom előtt elhaladva keresztet vet.* 4. Teher, szenvedés. *Nehéz keresztet hord. Úgy látszik, ez az én keresztem.* 5. Két egymást metsző vonal. *Kereszttel jelöl meg néhány nevet. Az írástudatlan ember keresztet tesz aláírásként a hivatalos iratokra.* 6. Hangnak egy félhanggal való fölemelésére utaló módosító jel (#). *Figyelj, kereszt van a hangjegy előtt, tehát ez itt nem c, hanem cisz!* 7. Gabonafélékből a learatás után a tarlón összerakott kereszt formájú alakzat. *Az aratók régen keresztbe rakták a gabonát.*

keresztanya ♦♦♦ fn ~k, ~t, keresztanyja

1. A megkeresztelendő gyermeket keresztvíz alá tartó és vallásos nevelését figyelemmel kísérő nő. *Keresztanyjától karácsonyra új kerékpárt kapott. Ki lesz az újszülött keresztanyja?* 2. Tárgynak, elsősorban új hajónak nevet adó nő. *Ő volt az új hajó keresztanyja.*

keresztapa ♦♦♦ fn ~k, ~t, keresztapja

1. A keresztanya mellett álló s a gyermekért vele együtt felelősséget vállaló férfi. *Gyerekkorában gyakran vigyázott rá a keresztapja.* 2. (bizalmas) Valaminek nevet adó személy. *Én voltam a folyóirat keresztapja.* 3. (bizalmas, rosszalló) Nagyhatalmú bűnöző, maffiafőnök. *Nálunk vidéken mindent a keresztapák döntenek el.*

keresztbe ♦♦♦ hsz

1. Két dolog fekvését, irányát (derékszögben) metszve, keresztelve. *Keresztbe teszi a rudakat az úton. Keresztbe teszi a karját. A puskát keresztbe vetette a hátán.* 2. • (bizalmas) *Keresztbe tesz valakinek:* cselekvésben, terveinek megvalósításában rosszindulatúan akadályozza. *Ha csak teheti, keresztbe tesz a kollégájának.*

keresztben ♦♦ hsz

Valamit keresztező irányban (halad, helyezkedik el). *Keresztben áll az autó az úton. Keresztben ment át a téren.* • *Keresztben áll a szeme: a) kancsalít b) ittas.*

keresztcsont ♦♦ fn

A gerincoszlop legalsó része. *Az idős asszonyoknak gyakran fáj a keresztcsontjuk.*

keresztel ♦♦♦ ige ~ni

1. (Pap) a kereszttség szentségében részesít valakit. *A vasárnap délelőtti istentisztelet után keresztelünk.* 2. A kereszttségben valakinek valamilyen nevet ad. *Évának keresztelték. Az apja nevére keresztelik.* 3. (bizalmas) Valaminek elnevez valamit. *A falu főutcáját új névre keresztelték. A tóparti villát tréfásan „Lopta-lak”-nak keresztelték.*

keresztelő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

(Templomi) szertartás, melyen valakit megkeresztelnek, illetve az ezt követő otthoni ünnepség. *Mikor tartjátok a keresztelőt?*

keresztény ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. A kereszténység valamelyik egyházába tartozó, megkeresztelt (személy). *Keresztény hívők sokasága gyült össze a stadionban.* 2. A kereszténységgel kapcsolatos. *Az ökumenikus istentiszteleten a keresztény papok együtt imádkoztak a békéért.*

kereszténység ♦♦♦ fn -, ~et, ~e

1. A krisztusi tanításon alapuló egyistenhívő világvallás. *A kereszténység az öt világvallás egyike.* 2. Valakinek, valaminek keresztény volta. *A nehéz időkben sem tagadta meg kereszténységét.*

keresztés I. ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Kereszttel megjelölt, illetve testén keresztyszerű rajzolatot viselő. *A keresztés gombák mérgezők. Magyarországon is honos a keresztés vipera.* 2. A XI–XIII. században a Szentföld visszafoglalásáért folytatott (harc), illetve ilyen harcban részt vevő (harcos). *A középkorban több keresztés hadjáratot vezettek a keresztény vallás védelmezésének jelszavával a Szentföld (Palesztina) visszafoglalásáért. A hadsereget keresztés lovagok és keresztés vitézek alkották.*

keresztés II. ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Keresztés vitéz. *Keresztésként járt a Szentföldön is.* 2. Dózsa György katonája. *A keresztéses kaszákból készítették maguknak fegyvert.*

keresztospók ♦ fn

Hátán kereszt alakú mintázatot viselő pók vagy pókfaj. *A keresztospókok nagyméretű, kerek hálót szőnek.*

keresztöz ♦♦♦ ige ~ni

1. Valamire merőleges, illetve valamit metsz, keresztben áthalad, átér rajta. *Az utcánk keresztözi a főutat. Keresztöztük az utat, s már bent is voltunk a faluban.* 2. Egy időben, egymás felé haladva elkerülük egymást. *Leveleink keresztözték egymást.* 3. Valamit akadályoz, igyekszik meghiúsítani. *A váratlan esemény keresztözi a terveimet.* 4. (Két különböző fajtához tartozó állatokat, illetve növényeket) nemesítési céllal párosít. *Az állattenyésztő azonos nemzetséghez tartozó, különböző fajtájú állatokat keresztözhet, hogy új fajtát hozzon létre. A sima héjú őszibarackot több gyümölcsfajtát keresztözve nemesítették ki.*

keresztözödés ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Két dolog, legtöbbször út egymást keresztező találkozási pontja. *A kereszteződésben ütköztek össze az autók.* 2. Két különböző fajtájú egyed párosodása. *A ló és a szamár kereszteződéséből öszvér születik.*

keresztfa ♦♦♦ fn

1. A nyílászárók fölött keresztben elhelyezett szerkezeti elem. *Beütötte a fejét az ajtó keresztfájába.* 2. Krisztus kivégzésére felállított kereszt, illetve ez mint a kereszténység jelképe. *Jézus Krisztus a keresztfán halt meg. A síron egy egyszerű keresztfa állt.*

keresztfiú ♦ fn

Keresztszülő szempontjából az a fiú, akinek ő a keresztanyja, illetve a keresztapja. *Két keresztfiam van.*

keresztfolyosó ♦ fn

Hosszabb folyosókat összekötő, rájuk merőleges rövidebb folyosó. *A keresztfolyosón futott össze a barátjával.*

keresztihal ♦ fn

Keresztre feszítés általi halál. *A Biblia szerint Jézus keresztalált halt az emberiségért.*

keresztkérdés ♦♦ fn

Az igazság kiderítését célzó, megtévesztő, zavarba ejtő, beugrató kérdés. *Egymás után tette fel a keresztkérdéseket a vádlottnak, hogy leplezhesse hazugságait. A keresztkérdés meglepte, egy ideig szóhoz sem jutott.*

keresztkoma ♦ fn (népi)

Egymás gyerekeinek keresztzülei. *A szüleink keresztkomák voltak.*

keresztlány ♦♦ fn

Keresztszülő szempontjából az a lány, akinek ő a keresztanyja, illetve a keresztapja. *A mi keresztlányunk már idén konfirmál.*

keresztlevél ♦♦ fn

1. A megkeresztelést bizonyító igazolvány. *A keresztlevelet a családi iratok között őrzi.* 2. (rég.) Születési anyakönyvi kivonat. *El kellett utaznia a szülőhelyére, hogy keresztlevelet kérjen.*

keresztmetszet ♦♦♦ fn

1. Valamely tárgynak, dolognak a hossz tengelyére merőleges metszete. *Jól látszanak az évgyűrűk a fatörzs keresztmetszetén. A mérnök az épület keresztmetszetét rajzolja.* 2. Rendszerező, összefoglaló áttekintés. *A tanulmány szerzője keresztmetszetet ad egyes társadalmi jelenségekről.*

keresztnév ♦♦♦♦ fn

1. A vezetéknev (családnév) után álló személynév. *Károly a keresztneve. A rokonok általában keresztnéven szólítják egymást.* 2. A keresztnevet katolikusoknál egy védőszentről kapja a gyermek.

kereszttség ♦♦♦ fn -, ~et, ~e

1. A keresztény vallásnak az a szentsége, amely eltörli az eredendő bűnt. *A protestánsoknak két szentségük van: a kereszttség és az úrvacsora.* 2. A keresztelés szertartása, amelyben valaki a keresztény közösség tagjává válik, miközben szentelt vízzel megkeresztelik, és keresztnevet kap, ezáltal az egyház tagjává fogadja. *Géza fejedelem volt az első magyar uralkodó, aki felvette a kereszttséget.*

keresztszülő ♦♦ fn

Keresztapa és/vagy keresztanya. *Kérem a keresztzüelőket, igazolják személyazonosságukat!*

keresztűz ♦♦♦ fn

1. Egyszerre több oldalról intézett támadás. *A fronton a katonák keresztűzbe kerültek.* 2. Valaminek keresztűzében: több oldalról érkező, általában kíváncsiságot kifejező megnyilvánulások között. *A kérdések keresztűzében nehezen tett rendet a gondolatai között. Zavarban volt a tekintetek keresztűzében.*

keresztút ♦♦♦ fn

1. Valamely utat keresztező másik út, illetve a két út kereszteződési pontja. *Nem tudta a helyes irányt, tanácstalanul álldogált a keresztútnál.* • (átvitt) *Keresztúthoz érkezik:* választás előtt áll. *Keresztúthoz érkezett az élete, el kell döntenie, hogy megnősül vagy nem.* 2. Jézus szenvedéseit tizennégy jelenetben ábrázoló kép- vagy domborműsorozat, és a szenvedéstörténet mozzanatait megörökítő templomi ájtatosság. *A templomig keresztút vezet fel.*

keresztutca ♦ fn

Két utat, utcát vagy teret összekötő kis út. *Egy kis keresztutcában lakik, amely a főtérrre nyílik.*

keresztül I. ♦♦♦♦ nu

1. Valamely anyagon, felületen, résen át. *Alagutat fúrnak a hegyen keresztül. A réten keresztül megyünk. Az orrán keresztül beszél.* • (átvitt is) *Árkon-bokron keresztül:* mindenén átgázolva, minden akadályt legyőzve. 2. Valamely időszakon át. *Öt órán keresztül várt.* 3. Valamely területen, településen át, annak érintésével. *Szólnokon keresztül utazott haza.* 4. Valaminek a közvetítésével. *Rádióon keresztül értesült róla.*

keresztül II. ♦♦♦♦ ik

1. Valaminek az egyik szélétől a másikig. *Keresztüldob, keresztülfolyik, keresztülmegy, keresztülvezet. Keresztül tudsz dobni a kézilabdapályán?* 2. Keresztben valamely anyagon, testen át, valamely közegben, valami alatt, fölött, között (haladva). *Keresztülfür, keresztülesik, keresztülvág. Keresztül kell fűrni a falat. Vágjunk keresztül ezen a réten!*

keresztül-kasul ♦♦♦ hsz

1. Minden irányban, egymást keresztezve. *A falat keresztül-kasul befutották a vadszölő indái.* 2. Mindenfelé, összevissza. *Bejárta az országot keresztül-kasul.*

keresztülvisz ♦♦♦ ige

1. Átvizsz, átszállít valamin valakit, valakit. *Keresztülviszi az edényt a szobán. A révész keresztülviszi az utast a folyón.*
2. Keresztülvezet, átmegy valamin. *Az ösvény keresztülvisz az erdőn.*
3. Megvalósít, véghezvisz valamit. *Mindig keresztülviszi az akaratát. Keresztülvitte a tervet minden vitán.*

keresztvíz ♦♦ fn

Kereszteléskor használt víz. *A pap a keresztvízből néhány cseppet a gyermek homlokára tett. Ő tartotta keresztvíz alá: ő a keresztanyja.*

keret ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Tárgyat, eszközt, képet körülfogó és tartó, védő vagy rögzítő szerkezet. *A fényképet keretbe tedd! A tükör kerete fenyőfából készült. Az ajtó kerete meglazult.*
2. Tárgy háttere, térbeli környezete. *A szobrokhoz illő keretül szolgált az ódon épület.*
3. Kerettörténet. *A drámát keretbe foglalja az a történet, amelyet a mesélő mond el az elején és a végén.*
4. Valamilyen szempontból meghatározott létszám. *Csak a legjobb sportolók kerülhetnek be a válogatott keretbe.*
5. Valamilyen célra rendelkezésre álló pénzösszeg. *Újabb vásárlásra nincs keret.*
6. Időbeli határ. *Széfeszíti a műsor kereteit, ha a többi riportalany is megszólal.*
7. (Névtűszerűen:) Valamilyen cselekvés időbeli környezete. *Ünnepség keretében adták át a díjakat.*

kéret ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Közvetítő által kér valamit. *Az igazgató az irodájába kéreti az iratokat.*
2. (választékos) Udvariasan hívát valakit. *A tanárnő az iskolába kérette az édesapámat.*
3. • *Kéreti magát:* elvárja vagy hagyja, hogy többször hívják vagy kérjék. *A lány sokáig kérette magát, de végül igent mondott. Ne kéresd már magad annyit!*

keretez ♦♦ ige ~ni

1. Kerettel lát el valamit. *Egész este képeket kereteztünk.*
2. (választékos) Keretként vesz körül valamit. *A szalonnasütő helyet fatuskók keretezik.*

kéretlen I. ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Olyan, amelyet nem kértek. *Jólesett a kéretlen segítség. Kéretlenül is átsegítette a vak embert az útesten.*
2. (rosszalló) Valamire föl nem kért. *Terhére volt a kéretlen pártfogó atyáskodása.*

kéretlen II. ♦♦♦ hsz (választékos)

Kéretlenül. *Kéretlen is ugrik, ha segíteni kell.*

kerevet ♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos, régi)

Török típusú, támlátlan heverő. *Délutánonként a kereveten pihent.*

kerge ♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Kergékórban szenvedő (állat). *A kerge birka veszélyt jelent az egész állományra.*
2. (bizalmas) Hóbortos, hebehurgya. *Ne viselkedj ilyen kergén!*

kergekór ♦♦ fn

Juhoknak, ritkán más kérődzőknek az agyvelejükbe került élősködő okozta megbetegedése. *A kergékórban szenvedő juhok tünetei a kényszermozgás, az izgatottság, a tudatzavar.*

kérges ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Olyan, amelynek kérges van. *Kérges rönkfából készült a pad.*
2. Megvastagodott, eldurvult (bőr). *Kérges a tenyere a munkától.*
3. • *Kérges szívű* vagy *lelkű:* érzéketlen. *Hogy lehetsz ilyen kérges szívű?*

kerget ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Futásra kényszerítve üldöz, üz valamit, valakit. *A macska kergeti az egeret. Egy kisfiú kergeti a társát.*
2. (választékos) Természeti erő hajt, üz valamit. *Faleveleket kerget a szél.*
3. Parancsszóval küld valakit. *Az udvarra kergettek a tévé elől, hogy szívjak friss levegőt.*
4. Valamilyen nemkívánatos állapotba kényszerít valakit. *Az örületbe kergetsz a macacságoddal!*
- *Valami az arcába kergeti a vért:* valamin felindulva elpirul. *Arcába kergette a vért az a szemtelen mondat.*
5. Vágyódva jár valaki, valami után, hogy elérje. *Ábrándokat kerget egy életen át.*

kergetődz|ik ♦ ige **kergetőz|ik** ~ni

1. (Több ember, állat) játékosan kergeti egymást. *Az udvaron gyerekek kergetődznek. Egész nap kergetőznek a kiskutyák.*
2. (Több dolog) forogva, lebegve szálldos. *Kergetőznek a hópelyhek.*

kering ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Égitest) meghatározott kör- vagy elliptikus pályán mozog. *A Föld a Nap körül kering.*
2. Körözve repül, illetve körben mozog, jár. *Gólyák keringenek a rét fölött. A korcsolyázók összekapaszkodva keringenek a jégen.*
3. (Folyadék, gáz) folytonos áramlásban halad. *Ereinkben folytonosan kering a vér.*
4. (Hír) szájról szájra jár. *Különös hírek keringenek.*
5. (Tömeg) kavargva áramlik. *A fiatalok céltalanul keringenek a téren.*

keringő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Német-osztrák eredetű, f-es ütemű páros tánc. *A keringőt járó párok forogva körbetáncolják a termet.*
2. Ennek zenéje. *A zenekar keringőt játszik.*

kerít ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Területet) valamivel körülvesz, elhatárol, illetve kerítést készít. *A nagyapám sövényvel kerítette a kis telket. A szomszéd most akar keríteni.*
2. (népi, régi) (Vadat, halat) bekeríteni igyekszik. *Kerítik a vadat. Hajnalban kerítenek a halászok.*
3. (népi) (Ruhadarabot) széles mozdulattal valakire, valamire terít. *Köpönyeget kerít a nyakába.*
4. Szerez, előteremt valamit. *Honnan kerítsek pénzt? Hirtelen orvost kerített.*
5. (Kifejezésekben:) • *Hatalmába kerít valakit:* uralma alá hajt. *Hatalmába kerítette a félelem.* | *Kézre kerít valakit:* elfog. *A rendőrség kézre kerítette a bűnösöket.* | *Sort kerít valamire:* sorra veszi, szán rá időt. *Sort kerítünk a játékra is.*

kérked|ik ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Feltűnő módon dicsekszik valamivel. *Azzal kérkedik, hogy neki van a legjobb számítógépe.*

kérlel ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Hosszan, szelíden kér valakit valamire. *Addig kérlette szüleit, amíg elengedték a kirándulásra.* 2. (rég) Engesztel, békítget valakit. *Addig kérleltük, míg megbékélt velünk.*

kérlelhetetlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Elhatározásához makacsul ragaszkodik. *Nem lehet eltéríteni a szándékától, kérlelhetetlenül ragaszkodik hozzá. Hiába győzködtük, kérlelhetetlen maradt.* 2. Békültni nem hajlandó. *Kérlelhetetlen haragot érzett ellensége iránt.*

kérő I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Kérést kifejező. *A kisfiú kérő tekintetet vet az anyjára.*

kérő II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Házassági szándékkal udvarló férfi. *Sok kérője volt lánykorában.* 2. (népi, rég) Az a férfi, aki valakinek a számára megbízásból feleségül kér valakit. *A legény kérőt küld a leány szüleihez.*

kérődz|ik ♦♦ ige ~eni

1. (Állat) a lenyelt táplálékot felbőfögi és újra megrágja. *Evés után a szarvasmarha sokáig kérődzik.* 2. (gúnyos) *Kérődzik valamin: újra meg újra visszatér valamire. Unalmas, hogy mindig ezen kérődztek.*

kert ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. A házhoz tartozó bekerített telek. *A ház körül elterülő kertben virágot, zöldséget, gyümölcsfát nevelünk.* 2. Lakott területen kívül levő gyümölcsös. *A határban is van egy kertünk.* 3. Park. *A múzeum ápolat kertben áll.* 4. • *A kertek alatt vagy a kertek alján: a) a falu vagy a város külső szélén. A kertek alján laknak egy romos kis házban. b) kerülő úton. A kertek alatt jött hozzánk.*

kertel ♦♦ ige ~ni

Mellébeszél, köntörfalaz. *Egyenesen beszélj, ne kertelj!*

kertész ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Szőlő, gyümölcs, zöldség vagy virág termesztésével, illetve parkok ápolásával foglalkozó személy. *A kertész megmetszette a fáinkat.*

kertészked|ik ♦♦ ige ~ni

Kertben dolgozik. *Szabad időmben szívesen kertészkedem.*

kerthelyiség ♦♦ fn

Vendéglátóüzem szabadtéri, kert- vagy udvarszerű nyári helyisége. *Télen zárva van a kerthelyiség.*

kertváros ♦♦ fn

Kertes házzakkal, villákkal beépített városnegyed. *Csendes kertvárosba szeretnénk költözni a zsúfolt belvárosból.*

kerub ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

(A Bibliában:) Félig ember, félig állat alakú szellemlények, örök. *Az Ószövetségben Ezékiel szerint négy arcuk és négy szárnyuk van a keruboknak.*

kerül ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hosszabb úton megy valahová. *Kerülünk a cukrászda felé.* 2. Körüljár, bejár valamit. *Az a feladata, hogy egész nap erdőt kerül.* „Mit kerülöd, mit fordulod az én házam tájkát?” (népi gyermekjáték). 3. *Kerül valamit, valakit: távol tartja magát valamitől, valakitől. Rossz állapotban van, kerüli az embereket és a zajos helyeket. Kerüli az iskolát. Még a látszatát is kerüli a csalásnak.* 4. Jön, megy, lép valahova. *Kerüljön beljebb!* 5. Jut valahova vagy valamilyen helyzetbe. *Kórházba került. Városban született, de iskolái elvégzése után vidékre került. Bajban leszünk, ha uralomra kerül a zsarnok.* • *Sorra kerül: következik (a sorban). Kevesen vannak a váróban, hamar sorra kerülünk.* 6. Valamilyen célra akad, adódik valaki, valami. *Kerül még egy kis harapnivaló is.* 7. *Valamibe kerül: valamennyi az ára. Sokba kerül a mozijegy. (átvitt) Sok munkába került a pályázat elkészítése. Csak egy szavamba kerül, és a nővérem megcsinálja a leckémet.*

kerület ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Síkidom vagy keresztmetszet határvonalának hosszúsága. *Számold ki a háromszög kerületét! Mérd meg az oszlop kerületét!* 2. Helyi közigazgatási egység. *Budapest 23 kerületből áll. Mi a II. kerületben lakunk.* 3. Nagyobb szervezeti, területi egység. *A kerületünkben is megkezdődtek a választási előkészületek.* 4. (Fv) Több járást magában foglaló közigazgatási egység. *A Dunaszérdahelyi járás a Nagyszombat kerülethez tartozik.*

kerülget ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Kerülget valamit: valami körül járkal. Az autók óvatosan kerülgetik a kátyúkat a gödrös úton.* 2. (Kellemtelen állapot) környékez valakit. *Rosszullét kerülget. Ájulás kerülgette, le kellett ültetni.* 3. *Kerülget valamit, valakit: valamire, valakire vagy valahova vágyakozva körülötte járkal. Sokáig kerülgette a házat, amíg be mert kopogtatni. A bátyám már kerülgeti a lányokat.* 4. (Kérdést, ügyet) óvatosan közelít. *A riportert kerülgette a kényes kérdést.*

kérvény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Hivatalnak szóló írásbeli kérés. *Lakásügyében kérvényt nyújtott be a helyi önkormányzathoz.*

kés ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Nyeles vágóeszköz. *Hozd ide a húsvágó kést!* • *Kést döf a szívébe vagy forgatja a kést a szívében:* nagy fájdalmat okoz neki. 2. Sebészkesz. *Az asszisztens előkészítette a késeket.* • (bizalmas) *Kés alá fekszik:* megoperáltatja magát. 3. Gép, szerszám éles, vágó alkatrésze. *Meg kell élezni a húsdaráló kését.* 4. (bizalmas, régi) Borotva. *Borotválkozáshoz készülődik, már feni a kést.*

kese ♦ mn ~k, ~t, ~n (népi)

1. Sárgásfehér szőrű (állat vagy állati testrész), illetve alul fehér lábú (állat). *Egy kese lóra ült fel a huszár. Egy kese lábú ló vitte el a díjat.* (Főnévi használatban:) *Azon a kesén szeretek lovagolni.* 2. (bizalmas, gúnyos) Fakó. *Kese hajú ember lépett a terembe. Olyan kese képe volt, alig ismertem rá.*

késedelem ♦♦♦♦ fn *késedelmek, késedelmet, késedelme* (választékos)

Elmaradás, lemaradás. *Az ügy késedelmet szenved.* | *Késedelem nélkül: pontosan. Kérjük a kérvényeket késedelem nélkül leadni.*

kései ♦♦♦♦ mn **késői** ~ek, ~t, –

1. Későn érkező. *A kései vendégeknek nem jutott palacsinta.* 2. A szülők idős korában született (gyermek). *A szülők kései gyermeke volt. Késői gyermekként a szülei nagyon féltették.* 3. Későn érő. *Ez a kései szőlő csak október végére érik be.*

késel ♦♦ ige ~ni

Késsel megszúr vagy összeszurkál valakit. *Nemcsak verekedett, hanem késelt is.*

keselyű ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

A sólyomfélék családjába tartozó, nagy testű, dögevő madár. *Az elhullott állatokon már lakmároztak a keselyűk. A keselyűk közül Magyarországon rendkívül ritkán látható egy-egy erre kóborló dögkeselyű, barátkeselyű vagy fakókeselyű.*

kesereg ♦♦♦♦ ige ~ni

Szomorkodik, bánkódik (valami miatt). *Nem tette szóvá sérelmét, csak magában kesergett. Rossz hallgatni, ahogy kesereg az elveszett kiskutya miatt.*

kesernyés ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Enyhén keserű ízű. *Egy-két szem keserű mandulától kellemesen kesernyés lesz a mandulatorta.* 2. Fanyar, kiábrándultságot éreztető. *Kesernyően mosolygott. Kesernyész humorú ember volt világlátésében.*

keserű I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~n vagy ~en

1. A kinin vagy az epe ízéhez hasonló (kellemetlen) ízű. *Keserű az orvosság, de muszáj bevenni. Keserű lett a libamáj az epétől.* 2. Édesítés nélküli. *Keserűen iszom a kávé. Tejsokit kész vagy keserűt?* 3. (választékos) Kinos érzéseket okozó. *Az a keserű igazság, hogy nem való az egyetemre. Keserű dühvel fakadt ki.* 4. Kétségbeesett, elkeseredett. *Keserűen sírt a hír hallatán.* 5. Gúnyos. *Keserű megjegyzést tett.*

keserű II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Gyógynövények keserű kivonatával ízesített likőr. *Nagyapám mindig keserűt iszik a vasárnapi ebéd után.*

keserűség ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Keserű íz. *A gyógytea keserűségét mézzel enyhíthetjük.* 2. Elkeseredettség. *Keserűség töltötte el a háború kitörésének hírére.*

keserves I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Fájdalmat okozó vagy mutató. *Keserves csalódást okozott a visszautasítás. Keservesen panaszkodik.* 2. Fáradságos, nagy erőfeszítést kívánó. *Keserves munkával kereste kenyerét az építkezésen.*

keserves II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Régi stílusú, lassú dal, kesergő ének. *Egy székelly keserűt énekelt.*

késjik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valami vagy valaki a kívántnál vagy a vártnál később érkezik. *Késik a vonat. Az idén késik az első hó. Késtél öt percet!* 2. (Óra) a pontos időnél kevesebbet mutat. *Késik tíz percet az óráim.* 3. A kelletténél tovább időzik valahol. *Hol késik ilyen sokáig?* 4. Nem tesz meg időben valamit. *Egy hetet késett a pályázat beadásával.*

keskeny ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (Hosszához képest) kis szélességű. *Keskeny palló visz át az árkon. Keskeny folyosó vezet a szobájához.* • *Keskeny vágányú: 1435 mm-nél kisebb nyomtávú (vasút). Keskeny vágányú vonattal mentünk a hegyekbe.* 2. Az átlagosnál vékonyabb. *Keskeny csípője van.*

késleked|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. (Halogatásul) késik valamivel. *Ne késlekedj a válasszal!* 2. Késik, elmarad valahol. *Nem tudom, hol késlekedik.*

késleltet ♦♦♦ ige ~ni

1. Hátráltat valamit. *A baleset késleltette a busz indulását.* 2. Lassít valamilyen folyamatot. *A hűvös időjárás késlelteti a palánták fejlődését.*

késő I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. A megfelelő időpont után érkező. *Nem segít már rajta a késő tanács.* 2. Vége felé járó. *Kellemesek a késő őszi napok. Késő délután találkozunk! A késő reneszánsz művészetéről írt dolgozatot.*

késő II. ♦♦♦♦ fn –, –, –

Valamely időszak előrehaladott szakasza, kései idő(pont). *Késő van, a gyerekeknek le kell már feküdni. Már késő elindulni, ügysem érünk oda.*

később ♦♦♦♦ hsz

1. Valamely kitűzött időpont után. *Később kezdődött az előadás. Egy órával később jövök haza, mint máskor.* 2. Valamely cselekvés, történet után valamennyi idő múlva. *Elrohant, de később visszajött.*

kész I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan (dolog), amelynek a készítése már befejeződött. *Kész a leckém. Kész az ebéd, lehet találni!* 2. Készen árusított (termék). *Kész faházat szeretnék venni.* 3. (bizalmas) Olyan (személy vagy dolog), amelynek kialakulása már befejeződött. **a)** Olyan (személy), aki befejezte tanulmányait. *Bátyám kész orvos.* **b)** Olyan (személy), aki kifejlődött, illetve felnőttné néz ki. *Kész férfit vagy már.* **c)** Eldöntött (dolog). *Kész tények elé állították.* 4. Szinte valóságos. *Kész regény az élete. Kész feltaláló vagy!* 5. Valamire felkészült. *Indulásra készen állunk az ajtóban. Sütésre készen vár az ebéd a hűtőben.* 6. Biztosra vehető. *Ha*

ez bekövetkezik, kész kudarc lesz. 7. Valamire hajlandó. *Kész volt rá, hogy segítsen. Kész vagyok aláírni a szerződést.* 8. (bizalmas) Tönkrement (dolog, illetve ember). *Ez a kávéfőző kész. A fiú a beszélgetés után kész volt.* 9. (Mondat értékű szóként, bizalmas:) *Be van fejezve. Megmondom neki a magamét, és kész. Ezt megiszod, és kész!*

kész II. ♦♦♦♦ fn –, ~t, –

A munka élvezhető eredménye. *A készre jött. A készből él. Beül a készbe, pedig mi dolgoztunk meg érte.*

kész III. ♦♦♦♦ hsz

Készen, befejezve. *Kész a leckém, mehetek játszani? Még nincs kész a vacsora.*

készakarva ♦♦ hsz

Szándékosan, akarattal, tudatosan. *Nem véletlenül rombolta le a homokvárat, hanem készakarva.*

keszeg I. ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Lapított testű, pontyféle hal. *A keszegnek sok a szálkája, nem érdemes kifogni.*

keszeg II. ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Vézna. *Bejött egy keszeg ember, és félénken meghúzódott a sarokban.*

készenlét ♦♦♦♦ fn

Azonnali cselekvésre vagy használatra kész állapot. *Készenlétben van a polgárőrség. Készenlétben van a távcsove.*

készít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Létrehoz valamit. *Vacsorát készít. Mézeskalácsból fenyőfadíszet készít. Műsort készít a rádiónak.* 2. (Előre) gondoskodik valamiről valaki számára. *Ágyat készít a vendégnek. Meglepetést készít a testvére születésnapjára.* 3. Megfelelő helyre teszi a később szükséges dolgot. *Vizet készít az asztalra.*

keszkenő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (népi, régi)

Diszes női (zseb)kendő. *Ünnepi alkalmakkor a falusi nők keszkenőt tartottak a kezükben.*

készlet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valamiből felhalmozott mennyiség. *Kifogytunk a készletből, jöjjön vissza a jövő héten!* 2. Tárgyaknak együtt használt, de többféle darabból álló együttese. *Minden tárgyérom más, sajnos nincs teljes készletem. Új evőeszközök kellenének, egy 12 személyes készletet szeretnék.* 3. (rég) Tartalék. *Sóból legalább 3 kg-os készletem van.*

készpénz ♦♦♦♦ fn

Bankjegy vagy érme mint fizetőeszköz. *Nem átutalással vagy csekkel fizetek, hanem készpénzzel.* • (bizalmas) *Készpénznek vesz valamit: gyanútlanul, kritikátlanul elhiszi. Megígérte, hogy segít, de azért ne vedd készpénznek!*

késztség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valaminek a megtételére való hajlandóság, szándék. *Semmi készséget sem mutat az együttműködésre.* 2. Gyakorlással megszerzett képesség. *Az iskolás gyerekek hamar elsajátítják az írás készségét.* 3. (népi, régi) Felszerelés. *Borotválkozó készségét mindenhová magával viszi.*

készséges ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Szolgálatkész, segítőkész, udvarias. *A portás velem mindig készséges. Készségesen megmutatja a házat.*

késztet ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Indít, ösztönöz valamire. *Nem tudom, mivel lehet téged munkára készíteni. A fura helyzet nevetésre késztetett. Bámulatra, csodálatra késztet ez a szorgalom.*

kesztyű ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Kézen viselt ruhadarab. *Kesztyűt kötött az unokájának.* 2. Párnázott, kesztyűszerű sporteszköz.

kesztyűs I. ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Olyan (személy, kéz), akin, illetve amelyen kesztyű van. *A kesztyűs kislány dobálta a hógolyót.*

kesztyűs II. ♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

Kesztyűt készítő, javító vagy árusító iparos, illetve kereskedő. *A kesztyűs bőrkesztyű tisztítását is vállalja.*

készül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Átmegegy az elkészítés folyamatán. *Ebben a gyárban készül a legjobb szalámi. A jó halászlé többféle halból készül.* 2. Lesz, keletkezik, alakul, van. *Meglepetés készül a konyhában. Azt hiszem, vihar készül.* 3. Készülődik valamire vagy valahova, illetve szándékozik valamit tenni. *Farsangra készülünk. Nagy csatára készültünk a szomszéd iskola csapata ellen. Szegedre készül a család. Éppen lefeküdni készültem, amikor csengettek.* 4. Tanul. *Vizsgára készült egész éjjel. Mérnöknek készül a fiam. Nem készültem fizikából, nincs meg a leckém.*

készülék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

(Kiseb) műszaki szerkezet, berendezés. *Poroltó készülék függ a folyosón. Telefonálni akartam, de rossz volt a készülék. Rádió és tévén is közvetítik a meccset, melyik készüléket választod?*

készülőd|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hosszabb ideje készül valamire. *Napok óta készülődik a vendégek méltó fogadására.* 2. (választékos) Valamely esemény, jelenség előjele látszik, számítani lehet rá. *Vihar készülődik. Az értekezleten nagy összecsapás készülődik.*

készültség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Készenlét. *Készültségben van a hadsereg, harcra, bevetésre kész.* 2. (Fv) Orvosi ügyelet. *Éjjel rosszul lett, ki kellett hívni a készültséget.* 3. (választékos) Felkészültség, tudás. *Készültségét bizonyította a vizsgán.*

két ♦♦♦♦ tőszn (csak jelzőként)

1. Egynél eggyel több. *Két gyereke van, egy fiú és egy lány.* 2. Kétféle. *Van olyan ember, akinek két arca van: egy őszinte és egy hamis.*

kétbalkezes ♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Nagyon ügyetlen. *Kétbalkezes ismerősöm mindent elront, amihez csak hozzányúl.*

kétkeljed|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valaminek igaz voltát, valóságát illetően bizonytalanságban van, nem biztos benne. *Kétkelkedik a hír igaz voltában. A vallomást kétkelkedve hallgatta.* 2. Nem bízik valakiben, gyanúval kezeli. *Nem merem rábízni a pénzemet, kétkelkedem benne.*

kétfell ♦ ige ~ni vagy ~eni

Kétségbe von valamit, kétkelkedik benne. *Kétfell, hogy megtartja a szavát.*

kétféltű ♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. Részben szárazföldön, részben vízben élő (állat). *A béka kétféltű állat.* (Főnévi használatban, rendszerint többes számban:) *A kétféltűeket tanulmányozza. A béka a kétféltűek osztályába tartozik.* 2. Szárazföldön és vízben is használható (jármű). *A folyó jégtorlásait kétféltű járművekről robbantották föl.* (Főnévi használatban:) *A mocsár fölött lezuhant repülő csak kétféltűvel tudták megközelíteni.*

kétfélű ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Olyan (tárgy), amelynek két éle van. *Van egy kétfélű késem.* 2. (választékos) Egyszerre két irányban veszélyes valakire, valamire. *Kétfélű megjegyzésével egyszerre több kényes pontot is érintett. Vádjai kétfélűek, ellene is fordíthatók.*

kétfely ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Aggodalom, aggály. *Örökké kétfelyek gyötrik.* 2. (választékos) Kétkelkedés. *Félre minden kétfellyel, ő a mi emberünk!*

kétfértelmű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Olyan (dolog) amelyet kétféleképpen értelmezhetünk. *Szavai kétfértelműek. A kétfértelmű jóslatra könnyebb azt mondani, hogy bevált.* 2. Burkoltan illetlen jelentésű. *Kétfértelmű célzást tett az osztálytársára.*

kétes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Bizonytalan kimenetelű. *A vállalkozás kimenetele kétes. Kétes jövő áll előtte.* 2. Vitatható, homályos, nem egyértelmű (dolog). *Munkája kétes értékű. Egy kétes esetről meséltek a szomszédok.* 3. Bizalmatlanságot keltő. *Az éj sötétjében kétes alakok ólalkodnak a benzinkút körül.*

kétfenekű ♦ mn ~ek, ~t, ~en

Olyan (tárgy), amelynek két vagy kettős alja van. *A kétfenekű dobot mindkét oldalán lehet verni.*

kétked|ik ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Kétkelkedik valamiben. *Kétkedik abban, hogy még ma megérkeznek a vendégek.*

kétkezi ♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. Fizikai munkát végző. *Kétkezi munkások gyülekeztek a téren.* 2. Két kézbe fogva vagy két ember által használható (eszköz). *Kétkezi szerszám a keresztfűrész, csak ketten együtt tudnak vele dolgozni.*

kétkulacsos ♦ mn ~ak, ~at, ~an (rosszalló)

Eltelenül egyszerre két összeegyeztethetetlen érdeket kiszolgáló. *Kétkulacsos politikát folytat.* (Főnévi használatban:) *Ismerem régről azt a vén kétkulacsost.*

kétlaki ♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Porzós és termős virágait más-más egyeden fejlesztő (növény). *A kétlaki növénynek vagy csak porzós, vagy csak termős virága van.* 2. (bizalmas) Felváltva két helyen élő, dolgozó. *Sok falusi ember kétlaki életet él: műveli a földjét, de a városba is eljár dolgozni.*

ketrec ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Állatok tartására, szállítására való rácsos építmény. *A disznót ketrecben vitték a vásárra.*

kétrét ♦♦ hsz

1. Két rétegbe. *Kétrét hajtja a papírt, hogy erősebben tartson.* 2. • *Kétrét görnyed:* a) nagyon mélyen meghajol. *Kétrét görnyedve kapálja a kukoricát.* b) megalázkodik valaki előtt. *Kétrét görnyed az igazgató előtt.*

kétség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valamire nézve mutatkozó bizonytalanság. *A szóvivő nyilatkozata kétségben hagyta az érdeklődőket.* • *Nem fér hozzá kétség vagy kétség sem férhet hozzá:* biztos. 2. • *Kétségbe ejt:* megrémít, elkeserít valakit. *A gyerek kétségbe ejtette anyját erős köhögésével.* 3. • *Kétségbe von valamit:* kétkelkedik benne. *Kétségbe vonták, hogy igazat mondok.*

kétségbeesés ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~e

1. Az a tény, hogy valaki kétségbeesik. *Közel van a kétségbeeséshez.* • *Kétségbeesés fogja el:* elkeseredik, megrémül. 2. Reményvesztett lelkiállapot. *Kétségbeesésében nem tudta, mit tegyen.*

kétséges ♦♦♦♦ msz ~ek, ~et, ~en

Kérdéses, bizonytalan. *Még kétséges, meggyógyul-e karácsonyig. Kétséges állítás hangzott el.*

kétségkívül ♦♦♦♦ hsz (választékos)

Egészen bizonyosan. *Vajda János kétségkívül egyike volt a legnagyobb magyar költőknek, egyszersmind azonban a legfurcsább különöcöknek is.*

kétségtelen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Megcáfolhatatlan, bizonyos, nyilvánvaló. *Kétségtelen tényekkel bizonyítható az elmélet. A kiütés a betegség kétségtelen jele. Kétségtelenül igaz, hogy a cukor hizlal.*

kétszerkettő ♦ fn –, ~t, –

Egyszeregy. *Kívülről kell fújni, mint a kétszerkettőt.*

kétszersült ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Kenyérféleség, melyet felszeletelve megpirítottak. *Kétszersültet viszünk az útra, az sokáig eláll.*

kétszínű ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Olyan (tárgy), amelyen két különböző szín látható. *Lengyelország zászlaja kétszínű: fehér és piros.* 2. (rosszalló) Képmutató. *Nem tudok hinni neki, úgy érzem, kétszínű. Kétszínűen viselkedik, szemedbe dicsér, hátad mögött rágalmaz.*

ketté ♦♦♦♦ ik

1. Két darabra, két részre. *Kettévág, kettéoszlik, kettétép. Akkor oszlott ketté a társaság, amikor egyik fele múzeumba, a másik étterembe akart menni.* 2. Két irányba. *Kettéágazik. Az erdő szélén ágazott ketté az út.*

kettecskén ♦♦ hsz

Kettesben. *Jó kettecskén üldögélni azzal, aki kedves a szívünknek.*

ketted I. ♦ törtszn -, ~et, ~e

Valamely egésznek "része, fele. *Négy ketted az hány egész?*

ketted II. ♦ fn ~ek, ~et, ~e

(A zenei ütem mértékegységeként:) Fél hangérték. *Lelassult a zene, a nyolcadokat negyedek, majd kettedek követték.*

kettes I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, -

1. Két egységet tartalmazó (szám), illetve ennek írott jele. *A kettes szám jele a 2. Írj ide egy kettést!* 2. Kettővel jelölt. *A kettes busszal megyünk. Kettes méretű harisnyát hord. A kettes dolgozatokat ritkán olvassák fel.* 3. Két részből, egyedből álló. *A kettes fogatban két ló húzza a kocsit.* 4. (bizalmas) Két órákor induló, érkező, kezdődő. *A kettes busszal megyek haza.*

kettes II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. 2-es szám. *Csak egy kettes áll az ajtón.* 2. Kettes osztályzat. *Kettést kaptam kémiából.* 3. A 2-es számmal jelölt, minősített személy, dolog, leggyakrabban jármű (villamos, autóbusz stb.). *A ház előtt szállt le a kettesről.* 4. Két tagból, egyedből álló csoport, együttes. *A következő kettést szólítják a táncparketre. | Kettesben: ketten együtt. Kettesben sétáltunk. | Kettesével: a) párban. Az iskola folyosóján kettesével kell sétálniuk a gyerekeknek a szünetben. b) egyszerre kettőt véve. Kettesével veszi a lépcsőt. Kettesével eszi a fánkot.*

kettétör ♦♦ ige ~ni

1. Két darabra tör valamit. *Kettétörte az almát, az egyik felét nekem adta.* 2. (választékos) (Folyamatot) váratlanul megszakít, tönkretesz. *A háború kettétörte élete pályáját.*

kettétör|ik ♦ ige ~ni

1. Két darabra törnek, eltörnek. *A megrepedt tányér gyorsan kettétörök.* 2. (választékos) Valaminek a folyamata váratlanul megszakad, tönkremegy. *Kettétört az élete és a pályája baleset miatt.*

kettő ♦♦♦♦ törszn

1. Egynél eggyel több. *Egy meg egy az kettő. Amióta sportol, kettő helyett eszik. Mind a kettőnket meghívtak. Pontosan kettőkor kezdünk.* 2. Két eltérő, különböző dolog. *Hazudni vagy elhallgatni valamit, az kettő.*

kettős I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Két (hasonló) részből, tagból, egyedből álló. *A kettős ünnep két napból áll.* • *Kettős esküvő:* két pár egy időben, egy helyen történő házasságkötése. 2. Két mozzanatban végbemenő. *A kettős honfoglalás elmélete szerint őseink két hullámban, a VII. és a IX. században érkeztek a Kárpát-medencébe.* 3. Kétszeres, illetve kétféle. *A váratlan vendég kettős gondot okoz a háziaknak. Kettős életet él. Régóta külföldön él, évek óta kettős állampolgár. Az erős ütés kettős látást idézett elő nála.*

kettős II. ♦♦♦♦ fn ~ők, ~t, ~e

Két személy együttese. *Szépen korcsolyázik ez a kettős. A két táncos a kállai kettőst járja. Az operaénekes és az énekesnő kettőst énekel.*

kettőspont ♦♦♦ fn

Két, egymás fölötti pontból álló írásjel (:). *Idézet, magyarázat, felsorolás elé szokás kettőspontot tenni.*

kettőz ♦ ige ~ni

Kétszeressé, kettőssé tesz valamit. *„Kettőzni kell az őrt, kivált Mátyás előtt!”* (Arany J.: V. László). • *Kettőzi lépteit:* siet. *Kettőzd lépteidet, különben elkésztünk!*

ketyeg ♦♦♦ ige ~ni

(Óra, szerkezet) folyamatosan tik-tak hangot ad. *A régi órák elég hangosan ketyegtek.*

kéve ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Levágott gabonából, ipari növényből összekötött nyaláb. *A kévéket asztalra rakják.* | (Jelzőként:) Amennyi egy kévében van. *Tíz kéve nád fér fel a szánra.*

kevély ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)

Göggös, fennhéjázó. *Kevély magatartása miatt nem szeretik.*

kever ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Anyagot) valamely eszközzel forgat. *Fakanállal keveri a rántást. Géppel keverik a nyers betont.* 2. Vegyít, elegyít valamit (valamibe vagy valamivel). *Mézket kever a teába. Idegen szavakat kever a beszédébe. Keveri az egyszínűt a tarkával. A szennyes közét keverte a tiszta holmit.* 3. Valaminek az állapotát, rendjét átrendezi, felforgatja. *Kártyát kever.* 4. Nemkívánatos helyzetbe juttat valakit. *Bajba keverte a barátját. Gyanúba keverte a szomszédját.*

kevered|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Más elütő dologgal közösen, együtt fordul elő, keveréket alkot, elegyedik, vegyül vele. *Szobája falán jó fotók keverednek értéktelen reklámképekkel. Só keveredett a cukorba.* 2. Nem a megfelelő helyre kerül. *Sokáig kerestem a levelek közé*

keveredett igazolványt. **3.** (Személy) kerül, sodródik valahova. *Rossz társaságba keveredett.* **4.** Akarata ellenére nem kívánt helyzetbe, viszonyba kerül valakivel. *Vitába keveredett a tanárával.*

keverék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1.anyagok összekeverésének eredménye. *A tojássárgájához egy kevés tejfölt adunk, és ezzel a keverékkel kenjük meg a kisült mézeskalácsot. Én bizony nem iszom meg ezt a gyanús keveréket.* **2.** Benzínből és olajból álló üzemanyag. *A kétütemű autókba keveréket tankolnak.* **3.** Többféle szerből kevert orvosság. *Várni kell, amíg a gyógyszerárban elkészítik a keveréket.* **4.** Különböző fajtájú ebek ivadéka. *Ez egy szerencsés keverék, szép szőre van.* (Jelzőként:) *Van egy keverék kutyám.*

kevés ♦♦♦♦♦ határozatlan szn kevesek, keveset, kevesen

1. Kis mennyiségű, csekély számú. *Beéri kevés haszonnal is. Kevesen jöttek el. Kevésre becsüli a csillogást. Kevés beszédű kislány volt, alig lehetett a hangját hallani.* • (választékos) *Egy kevésbé: valamennyire. Sikerült megismernem már őt egy kevésbé.* **2.** Nem elegendő, elégtelen, a megszokottnál vagy a szükségesnél kisebb (mennyiségű). *Kevés az idő. Ma keveset tanultam. Kevés csapadék hullott az időn.*

kevesbé ♦♦♦♦ hsz

1. Valaminél kisebb mértékben, fokban. *Kevesbé szereti a tonikot, mint a kólát. A nyelvtan nem kevésbé fontos, mint a matematika.* **2.** Nem eléggé, nem nagyon. *Aki kevésbé ismerős Pesten, nem talál oda.* **3.** Minél inkább..., annál kevésbé...: annál inkább nem. *Minél inkább szidják, annál kevésbé fogad szót.*

kevesell ♦♦♦ ige ~ni vagy ~eni

Kevésnek tart valamit. *Nem a munkát keveslem, hanem a fizetséget.*

kéz ♦♦♦♦♦ fn kezek, kezét, keze

1. Páros emberi testrész, a kar folytatása a csuklótól az ujjak hegyéig. *Kesztyűt húz a kezére. Kis, kecses keze van. Ma is kézzel dagasztja a kenyeret. Kezébe vett egy tollat, és írni kezdett.* **2.** (Kifejezésekben:) **a)** (A cselekvés, a munka jelképeként:) • *Szabad keze van vagy szabad kezét kap valamiben:* belátása szerint cselekedhet. *Szabad kezét kapott a cég irányításában.* | *Benne van a keze valamiben:* ő is aktív résztvevője. *Egy kisvárosi bankrablásban is benne volt a keze.* | *Látszik vagy meglátszik valamin a keze nyoma:* észlelhető a munkája hatása. *Az új családi házon meglátszik a testvérek keze nyoma.* | *Rááll a keze valamire:* ért hozzá, ügyes benne. *Már rááll a kezem a térszagtűrésre.* | *Kéznel vagy a keze ügyében van:* hozzáférhető. *Mindig a kezem ügyében van egy mérőszalag.* **b)** (A cselekvés módjára, illetve a cselekvő állapotára vonatkozóan:) *Valamilyen kézzel:* valamilyen módon, magatartással. *Fukar kézzel mér. A király erős kézzel vezette az országot.* • *Két kézzel:* teljes erővel. *Két kézzel szórja a pénzt.* | *Üres kézzel:* úgy, hogy semmit sem hoz. *Üres kézzel tért haza a vadászatból.* | *Fél kézzel:* könnyen. *Fél kézzel is megcsinálja a vizsgát.* **c)** (A birtoklás jelképeként:) • *Kezébe vagy kezére jut valami:* a birtokába kerül. *Halála után a vidéki birtok a testvére kezére jutott.* | *Kezébe kaparint valamit,* illetve *rát teszi a kezét valamire:* megszerzi. *Rátette a kezét a férje vagyonára.* | *Kezére játszik valakinek valamit:* segít neki megszerezni. *A társa kezére játszotta a bevételt.* | *Első kézből:* az első tulajdonostól vagy forrásból. *Első kézből vettem az autót. Első kézből kapta a hírt.* **d)** (A nevelés, fegyelmezés jelképeként:) • *Erős kézzel fog valakit:* erősen fegyelmezi. *A szülei mindig erős kézzel fogták.* | *Leveszi a kezét valakiről:* nem törődik vele többé. *Rám ne számíts többet, leveszem a kezem rólad!* **e)** (A hatalom, illetve az erőszak jelképeként:) • *Messze ér a keze:* nagy a hatalma. *Az apja befolyásos ember, és neki is messze ér a keze.* | *Kézre kerül:* elfogják. *Kézre került a rettegett tömeggyilkos.* | *Valakinek a keze közé kerül:* a hatalmába kerül, a foglya lesz. *Az utazás során rablók keze közé került.* | *Isten keze:* hatalma, illetve büntetése. *Isten keze lesújt a bűnösökre.* | *Kezét emel valakire:* megüti, megtámadja. *Ne merj többet kezelt emelni anyádra!* **f)** (Üdvözléskor vagy megegyezéskor a kézfogásra vonatkoztatva:) • *Kezét fog (valakivel):* jobb kezével megszorítja a másik ember jobb kezét. *Kezét fogott kollégájával. Kezét fogtak és bemutatkoztak egymásnak.* | *Kezét nyújt valakinek:* jobb kezét kézfogásra felé nyújtja. *Békülni akart, ezért kezét nyújtott barátjának.* **g)** (Házasságkötéssel kapcsolatban a nő személyének jelképeként:) *A lovag elnyerte a fele királyságot és a királylány kezét. Sokan pályáznak a kezére.* • *Megkéri valaki kezét:* feleségül kéri. *Megkérte barátnője kezét, májusban lesz az esküvő.* **h)** (A cselekvő ember jelképeként:) *Dolgos, munkás kezek készítették ezeket a szép régi tárgyakat.* • *Jó kezekben van:* a megfelelő személynél. *Végre jó kezekben van az értékes gyűjtemény.* | *Kézről kézre:* egyik embertől a másikhoz. *Kézről kézre adják a fotókat. A csapatban kézzel kézre jár a serleg.*

kézbesít ♦♦♦ ige ~eni

(Küldeményt) címzettnek juttat. *A levelet küldönc kézbesítette.*

kézbesítő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Küldemények kézbesítését végző alkalmazott. *A vállalkozók kézbesítőt alkalmaznak, aki mindenkihez eljuttatja a leveleket és az egyéb küldeményeket.* **2.** Levélhordó postás. *Az ismerős postás bácsi nyugdíjba ment, most egy fiatalabb kézbesítő jár az utcánkban.*

kezd ♦♦♦♦♦ ige ~eni

1. Cselekvés, folyamat első mozzanatát megteszi, hozzáfog, belefog valamibe. *Futni kezdett az anyja felé. Tárgyalásokat kezdtek a nagyhatalmak. Azzal kezdte, hogy megterített. Kezdjünk végre munkához! Most mihez kezdés? Azt ígérte, hogy új életet kezd.* **2.** Indít valamit (pl. játékot). *Mi kezdjük a műsort. Te kezdés, te húzod az első lapot.* **3.** Új időszak kezdeti szakaszába lép. *Holnap kezdi a szabadságát.* **4.** Valamely ismeretek elsajátításának elején tart. *A gyerek most kezd járni. Már írni kezd, pedig még csak ötéves.* **5.** *Kezd valakivel, valamivel valamit:* felhasznál valakit, valamit valamire. *Nem tud mit kezdeni a pénzzel.* (bizalmas) *Veled mit kezdjek, milyen munkát bizzak rád?* **6.** (bizalmas) Alkalmat teremt rá, hogy kapcsolatba kerüljön valakivel. *Ne kezdj ilyen alakkal!*

kezdeményez ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Javasol valamit. *A szavazást az erősebb tábor kezdeményezte.* 2. (Cselekvést) elindít. *Felélénkült a társaság, amikor néhányan új játékot kezdeményeztek.* 3. Valakivel (szerelmi) közeledésre alkalmat teremt. *A hagyományos felfogás szerint a nőnek nem illik kezdeményeznie.*

kezd ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Valaminek az első szakasza, kezdő mozzanata. *A játék kezdetén alig ment lövés kapura.*

kezdetleges ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

A fejlődés kezdeti fokán álló. *Az őserdei indián törzsek kezdetleges viszonyok között tengetik életüket. Kunyhója kezdetleges tákolmány volt.*

kezdő ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Olyan (dolog), amellyel valami elindul, megkezdődik. *Nagyon kevés volt a kezdő fizetése. Újra és újra megnézte a film kezdő képsorait.* 2. Valamiben tapasztalatlan, járatlan. *Még mindig kezdő a tarokban.* (Főnévi használatban:) *A cég nem szívesen alkalmaz kezdőt.*

kezdőd|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valaminek az első mozzanata bekövetkezik, indul. *Új tanfolyam kezdődik. Az opera nyitánnyal kezdődik.* 2. (Állapotnak, jellegnek stb.) az első határa elkülönül. *Nem tudni, hol ért véget a békés vita, és hol kezdődött a veszekedés.* 3. (Tér- vagy időbeli dolog) valamitől elhatárolódik. *A 8-as főút Székesfehérvárnál kezdődik. A szünet után kezdődik az óra.*

kezel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Szerkezetet, gépet) működtet, irányít, használ. *Csak ő tudja kezelni a gépet. Jól kezeli az ecsetet.* 2. Gyógyít, gondoz valakit, valamit. *Két orvos is kezelte, de nem tudták meggyógyítani. Mivel kezelted a tetves szobanövényeidet?* 3. Valamit valamilyen (vegyi) hatásnak tesz ki, és ezzel minőségét módosítja. *A vásznat impregnálószerrel kezelték, így tették vízhatlanná.* 4. (Pénz, érték) megőrzésének, felhasználásának teendőit látja el. *A pénzügyeket a főkönyvelő kezeli.* 5. (Jegyet) érvényesít. *Az előre váltott menetjegyet automata készülékkel kell kezelni a metró bejáratánál.* 6. Valahogyan bánik valakivel. *Nem szeretem, ha kisgyerekként kezelnek.* 7. (bizalmas) Kezet fog. *A két férfi hűvösen kezelt.*

kezelés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a cselekvés, hogy valamit kezelnek. *Nem értek a gép kezeléséhez. Rád bízhatom a pénz kezelését?* • (bizalmas) *Kezelésbe vesz valakit: megnevel, rávesz valamire. Majd én kezelésbe veszek!* 2. Gyógykezelés. *Hetente kétszer orvosi kezelésre jár.*

kezelő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Az a kórházi helyiség, ahol a kisebb műtéteket, vagy a műtét utáni kezelést végzik. *A sebkitűzést egy erre a célra kijelölt helyiségben, a kezelőben végzi a sebész vagy az ápolónővér.*

kézelő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (választékos)

Férfiing, női ruha, blúz ujjának végére varrt, a csuklónál záródó széles szegély. *Kikopott az ing kézelője.*

kézenfekvő ♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en

Nyilvánvaló, magától ért(et)ődő. *Kézenfekvő megoldást kínált. Igazát kézenfekvő érvekkel bizonyította.*

kézen-közön ♦♦ hsz (népi, rosszálló)

Ki nem deríthető módon (elvész valami). *Az egymásnak továbbadogatott újság kézen-közön eltűnt az osztályban.*

kezes¹ ♦ mn ~ek, ~et, ~en

Az emberhez hozzászokott, szelíd (állat). *A kicsi korától lakásban nevelt nyúl olyan kezes lesz, mint egy cica.* • *Kezes bárány: engedelmes, szófogadó (ember, állat). Az engedetlen kutya az új gazdájánál kezes bárány lett.*

kezes² ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Az a személy, aki valakiért, valamiért anyagi kötelezettséget vagy erkölcsi felelősséget vállal. *Ekkora kölcsön felvételéhez két kezeset kell állítani.*

kezesked|ik ♦♦ ige ~ni

1. Anyagi kötelezettséget vagy erkölcsi felelősséget vállal valakiért, valamiért. *A barátom megkért, hogy a kölcsön felvételénél kezeskedjem neki. Kezeskedem érte, hogy időre visszahozza a könyvet.* 2. (Eredményt) biztosít. *Ha rám bízzák a szervezést, kezeskedem a sikerről.*

kezeslábas ♦ fn ~ok, ~t, ~a

A törzset, a karokat és a lábakat befedő egybeszabott ruha. *Éjszakára a csecsemőre kezeslábast ad. A tűzoltók kezeslábasban dolgoztak.*

kézfej ♦♦♦ fn

A kéznek a csuklótól az ujjak végéig terjedő része, illetve a tenyérrel ellentétes oldala. *A kézfejhez olykor az ujjakat is hozzáértik. A kézfejen feltűnő tetoválást visel.*

kézfogás ♦♦♦♦ fn

(Rendszerint köszönéskor) egymás kezének megszorítása. *Kézfogással üdvözölték egymást. Ezzel a kézfogással kibékültünk.*

kézfogó ♦ fn (népi)

Rendszerint mulatsággal egybekötött eljegyzés. *Virágvasárnap tartották a kézfogót a lányos háznál.*

kézi ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~

1. Emberi erővel, kézzel működtethető (gép, eszköz). *Nincs elektromos fűrógépe, csak kézi fűrója.* 2. Kézzel végzett (munka). *A kézi kötésű pulóverért jóval többet kell fizetni, mint a géppel készítettért.*

kézigránát ♦♦♦ fn

Kisméretű, kézzel hajítható gyalogsági gránát. *A katonák kézigránátokat dobáltak be az ablakokon.*

kézikönyv ♦♦♦♦ fn

Valamely tudományág eredményeit tömören összefoglaló, rendszerező mű. *Apám az íróasztala melletti polcon tartja a kézikönyveket.*

kézikönyvtár ♦ fn

Könyvtárban a gyakran használt könyvek elkülönített, nem kölcsönözhető gyűjteménye. *A könyvtárban bárki szabadon használhatja a kézikönyvtárat, amely szótárakból, lexikonokból és a legfontosabb kézikönyvekből áll.*

kézilabda ♦♦♦ fn

1. Olyan hétfős csapatjáték, melyben a labdát kézzel továbbítják a játékosok. *A lányok is kedvelik a kézilabdát.* 2. A kézilabda nevű sportágban használt felfújható bőrlabda. *Kézilabdát a sportüzletben lehet kapni.*

kézimunka ♦♦♦ fn

1. Kézzel, rendszerint textíliával, fonállal végzett női munka. *Nagymama kedvenc időtöltése a kézimunka.* 2. Kézi munkával, rendszerint fonálból előállított dísz tárgy, ruhanemű, textília. *A dédi készítette a szobában látható csipketerítőket, hímzett párnahuzatokat és a többi kézimunkát is.* 3. Iskolai tantárgy, amelyben kézügyességet fejlesztő munkák készítését oktatják. *Régebben az általános iskola alsó tagozatában kézimunkának hívták a gyurma- vagy papírmunkát, kötést, hímzést végeztető tantárgyat.*

kézipoggyász ♦ fn

Az utasnál lévő, díjtalanul szállítható, megszabott súlyú és méretű csomag. *A légitársaságok és a városi közlekedési vállalatok pontosan megszabják, hogy egy utasnak mennyi kézipoggyásza lehet. Őlében tartja a kézipoggyászt.*

kézirat ♦♦♦♦ fn

1. Kézzel írt szöveg. *Még csak kéziratban van meg az előadása. A kéziratokat a középkor végétől kezdték felváltani a nyomtatott szövegek.* 2. Nyomdai sokszorosításra előkészített, a szerző által leadott szöveg. *A könyvkiadók és a nyomdák csak géppel írt kéziratot fogadnak el a szerzőktől.*

kéziszerszám ♦ fn

Kézzel működtetett szerszám. *A műhelyben nincs villany, így csak a legegyszerűbb kéziszerszámokkal lehet dolgozni.*

kéziszótár ♦♦♦ fn

Több tízezer szót tartalmazó, a zsebszótárnál nagyobb, közepes méretű szótár. *Vedd meg az angol–magyar kéziszótár új kiadását!*

kézitáska ♦♦ fn

Apróbb személyes használati tárgyak mindennapi hordására való kisebb (női) táska. *A nők kezitáskáiban sok fölösleges dolog is van, vélik a férfiak.*

kézzegy ♦♦♦ fn

1. Aláírást helyettesítő jel. *Kézzegyvéül keresztet tett a kipontozott helyre.* 2. (Rövidített) aláírás. *A külügyminiszterek ellátták kézzegyükkal az egyezmény szövegét. A kézzegy sokszor nem a teljes nevet tartalmazza, hanem csupán a név kezdőbetűit.*

kézműves ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Többnyire kézi munkával egyedi tárgyakat előállító iparos. *A kézművesek vásárán vettem ezt a bőgrét.*

kézzelfogható ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an

1. Tényleges, nyilvánvaló. *A beteg számára kézzelfogható változást jelentett a hegyi levegő.* 2. Jól érthető, szemléletes. *A kémiai jelenséget kézzelfogható példával tette érthetővé a tanár.*

kézzel-lábbal ♦♦ hsz

1. Kézzel és lábbal egyszerre. *Kézzel-lábbal kapálódik a fürdőkádban.* 2. Élénk taglejtésekkel, gesztusokkal. *Kézzel-lábbal magyaráz az órán a szenvedélyes tanár. Egy szót se tud franciául, kézzel-lábbal próbálja megértetni magát.* 3. Minden erejével, teljes erőből. *Kézzel-lábbal tiltakozott az ellen, hogy a gyerekei kutyát vigyenek a lakásba.*

ki¹ ♦♦♦♦ nm ~k, ~t, ~je

A. Kérdő

1. Melyik személy? *Kivel mész sétálni? Kihez mentél vacsorázni? Kinél jártál tegnap?* 2. Valakinek a kiléte felől tudakozódva. *Ki az ott a képen? Kije neki ez az ember?* 3. (Bosszankodó, felháborodott kérdésben, választ nem várva:) *Ki a fene lármáz késő este? Ki hallott már ilyet?* 4. (Kétkelés kifejezésére:) *Ki tudja, mi vár ránk? • Vagy ki tudja?:* lehet, hogy az ellenkezője igaz.

B. Vonatkozó (rég, választékos)

Aki. *Nincs, ki segíthetne rajtam!*

C. (népi, régi) Határozatlan

1. Némelyik. *Ki erre, ki arra futott.* 2. Mindenki, egyenként. *Összeszedte, ki mit talált.* 3. (Kérdésre adott válaszban:) Egyik-másik. *Mit vittél ajándékba? Kinek mit.*

D. (rég) Általános

Senki. *Kit sem láttunk az ismerősök közül.*

ki² I. ♦♦♦♦ hsz

1. Kint levő helyre, egy központi területtől távolabb. *Gyerünk ki az utcára! Igyekezzünk félrehúzódni, ki ebből a tömegből. Elköltözött, ki a város szélére.* • *Ki és be jár:* kimegy és bejön. | *Se ki, se be* vagy *se be, se ki:* nem lehet vagy nem szabad ki- és bemenni. „Lélek az ajtón se be, se ki!” (Arany J.: Tetemre hívás) 2. (Erélyes, fenyegető kiutasításként:) *Ki innen! Ki a kutyával!* (Szelidebb biztatásként valaminek a közlésére:) *Ki vele, ha tudod!*

ki² II. ♦♦♦♦ ik

1. Zárt téren kívülre. *Kidob, kimászik, kiszalad. A kerítésen át mászott ki az utcára.* 2. Eredeti helyéről elmozdulva, irányától eltérve. *Kijfordul, kifut, kicsúszik. Alig leng ki az inga. Fuss ki a kapuhoz, csengettek!* 3. Valakit távozásra kényszerítve. *Kiparancsol, kitilt, kiutál. Osztálytársai utálták ki az összejövetelről.* 4. Környezeténél magasabbra. *Kidagad, kiemelkedik, kiugrik. Egy fejjel emelkedik ki társai közül.* 5. Szélesebbre, bővebbre. *Kiszélesedik, kitágít, kitár. Ne tágítsd ki azt a pulóvert!* 6. Napvilágra kerülve, ismertté válva. *Kicsillan, kihirdet, kitudódik. Csak később hirdették ki az eredményt.* 7. Úgy, hogy nyílás, rés keletkezik. *Kilyukad, kirág, kiszakad. Ha nem rakod teli, nem szakad ki a zsák.* 8. Elkülönülve, elkülönítve. *Kikeres, kiszorul, kiszűr. Sok száz jelölt közül keresték ki a megfelelőt.* 9. Új állapotba kerülve. *Kihűl, kipirul, kivilágosodik. Az örömtől pirult így ki.* 10. Alaposan, eredményesen. *Kikutat, kitapasztal, kivizsgál. Csak később vizsgálták ki az ügyet.* 11. Addig, amíg elég vagy elege nem lesz belőle. *Kimulatja, kitáncolja, kipihen magát. Most pihente ki magát a sok munka után.* 12. Túlságosan, a végsőig. *Kiéhezik, kifakul, kifáraszt. A naptól fakult ki a ruhája.* 13. Valamivel ellátva. *Kicsempéz, kifest, kivirágoz. A várost az ünnepre virágozták ki.* 14. Valamitől megfosztva. *Kicsomagol, kifűz, kitakar. Meleg volt, ezért takarta ki a kisbabát.*

kiabál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hosszan vagy ismételten kiált. *A túlsó partról kiabál.* 2. Hangoskodik, lármázik. *Ne kiabálj, nem vagyok süket! Szünet van az iskolában, kihallatszík, hogy kiabálnak a gyerekek.* 3. (bizalmas) Nagyon feltűnően elüt a környezetétől. *Nem tenném bele ezt az égővörös virágot a csokorba, nagyon kiabál.*

kiábrándul ♦♦♦ ige ~ni

Kiábrándul valakiből, valamiből: csalódik valakiben, valamiben. *Kiábrándult a szerelméből, amikor megismerte az igazi természetét. Az utóbbi időben sok ember ábrándult ki a politizálásból.*

kiad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kifelé nyújtva odaad valamit. *Kiadja a csomagot az ablakon.* 2. Kívülállónak átad valamit. *A raktáros kiadja a szerszámot.* 3. A jogosulthoz eljuttat valamit. a) Kifizet valamit. *Kiadják a bérét minden hónap elején.* b) Engedélyez valamit. *Kiadják a szabadságát.* c) Kioszt, nyilvánosságra hoz valamit. *Kiadták a vizsgatételeket.* 4. (Pénzt) elkölt. *Mennyit adtál ki könyvekre?* 5. Bérbé ad valamit. *Kiadta a lakását. Pénzt ad ki kamatra.* 6. (Írásművet) nyomtatásban megjelentet. *Hamarosan kiadják a regényét.* 7. (Parancsot, rendeletet) hivatalosan közzétesz. *CD-n is kiadták a polgári törvénykönyvet.* 8. • (népi) *Kiadja az útját valakinek:* elküldi, kiutasítja. *Végre kiadta az útját a barátjának.* 9. Elenged, másnak átenged valakit. *Kiadták a foglyokat.* 10. • *Kiadja a lelkét:* meghal. 11. (Hangot, szót) kiejt. *Egy szót sem tudott kiadni.* 12. (Erejét, hatását) kifejti, kiárasztja. *A kályha kiadta a meleget.* • *Kiadta a mérgét:* kidühöngte magát. 13. (bizalmas) *Kitelik belőle. A szövet két ruhát is kiad.* 14. • *Kiadja magát valakinek, valaminek:* megtévesztésül másnak mondja magát. *Orvosnak adja ki magát.*

kiadás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valakit, valamit kiadnak, átadnak. *Hol van a csomagok kiadása? A lakása kiadásából él.* 2. Költség. *Sok a kiadásom, sok pénzt kell keresnem.* 3. Szellemi terméknek sajtó útján való közzététele. *Új kiadásban jelent meg a regény.* • *Rendkívüli kiadás:* hírlapnak valamely különleges esemény alkalmából kiadott (külön-) száma.

kiadó I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

Bérbe vehető. *A lakás kiadó.*

kiadó II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Könyvek, folyóiratok, hírlapok kiadását végző vállalat, illetve személy. *Megérkezett a tiszteletpéldány a kiadótól.* 2. Ennek épülete, hivatali helyiségei. *Péntek reggel beszaladok a kiadóba a kéziratomért.*

kiadós ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Bőséges. *Kiadós eső volt az este. Kiadósan megebédeltünk. Ez a tészta nagyon kiadós: sok süteményt lehet sütni belőle.* 2. (bizalmas) Fárasztó, kimerítő. *A kiadós edzés után jólesett a pihenés.*

kiadvány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Kiadott, nyomtatásban közzétett sajtótermék. *Az új kiadó többféle kiadványt is kiad: a könyveken kívül folyóiratot és hetilapot, sőt napilap indítását is tervezi.*

kiagyal ♦♦ ige ~ni (tréfás vagy rosszló)

Kieszel valamit. *Micsoda erőltetett megoldást agyaltál ki már megint!*

kiaknáz ♦♦ ige ~ni

1. (Ásványi kincset) kitermel. *Recsken még nem aknázták ki teljesen a föld mélyén rejlő rézércet.* 2. Hasznosít, előnyösen felhasznál valamit. *Remekül kiaknázta az adódó lehetőségeket.*

kiakolbólit ♦ ige ~ani (tréfás)

Erélyesen eltávolít valakit valahonnan. *Addig lábatlankodott a szobában, míg kiakolbólitották.*

kialakít ♦♦♦♦ ige ~ani (hivatalos)

1. Létesít, létrehoz valamit. *A lebontott épület helyén gépkocsiparkolót alakítanak ki. A megszűnt pártirodában klubtermet alakítottak ki.* 2. Kidolgoz. *A vállalkozásban részt vevők közösen alakítják ki új gazdasági stratégiájukat.*

kialakul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Létrejön, kifejlődik. *A legnagyobb kikötők folyók torkolatánál alakultak ki.* 2. (bizalmas) Elrendeződik, rendbe jön. *Majd kialakul minden.*

kiáll ♦♦♦♦ ige ~ni

1. a) Kívülre, külső helyre kilép. *Kiáll az udvarra.* b) Magasabb helyre áll. *Kiáll a csúcsra.* 2. Valahonnan, valamiből kilép és ott megáll, illetve elmegy. *Nem várok tovább, kiállok a sorból.* 3. Kész harcolni, versenyezni. *„Nos, fiúk, birokra, hadd lássuk, ki áll ki?”* (Arany J.: Toldi) • *Kiáll valakiért, valamiért vagy valaki, valami mellett:* megvédi. *Mindig kiáll a barátja mellett.*

Mindig, mindenhol kiáll az igazságért. 4. A környező felületből kiemelkedik. *Az erkély kiáll a fal síkjából.* 5. (bizalmas) (Testrészből a fájdalom) eltűnik. *Kiáll a lábából a fájdalom.* 6. Kibir, elvisel valamit. *Minden csapást kiáll. Kiállja a próbát. Bárkivel kiállja a versenyt, az összehasonlítást.* 7 • *Ki nem áll* vagy *állhat* valakit, valamit: nem szenvedheti. *Ki nem állom a spenótot. Ki nem állhatom azt az alakot.*

kiállhatatlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Ellenszenves, utálatos. *Kiállhatatlanul viselkedett a bulin, mindenkit megsértett. De egy kiállhatatlan fickó!*

kiállít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Kívül levő, jól látható helyre tesz valamit. *Kiállította a madárijesztőt a kertbe.* 2. Elrendeli, hogy valaki valahova álljon. *Kiállították az őrt a kapuba.* 3. (Sportban:) Kizár a játékból valakit. *A bíró a súlyosan szabálytalankodó játékost kiállította.* 4. (Tárgyat) nyilvánosan bemutat. *A festő most a legújabb képeit állította ki.* 5. Versenyzésre, szereplésre küld valakit, valakiket. *A házban olyan sok fiú lakik, hogy egy egész focicsapatot ki lehetne állítani belőlük.* 6. (bizalmas) Elkészít, megalkot valamit valamiből vagy valahogyan. *Ilyen kevés pénzből nem lehet kiállítani egy ebédet.* 7. (Okmányt, iratot, űrlapot) megír, kitölt. *Az osztályfőnök állítja ki a bizonyítványokat. Rövid várakozás után kiállították az új személyazonosító igazolványomat.*

kiállítás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valakit, valamit kiállítanak valahová. *A madárijesztő kiállítását után a varjak elkerülték a vetést.* 2. Játékból, versenyből való kizárás. *A szabálytalanság büntetése két perc kiállítás.* 3. Művészi alkotások, termékek nyilvános bemutatása. *Apám szakmai kiállításokat tervez, anyám az iparművészeti kiállításokat látogatja.* 4. Külső alak, forma. *Az áru kiállítását nem éri el az európai színvonalat.*

kialszjik ♦♦♦♦ ige kialudni

1. Megszűnik égni. *A huzatban kialszik a gyertya. Ez a tűzhányó már régen kialudt.* (átvitt, választékos) *Szívében kialszik a remény.* 2. *Kialusza magát:* eleget alszik, kipihen magát. *Vasárnap végre kialudta magát.* 3. (Fájdalmat, bánatot stb.) alvással elmulaszt. *A legjobb, ha kialszod a bánatodat!*

kiált ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Hangos szóval mond, kér valamit. *Az apa nagyot kiáltott a rendetlenkedő gyerekekre. A megtámadott férfi segítségért kiáltott. Azt hiszem, érted kiáltottak.* 2. (Madár) éles, erős hangot hallat. *Milyen madár kiáltott a fák között?* 3. • (választékos) *Bosszúért kiált:* bosszút kíván. *Ez a tett bosszúért kiált!*

kiáltvány ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

(Politikai jellegű) mozgósító felhívás. *Napoleon kiáltványt intézett a magyar nemzethez, de az ettől remélt hatás elmaradt.*

kialvatlan ♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Olyan, aki nem aludta ki magát, illetve az ilyen emberre jellemző. *Kialvatlanul megy dolgozni. Kialvatlan szemén látszik, hogy sokáig tévézett az este.*

kiapad ♦♦ ige ~ni

1. (Folyó, tó, kút vize) fokozatosan elfogy. *Aszályos években kiapad a forrás.* 2. (Anyagi forrás) kimerül. *Felbontották szerződését, ezzel egyik legjobb pénzszerzési forrása apadt ki.*

kiárusít ♦♦ ige ~ani

(Árukészletet) engedménnyel gyorsan elad. *Most olcsón lehet csizmát venni, mert a megszűnő cipőbolt kiárusítja a megmaradt készletet.* (átvitt) *Nem engedhetjük kiárusítani a nemzet értékeit.*

kiátkoz ♦♦ ige ~ni

1. Egyházi átokkal sújt, kiközösít valakit. *A pápának jogában áll kiátkozni az egyházzal szembeszegülőket.* 2. (választékos) A közösségből kiteszt, örökségből kitagad valakit. *A közösség kiátkozta a lopással vádolt családot.* (ritka) *Az apa kiátkozta bűnös fiát.*

kibányász ♦ ige ~ni

1. (Kőzetet, ásványt) bányaműveléssel kitermel. *Évtizedekbe telik, míg kibányásszák a falu határában talált kőolajat.* 2. (bizalmas) Előkotor, kiás valamit valahonnan. *Alig tud egy zsebkendőt kibányászni a degeszre tömött kizárójából.*

ki-be ♦♦♦ hsz

Felváltva, gyorsan egymás után kifelé és befelé. *Ki-be futkosnak a gyerekek. „Ki-be ugrál a két szemem, úgy érzem”* (József A.: *Ki-be ugrál*).

kibékít ♦♦ ige ~eni

1. Összebékít valakiket. *Megpróbálok kibékíteni a veszekedőket.* 2. Kiengesztel valakit. *Szeretné kibékíteni a haragosát.*

kibékül ♦♦♦ ige ~ni

1. Nem tart tovább haragot valakivel. *Gyakran összevesznek, de mindig ki is békülnek. Végre kibékült a szomszédjával.* 2. *Kibékül valamivel:* elfogad olyannak valamit, amilyen, belenyugszik. *Mivel nem tehet mást, megpróbál kibékülni a helyzetével. Nem vagyok kibékülve ezzel a megoldással.*

kibérel ♦♦ ige ~ni

Bérbe vesz valamit. *Egy órára kibéreltük ezt a csónakot. A Belvárosban bérelt ki egy másfél szobás lakást.*

kibeszél ♦♦♦ ige ~ni

1. Illetékteleneknek elmond valamit, illetve valakiről bizalmas információkat. *Nem tud titkot tartani, mindent kibeszél. Kibeszélte a legjobb barátjának a háta mögött.* 2. *Kibeszéli magát:* addig beszél, ameddig csak akar. *Hagyd, hogy kibeszélje magát.* | (Fv bizalmas) *Kibeszéli magát valamire:* magyarázkodással kimentti magát valamiből, hivatkozik valamire. *Pénzhiányra beszélik ki magukat azok, akiknek az utak karbantartása lenne a feladata.* 3. • (bizalmas) *Kibeszéli a lelkét:* nagyon sokat, eredménytelenül beszél. *Kibeszélhetem neki a lelkemet, mégsem hallgat rám.*

kibetűz ♦♦ ige ~ni

Betűről betűre haladva elolvas valamit. *Alig tudja kibetűzni a csúnya kézírást.*

kibic ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Nem játékos, de a kártyajátékot figyelemmel kísérő személy. *Neki ne ossz, ő csak kibic.*

kibicsak|jik ♦ ige *kibicsaklani*

Végtag ízülete rossz mozdulat következtében megrándul. *Kibicsaklott a bokája, de szerencsére nem tört el.*

kibir ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elvisel, túlél valamit. *Talán kibirja a sérült a műtétet. Ezt még kibirja a költségvetés. Nem bírom ki nélküled!* 2. (Terhet, terhelést) elbír. *A régi híd nem bírja ki a nagy teherautók súlyát.* 3. Eltart valameddig. *Ez a csizma kibír még egy telet.* 4. (bizalmas) Elvisel valakit. *Folyton veszekednek, nem bírnak ki egymást.*

kibocsát ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (választékos) Kienged, útjára bocsát valakit. *Az egyetemek több orvost bocsátanak ki, mint ahányan el tudnak helyezkedni.* 2. Kiírást, kienged magából valamit. *Az autók sok káros anyagot bocsátanak ki. A Nap óriási energiát bocsát ki magából.* 3. Forgalmába hoz valamit. *Csak az államnak van joga pénzt kibocsátani. A posta új bélyegsorozatot bocsát ki.*

kibogoz ♦♦ ige ~ni

1. Kibont valamit. *Nehezen tudja a szorosra kötött csomót kibogozni.* 2. (bizalmas) Megold valamit. *A legbonyolultabb ügyeket is kibogozza.*

kiboml|jik ♦♦♦ ige ~ani

1. Kioldódik, szétnyílik. *Kibomlik a megkötött csomó. Ha elszakad a cérna, kibomlik a varrás.* 2. (Rügy) kinyílik. *Tavasszal kibomlik a rügy, a bimbó.*

kibont ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Kiold, kiterít valamit. *Kibontja a csomót, és szorosabbra köti. Kibontja a varrást. Kibontja a térképet, és kiteríti az asztalra. A virág kibontja kelyhét.* 2. Felbont, kinyit valamit. *Kibontja a lezárt csomagot. Kibontja a borosüveget. A háziasszony kibontja a libát.* 3. Rést csinál valamin. *A kutyá kibontja a kerítést.*

kibontakozás ♦♦♦♦ fn ~, ~t, ~a (választékos)

1. Kifejlődés. *A betegség kibontakozása nem sok jót ígér.* 2. Válságos helyzet rendeződése, megoldása. *A politikusok keresik a kibontakozás útját.*

kibontakoz|jik ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Kiszabadítja magát valamiből. *Kibontakozik az ölelésből.* 2. Előtűnik, kirajzolódik. *Kibontakoznak a hegyek a ködből.* 3. Kifejlődik, megnyilvánul. *Mozartnak már gyermekkorában kibontakozott zenei tehetsége.*

kiborul ♦♦ ige ~ni

1. Felbillenve kiömlik, kiesik valaminek a tartalma, illetve felboruló tárgyból kidől, kiesik valami, valaki. *Kiborult a kosár. Kiborult a gyerek a kocsiból. Kiborult a tej, mikor fellökte a tejesdobozt.* 2. (bizalmas) a) Kijön a sodrából, dühös lesz. *Anyá kiborul, ha meglátja ezt a rendetlenséget!* b) Összeroppan. *Könnyen kiborul, ezért gyakran szed nyugtatót.*

kibúj|jik ♦♦ ige ~ni

1. Előbúj|k valahonnan. *Kibúj|k a nap a felhők mögül. Búj|k ki az ágy alól!* 2. Valamin átbúj|ja kijut. *A macska könnyen kibúj|k a kerítésen.* 3. (bizalmas) *Kibúj|k valamiből:* könnyedén levet valamit. *Egy mozdulattal kibúj|t a ruhájából.* 4. Kikel. *Kibúj|k a csirke a tojásból. Kibúj|k a vetemény rövidesen, ha ilyen szépen süt a nap.* 5. Kivonja magát valami alól. *Mindig kibúj|k a feladatok alól.*

kibuk|jik ♦♦ ige ~ni

1. Fejjel előre kiesik, hirtelen kibukfencezik valahonnan. *Az izgó-mozgó kisgyerek könnyen kibukik a kocsiból.* 2. Előbukkan valahonnan. *Hirtelen kibukott a nap a hegy mögül.* 3. Rossz eredményei miatt osztályt, évfolyamot, iskolát elhagyni kényszerül. *Kibukott az egyetemről. A matek és a fizika miatt kibukott a kilencedik osztályból.* 4. (ritka) (Szóbeli megnyilvánulás) könnyedén kitör valakiből. *„Szerettek!” – bukkott ki belőle a vallomás.* 5. (népi, bizalmas) Kiköp, kihány valamit. *Szopás után a kishaba gyakran kibukja a tejet.*

kibúvó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Mentő ötlet. *Valami kibúvót keres, hogy megmagyarázza rossz bizonyítványát.* 2. Ürügy arra, hogy valaki kivonja magát valami alól. *Mindig megtalálja a kibúvót, amivel kijátszhatja az utasításokat. Nincs kibúvó, vállalni kell a feladatot.*

kicsal ♦♦♦ ige ~ni

1. Kint levő helyre csábít valakit, valamit. *Fagylaltot ígér neki, hogy kicsalja a szobájából. A tavaszias meleg kicsalta a földből a hóvirágot.* 2. Hamis ígérettel megszerez valamit. *Hazugsággal pénzt csalt ki hiszékeny emberektől.* 3. (Titkot) kiszed valakiből. *Addig hízelt, amíg kicsalta a testvére szerelmének nevét.* 4. (választékos) *Kicsal valamiből valamit:* (hangokat) megszólaltat valamilyen hangszeren. *Csodálatos hangokat csalt ki a hegedűből.* 5. (Érzelmi megnyilvánulást) gerjeszt. *Nem tudni, hogy az együttérzés vagy a hideg tél csalta-e ki a könnyeket a szeméből. Mosolyt csalt ki a tréfájával.*

kicsap ♦♦♦ ige ~ni

1. Egy csapással kiüt valamit valahonnan. *Olyan hevesen csapta ki az ablakot, hogy kitört az üvege. Kicsapta a kezemből a kanalat.* 2. (Intézményből) valakit fegyelmi úton kizár. *Kicsapták az iskolából a verekedés miatt.* 3. • *Kicsapja a biztosítékot:* kiegészítő rövidzárlatot okoz. *A rossz vasaló kicsapta a biztosítékot.* 4. (Folyadék) valamin átcsapva ömleni kezd. *Kicsapott medréből a folyó.* 5. (Heves érzelem) előtör, kitör. *Az indulatok kicsaptak medrűkből.* 6. (Zaj, füst, láng) előtör. *Füst és láng*

csapott ki az égő házból. **7.** (Fizikai, kémiai hatás) valamelyik alkotórészt kiválasztja. *A hő kicsapja a fehérjét.* **8.** (népi) (Állatot) kihajt a legelőre. *Kicsapta a lovakat a mezőre, csak délután kell befogni őket.*

kicsapongás ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

Éjszakai mulatozás. *A sok kicsapongás tönkretette egészségét.*

kicsattan ♦ ige ~ni

1. Csattanva kinyílik. *Kicsattant a bicska, majdnem elvágta a kezét.* **2.** • *Majd kicsattan az egészségtől: duzzad az életerőtől.*

kicszerél ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Másikkal, másfélével vált fel valamit. *Kicszeréli a régi bútorát újra. Az üzletben kicszerélték a hibás készüléket.*

2. Kölcsönösen átadnak egymásnak valamit. *Kicszerélték egymás közt gyűjteményeiknek azokat a darabjait, amelyekből több példányuk is volt. Kicszerélték tapasztalataikat.*

kicserepesed|ik ♦ ige ~ni

Érdessé, cserepessé válik. *Kicserepesedett az ajka. Kicserepesedett a virágágy földje a szárazságtól.*

kicsi I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Nem elég nagy. *Kicsi neki a ruha. Egy kicsi szobában laknak.* **2.** Kevés tagból álló, kevés. *Kicsi a család. Most kicsi a választékunk kesztyűből.* **3.** (bizalmas) Nem elég erős, nem képes valamire. *Kicsinek érzi magát a feladathoz.*

4. Kicsinységében kedves. *Szép kicsi ház. Bájos kicsi lány a húgod.* **5.** (Kedveskedő megszólításként, említésként:) *Kicsi lányom, gyere ide!* **6.** *Egy kicsit vagy kicsivel: kismértékben, egy kevés, kis ideig, kissé. Maradj még egy kicsit! Egy kicsivel jobb, amióta szedem a gyógyszert.*

kicsi II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (bizalmas) Kisbaba, csecsemő. *Alszik a kicsi, ne lármázzatok!* **2.** (Kedveskedő megszólításként:) *Ne félj, kicsim! Gyere, kicsi, menjünk hintázni!* **3.** Kisebb méret, mennyiség. *Lerajzolja kicsiben. Kicsiben természetjük a spárgát.* • *Kicsiben játszanak: kis tételben.*

kicsikar ♦♦♦ ige ~ni

Kikényszerít valamit. *Kicsikarták a beleegyezését. Erőszakkal csikarták ki belőle a vallomást.*

kicsiny I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, – (választékos vagy népi)

Kicsi. *A kicsiny gyermekek önfeledten játszottak.*

kicsiny II. ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (választékos vagy népi) Kisgyermek, főként csecsemő. *A képen egy anya látható a kicsinyével.* **2.** (Birtokos személyjellel:) Állat kölyke, fiókája. *A kutya épp a kicsinyeit szoptatja.*

kicsinyel ♦ ige ~ni

Nem sokra tart valakit, valamit. *Kicsinyli a fiú érdemeit, pedig szép lett a bizonyítványa.*

kicsinyell ♦ ige ~eni

Az elvárhatónál kisebbnek tart. *A vendég kicsinyellte a bécsi szelet méretét.*

kicsinyes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Kiszzerű, a részletekben elvesző. *Kicsinyes gondolkodása van. Kicsinyes módszereket alkalmaz. Kicsinyesen ügyel az apró részletekre, de a nagy összefüggéseket szem elől téveszti.* **2.** Anyagiakban szűkkeblű. *Kicsinyes eljárás volt, hogy kamatot kért a barátjától a kölcsönadott pénz után.* **3.** Csekély jelentőségű. *Már unalmas, hogy mindig a kicsinyes munkahelyi problémáival hozakodik elő.*

kicsip ♦ ige ~ni

1. Csípve kivész valamit. *Kicsipett egy szem mazsolát a kalácsból.* **2.** Kifúj, kimar valamit. *Kicsipte az arcát a szél. Kicsipte az erős mosószer a kezét.* **3.** (bizalmas) *Kicsípi magát: kiöltözik, kicsinosítja magát. Mész valahova, hogy így kicsipted magad?*

kicsoda ♦♦♦♦ kérdő nm ~k, ~t, ~ja

Ki? Miféle? *Kicsoda is volt ő? Meg szabad kérdeznem, ön kicsoda? Nem tudni, az új szomszéd kicsoda, micsoda.*

kiderít ♦♦♦♦ ige ~eni

Napvilágra hoz, megállapít valamit. *Valaki majd csak kideríti az igazságot. A rendőrség kideríti, hogy ki a tettes. Néhány régi osztálytársunk lakcímét nem sikerült kideríteni.*

kiderül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kitisztul. *Várjunk a sétával, amíg az ég kiderül. Lassacskán kiderült, eloszlottak a felhők.* **2.** Kitudódik, elválik. *Hiába titkolod, úgyis kiderül. Majd kiderül, hogy melyik módszer a jobb.*

kidolgoz ♦♦♦ ige ~ni

1. Előkészít, kikészít valamit. *Kidolgozza a nyersanyagot. A réstésztiát jól ki kell dolgozni, alaposan át kell gyúrni.* **2.** Összeállít, minden részletében kialakít valamit. *Jogász dolgozza ki az egyesület működési szabályzatát. A fényképész mások felvételeit is kidolgozza, előhívja, másolja és nagyítja.* **3.** (bizalmas) (Munkaidőt) végig kitölt. *Ki kell dolgozni a munkaidőt, nem szabad előbb abbahagyni a munkát.* **4.** • (bizalmas) *Kidolgozza magát vagy a lelkét is kidolgozza: végkimerülésig dolgozik. Nagyon elfáradt, jól kidolgozta magát. A lelkét is kidolgozza, olyan lelkiismeretes.*

kidudorodás ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a tény, jelenség, hogy valami gömbölydeden kiemelkedik. *A tézisa tetejének kidudorodása arra utal, hogy már megsült a sütemény.* **2.** Gömbölyded kidomborodás valamin. *Talált egy kidudorodást a feje tetején.*

kiebrudal ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Megszégyenítve eltávolít valakit. *A tehetségtelen, tisztességtelen embereket előbb-utóbb kiebrudalják a vezetőségből.*

kiég ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elhasználódik, elfogy. *Kiégett a villanykörte. Kiégett a kályhából az olaj.* 2. Égés folytán lyuk keletkezik valamiben, illetve tönkremegy. *Kiégett a nadrágja a cigaretától. Kiégett a biztosíték.* 3. Tűzben megsemmisül. *A tűzvészben teljesen kiégett az épület.* 4. (Növényzet) a melegtől kiszárad. *Aszályos nyáron kiégnek a mezők a szárazságtól.* 5. Égetés által megszilárdul. *A puha agyag cseréppé válik, miközben kiég a kemencében. Kiégtek a korsók a fazekasműhelyben.* 6. (választékos) Elveszíti életkedvét. *A céltalan élettől, a kicsapongó életmódtól hamar kiég az ember.*

kiegészít ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Hozzáátve valamit vagy valamennyit) kipótól valamit. *Nagymama kiegészítette a zsebpénzemet ötezer forintra. Az elbeszélést kiegészítette egy másik történettel.* 2. *Kiegészítik egymást:* együtt teljesebb egységet alkotnak. *A testvérek jól kiegészítik egymást, az egyik a házimunkában segít szívesen, a másik a kertben szeret dolgozni.*

kiegészül ♦♦♦ ige ~ni

(Valaki, valami hozzáadásával) teljessé válik. *Az újonnan megtudott részletekkel kiegészült a kép. Az angolok a poroszokkal kiegészülve legyőzték Napóleont a waterlooi csatában.*

kiéget ♦♦ ige ~ni

1. Lyukra éget valamit. *A gyufa kiégette a terítőt.* 2. Felperzsel valamit. *A forró júliusi nap kiégeti a legelőket.* 3. Égetéssel kifogyaszt valamit. *Töltsd fel az olajkályhát, ha teljesen kiégetted belőle az olajat!* 4. Égetéssel megkeményít, kiszárít valamit. *A fazekas a kemencében kiégeti a megformázott, puha agyagedényt.* 5. Égetéssel megtisztít valamit. *A kéményt időnként ki kell égetni.* 6. Égetéssel eltávolít valamit. *A bőrgyógyász kiégeti a szemölcsöt.*

kiegyenlít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Ellensúlyoz, felold valamit. *Megpróbálja szorgalommal kiegyenlíteni azt a hátrányt, amelybe lassúbb észjárása miatt kerül. Szereti kiegyenlíteni az ellentéteket.* 2. Megfizet valamit. *Mindig időben kiegyenlíti tartozását.* 3. (Sportban:) Döntetlenre változtatja az eredményt. *Az utolsó percben esett góllal kiegyenlített a csapat.*

kiegyensúlyozott ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Egyensúlyba hozott. *Csak a jól kiegyensúlyozott mérleg mér pontosan.* 2. Nyugodt. *Kiegyensúlyozott ember, ritkán idegeskedik.* 3. Egyenletes, kiegyenlített. *Kiegyensúlyozott a munkája, a teljesítménye. Kiegyensúlyozott küzdelem folyt a pályán.*

kiegyezés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Megegyezés, megállapodás. *A polgárháborúban szemben álló felek között nem jött létre kiegyezés.* 2. A magyar uralkodó köröknek a Habsburg-dinasztiával kötött megállapodása. *Az 1867-es kiegyezés fordulópontot jelentett Magyarország történetében.*

kiegyezjik ♦ ige ~ni

1. Megegyezik. *Kölcsönösen engedtek álláspontjukból, végül szerencsésen kiegyeztek.* 2. *Kiegyezik valamivel:* beletörődik, megbékél vele. *Egy kis zúgolódás után kiegyezett a helyzettel.*

kiéhezett ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Éhezéstől legyengült, éhségtől mohó. *A kiéhezett embert kórházba kellett szállítani. A kirándulás után kiéhezetten estek neki a vacsorának.*

kiejt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Valamit véletlenül elereszt, úgy, hogy az leesik. *Ijedtében kiejtette kezéből a tollat.* 2. Úgy ejt el valamit, hogy az valahonnan kiesik. *Kiejtette a szembandóját az ablakon.* 3. Kimond valamit. *Egy hangot sem ejtett ki tegnap óta. Nem tudom kiejteni a nevét, nem tudok spanyolul.*

kiejtés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Hangképzés, beszédmód. *Érződik a kiejtésén, hogy melyik vidékről való. Folyékonyan beszél angolul, de nem jó a kiejtése.*

kielégít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. *Kielégít valakit, valamit:* megfelel valakinek, valaminek. *Kielégít téged ez a magyarázat? Az eladó igyekszik kielégíteni a vevők minden kívánságát.* 2. (választékos) *Kielégít valakit:* megadja tartozását valakinek. *Ebből a pénzből ki tudja elégíteni a hitelezőit.* 3. Szerelmi kielégüléshez juttat valakit. *Szenvedélyes szerető, mindig kielégíti a partnerét.*

kielégül ♦♦ ige ~ni

1. (Vágy) teljesül, és ezáltal megszűnik. *Végre kielégült az a vágya, hogy vezető állásba jusson.* 2. (Szerelmi vágy) beteljesül. *Nem képes kielégülni a szerelemben.*

kiélt ♦ mn ~ek, ~et, ~en

Fásult (személy), illetve ilyen emberre jellemző. *Kiélt ember, sokat dorbézolt. Kiélt arcán látszik, hogy már mindent kipróbált, s már nem talál élvezetet semmiben.*

kiemel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Felemelve kivesz valamit. *Kiemeli a bőröndöt a csomagartóból. Kiemel egyet a sok közül.* 2. Felszínre hoz valamit. *Daruval emelték ki az elsüllyedt hajót.* 3. Felemelve elmozdít valamit a helyéről. *Kiemelték az ajtót, mert megvetemedett.* 4. (választékos) Jobb helyzetbe juttat valakit. *Kiemelte a nyomorúságból szegény öreg szüleit, amikor jó álláshoz jutott.* 5. Feldolgozásra kiválaszt valamit. *A drámaíró kiemelt egyes részleteket a regényből.* 6. Nagyobb nyomatékkal említ valamit. *Kiemeli a tantárgy fontosságát, jelentőségét.* 7. Jobban láthatóvá tesz valamit. *A sötét háttér kiemeli a fehér szobrot.*

kiemelkedő ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~en

Különösen jó, kiváló. *Kézilabdázóink kiemelkedő eredményt értek el a versenyen.*

kienged ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kiereszt, szabadon enged valamit, valakit. *Engedd ki a kutyát az udvarra! Karácsonyra kiengedték a börtönből. Nem szabad kiengedned a kezedből ezt a lehetőséget.* 2. (Fagyos föld, tárgy) felenged. *Akkor vetjük a tavaszi mákot, amikor kienged a föld.*
- kiengesztel** ♦♦ ige ~ni
M megbékít valakit, eléri, hogy ne haragudjék. *Hiába próbálták kiengesztelni a vérig sértett embert.*
- kiépít** ♦♦♦♦ ige ~eni
1. Építéssel befejezetté tesz valamit. *A gazdaság központját egész kis várossá építették ki. Modern közúti hálózatot építettek ki.*
2. Létrehoz valamit. *A jó ügynök szerteágazó kapcsolatrendszert épít ki.*
- kiér** ♦♦ ige ~ni
1. Kijut valahonnan, időben odaér valahova. *Erre gyorsan kiérsz a folyópartra. Nem érsz ki a vonathoz, ha nem indulsz rögtön.*
2. Kinyúlik valahova, tart valameddig. *Olyan sokan állnak sorba a boltban, hogy a sor vége kiér az utcára.*
- kies** ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, – (választékos)
1. Szép, vonzó. *A kies táj minden kirándulót elbűvölt.* 2. (ritka) Elhagyatott, távoli. *Nagyon kies helyen lakik, nincs tömegközlekedés a közelben.*
- kieszél** ♦♦ ige ~ni
Ravaszul kigondol, kitervel valamit. *Sikerült kieszedni valami megoldást?*
- kieszközöl** ♦♦♦ ige ~ni
Valakinek a közbenjárásával elér valamit. *Csak nagy sokára sikerült kieszközölni, hogy a bizottság legalább megtárgyalja a javaslatot. Ügyes ember, hamar kieszközölte azt az engedélyt.*
- kietlen** ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül (választékos)
Pusztá, sivár. *Kietlen vidéken jártunk, mindenfelé csak kopár sziklák.*
- kifakad** ♦♦♦ ige ~ni
1. (Gennyeseb) kinyílik és nedvedzeni kezd. *Kifakadt a kelés a nyakán.* 2. (Rügy, bimbó) kinyílik. *Holnapra kifakad a bimbó.*
3. Indulatos szavakban tör ki. *Türelmét veszítve kifakadt.*
- kifárad** ♦♦♦ ige ~ni
1. Nagyon elfárad. *Kifáradt a szokatlan testi munkától.* 2. (Udvarias felszólításban:) kimegy. *Fáradjon ki a teraszra!*
3. (Anyag, alkatrész) nem bírja már a terhelést. *A régóta használt alkatrész anyaga kifáradt.*
- kifejez** ♦♦♦♦♦ ige ~ni
1. Kimond, szavakba foglal valamit. *Nem tudom kifejezni, milyen boldog vagyok. Bonyolultan fejezte ki magát, nyakatekerten beszélt.* 2. (Értéket) meghatároz. *Ezt nem lehet pénzben kifejezni.* 3. Érzékeltet valamit. *Fütyel fejezték ki nemtetszésüket.*
4. Mutat, tükröz valamit. *Arca csalódást fejez ki.*
- kifejezés** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
1. Az a cselekvés, művelet, hogy valamit kifejeznek. *Az arcjáték az egyik leghatásosabb módja az érzelmek kifejezésének.*
2. Több szóból álló nyelvi egység. *Olyan kifejezést használt, amelyet nem értettem.* 3. • Kifejezésre juttat valamit: kifejezi, szavakba foglalja, (ki)nyilvánítja. *Hangosan kifejezésre juttatta nemtetszését.* | Kifejezésre jut valami: kifejeződik, megnyilvánul. *Öltözködésében kifejezésre jut eredeti egyénisége.*
- kifejezéstelen** ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül
Közönyös, üres (tekintet, arc). *A tetten ért bűnöző kifejezéstelen tekintettel meredt maga elé. Kifejezéstelen arca nem árult el semmilyen érzelmeket.*
- kifejlőd|ik** ♦♦♦ ige ~ni
1. Kialakul, eljut valamely fejlettségi fokra. *A petesejtől kifejlődik a magzat. A búza már kifejlődött.* 2. Kibontakozik, elhatalmasodik. *Mire kifejlődik a zenei tehetsége, addigra saját hegedűt kap. A betegsége még nem fejlődött ki, még nem tudják megoperálni.* 3. (Eszme, irányzat) létrejön. *Új művészeti irányzat fejlődött ki a század végére.*
- kifejt** ♦♦♦♦♦ ige ~eni
1. (Babot, borsót) kibont a hüvelyéből, (magot) gyümölcsből kiszed. *Kifejti a borsót, borsóleves lesz ebédre. Ki kell fejteni a meggyet a lepényhez.* 2. Varrást fölfejtve kibont valamit. *Ki kell fejteni a nadrágból a hibás cipzárat.* 3. Fejtéssel kitermel valamit. *Bezárják a bányát, mert mind kifejtették a kitermelhető szénét.* 4. (választékos) Valamely tulajdonságát, képességét érvényre juttatja. *Hatást fejt ki. Kamaszkora miatt ellenállást fejt ki mindenben és mindenkivel szemben.* 5. Részletezve előad valamit. *Csak néhány szót szólt, nem fejtette ki mondanivalóját.*
- kificamod|ik** ♦ ige ~ni
1. (Ízülettel illeszkedő csont) kiugrik a helyéből. *Kificamodott a bokája.* 2. (tréfás) • Kificamodik a nyelve: nehezen mond ki valamit. *Nem tudja kimondani az idegen szavakat, majd kificamodik tőlük a nyelve.* 3. (bizalmas) (Szellemi képesség, tulajdonság) eltorzul. *Kificamodott az ízlése, hatvanévesen rikító ruhákban kezdett járni.*
- kifizet** ♦♦♦♦♦ ige ~ni
1. Teljesen megfizet valamit. *Nincs elég pénze, nem tudja kifizetni az ebédet. Kifizeti a számlát. Mindig időben kifizeti a tartozását.* 2. Kifizet valakit: kiadja valakinek a járandóságát, bérét. *Az építkezésen minden este ki kell fizetni a segédmunkásokat.* • Aprópénzzel fizet ki valakit: a) kevesebbet fizet, ad, mint amennyi jár neki b) ellátja a baját valakinek. | Ígérettel fizet ki valakit: csak ígéretet neki.
- kifizetőd|ik** ♦ ige ~ni
Megéri a fáradságot, megtérül. *Kifizetődött a sok munka, összegyűlt a pénzünk egy lakásra. Kifizetődött a pénzbefektetés, szép hasznot hozott.*
- kifli** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Sarló alakú péksütemény. *Kiflit vagy zsömlét kérsz reggelire?* 2. Ilyen alakú egyéb, sós vagy édes sütemény. *Sonkás kiflit csomagoltam uszonnára. Diós és vaníliás kifli volt a zsúron.*

kifog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Horoggal) megfog, kivesz valamit a többi közül. *Kifogott egy pontyot a tóból. Kifogott egy bárányt a nyájából.* 2. (Igavonó állatról) leveszi a szerszámot, amellyel be volt fogva. *Kifogja a lovat a szekérből.* 3. (bizalmas) Jó vagy kellemetlen dolgot, személyt osztályrészül kap. *Szép időt fogtunk ki. Ezt a nehéz munkát jól kifogtuk. Jól kifogtuk ezt a kétbalkezeset.* 4. • *Kifog valakin, valamin valami:* nem bír vele. *Rajtam nem fogsz ki! Kifogott rajta a bor.*

kifogás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a tevékenység, hogy valakit, valamit kiemelnek, kivesznek valahonnan. *A nagy hal kifogásához minden erejére szüksége volt.* 2. (Igavonó állat) leszerszámozása. *A lovak kifogása után leszedte a szekérről a csomagokat.* 3. Mentségül említett ok. *Mindig tud valami kifogást, ha dolgozni kell.* 4. Rosszalló észrevétel. *Nem volt semmi kifogása a terv ellen.*

kifogásol ♦♦♦♦ ige ~ni

Helytelenül valamit. *Azt kifogásolta csak az új épületben, hogy nem elég biztonságos a lépcső korlátja.*

kifogástalan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Hibátlan, tökéletes. *Kifogástalanul dolgozik. A jegyzőkönyv kifogástalan, a bírónő is elfogadta. Pisti kifogástalanul viselkedik a vendégségben.*

kifogy ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Készlet) elfogy. *A sarki boltban kifogyott a cukor. Kifogyott a tinta a tollából.* 2. (Edény, tartály) üres lesz. *Kifogyott a cukortartó.* 3. *Kifogy valamiből:* a rendelkezésre álló mennyiség végére ér. *Kifogytam minden olvasnivalóból.* • *Kifogyott a béketúrásból:* elfogyott a türelme.

kifolyólag ♦♦♦♦ nu (hivatalos)

Valamiből kifolyólag: valaminek a következtében. *A balesetből kifolyólag mozgássérült lett.*

kifordít ♦♦♦ ige ~ni

1. Úgy vesz fel valamit, hogy a belső oldala legyen kívül. *Kifordítja a subáját.* 2. Felfordítva kiönti valaminek a tartalmát. *Kifordítja a kosarat, amikor hazaér a piacról.* 3. Ásó vagy más eszköz a talajból felszínre hoz valamit. *Régi csontokat fordított ki a földből az eke.* 4. • *A földet is kifordítaná a sarkaiból:* erőszakkal mindent megváltoztat. 5. Félremagyaráz valamit. *Kifordítja a szavaimat.*

kifordul ♦♦♦ ige ~ni

1. Forduló mozgással kiesik valamiből. *Megrázta a zsákot, s egy mackó fordult ki belőle.* 2. A belső oldal kerül kívülre. *Kifordult a zoknija, amikor levette.* • *Kifordul a gyomra:* undor fogja el. *Olyan rossz szag van itt, hogy kifordul az ember gyomra.* 3. Az elengedéstől hirtelen kiesik valahonnan. *Kifordult a kezéből a toll.* • *Kifordul a szájából:* hirtelen elmegy tőle az étvágya. *A hallottaktól kifordult az étel a szájából.* 4. Felszínre kerül. *Az ásó nyomán egy vaspatkó fordult ki a földből.* 5. Valamilyen irányba fordulva kijön. *Egy nő fordult ki az üzletből.* 6. Egy fordulattal kijön a helyéről. *Kifordult a kapu a sarkából.*

kiforgat ♦♦♦ ige ~ni

1. Kicsavarva kiszed, kívülre fordít valamit. *A kistestvére az összes baba karját kiforgatta. Pénzt keresve kiforgatta a zsebeit.* 2. *Kiforgat valakit valamiből:* csalással ravaszul megfosztja tőle, megszerzi. *Kiforgatták a vagyonából, egyszóval kisémmizték.* 3. Teljesen megváltoztat valakit. *A szerelem kiforgatta régi énjéből.* 4. *Kiforgat valamit:* elferdíti az értelmét. *Állandóan kiforgatod a szavaimat.* 5. (bizalmas) Alaposan kifaggat valakit. *Jól kiforgatták a kihallgatáson.*

kiforr ♦♦ ige ~ni

1. Valaminek erjedése, forrása végbemegy. *Még nem forrt ki az új bor.* 2. Erjedés közben kifolyik. *Kiforrt a must az üvegből.* 3. (választékos) *Kiforrra magát:* éretté, kiegyensúlyozottá válik. *Mire elvégzi az egyetemet, megkomolyodik, kiforrra magát. Addig nem érdemes belépni az új egyesületbe, amíg ki nem forrotta magát.*

kifoszt ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kirabol valamit, valakit, ellop, elvesz, kiszed valamit valakitól vagy valahonnan. *Rablók állták az útját és kifosztották. Távollétében kifosztották a lakását. Kifosztották a madárfészket, elvitték a tojásokat.* 2. *Kifoszt valakit:* fondorlatosan megszerzi tőle az értékeit, vagyonát. *Jólelkűségét kihasználva rokonai valósággal kifosztották. Kifosztották az este, kártyán minden pénzét elnyerték.*

kifőz ♦♦♦ ige ~ni

1. Forrásban levő vízben tisztává tesz valamit. *Hatékony mosószer hiányában ki kell főzni a ruhát.* 2. Forró vízben megfőz valamit. *Kifőzi a tésztát a pörkölthöz.* 3. (bizalmas, rosszalló) Kitalál valamit. *Ravasz tervet főzött ki, hogy törbe csalja.*

kifulladás ♦♦ ige ~ni

Megerőltetéstől elfogy az ereje, nehezen kap levegőt. *Kifulladás a futásban, elfogyott a levegője. Pihennie kell, mert kifulladás a nehéz munkában.*

kifutó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég) Fialat férfi alkalmazott. *Az üzlet egy kifutóval szállítatja házhoz az árut.* 2. Fedetlen, bekerített térség, ahol szabadon mozoghatnak az állatok. *Az állatkerti állatoknak kifutójuk is van.* 3. Hosszú, betonnal burkolt terület. *Az induló repülőgép már a kifutón van.* 4. Hosszúdobogó, amelyen a modellek a divatbemutatón bemutatják az új tervezésű ruhákat. *Furcsa, földig érő selyemruhában és fejdíszben kellett végigsétálnia a kifutón.*

kifürkész ♦♦ ige ~ni (választékos)

Óvatosan körülnézve felderít valamit. *Mielőtt az őz kilép a tisztásra, kifürkészi, hogy nincs-e a közelben ellenség.*

kifüstöl ♦♦ ige ~ni

1. Füstöléssel kiüz valamit valahonnan. *Kifüstölik a rókát a lyukából.* 2. Füstöléssel fertőtlení valamit. *Régebben járvány idején a beteg szobáját kifüstölték.* 3. Elüz valakit valahonnan. *Elfoglalták a kedvenc játszóhelyünket, de mi kifüstöljük onnan őket.*

kifütyül ♦♦♦ ige ~ni

Fütytel jelzi, hogy valaki, valami nem tetszik neki. *A hallgatóság kifütyülte a gyenge szónokot.*

kigondol ♦♦♦ ige ~ni

Kieszel valamit. *Kigondoltam, hogy mit kell tennünk.*

kígyó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A hullók osztályába tartozó, lábatlan, gerinces állat. *A kígyó egészben nyeli le a táplálékát.* 2. (rosszalló) Hálátlan, gonosz személy. *Hűtlen, álnok kígyó volt Gertrudis királynő a drámában.*

kígyózik ♦♦♦ ige ~ni

1. Hosszan, kanyarogva halad. *Az út a hegyek között kígyózott.* 2. Tekergőzik, jobbra-balra csavarodik. *Füst kígyózik a kéményből.*

kigyullad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Égni kezd. *Kigyulladt a szalmakazal.* 2. Világítani kezd. *Kigyulladtak a fények a házakban.* • (választékos) *Világosság gyulladt ki a fejében:* megvilágosodott előtte a dolog. 3. • (választékos) *Kigyullad az arca valamitől:* lángba borul, kipirul. *Kigyulladt az arca a szégyentől.*

kihágás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (hivatalos, kissé régi)

Az államigazgatás rendjének pénzbírsággal büntetendő megsértése. *1955-ig a jogi nyelvben a szabálysértésnek kihágás volt a neve. Kihágást követett el.*

kihagy ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Mellőz valakit, valamit. *Ha játszatok, ne hagyjátok ki a kistestvéreket sem! Két verset kihagytak a műsorból.* 2. Kifelejt valamit valamiből. *Kihagyott egy szót a versből. Kihagyta a sót a levesből.* 3. (bizalmas) Elszalaszt valamit. *Ilyen jó lehetőséget nem szabad kihagyni.* 4. Működésében egy ütem, mozzanat kimarad. *Kihagy a motor, fogy a benzin. Kihagy az agyam, nem mindenre emlékszem.*

kihal ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Emberi közösség, állatfaj) minden tagja meghal. *Kihalt az egész család. A dinoszauruszok a lehülés miatt haltak ki.* 2. (választékos) Kopár, téli külsőt ölt, illetve elnéptelenedik. *Lassan kihal a vidék. Kihal az utca este tíz után.* 3. (Foglalkozási ág) megszűnik. *Kihalt ez a mesterség.* 4. (választékos) Megszűnik valamilyen érzés, tulajdonság valakiben. *Kihalt belőle a jókedv.*

kihallgat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Részletesen kikérdez valakit, és vallomását jegyzőkönyvbe foglalja. *A rendőrségen kihallgatják a gyanúsított személyt.* 2. Titokban végighallgat valakit. *Kihallgatta a szülei beszélgetését.*

kihámoz ♦♦ ige ~ni

1. Kibont valamit valamiből. *Kihámozta héjából a gesztenyét.* 2. (bizalmas) *Kihámozza magát valamiből:* (ruhából) nehézkesen kibújik. *Nagy nehezen kihámozta magát a téli ruhákból.* 3. Hosszas fejtevéssel megért valamit. *Üggyel-bajjal kihámozta a szöveg értelmét.*

kihangosít ♦♦ ige ~ni

1. (Telefont, illetve az azon érkező hangot) hangszóróval fülhallgató nélkül, illetve a telefonkagylónak vagy telefonkészüléknek a fülhöz tartása nélkül is hallhatóvá tesz. *Autóvezetés közben nem szabad kézben tartani a telefont, ki kell hangosítani.* 2. (Beszédet, zeneművet stb.) hangszóróval hangosabbá, illetve a helyiségen kívül állók számára is hallhatóvá tesz. *Hiába hangosították ki az előadást, a hátsó sorokban továbbra sem lehetett jól hallani. Kihangosították a koncertet, hogy azok is hallják, akik a kapun kívül rekedtek.*

kihantol ♦ ige ~ni (hivatalos, választékos)

(Sírt, holttestet) vizsgálat vagy újratemetés céljából kiás. *Kihantolták a holttestet, hogy a családi sírboltba helyezték.*

kihasznál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. A maga javára fordít valamit. *Kihasználja a megfelelő alkalmat.* 2. (rosszalló) *Kihasznál valakit:* élösködik valakin, hasznot húz gyengeségéből. *Nem szereti, csak kihasználja a barátját.* 3. Megfelelő módon hasznosít valamit. *Kihasználják a földet és a bányát ebben a városban.* 4. (rosszalló) Kimeríti valaminek a termőképességét. *Teljesen kihasználták a talajt, ma már nem terem meg rajta semmi.*

kiházásít ♦ ige ~ni

Hozománnyal ellátva férjhez ad valakit. *Kiházásítja a lányát.*

kihever ♦♦♦ ige ~ni

1. *Kihever valamit:* addig fekszik, pihen, amíg fel nem gyógyul valamiből. *Kiheverte a balesetet, már törött karja se fáj. Gyorsan kiheveri János a betegséget, ha betartja az orvos utasításait.* 2. *Kihever valamit:* (csapást, veszteséget átvészelve) visszanyeri fizikai, lelki egyensúlyát, eredeti állapotát. *Az ország nehezen heverte ki a háborús károkat. Évekig nem heverte ki anyja halálát.*

kihívás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valamit, valakit (valahonnan) kihívnak. *A baleset után a mentők kihívása volt az első teendő. Az esti előadás zajos sikerrel, a művészek többszöri kihívásával végződött.* 2. Felszólítás versenyre, küzdelemre. *A szomszéd iskola*

csapata elfogadta a kihívást. **3.** Kihívó, másokat ingerlő szándék, magatartás. *Kihívás volt a hangjában. Kihívás volt, ahogy félmeztelenül kifeküdt a strandra.* **4.** (Fv bizalmas) (Film) előhívása. *Nem annyira bonyolult dolog egy filmnek a kihívása.*

kihord ♦♦♦ ige ~ni

1. Rendszerint több részletben kint levő helyre visz, szállít valamit. *Az étkezőből kihordja az edényt a konyhába vacsora után.* **2.** (Küldeményt, árut) több helyre, illetve rendszeresen kézbesít. *A postás kihordja a leveleket. A betegeknek kihordják az ebédet.* **3.** (Hírt, titkot) rendszeresen kivisz, elmond. *Egy áruló kihordja a híreket a táborból.* **4.** (Magzatot) a szülésig méhében hord. *Barátnőm édesanyja veszélyeztetett terhes, reméljük, hogy gond nélkül kihordja a kisbabát.* **5.** • *Lábon kihord valamely betegséget: fekvés nélkül gyógyul meg. Lábon hordta ki a tüdőgyulladást, ugyanis nem volt magas láza.*

kihúz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kifelé, külső helyre húz, mozdít valakit, valamit. *Kihúzza a fiókot. Kihúz az ágyból minden reggel, pedig nehezen ébrednek.* **2.** Húzva kivisz valamit valamiből. *Kihúzza a dugót a palackból. Kihúzza a zsebkezdőjét a zsebéből.* (átvitt) *Sok pénzt húzott ki a zsebéből azzal, hogy megfosztott az üzlettől.* **3.** (Légáramlat légnemű anyagot) kisodor valahonnan. *A huzat kihúzza a füstöt a szobából.* **4.** Sorshúzással nyertesként kiemel valamit, esetleg valakit. *Kihúzták a sorsjegyet, több milliót nyert. Öt húzták ki a kalapból, neki kell verset mondania.* **5.** (Összetelhető tárgyat) széthúz. *Kihúzza az összecukható asztalt, amikor jönnek a vendégek.* **6.** Rögzítve kifeszít valamit. *Kihúzza a kötelet, hogy kiteregesse a mosott ruhát.* **7.** (bizalmas) *Kihúz valakiből valamit: kérdegetéssel eléri, hogy valaki valamit kimondjon. Egy szót sem tudtak kihúzni belőle, hiába fenyegették.* **8.** (Írásból) töröl valamit. *Kihúztak egy szót a szövegből.* **9.** (Írásban, ábrán) véglegesen megrajzolja, megvastagítja a vonalakat. *A rajzoló tussal kihúzta az ábrát, hogy jobban lehessen látni.* **10.** (bizalmas) (Nehéz időszakot) átvészél. *Majd csak kihúzzuk ezt a telet is!* **11.** Kiegyenesíti valamely testrészét. *Takarítás közben időnként kihúzza a derekát, felegyenesedik.* | *Kihúzza magát: egyenesen áll. Kihúzza magát, amikor felszólítják felelni. Húzd ki magad, ne állj ilyen görbén!* **12.** (bizalmas) *Kihúzza magát valamiből: kibújik valami alól, ügyeskedve elkerüli. Megint kihúzta magát a házimunkából, még mosogatás előtt elindult.*

kiindul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kifelé kezd haladni. *A vonat kiindul az állomásról, most már helyezkedjünk el kényelmesen!* **2.** Kezdődik valahol. *Innen indul ki az út, ettől a kilométerköttől.* **3.** (Ötlet, gondolat stb.) származik valakitől. *Tőle indult ki a javaslat.* **4.** *Kiindul valamiből: alapul vesz valamit. Előadásában a történelmi eseményekből indult ki.*

kiír ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kinéz valahonnan valamit, és felírja. *Kiírja a könyvből az adatokat.* **2.** Teljes egészében leír valamit. *Nem rövidít, hanem kiír minden szót. Kiírja a teljes nevét. Kiírja a számokat betűkkel.* **3.** Olyan helyre ír valamit, ahol mindenki olvashatja. *Kiírták a nevét a falújságra, ez azt jelenti, hogy felvették az iskolába.* **4.** Meghirdet valamit. *Kiírják a pályázatot, mi is jelentkezzünk. Kiírják a választásokat, kitűzik és közzéteszik az időpontját.* **5.** (bizalmas) (Orvos) igazolással táppénzre jogosultnak, illetve munkaképesnek nyilvánít valakit. *Már meggyógyult a testvérem, a doktor bácsi kiírta anyukámat, holnap megy dolgozni. Egy hétre kiírt az orvos.* **6.** (Fv) (Orvos gyógyszer) felír. *Az orvos nem akarta nekem kiírni a gyógyszert, recept nélkül pedig nem lehet megvenni.*

kiismer ♦♦♦ ige ~ni

1. Alaposan megismer valakit, valamit. *Hamar kiismertük új osztálytársunkat, hiába leplezte kétszínűségét. Kis gyakorlás után kiismerte a gép minden csínját-bínját.* **2.** *Kiismeri magát valahol: el tud igazodni. Egy idegen nagyvárosban először nehezen ismerjük ki magunkat.*

kiizzad ♦♦ ige ~ni

1. Nagyon megizzad. *A futástól és a melegtől teljesen kiizzadt.* **2.** *Izzadással eltávolít valamit a szervezetéből. Kiizzadta a megivott sok folyadékot. A Kalmopyrin hatására kiizzadta a nátháját, és meggyógyult.* **3.** (Élő szervezet) cseppekben kiválaszt valamit. *A fenyő gyantát izzad ki.* **4.** (bizalmas) *Sok nehézség árán előteremt, elvégez valamit. Végül csak kiizzadta a házi feladatot. Kiizzadta a jegy árát.*

kijár ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kint levő helyre, lakott területen kívülre, a szabadba jár. *Kijár az erdőbe sétálni. A beteg már kijár a levegőre.* **2.** Könnyen kimozdul a helyéről. *Kijár a szék lába, meg kellene ragasztani.* **3.** (népi) Valamilyen iskolának minden osztályát elvégzi. *Kijárta az általános iskolát, most gimnáziumba jelentkezik.* • (választékos) *Kijárta valaminek az iskoláját: gazdag tapasztalatokat szerzett valamiben.* **4.** (bizalmas) *Sok utánajárással megszerez valamit. Sikertől kijárnia a hitelt.* **5.** (bizalmas) *Kijárja magát: kedvére, eleget jár. Tegnap két órát gyalogolt, végre kijárta magát.* **6.** *Kijár valakinek valami: megilleti, méltó rá. Kijár neki a tisztelet, a dicséret, mert sokat segített önzetlenül a beteg gyerekeknek.*

kijárat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Épületből, helyiségből kivezető nyílás. *Merre van a kijárat, hol lehet kimenni? A házból két kijáraton lehet kijutni, a kapun és a hátsó ajtón.* **2.** Olyan terület, amelyen keresztül el lehet jutni valahova (általában valamelyik tengerhez). *Az országnak nincs kijárata a Földközi-tengerhez.*

kijátsz[ik] ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Kártyalapot) játék közben kiad a kezéből. *Kijátssza a piros királyt.* • *Kijátssza az utolsó adut: a)* (kártyajátékban) megteszi az utolsó lehetséges lépést **b)** elmondja utolsó érvét. **2.** (Törvényt, rendelkezést, tilalmat) a törvényesség látszatát megőrizve megszeg. *Kijátsszotta a rendeleteket, és nem fizette be az adót. Kijátssza a tanár figyelmét.* **3.** *Ügyeskedve megrövidít valakit. Kijátsszották a pénz elosztásánál, ő nem kapta meg a részét.* **4.** *Ellenséges hangulatot keltve a maga előnyére használ fel valakit valaki ellen. Egyik munkatársát kijátsszotta a másik ellen.* **5.** *Kijátssza magát: eleget játszik. Máténak ma délután nincs edzése, végre kijátsszhatja magát a kisautókkal.*

kijelent ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Határozottan, nyíltan kimond valamit. *A miniszter kijelentette, hogy mindenképpen végrehajtja tervét.* 2. Hivatalosan közli a hatóságokkal valakinek az elköltözését. *Kijelentettük a nővéremet, mert átköltözött a nagymamához.*

kijelöl ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Részt) megjelölve az egészből kiemel. *Kijelöli a ház helyét, mielőtt elkezdí ásni az alapot. Aláhúzással kijelöli a szövegben a fontos részeket, hogy azt mi is olvassuk.* 2. Több dolog, személy, lehetőség közül kiválasztva meghatározza a megfelelőt. *A tornatanár az újonnan érkezett gyerekek kijelöli a helyét a tornasorban. A kirándulás elején kijelöli az útirányt. Ágit jelölte ki az osztályfőnök erre a tisztségre.*

kijön ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kinti helyre jön. *Nagymama mindig kijön élénk a házból, amikor megérkezünk. A metró kijön a város széléig.* 2. Kikerül valamiből. *Kijött a szálla az ujjából. Nem jön ki a folt a ruhából, nem tudom eltávolítani. A kulcs nehezen jön ki a zárból, mert megrozsdásodott.* 3. Előkerül, megjelenik valahonnan. *A tavaszi naptól kijöttek az arcán a szeplői. Egy hang sem jött ki a torkán, az ijedségtől nem tudott megszólalni.* 4. Valamilyen állapotból kikerül. *Kijön a gyakorlatból, ha nem játszik eleget a zongorán.* • *Kijön a sodrából: dühös lesz. Könnyen kijön a sodrából, amióta munkanélküli.* 5. Művelet, tevékenység eredményeként létrejön, kiderül. *Hiába számolt, nem jött ki a helyes eredmény. Már az első átolvasásnál kijöttek a hibák a szövegből.* 6. *Kijön valamiből: elegendő valakinek, illetve valamihez. Kijön a fizetéséből, mert ügyesen beosztja. Két szoknya is kijön ebből az anyagból.* 7. (bizalmas) Békésen megfér valakivel. *Jól kijön a munkatársaival, mert mindenkivel megértő.*

kijut ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kint levő, tágasabb helyre jut. *Bambi kijutott az erdőből a tisztásra. A hajó az öbölből kijutott a nyílt tengerre.* 2. (Nehéz helyzetből) kikerül. *Kijutott a bajból, mert a vízirendőrök partra vontatták a viharban.* 3. • *Oda akar kijutni: azt akarja mondani, hogy... Oda akarsz kijutni, hogy költözzünk el? | Hova akar kijutni: mit akar mondani. Már látom, hova akar kijutni, azt akarja, hogy segítsünk a jerti munkában.* 4. • *Kijut valakinek valamiből: bőven jut neki. Kijutott neki az elismerésből. | Kijut valakinek: sok vagy nagy baj éri. Szegény ember, neki alaposan kijutott, korán elveszítette a szüleit.*

kikap ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hirtelen kiránt valamit valahonnan. *Kikapta a kezemből a levelet.* 2. Illetékes helyről megkap valamit. *Hamarabb kikapta a bizonyítványát, mert elutaztak.* 3. (bizalmas) Szidást, verést kap. *A haszontalan gyerek gyakran kikap.* 4. Vereséget szenved. *A bajnokságon kikapott a csapatunk. Kikaptam sakkban az öcsémtől.*

kikapcsolódik |k ♦♦♦ ige ~ni

1. (Kapocs, kapcsos tárgy) szétnyílik. *Kikapcsolódott a táskája, már rossz rajta a kapocs.* 2. (Műszer, gép, berendezés) nem működik tovább. *Kikapcsolódott a tévé az áramszünet miatt.* 3. (választékos) *Kikapcsolódik valamiből: nem vesz részt tovább benne. Kikapcsolódott a közös munkából.* 4. A rendszeres munkát egy ideig abbahagyva pihen. *Szabadsága alatt szeretne kikapcsolódni, nem visz magával az utazásra semmi munkát.*

kikapós ♦ mn ~ak, ~at, ~an

Szórakozni vágyó, udvarlót tartó, nem feltétlenül hűséges (asszony). *Pista felesége nagyon kikapós menyecske, minden este mással jár táncolni.*

kikel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Fölkel és kilép valahonnan. *Kikel az ágyból, amikor megszólal a vekker.* 2. (Állat kicsinye) kibújik a tojásból. *Láttam falun a nagymamánál, amikor kikeltek a kiskacsák.* 3. (Vetemény, növényi mag) kihajt a földből. *Kikeltek az első petüniák az erkélyen.* 4. (választékos) Valaki, valami ellen haragosan kifakad. *Kikelt az osztályfőnök igazságtalansága ellen.* • *Magából kikelve: erősen felindulva. Magából kikelve ordított, a felháborodástól megváltozott arccal.*

kikelet ♦♦ ige ~ek, ~et, ~e (választékos, régi)

A telet követő évszak, amelyben a természet újraéled. „*Ifjú lánya a vén télnek, Kedves kikelet*” (Petőfi S.: A tavaszhoz).

kiképez ♦♦♦ ige ~ni

1. Képzéssel, oktatással valamely tevékenységre felkészít valakit. *A tanulókat érettségi után egy év alatt technikussá képezik ki. Elméletben és gyakorlatban is kiképezik a katonákat.* 2. Valamilyenre alakít ki valamit. *Célszerűen képezték ki az előszobát a beépített szekrényekkel.*

kikér ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kéri, hogy bentről vagy hivatalos helyről adjanak ki neki valamit. *Kikéri a kötelező olvasmányt a könyvtárból. Előre kikérte a fizetését, mert elutazik.* 2. Kéri, hogy valakit bocsássonak el ideiglenesen valahonnan. *A szülők három napra kikérték a gyereket az iskolából.* 3. (választékos) Előre állásfoglalást kér valakitől. *Kikéri a szülei tanácsát, mielőtt megnősül.* 4. • *Kikéri magának: erélyesen tiltakozik valami ellen. Kikérem magamnak ezt a szemtelen hangot!*

kikerekedik ♦♦ ige ~ni

1. Kicsit meghízik. *Kikerekedett az arca, amióta nem idegeskedik annyit.* 2. (Mondanivaló) kerek egészszé formálódik. *Tanulságos történet kerekedett ki a rövid hírből.* 3. Kiderül valami. *Kíváncsi vagyok, mi kerekedik ki ebből.* 4. Kerek összeget ér el. *A bevétel százezer forintra kerekedett ki.*

kikerics ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Lilás rózsaszín virágú mérgező növény. *A liliomfélék családjába tartozó őszi kikericsnek tavasszal csak levelei, szeptember táján viszont csak alacsony virágkelyhei jelennek meg a hegyi réteken.*

kikerül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Kikerül valamit: kitérőt téve megy el valami mellett, valami elől kitérő mozdulatot tesz. Kikerülte a tócsát, hogy ne legyen vizes a cipője. A boksoló ügyesen kikerülte az ütést.* 2. *Kikerül valamit: úgy jár el, hogy valamely kellemetlenség ne érje. Ügyes ember, kikerüli a nehézségeket.* 3. (Baj, vész) elkerül valakit, valamit. *A mi falunk kikerülte a bombázást.* 4. *Valami*

kikerüli a figyelmét: nem veszi észre. A legkisebb hiba sem kerüli ki a figyelmét. 5. Kívül levő helyre kerül. A régi bútorok kikerülnek a hévígi házba. 6. Származik valahonnan. Sok híres ember került ki innen. Kiváló áruk kerülnek ki a gyárból. • Valakinek a keze alól került ki valami, illetve valaki: ő készítette, illetve nevelte, tanította. Sok szép cseréptál került ki a fazekas keze alól. Sok tudós került ki a professzor keze alól. 7. (Nehéz helyzetből) kijut. Kikerült szorult helyzetéből, szülei kifizették az adósságát. 8. (bizalmas) Kitelik valamiből. Az anyagból még egy sál is kikerül. 9. (Csoport, közösség) áll valakikből. A vendégsereg a rokonokból került ki.

kikészít ♦♦ ige ~eni

1. Elővesz és kéznél levő helyre tesz valamit. Minden este kikészíti másnapra a ruháját. 2. (Anyagot) kezel, hogy ipari felhasználásra alkalmas legyen. Már az ősemler kikészítette az állatbőrt csonteszkőzzel, hogy ruhaként viselje. 3. (bizalmas) Kikészíti magát: kifesti az arcát. Mielőtt elindul a színházba kikészíti magát, hogy csinos legyen. 4. (bizalmas) Alaposan kifáraszt valakit. A mérkőzés kikészítette a játékosokat. Teljesen kikészíti magát az állandó éjszakázással. 5. (bizalmas) Elver, illetve vitában lehangosít valakit. A műsorvezető támadó kérdéseivel gyorsan kikészítette a vitaműsor vendégét. 6. (bizalmas) Kimerít, kiborít, megvisel valakit. Kikészítette a válás. Teljesen kikészítesz!

kikevered|ik ♦♦ ige ~ni

Valamilyen közegből, helyzetből nagy nehezen kijut. Végre kikeveredtünk a tömegből. Szeretnék végre kikeveredni az adósságaimból.

kikezd ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Kikezd valamit: kárt tesz valamiben. Kikezdi a darazsak a gyümölcsöt. 2. Kikezd valamit: csorbát ejt valakinek a társadalmi megbecsülésén. A pletykák kikezdték a tekintélyét. 3. (bizalmas) Veszekedést kezdeményez valakivel. Kikezdett részegen a buszsofőrrel. 4. (bizalmas) Kikezd valakivel: szerelmi kalandra csábít. Szeretne kikezdeni vele, de szégyelli magát.

ki-ki ♦♦ általános nm

Mindenki külön-külön. Ki-ki megkapta az ajándékát. • Ki-ki alapon: egyenként. Ki-ki alapon fizettek a vendéglőben.

kikiált ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Valamely külső helyre, kintre kiált (valamit). Az orvos kikiáltott a rendelő ajtaján. Csak néhány szót kiáltott ki az ablakon. 2. Kikiált valamit valamennyire: árveréskor hangosan közli, hogy valaminek mennyi a kiindulási ára. Százezer forintra kiáltották ki a képet. 3. • Kikiáltják a köztársaságot: hivatalosan bejelentik az állam köztársasággá alakulását. 1989. október 23-án kikiáltották Magyarországon a köztársaságot. 4. Kikiáltanak valakit valaminek: ráfognak valakire valamit, illetve valaminek, valamilyennek híresztelik. Tolvajnak kiáltották ki.

kikiáltó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Cirkuszi, mutatványos látványosságok felsorolásával közönséget toborzó személy. A vásári kikiáltó hangosan kiabálva osztogatta a lufikat a gyerekeknek. 2. Árverésen az árakat bemondó alkalmazott. A kikiáltó kis kalapáccsal hármat az asztalra ütve jelezte, hogy a tárgy elkelt. 3. (rég) Valaminek a hangos kihirdetésével megbízott személy. A kikiáltó a falu közepén hirdette ki a földesúr parancsát.

kikop|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Kopás miatt elvékonyodik, illetve kilyukad. Kikopott a ruhája, foltozni kell. Kikopott a lépcső, mélyedés keletkezett rajta. 2. (népi) Kifogy valamiből. Kikoptunk a lisztből, venni kellene megint. 3. (bizalmas, ritka) (Megszokott közösségből) kimarad. Kikopott a társaságból, lassan magára marad.

kikosaraz ♦♦ ige ~ni

1. (Kérőt vagy udvarlót) visszautasít. Kikosarazta az udvarlóját, mert túl öregnek találta. 2. (bizalmas) Kikosaraz valakit: nem fogadja el valaki kínálatát. Ne kosarazz ki, én sütöttem ezt a sütit!

kikotyog ♦ ige ~ni (bizalmas, rosszálló)

(Titkot, bizalmas dolgot) kibeszél. Elmondtam neki, hogy melyik fiú tetszik az osztályból, ő meg kikotyogta a barátnőinek.

kikölt ♦♦ ige **kikelt** ~eni

(Anyállat) teste hőmérsékletével előidézi, hogy kicsinye a tojásból kifejlődve előbújjon. A kotlós kiköltötte a kiscsibéket, még ott van a tojáshej a hátukon.

kiköt ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Tárgyat, állatot, növényt) hozzáköt valamiehez. Kiköti a lovat egy fához. Kikötöttük a csónakot a parton egy cölöphöz. Régen az indiánok büntetésül kínzó cölöphöz kötötték ki áldozatukat. 2. (Víz jármű) a kikötőbe áll, és ott rögzítik. Kiköt a hajó, és lehorgonyoz. 3. Megállapodik valahol, valami mellett. Kikötöttünk egy kisvendéglőben, és ott megpihentünk. Sok költözökös után egy kis faluban kötött ki, ott telepedett le végleg. Sok keresgélés után kikötött egy kedvére való könyv mellett. 4. Feltételül szab valamit. Kikötötte, hogy maradjon titokban a dolog. Kikötötte a lemondás jogát.

kikötő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Hajók és más vízi járművek kikötésére kiépített hely. A kikötőben sok rakodómunkás dolgozik. Nagy városokban, például Londonban, a kikötő külön városrész. A vendégek egyik része hajóval érkezett a kikötőbe, a többiek repülővel érkeztek a légikikötőbe.

kiközösít ♦ ige ~eni

1. Közösségből kizár valakit. A társai kiközösítették maguk közül, árulása miatt nem érintkeznek vele többé. 2. Kizár valakit az egyházból. A középkorban az volt a legsúlyosabb egyházi büntetés, ha kiközösítettek valakit.

kiküldetés ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Hivatalos megbízásból valakinek a vidékre vagy külföldre utazása. Kapott egy kiküldetést Londonba. Már három éve kiküldetésben van Németországban.

kikürtöl ♦ ige ~ni (bizalmas, rosszalló)

(Titkot, bizalmas dolgot) kibeszél. *Kikürtölte a titkaimat az egész iskolában.*

kiküszöböl ♦♦♦ ige ~ni

1. (Akadályt, hibát, visszaélést) megszüntet. *Sikerült kiküszöbölnie a hibát a számítógépes rendszerben.* 2. (Bajt, kellemetlenséget) megelőz. *A diplomátáknak sikerült a tárgyalással kiküszöbölniük a háború kitörését.*

kilábal ♦♦ ige ~ni

1. (Rendszerint vizes, sáros helyről) óvatos lépésekkel kijön. *Nehezen lábalt ki a vadász a mocsárból, majdnem ott pusztult.* 2. (Nehéz helyzetből) kijut. *Kilábalt a betegségből. Csak a barátai segítségével lábalt ki az adósságból.*

kilakoltat ♦♦ ige ~ni

Helyiség, lakás elhagyására kötelez valakit. *Az épület életveszélyessé vált, ezért a lakókat ki kellett lakoltatni. Ha nem fizeti rendszeresen a lakbért, kilakoltatjuk.*

kilátás ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (Valamely magasabb pontról) a környező vidék látványa. *A hegyről szép kilátás nyílik a tengerre.* 2. Kedvező lehetőség, remény. *Kilátásunk van új lakásra. Biztató kilátás van a könyv megjelenésére.* • *Kilátásba helyez valamit: megígér. Kilátásba helyezte az állást.*

kilátó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Magaslaton levő, rendszerint toronyszerű építmény, ahonnan jó kilátás nyílik. *A hegyen épült kilátóból az egész völgyet be lehet látni.*

kilel ♦♦ ige ~ni

• *Kilel valakit a hideg: a) hidegrázás fogja el. A beteg gyereket kilelte a hideg. b) rosszullet, undor fogja el valamitől. Majd kilelte a hideg, amikor meglátta a békát.*

kilenc ♦♦♦♦♦ tőszn

1. A nyolc és a tíz közötti szám a számsorban (9). *Háromszor három az kilenc.* (Jelzőként:) *Kilenc oldalt olvastam el eddig a könyvből.* 2. (bizalmas) Ennyi életév. *Betöltötte a kilencet, tegnap tartottuk a születésnapját.* 3. (bizalmas) Ennyi év, óra vagy perc. *Kilencor találkoztunk. Kilencben született a dédapja.* 4. (Határozóként:) *Kilencen: ennyi személy. Kilencen ültek a teremben.* 5. (bizalmas) Ezzel a számmal jelölt ház vagy lakás. *A Pálya utca kilencben lakik.*

kilenced I. ♦ törtszn

Az egésznek kilenc egyenlő része közül egy. *Kilenc részre vágtuk az almát, tehát mindenki kap egy kilencedet.*

kilenced II. ♦ fn ~ek, ~et, ~e

A termés kilenced része mint adó. *1848-ig a jobbágy kilencedet fizetett a földesúrnak.*

kilencven ♦♦♦♦ tőszn

1. Kilencszer tíz (90). *Kilencven ülőhely volt az előadóteremben.* 2. (bizalmas) Ennyi életév. *Megerőzte a kilencvenet.* 3. (bizalmas) A század 90. éve. *Kilencvenben kezdett iskolába járni.* 4. (bizalmas) Ilyen számú ház, helyiség. *Őcsém címe: Váraai út kilencven.*

kileng ♦ ige ~eni

1. Nyugalmi helyzetéből lengve kimozdul. *Sokáig kileng az inga, ha meglököd.* 2. Józan életmódjától eltérve mulat egyet. *Időnként a legszolidabb ember is kilenghet egy-egy estére.*

kilép ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Egy lépéssel kijön valahonnan. *Kilép a liftből. Kilép a cipőjéből, amikor hazaér. Kilép a sorból, ha a nevét hallja.* 2. Lépteit megnyújtva siet vagy sietni kezd. *Ki kell lépnünk, mert lekéssük a vonatot.* 3. (Szervezett közösségből) önként kiválik. *Kilépett az egyesületből, és átigazolt egy másikba. Kilép a régi munkahelyéről.* • *Kilép az életbe: felnőttként önálló életet kezd. Kilépett a nagybetűs életbe, befejezte az iskoláit.* 4. (Folyó, patak a medréből) kiárad. *A sok esőzés hatására a folyó kilépett medréből.* 5. Lépésekkel megmér valamit. *Kilépi a kert hosszát.*

kilét ♦♦♦♦ fn -, -, ~e

(Csak birtokszóként:) *Valakinek a kiléte: a tény, hogy ki ő. Az áldozat kiléte ismeretlen.*

kilincs ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Fémről készült fogantyú legtöbbször ajtón, ablakon. *Az ajtó, az ablak kilinccsel nyitható. Új kilincset rakott a szekrényre.*

kilincsel ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Pártfogásért, segítségért több helyre ellátogat. *Az ügy érdekében nem volt rest kilincselni, így sikerült hitelt szereznie.*

kilóg ♦♦♦ ige ~ni

1. Valahonnan kicsúszva lóg. *Kilóg a zsebkendője a nadrágja zsebéből.* • (bizalmas) *Kilógja magát: felakasztva kisimul. A ruha kilógja magát, ha felakasztod.* 2. (bizalmas) Nem illik a környezetébe. *Kilóg a sorból. Mindig kilógott a társaságból.* 3. (bizalmas) Kiszökik valahonnan. *Kilógott a teremből, mielőtt az osztályfőnök odaért volna.*

kilogramm ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

A tömeg mértékegysége, 1 liter 4 °C-os víz tömegének felel meg, ezer grammból áll. *Az alma kilogrammja ötven forintba kerül.* | (Jelzőként:) Ilyen mennyiségű, ekkora súlyú. *Két kilogramm lisztet vett.*

kilométer ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A tízes számrendszeren alapuló hossz mérték, ezer méterből áll. *Mi kilométerben számolunk, de angolszász területeken a mérföldet használják.* (Jelzőként:) Ilyen hosszúságú, ekkora távolság. *Két kilométer út áll előttünk. Öt kilométerre lakik innen a szomszéd faluban. Száz kilométer a sebességünk óránként.*

kiló ♦♦♦ ige ~ni

1. Bentről kifelé lő. *Kilő a várból a lőrésen keresztül.* 2. (Fegyvert) elsüt vagy (fegyverből lövedéket) kiröpít. *Minden tőlényét kilőtte. Kilő egy nyilvesszőt. Az úrrakétát tegnap lőtték ki a kilövőállomásról.* 3. Valakit, valamit lövéssel megrongál vagy eltávolít. *Kilőttek egy ablakot. Kilőtték a tankot, így harcképtelenné tették. Kilőtték a vadászok a veszett rókát a kiserdőből.* 4. (Gáznemű anyag) kilők valamit a helyéből. *A pezsgőben levő szénsav kilőtte a dugót.* 5. (bizalmas) Hirtelen, gyors tempóban elindul. *A kerékpáros kilőtt a bolyból. Zöld lámpánál mindig kilő az autójával.*

kilúgoz ♦ ige ~ni

1. Lúgos vízben áztat, mos, kifőz valamit. *Gyakran kilúgozza a szennyes ruhát, amit a fiúk az edzésről hoznak haza.* 2. Áztatással a könnyen oldódó hasznos anyagokat kioldja valamiből. *A sok csapadék kilúgozta a talajt.*

kimagasl|lik ♦♦ ige ~ani

1. Környezetéből magasságával kiemelkedik. *Egy fejjel kimagaslik az osztálytársai közül.* 2. Képességeivel, tulajdonságaival mások közül kiválik. *Neumann János már fasori diákként kimagaslott tudásával kortársai közül.*

kimagyaráz ♦♦ ige ~ni

Magyarázattal elfogadhatóvá, megbocsáthatóvá tesz valamit. *Mindig kimagyarazza a félreértést. | Kimagyarazza magát: mentegetőzik. Kimagyarázta magát a tanárnál, hogy miért nem csinált házi feladatot.*

kimarad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Tévedésből nem kerül bele valamibe. *Kimaradt a só a levesből.* 2. Felhasználatlanul, illetve üresen marad. *Kimaradt egy kis hely, oda írhatod a hibák javítását.* 3. Műnek, szövegnek valamely része nem kerül sorra. *Ez a műsorszám kimarad, mert elkésett az előadó.* 4. • *Kimarad valaki valamiből: a)* nem részesül belőle. *Kimaradt a büntetésből, mert önként jelentkezett. b)* nem vesz részt benne. *Máté betegsége miatt kimaradt a versenyből.* 5. (Közösségből) kilép, nem jár oda többet. *Kimaradt az iskolából, elment dolgozni.* 6. Nem megy haza a szokásos időben. *Kimaradt éjszakára, a szülei aggódtak érte.*

kimegy ♦♦♦♦ ige kimenni

1. Külső, kint levő helyre megy, illetve távozik. *Menj ki a szobából, légy szíves. Ha kimész az erkélyre, láthatod az iskolát. Vége kiment az olajszag a konyhából.* 2. (Mv) Szórakozni megy. *Fáradt vagyok, nem megyek veletek ki, inkább alszom.* 3. (bizalmas, szépítő) Illemlhelyre megy. *Félóránként ki kell mennem, biztos felfáztam.* 4. (Küldemény, szállítmány) útnak indul a célállomás, célállomások, illetve címzett, címzettek felé. *Kiment az összes áru a kiskereskedésekbe. Már kimentek az esküvői meghívók.* 5. (Kártyalap) tovább már nem szerepel a játszmaiban. *Ebből a színből már kiment a dáma és a király is.* 6. (bizalmas) (Valamilyen helyzetből) kimozdul. *Kiment a szék lába.* 7. (bizalmas) (Testrészt) kifecsközik. *Megint kiment a bokám.* 8. (Va, Dv bizalmas) *Kimegy vizsgára:* elmegy vizsgázni. *Mégsem mentem ki a vizsgára, lesz még időpontja a tanárnak.* 9. *Kimegy valamiből:* (lassanként) megszűnik valamilyen helyzetű, állapotú lenni. *Ez a szoknya már rég kiment a divatból.* • *Kimegy valami valakinek az eszéből vagy a fejéből:* elfelejti. *Kiment a fejemből, hogy találkozót beszélünk meg. Kimegy az álom valakinek a szeméből:* elmúlik az álmosága. *Az ijedségre egészen kiment az álom a szeméből.* 10. Valami (szinte teljesen) eltűnik valamiből. *Nem ment ki a meggy a pulóveremből. Kiment a hajamból a dauer. Kiment a nadrágom színe a mosásban.* 11. (bizalmas) (Cselekvés, magatartás) valamire mint célra irányul. *Nem értem, mire megy ki a játék. Ez az egész cirkusz arra ment ki, hogy megkapja az állást.*

kímél ♦♦♦ ige ~ni

1. Fájdalomtól, izgalmtól, fáradalmaktól óv valakit. *Nem mondta el a rossz hírt, kíméli az édesanyját. Kíméli állapotos feleségét a cipeléstől. Kíméli barátja érzékenységét.* 2. (választékos) • *Nem kímél valakit:* nem kegyelmez neki. *Nem kímélte a katona a legyőzött ellenséget, hanem lelőtte.* 3. *Kímél valamit:* vigyáz valamire, hogy baja ne essék. *Nem iszik alkoholt, kíméli az egészségét. Kíméli a cipőjét, még mindig jó állapotban van.* 4. *Kímél valamit:* takarékoskodik valamivel. *Kíméli a szülei pénztárcáját, ritkán kér zsebpénzt. Nem kíméli az erejét, kemény edzéssel készül a versenyre.*

kíméletes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. A másik érzelmeit figyelembe vevő (beszéd, viselkedés). *Kíméletesen mondta el neki a rossz hírt.* 2. Gondos, óvatos (eljárás, bánásmód). *Kíméletesen fertőtlenítette és bekötötte a sebet. Kíméletesen bántak a foglyokkal.*

kíméletlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. A másik érzelmeit figyelmen kívül hagyóan bántó (beszéd, viselkedés). *Kíméletlenül megmondta neki, mit gondol.* 2. Kíméletlen nem ismerő (eljárás, bánásmód). *A munkatábor lakóit kíméletlenül dolgoztatták, ha betegek voltak is. A kíméletlen bánásmód következtében testileg-lelkileg leromlott.*

kimenetel ♦♦♦ fn -, ~t, ~e

1. (választékos) Cselekmények, események sorozatának végeredménye. *Ekkor még nem lehetett tudni a háború kimenetelét. Már nem kétséges, hogy mi lesz a mérkőzés kimenetele. Minden további teendő a tárgyalás kimenetelétől függ.* 2. (ritka) Eltávozás, kivonulás. *Az idegen hadseregnek az országból való kimenetelét óriási örömmel fogadta a lakosság.*

kimenő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (A hadseregben, bentlakásos intézetben) takarodóig vagy másnap reggelig tartó eltávozási engedély. *Kimenőt kapott az öcsém, ma délután találkozhatunk a városban.* 2. Háztartási alkalmazottnak járó házon kívül tölthető szabadidő. *A bejárónő a kimenője alatt ismerkedett meg a vőlegényével. (tréfás) Ma estére kimenőt kapott a férj, meccsre megy a barátaival.*

kiment ♦♦♦ ige ~eni

1. Veszélyeztetett helyről, helyzetből kihoz valakit, valamit. *Kimentette a gyereket az égő házból. A kölcsönrel kimentette a bajból. Igyekeznek kimenteni értékeiket a háború sújtotta országból.* 2. Érveket hoz fel valaki mentségére főként távolmaradása esetén. *Kimentette a férjét a vendégek előtt. Kimentette magát a kérésért az igazolással. Kimentették magukat a tárgyalásról, mert egy másik értekezletre kellett menniük.*

kimér ♦♦♦ ige ~ni

1. Kiszedve megmér és elkülönít valamit. *A sütéshez kímér húsz deka cukrot.* 2. Megmérve árusít. *A kocsmában bort mérnek ki.* 3. Méressel kijelöl. *Kimérték a ház helyét. Kimértük előre az időt, hogy mikor kell befejeznem.* 4. (választékos) (Büntetést, feladatot) kiszab (valakire). *A tanárnő kímerte, hogy ki hány javítófeladatot végezzen el. Az edző kímerte ránk a gyakorlatokat.*

kimerészked|ik ♦ ige ~ni

Rászánja magát, hogy a tilalom ellenére is kimenjen. *Egyedül kimerészkedett a táborból az erdőbe, mert még világos volt.*

kimerít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Folyékony anyagot) valahonnan kimer. *Kimerít egy vödör vizet a kútból.* 2. (Pénzt, készletet, részletet) teljesen felhasznál. *Ha megveszi az új tévét, kimeríti a havi pénzkeretet.* 3. (Témát) teljesen feldolgoz, megtárgyal. *Kimerítették a témát, minden részletében megtárgyalták.* 4. • (hivatalos) *Kimeríti valaminek a fogalmát:* teljesen annak tekinthető. *Amit mondott, kimeríti a becsületsértés fogalmát.* 5. Nagyon kifáraszt valakit. *Már öregszik, teljesen kimerítette a nagytakarítás. A nagymamát kimerítették a gyerekek.*

kimért ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Méressel kiszabott, kijelölt. *A kimért távolságot egy óra alatt kell megtenniük a versenyzőknek.* 2. Kimérve árusított. *Kimért savanyúságot vett a piacon.* 3. Tartózkodó, hüvös. *A sértett szomszéd kimérten üdvözölte. Kimért léptekkel, lassan közeledett.*

kimerül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Forrás, készlet) felhasználás következtében elfogy. *Mára már az utolsó aranybányánk is kimerült. Az utóbbi években az áremelkedések miatt kimerültek tartalékai.* • (gúnyos) *Kimerült a tudománya:* többre nem volt képes. 2. Elfogy az ereje. *Teljesen kimerült a napi tizenkét órás munkától.* 3. (rosszalló) (Teljesítmény) valamire szorítkozik. *Munkája kimerül az adminisztrációban és a reprezentálásban.*

kimonó ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Bokáig érő, övvel összefogott, bő ujjú japán női és férfiköntös. *A gésák a teaházban még ma is kimonót viselnek.*

kimúl|ik ♦ ige ~ni (választékos)

Nem él tovább. *Kimúlt a kutyánk.* • (rég) *Kimúlik az árnyékvilágból:* (ember) meghal.

kimutat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kifelé mutat valahonnan. *Kimutatott az utcára, ahonnan az autóbusz indul.* 2. Láthatóvá tesz valamit. *Régen már az is nagy dolog volt, ha a nők kimutatták a bokájukat.* 3. Külső jelét adja valaminek. *Zárkózott ember, nehezen mutatja ki az érzéseit.* 4. Bebizonyít valamit. *Kimutatták az összefüggést a hajtógázzal működő spray-k és az ózonréteg elvékonyodása között.*

kín ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Gyötörö testi fájdalom. *Pokoli kínokat érez a vesekő miatt. Ordít kínjában, amikor a fájós lábára lépnek.* (Szitkozódásként:) *Az anyja kínját!* 2. (választékos) Súlyos lelki fájdalom. *Kínok gyötrik a szívét.* 3. Kellemetlen helyzet. *Nagy kínban volt, amikor nem tudott felelni a vizsgán. Csak kínjában mosolyog.* 4. Erőfeszítés. *Csak nagy kinnal sikerült rábeszélni, hogy jöjjön el.* • *Kínjában érett gyümölcs:* korán leszedve tökéletlenül érett gyümölcs.

kínai ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~ul

1. A javarészt Kínában élő, sárgás bőrű, ősi kultúrájú néphez tartozó, vele kapcsolatos, illetve Kínában található. *A kínai emberek nagyon udvariasak. Szeretem a kínai konyhát. Kínai porcelán étkészletünk van. A kínai nagy fal az ókorban épült hatalmas fal Kína északi határán.* (Főnévi használatban:) *A kínaiak száma már meghaladta az egymilliárd főt.* 2. *Kínaiul:* kínai nyelven. *Tudsz kínaiul? Beszélek kínaiul, de írni nem tudok.* (Főnévi használatban:) *Lelkesen tanulja a kínait.* • (tréfás) *Nekem az kínaiul van vagy nekem az kínai:* teljesen érthetetlen.

kínál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Kínál valamivel valakit* vagy *valamit valakinek:* fogyasztásra, felhasználásra ajánl valakinek valamit, vagy valakit rábeszél valamire. *Enni- és innivalóval kínálja a vendéget. Hellyel kínálták az érkezőket. Süteményt kínál az ebéd végén.* | *Kínálja magát:* a) étvágyat ébreszt. *Kínálja magát a fűn a piros alma.* b) (rosszalló) (nő férfinak) felkínálkozik. *Hiányos öltözékében kínálja magát a férfiaknak.* 2. Megvétellel ajánl valamit, illetve valamennyi pénzt ajánl valamiért. *Olcsón kínálják a salátát a piacon. Százezer forintot kínáltak az autóért, de ennyiért nem adtam oda.* 3. (választékos) Valamely lehetőséget ígér. *Az árnyék enyhülést kínál a tűző napon tett hosszú gyaloglás után.*

kínálat ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

Az eladásra kínált áruk összessége. *Az üzletekben nagy a kínálat, csak a pénzem kevés hozzá, hogy szabadon válogassak.*

kincs ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Felhalmozott pénz, ékszer, műtárgy. *Sok kincset gyűjtött össze.* • *Dárius kincse:* óriási vagyon. | *A világ minden kincséért sem:* semmiképpen sem, semmi áron. 2. (Általában többes számban:) Értékes, nagy hasznot hajtó nyersanyagok, energiaforrások. *Az ásványi kincseket is jelölik a gazdasági térképen.* 3. A legfontosabb dolog, személy valaki számára. *Legdrágább kincse a gyermeke. Nagy kincs az egészség.* (Megszólításként:) *Kincsem!* 4. Nagy kulturális érték. *A múzeumban kiállított tárgyak fontos szellemi kincsek.*

kincstár ♦♦♦♦ fn

1. Az állam vagyona és pénzkészlete. *Azt mondják, a kincstár szinte teljesen üres. A pénzügyminiszter beszámolt a kincstár helyzetéről.* 2. (Régen vagy mesében:) Kincsek elhelyezésére használt helyiség. *Az okos fiút a király levezette a kincstárába, és megjutalmazta.*

kinevet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Mulatságosnak talál valakit, valamit, és nevet rajta. *Kinevették gyávaóságáért. Nem illik kinevetni a nyomorékot.* 2. Nevetve kinéz valahonnan. *Kinevetett az ablakból a járókelőkre.* 3. *Kineveti magát:* sokáig, jóízűen nevet. *Amikor kiért a szobából, jól kinevette magát a bent ülőkön.*

kinevez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Megbíz valakit valamely tevékenység ellátásával, cím, állás betöltésével. *Kinevezték főorvossá az új kórházban. Új egyetemi tanárokat neveztek ki. Kinevezték a bizottság tagjait.* 2. (tréfás) Valaminek nyilvánít. *Kineveztük az udvart foci pályának.*

kinéz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Bentről kifelé néz. *Kinéz az ablakon minden reggel, hogy lássa: milyen az idő.* 2. (bizalmas) Rövid időre kimegy körülnézni valahova. *Kinéz a piacra egy kis leveszöldségért.* 3. Lopva kiolvas valamit valahonnan. *Kinézte a könyvből a helyes megoldást.* 4. (bizalmas) Erősen néz, figyel valakit, valamit. • *Kinézi a szemét:* nagyon erősen néz. 5. Kiszemel valamit, valakit. *Kinézett magának egy új cipőt. Nősülni akar, már ki is nézett valakit.* 6. *Kinéz valakit valahonnan:* barátságtalan magatartással tudtára adja valakinek, hogy nem látja szívesen. *Közönséges viselkedése miatt kinézték a társaságból.* 7. *Valahogy kinéz:* valamilyen állapotban levőnek látszik. *Rosszul nézel ki, ne adjak gyógyszert? • Jól néz ki: a) jó színben van, egészségesnek látszik, illetve csinos. Jól néz ki ebben a ruhában. b) (gúnyos) bajban van. Na, jól nézel ki, mondhatom, a három egyeseddel! 8. (bizalmas) Kinéz valakinek valami: számíthat valamire. Kinéz neki egy kis örökség. 9. (bizalmas) Kinéz valakiből valami: főként külső jelek alapján sejt róla valamit. Nem sok jót nézek ki belőle, nem jó szándék vezet. Sok pénzt néz ki belőle.*

kinin ♦ fn ~, ~t, ~je

A kininfá kérgéből nyerhető, erősen keserű ízű szerves vegyület. *A kinin nélkülözhetetlen gyógyszer a malária ellen. Az orvos kinint rendelt lázcsillapítóként.*

kinlód|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kínzó fájdalmat érez. *Sokat kinlódott a betegsége alatt.* 2. Keservesen végez valamilyen feladatot. *Rossz szerszámokkal kinlódik. Nehezen nevelhető fiúkkal kinlódik a napköziben.* 3. Nyomorogva él. *Egész életében csak kinlódott, soha nem jutott semmire.*

kinn ♦♦♦♦ hsz

1. Valamin kívül, valamitől távol. *Kinn van az udvaron. Kinn van a konyhában, főz. Kinn van külföldön, Bécsben vagy Prágában.* • *Kinn van (valamiből): a) kiszabadult, kikerült valahonnan. Kinn van a börtönből. Már kinn van a foga, nem fáj többé! Kinn van a szekér a sárból. b) kilátszik valamiből. Kinn van a dereka, édesanyja félti, hogy megfázik. c) kiadták, kivették valahonnan. Kinn vannak a könyvek, kivettem őket a könyvtárból, lehet olvasni.* 2. Valamely helyzetből kikerülve. *Kinn van a bajból, mégsem bukott meg. Kinn van a játékból, most nem játszik.*

kinos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Nagy fájdalommal járó. *Kinos betegséggel küzd, szörnyű fájdalmai vannak.* 2. Gondokkal, szenvedéssel tele. *Kinos élete volt, sokat nélkülözött.* 3. Fájdalmas kint kifejező. *Kinos jajgatás hallatszott ki a műtőből.* 4. Túlzottan szigorú, aggályos. *Megköveteli a kinos fejelemet, pontosságot. Kinos, aprólékos gonddal készíti a tortát. Kinosan ügyel a formáságokra.* 5. Feszélyező, nyomasztó. *Kinos csend, hallgatás fogadta az új főnököt. Az adós mindig kinos helyzetben van. Kinosan érintette a megjegyzés.*

kinő ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Növényi hajtás) a földből kibújik vagy újra kifejlődik. *Elszáradt a virág, de eső után újra kinőttek a hajtásai.* • *Kinő a földből: a) (növény) kihajt b) (építmény) gyorsan elkészül. Mellettiünk egy hónap alatt kinőtt a földből egy új ház. | Még a földből is alig nőtt ki: még nagyon kicsi (gyermek).* 2. (Ember vagy állat valamely látható testrésze) megnő vagy újra kifejlődik. *A hajnövesztő szer hatására kinőtt a haja, pedig már teljesen kopasz volt.* 3. Úgy megnő, hogy valami kicsi lesz neki. *Hirtelen megnyúlt a kislány, kinőtte a ruháit, de még a cipőit is. Kinőttek a kétszobás lakást, nagyobbra akarják cserélni.* 4. Túlhalad korábbi állapotán. *Kinőtt a diákkorból, most már kénytelen eltartani magát.* • *Kinő valamit (általában hibát): Húszéves korára kinőtte az allergiáját. Szerencsére már kinőtte korábbi bizonytalanságát.* 5. *Kinövi magát valamivé: azzá fejlődik. Jó pedagógussá nőtte ki magát.* 6. Kifejlődik valamiből, illetve valamivé. *A pártok egy része a pártállam ellenzékéből nőtt ki. Az akkori kollégistákból nőtt ki a párt mai derékhada.*

kinpad ♦♦ fn

Padszerű emelvény, amelyen a középkorban kínzóeszközökkel vallatták a vádlottat. *Az inkvizítorok kinpadra vonták a boszorkánynak vélt asszonyokat.*

kint ♦♦♦♦ hsz

Kinn. *Kint sétáltunk a falu határában. Kintről, Párizsból jött a levél. A szobában tévézünk és kint a konyhában vacsorázunk. Szüleim szerint a macska kintre való, nem a lakásba.*

kintorna ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Verkli. *Az 1960-as években még meg-megszóltalt egy-egy kintorna a házak udvarán, olyankor aprópénzt adtunk a verklisnek.*

kinyal ♦♦ ige ~ni

1. (Edényt) tisztára nyal. *Ha süteményt sütök, a gyerekek mindig kinyalják a tálat.* • (durva) *Kinyalja valakinek a fenekét vagy seggét: bármit megtesz neki (, hogy előnyt szerezzen magának).* 2. (bizalmas) *Kinyalja magát: feltűnően kicsinosítja magát. Nemigen ad magára, de a farsangi bálra kinyalta magát.*

kinyilatkoztat ♦♦ ige ~ni (választékos)

1. (rosszalló) Ünnepelesen kijelent valamit. *Szeret magabiztosan kinyilatkoztatni, feltétlen igazságként kijelenteni dolgokat.* 2. (Vallásos, teológiai szövegekben:) (Isten) az emberiség tudomására hoz valamit. *Isten a kötéltáblakon a tíz parancsolatban kinyilatkoztatta a legfőbb törvényeket.*

kinyilvánít ♦♦♦ ige ~ani (választékos)

A nyilvánosság tudomására hoz valamit. *A magas rangú vendégek kinyilvánították köszönetüket, jókívánásait. Végrendeleltében kinyilvánította azt az óhaját, hogy hazai földben temessék el.*

kinyúl|ik ♦ ige ~ni

1. (Nyújtható anyag) terjedelmében megnő. *Úgy kinyúlt a pulóverem, hogy már nem lehet hordani.* 2. (bizalmas) (Valahova esve) elterül. *Megbotlott, és kinyúlt az utca kövén.* 3. (durva) Meghal. *Azért nem látod, mert időközben kinyúlt.* 4. (Tárgy) kiemelkedik valahonnan. *Az ágak kinyúlnak a járdára, le kell vágni őket.* 5. (Időbeli jelenség) jobban elhúzódik a vártnál. *A szótár megjelenési ideje kinyúlik az év végéig is.*

kiolt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Tüzet, égő anyagot) elolt. *Sikerült kioltaniuk a tüzet a konyhában. Kioltom az égő cigarettát.* 2. (választékos) Megszüntet valamit. *Az idő kioltja a szívekből az indulatot.* • (választékos) *Kioltja valakinek az életét: megöli.* | *Kioltja valakinek a szeme világát: megvakítja.*

kiolvas ♦♦♦ ige ~ni

1. Valamiből kikeresve elolvas valamit. *A címet egy régi füzetből olvasta ki.* (rosszalló) *Ami keveset tudott a felelő, azt is a tankönyvből olvasta ki.* 2. Végigolvas valamit. *Kiolvasta a könyvet, most újat kér kölcsön.* 3. *Kiolvas valamiből valamit: kiérez, kikövetkeztet. Leveledből azt olvastam ki, hogy segítségre van szükséged. Kiolvassa a szeméből az igazságot.* 4. (rég, népi) Kirakva megszámol valamit. *Kiolvassa a pénzt az asztalra.* 5. • (népi, bizalmas) *Kiolvassa a szemét: tönkreteszi a sok olvasással. Az irodalomvizsga előtt majdnem kiolvasta a szemét.*

kiönt ♦♦ ige ~ani (választékos)

(Valamely szenvedélynek, indulatnak) szabad folyást enged. *Kiöntja a mérgét. Végre kisírta magát, kiöntötte a fájaldalmát.* • *Kiöntja a vérét: harcban elesik, meghal. Ezek a bátor hősök a szabadságért ontották ki a vérüket.* | *Kiöntja valakinek a vérét: megöl valakit. Rómeó kiöntötte a vérét Tibaldnak, Júlia unokatesivérének.*

kiöltöz|ik ♦♦ ige ~ni

A szokottnál gondosabban, csinosabban öltözik fel. *Szépen kiöltözött a színházba.*

kiönt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Valaminek a kiömlését okozza. *Kiönti a teát a csészébe. Véletlenül kiöntötte a tejet a földre. Kiöntötte a vizet az ablakon.* 2. (választékos) *Kiönt magából valamit: kibocsát. A vonat nagy tömeg embert öntött ki magából.* 3. *Kiönt valamit: érzelmeknek, indulatoknak szabad folyást enged. Kiönti a mérgét.* • *Kiönti a szívét valakinek: elmondja neki a panaszát.* 4. (Tárgyat) megolvasztott bronzformába öntéssel elkészít. *A művész bronzból önti ki a szobrot.* 5. (Folyóvíz vagy valaki vízzel) valakit, valamit az adott hely elhagyására kényszerít. *A gazda kiöntötte az ürgét. A családot kiöntötte a házából a Tisza.* 6. (Folyóvíz) kilép a medréből. *Kiöntött a megáradt folyó, veszélyezteti a falut.*

kiöreged|ik ♦♦ ige ~ni

Kiöregedik valahonnan: kora miatt már nem képes elvégezni valamit, nem tartozik valahova. Kiöregedett már a munkából. Kiöregedett már a bakfisok közül.

kipattan ♦♦♦ ige ~ni

1. Pattanva kiugrik, kirepül valahonnan. *Kipattant egy szikra a tűzből. Kipattant egy nyúl a tisztásra.* • *Kipattan a fejéből valami: hirtelen eszébe jut. Nagyszerű ötlet pattant ki a fejéből.* 2. Hirtelen kinyílik, szétnyílik. *Ha feszegeted, kipattan a zár. Nehezen, de kipattant a dió burka. Már kipattantak a bimbók.* 3. (választékos) (Titkolt dolog) váratlanul kitudódik. *Évek múlva pattant ki a titok.*

kipellengérez ♦ ige ~ni

1. (rég) Megszégyenítésül pellengérhez, köztéren álló oszlophoz köt valakit. *Az elítéltet kipellengérezték a főtéren.* 2. Nyilvánosan megszégyenít, kigúnyol valakit, valamit. *Kipellengérezték a csalót. Kipellengérezték a diák hibáit a tanárai.*

kipenderít ♦ ige ~eni

1. Valakit gyors mozdulattal a hely(iség) tágasabb részébe perdít. *Kipenderítette a gyermeket a szoba közepére.* 2. Erélyes fellépéssel eltávolít valakit valahonnan. *Úgy kipenderítették az ajtón, hogy a lába sem érte a földet.* (átvitt) *Megmondta a véleményét, ezért kipenderítették az állásából.*

kipipál ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. (Listában, felsorolásban:) Pipa alakú jellel megjelöl, és ezzel a többi közül kiemel valamit. *A vásárlási listán kipipálta, amit már sikerült megvennie.* 2. Elintézettnek, elvégzettnek tekint valamit. *Befejeződött a gyakorlat, most már ezt is kipipálhatjuk.*

kipróbál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamit első ízben használ, hogy meggyőződjék használhatóságáról. *Kipróbálja az új szerszámot. Új módszereket próbál ki.* 2. (rég) Próbára tesz valakit, valamit. *Kipróbálja barátja hűségét.*

kipuhatol ♦♦ ige ~ni

Óvatosan megtudakol valamit. *Kipuhatolja az új főnök szándékát. Kipuhatolja, hogy hogyan férközhetne a lány bizalmába.*

kipusztít ♦♦ ige ~ani

1. (Embert, állatot, növényt valahonnan) végleg eltüntet, elpusztít. *A macskák kipusztították a házból az egereket.* 2. (népi, régi) Mindenétől megfoszt valakit. *Kipusztították vagyonából.*

kirabol ♦♦♦♦ ige ~ni

Rablással kifoszt valakit, mindenét elviszi. *Tegnap délelőtt kirabolták a szomszédunkat.*

kiragad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Megragadva kivesz, kiránt valakit, valamit valahonnan. *Kiragadja a botot a kezéből. Kiragadja a gyermeket az anyja kezéből.* (átvitt) *Kiragadja az irányítást felesége kezéből.* 2. (választékos) Az utolsó pillanatban megragadva kiment valakit valahonnan. *Kiragadta a társát a halál torkából.* 3. Magával ragadva, sodorva kivisz valamit valahonnan. *A szél kiragadta a kezéből a levelet.* 4. (Csoportból, sorozatból) találomra kivesz, kiválaszt valamit. *Néhány példát kiragadott a dolgozatból.*

kirak ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Több darabból álló dolgot, illetve tárgyat) kivesz, és külső, látható helyre tesz. *Kirakja a könyveket a szekrényből. Kirakta a képeket a falra.* 2. Kiűrit valamit. *Kirakják a vasúti kocsit. Kirakták a hajót, miután kikötöttek.* 3. (bizalmas) Kiméltlenül eltávolít valakit valahonnan. *Kirakták az állásából.* 4. (bizalmas) (Írásjeleket) a megfelelő helyre odair. *Kirakja a vesszőket és a pontosvesszőket.* 5. Több darabból összeállít, kialakít valamit. *Kirakja kavicsokból az ország címerét.* 6. (Téglával, kövel, csempével) burkol valamit. *Csempével rakták ki a falat.*

kirakat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Üzletnek az áruk bemutatására szolgáló ablakmélyedése. *Minden héten átrendezi a kirakatot.* 2. (bizalmas, rosszálló) Látszat. *Csak a kirakat kedvéért dolgozik.*

király ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A császár után a legmagasabb rangú uralkodó, a monarchia feje. *Szent Istvánt 1000-ben koronázták királlyá. A király vagy örökli a címet, vagy választják.* 2. (választékos) A hozzá hasonlók között a legkiválóbb, a legtekintélyesebb. *A sást a madarak királyának is nevezik. Kóstold meg a borok királyát!* • *Az állatok királya: az oroszlán.* | (népi) *Pütkösdi király: a) a falu fiatalságának vezetőjéül (egy évre) választott legény b) vezetői szerepét rövid ideig élvező személy.* 3. Kártyában királyt ábrázoló lap. *A piros királyt húzta.* 4. Az a sakkfigura, amelynek harcképtelenné tétele győzelmet jelent. *A sötét királlyal sakkot adott.* 5. Tekejátékban a legmagasabb bábu. *A középen álló királyt ütötte le.* 6. (szleng) (Jelzőként:) Elsőrangú, nagyszerű (dolog). *Király volt ez a film.*

királyfi ♦♦♦♦ fn ~k vagy ~ak, ~t, ~ja (népi)

A király fia. *A mesebeli királyfi legyőzte a sárkányt. A jelmezbálon királyfi lesz a kisfiú.*

királykisasszony ♦♦♦ fn (népi)

(Mesében:) A király leánya. *A juhász elnyerte a királykisasszony kezét.*

királyné ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A király felesége. *Míg a király harcolt, a királyné vezette az országot.* 2. (népi) Királynő. *Magyarországnak nem sok királynéja volt, inkább királyok uralkodtak.*

királynő ♦♦♦♦ fn

1. Királyként uralkodó nő. *Mária, Magyarország királynője Nagy Lajos király lánya volt.* 2. Társaságban szépségével kiemelkedő nő. *Akkor minden csodás volt, ő volt a bál királynője.* 3. (Sakkjátékban:) A legerősebb figura, amely minden színben és minden irányban léphet. *Megvan még a királynőm, akár nyerhetek is.* 4. A hasonlók között a legtöbbet érő. • *A sportok királynője: az atlétika.*

királyság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Királyi méltóság. *Mátyás tizenöt éves korában nyerte el a királyságot.* 2. Az az államforma, amelyben király az uralkodó. *Hollandia, Belgium, Svédország, Spanyolország stb. még mindig királyság.* (Tulajdonnév részeként:) *Az Egyesült Királyságban II. Erzsébet uralkodik több mint ötven éve.* 3. • *Pütkösdi királyság: a) (népi) pütkösdkor a fiatalság vezéréül megválasztott legény tiszte b) (választékos) gyorsan múló hatalom.*

kirándulás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Pihenés, illetve ismeretszerzés céljából a természetbe vagy más, a lakóhelytől távolabb eső helyre tett utazás. *Minden évben kirándulást teszünk a hegyekbe. Az osztály tanulmányi kiránduláson volt a múlt héten.*

kiránt¹ ♦♦♦ ige ~ani

Rántva kihúz valakit, valamit valahonnan. *Kirántotta kardját a hüvelyéből.* • *Kiránt valakit a bajból:* hirtelen beavatkozással kínos helyzetéből kimentí.

kiránt² ♦♦♦ ige ~ani

(Főleg húst) lisztben, tojásban, zsemlemorzsaiban megforgat és kisüt. *Mielőtt megérkeznek a vendégek, gyorsan kirántja a hússzeleteket.*

kirekeszt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Kizárva kint maradásra kényszerít valakit, valamit. *A tudósítók egy részét kirekesztették a teremből. A beteg juhokat kirekesztették az akolból.* 2. (választékos) *Kirekeszt valamiből:* megakadályoz valakit abban, hogy valamely jogát érvényesítse vagy valamiből részesedjen. *Kirekesztették az örökségből.* 3. (választékos) (Eshetőséget) kizár, lehetetlenné tesz. *Ezt a lehetőséget kirekeszthetjük.*

kirendeltség ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Intézménynek, vállalatnak a székhelyén kívüli képviselője. *Az utazási iroda prágai kirendeltségén dolgozik. A központ jelentést kért a kirendeltségektől.*

kiri ♦♦ ige ~ni

1. Környezetétől erősen elüt, különbözik. *Ez az ócska szekrény kiri a többi bútordarab közül. Az új gyerek nagyon kiri az osztályból.* 2. (ritka) Kiderül, látszik. *Beszédéből kiritt a keserűség. Mozdulataiból kiri a fáradság.*

kiró ♦♦ ige ~ni

(Hatóság büntetést vagy fizetendő összeget) meghatároz és befizetését elrendeli. *A ház megvétele után két évvel rótták ki az illetéket. Kirótták rá öt évet a lopásért. Ötezer forint bírságot rótták ki a szabálytalan parkolás miatt.*

kiruccan ♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Hirtelen elhatározásból rövid kirándulást tesz valahova. *Vasárnap délután kiruccantak a szabadba.* 2. Szokásától eltérően, hirtelen elhatározással idejét szórakozással tölti. *Az este kiruccantunk, a közeli zenés étteremben vacsoráztunk és táncoltunk.*

kirukkol ♦♦ ige ~ni

1. (bizalmas) Várakozás után előhozakodik valamivel. *Végre kirukkolt egy ötlettel.* 2. (rég, népi) (Katonaság) kivonul a gyakorlótérre. *Kirukkoltak a katonák a díszszemlére.*

kis ♦♦♦♦ mn (csak jelzőként, nem ragozható)

1. Csekély kiterjedésű, méretű. *Iszik egy kis vizet. A kis vízben fürödtek. Kis falvakat érintettünk túránk során. Kis ember a postásunk. Ebben a kis kabátban megfázol.* 2. Nem számottevő mennyiségű. *Kis távolságot kell megtennie. Egy kis időt adj még. Egy kisebb összeget kért kölcsön.* 3. Fiatal. *A két testvér közül ő a kisebb. Kis tigris született ma az állatkertben.* 4. Gyenge, nem erős. *Csak kis eső esett az éjjel. Volt egy kis csodálkozás, ijedség.* 5. Kiszámú, nem sok emberből álló. *Kis nézőközönség előtt játszottak.* 6. Kevésbé jelentős, nem nagy. *Nem kis dolog, ha felveszik az egyetemre. Kis ember ő ahhoz, hogy ezt elintézzék.* 7. (Kedveskedve:) szeretett, kedves. *Te kis csacsi! Drága kis angyalom!* 8. (Udvarias, szerénykedő kérésben:) *Csak egy kis türelmet kérek!* 9. (Gúnyos kifejezésekben, az előtte álló jelző jelentését ellenkezőjére változtatva:) *Szép kis alak vagy! Jó kis kifogás!*

kiságy ♦ fn

Olyan kisméretű ágy, amelyben rendszerint gyerekek alszanak. *Eltettük a gyerekek kiságyát a padlásra.*

kisajátít ♦♦ ige ~ani

1. (hivatalos) (Hatóság ingatlant) köztulajdonba vesz. *Az útépítéshez kisajátították a kertünk egy részét.* 2. (rosszalló) Kizárólagos tulajdonának tekint valamit, valakit. *Kisajátította magának az egész szobát. Szeretné kisajátítani magának barátja gondolatait is. Teljesen kisajátít téged ez a nő!*

kisasszony ♦♦♦♦ fn

1. (rég) Őri családból származó hajadon leány. *A kisasszony nem vett részt a vacsorán.* 2. (Fiatal leány udvarias megszólítása, megnevezése:) *Tisztelt kisasszony! A kisasszony következik. A pénztáros kisasszony rögtön jön.*

kisded I ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (rég) Kicsi, kicsiny. *Kisded hajlékban laktak.* 2. (gúnyos) Szerénynek, ártatlannak feltüntetett (visszaélés). *Nem hiszek kisded játékaidnak.*

kisded II. ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (rég, választékos)

Kisgyermek, csecsemő. *Az oltárképen Mária látható a kisdeddel.*

kisdolog ♦ fn (szépítő)

Vizelés. *Kisdologra megy indulás előtt. Igyekszik, hogy a kisdolgát mielőbb elvégezze.*

kisebbség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Embereknek egy másiknál kisebb létszámú csoportja. *A kisebbség elfogadja a többség határozatát. A javaslat kisebbségben maradt.* 2. Az állam nemzeti jellegét meghatározó néphez képest kisebb számarányú népcsoport. *A kormány komoly tárgyalásokat folytat a kisebbségekkel. Minden harmadik magyar kisebbségben él.*

kisegít ♦♦♦ ige ~eni

1. Valakit valahonnan kilépni segít. *Kisegítette a kocsiból a nénit.* 2. Segít valakinek valamely kellemetlen helyzetből kijutni. *Kisegítette barátját a bajból.* 3. Szorult helyzetbe került személyen (kölcsonnel) segít. *Egy nagyobb összeggel kisegítette a gyereket.* 4. Kisegítő, alkalmi munkát végez. *A gépiró kisegít egy másik osztályon.*

kisemmiz ♦♦ ige ~ni

Valakit az őt megillető jogoktól vagy anyagi javaktól megfoszt, elüt. *Kisemmizték a válás után. Kisemmizték az örökségből, egy fillért se kapott.*

kísér ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Kísér valakit:* védelmezésül vagy tisztelete jeléül együtt megy vele. *Iskolába kíséri a gyereket. A kapuig kísérte a vendéget. Ő kíséri a külföldi vendéget.* • *Utolsó útjára kísér valakit:* részt vesz a temetésén. *Több százan kísérték utolsó útjára a színészkirályt.* 2. Őrizettel visz valakit, valamit valahova. *A tolvajt a rendőrségre kísérték. Biztonsági őrök kísérték a pénzállományt.* 3. Követ valakit, valamit, vele együtt halad. *Az út a folyót kíséri. A tengeri hajót sokáig kísérik a madarak.* 4. Állandóan része van valamiben, nem hagyja el valami. *Ez az emlék kísérte élete végéig.* (Jókívánságban:) *Szerencse kísérjen utadon!* 5. Dolog, folyamat együtt jár valamivel. *A betegséget láz kíséri. Elbeszélését heves mozdulatokkal kísérte.* 6. Valamely hangszeren aláfestő zenét játszik. *Zongorán kísérték az énekest. Zongorán kísér: X. Y.* 7. Figyel, állandóan gondol valakire. *Csodálattal és tisztelettel kíséri a híres karmester pályafutását. Gyanakvással kíséri minden lépését.*

kísérlet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Mesterségesen előidézett folyamat, jelenség vizsgálata. *Évek óta tudományos kísérleteket végez.* 2. Próbálkozás. *Irodalmi kísérletei nem voltak sikeresek. A rabok szökési kísérlete meghiúsult. Gyilkossági kísérlet miatt letartóztatták.* • *Kísérletet tesz valamire:* próbálkozik valamivel, törekszik valamire. *Kísérletet tett a békülésre.*

kísért ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (választékos) Bűnre csábít valakit. *Ne kísérsd!* 2. Babonás elképzelés szerint valaki látható alakban, kísértetként megjelenik. *A halottak éjjel kísértének.* 3. (választékos) (Rég esemény, jelenség) még mindig érezteti káros hatását. *Kísért a múlt. Nyomasztó emlékek kísértének.* 4. • (rég) *Istent kísért:* vakmerően próbára teszi Isten türelmét. *Ne kísérsd Istent, mert bajba kerülsz!*

kísértet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (Babonás hiedelem szerint) a halott lelke, amely (emberi alakban) megjelenik az élőknek. *A hiedelmek szerint a régi kastélyban kísértetek járnak.* • *A kísértetek órája:* éjfél. 2. (választékos) A múlt rossz emléke, illetve terhes maradványa. *Nem hagyja nyugodni a múlt kísértete.* 3. (választékos) (Fenyegető esemény) előjele. *Megjelent a háború kísértete.*

kishitű ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Csüggedésre, kétkedésre hajlamos, illetve erre való. *Kishitű ember nem viszi sokra. Kishitű megjegyzéseim a legkevésbé sem ingatták meg céljaiban.*

kisiklik ♦♦♦ ige ~ani

1. (Sinen futó jármű) kerekével a sínről kiugorva letér a pályáról. *Kisiklott a vonat, és három kocsját felborult.* 2. (választékos) Gyors mozdulattal kicsúszik, kiszabadul valahonnan. *A hal kisiklott a kezéből.* 3. (választékos) Kérdés, feladat alól vagy elől ügyesen kitér, kibújik. *Kisiklott a válasz elől.*

kisiparos ♦♦♦ fn

Kisüzemben, műhelyben tulajdonosként dolgozó személy. *Cipész kisiparos volt az apja. A kisiparosoknak színvonalas szaklapjuk van.*

kisír ♦♦ ige ~ni

1. • *Kisírja a szemét:* vörösre, duzzadtra sírja. *Egészen kisírta a szemét a nagy fájdalomtól.* | *Kisírja a lelkét:* sokáig, fájdalmasan zokog. *Majd kisírta a lelkét a rossz bizonyítvány miatt.* | *Kisírja magát:* addig sír, amíg megkönnyebbül. *Másnapra jól kisírta magát.* 2. Hosszas könyörgéssel elér valamit. *Kisírta, hogy elengedjék a koncertre.* 3. (Szomorúság bánat) érződik valamiből. *A zenéből kisír a mély szomorúság.*

kiskapu ♦♦♦♦ fn

1. A gyalogosok számára épített kisebb kapu. *A kocsik a nagykapun, az emberek a mellette lévő kiskapun járnak be az udvarra.* 2. (bizalmas) Lehetőség a törvény vagy a tilalom kijátszására. *Mindig megtalálja a kiskaput.*

kiskatona ♦♦ fn (bizalmas)

Katonai szolgálatra behívott fiatal fiú, általában szolgálata első idejében. *Kiskatonákkal utazott a vonaton.*

kiskereskedelem ♦♦ fn

A kereskedelemnek az árucikkeket közvetlenül fogyasztóhoz eljuttató, kis- és középvállalkozók által működtetett ága. *A nagykereskedőtől vagy a termelőtől vásárolt árut a kiskereskedelem juttatja el a boltokba, a vásárlókhoz.*

kiskirály ♦♦ fn

1. Hatalmas birtokon szinte királyi hatalmat gyakorló földesúr. *Csák Máté a Felvidék kiskirálya volt.* 2. Beosztásával visszaelő vezető vagy tisztségviselő. *Kiskirályként hatalmaskodik az új igazgató.*

kiskorú ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~

1. Fiatalkorú, a 18. életévét még be nem töltött (személy). *Sok kiskorú gyerek utazott a vonaton tanári felügyelettel.* (Főnévi használatban.) *Kiskorúak csak felnőtt kíséréssel léphetnek be a bárba.* 2. (Szellemileg) fejletlen. *Mint egy kiskorú, úgy viselkedett. Felnőttnek néz ki, de szellemileg és érzelmileg kiskorú.*

kismama ♦♦♦ fn (bizalmas)

1. (Megszólításként is:) Gyermeket váró, terhes nő. *Egy kismama szállt föl a buszra. Jöjjön, kismama!* 2. (ritka) Fiatal, kisgyermekes anya. *A parkban több kismama sétált a gyermekével.*

kisnemes ♦♦ fn

Kisebb birtokkal rendelkező vagy vagyontalan, de nemesi előjogokkal bíró személy. *Felmenői kisnemesek voltak.*

kisorsol ♦♦ ige ~ni

1. Sorsolással eldönt, kioszt, kiválaszt valamit. *Kisorsolják a sorsjegyeket, holnapra kiderül, hogy kié a főnyeremény.* *Kisorsolják a nyereményeket a tombolán.* 2. Sorshúzással kijelöl valakit, valamit. *Kisorsolják a pályabeosztást. Kisorsolták, hogy melyikük legyen az első a fogorvosnál.*

kispap ♦♦ fn

Katolikus papnövendék. *A kispapok évekig tanulnak a szemináriumban felszentelésük előtt.*

kispolgár ♦♦♦ fn

1. A kisiparosok, kisvállalkozók, kiskereskedők, kishivatalnokok társadalmi rétegéhez tartozó személy. *A kispolgárok kedvelt műfaja volt az operett.* 2. (rosszálló) Kicsinyes, korlátolt gondolkodású személy. *Fantáziátlan kispolgárok voltak a szülei, nem engedték festőnek tanulni.*

kisportolt ♦ mn ~ak, ~at, ~an

Rendszeres sportolástól izmossá vált. *Máténak kisportolt alakja van az evezéstől.*

kissé ♦♦♦♦ hsz (választékos)

1. (Egy) kicsit. *Kissé megkésve érkezett. Egy kissé fáj a fejem. Kissé nehezebb nálam.* 2. Rövid ideig. *Egy kissé várnia kell, amíg elkészülünk.*

kisszerű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Jelentéktelen, érdektelen. *Kisszerű dolgokkal tölti az idejét.* 2. Kicsinyes. *Kisszerű ember, egy perc késésért is megbünteti a beosztottakat.*

kisül ♦♦♦ ige ~ni

1. Megsül, elkészül. *Kisült a kalács.* 2. Sütés hatására kiválik, kiolvad. *Kisült a hurka zsírja.* 3. (Növényzet) a naptól kiég. *Eső nélkül kisülnek a növények.* 4. (Valami, amiben villamos energia van) szigetelől, illetve gázon áthaladva elveszíti elektromos töltését. *Kisül a kondenzátor.* 5. (bizalmas) Kiderül, kitudódik. *Végre kisült, hogy mit akarnak.* 6. (bizalmas) (Cselekvés, folyamat) valamit eredményez. *Mi sül ki ebből?*

kisvártatva ♦♦♦ hsz (választékos)

Nemsokára, csakhamar. *Kisvártatva megjelent a megbeszélthelyen.*

kiszab ♦♦♦ ige ~ni

1. Készülő tárgyhoz, különösen ruhához az anyagból kivágja a megfelelő méretű darabot. *Ráfekteti a mintát az anyagra, és kiszabja a ruhát.* 2. Előír, megállapít valamit. *Minden reggel kiszabja számára a teendőket a főnöke. Kiszabta a leckét a gyerekeknek. Kiszabták a házadót a falunkban.*

kiszemel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (népi) (Szemes termést) szemenként kiválogat. *Este, beszélgetés közben kiszemeli a lencsét.* 2. Valamely célra kiválaszt valamit, valakit. *Kiszemelte már a házat, amelyet megvesz. Őt szemelte ki utódjául.*

kiszzenved ♦♦ ige ~ni (választékos)

(Ember, állat) súlyosan szenvedve meghal. *Szegény, két nap eszméletlenség után kiszzenvedett.*

kiszolgál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Kiszolgál valakit:* valaki körül (kényelméhez) szükséges teendőket ellátja. *Még mindig kiszolgálja az anyja.* 2. (rosszalló) Érdekből, számításból valamely hatalmat, közösséget támogat. *Kiszolgálta a régi rendszert is.* 3. *Kiszolgál valakit:* (üzletben, vendéglátóüzemben) a vevő, illetve a vendég szolgálatára áll. *Az üzletben eladók szolgálják ki a vevőket. A pincér gyorsan kiszolgált minket.* 4. (Működésben levő gépet) ellát. *Egy szövőnő több gépet szolgál ki.* 5. (Használati tárgy) valakinek a szükségletét valameddig kielégíti. *A ház több nemzedéket kiszolgált már.* 6. (népi) (Megszabott időt) szolgálatban eltölt. *Kiszolgálta a katonaidejét.*

kiszolgált ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Kiszolgáltatta magát:* elvárja, hogy kiszolgálja valaki. *Meggyógyult, de még mindig kiszolgáltatta magát.* 2. (Valakinek járó vagy általa kért dolgot) átad, kiad. *A raktáros szolgáltatta ki az árut.* 3. Valakinek a hatalmába ad, juttat valakit, valamit. *Az elfogott bűnözőt kiszolgáltatták a saját országa rendőrségének. Kiszolgáltatta az ellenségnek a titkos terveket.* 4. *Kiszolgált valakit valakinek:* (valamely szentségben) részesít valakit. *A pap kiszolgáltatta az utolsó kenetet a haldoklóknak.*

kiszűrődj ♦ ige ~ni

(Fény, hang, folyadék vagy légnemű anyag) valamin áthatolva kismértékben kiszivárog, kijut. *A sűrű függönyön át is kiszűrődik a fény a szobából. Halk hangok szűrődtek ki a teremből.*

kitagad ♦♦♦ ige ~ni

1. A törvényes öröklési rendből kizár valakit. *Végrendeletében kitagadta fiát az örökségből.* 2. *Kitagad valakit:* megtagadja a közösséget valakivel. *Kitagadta a rokonság, egyáltalán nem tartják vele a kapcsolatot.*

kitalál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Kitalál valamit:* következtetéssel vagy ötletszerűen rájön valamire. *Ügyesen kitalálja a találós kérdéseket. Kitaláltad a gondolatomat ezzel a könyvvel.* 2. *Feltalál valamit.* *Kitalált egy új módszert, már szabadalmazták is.* 3. *Kieszel, kitervel valamit.* *Sok bolondságot kitalál. Mindenféle hazugságokat talált ki.* 4. A kivezető utat megtalálva kijut valahonnan. *Hosszas bolyongás után kitaláltak az erdőből.*

kitanít ♦♦ ige ~ni

1. Kiképez valakit valamire vagy valaminek, illetve valakinek valamit. *Cipésznek akarja kitanítani a fiát. A börtönben kitanították neki az asztalosságot.* 2. (bizalmas) Felvilágosít valakit a teendőkről, kioktatja rossz vagy jó cselekedetekre. *Kitanította, hogy mit mondjon. Kitanítja, hogyan kell viselkedni.* (rosszalló) *Kitanították a hazugságra, a lopásra.*

kitart ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kívülre nyújt valamit. *Nem szabad kitartanod a kezedet a vonatablakon!* 2. Egyenesen kinyújtott kezében tart valamit. *Könnyedén kitartja a súlyzót.* 3. (rosszalló) Anyagilag támogat, eltart valakit. *Kitartja a szeretőjét, fizeti minden számláját.* 4. (Hangot) sokáig hangoztat. *Az énekes kitartotta az utolsó hangot.* 5. ♦ (népi) *Kitartja az árat:* nem enged belőle. 6. A helyén marad, teszi a dolgát. *A vár védői sokáig kitartottak. | Kitart valaki, valami mellett:* minden nehézség ellenére megmarad mellette, hű marad hozzá. *Élete végéig kitartott a felesége mellett. Kitart a hivatása mellett.* 7. (népi) *Eltart, elegendő valameddig.* *A liszt kitart nyárig. A búza még kitart az újig.*

kitárulkozik ♦ ige ~ni

1. A maga teljességében megmutatkozik. *Kitárulkozott előtűk a gyönyörű táj.* 2. Őszintén megnyilatkozik valakinek. *Kitárulkozott nekem, elmondta, hogy kibe szerelmes.*

kitaszít ♦♦ ige ~ni

1. Taszítva kívülre juttat valamit. *Kitaszítja a lábával a dobozt az udvarra.* 2. (választékos) Kizár, kirekeszt valakit. *Az árulókat kitaszították a közösségből.*

kitelepít ♦♦ ige ~ni

1. Rendkívüli helyzetben lakóhelyéről máshová költöztet valakit. *Kitelepítették az árvíz sújtotta falu lakosait.* 2. *Kitelepít valakit:* (politikai okokból) kényszerlakhelyet jelöl ki valakinek. *Az ötvenes években nemesi származása miatt sok családot kitelepítettek.* 3. Valamit külső helyre szállít, telepít át. *Kitelepítették a levegőt szennyező gyárat a városból.*

kitel ♦ ige ~ni

1. Meghízva telte válik. *A betegség elmúltával megjött az étvágya, és kitel az arca.* 2. Megszabott idő(tartam) eltelik. *Tavasza kitelik az ideje, leszerel a katonaságnál.* ♦ (népi) *Kitelt a becsülete:* elveszítette az emberek megbecsülését. 3. *Kitelik valamiből valami:* elegendő valamire. *Ebből az anyagból kitelik egy szoknya. Az idejéből kitelik, hogy leszaladjon a boltba.* 4. (népi) *Kitelik valahonnan:* valahol megvan, rendelkezésre áll. *A családnak szükséges napi zöldség és gyümölcs kitelik a kertből.* 5. (rosszalló) *Kitelik valakitől:* képes rá, feltehető róla, hogy megteszi. *Kitelik tőle, hogy meghívás nélkül eljön. Minden kitelik tőle:* minden rosszat hajlandó elkövetni.

kiterít ♦♦♦ ige ~ni

1. Kibontva szétterít valamit valahova vagy valahol. *Kiterítette az összehajtogatott takarót az ágyra.* 2. (választékos) Kiterjeszt, kitar valamit. *Kiteríti a szárnyát a sas.* 3. (Szemcsés vagy szálas anyagot) vékony rétegben szétterít. *Még összel kiterítette a trágyát a kertben.* 4. (Kimosott ruhát) száradni tesz valahová. *Kiterítette a ruhákat a szárítókötélre az erkélyen.* 5. Szétrak valamit. *Kiteríti a papírokat az asztalra.* • *Kiteríti a lapjait vagy a kártyáit:* a) kártyalapokat színükkel fölfelé az asztalra tesz. *A kártyajátékos kiteríti a lapjait.* b) elmondja, mit gondol. *Örülök, hogy végre kiterítette a kártyáit, és abbahagyta a hazudozást.* 6. (választékos) (Halottat) kinyújtóztatva ravatalra tesz. *Az anyakirálynő egy napig kiterítve fektült az apátságban, hogy minden alattvaló elbúcsúzhasson tőle.*

kiterjed ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Tértfogata megnő. *A testek a melegben kiterjednek.* 2. Eredeti hatókörén kívül szélesebb körben elterjed. *A fővárosban kitört forradalom az egész országra kiterjedt. Az eső az egész országra kiterjed.* 3. • (választékos) *Kiterjed a figyelme valamire, valakire:* törődik valamivel, gondoskodik valakiről. *Az apró részletekre is kiterjedt a figyelme. Kiterjedt a figyelme a felsősökre is az udvaron.* 4. (Terület) valameddig elnyúlik. *Az erdő három falu határáig kiterjed. A hegység két megyére terjed ki.* 5. *Kiterjed valakire:* magában foglal, felölel valamit. *A beszámolója minden részletkérdésre kiterjedt.*

kitermel ♦♦ ige ~ni

1. (Természeti kincset) felszínre hoz, illetve (bányát) teljesen kiakná. *A bányából vasércet termelnek ki. Kitermelték a bányát, az év végén be is zárják.* 2. (Fát, erdőt, nádat) nagy mennyiségben kivág, és felhasználásra alkalmassá tesz. *Több vagon nádat termeltek ki a tóból.* 3. (Közösség egyéneket) kiválaszt magából. *Minden társadalom kitermeli a maga élőködőit.*

kitérő I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en vagy ~leg

1. (Közlekedésben:) Az egyenestől eltérő, illetve onnan kiágazó (jármű, útszakasz, vágány). *A szembejövő részeg vezető hibáját a kitérő autó sofőrje javította ki, így nem ütköztek. A kitérő vágányra tolták a rossz mozdonyt.* 2. • *Kitérő válasz:* nem egyenes. *Kitérő választ adott a kérdésemre.*

kitérő II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Kiszélesedő útszakasz, dupla vágány, ahol mindkét irányú közlekedés elfér. *A kitérőnél találkozott a két szembejövő vonat.* 2. Kerülő út. *Kitérőt tesz, hogy ne találkozzon ismerőssel.* 3. (Beszédben, írásban) a tárgytól való eltérés. *Akkora kitérőt tett, hogy nem is lehet tudni, mit akart mondani.*

kitessékel ♦♦ ige ~ni (gúnyos)

1. Kiutasít, távozásra késztet valakit. *Úgy hangoskodott, hogy kitessékelték az étteremből.* 2. (bizalmas) Hivatali állásából elbocsát valakit. *Mire észbekapott, kitessékelték az állásából.*

kitesz ♦♦♦♦ ige kitenni

1. Kint levő, jól látható helyre tesz valamit. *Kiteszi a könyvet a táskájából. Kiteszi az árut a kirakatba.* • *Kiteszi a lábát valahonnan:* elindul. *Alig tette ki a lábát otthonról, a gyerekek hangoskodni kezdtek.* 2. (Anya a gyermekét) valahova elviszi és otthagyja, hogy megszabaduljon tőle. *A leányanya kitette az újszülöttet a kórház elé.* 3. Valahonnan eltávozni, valamit feladni kényszerít valakit. *Kitette az albérlőjét a lakásból, mert nem fizetett. Kitették az állásából húszévi munkaviszony után. Kitették az utcára. Több családot kitettek a lakásából.* 4. (Írásjelet) a megfelelő helyre odair. *Gondosan kitesz minden írásjelet.* 5. *Kitesz valaminek:* valakit, valamit kellemetlen, veszélyes helyzetbe hoz. *Veszélynek teszi ki az életét, ha felmászik a sziklára. Ha erős fényhatásnak teszi ki a lemezt, nem lesz tartós. Nem akartalak ilyen kellemetlenségnek kitenni.* 6. *Kitesz valamit:* megvan valamely mennyiségű, értékű. *A jövedelme kitesz százezer forintot.* 7. • *Kitesz magáért:* minden tőle telhetőt megtesz. *Vasárnap kített magáért a versenyen, első lett.*

kitétel ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a cselekvés, hogy valamit kitesznek valahova. *Elrendelték a hirdetmény közszemlére való kitételét. A tanár megköveteli az írásjelek pontos kitételét.* 2. Kifejezés, állandósult, illetve alkalmi szókapcsolat. *Gyakran használ németes kitételeket.* 3. Kijelentés, nyilatkozat. *Ez nagyon erős kitétel volt. Az elnök tegnapi kitételével nem értek egyet.*

kitoloncol ♦♦ ige ~ni

Valakit valahonnan, rendszerint idegen állampolgárt az országból karhatalommal eltávolít. *Az engedély nélkül hazánkban tartózkodó külföldieket több esetben kitoloncolták.*

kitölt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Folyadékot, szemcsés anyagot) valamiből valahova átönt, valamibe tölt. *Kitölti a tejet a dobozból. Kitölti a teát a csészékbe.* 2. (Üres felületet, teret valamely anyag vagy valaki valamely anyaggal) megtölt, befed. *Kitöltötte a csempe hézagait cementtel. Az egész terítőt kitölti mintákkal. A párnát kitölti a toll.* 3. (Létszámot, keretet) teljessé tesz. *Kitöltötték a létszámot, több hallgatót nem tudnak fölvenni.* 4. (Ürlapon) a szükséges helyekre a kívánt adatokat beírja. *Kitölti a nyomtatványt.* 5. Meghatározott időt eltölt, teljesen elfoglal valamit. *Kitöltötte a katonaidéjét, holnap szerel le. Beszélgetéssel töltötték ki a várakozás idejét. A másor kitöltötte az egész estét.* 6. *Kitölt valakin valamit:* (feszült lelkiállapotot, indulatot) úgy old fel, hogy ártatlan embernek kellemetlenkedik. *A környezetén tölti ki haragját. Ne rajtam töltsd ki az idegességedet!*

kitör ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lyukasra tör, kifelé ütve eltör valamit. *A szobában rendetlenkedő fiúk kitörték az ablakot.* 2. Törve helyéből kimozdít. *Kitörtem a ceruza hegyét. Verekedésben kitörték a fogát.* (bizalmas) *Kitörte a bokáját sielés közben.* • (bizalmas) *Kitöri valakinek a nyakát:* a) megöli. *Kitöröm a nyakát, ha még egyszer idemeréskedik!* b) tönkreteszi, lehetetlenné teszi. *Addig kockáztatott, míg kitörték a nyakát, és nem maradt semmije.* 3. (Körülzárt helyről) erőszakosan kijut. *Kitörték az állatok a karámból. A katonák kitörték az ellenség gyűrűjéből.* 4. (Tűzhányó) működni kezd. *Amikor kitört a vulkán, a kifolyó láva eltemette a falut.* 5. Hirtelen megkezdődik. *Kitört a vihar. 1939-ben kitört a második világháború.* 6. (Betegség rohama) erőt vesz valakin. *Kitört rajta az influenza.* 7. Indulatában, jókedvében heves kifejezésekre ragadtatja magát. *Eleinte türtöztette*

magát, azután kitört. Könnyekben, zokogásban tört ki. Kitört belőle a düh, az elkeseredés. Kitört belőle a nevetés, amikor meglátta a kutyán a masnit.

kitör|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Lyukásra török. *A huzatban könnyen kitörök az ablaküveg.* 2. Eltörve kiesik, elmozdul. *Akkora pofont adott neki, hogy kitört az egyik foga.* (bizalmas) *Kitörök a karja, ha nem vigyáz a sielésnél.* • (bizalmas) *Majd kitörök a nyelve:* akadozva, nehezen mond ki valamit.

kitűnő ♦♦♦♦ mn, mn-i in ~ek, ~t, ~en

1. Valamiből nyilvánvalóvá váló, megmutatózó. *Megleptek a leveléből kitűnő indulatok.* 2. Nagyon jó. *Nagymama kitűnő pogácsát süt.* 3. (Öv is) A jelesnél is jobb (osztályzat, tanuló), illetve csak jeles osztályzatot tartalmazó (bizonyítvány). *Év végén kitűnő osztályzatot kapott. Kitűnő bizonyítványa lett idén, csupa jeles és dicséret. A lányom kitűnő tanuló.* (Főnévi használatban:) *Csak a kitűnők vettek részt a versenyen. Kitűnőre felelt történelemből.* 4. (Fv, Va, Mv, általában főnévi használatban) A legjobb osztályzat. *Kitűnőt kaptam a dolgozatomra.*

kitüntet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Érdemeiért) társadalmi, erkölcsi elismerésben részesít valakit. *Életművéért tüntették ki a színészt.* 2. Valamivel tanújelét adja, hogy értékkel, becsül valakit. *A híres ember kitüntetett a barátságával. A nagy tudós figyelmével tüntette ki a bemutatkozó fiatal kutatót.* 3. (választékos) *Kitünteti magát valamiben:* elismerésre méltó munkát végez. *Kitüntette magát az új gyógyszer kifejlesztésében.*

kiutal ♦♦ ige ~ni (hivatalos)

Valakinek juttat valamit. *Kiutaltak neki egy állami bérlakást. Kiutalták a hónap végén a munkabérét.*

kiutasít ♦♦ ige ~ani

1. (hivatalos) *Kiutasít valakit valahonnan:* hivatalosan kötelez valakit az ország, a helység, a helyiség elhagyására. *Kiutasították az országból. A közbeszólókat a bíró kiutasította a teremből.* 2. Erélyesen kiküld valakit valahonnan. *Kiutasították a szemtelen látogatót.*

kiüt ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ütéssel kívülre juttat, kimozdít valamit. *Kiütötte a labdát az ablakon. Kiütötték a fogát.* 2. (Sportban:) Teljes vagy részleges győzelmet arat valaki fölött. **a)** (ökölvívásban) ellenfelét úgy üti meg, hogy az földre kerül, és vesztesnek nyilvánítják. *Kokó az utolsó menetben kiütötte az esélyes versenyzőt.* **b)** (sakkfigurát) a játékból kizár. *Kiütötték a futóját.* 3. Csellel vagy erőszakkal eltávolít valakit valahonnan. *Kiütötték az elnököt a helyéről.* • *Kiütik a nyeregéből:* eltávolítják a pozíciójából. 4. (bizalmas) (Óra időt) ütéssel jelez. *Az óra kiütötte az éjfél.* 5. (Élő szervezet felszínén) hirtelen megjelenik, keletkezik valami. *Kiütött a veríték a homlokán. A láz kiütött az ajkán.* 6. (Válságos állapot, pusztító jelenség) hirtelen megkezdődik, kitör. *Tűz ütött ki.* 7. (bizalmas) (Esemény) valahogyan alakul, valamilyen eredménnyel jár. *Rosszul ütött ki a kirándulás, sokan kaptak kullancsot.*

kiütés ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a cselekvés, hogy valakit, valamit kiütnek. *Megbüntették az ablaküveg kiütése miatt. A bástya kiütésével előnyre tett szert a sakkban. Az ökölvívó kiütéssel győzött.* 2. A bőrön megjelenő (több) apró folt vagy hólyag. *A betegnek a bőrén kiütések jelentek meg.*

kiütköz|ik ♦♦ ige ~ni

1. Élő szervezet felszínén megjelenik, keletkezik. *Kiütköztek a kezén az erek. Már kiütközik az arcán a bajusz.* 2. Láthatóvá, nyilvánvalóvá válik. *Kiütközik rajta a fáradtság. Egyre gyakrabban kiütköznek ellenszenves szokásai. Kiütközik rajta az édesapja nyelvtelhesége.*

kiválaszt ♦♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Különléte, de hasonló dolgok, személyek stb. közül) valakit, valamit valamely célra elkülönít. *Kiválaszt egyet a könyvek közül. Kiválasztották a szereplőket a darabhoz. Kiválasztotta a legszebb lányt a tánchoz.* 2. (Anyagból) valamit fizikai vagy vegyi eljárással kivon. *Hasnyálmirigyből választották ki a gyógyszer alapanyagát.* 3. (Szerv) az anyagcsere folyamán a szervezet más anyagaitól elkülönít, illetve a szervezetből eltávolít valamit. *A vese választja ki a vizeletet, a verejtékmirigyek pedig az izzadságot.*

kiváló ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Nagyon jó. *Kiváló minőségű ez a bor. Kiváló teljesítményt értek el a sportolók. Kiválóan dolgozik. Kiváló tudós volt.* 2. (Dv, főnévi használatban) A legjobb osztályzat. *Ma megint kiválót kaptam.*

kivált! ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Tárgyat) gyakran pénz ellenében újra birtokába vesz. *Kiváltja a csomagot a megőrzőből. Kiváltotta a gyűrűjét a zálogházból.* 2. Váltásdíj megfizetésével kiszabadít valakit. *Kiváltja a foglyot a börtönből. „Kiveszlek, Kiváltlak A nehéz rabságból.”* (Arany J.: Mátyás anyja). 3. (Okmányt) hatóságtól beszerez. *Kiváltotta az igazolványát.* 4. Okoz, előidézik valamit. *Az erős szag undort vált ki mindenkiből. A terv ellenkezést váltott ki a lakosság körében.* 5. (bizalmas) Valamit valamivel helyettesít. *Az építész kiváltja ezt a gerendázatot egy másik tartószerkezettel.*

kivált? ♦♦♦ hsz (választékos)

Főként. *Szereti a zenét, kivált az operát.*

kiváltság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Másokkal szemben előnyöket biztosító jog. *A középkorban némely város kiváltságokat kapott a királytól. A nemesi kiváltsággal rendelkezők nem fizettek adót.* 2. Különleges bánásmód, egyedi elbírálás. *A nagy művészek kiváltságokat élveztek.* 3. Megkülönböztetett helyzetet teremtő képesség. *A gondolkodás az ember kiváltsága.*

kíván ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szeretne megkapni valamit, vágyik rá. *Az anya mindent megvesz, amit a gyerek kíván.* 2. Fizikai, testi vágyat érez valami, valaki iránt. *Nem kívánja a savanyúságot. Kívánja azt a szép nőt.* 3. Kifejezi azt a vágyát, hogy valaki részesüljön valamiben. *Sok sikert, boldogságot kívánok nektek.* (Köszönésformákban, udvariassági kifejezésekben:) *Jó reggelt kívánok! Boldog új évet kívánok!* 4. Ohajt, szeretne valamit. *Jobb sorsot kíván magának. Nem kíván rosszat senkinek.* • *A pokolba kíván valakit:* semmi kedve sincs látni. 5. (választékos) Szándékozik, akar valamit tenni. *Érintkezésbe kíván lépni a külföldi partnerrel. A jövő hónaptól munkába kíván állni.* 6. (választékos) Valami igényel, megkövetel valamit. *A paprika sok meleget és vizet kíván. Ha a szükség úgy kívánja, elmegyek. Az illem úgy kívánja, hogy meglátogassam. Ez példás büntetést kíván.* • (tréfás) *Ez vért kíván!* Ezért bosszút kell állni!

kívánatos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Érzéki vágyat keltő. *Kívánatos a gyümölcs az asztalon. Kívánatos asszony lépett a terembe.* 2. Helyesnek, szükségesnek tartott. *Kívánatos lenne, ha elmondanák már a hírt. Kívánatosnak látszik, hogy eljőjenek.*

kíváncsi ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. Olyan (személy), aki nagyon szeretne megtudni valamit, megismerni valakit. *Kíváncsi a hírekre. Kíváncsi az új fiúra. Kíváncsi tömeg gyűlt össze a téren.* (rosszalló) *Ne légy már olyan kíváncsi!* 2. Fürkésző, érdeklődő. *Kíváncsi szemmel nézett rá. Kíváncsian fordul feléje.* 3. (rosszalló) Olyan (személy), aki nem órá tartozó dolog felől túlzottan érdeklődik, illetve ilyen személyre jellemző. *Kíváncsi természete miatt nem szeretik. Kíváncsi pillantással kísérték az új lakót.*

kivándorol ♦♦♦ ige ~ni

Idegen országba költözik, hogy ott letelepedjék. *A XX. század elején mintegy hárommillió ember vándorolt ki Magyarországról Amerikába.*

kíváncoz|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Nagyon szeretne eljutni valahová. *A kisfiú a nagymamájához kíváncozik. Egyetemre kíváncozik.* 2. (népi) *Kíváncozik valami után:* kíván valamit. *Friss fű után kíváncoznak az állatok.* 3. Valami (jobban) illene valahova, valahol (máshol) kellene lennie. *A szőnyeg inkább a másik szobába kíváncozik. Ez az eset a nyilvánosság elé kíváncozik.*

kivarr ♦ ige ~ni

Hímez valamit. *Kivarrja a zászlóra a címet. Kivarrja a díszpárnát.*

kivégez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Kivégez valakit:* végrehajtja a halálos ítéletet valakin. *Golyóval kivégezték az elítéltet.* 2. (túlzó) Szigorúan elbírál, (erkölcsileg) lehetetlenné tesz valamit, valakit. *A kritikusok kivégezték az új regényt.* 3. (bizalmas, tréfás) Befejez, megcsinál valamit. *Gyorsan kivégezte a feladatot. Tíz perc alatt kivégezte a mosogatnivalót.*

kivénhedt ♦ mn ~ek, ~et, ~en (gúnyos)

Olyan, aki, ami már kiöregedett. *Egy kivénhedt gebe kocogott az úton. Mit keresnek itt ezek a kivénhedt emberek?*

kiveséz ♦ ige ~ni (bizalmas)

Kíméletlenül megbírál valakit, valamit. *A bírálók kivesézték a dolgozatot. A pletykás társaság kivesézte a távollévőket.*

kivesz¹ ♦♦♦♦ ige kivenni

1. Kívül levő helyre emel, helyéből kimozdítva kézbe vesz valamit. *Kiveszi a pénzt a zsebéből. A fülbevalót kiveszi a füléből.* • *Kivesz valamit valakinek a kezéből:* a) kézbe vesz, átvesz tőle valamit. *Kivette a kezéből a táskáját.* b) megfoszt valakit valamitől, elvesz, ellop tőle valamit. *A villamoson kivették kezéből a pénztárcáját.* c) valamilyen szerepet, cselekvést átvesz valakitől. *Kivették a tapasztalatlan igazgató kezéből az irányítást.* 2. Élő testből eltávolít vagy kioperál valamit. *Kiveszi a szálkát az ujjából. Kivették a manduláját.* 3. Magához vesz valamit. *Kiveszi a pénzt a bankból. Kivesz egy könyvet a könyvtárból.* 4. Valaminek a tömegéből elvesz valamennyit. *Kivesz egy kicsit az ételből.* 5. (Szennyet, elváltozást) eltávolít valamiből. *Kiveszi a tintát a ruhából. „Mocsok esett lepedőmön, ki kell a vérfoltot vennem!”* (Arany J.: Ágnes asszony). *Az erős mosószer kiveszi a ruha színét.* 6. Elvisz valakit az intézményből, ahová beiratták. *Kivette a gyereket a bölcsődéből, túl sokat volt beteg.* • (rég) *Kivesz valakit a fogságból:* kivált, váltásdíjat fizet érte. 7. Kiválaszt, kiemel valamit valahonnan. *Kivett egy mondatot a szövegből, azt elemezte a diákokkal.* 8. Felhasznál, igénybe vesz valamit. *Kiveszi a szabadságát, mert mesterembereket vár. Kiveszi a járandóságát.* 9. Bérből vesz valamit. *Szobát vesz ki a szállodában.* 10. (Szemmel, füllel) érzékel, felfog valamit. *Alig lehet kivenni a hegyek körvonalát. Alig vettem ki, mit mondott.* 11. *Kivesz valakiből valamit:* mesterkedéssel megtud valakitől valamit. *Nehéz kivenni belőle, mi történt. Nem lehet belőle kivenni a titkot.*

kivesz² ♦♦♦ ige ~ni

1. (Élőlény fajtája) kihal. *Az az állatfaj már rég kiveszett.* 2. (Szokás, jelenség) fokozatosan eltűnik. *Kivesztek már a régi szokások.*

kivétel ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a cselekvés, hogy valakit, valamit kivesznek valamiből, valahonnan. *Nyisd ki a sütőt, itt az ideje a tészta kivételének.* 2. A megszokottól, szabályostól való eltérés. *Ez az este kivétel, ma tovább maradhatnak fenn a gyerekek.* 3. Kivételes bánásmód. *Származása miatt kivételben részesítették.* • *Kivételt tesz valakivel:* különleges, a többitől eltérő ellátásban, bánásmódban részesíti. *Kivételt tettek az egyik beteggel.* 4. Aki, ami (valamiben) nem tartozik a többi közé. *A többi kiskutya foltos, de ez kivétel. Péter kivételével megérkeztek a gyerekek. A találkozóra kivétel nélkül eljöttek a meghívottak.*

kivetkőzik ♦ ige ~ni

1. (rég, népi) Valamely sajátos viseletről másfélére tér át. *Egy év eltelt, most már kivetkőzik a gyászból.* 2. (Katolikus pap, szerzetes) rendjéből kilép. *Nem pap már, kivetkőzött.* 3. • (választékos, rosszalló) *Kivetkőzik (ön)magából:* igazi, természetes

énjét eltorzítja. *Az utóbbi időben teljesen kivetkőzött önmagából, nem lehet ráismerni.* | Minden emberi érzésből kivetkőzött: elveszítette emberségét.

kivetnivaló ♦♦ fn

Kifogásolható, hibáztatható dolog. *Nincs ebben semmi kivetnivaló.*

kivéve ♦♦♦♦ hsz

Valaminek, valakinek a kivételével. *Mindennap van matekóra, kivéve hétfőn. Jól sikerült a nyaralás, kivéve a szállást. Mindenkinek tetszett, kivéve őt.*

kivi¹ ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Új-Zélandon élő, tyúk nagyságú, repülésre képtelen madár. *A madarak közül a kivi tojja a testméretéhez képest legnagyobb tojást. A kivinek jó a szaglása.*

kivi² ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Kelet-Ázsiában őshonos, de enyhe éghajlaton másutt is elterjedt kétlaki kúszónövény, illetve ennek zöldes, szőrös héjú, tojás alakú, savanykás, lédús gyümölcse. *A kivi igen sok C-vitamint tartalmaz, kár, hogy a magjára sokan allergiásak. Új-Zélandon sok kivit természetnek.*

kivilágít ♦♦♦ ige ~ani

1. Kívülre árasztja fényét. *A lámpa kivilágít a házból.* 2. Valaki a fényt kívülre irányítja. *Kivilágított a lámpával az udvarra.* 3. (Helyet, helyiséget, építményt) erős fénnel áraszt el. *Kivilágították az egész várost.*

kiviláglik ♦♦♦ ige ~ani

1. (rég.) (Fény, forrás) kivilágít valahova. *A lámpa kiviláglik az udvarra.* 2. (választékos) Kiderül, nyilvánvalóvá válik. *Ebből kiviláglik, hogy mi az igazság.*

kivitelez ♦♦ ige ~ni

(Műszaki dolgot, ipari terméket) (valahogyan) megvalósít, elkészít. *Az építőipari vállalatok kivitelezik a terveket. Az épület burkolását szépen kivitelezték.*

kívív ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fegyverrel küzdve megszerez valamit. *A szabadságharcban a nép kívívta függetlenségét.* 2. (választékos) Szívós törekvés árán elér, megkap valamit. *Kívívta társai megbecsülését, szeretetét. A nép kívívta jogait.*

kivon ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Kihúz valahonnan valamit. *Kivonja a kardot a hüvelyéből.* 2. (Fegyveres alakulatot) valahonnan visszarendel, visszavon. *Kivonták a csapatot a Közel-Keletről.* 3. • *Kivon a forgalomból vagy a használatból:* használatát megszünteti. *A régi bankjegyeket és bélyegeket kivonják a forgalomból.* 4. *Kivonja magát valami alól:* (feladatot, munkát) nem vállal. *Kivonja magát a nehéz munka alól.* | *Kivonja magát valakinek a hatása alól:* függetleníti magát valamitől. *Igyekszem kivonni magam a rossz idő hatása alól.* 5. (Alkotórészt) különválaszt. *A kamillából gyógyhatású anyagot vonnak ki.* 6. (Mennyiséget egy megadott mennyiséggel) kisebbít. *Tízből kivon ötöt.*

kivonás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy kivonnak valamit valamiből. *A szennyező anyagok kivonása a vízből bonyolult és drága folyamat. Késik a csapatok kivonása az iraki területekről.* 2. (Matematikában:) Alapművelet, amelyben egy mennyiséget csökkentenek egy másikkal. *Vigyázz, itt kivonást kell végezned, nem összeadást!*

kivonat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Írásmű lényegének rövid összefoglalása. *Jó kivonatot készített a könyvből.* 2. • (hivatali) *Anyakönyvi kivonat:* anyakönyvi bejegyzés hiteles másolata (születésről, házasságról, elhalálozásról). *Egy fiókban régi anyakönyvi kivonatokat talált.* 3. *Valamely anyag kivonata:* legfőbb alkotórészeit tartalmazó sűrítettanyag. *A kövirózsa kivonata gyógyítja a fülgyulladást.*

kívül I. ♦♦♦♦ hsz

1. Valaminek a külső részén, felszínén, valakinek a külsején. *A ház kívül fehérre van festve. A kislány kívül csupa báj, de a természete barátságtalan.* 2. Valaminél kijebbe eső területen, valamihez nem tartozva. *Körbe álltak a gyerekek, kívül állt a tornatanár. Kívülről zaj hallatszott. Mások beléptek a pártba, de ő kívül maradt.* 3. *Kívülről:* fejből, könyv nélkül. *Kívülről tudja a verset.*

kívül II. ♦♦♦♦ nu

1. *Valamin kívül:* valamitől kifelé eső helyen. *A kerítésen kívül volt egy pad.* • *Házon kívül van:* a) nincs otthon b) nem tartózkodik a munkahelyén. | *Rajta kívül álló okokból:* nem hozzá tartozó, külső okok miatt. 2. Valahova nem tartozva. *Egyesületen kívül sportol.* 3. Kívülre. *A kapun kívül kerül.* 4. (Kifejezésekben:) • *Figyelmen kívül hagy valamit:* nem figyel rá. *Figyelmen kívül hagyunk egy fontos tény.* | *Házasságon kívül született:* nem házasságban élő szülőktől. *Van két törvényes és egy házasságon kívül született gyermeke.* | *Hatályon kívül helyez valamit:* érvénytelenít, hatálytalanít. *Az Alkotmánybíróság hatályon kívül helyezte a rendeletet.* | *Soron kívül:* a sorrendet figyelembe nem véve. *Soron kívül behívták a rendelőbe.* 5. Valaki, valami kivételével. *Ezen kívül nincs más.* „A nagy világon e kívül Nincsen számodra hely” (Vörösmarty M.: Szózat). 6. Valami mellett, azon felül. *A tehetségen kívül még szorgalomra is szükség van.* 7. Valami nélkül. *Tudtán kívül fényképezték le.*

kívül|e ♦ személyragos hsz

Valamin, valakin kívül. *Nincs senkije kívülem.*

kizár ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Bejáratot bezárva valakit kívül rekeszt, távol tart (valamitől). *Véletlenül kizárta a gyereket. Megpróbálja kizárni a nyilvánosságot.* (átvitt) *Kizárták az örökségből.* 2. (hivatalos) Valahonnan kilépésre kényszerítik, odatartozását megszüntetik.

Magaviselete miatt kizárták az iskolából. **3.** (hivatalos) Megakadályoz valakit abban, hogy részt vegyen valamiben vagy részesüljön valamiből. *A laboratóriumi vizsgálat után kizárták a versenyből.* **4.** (Körülmény egy másikat) lehetetlenné tesz. *Ez a mai eset kizár minden félreértést.* • *Ez ki van zárva:* nem történhet meg, illetve lehetetlen.

kizárólag ♦♦♦♦ hsz

Csupán csak. *A lakáshoz kizárólag neki van kulcsa.*

kizökken ♦ ige ~ni

1. Helyéről zökkenve kiugrik. *A villamos kereke kizökkent a sínekből.* **2.** (választékos) (Megszokott állapotból) zavaró körülmény miatt hirtelen kiesik. *Kizökkent a megszokott rendből, ezért nem halad a munkájával.* • *Kizökken a rendes kerékvágásból:* rendje megbomlik. *A költözés miatt kizökkent az életünk a rendes kerékvágásból.*

kizsákmányol ♦♦ ige ~ni

1. Megfelelő ellenszolgáltatás nélkül dolgoztat, kihasznál valakit. *Előfordul, hogy a munkaadók kizsákmányolják a munkásokat.* **2.** (választékos) Fennmaradását kockáztatva túlzottan kihasznál valamit. *A középkorban bevezették a háromnyomásos gazdálkodást, hogy ne zsákmányolják ki a földet.*

kizsebel ♦ ige ~ni (bizalmas)

1. *Kizsebel valakit:* valakinek a zsebéből kilopja a pénzt. *Kizsebelték a tömegben, nem maradt egy fillérje sem.* **2.** (Szerencsejátékban) pénztől megfoszt valakit. *Kizsebelték a kártyajátékban. Kizsebelte a szüleit.*

kizsigerel ♦ ige ~ni

1. (Megölt állatot) belső szerveitől megfoszt. *Gyorsan kizsigereli az őzet, hogy meg ne romoljon.* **2.** (bizalmas) Teljesen kimerít valakit. *A kisgyerek egészen kizsigerelte a gondozónőt.*

klarinet ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

A tárogatóhoz hasonló, de kisebb, 60-80 cm hosszú fáfűvös hangszer. *A klarinet csak Mozart idejében vált a zenekarok hangszerévé.*

klassz ♦♦ mn ~ak, ~at, ~ul (szleng)

Kitűnő, remek. *Klassz dolog a vitorlázás.*

klasszicizmus ♦♦♦ fn -, ~t, ~a

Az ókori görög-római műveltség eseményeit felélesztő szellemi és művészeti irányzat. *A klasszicizmus nálunk elsősorban az építészetben és az irodalomban jelent meg a XVII–XVIII. században, illetve a XIX. század első felében.*

klasszikus I. ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. A görög-római ókorra vonatkozó, onnan eredő, rá jellemző. *A latin tagozaton a nyelv mellett a klasszikus műveltséggel is ismerkednek a tanulók.* • *Klasszikus nyelvek:* az ógörög és a latin. *Az egyetemen az angol mellett a klasszikus nyelveket is tanulta.* | *Klasszikus verselés, versforma:* időmértékes verselés. *Lefordította a művet klasszikus verselésben. A klasszikus versformákkal is megpróbálkozott.* **2.** A művészeti klasszicizmust követő. *Valószínű ábrázolásra törekedett a klasszikus szobrászat.* • *Klasszikus zene:* **a)** komolyzene, szemben a szórakoztató zene műfajaival. *Klasszikus zenén nőtt föl, kedvenc szerzője Beethoven.* **b)** a XIX. század romantikus korszakát megelőző művészeti irányzathoz tartozó. *A klasszikus zene jellemző műfaja a szimfónia, és legjelesebb mesterei Haydn, Mozart és Beethoven.* **3.** Valaminek a virágkorát létrehozó. *A kapitalizmus XIX. századi szakaszát klasszikus kapitalizmusnak is szokás nevezni. A madrigálok klasszikus korszaka a reneszánsz volt.* **4.** (választékos) Mintaszerűen tökéletes, remek. *Az oltárkép klasszikusan alkotás. Az énekesnő klasszikus szépsége mindenkit elbűvölt. Klasszikusan szép mozdulattal fejelte a labdát a hálóba.*

klasszikus II. ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Ókori görög és latin remekíró. *Gyakran idézi a klasszikusokat, például Homéroszt.* **2.** A művészeti klasszicizmust követő író, művész, zeneszerző. *A klasszikusok zenéjét szeretem. Unom már a klasszikusaidat, hallgassunk valami modernet! A klasszikusok közül Mozartot kedvelem a legjobban.* **3.** Maradandó műveket alkotó művész vagy tudós. *Magyar, német és orosz klasszikusok műveit gyűjtöm. Minden tudományágnak megvannak a maga klasszikusai.* **4.** Remekmű. *Csak klasszikusokat olvas.*

klíma ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Éghajlat. *Magyarország klímája kontinentális.* **2.** (bizalmas) Hangulat, szellem. *Szerencsére jó a klíma a munkahelyemen, sokat segítünk egymásnak.* **3.** (bizalmas) Zárt helyiségben meghatározott hőfokot biztosító berendezés. *Az új lakásban van klíma, így nyáron is kellemes. Leárazott klímák érkeztek a szaküzletbe.*

klinika ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Egyetemi kórház. *A klinikán gyógyítás, oktatás és kutatás is folyik.*

klón ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (Biológiában:) Egyetlen egyedből ivartalan szaporítással létrehozott azonos genetikájú csoport egy egyede. *A klónok létrehozása biológiailag lehetséges, de az ember esetében jogilag és etikailag kérdéses.* **2.** (Számítástechnikában:) Egy már meglévő, más gyártó által létrehozott termék kevésbé jó minőségű utánzata. *A klónok gyártása jogi kérdéseket vet fel.*

klór ♦♦ fn -, ~t, ~ja

Fojtó szagú, sárgászöld színű, mérgező gáz. *A klór vegyületeit fehérítésre, fertőtlenítésre is használják.*

klorofill ♦ fn -, ~t, ~ja

(Növénytanban:) A növények életfontosságú zöld festékanyaga. *A klorofill fontos szerepet játszik abban, hogy fény hatására szerves anyaggá változzanak szerveetlen anyagok.*

klott ♦ fn -, ~ot, ~ja

Pamutból és viszkózsálból készült, egyik oldalán fényes szövet. *Klottból tornanadrágot is készítettek.* (Jelzőként:) *Az ötvenes években klott iskolaköpenyt viseltek a gyerekek.*

klub ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Hasonló foglalkozású, érdeklődésű embereknek közös szórakozás, művelődés, sport stb. céljára való egyesülése, szervezete. *Nem mindenkit vesznek fel a klubba. Melyik klubban sportolsz? 2. Összejövetel céljára szolgáló helyiség. Előadás lesz a klubban.*

knédli ♦ fn ~k, ~t, ~je (Fv, Ka)

Körítésként szeletelve tálalt, gőzben főtt, hosszúkra formázott kelt tészta. *Sertéshúst ebédeltem knédlivel és dinsztelt káposztával.*

kobak ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Nagy, gömbölyded, húsos termés. *A tök termését kobaknak nevezzük.* 2. (népi) Lopótök termése, illetve abból készült edény. *Kobakkal szívja ki a bort a hordóból.* 3. (tréfás) Valakinek a feje. *Van ész a kobakjában.* 4. Sérülés ellen védő kemény sisak. *A lovaglás kötelező kelléke a kobak.*

kobalt ♦ fn -, ~ot, ~ja

Szürkésfehér színű, rendkívül kemény fém. *A kobalt fontos ötvözőanyag.*

kobold ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (választékos, illetve régi)

Tréfás, gonoszkodó törpének képzelte házi szellem. *Pumukli egy kedves kobold a rajzfilmben, aki gyakran megréfélja a gazdáját.*

kóbor ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, -

Ide-oda vándorló, csatangoló. *Kóbor lovag volt Cervantes hőse, Don Quijote.* • *Kóbor kutya:* csavargó, gazdátlan kutya. *Talált egy kóbor kutyát és hazavitte.* | *Kóbor szél:* változó irányú, gyenge, szeszélyes szél. *A kóbor szél összekuszálta a haját.* | *Kóbor áram:* rossz szigetelésű vezetékéből kilépő villamos áram. *A kóbor áram megcsapta, amikor házilag vezette be a villanyt.*

kobra ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A siklófélék családjába tartozó, 1-2 m hosszú, veszélyes, dél-ázsiai mérges kígyó. *Hiába furulyázom a kobrának, nem dugja ki a fejét a kosárból.*

kóc ♦♦ fn -, ~ot, ~a

1. Kender, len vagy juta fészülésekor, tisztításakor fennmaradó, összegubancolódott szálak csomója. *Kóccal tömítik a vízvezeték csatlakozásait. Kócból csak silány madzag készülhet.* 2. (bizalmas, rosszálló) Összekuszált haj vagy szörzet, illetve az abban található csomó. *Fésüld meg ezt a kócot! Tiszta kóc a hajam.*

koca ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Nőstény disznó. *Hat malacot fialt a kocánk.* 2. (bizalmas) Műkedvelő, valamihez nem értő személy. *Az autóvezetésben még koca, nem tud jól parkolni. Koca vagyok a sakkban, de játszhatunk egy partit!* (Jelzőként:) *Koca vezetőként nem mer hosszabb útra indulni.*

kocavadász ♦ fn (bizalmas, gúnyos)

Kezdő, ügyetlen vadász. *A csapat csupa kocavadászból áll, jaj a szegény vadaknak!*

koccan ♦♦♦ ige ~ni

(Kemény tárgy) valaminek nekiütődve halk, csengő hangot ad. *Koccant a villa a tányéron.*

koccint ♦♦♦♦ ige ~ani

Szeszes itallal töltött poharát köszöntésképpen valakinek a poharához könnyedén odaüti. *Üres pohárral nem koccintunk. Pezsgővel koccintanak.* | *Valamire, valakire koccint:* valamivel kapcsolatban örömet, jókívánságát így fejezi ki. *Rád koccintom a poharat. Koccintsunk az eljegyzésre!*

kocka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Hat egybevágó négyzettelappal határolt, szabályos mértani test. *A kocka felületének kiszámítását tanulták ma.* 2. Nagyjából kocka alakú tárgy. *A gyerek kockákból épít várat. Kockát dob a társasjátékban. Kér egy kockát a csokoládéból. Szereti az édeset, két kockát tesz a teába. Káposztás kockát főzött ebédre.* • *Kockán forog valami:* veszélyben van. *Hetekig kockán forgott az élete.* | *Kockára tesz valamit:* veszélyeztet. *Ne tedd kockára a házasságodat!* 3. Négyzet. *A fűzet lapja kockákra van osztva. Kockák vannak a szoknyáján.*

kockázat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Valamely cselekvéssel járó veszély lehetősége. *Vállalja a kockázatot, beindítja az új üzletet.*

kockázatos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Kockázattal, veszéllyel járó. *Ilyen időben kockázatos útnak indulni, elakadhatunk a hóban.*

kockáztat ♦♦♦♦ ige ~ni

Veszélyeztet valamit. *Állását kockáztatja, ha beszél. Életét kockáztatva mentette ki a tűzből a szomszédját.*

kocog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szaporán lépegetve halad. *A kiscsikó az anyja után kocog.* 2. (Testedzés céljából) lassan, félig gyalogló léptekkel (rendszeresen) fut. *Naponta fél órát kocog a parkban.* 3. (népi) Kopogtat. *Kocognak az ablakon.* 4. (népi) Összeverődik. *A hidegtől kocog a foga.*

kócos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Fésületlen, gubancos. *Kócos haj és szakáll volt a hippik viselete. Kócos gyerekek bújtak elő a sátorból reggel. Egy kócos kutyája van.*

kócsag ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Karcsú testű, hófehér tollú gémféle vízimadár. *A 90 centiméteres nemes kócsag, más néven nagykócsag legnyugatibb európai fészkelőhelye a Fertő tó. A kócsagok közül csak a kiskócsag tarkójáról nyúlik hátra két-három hosszú dísztoll.*

kocsány ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Virágnak vagy termésnek a nyele. *Az egyik fajta tölgynek kocsányon függenek termős virágai.*

kocsi ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (bizalmas) Gépkocsi, autó. *Kocsival vagyok, nem ihatok bort. Elkérte az apja kocsiját a hétvégére.* 2. Négykerekű, ló húzta személyszállító jármű. *Kényelmes, rugózott kocsin utaztunk. Egy kocsi jött szembe az úton, rajta egy családdal.* 3. Nem rugózott, teherszállításra való lófogatú szekér. *Kocsin hordja ki a trágyát a földekre.* (Jelzőként:) *Egy kocsi szénát hoztunk.* 4. Vagon. *Tizenöt kocsit húz a mozdony. Melyik kocsiba szálljunk?* 5. Ide-oda gördülő alkatrész. *Az írógép kocsiját javíttatni kellett. A négypárevezős csónak kocsija beszorult, ezért utolsók lettek a versenyen.*

kocsis I. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A befogott lovakat hajtó személy. *A kocsis felült a bakra.*

kocsis II. ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (Valamilyen) kocsival ellátott. *A nagy kocsis írógépbe fektetve is elfér egy kéziratpapír.* 2. (Valahány) kocsiból álló. *Egy tizenöt kocsis szerelvény haladt át az állomáson.*

kocsiszín ♦ fn

1. Kocsi, szekér elhelyezésére való (részben) nyitott oldalú gazdasági épület. *A kocsikat, szekereket vidéken kocsiszínben tartják.* 2. Villamos-, metrókocsik, autó- és trolibuszok üzemelés utáni elhelyezésére való csarnok. *A villamos kocsiszínbe megy!*

kocsmá ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Elsősorban alkoholos italokat árusító, kisebb, egyszerűbb vendéglátóhely. *Dülöngélve jött haza a kocsmából. „De a kocsmá bezzeg hangos, Munkálgodik a cimbalmos”* (Petőfi S.: Falu végén kurta kocsmá).

kocsmáros ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A kocsmá tulajdonosa, bérlője, vezetője. *Petőfi Sándor apja előbb mézárósként, később kocsmárosként dolgozott. A kocsmáros nemcsak italt mér, egyszerűbb ételeket is főz.*

kocsonya ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Állat csontos, bőrös részeiből főzött, húsból és dermedt, megszilárdult léből álló hideg étel. *Kocsonyát csak bőrös húsból lehet főzni, mert a bőrben levő anyagtól szilárdul meg a hús leve.* 2. A húsból készült kocsonya levéhez hasonló anyag. *Gyümölcsből zselatinporral főznek kocsonyát.*

kód ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Jelek vagy szimbólumok rendszere, amelynek segítségével valamely információ visszaadható. *Emlékszel a bankkártyád kódjára? Sikerült megfejteni a kódot és elolvasni az üzenetet.*

kódex ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Kézírt írott, középkori könyv. *A kódexeket gyakran művészi miniatúrák díszítik.* 2. Szabályok, irányelvek foglalata, gyűjteménye. *Nálunk még nem készült el az etikai kódex.*

kódorog ♦♦ ige ~ni (rosszalló)

Céltalanul járkál, csavarog. *Hol kódorog már megint ez a gyerek?*

kofa ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Piaci árus, általában nő. *A zöldses és halas kofák a piac harmadik sorában található.* 2. (bizalmas) Nagyhangú, sokat fecsegő nőszemély. *De nagy kofa ez a kislány!*

kofola ♦ fn ~k, ~t, ~ja (Fv)

A kólához hasonló üdítőital. *Üveges vagy csapolt kofolát parancsol?*

kohász ♦ fn ~ok, ~t, ~a

Kohóban, ércolvasztó üzemben dolgozó szakmunkás. *A kohászok munkája nagyon kimerítő.*

kohó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Vasnak, fémeknek a megfelelő ércekből való előállítására szolgáló olvasztókemence, illetve az ilyeneket tartalmazó üzem. *A kohó mellett elviselhetetlen a hőség. A kohóban dolgozik mérnök fia.* 2. (választékos) Olyan hely, ahol a különböző emberek valamilyen szempontból egységes tömeggé olvadnak össze. *Az Egyesült Államok történelme során mindig a népek kohója volt.*

kohol ♦♦ ige ~ni (választékos)

(Rágalmat) kitalál. *Rémhíreket, valótlanosságokat kohol, hogy rossz hírbe hozzon.*

kókad ♦ ige ~ni

1. (Növény) hervad, lankad. *Csak kókad ez a virág, hiába locsolom.* 2. (bizalmas) Csügged, búsul. *Fejét lógatva kókad az asztalnál.*

kokárda ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Kör alakú, fodros szélű, jelvényként viselt nemzetiszínű szalagszokor. *Március 15-én kokárdát tűzött a kabátjára.*

koksz ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Kőszénből gázosítással előállított tüzelőanyag. *A cserépkályhában kokszal fűtöttek.* 2. (szleng) Kábítószer. *Kokszot adott a társának, mielőtt elfogták a rendőrök.*

koktél ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Többféle (alkoholos) italból kevert vagy összerázott ital. *Egy koktélt kért a bárpultnál. Különböző gyümölcslevekből koktélt kevert magának.* 2. Egyveleg, keverék. *Tánczenei koktélt hallgatott a rádión.* 3. Rövidebb ideig tartó társasági összejövetel. *Holnap délután koktéltre vagyunk hivatalosak a magyar követségre.*

kókusz ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Magas növésű trópusi pálma, melyet csonthéjas terméséért termesztnek. *A parti sétányon kókuszok sorakoztak.* 2. A kókuszpálma gyermekfej nagyságú, csonthéjas termése, illetve ennek (apróra vágott) belső része. *Sokan szeretik a kókusszal készített süteményeket. Kókuszt is szórt a tortára.* 3. (bizalmas, kedveskedő) Emberi fej. *Kisfiam, megütötte a kókuszodat?*

kóla ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A trópusi kólafa magvával ízesített, koffeintartalmú szénsavas üdítőital. *Hozzon két kólát, de jó hideg legyen!*

kolbász ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Bélbe vagy műanyag burokba töltött, rendszerint füstöléssel tartósított, darált húsból készült étel. *Disznóvágás után sütvé fogyasztják a friss kolbászt. Csabai, gyulai és házi kolbászt vásárolt a piacon.*

koldul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kéreget. *A féllábú ember az utcasarkon ülve koldul.* 2. Megalázkodva kéreget, könyörög valamiért. *Sokat koldultak a szervezők, amíg összegyűlt a pénz a sportpályára.*

koldus I. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Alamizsnából, az emberek apró adományaiból élő személy. *Az utcasarkon egy vak koldus üldögél, mellette felfelé fordított kalapja a könyöradományoknak.* 2. Tönkrement, nincstelen ember. *Mindenét elveszítette a háborúban, koldus lett.*

koldus II. ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~an

Teljesen elnyomorodott, nagyon szegény, nincstelen. *Ez a koldus egyesület nem tudja eltartani a sportolót.*

kolibri ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Amerikában élő, igen apró testű, tarka tollú madár. *A főként Közép- és Dél-Amerikában, az Egyenlítő térségében élő kolibrik nektárral és apró rovarokkal táplálkoznak.*

kólint ♦ ige ~ani

• *Fejbe kólint: a) fejbe üt. Botjával fejbe kólintotta a támadót. b) megdöbbsent. A rossz hír fejbe kólintotta.*

kolléga ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Munkatárs. *Két kollégájával dolgozik egy szobában.*

kollégium ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Diákotthon. *Amíg egyetemre járt, kollégiumban lakott.* 2. (rég) Bentlakásos iskola. *A kollégiumban délelőtt tanultak, délután pihentek és sportoltak a diákok.* 3. Irányító vagy tanácsadó testület. *Összeült a bíborosok kollégiuma.*

kolomp ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Legelő háziállatok nyakába akasztott, tompa, mély hangú csengő. *Idehallatszik a tehének kolompja a mezőről.* 2. Jelzésre használt, rendszerint felfüggesztett, mély hangot adó fémtárgy. *Kolomppal jelzik az óra végét, ha a villanycsengő nem működik.*

kolonc ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (népi)

1. Nehezék, ellensúly a kútgém végén. *Általában követ használtak koloncként.* 2. Állat nyakába akasztott nehezék. *Koloncot tesz a kutya nyakára, hogy futásában akadályozza.* 3. (bizalmas) Zavaró, terhes személy. *Nem akarok kolonc lenni a nyakatokon.*

kolostor ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Szerzetesek, apácák zárt közösségi épülete vagy épülethozortja. *A kolostorban szigorú rend szerint élnek az apácák vagy a szerzetesek.* • *Kolostorba vonul: szerzetes, apáca lesz.*

koma ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (népi) Keresztkoma. *Gyermekeim keresztapja komám nekem, és én is komája vagyok öneki.* 2. (bizalmas, tréfás) (Megszólításként is:) Jó barát, pajtás. *Jó komám a pék, mindig van friss cipője a számomra.* (Főként gyermeknek:) *Szia, kis komám!*

kombiné ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Vékony, a felsőruhánál rövidebb, pántos női fehérenemű. *A nők ma már ritkán hordanak kombinét. Csak egy átlátszó kombiné volt rajta.*

komédia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Vigjáték. *Szívesebben nézek a színházban komédiát, mint komolyabb darabokat.* 2. (rég) Szindarab, színelőadás. *Estéknént komédiát játszott a társulat az üdülővendégeknek.* 3. (bizalmas) Nevetséges jelenet. *Mire való ez a komédia, döntsétek el végre, melyikőtök hajlandó a másik előtt belépni az ajtón!* 4. (rosszalló) Hazugság, tettetés, színlelés. *Komédia volt az egész, hogy elterelje az emberek figyelmét a valódi problémákról.* • *Választási komédia: olyan választás, amelynek előre lehet tudni az eredményét.*

komfortos ♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Kényelmes. *Komfortosan rendezkedtek be. Komfortos autóval utaztunk, még légkondicionáló is volt benne.* 2. Mellékhelyiségekkel, fűtéssel és vízvezetékekkel ellátott (lakás). *Napjainkban már csak komfortos lakások épülnek.*

komika ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Komikus vigjátéki szerepeket játszó színész. *Ritka a vérbeli komika. A komika a harmadik felvonásban is megnevettette a nézőket.*

komikus ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Vigjátékba illő, nevetető. *A komikus színészek közül talán Chaplin volt a leghíresebb. A dajka a Rómeó és Júliában komikus szerep.* (Főnévi használatban:) *Kabos Gyula, az egykori híres komikus számtalan régi magyar filmben szerepelt.* 2. Nevetséges, visszás. *Komikus helyzetbe került, amikor hasra esett a jégen.*

komisz ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Durva, rosszindulatú. *A környéken sok rosszalkodó, vásott, komisz kölyök van. A nevelőotthonban a nagyobb fiúk komiszán bántak vele.* 2. (bizalmas, régi) Nagyon rossz (minőségű). *Komisz időjárás volt tegnap, bőrig áztunk. Komisz posztó és komisz dohány jutott csak régen a katonáknak.* (Főnévi használatban:) *A fekete komisz után nagyon jólesett neki az otthoni puha, fehér kenyér.* • *Komiszban van:* katonai egyenruhában van, katona.

komló ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Vadon élő, illetve tobozszerű terméséért termesztett kúszónövény. *A komló puha, apró termését a sörgyártásban használják a sör ízesítésére és tartósítására.*

kommandó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Veszélyes helyzetek megoldására kiképzett, általában rendőri különítmény. *Kivezényelték a kommandót a terrorista ártalmatlanná tételére.* 2. Rendészeti szervezet, amelynek feladata a törvénytelenések felszámolása. *Újabban már arra is kommandót akarnak szervezni, hogy ellenőrizzék, hány árcédula van egy árun.*

kommunikáció ♦♦♦♦ fn ~, ~t, ~ja

1. Közlés, híradás, illetve ennek eredménye. *A média kommunikációjának eredménye, hogy ma a szerencsétlenségek és a pletykák számítanak híreknek.* 2. Emberek közti érintkezés. *Akadozik a kommunikáció a vezetők és a beosztottak között.* 3. (A tudományban:) Az információk cseréje valamely jelrendszer segítségével. *Az emberi kommunikáció legfontosabb eszköze a nyelv.*

kommunista ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~

1. A kommunizmus elméletén alapuló, azt képviselő, hozzá tartozó. *A kommunista pártok a XX. század végén minden európai országban háttérbe szorultak.* 2. (Főnévi használatban:) A kommunizmus híve, illetve a kommunista párt tagja. *Szomszédom lelkes elméleti kommunista volt. Tanácskoznak a megye kommunistái.*

kommunizmus ♦♦♦♦ fn ~, ~t, ~a

1. A marxista-leninista felfogás szerint a javak közös birtoklásán alapuló, az egyéneknek teljes egyenlőséget és szociális biztonságot nyújtó társadalmi rendszer. *A kommunizmusra vágyó embereket kihasználva Sztálin és Rákosi szörnyű diktatúrákat hoztak létre.* 2. A kommunista társadalom megteremtésének elmélete. *A kommunizmus tudományos igényű alapjait Marx és Engels fogalmazta meg.*

komód ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Alacsony, végig fiókos szekrény. *Lakásuk egyik díszé egy szép antik komód.*

komoly ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Megfontolt, higgadt. *Komoly gyerek, rá lehet bízni a kistestvérét.* 2. Elgondolkodó, töprengő. *Egész nap komoly volt. Komolyan viselkedik. Komoly arccal beszélt.* 3. A valóságnak megfelelő, igaz. *Komoly, amit mondasz? Komolyan?:* csakugyan, tényleg? 4. Figyelmet, megfontolást érdemlő, jelentős. *Komoly ajánlatot kapott. Komoly munkát végzett. Komoly feladatot lát el a munkahelyén.* • *Komolyan vesz valamit:* fontos dolognak tartja. *Komolyan veszi a tanulást.* | *Komolyan vesz valakit:* ad a véleményére. *Kollégái nem veszik komolyan.* | *Komoly szándékai vannak vagy komolyak a szándékai:* nősülési szándékkal udvarol. 5. Súlyos, veszélyes következményekkel járó (állapot, helyzet). *Az áradás következtében nagyon komoly a helyzet.* 6. Nagy, lényeges, figyelmeztető. *Komoly hideg volt az idei télen. Komoly ellentétek voltak közöttük. Komoly fizetése van. Komoly eredményeket ért el.*

komondor ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Nagy testű, fehér szőrű, ősi magyar pásztorkutyafajta. *Az éber komondorokat a nyáj őrzésére, elsősorban a farkasok ellen tenyésztették ki.*

komor ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Kedélytelen, zárkózott (személy). *Komor természetű ember az apja. Komoran néz, mert megbántották.* 2. Zord, nyomasztó (dolog). *A festő komor színeket használt. Senki sem lakik ezen a komor vidéken. Nem tetszett neki a film komor hangulata.* 3. (népi) Gyenge nemzőképességű, illetve rosszul herélt (háziállat). *„Mint komor bikáé, olyan a járása. Mint a barna éjféli, szeme pilantása”* (Arany J.: Toldi).

komorna ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Előkelő hölgyet kiszolgáló női alkalmazott. *Öltözködéskor két komorna is sürgölődött körülötte.*

komornyik ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Előkelő, gazdag férfit, illetve családot szolgáló belső inas. *Reggel komornyik viszi be neki ezüsttálcán a frissen érkezett napilapokat.*

komótos ♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (népi, régi) Kényelmes, otthonias (tárgy, viselet). *Komótos ágyban szeret aludni.* 2. Kényelmes, lassú (mozgás, mozdulat). *Komótosan lépkedett vasárnap délután a Szigeten.*

komp ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Folyó, tó, tengerszoros két pontja között járműveket és személyeket szállító vízi jármű. *Komppal átmentünk Tihanyba. „Pihen a komp, kikötötték, Benne hallgat a sötétség”* (Petőfi S.: Falu végén kurta kocsmá).

kompót ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Húsétel mellé vagy magában fogyasztott, fűszerrel ízesített cukros lében főtt gyümölcs. *Almából főz kompótot a betegnek.*
 2. (bizalmas) Befőtt. *Nyáron húsú üveg kompótot tett el a nagymamám.*
- konc** ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
 1. (Kutyának vetett) húsos csont. *A betörő koncot vetett a házőrző kutyának, hogy elterelje a figyelmét.* 2. (rosszalló) Haszon, nyereség. *A banda tagjai marakodnak a koncon.*
- koncentráció** ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~ja
 1. Valaminek összpontosulása vagy összpontosítása. *Az ország vagyonának kevés magánember kezében való koncentrációja elégedetlenséget szül a lakosság nagy részében.* 2. A figyelemnek egy tárgyra való irányítása. *Koncentráció nélkül nem lehet hatékonyan tanulni.* 3. (Kémiában:) Oldat töménységi foka. *Végezzük el a kísérletet olyan oldattal, amelynek nagyobb a koncentrációja!*
- koncentrációs** ♦♦♦ mn ~ak, ~at, –
 1. A koncentrációval kapcsolatos. *Végezzünk koncentrációs gyakorlatokat!* 2. • *Koncentrációs tábor:* valamilyen okból nemkívánatosnak tartott emberi csoportok fogva tartására, esetleg megsemmisítésére létesített tábor. *A német koncentrációs táborokban ártatlan emberek milliói pusztultak el.*
- koncentrál** ♦♦♦♦ ige ~ni
 1. Összevon, összpontosít. *Az új beruházásokat az ország keleti felére koncentrálták.* 2. Figyelmét egyetlen dologra irányítja. *Most koncentrálj a leckédre, különben sosem végezel!* 3. (Kémiában:) (Oldatot) töményebbé tesz. *Ha koncentráljuk az oldatot, vajon mi történik?*
- koncert** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je
 1. Komolyzenei hangverseny. *Rendszeresen járunk koncertre a Zeneakadémiára.* 2. Szólóhangszerre és zenekarra írt zenei alkotás. *Beethoven öt koncertet írt zongorára.* 3. Könnyűzenei együttes hangversenye. *Mennek a Kisstadionba a híres együttes koncertjére.*
- konda** ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)
 Disznócsorda. *A disznópásztor kihajtja a kondát a rétre.*
- kondás** ♦ fn ~ok, ~t, ~a (népi)
 Disznópásztor. *A kondára a kondás vigyáz.*
- kondér** ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja
 Általában szabadban főzésre használt nagyméretű üst. *Kondérban, szabad tűz fölött főzik a gulyást.* (Jelzőként:) *Az éhes csapat egy egész kondér gulyást megevett.*
- kondi** ♦♦ fn -, ~t, ~ja (bizalmas)
 Testi, egészségi állapot, erőnlét. *Jó kondiban van, megnyerte az evezős versenyt.*
- kondicionál** ♦ ige ~ni
 1. (rég) Megfelelő testi, erőnléti állapotba hoz valakit. *Az edző télen is kondicionálja a labdarúgókat.* 2. (ritka) (Épületet, helyiséget) állandó, megadott hőmérsékleten tart. *Az egész épület kondicionálva van.*
- kondít** ♦♦ ige ~ani
 1. Rácsap a harangra, vagy megrántja a kötelét, hogy egyszer konduljon. *Kondít egyet a harangon.* 2. (Harang vagy toronyóra ütője) kondulva jelez valamit. *Négyet kondított a toronyóra ütője.* 3. (népi) Haranggal jelt ad valamire. *Délre kondítanak.*
- konditerem** ♦♦ fn (bizalmas)
 Erőnlét kifejlésztésére, megőrzésére szolgáló edzőterem. *Rendszeresen jár konditerembe. A konditeremben az evezőpadot szeretem a legjobban.*
- kondul** ♦♦♦ ige ~ni
 (Harang vagy nagyobb kolomp) megszólal, egyszeri hangot ad. *„Zendül, kondul szent harangszó, Csengve, bűgva messze hangzó: »Imára! imára!«”* (Arany J.: Az ünneprontók).
- konferál** ♦ ige ~ni
 (Műsorszámot) műsorvezetőként bejelent, illetve (műsort) vezet. *Ki fogja konferálni a műsort?* (Tárgy nélkül:) *A kívánságműsorban a kedvelt tévéműsorok konferál.*
- konferencia** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
 Tudományos, politikai stb. tanácskozás. *A konferencián a környezetszennyezés problémáját vitatják meg. Nemzetközi konferenciára gyűltek össze az európai országok külügyminiszterei.*
- konfetti** ♦ fn ~k, ~t, ~je
 Tréfából szétszórható színes, apró, kerek papírdarabok tömege. *A szilveszteri multság résztvevői konfettit szórnak egymásra.*
- konfirmáció** ♦ fn ~k, ~t, ~ja
 Protestáns egyházi szertartás: serdülők ünnepélyes felvétele a felnőttek gyülekezetébe. *A gyerekek egy évig készültek a lelkészrel a konfirmációra.*
- konfliktus** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
 Éles ellentétekből adódó súlyos bonyodalom. *Úgy látszik, a háborús konfliktusok sohasem szűnnek meg. Konfliktusba került a kollégáival, mert másképpen akarta megoldani a feladatot, mint ők. Nehezen oldja meg belső konfliktusait. A drámai konfliktus csúcspontján a közönség lebilincselve figyelt.*
- konflis** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (kissé régi)
 Egyfogatú lovas bérkocsi. *Akkoriban még konflissal járt haza a kávéházból.*
- kong** ♦♦ ige ~ni

1. Tompa, mély hangot ad. *Délben kong a harang. Kong a megütött üres vasedény.* 2. Visszhangzik. *Kong a lakatlan ház a beszédüktől.* • *Kong az ürességtől:* feltűnően üres. *Kongott az ürességtől a nézőtér.*

kongresszus ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Nagyszámú küldött részvételével, fontos tárgyban megrendezett országos vagy nemzetközi tanácskozás. *A magyar nyelvészek V. nemzetközi kongresszusát Budapesten rendezték.* 2. Politikai párt legfelsőbb szerve, illetve ennek tanácskozása. *Összehívták a párt kongresszusát.* 3. Némely ország törvényhozása, illetve annak egyik alkotórésze. *Az Egyesült Államokban a törvényhozó testület alsóházát, a képviselőházat nevezik kongresszusnak.*

konkoly ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Liláspiros virágú, mérgező magvú szántóföldi gyomnövény. *A kicsévelt gabonából géppel válogatták ki a konkolyt.*

konnektor ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Aljzat, amelybe a villásdugót illesztik, hogy az elektromos készülék áramot kapjon. *Nincs konnektor a fürdőszobában, nem tudom megszáritani a hajam.*

konok ♦♦♦♦ mn ~ok vagy ~ak, ~ot, ~ul

Makacs, megátalkodott. *Konok ellenállásba ütközött. Nagyon konok kisfiú, nem fogad szót. A gyanúsított konokul tagad.*

konstruktivizmus ♦♦ fn -, ~t, ~a

Az anyagszerűség és a szerkezet, illetve a mértani formák elsőbbségét megvalósító építészeti, illetve képzőművészeti irányzat. *Kassák Lajos konstruktivizmusa nagy feltűnést keltett kora művészeti életében.*

kontaktlencse ♦♦ fn

A szem hártályjára illeszthető átlátszó lencse. *Szívesen hord kontaktlencsét, a szemüveg ugyanis öregíti.*

kontár I. ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

1. (rég) Céhen kívüli iparos. 2. Olyan iparos, aki iparendelő nélkül folytat szakipari tevékenységet. *Kontárokkal dolgoztat, hogy ne kelljen járulékot fizetnie.* 3. Gyenge munkát végző, hozzá nem értő személy. *Valami kontár úgy elrontotta a lakás tapétázását, hogy újból meg kellett csináltatni.*

kontár II. ♦♦♦ mn ~ok vagy ~ak, ~t, ~ul

1. Kontárra valló, rossz minőségű. *Kontár munkát végzett.* 2. Hozzá nem értő (személy). *Kontár kőművest hívott, aki csak rontott a házon.*

kontinens ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A Föld szárazföldjeinek legnagyobb területi egysége. *A hat kontinens: Európa, Ázsia, Afrika, Amerika, Ausztrália és az Antarktisz.*

kontinentális ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Szárazföldi. *Kontinentális éghajlat:* a kontinens belső területeire jellemző, a tenger által nem befolyásolt éghajlat. 2. Általában az európai kontinensre jellemző. *Kontinentális reggeli:* kávéból vagy teából, illetve vajból és dzsemből álló reggeli.

kontráz ♦♦ ige **kontráz|ik** ~ni

1. A dallamot mélyhegedűn ütemesen kíséri. *A banda legidősebb tagja kitaróan kontrázott.* 2. Kártyában kontrát mond, ellenjátékot jelent be. *Éjjél után még egyszer kontrázott.* 3. *Kontráz valakinek:* az előtte szóló állítását megerősíti. *Az egyik föllentett, a másik meg kontrázott neki.* 4. (Kerékpáron) a pedál hátranyomásával fékez. *Nemrég tanult meg kerékpározni, de már jól kontráz.*

konty ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Összecsavarva feltűzött női haj. *Kontyban viseli hosszú haját. Szép kontyot készített neki a fodrász az esküvőre.*

konzerv ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Ipari eljárással tartósított, általában fémdobozba zárt élelmiszer. *A magyar turista nyugaton főleg a magával vitt konzerven él.*

konzervatív ♦♦♦♦ mn ~ok, ~ot vagy ~at, ~an

1. A hagyományokhoz ragaszkodó. *Konzervatív családból származik, náluk becsülete volt a hagyományoknak és az erkölcsi értéknek.* 2. Értéktörző, a meggondolatlan újításokat ellenző. *A nem szélsőségesen konzervatív pártok a jó hagyományokra épülő ésszerű fejlődést képviselik.* 3. (rosszalló) Haladni nem akaró. *Konzervatív gondolkodású ember, nehezen fogadja el az újításokat.*

konzul ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (A történelem során) a köztársasági államformában vezető tisztségviselő. *Az ókori római köztársaságban a legfőbb hatalmat két konzul gyakorolta.* 2. A konzulátus, a külképviselet vezetője. *Kinevezték az új konzult. Január 1-jétől új rangja van: tiszteletbeli konzul.*

konzulátus ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Nem követségi rangú külképviseleti hivatal. *Hazánknak ebben a városban konzulátusa van, ott intézik az útlevél- és egyéb ügyeket.*

konzultál ♦♦♦♦ ige ~ni

(Orvos más orvossal vagy orvosokkal, diák tanárral, valaki szakértővel) megbeszél valamit. *Megyek a tanár úrhoz konzultálni. Erről a kérdésről még konzultálnunk kell szakértővel.*

konzumidióta ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rosszalló)

A fogyasztást az egyetlen vagy a legfőbb életcélként tekintő személy. *A konzumidióták a plázákat járkák, nem várhatod tőlük, hogy a politika érdekelje őket.*

konyak ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Borpárlatból készült szeszes ital. *A pompás vacsora után jólesik egy pohár konyak.*

konyha ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az a helyiség, amelyben főznek, esetleg étkeznek is. *Hétköznap a konyhában eszünk.* • *Valamennyit hoz a konyhára: hasznot hajt vagy hoz. Nem sokat hozott a konyhára ez a vállalkozás.* 2. Üzem étkezője. *Üzemi konyhán ebédel. Jól főznek a gyár konyháján.* • *Tábori konyha:* katonaság ételmezését végző mozgatható főzőberendezés. 3. Az ételek elkészítésének valamely módja, technikája. *A szállodának kitűnő konyhája van. Nagymamának városszerte híres volt a konyhája. A magyar konyha világhírű.* 4. Táplálkozási mód. *Előnyben részesíti a vegetáriánus, a zsírnélküli konyhát.*

konyhakert ♦♦ fn

A háztartáshoz szükséges (legfontosabb) növényekkel beültetett, általában a ház mellett levő kert. *Konyhakertjében megterem a petrezselyem, a sárgarépa, a hagyma, a káposzta, a paradicsom és a paprika, sőt még a krumpli is.*

konyhakész ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Főzésre előkészített állapotban árusított (ételmiszer). *Mindig van otthon nála konyhakész csirke és zöldség.*

konyhanyelv ♦ fn

Valamely idegen nyelv igénytelenül beszélt változata. *Nem tud hibátlanul, választékosan beszélni németül, csak konyhanyelven.*

konyharuha ♦ fn

Konyhában használatos törölrüha. *A konyharuhával töröld fényesre a poharakat!*

konyhasó ♦♦ fn

Ételízésítésre használt kősó. *Egyre többen használnak az étkezéshez konyhasó helyett tengeri sót. Télen konyhasóval sórtuk fel a jeges járdát.*

konyít ♦♦ ige ~ani

Valamennyire ért valamihez. *Egy kicsit konyít az autószereléshez, de a nagyobb munkákat inkább szakemberre bízta.*

kopácsol ♦♦ ige ~ni

1. Kalapáccsal kopog, ütögetve készít vagy javít valamit. *Egész nap a műhelyben kopácsol.* 2. Madár, különösen harkály a csőrével kopogtat valamit, például a fa törzsét, hogy kiszedje a kéreg alól a rovarokat. *Az ablak előtti fán már fél órája egy harkály kopácsolt.*

kopár ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Növényzet nélküli vagy gyér növényzetű. *Kopár vidék terült el előtte.* 2. Csupasz, üres. *Kopár tűzfal fogta el előle a kilátást. Kopár szoba fogadta, minden bútort elvitte.*

kopasz I. ♦♦♦♦ mn ~ok vagy ~ak, ~t, ~on

1. Haj, szőrzet vagy tollazat nélküli. *Kopasz fejű ember ült mellette a buszon. A kopasz nyakú tyúk volt a nagymamám kedvence.* 2. Kopasz fejű (ember). *A kopasz férfi állt előtte a sorban.* 3. Csupasz, kopár. *A kopasz sziklafalon még fű sem nőtt.*

kopasz II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Kopasz fejű ember, esetleg állat. *Tetszenek neked a kopaszok?* 2. (bizalmas) Rövidre nyírt hajú újonc katona. *A kopaszokat csak egy hónap után engedték haza először a laktanyából.* 3. (bizalmas) (Az összetartozás jeléül) kopaszra nyírt hajú fiatal. *A kopaszok összeverekedtek a rendőrökkel a tüntetésen.*

kópé ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Pajkos, furfangos, huncut férfi vagy fiú. *Nagy kópé az öreg!*

kopejka ♦ fn ~k, ~t, ~ja (Ka)

Váltópénz Ukrajnában: a hrivnya századrésze. *A rozskenyér egy hrivnya hatvan kopejkába kerül.*

kopjik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Használat, viselés folytán fokozatosan kisebb, vékonyabb, rosszabb minőségű lesz. *Munkában, játékban gyorsan kopik a ruha.* 2. (Szervezet) fokozatosan elhasználódik. *Idősebb korban már csak kopik az ember.* 3. (bizalmas) (Lebarnult bőr) hámlik, és ettől fokozatosan fehéredik. *Szép barna volt a nyaralás után, de már kopik a bőre.*

kopja ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Levél alakú fémcsúcsban végződő fanyelű szűrőfegyver. *A magyar katonaság a XVII. század végéig használt kopját.*

kopjafa ♦♦ fn

Faragott, oszlopszerű fejfa. *A község temetőjében kopjafát állítottak a háborúban elesettek emlékére.*

koplal ♦♦♦ ige ~ni

1. Elégtelenül táplálkozik, vagy éhezik. *Nincs mit ennie, kénytelen koplalni.* 2. Tartózkodik az evéstől. *Vallási okból koplalsz vagy csak fogyókúrázol?*

kopó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Falkavadászatra kitenyészített vadászkutya. *Az erdélyi kopó ősi magyar vadászkutya.* 2. (gúnyos) Nyomozó, detektív. *Két kopó a nyomomba szegődött, alig tudom lerázni őket.*

kopog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Kopog valamin:* valamit könnyedén ütögetve hangot idéz elő. *Kopog a fakopáncs a fán.* 2. Ajtón, ablakon kopogtatva jelez, illetve bebocsátást kér. *Kopogtak, megnézem, ki az.* 3. (bizalmas) (Gépen) ír. *Egész nap az írógépen kopog.* 4. Valamihez hozzácsapódva ütemes, tompa zajt okoz. *Kopog az eső az ablakpárkányon. Kopog a motor, állítsd le az autót!*

kopogtat ♦♦♦♦ ige ~ni

Valamit ütögetve kopogó hangot hallat. *Az orvos kopogtatja a beteg mellkasát.* • (választékos) *Kopogtat valakinek az ajtaján:* a) kopogva bebocsátást kér. „*Megint jönnek, kopogtatnak: Csenedesebben vigadjanak!*” (Petőfi S.: Falu végén kurta kocsmá) b)

kéréssel fordul hozzá. *Ha bajban van, mindig a testvére ajtaján kopogtat.* **c)** csatlakozni akar hozzá. *Sokan kopogtattak a vezér ajtaján.*

kopoltyú ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Vízben élő állat légzőszerve. *A hal kopoltyúval lélegzik.*

koponya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A fej csontos váza. *A koponya két fő része az agykoponya és az arckoponya.* **2.** Halálfej. *A mérgező anyag veszélyére koponya figyelmeztet, alatta két, keresztbe tett lábszárcsonttal.* **3.** (bizalmas) Feltűnően értelmes, okos ember. *Nagy koponya volt, aki ezt a dolgozatot írta. Jó koponya ez a gyerek, kitűnő a bizonyítványa.*

koporsó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hosszúkás, rendszerint fából készült láda, amelyben a holttestet eltemetik. *A halottat nyitott koporsóban ravatalozták fel. A monda szerint Attila hun királyt hármaskoporsóban temették el. Levett kalappal ballag a barátja koporsója után.*

koppan ♦♦♦ ige ~ni

1. Valamihez ütődve tompa hangot ad. *Egy vadgesztenye koppan az autó motorházfedelén. „Zúg az éji bogár, nekimegy a falnak, Nagyot koppan akkor, azután elhallgat.”* (Arany J.: Családi kör). **2.** (szleng) Csalódik. *Nagyot koppantam, nem jött el a randira.*

koppant ♦♦♦ ige ~ani

Ütéssel koppanó hangot idéz elő. *Koppantott egyet a ceruzájával az asztalon.* • *Körmére vagy orrára koppant valakinek: rendreutasítja.*

koptató ♦ fn ~k, ~t, ~ja

A nadrág szárán alul belülré varrt védőszalag. *Kifeslett a koptató, ki kellett cserélni.*

kor ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Történelmi időszak. *A legújabb kiadványok Mátyás király korát és a török háborúk korát nagyon részletesen tárgyalják.* **2.** Életkor. *Kora: 14 év.* **3.** Öregeedés. • *A korrál jár:* az öregedéssel együtt jön. *A feledékenység a korrál jár.* | *Benne van a korban:* egyáltalán nem fiatal. **4.** Tárgy, anyag meglétének, állapotának bizonyos időszaka. *Új korában szép lehetett a bútor.*

kór ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja (választékos)

Betegség. *Szörnyű kór támadta meg.*

kora I. ♦♦♦♦ mn –, –, –

1. Valamely időszak kezdetére eső. *Kora nyár van még. A kora barokk építészetét tanulmányozza.* **2.** (választékos, régi) Idő előtti. *Kora halál ragadta el.*

kora II. ♦♦♦♦ hsz (csak közép- és felsőfokban)

Korább: korábban. *Korább érkezett a vártnál.* | *Korábról:* korábbi időkből. *Korábról emlékezik rám.* | *Korábbra:* korábbi időre. *Korábbra vártalak.*

korábbi ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

1. Előbbi, régebbi. *Jól emlékszem a korábbi szavaira.* **2.** Korábbi. *A korábbi vonattal megy.*

korabeli ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Valakinek, valaminek a korában történő, azzal kapcsolatos. *A felvilágosodás korabeli eszmények hatása felbecsülhetetlen.* **2.** Valakivel, valamivel egykorú. *Az ő korabeli férfiak már többnyire szemüveget viselnek.* **3.** Valamely (rég) kor stílusában készült, annak megfelelő. *Korabeli bútorokkal rendezték be a kastélyszállót.*

koraérett ♦ mn

1. Túl korán, gyorsan megérett. *A koraérett gyümölcs befőttnék talán jó lesz.* **2.** Korához képest feltűnően értelmes, illetve ilyenre jellemző. *Koraérett gyermek volt, már ötévesen folyékonyan olvasott. Koraérett szavai megrendítették a felnőtteket.*

korai ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. A szokásosnál előbbi, a kellenél előbb, szokatlanul korán bekövetkező. *Utálja a korai felkelést. Korai halála mindenkit megdöbbentett.* **2.** Korán érő. *Korai cseresznyét vett a piacon.* **3.** Valamely időszak kezdetéről való, arra eső. *Korai barokk templomot látogattunk meg.* **4.** Elhamarkodott, még indokolatlan. *Korai volt az öröme, mert végül mégsem nyert.*

korall ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Szilárd vázú, hatalmas telepeket alkotó virágállat. *Nemes korallok szegélyezik a partot.* **2.** A korallfajta élénkpiros színű változatának váza. *Korallból készült a fülbevalóm.* (Jelzőként:) **a)** korallból készült. *Korall nyakláncot visel.* **b)** a korallhoz hasonló élénkpiros színű. *Korall rózsát fest.*

korán¹ ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (Tulajdonnévként:) A mohamedán vallás szent könyve. *Arab nyelvből fordítja magyarra a Koránt.* **2.** Ennek valamely példánya, kiadása. *A díszes kötésű koránok külön polcon sorakoznak.*

korán² ♦♦ hsz

1. Kora reggel. *Ma korán kelt fel.* **2.** Valamely időszak elején. *Korán reggel elment.* **3.** Korán van: korai az idő, még nincs késő. *Ne menj, még korán van!* **4.** Hamar, idő előtt. *Korán meghalt. Korán szüreteltek, nem lett jó a bor. Korábban érkezett, mint várták. Legkorábban a jövő héten ér rá.* **5.** (Középfokban:) Régebben. *Korábban már beszélünk róla.*

korántsem ♦♦♦♦ hsz (választékos)

Egyáltalán nem. *Még korántsem biztos, hogy eljön.*

koraszülött ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Idő előtt, korábban született (gyermek). *A koraszülött csecsemőket gyakran inkubátorba kell tenni, amíg megerősödnek.* (Főnévi használatban:) *Ezen a kórházi osztályon koraszülötteket gondoznak.* 2. Nem kellően átgondolt, nem kiérlelt. *Nem lehetett sikeres egy ilyen koraszülött terv.*
- koravén** ♦ mn ~ek, ~t, ~en (kissé rosszalló)
1. Életkoránál sokkal idősebbnek, komolyabbnak látszó. *Koravén gyermek, a társai kinevetik.* 2. Idő előtt megvénült. *Ötvenéves korára koravén ember lett belőle.*
- korbács** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
1. Szíjból font vastag, rövid ostor. *A rabszolghajcsár korbáccsal vert végig a foglyokon.* 2. Korbácsütés. *A tolvajt huszonöt korbácsra ítélték.*
- korcs** ♦♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~an
1. Nem fajtatiszta, keverék fajtájú (állat). *Korcs kutyájuk van.* (Főnévi használatban:) *Miért bántod azt a szegény korcsot?* 2. Elfajzott, elkorcsosult. *A beteg növény korcs hajtást hozott. A korcs utódok méltatlannak bizonyultak őseik szelleméhez.*
- korcsolya** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Cipőtalpra erősíthető vagy a cipővel egybeépített sporteszköz, amellyel a jégen lehet siklani. *Amint fagypontra alá csökken a hőmérséklet, siet a jégpályára, és korcsolyát köt.* 2. Korcsolyázás. *Kisgyerekkorától mindene a korcsolya.*
- korcsolyáz|ik** ♦♦ ige ~ni
- Korcsolyával siklik vagy csúszkál a jégen. *A befagyott tó jegén gyanútlan fiatalok korcsolyáztak. Sportolsz valamit? – Igen, korcsolyázom.*
- kordában** ♦ ragos fn
- (Csak ebben a szókapcsolatban:) ♦ *Kordában tart:* szigorú fegyelemben tart valakit. *Nem tudja kordában tartani a rakoncátlan gyereket.*
- kordbársony** ♦ fn
- Bordázott szövésű, bársonyszerű pamutszövet. *Kordbársonyból varrat szoknyát magának.* (Jelzőként:) *Kordbársony szövetet vásárolt. Kordbársony nadrágjának hamar kikapott a térdé.*
- kordé** ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)
- Kétkerekű, ló húzta taliga. *Naponta végigment a falun kordéjával.*
- kordon** ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja
1. Terület elzárására kifeszített kötél. *Kordont húz, hogy ne álljanak a kapu elé.* 2. Sorfal terület lezárására. *Rendőrök kordonja között haladt az államfő a Parlament felé.*
- korhad** ♦♦ ige ~ni
1. (Növényi anyag) nedvesség, gombásodás hatására bomlik. *A diófa levele nehezen korhad.* 2. (választékos) (Társadalom) a bomlás, a szétesés jeleit mutatja. *Már évtizedekkel azelőtt is látható volt, hogy korhad a politikai rendszer.*
- kórház** ♦♦♦♦♦ fn
- Fekvő betegek ápolására, gyógyítására szolgáló egészségügyi intézmény. *Befekszik a kórházba kivizsgáltatni magát. A beteget kórházba utalták. Telefonáltak a kórházból, hogy a rokonunk meghalt.*
- korhely** ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül
- Mulatozni szerető, léha, iszákos. *A korhely társaság sok bort megivott hajnalig.* (Főnévi használatban:) *Nem adom a lányom ahhoz a korhelyhez.*
- korhol** ♦♦♦ ige ~ni (választékos)
- Dorgál, pirongat valakit. *Szelíd szavakkal korholta a szófogadatlan kisfiút.*
- korlát** ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
1. Valamely területet elhatároló, lezáró kerítészerű építmény. *A sorompó korlátja feltűnően piros-fehér színű. Az erkély korlátja felújításra szorul. A lépcső korlátja eltört.* 2. (választékos) Gátló, fékező körülmény. *Nincs előtte korlát, nem akadályozza semmi.* ♦ *Korlátok közé szorít:* megfékez, szabályoz, behatárol valamit. *Az új rendelet korlátok közé szorítja a magánvállalkozásokat.* 3. Két párhuzamos, vízszintes rúdból álló tornaszer, illetve az ezen bemutatott versenyszám. *Korlátan a kínaiak szerepeltek a legjobban. Nem is emlékszem, mikor nyerte utoljára magyar tornász a korlátot.*
- korlátlan** ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul
1. Nem korlátozott, akadálytalan. *Az igazolvány korlátlan ideig érvényes. A leghatalmasabb hűbéruraknak korlátlan hatalmuk volt. Korlátlanul utazgathat az országban.* 2. Határtalan, igen nagy. *Úgy tartják, Amerika a korlátlan lehetőségek országa.*
- korlátolt** ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
1. Korlátozott, határok közé szorított. *Korlátolt a terem befogadóképessége.* ♦ *Korlátolt felelősségű társaság:* olyan gazdasági társulás, amelynek tagjai csak betett tőkéjüket kockáztatják, ezen túl nem terjed anyagi felelősségük. 2. (ritka) Csökkent értékű. *Munkabírása korlátolt.* 3. (rosszalló) Szűk látókörű, nehéz felfogású. *Amilyen korlátolt ember, nehezen fogja megérteni.*
- korlátoz** ♦♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)
- Korlátok közé szorít, illetve korlátok között tart valamit. *Korlátozzák a hadi kiadásokat. A törvény korlátozza az emberek szabadságát. A cég garanciális javításokra korlátozza tevékenységét.*
- kormány** ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. Jármű irányát szabályozó szerkezet. *Hirtelen elrántotta a kormányt, hogy ne üsse el a gyalogost.* ♦ *Kezében tartja a kormányt:* irányítja az eseményeket. 2. Az állam legfelső szintű végrehajtó és államigazgatási szerve, a miniszterek testülete. *Nyáron nem ülésezik a kormány. Megalakult az új kormány két héttel azután, hogy megbukott a régi.* ♦ *Kormányra kerül vagy*

jut: (politikai párt, mozgalom) kormányt alakíthat. *Elemzők találgatják, hogy a választások után melyik párt fog kormányra kerülni.*

kormánybiztos ♦♦♦♦ fn

A kormány által rendkívüli feladat ellátásával megbízott, különleges intézkedésekre feljogosított személy. *Kormánybiztost küldtek az árvíz sújtotta területre.*

kormányfő ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

A kormány feje, első embere. *A kormányfő fogadta a külföldi delegációt.*

kormányos ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Vízi járműveken a kormány kezelője. *A négy párevezős hajóban a kormányost sztróknak hívják.*

kormányoz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Járművet) irányít, vezet, valamilyen irányba fordít. *Én szeretném kormányozni a csónakot! A part felé kormányozza a vitorlást. Ördögös ügyességgel az egyetlen szabadon hagyott parkolóhelyre kormányozta a gépkocsit.* 2. (Országot, államot) vezet. *Ki kormányozza ezt az országot?*

kormányzó I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

Kormányon levő, az államot igazgató. *A kormányzó párt adósságba sodorta az országot.*

kormányzó II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az uralkodó helytartója, illetve ideiglenes államfő. *A kiskorú V. László király mellett Hunyadi János volt a kormányzó.* 2. Az Egyesült Államok valamelyik államának választott vezetője. *A kormányzó fogadta a magyar diplomatákat.*

kóro ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Száraz, kemény növényi szár. *Az árok partján az őszi szél ide-oda hajlítja az elszáradt kórokat. Széna vagy szalma híján csak kórót ropogat a tehenünk. „Ha látsz száraz kórót szélvészttől kergetve, Bujdosó szeretőd jusson majd eszedbe” (Petőfi S.: János vitéz).*

korog ♦♦ ige ~ni

(Üres gyomor, has) az éhség jeleként morgó hangot ad. *Korog a gyomra, ma még nem evett.*

kórokozó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Fertőző, betegséget előidéző, csak mikroszkóppal látható állati vagy növényi szervezet. *Ebben az enyhe télben, különösen zárt helyen gyorsan terjednek a kórokozók.*

korom ♦♦♦♦♦ fn –, kormot, korma

Az égés melléktermékeként fennmaradt finom szénpor. *A fal feketélik a rárokódott koromtól.*

korona ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az uralkodói méltóság és hatalom jelképeként viselt fejék. *Ezen a festményen a király koronában látható.* 2. Királyi hatalom. *A legidősebb herceg örökli a koronát.* 3. Betetőzés, csúcspont. *Ez mindennek a koronája.* • *A teremtés koronája: a)* az ember. *A teremtés koronája hajlamos semmibe venni a természetet. b)* (tréfás vagy gúnyos) a férfi. *A teremtés koronája nem akar mosogatni.* 4. A fa ágainak összessége, lombozata. *A diófa koronája árnyékot vet a teraszra.* 5. Fogra erősített védőburkolat. *A fogorvos koronát tett a fogamra.* 6. A Nap légkörének gázokból és finom porszemekből álló külső része. *Napfogyatkozáskor jól látszott a Nap koronája.* 7. Bizonyos országokban használatos pénzem, pénzegység. *Magyarországon 1926-ig volt forgalomban a korona. Pénzét svéd koronára váltotta.*

koronatanú ♦♦ fn

Perben, bűnügyben a legfontosabb tanú. *A tárgyaláson nem jelent meg a koronatanú.*

koronáz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Uralkodót) ünnepélyesen beiktat, fejére téve a koronát. *Nagy ünnep van náluk, királyt koronáznak.* 2. (választékos) (Cselekedetet) valamivel betetőz vagy valami betetőzi. *A kirándulást a fagyizás koronázta.* • *Siker koronáz valamit:* sikerrel végződik, sikerül. *A sok próbálkozást végül siker koronázta.*

korong ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Kerek lapocska vagy lapos henger. *A jégkorongban a játékosoknak egy tömör gumiból készült korongot kell az ellenfél kapujába juttatniuk.* 2. Gépnak, szerkezetnek lapos, kerek, forgó alkatrésze. *A fazekasok korongon formálják meg az edényeket.* 3. (választékos) Napnak, Holdnak stb. körnek látszó alakja. *Naplementekor a lángoló korong a hegy mögött tűnt el.*

korpa ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A kenyérgabonák héjából őrlés közben keletkező melléktermék. *A vitaminokban gazdag korpa értékes táplálkozáskiegészítő.* 2. A fejbőrrel lehámlott apró bőrlemezke. *A korpa ellen hatásos samponok kaphatók.*

korrepetál ♦♦ ige ~ni

1. Segít a tanulásban valakinek, vizsgára felkészít valakit. *Nehezen tanul, ezért a szomszéd egyetemista fiú korrepetálja matematikából.* 2. (Énekes, kórossal, hangszeres szólistával) gyakoroltatja a művet. *A zongoratanárnő korrepetálja a hegedűsöket vizsga és koncert előtt.*

korruptió ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~ja (rosszalló)

1. (Általában a közéletben:) Megvesztegetés, megvesztegethetőség. *Ma a politikai hatalomban is virágzik a korruptió. Csak korruptióval tudott ilyen magasra jutni.* 2. Közéleti erkölcsi romlottság. *Hiányzik az erkölcsi tartás, mindenhol a korruptió érvényesül.*

korsó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja vagy (rég) korszaja

1. Öblös, egyfülü, szűk nyakú cserépedény. *A korsót ivóvíz tárolására használták.* 2. Félliteres, vastag, füles üvegpohár. *Korsóból szeret inni.* (Jelzőként:) *Egy korsó sört kért.*

korszak ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Hosszabb, sajátos jellegű időszak. *A változások korszakát éljük. A kép a festő két korszakából való.* 2. A földtörténet valamely szakasza. *A prekambrium 590 millió évnél régebbi földtörténeti korszak.*

korszerű ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Az adott kor fejlettségének, ízlésének, szokásainak megfelelő. *A korszerű táplálkozás hívei kevés hús fogyasztását javasolják.*

kortárs ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Aki valakivel egy időben, azonos korban él vagy élt. *Jókai kortársa volt Kossuthnak. Nem is tudtam, hogy Bach és Vivaldi kortársak voltak.* 2. Valakivel (nagyjából) egykorú személy. *Csak a saját kortársai között érzi jól magát.* 3. (Jelzőként:) A mi korunkban élő, alkotó, mai, modern (művészeti ág, illetve művész). *Nem kedveli a kortárs zenét. Mi a véleményed a kortárs balettről? Az apja neves kortárs festő.*

kórterem ♦♦♦ fn

Kórházban a fekvő betegek elhelyezésére szolgáló (nagyobb) helyiség. *A hatos kórteremben fekszik.*

kortés ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (rég)

Megbízójának képviselővé választásáért tevékenykedő személy. *Képviselőválasztások idején a kortes azon buzgólkodik, hogy a jelölt számára minél több szavazatot szerezzen.*

korty ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Egyszerre lenyelhető folyadékmennyiség. *Adj egy kortyot!* (Jelzőként:) Ilyen mennyiségű (folyadék). *Csak egy korty vizet iszik.*

kórus ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Énekkar. *Egy vidéki egyházi kórusban énekel.* 2. Az ókori görög drámákban a nép hangja. *Az Antigonéból a kórus szövegét megtanulta kívülről.* 3. Kórusmű. *A rabok kórusát hallgatta a Fidélió című operából.* 4. Kórusban: többen egyszerre, együtt (mondanak valamit). *Kórusban mondják a verset.* 5. Templom karzata, ahol általában az orgona is van. *A fiatal emberek fölmentek a kórusra.*

korzó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

1. Az az utca, ahol a település lakossága sétálni szokott. *Nézelődik a korzón.* 2. Séta a főutcán, illetve a sétalók tömege. *Napi szórakozása volt az esti korzó. A korzó még este tízkor is hőmpölygött.*

kos ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Hím juh. *A nyájban néhány nagy szarvú kos is volt.* 2. • (rég) *Faltörő kos:* vasalt végű gerendával várfalakat, kapukat bezáró ostromgép. *A támadók faltörő kossal rohantak a várkapunak.* 3. (Tulajdonnévként:) Az állatöv egyik csillagképe, amelyben a Hold március 21. és április 19. között tartózkodik, illetve ennek a jele. *A Kos jegy szülőiteiről azt tartják, hogy nagyon makacsak.* • (bizalmas) *Kos vagyok:* ebben a jegyben születtem.

kosár ♦♦♦♦ fn *kosarak, kosarat, kosara*

1. Vesszőből, gyékényből stb. font, merev, öblös, egy- vagy kétfülű tartó- és szállítóeszköz. *Tele kosárral jön haza a piacról. A gyümölcsöt, a kenyeret tál alakú, gyékényből font kosárban tesszük az asztalra. Régen nagy, láda alakú, lezárható fedelű kosárral utaztak az emberek.* (Jelzőként:) Amennyi egy kosárba befér. *Hozott egy kosár szőlőt.* 2. • *Kosarat ad valakinek:* kikoszaraz valakit. *Az összes kérőjének kosarat adott.* | *Kosarat kap:* visszautasítják házassági ajánlatát, illetve kérését. *Kosarat kapott a kiszemelt lánytól.* 3. Léghajón személyszállító eszköz. *A kosárból távcsővel figyelte az alatta elterülő tájat.* 4. Hajó árbócára szerelt kasszerű megfigyelőhely. *A kapitány felküldte az egyik matrót a kosárba.* 5. (Kosárlabdajátékban:) Kerek fémkeretről légó nyitott háló, amelybe a labdát beledobják. *A kosár felé szaladt a labdával.* • *Kosarat dob:* beletalál a kosárba. 6. Melltartó kidomborodó része. *A, B és C méretű kosárral kaphatók a melltartók.* 7. Domború védőrács vagy -lemez. *A kard markolatát is kosár védi.*

kosaraz|ik ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Kosárlabdázik. *Öt éve kosarazik egy sportklubban.*

kosárlabda ♦♦♦♦ fn

1. Labdajáték, melyben az öt-öt főből álló csapatok az ellenfél kosarába igyekeznek dobni a labdát. *A kosárlabda a kedvenc sportom.* 2. Ilyen játékhoz való labda. *Vettem egy kosárlabdát.*

kóser ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Az izraelita vallás étkezési előírásainak megfelelő. *Kóser ételt ettünk egy kóser vendéglőben.* 2. • (bizalmas) *Nem kóser:* gyanús, nem egészen megbízható. *Ez így sehogy sem kóser!*

kóstol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Ételt, italt) ízlel. *Kóstolja az ételt, elég fűszeres-e.* 2. Keveset eszik vagy iszik valamiből. *Csak kóstolja a bort.* 3. Tapasztalatot szerez valamiről, ízelítőt kap belőle. *Már kóstolta a szegénységet.*

kóstoló ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Disznótör vagy más nagyobb sütés-főzés után ajándékba küldött étel. *Kóstolót kaptunk a nagymamától faluról.* • (tréfás is) *Kóstolót kap valamely dologból:* egy kissé megtapasztalhatja előre. *Kóstolót kapott a jóléteből. Kóstolót kaptunk a kiállhatatlan modorából.* 2. Bizonyos ételek, italok ízének megállapításával hivatásszerűen foglalkozó személy. *A borászatban és az élelmiszeriparban hivatásos kóstolók is vizsgálják a termékek minőségét.*

kosz ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (bizalmas)

Piszok, szenny. *Csupa kosz a lakás, ki kell takarítani alaposan.*

kósza ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (választékos)

1. Bizonytalan lakóhelyű, ide-oda kóborló. *Kósza népség vert sátrat a falu végén.* • *Kósza szél:* meghatározatlan irányú, hol innen, hol onnan fújó. *A kósza szél felkavarja a port.* | *Kósza emlék:* fel-felbukkanó. *Egy kósza emlék nem hagy nyugodni.*
2. Bizonytalan eredetű, kétes hitelű. *Kósza hírt hallottam róluk tegnap.*

kószál ♦♦♦♦ ige ~ni

Céltalanul járkal. *Egész nap a mezőn kószál.*

koszorú ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Virágból, lombokból font kör alakú füzér. *Koszorút köt a kislány hajába. Temetéskor koszorúkat tesznek a sírra. Menyasszonyi koszorú díszítette a fejét.* 2. (Jelzőként:) Némely gyümölcsből, termésből készített füzér. *Vett egy koszorú fokhagymát.* 3. Kör alakú hajfonat. *Koszorúba tűzi a haját.* 4. (választékos) Körben elhelyezkedő tárgyak, személyek sora. *Hegyek koszorúja látszik körben. Szép hölgyek koszorújában érzi jól magát.*

koszorúslány ♦ fn

Esküvőn a menyasszonyt kísérő fiatal lány. *A menyasszony után hat rózsaszín ruhás koszorúslány ment.*

koszt ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~ja (bizalmas)

Élelem, élelmezés. *Sokat költenek kosztra. Szereti a házi kosztot.* • (kissé régi) *Koszt és kvártély:* teljes élelmezés és lakás. | *Kosztot ad valakinek:* fizetség ellenében ellátást, élelmezést ad neki. *Főiskolás diákoknak ad kosztot.*

kosztüm ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

1. Kétrészes, szoknyából vagy nadrágból és hozzá illő rövid kabátból álló női öltözet. *Kosztümben megy vizsgázni.* 2. Jelmez. *A szindarabot korhű kosztümben mutatják be.*

kotkodácsol ♦ ige ~ni

(Tyúk) fel-felrikoltó hangot ad. *A baromfiudvarban kotkodácsolnak a tyúkok.*

kotlik ♦♦ ige ~ani

1. (Tyúk) tojásainak kiköltésére készül, illetve a tojásain ül. *Nincs tojásom, csaknem minden tyúkom kotlik.* 2. (bizalmas) Sokáig egy helyben (otthon) ül. *Egész nap a szobájában kotlik.* 3. (gúnyos) *Kotlik valamin:* hosszasan csinál valamit. *Mit kotlasz ezen olyan sokáig? Két órát kotlott a dolgozatán.*

kotlós ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Tojásait költő, majd a kicsinyeket nevelő szárnyas. *A kicsirkék a kotlós szárnyai alá bújnak.*

kotnyeles ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en (bizalmas)

Mindenbe beleavatkozó, beleszóló (személy). *Kotnyeles fickó, beleszól a szomszédok dolgába.*

kotor ♦♦♦ ige ~ni

1. (Gödrot, mélyedést) kaparással létrehoz. *Kotorják a folyó medrét. A kerítés alját kotorja a kutya, gödrot ás alatta.* 2. (Eltávolítandó anyagot) kiás, illetve söpör, kapar (valahova). *Kotrógép kotorja a földet. Kotorja a kapu előtt a havat. Kotord a hamut a vödörbe!* 3. (ritka) Kotorászik, turkálva keresgél. *A táskájában kotor, keresi a bérletét.*

kotródlik ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Menekülésszerűen, szégyenkezve, gyorsan távozik. *Kotródnak a rosszaságon kapott gyerekek.* | (durva) *Kotródj innen!*: hordd el magad, takarodj.

kotta ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Zeneművek írásos rögzítésére szolgáló jel, illetve jelrendszer. *Ismeri a kottát. Jól olvas kottát.* 2. Hangjegyekkel leírt zeneműveket tartalmazó füzet, lap. *A zongora mellett kották sorakoznak.*

kótyagos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (bizalmas)

1. Mámoros, kábult. *Kótyagos az italtól.* (átvitt) *Egészen kótyagos a boldogságtól.* 2. Hóbortos, féleszü. *Micsoda kótyagos ember, nem lehet vele semmit megbeszélni.*

kotyog ♦♦♦ ige ~ni

1. (Tyúk) rövid, szaggatott hívogató hangokat ad. *A kotlós kotyog a csibéinek.* 2. Edényben lötyögő folyadék bugyborékoló hangot ad. *Kotyog a kulacs, van még benne bor. Kotyog a kávéfőző.* 3. Kilazult alkatrész ide-oda mozogva tompa, kattogásszerű hangot ad. *Valami kotyog az autóban.* 4. (bizalmas) Fecseg, locsog. *A barátjánője butaságokról kotyogott.*

kotyvalék ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (rosszalló)

1. Gyenge minőségű, silány főtt étel. *Nem tudom megenni ezt a kotyvalékot.* 2. Gyanús, ismeretlen (eredetű) keverék, főzet, étel vagy ital. *Furcsa kotyvalékkal kínálták.*

kotyvaszt ♦♦ ige ~ani (bizalmas, rosszalló)

1. Sebtében, hanyagul főz valamit. *Érződött az ételen, hogy maradékokból most kotyvasztották.* 2. Vegyszerek keverésével, készítésével foglalkozik. *Egész nap a laboratóriumban kotyvaszt.*

kovács ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

A fémekből hevítéssel, kalapálással tárgyakat, alkatrészeket készítő iparos vagy gyári szakmunkás. *Dolgozik az üllőn a kovács. Falun a lópatkolás is a kovács dolga.*

kovakő ♦ fn

Nagyon kemény, ütésre szikrát vető kvarc. *Kovakővel gyújtott tüzet.*

kóvályog ♦♦♦ ige ~ni

1. Céltalanul bolyong. *Nem tudta eldönteni, merre menjen, csak kóválygott a hosszú folyosókon.* 2. Lebegve kering. *Néhány falevél kóvályog az ablak előtt.* • (bizalmas) *Kóvályog a feje:* szédül. | *Kóvályog a gyomra:* émelyeg, kavarog. | *Alig kóvályog:* a gyengéségtől szédelegve jár. 3. (Gondolat) homályosan fel-felbukkan a tudatban. *Mindig ugyanaz a kérdés kóválygott a fejében.*

kovász ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Vízből, lisztből és élesztőből kevert, nyers, erjesztett tészta. *A kenyértésztához kovászt kell hozzáadni, hogy szép nagyra keljen.* 2. (választékos) A fejlődést lassan, észrevétlenül előmozdító személy, dolog. *A társadalmi változások kovásza volt a filozófusok. A kereszténység a Római Birodalom bukásának kovásza volt.*

kozák ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

A Dél-Oroszországban és Ukrajnában letelepített, katonai szervezetben élő, fegyveres szolgálata fejében kiváltságokat élvező népcsoporthoz tartozó személy, főképpen harcos. *A doni kozákok kitűnő lovas és rettegett harcos hírében álltak.* (Jelzőként:) *Kozák lovasok száguldottak a hegyek felé.*

kozmetika ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Arcápolás, szépségápolás. *Nemcsak a nőknek van szükségük kozmetikára, hanem a férfiaknak is. Sajnos, mi csak női kozmetikával foglalkozunk.* 2. Arc- és testápoló üzlet. *Megnyílt az új kozmetika.* 3. (bizalmas) Csiszolás, javíthatás. *A kézirat még kozmetikára szorul.*

kozmetikus ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Szépségápolással, arcápolással foglalkozó szakember. *A lánya kozmetikusnak tanul. El kell mennem a kozmetikushoz.*

kő ♦♦♦♦♦ fn kövek, követ, köve

1. Szilárd, kemény, törhető ásványi anyag. *A közeli hegyekben követ bányásznak. Kőből épít házat.* 2. Kődarab. *Követ dob a vízbe.* 3. Kőből készült tárgy, főképpen burkolat. *A konyha köve széttöredezett, fel kell újítani. A sirra új követ veszünk.* 4. Drágakő, esetleg más anyagú díszítő kő. *Kiesett a kő a gyűrűből.* 5. Belső szervekben kialakuló kemény, kőszzerű képződmény. *Követ találtak az epéjében.* 6. (népi) (Kifejezésekben:) Villámcsapás, mennykő. • *Üsse meg a kőt!*: nem bánom, legyen. | (Meglépettség kifejezésére:) *Üsse kőt! Mi a kő?*

kőb ♦♦ fn –, ~öt, ~e

Harmadik hatvány. *Tíz a kőbön egyenlő ezerrel. Kőbre kell emelni.* • (tréfás, bizalmas) *Valami a kőbön*: nagy(mértékű). *Pofátlanság a kőbön, amit művelsz!*

kőbcentiméter ♦♦ fn

Az 1 cm szélességű, hosszúságú és magasságú kocka térfogata, űrmértékként is. *A motor űrtartalma 500 kőbcentiméter.* (Jelzőként:) *Egy kőbcentiméter vér elég a vizsgálatához.*

kőbméter ♦♦♦♦ fn

1 méter szélességű, hosszúságú és magasságú kocka térfogata, űrmértékként is. *Fejezd ki kőbméterben a szoba térfogatát!* (Jelzőként:) *Két kőbméter deszkára volt szüksége. Kiásvott egy kőbméter földet.*

kőből ♦ fn –, *kőblöt, köble* (régí)

Változó nagyságú régi magyar űrmérték. *Hány kőből ez a halom sóder?* (Jelzőként:) *Kimér egy kőből búzát.*

köcsög ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

Széles szájú, nyakánál szűkebb, alul öblös cserépedény. *Régen köcsögben tartották a tejet, a tejfölt.*

köd ♦♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Alacsonyan lebegő, felhőszerűen sűrű pára. *Nem lehet messzire látni a sűrű ködtől.* 2. Csillagközi por- és gázfelhő. *A csillagászok új ködöt fedeztek fel.* 3. (választékos) Homály. *Köd borítja a múltat.* • *Ködbe borul a szeme vagy az arca*: elkomorul, bánatos lesz. | *Köd száll az agyára*: elhomályosodik az öntudata.

ködlík ♦♦♦ ige ~eni (választékos)

1. Távolból vagy a ködben halványan, homályosan látszik. *Messziről ködlenek a hegyek.* 2. Rémlík. *Nem emlékszik világosan, de valami ködlik neki.*

ködmön ♦ fn ~ök, ~t, ~e vagy ~je

Gyapjas birkabőrrel készült, derékig vagy csípőig érő, ujjas felsőkabát. *A ködmönt a fürtös szőrű rackajuh bőréből készítik.*

köhécsel ♦♦ ige ~ni

Halkan, de sűrűn köhög. *Sokat köhécsel a szomszéd ágyon a beteg.*

köhint ♦♦♦ ige ~eni

Egyszeri, halk, köhögésszerű hangot hallat. *Köhintett, hogy felhívja magára a figyelmet.*

köhög ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Többszöri erős, görcsös, hangadással kísért kilégzéssel igyekszik megszabadulni a torkát, légcsővét vagy tüdejét ingerlő anyagtól. *Megfázott, most náthás és nagyon köhög.* 2. (Szerkezet, gép) köhögéshez hasonló, erős, meg-megszakadó hangot hallat. *Köhög a gőzmozdony.*

kökény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A szilvafával rokon, kékes színű bogyókat termő tövises cserje. *Jó védősövény a kökény.* 2. Ennek termése. *Kökényt szedeget az erdőszélen. Bicebóca kökényt ebédelt az iskolában.*

kőkorszak ♦♦ fn

Az emberiség történetének legősibb szakasza. *A kőkorszakban élő ember pattintott, majd csiszolt kődarabokból készítette eszközeit.*

kököröcsin ♦ fn ~ek, ~t, ~je

Karéjosan osztott levelű, nagy kék, lila, sárga vagy fehér virágú évelő növény. *Tavasszal tele van a domboldal lila virágú kököröcsinnel. A boglárkával rokon kököröcsin több faja védett növény.*

kölcsön I. ♦♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Valaminek az átengedése azzal a feltétellel, hogy bizonyos idő után visszakapja. *Kölcsönbe*: ideiglenesen, egy időre (odaad, megkap). *Soha semmit nem ad kölcsönbe. Ezt most kölcsönbe kapom, vagy örökbe?* | (Jelzőként:) *Kölcsönkapott. Kölcsönkerékpáron megy kirándulni.* 2. (Kamatostul) visszafizetendő pénz. *Kölcsönt vett fel a banktól a vállalkozáshoz. Megadja a kölcsönt. Havonta törleszti a kölcsönt.*

kölcsön II. ♦♦♦♦ hsz

Kölcsönbe. *Nem az enyém a könyv, csak kölcsön van nálam.*

kölcsönös ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Mindkét fél részéről fennálló, megnyilvánuló. *Kölcsönös bizalom jellemezte a két miniszterelnök tárgyalását.* 2. • *Kölcsönös névmás*: olyan cselekvőkre utaló névmás, akik cselekvésükkel hatnak egymásra. *Az egymás kölcsönös névmás.*

kölcsönöz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kölcsönad valakinek valamit. *Tudsz nekem kölcsönözni ezer forintot?* 2. Kölcsönvesz valahonnan valamit. *Könyvet kölcsönöz a könyvtárból.* 3. Valamilyen külső jegyet, formát ad, nyújt valakinek. *A szemüveg felöttes külsőt kölcsönzött neki.*

köldök ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

A has közepén található bemélyedés, a magzatot a méhlepénnyel összekötő köldökzsinór kiindulásának a helye. *Fiúcsesemőknél gyakori a köldök táján kialakuló sérv.*

köles ♦♦♦ fn -, ~t, ~e

1. Apró szemtermesű takarmány- és gabonanövény. *Idén későn takarítottuk be a kölest.* 2. A köles apró, gömbölyű szemtermése. *Kölest szór a madárnak.*

kölni ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Illatosított, hígított finom szesz. *Mosakodás után kölnivel keni be a nyakát. Húsvéthétfőn ne felejts el kölnit hozni magaddal!*

költ' ♦♦♦ ige ~eni

1. (népi, régi) Álmából ébreszt, kelt valakit. *Reggelente az anyja költi a gyereket.* 2. (rég) (Érzelmet) ébreszt, kelt valakiben. *Gyengédsége szerelmet költött a fiúban.* 3. (Madár) a tojásokat testével melengeti, hogy fiókái kikeljenek. *A mogyoróbokron egy kismadár költ.*

költ² ♦♦♦♦ ige ~eni

(Pénzt) valakire, valamire fordít. *Gyermekeire költi minden jövedelmét.* (Tárgy nélkül:) *Nem költök felesleges dolgokra.*

költ³ ♦♦♦ ige ~eni

1. (Verset, költeményt, zeneművet) alkot. *Ennek a dalnak a szövegét Weöres Sándor költötte.* 2. (rosszalló) (Valótlanságot) kitalál és terjeszt. *Hazug híreket költ.*

költekez|ik ♦♦ ige ~ni

Túl sokat, könnyelműen költ. *Ész nélkül költekezik, úgyhogy hamar elfogy a pénze.*

költemény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (választékos) Verses irodalmi mű. *Nagyon szeretem József Attila költeményeit.* • *Költemény prózában*: prózában írt lírai alkotás. 2. • *Szimfonikus költemény*: irodalmi művön alapuló nagyzenekari mű. *Meghallgattuk Liszt Mazeppa című szimfonikus költeményét.* 3. (bizalmas) Remekmű. *Valóságos költemény ez a torta!*

költészet ♦♦♦♦ fn -, ~et, ~e

1. A szépirodalomnak a költői műalkotásokat felölelő része. *A magyar költészet különösen gazdag.* 2. Költő (valamilyen) költeményeinek összessége. *Jól ismeri Arany János költészetét.* 3. (választékos) Költőiség, líraiság. *Minden mondatod csupa költészet.* 4. (választékos, ritka) Valaminek a szépsége, varázsa. *Lenyűgözte a természet költészete.*

költő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Verses, illetve lírai irodalmi műveket alkotó író, művész. *Költőnek születni kell. Kedvenc költőm Arany János.*

költőpénz ♦♦ fn

Kisebbszemélyes kiadásokra szánt pénz. *Holnap kirándulni megy a gyerek, adj neki egy kis költőpénzt. 20-a van, és már teljesen kifogytam a költőpénzből.*

költöz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Holmijával együtt) máshova megy lakni. *Új lakásba költözik.* 2. (Költöző madár) vonul, vándorol. *A fecskék ősszel délre költöznek.* 3. *Költözik valahova*: (hangulat, állapot) kialakul, uralkodóvá válik valahol. *Nyugalom költözött a házba.*

költözköd|ik ♦♦ ige ~ni

Sok holmival, ingósággal (másik lakásba) költözik. *Fiatalabb koromban gyakran költözködtem. A szomszédban éppen költözködnek.*

költség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Bizonyos célra fordított pénz, kiadás. *Kiszámoltuk az utazás költségeit.* | *Valakinek, valaminek a költségén*: úgy, hogy valaki, valami fedezi a kiadásokat. *Az én költségemen ebédeltünk. A cég költségén utazik.* • *Költségbe veri magát*: (túl) sokat költ.

költséges ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Nagy költséggel járó, drága. *Költséges kedvteléseik vannak.*

költségvetés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Gazdálkodó szervezetek bevételeinek és kiadásainak egy bizonyos időszakra vonatkozó tervezete. *A pénzügyminiszter a parlament elé terjeszti az állami költségvetést.*

kölykez|ik ♦ ige ~ni

(Emlősállat nőténye) kölyköket hoz a világra. *A kutyánk négyet kölykezett.*

kölyök ♦♦♦♦ fn kölykök, kölyköt, kölyke (népi) **kölök** kölkök, kölköt, kölke

1. Kutya, macska és más ragadozó emlősök kicsinye. *A kutyánk gondosan szoptatja a kölykeit. „Réti farkas fészke volt éppen alatta, Benne két kis kölyke rítt az isten-ada”* (Arany J.: Toldi). 2. (bizalmas) (Fiú)gyermek. *Aranyos kölyök kandikált ki a gyerekágyból.* (Szidalomként:) *Haszontalan, komisz kölyök!* 3. (bizalmas) Tapasztalatlan, fiatal fiú. *Még kölyök, de már férfiként dolgozik.* (rosszalló) *Mit akar itt ez a taknyos kölyök?* • (Jelzőként:) *Kölyök koromban:* fiatalon, gyerekként. *Kölyök koromban sokat csavarogtam ebben az erdőben.*

kömény ♦♦ fn -, ~t, ~e

1. Vadon is termő, ernyős virágzatú fűszernövény. *A köményt illóolajban gazdag magjáért termesztik.* 2. Köménymag. *Köményt tesz a káposztába.*

kőműves ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Az alapozást, a falazást, illetve a fal burkolását, vakolását végző építőipari szakmunkás vagy kisiparos. *Maguk is dolgoztak a házukon, de az alapvető munkákat a kőművesre bízta.*

köntőrfalaz ♦♦ ige ~ni

Mellébeszél, csúri-csavarja a szót. *Mondd meg az igazat, ne köntőrfalazz!*

köntös ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. (régii) Felsőruha, főképpen hosszú, bő kabát, palást, köpeny. *Díszes köntösben várta a látogatókat.* 2. Otthoni köpeny, pongyola. *A pizsama fölé köntöst vett.* 3. • *Valaminek a köntösében:* valaminek a látszatát keltve. *A jótévő köntösében tetszeleg.*

könny ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A szemet állandóan nedvesen tartó, sós váladék. *A könny védi a szemgolyót.* 2. Ennek erős érzelm hatására megjelenő cseppje. *Könny gurult végig az arcán.* • *Könnyek között:* sírva. *Könnyek között borult a nyakamba.* | *Könnyekig meg van hatva:* (majdnem) sír a meghatottságtól. | *Könnyekkel küzd:* nehezen tudja visszafojtani a sírását. | *Könnyekre fakad:* sírni kezd, elsírja magát. 3. Bánat, szenvedés, fájdalom. *Könnyek nélkül szeretne élni.*

könnyed ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Kecses, szép, légies, erőfeszítés nélküli (mozgás, mozdulat). *Könnyed járás, könnyed mozdulat jellemezte a balerínát.* „*Azzal a nehéz fát könnyeden forgatja, Mint csekély botocskát végénél ragadja*” (Arany J.: Toldi). 2. Fesztelen, könnyen folyó. *Könnyed fellépése és modora van a műsorvezetőnek.*

könnyedén ♦♦♦♦ hsz

1. Minden erőfeszítés nélkül. *Könnyedén átugrotta a patakot.* 2. Alig érintve. *Könnyedén megsimogatta a kisfiú fejét.* 3. Alig észrevehetően. *Könnyedén elpirult a dicséretre.* 4. Könnyelműen. *Könnyedén szórja a pénzt.* 5. Az időjáráshoz képest túl könnyű, vékony ruhába öltözve. *Könnyedén öltözött, pedig már hűvös este van.*

könnyelmű ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Meggondolatlan, felelőtlen. *Könnyelmű embernek ismerem. Könnyelműen beszél, ígéretet, nem törődik a következményekkel. Könnyelműen költekezik, csupa fölösleges dologra pazarolja a pénzét.*

könnyez|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Könnyeket hullat, csendesesen sír. *Egy kicsit szomorú volt, még könnyezett is.* 2. • *Könnyezik a szeme:* könny szivárog belőle. *Az erős fénytől vagy a füsttől könnyezik a szeme.* 3. (Fa) nedvet szivároztat magából. *Könnyezik a nyírfa.* 4. A párából vízecspepek vannak valamin. *Nagy gőz van a konyhában, könnyezik az ablak.*

könnyű ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, könnyen

1. Kis súlyú, kis erővel felemelhető. *Csak könnyű terheket emelhet.* 2. Vékony, lenge. *A nyári ruhákat könnyű anyagból varrják.* 3. Laza szerkezetű, könnyen megmunkálható. *Könnyű talajba ültetve is szépen virít.* 4. Kisebb méretű, általában kézben hordozható, kisebb hatásfokú (fegyver). *A könnyű fegyverzetű hadosztály katonái könnyű géppuskát használnak.* 5. Könnyen, gyorsan emészthető. *Könnyű étel volt vacsorára: pulykasonka és paradicsom.* 6. Nagyobb erőfeszítés nélkül elvégezhető. *Könnyű munka lesz a locsolás.* 7. Kényelmes, gondtalan. *Könnyű élete van.* • *Könnyű neki:* szerencsés helyzetben van. 8. Veszéllyel nem járó, szenvedés nélküli. *Könnyű betegsége volt. Könnyebb sebet kapott. Könnyű halálra vágyunk.* 9. (választékos) Enyhe, nem erős (szél). *Könnyű szellő fodrozta a Balaton vizét.* 10. Enyhe, nem szigorú (büntetés). *Könnyű büntetést kapott.* 11. Vidám és erőfeszítés nélkül megérthető. *Könnyű darabot játszottak az este. Könnyű olvasmányt vitt magával a nyári táborba.* 12. Felelőtlen, léha. *Könnyű erkölcsű ember nem lehet tanár.* • *Könnyű kaland:* futó, nem sokáig tartó szerelmi kapcsolat. *Ez csak egy könnyű kaland számára.*

könnyűipar ♦ fn

Elsősorban fogyasztási cikkeket termelő ipari ágazat. *A könnyűiparban régebben elsősorban nők dolgoztak.*

könnyűszerrel ♦♦♦ hsz

Nehézség, erőfeszítés nélkül. *A tolvaj könnyűszerrel behatolt a lakásba. Könnyűszerrel felemel egy liszteszákot.*

könnyűvérű ♦ mn ~ek, ~t, ~en (választékos, rosszalló)

Laza erkölcsű (rendszerint nő). *A könnyűvérű asszony megcsalta a férjét.*

könnyűzene ♦♦♦ fn

Zenei műveltség nélkül is élvezhető, szórakoztató zene. *A rádióban egész nap könnyűzene szól.*

könyök ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Az alkart a felkarral összekötő ízület, illetve az itt kidudorodó csont. *A ruha ujjá könyökig ér. Bevágta a könyökét az ajtóba. Tornaórán eltörte a könyökét.* • (bizalmas) *A könyökömön jön ki:* unom hallgatni. 2. Ruha ujjának a könyököt fedő része. *Lyukas a pulóver könyöke.* 3. Vezeték, cső hajló könyökhöz hasonló része. *Ki kell tisztítani a cső könyökét.*

könyöklő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (rég) Párkányféle karzaton, folyosón, erkélyen, ablakon. *Könyöklőt csináltatott az erkélyre, hogy kényelmesen nézelődhessen.* 2. (rosszalló) Törtető ember. *Nem szereti a könyöklőket, akik másokon átgázolnak.*

könyököl ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Könyökével támaszkodik. *Egész nap az ablakban könyököl. Ne könyökölj a könyvre!* 2. (ritka) Könyökével meglök valakit. *Tolakodás közben oldalba könyökölte a mellette állókat.* 3. (bizalmas, rosszalló) Törtet, tolakodik. *Munkahelyén könyököl, másokat háttérbe szorítva igyekszik érvényesülni.*

könyöradomány ♦♦ fn (rosszalló)

Pénzből, illetve használati tárgyakból álló, gyakran megalázó ajándék, megalázóan kevés juttatás. *A használt ruháit küldi könyöradományként szegény rokonainak. Ennyi munkabér csak könyöradomány.*

könyörög ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Esdekel, rimánkodik valakinek, alázatosan kér valamit. *Könyörög, hogy ne bántsák.* (túlzó) *Könyörögtem a gyerekeknek, hogy egyen még, de nincs étvágya.* (gúnyos) *Nem fogok könyörögni neked!* 2. (népi) Imádkozik valakiért. *Könyörögjünk a betegekért!*

könyörtelen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Kíméletlen, hajthatatlan. *Könyörtelen embernek ismerem. Könyörtelenül veri a kutyáját. Az adót könyörtelenül behajtják.* 2. Következetes, erélyes. *A tanár könyörtelen szigorúsággal számon kéri a leckét.*

könyörület ♦♦ fn -, ~et, ~e (választékos)

1. Szánalom, részvét. *Könyörületből segített az idős, beteg asszonyon.* • *Könyörületet gyakorol valaki iránt:* szánalomból segít rajta vagy megbocsát neki. *Könyörületet kell gyakorolnunk az ellenségeink iránt is.* 2. Kímélet, elnézés. *Nem ismer könyörületet, kilakoltatja a bérlőket, ha nem fizetnek időben.*

könyv ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Összefűzött belső lapokból és két fedőlappal álló, szöveget, esetleg illusztrációt is tartalmazó (nyomatott) mű. *A XV. századig csak kézzel írott könyvek készültek. Egy jó könyv elűzi az unalmat. Belemerül a könyvébe.* • (választékos) *A könyvek könyve:* a Biblia. 2. Kiadásra, kinyomtatásra szánt hosszabb írásmű, szellemi alkotás. *Könyvet ír a forradalmakról.* 3. (Átvitt kifejezésekben:) • *Nyitott könyv az élete:* nincs titkolnivalója. | *Könyv nélkül tudja:* betéve, kívülről, fejből. | *Meg van írva a sors könyvében:* így kell történnie, nem lehet rajta változtatni. 4. Hivatali nyilvántartásra való, összefűzött adatlapok. *Beírták a könyvbe az adataikat, ők aláírták, ettől kezdve házások.* „*Beírtak engem mindenféle könyvbe és minden módon számon tartanak*” (Kosztolányi D.: A bús férfi panasza). 5. Igazolvány. *A szervezet tagjainak tagsági könyvük van.* 6. Irodalmi alkotás nagyobb szerkezeti egysége. *A mű több könyvre tagolódik.*

könyvel ♦♦ ige ~ni

1. Üzleti könyvbe, nyilvántartásba bejegyez valamit. *Könyvelte már a múlt havi számlákat.* 2. Valamely gazdasági egység (vállalkozás, üzem stb.) könyvvitelét vezeti. *Péter édesanyja több cégnek könyvel.*

könyvmoly ♦ fn (tréfás)

Folyton könyveket bújó személy. *Könyvmoly lett a fiam, még a barátaival sem igen jár szórakozni.*

könyvnyomtatás ♦♦ fn -, ~t, ~a

Könyveknek nyomtatás útján való sokszorosítása. *A könyvnyomtatás Gutenberggel kezdődött a XV. században.*

könyvtár ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at vagy ~t, ~a

1. Könyvek rendszerezett gyűjteménye. *Az iskolai könyvtár több ezer könyvet tartalmaz.* 2. Ennek épülete, helyiségei. *Rendszeresen jár a kerületi könyvtárba.* 3. Könyvsorozat. *A nagy zeneköltő életrajza a Zenebarátok könyvtára sorozatban jelent meg.*

könyvvitel ♦♦ fn -, ~t, ~e

Pénzügyi, gazdasági műveletek nyilvántartási rendszere. *A könyvvitel ismerete nélkül nem dolgozhat a gazdasági osztályon.*

könyvvizsgálat ♦♦ fn

A könyvelés, a pénzügyek ellenőrzése, felügyelete. *Az év végén minden intézményben könyvvizsgálatot tartanak.*

kőolaj ♦♦♦ fn

A föld mélyében szerves anyagokból keletkezett, főként szénhidrogénekből álló, sűrű fekete vagy barna folyadék. *A felszínre hozott kőolajat finomítóknak dolgozzák fel benzinné, dízelolajjává, fűtőolajjává és más termékekké.*

köp ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Ember) egy lökéssel szájából nyálát vagy más folyadékot vet ki. *Köpött egy nagyot a földre. Fogmosáskor a mosdóba köpd a vizet, ne a csempére!* • (durva) *Köpök rá:* nem törődöm vele. 2. (Légy ételt) bepiszkít, petét rak bele. *Kint hagyta a húst az asztalon, már köpik a legyek.* 3. (bizalmas) Kapásból, gyorsan megmond valamit. *Köpi az adatokat.* 4. (szleng) Vallatásnál elárul valakit, valamit. *Őt is elfogták, mert a társai köptek.*

köpcös ♦♦♦ mn ~ek vagy ~ök, ~et vagy ~t, ~en

Zömök testalkatú, alacsony, esetleg pocakos (férfi). *A mesebeli törpéket köpcös kis öregembernek ábrázolják. Bejött egy köpcös, nagyhangú férfi az üzletbe.*

köpeny ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Hosszú, bő felsőkabát, esőkabát. *Esik az eső, vegyél köpenyt! Tavasz kabát helyett bő, hosszú köpenyt visel.* 2. Kabátszerű munkaruha. *Munka közben köpennyel védi a ruháját. Régen az iskolában kötelező volt a köpeny viselése.* 3. Fürdőköpeny, könnyű otthoni kabát. *Csak egy köpeny van rajta a fürdőruha fölött.* 4. Alkatrészt, eszközt védő burkolat. *A gép köpenye fémből készült. Az autókerek köpenye kemény gumiból készült.*

köpet ♦ fn ~ek, ~et, ~e

Kiköpött nyál vagy egyéb váladék. *Az orvos megvizsgálta a tüdőbeteg köpetét.*

köpölyöz ♦ ige ~ni (régí)

Vért szív valakiből egy pohárszerű kis burával, amelyet felmelegítve a felhasított beteg testrészeire borítottak, hogy ott vérbőséget idézzenek elő. *Rosszul lett, kétszer is köpölyözni kellett.*

köpönyeg ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (régí, választékos)

Vastag, bő, gyakran ujjatlan köpeny. *Vállára terítette köpönyegét.*

köpül ♦ ige ~ni (régí, népi)

(Vajat) tejszínből, tejfölből keveréssel, rázással készít. *Régen köpülőfával, edényben köpülték a vajat, ma már gépekkel köpülnek.*

kör ♦♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Olyan önmagába visszatérő görbe vonal, amelynek minden pontja egyenlő távolságra van a középponttól. *A kört csak körzővel tudod pontosan megrajzolni.* 2. A Föld felszínén vagy az égbolton tájékozódásul elképzelt körvonal. *Az Egyenlítő a Földet két egyenlő félgömbre osztó szélességi kör.* 3. Céltáblán a nagyságban növekvő, számértékben csökkenő, közös középpontú karikák valamelyike. *A tízes körbe talált.* 4. Versenypályán egyszeri körülfutás. *Két kört futott az edzésen. A tizedik körben egy éles kanyarban kisodródott az autója.* 5. Menet, játszma. *Még egy kört játszunk!* 6. Az asztaltársaság által egyszerre rendelt italok összessége. *Rendelj még egy kört! A következő kört én fizetem.* 7. Kör alakban elhelyezkedő személyek, tárgyak sorozata. *Nálam kezdődött a kör a játéokban.* • *Körbe jár:* kézről kézre adják. *Körbe jár a süteményes tál.* | *Körbe jár a szeme:* körülnéz. 8. Körzet, övezet. *A robbanás több kilométeres körben hallatszott.* 9. Együvé tartozó személyek csoportja, közössége. *Szűk családi körben tartják az esküvőt. Az esetnek híre ment a tanulók körében.* 10. Terület, amelyre valami kiterjed. *Csak szűk körben ismert még a törvénytervezet. Széles az érdeklődési köre.* 11. (választékos) *Valakinek a körei:* közvetlen környezete. *A grófnő érezte vele, hogy nem tartozik a köreihez.* • *Zavarja valakinek a köreit:* a) beleavatkozik az ügyeibe b) sérti az érdekeit.

kör ♦ fn ~ök, ~t, ~je

A francia kártya piros szívvvel jelzett sorozata, illetve lapja. *A kör az adu. Három kört húzott egymás után.* (Jelzőként:) *Kör dámát tart a kezében.*

köre I. ♦♦♦♦ nu

1. Mintegy kört alkotva, több oldalról valakinek, valaminek a közelébe. *Az asztal köré ülteti a vendégeket.* 2. Valakinek a közelébe, a környezetébe. *Barátokat gyűjt maga köré. Dolgozatának alap gondolata köré csoportosítja a példákat.*

köre II. ♦♦♦♦ hsz

Köréje. *Az óvónő középre állt, köré gyűltek a gyerekek.*

köré|je ♦ személyragos hsz

Valamely személy, dolog köré. *Körém ültek a madarak, ha csöndben maradtam. Körüköm tömörültek a vendégek. „...köréje gyűlnek szeliden s nézik, nézik a csillagok” (József A.: Reménytelenül).*

köret ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Hús mellé talált kiegészítő étel. *Rizst vagy krumplit készít köretnek.*

körforgalom ♦♦ fn

1. Kör alakú tereken, közúti kereszteződésekben alkalmazott közlekedési rend, melyben a járművek egy irányban haladnak, és a körbe korábban belépett járműnek van elsőbbsége. *Újabbán egyre több a körforgalom nálunk is.* 2. Tömegközlekedési eszköz végpont nélküli, kör alakú útvonala. *A 16-os autóbusz körforgalomban jár.*

körís ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Szürke, sima, fénytelen törzsű, magas növésű erdei fafajta. *A körisek többnyire feltűnés nélkül virágznak.* 2. A körís fája. *Körisből készült a parketta.*

körít ♦♦ ige ~eni

1. (Húséltelt) körettel tálal. *A húst zöldséggel, rizzsel vagy tésztával köríti.* 2. (választékos) Kiegészít valamit valamivel. *Tréfákkal körítette az elbeszélést.* 3. (régí) Valamit övez, körülvesz. *Koszorú köríti a fejét.*

körív ♦♦ fn

1. A kör kerületének egy szakasza. *Körívet húz körzőjével a papírra.* 2. Ehhez hasonló szerkezeti vagy díszítőelem. *A római építészetben gyakori díszítőelem a körív.*

körkérdés ♦♦ fn

Közérdekű ügyekre vonatkozó, több személynek feltett (azonos) kérdés. *A helyes döntés érdekében körkérdést intéztek a vállalat minden dolgozójához.*

körkörös ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Körhöz hasonló alakú. *A székeket körkörösen helyezték el. A bolygók körkörös pályán mozognak.* 2. Minden irányba kiterjedő. *Az ország hadserege körkörös védelemre rendezkedett be.*

körlevél ♦♦♦ fn

Egyszerre több címzettnek megküldött közlemény. *Sokszorosították és körlevélben egyszerre minden érintett személynek elküldték az értesítést.*

körmenet ♦♦♦ fn

Énekléssel és vallási jelképek hordozásával egybekapcsolt ünnepélyes felvonulás, rendszerint a templom körül. *A katolikus és a görögkeleti egyházban rendeznek körmenetet, ilyenkor zászlókkal és szobrokkal vonulnak fel.*

körmondatt ♦♦ fn

Művészien szerkesztett, ritmikusan tagolt, többszörösen összetett mondat. *Eötvös József műveiben gyakoriak a körmondatok.* (rosszalló) *Nehezen érthetők a körmondatai.*

körmöci ♦ mn ~ek, ~t, –

Körmöcbányáról származó, ott található. *Körmöci vagyok. Eladták a körmöci házat.* • *Körmöci arany:* Körmöcbányán vert arany. *Örven körmöci aranyat fizetett.* (Főnévi használatban:) *Körmöciben számolta le a ló árát.*

körmöl ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Gépiesen ír, másol valamit. *Az asztal fölé görnyedve körmöli a másolatokat.* (Tárgy nélkül:) *Egész nap csak körmölsz!*

körmönfont ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Mesterkéltén, ravaszul nyakatekert. *Körmönfont fogalmazását nehéz megérteni. Megtéveszti az embereket ezzel a körmönfont okoskodásával.* 2. (rosszalló) Alattomos, ravaszul kétszínű. *Körmönfont gazember volt, becsapott minket.*

környék ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Valamely helység körül, illetve közelében lévő terület. *Sopron környéke jó bortermő vidék.* 2. *Valaminek a környékén:* a közelében. *Az iskola környékén nincs postaláda.* 3. Valami körül levő rész. *A seb környéke duzzadt.*

környékez ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Körülvesz valakit, valamit. *Rossz tanácsadók környékezik.* 2. Kerülget valakit, valamit. *Fiatalemberek környékezik a lányos házat.* 3. (rosszalló) Igyekszik valamire rávenni valakit. *Ígéretessel, pénzzel környékezte a beosztottait.* 4. (Rossz közérzet) kerülget valakit, készül erőt venni rajta. *Ajulás környékezte a nagy vérvesztéstől.*

környezet ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Valakit, valamit körülvevő tér. *Az élőlények szervezetére nagy hatással van a környezet.* 2. A természeti tárgyak, valamint a növény- és állatvilág összessége. *Kötelességünk a környezet védelme.* 3. Valakinek a közelében lévő tárgyak összessége. *Ez a bútordarab nem illik a környezetébe.* 4. Azok összessége, akikkel valaki állandóan érintkezik. *Rossz befolyással van rá a környezete.*

környezetszennyezés ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~e

A természet: a talaj, a vizek, a légkör stb. károsítása. *Még mindig nem történt elégséges intézkedés a környezetszennyezés csökkentésére.*

környezetvédelem ♦♦♦♦ fn

Az ember természeti és mesterséges környezetének védelmére, az ártalmak enyhítésére irányuló tevékenység. *A környezetvédelmet csak kisebb csoportok veszik komolyan, van aki csak beszél róla, a többség pedig egyáltalán nem törődik vele.*

környező ♦♦♦♦ mn –, ~t, – (választékos)

1. Valakit körülvevő. *Kellemetlennek találta a nőt környező illatfelhőt.* 2. A szóban forgó hely környékén levő. *A környező erdőben pompás gombák nőnek.*

köröm ♦♦♦♦ fn körmök, körmöt, körme

1. Az ujjak végén növe szaruképződmény. *Reszeli a körmét.* 2. Állat körme, karom, pata. *A macska éles körme felsértette a karomat. Körömből főz kocsonyát.*

körömágy ♦ fn

Az ujjnak az a része, ahol a köröm képződik, és amelybe beleágyazódik, beleépítődik. *A hüvelykujján begyulladt a körömágy.*

körömfeketényi ♦ mn ~ek, ~t, –

Nagyon kevés, szinte semmi. *Körömfeketényi hibát sem talált.*

körömszakadtáig ♦♦ hsz

Ereje legvégső határáig. *Körömszakadtáig harcol az igazáért, teljes erővel, amíg csak bírja.*

körönd ♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

Kör alakú tér. *A Kodály köröndnél kell leszállni az autóbusról.*

körös-körül ♦♦ hsz

1. Körben minden irányban. *Körös-körül hegyeket lát.* 2. Körbe-körbe, teljesen körül. *A táncosok körös-körül járnak a teret.* *Körös-körül tekerte színes szalagokkal az ajándékot.*

köröz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (hivatalos) (Hivatalos iratot) sorban minden érdekelthez eljuttat. *Körözik a kérdőívet.* 2. (hivatalos) (Rendőrség) hivatalos irattal keres, kerestet valakit. *Az egész országban körözik a gyilkost.* 3. Mozgásával köröket ír le. *Sárkányrepülő köröz a dombok felett.* 4. Valamivel kör alakú mozgást végez. *A tornaórán karral, könyökkel és csuklóval is kellett körözni.*

körözött ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Vajjal, paprikával és más fűszerekkel összekevert (juh)túró. *Uzsonnára körözöttet ken a kenyérre, azt eszi.*

körte ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Szára felé megnyúlt alakú, édes gyümölcs. *Kedvence a jellegzetes alakú, korai, édes körte.* 2. Körtefa. *Körtét is ültet a kertbe.* 3. (bizalmas) Izzólámpa. *A körte gyengén világít.*

körút ♦♦♦♦ fn

1. Nagy városokban ív alakban hajló, széles, hosszabb út. *A belvárost széles körút veszi körül. A körúton felszállt a villamosra.* 2. Körutazás. *Svájci körutat tesz, bejárja az egész országot.* 3. Nagyobb területnek (határozott célú) bejárása. *A rendőr naponta ellenőrző körútra indul a területén.*

körül I. ♦♦ hsz

Körben, mindenfelé. *Körül minden csupa gaz.*

körül II. ♦♦♦♦ ik

1. Minden vagy több oldalon, kört alkotva. *Körüljár, körülhord, körülépit. Estéknént körül kell járni a házat.* 2. Minden irányban. *Körülnez, körültekint, (állat) körülszaglász. Nézz körül, mielőtt lelépsz a járdáról!*

körül III. ♦♦♦♦ nu

1. Valamit körülvéve. *A tűz körül melegednek.* 2. Valamit körbejárva, megkerülve. *A Föld a Nap körül kering.* 3. Valaminek a táján, környékén. *A ház körül tesz-vesz.* 4. Valakinek a közelében, környezetében. *A lány körül sűrög-forog.* 5. Valakivel, valamivel összefüggésben, kapcsolatban. *Gondolatai az utazás körül járnak.* 6. Körülbelül a jelzett időben, korban, mennyiségben. *Öt óra körül találkoznak. Negyven körül jár. Egy kilométer körül lehet.*

körülbelül ♦♦♦♦ hsz

1. Nem pontosan, csak nagyjából. *Körülbelül húszan voltak. Körülbelül nyolcvan kilométerrel hajtott. Körülbelül idáig jött.* 2. Majdnem, kevés híján. *Körülbelül kész vagyok.* 3. (bizalmas) Valószínűleg. *Körülbelül most indulnak el.*

körülír ♦♦♦ ige ~ni

1. Valaminek a szélét körben teleírja. *Körülírja a lapot.* 2. Más szavakkal elmond, megmagyaráz valamit. *Részletesen körülírja a fogalmat, hogy könnyebben kitalálják.* 3. Más szavakkal nevez meg, sejtet valamit. *Nem mondja ki a segítő szót, hanem tapintatosan körülírja.*

körülmény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Valamivel összefüggő vagy együtt járó jelenség, esemény. *Nem várt körülmények akadályozták a munkát.* 2. (Jogi kifejezésekben:) Valamivel összefüggő mozzanat, tény. *Az ügyvéd enyhítő, az ügyész súlyosbító körülményeket tár a bíróság elé.* 3. (Többes számban:) Külső viszonyok (állapota), adott feltételek. *Rendezett körülmények között él. A körülményekhez képest jól van. Alkalmazkodik a körülményekhez. Rendes körülmények között, a megszokott helyzetben szót fogad.*

körülményes ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Bonyolult, nehezen véghezvihető vagy érthető. *Ha villamossal indulsz, az út körülményesebb, kétszer át kell szállnod. Körülményesen fejezi ki magát. Körülményesen végzi a munkát.* 2. Bonyodalmakkal járó. *Körülményes volt az utazás, késtek a repülőgépek, és a poggyászuk is elveszett.*

körülmétél ♦ ige ~ni

Körülmétél valakit: valaki himvesszőjének előbőrét, fitymáját levágja. *A zsidóknál és a mohamedánoknál vallási előírás szerint a fiúgyermeket csecsemőkorban körülmételik.*

körültekintő ♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en

Elővigyázatos, óvatos. *Körültekintő ember, mindent gondosan mérlegel. Körültekintően végzi a munkáját.*

körülvesz ♦♦♦ ige körülvenni

1. *Körülvesz valakit, valamit:* (több személy) valaki, valami körül, valakinek, valaminek a közelében helyezkedik el. *Körülvették a vendéget, és kérdeztek. „S a sirt, hol nemzet súlyed el, Népek veszik körül” (Vörösmarty M.: Szózat).* 2. (Tömeg) körülzár, bekerít valamit. *Az ellenség körülvette a várat.* 3. (Dolog) valami körül helyezkedik el. *A tavat hegyek veszik körül.* 4. *Valamivel körülvesz valamit:* valamit rak köréje. *Kövekkel veszi körül a virágágyat.* | (választékos) *Valamivel körülvesz valakit:* valahogyan tördök vele. *Gondoskodással, szeretettel, figyelemmel veszi körül nagyszüleit.* 5. (választékos) Környezete valamilyen érzelmet mutat ki valaki iránt. *Szeretet, hódolat veszi körül.* 6. *Körülveszi magát valakikkel:* valakit gyűjt maga köré. *Az okos vezető tehetséges munkatársakkal veszi körül magát.*

körvonal ♦♦♦ fn

1. (ritka) Kör. *Körvonalat rajzolt.* 2. Valamely tárgy, test alakját feltüntető vonal. *A szürkületben csak halványan látszottak a vár körvonalai, a részleteket nem lehetett kivenni.* 3. *Körvonalakban:* vázlatosan, nagy vonalakban. *Csak körvonalakban ismertette a tervét. Elmondom körvonalakban, miről is van szó.*

körzet ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (hivatalos)

1. Valamely középpont körüli, meghatározott sugarú terület. *A földrengés 100 kilométeres körzetben okozott károkat.* 2. *Meghatározott területre kiterjedő szervezeti vagy közigazgatási egység. A gyermekorvos körzetében kétezer gyerek él.*

körző ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Szabályos kör rajzolására való kétszárú mértani eszköz. *Szerkesztéskor kötelező körzőt használni matematikaórán. Körzővel méri meg a távolságokat a térképen.*

kősó ♦ fn

Természetes állapotú kristályos ásvány, finomítatlan konyhasó. *Erdélyben sok kősót bányásznak, különösen Parajdon, a Sóvidéken.*

kösöntyű ♦ fn ~k, ~t, ~je (rég, választékos)

Karon, nyakban vagy ruhán hordott díszes női ékszer. *Az asszony drága kösöntyűket aggatott magára.*

kőszál ♦ fn (rég, választékos)

Magányos, meredek szikla. *Hatalmas kőszál nyúlt a magasba.*

kőszén ♦♦ fn

Szerves eredetű, éghető üledékes kőzet. *A közeli hegyekben kőszén bányásznak.*

köszön ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Háláját fejezi ki valamiért. *Köszönöm a kedvességét, a segítségét és az ajándékot.* (Udvariassági forma ajánlat, kínálás nyugtázására:) *Köszönöm! Köszönöm, nem kérek.* 2. Hálával tartozik valakinek. *Neki köszönheti az életét.* 3. Üdvözl valakit. *Köszöntem a barátnóm édesanyjának. Köszönj a néniemnek!*

köszönet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Rendszerint szóban kifejezett hála. *Köszönetet mondott a tanár egész évi munkájáért.* 2. (gúnyos) (Csak tagadó formában:) Eredmény, haszon. *Nem sok köszönet van a segítségében. Ha őt is meghívod, abban nem lesz köszönet!*

köszönt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (választékos) Köszönéssel üdvözlöl valakit. *„Jó napot!”-tal köszöntötte az érkezőket. Udvariasan köszönti az idősebbeket.* 2. (választékos) *Köszönt valakit:* valakinek üdvözlését küldi valaki közvetítésével. *Köszöntöm az otthoniakat, add át nekik üdvözlőmet!* 3. Jókívánságot kifejezve üdvözlöl valakit. *Névnapiján sokan köszöntötték.* • *Valakire köszönti a poharat:* neki jó egészséget kívánva kiissza. *Az ünnepeltre köszönti a poharat.* 4. *Valami köszönt valakire, valamire:* (időszak) elkezdődik valaki számára. *Gondtalan élet köszöntött rájuk.*

köszöntő I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

Üdvözlő. *Elküldtétek már a köszöntő disztáviratot?*

köszöntő II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Prózai vagy verses üdvözlőbeszéd. *Verses köszöntőt ír a nagymama születésnapjára.*

köszörű ♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Kemény, éles szemcséjű kőből készült csiszolókoronggal működő szerkezet (vágó) szerszámok élesítésére. *A műhelybe új köszörűt hoztak.* 2. Munkadarab köszörülésére való gép. *Elromlott a köszörű, nem lehet rajta dolgozni.* 3. (bizalmas) Köszörűkő. *Ne szorítsd úgy a kést a köszörűhöz!*

köszörül ♦♦♦ ige ~ni

1. Köszörűn élesít valamit. *Kést, ollót, szerszámot köszörül a köszörűs.* • *A nyelvét köszörüli valakin:* csipős, bántó megjegyzéseket tesz rá. 2. Csiszol, köszörűn formál valamit. *Gyémántot köszörül a gyárban.* 3. • *Köszörüli a torkát:* rekedtes hangot hallatva krakog.

köszvény ♦♦ fn –, ~t, ~e

Anyagcsere-zavar okozta ízületi betegség. *Hasogatja a lábát a köszvény.*

köt ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szorosra húzott hurokkal, csomóval valamihez erősít, rögzít valamit. *Kötelet köt a két fa közé.* • *Nyakkendőt, kendőt, kötényt köt:* megcsomózza magára veszi. *A színházba nyakkendőt kötött. A nagy melegben kendőt köt a fejére. Kötényt köt, és úgy áll neki a főzésnek.* 2. Kötözésre alkalmas eszközzel körülvesz és megköt valamit. *Csomóba köti a hagymát. Lófarokba köti a haját.* • *Batyuba köt valamit:* kendőbe burkol, majd összecsomózza. *A vándorlegény batyuba kötötte a hamuban sült pogácsát.* 3. Kötöző anyagot, eszközt valamilyen alakúra formál. *Csokorra köti a szalagot. Hurkot köt a paradicsom kötözésekor a spárgán.* 4. Hurkolással, fonással, fűzéssel vagy egyéb módon készít valamit. *Kosarat kötnek a faluban.* • *Könyt köti:* összefűzi és borítóval látja el a lapokat. | *Virágot köt:* csokrot állít össze. 5. Fonalat kötőtűvel vagy géppel hurkolva ruhaneműt készít. *Szeret kötni. Mellényt kötöttem a születésnapjára.* 6. Összetart, szilárdít valamit. *Némely növény köti a laza talajt.* 7. Kényszerít valakit valakihez, valamihez. *A betegség ágyhoz köti. Hála köti hozzájuk egész életében.* 8. *Valamihez köt valamit:* valamely feltételtől tesz függővé. *Az egyetemi felvétel érettségéhez van kötve.* 9. • *Lelkére köt valakinek valamit:* erősen meghagy neki, rábíz valamit. *A lelkére kötöttem, hogy egyen rendesen.* 10. (Kapcsolatot, valamilyen viszonyt) létrehoz. *Békét kötöttek az ellenséges felek. Házasságot kötnek szombaton a barátaink.*

köteg ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Összekötözött halom, csomó. *Kötegekben hordta el az újságot. Vastag köteg volt a kezében.* (Jelzőként:) *Hozz egy köteg madzagot!*

köteked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kihívó, sértő viselkedésével másokat veszekedésre ingerel. *Rosszkedvében mindenkivel kötekedik. Ne kötekedj!* 2. Incelkedik, évdődik valakivel. *A fiúk a lányokkal kötekednek.*

kötél ♦♦♦♦ fn kötelek, kötelet, kötele

Kenderszálakból készített erős, vastag kötözőeszköz. *Kötélen húzzák fel a szekrényt az emeletre. Egy kötéllel kiköti a csónakot.* • *Kötéltől vannak az idegei:* nagyon erős az idegzete, nem jön ki a sodrából. | *Kötéllel sem lehet elvontatni valahova:* sehogyan sem lehet elvinni. | *Kötélnek áll:* nagy nehezen beleegyeznek. | *Ha minden kötél szakad:* a legvégső, a legrosszabb esetben. | *Kötél általi halál:* akasztás.

kötélék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (ritka, választékos) Amivel valakit, valamit megkötöttek. *Megoldja a fogoly kötélékét.* 2. (választékos) Kapcsolat. *Gondosan ápolja rokoni kötélékét.* | *Gyengéd kötélék fűz valakit valakihez:* szerelmes belé. *Gyengéd kötélék fűzi a szomszéd úrhoz.* 3. Szervezet, közület személyi állománya. *Belépett a honvédség kötélékébe.* 4. Zárt alakzat. *A repülőgépek kötélékben repülnek.*

köteles ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Kötelező (eljárás, tárgy). *A köteles tisztelet hangján szólt az öregekhez.* • *Köteles példány:* új sajtótermékből az a példány, amelyet bizonyos könyvtáraknak kötelező beszolgáltatni. *A nagy könyvtárak minden kiadott könyvből kapnak köteles példányt.* | *Köteles rész:* hagyatéknak az a része, amely a vér szerinti leszármazottakat vagy a szülőket mindenképpen megilleti. *A köteles részen kívül semmi más nem örökölt.* 2. *Köteles valaki valamit tenni:* kötelező valakinek megtennie valamit. *A bíróságra idézett tanú köteles megjelenni a tárgyaláson.*

kötelesség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Jogi vagy erkölcsi alapon megszabott köteles feladat, teendő. *A katonának kötelessége engedelmeskedni a parancsoknak. Az adó megfizetésével törvény szabta kötelességünket teljesíjük. Emberi, becsületbeli kötelességének tartja, hogy segítsen.* 2. Illendő dolog. *A házigazdának kötelessége megkínálni a vendéget.*

kötelez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. **Kötelez valakit valamire:** valaki számára kötelezővé tesz valamit. *Kötelezik a háztulajdonosokat a szennyvízcsatorna használatára. A bíróság a kár megtérítésére kötelezte az alperest.* 2. **Kötelezi magát valamire:** szavát adja, vagy írásban megígér valamit. *Kötelezte magát, hogy egy éven belül kifizeti a teljes összeget.* • *A kimondott szó kötelez:* kötelességgel jár. 3. **Jogilag köt vagy kényszerít valakit.** *A szerződés mindkét felet kötelezi.* 4. **Valami erkölcsileg kényszerít valakit valamire.** *A segítség hála kötelezi.*

kötelező ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en

Olyan, aminek valamilyen előírás alapján eleget kell tenni. *Az adót kötelező befizetni. Az egyetemen vannak kötelező és választható tantárgyak. Elovastad már a kötelező olvasmányt?*

kötelezvény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (hivatalos)

Aláíróját valamire, rendszerint tartozás kiegyenlítésére kötelező okirat. *Kötelezvényt irt alá arról, hogy köteles megfizetni a tartozását.*

kötélhúzás ♦♦ fn

1. Olyan vetélkedés, amelyben a két csapat egy kötél két végét fogva igyekszik egymást elhúzni a helyéről. *Kötélhúzásban ő volt a csapatunk erőssége.* 2. (bizalmas, rosszálló) Hatalmi harc. *A választások előtt mindig politikai kötélhúzás van.*

kötélpálya ♦ fn

Oszlopokra erősített drótkötélen haladó ülések vagy kocsik. *Kötélpályán lehet feljutni a hegyre.*

kötény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A felsőruhát védő, nyakba vagy derékra kötött ruhadarab. *Munka közben köténnyel védi a ruháját. Sok népviseletben a nők ünnepi ruházatához díszes kötény is tartozik.* 2. (bizalmas) (Labdarúgásban:) Az a csel, melynek során a labdarúgó ellenfele két lába között átrúgja a labdát (és továbbvezeti). *Micsoda kötény volt!*

kötés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a művelet, hogy valamit kötnek. *A kisgyerekek még nehezen megy a csomó kötése.* 2. Az a folyamat, hogy valami köt. *A cement kötése sokáig tart.* 3. Valaminek kötőtűvel való készítése, illetve az így készülő ruhadarab. *Most tanulja a kesztyű kötését. Tévezés közben is dolgozik a kötésén. Nem láttad a kötésemet valahol?* 4. Sérülésre kötött, rendszerint gézből készült burkolat. *Kötés van a fején.* 5. Könyv fedőlapja és gerince. *Megsérült a kötése a könyvemnek, elviszem a könyvkötőhöz.* 6. • **Kémiai kötés:** az atomok kapcsolódása. *A molekulában az elemek különféle kémiai kötéssel kapcsolódhatnak egymáshoz.* 7. Silícen a lábfejet tartó alkatrész. *Be kell állítani a lécnél a kötést, mert nőtt a lába.* 8. • (népi, régi) **Kötésig merült a vízbe:** derékig. 9. (rég) Szerződés. *Még mindig érvényes a kötés.*

kötet ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Lapokból összefűzött és bekötött könyv. *A lexikon három kötetből áll.* 2. Irodalmi műveknek egységbe foglalt, könyv alakban megjelentetett gyűjteménye. *Megjelent a neves költő legújabb kötete.*

kötetlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Ami nincs be- vagy összekötve. *A kötetlen zsák tartalma kiborult a földre. Kötetlen füzetek feküdtek az íróasztalán.* 2. Nem szabályozott. *Délelőt múzeumba megyünk, de délután kötetlen a program.* • **Kötetlen beszélgetés:** formáságotól mentes, fesztelen. | **Kötetlen munkaidő:** az a munkarend, melyben nincs időpontokhoz kötve a munkavégzés ideje.

kötöde ♦ fn ~k, ~t, ~je

Kötőtárut készítő üzem, műhely. *A kötödében pulóvert, mellényt és még sokféle kötött holmit készítenek.*

kötődik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Emberi kapcsolat) létrejön, szövődik. *Most ismerték meg egymást, és máris barátság kötődött köztük.* 2. Érzelmi kapcsolat fűz valakit valakihez. *Nagyon kötődik a nagyszüleikhez, mert ők nevelték fel.* 3. (népi) **Kötődik valakivel:** tréfálkozva bosszantja, ingerkedik vele. *A kislányok folyton kötődnek a kisfiúkkal.*

kötőfék ♦ fn

Ló fejére illesztett, kötélből készült eszköz. *Kötőféken vezet a felszerszámozatlan lovat. A jászolhoz köti a kötőfék szárát.*

kötőhangzó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A toldalékot a szótőhöz kapcsoló magánhangzó. *Az o, ö kötőhangzó mindig rövid. A könyvek szóban az e a kötőhangzó.*

kötőhártya ♦ fn

A szemhéjat bélelő és a szemgolyót a szaruhártya széléig borító finom nyálkahártya. *A kötőhártya-gyulladás gyakran fertőzéstől alakul ki.*

kötőjel ♦♦♦ fn

Egy betűhelyet elfoglaló vízszintes vonalka mint írásjel, mely szavak elválasztását, összetett szavak tagolását jelzi. *A három vagy annál több elemű, hat szótagnál hosszabb összetételeket kötőjellel tagoljuk. A Földközi-tengert kötőjellel kell írni.*

kötőszó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja vagy kötőszava

Mondatrészeket vagy mondatokat összekapcsoló, viszonyukat jelző szó. *Túl sokszor használod az „és” kötőszót!*

kötőszövet ♦ fn

A szerveket egymással összekötő szövet, amely nagy mennyiségben tartalmaz vér- és nyirokereket, idegeket. *Az állati és emberi szervezetben szerteágazó működést végez a sejtekből és a sejtközi állományból álló kötőszövet, mely kitölti az egyéb szövetek közötti hézagokat.*

kötöz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Erősen megköt és odaerősít valamit valamihez. *Egy fához kötözte a lovát.* • **Szólót kötöz:** hajtásait, vesszőit karóhoz köti, rögzíti. 2. Zsineggel többszörösen átköt valakit, valamit. *A sütni való húst kötözi, hogy szép gömbölyű darab legyen. A*

szaloncukrot piros fonallal kötöttük. 3. (Sebet, sebesültet) kötéssel ellát. A könnyebben sérülteket a helyszínen kötötték. 4. Szálas anyagból kötéssel sorozatban készít valamit. Aratás után kötötték a gabonakévéket.

kötözködjik ♦♦ ige ~ni

Akadékoskodik, kötekedik (valakivel), mindenben hibát keres. Az új főnök állandóan kötözködik. Nem fogadták be az osztálytársai, folyton kötözködnek vele.

kötszer ♦ fn

Sebek bekötésére szolgáló anyag. A sebészetben sok kötszerre van szükség.

kötvény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az állam vagy egy bank által kibocsátott, valamely értékről szóló kötelezvény vagy értékpapír. Jól kamatozó kötvényekbe fektette a pénzét. 2. • Biztosítási kötvény: a biztosítás megkötését igazoló és feltételeit rögzítő szerződés, okirat. Ne felejtse otthon a biztosítási kötvényt!

kövér I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Elhízott, túlsúlyos (ember, állat). Nagymamája egy helyes kövér néni. Kicsit kövér ez a macska, nem gondolod? 2. Sok zsírt tartalmazó (élelmiszer). Kövér sajtot kaptam csak a vacsorához. 3. Tápanyagokban gazdag (termőföld). A kövér legelőn dúsan nő a fű. Jó zsíros, kövér földjük van, minden megterem rajta. 4. • Kövér esztendő: olyan év, amelyben bőséges a termés. Kövér esztendő volt a tavalyi. 5. Vastagon tömött (pénztárca, táska). Kövér erszény volt nála, ma kapott zsebpénzt. 6. Feltűnően nagy, kerek. Kövér esőcsepp hullott a szőlőszemre. 7. Vastagon nyomtatott (betű, írás). Kövér betűkkel szedték a címeiket.

kövér II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t vagy ~et, ~je vagy ~e

1. Hús zsíros része. Levágja a hús kövérjét, mert diétáznak. 2. Kövér, elhízott ember. Külön torna van kövérek részére.

követ! ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valaki, valami után megy, és szemmel tartja, figyeli. A nyomozó követte a tolvajt. Kérem, kövessen! • Árnyékként követ valakit: szorosan a nyomában van (úgy, hogy ne vegye észre). 2. Valakivel együtt megy (mint kísérője). Követte a száműzetésbe. Követte a halálba is. 3. Valamely nyomon vagy megadott útvonalon halad. A jelzést követi a turista. 4. • Szemével követ valakit: utána néz, figyeli. Szemével követi, amíg csak látni lehet. 5. Figyelemmel kísér valamit. Nem tudja követni az előadást. 6. Valakihez, valamihez igazodik. Szülei tanácsát követi, jogásznak megy. 7. Közvetlenül valamely esemény vagy időpont után következik. A nappal éjszaka követi. Izgalmas jelenetek követték egymást. 8. Hivatalban, munkakörben felvált valakit. A királyt fia követi a trónon.

követ? ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Valamely állam diplomáciai képviselőjének vezetője. Egy távoli országban lett követ. 2. (rég) Akit megbízással, kéréssel küldenek valakihez. Követet küldött a királyhoz.

követel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Erőszakosan kér valamit. Pénzt követel a szüleitől, amikor a sajátja már elfogyott. 2. Kíván, sürget, nyomatékosan kér valamit, hogy meglegyen. Az igazgató szigorú vizsgálatot követel. 3. Igényel, megkíván valamit. A gyakorlat bemutatása nagy ügyességet követel.

követelmény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Valakivel szemben támasztott igény. Az áru minden követelménynek megfelel. A felvételihez néhány helyen elengedhetetlen követelmény a nyelvvizsga.

következésképpen ♦♦♦ ksz (választékos)

Tehát. Megszegte a szavát, következképpen nem számíthatunk rá.

következetes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Elveihez, elképzeléseihez ragaszkodik. Következetes ember, a gyerekeit is következetesen neveli. A tárgyaláson mindvégig következetesen viselkedett.

következ|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Időben valaki, valami után jön. Hétfő után kedd következik. Újabb intézkedés következett. • Folytatása következik: még nincs vége, folytatódik. 2. Sorra kerül. Most ő következik. 3. Térben valaki, valami után van, foglal helyet. Melyik megálló következik ez után? 4. Valami valamiből ered, származik. Gondolod, hogy ebből valami jó következik?

következmény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Előzetes esemény hatása, eredménye. A házakon még látszik a háború következménye. A mulasztás kellemetlen következményeket von maga után. A beavatkozás meglepő következményekkel járt.

következtében ♦♦♦♦ nu

Valami eredményeképpen, valami miatt. Az orvosi kezelés következtében meggyógyult. Megsérült, ennek következtében nem versenyezhet.

következtet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Következtet valamire: jelenségek, tények mérlegelése alapján megállapít valamit. A hamuból arra lehet következtetni, hogy elégették a levelet. 2. Következtet valamire: valamit várhatóan, bekövetkezőnek tart. Az előjelekből viharra következtet.

követség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Diplomáciai képviselő. Ha bajba jutsz külföldön, menj el a magyar követségre! 2. Üzenet, kérés közvetítése küldött útján. Követségben járt az angol királynál. 3. A követ tisztsége, hivatala. Rábízzák a követséget, mert sok nyelven beszél, és nagyon felkészültnek tartják. 4. (rég) Küldöttség. Követséget küldtek az ellenséges táborba.

kövez ♦♦ ige ~ni

1. Kőlapokkal, téglával vagy más anyaggal burkol valamit. *Kövezik a járdát.* 2. (Büntetésként) kövekkel dobál valakit. *A falu szélén halálra köveztek egy asszonyt a hűtlenségéért.*

kövezet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Kőburkolat. *Léptek kopognak az utca kövezetén.*

kövidinka ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Későn érő, pirosas bogyójú szőlő. *Szüret után felkötözve még sokáig eltartható a kövidinka.* 2. E szőlőből készült olcsó fehérbor. *Az egyszerű ebédhez került még egy liter kövidinka is.*

kövirózsa ♦ fn

Sziklás hegyeken élő, szárazságtűrő örökzöld növény. *A kövirózsa húsos, körkörösén álló, rózsára emlékeztető leveleinek nedvét fájós fülbe csavarva házi gyógyszerként alkalmazzák.*

kövélet ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Üledékes kőzetben megkövesedett őskori növény vagy állat maradványa. *A barlangban kövéleteket keres.*

köz¹ ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Két dolog közötti kisebb tér, hézag. *Sűrűbben ültessd a palántákat, ne hagyj nagy közöket! Virágot ültetünk a kövek közébe is.*

2. Keskeny, kis utca. *Szűk köz köti össze a két utcát.* 3. Két folyó által határolt terület. *Termékeny vidék a két folyó köze. A Kiskunság a Duna–Tisza közén helyezkedik el.*

köz² ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~e

1. (választékos) Társadalom, nemzet, nagyobb közösség. *A köz szempontjából hasznos munkát végzett.* 2. (Kifejezésekben:)
• *Valaminek nincs vagy semmi köze (nincs vagy sincs) valamihez:* nem függ össze valamivel. *A két dolognak semmi köze sincs egymáshoz.* | *Valakinek nincs vagy semmi köze (nincs vagy sincs) valamihez:* nem rá tartozik. *Mi ez? – Semmi közöd hozzá!* | *Valakinek nincs vagy semmi köze (nincs vagy sincs) valakihez:* nincs kapcsolata valakivel, nem ismeri. *Semmi közöm ehhez az emberhez.*

közalkalmazott ♦♦♦ fn

Állami intézményben közérdekű munkát végző dolgozó. *Nemcsak ő, a férje is közalkalmazott, mindketten a postán dolgoznak. Az állami iskolákban oktató tanárok is közalkalmazottak.*

közbe ♦♦♦♦ ik

1. Valakik, valamik közé, valamibe. *Közbeékelődik, közbejön, közbeszúr. Közbe kellett szúrnom egy mondatot, mert értelmetlen volt a szöveg.* 2. Valamit megszakítva, megzavarva. *Közbeavatkozik, közbeszól, közbekiált. Ne szólj közbe, most én beszélek!*

közben I. ♦♦♦♦ hsz

1. Egyidejűleg, ugyanakkor, egy időben. *Szedi a cseresznyét, s közben eszeget.* 2. (Ellentét kifejezésére:): *Hízeleg neki, közben meg panaszkodik rá a háta mögött.* 3. (bizalmas) *Pedig, holott. Megígérte, hogy eljön, közben esze ágában sem volt.* 4. Két cselekvés, esemény között. *Tanítás után a barátjához megy, de közben még hazaugrik ebédelni.*

közben II. ♦♦♦♦ nu

Valamely cselekvés, történés tartama alatt. *Telefonálás közben ne zavarj! Majd elmondom menet közben. Fogmosás közben jutott eszembe, hogy délután el kell mennem a háziorvoshoz.*

közbenjár ♦♦ ige ~ni

Valakinek, valaminek az érdekében szót emel valakinél. *Megígérte, hogy az igazgatónál közbenjár az ügyemben.*

közbevetőleg ♦♦ hsz

Mellékesen, közbevetve. *Bár nem ide tartozik, közbevetőleg megjegyzem, hogy semmire sincs időm.*

közé ♦ nu

1. Két vagy több személy, dolog által határolt helyre. *Be van zárva a négy fal közé. A két lány közé ül.* • *A szeme közé néz valakinek:* a szemébe. | *A lovak közé csap:* egyszerre mind a két lovat megsuhintja az ostorral. 2. A jelzett személyek, dolgok csoportjába. *A bokrok közé bújik. Szemét került a lencse közé. Ne menj ilyen kétes alakok közé!* 3. Valakiknek, valamiknek a körébe. *A barátaim közé tartozik ő is.* 4. Két időpont, időszak közötti időre. *Karácsony és újév közé esik a kirándulás.* 5. Valamilyen helyzetbe. *Rossz körülmények közé került.*

közeg ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Az az anyag, amelyben valamely fizikai folyamat végbemegy. *Savas közegben vizsgálják a fizikai jelenségeket.* 2. (Társadalmi) környezet. *Olyan közegben él, hogy sok jót nem tanulhat.* 3. • (hivatalos) *Hatósági közeg:* hatósági jogkörét gyakorló hivatalos személy. *Elítélték hatósági közeg bántalmazásáért.*

közéjje ♦ személyragos hsz

Valamik, valakik közé. *Befurakodott közénk, pedig legszívesebben soha nem találkozna velem.*

közel I. ♦♦♦♦ hsz

1. Közel valakihez, valamihez: kis távolságban, nem messze valakitől, valamitől. *Közel lakik hozzánk, öt perc alatt odaérünk. A faluhoz közel van egy domb.* 2. Közel valakihez, valamihez: valakinek, valaminek a közelébe, kis távolságra tőle. *Közel jön a mókus hozzánk.* 3. • Közel áll valakihez: a) kedves, rokonszenves neki. *Közel áll hozzám ez a mackó.* b) hasonló gondolkodású. *A párommal közel állunk egymáshoz, ő is nagy természetbarát.* | Közel áll a síráshoz vagy a nevetéshez vagy a kétségbeeséshez: nem sok választja el tőle. | Közelről ismeri: gyakori érintkezés révén jól ismeri. *Sajnos közelről ismerem ezt az alakot.* | Közelről érinti: érzékenyen érinti. *Közelről érintette a tragédia.* 4. Időben nem messze. *Közel van már az év vége. Közel jár a hetvenhez.* | Legközelebb: a következő alkalommal, illetve amikor ismét találkozunk. *Legközelebb több fűszert rakok a mártásba. Legközelebb a testvéredet is hozd magaddal!* 5. Majdnem, megközelítőleg. *Közel tíz kilométer az út odáig. Közel sem olyan szép, mint mondták.*

közel II. ♦♦♦♦ fn

(Csak helyhatározóraggal:) Közeli hely. *A közelben nyaralnak. A fia közelébe költözik. Közelébe se megy, elkerüli, mert ki nem állhatja. | A közelébe se jöhet vagy jut valakinek, valaminek: össze sem hasonlítható vele. A közeledbe se jöhet az a másik lány!*

közeled|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Térben egyre közelebb kerül (valamihez). *Már közeledik a vonat. Közeledünk Budapesthez, már csak 10 kilométer.* 2. Időben egyre közelebb kerül (valamihez). *Közeledik az éjfé. Lassan a tanév végéhez közeledünk.* 3. • *Valakik álláspontja közeledik egymáshoz: nincs már olyan nagy ellentét köztük. | Barátsággal vagy szeretettel vagy részvétellel közeledik valakihez: kapcsolatot kezdeményez, érdeklődést, rokonszenvet mutat iránta. Szeretettel közeledett leendő vejéhez. | Közeledik valakihez: udvarol valakinek. Nem mer közeledni a lányokhoz.*

közeleg ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Közeledik. *Közeleg a hajnal.*

közélet ♦♦♦♦ fn

Nyilvánosság előtti politikai, társadalmi tevékenység. *A közéletben éppolyan becsületes, mint a magánéletben.*

közélit ♦♦♦♦ ige ~eni (választékos)

1. Közeledik. *Vihar közelit.* 2. Közel visz, juttat valamihez valamit. *Az írást a lámpához közelit.* 3. Egyre közelebb kerül valamihez. *Ez már közelit az igazsághoz.*

közellátó ♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Rövidlátó. *A kislánya közellátó, szemüveget kell hordania.*

közép ♦♦♦♦ fn –, közepet, közepe

1. Valaminek a széleitől egyforma távolságra levő pontja. *A fonal közepére köt csomót. Állj a kör közepére!* 2. Valaminek a legbelső része. *Rothadt a krumpli közepe.* 3. • *A világ közepe:* a legfontosabb pontja. *Ez a világ közepe!* 4. Folyamat, esemény kezdetétől és végétől hozzávetőleg egyenlő távolságra eső időszak. *Az óra közepén kezdte magyarázni az új anyagot a tanár. A nyár közepén veszi ki a szabadságát.*

középtérték ♦ fn

(Matematikában:) Az adott számok legkisebbike és legnagyobbika közötti, középen levő számérték. *Számold ki a számsor középtértékét!*

közepes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Két határérték között kb. középen levő. *Közepes sebességgel haladtunk az autópályán.* 2. Nem a legjobb, de nem is rossz. *Nincs pénze drága magnóra, csak közepes minőségűre. Közepesek a képességei.* 3. Az ötfokú minősítési rendszerben a középső számú osztállyal értékelt. *A közepes osztályzat és bizonyítvány szerinte nem is olyan rossz.* (Főnévi használatban:) *Közepest kapott matematikából.*

középfok ♦♦ fn

1. Az alapokban kifejezett tulajdonság nagyobb vagy kisebb mértékét jelölő nyelvtani alak. *A melléknév középfokát két b-vel jelöljük.* 2. Tudásnak, készségnek közepes mértéke, foka. *Középfokon beszél angolul.* • *Középfokot szerez valamely nyelvből: középfokú nyelvvizsgát tesz. Tavaly szerzett középfokot németből.*

középfokú ♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

A hármas fokozati rendszerben a középső fokon álló. *A középfokú oktatásban a gimnáziumok mellett fontosak a szakképző iskolák is. Középfokú nyelvvizsgálója van angolból.* (Nyelvtanban:) *A jó középfokú alakja a jobb.*

középfiskola ♦♦♦♦ fn

Gimnázium vagy középfokú szakiskola. *Az általános iskola után középfiskolába járnak a tanulók. Csak a középfiskola elvégzése után lehet egyetemre, főiskolára jelentkezni.*

középkor ♦♦♦♦ fn

1. Az európai társadalom fejlődésének az V–XV. század közé eső szakasza. *A középkor csodálatos építészetét szereti.* 2. (rosszalló) Elmaradottság, szellemi sötétség. *Abban az országban még középkor van.* 3. A Föld történetének az ókor és az újkor közötti szakasza. *A középkorban óriás hullók éltek a Földön.*

középosztály ♦♦♦ fn

A komoly vagyonnal rendelkezők és a szegények között elhelyezkedő társadalmi réteg. *A barátaim szülei a középosztályba tartoznak, értelmiségiek, tisztviselők és kisvállalkozók.*

középpont ♦♦♦♦ fn

1. Olyan mértani pont, amelyből nézve valamely alakzat szimmetrikus volta megállapítható. *A gömb középpontja egyenlő távolságra van felületének minden pontjától.* 2. Területnek nagyjából a közepe. *A város középpontja tőlünk 2 kilométerre van.* 3. *Valaminek a középpontja: a)* irányító szerepű személy. *Ő a társaság középpontja. b)* az, akire, amire a cselekvés irányul. *Az érdeklődés középpontjába került. Az események középpontjában most ő áll.*

középső ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, –

1. A két szélső között levő. *Csak a középső ajtót nyitották ki. A középső süteményt választotta a tárlól.* 2. Korra nézve a fiatalabb és az idősebb között levő. *A középső testvér magántanuló.*

középszer ♦♦♦ fn (rég)

1. • *Arany középszer:* mérsékelt, józan középút. *Az arany középszer képviseli.* 2. Igénytelenség, átlagosság. *Az emberek többsége az unalmas középszer képviselője.*

középszerű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. (ritka) Közepes méretű, mértékű, értékű. *Idén középszerű termést takarítottak be. Mostanában az üzletekben nem csak középszerű minőségű áru vásárolható.* 2. (rosszalló) Nem különösebben tehetséges, nem túl jó képességű. *Ebben az iskolában sok a középszerű tanuló.*

középut ♦♦♦ fn

• *Arany középut: szélsőségektől mentes cselekvés. Megfontolt ember, az arany középutat keresi, mindig mérsékelt állásponton van.*

közérdekű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

A közösség egészét érintő, érdeklő, illetve szolgáló. *Közérdekű közleményt tettek a hirdetőtáblára. Közérdekű munkát végez nagy lelkesedéssel.*

közért ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je (bizalmas)

Élelmiszerbolt. *Ma csak kenyeret és tejet veszek a közértben.*

közérthető ♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

Mindenki számára érthető. *Közérthetően magyarázd el a szabályt, hogy a gyengébb tanulók is megértsék.*

közérzet ♦♦♦ fn –, ~et, ~e

A tudatnak főképpen az egészségi állapotból származó, a kedélyre is kiható állapota. *Jó a közérzetem, általában véve jól érzem magam.*

közet ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

A Föld szilárd kérgét alkotó, ásványokból álló természeti képződmény. *Közeteket gyűjt, ez a hobbija. Sokféle közetnek tudja a nevét.*

közgazdaság ♦♦ fn

1. Az ország gazdasági élete, gazdálkodása. *Az európai országok közgazdaságát tanulmányozza.* 2. A gazdasági élet jelenségeivel és törvényszerűségeivel foglalkozó tudományág. *Közgazdasággal foglalkozik, azaz a gazdálkodás magas szintű szervezésével, irányításával.*

közgazdász ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Közgazdasággal foglalkozó szakember. *Két közgazdász végezte a felmérést.* 2. (bizalmas) Közgazdaságtant tanuló egyetemista. *A bátyja másodéves közgazdász.*

közhasznú ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Mindenki számára hasznos. *A Spektrum Tv közhasznú ismereteket közöl.* 2. A közösség hasznára végzett, közérdeket szolgáló. *Egész életében közhasznú munkát végzett.*

közhely ♦♦♦ fn

Semmi újat nem mondó, elcsépelet kifejezés. *Előadása tele volt közhelyekkel, ezért unalmas volt.*

közigazgatás ♦♦♦ fn –, ~t, ~a

Állami feladatokat végrehajtó, szervező, igazgató tevékenység. *Ma már sok nő dolgozik a közigazgatásban.*

közjáték ♦♦ fn

1. Komoly tárgyú szindarab felvonásai között előadott rövid, rendszerint vidám jelenet. *Az egész előadásban a közjáték tetszett neki a legjobban.* 2. Zenés színpadi mű két jelenete közé iktatott átvezető zene. *Puccini híres közjátéka a Pillangókisasszonyban a zümmögőkórus.* 3. (választékos) Váratlan, zavaró esemény. *A munkát egy kis közjáték után folytattuk.*

közjegyző ♦♦♦ fn

Bíróság mellett működő jogász. *A közjegyző végrendeletet, okiratot készít, hagyatéki eljárást vezet. Az aláírás hitelességét közjegyzővel kell igazoltatni.*

közkeletű ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Általánosan ismert, elterjedt, gyakori. *Cikkeiben közkeletű példákat és idézeteket használ.*

közlegény ♦♦ fn

Rendfokozat nélküli katona. *Közlegényként szerelt le a katonaságtól.*

közlekedés ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~e

Személyek közúti és vasúti szállítása. *Budapest és Győr között jó a közlekedés. Zavartalan a városban a közlekedés. Már az óvodában tanultuk a közlekedés szabályait.*

közleked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Helyet változtat, járművön vagy gyalogosan utazik. *Autón ritkán, inkább kerékpáron közlekedik. Lábtörés miatt nehezen közlekedik.* 2. A közúti forgalomban részt vesz. *Óvatosan közlekedj!* 3. (Jármű) menetrendszerűen jár. *A hídon villamos közlekedik. Sűrűn közlekednek a buszok.*

közlekedőedény ♦ fn

(Fizikában:) Egymással alul csővel összekötött részekből álló edények sora. *A közlekedőedény különböző alakú és keresztmetszetű részeiben ugyanolyan magasan áll a folyadék.*

közlékeny ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Olyan (személy), aki szívesen beszél magáról, saját dolgairól. *Közlékeny ember a barátod, megosztotta velünk problémáit.*

közlemény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Tájékoztató, összefoglaló jelentés, cikk. *A tanácskozás végén a tárgyaló felek közleményt adnak ki. Megjelent az újságban egy közlemény az árváltozásokról.* 2. Tanulmány, cikk. *Kutatásairól közleményekben számol be a tudományos folyóiratokban.*

közlés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a tény, hogy valamit közölnek. *Meglepő volt a hír közlése.* 2. Szövegnek újságban, folyóiratban való közzététele, megjelentetése. *Ez a vers nem alkalmas közlésre.* 3. Értesítés, közlemény. *Örömmel fogadták a közlést. A beszámoló a minisztérium közlése alapján készült.*

közlöny ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

Különböző rendszerességgel megjelenő, közérdekű információkat tartalmazó lap, folyóirat. *A rendeletek, törvények szövege hivatalos közlönyben jelenik meg, ilyen például a Magyar Közlöny.*

közmondás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Tapasztalatbeli igazságot, életbölcsest kifejező szólásmondás. *Gyakran idézi a régi közmondást: Aki másnak vermet ás, maga esik bele.*

közmunka ♦♦♦ fn

1. Az önkormányzat vagy az állam irányításával szervezett fizetett munka. *A munkanélküliek a közmunkákban kaphatnak alkalmi feladatokat, például télen a hóeltakarításban.* 2. A helyi közigazgatás vagy a lakosság által szervezett ingyenes közérdekű munka. *Közmunkában gyűjtötték a diákok a parlagfüvet.* 3. Kényszermunka. *A foglyokat közmunkára szállították ki.* 4. (régí) Egyházi vagy világi földbirtokos által meghatározott jobbágymunka. *A földesúr a termény- és pénzadó mellett közmunkákra rendelte ki a jobbágyait.*

közmű ♦♦♦♦ fn

A lakosság kényelmét és egészségügyét szolgáló, közületi tulajdonban lévő műszaki létesítmény. *A községet akkor nyilvánítják várossá, ha rendelkezik a legfontosabb közművekkel: rendezett utakkal, víz- és gázvezetékekkel, közvilágítással, csatornahálózattal.*

köznap ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an (választékos)

1. Hétköznap végzett, akkor szokásos. *Köznap foglalatosságot végez, rendbeteszi a háztartást.* 2. Átlagos, megszokott. *Köznap tevékenysége a testedzés.*

köznemes ♦♦ fn

Középbirtokos nemesember. *Vidékükön a XIX. század elején sok köznemes élt.*

köznap ♦♦♦ fn

1. (régí) A kiváltságok nélküli, dolgozó népréteg. *A köznapet újabb adókkal terhelték meg a háborúk idején.* 2. (bizalmas) Az egyszerű emberek, kisemberek tömege. *A köznap még nem vett észre semmit a készülő változásokból, a politikusok megtévesztették őket.*

köznev ♦♦♦ fn

(Nyelvtanban:) Tárgyak, dolgok, élőlények nem egyedi neve. *A szövegben sokkal több a köznev, mint a tulajdonnev.*

köznyelv ♦♦♦ fn

A nemzeti nyelv egységes, mindenki által érthető, beszélt nyelvi változata. *Az iskolában mindenkinek el kell sajátítania a művelt köznyelvet.*

közöl ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Közöl valakivel valamit:* tudtára ad, tudomására hoz valakinek valamit. *Hivatalosan közölték vele a hírt. Szóban és írásban is közölte velük az igazgató, hogy nem tart igényt a munkájukra.* 2. *Kinyomtat, közlést tesz valamit. Közölték a cikket az újságban.*

közömbös ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Valami iránt érdeklődést nem mutató. *Közömbös a festészet iránt.* 2. Valaki számára érdektelen. *Közömbös számára a történet.* 3. Semleges kémhatású. *Közömbös vegyület jött létre.*

közönség ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Embereknek valamely szempontból összetartozó csoportja, rendszerint nézőként vagy hallgatóságként. *Az előadás közönsége nagyon hozzáértő volt. A színházi közönség vastappal jutalmazta a színészek kitűnő játékát.* 2. (Megszólításban:) *Tisztelt ünneplő közönség! Tisztelt gyászoló közönség!*

közönséges ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Általánosan elterjedt, ismert, megszokott. *Az Alföldön közönséges az akácfa. Közönséges eszközökkel dolgozott. Közönséges levél volt, nem ajánlott.* 2. Szokványos, nem különleges. *A ruha közönséges anyagból készült. Mit nézel ezen a közönséges kutyán?* 3. (rosszálló) Durva, faragatlan. *Közönséges emberek vették körül, akik útszéli, durva, közönséges hangon beszéltek vele. Ne légy ilyen közönséges!*

közönségszolgálat ♦ fn

Szervezet, intézmény ügyfeleket tájékoztató csoportja, irodája. *A nyelvművelő közönségszolgálat telefonon és levélben válaszol a nyelvhelyességi kérdésekre. Panaszával forduljon a közönségszolgálatához!*

közöny ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~e

Fásultság, közömbösség. *Közönnyel fogadta a hírt, egyáltalán nem izgatta fel magát.*

közönyös ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Közönnyt tanúsító, egykedvű. *Olyan közönnyösen válaszolt, mintha nem a jövőjéről lett volna szó.*

közös ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Több személytől egyidejűleg használt. *Közös a kert, minden lakó használja. Közös szobában alszanak.* 2. Többek tulajdonában levő. *Közös lakása van a férjével.* • *Közös szerzemény:* együtt szerzett, birtokolt. *Első közös szerzeményük az autó.* 3. Együtt végzett. *Élvezi a közös munkát. Közösen vállalják a felelősséget.* 4. Több személlyel ugyanolyan viszonyban levő (személy). *Mártonnal van egy közös ismerősünk.* 5. (bizalmas) (Főnévi használatban:) *Közös tulajdon, például pénz, föld stb. A közösből vették a házat. Kiveszi a földjét a közösből.*

közösköd|ik ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Valakivel közösen használ valamit. *A társbérletők egy kis konyhán közösködnek. Nem közösködöm veled!*

közösség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Emberek csoportja, együttese. *Beleilleszkedett a közösségbe. Baráti közösséget alkottak.* 2. (Tágabb értelemben:) Nép, társadalom. *A közösség érdekeire hivatkozva rendszeresen megsértették az egyes polgár emberi jogait.* 3. Kapcsolat, viszony. *Megtagad vele minden közösséget. Nem vállalja vele a közösséget.* 4. Valaminek a közös volta, együttes birtoklása. *Összekapcsolta őket a zsákmány közössége.* 5. (választékos) Valaminek az azonossága. *A cél közössége fűzi őket össze.*

között ♦♦♦♦ nu **közt**

1. Több személy, dolog által határolt helyen. *A szülei között középen ül. Autópálya épül Győr és Bécs között. A hajó a bóják között halad.* 2. Valamiknek a csoportjában, tömegében. *Az őz eltűnt a fák között. Barátok közt tölti az ünnepet.* 3. A jelzett időpontok által határolt időben. *Egy és két óra között érkezik. Karácsony és szilveszter között szabadságon leszek.* 4. Valamely tevékenység, állapot közben. *Sok elfoglaltsága közt verseket is ír. Nagy nevetések között mesélt.* • *Könnyek között:* sírva. *Könnyek között mesélte, hogy ellopták a pénztárcáját.* 5. Két ellentétes állapothoz egyaránt közel. *Élet és halál közt lebeg.* 6. Valakik, valamik viszonyában. *Vita van a testvérek között.* • *Egymás között:* magunkban, négszemközt. *Egymás között szólván: nem kedvelem ezt az embert.* 7. Valakiknek, valamiknek egyaránt adva, juttatva. *Szétosztja vagyonát a gyerekei között.* 8. (Választást jelentő igék mellett:) Közül. *Őt szín között lehet választani.*

között|e ♦ személyragos hsz

Valamik, valakik között. *Közötte és közöttem jó a viszony. Közöttünk nincs áruló. Közöttetek mindig jól érzem magam.*

központ ♦♦♦♦ fn

1. Valamely területnek a közepe, középső része. *A főváros központja a belváros.* 2. Kisebb egységekből álló szervezet működését irányító felsőbb szerv. *Ebben a székházban van a biztosító központja.* 3. Az a hely, ahol valamely tevékenység összpontosul. *Miskolc volt a magyar nehézipar egyik központja, mert sok nehézipari üzem működött itt.* 4. • *Elektromos központ:* villamos erőmű középpontja. *Az elektromos központban szabályozzák a hálózat működését.* 5. Telefonközpont. *A központ nem ad vonalat.* 6. Agyközpont. *A látási központban válnak érzetté a szemmel felfogott ingerek.*

közpréda ♦ fn (rosszalló)

Olyan dolog, tárgy, amivel mindenki azt tehet, amit akar. *Az utcán álló karambolos autót egyesek közprédának tekintették.*

közread ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

(Írásművet) nyomtatásban megjelentet, kiad. *Közreadták az író levelezését.*

közrejátsz|ik ♦♦♦ ige ~ani

Része van valaminek a megtörténtében. *Betegsége is közrejátszott abban, hogy rosszul felelt.*

közreműköd|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Részt vállal, tevékenyen részt vesz valamiben. *Minden diák közreműködik az iskolaudvar rendezésében.* 2. Másokkal együtt szerepel valamiben. *A műsorban több híres művész is közreműködött.*

közrend ♦♦♦ fn

Az országnak törvényekkel szabályozott rendje. *Az állam fenntartja a közrendet.*

község ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Önkormányzattal rendelkező kisebb település. *Tolna megye legkisebb községe Várong.* 2. (Va, Öv bizalmas) Falu vagy város irányító hivatala. *Megyek a községbe, hogy bejelentsem a fiam születését.* 3. (Va) Több településből álló közigazgatási egység. *Kanizsa község településeinek megemlékeztek az áldozatokról.* 4. (rég, választékos) Közösség, nép. *Mindig a község érdekében tevékenykedett.*

közzsájon ♦ határozóragos fn

(Csak ebben a szókapcsolatban:) • *Közzsájon forog:* széles körben beszélnek róla, szóbeszéd tárgya. *Hetek óta közzsájon forog a hamisítás ügye.*

közzsellem ♦♦ fn (választékos)

A közösség gondolkodás- és szemléletmódja, hangulata. *Az iskolában jó a közzsellem. Szerintük megromlott a közzsellem, már nem olyan erkölcsösök az emberek, mint régen.*

közzszó ♦♦ fn ~k vagy közzszavak, ~t, közzszava

(Nyelvtanban:) Köznév. *Néha a közzszókat is nagy kezdőbetűvel írják.*

közzszolgálati ♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

Állami alkalmazásban végzett közéleti tevékenységgel kapcsolatos, illetve annak feladatát betöltő. *Már harminc éve közzszolgálati alkalmazott. A közzszolgálati rádió és televízió feladata az elfogulatlan tájékoztatás, a magánadók szabadsága nagyobb.*

közt ♦♦♦♦ nu

Között.

köztársaság ♦♦♦♦ fn

Az az államforma, amelyben az államfőt, illetve a legfelsőbb államhatalmi szervet meghatározott időre választják. *Magyarország államformája köztársaság. Kikiáltották a köztársaságot.*

közt|e ♦ személyragos hsz

Közötte. *Közted és közte nincs korkülönbség.*

közteher ♦♦♦ fn

Az állampolgárokat terhelő kötelező szolgáltatások költségeinek összessége. *A polgárok adófizetés formájában járulnak hozzá a közterhek viseléséhez.*

közterület ♦♦♦♦ fn

Közlekedésre bárki által használható, köztulajdonban levő terület. *A házunk előtti járda nem a miénk, hanem közterület.*

köztisztaság ♦♦ fn -, ~ot, ~a

A közterületek, utcák, terek tisztasága. *A nagyobb városokban külön vállalatok gondoskodnak a köztisztaságról.*

köztudat ♦♦♦♦ fn

A közösség általános tudása, ismerete valamiről. *Az agresszív természetű galamb szelid állatként él a köztudatban.*

köztudomású ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

Mindenki által ismert, általánosan tudott. *Köztudomású, hogy a gyerekek hatéves kortól iskolakötelesek.*

közút ♦♦♦♦ fn

Közterületként használt közlekedési út. *Az áruszállítás részben vasúton, részben közutakon folyik. A közutakat bárki használhatja a közlekedési szabályok betartásával.*

közügy ♦♦♦♦ fn

A társadalom egészét vagy igen sok embert érintő ügy. *Elvonultan él, nem foglalkozik a közügyekkel.*

közül ♦♦♦♦ nu

1. Személyek, dolgok közötti helyről. *Leasztotta a képet a két szerkény közül. Megmenekült a kismadár a héja karmai közül.*
2. Személyek, dolgok csoportjából. *Kitépte a gatz a virágok közül. Három közül választhatsz. Senki sem jelentkezett a fiúk közül.*

közülje ♦ személyragos hsz

Valamik, valakik közül. *Válassz egyet közülük!*

közület ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Hivatali vagy egyéb közérdekű tevékenységet folytató szerv. *A raktárból magánszemélyek nem vásárolhatnak, csak közületek.*

közvélemény ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~e

A közösség tagjainak (nyilvánosságra hozott) véleménye, felfogása, vélekedése valamilyen dologról. *A közvélemény ellene van a politikai élet eldurvulásának. A közvélemény egységes a születésszabályozás megítélésében. Enged a közvélemény nyomásának. Ebben az ügyben, más lehetőség híján, a közvéleményhez fordulunk.*

közveszélyes ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

A társadalomra, az emberekre nézve veszélyes. *A közveszélyes elmebeteg nem járkalhatnak szabadon, mert kárt tehetnek másokban. Közveszélyes bűnözőt tett ártalmatlanná a rendőrség.*

közvetett ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Nem közvetlenül megnyilvánuló, érvényesülő. *Közvetett formában közli a véleményét.* • *Közvetett szabadrúgás:* (labdarúgásban:) olyan szabadrúgás, amelyből nem szabad kapura löni. *A bíró a kisebb szabálytalanságért közvetett szabadrúgást ítél.* | *Közvetett bizonyítás:* a bűnösségnek bűnjelek alapján való bizonyítása. *A közvetett bizonyítás kudarcot vallott.*

közvetít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Személyek közt kapcsolatot létrehozni segít. *Közvetít a vitatkozók között.* • *Házasságot közvetít:* összehozza a leendő házastársakat. | *Állást közvetít valakinek:* állást szerez, ajánl. 2. Továbbít, továbbad valamit. *Üzenetet közvetít a távoli rokonoknak.* 3. (Adóállomás műsort) ad. *Hangversenyt közvetít a rádió ma este.*

közvetlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Más személy, dolog, eszköz segítségével, közreműködése nélkül megnyilvánuló, érvényesülő. *Közvetlen tapasztalatot szerzett a nehéz munkáról.* 2. Átszállás nélküli. *A stadionhoz nincs közvetlen buszjárat, csak átszállással lehet odajutni.* 3. A legközelebbi. *Közvetlen célja most a diploma megszerzése. Közvetlen szomszédai tegnap elutaztak.* • *Közvetlenül valaki, valami mellett, mögött* stb.: úgy, hogy nincs közöttük senki, semmi. *Közvetlenül mögöttem állt a sorban. Közvetlenül ezután léptél be a szobába.* 4. Természetesen egyszerű, barátságos. *Közvetlen modora van. Közvetlen levelet írt.*

közvetve ♦♦♦♦ hsz

Valaki vagy valami közvetítésével, felhasználásával, segítségével. *Csak közvetve tud hatni rá.*

közzétesz ♦♦♦ ige közzétenni

(Nyomtatásban) nyilvánosságra hoz, kiad, kihirdet valamit. *Közzéteszik a rendeletet az ebtartás szabályáról. Közzétették a versenypályázat feltételeit. Hirdetést tesz közzé az újságban.*

krajcár ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (rég)

Ezüst vagy réz váltópénz. *Magyarországon 1892-ben vertek utoljára krajcárt.*

krákog ♦♦ ige ~ni

Torkát köszörülve rekedtes hangot ad. *A sok dohányzás miatt folyton krákog.*

krampusz ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Virgáccsal járó, fekete ruhás, piros nyelvű, tréfás kedvű ördögalak. *A Mikulást krampuszok kísérik.* 2. • (gúnyos vagy tréfás) *Vén krampusz:* ijesztő, csúf ember. *Ijesztgeti a gyerekeket ez a vén krampusz.*

kráter ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Tüzhányónak tölcser alakú nyílása. *A tüzhányó kráteréből hamu, por és láva tör a felszínre.* 2. Gödör, tölcser alakú mélyedés. *A becsapódott meteorit mély krátert vágott a földre. A talajba becsapódott bomba széles krátert vajt.*

krém ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Sütemény töltésére való vagy hidegen magában is fogyasztható pép. *Élvezettel kanalazza a jégbe hűtött, málnaízű krémet. Darált sonkából és tejjölből kevert krémet ken a szendvicstre.* 2. Kenőcs. *Kétféle krémmel ápolja az arc bőrét. Krém nélkül nem lesz fényes a cipő. Több krémet nyomj a fogkefére!* 3. (választékos) Valamely közösség legelőkelőbb része. *Ők alkotják a társaság krémjét, mindenki őket követi a divatban.*

krémes ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Krémmel töltött, készített. *Krémes süteményt ettek uzsonnára.* | (Főnévi használatban:) Tejből, tojásból, lisztből főzött krémmel töltött, vékony leveles vajastésza. *Kedvenc cukrászsüteménye a krémes.* 2. Krémmel bekent. *Ne nyúlj a könyvhöz krémes kézzel!* 3. Krémszerű, pépes. *Krémes állaga lett a tészának.*

kreol ♦♦ mn ~ok, ~t, –

1. Sárgás- vagy olajbarna (emberi bőrszín). *Nyáron sokat napozik, hogy a bőre kreol legyen.* 2. Dél-Amerikában a régen bevándorolt fehérek leszármazottaihoz tartozó (személy). *Egy kreol férfi a vőlegénye.* (Főnévi használatban:) *Főként Dél-Amerikában élnek a kreolok.*

krepp ♦ fn ~ek, ~et, ~je

Egyenetlen, hullámos felületű, zsugorított vagy domborított szövet. *A krepp hullámos, rücskös felületéhez hasonlít a krepp-papír is, innen kapta a nevét.* (Jelzőként:) *A krepp ruhaanyagot nem kell vasalni.*

KRESZ ♦♦♦ fn –, ~t, –

A közúti közlekedés szabályainak összessége. *Autóvezetői tanfolyamra jár, most tanulja a KRESZ-t.*

kréta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Egysejtű élőlények meszes vázából álló, finom szemcséjű fehér mészkő. *A krétát festékek alapanyagának használják.* 2. Az ebből készült fehér vagy színes írószerszám. *Krétával ír a táblára.* 3. Földtörténeti korszak. *A kréta idején haltak ki a dinoszauruszok.*

krimi ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas)

Bűnügyi tárgyú regény, színdarab, film. *Túl sok krimi olvas. Csak a krimi nézi meg a tévében.*

krinolin¹ ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Főként a XVIII–XIX. században divatos, abroncsokra varrt, földig érő, szélesen elálló szoknya. *Dédanyám nemzedéke szívesen hordott krinolint.*

krinolin² ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

A virslihez hasonló, de annál nagyobb kolbászféle. *Vacsorára főtt krinolint eszünk főzelékkel.*

kripta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Több koporsót befogadó sírbolt, sírkamra. *A családi kriptába temették.* 2. Nagyobb templomok szentélye alá épített sírkápolna. *Az urnát az atlempom kriptájában helyezték el.*

kristály ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Síkokkal határolt soklapú anyag. *Az ásványok, fémek, szervesetlen vegyületek kristályai között nem található két egyformát.* 2. Nehéz, finom csiszolt üveg, illetve az ebből készült edény vagy dísz tárgy. *Nagy ünnepeken kristállyal terítenek.* (Jelzőként:) *Kristály virágvizát vett ajándékba.*

kritika ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Bírálat. *Szigorú kritikát mondott a munkámról. Egy új regényről ír kritikát az irodalmi lapba.* • (bizalmas) *Kritikán aluli: nagyon gyenge, rossz, csapnivaló. A teljesítménye, sajnos, kritikán aluli.* 2. Kritikusok, szakértő bírálok csoportja. *A filmet jól fogadta a kritika.*

kritikus I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Bíráló szemléletű, hajlamú. *Mindent kritikus szemmel néz.* 2. Döntő, válságos. *Elkerülte a balesetet, mert a kritikus pillanatban a jó megoldást választotta.* 3. Szóban forgó, vitás. *Olvasd fel a cikk kritikus mondatát!* 4. Anyag, test fizikai vagy halmazállapotában változást hozó vagy ezzel járó, ezzel kapcsolatos. *A kritikus hőmérséklet felett a gázt nem lehet cseppfolyósítani.*

kritikus II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Új irodalmi és művészeti alkotások bírálatával foglalkozó szakember, újságíró. *Az újság kritikusa a színi előadásokról, filmekről, kiállításokról ír bírálatokat.*

kritizál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Akadémikuskodva bírálgat (valakit, valamit). *Folyton kritizál, mindenben hibát talál. A nővérem állandóan engem kritizál. A hírlapok némelyike kritizálja a kormány politikáját.* 2. Elbírál valamit. *A bizottság tagjai fogják kritizálni a tervezetet.*

krizantém ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Számos színben és változatban termesztett, a margarétával rokon őszi virág. *A krizantém tartós virág, gyakran készítenek belőle sírkoszorút.*

krízis ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Válságos állapot. *Egyesek szerint gazdasági krízis fenyegeti az országot.* 2. Testi (vagy lelki) betegségnek válságos szakasza. *Ma már jobban van, átesett a krízisen.*

krokodil ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

A forró égőv édesvízeiben élő, hatalmas testű, gyík alakú, szarupáncélos ragadozó hüllő. *A trópusokon többféle krokodil él, a legismertebb a nilusi krokodil. A krokodilok rendjébe mintegy harminc faj tartozik, aligátorok, kajmánok és a gangeszi gaviál is.*

krokodilkőnyvek ♦ fn (csak többes számban)

- *Krokodilkönnyeket hullat:* **a)** hamisan, képmutatóan könnyezik, siránkozik **b)** nagyon sír.

króm ♦ fn ~, ~ot, ~ja

Ezüstfém, kemény, nehezen megmunkálható fém. *A fényes krómot fémtárgyak bevonására használják.*

kromoszóma ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A sejtnak az öröklődő tulajdonságokat hordozó, a fajra jellemző számú, alakú és nagyságú sajátos szerkezeti eleme. *Az egy sejtmagban levő kromoszómák száma minden fajra jellemző, az embernél 46.*

krónika ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az eseményeket időrendben elbeszélő, tényközlő jellegű történetírói mű. *A magyarok történetéről főképp a XII–XV. században készült krónikák mesélnek, például Hunyadi János krónikája.* **2.** Esemény, történet. *Naplójában megörökítette a háború krónikáját.* • **Családi krónika:** egy család (megírt) története. *Az unokák őrzik a családi krónikát.* **3.** Hírlapban, folyóiratban a fontosabb eseményeket naplószerűen közlő rovat. *Kedvenc olvasnivalója az újságban a színházi krónika.* **4.** • (bizalmas) *Erről nem szól a krónika:* erről nem beszélnek, nem tudnak semmit.

krumpli ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Burgonya. *Öt kiló krumplit cipelt haza a piacról.*

kubikos ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Építkezéshez, csatornázáshoz földmunkát végző munkás. *Út- és csatornaépítésen régen kéziszerszámokkal és talicskával kubikosok végezték a földmunkát.*

kubizmus ♦♦ fn ~, ~t, ~a

Az ábrázolt tárgyakat, lényeket mértani alakzattá egyszerűsítő XX. század eleji képzőművészeti irányzat. *Picasso kubizmusa még ma is modernnek hat.*

kuckó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég, népi) A kemence és a fal közötti szűk hely. *Egész nap a kuckóban hevert.* **2.** (bizalmas) Nyugodt, elbújásra alkalmas hely. *A lépcső alatti kis zug a gyerekek kedves kuckója.*

kucorog ♦♦ ige ~ni (népi)

Kuporog. *Órák óta a sarokban kucorog.*

kucsma ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Magas, karimátlan prémsapka. *Bundájához értékes prémből készült kucsát hordott a nagy hidegben.*

kudarc ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Valamely szándék, terv meghiúsulása. *Csúfos kudarc érte.* • **Kudarcot vall:** megbukik, nincs sikere. *Kudarcot vallott a javaslatával. Kudarcot vallott a próbálkozásuk.* | **Kudarcba fullad valami:** megbukik, nem sikerül. *Tervük kudarcba fulladt.*

kufár ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja (rég, rosszálló)

Lelkiismeretlen, kapzsi kereskedő. *Ezek nem tisztességes kereskedők, hanem kufárok.* (Jelzőként:) önző, nyereségre vágyó. *Kufár gondolkodású, mindenben a pénzt látja.*

kugli ♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

1. Teke(játék), vagy annak eszközei: a bábu és a golyó. *A kugli a kedvenc játéka. Kezébe fogta a kuglit, és nagy erővel elhajította. Két kuglit ledöntött.* **2.** (szleng) Emberi fej. *Kopasz kuglija van.* **3.** (Dv; Va bizalmas) Puha anyagból levő gömb, gombóc. (Jelzőként:) *Két kugli vaníliafagyit kérek tejszinnel.*

kuglóf ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Kerek, barázdált oldalú formában süített édes kalács. *Vasárnap kuglófot és kakaót kaptak a gyerekek reggelire.*

kujon ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja (bizalmas)

1. Minden huncutságra kész, ravasz, tréfás kedvű férfi. *A nagybátyám nagy kujon, sokszor viccelődik velünk.* **2.** Nők körül legyeskedő, udvarolható (idősebb) férfi. *Vén kujon, óvni kell tőle a fiatal lányokat.*

kujtorog ♦ ige ~ni (népi, rosszálló)

Tekereg, csavarog. *Ki tudja, hol kujtorog, soha nem találom otthon. Lányok után kujtorog.*

kuka¹ ♦♦ mn ~k, ~t, ~n (bizalmas)

1. (népi, ritka) Süketnéma. *A kuka gyerek mutogat, nem beszél.* (Főnévi használatban:) *Már megint itt van az a kuka, nem értem, hogy mit mutogat.* **2.** Lassú felfogású, nehezen oldódó, kevés beszédű. *Idegének között kuka ez a gyerek, nem szívesen beszél.* (Főnévi használatban:) *Miért nem beszélsz, te kis kuka?*

kuka² ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Szeméttartály. *A szeméttárolóban tele vannak a kukák. Hétfőn ürítik a kukákat.* **2.** (ritka) Szemétyűjtő teherautó. *A gyerekek figyelték a kukát, hogyan nyeli el a szemetet.*

kukac ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Rovar lárvája. *A májusi cseresznyében nincs kukac. A feketerigó kukacokat gyűjt a fiókáinak.* **2.** (tréfás) Kisfiú himbesszője. *Ne játssz a kukacoddal!* **3.** Számítástechnikai határolójel (@). *Ki ne hagyj a kukacot az e-mail címből!*

kukorékol ♦♦♦ ige ~ni

1. (Kakas) harsány, rikoltó hangot ad. *Már hajnali négykor kukorékol a kakas.* **2.** (bizalmas) (Személy, általában gyerek) rikoltozik, hallatja a hangját, jelzi, hogy felébredt. *A gyerek már reggel hatkor kukorékol.*

kukorica ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Magas, kórós szárú, egynyári mezőgazdasági növény, illetve az ezzel bevetett terület. *Tavaly sok kukoricát vetettek, nem tudták mind eladni. Elbújt a kukoricában.* **2.** Ennek a növénynek a termése. *Szedik a kukoricát, és behordják a csűrbe.* **3.** Ennek

a takarmányként, illetve ételként használt szemei. *Kukoricával eteti a tyúkokat. Szereti a párolt kukoricát. Pattogatott kukoricát evett a moziban.*

kukoricacsutka ♦ fn

A lemorzsolts kukorica torzsája. *A száraz kukoricacsutka jól ég, tüzelni is lehet vele.*

kukoricázlik ♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Tiszteletlenül viselkedik, szemtelenkedik valakivel. *Vele nem lehet kukoricázni, tartanak is tőle a gyerekek.* 2. Tétován viselkedik. *Ha sokat kukoricázol, még lekéssük a vonatot.*

kuksol ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Összekuporodva, gubbasztva ül. *Nem mer előjönni, a sarokban kuksol.* 2. (rosszalló) *Valahol kuksol:* nem mozdul ki valahonnan. *Egész nap a szobájában kuksol.*

kukta ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A szakácsnak segédkező, a sütés-főzés mesterségét tanuló fiatal. *A szakácsok mellett kukták dolgoztak.* 2. Légmentesen záródó, szeleppel ellátott vastag falú főzőedény, melyben az étel nagy nyomás alatt gyorsan megfő. *A babot kuktában főzi.*

kukucskál ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Leskelődik, kandikál. *Egy kis lyukon át kukucskál.*

kulacs ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Hordozható, lapos, szűk nyakú felakasztható italtartó edény. *Mindenki vitt magával egy vízzel töltött kulacsot.* (Jelzőként:) *Egy kulacs italt hoztak a kirándulásra.* • *Csikóbőrös kulacs:* csikóbőrrel bevont. *Megőrizte nagyapja csikóbőrös kulacsát.*

kulák ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Gazdag, viszonylag nagy földterülettel bíró, bérmunkásokat is foglalkoztató paraszt. *Az 1950-es évek elején a tehetősebb parasztokat kuláknak minősítették és üldözték.*

kulcs ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Zár nyitására és csukására szolgáló nyeles fémeszköz. *Elveszítette a szobája kulcsát, újat kell csináltatnia.* • *Ráfordítja a kulcsot:* bezárja az ajtót. 2. Csavar rögzítésére szolgáló szerszám. *Hozd ide a kulcsot, még kell húzni a csavarokat!* 3. Rugó felhúzására való kulcsszerű eszköz. *A régi faliórát kulccsal kell felhúzni.* 4. (választékos) Fontos stratégiai pont. *A vár a vidék kulcsa, birtokosa uralja a vidéket.* 5. Titkosírás, megoldandó feladatok megfejtésére való szabályzat. *A titkosírást csak a megfelelő kulccsal lehet megfejteni. A tankönyv végén van a kulcs, ott nézd meg a megoldást.* 6. Valaminek a nyitja, magyarázata. *Meg kell találnunk a rejtély kulcsát.* 7. Fizetési kötelezettség mértékének megállapításakor alkalmazott számítási alap, illetve táblázat. *Kedvezményes kulccsal adózik.* 8. (Zenében) hangjegyírási jel a kottasor elején, amely a vonalrendszerben szereplő hangok magasságát jelöli ki. *A G hangra mutató kulcs neve: violín. Az F hangra mutató kulcs neve: F-kulcs vagy basszuskulcs.*

kulcsár ♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja (rég)

Nagybirtokon, nagyobb gazdaságban a raktárakra, éléskamrára, pincére felügyelő alkalmazott. *A kulcsár állandóan magánál tartotta a kamrakulcsokat, mindent tőle kellett kérni.*

kulcscsont ♦ fn

A váll elülső csontja, mely a kart a törzshöz rögzíti. *Elesett, eltörtött a kulcscsontja.*

kulcshelyzet ♦ fn

Döntő fontosságú helyzet, amelyből a történések ellenőrizhetők, irányíthatók vagy befolyásolhatók. *Politikai kulcshelyzetben van a párt elnöke, ő fogja megnyerni a választásokat.*

kulcsol ♦♦♦ ige ~ni

1. (Két karját, kezét, lábát) úgy fonja valami köré (és zárja össze), hogy átfogja, átöleli vele. *Kezét a fejére kulcsolja. A kislány két karját apja nyaka köré kulcsolta.* 2. egymásba fon valamit, például testrészt. *Imára kulcsolja a kezét.*

kuli ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Délkelet-ázsiai teherhordó. *Kuli húzta kétkerekű kocsin utazik.* 2. (rég, bizalmas) Rosszul fizetett, nehéz munkát végző dolgozó. *Kis kuli volt a cégnél, nem vitte semmire.* 3. (bizalmas, kissé régi) Egyenes szabású, csipőig érő női kabátka. *Öltözékének kedvenc darabja egy bordó kuli.*

kulimász ♦ fn ~ok, ~t, ~a (népi)

1. Ragacos anyag, szenny. *Csupa kulimász ez a gyerek.* 2. Kocsikenőcs. *A rozsdásodó tengelyt bekente kulimással.* 3. (bizalmas) Kínos, zavaros helyzet. *Hogy mászunk ki ebből a kulimászból?* • *Nyáig van a kulimászból:* bajban van.

kullancs ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Emlősök vérét szívó apró erdei atka. *Fürdetéskor vizsgálj meg a gyereket, nincs-e benne kullancs.* 2. Nehezen lerázható, másokra akaszzkodó személy. *Ettől a kullancstól nem lehet szabadulni.*

kullog ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Fáradtan vagy szégyenkezve, lassan megy. *Szomorúan kullogott haza, mert rossz jegyet kapott az iskolában.* 2. Lassan haladva lemarad a többiekől. *A sor végén kullog, mert megsérült.*

kultúra ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Mindaz az anyagi és szellemi érték, amelyet az emberi társadalom létrehozott. *A kultúra egyidős az emberrel. Nem minden népcsoport élvezheti a modern kultúra áldásait. Egyes néptörzsek még őrzik ősi kultúrájukat.* 2. Egy terület, korszak, nép műveltsége. *Ma is csodálhatjuk az ókori kultúrák alkotásait, például fennmaradtak az egyiptomi piramisok és a római színházak.* 3. Műveltség, kulturáltság. *Nincs mindenkinek fejlett zenei kultúrája, kevesen játszanak például hangszereken.* 4. Termesztés, művelés. *A tudósok itt többféle növényi kultúrával is kísérleteznek.* 5. Módszeresen tenyésztett alsóbbrendű

élőlények (például baktériumok, gombák) állománya. *A baktériumokból táptalajon lehet kultúrákat létrehozni, a vírusokból nem lehet.*

kulturált ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Az anyagi, szellemi és viselkedésbeli kultúrából merítő, azzal rendelkező (ember, cselekvés). *Kulturált közönség volt a tegnapi operaelőadáson, nem zörögtek és köhécseltek. Kulturáltan viselkedik a lányod. Kulturált, udvarias, szakszerű kiszolgálásban volt részünk. A nyilvánosság előtt való szereplés egyik feltétele a kulturált beszéd.*

kultusz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Vallásos szertartásokban megnyilvánuló tisztelet. *Az ugor népeknél kultusz övezte a medvét.* **2.** (választékos) Valaki, valami iránti szertartásos, túlzott tisztelet. *Kultusza volt náluk a baráti összejöveteleknek. (rosszalló) Kultuszt üzött a vendégek fogadásából.* • **Személyi kultusz:** vezető személyt körülvevő eltúlzott hódolat. *A diktátort személyi kultusz övezte.*

kultuszfilm ♦ fn

Különleges fontosságúnak tartott és népszerűségnek örvendő filmalkotás. *Ma már a Körhintát is kultuszfilmként emlegetik.*

kun ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

A magyarságba a középkor óta beolvadt, török eredetű népcsoporthoz vagy a Kunságban fennmaradt néprajzi csoporthoz tartozó. *A ma élő kun emberek már nem beszélnek ősi nyelvüket. Lefordította a kun miatyánkot. (Főnévi használatban:) A monda szerint László király legyőzött egy leányrabló kunt. Látszik a szeme vágásán, hogy ő is kun. A kun a török nyelvek családjába tartozik.*

kuncog ♦♦♦ ige ~ni

Fojtottan, csukott szájjal nevetgél. *Csintalanul kuncogtak a tanár háta mögött.*

kunkorodlik ♦♦ ige ~ni

Fölfelé csavarodik, csavar alakban görbül. *Kunkorodik a malac farka.*

kunyerál ♦♦ ige ~ni (rosszalló)

Megalázkodva, könyörögve kér valamit. *Állandóan pénzt kunyerál. Ne kunyerálj, inkább dolgozz!*

kunyhó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Nádból, kóróból stb. hevenyészett, ideiglenes építmény. *A pásztor kunyhójában éjszakázik.* **2.** Szegényes kis ház. *A város szélén laknak egy nyomorult kunyhóban.*

kúp ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Kör alapú, csúcsos paláستtal határolt mértani test. *A fiam most tanulja geometriából a kúpokat.* **2.** Ehhez hasonló alakú csúcs. *Ide látszik a hegy kúpja.* **3.** Végbélben felszívódó gyógyszer. *Az orvos kúpot rendelt a lázas kisgyerekeknek.*

kupa ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég) Nagyobb méretű, kehely alakú, fém vagy fa ivóedény, illetve az ebben levő ital. *Hajdan kupából itták a bort. Hajtsd le ezt a kupát az egészségemre! (Jelzőként:) Adj egy kupa bort!* **2.** Tiszteletdíjult szolgáló serleg. *A legjobb csapat nyeri el a kupát.* **3.** Kupáért folyó verseny, mérkőzésorozat. *Csapatunk kiesett a kupából.*

kupac ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (bizalmas)

Összedobált, összehordott csomó, halom. *A járda szélén kupacba rakták a havat. (Jelzőként:) Megmaradt egy kupac homok, jó lesz homokozni a gyerekeknek.*

kupak ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Palack szájának, használati tárgy kerek nyílásának elzárására való fedél. *A sörösvég lepattintható kupakkal záródik.* **2.** Valaminek a hegyét védő tok. *A töltőtollamnak lehúzható kupakja van.*

kupec ♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Főként ló vagy sertés adásvételével foglalkozó vándorló, vásároló állatkereskedő. *Egy kupecről vásárol két malacot.* **2.** (rosszalló) Kereskedéssel is foglalkozó személy. *Nem örül, hogy a fia tulajdonképpen kupec.* **3.** (népi) Haszonleső, ügyes, ravasz, nyereszkedő ember. *Nagy kupec az öreg.*

kupica ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Apró, rövidital fogyasztására használt pohár. *Kirakott az asztalra két kupicát, és teletöltötte. (Jelzőként:) Megkínálták egy kupica tojáslikörrel is, de nem fogadta el.*

kuplé ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Refrénes szerkezetű, könnyed hangvételű, gyakran csattanós végű dal. *A kabaré kedvelt műsorszáma a kuplé.*

kuplung ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (bizalmas)

1. (Gépjárműveken) az egyik tengely mozgását a másikra átvivő szerkezet. *Eltörött az autó kuplungja, be kell vinni a szervizbe.* **2.** A tengelykapcsoló pedálja. *Sebességváltáskor benyomja az autó kuplungját.*

kupola ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Félgömb alakú boltozat. *A Gellért-hegyről jól látszik a Szent István-bazilika kupolája.*

kuporgat ♦ ige ~ni

Apránként gyűjtögeti a pénzét. *Biciklire kuporgatja a zsebpénzét. Évek óta kuporgatott szegény, hogy megvehesse a lakását.*

kuporodjik ♦♦♦ ige ~ni

Két lábát fel- vagy maga alá húzva valahova ül vagy guggol. *Nem volt elég szék, néhányan a padlóra kuporodtak.*

kuporog ♦♦♦ ige ~ni

Összehúzódva ül vagy guggol. *A gyerekek az asztal alatt kuporognak.*

kúra ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Huzamos gyógykezelés, illetve egészséget védő, erősítő gyógymód. *Soványító kúrára fogták. Hegyi kúrára, magaslati levegőn való pihenésre van szüksége. Használt neki a kúra.* 2. (Öv bizalmas) Nyaralás, pihenés. *Voltam egy kúrán a Balatonon.*

kúria ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég) Vidéki nemesi lakóház. *Egy szép régi kúriát vett Zalában.* 2. (A régi jogban:) 1949-ig a legfelső magyar bíróság. *A kúriához került a per.* 3. • Pápai vagy római kúria: a központi pápai hatóságok összessége. *A pápai kúria felhívást tett közzé.*

kurjant ♦♦ ige ~ani

1. Teli torokból nagyot kiált. *Az utcán kurjantott egyet egy részeg ember.* 2. Örömeben, jókedvében hangosat kiált. *Tánc közben a legények néha kurjantanak.*

kurjongat ♦♦ ige ~ni (népi)

Egymás után többször kurjant. *Jókedvükben a legények harsány hangon kurjongatnak.*

kurta ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. (népi) Rövid, kicsi. *Kurta, rövidre nyírott bajuszt viselt. Csak egy kurta órára jött.* • (Népmesékben:) *Ott, ahol a kurta farkú malac túr:* távoli (mesebeli) vidéken. 2. • (rég) *Kurta kocsmá:* ősztől tavaszig nyitva tartó, szegényes falusi csapszék. „*Falu végén kurta kocsmá, oda rüg ki a Szamosra*” (Petőfi S.: *Falu végén kurta kocsmá*). 3. Illetlenül szűkszavú. *Kurtán válaszolgatott. Egy kurta szóval intézte el az üdvözlést.* 4. • (bizalmas, népi) *Kurta eszű:* csekély értelmű, butuska. *Van egy kurta eszű gyereke.*

kurtán-furcsán ♦ hsz (bizalmas, rosszálló)

Udvariatlanul, bántó rövidséggel. *Kurtán-furcsán intézte el a dolgot. Kurtán-furcsán beszélt vele.*

kurtavas ♦ fn (rég)

A kezét a bokához csatoló bilincs. • *Kurtavasra ver valakit:* így megbilincseli. *A szökevényeket kurtavasra verték.*

kuruc I. ♦♦♦♦ mn ~ok, ~ot, –

1. Olyan (személy) aki a Thököly-, illetve a Rákóczi-szabadságharcban részt vett, illetve ezzel a szabadságharcra kapcsolatos. *A kuruc katonák Thököly, majd Rákóczi szabadságharcában küzdöttek a magyar függetlenségért. Ennek emlékét többek között a kuruc költészet tartotta fenn.* 2. (rég) *kuruc* költészet *Nehéz, barátságtalan. Bizony kuruc idők voltak azok.* 3. • (rég, bizalmas) *Kuruc természete van:* nem könnyű meggyőzni.

kuruc II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Kuruc katona. *A kurucok a nagymajtényi sikon letették a fegyvert a császáriak előtt.* 2. Dacos, nyakas, ellenzéki gondolkodású ember. *Nagy kuruc az öreg, mindig azt szidja, aki hatalmon van.*

kuruttyol ♦♦ ige ~ni

(Béka) a brekegésnél mélyebb hangon szól. *A nádasban békák ezrei kuruttyolnak.*

kuruzsol ♦ ige ~ni (rosszálló)

1. Titokzatos erejűnek vélt szerekkel, babonás módszerekkel orvosként szélhámoskodik. *Újabban egy sarlatán kuruzsol a kerületben, sokan hisznek neki.* 2. (rég) Orvosi képesítés nélkül gyógyít (valakit). *Gyógyteáival kuruzsolja a falu betegeit. Nálunk nem volt orvos, egy ügyes asszony kuruzsolt.*

kurzor ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A számítógép képernyőjén valamely helyet kijelölő, egérrel mozgatható, nyíl vagy vonal alakú jel. *Vidd vissza a kurzort a sor elejére!*

kuss ♦♦♦ msz

1. (Kutya elhallgattatására vagy elkergetésére:) *Kuss te, elhallgass! Kuss félre!* 2. (durva) (Emberhez szólva:) Hallgass! Fogd be a szád! *Neked itt kuss! Kuss legyen!*

kusza ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Rendezetlen, összevissza gabalyodott. *Kusza a haja, mert nem fésüli meg rendesen. Metszeni kellene ezt a kusza növényt.* 2. Rendetlen. *Papírjai kusza halomban hevernek. Nehezen olvasható a zavaros, kusza írás.* 3. Összefüggéstelen, zavaros. *Nehéz elmesélni a kusza álmot.*

kúsz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Testével valamihez lapulva, végtagjaival kapaszkodva mozog, mászik tovább. *Kígyó kúszik a fűben. A macska a faághoz lapulva kúszott a madár felé. A katonák óvatosan kúszva közelítették meg az ellenséget.* 2. (Növény) indáival valamire, valahova kapaszkodik. *A ház falán szederinda kúszik fölfelé.*

kút ♦♦♦♦ fn *kutak, kutat, kútja*

1. Ivóvíz felszínre hozatalára való, henger alakú mélyebb gödör a tartozékokkal együtt. *Tizenöt méter mély, ásott kútból húzzák az ivóvizet. Megyék a kútra vizért. Megmérgezték a kutat, most már nem iható a vize.* 2. Építmény, amelynek nyílásaiból víz folyik. *A főtéren díszes kút áll. A falusi utcán nyomós kutakból lehet vizet venni.* 3. Kőolajat kitermelő berendezés. *Nem adnak több olajat a kutak.*

kútágas ♦ fn ~ok, ~t, ~a (népi)

Gémeskút kétágú, függőlegesen álló oszlopa. *A távolban feltűnt egy kútágas.* (túlzó) *Olyan magas már a fia, mint egy kútágas.*

kutat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Turkál, kotorászva keres (valamit). *Sokáig kutatott a fiókjában. A rigó pondrók után kutat a felásott földön.* 2. Kitarotán keres valamit. *Hónapokig kutatott megfelelő lakás után.* 3. Nyomoz, kérdezősködik valaki, valami után. *Adatok után kutat. Azt kutatja, ki volt a feljelentő.* 4. (Tudományos problémát) vizsgál, tanulmányoz. *Az állatok viselkedését kutatja. Naphosszat a könyvtárban kutat.*

kútfő ♦♦ fn

1. (rég) Az a hely, ahol a forrás fakad. *Nehezen találták meg a forrás kútfejét.* 2. (rég) Valaminek az eredete, forrása, kezdete. *A jólét kútfeje, kútforrása a munka.* 3. (választékos) Írott mű, amelyből tudományos munkához anyagot merítenek. *A kutató régi kútökből merít adatokat értekezéséhez.* (tréfás) *Remélem, saját kútöböl irtad meg a dolgozatot!*

kutya I. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A ragadozók közé tartozó, ház- és nyájörzésre, vadászatra használatos vagy kedvtelésből tartott háziállat. *Naponta sétáltatja kedves kutyáját.* 2. (rosszalló) (Szidalomként:) Megvetést érdemlő személy. *Irigy kutya! Lusta kutya! Te, komisz kutya!* 3. Jelentéktelen személy, dolog. *Hát ez kutya? Azért a somlai bor se kutya!* • *A kutya se: senki. A kutya se törődik veled. A kutyának se kell.* | (bizalmas, tréfás) *Kutya füle: semmiség. Ez kutya füle ahhoz képest, ami velem történt!*

kutya II. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~ul

1. Cudar, nyomorúságos. *Kutya élet ez! | Kutyaúl: nagyon rosszul. Kutyaúl bántak veled. Kutyaúl érzem magam.* 2. Nehéz, bosszantó. *Kutya természete van.* 3. • *Kutya baja (sincs): semmi baja. Nagyot esett a sípályán, de szerencsére kutya baja.* 4. • *Kutya kötelessége: szigorú kötelessége. Kutya kötelessége ezt megtenni a szüleinek.* 5. • *Kutya hideg: nagyon hideg. Decemberben kutya hideg volt.*

kutyabőr ♦ fn

1. A kutya lenyűzött bőre, illetve ennek vékonyra kikészített változata, amelyet régen írásra használtak. *Hajdan kutyabőrre írták a nemesi okleveleket.* 2. Nemességet igazoló oklevél. *Megvan a család ősi kutyabőre.* (tréfás) *Sajnos nekünk nincs kutyabőrünk.*

kutyafáját ♦ isz (bizalmas)

(Tréfás szitkozódásként:) *A kutyafáját! Azt a kutyafáját!*

kutyafuttában ♦ hsz (bizalmas)

Gyorsan, kapkodva. *Csak úgy kutyafuttában reggelizett.*

kutyagol ♦ ige ~ni (bizalmas, tréfás)

Gyalogol. *Sokat kellett kutyagolni, míg a vasútról a házig értünk.*

kutyanyelv ♦ fn (bizalmas, tréfás)

Hosszú, keskeny papírlap. *Kutyanyelvekre jegyzetel.*

kutyaszorító ♦♦ fn (bizalmas)

Kínos helyzet. *Kutyaszorítóban vagyunk. Szép kis kutyaszorítóba kerültél!*

kutyatej ♦♦ fn

1. Zöldessárga ernyős virágzatú, tejszerű nedvet tartalmazó gyomnövények nemzetsége. *Többféle kutyatejet ismerünk, például: napraforgó kutyatej, fényes kutyatej...* 2. (népi) Pitypang. *Az udvaron sárgán virító kutyatejből koszorút fonnak a kislányok.*

kuvasz ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Nagy, fehér, lógó füllű magyar házörző vagy pásztorkutya. *A kuvaszok a farkasoktól is megvédték a nyáját.*

kuvik ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Kis termetű, szürkésbarna tollú bagoly. *Az éjjel vadászó kuvik kísérteties, vijjogó hangot ad.*

külalak ♦♦ fn

Valaminek, rendszerint írásnak külső alakja, megjelenése. *A tanár rendetlennek találta a füzet külalakját. A dolgozat külalakjára csak közepeszt kapott.*

küld ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Felszólít valakit, hogy menjen valahova, illetve csináljon valamit. *A boltba küldte a fiút kenyérért.* | *Valakiért küld: elhivat valakit. Gyorsan orvosért küldtek.* 2. *Valahova küld valakit: intézkedik, hogy valaki valahova menjen. Riporterként küldték az olimpiára. Szabadságra küldte a főnöke.* • *Nyugalomba vagy nyugdíjba küld valakit: nyugdíjaz. Nagymamát tavaly küldte nyugdíjba a munkahelye.* 3. Megbízottnak, küldöttnek kijelöl vagy megválaszt valakit. *Minden fővárosi kerület küld képviselőt a parlamentbe.* 4. Valakit valamire, valahova járat. *Egyetemre küldi a fiát.* 5. Valaki, valami által vitet valamit. *Valakivel utánad küldöm a holmidat. Postán küldi a pénzt.* 6. • *Üdvözlését, jókívánságait küldi valakinek vagy valahonnan: a távolból köszönt valakit. Üdvözlétemet küldöm a Hortobágyról. Tomi is jókívánságait küldi a szüleidnek.* 7. Rügva, dobva stb. valahova juttat, továbbít valamit. *A csatár kapura küldi a labdát.*

küldemény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Valahova, valakinek küldött tárgy, dolog. *Átvette a postástól a küldeményeket: a leveleket és a csomagokat. Megkaptam a küldeményt, amit a barátod hozott.*

küldetés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Megbízás valamely feladat elvégzésére. *Hivatalos küldetésben jár külföldön.* 2. (választékos) Elhivatottság, hivatás. *Munkáját küldetésnek, élete céljának tekinti. Küldetést érez arra, hogy idős betegeket ápoljon.*

küldönc ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Alkalmi postás, kézbesítő. *A virágot és a levelet küldönc hozta.* 2. (rég) Tisztiszolga. *Régen a katonatisztek személyes szolgálatára küldöncöt osztottak be.* 3. (rég) Parancsot, jelentést továbbító katona. *A csapattiszt küldöncöt menesztett a parancsnokságra.*

küldött I. ♦♦♦ mn-i in ~ek, ~et, ~

Olyan (dolog, tárgy) amit valaki valakinek küld. *Észrevette a feléje küldött biztató pillantást.*

küldött II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Közösségnek, szervezetnek valahova kiküldött képviselője, megbízottja. *A tanulók küldötteket választanak, akik az országos tanácskozásokon képviselik az iskolát.* 2. (rég, választékos) Hírvivő. *A küldött átadta a levelet a királynak.*

küldöttség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Valamely közösség küldötteinek csoportja. *Ünnepélyesen fogadták a magyar küldöttséget.*

külföld ♦♦♦♦ fn

1. A hazánkon kívüli minden más ország. *Évek óta külföldön él.* 2. Valamely ország szempontjából a többi ország. *Az ottani eseményeket a külföld is figyelemmel kíséri.*

küllem ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (kissé régi)

Valakinek, valaminek a külseje, kinézete, megjelenése. *A tanárt a füzet külleme is befolyásolja az osztályzásban.*

küllő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Jármű kerekének agyát és talpát összekötő támasztórúd. *Eltörött a bicikli hátsó kerekének két küllője.*

külön I. ♦♦♦♦ hsz

1. Más-más helyen, szétválasztva. *Külön tornáztak a fiúk, külön a lányok.* 2. Másoktól elválva vagy elválasztva, illetve egymagában. *A nővérem elköltözött tőlünk, külön lakik. Miért ülsz külön, távol a többiektől?* 3. Külön-külön, másoktól függetlenül. *Mindenki külön fizet a pincérnek.* 4. Csak valakinek a kedvéért. *A tortát külön neki sütöttem.* 5. Hangsúlyozottan, kiemelten. *Külön felhívja a figyelmet az érdekességekre.*

külön II. ♦♦♦♦ ik

Elkülönítve, elkülönülve, szétválasztva. *Különáll, különhagy, különír, különrak. Rakd külön a tavalyi füzeteket!*

külön III. ♦♦♦♦ mn –, –, –

1. A többitől, illetve másától elválasztott, más. *Külön szobában alszik. Külön utakon járnak. Külön borítékban küldi a képet.* 2. Csupán bizonyos személyt illető. *Külön pohara van. Oda csak külön engedéllyel lehet belépni.* 3. Rendkívüli, nem mindennapi. *Külön öröm ez számunkra.*

különb ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~ül

1. A többiekénél jobb, kiválóbb, értékesebb. *Igyekezz különb lenni, mint ő! Különb ajándékot is választhatnál volna.* 2. (bizalmas, rosszszálló) Valaminél szokatlanabb, felháborítóbb. *Láttam én már ennél különb dolgokat is.*

különben ♦♦♦♦ hsz

1 Ellenkező esetben; mert ha nem, ... *Fogadd el, különben megharagszom!* 2. (Kötőszószerűen is:) Egyébként, másként. *Jó, hogy felhívott, különben megféledeztem volna róla.* • *Különben is, különben sem:* egyébként, ettől függetlenül is, illetve sem. *Késő már elindulni a színházba, különben sem érdekel a darab.* 3. (Új tárgyra térve:) Egyébként. *Különben hogy vagy? Ma különben hallottam egy jó viccet.* 4. (Helyreigazításként:) Mégis, vagy inkább. *Tegyél még bele sót! Különben ennyi is elég. Indulj! Különben maradj!*

különböz ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Két mennyiség közötti különbség. *Ha hiányzik a pénzből, te fizeted meg a különböz*

különböz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

(Valamitől) eltér, más. *Az amerikai szokások különböznek az európaiaktól. Ez a cipő csak színben különbözik a másiktól. Ebben a dologban különböznek a vélemények.*

különböző ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~en

1. Nem azonos, más-más. *A két eset teljesen különböző eljárást igényel.* 2. Különféle. *A diákok az ország különböző szokásait mutatták be.*

különbség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Az a tulajdonság vagy mozzanat, amely két vagy több személyt vagy dolgot egymástól megkülönböztet. *Mi a különbség a kutya és a farkas között?* 2. • *Különbséget tesz valakik, valamik között:* a) megállapítja köztük az eltérést, megkülönböztet. *Különbséget kell tennünk valódi művészi érték és giccs között.* b) kedvez valamelyiknek. *Nem jó, ha különbséget tesz a gyerekeid közt!* 3. A kivonás eredménye. *Ha a kisebbítendőből elveszed a kivonandót, megkapod a különbséget.*

különc ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

Furcsa, egyénieskedő személy, csodabogár. *Furcsa szokásai, elkülönülő életmódja miatt különcnek tartják.* (Jelzőként:) *Különc agglegény. Különc életmódja miatt furcsán néznek rá az emberek.*

különféle ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Több más-más fajtájú, jellegű, sokféle. *Más-más polcra tesszük a különféle játékokat. Különféle ruhákat vásárol. Az emberek különfélén gondolkodnak.*

különítmény ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Meghatározott feladatok elvégzésére különlegesen kiképzett, önállóan működő katonai csapat. *A terroristák ellen bevetették a különítményt.* 2. Katonai szervezeti szabadcsapat. *Az idegen behatolók, támadók visszaverésére különítményeket alkottak.*

különleges ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Nem mindennapi, kivételes. *Különleges feladatokat teljesít.* 2. Rendkívüli, kiemelkedő. *Kitűnt a többiek közül különleges teljesítményével. Különleges asszony a feleséged!* 3. Ritka, egyedi. *A lépcsőt különleges márvánnyal burkolták. Egy különleges követ találtam.* 4. Elsőrangú, extra minőségű, kiváló. *Ebben az üzletben csak különleges minőségű áru található.*

különnemű ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Más-más nemű. *Különnemű személyeket, férfiakat és nőket nem szokás egy kórteremben elhelyezni.* 2. (választékos) Más-más jellegű, fajtájú. *Különnemű anyagokat használt fel.*

különös ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. A megszokottól eltérő, furcsa, szokatlan. *A barátja különös, sajátos egyéniségű ember. Különös történetet talált ki. Valami különös ismeretlen betegsége van a kutyámnak.* (Főnévi használatban:) *Nem történt semmi különös.* 2. Kellemetlen, megütközést keltő. *Meghökkenette a társaságot különös szokásaival.*

külpolitika ♦♦♦♦ fn

1. Valamely államnak a nemzetközi kérdésekben folytatott, más államokkal kapcsolatos politikája. *A kormány ügyes külpolitikát folytat.* 2. Nemzetközi politikai helyzet. *Tájékozatlan vagyok a külpolitikában.*

külső I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Valamin kívüli, kinti. *Fagypontra alatta van a külső hőmérséklet.* 2. Nem a belső munkatársakhoz tartozó. *Az állandó alkalmazottakon kívül egyes feladatokra olykor külső munkatársakat szerződtenek.* 3. • **Külső sáv:** az úttest közepétől legtávolabb eső útpálya. *Az autó a külső sávban halad.* 4. Szabadban történő. *Jól sikerültek a külső fényképfelvételek. A kőművesek elkészültek a külső munkálatokkal.* 5. Kívülről jövő, kívülről befelé irányuló. *A homvédség feladata az ország védelme minden külső támadással szemben.*

külső II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je vagy külseje

1. Külső alak, forma, megjelenés. *Csak ápoltság jellemezheti meg a munkahelyén. Megdicsérték a dolgozat csinos külsejét.* 2. Valaminek a külső oldala. *Csak belülről öblítette ki a poharat, a külseje piszkos maradt.* 3. Gumibroncs kívül levő része, burkolata. *Kiszakadt a kerékpár külsője.*

külszín ♦♦ fn

1. (választékos) Külső látszat. *Csak a külszín fontos neki.* 2. A föld felszíne vagy a közvetlenül alatta levő talajréteg. *A föld lignitbányászata a külszínen folyik.*

külterület ♦♦♦ fn

Településnek a belterületen kívül levő része. *Sok telek vár még beépítésre a város külterületén.*

külügy ♦♦♦ fn

1. Az állam külpolitikájával kapcsolatos ügy. *A kormányfő sokat foglalkozik külügyekkel.* 2. (Tulajdonnévszerűen, kissé bizalmas) Ilyen ügyeket intéző minisztérium. *Behívták a Külügybe.*

külváros ♦♦♦♦ fn

A város központjától távol eső, külső városrész. *Egy kis kertes házban lakik a külvárosban.*

külvilág ♦♦♦♦ fn

Valamely zárt helyhez viszonyítva a külső világ, a mozgó, zajló, eleven élet. *A hófúvás elzárta a falut a külvilágtól.*

kürt ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

1. Többszörösen hajlított csövű, tölcésszerűen kiszélesedő végű rézfúvós hangszer. *A zeneiskolában csak két kürt van, így be kell osztani a gyakorlási időt.* 2. Fából vagy állatok szarvából készült népi hangszer. *Lehel kürtjét elefántcsontból faragták.* 3. (Járművön:) dudu. *Az autó kötelező tartozéka a kürt. Hiába nyomod a kürtöt, nem fog gyorsabban menni a sor.*

kürtő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

A mennyezeten levő tölcésszerű, fölfelé keskenyedő nyílás, füstelvezető csatorna. *A nyitott tűzhelyű, „füstös” konyhában a füstöt kürtő vezette a szabadba.*

küszköd|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nagy erőfeszítéssel küzd valamiért. *Addig küszködött, amíg feltolta a kocsi a járdára. Évekig küszködtek, hogy összegyűjtsék a lakás árát.* 2. Küszködik valamivel: igyekszik legyőzni valamit. *Időzavarral és ámatlansággal küszködött az utóbbi hetekben.*

küszöb ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Az ajtókeret alsó, kiemelkedő része. *Megbotlott a küszöbön.* • **Soha többé nem lépek át a háza küszöbét:** nem megyek el hozzá, nem lépek be a házába. 2. Valaminek a bekövetkeztét megelőző helyzet. *A tanév küszöbén nem utazhatunk el a gyerekekkel.* • **Küszöbön áll:** hamarosan bekövetkezik. *Sikertelenek voltak a béketárgyalások, küszöbön áll a háború.*

küzd ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Harcol, viaskodik valakivel. *„Nyújts feléje védő kart, ha küzd ellenséggel”* (Kölcsey F.: Himnusz). 2. Erejét megfeszítve versenyez, mérkőzik. *Teljes erőbedobással küzdött a csapat a bajnoki címért.* 3. Erőfeszítéseket tesz valamely cél eléréseért. *„Mi dolgunk a világon? küzdeni Erőnk szerint a legnemesbékért”* (Vörösmarty M.: Gondolatok a könyvtárban). 4. Küszködik valamivel. *Állandóan időhiánnyal küzd.*

küzdelem ♦♦♦♦ fn küzdelmek, küzdelmet, küzdelme

1. Küzdés, küszködés. *Nagy küzdelembe került, amíg elérte a célját.* 2. Harc. *Elkeseredett küzdelem folyik a csatátnén.* 3. (Sportban:) Mérkőzés. *Látványos küzdelem várható a döntőben.* 4. Vívódás. *Csak súlyos lelki küzdelem árán tudott lemondani az utazásról.*

kvarc ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Kristályos ásvány, szilíciumvegyület. *Az üvegyártás egyik alapanyaga a kvarc.*

kvarcol ♦ ige ~ni

Kvarcvegre foglalt, ibolyántúli sugarakat kibocsátó lámpa gyógyhatású fénnyel kezeli a bőrét. *Télen rendszeresen kvarcol.*

kvarcóra ♦♦ fn

Egy átlátszó ásvány, a kvarc kristályai által vezérelt, nagyon pontos óra. *Ma a legtöbb kvarcórát hordanak, egyre ritkább a mechanikus karóra.*

kvártély ♦ fn ~ok, ~t, ~a (népi, régi)

Szállás, lakás. *Kollégiumi férőhely híján a városi családoknál kaphattak kosztot és kvártélyt a vidéki diákok.*

kvász ♦ fn –, ~t, ~a (Ka)

Rozs- vagy árpa kenyérből erjesztett, gyenge szesztartalmú savanykás ital. *Régebben a kvászt nyaranta tartálykocsikból lehetett venni, ma már leginkább palackban forgalmazzák.*

L

láb ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Ember, állat járásra való végtagja. *A fodrászoknak gyakran visszeres a lábuk az álló munkától.* 2. Az alsó végtag bokán aluli része. *Töri a cipő a lábát.* 3. Tárgynak az az oszlopszerű része, amelyen áll. *Kiesett az asztal lába, asztalost kell hívni. A zongora lábán gyakran görgő van, hogy könnyebb legyen arrébb vinni.* 4. Hegy, halom stb. alsó része. *Lent, a hegy lábánál áll a ház.* 5. Régi, illetve külföldi hossz mérték: kb. 30 cm. *Mi nem lábban, hanem méterben számolunk.* (Jelzőként:) *Az angol fiú azt mondta, hogy ő hat láb magas.* 6. Az időmértékes verselés ritmikai egysége. *Egy láb két, három vagy négy szótagból áll.*

lábad ♦♦♦ ige ~ni

(Csak ebben a kifejezésben:) • *Könnybe lábad a szeme:* könnyes lesz a szeme. *Könnybe lábadt a szeme, amikor a szomorú zenét meghallotta.*

lábadoz|ik ♦♦ ige ~ni

Súlyos betegségből gyógyulóban van. *A műtétje után otthon lábadozott.*

lábál ♦♦ ige **lábol** ~ni

Sekély vízben, sárban, hóban lábát nehezen emelgetve jár, megy. *A pocsolyában lábál a kisfiú, hiába szól rá az anyukája.*

labanc ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. A kurucok ellen harcoló császári zsoldos. *A labancok valószínűleg lobogó, dús parókájukról kapták a nevüket.* 2. (rosszalló) Habsburg-párti magyar. *Ne bizz ebben a labancban!* (Jelzőként:) *A labanc főurak szembeszálltak Thökölyvel és Rákóczival.* (Szitkozódásban:) *Te labanc kutya!*

lábás! ♦♦ mn ~ak, ~at, ~a

Lábon, talpuzaton álló. *Lábás óra állt a kandalló párkányán.* • *Lábás ház:* olyan épület, amely oszlopokon vagy cölöpökön áll.

lábás² ♦♦♦♦ fn **lábos** ~ok, ~t, ~a

Alacsony, kétfülü főzőedény. *Levest inkább fazékban, főzeléket inkább lábásban készítünk.*

lábatlankod|ik ♦♦ ige ~ni

Másnak útjában van, ténferegésével zavarja. *A gyerekek a konyhában az anyjuk mellett lábatlankodtak.*

lábazat ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Valamilyen tárgy, építmény legsós, az egész tárgyat tartó, alátámasztó része. *A szobor lábazatához virágot helyeztek a múzeumi látogatók. Ne lökd meg az állvány lábazatát!*

lábbeli ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Az öltözéknek a lábon viselt tartozéka: cipő, csizma, szandál, papucs stb. *Télen meleg lábbelit hordunk.*

labda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Gömbölyű, rugalmas játékszer vagy sporteszköz. *Pöttyös labdát kapott Bence a születésnapjára. Berígta a hálóba a labdát.* 2. Ennek sajátos módon végzett dobása, ütése, rúgása. *A kapus nem tudta védeni az erős, csavart labdát.* 3. Eszköznek, szerkezetnek gömb alakú (puha) alkatrésze. *A régi típusú vérnyomásmérő labdáját összenyomva mérte az orvos a beteg vérnyomását.*

labdarúgás ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~a

Csapatban játszott labdajáték, melyben a labdát lábbal vagy fejvel az ellenfél kapujába kell juttatni. *Sokféle sportot űz, de kedvence a labdarúgás.*

labdáz|ik ♦♦ ige ~ni

1. Labdával játszik. *A gyerekek a játszótéren labdáznak.* 2. Könnyedén ide-oda dobál valamit. *Labdázik a radirral. A vihar labdázik a csónakkal.* 3. Valakivel vagy valamivel felelőtlenül bánik. *Labdázik a szavakkal. Főlöszlegesen labdázta vele a hivatalban, ide-oda küldözgették, de nem tudott elintézni semmit.*

labirintus ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Utak kusza hálózata, amelyben nehéz eligazodni, és amelyből nehéz kijutni. *A mitológia szerint Minosz király labirintust építtetett Minotaurusz lakhelyéül Knószoszbán. Jártunk a vár alatti labirintusban.* 2. Bonyolult ügyek szövevénye. *Nem tudom, van-e, aki el tud igazodni az állambiztonsági ügyek labirintusában.* 3. (Orvosi nyelvben:) A belső fül járatai és egyéb részei együtt. *A labirintus tulajdonképpen azonos a belső füllel.*

lábjegyzet ♦♦♦ fn

Könyvben vagy folyóiratban a lap alján levő jegyzet. *A lábjegyzetet kisebb betűtípussal szokták szedni a nyomdában.*

laboráns ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Laboratóriumban vegyszerekkel dolgozó alkalmazott az orvos, a vegyész, a gyógyszerész vagy a kutató mellett. *Egy kutatóintézetben dolgozik laboránsként.*

laboratórium ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Vegyszerekkel végzett tudományos kutatások, orvosi vizsgálatok céljára, illetve gyógyszerek elkészítéséhez berendezett helyiség. *Megyek a laboratóriumba vérvételre. Ebben a laboratóriumban egy új rákellenes gyógyszer előállításával*

kísérleteznek. **2.** Egyéb, műszerekkel vagy speciális eszközökkel felszerelt munkahely. *A nyelvi laboratóriumban magnóval és videóval tanulunk.*

lacikonyha ♦♦ fn

Piacon, vásárban frissen sült pecsenyét, kolbászt árusító sátor vagy bódé. *Foci után a lacikonyhában ettünk.*

láda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Deszkából, ritkábban műanyagból vagy fémből készült, kocka vagy hasáb alakú eszköz valaminek a tárolására, szállítására. *A költözéshez ládákat kölcsönzött. Ládában tartjuk az almát. A szerszámos ládát a kamrában, az ékszeres ládát a hálószobában tartjuk.* **2.** (népi, régi) Fölfelé nyíló fedelű, alacsony bútor ruhanemű, élelmiszer stb. tárolására. *Kelengyész ládában gyűjtötte a menyasszony az ágyneműt és a fehérneműt. A régi parasztházak festéssel, faragással díszített jellegzetes bútordarabja volt a tulipános láda.*

ládafia ♦ fn ~k, ~t, – (népi, régi)

Bütorként használt láda fiókja vagy rekesze. *Régen a ládafiókban rendszerint pénzt tartottak.*

ladik ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Lapos fenekű csónak. „*Általmennék én a Tiszán ladikon, Ladikon, de ladikon*” (népdal).

lagúna ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Homok- vagy korallszigetekkel (részben) elzárt sekély tengerrész, öböl. *A lagúnák városa Velence, ahol a kis szigetek mellett cölöpökre is építették a házakat.*

lagzi ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi, bizalmas)

Esküvő után tartott mulatság. *A menyasszony családja nagy lagzit akart, kétszáz embert hívtak meg.*

lágý ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Könnyen formálható, laza szerkezetű, sokszor nedvességet tartalmazó. *Reggelire három percig főzött lágý tojást szokott enni. Az ólom lágý fém.* (Főnévi használatban:) • *A feje lágýa:* a koponyacsontok találkozásának kisgyermekkorban még porcos része. **2.** Kellemes, nem erős, nem éles. *Lágý szellő fodrozta a tó vizét, jót fürödtünk a lágý hullámokban.* **3.** Nem határozott, nem éles körvonalú. *A lágý vonásokat édesanyjától örökölte. Lágý ecsetvonásokat alkalmazott a festő a naplemente ábrázolásakor.* **4.** Szelíd, gyöngéd, engedékeny. *Édesanyámnak lágý szíve van, szidás helyett is cirógat.* **5.** Kevés ásványi sót tartalmazó (víz). *Lágý víz esetén nem kell a mosógéphez vizlágyítót tenni.*

lágýék ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

A has(fal)nak alulról a csípőig terjedő, háromszög alakú része.

lagymatag ♦♦ mn ~ok, ~ot, ~on

1. Határozatlan jellemű, közönyös, erélytelen. *Lagymatag ember az új főnök, nem tud fegyelmet tartani.* **2.** Ilyen emberre jellemző. *Az új tanár lagymatag órát tartott, nagyon unatkoztunk.*

lágýszívű ♦ mn ~ek, ~t, ~en

Könnyen meghatódó. *Annyira lágýszívű, hogy mindjárt kijönnek a könnyei.* „*A helység kalapácsa... ott látá térdepelésben A helybeli lágýszívű kántort A szemérmes Erzsók ... lábainál*” (Petőfi S.: A helység kalapácsa).

lajbi ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi, régi)

Felsőruha: **a)** rendszerint posztóbból készült, fémgombos férfimellény vagy rövid kabát. *Magára kapta a lajbiját.* **b)** női mellényke. *Az asszonyok téli lajbija bőrből, nyári lajbija háziszótes anyagból készült.*

lajhár ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Közép- és Dél-Amerikában élő, lomha mozgású, növényevő emlősállat. *A fákon élő lajhár az ágról csimpaszkodva lombbal táplálkozik.* **2.** (günyös) Lomha, tunya ember. *Gyere gyorsabban, ne légy lajhár!*

lajstrom ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (kissé régi)

1. Jegyzék, lista. *Lajstromba veszi az eddig összegyűjtött lemezeit.* **2.** Nyilvántartó könyv. *Lajstromot készítettek az iskolába járó diákokról.*

lajt ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (kissé régi)

Kerekekre vagy kocsira szerelt nagy hordó vagy kád. *Lajttal hordják az ivóvizet az árvíz sújtotta falvakba.*

lajtorja ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Létra. „*Csiribiri csiribiri bojtorján – lélek lép a lajtorján*” (Weöres S.: Varázsének).

lak ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (régí, választékos)

Kisebb lakóház vagy üdülő. *A nyári lakban vagy az erdészházban töltjük a szünidőt.*

lakáj ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Előkelő, gazdag házban személyi szolgálatokat végző férfi alkalmazott. *A filmben a gróf lakája nyitott ajtót a látogatóknak.*

lakályos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Barátságosan berendezett. *Lakályos szobából áll az irodánk, itt mindig jól érezzük magunkat.*

lakás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Otthonul használt épület vagy épületrész, illetve szállásként használt helyiség. *Háromszobás lakásban lakunk. Évekig egy garázs volt a lakása.* **2.** Az az állapot, hogy valaki valahol lakik. *Kényelmetlen volt a sátorban lakás.* **3.** Az a lehetőség vagy szolgáltatás, hogy valaki valahol lakhat. *A gyerekekre felügyelő diáklány lakást és ellátást kap, fizetést nem.*

lakásszentelő ♦ fn ~k, ~t, ~je

Vendégség, mulatság új lakóhely birtokbavételekor. *Az új lakásba költözés megünneplésére lakásszentelőt tartottak.*

lakat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Pántra akasztható, kulcsra járó kampós zár. *Lakattal zárta le az emlékkönyvét. Rozsdás a lakat a kapun.*

lakatlan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Olyan (hely), ahol senki sem lakik. *Lakatlan szigetre érkezik Robinson a regényben.*

lakatos ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Zárakat és fémből való kisebb eszközöket készítő és javító iparos. *Lakatost kellett hívni, mert a kulcs beletörött a zárba.*
2. Géppalkatrészek készítésével, szerelésével, javításával foglalkozó gyári szakmunkás. *Lakatost felveszünk – irták ki a gyár kapujára.*

laktér ♦♦♦♦ fn

Lakás használatáért általában havonta fizetendő bér. *Idén nem emelkedtek a laktérek.*

lakberendezés ♦♦ fn

Lakásnak bútorokkal, használati és dísz tárgyakkal való berendezése. *Aki nem ért a lakberendezéshez, tanácsot kérhet egy hivatásos lakberendezőtől.*

lakcím ♦♦♦ fn

Lakás helyét megjelölő adatok. *Megadta a lakcímét és a telefonszámát.*

lakhely ♦♦♦♦ fn (választékos)

Az a hely, helység, ahol valaki lakik. *Nincs állandó lakása, folyton változtatja lakhelyét.*

lak|ik¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Rendszeresen tartózkodik és alszik valahol, ahol a holmiját is tartja. *Vidéken laknak, a saját házukban. Külföldön szállodában vagy kempingben laknak.* 2. Lakásként használ valamit. *Az emeletet két család lakja.* 3. • Valami lakik valakiben: valamilyen rejtett tulajdonsága van. *Ki tudja, mi lakik benne.*

lak|ik² ♦♦ ige ~ni (rég)

• *Torkig lakik valamivel:* (étellel) nagyon jóllakik, annyit eszik, amennyi csak belefér.

lakk ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Száradás után fényes, vízhatlan bevonatot alkotó oldat. *A csónakot lakk védi a korhadástól.*

lakkoz ♦ ige ~ni

1. Lakkal ken valamit. *Szombaton egész nap lakkozta a vitorlását. Néha lakkozza a körmét.* 2. Csalókan szépít valamit. *Lakkozza a valóságot.*

lakmároz|ik ♦♦ ige ~ni

Jó étvágygal, bőségesen eszik. *A rajzfilmben jól lakmározta az egerek a sajtból.*

lakó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Az a személy, aki a szóban forgó helyen lakik. *A ház lakói felváltva takarítják a lépcsőházat. Két lakónk van, ugyanis az egyik szobát kiadtuk albérletbe.*

lakodalom ♦♦♦♦ fn *lakodalma, lakodalmat, lakodalma*

A házasságkötés napján tartott vendégség, multság. *Rengeteg étel, ital volt a lakodalomban.* • *Lakodalmat* csap: lakodalmat tart, rendez. *Az ifjú házások nagy lakodalmat csaptak, hajnalig táncoltak a vendégek.*

lakóház ♦♦♦♦ fn

Emberi lakásra való épület. *Az erdő szélén több lakóház is van.*

lakóhely ♦♦♦♦ fn

Az a hely vagy helység, ahol valaki lakik. *Állandó lakóhelye Pécs. A kerti ház volt a lakóhelye.*

lakókocsi ♦♦♦ fn

Vontatható, zárt kocsi, amely lakószobaként használható. *A kempingben saját lakókocsijukban laktak.*

lakol ♦♦ ige ~ni

Bűnhődik, szenvedéssel fizet valamely tettéért, hibájáért, vétségéért. *A lopásért lakolni fog a bíróság előtt.*

lakoma ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Ünnepi alkalmából rendezett bőséges étkezés, evés-ivás. *A győzelem után nagy lakomát csaptak.*

lakónegyed ♦♦ fn

Körülhatárolható városrész, ahol túlnyomórészt lakóházak állnak. *A város szélén új lakónegyedek épültek.*

lakópark ♦♦♦ fn

Gondozott természeti környezetben igényesen épített, többlakásos házakból álló telep. *Egy budakeszi lakóparkban vesznek lakást. A lakóparknak kiváló az infrastruktúrája, a lakások pedig magas komfortfokozatúak.*

lakos ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Meghatározott településen lakó személy. *A barátnőm is budapesti lakos. A város lakosai polgármestert választanak.*

lakosság ♦♦♦♦♦ fn -, ~ot, ~a

Lakosok összessége. *Az útlezárás a város egész lakosságát érinti.*

lakosztály ♦♦♦ fn

Kastélyban, szállodában több helyiségből álló, rendszerint fenyűzően berendezett lakás. *Az elnöki lakosztályban szállásolták el a magas rangú diplomatát. A nászutasok a szálloda legszebb lakosztályát kapták.*

lakótelep ♦♦♦♦ fn

Egységes terv alapján épült, a település többi részétől elkülönülő, rendszerint a központtól távol eső lakóházcsoport. *A belvárosból egy új lakótelepre költöztek Rákospalotán. A mi lakótelepünk négyemeletes betonházakból áll.*

lako|z ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (rég) Lakik. „Fenn lakozva a magas Budában Lettek engem Mátyás udvarában” (Vörösmarty M.: Szép Ilonka).
2. • (választékos) *Valami lakozik valakiben*: valamely tulajdonság, képesség van benne. *A képei nagyon szépek, egy nagy festő tehetsége lakozik benne.*

lakrész ♦♦ fn

Egy lakáson vagy házon belül elkülöníthető, önálló lakásul használható helyiségek együttese. *Amikor a bátyám megnősült, az emelet lett az ő lakrészük.*

laktanya ♦♦♦♦ fn

Katonák lakhelyeül szolgáló épület, illetve épületcsoport. *Az újoncok már a laktanyában vannak.*

laktató ♦♦ mn ~k, ~t, ~an

Olyan (étel), amelynek kisebb mennyiségével is jóllakunk. *A babból nagyon laktató főzeléket készíthetünk.*

lám ♦♦♦♦ msz

1. (Figyelem fölkeltesére, illetve valaminek a nyilvánvaló voltára rámutatva:) Íme láthatjuk! *Lám, mégiscsak így volt jó!*
2. • *Hadd lám*: hadd lássam. *Hadd lám, melyikünk az erősebb!*

láma¹ ♦ fn ~k, ~t, ~ja

A tevéfélék családjába tartozó dél-amerikai háziállat. *A lámák teherhordó szerepe ma már nem olyan alapvető, mint régebben volt.*

láma² ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Buddhista szerzetes főként Tibetben és Mongóliában. *A lámák épp egy mantrát mormolnak. Az egyik láma imamalmot forgat. A dalai lámát, a tibeti buddhisták főpapját az előző láma halálakor született csecsemők közül választják ki.*

lámpa ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Lánggal égő vagy izzó fénnyforrást magába záró világítóeszköz. *Gyakran lámpánál olvas, nem természetes fénynél, ezért romlik a látása.* 2. Közlekedési jelzőlámpa. *A lámpánál fordulj balra! Zöldre váltott a lámpa. Sárgán villognak a lámpák.*
3. Rádióba, tévébe való elektroncső. *A tévé lámpája kis üveg- vagy fémhüvely, amelyben elektródok között elektronok áramlanak.*

lámpaláz ♦♦ fn

Szereplés előtti vagy alatti izgalom. *A gyakorlott színésznek is van lámpaláza.*

lámpás¹ ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (rég) népi Lámpa. *Meggyújtott egy lámpást, mert már sötétedett.* 2. Lánggal világító, hordozható lámpa. *A kempingben petróleummal világító kis lámpást szoktunk használni.*

lámpás² ♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, –

Lámpával felszerelt. *Mindenfelől lámpás örök sereglettek elő. Megálltunk egy lámpás kereszteződésnél.* • *Piros lámpás jelzés*: piros lámpával adott. *Nem vette figyelembe a piros lámpás jelzést.* | *Piros lámpás ház*: nyilvánosház.

lámpavas ♦ fn (rég)

Vas lámpaoszlop vagy kiálló falikar. *Az Andrássy úton hangulatos, a XX. század elejét idéző lámpavasakat szereltek fel.*

lampion ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Színes papírból készült alkalmi világítót, amelybe gyertyát (újban villanykörtét) tesznek. *Szülszterkor lampionokkal díszítjük föl a szobát.*

lánc ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Egymásba kapcsolódó fémkarikák sora. *A bicikli kerekét láncsal hajtjuk meg. A falusi kutakból erős láncsal húzzák fel a vizet.* 2. Rablánc. *Bezárták és láncot kötöttek rá.* • *Láncrea ver valakit*: megbilincseli és leláncolja. | *Lerázza láncait*: saját erejéből megszabadul rabságából vagy terheitől. | *Csak a láncait veszítheti*: nincs veszténivalója. 3. Egymáshoz fűzött darabokból álló ékszer. *Láncot hord a nyakán egy kis kereszttel. A gyerekek pitypang szárából is fűznek láncot.* 4. Láncolat, hálózat. *Láncban egymás mellé állva, kézzel kézre adogatjuk a téglát. A Hilton szállodák az egész világon láncot alkotnak.* 5. Az atomok egymáshoz kapcsolódásának módja a szerves vegyületek molekuláiban. *Vázold fel egy szénvegyületnek a láncát!* 6. A szövésben a hosszanti irányú fonalak összessége. *A láncra merőleges fonalak neve vetülék.*

lánchegység ♦ fn

Hosszan elnyúló, a földkéreg gyűrődésével létrejött hegység. *A lánchegységek később alakultak ki, mint a röghegységek. Fialat lánchegység az Alpok és a Kárpátok is.*

láncid ♦♦♦ fn

Láncoktegek által tartott híd. *Az első budapesti láncid építését Széchenyi kezdeményezte, ezért lett a neve Széchenyi láncid.*

láncol ♦♦♦ ige ~ni

1. Láncsal odaköt valamit valamihez. *Az ólhoz láncolja a kutyát.* 2. *Valahova láncol valakit*: arra kényszerít valakit, hogy tartósan ott maradjon. *Munkája az íróasztalhoz láncolja. Kényeztetéssel próbálja magához láncolni a gyerekét, távol tartani mások társaságától.*

láncolat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (választékos)

Egymáshoz kapcsolódó dolgok, jelenségek, események sora. *A következtetések láncolata egy ponton megszakad. A kudarcok láncolata összeroppantotta.*

láncreakció ♦♦ fn

Kémiai vagy maghasadási reakciók sorozata. *Az atomreaktorokban a neutronokra épülő láncreakciót valósítják meg. (átvitt) Meggondolatlan tettével láncreakciót indított el, és az egymásból következő eseményeket nem lehetett többé megállítani.*

láncralpas ♦♦ mn ~ak, ~at, –

Olyan (jármű) amelynek kerekei végtelenített szalag formájú, egymáshoz csuklósan kapcsolódó elemekből álló szerkezettel vannak ellátva. *A láncfalpas harcokocsikkal csak lassan tudtak előrenyomulni.* (Főnévi használatban:) *A nagy havazásban csak láncfalpasok tudták megközelíteni a hegyi falut.*

landol ♦♦♦ ige ~ni

1. (Repülőgép vagy ejtőernyős) földet ér. *A köd és a hó miatt nehéz volt landolni.* 2. (bizalmas) Leesik valahol, beleesik valamibe. *Kidobtam utána a kulcsot, de sajnos a bokorban landolt. A bál után a cipóm a kukában landolt.*

lándzsa ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hosszú nyelű, rendszerint fémhegyű szúrófegyver. *Az őseMBER első, kezdetleges lándzsájának kőből volt a hegye.*

láng ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Égéskor keletkező fényjelenség, lobogó, magasra csapó tűz. *Szalonnasütéskor ne a lángba tartsd a nyársad!* • *Lángokban áll:* teljes egészében ég. *Már lángokban állt az egész épület, mire kiértek a tűzoltók.* | *Lángba borul:* a) meggyullad. *A kis szikrától aztán lángba borult az egész istálló.* b) erősen elpirul, elvörösödik. *Zavarában lángba borult az arca.* 2. Erős érzelmű megnyilatkozása. *A szerelem lángja hevíti. A bosszú lángja ég a szemében.*

langaléta ♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Nagyon magas ember. *Nyurga, nyakigláb fiú volt, így csúfolták: te langaléta.* (Jelzőként:) *Nagy langaléta kamasz lett a fiunkból, le kell hozzánk hajolnia.*

lángelme ♦♦♦ fn (választékos)

Kiemelkedően tehetséges, rendkívüli szellemi képességű ember. *Einstein igazi lángelme volt.* (gúnyos) *Nem éppen lángelme, egyest kapott matekból.*

lángész ♦♦♦ fn

1. Kiemelkedően tehetséges, rendkívüli szellemi képességű ember. *Valódi lángész ritkán születik.* (gúnyos) *Na, erre mit mondasz, te lángész?* 2. Kivételes szellemi képesség. *Victor Hugo lángeszét aránylag korán felismerték.*

lángol ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lánggal ég. *Már nem lángol a tűz, csak parázslik.* 2. Láztól, indulattól stb. ég, forró vagy piros valamely testrészen. *Lángol az arca, erősen kipirult. Szinte lángol a lábam a forró fürdőtől.* 3. Szenvedély, illetve rajongás tölti el. *A költő a szabadságért és a szerelemért lángolt. Lángol a vágtyól.*

lángos ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Kenyértésztából kemencében vagy zsiradékban süített lapos, kerek tészta. *Sajtos, tejfölös, fokhagymás lángos is volt a lángossütő bódéjában.*

langymeleg ♦♦ mn (választékos)

1. Langyos. *A kádba langymeleg vizet eresztett.* 2. Lagymatag. *Főnök létére elég langymelegnek tűnik, nem tud fegyelmet tartani.*

langyos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Enyhén meleg. *Langyos a tó vize. Langyos szél fúj.* 2. Lagymatag. *Az előadást langyos taps fogadta.*

lanka ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos)

Enyhén lejtős hegy- vagy domboldal. *Jobban szeretem a Dunántúl szelíd lankáit, mint a magas hegységeket.*

lankad ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Fokozatosan fáradt lesz, gyengül. *Az óra végén már lankad a figyelme.* 2. Hervad, konyul. *Víz nélkül gyorsan lankad a virág.*

lankadatlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul (választékos)

Fáradhatatlan, kitartó. *Lankadatlan figyelemmel hallgattuk az előadást. Sohasem pihen, lankadatlanul dolgozik.*

lant ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Domború hátú, körte alakú pengetőhangszer. *Balassi Bálint korában lanttal kísérték az éneket.* 2. Kis alakú, hárfához hasonló ókori pengetőhangszer. *Aquincumban nemcsak lantot, hanem víziorgonát is találtak a régészek.*

lány ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Nőnemű gyermek, illetve fiatal nő. *Két fia és egy lánya van. Hány lány és hány fiú van az évfolyamon?* 2. Olyan fiatal nő, aki még nem ment férjhez, illetve (kissé régi) nem volt nemi kapcsolata senkivel. *Az idősebbik gyereke már férjhez ment, a fiatalabbik még lány.* 3. (Fiatalabb nő bizalmas megszólításaként:) *Édes lányom! Lányok, álljatok sorba! Te lány!* 4. Egy megnevezett családból, területről való nő. *Csomaini lány a felesége. Anyja vidéki lány, valahol vidéken született és nevelkedett.* 5. (bizalmas) Háztartási alkalmazott. *Kimenőt kapott a lány.*

lanyha ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Enyhe, szelíd, nem erős. *Lanyha szellő fujdogál. Lanyhán esik az eső.* 2. Erőtlen, meggyőződés nélküli. *Lanyhán védekezett a tárgyaláson.*

lányka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (kedveskedő vagy választékos)

Kislány vagy fiatal lány. *Egy kis szóke lányka adta át a virágcsokrot a vendégeknek.*

lap ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Sima felület, síkidom. *Az asztal lapja is fenyőből van. A kockát négyzet alakú lapok határolják.* 2. Vékony lemez. *Fából, fémből is készülhet lap.* 3. (Szabályos alakú) papírdarab. *Írd fel egy lapra! A kisgyerek kitépkedi a könyvek és füzetek lapjait.* 4. Könyv, füzet, újság számozott oldala. *Az olvasmány a 25. lapon van.* 5. Levelezőlap vagy képeslap. *Majd küldök egy lapot, ha megérkeztem Rómába.* 6. Újság. *A reggeli lapban jelent meg a hír. Megírták a lapok az esetet.* 7. Kártyalap. *Egyszerre mindenki egy lapot húzhat.*

láp ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Mocsár, amelyet dús növényzet borít. *Derékig merült a lábba.*

lapály ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

Környezeténél alacsonyabban fekvő, sokszor vizenyős síkság. *A füves lapályon gyorsabban haladtunk, mint a meredek hegyoldalon.*

lapát ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Lapos lemezből és nyélből álló szerszám. *Lapáttal rakják fel a homokot a teherautóra. (Jelzőként:) Két lapát földdel megszüntette a gödröt.* • (bizalmas) *Lapátra tesz valakit: a)* elbocsátja. *Őt is lapátra tették, amikor bezárt a gyár. b)* szakít vele. *Két hónap után lapátra tette a barátnője.* 2. Evező. *A bárd alakú lapáttal gyorsabban haladnak az evezősök.* 3. Folyadékot, gázt forgató eszköz részeként használt lap. *A régi gőzhajót, vízimalmot lapátokkal ellátott kerék hajtotta.*

lapít ♦♦♦ ige ~ni

1. Lapossá, lemez alakúvá formál valamit. *Palacsintává lapította az úthenger a szerszámot.* 2. Nagy erővel odaszorít valakit valahova. *A támadók a falhoz lapították a fiút.* 2. Rejtőzködik. *Biztosan valami rosszat tett, azért lapít. A nyúl lapított a bokorban, amíg a róka el nem futott.*

lapocka ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Lapos, háromszög alakú csont a hát felső részén. *Fájlalja a lapockáját, ezért megmasszíroztatja.* 2. Állatnak e csontja körüli húsa. *A lapockából jó pörköltet lehet főzni.*

lapos¹ I. ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Környezetéből egyáltalán nem kiemelkedő. *A házunknak lapos teteje van. Lapos vidéken lakunk, ahol messzire ellátni.* 2. Környezeténél kevésbé domború, illetve homorú. *Lapos mellkasa van, nem olyan izmos, mint egy atlétáé. Lapos tányérből nem lehet levest enni.* • *Lapos az erszénye:* majdnem teljesen üres. | (bizalmas) *Laposra ver valakit:* nagyon megver valakit. 3. Olyan (cipősarok), amely nincs megemelve. *Lapos sarkú cipőben szeret járni. A lapos sarok egészségesebb, mint a magas.* 4. Színtelen, unalmas. *Lapos előadást tartott. Elég lapos volt ez a film.*

lapos¹ II. ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Alacsony fekvésű, sokszor vizenyős síkság. *A laposon nemigen lehet legeltetni.* 2. (Kifejezésekben:) • *Laposat köp:* nagyot köp. | *Laposakat pislant: a)* álmosan pislant *b)* hamisan néz.

lapos² ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

Valahány lapból álló. *32 lapos kártyával játszunk. Kétszáz lapos könyvet olvastam el a múlt héten.*

lapoz ♦♦♦ ige ~ni

A lapokat egymás után átfordítva nézeget, olvasgat (valamit). *Lapoz a könyvben, keres valamit. Lapozza a könyvet, de nem olvas.*

lapp ♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

1. Az Európa legészakibb részén élő, finnugor nyelvű néphez tartozó, illetve rá jellemző. *A lapp emberek még ma is természeti körülmények között élnek. A lapp nyelv távoli rokona a magyarnak.* 2. (Főnévi használatban:) *A lappok négy ország területén élnek: Finnországban, Svédországban, Norvégiában és Oroszországban. A lappnak három fő nyelvjárása van.*

lappang ♦♦♦ ige ~ni

1. Meglapulva rejtőzik valahol. *Kígyó lappang a fűben.* 2. Rejlik valahol. *Itt valami titok lappang.* 3. Rejtve kifejlődik. *Betegség lappang benne.*

laptop ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Kisméretű, táskaszerűen hordozható, az asztalival általában megegyező teljesítményű számítógép. *Szüksége van egy laptopra, ugyanis sokat utazik.*

lapu ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Nagy, húsos levelű gyomnövény. *Régen falun pálinkába áztatott laput tettek a fájó gyomorra.*

lapul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lapossá válik. *Palacsintává lapul a papírpohár, ha átmegy rajta egy autó.* 2. Szorosan odasimul valamihez. *A földhöz lapul, hogy üldözői ne vegyék észre.* 3. Gyáván hallgatva meghúzza magát. *Lapulnak a bűnösök, nem vállalják tettüket.*

lapzártá ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Újságba szánt cikk kéziratának leadási határideje. *A hír lapzártá után érkezett, ezért nem tudták közölni.*

lárifári ♦ msz (bizalmas)

(Komolytalan közlés, mellébeszélés elutasítására:) Mesebeszéd. *Lárifári! Ha tanultál volna, nem egyesre sikerült volna a dolgozatod!* (Főnévi használatban:) Hiábavaló beszéd. *Ez mind csak lárifári.*

lárma ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kellemetlen, erős zaj. *Nagy lármával jár a rakodás.* 2. Hangos veszekedés. *Áthallatszik a szomszédok lármaja.* • *Lármát csap valami miatt:* hevesen követel valamit vagy tiltakozik ellene. *Lármát csapott az igazságtalannak érzett osztályzat miatt. Ekkora lármát csapni egy vacak kis játék autó miatt!*

lármáz|ik ♦ fn ~ni

1. Hangoskodik. *Ne lármázzatok a magnóval, apa alszik!* 2. Veszekszik valakivel. *Sajnos a testvérek gyakran lármáznak egymással.*

lárva ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Átalakulással fejlődő állat átmeneti alakja. *Kikeltek a cserebogár lárvái, majd ezután bábozódnak be.* 2. (rég) Álarc. *Színes lárva takarta arcát az álarcosbálon.*

laska ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (népi) Keskeny csíkokra vágott főtt tészta. *A húslevest a nagymama laskával tálalja.* 2. (népi) (Megsütött) tésztaféléesség. *Ebédhez laskát is sütöttek, az volt a harmadik fogás.* 3. (szleng) Arculcsapás. *Kapsz egy laskát!*

lassacskán ♦♦♦ hsz

1. Lassanként. *Lassacskán felnő a gyermek.* 2. Kényelmes lassúsággal. *Lassacskán megcsinálja az ebédet.*

lassanként ♦♦♦♦ hsz

Lassan-lassan, fokozatosan. *Lassanként este lesz, egyre jobban sötétedik.*

lassú ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, lassan

1. Kis sebességű. *Lassú menetben vonultak a gyászolók.* 2. Viszonylag sokáig tartó. *Lassú készülődés jellemző rá. Lassú fejlődést tapasztaltam a korrepetálás után.* *Lassú tűzön főzi a pörköltet.* 3. Lassan mozgó. *A lovas kocsi lassú jármű.* 4. (ritka) Egyenletes, folyamatos (jelenség). *Lassú eső volt tegnap egész nap.* 5. (Főnévi használatban:) Kényelmes, ráérős tempójú tánc. *A lassút jobban szeretem táncolni.*

lassul ♦♦♦ ige ~ni

Egyre lassabbá válik, egyre inkább csökken a sebessége. *Lassul az iram, egyre kevesebb kört tesznek meg a versenyaútok ugyanannyi idő alatt.*

lasszó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Amerikai pásztorok által használt kötélhurok futó állatok megfogására. *A vadlónak a nyakára dobják a lasszót, és meghúzzák, hogy betörjék.* • *Lasszóval fog valakiket:* erőszakoskodva rábeszél, toboroz valakiket valamire. *Erre a nehéz munkára lasszóval kell fogni az embereket.*

lat ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~ja

Régi súlymérték (1,75 dkg). *A lat a font harmincketted része.*

lát ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szemmel érzékel (valamit). *Már rosszul lát. Szemüveg nélkül nem látja a betűket.* • *Se lát, se hall:* nem vesz tudomást a külvilágról. | *Csillagokat lát:* káprázik a szeme valamitől, általában fájdalomtól. 2. Maga elé képzel valamit. *Már látja is magát, amint az igazgatói székben ül.* • *Álmodik lát:* álmodik. | *Rémeket lát:* képzelődik. 3. Megnéz (és tudomásul vesz) valamit. *Láttad a filmet? A szülő aláírásával igazolja, hogy látta a tanár bejegyzését.* 4. Tapasztal, észrevesz valamit. *Ki látott ilyet? Lássuk, hogy állunk! Rögtön láttam, hogy baj van.* 5. Megél, átél valamit. *Látta kitörni az első világháborút.* • *Szükséget lát:* gyakran éheznek. | *Jobb napokat is látott:* jobban is élt. | *Nem sok hasznát látja valaminek:* nem sok haszna van belőle. | (tréfás) *Sok tavaszt látott:* már nem fiatal. 6. Ismer, tud valamit. *Látja a lényegét. Most már látod, hogy igazam volt. A saját tévedését nem látja.* 7. Valamilyennek tart valamit. *Jónak látja az eredményt. Nem sok értelmét látja a dolognak.* *Elérkezettnek látja az időt az indulásra.* 8. *Valakik látják egymást:* találkoznak. *Mikor látjuk egymást?* 9. Fogad valakit. *Szívesen látjuk az idegent.* 10. *Valami után vagy valamihez lát:* valamilyen cselekvésbe kezd. *A dolga után lát. Lássunk munkához!*

látás ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~a

1. Az a tény, esemény, hogy valaki lát valamit, valakit. *Nem tudott betelni fia látásával. Látásból ismerem, de még nem beszéltem vele. Első látásra megtetszett az új osztálytársam.* • *Látástól vakulásig* vagy (tréfás) *Mikulásig:* hajnaltól késő estig. 2. A szemmel való érzékelés képessége. *Gyengül a látása, szemüvegre van szüksége.*

látásmód ♦♦♦ fn

Szemlélet. *A festő látásmódja évről évre változott, ezért minden évben más stílusban festett.*

látatlanban ♦ határozóragos fn

Úgy, hogy nem látta a dolgot. *Látatlanban vette, mint a zsákbamacskát. Nem szabad semmit látatlanban aláírni.*

látcső ♦♦ fn

Kisebb kettős távcső. *Színházi látcsövet kölcsönöztünk az operában, mert a harmadik emeleten ültünk.*

láthatás ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (hivatalos)

Szülőnek az a joga, hogy elvált házastársánál élő gyermekével találkozhat, illetve az erre meghatározott időpont. *Az apa láthatása szombatonként volt, olyankor kirándult a fiával.*

latin ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Az ókori Itália középső részén élt népre vonatkozó, vele kapcsolatos. *A latin terjeszkedés északon az etruszok ellenállásába ütközött.* (Főnévi használatban:) *A latinok néhány évszázad alatt az egész itáliai félszigetet meghódították.* 2. Ennek nyelvére vonatkozó, vele kapcsolatos. *A latin nyelv a Római Birodalom nyelveként, majd a római katolikus egyház szertartási nyelveként évezredek óta használatban maradt. A latin nyelvtan nem könnyű, de roppant logikus. Mi is latin betűkkel írunk.* (Főnévi használatban:) *Érdemes latint tanulni, mert sok más nyelv tanulásához nyújt jó alapokat. A latinból ered az olasz, a francia és a többi újlatin nyelv.*

látkép ♦♦ fn

1. Kilátás, távlati kép. *Innen nem olyan szép a város látképe, mint a Gellért-hegyről.* 2. (választékos) Képeslap. *Küldök neki egy budapesti látképet.*

látletet ♦♦♦ fn (hivatalos)

Sérülés orvosi leírása. *Van látlete a sérülésről?* • *Látletet vesz föl:* a sérült állapotáról leírást készít. *Látletet vesz föl az orvos, ha megtámadnak és megsebesítenek valakit.*

látnok ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Titkok vagy a jövő látására képesnek tartott személy. *Reménytelen esetekben a nyomozók vagy az aggódó hozzátartozók néha látnoktól kérnek tanácsot.*

látogat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Látogat valakit:* valakihez rendszeresen elmegy. *Éppen beteget látogat. Sorra látogatja barátait, hogy tanácsot kérjen tőlük.*
2. (választékos) *Látogat valamit:* valahol tanul. *Egy képzőművészeti iskolát látogat. Rendszeresen látogatja a tanfolyamot, nem hiányzik sokat.*
3. (választékos) (Ismert személy) elutazik valahova. *A pápa Magyarországra látogat.*

látóhatár ♦♦♦ fn –, ~t, ~a

Az égboltnak a föld felszínével érintkező vonala. *Síkságon körös-körül messze van a látóhatár.*

látókör ♦♦♦ fn (választékos)

Érdeklődési kör, tudás- és ismeretanyag együtt. *Széles a látóköre, mert sokat olvas.*

latolgat ♦♦♦ ige ~ni

Újra és újra végiggondolja az érveket valami mellett vagy ellen. *Azt latolgatja, érdemes-e részt vennie a versenyen.*

látomás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A tudatban megjelenő, látni vélt kép. *A barátom azt állítja, hogy látomásai vannak.*

lator ♦♦♦ fn *latrok, latrot, latra* (rég)

Gonosztevő, elvetemült személy. *Krisztussal együtt két latrot feszítettek meg.*

látószög ♦♦ fn

1. (Fizikában, biológiában:) A látott tárgy és valamely optikai eszközbe (a szembe) érkező sugarak által bezárt szög. *Olyan objektívról van szükségem, amelynek nagy a látószöge. Ebből a látószögből nem tudom tisztán kivenni, mi történik ott.*
2. (választékos) Álláspont, szempont. *Másként látja, hiszen más látószögből ítél.*

latrina ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Nyitott (tábori) illemhely. *A katonai táborokban nem volt véccé, csak latrina.*

látszat ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a vagy ~ja

1. A lényegét nem érzékeltető külső. *Ne higgy neki, amit mutat, az csak a látszat.* | *Látszatra:* első látásra, felületesen szemlélve. *Nem számoltam, de látszatra megvan mind.*
2. Látható eredmény. *Sokat dolgozik, de nincs semmi látszatja, keveset keres.*

látszerész ♦ fn ~ek, ~t, ~e

Szemüveget készítő szakember. *A látszerésznél napszemüveg is kapható.*

látszjik ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Látható. *Innen is látszik a szomszéd falu tornya.*
2. Meglátszik, érződik valakin, valamin valami. *Látszik rajta, hogy sokat tanult. Látszik ezen a házon, hogy több, mint száz éves.*
3. Mutakozik valamilyennek. *Eleinte jó ötletnek látszott az esküvő.*

látszólag ♦♦♦♦ hsz

Látszatra. *Látszólag megnyugodott, de a valóságban nem.*

láttamoz ♦ ige ~ni

(Hivatalos iratot vagy bármilyen szöveget) aláírva vagy kézjegyével ellátva igazolja, hogy látta, olvasta. *A szülő láttamozta a tanár üzenetét.*

látvány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Az élénk taruló kép: az, amit egyszerre látunk. *Amint szénézett a hegycsúcsról, lenyűgözte a látvány. Szomorú látvány volt törött lábbal.*

látványpékség ♦♦ fn

Olyan pékség, ahol a kenyeret, a süteményeket a vevők szeme láttára sütik. *A látványpékségek termékei inycsiklandozók, de elég drágák.*

latyak ♦♦ fn –, ~ot, ~ja

Híg sár, piszkos, olvadó hó. *Hóolvadáskor minden csupa latyak. Bokáig álltunk a latyakban.*

láva ♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

A tűzhányó kráterén át feltörő forró olvadék. *A vulkáni kőzetek egy része megszilárdult láva.*

lavina ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hegyoldalban egyre nagyobb tömegben lezúduló hógörgeteg. *A hegymászókat a bernáthegyi kutyák mentették ki a lavina alól. (átvitt) Lavinaként zúdultak rá a sértések, amikor soron kívül odament a pénztárhoz.*

lavíroz ♦♦ ige ~ni

1. Szél ellenében vagy akadályok között halad. *Nehezen lavírozott ki az öbölből a vitorlással. Egy kerékpár lavíroz az autók között.*
2. Akadályokat elkerülve igyekszik valamely célt elérni. *Ügyesen lavírozva elkerüli a kellemetlenségeket.*

lavór ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Mosdótál. *A lavórhoz áztatta be úszás után a fürdőruhákat. (Jelzőként:) Egy lavór vízben mosta meg a lábát.*

láz ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Rendellenesen magas testhőmérséklet. *A betegnek láza van, lázcsillapítót kell bevennie.*
2. Izgalom, szenvedély. *Elragadta a játék láza. Kitért a vásárlási láz.*
- *Lázba jön:* izgatott, szenvedélyes lesz. *Kedvenc lemezétől mindig lázba jön.*

laza ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Nem szoros, nem feszes. *Laza kötést tett a sebre. Laza mozdulattal vette föl a széthullott csokrot a földről.*
2. Ritkás, nem tömött. *Laza kötésű pulóver volt rajta. Laza volt a talaj a kert végében.*
3. Könnyen bomló, nem szilárd. *Kezdetben laza kapcsolat volt köztünk, még nem ismertük egymást elég jól. Itt laza a fegyelem, mindenki azt csinál, amit akar.*

lazac ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Tengerben élő, iváskor a folyók forrása felé vándorló, ízletes húsú hal, illetve ennek húsa. *A lazac csendes-óceáni fajtája néha az 50 kilogrammot is eléri. Füstölt lazacot ettünk előételnek.*

lázad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Erőszakos eszközökkel, esetleg fegyveresen vezetői vagy a hatalom ellen támad. *Az 56-os forradalomban az idegen elnyomás és a diktatúra ellen lázadt a magyar lakosság.* 2. Nem nyugszik bele valamibe, megpróbál tenni ellene. *Lázad sorsa ellen, ki akar törni a nyomorból.*

lázadoz|ik ♦ ige ~ni

Indulatosan és hangosan elégedetlenkedik, zúgolódik. *Szófogadatlan fiú, lázadozik a szülői fegyelmezés ellen.*

lázálom ♦♦ fn

1. Lázás beteg nyugtalanító álma. *Amikor tüdőgyulladásra volt, gyakran felriadt kínzó lázálmai miatt.* 2. (választékos) Esztelen, értelmetlen vagy gyötrő elképzelés. *Amióta megfenyegették, folyton ez a lázálom gyötri. Egész életében lázálmaikat próbálta megvalósítani.*

lázás ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Olyan (ember), akinek láza van. *A lázas betegnek feküdnie kell.* 2. Lázal járó (állapot). *Lázás betegségben szenved. Lázás tüneteket produkál.* 3. (választékos) Túlfeszített. *Lázás képzelete sokszor elragadta. Lázás szenvedély fűtötte a lány iránt.* 4. Kapkodó, heves (cselekvés). *Lázás sietséggel készülődött. A határidő közeledtével lázas munkába kezdett.*

lázít ♦♦♦ ige ~ni

1. *Lázít valamit vagy valamin:* lazábbá teszi. *Lázít a kötélen. Verseny előtt bemelegít, lazítja az izmait. Lazítottak a fegyelmen, csak 8 órára kell a gyerekeknek beérniük az iskolába.* 2. Pihen. *Lazítsunk egy kicsit, csökkentsük a munkatempót! Próbálg meg lazítani!*

lázít ♦♦♦ ige ~ni

Lázadásra buzdít valakit. *A tulajdonos ellen lázította az alkalmazottakat.*

lázong ♦♦ ige ~ni

Lázadozik. *Munka helyett folyton csak lázong. A kamaszok gyakran lázonganak szüleik ellen.*

lazsál ♦ ige ~ni (bizalmas)

A kellelénél lassabban vagy kihagyásokkal végez valamely cselekvést. *Ne lazsálg, igyekezz a felmosással!*

le I. ♦♦♦♦♦ hsz

1. Lentebb levő helyre. *Sietett a hegyről le a völgybe.* • *Le és föl* vagy *föl és le:* ide-oda, felváltva felfelé és lefelé. *Le és föl sétál. Föl és le utazgat a libegőn.* 2. A torkolat irányába vagy irányában. *Úsznak a hajók le a folyón.* 3. Déli irányba. *Skandináviából utazott a turistacsoport le Olaszországba.* 4. A központtól távolabbra, illetve alsóbb szervhez. *A fővárosból költözött le falura. A parancsnoktól le a közkatonákig gyorsan eljutott a parancs.* 5. (Kifejezésekben:.) *Le az árulókkal!*: Vesszenek, pusztuljanak! | *Le a kalappal (előtte)!*: Elismerést érdemel!

le II. ♦♦♦♦♦ ik

1. Lent levő helyre vagy déli irányba. *Lefut, lemegy, lezuhan. A domboldalon futott le a völgybe.* 2. Különválva vagy különválasztva, eltűnve vagy eltüntetve. *Lemos, leföszlik, lepereg. Nehezen mosta le a sarat az autóról.* 3. Alacsonyabb testhelyzetbe helyezkedve, jutva. *Leguggol, lehajol, leül. A kismacska mellé guggolt le.* 4. Alacsonyabb rangú helyre. *Leküld, letelefonál, leüzen. A központból telefonáltak le, hogy holnap lesz az értekezlet.* 5. Erkölcileg alacsonyabbra. *Lealáz, lealacsonyít, lezüllik. Akkor züllött le egészen, amikor családját is elvesztette.* 6. Tönkretéve valamit. *Ledönt, lepusztít, lerombol. A pestiek 1956-ban döntötték le a Sztálin-szobrot.* 7. Rögzítve valamit. *Lekötöz, leláncol, leszorít. A tetőcsomagartíon szállított bőröndöt jó erősen le kell kötni.* 8. Beborítva valamit. *Lefed, leönt, letakar. A süteményt vaníliamártással öntötte le.* 9. Csökkentve, kisebbítve valamit, illetve csökkenve, kisebbedve. *Lefogy, lefogyaszt, lehalkul. Félő, hogy a diétától túl hirtelen fogy le.* 10. Más állapotba juttatva valamit. *Ledarál, lefagyaszt. A gyümölcsnek csak a felét fagyasztotta le.* 11. Nyugodt lelkiállapotba juttatva valakit, illetve jutva. *Lecsitít, lecsillapít, lecsendesül. Csak az anyja nyugtatására csendesült le.* 12. Befejezve valamely cselekvést. *Leérettségizik, lejátszik, lemorzsol. A rossz idő miatt megszakításokkal játszották le a mérkőzést.*

lé ♦♦♦♦♦ fn levek, levét, leve

1. Híg, folyékony anyag. *A ház előtt mosta az autót, hogy a mocskos lé a csatornába folyjon le.* 2. Gyümölcsnek vagy más növényi résznek a nedve. *A kaucsukfa levéből készül a gumi.* • *A hegy leve:* bor. | *Megissza a levét valaminek:* viseli a kellemetlen következményeit, megbűnhődik érte. | (rosszalló) *Összeszűri a levét valakivel:* a) cinkosan összejátszik vele b) szerelmi viszonyt kezd vele. 3. Főzéskor, sütéskor keletkező izes folyadék. *Kimártogatja a pecsenye levét. Bő lében tálalja a húst.* 4. Oldat. *Bordói lével permetez a kártevők ellen.* 5. (szleng) Pénz. *A filmben a rabló felkiált: „Ide a lével!”*

lead ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fentről lenyújtva ad valamit. *Leadja a kosarat a létráról.* 2. Letéve otthagya valamit. *Add le a kulcsot a portán! Megírtam az újságcikket, már le is adtam.* 3. Továbbít valamit. *Gyorsan add le a labdát!* 4. (népi) Megterem. *Ez a kis darab föld tíz mázsa krumplit is lead.* 5. (bizalmas) Fogy valahány kilót. *Két kilót leadtam.* 6. (Lövést) végrehajt. *Jelző lövést adott le.* 7. (szleng) (Hírt, értesülést gyorsan) továbbít. *Leadja a drótot, egy óra múlva mindenki tudja, mit tegyen.*

lealacsonyít ♦ ige ~ni

Megszégyenít (valakit). *Semmilyen munka nem alacsonyít le. Lealacsonyítja magát valakihez:* megvetett személlyel érintkezik, s ezzel szégyent hoz magára. *Hogy alacsonyíthatad le magad ehhez az alakhoz?*

leáldoz|ik ♦ ige ~ni (választékos)

1. Lemegy, lenyugszik. *Leáldozik a nap, mindjárt besötétedik.* 2. Rosszra fordul (a sorsa). *Leáldozott a szerencséje, pedig milyen boldog ember volt.*

lealjasod|ik ♦ ige ~ni

Egészen aljassá válik. *Geréb A Pál utcai fiúk című regényben árulóvá aljasodott le.*

leáll ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Alacsonyabb helyre lép, leteszi a lábát és ott megáll. *Leáll az ágyról a padlóra. Itt mélyebb a víz, nem lehet leállni.* 2. Abbahagyja tevékenységét, hirtelen, váratlanul vagy fölöslegesen megáll. *Üzemzavar miatt leáll a gyár. Futás közben elfáradt és leállt. Leállt a motor.* 3. (rosszalló) Hozzá nem méltó személlyel közös cselekvésbe kezd. *Ne állj le vele beszélgetni, csúnyán becsapott minket!*

leander ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

Rendszerint rózsaszín vagy fehér virágú, örökzöld díszcserje. *A teraszt leanderek szegélyezték. Olaszországban láttunk sárga és bordó leandert is.*

leány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos vagy népi)

Lány. *Leánya vagy fia született? Ki ez a leány?*

leányka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (kedveskedő vagy választékos) Kislány vagy fiatal lány. *Van egy szép leánykája. „Ha leányka, te vagy a mennyország, akkor én csillaggyá változom”* (Petőfi S.: Fa leszek, ha...). 2. Sárgás színű borszőlő, illetve a belőle készült fehérbor. *Egri leánykát ittak az ebédhez.*

leánykérés ♦ fn (kissé régi)

Lány feleségül kérése (szüleitől). *A leánykérés után hamarosan az esküvő következik.*

leánynév ♦♦ fn (választékos)

A nők születéskor kapott és (névváltoztatás esetén) házasságkötésükig viselt neve. *Édesanyám neve Török Ferencné, leányneve Magyar Ilona. Nővérem asszonyként is leánynevét viseli.*

leányság ♦ fn -, ~ot, ~a (választékos)

1. Hajadon állapot. *Meguntam a leányságot, férjhez akar menni.* 2. Szüzesség. *Őrzi a leányságát.* 3. Valahova való leányok összessége. *Bált akar rendezni a falubeli leányság.*

leányvállalat ♦♦♦ fn

Többé-kevésbé önálló, de egy nagyobb vállalattól függő vállalat. *A gyárnak vidéken több leányvállalata van. Egy nagy külföldi cég leányvállalata vagyunk.*

leányzó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (régie vagy tréfás)

Serdülő vagy felnőtt lány. *Szép, sudár leányzó a film főhőse. Nono leányzó, csak ne ilyen szemtelenül válaszoljon!*

leáz|ik ♦ ige ~ni

Átnedvesedve leválik valami valahonnan. *Az esőtől leázott a plakát a falról.*

lebarnul ♦♦ ige ~ni

A naptól, napozástól szép barna lesz. *Az egész teste jól lebarnult, mert mindig fürdőruhában volt. Szépen lebarnult az arcod a síelésen. A nyaraláson mindannyian lebarnultunk.*

lebben ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Könnyedén mozdul, halad. *Könnyű szellő lebben. A táncosnő légies könnyedséggel lebbent a színpadra. Lebbent egyet a zászló.*

lebbencs ♦ fn ~ek, ~et, ~e (népi)

1. Vékonyra nyújtott és megszártva széttördelt tészta. *Lebbencsből hagymával és paprikával egyszerű levest készíthetünk.* 2. E tésztával készült leves. *Ma lebbencset eszünk. Régen bográcsban főzték a lebbencset.*

lebecsül ♦♦♦ ige ~ni

Értékénél kevesebbre becsül valamit, valakit. *Ne becsüld le a munkáját! Most már belátom, eleinte lebecsültünk téged.*

lebeg ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Leng, lengedez. *Finom por lebeg a levegőben. A békalencse a víz színén lebeg. Nemzeti ünnepkor minden házon lebeg a zászló.* • *Élet és halál között lebeg:* válságos az állapota. | *Feje fölött lebeg valaminek a veszélye:* fenyegeti. 2. (választékos) (Elképzeltek alak, gondolat) mutatkozik valaki előtt. *Egy nagy cél lebeg a szemem előtt, mindig erre gondol. A költő előtt halott kedvesének arca lebegett, amikor a verset írta.* 3. Könnyedén lépeget. *A táncosnő lebegett a színpadon, a lába szinte nem is érte a földet.*

lebeny ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Élő szervezet valamely belső szervének egyik része. *Az ember mája két elkülöníthető, karéj alakú lebenyből áll. Lebenyekre oszlik az agykéreg és a tüdő is.* 2. (népi) Szarvasmarha álla alatt lelógó húsos bőr. *A tehénnek kicsi volt a lebenye.*

lebernyeg ♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (régie) Általában férfiaknak készült bő, könnyű köpeny. *Ráterítette lebernyegét fázó társára.* 2. (népi) Szarvasmarha álla alatt lelógó húsos bőr. *A Földön élő kétszázfajta szarvasmarha közös jellemzője a nyakánál lógó bő lebernyeg.*

lebeszél ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Eltérít valakit szavaival eredeti szándékától. *Hiába próbálja lebeszélni a tervéről.* 2. (bizalmas) (Mobiltelefon vásárlásakor kedvezményként kapott összeget) ingyenes hívásokkal felhasznál. *A mobilom árából egy jelentős összeget lebeszélhetek.*

lebeteged|ik ♦ ige ~ni **lebetegsz|ik** lebetegedni

1. (bizalmas) Ágyban fekvő beteg lesz. *Nem tudott eljönni, mert lebetegedett, hirtelen belázasodott.* 2. (népi) (Nő) a szülés megindulásakor ágyba fekszik. *Régen falun, ha lebetegedett a várandós asszony, a bábát hívták a házhoz.*

lebilincsel ♦♦ ige ~ni (választékos)

Lebilincsel valakit: teljesen leköti a figyelmét. Érdekesítő előadásával lebilincselte hallgatóit.

leboml|ik ♦ ige ~ani

1. (Szerves vegyület) egyszerűbb, kevesebb szénatomot tartalmazó vegyületté válik. *A káros anyagok a talajba kerülve lebomlanak.* 2. Kibomolva szétesik. *Ahogy kivette kontyából a csatot, lebomlott a hosszú haja.*

lebont ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Épületet, építményt) szétszed. *A régi házból semmi sem maradt meg, teljesen lebontották.* 2. Szétbontva leereszt, levesz valamit. *Az ápolónő lebontja a kötést, mielőtt az orvos elé kerül a beteg. Lefekvés előtt lebontja feltűzött hosszú haját.* 3. Tétéleire, részleteire szétbont valamit. *A tervet csak fokozatosan lehet megvalósítani, ezért le kell bontani részfeladatokra.* 4. (Nagyobb molekulájú vegyületet) egyszerűbbé alakít át. *Ez a szer segít lebontani a zsírt és a fehérjét.*

lebonyolít ♦♦♦♦ ige ~ani

Elintéző, elvégez valamit. Sok tennivalója van, de egy nap alatt mindet lebonyolítja. Az üzletet sokan látogatják, nagy forgalmat bonyolít le.

lebonyolód|ik ♦ ige ~ni

Megtörténik, végbemegy. A lakáscsere, a festés és a költözés két hét alatt lebonyolódott.

leborul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lehajolva letérdel vagy lehasal. *A mohamedánok ima közben leborulnak, és a földhöz érintik fejüket.* • (tréfás is) *Leborulok előtte vagy nagysága előtt: nagyon tisztelem, hódolok neki.* 2. (Több vagy több részből álló tárgy) leesik (valahonnan valahova). *A magasra tornyozott tányérok leborultak a földre. Leborult az építőkövekből épített torony.*

lebuj ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (bizalmas)

Rossz hírű kis kocsmá, mulató. Kikötői, külterki lebujokban énekelt, mielőtt nagy sztár lett.

lebuk|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Egyensúlyát veszítve el- vagy leesik (valahonnan valahova). *A csatában eltalálta egy golyó, és lebukott a lováról a regény hőse. Rosszul lett, és lebukott a sárba. Annyira álmos, hogy folyton lebukik a feje.* 2. Valami alá vagy mögé húzódik. *Lebukik a víz alá. Lebukott az ágy mögé, hogy ne vegyék észre.* 3. (választékos) (A nap) a látóhatár szélén eltűnik. *Késő van, már a nap is lebukott. Nyári esteiken úgy tűnik, mintha a nap a Balatonba bukna le.* 4. (bizalmas) (Bűnt, hibát elkövető személynek) kiderül a vétsége. *A bujkáló rabló lebukott, és börtönbe került. A hazug, a család előbb-utóbb lebukik. Most aztán lebuktunk!*

lebzsel ♦♦ ige ~ni (rosszalló)

Tétlenül tölti az idejét (valahol). Munka helyett egész nap lebzsel. Megint itt lebzszel?

léc ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Vékony, keskeny fadarab. *Lécekből kerítést készít.* 2. Sízésre használt, a sicipőre erősíthető páros sporteszköz. *Eltört az egyik léce, nem lehet a sítáborba.* 3. (Labdajátékban:) Kapufa. *A léce alá fejelte a labdát.* 4. (Magas-, illetve rúdugrásban:) Az a vízszintes rúd, amelyet át kell ugrani. *Sajnos harmadszorra is leverte a léce.*

lecke ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Írásbeli vagy szóbeli házi feladat. *Még nincs készen a lecke.* 2. Tankönyv egy fejezete. *Angolból már a huszadik leckénél tartunk.* 3. Kellemetlen tapasztalatból levont tanulság. *Ez jó lecke volt neki, többet nem csinál ilyet.*

leckéztet ♦♦ ige ~ni

Kioktató hangon korhol valakit. A parkőr nagyon szigorú: folyton leckézteti a csintalan gyerekeket.

lecsap ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hirtelen letesz, leenged, lecsuk valamit. *A csengetésre lecsaptam a tollat. Nagy csattanással lecsapta a motorház tetejét. Hogy képzeled, hogy csak így lecsapod a telefont?* 2. Levág, leüt valamit. *A halárus egy mozdulattal lecsapja a halak fejét.* 3. (Labdajátékban:) (Labdát) kivédhetetlenül leüt. *Lecsapja a magas labdát.* 4. • (bizalmas) *Lecsap a kezéről valakit: elhódítja, elcsábítja tőle. Az új fiú hamar lecsapta a kezéről a barátnőmet.* 5. Valamire ráront és megragadja. *A ragadozó lecsap a zsákmányára.* (átvitt, bizalmas) *Gyorsan lecsaptam a ritkán kapható árucikkre.* 6. (Villám, lövedék) becsapódik valahova. *A villám a szomszéd diófájába csapott le.*

lecsapód|ik ♦♦ ige ~ni

1. Lecsukódik. *A rosszul kitámasztott padlásajtó nagy zajjal lecsapódott.* 2. Leszáll, lerakódik. *Ködös időben lecsapódik a kémények füstje. A nedves lakásokban a hideg falfelületeken csapódik le a pára.*

lecsapol ♦♦ ige ~ni

1. (Földet) víz elvezetésével kiszárit, megművelhetővé tesz. *A vizenyős, mocsaras területeket lecsapolják.* 2. (Testrészen felgyülemlett kóros mennyiségű folyadékot) leszív. *Az ödémás beteg térdét lecsapolta az orvos. Le kellett csapolni a vérömlényt.*

lecsillapod|ik ♦♦♦ ige ~ni

(Ember, állat vagy természeti jelenség) megnyugszik. *A hír hallatán dühöngött, csapkodott, de hamar lecsillapodott. A vadul ugató kutya lecsillapodott, amikor megjött a gazdája. Egy órai tombolás után lecsillapodott a vihar.*

lecsó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Zöldpaprikából, paradicsomból és hagymából zsiradékban párolással készített étel. *A kolbászos, tojásos lecsót szereti a legjobban.*

lecsuk ♦♦♦ ige ~ni

1. Lehajtva bezár valamit. *Lecsukja a fölfelé nyíló ajtót.* • *Lecsukja a szemét:* **a)** behunyja a szemét **b)** (átvitt) meghal.
2. (bizalmas) Bebörtönöz valakit. *Alig jött ki a börtönből, lopás miatt újból lecsukták.*

ledér ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en (választékos)

Laza erkölcsű, szabadon viselkedésű (nő), illetve ilyen nőre jellemző. *Kihívó öltözékén, erősen festett arcán is látszik, hogy ledér életet él. Ne kezdj azzal a ledér nőszeméllyel!*

ledolgoz ♦ ige ~ni

1. (Munkaidőt) munkával eltölt. *Becsületesen ledolgozta a nyolc órát.* **2.** Munkával törleszt, pótol valamit. *Nincs pénzem, ezért ledolgozom a tartozásomat. Szombaton kell ledolgozni a bombairádó miatt kiesett munkaidőt. Szívós munkával ledolgozta a hátrányát, felzárkózott a többiekhez.*

leég ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Tövéig, aljáig vagy egészen elég. *A gyertya tövig leégett. A tűzvészben több ház leégett.* **2.** (Valaminek a felszínén levő, valamit borító réteg, anyag) elég. *Az égő ház mellett parkoló autóról leégett a lakk.* **3.** Leragadva odaég. *A teflonbevonatú edényben nem ég le könnyen az étel.* **4.** Erős napsütésben nagyon lesül. *Nem égtem le, mert sok volt a felhő.* • (bizalmas) *Leég a bőr a képeről:* nagyon szégyelli magát. **5.** (bizalmas) Megszégyenül, kudarcot vall. *Leégett a vizsgán tudatlansága miatt. Leégett a társaság előtt.* **6.** (bizalmas) Pénz nélkül marad. *Teljesen leégtünk, az összes pénzünk elfogyott a hónap végére.*

leendő ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

Jövendőbeli. *Bemutatta menyasszonyát, azaz leendő feleségét. Ez itt a leendő iskolám, jövőre ide fogok járni.*

leereszkedik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lassan, óvatosan alacsonyabb helyre megy. *A barlangász kötélén ereszkedik le a mély üregbe. A turisták leereszkedtek a meredek hegyoldalon. A léghajó ötszáz méter magasból leereszkedett a földre.* **2.** Lealacsonyodik. *Ez a lány túl büszke, nem ereszkedik le hozzánk, nem szívesen barátkozik velünk.*

lefegyverez ♦♦♦ ige ~ni

1. *Lefegyverez valakit:* elveszi a fegyvert tőle. *A rendőrök lefegyverezték a támadót.* **2.** *Lefegyverez valakit:* az ellenállását jó tulajdonságaival megszünteti. *Vonakodva kezdtem járni a különórákra, de aztán a tanárnő lefegyverzett a kedvességével és nagy tudásával.*

lefejez ♦♦ ige ~ni

1. *Lefejez valakit:* levágja a fejét. *A középkorban a halálrítéteket gyakran lefejezték.* **2.** *Lefejez valamit:* levágja fej alakú, kiálló részét. *Lefejezi a mákot. Még a szántóföldön fejezték le a cukorrépat.*

lefekszik ♦♦♦♦ ige lefeküdni

1. Rendszerint pihenés, alvás céljából vízszintes helyre fekszik. *Ne feküdj le későn!* **2.** (bizalmas) Szeretkezik valakivel. *Ne feküdj le senkivel szerelem nélkül!* **3.** (bizalmas) Aláveti magát valakinek. *A hatalom érdekében lefeküdtek nekik.*

lefetyel ♦♦ ige ~ni

1. (Állat) nyelvével lapátolva iszik (valamit). *A kutya mohón lefetyelte a vizet. Hangosan lefetyelnek a cicák.* **2.** (bizalmas, rosszálló) Fecseg. *Egész nap csak lefetyelnek, ahelyett, hogy dolgoznának.*

lefizet ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Leró, kifizet valamit. *Az emberrablók csak akkor engedik el foglyukat, ha családja lefizeti a követelt összeget.*
2. Megveszteget valakit. *A tolvaj úgy jutott be az épületbe, hogy lefizette a portást.*

lefoglal ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Előre megrendel valamit. *Nyárra lefoglaltunk egy szobát a Balatonnál.* **2.** Kisajátít magának valamit. *Elmaradt az edzés, mert a színjátékos lefoglalták az egész tornatermet.* **3.** Leköt, igénybe vesz valamit, valakit. *A csecsemő gondozása egy egész embert lefoglal.* **4.** Zár alá helyez valamit. *Az adósok értéktárgyait a hatóság lefoglalja.*

lefokoz ♦♦ ige ~ni

Megfoszt rangjától, és alacsonyabb beosztásba helyez valakit. *A katonatisztet, aki megtagadta a parancsot, lefokozták.*

lefolyó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A szennyvizet a csatornába vezető cső, illetve ennek levezető nyílása. *Rendszeresen tisztítani kell a lefolyót, hogy el ne duguljon.*

lefölöz ♦ ige ~ni

1. *Lefölöz valamit:* leszedi valaminek, általában a tejnek a fölét. *Lefölözi a tejet.* **2.** (bizalmas, rosszálló) Közös cselekvés után magának szerez meg valamit. *Mi dolgozunk, és ő fölözi le a hasznot és a dicsőséget.*

lefúj ♦♦ ige ~ni

1. Leröpit, fújással eltávolít valamit valahonnan. *Lefújja a port a régen használt könyvről. A szél lefújta a kalapját.*
2. Sipszóval, szirénával jelzi valaminek a végét. *A bíró lefújta a mérkőzést. Amikor elvonultak a bombázók, lefújták a légiriadót.* **3.** (bizalmas) Bejelenti, hogy valamely rendezvény, közös alkalom elmarad. *Ha rossz az idő, le kell fújni a szabadtéri előadást. Lefújtuk a szülinapi bulit, mert Laci beteg lett.*

lefütle ♦♦ ige ~ni (bizalmas, tréfás)

Elfog, letartóztat valakit. *A tolvajt hamar lefütlették. A nővérem lefütelt, amikor torkoskodtam a konyhában.*

lég ♦♦♦♦ fn –, leget, – (választékos)

Levegő. *A színes gömböket légbe röpitették.* • *Légből kapott:* alaptalan, megalapozatlan, koholt. *Légből kapott hír volt, hogy az énekesnő Magyarországra jön.*

legalább ♦♦♦♦ hsz

1. Nem kevesebb, mint... *Ez legalább egyheti munka. Egy olcsó bicikli is legalább húszezer forintba kerül.* 2. Csak, mindössze. *Legalább amyi mondj, hogy mikor indultok!* 3. (Az elmondottak hasznát kifejező mondatban:) *Sokat dolgoztam rajta, de most legalább jó lett.*

legalábbis ♦♦♦♦ hsz

1. (Előzmény megszorítására, helyesbítésére:) *Ma már nem jön vonat, legalábbis nekem ezt mondták.* 2. Nem kevesebb, mint... *Úgy viselkedik, mintha legalábbis miniszter volna.*

légcső ♦ fn

A gége és a tüdő közötti, csőszerű szerv, amelyen át a levegő a tüdőbe jut. *Begyulladt a légcsöve, orvoshoz kell mennie.*

legel ♦♦♦ ige ~ni

(Állat) a földről fűvet, növényt tépegetve eszik. *A tehének egész nap a réten legelnek.*

legelő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Füves terület, ahol az állatok legelni szoktak. *Az állatokat már hajnalban kihajtották a legelőre.*

legeltet ♦♦♦ ige ~ni

1. Legelni kiengedett háziállatot őriz. *Egész nap libát legeltetett.* 2. • (tréfás) *Legelteti a szemét valakin:* gyönyörködik benne. *Szívesen legelteti a szemét a lányokon.*

legenda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Vallásos tárgyú, rendszerint egy szent életéről szóló mű, illetve ennek műfaja. *Szent László latin nyelvű legendája a XIII. századból való.* 2. Jelentős (történelmi) személy vagy személyek tetteit megőrkítő (és kiszínező) mű vagy szóbeli hagyomány. *Hallottál már Artúr király legendájáról?* 3. (választékos) Hihetetlen, kitalált történet. *Ez csak legenda! Sok legenda kering a hősiességéről, pedig soha nem is harcolt.*

legény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (népi, régi) Felőtt fiú, fiatalember. *A bála a szomszéd faluból is átjöttek a legények.* 2. (népi) Nőtlen férfi. *Hát ő még mindig legény? Meg kellene már házasodnia!* 3. Jó kiállású, határozott, bátor férfi. *Kemény legény, senki nem mer belekötni.* (gúnyos) *De nagy legény vagy!* 4. (rég) Az inaséveket letöltött, de mesterlevelet nem szerzett szakmunkás. *A nagyapám asztalosműhelyében négy legény dolgozott.*

legénység ♦♦♦♦ fn -, ~et, ~e

1. (népi) Legényélet. *Meguntam a legénységet, megházasodom!* 2. Rendfokozat nélküli katonák vagy matrózok összessége. *Fellázadt a hajó legénysége a kapitány ellen.*

legfeljebb ♦♦♦♦ hsz

1. Nem több, mint... *Legfeljebb két fok van odakint.* 2. A legjobb vagy a legrosszabb esetben. *Nem tudja, legfeljebb sejt. Nem segít megírni a leckét, legfeljebb ideadja a hozzá való könyvet. Ne törődjetelek vele, legfeljebb megsértődik.*

léggömb ♦♦♦ fn

1. Gázzal töltött nagy gömbből és a rajta függő kosárból álló légi jármű, illetve kísérleti eszköz. *Óriási léggömböket bocsátottak fel a terület megfigyelésére.* 2. Gázzal vagy levegővel felfújt, vékony gumi játékszer. *Léggömbökkel díszítettük a születésnapos szobáját.*

léghajó ♦♦ fn

1. Fekvő, hosszúkás alakú, gázzal töltött légi jármű. *A szivar alakú, merev vázú léghajó Zeppelin német feltalálóról kapta a nevét.* 2. (rég) Kosaras léggömb. *A Nyugati téren az üzletközpont tetejéről léghajót szoktak felengedni.*

légiés ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en (választékos)

Finom, könnyed, lenge. *A mesebeli hercegnő légiés alakja, termete magára vonta a legkisebb királyfi pillantását. Légiés mozdulattal lépett be a színpadra a táncosnő.*

légifolyosó ♦♦ fn

Repülőgépek számára kijelölt útvonal. *A légifolyosóról nem térhet le a gép, mert összeütközhet egy másik repülővel.*

légikikötő ♦♦ fn (hivatalos)

Repülőgépek fel- és leszállására való sík térség a kiszolgáló épületekkel és berendezésekkel. *Az amerikaiak az ellenséges légikikötőt bombázták, hogy a harci gépek ne tudjanak felszállni.*

légikisasszony ♦♦ fn

Repülőgépen dolgozó utaskísérő nő. *A légikisasszony kávét szolgált fel az utasoknak.*

leginkább ♦♦♦♦ hsz

Főként, többnyire, elsősorban. *Szabad időmben leginkább olvasok.*

légió ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az ókori római hadsereg legnagyobb csapategysége. *Egy római légió 3000 gyalogosból és 300 lovasból állt.* 2. Külföldi önkéntesekből toborzott fizetett hadsereg. *Fiatalkorában a francia légió tagja volt.* 3. (választékos) Nagy tömeg, sereg. *Szűnyogok légiója lepte el a tópartot.*

légiposta ♦♦ fn

Postai küldemények repülőgépen való továbbítása. *Légipostával küldöm, hogy idejében odaérjen.*

légiriadó ♦♦ fn

Légitámadáskor foganatosított biztonsági intézkedések összessége. *A város parancsnoka légiriadót rendelt el, mert légitámadástól tart. Lefújták a légiriadót, elvonultak a bombázók.*

légitámadás ♦♦♦ fn

Harci repülőgépek, különösen bombázók támadása. *Légitámadáskor a lakosság az óvóhelyekre menekült.*

legjava ♦ birtokos személyjeles fn –, ~t, –

A legjobb része valaminek, valamik, valakik közül a legjobbak. *Kiválogatta a gyümölcs legjavát. Árvíz idején a diákok legjava kimegy segíteni a gátakra.*

légkondicionáló ♦♦ mn ~k, ~t, –

Valamely helyiség hőmérsékletét meghatározott fokon tartó (berendezés). *Az autóbusz légkondicionáló berendezése elromlott, így mentünk Olaszországon végig a nagy hőségben.* (Főnévi használatban:.) *Van itt légkondicionáló?*

légkör ♦♦♦♦ fn

1. Az égitesteket körülvevő gázburok. *A Föld légkörét alkotó gázok elegye a levegő.* 2. (választékos) Valamely közösség szelleme, erkölce, hangulata. *Ellenséges légkörben nehéz dolgozni.*

legközelebb ♦ hsz

Nemsokára, az első adandó alkalommal. *Legközelebb majd erről is beszélgetünk. Tegnap volt németórám, legközelebb jövő hétfőn lesz.*

légnemű ♦♦ mn ~ek, ~t, –

Önálló alakú és térfogattal nem rendelkező, a teret teljesen kitöltő (halmazállapot vagy anyag). *A víz a levegőben légnemű halmazállapotban, vízgőz formájában van jelen. A földgáz légnemű tüzelőanyag.*

légnomás ♦♦♦ fn

1. A légrétegeknek a Földre ható nyomása. *A légnomást barométerrel mérik, mértékegysége a bar.* 2. A robbanásakor keletkezett gázoknak, illetve a hirtelen megmozduló levegőnek a környezetre ható nyomása. *A légnomás betörte az ablakot.* 3. Robbanás következtében szerzett betegség, sérülés. *A háborúban légnomást kapott, azóta nem hall a jobb fülével.*

legorombít ♦ ige ~ani (bizalmas)

Gorombán leszid valakit. *A szomszédasszony már megint legorombította a férjét, olyan kedvetlen szegény.*

legott ♦♦ hsz **legottan** (rég)

Azonnal, rögtön, nyomban. *„És legottan, minden Mászt feledve, Hévvél a lány nyomdokán halad”* (Vörösmarty M.: Szép Ilonka).

légpárnás ♦ mn ~ak, ~at, ~a

Olyan (jármű), amelynek az alján két felület között sűrített levegőréteg van, hogy súrlódás nélkül haladjon. *A légpárnás hajóval olyan volt az utazás, mintha lebegtünk volna a víz fölött.*

légpuska ♦ fn

A lövedéket sűrített levegővel kiröpítő puska. *Verebekre lőtt légpuskával.*

légtér ♦♦♦ fn

1. Építmény belső térfogata. *A szoba légtere 58 m³.* 2. A légkörnek valamely terület fölötti része. *Egy külföldi repülőgép megsértette az ország légtérét.*

légtornász ♦ fn

Magasan levő tornaszeren cirkuszi mutatványokat végző akrobata. *A cirkusz kupolájában szaltózó légtornász a porond fölött kifeszített hálóba esett, így nem sérült meg.*

legutóbb ♦♦♦♦ hsz

A mostanit közvetlenül megelőző alkalommal. *Ma folytatjuk azt a kártyajátékot, amit legutóbb elkezdtünk.*

légtüres ♦♦♦ mn

Levegő nélküli, légmentes. *Légtüres térben végezték a kísérletet, ahol nincsenek gázcseppcikkék.* • *Légtüres térben él:* a valóságtól, az élettől elszakadva.

légvár ♦♦ fn

1. (választékos) Hiú ábránd. *Felejtse el végre ezeket a légváratokat!* • *Légváratokat épít:* megvalósíthatatlan dolgokról ábrándozik. 2. Kisebb épület nagyságú, levegővel felfújt játékszer, amelyben kisgyermek ugrabugrálnak. *Zsiráf alakú légvárban játszottak a gyerekek a gyorséterem előtt.*

légvédelem ♦♦ fn

1. Légitámadás elleni védekezés. *A légvédelem során három bombázót lőttek le.* 2. A hadseregnek a légitámadás elhárítására kiképzett alakulata. *Nagyapám a légvédelemnél szolgált a háborúban.*

légzés ♦♦♦ fn –, ~t, ~e

Életműködés, amelynek során a szervezet felveszi az oxigént környezetéből, majd leadja a keletkezett szén-dioxidot. *A betegnek nehéz a légzése. Az orvos mesterséges légzést alkalmaz légzésbénulás esetén.*

légszák ♦♦ fn

1. Fölemelkedő meleg légoszlop helyébe tóduló légáramlás. *A repülő kormányzását megnehezítette egy légszák.* 2. Gépkocsi műszerfalába vagy kormányába rejtett, ütközéskor felfűvődő életmentő zsák. *Azért úszták meg a balesetet, mert a kocsiiban volt légszák.* 3. Madarak tüdejéhez, illetve a hörgőkhöz csatlakozó hártás képződmény. *A légszák könnyíti a madarak viszonylagos súlyát, így elősegíti a repülést.*

légy ♦♦♦♦ fn *legyek, legyet, legye*

A kétszárnyúak rendjébe tartozó rovar. *Sok gondot okoznak a fertőzést terjesztő házi legyek.*

legyesked|ik ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Udvarlás szándékával valaki körül forgolódik. *Folyton a lányok körül legyeskedik.*

legyez ♦♦♦ ige ~ni

1. *Legyez valakit*: a levegőt mozgatja körülötte. *A szultánt szolgálja legyezte egy nagy pálmalevéllal. A nagy hőségben az újságjával legyezi magát. A ló a farkával legyezi magát, hogy elűzze a rovarokat.* 2. (választékos) *Legyez valamit, valakit*: (szél) gyengéden fúj rá. *Enyhe szellő legyezi a fákat.* 3. • (választékos) *Legyezi valaki hiúságát*: gyakori dicsérettel büszkévé teszi. *Gyakran megdicséri a munkáját, így legyezi munkatársa hiúságát.*

legyező ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Széttárva félkör alakú, összecsucskható eszköz levegő mozgatására, hűtésére. *Kínai legyezővel legyezi magát a színházban a hőség miatt.* 2. (szleng) (Nagy) fül. *Olyan nagyok a legyezői, mint Dumbónak, a kiselefántnak.*

legyint ♦♦♦ ige ~eni

1. Kezének laza, lefelé irányuló mozdulatával fejezi ki, hogy nem érdekli a dolog. *Válaszul csak legyintett, nem zavarja, hogy rossz jegyet kapott.* 2. Könnyedén ráüt valamire, megüt valakit. *A mama a kezére legyintett a torkoskodó gyerekeknek. Nem pofoztam meg, csak egy kicsit arcul legyintettem.*

légyott ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (rég)

Szerelmesek megbeszélt találkozója. *Légyottra hívta szerelmét. A kerti szökőkútnál adtak légyottot egymásnak.*

legyűr ♦♦♦ ige ~ni

1. Ruha valamely részét visszahajtja. *Mivel hideg lett, legyűrte az inge felhajtott ujját.* 2. Földre teper valakit. *A kisfiú boldog, ha birkózáskor legyüri az apját.* 3. Leküzd valamit, úrrá lesz valamin. *Minden akadályt legyűr.* 4. (Ételt) kínlódba lenyel. *Nem szereti a tökfőzeléket, de édesanyja kedvéért nagy nehezen csak legyüri.*

léha ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Meggonddolatlan, felelőtlen. *A léha embert csak a szórakozás érdekli.*

lehang ♦♦ ige ~ni

1. Gyorsabban haladva megelőz, elhagy valakit. *Gyorsabban futok nálad, könnyen lehanglak.* 2. (Teljesítményben) túlszárnyal valakit. *Tanulásban lehangya az osztálytársait.* 3. Elmulaszt kitenni valamit. *Ne hagyj le az ékezetet az í-ről!*

lehalász ♦ ige ~ni

Lehalász valamit: (halastóból) az összes halat kifogja. *Ősszel lehalásszák a halastavat, mert télre leeresztik a vizét.*

lehallgat ♦♦♦ ige ~ni

(Telefonbeszélgetést) műszaki eszközök segítségével titokban végighallgat és rögzít. *Az ismert író telefonbeszélgetéseit lehallgatta a politikai rendőrség. Attól tartok, lehallgatják a telefonomat.*

lehangolt ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (hangszer), amelynek a hangja a szokásosnál mélyebben szól. *A lehangolt zongora hamisan szól, fel kell hangolni. A rockzenekar lehangolt gitárokat használ.* 2. Elkedvetlenedett, kedvetlen (személy). *Az eset után barátom napokig lehangolt volt.*

lehel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Levegőt) kiereszt a tüdejéből, illetve kilélegzik. *Fokhagymaszagot lehelt vacsora után.* • (népi) *Utolsó lehel*: utolsó lélegzik, meghal. 2. (választékos) Észrevétlenül mozgatott ajkakkal mond vagy tesz valamit. *Alig hallhatóan azt lehelte: Isten veled. Csókot lehelt a kezére.* 3. • (választékos) *Életet lehel valamibe*: szinte megeleveníti, élővé teszi. *A művész életet lehelt a szoborba.*

lehelet ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Kilégzéskor a szájon át távozó levegő, illetve ebből a hidegben kicsapódó pára. *A hidegben meglátszik a lehelet.* 2. (választékos) Illat, pára. *Nyári zápor után a szabadban érezni a föld leheletét.* 3. (választékos) Valaminek a közeledtét kifejező jel. *Még hideg van, de már érezni a tavasz leheletét.*

lehangere ♦ ige ~ni

1. (Földfelületet) hengerrel tömörítve lesimít. *Fűmag vetése előtt simára le kell hengerelni a földet.* 2. Erőszakosan vitatkozva legyőz valakit. *Érveivel hamar lehangereelte ellenfelét.*

lehervad ♦♦ ige ~ni

1. Ellankad, lekonyul. *A szárazságtól lehervadtak a virágok.* 2. (választékos) Eltűnik, szertefoszlik. *A rossz hír hallatán lehervadt a jókedvünk.* • *Lehervad az arcáról a mosoly*: elkomorul. 3. (bizalmas) Elkedvetlenedik. *A fiú teljesen lehervadt a visszautasítástól.*

lehet ♦♦♦♦ ige –

1. Előfordulhat, megtörténhet. *Lehet, hogy még ma megérkezik. Hogy lehet ilyen ügyes?* 2. Képes, alkalmas arra, hogy valamilyen legyen. *Hogy lehetsz ilyen udvariatlan?* 3. Nincs akadálya. *Lehet, hogy elmegyünk a moziba, ha kész van a leckéd.* • *Szó sem lehet róla*: lehetetlen. *Szó sem lehet róla, nem mehetsz el este tízkor itthonról.* 4. Talán. *Lehet, hogy elutazom. Ez valami tréfa lehet.* 5. Szabad. *A kopogásra azt válaszolta: lehet!* 6. (Feltételes módban) Bárcsak lenne. *Lehetne jobb idő is.* 7. (Főnévi igenévi alannal, csak egyes szám 3. személyben:) Mód van rá, hogy... *El lehet intézni. Ma be lehet menni a kiállításra.* 8. (Főnévi igenévi alannal, csak egyes szám 3. személyben:) Megtehető, de nem érdemes. *Milyen volt a film? – Meg lehet nézni.*

lehetetlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Nem lehetséges, megvalósíthatatlan. *Lehetetlen megoldani ezt a feladatot.* (Főnévi használatban:) *Nem ismer lehetetlent, minden feladatot megold.* 2. Teljesen valószínűtlen. *Lehetetlen, hogy ezt meg tudja csinálni.* 3. Furcsa, a megszokottól bántóan eltérő (dolog, viselkedés, személy). *Lehetetlen ötletei vannak. Lehetetlen teremtés, nem lehet lerázni. Lehetetlen ruhát vettél fel, nem illik az Operába.* • *Lehetetlenné tesz valakit*: nevetségessé teszi, rossz hírbe hozza, lejáratja. 4. Türetetlen. *Lehetetlenné vált a helyzete a munkahelyén.*

lehetőleg ♦♦♦♦ hsz

Ha lehetséges. *Lehetőleg holnapra csináld meg.*

lehetőség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Eshetőség, valószínűség, kilátás. *Megvan a lehetősége annak, hogy dolgozzék a nyáron. Nincs lehetősége arra, hogy elutazzék. Óriási lehetőségek állnak előtte, talán külföldön tanulhat tovább.* 2. Valamit lehetővé tevő körülmény. *Az utazás lehetőséget nyújt a nyelvgyakorlásra.* • *Lehetőség szerint: lehetőleg. Lehetőség szerint tedd meg, amire kérek.*

lehetséges ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Olyan, amit véghez lehet vinni. *Lehetséges, hogy ezt választjuk. Megtesz mindent, ami emberileg lehetséges.* 2. (Főnévi használatban:) Lehető, elképzelhető dolog. *Megpróbál minden lehetségeset.* 3. Elképzelhető, esetleges. *A lehetséges legjobb megoldást keresi. Meg kell előzni a lehetséges hibákat.*

lehiggad ♦♦ ige ~ni

1. Leccsillapodik, megnyugszik. *Nagyon indulatos ember, de a békítő szóra hamar lehiggad.* 2. Megállapodik, megkomolyodik. *Fiatal korában sok bolondságot csinált, de felnőt fejjel lehiggadt.*

lehord ♦♦ ige ~ani

1. Egyenként levisz, lehurcol valamit valahova. *Lehordta a fölösleges bútorokat a pincébe.* 2. Apránként elhord valamiről valamit. *A szél és az eső lehordta a dombról a homokos talajt.* 3. Gorombán összeszid valakit. *A késés miatt jól lehordták.*

lehull ♦♦♦♦ ige ~ani vagy ~ni (választékos)

1. Valami (valakiről, valamiről) leesik, leválik. *Ősszel lehullanak a levelek. A falról egy darabon lehullott a vakolat.* • *Lehull róla a bilincs, a lánc: kiszabadul. | Lehull róla az álarc vagy a lepel: lelepleződik, megmutatkozik igazi arca, jelleme.* 2. (Csapadék) leesik. *Lehullott az első hó.* 3. Puhán leomlik. *Levette kendőjét, s ettől lehullott hosszú haja.*

lehurrog ♦♦ ige ~ni

Indulatosan elhallgattat valakit. *Megpróbálta elmondani ellenérveit, de lehurrogták.*

léhűtő ♦♦ mn ~k, ~t, –

Semmirekellő, ingyenélő. *Léhűtő alak, nem dolgozik semmit.* (Főnévi használatban:) *Nem állok szóba ilyen léhűtőkkel!*

leigáz ♦♦ ige ~ni

1. Elynom valakit. *Az urak sokszor leigázták a nincstelen jobbágyokat, elvették az utolsó fillérüket is.* 2. Legyőz, megszáll valamit, valakit. *Leigázták az országot az idegen csapatok.*

leint ♦♦♦ ige ~eni

1. Kezével lefelé int. *Az ablakból leintett valakinek az utcára.* 2. Integetéssel megállít valamit. *Leintett egy taxit.* 3. Elhallgattat valakit. *A karmester leinti a zenekart. Többször szavá akarta tenni a hibákat, de mindig leintették.*

leír ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Írásban rögzít valamit. *Írd le a füzetbe, amit mondok.* 2. *Leír valamit:* szóban vagy írásban beszámol róla. *Írjátok le legszebb nyári élményeteket! Kérem a tanút, röviden írja le, hogy történt az eset. Nem tudom leírni a külsejét.* 3. • *Köröket ír le:* körvonalban halad. *Nagy köröket ír le a repülőgéppel.* 4. Kiselejtez, töröl a nyilvántartásból valamit. *Az elhasználdott gépeket leírják.* 5. (bizalmas) *Leír valakit:* nem számol többé vele. *Őt már leírták, senkinek sincs szüksége rá.*

leisz|ik ♦♦ ige leinni

1. Folyadék tetejéről egy keveset megiszik. *Igyál le a szörpödből, mert kiömlik!* 2. • *Leissza magát:* a) annyi alkoholt fogyaszt, hogy lerészegedik. *Fizetésnapokon mindig leissza magát.* b) (bizalmas) ivás közben leönti a ruháját vagy foltot ejt rajta. *Miért nem tudsz vigyázni a ruhádra, megint leittad magad!*

lejár ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Rendszeresen lemegy valahova. *Lejár a klubba. Lejár a tornaterembe edzeni.* 2. Könnyen leesik. *Lejár az ajtó kilincse.* 3. Elkoptat valamit. *Lejárta a cipője sarkát.* 4. (Felhúzott szerkezet) megáll. *Lejárt a falióra, fel kell húzni.* 5. (Idő) letelik. *Lejárt a munkaidőm.* 6. Érvényét veszíti. *A bérlet lejárt, kidobhatod.* 7. Időszerűtlenné válik. *A kerti törpék divatja lejárt.*

lejárat ♦♦♦ ige ~ni

Lejárat valakit: rontja a hitelét. *Állandóan viccelődik velem, és ezzel lejárat a barátaim előtt.* | *Lejáratja magát:* lehetetlenné teszi magát. *Otromba viselkedéssel lejáratad magad az egész társaság előtt.*

lejárat² ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valahova vezető út, lépcső vagy ajtó. *Hol van a lejárat a várból? Az az ajtó a pince lejárat.* 2. Érvényességi idő. *A hitellel lejárat augusztus 2.*

lejt ♦♦♦ ige ~eni

1. Ferdén lefelé irányul. *A kert enyhén lejt kelet felé. A domb túloldalán erősen lejt az út.* 2. • (rég) *Táncot lejt:* táncol. *A tündérek könnyed táncot lejtenek a réten.* 3. (bizalmas, tréfás) Könnyed léptekkel jár. *Hova lejtessz így kiöltözve?*

lejtő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Domb, hegy hajlata. *Azon a meredek lejtőn pompásan lehet szánkózni.* 2. Hegyesszögbe hajló sík. *A fizikában a lejtő az egyszerű gépek egyike.*

lék ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Rés, nyílás. *Télen a horgászok nyílást vágnak a jégbe, s ezen a léken keresztül horgásznak. Léket kapott a hajó. Léket vágnak a dinnyén, hogy megkóstolják. Agyműtéthez a sebészek léket vágnak a koponyán.*

lekap ♦♦♦ ige ~ni

1. Hirtelen levesz valamit valamiről, valakiről. *Lekapja az edényt a tűzről. Zavarában lekapta róla a szemét.* 2. (bizalmas) Lefényképez valakit. *Úszás közben lekapta a gyerekeket.*

leken ♦ ige ~ni

1. Beken, bemázol valamit valamivel. *A gépeket lekenik zsírral. A gerendákat lekenjük tartósítószerrel.* 2. • (bizalmas) *Leken (valakinek) egyet vagy egy nagy pofont: nagy lendülettel pofon üt. Ne feleselj, mert lekenek egyet!*

lekenyerez ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Megveszteget valakit. *Szívélyes modorával, szolgálatkészségével hamar lekenyerezte az embereket.*

lekés|ik ♦♦♦ ige ~ni

Lemarad valamiről, nem ér el valamit. *Lekésik a vonatról, ha nem indul el időben. Lekéstitük az előadást.*

lekezel ♦♦ ige ~ni

1. (bizalmas) Kezet fog valakivel. *Mindenkivel lekezelt.* 2. (rosszalló) Lekicsinyel valakit, valamit. *Senkit sem szabad lekezelni.* 3. (Labdarúgásban, labdát) leállít, megállít. *A csatár bravúrosan kezelte le a labdát.*

lekonyul ♦♦ ige ~ni

Ferdén, görbén lefelé lóg. *Lekonyul a bajusza. A hervadó virágok lekonyultak a vázában.*

lekopog ♦ ige ~ni

1. Lefelé kopogva jelt ad valakinek. *Lekopogok az alsó szomszédnak, ha kezdődik a meccs.* 2. Ütemes kopogással utánoz valamit. *Lekopogjuk a dal ritmusát.* 3. (Utalás arra a babonára, hogy kopogtatással kell védekezni az állítás ellenkezőjére fordulása ellen) *Jól vagyok, de lekopogom.* 4. (bizalmas) Gépen leír. *Ezt a rövid levelet gyorsan lekopogja a gépiró.*

leköszön ♦♦ ige ~ni

(Tisztségről) lemond. *Leköszön a hivataláról, külföldre megy.*

leköt ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kötéssel rögzít valamit. *A teniszezők pánttal kötik le a hajukat.* 2. Vegyileg magához kapcsol valamit. *Egy oxigénatom két hidrogénatomot köt le.* 3. Huzamosabb ideig elfoglalva tart valamit, valakit. *Nincs egy szabad perce, annyira leköti a munkája. A jó tanár leköti a gyerekek figyelmét. Most nem érek rá játszani veled, kösd le magad valamivel!* 4. Lefoglal valamit. *A kiadó szobát egész nyárra lekötötték.* 5. *Leköti magát:* elkötelezi magát valakinek. *Még nem kötötte le magát, szabadon válogathat a lányok között.*

lekötelez ♦♦ ige ~ni

Hálára kötelez valakit. *Leköteleznél, ha elfogadnád ezt a szerény ajándékot. Le van kötelezve a munkatársának, kötelessége, hogy viszonzza annak korábbi szolgálatait.*

lekötelező ♦ mn ~k, ~t, ~en (kissé régi)

Figyelmes, szolgálatkész. *Rendkívül lekötelezően viselkedett.* (Levelezési formula:) *Lekötelező figyelmét hálásan megköszönve...*

lektor ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Szakmai bíráló vagy kiadói szerkesztő. *A könyv lektora sok hibát talált a kéziratban.* 2. Az adott nyelvet anyanyelvként beszélő külföldi nyelvtanár. *Az egyetem idegen nyelvi tanszékein lektorok is tanítanak.* 3. (Er) Egyetemi adjunktus. *A férjem lektor a közgazdasági karon.* 4. (Fv, Öv) Állandó szakelőadó. *A művelődési akadémián dolgozik lektorként.*

lektorál ♦ ige ~ni

(Kéziratot) bírál, javít. *Ketten lektorálták a szótár kéziratát.*

leküzd ♦♦♦♦ ige ~eni

Legyőz valamit. *Nagy nehezen leküzdötte félelmét.* • *Leküzdí (a) könnyeit:* visszafojtja.

lekvár ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Cukorral főzött, hosszan elálló gyümölcspép. *Órákon át kellett keverni a lekvárt.* 2. (bizalmas, szépítő) Baj, szorongatott helyzet. *Benne vagyunk a lekvárban, kiderült, hogy mi törtünk be az ablakot.* 3. (bizalmas, gúnyos) Akaratgyenge ember. *Nagy lekvár ez a fiú.*

lel ♦♦♦♦ ige ~ni (népi vagy választékos)

1. Talál valamit. *Sehol sem lelem az órámat.* • *Örömét vagy kedvét leli valamiben:* örül neki, illetve szívesen csinálja. | *Halálát leli:* meghal. *Ott lelte halálát a csatamezőn.* 2. • *A hideg leli:* a) (népi) rázza a hideg, lázas b) (bizalmas) irtózat fogja el. 3. • *Mi lelte?:* a) mi baja van? b) miért viselkedik ilyen furcsán?

leledzik ♦♦ ige ~eni (választékos vagy tréfás)

Rejlik valamiben, van, található valahol. *Vajon mi leledzik ebben aládában? Nem sok értelem leledzik a szavaiban.* • *Tévedésben leledzik:* téved.

lélegzet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Levegővétel. *Minden egyes lélegzettől fáj a tüdeje.* • *Visszafojtott lélegzettel:* nagyon nagy figyelemmel. *Visszafojtott lélegzettel hallgatta a történetet.* | *Nagy lélegzetet vesz:* a) teleszívja tüdejét levegővel. *Vegyen egy nagy lélegzetet! – mondta az orvos.* b) nagyon nekikétségülődik valaminek. *Vett egy nagy lélegzetet, és elmondta az igazságot.* | *Eláll a lélegzete:* izgalmas vagy meglepetésében elfelejt levegőt venni. *Elállt a lélegzete a hír hallatán.* | *Lélegzethez jut:* a) levegőt kap b) szorongatott helyzetéből átmenetileg kikerül.

lélegzik ♦♦♦♦ ige lélegezni

Levegőt szív be és lehel ki. *Próbálg nyugodtabban lélegezni!* | *Könnyedebben vagy szabadabban lélegzik:* a) több levegőhöz jut b) gondjaitól megszabadulva könnyebben érzi magát.

lélek ♦♦♦♦ fn *lelkek, lelket, lelke*

1. Az emberi élet, személyiség hordozója. *Azt állítja, a lelke elhagyta a testét, majd újra visszatért belé.* • *Csak hálni jár belé a lélek:* gyenge, beteg. | *Visszaadja lelkét teremtőjének,* illetve *kileheli a lelkét:* meghal. | *Gonosz lélek:* sátán. | *Hazajáró vagy*

bujdosó lélek: kísértet. **2.** Az ember belső valója, személyisége, egyénisége. *Lélekben, gondolatban veled vagyunk. A lelkébe lát a kislányának, ismeri a gondolatait és érzéseit. Egész lelkéből jót kíván.* • *A lelkére vesz valamit*: mély érzéseket vált ki belőle valami. *Ne vedd a lelkedre, nem te vagy a hibás.* | *Lelket önt valakibe*: akaraterőt, bátorságot ad neki. *A verseny előtt legjobb barátja öntött belé lelkét.* | *Nem visz rá valakit a lélek*: nem engedi a lelkiismerete. *Nem visz rá a lélek, hogy hazudjak neki.* | *Igaz lelkemre*: becsületszavamra. *Igaz lelkemre mondom, hogy így történt.* | (bizalmas) *Kiteszi a lelkét valakiért, valamiért*: minden lehetőet megtesz érte. *Kiteszem a lelkemet érted, és ez a hála!* **3.** Ember, személy. *Jó lélek, a légynek sem árt. Ötszáz lélek lakik a faluban. Nem látni egy teremtett lelket sem.* **4.** Középpont, a legfontosabb személy vagy dolog valahol. *Ő a társaság lelke. Ez az alkatrész a gép lelke.*

lélekbúvár ♦♦ fn (rég)

1. Pszichológus. *A lélekbúvár nem oldja meg helyetted a problémákat.* **2.** Az emberi lélek ismerője. *Nagy lélekbúvár, folyton pszichológiai könyveket olvas.*

léleklarang ♦♦ fn

Temetéskor megszólaltatott kis harang. *Amikor elindult a gyászmenet a koporsóval, megszólalt a léleklarang.*

lélekjelenlét ♦♦♦ fn

Önuralom. *Megőrizte lélekjelenlétét a váratlan, súlyos helyzetben is.*

lélekszakadva ♦♦ hsz

Kifulladásra, lihegve, izgatottan. *Lélekszakadva rohan, hogy elsőnek vigye meg a hirt.*

lélektan ♦♦♦♦ fn

A lelki jelenségekkel foglalkozó tudomány.

lélektelen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül (rosszalló)

1. Közömbös, lelkiismeretlen, érzéketlen. *Lélektelen ember, soha nem ad a koldusnak egy fillért sem.* **2.** Gépies. *A lélektelenül végzett munka nyomasztóan hat az emberre.*

lélekvesztő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (választékos)

Kicsi, könnyen billenő csónak. *Ezen a nyomorúságos lélekvesztőn akarsz nekivágni az óceánnak?*

leleményes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Találékony, élénk képzelőerejű. *Leleményes ember, minden helyzetben jól feltalálja magát. Leleményes megoldás a beépített bútorotok.*

lelenc ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (rég)

1. Elhagyott vagy talált gyermek. *A kis lelencet magukhoz vették és örökre fogadták.* **2.** (bizalmas) Lelencház, állami gondozás. *Lelencbe adták, amikor öt éves volt.*

lelép ♦♦♦ ige ~ni

1. Lefelé lép. *Lelép a járdáról az úttestre.* **2.** Lépéseivel lemér valamit. *Lelépi a szoba hosszát.* **3.** (bizalmas) Főlényesen legyőz valakit. *Lelépte az ellenfelét.* **4.** (bizalmas) Titokban, észrevétlenül távozik, engedély nélkül megy el. *Lépjünk le, mielőtt észrevesznek!*

leleplez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. A ráborított lepel (ünnepélyes) levételével felavat valamit. *Leleplezték a szobrot.* **2.** Rájön, fényt derít valamire, és nyilvánosságra hozza. *A csalást előbb-utóbb leleplezik.*

lelet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A földből előkerült régi tárgy, maradvány. *Az ásatáson értékes leleteket találtak: régi pénzerméket, edényeket, fegyvereket.* **2.** Laboratóriumi vizsgálati eredmény. *Még nem kaptam meg a leleteket, nem tudom, hogy mi a bajom.*

lelkendez|ik ♦ ige ~ni

Elragadtatva beszél, áradozik (valamiről, valakiről). *Örömeiben hangosan lelkendezik. Egész nap az új osztályfőnökről lelkendezett.*

lelkes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Szenvedélyes, rajongó. *Lelkes állatbarátként ismerik.* **2.** Lelkesült, heves. *Az előadást lelkes taps fogadta.* • *Valakinek lelkes híve*: rajongója, hódolója, imádója. *Évek óta az énekesnő lelkes híve.* **3.** Valahány lakosú (település). *Ez az ötszáz lelkes település a szülőfaluja.*

lelkesed|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Teljes érzelmi odaadás tölti el, és ezt ki is mutatja *Könnyen lelkesedik minden új ötletért. A rockzenéért lelkesedik. Nem lelkesedik a kémiaért.*

lelkész ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

(Rendszerint protestáns) pap. *Az új lelkész szép prédikációt tartott az istentiszteleten.*

lelketlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Szívtelen, embertelen, kegyetlen. *Olyan lelketlen, hogy nem segít a rászorulóknak. Lelketlenül bánik az állatokkal.*

lelkiállapot ♦♦♦♦ fn

Hangulat, kedély. *Zaklatott a lelkiállapota, mert kirabolták.*

lelkifurdalás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Lelkiismeret-furdalás. *Lelkifurdalása van az okozott baj miatt.*

lelkiismeret ♦♦♦♦ fn

Az az erkölcsi érzék, amellyel az ember saját tetteit megítéli. *Felébredt a lelkiismerete, bocsánatot kért. Rossz a lelkiismerete, mert megbántotta az édesanyját. Nem engedi a lelkiismerete, hogy elárulja a barátját.*

lelkiismeret-furdalás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Rossz lelkiismeret, bűntudat. *Helytelen döntése miatt gyötri a lelkiismeret-furdalás.*

lelkipásztor ♦♦♦♦ fn

(Rendszerint protestáns) pap. *A falu új lelkipásztort kapott.*

lelkiz|ik ♦ ige ~ni (bizalmas)

Lelki problémáival, sérelmeivel foglalkozik. *A barátnőm állandóan lelkizik.*

lelkület ♦♦♦♦ fn -, ~et, ~e (választékos)

Lélek, lelkivilág, gondolatvilág. *Szelíd lelkületét, vérmérsékletét, egyéniségét édesanyjától örökölte.*

lelombozód|ik ♦ ige ~ni (bizalmas)

Elveszíti a kedvét. *Éppen jó hangulatban volt, de a rossz hírtől lelombozódott.*

lelő ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lövéssel elejt, leterít valamit. *Lelőtte a vadkant.* 2. Pisztoly- vagy puskalövéssel megöl valakit. *Börtönbe zárták, mert lelőtt egy embert.* 3. (bizalmas) Előre elmondja valaminek a csattanóját. *Nem akarom lelőni a viccet.* 4. (bizalmas) *Lelőtték:* (többször is) megírták, feldolgozták, már nem érdemes foglalkozni vele. *Ezt a témát már lelőtték.*

lelőhely ♦♦♦ fn

1. Telep, bánya. *A Mátrában színesfémekben gazdag lelőhelyek vannak.* 2. Megjelenési hely, illetve ez mint adat. *Régebben ez a bolt volt a kedvenc fűszereim lelőhelye. Kikeresem neked a cikket, ha megmondod a lelőhelyét.*

leltár ♦♦♦♦ fn ~ak, ~t, ~a

1. Számba vett tárgyak pontos listája, kimutatása. *Leltárt készít az iroda berendezési tárgyairól. A könyvtáros leltárba veszi az új könyvet.* 2. A leltár készítésének vagy ellenőrzésének folyamata. *Az üzlet leltár miatt zárva.*

lemarad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elmarad, leszakad. *A lassabban futó fiú lemaradt a versenyben.* 2. Lekésik valamiről, elszalaszt valamit. *Ha nem sietsz, lemaradsz a vonatról. Lemaradtam a buszról, egyszerűen nem fértem fel rá.* 3. Nem kerül a helyére. *Gondosan szerelték össze a gépet, egy csavar mégis lemaradt róla. Apa valamiért lemaradt erről a képről.*

lemészárol ♦♦ ige ~ni (választékos)

Kegyetlenséggel meggyilkol valakit. *1915-ben a törökök több mint egymillió örményt mészároltak le.*

lemez ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Merev anyagból (fém, fából, műanyagból stb.) készült vékony lap. *Farostból préselt lemezből van a kunyhó oldala.* 2. Hanglemez, illetve hanglemezen forgalomba hozott hangfelvétel. *A fiatal énekesnek ez az első lemeze.* 3. (Számítástechnikában:) Adatok rögzítésére szolgáló optikai vagy mágneslemez. *Légy szíves, írd ki nekem egy lemezre a fotókat! A dolgozatot lemezre mentettem.* 4. (bizalmas) Elcsépezt frázis, szólam. *Ezt a lemezt már nagyon unom.*

lemezjátszó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (kissé régi)

Hanglemez lejátszására való készülék. *A lemezjátszónkon hagyományos lemezeket is lehet hallgatni.*

lemond ♦♦♦♦♦ ige ~ani

1. Átenged valamit, letesz valamiről. *Lemondok az örökségről az öcsém javára. Ha ilyen lusta vagy, le kell mondanod a továbbtanulásról. A fogyókúra érdekében mindent megvont magától, még a csokoládéról is lemondott. | Lemondanak valakiről: nem remélik, hogy életben marad. *Az orvosok már lemondtak a betegről.** 2. Leköszön valamiről, távozik valahonnan. *Megsértődött, és lemondott a titkárságról.* 3. *Lemond valamiről:* visszalép valamitől. *Telefonon vagy levélben lemondom a megbeszélte találkozót.*

len ♦♦♦♦♦ fn -, ~t, ~je

Kék virágú, rostjárt és magjáért ősidők óta termesztett növény. *A len hosszú, vékony hancsrostjaiból finom vásznat készítenek, magjából pedig olajat sajtolnak.*

lencse ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Hüvelyes növény, illetve a belőle készített étel. *A lencsét nagy fehérjetartalmú magjáért termesztik. Lencsét főztünk vacsorára.* 2. Üvegből készült optikai eszköz. *Az optikai lencsének egyik vagy mindkét oldala görbe. Nézz a fényképezőgép lencséjébe! Eltörött a szemüvegem egyik lencséje.* 3. (bizalmas) Kontaktlencse. *Kiesett az egyik lencsém.* 4. Kis, korong alakú anyajegy. *Lencse van az arcán.*

lendít ♦♦♦ ige ~eni

1. Mozdít, repít valamit. *Magasra lendíti a hintát.* 2. Mozdít, segít valamin. *Ezzel sokat lendíthetsz a dolgon.*

lendül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hirtelen mozdulattal kimozdul eredeti helyzetéből. *A tornász egy ugrással a magasba lendült. Amint meglátott, karja hirtelen megmozdult, üdvözlésre lendült.* 2. Erőteljes mozgással hirtelen valamely cselekvésbe kezd. *A gepárd, meglátva az antilopot, támadásba lendült.*

lendület ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Az a cselekvés, mozgás, hogy valami, valaki lendül. *Lendületből kell átugrani az árkot.* 2. Határozott, lelkes, jó iramú erőkifejtés. *Nagy lendülettel dolgozik.* 3. A megnyilatkozást átható hev, tűz. *A szónok nagy lendülettel beszél.*

lenéz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Letekint valahova. *Lenéz a hegyről a völgybe.* 2. (bizalmas) Lopva lemásol valamit. *Lenézi a szomszédja dolgozatát.* 3. Lebecsül, megvet valakit. *Lenézi a nála szegényebb embert.*

leng ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Ide-oda himbálózik, lebeg. *Az üzlet cégére leng a szélben.* 2. (választékos) Könnyedén mozog. *Enyhe szellő lengett a pagonyban. Árnyék leng a falon.*

lenge ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (választékos)

1. Könnyedén lengő vagy mozgó. „*Lenge lány, aki sző, holdvilág mosolya*” (Kosztolányi D.: Ilona). 2. Áttetszően finom, könnyű (textília). *A lengve függőnyt lebegtette a szél a nyitott ablak előtt.* 3. (tréfás) Szellős, nem meleg (ruha). *Lengén öltöztél, fázni fogsz!*

lengyel ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. A jórészt Lengyelországban élő, nyugati szláv nyelven beszélő néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Ismerem a lengyel szokásokat, de nem beszélek lengyelül. Egy lengyel nőt vett feleségül.* 2. (Főnévi használatban:) Lengyel nemzetiségű személy, illetve a lengyel nyelv. *Régebben sok lengyel nyaralt a Balatonnál. Szorgalmasan tanulja a lengyelt.*

lent ♦ hsz **lenn**

1. Alul, lejjebb. *Itt a hegyen már süt a nap, de lent még hideg van. A bőröndöm lent van az ágy alatt. Itt még keskeny a folyó, de lenn a torkolatánál nagyon széles.* 2. Déli irányban, vidéken, tájakon. *Ezek a madarak lent délen költenek.* 3. Nem központi helyen. *A fővárosban dolgozik, de lent lakik vidéken.*

lény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (választékos)

1. Valódi vagy képzelt élőlény, képzeletbeli alak. *Ő az egyetlen lény, aki fontos az életében. Mesebeli lényekről álmodik.* 2. Egyénisége, teljes valója valakinek. *Az asszony lényé jókedvvel tölti be otthonát. Egész lényét betölti ez az érzés. A lényéből fakad a segítőkészség.*

lényeg ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. A dolgokat, jelenségeket alapvetően meghatározó tartalom. *Az élet lényege az állandó küzdelem. Nem az a lényeg, hogy hogy néz ki, hanem hogy mit tud a gép.* 2. Valaminek a legfontosabb része. *Csak a történet lényegét mesélem el. | Lényegében: alapjában véve, tulajdonképpen. Lényegében igaza van, de nem így kellett volna előadnia. • A lényegre tér: a tárgyra, a szóban forgó dologra. Térj a lényegre, nem érek rá!*

lényegbevágó ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Fontos, lényeges. *Lényegbevágó kérdésekben nincs ellentét köztünk.*

lenyűgöz ♦♦♦ ige ~ni

Lebilincsel, elbűvöl valakit. *Elragadó előadása mindenkit lenyűgözött.*

leopárd ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Ázsiában és Afrikában élő, fekete színű vagy sárgás alapon fekete foltos bundájú macskaféle ragadozó. *A leopárd különleges ügyességgel vetette magát áldozatára.*

lep ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Borít, fed valamit. *Köd lepi a tájat.* 2. Elborít valamit. *Férgek lepik a holttesteket a csatatéren.*

lép¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Járó mozdulatot tesz, ilyen mozdulattal jut valahova. *Lépj egy nagyot! A járdára lép. Vigyázz, mert pocsolóba lépsz!* • *Egyszerre lépnek:* egy ütemre mennek, lépést tartanak egymással. 2. Társasjátékban vagy sakkban más helyre tesz egy figurát. *A futóval nem tudok lépni.* 3. Jut, kerül valahova. *A gyerek jövőre lép a második osztályba. Magasabb vagy felsőbb osztályba lép: a soron következő osztályba kerül.* 4. Állást elfoglal, belép valahova. *Az új polgármester tegnap lépett hivatalba.* 5. • (hivatalos) *Érvénybe vagy hatályba lép:* érvényessé válik. *A törvény elsején lép hatályba.* 6. • *Valakinek a nyomdokaiba lép:* tevékenységét folytatja. *Ha megnövök, édesapám nyomdokaiba lépek, én is asztalos leszek.*

lép² ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

A hasüregben elhelyezkedő vércépző szerv. *A bab alakú lép fontos, de nem életfontosságú szervünk.*

lép³ ♦ fn ~ek, ~et, ~e

Enyves, ragadós anyaggal bevont pálca madarak fogására. *Fagyöngy bogyoiból főzött anyaggal bekent léppel próbál madarat fogni.*

lép⁴ ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Méhek építménye. *A méhek viaszsejtekből álló lépben gyűjtik a mézet.*

lepaktál ♦ ige ~ni (bizalmas, rosszálló)

Tisztességtelen, áruló módon szövetkezik valakivel. *Lepaktált az ellenséggel.*

lépcső ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Be- és feljárásra való építmény, illetve ennek egy foka. *Meredek lépcsőn kellett felmenni az emeletre. Itt most két lépcső következik.* 2. Fokozat, szakasz. *Az űrhajó fellövése után leválik a hordozó rakéta első lépcsője. Több lépcsőben valósítjuk meg a tervet.*

lépcsőház ♦♦♦♦ fn

Az a helyiség, amelybe az emeletek közötti lépcső be van építve. *A lépcsőházból hat lakás nyílik.*

lépcsőzetes ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Lépcsőszerű. *A színházi nézőtér lépcsőzetesen emelkedik.* 2. Fokozatos, szakaszos, fokról fokra történő. *Lépcsőzetes fejlődésre van csak esélyünk. Lépcsőzetesen haladnak a munkálatok a legegyszerűbb műveletektől a legnehezebbekig.*

lepedék ♦ fn –, ~et, ~e

Nyálkahártyán fehéres bevonat. *A beteg nyelvét lepedék borítja.*

lepedő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Vászonból való, téglalap alakú ágynemű. *Tiszta lepedőt tesz az ágyra.*

lepel ♦♦♦♦ fn *lepek, leplet, leple* (választékos)

Vékony takaró. *Fehér lepellet takarta le a bútorokat, mielőtt elutazott.* • *Halotti lepel:* szemfedő. | *Valaminek a leple alatt:* **a)** úgy, hogy miatta nem látható. *Az éj leple alatt szöktek meg.* **b)** valaminek a megtévesztő látszatával. *A demokrácia leple alatt érvényesíti önkényes törekvéseit.*

lepénzel ♦ ige ~ni (bizalmas, rosszálló)

Pénzzel megveszteget valakit. *Azt rebeszgetik, hogy lepénzelték az ügyben illetékes hivatalnokot.*

lepény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (rég, népi) Kelt tésztaból készített lapos, sült tészta. *Lepényt süt ebédre.* **2.** Két vékony tésztaréteg közötti töltelékkel készült sütemény. *Kedvenc süteménye az almás lepény.* **3.** (tréfás) Szarvasmarha ürüléke. *A kiránduláson a tehén lepényét kerülgettük a mezőn.*

lépés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A járás egy mozdulata. *Még egy lépés is nehezebbre esik.* • *Lépésben halad:* lassan. *A kocsi lépésben haladt a nagy forgalomban.* | *Lépést tart valakivel:* **a)** egyszerre lép vele. *Úgy rohansz, hogy alig tudok lépést tartani veled.* **b)** vele együtt (ugyanolyan iramban) fejlődik. *Nem tudott lépést tartani osztálytársaival, néhány tárgyból meg is buktatták.* | *Lépést tart a korral:* halad vele, neki megfelelően változik. **2.** Valahány lépéssel megtehető távolság. *Csak tíz lépésre volt tőle.* • *Egy lépést sem tesz:* **a)** nem mozdul. *Egy lépést sem teszek nélküled!* **b)** nem intézkedik. *Egy lépést sem tett a fia érdekében.* **3.** Valamely folyamat kisebb szakasza. *Az első lépésben csak ennyit tehetünk.* • *Lépésről lépésre halad:* lassan, fokozatosan. **4.** (hivatalos) Intézkedés, tett. *Megtettük a szükséges lépéseket.* • *Lépéseket tesz:* intézkedik. *Lépéseket tett az ügy érdekében a minisztériumban.* **5.** (Mv) Kiemelt jelentőségű iskolai óra: bemutató tanítás vagy pedagógusjelölt gyakorlatának zárótanítása. *Három lépés kell magyarnál az aláírásért.*

lepipál ♦ ige ~ni (bizalmas, tréfás)

Túlszárnyal, felülmúl valakit. *Főzésben mindenki lepipál, még teát se tudok csinálni.*

lepké ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Két pár hártvány szárnyú, teljes átalakulással kifejlődő rovar. *A virágok kelyhében szép, tarka szárnyú lepkék lakmároztak a nektárból.*

leplez ♦♦♦♦ ige ~ni

Takargat, palástol valamit. *Leplezni próbálja a hibát. Alig tudja leplezni meglepetését.*

lepra ♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. Baktérium okozta, fekélyesedéssel járó, krónikus fertőző betegség. *A lepra ma már gyógyítható, de trópusi területeken még ma is gyakori.* **2.** (Jelzőként, durva) Ronda, visszataszító. *Micsoda lepra hely ez!*

lépte ♦♦ birtokos személyjeles fn

Lépése. *Már hallani a lépteit. Léptünk nyomát belepte a hó.*

léptek ♦ fn (csak többes számban)

Lépések. *Lépteket hallok, valaki jön.* • *Valamilyen léptekkel:* **a)** valamilyen lépésekkel. *Nagy léptekkel indult meg az utca másik oldala felé.* **b)** valamilyen ütemben. *Nagy léptekkel halad előre az angol nyelvben.*

lépték ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Méretarány, kicsinyítési arány. *A műszaki rajzot 1:10 léptékben kell elkészíteni.* **2.** A térkép méretarányának megfelelő beosztású egyenes vonal. *A lépték segítségével gyorsan lemérhetjük a térkép pontjai közötti távolságot.* **3.** Mérték, arány. *Nagy léptékben tervez, merész ember.*

lépten-nyomon ♦♦♦♦ hsz

Lépésenként, minduntalan. *Lépten-nyomon kátyúba léptünk. A kisvárosban lépten-nyomon ismerősökhöz botlik az ember.*

léptet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lépésben lovagol. *„Edward király, angol király Léptet fakó lován”* (Arany J.: A walesi bárdok). **2.** Életbe vagy hatályba léptet valamit: érvényessé tesz. *A rendeletet még nem léptették életbe.*

lepukkan ♦ ige ~ni (bizalmas)

Igen rossz állapotba, helyzetbe kerül. *Elbocsátották a munkahelyéről, a felesége is elhagyta, s egy éven belül teljesen lepukkant.*

leráz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Rázással földre juttat valamit. *Lerázzuk a fáról a lekvárnak való gyümölcsöt.* **2.** Rázással lefelé, alulra juttat valamit. *Használat előtt le kell rázni a lázmérőt.* **3.** Nem vállal, elhárít valamit. *Lerázza magáról a terhet.* **4.** (bizalmas) *Leráz valakit:* megszabadul valakitől. *A kistestvérük folyton utánuk megy, nem tudják lerázni.*

lerészeged|ik ♦♦ ige ~ni

Leissza magát, berúg. *A barátunk tegnap alaposan lerészegedett.*

lerí ♦♦ ige ~ni

Lerí valakiről, valamiről valami: meglátszik rajta. *Lerí róla az irigység. Lerí a dolgozatodról, hogy a szomszédodról másoltad.*

leró ♦♦♦ ige ~ni

1. Kiegyenlít, kifizet valamit. *Lerója tartozását.* **2.** (Erkölcsei kötelezettséget) tettere vált. *Az államelnök is leróta kegyeletét a hősi halottak sírjánál. Lerója hálóját az önzetlen segítségért.*

les¹ ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Titokban néz, kukucskál. *Az ajtó résén át a szobába lesett.* 2. Feszülten figyel valamit, valakit. *A macska lesi a földön kaparászó rigókat. Minden szavát lesi. Az ablakból lesi a gyerekeket.*

les² ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Olyan hely vagy helyzet, ahol lopva meg lehet figyelni valamit, valakit. *Lesből figyelte, mikor lép ki a házból. A vadászok lest építettek az erdő szélén, s ott éjjelente lesben állva várják, hogy felbukkanjanak a vadak.* 2. (Labdarúgásban) az a szabálytalan helyzet, amikor a támadó játékos, akihez a labdát éppen indítják, túl van azon a partvonalra merőlegesen képzelt vonalon, amelyen a védekező csapat leghátsó játékosa éppen áll. *A futballcsatár lesen van. Ez bizony les volt!*

leselkedjik ♦♦♦ ige ~ni

1. Titokban figyel, (tréfás) kukucskál. *A kislány a függöny mögé rejtőzve leselkedik. A kulcslyukon át leselkedik.* 2. • (választékos) *Veszély leselkedik valakire:* veszélyben van, de nem tud róla. *A befagyott tavon korcsolyázó gyerekek nem sejtették, mekkora veszély leselkedik rájuk.*

lesipuskás ♦ fn ~ok, ~t, ~a (régí vagy tréfás)

1. Orvvadász. *A lesipuskás a tilosban vadászott, ezért súlyos büntetést kapott.* 2. A kedvező alkalmat kivárá s azt szemfülesen kihasználó személy. *A lesipuskás kifigyelte, mikor nem néz oda a tanár, akkor ült át a másik padba.*

lesóz ♦ ige ~ni

1. Sóval beszór valamit. *A füstölni való húst lesózzák, és állni hagyják.* 2. • (bizalmas) *Lesóz valakinek egyet vagy egy pofont:* nagy erővel arcul üti. *Addig kötekedett a nagyobb fiúkkal, amíg aztán az egyik lesózott neki egy hatalmas pofont.*

lesz ♦♦♦♦ ige lenni

1. Keletkezik, létrejön, születik, terem. *Sikere lesz az előadásnak. Sok gyümölcs lesz az idén. Mária nének gyereke lesz. Vihar lesz, úgy látszik.* • (bizalmas) *Vége lesz valakinek:* meghal. *Az öregnek nemsokára vége lesz.* 2. Valamiből, valakiből *lesz valami, valaki:* válik valamivé, valakivé. *Erős férfi lett belőle. Ebből a sok gyümölcsből lekvár lesz.* 3. Kerül valahova, valamilyen állapotba. *Rosszul lett az ebédől. Hova lett a kocsi kulcs?* 4. (bizalmas) *Szerez valamit, birtokába jut valami. Két év alatt lett lakása, kocsija.* 5. Valószínű, hogy van, lehet. *Ki csenget? A postás lesz az.*

leszáll ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Földet ér, lerepül. *Leszáll a repülőgép. Leszáll a madár az ablakpárkányra.* 2. Leereszkedik, alászáll. *A bányász leszáll a tárnába. A bűvárok leszáltak a tó fenekére.* 3. Lelép, lejön valahonnan. *Szállj le a lóról! Hol szállsz le a buszról?* • (szleng) *Szállj le rólam!:* hagyj békén. 4. (Az alkonyattal kapcsolatban:) • *Leszáll az est:* besötétedik. | *Leszáll a nap:* lemegy. 5. Leülededik. *A kávézacc leszáll a csésze aljára.* 6. Alacsonyabb szintűvé válik. *Éjszaka nulla fokig száll le a hőmérséklet.*

leszámol ♦♦♦ ige ~ni

1. Elszámol valakinek az általa kezelt pénzzel, anyaggal. *Leszámolt a főnökének. Édesapám az utolsó napját tölti a munkahelyén, ma leszámol.* 2. Megszámol, leszámol valamit. *Darabonként leszámolja a péksüteményt.* 3. *Leszámol valakivel:* bosszút áll, elégtételt vesz valakin. *Leszámol ellenségeivel.* | *Leszámol valamivel:* szakít. *Már leszámolt az előítéletekkel.*

leszavaz ♦♦♦ ige ~ni

1. Szavazással elvet valamit. *A közgyűlés leszavazta az indítványt.* | *Leszavaznak valakit:* a) szavazással nem választják meg, illetve leváltják. *Leszavazták a jelöltet, most sem lehet képviselő.* b) valakinek az indítványát elvetik. *Volt egy remek javaslatom, de leszavaztak.* 2. (bizalmas) Szavazatot lead. *Hat órára mindenki leszavazott.*

leszázalékol ♦♦ ige ~ni

Rokkanttá nyilvánít és nyugdíjaz valakit. *Betegsége miatt leszázalékolták.*

leszerel ♦♦♦ ige ~ni

1. Elemeinek szétbontásával helyéről levesz valamit. *Az autóröncsről minden mozdíthatót leszereltek.* 2. Befejezi vagy befejezettnak nyilvánítja katonai szolgálatát. *Bátyám a nyáron leszerel, inkább polgári foglalkozást keres. A szomszéd fiút betegsége miatt leszerelték, nem maradhat a katonai pályán.* 3. (bizalmas) Taktikával elállít valakit szándékától. *Sikerült leszerelnie kellemeitlenkedő útitársát.*

leszerepel ♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Befejezi szereplését. *Ő már leszerepelt, az egész estéje szabad.* 2. Rosszul szerepel, felsül. *Csúnyán leszerepelt a csapat a mérkőzésen.*

leszokjik ♦♦♦ ige ~ni

1. *Leszokik valamiről:* felhagy valamivel. *Ideje leszokni a dohányzásról.* 2. (bizalmas) *Odaszokik valahova, elkezd oda lejárni. Először csak otthon játszott, aztán leszokott a térre.*

leszól ♦♦ ige ~ni

1. Alul lévő, illetve alárendelt személynek vagy alárendelt helyre szól. *Az apa leszólt a fiának, hogy hozza fel az újságot. Telefonon leszólnak a vidéki raktárba, és máris küldik az árut.* 2. Becsmérel, lekicsinyel valakit, valamit. *Nem illik leszólni mások holmiját.*

leszűr ♦♦♦ ige ~ni

1. *Leszűr valamit:* leengedi a folyadékot valamiről. *Leszűri a kifőtt tésztát.* 2. (Hosszabb) gondolkodás után kikövetkeztet valamiből valamit. *Leszűri a tanulságot az esetből. Mit sikerült leszűrni a levelekből?*

lét ♦♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Létezés, élet, életben maradás. *Az élőlények fejlődését a létért való küzdelem határozza meg. A vállalat léte attól függ, hogy nyereséges lesz-e.*

letartóztat ♦♦♦♦ ige ~ni

Elfog és őrizetbe vesz valakit. *A lopással gyanúsított fiút letartóztatta a rendőrség.*

letegez ♦ ige ~ni

Tegezve szólít meg valakit. *Manapság a fiatal felnőttek első látásra letegezik egymást.* (rosszálló) *Gyerek léteére letegezte az új tanárt.*

leteleped|ik ♦♦♦♦ ige ~ni **letelepsz|ik** letelepedni

1. Otthont hoz létre valahol állandó lakosként. *Hosszas keresgélés után az Alföldön telepedtek le.* 2. Hosszabb időre leül valahova. *Kényelmesen letelepedett a fotelba, és ott üldögélt egy órácskát.*

leteper ♦♦ ige ~ni

Birkózva lefektet valakit. *A két fiú összeverekedett, végül a kisebbik teperte le a nagyobbikat.*

létére ♦♦♦ nu

Annak ellenére, hogy olyan, amilyen. *Gyerek létére a felnőttek csapatában játszik.*

leterít ♦♦♦ ige ~eni

1. (Lapszerű vagy szemes anyagot) lenti helyre terít. *A szoba közepére leterítette az új szőnyeget. Leterítette a búzát a magtár aljára.* 2. Letakar valamit. *Leterítette a fotelokat, hogy ne lepje őket a por, míg külföldön lesznek.* 3. Ütéssel a földre fektet valakit. *A bokszbajnok rövid időn belül leterítette ellenfelét.* 4. (Vadat) lövéssel megöl. *Három nagyvadat is leterített ebben a vadászati szezonban.*

létesít ♦♦♦♦ ige ~eni

(Intézményt, viszonyt) létrehoz. *Az egyház új iskolát létesített a városban. Nem sikerült kapcsolatot létesíteni velük. Új munkahelyeket létesítettek.*

létesítmény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (hivatalos)

Nagyobb építmény vagy intézmény. *Az új létesítményt a miniszter jelenlétében adták át rendeltetésének.*

letesz ♦♦♦♦ ige letenni

1. Lerak, lehelyez valamit. *A pénztárnál leteszi a csomagot a földre, amíg megveszi a jegyet. Alig tette le a kagylót, újra megszólalt a telefon.* • *Leteszi a fegyvert:* abbahagyja a harcot, megadja magát. 2. Megőrzésre otthagyni valamit. *Leteszi a csomagot a portán.* 3. Előre kifizet valamit. *Le kell tenni a foglalót, különben másnak adják el a lakást.* 4. Valakinek a kezébe tesz le valamit: rábizza. *Orvosa kezébe tette le az életét.* 5. (Ruhaneműt) levesz magáról. *Mielőtt a szobába lép, leteszi a kabátját.* 6. Abbahagy valamit. *Leteszi a munkát, mára eleget dolgozott.* 7. Járművel megállva lehetővé teszi, hogy valaki kiszálljon. *A saroknál tegyél le!* 8. (Vizsgát, próbát) kiáll. *Sikeresen letette a nyelvvizsgát.* 9. Lemond valamiről. *Letett a tervéről, hogy orvos legyen.* 10. (Esküt, fogadalmat) elmond. *Múlt héten tette le az orvosi esküt.*

letét ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Megőrzésre bankban vagy közjegyzőnél elhelyezett pénz, értéktárgy. *Letétbe helyezte az értékpapírokat. Tartós letétben van a pénze.*

létez|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Fennáll, van, előfordul. *Mióta létezik az egyesület? Létezik olyan szeder is, amelynek nincs tüskéje.* • (bizalmas) *Ez nem létezik!:* lehetetlen.

létfenntartás ♦♦ fn ~, ~t, ~a

Az élethez szükséges dolgok biztosítása. *Sok embernek gondot okoz a létfenntartás.*

létfontosságú ♦♦ mn ~ak, ~t, ~

Az élethez feltétlenül szükséges. *Létfontosságú szervek: az agy, a szív, a tüdő, a máj, a vese stb.* (túlzó) *Az ember számára a munka és a kultúra létfontosságú.*

letilt ♦♦ ige ~ani

Megtiltja valaminek a használatát. *A bíróság letiltotta fizetésének egy részét. Az elveszett betétkönyvet a bank letiltotta, így nem vehet ki belőle akárki pénzt.*

létminimum ♦♦♦ fn ~, ~ot, ~a

Az a hivatalosan megállapított legkevesebb pénz, jövedelem, illetve életszínvonal, amelyből vagy amelyen szerényen, de meg lehet élni. *A kormány felemelte a létminimumot. Sokan élnek ezen a környéken a létminimum alatt.*

letol ♦♦ ige ~ni

1. Lejebb, lenti helyre tolva leenged valamit. *Letolja a biciklit a járdáról. Letolja a nadrágját.* 2. (bizalmas) Összeszid, legorombít valakit. *Jól letolták figyelmetlensége miatt.*

letorkol ♦♦ ige ~ni

Szavába vágva elhallgattat valakit. *Nem érdemes olyan emberrel vitatkozni, aki letorkolja a másikat. Akart még mondani valamit, de letorkolták.*

létra ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Két függőleges rúdból és ezeket párhuzamosan összekötő vízszintes fokokból álló, magas hely elérésére szolgáló eszköz. *Mász fel a létrára, a legfelső fokáról eléred a fa tetejét!*

létrehoz ♦♦♦♦ ige ~ni

Megalkot, megteremt valamit. *Sikerült létrehozniuk egy zenekart. Létrehoztak egy alapítványt hallássérült gyerekek számára.*

létrejön ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valósággá válik, meglesz. *Reméljük, létrejön az egyezség.* 2. Kialakul. *Jó viszony jött létre az iskolák között.* 3. Keletkezik. *A tengerszemek a jégkorszakban jöttek létre.*

létszám ♦♦♦♦ fn ~, ~ot, ~a

Csoport, közösség tagjainak száma. *Az osztály létszáma 28. Az alsó tagozatban évről évre csökken a létszám. Csökkenteni kell a vállalat létszámát.*

létszükséglet ♦ fn –, ~et, ~e

Az élet fenntartásához szükséges anyagi vagy szellemi szükséglet. *Ez számomra nem létszükséglet. Az ember számára létszükséglet az ivóvíz.*

lett ♦♦ mn ~ek, ~et, ~ül

A Lettországból élő, balti nyelvű néphez tartozó, azzal kapcsolatos. *A lett emberek között sokan szőkék. A lett szokásokról nem sokat tudunk. Ki beszél itt lettül? (Főnévi használatban:) A lettek is kiharcolták függetlenségüket. A lett indoeurópai nyelv.*

leüt ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lelek valamit. *Véletlenül leütötte a vázát. Leütötte a sapkát a társa fejéről.* • (bizalmas) *Leüt valakit, valamit valakinek a kezéről:* elhódít, elvesz. *Vigyázz, mert leütik a kezedről a menyasszonyodat.* 2. Ütve leválaszt valamiről valamit. *Leütötte a kő kiálló részét.* • (rég) *Leüti valaki fejét:* lefejezi. *Régen a bakó leütötte a halálra ítélt fejét.* 3. Egy csapással a földre terít valakit. *Leütött egy idős asszonyt, és elvette a tárcáját. Leütötte a támadóját.* 4. (Sakkfigurát, társasjáték figuráját) kiüti a játékból. *A sakkozó leütötte az ellenfél királynőjét.* 5. Ráütve lenyom valamit. *Sorra leüti a zongora billentyűit.* 6. (Labdát) kis ívben az ellenfél térfelére üt. *Ezt a magas labdát nem tudom leütni.* 7. Ütve, ütögetve a földre rögzít valamit. *A paradicsomtövek mellé leütött egy-egy karót.*

levált ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Valakit mással kicserél. *Éjjél után leváltják az ügyeletes őr. Leváltották az igazgatót.* 2. (bizalmas) Valamit egy másik dologgal felvált. *Leváltotta a tegnapi fehérneműjét.*

levegő ♦♦♦♦♦ fn –, ~t, ~je

1. A Föld légkörét alkotó gázok keveréke. *Friss levegőt enged a szobába.* • *Nem kap levegőt:* nehezen lélegzik, fullad. | *Levegőhöz jut:* kissé megkönnyebbül. 2. Be nem épített tér. *A hétvégén kimegyünk a levegőre, a hegyekre.* 3. Közhangulat, hangulat. *Szereti a klub levegőjét.* 4. Üresség, semmi. *Nem vagyok levegő, tessék rám figyelni!* • *Levegőnek néz valakit:* nem törődik vele, keresztülnéz rajta.

levegőváltás ♦ fn

Más légköri viszonyokkal, általában tisztább levegővel rendelkező helyre való utazás. *A gyenge gyerekeknek levegőváltásra van szüksége. „...levegőváltásul a mosónőnek ott a padlás” (József A.: Anyám).*

levegőzik ♦♦ ige ~ni

Friss levegőt szív. *A szünetben kimentünk a teraszra levegőzni.*

levél ♦♦♦♦♦ fn levelek, levelet, levele

1. Magasabb rendű növények lapos, lemezszerű, általában zöld színű része. *Ősszel lehullanak a fák levelei.* 2. Távol levő személyhez szóló írásbeli közlés. *Levelet ír a barátjának. Levelet hozott a postás. Elektronikus levelet is küldhetsz.* 3. (rég) Hivatalos irat. *Megjött a királytól a foglyok szabadon bocsátását engedélyező levél.* • *Nemesi levél:* nemességet adományozó oklevél. *Nemesi leveleket találtam a levéltárban.* 4. (Jelzőként:) Egy lapba csomagolt mennyiségű (gyógyszer). *Egy levél tablettát vett a gyógyszerárban.*

levélbomba ♦ fn

Levélborítékban elhelyezett, felbontáskor robbanó szerkezet. *Az elnöknek szánták a levélbombát, de a biztonsági szakemberek idejében hatástalanították.*

levelez ♦♦♦♦ ige ~ni

Levelet vált valakivel. *Régóta leveleznek egymással.*

levelező I. ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~

1. Tudományos akadémián a rendes tagnál egy fokkal alacsonyabb rangú (tag). *A Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lett.* 2. A hallgatók állandó személyes részvétele nélkül zajló (oktatás). *Levelező hallgatója az egyetemnek, havonta csak egy nap vesz részt az előadásokon. A bátyám már dolgozik, és levelező tagozaton tanul tovább.*

levelező II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Levélíró. *Kedves Levelezőnk! Egyik levelezőnk azt írja, hogy elégedetlen a műsor tartalmával.* 2. Kereskedelmi levelezést intéző alkalmazott. *Foglalkozása levelező, de a vállalatnál más feladatokat is ellát.* 3. (Pénzkereső munkája mellett) otthon készülő s csak konzultálni, vizsgálni bejáró egyetemista vagy főiskolás. *Nem nappalis, hanem levelező.* 4. (bizalmas) Levelező tagozat. *Levelezőn végzi az egyetemet, mert a szülei nem tudják tovább taníttatni.*

levelezőlap ♦♦♦ fn

Boríték nélkül postára adható, megszabott méretű kartonlap. *Postai levelezőlapot küldtem, hogy mikor érkezem. A barátnőmtől Veronából kaptam egy szép képes levelezőlapot.*

levelibéka ♦♦ fn

Zöld hátú, fehér hasú, többnyire fákon, növényeken élő béka. *A valódi levelibékák nagy családja több mint hatszáz fajt számlál.*

levélszekrény ♦♦ fn

1. A lakás bejáratánál elhelyezett, levelek bedobására szolgáló doboz. *Este kivette napi postáját a kapualjban levő levélszekrényből.* 2. Keskeny nyílással ellátott, rendszerint piros fémláda postai levelek továbbítására. *A posta előtti levélszekrényből naponta többször kiveszik a leveleket.*

levéltár ♦♦♦ fn

Iratokat gyűjtő, rendszerező és megőrző intézmény. *A levéltárban levéltárosok kezelik és gondozzák a régi okleveleket, leveleket, térképeket.*

levéltárca ♦ fn

Bőr- vagy műanyag tok, amelyben iratokat, papírpénzt, leveleket stb. tartanak. *Minden pénzt és igazolványát a levéltárcájában tartja.*

levéltitok ♦ fn

A címzett kizárólagos joga a neki szóló küldemény felbontására. *Nem szabad megsérteni a levéltitkot, ne olvasd el a leveletem!*

lévén ♦♦♦ határozói in

Mivel az van, amit állítunk. *Édesapám orvos lévén tudott segíteni a beteg gyerekeknek az osztálykiránduláson.*

levendula ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Illatos, kék virágú dísz- és gyógynövény, illetve ennek szárított virága. *Az erkélyemen egész nyáron illatozik a levendula. A molyok ellen levendulát teszünk a szekrénybe.*

levente ♦ fn ~k, ~t, ~je (régí)

1. (választékos) Délceg ifjú harcos. *„Szép magyar leventék, aranyos vitézek!”* (Arany J.: Toldi) **2.** Magyarországon 1921–45 között kötelező katonai előképzésben részesülő 13–21 éves fiú. *A leventék oktatói általában a hadsereg altisztjei voltak.*

lever ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ütögetéssel, ütéssel a földre juttat valamit. *Leverjük a diót a fáról. Sietében mindig lever valamit, most is lelökte a könyökével a vázát.* **2.** *Lever a lábáról valakit:* (betegség) járóképtelenné teszi. *Nem tud eljönni, mert leverte a lábáról az influenza.* **3.** Harcban legyőz valakit, valamit. *Egyórás közelharcban levertek az ellenséget. Levertek a felkelést, elfogták a vezetőit.* **4.** Elszomorít valakit. *A kudarc leverte, nem volt kedvem semmihez.* **5.** Ütésekkel a földre rögzít valamit. *Horgásztég építéséhez először karókat verünk le a tó fenekére.*

leves I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Olyan (anyag, étel, gyümölcs, zöldség), amelyben sok lé van. *A leves gyümölcsöket szeretem.*

leves II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Nagyrészt folyadékot tartalmazó étel. *Óvatosan kanalazza a forró levest.*

levesz ♦♦♦♦ ige levenni

1. Felsőbb helyről eltávolít valamit. *Levette a könyvet a polcra.* **2.** Valamiről valamit lehúzva eltávolít. *Meleg van, vedd le a pulóveredet! Levették a gipszet a lábáról.* • *Alig tudja levenni a szemét valakiről:* alig tudja abbahagyni a nézését. | *Leveszik a napirendről:* nem beszélnek róla. **3.** Átvesz, átvállal valamit. *Sokat segít neki a felnőtt lánya, a gondok nagy részét leveszi a válláról.* **4.** (bizalmas) Alacsonyabb fokozatra kapcsol valamit. *Meleg van, vedd le a fűtést. Óvatosan vezet, gyakran leveszi a gázt.* **5.** (bizalmas) Lefényképez valakit, valamit. *Hadd vegyelek le, ahogy itt állsz ebben a furcsa öltözetben!*

levet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (régí, választékos) Lent lévő helyre dob valamit. *A ló levetette lovasát. Leveti magát a földre. Leveti magát a hídról a vízbe.* **2.** Lehúzva eltávolít valamit. *Leveti a ruháját. A kígyó leveti a bőrét.* • *Leveti a gyászt:* többé nem visel gyászruhát. **3.** (választékos) Szakít valamilyen magatartással. *Vesd le ezt a rossz szokást!*

levitézlett ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (gúnyos)

Rangját, tekintélyét veszített (személy). *Nem ilyen levitézlett embert akarunk megválasztani elnöknek.*

levon ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Leszámít valamit valamiből. *A fizetésből levonják az adót.* **2.** *Levon valamiből:* csökkenti valaminek, valakinek az értékét. *Nem von le semmit az eredményéből, hogy segítséggel érte el.* **3.** (Következtetést) megállapít valamiből. *Vond le ebből a tanulságot!* **4.** (régí, választékos) Bevon, lehúz valamit. *Az ünnep után levonja a zászlót. Szélcsend van, levonjuk a vitorlát.*

levő ♦♦♦♦ mn-i in **levő** ~k, ~t, –

Amely a megnevezett helyen van. *Hozd vissza a nálad levő könyvet.*

lexikon ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

Betűrendes ismerettár. *A többkötetes lexikonok valamennyi tudományág főbb ismeretanyagát tartalmazzák. A néprajzi lexikonból megtudhatod, milyen a búboskemence.*

lézeng ♦♦♦ ige ~ni vagy ~eni

1. Erőtlenül támolyog, szédeleg. *Alig lézeng a gyengeségtől, napok óta lázas.* **2.** Céltalanul, dologtalanul kószál. *Néhány gyerek lézeng a téren.*

lézer ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

1. A nagy energiát egyetlen szét nem szóródó sugárnyalába összpontosító elektromágneses rezgéskeltő és erősítő berendezés. *A lézert először hegesztésre, fűrésra és metszésre használták.* **2.** Nagy energiájú, szét nem szóródó sugárnyaláb. *Ez a nyomtató már lézerrel működik.*

liba ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Lúd. *A tó partján libák legettek, és időnként nagyon gágogtak. Liba volt tegnap ebédre.* **2.** (bizalmas, gúnyos) Tapasztalatlan, buta lány, nő. *Egy liba a barátnőd, ha ilyenekkel foglalkozik.*

libabőrös ♦ mn ~ek, ~et, ~en

A borzongástól apró dudorokkal borított bőrű (testrész vagy ember). *Libabőrös lett a háta az éjszakai hidegtől.*

libben ♦♦ ige ~ni

Könnyedén, kecsesen mozdul, halad. *Libben a függöny. Egy lány libbent a szobába.*

libeg ♦♦♦ ige ~ni

1. Levegőben vagy folyadékban támaszték nélkül egy helyben mozog. *Libeg a szalag a szélben. Moszat és hínár libeg a vízben.* **2.** Könnyed, táncoló léptekkel jár. *Az örömtől szinte a föld felett libeg.*

libegő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Drótkötélpálya szabadon függő ülésekkel. *A hegycsúcsra libegő vitt föl bennünket.*

liberális ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. A szabadságjogok védelméért és a gazdaságban a szabad versenyért küzdő, a XVIII. században kialakult eszmét képviselő, valló. *A liberális párt bejutott a parlamentbe.* (Főnévi használatban:) *A liberálisok nem szavazták meg a törvényjavaslatot.*

2. (Néha túlzottan) engedékeny. *Ide vezetett, hogy a gyerekeit liberálisan nevelte.*

lidérc ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Gonosz szellem. *A babona szerint a lidércnek megnyomják az alvó embert, és ezzel kínos, rémes álmokat okoznak neki.*

• *Megnyomta a lidérc:* szörnyűt álmodott, lidércnyomása volt. 2. (ritka) Lidércfény. *A hiedelem szerint a lidércnek kakasszóra el kell tűnnie. A lidércet sokan kincsjelző lángnak tartották.*

lidércfény ♦ fn

A meggyulladt mocsárgáz imbolygó lángja. *A távolban látták a mocsár fölött a lidércfényt.*

lidércnyomás ♦♦ fn

1. Álomban vagy félálomban támadt nyomasztó érzés. *Szörnyű lidércnyomás kinozta egész éjjel.* 2. Kínzó félelem. *Nem tudott szabadulni a háború lidércnyomásától.*

lift ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Felvonó. *A lift másodpercek alatt fölvitte a tizedik emeletre.*

liget ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos)

Kisebb, ritkás erdő. *Jót tett neki a napi egyórás séta a ligetben.*

lignit ♦ fn –, ~et, ~je

Kis fűtőértékű barnaszén. *A lignitet általában külszíni fejtéssel bányásszák.*

liheg ♦♦♦ ige ~ni

1. Szaporán, hallhatóan lélegzik. *A futástól lihegve beszélt.* • *Bosszúért liheg:* kegyetlen bosszút forral. 2. (választékos) Szenvedélyes érzelmet érez valami, valaki iránt. *A magasabb beosztásért lihegett.*

likőr ♦♦ fn ~ök, ~t, ~je

Különböző aromával ízesített, édes szeszes ital. *A likőrök közül a tojáslikört szeretem a legjobban.*

lila ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Orgona- vagy ibolyaszínű. *Van lila színű tollad?* (Főnévi használatban:) *A lilát választom.*

liliom ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Magas szárú, tölcsérszerű, illatos virágú kerti dísznövény. *A fehér liliom az ártatlanság jelképe.*

liliputi ♦ mn ~ak, ~t, – (tréfás, választékos)

Igen kicsi. *Liliputi méretű volt a babaház. A mese hőse egy liliputi emberke volt.*

limlom ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

Hasznavehetetlen, ócska holmi. *Dobd már ki ezt a sok limlomot!*

limonádé ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Citromléből és vízből készült, általában édesített ital. *A valódi citromlét tartalmazó limonádé olcsóbb is, egészségesebb is, mint a kóla.* 2. (bizalmas) Giccses, értéktelen regény, film. *Egész nap azt a hitvány limonádét bújja. Ne nézd meg, unalmas limonádé ez a film.*

linóleum ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Műanyag padló. *Az előszobát linóleum borítja. A lakásba három üzletből válogattuk össze a linóleumot.*

liptói ♦ fn (kissé régi) **liptai** –, ~t, ~ja

Juhtejből készült, kissé csipős túró. *Reggelire mindig 10 deka liptóit eszik.*

líra ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kis alakú, hárfához hasonló, ókori pengetőhangszer. *Festményeken gyakran a líra jelképezi a költészetet.* 2. Az irodalom három műnemének egyike: az érzelmeket, gondolatokat szubjektíven kifejező költészet. *A líra műfajai például a dal, a himnusz, az epigramma.* 3. Gyöngéd érzelem. *Ez a dal csupa líra.*

lírikus ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Lírai műveket szerző művész. *Elbeszéléseket is ír, de inkább lírikusként ismerik.* (Jelzőként:) *Lírikus szerző, a lírikus műfajokban alkotott maradandót, ódái a leghiresebbek.*

lista¹ ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Szó- vagy névjegyzék, névsor. *Állítsd össze a tennivalók listáját! Nem vagyok rajta a listán, rólam, úgy látszik, megfeledkeztek.*

lista² ♦ fn ~k, ~t, ~ja (Fv bizalmas)

Vékony lécszerű. *Egy keskeny listát rögzített a falhoz, arra akasztotta a falvédőt.*

liszt ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Gabonaszemek finom őrleménye. *A lisztből kenyér és tészta készül.* 2. Finom por. *Az állati fehérjét liszté őrlik, úgy adják takarmánnyul vagy erősítőszerrül a háziállatoknak.*

litánia ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (A katolikus és a görögkeleti egyházban) hosszú, könyörgő ima, amelyet a pap és a hívek felváltva mondanak, illetve énekelnek. *Ma délután az új pap éneklie a litániát.* 2. Az a délutáni vagy esti ájtatosság, amelyen ezt mondják, illetve éneklie. *Menjünk el a litániára!* 3. (gúnyos) Hosszadalmas felsorolás, beszéd. *Egy egész litániával válaszolt az öreg néni, amikor egészsége után érdeklődtünk.*

liter ♦♦♦♦ fn – (~ek), ~t, ~je

1. 1 dm³ űrtartalom mint folyadék vagy ritkábban szemcsés anyag mértékegysége. *Mennyibe kerül a tejnek literje?* (Jelzőként:) *3 liter vörösbort hozott. Megettünk másfél liter pattogatott kukoricát a moziban.* 2. (rég.) Ekkora űrtartalmú mérőedény. *Literrel méri ki a tejet.*

litván ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. A zömében Litvániában élő, balti nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A litván nyelv sok ősi elemet tartalmaz.* (Főnévi használatban:) *A litvánok a Balti-tenger keleti partján élnek.* 2. Az e nép által beszélt (nyelv). *Szorgalmasan tanul litvánul.* (Főnévi használatban:) *A litvánban a névszónak nyolc esete van.*

lív ♦ mn ~ek, ~et, ~ül

Lettország északi részén élő, finnugor nyelvű (népcsoport), vele kapcsolatos, rá jellemző. *A lív nyelv éppen olyan fokon rokona a magyarnak, mint a finn.* (Főnévi használatban:) *A lív a vótallal együtt kihalóban levő nyelv, már csak néhány tíz ember beszél.*

lő ♦♦♦♦ fn lovak, lovat, lóva

1. Vontatásra vagy lovaglásra használt, páratlan ujjú patás háziállat. *A hidegvérű lovat vontatásra, a melegvérűt főleg lovaglásra használják.* 2. Lófej alakú sakkfigura. *Világos lóval nyitott.* 3. Négy lábon álló, közepén két fogantyúval (ún. kápával) felszerelt tornaszor, illetve az ezen üzött sportág. *A magyar tornászok sok aranyérmet nyertek lovon.* 4. (bizalmas, rosszalló) Nagyra nőtt, megnyúlt kamaszfiú. *Nagy lovakkal jár egy osztályba.* • (Jelzőként) *Ló betűk:* (kézírásban) otrombán nagy betűk. *Milyen ló betűkkel írsz!*

lóbál ♦♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Ingaszerűen mozgat, himbál valamit. *Kezében lóbálja a táskáját.*

lobban ♦♦♦♦ ige ~ni

1. • *Lángra lobban:* hirtelen meggyullad, lángolni kezd. *A nedves fa nehezen lobban lángra.* 2. • (választékos) *Haragra lobban:* nagyon megharagszik, dühbe gurul. *Szörnyű haragra lobbant a hír hallatán.* | *Szerelemre lobban valaki iránt:* hevesen beleszeret valakibe. *Szerelemre lobbant új kolléganője iránt.*

lobbanékony ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Indulatos természetű. *Lobbanékony ember, könnyen dühbe gurul.*

lobbi ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Az a (képviselői) érdekcsoport, amelynek tagjai a hatalmon kívüli csoportok érdekében igyekeznek befolyásolni a törvényhozást. *A népszerűség nagy részének érdekeit keresztezik a lobbik törekvései.*

lobog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Erősen lebeg, leng. *Lobog a zászló a házakon a tavaszi szélben.* 2. Erős lánggal ég. *Lobog a tűz a kandallóban.* 3. (Folyadék) bugyborékolva forr. *Már lobog a teavíz.* 4. (választékos) (Szenvedély, indulat) ég valakiben, valamiben. *Szerelem lobog a szívében. Lobogott benne a bosszúvágy.*

lobogó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos)

Zászló. *Az ünnep előtti napon minden házra kitűzik a nemzeti lobogót.*

loboncos ♦ mn ~ak, ~at, ~an (bizalmas)

Sűrű és gubancosan kócos. *Egy loboncos kutya kullogott utána. Szörnyen néz ki loboncos hajával.*

lóca ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Paraszti ülőbútor, támlás vagy támla nélküli pad. *Vasárnap este kiülnek a lócára a kapu elé beszélgetni.*

loccsan ♦♦ ige ~ni

1. Csattanó hangot adva hullámokat vet. *Nagyot loccsant a kő, ahogy a vízbe esett.* 2. (Folyadék) csattanva odacsapódik valamihez. *A tele pohárból egy kis víz az asztalra loccsant.*

locsog ♦♦♦ ige ~ni

1. (ritka) Csobog. *A folyó partján ülve hallgatta, hogy locsog a víz a köveken.* 2. (rosszalló) Hosszan beszél, fecseg. *A lányok sokat locsognak.*

locsol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Öntöz (valamit). *A kertész nyáron minden este locsol.* *Amíg távol leszünk, locsold a szobanövényeinket!* 2. Locsolkodik. *Húsvét hétfőjén megyünk locsolni.*

locsolkodjik ♦ ige ~ni

(Fiú, férfi húsvétkor) illatszerrel vagy vízzel meglocsolja a lányokat, asszonyokat. *Húsvéthétfőn a fiúk locsolkodni járnak.*

locspocs ♦ fn –, ~ot, ~a (bizalmas)

Félig elolvadt hó vagy híg sár. *Hóolvadáskor csupa locspocs az utca.* (Jelzőként:) *Locspocs idő van odakint.*

lóden ♦ fn ~ek, ~t, ~je

1. Durva gyapjából készült posztószövet. *Átmeneti kabátot lódenből is készítenek, mert nem ereszti át a vizet.* 2. Ilyen szövetből készült kabát. *A második világháború után divat volt a lóden.*

lódít ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Meglendítve, erőteljes mozdulattal lök valamit valahova. *A padra lódítja a nehéz táskát.* 2. Ártalmatlanul valótlant állít. *Ne lódíts akkorákat, úgysem hiszem! Azt lódította, hogy már vizát is fogott, pedig még keszeget sem.*

lódul ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas, kissé durva)

Mozdul, ugrik, siet. *Lódulj már ajtót nyitni. Lódulj innen!*

lodzsa ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Félig nyitott, oszlopos, árkád galéria. *Ha Sárospatakon jársz, ne mulasd el megnézni a vár reneszánsz kori lodzsáját. A régi soproni lakóházak udvarát lodzsa díszíti.* 2. Zárt erkély. *Ez nem erkély, hanem lodzsa, mert nem emelkedik ki a ház falának síkjából.*

lóerő ♦♦ fn

A munkavégzés teljesítményének egysége, akkora erő, amely 75 kilogrammot egy másodperc alatt egy méter magasra emel. *A versenyautó teljesítőképességét lóerőben szokták megadni. Kétszáz lóerő van ebben az autóban.*

lófarok ♦ fn lófark lófarkak vagy lófarkok, lófarkat vagy lófarkot, lófarka

1. A lónak a farka. *A török szultánok jelvényét, a félholdat lófarok díszítette.* 2. Hátul összefogott, a ló farkához hasonlóan lecsüngő, hosszú hajviselet. *Újra divat lett a lófarok.*

lófő ♦ fn ~k, ~t, ~je (rég)

Kiváltságos, lovagi rangú székely, aki lovon vonult hadba. *A lófők közül sokan a XV–XVI. században vagyont és nemességét szereztek.*

lófrál ♦ ige ~ni (bizalmas)

Céltalanul jár-ke. *Naphosszat az utcán lófrál.*

lóg ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Füg, függeszkedik. *A falinaptár az íróasztal fölött lóg. Szeret a gyűrűhintán lógni.* 2. (Kifejezésekben:) • *Lóg egy foga: laza, ki fog esni.* | *A levegőben lóg: a) bizonytalan. Egyelőre a levegőben lóg a kinevezése. b) a küszöbön áll. A levegőben lóg a botrány.* | *Lóg rajta a ruha: esetlenül áll, lötyög.* | *Lóg az orra: szomorkodik.* 3. (bizalmas) Csavarog, ténfereg, (miközben hiányzik valahonnan). *Tanulás helyett a parkban lóg.* | *Lóg az óráról: nem vesz részt rajta.*

logaritmus ♦ fn ~ok, ~t, ~a

Az a hatványkitevő, amelyre az alapot emelve az adott számot kapjuk. *Ha tudjuk, hogy egy adott szám melyik számnak a hatványa, akkor meg tudjuk határozni a logaritmusát.*

logika ♦♦♦♦ fn ~, ~t, ~ja

1. A gondolkodás tudománya. *A logika a gondolkodás törvényeit vizsgálja és rendszerezi.* 2. A világban meglévő törvényszerűségeken alapuló gondolkodás. *A logika szerint a gyengébb csapatnak kell vesztenie.* 3. Törvényszerűség. *Ez ellenkezik a tények logikájával.*

lohad ♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Apad, kisebbedik. *Lohad a kezén a méhcsípés helye.* 2. (Tűz) lassan kialszik. *Lohad a láng, tegyetek rá még egy kis fát.* 3. (Érzelem) csökken, gyengül. *Lohad a lelkesedése, már nem jár le minden edzésre.*

lóhalálában ♦♦ hsz

1. (rég) Lovakat kíméletlenül hajtva, hajszolva. *Futár érkezett lóhalálában.* 2. Izgatott sietséggel, olyan gyorsan, ahogy csak tud. *Lóhalálában rohan haza, mert bekapcsolva felejtette a vasalót.*

lóhere ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

A hüvelyesek családjába tartozó, takarmánynak termesztett növény. *Lóherét ad a lovaknak. A négylevelű lóhere állítólag szerencsét hoz.*

lohol ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Fárasztó erőfeszítéssel, lihegve siet. *Lohol fel a lépcsőn, ahogy csak a lába bírja.* 2. Sok utánajárással próbál elintézni valamit. *Munka után lohol.*

lom ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Értéktelen ócskaság. *Az öregasszony lakásában már lépni sem lehetett a sok lomtól.*

lomb ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Fa, bokor (nem tülevelű) levélzete. *Ősszel a nem örökzöld fák, bokrok elhullatják lombjukat.*

lombfűrész ♦ fn

Fémkeretbe foglalt keskeny pengéjű fűrész vékony falemezek fűrészelésére. *Technikaórán lombfűrészrel dolgoztunk.*

lombik ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Hosszú nyakú, gömbölyű, tűzálló üvegedény. *A vegyész izgatottan hajol a kísérleti lombik fölé.*

lombikbébi ♦ fn ~k, ~t, ~je

Az anya testén kívül megtermékenyített, majd az anya méhében beültetett petesejtéből kifejlődött magzat, illetve megszületett gyermek. *Sokáig nem volt gyerekük, de most született két lombikbébijük, és nagyon boldogok.*

lomha ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. (rosszalló) Nehézkedő, lusta. *Lomha mozgású a fiú, mert elhízott. Nehezen boldogul lomha észjárású tanítványaival.* 2. Lassú mozgású. *Lomhán hőmpölyög a folyó.*

lompos ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Rendetlen, gondozatlan, piszkos (ember). *Takarításhoz van öltözve, ilyen lomposan nem mehet az utcára. Valami lompos nőszemély nyitott ajtót.* 2. Bozontos, loboncos szőrű (állat). *Lompos kóbor kutya futott át az úton.*

loncsos ♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an (népi, rosszalló)

Rendetlen, mocskos. *Egy loncsos kutya támadta meg őket a falu szélén.*

lop ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Engedély nélkül elvesz, eltulajdonít (valamit). *Megbüntették, mert a szomszédból gyümölcsöt lopott. Lopni próbált az áruházban, de elkapták.* 2. (Kifejezésekben:) • *Lopja a napot: lustálkodik.* | *Lopja az idejét valakinek: feltartja.* 3. (választékos)

Titokban valamit valahova tesz. *Az orvos zsebébe lopta a hálapénzt.* 4. (választékos) *Lopva:* észrevétlenül, titokban. *Lopva rápillantott a leányra.*

lopakod|ik ♦♦♦ ige ~ni

Óvatosan úgy mozog, hogy ne lehessen észrevenni. *A róka a tyúkólhoz lopakodik. Egy sötét alak lopakodik a bokrok közt.*

lopó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hosszú csövű, felül öblös, mindkét végén nyitott, a borospincékben használt edény. *Lopóval szívja a bort a hordóból.*

lopódz|ik ♦♦ ige **lopóz|ik** ~ni

Lopakodik valahova. *A ház mögé lopódzott, és belesett az ablakon.*

lord ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Angol főnemes. *Megismerkedtem egy igazi lorddal.* • *A lordok háza:* a brit parlament felsőháza, főrendiház.

lószerszám ♦♦ fn

A ló befogásához, illetve fölnyergeléséhez használt felszerelés. *A lovagolni tanulók már az első órán megismerkednek a lószerszámmal. A lószerszám legfontosabb darabjai: a gyeplő, a kantár, a kötőfék és a zabla, lovaglaskor a nyereg és a kengyel is.*

lót-fut ♦ ige *lót*ni-futni

Buzgón összevissza járkál, futkos. *Ügyeit intézve egész nap lótot-futott.*

lottó ♦♦♦♦ fn ~, ~t, ~ja

1. Sorsjáték, melyben kisorsolandó számokat kell előre eltalálni. *A magyar ötös lottóban az 1–90 közötti számok közül hetente ötöt húznak ki. Még sohasem volt kettesnél nagyobb találatom a lottón.* 2. (bizalmas) Lottószelvény. *Vettél lottót?*

lótusz ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Trópusi tündérrózsafaj. *A nagy, rózsaszín virágú lótusz az indiaiak szent növénye.*

lottyadt ♦ mn ~ak, ~at, ~an (népi)

1. Túlereget, túl puha. *Ez a lottyadt szilva már csak lekvárnak jó.* 2. (rosszalló) Túl puha, petyhüdt, ernyedt (testrész). *Nagy, lottyadt fenéke van.*

lovag ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. (Az ókori Rómában:) A vagyonos kiváltságosok rendjébe tartozó személy. *A vagyonos, de nem arisztokrata római lovagok önálló társadalmi rendet alkottak.* 2. Lovon katonáskodó nemes. *A középkori lovagok eredetileg a hűbérurak páncélos lovasai voltak.* 3. Udvarias, figyelmes, lovagias férfi. *A vőlegényem igazi lovag.* 4. (rég) Kísérő, udvarló. *Nagyanyámnak mindig volt lovagja, aki elkísérte a bálba.* 5. • *Máltai lovag:* a Máltai Lovagrend tagja. *A máltai lovagok szeretetszolgálatát teljes kórházi felszereléssel szállított a katasztrófa sújtotta országba.*

lovagias ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Udvarias, segítőkész, figyelmes (férfi). *A lovagias ember az ellenfelét is tiszteletben tartja.* • (rég) *Lovagias ügy:* becsületbeli, különösen párbajozással kapcsolatos.

lovagol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lóháton ülve halad. *Minden vasárnap reggel lovagol.* 2. Lovasversenyzőként sportol. *Évek óta egyesületben lovagol.* 3. (bizalmas, rosszalló) *Lovagol valamin:* makacsul, ismételten emleget valamit. *Egyre ezen a történeten lovagol.*

lovarda ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Lovaglásra való fedett sportcsarnok. *Télen csak lovardában szoktak lovagolni.*

lovas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Lóval vontatott (jármű). *Lovas szekéren jártak egyik faluból a másikba.* 2. Lovon ülő, azon közlekedő, illetve azon szolgálatot teljesítő (személy). *Lovas alakot ábrázoló szobrot készít. Lovas rendőrök felügyeltek a tüntetésen.* (Főnévi használatban:) *Lovasokkal találkoztunk az erdőben. Bátyám jó lovas.*

lovász ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Hivatásos lóápoló, illetve -idomító. *A lovardában tíz lovász foglalkozik a háttaslovakkal.*

lőverseny ♦♦♦ fn

(Telivér) háttaslovak gyorsasági versenye. *A lőversenyen fogadásokat kötnek a nyertes lóra, illetve a helyezésekre.*

lő ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nyilat vagy lőfegyverből golyót röpít a megjelölt célpont irányába. *Célba lő. A két párbajozó férfi egymásra lőtt.* | *Ló valamit:* folyamatosan tüzel rá. *Két napja lövik a várost.* 2. Elejt, lelő valamit, valakit. *A vadász egy őzet lőtt.* • *Szíven vagy föbe lö valakit:* szívére, illetve fejére irányzott lövéssel öli meg. *A gyilkos szíven lötte áldozatát. Az elítéltet föbe lőtték.* 3. (Labdajátékban, főként labdarúgásban:) (Labdát) rúg, dob, üt. *A kapu fölé lötte a labdát.* • *Gólt lö:* kapuba rúgja, dobja, üti a labdát. *Szép gólt lőtt a csatár.*

lőcs ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

Szekér, kocsi, talyiga alkatrésze, a jármű oldalait a tengelyhez kapcsoló (vasalt) görbe farúd. *A lőcsbe kapaszkodott, hogy le ne essen a hirtelen felgyorsult szekérről.*

lődörög ♦♦ ige ~ni (kissé bizalmas)

Céltalanul járkál. *Egész délután a Belvárosban lődörögtek.*

lőfegyver ♦♦♦ fn (hivatalos)

Lövedéket kiröpítő fegyver. *Lőfegyverrel vetett véget életének.*

lök ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Gyors mozdulattal tol valamit. *A sarokba löki a széket. Úgy mellbe lökött, hogy majdnem elestem.* 2. Kelletlenül ad, dob. *Utálkozva a kutyák elé lökte az ételt.*
- lőkhárító** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
Járművön az ütközés erejét felfogó, tompító fém vagy műanyag alkatrész. *A kisebb karambolnál behorpadt a lőkhárító.*
- löncs** ♦ fn ~ök, ~öt, ~e
1. Könnyű déli étkezés. *Angol ismerőseim el nem mulasztották a löncsöt.* 2. Felvágottszerűen szeletelhető vagdalt hús. *Uzsonnára löncsöt kérünk vajás kenyérrel.*
- lőpor** ♦♦ fn
Lövedékek mozgási energiáját szolgáltató, égéssel gázt fejlesztő anyag. *A lőport lövedékek kilövésére használják.*
- lőre** ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (népi vagy bizalmas)
Gyenge minőségű, kellemetlenül savanyú bor. *Ihatatlan ez a lőre.*
- lőrés** ♦♦ fn
Várfalon vagy harcocsiban a kifelé lövéshez szabadon hagyott kis nyílás. *A lőrésből ágyú csöve kandikált ki.*
- lősz** ♦♦ fn ~ök, ~t, ~e
Finom szemcséjű, rétegzetlen üledékes kőzet. *A sárgás löszön jó termőtalaj alakul ki.*
- lőszert** ♦♦♦♦ fn
Fegyver megtöltésére, illetve működőképes állapotba hozásához szükséges anyag. *Lőszernek a katonai nyelvben nemcsak a lőfegyverbe való lövedéket nevezik, hanem az ahhoz tartozó töltényhüvelyt, lőportöltetet és csappantyút is: ezek együttesen alkotják a lőszert. Lőszert nélkül nem tudunk ellenállni az ostromlónak.*
- lőtáv** ♦♦ fn
Az a távolság, ameddig a fegyverrel el lehet löni. *Nem érdemes löni, még lőtávolon kívül van a célpont.*
- löttyög** ♦♦♦ fn ~ni
1. Ide-oda rázódik. *Löttyög a tej a kannában.* 2. Lazán lóg, csüng valahol. *Löttyög rajta a ruha, úgy le van fogyva. Nagy neki ez a cipő, löttyög benne a lába.* 3. (bizalmas) Céltalanul járkál. *Egész délután az udvaron löttyögött.* 4. (szleng) Táncol. *Jössz velem löttyögni a dízsibe?*
- lötty** ♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e (bizalmas)
Híg, ízetlen étel vagy ital. *Ehetetlen löttyöt tálalt fel leves gyanánt. Meg nem iszom ezt a löttyöt!*
- lövedék** ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
Töltény, golyó. *A lövedék a lőszernek az a része, amely a fegyver csövéből kirepül. A lövedék a bal lábszárán sebesítette meg. A robbanó tűzérségi lövedékek gránát a neve.*
- löveg** ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
Nagyobb lövedékeket kilövő tűzfegyver. *A harcban bevetették a lövegeket is.*
- lövell** ♦♦♦ ige ~ni
1. Szökell, szökik. *A szökőkútból felfelé lövell a vízszugár. A sebből lövell a vér, gyorsan el kell állítani.* 2. (választékos) Kibocsát magából valamit. *A Nap vörös sugarakat lövellt a tájra.* 3. (választékos) Valamilyen tekintetet, pillantást lövell valakire: valamilyen indulattal néz rá. *Megvető pillantást lövellt rá.*
- lövés** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
1. Elsütött lőfegyver hangja. *A közelben lövés csattant.* 2. Lövedék, golyó. *A lábát érte a lövés.* 3. Labdának nagy erővel való rúgása, ütése, dobása. *A csatár kapura rúgta a labdát, de a kapus kivédte a lövést.* 4. Lövedék célba juttatása. *Ma valahogy nem megy a lövés, egyszer sem találtam a tábla közepébe.*
- lövész** ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
1. Lőfegyverrel felszerelt (gyalogos) katona. *Gépkocsizó lövészként szolgál.* 2. Céllövő. *Lövészeink sikeresen képviselik a világvásárokon a magyar színeket.*
- lövölde** ♦ fn ~k, ~t, ~je
1. Céllövölde. *Tolong a nép a vásárban a lövölde körül.* 2. (rég) Céllövészetre való épület. *A Lövölde téren egykor lövölde állott, innen kapta a nevét.*
- lubickol** ♦♦♦ ige ~ni
Élvezettel fürdik, játékosan úszkál. *Ha jó az idő, egész nap lubickolnak a tó vizében.*
- lucerna** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Kék, pillangós virágú, élő takarmánynövény. *A gazda úgy döntött, hogy lucernával veti be a legelőt.* 2. A lekaszált lucerna mint takarmány. *Dobj egy kis lucernát a teheneknek!*
- lucfenyő** ♦ fn
1. Illatos, rövid tülevelelű fenyőfajta. *A lucfenyő a legelterjedtebb karácsonyfa.* 2. Ebből készült faanyag. *A tetőszerkezethez öt köbméter lucfenyőt vettem.*
- lucskos** ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
1. Vizes, nedves, csatakos. *Lucskosra ázott a széna. Ilyen lucskos csizmával nem léphetünk be. Nedves, lucskos idő van.* 2. • *Lucskos káposzta: tejfőlös, húsos káposzta. Lucskos káposzta lesz vacsorára.*
- lúd** ♦♦♦♦ fn *ludak, ludat, ~ja*
1. Fehér tollú, úszóhártyás, hosszú nyakú háziszárnyas, illetve ételként ennek húsa. *A lúd húsból finom levest készítek nagyanyám.* 2. • *Nyári lúd: vadlúd. A nálunk költő nyári ludak ősszel ék alakú csoportokban repülnek délre.*
- ludas** ♦♦♦ mn ~ak, ~t, – (bizalmas)

Vétkes, hibás. *Ebben ő a ludas, ő követte el a mulasztást.*

lúdbőröz|ik ♦ ige ~ni **lúdbőrz|ik** *lúdbőrözni*

Libabőrössé válik. *Lúdbőrzik a háta a réműlettől.*

lúdtalp ♦ fn

A talpnak a lábboltozat süllyedése miatt kialakuló lapossága. *A lúdtalp fáradékonyságot, derékfájást okozhat.*

luftballon ♦♦ fn (bizalmas)

Játékként vagy díszként használt kis léggömb. *A terem fel volt díszítve színes papírcsikkel és luftballonokkal.*

lúg ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Bizonyosfajta vegyi anyagok, az ún. (erős) bázisok vizes oldata. *A nem nagyon gyenge lúgok kékre változtatják a lakmusz színét.* 2. A lúgkő roncsoló hatású oldata. *Lúg fröccsent a lábára, és nagyon csípi.* 3. Fahamuból vagy szódából készített, mosásra használt folyadék. *Ne öntsd ki azt a lúgot, jó lesz még felmosásra.*

lugas ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Oszlopsorra futtatott kúszónövény. *Rendszeresen nyírja a lugast.* 2. Növénnyel befuttatott rácsszerű kerti építmény. *Minden délután kinn ül a lugasban kedves könyvével.*

lúgkő ♦ fn (rég)

Fehér, kristályos, mérgező anyag, illetve ennek vizes oldata. *A kis cseléd szerelmi bánatában lúgkövet ivott.*

lurkó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Pajkos, játékos fiúgyermek. *Azok a mihaszna lurkók már megint betörték egy ablakot. Hát a lurkók hogy vannak?*

lusta ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (rosszalló)

1. Munkára nehezen rávehető (ember). *Lusta ember, most sincs munkája.* (Főnévi használatban:) *Olvastam egy mesét Mátyás lustájáról.* 2. Sokáig alvó. *Ébredj, te lusta lány, hasadra süt a nap!* (Főnévi használatban:) *Délnél előbb sosem kel fel ez a világ lustája.* 3. Lassú, kényelmes. *Ha ilyen lustán csinálod, sosem fejezed be!*

lustálkod|ik ♦♦♦ ige ~ni

Tétlenül, többnyire heverészve tölti az időt. *Ma végre szabadnapja van, lustálkodhat, olvasgathat, tévézhet.*

lutheránus ♦♦ mn ~ak vagy ~ok, ~t, –

1. A Luthert követő protestáns egyházhoz tartozó. *A lutheránus egyház nagyságban a harmadik az országban.* (Főnévi használatban:) *Apai nagyanyám volt az egyetlen lutheránus a családban.* 2. • (tréfás) *Lutheránus megoldás* vagy *válasz*: semleges, középutas, igazából se ilyen, se olyan. *Ezzel a lutheránus megoldással nem sokra megyünk.*

lutri ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég) Lottószerű szerencsejáték. *Kihúzták a számait a bécsi lutrin.* 2. (bizalmas) Bizonytalan kimenetelű dolog. *Manapság kész lutri a vállalkozás.*

luxus ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~a

1. Fényűzés, pompa. *A villa belülről is szemkápráztató luxussal volt berendezve.* 2. Az, ami meghaladja valaki anyagi erejét. *Az irhabunda ma már nem luxus.*

lüke ♦ mn ~k, ~t ~n (bizalmas)

Féleszü, ütődött. *Lüke alak. Örökké engem bámul azzal a lüke arckifejezésével.* (Főnévi használatban:) *Ezt a lükét meg minek hoztad magaddal?*

lücktet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ver, dobog. *Tedd ide a kezed, hogy lücktet az ér!* • *Lücktet a vér*: ritmikusan áramlik. 2. Minden érlökésre nyilallik. *Fájdalmasan lücktet a nyílt seb.* 3. Élénk ütemben folyik. *Lücktet a zene ritmusa. Lücktet az élet a forgalmas utcán.*

Ly

lyuggat ♦ ige ~ni

1. *Lyuggat valamit:* lyukakat für valamibe. *Lyuggatja a lemezt.* 2. Több helyen kilyukaszt valamit. *Ne lyuggasd a zoknidat!*

lyuk ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Kisebb, többnyire kerek nyílás. *Lyuk van a cipőmön. A víz átfolyik a szűrő lyukain.* 2. Valaminek a belsejében levő kisebb üreg. *Megtaláltuk a róka lyukát.* 3. (bizalmas, rosszálló) Kicsi helyiség, lakás. *Ebben a szűk, sötét lyukban tengődtem éveken át.*

4. • (Sportban használt kifejezésként:) *Lyukat rúg:* a labda mellé rúg, a labda helyett a levegőt találja el.

lyukacsos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Olyan, amelyben sok lyuk van. *A lyukacsos sajt a kedvencem.* • *Lyukacsos anyag:* ritka szövésű. | *Lyukacsos bőr:* tág pórusú. |

Lyukacsos hímzés: áttört.

lyukad ♦♦ ige ~ni

Lyukassá válik. *Óvatosan húzd a rétestésztát, különben lyukad.*

lyukaszt ♦♦♦♦ ige ~ani

Lyukaszt valamit: lyukat üt valamin. *A kalauz lyukasztóval lyukasztja a menetjegyet.*

M

ma I. ♦♦♦♦ hsz

1. A mostani napon. *Ma még nem ettem. Ma este moziba megyünk.* | *Ma egy hete:* egy héttel ezelőtt. *Ma egy hete, hogy utoljára találkoztunk.* | *Mához egy hétre:* egy hét múlva. *Mához egy hétre indulunk Spanyolországba.* • *Máról holnapra:* egyik napról a másikra, hirtelen, váratlanul. *Máról holnapra nem fog megoldódni ez a probléma.* 2. Mostanában, a mi korunkban. *Ma nem divat a keménykalap. Ma már ezt nem így gondolom.*

ma II. ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

A jelen. *Csak a mának él, nem gondol a jövőjére.*

macedón ♦ mn (ritka) makedón ~ok, ~t, ~ul

1. Az ókori Macedóniában (görögösen Makedóniában) élő, ahhoz tartozó, azzal kapcsolatos. *A macedón történelemnek egyik legismertebb alakja Nagy Sándor.* 2. A mai Macedóniában, ezenkívül Bulgáriában és Görögországban élő, délszláv nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A macedón nép többsége görögkeleti vallású.* (Főnévi használatban:) *A macedónok kiküldötték köztársaságuk függetlenségét.*

macerál ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Nem hagy békén, zaklat valakit. *Hagyd békén az öcsédet, ne maceráld!* 2. Meg-megfog, tapogat valamit. *Folyton a játékaimat macerálja. Ne maceráld a hajamat!*

maci ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (gyermeknyelvi)

1. Medve, medvebocs. *A gyerekek hét macit láttak az állatkertben.* 2. Játékmackó. *Karácsonyra egy barna macit kapott ajándékba.*

mackó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (bizalmas) (Fiatal) medve. *A gyerekek kiflivéget hajigálnak a mackóknak az állatkertben.* 2. Medvét formázó játékszer. *A kislány még mindig a karácsonyra kapott mackójával megy aludni.* 3. (bizalmas, kissé régi) Tréningruha, melegítő. *A kirándulásra mackóban gyertek!* 4. (szleng) Páncélszekerény. *Fiúk, rámoljátok ki gyorsan a mackót!*

macska ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kerek fejű, nyúlánk testű, hosszú farkú ragadozó háziállat. *A macska hasznos háziállat, mert megfogja az egeret.* 2. (bizalmas) (Kacér) fiatal nő. *Nézd azt a csinos kis macskát!*

macskakő ♦♦ fn

Útburkolatként használatos kisebb, domború kő. *Rázkódik az autó a macskaköveken.*

macskaköröm ♦♦ fn

1. A macska körme. *A macskaköröm nagyon éles, vigyázz, legyél a macskával óvatos!* 2. (bizalmas) Idézőjel („”). *Macskakörmök közé tette a címet.* 3. (bizalmas) A sor ismétlésének jele a következő sorban (– ” –). *Macskakörmöt tett az első versszak utolsó sora után.*

macskamosdás ♦ fn (bizalmas) –, ~t, ~a

Gyors, hanyag mosdás. *Ez csak afféle macskamosdás, este fürödj meg rendesen!*

macskaszem ♦ fn

1. A macska szeme. *Figyelő macskaszemek kísérték a mozdulatait.* 2. Fényvisszaverő prizmából álló üveg- vagy műanyag lap. *Minden autó és kerékpár hátulján van piros macskaszem.* 3. Ékkőnek használatos zöldesszürke féldrágakő. *Macskaszem van a gyűrűjében.* (Jelzőként:) *Macskaszem nyakláncot kapott ajándékba.*

macskaugrás ♦ fn ~ok, ~t, – (bizalmas)

Kis távolság. *Csak egy macskaugrásra van az iskola.*

macskazene ♦ fn (rosszalló)

1. Hamis, túl hangos zene. *Sérti a fülem ez a macskazene.* 2. Fűlsértő láрма, zajongás valakinek a bosszantására, kigúnyolására. *A népszerűtlen politikus ablaka alatt éjjel macskazenét adtak.*

madár ♦♦♦♦ fn madarak, madarat, madara

Kétlábú, szárnyas, meleg vérű gerinces állat. *A madarak tojásokkal szaporodnak.* • *Ritka madár:* ritkaság. *Miféleképpen ritka madár az irigység.*

madarász ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég)

Madarak fogásával, idomításával foglalkozó személy. *A madarász léppel fogta a madarakat, hogy a vásárban eladja őket.* *Némelyik madarász az elfogott madarakat idomította is, például beszélni tanította.*

madárijesztő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Ember alakú bábu, váz régi, ócska ruhával, rongyokkal teleaggatva. *A kertbe, a mezőre, a szőlőbe madárijesztőt állítanak, hogy elriassa a kártékony madarakat.* 2. (rosszalló) Rosszul öltözött, csúnya, nevetséges külsejű személy. *Mit akart itt ez a vén madárijesztő?*

madárláta ♦ mn –, ~t, –

Hosszabb útról maradékként hazavitt (élelmiszer). *Madárlátta kenyeret eszünk vacsorára, azt, amit a kirándulásról hoztunk vissza.*

madártávlát ♦♦ fn

Olyan látószög, amilyen felülről a repülő madaré lehet. *Madártávlátból fényképezték le a tájat, így az udvarokba is belátni.*

madártej ♦♦ fn

Tojássárgájából és tejből kevert, majd főzött, édes, híg krém, tojásból való galuskákkal. *Uzsonnára a gyerekeknek madártejet készít.*

madonna ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (Ábrázolásként:) Szűz Mária. *A templom ékessége egy régi festmény, amelyen a Madonna látható a kis Jézussal.*
2. (választékos) Madonnaarcú fiatal nő. *A bájos madonnát, a finom szépségű kisgyermekes fiatalasszonyt nyomban gondjaikba vették a társaság férfi tagjai.*

madzag ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Több százból sodrott, kötözésre szolgáló anyag. *A csomagot kösd át madzaggal, úgy biztonságos!*

maffia ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Titkos bűnszövetkezet. *Eredetileg a szicíliai terrorszervezetet nevezték maffiának, ma azonban már sajnos a világ többi részén is sok ilyen működik.*

mafla ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (bizalmas)

Lassú észjárású, félszeg. *Mafla legény, nehezen boldogul az életben.*

mag ♦♦♦♦ fn ~ok vagy ~vak, ~ot vagy ~vat, ~ja vagy ~va

1. Virágos növény termésében képződő szaporító szerv. *Magot hint a földre. Magról kelt növényeket termeszt. Kicsírázott a mag. Ne edd meg a meggy magját!* 2. (választékos) Hím ivarmirigyek váladéka, hím ivarsejt. *A híres versenyló magját felhasználják tenyésztésre.* 3. (választékos, régi) Valakinek a leszármazottja. • *Magva szakad valakinek:* utóda nem lévén, kihal vele a család. 4. Valaminek központi része, középpontja. *Az üstökös magja széthullott.* 5. Valaminek a legkorábban kialakult része. *Itt volt valamikor a város magja.* 6. Valaminek a lényege, fő része. *Mondanivalójának az a magva, hogy egyezzen bele.*

maga I. ♦♦♦♦ nm

A. Visszaható

1. (A cselekvőre visszaható cselekvés jelölőjeként:) *Magának él:* csak a saját személyével törődik. *Amióta elhagyta a családját, csak magának él.* | *Maga mögött hagy:* el- vagy lehagy. *Minden emléket maga mögött hagyta. Az összes vetélytársát maga mögött hagyta.* | *Magával hoz:* elhoz. *Remélem, magaddal hoztad az útleveledet!* | *Magára hagy:* otthagyni. *Több órára magára hagyta egyéves gyermekét.* | *Magához tér:* eszméletre tér, (fel)ocsúdik. *A műtét után hamarosan magához tért.* (átvitt) *Nehezen tért magához a meglepetéstől.* | *Nincs magánál:* eszméletlen, öntudatlan. *Balesetet szenvedett, azóta nincs magánál.* | *Befogadták maguk közé:* saját közösségükbe. 2. Annak kifejezésére, hogy a jelzett dolog elszennved, illetve előidéz valamely cselekvést, folyamatot. *A szivacs magába szívja a nedvességet.* | *Kéreti magát:* hagyja, hogy kér(lel)jék. *Mondj igent, ne keresd magad annyit!* 3. (Visszaható igéknek megfelelő szókapcsolatokban:) *Szégyelli magát:* szégyenkezik. *Szégyelld magad, amiért hazudtál nekem!* | *Védi magát:* védekezik. *Kitartóan védte magát a támadásokkal szemben.* | *Gyötri magát:* gyötrődik. *Ne gyötrőd magad egy semmiség miatt!* | *Valahogyan viseli magát:* valahogyan viselkedik. *Jól viseld magad a nagyiéknál!* 4. (Igeközös igék formális tárgyaként:) *Ma éjjel végre kitancolom magamat.* *Folyton agyondolgozza magát.* *Megint elszámítottam magamat.* 5. (Nyomatékosított birtokos jelzőként:) Saját. *A maga ura akar lenni. A maga kenyerén él. A maga munkájával sincs megelégedve, hát még a másokéval!*

B. Személyes

1. (Nem más, hanem) ő, illetve én, te, mi, ti, ők. *Maga a miniszter nyilatkozott az ügyben. Ez az ember maga a megtesztelt becsületesség. Magam vasalom az ingeimet. Magatok főzitek az ebédet?* 2. (2. személyhez szóló, nem tegező, hol kissé bizalmas, hol udvariatlan megszólításként:) *Maga már itt van? Kerestem magát telefonon. Beszélni szeretnék magával. Maga ne szóljon bele!* (Birtokos jelzőként:) *Ez a maga könyve?*

maga II. ♦♦♦♦ hsz

Egyedül, magányosan. *Maga maradt az üres lakásban. Öregségére maga maradt.*

magabiztos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Öntudatos, határozott. *Magabiztos viselkedése felhívta rá a figyelmet.*

magánélet ♦♦♦♦ fn

Valaki életének a hivatásszerű, közéleti elfoglaltságon kívüli része. *A munkája teljesen lefoglalja, alig van magánélete. A magánéletben sokkal nyíltabb, barátságosabb, mint a hivatalában. A bulvársajtó sokat foglalkozik a sztárok magánéletével.*

magánember ♦♦♦ fn ~ek, ~t, –

Valaki állásától, hivatásától, közéleti szerepétől függetlenül tekintve. *Nem a cége képviselőjében, hivatalos kiküldöttként, hanem magánemberként utazott a vásárra.*

magánhangzó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Többé vagy kevésbé nyitott szájüreggel képzett, zörej nélküli, szótagalkotó beszédhang (a, á, e, é, i, í, o, ó, ö, ő, u, ú, ü, ű). *A magyar nyelvben a magánhangzók közül a leggyakoribb az e.* 2. A magánhangzó betűjele. *A „szín” szót hosszú magánhangzóval kell írni. Húzd alá a magánhangzókat!*

magániskola ♦♦ fn

Nem állami vagy egyházi irányítás alatt álló iskola. *Fiát egy jó hírű magániskolába iratta be.*

magánkéz ♦♦♦ fn

- *Magánkézben van valami*: magánszemély tulajdona. *Nagyobb profitot termel a cég, amióta magánkézben van.* | *Magánkézbe ad valamit*: magánszemélynek eladja, privatizálja. *A rendszerváltás után magánkézbe adták az üzemeket.*

magánkívül ♦♦ hsz

1. Eszméletlenül. *Sokáig feküdt magánkívül, amikor az autó elütötte.*
2. (bizalmas) Felindult állapotban. *Magamon kívül voltam a dühtől.*

magánlakás ♦♦ fn

Egy személy, család lakása (a hivatal stb. helyiségével ellentétben). *Az iroda mellett van egy magánlakás, oda nem léphetnek be az ügyfelek.*

magánlevél ♦♦ fn

Személyes jellegű, nem hivatalos levél. *Ez magánlevél, tartalma csak rám tartozik.*

magánóra ♦ fn

Iskolán kívüli, fizetett különóra. *A középiskolai angoltanár magánórákat is ad. Magánórákat vesz angolból, és matematikából is.*

magános ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Egymagában álló (tárgy, természeti alakulat). *Látod azt a magános csillagot?*
2. Egyedülálló, család nélküli. *Szoba kiadó magános férfinak.*
3. (rég) Társtalan. *Mindig magánosan sétál.*

magánszemély ♦♦♦♦ fn (hivatalos)

Hivatali kööttség nélküli, csak önmagát képviselő személy. *A raktárban vállalatokon és kereskedőkön kívül magánszemélyek is vásárolhatnak.*

magántanár ♦♦ fn

1. Különórákat adó, fizetett tanár. *Érettségi előtt sok szülő a gyermeke mellé magántanárt fogad.*
2. (rég) Egyetemi magántanár: egyetemi előadások tartására jogot szerzett tudós. *Egyetemi magántanárként kereste kenyerét.*

magántanuló ♦♦ fn

Tanulmányait magánúton végző, nem nyilvános iskolába járó, a vizsgákra különórákon felkészülő tanuló. *A barátom több helyen is eltörte a lábát, ezért a jövő hónaptól magántanuló lesz.*

magántulajdon ♦♦♦♦ fn

Egyes személyek birtokában levő tulajdon (vagyon, birtok, tőke stb.). *A gyár magántulajdonban van, azé a családé, amelyiké az államosítás előtt volt.*

magánúton ♦ határozóragos fn

(Határozószó-szerűen:) Nem hivatalos úton, módon. *Az úgryről csak magánúton szereztem tudomást.* | *Magánúton tanul*: nem (nyilvános) iskolába járva, hanem egyénileg felkészülve.

magánügy ♦♦♦♦ fn

Személyes, másra nem tartozó ügy. *Ez az én magánügyem, ne avatkozz bele!*

magány ♦♦♦♦♦ fn -, ~t, ~a

Mások társaságától elzárkózva, visszavonultan, egyedül élő ember helyzete, állapota. *Utolsó éveit teljes magányban töltötte.*

magányos ♦♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Félreeső, elhagyatott (hely). *A távolban egy magányos vár látható.*
  2. Egyedül, családtalanul élő (személy). *Sok magányos férfi és nő szerete családot alapítani. Az idős emberek egy része magányosan él.* (Főnévi használatban:) *Megunta az egyedüllétet, beiratkozott hát a magányosok klubjába.*
  3. Társtalan, elhagyatott (személy). *Mióta elutaztak a barátai, magányosnak érzi magát.*
  4. Visszavonult, magának való, zárkózott. *Magányos agglégényként él.*
- *Magányos bölény*: elzárkózó életmódot folytató, tekintélyes, általában idősebb férfi.

magas I. ♦♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Fügőlegesen nagy kiterjedésű. *Ez a kis fenyő magas fa lesz, 30 méterre is megnő. Magyarországon nincsenek igazán magas hegyek. Szépek a magas, nyúlánk lányok.*
  2. Valamely szinttől fügőlegesen nagy távolságra levő. *A vadlibák magasban repülnek. Magas a vízállás, majdnem kiönt a folyó.*
  3. Főlfel nagy távolságra elható. *Nem tudom elkapni ezt a magas labdát.*
  4. Az átlagosnál nagyobb rezgésszámú (hang). *A énekesnőnek magas hangja van.*
- *Magas magánhangzó*: a szájuég elülső részében képzett (e, é, i, ö, ü). *A fehéritő szóban csak magas magánhangzó van.*
  - 6. A megszokotton szellemileg, erkölcsileg felülemelkedő. *Szónoklata magasban szárnyaló volt.* (günyös) *Nem ért a magas politikához.*
  - *Ez neki magas*: meghaladja szellemi képességeit, érthetetlen számára.

magas II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t vagy ~at, ~a

1. A térnek a föld felszínétől nagyobb távolságra levő része. *A magasban egy gólya száll.*
2. *Magasat ugrik*: a) magasba. *Az akrobata magasat ugrott a gumiasztalon.* b) magasugrásban versenyez. *A tízpróbaók most éppen magasat ugranak.*
3. (rég), választékos) Valaminek a teteje, felső része. *Felhágtunk a bérc magasára.*

magasiskola ♦♦ fn

1. Lovaknak műlovglásra való betanítása. *Csak kevesen értenek a magasiskolához.*
2. Valaminek tökéletes módja, technikája. *Tökéletes, mintaszerű játékaival a gondokázás magasiskoláját mutatta be.*

magaslat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Lapos tetejű (kisebb) hegy, domb, földhát. *Arra a magaslatra még föl kell jutnunk.*
2. (választékos) Valaminek a legmagasabb színvonala. *Nem áll hivatása magaslatán.*

magasles ♦ fn

Vadászoknak fára, oszlopra szerelt leshelye. *A vadászok fából épített, álcázott emelvényről, magaslesről figyelik a vadak mozgását.*

magas|ik ♦♦ ige ~ani (választékos)

Valami fölé vagy fölött (magasan) emelkedik. *A falu fölött sziklás hegy magaslik.*

magasröptű ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Fennkölt érzéseket, gondolatokat választékos nyelven kifejező (beszéd, írásmű). *A vetítés előtt magasröptű előadást hallgathattak.*

magasságos ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. A mennyben levő. *Magasságos Isten! Már megint mi történt?* 2. (bizalmas, tréfás) Magas. *A madarak elröptültek a magasságos égbe.* 3. (rég) Fenséges. *A magasságos herceg is megjelent.*

magasugrás ♦♦ fn -, ~t, ~a

Magasra helyezett lécc átugrása mint atlétikai versenyszám. *A magasugrás is olimpiai versenyszám.*

magasztal ♦♦♦♦ ige ~ni

Áradozva dicsér, dicsőít valakit. *Nem győzte magasztalni a színészeket.*

magasztos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an (választékos)

1. Erkölcsi, szellemi érték szempontjából magas fokú. *Magasztos lélek, szavai erőt adnak az embernek.* 2. Fennkölt, felemelő. *Magasztos látvány tárult eléjük, ahogy a hegycsúcsról lenéztek.*

magatartás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a mód, ahogy környezetünkkel, az élet, a társadalom jelenségeivel kapcsolatban állást foglalunk. *Öntudatos magatartása rokonszenves volt. Barátságos magatartása mindenkit meghódított. Jó hatású a határozott magatartás.* 2. Ennek megnyilvánulása. *Kutatók, az etológusok vizsgálják az állatok magatartását.* 3. A tanulónak az iskolai közösségben való viselkedése. *Kislányának az iskolában is kifogástalan a magatartása. Magatartásból ötöst kapott.*

magatehetetlen ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Mások gondozására szoruló. *Betegsége miatt magatehetetlen, testvére gondoskodik róla.* 2. Megmozdulásra képtelen. *A megkötözött fogoly magatehetetlen.* 3. Gyámoltalan, ügyetlen. *Ne légy ilyen magatehetetlen!*

magaviselet ♦♦♦ fn -, ~et, ~e

1. (választékos) Viselkedés. *Kifogástalan magaviseletével kedvező benyomást gyakorolt vendéglátóira.* 2. (kissé régi) Magatartás. *Sajnos a gyermek magaviseletével problémák vannak.*

magáz ♦♦♦ ige ~ni

„Magá”-nak szólít valakit, illetve nem tegezve szól hozzá. *Egyes tanárok nem tegeznek a nagyobb lányokat, hanem magázzák őket.*

magázódljk ♦ ige ~ni

(Több személy) kölcsönösen magázza egymást. *A szüleim magázódnak a szomszédal. Közvetlen kollégák ritkán magázódnak.*

magház ♦♦ fn

Zárwatermő növénynek az az üreges része, amelyben a mag kifejlődik. *A virág termőjének része a magház. Megetted az alma magházát is?!*

mágia ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Természetfölötti erőben való hit, babona. *Nem hisz a fekete mágiában.* 2. A természeti jelenségek befolyásolására végzett babonás művelet, szertartás. *Ezen a gyöngye csapaton semmiféle mágia sem segíthet, ki fog esni. A mágia hatására dörögni, villámlani kezdett az ég.*

magiszter ♦ fn ~ek, ~t, ~e (Fv, Ka, Öv)

Egyetemet végzett személy, illetve maga a végzettség. *A harmadik év után a hallgató eldönti, baccalaureatus marad-e, vagy folytatja tovább tanulmányait, s az ötödik év végén magiszter lesz.*

magisztratúra ♦ fn ~k, ~t, ~ja (Ka)

Magiszteri végzettség megszerzésével záruló egy- vagy másfél éves felsőfokú kiegészítő képzés. *Magisztratúrára a tanulmányi átlagtól függően lehet jelentkezni.*

máglya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Keresztben egymásra rakott, majd meggyújtott fahasábok halma. *Nagy tüzet gyújtottak, fahasábokból raktak máglyát. A középkorban máglyán égették meg az elítélteket.* 2. Máglyahalál. *Eretneksége miatt máglyára ítélték.* 3. Olyan rakás, halom, amelyben az egyes elemek egymás fölé keresztbe vannak rakva. *Az udvaron máglyába tornyozzuk a téglát.*

mágnás ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég)

(Nagybirtokos) főnemes. *Széchenyi a mágnásokat, hercegeket, grófokat, bárókat akarta megnyerni a reformok ügyének.*

mágnes ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Vasból, illetve vasércből való test, amelynek mágneses tere van, ezért bizonyos fémeket magához vonz. *Az iránytűben mágnes mutatja az északi irányt. A varrónők mágnessel szedik össze a gombostűket.*

mágneskártya ♦♦♦ fn

Mágneses réteggel ellátott kártyaszerű lap, amelyen számítógéppel leolvasható adatokat tárolnak. *A készpénz-automaták mágneskártyával működnek.*

magnetofon ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Elektromágneses úton hangot rögzítő és lejátszó készülék. *Van még kazettás és orsós magnetofonunk is. Felvesszük a hangversenyt magnetofonra.*

magol ♦♦ ige ~ni (bizalmas, rosszalló)

Gépiesen, szó szerint tanul. *Hasznosabb gondolkodva tanulni, mint a tartalomra nem figyelve magolni.*

magtalan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Mag nélküli (gyümölcs, növény). *A mazsola magtalan szőlőből készül.* 2. (választékos, régi) Akinek nincs vagy nem lehet gyermeke. *Azt hitték, hogy magtalan lesz, mert még nem született gyermeke.*

magtár ♦♦♦ fn ~ak, ~t vagy ~at, ~a vagy ~ja

Gabona tárolására való épület. *A gazdaságokban magtárakba hordták a kicsépelte gabonát.*

mágus ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (Ókori vagy középkori) mágiával foglalkozó személy. *Minden évben megtartják a mágusok találkozóját.* 2. Bűvész, szemfényvesztő. *A mágus eltüntette, majd cilinderéből elővarázsolta a nyulat.* 3. (néha gúnyos) Rendkívül sikeres, szerencsés kezű (pl. edző). *A mágus nem szívesen nyilatkozik a sajtónak.*

magvas ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Aminek magja van, illetve magokat termő. *Birtokán főként magvas növényeket termeszt, például napraforgót.* 2. Mag tárolására való. *A kamrában van felakasztva a magvas tarisznya.* 3. (választékos) Tartalmasan tömör, lényegre törő. *Magvas előadást tartott az új eredményekről.*

magvaváló ♦♦ mn ~k, ~t, –

Magjától elváló húsu (gyümölcs). *Magvaváló barackot tett el télire, azt könnyebb feldolgozni.*

magvető ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A mag vetését végző személy. *A magvetők munkáját a bő termés dicséri.* (Jelzőként:) *Tavasszal magvető parasztok sorát látta a földéken.* 2. Eszme első terjesztője. *Ő volt az új gondolat egyik magvetője.*

magzat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Az anyaméhben fejlődő ivadék. *Szíve alatt hordja magzatát.* 2. (rég, választékos) Valakinek a kisgyermeke. *Büszkén tekintett végig magzatán.* 3. (választékos) Állat kicsinye. *A nőstény óvja magzatait a ragadozóktól.*

magyal ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Fényes, fogas levelű, fehér virágú örökzöld diszcserje. *Kertjében most virágzik a magyal.*

magyar ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. A főként Magyarországon élő, finnugor nyelvű néphez tartozó (személy), rá jellemző, vele kapcsolatos (dolog). *A magyar tárgyi népművészetből nyílt kiállítás.* • *Magyarán szólva:* világosan, őszintén, nyíltan. | (Főnévi használatban:) E nép, nemzet, illetve annak egy tagja. *„Szétszórta hajával, véres homlokával Áll a viharban maga a magyar”* (Petőfi S.: Élet vagy halál!) *Sok külföldön élő magyar idős korában hazatér Magyarországra.* • *A legnagyobb magyar:* Széchenyi István. | *A magyarok bejövetele:* a honfoglalás. 2. Magyarországi. *A bizottságban négy magyar és négy külföldi kapott helyet. A magyar gyerekek éveken át sikeresen szerepeltek a nemzetközi versenyeken matematikából.* 3. (Főnévi használatban:) A magyar nyelv. *Töri a magyart.* 4. • (tréfás) (Főnévi használatban:) *Lenge magyarban:* alsóruhában. *Lenge magyarban jött ajtót nyitni.*

magyaráz ♦♦♦♦ ige ~ni

Szavakkal érthetővé igyekszik tenni valamit. *A tanár magyarázza a matematika feladatot. Órákon át magyarázott, mégsem értettük, mit akar.* | *Rosszra magyarázza szavait:* rossz értelmet tulajdonít nekik.

magyarázkod|ik ♦♦♦ ige ~ni

Cselekedetét, magatartását magyarázza, mentegeti. *Udvariatlan viselkedése miatt hosszasan magyarázkodott.*

magyarít ♦ ige ~ani

(Idegen szót) magyarral helyettesít, magyarrá fordít. *A nyelvújítók sok idegen szót magyarítottak.*

magyarkod|ik ♦ ige ~ni (rosszalló)

Magyar voltával hivalkodik. *Nem az az igazi magyar, aki lépten-nyomon magyarkodik.*

magyaros ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. A magyar népre, emberre jellemző. *Gondolkodása, cselekedetei magyaros észjárásra vallanak.* 2. A magyar nyelv szabályainak megfelelő. *Határozott és magyaros a stílusa.* 3. A magyarok ízlése, hagyománya, szokása szerinti. *Kedveli a magyaros konyhát és viseletet.* 4. • *Magyaros verselés:* hangsúlyos verselés. *Petőfi költészetére a magyaros verselés jellemző.* 5. (bizalmas) (Főnévi használatban:) Magyar szakos (diák, tanár). *Ő volt a legjobb magyaros az évfolyamon.*

magyarság ♦♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. Valakinek, valaminek magyar volta. *Büszke volt magyarságára.* 2. A magyar nyelv szabályainak való (valamilyen fokú) megfelelés. *Jó magyarsággal beszél és ír.* 3. A magyarok összessége, illetve csoportja. *A magyarság lélekszáma évek óta csökken. Vannak kapcsolatai az erdélyi magyarsággal.*

magyartalan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. (rosszalló) A magyar nyelv hagyományosan rögzített szabályaival ellenkező. *Sok magyartalan kifejezést használ. A rádióban is gyakran hallható magyartalan beszéd.* 2. A nyelvet nem jól ismerő, idegen elemekkel keverő. *Még elég magyartalanul beszél, pedig már öt éve Magyarországon él.*

mahagóni ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Trópusi eredetű, értékes fa, illetve faanyag. *Bútorait mahagóniból készítette.* (Jelzőként:) *Mahagóni karosszékét és íróasztalt vásárolt.*

maharadzsa ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Indiai fejedelem, uralkodó. *A film főszereplője egy turbános maharadzsa, akit gyaloghintón visznek mindenhova.*

máj ♦♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. A has jobb oldalán levő, az epét kiválasztó, az anyagcserében fontos szerepű belső szerv. *Kórosan megnagyobbodott a mája a sok alkoholtól.* 2. Némely állatnak ez a szerve mint étel. *Rántott májat készít vacsorára.* 3. (Kifejezésekben bizonyos emberi tulajdonságok, érzelmek vélt székhelyeként:) • *Hamis a mája:* megbízhatatlan, csalafinta. | *Hízik a mája:* jólesik neki valami.

majális ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Májusban rendezett szabadtéri, általában táncos mulatság. *Május első szombatján majális lesz a Városligetben.*

majd¹ ♦♦♦♦ hsz

1. Nem most, hanem később. *Majd felhívlak.* (Fenyegetésül:) *Majd adok én neki!* 2. (Gúnyos tiltakozásban:) *Majd éppen ő fogja megmondani, mit tegyünk!* 3. (Kötőszóként:) *Azután, utána. Nagyot sóhajtott, majd nekiült dolgozni.*

majd² ♦♦♦♦ hsz (kissé választékos)

Kis híján, majdnem. *Majd elájultam, amikor hívatlanul betoppant. Szegény kislány majd elsírta magát.*

majdan ♦♦♦♦ hsz (régii, választékos)

A (távoli) jövőben. „*Hallotok majdan nagyon sok jajgatást*” (Bornemissza P.)

majolika ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Fényes felületű, önmázás, díszes cserép. *Iparművészként majolikát is készít.* (Jelzőként:) *Majolika virágvázákat gyűjt.*

majom ♦♦♦♦ fn *majmok, majmot, majma*

1. Meleg égővi, általában fákon élő emlős. *A majmok az emberrel együtt a főemlősök rendjébe tartoznak. A csimpánz a legfejlettebb aggyal rendelkező majom.* 2. • *Utánozó majom:* másokat felszínesen utánozó személy. *Utánozó majom, állatkertbe való!* 3. (rosszalló) *Hiú, kényeskedő ember. Az a majom mindent magára vesz, ami divatos.*

majomszeretet ♦ fn (rosszalló)

Elfogult, kényeztető, túlzott szeretet. *Majomszeretettel szereti gyermekét.*

majonéz ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Tojássárgájából és étolajból készült ízesített mártás. *A rántott halat majonézzel szereti.*

major¹ ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Nagyobb gazdaságnak a határban fekvő része, a hozzá tartozó épületekkel. *Tejért ment a majorba.*

major² ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (régii; Fv, Va, Ka, Dv bizalmas)

Őrnagy. *Már nem kapitány, előléptették, most már major.*

majoránna ♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. Illatos fűszernövény. *Majoránna-t ültetett a kertjébe.* 2. Ennek fűszerként használt szárított levele. *Az ételbe egy kávéskanál morzsolt majoránna-t tett.*

majorság ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. A földesúr saját kezelésében levő birtokrész. *A majorság élére új gazdatisztet állítottak.* 2. (népi) *Baromfiak összessége, baromfiudvar. A majorságából él meg: csirkét és tojást ad el.* 3. *Kisebb major, tanya. A gazda kiment a majorságba megnézni a lovait.*

majszol ♦♦♦ ige ~ni

Az ételt rágszálva, majd a szájában forgatva lassan eszik. *A kisgyerek csokoládét majszol. Egész órán majszolt egy kiflit.*

május ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Az év ötödik hónapja. *A május a legszebb hónap. Május első vasárnapján van anyák napja.*

májusfa ♦♦ fn

1. Május 1-jére virradóra falun a lányos házak ablaka elé állított feldíszített fa. *Katiék háza elől sem hiányzott a májusfa.* 2. *Épülő ház elkészült tetőszerkezetének legmagasabb pontjára tűzött, feldíszített faág. A házra kitűzték a májusfát.*

mák ♦♦♦♦ fn -, ~ot, ~ja

1. Toktermést hozó, lila, piros vagy fehér virágú növény. *A határban négy hektáron mák terem.* 2. E növény apró, kékes, olajos magva, illetve magvainak tömege. *Sütés előtt még meg kell darálni a mákot.* 3. (szleng) • *Mákja van:* szerencséje van.

makacs ♦♦♦♦ mn ~ok vagy ~ak, ~ot vagy ~at, ~ul

1. Szándékához, véleményéhez az ésszerűség ellenére is ragaszkodó (személy), illetve ilyen személyre valló. *Többször is szóltam már nekik, de ezek a makacs gyerekek csak nem jönnek be a hideg udvarról. Makacsul bizonygatta igazát.* 2. *Nehezen múló (állapot). Makacs köhögése nem enyhült. Ez a mosópor kioldja a makacs szennyeződést is.*

makaróni ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Csőtészta. *Makarónit ettek a pörköltözhöz.*

makedón ♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Macedón.

makk ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. A tölgyfa termése. *Makkot szedtek az erdőben, aztán játékot készítettek belőle.* 2. Ilyen alakú ábrával jelölt kártyalap; a magyar kártya négy színe közül az egyik. *Makk az adu.* 3. *Hímvesző vége. Az orvos megvizsgálta a makkot is.*

makkegészséges ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Kicsattanóan, virulóan egészséges. *Meggyógyult, hála Istennek, most makkegészséges.*

makkol ♦ ige ~ni (népi)

(Sertés) az erdőben lehullott makkal táplálkozik. *A disznók az erdőben makkolnak.*

makog ♦♦♦ ige ~ni

1. (Majom) szakadozott hangot ad. *A fákon hangosan makognak a majmok.* 2. (gúnyos) (Ember) alig érthetően, szaggatottan beszél. *Makogott valamit, de nem figyelt rá senki.*

mákony ♦ fn –, ~t, ~a

1. (rég) Altatószer, ópium. *Mákonyt tettek az italába, így azonnal elaludt.* 2. (választékos) Az a dolog, amely az öntudatot elbódítja. *A szerencsejáték volt a mákonya, segített neki felejtetni.*

makrancos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Csökönnyösen ellenszegülő. *Szülei nehezen viselték makrancos természetét. Shakespeare egyik legvidámabb darabja A makrancos hölgy.*

makulátlan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul (választékos)

1. Tökéletesen tiszta. *Makulátlanul fehér ingéhez jól illett a bordó nyakkendő.* 2. Hibátlan erkölcsű. *Makulátlan jelleméért kezeskedem.*

mákvirág ♦♦ fn

1. A mák virága. *Nyílik a mákvirág.* 2. (gúnyos) Megrovást, büntetést érdemlő személy. *Szép kis mákvirág az a fiatalember, kicsalta a pénzemet.*

mál ♦ fn ~ok, ~t vagy ~at, ~ja (rég)

Állatnak has alatti prémje. *Róka máljából készült a gallér.*

malac ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Fiala sertés, illetve ennek húsa. *Az anyadisznó nyolc malacot fialt. Az ünnepi vacsora sült malac volt.* 2. (bizalmas) Illetlenül evő, maszatos gyermek. *Ne légy már ilyen malac!* 3. (bizalmas) Illetlen viselkedésű, beszédű felnőtt. *Az a férfi egy nagy malac.*

4. (bizalmas) (Jelzőként:) Illetlen. *Malac vicceket mesél.* • *Malac szerencséje van:* szemérmetlenül nagy. 5. (bizalmas) Tintafojt, paca. *Csupa malac a fizete.*

malachit ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Zöld, kristályos féldrágakő. *Ékszerdobozba malachittal van kirakva.*

malackod|ik ♦ ige ~ni (bizalmas)

1. (Gyermek) magát bepiszkítva, rendetlenül eszik. *Ne malackodjatok az asztalnál!* 2. Illetlenül beszél, viselkedik. *Hölgytársaságban régebben nem illett malackodni.*

malaclopó ♦ mn ~k, ~t, ~ja (rég, tréfás)

Malaclopó köpeny: bő, ujjatlan köpeny. *Hová indulsz abban a malaclopó köpenyben? (Főnévi használatban:) Egy bokáig érő malaclopót kanyarított magára az esős, szeles idő miatt.*

malaga ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Spanyol csemegebor. *Barátaitól kapott két üveg malagát.*

maláj ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

A Délkelet-Ázsiában és Óceániában élő sárgás bőrű népcsoportokhoz tartozó. *A maláj kézművesek messze földön híresek ügyességükről. (Főnévi használatban:) Nyaralásakor megismerkedett egy malájjal. Nagy szorgalommal tanulja a malájt.*

malária ♦♦ fn –, ~t, ~ja

Szabályosan visszatérő hidegrázással és magas lázzal járó járványos betegség. *A maláriát a szúnyogok terjesztik.*

maláta ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Csíráztatott, aszalt gabona, főképp árpa. *A maláta a sörgyártás alapanyaga.* 2. A maláta kivonatával édesített cukor. *Felnőttkorában is szívesen szopogatott malátát.*

málé ♦ mn ~k, ~t, ~n (bizalmas, rosszálló)

1. Gyenge akaratú, tehetetlen (ember). *Ne légy már ilyen málé! Nagy málé kamasz a fia.* 2. (Főnévi használatban:) Ilyen természetű, viselkedésű személy, főként fiú. *Azt a málét a szomszédból besorozták katonának.*

málha ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Nagyobb poggyász. *A málhát kocsira rakták, úgy vitték ki a vasúthoz.*

málinkó ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Sárgarigó. *Kertünkbe bejárnak a málinkók, a szomszédban fészkelnek.*

máll|ik ♦♦ ige ~ani

(Szilárd anyag) omlik, porlad. *Mállik a ház vakolata, már nagyon régi.*

malmoz|ik ♦ ige ~ni

1. Malomjátékot játszik. *Amikor a tanár nem nézett rájuk, az asztal alatt malmoztak.* 2. Unalmában két összekulcsolt kezének hüvelykujját egymás körül forgatja. *Egész előadás alatt malmoztunk.* 3. Semmi hasznosat nem csinál, tétlenkedik. *Nem tudjuk, mivel tölti a napját, bizonyára malmozik.*

málna ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Apró piros bogyókból összetett, gömbölyded gyümölcs, illetve az ezt termő cserje. *Idén dúsan virágzik a málna. Szedj egy kis málnát a pudinghoz!* 2. (bizalmas) Málnaszörp, általában felhígítva. *Két nagy málnát kérünk.* 3. (Fv bizalmas) Üdítőital. *Nem kérek most kólát, inkább innék sárga málnát.*

malom ♦♦♦♦ fn malmok, malmot, malma

1. Gabonaörlő üzem. *A faluban több malom is működött valamikor.* 2. Kétszemélyes társasjáték, amelyet négyyszög alakúan vonalazott táblán 9-9 kis koronggal játszanak. *Maguk vonalazták meg a papírt, s korong helyett babot használtak, így játszottak malmot.*

malter ♦♦ fn –, ~t, ~ja vagy ~je

Habarc. *Elkészült a malter, lehet már vakolni.*

mályva ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Lilás virágú gyomnövény. *A gyerekek mályvát szedtek a mezőn. Ruhájának olyan a színe, mint a mályvának.* 2. Az ebből nemesített, másfél-két méter magasra növő, fehér, sárga, piros stb. virágú, élő dísznövény. *Kertjében gyönyörű mályvák virítottak.*

mama ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

1. (Megszólításként vagy megnevezésként:) Édesanya. *Hol lehet a mamája ennek a kislánknak? Mama, vegyél nekem csokit! „Már egy hete csak a mamára gondolok” (József A.: Mama).* (Megszólításként a férj a feleségéhez:) *Add ide, mama, a szemüvegemet!* (Férj az anyósáról vagy hozzá szólva:) *A mama is velünk jön? • A mama kedvence: elkényeztetett gyerek.* 2. (Idősebb nő bizalmaskodó, illetve udvariatlan megszólításként:) *Mit keres itt, mama?* 3. (Megszólításként vagy megnevezésként:) Nagyanya. *Édesanyád most nem ér rá, a mamát kérd meg, hogy meséljen. Mama, papa, átjöttök hozzánk karácsonykor?*

mameluk ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (rég)

1. Egyiptomi szultán testőre, katonája. *A szultán trónja körül négy mameluk állt.* 2. (gúnyos) A hatalmat kritikátlanul támogató, általában kormánypárti képviselő. *A kormány javaslatát főként a mamelukok pártolták.*

mamlasz ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Ügyefogyott, tehetetlen (ember, különösen fiú). *Két mamlasz osztálytársával alaposan elévedtek a budai hegyekben.* (Főnévi használatban:) *Annak a mamlaszoknak ne szóljatok, úgysem tudna segíteni!*

mámor ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (választékos) Kellemes bódulat, enyhe ittasság. *A mámorban keresett vigaszt.* 2. Lelkesült, elragadtatott boldogság. *A győzelem māmora töltötte el.*

mámoros ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Italtól bódult. *Bortól mámorosan tért haza az étteremből.* 2. Lelkesülten boldog. *A hazatérő katonákat mámoros lelkesedéssel fogadták.*

mamusz ♦ fn ~ok, ~t, ~a

Posztóból készült, általában zárt házcipő. *Ahogy hazaért, felhúzta a mamuszát.*

mamuszki ♦ fn ~k, ~t, ~ja (Fv bizalmas)

Posztóból készült csizma. *Nagyanyám már olyan gyöngö, hogy alig bírja lehúzni a lábáról a mamuszkiját.*

mamut ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Az elefánthoz hasonló, nagy testű, mára már kihalt állat. *Lerajzolták, milyen lehetett a mamut. A mamutnak hatalmas agyara volt.*

mancs ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Némely állat (mellső) lábfeje. *A medve mancsaival elkapta áldozatát.* 2. (bizalmas) Emberi kéz. *Megmostátok a mancsotokat? Vedd el a mancsodat a holmimtól!*

mandarin¹ ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Narancshoz hasonló, de annál kisebb és edesebb levű déligyümölcs. *A zöldségesnél mag nélküli mandarin is kapható.*

mandarin² ♦ ~ok, ~t, ~ja (rég)

Főhivatalnok a császári Kinában. *Apja mandarin volt, családja így a legelőkelőbbek közé tartozott.*

mandátum ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

(Képviselői) megbízás (országgyűlésben, önkormányzatban). *A választáskor megpályázza a képviselői mandátumot. Mandátuma tavaly lejárt.*

mandolin ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Kisebb, félkörte formán gömbölyded, négyhúrú pengetőhangszer. *Megtanult mandolinon játszani.*

mandula ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Keskeny levelű, csonthéjas termésű, rózsaféle gyümölcsfa. *A hegy déli oldalán virágzik a mandula.* 2. Ennek csonthéjas termésének magja. *Nagyon szeretem a mandulát. A keserű mandula ízét érezte.* 3. A torok nyálkahártyájában levő nyirokszerv. *Mindkét mandulája gyulladásban van.*

mangó ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Sárga húsú, csonthéjas trópusi gyümölcs. *A mangót meghámozva és pálcikára tűzve fogyasztják.*

mángorol ♦ ige ~ni (rég)

(Frissen mosott ruhaneműt) több forgó hengerből álló eszközzel, a mángorlóval kisimít. *Ma már a leg gondosabb háziasszonyok sem mángorolják a ruhát, helyette ott van a centrifuga és a villanyvasaló.*

mánia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Rögeszme, kényszerképzet. *Nagyási mániában szenved. Ezzel a rendcsinálási mániával ki tudná kergetni a világból!*

manikúr ♦♦ fn ~, ~t, ~je

A kéz körmeinek ápolása. *Parancsol manikúrt is? Maga végzi a manikűrjét fürdés után.*

mankó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Sérült vagy beteg személy hóna vagy könyöke alá illeszthető (páros) botszerű támasz. *A féllábú rokkant mankóval közlekedik.* 2. (rosszalló) Segédeszköz, támogatás. *Mankó nélkül nem boldogul a feladattal.*

manna ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (A Biblia szerint) égből hullott eledel. *Bőven hullott az égi manna, hogy a kiválasztott nép ne haljon éhen.* 2. Váratlanul jött, bőven áradó jó dolog. *A könyvért kapott összeg valóságos égi manna volt a számára.*

manó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Mesebeli (gonosz) törpe. *Manókról álmodott az éjjel. A mesében a manó egy gombában lakott.* 2. (Bosszús vagy tréfás felkiáltásban:) *Mi a manó? A manóba!* 3. • *Ájtatos manó:* első pár lábát jellegzetesen maga elé tartó, sáskaféle ragadozó rovar.

manöken ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

Divatújdonságokat (ruhákat, ékszereket stb.) nyilvánosan bemutató személy, főként fiatal nő. *Az alakja olyan, mint egy manökené, nagyon vékony.*

manőver ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

1. Nagyobb katonai egységek helyváltoztatása. *A háború légi manőverekkel kezdődött.* 2. Békében nagyobb egységek részvételével tartott harci gyakorlat. *Lefújták a manővert.* 3. Rendszerint autónak, hajónak, repülőgépnak a helyes irányt kereső mozgása, mozdulata. *Nem sikerült a manőver, a két jármű egymásnak ütközött.* 4. Csel, fortély. *Ügyes manőverekkel elérte, hogy őt nevezzék ki igazgatónak.*

manufaktúra ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Kézi erővel végzett, de munkamegosztáson alapuló munkával termelő kisebb üzem. *A XVI–XVIII. században manufaktúrákban állították elő az ipari termékek nagy részét.*

manzárd ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Lakóhelyiségek kialakítására alkalmas padlástér. *A fiatalok számára a manzárdot rendezték be lakásnak.* 2. A padlástérben kialakított lakás. *Ő lakik a manzárdban.*

manysi ♦ mn ~k, ~t, ~ul

Vogul (nép, ember). *Híres nyelvrokonaink népköltészete a manysi medveének.* (Főnévi használatban:) *A manysik az Ob folyó környékén, Nyugat-Szibériában élnek.*

mappa ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Irattartó. *Értékesebb iratait szattyánbőr mappában tartja.*

mar¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Állat) tép, harap, csíp valamit vagy valamibe. *A vipera a lábába mart. Karját marják a szúnyogok.* 2. Vegyi hatással roncsol. *Nemcsak a sav mar, hanem a lúg is.* 3. Égő, szűrő fájdalmat okoz. *Marja a füst a szemét.* 4. Bántalmazva, gyalázva ártani igyekszik valakinek. *Állandóan marja a családját.* 5. • (választékos) *Mar valakit vagy marja valakinek a szívét, lelkét:* (gondolat vagy érzés) gyötri, emészt. *Egy fájó emlék marja a szívét.*

mar² ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Ló vagy szarvasmarha hátának a lapocka fölötti, kidomborodó része. *Kisebesedett a csikó marja.*

már ♦♦♦♦ hsz

1. (Valami megtörténtének, beálltának kifejezésére:) *Szerencsére már itt van. Már alkonyodik. Barátom már tizenöt éve nős.* 2. (A múlt időre való utalásként:) *Ő már megnézte a filmet.* 3. (Nyomósítószőként:) *A tanárok már csak ilyenek.* 4. (Kötőszószzerűen, magyarázó értelemben vagy fenntartás érzetetésére:) *Nézd meg, már ha érdekel.*

marabu ♦ fn ~k, ~t, ~ja

A gólyával rokon, de annál nagyobb afrikai madár. *A marabu dögöt eszik, tollából legyező, fejdísz készül.*

marad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nem mozdul, nem indul el. *Itt maradsz! Ülve marad.* 2. Helyzetében, állapotában nem történik változás. *A kép nálunk marad. A hajótöröttek életben maradtak.* 3. Valamilyen állapotba kerül. *Meghaltak a szülei, árván maradt.* 4. Valamiben, valaminél, valami mellett marad: kitar mellett. *Maradok az édesség mellett, nem kérek mást. Maradjunk abban, hogy majd még telefonálok.* 5. Valami nem fogy el egészen. *Maradt egy kis leves.* • *Valakinek a nyakán vagy valakin marad:* akarata ellenére továbbra is az övé, nem tud tőle szabadulni. *A nyakán maradt az áru.* 6. • *Valaki vagy valami marad valaki után:* valakinek halálával hátramarad. *Három gyerek maradt utána.* 7. Más időre vagy személyre tolódik. *A takarítás délutánra maradt. A munka nagy része énrám maradt.* 8. Kivonás eredménye lesz. *Ha hátról elveszünk kettőt, marad egy.*

maradandó ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an

Sokáig létező, megmaradó. *Maradandó emléket hagyott maga után.*

maradék ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valamiből megmaradt, még el nem fogyasztott, általában kisebb rész. *Az étel maradékát a kínai vendéglőkben be szokták csomagolni a vendégnek.* 2. Osztásban a megmaradt mennyiség, ha az osztandó nem egész számú többszöröse az osztónak. *Huszonötben a négy megvan hatszor, a maradék egy.* 3. (rég) Leszármazott, utód. *Késő maradékai is áldják emlékét.*

maradi ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~n (rosszalló)

A régihez, az elavulthoz ragaszkodó (személy), illetve rá jellemző. *A maradi öregúr nem járult hozzá a lakás korszerűsítéséhez. Maradi elveivel ma már nem sokra megy.* (Főnévi használatban:) *A haladók és a maradiak harca minden korra jellemző.*

marakod|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Egyik a másikat kölcsönösen marja. *Marakodnak a kutyák az utcán.* 2. (Több személy) durván veszekedik, civakodik. *Egész nap marakodik a szomszédjával.*

marasztal ♦♦♦♦ ige ~ni

Kér valakit, hogy maradjon. *Marasztalja a vendégeket.*

marat ♦♦ ige ~ni

(Maró hatású vegyi anyaggal) kiold valamit. *A fémbe savval maratják a mintát.*

maratoni ♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

1. 42 195 m-es távon rendezett (versenyfutás), illetve ezzel kapcsolatos, ehhez tartozó. *Az olimpián megnyerte a maratoni futást. Lefutotta a maratoni távot. A maratoni futók a legkitartóbb sportolók.* 2. (bizalmas) Elhúzódó, sokáig tartó. *Egy maratoni kártyacsatában vett részt.*
- marcangol** ♦♦♦ ige ~ni
1. Karommal, foggal tép, szaggat valamit, valakit. *A tigris vadul marcangolta áldozatát.* 2. (választékos) (Indulat) kínoz, gyötör valakit. *Marcangolja a lelkiismeret.*
- marcipán** ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja
Mandulaörleményből és cukorból készült édesség. *A tortát marcipánnal vonta be.* (Jelzőként:) *A marcipán kismackót sajnálta megenni.*
- március** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
Az év harmadik hónapja. *A tavasz első hónapja március.* • *Március idusa: 15-e. Az 1848. március idusán történekről beszél.*
- marcona** ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n
Zord, harcias külsejű (férfi). *A marcona katonák mozdulatlanul álltak, várták a parancsot.*
- mardos** ♦♦ ige ~ni
1. (Állat) folytonosan harapdál, mar valakit. *A kutyakölykök folyton mardossák egymást.* 2. (választékos) (Kínzó érzés) gyötör valakit. *Mardossa az önvád tette miatt.*
- marék** ♦♦♦ fn –, –, – (inkább csak -val raggal)
Behajlított tenyér. *Kívett a búzából egy marékkal.* (Jelzőként:) *Amennyi egy behajlított tenyérbe befér. Egy marék lisztet tett még a tálba.*
- margaréta** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
Sárga közepű, fehér szirmú virágos növény, illetve ennek virága. *Margarétát ültet a terasz mellé. Margarétát tűzött a hajába.*
- margarin** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja
Növényi olajokból gyártott vajszerű zsiradék. *Margarinnal készítjük el a pogácsa tészáját. Vaj helyett margarint kent a kenyérére.*
- margó** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
(Füzetben, könyvben) lapszél. *Margót hagy a lap szélén. A könyv margóján jegyzetelt.*
- marha I.** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Szarvasmarha. *Kihajtották a marhákat a legelőre.* 2. (bizalmas) Marhahús. *Két kiló marhából készített pörköltet.* 3. (durva) Ostoba ember. *Egy marha megdobta a játékvezetőt, erre az lefújta a mérkőzést.* 4. (rég) Kincs, drágaság. *„A vár piacára ezüstöt, aranyt, Sok nagy becsű marhát máglyába kihordat”* (Arany J.: Szondi két apródja).
- marha II.** ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n vagy ~ul (durva)
1. Nagyon buta. *Egy marha ismerősöm azt terjeszti rólam, hogy milliomos vagyok.* 2. Rendkívül nagy. *Nagy marha emberek voltak a testőrei.*
- marha III.** ♦♦♦♦ hsz (szleng)
(Fokozó értelemben:) Nagyon. *Marha jó volt a kirándulás. Marha szomjas vagyok.*
- marháskodjik** ♦ ige ~ni (bizalmas)
Tréfálkodik, mókázik. *Sohase beszél komolyan, mindig marháskodik.*
- máriás¹** I. ♦ (rég) mn ~ak, ~at, –
Szűz Mária képével díszített. *Máriás zászlóval vonult a körmenet. Két máriás tallér volt a tenyerében.*
- máriás¹** II. ♦ fn ~ok, ~t, ~a
Húszkrajcáros ezüstpénz. *Az ékszeres ládikóban találtak néhány máriást is.*
- máriás²** ♦ fn –, ~t, ~a
Magyar kártyával, 3-4 résztvevővel játszott kártyajáték, amelyben az ászt, a tízest és az azonos színű felsőt és királyt kell gyűjteni. *Lefekvés előtt játszottak néhány parti máriást.*
- marionett** ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je
Zsinórral mozgatott bábfigura. *A bábjátékot marionettekkel játszották.*
- márka¹** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
(Több országban) pénznem. *Régi finn és német márkáját euróra váltotta be a bankban.*
- márka²** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Gyári védjegy, áruvédjegy. *Bátran megveheted ezt az árut, rajta van a márka.* 2. Gyártmányfajta, típus. *Ezt a márkát nem ismerem, csak nemrégiben dobták piacra. Mi a márkája ennek a videónak?*
- márkás** ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an
1. Olyan (tárgy), amelyen márkajelzés van. *Lakása márka porcelánokkal és festményekkel van tele.* 2. (Márkaja által szavatolt) kiváló minőségű. *Csak márka ruhákat hajlandó viselni.*
- márki** ♦ fn ~k, ~t, ~ja
(Több nyugat-európai országban) főnemes. *Franciaországban a kastély tulajdonosa ma is a márki.*
- markol** ♦♦♦♦ ige ~ni
Marokba fog, szorít valamit. *Nagyot markolt a süteményből. Erősen markolta a korlátot.* • *Szívébe markol valami: megdöbben, megrázza. Szívébe markolt a fájdalom.*
- markolat** ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Szűrő- vagy vágófegyver fogantyúja. *Eltört a kard markolata.*

markos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (népi)

Izmos, erős. *Két markos legény felemelte.*

markotányosnő ♦ fn (rég)

Háborúban a táborban a katonáknak ételt és italt árusító nő. *A csapatot néhány markotányosnő kísérte.*

márna ♦ fn ~k, ~t, ~ja

A ponttyal rokon, szálkás húsú, ízletes folyami hal. *A horgászok egy szép nagy márnát fogtak.*

maródi ♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an (rég, bizalmas)

Gyengélkedő, beteg. *A kisfiam ma maródi, nem mehet iskolába.*

marok ♦♦♦♦ fn markok, markot, marka

1. Behajlított tenyér. *Markába teszi a madarat.* • *Marokra fog:* behajlított tenyerébe tesz. *Marokra fogta a kanalat, úgy evett.* | *Markába csap valakinek:* (rendszerint egyezés jelül) kezét fog vele. *Markába csapott a sikeres vásár után.* | *Tartja a markát:* borralvót vár. | *Markába kaparint valamit:* megszerez. *Markába kaparintotta a vagyont.* | *Markában tart valakit:* hatalmában tartja. *Az egész családot a markában tartja az adósságuk miatt.* 2. (népi) Nyalábnyi levágott gabona. *Markot szed a búzaföldön.*

marokkó ♦♦ fn ~, ~t, ~ja

Hosszú, hegyes pálcákkal játszott ügyességi játék. *A tanulás után marokkót játszottak.*

maroknyi ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Amennyi egy marokba befér. *Egy maroknyi lisztet tett még a tésztába.* 2. (választékos) Kis számú, kevés. *Maroknyi hívével a hegyekbe húzódott a kuruc kapitány.*

marsall ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (Némely állam hadseregében:) Tábornagy. *A háború alatt marsallá nevezték ki.* 2. (rég) Udvari méltóság. *Bátyja marsall volt a császár udvarában.*

márt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Szilárd testet) folyadékba merít. *Kakaóba mártja a kekszet.* 2. (választékos) (Szűrőfegyvert) valakinek a testébe döf. *Törét a rabló szívébe mártotta.*

martalék ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (rég, választékos)

1. Zsákmány, préda. *A megsebzett őzgida egy tigris martaléka lett.* 2. Valaminek áldozatául esett személy, tárgy. *A ház teljesen leégett, a tűz martaléka lett.*

martalóc ♦ fn ~ok, ~ot, ~a (rég)

Fosztogató katoná. *Az erdőben martalócok vertek tanyát. A német martalócok elvitték a faluból azt is, amit a törökök meghagytak.*

mártás ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Húsok mellé adott híg ízesítő. *Paradicsomos mártást tálaltak a főtt hús mellé.*

mártír ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Vértanú. *Ők a forradalom mártírjai voltak.* 2. Valamiért sok áldozatot hozó, elgyötört ember. *Mártírja volt a családjának.* (tréfás) *A munka mártírja nem leszek!*

márvány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Fényesre csiszolt, kristályos mészkő. *Fehér, vörös, fekete márvány is kapható. Legújabb szobrát márványból készíti.* (gúnyos) *Minden szavát márványba kellene vésn.* (Jelzőként:) *Márvány siremléket állítottak neki.*

más ♦♦♦♦ határozatlan nm

1. Valakivel, valamivel nem azonos (személy, dolog). *Más vagyok, mint akinek gondolsz.* 2. Egyéb, másfajta. *Más mintával nem kapható ez a csempe?*

mása ♦♦♦ birtokos személyjeles fn

1. A jelzethez hasonló személy, dolog. *Az egész földkerekségen nem talál ni mását.* 2. Valaminek a másolata. *A híres szobor mását több helyen is felállították.*

másfél ♦♦♦♦ törtszn

Egy és fél. *Szombaton másfél kiló kenyeret vett. Másfél éves unokájával sétált a Duna-parton.*

másféle ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

Más, másfajta. *Bizhatsz benne, nem olyan, mint a többi, ő másféle ember.*

másfelől ♦♦♦♦ hsz

1. Más irányból. *Ők másfelől érkeztek.* 2. Valakinek, valaminek a másik oldalán. *Egyfelől a felesége, másfelől az anyja állt mellette.* 3. Más tekintetben, egyébiránt. *Nincs időm a dologra, másfelől nem is érdekel.*

másik ♦♦♦♦ határozatlan nm

1. Kettő közül az utóbb említett, illetve nem a mutatott vagy megnevezett. *Egyik testvére fiú, a másik lány. Nem ezzel a fiúval, egy másikkal láttam. A másik zsebedbe tetted.* 2. Az előbbi pótló, helyettesítő. *Másik kanalat kérek!*

masina ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

1. Valamilyen gépezet, különösen cséplőgép. *Vigyázz, beleesel a masinába!* 2. (rég) Mozdony. *Pöfög a masina a közlekedési múzeumban.* 3. (rég) Tűzszeres, gyufa. *Hova rakta a masinát?*

maskara ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Álarc, öltözet. *Farsangi maskarában vonultak fel.* 2. (rosszálló) Nevetséges öltözet. *Ebben a maskarában akarsz iskolába menni?* 3. (rosszálló) Nevetségesen, izléstelenül öltözködő személy. *Ez a nő valóságos maskara!*

másnap ♦♦♦♦ hsz

Az említett napot követő napon. *Már másnap összefutottunk.*

másnapos ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Az előző naptól kezdve meglevő. *Másnapos szakállal nem indulhat el. A másnapos ételt már nem eszi meg.* 2. Előző napi mulatozás miatt gyengélkedő (személy). *Nem iszom semmit, másnapos vagyok.*

masni ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Szalagcsokor. *Piros masnit kötött a hajába. Tanítsd meg a gyermeket masnira kötni a cipőfüzőjét!*

másodéves ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Második évfolyamra járó (tanuló). *Másodéves diák az ELTE-n.* (Főnévi használatban:) *A másodévesek szigorlatra készülnek. Mit érthet ehhez egy másodéves!*

másodfokú ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Az elsőfokúnál fontosabb, súlyosabb. *Másodfokú égési sérüléseket szenvedett. A másodfokú ítélet alapján a vádlott életfogytiglani fegyházbüntetést kapott.* 2. (Matematikában:) Valamely értéket a második hatványon tartalmazó. *Másodfokú egyenleteket old meg.* 3. • *Másodfokú unokatestvér:* olyan, aki velünk közös dédszülöktől származik. *A másodfokú unokatestvéreim anyukája és az én anyukám unokatestvérek.*

második I. ♦♦♦♦ sorszmn

1. Az első után következő (személy, dolog). *A második fogás következik.* 2. (Nyelvtanban:) • *Második személy:* te, ti, illetve az ezeknek megfelelő nyelvtani alak. *A játszol ige egyes szám második személyben van.* 3. Az első ilyen nevű után következő (uralkodó). *II. Endre felesége volt Gertrudis.* 4. Rangsorban az első után következő. *Ő a második ember a vállalatnál. A második helyezett ezüstérmet kap.*

második II. ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. A sorrendben az első után következő személy, dolog. *A fogorvosnál én voltam aznap a második. Azt a másodikat már nem kellett volna meginnod!* 2. Második helyezett. *Második lett a világbajnokságon.* 3. Második osztály. *Még csak hétéves, de már másodikba jár.* 4. Második emelet. *A másodikon laknak.* 5. A hónap második napja. *Még csak másodika van.* 6. (Matematikában:) *A másodikon:* a négyzet. *Tíz a másodikon az száz.*

másodízben ♦♦ hsz (választékos)

Második alkalommal. *Ezúttal másodízben próbálkozik meg az egyetemi felvétellel.*

másodjára ♦ hsz (népi)

Második alkalommal. *A magyarázatot másodjára sem tudta megérteni.*

másodlagos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Nem nagyon fontos. *Ez a dolog másodlagos jelentőségű.* • *Másodlagos forrás:* nem eredeti. *Az értesülés másodlagos forrásból származik.*

másodmagával ♦ ragos nm

Valakivel együtt, úgy, hogy összesen ketten vannak. *Másodmagával jött el a találkozóra.*

másodosztályú ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an (hivatalos)

1. Az első osztályúnál egy fokkal alacsonyabb besorolású, olcsóbb díjszabású, kevésbé kényelmes berendezésű. *Csak másodosztályú szálloda van a városban. A másodosztályú vasúti fülkékben 8 ülőhely van, a kényelmesebb első osztályúakban csak 6.* 2. Olyan (dolog, tárgy), amelynek kisebb szépséghibái vannak. *Ez a cipő azért olcsóbb, mert másodosztályú.* 3. (Sportban:) A II. osztályba sorolt, nem az élvonalban szereplő (személy, csapat). *Másodosztályú csapatban játszik.*

másodperc ♦♦♦♦ fn

1. A perc hatvanad része. *Egy perc 60 másodpercből áll. 10 másodperc alatt futotta a 100 métert.* 2. (bizalmas) Igen rövid időtartam. *Várj egy másodpercet, rögtön visszajövök.*

másodrendű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Kevésbé értékes, gyengébb minőségű. *Csak a legjobbat veszem át, ez az alma nem kell, ez másodrendű.* 2. Kevésbé fontos. *Az a fő, hogy időben odaérjünk, hogy hogyan, az másodrendű kérdés.* 3. Az elsőrendűnél kevésbé súlyosan vádolt (személy). *A másodrendű vádlottat felmentették.*

másol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Szöveget változatlanul) újra leír egy vagy több példányban. *Egy szép idézetet másol a füzetébe. Dolgozatát a szomszédjáról másolta.* 2. Műalkotásról teljesen hasonló példányt készít. *Azzal foglalkozik, hogy szobrokat másol.* 3. Negatív képről fényérzékeny papírra pozitív képet készít. *A fényképész a filmről képet másol.*

másrészt ♦♦♦♦ hsz

Más vonatkozásban. *Ez a vers egyrészt semmitmondó, másrészt túl hosszú: nem közöljük!*

mássalhangzó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Olyan hang, melynek képzésekor a tüdőből kiáramló levegő a szájban valamilyen akadályba ütközik. *Nem tudja helyesen kiejteni az összes mássalhangzót. Az ember szóban három mássalhangzó van.* 2. Ennek betűjele. *Most tanulom a mássalhangzókat.*

másvilág ♦♦♦ fn -, ~ot, -

A halál utáni élet. *Sok ember hisz abban, hogy a másvilágon viszontláthatja elhunyt szeretteit.*

maszat ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

Elkenődött piszokfolt. *Valami maszat van a ruhádon.*

maszatos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Összekeelve szennyezett. *Fülig maszatosan érkezett haza a játszótérről. Maszatos kézzel ne ülj asztalhoz!*

maszek ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (kissé régi)

Magánkisiparos, -kiskereskedő. *Évek óta maszekkal dolgoztat. (Jelzőként:) Maszek üzlete van. Maszek munkát végez.*

mászlik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Személy) vízszintes felületen négykézláb vagy hason csúszva mozog. *Hangtalanul másznak a fűben a katonák. A kisbaba már mászik.* 2. Függőlegesen vagy meredeken felkapaszkodik valamire. *Fára mászik, hogy messzebb lásson.* • (bizalmas) *Falra mászik valakitől, valamitől:* nagyon idegesítőnek találja. *Falra mászom ettől az idéttlen alaktól!* 3. (Lábatlan vagy rövid lábú állat) lassan mozog. *Ott mászik egy hernyó.* 4. (bizalmas) (Személy, jármű) nagyon lassan halad. *Csak mászik ez a busz.*

maszk ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Álarc. *Nem lehetett felismerni, mert maszkot viselt.* • (gúnyos) *Ismerek, szép maszk!:* tudom ki vagy, illetve milyen ember vagy. 2. Festékkel, parókéval elváltoztatott arc. *Sok színész maga készíti a maszkját.* 3. Védőálarc (sebészé, méhészé stb.) *Az operáló orvos felvette a maszkját.* 4. • *Halotti maszk:* a halott arcáról készített lenyomat, illetve a halott arcát fedő, őt ábrázoló (díszes) maszk. *A régészek Tutanhamon halotti maszkját vizsgálják.*

maszlag ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Tölcséres fehér virágú, mérges gyomnövény. *A virágok közé maszlag is került.* 2. Hazugság, megtévesztés. *Ne gyere nekem ezzel a maszlaggal!* • *Megette vagy bevette a maszlagot:* elhitte, amit mondtak neki.

mászóka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Játszótéri rácsos állvány, amelyre a gyerekek felkapaszkodhatnak. *A kisgyerekek szívesen játszanak a mászókan.*

massza ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Képlékeny anyag. *A lisztből és a tojásból lágy masszát kevert.* 2. (Valamiből) tömeg, halom. *Áttekinthetetlen masszának tűnt neki mindaz, amit rendbe kellett tennie.*

masszíroz ♦♦ ige ~ni

A test felületét kenéssel szakszerűen ütögeti, nyomkodja. *A sportolókat rendszeresen masszírozzák, hogy izmaik kilazuljanak. A férje szokta masszírozni a nyakát.*

masször ♦♦ fn ~ök, ~t, ~e vagy ~je

Hivatásos masszírozó. *A gőzfürdőben masször is működik.*

matat ♦♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Tapogatózva keresgél. *A fiókban matat, úgy emlékszik, odatette a gyűrűjét.* 2. Öregesen tesz-vesz. *Egész nap a konyhában matatott.*

matematika ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. Az anyagi világ általános összefüggéseiből (mennyiségek, formák stb.) elvont fogalmakat alkotó és logikai elemzéssel általános törvényeket megállapító tudomány. *A matematikának szentelte az életét. Ez szintiszta matematika, csak logikusan végig kell gondolni.* 2. Ez mint tantárgy. *Mi van feladva matematikából?*

mátka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (népi, régi) Menyasszony, jegyes. „*Állj meg holló, állj meg, Hadd üzenjek tőled Apámnak, anyámnak, jegybéli mátkámnak*” (népköltészet). 2. (rég) Völegény. *A leány szerette mátkáját, és hűséges maradt hozzá.*

matrac ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Párnaszerű, tömött ágybetét. *Csak kemény matracon tud aludni.* 2. Ilyen formájú, gumiból készült, felfújható, fekvésre alkalmas eszköz. *Egy matracon napozik a tó közepén.*

matrica ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Benedvesítve vagy a rajta levő ragasztóval feltapasztható színes kép. *Az óvodások szívesen gyűjtenek matricákat.* 2. Díjfézetést igazoló, felragasztható címke. *Az autópályára csak úgy hajthatunk fel, ha a szélvédőre felragasztottuk a matricát.*

matring ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Fonalköteg. *Lennél szíves tartani a matringot?* (Jelzőként:) *Végy a boltban két matring piros pamutot!*

matróna ♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos)

Idős hölgy. *Az ősz matrónát kétfelől is támogatták.*

matróz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Hajó legénységének tagja. *Két matróz a fedélzetet sírolta.*

matrózblúz ♦ fn

1. Matrózok viseletének egyik darabja: nagy, szögletes galléros fehér vagy sötétkék felsőrész. *A matrózok hagyományos egyenruhája matrózblúzból és sötétkék nadrágból áll.* 2. A matrózok ingéhez hasonló szabású kék-fehér csíkos vagy fehér blúz sötétkék gallérral. *Néhány iskolában a lányoknak ma is kötelező a matrózblúz.*

matt¹ ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Sakkjáték befejező, győztes lépése. *Mattot adott a futóval. Mattot kapott, tehát elvesztette a játékot.*

matt² ♦♦ mn ~ak, ~at, ~ul

Tompa, fénytelen. *Azt a matt bútorhuzatot vegyük meg!*

matuzsálem ♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos)

Nagyon idős férfi. *A kisváros matuzsáleme 102 éves.*

matyó ♦♦ mn ~k, ~t, ~ul

1. Mezőkövesd környéki népcsoporthoz tartozó (személy, tárgy). *A matyó menyecske matyó terítőt készít.* 2. (Főnévi használatban:) Matyó ember. *A matyók palóc nyelvjárásban beszélnek.*
- mauzóleum** ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
Nagyobb síremlék vagy kriptaépület. *A bebalzsamozott testet mauzóleumban őrizték. Kossuth mauzóleuma a Kerepesi temetőben áll.*
- maxi** ♦♦♦ mn ~k, ~t, – (bizalmas)
1. Nagyon hosszú. *Maxi kabátot hord, az alja a földet súrolja.* 2. Nagyon nagy. *Erre a maxi méretre nem kap ruhát.* 3. (Főnévi használatban:) Hosszú szoknya, kabát. *Újra divat a maxi.*
- maximális** ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
A lehető, a megengedett legnagyobb. *A maximális sebességgel halad. Maximális árat kér.*
- maximum I.** ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
1. Valaminek a felső határa, a csúcsa. *20 pont a maximum.* 2. Valamiből az elérhető legjobb. *A maximumot hozta ki magából.*
- maximum II.** ♦♦♦ hsz (bizalmas)
Legfeljebb. *Maximum kétezer forintot fizetnek egy napra.*
- máz** ♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a
1. Üvegszerű bevonat (kerámián). *Megrepedt a vázán a máz.* 2. Lakk, zománc. *Mázzal vont a be az alkotórészeket.* 3. Csokoládé- vagy cukorbevonat. *Most készül a torta máza a felolvasztott csokoládéból.* 4. Külszín, látszat. *A jólneveltség máza hamar lekopott róla.*
- mázli** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)
Szerencse. *Nagy mázlija volt: sok milliót nyert a lottón.*
- mázol** ♦♦♦ ige ~ni
1. Festékekkel beken valamit. *Barna olajfestékekkel mázolják a kerítést.* 2. Ízléstelenül, művésztelenül fest. *Néhány foltot mázolt a vászonra, azt hitte, most már igazi festő.* 3. (bizalmas) Durván odalök valakit valamihez. *Falhoz mázolta a nagyhangú alakot.*
- mazurka** ♦ fn ~k, ~t, ~ja
Lengyel eredetű, mérsékelt tempójú páros tánc, illetve ennek ütemére írt zenemű. *A fiatalok egész este mazurkát jártak a táncházban. Chopin mazurkáit hallgattuk CD-n.*
- mázsa** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. (Tömegmértékegységként:) 100 kg. *Vett egy mázsa búzát és két mázsa árpát.* 2. (bizalmas) Tehermérleg. *A piaci mázsán megmérte a tömött zsákokat.* 3. (bizalmas, tréfás) Személmérleg. *Állj rá a mázsára!*
- mazsola** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Aszalt szőlőszem. *Mazsolát tesz a kalácsba.* 2. Valaminek a java, a legjobb, legértékesebb része. *A végére hagyja a mazsolát.* 3. (bizalmas) Kezdő autóvezető. *Félve, óvatosan vezet, még mazsola.* (rosszalló) *Végig hússzal ment az a mazsola!*
- mazsoláz** ♦ ige ~ni (bizalmas)
Valamiből a legjobbat keresgéli, válogatja ki. *Kedvére mazsolázott a kötet versei között.*
- mecénás** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)
Írókat, művészeket anyagilag is támogató pártfogó. *Ma is nagy szükség lenne mecénásokra.*
- mechanika** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. A fizikának a mozgással foglalkozó ága. *Fizikát tanult az egyetemen, szűkebb szakterülete a mechanika.* 2. (bizalmas) (Tantárgyként:) *Mechanikából vizsgázik.* 3. Valaminek a szerkezete, működése. *Ennek a zongorának bécsi mechanikája van.*
- mécs** ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
Mécnes. *Halottak napján mécses ezrei világítottak a sírokon.*
- meccs** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (bizalmas)
(Különösen labdarúgásban, ökölvívásban:) Mérkőzés. *Már nem járok meccsre, mert félek a garázdáktól. Eddig minden meccsét megnyerte.*
- mécset** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
1. Olajjal töltött, kis tartóedényből és kanócból álló világítóeszköz. *Egy mécses pislákkolt a viskóban.* 2. Vastagabb, alacsony gyertya. *A teát mécsessel tartja melegen.*
- mecset** ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
Mohamedán templom. *A hazánkban található mecsetek a török hódoltság emlékét őrzik.*
- medál** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja
Nyakláncra akasztható, általában kerek vagy ovális ékszer. *A legkülönfélébb alakú medálokból lehet válogatni. Kapott egy nyakláncot medállal. Medáljában édesanyja arcképét őrzi.*
- medália** ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)
- Kitüntetés, érem. *A csatában tanúsított bátorságáért két medáliát kapott.*
- meddig** ♦♦♦♦ kérdő hsz
1. Milyen helyig? *Meddig utazik?* 2. Milyen időpontig? *Meddig maradtál fenn tegnap este?* 3. Mennyi időn keresztül? *Meddig kézilabdáztál?*
- meddő** ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n vagy ~en
1. Szaporodásra, szülésre képtelen (nő vagy nőstény állat). *Felesége meddő volt, így nem lehetett saját gyermekük.* 2. A keresett ásványt nem tartalmazó (kőzet). *Föltárták a bányát, de csak meddő kőzetet találtak.* (Főnévi használatban:) *Elválasztják az*

ércet a meddőből. **3.** (választékos) Hiábavaló, céltalan. *A meddő töprengés nem segít.* **4.** (választékos) Terméketlen. *A határban levő meddő földeket igyekeznek termővé tenni.*

medence ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Nagyobb, nyitott víztároló. *A strandnak két hideg és egy meleg vizű medencéje van. Az állatkertben épp most tisztítják a vízilovak medencéjét.* **2.** Földfelszín nagyobb bemélyedése. *A Duna medencéjében korai települések nyomait találták.* **3.** Az emberi altest csontozata, illetve az általa közrefogott rész. *Szűk a medencéje, ezért nehezen tudja kihordani a babát. Több helyen is eltört a medencéje a karambolban.*

meder ♦♦♦♦ fn medrek, medret, medre

Folyó- vagy állóvizet tartalmazó mélyedés. *A tó medre nagy és mély, két napig jártuk körül.*

meditáció fn -, ~t, ~ja

1. (rég, választékos) Elmélyült gondolkodás. *Napjait a szobájában meditációval töltötte.* **2.** (Keleti vallásokban és hatásukra a lélektanban:) Vallásos érzülettől vagy hipnotizálástól félálomszerű állapotban végzett, a tárgyi valóságtól eltávolító elmélkedés. *A meditáció után úgy érezte, teljesen megújult.*

mediterrán ♦♦♦ mn -, ~t, -

A Földközi-tenger vidékére jellemző, illetve ott honos. *Kellemes a mediterrán éghajlat: nincs nagy hideg, és a nyári meleg is elviselhető. Dús mediterrán növényzet szegélyezte a tengerparti sétányt.*

médium ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (Könnyen) hipnotizálható, befolyásolható személy. *Jó médium volt a beugrató tréfához.* **2.** Az a személy, aki állítólag túlvilági szellemekkel képes érintkezni. *Elment egy médiumhoz, aki állítólag megidézte apja szellemét.* **3.** (választékos) Tömegkommunikációs eszköz, például újság, tévé- vagy rádióadó. *A médiumok nagymértékben befolyásolják a közvéleményt.*

medúza ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A tenger vízében lebegő, kocsonyás testű, átlátszó, harang vagy gomba alakú tengeri állat. *A kezdetleges szervezetű medúzák nem úsznak, hanem lebegnek a vízben.*

medve ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Nagy termetű, sűrű bundájú, lomha mozgású erdei állat. *A ragadozók közé tartozó medve fő táplálékát fiatal növényi hajtások, erdei gyümölcsök, gombák, rovarok adják. Minden medve szereti a mézet. Őseink istenként tisztelték a medvét.*

medvecukor ♦ fn (rég)

Fekete, rúd alakú, kesernyős ízű édesség. *A regény gyermek főhőse a zsebpénzéből mindig medvecukrot vett a fűszeresnél.*

meg¹ ♦♦♦♦♦ ksz

1. (Felsorolásban:) És. *A ceruza, a toll meg a füzet a táskában vannak.* (Fokozás kifejezésére:) *A réten száz meg száz virág nyílik. Folyton ugyanazt kérdezte újra meg újra.* **2.** (Összeadásban:) Plusz. *Három meg három az hat.* **3.** (Ellentét kifejezésére:) Pedig. *Ez az enyém, ez meg a tiéd.* **4.** (Érzelmileg színezett mondatban, nyomatékosításra:) *Te meg mit csinálsz itt?*

meg² ♦♦♦♦♦ ik

1. (Mozzanatosság kifejezésére:) *Megfog, megriad, megszületik. Fogd meg a szaladó kislányt!* **2.** (Kezdet kifejezésére:) *Megindul, megkezd, megszólal. Hároméves korában szólalt meg először.* **3.** (Befejezettség kifejezésére:) *Megír, megkedvel, megpenészedik. Mikor penészedett meg a kenyér?* **4.** Hátrafelé, vissza, fordulatot téve. *Megfordul, megfordít, megváltoztat. Hirtelen fordult meg, hogy lássa, mi történt mögötte.* **5.** (Eredményesség kifejezésére:) *Megjavít, megtanul, megtakarít. Egyedül tanulta meg a verset.*

még ♦♦♦♦♦ hsz

1. (Annak kifejezésére, hogy valami egyelőre nem zárult le:) *Akkor még gyerek voltam. Még mindig havazik.* **2.** (Annak kifejezésére, hogy valami egyelőre nem történt meg:) *Ma még nem láttam.* **3.** (Annak kiemelésére, hogy valami az adott idő- vagy térbeli határon belül érvényes:) *Még a nyáron elutazom. Ez még Magyarország.* **4.** Ismét. *Vegyél még!* • *Még egyszer:* ismételten. *Még egyszer szólt.* **5.** Ezenkívül. *Mit láttál még?*

megad ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ad, juttat valamit (, ami jogos, méltányos) valakinek, valaminek. *Mindent megad a szüleinek. Nem adták meg az építési engedélyt.* | *Megadja valakinek:* bosszút áll rajta, megtorol rajta valamit. *Jól megadta annak a szemtelen alaknak!* **2.** (Játékvezető) megítél valamit. *Megadja a tizenegyest.* **3.** (Adósságot) visszafizet. *Megadta a kölcsönt.* **4.** *Megadja magát:* a) kiszolgáltatja magát az ellenségnek b) vitában elfogadja a másik fél véleményét. **5.** (Adatot) közöl. *Megadta a kerítés méretét.*

megajánl ♦♦ ige ~ani

1. (hivatalos) *Megajánl valamit:* (testület) megszavazza valaminek a vállalását. *Megajánlották a támogatást.* **2.** (Pénzösszeget) felajánl. *A telekért kétfélmilliót ajánlottak meg.*

megaláz ♦♦♦♦ ige ~ni

Önérzetében súlyosan megsért, megszégyenít valakit. *Senkit sem szabad megaláznia.*

megáld ♦♦♦♦ ige ~ani

1. *Megáld valakit, valamit:* Isten áldását kéri rá. *A pap megáldotta a híveket az istentisztelet végén.* **2.** (választékos) Jótéteményben, adományban részesít valakit. *Két fiúval áldotta meg az Isten.* **3.** (szépitő) *Megáld valamivel:* (természet, sors) rossz vagy kellemetlen dologban részesít valakit. *Meg van áldva ezzel a semmirekellővel.*

megáldoz|ik ♦ ige ~ni

(A katolikus egyház szertartása szerint:) Magához veszi az oltáriszentséget. *Karácsonykor meggyónt és megáldozott.*

megalkusz|ik ♦♦♦ ige megalkudni

1. Alkut köt valakivel valamiben. *Megalkusznak az árban.* 2. (rosszalló) *Megalkuszik valamivel:* kényszerűségből elfogadja. *Megalkuszik a körülményekkel.*

megáll ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nem megy tovább. *Megáll a villamos, itt a végállomás. Megállt a sarkon, és hátranézett.* 2. Nem működik tovább. *Megállt az óra. Hirtelen megállt a szíve.* • (túlzó, bizalmas) (Meglepetés kifejezésére:) *Megáll az ész!* 3. (Fenyegetésként:) *Megállj, ezért még meglakolsz!* 4. Álló helyzetben marad. *Megáll a kanál a főzelékben.* 5. (Megpróbáltatást) jól, sikeresen visel. *A felvételi második szakaszában is megállta a próbát.* • *Megállja a helyét:* a) teljesíti feladatát. *Új munkahelyén is megállja a helyét.* b) helyesnek bizonyul. *Ez a megállapítás nem állja meg a helyét.* 6. (Ingernek, váagnak) ellenáll, kibír valamit, illetve kibírja valami nélkül. *Nem állja meg nevetés nélkül. Megállta, hogy nem szólt.*

megállapodjik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Megegyezik valakivel valamiben. *Megállapodtak a lakáscserében.* 2. Higgadt, kiegyensúlyozott lesz. *Majd csak megállapodik egyszer, nem lesz mindig ilyen izgága.*

megállapodott ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Kiegyensúlyozott, komoly. *A nagyobbik fiam már felnőtt, megállapodott ember.* 2. Viszonylag állandó, kialakult. *Megállapodott körülmények között élnek.*

megállj ♦♦♦ fn -, ~t, - (bizalmas)

Megállás, cselekvésnek a megszakítása, beszüntetése. *Egész nap dolgoztak, csak az ebédszünetre mondtak megálljt maguknak. Megálljt parancsolt indulatainak.*

megálló ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Menetrend szerint közlekedő jármű megállására kijelölt hely. *Sokan várnak a megállóban az autóbuszra.* 2. Két megállásra kijelölt hely közti távolság. *Csak három megállót utaztam.*

megannyi ♦♦♦ nm (régí)

A. Mutató

Ugyanannyi. *Ahány múzeum, megannyi látnivaló.*

B. Határozatlan

Sok, számtalan. *Megannyi üzletet végigjártam, mégsem találtam megfelelőt.*

megátalkodott ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Elítélendő szándéka, magatartása mellett makacsul, konokul kitartó. *Ezek megátalkodott bűnözők, megjavulásukra semmi remény.*

mezbabonáz ♦♦ ige ~ni

1. Varázslattal megront valakit. *A babona szerint a boszorkányok mezbabonázzák az újszülött gyermeket.* 2. Hatásával lenyűgöz valakit. *Szépségével mezbabonázta a férfiakat.*

mezbánt ♦♦♦ ige ~ani

(Érzékenységében, önérzetében) megsért valakit. *Akaratlanul is mezbántották azzal, hogy megfeledeztek a névnapjáról.*

mezbélyegez ♦♦ ige ~ni

1. (Állatot) a bőrébe bélyeget égetve megjelöl. *Mezbélyegezték a szarvasmarhákat.* 2. (Nyilvánosság előtt) erkölcsileg elítél, megszégyenít valakit. *Az egész iskola előtt mezbélyegezték.*

mezbeszél ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Megállapodás szándékával részletesen beszél valakivel valamiről. *Az osztályfőnök mezbeszélt a gyerekekkel és a szülőkkel a továbbtanulást.* 2. Valakivel, valakikkel közösen megállapodik, megegyezik valamiben. *Mezbeszélték a hallgatókkal az előadások időpontját.*

mezbíz ♦♦♦ ige ~ni

1. *Mezbíz valakit valamivel:* ráruházza valamely feladat elvégzésének a kötelességét, illetve jogát. *Mezbízták az elnöki teendőik ellátásával.* 2. Valakit megkér, felszólít valamire. *Mezbízták, hogy harangozzon.* • *Meg van bízva valamivel:* ez az állandó munkaköre, feladata. *A harangozással az egyházi van mezbízva.*

mezbízható ♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an

Olyan, akiben, amiben meg lehet bízni. *Mezbízható embernek ismerem, szívesen dolgozom vele. A mosógépünk nagyon mezbízható, hat éve semmi baj nincs vele.*

mezbízott ♦♦♦ mn ~ak, ~at, -

1. Munkakörét csak ideiglenesen, mezbízás alapján betöltő. *A vállalatot most egy mezbízott igazgató vezeti.* 2. (Főnévi használatban:) Valamilyen tisztséggel felruházott személy. *A mezbízottak elfoglalták hivatalukat.* • (hivatalos) *Körzeti mezbízott:* valamely körzetbe kirendelt rendőr. *A körzeti mezbízott jelentette az esetet a felettesének.*

mezbocsát ♦♦♦♦ ige ~ni

(Bűnt, vétket) nem ró fel többé valakinek. *Isten mezbocsátotta bűneit. Nem tudom neki mezbocsátani, hogy három évig felénk sem nézett.*

mezbokrosodjik ♦♦ ige ~ni

1. (Ló) megijedve megvadul. *A villámlástól a ló mezbokrosodott, és száguldani kezdett.* 2. (bizalmas) (Személy) megmakacsolja magát. *Az öcsém nem hajlandó segíteni, egészen mezbokrosodott.*

mezboldogult ♦♦ mn ~ak, ~at, - (választékos)

1. Meghalt, elhunyt. *Szegény mezboldogult édesapámra hasonlít.* 2. (Főnévi használatban:) Meghalt, elhunyt személy. *Sokan tisztelték a mezboldogultat.*

megbotránkoz|ik ♦♦♦ ige ~ni

Megbotránkozik valami miatt vagy valamin: erkölcsi felháborodást érez miatta. Felelőtlen viselkedése miatt szülei megbotránkoztak. Ízléstelen tréfáin az egész társaság megbotránkozott.

megbuk|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Sikertelenül véget ér. *A mozgalom végül megbukott.* **2.** (Tanuló) félévi értesítőjébe vagy év végi bizonyítványába (valamiből) elégtelen osztályzatot kap. *Megbukott három tárgyból, így évet kell ismételnie. Általános iskolában kétszer megbukott.*

megcsap ♦♦♦ ige ~ni

1. Rácsapva megüt, megver valamit, valakit. *Az új ütővel jobban meg tudja csapni a labdát, mint a régivel. Vigyázz, mert megcsaplak!* **2.** *Megcsap valami valakit, valamit: (légnemű anyag áramlása) hirtelen érezhetővé válik a számára. Ahogy belépett, hirtelen megcsapta a forróság. Megcsapta az orromat a pörkölt illata.* **3.** (bizalmas) Elcsen, ellop valamit. *A padtársam megcsapta a tollamat.*

megdézsmál ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Valamiből, leginkább ennivalóból kisebb mennyiséget titokban elvesz. *Valaki megdézsmálta a karácsonyi bejglit.*

megdőbben ♦♦♦♦ ige ~ni

Fájdalmasan vagy kellemetlenül meglepődik. *A baleset hallatán mindenki megdőbent.*

megdög|ik ♦♦♦ ige ~eni vagy (ritkán) megdögölni

1. (Állat) elpusztul. *Megdögölt a macskánk, elütötte egy autó.* **2.** (durva) Meghal. *A börtönben fog megdögölni az a gyilkos! (Szitokként:) Dögölj meg, ahol vagy!*

megdől ♦♦♦ ige ~ni

1. (Építmény) oldalra dől. *Megdől a ház északi fala.* **2.** (Kormányzati rendszer) megbukik, megszűnik létezni. *Megdől a régi rendszer.* **3.** (Tétel, elmélet) tévesnek bizonyul. *Megdől az az elmélet, hogy sokat reggelizni egészséges.* **4.** (Csúcseredmény) érvénytelenné válik. *Az olimpián több világcúcs is megdőlt.*

megdőnt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Okozza, hogy valami meg- vagy oldalra dőljön. *Megdönti a vihar a fákat.* **2.** Okozza, hogy valaki, valami megbukjon. *Megdöntötték a diktatúrát.* **3.** (Csúcseredményt) megjavít. *Megdöntötte a 100 méteres gyorsúszás világcúcsát.*

megegyez|ik ♦♦ ige ~ni

1. (Több személy, illetve valaki valakivel) azonos álláspontra jut, megállapodik valamiben. *Megegyeztek a kölcsön feltételeiben. Sikerült megegyeznem a főbérővel.* **2.** (Több dolog, vélemény stb.) azonos egymással. *Az adatok megegyeznek, a további ellenőrzés fölösleges.*

megejt ♦♦♦ ige ~eni

1. (Hivatali tevékenységet) elvégez. *Megejtették a szavazatszámllálást.* **2.** Rabul ejt, lenyűgöz valakit. *Szép szemével mindenkit megejt.* „Ki lesz az Én fiam, Ha megejt az ármány?” (Arany J.: Mátyás anyja) **3.** (népi) (Lányt) elcsábít, teherbe ejt. *Megejtették a szomszédék lányát.*

megél ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Megél valamiből: létfenntartását biztosítja vele. Ebből a fizetésből nem könnyű megélni.* **2.** (Növény) életben marad, tovább él. *A fenyő a szikes földben is megél.* **3.** Valamely eseményt, kort életében elér, megér. *Megélte az unokája lakodalmát.*

megeléged|ik ♦♦♦♦ ige ~ni **megelégsz|ik** megelégedni

1. *Megelégedik valamivel: elfogadja, elegendőnek tartja. Megelégedik azzal, amit kapott.* **2.** *Meg van elégedve valakivel, valamivel: megfelel a várakozásának, igényeinek. Meg van elégedve a fizetésével. Meg vagyok elégedve veletek, szép munkát végeztetek!*

megelégel ♦♦♦ ige ~ni

1. Nem hajlandó tovább elviselni valamit. *Megelégelte a zaklatást és a veszekedést.* **2.** Valamit, ami addig kedvére volt, megun. *Megelégelte a mulatozást, elege van belőle.*

megelevened|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. (Látszólagos) életteleniségéből magához tér. *Megelevenedett a kiütött bokszoló, és talpra állt.* **2.** Élettelen tárgy (a mesében) élővé változik. *A fabábu megelevenedett.* **3.** Élettelen anyag élőnek kezd hatni. *A mester vésője alatt megelevenedett a kő.* **4.** Élénkebbé válik, feléled. *Megelevenedtek az ősi szokások. Délutánra a város forgalma megelevenedett. Megelevenedtek bennem a régi emlékek.*

megélhetés ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~e

A létfenntartás anyagi lehetősége. *Egyre többre kerül a megélhetés. Az egyetemi diploma nálunk nem nyújt biztos megélhetést.*

megemberel ♦♦ ige ~ni

Megembereli magát: erőt vesz magán. A bíráló hatására megemberelte magát, azóta sokkal jobban dolgozik. A csapat a hajrában megemberelte magát.

megemberesed|ik ♦ ige ~ni

Érett emberré, férfivá fejlődik. *Kisfiam, egészen megemberesedtél!*

megemleget ♦♦ ige ~ni

1. (Kellemetlenséget) ismételten emleget. *Még mindig megemlegeti, amikor együtt dobtak ki bennünket a házból.* • *Majd megemlegetsz még engem:* belátod, hogy nekem volt igazam. **2.** (Fenygetésül:) • *Ezt még megemlegeted!:* ebből még bajod lesz.

megemlékez|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Megemlékezik valakiről, valamiről: felidézi az emlékét. Szüleiről gyakran megemlékezett. 2. Ünnepestes emlékezést tart valakiről, valamiről. Az iskolában megemlékeztek a szabadságharc évfordulójáról. 3. Említést tesz valakiről, valamiről. Munkájában rólad is megemlékezett.

megénekel ♦♦ ige ~ni (választékos)

Megénekel valamit: költeményben megemlékezik róla. Tinódi megénekelte a vár ostromát.

megér¹ ♦♦♦ ige ~ni

1. Megér valamit: megtörténetkor még életben van. Megérte kilencvenedik születésnapját. 2. Élete folyamán valami különös eseményt, élményt átél. Megérte, hogy újra együtt lehet a család.

megér² ♦♦♦ ige ~ni

1. Megér valamit vagy valamennyit: bizonyos értéke van. Ez az autó több millió forintot is megér. Tízmilliót is megér az a lakás. 2. Megéri valamit megtenni: érdemes. Megéri megnézni a kiállítást.

megeged ♦♦♦ ige ~ni

1. (Eső) esni kezd. Hirtelen megegedt az eső. 2. Hirtelen folyni kezd. Az idén újra megegedt a forrás. • Megegednek a könnyei: sírva fakad. 3. • Megeged a nyelve: (hosszas hallgatás után) megszólal, folyamatosan beszélni kezd. 4. Gyökeret ereszt. A leszírt gally megegedt. 5. (népi) (Védőoltás) megfogam. Megegedt a múlt héten adott oltás. A védőoltás megegedt.

megezesked|ik ♦♦ ige ~ni

(Feszés anyag) meglazul. Megezeskedett a hegedű húrja. Megezeskedett a hasán a bőr a sok szüléstől.

megeeszt ♦♦ ige ~eni

1. (Kifeszített tárgyat) meglazít, megtágít. Megeeszti a nadrágszóját. 2. (Folyadékot) a csap megnyitásával eresztetni kezd. Megeeszti a vizet a fürdőkádba. 3. (bizalmas) Valamilyen hangadással kapcsolatos tevékenységbe kezd. Megeesztett néhány sikamlós viccet. • Megeeszti a nyelvét: beszélni kezd.

megfájdít ♦ ige ~ani

Okozza, hogy valami megfájduljon. Az édesség megfájdítja a rossz fogat. • Megfájdítja a szívét valami: haragot, szomorúságot irigységet ébreszt benne. A mértéktelen fényűzés látványa megfájdította a szívét.

megfáz|ik ♦♦♦ ige ~ni

A teste lehül, és emiatt megbetegszik. Megfáztam a hideg szélben, nagyon náthás lettem.

megfejt ♦♦♦♦ ige ~eni

(Titkot, rejtvényt) megold. Champollion megfejtette az egyiptomi hieroglifákat.

megfeketed|ik ♦♦ ige ~ni

Sötét színűvé, feketévé válik. A bőre szinte megfeketedett a sok napozástól.

megfékez ♦♦♦♦ ige ~ni

(Tomboló természeti vagy társadalmi jelenséget, állatot, embert) ártalmatlanná tesz, lecsendesít. Megfékeztek a tüzet. A lázadást néhány nap alatt megfékeztek. Megfékezte a szilaj lovat. Az ittas garázdát alig tudták megfékezni.

megfelel ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Kielégítő) választ ad. A rendőr kérdésére megfelelt. • Jól megfelelt neki: alaposan visszavágott. 2. A követelményeknek eleget tesz. Megfelel a várakozásnak. Megfelel neked az új táska? 3. Megfelel valaminek: arányban, összhangban van vele. Ez a feladat megfelel a képességeinek. 4. Megfelel valaminek: megegyezik, azonos vele. A beszámoló megfelel a valóságnak.

megfelelő ♦♦♦♦♦ mn és mn-i in ~k vagy ~ek, ~t, ~en

1. Olyan, amely megfelel valaminek, valakinek. A követelményeknek megfelelő szintű a dolgozat. Ő a neki megfelelő partner. (Főnévi használatban:) Mi a magyar megfelelője ennek az angol szónak? 2. Valamely követelményt kielégítő. Megfelelő mennyiségű tüzelő van itthon. 3. Valamire alkalmas. Nincsenek nála megfelelő szerszámok, nem tudja megjavítani az autót.

megfélemlít ♦♦♦ ige ~eni

Megfélemlít valakit: félelmet kelt benne. A durva szitkozódás megfélemlítette. A támadók megfélemlítették áldozataikat.

megfellebbez ♦♦ ige ~ni (hivatalos)

Megfellebbez valamit: benyújtja ellene a fellebbezési kérést. Az ügyész, a védő megfellebbezte az ítéletet, írásban kérte, hogy a felsőbb bíróság változtassa meg. (átvitt) A történelem ítéletét nem lehet megfellebbezni.

megfenek|ik ♦♦ ige ~eni

1. (Víz jármű) aljával a víz fenekébe ütközve megakad. Hirtelen megfeneklett a hajó a homokpadon. 2. (bizalmas) (Folyamat, ügy) elakad. A vállalkozás megfeneklett.

megfeszít ♦♦♦ ige ~eni

1. (Testét, valamely testrészt) feszesen tartja. Meg kellett feszítenie a lábát, hogy el ne lökje a szél. • Megfeszíti minden erejét: a végsőig fokozza erőfeszítését. Meg kellett feszítenie minden erejét, hogy elbírja a csomagot. 2. Keresztre feszít valakit. Jézus korában az elítélteket megfeszítették.

megfiatalod|ik ♦♦ ige ~ni

Valaminek a hatására fiatalosabbá válik. Új munkahelyén egészen megfiatalodott.

megfigyel ♦♦♦♦♦ ige ~ni

Huzamosabb ideig szemlél, tanulmányoz, illetve ennek alapján megállapít valamit. Megfigyelte a szigetlakók szokásait. Megfigyelte, hogy egyik tanítványa minden óráról késik.

megfilmesít ♦ ige ~eni

(Irodalmi művet) filmre visz. Megfilmesítették a Ludas Matyit.

megfogad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elfogad, magáévá tesz és követ valamit. *Megfogadja a jó tanácsot.* 2. Fogadalomként elhatároz, megígér valamit. *Megfogadta, hogy többé nem hazudik.* 3. (rég.) Szolgálatába felvesz valakit. *Megfogadta inasának.* 4. *Megfogad valamit:* (lóra) fogadást köt. *Megfogadta az esélyes lovat, és nyert is.*

megfogamz|ik ♦ ige ~ani

1. (Női petesejt) megtermékenyül, illetve (magzat) méhen belüli élete megkezdődik. *Már akkor tehetséges lehetett, mikor megfogamzott.* 2. (Növény) gyökeret ereszt. *A ledugott ág megfogamzott, nemsokára virágozik is.* 3. (Védőoltás hatása) megmutatkozik. *Megfogamzott a tétécéoltása.* 4. (Nevelés, oktatás) hatni kezd valakire. *Végre megfogamzott benne a fél éves gyakorlás.* 5. (Gondolat, ötlet stb.) megszületik valakiben, valamiben. *Megfogamzott agyában a megoldás.*

megfogan ♦♦ ige ~ni

1. (ritka) (Nő magzatot) méhébe befogad. *Sokáig nem volt gyereke, végül mégis megfogant.* 2. (Magzat) megfogamzik. *Azon az éjszakán megfogant a gyermeke.* 3. (Növény) gyökeret ereszt, hajtást növel. *Az elültetett palánta megfogant.* 4. (választékos) (Áldás, átok) beteljesedik. *Megfogant a régi átok: az egész család szerencsétlen lett.* 5. (Gondolat, ötlet) megszületik valakiben, valamiben. *Megfogant benne a bosszú terve.*

megfontol ♦♦♦♦ ige ~ni

Alaposan meggondol, mérlegel valamit. *Jól megfontoltad, hogy külföldre mégy dolgozni?*

megfoszt ♦♦♦♦♦ ige ~ani

1. (választékos) *Megfoszt valakit valamitől:* elveszi tőle. *Megfosztották a vagyonától, állampolgári jogaitól.* 2. (népi) Valaminek a héját lehúzza, lehántja. *Megfosztották a kukoricát.*

megfullad ♦♦♦ ige ~ni

1. Fulladás miatt meghal. *Megfulladt a mérges gázoktól. Addig szoritotta a nyakát, míg meg nem fulladt.* 2. (túlzó) Alig kap levegőt, fulladozik. *Megfulladok ebben a melegben.*

megfutamod|ik ♦♦♦ ige ~ni (rosszalló)

1. Futva elmenekül. *A túlerő láttán az ellenség megfutamodott. Gyáván megfutamodtak a támadás elől.* 2. Kitér valami elől, nem vállal valamit. *Megfutamodott a feladat elől, nem vállalta a vele járó nehéz munkát.*

meggebed ♦ ige ~ni (durva)

1. Elpusztul. *Meggebedt a ló, másikat kell venni.* 2. (Szitok gyanánt:) *Gebedj meg a neved napján!* 3. (népi) Teljesen kimerül. *Meggebedtünk a sok munkától.*

meggémbered|ik ♦ ige ~ni

(Végtag) a hidegtől megmerevedik. *A nagy hóban keze, lába meggémberedett.*

meggondol ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Alaposan mérlegel valamit. *Ferenc József azt állította, hogy mindent meggondolt. Gondold meg jól, mit cselekszel!* 2. • *Meggondolja magát* vagy *a dolgot:* korábbi elhatározását megváltoztatja, és ellenkezőleg dönt. *Az utolsó pillanatban meggondolta magát, mégsem utazott el.*

meggondolatlan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Mérlegelés, meggondolás nélküli. *Meggondolatlan ember, megint kockázatos üzletbe kezdett. Meggondolatlan tette miatt most gyötrődhet.*

meggyőz ♦♦♦♦ ige ~ni

Meggyőz valakit valamiről: érveléssel elfogadtatja vele az álláspontját. *Meggyőzte társát az új eljárás előnyeiről. Nem tudtam meggyőzni az igazamról, nem tudtam rábírní, hogy elfogadja a véleményemet.*

meggyőződ|ik ♦♦♦ ige ~ni

Bizonyosságot szerez valamiről. *Meggyőződött arról, hogy a hír igaz. Meg van győződve róla, hogy az a helyes út.*

megháborod|ik ♦♦ ige ~ni (választékos)

Valaki vagy valakinek az elméje megzavarodik. *A szörnyű csapás következtében elméje megháborodott. Őreg korára megháborodott.*

meghal ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Megszűnik élni. *Tavaly halt meg a nagyanyja. Szívbjában halt meg.* 2. • (túlzó) *Majd meghal valamitől:* valamely erős érzelem, indulat feszíti. *Majd meghalt izgalmában. Majd meghalt a kíváncsiságtól, hogy láthassa a csodált színésznőt.*

meghálál ♦♦♦ ige ~ni

Jóttel, hálaival viszonzó valamit. *Ha nagy leszek, meghálálom jószágodat.*

meghasonl|ik ♦♦♦ ige ~ani

Az összhang felbomlásával ellentétbe kerül valakivel. *Meghasonlik önmagával. Később barátaival is meghasonlott.*

meghat ♦♦♦♦ ige ~ni

Meghat valakit: részvétet, szánalmat kelt benne. *Meghatották a lány könnyei.*

meghatalmaz ♦♦♦ ige ~ni

(Írásban) feljogosít valakit valamire. *Meghatalmazta egyik munkatársát, hogy vegye fel a fizetését.*

meghatároz ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Tényállást, adatot) megállapít, megmér. *Meghatározza a levegő páratartalmát.* 2. Sajátos jegyeit összefoglalva jellemez valamit. *Meghatározza a szabadság fogalmát.* 3. (Élmény, esemény) döntően befolyásol, megszab valamit. *Ez a tapasztalat egész későbbi életét meghatározta.* 4. Valaminek a mértékét (kötelezően) előírja. *Meghatározták az adósávokat.*

meghazudtol ♦♦ ige ~ni

1. Hazugnak, nem igaznak tüntet fel valakit, valamit. *Nyilatkozatával meghazudtolta főnökét.* 2. Magatartásával, bizonyos tulajdonságával bebizonyítja valamely vele kapcsolatos vélekedés téves voltát. *Fiatalos mozgása meghazudtolja hetven évét.*

meghibásodjik ♦♦ ige ~ni

(Gép, készülék) hibás lesz. *Meghibásodott a mosógépem, lehet, hogy nem is tudják megjavítani.*

meghibban ♦♦ ige ~ni

Megháborodik, megzavarodik. *Majd mehibbant az ijedségtől.*

meghisz ♦♦♦ ige meghinni (bizalmas, régi)

1. (Igenlő válasz nyomósítására:) *Meghiszem azt!*: de még mennyire úgy van. 2. (kissé népi) Elhisz. *Higgye meg, nem akar rosszat.*

meghitt ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan, akinek őszinteségében, hűségében feltétlenül megbízik valaki. *Csak egy-két meghitt barátja van.* • *Meghitt viszonyba kerül valakivel:* a) közeli barátságba kerül b) (szépítő) szerelmi kapcsolatba kerül vele. 2. Barátságos, lakályos. *Meghitt otthona van.*

meghiúsít ♦♦ ige ~ani

Megakadályoz, meggátol valamit. *Meghiúsította a merényletet.*

meghonosít ♦♦ ige ~ani

1. (Állat- és növényfajokat, szokásokat, intézményeket stb.) (külföldről) átvesz és elterjeszt. *Hiába próbálták meg nálunk meghonosítani a gyapotot, éghajlatunk nem alkalmas rá.* 2. Bevezet, divatba hoz valamit. *Hazánkban a löversenyzést Széchenyi István honosította meg.*

méghez ♦♦♦♦ ksz

(Fokozó értelem kifejezésére:) És ami még ennél is többet jelent. *Írtam neki levelet, méghez tizoldalast!*

meghökken ♦♦♦ ige ~ni

Meglepetve megriad, megdöbben. *Meghökken a hangos szótól.*

meghunyszodjik ♦♦ ige ~ni

1. (Dühös állat) megfélemlítve összehúzza magát. *Gazdája kemény szavára a vicsorgó kuvasz meghunyszodikott.* 2. (Félelmében) meghátrál, meghúzza magát. *Szolgai módon meghunyszodik mindenki előtt.*

meghurcol ♦♦ ige ~ni

Meghurcol valakit: rágalmazással rossz hírért költi. *Meghurcolták ország-világ előtt.*

meghúz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Húzni kezd, majd elenged valamit. *Meghúzta a gyerek a fülét.* 2. Valamin úgy húz, hogy az megindul. *Meghúzza a szekeret, hogy kikerüljön a gödörből.* 3. Megrajzol, megvon valamit. *Ezzel a bottal meghúzhatod a földön a vonalakat a kidobós játékhöz.* 4. *Meghúz valamit:* egy hajtásra nagyot iszik belőle. *Jól meghúzta az üveget.* 5. (Kéziratot, szöveget) megrövidít. *Alaposan meghúzták a darabot.* 6. (szleng) Megbuktat valakit. *Meghúzták matematikából.* 7. • *Meghúzza magát:* a) szükségből meghúzódik, menedéket talál valahol. *Egy barlangban húzta meg magát éjszakára.* b) nagyon szerényen, alázatosan viselkedik. *Meghúzza magát, nem akarja elveszíteni az állását.*

meghúzódik ♦♦♦ ige ~ni

1. Húzásra megfeszül, feszesebb lesz. *Meghúzódott a húr az íjon, ahogy az indián meghúzta.* 2. Erős húzástól megfájdul. *Meghúzódott a dereka porszívózás közben.* 3. Veszély elől elrejtőzik valahol. *A nádasban húzódott meg a törökök elől bújva.*

meghül ♦♦ ige ~ni

Hüléstől megbetegszik. *Meghült a vizes fűben.*

megidéz ♦♦♦ ige ~ni

1. (Hatóság) valakinek a megjelenését idézéssel elrendeli. *Megidézték tanúnak a bíróságra.* 2. (Szellemet) megjelenésre késztet. *A spiritiszták hisznek abban, hogy meg lehet idézni a halottakat.*

megigéz ♦♦ ige ~ni

1. Mágikus erejével akaratától megfoszt valakit. *Azt beszélik, megigézte a lányt valamivel, azért nem tud megszólalni.* 2. Elbűvöl, megbabonáz valakit. *Szépsége megigéztet mindenkit.*

megilletődjik ♦ ige ~ni

1. Elérzékenyül, meghatódik. *A szíves fogadtatástól egészen megilletődött.* 2. Elfogódottá válik, zavarba jön. *A sok felnőt láttán a kislány megilletődött, és egy szót se birt szólni.*

megint! ♦♦ ige ~eni

1. (Enyhén) megszid valakit. *Tiszteletlensége miatt megintették.* 2. (Tanulót) intőben részesít. *Magatartásból megintették.* 3. Szabálytalanságért figyelmeztet valakit. *A bíró mindkét versenyzőt megintette.*

megint? ♦♦♦♦♦ hsz

1. Újra, ismét. *Megint telefonáltak a lakáscsere ügyében.* 2. (bizalmas) Ugyancsak, szintén. *Ez a feladat elégtelen, ez megint az.*

mégis ♦♦♦♦♦ hsz

1. (Ellentét kifejezésére:) Ennek ellenére. *Elfogadta a meghívást, azután mégis otthon maradt.* 2. (Kötőszószerűen, mondatok, mondatrészek szembeállítására:) Az előzménnyel ellentétben, illetve annak ellenére. *Nem süt a nap, mégis meleg van.* 3. (rosszalló) Igazán, valóban. *Ez azért mégis sok!*

megismer ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Megismer valamit*: alapos ismereteket szerez róla. *Megismerte a méhek életét*. 2. *Megismer valakit*: megismerkedik vele. *Egy nyelvtanfolyamon ismertem meg*. 3. *Megismer valakit*: valami alapján ráismer. *Megismerte régi iskolatársát*.

megismerked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Személyes találkozás révén ismeretséget köt valakivel. *Vonaton ismerkedtünk meg egymással*. 2. *Megismerkedik valamivel*: fokozatosan megismeri. *Megismerkedik az élet sötét oldalával*.

megítél ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elbírál, értékkel valakit, valamit. *Egyelőre nehéz megítélni a helyzetet*. *Tévesen ítélsz meg*. | *Úgy ítéli meg, hogy...*: az a véleménye. *Úgy ítéltem meg, hogy más megoldást kell keresni*. 2. (választékos) Elítél, elmarasztal valakit, valamit. *Nagyon szigorúan ítéltek meg a viselkedését*. 3. (hivatalos) Valaminek a teljesítését, kifizetését stb. ítéletben elrendeli. *Kártérítést ítéltek meg neki*. 4. Érvényesnek nyilvánít valamit. *A játékvezető megítélte a szabadrúgást*.

megittasod|ik ♦ ige ~ni (választékos)

1. (ritka) Részeg lesz. *A sok bortól megittasodott és elálmosodott*. 2. Valamilyen élvezettől mámorossá válik. *Megittasodott a virágok illatától*.

megjár ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Utat) oda és vissza megtesz. *Gyorsan megjárja az utat a faluig*. 2. Tapasztalatok alapján megismer, átél valamit. *Megjárta a frontot*. 3. • *Jól megjárta*: rosszul járt. *Jól megjárta az üzletfeleivel, ugyanis becsapták*.

megjátssz|ik ♦♦ ige ~ani

1. Hatásosan utánoz valakit. *Megjátssza a gazdagot*. • (bizalmas) *Megjátssza magát*: másnak tettet, mutatja magát, mint amilyen. 2. *Megjátsszik valamit*: fogad, pénzt tesz fel rá. *Ez biztos tipp, okvetlenül játszd meg!* 3. (Sportban:) • *Megjátssza a labdát*: ügyesen, hasznosan továbbítja.

megjegyez ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Emlékezetében megőriz valamit. *Ezt az arcot egy életre megjegyeztem*. 2. Rövid észrevételt tesz. *Csak annyit szeretnék még megjegyezni, hogy ő sem viselkedett kifogástalanul*.

megjelen|ik ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Élőlény) feltűnik, láthatóvá válik. *Hirtelen megjelent az ajtóban*. *Megjelent a teraszon egy süni*. 2. Valaki elmegy valahova, hogy ott jelen legyen. *Az értekezleten kötelező megjelenni*. 3. (Képzületében, álmában) láthatóvá válik. *Álmában megjelent halott apja*. 4. (Nyomatásban) a nyilvánosság elé kerül. *Végre megjelenik a könyvem*.

megjelentet ♦♦♦ ige ~ni

(Nyomatásban) közzétesz, kiad valamit. *Öt éve még meg lehetett volna jelentetni ezt a cikket*. *A kiadó ígéretet tett, hogy megjelenteti a könyvemet*.

megkapó ♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an

Hatásos, megható. *Egy megkapó történetet hallottam*.

megkárosít ♦♦ ige ~ani (hivatalos)

(Anyagi) kárt okoz valakinek. *Ebben az üzletben az eladók sokszor megkárosítják a vevőket, állapította meg az ellenőrzés*.

megkártyáz ♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Csellel, furfanggal elér valamit. *Ezt jól megkártyázta*. 2. Megkockáztat valamit. *Érdemes megkártyázni, mert ha szerencsénk lesz, sokat nyerhetünk*.

megkerül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Körüljár valamit. *Megkerülték a házat*. *Vitorlásával megkerüli a Földet*. 2. Kikerül valamit. *Nem kerülte meg a tócsát, hanem beelépett*. • *Megkerüli a kérdést*: mellébeszél. 3. (Eltűnt személy, tárgy) előkerül. *Megkerült az elveszettnek hitt pénztárca*.

megkesered|ik ♦♦ ige ~ni

1. Keserű ízűvé válik. *Már megint megkeseredett a tartós tej*. 2. Örömtelenné, kedvetlenné válik. *Érezhetően megkeseredett a hangulat*. *Valamitől megkeseredett ez az ember*.

megkeserül ♦♦ ige ~ni

(Rendszerint fenyegetésként:) *Megkeserül valamit*: kárát látja. *Ezt még megkeserülöd!*

megkísérel ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Megkísérel valamit: kísérletet tesz rá. *Megkísérelte a merényletet*. *Megkísérlem kideríteni, mi lett a sorsa*.

megkönnyebbül ♦♦♦ ige ~ni

1. (Tárgy) könnyebbé válik. *A csónak megkönnyebbült, mert ketten kiszálltak*. 2. Testi vagy lelki kellemetlenségtől megszabadul. *A hányástól egy időre megkönnyebbült*. *Megkönnyebbülve fogadtuk a jó hírt*.

megkörnyékez ♦♦ ige ~ni

1. (Pénzzel, ajándékkal) tisztességtelen dologra próbál rávenni valakit. *Megkörnyékezte az illetékes hivatalnokot, hogy soron kívül intézze el az ügyét*. 2. (Lányt) megpróbál elcsábítani. *Még a lányomat is megkörnyékezte*.

megköszön ♦♦♦♦♦ ige ~ni

Megköszön valakinek valamit: köszönetét fejezi ki érte. *Megköszönte az ajándékot a barátjának*. (Fenyegetésként:) • *Ezt nem köszöni meg*: ennek nem fog örülni.

megkövet ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Megkövet valakit: ünnepélyesen bocsánatot kér tőle. *Megkövette haragosát*.

meglát ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakit, valamit látni kezd, megpillant. *Meglátni és megszeretni egy pillanat műve volt.* 2. Észrevesz valamit. *Meglátni rajta, hogy szomorú.* 3. Felismer, felfedez valamit, (ritka) valakit. *Meglátta benne a festőt.* 4. Fölfigyel valamire. *Azonnal meglátja az összefüggést a dolgok között.* 5. (Kifejezésekben:) • *Majd meglátjuk:* a körülményektől függően döntünk. | *Ezt meg ne lássam többé!*: ez többé ne forduljon elő.

meglátás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

Felismerés, (a lényegre tapintó) észrevétel. *Jó meglátásai vannak.*

meglep ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valami váratlanul ér valakit. *Meglepte a hír, hogy dicséretet kap.* 2. Váratlan dologgal megajándékoz valakit. *Szüleit szép bizonyítvánnyal lepte meg év végén. Születésnapján egy kiskutyával lepte meg.* 3. Tetten ér, rajtakap valakit. *Meglepte a tolvajt, amikor nyitotta a szekrényt.*

meglepetés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Különös, váratlan dolog, esemény által előidézett lelkiállapot. *Meglepetéssel vette tudomásul az eredményt.* 2. Váratlan helyzet, esemény. *Ez aztán a meglepetés!* 3. Váratlan ajándék. *Kedves meglepetést tartogatott szülei részére.*

megmagyaráz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Magyarázatával érthetővé tesz valamit. *Nem értettem a feladatot, de a tanárnő megmagyarázta. Megmagyarázta a fiának, miért nem engedi el.* 2. (Jelenség, körülmény) megokol, megvilágít valamit. *Már régen nem találkoztak, s ez mindent megmagyaráz.*

megmenekül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Halálos veszedelemből, válságos helyzetből) élve kikerül. *Megmenekült a hajótörésből.* 2. (Kellemetlen, veszélyes személytől, helyzettől, nehézségtől) megszabadul. *Alig tudott megmenekülni üldözőitől. Ezzel az újítással sok bosszúságtól menekülünk meg.*

megmerevedjék ♦♦♦ ige ~ni

1. (Test, testrész) merevvé válik. *A görccstől pár percre megmerevedett a lába. Az ijedségtől megmerevedett, egyet sem tudott lépni.* 2. (Tulajdonság) megrögződik. *Szokásai egyre inkább megmerevednek, semmin sem akar változtatni.*

megmételvez ♦ ige ~ni (választékos)

Erkölcseileg megfertőz, megront valakit. *A rémfilmek megmételvezik az ifjúságot.*

megmond ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Élőszóban tudtul ad, kijelent valamit. *Becsületesen megmondta neki, hogy nem tud segíteni.* 2. Következtet, megjósol valamit. *Megmondtam, hogy így lesz.* • *Nem megmondtam?:* én előre mondtam. 3. Megmutat, nyilvánvalóvá tesz valamit. *A leletek világosan megmondják, mire számíthatunk.*

megmosolyog ♦♦ ige ~ni

Gyerekesnek, együgyűnek, komikusnak tart valakit, valamit, ezért mosolyog rajta. *Megmosolyogja barátjának ruháit, mert nagyon rikitóak.*

megmukkan ♦ ige ~ni (bizalmas)

Halk, rövid hangot ad. *A meglepetéstől meg se tudott mukkanni.*

megmunkál ♦♦ ige ~ni

1. *Megmunkál valamit:* (munkadarabon, anyagon) elvégzi a szükséges műveleteket. *Megmunkálta a csavarfejet.* 2. (ritka) Megművel valamit. *Nincs rá ideje, hogy megmunkálja a kertjét.*

megnémul ♦♦ ige ~ni

1. (Hirtelen) némává lesz. *A baleset következtében megnémult.* 2. Nem bír megszólalni. *Megnémult a réműlettől.*

megnevez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nevén nevez valakit. *Megnevezi magát. Megnevezte bűntársait a hatóságnak.* 2. (Hivatalos személyt) kijelöl. *Megnevezi védőjét és tanúit.* 3. (választékos) Megjelöl, meghatároz valamit. *Megnevezte az összeg rendeltetését.* 4. Névvél ellát valamit. *Megnevezik az új gyártmányt, pályázatot írtak ki a névre.*

megnyer ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Szerencsejátékban) nyerevényként megkap valamit. *A tombolán ő nyerte meg a főnyereményt.* 2. (Küzdelmet, versenyt, játszmát) a maga javára dönt el. *Megnyerték a mérkőzést, és egyben a bajnokságot is. Nem sikerült megnyernünk a pert.* 3. • (választékos) *Megnyer valakit valaminek:* rábírja, hogy csatlakozzon hozzá, melléje állítja. *Sikerült őt is megnyerni az ügynek.*

megnyilatkozás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

1. Valaminek a megnyilvánulása, nyilvánvalóvá válása. *A választások eredménye a nép erejének megnyilatkozása volt. Szégyellené érzelmek megnyilatkozását.* 2. Nyelvi közlés. *Vezetőjük megnyilatkozása erőt öntött beléjük. Tegnap hallottam a rádióban a megnyilatkozását.*

megnyilvánul ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

(Érzelem, tulajdonság, viszony) kétségtelenné, nyilvánvalóvá lesz. *Ellenszenvé abban nyilvánult meg, hogy szóba sem állt velem. Nagy érdeklődés nyilvánult meg az előadás iránt.*

megokol ♦♦ ige ~ni

Megokol valamit: megnevezi az indítékát, okát. *Nem tudta megokolni távolmaradását. Alaposan megokolta ítéletét.*

megold ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) (Kötelet, zsinórt, csatot) kibont. *Megoldja az övét, mert túl szoros.* 2. • *Valami megoldja a nyelvét:* beszédessé teszi. *Az ital megoldotta a nyelvét.* 3. *Megold valamit:* rájön a nyitjára. *Megoldotta az egyenletet.* 4. (Problémát, nehézséget) elrendez, megtalálja belőle a kiutat. *Még nem tudtuk megoldani a környezetszennyezés problémáját.*

megolvas ♦ ige ~ni

1. (népi) Megszámlál valamit. *Kétszer is megolvasta a pénzt.* 2. (A könyv- és lapkiadásban:) *Megolvas valamit:* elvégzi rajta a nyomdai korrektúrát. *Még nem olvastuk meg a levonatot.*

megorrol ♦ ige ~ni (bizalmas)

Megsértődik valakire valamiért. *Minden semmiségért megorrol rám.*

megorront ♦ ige ~ani (tréfás)

Előre megérez valamit. *Megorrontotta a veszélyt.*

megoszlik ♦♦♦ ige ~ani

1. Több részre aprózódik fel. *A szavazatok nagyon megoszlottak a sok jelölt között.* 2. (Több felfogás, nézet) különbözik. *Ebben a kérdésben megoszlanak a vélemények.*

megőrjít ♦ ige ~eni

1. Örüléskérgesít valakit. *Teljesen megőrjítette a lelkifurdalás.* 2. (túlzó) Nagyon idegesít valakit. *Megőrjít ez az állandó kopácsolás.*

megörökít ♦♦♦ ige ~eni (választékos)

1. Ábrázolás formájában maradandóvá teszi valaki, valami képét. *A híres csatát több festményen is megörökítették.* 2. Írásba foglalva megment valakit, valamit a feledéstől. *Nevét megörökítette a történetírás.*

megörül ♦♦♦♦ ige ~ni

Hirtelen örülni kezd valakinek, valaminek. *Megörül fia érkezésének.*

megörül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Megtébozódik, megzavarodik. *Még negyvenéves sem volt, amikor megörült a tragikus eseményektől.* 2. (bizalmas) Nagyon idegesít valakit. *Majd megörülök ettől az állandó zajtól.* 3. (bizalmas, túlzó) Rajong valamiért. *Megörül a rockzenéért.*

megpenészedik ♦♦ ige ~ni

1. (Étel) penészsé válik. *A nejlonzacskóban megpenészedett a kenyér.* 2. (bizalmas) (Unalmában) életkedvét veszti. *Nem megy sehová, otthon penészedik meg.*

megpróbáltatás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Valakinek a lelkierejét próbára tevő nehéz helyzet. *Nehezen viselte a megpróbáltatásokat, amelyek az utóbbi években érték.*

megragad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hirtelen erősen megfog valakit, valamit. *Megragadta a karomat, és húzott kifelé.* 2. (Lehetőséget) azonnal kihasznál. *Megragadta az alkalmat a beszélgetésre.* 3. Hozzáragad valamihez és így ott marad. *A bélyeg megragadt a borítékon.* 4. (bizalmas) (Személy) huzamosabb ideig marad valahol. *A vendégek egész hétre megragadtak nálunk.* 5. (Élmény, emlék) megmarad. *Az az este örökre megragadt az emlékezetemben.*

megrak ♦♦♦ ige ~ni

1. Telerak valamivel valamit. *Jól megrakta a kosarát finom ennivalókkal.* 2. • *Megrakja a tüzet:* a) begyűjtéshez elegendő tüzelőt tesz a tüztérbe, és meggyújtja. *Megrakta a tüzet, és a kályha mellett azonnal meleg lett.* b) elegendő tüzelőt tesz a tűzre. *Rakd meg a tüzet, el ne aludjon!* 3. (bizalmas) Megver valakit. *Megrakta a gyereket, ha rossz jegyet hozott haza.*

megrázkódtatás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Megdöbbenő, megrázó élmény. *Megviselték a lelki megrázkódtatások.*

megreked ♦♦♦ ige ~ni

1. (Jármű) elakad valahol. *A székér megrekedt a kátyúban.* 2. (Folyadék, légnemű anyag) nem tud tovább folyni, eltávozni. *Megreked a víz a csőben. Megrekedt a füst a szűk helyiségben.* 3. (Folyamat) megakad. *Az ország fejlődése megrekedt az ötvenes évek szintjén.*

megrendül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Súlyos tömeg) hirtelen meginog, megmozdul. *A robbanástól megrendült a ház fala.* 2. Elbizonytalanodik. *Később megrendült a hite.* • *Megrendül a bizalma valakiben, valamiben:* nem bízik többé benne. *Megrendült a bizalmam benne, mert egyszer hazudott nekem.* 3. Fájdalmasan vagy kellemetlenül meglepődik. *Barátja szerencsétlenségén mélységesen megrendült.*

megrokkann ♦♦ ige ~ni

1. (Baleset, sérülés folytán) munkaképtelenné, nyomorékká válik. *Nagyapa megrokkant a háborúban. Keze, lába megrokkant, alig képes megmozdulni.* 2. (ritka) (Ló) nagy teher alatt összerogy. *Megrokkant a szegény pára, alig képes lábra állni.*

megromlik ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Táplálék) elromlik, fogyaszthatatlanná válik. *A nagy melegben megromlott a hús.* 2. (Levegő) elhasználódás miatt egészségtelenné válik. *A szobában megromlott a levegő, csökkent az oxigéntartalma.* 3. (Állapot, körülmény) rosszabb, kedvezőtlenebb lesz. *Egészséges étvágya, kedélye megromlott. Nagyon megromlott az anyagi helyzete. Hét végére rendszeresen megromlik az időjárás.* 4. (Közszolgáltatás) elégtelenné válik. *A városban megromlott a közbiztonság.* 5. (Erkölc) feslettebb, züllöttebb lesz. *Megromlottak a régi erkölcsök, például sokan nem adják át ülőhelyüket az idősebbeknek.*

mégse ♦♦♦♦♦ hsz

1. (Helyesbítésben:) A mondtak vagy más előzmények ellenére se. *Gyere holnap ebédre, azaz mégse holnap, inkább kedden!* „Húzd, de mégse – hagyj békét a húrnak” (Vörösmarty M.: A vén cigány). 2. (Kötőszószzerűen:) A jelzett előzmény ellenére se. *Már nem haragszom rá, mégse hívd meg ma estére!*

mégsem ♦♦♦♦ hsz

1. (Töprengés, bizonytalanság kifejezésére:) *Talán mégsem igaz a hír.* 2. (rosszalló) Igazán nem, valóban nem. *Ezt mégsem gondoltam volna rólad!* 3. (Kötőszószzerűen:) Ennek ellenére sem. *Egész nap tanult, mégsem sikerült a vizsga.*

megsemmisít ♦♦♦ ige ~eni

1. (Szándékosan) elpusztít valamit, valakit. *Megsemmisítette az iratokat, elégette őket.* 2. (Természeti csapás) tönkretesz valamit. *Az árvíz több falut megsemmisített.* 3. (hivatalos) (Hatóság) érvénytelenít valamit. *A bíróság megsemmisítette az ítéletet.*

megsemmisül ♦♦♦ ige ~ni

1. Teljesen elpusztít, tönkremegy. *A tűzvészben megsemmisült a könyvtár teljes állománya.* 2. Lelkileg, erkölcsileg megtörtnek érzi magát. *Megsemmisülve állt kedvesének holteste mellett. A vádlott megsemmisült a bizonyítékok súlya alatt.*

megsért ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Sebet ejt valakin, valamin. *Az élesre fent kasza megsértette a lábát.* 2. (Szabályt, törvényt) megszeg. *Aki piros jelzésnél lelép a járdáról, megsérti a közlekedési szabályokat.* 3. Érzékenységében megbánt valakit. *Gúnyolódásával nagyon megsértette.*

megsértőd|ik ♦♦♦ ige ~ni

Megbántva, sértve érzi magát. *Nagyon megsértődött a miatt az ostoba tréfa miatt.*

megsérül ♦♦♦ ige ~ni

Sérülést szenved. *Szögbe lépett, megsérült a lába.*

megsüvegel ♦ ige ~ni

1. (rég) Fejfedőjét megemelve tisztelettel köszönt valakit. *„Magsüvegelik tisztességtudóan a grófkisasszonyt a gazdák”* (Tersánszky Józsi J.: Legenda a nyúlparikásról). 2. *Magsüvegel valakit, valamit:* nagy tisztelettel viseltetik iránta. *A tanítót mindig is magsüvegelték.* *„Feltámadott, mondják a népek és Magsüvegelik Nevét a názáretinek”* (Kassák L.: Harangszó).

megszabadít ♦♦♦ fn ~ani

1. Szabaddá tesz valakit valamitől, valakitől. *A kezelés megszabadította a szenvedéstől. De jó, hogy megszabadítottál ettől az embertől!* 2. (tréfás) Elvesz valakitől valamit. *Sikeresen megszabadított a pénzemtől.* 3. (rég, népi) Fogságból kiszabadít. *Mindent elkövetett, hogy megszabadítsa.*

megszakít ♦♦♦ ige ~ani

Ideiglenesen megszüntet valamit. *Az eső miatt megszakították a szabadtéri előadást. Megszakítottuk a beszélgetést, mert belépett valaki.* | *Megszakítja az áramkört:* megszünteti az elektromosság áramlását.

megszáll ♦♦♦ ige ~ni

1. Fegyveres erővel hatalmába kerít valamit. *A hadsereg megszállta a város kulcsfontosságú pontjait.* 2. (Szellem) hatalmába kerít valakit. *Megszállta a gonosz lélek, nem lehet ráismerni.* 3. Szállást találva elhelyezkedik valahol. *Egy kis menedékházban szálltak meg.*

megszállott ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan, akit, amit vallásos vagy babonás hit szerint valamely ártó szellem a hatalmába kerített. *„Amint kiszállt a bárkából, a sírok felől egy tisztátalan lélektől megszállott ember jött szembe vele.”* (Biblia) (Főnévi használatban:) *Mit futkosol itt, mint egy megszállott?* 2. Teljesen valamely rögeszme, szenvedély hatalmában levő (személy). *A megszállott kutató éjjel is felkel, hogy utánanézzon valaminek, ami a munkájával kapcsolatban eszébe jutott. A nagybátyám megszállott horgász.* (Főnévi használatban:) *A sváb-hegyi fogaskerekűnél találkozunk vasárnap reggelente a hegyikerékpározás megszállottai.*

megszed ♦♦ ige ~ni

1. Valaminek a termését leszedi. *Megszedte az almáját, estére az összes gyümölcsöt leszedte róla.* 2. (bizalmas) *Megszedi magát:* meggazdagodik. *Az utóbbi tíz esztendőben jól megszédte magát.*

megszeg ♦♦♦ ige ~ni

1. (népi) (Egész kenyeret vagy dinnyét) kettévág vagy először vág belőle. *Nagyon vártuk, hogy édesanyám megszegje a friss kenyeret.* 2. (Ígéretet, szabályt) nem tart meg. *Megszegte az ígéretét, nem vitt magával. Megszegte a törvényt, amikor elvett a vállalat pénzéből.* 3. (népi) (Testrészt) feszesen kezdi tartani. *Megszegte a nyakát, és szó nélkül otthagyt.* • *Megszegi magát:* megmakacsolja magát.

megszégyenít ♦♦♦ ige ~eni

Kijelentésével, magatartásával szégyenkezésre készítet valakit. *Rendkívül kínos volt, hogy barátnője előtt megszégyenítették.*

megszeppen ♦♦♦ ige ~ni

Egy kissé megjijed. *A sötétben megszeppent a kisfiú.*

megszimatol ♦ ige ~ni

1. (Állat) szimatjával megérez valamit. *A kutya megszimatoalta a rókát.* 2. (bizalmas) Nem ismert vagy titkolt dolgot megsejt, illetve tudomást szerez róla. *Megszimatolta, hogy ellenfelei támadásra készülnek.*

megszívvel ♦♦ ige ~ni

(Intést, tanácsot) megfogad. *Szülei intelmeit megszívvelte.*

megszól ♦♦ ige ~ni

A háta mögött rosszat mond valakiről. *Nem szeretném, ha viselkedésem miatt megszólnának.*

megszomjaz|ik ♦♦♦ ige ~ni

Szomjas lesz. *A nagy melegben megsomjazott.*

megszül ♦♦♦ ige ~ni

1. (Gyermeket) világra hoz. *Nehezen szülte meg első gyermekét.* 2. (bizalmas) (Szerencsésen) átesik a szülésen. *Hajnal felé végre megsült.* 3. (tréfás) (Szellemi alkotást) kinlódva létrehoz. *Nagy nehezen megszülte doktori értekezését.*

megtakarít ♦♦♦ ige ~ani

1. (Pénzt) tartalékol, félretesz. *Egy év alatt ötszázezer forintot takarított meg.* 2. *Megtakarít magának valamit:* megkiméli magát valamitől. *Megtakarítja magának a fáradságot.*

megtáltosod|ik ♦ ige ~ni

1. (Lassú mozgású ló) hirtelen vágtatni kezd. *A lovacskánk csak poroszkálni szokott, de most megtáltosodott.* 2. (Személy) meglepően kiváló teljesítményt nyújt. *Év közben alig tanult, de a vizsgaidőszakban megtáltosodott. A mérkőzés hajrájában megtáltosodott a csapat, és végül győzött.*

megtámad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Megtámad valakit, valamit:* támadást intéz ellene. *Megtámadta az ellenséget.* 2. Rombol, tönkretesz valamit. *A pajzstetű megtámadja a fákat. A sok dohányzás megtámadta a tüdejét.* 3. Élesen megbírál valakit. *A sajtóban megtámadták nyilatkozata miatt.* 4. *Megtámad valamit:* (jogi döntés, határozat érvénytelenítéséért) eljárást indít. *Megtámadta a végrendeletet.*

megtekint ♦♦♦ ige ~eni (választékos)

(Gondosan) megnéz, szemügyre vesz valamit. *A küldöttség megtekintette a menekültábot.*

megtépáz ♦♦ ige ~ni

1. Haját tépve, cibálva megver valakit. *Alaposan megtépázták egymást.* 2. (választékos) Megcibál, megszaggat, s így megrongál valamit. *Megtépázta a szél a fákat.*

megtermékenyít ♦♦ ~eni

1. (Földet) termékenyít tesz. *Az addig terméketlen földeket sok munkával és öntözéssel megtermékenyítették meg.* 2. (Hím ivarsejt női ivarsejt) új élőlény kifejllesztésére készítet. *A sok hím ivarsejt közül általában egy megtermékenyíti meg a petesejtet.*

megtérül ♦♦♦ ige ~ni

1. (Veszteség) kiegyenlítődik. *Bőven megtérült a kára.* 2. (Költség) haszon formájában kiegyenlítődik. *Megtérült a befektetés.*

megtestesít ♦♦ ige ~eni (választékos)

Érzékelhető formában megjelenít valamit. *A regény főszereplője megtestesíti a szabadsághős eszményét. Új gyártmányunk nagy értéket testesít meg.*

megtéveszt ♦♦♦ ige ~eni

Tévedésbe ejt, félrevezet valakit. *Megtévesztette a bírakat naiv, ártatlan viselkedésével. Az tévesztette meg, hogy egy, az enyémmhez hasonló kocsi állt a ház előtt.*

megtisztel ♦♦♦♦ ige ~ni

Megtisztel valakit, valamit: kifejezi tiszteletét iránta. *Születésnapján azzal is megtisztelték, hogy magas kitüntetést adományoztak neki. A professzor is megtisztelte jelenlétével az előadást.*

megtorol ♦♦♦ ige ~ni

1. *Megtorol valamit:* (bántásért, sérelemért) erőszakos módon bosszút áll. *Úgy érezte, a sértést mindenképpen meg kell torolnia.* 2. (Bíróság, törvény bünsöt tettet) szigorúan megbüntet. *A rabok szökési kísérletét szigorúan megtorolták.*

megtör|ik ♦ ige ~ni

1. Eltörik, de nem válik darabjaira. *Mikor ráléptem, megtört a deszka. A nádszál megtörik a szélben.* 2. Meggyűrődik. *Megtörik a papír, ha borítól nélküli teszed a táskába.* 3. Valaminek az iránya, mozgása akadályba ütközve megváltozik, illetve elakad. *A víz ereje megtöri a töltésen. Megtörik a fénysugár az üveghasábon.* 4. Valaminek a folytonossága megszakad. *Megtört a támadás, a roham lendülete. Megtört a varázs.* 5. Valaki erős ráhatásra felhagy az ellenállással. *A bizonyítékok súlya alatt megtört, nem tagadt tovább.* 6. (választékos) (Szem) fényét veszítve elhomályosodik. *Szemének fénye megtört a sok bánattól.*

megtört ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Megviselt, törődött (személy). *Később megtört öregemberként látta viszont. (átvitt) Fájdalomtól megtört szívvel tudatjuk, hogy barátunk elhunyt.*

megtréfál ♦♦ ige ~ni

1. Nevetségessé tesz, beugrat valakit. *Megtréfált az egész osztály előtt, mindenki rajtam nevetett.* 2. Valami (különösen gép, szerkezet, munkaeszköz) hibás működésével bosszússá tesz valakit. *Újból megtréfált a kocsim, nem akart elindulni.*

megúsz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Megúszik valamit: nagyobb baj nélkül túljut rajta. *Szerencsésen megúszta az összeütközést.*

megül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. • *Megüli a lovat:* biztosan ül rajta. *A fia már megüli a lovat, pedig még csak hatéves.* 2. Hosszú ideig ül. *Egész nap megül a szobában.* 3. *Valami megül valamit:* rátelepszik, eluralkodik rajta. *Sűrű köd ülte meg a vidéket.* 4. (Ünnepet) megtart. *Megülték az apa ötvenedik születésnapját.*

megütközés ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Összecsapás, összeütközés. *A mohácsi síkon volt a két sereg megütközése.* 2. Enyhébb megbotránkozás. *Megütközéssel vette tudomásul, hogy a fia megint új barátot hozott a hához.*

megvan ♦♦♦♦♦ ige meglenni

1. Létrejött és létezik. *Megvan a család harmadik gyermeke. Végre megvan a kutatás eredménye.* 2. Még létezik. *Megvan még a menyasszonyi ruhája is.* 3. Megtalálható, nem hiányzik. *Megvan rá az esély, hogy nyerjünk. Mindene megvan, könnyen élhet.*

• *Megvan róla a véleményem: rossz a véleményem róla.* 4. Tűrhetően érzi magát. – *Hogy van? – Köszönöm, megvagyok.* 5. Megfér valakivel. *Már hét éve jól megvannak egymással.* 6. (Matematikában:) *Valamiben megvan valami:* valamely mennyiség osztható egy másikkal. *Hatban a kettő megvan háromszor.* 7. Előkerült, illetve kiderült. *Megvan a gyűrűm! Megvan a megoldás!* 8. Megtörténik, végbemegy. *A nyáron meglesz az esküvőjük.* 9. Legalább annyi. *Megvan ez egy mázsa is. Megvan már tíz éve is, hogy elment.*

megvereked|ik ♦ ige ~ni **megvereksz|ik** megverekedni

1. Verekedésben megküzd valakivel. *Megverekedtek, kié legyen a zsákmány.* 2. (rég) Párbajozik. *A sértés miatt megverekedtek egymással.*

megveszekedett ♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Vad, dühödött. *Megveszekedett düh öntötte el.* 2. (bizalmas) (Nyomatékosításra:) *Nincs egy megveszekedett fillérem sem: egyáltalán semmi pénzem sincs.*

megveszteget ♦♦♦ ige ~ni

1. (rosszalló) Törvénytelen, erkölcstelen módon, rendszerint pénzzel vagy egyéb juttatással befolyásol, a saját érdekeinek a szolgálatába állít valakit. *Megvesztegette a portást, így jutott be a hivatalba. A bírakat nem lehet megvesztegetni.* 2. (ritka) Kellemes megjelenésével, viselkedésével megnyer valakit. *Vera kicsicás hízelkedéssel vesztegeti meg a fiúkat, ha azt akarja, hogy lemásolhassa a matekleckéjüket.*

megvet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Megveti az ágyat:* megágyaz. *Lefekvés előtt megvetette az ágyat.* 2. *Megveti valaminek az alapját:* megalapozza. *A külföldön keresett pénzből megvetette vállalkozása alapját.* 3. • *Megveti a lábát valahol:* kedvező, biztos helyzetet szerez magának. *Jól megvetette a lábát a minisztériumban.* 4. Elítél, lenéz valakit, valamit. *Megveti a könnyű sikereket.* • *Nem vet meg valamit:* kedveli. *Nem veti meg az italt.*

megvetemed|ik ♦ ige ~ni

(Fából készült tárgy) meggörbül, elferdül. *Megvetemedett az ajtó, alig lehet becsukni.*

megvilágít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Mesterséges) fényvel világossá tesz valamit. *A lámpákkal megvilágítja a szobát.* 2. Szemléletessé tesz valamit. *Elvont okfejtését példákkal is megvilágította.*

megvilágosod|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Világos, jól látható lesz. *A szoba hirtelen megvilágosodott.* 2. (választékos) Érthetővé válik. *A rejtély csak évek múlva világosodott meg.* • *Megvilágosodik az elméje:* hirtelen megért valamit.

megvisel ♦♦♦♦ ige ~ni

Láthatóan elgyöngít, kimerít valakit. *A betegség nagyon megviselte.*

megzavar ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Személyt) tevékenységéből kizökönt. *Valaki nyilván megzavarta a betörőt, mire az zsákmányát hátrahagyva elmenekült.* • *Megzavarja valakinek az eszt:* (ital, érzelmi benyomás) megfosztja józan ítélőképességétől. 2. (Nyugalmi állapotot, összhangot) felkavar, veszélyeztet. *Megzavarja a békét a családban.* 3. (népi) Megkerget valakit, valamit. *A kutya megzavarta a tyúkokat.*

megzavarod|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. (Folyadék) zavarossá válik, megromlik. *Ki kell önteni a bort, mert megzavarodott.* 2. Zavarában bizonytalan, kapkodó lesz. *Azt se tudom, hol áll a fejem, ebben a felfordulásban egészen megzavarodtam.* 3. Elméje megbomlik. *Be kellett vinni az idegstanatóriumba, mert megzavarodott.*

megzenésít ♦♦ ige ~eni

1. *Megzenésít valamit:* (szöveghez) zenét, énekelhető dallamot szerez. *Petőfinek sok versét zenésítették meg.* 2. (szleng) Ellop valamit. *Megzenésítette a szülei ékszereit.*

megy ♦♦♦♦♦ ige menni

1. Saját lábán halad, gyalogol. *Alig ment tíz lépést, összeesett.* • *A maga feje után megy:* önféjű. | (rég) *Valaki ellen megy:* rátámad. 2. Jut, kerül valahová. *Szemébe megy a füst.* • (bizalmas) *Nem megy a fejébe valami:* képtelen megérteni vagy megtanulni. | *Valamire megy:* rámegegy, megtámadja. | *A tüdejére ment az influenza. Az idegeimre megy ez a bizonytalanság.* 3. Valamilyen állapotba, helyzetbe jut. *Nemsokára nyugdíjba megy. Férjhez ment a lányom.* 4. Történik, zajlik. *Javában ment az előadás, amikor lángok törtek elő a színpalak mögül.* • *Jól vagy rosszul megy valakinek:* jó vagy rossz sora van. 5. (bizalmas) (Tevékenység) valamilyen eredménnyel folyik. *Most jól megy a munka.* 6. Műsoron van valami, előadják. *Mi megy a színházban?* 7. (Mv) Szól valamiről. *Miről megy a film?* 8. (bizalmas) Működik, jár. *Megy az órád?* | (Mv) *Megy valamire:* működteti valami. *Az óra battrira megy.*

megye ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

A korábbi vármegyéből kialakult államigazgatási egység. *Magyarország tizenkilenc megyéből áll.*

megyeháza ♦♦ fn ~k, ~t, –

1. (rég) Vármegyeháza. *Ez a régi megyeháza épülete.* 2. (bizalmas) Megyei önkormányzati szerv székháza. *Iratokért ment a megyeházára.*

meggy ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A cseresznyéhez hasonló, de fanyarabb ízű, sötétpiros színű gyümölcs. *Kosárba szedi a meggyet.* 2. Az ezt termő gyümölcsfa. *Nem tudom, érdemes-e ide meggyet ültetni.*

méh¹ ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Családokban élő, hártvány szárnyú mézgyűjtő rovar. *Aki méheket tenyészt, tanuljon meg védekezni a csipések ellen is.*

méh² ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Nőnek, nőtény emlősnek az a belső szerve, amelyben a magzat kifejlődik. *Már méhében hordja magzatát.* • (választékos) *A föld méhe: a föld mélyen levő, belső része. A föld méhe rengeteg kincset rejt.*

méhes ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Méhek tartására való hely. *Méhesünkben öt kaptár állott egymás mellett. Egész nap kint ül a méhesben.*

méhész ♦ fn ~ek, ~t, ~e

Méhek tenyésztésével foglalkozó szakember. *Kimentek a méhészek a határba, hogy megfigyeljék a méheket.*

méhkás ♦ fn

Szalmából, gyékényből font, agyaggal betapasztott kas, amelyben méheket tartanak. *A méhészt minden nap ellenőrzi a méhkást.*

méhkirálynő ♦ fn

A méhcsalád egyetlen, petét rakó nőténye. *A méhkirálynő kirepült a rajjal.*

mekcseny ♦ fn ~ek, ~t, ~e (Fv bizalmas)

A szlovák nyelvben a betű fölött levő, kis v alakú lágyítójel. *A Kováč névben így, szlovákosan írva mekcseny van a c betű fölött.*

megeg ♦♦ ige ~ni

1. (Kecske) szaggatott hangot ad. *Az udvaron legalább öt kecske megeg.* 2. (bizalmas) (Ember) magas hangon, akadozva beszél. *Ne megegy, beszélj érthetően, folyamatosan!*

mekkora ♦♦♦♦ mn-i kérdő nm

1. Milyen nagy? *Mekkora a lakásotok?* (Főnévi használatban:) *Mekkorát kérsz belőle?* 2. (Csodálkozás kifejezésére:) Milyen nagy! *Mekkora ez a lány!* (Főnévi használatban:) *Mekkorát nőtt ez a gyerek tavaly óta!*

méla ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. (választékos) Szótlan, elgondolkodó. *A fiatalember méla pillantást vetett rám. „A vadász ül hosszú, méla lesben”* (Vörösmarty M.: Szép Ilonka). 2. • (gúnyos) *Méla undor: elfojtott ellenszenv, utálkozás. A hivatalnok méla undorral tekintett a későn jött ügyfélre.*

mélabú ♦ fn (választékos)

Büskomorság, levertség. *Kedélyére mostanában a mélabú jellemző.*

melák ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (bizalmas)

Jól megtermett, nehézkes mozgású férfi. *Két melákot állítottak a bejárathoz, hogy senki se juthasson be jegy nélkül.* (Jelzőként:) *Azt a nagy melák férfit egy hét alatt elvitte a betegség.*

meleg I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Magas hőmérsékletű. *Meleg ételre vágyom. Ősszel a madarak egy része melegebb vidékre költözik.* 2. A testet a szükséges hőmérsékleten tartó. *Télire meleg cipőt, kabátot, sálát vásárolt.* 3. Magas vagy magasabb hőmérsékleten végbemenő (folyamat). *Meleg formázással alakítják ki a csöveket.* 4. Őszinte jóindulatból, szeretetből fakadó, szívből jövő (érzelem). *Meleg barátságot érzett iránta.* 5. (bizalmas) Izgalmas, nehéz (időszak vagy helyzet). *Meleg helyzet volt!* 6. A sárga vagy a piros felé hajló (szín, fény). *Meleg árnyalatú barna szemét felénk fordította.* 7. A saját neméhez vonzó. *A meleg párt sokan bámulták.*

meleg II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Melegség, magasabb hőmérséklet. *Nemsokára jön a meleg. Csukd be az ajtót, kimegy a szobából a meleg!* 2. Meleg étel. *Egy hete nem ettünk semmi meleget.* 3. Bensőséges érzés, viszony. *Szívünk egész melegével köszöntünk.* 4. Saját neméhez vonzó személy. *A meleg felvonulást szerveztek.*

meleged|ik ♦♦♦♦ ige ~ni **melegs|ik** melegedni

1. Melegebbé válik. *Fokozatosan melegedik az idő. Már melegszik a leves.* 2. Meleg helyen tartózkodik. *A kályha mellett melegedik.*

melegfront ♦♦♦ fn

Meleg áramlat, amelytől az időjárás általában hirtelen megre fordul. *Megfűdült a feje a melegfronttól.*

melegház ♦ fn

Fűtött növényház meleget, páras levegőt igénylő növények termesztésére. *A kora tavaszi salátát melegházban termesztették.*

melegít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Valaminek a hőmérsékletét emeli. *Melegíti a tejet a reggelihez.* 2. (Testet, testrészt) melegen tart. *Jól melegít az a kesztyű.* 3. (Sportoláshoz) bemelegít. *A játékosok a pályán melegítettek.*

melegpadló ♦ fn

Hőszigetelő anyaggal burkolt padló. *A házigyári lakásokban általában a mellékhelyiségekben is melegpadló van, nem kő.*

melegsívű ♦ mn ~ek, ~t, ~en

Olyan, akiben sok együttérzés, szeretet van. *Jancsi melegsívű ember, ezért sokan szeretik.*

melegvérű ♦ mn ~ek, ~t, ~

1. (ritka) Olyan, aki jól bírja a hideget. *Melegvérű vagyok, nem veszek fel télikabátot.* 2. (ritka) Heves, indulatos természetű (személy). *Ne bosszantsd fel azt a melegvérű fickót!* 3. Élénk vérmérsékletű, könnyed mozgású (állat). *Az arabs ló rendkívül melegvérű állat.* 4. (Főnévi használatban:) *A melegvérűek: a meleg vérű gerinces állatok. Az emlősök a melegvérűek közé tartoznak.*

melenget ♦♦♦ ige ~ni

1. Valamelyik testrészét tűzhöz, kályhához tartja, hogy a meleg átjárja. *Lábát a kályhánál melengeti.* 2. Saját testével melegít valakit, valamit. *Összebújva melengetik egymást.* 3. (választékos) (Tervet, érzést) tartósan magában forgat, dédelget. *Régóta melengeti ezt a szándékát.*

mell ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Az emberi törzs elülső, felső része. *Lapos a melle. Úgy mellbe lökték, hogy hanyatt esett.* • *Dagad a melle az örömtől, a büszkeségtől:* öröm, büszkeség tölti el. | *Valami mellbe vág valakit:* hirtelen nagyon kellemetlenül érinti. *Ez a mondatod nagyon mellbe vágott!* 2. Mellüreg, illetve a benne levő szervek. *Szúr a melle.* 3. Női emlő. *Mellével táplálja a csecsemőjét.* 4. Valamely szárnyas állat két szárny közti hasi része mint étel. *A csirke rántott melle a kedvenc étele.* 5. (bizalmas) Mellúszás. *200 mellen nem került döntőbe.*

mellbevágó ♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an (bizalmas)

Igen meglepő, meghökkentő. *Mellbevágó hírrel érkezett.*

mellé I. ♦♦♦♦ nu

1. Valamely személy vagy tárgy egyik oldala közelébe. *A kést a tányér mellé tette.* 2. Valaki közelébe, környezetébe. *Az igazgató mellé osztották be.* 3. Valakinek a pártjára. *Mindig a gyengébbek mellé kell állni.*

mellé II. ♦♦♦♦ ik

1. Valakinek, valaminek a közelébe. *Mellérek, melléir, melléképzél. Leírtam a véleményem, írd mellé a tiedet!* 2. Félre, (a célt) eltévesztve. *Mellőlő, mellényúl, melléüt. Hogy lőhetnél ennyire mellé?*

mellébeszél ♦♦ ige ~ni

A lényegét szándékosan elhallgatva beszél valamiről. *Ne beszélj mellé, mondd el, mi történt!*

melléfog ♦ ige ~ni

Helytelenül cselekszik, téved. *Alaposan melléfgógtál, amikor őt gyanúsítottad.*

melléje ♦♦♦♦ személyragos hsz

Valami, valaki mellé. *Melléje állt a vitában. Mellénk nem ül senki?*

mellék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valaminek a közelében fekvő terület. *A Balaton mellékén vett egy nyaralót. Bejártuk a patak mellékét.* 2. (bizalmas) (Távközlési) mellékállomás. *Kapcsolja a 23-as melléket!*

mellékel ♦♦♦♦ ige ~ni

(Hivatalos) küldeményhez hozzacsatol valamit. *Kérvényéhez önéletrajzot is mellékel.*

mellékes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Nem lényeges, kevésbé fontos. *Mellékes, hogy mikor, csak jöjjön.* 2. Nem a főfoglalkozásból származó (jövedelem). *Mellékes jövedelme is van.* (Főnévi használatban:) *A mellékesből tud szórakozni.*

mellékhajó ♦ fn

A templom főhajójával párhuzamos, keskenyebb hajó. *A nagy keresztény templomok általában háromhajósak, a főhajó mellett mindkét oldalon egy-egy mellékhajó helyezkedik el.*

mellékhelyiség ♦♦ fn

1. Lakás, épület használatához szükséges egészségügyi vagy gazdasági célú helyiség. *A legfontosabb mellékhelyiségek az előszoba, a konyha, a fürdőszoba és a vécé, de sok lakásban kamra is van.* 2. (szépítő) Illemhely. *Kint van a mellékhelyiség.*

melléklet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valamihez csatolt kiegészítő irat, tartozék. *A levél mellékleteit is küldd el!* 2. Újsághoz csatolt (képes) nyomtatvány. *A lap ünnepi mellékletében jelent meg a cikk.*

melléknév ♦♦♦♦ fn

Olyan szófaj, amely főnévvel megnevezhető személyek, dolgok, fogalmak valamely tulajdonságát jelöli. *A dolgozatban fel kellett sorolni a melléknévek főbb típusait.*

mellény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Az ing fölött viselt, derékig érő, ujjatlan ruhadarab. *Gombold be a mellényedet, mert hűvös van!*

mellesleg ♦♦♦♦ hsz

Mellékesen, nem a legfontosabbnak tartva valamit. *Mellesleg megjegyezte, hogy nem ér rá holnap. Nem tetszett a könyv, mellesleg hosszú is.*

mellett ♦♦♦♦ nu

1. Valakinek, valaminek egyik oldala közelében. *A fal mellett lopózott előre.* 2. Valamely földrajzi hely közelében, környéken. *A Tisza mellett táboroztak.* 3. Valakinek a környezetében, valakivel együtt. *Az anyja mellett dolgozik az üzletben. Megmaradt a férje mellett.* 4. Valaminek a kíséretében. *Cigányzene mellett vacsoráztak.* 5. Valaminek a felhasználásával. *Lámpa mellett olvas.* 6. Valakin, valamin kívül. *Két gyermeke mellett anyjáról is gondoskodik.* 7. Valakinek, valaminek a pártján. *Kiállt barátja mellett.*

mellette ♦♦♦ személyragos hsz

1. Valami, valaki mellett. *Mellette állt a sorban.* 2. • *Mellette van valakinek, valaminek:* támogatja, pártolja. *Sokan mellette voltak az ötletnek. Ne félj, melletted vagyok ebben a vitában!*

mellkas ♦♦♦♦ fn

Az ember és az emlősök törzsének a mellcsont és a bordák által körülhatárolt elülső része. *Kidüllesztette a mellkasát.*

mellkép ♦ fn

Valakit deréktől fölfelé ábrázoló kép. *A fényképész két mellképet készített róla.*

mellől ♦♦♦♦ nu

1. Valakinek, valaminek egyik oldalától. *Menj el az ajtó mellől! A kisfiú elszaladt az anyja mellől.* 2. Valamely földrajzi hely közeléből, környékéről. *Debrecen mellől származik.* 3. Valaki, valami közeléből, környezetéből. *Elkerült az igazgató mellől. Fölállt az asztal mellől.*

mellőlje ♦ személyragos hsz

Valaki, valami mellől. *A táblához állt, majd ellépett mellőle. A tömegben eltávolodtak mellőlünk.*

mellőz ♦♦♦ ige ~ni

1. (Cselekvést) nem hajt végre. *A kisebb javításokat most mellőzzük.* 2. Nem tart fontosnak valamit, ezért figyelmen kívül hagyja. *Ezt a szempontot mellőzhetjük.* 3. Igazságtalan, bántó módon háttérbe szorít valakit, nem vesz tudomást valakiről. *Úgy érzi, őt mindig mellőzik.*

mellső ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

Valamely állatnak a melle oldalán levő. *A ló lesántult a mellső lábára.*

mellszobor ♦♦♦ fn

Valakit válttól, melltől, esetleg deréktől fölfelé ábrázoló szobor. *A sziget egyik sétányát mellszobrok díszítik.*

mellúszás ♦♦ fn –, ~t, ~a

1. Mellen, azaz hason fekve, vízszintesen körben mozgatott karokkal való úszás. *A úszómester mellúszásra oktatja a gyerekeket. Mellúszásáról volt híres a versenyző.* 2. Az ilyen úszás mint versenyszám. *Mellúszásban első lett.*

mellvéd ♦ fn ~ek, ~et, ~je

Várfal, hid, terasz stb. szélén védelmiül szolgáló, kb. mellmagasságú fal vagy korlát. *A bástya tetején díszes mellvéd fut körbe. Az emeleti erkélyre kovácsoltvas mellvédet szereltek.*

melódia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Dallam. *Ismert melódiákat játszott a zenekar.* 2. (szleng) Munka. *Holnap hétfő lesz, megint kezdődik a melódia.*

méltán ♦♦♦♦ hsz (választékos)

1. Megérdemelten, jogosan. *Méltán dicsérték meg.* 2. Indokoltan, okkal. *Méltán panaszkodik, őt valóban bántották.*

méltányol ♦♦♦ ige ~ni

Érdeme, értéke szerint elismer, értékkel valakit, valamit. *Nem méltányolták kellően a teljesítményét. Méltányolnunk kellene ezeket az embereket az erőfeszítéseikért!*

méltat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakit, valamit érdemesnek, méltónak tart valamire. *Teljesítményét dicséretre méltatták. Szóra se méltatták erőfeszítését. Még válaszra sem méltatsz?* 2. Valakinek, valaminek az érdemeit, kiválóságát dicséri. *A regény jelentőségét több kritika is méltatta.*

méltatlan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Valakihez, valamihez nem méltó (személy). *A méltatlan utódok eltékoztak az örökséget.* 2. Valakihez, valamihez nem illő (eljárás, viselkedés). *Ez a stílus méltatlan hozzá.* 3. Igazságtalan, méltánytalan. *Az egész osztály megbüntetése méltatlan volt.*

méltó ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. Valamit megérdemlő, valamire érdemes (személy, dolog). *Jutalomra méltó a teljesítménye. Őt találták méltónak az új film főszerepére.* 2. Megérdemelt, jogos. *Mulasztásaiért méltó büntetést kapott.*

méltóság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Önérzet, önbecsülés. *Tiszteld a női méltóságot! Méltósággal viselte súlyos betegségét.* 2. Valaminek tiszteletet parancsoló volta. *A sas röptének méltósága tetszett meg neki.* 3. Magas rang, előkelő állás. *Miféle méltóságot viselt a királyi udvarban?*
• *Méltóságán alulinak tart valamit:* úgy véli, nem méltó hozzá. *Méltóságán alulinak tartotta, hogy szóba álljon velem.*
4. Magas rangú személy. *Egyházi méltóságok is megjelentek az ünnepségen.*

méltóságos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (ritka, választékos) Méltóságot árasztó. *Méltóságos viselkedése tiszteletet parancsolt.* 2. (régí) (Ilyen címzésre jogosult személyek megnevezésében, illetve megszólításában:) *Méltóságos úr, méltóságos asszony, engedjék meg, hogy bemutatkozzam. A méltóságos úrkat is meghívtuk vacsorára.*

mély I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Fölről lefelé (viszonylag) nagy kiterjedésű. *A csövek lefektetésére mély gödröt ástak. A medence közepén már mély a víz.*
2. Befelé (viszonylag) nagy kiterjedésű. *A golyó mély sebet ejtett. Mély lélegzetet vesz.* 3. Alacsony vagy alacsony fokon levő. *Mélyen leszállított áron vásárolta a gyerekcipőket.* • *Mélyre sülyedt:* elzüllött. *Hogy sülyedhettél ennyire mélyre?* 4. Alacsony rezgésszámú (hang). *Mély, férfias hangja minden nőt elbűvölt.* 5. • *Mély magánhangzó:* a szájüreg hátulsó részében képzett (a, á, o, u). *A hangulat szóban csak mély magánhangzó van.* 6. A lényegbe hatoló. *Szavai mély bölcsességről tanúskodtak.* 7. Teljes lélekkel átél. *A tragikus hír hallatán mély fájdalom töltötte el.* 8. (Kifejezésekben:) Teljes. *A belépő igazgatót mély csend fogadta. Mély álomba merült.*

mély II. ♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Mélység; valaminek a legelső vagy legbelső része. *Ne nézz le a mélybe, mert elsédülsz! A mélybe vetette magát. A föld mélye még sok titkot rejt. Szívének mélyébe vagy mélyére rejtette érzelmeit.*

mélyed ♦♦♦ ige ~ni

1. (Súlyánál fogva) belesülyed valamibe. *A kerék a sárba, a mocsárba mélyedt.* 2. Élével mélyen hatol valamibe. *A fűrő a fába mélyedt.* 3. *Valamibe mélyed:* teljes figyelmét valamely tevékenységnek szenteli. *Az olvasmányába mélyedt.*

mélyeszt ♦ ige ~eni (választékos)

1. Valaminek a mélyére süllyeszt valamit. *A kulcsot a táskájába mélyesztette.* 2. (Körmét, fogát) belevájja valamibe. *A kandúr nagyot fúj, és körmeit a karomba mélyesztette. Fogát a ropogós almába mélyesztette.* 3. • Szemét valamibe mélyeszt: figyelmesen nézi. *Szemét szemembe mélyesztette, majd komoly hangon megszólalt.*

mélyhűtött ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Gyorsfagyasztással tartósított. *A húshoz mélyhűtött zöldséget párolt.*

melyik ♦♦♦♦ nm

A. Kérdő

1. (Több személy, dolog közül az egyik felől tudakozódva:) *Melyik a barátod? Melyik volt a te poharad? Melyiket is kérted?*

2. (Többes számú személyjellel:) A jelzett személyek, dolgok közül melyik? *Melyikőtök akar velem jönni?*

B. Vonatkozó

Amelyik. *Ki melyiket szereti, azt egye.*

C. Határozatlan

(Annak kifejezésére, hogy a szóban forgó egyedek tulajdonsága, állapota esetenként különböző:) *Jól viselkednek a gyerekek? – Melyik hogy.*

mélypont ♦♦♦♦ fn (választékos)

Valamire vonatkoztatva a lehető legalacsonyabb fok, mérték, színvonal. *Erkölcseleg mélypontra süllyedt.*

mélyvasút ♦ fn

Mélyen a föld felszíne alatt közlekedő vasút. *A világ legnagyobb városaiban több száz kilométer hosszúságban mélyvasutat építettek.*

memória ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. Az a képesség, hogy emlékezünk. *Már idős, de még jó a memóriája.* 2. Számítógépnek vagy más automatikus berendezésnek mágneses szerkezeti eleme, amely adatokat, programokat tárol. *Kicsi a gép memóriája, ki kell cserélni.*

mén ♦♦ fn ~ek, ~t, ~je (választékos)

1. Hím ló. *Arabs méneket tenyésztenek e helyen.* 2. Ló, amelyen lovagolni szoktak. *Harci mének száguldottak el mellettük.*

mendegél ♦♦♦ ige ~ni

Lassan, kényelmesen megy. *Mentek, mendegéltek az erdőben.*

mendemonda ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rosszalló)

Szóbeszéd, pletyka. *Sok mendemonda keringett róla.*

menedék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Védelmet nyújtó hely, ritkán személy. *Menedéket nyújtott a rászorulóknak. Te vagy az utolsó menedékelem!*

menedékház ♦♦ fn

Hegyvidéken levő turistaház. *Őtórás gyaloglás után végre elérték a menedékházat, s ételen kívül szállást kaptak.*

menedzser ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Vállalkozás, hivatal, intézmény szervezését, irányítását végző szakember. *A pályázatot a vállalat menedzseréhez kell benyújtani.* 2. Művész vagy sportoló fellépéseit szervező üzletember. *A fellépés időpontját a művész nő menedzserével kell egyeztetni.* 3. Sportklub, egyesület vezető tisztségviselője. *Menedzser lett az edzőből. Ha rosszul játszik a csapat, nem a játékost küldik el, hanem a menedzsert.*

menekít ♦♦ ige ~eni

1. Valamit (biztos helyre) ment. *A pénzt egy svájci bankba menekítette.* 2. Valakit menekülésében segítve valahová juttat. *Az üldözött politikust sikerült külföldre menekíteni.*

menekül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Veszély, üldözés elől (valahova) szökik. *A letartóztatás elől külföldre menekült. A rablók hetek óta menekülnek a rendőrök elől.* 2. Valahova menekül: valahol oltalmat keres valami ellen. *Az eső elől a menedékházba menekült.* 3. Valamibe menekül: vigasztalást keres benne valamivel szemben. *Bánatában az ivásba menekült.* 4. Szabadulni igyekszik valakitől, valamitől. *Nem menekülhet gondjaitól.*

ménés ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Együtt legelő tenyészlóvak csoportja. *„Ménéseknek nyargaló futása Zúg a szélben”* (Petőfi S.: Az Alföld). 2. Lótenyésztő gazdaság. *A ménéstől ment nyugdíjba.*

meneszt ♦♦♦ ige ~eni

1. (Beosztott személyt) valahová, valamiért elküld. *A kézbesítőt menesztették a csomagért. Talán küldöttséget menesszek hozzá, hogy bejőjön a munkahelyére?* 2. Állásából elbocsát valakit. *Menesztették a vállalatától.*

menet I. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Csoport, főként katonai alakulat rendezett gyaloglása. *Menetből támadunk. Erőltetett menetben vonultak Németország felé.* 2. Együtt haladó embercsoport. *Esküvői menetet láttunk a Mátyás-templom előtt. A temetési menetben több ezer ember vonult az államfő végső nyughelye felé.* 3. Menés, haladás. *Menet közben beszélni tilos!* 4. Valaminek a lefolyása, egymásutánja. *Az események menete nem úgy alakult, ahogy szerette volna.* 5. Valaminek egy szakasza. *A választások első menetében még elég jól szerepeltünk.* 6. Ökölvívó-mérkőzésnek rendszerint háromperces, gongütéssel jelzett szakasza. *Az első menetben kétszer is padlóra küldte ellenfelét.* 7. Csavarmenet. *Menetet vág a lemezbe.*

menet II. ♦♦♦♦ hsz

Valahova menés közben. *Munkába menet beugrott a postára.*

menetel ♦♦♦♦ ige ~ni

(Katonai) alakulat lépést tartva gyalogol. *Hajnal óta megállás nélkül menetelnek.*

menetjegy ♦♦♦ fn (hivatalos)

Utazási jegy. *Megváltotta menetjegyét. A kalauz még nem kezelte a menetjegyet.*

menetrend ♦♦♦♦ fn

1. Rendszeresen közlekedő járművek indulásának, érkezésének előre kijelölt rendje. *A vonatok már a nyári menetrend szerint közlekednek.* 2. Az ezt tartalmazó könyv. *Adj egy menetrendet!* 3. (bizalmas) Műsor, program. *Változik a menetrend, nem jött meg a vendégelőadó.*

menettértil ♦ mn ~ek, ~t, –

Oda- és visszautazásra érvényes (jegy). *Két menettértili jegyet kérek Szegedig!* (Főnévi használatban:) (bizalmas) *Az egész családnak menettértilt vett.*

menhely ♦♦♦♦ fn

1. (rég.) Menedékhely. *Az üldözők elől futva menhelyet keresett.* 2. (rég.) Árva vagy otthontalan gyermekek (átmeneti) szállása. *Elhagyták a szülei, ezért most egy menhelyen él.* 3. (rég.) Idősek otthona. *A menhelyen már az unokák sem látogatták.* 4. Hajléktalanok tömegszállása. *A januári fagyban az alkalmi éjszakai menhelyek is megteltek.* 5. Elhagyott, gazdátlan háziállatokat, főként kutyákat (ideiglenesen) befogadó és ellátó intézmény. *A kutyát egy közeli menhelyről vitték haza a gyerekeknek. A kóbor kutyákat összegyűjtik, és menhelyre szállítják.*

menlevél ♦♦ fn (rég.)

Bántatlanságot biztosító irat. *Menlevelet kapott az uralkodótól, hogy szabadon járhasson-kelhessen az egész országban.*

menő ♦♦♦♦ mn, mn-i in ~k, ~t, –

1. Olyan, aki, ami megy. *Az ablaka alatt menő embereket bámulja.* 2. (bizalmas) Népszerű, neves. *Menő sportoló lett belőle. Ő a legmenőbb srác a suliban.* (Főnévi használatban:) *Egész nap a menőket bámulja a tévében.* 3. (bizalmas) Divatos. *Mindig menő ruhákban jár.*

ment ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Veszélyből, bajból kiszabadít valakit, valamit. *A megáradt folyóból mentette az embereket.* • (bizalmas, rosszálló) *Menti a bőrét:* menekül. *Senkivel sem törődött, csak a saját bőrét mentette.* 2. Veszélytől óv valakit, valamit. *Életet mentettek a kivonuló katonák, halálos veszedelemből szabadították meg a szerencsétlenség túlélőit.* | (Sportban, tárgy nélkül:) *Gólveszélyt elhárít. Hazaadással mentett a csatár.* 3. Vád ellen védelmez valakit, valamit. *Vallomásával menteni próbálta a vádlottat. Viselkedését az sem menti, hogy végső soron neki volt igaza.* 4. (Adatokat) a számítógép memóriájába vagy mágneslemezre stb. másol. *Az eredményt egy külön fájlba mentsd!* (Tárgy nélkül:) *Fontos, hogy gyakran ments, különben könnyen elveszhet a munkád!*

mente¹ ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (rég.)

Prémes, zsinóros, rövid felsőkabát. *A régi magyaros viselet egyik darabja a mente.*

mente² ♦ birtokos személyjeles fn

1. Valakinek valahová menése. (-ban raggal határozószóserűen:) *Mentében: miközben megy. Mentében visszánézett. A piacra mentemben találkoztunk.* 2. Folyó melléke. „*Kis lak áll a nagy Duna mentében*” (Petőfi S.: Távolból).

menteget ♦♦♦ ige ~ni

Vád, szemrehányás alól tisztázni igyekszik valakit, valamit. *Hiába mentegeti lustaságát. Nem kell mentegetned magad.*

menten ♦♦♦♦ hsz (választékos)

Azonnal, késlekedés nélkül. *Menten elájulok ettől a sok szörnyűségtől.*

mentes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Olyan, akiben, amiben valamely rossz tulajdonság nincs meg. *Egész élete mentes volt az emésztő szenvedélyektől.* 2. Valami alól felmentett. *Mentes a katonaság alól. Az ilyen jövedelem mentes az adótól.*

mentesít ♦♦♦ ige ~eni

1. (hivatalos) Kötelesség alól felment valakit, valamit. *Alacsony jövedelme miatt mentesítették a helyi adók befizetése alól.* 2. (választékos) Bajtól, veszélytől tartósan megvéd valakit. *A gát megépítésével az egész terület mentesítették az árvizektől.* 3. Segítségként megszabadít valakit a terheitől. *A hétféteken mentesítették a beteg ápolásától.*

mentő I. ♦♦♦♦ mn, mn-i in ~k, ~t, ~n vagy ~en

Olyan, aki, ami valakit, valamit ment. *A vagyonát mentő bankár minden lehetőséget megragadott. Mentő bizonyítékokat tártak a bíróság elé.*

mentő II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A mentést hivatásszerűen végző személy. *Ki kell hívni a mentőket!* 2. (bizalmas) Mentőszolgálat, illetve mentőautó. *Kórházba vitte a mentő.*

mentőautó ♦♦♦ fn

Betegszállító autó. *A sérültet elsősegélynyújtás után elvitte a mentőautó.*

mentőláda ♦♦ fn

Elsősegélynyújtáshoz szükséges felszerelést tartalmazó láda. *Kivette a sebkötöző szereket a mentőládából.*

mentség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Olyan körülmény, amellyel igazolni, menteni lehet valakit, valamit. *Nem találok rá mentséget. Milyen mentséget tudsz felhozni arra, amit tettél?*

mentsvár ♦ fn (rég., választékos)

Menedéket adó hely. *A Börzsönyben egy kis erdészház volt a család mentsvára. (átvitt) Utolsó mentsvára a zene volt.*

menü ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Előre meghatározott fogásokból álló (olcsóbb) vendéglői ételsor. *Hozzon egy kímélő menüt!* 2. (választékos) Ünnepi étrend. *Az esküvői menü egészen különleges volt.*

menza ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Diákétkezdé. *Mit adnak ma a menzán?*

meny ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

A feleség, a férj szüleihez való viszonyában. *A menyét is éppúgy szereti, mint a lányát.*

menyasszony ♦♦♦♦♦ fn

1. Jegyben járó, eljegyzett leány. *Már két éve menyasszony.* | *Valakinek a menyasszonya:* az általa eljegyzett leány. *A vacsorára menyasszonyával érkezett.* 2. Ilyen nő az esküvője napján. *A menyasszony fején hosszú fehér fátyol volt.*

menyasszonytánc ♦ fn

Lakodalomban általában a férfi vendégeknek a menyasszonnal járt tánc, amelyért az ifjú párnak rendszerint pénzajándékot adnak. *A menyasszonytánc végére csinos summa gyűlt össze.*

menyecske ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je (népi)

Fiatalasszony. *Jól megforgatták a táncban a csinos menyecskét.*

menyegző ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je (rég, választékos)

A házasságkötés a hozzá tartozó mulatsággal. *A két királyi sarjnak pazar menyegzője volt.*

menyét ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Kiseb macska nagyságú ragadozó emlős. *Menyét járt a baromfiudvarban.*

menny ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (A keresztény hit szerint) az Isten és az üdvözültek lakóhelye. *„Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy”* (keresztény imádság kezdete). 2. (választékos) Az elképzelhető legnagyobb boldogság. *A mennyekben érzi magát.* 3. (választékos) Égbolt. *„A magas menny holdas, csillagos”* (Petőfi S.: Éj van...).

mennybolt ♦♦♦ fn (választékos)

Égbolt. *Az éjszakai mennybolt félelmetesen szép volt.*

mennydörgés ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A villámlással együtt járó dörgés. *Távoli mennydörgés hallatszott.*

mennyei ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. A mennyben lakozó vagy onnan eredő. *Mennyei angyalok szálltak elé. Mennyei szózat hallatszott.* 2. (túlzó) Csodálatos, pompás, rendkívül finom (étel). *Mennyei eledeleket ettek. Felséges, mennyei lakomában volt része.*

mennyezet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Helyiség földemje alulról tekintve. *A mennyezeten ragyogó kristálycsillárok függtek.* 2. Valami fölé díszként emelt tető. *A trón mennyezetét pompás brokáttal vonták be.*

mennyi ♦♦♦♦♦ nm

A. Kérdő

1. Milyen mennyiségű? *Mennyi kell? Mennyi idő van? Mennyi kétszer kettő? Mennyien vannak?* 2. (Felkiáltásban:) Milyen sok! *Mennyi könyv van itt!*

B. (rég) Vonatkozó

Amennyi. *Ki mennyit érdemel, annyit kap.*

mennyiség ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valaminek mérhető vagy megszámlálható nagysága. *Az évi csapadék mennyisége nem volt nagy. Nem a mennyiség a fontos, hanem a minőség.* 2. (Matematikában:) A dolgoknak számmal kifejezhető tulajdonsága. *Nézzük az állandó mennyiségeket.*

mennykő ♦♦ fn mennykövek, ~t, –

1. (népi vagy régi) Villámcsapás. *Az éjjel mennykő csapott a diófába. Mennykövek csapkodtak a szikla körül.* 2. (bizalmas) (Szitkozódásban:) *Csapjon belé a mennykő! Mi a mennykőt akarhat itt?*

mennyország ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. (A keresztény vallás tanítása szerint) a halál után az üdvözültek tartózkodási helye. *Felszállt a mennyországba.* 2. (túlzó) Az elképzelhető legnagyobb boldogság. *A hetedik mennyországban érezte magát. Ez számára a földi mennyország, a végtelen gyönyörűség.*

meó ♦ fn –, ~t, ~ja (kissé régi)

1. Gyártmányok minőségét ellenőrző osztály. *Az új termék átment a meón.* 2. (bizalmas) Ellenőrzés. *Figyelmesen válogass, mert most következik a meó.*

mer! ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Van bátorsága valamit megtenni. *Szembe mer szállni a bajokkal.* 2. Valamivel dacolva vállalkozik valamire. *Hogy mertél anyádra kezet emelni?*

mer² ♦♦♦♦ ige ~ni

(Folyékony vagy szemes anyagot) valamiből kiszed. *Merj magadnak a levesből! Tiszta búzát mer a galamboknak.*

mér ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valaminek mennyiségét meghatározza. *Folyamatosan méri a hőmérsékletet. Te fogod mérni az időt.* 2. (Árut) lemér. *Nekem többet mért, mint amennyit kértem. Krumplit mér a piacon.* 3. (Nagyságot, minőséget) valami máshoz viszonyít. *Teljesítményét*

a legjobbakéhoz lehet mérni. • Egyenlő mértékkel mér: igazságos, nem részrehajló. 4. • Ütést, pofont stb. mér valakire, valamire: ütéssel lesújt rá. Óriási pofont mért az arcára. 5. (Terhes feladatot, kötelességet) ró valakire. A sors nehéz életet mért rá.

mérce ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Hosszúság vagy magasság mérésére való, a mértékegység törtrészeit, illetve többszörösét is jelölő eszköz. *Állj a mérce alá, lássuk, nőttél-e tavaly óta!* 2. Követelmény mértéke. *Mindenkit egyenlő mércével kell mérni. Nálunk nagyon magas a mérce.*

mered ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (ritka) Mereven feszül. *Görcsbe meredt a nyaka. | Tágra mered: (szem) kidülled.* 2. (Tekintet) mereven egy pontra irányul. *Szeme az ajtóra meredt.* 3. Megdermed. *Ott álltam kővé meredve.* 4. Előre vagy a magasba nyúlik. *Hatalmas kőfal meredt elénk. Élesre fent vadászkés meredt az oldalának.*

meredek ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Erősen emelkedő, illetve ereszkedő (felületű). *Meredek lépcső vezetett a lakáshoz. Meredek hegy nyúlt a magasba. Elindult lefelé a meredek lejtőn.* 2. Hosszan, élesen előrevágott (labda). *Meredek labdát küldött ellenfele kapujába.* 3. *Meredeken:* hirtelen fölfelé, merész ívben. *Meredeken repült a lándzsa. (átvitt) Pályája meredeken ível fölfelé.* 4. (szleng) Kockázatos, veszélyes. *Ez a vállalkozás nagyon meredek.*

méredzkedik ♦ ige ~ni (bizalmas)

Testsúlyát vagy magasságát megméri. *Naponta méredzkedik, hogy ellenőrizze, mennyit fogyott. Az ovisok az ajtófélfánál méredzkednek.*

méreg ♦♦♦♦♦ fn mérgek, mérget, mérge

1. Betegséget, esetleg halált okozó káros anyag. *Lassan ölő mérget kevert az italába.* 2. Az egészségre ártalmas étel, ital, élvezeti cikk. *Méreg neki a cigaretta.* 3. Harag, düh. *Majd szétveti a méreg.*

méregfog ♦♦ fn

Mérgeskígyónak az a foga, amellyel mérget áldozatába juttatja. *A vipera áldozatába mélyesztette méregfogát.* • *Kihúzza valaminek a méregfogát:* megfosztja attól, amivel árthat.

méregpohár ♦ fn (ritka, választékos)

Mérgezett italt tartalmazó pohár. *A gonosz asszony férje elé rakta a méregpoharat.* • *Küüríti a méregpoharat:* a) megissza a mérget b) vállalja a büntetést, a halált.

méregzsák ♦ fn (bizalmas)

Könnyen méregbe guruló személy. *Micsoda méregzsák ez a gyerek!*

mereng ♦♦♦ ige ~eni (választékos)

Álmodozva elmerül gondolataiban, illetve így gondolkodik valamin. *Állandóan a múlton mereng.*

merénylet ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Támadás, gyilkosság vagy gyilkossági kísérlet, különösen politikus ellen. *Merényletet kíséreltek meg az uralkodó ellen. Gyilkos merényletet követtek el a miniszterelnök ellen.* 2. (választékos) Felhőborító tett, magatartás. *Ez merénylet a jó ízlés ellen.*

merénylő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Merénylet elkövetője. *A rendőrség hamarosan elfogta a merénylőt.*

merész ♦♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Meglepően bátor, vakmerő. *Merész vállalkozásba kezdett.* 2. Újszerű, szokatlan. *Merész elgondolásával sokan nem értettek egyet.* 3. Kacér, ingerlő. *Merész pózban fényképezteti magát. Merészen öltözködik.*

merészkedik ♦♦♦♦ ige ~ni

Merészen odamegy valahova. *Egészen közel merészkedett az oroslánokhoz.*

mereszt ♦♦♦ ige ~eni

1. • *Szemét meresztí valakire:* mereven, merően nézi. *Szemét az asszonyra meresztette. | Nagy szemet vagy szemeket mereszt: csodálkozva, elképedve néz.* 2. (Testrészét) mereven ki- vagy előrenyújtja. *A kutya dühösen meresztí a fogát az előtte álló férfira.*

méret ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Kiterjedés, térbeli nagyság. *A lakás méretei megengedik, hogy ő is odaköltözzön.* 2. Számmal jelölt nagyság. *Mekkora a mérete? – Harmincnyolcas.* 3. (Csak többes számban:) *Valakinek a méretei:* mell-, derék- és csípőbőrsége. *Az újságok is közölték a szépségkirálynő méreteit.* 4. (hivatalos) Nagyság, arány. *Nemzetközi méreteken is jelentős ez a kezdeményezés.*

méretez ♦♦ ige ~ni

Valamire méretez valamit: méreteit megtervezi, előre megszabja valamihez. *A színházat kétezer nézőre méretezték.*

merev ♦♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Nem hajlékony, rugalmatlan (test, testrészt). *Merev nyakkal bámult a magasba.* 2. Könnyedség nélküli (testtartás, mozgás). *Merev léptekkel távozott.* 3. Feszés, kimért (viselkedés). *Maga mindenkivel ilyen merev szokott lenni?* 4. Sémákban rögzült, rugalmatlan (gondolkodásmód). *Merev nézetein nem hajlandó változtatni. Mereven elzárkózik mindenféle újítás elől.* 5. • (bizalmas, rosszálló) *Merev részeg:* magatehetetlenül, nagyon. *Éjfél felé már merev részeg volt.*

mérföld ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je (régí)

Nagyobb távolság mérésére használatos hosszsmérték. *Tíz mérföldet tett meg gyalogszerrel.* • *Angol mérföld:* 1609 m; *tengeri mérföld:* 1852 m; *magyar mérföld:* 8354 m.

mérföldkő ♦♦ fn

1. (rég) Országutakon a mérföldet jelző kő. *A baleset a 80-as mérföldkőnél történt.* 2. (választékos) Fontos esemény, sorsforduló. *A penicillin felfedezése mérföldkő volt az orvostudomány történetében.*

mérgelőd|ik ♦♦♦ ige ~ni

Bosszankodik, zsörtölődik valami miatt. *Nem érkeztek meg az új alkatrészek, emiatt mérgelődik, dül-fül magában.*

mérge ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Mérget tartalmazó, mérgező hatású. *Néhány mérgező gombát felszedtek az erdőben. A mérgező gázok ellen gázálarccal védekeznek.* 2. Haragos, dühös. *Az osztályfőnök nagyon mérgező volt a sok igazolatlan hiányzás miatt.*

mérgez ♦♦♦ ige ~ni

1. *Mérgez valakit, valamit:* folyamatosan mérget juttat bele. *Hónapokon keresztül mérgezte férjét. A kémények füstje mérgezi a környezetet.* 2. *Mérgez valakit, valamit:* mérgevel károsan hat rá. *A cigaretta, az alkohol mérgezi a szervezetet.* 3. Erkölcseleg, hangulatilag rombol valamit. *Magatartása, stílusa mérgezi a légkört.*

méricskél ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Aprólékosan méréget valamit. *Órákig méricskéltek a telek határát.* (átvitt) *Előbb mindig hosszasan méricskéli, mi jobb neki, s csak azután dönt.*

merít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Folyadékából) valamennyit kimer. *Merít a levesestálból.* 2. (Folyadékba) belemerít valamit. *Kanalát az aranyló húslevesbe merítette.* 3. (rég) választékos (Fegyvert) valakibe, valamibe beledöf. *„Hideg vasat merít magába”* (Madách I.: Az ember tragédiája). 4. (Adatot, gondolatot) forrásmunkából átvesz. *Sokat merített az ókori természettudósok műveiből.* • *Erőt merít valamiből:* lelki támaszt kap belőle.

mérkőzés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Két versenyző vagy két csapat egymás elleni küzdelme. *A középiskolák mérkőzése májusban lesz. Az első még csak selejtező mérkőzés volt. Bajnoki mérkőzést vívtak a stadionban. A mérkőzés döntetlen eredménnyel zárult.*

mérkőz|ik ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Erejét, ügyességét, tudását valakiével összeméri. *Sok versenyen mérkőzött már vele. Nem mérkőzhet vele népszerűségben.*

mérleg ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Súlymérő eszköz. *A pénztár melletti mérlegen ellenőrizheted, pontosan mért-e az eladó.* 2. (Kifejezésekben:) Érvék és ellenérvék aránya. • *Mérlegre tesz valamit:* latolgatja. | *Valakinek a javára billen a mérleg:* inkább az ő érdekei érvényesülhetnek. 3. Könyvelésben az egyenleget mutató elszámolás. *Elkészíti az év végi mérleget.* 4. (Ka hivatalos) Nyilvántartás. *Ez az épület nem a város, hanem a megye mérlegén van.* 5. (Tulajdonnévként:) Az állatöv egyik csillagképe, amelyben a Hold szeptember 23. és október 23. között tartózkodik, illetve ennek a jele. *A Mérleg jegyében születettek mostanában ünneplik születésnapjukat.* • (bizalmas) *Mérleg vagyok:* ebben a jegyben születtem.

mérlegel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Szállítmányt, rakományt) mér. *A rakomány súlyát mérlegelték éppen.* 2. (Sportoló) testsúlyának hivatalos ellenőrzésén részt vesz. *A magyar versenyző 52 kilóval mérlegelt.* 3. (választékos) Latolgat, fontolgat valamit. *Mérlegeli a helyzetet, csak utána dönt.*

mérnök ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

Egyetemet végzett műszaki szakember. *Mezőgazdasági mérnöknek tanul.* • (átvitt) *A lélek mérnökei:* az írók.

merő ♦♦♦♦ mn –, ~, ~n vagy ~en

1. (rég) illetve választékos Mozdulatlan, merev. *Merőn nézett a szomszéd asztalnál ülőkre.* 2. (népi, illetve választékos) (Fokozó, illetve csökkentő értelemben:) *A ruhája merő sár. Udvariassága merő formáság volt.* 3. (népi, illetve választékos, határozószó-szerűen:) Csak, csupán. *Merő hiúságból nem jött el.*

merőleges ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Valamely egyenessel, illetve síkkal derékszöget alkotó. *A téglalap szomszédos oldalai merőlegesek egymásra. Kicsit befelé dőlnek a falak, nem állnak merőlegesen a padló síkjához képest.* 2. (Főnévi használatban, matematikában:) Valamivel derékszöget alkotó vonal. *Húzz egy egyenest, majd állíts rá egy merőlegest!*

merre ♦♦♦♦ hsz

A. Kérdő

1. Milyen irányban? *Merre ment?* 2. Hol? *Merre vagy?*

B. Vonatkozó

Amerre. *Meneküljön, ki merre lát!*

merről ♦♦ kérdő hsz

Milyen irányból? *Merről érkezettél?*

mérsékel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Csökkent, korlátoz valamit. *Mérsékelték a kiadásokat.* 2. • *Mérsékeli magát:* türtözteti, csillapítja magát. *Mérsékeld magad, ne ordibálj!*

mérséklet ♦♦♦ fn –, ~et, ~e (választékos)

Fegyelem, mértéktartás. *Nagy mérsékletet tanúsított, amikor a felháborító eset a tudására jutott.*

mersz ♦♦♦ fn –, ~et, ~e (bizalmas)

Merészség, bátorság. *Nincs hozzá mersze.*

mert ♦♦♦♦ ksz

1. Ugyanis, hiszen. *Leült, mert fáradt volt.* 2. (Felszólító vagy tiltó mondat után:) Máskülönben. *Ne kiabálj, mert kikapsz!*

mértan ♦♦♦ fn (kissé régi)

1. A matematikának a térformákkal foglalkozó ága. *Magas szinten foglalkozik mértannal.* 2. Ez mint iskolai tantárgy, óra. *Kihívták felelni mértanból. Ma nem lesz mértan.*

mérték ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Mérésben alapul vett egység. *Az idő, a súly, az erő, a hosszúság mértékét kellett felsorolnia.* 2. Ruhadarab, lábbeli stb. készítéséhez szükséges méretek összessége. *Mérték szerint készült ruhát, cipőt hord.* 3. Versmérték. *Klasszikus mértékben írta költeményeit.* 4. Mércse. *Lehetőleg mindenkit azonos mértékkel kell mérni.* 5. Valamiben, különösen táplálkozásban, szórakozásban a jó ízlés, a szokás megszabta határ. *Csak mértékkel fogyaszt szeszes italt.* • *Mérték nélkül, mértéken felül, minden mértéken túl:* mértéktelenül. 6. *Valamilyen mértékben:* mennyiségben, fokban. *Nagy mértékben befolyásolta környezete.*

mértékegység ♦♦ fn

Méréshez alapul vett mennyiség, nagyság. *A hosszúság mértékegysége a méter, s ennek vannak kisebb és nagyobb egységei.*

mértékletes ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Józan mértéket tartó (személy). *Evésben, ivásban mértékletes.* 2. Az ilyen személyre jellemző. *Mértékletes életet él.*

mértéktelen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Olyan (személy), aki nem ismer mértéket valamiben, illetve rá jellemző (cselekvés). *Mértéktelen ember: sokat eszik, iszik, dohányozik, költekezik. Mértéktelenül fogyasztja a gyógyszereket.*

merül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Súlya miatt) alászáll, süllyed. *A hajó a tenger fenekére merül. Mélyen merül a cipő a sárba.* 2. Folyadékkal megtelik. *A vödör lassan merül.* 3. (választékos) *Valamibe merül:* fokozatosan eltűnik benne. *Ködbe merülnek a távoli hegyek.* • *Homályba vagy feledésbe merül:* fokozatosan háttérbe szorul, elfelejtődik. 4. *Valamibe merül:* egész figyelmét valamely foglalatosságra fordítja. *Olvasmányába merül, nem figyel rám.* • *Magába merül:* nem vesz tudomást környezetéről. | *Álomba merül:* elalszik.

mérvű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en (választékos) (csak melléknév után)

Valamilyen arányú, mértékű. *Az árak bizonyos mérvű csökkenése várható a szórakoztató elektronikában.*

mese ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Csodás elemeket tartalmazó költött elbeszélés. *A nagyapa mesét mond.* • *Mesébe illő:* annyira szép, hogy szinte hihetetlen. *Mesébe illő volt a nyaralás.* | (rosszalló) *Ez csak mese: a)* kitalált történet **b)** koholt magyarázat. | (bizalmas) *Nincs mese: a)* nincs mellébeszélés **b)** nincs kibúvó, más megoldás. 2. Cselekmény. *A regény meséje érdekfeszítő.*

mesebeszéd ♦♦ fn (bizalmas)

Alap nélküli állítás. *Mesebeszéd, hogy ő is csaló lenne, csak a valódi csalók találták ki róla.*

mesél ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Mesét mond. *Az anya esténként mesél gyermekének.* 2. Oldott, könnyed stílusban beszél valamiről. *Megkértük, meséljen gyermekkoráról, utazásairól.* 3. (Általános alanyként, csak többes szám 3. személyben:) *Híresztelnek, beszélnek valamit. Azt mesélik, nem veti meg az italt.* 4. (bizalmas) *Hazudik, lódit. Ne mesélj már ilyeneket, úgysen hiszem.*

messiás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A bibliai zsidók által várt megváltó. *Az ószövetségi zsidók Isten küldöttétől, a messiástól várták, hogy elhozza majd az igazság korszakát.* 2. (Tulajdonnévszerűen:) *Jézus Krisztus. A próféták megjövendölték a Messiás eljövetelét.* 3. (választékos) *Az a személy, akitől egy közösség, egy nép sorsának jobbra fordulását várja.* „Ezerszer Messiások A magyar Messiások” (Ady E.: A magyar Messiások).

mester ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Képesített, sokszor önálló iparos. *A mester és segédei a műhelyben dolgoznak.* • *Mestere valaminek:* nagyon ügyes benne. *Nagy mestere a tigrisbuckfencnek.* 2. Kiemelkedő jelentőségű, nagyra becsült alkotó. *A szobrászat, a dráma, a gondolkodás stb. mesterei kaptak kitüntetést.* (Megszólításként:) *Mester, nyilatkozzék a rádiónak!* 3. Tanítója, példaképe valakinek. *Mindenki igyekszik követni mesterét.* 4. (bizalmas) (Ismeretlen férfi megszólítására:) *Hol a buszmegálló, mester?*

mesterdalnok ♦ fn

XIV–XVI. századi német énekszerző, énekmondó. *A nürnbergi mesterdalnokok világával ismert meg Wagner operája.*

mestengerenda ♦ fn

Mennyezet közepét tartó, hosszanti, erős gerenda. *Az alacsony házban a feje a mestengerendát érte.*

mesterked|ik ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Valaminek a javításával próbálkozik. *A rossz motorral mesterkedett egész nap, de hiába.* 2. (rosszalló) *Ügyeskedik. Miben mesterkedsz már megint, te csibész?*

mesterkél|t ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Erőltetett. *Mesterkél|t a viselkedése, nem tud természetes lenni.* 2. Tettetett, álságos. *Mesterkél|t szívéllyességgel fogadott.*

mesterlevél ♦ fn

Mestervizsgáról szóló okirat, bizonyítvány. *A segédek vizsga után megkapták a mesterlevelet.*

mesterség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Szakma. *Még nem döntötte el, milyen mesterséget tanuljon.* 2. Foglalkozás, hivatás. *A tanítás nehéz mesterség.* 3. Készség, jártasság. *A főzés mestersége sem könnyű.* • *Nem nagy mesterség:* könnyű megtenni, megcsinálni.

mesterséges ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Ember alkotta, művi. *A mesterséges világítás rontja a szemét. A mesterséges nyelvek máig nem tudták betölteni a világnyelv szerepét.*

mész ♦♦♦♦ fn –, meszet, mesze

1. Mészkből égetett, különösen az építőiparban használt festék-, illetve kötőanyag. *Levakarta a meszet a falról.* • *Meszet olt:* az égetett mészköre vizet önt, s a képződő masszát kavarja. | (szleng) *Nem ettem meszet:* nem vagyok bolond (valamit megtenni). 2. Kalciumvegyület, illetve mésztartalom. *A csontok szilárdságukat a mésznek köszönhetik.*

mészárol ♦♦ ige ~ni

Kegyetlenül, tömegesen öldös valakit, valamit. *A megszállók válogatás nélkül mészárolták a falu lakosságát. Az állatvédők nem engedik tovább mészárolni a főkabébkiket.*

mészárszék ♦♦ fn

1. (népi, régi) Friss húst árusító üzlet. *Marhahúst jobbára csak a mészárszékben lehetett kapni.* 2. (ritka, rosszálló) Esztelen öldöklés (színhelye), általában háború. *Nem engedi a fiát a mészárszékre.*

mészégetés ♦ fn –, ~t, –

Kemencében mészkö hevítése, égetett mészkö készítése. *A falu lakói mészégetéssel foglalkoznak.*

meszel ♦♦♦ ige ~ni

1. Hígított oltott mésszel beken, befest valamit. *Az istálló falát gyakran kell meszelni.* 2. • (szleng) *Meszel valakit, valamit:* (rendőr) karjával, botjával, esetleg lámpájával megálljt int neki. *A sarkon épp a gyorshajtókat meszelik a rendőrök.*

meszesed|ik ♦ ige ~ni

A ráakódott mész mennyisége növekszik. *Idős korban a csontok meszesednek, ezért könnyebben törnek.*

mészkö ♦♦♦ fn

Kalciumtartalmú, világos színű kőzet. *Ezt a szobrot mészkből faragták.*

messze I. ♦♦♦♦♦ hsz

1. Nagy távolságban. *Messze kóborol már.* 2. Messzire. *Télen messze hangzik a kutyaugatás.* 3. Időben nagy távolságra. *Messze van még az év vége.* 4. *Messze van valamitől:* értékben, minőségben elmarad tőle. *Ez a teljesítmény messze van a felvételi szinttől.* 5. Nagyon nagy mértékben. *A feladat messze meghaladja képességeit.*

messze II. ♦♦♦♦ mn –, –, –

1. Térben távoli. *A messze Afrikában majdnem mindenütt forró az időjárás.* 2. Hazájától távol levő. *A messze földön is híres énekes most nálunk vendégszerepel.* 3. Időben távoli. *„Messze jövőddel komolyan vess össze jelenkort”* (Kölcsey F.: Huszt).

messzely ♦ fn **messzely** (rég) ~ek, ~t, ~e

Ürmérték, kb. 3 dl. *Egy messzely folyadék megfelel fél iccének, illetve negyed pintnek.* (Jelzőként:) *Egy hajtásra megivott egy messzely bort.*

messzeség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Távoli táj, vidék. *Hívja a messzeség. Tekintete elmerengett a messzeségbe.*

mesztic ♦ fn ~ek, ~et, ~e

Indián és fehér szülőktől származó személy. *Az első meszticek a spanyol hódítók és a mexikói bennszülöttek utódai voltak.*

méta ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Ütővel és labdával játszott csapatjáték. *Régebben az iskolásoknak kedvelt szórakozásuk volt a méta.*

metél ♦♦ ige ~ni

1. Vág valamit. *A frissen gyúrt tésztát kinyújtja, majd egyenletes csíkokra metéli.* 2. (rosszálló) Összevissza szabdal, vagdos valamit. *Ha így metéled a vásznat, nem fér rá a szabásminta.*

metélt ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Keskeny csíkokra vágott gyúrt tészta. *Mákos és diós metéltet szokott készíteni.*

métely ♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Különösen a juh májában élőködő, súlyos betegséget okozó parányi fereg. *Métely okozta az állatok betegségét.* 2. (választékos) Kóros jelenség. *A fajgyűlölet mételye elterjedt az egész kontinensen.*

meteor ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

A világürből a Föld légkörébe jutó, ott a súrlódástól felizzó és elégő, ritkán a felszínbe fűrődő vagy a tengerbe hulló égitest. *Augusztusban több meteort látunk az égen. Hatalmas kráter jelzi a meteor becsapódásának helyét.*

meteorológia ♦♦ fn –, ~t, ~ja

A légkör, az éghajlat és az időjárás jelenségeivel, tényezőivel és törvényszerűségeivel foglalkozó tudomány. *A meteorológia bizonyos mértékig képes az időjárásnak, illetve az időjárás változásainak előrejelzésére.*

méter ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A hosszúság alapegysége, hosszmérték. *Egy méter száz centiméterrel egyenlő.* (Jelzőként:) *A szoba 3 méter széles.* 2. (bizalmas) Főként textiláru mérésére használt, egy méter hosszú, centiméteres beosztású rúd. *A szövetet méterrel mérték.*

metró ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Föld alatti gyorsvasút. *A budapesti metró első szakaszát 1970-ben adták át a forgalomnak.*

metronóm ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Ütemjelző eszköz. *A metronóm a zeneművészek fontos munkaeszköze. Metronómra gyakorolja a vizsgadarabját.*

metsz ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Levág valamit. *A mogyoróbokrokról metszett magának egy jó suhogós pálcát.* 2. Vés valamibe valamit. *A jelenetet rézbe metszették a nagy esemény megörökítésére.* 3. (Gyümölcsfát, szőlőt) főlegesen hajtásaitól megszabadít. *Szőlőt, gyümölcsfát kell metszeni.* 4. *Metszi vagy metszik egymást:* keresztezik egymást. *A hagyományos geometriában két párhuzamos sohasem metszi egymást.*

metszet ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (Matematikában:) Közös pontok alkotta terület. *Vonalkázd be a két mértani alakzat metszetét!* 2. Rézbe, fába, linóleumlapra metszett, vésett sokszorosítható rajz. *Festés helyett inkább metszeteket készítek.* 3. Ennek levonata. *Néhány régi metszet díszíti a szoba falát.*

metsző ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Éles és erős (fájdalom). *Hirtelen metsző fájdalom hasított bele a fogába.* 2. Csipösen hideg. *A metsző szél az arcába vágott.* 3. Sértő, nagyon bántó. *Szavaiból metsző gúny áradt.*

mettől ♦ kérdő hsz

1. Mely helytől? *Nem tudom, mettől meddig tart a kertünk, mert még nincs bekerítve.* 2. Mely időponttól? Milyen életkortól? *Mettől is vagy szabadságon? Mettől számít valaki nagykorúnak?*

mez ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

(Labdarúgók ruházataként:) Trikószerű felsőrész és rövidnadrág. *A csapat zöld-fehér mezben futott ki a pályára.*

méz ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

A méhek által készített, tápláléklul szolgáló, sűrű, édes folyadék. *A méhek virágról virágra szállva egész nyáron szorgalmasan gyűjtik a mézet.*

mézes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Mézzel ízesített. *Mézes süteményt sütünk karácsonyra.* 2. Nagyon édes, mézízű. *Mézes bora termett az idén.* 3. Méz tartására való. *Tedd az asztalra a mézes csuprot is!*

mézeskalács ♦♦ fn

Lisztből mézzel készített, gyakran alakokat formázó, díszes édesség. *Karácsonyra mindig süt mézeskalácsot. A mézeskalácsból készített figurákat régen vásárokból árulták, és ajándékba vásárolták.*

mézesmadzag ♦♦ fn

Csábító, de üres ígélet. *A megígért lakás csak mézesmadzag volt.*

mézesmázos ♦ mn **mézesmázos** ~ak, ~at, ~an

Képmutatóan kedveskedő, hízelgő. *Mézesmázos beszéddel édesgette magához a gyereket.*

mézga ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Egyes fajták kergéből szívárgó nyúlós anyag. *Ragacsos lett a keze a mézgától.*

meztláb ♦♦♦♦ hsz

1. Lábbeli nélkül. *Az utcán nem szokás meztláb járni.* 2. Zokni, harisnya nélkül. *Zárt cipőt meztláb viselni nagyon egészségtelen.*

mező ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je vagy mezeje

1. Fűves vagy szántó terület. *A mezőn tarka virágok nyílnak. Kint szántott egész nap a mezőn.* 2. (választékos) *Valaminek a mezeje:* valamely tevékenység színtere. *„Ott essem el én, A harc mezején”* (Petőfi S.: Egy gondolat bánt engemet...). 3. (Sakkjátékban:) A tábla négyzetei közül egy. *A sakkablán sötét és világos mezők váltakoznak.* 4. (Fizikában:) Erőtér. *Az indukció hatására a mágneses mezők megváltoznak.*

mezőgazda ♦♦ fn

1. (rég.) Földműves. *A mezőgazdák tanulmányozzák a gabonatermelés új lehetőségét.* 2. Mezőgazdász, agronómus. *Diplomás mezőgazda irányítja a gazdaság munkáját.*

mezőgazdaság ♦♦♦♦ fn

A földművelés és állattenyésztés együtt. *A mezőgazdaság fő ágazatai a növénytermesztés és az állattenyésztés.*

mezőgazdász ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Diplomás mezőgazdasági szakember. *A gazdaságban több mezőgazdász dolgozik.*

mezőny ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. (Labdarúgásban:) A játéktér középső része. *A védelem a kapu előteréből visszaküldte a labdát a mezőnybe.* 2. Sportverseny vagy mérkőzés összes résztvevője. *Ő a legjobb a mezőnyben.*

mezőváros ♦♦♦ fn (rég.)

Városi kiváltságokkal felruházott nagyobb falusias település. *A Dunántúl déli részén több mezőváros is volt a középkorban.*

meztelen ♦♦♦♦ mn (népi vagy választékos) **meztelen** ~ek, ~t, ~ül

1. Ruhával nem fedett, ruhátlan. *A meztelen test látványa ma már nem újdonság. Meztelen karja jól megégett a tűző napon.* 2. Tokjából, hüvelyéből kivett, előhúzott. *Meztelen kard lógott az oldalán.* 3. (bizalmas) Szépités nélküli, leplezetlen. *Ez a meztelen igazság.*

mezsgye ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Határjelölő földcsík. *A két gazda földjét mezsgye választja el egymástól.* 2. (választékos) *Valaminek a mezsgyéje:* határa, határvonala. *Az anyja élet és halál mezsgyéjén van.*

mi¹ ♦♦♦♦ többes szám 1. személyű személyes nm

1. Én és azok, akiknek a nevében beszélek. *Mi is látjuk. A gyerekek még nem álmosak, mi felnőttek már elfáradtunk.* 2. (Birtokos jelzőként:) Hozzánk tartozó, tulajdonunkban levő. *A mi házuk még nem épült fel.*

mi² ♦♦♦♦ nm

A. Kérdő

- 1.** Micsoda? Miféle dolog? *Mi van a kezében? Mi az élet értelme?* **2.** Mennyi? *Mit ér ez a kép?* **3.** *Mit...?:* miért. *Mit izgulsz, senki nem bánt.* **4.** Mennyire. „*Mi kék az ég!*” (Petőfi S.-verscim) **5.** (Kifejezésekben:) • *Mit tudom én!:* nem tudom, de nem is érdekel. *Mit nekem!:* nem számít.
- B.** (rég, választékos) Vonatkozó
Ami. „...*mit egyszer megtanult, El nem felede*” (Petőfi S.: Az apostol).
- C.** (népi) Határozatlan
Valamilyen rossz, helytelen dolog. *Majd mit tettem bánatomban!*
- D.** (ritka) Általános
Semmi. *Mit sem szólt, csak elment.*
- mialatt** ♦♦♦♦ hsz
Miközben, amikor. *Mialatt kiírom az ismeretlen szavakat, meg is tanulom őket.*
- miatt** ♦♦♦♦ nu
1. Valaminek a következtében. *A hóesés miatt csúszósak az utak.* **2.** Valakire, valamire való tekintettel. *A nagymama miatt csöndben kell maradnunk.* **3.** Valaki felől. *A gyerek miatt nyugodtan alhatsz, vigyázok rá.* **4.** Valami végett. *A kárrendezés miatt felkereste a biztosítót.*
- miatt|a** ♦♦♦ személyragos hsz
Valami, valaki miatt. *Miattam nem kell aggódnod. Miatta föztem halat is.*
- miatyánk** ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
A „Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy...” kezdetű keresztény ima. *Elmondtak egy miatyánkot a halott lelki üdvéért.*
- micsoda I.** ♦♦♦♦ kérdő nm
1. (Melléknévi:) Miféle, milyen? *Micsoda zene ez? (rosszalló) Hogy nézel ki, micsoda ruha van rajtad?* **2.** (Főnévi:) Miféle dolog? *Ez itt micsoda?* **3.** (Felkiáltásban méltatlankodás, meglepetés, elismerés kifejezésére:) Mennyire nagy, illetve nagyon. *Micsoda szörnyű idő van ma! Micsoda sikere van!*
- micsoda II.** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
Ismeretlen (rendeltetésű) dolog, amelynek nem tudjuk a nevét. *Nem tudom, hogy működik ez a micsoda.*
- miccs** ♦ fn ~ek, ~et, ~e (Er)
Fűszerezett darált húsból kolbász alakúra összegyúrt, rostos sült étel. *Miccsot sütöttünk a kiránduláson.*
- midőn** ♦♦♦♦ hsz (választékos)
Amikor. „...*midőn a bornak Edénye kiürült, Én írogatni kezdtem*” (Petőfi S.: Egy estém otthon).
- miegymás** ♦♦♦ határozatlan nm (népi)
(Felsorolás helyett:) *A táskában található könyv, füzet, toll, miegymás.*
- mielőbb** ♦♦♦♦ hsz
Minél előbb. *Keress fel, mielőbb szeretnék találkozni veled.*
- mielőtt** ♦♦♦♦ vonatkozó ksz
A jelzett cselekvés előtt. *Mielőtt dolgozni kezd, iszik egy kávé.*
- mienk** ♦♦♦ birtokos nm
1. A mi tulajdonunkban levő. *Ez a kert a mienk. Az ő autójával kellett elvontatni a mienket.* **2.** Hozzánk tartozó. *Az a magas tanárnő a mienk.* (Főnévi használatban:) *A mieink:* a hozzáink közel álló személyek, általában versenyzők. *A mieink győztek.*
- miért I.** ♦♦♦♦ hsz
A. Kérdő
1. Mi okból? *Miért hiányoztál?* **2.** Mi célból? *Miért jöttél be a boltba?*
B. Vonatkozó
Amely ok miatt vagy céllal. *Nincs miért dolgoznom.*
C. Határozatlan
(Kötőszóként:) Ismeretlen vagy meghatározatlan okból vagy céllal, valamiért. (Kérdésre adott válaszban:) *Hogy miért isznak?* – *Melyik miért.* • *Miért, miért nem:* nem tudni, miért. *Miért, miért nem, újra eljött.*
- miért II.** ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je
(Még ismeretlen) ok. *Nagyon izgat az egész ügy miértje. A kutatókat a nagy miérttek foglalkoztatják.*
- miféle** ♦♦♦♦ kérdő nm
1. Milyen? *Mifélék az új lakók?* (rosszalló) *Szégnyeld magad, miféle viselkedés ez?* **2.** Milyen eredetű? Honnan való? *Miféle csomag ez itt?*
- míg** ♦♦♦♦ ksz
Amíg. *Míg én élek, nem lesz gondotok.* • (népi) *Míg világ a világ:* az idők végtelenjéig, örökké.
- mihamarabb** ♦♦♦ hsz
Mielőbb. *Szeretnék mihamarabb túl lenni a nehezen.*
- mihaszna** ♦♦ mn ~k, ~t, ~n (népi)
Haszontalan (személy vagy dolog). *A mihaszna fia nem segít neki semmit. Mihaszna beszédével mindig felbosszantotta.* (Főnévi használatban:) *Az a mihaszna megint a kocsmában van!*
- mikádó** ♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Japán császár. *A filmben a mikádót is lehetett látni.* **2.** Rövid férfifelöltő. *A katonák felsőkabátját mikádónak hívják.*
- miként I.** ♦♦♦♦ hsz (választékos)

A. Kérdő

Hogyan? „*Miként fogom szólítani Rég nem látott anyám?*” (Petőfi S.: Füstbe ment terv)

B. Vonatkozó

Ahogy, amint. *Úgy fogunk viselkedni, miként a múltkor.*

miként II. ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Valaminek a módja. *Fogalmam sincs az eljárás mikéntjéről.*

mikor I. ♦♦♦♦ hsz

A. Kérdő

Mely időpontban? *Mikor indul a vonat? Mikortól érsz rá?*

B. Vonatkozó

(Kötőszóként:) Amikor. *Mikor az őrt megpillantották, inukba szállt a bátorságuk.*

C. Határozatlan

(Ismételve:) Egyszer... máskor. *Mikor sikerül, mikor nem.*

mikor II. ♦♦♦♦ ksz

1. Hiszen. *Hogy is ne örülnék, mikor ez volt a legfőbb vágyam!* **2.** Ha. *Minek üljek, mikor fekhettek is?*

miközben ♦♦♦♦ hsz

(Kötőszóként:) Azalatt, amíg. *Miközben telefonált, csengettek.*

mikró ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Készlet melegítésére, illetve párolásra és grillezésre használt mikrohullámú készülék. *Kihűlt a leves, tedd be pár percre a mikróba!*

mikrofon ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

A továbbítandó hangot elektromos rezgésekké átalakító készülék. *Beszéljen a mikrofonba, mert a terem túlsó végén nem hallják, amit mond!*

mikrohullámú ♦♦ mn ~ak, ~t, –

30 cm-nél rövidebb hullámhosszú elektromágneses hullámmal működő. *Mikrohullámú sütőben tálalás előtt még egyszer felmelegítik az ételt.*

mikroszkóp ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Szabad szemmel nem vagy alig látható dolgok nagyítására való műszer. *A sejteket mikroszkóp alatt vizsgálják.*

mikulás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (Tulajdonnévként:) Szent Miklós püspök mint mesebeli alak, illetve az ő szerepében és jelmezében fellépő személy. *A Mikulás december 6-án megajándékozta a gyermekeket. Idén is az igazgató lesz a Mikulás.* **2.** A Mikulást ábrázoló figura. *A testvérek egyforma tejszokoládé mikulást kaptak.* **3.** Mikulás napja. *Mikuláskor általában már hideg az idő.*

milícia ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fegyveres szolgálatot teljesítő polgári személyekből álló karhatalmi szervezet. *Némely országban a hadseregen kívül milícia is van. Még működik a kubai milícia.* **2.** (Némely államban:) Rendőrség. *Több országban a rendőrséget nevezik miliciának. A miliciánál teljesít szolgálatot.*

milliárd ♦♦♦♦ szn ~ok, ~ot, ~ja

1. Az egymillió ezerszerese. *Őt és fél milliárd ember él a Földön.* **2.** Megszámlálhatatlanul sok. *Milliárd csillag van az égen.*

milliárdos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, –

1. Legalább egymilliórd egység nagyságú. *Milliárdos összeget nyert.* **2.** Legalább egymilliórd forintot (vagy más pénzegységet) érő vagyonnal rendelkező (személy). (Főnévi használatban:) *Már Magyarországon is vannak milliárdosok.*

millió ♦♦♦♦ szn ~k, ~t, ~ja

1. Ezerszer ezer. *Az építkezés több millió forintba került.* **2.** (bizalmas, túlzó) Sok, tömérdek. *A szerkesztőségbe a riport megjelenése után millió levél érkezett.* **3.** (választékos) *Milliók: emberek milliói. Az olimpiai közvetítéseket milliók kísérik figyelemmel.*

milliomos ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, –

1. Olyan (személy), akinek legalább egymillió pénzegységet érő vagyona van. *Milliomos ember nálunk 20-30 éve nem sok volt.* (Főnévi használatban:) *Az amerikai milliomosok közül sokan részt vettek a jótékony célú hangversenyen.* **2.** Nagyon gazdag. *A milliomos vállalkozók mindent megengedhetnek maguknak.* (Főnévi használatban:) *A milliomosok nem tudják, mit jelent az, ha az embernek nincs pénze.*

milyen ♦♦♦♦ nm

A. Kérdő

1. Mely tulajdonságú? *Milyen ember az új főnök? Milyen idő várható?* **2.** Melyik? *Milyen országról beszélsz?* **3.** Mennyire? *Milyen magasan repül a fecske?* **4.** (Felkiáltásban:) Nagyfokú, illetve nagyon. *Milyen öröm! Milyen szép!*

B. Vonatkozó

Amilyen. *Kinek milyenről sikerült gondoskodnia, olyan sátrat hozott a táborozásra.*

C. Határozatlan

• *Mikor milyen:* hol ilyen, hol olyan. *Mikor milyen a gyümölcs, amit kapok a piacon.*

mímel ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Színlel, tettet valamit. *Rosszullétet mímel, hogy ne kelljen felelnie.*

mimikri ♦ fn –, ~t, ~je

1. (A biológiában:) Az állatok alkalmazkodása a környezetükhöz színben, mintázatban vagy alakban. *Mimikri az úgynevezett védőszín is, például a nyulaknak, földön fészkelő madaraknak a földhöz hasonló színe. A botsáskák formája ágacsákat vagy leveleket utánoz, ezzel a mimikrirel tudnak észrevétlenek maradni. A mimikri bajnoka a kaméleon, mert képes a színét gyorsan megváltoztatni.* 2. (rosszalló) Embernek az a tulajdonsága, hogy érdekből alkalmazkodik a környezetéhez. *Mimikrijével szerezte meg azt az előnyt, hogy sohasem bántották.*

mimóza ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Brazíliában őshonos, rózsaszín virágzatú cserje. *Ha a mimózát megérinted, összecsucódnak a levelei.* 2. (bizalmas) Ausztráliából származó, sárga, illatos virágú dísznövény. *A sárga rózsza mellé mimózát is tett a csokorba.* 3. (gúnyos) Érzékeny lelkű nő, esetleg gyermek. *Nézd a kis mimózát, már megint megsértődött.*

minaret ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Mecsetek mellé épült magas torony. *Az egri minaret a török hódoltság emlékét őrzi.*

mind¹ I. ♦♦♦♦ általános nm

Valamennyien. *Mind énekelni kezdtek.* (Tárgyként:) *Mind meg fogom enni.*

mind¹ II. ♦♦♦♦ általános hsz

1. Együttvéve. *Mind az egész osztály meglátogatta a beteg tanárnőt.* 2. Egészen. *Mind a mai napig senki sem jelentkezett a jutalomért.* 3. Egyre. *Mind szebb lesz ez a lány!*

mind² ♦♦♦♦ ksz

(Párosan:) Is, is. *Mind a fiúk, mind a lányok szeretik a jó zenét.*

mindegy ♦♦♦♦ mondatszó vagy állítmányi névszó

1. Nem számít, közömbös. *Mindegy neki, mit olvas, csak betű legyen. Nem adtam fel a levelet.* – *Mindegy, jó lesz holnap is.*

2. (Összehasonlításban:) Ugyanaz. *Nyelvtan vagy grammatika, mindegy.*

minden ♦♦♦♦ általános nm

A. Melléknévi

1. Valamennyi, minden egyes. *Azt mondják, minden medve szereti a mézet. Elolvas minden könyvet, ami csak a kezébe kerül.* 2. Összes, minden lehetséges. *A táskában volt minden értéke. Minden vagyonát elvesztette.* 3. Akármelyik, bármelyik. *Ezt minden gyerek tudja. A férjem minden percben itt lehet.* 4. Teljes, egész. *Összeszedte minden bátorságát. Teljesítménye minden várakozást felülmúlt.*

B. Főnévi

1. Az összes, minden lehetséges, szükséges dolog. *Othon megvolt mindene. Fáj mindenem. Elkártyázta mindenét.* 2. Sokféle dolog. *Sok mindent kell még beszerezniünk. Mi mindent vettél a piacon?* 3. Valakinek a mindene: számára a legfontosabb, legkedvesebb személy vagy dolog. *A kisfia a mindene. A hasán kívül nem érdekli semmi, az a mindene.*

mindenhol ♦♦♦♦ általános hsz

1. Minden helyen. *Mindenhol könyveket találok, ahova csak nyúlok.* 2. (túlzó) Sok helyen. *Mindenhol kerestem már, de sehol sincs. Mindenhol ismerőssel találkozom.*

mindenki ♦♦♦♦ általános nm

1. Minden ember. *Mindenki itt van, akit meghívtunk.* 2. Akárki, bárki. *Ezt nem mindenki teheti meg.* 3. (túlzó) Sok ember. *Mindenki tudja már, hogy együtt járnak.*

mindenség ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. (választékos) A létező dolgok összessége. *A mindenség titkai foglalkoztatják.* 2. (bizalmas) *Az egész mindenség:* amiről szó van. *Ez az egész mindenség nem ér annyit, hogy veszekedjünk miatta.* 3. (Enyhe szitkozódásban:) *A mindenségit ennek a gyerekeknek!*

mindenszentek ♦♦ fn –, ~et, ~je

Az üdvözültek katolikus emléknapjének napja, november 1-je. *Mindenszentek után van halottak napja.*

mindenünnen ♦♦ hsz (választékos)

Mindenfelől. *A mai diák mindenünnen azt hallja, tanuljon meg jól legalább egy nyugati nyelvet.*

mindig ♦♦♦♦ hsz

1. Mindenkor. *A felhők fölött mindig süt a nap.* 2. Még mindig: azóta egyfolytában, még most is. *Még mindig havazik.*

3. Minden esetben. *Nem biztos, hogy mindig neki van igaza.* 4. Egyre. *Ahogy nő, mindig okosabb lesz.*

mindjárt ♦♦♦♦ hsz

1. Azonnal, hamarosan. *Mindjárt készen vagyok.* 2. (bizalmas) Minden csip-csup ügyben. *Nem kell mindjárt az igazgatóhoz szaladni.* 3. • (népi) *Ha mindjárt ... is:* még akkor is, ha... „*Húzd rá cigány, csak azért is. Ha mindjárt az ingemért is*” (Petőfi S.: Falu végén kurta kocsmá). 4. (bizalmas) Közvetlenül. *Ott van mindjárt a templom mellett.*

mindössze ♦♦♦♦ hsz (választékos)

Összesen csak. *Mindössze hárman voltunk a filmvetítésen.*

mini ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (bizalmas)

1. Kicsi. *Nagyon mini ez az adag. Ne írd ilyen mini betűkkel!* 2. (Főnévi használatban:) Jóval a térd felett végződő szoknya. *Megint nagy divat a mini.*

miniatúra ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Kézzel festett színes kép. *Ebben a középkori kódexben gyönyörű miniatúrák vannak.*

miniatúr ♦♦♦ mn ~ők vagy ~ek, ~t, ~en

1. Egészen apró. *A babaházhoz miniatűr bútorok is tartoznak.* 2. (Főnévi használatban:) Kisméretű, finom kidolgozású arckép. *A nyakláncán az édesanyjáról festett miniatűrűt hordja.*

minimális ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

A megengedhető legkisebb, legalacsonyabb szintű. *Ez a teljesítmény a minimális követelményeknek sem tesz eleget.*

minimum I. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. A legalacsonyabb érték. *Ezen a főiskolán 95 pont a felvételi minimum. Az inflációval együtt évről évre nő a megélhetési minimum.* 2. Az elvárható legkevesebb dolog. *Az a minimum, hogy segítsek a szüleimnek.*

minimum II. ♦♦♦♦ hsz (bizalmas)

Legalább. *Minimum ötszázan voltak a teremben.*

ministrál ♦♦ ige ~ni

(A katolikus szertartásban) misézéskor a papnak segédkezik. *Kisfiú korában vasárnaponként ministrált.*

miniszter ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Valamely minisztérium vezetője, a kormány tagja. *Az új miniszter nyilatkozott a tárca feladatairól.*

minisztérium ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Az államigazgatás valamely ágát irányító főhatóság. *A minisztériumban új javaslatot dolgoztak ki.* 2. Ennek épülete. *A minisztérium előtt csak hivatali gépkocsik parkolhatnak.*

minket ♦♦♦ személyes nm

(A *mi* tárgyi alakjaként:) *Minket válasszatok, ne őket!*

minő ♦♦♦♦ kérdő nm (régí, választékos)

Milyen? Miféle? *Minő viselkedés ez?*

minőség ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Valamely dolog, folyamat stb. lényegi tulajdonságainak összessége. *Egy adott fokon a mennyiség minőségbe csap át.* 2. Színvonal. *Az áru minősége nem felel meg a követelményeknek.* • *Békebeli minőség:* megbízhatóan jó. 3. (hivatalos) Beosztás, feladatkör. *Tudományos kutatói minőségben dolgozik az intézetben. Ezt most nem pártelnöki, hanem képviselői minőségemben mondom.*

minőséges ♦ mn ~ek, ~et, ~en (Va, Dv, Mv; Fv, Ka bizalmas)

Jó minőségű. *Ők mindig minőséges munkát végeznek.*

minőségi ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. A minőséget érintő, azzal kapcsolatos. *Minőségi változás következett be.* 2. Színvonalbeli. *A vevőnek minőségi kifogásai voltak.* 3. (bizalmas) Jó minőségű. *Ebben az üzletben csak minőségi árut lehet kapni.*

minősít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (hivatalos) *Valaminek vagy valamilyennek minősít valamit:* valamilyen (minőségi) osztályba sorolja. *Az éttermet első osztályúnak minősítették.* 2. (hivatalos) Valamit valaminek vagy valamilyennek nyilvánít. *A bíróság a vádlott cselekményét gondatlan veszélyeztetésnek minősítette.* 3. Valamit valamilyennek értékel. *Munkáját fölöttese még éppen elfogadhatónak minősítik.* 4. Valaminek tekint valamit. *Minek minősítsem tegnapi viselkedésemet?*

mint I. ♦♦♦♦ hsz

1. (Kérdőszóként:) *Hogyan? Milyen állapotban? Hogy s mint vagytok? Hogy esett, mint esett a dolog, ki tudná ma már megmondani.* 2. (Előzményre visszautalva:) *Ahogy. Mint említettem, barátom igen befolyásos embernek hitte magát.*

mint II. ♦♦♦♦ ksz

1. (Egyezés kiemelésére, hasonlításban:) *Ákár. Egészen olyan az orra, mint az anyjéé. Fehér lett, mint a fal.* 2. (Fokozati különbséget kiemelő összehasonlításban:) *Ez a lány szebb, mint valaha! A narancsot kevésbé szereti, mint a mandarint.* 3. (Szembeállításban:) *Mintsem. Inkább ma tedd meg, mint holnap.* 4. (Állapot kifejezésére:) *Kedveltem őt mint embert, de a képességeiről nem voltam valami nagy véleménnyel. Kosztolányi mint nyelvművelő is maradandót alkotott.*

minta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Olyan tárgy, dolog, amelynek másolásával ugyanolyan tárgyakat, dolgokat készítenek. *Minta alapján horgol.* 2. (Ismétlődő) díszítmény, mintázat. *Csíkos, kockás és virágos minta van a ruháin.* 3. (Áruból) mutatvány. *Kérnék egy kis mintát abból az anyagból!* 4. Mintakép, példakép. *A forradalom hőseit mintául állíthatjuk a mai ifjúság elé.*

mintás ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

(Valamilyen) mintákkal díszített. *Mintás huzattal vont a fotelokat. Török mintás kendőt kötött a nyakába.*

mintáz ♦♦♦ ige ~ni

1. (Személy valakiről, valamiről szobrot) készít, formál. *A szobrász férfialakot mintáz. Kiről mintázták ezt a fejet?* 2. Valamilyen mintával díszít valamit. *A ruha anyagát nefelejcekkal mintázták.*

mintegy ♦♦♦♦ hsz (választékos)

1. Körülbelül. *Mintegy ezer forinttal tartozik. Mintegy másfél órát töltöttem a fogorvosnál.* 2. Szinte. *Lehajtotta a fejét, mintegy elismerve, hogy ő a hibás. Kifogásolta a döntésemet, sőt mintegy szemrehányást tett a történetekért.*

mínusz I. ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, –

1. Nullánál kisebb (szám, mennyiség). *A hőmérséklet mínusz tíz fok.* 2. (Határozószó-szerűen, kivonás jelölésére:) *Hat mínusz három az három.*

mínusz II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Mínuszjel (–). *Odaírt egy mínuszt.* 2. (bizalmas) Hiány, adósság. *Mínuszban vagyunk megint.*

minyon ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Édes mázzal bevont, kisebb töltött cukrászsütemény. *A kávé mellé bekapott két minyont.* 2. (Jelzőként:) Kisméretű (villanyégő). *Egy minyon lámpaégő világította meg a szobát.*
- mióta** ♦♦♦♦ hsz
A. Kérdő
1. Mely időponttól kezdve, fogva? *Mióta dolgozik nálunk?* 2. Mennyi ideje? *Mióta házasok?* 3. (Felkiáltás élén:) Milyen régóta! *Mióta keresem ezt a könyvet!*
B. Vonatkozó
Amióta. Megnőttél, mióta utoljára láttalak. Mióta kivették a manduláját, kevesebbet beteg.
- mirelit** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je
Mélyhűtött élelmiszer. *Nincs időm főzni, ma mirelitet eszünk.* (Jelzőként:) *Mirelit zöldborsóból készít köretet a húshoz.*
- mirigy** ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
Váladékot termelő belső szerv. *Mirigyei fokozottan működnek, sokat izzad. Meg vannak duzzadva a mirigyei.*
- mirtusz** ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
Fehér virágú örökzöld cserje. *A menyasszony koszorúját mirtuszból kötötték.*
- mise** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
1. Katolikus vagy görögkeleti istentisztelet. *Minden vasárnap elmennek a misére. Karácsony éjszakáján televízión nézte az éjféle misét. Misét mondat a halott lelki üdvéért.* • (kissé régi, bizalmas) *Szagos mise:* vasárnap késő délelőtti mise. *Az asszonyok kölnívizzel, parfümmel illatosítva jártak a szagos misére.* 2. Mise szövegére készült zenemű. *Meghallgattuk Bach H-moll miséjét.*
- miskárol** ♦ ige ~ni (népi)
(Háziállatot) ivartalanít. *Ideje miskárolni a kocát.*
- miskulancia** ♦ fn ~k, ~t, ~ja (tréfás)
1. Csalafintáság, turpisság. *Elegem van ezekből a hivatali miskulanciákból.* 2. (Olyan tárgyról, amelyet nem tudunk vagy nem akarunk megnevezni:) *Ki ez a miskulancia?*
- mismásol** ♦ ige ~ni (bizalmas)
Nem egyenesen, homályosan beszél. *Nem tudom, mi a helyzet, legutóbbi beszélgetésünkön is csak mismásolt.*
- miszerint** ♦♦♦♦ ksz (hivatalos)
Hogy, amely szerint. *A rendelet, miszerint a magángépkocsik után fizetendő adó összege a kocsi súlyától függ, sok vitára adott alkalmat. Úgy határoztak, miszerint a bizottság a jövő hónapban kezdi meg működését.*
- miszlik** ♦♦ fn (csak miszlikbe alakban) (népi)
• *Miszlikbe vág vagy aprít valakit vagy valamit:* apró darabokra, apróra vág. *A várvédő vitéz kardjával miszlikbe vágta a rá támadó török katonákat. (túlzás) Miszlikbe aprítalak, ha nem hagyod abba!*
- misszió** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. (választékos) Küldetés, hivatás. *Az igazi pedagógus számára nem nyűg, hanem misszió a gyerekek nevelése.* 2. (hivatalos) Különleges feladattal kiküldött, diplomáciai státusú személyekből álló csoport. *A nemzetközi misszió megkezdte működését a polgárháború dúlta országban.* 3. Hittérítés, illetve a hittérítők csoportja, székhelyük vagy épületük. *Telefonáltak a katolikus misszióról.*
- misszionárius** ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
Hittérítő. *Misszionáriusokat küldtek a távoli országba, hogy az ott élő embereket keresztény hitre térítsék.*
- misztérium** ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
1. Vallási titok, titkos szertartás. *Az ókorban a misztériumokat csak a beavatottak ismerhették.* 2. Gyakorlati ésszel fel nem fogható, rejtély. *A hit misztériumát csak kevesen élhetik át.* 3. (választékos) (Félve tisztelt) titok, rejtély. *Az idősebbek számára a számítógépek kezelése, programozása valóságos misztérium.*
- mitológia** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. A mítoszok összessége. *A görög és a római mitológia alakjai ma is élnek az európai kultúrában.* 2. A mítoszokkal foglalkozó tudományág. *Kedvenc területe a görög mitológia.*
- mítosz** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. Legenda, hitrege. *A mítoszok olyan mondák, amelyek isteni lényekről, hősekről, az ősidők eseményeiről szólnak.* 2. (választékos) Valakinek emberfölötti képességű lényként való ábrázolása, népszerűsítése. *A sajtó valóságos mítoszt teremtett a fiatal énekes körül.*
- miután** ♦♦♦♦ ksz
Azután, hogy. Miután elolvastam új regényét, megváltozott róla a véleményem.
- mivel** ♦♦♦♦ ksz
(Magyarázó tagmondat kapcsolására:) *Hiszen. Nem vehettem meg, mivel nem volt rá pénzem.*
- MMS** ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
Képet, hangot, esetleg videofelvételt is tartalmazó, mobiltelefonon küldhető szöveges üzenet. *Most kapott a barátjától egy MMS-t, azt nézegeti.*
- mobil** ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an
1. Mozdó, illetve elmozdítható (tárgy). *A készülék mobil részében keletkezett hiba. Mobil telefonkészüléket vásároltak az iroda dolgozóinak.* 2. (Főnévi használatban:) (bizalmas) Mobiltelefon. *Othon felejtette a mobilját, most kereshet telefonfülkét.* 3. Könnyen mozdó (személy). *Kötetlen munkaidőben dolgozom, kocsim is van, tehát mobil vagyok.*

mobilkártya ♦♦♦♦ fn (bizalmas)

Nem előfizetéses mobiltelefon egyenlegének feltöltésére szolgáló kártya, amelynek kódszáma alapján a kártya értéke a telefonon lebeszélhető. *Nincs egységem, vennem kell mobilkártyát.*

mobiltelefon ♦♦♦♦ fn

A rádiótelefon elvén működő, hordozható, kicsi telefonkészülék. *Akinek nincs mobiltelefonja, nagyon nehezen érhető el.*

moccan ♦♦♦♦ ige ~ni

Mozdul. *Valami moccan az éjszaka csendjében. Moccanni sem mer a félelemtől.*

mocorog ♦♦♦ ige ~ni

Mozgolódik. *Valami állat mocorog a bokorban. Ne mocorogj, így nem tudok szép frizurát fésülni.*

mocsár ♦♦♦♦ fn mocsarak, mocsarat, mocsara

1. Dús növényzettel lepett sekély állóvíz. *A szabályozás előtt a Tisza vidékét mocsarak borították.* **2.** • (választékos) *A bűn mocsara:* züllöttség. *A bűn mocsarában fetreng.*

mócsing ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (bizalmas)

Húsnak inas, rágós része. *A lelkiismeretlen hentes eladja a mócsingot is.*

mocsok ♦♦♦♦ fn mocsok, mocsot, mocska

1. Ragadós piszok, szenny, szennyfolt. *A kiürített laktanya mellékhelyiségeit förtelmes mocsok borította. Valami mocsok van a ruhádon. „Mocsok esett lepedőmön, Ki kell a vérfoltot vennem!”* (Arany J.: Ágnes asszony) **2.** • (választékos) *Mocsok esik a becsületén:* szégyen, gyalázat éri. **3.** (durva) Hitvány, aljas személy. *Az a mocsok megint rám támadt. Ezt megkeserülöd, te mocsok!* (Jelzőként:) *Mocsok gazember!*

mód ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Cselekvés, folyamat kialakult rendje, formája. *A szokott módon jártunk el. Ismeri az elintézés módját.* **2.** Mérték. *Csak módjával költsékezz! Mód nélkül pazarolja a szövetkezet vagyonát.* **3.** (Kifejezésekben:) Lehetőség. • *Módjában áll vagy módja van valamire:* lehetősége van rá. *Nem áll módomban segíteni.* **4.** Valamilyen anyagi helyzet. *Fényűző módban élnek.* **5.** (Nyelvtanban:) Igemód. *Kijelentő, feltételes és felszólító módot különböztetünk meg.* **6.** (Névtűszerűen, határozóraggal:) Valakire, valamire jellemzően. *Gomba módra szaporodnak a plázák. Gavallér módon viselkedett.*

modell ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

1. Mintadarab, minta, főként egyedi terv alapján készült ruha. *Bemutatják a tavaszi modelleket.* **2.** Építmény, szerkezet méretarányosan kicsinyített mása. *A múzeumban ki van állítva az első magyar gőzhajó modellje is.* **3.** Személy, akiről festményt, szobrot, fotót készítenek. *Modellként alkalmazza egy festő. A fiatal modelltől több fotó is megjelent a magazinban.* • *Modellt ül vagy áll valakinek:* rendelkezésére áll, hogy alkotást készítsenek róla. **4.** Ruhamodelleket bemutató fiatal nő. *Modellként dolgozik egy világhírű divatcégnél.*

modern ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~ül

1. Korszerű, mai. *Modern technikával van felszerelve a háztartás. A lakást modern bútorokkal rendezték be. A modern öltözködés sokba kerül. Modern a gondolkodása.* **2.** (Nyelvtanban:) Ma élő, ma használt (nyelv). *A modern nyelvek tanulása ma nagyon fontos.*

módi ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég) Divat. *Terjed a magyar módi.* **2.** (népi) Szokás. *Ez valami új módi, nekem bizony nem tetszik.*

modor ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~a

1. Viselkedésmód, magatartás. *Kellemes a modora. Rossz modorával sok ellenséget szerzett magának.* **2.** (rosszalló) Mesterként irodalmi vagy művészeti kifejezésmód. *Ez nem stílus, csupán modor!*

módos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (népi)

Jómódban élő. *Módos gazdák voltak a szülei. Nem dúsgazdag, csupán módos, de az sem rossz!*

módosít ♦♦♦♦ ige ~ni

Változtat, javít valamit vagy valamin. *Módosították a törvényt. Módosítja az álláspontját. Annyit módosítottak az eredeti javaslaton, hogy már rá sem lehet ismerni.*

módszer ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Valamely tudományos cél elérését szolgáló tervszerű eljárás. *A téma kutatásában kísérleti módszereket is alkalmaznak.* **2.** (Szervezési) megoldás. *Munkahelyén újszerű módszerekhez folyamodott.* **3.** (bizalmas, rosszalló) Fogás. *Ilyen módszerekkel nálam semmire se mégy!*

mogorva ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Barátságtalan, komor. *Egy mogorva öregúr az édesapja. Mogorván válaszolt a kérdésemre.*

mogyoró ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Széles levelű erdei cserje. *Vesszőt vág a mogyoróról.* **2.** Ennek ehető, édeskés, csonthéjas termése. *Leszedi, feltöri és ropogatja a mogyorót.* **3.** Földimogyoró. *Ma már a legtöbben az amerikai mogyorót is egyszerűen csak mogyorónak hívják.* **4.** (szleng) Here. *Vigyázz a mogyoróidra!*

moha ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Zöld színű, apró, virágtalan növények szőnyegszerű tömege. *A fák törzsének árnyékos oldalát dús moha borítja.* **2.** (szleng) Nő, barátnő. *Jó mohája van.*

mohamedán ♦♦ mn ~ok, ~t, –

1. A Mohamed alapította egyistenhívő vallással kapcsolatos, arra vonatkozó. *A mohamedán vallás az egész világon elterjedt. A mohamedán művészet emlékeit is veszélyezteti a háború.* **2.** (Főnévi használatban:) Mohamedán vallású személy. *A*

mohamedánok számára vallási előírás a napi többszöri imádkozás. Minden mohamedán leghőbb vágya, hogy legalább egyszer elzarándokolhasson Mekkába, a szent Kába kőhöz.

mohikán ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Kihalt észak-amerikai indián törzs tagja. *A mohikánokról olvas könyvet.* • *Az utolsó mohikán:* valaminek az utolsó képviselője. *A lószerszám kézi készítésében ő az utolsó mohikán.*

mohó ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Olyan (személy), aki főleg testi vágyait sietve, türelmetlenül igyekszik kielégíteni. *Mohón tömte magába az ételt.* (átvitt) *Mohó kíváncsiság hajtja az új dolgok megismerésére.*

móka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Tréfa, bolondozás. *Órákig el nem unná a bohócok mókáit.* 2. Csíny, ugratás. *Egy jó kis mókáért mindent hajlandó kockára tenni.* 3. Multság, szórakozás. *Ez pompás móka volt!*

mokány ♦♦ mn ~ok, ~t, ~an

1. Apró természetű és szívós (ember vagy állat). *Mokány ember, állja az ütéseket.* *Őseink mokány lovaikon egész Európát bejárták.* 2. Önérzetes, nyersen őszinte. *Mokány emberként képtelen hazudni.*

mókás ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Tréfás, bolondos. *Mókás kedvében van.* | *Mókás ember:* **a)** tréfálkozni, mókázni szerető **b)** (kedvesen, furcsán) mulatságos.

mókus ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Bozontos farkú kis rágcsáló állat. *Az erdő fáin mókusok ugrándoztak.* 2. (Kedveskedő megszólításként:) *Kis mókusom!* 3. (szleng) Ember, férfi. *Két mókus keresett.*

molekula ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Valamely anyagnak a saját vegyi tulajdonságait mutató legkisebb része. *A víz molekulája két hidrogénatomból és egy oxigénatomból áll.*

molett ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Teltkarcsú, kövérkés (nő). *A molett nők tetszenek neki.*

molnár ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Az őrlés munkáját hivatásszerűen űző iparos. *Régebben a gabonát a molnárhoz vitték őrletni.*

móló ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Kikötőnek a vízbe mélyen benyúló gátja. *A sétahajó óránként indul a mólótól.*

moly ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Apró kártevő lepke, illetve ennek szörmét, gyapjút megrágó, esetleg a hasznos növényekben is kárt okozó apró hernyója. *Az új pulóverén lyukat rágta a molyok.*

monarchia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Olyan államforma, amelyben az állam élén életfogytiglani és általában örökletes hatalmú uralkodó áll. *Svédországban monarchia van.* 2. (Tulajdonnévszerűen is:) Ilyen államformájú ország. *Az Osztrák–Magyar Monarchia területén számos nép élt együtt. Az 1867-ben létrejött Osztrák–Magyar Monarchiát röviden csak Monarchiának nevezzük.*

mond ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Élőszóban közöl valamit. *Beszédet mond. Azt mondta, hogy szép vagyok.* | *Mondjuk:* **a)** tegyük fel. *Mondjuk, hogy őt is meghívom az összejövetelre.* **b)** például. *Találkozunk háromkor, mondjuk a mozi előtt.* • *Mondd már!:* **a)** ki veled, beszélj! **b)** na és aztán, mit számít. | (Csodálkozás kifejezésére:) *Na ne mondd!* 2. Valamilyennek tart valakit. *Jó embernek és szorgalmasnak mondják.* 3. Valamilyen tartalmat átad, közvetít. *Mit mond ez a vers a mai kor emberének?* • *Nem mond semmit:* nem tartalmaz semmi figyelemre méltót. *Ez a regény nekem semmit sem mond.* 4. (népi) Jósol valamit. *Mit mond a kártya?* • *Jövendőit mond:* jósol.

monda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Színhagyomány útján fennmaradt, mesészerű (történelmi) elbeszélés. *A fehér ló mondája a honfoglalás előtti időkbe vissz.*

mondat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

(Nyelvtanban:) A beszédnek önálló gondolatot kifejező legkisebb része, mellyel közlünk, kívánunk vagy kérdezzük valamit. *Összesen két mondatot írt. Mondatonként tanulta meg a szöveget. Mondj egy felszólító mondatot!*

mondóka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (bizalmas) Előre elgondolt vagy betanult rövid közölnivaló. *Addig nem nyugodhat, míg meg nem hallgatjuk a mondókáját.* 2. Gyermekekhez kapcsolódó ritmikus szöveg. *Egy ismeretlen kiszámoló mondókával kezdtük a játékot.*

mongol ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. A Közép- és Kelet-Ázsiában, különösen Mongóliában élő néphez tartozó, azzal kapcsolatos, rá jellemző. *A mongol kánok sokat hadakoztak a szomszédos népekkel. A mongol nyelvek közé tartozik a burját is.* 2. (Főnévi használatban:) *A mongolok még ma is főleg állattenyésztésből élnek. Egyetemen tanítja a mongolt.*

monitor ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

1. Rádió- és televízióadás minőségét ellenőrző vevőkészülék. *A monitorokon figyelte az adás folyamatát. Nem hallom a monitort!* 2. Kép elektronikus megjelenítésére való készülék. *Monitorokon is lehetett látni az előadót.* 3. Számítógép képernyője, illetve az a készülék, amelyen a képernyő van. *A monitoron megjelent egy számára eddig ismeretlen felirat. Új monitort kell vennünk, a régi már nagyon fárasztja a szememet.*

monográfia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Egy tudományos kérdést vagy egy életművet feldolgozó szakmunka. *Monográfiát írt a második világháború csatáiról. József Attiláról készült monográfiájában elemzi a költő összes alkotói korszakát.*

monokli ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég.) Az egyik szemgödörbe szorítva használt kerek nagyítólencse. *Az előkelősködő férfiak régebben nem szemüveget, hanem monoklit viseltek.* 2. (bizalmas) Ütéstől eredő véraláfutásos nyom. *Az ökölvívó szeme körül sötét monokli látszott.*

monostor ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Középkori alapítású szerzetesrend központi kolostora. *Már István király alapított monostorokat.*

monoton ♦♦♦ mn ~ok vagy ~ak, ~t, ~ul vagy ~on vagy ~an

Egyhangú. *A gép monoton zaja fárasztotta. Beszéde monoton, sokan nem is figyelnek rá.*

mór ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, – (rég.)

A középkorban Észak-Afrikát és Spanyolországot meghódító arab néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A granadai Alhambra a mór építéset remeke. A festmény egy mór férfit ábrázol.* (Főnévi használatban:) *A mórokat csak a XV. század végén újták ki Európából.*

moraj ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Hullámverés, morajlás. *A tenger moraja beszűrődik a szállodai szoba ablakán.*

morc ♦♦ mn ~ok, ~ot, ~an

Mogorva, morcos. *Ne légy már ilyen morc!*

mord ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (választékos)

Barátságtalan, mérges. *Mord ábrázattal fogadta a hivatlan vendéget.*

mordály ♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég.) vagy gúnyos

Régimódi puska vagy pisztoly. *Azzal az ócska mordállal akarsz vadászni?*

mordul ♦♦♦ ige ~ni

Mérges, dühös hangot ad, illetve mérgesen beszél, rászól valakire. *A kutya fenyegetően az idegenekre mordult. Idegesen, türelmetlenül a lányára mordult, hogy siessen.*

mordvin ♦ mn ~ok, ~t, ~ul

A Volga vidékén élő finnugor nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Már csak kevesen beszélnek mordvinul. Mordvin gyerekeket tanít.* (Főnévi használatban:) *A mordvinok a Volga két partján élnek. Elég könnyű nyelv a mordvin.*

morfondíroz ♦♦ ige ~ni

Hosszasan gondolkozik valamin. *Napokig morfondírozott, elmenjen-e a külföldi útra.*

mormog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Dörmögő hangot ad. *A medveanya nyugtalanul mormogott.* 2. Mély, halk hangon, alig érthetően beszél. *Mit mormogsz a bajuszod alatt?*

mormol ♦♦♦ ige ~ni

1. Alig érthetően, egyhangúan mond vagy olvas valamit. *Imát mormol. Maga elé meredve halkán mormolta a szöveget.* 2. (Tenger) morajlik. *Csak a tenger mormolt az ablakon túl.*

mormota ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Föld alatti üregben élő, mezei nyúl nagyságú, téli álmat alvó, mókusféle hegyi rágcsáló állat. *A Tátra és az Alpok havasi réjtein csoportosan él az európai vagy havasi mormota.* 2. Ennek szörmeje. *Mormotából csináltattak bundát.* 3. (bizalmas) Héttalvó. *Ébredj már, te mormota, késő van!*

morog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Csukott szájjal mély hangot ad. *A jóllakott kutya elégedetten morog.* 2. (bizalmas) Zsörtölődik, dohog. *Semmi sem jó neki, állandóan morog valami miatt.*

morotva ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Többnyire növényzettel borított holt meder. *A Tisza szabályozása után sokfelé morotvák alakultak ki.*

morzsa ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Sült tésztaból, kenyérből levált pici darab. *Szépen egyél, minden csupa morzsa körülötted! Söpörd össze a lehullott morzsát!* 2. Száraz péksüteményből reszelt szemcsés anyag. *Morzsa-ba forgattam a gombócot.* 3. (túlzó) Nagyon pici rész. *Az örökségből csak morzsákat kapott.* (Jelzőként:) *Egy morzsa kedvesség sem telik ki tőle.*

morzsol ♦♦♦ ige ~ni

1. Ujjai közt szétdörzsöl valamit. *Nem eszi, csak morzsolja azt a finom süteményt.* 2. • *Kukoricát morzsol:* a csőről dörzsöléssel lefejt a szemeket. *A lányok, asszonyok kukoricát morzsolnak esténként.* 3. • *Morzsolja a rózsafüzért:* úgy imádkozik, hogy minden ima után továbbbeszúrtat rajta egy szemet. *Nagyon vallásos, buzgón morzsolja a rózsafüzért.*

mos ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Vizzel és mosószerrel tisztít valamit. *Ruhát mos a patakban.* 2. Menteget valakit, ártatlanságát bizonygatja. *Igyekszik tisztára mosni magát.* 3. Idegen anyagtól különválaszt, abból többszöri átöblítéssel kinyer valamit. *A gazdagodni vágyók elmentek aranyat mosni.* 4. (választékos) (Víz) határol valamit. *Nagy Lajos korában Magyarországot három tenger mosta.*

mosakod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni **mosaksz|ik** mosakodni

1. Testét, illetve annak felső részét tisztálkodás végett meg- vagy lemossa, tisztálkodik. *Minden reggel meleg vízben mosakodik. Ne csak felül mosakodj, hanem alul is!* 2. (bizalmas) Mentegetőzik. *Hiába mosakszik a késés miatt, nem bocsátanak meg neki.*

mosd|ik ♦♦♦ ige ~ani

Mosakodik. *Gyorsan mosdik, fészülködik, aztán szalad a buszhoz. Azt mondják, ha mosdik a macska, vendég jön.*

mosdó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (Állványos) mosdótál vagy mosdókagyló. *A szoba-konyhás lakásban a konyha sarkában állt a mosdó. A kád mellett van a mosdó.* 2. Mosdásra való helyiség. *Itt nincs fürdőszoba, csak egy mosdó.* 3. (szépitő) Vécé. *A mosdó a ruhatár mellett van.*

mosdókagyló ♦♦ fn

Falra szerelt, ovális alakú, folyóvízes mosdótál. *A mosdókagylónál általában csak kezet és arcot mosunk, és apukám ott borotválkozik.*

mosdótál ♦♦ fn

Mosdásra, mosásra való nagy, lapos edény. *Forró vizet önt a mosdótálba.*

moslák ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

1. Disznók etetésére való keverék. *A maradék krumplit dob a moslákba, majd a malacok megeszik.* 2. (bizalmas, rosszalló) Ehetetlen étel. *Ez a moslák nem kell senkinek, önts ki!* 3. (durva) (Jelzőként:) Hitvány, ocsmány, undorító. *Moslák alak, undorodom tőle. Moslák beszéde van.*

mosoda ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Mosást végző üzem. *Az összes ruhaneműt a kórház saját mosodájában mossák.*

mosogat ♦♦♦ ige ~ni

A használt edényt, evőeszközt tisztára mossa. *Nálunk apa és anya felváltva mosogatnak.*

mosogató ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Konyhában levő, mosogatásra való (folyóvízes) medence. *Szedd le az asztalt, utána a piszkos edényt tedd a mosogatóba!* 2. Mosogatásra való helyiség. *Nem elég, ha az étteremnek a konyhája ragyog a tisztaságtól, ragyognia kell a mosogatónak is!* 3. (Vendéglátóiparban) mosogatást végző alkalmazott. *Ha nincs más munka, elmegyek mosogatónak.*

mosogatógép ♦♦♦ fn

Piszkos edények elmosogatására használt háztartási gép. *Rakd be a tányérokat a mosogatógépbe, tégy bele mosogatószert is, és indítsd el!*

mosógép ♦♦♦♦ fn

Ruhanemű mosására használt háztartási gép. *Ma már szinte mindenki automata mosógépet használ: beleteszi a szennyes ruhát, és tisztán, sőt néha megszáritva veszi ki.*

mosoly ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Derű, vidámság hangtalan kifejeződése az arcon. *Száját mosolyra húzza. Arcán szelíd mosoly suhant át. Huncut mosollyal néz rá.*

mosolyog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Vidámságának, derűjének kifejezésére) száját egy kissé széthúzza, fölfelé görbíti. *Bájosan mosolyog. Még könnyein keresztül is mosolygott.* (Negatív érzelmek kifejezésére:) *Megvetően mosolyog rám.* • (választékos) *Szerencse mosolyog valakire:* kedvez neki a szerencse. 2. *Mosolyog valamin:* fölényesen vagy közömbösen fogad valamit, nem izgatja magát miatta. *Csak mosolyog a dolgozón.*

mosószer ♦♦♦♦ fn

Ruhanemű mosására való vegyi készítmény. *Mosószerrel vehetsz folyékonyat vagy por alakút.*

most ♦♦♦♦ hsz

1. Az adott időpontban, jelenleg. *Most nem vagyok éhes.* „*Itt az idő, most vagy soha*” (Petőfi S.: Nemzeti dal). 2. Az előbb, az imént. *Most lépett ki a kapun. Ezt a cipőt most vette, s máris levált a talpa.* 3. A legközelebbi helyen vagy időben. *Itt most bekanyarodunk balra. A kedvenc műsorom még csak most kezdődik.*

mostanában ♦♦♦♦ hsz

A jelenlegi, közelebről meg nem határozott időszakban. *Mostanában gyakran találkozunk. Valamikor mostanában felugrom hozzátok.*

mostoha I. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Nevelőszülő, nevelőanya vagy nevelőapa. *Nem nőül újra, nem akar a gyerekének mostohát. A mostohám nagyon rendes hozzám.* 2. (választékos) Házastárs előző házasságából született gyermek. *A mostohák mellé édes gyerekeket is szeretne.*

mostoha II. ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Kedvezőtlen, rossz. *A mostoha körülmények ellenére idejében befejezte a munkát.* 2. Rideg, szeretet nélküli. *Mostohán bánt a szüleiével.* 3. Zord, kellemetlen (természeti hatás). *Mostoha telünk volt, nagyon sok hó esett.*

mostohagyermek ♦♦ fn

A férj vagy a feleség szempontjából a házastársnak az előző házasságából való gyermeke. *Az új asszony szívesen vállalta a két mostohagyermek nevelését.*

mostohatestvér ♦♦ fn

1. Mostohaapának vagy -anyának az előző házasságából való gyermek mint testvér. *Az asszony és a férfi is hozott egy-egy gyermeket az előző házasságából, akik így mostohatestvérek lettek.* 2. Féltestvér. *Apám újra nősült, és született egy mostohatestvérem.*

moszat ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

Vízben telepesen élő egyszerű, egy- vagy többsejtű növény. *A víziállatok egyik alapvető táplálékát alkotják a moszatok.*

moszt ♦ fn –, ~ot, ~ja (Őv bizalmas)

Alma vagy más gyümölcs levéből készült, félig megforralt bor. *Iszom majd az idei termésből készült mosztot szeptember-október tájékán.*

motel ♦♦ fn ~ek vagy ~ok, ~t, ~je vagy ~ja

Országút mentén épült egyszerű, olcsó szálló. *Útközben rájuk esteledett, egy motelben töltötték az éjszakát.*

motívum ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (választékos) Indíték. *Ezek a főbb motívumok, amelyek cselekvésre készítettek.* 2. Alapelem. *A regény cselekménye három motívumra vezethető vissza.* 3. Díszítőelem. *A matyó hímzés jellegzetes motívumai könnyen felismerhetők.* 4. Ismétlődő dallamrész vagy mozgáselem. *Különösen a fő motívumot zongorázta szépen. Ezek a motívumok nagy ügyességet követelnek a táncosoktól.*

motolla ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Fonalnak csomókba szedésére használt, forgatható, két végén T alakú rúd. *A megfont fonalat föltekerte a motollára.*

motor ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Hő- vagy elektromos energiát mozgási energiává alakító gép. *Leállt a szivattyú, elromlott a motorja.* 2. (bizalmas) Motorkerékpár. *A motorok ott cikáznak az autók között.* 3. (választékos) Valamely tevékenység vagy folyamat mozgatórugója. *A technikai fejlődés motorja eleinte csak az emberi kíváncsiság volt.*

motorkerékpár ♦♦♦ fn

Benzinmotorral hajtott kerékpár. *Leghőbb vágya egy igazi motorkerékpár.*

moszkál ♦♦♦ ige ~ni

1. Matat, kotorász. *Ne moszkálj abban a fiókban!* 2. Halk neszt keltve mozog. *Mi moszkál a szekrényben?* • (bizalmas) *Valami moszkál az agyában:* (gondolat) foglalkoztatja. *Napok óta moszkál a fejében egy ötlet.*

mottó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos)

A mondanivalóhoz illő, annak lényegét kifejező mondat, idézet. *A regény harmadik részéhez egy Arany-vers sorait választotta mottóul.*

motyó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi, bizalmas)

Szegényesen összecsomagolt holmi. *Alig visz magával csomagot, egy kis motyója van mindössze.*

mozaik ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Apró, színes kövekből vagy üvegdarabokból összerakott kép. *Az antik Rómában az előkelő házak falait, padlóját mozaikkal díszítették.* 2. Egyveleg. *A műsor végén a legfrissebb hírekből összeállított mozaikot láhattuk.*

mozdít ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elmozdításra, hely- vagy helyzetváltoztatásra készítet valamit. *Előbb a bal, majd a jobb kezét mozdítja. Mozdítsd arrébb ezt a követ!* 2. *Mozdít valamin:* lendít rajta, előreviszi. *Ezen az ügyön nem sokat mozdítottak az új rendeletek.*

mozdony ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Vasúti szerelvényt húzó, gőz vagy motor hajtotta erőgép. *Ma már alig néhány helyen füstölnek a mozdonyok, mert villamosították a vasúthálózatot.*

mozdul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Mozogni kezd. *Ne bámészkodj, mozdulj!* 2. Kicsi (és lassú) mozdulatot tesz. *Alig mozdulnak a levelek a fán.* 3. Elmegy valahonnan. *Nem mozdul a helyéről.* 4. (választékos) Változik, fejlődik. *Nem lehet így élni, mozdulni kellene valamerre.*

mozdulat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Helyzetváltoztatás. *Derekának ez a mozdulata kínzó fájdalmat okozott neki.* 2. Kézmozdulat. *Egy magabiztos mozdulattal magához intette a pincért.* 3. (rég.) Hadmozdulat. *A váratlan mozdulat teljesen megzavarta az ellenséget.*

mózeskosár ♦ fn

Csecsemő hordozására való kétfülű kosár. *Az újszülöttet mózeskosárban hozták haza a kórházból.*

mozgalmas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Eseményekben gazdag, változatos. *Mozgalmas ifjúsága volt. Nekem túl mozgalmas ez a környék.*

mozgalom ♦♦♦♦ fn mozgalmak, mozgalmat, mozgalma

Társadalmi méretű szervezett tevékenység. *A nők egyenjogúsításáért küzdő mozgalom a múlt században bontakozott ki.*

mozgat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Megmozdít és mozgásban tart valamit. *A szél mozgatja az ágakat. A turbinát a kiáramló gőz mozgatja.* 2. Irányít valamit. *A háttérből egy bankárcsoport mozgatja a politikai eseményeket.*

mozgólépcső ♦♦♦♦ fn

Tömeg föl-le szállítását végző lépcsőszerű gépi berendezés. *A nagy forgalmú áruházakban, a metróállomásokon mozgólépcső könnyíti a közlekedést.*

mozgósít ♦♦♦ ige ~ni

1. Készenlétbe helyez valakit. *Olyan feszült volt a nemzetközi helyzet, hogy mozgósították a tartalékosokat.* 2. Cselekvésre készítet valakit. *Az árvíz miatt az egész lakosságot mozgósították.* 3. Elővesz, felhasznál valamit. *Fogyóban vannak az energiakészletek, mozgósítani kell a tartalékokat.*

mozi ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Filmszínház. *Mikor megyünk moziba?* 2. (bizalmas) Mozifilm. *Van otthon tévé, de ő a moziért rajong. Ez végre igazi, hamisítatlan olasz mozi volt!*

mozog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Helyét, helyzetét változtatja. *Az élőlényekre jellemző, hogy mozognak.* 2. Sportol, sétál. *Nagyon szívesen mozog a friss levegőn.* 3. Kilazult, nincs szilárd helyzetben. *Mozog az asztal lába.*

mozzanat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Apró részlet. *A film néhány mozzanata mélyen bevésődött az emlékezetébe.* 2. Körülmény, tényező. *A tárgyalás során akadt néhány kellemetlen mozzanat.*

mozsár ♦♦♦ fn mozsarak, mozsarat, mozsara

1. Dió, cukor, fűszerféle apróra töréséhez használt, általában rézből készült, vastag falú edény. *Törj egy kis vaniliát a mozsárban!* 2. Rövid csőrű, nagy ürméletű, meredek ívet megtevő lövedéket kilövő tűzfegyver. *A 42-es mozsarak óriási veszteségeket okoztak az ellenség soraiban.*

mögé ♦♦♦ nu

1. Mögötte levő helyre. *A ház mögé ment.* • *Valami mögé rejt:* a) eldugja. *A szekrény mögé rejtette az ellenőrzőjét.* b) ezzel palástolja. *Szomorúságát mosoly mögé rejt.* 2. Sor- és értékrendben a valaki, valami után következő helyre. *A versenyben közvetlenül a legjobbak mögé került.* 3. Valakinek pártjára, oldalára. *A népszerű politikus mögé felsorakoztak a demokratikus erők.*

mögélje ♦♦ személyragos hsz

Valami, valaki mögé. *Állj szorosan mögém!*

mögött ♦♦♦♦ nu

1. Valami, valaki hátulsó része felőli helyen. *A fa mögött állt.* • *A háta mögött:* a) a háta felőli oldalon. *Anya háta mögött álltam.* b) a tudta nélkül. *A háta mögött mindenfélét beszélnek róla.* 2. Valaminek a háttérben. *Az eredmények mögött rengeteg munka van.* 3. Sorrendben valaki, valami után. *A névsorban a barátom mögött szerepelek.* • *Valami, valaki mögött marad:* elmarad tőle. *Ez a teljesítménye jóval a korábbi mögött maradt.* 4. Valaki, valami oldalán, pártján. *A környezetvédők mögött egyre többen állnak.*

mögöttje ♦ személyragos hsz

Valami, valaki mögött. *Mögöttük már nem volt senki.*

mögül ♦♦♦♦ nu

Valami, valaki mögött levő helyről. *A kerítés mögül ugrott elő.*

mögülje ♦♦ személyragos hsz

Valami, valaki mögül. *Olyan magas vagy, nem látok ki mögüled.*

mucsai ♦ mn ~ak, ~t, ~an (gúnyos)

1. Elmaradott, parlagi. *Mucsai szokásai vannak.* 2. (Főnévi használatban:) Elmaradott, parlagi személy. *Nem tud viselkedni ez a mucsai.*

muff ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (régí)

Kezet melegen tartó, általában szőrméből készült, henger alakú női ruhadarab. *Ma már nem divat a muff, mindenki kesztyűt hord.*

muflon ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Csigásan csavarodó szarvú vadjuh. *A muflon eredeti hazája Szardínia és Korzika szigete, de egy időben Magyarországon is telepítettek muflonokat.*

muhar ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Pázsitfűféle gyomnövény. *Itt csak muhar terem.* „Elvadult tájon gázolok: Ős, buja földön dudva, muhar” (Ady E.: A magyar Ugaron).

mukkan ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Hangot ad, szól. *Rémületében mukkanni sem mert. Mukkanni sem tud idegen nyelven.*

mulaszt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Elszalaszt, elhanyagol valamit. *Pótolnom kell, amit mulasztottam.* • *Sokat mulaszt:* sok élménytől elesik. *Sokat mulasztottál azáltal, hogy nem jöttél el a kirándulásra. Ami a tegnapi mozit illeti, nem sokat mulasztottál.* 2. (hivatalos) Hiányzik valahonnan. *Egy hetet mulasztott az iskolából.*

mulat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kellemesen tölti az időt. *Jól mulattunk a kiránduláson.* 2. Táncol, dalol, (zenész mellett) vigad. *Egész éjjel mulattak.* 3. Nevet, derül valamin, valakin. *Nagyokat mulattunk a bohóc tréfáin.*

mulató ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Mulatozó, vigadó (személy). *Az egész éjszaka mulató vendégek reggel felé kezdtek elálmósodni.* 2. (Főnévi használatban:) Éjszakai szórakozóhely. *Sorra járták a város ismertebb mulatóit.*

mulatoz|ik ♦♦ ige ~ni

1. Gyakran mulat. *Fizetését nem adta haza, addig mulatozott, míg tartott a pénz.* 2. (régí) Kellemesen tölti az időt. *Vasárnapként a Duna partján mulatoztak.*

mulatság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Kellemes időtöltés. *Az állatkerti séta remek mulatság volt a gyerekeknek.* 2. (választékos) Kedvvel végzett, hasznos, eredményes tevékenység. *„Ez jó mulatság, férfimunka volt!”* (Vörösmarty M.: Gondolatok a könyvtárban) 3. Zenés, táncos összejövetel. *Meghívást kaptunk egy szilveszteri mulatságra.* 4. Vidámság, öröm. *Nagy mulatságot szerzett nekünk mókáival.* 5. (gúnyos) Kellemetlen, kínos jelenet. *Szép kis mulatság lesz belőle, ha ezt anyátok megtudja!*

műlik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szűnik, szűnőfélben van. *Műlik a fejfájásom.* 2. (Idő) halad, telik. *Műlnak az évek. Hamar műlik a vakáció.* 3. (Múlt időben:) (Személy életkort) túlhaladott, illetve (időpont) eltelt. *Húszéves múlt. Öt óra múlt tíz perccel.* 4. *Valakin vagy valamin műlik:* a) tőle függ. *A siker azon is műlik, hogy össze tudunk-e fogni. Nem rajtam műlik, hogy találkozunk-e.* b) miatta nem sikerül. *Nem rajtunk múlt a jó helyezés. Egy apró technikai hibán múlt a győzelem.*

múlt I. ♦♦♦♦ mn –, ~at, –

1. A mostanihoz képest előző. *A múlt héten három dolgozatot írtunk.* 2. (Nyelvtanban:) • *Múlt idő:* a közlés előtti cselekvést stb. kifejező igeidő. *Tedd múlt időbe az állítmányt!*

múlt II. ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~ja

1. Korábbi idő. *Ez másképp volt a múltban.* 2. Elmúlt dolgok együttese. *Ne firtassuk a múltat!*

multi ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

1. Több nemzetre, országra kiterjedő érdekelttségű cég. *A multik mindig oda telepítik az üzemeiket, ahol olcsó a munkaerő.* 2. Többszörös milliomos. *Az operabálon megjelentek a magyar multik.*

multi- ♦ (idegen szavak előtagjaként)

Többszörös, illetve sokszínű. *A multivitaminok minden szükséges vitamint tartalmaznak. Egy multikulturális népművészeti bemutatóra készülnek.*

multimédia ♦♦♦ fn –, ~t, –

Többféle kifejezési mód, illetve technikai eszköz együttes alkalmazása mint irányzat. *Korunk művészetének és tájékoztatásának általános eszköze a multimédia. A mai gyerekek már otthonosan mozognak a multimédia világában.*

multiplex ♦♦♦ mn ~ek, ~et, –

Többféle jelet egy időben továbbító. *A multiplex eljárás a mai technika szokásos gyakorlata.* • *Multiplex mozi:* egy időben több film vetítésére alkalmas, többtermes mozi. (Főnévi használatban:) (bizalmas) *Ma már a multiplexeknek van igazi forgalmuk, nem a kis moziknak.*

múltkor ♦♦♦♦ hsz

Legutóbb, a minap. *Múltkor sokat beszélgettünk.*

múlva ♦♦♦♦ nu

Bizonyos idő elteltével. *Egy óra múlva végzünk. Három hónap múlva összeházasodnak. Egy kis idő múlva újra telefonál.*

mulya ♦♦ mn ~k, ~t, ~n (bizalmas)

Bamba, ügyefogyott. *Mulya kamasz még. Mulyán viselkedik, így nem ér el semmit.*

múmia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Bebalzsamozott holttest. *Egyiptomban az ásatások során több fáraó múmiája került elő.* 2. (gúnyos) Rendkívül sovány, összezsuzott, nagyon öreg ember. *Egy múmia szónokolt egy órán át.*

mumpsz ♦ fn –, ~ot, ~a

Járványos fültőmirigy-gyulladás. *Még nem volt mumpszom.*

mumus ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (bizalmas)

1. (Gyermekek ijesztgetésére:) Kitalált szörny. *Ha rossz leszel, elvisz a mumus! Nem félek a mumustól.* 2. Félelmetes vagy annak feltüntetett személy. *Ne csináljatok belőlem mumust!*

mundér ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja (népi, régi)

Katonai egyenruha. *Még ma is őrzi nagyapja mundérját.* • *Felhúzza vagy felölti a mundért:* katonának áll, katona lesz. | *A mundér becsülete:* a) a katonai becsület b) a szakmai összetartás.

munka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Céltudatos, hasznos emberi tevékenység. *Fizikai munkát végez. Minden munkát elvállal, mert nagy szüksége van pénzre. Ma valahogy nem megy a munka.* 2. Műalkotás. *Kiállítás nyílt a mester legsikerültebb munkáiból.* 3. Tevékenység, működés. *A szél és a víz építő és romboló munkája látszik a tájon. Az elektromos áram munkáját wattórában mérik.*

munkabér ♦♦♦♦ fn

Munkáért fizetett díj. *Nálunk még mindig alacsonyak a munkabérek a nyugat-európai országokhoz képest.*

munkadarab ♦♦ fn (hivatalos)

Megmunkálás alatt levő vagy megmunkált tárgy. *A szalagról lejövő kész munkadarabokat ládába csomagolják.*

munkaközösség ♦♦♦ fn

1. Általában szellemi munka elvégzésére alakult alkalmi közösség. *A programot kidolgozó munkaközösségnek ő is tagja lett.* 2. Szakmába vágó megbízásokat vállaló szervezet. *Egy ügyvédi munkaközösségben dolgozik.* 3. Valamilyen céllal alakult civil szervezet. *Édesanyja tagja a szülői munkaközösségnek, amely az iskola munkáját segíti.*

munkál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (népi) Művel, alakít valamit. *Hajlott kora ellenére maga munkálja kis földjét.* 2. (választékos) Kifejti hatását. *Az események háttérben nyilvánvaló gazdasági érdekek munkálnak.*

munkálat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (Főleg többes számban:) Munkafolyamat. *Az árvízvédelmi és mentési munkálatok nagyon sokba kerültek.* 2. (rég) Tudományos vagy művészi alkotás. *„Petőfi minden hónapban két [...] versnemű munkálatot fog adni”* (Jókai M.: levél).

munkáltató ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (hivatalos)

Munkavállalókat alkalmazó személy vagy intézmény. *A munkáltatónak a bérek kifizetésén kívül gondoskodnia kell a munkavállalók biztonságáról is.*

munkás I. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Fizikai dolgozó. *Gyári munkás volt a rendszerváltásig. Már évek óta alkalmi munkás.* 2. (választékos) Szellemi munkát végző dolgozó. *Fáradhatatlan munkása volt a tudománynak.*

munkás II. ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. (népi) Szorgalmas, dolgozó. *Munkás asszony a felesége.* 2. Munkaigényes, sok munkát kívánó. *Munkás feladatot kapott, napi tíz órát ül mellette.* 3. Munkával teli. *Megint kezdődnek a munkás hétköznapok.*

munkaszolgálat ♦♦ fn (rég)

A második világháború idején és után végzett kényszermunka. *Sok tehetséges ember esett áldozatául a munkaszolgálatnak.*

munkatábor ♦♦ fn (rég)

1. Kényszermunkán lévő tábora. *A háborúban munkatábor volt a falu mellett.* 2. Fiataloknak nyári munkavégzésre szervezett tábora. *Két hetet volt a munkatáborban.*

munkátlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. (választékos, rosszalló) Olyan (személy), aki lustasága vagy jóléte miatt nem dolgozik. *Ludas Matyi munkátlanul élt, csak hevert a fa alatt.* 2. (ritka) Munkanélküli. *Már egy éve munkátlan.*

munkavállaló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (hivatalos)

Munkaviszonyban levő személy. *A munkavállalók jogaiért a szakszervezetnek kell kiállnia.*

munkaviszony ♦♦♦♦ fn (hivatalos)

1. A munkavállaló és a munkáltató közötti hivatalos viszony. *Évek óta munkaviszonyban van egy biztosítási cégnél. Év végén megszűnt a munkaviszonya.* 2. (ritka) A munka körülményeinek, feltételeinek összessége. *Nagyon rossz munkaviszonyok közt dolgozik, egy sötét, nedves irodában.*

murci ♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Erjedőben levő, kissé még zavaros újbor. *Októberben már lehet kapni murcit.*

murva ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Apróra zúzott kő. *Murvát szórtak az útra, hogy a kocsi ne süppedjenek bele a sárba.*

musical ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

Általában irodalmi műből készült zenés, látványos színpadi darab. *A Macskák című musicalt, amely T. S. Eliot verseire íródott, hosszú évekig nagy sikerrel játszotta a Madách Színház.*

muskáтли ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Általában téglapiros virágú, kerekded, bársonyos levelű dísznövény. *Ablakában mindig virágzik a muskáтли.*

muskétás ♦ mn ~ok, ~t, ~an (rég)

1. Kanócos puskával (= muskétával) felszerelt. *Muskétás katonák vonultak az utcán.* (Főnévi használatban:) *A muskétások lövésre emelték fegyverüket.* 2. Kanócos (lőfegyver). *Muskétás ágyúval tüzeltek.*

must ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

A szemekből kiszajtott, erjedésnek még nem indult édes szőlőlé. *A mustból lesz a bor. Ne igyál annyi mustot, mert megárt!*

mustár ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Étélizetítőként használt magot termő, keresztes virágú növény. *Az angol és a fehér mustár magját egyaránt felhasználják.* 2. Ennek őrölt magjából készített pépes étélizetítő. *Mustárral eszi a virslit.*

mustra ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég, népi)

1. Minta, mutatvány valamiből (általában megvásárolni kívánt áruból). *Mustrát kért a gazda búzájából.* 2. Szemle, vizsgálat. *Alapos mustra alá vette az eladásra kínált lovakat.* 3. Kiválogatás, selejtezés. *Itt van az ideje a juhok mustrájának.*

mustrál ♦♦ ige ~ni

1. (népi) Szemügyre vesz, nézeget valakit. *A legények mustrálják a lányokat.* 2. (bizalmas) Rosszindulatú kritikával nézeget valakit, valamit. *Irigyen mustrálja a nála csinosabb lányokat.* 3. (népi) Selejtez valamit. *Ideje volna mustrálni a juhokat.*

muszáj ♦♦♦♦ állítmányi névszó

Okvetlenül szükséges. *Muszáj volt megkérdeznem.*

muszaka ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (Va, Mv; Dv bizalmas) Darált húsos rakott burgonya. *Ha krumplis muszaka van ebédre, mindig tele a menza.* 2. (Va) Húsos rakott káposzta vagy karfiol. *Muszakát rendeltünk és gibanicát.*

muszka ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég, bizalmas)

Orosz. *Támadnak a muszkák.* (Jelzőként:) *Muszka földön lassan jár a posta.*

muszкли ♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Izom, különösen a felsőkar izma. *Nézd csak, kicsoda muszклиja van!*

muszlim ♦♦ mn (rég) **moszlim** ~ok, ~ot, –

Az iszlám valláshoz tartozó, arra jellemző. *A muszlim szokások nagyon szigorúak.* (Főnévi használatban:) *A muszlimok idegen országban is őrzik hagyományukat.*

muszlin ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Finom, átlátszó kelme. *Muszlinból varrat ruhát magának.* (Jelzőként:) *Muszlin hálóinget vett.*

muszolini ♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (Va) Vörösborból és szénasavas málnaszörpéből álló italkeverék. *Szeretem a muszolinít, mert kevés benne az alkohol.* 2. (Dv bizalmas) Fehérborból és málnaszörpéből álló italkeverék. *A felnőttek tisztán itták a bort, a nagyobb gyerekeknek pedig muszolinít rendeltek.*

mutáció ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Élőlények valamely öröklődő tulajdonságának hirtelen megváltozása. *Mutációval jön létre a mutáns, amely már a megváltozott tulajdonságokat örökíti tovább. Az evolúció fontos eleme a mutáció.*

mutál ♦ ige ~ni

(Serdülő fiú hangja) mélyebbé, férfiasá válik, illetve a hangváltozásnak ebben a szakaszában van. *13-15 éves kor körül a fiúk hangja mutál. Az osztályban már mutálnak a fiúk.*

mutat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Személy) ujjával vagy a kezében tartott tárggyal valakire, valamire irányítja a figyelmet. *Nem rád mutattam, hanem órá! Ceruzájával a térkép közepére mutatott.* • *Ujjal mutat valakire:* kipécézi, megbélyegzi. 2. Mutogat valamit. *Színes képeket mutat a gyerekeknek.* 3. Kifejez valamit. *Arca lelkesedést mutatott.* 4. Jelez valamit. *A barométer azt mutatja, hogy javul az idő. A szobai hőmérő mindössze 12 fokot mutatott. A közlekedési rendőr fekete-fehér csikos bottal mutatja az irányt a járműveknek és a gyalogosoknak.* • *Mint a mellékelt ábra mutatja:* ahogy látható, illetve tapasztalható. 5. Tanúsít, bizonyít valamit. *A siker azt mutatja, hogy helyesen döntöttünk.* 6. Színlel valamit. *Csak mutatja az elégedettséget, valójában kevesli a munkájáért kapott összeget.* 7. Valahogyan fest valamiben. *Kétrészes fürdőruhájában pompásan mutat.*

mutatvány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Szórakoztatás céljából előadott, nagy testi erőt, illetve ügyességet kívánó művelet. *Cirkuszi mutatványával bejárta a világot. Bravúros mutatványaival meglepte a közönséget.* 2. Szemelvény, részlet. *Ez még csak mutatvány a műből, a teljes szöveg később jelenik meg.* 3. (Árúbból) minta. *Küldj egy kis mutatványt az árúbból!*

múzeum ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Műalkotásokat vagy történeti érdekességű tárgyakat gyűjtő és bemutató művelődési intézmény, illetve ennek épülete. *Hétfő kivételével minden nap nyitva tartanak a múzeumok. Találkozzunk délelőtt tízkor a múzeum előtt!*

muzikális ♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an (választékos)

1. Jó zenei hallású. *Muzikális gyermekei vannak.* 2. Zeneértő, zenekedvelő. *Az egész család muzikális, gyakran járnak hangversenyre.*

múzsza ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos)

1. (A mitológiában:) A művészetek és a tudományok kilenc istennője közül az egyik. *A táncművészet múzsája Terpszikhoré.* • (tréfás) *Homlokon csókolta a múzsza:* megjött az ihlete az alkotáshoz. 2. *Valaki múzsája:* költészetének ihletője. *Lilla volt Csokonai múzsája.*

muzsdéj ♦ fn –, ~t, ~a (Er)

Sültek izesítésére használt, fokhagymás, olajos pép. *Muzsdéjjal izesítettük a halat.*

muzsik ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (rég)

Falusi ember, paraszt. *A régi Oroszországban a muzsikok általában nyomorúságos körülmények között éltek.*

muzsika ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~ja (kissé régi)

Zene, zenész. *A szép muzsika mindenfelől odacsalogatta az embereket. Nagyon szeretem Mozart muzsikáját.*

muzsikusz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Zenész, zeneművész. *Együttesébe a legkiválóbb muzsikuszokat gyűjtötte össze. Nem lett belőle szólista, de zenekari muzsikusként is a zenének élhet. Haydn egy magyar főúr, Esterházy Miklós herceg udvari muzsikusa volt.*

mű ♦♦♦♦ fn művek, művet, műve

1. Művész által létrehozott alkotás. *A festő műveiből kiállítást rendeznek. Kiadták összes műveit.* 2. Valaki fáradozásának eredménye. *Ez a virágoskert az ő műve.* (gúnyos, rosszcálló) *A te műved ez a felfordulás?* • *A véletlen műve:* előre nem látható dolog.

műanyag ♦♦♦♦ fn

Vegyí úton előállított, nagy molekulájú anyag. *Ma már szinte mindent készítenek műanyagból.* (Jelzőként:) *Ha sátorozunk, műanyag kanállal eszünk műanyag tányérból.*

műbútor ♦ fn

Művészi értékű munkával, értékes fából készített bútor. *Az új lakást műbútorral rendezték be.*

műgyetem ♦♦♦ fn (bizalmas)

Műszaki egyetem. *Bátyám mérnöknek tanul a műgyetemen.*

műfaj ♦♦♦♦ fn

(Irodalomban:) Művek tartalmi és alaki sajátosságok szerint elkülönült csoportja. *Az epika műfajai között vannak prózában írottak is, mint a regény és a novella, és vannak versesek is, mint az elbeszélő költemény vagy a ballada.*

műfordító ♦♦♦ fn

Irodalmi alkotások művészi fordításával foglalkozó személy. *Nemcsak újságíró, hanem kiváló műfordító is.*

műhely ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Kisipari munka végzésére való helyiség. *A cipész a műhelyében dolgozik.* 2. Gyár, üzem termelési részlege. *Karbantartó műhelyt hoztak létre.* 3. (választékos) Szellemi tevékenység színhelye. *Ellátogattunk az író műhelyébe.*

műhiba ♦♦ fn

1. (Orvoslásban:) Súlyos szakmai hiba. *A sebész műhibát követett el.* 2. (Sportban:) Melléfogás. *Játékvezetői műhiba miatt a mérkőzést újra kell játszani.*

műhold ♦♦♦♦ fn

Rakétával a világűrbe lőtt, ott valamelyik bolygó körül keringő test. *A műholdakat általában kutatási céllal küldik a világűrbe. A legtöbb tévéadást ma már a Föld körül keringő távközlési műholdak által felerősített sugárzás révén tudjuk fogni.*

műkedvelő ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Alkotó vagy tudományos tevékenységet kedvtelésből művelő (személy), illetve az általa létrehozott (dolog). *Egy műkedvelő társulattal színházi előadásokat tartanak. A műkedvelő tudósok általában sokat ártnak a tudomány társadalmi megbecsültségének. Ebben a lapban csak műkedvelő írások jelennek meg.* 2. (rosszalló) Tehetségtelen, felkészületlen (művész, kutató), illetve az általa létrehozott. *A kolléga úr műkedvelő előadást tartott.*

műkorcsolya ♦♦ fn

1. Művészi korcsolyázás mint sportág. *Műkorcsolyában három versenyszámot rendeznek: a férfi egyest, a női egyest és a párost.* 2. Ehhez használatos korcsolya. *Nagyon jó minőségű műkorcsolyát kapott ajándékba.*

működik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Gép, szerkezet, illetve belső szerv) rendeltetészerű munkáját végzi. *Hogyan működik ez a gép? Az autója dízelolajjal működik. Rosszul működik a mája.* | (Mv; Fv bizalmas) *Működik valamire: valami hajtja. Az óra elemre működik.* 2. Tevékenységét végzi, főnáll. *Ez a vállalat húsz éve működik.* 3. Tevékenykedik, dolgozik. *Eddig irodalommal foglalkozott, most képviselőként működik.* 4. (Vulkán) vulkáni tevékenység jeleit mutatja. *Az Etna még ma is működik.*

műköltészet ♦ fn

Ismert szerzőjű költői művek összessége. *A műköltészettel ellentétben a népköltészet alkotásainak nem ismerjük a szerzőjét.*

műsor ♦♦♦♦ fn

1. Az előadandó művek sorrendje, illetve összessége. *Egy Bach-kantáta szerepel a mai műsorban. A jövő havi színházi műsorban már szerepel a darab.* 2. Ennek bemutatása, előadás. *Meddig tart a műsor?* 3. (bizalmas, rosszalló) Kellemetlen, esetleg botrányos jelenet, hangos veszekedés. *Mindenki előtt műsort rendezett a felesége. A fiataloknál megint egész este ment a műsor.* 4. Műveket és a közreműködők nevét stb. közlő füzet, lap. *Elfelejtettem műsort venni.*

műszak ♦♦♦♦ fn

Napnak munkavégzésre kijelölt szakasza. *A munkahelyén végigdolgozza a műszakot. Három műszakban dolgoznak, nyolcóránként váltják egymást.*

műszál ♦ fn

Mesterséges szál anyag. *A blúz műszálból készült.*

műszer ♦♦♦♦ fn

1. Különleges gonddal készített, nagy pontosságot igénylő munkák végzésére alkalmas eszköz. *Orvosi műszereket vettek az adományokból.* 2. Mérést, tájolást stb. végző eszköz. *A pilóta repülés közben műszerekkel tájékozódik. A földmérő felállítja a műszereit.* 3. (tréfás) Szerszám. *Itt vannak a kőműves műszerei.*

műszó ♦♦♦ fn ~k vagy műszavak, ~t, műszava

Egy-egy szakmára jellemző szó. *Az orvosi nyelv műszavait a betegek nem értik.*

műt ♦♦ ige ~eni

Műt valakit, valamit: műtétet végez rajta. Csak két napja műtötték, de már vidáman szaladgál a folyosón. A térdét műtötték, azért jár bottal. | (bizalmas) *Epével műtik: epeműtétet végeznek rajta.*

műtárgy ♦♦♦♦ fn

Művészi értékű tárgy, képzőművészeti alkotás. *Most nagyon jó üzlet műtárgyakkal kereskedni. Műtárgyakat gyűjt.*

műterem ♦♦♦♦ fn

Képzőművész, iparművész, fényképész stb. munkájához alkalmas, nagy és jól megvilágított helyiség. *A szobrászoknak, festőművészeknek, fényképészeknek különleges munkahelyre, műteremre van szükségük. Ahogy belépett a műterembe, eltátotta a száját a képek láttán.*

műtét ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

Sebészi beavatkozás. *A sebész, az altatóorvos és az asszisztensek bemosakodtak a műtéthez. Egymás után három súlyos műtéten esett át.*

műtő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Műtétek végzésére berendezett helyiség. *Altatás után a beteget betolják a műtőbe.*

műtős ♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

A beteg kórházon belüli szállítását végző, kezelésében segédkező férfi. *Műtöst felvesszünk. A folyosón fehér köpenyes műtősök járkálnak.*

műtyűr ♦ fn ~ök, ~t, ~je (bizalmas)

1. Haszontalan kis dísz tárgy. *A trafikok kirakata apró műtyűrökkel van telezsúfolva.* 2. (tréfás, kedveskedő) Kisgyermek. *Gyere ide, te kis műtyűr!*

múgrás ♦♦ fn –, ~t, –

Művészi testtartással és mozdulatokkal ugródeszkáról medencébe végrehajtott ugrás mint sportág. *Múgrásban most a kínaiak és az amerikaiak a legjobbak.*

műút ♦♦ fn

Burkolt felületű autót. *A két várost műút köti össze.*

művel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Megmunkál, megdolgoz valamit. *A földet ma már gépekkel művelik.* 2. (választékos) Foglalkozik valamivel, üz valamit. *A természettudományoknak melyik ágát műveled?* 3. • Műveli magát: csiszolja a szellemét. *Nap mint nap szakirodalommal*

műveli magát. **4.** Tesz valamit. *Valóságos csodát művelt velem a gyógyteád.* (rosszalló) *Már megint mit műveltél, te kis haszontalan?*

művelet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Egymással összefüggő, sokszor tervszerű cselekmények sorozata, illetve ennek egy mozzanata. *Egy lakáskölcsön megszerzése a kölcsönvevő számára bonyolult pénzügyi műveletnek számít. Végezd el a műveleteket, először a szorzást és osztást, majd az összeadást és kivonást!*

műveletlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Iskolázatlan, tájékozatlan. *A műveletlen ember könnyen elhiszi a hazugságot is.* **2.** (rosszalló) Modortalan, nevetlen. *Még bocsánatot sem kért az a műveletlen fráter!* **3.** Gondozatlan, parlagon hagyott. *Szibériában sok műveletlen földterület található.*

művelődés ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~e

1. A műveltség gyarapítása. *Értelmes ember számára életszükséglet a művelődés.* **2.** Szellemi értékek létrehozása és befogadása. *Az alapítvány célja: felvirágoztatni a művelődést.* **3.** Műveltség, kultúra. *Öt kötetben adták ki a magyar művelődés történetét.*

művelőd|ik ♦♦ ige ~ni

Kulturális ismereteit gyarapítja. *Nincs időm művelődni. Színházban, múzeumban művelődik.*

művelt ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Tájékozott, fejlett ízlésű, gazdag ismeretekkel rendelkező. *Kollégámról azt mondják, hogy művelt ember.* **2.** Ilyen emberekre jellemző. *A művelt társalgás és viselkedés megszokott dolog volt köreikben.*

műves ♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. (választékos) Aprólékosan, igényesen, nagy mesterségbeli tudással készített (mű). *A műves kötésű régi könyveket üveges szekrényben tartom.* **2.** (rég) (Főnévi használatban:) Mesterember. *A főutcán művesek kínálták termékeiket.*

művese ♦♦ fn

(Orvoslásban:) A beteg vese működését átmenetileg helyettesítő készülék. *Hetente többször művesével kezelik. Ha nem kerül idejében művesére, meghal.*

művész ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A művészet valamely ágában hivatásszerűen tevékenykedő személy. *Kiváló művészeket tüntettek ki a parlamentben.*

2. (választékos) *Művésze valaminek:* szinte művészi módon műveli. *Valóságos művésze volt a szép beszédnek.*

művészet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A valóságnak bizonyos esztétikai elvek szerinti megjelenítése. *Könyvtárnyi művet írtak már arról, mi is a művészet.*

Alkotásaiban felhasználja a művészetnek szinte minden eszközét. **2.** (Főleg többes számban:) *Művészetek:* művészeti ágak. *Az ábrázoló művészetekben alkotta a legnagyobbat.* **3.** Hozzáértés, ügyesség. *Nem vagyok jártas az érvényesülés művészetében.*

• (bizalmas) *Nem (nagy) művészet:* nem kell hozzá különösebb jártasság.

N

nábob ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. (rég.) Indiai helytartó. *A bengáli nábob őfensége megérkezett.* 2. (választékos) Nagyon gazdag ember. „Egy magyar nábob” (Jókai M.-műcím).

náció ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég.)

Nemzet, nép. *A történelem során sokféle náció megfordult a Kárpát-medencében.* (rosszalló) *Micsoda náció ez!*

nád ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~ja

1. Bugás virágzatú magas vízinövény. *A vizek partjának jellegzetes növénye a karcsú szárú nád.* 2. Ennek levágott szára. *Még ma is látunk náddal fedett kunyhót.* „Nád a házam teteje” (népdal) 3. Náddal benőtt terület. *A török adószedők elől a falu népe a nádban keresett menedéket.* 4. Némely fűvös hangszernek nádszálból készült fűvókája. *Megvetted már a nádat a fagottodba?*

nadály ♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég.)

Pióca. *Régen gyakran használták gyógyászati célokra az orvosi nadályt.*

nádor ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1848-ig a király után az ország első közjogi méltósága. *Távollétében a királyt is helyettesíthette a nádor.*

nadrág ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Olyan ruhadarab, amelynek két szára mind a két lábat legalább combig beburkolja. *Ma már nemcsak a férfiak, hanem a nők is viselnek nadrágot.* 2. Rövid szárú fehérnemű. *A fehérneműosztályra apró rózsaszín nadrágok érkeztek.*

nadragulya ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Fekete bogoyótermésű mérgező növény. *Ez az erdő tele van nadragulyával, de nehogy megkóstold a bogóját!*

nagy I. ♦♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~on

1. Jókora terjedelmű. *Jövő héten költöznek egy nagy házba. Túl nagy rám ez a ruha.* 2. Számos részből, sok egyedből álló. *Nagy a választék ebben az üzletben.* 3. Jelentős mértékű, jelentékeny. *Nagy szelet jósoltak mára. Keleten nagy esőzésekre számíthatunk. Sikeresen végrehajtották a nagy küldetést.* 4. Kitűnő, kiváló. *Szülővárosában állították ki a nagy festő leghíresebb képeit.* 5. Lelkes, szenvedélyes. *Szomszédunk nagy állatbarát.* 6. Nagybetűvel írt. *Az Alföld nagy a-val van a térképen is.*

nagy II. ♦♦♦♦ hsz

Nagyon. *Nagy ritkán benézett hozzánk is.*

nagy III. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Nagyobb gyerek vagy felnőtt. *A kicsik busszal mennek, a nagyok vonaton.* (gyermeknyelvi) *A nagyok mindent jobban tudnak.* 2. Jelentős, kiváló személy. *Ebben a könyvben történelmünk nagyjairól olvashatsz.* 3. (Egyes szám harmadik személyű birtokos személyjellel:) Valaminek nagy vagy nagyobbik része. *A feladat nagyja még hátravan. A lehullott alma nagyját összeszedtük.* 4. Nagy dolog. „Gondolj merészet és nagyot” (Vörösmarty M.: Keserű pohár). *Igen tehetséges ember, nagyra hivatott. Nagyra törő terveket szőnek.* 5. (Kifejezésekben:) • *Nagyra van valamivel: dicsekszik. Ne légy már olyan nagyra magaddal! Nagyokat mond: hazudik, túloz. Folyton olyan nagyokat mond, hogy nem tudok már hinni neki.*

nagyágyú ♦♦ fn (bizalmas, tréfás)

1. Legsúlyosabb érv, bizonyíték. *Előállt a nagyágyúval.* 2. Valamely szakma legtekintélyesebb művelője. *A nemzetközi találkozón felvonultak a nagyágyúk is.*

nagyanya ♦♦♦♦ fn

Valamelyik szülő anyja, illetve olyan nő, akinek unokája van. *Apai nagyanyám velünk él. Már negyvenévesen nagyanya lett.*

nagyapa ♦♦♦♦ fn

Valamelyik szülő apja, illetve olyan férfi, akinek unokája van. *Anyai nagyapám már nyugdíjas. A férjem még nem szeretne nagyapa lenni.*

nagybátya ♦♦♦♦ fn

Valamelyik szülő fivére. *Három nagybátyám van, apám öccse és bátyja, valamint anyám öccse.*

nagybetű ♦♦♦ fn

Sajátos alakú, a többinél nagyobb betűtípus. *A mondatot és a tulajdonneveket nagybetűvel kezdjük.*

nagybőgő ♦♦ fn

A legmélyebb hangú vonós hangszer. *A nagybőgőn nagy mérete miatt állva játszanak.*

nagyböjt ♦♦ fn

A hamvazószerdától nagyszombatig tartó időszak. *A vallásukat szigorúan tartó katolikusok nagyböjt idején tartózkodnak a húsevéstől.*

nagyhét ♦♦ fn

A nagyböjt utolsó hete. *A húsvétot megelőző hét a nagyhét.*

nagyipar ♦♦ fn

Nagyüzemi tömegtermelést folytató ipar. *Az ország nagyipara nem tudja értékesíteni korszerűtlenné vált termékeit.*

nagyít ♦♦♦ ige ~ani

1. (Optikai eszköz) a valóságosnál nagyobbak láttat valamit. *Ez a mikroszkóp hússzorosára nagyítja a bolhát.* 2. Negatívról nagyobb pozitív képet készít. *Sokan a fürdőszobában nagyítják felvételeiket.* 3. Szavakkal a valóságosnál nagyobbak tüntet fel, túloz valamit. *Nagyítja a kárát.*

nagyjában ♦♦♦ hsz

A lényegét tekintve. *Nagyjában ugyanezt mondta ő is.*

nagyjából ♦♦♦♦ hsz

1. Nagyjában. *Nagyjából értette az előadást.* 2. Elnagyoltan, nem alaposan. *Nagyjából átnézte a leckéjét.*

nagykereskedelem ♦♦ fn

Nagy tételekben árusító kereskedelem. *A nagykereskedelem a kereskedelemnek az az ága, amely az árut a termelőktől közvetlenül felvásárolja, és a kiskereskedőknek haszonnal eladja.*

nagykövetség ♦♦♦♦ fn

A legmagasabb szintű állandó diplomáciai képviselő. *A két ország rendezte viszonyát, és nagykövetséget nyitottak egymás fővárosában.*

nagylelkű ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en (választékos)

1. Nemes gondolkodású. *Nézd el ezt a hibám, légy nagylelkű, és mondj le a megtorlásról!* 2. Bökezű, adakozó. *Ezt mind nekem adod? Igazán nagylelkű vagy!*

nagymama ♦♦♦♦ fn (bizalmas)

Nagyanya. *Az egyik nagymamám falun él, a másik nagymamám velünk lakik.*

nagynéni ♦♦♦ fn

1. Valamelyik szülő lánytestvére. *A nagynénim három évvel idősebb anyukámnál.* 2. Idősebb nőrokon. *A születésnap ünnepségre eljöttek a nagynénik is.*

nagyol ♦ ige ~ni

1. (Előzetesen) durván megmunkál valamit. *Most még csak nagyolja a munkadarabot.* 2. Nagy darabokra vág valamit. *Nagyolja a vaslemez.* 3. (bizalmas) Hevenyészve elvégez valamit. *Kevés ideje volt, csak úgy nagyolta a takarítást.*

nagyoll ♦ ige ~ni vagy ~ani

A kelleténél nagyobbak tart valamit. *Nagyollja a cipőt, szeretné visszacsereálni.*

nagyon ♦♦♦♦ hsz

(Valamely cselekvés, történés, tulajdonság nagy mértékének, erősségének kifejezésére:) Nagymértékben. *Nagyon fáj a fogam. Nagyon szereti a cseresznyét. Nagyon bátran viselkedett. Nagyon csúnya ez a ház. Nagyon sok könyvem van.*

nagyothall ♦ ige ~ani

Rosszul hall. *Nagymamám nagyothall, csak a hangosabb beszédet érti meg.*

nagypapa ♦♦♦ fn (bizalmas)

Nagyapa. *Vasárnap meglátogatjuk nagypapát falun.*

nagypéntek ♦♦♦ fn

Húsvét előtti péntek, Krisztus keresztre feszítésének emlékűnepe. *Nagypénteken még a protestánsok is böjtölnek.*

nagyravágás ♦♦ fn -, ~t, ~a (rosszalló)

Hatalom, rang utáni mohó vágy. *Mindig is törtető ember volt, a nagyravágás hajtotta előre.*

nagyságos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, - (régí)

1. (Főrangú személy címeként:) *A nagyságos fejedelem fogadta a követeket.* 2. (Az ilyen címzésre jogosult személyek megnevezésében, illetve megszólításában:) *A nagyságos asszony várja a szalonban. Nagyságos uram, indulhatunk?*

nagystílus ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Pompát kedvelő, fényűző. *Nagystílus életmódjukhoz tartoznak a drága vacsorák, bálók és a külföldi nyaralások.* 2. Jelentős dolgokkal nagy arányokban foglalkozó (személy). *Kevés a nagystílusú politikusunk, inkább csak résztémákkal foglalkoznak.* 3. Jelentéktelen részletekkel nem törődő, nem kicsinyes (személy). *Az apróbb hibákon nagystílusúan átsiklott.*

nagyszájú ♦♦ mn ~ak, ~t, ~an (rosszalló)

1. Hangoskodó. *A véleményét mindig nagyszájúan adja elő.* 2. Szemtelenül felelő. *Ne beszélj vissza a felnőtteknek, ne légy nagyszájú!*

nagyszerű ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Nagyon jó, kiváló. *Nagyszerű ember az osztályfőnökünk, nagyon szeretjük.*

nagyszombat ♦♦♦ fn

Húsvét előtti szombat, a nagyböjt utolsó napja. *Nagyszombat délutánján szólalnak meg újra a harangok.*

nagyszülő ♦♦♦♦ fn

Valamelyik nagyapa vagy nagyanya. *Az unokák a nagyszülőknél nyaralnak vidéken.*

nagyvilági ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

Előkelő körökben élő (személy), illetve ott szokásos (dolog). *Mióta meggazdagodott, igyekszik elsajátítani a nagyvilági élet stílusát.*

nagyvonalú ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Jelentéktelen részletekkel nem törődő (személy). *Nagyvonalúan megfeledezett róla, hogy tartozom neki.* 2. Bökezű, nem kicsinyes (személy). *Nagyon nagyvonalú voltál a borraival illetően!*

nagyzol ♦ ige ~ni

Előkelőnek vagy érdekesnek akar látszani. *Hiába nagyzol, pontosan tudom róla, hogy kicsoda.*

naiv ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Hiszékeny, jóhiszemű, tapasztalatlan. *A naiv embert gyakran érik csalódások. Abban a naiv hitben élt, hogy őt mindenki szereti.* 2. Ösztönös, képzetlen (művész, illetve mű). XIX. századi naiv festők műveiből nyílt kiállítás. 3. • Naiv eposz: ősi népmondákon alapuló, azokat összegező eposz. *Az idős kutató egész életét a naiv eposzok tanulmányozásának szentelte.*

naiva ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (kissé régi)

Ártatlan, hiszékeny fiatal lányokat alakító színésznő. *Cilike volt a társulat naivája.*

nála ♦ személyragos hsz

1. A már említett személynél. *Azt hiszem, nála van a könyv.* 2. (Középfokú melléknév mellett:) Hozzá hasonlítva. *Négy évvel idősebb nálam.* 3. *Nála nélkül:* nélküle. *Nem élhetek nálad nélkül.* „Ez világ sem kell már nekem nálad nélkül, szép szerelmem” (Balassi B.: *Hogy Juliára találja, így köszöne neki*).

namaz ♦ fn –, ~t, ~a (Dv; Mv bizalmas)

Krémszerűre kikevert sós hidegkonyhai készítmény. *Friss zsemle volt reggelire, namaz meg méz.*

nap ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Hőt és fényt kibocsátó égitest. *Régóta tudjuk, hogy a Föld kering a Nap körül. Egész héten szépen sütött a nap. Keleten kel fel, nyugaton nyugszik le a nap.* 2. Napsütés. *Akinek érzékeny a bőre, óvakodjon a naptól. Kifékszem egy kicsit a napra.* 3. Éjfélről éjfélig terjedő, 24 órás időegység. *A hét napjai: hétfő, kedd, szerda, csütörtök, péntek, szombat, vasárnap. Két nap múlva utazunk!* 4. A reggeltől estig eltelő időszak. *Minden napot ki kell használni. Jó napot kívánok!* (Határozóként:) *Egész nap dolgozott.* 5. (Kifejezésekben:) *A napokban:* mostanában. *A napokban hallottam, hogy Jóska megnősült.* | *Napjainkban:* korunkban. *Napjainkban egyre gyakoribbak az allergiás betegségek.*

napa ♦ birtokos személyjeles fn (népi)

Anyós. „*Eb fél, kutya fél, míg az ipam, napam él*” (népdal).

napéjgyenlőség ♦ fn

Az évben az a két időpont, amikor a nappal és az éjszaka egyenlő hosszú. *A tavaszi napéjgyenlőség március 21-én, az őszi szeptember 23-án van.*

napelem ♦♦ fn

A napenergiát elektromos energiává alakító fényelem. *Napelemmel fűtik hatalmas házukat, uszodájukat és a télikertet is.*

napfény ♦♦♦♦♦ fn

A nap sugarainak fénye. *A reggeli napfény jólesett neki, és jókedvre derítette.* • *Napfényre kerül vagy jut vagy jön:* a) előkerül. *Újabb bizonyítékok kerültek napfényre.* b) kitudódik. *Napfényre jutott a nagy titok.* | *Napfényre hoz valamit:* a) föld alól felhozza. *Napfényre hozták a fáraó bebalzsamozott testét.* b) kideríti. *Sikerült napfényre hozniuk az igazságot.*

napfogyatkozás ♦♦♦ fn

Az a jelenség, melynek során a Hold egy időre (részben vagy teljesen) eltakarja a Napot. *Hazánkban ritkán látható napfogyatkozás. Részleges napfogyatkozást gyakrabban láthatunk, mint teljeset. Teljes napfogyatkozás Magyarországon legközelebb 2081-ben lesz látható.*

napforduló ♦ fn

Az évben az a két időpont, amikor a nappal, illetve az éjszaka a leghosszabb. *A nyári napforduló június 21-én, a téli december 21-én van.*

napfürdő ♦ fn (választékos)

Napozás. *Kifeküdt a kertbe egy kis napfürdőre.* • *Napfürdőt vesz:* napozik. *Gyönyörű idő van, menjünk a strandra napfürdőt venni!*

napi ♦♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

1. Egy napra eső. *Ebbe az áruházba sokan járnak, nagy a napi forgalom.* 2. Naponként ismétlődő. *Túlságosan lefoglalnak a napi teendőim.* 3. (Valamennyi) napig tartó. *Pár napi munkával befejezhetjük az építkezést. Tizenkét napi járőföldre vagyunk a kiszemelt céltől.* 4. Időszerű. *Egész este a napi politikai kérdésekről vitáztak.*

napkelte ♦♦ birtokos személyjeles fn (csak egyes szám 3. személyben) ~k, ~t, ~je

A napnak a keleti látóhatáron való feltünése. *Nyáron szeret korán kelni és megnézni a napkeltét.* • *Napkeltétől napnyugtáig:* egész nap. *Napkeltétől napnyugtáig a földeken dolgoznak.*

napközben ♦♦♦♦ hsz

1. A nappal folyamán valamikor. *Napközben találkozunk a városban.* 2. Nappal folyamatosan. *Napközben nem találsz otthon, mert dolgozom.*

napközi ♦♦♦♦ mn ~ek vagy ~k, ~t, –

1. • *Napközi otthon:* tanulóknak tanítás utáni vagy (ritkán) előtti tartózkodási helye. *A napközi otthonban a gyerekek uzsonnát is kapnak.* 2. (Főnévi használatban, bizalmas) Napközi otthon. *A gyerek napköziben van.*

napló ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Eseményekről, élményekről (naponként) vezetett feljegyzések összessége. *Nem tudom, divat-e még ma is naplót írni.* 2. Ilyen feljegyzésekre való, általában kemény kötésű füzet. *Kislány koromban nekem is volt naplóm. Betelt a naplóm.* 3. Iskolai osztály tanulóinak osztályzatait nyilvántartó könyv. *A tanár a feletetés után beírja a jegyeket a naplóba.* 4. Jegyzőkönyv. *Az országgyűlési napló a felszólalások teljes szövegét tartalmazza.*

naplopó ♦♦♦ fn (rosszalló)

Semmittevő, haszontalan, munkakerülő személy. *Csibész naplopó lett belőle.*

napnyugta ♦♦ birtokos személyjelen fn (csak egyes szám 3. személyben) *~k, ~t, ~ja*

A napnak a látóhatár mögötti eltűnése. *Éppen napnyugtakor értünk haza.*

nápolyi ♦♦♦ mn *~ak, ~t, ~*

1. Nápolyban lakó vagy ott található. *A nyaralás alatt összebarátkoztunk néhány helybeli, nápolyi fiatallal. Esténként sokat sétáltunk a nápolyi utcákon. Vendégül látott minket nápolyi házában.* (Főnévi használatban:) Nápolyban lakó személy. *A nápolyiak vidám emberek.* 2. Nápolyról elnevezett. *Nápolyi szelet:* e városról elnevezett, krémmel töltött ostya. *Az édességboltban sokféle nápolyi szelet kapható.* (Főnévi használatban:) Krémmel töltött ostyaszelet. *Szereti a kakaós nápolyit.*

napóra ♦♦ fn

Ósi időmérő eszköz, amely a számlapba beletűzött pálcának a nap járása szerint mozgó árnyékával mutatja az időt. *A park közepén egy napóra van.*

napozjik ♦♦♦ ige *~ni*

A nappal (barnára) sütteti magát. *Első alkalommal csak tíz percig napozunk.*

nappal I. ♦♦♦♦ hsz

A reggel és az este közötti időben. *Mivel éjszakai műszakban dolgozik, nappal kell aludnia. A mulató nappal zárva van.*

nappal II. ♦♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a* vagy *~ja*

A reggel és az este közötti időszak. *Télen rövidebbek a nappalok.*

napraforgó ♦♦♦ fn

Hosszú szárú, sárga, nagy, tányér alakú virágú termesztett növény. *A napraforgó onnan kapta a nevét, hogy mindig a nap felé fordítja hatalmas virágát. A napraforgót a magvaiért termesztik, finom ételajat lehet belőlük préselni.*

napsugár ♦♦♦ fn

1. A Napból kiinduló fénysugár, fénynyaláb. *Az ablakon bevilágít a napsugár.* 2. Az, ami, aki örömet okoz, boldogsággal tölt el valakit. *Te vagy életem napsugara.*

napszak ♦♦ fn

A napnak hosszabb vagy rövidebb ideig tartó szakasza. *A napszakok: a reggel, a nappal, az este, az éjszaka, de a hajnalt és az estefelét is idevehetjük. Milyen napszakban érsz rá?*

napszám ♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

Ledolgozott napok száma szerint fizetett alkalmi, általában mezőgazdasági munkás. *A gazda napszámokkal dolgoztat.*

naptár ♦♦♦ fn *~ak* vagy *~ok, ~at* vagy *~t, ~a* vagy *~ja*

1. Évek, hónapok, hetek, napok beosztásának rendszere. *A naptár szerint már tavasz van.* 2. Az év napjait sorban feltüntető füzet, tömb, illetve lap. *Már árusítják a jövő évi naptárakat.*

narancs ♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~a*

1. Narancssárga színű, gerezdes, illatos, leves déli gyümölcs. *Ha nem kapsz banánt, hozzál narancsot!* 2. (bizalmas) Narancslé, illetve narancsízű üdítőital. *Mit kérsz, kólát vagy narancsot?* 3. Narancssárga szín. *Szívesen használja a festményein a narancsot. Jól áll neki a narancs.*

narancssárga ♦♦ mn *~k, ~t, ~n*

Vörösbe hajló sárga. *Naplementekor narancssárgán ragyogott az ég alja.* (Főnévi használatban:) *Kedvenc színe a narancssárga.*

nárcisz ♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

Fehér vagy sárga virágú, kora tavaszi dísznövény. *„Kertem nárcisokkal Végig ültetéd”* (Csokonay Vitéz M.: A Reményhez). *Három szál nárciszt kapott névnapjára. A nárcisz hagymáját ősszel kell elültetni a kertben.*

narkó ♦ fn *~k, ~t, ~ja* (bizalmas)

Kábítószer. *Mindig van nála narkó, már nem tud meglenni nélküle.*

narkotikum ♦♦ fn *~ok, ~ot, ~a*

1. (Gyógyászatban:) Érzéstelenítő- vagy altatószer. *A narkotikum hatására most alszik a beteg.* 2. A bajokat feledtetően ható anyag vagy esemény. *Mindenféle illegális narkotikumokat használ. A zajos társasági élet narkotikum volt számára, nem is igen gondolt rá, mi lesz ezután.*

narkózis ♦ fn *~, ~t, ~a*

1. (Gyógyászatban:) Sebészeti altatás, illetve az ezzel előidézett állapot. *Túl van már a műtéten, de még narkózisban van.* 2. Kábítószer alkalmazásának hatására beállt, tudatzavaros állapot. *Narkózisban szebbnek látja a világot.*

násfa ♦ fn *~k, ~t, ~ja* (rég)

Nyakláncon viselt, drágakövel kirakott arany ékszer. *„Az üst telided-tele volt aranypénzekkel, drágaságokkal; csattok, gyűrűk, násfák, gyémántok, gyöngyök és smaragdok csillogtak bent vakító pompában.”* (Mikszáth K.: A két koldusdiák)

naspolya ♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Kisebb körte alakú, barnás héjú gyümölcs. *A naspolya akkor igazán finom, amikor a húsa már lekvárszerűen puha.* 2. Naspolyacserje. *A naspolya későn hullatja le levelét.*

nász ♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

1. (rég) Ünnepeyes házasságkötés. *A fiatalok nászára a fél falut meghívták.* 2. (választékos) Szerelmi egyesülés. *A fiatalok nászából egy szép kisfiú született.* 3. (népi) Valakinek a násza: gyermeke apósa. *A nászomat is hívjuk meg a disznótorba!*

nászád ♦♦ fn *~ok, ~ot, ~ja*

Könnyű kis hadihajó. *A tengeri csatában a nászadokat is bevetették.*

násznagy ♦♦ fn

A leánykérésben és az esküvő megszervezésében, lebonyolításában is részt vevő esküvői tanú. *Unokabátyámat nászagnak kérték fel.*

nászút ♦♦♦ fn

A házaspárnak közvetlenül a házasságkötés utáni utazása, általában valamilyen üdülőhelyre. *Az ifjú pár nászútra Velencébe utazott.*

nátha ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Az ornyálkahártya gyulladása. *A nátha cseppfertőzéssel terjed. A hideg időben náthát kapott.*

nátrium ♦♦ fn –, ~ot, ~a

Ezüstfehér színű lágú fém. *A nátrium a konyhasó egyik alkotóeleme.*

natúrszelet ♦♦ fn

Lisztbe mártott sertés- vagy borjúszelet zsiradékon kisütve. *A natúrszelet könnyebb étel, mint a rántott szelet, mert sütés előtt a húst csak lisztbe mártjuk, tojásba nem.*

ne¹ ♦♦♦♦ hsz

1. (Tiltás vagy kívánság kifejezésére:) *Ne nyiss ajtót! Kérlek, ne haragudj! Szólj már neki, hogy ne mindig velem végeztesse a piszkos munkát!* • *Ne mondd!*: **a**) nem hiszem, kétlelem **b**) mondd csak. **2.** (Kérdés alakú felszólításban, felszólító módú ige mellett:) *Ne ülünk be valahova egy kávéra?* **3.** (Tagadó kívánságban, feltételes módú ige mellett:) *Bárcsak ne felejténé el!* **4.** (Tagadó kérdés alakú nyomatékos állításban, feltételes módú ige mellett:) *Ki ne ismerné?:* mindenki ismeri. **5.** (Tagadó főmondat után, állítás nyomatékosítására:) *Nem fejezhetem be anélkül, hogy ne méltatnám a könyv magyaros stílusát.* „*A virágnak megiltani nem lehet, hogy ne nyílják, ha jön a szép kikelet*” (Petőfi S.: A virágnak megiltani nem lehet...). **6.** (Erős állításra:) *Elképzelhetetlen, hogy ne tudná:* biztos, hogy tudja. **7.** (Negatív cél kifejezésére:) *Szándékosan elment hazulról, csak hogy ne találkozzunk.*

ne² ♦♦♦ msz (bizalmas, népi)

1. Tessék, itt van. *Ne, vegyél belőle!* **2.** (Állatterelő szóként:) *Ne, te Lombár!*

nebáncsvirág ♦ fn

1. Sarkantyús virágú dísznövény. *A nebáncsvirág toktermése érintésre szétpattan.* **2.** (gúnyos) Túlérzékeny, könnyen megsértődő ember. *Vigyázz vele, mert nebáncsvirág!*

nedű ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (rég) Nedv, folyadék. „*a pohárba tejszínűen csorran a darált jegekre a kókuszdió nedűje*” (Kosztolányi D.: Bologna). **2.** (választékos) Jó minőségű bor vagy pezsgő. *Öntetek nekem is ebből a finom nedűből!*

nedv ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

(Élő szervezetben található) folyadékszerű anyag. *A vérehulló fecskefűnek sárga nedve van. A test nedvei: a vér, a vizelet, a könny stb.*

nedves ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Vízzel, vagy más folyadékkal átítatott. *Nedves szivaccsal törli a táblát. Ne menj ki nedves hajjal az utcára, mert megfázol!* **2.** Felületén vizes. *Ne lépj a nedves padlóra, mert elcsúszol!* **3.** Csapadékos. *Idén nedves őszünk volt.*

nefelejcs ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Kis halványkék virágú növény. *Nagy csokor nefelejcsset szedett kedvesének.*

negatív I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Kóros elváltozást nem mutató. *Szerencsére negatív lett a leletem.* **2.** Hátrányos, rossz. *Sok negatív tulajdonsága ellenére azért mégiscsak kedvelem őt.* **3.** Tagadó, elutasító. *Negatív választ adott a kérdésemre.* **4.** Nullánál kisebb (szám, érték). *Az iskolában most tanuljuk a negatív számokkal való szorzást. Ha ötből kivonunk hatot, az eredmény negatív lesz.* **5.** A sötét, illetve a világos részeket ellenkezőnek mutató (fénykép). *Fény felé fordítva nézegeti a negatív képeket.*

negatív II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Filmen levő negatív kép. *Erről a negatívról öt nagyítást kérek!* **2.** Tárgy sokszorosításához használt forma, amely a mélyedéseket és a domborulatokat ellentétesen mutatja. *Elkészültek az új pénzérmék negatívjai.*

negédes ♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en (rég, választékos)

Kényeskedő, mesterkéltlen finomkodó, szenvelgő (személy, magatartás). *Negédes mosoly játszott ajkai körül.*

néger ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Eredetileg Afrikában honos, nagyon sötét bőrű emberfajtaéhoz tartozó személy. *Az Amerikába hurcolt négerek csak a XIX. században szabadultak fel a rabszolgaság alól. A Magyarországon egyetemre járó fekete bőrű fiatalok sértőnek érzik a néger elnevezést.* (Melléknévi használatban:) *Kislány koromban volt egy néger babám.* **2.** (rosszalló) Más neve alatt megjelenő írásmű összeállításában segédkező, szellemi rabszolgamunkát végző személy. *Regényeit négerekkel íratta.*

négy ♦♦♦♦ tőszn

1. A három és az öt közötti egész szám (4). *Kétszer kettő négy.* (Jelzőként:) *A négy évszak: tavasz, nyár, ősz, tél. Négy világtáj van: észak, dél, kelet és nyugat. Négy részre vágja az almát.* • *A négy fal között: zárt helyiségben. Ki nem mozdulna a négy fal közül.* (Főnévi használatban:) *Hány narancsot kér? – Négyet adjon, a szebbikből!* **2.** (Időpont megjelölésében:) Négy óra, esetleg perc. *Négyre ott kell lennünk. Már tíz óra négy van!* **3.** (bizalmas) Negyedik osztály. *A négy bébe járt, eggyel felettem.* **4.** (bizalmas) A hónap negyedik napja. *A leadási határidő: május négy.* **5.** (bizalmas) Négyes számú ház vagy ajtó. *Az egyetem a Múzeum körút 4.-ben található. Az első emelet 4.-ben lakom.* **6.** Négyen: négy személy. *Négyen vagyunk a családban: apu, anyu, a húgom és én.*

negyed I. ♦♦♦♦ törtszn

Az egésznek négy egyenlő része közül egy; valaminek L része. *Kérek negyed kiló cukrot!* | *Negyed nyolc van:* 7 óra múlt 15 perccel. | *A negyede:* negyedakkora, negyedannyi. *A piacon a negyedéért jutok hozzá a friss gyümölcsökhöz.*

negyed II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Városrész. *A központi negyedben vett ki egy szobát. A kínai negyedben vacsoráztunk.* 2. A Holdnak az a helyzete, amikor a Naptól megvilágított oldalának a Földről csak a fele látszik. *A Hold utolsó negyedében van.* 3. Zenei hang negyedrésze, vagy az ezt jelölő kottajel. *Negyedeket ír a kottapapírra. Itt negyedeket kell játszani.* 4. Negyedóra. *Az óra elütötte a negyedet.* 5. Sportmérkőzés négy egyenlő hosszú részének, szakaszának egyike. *A magyar vízilabdázók mindegyik negyedben jól játszottak. A profi kosárlabdában a mérkőzés négy negyedből áll.*

negyedik ♦♦♦♦ sorszn

A harmadik után következő (személy, dolog). *Ez már a negyedik eset, hogy késik.* (Főnévi használatban:) *Negyedikbe jár. Negyedikén találkoztunk.*

négy szemközt ♦♦♦ hsz

Bizalmas kettesben. *Négy szemközt beszélgettünk. Most, hogy négy szemközt maradtunk, végre megbeszélhetjük a problémát.*

négy szög ♦♦♦♦ fn

Olyan síkidom, melyet négy egyenes határol. *A téglalap, a négyzet, a rombusz négy szögek.*

négy szögletes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, –

Négy szög alakú. *A lakószobák általában négy szögletesek.*

négy szögöl ♦♦♦ fn

Területmérték: egy öl oldalhosszúságú négyzet. *Egy négy szögöl körülbelül 3,6 négyzetméter. A telek nagyságát négy szögölben határozták meg.* (Jelzőként:) *600 négy szögöl szőlője van.*

negyven ♦♦♦♦ tőszn

1. Tízszor négy. *Húsz meg húsz az negyven.* (Jelzőként:) *A vállalat negyven embert foglalkoztat.* 2. (bizalmas) Ennyi éves. *Hamarosan negyven lesz.* 3. Negyvenes számú ház vagy ajtó. *A Böszörményi út negyvenbe megyünk. Két emelettel fölöttünk, a negyvenben házibuli van.* 4. (Időpont megjelölésében:) A negyvenedik év vagy perc. *Nagyim negyvenben született. Öt óra negyvenkor indultunk otthonról.* 5. *Negyvenen:* negyven ember. *Összesen negyvenen járnak az évfolyamra.*

negyvennyolcas ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, –

1. A 48-as számmal jelölt. *A negyvennyolcas házszámot keressük, tudna segíteni?* (Főnévi használatban:) *A negyvennyolcast húzták ki a lottón.* 2. Az 1848-as szabadságharc idejéből való, illetve abban részt vett. *Az öreg negyvennyolcas honvéd szívesen mesélt a gyerekeknek a hajdani csatákról. A film a negyvennyolcas eseményeket dolgozza fel.* (Főnévi használatban:) *Dédnagyapám nagy negyvennyolcas volt.*

négyzet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Egyenlő oldalú négy szög, amelynek minden szöge derékszög. *Szerkessz egy négyzetet!* 2. Mennyiségnek önmagával való szorzata, a második hatvány. *Mennyi tizenöt a négyzetten? Kettőnek a négyzete négy.* 3. (bizalmas) *A négyzetten:* fokozott mértékben. *Ez szemtelenség a négyzetten!*

négyzetcentiméter ♦♦ fn

Területmérték: a négyzetméter tizedrésze, 1 cm oldalhosszúságú négyzet. *A kéziratpapír felülete 620 négyzetcentiméter.* (Jelzőként:) *Egy négyzetcentiméter területről sem mondhatunk le.*

négyzetkilométer ♦♦ fn

Területmérték: a négyzetméter milliósorozosa, 1 km oldalhosszúságú négyzet. *Hazánk területe 93 030 négyzetkilométer.* (Jelzőként:) *Az árvíz sok száz négyzetkilométer területet borított el.*

négyzetméter ♦♦♦♦ fn

Területmérték: 1 m oldalhosszúságú négyzet. *Lakásunk mindössze 54 négyzetméter.* (Jelzőként:) *Tíz négyzetméter területet a magáéhoz csatolt a szomszéd telkéből.*

néha ♦♦♦♦ hsz

Hosszabb időközönként, nagyon ritkán. *Néha találkozunk. Nagy néha nyögött ki egy-két szót.*

néhanapján ♦♦ hsz

Nagyon hosszú és bizonytalan időközönként. *Néhanapján még meglátogat.*

néhány ♦♦♦♦ határozatlan nm

1. Kevés számú, egypár. *Néhány szem borsot is tégy bele! Néhány hete találkoztam vele.* • *Jó néhány:* elég sok. *Jó néhány ember állt előttünk a sorban.* 2. (Csak többes számú birtokos személyjellel:) A jelzett személyek közül egypár. *Néhányuk velünk tartott az étterembe is.*

nehéz I. ♦♦♦♦ mn *nehéz*ek, *nehéz*et, *nehéz*en

1. Nagy súlyú. *Nehéz csomagot cipelt.* 2. A hasonló neműeknél nagyobb ürméretű, hatóerejű (fegyver). *A nehéz géppuskákkal támadtak.* 3. Nem könnyen emészthető. *Nehéz ételt nem jó este enni.* 4. Nagy fizikai vagy szellemi erőfeszítést igénylő. *Nehéz terepen rendezték meg a versenyt. Nehéz kérdést tettek föl a diákok.* (Főnévi használatban:) *Nehézet kér tőlem.* 5. • *Nehéz a szíve:* bánatos. *Nehéz a szíve, mert el kellett válniuk.* | *Nehéz a feje:* álmos, fáradt. *A sok tanulástól nehéz a feje.* | *Nehéz feje van:* nagyon lassú a felfogása. *Lassan tanul, nehéz feje van.*

nehéz II. ♦♦♦♦ fn –, *nehéz*et, *nehéz*e

1. *Valaminek a neheze:* a nehezebbik része. *Túl vagyunk a nehezen.* 2. • *Neheze*re esik valami: fárasztja, nem szívesen teszi. *Neheze*re esik föl hívni a hivatalt. (gúnyos) *Nehez*edre esne néha meglátogatni?

nehézék ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Mérlegen vagy más szerkezetben az egyensúlyhoz szükséges megfelelő súlyú tárgy. *Felhúzta a falióra nehezékét.*
2. Valaminek elröppenését megakadályozó (nehéz) tárgy. *Valami nehezéket tett a léggömbre, hogy el ne szálljon. Tegyel nehezéket a papírokra, nehogy elvigye őket a huzat.*

nehezell ♦ ige ~ni

Nehéznek érez valamit. *Megpróbálta felemelni az ötvenkilós súlyt, de nehezellte.*

nehézipar ♦♦ fn

Termelőeszközöket gyártó, illetve energiahordozókat termelő ipar. *A gépgyártás és a bányászat a nehéziparhoz tartozik.*

nehézkés ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et vagy ~t, ~en

Nehezen mozgó, működő vagy cselekvő. *A nagymamának fáj a lába, nehézkesen mozog. Nehézkés gondolkodásával lassítja a csoport munkáját. Nem jó olvasni ezt az író, mert nehézkes a stílusa.*

nehezményez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (hivatalos) Helytelenít valamit. *A minisztérium vezetői nehezményezték az újságcikk hangvételét.* 2. (választékos) *Nehezményez valamit: enyhén haragszik valamiért. Édesanyám nehezményezte, hogy nem köszöntél neki.*

neheztel ♦♦♦♦ ige ~ni

Enyhébben haragszik valakire. *Neheztel rá a gúnyos megjegyzésért.*

nehogy ♦♦♦♦ ksz (felszólító módú igével)

1. Hogy ne. *Csomót kötött zsebkendőjére, nehogy elfelejtse a rábizott feladatot.* 2. (Intés, óvás, tiltás kifejezésére:) *Azt akarom, hogy ne. Nehogy felmássz arra a magas fára!*

néhol ♦♦♦♦ hsz

Néhány helyen. *Az országban néhol csapadék is várható. A dolgozatnak néhol nehézkes a stílusa.*

neje ♦♦♦♦ birtokos személyjeles fn (választékos vagy tréfás)

Feleség. *A nejem nem szeret mosogatni. Neje ónagysága is jelen lesz.*

nejlon ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja (kissé régi)

Rugalmas, erős műszál. *Nem szerettem a nejlonból készült ruhaneműt. (Jelzőként:) Bántja a nyakát a nejlon inggallér.*

neki I. ♦♦♦♦ személyragos hsz

1. Az ő részére, számára, hasznára vagy kárára. *Levelet küldtek nekem. Használt nekik a dorgálás. Ne tedd a szobanövényt a tűző napra, mert megárt neki.* 2. Az ő szempontjából, rá nézve. *Nem közömbös neki. Nekem ugyan édes mindegy! • Mit neki (Hekuba)!: semmit sem számít neki.* 3. Valaki, valami felé irányulva, azt elérve. *Letért az útról, egyenest neki egy fának. Rohant, egyenest nekem.* 4. (Birtoklás kifejezésére:) *Van neki valamije: birtokol valamit, rendelkezik valamivel. Van neki egy szép kis nyaralója a hegyekben.*

neki II. ♦♦♦♦ ik

1. Valaki, valami felé mozogva, azt elérve. *Nekicsapódik, nekimegy, nekiszalad. A széknak szaladt neki, úgy ütötte meg a lábát.*
2. Cselekvést valamire irányítva. *Nekifekszik, nekiindul, nekikészülődik. Az artista most készülődik neki a mutatványának.*
3. Magát valamely érzésnek, indulatnak átadva. *Nekibúsul, nekikeseredik, nekítüzesedik. Azért búsult neki ennyire, mert rossz hírt hallott.*

nekifog ♦♦♦ ige ~ni

Hozzákezd, hozzálát valamihez. *Lassan nekifog a munkának.*

nekigyürkőzik ♦ ige ~ni

1. Ruhája, inge ujját feltűri, hogy valaminek nekilásson. *Nekigyürkőzik, és elkezd mosogatni.* 2. (bizalmas) Erős elszánással nekifog valaminek. *Nekigyürkőzött a munkának.*

nekiszegez ♦ ige ~ni

1. *Nekiszegez valamit valakinek:* (fegyvert) közelről ráirányítja. *Nekiszegezte a pisztolyt.* 2. (Kérdést) váratlanul feltesz valakinek. *A bíró nekiszegezte a kérdést a vádlottnak.*

nekivadul ♦ ige ~ni

Féktelenül kezd viselkedni. *Vacsora után a gyerekek teljesen nekivadultak.*

nekivág ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nekilök valamit, valakit valaminek. *Haragjában a másikat nekivágta a falnak.* 2. (Nagy útnak) nekiindul. *Nekivágott a hosszú útnak.* 3. *Nekivág valaminek:* (nehéz dologba) belefog. *Mikor vágsz végre neki a nyelvtanulásnak?*

nekrológ ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Elhunyt személy életpályáját ismertető, munkásságát méltató cikk vagy beszéd. *A nekrológ általában kissé felnagyítja az illető érdemeit.*

nektár ♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. A görög mitológiában az istenek itala. *Az Olümposz istenei ambróziát ettek, és nektárt ittak hozzá.* 2. A virágban lévő édes nedv. *A lepkék pödörnyelvükkel nyalogatják a virágok nektárját.* 3. (választékos) Édes bor. *„Tokaj szőlővesszein Nektárt csepegtettél”* (Kölcsey F.: Himnusz). 4. Gyümölcslelén kívül cukrot, vizet, esetleg egyéb adalékot is tartalmazó, általában rostos gyümölcsital. *Az őszibarackból készült nektár a kedvencem.*

nélkül ♦♦♦♦ nu

Valaki, valami hiányában. *Egy fillér nélkül ment el itthonról. Szülők nélkül, intézetben nőtt fel.* • *Gond nélkül:* könnyen. *Ennyi pénzt én is gond nélkül elköltenék.*

nem¹ ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Élőlények hím vagy nőstény, illetve férfi vagy női jellege. *A gyermek neme: lány.* 2. E jelleg szerint elkülönülő élőlénycsoport. *A két nem sok mindenben különbözik egymástól.* • *A gyengébb nem:* a nők. *Európában ma már a gyengébb nem képviselői is ugyanolyan jogokat élveznek, mint a férfiak.* 3. Egyes nyelvekben a névszóragozást és -egyveztetést megszabó nyelvtani kategória. *A görögben, a latinban, a németben és sok más nyelvben van nyelvtani nem, a magyarban és a törökben viszont nincs. Ragozd el ezt a melléknévet mindhárom nemből!* 4. Az állat- és növénytan rendszertani kategóriája. *Jó, ha tudod, hogy az állat- és növénytanban a főbb rendszertani kategóriák így követik egymást, csökkenő sorrendben: ország, törzs, osztály, rend, család, nem, faj.* 5. Válfaj, fajta. *A könyvelőnek ismernie kell az adók különféle neveit.* • *A maga nemében:* a hozzá hasonlók között. *A Dávid-szobor a maga nemében egyedülálló alkotás.*

nem² I. ♦♦♦♦ hsz

1. (Tagadás kifejezésére, az előtt a szó előtt, amelyre vonatkozik:) *Nem tudom, mit tegyek. Nem ő volt a hibás. Nem itt van, amit keresel, hanem ott.* 2. (Szépitő, az ellentétes fogalmat tagadó formájú állításban:) *Nem túl okos, de nagyon jószívű. Nem sok almánk termett az idén. Ezt nem minden gúny nélkül mondta.* 3. (Felkiáltó vagy kérdő mondatban, bosszúság kifejezésére:) *Csak nem képzeld, hogy odamegyek! Hát nem csodálatos?* 4. (Durva parancsban:) *Nem takarodsz innét rögtön!* 5. (Udvarias kérdésben vagy kérdő formájú felszólításban:) *Nem jössz te is velünk? Nem nyitnád ki az ajtót?*

nem² II. ♦♦♦♦ fn -, ~et, ~e

Tagadó, visszautasító válasz. *Kénytelen vagyok nemet mondani a kérésedre. Nemmel válaszol.*

néma ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Beszélni nem tudó vagy nem akaró (személy). *Ez a kisgyerek születése óta néma.* 2. Hangtalan, csendes. *Éjszaka az egész város kihalt, néma.* „Milyen csonka ma a Hold, Az éj milyen sivatag, néma” (Ady E.: Kocsi-út az éjszakában). *Állítsd a telefonodat néma üzemmódra!* 3. Olyan (betű), amelyet nem ejtünk ki. *Az olaszban a h néma.*

némafilm ♦♦ fn

Hangfelvétel nélküli mozgóképek. *A film hőskorában némafilmek készültek.*

némber ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (rosszalló) Tiszteletre nem méltó nő. *Ki volt az a némber? Szép kis némber!* 2. (rég.) Nő. „Mit szenvednétek, büszke férfiak, Egy gyöngye némberért” (Madách I.: Csák végnapjai).

nemcsak I. ♦♦♦♦ ksz

(Mondatok vagy mondatrészek szembeállítására:) Nem csupán. *Beszéltem is vele, nemcsak láttam. Nemcsak a villany aludt ki, hanem fűtés sem volt.*

nemcsak II. ♦♦♦♦ hsz

(Szembeállítás odaértésével:) Nem kizárólag, nem csupán. *Nemcsak ő tehet a bajról, hanem én is.*

némely ♦♦♦♦ határozatlan nm (választékos)

Meghatározatlanul kis számú. *Némely ember azt hiszi magáról, hogy mindenhez ért. Némely esetben kivételt kell tennünk.*

nemes I. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A feudalizmus idején az a személy, aki általában valamilyen jelentős szolgálata miatt uralkodójától meghatározott kiváltságokban részesült. *A nemesek általában nagy földbirtokkal rendelkeztek.*

nemes II. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. A feudalizmus kiváltságos társadalmi rétegéhez tartozó. *Azt hihetnénk, hogy a nemes urak élete gondtalan volt.* 2. (választékos) Erkölcseileg kiváló. *Nemes gondolkodású volt.* 3. Különlegesen finom, értékes. *Nemes paripát vásárolt. Nemes italokat kínáltak az estélyen.*

német ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~ül

1. A túlnyomórészt Németországban élő, germán nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A német katonák a háború alatt aláaknázták a hidat. Nagy tisztelője vagyok a német kultúrának. Német alaposan dolgozik.* (Főnévi használatban:) *A kollégám született német.* 2. E nép által beszélt, használt (nyelv, nyelvtan stb.). *Az iskolában németül tanultam. Nehezen megy a német igeragozás.* (Főnévi használatban:) *Már első osztálytól tanulunk németet.*

nemez ♦♦ fn -, ~t, ~e

Gyapjúból, ritkábban (nyúl)szőrből tömörített vastag, posztószerű anyag. *Kalapot, papucsot, csizmát, sőt régen sátrat is készítettek nemezből.*

nemfémek ♦ mn ~ek, ~et, ~en

(Kémiában:) *Nemfémek* elemek: a fémekétől eltérő fizikai, kémiai és mechanikai tulajdonságú elemek.

nemi ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~leg

Az élőlények hím-, illetve női jellegével kapcsolatos, arra vonatkozó. *A tanár a nemi szervek működését magyarázza. Nemi kapcsolat révén kapta meg a vírusos betegséget.*

némi ♦♦♦♦ határozatlan nm

Egy kevés. *Némi készpénz sem ártana. Van némi fogalmam a dolgról.*

nemigen ♦♦♦♦ hsz

1. Nem valószínű, hogy... *Ma már nemigen jön el.* 2. Nagyon ritkán. *Nemigen látogatja a szüleit.*

nemiség ♦♦ fn -, ~et, ~e

Szexuális vonzódás, a nemi érintkezésre való hajlam. *A nemiség aránylag későn ébredt fel benne, még húszéves korában sem érdekelték a férfiak.*

nemleges ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Tagadó. *Kérdésére, hogy elmehet-e moziba, nemleges választ kapott.*

nemtő ♦ fn ~k, ~t, ~je (rég, választékos)

Valaminek védőszelleme vagy jelképes megtestesítője. „*A föld nemtője gyöngé és szelíd*” (Madách I.: Az ember tragédiája).

nemz ♦♦♦♦ ige ~eni (választékos)

(Magzatot vagy ivadékat) nemi érintkezéssel létrehoz. „*Csak sast nemzenek a sasok*” (Berzsenyi D.: A felkölt nemességhez). „*Nemzett József Áron*” (József A.-verscím). *Az állatgondozók remélik, hogy a két panda jól érzi majd magát az állatkertben, és mielőbb utódot nemzenek.*

nemzedék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Egy korban élő, nagyjából azonos korú emberek összessége. *A mi nemzedékünk két rendszerváltozást élt meg. A népdal nemzedékről nemzedékre száll.* 2. Egymást felváltó utódok életének időszaka. *Magyarország lakosságának egy része több nemzedéken keresztül élt török uralom alatt.* (átvitt) *Tóth Árpád a Nyugat című folyóirat első nemzedékének jelentős alakja.*

nemzet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Történelmileg kialakult, tartós emberi közösség. *Nemzetnek nevezzük azon emberek összességét, akiket közös nyelv, gazdasági élet, jellegzetes kultúra és általában közös terület tart össze.* „...s én leborulok e nemzet nagysága előtt” (Kossuth 1848. júl. 11-i beszédéből).

nemzetgyűlés ♦♦♦ fn

1. Rendkívüli alkalmából összehívott törvényhozó testület. *Összehívták az ideiglenes nemzetgyűlést.* 2. (Némely országban) a kétkamarás országgyűlés alsó- és felsőháza együtt. *A nemzetgyűlés meghozta a döntést.*

nemzeti ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. A nemzethez tartozó, arra jellemző. *Felvonták a nemzeti zászlót.* 2. Az egész országra kiterjedő. *Nemzeti bajnokság lesz nyáron.*

nemzetiség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valamely állam területén élő, de nem a többség nyelvét beszélő, saját kultúrájú közösség. *A nemzetiségeknek ugyanolyan jogokat kell biztosítani, mint az állam többi polgárának.* 2. Nemzeti hovatartozás. *Nemzetisége magyar.*

nemzetközi ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~leg

1. Több népre, nemzetre, országra kiterjedő. *Kíváncsian várja a nemzetközi élet híreit. Az új repülőter nemzetközi légiforgalmat is bonyolít.* 2. Több ország képviselőinek részvételével zajló. *Vívóink elsők lettek a nemzetközi bajnokságon. Részt vett egy nemzetközi kongresszuson.*

nemzetőr ♦♦ fn (rég)

Polgári forradalmakban önkéntes, polgári ruhás fegyveres személy. *Arany János is volt nemzetőr. 1956 őszén a nemzetőrök hősiességét viták a túlerőben levő szovjet csapatokkal.*

nemzetség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Vérokoni kapcsolaton alapuló társadalmi közösség. *A kutatók szerint elődeink az őskor végén nemzetségekre tömörültek.* 2. Egy őstől származó ivadékok sora. *A Hont-Pázmány nemzetség ősapját Huntnak hívták.* 3. (népi) Rokonság. *A lakodalomban ott volt a nemzetség apraja-nagyja.* 4. A faj és a család közötti növényrendszertani egység. *A tönkölty rendszertanilag a búza nemzetségébe tartozik.*

néne ♦♦♦ fn ~k, ~t, nénye (népi)

1. (rég) Idősebb nőtestvér. *A néném kísért el a tánciskolába.* 2. Nagynéni. *Édes nénémnek szólította Mikes Kelemen a leveleiben képzelt nagynénjét. Kiskoromban sok szép nyarat töltöttem Bözsi nénémnél, anyám testvérénél.* 3. (rég) Néni, anyó. *Ohvstad az öreg néne őzikéjéről szóló mesét?*

néni ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas)

1. (A beszélőnél idősebb, általában ismerős nő megszólításaként, megnevezéseként:) *Néni kérem, hol van a hetes busz megállója? Itt járt Kati néni, a gyermekorvosunk.* 2. Nagynéni. *Apám nővére, a nénim külföldön él.*

neolatin ♦ mn ~ok, ~t, –

A latinból fejlődött (nyelv). *Az olasz, a spanyol, a francia neolatin nyelv.*

neon ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. A nemesgázokhoz tartozó egyik kémiai elem. *Neonnal töltött fénycsőket gyártanak.* 2. Ezzel vagy más nemesgázzal töltött fénycső. *Az irodában neonnal világítanak. Már égnek a neonok az utcán.*

nép ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A közös nyelv, eredet, hagyományok stb. által összefűzött nagyobb emberi közösség. *Minden nagy ókori népnek saját mitológiája volt.* 2. Kiváltságokkal nem rendelkező, közrendű tömeg. *Mátyás király idején javult a nép helyzete.* 3. (népi) (Csak többes számban:) Emberek. *Miféle népek laknak itt?* 4. (Birtokos személyjellel:) Valamely földrajzi terület lakossága. *A falu népe egy emberként állt ki mellette.*

népdal ♦♦♦♦ fn

1. A nép körében keletkezett, gyakran többféle szöveg- és dallamváltozatban elterjedt dal. *Bartók Béla és Kodály Zoltán rengeteg népdalt gyűjtött össze. Az óvodások ismert népdalokat énekelnek.* 2. Formájában és témájában a nép által költött dalokhoz hasonló költői alkotás. *Petőfi népdalai a maguk korában a költő legnépszerűbb művei voltak.*

népes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan (földrajzi terület), ahol sok személy lakik vagy tartózkodik. *Miskolc népes város.* 2. Sok emberből álló. *Népes gyülekezet jelent meg a téren. Népes családja van, mindig nagy a felfordulás náluk.*

népesség ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Valamely földrajzi területen élő emberek összessége. *Magyarországon meg kellene állítani a népesség fogyását.*

népfelkelés ♦♦ fn

A népnek az elnyomó vagy támadó hatalom elleni fegyveres felkelése. *1956 őszén népfelkelés tört ki a fennálló hatalom fegyveres megdöntésére.*

néphit ♦♦ fn (választékos)

A nép körében elterjedt hiedelem, illetve ezek összessége. *A néphit szerint négylevelű lóherét találni szerencsét jelent.*

népi ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. A néphez tartozó, belőle származó. *A népi származású értelmiség jelentős szerepet vállalt a XX. század politikai mozgalmában.* **2.** A parasztsághoz tartozó, illetve a rá jellemző, általa használt. *A gyógynövényekkel való orvoslás az egyik legősibb népi gyógymód. Falun élő nagyszüleim járatosak a népi bölcsességekben. Jól ismeri a népi táncokat. A népi szavakat az ország különböző vidékein használják, s a köznyelv általában népies, vidékies hangulatot tulajdonít nekik.*

népies ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

A parasztság érzésvilágához, hagyományaihoz kapcsolódó. *Népies motívumokkal díszítették a tányérokot.* • *Amúgy népiesen: keresetlen őszinteséggel, esetleg durván. Megmondtam neki amúgy népiesen.*

népköltészet ♦♦♦♦ fn (választékos)

A (paraszti) nép körében szájhagyományként élő, változatokban terjedő, az alkotókat számon nem tartó verses és prózai művek összessége. *A népköltészet körébe tartoznak egyebek között a népdalok, népmesék, népballadák, népmondák.*

népmese ♦♦♦♦ fn

A népi szájhagyományban élő, esetleg lejegyzett és nyomtatásban is megjelent mese. *Nagymama sok népmesét ismer. Egy rövid népmesét olvasott föl az alkalmassági vizsgán.*

néprajz ♦♦♦♦ fn

Valamely népnek, népcsoportnak, különösen a parasztságnak a szokásait, életmódját, műveltségét vizsgáló tudomány. *A történelem mellett néprajzot is tanul az egyetemen.*

népszavazás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, –

Az ország polgárainak valamely fontos kérdésben szavazással való véleménynyilvánítása. *2004. december 5-én sikertelen volt a népszavazás, amelyet más mellett a határon túli magyarok magyar állampolgárságának az országgyűlés ügyrendbe vételéről írtak ki.*

népszerű ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. A nagyközönség által kedvelt, a tömegeknek tetsző. *Népszerű színész játszott a film főszerepét.* **2.** A nagyközönség számára is érthető, közérthető. *A népszerű stílusban megírt könyvet nagy példányszámban adták ki. Nemcsak szakmai, hanem népszerű folyóiratokban is publikál.*

népvándorlás ♦♦♦ fn –, ~t, –

1. (Történelemben:) *A népvándorlás: a IV–VII. században Nyugat-Ázsia és Európa népeinek nyugati irányba való vándorlása. A népvándorlás sokszor háborúskodással járt.* **2.** (bizalmas) Nagy tömeg özönlése valamely irányba. *Június közepe táján megindult a népvándorlás a Balaton felé.*

népzene ♦♦♦ fn

A parasztság körében élő hagyományos zene. *Egyes tájakon ma is él a népzene, mint például Erdélyben, sok helyen azonban a műzene váltotta fel. A népzene kutatása nálunk elsősorban Bartók és Kodály nevéhez fűződik.*

nerc ♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Értékes barna szőrméjű, vizek partján élő menyétféle állat. *A nerc nemcsak vadon él, tenyésztik is.* **2.** Ennek kikészített szőrméje, illetve a belőle készített bunda. *A kabát gallérja és a sapka nercből van. Csak a nagyon gazdag emberek engedhetik meg maguknak, hogy nercet vegyenek.*

nesz ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Halk zörej. *Valami nesz hallatszott a konyhából.* • *Neszét veszi valaminek: megsejti, előre értesül róla. Neszét vette a nagy áremelkedésnek, ezért jelentős készletet halmozott föl.*

neszkávé ♦♦ fn

Vízben gyorsan oldódó, szemcsés vagy por alakú kávé. *Nemigen főz kávé, inkább csak neszkávé iszik.*

nesztor ♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos, idegen)

Valamely közösségnek legidősebb, tekintélyes tagja. *Illés György, az operatőrszakma nesztorja adta át a díjat.*

nettó ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~ja

1. A csomagolás nélkül mért, tiszta (súly). *Az élelmiszerek csomagolásán kötelező feltüntetni a nettó tömeget.* **2.** Az adó és egyéb levonások után fennmaradó (bevétel, jövedelem). *Idén több lesz a cég éves nettó bevétele.* (Főnévi használatban:) *Mennyi a nettó?*

neutron ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

(Fizikában:) Az atommag semleges töltésű elemi összetevője. *A neutron a protontól többek között abban különbözik, hogy ennek nincs töltése.*

név ♦♦♦♦ fn nevek, nevet, neve

1. Valaminek a megjelölésére, azonosítására használt szó, kifejezés. *A betegségnek csak a latin nevét mondta az orvos. Mi a neve ennek a növénynek?* **2.** Tulajdonnév. *Az anyja nevét is kérdezték. Valami furcsa nevet adtak a gyereküknek. Mi a neve a kutyádnak? Az országok, a folyók, az intézmények nevét nagy kezdőbetűvel írjuk.* • *Valakinek, valaminek a nevében: helyette, képviselőként. Nem nyilatkozhatok mások nevében. | Isten nevében: Istent segítségül hívva.* **3.** Névalírás. *A név nélküli levelet névtelen levélnek hívjuk.* **4.** A valakiről kialakult vélemény, hírnév. *Neve van a szakmában.*

nevel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Fiatal személyt) testi, szellemi fejlődésében segít. *Szomszédaink három gyermeket nevelnek. Nagyon jó módszerrel nevelik őket.* • *Valamire nevel valakit:* neveléssel valamely tulajdonságot vagy valamire való alkalmasságot igyekszik kifejleszteni benne. *Csak a jóra nevelte.* | *Valamit nevel valakiből:* úgy neveli, hogy az váljon belőle. *Tanárt nevelt a fiából.* 2. (Állatot) tenyészt, illetve valamire szoktat, idomít. *Vidéken sokfelé nevelnek libát. Következetesen neveli a kutyáját.* 3. (Növényt) termel, növeszt, fejleszt. *„Kertész leszek, fát nevelek”* (József A.: Kertész leszek). *Az eső neveli a vetést.*

neveletlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Az illem szabályait meg nem tartó. *Micsoda neveletlen ember! Neveletlen viselkedése fölháborította társait.* 2. (rég.) Még föl nem nevelt, serdületlen. *„Mint gyümölcs a fát, lehajítja Nehéz gondja, gondolatja: Neveletlen négy magzatja.”* (Arany J.: Both bajnok özvegye)

nevelő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Tanulók nevelésével, tanulmányi előmenetelükkel hivatásszerűen foglalkozó személy. *A kollégiumi nevelők kirándulni mentek a tanulókkal.* 2. (rég.) A családban a gyermekeket magánúton tanító alkalmazott. *A gróf nevelőt fogadott gyermekei mellé.*

névelő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

A névszó előtt állva annak határozott vagy határozatlan voltát kifejező szó, illetve szófaj. *Határozott névelő az a és az, határozatlan névelő az egy szó.*

nevelit ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Mástól származó, de általa fölnevelt, gondozott (gyermek). *Úgy bánt a nevelt fiával, mint a sajátjával.*

névérték ♦♦♦ fn (hivatalos)

Pénzen, értékpapíron, bélyegen feltüntetett hivatalos érték. *A kárpótlási jegyeket csak névértéken tudta eladni, nem nyert rajtuk semmit.*

neves ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, –

Érdemei, elért sikerei révén közismert. *A neves író is megtisztelte jelenlétével a kiállítást. Több neves színész játszik a darabban.*

nevet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szájának széthúzásával, gyors, szaggatott hangadással jókedvet (esetleg gúnyt) fejez ki. *Széles jókedvében hangosan nevet. Az egész osztály rajta nevetett.* • *Könnyen nevet:* nincs semmi gondja, baja. *Ekkora jövedelemmel én is könnyen nevetnék.* 2. Vidámságot fejez ki, derüt áraszt. *Nevet a szeme. Nevet a tavaszi szellő.*

nevetséges ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Furcsaságával nevetésre ingerlő. *Nevetséges figura jött be az ajtón.* 2. Komolyan nem vehető. *Nevetséges érvet hozott fel mentségéül.* 3. (túlz.) Komolytalanul kicsi, jelentéktelen. *Ezzel a nevetséges ügygel foglalkozik már napok óta. Nevetséges összegért adták el az autójukat.*

nevez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakinek vagy valaminek nevet ad, hív, szólít valahogyan. *A napraforgót az Alföldön szotyolának nevezik. Macskájukat Cirminek nevezték.* • *Nevén nevez valamit:* szépítés nélkül megnevezi. *Ne kertelj, nevezd nevén a dolgot!* 2. Sportversenyen való részvételi számdékat hivatalosan bejelenti. *Csapatunk is nevezett a megyei versenyre.*

névjegykártya ♦♦ fn

Valakinek a nevét, címét, telefonszámát, legtöbbször foglalkozását is feltüntető, nyomtatott, sokszor díszes kis kartonlap. *Elkérhetem a névjegykártyáját? Sajnos, nincs nálam névjegykártya, felírom a címemet.*

névleg ♦♦ hsz

(Csak) név, elnevezés szerint, de valójában nem. *Névleg ő a vezető.*

névmás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A mondatban a főnevet, a melléknevet, illetve a számnevet helyettesítő szófaj. *Az ő, olyan, annyi szavak névmások.*

névnap ♦♦♦♦ fn

Az a nap, amelyen valakinek a keresztnéve a naptárban szerepel. *A család felköszöntötte névnapján a nagypapát. A Mihályok névnapja szeptember 29-én van.*

névszó ♦♦♦ fn ~k, ~t, –

A főnév, a melléknév, a számnév és a névmás összefoglaló nyelvtani kategóriája. *Most tanulják a névszók ragozását.*

névtelen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~je

1. Akinek, aminek (még) nem adtak nevet. *Az újszülött addig névtelen, ameddig nem anyakönyvezik. Az út végén nyílik egy névtelen utca, ott lakunk.* 2. Név szerint nem ismeretes. *A névtelen szerző leírja a magyarok történetét.* (Főnévi használatban:) *Az Erdy-kódexet a Karthauzi Névtelen másolta.* 3. Nem neves, nem ismert. *Még névtelen kezdő volt, amikor ezt a verset írta.* 4. Névvél, aláírással el nem látott. *Egy névtelen nyilatkozatot hoztak nyilvánosságra. Egy idő óta névtelen levelekben fenyegetik. A névtelen dolgozatokkal nem tudok mit kezdeni.*

névutó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A névszó után álló, a névszóval együtt valamilyen határozói viszonyt kifejező nyelvtani kategória. *Az alatt, fölött, óta, miatt, yégett szavak névutók. A névutót mindig különírjuk a névszótól.*

néz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szemét, tekintetét úgy irányítja, hogy lásson valakit, valamit. *Unalmában a kirakatokat nézte. Láss, ne csak nézz!* 2. A látvány alapján tévesen valakinek, valaminek hisz, vél valakit, valamit. *Ne nézz engem hülyének! Bőgrének néztem azt a*

ceruzatartót. **3.** *Valamit* vagy *valami*, *valaki után néz*: találni, szerezni próbál valakit, valamit. *Jövő héten nézek magamnak egy új cipőt. Jó lesz, ha valamilyen új állás után nézel. Új barátom után kell néznie.* **4.** *Valaki után néz*: ellenőrzi, hogy mit csinál. *Nézz a gyerek után, légy szíves!* **5.** *Valami elé néz*: valaminek bekövetkezése előtt áll. *Szép örökség elé néz.* • *Anyai örömök elé néz*: gyermeket vár. **6.** (bizalmas) (Felszólító módban:) *Figyelj (figyeljen stb.) ide, illetve kérlek (kérem)! Nézd, ha neked így jó, nem bánom. Nézzétek, ez így nem lehet tovább! Nézzétek, én nem fogok vitatkozni, csináljatok, amit akartok!* **7.** *Valamerre, valamire néz*: (épület, helyiség, ablak, ajtó) valamely irányban helyezkedik el. *Az ablakok a kertre néznek.*

nézelőd|ik ♦♦♦ ige ~ni

Határozott cél nélkül ide-oda néz. *Szórakozottan jött-ment és nézelődött az utcán. A könyvtárban csak nézelődött, nemigen olvasott el semmit.*

nézet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Vélemény, álláspont. *Nekem erről más a nézetem. Nézetem szerint el kell halasztani az utazást. Elavult nézeteket vall.*
2. (Épület, gép stb. külső részének) valamelyik oldalról való ábrázolása. *Rajzold le ezt a tárgyat oldalsó nézetben is!*

néző ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Az a személy, aki valamely látnivalót, előadást, eseményt néz. *A rendezvényre csak húsz néző jött el.*

ni ♦♦♦♦ msz (bizalmas)

(Rámutatás vagy meglepődés kifejezésére:) *Itt van, ni! Ni, mit vettem! Ni csak, ki van itt!*

nikkel ♦♦ fn -, ~t, ~e vagy ~je

Ezüstfém, kemény fém, illetve ennek érce. *Kanadában termelik ki a legtöbb nikkelt. (Jelzőként:) Nikkel pénzüremét használtak fizetőeszközkül.*

nikotin ♦♦ fn -, ~t, ~ja

A dohányban található erősen mérgező vegyület. *A cigarettában levő nikotin, bár nagyon kis mennyiségű, tulajdonképpen mérge.*

nimfa ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A görög mitológiában valamely természeti erőt megszemélyesítő, kisebb jelentőségű istennő. *A festmény erdei nimfákat ábrázol. Ez a történet Kalüpszó nimfáról szól.*

nincs ♦♦♦♦ ige **nincsen** **nincsenek** (csak jelen idő 3. személyben)

1. Nem létezik. *Nincs szebb nála. Valakinek nincs valamije: nem áll rendelkezésére. Nincs befektethető tőkém. Nincs estélyi ruhám.* • *Nincs mit tenni:* semmi értelme fáradozni érte. | *Nincs mit:* (megköszönés udvarias elhárításaként:) nem kell megköszönni. *Köszönöm! – Nincs mit!* (Főnévi használatban:) *Nagy úr a nincs.* **2.** A jelzett helyen nem található. *A keresett tárgy nincs a szobában. Soha nincs otthon. Nincs nálam a bérletem.* **3.** (Időpont, időszak) nem érkezett (még) el. *Még nincs itt az ideje. Még nincs nyolc óra, és ő már alszik.* **4.** Nem éri el a jelzett mennyiséget, számot, mértéket. *Ez a zsák nincs 50 kiló. Még nincs húszéves.* **5.** Nem a jelzett állapotban, viszonyban van. *Nincs jól. Nincs hasznára ez a barátság.*

nincstelen ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Semmilyen vagyonnal nem rendelkező. *A nincstelen falusi napszámosok aratás idején messze földön vállaltak munkát. (Főnévi használatban:) A község nincstelenjei ingyenebédet kapnak.*

nitrogén ♦♦ fn -, ~t, ~je

Szintelen, szagtalan gáznemű elem. *A levegő 1/5-ét nitrogén alkotja.*

no ♦♦♦♦ msz (bizalmas)

1. (Kérés, biztatás, sürgetés nyomósítására:) *No, gyere beljebb!* **2.** (Kérdő mondatban különféle árnyalatok kifejezésére:) *No, mi a baj?* **3.** (Harag, bosszúság vagy meglepettség kifejezésére:) *No megállj! No lám!* **4.** (Elbeszélésben élénkítő szóként:) *Elég az hozzá, no, hogy a királyfi elvette feleségül a lányt.*

nógat ♦♦♦ ige ~ni

Ösztönöz, sürget valamit, valakit. *Nógatja a lovát. Hiába nógatod, nem fog hamarabb elkészülni.*

noha ♦♦♦♦ ksz (választékos)

(Megengedés kifejezésére:) *Nem jelentkezett, noha megígérte.*

nomád ♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

1. Vándorló életmódot folytató, pásztorkodó és sátorlakó. *Elődeinket lovas nomád népnek mondják. (Főnévi használatban:) A lappokat az észak nomádjainak nevezik.* **2.** Ilyen közösségre jellemző. *A belső-ázsiai nomád kultúrákat tanulmányozza.*

nono ♦♦♦ msz (bizalmas)

(Figyelmeztetés, ellentmondás kifejezésére:) *Nono, ebből még baj lehet! Nono, ne nyúlj az ollóhoz! Nono, az nem úgy van!*

nonstop ♦♦♦ mn -, -, -

Szünetelés, megszakítás nélküli. *Nonstop zene van ezen az adón. Egyre több nonstop üzlet van a városban, ezek éjszaka is nyitva tartanak. (Határozószói használatban:) A hétvégén nonstop dolgozott.*

norma ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A társadalmi együttélés során kialakult szabály, irányelv. *Tartsd be a viselkedési normákat. Az erkölcsi normák megszegésével magára haragította a többieket.* **2.** Előre meghatározott mérték, mennyiség, egység. *Beállította a hőmérsékleti normákat. A szövönök normában dolgoztak.* **3.** (Fv, Ka, Öv) Szabvány. *A pékek tegnap fele annyi mákot tettek a kalácsba, mint amennyit a norma előír.*

normális ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Megszokott, természetes. *Normális kapcsolatot alakított ki kollégáival. Normális körülmények között ennek már régen be kellett volna fejeződnie.* **2.** (bizalmas) Épeszü. *Nahát, ez az alak nem normális! Normális vagy?*

norvég ♦♦ mn ~ok vagy ~ek, ~ot vagy ~et, ~ul vagy ~ül

1. A jórészt Norvégiában élő, germán nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Egy norvég zeneszerző írta ezt a darabot.* (Főnévi használatban:) *A norvégok nagy fia Ibsen. A norvégok északon élnek.* 2. E nép által beszélt (nyelv). *Dánul már tud, most norvégül tanul.* (Főnévi használatban:) *A norvégot a XVIII. században emelték irodalmi szintre.* 3. *Norvég minta:* egyfajta színes kötésminta. *Norvég mintás pulóver van rajta.*

nos ♦♦♦♦ msz (választékos)

1. (Válaszadásra, cselekvésre biztató kérdésben:) *Nos, mit tudsz erre mondani? Nos, mikor indulsz?* 2. (Kijelentés, ellenvetés bevezetésére:) *Nos, a helyzet a következő. Nos, erről nekem más a véleményem.*

nosza ♦♦♦ msz (választékos)

(Biztatás kifejezésére:) *Nosza rajta! Nosza, induljunk!*

noszogat ♦♦ ige ~ni

1. Nógat, unszol valakit, valamit. *Folyton noszogatni kell, hogy intézkedjen. Hiába noszogatod azt a lusta kutyát.* 2. Háborgat, zaklat valakit, valamit. *Ne noszogass folyton!*

nosztalgia ♦♦♦ fn –, ~t, ~ja (idegen, választékos)

Sóvárgó vágy vagy vágyakozás. *Nosztalgiával gondol azokra a húsz évvel ezelőtti időkre.*

nosztalgiázik ♦ ige ~ni

Kellemes emlékeit kedvveléssel, esetleg némi szomorúsággal felidézi. *Néha összejöttek, beszéltek a régi időkről, egész este nosztalgiáztak.*

nóta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Népies dal. *A nagymama sok magyar nótát ismer. Az idősebbek nótákat énekeltek a lakodalomban.* 2. (bizalmas) Énekszám, dal. *Két új nótát is hallottunk. Az együttes csupa új nótát adott elő.* 3. (bizalmas) • *Már megint a régi nóta!*: újra az ismert ügy, cselekedet, viselkedés.

nótárius ♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég, idegen)

Jegyző. *Gvadányi József költeményéből Gaál József írta a peleskei nótáriusról szóló bohózatot.*

nótázik ♦♦ ige ~ni

Nótákat dalol. *Egész este nótáztunk.*

notebook ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Az asztali számítógép funkcióival nagyjából megegyező funkciókban használható, hordozható számítógép. *Nagy segítségére van a notebookja, amikor könyvtárban jegyzetel, de a programját is beleírja.*

notesz ♦♦♦ fn ~ek vagy ~ok, ~t, ~e vagy ~a

Kis jegyzetfüzet. *Mindent beírt egy noteszbe. A noteszében sok telefonszám van.*

novella ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Rövid, prózában írt elbeszélés. *A modern európai novella megteremtője Boccaccio volt. A fiatal író már egy egész kötetre való novellát írt.*

november ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Az év 11. hónapja. *Az idén is nyirkos, esős volt a november. Novemberben születtem.*

nő! ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Élőlény, élő szervezet, képződmény) természetes módon nagyobbodik. *A kamaszok egy év alatt akár tíz centit is nőnek.* 2. Valahol megterem, tenyészik, keletkezik. *A sivatag homokjában semmilyen növény nem nő. Vízhólyag nőtt a tenyeremen.* 3. *Valamihez nő:* hozzánő, összeforr vele. *A szíami ikrek a fejüknél nőttek egymáshoz.* (átvitt) *Állandóan együtt voltak, szinte egymáshoz nőttek.* • *Valakinek a szívéhez nő valaki, valami:* megszereti. *Szívéhez nőtt a ház, nehezen válna meg tőle.* 4. Valami terjedelmében, mennyiségében gyarapodik. *Napról napra nő a vagyona. Határozott fellépése miatt egyre nő a tekintélye a beosztottai előtt.* • *Nő valakinek a szemében:* erkölcsi értékben, megbecsülésben gyarapodik. *Ezzel a tetteivel nagyot nőtt a szememben.*

nő² ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Nőnemű felnőtt. *A nők egyesek szerint még mindig nem egyenjogúak a férfival. Ezen a munkahelyen a dolgozók kétharmada nő. Csak úgy ragadtak rá a nők.* (bizalmas) *Valakinek a nője:* barátnője, szeretője. *Új nője van.* 2. (rég) Feleség. *Nóm jelezte már érkezését.*

női ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. Nőkkel kapcsolatos, hozzájuk tartozó, nekik való. *A női divat mindig változatosabb volt, mint a férfidivat.* • *Női baj* vagy *betegség:* a női nemi szervek valamelyikének betegsége. 2. Nőkből álló. *A falunak van egy női énekkara.*

nőnemű ♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. A megtermékenyítésre alkalmas élőlények közé tartozó. *Az állatok nőnemű egyedei általában kevésbé díszesek, mint a hímek.* 2. (Egyes nyelvekben:) Nőt, nöstény állatot stb. jelentő, illetve az ide sorolt névszók kategóriájának nyelvtani formáit mutató. *Az oroszban az a végű főnevek általában nőneműek.*

nöstény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Nőnemű állat. *A hím után elöbukkant a nöstény is.* (Jelzőként:) *A monda szerint Romulust és Remust egy nöstény farkas táplálta.*

nősül ♦♦♦ ige ~ni

(Férfi) házasságot köt. *Ma is vannak olyan férfiak, akik csak a hozományért nősülnek. Korán nősült.*

nőtlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Olyan (férfi), akinek nincs és nem is volt felesége. *Egy nőtlen fiatalember is volt a társaságban. Családi állapota: nőtlen.*

növeked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni **növeksz|ik** növekedni

1. Terjedelmében, méretében, jelentőségében fokozatosan nagyobb lesz. *Tekintélye napról napra növekedett. A gazdaság nem növekedik elég gyors ütemben.* 2. (Élő szervezet) nő, fejlődik. *A gyermek szépen növekedik.*

növendék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valamely iskola tanulója (az iskolához való viszonyában). *Iskolánk növendékei az idén is részt vesznek a különféle tanulmányi versenyeken.* 2. (választékos) Valakinek tanítványa. *Kodály tiszteletére emlékestet rendeztek volt növendékei.*

3. Növésben levő fiatal állat, esetleg növény. *A növendékek nagyobb gondoskodást igényelnek. (Jelzőként:) A tönkrement szövetkezet levágatta még a növendék szarvasmarhákat is.*

növény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A talaj, a víz és a levegő szerves anyagait szerves táplálékká alakító, helyhez kötött élőlény. *Növényeit nagy odaadással gondozza. Névnapijára egy szép cserepes növényt kapott.*

növényevő ♦♦ mn ~k, ~t, –

Növényekkel táplálkozó (állat). *A ház körüli haszonállatok általában növényevők. Az elefánt növényevő állat. (Főnévi használatban:) A növényevők egy részének összetett gyomra van, és kérődznek.*

növénytan ♦♦ fn

A növényekkel foglalkozó tudomány. *Biológiából jobban szerette a növénytant, mint az állat- vagy embertant.*

növényvédelem ♦♦ fn

A hasznos, illetve a termesztett növényeknek a kártételtől való védelme. *A növényvédelemhez nemcsak a permetezés tartozik, hanem például a fagy elleni védelem is.*

növényzet ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Növények összessége, növénytakaró. *A trópusokat dús növényzet borítja.*

nővér ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Idősebb nőtestvér. *Nekem nincs nővérem, csak két húgom.* 2. (kissé régi) (Fiatalabb vagy idősebb) nőtestvér. *A Kalicki nővérek is a mi iskolánkba járnak.* 3. Kórházi ápolónő. *Régóta éjszakás nővérként dolgozik. Rosszul lett, és hívták az ügyeletes nővért. (Megszólításként:) Nővér, kérem!* 4. Női egyházi rend tagja. *Az irgalmas nővérek a zárdában nagyon szigorú életmód szerint élnek. (Megszólításként:) Tisztelendő nővér!*

növeszt ♦♦♦♦ ige ~eni

1 (Szörzetet, körmöt) nőni enged, nem vág le. *Miért nem növeszted a szakálladat?* 2. Valamit növésében segít. *A csapadék növeszti a vetést.*

nudista ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A meztelen strandolás, napozás híve. *A nudisták azt állítják, hogy ruhátlanul szorosabb kapcsolatba kerülnek a természettel. (Jelzőként:) Még sosem láttam nudista személyeket strandolni.*

nudli ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (bizalmas) Burgonyás tésztából készült metélt. *Az otthon készített krumplis nudli sokkal finomabb, mint a mélyhűtött.* 2. (szleng) (Lekicsinylés kifejezésére:) Semmiség. *Ez nudli!*

nulla I. ♦♦♦♦ szn

1. Az egynél eggyel kevesebb. *Pártja csak nulla egész öt tized százalékot ért el a választáson. Nulla fok volt a reggeli hőmérséklet. • Nulla óra: éjfél. Szilveszter éjszakáján nulla óraker hangzik fel a Himnusz.* 2. Az ezt jelölő számjegy (0). *Egyelőre csupán három nulla áll a neve mellett.* 3. Valaminek a teljes hiánya, egy sem. *A csapat nulla pontot szerzett.* 4. (Mérkőzés eredményében vagy részeredményében:) Gól vagy pontszám teljes hiánya. *A félidőben öt nulla a javunkra.*

nulla II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Teljesen értéktelen, használhatatlan ember. *Az én szememben ő egy erkölcsi nulla. Rá nem számíthatunk, ő egy nagy nulla.*

nutria ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Patkányféle rágcsáló. *A nutriát értékes prémjéért tenyésztik.* 2. Ennek az állatnak kékesbarna prémje. *Nutriából csináltak magának bundát. (Jelzőként:) Egy nutria télkabátot vásárolt a feleségének.*

Ny

nyafka ♦ mn ~k, ~t, ~n (bizalmas)

Elkényeztetett, nyafogó. *Nem szeretem a nyafka lányokat.*

nyafog ♦♦♦ ige ~ni

Nyügösködve siránkozik valami miatt, illetve panaszol valamit. *Egész este nyafogott. Azt nyafogja, hogy megütötték. „Nem nyafognék, de most már késő” (József A.: Mama).*

nyaggat ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. (Gyermeket, állatot) játékosan vagy bosszantásul húzgál, fogdos. *Ne nyaggasd folyton szegény gyereket! Addig nyaggatta a kutyát, míg az végül megharapta.* 2. (Kéréseivel, kérdéseivel) zaklat valakit. *Sose hagy dolgozni, állandóan nyaggat.*

nyáj ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Juhok, kecskék, ritkán disznók legelésző csoportja. *„A juhásznak jól van dolga. Egyik dombról a másikra Terelgeti nyáját, fújja furulyáját”* (népdal). 2. (választékos) A lelkipásztorhoz tartozó hívek összessége, közössége. *Ott volt a templomban a lelkipásztor és nyája.*

nyájas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (választékos) Barátságos, szívélyes, kedves. *Nyájas fogadtatásban volt részünk. A könyv szerzői szívből köszöntik a nyájas olvasót.* 2. (rosszalló) Tetteve kedves. *Visszataszító volt nyájas viselkedése.*

nyak ♦♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. A testnek a fejet a törzzsel összekötő része. *Sálat tettem a nyakamra.* • *Nyakába borul valakinek:* a) (örömeben) átöleli. *Nyakába borult rég nem látott testvérének.* b) feltétel nélkül megbocsát neki. *Az első jó szóra a nyakába fog borulni.* | *Nyakára hág valaminek:* elpazarolja. *Nyakára hágott hatalmas vagyonának.* | *Nyakára nő valakinek:* mellette megerősödve fölébe kerekedik. *A tanítvány nyakára nőtt mesterének.* | (bizalmas) *Nyakig van vagy ül a pácban:* a legteljesebb mértékben bajban van. *Ezt jól megcsináltad, most aztán nyakig ülünk a pácban!* | *A nyakamat teszem vagy tenném rá:* tökéletesen biztos vagyok benne. *A nyakamat teszem rá, hogy az ő keze van a dologban!* 2. Ruhadarabnak a nyakkal érintkező része. *Szorít az ing nyaka.* 3. Valaminek elvékonyodó felső része. *Hullámvonallal díszíti a kancsó nyakát.*

nyák ♦ fn –, ~ot, ~ja

1. Rizsből vagy zabpehelyből főzött pépes étel. *A hasmenéses kisbaba tejébe nyákot kevernek.* 2. Nyálka. *Vesznek tőle egy kis nyákot a laborvizsgálatához.*

nyakal ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Mohón iszik valamit. *Nyakalja a hideg szódavizet.*

nyakas ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (ritka) Olyan (edény, ruha), amelynek nyaka van. *Vizet töltött egy nyakas kancsóból. Jól áll neked ez a nyakas pulóver.* 2. Konok, makacs. *Ne légy már olyan nyakas, egyszer te is engedhetsz!*

nyakatekert ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Mesterkéltén, fölöslegesen bonyolult (megnyilatkozás). *Nyakatekert magyarázatot adott a történetekre.*

nyakigláb ♦ mn ~ak, ~at, –

Aránytalanul hosszú lábú, vékony, magas (személy). *Egy nyakigláb fiatalember hozta az újságot.*

nyakkendő ♦♦♦♦ fn

1. Az inggallér alá bújtatott és elől csomóra kötött, díszként, általában férfiak által viselt ruhadarab. *Nálunk a férfiak jólöltözöttségének ma is nélkülözhetetlen kelléke a nyakkendő.* 2. Nyakban viselt háromszögletű kis kendő. *A cserkészek vagy az úttörők és a kisdobosok más-más színű nyakkendőt viseltek.*

nyaklánc ♦♦ fn

Ékszerként viselt, nyakba akasztható lánc. *Nagyon szép nyakláncot viselt. Tizennyolcadik születésnapjára egy arany nyakláncot kapott.*

nyakleves ♦♦ fn (bizalmas)

Valakinek a nyakára vagy tarkójára mért (gyengébb) ütés. *Feleselt, ezért kapott egy nyaklevest az anyjától.*

nyakló ♦ fn ~k, ~t, ~ja

A ló nyakát a kocsirúdhoz kapcsoló köté, szíj vagy lánc. *A lószerszámok között volt a nyakló is.* • *Nyakló nélkül:* mértéktelenül. *Nyakló nélkül iszik. Nyakló nélkül költi a pénzt.*

nyakra-főre ♦♦ hsz (bizalmas)

Újra meg újra. *Nyakra-főre hívogatta telefonon, hogy bocsásson meg neki.*

nyakravaló ♦♦ fn (népi, régi)

1. Nyakkendő. *Megköti a nyakravalóját.* „Nyakravaló nélkül akarod megvédeni hazádat?” (Petőfi S.: Nyakravaló). 2. Nyakörv. *Kutyát nyakravaló nélkül sétáltatni tilos.* 3. (ritka) Nyaklánc. *Ezt a gyöngyös nyakravalót még a nagyanyámtól örököltem.*

nyakszirt ♦♦ fn

Az emberi fej hátsó részének a nyakkal határos része. *Óvatosan masszírozza fájó nyakszirtjét.*

nyal ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nyelvével (többször) végigsimít valamit. *A jámbor kutya nyalja a feléje nyújtott kezét. Teheniünk makulátlanul tisztára nyalja újszülött kicsinyét.* 2. Így eszik valamit. *Épp fagyalgot nyal, mikor találkoztunk.* 3. (rosszalló) Illetlen módon, mások előtt csókol valakit. *Egész este egymást nyalják.* 4. • (tréfás) *Képen vagy pofon nyal valakit:* pofon üt. *Jól képen nyalta a pimaszságáért.* 5. (bizalmas, rosszalló) *Nyal valakinek:* (szolgai módon) hízeleg neki. *Addig nyalt a főnökének, míg elő nem léptették.*

nyál ♦♦♦♦ fn –, ~at, ~a

1. A szájban képződő szintelen váladék. *Folyik a nyál a kisbaba szájából. Majd kicsordult a nyála, annyira megkívánta a frissen sült tepertős pogácsát.* 2. (népi) Béka, csiga nyálkája. *A csiga nyála ott maradt a növényen.*

nyaláb ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Valamiből, különösen szálas anyagból egybefogott nagyobb köteg. *Kifogyott a gally, a venyige, hozz egy nyalábbal!* (Jelzőként:) *Egy nyaláb ceruzát vett a tanév elején.* • *Nyalábra fog valamit:* átkarolja, átnyalábolja. *Nyalábra fogta a mosott ruhákat, úgy vitte a kertbe kitergetni.* | *Nyalábra kap valamit:* átöleli és felkapja. *Nyalábra kapta a csomagokat és felugrott az induló vonatra.*

nyalánkság ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valakinek nyalánk természete. *Nyalánkságának az lett a következménye, hogy alaposan meghízott.* 2. Élvezetből fogyasztott finom étel, csemege. *Imádja a nyalánkságokat. A kávé mellé bekapunk valami nyalánkságot is!*

nyalka ♦♦ mn ~k, ~t, ~n (rég, népi)

Csinosan kiöltözött (főként férfi). *Nyalka fiatalembert alakított az operettben. A filmben a nyalka huszárok tetszettek a legjobban.*

nyálka ♦♦ fn -, ~t, ~ja

Élő szervezetben keletkező híg, nyúlós váladék. *Fel kell köhögnie a lerakódott nyálkát.*

nyálkahártya ♦♦ fn

A test üreges szerveit bélelő nyálkás hámréteg. *Jobb szemének nyálkahártyája megsérült. Tüszős mandulagyulladásakor a nyálkahártyán apró fehér pontok jelennek meg.*

nyálkás ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Ragacsosan nyúlós vagy csúszós. *Nyálkás lett a tészta. A nyálkás testű hal kicsúszott a kezéből.*

nyalóka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Pálcikára erősített, nyalogatni való cukorka. *A kakas alakú nyalókát szerette.*

nyámmog ♦ ige ~ni (népi, rosszalló)

Kelletlenül eszik. *Ne nyámmogj már annyit azon a kis főzeléken!*

nyámnyila ♦ mn ~k, ~t, ~n (népi)

Tehetetlen, ügyefogyott. *Nyámnyila emberre ezt nem lehet bízni.*

nyár¹ ♦♦♦♦♦ fn nyarak, nyarat, nyara

1. A legmelegebb évszak. *Nyáron nincs tanítás az iskolában. A meteorológiai nyár június elejétől augusztus végéig tart.* • *Vénasszonyok nyara:* nyár végi, ősz eleji napos, meleg idő. 2. (választékos) (Birtokos személyjellel:) (Valamely időszaknak középső szakasza. „Itt benn vagyok a férfikor nyarában” (Petőfi S.: Itt benn vagyok a férfikor nyarában...)). 3. (népi) (Életkor számításában): Év. *Sok nyarat megért már.*

nyár² ♦♦ fn ~ak, ~t, ~ja

Nyárfá. *Egy sudár nyár van a kertünk végében.*

nyaral ♦♦♦♦♦ ige ~ni

Nyári üdülését (valahol) tölti. *Idén a tengerparton fogunk nyaralni.*

nyárfa ♦♦♦♦ fn

1. Vizes, homokos talajt kedvelő, magasra nő, barkás virágzatú fa. „*Lehullott a rezgő nyárfá ezüstsínű levele*” (magyar nóta). *A nyárfák nemzetségébe 35-40 faj tartozik, például a fehér vagy ezüst nyár, a rezgő nyár, a szürke nyár és a jegenyenyár, amelyet olasz nyárnak vagy topolyafának is neveznek.* 2. Ennek puha, könnyen korhadó fája mint faanyag. *Nyárfából készíti a mosóteknőt.* (Jelzőként:) *Nyárfá deszkát is felhasznált az építkezésen.*

nyargal ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Nagyobb állat, különösen ló) egyenletes lendülettel, igen gyorsan fut. *Már messze nyargalt vele a ló.* 2. (bizalmas) Valaki nagy léptekkel, gyorsan fut. *Hova nyargalsz ilyen sebesen?* 3. (bizalmas) *Nyargal valamin:* makacsul ismételve rágódik rajta. *Egész este azon nyargalt, hogy őt nem szereti senki.*

nyárs ♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

Fából vagy vasból készült, hegyes végű pálca, illetve rúd, amire valamit ráhúznak. *A kirándulók faágakból nyársakat faragtak a szalonnasütéshez. Az ökröt nyársra húzzák, a nyárs két végét villás tartóra helyezik, így sütik meg a húst lassú tűzön.*

nyárspolgár ♦♦ fn (rosszalló)

Szűk látókörű, kicsinyes ember. *A tipikus nyárspolgár nem hajlandó, de nem is képes önállóan gondolkodni. Korlátolt, begyepesedett nyárspolgár volt.*

nyárutó ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos)

A nyár utolsó hetei, a kb. augusztus közepétől szeptember közepéig tartó időszak. *Idén esős nyárutó volt.*

nyavalya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (népi) Betegség. *Összeszedett valami nyavalyát.* • *Rossz nyavalya:* epilepszia. *Rossz nyavalyája van már fiatal kora óta.* 2. (bizalmas) Bosszúságot okozó, kellemetlen dolog vagy tárgy, nehézség. *Add már ide azt a nyavalyát! Mikor intézed már el azt a nyavalyát? Mi a nyavalyát csinálsz ott? Folyton a nyavalyáit kell hallgatnom.* 3. (durva) (Szitkozódásban, elhomályosult jelentéssel:) *Essen beléd vagy törjön ki a nyavalya! Eridj a nyavalyába!*

nyavalyog ♦♦ ige ~ni

1. (bizalmas) Betegeskedik. *Tavaly sokat nyavalyogtam.* 2. (rosszalló) Siránkozik, panaszkodik. *Ne nyavalyogj már folyton!* 3. (rosszalló) Piszmog, kínlódik valamivel. *Fél éve nyavalyognak azzal a kérvénnyel.*

nyávog ♦♦♦ ige ~ni

1. (Macska) vékony, elnyújtott hangot hallat. *A macska panaszosan nyávogott, amikor a gazdája egyedül hagyta.* 2. (bizalmas, rosszalló) Magas, kényeskedő vagy nyafogó hangon beszél vagy mond valamit. *Már megint miért nyávog ez a gyerek? Ne nyávogj, bántja a fületem!*

nyegle ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Hányaveti, hetyke (személy, illetve viselkedés, beszédmód stb.). *A lányunknak egy nyegle fiatalember udvarol. Nyegle viselkedése nemetszést váltott ki. Nyegle modora miatt senki sem kedvelte.*

nyekken ♦♦ ige ~ni

(Ütődéstől) rövid nyögő hangot hallat. *Elvágódott, hogy csak úgy nyekkent.*

nyel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Táplálékot) a gyomrába juttat, illetve az ezzel járó izommozgást végzi nyelvvel és nyelvöcsövével. *Mohón nyelte a pogácsákat. Izgalmában nagyokat nyel.* 2. (Port, füstöt stb. kényszerűségből) belelegez. *Egész nap nyeli a port.* 3. (Indulatot, kellemetlenséget) magába fojt, szó nélkül eltűr. *Sokat kellett nyelnie az anyósától. Nem vagyok hajlandó tovább nyelni a szemtelenségeidet!* 4. Valamiből nagy mennyiséget magába fogadva eltüntet. *Régóta nem esett eső, a virágágyás mohón nyelte a vizet. Ez a vállalkozás veszteséges, csak nyeli a pénzt.* (átvitt) *A kocsi nyelte a kilométereket.*

nyél ♦♦♦♦ fn nyelek, nyelet, nyele

Eszköznek, szerszámnak az a része, amellyel kézbe vesszük. *Eltörött az esernyő nyele.* • *Nyelbe üt valamit:* megvalósítja. *Nyelbe ütötte a lakáscserét.*

nyeles ♦ mn ~ek, ~et, ~en

Olyan (tárgy), amelynek nyele van. *Egy nyeles edényt hozott vizet merni.*

nyelőcső ♦♦ fn

A garatot a gyomorral összekötő, izmos falú cső, amely a táplálékot a gyomorba juttatja. *Gombás fertőzést állapítottak meg a nyelőcsövén.*

nyelv ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Az ízlelésnek és (embernél) a beszédnek a szerve. *Elharapta a nyelvét. Megégette a nyelvét a forró leves.* • *Lóg a nyelve:* nagyon fáradt. *Lóg a nyelve az egésznapos rohanástól.* | *Fel van vágva a nyelve vagy felvágták a nyelvét:* bőbeszédű. *De fel van vágva a nyelve ennek a lánynak, folyton felesel!* 2. (Kifejezésekben:) az embernek ez a szerve mint a pletykázás, a megszólás jelképe. • *A rossz nyelvek:* a rosszindulatú, pletykás emberek. *A rossz nyelvek szerint megint összeveszett a férjével.* 3. Az emberi közlésnek hangokból, szavakból, mondatokból álló eszköze. *A magyar nyelv két legközelebbi rokona a vogul és az osztják. Angol nyelven folyékonyan beszél, de német és olasz nyelven is olvas, és sokat megért.* (átvitt) *Megtanulta a süketnémák nyelvét. Én nem értek a számok nyelvén.* 4. Eszköz, műszer lengő alkatrésze. *Megrepedt a harang nyelve.* • *A mérleg nyelve:* a) mutatója. *A mérleg nyelve megmutatja, melyik serpenyőben van nagyobb súly.* b) olyan tényező, amely valamit eldönt. *Az ő szava fog dönteni, ő lesz a mérleg nyelve.*

nyelvcsalád ♦♦ fn

Közös nyelvből eredő, egymással rokonságban levő nyelvek csoportja. *A magyar nyelv az uráli nyelvcsalád finnugor ágához tartozik.*

nyelvel ♦♦ ige ~ni

1. (rosszalló) Feleselve veszekszik. *Addig nyelvelt a szomszédaival, hogy már mindenki haragszik rá. Zsémber asszony, naphosszat nyelvel.* 2. (népi) (Kutya) nyelvét hosszan kiöltve liheg. „*Nyelvel a kuvasz is földre hengeredve*” (Arany J.: Toldi).

nyelvelmék ♦♦♦ fn

Valamely nyelv régi állapotát őrző írásos emlék. *Legrégibb szöveges nyelvelmékünk a Halotti beszéd.*

nyelvérvék ♦♦ fn

1. Az anyanyelv használatának készsége. *Ha helyesírási kérdésekben bizonytalanok vagyunk, sokszor a nyelvérvékünkre hagyatkozunk.* 2. Idegen nyelvek elsajátítására és helyes, folyékony használatára való képesség, készség. *Jó a nyelvérvéke, könnyen tanulja az angolt. Sajnos, nincs nyelvérvékem. A nyelvérvék hiányát vasszorgalmával ellensúlyozta.*

nyelves ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Nyelvhez hasonló alakú résszel ellátott (tárgy). *Nem szereti a nyelvés cipőt.* 2. Sokat feleselő (személy). *Gyerekkorában nyelvés kislány volt.*

nyelvész ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A nyelvekkel hivatásszerűen foglalkozó tudományos kutató. *A nyelv történetét, szerkezetét, használatát vizsgálják a nyelvészek.* 2. (ritka, bizalmas) A nyelv vagy a nyelvek iránt érdeklődő személy. *Amatőr nyelvészek rengeteg hibát találnak az újságokban. Kitűnő nyelvész, egy csomó idegen nyelven beszél.*

nyelvezet ♦♦♦ fn –, ~et, ~e

(Valamely egyénre, irodalmi műfajra vagy műre) jellemző nyelvhasználat. *A regény nyelvezete kissé régies.*

nyelvjárás ♦♦♦♦ fn

Egy nyelvnek egy-egy vidékén élő, a köznyelvtől némileg eltérő változata. *A magyar nyelvterületen kilenc nagyobb nyelvjárást különböztetünk meg. Beszédén érezhető szülőföldje nyelvjárása.*

nyelvtan ♦♦♦♦ fn

1. Valamely nyelv törvényszerűségeinek rendszere. *Nehezen birkózik meg a német nyelvttannal. A nyelv mai állapotával a leíró nyelvtan, történetével pedig a történeti nyelvtan foglalkozik.* 2. Ezt tartalmazó, ezzel foglalkozó könyv. *Az akadémiai nyelvtan két vaskos kötetben jelent meg. Népszerű nyelvtant ír, amely jövőre fog megjelenni.* 3. Ez mint tantárgy. *Bukásra áll nyelvtanból.*

nyelvtörő ♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

Nehezen kiejthető (szó, kifejezés). *Nyelvtörő mondókat még az óvodában tanult.* (Főnévi használatban:) *Angolórán tanultunk egy nehéz nyelvtörőt.*

nyelvújítás ♦♦♦ fn -, ~t, ~a

A nyelvnek új szavakkal való, mozgalmoszerű gazdagítása. *Térségünkben a nemzetné válás idején több országban is volt nyelvújítás. A magyar nyelvújítás vezére Kazinczy Ferenc volt.*

nyelvvizsga ♦♦♦♦ fn

Valamely idegen nyelv ismeretének fokát felmérő hivatalos vizsga. *Nyelvvizsgát tesz franciából. Megfogadta, hogy leteszi az angol nyelvvizsgát.* • *Nyelvvizsgája van:* valamely idegen nyelvből eredményes vizsgát tett. *Két nyelvvizsgája van, egy középfokú németből és egy felsőfokú angolból.*

nyer ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Játékban, szerencsejátékban, üzleti vállalkozásban vagy versengésben, küzdelemben (szerencsével vagy ügyességgel) nyereményre tesz szert, illetve valamit így szerez. *Egész este ő nyer. Százmilliót nyert a lottón. Az üzleten hatalmas összeget nyert. Az olimpián ezüstérmét nyert.* 2. (Versenyt, küzdelmet) győzelemmel zár. *A sífutók versenyét a norvég sportoló nyerte. Ezt a csatát az ellenség nyerte.* 3. *Nyer valamin:* haszna, előnye származik. *Ezen a befektetésen csak nyerni lehet.* 4. (Kifejezésekben:) • *Egérutat nyer:* meg- vagy elmenekül. *A tolvaj egérutat nyert.* | *Tért vagy teret nyer:* elterjed, érvényesül. *Egyre inkább tért nyer az általa kidolgozott gyártási eljárás.* 5. (hivatalos) (Körülírás elemeként:) *Valami elintéztést, megoldást stb. nyer:* elintézik, megoldják stb. *Reményeink szerint az ügy harminc napon belül elintéztést nyer.* 6. Valamely alapanyagból megfelelő eljárással végtermékként kap valamit. *A bort a mustból nyerjük.*

nyereg ♦♦♦♦ fn *nyeregek, nyeret, nyerge*

1. Ló, ritkán más állat hátára helyezhető ülőalkalmatosság. *A lovas felül a nyeregbe. Nyeregbe szállt és elvágtatott.* • *Nyeregben van:* uralja a helyzetet. *Amióta úgy érzi, nyeregben van, folyton parancsolgat.* | *Nyeregbe kerül:* hatalomra jut. *Ezzel az előléptetéssel nyeregbe került a kollégáival szemben.* | *Kiüti a nyeregből:* vetélkedésben alulmaradt. *A szegény ifjú szerelme vetélytársa kiüti a nyeregből.* 2. Kerékpáron, traktoron stb. erre emlékeztető alakú ülés. *Kicserezték a kerékpár nyergét.* 3. Két hegycsúcs közötti kisebb mélyedés. *A csúcsról visszatérő hegyászok késő délután értek le a nyeregbe.* 4. Valaminek ilyen alakú része. *Kijavították a tető nyergét. Elesett és feldagadt az orra nyerge.*

nyeremény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Játékban, sorsjátékban nyerhető pénz vagy tárgy. *A lottóban a legutóbbi telitalálatos szelvény nyereménye több mint kétmilliárd forint volt.*

nyerészked|ik ♦ ige ~ni (rosszalló)

Tisztességtelen eszközökkel hasznot szerez. *Nem adta drágábban az árut, nem akart rajta nyerészkedni.*

nyergel ♦♦ ige ~ni

(Hátaslovat, ritkán más állatot) nyereggel felszerel. *Nyergeli a lovat.* (Tárgy nélkül:) *Nyergelnek a lovasok. Nyergelj, indulnunk kell!*

nyerít ♦♦♦ ige ~eni

1. (Ló) jellegzetes, fokozatosan mélyülő hangot ad. *A derék paripa hosszan nyerített gazdája után.* 2. (rosszalló) (Ember) fülsértően vihog, röhög. *Az egész osztály nyerített a viccén.*

nyers ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Természetes állapotú, sütés, főzés nélküli (étel). *Jobban szeretem a gyümölcsöt nyersen. A nyers hús egészségtelen.* 2. Megmunkálatlan, finomítatlan (anyag, termék). *A nyers kőolajat finomítják. A nyers állatbőrből később szép kabátot készítenek.* 3. Még nem végleges formájú, csiszolásra váró (műalkotás, munka). *Még csak a nyers kézirat készült el.* 4. Udvariatlan, kíméletlen. *Nyers őszintesége meglepett.*

nyersanyag ♦♦♦♦ fn

1. Ipari feldolgozásra váró anyag. *Az alumínium nyersanyaga a bauxit.* 2. (ritka) Valamilyen tevékenység alapjául szolgáló anyag. *Megvan minden nyersanyag a süteményhez?*

nyes ♦♦♦ ige ~ni

1 (Fát, bokrot) fölösleges ágaitól metszéssel megszabadít. *Szomszédunk már nyesi az almafáját.* 2. (Labdát) pörgetve üt vagy rúg. *A teniszező ügyesen nyesi a labdát.*

nyest ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Szürkésbarna bundájú ragadozó állat. *A nyestet fehér torokfoltja különbözteti meg a többi menyétféleétől. A nyest teste 38–59, farka 23–35 centiméter hosszú.* 2. Ennek prémje. *Nyestből készült kucsmát és gallért visel.*

nyeszlett ♦ mn ~ek, ~et, ~en (bizalmas, gúnyos)

Nyiszlett.

nyihog ♦♦ ige ~ni

1. (Ló) éles, nyerítő hangot hallat. *Nyihogott a kapuhoz kikötött csikó.* 2. (bizalmas, rosszalló) (Ember) éles hangon vihog. *A lányok egész óra alatt nyihogtak.*

nyikorog ♦♦♦ ige ~ni

1. (Jármű, gép kenetlen, súrlódó része) meg-megszakadó, éles, kellemetlen hangot ad. *A kocsni kereke egész úton nyikorogott.* 2. (rosszalló) (Személy) ilyen hangon zenél, vagy (hangszer) ilyen hangon szól. *Ne nyikorogj már azzal a hegedűvel!*

nyíl ♦♦♦♦ fn *nyilak, nyilat, nyila*

1. Éles hegygel ellátott, íjból kilőhető favessző. *Kilőtte a nyilat az őzre.* (átvitt) *A gúny nyilait lőtte felém.* 2. Ilyen alakú, irányt mutató jel. *Mindig a nyíl irányába haladjatok!*

nyilall|ik ♦♦ ige ~ni vagy ~ani

1. Valakinek valamely testrészében éles, szúró fájdalom jelentkezik. *Napok óta nyilallik a válla.* 2. (ritka, választékos) *Valami nyilallik valakibe, valamibe:* (ézés, gondolat) hirtelen támad valakiben. *Eszébe nyilallott, hogy otthon felejtette a szemüvegét. Belém nyilallt a felismerés.*

nyilas I. ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~an

Nyíllal fölfegyverkezett (személy). *A filmben a nyilas harcosok jelenete tetszett a legjobban.* (Főnévi használatban:) *A csatasorban a nyilasok álltak elől.*

nyilas II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A nyilaskeresztes párt tagja, híve. *1944. október 15. után hazánkban a nyilasok kerültek hatalomra.* (Jelzőként:) *Sokan emlékeznek a nyilas rémuralomra.* 2. (Tulajdonnévként:) Az állatöv egyik csillagképe, amelyben a Hold november 22. és december 21. között tartózkodik, illetve ennek a jele. *A Nyilas jegyében születettek horoszkópját olvassa.* • *Nyilas vagyok:* ebben a jegyben születtem. *Nyilas vagyok, decemberben születtem.*

nyílás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a történet, hogy valami kinyílik, kitarul. *A kapu nyílásakor megszólal egy csengő.* 2. Valamely növény virágzási időszaka. *Az orgona nyílásakor bódítóan illatos a környék.* 3. Valaminek belső üregét a külvilággal összekötő lyuk. *A falon hatalmas nyílás tátongott.* 4. Szétnyitható eszköznek nyitott állapotában a két szélső pontja közötti távolság. *Állítsátok megfelelő méretűre a körző nyílását!*

nyílászáró ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (hivatalos)

Épület nyílásának elzárására való, általában nyitható-csukható szerkezet. *Az új házhoz már megvették a nyílászárókat: az ajtókat és az ablakokat.*

nyílik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valami nyitottá válik. *A bejárati ajtó önműködően nyílik.* 2. Nyílás keletkezik valamin. *Rés nyílt a tetőn, meg kell javítani.* 3. (Virág) bimbójából kibontakozik. *Nyílik a rózsza a kertben. „Még nyílnak a völgyben a kerti virágok”* (Petőfi S.: Szeptember végén). 4. (Intézmény) működni kezd. *Új üzlet nyílik az utcánkban.* 5. (Ajtó, ablak, illetve helyiség) olyan helyzetű, hogy rajta keresztül, illetve belőle a megnevezett helyre, irányba juthatunk vagy láthatunk. *Utcára nyílik az ablak. Ez a szoba a kertrre nyílik.* 6. (Alkalmom, lehetőség) kínálkozik valamire. *Most talán lehetőség nyílik a lakáscserére.*

nyílt ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Nyitva levő, nem zárt. *Nagyon fájt a nyílt sebe, amikor már kezdett begyógyulni, csökkent a fájdalom.* • *Nyílt törés:* olyan csonttörés, amelyben az eltört csont átszakította az izmokat és a bőrt. | *Nyílt levelezőlap:* boríték nélküli levelezőlap, amelyen az üzenet és a címzés egyaránt rajta van. | *Nyílt parancs:* különleges feladatra szóló. (Nyelvtanban:) • *Nyílt magánhangzó:* alacsonyabb nyelvválalású magánhangzó. | *Nyílt szótag:* magánhangzóra végződő szótag. 2. Körülzáratlan, szabad kilátást biztosító. *Már kint voltak a nyílt tengeren, itt már mindenfelé csak a végtelen vizet látták.* • *Nyílt színen:* a nézők, illetve a nyilvánosság előtt. *Az idősebbek nehezen viselik, ha nyílt színen csókolóztok.* | *Nyílt színi taps:* a színészek játék közbeni megtapsolása. | *Nyílt pálya:* a vasúti pályának a megállók közötti szakasza. 3. Mindenki számára hozzáférhető, nyilvános. *Elkezdett sírni a nyílt utcán.* | *Nyílt szavazás:* nem titkos. • *Nyílt kártyákkal játszik:* egyértelműen kifejezi szándékait. 4. Egyenes, őszinte. *Nyílt tekintettel nézett ránk. Nyíltan bevallotta, hogy ő tette.* • *Nyílt eszű:* gyors felfogású, okos. 5. Befejezetlen, eldöntetlen. *Máig is nyílt kérdés, mi legyen a hajléktalanokkal.*

nyilván ♦♦♦♦ hsz

Bizonyára. *Hetek óta nem látjuk, nyilván külföldön van.*

nyilvános ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Közönség, hallgatóság előtt zajló. *Nyilvános tárgyalás lesz az ügyben.* 2. Bárki által használható. *Egy nyilvános telefonról hívott. Kénytelen volt keresni egy nyilvános vécét.*

nyilvánosház ♦ fn

Prostituáltakat foglalkoztató üzleti vállalkozás, illetve ennek épülete. *Magyarországon a második világháború után bezárták a nyilvánosházakat.*

nyilvánosság ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. Valaminek nyilvános volta. *Ragaszkodom az eljárás nyilvánosságához.* 2. (A közvéleményt képviselő) közönség. *Nagy nyilvánosság előtt sértették meg. Az ügyben a nyilvánosság segítségét kérjük.* • *Nyilvánosságra hoz valamit:* a közösség tudomására hozza. *Nyilvánosságra hozták az ügyet.*

nyílvántart ♦♦♦ ige ~ni

(Hivatalos jegyzékben) számon tart valakit, valamit. *A rendőrség nyílvántartja a bűnözőket. Vigyázz, mert nyílvántartom a viselt dolgaiddat!*

nyír! ♦♦♦ ige ~ni

1. (Valakinek a haját, háziállatnak a gyapját, szőrzetét, illetve növényzetet) vág. *Rövidre nyírták a haját. Nyírták a birkákat. Nyáron kéthetenként nyírtuk a fűvet. Ha nem nyírtuk a sövényt, egészen elvadul.* 2. (Lapszerű anyagot, illetve ilyen anyagból valamilyen formát) ollóval vág. *Húsvét előtt a gyerekek krepp-papírból fűvet nyírnak a nyuszinak, hogy arra rakja a tojásokat.* 3. (bizalmas) Kiméretlenül támad, pusztít valakit. *Csak úgy nyírja az ellenséget.*

nyír² ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

1. Fehér kérgű, vékony ágú, ritkás lombú fa. *Mintegy negyvenféle nyír él az északi félgömb mérsékelt és sarki területein. A közönséges nyír könnyen felismerhető hófehér kérgéről.* 2. Ennek faanyaga. *Nyírből csináltak polcokat.*

nyíratkoz|ik ♦ ige ~ni

Hajat vágat. *Milyen gyakran nyíratkozol?*

nyirbál ♦♦ ige ~ni

1. Apránként rövidebbre, kisebbre nyír, vagdos valamit. *Nyirbálja a haját. Unalmában egy papirlapot nyirbál.* 2. (Önkényesen) csonkít, csorbít valamit. *Vannak országok, ahol rendszeresen nyirbálják a kisebbségek jogait. Ez az ügy jelentősen nyirbálja a tekintélyét.*

nyirfa ♦♦♦ fn

1. Fehér kérgű, vékony ágú, ritkás lombú fa. *A parkokban ligetszerűen, csoportosan ültetik a nyirfát.* 2. Ennek faanyaga. *A bútorfurnér gyártásához elsősorban nyirfára van szükség.*

nyirkos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Nedves tapintású. *A szorongástól nyirkos lett a keze.* 2. Hideg és páradús. *Ebben a nyirkos időben jobban fázunk. Nyirkos ez a ház.*

nyirok ♦♦ fn –, nyirkot, nyirka

1. Az élő szervezet hézagait kitöltő, állandó keringésben levő színtelen vagy halványsárga színű folyadék. *A nyirkot a nyirokmirigyek választják ki.* 2. (ritka) Valamire rátapadt nedvesség. *Valami nyirok tapadt a kormánykerékre, mindjárt letörlöm.*

nyiszál ♦ ige ~ni

Életlen késsel vagy ollóval vágni próbál valamit. *Rossz nézni, ahogy nyiszálsz azt a kenyeret. Ne nyiszáld azt a papírt, inkább tépd ketté!*

nyiszlett ♦ mn **nyeszlett** ~ek, ~et, ~en (bizalmas, gúnyos)

(Betegesen vagy fejletlenül) sovány, vézna. *Kapott egy nyiszlett kiskutyát. Olyan nyeszlett ez a gyerek, biztosan nem eszik eleget!*

nyisszan ♦ ige ~ni

(Vágóeszköz) rövid, éles hangot ad. *Vágás közben nyisszan az olló.*

nyit ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamit úgy fordít, mozdít, hogy részei között hézag támad, illetve valaminek a bezártságát megszünteti. *Nyisd már ki az ajtót, hogy bejuthassak! Ez a kulcs nem nyitja a zárat.* • *Nyitva tartja a szemét vagy a fülét:* éberem figyel mindenre. *Tartsd nyitva a füled, hogy meghalljuk, ha jön valaki!* 2. (Intézmény) napi tevékenységét megkezdi. *Az üzlet délelőtt 10-kor nyit. A posta korán reggel nyit.* 3. (Intézményt) létesít, a közönség számára hozzáférhetővé tesz. *A múlt hónapban nyitottunk egy hangulatos vendéglőt.* 4. • *Utat nyit:* a) átjárást biztosít. *Utat nyitottak a két település között.* b) valakinek félreállva utat enged. *Utat nyitottak az érkező lovasoknak.*

nyitvatermő ♦ fn

(Növénytanban:) *Nyitvatermők:* az a növénytorzs, amelyhez tartozó növények magva nem zárt burokokban fejlődik. *A fenyők a nyitvatermők közé tartoznak, a tobozban látható is a magjuk.*

nyivákol ♦ ige ~ni

1. (Állat, különösen macska) elnyújtott, éles, panaszos hangot hallat. *Az ajtónk előtt egy gazdátlan kiscica nyivákol.* 2. (rosszalló) (Csecsemő) ehhez hasonló hangon sír. *Kikérem magamnak, hogy az én kisbabám nyivákol!*

nyolc ♦♦♦♦ tőszn

1. A hét és a kilenc közötti szám a számsorban (8). *Négy meg négy az nyolc.* (Jelzőként:) *Adjon nyolc tojást!* 2. (bizalmas) (Időpont megjelölésében:) Ennyi óra, perc, illetve az évszázad nyolcadik éve. *A tanítás nyolcok kezdődik. Nyolcban született és hetvenketőben halt meg. A pontos idő tíz óra nyolc.* 3. (bizalmas) Nyolcadika. *Március nyolc a nemzetközi nőnap.* 4. (bizalmas) Nyolcadik osztály. *A nyolc bé ma kirándul.* 5. Nyolcas számú ház vagy lakás. *A Rózsa utca nyolcban új kávézó nyílt. Az első emelet nyolcban lakik.* 6. *Nyolcan:* nyolc személy. *Nyolcan vagyunk a csoportban.* 7. • (bizalmas) *Nekem nyolc:* nekem teljesen mindegy! *Nekem nyolc, hogy megyünk-e vagy nem.*

nyolcvan ♦♦♦♦ tőszn

1. Tízszor nyolc. *Nyolcszor tíz az nyolcvan.* (Jelzőként:) *Nyolcvan forint van csak nála.* 2. (bizalmas) Ennyi éves. *Anyám nagynénje tavaly volt nyolcvan.* 3. (bizalmas) Az évszázad nyolcvanadik éve. *Nyolcvanban született.* 4. (bizalmas) Nyolcvanas számú ház vagy lakás. *A Fő utca nyolcvanban nyílt egy új üzlet.* 5. *Nyolcvanan:* ennyi személy. *Nyolcvanan voltak a lakodalomban.*

nyom¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Súlyával valamire ránehezedik. *A hatalmas szekrény úgy nyomja a padlót, hogy egészen bemélyedt alatta. A roncstelepen laposra nyomják a kocsikat.* • *Nyomja a szívét, lelkét:* gondot okoz neki. *Mi nyomja a szívedet?* 2. *Valamennyit nyom:* akkora súlyú. *Ötven kilogrammot nyom ez a zsák.* 3. Lefelé vagy befelé szorítva, mozgatva működtet valamit. *Nagyon nyomja a gázpedálot, mert siet. Erősen nyomja a csengő gombját.* 4. (Folyadékot, pépes anyagot) nyíláson át valahova juttat. *Nyomj egy kis cipőkrémet a kefére!* 5. Valahová erősen szorít valamit. *Elsősegélynyújtáskor az erősen vérző seb fölé kemény tárgyat nyomnak.* 6. (Ruhadarab, tárgy) szorosságával, helyzetével kényelmetlenséget, fájdalmat okoz. *Az új cipő nyomja a lábamat. Nyomja a hátam a szék támlája.* 7. Hirtelen valahova tesz valamit. *A visszajáró pénzt a tenyerembe nyomta.* 8. *Nyomtat* valamit. *Addig nem nyomjuk a könyvet, míg a hibák nincsenek benne kijavítva.* 9. • (szleng) *Nyomja a szöveget:* sokat és fölöslegesen beszél. *Hiába nyomja a szöveget, már senki nem figyel rá.*

nyom² ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (Érintkezés vagy elhaladás után visszamaradó) lenyomat. *A sárban jól látszott a kerekek nyoma.* • *Valakinek, valaminek a nyomában:* közvetlenül utána. *A szűk hegyi úton egymás nyomában haladtunk.* | *Nyomon követ valakit, valamit:* mögötte haladva megfigyeli, kíséri. *Nyomon követték a feltételezett elkövetőt. Nyomon követi az eseményeket.* 2. Jel, bizonyosság,

maradvány. *A harc nyomai máig élnek. Rajta is nyomot hagyott az elmúlt negyven év.* • *Nyoma vész valaminek:* teljesen eltűnik. *Nyoma veszett a cicánknak.* **3.** *Nyomokban:* csak helyenként, nagyon kis mennyiségben. *Nyomokban még látszott némi hó a hegyoldalon.*

nyomás ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valamely felület egységére ható erő. *Ez a drága kvarcóra még a tengerfenéken levő nyomást is kibírja.* **2.** Tompa fájdalom. *Orvoshoz fordult, mert nyomást érzett a gyomrában.* **3.** Visszaszorító támadás. *Az ellenséges katonák nem tudtak ellenállni a nyomásnak.* **4.** Kényszerítő ráhatás. *Nagy nyomás nehezedik rá. Politikai nyomást gyakoroltak rá.* **5.** Kinyomtatás. *Ugyanabban a nyomdában történik a szedés és a nyomás.* **6.** Súlyemelésben a súlynak a földről a mellig, majd innen a fej fölé való folyamatos emelése. *A súlyemelésben évekkal ezelőtt eltörölték a nyomást.* **7.** • (bizalmas) *Van benne némi nyomás:* be van csipve. | *Nagy benne a nyomás:* berúgott. **8.** (bizalmas, mondatszószerűen:) *Indulj(atok), illetve induljunk, gyerünk! Gyerekek, nyomás a fürdőkádba!*

nyomaszt ♦♦♦ ige ~ani

Kellemetlen közérzetet okoz valakinek, vagy lehangoltta tesz valakit. *Sok kínos ügy nyomasztja. Nyomasztja a nagy hőség.*

nyomaték ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Nehezék. *Huzat van, tegyél valamit a papírokra nyomatékkal.* **2.** (A mondanivaló fontosságát kifejező) hangsúly. *A tettes nevét nagy nyomatékkal ejtette ki.* **3.** A mondanivaló jelentőségét hangsúlyozó, alátámasztó magatartás, tett. *Nyomatékkal be is mutatta a gyilkos szerszámot.*

nyomban ♦♦♦♦♦ hsz

Azonnal. *Fölkelés után nyomban elment hazulról.*

nyombél ♦ fn

A vékonybél kezdeti szakasza. *A nyombélben keletkezett fekély igen fájdalmas betegség.*

nyomda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Nyomtatással sokszorosított termékek készítésére berendezett üzem. *A kézirat a szerkesztés után nyomdába kerül. A kiadó egyesült a nyomdával.* **2.** (Fv bizalmas) A számítógép nyomtatója. *Megírtam a dolgozatot, de nem tudtam kinyomtatni, mert rossz a nyomdám.* **3.** Kézinyomda. *Karácsonyra állatfigurás nyomdát kapott ajándékba.*

nyomdász ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Nyomdában dolgozó szakmunkás. *A nyomdászok a szedést ma már jobbára számítógéppel végzik.*

nyomdok ♦♦♦ fn -, ~, ~a

(rég) Lábnyom. *A vad nyomdokán haladva egy forráshoz jutottunk.* • *Valakinek a nyomdokain halad:* útmutatását, példáját követi. *Jedlik Ányos Faraday nyomdokain haladva jutott el a dinamó elvének felismeréséhez.* | *Valakinek a nyomdokába vagy nyomdokaiba lép:* utódává, követőjévé válik. *Edmund Hillary fia apja nyomdokaiba lépett, amikor elhatározta, hogy ő is meghódítja a Mount Everestet.*

nyomelem ♦ fn

1. A földkéregben és az ásványokban igen kis mennyiségben található kémiai elem. *A híres vegyész a nyomelemek vizsgálatával foglalkozik évek óta.* **2.** A szervezetben igen kis mennyiségben jelen levő, de nélkülözhetetlen élettani szerepű kémiai elem. *Szervezetünk működéséhez elengedhetetlenek a nyomelemek, mint például a vas, a cink, a szelén.*

nyomkod ♦♦♦ ige ~ni

1. Többször megnyom valamit. *Ne nyomkodd azt a pattanást az arcodon, mert elmérgesedik! Nyomkodd meg a vállamat, nagyon fáj!* **2.** Így valahova juttat, dug valamit. *Melegítőjét a tornaszákba nyomkodja.*

nyomor ♦♦♦♦♦ fn -, ~t, ~a

1. A legszükségesebb anyagi javak tartós nélkülözése. *Nagy nyomorban élnek. Az alkohol öl, butít és nyomorba dönt. „Ah, ha tudná, mily nyomorban élek, Megrepedne a szíve szegénynek!”* (Petőfi S.: Távolból). **2.** (választékos) Valamely pozitív emberi tulajdonság nagyfokú hiánya. *Nagy szellemi és lelki nyomort tapasztaltak azon az eldugott, távoli vidéken.*

nyomorék ♦♦♦♦ mn ~ok vagy ~ak, ~ot vagy ~at, ~ul vagy ~an

Súlyos testi fogyatékos (személy). *Csodálatosan bánik nyomorék gyerekével.* (Főnévi használatban:) *A nyomorékok életének javítására még mindig kevesebb történik, mint amennyi szükséges lenne.*

nyomorog ♦♦♦ ige ~ni

1. Nyomorban él. *Nyolc évig albertletben nyomorogtunk. A háború után sokáig nyomorogtak.* **2.** Szűk helyen (sok ember között) szorong. *Egész a végállomásig nyomorogtunk a tömött buszon.*

nyomorult ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an vagy ~ul

1. Súlyos bajban szenvedő, szerencsétlen. *Nyomorult betegek voltak a kórteremben. Egy nyomorult hajléktalan szállt föl a villamosra.* (Főnévi használatban:) *Victor Hugo híres regénye a nyomorultakról szól.* **2.** Hitvány, alávaló. *Nyomorult gazember, aki bántja az elesetteket.* (Főnévi használatban:) *Jól becsapott az a nyomorult!* **3.** Silány. *A szegény jobbagynak egy nyomorult kis malackája volt.* (Szitokszóként:) *Nincs egy nyomorult fillérem se!*

nyomás ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Jelentős, fontos, a lényegét érintő. *Nyomás oka volt rá, hogy ne menjen el. Nyomás indok kell ahhoz, hogy egy ítéletet megváltoztassanak. Nyomás érvei engem is meggyőztek.*

nyomott ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Nyomással készült (mintázatú). *Nyomott mintás ruhát hordott.* **2.** (bizalmas, ritka) Feltűnően lapos. *Szegénynek nyomott az orra.* **3.** Kedvetlen, unott. *Nyomott hangulata van.* **4.** Nyomasztó (időjárás). *Nyomott idő volt tegnap, lassan haladtam a munkámmal.* **5.** (szleng) Nehézfejű, ostoba. *Meg kell hagyni, kissé nyomott fickó.*

nyomoz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Bűncselekmény tettesét, körülményeit felderíteni igyekezik. *A rendőrség nagy erővel nyomoz a rablógyilkosság tettesei után.* 2. Kutat valami után. *Már egy hete nyomozok ez után a gyógyszer után, de sehol sem tudom megvenni.*

nyomtat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Szöveget, képet, ábrát) géppel papíron vagy más lapon megjelenít, illetve sokszorosít. *Az első magyarországi nyomtatványt Hess András nyomtatta 1473-ban. Nyomtass nekem is egy példányt abból a táblázatból!* 2. (rég, népi) Szétteregetett gabonából a szemet lóval kitapostatja. *Nagyapáink annak idején még lóval nyomtatták a learatott búzát.*

nyomtató ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

(Számítógépről adatokat) papíron látható formában kinyomtató berendezés. *Ki kell cserélni a festékpátront a nyomtatóban, már alig olvasható az írás.*

nyomul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nagy erővel, erőszakosan halad valahova. *Az embertömeg befelé nyomul.* 2. (Anyag) akadályt legyőzve ömlik valahova. *Víz nyomult a munkagödörbe.*

nyoszolya ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Ágy. *„Az én édes nyoszolyám csak egy marék szalma”* (népdal).

nyoszolyólány ♦ fn (népi)

Koszorúslány. *A menyasszonyt két nyoszolyólány követte.*

nyög ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Panaszos, meg-megszakadó torokhangokat hallat. *Egész nap csak nyögött a fájdalomtól.* 2. (választékos) Szenved valami miatt. *Az ország idegen elnyomás alatt nyögött.* 3. (bizalmas) Halkan, akadozva mond valamit. *Nyögött valamit, de senki sem értette.*

nyögdécsel ♦♦ ige ~ni

1. Ismételten fél-felnyög. *A fal mellett nyomorék koldus nyögdécsel.* 2. (bizalmas) Halkan, akadozva beszél. *Nem értettem, hogy mit nyögdécseltél.*

nyöszörög ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fájdalmában, kimerültségében vagy félelmében halk, rekedtes hangokat hallat. *Mikor rátaláltak, már alig nyöszörögött.* 2. (bizalmas) Siránkozik, panaszkodik. *Ne nyöszörögj örökké a fülemben!*

nyugágy ♦♦♦ fn

1. Összehajtható, hordozható, általában a szabadban használt ülő-, illetve fekvőalkalmatosság. *Nyisd ki a nyugágyat, napozni szeretnék!* 2. (Ka) Összecsukható ágy. *Nyugágyam van évek óta, mert kicsi a szobám.*

nyugalom ♦♦♦♦ fn –, nyugalmat, nyugalma

1. Békés, nyugodt állapot. *Elült a harc zaja, mindenütt nyugalom van.* 2. Kiegyensúlyozott lelkiállapot. *A legválságosabb helyzetben is megőrzi nyugalmát.* (Mondatszószerűen:) *Nyugalom!:* csak semmi pánik. 3. (választékos) (Kifejezésekben:) Pihenés. • *Nyugalomra tér:* lefekszik aludni, lepihen. *Késő van, lassan mindenki nyugalomra tér.* | *Az örök nyugalom:* a halál. *Örök nyugalomra helyezték:* eltemették. *A népszerű művész hatalmas tömeg kíséretében helyezték örök nyugalomra.* 4. Az az időszak, illetve állapot, amelyben valaki nyugdíjra jogosult. *Két év múlva vonulok nyugalomba, akkor majd több időt tölthetek az unokákkal is.*

nyugat ♦♦♦♦ fn –, ~ot, –

1. A négy égtáj közül a Nap lenyugvásának irányában levő. *Nyugat felé felhősödik az ég.* 2. Nyugat-Európa, illetve a nyugat-európai országok. *Nyugatra megy dolgozni. Rendszeresen kapott csomagot nyugatról.*

nyugdíj ♦♦♦♦ fn

1. Munkában eltöltött évek után meghatározott életkortól esedékes rendszeres havi járandóság. *Meghozták nagyapa nyugdíját.* | *Özvegyi nyugdíj:* az elhunyt férj munkája, járulékfizetése alapján folyósított ellátás. *Nehezen él, kevés az özvegyi nyugdíja.* 2. Az az időszak, illetve állapot, amelyben valaki erre jogosult. *Nyugdíjba vonul az egyik kolléga, jövő héten búcsúztatjuk.*

nyugodt ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Zavartalan, békés. *Ma végre lesz egy nyugodt délutánom.* 2. Mozdulatlan vagy annak látszó. *Az egész táj nyugodt volt. A vihar elült, a tenger most nyugodt.* 3. (kissé bizalmas) (Büntetéstől való) félelem, aggodalom nélküli. *A dolgozathoz nyugodtan elővehettek a verseskötetet. Légy nyugodt, nem fogunk elkésni. Nyugodt lélekkel leült a tévé elé, pedig tanulnia kellene.* 4. Higgadt, megfontolt. *Kabátját nyugodt mozdulatokkal levetette, és a fogásra akasztotta.*

nyugszik ♦♦♦♦ ige nyugodni

1. (választékos) Pihen. *Keze a vállamon nyugodott.* • *Nem nyugszik addig, amíg...:* mindent elkövet, hogy... *Nem nyugszik addig, amíg ki nem deríti az igazságot.* 2. (választékos) (Halott) eltemetve fekszik. *Itt nyugszik X. Y. Nyugodjék békében!* 3. (Égítést) a látóhatár mögé bukik. *Télen korán nyugszik a nap.*

nyugta¹ ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Pénzösszeg vagy egyéb értéktárgy átvételét elismerő irat. *A befizetett összegről a pénztáros nyugtát adott.*

nyugta² ♦ birtokos személyjeles fn

1. Valakinek, valaminek nyugvása, nyugalma. *Egész délelőtt nem volt nyugta a sok telefon miatt.* 2. (rég, ritka) Napnyugta.

nyugtalan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Nyugodtan maradni nem tudó, folyton izgó-mozgó. *Nyugtalanul mászkál fel-alá a folyosón.* 2. Zaklatott, izgatott, ideges. *Nyugtalan természete van. Nyugtalan vagyok, mert két hete nem tudunk róla semmi bizonyosat.* „*Nyugtalan a kamasz, hogyha jó a tavasz*” (dalszöveg). 3. Nyugalom nélküli (időszak). *A nyugtalan évek után jól jönne egy kis pihenés.*

nyugtat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Nyugtat valakit:* igyekszik a nyugtalanságát eloszlatni. *Hosszasan nyugtattam, de nem nyugodott meg.* 2. (Szer, eljárás) nyugtalanságot csillapít. *Ez a gyógyszer nyugtat, ezt vedd be!* 3. (választékos) (Testrészt) nyugodtan, mozdulatlanul tart valahol. *Karját az ölében nyugtatja.* | *Szemét vagy tekintetét nyugtatja valakin, valamin:* hosszasan nézi. *Szemét a víz tükrén nyugtatja.* 4. (népi) (Halott emlétekor használt kifejezésben:) *Szegény Pistám is mindig azt mondta, Isten nyugtassa, hogy csak egészség legyen, a többi nem számít.*

nyugtáz ♦♦♦ ige ~ni

1. (ritka) (Valamely pénzösszegnek vagy értéktárgynak az átvételét) írásban elismeri. *Nyugtázza az előleg átvételét.* 2. (választékos) Valaminek az átvételét vagy tudomásulvételét kinyilvánítja. *A film sikerét örömmel nyugtázza.*

nyújt ♦♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Alakítható testet) hosszúságában (és szélességében) növel. *A fémeket hevítve is, hidegen is lehet nyújtani. A nagy tésztát nyújt.* 2. (Tevékenységet) időben fölöslegesen hosszabbá tesz. *Olyan hosszúra nyújtja hozzászólását, hogy már mindenki unja.* 3. (választékos) (Valaki felé) juttat, ad, biztosít valamit. *A fiú egy csokor virágot nyújt a lány felé. Segítséget nyújtott az árvízkarosultaknak. Lehetőséget nyújtott az előmeneteléhez.* • *Kezet nyújt valakinek:* (üdvözlés, köszönetnyilvánítás, gratuláció stb. jeleként) kezét feléje tartja. *Találkozásakor kezet nyújtottak egymásnak.*

nyújtó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Két tartóoszlopra rögzített vasrúd mint tornaszer. *Tornagyakorlatot végez a nyújtón. Nyújtón a magyar tornász aranyérmert nyert.*

nyújtózkodik ♦♦♦ ige ~ni

1. Testét, elsősorban végtagjait nyújtóztatja. *Felkelt, nyújtózkodott egy jó nagyot, és elment mosakodni.* 2. Messzire nyúl valami után. *Nyújtózkodnia kellett, hogy elérje a faágat.*

nyúl¹ ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kezét valami felé nyújtja, hogy azt kézbe vegye. *A pipájáért nyúl. Hiába nyúlt a dobozba kockacukorért, ugyanis üres volt.* 2. (Ártó módon vagy szándékkal) valamihez hozzáér. *Ne nyúlj hozzám! Ne nyúlj ahhoz a vázához, még összetöröd!* 3. Valamihez mint eszközhöz folyamodik. *Szorultságukban a tartalékhoz, a betétkönyvükhöz nyúltak.* • *Valamilyen eszközhöz nyúl:* valamilyen eljárást alkalmaz. *A válságos helyzetben a kormány keményebb eszközökhöz nyúlt.*

nyúl² ♦♦♦ fn *nyulak, nyulat, nyula*

1. Mezőgazdasági vagy erdős területeken vadon élő, hosszú fülű és rövid farkú, gyorsan futó, félénk, szapora rágcsláló állat. *A nyúl villámgyors ugrásokkal menekül a vadászok elől.* „Az ember is olyan, mint a nyúl. Nem tudja, hol kapja futamodásában a halálos lövést” (Krúdy Gy.: A pincér álma). 2. Ettől származó, húsáért és prémjéért tenyésztett háziállat. *Jövedelmező foglalkozás nyulat tenyészteni.* 3. Ezek valamelyikének húsa. *Azt hitte, csirkét eszik, pedig nyulat evett.* 4. Félénk ember. *Ne ijesztgessétek már azt a gyáva nyulat!*

nyúlánk ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Magas, karcsú. *Nyúlánk termetű a barátnőm. Nyúlánk alakjával kimagaslott a többi leány közül.*

nyúlik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nyújtással egyre nagyobb felületű vagy hosszúságú lesz. *Mosásban nyúlik ez a ruha?* 2. (Gyermek, növény) gyorsan nő. *Napról napra nyúlik ez a gyerek. Már az ablakig nyúlik a szederinda.* 3. Térben vagy időben valameddig ér, terjed. *A szőnyeg az ajtóig nyúlik. Az értekezlet az éjszakába nyúlt.*

nyúlkál ♦♦ ige ~ni

Ismételten nyúl valahova. *Minduntalan a hajához nyúlkál.* (rosszalló) *Ne nyúlkálj már!*

nyúlszáj ♦ fn

1. Orrig hasadt felső ajak mint születési rendellenesség. *Nyúlszájjal jött a világra.* 2. (népi) Élénk színű kerti növény. *Szedj egy csokor nyúlszájat!*

nyúltagy ♦ fn

Az emberi agynak a gerincvelővel összefüggő, hátsó része. *Nehéz műtét lesz, megsérült a nyúltagy is.*

nyúlvány ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Valaminek kinyúló része. *Ezt a nyúlványt le fogjuk operálni. A part nyúlványa mélyen beér a tengerbe.*

nyurga ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Magas, vékony termetű. *A fiamból egy év alatt nyurga kamasz lett.*

nyuszi ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (gyermeknyelvi) Nyulacska. „Nyuszi ül a fűben” (népdal). *Élő nyuszi szeretne húsvétra.* 2. (gyermeknyelvi) A húsvéti nyúl mint ajándékot hozó mesebeli alak. *Na, mit hozott a nyuszi?* 3. (bizalmas) Bátortalan, félénk ember. *Ne légy már olyan nyuszi.*

nyuszt ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Menyétféle, torkán sárga foltot viselő erdei ragadozó emlős. *A nyusztot csapdával fogják meg a vadászok az erdőben. A nyuszt teste 37–53, a farka 23–28 centiméter hosszú.* 2. Ennek prémje. *Süvegét nyuszt díszíti.*

nyúz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Nyúz valamit:* (állatról) a bőrt folyamatosan lefejt. *Az elejtett medvét ott helyben nyúzni kezdték.* 2. (bizalmas) Használattal rongál valamit. *Mindig ugyanazt a farmerjét nyúzza.* 3. Agyonhajszol, gyötör valakit, valamit. *A gonosz földesúr halálra nyúzta jobbágyait.* (bizalmas) *Miért nyúzol azzal a számítógéppel, mikor tudod, hogy most úgysincs rá pénzünk?*

nyú¹ ♦♦♦ ige ~ni

1. (népi) (Kendert, lent) szálanként, gyökerestül kitép. *Már nyűvik a kendert.* 2. (Ruhafélét) viseléssel koptat. *Egész télen ezt a kabátot nyűtte.*

nyű² ♦ fn nyűvek, nyűvet, ~je vagy nyűve

1. Légy lábatlan lárvája. *A nyűvek befészkeltek magukat a kamrában a sonkába.* 2. (népi) Féreg, tetű. *Belement a nyű, folyton vakarózik.*

nyűg ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. (népi) Béklyóként, gúzsként használt kötél. *Felrakja a nyűgöt a ló hátára.* 2. Valaki számára súlyos terhet jelentő személy, dolog, körülmény. *Nekem már csak nyűg az élet.*

nyűgös ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Panaszkodó, sírdogáló. *Most nőnek a baba fogai, ilyenkor nagyon nyűgös.* 2. Terhes, kellemetlen. *Már kezd nyűgössé válni a dolog.*

nyüstöl ♦ ige ~ni

1. (Ruhadarabot, használati tárgyat) használatlaltal rongál. *Addig nyüstöli a holmiját, míg egészen tönkre nem teszi.* 2. Üt, ver, bánt valakit. *Rendszeresen nyüstöli azt a szegény gyereket.* 3. (népi) Nyugtalanul járkal. *Miért nyüstölsz egész este?*

nyüszít ♦♦ ige ~eni

1. (Kutya) vékony, panaszos hangon vonít, szűköl. *Kiskutyánk egész éjjel a küszöböt kaparva nyüszített.* 2. (bizalmas, rosszalló) Panaszkodik, siránkozik. *Ne nyüszíts már folyton!*

nyüzsög ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Emberek, állatok sűrű tömege) élénken, szüntelenül mozog. *Ott nyüzsögött az egész osztály. A bolyban ezernyi hangya nyüzsög.* 2. (bizalmas, rosszalló) Feltűnősködve sürgölődik. *Állandóan a tanár körül nyüzsög. Maradj nyugton, ne nyüzsögj már annyit!*

O, Ó

ó¹ ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, – (rég, választékos)

Ódon, ősi, pusztulóban levő. „Fű kizöldül ó sírhanton” (Arany J.: Rege a csodaszarvasról). „Hát a mente, hát a nadrág. Ugy megrikkult, olyan ó. Hogy szunyoghálónak is már Csak szükségből volna jó” (Petőfi S.: Pató Pál úr).

ó² ♦♦♦♦♦ isz

1. (Szomorúság kifejezésére:) Ó, micsoda balszerencse! 2. (Csodálkozás, öröm kifejezésére:) Ó, hát te is itt vagy? Ó, de pompás! 3. (Udvariassági formákban:) Ó, bocsánat! Ó, pardon!

ó³ ♦ ige ~ni (rég)

Óv valakit, valamit. „Elküldötte a húsz láncást, kegyelemmel akarván Óni magát ezután az erőszak tétele ellen” (Fazekas M.: Lúdas Matyi). „Ójad fívó széltől drága gyermekedet” (Arany J.: Toldi).

oázis ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Sivatagi forrást, kutat körülvevő termékeny terület, település. A karaván végre elérte az oázist, megittatták a tevéket. 2. (választékos) Felüdülést, nyugalmat adó hely. A rideg környezetben házuk valóságos oázis volt számukra.

óbégat ♦♦ ige ~ni (bizalmas, rosszalló)

1. Hangosan jajgatva, sírva panaszkodik. Az a szegény kis öregasszony azért óbégat, mert ellopták a pénztárcáját. 2. Elnyújtott, kiabáló hangon énekel. Az idősebbek méltatlankodnak, hogy már megint valami újabb együttes óbégat a rádióban.

óbester ♦ fn ~ek, ~t, ~e (rég)

Ezredes. Simonyi óbester a magyar huszárok élén vitézül harcolt Napóleon ellen.

obi-ugor ♦ mn ~ok, ~t, –

A finnugor nyelvek egyik csoportja, amelynek tagjai a magyarnak legközelebbi rokonai. A vogul és az osztják alkotják az obi-ugor nyelveket.

objektív I. ♦♦♦ mn ~ek vagy ~ak, ~et vagy ~at, ~en vagy ~an

1. Tudatunktól, akarunktól függetlenül létező. A bíróság az objektív tények alapján hoz ítéletet. Az író ebben a művében az objektív valóság ábrázolására törekszik. 2. Tárgyilagos, elfogulatlan. Mivel személyesen érint ez az ügy, nem mondhatok objektív véleményt róla.

objektív II. ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

(Optikai szerkezetben) a vizsgálendő tárgy felé eső optikai lencse. A fényképezőgép objektívja nem eléggé éles. Kicszeréli a távcső objektívját.

oboa ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Felhangokban gazdag, fátyolos hangú fafűvós hangszer. Az oboa hangja hasonlít a klarinétéhoz, de fátyolosabb annál.

obsit ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. (rég) A katonaságból való végleges elbocsátás, illetve az ezt tanúsító irat. A kiszolgált katonának obsitot adtak. 2. (ritka, tréfás) Hivatali szolgálatból való elbocsátás. Megkapta az obsitot, kereshet új munkahelyet.

óceán ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Világrészeket elválasztó tenger. Új hazáját egy óceán választotta el a régitől. Már többször átrepülte az óceánt. 2. (választékos) Valaminek az óceánja: hatalmas tömege. A panaszkók óceánja áradt belőle, amikor találkoztunk.

ócsárol ♦♦ ige ~ni

Lebecsülő szavakkal illet valakit, valamit. Hiába ócsárolja a fennálló viszonyokat, ha semmit sem tesz ellenük. Folyton másokat ócsárol ahelyett, hogy a saját hibáival törődne.

ócska ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (rosszalló)

1. Elhasznált, viseltes (pl. ruha). Egész télen ebben az ócska kabátban járt. 2. (bizalmas) Unalomig használt (kifejezés, mondat). Már megint ugyanazokat az ócska frázisokat ismétled! 3. (bizalmas) Rossz minőségű, hitvány, silány. Láttam egy ócska filmet, meg ne nézd! Ebben a boltban csupa ócska áru van.

ocsmány ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~ul

1. Rút, visszataszító. A filmben egy ocsmány külsejű szörny is szerepelt. A kukából ocsmány bűz áradt. 2. A szemérmes, illetve durván sértő. Ocsmány beszédéért intőt kapott. Az ocsmány viccen senki sem nevetett.

ocsú ♦ fn ~k, ~t, ~ja

A kicsépelet gabonának rostáláshoz különvált szemetes alja. Nem könnyű kiválogatni a tiszta búzát az ocsú közül.

ocsúdjik ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Álomból, kábulatból magához tér. Csak hajnal felé kezdett ocsúdni. 2. Kezd ráébredni valamire. Későn ocsúdott, miféle társaságba került.

oda I. ♦♦♦♦ hsz

1. Arra a helyre. Oda állj! Oda akaszd a képet, ne ide! 2. Abba az irányba. Oda figyelj! 3. Ahhoz a helyhez viszonyítva. Oda már közel van a határ. 4. Abba az állapotba, helyzetbe. Már oda jutott, hogy kéreget az utcán. 5. (Állítmányként:) Tönkrement, meghiúsult. Oda a finom sütemény! Oda a külföldi utazás.

oda II. ♦♦♦♦ ik

1. Valamely helyre, irányba, illetve valaki felé. *Odamegy, odaad, odaköszön. Csak később köszönt oda az eladónak. 2. Úgy, hogy tönkremegy, megsemmisül. Odakozmál, odalesz, odasül. A szép tervek azért lettek oda, mert nem volt elég kitartása.*

óda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Emelkedett hangú lírai költemény. *Esténként Horatius ódáit olvasgatta.* • (tréfás, gúnyos) *Ódákat zeng valamiről: túlzottan dicséri. Egy ismerősöm ódákat zengett erről a könyvről, most már én is olvasom.*

odább ♦♦♦♦ hsz odébb

1. (Térben a kiindulási ponttól) távolabbra. *Lépj egy kicsit odább! 2. Időben távolabb. Az esküvő még odább van.*

odaég ♦♦ ige ~ni

1. Elégve megsemmisül. *A nagy tűzvészben mindenük odaégett. 2. Edényben leég. Ha nem figyelsz rá, egykettőre odaég a rántás!*

odahat ♦ ige ~ni (hivatalos vagy választékos)

Befolyását a cél elérésére fordítja. *Kérem, hasson oda, hogy ügyemet elintézzék!*

odáig ♦♦♦♦ hsz

1. Addig a helyig. *Odáig megyünk mi is, addig a házig. 2. Addig az időpontig. Odáig még sok minden történhet. 3. Addig a fokig. Odáig züllött, hogy kéregetni sem restell. 4. • (bizalmas) Odáig van: testileg vagy lelkileg nagyon rossz állapotban van. Odáig van, fel se tud kelni az ágyból. Teljesen odáig vagyok már, nem bírom ezt a stresszt! | Odáig van valakiért: rajongásig szereti. Odáig van az új kolléganőért, még virágot is rendelt neki.*

odavalósi ♦ mn ~ak, ~t, –

Ott lakó vagy onnan származó (ember). *Anyám erdélyi származású, s a férjem is odavalósi. (Főnévi használatban:) Nyáron Siófokon nyaraltunk, sikerült összebarátkoznunk az odavalósiakkal.*

odavan ♦♦♦ ige odalenni

1. (népi) Nincs otthon, távol van. *Odavan dolgozni a szomszéd faluban. 2. (népi) Megsemmisült, elpusztult. Odavan minden vagyona. Odavan az egész termésük, akkora jégeső esett. 3. Nagyon beteg, rossz állapotban van. Szegény néném egészen odavan. 4. (bizalmas) Le van sújtva valamitől. Teljesen odavagyok ettől a hírtől. 5. (bizalmas) Odavan valakiért: rajong érte, szerelmes belé. Sári odavan Jancsiért.*

odavesz ♦ ige odavesz|ik ~ni (választékos) odavész odaveszni

1. Elvész, megsemmisül. *A háborúban mindenük odaveszett. 2. Ott, azon a helyen elesik, meghal. A harcokban több mint ezer katona veszett oda.*

odáz ♦ ige ~ni

Halogat valamit. *Addig odázod a dolgot, amíg késő lesz!*

odébb ♦♦♦♦ hsz

Odább.

ódiium ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (választékos)

Valamivel járó kellemetlenség. *Vállalja az ügy ódiiumát, ő fizeti a kártérítést.*

ódivatú ♦♦ mn ~ak, ~t, ~n vagy ~an (választékos)

Divatjamúlt, régimódi. *Öreg tanárunk csupa ódivatú holmit hord.*

ódon ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an (választékos)

A régmúlt hangulatát felidéző. *Buda egyik csendes részén egy ódon házban lakik. „A lelkem ódon, babonás vár” (Ady E.: A vár fehér asszonya).*

odú ♦♦♦♦ fn ~k vagy odvák, ~t, ~ja vagy odva

1. Fatörzsön keletkezett vagy földbe vájt üreg, lyuk. *A róka, a borz odút vájnak maguknak. Néhány madár szívesen fészkel odúban. 2. (rosszalló) Kicsiny, sötét (lakó)helyiség. Valami nyomorúságos odúban tengődnek.* • (tréfás vagy gúnyos) *Bezárkózott az odújába: nem áll szóba senkivel sem, elzárkózik az emberek elől.*

odvas ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

Olyan, amiben odú van. *Az odvas fa törzsében mókus lakott. Az odvas fogat be kell tömni.*

ódzkod|ik ♦♦ ige ~ni

Húzódozik, vonakodik valamitől. *Nagyon ódzkodik a leánykéréstől.*

óg-móg ♦ ige ógni-mógni (népi, tréfás)

Csendesen morgolódik. *Nagyapa ógott-mógott, ha kisunokája széthordta a szerszámaikat.*

óhaj ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

Kívánság, vágy. *Az volt a titkos óhaja, hogy megláthassa a tengert. Van még valami óhaja?*

óhajt ♦♦♦♦ ige ~ani (választékos)

1. Vágyik valamire, áhít valamit. *Csendet óhajt maga körül. 2. Kér, akar valamit. Hölgyem, óhajt még valamit?*

óhatatlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Szükségképpen bekövetkező. *Ennyi eső után óhatatlanul jön az árvíz. Óhatatlan, hogy serdülőkorban a gyerekek szembe ne kerüljenek a szülőkkel.*

óhaza ♦ fn

Az eredeti, az elhagyott haza. *Visszatelepült az óhazába, ahonnan egykor kivándorolt.*

ok ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valaminek az előidézője, indítéka. *Az esemény okát ismerjük. Nyomós okom van rá, hogy így tegyek.* | *Valamely vagy valami vagy valamilyen okból:* valami miatt. *Segítségére volt szüksége, ezen okból kereste fel régi barátját.* 2. *Okkal:* méltán, jogosan. *Okkal haragszik rá.* 3. *Ürügy.* Könnyen talál okot a vitatkozásra. 4. *Valaminek okáért:* valamilyen céllal. *A biztonság okáért a hátsó ülésen ülők is bekapcsolják az övet.* • (választékos) *Példának okáért:* például. *Szeptember elején rengeteg elintéznivalójuk akad a szülőknek, példának okáért itt van mindjárt a tanszer- és könyvvásárlás.*

okád ♦♦ ige **okád|ik** ~ni

1. (durva) *Hány. Ettől a büztől okádik.* 2. Nagy erővel ont valamit. *A hétfejű sárkánynak mind a hét feje tüzet okádott. Füstöt okádott a kémény.* • (választékos) *Halált okád:* tömeges halált okoz. *Halált okádtak az ágyúk.*

okarina ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Tojásdad alakú, agyagból égetett fúvós hangszer. *Az okarinának jellegzetes búgó hangja van.*

ókeresztény ♦♦ mn

A kereszténység korai időszakából való. *Néhány évvel ezelőtt a régészek egy ókeresztény bazilika romjaira bukkantak. Az ókeresztény hívők az üldöztetés idején az istentiszteleteket föld alatti katakombákban tartották.*

okfejtés ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Az okok feltáráásával végzett bizonyítás, magyarázat. *Értem már az okfejtését.*

oklevél ♦♦♦♦ fn

1. Szakképesítést igazoló okirat. *Az egyetem, a főiskola oklevéllel igazolja a tanulmányok befejezését, az ott oktatott szakismeretek megszerzését. Tanári és mérnöki oklevele van.* 2. Díszes okirat, emléklap. *A verseny győzteseit elismerő oklevéllel jutalmazták.* 3. Adománylevél. *A középkori oklevelek becses történeti források.*

okmány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (hivatalos)

Hivatalos irat. *Hozza magával a személyi okmányait: születési anyakönyvi kivonatát, érettségi bizonyítványát, házasságlevelét. Okmányokkal igazolta magát.*

ókor ♦♦♦♦ fn

1. Az emberiség történetében az ősközösség felbomlásától a Római Birodalom bukásáig tartó korszak. *Történelemórán az ókor kulturális értékeiről hallgattak előadást.* 2. A földtörténeti őskor és középkor közötti szakasz. *Az izeltlábuak a földtörténeti ókor óta élnek a Földön.*

okos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Jófejű, eszes. *Sok okos ember dolgozik ennél a vállalatnál.* 2. Ilyen embertől származó, rá jellemző. *Okos tanácsokkal látta el a hűgát. Okos viselkedésével megoldotta a kínos helyzetet.* (Főnévi használatban:) *Na, most mondj valami okosat!* 3. Könnyen idomítható (állat). *A kutya és a ló okos állat.*

okoskod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. A lehetőségeket mérlegelve gondolkodik, keresi a jó megoldást. *Ennél a példánál úgy okoskodtam, hogy szerkesztettem először egy kört.* 2. (rosszalló) *Akadékoskodva ellenkezik. Állandóan okoskodik, kicsinyes kifogásokat keres. Ne okoskodj, ehhez te nem értesz!*

okoz ♦♦♦♦ ige ~ni

Előidéző valamit. *Halálát a mértéktelen ivás okozta. Gyenge teljesítményével csalódást okozott.*

okozat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (választékos)

Valamely ok következménye. *Az okozatból az okra próbál következtetni.*

oktalan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Értelemmel nem rendelkező (állat). *Nem várhatod az oktalan állattól, hogy minden kívánságodat megértse.* 2. Meggondolás, megfontolás nélküli. *Oktalan beszédével megint megsértette a nagyanyját.* 3. Ok nélküli. *Félelme nem oktalan, valóban erre járt az az ember.*

oktat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) *Tanít valakit valamire. Németre oktatja a szomszéd gyerekeket. A jó pedagógus nemcsak oktat, hanem nevel is.* 2. (rosszalló) *Leckéztet valakit. Nem tűröm, hogy folyton oktassanak.*

oktáv ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

(Zenében:) A hétfokú skálában az alaphangtól számított nyolcadik hang, amelynek neve azonos az alaphangéval. *A (kis) c felső oktávja a c', (az egyvonalas c) alsó oktávja a (nagy) C. Ahol nem bírta a magas hangot, egy oktávval lejjebb énekelt.*

október ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Az év tizedik hónapja. *Októberben születtem. Októberben emlékezünk meg az 1956-os forradalomról.*

oktondi ♦ mn ~ak, ~t, ~n vagy ~an (kedveskedő)

Naiv, együgyű. *Oktondi gyermek koromban azt hittem, hogy a gólya hozza a kisbabát.*

okul ♦♦♦♦ ige ~ni

Valamiből tanulságot merít. *Remélem, okultatok az esetből.* • *Más kárán okul:* abból tanul.

okuláré ♦ fn ~k, ~t, ~ja (régí vagy bizalmas, tréfás)

Szemüveg. *Feltette okuláréját, és olvasni kezdett.*

okvetetlenked|ik ♦ ige ~ni

1. *Akadékoskodik, mindenbe beleköt. Reggeltől estig okvetetlenkedik.* 2. (népi) *Lábatlankodik. A konyhában okvetetlenkedik egész nap.*

okvetlen I. ♦♦♦ hsz (választékos)

Okvetlenül. *Ma este okvetlen el kell jönnöd!*

okvetlen II. ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül (rég)

Feltétel nélküli. *Biztosította okvetlen hűségéről.*

okvetlenül ♦♦♦♦ hsz

Feltétlen, mindenképpen. *Okvetlenül beszélek vele.*

ól ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~ja

Kisebb háziállatok, főképpen sertések tartására való építmény. *Hány állat fér el ebben az ólban?*

oláh ♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul (rég)

Román. „...magyar, oláh, szláv bánat Mindigre egy bánat marad” (Ady E.: Magyar jakobinus dala). (Főnévi használatban:) *Sok oláh élt azon a vidéken.*

olaj ♦♦♦♦ fn ~ok, ~at, ~a

1. Növényi eredetű folyékony zsiradék. *A korszerű táplálkozás előnyben részesíti az olajat az állati zsírokkal szemben.*
2. Kőolaj. *Felment az olaj világpiacon ára.* 3. Olajfesték. *Ma olajjal festettünk a rajzsakkörben.*

olajág ♦♦ fn

Az olajfa ága. *Noé bárkájába a galamb olajággal a csőrében tért vissza.* (A béke vagy dicsőség jelképeként:) „...az olajág a – béke ága; hiszen a szabadság legszebb, legértelmesebb, legmorálisabb folytatása – a béke” (Szentkuthy M.: Händel).

olajos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olajat tartalmazó. *A tökmag és a napraforgó olajos magvak.* 2. Olajjal szennyezett. *Ne nyúlj olajos kézzel a füzetedhez!*
3. Étolajjal készített. *Az egyik kedvence az olajos szardínia.* 4. Az olajra emlékeztető. *Bőre olajos fényű.*

ólalkod|ik ♦♦♦ ige ~ni

Rossz szándékkal leleselkedve járkál, nézelődik (valahol). *Gyanús alakok ólalkodnak a siremlék körül.*

olasz ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. A zömében Olaszországban élő, újlatin nyelvű néphez tartozó, azzal kapcsolatos. *Szívesen kalauzolja az olasz turistákat. Sokan szeretik az olasz dalokat. Olasz temperamentuma magával ragadott. Egy olasz étteremben vacsoráztunk. Négy évig tanulta az olasz nyelvet.* 2. (Főnévi használatban:) *Budapesten nyáron sok az olasz. A középiskolában tanult olaszt.*

olcsó ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Kevés pénzért megvásárolható, kevésbe kerülő, s ezért általában gyengébb minőségű. *Ebben az üzletben csak olcsó árukat tartanak.* 2. (Aránylag) olcsón árusító. *A piacon sok olcsó üzlet található.* 3. Alacsony vagy alacsonyabb bérért dolgozó. *Az építkezéshez felvettünk néhány olcsó kőművest.* 4. (rosszalló) Könnyen, fáradság nélkül megszerezhető. *Olcsó sikert könnyű elérni, az igazért azonban meg kell küzdeni. Nem törekszik olcsó babérokra.* 5. (gúnyos) Alantas, hitvány, izléstelen. *Olcsó ravaszkodással itt nem sokra mész. Olcsó élcélődése nem aratott sikert.*

old ♦♦♦♦ ige ~ani

1. *Old valamit:* (folyadék) valamely anyagra úgy hat, hogy az benne feloldódik, esetleg láthatatlanná válik. *Úgy tudom, a napolaj oldja a kátrányt.* 2. (Szilárd anyagot) folyadékba tesz, hogy feloldódjon benne. *Gyógyszert old egy pohár vízben.* 3. (ritka) (Kötelleket, csomót) bont, lazít. *A kikötőben a matrózok már oldják a hajókötteleket, mindjárt indul a rakomány.*

oldal ♦♦♦♦ fn ~ak, ~t, ~a

1. Valaminek a középvonaltól jobbra vagy balra eső része. *Áttért a menetirány szerinti bal oldalra.* 2. Tárgynak, építménynek az eleje és a hátulja, illetve az alja és a teteje között levő lapja, felülete. *Megrepedt a szekrény oldala.* 3. Az emberi testnek a has és a hát közötti, jobbra vagy balra eső része. *Szúr az oldalam. Bal oldalamon hordom a táskát.* 4. Vékony vagy lemezszerű tárgy valamelyik felülete. *A szövet mindkét oldala ugyanolyan mintázatú.* 5. Írott, nyomtatott papírlap valamelyik felülete, illetve az ezen levő szöveg. *A könyv 20. oldalán hiba található. Elalvás előtt olvasok néhány oldalt.* 6. Valakinek az érdekköre, pártja. *A vitában az ő oldalára álltam.* 7. Valakinek valamilyen adottsága, tulajdonsága. *Nem erős oldala az őszinteség.*

oldalborda ♦♦ fn

1. (népi) Ember, állat bordája. *A balesetben több oldalbordája eltört.* 2. (tréfás) (Birtokos személyjellel:) Valakinek a felesége. *Bemutatom a gyerekeimet, és ez itt az oldalbordám.*

oldalog ♦ ige ~ni

1. (rosszalló) Sompolyog, somfordál. *Nem szeretem, hogy állandóan itt oldalogsz körülöttem.* 2. (ritka) Oldalazva megy. *Ezen a szűk helyen csak oldalogva lehet átmenni.*

oldalt ♦♦♦♦ hsz

Valakitől, valamitől jobbra vagy balra. *Úgy sorakoztak, hogy elől legyenek a fiúk, hátul a lányok, a hetes pedig oldalt álljon.*

oldat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Valamely anyagot vagy anyagokat oldott állapotban tartalmazó folyadék. *A sóból víz hozzáadásával készítesek oldatot!*

olimpia ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az ókori görögség négyévenként megrendezett sportversenye. *Az olimpiák idején szüneteltek a háborúk.* 2. Ennek mintájára 1896 óta négyévenként megrendezett, a legtöbb fontos sportágat felölelő világversenye. *1994-től a téli és a nyári olimpiát nem ugyanabban az évben tartják. A barcelonai olimpián 11 aranyérmet sikerült szerezniük a magyar sportolóknak.* 3. (Er, Fv, Ka választékos) Tantárgyi verseny. *Harmadik lett tavaly az országos matematikai olimpián.*

olimpiász ♦ fn ~ok, ~t, ~a (ritka, régi)

1. Két olimpia közti négyéves időszak. *Rengeteget edzett az előző olimpiász alatt, az idej ötkarikás játékokra készülve.*
2. Újkori olimpia. *Az olimpiász kezdő éve 1896 volt.* 3. (Fv, Ka) Tantárgyi verseny. *Úgyes volt matekból, de nem annyira, hogy olimpiászra küldjék.*

olimpikon ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Olimpiai versenyző. *Hazatérő olimpikonjainkat ünneplő tömeg várta a repülőtéren.* 2. Olimpiai bajnok. *Az olimpikonok emlékét díszes márványablán örökítették meg. Olimpikonnak lenni minden sportoló álma.*

olló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Nyitható és csukható kétágú nyíróeszköz. *Ollóval nyíratja a haját. Ezzel az ollóval ne vágj kartonpapírt, mert eltompul az éle!* 2. Némely állatnak ilyen alakú támadószerve. *A rák ollója megsérült.* 3. Ilyen eszközhöz hasonló alak, alakzat. *Ollót formált a kezéből.* • *Ollóba fog valakit: a)* (birkózó az ellenfelét) két lába közé szorítja. *Egy ügyes mozdulattal ollóba fogta ellenfelét, ezzel el is dönt a mérkőzés eredménye. b)* (labdajátékban:) (két játékos az ellenfél egyik játékosát) szabálytalanul fogja közre. *Sárga lapot kapott az 5-ös és a 9-es számú játékos, mert ollóba fogták az ellenfél csapatának hátvédjét.*

ollóz ♦ ige ~ni

1. (Újságból cikket, képet) kivág. *Ezt a képet melyik lapból ollóztad?* 2. (rosszalló) Idegen szellemi alkotás vagy alkotások részleteit kimásolva azokat a magáénak tünteti fel. *Dolgozatát mások munkáiból ollózta.* 3. (Sportoló) két lábával ollószzerű mozgást végez, illetve (labdát) így továbbít. *Régebben a magasugrók ollózva ugrották át a lécet. Messzire ollózza a labdát a kapujuk előtt.*

ólom ♦♦♦♦ fn –, ólmot, ólma

1. Ezüstszürke színű, hidegen is formálható, nehéz fém. *Régebben ólomból készültek a nyomdai betűk és például a játékkatonák. Szilveszterkor ólmot öntöttek, ebből jóslták meg a jövőt.* 2. Ennek érce. *A legtöbb ólmot az Egyesült Államokban bányásszák.*

ólomláb ♦ fn (választékos)

(Csak ebben a kifejezésben:) *Ólomlábban vagy ólomlábakon jár valami: nagyon lassan halad. Az idő ólomlábban jár.*

ólomsúly ♦ fn

1. Ólomból készült súly, nehezek. *Ólomsúlyt is tegyél a horgászsinórra!* 2. Bénító lelki teher. *Az a tény, hogy el kell utaznia, ólomsúlyként nehezedett rá.* 3. A legnehezebb versenyzők súlycsoportja. *A súlyemelőversenyeken általában az ólomsúly vonzza a legtöbb nézőt.*

olt¹ ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Tűzet) megszüntetni igyekszik. *Óriási tűz keletkezett, már órák óta oltják.* 2. Csillapít, szüntet valamit. *Szomjúságát forrásvízzel oltja.* 3. • *Meszet olt:* vízzel keveri az égetett meszet. *A szomszéd telken folyik az építkezés, a kőműves épp meszet olt.* 4. • *Tejet olt:* joghurt vagy sajt készítése céljából oltóanyagot helyez bele. *Ma már boltban is kaphatunk joghurtot, de nagyanyáink még házilag oltottak tejet.*

olt² ♦♦ ige ~ani

1. (Növényt) úgy nemesít, hogy vesszejébe más nemes növény hajtását helyezi. *A kertész tavasszal oltja az almafákat. A szomszédom vadszilvára barackvesszőt oltott.* 2. Valakit, valamit a szervezetébe fecskendezett oltóanyaggal ellenállóvá tesz valamely betegséggel szemben. *Most oltják a kutyámat veszettség ellen. A testvéretem ma oltják influenza ellen.* 3. *Olt valakibe valamit:* úgy hat rá, hogy az valamely eszmét, szokást stb. magáévá tesz. *A hazaszeretet eszméjét apja oltotta bele. A jó hír bizakodást oltott valamennyiükbe.*

oltalmaz ♦♦ ige ~ni (választékos)

Valakitől, valamitől óv, védelmez valakit, valamit. *Gyermekeit féltőn oltalmazza minden bajtól. Ha kell, fegyverrel is oltalmazzuk hazánkat.*

oltalom ♦♦♦♦ fn oltalmak, oltalmat, oltalma (választékos)

Az, ami valakit, valamit a veszélytől, bajtól megvéd. *A gyermek az én oltalmam alatt áll. A kis árvákat a derék szomszédasszony vette oltalmába. A hatalmas fa lombja nyújtott oltalmat a tűző nap ellen.*

oltár ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Templomok asztalszerű építménye, amelynél a szertartásokat végzik. *A pap a gazdagon díszített oltárnál állt a templom végében.* • *Oltár elé visz* vagy *vezet valakit:* (egyházilag) feleségül vesz. *Jövő nyáron oltár elé vezetni menyasszonyát.* 2. Pogány szertartás bemutatására szolgáló (alkalmi) építmény. *Az áldozati állat leszúrására készülő pap az oltár felé fordult.* 3. (választékos) *Valaminek az oltára:* az, aminek javára valamilyen áldozatot hoznak. *Mindenét feláldozta a haza oltárán.*

oltári ♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. (ritka) Oltárhoz tartozó. *A sekrestyés idejében előkészítette az oltári kellékeket.* 2. (szleng) Remek, pompás. *Ez a vacsora oltári volt.* (Határozószó-szerűen:) Rendkívül, nagyon. *Oltári jó filmet láttunk.*

oltáriszentség ♦♦ fn

A katolikusoknál a misében megáldott ostya és bor mint Krisztus testének és vérének jelképe, illetve a szent ostya a szentségtartóval együtt. *Az oltáriszentség imádsására gyűltek össze.*

oltóanyag ♦♦ fn

Oltással a szervezetbe juttatva betegséget gyógyító vagy megelőző gyógyító anyag. *Az influenza elleni oltóanyagok már megérkeztek.*

olvad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Szilárd test) cseppfolyóssá válik. *Olvad a Duna jege. Olvadnak a jégkockák a limonádében.* „*Olvad a hó, tavasz akar lenni*” (Babits M.: Ősz és tavasz között). 2. (Alanytalan mondatokban:) Fagypontra fölé emelkedik a hőmérséklet. *Odakint olvad, mert erősen süt a nap.* 3. (népi) Folyadékban oldódik. *A cukor a vízben gyorsan olvad.* 4. Erős érzelm hatására ellágyul. *Csak rám néz, és én máris olvadok a gyönyörűségtől.* 5. (Pénz, vagyon) rohamosan fogy. *Ilyen árak mellett nem csoda, ha olvad a pénz a kezében.*

olvas ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Írott szövegen szemével végighaladva annak értelmét felfogja. *Nagyapa esténként könyvet olvas.* 2. (Jeleket) felismer, megért. *Most kell tanulnia kottát olvasni.* 3. Rejtett (lelki) tartalmat megért. *Nem hallotta, mit mondott, de olvasott a tekintetéből. Próbálj meg olvasni a sorok között!* 4. (népi) Számlál, számol valamit. *Olvasa a visszajáró pénzt.* 5. • Valakinek a fejére olvas valamit: szemére veti. *Fejére olvasta az összes bűnét, amit ellene elkövetett.*

olvasat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Írásjeleknek, leírt szavaknak stb. kikövetkeztethető hangzása. *A Halotti beszéd szövegének helyes olvasatán sokat vitakoztak a nyelvészek.* 2. Megvitatandó javaslat szövegének ismertetése. *A képviselőház a törvényjavaslatot második olvasatban is elfogadta.* 3. Valamely szöveg jelentésének meghatározása, kifejtése, magyarázata. *A regénynek több lehetséges olvasata is van. Az én olvasatomban ez egészen mást jelent.*

olvasó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (Rendszeresen) olvasó személy. *Ebből a könyvből az olvasó megismerheti a szavannák állatvilágát.* 2. (Csak többes számban:) Olvasóközönség. *A népszerű író saját kezűleg dedikálja könyvét olvasóinak. Emelkedett a könyvtár olvasóinak száma.* 3. (bizalmas) Az elmondott imádságok számlálására használt, szemekből álló füzér. *Nagyanyja olvasóját gyakran nézegette, és morzsolgatta az ujjával.* 4. (bizalmas) Olvasóterem. *Ez a könyv a nagy olvasóban van.*

olvaszt ♦♦♦ ige ~ani

Hevítéssel cseppfolyóssá tesz valamit. *A kohóban olvasztják a vasércet. Csokoládét olvaszt a sütemény tetejére.*

olyan ♦♦♦♦ nm

1. Ahhoz hasonló, azzal többé-kevésbé egyező. *Olyan cipőt vett, mint a tiéd.* | (bizalmas) *Olyan nincs!:* szó sem lehet róla. *Olyan nincs, hogy nem mész el az évnnyitóra!* 2. (bizalmas) (Erősen hangsúlyozva:) Csodálatos, pompás. *Olyan autót láttam!* 3. (Határozószó-szerűen:) Annyira, nagyon. *Olyan ügyetlen vagyok.* 4. (népi) Körülbelül. *Olyan 2 m magas lehetett.*

olyankor ♦♦♦ hsz

Olyan időpontban, időszakban. *Olyankor találkozunk, amikor nyugodtan beszélgethetünk.*

olyasmi ♦♦♦♦ nm

Olyanféle tárgy, dolog. *Láttad azt a kertet? Én is olyasmit szeretnék. Csak olyasminek örülne, aminek hasznát is veszi.*

olykor ♦♦♦♦ hsz (választékos)

Néha. *Olykor éjjelig is olvasok.*

ómega ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A görög ábécé utolsó betűje. *Az ómega a hosszú ó hangot jelöli.* 2. • (választékos) Valaminek alfája és omegája vagy az alfa és az ómega: **a)** valaminek a kezdete és legvége. *Addig nem nyugszom, míg meg nem érted az egészet az alfától az omegáig.* **b)** valaminek a lényege, nélkülözhetetlen feltétele. *Az egész rendszernek ez az alfája és omegája.*

ómen ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je (választékos)

Az a jel, jelenség, amelyből esetleg valamely jövőbeli eseményre következtethetünk. *Beborult az ég, ez rossz ómen a kiránduláshoz.*

omlett ♦ fn ~ek, ~et, ~je

Felvert, lisztel elkevert tojásból zsiradékban sült étel. *Sajtós-sonkás omlettet evett vacsorára.*

omlik ♦♦♦ ige ~ani (választékos) **omol** ~ni

1. Valaminek a darabjai sorra le- vagy szétválnak. *Omlik a vakolat a homlokzatról.* 2. Valaminek az anyaga lazává válva szétesik. *Finom ez a linzer, szinte omlik a számban.* 3. (választékos) Tetszetősen szétterülve valamire ráborul. *Hosszú haja a vállára omlott.* 4. (választékos) Valakire, valamire hanyatlik, roskad. *Ájultában a padlóra omlott.*

omnibusz ♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég)

Lófogató társas bérkocsi. *A századforduló idején Budapesten kedvelt közlekedési eszköz volt a lovak húzta omnibusz.*

ón ♦♦ fn ~, ~t, ~ja

Ezüstfém, puha, könnyen olvadó fém. *A forrasztáshoz ónt használnak.*

onnan ♦♦♦♦ hsz

1. Arról a helyről, helységből, vidékről. *Szólhattál volna, hogy hozzak kenyeret is a boltból, épp onnan jövök. Onnan származom én is, ahonnan ő.* 2. Attól a helytől (számítva). *Onnan már csak egy ugrás a buszmegálló.* 3. Abból a körülményből. *Onnan vettem észre, hogy dél van, hogy korogni kezdett a gyomrom.* 4. Attól a távoli eseménytől, időponttól fogva. *Szoros barátságunkat onnan számíthatjuk, amikor együtt voltunk táborban.*

ont ♦♦♦ ige ~ani

1. Böven ad, áraszt valamit. *A kémények csak úgy ontották magukból a füstöt. Az új olajkút böven ontja a sűrű, fekete kőolajat.* • (választékos) *Könnyeket ont:* sír. *Sűrű könnyeket ontott apja halála miatt.* | *Vérét ontja valamiért* vagy *valakiért:* megsebesül vagy meghal érte. „...csak az valódi Magyar, ki jusait védelmezi, egyszersmind Uráért vérét ontani 's hona előmeneteliért legszebb javait feláldozni tudja” (Széchenyi I.: Hitel). | *Valakinek a vérét ontja:* megöli. „...nem öllek meg... Nem ontom véredet” (Petőfi S.: Tigris és hiéna). 2. Sokat készít, termel valamiből. *Ontja a verseket. Az új gép ontja a korszerű termékeket.*

opál ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Szinjátszó, rendszerint áttetsző, szilícium-dioxid tartalmú ásvány. *Az opál szépségét már az ókorban is megcsodálták.* 2. Ebből csiszolt drágakő. *Opált raktak a gyűrűjébe.* (Jelzőként:) *Opál nyakéket és fülbevalót kapott ajándékba.*

opera ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Zenekísérettel előadott, énekes drámai mű. *Az opera műfajának első nagy mestere Monteverdi volt. Az olasz operák ma is lázba hozzák a közönséget. Wagner operái különleges élményt nyújtanak.* 2. Operaház. *Sokat járnak hangversenyre és operába.*

3. (Tulajdonnévként:) Magyar Állami Operaház. *Holnap este bemutató lesz az Operában. Háromnegyed 7-kor várlak az Opera előtt.*

operál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Műt valakit, illetve műtétet végez. *A sebészek biztos kézzel operálnak.* | (bizalmas) *Operálják valamivel:* valamely szervének rendellenessége miatt műtik. *Vakbéllel operálták.* | (Fv, Ka, Mv, Óv) *Operálják valamire:* valamivel operálják. *Nagyanyámat tegnap operálták epére.* 2. (bizalmas, rosszálló) Visszaélést követ el. *Hamis a könyvelése, valami operált a bizonylatokkal.*

operett ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Énekes, táncos vígjáték. *Világszerte népszerűek a magyar operettek.*

ópium ♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. A mákfaj morfint tartalmazó (megszilárdult) tejszerű nedve, illetve az ebből készült kábítószer. *A kínaiak régebben pipából szívták az ópiumot. Az ópium rabjává vált.* 2. (választékos) Kábítószerként, zsibbasztó méregként ható szellemi termék. *A sok krimi és rémregény valóságos ópium a fiatalok számára.*

optika ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A fizikának a fényvel foglalkozó része. *A jövő óráan optikából írunk dolgozatot.* 2. (Optikai műszer) lencserendszere. *Régi a fényképezőgép, de kiűnő az optikája.* 3. Szemléletmód, nézőpont. *Az ő optikájából egészen másként látszik a dolog.*

4. Valaminek a közvéleményre gyakorolt hatása. *Nyilatkozatának rossz volt az optikája.*

optimista ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Derülátó, bizakodó. *Szerencsés természetű ember, képes mindent optimistán szemlélni. Optimista hozzáállása átsegíti a nehézségeken.* (Főnévi használatban:) *Az optimistáknak lett igazuk a pesszimistákkal szemben: az osztályfőnök nem büntette meg őket.*

óra ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Időmérő eszköz. *Késik az óram, elemet kell vennem bele.* 2. 60 percnél megfelelő időegység, a nap 1/24-ed része. *Egy órát vártam rátok az esőben.* 3. A nap valamelyik ilyen időegységének befejező időpontja. *2 órakor ment el otthonról.* 4. A tanításnak általában 45 perces egysége. *Holnap az első óra fizika lesz. Hetente kétszer órára járok egy angoltanárhoz.* 5. Valamely eseményhez tartozó rövidebb időtartam. *Halálának óráján elmondta a titkot.* 6. Víz-, gáz-, villanyfogyasztást mérő eszköz. *Új vízmérő órát kell beszereltetni.*

óraadó ♦♦ mn ~k, ~t, –

A megtartott órák száma szerint fizetett, nem véglegesen alkalmazott (személy). *Óraadó tanárként angolt tanít egy gimnáziumban.*

órabér ♦♦♦ fn

1. Egy órai munkáért járó fizetés. *Fölemelték az órabérét.* 2. A ledolgozott órák számán alapuló bérezési rendszer. *Órabérben fizetik. Amióta órabérben dolgozom, többet kapok kézhez, mint korábban.*

orangután ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Vöröses szőrű, Borneo és Szumátra őserdeiben élő emberszabású majom. *Az állatkertben élő egyik nőstény orangutánnak kicsinye született.*

órarend ♦♦ fn

1. Az órák tantárgyak szerinti beosztása. *Nem tudom a mai órarendet.* 2. Ezt feltüntető táblázat. *Van nálad egy órarend?*

órás I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, –

Bizonyos számú óra hosszát tartó. *Másfél órás gyaloglás után értük el a falut.*

órás II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Órákat javító és készítő kisiparos. *Megállt az óram, nem tudom mi baja, elviszem az óráshoz.*

oratórium ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

(Rendszerint) vallásos tárgyú, énekhangra és zenekarra írt nagyobb zenemű. *Szívesen hallgatom Bach és Händel oratóriumait. Az oratóriumban a szólisták gyengébben szerepeltek, mint a kórus.*

óravázlat ♦♦ fn

A tanítási óra menetének rövid, írásos terve. *A tanárok nagy része még több év tanítás után is készít óravázlatot.*

orbánc ♦ fn –, ~ot, ~a

Vöröses foltokban mutatkozó, sebfertőzés okozta heveny bőrgyulladás. *Addig piszkálta a sebet az arcán, míg orbáncot kapott.*

orca ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Arc. „...szép orcádat utószor látom tán” (Petőfi S.: János vitéz).

orchidea ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Pompás virágú, trópusi eredetű növény. *Létezik húsevő orchidea is.* 2. Ennek virága. *Valami különlegeset akart venni a feleségének, ezért választotta az orchideát.*

orda ♦ fn –, ~t, ~ja (Er)

Édes, sajtyszerű tejtermék. *A pásztor már első találkozáskor ordával kínált.*

ordas ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (népi, régi) Sötét szőrszálaktól tarka (állat). *Ordas szőrű kutyája van. Egy ordas farkas jött elő az erdőből.* (Főnévi használatban:) *Az ordas megette a bárányt.* 2. (választékos) Ártó szándékú, veszedelmes. „...honnán uszulkan ránk új ordas eszmék” (József A.: Thomas Mann üdvözlése).

ordít ♦♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Nagyobb állat) erős hangot ad. *Ordít az oroszlán a ketrecében. A sűrű erdőben egész éjjel ordítottak a farkasok.* 2. (Ember) erős indulat, érzés hatása alatt erős, tagolatlan hangot ad. *Ordított, ahogy a torkán kifért. Torka szakadtából ordított. Ordít a fájdalomtól, mert véletlenül az ujjára ütött a kalapáccsal.* 3. (rosszalló) Nagyon hangosan beszél. *Ne ordíts már folyton!* 4. (bizalmas) (Szín) izléstelenül ríkit. *Nagyon ordít ez a sárga a ruhádon.* 5. Zúg, süvölt. *Nagyon hideg van, ordít a szél.* 6. (bizalmas) (Tulajdonság) nagyon szembetűnő. *Ordít róla a nagyképűség.*

orgazda ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Lopott, rablott holmik adásvételével foglalkozó bűnöző személy. *A tolvajok a zsákmányt eladták egy orgazdának.*

orgona¹ ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Fújtatós, sok sípú, nagyméretű fűvós hangszer. *Az orgonának rendszerint több billentyűsora van. A templomi orgonánk már nagyon régi. Ismered a vízi orgona működését?*

orgona² ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Lila vagy fehér fürtös virágú kerti cserje. *Májusban virágozik az orgona.* 2. Ennek virága. *Anyák napjára orgonát vitt az édesanyjának.*

orgyilkos ♦♦ fn

1. Az, aki alattomosan gyilkol meg valakit. *Az éjszaka leple alatt orgyilkosok törtek rájuk.* 2. Felbérelhető gyilkos. *Orgyilkossal ölettek meg a királyt.*

óriás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Ember alakú, de az embernél sokkal nagyobb mesebeli lény. *János vitéz az óriások királyánál is járt.* 2. Hatalmas termetű ember. *Ez az óriás beveri a fejét a szemöldökfába.* 3. Valaminek az óriása: azon a területen zseniálisat alkotó művész vagy tudós. *Beethoven a zene óriása.* 4. A maga nemében egyedülállóan hatalmas termetű dolog. *Az elefánt az állatvilág óriása.* 5. (Jelzőként:) Nagyon nagy. *Óriás méretekkkel rendelkezik ez az épület. Óriás léptekkel haladt előre.*

óriási ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. (Méretében, arányaiban) rendkívül nagy. *A népszerű zenekart óriási tömeg várta a szálloda előtt. Az óriási épületet egy neves építész tervezte. Óriási lelkesedéssel fogadták az ötletemet.* 2. (bizalmas) Remek, nagyszerű. *A tegnapi buli óriási volt. Igazán óriási vagy!*

óriáskerék ♦ fn

A kabinokat vízszintes tengely körül forgató, függőlegesen forgó hatalmas kerék. *Kimentünk a Vidám Parkba, és felültünk az óriáskerékre.*

orja ♦ fn -, ~t, -

A sertésnek húsos hátgerince. *Orjából nagyon finom levest lehet főzni.*

orkán ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (választékos) Hatalmas erejű szélvihar. *Pusztító orkán söpört végig a városon.* 2. (kissé régi, bizalmas) Műszálás, vékony, vízhatlan anyagból való kabát. *Hűvös szél fúj, vedd fel az orkánod.*

ormány ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Némely emlősállatnak az orr és a felső ajak megnyúlásával keletkezett, hosszú, hajlékony testrésze. *Az elefánt az ormányával szedi össze a táplálékát, szippantja fel az ivóvizét. A tapírnak is van ormánya, csak rövidebb.* 2. Némely bogár fejének előrenyúló, elkeskenyedő része. *Az ormányosbogár ormányával túrja a földet.* 3. (tréfás vagy gúnyos) (Nagy) emberi orr. *Fújd ki az ormányod! Ritkán látni ekkora ormányt.*

orom ♦♦♦ fn *ormok, ormot, orma* (választékos)

1. Hegy kiemelkedő csúcsa. *Az orom mögött bukott le a lemenő nap. A hegy ormára építették a kilátót.* 2. Épület tetejének csúcson kiemelkedő része. *A tető ormán szélkakas jelezte a szél irányát.*

orosz ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

A tömegében Oroszországban lakó, keleti szláv nyelvet beszélő néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Leveztem egy orosz kislánnyal. A nagy orosz síkságon él. Szereti az orosz kaviárt és teát. Régi kedvencünk az orosz irodalom. Az iskolában tanultam oroszul, de már elfelejtettem. Tetszik neki az orosz nyelv hangzása. (Főnévi használatban:) Az oroszok többsége Oroszországban él. Régebben kötelező volt oroszul tanulni az iskolában.*

oroszlán ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Afrikában és Dél-Ázsiában élő macskaféle, nagy ragadozó állat. *Az oroszlánoknak Indiában is található egy – kihaltban levő – fajuk. A him oroszlán dús sörényt visel.* 2. (Tulajdonnévként:) Az állatöv egyik csillagképe, amelyben a Hold július 23. és augusztus 22. között tartózkodik, illetve ennek a jele. *Az Oroszlán jegyében születettekről azt mondják, tehetségesek és harciasak.* • (bizalmas) *Oroszlán vagyok:* ebben a jegyben születtem. *Oroszlán vagyok, augusztus 1-jén ünneplem a születésnapom.*

oro ♦♦ ige ~ni (rég, választékos)

Lop. *Minden rosszra kapható: csal, hazudik, oro.*

orozva ♦ hsz (rég, választékos)

Alattomban, orvul. *A haramiák orozva támadták meg a postakocsit.*

orr ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. A száj fölött levő porcos szaglószer. *Hajlott orrom van. Fitos orrát édesanyjától örökölte. Lapos az orra, lecsúszik róla a szemüveg.* 2. (bizalmas) Szaglás, szimat. *Rossz az orrom, csak néhány illatot tudok megkülönböztetni egymástól.* • Jó orra van: a) jó a szaglása b) előre látja vagy megérzi a bekövetkező eseményeket. 3. Tárgy, szerkezet kihegyesedő, előrenyúló része. *Lekopott a cipője orra. A hajó orra az összeütközéskor levált.*

orrol ♦♦ ige ~ni

Duzzogva nehezelt valakire. *Már megint orrol rám valamiért, nem tudom, hogy mivel bántottam meg.*

orrszarvú I. ♦♦ mn ~ak, ~t, –

A fejen szarv alakú testrészt viselő (állat). • *Orrszarvú bogár:* nagy, barna vagy fekete bogár, amelynek hímje a fején szarvat visel. *A cserebogarak családjába tartozó orrszarvú bogarat Magyarországon 1982-ben védetté nyilvánították. | Orrszarvú madarak:* nagy trópusi madarak, melyeknek csőrén szarvszerű kinövés van. *Az orrszarvú madarak viselkedését tanulmányozza.*

orrszarvú II. ♦♦ fn ~k vagy ~ak, ~t, ~ja

Orrán egy vagy két szarutülköt viselő, nagy testű, vastag bőrű, patás állat. *Az orrszarvú Afrikában és Indiában él.*

orrvitorla ♦ fn

Hajó orránál levő, háromszög alakú vitorla. *Erősödik a szél, húzd fel az orrvitorlát is!*

orsó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Pálcikaszerű eszköz, amelyre a megfont fonalat ideiglenesen rátekerik. *A lányok kezében pörög az orsó.* 2. Cérna, fonal, zsineg, film föltekercselésére használatos kis henger. *Lefogyott a cérna az orsóról.* (Jelzőként:) *Egy orsó fonal hiányzik még a pulóverhez.*

ország ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Körülhatárolt földrajzi terület mint államszervezet. *Autóval beutazta az országot.* 2. Ennek lakossága. *Az egész ország érdekeit képviseli.* 3. Képzeltbeli lények lakóhelye. *A tündérek országában a tündérkirály uralkodik.* • (Vallásos szóhasználatban:) *Isten országa:* a mennyország.

országalma ♦♦ fn

Gömb alakú, alma nagyságú koronázási jelvény. *A ránk maradt országalma a XIV. században készült ezüsből, és aranyozva van.*

országgyűlés ♦♦♦♦ fn

A szavazásra jogosult állampolgárok által választott törvényhozói testület, az államhatalom legfelsőbb szerve. *Már második hete ülésezik az országgyűlés.*

országház ♦♦♦ fn

Az országgyűlés épülete. *A XIX. század végén pályázatot írtak ki egy új országház tervezésére.*

országglás ♦♦ fn –, ~t, ~a (rég, választékos)

Uralkodás. *Mátyás országglása idején megnőtt Magyarország nemzetközi tekintélye.*

országnagy ♦ fn ~ok, ~ot, ~a (rég,)

1. Országos vagy udvari méltóságot viselő főnemes. *A legmagasabb rangot viselő országnagy a nádor volt.* 2. A XX. század első felében a főrendiház világi tagjai. *Az országnagyok és a főrendiház egyházi tagjai az egyházpolitikáról vitatkoznak a filmben.*

ortodox ♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~an

1. Valamely vallás vagy elmélet tanaihoz mereven ragaszkodó. *Egy ortodox zsidó hitközség tagja lett, ezért nem ehet disznóhúst. Az ortodox marxistákhoz tartozott, nem fogadott el semmilyen kritikát.* 2. Görögkeleti vallású. *Ortodox papok vezették a körmenetet. Esküvőjüket egy ortodox templomban tartották.*

ortopéd ♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Alaki elváltozásban szenvedő testrésze, rendszerint lábára való. *Ortopéd cipőt kellett rendelnie. Cégünk ortopéd eszközöket gyárt.* 2. Ortopédiával foglalkozó. *Panaszával egy ortopéd orvoshoz fordult.* 3. (gúnyos) Rendellenes, illetve csúnya. *Micsoda ortopéd ötleteid vannak! Milyen ortopéd ruha van rajtad?*

ortopédia ♦ fn –, ~t, ~ja

1. Az orvostudománynak a mozgásszervek kóros elváltozásaiával foglalkozó ága. *Már az egyetemen érdekelt az ortopédia.* 2. Gyógyintézetnek az az osztálya, ahol a mozgásszervi elváltozásokat kezelik, gyógyítják. *Gerincfájdalmaival befeküdt az ortopédiára.*

orvos ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az egészség védelmével, a betegségek megállapításával és gyógyításával foglalkozó, egyetemi végzettségű szakember. *Panaszaival először a körzeti, majd egy kórházi orvoshoz fordult. Éjszaka rosszul lett, orvost kellett hívni.* 2. (választékos) Az, aki vagy ami valamely bajon segít. *Az idő a legjobb orvos.*

orvosol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (hivatalos) (Sérelmet, panaszt) intézkedésével megszüntet. *A főhatóság orvosolta sérelmét.* 2. (rég,)

orvosság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Gyógyszer. *Köhögésére kanalas orvosságot irt fel az orvos.* 2. (választékos) Enyhítő szer, vigasz. *Nem talál orvosságot a szomorúságára.*

orvul ♦♦♦ hsz

Alattomosan, lesből. *Éjjel orvul megtámadták és meggyilkolták.*

orvvadász ♦♦ fn

Tilosban, jogtalanul vadászó személy. *Már megint vadorzók jártak itt, és lelőtték a legszebb, legegészségesebb szarvasokat.*

ósdí ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~n (rosszalló)

1. Régimódi, divatjamúlt (tárgy). *Még mindig ezt az ósdi kalapot hordod?* 2. Maradi, korszerűtlen (felfogás, gondolkodásmód). *Ezekkel az ósdi nézetekkel csak kinevetteted magad.*

oson ♦♦♦♦ ige ~ni

Zajtalanul, lopakodva megy valahova. *Mikor már mindenki aludt, a kertbe osont. Feltűnés nélkül a lány után osont.*

ostoba ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Buta (ember). *Hogy lehetsz ilyen ostoba?* 2. Ilyen emberre jellemző. *Nagyon ostoba dolgot csináltam. Ostoba ötletei vannak.*

ostor ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Bot végére erősített, állatok terelésére, nógatóására való szíj, esetleg zsinag. *Ostorról hajtja a lovakat. A csikós nagyot csördített karikás ostorával.* 2. Egysejtű véglények nyulványa. *Egyes kezdetleges élőlények ostoruk segítségével mozognak.* 3. (választékos) Csapás, büntetés. *Attilát, a hunok királyát Isten ostorának tartották a nyugati országokban.*

ostoros ♦♦ mn ~ak, ~t, –

1. Ostorszerű nyulványokkal mozgó. *A biológiaórán az ostoros egysejtűekről tanultak.* (Főnévi használatban:) *Az ostorosok mozgását tanulmányozza.* 2. (népi, régi) Mezőgazdasági cselédként szolgáló (fiú vagy legény). *Az ostoros gyerek kihajtotta az állatokat legelni.*

ostoroz ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Ostorról ver valakit, valamit. *Kíméletlenül ostorozta a lusta bivalyt. A középkorban a szerzetesek testi gyarlóságukért rendszeresen ostorozták magukat.* 2. Fedd, hibáztat, dorgál valakit. *Most már ne ostorozd magad, majd rendbe hozod a dolgot. „Addig ostoroztak, nemzetem, míg végre Földbog szíved”* (Petőfi S.: Van-e egy marok föld...).

ostrom ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Körülzárt vár, város elfoglalására irányuló fegyveres támadás. *1552-ben a hős egriek visszaverték a megújuló török ostromot.* 2. (választékos) Udvarlás. *A lány nem sokáig állt ellen a heves ostromnak.*

ostromol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ostrommal próbál bevenni valamit. *Addig ostromolták a várost, míg a védők kénytelenek voltak feladni.* 2. (bizalmas) Kéréssel kitartóan zaklat valakit. *Követeléseiével régóta ostromolja szüleit.* 3. (választékos) Udvarlással próbál meghódítani valakit. *Évek óta ostromolja szerelmével a lányt.*

ostya ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (Kerek) fémlapok közt süttött, kelesztetlen vékony tészta. *Ez az orvosság nagyon keserű, ostyával vedd be!* 2. • *Szent ostya:* Krisztus testét jelképező kerek ostyalap. *A pap most osztja a szent ostyát a híveknek.* 3. Ropogósra süttött vékony lapokból készített töltött cukrárszütemény. *Mandulás ostyát vett a gyerekeknek.*

ostyepka ♦ fn ~k, ~t, ~ja (Fv)

Cipő alakú sovány füstölt sajt. *Az ostyepka gomolyából, azaz juhtejből való túróból készül.*

ószeres ♦ fn ~ek, ~t, ~e

Használt holmik adásvételével foglalkozó kereskedő. *Az ószeres házról házra járva megveszi a fölöslegessé vált holmikat.*

ószláv ♦ mn

A legrégebbi szláv nyelvű kultúrához tartozó. *A legrégebbi szláv irodalmi műveket ószláv nyelven írták. Ószláv irodalmat hallgat az egyetemen. Éppen az ószláv igeragozást gyakorolja. Az ortodox szertartás sokáig ószlávul folyt.* (Főnévi használatban:) *Az ószlávot tanulmányozza.*

oszlík ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Légnemű vagy porszerű anyag) részeire bomolva eltűnik. *Oszlík a köd a völgyben, mehetünk kirándulni. A mulatozó társaság után a szobában nehezen oszlík a dohányfüst.* 2. (Csoport) szétszéd. *Lassan oszlík a tömeg.* | *Oszoj!*: vezényszó arra, hogy a zárt alakzat tagjai hagyják el helyüket. 3. (Tetem) bomlásnak indul. *El kéne ásnia a kutya tetemét, már oszlík.* 4. (Részekre) tagolódik, szétválik. *Az osztály két pártra oszlott. A regény három fő részre oszlík.*

oszlop ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Gerendázatot, ívet tartó építészeti elem. *A tetőt négy oszlop tartja.* 2. Függőleges helyzetű, henger vagy hasáb alakú építmény. *Újjelző oszlopok mentén haladtak.* 3. (választékos) Valamely csoport, közösség erőssége. *Ő volt a védelem oszlopa.* 4. Egymás mögötti tagokból álló zárt alakzat. *A díszmenet oszlopban halad.* | (Vezényszóban:) *Oszlopba fejlődj!*: állj szorosan az előtted levő mögé.

oszmán ♦ mn ~ok, ~t, –

A hódító török államszervezet valamelyik népéhez tartozó, vele kapcsolatos. *Az Oszmán Birodalom feje a szultán volt.* (Főnévi használatban:) *A XVII. század közepén Magyarországnak majdnem a felét az oszmánok uralták.*

oszt ♦♦♦♦♦ ige ~ani

1. Több részre választ, bont valamit. *A szobát egy válaszfal osztja két részre. A zsákmányt négy egyenlő részre osztották.* 2. Több személynek tulajdonként odaad valamit, vagy ad belőle. *A Mikulás cukorkát oszt az óvodásoknak. A király földet oszt a jobbágyoknak.* 3. Meghatározott számú kártyát juttat a játékosoknak. *Keverd meg a kártyát, és ossz!* 4. Többféle közölnivalót többekkel egyenként közöl. *Parancsot oszt a század tagjainak.* • *Igazságot oszt:* ítélkezik. *A bíró dolga, hogy igazságot osszon.* 5. Keresi azt a számot, amely megmutatja, hányszor van meg az utóbbi az előbbiben. *Ötven osztva tízzel: az öt.* 6. (Több dolgot) csoportokba sorol. *Kategóriákba osztja a tapasztaltakat.* 7. • (választékos) *Osztja valakinek a nézetét vagy véleményét:* ugyanazt vallja. *Ebben a kérdésben apám nézeteit osztom.*

osztag ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Meghatározott feladatokra összeállított, alkalmi összetételű kisebb katonai egység. *A parancsnok a feladat teljesítésére három osztagot jelölt ki.*

osztály ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valamilyen szempontból összetartozó személyek, állatok, dolgok csoportja. *A különböző társadalmi osztályok között érdekellentétek lehetnek. Linné rendszere a növények több osztályát sorolja fel.* 2. Iskolában szervezeten együtt tanuló diákok csoportja. *Az új gimnáziumban három első osztályt indítottak. A mi osztályunkban sokan sportolnak.* 3. Ennek tanterme. *A tanár belép az osztályba.* 4. Általános és középiskolában éves tanulmányi szakasz, évfolyam. *A nyolc osztály elvégzése kötelező. Hatodik osztályban új némettanárt kaptunk.* 5. Valamely intézményben meghatározott feladatkört ellátó egység. *A tanulmányi osztályon kell beiratkozni. A Honvéd Kórház sebészeti osztályán kezeltek.* 6. Távolsági közlekedési eszköz egymástól eltérő színvonalú és díjszabású részeinek valamelyike. *Mindig első osztályon utazik.*

osztályfőnök ♦♦♦♦ fn

Iskolai osztály tanulmányi, közösségi és adminisztratív ügyeit intéző tanár. *A 8. b tanulói a továbbtanulási lehetőségekről beszélgetnek osztályfőnökükkel.*

osztályoz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Jelleg, minőség stb. szerint osztályokba sorol valamit. *Nagyság és minőség szerint osztályozzák az almát.* 2. (Növényt, állatot) valamely rendszertani osztályba besorol. *Az újonnan felfedezett növényt megpróbálják osztályozni.* 3. Osztályzattal értékel valakit, valamit. *Az új fizikatanár nagyon szigorúan osztályoz, gyengébb érdemjegyeket ad, mint a régi. Most nem osztályozom a feleletedet, de a következő órán újból felelni fogsz.*

osztályzat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Érdemjegy. *Dolgozatára elégséges osztályzatot kapott.*

osztás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valamit osztanak. *Megérkeztek a segélyszállítmányok, az osztás egy óra múlva kezdődik.* 2. (Matematikában, a négy alapművelet egyikeként:) Az a művelet, hogy egy számot, mennyiséget egy másikkal osztanak. *Az osztandót elosztjuk az osztóval, az eredmény neve a hányados.* 3. (Kártyajátékban:) A kártyák egy személy általi szétosztása a játékosok között. *Ismét órá került az osztás.*

osztják ♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

A Szibériában élő finnugor nyelvű néphez tartozó, azzal kapcsolatos. *Az osztják népzeneét magyar zenetudósok is kutatják.* (Főnévi használatban:) *Az osztjákok medvekultuszáról olvastam egy könyvet.*

osztoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Osztozik valakivel valamin:* többeknek – magát is beleértve – szétosztja. *Egyenlő arányban osztozott az örökségen testvéreivel.* 2. *Osztozik valamiben:* érzelmileg részt vesz benne. *Egymás örömeiben, bánatában, jóban, rosszban osztoznak.* | *Osztozik valakinek a fájdalomában:* a) együtt érez vele b) részvétét nyilvánítja neki. 3. (népi) Veszekszik valakivel. *Reggeltől estig osztoztak, csak úgy zengett a ház.*

osztokod|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. *Osztokozik valamin.* A győztes hadvezérek hosszasan osztokodtak a zsákmányon. 2. (népi) Veszekedik valakivel. *Hallod, már megint osztokodnak!*

osztrák ♦♦♦♦ mn ~ok, ot, –

Az Ausztria területén lakó német ajkú néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Már osztrák területen vagyunk. Osztrák népviseletbe öltözött.* (Főnévi használatban:) *A határ mentén élő osztrákok gyakran járnak át Sopronba.*

osztriga ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Telepekben élő, 7-8 cm átmérőjű, ehető tengeri kagyló. *Védett telepeken mesterségesen szaporítják az osztrigát.* 2. Ez mint étel. *Az osztrigát nyersen vagy főzve, citrommal fogyasztják.*

óta ♦♦♦♦ nu

1. A jelzett időponttól vagy eseménytől az elbeszélés idejéig. *Éjfél óta egy percet sem aludtam.* 2. A jelzett időtartamon át és még most is. *Hetek óta esik az eső.* 3. A jelzett személy működésétől, illetve bizonyos művének megszületésétől kezdve. *Magyar nemzeti drámáról Katona József Bánk bánja óta beszélhetünk.*

otromba ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (rosszalló)

1. Aránytalanul nagy és formátlan. *A házban mindenütt otromba bútorok álltak bezsúfolva a kis szobákba.* 2. Faragatlan, durva. *Otromba viccei nagyon sértőek voltak.*

ott ♦♦♦♦ hsz

1. (Rámutatással vagy anélkül) azon a (szóban forgó) helyen. *Látod, ott most új ház épül. Ott ismerkedtünk meg mi is, ahol ti.* 2. A jelzett körülmények között. *Ott követte el a hibát.* 3. (Nyomósításra:) *Új kocsija ott áll a ház előtt.* 4. (Állítmányként:) Rendelkezésre áll. *Ott a sok könyv, mégse olvassa senki.*

otthagy ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Helyet, munkahelyet) végleg elhagy. *Otthagya a faluját, elköltözött a városba. Januárban otthagynom a szerkesztőséget, kaptam egy nagyon jó állásajánlatot.* 2. (Hivatást, pályát) abbahagy. *Otthagya a mérnöki pályát, és nyitott egy vendéglőt.* 3. Feledékenység miatt a jelzett helyen hagy valamit. *Otthagya az esernyőjét a moziban, most vissza kell mennie érte.* 4. (Ennivalót) nem fogyaszt el. *Már megint otthagytad a főzeléket.* 5. (Szándékosan) valakinél hagy valamit. *Otthagynom nálad a csomagom, majd holnap érte megyek kocsival.* 6. Valakit magára hagy. *Otthagya barátait az étteremben.* 7. Hűtlenül, végleg elhagy valakit. *Hallottad, hogy Pista otthagya a feleségét?*

otthon¹ ♦♦♦ hsz

1. A szóban forgó személynek vagy a beszélőnek az otthonában. *Egész nap otthon ül. Holnap délután otthon leszek, nyugodtan hívj fel!* 2. A szóban forgó személynek vagy a beszélőnek a szülőhelyén vagy a hazájában. *Gyerekkoromban otthon nem volt*

vezetékes víz. Van otthon számítógép? **3.** • (Udvariassági formulaként:) *Érezd magad otthon: fesztelenül, otthonosan. Helyezd magad kényelembe, érezd magad otthon!*

otthon² ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valakinek a lakása. *Végre saját otthonuk van, szülei segítségével vettek egy lakást.* **2.** Családi környezet, megfelelő hajlék. *Ha nincs hová menned, nálunk otthonra találsz.* **3.** Családi környezet és ellátás pótlására létrehozott intézmény. *Már öt éve szociális otthonban él. Délutánjait az idősek napközi otthonában tölti.* **4.** • **Művelődési otthon:** szervezett programokat kínáló kulturális intézmény. *Szerdán a helyi művelődési otthonban fogunk fellépni.*

otthonka ♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Egyszerű (ujjatlan) házi ruha. *Hazaérve az asszony otthonkát kapott magára, hogy kímélje a ruháját.*

otthonos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Barátságos, kellemes. *Az egyszerű kis lakásban is sikerült otthonos légkört teremnie. A ház otthonos berendezése meghittséget, nyugalmat árasztott.* **2.** Valahol gyakran megforduló, magát ott jól érzi és jól kiismerő. *Egészen otthonos vagyok náluk.* **3.** (választékos) Jártas, ismerős valamiben, valamilyen területen. *Otthonos vagyok a középkori zeneirodalomban, régebben sokat olvastam róla. Otthonosan mozog a színházi világban.* **4.** (választékos) Honos. *Sem az oroszlan, sem a datolyapálma nem otthonos nálunk.*

ottlét ♦♦♦ fn

Valakinek a jelzett helyen való tartózkodása, jelenléte. *Ottlétét aláírásával igazolta.*

óv ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Félőten véd valamit. *Hiába óvtam rózsáimat a fagytól, mégis tönkrementek.* • *Óva int valakit valamitől: félő szándékkal figyelmeztet a szóban forgó dolog veszélyeire. Óva intettek ettől a szerződéstől, de te nem hallgattál rám.* **2.** Szabálytalanság miatt a verseny eredménye ellen hivatalosan kifogást emel. *A játékvezetői műhiba miatt a vesztes csoport óvott.*

óvadék ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Biztosítékul letétbe helyezett pénz vagy értékpapír. *A gyanúsítottat óvadék ellenében szabadlábra helyezték. Letette érte az óvadékot.*

óvakod|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Távol tartja magát valakitől. *Óvakodj attól az alaktól!* **2.** *Óvakodik valamitől: vigyáz, ügyel, hogy a megnevezett esemény be ne következzen. Óvakodik a megfázástól, vastag sálát és sapkát hord.* **3.** Óvatosságból vonakodik valamit megtenni. *Óvakodik szóba hozni a dolgot.* **4.** (választékos) Óvatosan valahova lopakodik. *Mikor senki se látta, az ajtóhoz óvakodott.*

ovális ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

Ellipszis alakú. *A szoba közepén ovális asztal áll. Az anyjára hasonlít, neki is ovális az arca.*

óváros ♦♦♦ fn

(Régi) város legrégebb, rendszerint központi része. *Varsó óvárosát a háború után teljesen újjáépítették romjaiból.*

óvatlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Olyan, amelyre nem vigyáznak. *A gyermekét óvatlanul az üzlet előtt hagyta.* **2.** • *Egy óvatlan pillanatban: észrevétlenül. Egy óvatlan pillanatban besurrant a rabló a bankba.* **3.** (Határozószóként:) Megfontolatlanul. *Óvatlan viselkedett, s jól megégette a kezét.*

óvatos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

A veszélyt, a kényes dolgokat elővigyázatosan kerülő. *Óvatosan menj át az utca másik oldalára! Légy óvatos azzal az emberrel! A rossz hírt óvatosan közöld vele!*

óvoda ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Rendszerint napközi otthonos intézmény 3–6 éves gyermekek nevelésére. *Mielőtt iskolába került, három évig óvodába járt.*

óvóhely ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Légítámadás ellen védő, általában föld alatti helyiség. *Az ostromot az óvóhelynek minősített pincében vészelték át.*

óvónő ♦♦ fn

3–6 éves korú kisgyermekek nevelésére, gondozására képesített pedagógus. *Az óvodában óvónők és dajkák foglalkoznak a gyerekekkel.*

oxigén ♦♦ fn –, ~t, ~je

A lélegzéshez és az égéshez nélkülözhetetlen szintelen, szagtalan kémiai elem. *Nagyon alacsony hőmérsékleten az oxigén cseppfolyóssá válik. A búvárok és a hegyászok sűrített oxigént visznek magukkal a hátukra erősített fémpalackokban. A zöld növények a fotoszintézis során a levegő széndioxidjából és vízből oxigént állítanak elő.*

ózon ♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. Az oxigénnek háromatomos, a légkör felső rétegében napsugárzás hatására keletkező változata. *A légkör ózomból képződött rétege megsérülhet a környezetszennyezés hatására.* **2.** (Téves felfogás alapján:) Tiszta levegő, illetve annak különlegesen üdítő összetevője. *Az erdő ózonban gazdag levegőjét mélyen szívtá a tüdejébe.*

Ö, Ó

ő ♦♦♦♦♦ egyes szám 3. személyű személyes nm

1. Ismert, előzőleg már említett személy, esetleg állat, dolog. *Este a férjem is otthon lesz, én majd olvasok, ő pedig tévét néz. Őt kérték meg, hogy segítsen. A kerítésnél ugatott egy kutya, ő volt a Bodri.* 2. (Birtokos jelzőként, többes szám 3. személyű birtokosra is vonatkoztatva:) A hozzá vagy hozzájuk tartozó, a birtokában vagy birtokukban levő. *Az ő lakása közelebb van. Az ő kutyájuk nem bántja a macskákat.* 3. • (Főnévi használatban:) *A nagy ő:* valaki szerelmének tárgya. *Amióta megismerte a nagy őt, másról sem tud beszélni.*

öblít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Edényt, testüreget) úgy mos, hogy vizet vagy folyadékot ide-oda mozgat benne. *Folyó vízzel öblíti a poharakat. Fogmosás után mentolos szájvízzel öblíti a száját.* 2. (Kimosott ruhaneműt) tiszta vagy öblítőszeres vízbe márt, azzal leönt vagy abban átfogat. *Az automata mosógép mosás után többször öblíti a ruhát.*

öblítőszer ♦♦♦ fn

Mosáskor az utolsó öblítővízbe adagolt, a ruhát lágyító és illatosító folyékony vegyszer. *Különösen a műszálás ruhákhoz kell öblítőszeret használni.*

öblöget ♦♦ ige ~ni

1. (Kimosott ruhaneműt) többször egymás után öblít. *Mindent kimostam, már csak öblögetni kell.* 2. (Tárgy nélkül is:) (Testüreget) alaposan, többször egymás után öblít. *Ha fáj a torka, kamillateával öblöget.*

öblös ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Nagyobb kerekded mélyedést tartalmazó (tárgy). *Egy öblös üvegben tartja a mézet.* 2. Mélyen zengő (hang). *A basszista öblös hangja nagyszerűen érvényesült a hangversenyteremben.*

öböl ♦♦♦♦ fn *öblök, öblöt, öble*

1. Tónak, tengernek a szárazföldre benyúló része. *Az öbölben néhány csónak ringatózott.* 2. Öblös tárgy ürege. *A kancsó öble nagy, sok bor fér bele.*

öcs ♦♦♦♦♦ fn ~, –, *öccse*

1. Valakinek fiatalabb fiútestvére. *Egy bátyja és két öccse van.* 2. Unokaöcs. *A nővérem fia, az öcsém most nálunk lakik.* 3. (bizalmas) (A beszélőnél fiatalabb fiú vagy férfi leereszkedő megszólításaként:) *„Szép öcsém, miért állsz ott a nap tüzében?”* (Arany J.: Toldi)

ödöng ♦♦ ige ~eni

Kedvetlenül, céltalanul járkal. *Nem volt semmi dolga, csak ödöngött a városban.*

őfelsége ♦♦♦ fn ~, ~t, – (hivatalos, régi)

(Egyeduralkodó és felesége rangját jelölő címként:) *A király és a királyné őfelsége megérkezett. Őfelsége, a király! – kiáltotta az ajtónálló.*

őfensége ♦ fn ~, ~t, – (hivatalos, régi)

(Királyi, császári hercegek és hercegnők rangját jelölő címként:) *Őfensége, a királyi herceg a palotakertben várakozik felséges atyjára. A trónörökös őfensége megérkezett már?*

ögyeleg ♦♦ ige ~ni

Hasztalanul, céltalanul ide-oda jár. *Egész nap a ház körül ögyeleg.*

ők ♦♦♦♦♦ többes szám 3. személyű személyes nm

Ismert, előzőleg már említett személyek, esetleg állatok, dolgok. *Megjöttek a barátaim, diákkorom óta ők állnak hozzám a legközelebb. Találkozzunk Zsuzsáékkal, rég láttuk őket. Kaptam két vázát, de nem tudom hova tenni őket.*

őkegyelme ♦ fn ~, ~t, – (régí)

(A „kegyelmed” megszólítással illetendő személy megnevezésére és címeként:) *Őkegyelme, a falu bírása rendelte el. Hazajött-e már őkegyelme?*

őkelme ♦♦ fn ~, ~t, – (népi, régí)

1. (A „kelmed” megszólítással illetendő személy megnevezésére és címeként:) *Komámuram őkelme mi járatban van nálunk?*
2. (Népmesében, a megszemélyesített állatra:) *A gólya vendégségbe ment róka őkelméhez.* 3. • (tréfás vagy gúnyos) A szóban forgó személy. *Iffabb korában nagy szoknyavadász volt őkelme.*

öklel ♦♦ ige ~ni

1. (Állat) szarvával dőf, szúr (valamely másik állatot). *Az egyik szarvasbika addig öklelte a másikat, míg az össze nem rogyott.*
2. (régí) Párviadalban szűrőfegyverrel szúr, dőf valakit. *Kopjájukkal vadul öklelték egymást a vitézek.* 3. • *Öklel a pillantása:* szúrósan, haragosan néz. *Valami rosszat mondhattam, mert csak úgy öklelt a pillantása.*

öklendez|ik ♦ ige ~ni

Hányingerrel küzdve görcsösen meg-megrándul, s közben bőfögésszerű hangokat hallat. *Öklendezik az undortól. Rosszul lett a romlott ételtől, most hangosan öklendezik. (túlzó is) Még most is öklendeznem kell, ha rá gondolok.*

öklöz ♦♦ ige ~ni

1. Ököllet üt-ver valakit. *Dühösen öklözi a másik fiút, ahol csak éri.* 2. Versenyszerűen üzi az ökölvívást. *Már három éve öklöz.* 3. (Labdát) ököllet valahova röpit. *A kapus a labdát a mezőnybe öklözte.*

ökológia ♦♦ fn ~, ~t, ~ja

Az a tudományág, amely az élőlényeknek a környezethez való viszonyát kutatja. *Az ökológia egyik ága az ember és a környezet kölcsönhatását vizsgálja.*

ököl ♦♦♦♦ fn öklök, öklöt, ökle

Összeszorított kézfej. *Ököllet verte az ajtót, mégse hallották.* • *Ököltre megy:* öklözni kezd. *Úgy összeszólkoztak, hogy végül már ököltre mentek.* | *Kemény ökle van:* a) nagyot tud ütni. *Nehogy összeverekedj vele, kemény ökle van!* b) erőlyesen tud fellépni. *Az új főnöknek kemény ökle van, senki sem mer ellentmondani neki.* | *Öklét rázza:* fenyegetőzik. *A szeme villámokat szórt, az öklét rázta, és közben azt kiabálta, hogy ne kerüljünk többé a szeme elé.*

ököljog ♦♦ fn

1. (Fegyveres) önbíráskodás. *A középkori várurak egymás közötti viszályaikat az ököljog eszközével intézték el.* 2. Az erősebbik fél erőszakos fellépése, erőbeli fölénye. *A két fiú vitáit rendszerint az ököljog döntötte el.*

ökölvívás ♦♦♦ fn

Az a sportág, amelyben a két küzdő fél keményre tömött bőrkésztyűvel öklözi egymást. *Az ökölvívás önuralomra és kitartásra nevel.*

ökör ♦♦♦♦ fn ökrök, ökröt, ökre

1. Herélt szarvasmarha. *A szekeret négy ökör húzta.* 2. (durva) Rendkívül buta személy. *De nagy ökör vagy!*

ökörfarkkóró ♦ fn

Magas szárú, tatógatóféle gyomnövény. *Az ökörfarkkóró fűrtös virágzata általában sárga.*

ökörnyál ♦ fn

Pókok testéből kibocsátott váladékból keletkező, 2-3 m hosszú fonadék. *Ősszel az apró pókok ökörnyálon lebegnek, szállonganak ide-oda a levegőben.*

ökumenikus ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. A keresztény egyházak egyesítésére törekvő vagy így létrejött. *Újabban sokat hallunk az ökumenikus mozgalomról.* 2. A zsidó és a keresztény egyházak együttes részvételével tartott. *A nemzeti hősokról ökumenikus istentiszteleten emlékeztek meg.*

öl¹ ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Személyt, állatot) életétől megfoszt. *Nem állt szándékomban embert ölni. Holnap disznót ölünk.* 2. Pusztító hatása van. *Ez a mérég csak lassan öl.* 3. Kínoz, gyötör valakit. *Öli a bánat szegényt, amióta elhagyta a kedvese.* • *Öli magát:* a) gyöttrődik. *Ne öld magad emiatt, majd csak megoldódik valahogy a probléma!* b) kínlódván csinál valamit. *Csak öli magát ezzel a munkával, valami másba kellene inkább belekezdnie.* | *Ölik egymást:* kiméltlenül veszekszenek, verekszenek, esetleg tülekednek. *Folyton ölik egymást ezek a gyerekek, mintha nem is testvérek volnának.* 4. *Valamit öl valamibe:* aránytalanul sok időt, fáradságot, pénzt stb. fordít rá. *Minden pénzemet ebbe az üzletbe öltem.* 5. • *Bánatát, fájdalmát stb. valamibe öli:* azzal próbálja csillapítani, megszüntetni. *Elkeseredését, bánatát munkájába öli.*

öl² ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Az ülő ember combja és a hasa közötti mélyedés. *Az ölébe vette a gyereket.* 2. *Ölben:* valakit, valamit (két) karral fölemelve. *Ölben vitte a házig.* 3. • (népi) *Öltre megy:* birkózni kezd, birokra kelt. *A gyerekek a játék hevében öltre mentek.* 4. (rég) (Hosszmérték egységeként, jelzőként:) kb. 2 m. *Három öl hosszú gerendát vettek.* | *Egy öl fa:* kb. 4 m³ tűzifa. *Az építkezéshez 20 öl fára volt szükség.*

öldököl ♦♦ ige ~ni (választékos)

Halomra öli, gyilkolja az embereket. *Az elfoglalt városba benyomuló martalócok válogatás nélkül öldököltek.*

öldös ♦♦ ige ~ni

Ismétlően öl valamit, valakit. *Azzal szórakozik, hogy öldösi a legyeket. A világ több táján ma is öldösik egymást az emberek.*

öleb ♦♦ fn (választékos, olykor gúnyos)

Kistestű kutya. *Az idős hölgy kedvtelésből ölebeket tart. Kockacukorral kényeztette a csúf kis ölebet.*

ölel ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szeretete, öröme jeléül átkarol és magához szorítva tart. *Keblére ölelte barátait. Sokáig ölelte régen nem látott édesanyját.* (Levélzáradékban:) *Szeretettel ölel: öcséd.* 2. (választékos) Szeretkeznek. „*Ehess, ihass, ölelhess, alhass!*” (József A.: *Ars poetica*)

ölelkezik ♦♦♦ ige ~ni

1. Két személy egymást öleli, ölelgeti. *A szerelmesek önfelédten ölelkeznek. Az édesanya vidáman ölelkezik kisgyermekével.* 2. (választékos) Két vagy több dolog összeolvad. *A láthatár szélén a föld ölelkezik az éggel.*

öles ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (rég) Bizonyos számú öl nagyságú. *Felragadott egy másfél öles póznát.* 2. Kb. egy öl nagyságú. *Bevertek a földbe egy öles karót.* 3. Hatalmas, hosszú, illetve magas. *Öles termete kimagaslott a tömegből. Öles léptekkel haladt előre.*

ölfá ♦♦ fn (népi)

Kb. 1 m hosszú darabokból álló, összerakott tüzelőfa. *Ott áll az ölfá az udvaron, el kell fűrészelni.*

ölt ♦♦♦♦♦ ige ~eni

1. Varrás közben a fonalat, cérnát tüvel áthúzza az anyagon. *Még egyet-kettőt öltök, és kész az új ruha.* 2. • *Nyelvet ölt valakire:* nyelvét feléje nyújtva csúfolja. *Pimaszul nyelvet öltött a kislányra, majd elszaladt.* 3. Valamit valahová akaszt. *Karjára kosarat öltött.* 4. (Ruhadarabot) magára vesz. *A fogadásra frakkot öltött.* 5. Valamilyen külsőt vesz föl, valamilyenné

válik. *A város ünnepi díszet öltött.* • *Valamilyen méreteket ölt:* olyan (nagy) méretűvé válik. *A balesetek száma ijesztő méreteket ölt.* | *Testet ölt:* megvalósul. *Régi álma öltött testet ezzel a győzelemmel.*

öltözék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos)

Öltözet, ruházat. *A tükörben ellenőrizte, hogy öltözéke megfelelő-e. Egyetlen öltözéke a teste köré csavart törülköző volt.*

öltözet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

(Egyszerre magunkra öltött) ruhadarabok összessége. *Az öltözethez hozzátartozik a fejfedő és a lábbeli is. Már éjszakai öltözetben volt. Kedveli a magyaros öltözetet. Lenge öltözetben volt.* (Jelzőként:) *Egy öltözet ruha nem sok, annyi se volt neki.*

öltöz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Valamilyen) ruházatot magára vesz. *A tükör előtt öltözik. Gyászba öltözik.* 2. *Valaminek öltözik:* ilyen jelmezt ölt, illetve annak akar látszani. *A farsangi bálra hóembernek öltözött. Ebben a korban már ne öltözz kislánynak!* 3. Valamilyen (jellemző) ruhákban jár. *Anyukám mindig elegánsan öltözik. Öltözz melegen, nehogy megfázz!* Szeretek sportosan öltözni.

öltöző ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Átöltözésre használatos helyiség. *A strandon van öltöző is. A munkások az öltözőben cserélik utcai ruhájukat munkaruhára. A színházi öltözők a művészvilág titkait rejtik a nagyközönség számára.*

öltöztető ♦ fn

Színésznőknek az öltözködésben segítő női alkalmazott. *Az öltöztető előkészíti a ruhát, befűzi a fűzőt, begombolja a gombokat, és végighallgatja, amit a művésznő el akar mondani.*

ölyv ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Sólyomfélé, 50-60 cm nagyságú, zömök testalkatú, védett ragadozó madár. *Magyarországon gyakran fészkel az egerészölyv, ritkán a darázsölyv, télen gyakran látható a gatyás ölyv, ősz elején pedig néha felbukkan a Hortobágyon a pusztai ölyv. Az ölyv széles szárnyait kitarva hosszan keringett a magasban.*

öméltósága ♦ fn -, ~t, - (rég)

(A „méltóságos” megszólítással illetendő személy megnevezésére és címeként:) *Itthon van öméltósága, a grófné? A grófné öméltósága elutazott.*

ömleng ♦ ige ~eni (rosszalló)

Túlzott érzelgősséggel áradozik valakiről, valamiről. *Egész délután az új barátjáról ömlengett.*

ömleny ♦ fn ~ek, ~t, ~e

A test szöveteiben vagy valamely testüregben sérülés hatására összegyűlt vér. *Úgy beütötte a karját, hogy az ütés helyén ömleny keletkezett.*

öml|ik ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Folyadék, szemcsés anyag) nagy tömegben folyik, zúdul (valahova). *Eltörött a fővezeték, ömlik a víz az utcára. Jár a malom, ömlik a garatba a búza. Egész nap ömlött az eső.* 2. (Folyó valahova) torkollik. *A Rába Győrnél ömlik a Dunába.* 3. (Fény, hő) nagy tömegben árad. *A nagy ablakokon át csak úgy ömlött a fény és a meleg a szobába.* 4. • *Ömlik belőle vagy a szájából a szó, a panasz stb.:* sokat beszél, panaszkodik stb. *Nem tudom elhallgattatni, ömlik belőle a szó. Megkérdeztem tőle, mi a baja, és csak úgy ömlött a szájából a panasz.*

ön ♦♦♦♦ személyes nm ~ök, ~t, -

1. (Magázó viszonyban udvarias megszólításként:) *Most önt kérem, írja alá a szerződést. Önök is velünk tartanak?* 2. (Birtokos jelzőként:) *Az önök óhaja számomra parancs! Az ön lánya minősíthetetlenül beszélt velem!*

önagysága ♦♦ fn -, ~t, - (rég)

1. (A „nagyságos” megszólítással illetendő személy megnevezésére és címeként:) *A fejedelem önagysága Sárospatakon időzik.* 2. (Úrinő udvariaskodó megnevezésére:) *Adja át kézsókomat önagyságának!* (tréfás) *Feleségem önagysága házon kívül van.*

önálló ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Mások befolyásától független. *Nincs egy önálló gondolata. Képtelen vagyok önálló döntést hozni ebben a kérdésben.* 2. Anyagi, politikai szempontból másnak alá nem rendelt. *Tavaly óta önálló kisiparosként dolgozik.* 3. Saját rendelkezésű. *Önálló keresetű, nem szorul senkire. Nincs önálló vagyona, mindenük a felesége nevében van. Most még alkalmazott vagyok, de jövőre nyitok egy önálló műhelyt.*

önbizalom ♦♦♦♦ fn

Az a tulajdonság, hogy valaki bízik saját erejében, képességeiben. *A sikeres munkához önbizalom is kell.*

önérzet ♦♦♦♦ fn

Saját értékének tudatából fakadó önbecsülés, tartás. *Önérzetét sebeztek meg ezzel a kritikával. Feltámadt benne a jogos önérzet.*

• *Az önérzetébe gázoltak:* vérig sértették.

önfejű ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Saját véleményéhez, akaratához csökönyösen ragaszkodó. *Az én fiam senkire sem hallgat, nagyon önfejű.*

önfeláldozó ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~an

1. Olyan (személy), aki életét áldozza valakiért, valamiért. *Önfeláldozó hősként elsőként Dugovics Titusz neve jut eszembe.* 2. Olyan (személy), aki áldozatokat vállal valamiért, valakiért. *Önfeláldozóan ápolja a rábízott beteg gyermekeket.*

önfeledt ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Olyan (állapot), amelyben valaki teljesen átadja magát valamely boldogító érzelemnek. *Napok óta szomorú volt, de tegnap a barátjaival önfeledten szórakozott. Önfeledt örömmel járta a zsongó tavasi erdőt.*

önhitt ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos, rosszalló)

Magát túlértékelő. *Nem szeretem az önhitt alakokat.*

önként ♦♦♦♦ hsz

1. Szabad elhatározásából, saját akaratából. *Önként állt be katonának.* 2. Természetesen, magától. *Önként kínálkozik a megoldás.*

önkéntelen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

A cselekvő szándéka nélkül történő. *Egy önkéntelen mozdulattal megindult feléje.* (Határozószóként:) *Önkéntelen is ugyanarra ment, mint mások.*

önkény ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~e (választékos)

Zsarnokság, elnyomás. *Ki van szolgáltatva mások önkényének.*

önkiszolgáló ♦♦♦ mn ~k, ~t, -

Olyan (üzlet vagy vendéglátóhely), amelyben a fogyasztó az árut maga választja ki és veszi magához. *Az önkiszolgáló étteremben gyorsabban és olcsóbban megebédelhetünk.* (Főnévi használatban:) *Önkiszolgálóban vásároltam, ugyanis szeretek válogatni.*

önkivület ♦♦♦♦ fn -, ~et, ~e

1. Eszméletlen állapot. *A balesetben eszméletét veszítette, és három napig önkivületben volt.* 2. Szinte az eszméletlenségig felizgatott állapot. *A fájdalomtól önkivületbe esett, fogalma sem volt, mit csinál.*

önkormányzat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (hivatali)

Település(rész) olyan választott közigazgatási testülete, amely ügyeit önállóan intézi. *Nemcsak fővárosi és megyei, hanem községi önkormányzatok is működnek az országban.*

önköltség ♦♦ fn -, ~et, ~e

Valaminek az előállításához és forgalomba hozásához szükséges költségek összessége. *Az üzletekben az árukat jóval az önköltség feletti áron tudjuk megvenni.*

önnön ♦♦♦♦ birtokos nm (régí, választékos)

Saját. *Csak önnön érdekeit tartja szem előtt.*

önöz ♦ ige ~ni

„Ön” névmással szólít valakit. *Az előadó természetesen önözte hallgatóságát. Önözöm vagy magázom az új szomszédot? – Mindegy, csak ne tegezd!*

önt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Ömleni készletet valamit. *A kancsóból a földre önti a bort. Vízelt önt a pohárba.* • *Ürgét önt:* víz beöntésével kiüzi a lyukból. *Holnap reggel kimegyünk a mezőre ürgét önteni.* 2. Valamilyen megolvasztott anyagot formába töltve készít valamit. *Karácsonyi ajándékként gyertyát öntött a nővérének.* • *Ólmot önt:* olvasztott ólmot vízbe öntve az ólom alakjából valakinek a jövődöbelijét megjósolja. *Este a lányokkal ólmot öntöttünk, de hárman háromféleképp magyaráztuk az eredményül kapott alakzatokat.* 3. (választékos) *Valamibe önt valamit:* (érzelmet) valamilyen formában kifejez. *Vágyait dalba öntötte.* 4. (választékos) *Bátorságot, erőt, lelket önt valakibe:* bátorítja, erősíti, lelkesíti. *Lelket öntöttem belé a nagy megmérettetés előtt. Önts belém egy kis bátorságot, hogy elő merjek állni a kéréssel!*

öntelt ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Önhitt, elbizakodott. *Az öntelt ember lenézi a többieket.*

öntet! ♦ ige ~ni

1. Úgy rendelkezik, hogy valamit valahova öntsenek. *Az igazgató a poharakba francia pezsgőt öntetett.* 2. Öntéssel készített valamit. *Néhány szép díszgyertyát is öntettek az ezüst gyertyatartókba.*

öntet? ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Sütemények, saláták, édességek stb. ízesítésére összeállított folyékony készítmény. *A somlói kockát csokoládés öntettel szeretem. Milyen öntetet kérsz a vegyes salátára?*

öntöz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Vizzel locsol valamit. *Minden reggel virágot öntöz. Nagymama épp a kertet öntözte, amikor megérkeztünk hozzá.* 2. (Könnyel, verejtékkal, vérrel) áztat valamit. *Könnyeivel öntözi jótévedőjének kezét. A katonák vérükkel öntözték a haza szent földjét.*

önzés ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~e

Önző, csak önmagára figyelő gondolkodásmód, magatartás. *Önzése szembefordítja családjával. Legnagyobb hibája az önzés, nincs tekintettel senkire sem.*

önző ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

1. Csak önmaga érdekeit figyelembe vevő (személy). *Sajnos, a bátyám elég önző, csak saját magával törődik.* 2. Ilyen emberre jellemző. *A saját önző szempontjai szerint dönt mindenben. Önző viselkedése miatt veszítette el a többiek rokonszenvét.*

ör ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Az a személy, aki hivatásszerűen vagy megbízásból vigyáz, felügyel valamire. *Ma éjjel a táborban ő lesz az egyik ör.* *Biztonsági őrként dolgozik az egyik bankban. Éjszaka négyóránként váltják az őroket.* • *Ört áll:* örködik. *Amíg ti pihentek, én őrt állok a kapunál.* 2. A falka biztonságára ügyelő, a veszélyt jelző állat. *Egyes csoportosan élő állatok, például a szurikáták mindig állítanak őrt.* 3. Valaminek védelmezője, támasza. *A törvényesség őrének tartja magát.*

ördög ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Bűnre csábító gonosz, ártó szellem, amelyet a pokolban élő, szarvas, patás alakként szoktak ábrázolni. *Éva engedett az ördög csábításának.* • *Az ördög bibliája:* a kártya. *Hiába figyelmeztettem, minden pénzét elvitte az ördög bibliája.* | *Ördöge van:* a) szerencséje van. *Ördöge van, ezt a partit is ő nyerte.* b) véletlenül rájött valamire. *Ördögöd van, honnan tudtad, hogy erre*

gondolok? **2.** (választékos) (Rossz hajlam vagy cselekedet megszemélyesítőjeként:) *Belebíjt a kapzsiság ördöge.*
3. (Elhomályosult jelentéssel, szitkozódásban:) *Az ördögbe (is)! Bánja az ördög! Ördög és pokol!*

ördögi ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Ravaszul gonosz, kegyetlen (cselekedet, gondolat stb.). *Bosszúból egy ördögi tervet eszelt ki.* **2.** Kárörvendően gúnyos (kacaj, nevetés). *Ördögi kacaja messziről hallatszott.* **3.** Félelmetes (gép, találmány stb.). *Az ördögi gépezet megindult az ártatlan emberek felé.* **4.** • *Ördögi szerencse:* hallatlanul nagy. *Ördögi szerencsével megütötte a főnyereményt.*

ördöglakat ♦ fn

1. Két egymásba akasztott és többszörösen meghajlított, türelemjátékként szétszedhető drót. *Éppen azzal foglalatoskodott, hogy szétszedje az ördöglakatot.* **2.** (népi, tréfás) Rossz gyerek. *Hol van már megint az az ördöglakat?*

ördögszekér ♦ fn

1. Gömbszerűen ágas, tuskés, ernyős virágzatú gyomnövény. *Az ördögszekér gyógynövényként is ismert.* **2.** Ennek vagy más gyomnövénynek a széltől görgetett kórója. *Ördögszekeret hajt a szél végig a mezőn.*

ördögös ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (rég) Ördögtől megszállott. *A falu végén élt egy ördögös boszorkány. Ördögös szavakat mormolt varázslás közben.*
2. Rendkívül ügyes vagy leleményes (ember). *Ezt az ötletet egy ördögös fickó találta ki.* **3.** Furfangos, ötletes (tárgy, dolog, találmány stb.). *A mozgatható bábuban egy ördögös szerkezet van.*

öreg I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Magas életkorú (élőlény). *A nagyapja már nagyon öreg ember. Az istállóban csak egy öreg lovat tartanak. Te tízéves vagy, én tizenkettő, én vagyok az öregebb. A kertünkben öreg tölgyfák állnak.* **2.** Valamely állapotban régóta levő. *Nyolc éve jár az egyetemre, öreg diák.* **3.** Ódon, régi (tárgy, épület). *A család vásárolt egy öreg kastélyt, most ott élnek. A ház tele van öreg órákkal.* **4.** Kemény, rágós (zöltség). *Ez a reték már öreg.* **5.** (népi, régi) Nagy (betű). *Csak az öreg betűket ismeri.*
6. (bizalmas) Súlyos (hiba). *Ez már bizony öreg hiba!*

öreg II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

1. Idős ember. *Sok öreg fekszik ebben a kórteremben.* **2.** (bizalmas) *Valakinek az örege:* az apja. *Beszélek az öregemmel, hogy adja kölcsön a kocsi.* **3.** (bizalmas) (Többes számban:) Szülők vagy nagyszülők. *Otthon vannak az öregeid? A családi vacsorára meghívtuk az öregeket is.* **4.** (bizalmas) (Idős) férj. *Mari néni megint összeveszett az öregével.* **5.** (bizalmas) Főnök. *Hivatott az öreg.* **6.** (bizalmas) (Kedélyes vagy leereszkedő megszólításként:) *Mi van, öreg? Hogy vagy, öregem? 7. Valaminek a nagy öregje:* idős, illetve legidősebb, nagy tekintélyű művelője, képviselője valamely területnek. *Az előadáson megjelentek a nyelvtudomány nagy öregjei is.*

öreganya ♦♦♦ fn

1. (népi) Nagyanya. *A kisunoka az öreganyjára hasonlít.* **2.** (Öregasszony olykor leereszkedő megszólításként:) *Mondja, öreganyám, merre visz ez az út?* **3.** (Népmesei fordulatként:) *Szerencséd, hogy öreganyádnak szólítottál!*

öregapa ♦♦♦ fn

1. (népi) Nagyapa. *Öregapám szívesen mesélt a gyerekkoráról.* **2.** (Öregember olykor leereszkedő megszólításként:) *Na, öregapám, ideje hazamennie.*

öregbit ♦♦ ige ~eni (választékos)

(Hírmevet, dicsőséget) növel, gyarapít. *A tanulmányi versenyen elért helyezések öregbitik iskolánk jó hírét.*

öreged|ik ♦♦♦ ige ~ni **öregsz|ik** *öregedni*

1. Fokozatosan öregebbé válik. *Ahogy öregedett, kevésbé bírta a munkát. Még az állatok is öregszenek.* **2.** (Anyag, tárgy) eredeti tulajdonságaiból fokozatosan veszít, egyre kevésbé használható. *Vennem kell egy új táskát, a régim már öregedik a bőr.*
3. (népi) Sűrűsödik, keményedik. *Híg lett ez a lekvár, de majd öregedik.*

öregség ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Az az életkor, amikor az ember már öreg. *Úgy gazdálkodott, hogy öregségére legyen egy kis tartaléka.* **2.** Erre az életkorra jellemző állapot. *Korán megjelentek nála az öregség jelei: nehezen mozgott és feledékeny lett.*

öregbics ♦ fn ~ek, ~et, ~e

Rigó nagyságú, hátán hamuszürke, hasán piszkosfehér színű hasznos madár. *Az öregbics rovarokkal táplálkozik.*

őríz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Különös gonddal felügyel valakire, valamire. *Fegyveres katonák őrzik a rabokat. Állatokat őriz a mezőn.* **2.** Hosszabb időn át megtart, óv valamit a pusztulástól. *Őrzi a régi fényképeket, leveleket.* **3.** Nem enged valamit, valakit feledésbe merülni. *Emlékét szívében őrzi. Ebben a faluban még őrzik a régi szokásokat, hagyományokat. A költő emléket versei őrzik.* **4.** (Titkot) nem árul el. *Ne félj, őrzöm a titkot, amit rám bízál.*

őrizet ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Valakinek, valaminek a felügyelete, őrzése. *A foglyot a parancsnok őrizetére bízták.* • (hivatalos) *Őrizetbe vesznek valakit: szabad mozgásában ideiglenesen korlátozzák. A gyanúsítottat őrizetbe vették, a jövő héten fogják kihallgatni.* | *Személyi őrizet:* saját biztonsági örök alakulata, egysége. *Az államfőt személyi őrizete kísérte el diplomáciai útjára.*

őrzárat ♦♦♦ fn

1. Rendfenntartó fegyveres katonai kötelék. *Az őrzárat esti ellenőrző körútját végzi.* **2.** Ez mint szolgálat. *Ma őrzáratra osztották be.*

örjít ♦ ige ~eni

Szinte az örületbe kerget, annyira izgat, idegesít valakit. *Egész nap örjít az ostoba fecsegésével.*

örjöng ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Örültként viselkedik. *Örjögött a dühtől.* 2. (bizalmas) Másokat zavaró módon zajong, hangoskodik. *Maradj csendben, ne örjögj!*

örköd|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Örként szolgálatot teljesít. *A laktanya kapujában örködik. Négy-öt katona az erdő szélén örködik.* 2. (választékos) *Örködik valamin vagy valami felett: féltő gonddal vigyáz rá. Örködjünk városunk tisztaságán!*

ör láng ♦♦ fn

Gázbojler gyújtólángja. *Elfújta a huzat az örlángot.*

örlemény ♦ fn ~ek, ~t, ~e

Örléssel létrejövő termék, pl. liszt, dara. *A malom raktárában több tonna örleményt tárolnak.*

ör lőd|ik ♦♦ ige ~ni

1. Öröltté, illetve örléssel valamivé vagy valamilyenné válik. *Nagyon finom porrá örlődik a kávé.* 2. Gyötrődik, emésztődik valami miatt. *Filléres gondok miatt örlődik.*

ör mény ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

A főleg Örményországban élő, indoeurópai nyelvet beszélő néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A múlt században Magyarországra is települtek örmény kereskedők.* (Főnévi használatban:) *Az örmények állítólag született kereskedők. Az örményre erősen hatott az iráni szókincs.*

ör mester ♦♦ fn

A legalacsonyabb rangú tiszthelyettes, a szakaszvezető közvetlen fölöttese. *Az örmester mindent elkövetett, hogy az újoncokkal megkedveltesse a katonaéletet.*

ör nagy ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

A századosnál magasabb, az alezredestől alacsonyabb rangú tiszt. *Az őrnagy nem vett részt a csatában.*

örök I. ♦♦♦♦ mn ~ök, ~öt, ~ül

1. Olyan (dolog), amelynek időben nincs kezdete és vége. *Az anyag örök mozgásban van.* 2. Mindig érvényes, fennálló. *Grönland az örök hó hazája. József Attila örök igazságokat fogalmazott meg A Dunánál című versében.* 3. Valakinek az élete végéig tartó. *Örök barátság fűzi őket össze. Örök életére rabságban kell sínylődni. Hiszel az örök szerelemben?* 4. Megszakítás nélküli, folytonos. *Örök nyugalom, béke már a sorsotok.* „Örök törődés naptok, éjete” (Petőfi S.: Szülőimhez).

örök II. ♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e (rég, választékos)

Örökség. *A múlt öröke kísérte.* • *Örökül hagy:* örökségként hátrahagy. „Négy szócskát üzenek... fjadnak Hagyd örökül, ha kihúnysz” (Kölcsey F.: Emléklapra). | *Örökbe fogad:* (gyermeket) sajátjaként magához vesz. *Mivel nem lehet saját gyermekük, örökbe fogadtak egy kislányt az árvaházból.*

örök befogadás ♦♦ fn ~, ~t, ~a

Jogi eljárás, melynek eredményeként egy nagykorú személy másnak a gyermekét sajátjaként magához veszi. *Magyarországon ma az örök befogadást igen szigorú törvények szabályozzák.*

örökké ♦♦♦♦ hsz

1. Az idők végezetéig. *Azt hiszi, örökké élünk.* 2. Az ember élete végéig. *Örökké szeretni fogja a feleségét.* 3. Állandóan, folyton. *Egy perc nyugta sincs, örökké rohan.*

öröklakás ♦♦♦ fn

Személyi tulajdonban levő lakás. *Nem fizet lakbért, mert öröklakása van.*

örökléstan ♦ fn ~, ~t, ~a

Az a biológiai tudományág, amely az élőlények tulajdonságainak az utódokra való átöröklését kutatja. *Az örökléstan óriási mértékben fejlődött az utóbbi fél évszázadban.*

öröklőd|ik ♦♦ ige ~ni

1. (Tulajdon, jog) örökléssel valakire száll, valakié lesz. *Ez a ház a nagyszülőkről öröklődik az unokákra. A feudális világban a nemesi kiváltságok öröklődtek.* 2. (Tulajdonság) az utódokra hagyományozódik. *A genetika foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy mely tulajdonságok, betegségek öröklődnek, melyek nem. A vérékenység öröklődik.*

örökmécses ♦ fn

1. Valakinek az emlékére állandóan világító mécses, lámpa. *Batthyány Lajos emlékét örökmécses őrzi kivégzésének helyén.* 2. Ilyen mécses vagy lámpa az oltáriszentség otlétének jeleként. *Minden katolikus templomban ég az örökmécses.*

örökmozgó ♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. (túlzó) Mindig vagy sokat mozgó (személy). *Az örökmozgó fiam egy percig sem tud nyugton ülni.* 2. Energiavesztés nélkül örökké működő (gépezet). *Egy örökmozgó liftet építettek ebbe a magas irodaházba.* • *Örökmozgó lift:* körforgó. (Főnévi használatban:) *Évszázadokig kísérleteztek az örökmozgó megalkotásával.*

örököl ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Hagyatékot) tulajdonul kap. *Szüleitől szép házat örökölt.* 2. • *Örökli a trónt, királyságot* stb.: valakinek jog szerinti utódja az uralkodásban. *Apja után ő örökölte a trónt.* 3. (Tulajdonságot, hajlamot) családfővel kapcsolatban saját tulajdonságként továbbvisz. *Az anyja természetét örökölte.* 4. Elődjétől vagy (idősebb) családtagjától megkap, átvész valamit. *Elődjétől rengeteg elintézetlen ügyet örökölt. Ruháit mindig a testvéreitől örökli.*

örökös! ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. (választékos) Soha el nem múló, örökké tartó. *Meseországban örökös tavasz van. Örökös sötétségben él.* 2. Síríg tartó. *Örökös barátság fűzi össze őket.* • *Valamely színház örökös tagja:* kiváló művészeknek adományozott kitüntetési cím. *A Nemzeti*

Színház örökös tagjává avatták. **3.** Folytonos, szakadatlan. *A családtagok között örökös viszály dúl. Örökös bizonytalanság jellemzi helyzetüket.*

örökös² I. ♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Akit a hagyaték illet, aki örököl. *Nincs kijelölt örökös.* **2.** Valakinek a szellemi, eszmei utóda. *Sok költő Petőfi örökösének érezte magát.*

örökös² II. ♦♦ mn ~ök, ~t vagy ~et, – (rég)

1. Olyan (személy), aki nem választás, hanem öröklés útján nyeri el a hivatalt. *II. Rákóczi Ferenc 1694-ben lett Sáros vármegye örökös főispánja.* **2.** Örökösödés révén birtokolt (földterület). *A császár legjobb fővezérét bízta meg azzal a feladattal, hogy csapataival megvédje a császári örökös tartományokat a betörő törökök ellen.*

örökség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Az örökösöt vagy örökösöket megillető hagyaték. *Odautazott, hogy átvegye az örökséget.* **2.** Elődöktől örökölt tulajdonság. *Bája, kedvessége anyai örökség.* **3.** (választékos) Szellemi, eszmei hagyaték. *Jól sáfárkodik az apai örökséggel. 1848 öröksége lebegjen előttünk harcainkban!*

örököld ♦♦♦ mn

1. Levélzetét, zöld színét egész évben megőrző (növény). *Örököld sövényt ültetek a kerítés mellé. A vörösfenyő nem örököld fa, ősszel lehullajtja a tűleveleit.* (Főnévi használatban:) *A kertjébe csak örököldeket ültetett.* **2.** Népszerűségéből az idők múlásával sem veszítő. *A zenekar csupa örököld slágert játszott.*

öröl ♦♦♦ ige ~ni

1. Malomban vagy más berendezéssel porszerűvé morzsol, zúz valamit. *A molnár reggel óta búzát öröl.* **2.** Apró részecskékre darál, összezúz valamit. *Diót öröl a süteményhez.* **3.** Hosszan rág valamit. *A ló fogaival kitarotán örli a száraz abrakot.* **4.** (választékos) (Bánat, gond) emészt valakit. *Lelkét örli a bú.*

öröm ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt vagy ~et, ~e

1. Derűs, vidám kedélyállapottal járó kellemes érzés. *Öröme zavartalan volt. Őszinte örömet érez.* **2.** Ennek az érzésnek a megnyilvánulása. *Kitörő örömmel fogadták a jó hírt. Örömtől csillog a szeme.* **3.** Az, aki, ami ezt az érzést okozza. *Az olvasás az egyetlen öröme.* **4.** (Udvariassági kifejezésekben:) *Örömmel tudatom, hogy megszületett első gyermekünk.*

örömlány ♦♦♦ fn (rég)

Testét áruba bocsátó nő. *Az örömlányok pénzért árulják testüket. Örömlányok álldogálnak az utcasarkon.*

örs ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Több fegyveres katonából álló örség. *Este felváltja az örsöt.* **2.** (hivatalos) Rendörség, esetleg határörség kisebb területen működő alegysége. *Értesíti a faluban az örsöt a betörésről.* **3.** Ennek szolgálati helyisége. *A határsértőt elfogták, és bevitték az örsre.*

örség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Örzést, felügyeletet ellátó (fegyveres) személyek csoportja. *A váró örség öt személyből áll. Kettőzött örséget állítottak a bejárat elé. A palota örségét kétóránként váltják.* **2.** Fegyveres örök szolgálata. *Ma mi ketten leszünk örségben.*

örszem ♦♦ fn

Örszolgálatot teljesítő katona vagy rendőr. *A laktanya előtt éjjel-nappal áll egy örszem.*

örül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Örömet érez, öröme van. *Szívből örült barátja sikerének. Végtelenül örül, hogy részt vehet a versenyen.* • *Minek örül?:* min nevet? **2.** (Udvariassági kifejezésekben:) *Örülök, hogy látom! Örülök, hogy megismerhettem!*

örület ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Az emberi agy, elme kóros állapota. *Kitört rajta az örület.* • *Az örületbe kerget valakit: a)* megőrjíti, örültté teszi. *A gyász az örületbe kergette a szegény özvegyasszonyt. b)* a végletekig felidegesíti. *Az örületbe kergetsz ezzel a viselkedéssel!* **2.** Túlzott szenvedély, rajongás. *A rockzene iránti örület ragályos a fiatalok között.* **3.** Szörnyű, elképesztő dolog. *Ez az egész kész örület.*

örült ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Kóros szellemi működésű (személy). *Látszik, hogy ez az ember örült.* (Főnévi használatban:) *Zárt osztályra vitték, az örültek közé. „Mint az örült, ki letépte láncát...”* (Petőfi S.: A Tisza). **2.** Ilyen emberre jellemző. *Az az örült gondolata támadt, hogy minden vagyonát a macskájára hagyja. Örült tekintettel nézett rám.* **3.** A józan ítélőképességet próbára tevő. *Mindig valamilyen örült ötlettel áll elő.* **4.** (túlzó) Igen nagy mértékű. *Örülten szereti ezt a lányt, nem is tud másra gondolni.*

örv ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Gallérszerűen körbefutó sáv. *Némely állat nyakát örv díszíti.* **2.** Kutya nyakába való, szíjból vagy fémből készült, felcsatolható pánt. *Vedd le a kutyáról az örvet!* **3.** (választékos) • *Valaminek az örvén* vagy *örve alatt:* ürügyével. *„Nálunk, ahol a nyelvten észszadokon át vadul burjázott s az egyéni szabadság örvén legtöbbet ügyet se vetettek rá, semmi esetre se kártékony egy kis iskoláztatás”* (Kosztolányi D.: Erős várunk a nyelv). *„A fiú tanulás örve alatt egész nap verseket gyártott unalmában”* (Babits M.: Kártyavár).

örvend ♦♦♦♦ ige ~eni (választékos)

1. (Udvariassági kifejezésekben:) *Örvendek a szerencsének!* **2.** *Valaminek örvend:* valamit a magáénak mondhat. *Mindnyájan jó egészségnek örvendünk.* **3.** Örül. *Nagyon örvendtek látogatásunknak.*

örvény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Folyó vagy állóvíz lefelé húzó hatású gyorsan forgó része. *A híd lábánál örvény keletkezik. Az örvény elkapta, belefulladt a Dunába.* **2.** Örvénylő légmozgás, illetve az így mozgó légtömeg. *A vihar miatt a repülőgép örvénybe került.* **3.** (választékos) Olyan helyzet vagy lelkiállapot, amelyből nincs menekvés, kiút. *A szerelem örvényéből nincs menekülés.*

örvezető ♦♦ fn

A hadseregben a legalacsonyabb rendfokozat. *A kiskatonát örvezetővé léptették elő.*

örvös ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Olyan (állatfaj), amely nyakán örvszerű csikot visel. *Az állatkertben nemcsak örvös galambot és örvös fácánt láttak az iskolások, hanem örvös medvét is.* 2. • **Örvös levél:** a növény szárán egy csomóból körben többedmagával eredő levél. *Biológiórán az örvös levelű növényekről volt szó.*

ős ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Az a személy, akitől valaki vagy valamely család származik. *Szent István őse Árpád volt. A kastély falán a család őseinek képei függenek.* 2. (Többes számban:) Valamely nép régen élt nemzedékei együtt. *A honfoglaló ősök emlékét előadások sora idézte fel. „Őseinket felhozád Kárpát szent bércére”* (Kölcsey F.: Himnusz). 3. Valamely állatfaj rendszertani elődje. *Az elefántok ősei a mamutok voltak.* 4. Valaminek eredeti, kezdetleges változata. *A számítógép őse Pascal összeadó masinája volt.* 5. (bizalmas) Szülő. *Két hétre elutaztak az őseim.* 6. (régí, választékos) (Jelzőként:) Az ősök idejéből származó. *Ős királyi lak áll a hegy ormán.*

ősbemutató ♦♦♦ fn

Színdarab, film, zenemű stb. legelső előadása. *A dráma ősbemutatója a Nemzeti Színházban volt.*

őseMBER ♦♦♦ fn

A történelmi időknél régebben élt, még nem a mai fejlettségi fokon álló ember. *Az ásatáson az őseMBER szerszámaira bukkantak a régészek.*

őserdő ♦♦♦ fn

Természetes állapotában levő, az ember által érintetlen, nem hasznosított erdő. *Az afrikai őserdőkben háborítatlanul élnek a vadállatok.*

őshaza ♦♦♦ fn

1. Valamely nép eredeti lakóhelye. *Julianus barát és társai a magyarok őshazájának keresésére indultak.* 2. (választékos) Valamely növény vagy állat eredeti származási helye, ahonnan később elterjedt. *A burgonya, a kukorica őshazája Amerika.*

őSKOR ♦♦♦ fn

1. Az ember történetének legrégebb, írásos emlékek nélküli korszaka. *Az őSKOR kutatása a történettudomány egyik fontos feladata.* 2. A Föld történetének legrégebb korszaka. *A geológusok szerint a Föld őSKORA 1030 millió évig tartott.* 3. (választékos) Valami fejlődésének első, kezdetleges szakasza. *A filmgyártás őSKORÁBAN még csak pár perces bohózatokat örökítettek meg.*

őSLAKOS ♦♦♦ fn

Valahol a legrégebb lakók közé tartozó. *Amerika őSLAKOSAI az indiánok voltak. A falu népessége ma is nagyrészt az őSLAKOSOKBÓL áll.*

őSLAKOSSÁG ♦♦ fn

Valamely földrész, ország, vidék stb. eredeti, legrégebbi lakossága, népessége. *Ausztrália őSLAKOSSÁGA ma is úgy él, mint sok ezer évvel ezelőtt.*

őSMAGYAR ♦♦♦ mn

Az államalapítás előtti korban élt magyarsághoz tartozó, arra vonatkozó, azzal kapcsolatos. *A sírból egy őSMAGYAR hARCOS csontváza került elő. Az ásatások során őSMAGYAR fegyverzet részreire bukkantak. A múzeumi előadásokon sok érdekes történetet hallottak az őSMAGYAR szokásokról. Az egyetemen az őSMAGYAR nyelv szókészletével foglalkozott.* (Főnévi használatban:) *Állítólag már az őSMAGYAROK is ismerték a földművelést.*

őSNYOMTATVÁNY ♦ fn ~ok, ~t, ~a

A könyvnyomtatás kezdeti időszakában, 1501 előtt Európában megjelent nyomtatott szöveg, könyv. *Az őSNYOMTATVÁNYOKNAK felbecsülhetetlen a kulturális értékük.*

őSTEHETSÉG ♦♦ fn

Olyan személy, akinek veleszületett hajlama, tehetsége van valamihez, különösen valamilyen művészethez, esetleg sporthoz. *Ez a gyerekek valódi őSTEHETSÉG. A paraszti őSTEHETSÉGEK régebben elkallódtak, mert nem végezhettek iskolákat.*

őSTERMELŐ ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Saját terményeit árusító földműves. *A piacon az őSTERMELŐK csak a kijelölt helyen árusíthatnak.*

őSVÉNY ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Keskeny, kitaposott gyalogút. *Az erdőn egy kis őSVÉNY vezetett keresztül.*

őSZ¹ ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. A nyarat követő évszak. *Beköszöntött az őSZ, kezdődik a tanév.* 2. Az erre az évszakra jellemző hűvös, esős időjárás. *Az idén késik az őSZ, még nyári meleg van.* 3. • (választékos) *Az élet őSZE: az öregkor. Életének őSZÉN már csak az unokáknak élt.*

őSZ² ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. A festékképződés hiánya miatt színét veszített, fehér vagy szürkés. *Egy őSZ hajú, őSZ szakállú, őSZ bajuszú férfi lépett be. „De ime sötét hajam őSZBE vegyül már”* (Petőfi S.: Szeptember végén). (Főnévi használatban:) *Egy tisztas őSZ pihent a tölgyfa árnyékában.* 2. Ilyen hajú. *Az őSZ férfi még ma is megdobogtatja a női szíveket.*

őSZIBARACK ♦♦♦ fn

1. Bolyhos, hamvas héjú, dús levű, csonthéjas gyümölcs. *Az őSZIBARACKNAK van olyan fajtája, amely már nyár elején beérik.* 2. Az ezt termő gyümölcsfa. *Az őSZIBARACK sajnos elfogyott a télen. A kertbe őSZIBARACKOT is ültettünk.*

őSZINTE ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Olyan (személy), aki érzéseit, gondolatait nyíltan, kertelés nélkül közli másokkal. *Becsülni kell az őszinte embereket. Velem őszinte a lányom, elmondja, hogy ki udvarol neki.* 2. Valóban átértett, nem tettetett. *Őszinte öröm töltötte el.* 3. (Udvariassági kifejezésekben:) *Üdvözlő őszinte híved, László. Tolmácsold őszinte részvéteket.*

őszirózsa ♦♦ fn

1. Július végétől késő őszig nyíló, fehér, rózsaszín vagy lilás virágú, elágazó, lágy szárú, bokros kerti dísznövény, illetve ennek virága. *A sok nemesített fajta közül az egyszerű margarétavirágú és a tüszirmű őszirózsa a kedvencem. Egy csokor őszirózsát tett a vázába.* 2. Kisebb virágú krizantém. *A kertben apró virágú őszirózsák nyílnak. Őszirózsát vitt a sírra.*

össze I. ♦ hsz

(Felszólításként:) *Egymáshoz közel vagy közelebb, összébb! Össze, össze, húzódjatok közelebb egymáshoz!*

össze II. ♦♦♦♦ ik

1. Egy helyre, együvé. *Összegyűlik, összejön, összeterele. Sok báméskodó gyűlt össze a baleset helyszínén.* 2. Kicsire vagy egyre kisebbre. *Összeszárad, összeaszalódik, összetöpörödik. Az utóbbi időben hirtelen megöregedett, szinte észrevétlenül töpörödött össze.* 3. Egyásra. *Összenevet, összenéz, összekacsint. Cinkosan kacsintottak össze, mielőtt elindultak, hogy véghezvigyék a tervet.* 4. Egygyé, egésszé. *Összeforr, összeragad, összetapad. A nedvességtől tapadtak össze a könyv lapjai.* 5. Egymással kapcsolatba lépve. *Összefonódik, összeismerkedik, összebarátkozik. Véletlenül barátkoztunk össze az új szomszédokkal.* 6. Valaminek rendezett állapotát megbontva. *Összeforgat, összekuszál, összeborzol. A szél borzolta össze a lány haját.* 7. Sokféle dolgot rendszertelenül, zavarosan. *Összeálmodik, összehazudik, összeolvas. Annyi mindent olvasott össze, hogy semmire sem emlékszik pontosan.* 8. Sok különböző helyen. *Összefirkál, összeken, összemaszatol. Már megint mivel maszatoltad össze az asztalt?*

összead ♦♦♦ ige ~ni

1. Számhoz, mennyiséghez egy másiknak, illetve a többinek az egységeit hozzászámolja. *Ha összeadod az ötöt és a nyolcat, tizenháromat kapsz eredményül.* 2. (Több személy) adakozással előteremt (valamit vagy valaminek az árát). *A lakók összeadták az új tetőantenna árát.* 3. (Házasulandókat) összeesküt. *A tiszteletes úr összeadta a jegyeseket.* 4. • (bizalmas) *Ezt add össze!:* hát ehhez meg mit szólsz?

összeadás ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (Matematikában:) Az a művelet, hogy mennyiségeket, számokat összeadnak. *Az összeadás a legkorábban tanított alpművelet.* 2. (ritka) Összesítés. *A jó és a rossz tapasztalatok összeadása után látható, hogy inkább jól jártunk.*

összeáll ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (bizalmas) (Több ember) csoportosan összegyűlve megáll valahol. *Összeálltak a sarkon beszélgetni.* 2. (bizalmas) (Több ember) valamilyen célra társul, összefog. *Az iskolaudvar rendbetételére egy tiztagú csoport állt össze.* 3. (rosszalló) Élettársi viszonyba lép valakivel. *Összeállt egy idegen férffal, még alig ismerte.* 4. (Folyékony vagy laza anyag) sűrűvé vagy szilárdá válik. *Munka után azonnal tisztítsd le a vakolókanalat, mert összeáll rajta a habarcs!*

összebeszél ♦♦♦ ige ~ni

1. (Több személy) megállapodik egymással valamiben. *Összebeszéltek, hogy megréfálják a barátjukat.* 2. Összevissza mond valamit, összefüggéstelenül beszél. *Minden butaságot összebeszél, olyan zavarban volt.*

összecsínál ♦ ige ~ni (bizalmas)

Széketlével összepizkít valamit. *Már megint összecsínálta magát! A kutya összecsínálta a szőnyeget az előszobában.*

összecsíszolódik ♦ ige ~ni

1. (Alkatrészek működés közben) egymással összeillővé kopnak. *A motorban az új dugattyúk összecsíszolódnak a henger falával.* 2. (Két vagy több ember) egymáshoz igazodik. *Először nehéz volt együtt dolgozniuk, de aztán összecsíszolódtak.*

összecsuklik ♦♦ ige ~ni

1. (Térd) az izmok elernyedése miatt hirtelen behajlik. *Összecsuklott a térd, és elterült a földön.* 2. Valaki erőtlenséggel összeesik. *Összecsuklott az úttestől, amit az ellenfél mért rá.*

összedolgoz ♦ ige ~ni

1. (Több összetevőt tartalmazó, formálható anyagot) egyneművé gyúr össze. *Többféle anyagot, lisztet, cukrot és tojást dolgoz össze, ebből lesz a tészta.* 2. (Ruhadarab külön elkészített részeit) összevarrja. *Először a blúz elejét és hátát dolgozd össze! Selymet és vásznat dolgoz össze, hogy a gallér szépen álljon.*

összedolgozik ♦♦ ige ~ni

Összedolgozik valakivel: **a)** (több személy) egymást segítve végzi munkáját. *Erikával jól össze tudunk dolgozni.* **b)** (több személy) cinkoskál, titokban együttműködik. *A három zsebtolvajról kiderült, hogy összedolgoztak.*

összeesküszik ♦♦ ige összeesküdni

1. (Több személy) titokban szövetkezik valaki vagy valami ellen, általában a hatalma vagy hatalmuk (erőszakos) megdöntése céljából. *Petur bán és a lázadó nagyurak összeesküdtek Gertrud megölésére.* 2. (ritka) Házasságot köt. *Elhatározták, hogy még karácsony előtt összeesküdnek.*

összefér ♦♦ ige ~ni

1. Jól megvan valakivel. *A gyerekek jól összeférnek a szomszédok gyerekeivel.* 2. (Többféle dolog) illik egymáshoz. *Az még összefért az elveivel, hogy ne mondja ki az igazságot, de hogy hazudjon is, az már nem.*

összefog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Több tárgyat) együvé fog. *Összefogta kezével a könyvet és a füzeteket.* 2. (Pántszerű tárgy) valamit összetart. *Az őv összefogja a derekán a ruhát.* 3. (Több személyt vagy állatot) egymás után mind megfog (és így összegyűjt). *Összefogták a szökött rabokat, majd visszazállították őket a börtönbe.* 4. (Két vagy több személy) tudásukat, erejüket egyesítve valamilyen

közös célra szövetkeznek, társul. *Mindenki összefogott ellene. A lakók összefogtak, és a hétvégén rendbe rakták a játszóteret.*
5. (Színét eresztő ruhaanyag mosáskor vele együtt mosott ruhát vagy ruhákat) foltossá tesz, beszínez. *A zöld mintás ruha mindent összefogott.*

összefoglal ♦♦♦♦ ige ~ni

(Élőszóban vagy írásban) a lényegét kiemelve összegez valamit. *Az ülés elnöke összefoglalta a felszólalásokat. Foglald össze néhány mondatban a regény tartalmát!*

összefut ♦♦♦ ige ~ni

1. (Több állat, ember) összeszalad. *A nagy hirre mindenfelől összefutottak az emberek.* **2.** (Két jármű) összeütközik. *Két autó összefutott a kanyarban.* **3.** (bizalmas) (Véletlenül) találkozik valakivel. *A mozi előtt összefutottam egy régi ismerősömmel. Összefuthatnánk valamikor a jövő héten!* **4.** (Két vagy több különböző irányból jövő dolog) egy helyen találkozik. *A két kis erecske összefutott, és csermellyé egyesülve folytatta útját.* • *Összefut a nyál a szájában: a)* sok nyál gyűlik össze benne valamilyen izletes étel láttán **b)** nagyon megkíván valamit, különösen ételt. **5.** (népi) (Tej) összemegy. *Összefutott a tej a tűzön.*

összefügg ♦♦♦♦ ige ~eni

Két vagy több esemény, cselekedet, megnyilvánulás között valamilyen kapcsolat van. *A ma reggeli rosszkedvem összefügg a tegnapi esti veszekedéssel.*

összeg ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Számok összeadásának eredménye. *Mennyi a két szám összege?* **2.** Bizonyos mennyiségű pénz. *Csinos összeget nyert a lottón.*

összegez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Számszerű mennyiségeket) összead. *A fizetőpincér összegezi a számlán az egyes tételeket.* **2.** Röviden, a lényegét kiemelve áttekint valamit. *Beszéde végén összegezte a véleményét.*

összegyűjt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Több dolgot) egy helyre, egy csomóba összerak. *Összegyűjtötte azokat a könyveket, amelyeket el kell olvasnia.* **2.** (Pénzt) apránként megtakarít. *Nehezen tudta összegyűjteni a pénzt egy új télikabátra.* **3.** (Embereket) összehív. *Összegyűjtötte híveit, és megbeszélték, mi a teendő.*

összehangol ♦♦♦ ige ~ni

1. (Hangszereket, illetve húrokat) egymáshoz hangol. *A két művész, mielőtt játszani kezd, összehangolja hangszerét.*
2. (Egymástól valamilyen szempontból különböző dolgokat) összhangba hoz, egymáshoz igazít. *Nem tudta összehangolni a munkáját a magánéletével.*

összehív ♦♦♦ ige ~ni

1. (Testületet) felszólít, hogy összeüljön. *Összehívták az országgyűlést. Az igazgató rendkívüli értekezletet hívott össze.*
2. (Több embert) valahová vagy valamiben való részvételre hív. *A keresztelőre összehívták az egész rokonságot.*

összejátsz|ik ♦♦ ige ~ani

1. (Játékban) együttműködik valakivel. *A csapat tagjai összejátszottak, s az összjáték eredménye győzelem lett. (rosszalló) Kártyázás közben titokban összejátszottak, így sokat nyertek.* **2.** *Összejátszik valaki ellen:* (több körülmény) együttesen kedvezőtlenül hat. *Minden összejátszott ellenem, most semmi sem sikerül.*

összekap ♦♦♦ ige ~ni

1. (Több tárgyat) hirtelen mozdulattal összeszed. *Összekapta csomagjait.* **2.** • (bizalmas) *Összekapja magát: a)* gyorsan, kapkodva felöltözködik. *Összekapom magam, és már indulhatunk is. b)* erőt vesz magán. *Több tárgyból bukásra állsz, jó lesz, ha összekapod magad!* **3.** (bizalmas) Összevesz valakivel. *Összekapott a komájával, már egy hete nem beszélnek egymással.*

összekötetés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Személyes kapcsolat. *Haragjában minden összekötetést megszakított vele.* **2.** Befolyásos személyekkel való ismeretség. *Kár, hogy a jó összekötetés gyakran többet ér, mint a tehetség és a szorgalom.* **3.** Helységek közötti közlekedési, híradási kapcsolat. *A hóvihár miatt a kisebb falvakkal megszakadt az összekötetés.*

összemegy ♦♦ ige összemenni

1. (Textil) víz hatására kisebb terjedelművé válik. *A gyapjúholmi a forró vízben összemegy.* **2.** Forralás közben túrósá válik. *Ha a tej összemegy, már nem lehet belőle kakaót készíteni.* **3.** (bizalmas) Egymásnak megy, összeütközik. *A sarkon összement két motoros.*

összemeleged|ik ♦♦ ige ~ni

(Két vagy több személy) egymással bizalmas viszonyba kerül. *A fiatalok gyorsan összemelegedtek.*

összes ♦♦♦♦ mn ~, ~t vagy ~et, ~en

1. Egész, teljes mennyiségű. *A gyerekek megették az összes befőttet. Elherdálta összes vagyonát.* **2.** (Névmásszerűen:) Minden, valamennyi. *Hívd meg az összes barátodat! Balassi Bálint összes műveit újra kiadták.*

összesít ♦♦♦ ige ~eni

(Számokat, tételeket) összead, összegez. *A tanulmányi verseny végén összesítették a pontszámokat.*

összeszűr ♦ ige ~ni

(Több folyadékot) szűrve összekever. *Összeszűrte a két tehén tejét. (átvitt) „Minő csodás kevercse rossz s nemesnek A nő, méregből s mézből összeszűrve!” (Madách I.: Az ember tragédiája)* • (bizalmas) *Összeszűri a levelet valakivel: a)* cinkosként összejátszik vele. *A szomszéd Pista összeszűrte a levelet egy tolvajbandával, most keresi a rendőrség. b)* szerelmi viszonyt kezd vele. *Nem tetszik, hogy összeszűrte a levelet ezzel a nősférfival!*

összetart ♦♦♦ ige ~ani

1. (Valamit, ami részekből áll) nem enged szétesni. *Az abroncs összetartja a hordót.* 2. (Embercsoportot) egységben tart. *Náluk a nagymama tartja össze a családot.* 3. (Két vagy több személy) egyetért és segítik egymást. *Az igazi barátok összetartanak a bajban is.*

összetétel ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Valaminek a szerkezete, alkotóelemeinek aránya. *A laboratóriumban meghatározták az anyag összetételét.* 2. Két vagy több szó összekapcsolásával alkotott szó. *A füzetlap, favágó, termékszerkezet-váltás szavak összetételek.*

összetrombitál ♦ ige ~ni

1. (ritka) Trombitaszóval összehív valakiket. *Falugyűlésre trombitálták össze a lakókat.* 2. (bizalmas) Összecsődít, összehív valakiket. *Összetrombitálta a társaságot.*

összetűz ♦ ige ~ni

1. (Két vagy több tárgyat) tüvel, kapocccsal stb. egymáshoz erősít, tűz. *Az iratokat gemkapocccsal tűzte össze.* 2. (választékos) *Összetűztek egymással: összevesztek. A fiatalok már megint összetűztek egymással valami apróságon.*

összevesz¹ ♦ ige összevenni

1. (Sokféle árut) főlöshegelyesen nagy mennyiségben összevásárol. *Mindenféle kacatot összevett az ócskapiacón.*

2. (Kifejezésekben:) (Több dolgot, szempontot) együttesen figyelembe vesz. *Mindent összevéve, azt kell mondanom, jól sikerült a rendezvény.*

összevesz² ♦ ige ~ni (választékos) **összevész** összeveszni

1. Veszekedni kezd valakivel. *Gyerekeim minden apróságon összevesznek.* | *Összevesztek:* veszekedtek, és azóta haragban vannak egymással. *Nem találkoztunk, tavalgy ugyanis összevesztünk.* 2. (tréfás) (Két össze nem illő étel vagy ital) egymás után fogyasztva gyomorfájást vagy gyomorrontást okoz. *Ne igyál tejet a sárgadinnyére, mert összevesznek a gyomrodban.*

összevet ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. (Két vagy több dolgot) összehasonlít, egybevet. *A fordítást összevetette az eredetivel.* • *Mindent összevetve:* mindent összevéve. *Mindent összevetve egészen jól sikerült az előadás.* 2. (ritka) (Két állat vagy ember) valamely testrészét egymásnak feszíti. *Vállukat összevetik, úgy nyomulnak előre a tömegben.*

összevissza I. ♦♦♦♦ hsz

1. Rendszertelenül, erre-arra. *Összevissza kapkodja a fejét.* 2. Nem a megszokott módon, állapotban. *Összevissza ülnek a tanulók.* 3. Zavarosan, ellentmondásosan. *Összevissza hadart mindenfélét. Megint összevissza beszélt ahelyett, hogy egyértelmű választ adott volna.*

összevissza II. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Zavaros, érthetetlen. *Nem szeretem az ilyen összevissza beszédet.*

összhang ♦♦♦♦ fn

1. (Zenei) hangok kellemesen ható együttes hangzása. *Nem volt összhang az alt és a szoprán szólam között.* 2. Zavartalan együttműködés, kapcsolat. *Összhangban dolgozik az intézet és a minisztérium.*

összhatás ♦♦ fn

Több dolog, részlet együttes hatása. *A festmény összhatása lebilincselte a múzeumlátogatókat.*

összkomfortos ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

Olyan (lakás), amely mellékhelyiségekkel, közművekkel, központi fűtéssel és meleg vízzel van ellátva. *A magyarországi lakások nagy része még ma sem összkomfortos, sok csak komfortos, félkomfortos vagy komfort nélküli.*

összpontosít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Meghatározott pontra, célra irányít. *Ha a napsugarakat nagyítóval egy helyre összpontosítod, még tüzet is okozhatsz.*

2. Minden mást kizárva figyelmét egy dologra irányítja. *Felvételi előtt nem törődött a szórakozással, csak a tanulásra összpontosított.* 3. (Erőt, hatalmat, intézményeket) egy helyre gyűjtve, illetve közös irányítás alá vonva egyesít. *Az volt a terv, hogy a Várba összpontosítják a kormányhivatalokat.*

összpontosítás ♦♦ fn (~ok), ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valaki valamire erősen odafigyel, és összeszedi a gondolatait. *Most fontos az összpontosítás, nemsókára itt az érettség.* 2. (Fv) Bentlakásos, intenzív csoportos foglalkozás. *A cég munkatársainak kétnapos összpontosítást szerveztek. Az énekkar minden tagja részt vett az összpontosításon. A bajnokság előtt még lesz egy egyhetes összpontosítás a Tátrában.*

ösztkél ♦♦♦ ige ~ni

1. (Állatot) gyorsabb haladásra késztet. *Ostorcsapásokkal ösztkélte a szamarat, hogy induljon már.* 2. Cselekvésre biztat, serkent valakit. *Gyermekeit tanulásra ösztkélte.*

ösztön ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. (Az egyed és a faj szempontjából az állatokat) célszerű viselkedésre sarkalló örökletes készlet. *A kutyákat az ösztoneik irányítják, amikor megjelölik területüket.* 2. (Az emberben) bizonyos célokra, különösen az ön- és fajfenntartásra irányuló belső indíttatás. *Hajítják az ösztonei. Az ember főleg abban különbözik az állattól, hogy fékezni tudja ösztoneit.* 3. (ritka) Belső sugallat, sejtelem. *Ösztonei figyelmeztették a veszélyre. Ösztonei azt súgják, hogy menekülnie kell erről a helyről.*

ösztdíj ♦♦♦♦ fn

1. Egyetemi, főiskolai tanulmányok folytatásához nyújtott rendszeres, hivatalos anyagi juttatás. *A tanulmányi ösztdíj az érdemjegyekétől, a szociális ösztdíj az anyagi helyzettől függ.* 2. Tudományos kutatónak, művésznek folyósított, meghatározott összegű pénzbeli vagy egyéb támogatás. *Megpályázott egy alkotói ösztdíjat. Ösztdíjjal Amerikába utazott, egy ottani egyetemen fog tanítani.*

ösztönös ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Ösztönből eredő, tudatos irányítás nélküli. *Ösztönös vonzalom támadt köztük. Ösztönös mozdulattal szeme elé kapta a kezét. Ösztönös tehetsége van a tánchoz és a zenéhez. Az ösztönös elégedetlenség idővel szervezett mozgalommá fejlődött.*

ösztönöz ♦♦♦♦ ige ~ni

Cselekvésre serkent, buzdít valakit. *Tanulásra ösztönzi a fiatalokat.*

ösztvér ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. (népi) Sovány (élőlény, ritkán: test, hús). *Egy ösztvér fiatalember lépett a lakásba. Ez a hús túl ösztvér.* 2. (választékos) Magas, keskeny (tárgy). „*Ösztvér kútágas, hórihorgas gémmel Mélyen néz a kútba s benne vizet kémel*” (Arany J.: Toldi).

öszül ♦♦♦ ige ~ni

Valakinek korából adódóan fehéredik a haja (, illetve bajusza, szakállja). *Alig negyvenéves, s már öszül. Érdekes, hogy csak a szakállja öszül, a haja még koromfekete.*

öszvér ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Ló és szamar keresztezéséből származó állat. *Egy öszvért fogott be a szekér elé.* 2. (Jelzőként:) Felemás. *Öszvér megoldás született az ügyben.*

öt ♦♦♦♦ tőszn

1. A négy és a hat közötti szám a számsorban (5). *Négy meg egy az öt.* (Jelzőként:) *Öt alma volt egy kiló.* 2. (bizalmas) (Időpont megjelölésében:) Öt év, óra, perc. *Már elmúlt öt, teázhatunk. Tíz óra ötkor csöngetett.* 3. (bizalmas) Öt (pénz)egység, például 5, 500, 5000 Ft. *Ötért odaadom magának ezt a kabátot!* 4. (bizalmas) Ötödike. *Április öt a születésnapja.* 5. (bizalmas) Ötös számú ház vagy lakás. *A Főtér ötben laktunk. Az első emelet ötben népes család él.* 6. *Öten:* ennyi személy. *Öten álltak előttem a sorban.*

ötlet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Hirtelen támadt, váratlan gondolat. *Pompás ötlete támadt.* 2. Elgondolás, eszme. *Az ötlet jónak látszik, de alaposan ki kell dolgozni.*

ötl|ik ♦♦♦♦ ige ~eni

(Kifejezésekben:) • *Eszébe ötl|ik valami:* (hirtelen) eszébe jut. *Eszembe ötlött, amit a múltkor mondtál nekem.* | *Szemébe ötl|ik valami:* meglátja, megpillantja. *Már messziről szemünkbe ötlött a falu tornya.*

ötöd ♦♦♦♦ törtszn

Valaminek az 1/5 része. *Csak az ötödét kapta meg annak, ami jár neki.*

ötödik ♦♦♦♦ sorsznr

A negyedik után következő (személy, dolog). *Az ötödik napon végre megállt az eső.* (Főnévi használatban:) *Te vagy ma az ötödik, aki ezt kérdezi.*

ötöl-hatol ♦ ige *ötölni-hatolni*

Bizonytalanul, nem egyenesen beszél. *Zavarában csak ötöl-hatolt, nem tudott értelmes magyarázatot adni.*

ötös I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, –

1. Öt egységet tartalmazó (szám). *Elsőként az ötös számot húzták ki a lottón.* 2. Az ötös számjeggyel jelölt. *Az ötös autóbusszra szálltunk fel.* 3. Öt tagból álló. *Az ötös fogatot öt ló húzza. A gyerekek ötös csoportokat alkottak.* 4. (bizalmas) Labdarúgócsapat csatársora. *A második félidőben fantasztikus volt az ötös.* 5. (bizalmas) 5-kor induló vagy érkező. *Az ötös vonattal érkezem.*

ötös II. ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Ötös osztályzat. *Ötöst kapott a feleletre.* 2. (bizalmas) Öt pénzegységet (5, 500, esetleg 5000 Ft-ot) érő bankjegy vagy érme. *Kérek egy ötöst anyukámtól.* 3. Öttalálatos szelvény. *Van egy ötös a lottón.* 4. Labdarúgópályán az alapvonaltól 5,5 m-re húzódó vonal. *Az ötösről sem találta el a kaput.* 5. (Határozóként:) *Ötösével:* ötöt-ötöt véve belőle. *Ötösével eszi a pogácsát.*

öttusa ♦♦♦ fn

Öt sportágból (lovaglás, párbajtörvívás, pisztolylövés, úszás, terepfutás) álló összetett verseny. *Öttusában az egyéni és a csapatversenyen kívül újabban váltóversenyt is rendeznek háromfős csapatok részére.*

ötven ♦♦♦♦ tőszn

1. Tízszer öt. *Ötvennek a fele huszonöt.* (Jelzőként:) *A vállalat elbocsát ötven dolgozót.* 2. (bizalmas) Ennyi éves. *Apám most ötven.* 3. (bizalmas) Az évszázad ötvenedik éve, illetve az óra ötvenedik perce. *Ötvenben került fel a fővárosba. Találkozzunk ötvenkor a kávézóban!* 4. (bizalmas) Ötvenes számú ház, épület, lakás. *A Rákóczi út ötvenben lakik.* 5. *Ötvenen:* ennyi személy. *Ide akár ötvenen is beférnek, olyan nagy a szoba.*

ötvös ♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

Nemesfém-ből dísz tárgyakat készítő iparművész. *Két fülbevalót rendelt az ötvösnél.*

ötvöz ♦♦♦ ige ~ni

1. (Fémeket) összeolvasztva elegyít. *A tiszta aranyat ezüsttel vagy más fém-mel ötvözik, hogy keményebb és kopásállóbb legyen.* 2. (Különböző módszereket, eljárásokat, illetve tulajdonságokat) vegyít, párosít, együttesen alkalmaz, illetve egyszerre tartalmaz. *Az erőt technikával ötvözi. Ez az új anyag a fémek és a műanyagok legelőnyösebb tulajdonságait ötvözi.*

ötvözet ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Több fém összeolvasztásából keletkezett fém anyag. *Az acél a vasnak, szénnek és nikkelnek az ötvözete. A bronz nem tiszta fém, hanem ötvözet.* 2. Olyan személy vagy dolog, aki vagy amely ellentétes tulajdonságokat egyesít magában. *Barátod a megértés és a képmutatás ötvözete.*

öv ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A ruhát derékban át- vagy összefogó, bőrből, szövettől stb. készült pánt. *Derekán meghúzta az övet, amely nadrágját a testéhez szorítja. A női ruháknak, hálókötösöknek, pongyoláknak stb. is van, illetve lehet övük.* 2. Az emberi testnek az a része, amelyet az öv átfog. *Övig érő vízben gázoltunk át a folyón.* • *Övön alul üt, illetve övön aluli ütés:* **a)** szabálytalanul üt, illetve szabálytalan ütés. *A versenyzőt leléptették, mert övön alul ütötte az ellenfelét.* **b)** lovagiatlanul, alattomosan viselkedik (valakivel szemben), illetve ilyen viselkedés. *Ez a durva sértés övön aluli ütés volt!* 3. (bizalmas) Biztonsági öv. *Kapcsoljuk be az övet hátul is, hiszen kötelező!* 4. Égőv. *Ez a növény csak a mérsékelt övön fordul elő.*

övé ♦ birtokos nm

1. Az ő tulajdonában levő. *Nem tudom, melyik toll az övé.* 2. Hozzá tartozó. *A gyermekzsúrra a testvéreket is meghívták, de az övé nem tudott eljönni.* (Főnévi használatban:) *Az övéi:* családtagjai, közeli rokonai. *Karácsonyra hazalátogatott az övéihez.*

övék ♦ birtokos nm

Az ő tulajdonukban levő, hozzájuk tartozó. *A ti kerékpárotokat már megjavítottam, de az övék még nincs készen. Minden gyerek édesanyja eljött, csak az övék nem.* | (Főnévi használatban:) *Az övéik:* családtagjaik, közeli rokonaik. *Elbúcsúztak az övéiktől, majd felszálltak a vonatra.*

övez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Körülvesz, körülkerít valamit. *Homlokát babérkoszorú övezte. A kastélyt hatalmas park övezi.* 2. (választékos) (Tisztelet, dicsőség) állandóan körülvesz valakit. *Bátorságáért dicsőség, tisztelet övezi.*

övezet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Valamely területen környezetétől elkülönülő, viszonylag keskeny sáv. *Olyan időjárás övezetbe tartoznak, ahol mindig melegebb van néhány fokkal, mint az övezeten kívül.*

övsömör ♦ fn –, ~t, ~e

A test valamely részén fél öv alakjában megjelenő, fájdalmas hólyagokban megmutatkozó vírusos ideggyulladás. *Sokat szenvedett az övsömörtől, de szerencsésen kigyógyult belőle.*

őz ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Erdőben, mezőn élő, a szarvassal rokon kérődző állat. *Az őz kecses szökkenéssel eltűnt a fák között. Az őzet az agancsáért, a bőréért és a húzáért vadásszák.*

özön ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e (választékos)

1. Nagy tömegben áradó folyadék, általában víz. *Könnyek özöne patakzott szeméből.* 2. Valaminek rendkívül nagy tömege. *Névtelen levelek özönével árasztotta el az újságok szerkesztőségét. Gondok, bajok, szitkok özöne zúdult rá.*

özönl|ik ♦♦♦ ige ~eni (választékos)

1. (Folyadék) nagy tömegben, hatalmas erővel ömlik, árad. *Özönl|ik a víz a megrepedt csőből.* 2. (Emberek, állatok sokasága) árad, tódul. *Mindenfelől özönl|ik a nép, hogy láthassa a híres embert.* 3. Tömegesen érkezik, gyűlik. *A közlemény beolvasása után rövidesen özönl|eni kezdtek a telefonhívások.*

özönvíz ♦♦♦ fn

Pusztító, nagy árvíz. *A Biblia szerint az Úr özönvizet zúdított a bűnös világra.* • (rosszalló) *Özönvíz előtti:* ásatag, ósdi. *Mindig özönvíz előtti ruhákat hord.*

özvegy ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Olyan (férfi, nő), akinek a házastársa meghalt, és nem kötött újabb házasságot. *Nagyon fiatalon özvegyen maradt.* (Asszonynev előtt annak kifejezésére, hogy férje nem él:) *Özvegy Kovács Jánosné a közvetlen szomszédom.* (Főnévi használatban:) *A gyászoló özvegy fekete fátylas kalapot viselt. A fiatal özvegy kevéssel a gyászév letelte után újból férjhez ment.*

P

pác ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Húsok előkészítésére, puhítására való fűszeres lé. *A vadhúst két-három napig kell pácban tartani, a csirkehús pácolására elegendő egyetlen éjszaka.* 2. (Iparban vagy mezőgazdaságban:) Pácolásra használt lé. *Elkészítette a pácot, amellyel a búzát kezeli vetés előtt a kórokozók ellen.* 3. Savanyított állattakarmány. *A pácot az istálló sarkában tárolta.* 4. Faanyag, bútör színezésére, kezelésére szolgáló vegyszer. *Barna páccal kezelte a szoba bútorait.* 5. (bizalmas) Kínos helyzet. *Alaposan benne van a pácban a tegnapi esti italozás miatt. Sikerült kimászni a pácból.*

paca ♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Tintából származó folt. *Amíg az iskolában tintával írtak a tanulók, gyakran esett paca a fözetre, a könyvre vagy a padra.*

pacák ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (szleng)

Ember, férfi. *Keresett egy pacák telefonon, de nem mondta meg a nevét.*

packáz|ik ♦ ige ~ni

1. (rég) Pálcával valakinek nyitott tenyerébe üt, illetve két kinyújtott ujjal (mutató- és középső ujjal) valakinek szintén két kinyújtott ujjára csapdos, hogy lássák, ki bírja tovább. *Gyere packázni!* 2. Hatalmaskodva pimaszkodik valakivel, megaláz valakit. *Nem tűrhetjük, hogy a hivatalnokok packázzanak velünk, és semmibe vegyék érdekeinket.*

pácol ♦♦ ige ~ni

1. (Ételt) páccal kezel, pácba tesz. *A sonkát füstölés előtt pácolják.* 2. (Bútort) bútorpáccal valamilyen színűre színez. *A szekrényt barnára pácolták.*

pacsirta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A verébnél valamivel nagyobb testű vándorló énekesmadár. *A pacsirta öt percnél is tovább képes megszakítás nélkül trillázni. A mezei pacsirta röptében énekel. A búbos pacsirtát más néven pipiskének is hívják.* 2. (bizalmas) (Teniszben:) Ügyetlenül magas labda. *Kezdő játékosok sok pacsirtát ütnek.*

pacsulí ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Indiai növény, amelyből illatszert gyártanak. *Nálunk nem termesztnek pacsulit.* 2. (rosszalló) Erős szagú, olcsó illatszer. *Ruhája büzlött a pacsulitól.*

pad ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Hosszúka, több személy részére való (kemény, rendszerint fából készült) ülőalkalmatosság. *Új padokat hoztak a parkba.*
2. Két vagy több tanuló számára való, asztallappal ellátott iskolai ülőalkalmatosság. *Kivel ülsz egy padban?*

padka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (népi) Támla nélküli, egyszerű kis pad. *Leült a ház elé a padkára.* 2. (népi) Kemencepárkány. *A kemence padkáján egy macska kuporgott.* 3. Műútnak az úttest és az utárok közti keskeny, rendszerint ki nem kövezett része. *A szabálytalanul előző gépkocsi miatt autónk a padkára szorult.*

padlás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A háztető alatti, általában limlomok tárolására, ruha szárítására használatos térség, helyiség. „Nyikorgó kosárral ölében, ment a padlásra, ment serényen” (József A.: Mama).

padlizsán ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Lilásfekete, tojásdad termésű zöldségnövény. *A padlizsánt gyakran kirántva, hús helyett fogyasztják. Még nem ettem padlizsánból készített salátát, de azt mondják, nagyon finom.*

padló ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Helyiség aljának burkolata. *A padló ebben a lakótelepi lakásban nem deszkából, hanem valami szövött, szőnyegszerű anyagból volt. A padlótól a padlásig minden ragyogott a tisztaságtól.* 2. (népi) Deszkából való, keskeny, korlát nélküli kis hid. *Egy kis padlón keltünk át a patak fölött.*

padmaly ♦ fn ~ok, ~t, ~a (népi)

A partfálnak víz által kivájt ürege. *A padmalyban madarak tanyáznak.*

páfrány ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Nyirkos helyet kedvelő, szárnyas levelű, virág nélküli növény. *A páfrány az erdőben és a kertben is az árnyékos, nedves helyeket kedveli.*

pagoda ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Toronyszerű, többemeletes, emeletenként felhajló tetővel rendelkező buddhista templom. *A pagodák díszített emeleteinek jelképes értelmük is van.*

pagony ♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

Fiatal, ritkás erdő, liget. *Micimackó és Róbert Gida története a Százholdas pagonyban játszódik.*

páhol ♦ ige ~ni

(Bottal) üt, ver valakit. *Nem szép tőle, hogy rendszeresen páholja a gyermekeit.*

páholy ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (Színházban:) Több néző számára válaszfalal elkerített ülőhely, fülke. *A színházi évadra páholyt bérelt. A páholyba szóló jegyek drágábbak.* • *Páholyból néz valamit:* fölényel, távolságtartással szemléli. *Amíg a többiek hatalmas erőbedobással küzdöttek, ő páholyból nézte az eseményeket.* 2. • *Szabadkőműves páholy:* a szabadkőművesek szervezeti egysége. *Az első szabadkőműves páholyok a XVII. század végén alakultak Angliában.*

pajesz ♦ fn ~ok vagy ~ek, ~t, ~a vagy ~e

1. Fül előtti hajtincs. *A hagyományokat szigorúan betartó izraelita férfiak hosszú pajeszt viselnek.* 2. (tréfás) Oldalszakáll. *Pajeszt növesztett a nyáron, de nem áll jól neki.*

pajkos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Csintalan, játékos kedvű. *Pajkos gyerekek állandóan becsöngettek a házba.* 2. (választékos) Pajzán, sikamlós. *Vacsora után pajkos történetekkel szórakoztatta a társaságot.*

pajor ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

A cserebogár lárvája. *A pajorból nemsokára cserebogár lesz.*

pajta ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Gazdasági eszközök tárolására való, félig nyitott épület vagy épületrész. *Nyáron szívesen aludt a pajtában.*

pajtás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Valakivel (nem bensőséges) baráti kapcsolatban levő személy; szórakozótárs. *Menj, játssz a pajtásaiddal!*

pajzán ♦♦♦ mn ~ok vagy ~ak, ~t, ~ul (választékos)

Pajkosan kétértelmű, a (testi) szerelemmel sikamlósan foglalkozó. *Boccaccio Decameronja pajzán históriákat is tartalmaz.*

pajzs ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Útést, szúrást felfogó, karon viselt védőfegyver. *A katonák a pajzsot maguk elé tartva nyomultak előre.* • *Pajzsra emel valakit:* a) vezérré nyilvánít. *A vándorlás idején Etelközben az ottani szokásoknak megfelelően Árpádot pajzsra emelték, ezzel a magyarok fejedelmévé választották.* b) hevesen, rajongva ünnepel. *A költőt már első kötetének megjelenése után pajzsra emelték nemcsak az olvasók, hanem a pályatársak és a kritikusok is.*

pajzsmirigy ♦♦ fn

A légcső két oldalán, a gégefeő alatt található belső elválasztású mirigy. *A pajzsmirigy funkciója, hogy fokozza az anyagcserét, serkenti az idegrendszer működését és a vérkeringést.*

páka ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Nyeles, forrasztásra használatos, hegyes végű szerszám. *A páka forrasztócsúcsa vörösrézéből készül.*

pákász ♦ fn ~ok, ~t, ~a (régí)

Lápos, mocsaras vidéken halász, vadász, madarász életmódot folytató személy. *A pákász a mocsárvilág jó ismerője volt.*

pakk ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (bizalmas)

Csomag, poggyász. *Nyilas Misi pakkját megdézsmálták a társai. Annyi pakkal utaztunk, hogy alig győztük cipelni.*

pakli ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

1. Kisebb csomag. *Gyufából csak egy paklit hoztunk. (Jelzőként:) Vett a trafikban egy pakli dohányt és két pakli gyufát.*
2. Kártyacsomag. *Megkeverte a paklit, azután osztott.* 3. (rosszalló) Szövetkezés. *Ő is belekeveredett a pakliba.*

pakol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (bizalmas) Csomagol, berak valahová valamit. *A bőröndbe pakold a ruhákat, a táskába az ennivalót!* 2. *Pakol valakit valamibe:* valamivel beburkol, vastagon beken. *A gyógyfürdőben tetőtől talpig iszapba pakolták, hogy elmúljon a reumája.* | *Pakol valamit valamire, valakire:* vastag rétegben ráken. *Mindenféle krémet pakol az arcára.* 3. *Rendet rak. Egész délután pakoltam, ne csinálj megint rendetlenséget! Nem szeretem, ha pakolni kell valaki után.*

pákosztos ♦ mn ~ak, ~t, ~an (népi)

Torkos. *A gazdasszony elpáholta a pákosztos macskát. A pákosztos gyerekek megették a süteményt az utolsó morzsáig.*

paksaméta ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

1. Iratsomó, iratköteg. *Íróasztalán legalább húsz paksaméta hever.* 2. (Jelzőként:) Nagy csomó, köteg (irat). *A vámos egy egész paksaméta útlevelet tartott a kezében.*

paktál ♦ ige ~ni (rosszalló)

Titkon egyezkedik, összejátszik valakivel. *Hivány dolog az ellenséggel paktálni.*

paktum ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

(Titokban tartott) egyezés, szövetkezés. *Nehezen jött létre a két párt között a paktum. A két csoport paktumot kötött.*

pala ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Szürke, lapokra való közet. *A hegyekben kristályos palát fejtenek.* 2. Ebből készített vékony lemez mint tetőfedő elem. *A palát apró szögekkel erősítik a tetőszerkezethez.*

palack ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Szűk szájú (és hosszú nyakú) üveg. *Vannak olyan borok, melyeket palackban érlelnek. Aladdin kiszabadította a szellemet a palackból. Az üdítőitalokat többnyire műanyag palackokban árusítják. (Jelzőként:) Tíz embernek egy palack bor aligha lesz elég.* 2. Gázt nagy nyomás alatt tároló, henger alakú tartály. *Az idén bevezették lakásunkba a gázt, ezért eladtam a palackokat.*

palacsinta ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Tejből, lisztből és tojásból összekevert, majd hirtelen kisütött vékony, kerek tészta, amelyet ízesítenek és általában összegöngyölnek. *Lekváros, túrós és kakaós palacsintát készített a gyerekeknek.* • (tréfás) *Palacsintává nyom vagy lapít valamit: egészen laposra nyom. Palacsintává lapítod azt a szegény macskát, ha így simogatod!* | *Palacsintát csinál valamiből: összenyomja. Palacsintát csinált a kalapomból, amikor véletlenül ráült.*

palánk ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. (népi) Deszka-, nád- vagy léckerítés. *Faluhelyen régente palánkkal kerítették be az udvart.* 2. Kosárlabdában a kosár mögötti lap. *A palánkról a kosárba pattant a labda.* 3. (rég.) Gerendákból, cölöpökből és vesszőfonadék közé döngölt földből épített kisebb erőd. *Egy gyors, rövid rohammal elfoglalták a domb tetején levő palánkot.*

palánta ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Magról átültetésre nevelt fiatal növény. *A paprikát, paradicsomot palántáról nevelik. Kiültette a kertbe a paradicsom palántáit.*

palást ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. (rég.) Ujjatlan, hosszú, köpenyszerű ruhadarab. *A tiszteletes palástja a földet seperte. A királyi palástot sok-sok évig hímezték.* | (választékos) *Valaminek a palástja alatt: leple alatt. A zsványok a sötétség palástja alatt törtek a falura.* 2. Henger, kúp felületének görbe lapja. *Számítsátok ki a henger és a kúp palástjának területét!*

palástol ♦♦♦ ~ni (választékos)

(Kellemetlen tényt, lelkiállapotot) titkolni igyekszik. *Palástolja a férje előtt a lányuk nemkívánatos dolgait. Palástolja örömét, nem akar másokat zavarni vele.*

palatábla ♦ fn (rég.)

Írás gyakorlására használt, bekeretezett sötét palalemez. *Régen a kisiskolások palatáblán tanultak írni.*

palavessző ♦ fn (rég.)

Világosabb színű palából készült íróeszköz. *Móra Ferenc korában a gyerekek még palavesszővel írtak a palatáblára.*

pálca ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Vékony, egyenes, hajlékony bot, vessző. *A zenekar vezetője magasba emelte pálcáját. A kínaiak vékony pálcákat használnak evőeszközként.* 2. (rég.) Botütés. *Ludas Matyit huszonöt pálcára ítélték.* 3. • (rég.) *Királyi pálca:* az uralkodó egyik hatalmi jelvénye. *A király egyik kezében a királyi pálcát, másikban pedig az országalmát tartotta.*

paletta ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Ovális alakú, lemezszerű festőkellék, melyen a festéket kikeverik. *A jobbkezes festők munka közben a bal kezükben tartják a palettát.* 2. (Fv, Va; Dv, Mv bizalmas) Áruval megrakottan megemelhető, mozgatható, perem nélküli lap. *Hozzatok még ki a raktárból cukrot, egy palettával!* 3. (választékos) Valaminek (széles) választéka, kínálata. *Az évente megrendezett fesztivál a kulturális műsorok színes palettáját kínálja az érdeklődő közönségnek.*

pálfordulás ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (sokszor rosszalló)

Vélemény, álláspont hirtelen, gyökeres megváltoztatása. *Váratlan pálforduláson ment keresztül. Nem tudom mire vélni gondolkodásának ezt a pálfordulását.*

pali ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (szleng)

1. Könnyen becsapható ember. *Ne nézzél palinak, azt hiszed, belemegyek ebbe az egyezségbe?* 2. Ember, férfi. *A téren odajött hozzám egy ismeretlen pali, és kért 100 Ft-ot.* 3. Valakinek a barátja, kedvese. *Ott volt Ica is az új palijával.*

pálinka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Borból vagy erjesztett gyümölcsből készített magas alkoholtartalmú ital. *Élesztőből vízzel, cukorral is szoktak pálinkát főzni. A szeszes italok közül a pálinka a legrombolóbb hatású az emberi szervezetre.*

pallér ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (Kőműves- és ácsszakmában:) Munkavezető. *Az ácsok és a kőművesek egy-egy tapasztalt pallér irányítása alatt dolgoznak.* 2. (rég.) Építési vállalkozó. *A pallér elvállalta, hogy két hét alatt felhúzza az épületet.*

palléroz ♦♦ ige ~ni (választékos)

Finomít, csiszol, művel valamit. *Az értékes irodalmi művek olvasása pallérozza az elmét.*

pállik ♦ ige ~ani

(Bőr, nyálkahártya) nedvességtől kisebesedik. *Állandóan pállik a szája széle.*

palló ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Korlát nélküli deszkahíd. *A patak két partját keskeny palló köti össze.* 2. Keskeny, szabványos méretű deszka. *Az építkezéshez fagerendát, léceket és pallót kell beszerezni.* 3. (népi) Helyiség aljának burkolata. *A legkisebb szobában döngölt palló van.*

pallos ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég.)

Széles pengéjű, egyenes, kétoldalt élezett hosszú kard. *A hóhér háromszor sújtott le pallosával Hunyadi Lászlóra, míg le tudta vágni a fejét.*

pálma ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Meleg égővi, magas, karcsú törzsű, csúcán legyezőszerű leveleket növesztő fa. *Pálmán terem például a kókusz, a datolya.* 2. Ennek ága mint a győzelemnek, dicsőségnek a jelképe. 3. Pálmaféle dísznövény. *A pálmámnak elsárgultak a levelei a száraz lakótelepi levegőtől.*

palmtop ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Egészen kicsi, kb. tenyér nagyságú, az asztali gépekénél kevesebb funkciójú hordozható számítógép. *A palmtopon inkább csak az órarendjét és egyéb programjait tárolja.*

palóc ♦♦ mn ~ok, ~ot, –

1. Az Észak-Magyarországon élő, jellegzetes nyelvjárású magyar népcsoporthoz tartozó, vele kapcsolatos. *Szembejött egy palóc menyecske palóc viseletben.* (Főnévi használatban:) *Mikszáth Kálmán, „a nagy palóc” novelláiban gyakran szerepelnek palócok.*

pálos ♦♦♦ mn ~ok, ~t, –

1. • *Pálos rend* vagy *szerzetesrend*: Szent Pálról elnevezett magyar eredetű szerzetesrend. *A pálos szerzetesrendet Magyarországon alapította Boldog Özséb a XIII. században.* 2. (Főnévi használatban:) A pálos rend tagja. *1989 óta hivatalosan is végezhetik munkájukat a pálosok.*

palota ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Nagyszabású, tetszetős, rendszerint többemeletes épület. *A királyi palota a hegyen épült. A kastély és a palota között az a különbség, hogy az előbbit kert veszi körül, az utóbbi általában zárt utcasorban található.* 2. (rég.) Vár, kastély ebédlője, díszterem. *A királyi követek fogadása és a díszebéd a vár palotájában volt.*

palotás ♦♦♦ fn –, ~t, ~a

A verbunkoshoz hasonló, régi magyar tánc. *A farsangi bál palotással kezdődött. A palotást hajdanában nem a közrendűek, hanem a nemesek, az előkelők táncolták.*

pálya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Valamely test haladásának megszabott útvonala. *A lövedék pályáját könnyen meg lehet határozni.* 2. Sínpár, vágány. *Felújítják a villamos pályáját.* 3. Sportpálya, stadion. *A nagy mérkőzésre megteltek a pálya lelátói. A mérkőzés alatt idegeneknek a pályára lépni tilos!* • *Hazai pálya*: a csapat saját pályája. *A csapat kihasználta a hazai pálya előnyét. Rosszul játszott a csapat: hazai pályán is kikaptak.* 4. Hivatás, foglalkozás. *Nyolcadikban még nehéz eldönteni, milyen pályát válasszon az ember. Még nem döntötte el, hogy tanári, orvosi vagy mérnöki pályára lépjen-e.* 5. (választékos) Életpálya, életút. *Pályáját derékba törte a háború.*

pályadij ♦♦ fn (rég.)

Valamely pályázat nyertesének jutalma. *Arany János 1847-ben a Toldival elnyerte a Kisfaludy Társaság költői pályadiját.*

pályamunka ♦♦♦ fn

Pályázatra készült alkotás. *A beküldött pályamunkákat öttagú zsűri értékelt.*

pályaőr ♦ fn

Vasúti pályának kb. 2–5 km-es szakaszára felügyelő alkalmazott. *Kérdezd meg a pályaőrtől, elment-e már a fél hatos vonat!*

pályaudvar ♦♦♦♦ fn

Nagyobb méretű vasútállomás a hozzá tartozó épületekkel együtt (rövidítve: pu.). *A szegedi gyors a Nyugati pályaudvarról indul. A hajléktalanok a pályaudvarokon keresnek éjjeli menedéket.*

pályaválasztás ♦♦ fn

1. Hivatás, életpálya, leendő szakma megválasztása. *Nyolcadik osztályban már mindenkit komolyan foglalkoztat a pályaválasztás gondolata.* 2. (Sportmérkőzés előtt) az egyik csapat által valamelyik térfél kiválasztása az első féldőre, illetve a mérkőzés helyszínének megválasztása a csapatok (saját) pályái közül. *A mérkőzés kezdete előtt kisorsolják a pályaválasztás jogát.*

pályázat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Olyan szellemi, művészeti verseny, amelynek során a (névtelenül) benyújtott alkotásokat szakmai zsűri értékeli és díjazza. *Pályázatot hirdettek új magyar regényre. Az új színház tervére pályázatot írtak ki.* 2. Folyamodás valamely meghirdetett állás, tisztség elnyeréséért. *Az igazgatói állást pályázat útján töltik be.*

pályáz|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Pályamunkájával, illetve folyamodványával pályázaton vesz részt. *Úgy tudom, ő is pályázik erre a posztra.* 2. Valaminek az elnyerésére, megszerzésére törekszik. *Nem pályázom látványos sikerekre.*

pamacs ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Nagyobb ecset. *Pamacssal festi a fűtőtestet.* 2. Rendszerint szőrszálakból álló, gömbölyű, puha eszköz valaminek a felkenésére. *Beszappanozta arcát a pamacssal. Az új sminkkészletben összecukható púderos pamacs is található.* 3. Ember, állat testén ecsethez hasonló szőr- vagy tollcsomó. *A puli szőre nagy pamacsokban lóg a szemébe.*

pamlag ♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja (választékos)

Kelmével vagy bőrrel bevont ülő- vagy fekvőbútor. *A pamlag úgy néz ki, mintha két fotel összenőtt volna. Egész délután a pamlagon heverészett, és nézte a tévét.*

pamut ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

A gyapotcserje magjáról leválasztott szál mint textilipari nyersanyag, illetve az ebből készült fonal. *A pamutból készült holmit hatvanfokos vízben is moshatjuk. (Jelzőként:) A pamut sportzokni egészségesebb a műszálalánál.*

panama ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Megvesztegetés, illetve hivatali hatalommal való visszaélés útján elkövetett nagyszabású csalás. *Leleplezték az évszázad panamáját.*

panasz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Méltánytalanság, fájdalom elmondása orvoslást, vigasztalást remélve. *Panaszával osztályfőnökéhez fordult.* 2. A beteg által észlelt tünet. (Orvos a beteghez:) *Mik a panaszai?* 3. (hivatalos) Méltánytalanság, sérelem hivatalos bejelentése. *Írásban is benyújtotta panaszát. Az ügyben panasszal fordult az illetékes hatóságokhoz. A határozat ellen panaszt tehet az ügyészségen.*

panaszkod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Panaszát részletesen elmondja. *Hosszasan panaszkodott a barátnőjének a munkahelyi problémákról.* 2. *Panaszkodik valamire*: (testrészt, szervet) fájlal. *Hetek óta panaszkodik a gyomrára.*

panaszol ♦♦♦ ige ~ni

Panaszként elmond valamit. *Könnyek közt panaszkolta, hogy őt senki sem szereti.*

panaszos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (személy), aki panaszt tesz. *Sok panaszos ember volt a hivatalban.* (Főnévi használatban:) *Két panaszos is öhozzá fordult, hogy segítsen nekik intézkedni.* 2. (Főnévi használatban:) Felperes. *Kérem a panaszoszt, álljon fel.* 3. Panaszt, sérelmet tartalmazó. *Írt egy panaszos levelet.* 4. Bánatos, szomorú. *Mikor panaszos hangját meghallottam, tudtam, hogy valami nagy baj történt vele.*

páncél ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Fémlemezekből álló, védőfelszerelésként szolgáló hadiöltözet. *A küzdő felek a párviadalhoz felöltötték páncéljukat, sőt lovaikra is feltették a páncélt. A múzeumban gyönyörű középkori páncélok is láttunk.* 2. Némely állat testét körülvevő kemény védőburok. *A rák és a teknősbéka testét páncél fedi.*

pancser ♦ fn ~ek vagy ~ok, ~t, ~e vagy ~je vagy ~ja (bizalmas)

Ügyetlen, kétbalkezes személy. *Ez a pancser jól elrontotta a kövezést és a parkettázást is!* (Jelzőként:) *Ilyen pancser alakra nem bízám a kocsim javítását.*

pancsol ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Kezével vízben játékosan csapkod vagy így fürdik. *A gyerek óráig pancsol a kádban.* 2. Locspocot csinálva tesz-vesz, piszmog. *Egész délelőtt a konyhában pancsol.* 3. (rosszalló) Különféle folyadékokat hozzáértés nélkül összekever. *A pincében bort pancsol.*

pandúr ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (rég)

Rendfenntartó fegyveres alakulat tagja. *A XIX. században pandúroknak hívták a rendfenntartó alakulat, mai szóval a rendőrség tagjait.*

panel ♦♦♦ fn ~ek vagy ~ok, ~t, ~je vagy ~ja

1. Előre gyártott épületem. *A lakótelepi házakat panelekből építették.* 2. (bizalmas) Ebből készült épület. *Egy tízemeletes panelban lakom.* 3. Bútorlap. *A szekrényt panelekből rakták össze.* 4. Műanyag, illetve fémlap, amelyre rá van nyomva az egyes alkatrészek helye. *A gyerekek új áramkört forrasztottak a számítógép paneljére a technikaórán.* 5. (rosszalló) Közhely, sablon. *Beszédét csupa jól ismert panelből állította össze.*

pang ♦♦ ige ~ani

1. (ritka) (Víz, folyadék) egy helyben áll, nem áramlik tovább. *A csövekben pang a víz. A beteg gyomorban pang az étel, nem emésztődik meg.* 2. (Folyamat, tevékenység) egy helyben vesztegel, nem halad előre, nem növekedik. *A gazdasági átalakulás idején pang a termelés.*

páni ♦♦ mn –, ~t, – (választékos)

• *Páni félelem:* nagyon erős, rettentő, fejvesztett félelem. *A süllyedő kompon összezsúfolódott, tehetetlen tömegben páni félelem vett erőt.*

pánik ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~ja

1. Tömeges, fejvesztett rémület, illetve az ebből eredő zűrzavar. *Pánik tört ki az alagútban rekedt metrószerelvényben.* 2. Valakiben hirtelen támadó rémület. *Pánik lett úrrá rajta, amikor értesült a szerencsétlenségről.* • *Kapuzárási pánik:* (idősödő férfiban) a nemi aktivitás megszűnésétől való (túlzott) félelem. *Újabbán fűnek-fának udvarol, biztosan kitört rajta a kapuzárási pánik.*

pannon ♦♦♦ mn ~ok, ~t, –

1. Az ókori Pannóniában élő, ahhoz tartozó. *Az aquincumi múzeumban sok érdekességet hallottunk az egykori pannon lakosság életéről.* • (választékos) *Pannon táj:* dunántúli táj. *A festő képein gyakran megjelennek a pannon táj szépségei.* 2. (rég) (Főnévi használatban:) Pannon lakosság. *Pannonoknak az ókori Pannonia provincia trák-illír eredetű őslakosságát nevezzük.*

panoptikum ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Történelmi személyek viaszból készült mását bemutató gyűjtemény. *Már Budán, a Várban is van panoptikum.* 2. (ritka, gúnyos) Idejémtúlt, elavult gondolkodású, viselkedésű személyek gyülekezete. *Ez a társaság kész panoptikum.*

panoráma ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Valamely táj átfogó látképe, illetve valahonnan nyíló körkép. *A hegy tetején gyönyörű panoráma fogadott bennünket.* 2. (rég) Vásári sátor, melyben nagyítóúvegen keresztül külömféle képeket mutogatnak a nézőközönség szórakoztatására. *A falu apraja-nagyja megbámulta a panorámát.*

pánsíp ♦ fn

Különböző hosszúságú, sorban összekötözött nádsípokból álló, ősi fűvós hangszer. *A perui népzeneben a pánsíp hangját szeretem a legjobban.*

pánt ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Keskeny, szalagszerű fémlemez. *Az ajtó pántokkal volt megerősítve. Leesett a kerék pántja.* 2. Műanyagból vagy fémből készült eszköz a haj leszorítására. *A hajában a pánt olyan színű, mint a haja.* 3. A ruhát, lábbelit viseléskor tartó rész. *A cipője pántja csattal záródik. Elszakadt a kötélyem pántja.*

pantalló ♦ fn ~k, ~t, ~ja (kissé régi)

Egyenes, hosszú szárú férfi-, esetleg női nadrág. *Estére pantallót húzott, és sétálni ment.*

pántlika ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Diszként használt szalag. *A kacér lány a tánchoz piros pántlikát fűzött a hajába.*

pantomim ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Csak a test kifejező mozgásával és arcjárással előadott színészi játék, illetve előadás. *A neves színész által rögtönzött pantomim óriási sikert aratott a közönség körében.*

panzió ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Családi, teljes ellátást is nyújtó kisebb szálloda, illetve ennek összes szolgáltatása. *Egy kis panzióban szálltunk meg. A napi panzió olyan sokba került, hogy vásárlásra nem is gondolhattunk.*

pányva ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Hosszú kötél. *A legelő tehén nyakára pányvát erősítenek, hogy ne tudjon elkószálni.* 2. Hurokban végződő kötél. *A vadló nyakába pányvát vetnek, úgy fogják meg.*

pap ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Vallási, szertartásokat végző, képezett egyházi személy. *A szertartást katolikus pap végezte.* • *Pappal temetnek valakit: egyházi szertartással. A dédit pappal temettük, a szertartáson részt vett az egész család.* 2. (választékos) Valaminek a papja: avatott művelője, aki életét hivatásának szenteli. *A nagy tudós sohasem nősült meg, életét a tudomány papjaként élte le.* • *Thalia papja:* színész. *Thalia papjaként számos klasszikus darab címszerepét játszotta már el.*

papa ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

1. Édesapa. *Sem a papa, sem a mama nincs itthon.* (Megszólításként:) *Papa, téged keresnek telefonon.* 2. Nagyapa. *A papát kórházba vitték. Hétvégén a papáékhoz megyünk vendégségbe.* 3. (Idegen idősebb férfi leereszkedő megszólításaként:) *Hány óra van, papa?*

pápa ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A római katolikus egyház feje. *Hazánkba látogatott őzsentsége, a római pápa.* 2. (bizalmas) Valamely szakterület, művészeti ág feltétlen tekintélyű alakja. *Ma ő a filmművészet pápája.*

papagáj ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Színes tollazatú, kampós csőrű, rikácsoló hangú trópusi madár. *Barátomnak beszélő papagája van. Ez a kis jószág nem papagáj, bár annak nevezik, hanem kanári.* 2. (rosszalló) Tarka, izléstelen cifrasággal öltözködő személy, különösen nő. *Ki volt ez a papagáj?*

pápaszem ♦ fn (népi, régi)

Szemüveg. *Nagyapám a pápaszemét az almáriumon tartotta.*

papír ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Cellulóztartalmú növényi rostból készített hajlékony, vékony lap. *A könyveket, újságokat papírra nyomják.* (Jelzőként:) *Kivonták a forgalomból a papír húsz-, ötven- és százforintost.* 2. Csomagolópapír. *Kaphatnék ehhez egy kis papírt?* 3. Feljegyzést tartalmazó papírlap, irat. *Még betegágyában is a papírjait rendezgette.* | *Papíron:* írásban, illetve elméletben, hivatalosan. *Ez csak papíron igaz. Papíron még mindig ő a főnököm.* 4. (bizalmas) Személyi okmány, irat. *Kérem a papírjait! Nincsenek rendben a papírjai.* 5. (bizalmas) Értékpapír. *Édesapja bankár volt, halála után hagyott a családra jó néhány papírt.*

papírforma ♦♦♦ fn

1. Versenynek, mérkőzésnek a résztvevő korábbi eredményeiből előre kikövetkeztethető esélye. *Az eredmények a papírformának megfelelően alakultak.* • *Felborult a papírforma:* kikapott az esélyes versenyző vagy csapat. *Mindenkit meglepett, hogy felborult a papírforma, és az esélytelennek tartott ismeretlen kis csapat nyerte a bajnokságot.* 2. Írásban rögzített, a gyakorlatnak nem megfelelő eljárás, szokás. *Papírforma szerint mindig a hetesnek kellene letörölni a táblát.*

papírizú ♦ mn ~ek, ~t, ~en (bizalmas)

Nem életszerű, mesterkéltn, kiagyalt. *Az egész színdarab papírizú, semmi köze a valós élethez.*

papírmunka ♦♦ fn

1. Papírvágás, -hajtogatás, -ragasztás mint kézügyesség-fejlesztő játékos tevékenység. *Technikaórán a papírmunkát gyakoroltuk.* 2. (bizalmas) Hivatali ügyintézői, illetve irodai munka. *Az engedély kiadása sok papírmunkával jár, tessék türelemmel lenni! A vállalkozók panaszkodnak a tömérdek papírmunka miatt.*

papíros ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (kissé régi)

Cellulóztartalmú növényi rostból készített hajlékony, vékony lap. *Vegyetek elő egy darab papirost, röpdolgozatot írunk!*

papirusz ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Sásféle növény, amely egykor tömegesen élt a Nílus mocsaraiban. *A Nílus mentén még az ókorban is tömegesen termelt a papirusz.* 2. Ennek rostjából préseléssel előállított, írásra használatos hártya. *Az ókori Egyiptomban egész rabszolgacsapatok foglalkoztak a papirusz készítésével.* 3. Ilyeneken fennmaradt irat. *A múzeumok sok papiruszt őriznek, amelyek sírokból kerültek elő.*

pápista ♦♦ mn ~k, ~t, ~n (népi vagy gúnyos)

(Protestáns szóhasználatban:) Katolikus. *Pápista családból való ember volt a nagyapád.* (Főnévi használatban:) *Vajon honnan jöttek ezek a pápisták?* • (tréfás) *Pápista szín:* sápadt arcszín. *Ejnye, de pápista színed van, rád férne egy kis levegőzés!* | *Pápista varjú:* vetési varjú. *Megint megdézsmálták a vetést a pápista varjak.*

paplan ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

Pehellyel (vagy gyapottal, vattával stb.) töltött puha, vastag takaró. *Magára húzta paplanját, s már aludt is. Új huzatot vett elő a paplanhoz és a párnához.*

papol ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas, rosszalló)

Fontoskodó, kioktató hangon beszél valakinek. *Neki ugyan hiába papolnak, hogy tanuljon szorgalmasabban, különben nem lesz belőle semmi, az egyik fülén be, a másikon ki! Nekem te ne papolj, azt sem tudod, miről van szó!*

papramorgó ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

(Erős) pálinka. *Minden reggel magához vesz egy pohárka papramorgót.*

paprika ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Halványsárga, zöld vagy piros termésű, fény-, meleg- és vízigényes konyhakerti és fűszernövény. *A paprika a tengerentúlról, Dél- vagy Közép-Amerikából származik.* 2. Ennek felfújt bogyótermése, illetve az ebből készült étel. *A paprikában sok vitamin van. Vettem a piacon csipős, édes és tölteni való paprikát. Nyáron hetente eszünk töltött paprikát.* 3. Megsáritott, majd porrá őrölt paprika mint fűszer. *Legjobban az édes-nemes paprikát szereti, azzal készíti a pörköltet.*

paprikajancsi ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Vásári bábjátékban szereplő piros ruhás, nagy orrú bábfigura. *A gyerekek megtapsolták a paprikajancsit.* 2. (gúnyos) Nevetségesen viselkedő személy. *Honnan jött ez a paprikajancsi?*

paprikás ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Paprikával ízesített (étel). *Nagyapa paprikás szalonnát eszik reggelire. A kiránduláson paprikás krumplit főztünk bográcsban.* (Főnévi használatban:) Paprikás, hagymás zsirban pörkölt, párolt húsetel. *A csirkéből paprikást készített.* 2. Paprika tartására való. *Kiszakadt a paprikás zacskó alja, szétgurultak a paprikák.* 3. Ingerült, ingerlékeny. *Ejnye, de paprikás kedvedben vagy!*

papsajt ♦ fn

1. A mályvával rokon, karéjos levelű, lilás virágú gyomnövény. *Az árokpartot ellepte a papsajt.* 2. Ennek termése. *Gyerekkoromban én is megkóstoltam a papsajtot.*

pápua ♦♦ mn ~k, ~t, ~ul

A tömegében Pápua Új-Guineában élő, sötét bőrű, lapos orrú, fekete hajú néphez tarozó, vele kapcsolatos. *Beleszeretett egy pápua nőbe. A pápua nyelvek összehasonlításával foglalkozik.* (Főnévi használatban:) *A terepmunka során jó barátságba került a pápuákkal.*

papucs ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Otthon viselt, sarkatlan vagy alacsony sarkú, kényelmes lábbeli. *Papucsban csoszogott ki a folyosóra.* 2. (tréfás, rosszálló) Olyan férj, akinek a felesége parancsol. *Az asszony mellett papucs lett belőle.*

papucsállatka ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Baktériumokkal táplálkozó édesvízi állatkák neme, illetve az ebbe a nembe tartozó fajok, egyedek valamelyike. *Mikroszkóp alatt vizsgáltuk a papucsállatka csillóit.*

papzsák ♦ fn (gúnyos)

• *Telhetetlen papzsák:* semmi sem elég neki. *Mindened megvan, ne légy telhetetlen papzsák!*

pár ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Két élőlény, illetve két hasonló vagy egyforma tárgy összetartozása, (alkalmi) kapcsolata. *Párba rakja az evőeszközöket. Álljatok párba, megtanulunk egy új játékot! Ez a két csizma egy pár.* (Jelzőként:) *Vettem egy pár kesztyűt.* 2. Egy férfi és egy nő mint házaspár, jegyes- vagy táncospár. *Éljen az ifjú pár! Szép pár lesz belőlük! A táncparketten megjelentek a párok.* 3. Valakinek a házastársa, kedvese, szerelmese. *A párom nem nagyon szeret kimozdulni otthonról, inkább kettesben töltjük a szilvesztert.* 4. *Valaminek a párja:* az egységet alkotó két dolog, tárgy közül az egyik. *Nem találok a zoknim párját.* 5. (Kifejezésekben:) *Valaminek a párja:* hozzá hasonló dolog. • *Nincs párja:* kiváló, remek, pompás. *Ennek a nagyszerű festménynek nincs párja az egész világon.* 6. (bizalmas) (Jelzőként:) Néhány. *Pár percig várt rá. Pár ember állt a bejárat előtt.*

pára ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Vízgőz, finom köd. *A tó fölött pára lebeg.* 2. Kilehelt levegő. *Olyan hideg van, hogy látszik a pára, amit kifújysz.* 3. (Állatról, különösen lóról, a sajnálat, együttérzés kifejezésére:) *Szegény pára kimúlt.*

parabola ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Olyan nyílt görbe vonal, amelynek bármely pontja egy adott ponttól és egy rajta kívül levő egyenestől egyenlő távolságban van. *Matematikából most a parabolákat tanulják. Rajzold meg a parabolát a megadott egyenlet alapján!* 2. (bizalmas) Parabolaantenna. *Van parabolátok?* 3. Példázat, példálózás. *Ne ijedj meg, ez részemről csak parabola volt.*

parabolaantenna ♦♦♦ fn

Mikrohullámú távközlésben, rádiócsillagászatban stb. használatos, homorú felületű, kerek antenna. *Amióta felszerelték a házunkra a parabolaantennát, rengeteg külföldi televíziócsatornát tudunk fogni.*

parádé ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Magas rangú személyeknek a felvonult fegyveres erők feletti szemléje. *Végignézte a katonai parádét, a repülősök mutatványai tetszettek neki a legjobban.* 2. (bizalmas) Látványos, fényűző ünnepség. *Nincs semmi keresnivalóm azon a parádén.* 3. (kissé régi) Díszes öltözet. *Mi ez a parádé rajtad?* • *Parádéba vágja magát:* a) díszegyenruhába öltözik. *A százados a díszszemle előtt parádéba vágta magát.* b) a legjobb ruhájába öltözik. *Hiába vágтам magam parádéba, a rendezvény elmaradt.* 4. (ritka) Körülményeskedés, ceremónia. *Minek ez a parádé?*

parádéz|ik ♦♦ ige ~ni (rosszálló)

Büszkén tetszelegve mutogatja magát. *Mit parádézol itt az új ruhádban? Az örömapa hatalmas új autójával parádézott.*

paradicsom¹ ♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. (A Biblia szerint:) Az első emberpár minden bajtól, fáradtságtól, boldogtalanságtól mentes életének színhelye. *Ádám és Éva a paradicsomban éltek, amíg nem ettek a tiltott gyümölcsből.* 2. (A keresztény vallásokban:) Mennysors. *Aki igazi keresztény életet él, az juthat be a hívők szerint a paradicsomba.* 3. Valamely tevékenység végzésére, illetve valakik számára ideális hely. *A Magas-Tátra a szívok paradicsoma.*

paradicsom² ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

1. Húsos, lédús, piros bogyótermésű konyhakerti növény. *Telkén paradicsomot is termeszt.* 2. Ennek termése. *Idén tíz kiló paradicsomot tett el télire édesanyám.*

paradicsomi ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

A bibliai paradicsomra emlékeztető, olyan jellegű. *A gyönyörű fekvésű szigeten paradicsomi állapotok vannak, nincsenek veszélyes állatok, és mindig süt a nap.*

parafa¹ ♦♦ fn –, ~t, ~ja

Egy, a Földközi-tenger nyugati vidékén élő örökzöld fafajta lehántolt, rugalmas kérge mint ipari nyersanyag. *A parafából cipőtalpat, dugót és mentőövet is készítenek.*

parafa² ♦ fn ~k, ~t, ~ja (Er bizalmas)

Négyszög alakú személyi pecsét. *Orvosi parafa nélkül semmit sem ér a recept.*

paraffin ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

A kőolaj lepárlásával gyártott sárgás, szilárd, zsíros tapintású anyag. *A paraffinból gyertyát készítenek.*

paragrafus ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Jogszabálynak egy egységet magában foglaló része, szakasza. *A törvények általában több paragrafusból állnak. A 3. törvénycikk 1. paragrafusának 4. bekezdése ad eligazítást ebben a kérdésben.* 2. Jogszabály. *Jól ismeri a paragrafusokat.* 3. A törvénycikk élén, a sorszám után feltüntetett jel (§). *A paragrafust a megfelelő billentyűkombinációval tudod beírni.*

paraj ♦♦ fn –, ~t, ~a

1. Zöld színű, vitaminban és ásványi anyagokban gazdag, hosszúkás leveleiért termesztett főzeléknövény. *A kert végében parajt termesztünk.* 2. Ennek főzelékként felhasználható levelei. *A piacon már tavasszal megjelenik a paraj. Kérek fél kiló parajt!* 3. Az ebből készült étel. *A spenótot akkor sem eszem meg, ha parajnak nevezik.*

parancs ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Erélyes felszólítás. *Ez nem kérés, hanem parancs, nem térhetsz ki előle.* 2. Kényszerítő erő, követelmény. *A természet parancsát mindenkinek teljesítenie kell.* 3. (Mondatszószerűen, feljebbvaló megszólítására jelentkezésként:) *Parancs!:* jelen.

parancsnok ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Katonai vezető. *A hadsereg parancsnoka jelt adott a támadásra. A város parancsnoka kitűzte a városházára a fehér zászlót.* 2. (bizalmas) (Hivatali) vezető. *Ki lett most nálatok a parancsnok?*

parancsol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Parancsként elrendel valamit. *A vezér azt parancsolta, hogy csapataink vonuljanak vissza.* 2. Felettesként rendelkezik. *Itt meg ki parancsol?* 3. Engedelmségre, szófogadásra bír valakit. *Ennek a gyerekek nem lehet parancsolni.* 4. Kényszerítően előidéz, előír valamit. *A szükség parancsolta, hogy így tegyünk.* 5. (választékos) Kér, kíván valamit. *Mit tetszik parancsolni? | Parancsolj! vagy Parancsoljon!:* tessék.

parány ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (rég) Igen kicsi dolog, lény. *A mese szerint szemmel alig látható parányok népesítették be akkor a Földet.* 2. (rég) Atom. *Minél magasabb az anyag hőmérséklete, annál gyorsabb a parányok mozgása.* 3. Ujjnyi szeletekben árusított nápolyi. *Csokoládés parányt kínál a vendégeknek a feketekávé mellé.*

paraszt I. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Mezőgazdasági munkával, földműveléssel foglalkozó ember. *A parasztlak mindig keményen megdolgoztak a megélhetésükért.* 2. (rég) Nem nemes személy, jobbágy. *1514-ben Dózsa György a parasztlak élére állt.* 3. (durva) Faragatlan modorú ember. *Ritka nagy parasztlak.* 4. (bizalmas) Sakkban a gyalog. *A futóval leüti a parasztlakot.*

paraszt II. ♦♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

1. Paraszti (származású). *Első éjjel egy parasztlak családnál szálltunk meg.* 2. A parasztlakra jellemző. *A parasztlak életmód sok nehézséggel jár.* • *Parasztlak észjárás:* csavaros, furfangos gondolkodásmód. *Pista nem tanult ember, de parasztlak észjárásával mindig hamar rátalál a jó megoldásra.* 3. (durva) Faragatlan, neveletlen. *Nem tűröm a házamban a parasztlak viselkedést.*

paraszthajszál ♦ fn (bizalmas)

(Csak kifejezésekben:) Kicsi, kevés dolog. *Csak egy parasztlakháznál múlt, hogy a két autó nem ütközött össze. A szoknyád egy parasztlakházzal lehetne rövidebb.*

paraszti ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. A parasztlakkal kapcsolatos, rájuk vonatkozó vagy jellemző, tőlük eredő. *Sokan kedvelik a parasztlak életformát. Újra divatba jött a parasztlak viselet.* • (bizalmas) (Józan) parasztlak ész: természetes, józanul logikus gondolkodásmód. *Ennél a példánál vegyétek elő a józan parasztlak eszeteiket!* 2. Parasztlakból álló. *A parasztlak réteghez tartozók száma nem csökkent.*

páratlan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Kettővel maradék nélkül nem osztható (szám). *Sorold fel az egy és tíz közötti páratlan számokat!* 2. Olyan (tárgy), aminek a párja hiányzik. *Talált a szekrényben két páratlan zoknit.* 3. (választékos) Egyedülállóan kiváló, rendkívüli. *A magyar hegymászók páratlan teljesítményt vittek véghez.*

parazita ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Élődi állat vagy növény. *Paraziták lepték el a szőlőt. Ki kell irtani a kutyában élősködő parazitákat.* (Jelzőként:) *A galandféreg parazita állat.* 2. (rosszalló) Másokon élősködő személy. *Elköltözhette már tőlünk ez a parazita!* (Jelzőként:) *Ezek a parazita alakok egészen rátelepedtek már a családunkra.*

parázna ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (választékos)

1. Túlfűtöten érzéki, a nemi erkölcs szempontjából szabados. *A férjemet elcsábította egy parázna nőszemély. Parázna életmódot folytat. Parázna történeteket talál ki.* 2. (Főnévi használatban:) Ilyen (erkölcsű, életmódú) személy. *A bibliai parázna történetét ti is hallottátok.*

parázs ♦♦♦♦ fn *parázsak, parázsat, parázsa*

1. Izzásban levő tüzelőanyag. *Oltsd el a parazsat! A szalonnát a parázson sütjük, nem a tűz fölött.* 2. (Jelzőként:) Dühödtlen szenvedélyes, túlfűtött. *Parázs vita alakult ki közöttük.*

párbaj ♦♦♦♦ fn

1. Szigorú szabályok szerint szemtől szemben, a becsület védelmében megvívandó fegyveres küzdelem. *Becsületének megsértőjét párbajra hívta ki.* 2. Harcban két ellenséges katona viadala. *A török és a magyar vitéz ádáz párbajt vívott a bástya fokán.* 3. Két szemben álló csoport vagy ellenfél szóbeli, szellemi küzdelme. *A politikai ellenfelek párbaja az érdeklődés középpontjába került.*

párbeszéd ♦♦♦♦ fn

1. Két személy közti beszélgetés. *A regényben a hosszú leíró rész után izgalmas párbeszéd következett.* 2. A két fél közti közeledést, megegyezést célzó eszmecsere. *A két ország vezetői évek óta párbeszédet folytatnak a megegyezés érdekében.*

parcella ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Nagyobb felosztott földterületnek külön birtokolt vagy művelt darabja. *A birtokot parcellákra osztották, ezeket a parcellákat most egy-egy család műveli.* 2. (Temetőben:) Utakkal határolt számozott terület. *Sírhelyet vett a temető szélső parcellájában.* 3. (Szűkebb) szakterület. *A tudománynak egy kis parcelláját műveli.*

pardon I. ♦♦♦♦ msz

(Udvariassági szóként:) Bocsánat, bocsánatot kérek. *Pardon, tévedtem!*

pardon II. ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. Elnézés, megbocsátás. *Nem ismer pardont.* 2. (rég) Bűnbocsánat, kegyelem. *Pardon, grácia szegény fejemnek, felséges úr!*

párduc ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Macskaféle nagyragadozó. *Az Afrikában és Ázsiában is honos párducok lehetnek sárgák fekete foltokkal vagy egészen feketék is. A párducok némelyik fajtáját leopárdnak is nevezik.*

paréj ♦ fn ~ok, ~t, ~a (népi)

Mindenféle gyom. *A kertet fölverte a paréj.*

parfé ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Tejszínnel és tojássárgával készített fagylaltszerű jégkrém. *A cukrászdában parfét rendelt, mert az nem olyan hideg, mint a fagyó.*

parfűm ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

Tömény illatszert tartalmazó folyadék. *Francia parfűmmel illatosítja magát, amikor operába megy.*

párhuzam ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Két vagy több, egymástól minden pontjában azonos távolságú vonal, sík stb. helyzete. 2. Összehasonlítás. *Ha párhuzamba állítod a két gondolatmenetet, rájössz a különbségre.* 3. Hasonlóság, megfelelés. *En nem találok párhuzamot a két történet között.*

pária ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég) (Indiában:) A kasztokon kívül álló, elnyomott személy. *A kasztrendszeren alapuló indiai társadalomban a páriáknak nem volt helyük, őket mindenki megvetette.* 2. Kitaszított, nyomorult ember. *Szerencsétlen páriaként él, senki nem törődik vele a faluban.*

paripa ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos)

1. Szép mozgású hátasló. *A délceg lovas nemes paripán vágatott a kastély felé.* 2. (rég) Herélt ló. *A kanca mellé befoghatod a paripát.*

parittyá ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Bőrdarabból és a két végén hozzáerősített szíjakból álló hajítófegyver. *Kilövi a követ a parittyából. A Biblia szerint Dávid parittyával győzte le Góliátot.*

párizsi I. ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Párizsban levő, ott lakó, onnan származó. *Barátnője egy párizsi lány. Követi a párizsi divatot.* 2. Párizsról elnevezett. *Kedvenc étele a párizsi szelet rizzsel, uborkasalátával.*

párizsi II. ♦♦♦♦ fn ~ak, ~t, ~ja

1. Párizsi lakos. *A párizsiak rajonganak a finom ételekért és a divatos ruhákért.* 2. Péppé zúzott marha-, sertés- vagy baromfihúsból készített felvágott. *Vett 10 deka párizsít a zsemle közé.*

park ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Fákkal, bokrokkal, pázsittal, gyakran szobrokkal is díszített nagyobb kert. *Sétál egyet a parkban. A kastély parkját mindig gondozzák.* • (hivatalos) *Nemzeti park:* természetvédelmi terület. *Vadőrként dolgozik egy nemzeti parkban.*

párka ♦ fn ~k, ~t, ~ja

A római mitológiában a végzet három istennője közül az egyik. *A három párka: Klothó, aki az élet fonalát fonja, Lakheszisz, aki egy tekerésre följegyzti a sorsot és Atroposz, aki elvágja az élet fonalát.*

párkány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Függőleges felület vízszintesen kiugró része. *Kikönyökölt az ablak párkányára. Az épület tetejénél levő párkányról akart leugrani, de egy tűzoltónak sikerült jobb belátásra bírnia.*

parkett ♦♦ fn –, ~et, ~je

1. Parketta. *Ki kell cserélni a parkettet, mert tönkrement.* 2. Szórakozóhelyen a tánc helye. *A parketten most csak néhány pár táncolt.* • *A parkett ördöge:* nagyon jó (férfi) táncos. *A bálon megcsillogtatta táncudását, ő volt a parkett ördöge.*

parketta ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Keményfa lécekből vagy lapokból összerakott padló. *A nappaliban parketta van, a konyhában kő.*

parkol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Jármű) várakozva áll valahol. *Itt egy kisteherautó szokott parkolni.* 2. Valaki járművét valahol bizonyos ideig állni hagyja, illetve járművével ilyen célból beáll valamely helyre. *Parkolni csak az erre kijelölt helyen szabad. Aki tilosban parkol, annak elszállíthatják az autóját. Ott egy üres hely, parkolj oda!*

parkoló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Parkolásra kijelölt hely. *A parkolóban már nincs hely az autóm számára.*

parkolóautomata ♦♦ fn

Fizető parkolónál elhelyezett, bizonyos időre szóló parkolási díj befizetésére és a befizetést igazoló papír kiadására használatos automata. *Lejárt a parkolási díj, dobj be még pénzt a parkolóautomatába, nehogy megbüntessen a parkolóőr!*

parkosít ♦ ige ~ani

(Területet) parkká alakít. *A ház melletti üres telket pázsittal, fákkal parkosították.*

parlag ♦♦♦ fn -, ~ot, ~ja

Megműveletlen termőföld. *Idén a parlagot is be fogjuk vetni árpával.* • *Parlagon hagy vagy hever vagy marad:* a) megműveletlenül. *A szomszéd telek évek óta parlagon hever.* b) kihasználatlanul. *Érdemes lenne zenét tanulnod, kiváló a hallásod, ne hagyj parlagon!*

parlament ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. A szavazópolgárok által választott törvényhozói testület. *Megkezdte idei munkáját a parlament.* 2. Országgyűlés épülete. *Fogadás volt az angol parlamentben.* 3. (hivatalos) Valamely közösség általános jellegű tanácskozása. *A diákok parlamentje tanulmányi kérdéseket is napirendjére tűzött.*

párlat ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Lepárolt tiszta folyadék. *A kőolajból lepárlással különféle párlatokat nyernek, például benzint. A gyümölcspálinka olyan párlat, amelyet erjesztett gyümölcs főzése során a keletkező gőz folyadéktartalmának lehűtésével nyernek.*

párna ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Tollal vagy más puha, rugalmas anyaggal töltött tok, amely huzattal bevonva a kényelmesebb fekvésre, esetleg ülésre szolgál. *Párnát tett a feje alá. Párnákat varrt az új étkezőgarnitúra székeire.* 2. Párnahuzat. *Ehhez az ágynemű-garnitúrához két párna tartozik.* 3. Bélyegzőpárna. *Már alig fog a párna, nem tudok pecsételni.*

paródia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Valamely irodalmi mű, művészeti stílus, műfaj stb. tréfás, torzító utánzata. *Híresek Karinthy Frigyes irodalmi paródiái.* 2. Valakinek, valaminek a hitvány utánzata. *Amit hallottunk, az inkább csak paródiája volt a tudományos előadásnak.* 3. Gúnyolódás, kifigurázás, színpadi műfajként is. *Az ismert politikusok gyakran válnak paródia tárgyává. Az együttes népszerű magyar számok paródiáit adta elő.*

paróka ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Sapkaszerűen fejre húzható póthaj. *Teljesen kopasz volt, ezért parókát kellett viselnie.*

párol ♦♦♦♦ ige ~ni

(Ételt) fedő alatt (zsiradékon), gőzben puhít. *Sokáig kell párolni a marhahúst, hogy ne legyen rágós. A húshoz köretként párolva készített zöldséget ettünk.*

párolog ♦♦♦ ige ~ni

1. (Folyadék vagy annak felszíne) fokozatosan párává, gőzzé alakul. *Zárd le légmentesen a parfümödet, különben állandóan párolog.* 2. Valami (forrósága miatt) párát, gőzt bocsát ki. *Az asztalon párolog a leves.*

páros I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Kettővel maradék nélkül osztható (szám). *Melyik a legkisebb pozitív páros szám? Az utca egyik oldalán vannak a páros számú házak, a másikon a páratlan számúak.* 2. Olyan (dolog), amelyből kettő van, olyan (cselekvés), amelyet ketten együtt végeznek. *Páros testrészeink szimmetrikusan helyezkednek el testünk két oldalán. A bokszolók páros küzdelemben mérik össze erejüket.* • *Páros tánc:* olyan tánc, amelyet egy férfi és egy nő jár egymással. *A tánciskolában többféle páros táncot tanultunk.*

páros II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Olyan versenyszám, amelyben párok vesznek részt. *A két egyénit a franciák, a párost a magyarok nyerték.* 2. Ebben részt vevő pár. *Megkezdődött a párosok küzdelme.* • *Vegyes páros:* egy férfi- és egy női versenyzőből álló páros. *Előkelő helyen végzett a magyar vegyes páros a fedettpályás teniszbajnokságon.* 3. (Szerencsejátékban:) Páros szám. *A párosra tette fel az összes pénzét.*

párosodik ♦♦ ige ~ni

(Két állat) nemileg egyesül. *Az állatok többnyire tavasszal párosodnak.*

párosul ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. (Jelenség, tulajdonság) egy másikkal együtt nyilvánul meg. *A szép idő ma jó levegővel párosul. A bölcsesség jó kedéllyel párosul benne.* 2. (rég) Párosodik. „*Láttam én a kérészt rövid életében [...] Életet nyert, szállott, párosúla, megholt*” (Tompa M.: Küzdés).

part ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Szárazföldnek vízzel határos része, széle. *A tenger partja ezen a szakaszon homokos. Budapest a Duna két partján terül el. Amíg a fiúk szörföznek, a lányok a parton napoznak.* 2. Gödör, árok széle. *Az árok partján virít a pipacs.* 3. (Labdajátékban:) A

pálya oldalvonalán kívül levő sáv. *Az edző a partról nézi végig a mérkőzést.* • *Partot dob:* a partvonalon kívülről bedobja a labdát a pályára. *A bíró a partvonalon kívülre került labdát odaadta az egyik játékosnak, hogy partot dobjon.*

párt ♦♦♦♦ ige ~ok, ~ot, ~ja

1. Azonos elveket valló emberek politikai szervezete. *A politikai pártok a választásokon méretetnek meg.* 2. Valakit, valakiket támogató csoport. *A főmérnök pártja szembehelyezkedett az igazgatóval.* • *Valakinek a pártján áll:* osztja a véleményét, mellette áll. *Ő mindig a gyengébbek pártján áll.* 3. • *Pártját fogja* vagy *pártjára kel valakinek:* védelmébe vesz valakit, melléáll. *Miért fogod még mindig a pártját, ha te is tudod, hogy ő a hibás? A gyerekek az udvaron zajongtak, néhány lakó rájuk szólt, de egy idős hölgy a gyerekek pártjára kelt.*

párta ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A régi magyar viseletben a hajdon lányok jellegzetes, korona vagy félhold alakú fejéke. *Minden táncoló leánynak pártát tettek a fejére.*

pártfogol ♦♦♦ ige ~ni

Pártfogásban részesít valakit. *Jobban megy a sora, amióta a nagybátyja pártfogolja.*

partis ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

1. • *Jó parti:* anyagi, társadalmi szempontból előnyös házasság vagy erre megfelelő személy. *Jó partit csinált. A szomszéd fiú elég jó parti, jó szakmája van.* 2. (Biliárdban, sakkban, kártyában stb.): Játzsma. *Az első partit ő nyerte, de a visszavágón én voltam a jobb.* 3. Zártkörű összejövetel szórakozás vagy ünneplés céljából. *Ha jó lesz az idő, kerti partit rendeznek a szüleim a névnapomra.*

partizán ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

A reguláris hadseregen kívüli fegyveres ellenálló. *A partizánok felrobbantották a lőszerraktárt.*

partner ♦♦♦♦ fn ~ok vagy ~ek, ~t, ~e

1. Társ valamely tevékenységben. *A cégen kívül a kereskedelmi partnerek is érintettek az üzletben. Ki lesz a partnered az esti táncmulatságon?* 2. Valakinek szerelmese, párja. *A híres színész fiatal, csinos partnerével érkezett a díjkiosztó gálára. Nem akart komoly kapcsolatot, gyakran váltogatta partnereit.* 3. (Játékban, sportban) játékos, ellenfél. *Két partner még hiányzik a römihez. A teniszcsillag mai partnere nagyon ígéretes tehetség.*

pártol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Ügyet) egyetértően támogat. *Pártolom a javaslatot, jó ötletek tartom.* 2. Elfogultan a pártját fogja valakinek. *Te mindig a kicsit pártolod.* 3. *Valakihez pártol:* melléáll, a pártjára áll. *Nem tudta, kihez pártoljon.* • *Valakihez pártol a szerencse:* valakinek kedvez. *Végül hozzám pártolt a szerencse, így sikerült győzőm.*

pártoskod|ik ♦ ige ~ni (választékos, kissé régi)

Ellenségeskedést szít. *A főurak a király halála után pártoskodtak a trónörökösrel szemben.*

parttalan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul (választékos)

1. Olyan (vízfelület), amelynek nem látszik a partja. *„A folyó oly simán, oly szelíden Ballagott le parttalan medrében”* (Petőfi S.: A Tisza). 2. (kissé rosszalló) Szerteágazó, határtalan, terjengős. *Sokszor késő estig tartanak a parttalan viták.*

partvis ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (bizalmas)

Takarításhoz használatos hosszú nyelű, puha szálú kefe. *Partvissal takarítja a szobát.*

pasa ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Magas katonai vagy hivatalnoki rang az Oszmán Birodalomban. *A pasa palotájában több száz szoba van.*

pasas ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (bizalmas)

Ember, férfi. *Nem tudom, ki az a kopasz pasas.*

paskol ♦♦♦ ige ~ni

Gyengéden, kedveskedve csapdos, ütöget. *Nevetve paskolja a kisgyermek arcát.*

passió ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Krisztus kínszenvedése történetének evangéliumi szövege, illetve az ennek nyomán készült zenemű. *Nagypénteken meghallgattuk a passiót.*

passzió ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Kedvenc időöltés, szenvedély. *Egyetlen passziója a horgászás.*

passzív ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Tevékenység nélküli. *Ők csak passzív résztvevői a gyűlésnek.* 2. Közönyös, részvétlen. *Rendkívül passzív a magatartása.* 3. Veszteséget mutató. *A külkereskedelmi mérleg évek óta passzív.* 4. • *Passzív szókincs:* ismert, de nem használt szókincs. *Angolból nagy a passzív szókincse, mindent megért, amit mondanak neki, de aktívan csak kevés szót használ.* 5. Szenvető (nyelvtani szerkezet, igealak vagy ragozás). *Latinból most tanuljuk a passzív igeragozást.*

passzol ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Illik valakihez, valamihez. *Ez a sapka jól passzol az egyéniségéhez.* 2. Illeszkedik valamihez. *A csavar pont passzol a furathoz.* 3. Labdát, korongot továbbít, továbbad valakinek. *Ügyesen passzolja a labdát a hátvédnek.*

paszta ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

1. Krémes állagú tisztító-, illetve fényesítőszer. *Erre a cipőre fekete pasztát kenj, arra pedig barnát!* 2. Fogkrém. *Magunknak mentolos, a gyerekeknek gyümölcsízű pasztát vegyünk az illatszerboltban!* 3. (ritka) Kenhető pástétom. *Padlizsánból készült pasztát kent a szendvicsre.*

pasztáz ♦ ige ~ni

1. (Fényszóró területet) szakaszonként bevilágít. *Fényszóróval pásztázza a környéket.* 2. (választékos) (Eső) valamely területre sávosan esik. *Zápor pásztázza a határt.*
- pasztilla** ♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Korong alakú tableta. *Mindenféle színes pasztillát szed.* 2. Lapos, kis korong alakú csokoládé. *Nagyon szereti a tejsokoládéból készült pasztillákat.*
- pásztor** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. Háziállatot legeltető, őrző személy. *A pászor kihajtja a nyáját a mezőre. Pásztort keres a libák mellé.* 2. • (választékos) *A jó vagy az égi pászor: Jézus Krisztus mint a kereszténység, illetve a keresztények legfőbb őre. Jézus, a jó pászor életét adta juhaiért.*
- pásztortáska** ♦ fn
- Apró fehér virágú gyomnövény. *Az utak mentén mindenütt megtalálható, egész évben virágzó pásztortáska termése háromszög, ritkábban szív alakú.*
- pasztőröz** ♦ ige ~ni
- (Élelmiszert) gyors hevítéssel és lehűtéssel mentesít a káros baktériumoktól. *A tejet gondosan pasztőrözik, azután zacskókba vagy dobozokba töltik, így kerül az üzletekbe.*
- paszuly** ♦ fn -, ~t, ~a (népi)
- Bab. *Felfutott a paszuly a karóra.*
- pata** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Többfajta állatnak (főképp lófélének) a lába végét borító, vastag szaruképződmény. *Megsérült a ló patája. A hiedelem szerint az ördög lába is patában végződik.* 2. (durva vagy tréfás) Emberi láb. *Gyerekek, a patátokat ne tegyétek a székre!*
- patak** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
1. A folyónál kisebb folyóvíz. *Útja egy kis patak mentén vezetett. Térdig gázolt a patakba.* 2. (választékos, túlzó) Ömlő folyadékból nagy mennyiség. *Akkora mulatságot csaptak, hogy patakokban folyt a bor. „Mi volt nekem a szerelem? Számos ízben könny patakja...”* (Petőfi S.: Mi volt nekem a szerelem?)
- patália** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)
- Hangos veszekedés. *Óriási patália keletkezett az eltűnt pénztárca miatt. Nagy patáliát csapott, amikor rájött, hogy átverték.*
- páter** ♦♦ fn ~ok vagy ~ek, ~t, ~ja vagy ~je
vagy ~e
- Fölszentelt katolikus szerzetes. *Egy ferences páterrel utazott a vonaton.* (Katolikus pap megszólításaként:) *Páter!:* atya, atyám.
- patika**¹ ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (kissé bizalmas)
1. Gyógyszertár. *Elment a patikába orvosságért.* 2. (népi) Orvosság. *Erre a bajra nincsen patika.*
- patika**² ♦ fn ~k, ~t, ~ja (Va, Dv bizalmas)
- Edzőcipő, tornacipő. *Ebben a patikában biztosan nem tudod végigfutni a holnapi maratont.*
- patikus** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (kissé bizalmas)
- Gyógyszerész. *A patikus ideadta az orvosságot.*
- patinás** ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
1. Zöldes-barnás oxidréteggel borított. *A konyha tele volt patinás fémedényekkel. Lenyomta a patinás rézkilincset.* 2. Ódon, régies hangulatú. *A kert közepén egy patinás kastély állott. Szenvedélyesen rajong a patinás bútorokért.*
- patkány** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. Hulladékon élő, kártevő, esetleg betegséget terjesztő, kb. 25 cm nagyságú, hosszú farkú rágcsáló állat. *A pincében elszaporodtak a patkányok, ki kell őket irtani.* 2. (durva) Hitvány, jellemtelen, kártékony ember. *Ilyen patkányokat nem volna szabad beengedni erre a rendezvényre! Ne állj szóba ezzel a patkánnyal!*
- patkó** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. A patát a kopástól védő U alakú vas. *A kovács patkót szögez fel a ló patájára.* 2. A lábbeli sarkát hasonlóképpen védő vas. *Patkót veret a csizmájára.* 3. U alakúra formált, dióval, mákkal töltött sütemény. *Diós és mákos patkót sütött az ünnepre.*
- patkol** ♦♦ ige ~ni
- Patkol valamit:* patkót ver valamire. *Elkoptott a csizmám sarka, patkolni kéne. A kovács tegnap egész nap patkolta a lovakat.*
- pátosz** ♦♦♦ fn -, ~t, ~a (választékos)
1. Hévvél, szenvedéllyel teli emelkedett hangulat, ünnepélyesség. *A művet nagy pátosszal adta elő.* 2. (rosszalló) Fellengzős, dagályos beszédstílus, előadásmód. *Főlöszleges ez a pátosz, csak elveszi a gyerekek kedvét az ünneptől.*
- pátria** ♦♦♦ fn -, ~t, ~ja (választékos)
- Szülőföld, haza. *A költő hazalátogatott szűkebb pátriájába.*
- pátriárka** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. A görögkeleti vallásúaknál a nemzeti egyház vezetője. *Hazánkba látogatott a moszkvai pátriárka.* 2. A zsidó nép valamelyik bibliai ősatya. *A vízözöntől Ábrahámig kilenc pátriárkát sorol fel a Biblia.* 3. (választékos) Tiszteletre méltó, igen öreg férfi. *Az ősz pátriárka áldását adta a csatába indulókra.*
- patricius** ♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég)
1. Az ókori rómaiaknál a nemesi uralkodó osztály tagjai. *Az ókori Rómában a patriciusoknak különféle kiváltságaik voltak.* 2. Régi, tekintélyes családból származó, előkelő, vagyonos városi polgár. *A középkori városokban a patriciusok töltötték be a vezető tisztségeket.*

patron¹ ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (rég.) Töltény. *Két patron* tett a puskába. **2.** Aknába, bombába stb. szerelt robbanótöltet. *Idő előtt felrobbant a patron.*
3. Szénsavat vagy sűrített levegőt tartalmazó kis acéltartály. *Hozz egy doboz patron* a szódászfionba, egyet pedig a habszifionba! **4.** Festéket, tintát tartalmazó tok, illetve adagolószerkezet. *Az írószerszomban kétféle patron* kell vennem: tintapatron a töltőtollamba és festécpatron a nyomtatóba.

patron² ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (Er bizalmas)

Főnök, tulajdonos. *A patron elégedetlen volt a munkánkkal.*

patt ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

A sakkjátékban az a helyzet, amikor az egyik fél csak – sakkban nem álló – királyával tudna lépni, de bárhová lépve sakkba kerülne, ezért a játszma döntetlenül végződik. *Nem tudok lépni, ez patt!*

pattan ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Éles, kemény, csattanó hangot ad. *Pattant az ostor a kezében.* **2.** Valami hirtelen valahova röppen, ugrik. *Honnan pattant a kertbe ez a labda?* **3.** Valaki sietve ugrik vagy felugrik valamire. *Pattanj gyorsan a biciklire! Siess, segíts anyádnak! – Már pattanok is!* **4.** (Rügy, bimbó) hirtelen kifeszlik. *A korai napsütéstől sorra pattannak a rügyek.*

pattanás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A bőr faggyúmirigyének, szőrtüszőjének gyulladással, gennyes duzzanata. *Tele van az arca pattanással. Ne nyomkodd azt a pattanást!*

patthelyzet ♦♦♦ fn

(Tárgyaláson, vitában stb.) az a helyzet, amikor a szembenálló felek nem tudnak megegyezni egymással. *A felek hajthatatlansága miatt a tárgyaláson patthelyzet alakult ki, a tárgyalás holtpontra jutott.*

pattint ♦♦ ige ~ni

1. Pattanó hangot kelt. *Pattint egyet az ujjával. Nagyot pattintott az ostorával.* **2.** (Nagyobb kódarabból) darabkák lehasításával megfelelő formájúvá alakítva készít valamit. *Az őseMBER kőből pattintotta szerszámaikat.*

pattog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Többször egymás után pattanó hangot ad. *A kályhában pattog a tűz.* **2.** Többször egymás után felröppen, felugrik. *A gyerekek kezében pattog a labda.* **3.** (Beszéd, zene) gyors ütemben, erős hangsúlyokkal szól. *Csak úgy pattog az induló. Úgy beszélt, mintha vezényelne, élesen pattogtak a szavai.* **4.** (bizalmas) Mérgelődik, veszekedik. *Ne pattogj már mindenért!*

patvar ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (rég.)

1. Veszekedés. *„Hanem a mi Péter-Pálunk Háza körül mást találunk: Zenebonát, örök patvart”* (Arany J.: A fülemile).
2. (Enyhe szitkozódásként, elhomályosult jelentéssel:) *A patvarba! Mi a patvar! Tudja a patvar!*

patyolat I. ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

1. (népi) Finom fehér lenvászon. *Az ingét patyolatból varrta.* **2.** (bizalmas) Mosoda, tisztító. *Beadom a ruhát a patyolatba.*

patyolat II. ♦♦ mn ~ok, ~ot, ~on

1. (népi) Patyolatból készült. *Kivillant a patyolat alsószoknyája.* **2.** Sima, hófehér. *A húgomnak gyönyörű patyolat bőre van.*

páva ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Színpompás tollazatú, díszmadárként tartott, rikácsoló hangú fácánféle. *A páva himje legyezőszerűen széttárja farktollait. „Szebb a páva, mint a pulyka”* (mondóka). **2.** (rosszalló) Hivalkodóan öltözködő, külsejére önhitt büszke személy. *Micsoda páva lett abból a kedves kislányból!*

pávián ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Kutyára emlékeztető fejű, hosszú szőrű, élénkpiros ülőgumójú afrikai majom. *A páviánok jól szaporodnak fogságban is.*

pavilon ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Egy intézményt alkotó több különálló kisebb épület valamelyike. *A kórház hármas pavilonjában van a szemészet. A kiállítás pavilonjai zsúfolásig megteltek az érdeklődőkkel.* **2.** Üveges falú árusítóbódé. *Újságot vett egy pavilonnál.* **3.** (rég.) Kerti pihenőlak. *A lugas mögött a pavilonban beszélgettek.*

pazar ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~ul

1. Fényűző, gazdag. *A pazar berendezés elkápráztatta a vendégeket. Farsangkor pazar multságot szerveztek a hatalmas új villában.* **2.** Pompás, remek. *A pazar előadást mindenki lelkesen megtapsolta. Pazar ötlet volt részéről ez a mai séta!*

pazarol ♦♦♦♦ ige ~ni

(Anyagi vagy erkölcsi értéket) túlzottan bőségesen, méltatlan célra fordít. *Ne pazarold apád pénzét! Zárd el a csapat, ne pazarold a vizet! Nem érdemes erre több időt és energiát pazarolni. Látod, mire pazaroltad a szeretetedet?*

pázsit ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (választékos)

Gondozott, sűrű, üde gyepek. *A nyaralót selymes pázsit veszi körül.*

pázsitfű ♦ fn

1. Pázsitfűvek: belül üres szárú, keskeny levelű, szemtermést hozó egyszikű növények rendje. *A Kertészeti Egyetemen pázsitfűvek nemesítésével foglalkozik.* **2.** (ritka) Gyepek fűve. *Leheveredtünk a dús, élénkzöld pázsitfűre.*

pecázjik ♦ ige **pecáz** ~ni (bizalmas)

1. Horgászik. *A tónál pecáztunk naphosszat.* **2.** (Mv tréfás) (Főleg fiú) jár valakivel, udvarol valakinek. *Csak pecázni mentem az este a klubba, de a lányok rám se hederítettek.*

pecek ♦♦ fn *pecek, pecket, pecke* **pöcök** *pöcök, pöcköt, pöcke*

1. Valaminek a szétfeszítésére vagy kitámasztására való rövid, erős fadarab. *Az ablakot egy kis pecekkel támasztották ki.*
2. Rövid karó, cövek. *A sátrat kifeszítették, és köteleit pecekhez erősítették.* **3.** Valaminek a rögzítésére, lezárására való, kicsi,

gombszerű vagy négyszögletes alkatrész. *A készülék hátlapját két műanyag pöcök rögzíti. A fényképezőgép objektívjét védőajtó takarja, ezt a mellette levő pöcökkel nyithatjuk ki.*

pech ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je (bizalmas)

Kisebb balszerencse, kellemetlenség. *Tegnap pechem volt, a villamos és az autóbusz is elment az orrom előtt. Éppen bezárt az üzlet, kicsoda pech!*

peckes ♦♦ mn ~ek, ~et vagy ~t, ~en (bizalmas, rosszálló)

Feszesen egyenes testtartású vagy modorú. *Olyan peckesen jár, mintha nyársat nyelt volna. Peckes ember a főnök, az ember nemigen meri megszólítani, lehet, hogy nem válaszol, vagy mond valami durvát.*

pecsenye ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Sült hús. *Elkészült a pecsenye, ebédelhetünk.* 2. Valamely állat számára ételül szolgáló hús. *Az oroszlán már elfogyasztotta a mai pecsenyét.*

pecsét ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Bélyegző. *Az iratra ráütötték az iskola pecsétjét.* 2. A bélyegző lenyomata. *Az oklevélen elmosódott a pecsét.* 3. Szennyfolt. *Csupa pecsét a ruhád!*

pedagógia ♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. Neveléstudomány. *A tanárképző főiskolán pedagógiát is tanult.* 2. Nevelési módszer. *Jó pedagógiával különb eredményt is el lehetne érni ezeknél a gyerekeknél.*

pedagógus ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Neveléssel hivatásból foglalkozó személy. *A pedagógusok körébe tartoznak a tanárokon és a tanítókon kívül az óvónők is.*

pedál ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Lábbal működtethető alkatrész valamely szerkezeten. *Pedállal hajtjuk a biciklit. Ha lenyomod a pedált, módosítod a zongorajáték hangzását.*

pedáloz|ik ♦♦ ige ~ni

1. Pedált használ. *Az orgonista ügyesen pedálozik.* 2. (bizalmas) Kerékpározik. *Egész délután a parkban pedálozott.* 3. (bizalmas, rosszálló) Felettesénél vagy feletteseinél igyekszik behízelegni magát. *Hiába pedálozol, itt csak a teljesítmény számít.*

pedáns ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (Túlzottan, kicsinyesen) pontoskodó, rendszerető. *Kínosan pedáns ember, mindig olyan, mintha skatulyából húzták volna ki.* 2. Az ilyen természetű személyre jellemző. *Lakásában pedáns rend, tisztaság uralkodik.*

pedellus ♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég)

Az iskolai ügyintézésben segédkező, kézbesítést is ellátó alkalmazott. *Elromlott a csengő, szóljatok a pedellusnak!*

pedig ♦♦♦♦ ksz

1. (Szembeállításra, a tagmondat második helyén:) Meg, viszont, ellenben. *Nappal dolgozik, este pedig tanul. Ő elment, én pedig itthon maradtam.* 2. (Valamely állítás vagy szembenállás nyomósítására:) Márpedig, mindezek ellenére. *Nem mehetsz sehova. – Én pedig elmegyek. Ha esni fog, nem megyünk kirándulni. – Pedig esni fog!* 3. (Ellentmondó tartalmú mondatok szembeállítására:) Noha, bár, jóllehet. *Fázom, pedig süt a nap.* 4. (Tartalmi váltás, átvezetés kifejezésére:) *Most pedig térjünk a tárgyra! Ezután pedig ő is megérkezett.*

pedikűr ♦♦ fn ~ők, ~t, ~je

Lábápolás. *Ebben a fodrászüzletben nemcsak manikűr, hanem pedikűr is kérhető.*

pedz ♦ ige ~eni

1. (Hal a csalétket) harapni kezdi. *A hal pedzi a horgot.* 2. (bizalmas) Kezd megérteni valamit. *Most már végre pedzi a dolgot.*

pehely ♦♦♦♦ fn pelyhek, pelyhet, pelyhe

1. A fedőtollak alatti finom, apró, puha toll. *A kiscsirkének még egész testét pelyhek borítják. Pehellyel töltött párnát használok.* 2. Hónak vagy más anyagnak laza kis csomója. *Nagy pelyhekben hullt a hó. Száll a szélben a pitypang pelyhe.*

pej ♦ mn ~ek, ~t, –

Vörösbarna szőrű, fekete sörényű és farkú (ló). *A kancának egy gyönyörű pej csikója született.* (Főnévi használatban:) *Két szép pejt vett a vásáron.*

pék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Kenyeret és kelt tésztából különféle süteményeket (kiflit, zsemlet stb.) készítő iparos. *Ez a pék süti a legjobb kenyeret a környéken.*

pékség ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A pék mestersége, szakmája. *Kitanulta a pékséget.* 2. A pék műhelye, illetve üzlete. *Friss kenyérillat volt a pékségben.*

péksütemény ♦♦ fn

Pékségben kelt tésztából készített kisebb kenyérféle. *A legismertebb péksütemény a zsemle és a kifli. Kaphatok a leveshez péksüteményt?*

péllda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Mintául szolgáló magatartás, cselekedet. *Kövezték a szülei példáját.* 2. Sokan a jó példát követik, sokan a rosszat. 3. Tanulságos tett, esemény, helyzet. *Az ő sikertelen kalandja az elretentő példa.* 4. Hasonló, régebbi eset. *Erre már volt példa.* 5. Valamit megvilágító adat, konkrétum. *Nem értem, mire gondolsz, mondj egy példát!* 5. Iskolai feladat. *A dolgozatban három példát kellett megoldani.*

pédálóz|ik ♦♦ ige **pédálódz|ik** ~ni

Korábbi, tanulságos eset vagy esetek említésével óvatos célzásokat tesz. *Nem mondta meg, hogy tud a dolgról, de egy hasonló esettel példálózott.*

példány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az eredetivel egyező másolat. *Hány példányban nyomtassam a kéziratot?* 2. Több azonos vagy hasonló dolog egyike. *Itt a mai Esti Hírlap egyik példánya.* 3. Fajtársainak hasonló jegyeit viselő egyed. *Ez a tigris igazán szép példány.*

példás ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Mintaszerű, példamutató. *Példás egyetértésben döntenek minden fontos dolgról.* 2. Elrettentő. *Mulasztásáért példás büntetést kapott.* 3. Jeles osztályzatú. *Iskolai magatartása példás.* (Főnévi használatban:) Jeles osztályzat. *Szorgalomból félévkor példást kapott.*

példátlan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Egyedülálló, ritka. *Gyermeke példátlan zenei tehetség.* 2. Szörnyű. *Ennek a haszontalan gyerekek példátlan a viselkedése.*

pelenka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Csecsemő, kisgyermek alsótestére csavart nedvszívó kendő vagy betét. *Ma már többnyire eldobható pelenkát használnak. Ki kell cserélni a kisbaba pelenkáját, mert átázott.*

pelerin ♦ fn ~ek, ~t, ~je

Felsőruhaként viselt ujjatlan, bő körgallér. *Kabát helyett posztóból készült pelerint viselt.*

pelikán ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Csőre alatt bőzacsakót viselő vízimadár. *A kikötő környékén pelikánok halásznak.*

pellengér ♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je (régí)

Bűnösök nyilvános kikötésére, illetve bezárására való, köztéren álló oszlop vagy ketrec. *A tolvajt odakötötték a főtéren álló pellengérhez.*

pelmenyi ♦ fn ~k, ~t, ~je (Ka)

Darált hússal töltött főtt tészta. *Minden beregszászi étterem étlapján szerepel a pelmenyi.*

pegyhedz|ik ♦ ige ~eni

(Fiatal fiú szakálla vagy bajusza) serkedni kezd. *Hogy megnőtt ez a Palkó, már pegyhedzik a bajusza!* • *Pegyhedzik az álla: serkedni kezd a szakálla. Vedd már észre, hogy nem kisgyerek, már pegyhedzik az álla.*

pegyva ♦ fn (~k), ~t, ~ja

1. A pázsitfűvek és a sásfélék virágát körülvevő hártvasz levélke. *A sásfélék kalászatát a sűrűn növevény pegyva alkotja.* 2. Ilyen levélkék tömege. *Csépléskor a gabonaszemekről leválik a pegyva.*

pendely ♦ fn ~ek, ~t, ~e (népi)

1. Vászonzoknya. *A nagy esőben még a pendelye is sáros lett.* 2. Hosszú, bő, ingszerű ruha. *A gyerekek nyáron csak pendelyt viseltek.* 3. Vászonzól készült, bő, hosszú alsó női ing. *Éjszakára levetkőzött, csak a pendelyt hagyta magán.*

pendliz|ik ♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Két vagy több hely között utazgat. *Két munkahely között pendlizik, hogy el tudja tartani a családját.* 2. (Színész, előadóművész) egymás után több helyen is fellép. *A népszerű művésznőt sok helyre hívják, esténként kénytelen pendlizni.*

pendül ♦♦ ige ~ni

Megpendül, egyet peng. *Pendül a húr a gitáron, kezdődik az előadás.*

penész ♦♦♦ fn -, ~t, ~e

Nedves anyagon fonalas gombák zöldes, szürkés rétege. *A befőttet belepte a penész. Az öreg ház falai nagyon nedvesek, már megjelent rajtuk a penész is.*

peng ♦♦♦ ige ~eni

1. (Húr vagy valamely rugalmas fémtárgy kisebb ütésre) lassan elhaló zenei hangot ad. *Összeverte a bokáját, a sarkantyúja is pengett.* 2. (Húros hangszer) szól. *Halkan peng a gitár.*

penge ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Vágó- vagy szűrőeszköznek vasból vagy acélból készült vékony és éles lemeze. *A kard pengéjét edzett acélból készítették.* 2. Borotválkozáshoz használatos ilyen eszköz. *Nem villanyborotvával borotválkozik, hanem pengével.*

penget ♦♦♦ ige ~ni

1. Pendítve megszólaltat valamit. *Ujjával pengeti a citerát.* 2. Óvatosan említ, szóba hoz valamit. *Kényes témákat pengetett.*

pengő ♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (régí) Magyar pénznem, illetve pénzegység 1927-től 1946-ig. *A háború előtt Magyarországon a pengő volt forgalomban.* 2. (népi, régí) 1900 előtti: (pengő) forint. *A papírpénzzel, a bankóval szemben a fémből vert forintot pengőnek nevezték.* (Jelzőként:) *A kovács tizenöt pengő forintot kapott az uraságtól a kardokért.*

penicillin ♦♦ fn -, ~t, ~je

Gennykeltő baktériumok szaporodását gátló gyógyszer. *A penicillin felfedezése forradalmasította az orvostudományt. A penicillin penészgombák által termelt antibiotikum, amelyet Fleming fedezett fel 1929-ben.*

penna ♦ fn ~k, ~t, ~ja (régí)

Írótoilként használt madártoll, különösen lúdtoll. *Belemártotta a pennát a kalamárisba. „Adj pennámnak erőt, úgy írhaszak, mint volt” (Zrínyi M.: Szigeti veszedelem).*

péntek ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

A hétfővel kezdődő naptári hét 5. napja. *Hétfőtől péntekig tart a tanítási hét.*

péNZ ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Értékmérőként és csereeszközként használatos érme vagy bankjegy. *Nincs nála pénz. Mennyi pénzbe kerül ez a cipő? A munkájáért pénzt kap.* • *Pézzé tesz:* elad valamit. *Tönkrement a vállalkozásuk, megpróbálják pézzé tenni az üzletüket.* | *Pénzt keres:* fizetségért dolgozik. *Nem keres túl sok pénzt, de szereti a munkáját.* | *Semmi pénzért:* semmiképpen. *Engem semmi pénzért nem lehetne rávenni ilyesmire.* 2. Bankszámlán levő összeg, amely (bármikor) átváltható bankjegyre és érmére. *A vállalat a számlájáról pénzt utalt át a szállítójának. Nem tudom, mennyi pénz van a számlámon.* 3. Vagyon, gazdagság, anyagi érték. *Csak a pénzéért szereti azt a férfit. A pénzért akarnak hatalmon maradni.* 4. (népi) Halpikkely. *A mesebeli hal három pénzt adott a szegény halászlegénynek.*

pénzel ♦♦♦ ige ~ni

1. (rosszalló) Pénzzel ellát valakit. *A nagybátyja pénzeli, neki a kisujját sem kell mozdítania semmiért.* 2. (népi) Valamiből mint jövedelmi forrásból pénzt szerez. *Szépen pénzelt a gyümölcsösből.*

pénznem ♦♦♦ fn

Valamely országban forgalomban lévő pénzfajta. *Mi Lengyelország pénzneme? Magyarország pénzneme a forint.*

pénzsóvár ♦♦ mn (rosszalló) ~ak, ~t, ~an

Olyan, aki kapzsín egyre több pénzre vágyik. *Rossz társaságba, pénzsóvár emberek közé került.*

pénzsűke ♦♦ fn –, ~t, –

Az a helyzet, amikor valakinek kevés pénze van. *Már megint pénzsűkében vagyunk, takarékoskodnunk kell.*

pénztár ♦♦♦♦ fn ~ak, ~t vagy ~at, ~a vagy ~ja

1. Készpénz felvételére, illetve befizetésére létesített hivatali helyiség, fülke. *A kiutalt összeg átvehető a pénztárban. A kettes ablaknál van a pénztár, ott tessék fizetni!* 2. A pénzforgalmat lebonyolító vállalati osztály, részleg. *A vállalat pénztárában ötven dolgoznak.* 3. Valakinek, valamely intézménynek a rendelkezésére álló pénzkészlet. *A gazdasági osztály nem tudja a banki átutalásokat elvégezni, mert a pénztár mindössze tízezer forint.* 4. Közösség pénzének őrzésére használatos doboz, szekrény. *Kisebb összeget vett ki az osztály pénztárából.*

pénztárca ♦♦♦♦ fn

1. Zsebben hordható kis tartó az éppen nálunk levő pénz, bankkártya, esetleg iratok stb. tartására. *Van apró a pénztárcádban? Ellopták a pénztárcámat a mozgólépcsőn az összes iratommal együtt. A pénztárcámban hordom a kedvesem fényképét.* 2. Valakinek az anyagi helyzete. *Itt nem a mi pénztárcánkhoz mérjük az árakat.*

pénztáros ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Pénztár kezelésével megbízott személy. *Csak a pénztáros nyúlhat a pénztárba. A pénztáros beütötte az összeget a gépbe, átvette a vásárlótól a pénzt, majd a visszajáróval együtt odaadta neki a blokkot is.*

pénzügy ♦♦♦♦ fn

1. Valakinek az anyagi helyzete, ezzel kapcsolatos ügyei. *Pénzügyei mindig zavarosak voltak. Az értekezleten a gazdasági vezető beszámolt a vállalat pénzügyéről.* 2. (bizalmas) (Tulajdonnévszerűen:) Pénzügyminisztérium. *Telefonáltak a Pénzügyből, hogy délután kettőre várnak.*

pénzváltás ♦♦ fn –, ~t, ~a

1. Nagyobb címletű pénz felváltása kisebb címletűekre. *Reggel nehezen megy a pénzváltás a boltokban, mert kevés az aprópénz.* 2. Valuták átváltása. *Az utazási irodák pénzváltással is foglalkoznak. Az olaszországi út előtt még a pénzváltást is el kell intézni.*

pénzzavar ♦♦ fn

Pénzhiány miatt támadt nehéz anyagi helyzet. *Átmeneti pénzzavarban volt, kölcsön kellett kérnie. A hirtelen támadt pénzzavar miatt a cég nem tudja teljesíteni a havi kifizetéseket.*

pép ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Folyadék és szemesés anyag sűrűn folyó elegye. *A gyerekek kedvenc étele, a tejbedara is pép.* 2. Áttört, darált vagy reszelt élelmiszerből készült sűrű, folyós étel vagy ételalapanyag. *A szitán áttört főzeléket egy kis tejjel felengedte, ezt a pépet adta a kisgyerekeknek. Péppé darálta a húst.*

pepecsel ♦ ige ~ni (bizalmas, kissé rosszalló)

Bosszantó aprólékossággal, hosszadalmasan bibelődik valamivel, babrál valamit. *Egész délután csak pepecsel, semmit se haladt a fogalmazással. Hogy tudsz ennyit pepecselni a sminkeléssel?*

pepita ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Világos és sötét, általában fehér és fekete kockákból álló mintájú. *Szívesen viselt pepita kosztümöt.* 2. (Főnévi használatban:) Ilyen minta, illetve ilyen mintájú anyagból készült ruha. *Nagyon szereti a pepitát. A fellépésre pepitába öltözött.*

per¹ ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Bírószági eljárás jogi vita eldöntésére vagy az állam büntető hatalmának érvényesítésére. *Becsületsértésért pert indított ellene. Az alperes megnyerte, a felperes elvesztette a pert.* 2. Vita. *Ősi per ez a két család között.* • *Perbe száll valakivel:* vitatkozik, ellentmond neki. *Ilyen semmiségért ne szálljatok perbe egymással, ezt higgadtan is meg lehet beszélni!*

per² ♦♦♦ hsz

1. (Közönséges törtek kimondásához:) Osztva, törve valamennyivel. *Hat per kettő egyenlő három.* 2. • (bizalmas) *Per koponya vagy fő:* koponyaként, fejeként. *A szállás ötezer forint volt per koponya. A banketten a vacsora kétezer forint lesz per fő.*

perc ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Egy óra hatvanad része, hatvan másodperc. *A nap minden órája 60 percből áll. 5 percre van innen az iskola. A pontos idő nyolc óra harminc perc.* 2. Nagyon rövid idő. *Nincs egy szabad percem.* 3. Időpont. *Amint megláttam, abban a percben tudtam,*

hogy ő lesz a megfelelő ember. • Bármelyik percben: (a közeljövőben) hamarosan bármikor. *Siess a készülődéssel, bármelyik percben megérkezhetnek a vendégek!* 4. A foknak mint a szögmérés egységének hatvanad része. *Ez a szög pontosan hetvenkét fok tizenöt perc.* 5. Az ujj egy íze. *A kisujjának középső perce sérült meg.*

perceg ♦♦ ige ~ni

Halk, kaparó, illetve pattogásszerű zörejt kelt. *Ahogy írt, tolla halkan percegett a papíron. Hallom, ahogy éjjel perceg a szű a szekrényben.*

perdít ♦ ige ~eni

Tengelye körül gyorsan forgatni kezd valamit. *Egyet perdített a bűgőcsigán.* • (ritka) *Táncra perdít valakit:* függően táncba kezd vele. *A mulatságon a fiúk vidáman táncra perdítették a lányokat.*

perdöntő ♦♦ mn

1. A per kimenetelét meghatározó. *A vádló perdöntő bizonyítékot tárt a bíróság elé.* 2. (választékos) Valamilyen vitát, ügyet eldöntő. *Ez a beszélgetés perdöntő esemény volt a számára.*

perdül ♦♦♦ ige ~ni

Tengelye körül hirtelen megfordul. *Perdül a kocka, amit az asztal közepére gurítottak.* • *Táncra perdül:* nagy lendülettel táncolni kezd. *A lakodalomban mindenki vígan táncra perdült.*

perec ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Kettős hurokba vagy karikába font, ropogósra sütött péksütemény. *A film szünetében perecet ettünk. Az állatkertben a gyerekek perccel akarták etetni a majmokat.* 2. • (bizalmas) *Kerek perec:* kereken, nyíltan, köntörfalazás nélkül. *Kerek perec megmondtam neki a véleményem.*

pereg ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Apró darabkákban, illetve szemekben folyamatosan hullik. *A homokórában lassan pereg a homok. Pereg a vakolat a falról.* 2. (Dob) gyors ütésektől szaporán ismétlődő hangot ad. *Pereg a dob, harsognak a trombiták.* 3. • *Pereg a nyelve:* nagyon gyorsan beszél. *Úgy pereg a nyelve, alig tudom követni a mondandóját.* 4. (Idő) gyorsan múlik. *Szinte észrevétlenül peregtek a napok, gyorsan eltelt a szünidő. Hogy pereg az idő!* 5. Folyamatosan zajlik valami. *Olyan gyorsan peregtek az események, hogy szinte fel se fogtuk, mi történik. Már pergett a film, amikor odaértünk a moziba.*

perel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Pert indít, folytat valaki ellen. *Perelni kellett a pénz miatt. A szomszéd perel minket.* 2. Szemrehányást téve, pattogó hangon beszél, veszekszik valakivel. *A késés miatt perelt velem anyám.*

perem ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Meredek oldalú tárgy viszonylag vízszintes lapjának széle. *A hegymászók megpihentek a szikla peremén.* 2. Valamely terület széle, külső része. *Az újabb lakótelepek a város peremén épülnek.*

peremkerület ♦ fn

Nagyváros külső kerülete. *A peremkerületek kevésbé zsúfoltak.*

pereputty ♦♦ fn –, ~ot, ~a (bizalmas, rosszálló)

1. Rokonság. *A lakodalmon ott volt az egész pereputty.* 2. Hozzátartozó, rokon. *Ez a kölyök kinek a pereputtya?*

pergamen ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

1. Különlegesen kikészített, régen írásra használatos, vékony állatbőr. *A középkori kódexeket főleg pergamenre írták.* 2. Víz- és zsirálló, nagy szakítószilárdságú, áttetsző papír. *Pergamennel kötötte le a befőtteket.*

perget ♦♦ ige ~ni

1. Hagyja, előidézi, hogy valami peregjen. *Szemeként pergeti a búzát a zsákból.* 2. (Mézet a lépből) gyors forgatással kicsap. *A szomszédban éppen most pergetik a mézet.* 3. (Dobot) gyors ütögetéssel hangadásra készlet. *Az artista ugráshoz készülődött, közben a dobos pergette a dobot.* 4. (Folyamatot) úgy irányít, hogy gyorsan peregjen. *Az író a regénynek ebben a részében pergeti az eseményeket.*

periódus ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (Fizikában, matematikában:) Valamely jelenség szabályosan ismétlődő szakasza. *Megméri az inga kilengésének periódusát.* 2. (Irodalomban, zenében:) Vers, illetve zenemű egysége. *Két vagy három verssorból áll egy periódus. A zenei periódus általában nyolc ütemből áll.* 3. Arányosan tagolt többszörösen összetett mondat. *Vizsgáljuk meg ennek a periódusnak a szerkezetét!* 4. Időszak. *Életének ez a periódusa nagyon nehéz volt.*

periódusos ♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. • *Periódusos rendszer:* az elemeket rendszámuk szerint csoportosító rendszer. *A periódusos rendszer első eleme a hidrogén.* 2. Szakaszosan ismétlődő. *Az évszakok periódusosan váltják egymást.*

perje ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Laza bugájú pázsítfüfőle. *A kertben sajnos a perje nő a legjobban.*

perjel ♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

Rendház eljárója. *A szerzetesek holnapra várják az új perjel érkezését.*

perleked|ik ♦ ige ~ni

1. Civalodik, veszekedik. *A társbérlők örökké perlekednek egymással a közös helyiségek használata miatt.* 2. (rég) Pereskedik. *Évekig perlekedett öröksége visszaszerzéséért.*

permet ♦♦ fn –, ~et, ~e

1. (ritka) Apró cseppekben szórt vagy szétszórt folyékony anyag. *Reggel mosakodás után izzadásgátló permettel szórja be magát.* 2. Folyékony, permetezhető növényvédő szer. *A gyümölcsfákat permettel védi a kártevők ellen.*

permetez ♦♦ ige ~ni

1. (Folyadékot) apró cseppekben szór, fecskendez valahova, illetve ily módon beszór valamit. *Hajlakkot permetez a hajára. A virágaimat a szobában hetente egyszer permetezem tiszta vízzel.* 2. Növényvédő szerrel szór be valamit. *A tokaji szőlőket helikopterről permetezik.* 3. (Eső) szemerkél, szitál. *Egész nap be van borulva, és permetez az eső.*

permi ♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~ül

A finnugor nyelvek csoportja a finn-permi ágon, amelyet a zürjén és a votják nyelv alkot. *A permi nyelveket beszélő népek Oroszország területén élnek saját köztársaságukban, de kisebbségként.*

pernahajder ♦ fn ~ek vagy ~ok, ~t, ~e vagy ~je (népi, tréfás)

Haszontalan, semmirekellő személy. *Hová dugtad a papucsomat, te pernahajder?! (Jelzőként:) Egyszer sírba visz ez a pernahajder kölyök!*

pernye ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Elégett anyag szállongó hamuja. *Tüzes pernyét vitt a szél.*

peron ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Vasúti vágányok mellett kiépített, fel- és leszállásra való útszerű sáv. *A vasúti peronok nagy része fedett.* 2. (Er, Fv, Va, Dv, Mv) (Autóbusz-pályaudvaron) az a hely, ahonnan valamely járat indul. *A harmadik peronról indul a buszunk.* 3. Közlekedési eszközök elején és végén levő be- és kijárat rész. *A villamos peronján vagy tízen zsúfolódtak össze, a jármű belseje viszont félig üres volt.*

perpatvar ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja (választékos)

Veszekedés. *A szomszédból áthallatszó perpatvar nagyon zavarta a munkájában.*

persely ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Keskeny nyílással ellátott, pénz gyűjtésére való doboz, tartó. *A pénzt egy perselybe dobták be. Van egy malac formájú perselyem, abban gyűjtöm a pénzt a táborra.*

perspektíva ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (választékos) Az a távolság és nézőszög, amelyből a szemlélő valamely térbeli dolgot lát. *Ebből a perspektívából jól látható mind a három hegy.* 2. (választékos) Nézőpont, szempont. *Az ő perspektívájából ez tűnt a legjobb megoldásnak. Szűk perspektívában képes csak szemlélni a tényeket.* 3. (Művészi ábrázoláson:) Távlat. *A kép perspektívája miatt kissé felülről látjuk az utcarészletet.* 4. (választékos) Időbeli távolság valamely tény, esemény megítélésére. *Ebből a perspektívából, így néhány év távlatából már egészen másként vélekedtünk az esetről.* 5. (választékos) (Kedvező) kilátások, jövő. *Ennek a kapcsolatnak sajnos nincs perspektívája.*

persze I. ♦♦♦♦ msz

1. (Igenlő válaszként:) Természetesen, hogyne. *Te is eljössz? – Persze!* 2. (gyakran gúnyos) Természetes, magától értetődő, hogy... *Persze, erre nem gondoltál! Később engem is hívott a lakására, persze nem mentem el.* 3. (Ellenvetés bevezetéseként:) *Persze, egyébként jól dolgozik.*

persze II. ♦♦♦♦ hsz

Magától értetődően. *Nem maradhatott ki a mulatságból persze ő sem!*

perzsa I. ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~ul

A főleg Iránban élő, indoeurópai nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A perzsa irodalommal foglalkozik. Ebben az albumban gyönyörű perzsa viseleteket láthatunk. A perzsa uralkodókról olvas.*

perzsa II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Perzsa ember. *A perzsák hazája Irán, de sok perzsa más országban él.* 2. Perzsa nyelv. *Az irániak hivatalos nyelve a perzsa.* 3. (bizalmas) Perzsaszőnyeg. *Ez nem eredeti perzsa, de nagyon szép.* 4. (bizalmas) Perzsabunda. *Régóta vágyott már egy szép perzsára, most a férje megvette neki születésnapjára.*

perzsel ♦♦♦ ige ~ni

1. Valamit a felületén (láng nélkül) éget, vagy valamely állatról a szőrt, tollat így távolítja el. *Disznót perzseltek, érezni lehetett a szagát.* 2. (Nagy hőség, nap) szárítva éget. *Menjünk árnyékba, nagyon perzsel a nap.* 3. (túlzó) Valami (általában tekintet, bőr) annyira forró, tüzes, hogy szinte éget. *Perzsel a bőre, ahogy hozzártertem. (átvitt) Perzsel a szeme az indulattól.*

pestis ♦♦ fn –, ~t, ~e

1. A nyirokmirigyek elgennyesedésével járó járványos betegség. *A középkorban a legpusztítóbb járványos betegség a pestis volt.* 2. Veszedelmes, gyógyíthatatlan járványos betegség. *A járvány pestisként söpört végig fél Európán.* • *Korunk pestise:* az AIDS.

pesszimista ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Borúlátó. *Nem szeretem az ilyen pesszimista hozzáállást, bízni kell önmagunkban és a jó szerencsében!* (Főnévi használatban:) *A pesszimisták egyáltalán nem reménykednek a sikerben.*

peták ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. (régii) A XVIII. század végétől: 5, illetve 7 krajcár értékű pénz vagy pénzdarab. *Egy marék petákkal fizette ki a kocsiszt.* 2. (bizalmas) (Főként tagadó kifejezésekben:) Nagyon kevés pénz. *Egy petákom sem maradt.*

petárda ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Robbanóanyaggal töltött, cső alakú tok. *Nagyokat pukkannak a tűzijáték petárdái. Egy néző petárdát dobott a játéktérre.*

pete ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Emberi vagy (megtermékenyített) állati petesejt. *A petefészek termeli a női ivarsejteket, a petéket. A legyek már kora tavasszal lerakják petéiket.*

petefészek ♦♦ fn

Nőnek, nőtény állatnak petét termelő (páros) szerve. *A két petefészek általában felváltva termeli a petesejteket. Ki kellett venni a macska petefészket.*

petesejt ♦♦ fn

Nőnek, nőtény állatnak a fogamzásban részt vevő sejtje. *A megtermékenyített petesejt beágyazódik a méh falába.*

petrence ♦ fn ~k, ~t, ~je (népi)

Szálas takarmányból két rúdon vihető kisebb rakás, csomó. *Felemelt egy petrencét a szénából. (Jelzőként:) Két petrence szénát vittek be az állatoknak.*

petrezselyem ♦♦♦ fn *petrezselymek, petrezselymet, petrezselyme* vagy (ritka) ~je

1. Illatos levelű, fehér gyökerű konyhakerti növény. *A paradicsom mellé petrezselymet is ültettünk a kert végébe.* 2. Ennek ételízítésre használt levele, ritkábban gyökere. *Petrezselymet is vágj a gombához! A zöldséglegesbe tegyél sárgarépát és karikákra vágott petrezselymet is!*

petróleum ♦ fn –, ~ot, ~ja

Kőolajból lepárolt, világításra, tüzelésre használt folyadék. *Petróleumot tölt a lámpába.*

petúnia ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Széles tölcséres virágú, enyhe illatú növény. *A teraszán több ládában petúniák illatoznak.*

petyhüdt ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Rugalmasságát veszített. *Petyhüdt arcbőrét feszesítő krémmel kezeli.* 2. Ernyedt. *Törött karja petyhüdtten lógott.*

petty ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e **pötty** ~ök, ~öt, ~e

1. Kör alakú (kis) folt. *Egy petty került a ruhájára. Az arca tele van pettyekkel.* 2. (Jelzőként:) Nagyon kicsi. *Milyen pötty kislány!*

pévécé ♦ fn –, ~t, ~je

1. Fehér, vízben oldhatatlan, hőre lágyuló műanyag. *A csővezetékét pévécével szigeteltük. (Jelzőként:) A pévécé padlóburkolat jóval olcsóbb, mint a fa vagy a díszkő.* 2. (kissé bizalmas) Ebből az anyagból készült padlóburkolat. *A konyhában kő van, a szobában parketta, az előszobában pedig pévécé.*

pezseg ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Folyadék) apró buborékokat fejleszt. *Pezseg a bor a hordókban.* • (átvitt) *Pezseg a vére valakinek:* (kellemes) izgalomban van. *Fiatal, életvidám, pezseg a vére.* 2. • *Pezseg az élet:* élénken zajlik. *Ebben a városban sosem unatkozol, itt mindig pezseg az élet.*

pezsgő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Erjesztett borból érlelt, sok szén-dioxidot tartalmazó szeszes ital. *Az ünnepi alkalomból pezsgőt bontottak.*

pézsma ♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. Közép-ázsiai szarvasfajtának, a pézsmaállatnak a mirigyváladéka, illetve az ebből készült illatszer. *Az erős illatú pézsmát illatszer-alapanyagként hasznosítják.* 2. Pézsmapocok prémje. *Pézsmából csináltak magának bundát.*

piac ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Napi szükségleti cikkeknek, különösen élelmiszereknek erre kijelölt helyen, téren folyó rendszeres adásvétele, illetve annak helye. *Kiment a piacra bevásárolni.* 2. Áruforgalom, illetve adásvételi lehetőség. *A cég ezzel az új termékkel megpróbál betörni a nyugat-európai piacra is.* • *Nincs piaca valaminek:* nem vásárolják. *Nincs piaca most a sertésnek.*

piacgazdaság ♦♦♦♦ fn

A kereslet és a kínálat által szabályozott, a magántulajdont előnyben részesítő gazdasági rendszer. *A piacgazdaságban nem az állam szabja meg a kínálat mértékét és milyenségét, hanem a felvevőpiac.*

pianínó ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Függőleges húrozatú kis zongora. *Nemrég vettünk a gyerekeknek egy pianínót, hogy azon tanuljon zongorázni.*

piarista ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. *Piarista rend* vagy *szerzetesrend:* olaszországi eredetű tanítórend. *A piarista rend több iskolát is működtet az országban.* 2. E szerzetesrendhez tartozó. *Az iskola meghívására egy piarista tanár érkezett hozzánk, hogy előadást tartson. Átiratkozott egy jó nevű piarista gimnáziumba.* 3. (Főnévi használatban:) Piarista szerzetes. *A piaristák fekete reverendában járnak.* • *A piaristákhoz jár:* piarista gimnáziumba jár. | *A piaristáknál végzett:* piarista gimnáziumban végzett.

pici I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (kedveskedő)

1. Nagyon kicsi. *Látod azt a picit fiút? De aranyos picit kutyus!* 2. Nagyon kevés. *Kérek egy picit sót! Várj egy picit!*

pici II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je (kedveskedő)

1. Kisgyermek. *Az ő picije is szépen gyarapodik.* 2. (Megszólításként:) *Gyere, picim!*

piciny I. ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en (választékos, kedveskedő)

Nagyon kicsi. *Piciny gyermekkel a karján ment a piacra.*

piciny II. ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (kedveskedő)

1. Pici csecsemő. *Az én picinyem a legszebb a világon.* 2. (Megszólításként:) *Hogy vagy, picinyem?*

pihe ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Finom, apró tollpelyh. *A párnacsata után pihék tömege szálldosott a levegőben.* 2. Növénynek a levegőben szállongó pelyhe. *A nyárfa pihéivel játszott a kiscica.* 3. Hópehely. *Apró pihékben szállongott a hó.*

piheg ♦♦♦ ige ~ni

Szaporán aprókat lélegzik. *Amikor megérkezett, pihegett a futástól. Erősen pihegett az izgatottságtól.*

pihen ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nyugalmi állapotban van, nem tevékenykedik. *Ebéd után kicsit pihentünk.* 2. (választékos) Nem működik, mozdulatlan. *„Pihen a komp, kikötötték”* (Petőfi S.: Falu végén kurta kocsmá).

pihenő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Pihenés. *A hosszú túra felénél tartottunk egy pihenőt.* 2. Pihenésre alkalmas vagy arra kijelölt hely. *A pihenőnél várj meg!* 3. Hosszabb lépcső vízszintes szakasza. *A lépcső pihenőjén álldogál.*

pikk ♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. A francia kártya stilizált fekete lándzsaheggyel jelzett színe. *Ebben a játékban a pikk a legerősebb szín.* 2. Ilyen színű kártyalap. *Három pikk és két treff van a kezemben.* (Jelzőként:) *Nála van a pikk ász.*

pikkely ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A hal testét fedő, vékony, kerek szarulemezkék egyike. *Szeletelés előtt lekaparta a hal pikkelyeit.* 2. Valamit a hal pikkelyéhez hasonló módon borító lemezke. *A toboz már olyan száraz, hogy kihullottak a pikkelyei.*

pikoló ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Magas hangú fúvós hangszer. *Szépen játszik a pikolón.* 2. (régí) 2 dl sör kis pohárban. *Egy pikoló világot kért.* 3. (régí) Pincérfiú. *Intett a pikolónak, kért még egy üveg bort.*

pikula ♦ fn ~k, ~t, ~ja (régí)

1. Magas hangolású klarinét. *Jó tudó kell a pikula fújásához.* 2. Furulya. *Az első hangszere egy ütött-kopott pikula volt.* 3. Okarina. *Gyerekkorában kapta ezt az agyagból való pikulát.*

pillanat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Nagyon rövid idő. *Várj egy pillanatot! Egy pillanat múlva már el is tűnt a sarkon.* (Jelzőként:) *Egy pillanat türelmet kérek!* 2. A legszűkebb értelemben vett jelen. *Csak a pillanatnak él.* 3. Időpont. *Minden pillanatban itt lehet.* • *Első pillanatra:* az első, futó benyomás alapján. *Első pillanatra érettnak látta a barackot. Az első pillanatra beleszeretett.*

pillangó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Tarka szárnyú (nagyobb) lepke. *A kiscica hosszasan követett egy pillangót. A virágra rászállt egy gyönyörű sárga pillangó.* 2. (bizalmas) Pillangóúszás. *Pillangóban ő a legjobb. Nem indul 200 pillangón.* 3. • (bizalmas, szépítő) *Éjjeli pillangó:* prostituált. *Már a benzinkutaknál is éjjeli pillangók álldogálnak.*

pillangóúszás ♦♦ fn

A víz felett egyszerre előrevitt karokkal és hullámzó testmozgással végzett úszás. *A pillangóúszásban a versenyző mozgása némiképp emlékeztet a pillangó szárnycsapásaira.*

pillant ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Hirtelen, röviden valahova tekint. *Lopva az ajtó felé pillantott, majd egy óvatlan pillanatban kisurrant.* 2. (régí) *Pislant. Egyet pillantasz, és már itt sem vagyok!*

pilledt ♦ mn ~ek, ~et, ~en

Lankadt, bágyadt, erőtlen. *Pilledten ültek a nyári hőségben a fák alatt. Egy ilyen kiadós ebéd után mindig pilledtek vagyunk.*

pillér ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

1. Szögletes alapú (nagyobb) oszlop. *Megépült az épület első pillére.* 2. Híd egyik tartóeleme. *A pillérek közelében örvénylik a víz.* 3. (választékos) Valaminek alapját, támaszát képező jelenség, körülmény. *Az optimizmus a boldogság egyik pillére.*

pilóta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Repülőgép-vezető. *Felszállás után a pilóta üdvözölte az utasokat.* 2. (régí) Révkalauz. *A pilóta megadta a jelet az induláshoz.* 3. (bizalmas) Gépkocsivezető. *Szólj a pilótának, hogy álljon meg!* 4. Autóversenyző. *A Forma-1-ben idén ő az egyik legesélyesebb pilóta.*

pimasz ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~ul

Szemtelen, arcátlan. *Ne nézz rám ilyen pimaszul. Kiborít ez a pimasz kölyök.* (Főnévi használatban.) *Szemembe nevetett az a pimasz.*

pince ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Földbe vajt vagy építmény alatti helyiség. *Az ostrom alatt a pincében laktunk. Menj le a pincébe fáért!* 2. Borospince. *A Budafoki Borgazdaság pincéit ősszel ismét feltöltik.*

pincér ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

Éttermi, vendéglői felszolgáló. *Intett a pincérnek, hogy fizetni szeretne. Rendelt a pincérnél egy pohár italt.*

pincsi ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Kis termetű, tömpe orrú, göndör szőrű kutya. *Nem szeretem a pincsit, inkább egy nagy kutyát tartanék.*

pingpong ♦♦ fn -, ~ot, ~ja (bizalmas)

Asztalitenisz. *A pingponghoz is jó erőnlét kell. Pingpongban másodikk lettünk a kerületi bajnokságon.*

pingvin ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

A Déli-sarkvidéken nagy csoportokban élő, repülni nem tudó, fekete-fehér tollazatú úszómadár. *Az állatkertben hosszasan nézte a totyogó pingvineket.*

pint ♦ fn -, ~et, ~je (régí)

Úrmérték, kb. 1,5 l. *Hozzon még egy pinttel!* (Jelzőként:) *Egy pint sört rendelt az asztalukhoz.*

pintér ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je (régí)

Hordókat, dézsákat készítő kisiparos. Régen a vásárokon a pintérek felsorakoztatták szebbnél szebb portékáikat.

pinty ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Veréb nagyságú, tarka tollazatú énekesmadár. Egy pintyet kapott a születésnapjára. • (bizalmas) Mint a pinty: könnyen, simán, tökéletesen. Úgy megy már a szaltó, mint a pinty!

pióca ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Gyűrűs testű vérszívó féreg. Gyere ki a vízből, mert rátapadnak a piócák a lábadra! • Orvosi pióca: régen gyógyításra használt pióca. Régen orvosi piócát tettek a betegre, hogy a fölöslegesnek tartott vért kiszívja. 2. (rosszalló) Valakit állandóan szipolyozó vagy valakire ráakaszkodó személy. Valóságos pióca ez az ember, egy percig sem hagy nyugton! Folyton követ engem mindenhová ez a pióca!

pipa ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az égő dohányt tartó fejből és a füst szívására való szárból álló dohányzási eszköz. Megtömté pipáját, rágyújtott, és vigan pöfjélt. | (Jelzőként:) Egy pipa: annyi (dohány), amennyi egy tömésre a pipába belefér. Előkészített egy pipa dohányt, hogy rágyújtson. 2. Pipázás. Matróz korában szokott rá a pipára. 3. Könnyűbúvár légzőkészülékének szájba vehető, ilyen alakúra meghajlított csöve. Nem tudtam bevenni a pipát, ezért fel kellett jönnöm levegőért. 4. Elintézett vagy ellenőrzött és helyesnek talált tételt jelölő ilyen alakú jel. A tanár ellenőrizte a dolgozatot, majd piros tollal pipát rakott a végeredmény mellé. Légy szíves tegyél a bevásárlólistán pipát amellé, amit már megvettünk! 5. • (szleng) Pipa valakire: dühös, mérges. Nagyon pipa lettem rá, amikor megtudtam, hogy mit csinált tegnap.

pipacs ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Piros szirmú gyomnövény. Az út széle tele volt pipaccsal.

pipál ♦♦♦ ige ~ni

1. (kissé népi) Pipázik. Nagypapa hosszasan pipált a tornácon. 2. (Kémény, tüzhányó) füstöl. A hideg őszi estén pipálnak a kémények a faluban.

pipázik ♦♦♦ ige ~ni

1. Pipát szív. A férfiak ebéd után kiültek a kertbe pipázni. Nem is tudtam, hogy pipázol! 2. (bizalmas, tréfás) (Gyerek) cuclizik vagy szopja az ujját. Ilyen nagy gyerek, és még mindig pipázik!

pipere ♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Szépségápolásra használt szerek együttesen. Fürdőszobája tele piperével. 2. Szépségápolás, szépítkezés. Mindig is sokat adott a piperére. 3. (ritka) Ennek mosása vagy mosatása tisztítóban. Piperébe add, hogy szép friss legyen!

piperecikk ♦♦ fn

Szépségápoláshoz és tisztálkodáshoz szükséges áruféleség. Az illatszerboltban piperecikkeket vásárolt.

piperkőc ♦ fn ~ök, ~öt, ~e

Külsejére túlzott gondot fordító férfi. A piperkőcöket a hátuk mögött kinevetik. (Jelzőként:) Piperkőc férfi az apja.

pipogya ♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Gyenge akaratú, gyáva (ember, különösen férfi). Ez a pipogya fráter az asszony nélkül sehová se mer menni.

pir ♦♦♦ fn -, ~t, ~ja (választékos)

(Arcon vagy égbolton) piros szín. Arcát halvány pir futotta el. • (választékos) A hajnal pirja: a fölkelő nap fénye. Már dereng a hajnal pirja, ideje felkelni.

piramis ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Egyiptomban a fáraók számára temetkezési helyül, illetve Dél- és Közép-Amerikában kultikus céllal készült hatalmas, gúla alakú építmény. Amikor Egyiptomban jártunk, közelről láthattuk a piramisokat, amelyeket addig csak könyvekből és filmekből ismertünk.

pirít ♦♦♦ ige ~ani

1. (Élelmiszert) lassú tűzön vagy forró zsiradékban halványbarnára süt. Lisztet pirít a rántáshoz. 2. Valakire pirít: (mások előtt) megszégyenítő szavakkal illeti. Úgy rám pirított, hogy sohasem felejtsem el.

pirítós ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Ropogósra pirított kenyérszelet. Bolondul a fokhagymás pirítósért.

pirkad ♦♦ ige ~ni

(Napfelkelte előtt) keleten az ég alja világosodni, majd pirosodni kezd. Már pirkad, éledeznek a madarak.

pirongat ♦♦ ige ~ni

Enyhén dorgál valakit. Szelességéért gyakran pirongatták. „Vigasztaltad fiad és pirongattad” (József A.: Kései sirató).

piros I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. A vörösnel világosabb, élénk színű. Piros almát vettem a piacon. Piros arca hirtelen elhalványult. 2. (A magyar kártyában:) Piros szívvvel jelölt (kártyalap). Tedd már le a piros ászt!

piros II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t vagy ~at, ~a

1. Piros szín. Jobban szeretem a pirosat, mint a kéket. A háttérhez több pirosat használj! 2. Közlekedési jelzőlámpa tilos jelzése. Ne menj át a pirosan! 3. Magyar kártyának piros szív jelzésű lapja vagy lapjai. A piros az adu. A pirosat az utolsó körre tartogatom.

pirospaprika ♦♦ fn

Örölt paprika. Pirospaprikát is tegyél az ételbe! Kaptam egy kiló pirospaprikát.

pirul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamely érzelem következtében pirossá válik. *Míg ő szidott, én csak pirultam zavaromban. Hogy pirult az arca a dicsérettől!* 2. (Étel, főként hús, tészta felülete) sütés közben barnáspirossá válik. *Szépen pirul a hús a sütőben, mindjárt ehetünk.*

pirula ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Golyócska vagy apró korong formájú gyógyszer. *Rendszeresen pirulákat szed.* • *Keserű pirula:* kénytelenségből elviselendő kellemetlenség. *Keserű pirula volt ez számára.*

pisil ♦♦ ige ~ni (bizalmas, gyermeknyelvi)

Vizel. *Valószínű, hogy fölfázott, mert gyakran jár pisilni.*

piskóta ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Tojásból, lisztből és cukorból kikevert könnyű tésztából készült puha sütemény. *Az ünnepre piskótát is sütött.* 2. Rúd alakú száraz sütemény. *Vett az üzletben egy doboz piskótát.* 3. (bizalmas, tréfás) Kecses kis lábfej. *Mutasd a piskótáidat!* 4. (bizalmas, tréfás) (Valaki vagy valami nagyszerű voltának elismerésére:) *Nem piskóta:* ez igen, ez már valami. *Mit szólsz, milyen jól megy neki a sielés? – Nem piskóta!*

pislákol ♦♦ ige ~ni

(Fény vagy fényforrás) fel-fellobbanva, halványan világít. *A sötétben csak egy mécses lángja pislákol.*

pislant ♦♦ ige ~ani

1. Szemhéját egyszer hirtelen lezárja és felnyitja. *Belement a szemembe valami, és pislantanom kellett.* 2. (bizalmas) Lopva valahova pillant. *Láttam, hogy folyton a szomszédodra pislantottál.* 3. (tréfás) Vizel. *Mindjárt indulhatunk, csak még pislantok egyet.*

pislog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szemhéját többször gyorsan lezárja, majd felnyitja. *Bogár repült a szemébe, attól pislog.* 2. (Fény, tűz) pislákol. *Pislog a mécses, már alig világít.* 3. Lopva oda-odanéz valahova. *Folyton a padszomszédjára pislog.*

pisze ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Rövid, kissé felfelé hajló hegyű (orr). *A pisze orr látványa általában mosolyt csal az arcokra. Szeretem a kedves, pisze orrod.* 2. Ilyen orrú (ember). *Az ünnepségen egy pisze kislány mondta a verset.* (Főnévi használatban:) *Gyere ide, te kis pisze!*

piszkál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hegyes eszközzel szurkál, kotor valamit, turkál valamiben. *Piszkálja a tüzet egy bottal.* • *Az orrát piszkálja:* ujjával turkál benne. *Ne piszkáld az orrod, az nagyon csúnya dolog! | Piszkál az ételben:* étvágytalanul eszik. *Amíg a többiek jóízűen ettek, ő csak piszkált az ételben.* 2. (bizalmas, rosszalló) Valamihez (többször) hozzáér úgy, hogy kárt tehet benne. *Ne piszkáld a számítógépet, ha nem értesz hozzá!* 3. (bizalmas, rosszalló) Bosszant, ingerel valakit, valamit. *Ne piszkáld folyton azt a szegény kutyát! Már megint piszkálsz?* 4. (bizalmas, rosszalló) (Kellemetlen ügyet) aprólékosan vizsgál. *Ne piszkáljuk ezt a kérdést, bízzuk az illetékesekre!*

piszkít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Piszkossá tesz valamit. *Nem megyünk be, mert sáros a cipőnk, csak piszkítanak a szőnyegeteket.* 2. Vizeletét, ürülékét valahova bocsátja. *A kiskutya a szoba sarkába piszkított.*

piszkol ♦♦ ige ~ni

1. Piszkossá tesz valamit. *Nagyon piszkolja a ruhámat ez a kerti munka.* 2. Szemetel. *Keveset piszkoltak, pedig sokan voltak a rendezvényen.* 3. Durván ócsárol valakit. *Egész nap csak piszkolja szegényt, nincs hozzá egy kedves szava.*

piszkos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Olyan (személy, dolog), akin, amin, amiben piszok, szenny van. *Egy halom piszkos ruhával ért haza a táborból.* 2. Piszokkal járó (tevékenység). *Ez piszkos munka lesz, ne a legjobb ruhádban gyere!* 3. Erkölcstelen, kifogásolható. *Piszkos üzletet kötött.* 4. Trágár beszéd, kifejezés stb. *Piszkos beszédű volt világlátésében, sokat káromkodott.*

piszkozat ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Valamely iratnak, írásnak nem végleges, még javításra szoruló változata. *Ez csak a piszkozat, a tisztázatot még nem készült el. A dolgozathoz először készítsenek piszkozatot!*

piszmog ♦♦ ige ~ni (bizalmas, rosszalló)

Piszmog valamivel vagy valamin: hosszasan, főleg aprólékosan végez valamit. *Ne piszmogj már annyit a borotválkozással, mert elkésünk.*

piszok ♦♦♦♦ fn *piszok, piszkot, piszka* vagy ~ja

1. Valamire rátapadt, valahol felgyülemlett, oda nem tartozó, kellemetlen anyag. *Itt minden csupa piszok.* 2. Ürülék. *Takarítsd el a kutya piszkát!* 3. (durva) Aljas ember. *Te piszok! Nem elég, hogy lopott, még hazudik is az a piszok!* (Jelzőként:) *Jól becsapott ez a piszok fráter.*

piszokság ♦ fn ~ok, ~ot, ~a (bizalmas)

Aljas tett, kijelentés. *Nagy piszokság volt tőle ez az árukladás.*

pisztácia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A Földközi-tenger vidékén honos szömörceféle örökzöld cserje. *A pisztáciát az ókori mezopotámiaiak nemesítették.* 2. Ennek magas olajtartalmú termése. *A vendégeknek ropit, sós mandulát és pirított pisztáciát kínáltak.* 3. Ezzel ízesített étel, különösen fagyalt. *Két gombóc fagyaltot kérek: vaniliát és pisztáciát!*

pisztoly ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Fél kézben tartható, rövid csövű lőfegyver. *Az álarcos férfi pisztolyt rántott, és követelte az aznapi bevételt. Amikor pisztolyt szegeztek rá, kénytelen volt bevallani mindent.* 2. Porlasztott folyadékot kilövellő készülék. *Festékszóró pisztolyt vett, úgy festette át a kerítést.*

pisztráng ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Tiszta vizű hegyi patakokban élő, pettyes testű hal. *Tavasszal az Alpokban töltöttünk egy hetet, kirándultunk, horgásztunk, még pisztrángot is fogtunk.* 2. Ennek húsa mint étel. *Imádom a rántott pisztrángot.*

pitvar ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (népi) Parasztházban az udvarról, tornácról nyíló helyiség. *Délutánonként a pitvarban szunyókált.* 2. A szív bal, illetve jobb felső ürege. *A vér a jobb pitvarból a jobb kamrába, onnan a tüdőbe, majd a bal pitvarba, azután a bal kamrába áramlik.*

pityereg ♦♦♦ ige ~ni

1. (Rendszerint kisgyerek) panaszosan sírdogál. *Még mindig pityereg a kisfiú, mert rákiabált az anyukája.* 2. (gúnyos) Tehetetlenül siránkozik. *Ne pityeregj annyit a feladatok miatt, inkább lássunk munkához!*

pityke ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (rég) Füles fémgomb. *A dolmányról sorra leszakadtak a pitykék.* 2. Értéktelen dolog. *Egy pitykét sem ér.*

pitymall|ik ♦ ige ~ani (népi)

Az égbolt hajnalban világosodni kezd. *Alig pitymallott, amikor útnak indultak.*

pityókos ♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an (népi)

Enyhén ittas. *Pityókosak voltak már mindnyájan.*

pitypang ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Sárga virágú, tejszerű nedvű, szétfújható, bóbítás termésű gyomnövény. *Egy időben pitypangból is megpróbáltak gumit gyártani, de nem sikerült.*

pizsama ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Kétrészes, hálórúhának használt ruhanemű. *A pizsamám felsőrésze és nadrágja különböző színű. Pizsamában szoktál aludni vagy hálóingben?*

placki ♦ fn ~k, ~t, ~ja (Fv)

Reszelt nyers krumpliból készült, erősen fűszerezett, palacsintaszerű tésztaétel. *A sörhöz plackit kérünk, reméljük, nem lesz túlságosan olajos.*

plafon ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja (bizalmas)

1. Mennyezet. *A plafont fehérre festettük, a falakat viszont sárgára. A plafonról hatalmas csillár lóg le.* • (Mindjárt) a plafonon van: (rögtön) ingerült, dühös (lesz). *Nem lehet hozzászólni mostanában, mert mindjárt a plafonon van.* 2. Valamiben elérhető felső határ. *Sajnos a fizetésem elérte a plafont, nem emelhetik tovább.*

plakát ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Nyilvános helyen kifüggesztett, rendszerint nyomtatott és grafikus által tervezett hirdetés. *A választások előtt plakátokat ragasztott.*

plakett ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Egyik oldalán domborművel mintázott, fém emléklap. *Jubileumi plaketteket adtak át az ünnepségen.*

pláne I. ♦♦♦♦ hsz (bizalmas)

1. (Kiemelésre:) Főként, különösen. *Sokat kell tanulni, pláne a vizsgaidőszakban.* 2. (Fokozásban:) Még inkább, még jobban. *A kutyától is fél, a kígyótól meg pláne.*

pláne II. ♦♦♦♦ msz (bizalmas)

Különösen. *Nehezen alszik el, pláne ha másnap utazik.*

pláne III. ♦♦♦♦ fn –, –, – (bizalmas)

Valaminek a fő érdekessége. *Az benne a pláne, hogy egyedül készítettem, segítség nélkül!*

planetárium ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Az égitestek mozgását bemutató szerkezet. *A kupolás terem közepén áll a planetárium, amely a csillagokat és égitesteket követíti.* 2. Az a kupolás épület vagy terem, amelyben ez a szerkezet el van helyezve. *Még soha nem voltam a planetáriumban.*

platán ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Tenyeresen tagolt levelű, hámló kérgű, lecsüngő virágzatú, terebélyes lombhullató fa. *Egy öreg platán árnyékában olvastam a vízparton.*

platina ♦♦ fn –, ~t, ~ja

Szürkésfehér, nagy sűrűségű, puha nemesfém. *A platina még az aranynál is értékesebb, mert ritkább. Platinából van az ékszere, nem ezüstből!*

platinalemez ♦ fn

Zenekar, énekes ötvenzredik eladott hanglemeze, illetve az ezért kapott platina színű, lemez alakú díj. *Legutolsó lemeze platinalemez lett.*

play back ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Film külön felvett hangjának és képének egyesítése. *Nem sikerült tökéletesen a play back, elcsúszott kissé a hang és a kép.* 2. Felvett hang visszajátszása. *A play back során érdekes részletekre lettünk figyelmesek.* 3. Az az előadásmód, hogy a közönség előtt a stúdióban felvett hangot, illetve zenét játsszák le, és az énekes vagy zenekar (száj)mozgásával csak mímeli az élő adást. *Play backet nem vállal a zenekar, csak élő fellépést.* | *Play backról:* ilyen előadásban, a stúdióban előre felvett hanganyagot lejátszva. *Láttam, hogy play backról ment az egész koncert!*

pláza ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Szolgáltatásokat és szórakozási lehetőségeket is kínáló nagyobb üzletközpont. *Karácsony előtt napokig a plázákat jártuk. Nézzünk valami moziműsort a plázában! Ebben a plázában korcsolyázni és biliárdozni is lehet.*

plébánia ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Katolikus egyházközség. *A kezdő pap jó plébániára került.* 2. Ennek ügyeit intéző lelkészi hivatal. *Elment a plébániára, hogy beszéljen a káplánnal.*

plébános ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Katolikus egyházközség vezető papja. *Segédlelkészből előbb plébánossá, majd idővel esperessé lépett elő.*

plebejus ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Nem teljes jogú néposztály tagja az ókori Rómában. *A patríciusokkal szemben a plebejusok nem részesültek kiváltságokban.*
2. Polgárjog nélküli (szegény) városlakó a középkorban. *A középkorban a plebejusok általában egymás között házasodtak.*
3. (választékos) A népből származó személy. *Nagyapám plebejus volt, egész életében keményen kellett dolgoznia a megélhetésért.* (Jelzőként:) *Plebejus származása miatt könnyebben megérti a szegényeket.*

pléd ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

Pamutból, gyapjúból készült takaró. *Plédbe csavarja fázós derekát.*

pléh ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

1. Vékony, melegen hengerelt vaslemez. *Ez a régi doboz, amit még nagyanyámtól kaptam, pléhből készült.* (Jelzőként:) *Ma már ritka a pléh mosdótál.* 2. (népi) Ebből készült lapos edény, tepsi. *A pléhben gyorsabban megsül a hús.*

plénum ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (Politikai) szervezet választott vezető testületének teljes ülése. *Ebben a kérdésben csak a plénum dönthet.* 2. (Munka- vagy lakóhelyi) közösség teljes nyilvánossága. *A plénum elé vitték a közös költség ügyét.*

pletyka¹ ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Felelőtlen, bizalmas hír vagy híresztelés. *A faluban futótűzként terjednek a pletykák.* 2. Pletykás személy. *Ez az öreg egy nagy pletyka.* (Jelzőként:) *Házártos, pletyka vénasszony lett a kedves, fiatal nőből.*

pletyka² ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Fehér virágú, gyorsan növekedő, dísznövényként nevelt futónövény. *A pletyka hosszú, lelógó szára gyökereket ereszt.*

plusz I. ♦♦♦♦ mn –, ~t, –

A zérusnál nagyobb értékű. *A napi középhőmérséklet plusz 15 fok.*

plusz II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az összeadás jele, illetve pozitív előjel, amelyet két, egymást felezőpontjukban metsző, egyenlő hosszúságú vonal jelöl (+). *Vigyázz, a zárójel után plusz van, nem mínusz, javítsd ki!* 2. (bizalmas) Többség, előny. *Az még plusz nála, hogy beszél németül. Ezt pluszként könyveli el.*

plusz III. ♦♦♦♦ hsz

1. (Összeadás jelölésére:) *Öt plusz egy az hat. Tizenhárom plusz egyes találata volt a totón.* 2. (bizalmas) Azonfelül, ráadásul. *Hetenként porszívózik, plusz ablakot mos.*

plüss ♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Bolyhozott gyapjú- vagy pamutszövet. *Ruhákat varr plüssből a babáinak.* 2. (Jelzőként:) Ebből készült, ezzel bevont. *Plüss fotelágyat vett. Több tucat plüss játékmackója van.*

pocak ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (bizalmas)

Kövér, kidomborodó has. *Nagy pocakja lett, mióta nem láttam, látszik, hogy sokat eszik.*

pocok ♦♦ fn pocok, pocokot, ~ja

1. Az egérnél zömökebb, erdőn, mezőn élő rágcsáló. *A pocok kártékony, ezért irtani szokták.* 2. (bizalmas) (Kisgyermek megszólítására:) *Gyere ide, te kis pocok!*

pocsék ♦♦♦ mn ~ak vagy ~ok, ~at vagy ~ot, ~ul

1. Nagyon rossz. *Pocsék idő volt a szabadságom alatt, állandóan esett az eső.* 2. (durva) Nagyon csúnya. *Ez egy pocsék nő, a helyedben nem találkozna vele.* 3. • (népi) (Főnévi használatban:) *Pocsékba megy: elvész, tönkremegy. Pocsékba ment a sok szilva, nem volt, aki leszedje.*

pocskondiáz ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Gyaláz, becsmérel valakit. *Ahelyett, hogy pocskondiázol, próbálj inkább megérteni!*

pocsolya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kisméretű, sekély (és piszkos) állóvíz. *Nem is tó az, csak pocsolya.* 2. A talajmedvényedésben összegyűlt víz, általában esővíz. *Kisütött a nap, felszáradt az összes pocsolya.* 3. Erkölcsi fertő. *Belesüllyedt a pocsolyába, amióta ebbe a társaságba jár.*

pódium ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Előadási emelvény, dobogó. *A téren már felállították a pódiumot a délutáni előadáshoz.* • *Pódiumra lép:* (előadóművész) valahol fellép. *Hosszú évek után újra pódiumra lépett.*

poén¹ ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Vicc csattanója. *Ne lódd le a poént azzal, hogy előre elmondod!*

poén² ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

(Kockajátékban, biliárdban, kártyában, némely sportban:) Egy nyerő egység. *Tíz poén különbséggel nyerte a játszmát.*

poéta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (régí vagy választékos)

Költő. *Egy lángelkű poétáról szól a darab.*

pofa ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Állat fejének a száj körüli része. *Megveregette a ló pofáját.* 2. (durva) Arc. *Látni sem bírom azt a ronda pofáját.* • Két pofára eszik: száját teletömve, mohón eszik. *Két pofára ette a gombócot.* | (durva) *Van vagy nincs pofája valaminek:* van vagy nincs benne elég merészség, szemtelenség hozzá. *Még van pofája a történet után bármit is kérni! Nincs pofám ahhoz, hogy ilyesmivel eléálljak.* | (bizalmas) *Pofára jó:* külsőre, látszatra jó. *Mit gondolsz erről a kocsiról, megvegyük? – Szerintem pofára jó.* 3. (durva) Száj. *Egész este be nem állt a pofája.* • *Pofa be!:* hallgass, fogd be a szád. 4. (bizalmas) Személy. *Beszállt a metróba egy fura pofa. Remek pofa, jókat lehet vele viccelődni.* 5. Gépnek, szerszámnak fékező, rögzítő része, alkatrésze. *Elkopott a fék pofája.* 6. (bizalmas) (Jelzőként:) Egy adag (sör). *Igyunk egy pofa sört!*

pofátlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul (durva)

Arcátlan, pimasz. *Pofátlan viselkedése miatt nem szeretik. Micsoda egy pofátlan alak!*

pofon I. ♦♦♦♦ hsz

(Kifejezésekben:) Arcon, arcul. *Majd jól pofon csaplak, ha nem hagyod abba!*

pofon II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Tenyérrrel az arca mért ütés. *Jókor kapta az atyai pofont.* 2. Megszégyenítés, megalázás vagy megaláztatás. *Azt a pofont, hogy nem őt választották meg, soha nem heverte ki teljesen.*

pogácsa ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Omlós, kerek (sós) sütemény. *Nagyon szeretem a túrós pogácsát.* • *Hamuba vagy hamuban sült pogácsa:* népmesei útravaló. *A szegénylegény hamuban sült pogácsát kapott az édesanyjától az útra.* 2. Gombóc alakú vagdalt hús, húslabdacs. *Darált húsból pogácsákat sütött vacsorára.*

pogány ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Nem egyistenhívő, illetve nem keresztény. *Ebben a könyvben a pogány germánok leírását találod.* 2. Ilyen személyre jellemző, vele kapcsolatban. *Pogány szokás szerint áldoztak.* 3. (rosszalló) Nem vallásos, nem keresztényi. *Pogány beszédet hallott a buszon, valaki Istent káromolta.* 4. (régí) (A török háborúk korában:) Mohamedán. *A pogány emberek gyauroknak nevezték a magyarokat.* (Főnévi használatban:) *A pogányokról sok regényünkben olvashatunk, például az Egri csillagokban.* 5. (népi) Kegyetlen, cudar. *Pogány időket élünk. Pogányul elverte a haragosát.* 6. (bizalmas) (Főnévi használatban:) (Még) megkereszeletlen gyermek. *Te kis pogány!*

pogrom ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Nemzetiségi vagy vallási kisebbségnek, különösen a zsidóságnak üldözése, legyilkolása. *A lengyelországi zsidó család a pogromok elől Amerikába menekült. 1915-ben a törökök pogromot rendeztek az örmények között.*

poggyász ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Utazó személy csomagja vagy csomagjai. *Minden poggyászt betette a csomagmegőrzőbe.*

pohár ♦♦♦♦ fn poharak, poharat, pohara

1. Kerek szájú kisebb ivóedény. *Egy jénai pohárból issza meg a reggeli kávéját.* 2. Annyi ital, amennyi ebbe belefér. *Felhajtott egy pohárral.* (Jelzőként:) *Kérek még két pohár sört!* 3. (választékos) Poharazás, borozgatás. *Meghívott egy pohárra. Pohár közben gyorsan múlt az idő.* 4. (Fv bizalmas) Tiszteletdíjül szolgáló serleg, illetve ennek elnyeréséért folyó verseny. *A poharat a lackófalvi focicsapat nyerte el. Vasárnap lesz a Dunai Pohár biliárdverseny.*

poharaz|ik ♦ ige ~ni

Társaságban bort iszogat. *Nem jár borozóba, otthon poharazik a barátaival.*

pohárköszöntő ♦♦ fn

Asztalnál mondott rövid köszöntőbeszéd, melynek végén valakinek vagy valakiknek az egészségére üritik a poharat. *Pohárköszöntőt mondott az esküvői vacsorán.*

pohárnok ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (régí)

Ura poharának töltögetésével megbízott szolgál. *A királyi pohárnok az udvartartás egyik fontos méltósága volt.*

pohárszék ♦ fn (régí)

Edények, evőeszközök tárolására való, alul zárt, felül nyitott polcos szekrény. *A legszebb tányérokat vette elő a pohárszékből.*

pojáca ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (régí) Bohóc, komédiás. *Apja tiltása ellenére pojácának állt.* 2. (gúnyos) Nevetséges vagy nevetségesen viselkedő személy. *Ne csinálj pojácát magadból! Nem szeretem az olyan pojácákat, akik lilára festik a hajukat.*

pók¹ ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Kerekded testű, négy pár lábú, zsákmányfogásra gyakran hálót szövő ízeltlábú állat. *Tele van pókkal a padlás. Pókot tart egy befőttesüvegben. Hatalmas hálót szőtt a szoba sarkába egy pók. Vajon csíp ez a pók? | A pókok: ezeknek az állatoknak a rendje. A pókok rendszertanilag az ízeltlábúak törzsébe tartoznak.* 2. (szleng) Ember, személy. *Ki az a pók ott a szomszéd asztalnál, aki a nővérednek csapja a szelet?* 3. (bizalmas) Csomagoknak a gépkocsi tetején levő csomagtartóra rögzítéséhez használatos, kampós végű gumikötél. *Ha megyünk a bútorokért, tegyél be néhány pókot is az autóba, hátha kicsi lesz az utánfutó.* 4. (Va bizalmas) A tilosban parkoló autókra tett kerékbilincs, illetve az ilyen autókat elszállító gépjármű. *Elvitte a pók az autóját, mivel nem váltott parkolójegyet.*

pók² ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Ló lábán keletkező daganat. *Az állatorvos pókot talált a Panka hátsó lábán.*

pokol ♦♦♦♦ fn poklok, poklot, pokla

1. A vallásos hit szerint a túlvilági örök kínok helye. *Dante Isteni színjátékában részletesen olvashatunk arról, hogy akkoriban hogyan képzeltek el az emberek a poklot.* • (túlzó) *A pokolba vagy a pokol fenekére kíván valakit: nagyon terhére van. A pokolba kívánta a váratlan vendéget.* | (bizalmas) *Ég a pokol: (előző napi túlzott ital fogyasztás miatt) gyötrő szomjúságot érez valaki, illetve gyomorégése van. Kár volt tegnap annyit inni, most aztán ég a pokol.* | *Pokolra való: égetnivaló gazfickó. Legszívesebben jól megbüntetem ezt a kis pokolra valót!* | (bizalmas, rosszalló) *Kinn a pokolban: nagyon messze. Valahol kinn a pokolban lakik.* | *Pokollá teszi valakinek az életét: elviselhetetlenné, tűrhetetlenné. Pokollá tette szegény férje életét.* | *Elszabadul a pokol: szenvedély, indulat tombolni kezd. A bombázás megkezdésekor az utcákon elszabadult a pokol.* 2. (Indulat kifejezésére:) *Ördög és pokol! Menj a pokolba! A pokolba velem!* 3. Kínokkal teli, gyötrelmes helyzet. *Megjárta a háború poklát. Pokol az élete, mióta a férje iszik.*

pokolgép ♦♦♦♦ fn

Időzített robbanószerkezet. *Az autóbába pokolgépet helyeztek el a terroristák.*

pokoli ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. A pokolra jellemző, oda illő. *A betegség alatt pokoli kínjai voltak. Pokoli vihar tombolt végig a part mentén.* 2. Ördögien gonosz. *Pokoli tervet eszelt ki.* 3. (túlzó) Nagyon rossz, kellemetlen. *Pokoli fejfájással ébredt.* 4. Ijesztően nagy. *Pokoli összeget veszített kártyán.* 5. (túlzó, bizalmas) (Nyomósításra, határozószó-szerűen:) Rendkívüli mértékben. *Pokoli rosszul éreztük magunkat. Pokoli nagy feszültség volt benne.*

pokróc ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (rég) Durva gyapjúból, szőrből készült vastag szövet. *Régen az asszonyok otthon házilag szőttek pokrócot, posztót.* 2. Ilyen anyagú takaró. *Egy színes pokrócot terített az ágyra. Pokrócot dobott a ló hátára.* 3. (Jelzőként:) Modortalan, udvariatlan, durva. *Pokróc stílusa miatt kivívta a többiek ellenszenvét.*

polc ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Tárgyak tárolására használt, falra rögzített vízszintes, rendszerint deszka- vagy fémlap. *A fürdőszobai polcon ott sorakoznak a tisztálkodószerek.* 2. egymás fölötti vízszintes lapokból álló bútor. *A konyha polcain már nem férnek el az edények. Új polcot vett a könyveinek.* 3. Hivatali állás, tisztség. *Magas polcra jutott az évek során.*

polgár ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (rég) Város (teljes jogú) lakosa. *A városi iparosokat és kereskedőket a feudalizmus korában polgároknak nevezték.* 2. Állampolgár. *Becsületes adófizető polgár volt mindig.* 3. Műveltsége, (szak) tudása vagy tulajdona révén sorsát önállóan irányítani képes állampolgár. *A polgárt nemcsak érdeklik a közügyek, hanem kész aktívan is részt venni a közéletben.* 4. (Fv) Lakos. *A falu polgárai követelték a polgármester lemondását.* 5. (népi) Vidéki kisiparos, kiskereskedő, tehető parasztagazda. *Ha az egyszerű juhászból polgár lesz, nem kell többé juhokat őriznie, még cselédet is fogadhat.* 6. • (rég) Egyetemi polgár: egyetemi hallgató. *Ősztől egyetemi polgár lett.*

polgárháború ♦♦♦♦ fn

Egy országon belül az ellentétes érdekű politikai csoportok közötti fegyveres harc. *A nemzetiségi és társadalmi feszültségek polgárháborúba sodorták az országot.*

polgármester ♦♦♦♦ fn

Valamely település vagy településrész vezető tisztviselője. *A kerület lakói megválasztották polgármesterüket. A helyhatósági választások során adjuk le szavazatunkat a polgármester személyére is.*

polgárság ♦♦♦♦ fn -, ~ot, ~a

1. A polgárok társadalmi osztálya. *A tehető polgárság mindig támogatta a művészetet.* 2. (rég) Valamely város lakossága. *A város polgárságának véleménye eljutott a megyegyűlésig.* 3. (rég) Valamely város közösségébe való tartozás joga. *Megkapta a pesti polgárságot.*

polgártárs ♦♦♦ fn (rég)

Az állam valamely polgára (megszólításként ugyanannak az államnak egy másik polgára részéről). *Polgártársak, a haza veszélyben van!*

polip ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. A puhatestűek közé tartozó, nyolekarú, ehető húsú tengeri állat. *Az adriai bújáráson polipot is láttunk. A hajókiránduláson mindannyiunknak ízlett a polip.* 2. Nyálkahártyás testüregben támadt duzzanat. *Orrából polipot távolítottak el, így megszűnt krónikus náthája.*

politika ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. Az állami élet különböző területeivel foglalkozó tudományág, illetve ennek alkalmazása a társadalom irányításában, szervezésében. *Politikát tanít egy amerikai magánegyetemen.* 2. Valamely ország hatalmon levő közéleti erőinek a kormányzásban követett iránya. *A politika szeretné befolyása alá vonni a sajtót.* 3. Valamely csoportnak, rétegnek az államhatalom megszerzésére vagy befolyásolására irányuló tevékenysége. *Következetes ellenzéki politikát folytat.* 4. Elgondolás, cselekvési terv. *Hibás a városi közgyűlésnek a bérlakásokkal kapcsolatos politikája.* 5. (bizalmas, rosszalló) Taktika, ravaszság. *Csak politikából hízeleg neki.*

politikus I. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Politikával hivatásszerűen foglalkozó személy. *A kormánypárti és ellenzéki politikusok parázs vitát folytattak a költségvetésről.* 2. (kissé rosszalló) A viszonyokhoz ügyesen alkalmazkodó személy. *Ügyes politikus, mindenkivel könnyen szót ért.*

politikus II. ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Politikai vagy taktikai szempontból célszerű. *Politikus viselkedése hasznos az eredményesség szempontjából.* 2. (kissé rosszálló) Ügyesen alkalmazkodó. *Politikus embernek született. Viselkedj politikusan!*
- polka** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Cseh eredetű, gyors ütemű páros tánc. *A szalagavatón polkát akarunk táncolni.* 2. Ilyen ütemű zenedarab. *Az újévi koncerten a két Strauss polkát játszotta a zenekar.*
- pollen** ♦♦ fn ~ek, ~t, ~je
Virágpor. *Némely pollen heves tüneteket okoz az arra allergiás embereknél. Tavaszodik, tele van pollennel a levegő.*
- póló** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Lóhátról üzött labdajáték. *Ha pólózni akarsz, előbb meg kell tanulnod lovagolni!* 2. (bizalmas) Vízilabda. *Pólóban a magyar csapat szinte verhetetlen.* 3. (bizalmas) Rugalmas, puha anyagból készült, rövid ujjú, kényelmes trikó. *Pólóban és farmerben járt egész nyáron.*
- poloska** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Sötétbarna, kerek, lapos testű vérszívó rovar, illetve ennek mezei változata. *Nagyon elszaporodtak nálunk a poloskák.* 2. (bizalmas) Lehallgatókészülék. *Poloskákat rejtettek el a követség falában.*
- pólus** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. Áramforrás csatlakozó pontja. *Ennek az elemnek melyik a pozitív, és melyik a negatív pólusa? 2. Égítéstnek vagy mágnesnek az a helye, ahol a mágneses erővonalak a legsűrűbbek. Az egyik mágnes negatív pólusa és a másik mágnes pozitív pólusa vonzzák egymást. Az iránytű hegye mindig az északi mágneses pólus felé fordul.* 3. (rég) Az a pont, ahol az égítést forgási tengelye metszi a felszínt. *Csak a huszadik század elején sikerült eljutniuk az utazóknak Földünk északi és déli pólusára.* 4. (választékos) Két ellentétes dolog, tulajdonság, helyzet egyike. *A vitában épp az ellenkező póluson helyezkedtem el, mint ő.*
- pólya** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Csecsemő begöngyölésére való hosszúka, lapos párna. *Régen a csecsemőket pólyában tartották.* 2. Hosszú, keskeny kötszer. *Rugalmas pólyát teker a sérült testrésze.* 3. (rég) Címer mezőjében vízszintes sáv. *A magyar címer ezüst pólyái a történelmi ország nagy folyóit jelképezik.*
- pólyás** ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an (bizalmas)
Egy-két hónapos, általában pólyában tartott (csecsemő). *A pólyás kisbabák sírásától hangos a szüléset.* (Főnévi használatban:) *Ezen a szüléseti osztályon a pólyások az édesanyjuk mellett fekszenek.*
- pompa** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Ünnepelessé, tündöklően széppé tevő dísz vagy díszek összessége. *Illően, királyi pompával fogadták a trónörököszt. Kedveli a pompát.* 2. (választékos) Szemet gyönyörködtető, változatos szépség. *A virágok pompája egészen elbűvölte.*
- pompás** ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
1. Fényűzően díszes, látványos. *Pompás bútorokat láttunk a kastélyban.* 2. Nagyszerű, kitűnő, remek. *Pompás vacsorát szolgáltak fel a konferencia résztvevőinek. A hegyről pompás kilátás nyílik a városra.*
- pompáz|ik** ♦♦♦ ige ~ni (választékos)
Szépségével, változatosságával feltűnik, ékeskedik, magára vonja a figyelmet. *Ezernyi virág pompázik a kertben.*
- pondró** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Ételben, gyümölcsben vagy oszló tetemben élősködő lárva, kukac. *Rossz minőségű lett a termés, szinte mindegyik almában van pondró.* 2. (rosszálló) Jelentéktelen, de ártalmas ember. *Hitvány pondró, nem több.*
- pongyola I.** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (kissé régi)
Elöl nyíló, kényelmes (hosszú) női háziruha. *Othon általában pongyolát hord. Szeretnék egy új pongyolát.*
- pongyola II.** ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n
1. Kissé lompos (ruházat). *Pongyola megjelenésével elriasztja a vevőket.* 2. Pontatlan, felületes, hanyag. *Óvakodj a pongyola fogalmazástól!*
- póni** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
Kis termetű, alacsony lófajta. *Pónin még az egészen kicsi gyerekek is mernek lovagolni. A cirkuszban láttunk egy helyes kis pónit.*
- pont** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
1. Kiterjedés nélküli térelem. *A görbe két pontban metszi az egyenest. Határozd meg ennek a pontnak a koordinátáit!* 2. Síknak vagy térnek kis kiterjedésű része. *Egy ponton még érzékeny az operált térdelem.* 3. Kis kerek folt mint a (kijelentő) mondat végét jelző írásjel (.). *Ne hagyd el a pontot a mondat végéről!* 4. Táj (kisebb) része. *A Tiszántúl egyik távoli pontján jártunk.* 5. Jelentéktelen személy. *Kis pont vagyok a vállalatnál.* 6. Időpont, pillanat. *A cselekmény ezen a ponton váratlan fordulatot vett. (Határozószó-szerűen:) Pontban: pontosan valamely megjelölt időpontban. Pontban hétkor találkozunk a mozi előtt.* 7. Szövegnek egy bizonyos (kisebb) része. *A szerződés 4. pontja tartalmazza a lényegét.* 8. Szempont, tekintet. *Ebben a pontban nem értünk egyet.* 9. (Sportmérközésen:) Az értékelés egysége. *Távoli dobásával három pontot szerzett csapatának.* 10. Folyamatnak, állapotnak mérőszközön mérhető és megjelölhető kezdőpontja. *A jég elérte az olvadási pontot.* 11. (bizalmas) (Határozószó-szerűen:) Éppen, pontosan. *Pont ez hiányzott!* 12. (bizalmas) (Mondatszószerűen, vita lezárásának jelzéséül:) *Leülsz tanulni, és pont!*
- pontatlan** ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Valamely cselekvést (általában) késve végrehajtó, illetve ilyen személyre jellemző. *Pontatlan érkezésével megzavarta az előadást. Nehezen viselem el a pontatlan embereket.* 2. A valóságnak nem teljesen megfelelő. *A tények pontatlan ismertetése sok kellemetlenséget okoz.* 3. Nem megbízhatóan működő (óra). *Pontatlan az óráim, vagy késik, vagy siet, újat kell vennem.*

pontos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. A valóságnak (a részletekig menően) megfelelő. *Pontos számításokat végzett. A pontos idő: 22 óra 10 perc 42 másodperc.* 2. A kitűzött időpontban történő. *Pontos megjelenésre számított! A gyorsvonat pontosan érkezik.* 3. Cselekvést, feladatot a kitűzött időpontban vagy időpontig végrehajtó. *Pontos fizető, mindig időben befizeti a számlákat. Pontos voltam, nem késtem egy percet sem.* 4. Hiba nélkül, lelkiismeretesen dolgozó (személy). *Megbízható, pontos munkaerőre van szükségem.* 5. Ilyen személyre jellemző. *Mindenkitől pontos munkát várok el!* 6. Hiba nélkül, megbízhatóan működő (szerkezet, általában óra). *Mennyire pontos az órád?* 7. (Sportmérkőzésen:) (Meghatározott számú) pont értékű. *Ez egy tizenkét pontos dobás lenne, ha létezne ilyen.*

pontosvessző ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Hosszabb összetett mondatok tagolására és felsorolások egymemű csoportjainak elkülönítésére használt írásjel (;). *Ebbe a hosszú mondatba tegyél egy pontosvesszőt az egyik vessző helyére!*

pontoz ♦♦ ige ~ni

Pontokkal értékel valamit, valakit. *A döntőben szigorúan pontozták a versenyzőket. Éppen most pontozzák a magyar tornász talajgyakorlatát.*

ponty ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Lassú folyókban, állóvizekben élő, halastavakban is tenyésztett hal. *A ponty nagy, lapos testű, ízletes húsú hal. A hétvégén akkora pontyot fogtam, hogy még most is azt esszük. A rántott ponty a kedvenc étel.*

ponyva ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Erős, durva szövésű vászon. *Takard le az autót ezzel a ponyvával!* 2. Ebből készült ernyő. *Kifeszítették az eső és a nap ellen védő ponyvát.* 3. Földre terített vászon, amelyre az árusok árujukat kirakják. *Hétfélegyént ponyván árul mindenféle kacatot a bolhapiacon.* 4. A régen vásárokon kiterített vászronról árult, általában silány tartalmú, igénytelen külsejű, olcsó könyv, füzet. *Vettem egy ponyvát az aluljáróban. Egész nap a ponyvákat falja.*

pópa ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Ortodox pap. *Díszes misét celebrált a pópa.*

popzene ♦♦♦ fn

Amerikai eredetű, népszerű könnyűzenei irányzat, amelyben a beat, a rock és az amerikai népzene elemei keverednek. *Apám nem hajlandó popzenét hallgatni, csak komolyzenét. A könnyűzenei díjátadó gálán felvonultak a popzene európai és tengerentúli sztárjai.*

por ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valamely szilárd anyagnak, különösen a talajnak szétmállott részecskéiből, apró szemcséiből álló anyag. *Kirázta a szőnyegből a port.* • *Porig* vagy *porrá ég*: teljesen leég. *Mindenük odalett, amikor porrá égett a házuk.* | *Porban csúszik valaki előtt*: megalázkodik előtte. *A porban csúszott felesége előtt, hogy bocsásson meg neki.* | *A porból emel fel valakit*: felemeli a nyomorúságból. *A porból emeltelek fel, és ez a hála?* | *Elveri valakin a port*: nagyon megveri. *Jól elverték szegény kutyán a port.* | (választékos) *Porba hull, omlik*: megsemmisül. „*S ily magasról porba hullni, mily keserves hullomás!*” (Vörösmarty M.: Csongor és Tünde) | *Porba* vagy *porig sújt*: nagyon lesújt valakit. *Porig sújtotta ez a szörnyű hír.* 2. Ilyen alakban forgalomba hozott anyag, gyógyszer, kábítószer. *Bevesz egy adag port a köhögés ellen. Felszívta a port az orrába.* 3. (rég) Puskapor. *Szívárgott a por a kilyukadt hordókból.* 4. (választékos) Eltemetett vagy temetésre váró holttest maradványa. *A port az urnából a tengerbe szórták a halott kérésére.* • *Béke poraira*: nyugodjon békében.

pór ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (rég) (választékos)

Paraszt. „*Mért él a pór?* – *A gülához követ Hord az erősnék*” (Madách I.: Az ember tragédiája).

póráz ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Kutya vezetésére használt vékony kötél, szíj. *Pórázón vezeti a kutyát. A villamosra csak pórázzal és szájkosárral vihetsz fel kutyát.*

porc ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. A csontok és a csigolyák között levő kemény, rugalmas szövet. *A hirtelen megnyúlt kamasznak komoly fájdalmat okozhat a csontok és a porcok eltérő ütemű fejlődése, növekedése.* 2. (bizalmas) (Sportolás közben elszenvedett) porcsérülés. *A csatárt porccal operálták.*

porcelán ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Magas hőfokon kiégetett, nagy finomságú és keménységű fehér kerámiatermék, amelyet általában festéssel díszítenek. *Az eredeti kínai porcelánok rendkívül értékesek. Híres a magyar porcelán is, például a hollóházi.* (Jelzőként:) *Az ünnepi alkalomra porcelán étkészlettel terített.* 2. Ilyen anyagú edények készlete. *A jeles vendég tiszteletére ma a családi porcelánnal és ezüsttel terítettünk.*

porcika ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Ember, állat testének apró részecskéje. *Fáj minden porcikája. Egyetlen porcikám sem kívánja most a sportolást.* • *Minden porcikájában*: egész testében, teljes mivoltában. *Minden porcikájában tiltakozik az utazás ellen.*

porció ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (népi) Adag. *Dupla porciót kérek!* (Jelzőként:) Kb. 1 dl (ital). *Fejenként egy porció pálinkával köszöntötték a reggelt.*
 2. (rég) Hadiadónak természetben járó része. *Kirótták a népre a porciót, ebből etették a katonalovakat.* 3. (rég) Adó vagy adórészlet. *Még nem fizette be az összes porciót.*

póréahagyma ♦♦ fn

Hosszú henger alakú, zöldesfehér hagyma. *Póréahagymát is tégy a salátába!*

porhanyós ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Laza szerkezetű, könnyen szétmorzsolódó (anyag). *Porhanyós talajba jó tenni a magokat!* 2. Rágáskor vagy vágáskor könnyen szétomló (étel). *Fiatal állat húsból lehet porhanyós pecsenyét készíteni.*

porít ♦ ige ~ani

Víz kivonásával porrá alakít valamit. *Ebben a részlegben porítják a tejet, leveseket, kávé.*

porkoláb ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (rég) i

1. Börtönőr. *Most váltják egymást a porkolábok.* 2. Várnagy. *A vitézek a fellegvár elfoglalása után a vártoronyba húzódtak vissza, ahol a porkoláb irányítása alatt folytatták az elkeseredett és kilátástalan küzdelmet.*

porlad ♦♦ ige ~ni (választékos)

1. (Szilárd anyag) lassan porrá válik. *Porlad a szikla, vigyáznunk kell, hogy hová lépünk.* 2. (Eltemetett holttest) fokozatosan feloszlik, porrá válik. *Teste idegen földben porlad.*

porlaszt ♦ ige ~ani

1. (Folyadékot) nagy sebességű légárammal apró részecskékre oszlat. *A hóagyú vizet porlaszt a levegőbe, ahol a víz apró szemekben megfagy, így borítják mesterséges hóval a sípályákat.* 2. (Szilárd anyagot) igen lassan porrá őröl. *A hideg porlasztja a sziklákat. A fagy porlasztja a földet.*

pornófilm ♦♦ fn

Pornográf témájú és ábrázolású film. *Kis költségvetésű pornófilmeket rendez amatőr, de mindenre hajlandó színészekkel. Apa nem engedi, hogy pornófilmet nézzünk.*

pornográfia ♦♦ fn -, ~t, ~ja (választékos)

A nemiségnek szeméremérintő, alantas módon való, öncélú ábrázolása. *Ez a film kész pornográfia! Lapjából száműzött minden pornográfiát.*

porol ♦ ige ~ni

1. (Valamit, különösen textíliát) üt, ráz, hogy a por kiszálljon belőle. *Szőnyeget porol az udvaron.* 2. Port ver föl. *Ne porolj, alig kapok levegőt!*

porond ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Kör alakú cirkuszi színtér. *A porondon most a zenebohócok szórakoztatják a közönséget.* 2. Vetélkedés, küzdelem színhelye. *A versenyzők már a porondon vannak.* • Nemzetközi porondon: nemzetközi nyilvánosság előtt. *Ezt a több országot is érintő kérdést nemzetközi porondon kell megvitatni.*

poronty ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (népi)

1. Kisgyermek. *A porontyaim még nem jöttek meg az iskolából.* (rosszalló) *Vidd innen a porontyodat, folyton bőg!* 2. Ebihal. *Sok apró, alig látható poronty úszkál a tóban.* 3. (rég) Madárfióka, kölyökállat. *A fecske porontyai tátognak az eleség után.*

porosz ♦♦ mn ~ok vagy ~ak, ~t, ~ul

A volt Poroszország területén élő német népcsoporttal kapcsolatos, ahhoz tartozó, arra jellemző. *A porosz hadsereg híres volt vasfegyelméről és hatékonyságáról.* II. Frigyes porosz király 1740 és 1786 között uralkodott. (Főnévi használatban:) *A poroszok remek katonák voltak, de Napóleon még őket is megfutamította.* • (rosszalló) *Porosz fegyelem:* az egykori poroszokra jellemző rideg, kíméletlen fegyelem. *Iskoláinkban sokáig a porosz fegyelem szellemében tanítottak.*

poroszló ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég) i

Törvényszolga, börtönőr. *„Ha zörren egy levél, Poroszlót jöni vél Kanizsa, Rozgonyi”* (Arany J.: V. László).

porszívó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Portalanításra való, villannyal működő háztartási gép. *A porszívóval szoktam takarítani a fotelokat is. Megtelt a porszívó porzsákja.*

porta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (népi) Parasztház a körülötte levő udvarral, gazdasági épületekkel. *Egy falusi portán töltöttek egy hetet.* (Kifejezésekben:) Valakinek a háza tája, közvetlen környezete, tevékenységi köre. *Rendet teremt a maga portáján. Úr a saját portáján.* 2. Középület bejárata, illetve az ott található, az ügyfélforgalmat ellenőrző személyek tartózkodási helyeül szolgáló fülke. *A kulcsot tedd le a portán!* 3. (rég) Nagyobb épület kapuja. *A kastély portáját szépen felújították.* 4. (rég) A török szultán udvara, a török birodalom igazgatási központja. *Követségben járt a fényes portánál.*

portás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Intézmény (munkahely, iskola, szálloda stb.) bejáratánál ellenőrzést végző és eligazító alkalmazott. *Nem engedte be a portás. Kérd el a szállodai szobakulcsot a portástól!*

portéka ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (népi) Áru. *Hangosan kínálja a portékáját. Kelendő portékát vitt a piacra.* 2. (rég) Tárgy, holmi. *Sok becses portékát őriz a kincsesládájában.* 3. (bizalmas, kissé rosszalló) Személy, különösen nő vagy gyermek. *Csinos kis portéka! Megint elkódorgott az a kis hamis portéka!*

portugál ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

A többségében Portugáliában élő, újlatin nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A portugál hajósok az egész Földet bejárták. Nem mindenki tudja, hogy Braziliában is portugálul beszélnek.* (Főnévi használatban:) *Sok portugál dolgozik külföldön, mert otthon nem talált munkát. Régóta szeretném megtanulni a portugált.*

portya ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (régí) Kisebb katonai csoport ellenséges területre való betörése. *A végvári vitézek gyakran mentek portyára.* 2. (bizalmas) Sportolók csapatának több mérkőzésből álló vendégszereplése. *A Ferencváros külföldi portyán vesz részt.*

pórus ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Verejtékmirigy nyílása a bőr felületén. *Az emberi bőr apró nyílásokon, a pórusokon keresztül lélegzik.* (átvitt, túlzó) *Testének minden pórusát áthatotta az izgalom.*

porzjik ♦♦♦ ige ~ani

1. Port bocsát ki magából. *Porzik a szőnyeg, ha ráútsz. Porzik az út a szekér nyomán.* 2. Valami porszerűen fölkaivarodik. *Porzik a hó a szán alatt.* 3. (Jármű vagy személy) port ver föl. *Porzik az autó az országúton.* 4. (Növény) nagy mennyiségű virágpport áraszt. *Itt a tavasz, porzik a fűzfa.*

porzó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Virágos növénynek a hím virágban levő, ivarsejteket termelő, raktározó és kivezető szerve. *Az egyik virágnak porzója van, a másiknak bibéje.* 2. (régí) Írás tintájának száritására használatos finom por, illetve ennek lyukacsos fedelű tartója. *Kész a levél, kérem a porzót!*

poshad ♦ ige ~ni

1. (Folyadék, nagyobb víztömeg) fokozatosan bűzössé válik. *Ne menjünk a tóhoz, mert poshad a vize! Poshad az itatóban a víz, ki kellene cserélni.* 2. (Növényi étel, különösen gyümölcs) bomlásnak indul, megromlik. *Hetek óta a táskában poshad az alma.*

posta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Leveleket, küldeményeket továbbító, és távközléssel is foglalkozó állami intézmény. *A posta kénytelen volt újból emelni a szolgáltatások díját.* 2. Ennek épülete, illetve helyisége vagy helyiségei. *Hazafelé még beugrom a postára, fel kell adnom néhány levelet.* 3. Postán vagy kézbesítővel továbbított küldemények (összessége). *Már bontja a mai postáját. Megjött a posta!*

postafiók ♦♦ fn

1. Postahivatalban bérelt rekesz a bérlő napi postájának tárolására. *Postacím: 1250 Budapest, Pf. 31.* 2. (bizalmas) Kis postahivatal. *Ezt a sarki postafiókban is elintézhetem.*

postakocsi ♦♦ fn

1. Postai küldeményeket szállító kocsi. *Már elvitte a csomagokat a postakocsi.* 2. (régí) A vasút elterjedése előtt több személy szállítására alkalmas, menetrendszerűen közlekedő lovas kocsi. *Régen postakocsival több napig is eltartott ez az út.*

postás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Postai alkalmazott vagy kézbesítő. *Ma nem hozott levelet a postás. A barátja postás, a főpostán dolgozik.* 2. (bizalmas) Üzenetet közvetítő személy. *A szerelmi postás szerepét töltötte be barátjánja és annak udvarlója között.*

postáz ♦♦♦ ige ~ni

(Küldeményt) postára ad. *A választ már postáztuk, rövidesen meg fogja kapni.*

posvány ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Kevés vízü, iszapos, bűzös mocsár. *A kerekek beleragadtak a posványba.* 2. (választékos) Erkölcsi romlottság. *Lassanként elmerül a posványban, ha nem tér észhez.*

poszméh ♦ fn

Zömök, szőrös testű, rendszerint sárga csíkos, a méhfélék családjába tartozó rovar. *A poszméhek közül csak a földi poszméhet ismerem meg. Egy poszméh röpködött a szobában.*

posztmodern ♦♦ fn

Az 1970-es években keletkezett modern művészeti, építészeti irányzat, amely a modern látásmódot és eszközöket a korábbi irányzatokéival ötvözi. *A Várban kiállítás nyílt a posztmodernet képviselő művekből.* (Jelzőként:) *Eleinte nehezen haladtam ezekkel a könyvekkel, de mostanra már kezdem értékelni a posztmodern irodalmat.*

posztó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kártolt gyapjúból szőtt vastag szövet. *Jó posztót vett a vásárban.* (Jelzőként:) *Posztó csizmanadrágot viselt.* 2. (bizalmas) Pajkos, haszontalan gyerek. *Te kis rossz posztó!*

pótlék ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valakit, valamit helyettesítő (kevésbé értékes) személy, dolog. *Neki a kocsmázás csak pótlék. Ez a tápszer csupán hitvány pótlék az anyatejnek.* 2. Meghatározott címen folyósított fizetésekiegészítés. *Még kapom a családi pótlékot. Sajnos, a vezetői pótlékot nem emelték. Mivel ilyen magasban kell dolgoznunk, veszélyességi pótlékot is kapunk.*

pótlólag ♦♦ hsz

Utólag, pótlásként. *Pótlólag csatolja a részletes kimutatást, mert a múltkor elfelejtette.*

pótol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Megfelelően helyettesít valamit, valakit. *A parafa dugót műanyaggal pótolták. A bébiétel nem pótolhatja az anyatejet. Őt nem pótolja senki.* 2. (Hiányos dolgot) kiegészít. *A mozijegy árát a barátja pótolta.* 3. (Elmulasztott dolgot) utólag elvégez. *Már másnap pótolta a házi feladatát.* 4. (Kárt, veszteséget) megtérít. *Az állam pótolta az árvíz okozta károkat.*

potroh ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Az ízeltlábúak testének leghátsó része. *A keresztespók onnan kapta a nevét, hogy potrohán kereszt alakú jel van.* **2.** (gúnyos) Kövér, kidomborodó has. *Nehezen cipeli a nagy potrohát.*

potya ♦♦ mn ~k, ~t, ~n (bizalmas, rosszalló)

1. Ingyenes. *Várta a potya vacsorát.* | *Potyán:* fillérekért, potom áron. *Húsz éve potyán jutott a telekhez.* | *Potyára:* feleslegesen, értelmetlenül. *Mérgelődik, mert kiderült, hogy potyára dolgozott.* | (Főnévi használatban:) Ingyenes evés-ivás. *Imádja a potyát, olyankor mindig teleeszi magát.* **2.** Olyan (személy), aki szereti az ingyen kapható dolgokat. *Ez a potya alak kétszer is beáll a sorba, ha ingyen osztogatnak valamit.* **3.** Váratlanul vagy könnyen (és érdemtelenül) szerzett. *A potya pénz gyorsan elfogy. Ez egy potya ötös volt, de félévkor jól fog jönni.*

potyog ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. (Több tárgy gyors egymásutánban) némi zajjal a földre esik. *Potyognak a fáról a diók. Potyog a körte.* **2.** (Folyékony anyag) nagy cseppekben, sűrűn hull. *Potyog az eső, vigyük be a kerti bútorokat! Potyognak a könnyei, alig lehet megvigasztalni.*

póz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Beállított, mesterkéltné testtartás. *A legkülönbözőbb pózokban fényképezte barátjánét.* **2.** Hatásvadászó, nem természetes viselkedés. *Van benne valami póz, amit nem szeretek.*

pozitív ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Valóságos, tényleges, kézzelfogható. *A rendőrségi vizsgálat során pozitív eredmény született.* **2.** Jó, hasznos. *Sok pozitív tulajdonsága van.* **3.** Kedvező, igenlő, támogató. *Pozitív választ kapott a kérvényére. Pozitív vélemény alakult ki róla.* **4.** Nullánál nagyobb. *Matematikaórán a pozitív számokkal foglalkoztak.* **5.** Elektronhiány következtében létrejövő (töltés), illetve ilyen töltésű. *Az anód pozitív töltésű elektród.* **6.** • *Pozitív elem:* az elektrolízis során a negatív sarkon kiváló elem. *Az alumínium mint negatív elem és a káliúg szulfátja mint pozitív elem között lejátszódó reakció termékeként timso képződik.* **7.** A film negatívjáról másolt (kép). *Már beadtuk a negatívokat a fotólaborba, nemsokára elkészülnek a pozitív képek.* (Főnévi használatban:) *Még nem láttam a pozitívokat, remélem jól sikerültek!* **8.** Kóros jelenség meglétét mutató. *Sajnos pozitív leletet kapott, el kell kezdeni a kezelést.* **9.** (ritka) *Pozitív vallás:* tételes vallás. *Az unitarizmus a XX. század pozitív vallása.*

pózna ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hosszú rúd. *Eltörött a dióverő póznánk. Éjszaka a szélvihar több póznát kidöntött, leszakadt a villamos vezeték.*

pózol ♦♦ ige ~ni

Mesterkélten, modorosán viselkedik. *Ne pózolj, engem úgysem tudsz megtéveszteni. Olyan ügyesen pózol, hogy újra és újra hiszek neki.*

pöcegödör ♦ fn

Árnyékszék gödre, illetve emésztőgödör. *A pöcegödörök kialakításában az építetők gyakran megszegik az előírásokat.*

pöcköl ♦♦ ige ~ni

Ujjjaival (pattintva) egyszer vagy többször (valahová) lök, lökdös valamit. *Az asztalterítőre hullott cigarettahamut ügyesen a hamutartóba pöckölte. Unalmában a rádióját pöcköli az órán.*

pöccök ♦ fn *pöccök, pöccöt, pöccke*

Pecek.

pödör ♦♦ ige ~ni

1. (Szálakat) ujjai közt sodorgat. *Az öregember pödri a bajuszát.* **2.** (népi) Így készít valamit. *Apánk büszkén emlegeti, hogy régen milyen jól tudott cigarettát pödörni.*

pöffeszked|ik ♦ ige ~ni (rosszalló)

Göggösen, öntelten viselkedik. *Hiába pöffeszkedik, mindenki tudja róla, mennyit ér.*

pöfög ♦♦ ige ~ni

(Gőzt tartalmazó tárgy vagy anyag, illetve gőzzel működő készülék) szakaszosan gőzt bocsát ki, és ettől jellegzetes hangot ad. *Pöfög a kása, hamarosan készen lesz. Működik a kazán, hallom, ahogy pöfög.*

pökhendi ♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

Sértőn fölényes, szemtelen. *De pökhendi fráter! Ez a pökhendi alak azt képzei, hogy mindent jobban tud. Pökhendi vigyor ül a képén.*

pöre ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. (választékos) Meztelen. *Amikor véletlenül rányitottak a fürdőszobában, ott állt pörén, csak egy törülközőt tudott maga elé kapni.* **2.** (népi) Egy szál (gatya, ing stb.). *Pöre ingben érték a locsolók.* **3.** Szépítetlen. *Lássuk a pöre igazságot!*

pörge ♦ mn ~k, ~t, ~n

• *Pörge bajusz:* fölfelé kunkorodó bajusz. *Emlékszel, sógorunknak milyen szép pörge bajusza volt? | Pörge kalap:* fölfelé kunkorodó karimájú kalap. *Amikor rám köszönt, illedelmesen megemelte csinos pörge kalapját.*

pörköl ♦♦ ige ~ni

1. (Élelmiszert) kevergetve szárazon hevít, pirít. *Mogyorót pörköl, érezni az illatát. Tarhonyát pörköl, az lesz ebédre.* **2.** (Ércet) kohósítás előtt hevít. *A vasércet előbb kemencében pörkölik, majd kohóban nyersvasat állítanak elő belőle.* **3.** (népi) *Pörköli a disznót:* disznóöléskor a disznó szőrét a bórról leégeti. *Korán reggel pörkölik a disznót.* **4.** (Tűz, meleg) erősen éget, süt valamit. *Vörösre pörkölte a nap a bőrt.* **5.** Söréttel valahová lö. *Véletlenül a hajtók közé pörkölt.* **6.** (népi) Rápirít valakire. *Úgy rám pörkölt, sosem felejttem el.*

pörög ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Tengelye körül gyorsan forog. *Hogy hogyan pörög a rokka, én már csak a leírásokból tudom. Úgy pörög a körhinta, hogy még nézni is szédítő.* **2.** • *Pörög a nyelve:* fáradhatatlanul beszél. *Úgy pörög a nyelve, hogy nem tudom követni, mit is mond.*

pöröly ♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Kalapácshoz hasonló, súlyos kovácszserszám. *A nagy erejű kovács súlyos pöröllal verte a vasat.* 2. (választékos) Csapás, veszedelem. „*Ihol én, ihol én, pörölyje világnak!*” (Arany J.: Buda halála)

pösze ♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Selypítő. *A pösze gyermek a s hangot sz-nek ejti. Kiskorában nagyon pöszen beszélt. A pösze gyermekekkel logopédus foglalkozik.*

pötty ♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

Petty.

praktikus ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (bizalmas)

1. Jól használható, célszerű. *Sok praktikus konyhaeszközt vásároltam az áruházban.* 2. Gyakorlati érzékkel végrehajtott. *Praktikusan megoldotta a kis lakás berendezését.* 3. (Fv, Va, Dv, Mv; Ka bizalmas) *Praktikusan:* a gyakorlatban. *Neked ebbe praktikusan nincs beleszólásod.*

préda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Ragadozó állat zsákmánya. *A vércse nehezen szállt föl a prédájával.* 2. Valakinek vagy valakiknek (teljesen) kiszolgáltatott személy. *Szerencsétlen gyerek prédául esett a támadóknak.* 3. Ellenségtől erőszakkal szerzett holmi. *A rablók dulakodni kezdtek a prédáért.* • *Könnyű préda:* könnyen megszerezhető dolog. *Könnyű préda volt neki ez az állás, nem kellett sokat harcolnia érte.* | *Szabad préda:* szabadon, bárki által megszerezhető dolog. *Szabad prédának nézik az állami vagyont.*

prédikáció ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Egyházi beszéd, szónoklat. *A gyerek gondolatai gyakran elkalandoznak a hosszú prédikáció alatt.* 2. (bizalmas, rosszálló) (Hosszadalmas, terhes) kioktatás. *Erkölcsei prédikációt tartott a gyerekének. Hagyd abba az unalmas prédikációidat!*

prédikál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Templomban) szentbeszédet mond. *Szépen prédikált vasárnap a pap.* 2. (bizalmas, rosszálló) Oktató, dorgáló hangon hosszasan beszél. *Hiába prédikálsz, egyik fülemeden be, a másikon ki!*

prédikátor ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Hitszónok. *Akkoriban ő volt a legnépszerűbb prédikátor.* 2. (régí) Református lelkész. *A fogságba vetett prédikátorokat egy holland admirális szabadította ki a gályarabságból.*

prém ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Szórmének feldolgozható szőrös állati bőr. *Prémme bélelt süveget viselt. Évekig prémme kereskedett, abból gazdagodott meg.* 2. Szörme. *Gallérján kopott volt a prém.*

premier ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

Bemutató színházi előadás. *Ma van az új rendezésű Hamlet premierje.*

prémium ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Különleges teljesítményért, általában pénz formájában adott jutalom. *A sok pluszmunkáért hónap végén prémiumot kapott.*

préri ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Nagy kiterjedésű füves puszta Észak-Amerikában. *A prérin óriási tehéncsordák legelnek.* 2. (bizalmas) A város széle. *Kint lakik a prérin, egy órát kell buszozni hozzá.*

prés ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Nyomatásra, sajtólásra való szerkezet. *A frissen bekötött könyvet présbe tették. A szőlőből présel sajtolták ki a levét.*

presszó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Eszpresszó. *Egy kis presszóban találkoztak mindennap, hogy egy csésze kávé mellett megbeszéljék az aznap történeteket.*

presztízs ♦♦♦♦ fn ~, ~t, ~e

Tekintély, befolyás, erkölcsi súly. *Ez a kínos eset jelentősen károsítja a cég presztízsét. Az idősebb, kissé már szenilis tanár rég elvesztette egykori presztízsét.*

pribék ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. (régí) Hóhérség. *A kivégzésnél két pribék segédkezett.* 2. (rosszálló) Az elnyomó hatalom szolgálatában álló, mindenre kapható személy. *A kihallgatáson három pribék vallatott.*

priccs ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Deszkából összeeszkábált (különösen börtöncellában használatos) egyszerű fekvőhely. *Kapott egy priccset, most azon alszik.*

prima ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Elsőrangú, kiváló. *Prima minőségű árut hoztak az üzletbe. Prima vacsorát szolgáltak föl az étteremben.*

primadonna ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Operettszínháznak főszerepet játszó énekesnője. *Primadonna betegsége miatt az előadás elmarad.* 2. (rosszálló) Szesélyes, szerepelni vágyó, magának megkülönböztetett bánásmódot követelő nő. *Az osztály primadonnája, állandóan a középpontban akar lenni, kényeskedésével folyton felhívja magára a figyelmet.*

primás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Cigányzenekar vezetője. *Egész este ugyanazt a nótát húzatta a fülébe a primással.* 2. Némely ország legmagasabb rangú katolikus püspöke. *A bíboros primás celebrálta az ünnepi szentmisét.*

primitív I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. A kultúra legalacsonyabb fokán álló. *A primitív népek némelyike még a tüzet sem ismeri. A primitív művészet az őskori emberek, illetve a ma élő természeti népek művészete.* 2. Kezdetleges, fejletlen, elmaradott. *A diákok primitív viszonyok között*

töltöttek két hetet a hegyekben. **3.** (rosszalló) Alacsony értelmi színvonalú (személy), illetve ilyen személyre jellemző. *Nagyon primitív ember, két értelmes mondatot sem tud mondani. Hiába próbálsz meggyőzni, primitív magatartása nem változik meg.*

primitív II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. A kultúra legalacsonyabb fokán élő ember, nép. *A primitívek élete egyszerű, de jól szervezett keretek között zajlik.*
2. Tudatosan tökéletlen technikával dolgozó, az ősi kultúrákból merítő művész. *Kiállítás nyílt a Szépművészeti Múzeumban a XIX. századi primitívek festményeiből.*

prímszám ♦ fn

Olyan egész szám, amely 1-en és önmagán kívül más egész számmal nem osztható maradék nélkül. *A három, az öt, a hét prímszám, a kilenc viszont már nem, mert osztható hárommal.*

privát ♦♦♦♦ mn ~ak vagy ~ok, ~at vagy ~ot, ~ul

1. Nem hivatali, közösségi szervezet tagjaként végzett (tevékenység), illetve ilyen tevékenységhez tartozó, arra jellemző. *Privát betegeit délutánonként fogadja magánrendelőjében. Ezzel a különmunkával egy kis privát jövedelemre tehet szert. Nem a rendelőintézetbe, hanem az orvos privát rendelésére jár.* (Főnévi használatban:) Magánember, magánszemély. *A híres színésznek nem színész az felesége, hanem egy privát.*
2. A közösséggel, hivatalossal ellentétes, magánjellegű. *Munkaidőben intézi privát ügyeit. Ez az én privát véleményem, nem tartozik senkire!*
3. (Fv bizalmas) Bérelt lakás vagy lakrész. *Edit már nem ingázik, januártól priváton lakik Pozsonyban.*

privatizáció ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

Állami tulajdonú ingatlan, intézmény stb. magántulajdonba adása, illetve vétele. *Sokan tiltakoztak az egészségügyi intézmények privatizációja ellen. A privatizáció során az addig állami pénzből fenntartott intézmény költségvetésébe bevonódik a magántőke is.*

prizma ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fénytörést és színszórást előidéző átlátszó, háromszögletű tárgy. *Ha így fordítod a prizmat, akkor láthatod, amint a fényt a szivárvány színeire bontja.*
2. Járműre szerelt fényvisszaverő macskaszem. *Ha egy autó fényszórója megvilágítja a bicikli hátsó prizmáját, az pirosan fénylik.*

próba ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kísérlet, próbálkozás. *Még egy próbát megér ez a feladat, ha akkor sem sikerül, segítséget kell kérnünk hozzá.* • *Próbát tesz valakivel vagy próbára tesz valakit, valamit: igyekszik meggyőződni valamely képességéről, valamire való alkalmasságáról. Próbát tesz a jelentkezővel, hogy kiderüljön, alkalmas-e az állásra. Tegyük próbára, kíváncsi vagyok, vajon igazi barát-e! Alaposan próbára tette az erőmet ez a verseny, de sikerült megnyerni.*
2. Felkészültség ellenőrzésére való (vizsgaszzerű) feladat vagy feladatsor. *Régebben az úttörők, ma a cserkészek tesznek próbát. Sikerrel letette az összes próbát. A legkisebb fiú kiállta a próbát, így övé lett a királylány keze.*
3. Színházi előadás, műsor stb. gyakorlása. *Jelmezes próbát tartottak. Rendszeresen jár a zenekari próbákra.*
4. Méretre készülő ruha vagy ruhadarab szabásának (többször) ellenőrzése. *Megyek a varrónőkhöz az utolsó próbára.*
5. Fémjelzés. *Nem látom a gyűrűdön a próbát, ez igazi arany?*

próbál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamely cselekvés végrehajtására erőfeszítést, kísérletet tesz. *Minden erejével védekezni próbál. Próbálj visszaemlékezni, hová tetted a kapukulcsot! Ne próbáld letagadni, hogy te is ott voltál!*
2. Valaminek a használhatóságát kipróbálja, ellenőrzi. *Most próbálja az új kocsiját.*
3. (Ruhadarabot) felpróbál. *Épp kalapot próbált, amikor megpillantotta a barátnőjét.*
4. (Színpadi vagy zenei előadást) gyakorol. *Holnap az első felvonást próbáljuk. Mindennap órákon át próbál a zenekarral.*
5. Vizsontagságon, megpróbáltatáson megy keresztül. *Sokat próbált már életében, ideje, hogy megtalálja a boldogságot.*

próbatétel ♦♦♦ fn

1. Valakinek a képességeit próbára tevő nehéz feladat. *A munka maradéktalan elvégzése a szokatlan körülmények között nagy próbatétel volt számára.*
2. Megpróbáltatás. *Szüleinek hirtelen halála súlyos próbatétel volt számára.*

probléma ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Megoldásra váró, fejtörést okozó elméleti vagy gyakorlati kérdés. *Ez tudományos probléma, kérdezzünk meg egy szakértőt! Ha nem képes megoldani, inkább megkerüli a problémát. Most az a probléma, hogy betelt a könyvespolc, ezeket az új könyveket nem tudom hová tenni.*

professzionista ♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Hivatásos. *Már egy éve professzionista sportoló, a sportból él.* (Főnévi használatban:) *Ő már professzionista, nem versenyezhet az amatőrök között.*
2. Szakszerű. *Professzionista munkát végez a cég, látszik, hogy értenek hozzá.* (Főnévi használatban:) Szakember. *Csak professzionistára bíz a gázszerelést!*

professzor ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Egyetemi vagy főiskolai tanár. *Viszonylag fiatalon professzor lett. A híres lengyel professzor óráit hallgatja.*
2. (Va, Dv, Öv) Középfiskolai, illetve (Dv) felső tagozatos általános iskolai tanár. *A középfiskolai professzorok fizetése az idén semmit nem emelkedett.*

próféta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (A zsidó, a keresztény és a mohamedán vallás szerint:) Isten akaratának látnoki képességű közvetítője. *A próféták mindig a zsidó nép erkölcsi és vallási tudatának erősítésén munkálkodtak. Mohamed próféta isteni kinyilatkoztatásainak gyűjteménye a Korán.*
2. Jós, látnok. *Nem vagyok próféta, nem látok a jövőbe.*
3. (választékos) Valamilyen eszmének a hirdetője. *Ő az egészséges táplálkozás prófétája, számos könyvet írt már a reformkonyháról.*

profi ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (bizalmas)

1. Hivatásos, szakmabeli. *Ezen a versenyen a profi birkózók mérik össze az erejüket. Profi táncdalénekesek lépnek föl a jótékonyági koncerten.* (Főnévi használatban:) *A tehetséges fiatal sportoló a profik között folytatja pályafutását.* 2. Szakszerű. *Igazán profi munkát végzett a kőműves, meg vagyok vele elégedve.*

profil ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Az arc oldalnézete. *Szép profilja van.* 2. Valamely tárgy körvonala. *Csak az épület profilját rajzolta meg.* 3. Keresztmetszet, keresztoszelvény. *Az építések nagyon sok profilt rajzolnak.* 4. Valamely intézménynek, folyóiratnak stb. jellegzetes működési területe. *A kiadó profilja változott az utóbbi évtizedekben. Ez nem illik a profilunkba.*

profit ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

(Anyagi) haszon, nyereség. *A magas profit miatt idén lényegesen több adót kellett fizetnünk. Nem sok profit származott ebből az ismeretségből.*

program ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Cselekvési terv, elfoglaltság. *Elkészült a konferencia programja. Mi a programod vasárnap?* 2. Politikai irányzat, párt, szervezet céljainak összessége. *A párt programja hosszas belső viták eredményeként született meg. A kormány programját bírálja az ellenzék.* 3. Rádió- vagy tévéadó, illetve ennek műsora. *A kettes programon lesz a sportközvetítés. Mit adnak az esti programban?* 4. Számítógép működési és feladatmegoldási utasításai, illetve azok rendezett sora. *Elkészült a betűellenőrző program. Egész nap a gép előtt ül, és programokat ír. Letöltöttem egy ingyenes programot az internetről. Új programokat telepítünk az otthoni számítógépünkre.*

programoz ♦♦ ige ~ni

1. Gépet, automatát műveleti utasítással ellát. *Kímélő mosásra programozta a mosógépet.* 2. Számítógépes programot vagy programokat ír. *Egész héten programoztam, nem akarom még szombaton is a monitort bámulni!* 3. Valaminek a tervét lebontja, részleteiben kidolgozza. *Gondosan programozta a felújítást, ezért minden rendben ment.*

prókátor ♦ fn ~ok, ~t, ~a (régí)

(Védő)üggyvéd. *A megye legjobb prókátorát bízta meg az ügyvel.* • (bizalmas, rosszálló) *Fogadatlan prókátor:* kéretlen közbenjáró, szószóló. *Vigyázz, ne légy fogadatlan prókátor! Nincs szükségem fogadatlan prókátorokra!*

proletár ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Az ókori Rómában a legszegényebb réteghez tartozó személy. *A proletárok mindig kiszolgáltatottak az uralkodóknak.* 2. (kissé régi) Termelőeszközökkel nem rendelkező bérmunkás. *A proletár egyik napról a másikra él.* 3. (kissé régi) (Jelzőként:) Bérmunkásokból álló, rájuk jellemző, velük kapcsolatos. *Zsúfolt bérházakban lakik a proletár tömeg. A proletár életmód nem irigylésre méltó. A proletárok forradalma 1917-ben győzött Oroszországban.*

propaganda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Eszmék, tanok, nézetek hirdetése, népszerűsítése. *Háborúellenes propagandát kezdeményeztek.* 2. Tervszerű népszerűsítés, reklámozás, hírverés. *A rossz üzleti propaganda is hozzájárult a csődhez. Ügyes propagandát csinál a könyveinek.* 3. (rosszálló) Túlzó, félrevezető hangulatkeltés. *Ez csak üres propaganda, ne dőlj be neki!*

prostituált ♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~ja

1. Testét áruba bocsátó nő, esetleg férfi. *Megint megjelentek az utcánkban a prostituáltak, a rendőrök már tervezik a razzitát. Azt mondják róla, prostituált lett belőle.* 2. (rosszálló) Elveit, tudását (anyagi) előnyért áruba bocsátó ember. *Ez a prostituált végül aprópénzre váltotta a diplomáját.*

protekció ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Befolyásos személy pártfogása, közbenjárása. *Protekciót kért tőle az ügy elintézéséhez. Protekcióval szerezte az állását.* 2. Kiváltságos elbánás, (jogtalan) előny. *Van valami protekciód a minisztériumban?* 3. (régí) Védelem, oltalom. *Az ellenségtől fenyegetett város végül császári protekció alá került.*

protestáns ♦♦♦♦ mn ~ok vagy ~ak, ~t, ~ul

A reformáció során kialakult keresztény felekezethez tartozó, azzal kapcsolatos. *Az első protestáns egyház az evangélikus volt, amelyet Luther alapított. Az 1990-es években újjáéledt a protestáns iskola-rendszer.* (Főnévi használatban:) *Kelet-Magyarországon sok protestáns él, elsősorban református vallásúak.*

protokoll ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Nemzetközi tárgyalások jegyzőkönyve. *A tárgyalás után szakértők is elolvashatták a protokollt.* 2. A nemzetközi érintkezés előírásainak összessége. *A diplomáciai protokollt jól ismeri. Nem a protokollnak megfelelően járt el.* 3. A hivatalos érintkezésre vonatkozó szokások, (iratlan) szabályok összessége. *Tartsd be a protokollt!*

proton ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

(Fizikában:) Az atommag pozitív töltésű elemi összetevője. *A protonok a neutronokkal ellentétben stabil részecskék.*

provokáció ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Megtorló lépésre kényszerítő erőszakos magatartás vagy cselekedet. *Újabb fegyveres provokációk voltak a megszállt övezetben.* 2. Rendzavarásra vagy más káros cselekményre való felbujtás. *Provokáció volt a tüntetésen, ezért csaptak össze a rendőrök a tömeggel.* 3. (Politikai) ellenfél szándékos megtévesztése, beugratása. *Ez nem más, mint provokáció.* 4. (régí) Párbajra való kihívás. *A két fiatalember közti nézeteltérés végül provokációt eredményezett.*

próza ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kötetlen, nem verses formájú beszéd vagy írásmű. *Prózában írta meg gondolatait, egy regényben.* 2. Nem énekes vagy táncos színpadi mű. *Ma nem operettet játszottunk, hanem prózát.* 3. (választékos) Valaminek (rideg) valósága. *Nehezen viseli a hétköznapi prózáját.*

psrut ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (Va, Dv, Mv)

Tengeri levegőn szárított sertésonka. *A horvátok egyik legjellegzetesebb előétele a karszti bórán szárított prsut vékonyra szeletelve, juhsajttal és olajbogyóval.*

pruszlik ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (népi)

Testhez simuló, kivágott női mellény. *A népviseletbe öltözött kislány piros pruszlikot hordott a himzett blúz fölött.*

prüszköl ♦♦♦ ige ~ni

1. Szaporán többször egymás után tüsszent. *Hosszan prüszkölt a felkavarodott por miatt.* 2. Kifújja az orrába ment folyadékot. *Mosdás után rendszerint prüszköl. Prüszkölnek a lovak az istállóban.* 3. (rég.) (Mozdony) gőzt lövell ki. *Prüszköl a mozdony, ahogy elindul az állomásról.* 4. (bizalmas) *Prüszköl valamitől:* húzódozik tőle, nem akaródzik neki megtenni. *A házimunkától mindig prüszkölt. | Prüszköl valamiért vagy valami miatt:* bosszankodik miatta. *Örökké prüszköl a rossz közlekedés miatt.*

pszichiáter ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Az elmebetegségek szakorvosa. *Olyan súlyos állapotba került, hogy pszichiáterhez kellett fordulniuk.*

pszichológia ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

A lelki jelenségekkel foglalkozó tudomány. *A pszichológiának tárgya a viselkedés mögött meghúzódó mélyebb okok vizsgálata is.*

pszichológus ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Lélektannal foglalkozó kutató, illetve gyakorlati szakember. *Pszichológus állapítja meg az óvónővel együtt, hogy a gyermek iskolaérett-e.*

pszt ♦♦♦ msz

1. (Valakit vagy valakit csendre intve:) *Csitt! Pszt, figyeljetelem rám!* 2. (Figyelem felkeltésére:) *Pszt, gyere csak ide!*

puccér ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an (népi, bizalmas)

Meztelen. *A kisfiú a nagy hideg ellenére teljesen puccér volt.*

puccs ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Államcsíny. *A tábornokok puccsot hajtottak végre, magukhoz ragadták a hatalmat.*

púder ♦♦ fn ~ok vagy ~ek, ~t, ~ja vagy ~je

1. Finom por alakú arc- és testápoló kozmetikum. *Arca szinte fehér volt a sok púdertől.* 2. Hintőpor. *A baba púderjének kellemes az illata.* 3. (rég.) Hajpor, rizspor. *A színészek parókája tele volt púderrel.* 4. (szleng) Mellébeszélés. *Ne törődj vele, ez csak púder.*

puding ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Gőzben párolva készített könnyű, krémszerű édesség. *Az angoloknál elengedhetetlen ünnepi étel a puding. A gyerekek banánízű pudingot kérnek uzsonnára.*

pudvás ♦ mn ~ak, ~at, ~an

Korhadástól, előregedéstől taplószerűen lyukacsos belsejű (fa, retek, karalábé). *Pudvás a fa, pedig kívülről egészségesnek látszott. Már pudvás a retek.*

puffad ♦♦ ige ~ni

1. (Felfújható test) a benne levő gáz, esetleg folyadék nyomására gömbölydeddé válik. *A léggömb a beléje fújt gáztól óriásira puffad.* 2. (Gyomor, bél, gázokat fejlesztő ételtől) kellemetlenül feszül, nyom. *Ha káposztát eszik, mindig puffad a gyomra.*

puffan ♦♦ ige ~ni

(Puha test a leesésekor) tompa, mély hangot ad. *A földre zuhanó párna nagyot puffant.*

pufók ♦♦ mn ~ok, ~ot, ~an

1. (kedveskedő) Telt, kövér (személy vagy testrész). *Egy pufók arcú kisfiú ment el a házuk előtt. Egy pufók csecsemő feküdt a babakocsiban.* 2. (ritka) Gömbölyded, hasas (tárgy, általában edény). *Pufók kancsóban hozta föl a bort a pincéből.*

puha ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Nyomásnak könnyen engedő, laza, süppedős (tárgy, anyag). *Puha párnát tett a beteg feje alá.* 2. Kevés erőfijetéssel végzett (mozgás, mozdulat). *A puha kézfogás sokat elárul az emberről.* 3. (rosszalló) Befolyásolható, gyöngé (személy, megnyilatkozás). *Puha ember, semmiben sem képes önállóan dönteni.*

puhány ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (rosszalló)

1. Elpuhult ember. *A két puhány a hegy megmászása helyett beült az első vendéglőbe sörözni.* 2. Könnyen befolyásolható, gerinctelen ember. *Amilyen puhány, azt fogja tenni, amit parancsolnak neki. (Jelzőként:) Nem lehet számítani ezekre a puhány alakokra.*

puhatestű ♦ fn ~ek, ~t, ~je

A rendszerint meszes héjjal védett, szivacsos, lágy testű, gerinctelen állatok törzsébe tartozó faj vagy egyed. *A kagyló, a csiga a puhatestűek közé tartozik. Miért undorodsz a puhatestűektől?*

puhatol ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Óvatosan, tapogatózva igyekszik megtudni, kideríteni valamit. *Ártatlannak tűnő kérdéseivel valójában azt puhatolta, férjénél van-e a lány.*

pukkad ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Érzelmét visszafojtva bosszankodik, mérgeledik. *Hiába próbált uralkodni magán, látszott, hogy pukkad a méregtől. Nézte, hogy pukkad a szomszédasszonya, amikor meglátta az új bútort.*

pukkadozik ♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Mérgeledik, bosszankodik. *Napok óta pukkadozik, nem lehet vele szót érteni.* 2. *Pukkadozik a nevetéstől:* nevetését alig vagy nem bírja visszafojtani. *A lányok pukkadoztak a nevetéstől, miután meglátták az új frizuráját.*

pukkaszt ♦ ige ~ani

1. (Felfújt vagy felfújódott tárgyat vagy tárgyakat) valamivel (sorozatosan) felrepsz. *A gyerekek élvezettel pukkasztják a papírzacsókat.* 2. Bosszant, dühít valakit. *A szomszéd gyerekek folyton pukkasztják egymást.*

puli ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Göndör, szemébe lógó szőrzetű, kis termetű (pásztor)kutya. *Jó birkaterelő pulija volt. A házőrző puli hangosan csaholt. A fehér puli sokkal ritkább, mint a fekete.*

puliszka ♦ fn ~, ~t, ~ja

Kukoricalisztből vízben főzött kásaszerű étel. *Erdélyben közkedvelt étel a puliszka. A meleg puliszkát hideg tejjel leöntve szeretem. Néha elegáns éttermekben is kínálnak puliszkát köretként húskételekhez, például a brassói aprópecsenyéhez.*

pulóver ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

Elöl zárt, ujjas, meleg, kötött ruhadarab. *Hideg van, vegyél fel pulóvert is! Kötött egy pulóvert az unokájának.*

pult ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Üzletekben használt, hosszú, keskeny, elöl zárt asztalféle bútor. *Sok apró árut rakott ki a pultra. Egy kedves eladó lány áll a pult mögött.* • *Pult alól:* (ritkább, értékesebb árucikket) szívességből vagy anyagi ellenszolgáltatásért csak bizonyos vevőknek eladva. *Már pult alól sem kapni borjúhúst.* 2. Állvány, amelyre szöveget vagy kottát tartalmazó papírt tesznek. *A pultra tette a kottáját, aztán játszani kezdett.*

pulzus ♦♦♦ fn ~, ~t, ~a

1. Érverés. *Ahogy meglátta szerelmét, hirtelen felgyorsult a pulzusa.* 2. Ütőérnek a csuklónál kitapintható része. *Nagyon nehezen találta meg a pulzusát.*

pulya ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Kisgyermek. *Nehezen tartja a sok pulyát, kevés a jövedelme.*

pulyka ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Nagy testű háziszárnyas. *Pulykát tenyészt a farmján.* 2. Pulykahús. *Karácsonykor pulykát eszünk, mint az angolok.*

pulykaméreg ♦ fn (bizalmas)

Hirtelen felfortyanó harag. *Elfutotta a pulykaméreg a hír hallatán.*

puma ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Amerikában élő, a macskafélék családjába tartozó, sárgásbarna bundájú ragadozó állat. *Három pumát láttunk az állatkertben. A puma jóval kisebb, mint a tigris.*

pumpa ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Felfújható tárgyak levegővel való megtöltésére használatos eszköz. *Hozd a pumpát, és fújd fel a gumimatracot! Az új biciklihez pumpát is adtak az üzletben.* 2. (Eldugult) lefolyó, véce tisztításához használatos gumifejű, nyeles, házi tisztítóeszköz. *Hol a pumpa, eldugult a mosdó lefolyója. Vettem a vécéhez egy új pumpát, a régi tönkrement.* 3. (Fv, Va, Mv; Dv bizalmas) Szivattyú. *A másik pumpával hamarabb el lehetne távolítani a vizet a pincéből.* 4. (Fv, Va, Mv; Dv bizalmas) Benzintöltő állomás. *Tankoljunk inkább a városban, az új autópályán nincs sok pumpa.* 5. (tréfás) Emberi szív. *Akadozik a pumpa, ki kell vizsgálatnom magamat.*

puncs ♦♦ fn ~, ~ot, ~a

1. Rumból és vízből (vagy teából) forralt, fűszerekkel ízesített ital. *Forró puncsot ittak a barátnőivel, mert teljesen átfagytak.* 2. Ezzel ízesített vagy ilyen ízű édesség, főként fagyalt. *Milyen jégkrém van itthon? – Csoki, vanília, puncs.*

púp ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. A hátgerinc kóros görbülete miatti kidudorodás. *Idős korára púp nőtt a hátára.* 2. Némely állat, különösen a teve hátán természetes kidudorodás. *A zebu púpja zsiradékot tárol télire. A teve sok vizet tud tárolni a púpjában.* 3. Púphoz hasonló domborulat. *Egy púp nőtt a lábán, ott, ahol beütötte.* • (népi) *A kenyér púpja:* sülés közben kidomborodó része. *A kenyér púpja a legropogósabb és a legfinomabb.*

pupák ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (bizalmas, kedveskedő vagy gúnyos)

Tudatlan, tapasztalatlan, zöldfülű (fiatal) ember, általában gyerek. *Na mi van, pupák? Gyere, te kis pupák, majd én elmagyarázom!*

pupilla ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A szivárványhártya közepén levő fekete nyílás. *A sötétben kitágul az ember pupillája. Tágítják a pupilláját a szemvizsgálathoz.*

puplin ♦ fn ~, ~t, ~ja

Finom, vékony, selymes fényű kelme. *Csak puplinból varrott blúzt vagy inget hajlandó viselni. (Jelzőként:) A ruházati osztályon puplin férfitinget is tartanak.*

purdé ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

1. Cigány gyerek. *Két purdé játszik a porban.* 2. (Jelzőként:) Csupasz, meztelen. *Purdé gyerekek szaladgálnak a vízparton.*

purgatórium ♦♦ fn ~, ~ot, ~a

(A katolikus vallásban:) A pokol és a mennyország közötti átmeneti hely. *A bocsánatos bűnök elkövetői a purgatóriumban vezekelnek.*

puritán I. ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Szigorú erkölcsű, egyszerű életvitelű (személy). *Puritán ember ilyen helyre nem teszi be a lábát. Puritán családban nevelkedtem, nem szoktam hozzá a fényűzéshez.* 2. Ilyen emberre jellemző. *Puritán ízlésű a kollégám. Ez a kép nem illik ebbe a puritán szobába.*

puritán II. ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Puritán személy. *Ilyesmit csak egy puritán mondhat.* 2. XVI–XVII. századi angol protestáns reformmozgalmak híve. *A puritánoknak nagy szerepük volt az angol polgári forradalomban.*

puska ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Hosszú csövű kézi tűzfegyver. *Elsütötte puskáját, a csőből még most is szivárog a füst.* 2. (bizalmas) Adatokat, képleteket stb. tartalmazó, előre elkészített és feleléskor, dolgozatíráskor használatos feljegyzés mint tiltott iskolai segédeszköz. *Akinél dolgozatíráskor puskát találnak, elégtelent kap. Tanulás helyett inkább puskát gyártott.*

puskaporos ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Puskapor tárolására szolgáló. *Beázott a puskaaporos raktár. A puskaaporos hordókat a vár védett helyén, a löportoronyban tartották.* • *Puskaaporos hordó:* olyan ország, amelyet állandóan fenyeget a háború kirobbanásának veszélye. *Bosznia évek óta egy puskaaporos hordó.* 2. (bizalmas) Robbanásig feszült (légkör, hangulat). *Gyakran puskaaporos a hangulat náluk, amióta válófélben vannak.*

puskázjik ♦♦ ige ~ni

1. (régí) Puskával lő, vadászik. *Hajnalban keltek, s mentek puskázni.* 2. (bizalmas) (Feleléskor, dolgozatíráskor) előre gyártott feljegyzéseket, meg nem engedett segédeszközt használ. *Aki puskázik, annak azonnal elveszem a dolgozatát! Elképesztő a szemtelensége, még felelés alatt is puskázik.*

pusmog ♦♦ ige ~ni

1. Halkan sugdolozik. *Mit pusmogtok ott a sötétben? Egész óra alatt a szomszédjával pusmog.* 2. *Magában pusmog:* (sértődöttségében) érthetetlenül motyog, dünyög. *Magában pusmog, ahelyett, hogy megmondaná, mi a baja.*

puszil ♦ ige ~ni (bizalmas)

1. (Arcon) csókol valakit. *Már nagyfiú, nem szereti, ha puszilják.* 2. (Köszönés, elköszönés vagy közvetett üdvözlés kifejezésére:) *Most mennem kell, puszillak, majd hívjuk egymást! Anyukádékat üdvözlöm, a kis Katikát pedig puszilom!*

puszta I. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Nagy vagy nagyobb kiterjedésű, fátlan, füves vagy kopár síkság. *A hortobágyi puszta védett természeti terület.* 2. (régí) Nagybirtoknak a helységtől távolabb levő része, egysége. *Az intéző nem a pusztán lakott.*

puszta II. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Üres, kopár, elhagyatott. *A tűzvész után csak a puszta falak maradtak meg. „Hajh, mostan puszta ám igazán a puszta!”* (Petőfi S.: A puszta, télen) 2. (Nyomósító szóként:) Csak, csupán; semmi más, mint... *Ez a puszta igazság. Puszta kézzel szállt szembe a fenevaddal. Az csak puszta véletlen, hogy azonos a vezetéknévünk, nem vagyunk rokonok.*

pusztán ♦♦♦♦ hsz

1. Csak, csupán. *Pusztán tapintatból tette. Pusztán érdekből hívta föl.* 2. Önmagában véve, mást nem számítva. *Pusztán a mérete is lenyűgöző. Már pusztán a látványa is félelmetes.*

pusztít ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nagy tömegben öl, gyilkol valakiket, valamiket. *Pusztítja az ellenséget a derék vitéz.* 2. (tréfás) (Ételt) nagy mennyiségben fogyaszt, (használati tárgyat, általában ruhaneműt) nagy mennyiségben elhasznál. *A sok gyerek pusztítja a kenyeret. Pusztítja a ruhát, alig győzöm pénzzel.* 3. (Természeti csapás vagy embercsoport) nagy (anyagi) kárt okoz. *Tavaly ismét árvíz pusztított a Tisza mentén. Rablóbandák pusztítják az országot.*

pusztul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Élőlények csoportja) fokozatosan a megsemmisülés felé halad. *A szárazság miatt pusztul a növényzet, a vadállomány.* 2. (Állat) tömegesen elhull. *Pusztulnak a halak a Tiszában.* 3. (Ember, állat) meghal. *Ott pusztult a háborúban.* • *Éhen vagy szomjan pusztul:* az éhségtől vagy szomjúságtól elpusztul. *Éhen pusztult szegény kanári, amíg mi nyaraltunk. Adjál minden nap friss vizet a höröcsögnek, nehogy szomjan pusztuljon!* (bizalmas, túlzó) *Ehen pusztulok, ha nem hozza rögtön a pincér a vacsorát! Mindjárt szomjan pusztulok, álljunk meg annál a kútnál!* 4. (ritka) Eltűnőben, kiveszőben van. *Pusztulnak a népszokások, már a húsvéti locsolkodás is egyre ritkább.*

putri ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rosszalló)

Földbe vajt vagy sárból, vályogból rakott nyomorúságos lakhely. *Gyerekkoromban még láttam putrit a falu szélén. Nagyon szegény családban nőtt fel, sok testvérével egy szűkös putriban laktak.*

puttony ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Háton hordható, felül nyitott faedény vagy vesszőkosár. *Szüretkor puttonyokba gyűjtik a szőlőt.* 2. (gyermeknyelvi) A Mikulás hátizsákja, melyben az ajándékokat hozza a gyerekeknek. *A mikulásünnepségen sok édesség és játék került elő a piros puttonyból.*

püff ♦ msz

1. (Ütés hangjának érzékeltetésére:) *Püff, jól behúzott neki.* 2. (Csalódottság, bosszankodás kifejezésére:) *Püff neki, ez rosszkor jött!*

püffed ♦ ige ~ni

(Testrész zizenyösen vagy teltségtől) dagad, puffad. *Püffed a hasa a sok káposztától. A kevés mozgás miatt gyakran püffed a lába.*

püföl ♦♦♦ ige ~ni

Szaporán ver, ütlegel valamit, valakit. *Egész nap püföli a testvérét. Hosszasan püfölte a szőnyeget.*

pünkösöd ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

A húsvét utáni ötvenedik napon tartott zsidó és keresztény egyházi ünnep. *A pünkösd a keresztényeknél a Szentlélek eljövételének ünnepe. Pünkösd hétfője munkaszüneti nap.*

pünkösdirózsa ♦ fn

Nagy, telt, piros virágú bazsarózsa(fajta). *Ültessünk a kertbe pünkösdirózsát! Tegnap beállított egy hatalmas csokor pünkösdirózsával.*

püré ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Főtt burgonyából, gyümölcsből vagy zöldségből áttöréssel készített pépszerű étel. *Gyakran készíték főtt krumpliból pürét a rántott hús mellé. A kisbabák gyakran kapnak sárgarépból és borsóból készült pürét.*

püspök ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Katolikus egyházmegye élén álló felszentelt egyházi személy. *Több püspök is részt vett az ünnepi misén.* • **Címzetes püspök:** olyan püspök, akinek nincs egyházmegyéje. *Rónay Jácint 1872-ben lett pozsonyi prépost, ugyanebben az évben megkapta a címzetes püspöki rangot is, elnyerve ezzel a felsőházi tagságot.* **2.** (A protestánsoknál:) Egyházkerület kormányzására megválasztott lelkipásztor. *A mi kis gyülekezetünkben is járt a püspök.*

R

rá I. ♦♦♦♦♦ személyragos hsz

1. Valaminek a felületére, valakinek a testére. *Ne szórd rá a homokot! Segítsd rá a kabátot!* 2. *Isznak rá:* valaminek az öröme vagy valakinek az egészségére. *Most rád igyunk!* 3. A megjelölt idővel később. *Négy hónapra rá kórházba került.* 4. Neki, számára. *Takarít rá egész évben.* 5. Rá nézve, őt illetően. *Ez nem dicsőség rá.* 6. Valaki, valami irányában. *Nevet rá, így ő is jobb kedvre derült.* • *Csak nevet rá:* nem törődik vele. 7. Arra vonatkozólag, azzal kapcsolatban. *Van rá példa, hogy megegyeznek.* 8. Hozzá, erre a célra. *Elvégeztetné a munkát, de nincs rá ember.* 9. (ritka) Ráadásul, méghozzá. *Jó felfogású, s rá még szorgalmas is.* 10. (Vonzatként:) *Ne aggódj, vigyáz rá. Hadd vásároljon, telik rá. Ez nem rátok tartozik.* 11. (Sportban, mondatszóként:) *Rajta. Rá, rá, hajrá!*

rá II. ♦♦♦♦♦ ik

1. Az említett személyre, dologra. *Ránéz, ránevet, rávicsovít. A tanárnő megdicsérte, ő pedig vidáman nevetett rá.* 2. Az előzőnél többet. *Ráigér, rálicitál, rátesz. Amikor már éppen megalkudtak volna a lóra, akkor ígért rá valaki.* 3. Megtudva, megérezve valamit. *Ráeszmél, ráérez. Csak később eszmélt rá, mit tett.* 4. Valakire közvetlenül vonatkozó módon. *Rábizonyul, ráirányít, ráparazol. Nem pazarolok rá több energiát.*

ráad ♦♦♦ ige ~ni

1. (Ruhadarabot) felad valakire. *Ráadja a ruhát a kisgyerekekre.* 2. *Áldást ráad valakire:* megáld. *Ráadja apai áldását.* 3. Összeghez, áruhoz hozzátesz valamennyit. *Ráadok még egy százast.* 4. (ritka) *Ráadja magát valamire:* valamilyen szenvedélynek vagy tevékenységnek átengedi magát. *Ráadta magát az ivásra.*

rááll ♦♦♦ ige ~ni

1. Rálép valamire, és ott állva marad. *Ráállt az asztalra, hogy elérje a lámpát.* 2. *Rááll valakire:* a) (labdajátékban) az ellenfél valamelyik játékosát fedezi, őrzi, akadályozza a mozgásban. *Ráállt az ellenfél csatárjára.* b) (bizalmas) gépkocsival olyan közel parkol a másik autóhoz, hogy akadályozza az indulásban. *Úgy rám állt ez a piros kocs, hogy nem tudok kiállni.* 3. (Száj, kéz, láb) szinte ösztönszerűen kész valamely cselekvésre. *Rááll a keze a kézimunkázásra, a lába a táncra.* 4. *Rááll valamire:* rábeszélésre beleegyeznek valamibe. *Ráállt az alkura. Ráálltak, hogy együtt utazzunk.*

rab I. ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Büntetését börtönben töltő személy. *A rabok a börtön udvarán sétálnak körbe-körbe.* 2. Hadifogoly. *Kicserélik a rabokat.* 3. (rég) Rabszolga. *Lángra vert rabokat szállított a hajó.* 4. Leigázott néphez tartozó ember. *„Rabok voltunk mostanáig. Kárhozottak ősapáink”* (Petőfi S.: Nemzeti dal). 5. Valakinek, valaminek élő, hatása alól szabadulni nem tudó személy. *Gyermekeinek rabja, csak nekik él. Az alkohol rabja, nem tud szabadulni káros szenvedélyétől.*

rab II. ♦♦♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

1. Fogságban tartott. *A rab madár nem érezheti jól magát.* 2. Szabadságától megfosztott, leigázott. *Rab nemzet voltunk sokáig.*

rabbi ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Izraelita lelkész. *Tanácsért mentek a bölcs rabbihoz.*

rábeszél ♦♦♦♦ ige ~ni

Szavaival arra készítet valakit, hogy tegyen valamit. *Rábeszélte barátnőjét, hogy jöjjön el a kirándulásra.*

rábíz ♦♦ ige ~ni

Megőrzésre, gondozásra odaad valamit valakinek. *Rábízta lakását, pénzét, minden értékét, sőt rábízta a titkait is.*

rábizonyít ♦♦ ige ~ani

Rábizonyít valakire valamit: bebizonyítja valakinek valamiben való bűnösségét. *Rábizonyították a gyilkosságot.*

rabló I. ♦♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n vagy ~an

1. Olyan (személy), aki erőszakkal, tisztességtelen úton szerez értéket, pénzt. *Óvakodj attól a rabló gazembertől!* 2. Rabláson alapuló. *Rabló politikát folytatnak.*

rabló II. ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Rablást elkövető személy. *A rablók zsákmányukat hátrahagyva pánikszerűen elmenekültek.* 2. Becstelen, tisztességtelen úton jövedelmet szerző személy. *Az a rabló már megint becsapott.*

rabol ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Ingóságot) erőszakkal elvesz, eltulajdonít. *Ékszereket, értékes képeket raboltak a csuklyás betörők.* 2. Valakit erőszakkal magával hurcol és fogva tart, illetve (állatot) zsákmányol. *Aki embert rabol, súlyos büntetést követ el. A csuka rabolja a kisebb halakat.* 3. Tisztességtelen úton szerez valamit. *Egész vagyont rabolt a munkásaitól.* 4. • (választékos) *Csókot rabol:* (férfi nőt) erőszakkal vagy fondorlatosan megcsókol. *Csókot rabolt a sötétben.* 5. • *Időt rabol:* időt vesz el. *Csak az időmet rabolja ez a munka.*

rabszolga ♦♦♦♦♦ fn

1. Ura tulajdonában levő, teljesen jogfosztott személy. *A legyőzötteket eladták rabszolgának.* 2. Súlyosan kizsákmányolt ember. *Itt dolgoznak a gyári futószalagok névtelen rabszolgái.* (Jelzőként:) *„Ha majd minden rabszolga nép jármát megunva sikra lép...”* (Petőfi S.: Egy gondolat bánt engemet...). 3. (ritka, választékos) Valakinek feltétel nélküli híve. *A fiú a lány engedelmes rabszolgája lett.*

rábukkan ♦♦♦♦ ige ~ni

Váratlanul rátalál valakire, valamire. *Rábukkantak a hetek óta keresett gyerekekre.*

rác ♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul (rég)

1. Szerb nemzetiségű (személy). *A rác telepesek a török elől menekültek Magyarországra.* (Főnévi használatban:) *Szentendrén sok rác telepedett le.* 2. E nép által beszélt (nyelv). *Rácul beszélt a szomszédokkal.*

rácáfol ♦♦ ige ~ni

1. *Rácáfol valamire:* magatartásával, tetteivel eloszlat valamely vele kapcsolatos téves nézetet. *Kitűnő bizonyítványával rácáfolt szülei aggályaira. A valóság rácáfolt a várakozásokra.* 2. *Rácáfol valamire:* (kellemesen meglepő) ellentétben áll valamivel. *Mozgékonyága rácáfolt idős korára.*

racka ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hosszú szőrű, csavart szarvú magyar juh fajta. *Az ő vidékükön sok rackát tenyésztettek.*

rács ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Hézagosan egymáshoz erősített rudakból álló szerkezet. *Rácsot szereltetett az ablakra a betörők ellen.* • *Rács mögé:* börtönbe. *A betörők rács mögé fognak kerülni. Ezért még rács mögé juttattak!*

rácsodálkozik ♦♦ ige ~ni

Rácsodálkozik valakire, valamire: tekintetét hosszasan, csodálkozva rajta felejt valakin, valamin. *Rácsodálkozott a kirakatbeli édességekre.*

raccsol ♦ ige ~ni

Az r hangot hibásan, illetve idegenszerűen képezve beszél. *Az arisztokraták régen divatból raccsoltak.*

radar ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Tárgyakat rádióhullámok visszaverődésével vizsgáló berendezés. *A radar képernyőjén ellenséges repülőgép képe jelent meg. Radarral észlelték a gyorshajtást.*

radiátor ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A hőt a felmelegítendő környezetnek közvetlenül átadó berendezés. *Az új radiátorok jobban fűtenek, mint a régiek. A fűtőcsövekben és a radiátorokban forró víz kering.*

rádió ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Elektromágneses hullámokkal való hangtovábbítás, illetve -vétel. *A rádió a huszadik század nagy találmánya. Rádión tartjuk velük a kapcsolatot.* 2. Rádió-vevőkészülék. *Vettem egy új rádiót. Egész nap szól náluk a rádió.* 3. Rádióműsor. *Este mindig rádiót hallgatok.* 4. Rádióműsort szolgáltató intézmény. *A rádiónál dolgozik mint dramaturg.*

rádiós I. ♦♦♦ mn ~ok, ~t, –

1. Rádióval felszerelt. *Két rádiós autóval utaztak. Rádiós magnót kapott a szüleitől.* 2. Rádióval történő. *Mindkét szerkezet rádiós vezérlésű.* 3. A hírszolgálatot rádió útján ellátó. *Századukat rádiós osztag kísérte.*

rádiós II. ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (bizalmas) Valamely rádióadó alkalmazottja. *Ő is rádiós, mint az apja.* 2. Rádiókezelő. *A hajó rádiósa vészjeleket ad le.* 3. Híradó-alakulat tagja. *A rádiósok már bemérték az ellenséges adót.*

rádiótelefon ♦♦♦♦ fn

Kézben hordozható, rádióhullámokkal működő, kisméretű telefon. *Lemerült a rádiótelefonom, fel kell töltenem.*

radír ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Ceruzairás kitörlésére való kis gumidarab. *Adj nekem egy jó, puha radírt!*

rádium ♦ fn –, ~ot, ~ja

1. Uránércből kivont sugárzó fém elem. *Vigyázz: a láda rádiumot tartalmaz!* 2. Rádiumbesugárzás. *Az orvosok rádiummal kezelik daganatos betegsége miatt.*

rádöbben ♦♦♦ ige ~ni

Hirtelen megdöbbenve tudatára ébred valaminek. *Rádöbrent az igazságra, hogy a barátja elárulta.*

ráébred ♦♦♦ ige ~ni

Ráébred valamire: hirtelen felfog valamit. *Ráébredt a valóságra, nem láthatja többé elhunyt nagyapját.*

ráéhezik ♦ ige ~ni

Ráéhezik valamire: valamit, különösen enivalót, nagyon megkíván. *Nagyon ráéhezett már édesanyja főztjére. Ráéhezett a gazdagságra a sok nélkülözés miatt.*

ráér ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Van ideje valamire. *Egész nap ráér sétálni, sportolni.* 2. (bizalmas) Még halaszthat, halogathat valamit. *Ráérsz fizetéskor visszaadni. Ez a kimutatás ráér a jövő hétig.* „Ej, ráérünk arra még!” (Petőfi S.: Pató Pál úr)

ráeröltet ♦♦ ige ~ni

1. Erőszakkal valakire, valamire ad, húz valamit. *Ráeröltették a pulóvert, pedig nincs is hideg.* 2. Erőszakosan arra készítet valakit, hogy elfogadjon, megvegyen, megegyen, megigyon stb. valamit. *Mindig ráeröltetnek egy pohár bort. Az eladó ráeröltetett egy csúnya függőnyt.*

ráérős ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Olyan, aki mindig ráér, illetve ilyen emberre jellemző. *A városban rengeteg ráérős ember sétál. Ráérős léptekkel rója az utcákat.*

ráerőszakol ♦♦ ige ~ni

1. Erőszakkal ráad valakire valamit. *Ráerőszakolták a télikabátját.* 2. Erőszakkal valaminek az elfogadására kényszerít valakit. *Szinte ráerőszakolták ezt a tisztséget.*

ráesteled|ik ♦ ige ~ni

Nappal kezdett cselekvés közben utolér valakit az este. *Mire befejezte munkáját, ráesteledett. Még az erdőben ráesteledett.*

ráfanyalod|ik ♦ ige ~ni

Ráfanyalodik valamire: kénytelen-kelletlen elkezd valamilyen tevékenységet, illetve igénybe vesz valamit. *Végre ráfanyalodott a munkára. A lakatlan szigeten ráfanyalodott a bogyókra.*

ráfér ♦♦ ige ~ni

1. Felfér valamire, elfér valamin. *Ráfér a székérre ennyi ember, van elég hely a számukra?* 2. *Ráfér valakire, valamire:* szüksége van vagy volna valamire. *Ráférne egy kis segítség. Már ráfért erre a lakásra a takarítás.*

ráfizet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Összeget a nagyobb ár kiegyenlítéseként pótlólag kifizet. *Másodosztályú jegyére még ráfizetett 250 Ft-ot, így átülhetett az első osztályra.* 2. *Ráfizet valamire:* (üzletet, vállalkozást) veszteséggel bonyolít le. *Ráfizetett a vállalkozásra, kisebb volt a nyeresége, mint a befektetése.* 3. (bizalmas) *Ráfizet valamire:* pórul jár, megbűnhődik valami miatt. *Nagyon ráfizettem a hiszékenységemre.*

ráfog ♦♦♦ ige ~ni

1. (Fegyvert) támadó szándékkal ráirányít valakire. *Ráfogta a fegyverét, megfenyegette, hogy lelövi.* 2. *Ráfog valakire valamit:* (igazságtalanul) meggyanúsít valamivel valakit. *Ráfogták, hogy lopott.*

ráfordít ♦♦ ige ~ani

1. Úgy fordít valamit, hogy az ráfordul valamire. *Újra ráfordítja a takarót az ágyra.* 2. • *Ráfordítja a kulcsot:* megfordítja a zárban, és ezzel kulcsra zárja. 3. (Szemét, tekintetét) lassan valakire irányítja. *Ráfordította tekintetét a szemben ülőre.* 4. (Pénzt, munkát, erőt) valamilyen célra teljesen igénybe vesz. *Minden erejét ráfordította a lakásfelújításra.* 5. (Beszédet, szót) ráterel valamire. *Ismét ráfordította a szót az utazásra.*

ráförmed ♦♦ ige ~ni

Ingerült, goromba hangon rákiált valakire. *Haragosan ráförmedt a vetélytársára.*

rag ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Mondatrészek közötti viszonyt kifejező toldalék. *A tárgy ragja a -t.*

rág ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Élelmet) fogaival apróra darabol, péppé őröl. *Kemény a hús, sokáig kell rágni.* 2. Idegességében harapdál valamit. *Türelmetlenségében rágja a körmét. Ne rágd a szád szélét!* 3. (választékos) (Lelki folyamat) kínoz valakit. *Szívét rágja a bánat.*

ragacsos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Ragados, szennyes. *Ragacsos a keze az édességtől. Egész teste ragacsos az izzadságtól.* 2. Összeragadó állagú. *Ragacsos lett a tészta, nehéz belőle kifliket csinálni.*

ragad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Más anyaghoz szorosan, szívósan tapad. *A bogáncs a ruhájához ragadt. Kezéhez ragadt a csiriz, alig tudta lemosni.* • *Ragad a piszoktól:* nagyon piszkos. | (átvitl) *Kezéhez ragad valami:* ellopja. *Legalább egymillió forint ragadt a kezéhez.* 2. (bizalmas, rosszalló) Valaki úgy csatlakozik valakihez, hogy nehéz tőle megszabadulni, illetve nem akar vagy nem tud valahonnan elmenni. *Nálunk ragadt egész éjszakára. A havazástól vidéken ragadtunk egész hétvégére.* 3. (Betegség) fertőzés útján, (hangulat) példa hatására áterjed valakire. *Ránk ragadt az influenzád. Rám ragadt a vidámságod.* 4. (Kifejezésekben:) Valamely cselekvést jelképező tárgyat kezébe vesz. *Kardot vagy tollat ragad: kardot ránt, tollat fog.* | *Valamin ragad valakit:* valamely testrészét, ruhadarabját megmarkolja. *Vállon ragadta a támadót.* 5. *Magával ragad: a)* nagy erővel magával visz. *Magával ragadta a nagy sodrású folyó. b)* hatása alá kerít. *Magával ragadott szellemessége.* 6. (Erőszakkal) megszerez valamit. *Kezébe ragadta a kezdeményezést. Magához ragadta az irányítást.*

ragadozó I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n vagy ~an

1. Hússal táplálkozó, zsákmányszerző életmódot folytató (állat). *A levegőben egy óriási ragadozó madár tűnt fel.* 2. Ilyen lényekre jellemző. *Ragadozó hajlama azonnal megmutatkozott.*

ragadozó II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Ragadozó állat. *Tüzet raktunk, hogy távol tartsuk a ragadozókat.*

rágalmaz ♦♦♦ ige ~ni

Alaptalanul vádol valamivel valakit. *Azzal rágalmazták, hogy ő írta a névtelen feljelentő leveleket.*

rágalom ♦♦♦ fn *rágalmak, rágalmat, rágalma*

Alaptalan, hazug, rosszindulatú vád. *Aljas, közönséges rágalmakat szórt rá.*

ragály ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (régí)

1. Súlyos fertőző betegség. *Ő is megkapta a ragályt.* 2. Járvány. *Egész Európában elharapózott a ragály.*

ragályos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Fertőző, járványos. *A kanyaró ragályos betegség. Ragályos beteg, nem lehet látogatni.* 2. Könnyen terjedő. *A félelem is ragályos.*

ragaszkod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Vonzódik valakihez. *Nagyon ragaszkodik a munkatársaihoz, szereti őket.* 2. Nem akar megválni valakitől, valamitől. *Ragaszkodik minden régi bútordarabjához.* 3. Állhatatosan kitart valami mellett, nem hajlandó eltérni tőle. *Ragaszkodik a meggyőződéséhez.*

ragaszt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Ragadós anyaggal valamely más tárgyhoz tapaszt, rögzít valamit. *El ne felejtis bélyeget ragasztani a borítékra!* 2. (Ragadós anyag) valaminek a ragasztására alkalmas. *Ez a ragasztó a kerámiát is ragasztja.* 3. (bizalmas) Hozzáépít valamihez valamit. *Még egy szobát ragasztanak a házukhoz.* 4. (Betegséget) másra áterjeszt. *Nehogy rád ragasszam a náthámat!* 5. (Becenévet vagy csúfnevet) úgy ad valakinek, hogy az rajta marad. *A Duci csúfnevet még az óvodában ragasztották rá társai.*

ragasztó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Ragasztószer. *Hol lehet ragasztót kapni?* 2. Ragasztószalag. *Átlátszó ragasztóval is lezárta a borítékot, nehogy kinyíljon.*

rágcsál ♦♦♦ ige ~ni

Lassan, kis harapásokkal rág (valamit). *A kiskutya egy hatalmas csontot rágcsál. Ne rágcsáld a körmöd! Nem vagyok éhes, mégis egész nap rágcsállok.*

rágcsáló I. ♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Folyton növekvő metszőfogaival mindent megrágó (állat). *A rágcsáló állatok sok kárt okoznak.*

rágcsáló II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A rágcsáló állatok rendje. *Ez a szer irtja a rágcsálókat, például az egereket.*

rágód|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Lassan, aprókat harapva hosszasan és bajlódva rág valamit. *Kutyánk órákig rágódott a csonton.* 2. Aggályos gondossággal hosszán töpreng, dolgozik valamin. *Évekig rágódott ezen a munkán.* 3. Tépelődik valamin, emészti magát valami miatt. *Ne rágódj annyit ezen az ügyön!*

rágógumi ♦♦♦ fn

Eredetileg egy forró égővi fa nedvéből, ma már mesterséges anyagból készített, rágható, de fel nem oldódó, édesített és aromákkal ízesített termék. *Óra alatt is rágja a rágógumit.*

rágós ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Kemény, nehezen rágható. *A gyerekek nem ették meg a rágós marhahúst.* 2. (bizalmas) Nehezen érthető. *Kicsit rágós ez a cikked, dolgozd át!*

ragoz ♦♦♦ ige ~ni

1. Valamely szó ragos alakjait felsorolja. *Hogyan ragozod felszólító módban az oszt igét?* 2. (bizalmas) Részletez valamit. *Nem akarom tovább ragozni, jó volt.*

ragtapasz ♦♦ fn

Kötés leragasztására való vászon- vagy műanyag szalag. *Tegyél ragtapaszt a sebedre!*

ragyás ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Rücskös, kiütésekkel, pattanásokkal borított (bőrfelület). *Ragyás arcú lett, mert elvakarta a pattanásait.* 2. (Szitkozódásban:) Csúnya, ronda. *Te ragyás!* 3. (népi, régi) Rücskös, foltos (növény, levél). *Ragyás a szőlő levele.*

ragyog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Tisztán fénylik. *Ragyognak a csillagok. Ragyog, mint a tükör.* 2. (Arc) örömet fejez ki. *Ragyog az arca a boldogságtól.* 3. (Lakás, berendezési tárgy) csillogóan tiszta. *Minden ragyog náluk.* 4. Élvezi sikerei hatását. *Ragyogott a társaságban.*

rágyújt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. *Rágyújt valamit valakire:* (épületet) úgy gyűjt fel, hogy az ott levők benne égjenek. *Rágyújtotta a házat a szomszédjára.* 2. Cigaretta, szivart, pipában levő dohányt meggyújt és szívni kezd. *Rá szabad gyújtani? „Befordultam a konyhára, Rágyújtottam a pipára”* (Petőfi S.: Befordultam a konyhára). 3. • *Rágyújt egy dalra vagy nótára:* énekelni kezd. *A csoport rágyújtott egy vidám nótára.*

ráhagy ♦♦ ige ~ni

1. Örökségül hagy valamit valakire. *Ráhagyta a vagyonát a végrendelet szerint.* 2. Valakinek a gondjaira rábíz valamit. *Ráhagyta csecsemőjét a legnagyobbik testvérre.* 3. Valakire, valamire hagyatkozik, támaszkodik. *A vak férfi ráhagyja magát a kutyájára.* 4. Valaminek az elvégzését valakire rábízta, áthárítja. *A mosogatást ráhagyja a férjére.* 5. Valakinek megenged valamit. *Nem szabad mindent ráhagyni a gyerekekre.* 6. *Ráhagy valamire valamennyit:* (ruhaanyagot) a szükségesnél nagyobbra szab. *A varrónő ráhagyott a ruha derekára egy-két centimétert.*

ráhajt ♦♦ ige ~ani

1. (Állatot) valamire, valaminek a tetejére hajt, terel. *Ráhajtotta az állatokat a hidra.* 2. (Természeti erő) valakire, valamire hajt valamit. *Ráhajtja a szél a füstöt a tűz mellett ülőkre.* 3. (Jármű vagy valaki a járművével) valamire felmegy. *A teherautók ráhajtottak a hidra.* 4. (bizalmas) Jelentősen fokozza a munkatempót. *Holnap ráhajtának, és befejezik a munkát.* 5. (bizalmas) *Ráhajt valamire:* mindent elkövet, hogy valamit megszerezzen. *A család ráhajtott az örökségre.*

ráharap ♦♦ ige ~ni

1. *Ráharap valamire:* fogait úgy zárja össze, hogy valamely kemény tárgyba vagy egymásba ütköznek. *Ráharaptam a fájós fogamra. Ráharaptam a szilvamagra.* 2. (Hal) a horgot, illetve a csalétket bekapja. *Na, végre ráharapott!* 3. (bizalmas) *Ráharap valamire:* kedvet kap valamihez. *Jó lenne, ha ráharapna a tervre.*

ráhederít ♦ ige ~eni (rendszerint tagadásban)

Rá se vagy sem hederít: nem törődik veled, ügyet sem vet rá. *Tiltakozásomra rá se hederítettek.*

ráhúz ♦♦ ige ~ni

1. Úgy húz valamit valamire, hogy rajta legyen vagy eltakarja. *Ráhúzza a földet a palánta gyökerére. Ráhúzta a takarót az alvó gyerekekre.* 2. Ruhadarabot (erőszakkal) ráad valakire. *Olyan kicsi már a pulóvere, hogy nem is tudom ráhúzni.* 3. (bizalmas) Ráépít valamire valamit. *Ráhúztak a házukra még egy emeletet.* 4. Ráút valakire. *Ráhúzott a fenekére.* 5. (bizalmas) (Időt) hozzátold, hozzáad valamihez. *Ráhúzott még egy évet a kiküldetésére.* 6. (bizalmas) (Tételt, elméletet) erőltetve alkalmaz valamire. *Elméletét mindenre ráhúzza.*

rájjeszt ♦♦ ige ~eni

Rájjeszt valakire: hirtelen nagyon megijeszt valakit. *Úgy ráijesztettek, hogy keze-lába reszket.*

ráírat ♦ ige ~ni

1. Felszólít, hogy valamit írjanak rá valamire. *Ráíratja a tanulókkal a nevüket a röpdolgozatra.* 2. (Tulajdont) hivatalosan átruház valakire. *Ráíratta a házat a nagyobbik lányára.* 3. (Követelést) ráterhel, ráruház valamire, valakire. *Az adósság összegét ráíratta az adós házára.*

raj ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Rovarok vagy madarak, de elsősorban méhek nagy csoportja. *A szünyogok rajától szinte semmit nem láttak. A méhész ügyesen befogta méhei raját.* 2. Mozgásban levő emberek csoportja. *Rajokban tódulnak az emberek a koncertre.* 3. (Katonaságnál:) A szakasznál kisebb, 6–12 főből álló egység. *A rajban két azonos nevű katona is van.* 4. (Katonaságnál:) Hajókból vagy repülőgépekből álló kisebb hadműveleti egység. *Három repülőgép és személyzete alkot egy rajt.* 5. (kissé régi) A kisdobos-, illetve az úttörőszervezetnek az őrsnél nagyobb szervezeti egysége. *Egy osztály úttörői általában egy rajba tartoztak.*

rájár ♦♦ ige ~ni

1. *Rájár valamire:* (ételt, italt titokban) rendszeresen fogyaszt, dézsmál. *Amikor egyedül volt otthon, rájárt a befőltre.* 2. *Rájár valamire:* (testrészt) megszokásból, gépiesen használ valamit. *Rájár a nyelvé a csúnya szavakra.*

rajcsúroz ♦ ige ~ni (bizalmas)

Nagy lármával hancúroznak. *Az egész gyereksereg a kertben rajcsúrozott.*

rajkó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

1. Cigány gyermek (különösen fiú). *A rajkókból alakított zenekar nagy sikerrel szerepelt külföldön.* 2. (tréfás) Gyermek. *Az én rajkóim még kicsinyek.*

rajong ♦♦♦♦ ige ~ani

Rajong valakiért, valamiért: elfogultan szeret valakit, valamit. *Rajong a családjáért. Rajong a komolyzenéért.*

rájön ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (ritka) Valaminek a tetejére, felületére jön. *Rájön a füst az ételre.* 2. (rég) Közéledve rátamad valamire, valakire. *Rájön az ellenség az országra.* 3. (Tárgy) rákerül valamire. *Az asztalra még rájön a terítő.* 4. (Testi vagy lelkiállapot, inger) rátör valakire. *Rájött a tüszkölés.* 5. Ráébred valamire, fölfedez, felismer valamit. *Hamar rájött az összefüggésekre.*

rajt¹ ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Versenyzők indítása, indulása. *Nem sikerült a rajt, meg kell ismételni.* 2. Ennek helye. *Felsorakoznak a rajtnál.* 3. Verseny vagy versenysorozat kezdete. *A bajnokság rajtja holnap lesz.*

rajt² I. ♦♦ hsz (népi)

Rajta. *Látszott rajt, hogy ivott.*

rajt² II. ♦♦ msz

(Indító vezényszó:) *Elkészülni, vigyázz, rajt!*

rajta I. ♦♦♦♦ személyragos hsz

1. Valakinek, valaminek a testén, felületén, illetve felső részén. *Nincs rajta sapka, meg fog hűlni.* 2. Valakin mint valamely testi vagy lelkiállapot hordozóján. *Kitört rajta a betegség.* 3. Valamin át, keresztül. *Itt van a kerítés, mássz át rajta!* 4. Valakinek a rovására. *Jót nevetett rajtam. Irigységből rajtunk köszörülnek a nyelvüket.* 5. (Kifejezésekben:) • *Rajta van:* törekszik valamire. *Rajta van, hogy elutazzunk.* | *Rajta nem múlik* vagy *nem fog múlni:* mindent megtesz érte. | *Rajta áll* vagy *bukik:* tőle függ.

rajta II. ♦♦♦ ik

1. Valamely cselekvést valakire, valamire irányítva. *Rajtaüt. Az ellenségen éjjel ütöttek rajta.* 2. Valamely tevékenység közben. *Rajtaér. Nem gondolta, hogy lopáson érik rajta.* 3. Valamely tevékenység következtében. *Rajtaveszt. Azon az ügyön veszített rajta, amelyhez a legnagyobb reményt fűzte.*

rajta III. ♦♦♦♦ msz

(Cselekvésre való buzdítás:) *Rajta, kezdjünk hozzá!*

rajtacsíp ♦ ige ~ni (bizalmas)

Valakit valamely negatív tevékenység közben meglep. *Betört az ékszerüzletbe, de rajtacsípték.*

rajtakap ♦♦♦ ige ~ni

Meglep, tetten ér valakit. *Rajtakapták a tolvajlason.* • *Rajtakapja magát valamin:* észreveszi, hogy tesz valamit. *Rajtakapta magát, hogy megint raccsolva beszél.*

rajtaüt ♦ ige ~ni

Fegyveres alakulat meglepetésszerű támadást hajt végre. *A rendőrség rajtaütött a betörőbandán.*

rajtaveszt ♦ ige ~ni

Rajtaveszt valamin: ráfizet valamely tevékenységre, vállalkozására. *Rajtavesztett ezen a vállalkozáson.*

rajz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valaminek vonalakkal való ábrázolása. *Erőssége a szabadkézi rajz.* 2. Ez mint tantárgy. *A főiskolán rajzot tanul.* 3. Vonalak alkotta mintázat. *Az új bőrfelületének rajza minden ember esetében más.* 4. (választékos) Valaminek az alakja, körvonala. *Szép rajza van az orrának.* 5. Valaminek szavakkal való leírása. *Műveiben a kor erkölcsének rajza tökéletes.*

rajzfilm ♦♦♦♦ fn

Rajzok sorozatából készített (mese)film. *Dettike minden este megnézi a rajzfilmet a tévében, aztán fogja a maciját, és ágyba bújjik. Ez a rajzfilm nem mese, hanem csak egy üdítőreklám. Megnéztük a moziban az új dinoszauruszos rajzfilmet.*

rajzlik ♦♦♦ ige ~ani

1. (Rovarok, madarak tömege, csapata) helyet változtat. *Rajzanak a méhek, elhagyják a kaptárt, hogy új családot alapítsanak.* 2. (Emberek vagy járművek tömege) özönlik. *Péntek délutánonként autók ezrei rajzanak az országutakon.* 3. (Emberek tömege) valaki körül nyüzsg. *A társaságban rajzanak körülötte a férfiak.* 4. (Gondolat, értelem) kavarg valakiben. *Fejében rajzanak a gondolatok.*

rajzol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Vonalakkal ábrázol valamit. *Délután a kislánya arcképét rajzolta. Legszívesebben ceruzával rajzol.* 2. (ritka) (Betűket) lassan, gondosan ír. *Rajzolja a betűket a füzetébe.* 3. (Ujjával vagy valamely eszközzel) vonalakat húzva ábrázol valamit. *Mutatójával kereszteset rajzolt a homlokára.* 4. (ritka) Szavakkal ábrázol, leír valamit. *Könyvében a mindennapokat rajzolja.* 5. (szleng) Lop. *Figyelj, éppen rajzol!*

rak ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Tárgyat) valahová tesz. *Hová raktad az újságot? Fát rak a tűzre.* 2. (Állat magából több petét, tojást) kibocsát. *A hangya sok tojást rak, hogy utódlását biztosítsa.* 3. (bizalmas) Egyetlen tárgyat, személyt valamibe, valahová téve valamilyen állapotba hoz. *Rakd tisztába a gyereket!* 4. (Több tárgyat, anyagot) valamilyen formába rendez. *Betűrendbe rakja a könyveket.* 5. (Szállítóeszközt, tartót) valamivel megtölt. *Most rakják a kamiont.* 6. Készít, épít valamit. *A férfiak a szérűn kazlat raknak.* • *Tűzet rak:* tüzelőt összerak és meggyújt. *Tűzet rak a szalonnasütéshez.* | *Fészket rak:* családot alapít.

rák¹ ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Kemény páncélzatú, zsákmányát ollójával megragadó víziállat. *Apró rákok úszkálnak a part mentén.* 2. Ilyen állat húsa. *Szeretnék egyszer rákot vacsorázn.* 3. (Tulajdonnévként:) Az állatöv egyik csillagképe, amelyben a Hold június 22. és július 22. között tartózkodik, illetve ennek a jele. *A húgom a Rák jegyében született.* • (bizalmas) *Rák vagyok:* ebben a jegyben születtem.

rák² ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Daganatos betegség. *Rákban szenved.* 2. Rendellenes burjánzás növényeken. *Rák pusztít az almáskertekben.*

rákapcsol ♦♦ ige ~ni

1. Rácsol, ráerősít valamire valamit. *Rákapcsolják a mozdonyt a szerelvényre.* 2. (bizalmas) Nagyobb igyekezettel lát hozzá valamihez, gyorsít. *Kapcsolj rá, különben elkésünk!*

rakás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valamit valahova raknak. *A zsákok kocsira rakásától megfájdult a dereka.* 2. egymásra rakott tárgyak halmaza. *Mi ez a rakás az udvaron?* (Jelzőként:) *Egy rakás fát hoztatam télire.* • (Egy) rakásra vagy (egy) rakáson: egymásra, illetve egymáson. *Itt állnak a régi könyvek egy rakáson.* | *Kicsi a rakás, nagyobbat kíván:* gyermekjáték neve, illetve felkiáltás a játékban. 3. (bizalmas) (Jelzőként:) Sok. *A szomszédban egy rakás gyerek van.*

ráken ♦♦ ige ~ni

1. Valaminek a felületére ken valamit. *Rákeni a sebre a kenőcsöt.* 2. (bizalmas) *Ráken valakire valamit:* meggyanúsít valakit valamivel. *Rákenték az ablak betörését.*

rákérdez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Rákérdez valamire:* (kellemetlen dolgot) határozottan tudakol. *Nyomban rákérdezett a balesetre.* 2. (Kitalálás játékban:) A keresett személy stb. nevét tartalmazó kérdést tesz fel. *Rákérdezhetek? Nem ér rákérdezni!*

rakéta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A fizikai hatás-ellenhatás elve alapján működő repülőszerkezet, illetve ilyen eszköz mint fegyver, illetve fegyverhordozó. *Az űrhajót rakétával bocsátották fel. Többlépcsős rakétát alkalmaztak a kilövéskor. Az öbölháborúban sok rakétát lőttek ki.* 2. Világító jelzőlövédék. *Régebben a Balatonon, ha vihar közeledett, fellőtték a sárga, majd a piros rakétát.* 3. Tűzijáték-lövédék. *A tűzijátékban csak úgy ropogott a rengeteg fellőtt rakéta.*

rákezd ♦♦♦ ige ~eni

1. *Rákezd valamire:* hirtelen csak elkezd beszélni vagy más hangot kiadni. *Rákezdett a jajveszékésre és a sírásra.* 2. (Természeti jelenséggel kapcsolatban:) *Rákezd az eső, a szél:* elkezd erősen esni, fújni.

rakodjik ♦♦♦ ige ~ni

1. (Szállítóeszköze vagy szállítóeszközzel árut) pakol. *Most éppen élelmiszeres zsákokat rakodnak hajóra. Éjjel rakodnak a vagonokból.* 2. (Tárgyakat) egyenként odarak valahova. *Könyveit, füzeteit az asztalra rakodja.* 3. Holmiját összeszedi. *Gyorsan rakodjatok, azonnal indulunk!*

rakomány ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Szállítóeszköze fel- vagy lerakott áruk összessége. *Az óceánjáró több ezer tonnás rakománnyal indul.* (Jelzőként:) *Két rakomány búzát szállítanak.*

rakoncátlan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Fékezhetetlen, féktelen. *A rakoncátlan sihedereket nehéz volt fegyelemre szoktatni. Rakoncátlan csikó ugrál a karámban.* 2. Ilyen személyre jellemző. *Rakoncátlan viselkedésükkel elriasztották az idősebbeket.*

ráköszön ♦ ige ~ni

Ráköszön valakire: előre köszön valakinek. *Hangosan ráköszönt régi tanárára. Senkit sem vesz észre az utcán, úgy kell ráköszönni.*

ráköszönt ♦ ige ~eni (választékos)

1. • *Ráköszönti a poharat valakire:* az egészségére iszik. *Ráköszönti a poharat az ünnepeltre.* 2. Valamely időszak valaki számára elérkezik. *Nehéz évek köszöntöttek rá. | Ráköszöntött a hajnal:* rávirradt.

rakpart ♦♦♦ fn

1. A kikötő part menti része. *Hosszan kiépítették a rakpartot.* 2. Folyóparti közlekedési útvonal. *A magas vízállás miatt lezárják az alsó rakpartot.* 3. Folyó menti út, utca. *A Belgrád rakparton lakom.*

raktár ♦♦♦♦ fn ~ak vagy ~ok, ~t vagy ~at, ~a vagy ~ja

1. Intézmény, üzem stb. berendezési, felszerelési tárgyainak, áruinak tárolására való épület, tárolóhelyiség. *Az alkatrészeket a raktárban helyezték el.* 2. Az ott tárolt áruk összessége, készlete. *Hiányos a raktárunk, kevés 38-as cipőnk van. A keresett cikk most nincs raktáron.*

raktáros ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Raktárban tartott tárgyak felügyeletével és kezelésével megbízott alkalmazott. *Raktárosnak lenni bizalmi állás.*

ráma ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kép, tükör, ritkán ablak kerete. *Diófa rámat készítettek a képnek.* 2. Valaminek a kifeszítésére való keret. *Festéshez és hímzéshez ráma fészíti a vásznat.*

rámegy ♦♦♦ ige rámenni

1. Valaminek a felszínére, tetejére megy. *Ügyelj, hogy a libák ne menjenek rá a vetésre!* 2. (bizalmas) *Rámegy valakire:* támadó vagy akadályozó szándékkal közel megy valakihez. *A jobbszélső ráment a csatárra.* 3. Ráfér, felfér valamire. *A teherkocsira rámegy még 5 mázsa szén.* 4. Rá lehet húzni valamire, valakire. *Kinőtte cipőjét, már nem megy rá a lábára. Nem megy rá a tavalyi nadrágja.* 5. (Út, vezeték) rávezet valamire, valamin folytatódik. *A gyalogút rámegy a mezőre.* 6. (bizalmas) (Munkára, feladatra) ráveti magát. *Nyáron rámegy az idegenvezetésre.* 7. (Idő) valaminek az elvégzéséhez szükséges. *Rámegy erre két hónap is.* 8. *Rámegy valamire:* (pénz) nagyobb kiadás következtében elfogy. *Ráment egy csomó pénz a nyaralásra.* 9. (népi, bizalmas) *Rámegy az egészsége vagy a boldogsága vagy az élete valamire:* megbetegszik, boldogtalan, illetve halott lesz miatta. *A házépítésre ráment az egészsége.*

rámelepsz|ik ♦ ige rámelegedni

(Öltözet) kezd viselőjének kellemetlenül meleg lenni. *Ha nem veszi le a kabátot, rámelegszik és megizzad.*

rámenős ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. (bizalmas) Az erőszakosságig céltudatos, határozott. *Egy rámenős ügyvédre van szükségem, aki erélyesen képviseli ügyemet.* 2. Mérközésen az ellenfelet állandóan támadó. *A középcsatár rámenősen játszik.*

rámol ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Rakosgat, rendezkedik. *Órákig rámol a padláson, hogy minden elférjen.*

rámpa ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég) A színpadnak a nézőtér felé eső alsó szegélye. *A rámpát is beleépítették a díszletbe.* 2. Eltérő szinteket összekötő lejtő. *Új vasúti rámpát építettek. A vasúti töltést és az utat rámpa köti össze.*

rámutat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ujjával valakire, valamire mutat. *Rámutatott egy pontra a térképen.* 2. Felhívja a figyelmet valamire. *Rámutatott az évi mulasztásokra.*

ránc ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Anyagon gyűrődésből keletkezett vagy díszítésként alkalmazott ki- és betüremlés. *Csupa ránc lett a kosztümöm a bőröndben. A selyemruha ráncait nehéz vasalni. Rendezd el a ráncokat a ruhád derekán!* 2. Ember vagy állat bőrén vonalszerű bemélyedés, árkokcska. *Csupa ránc a homloka.*

ráncigál ♦♦♦ ige ~ni

1. Hevesen rángat valamit. *Ne ráncigáld a függőnyszínórt, mert leszakad!* 2. Kéréssel, feladattal zaklat valakit. *Már megint engem ráncigáltak.*

ráncol ♦♦♦ ige ~ni

1. (Homlokát, szemöldökét) redőkbe vonja. *Már megint ráncolod a homlokodat!* 2. (Ruhadarabot) hullámos ki- és begyűrődésekkel díszít. *Derékban ráncolja a szoknyát.*

randevú ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Találkozó. *Reggel fél hatkor lesz a randevú a pályaudvar előtt.* 2. Találka. *A kedvese az utolsó pillanatban mondta le a randevút. Randevúra hívta a szomszéd lányt.* • *Randevút ad valakinek:* találkára hívja, (titokban) találkozik vele.

rándít ♦♦ ige ~ani

1. Ránt egyet valamin. *Rándított egyet a gyeplőn.* 2. (Vállat) felvon. *Közönye jeléül vállat rándít.*

rándul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Test, izomzat) görcsösen összehúzódik. *Egyet rándult a teste, és vége volt. Az ijedségtől görcsbe rándulnak az izmai. Keze a dühtől ökölbe rándult.* 2. (Szerkezet, jármű) helyéből hirtelen nagy erővel kimozdul. *A szekér rándult egyet, és neki a lejtőnek!*

rang ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Társadalmi helyzet, méltóság. *Rangon alul nősült. Rangjához méltóan viselkedik.* 2. Fokozat, rendfokozat. *Tábornoki rangot kapott. Magas rangja van.* • *Megfosztották a rangjától:* lefokozták. 3. Hivatali beosztás. *Államtitkári rangban alkalmazták.* 4. Valaminek a jelentősége, megbecsült volta. *A darab bemutatása rangot adott a színháznak.*

ráng ♦♦♦ ige ~ani

Rángatódzik. *Ráng az arca a haragtól.*

rángat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Egymás után többször megránt valamit. *Állandóan az anyja szoknyáját rángatja.* 2. (bizalmas) *Magára rángat:* (ruhadarabot) gyorsan felhúz, magára kap. *Magára rángatta a nadrágját, és elrohant.* 3. (Betegség) rángatózni kényszerít valamit, valakit. *Görcs rángatja a lábát.* 4. (bizalmas) Folyton kérdésekkel, feladatokkal terhel, zaklat valakit. *Reggeltől estig ide-oda rángatják.*

rángatóz|ik ♦♦ ige **rángatódz|ik** ~ni

(Test, testrész) egymás után többször meg-megrándul. *Az idegességtől rángatózott az arca. A sebesült állat rángatózott a földön.*

rangidős ♦♦ mn ~ek, ~et, –

1. Ugyanazon rangúak közül az, aki a legkorábban vagy a legkedvezőbb besorolással került ebbe a rangba. *A rangidős tábornokkal kezdték a felsorolást.* 2. (tréfás) A legidősebb (személy). *Azt hiszem, én vagyok itt a rangidős.*

ranglétra ♦♦ fn

Hivatali állások, beosztások, rangok fokozatos egymásutánja. *Eljutott a hivatali ranglétrának a legmagasabb fokára.*

rangos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Jelentős, színvonalas. *Rangos események színhelye volt a főváros.* 2. Tehetséges és tekintélyes. *Az előadáson rangos művészek léptek föl.* 3. (népi) Előkelő, méltóságteljes. *Rangos a járása.*

rangsor ♦♦♦ fn

1. A hivatali rang szerinti sorrend. *Az államtitkár rangsorban a miniszter után következik.* 2. Teljesítmény szerinti sorrend. *A pályázók rangsorában az elsők között van.*

ránt¹ ♦♦♦ ige ~ani

1. Megragadva kimozdít a helyéből valamit, valakit. *Magához rántotta a gyermeket. Nagyot rántott a szomszédján.* 2. • *Magára ránt:* véletlenül úgy ránt meg valamit, hogy az vagy annak tartalma ráesik, rádől. *Magára rántotta a forró vízzel teli fazekat.* 3. (Szűrő- vagy vágófegyvert) hirtelen előhúz. *Váratlanul megtámadták, ezért védekezésül kardot rántott.* 4. (Ruhadarabot) magára vagy valamely testrészére hirtelen felvesz. *Magára rántotta a csizmáját, s kirohant a szobából.* 5. (Kifejezésekben:) • *Bajba ránt valakit:* bajba sodorja. *Felelőtlenségeddel mindannyiunkat bajba rántasz. | Sárba ránt valakit, valamit:* meggyalázza. *Sárba rántotta a nagy költő emlékét.*

ránt² ♦♦♦ ige ~ani

1. (Húst, gombát, karfiolt stb.) lisztben, tojásban, zsemlemorzsaiban megforgat, s bő olajban vagy zsírban kisüt. *Ebédre húst rántott.* 2. (ritka) (Levest, főzeléket) beránt. *Mikor rántsam a levest?*

rántás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Ételek süntetésére használt, zsiradékban pirított liszt. *A háziasszonyok egy része behabarja az ételt, mások rántással sűritik. A cseh karfiollevés vajas rántással készül. A rántásba gyakran teszünk fokhagymát, pirospaprikát vagy más fűszert.*

rántotta ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Felvert és forró zsírban kisütött tojás. *Meg tudsz enni három tojásból rántottát? Kolbászos és sajtos rántotta volt vacsorára.*

rányit ♦♦ ige ~ni

Rányit valakire (valamit): (ablakot, ajtót) hirtelen kinyit, s ezzel a bent levőnek kellemetlenséget okoz. *Ne nyissátok rá a betegre az ablakot, mert megfűzik! Amikor rányitottam a fiatalokra, ijedten szétrebbentek.*

ráolvas ♦ ige ~ni

1. (Elkövetett hibát, bűnt) szemére hány valakinek. *Ráolvasták minden hibáját.* 2. (népi, régi) *Ráolvas valakire:* gyógyító hatásúnak hitt szavakat mond vagy suttog valaki fölött. *Ráolvas a súlyos betegre.*

ráölt ♦ ige ~eni

1. Néhány öltéssel rávarr valamire valamit. *Ráöltötte a ruhára a frissen mosott gallért.* 2. • *Ráölti a nyelvét valakire:* feléje fordulva kinyújtja a nyelvét. *Nemtetszése jeléül ráöltötte nyelvét osztálytársára.*

ráparancsol ♦♦ ige ~ni

1. *Ráparancsol valakire:* szigorú parancsot ad neki. *Ráparancsolt a tanulókra, hogy maradjanak csöndben.* 2. *Ráparancsol valakire valamit:* megparancsolja neki, hogy valamilyen ruhadarabot vegyen föl. *Ráparancsolja a sapkát is.*

rápirít ♦ ige ~ani

Rápirít valakire: mások előtt összeszidja, s ezzel megszegyeníti. *Rápirított a gyerekekre, mert hazugságon érte.*

raport ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. (rég) Jelentéstétel, kihallgatás. *A parancsnok raportra rendelt három katonát.* 2. (bizalmas) Beszámoltatás, felelősségre vonás. *Raportra megy a főnökhöz.*

ráripakod|ik ♦♦ ige ~ni

Ráordít, rárivall valakire. *Úgy ráripakodott szegény gyerekekre, hogy az ijedtében szólni sem tudott.*

ráró¹ ♦♦ ige ~ni

1. (Vonalat, jeleket) karcól, vés valamire. *Számomra érthetetlen jeleket rótt rá a mestergerendára.* 2. (választékos) (Feladatot, terhes kötelességet) kiszab valakire. *Mindig ráróják a kellemetlen feladatot.*

ráró² ♦ fn ~k, ~t, ~ja (régí)

A sólymok családjába tartozó ragadozó madár. „Szép sólymok, vad rárók, kiket madarászók tanítanak, viselnek” (Balassi B.: Én édes szerelmem).

rárónt ♦♦ ige ~ani

Meglepetésszerűen rátamad, rárohan valakire, valamire. *Az útonállók ráróntottak a postakocsira.*

ráruház ♦ ige ~ni

(Jogot, hatáskört, vagyont) jogi formában átruház valakire, átenged valakinek. *Jogait és vagyonát ráruházta jövődő örökösére.*

rásóz ♦ ige ~ni (bizalmas)

1. *Rásóz valakire valamit:* (értéktelen árut) megvétet valakivel. *A túlérétt cseresznyét rásózta a gyanútlan vevőre.* 2. *Rásóz valakire valamit:* fondorlatosan feleségül vetet valakivel valakit. *Rásózták a lányukat a szomszéd fiára.* 3. Büntetésül valakire kiró, kiszab valamit. *Másfél év börtönt sóztak rá.* 4. Hirtelen nagyot üt valakire, valamire. *Rásózott a mellette ülő fiú kezére.*

ráspoly ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Reszelőszerű, sokélű szerszám. *Az asztalos ráspolyval simítja el a fadarab egyenetlenségeit.* 2. Körömrészelő. *Nincs annyi időm, hogy ráspolyval reszelgessem a körmeimet.*

rásüt ♦♦ ige ~ni

1. (Fegyvert) valakire, valamire irányítva elsüt. *Rásütötte pisztolyát a támadóra.* 2. (Bélyeget, jegyet) izzó bélyegzővel rányom, ráéget valakire, valamire. *A szarvasmarhára rásütik a tulajdonos bélyegét.* 3. (Szégyenteljes tettet) ráfog valakire. *Rásütötték, hogy lopott.*

rászabadít ♦ ige ~ani

1. Hagyja, hogy valaki, valami valahova menjen, és ott kárt okozzon. *Ne szabadítsátok rá a juhnyáját a sarjadó vetésre!* 2. (Alkalmatlan látogatót) küld vagy beenged valakihez. *Rászabadította a családra a kellemetlen vendéget.* 3. (Bajt, kellemetlenséget) áraszt valakire. *A háború sok bajt, szenvedést szabadított rá az emberiségre.*

rászáll ♦♦ ige ~ni

1. Szállva valakire, valamire leereszkedik, rajta meglelepszik. *A pillangó rászállt a falevélre. Rászáll a hajamra a por, a korom, és megtapad rajta.* 2. Örökségül jut valakinek. *Óriási vagyon szállt rá.* 3. (bizalmas, rosszálló) *Rászáll valakire:* nem tágit valakitől, amíg célját el nem éri. *Megint rászállt szegény fiúra.*

rászán ♦♦♦ ige ~ni

1. Valamilyen célra hajlandó valamit ráfordítani. *Egy ezrest tudok rászáni a dologra.* 2. *Rászánja magát valamire:* megfontolás után elhatározza magát valamely feladatra, cselekvésre. *Hosszas töprengés után végül is rászánta magát az utazásra. Nehezen szántam rá magam erre a kellemetlen beszélgetésre.*

rászed ♦♦♦ ige ~ni

1. Becsap, félrevezet valakit. *Alaposan rászedett mindenkit, aki csak szóba állt vele.* 2. (Fv bizalmas) *Rábeszél, rávesz valamire valakit. Nem tudtam őt rászedni, hogy jöjjön el velem moziba.*

rászegez ♦♦ ige ~ni

1. Szegekkel ráerősít valamit valamire. *A ládára rászegezték a tetjét, és feltették a kocsiira.* 2. Mereven ráirányít valamit valakire. *Tekintetét rászegezte az előadóra.* 3. (Fegyvert) ráfog, ráirányít valakire, valamire. *Az őrszem rászegezte a puskáját, és rákiáltott.*

rászok|ik ♦♦♦ ige ~ni

Rászokik valamire: a) szokásává válik. *Rászokott a dohányzásra. b)* hozzászokik valamihez. *Könnyű rászokni a jó életre.*

rászól ♦♦♦♦ ige ~ni

Rászól valakire: hangos szóval figyelmezteti. *Rászólt a gyerekekre, hogy ne játsszanak az öngyújtóval.*

rászolgál ♦♦ ige ~ni

1. *Rászolgál valamire:* kiérdemel, megérdemel valamit. *Rászolgált az igazgatói dicséretre.* 2. A kötelező időn felül szolgál. *Kötelező katonai szolgálatára, katonaiidejére még rászolgál egy évet.*

rászorul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Kötélék, pánt) szorosan ráfeszül valamire. *A hurok rászorult a kelepçébe esett állat nyakára.* 2. *Rászorul valakire, valamire:* kénytelen igénybe venni a segítségét, támogatását. *Nem szorulok rá senkinek a segítségére. Az ágyban fekvő beteg rászorul családtagjaira.*

rátapad ♦♦ ige ~ni

Szorosan rásimul valamire. *Az átázott ruha rátapadt a testére.* • *Tekintete rátapad valamire, valakire:* hosszasan, vágyakozva néz rá. *A kislány szemé rátapadt a kirakatban álló babára.*

rátapint ♦♦ ige ~ani

1. Tapintással rátalál valamire. *Az orvos rátapintott a fájdalmat okozó gennyes górcra.* 2. Gyorsan rájön valamire. *Rátapint a lényegre. Rátapint barátja érzékeny pontjára.*

rátarti ♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

Az önteltség büszke. Ez a rátarti népség nem megy akárhova nyaralni. A szomszédom nagyon rátarti ember, szóba se áll velünk.

rátér ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Haladási irányától eltérve rámegey valamire. *Az országot elhagyva rátért egy keskeny erdei ösvényre.* 2. Új tevékenységbe kezd. *Elhatározta, hogy rátér a takarékoságra.* 3. • *Rátér a lényegre vagy a tárgyra:* valamely kérdés után tulajdonképpen

mondanivalójáról kezd beszélni. *Mielőtt a kérdés lényegére rátérnék, röviden összefoglalom az előzményeket. Térj rá a tárgyra!*

ráterel ♦ ige ~ni

1. (Állatot) úgy terel, hogy az valamire rámeleg. *Rátereli a libákat a legelőre.* 2. (Beszédet, figyelmet) valamire ráirányít. *Igyekezett ráterelni a szót kedvenc témájára, az autózásra.*

rátermett ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Adottságai miatt valamire alkalmas, megfelelő. *Nehéz rátermett embert találni erre a munkára.*

rátör ♦♦ ige ~ni

1. Hirtelen nagy erővel rátámad valakire, valamire. *A békés falura ellenséges hordák törtek rá.* 2. *Rátör valakire:* előzetes bejelentkezés nélkül felkeres valakit. *Nem illik így rátörni senkire.* 3. (Ajtót) erőszakkal rányit valakire. *Az idős asszony már napok óta nem nyitott ajtót se csöngetésre, se dörobömlésre, végül is úgy döntöttek, hogy rátörik a bejárati ajtót.*

rátukmál ♦ ige ~ni (bizalmas)

Sok beszéddel, szelíd erőszakkal ráeröltet valakire valamit. *Sikerült rátukmálni a vevőre a méregdrága kalapot. Szinte erőszakkal kellett rátukmálni az ajándékot.*

ráüt ♦♦♦ ige ~ni

1. Ütést mér valakire, valamire. *Ráütött a kezére.* 2. Ráerősít, rászegel valamire valamit. *Ráüti a sarkat a cipőre.* 3. (Pecsétet pecsétnyomóval) rányom valamire. *Ráüti a pecsétet a levélre.* 4. (Tojást) feltörve valamire ráönt. *Üss rá két tojást a piruló szalonnára!*

rávall ♦ ige ~ani

1. *Rávall valakire:* terhelő vallomást tesz valaki ellen. *Minden tanú rávallott a gyanúsítottira.* 2. Nagyon jellemző valakire. *Ez a viselkedés rávall.*

ravasz¹ I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~ul vagy ~an

Olyan, aki, ami másokat meg akar tévesztetni. *Félek ettől a ravasz tekintetű, agyafúrt, álnok fickótól.*

ravasz² II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Ravasz ember. *Nézd a kis ravaszt!* 2. (rég) Róka. *Négy kis ravasz bújt meg a lyukban.*

ravasz² ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Kézi lőfegyver elsütőszerkezetét működésbe hozó billentyű. *Meghúzza a pisztoly ravaszát.*

ravatal ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Fekete posztóval bevont állvány, amelyre a koporsóban fekvő halottat temetés előtt ráteszik. *Felállították a ravatalt, s ráhelyezték a koporsót. Megrendülten állunk a nagy hazafi ravatala előtt.*

ravatalozó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Olyan temetői helyiség vagy épület, amely ravatal elhelyezésére való, és ahol a gyászszertartás egy részét végzik. *A halottat átszállították a temető ravatalozójába.* 2. (ritka) A halottat ravatalra helyező temetői munkás. *A ravatalozók gondosan elrendezték a virágcsokrokat és a koszorúkat.*

rávesz ♦♦♦♦ ige rávenni

1. (Ruhadarabot) egy másik fölé felvesz. *Pulóverére még kardigánt is rávett, annyira fázott.* 2. Rábeszél, rábír valakit valamire. *A barátját rávette a kirándulásra.*

rávezet ♦♦ ige ~ni

1. Valamire, valaminek a felületére, tetejére vezet valakit, valamit. *Rávezeti a lovakat a hídra.* 2. *Rávezet valakit valamire:* segít valakinek, hogy valamit megoldjon. *Rávezeti a rejtély megoldására.* 3. (Iratra adatot, feljegyzést) utólag ráír. *Az anyakönyvi kivonatra rávezették a hiányzó adatokat.*

rávilágít ♦♦♦ ige ~ani

1. Úgy világít, hogy a fény ráesik valakire, valamire. *Kézilámpájával rávilágított a kapuban álló alakra, hogy meglássa, ki is az.* 2. Rámutat valamire, és megérteti. *Rávilágított a kérdés lényegére.* 3. Jól jellemez valakit, valamit. *Kérdései rávilágítanak gondolkodásmódjára.*

rávisz ♦ ige rávinni

1. Valaminek a felületére, tetejére vezet valakit, valamit. *Ez a dülőút rávisz a kövesútra.* 2. (Ábrát, mintát) valamely felületre juttat, nyom. *Ráviszi az ábrát a trikóra.* 3. (rosszalló) Rábeszél, rávesz valakit valamire. *Rávítették még a lopásra is.* • *Nem viszi rá a lélek:* nem hajlandó megtenni.

ráz ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hevesen ide-oda mozgat valamit. *A szél rázza az ágakat. Haragjában az öklét rázza.* • *Rázza a fejét:* tagadólag int. | *Kezet ráznak:* kezet fognak. 2. Valamit vagy valaminek a tartalmát rázással valahova juttatja. *A zsákban levő diót a földre rázza. A szoba közepére rázza a tornaszákját.* 3. (Jármű) utasát lökdösi, dobálja. *A göröngyös úton ráz a szekér.* 4. (Inger, indulat) valaki testének remegését okozza. *Rázza a hideg, azt hiszem, lázas. Rázza a köhögés. Percekig rázza a sírás.* 5. Áramvezeték érintése ehhez hasonló érzést kelt. *Vigyázat, a vezeték ráz, villanyáram van benne!*

rázendít ♦♦ ige ~eni

Rázendít valamire: hirtelen hangosan énekelni vagy hangszeren játszani kezd valamit. *A zenekar rázendített egy indulóra. Az erdei úton vonuló cserkészcsapat rázendített egy hazafias dalra.*

rázkód|ik ♦♦♦ ige ~ni

(Lökésektől vagy ingertől, indulattól) gyorsan ide-oda mozog. *Egész teste rázkódott a zokogástól. Rázkódik a rakomány a teherautón.*

rázós ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Az utast zötyögtető, rázó. *A vidéki utak nagy része rázós. Nem szeretek rázós szekéren utazni.* 2. Érintésre áramütést okozó. *Vigyázat! A kapcsoló és a vezeték rázós!* 3. (bizalmas) Kényes, kellemetlen, veszélyes. *Szegény, egy eléggé rázós ügybe keveredett.*

razzia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Rajtaütésszerű rendőri ellenőrzés. *Tegnap éjjel razzia volt minden külvárosi szórakozóhelyen.*

reá ♦♦♦♦ személyragos hsz (népi vagy választékos)

Rá. *Még mindig szeretettel gondolok reád.* „Tekints reánk, tekints, szabadság, Ismerd meg mostan népedet” (Petőfi S.: Európa csendes, újra csendes...).

reagál ♦♦♦ ige ~ni

1. (Szervezet, életműködés mozgással, változással) válaszol valamely hatásra. *Az erős hanghatásra teste összehúzásával reagált.* 2. (Személy) külső hatást valamilyen magatartással viszonz. *A beteg nem reagál semmire, nem vesz tudomást semmiről.* 3. Anyag valamely más anyaggal kémiai reakcióba lép. *A vegyülethez savat öntöttek, hogy meglássák, hogyan reagál rá. Ha a nátrium-hidroxid sósavval reagál, akkor abból nátrium-klorid és víz keletkezik.*

reakció ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Külső vagy belső hatásra megnyilvánuló válasz, visszahatás. *A szem reakciója az éles fényre az, hogy résnyire szűkül.* 2. • **Kémiai reakció:** két vagy több anyag között lezajló kölcsönös vegyi átalakulás. *Kémiaórán jellemeztük a kémiai reakciók egyes típusait.* | *Reakcióba lép valamivel:* (anyag) kölcsönös vegyi átalakulást eredményezve hat valamire. *A sav reakcióba lépett a fehérjével.* 3. (régí, rosszálló) Haladásellenes törekvés, mozgalom. *A háború után a kommunisták a reakció hívének tartották minden politikai ellenfelüket.*

realizmus ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~a

1. A XIX. század közepén kialakult, a valóságnak átfogó, pontos, a jellemző vonásokat kiemelő ábrázolására törekvő művészeti, irodalmi irányzat. *Az irodalomban többek között Balzac, Stendhal, Tolsztoj, a képzőművészetben Rodin, Munkácsy a realizmus képviselői.* • **Szocialista realizmus:** a szocializmusnak gyakran sematizmusba hajló hivatalos irodalmi és művészeti irányzata. *A szocialista realizmus szovjet mintára terjedt el a népi demokráciákban.* 2. (választékos) Reális, gyakorlati gondolkodásmód. *A hűgom mostanában a fellegekben jár, nincs benne semmi realizmus.*

rebben ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. (Madár) szárnyával zajt keltve valahova röppen. *Kismadár rebtent az ágra.* 2. Hirtelen rezzenésszerűen mozdul. *Szeme se rebtent a fenyegetésre.*

rebeg ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Meghatódva, felindultan, akadozó, halk hangon mond valamit. *A kitüntetés átvételekor néhány köszönő szót rebegett.*

rebesget ♦♦♦ ige ~ni

(Bizonytalan hírt) mondogat, híresztel. *Azt rebesgetik, hogy a szomszéd lakó vendéglőt akar nyitni a házában.*

réce ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (népi) Kacsa. *Nagymamám récéket is tartott a baromfiudvarban.* 2. (hivatalos) **Récék:** A lúdalakúak rendjének családját alkotó, széles, lemezes csőrű, rövid, úszóhártyás lábú vízimadarak. *A récék közül Magyarországon nyolc faj költ, például a tőkés réce, a bőjti réce, a nyílfarkú réce. A récék jól úsznak és repülnek, a szárazon viszont nehézkesen, kacszáva járnak.*

recept ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Az orvos által írt utasítás a gyógyszerész számára gyógyszer elkészítésére, kiszolgáltatására. *Kell ehhez a gyógyszerhez recept? Sajnos, csak receptre adhatjuk ki!* 2. (Étel, ital) elkészítésének leírása. *Ennek a süteménynek a receptje még a nagymamámtól maradt ránk.* 3. (bizalmas) Szokásos módszer, eljárás. *Nem tudom, hogy férközz a bizalmába, erre nincs recept.*

recés ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Recével, vagyis hálószerű kézimunkával díszített. *A dédi recés főköttöt viselt.* 2. Finoman rovátkolt. *Recés szélű üvegtálban volt a kompót.* 3. (Kifejezésekben:) • **Recés gyomor:** a kérődzők összetett gyomrának a bendő utáni része. *A táplálék a recés gyomorba jutott.* | **Recés szárnyú rovarok:** receszerű erezzel ellátott szárnyú rovarok rendje. *Egy ismerősöm a recés szárnyú rovarokról írja doktori értekezését.*

recseg ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Pattogáshoz hasonló, érdes, magas hangot ad. *Recseg a padló a lába alatt.* 2. Kellemetlen zörej keletkezik valamiben. *Recseg a telefon, alig hallom, mit mond.* 3. (Hangszer, készülék) harsány, éles hangot ad. *Recseg a trombita.*

redő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Hullámszerű, művészileg elrendezett ráncok sora. *Redőkbe szedi a kelmét.* 2. • (régí) **Redőkbe vonja homlokát:** összeráncolja.

redőny ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Ablakra, ajtóra szerelt, felhúzható és leereszthető elsötétítő berendezés. *Reggel felhúzzák, este leeresztik az ablakok redőnyét.* 2. Némely bútornak ehhez hasonló zárószervezete. *Elromlott az íróasztal redőnye.*

reflex ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A testnek, a léleknek a külső ingerekre adott öntudatlan válasza, reakciója, visszahatása, illetve ez mint képesség. *Idegy orvos vizsgálja a reflexeit. Jók a reflexei, ezért úszta meg a balesetet. A vele szembeni gúnyolódások kialakították benne azt a reflexet, hogy a legártatlanabb viccet is sértésnek veszi.* 2. Valamiről visszaverődő fény. *Nincs ott lámpa, amit látsz, az csak a tükör reflexe.*

reform ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. (Mélyreható) átalakítása, megjavítása valaminek. *Egyre többen sürgetik a közoktatás reformját.* 2. Fokozatos változtatások, újítások sorozata. *A politikai válságot nem erőszakkal, hanem reformokkal kell megoldani.*

reformáció ♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

A római katolikus egyház megreformálására irányuló, majd a protestáns egyházak létrejöttéhez vezető mozgalom a XVI. században. *A reformáció azzal kezdődött, hogy Luther Márton 1517. október 31-én kiszögezte 95 pontját a wittenbergi vártemplom kapujára.*

református ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, –

A protestantizmus kálvini ágát követő. *A faluban sok református vallású ember él.* (Főnévi használatban:) *Kelet-Magyarországon sok a református.*

reformkonyha ♦ fn

Az élelmiszerek kiválasztásában és a konyhai műveletekben a korszerű, egészséges táplálkozás elveit követő ételkészítési mód. *A reformkonyha híve vagyok: olajjal sütök, barna kenyeret eszem, a zöldséget-gyümölcsöt pedig magam termesztetem a kertben.*

reformkor ♦♦♦ fn

A magyar történelemnek 1825 és 1848 közötti korszaka, amelyet a nemesség felvilágosult rétegének a reformok bevezetésére irányuló törekvései jellemeztek. *A reformkor az irodalom terén is gazdag anyagot hagyott ránk, gondoljunk csak Kölcseyre, Vörösmartyra vagy Petőfire!*

refosk ♦ fn –, ~ot, ~ja (Mv)

Kiváló minőségű, jellegzetes tenger melléki (isztriai) vörösbor. *A prutos vacsorához refoskot kell inni, nem illik hozzá a fehérbor.*

refrén ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

Vers, dal bizonyos szakaszai után következő, ismétlődő részlet. *Az egész versből már csak a refrénre emlékszem. A dalban háromszor van refrén, de a harmadik refrént egy nagy terccel feljebb kell énekelni.*

rege ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je (régí, választékos)

1. A nép ajkán élő, ősi, csodás elemeket tartalmazó elbeszélés. *Összegyűjtötte az idős emberek elmondása alapján a még élő regéket.* 2. Ennek szépirodalmi feldolgozása vagy utánzása. *A maguk korában népszerűek voltak Kisfaludy Sándor regéi.*

régen ♦♦♦♦ hsz

1. Hosszú idővel ezelőtt. *Nem emlékszem a részletekre, mert régen történt.* 2. Hosszabb idő óta. *Régen nem láttam a barátomat. Már régen várlak, legalább egy órája.* • (tréfás) *Ez régen rossz:* eleve elhibázott. 3. A múltban. *Régen minden más volt!*

regeneráció ♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. Elpusztult vagy megsérült szerv, szövet, sejt újraképződése. *A leégés után néhány nap kellett a bőröm regenerációjához.* 2. Elhasználódott anyag, tárgy felújítása. *Sokba került a gyár gépsorainak regenerációja. Teljes regeneráción estek át a villamosvágányok.*

regény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Nagyobb terjedelmű prózai elbeszélő mű. *A népszerű író most egy regényen dolgozik. Nincs időm regényeket olvasni. Történelmi, háborús és szerelmi regényeket egyaránt alkotott.* 2. Kalandos események sorozata. *Élete valóságos regény.* 3. (választékos) Érzelmes, romantikus szerelmi kapcsolat. *A kettejük közt szövődött regénynek a szülői beavatkozás vetett véget.*

regés-rég ♦♦ hsz

Nagyon régen. *Regés-rég történt, nem csoda, hogy nem emlékszem semmire.*

régészet ♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Régi korok tárgyi emlékeinek feltárásával foglalkozó tudomány. *A régészetet választotta hivatásául. Szűkebb szakterülete az ókori régészet.* 2. Ez mint egyetemi szak. *Régészetet végzett, most egy ásatáson dolgozik.*

reggel I. ♦♦♦♦ hsz

A hajnal és délelőtt közötti időben. *Reggel tud a legjobban dolgozni. Korán reggel úszni ment. Minden reggel 6 órakor kel fel.* • *Egy reggel:* valamelyik (korábbi) nap reggelén. *Egy reggel arra ébredt, hogy dörömbölnék az ajtón.*

reggel II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A hajnal és a délelőtt közötti időszak. *Ma gyönyörű a reggel.* (Köszönésben:) *Jó reggelt kívánok!* 2. (választékos) Valaminek a kezdeti, korai szakasza. *A tavasz a természet reggele.*

reggeli I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. Reggel levő. *A reggeli órákban élénkebb a forgalom. Már hajnalban felkelt, hogy odaérjen a reggeli misére.* 2. Reggel keletkező. *A reggeli felhősödés és zápor mindenkinek jólesett.* 3. Reggel megjelenő. *Mindennap megveszi a reggeli újságokat.* 4. Reggel induló. *A reggeli vonattal érkezik.* 5. (Főleg) reggel viselt. *Felvette a reggeli köntösét.* 6. Reggel végzett. *A reggeli torna tele van nehéz gyakorlatokkal.*

reggeli II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Reggeli étkezés. *Hány órákor van a reggeli? Reggelire csak egy csésze üres teát ivott.* 2. Az ekkor fogyasztott étel, ital. *Ma bőséges volt a reggelije.* • *Angol reggeli:* meleg étel, különösen pirított szalonna tojással. | *Kontinentális reggeli:* kávéból vagy kakaóból, vagy teából és vajból, dzsemből álló étel.

regi I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. Hosszú ideje fennálló, meglévő. *Egy régi házban élnek.* 2. Hosszabb ideje ebben a minőségben, állapotban levő. *Sok régi barátja, ismerőse, kollégája, ügyfele él a környéken.* • *Régi bútordarab:* a) olyan tárgy, amely hosszú idő óta a környezetünkben van b) (tréfás) olyan személy, aki hosszú idő óta dolgozik, szolgál valahol. 3. Olyan, aki, ami a múltban élt, létezett. *Ezt az utat még a régi rómaiak építették.* 4. Régről származó. *Gyűjti a régi pénzeket.* 5. A mostanit megelőző. *A régi*

jogszabályok ma már nem érvényesek. A régi tulajdonos elköltözött. **6.** Hosszú idő óta ismert, megszokott. *Hiányzik neki a régi környezet. Te még most is a régi gavallér vagy!*

régi II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

1. A régiek: a rég(ebb)en élt emberek. *A régiek még tudták, hogyan kell élni!* **2.** Korábbi állapot, helyzet. *Minden marad a régiiben, ahogy eddig is volt.*

régimódi ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. Régi divatú, divatjamúlt. *Régimódi háza csupa régimódi bútorral van berendezve.* **2.** Régi szokásokhoz ragaszkodó, korszerűtlen gondolkodású. *Ezek a régimódi emberek nehezen találják meg helyüket a mai világban.*

régió ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Vidék, tájegység, övezet. *Árvízvédelmi gátakat építenek a Tisza mente régiójában.* **2.** (Egy országon belül) a gazdaság szerkezete, fejlettsége, illetve a társadalmi, kulturális összetartozás alapján kijelölt nagyobb területi egység. *A régiók számos európai országban középszintű közigazgatási egységek, mint Magyarországon a megyék. Uniós pályázatokat nyújtott be a Dél-Alföld régió.* **3.** Bizonyos magasságban vagy mélységben levő levegőréteg. *A felsőbb régiókba siklóernyővel nem lehet felrepülni.* **4.** (választékos) Szellemi, tudományos tevékenységnek, jelenségnek stb. valamely területe. *Ezekben a régiókban már nem vagyok jártas. Elvont, filozofikus régiókban szárnyal a tanulmány témája.*

régóta ♦♦♦♦ hsz

Hosszú idő óta. *Régóta nem találkoztak.*

regölés ♦ fn -, ~t, ~e

Regösének mondása. *A középkori városi énekmondók lanttal kísérték a regölést. A karácsony körüli ünnepek népszokása a regölés.*

regös ♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Középkori vándor énekmondó. *A regösök dalaiból sajnos szinte semmi sem maradt az utókorra.* **2.** Regösök: karácsony és újév táján házról házra járva köszöntőt mondó fiúk, leányok. *Engedd be a regösöket, és hozz nekik kalácsot!*

regruta ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Újjonc katona. *A tábornok regrutákat toboroz.*

regula ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (népi, régi) Szabály, rendszabály. *Jobb, ha betartod a regulákat, fiam!* **2.** (rég) A szerzetes- és lovagrendek életét szabályozó törvény, előírás. *A kolostorban szigorú regula szerint élnek az apácák.*

rejlik ♦♦♦♦ ige ~eni (választékos)

Burkoltan ott van, lappang valahol. *Vajon mi rejlik a szavai mögött? Az intézkedés lényege abban rejlik, hogy mindenkinek fegyelmezetten követnie kell az önkormányzat utasításait.*

rejt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Úgy tesz valahova valamit, hogy ne lehessen megtalálni vagy látni. *A rablott kincset egy barlangba rejtette, hogy senki se találja meg. Fejét kendőbe rejtí. 2.* Leplez, titkol valamit. *Tréfa mögé rejtette bánatát. 3.* Elzárva magában foglal valamit. *A sivatag olajat rejt. Az utazás sok veszélyt rejt.*

rejtekhely ♦♦♦ fn

Titkos hely, ahol valamit elrejtettek, vagy ahol valaki rejtőzni szokott. *Jó rejtekhelyet talált magának a fa tetején, ott senki sem kereste. Megmutatta barátjának az összegyűjtött kincs rejtekhelyét.*

rejtelmes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. A megszokottól, a mindennapitól eltérő, a képzeletet ingerlő. *A rejtelmes Kelet titkaira az európai turisták ezrei kíváncsiak napjainkban is. 2.* Ismeretlen eredetű, megmagyarázhatatlannak látszó. *Rejtelmes üzenetet kaptam, nem tudom, ki küldte.*

rejtély ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Érthetetlen, megfeythetetlen, titokzatos dolog. *Fény derült a rejtélyre. (tréfás, túlzó) Rejtély, hogy hová tűnt már megint a papucsom!* • *A rejtély nyitja: magyarázata. Megtalálta a rejtély nyitját.*

rejtőzik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Elbújik valahova, hogy ne találják meg. *A török elől a falu népe a nádasba rejtőzött. (átvitt) Állandó mosoly mögé rejtőzik bánatával. 2.* Huzamos ideig olyan helyen van, ahol nehéz rátalálni, illetve nehezen vehető észre. *A tolvaj a pincében rejtőzik. (választékos, átvitt) Látszólagos nyugalma mögött vad szenvedély rejtőzik. 3.* (Lényeg, lehetőség) feltáratlanul benne van valamiben. *Ebben a vállalkozásban nagy lehetőségek rejtőznek.*

rejtvény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Fejtőró feladvány. *Minden rejtvényt igyekszik megfejteni, ami csak a kezébe akad. Unalmában rejtvényt fejt. 2.* (rég) Titokzatos, megfeythetetlen dolog, cselekvés. *Az asszony viselkedése rejtvény volt számomra.*

rekamié ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Háttámlával rendelkező, általában kinyitható, kárpitozott ülő-, illetve fekvőbútor. *Ennek a rekamiének ágyneműtartója is van. A széthyitható rekamié nagyon praktikus, de nem elég kényelmes.*

rekedt ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Fátyolos, nem tisztá (hang), illetve ilyen hangú (személy). *Rekedt hangon énekelt, mert túl sokáig próbált az énekkarral. Azért rekedt, mert megfázott. Ilyen rekedten nem tudok énekelni. 2.* Torz hangú, zörejszerű, illetve ilyen hangot adó. *Melléből rekedt kiáltás tört elő. A rekedt torkokból becsmerlő szavak özöne zúdult az emelvényen álló szónokra.*

rekesz ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Helyiség, test válaszfállal elkülönített, legalább egyik oldalán nyitott része. *A pince rekeszeiben tartják a szükségtelen holmikát. A CD-tartó felső rekeszeiben tartom a kedvenc lemezeimet.* 2. Ilyen részeket elkülönítő válaszfal. *Tegyétek vissza a rekeszt a fiókba!* 3. (Lécekből összerótt,) hézagos oldalú, nyitott láda. *A málnát nagyobb rekeszekbe rakták.* 4. (bizalmas) Rekeszizom. *Ezzel a gyakorlattal a rekeszt erősítitek.*

rekeszizom ♦ fn

A hasüreget a mellüregtől elválasztó erős, vékony izom. *Fáj a rekeszizma a sok nevetéstől.*

rekettye ♦ fn ~k, ~t, ~je

Hosszú barkájú cserje lándzsa vagy tojásdad alakú levelekkel. *A rekettye a vizenyős helyeket kedveli.*

rekkenő ♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

Nagyon forró, fülledt. *Még este is rekkenő hőség volt az augusztusi nyaralásunkon. Nem okos dolog ebben a rekkenő délben útnak indulni.*

reklám ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Valamilyen árucikket, szolgáltatást stb. népszerűsítő képes, pl. plakátokon megjelenő, illetve filmre vett, zenés hirdetés. *A tévében egymást éri a sok reklám. Az autópálya mellett óriási reklámokat állítanak fel.*

rékli ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (népi) (Női viseletben:) Mellényszerű alsóruha. *Az asszony magára húzta az inget, majd a réklit.* 2. Csecsemőknek való, hátul nyitott kötött kabátka. *Két kis réklit vásárolt az újszülöttnék, ötvenes méretűt.*

rekord ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Valamely sportágban, versenyen, megmérettetésen eddig elért legjobb eredmény. *A magyar úszó 100 méteres mellúszásban megdöntötte az olimpiai rekordot. Rekordot állítottam fel szilvágombócevében.* 2. Számítógépen tárolt információk, adatok állománya. *A több szempontú keresés során 12 rekordot találtam.*

rektor ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Egyetem felelős vezetője, főiskola igazgatója. *A tanévet a rektor nyitotta meg.* 2. (népi, régi) Elemi iskola igazgató tanítója. *A falvak életének irányításában fontos szerepet játszott a rektor és a pap.*

reláció ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Viszony, kapcsolat, összefüggés, vonatkozás. *Furcsa relációkat véltem felfedezni a kutatás részeredményei között.* 2. (ritka) Közlekedési járat, viszonylat. *Ez a reláció minden napszakban igen zsúfolt.* 3. (ritka) Összeköttetés. *Szakmai szempontból előnyös relációkra tettem szert.*

rém ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Taszító külsejű, rosszindulatú szellem. *Álmában rémek üldözik.* • *Rémeket lát: a)* ijesztő, gyötrő látomásai vannak. *Ha becsukja a szemét, rémeket lát. b)* alaptalanul aggódik. *Szerintem csak rémeket látsz!* 2. Olyan személy, aki valakit rémületben tart. *Az új rendőrkapitány a bűnözők réme, mert minden bűncselekményre fényt derít. A kerület réme az az ember, mindenki retteg tőle.* 3. Elháríthatatlan veszedelem. *A háború, a betegség réme állandóan kísérti azt, aki egyszer átélte.* 4. (bizalmas) (Határozóként:) Rendkívül, szörnyen. *Rém jópofa ember, mindig leköti a társaságot.*

remeg ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Aprókat reng. *Remeg a föld, kitörni készül a vulkán.* 2. Igen apró, gyors rezgésekkel rázkódik. *Egész testében remegett a félelemtől. Remeg a keze, mert már nagyon öreg.* 3. Rettegve fél valamitől. *Még a vizsga gondolatától is remeg.* • *Remeg valakért, valamiért: a)* nagyon félti. *Remeg a gyermekéért. b)* (ritka) sóvárog érte. *Valósággal remeg azért a kocsijért.* 4. (Hang erőssége és színe) gyorsan változik, meg-megszakad. *Remeg a hangja a rádiónak, kifogyóban van az elem.* 5. (választékos) (Fény) fel-felsejlik, villózik. *Alkonyi fény remeg a láthatáron.*

remek I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~ül

1. Kiváló, nagyszerű. *Remek filmeket készített Chaplin, ma is mulatságosak.* 2. *Remekül:* nagyon jól. *Remekül szórakozott.*

remek II. ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (rég) Mestervizsga, illetve az erre elkészített mestermunka. *A céglegény megalkotta remekét, és ezzel felszabadult.* 2. Remekmű. *A szépirodalom remekeiből válogat a kiadó egy sorozatot.* • *Remekbe készít vagy szab valamit:* kiváló formában, tökéletes kivitelben. *Sikerült remekbe szabnod ezt az asztalt. | Remekbe szabott: tökéletes. Vett egy remekbe szabott gitárt.*

remekmű ♦♦♦♦ fn

Kiváló művészi alkotás. *A most hetvenéves író élete során több remekművet alkotott. A Nemzeti Galériában láthatók a magyar festészet remekművei.*

remél ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Remél valamit:* bízik valaminek a bekövetkeztében. *Javulást, gyógyulást remél.* (Jókívánságban:) *Reméljük a legjobbakat!* 2. Vár valakitől valamit. *Azt reméltem tőle, hogy javítani fog matematikából.* 3. Feltételez valamit. *Remélem, hogy nálunk vacsorázik. Remélem, velünk tart!* 4. Reménykedik. *Míg élünk, remélünk!*

remélhetőleg ♦♦♦♦ hsz

Valószínűleg, várhatóan. *Remélhetőleg lesz még jó idő ezen a nyáron.*

remény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Hit abban, hogy vágyaink megvalósulnak, illetve ennek tárgya. *Már csak a remény él teti. Kétség és remény közt hanyódik, hol elszörnyed, hol remél. Csalatkozott a reményében, nem vették fel az egyetemre. Hiú reményekkel áztatja magát.* 2. Biztató kilátás valamire. *A gyógyulás reményében feküdt be a kórházba. Megcsillant előtte a szabadulás reménye.* 3. (választékos) Olyan személy, akiben sokan nagyon bíznak, támaszuknak tekintik. *Milliók reménye volt a népvészér, és ő nem élt vissza a belé vetett bizalommal.*

reményked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Kitartóan bizik valaminek a megvalósulásában. *A kudarccok ellenére is reménykedik, hogy eredményesen fejezi be tanulmányait. Már csak a csodában reménykedem.*

rémes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Iszonyatot, rémületet keltő. *Rémes bűntettet követett el. Rémes krimi láttunk, hat gyilkosság volt benne.* 2. (bizalmas, túlzó) Nagyon kellemetlen, elviselhetetlen. *Rémes nő, folyton rikácsol. Rémes ez a város, minden füstös és koszos benne.* 3. (bizalmas, túlzó) *Rémesen*: nagyon. *Rémesen unatkozik. Rémesen gazdag, három háza van.*

remete ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

A világtól elvonultan, vallási elmélkedésbe merülve, rendszerint magányosan élő személy. *Buddha remeteként élt évekig, mielőtt tanait hirdetni kezdte.* | (Jelzőként:) *Remete életmód*: remetéhez illő.

rémít ♦♦ ige ~eni

Nagy rémületet okozva megijeszt valakit. *Éles kiáltásával halálra rémítette a ház lakóit.*

rém|ik ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Homályosan, bizonytalanul látszik. *A ködben rémlik valami, de nem tudom, micsoda.* „*Rémlik, mintha látnám természetes növést*” (Arany J.: Toldi). 2. Felsejlik a tudatában, emlékezetében. *Úgy rémlik, már láttam valahol ezt az embert.* 3. (ritka) Valamilyennek látszik, tűnik. *Céltalannak rémlett a további küzdelem.*

rémuralom ♦♦♦ fn

Véres erőszakkal uralkodó, törvénytelen politikai rendszer. *A nyilas rémuralom majdnem fél évig tartott.*

rémület ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Hirtelen támadt nagyfokú félelem. *Rémület fogta el, amikor meglátta a betörőt.*

rémült ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Réműletbe esett. *A réműlt asszony alig tudta elmondani, mit látott. Réműlten szaladt haza, megijedt a vad kutyáktól.*
2. Réműltre valló. *Réműlt sikoly hallatszott a vadállatok ketrece felől.*

rend ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Az az állapot, amikor a tárgyak a helyükön vannak. *Szereti maga körül a rendet.* • *Rendbe rak* vagy *hoz valamit*: a) ilyen állapotba teszi. *Rendbe rakja a táskáját.* b) megjavítja. *Rendbe hozza a mosógépet.* c) (külsőjét) eligazítja. *Hozd rendbe az öltözetet, és fésülködj meg!* d) elintézi. *Rendbe hozta az ügyet.* 2. Cselekvés, történés meghatározott sora. *A természet rendje az, hogy élünk és meghalunk.* 3. Valamely szabálynak, törvénynek megfelelő állapot. *Erkölcsei rendet kell közvetítenie az iskolának. Az iskolai rendet házirendbe foglalják.* • *Annak rendje és módja szerint*: szabályosan. 4. A társadalom szervezete, jellege. *A feudális rend a középkorra, a demokratikus rend korunkra jellemző Európában.* 5. *Rendben*: szabályosan, egyenes vonalban. *A könyvek rendben sorakoznak egymás mellett.* (régii) *A katonák zárt rendben nyomultak előre.* 6. Sorozatot alkotó elemek megállapodás szerinti egymásutánja. *Az ábécé rendjének megfelelően rendezték az anyagot.* 7. (népi) Lekaszált fű vagy gabona sora. *Széles rendet vág a gabonában.* (Jelzőként:) *Nyolc rend szénát hordtak be a mezőről.* 8. (Jelzőként:) Egy teljes öltözet. *Vásárolt két rend ruhát.* 9. Osztály, réteg, csoport. *Harmadik rendnek nevezték a francia forradalom előtt a falusi és városi adófizetőket.* 10. Szerzetesrend, lovagrend. *A piaristák rendjéhez tartozik a templom.* • *Felvette az egyházi rendet*: pappá szentelték. 11. (Biológiában:) A családnál nagyobb, az osztálynál kisebb rendszertani egység. *A rózsavirágúak rendjébe a rózsafélék, varjúhájfélék és a kötőrő fűfélék családja tartozik.*

rendel ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hozat valamit. *Az üzlet vezetője új árut rendel. A vendéglőben két menüt rendelt.* 2. Megbízást ad, hogy valamit biztosítsanak, illetve készítsenek számára. *Telefonon rendeltünk mozijegyet. Habos, abroncsos esküvői ruhát rendelt magának.* 3. *Magához rendel valakit*: hivatalába kéret. *A külügyminiszter magához rendelte a nagykövetet.* 4. Kinevez valakit valahová. *Az elnök mellé társelnököket rendelték. A csoportot az igazgató fennhatósága alá rendelték.* 5. (Orvos) előír valamit, illetve rendelést tart. *Az orvosom diétát rendelt. Körzeti orvosunk hétfőn és szerdán rendel.* 6. (Felsőbb hatalom, sors) kijelöl valakinek valamilyen sorsot, eseményt. *Így rendelte Isten, hogy egymásra találjunk.*

rendelet ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Hivatalos személy vagy szerv által kibocsátott utasítás. *Miniszeri rendelet döntött az iskolák sorsáról.* 2. Utasítás. *Orvosi rendeletre ágyban maradt.* (Gyógyszer feliratában:) *Csak orvosi rendeletre.* 3. (régii) Rendelkezés. *Ez a váltó kifizetendő X. Y. rendeletére.*

rendelkezés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Utasítás. *Végrehajtja a rendelkezést. Hivatalos rendelkezést adtak ki.* 2. (választékos) Az a lehetőség, hogy valaki rendelkezhet valakivel, valamivel. *Munkatársaink a nap 24 órájában ügyfeleink rendelkezésére állnak.* • *Rendelkezésedre állok*: parancsolj, tessék.

rendelkez|ik ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Határoz valamiben. *Nálunk minden fontos ügyben az igazgató rendelkezik.* 2. *Rendelkezik valakivel, valamivel*: irányít valakit, valamit. *Az építkezésen dolgozókkal a munkavezető rendelkezik.* 3. *Végrendelkezik*. *Vagyonáról úgy rendelkezett, hogy fogadott fia örökölje.* 4. *Rendelkezik valamivel*: felhasznál valamit. *A kapott összeggel tetszése szerint rendelkezik.* 5. (hivatalos) *Rendelkezik valamivel*: van valamije. *Kitűnő képességekkel rendelkezik. Egy lakással és két autóval rendelkezik.*

rendellenes ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. A normálistól kórosan eltérő. *A szív rendellenes fejlődése miatt idővel műtétre lesz szükség.* 2. A szokásostól, a szabályoktól elütő. *Rendellenes a viselkedése.* 3. (hivatalos) A törvényes rendet sértő. *Rendellenes tevékenységet folytatott, számlákat hamisított.*

rendelő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Egészségügyi ellátásra szolgáló helyiség. *Hol találok a rendelőt? Ha rosszul érzed magad, menj el a rendelőbe! Dr. Kovács Géza szemorvos megnyitotta rendelőjét, magánorvosi gyakorlatba kezdett.*

rendeltetés ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~e

1. Az a cél, amelyre valami létesült, készült. *Az alapítvány rendeltetése a szívbeteg gyermekek külföldi gyógykezelése. Mi a rendeltetése ennek a szerkezetnek? 2. (választékos) Életcél. Az édesanya rendeltetése, hogy felnevelje gyermekeit.*

rendes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Rendszerető (személy), rendben tartott (hely, dolog). *Rendes háziasszony, minden héten kimossa a kukát. Keress magadnak egy rendes feleséget! 2. Erkölcsileg kifogástalan. Csak rendes emberekkel barátkozunk. 3. Megszokott. Az előadások rendes időben kezdődnek. Késik, mint rendesen. A betegség rendes lefolyású, nincs szövődmény. 4. Teljes jogú. Az Akadémia rendes tagja lett. 5. Kifogástalan minőségű, állapotú. Nincs egy rendes ruhája. 6. (bizalmas) Valódi. A disznóölésre rendes hentest hívtott. 7. (bizalmas) Rendesen: alaposan. Rendesen odamondogatott nekik.*

rendetlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Rendben nem tartott, illetve dolgait rendben nem tartó. *Rendetlen szoba, minden szét van dobálva. Rendetlen a ruhája, a holmija. Ez a rendetlen gyerek megint elhagyta a kulcsát. 2. Kötelességét nem teljesítő. Rendetlen diák, mindig hiányzik a leckéje. 3. Nem megfelelő. Rendetlen a munkája. Rendetlenül ver a szíve, ha sokat fut.*

rendez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Bizonyos rendszer szerint rendbe rak valamit. *Betűrendbe rendezi az adatokat. Rendezi a gondolatait, mielőtt beszélni kezd. A főparancsnok rendezi a csapatokat. 2. Szébbé, csinosabbá tesz valamit. Rendezik a kertet, és a környéket is. 3. Megold valamit. A megbeszélésen rendezték a vitás kérdéseket. 4. A követelményeknek megfelelően szabályoz valamit. Rendezik az ország pénzügyeit. Végre rendezte tartozását. 5. Megszervez valamit. Az iskolában kórushangversenyt rendeztek. 6. Előadásra előkészít, színpadra állít valamit. Külföldön is sok színdarabot rendezett. Újabban színészek is rendeznek. 7. Feltűnő, kinos cselekvést hajt végre. Óriási botrányt rendezett, amikor megtudta, hogy nem ő utazik a kongresszusra. Ígérd meg, hogy nem rendezel jelenetet!*

rendező I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Valaminek a rendezésével megbízott. *Az előadást rendező művész játszik is a darabban. 2. • Rendező pályaudvar: olyan pályaudvar, ahol a vasúti szerelvényeket szétbontják, illetve céljuknak megfelelően összerakják. A szerelvény befutott a rendező pályaudvarra.*

rendező II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Programot, közös szereplést irányító személy. *A bál rendezője próbát tartott a nyitótáncosokkal. 2. Színpadi vagy filmrendezéssel hivatásszerűen foglalkozó személy. A filmet egy híres olasz rendező rendezi. 3. A szerelvényeket összeállító vasúti alkalmazott. A két figyelmetlen rendezőt őrizetbe vették. 4. (bizalmas) Rendező pályaudvar. A vonat a rendezőre fut be.*

rendezvény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Előre megszervezett összejövetel, előadás. *Manapság kevesebb a hivatalos rendezvény. Sikeresek az iskola zenei rendezvényei. A cég ünnepi rendezvények szervezésével is foglalkozik.*

rendfokozat ♦♦ fn

Katonai rang. *Magasabb rendfokozatba léptették.*

rendhagyó ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an

1. A szabályostól eltérő. *A rendhagyó ragozású igéket külön meg kell tanulni. 2. (választékos) A megszokottól, a szokásostól különböző. A rendhagyó helyzetben csodálatosan viselkedett.*

rendíthetetlen ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Szilárd jellemű, illetve ilyen emberre valló. *A rendíthetetlen ólomkatona című Andersen-mese egy hősie, hűséges játék katonáról szól. Rendíthetetlen bizalommal fordult az édesanyjához.*

rendjel ♦♦ fn

1. Kitüntetés. *Katonai érdemeiért rendjelet kapott. 2. Kitüntetés jelvénye. Kitűzte összes rendjelét az ünnepségre.*

rendkívül ♦♦♦♦ hsz (kissé választékos)

Nagyon. *Rendkívül szép lány. Rendkívül szívére vette a dolgot.*

rendkívüli ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. A szokásostól eltérő, különböző. *Rendkívüli esetben ez is lehetséges. Rendkívüli színész volt Latinovits. 2. Előre nem tervezett. Rendkívüli kiadás terheli az évkendő diákok szüleit. 3. Valamely fontos eseményről tudósító, soron kívüli (szám). Megjelent a hírlap rendkívüli kiadása. 4. Nem teljes jogú, nem kötelező. Rendkívüli tantárgy iskolánkban a tánc. 5. Különleges. A politikust rendkívüli jogkörrel ruházták fel. • Rendkívüli állapot: az állampolgári, alkotmányos jogokat kényszerűségből korlátozó. Az elnök a körülményekre való tekintettel rendkívüli állapotot és kijárási tilalmat rendelt el. | (Nagykövetek címzésében:) Rendkívüli és meghatalmazott nagykövet lett.*

rendőr ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e vagy ~je

A rendőrség tagja. *Közlekedési rendőrök tartanak ellenőrzést az utakon. (Jelzőként:) Rendőr főtörzsmesterként szolgál.*

rendőrség ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. A közrendre ügyelő fegyveres karhatalmi szervezet. *Az ügyben már nyomoz a rendőrség. Kihívták a rendőrséget. 2. A rendőrség hivatali épülete. A villamos a rendőrség előtt áll meg.*

rendre ♦♦♦♦ hsz (népi)

Egymás után. *Rendre elsorolták panaszait.*

rendreutasít ♦♦ ige ~ani

Figyelmeztet valakit. *Szemtelenségéért szigorúan rendreutasították.*

rendszabály ♦♦♦♦ fn (hivatalos)

1. A veszély megelőzését célzó intézkedés. *Haladéktalanul bevezeti a járvány miatt a szükséges orvosi rendszabályokat.*
2. Hatóságirendelet. *Szigorú rendszabályokat léptettek életbe a kábítószer-kereskedők ellen.*

rendszám ♦♦♦ fn

1. Betűkből és számokból álló nyilvántartási jelzés. *Felírták az autóm rendszámát.* 2. (hivatalos) Az az iktatási szám, amely jelzi az irat jellemzőit. *Az ügyirat rendszáma jelzi beérkezésének idejét, és tájékoztat tartalmi hovatartozásáról is.* 3. Kémiai elemeknek a periódusos rendszerben elfoglalt helyét megszabó száma. *Ha nem ismered a mangán rendszámát, nehezen találd meg!*

rendszer ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Egyszerű vagy összetartozó dolgoknak bizonyos törvényszerűségek, sajátosságok alapján rendezett összessége. *Az ásványok, a növények, az állatok rendszert alkotnak. A növénytani rendszerrel biológiaórán ismerkedünk.* 2. Társadalmi forma. *A rabszolgotartót a feudális rendszer követte.* 3. Rend, szisztéma. *Új nyilvántartási rendszert vezetnek be.* 4. Ismétlődő szokás. *Ne csináljunk rendszert abból, hogy késve érkezünk az órára! Nála már szinte rendszerre vált a hiányzás.*

rendszeres ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan, amiben bizonyos rendszer van. *Okosan, rendszeresen szervezi az életét.* 2. (Szabályos időközönként) ismétlődő, ezáltal állandó jellegű. *Rendszeresen, hetente kétszer tart edzést a helyi sportklubban. Rendszeres továbbképzésre jár.* 3. Általánosan elterjedt, elfogadott. *Rendszeres szokássá vált errefele, hogy a gazdik összeszedik a kutyapiszkot.*

rendszerint ♦♦♦♦ hsz

Szokás szerint. *A hétvégét rendszerint a telkükön töltik.*

rendű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Valamilyen (érték)csoporthoz tartozó. *Alacsonyabb és magasabb rendű szórakozást különböztet meg. Minden rendű és rangú vendég ott tolongott a büfé körül.* 2. Valamilyen tanulmányi eredményű. *Jeles rendű tanuló.* 3. Valamely társadalmi rendhez tartozó. *A nemesi rendű személy nem adózott.*

rendületlen ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. (kissé régi) Megingathatatlan, erős. *Rendületlenül állott a vár a harcok után is.* 2. (választékos) Állhatatos, kitaró. *Rendületlen a magatartása, hiszen rendületlen jellem. „Hazádnak rendületlenül Légy híve, oh magyar” (Vörösmarty M.: Szózat).*

reneszánsz ♦♦ fn -, ~t, ~a

1. A művészet és a tudomány nagy fellendülése a XIV–XVI. században, illetve ennek kora. *A reneszánsz onnan kapta a nevét, hogy benne újjászülettek az ókori kultúra értékei. A reneszánsz bölcsője Itáliában ringott. (Jelzőként:) A reneszánsz felfogás újra a középpontba állította az embert.* 2. E korszaknak jellegzetes képzőművészeti stílusa. *A reneszánsz az építészetben, a szobrászatban és a festészetben egyaránt jól megfigyelhető. Az olasz reneszánsz két legnagyobb alakja Leonardo és Michelangelo. (Jelzőként:) Megcsodálta Firenze reneszánsz palotáit.* 3. (választékos) Újjáéledés. *A nemzeti eszme reneszánszát éli.*

reng ♦♦♦ ige ~eni

1. Rázkódik, remeg. *Reng a föld a tankoktól. Horkolásától reng az egész ház.* 2. Himbálódzik. *A fák koronája reng a szélben.* 3. (rég) Hullámzik. *Reng a hajó alatt a víz az erős szélről.*

rengeteg¹ I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Roppant nagy. *A rengeteg erdősgében eltévedtek a turisták.* 2. (Határozószóként:) Nagyon. *Rengeteg sok gyerek korcsolyázott a pályán.*

rengeteg¹ II. ♦♦♦♦ határozatlan szn

Roppant sok. *Rengeteg könyve van. Rengeteget beszél.*

rengeteg² ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Nagy kiterjedésű, sűrű erdősg. *A Kárpátok rengetegében egy tisztáson pihentünk meg.* 2. (választékos) Sűrű tömeg, áttekinthetetlen sokaság valamiből. *A sás rengetegében eltévedt. Elveszett a nagyváros rengetegében.*

rénszarvas ♦♦ fn

Az északi sarkkör táján honos páros ujjú kérődző. *A mesében a szánt rénszarvasok húzzák. A rénszarvasoknál nemcsak a bikáknak, hanem a teheneknek is van agancsuk.*

renyhe ♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. (választékos) Lusta, tunya. *Renyhén mozog, így soha nem végez.* 2. (Orvosi nyelvben:) A normálisnál lassúbb, gyengébb. *Renyhe bélműködés miatt hashajtót kapott.*

répa ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Gyökeréért termesztett mezőgazdasági növény. *Répát kapál. A répa fajba tartozik a cékla, a takarmányrépa és a mangold.*
2. Répagyökér. *Répát kever a takarmányba.* 3. Sárgarépa. *Főzz a levesbe répát is!*

repce ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Olajos magváért termesztett sárga virágú növény. *„Sárgát virágozik a repce” (népdal).* 2. Ennek olajos magva. *Repceből készült olajjal is főzünk.*

repdes ♦♦ ige ~ni

1. (Állat) huzamosabb ideig ide-oda röpül. *A pillangók vidáman repdesnek.* 2. Ide-oda lebben. *Repdesnek a zászlók.* (átvitt) *Repdes a képzelete.* 3. (választékos) Ujjong. *Örömben repdes a szíve.*
- reped** ♦♦♦♦ ige ~ni
Keskény rés támad valamin. *Reped a szikla a hegymászók lába alatt. Reped a tuskó a balta csapásaitól.*
- repes** ♦♦♦ ige ~ni (választékos)
1. (rég) Karjait (ismételten) valaki, valami felé nyújtja. *A kisgyermek anyja felé repes.* 2. (népi, régi) (Madár) repül. *A felhők felé repesett a fecske.* 3. • *Örömben repes a szíve* vagy *a lelke*: nagyon örül, szenvedélyesen átéli az örömet.
- repesz** ♦ fn ~ek, ~t, ~e
Felrobbant lövedék fémburkolatának hegyes, éles szilánkjá. *Megsebesült egy repesztől.*
- repeszt** ♦♦ ige ~eni
1. Repedést kelt, okoz valamiben. *Baltával repeszt a fát.* 2. (bizalmas) (Jármű) sebesen, nagy lármával robot. *Ez a motorkerékpáros úgy repeszt, mintha a versenypályán lenne, nem pedig a forgalmas utcán.*
- repít** ♦♦♦ ige **röpít** ~eni
1. Repülésre készíttet valamit. *Postagalambot repít éppen.* 2. (Levegő, szél) magával sodor valamit. *A szélvihar messze repítette a ház fedelét.* 3. Nagy sebességgel húz valamit. *Négy ló repíti a szánt.* 4. • (választékos) *Golyót repít valamibe*: belelő. *Golyót repített ellenfele szívébe.* | *Golyót repít a fejébe*: agyonlővi magát. 5. (választékos) (Tekintetet) hirtelen ráirányít valakire. *Vágyakozó tekintetét menyasszonya felé repítette.* 6. • *A levegőbe repít valamit*: felrobbant. *A levegőbe repíti az épületet, ha nem teljesíti a kérését.*
- repül** ♦♦♦♦♦ ige **röpül** ~ni
1. (Szárnyas állat, légi jármű) a levegőben halad. *Ma nemcsak a fecskék, hanem a vadászgépek is alacsonyan repülnek. Holnap 11 órakor az Alitalia gépével Rómába repül.* 2. (bizalmas) Elbocsátják valahonnan. *Ha így folytatja, repülni fog az állásából.* 3. (Élőlény, jármű) nagy sebességgel halad. *Repül a hintó a mezőn át.* 4. (Idő, jelenség) gyorsan múlik. *Repülnek az évek. Repülnek a hetek a szünidő alatt.*
- repülő I.** ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en
1. Olyan, aki, ami repül, vagy tud repülni. *Az éjjeliőr azt állítja, hogy repülő csészealjat látott. Repülő emberek nincsenek.* 2. A légiereő kötelékében szolgáló. *Repülő főhadnagy volt a nagyapám.* 3. • *Repülő hollandi*: a) (rég) örökösén vándorló mondabeli férfi b) vitorlás versenyhajó.
- repülő II.** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
1. Repüléssel hivatásszerűen foglalkozó személy, a légiereő kötelékébe tartozó katona. *Meglátszik rajta, hogy repülő volt. A repülőknél szolgál.* 2. (bizalmas) Repülőgép. *Két repülőt találat ért. Sugárhajtású repülők hangját hallottam.*
- repülőgép** ♦♦♦♦♦ fn
Szárnyas légi jármű. *Nem szeret repülőgéppel utazni. A vitorlázó repülőgép a légköri áramlatok erejét felhasználó, motor nélküli jármű.*
- repülőtér** ♦♦♦♦♦ fn
Repülőgépek fel- és leszállására szolgáló, megfelelő műszaki létesítményekkel ellátott tágas, sík terep. *A közelünkben van egy katonai repülőtér, de a polgári repülőtér, sajnos, messze van. A repülőtéren sokat várakoztunk felszállás előtt a tranzitban.*
- rés** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
1. Hézag, keskeny nyílás. *A padló réseiben megül a por. Bebújik a kerítés résén.* 2. Bomlás, lazulás. *Rés támadt az összefogásban.*
- rest** ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~ül (választékos)
1. Lusta, tunya. *Rest fickó a fia. Nem rest hajnalban felkelni.* 2. Ilyen személyre jellemző. *Rest mozgásáról messziről felismerhető. Rest léptekkel cammogott az utcán.*
- restell** ♦♦♦ ige **röstell** ~ni
1. Kissé szégyell valamit. *Restelli az esetet.* | *Restelli magát*: kissé szégyenkezik. *Restelli magát viseltes ruhája miatt.* 2. Lusta valamire. *Restell felöltözni. Nem restell lehajolni a járdán heverő forintosért sem.*
- rész** ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
1. Kisebb egysége, csoportja valaminek. *Az erőmű egyes részeit föl kell újítani. A lakosság egy része nem érti az eseményeket.* 2. Valamiből valakit megillető hányad. *Kéri a részét az örökségből.* • *Részt vállal valamiben*: részt vesz, közreműködik benne. *Tevékenyen részt vállal a rendezvény megszervezésében.* 3. Oldal, párt. *Mindkét részről elhangzottak tiltakozások. Részéről minden rendben van.*
- részben** ♦♦♦♦♦ hsz
Bizonyos mértékben. *A győzelem részben az edző érdeme. Részben elméleti, részben gyakorlati képzést kapnak.*
- részeg** ♦♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
1. Olyan, aki alkohol hatása alatt áll. *Részegen a legnagyobb durvaságra is képes.* (Főnévi használatban:) *Egy részeg hevert a fal mellett. Részeggel nem érdemes vitatkozni.* 2. Megmámorosodott. *Részeg lett a látványtól, a gyönyörűségtől.*
- reszel** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Reszelővel apró darabokat vág le valamiből. *Tormát reszel a virslihez. Még reszelni kell egy kicsit a kulcsból, hogy jól forogjon a zárban.* 2. (Torkát, hangját) köszörüli. *Reszeli a torkát, mert kicsit be van rekedve.*
- reszelő** ♦♦ fn ~k, ~t, ~je
Kéziszerszám, illetve konyhai eszköz. *Kicsorbult a reszelő éle.*
- részére** ♦♦♦♦♦ személyragos hsz

1. (Nyomósításként:) A szóban forgó személynek, az ő számára. *Az én részemre érkezett küldemény.* 2. (Névutószerűen:) Úgy, hogy neki jusson. *János részére is küldtem ajándékot.* 3. Valakire nézve. *A szerződés mindkét fél részére előnyös.*

részesed|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Részt kap valamiből. *Ő is részesedik a nyereségből.*

részesít ♦♦♦♦ ige ~eni (választékos)

1. Valamiben részesít valakit: juttat, ad valamit valakinek. *Segélyben részesítik a menekülőket.* 2. Valamiből részt ad valakinek. *A nyeresémből őt is részesítik.*

részint ♦♦♦♦ hsz (általában párosan)

Egyrészt..., másrészt... *Szabad idejében részint fordít, részint nyelvórákat ad.*

reszket ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Erősen remeg. *Reszket a félelemtől.* 2. Nagyon fél valakitől, valamitől. *Reszket a nyilvános szerepléstől.* | *Reszket valakiért: aggódik érte. Reszket a gyermekeiért, mert még nem értek haza a színházból.* 3. (ritka) Rajong valamiért, valakiért. *Reszket az édességért.* 4. Erős érzelem járja át. *Reszket a lelke.* „*Reszket a bokor, mert Madárka szállott rá, Reszket a lelkem, mert Eszembe jutottál!*” (Petőfi S.: *Reszket a bokor, mert...*)

részleg ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Önálló, elkülönülő rész. *Már termelnek a gyár új részlegében.*

részlet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (Apró) mozzanat, kisebb rész az egészből. *Nem akarok részletekbe bocsátkozni. A regénynek csak az első részletét olvastam.* 2. Havi törlesztés. *Havonta fizeti a részleteket. Bútorait részletre vásárolta.*

részrehajló ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Elfogult. *Részrehajló viselkedéssel nem szerez tekintélyt magának. Részrehajló volt a barátai iránt.*

résztevő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Valamin, valamiben részt vevő személy. *A kongresszus résztvevőinek a száma az ezret is meghaladta.*

részvény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Értékpapír. *Részvényekbe fekteti jövedelmét. Figyeli, hogy emelkednek vagy esnek a részvények, tehát nő vagy csökken az árfolyamuk.*

részvénytársaság ♦♦♦♦ fn

Gazdasági egyesülés, amelyben a tulajdonosok részvényeik arányában részesednek a jövedelemből. *A vállalat részvénytársasággá alakult.*

részvét ♦♦♦♦ fn -, ~et, ~e

1. A szenvedővel való együttérzés. *Részvétet érez a beteg gyermek iránt.* 2. (Udvariassági formulákban:) Együttérzés nyilvánítása. *Fogadja részvételem! (Őszinte) részvétem!*

részvétlen ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Közönyös, együttérzést nem mutató. *A járókelők részvétlenül mentek el a kifosztott áldozat mellett.*

rét! ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Kaszáló, legelő, mező. *A férfiak szénát kaszálnak a réten. A kislibákat kihajtották a rétre.*

rét? ♦♦ fn (-be ragos alakban)

Összehajtogatott anyagnak a hajtások által kijelölt része. *Nyolc rétbe hajtogatta a lepedőt.*

rétég ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Anyagnak nagyjából azonos vastagságú tömegei közül egy. *A levegő felső rétegei ritkák.* 2. A föld kérgének valamely földtörténeti vagy történeti korból származó, régészeti ásatással feltárt része. *Avar kori réteget tárnak fel az Alföldön a régészek.* 3. Fejlődési szakasz. *A nyelv ősi rétegeit kutatja a nyelvtörténész.* 4. Foglalkozási vagy egyéb szempontból elkülönülő társadalmi csoport. *A vállalkozók rétege nagyon eltérő kulturális csoportokból alakult ki.*

rétegződ|ik ♦ ige **rétegződ|ik** ~ni

1. Rétegessé válik. *A földtörténet folyamán a talaj rétegződött.* 2. Rétegekre oszlik. *A nemesség birtokai nagysága szerint rétegződött.*

reték ♦♦♦ fn *retkek, retket, retke* vagy ~je

1. A keresztesvirágúak családjába tartozó konyhakerti növény, illetve annak megvastagodott, piros vagy fekete, ehető, föld alatti része. *Kedvenc vitamindús csemegém a hónapos reték. A piacról fekete retket is hozott.* 2. (bizalmas) Pizok, pizokréteg. *Keze-lába csupa reték az edzés miatt.*

rétes ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Sok rétbe hajtogatott hártavékony tésztajú sütemény. *Imádom a diós rétest.*

retesz ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Tolózár. *Reteszt tétet az ajtóra. Rátolja a reteszt, hogy ne lehessen bejönni.* 2. (bizalmas) (Sportnyelvi kifejezésekben):
• *Svájci retesz:* nagyon szorosan záró védelem. | *Feltőri a reteszt:* gólt szerez.

retteg ♦♦♦♦ ige ~ni

(Hosszabb ideje) nagyon fél valamitől. *Rettegek a fertőző betegségektől. Retteg sötétben az utcára lépni.*

rettenetes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Félelmetes. *A rettenetes ellenség ott állt a vár alatt.* 2. Ijesztően nagy. *Rettenetes csapás érte. Rettenetes hőség volt augusztusban.* (Határozóként:) *Rettenetes sokáig tart.* 3. Kibírhatatlan. *Rettenetes ember, nehéz kijönni vele. Rettenetes az időjárás, napok óta mínusz 20 °C van.*

reuma ♦♦ fn –, ~t, ~ja

Az ízületek, izmok fájdalmas gyulladáshoz vezető megbetegedése. *Ebben a nedves időben megint gyötri a reuma.*

rév ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Vízi átkelőhely, általában ott, ahol a két part a legközelebb van egymáshoz. *Átkel a réven.* **2.** (Kifejezésekben:) Végső cél. • *Révbe ér* vagy *jut*: sok küszködés után elérni célját. **3.** (Névtűszerűen:) *Ezen a réven* vagy *ennek réven*: ezúton, ezáltal. *Újra munkát szerzett, ennek révén felesége otthon maradhat a gyerekekkel.* | *Valakinek a révén*: valaki által, segítségével. *Barátja révén jutott be az elit társaságba.*

réved ♦ ige ~ni (választékos)

Elábrándozva sokáig néz, mered valamibe. *A külvilágról megfélemezve emlékeibe réved. A semmibe réved.*

révén ♦♦♦♦ személyragos hsz

Átala. (Nyomósításra:) *Csak az én révemén juthatsz új álláshoz.* (Névtűszerűen:) *A barátja révén kapott lakást.*

révész ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Kiseb vízi járművel utasokat a folyó vagy a tó két partja között ide-oda szállító személy. *A révész megindult csónakjával a másik part felé.*

réveteg ♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)

Tétovázó mélabús, révedező. *Réveteg tekintettel nézett távozó gyerekei után. Nézése réveteg volt.*

revolver ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

(Forgó) tölténytárral működő pisztoly. *Felkapta revolverét, és háromszor egymás után rálőtt a támadóra.*

revü ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Zenés-táncos, látványos, szórakoztató műsorszámok sorozata. *Revüben lép fel, táncos és akrobata.* **2.** Szórakoztató képes folyóirat. *Szívesen lapozgatja a revüket.*

révület ♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Önkívületi állapot. *A törzs varázslója a szertartás megfelelő pillanatában révületbe esett.*

réz ♦♦♦♦ fn –, *rezet, reze*

1. Vörösréz, illetve ennek valamilyen ötvözet. *Rézből készült a régi kondér.* (Jelzőként:) *Vásárolt két réz gyertyatartót.* **2.** Rézérc. *Nálunk kevés rezet bányásznak.* **3.** (rég.) Rézpénz. *Rézzel fizetett a vásárban.*

rézangyal ♦ (népi, bizalmas) (csak -át toldalékos formában)

(Enyhébb káromkodásban:) *Azt a (fűzfán fityülő) rézangyalát!*

rézbőrű ♦ mn ~ek, ~t, –

Vöröses bőrű, indián. *Íját megfeszítve mozdulatlanul állt a rézbőrű harcos. A rézbőrű asszony hátán hordta a csecsemőjét.* (Főnévi használatban:) *A rézbőrűek felöltötték harci diszeiket.*

rezdül ♦♦♦ ige ~ni

Hirtelen enyhén mozdul. *Arcizma sem rezdül.*

rezeda ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Sárgászöld fürtös virágú gyomnövény. *Az út szélén rezeda nyílik.* **2.** Ennek illatos virágú, nemesített válfaja. *Rezedát ültet a kertjébe.*

rezeg ♦♦♦♦ ige ~ni

Ide-oda mozdul. *Rezeg a fa levele. Rezeg a gyertya fénye a huzatban.*

rezesbanda ♦♦ fn (népi)

Rézfúvós katoná- vagy népi zenekar. *A rezesbanda rázendített egy indulóra a búcsúban.*

rézfúvós ♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~a

1. Fémből, főként sárgarézéből készült, tölcseres fúvókával megszólaltatott (hangszer). *A kürt rézfúvós hangszer.* (Főnévi használatban:) *Felharsantak a rézfúvósok.* **2.** Ilyen hangszerekre írt (zenedarab). *Haydn több rézfúvós versenyművet írt.* **3.** Ilyen hangszereken játszó (zenész), illetve zenészekből álló (együttes). *A tubás a XIX. században csatlakozott a rézfúvós zenészekhez.* (Főnévi használatban:) *Szépen játszottak ma a Zeneakadémián a rézfúvósok.*

rézgálic ♦ fn –, ~ot, ~a

1. A réznek kénsavval alkotott sója. *Ma a rézgálicról is beszéltünk kémiaórán.* **2.** Ennek mésszel kevert, permetezésre használt vizes oldata. *Rézgáliccal permetezték a szőlőt, meg kell mosni, ha enni akarsz belőle.*

rezidencia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Magas rangú személyiség (államfő, kormányfő stb.) állandó lakhelyeül szolgáló épület. *Az elnök a rezidenciáján fogadta a találkozóra érkező külföldi vendégeket.* **2.** Fogadások rendezésére, illetve magas rangú vendégek elszállásolására szolgáló követségi épület. *A három ország vezető politikusai megérkeztek a követségi rezidenciára.* **3.** (tréfás) Valakinek a lakása vagy lakrésze. *Képzeld, beköltöztünk új rezidenciánkra! Ez itt a gyerekek rezidenciája.*

rézkarc ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Sokszorosítás céljából rézlemezre karcolt és maratott rajz, illetve az arról készített lenyomat. *A művész rézkarcokat készít a városról. A műgyűjtő régi, ritka rézkarcokat gyűjt.*

rézmetszet ♦♦ fn

Sokszorosítás céljából rézlemezbe vésett rajz, illetve az arról készített lenyomat. *A rézmetszet úgy készül, hogy rézlemezbe finom vésővel rajzot vésnek, erről azután sok papírlenymatot készítenek.*

rezi ♦♦ fn –, ~t, ~je

Üzlet, üzem, vállalat, illetve háztartás működésével kapcsolatos költségek. *A nyomdának magas a rezsije, sokba kerül a fűtés, a világítás. A családok alig bírják anyagiakkal a megnövekedett rezsit, sokan késve fizetik be a havi számlákat.*

rezsó ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Kisebb gáz- vagy villanyfőző. *A rezsón melegítsd meg az ételt!*

részút ♦♦ hsz

Ferde irányban. *Részút ment át a téren.*

riad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hirtelen, ijedten ébred. *Lidérces álmából szívdobogva riadt.* 2. (választékos) Megijed. *„Az alvó felriad, A bujdosó riad”* (Arany J.: V. László). 3. (választékos, régi) (Kürt, dob) vészit jelez, harcra serkent. *Riad a harci kürt.*

riadalom ♦♦♦♦ fn *riadalmak, riadalmat, riadalma*

(Tömegben) hirtelen támadt rémület, zűrzavar. *A tűz miatt a tömegben nagy volt a riadalom.*

riadó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Készültségre vagy harcra szólító, trombitával vagy dobbal adott jel. *A parancsnok riadót fúvat a kürtössel.*
2. Riadókézsültség. *A hírre riadót rendeltek el.* 3. Légiriadó. *A riadó alatt a lakásban maradt, nem ment le a pincébe.*

riaszt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Hirtelen felébreszt valakit. *Mint akit álmából riasztottak, olyan kábult volt.* 2. (választékos) Rémülettel tölt el valakit. *Riasztották a háborús hírek.* 3. Riadókézsültséget rendel el valamely katonai egységnél. *Riasztották a 3. századot.* 4. Veszélyre, műszaki hibára figyelmeztet. *A biztonsági berendezések hang- vagy fényjelzéssel riasztanak.*

riasztó I. ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. Rémületet keltő. *Riasztó hír érkezett a frontról.* 2. Támadó személy elriasztására szolgáló. *Riasztó gázpisztolyt hord magánál.*

riasztó II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Veszélyre, műszaki hibára figyelmeztető biztonsági berendezés. *Riasztót szereltetett a bejárati ajtóra. Az utcán egész nap vijjognak az autók riasztói.*

ribizli ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Savanykás ízű, fürtökben termő, bogyó alakú piros, fekete vagy sárgásfehér gyümölcs. *Ribizliből szörpöt és lekvárt készít a nagymamám.* 2. Az ezt termő cserje. *Ribizlit ültetett a kertjébe.*

ricinus ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Olajos magváért természetesen nagy levelű növény. *A ricinus magjából sajtolt olajat a vegyiparban, a gyógyászatban és kenőolajként is használják.* 2. Hashajtó olaj, amelyet a ricinus növény magjából állítanak elő. *Székrekedés ellen régen ricinust irt fel a doktor.*

ricsaj ♦♦ fn -, ~t, ~a

1. Nagy zaj. *A teremben elviselhetetlen volt a ricsaj.* 2. (bizalmas) Lármás mulatozás. *Jó kis ricsajt csaptak.*

rideg ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Barátságatlan, elutasító. *Rideg vénember, nem szereti a gyerekeket.* 2. Riasztóan sivár. *Rideg a szoba, nincs benne se szőnyeg, se függöny. A rideg tájon a sziklák között csak fű nő.* 3. Zord, minden jó hangulatot nélkülöző. *Rideg magányban él egy eldugott viskóban.* 4. Télen-nyáron a legelőn tartott (jószág), illetve ilyen típusú (állattenyésztés). *A rideg marhatartás nálunk már kiment a divatból.*

rigmus ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Rímes mondóka. *Lakodalmi rigmusokat mond a vőfély az asztal mellett is.* 2. (tréfás vagy rosszálló) Vers. *Rigmusokba szedte a történetet, históriás ének lett belőle. Rigmusait, sajnos, nem közölhetjük.*

rigó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Sárga tollazatú énekesmadár. *Rigó fűtyül a fán.* 2. Feketerigó. *A város parkjait ellepték a rigók.*

rigolya ♦ fn ~k, ~t, ~ja (kissé rosszálló)

Megrögzött szeszély. *Nem tudom elviselni a rigolyáit.*

rikácsol ♦♦♦ ige ~ni

1. Éles, fülsértő hangon kiabál. *Rikácsolnak a kofák a pultok mögött.* 2. (rosszálló) Kellemetlen, fülsértő hangon, erőlködve énekel. *Nem bírom elviselni, ahogy ez az énekesnő rikácsol.* 3. (Madár) rikoltó hangot hallat. *Rikácsol a páva az állatkertben. Nem beszél a papagájom, csak rikácsol.*

rikító ♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an (rosszálló)

1. (Ízléstelenül) élénk. *Rikító színű ruhát vett fel, a korához nem illőt.* 2. (ritka) Hangzatos, túlzott. *Rikító jelzőket használt a fogalmazásban, azért kapott csak négyest.*

rikkancs ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Mozgó újságárus. *Az aluljáróban már az esti lapok címeit kiabálják a rikkancsok.*

rikkant ♦♦♦ ige ~ani

Éles, tagolatlan hangon felkiált. *Örömeiben nagyot rikkantott.*

rikolt ♦♦♦ ige ~ani

1. Rövid, sokszor értelem nélküli kiáltásokat hallat. *Nagyokat rikolt jókedvében.* 2. Fülsértően éles, magas hangot hallat. *Rikolt a klarinét. „A bitorban fácánkakas rikolt, s bennem kígyúl a rég alvó vadászláz”* (Áprily L.: Októberi kép).

rím ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Azonos vagy rokon hangzású szavak, szótagok összecsengése, különösen verssorok végén. *A tiszta rímben a magánhangzók és a mássalhangzók egyaránt azonosak.* • (rosszalló) *Rímet farag:* verset költ. 2. Az elhangzott szóval összecsengő másik szó. *Rávágja a rímet.*

rimánkodjik ♦♦♦ ige ~ni

Könyörög. *Hiába rimánkodtam neki, nem volt hajlandó letenni az érettségét. Rimánkodtam eleget, de hajthatatlan.*

rímel ♦♦♦ ige ~ni

1. Rímet alkot. *Az első két sor rímel.* 2. Úgy versel, hogy a sorvégek kellemesen összecsengenek. *Ügyesen rímel, egy kis kötete már meg is jelent.*

ring! ♦♦♦ ige ~ani

1. Könnyedén himbálózik. *Lágyan ring a csónak a vízen.* 2. (választékos) Hullámzik. *Ring a vetés a szélben.*

ring² ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. (Ökölvívásban) szorító. *A bajnok nagy önbizalommal lépett a ringbe.* 2. Lóversenypályának az a része, ahol a nagy összegű téteteket a bukmékerek, a fogadásokat tevő üzlemberek átveszik. *Nagy a forgalom a ringben, nagy versenyre lehet számítani.*

ringat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lágyan fel-le, ide-oda mozgat valamit. *A hullámok ringatják a csónakot. A bölcsőt ringatja, hogy elaludjon a kisbaba.* | *Álomba ringat:* elaltat. *A halk zene álomba ringatta.* • (választékos) *Valahol ringatták bölcsőjét:* ott született. *Egy kis hegyi faluban ringatták a bölcsőjét.* 2. Valamibe vagy valamiben ringat valakit vagy ringatja magát: áltat valakit. *Hagyta, hogy a történet illúziókba ringassa. Hiú reményekben ringatja magát, olyan pályára került, amelyhez nincs elég tehetsége.*

ringlő ♦ fn ~k, ~t, ~ja

A szilvával rokon, gömbölyű, édes, zamatos levű gyümölcs, illetve az ezt termő fa. *Érik a ringlő, szedjük az országút menti fákról! A vén ringlő ágain sokféle madár tanyázott.*

riogat ♦♦♦ ige ~ni (népi)

Éles hangon kiáltozik, hogy elijesszen valakit, valamit. *Riogatja a madarakat.*

ripacs ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (rosszalló)

Olcso hatásokra törekvő, túlozva játszó, rossz színész vagy szónok. *A díszlet giccses volt, a színészek ripacsok, ide bizony kár volt eljönni!*

ripityára ♦ hsz

1. • (bizalmas) *Ripityára ver:* kegyetlenül elver, összever valakit. *Ripityára verte az osztálytársát.* 2. Apró darabokra (tör). *Ripityára törte a kedvenc vázámát.*

riport ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Újságokban közölt vagy rádióban, televízióban közvetített színes helyszíni tudósítás. *Riport készült a híres énekessel.*
2. (bizalmas) Ilyen tudósítás készítése. *Riporton van éppen.*

riporter ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Riportokat készítő tudósító. *A fiatal riporter alaposan felkészült első riportjára.*

ripők ♦ mn ~ök, öt, – (választékos)

Kihívóan szemtelen. *Ripők alak, hívás nélkül idetelepedett mellém.* (Főnévi használatban:) *Így kell elbánni az ilyen ripőkökkel!*

ritka ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Olyan, aminek részei távol vannak egymástól. *Ritka erdő van a szomszédunkban.* 2. Olyan, amiből kevés van. *A ritka madárra nem szabad vadászni.* • *Ritka szerencse:* elvétve előforduló szerencse. 3. Kiemelkedő, páratlan, kivételes. *Mozart ritka tehetség volt, már négyévesen zenét komponált.* (Határozóként:) *Ritka jó bora van. Ritka szép az a lány.*

ritkaság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Ritka volta valaminek. *Az erdő ritkasága lehetővé tette, hogy mélyen beléje lássunk.* 2. Ritkán előforduló dolog. *Náluk ritkaság az ilyen eset.* 3. Kevés vagy egyetlen példányban létező és emiatt értékes tárgy. *Könyvészeti ritkaságokat gyűjt.*

ritkul ♦♦♦ ige ~ni

1. Ritkábbá válik. *Ritkul a köd, már egész jól látni. Ritkul a haja, és az arca is ráncosodik.* 2. Egyre ritkábban fordul elő. *Ritkulnak a balesetek, amióta jelzőlámpát tettek a kereszteződésbe.*

ritmus ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Szabályos váltakozás. *Légzésének egyenletes a ritmusa.* 2. Hosszú és rövid vagy hangsúlyos és hangsúlytalan hangok, szótagok szabályos váltakozása. *A zene ritmusára mozgott. Verselésünkben a hangsúlyos, az időmértékes és a szimultán ritmus ismeretes.* 3. Térbeli formák, elemek arányossága. *Az épület oszlopainak ritmusa harmóniát sugároz.*

rítus ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (Vallási) szertartás megszabott rendje. *Az egész rítus alatt csendben ült a templomban. Szibériában alkalmam volt végignézni egy sámán vezette rítust.* 2. Szokássá vált cselekvés, eljárás, illetve annak módja, rendje. *Épp a szokásos reggeli rítus, a kávézás közepén állított be hozzám.*

rivalda ♦♦ fn –, ~t, ~ja

A színpadnak az a része, amely a nézőtér felőli perem és a függöny között van. *Kialszanak a rivalda lámpái, kezdődhet az előadás!*

rivall ♦♦♦ ige ~ni vagy ~ani (választékos)

1. Indulatos, rikoltó hangon kiált valakire. *Csend legyen! – rivallt valaki a gyerekekre.* 2. Átható, harsány hangon szól. *Trombita rivall a terem négy sarkából Verdi Rekviumjében.*

rizling ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

1. Fehéressárga, apró szemű borszőlő. *Rizlinget természet a kertjében.* 2. Ebből szüretelt fehérbor. *Egy pohár rizlinget ittunk a sültthöz.*

rizs ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~e

1. Vízrel elárasztott talajon termesztett gabonaféle. *A rizs Dél- és Kelet-Ázsia legfontosabb élelmiszernövénye.* 2. Ennek termése. *Hántolt és hántolatlan rizst is lehet venni. Főzés előtt tisztítsd meg a rizst.* 3. Ebből készült étel vagy köret. *Párizsi sertésszelet volt ebédre gombás rizzsel.*

ró ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamit karcol, vés valahova. *Vonalakat ró a fa kérgébe.* 2. (választékos) Nagy gonddal vagy küszködve ír valamit. *Szorgalmasan rója a sorokat.* 3. (Utat vagy területet) hosszabb ideig jár. *A várost rója reggel óta. Rója a köröket a stadionban.* 4. Kiszab valamit. *Nagy bírságot róttak a barátomra, mert tilos helyen parkolt.*

robaj ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Erős, dübörgő zaj. *A vízesés robaja már messziről hallatszott.*

robban ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Úgy ég el, hogy közben romboló hatású gázokat fejleszt. *Vigyázat, robban a lőpor!* 2. Így elégő anyagot körülvevő burkolat szétvetődik. *Hirtelen robbant egy bomba.* 3. Negatív érzelmek kitör valakiből. *Nem tudja türtőztetni magát, mindjárt robban.* 4. Nagy dérrrel-dúrral valahova megy. *Haragosan a szobába robbant.*

robbanékony ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Könnyen robbanó. *Robbanékony anyagot nem tárolhatunk.* 2. Hirtelen haragú. *Robbanékony természetével sok kellemetlenséget okozott magának.* 3. Gyors, lendületes. *Robbanékony csatár hírében áll. A bokszoló robbanékony támadást kezdeményezett.*

robog ♦♦♦ ige ~ni

1. Ütemes robajjal, sebesen gördül. *A teherautó már Érd felé robogott velük, amikor észrevették, hogy valamit elfelejtettek magukkal hozni.* 2. (Járművön vagy lovon) siet, vágdat. *Autóba ül, és a helyszínre robog. Lóra pattan, és a vár felé robog a vitéz lovag.* 3. (tréfás) Nagyon siet, szalad. *Nem maradhatok, máris robogok egy megbeszélésre.*

robot! ♦♦ fn -, ~ot, ~ja

1. Kötelező ingyenmunka. *A jobbágy robottal tartozott urának.* 2. Kényszerből végzett, lélek nélküli munka. *Csupa robot az élet, ha nem szeretjük a hivatásunkat.*

robot? ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Emberi cselekvésre beprogramozott, ember formájú gép. *A filmben a kisfiú legjobb barátja egy robot volt.* 2. Program által vezérelt, a munkát az ember helyett elvégző gép. *Vettem egy többfunkciós konyhai robotot.*

robotol ♦♦ ige ~ni

1. Robotban dolgozik. *A jobbágy robotolt, és még adót is fizetett a földesúrnak.* 2. Fárasztó munkát lélektelenül végez. *Egész nap robotolt, alig áll a lábán.*

rockzene ♦♦♦ fn

Az USA-ból származó, elektromos gitárokkal, dobbal, énekkel (és esetleg szaxofonnal) előadott, jellemzően lüktető ritmusú tánczenéből kialakult modern könnyűzenei stílusok összessége, illetve ezek valamelyike. *Ez a rádiócsatorna csak rockzenét játszik. A barátaimmal zenekart alapítottunk, rockzenét játszunk egy helyi rockklubban. A punk-rock, a hard rock, sőt még a lakodalmass rock is a rockzene körébe tartozik.*

ródlí ♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Kormány nélküli kis szánkó. *Ródlin csúsztunk le a lejtőn. Télen mindig ródlival megyünk kirándulni.*

rogy ♦♦ ige ~ni

1. Elerőtlenedve elesik. *Ellenfele a csapástól földre rogyott. Térdre rogyott a király előtt.* 2. Magába rogy: magába roskad. *Ott ült egy sarokban, bánatától teljesen magába rogyva.*

rohad ♦♦ ige ~ni (népi)

1. (bizalmas) Rothad, romlik. *Rohad a körte, már csak pálinkának jó.* 2. (durva) (Személy) reménytelen állapotban sinylődik, senyved. *Miattad fogok a börtönben rohadni.* 3. (durva) Tétlenkedik, tétlenül várakozik. *Egész vasárnap az ágyban rohadtál! Órák óta itt rohadok.*

rohadt ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an vagy ~ul

1. (népi) Rothadt, romlott. *A rohadt gyümölcsöt már ne egyétek!* 2. (durva, szleng) (Fokozó értelemben:) Nagyon. *Ez rohadt jó (volt)!* 3. (durva, szleng) Hitvány, aljas. *Egy rohadt alak a garázsom előtt parkol.* (Szitkozódásban:) *A rohadt életbe!*

roham ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Futva végrehajtott támadás. *Rohamra indulnak a honvédek.* 2. (Sportban:) Erőteljes rövid támadás. *A jobbszárny rohama meghozta az eredményt.* 3. Váratlanul fellépő heves rosszullet. *Fulladási rohamot kapott.* 4. (bizalmas) Valakire hirtelen rátörő érzés. *Adakozási rohamában mindenét szétoztogatta.*

rohamoz ♦♦ ige ~ni

1. Rohammal támad valamit. *Rohamozza az ellenség a várat.* 2. (Sportban:) Gyorsan, lendületesen támad. *Rohamoz a csatársor.* 3. Megrohan valamit. *Jegyekért rohamozzák a pénztárt.*

rohamsisak ♦ fn

A repeszek és a lövedékek ellen védő, fémből készült sisak. *A katonák fejükön rohamsisakot viseltek.*

rohan ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Teljes erejéből fut. *Hanyatt-homlok rohant üldözői elől.* 2. Nagyon siet. *Rohanok, mert mindjárt záróra.* 3. • *Vesztébe rohan:* veszélyes irányba halad. *A parancsnok támadáskor még nem tudta, hogy a vesztébe rohan.* (átvitt) *Vesztébe rohan, ha betegen kimegy a hidegbe.* 4. (Esemény, idő) gyorsan eltelik. *Úgy rohantak az események, hogy alig tudtuk követni. Hogy rohan az idő!*

rojt ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Csomózott szegélydíz. *A szőnyeg rojtait is megigazítja.* 2. (Rendszerint többes számban:) Szakadozott, foszlott ruhaneműről lógó, kopástól felbomlott szálak. *Rojtokban csüng róla a ruha.*

róka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A kutyával rokon, vörös bundájú, bozontos farkú ragadozó állat. *A ravasz róka megbújt az erdő szélén.* • *Sarki róka:* ehhez hasonló, értékes, szürkésfehér prémű állat. 2. Ennek kikészített prémje. *Felvette a rókáját a színházba.* 3. Ravasz, álnok ember. *Kitanult, vén róka.* 4. (szleng) Hányás. *Fuj, vigyázz, ott egy hatalmas róka!* • *Kidobja a rókát:* hány, rókázik.

rokka ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Kézzel vagy lábbal hajtott, fából készült eszköz, amely a szöszből fonalat fon és fel is orsózta. *Pereg a rokka. Ma már leginkább csak múzeumban láthatunk rokkát.*

rokkant ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Baleset, betegség stb. miatt mozgásában erősen korlátozott. *Fél lábát elvesztve, rokkantan jött meg a háborúból. Sógoromat rokkantnak, csökkent munkaképességűnek minősítették.* (Főnévi használatban:) *A rokkantak segélyét kapta ő is.*

rokokó ♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

Kecses, cikornyás formákat, zsúfolt díszítéseket kedvelő XVIII. század végi stílusirányzat. *A rokokó a barokk leszármazottja.* (Jelzőként:) *Rokokó bútor van a kastélyban. Rokokó költőként is emlegetik Csokonait.*

rokolya ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Böven ráncolt fodros szoknya. *A falusi lányok már nemigen járnak rokolyában.*

rokon I. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valakivel családi kapcsolatban levő személy. *Rokona a férjemnek.* • (tréfás) *Rokonok Ádámról, Éváról:* nagyon távoli rokonok. 2. Leszármazottja valakinek. *Azt állítja magáról, hogy egyenesági rokona Mátyás királynak.* 3. Egy nyelvcsaládba tartozó népek, nyelvek közül egy. *Rokonunk a vogul és az osztják. A finnek is rokonaink.* 4. Azonos rendszertani egységbe tartozó állat. *A tigris a macska rokona.* 5. Felfogásában, érzelmeiben valakihez közel álló személy. *Leiki rokonok, hiszen egyformán érzékenyek.*

rokon II. ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, –

1. Valakivel családi kapcsolatban levő vagy valamilyen szempontból azonos csoportba tartozó. *Egy rokon gyerek nyaralt nálunk a férjem családjából. A rokon nyelveket tanulmányozza.* 2. Nagyon hasonló. *A csahol és az ugat rokon értelmű szó. Rokon fajok, azonos rendszertani egységbe tartoznak.*

rokonít ♦♦ ige ~ani

Valamivel való rokonságot, rokoni összefüggést megállapít. *A magyar nyelvet rokonították már a törökkel, sőt még a sumérral is.*

rokonszenv ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Ösztönös vonzalom. *Rokonszenvet érzett iránta.*

róla ♦♦♦ személyragos hsz

1. Valakinek, valaminek a felületéről, felső vagy külső részéről. *Lesegíti róla a kabátot. Kapargasd le róla a piszkot!* 2. (Vonzatként:) *Tudtam róla, hogy gondjai vannak. Ne is beszéljünk róla! Amióta elvesztette a szüleit, mi gondoskodunk róla.*

roller ♦♦ fn ~ek vagy ~ok, ~t, ~e vagy ~je vagy ~ja

Apró kerekre szerelt talpból és kormányrúdból álló gyermekjármű. *A rollert fél lábbal előrelökösve hajtják.*

rom ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Épületmaradvány. *A visegrádi várnak csak romjai maradtak. A ház romokban áll, nagyobb részében elpusztult.* 2. Megmentett töredék. *Vagyonának romjaiból él.* 3. (választékos) Az, ami valamiből megmaradt. *Hajdani szépsége a múlté, ma már csak romjait láthatod.*

roma ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

Az Ázsia és Európa országaiban szétszóródva élő, sötétebb bőrű és hajú, indiai eredetű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Összebarátkozott egy roma fiúval. Ez a roma család nagyon hagyománytisztelő. Megalakult a helyi roma szervezet.* (Főnévi használatban:) *Ebben az utcában sok roma lakik.*

római ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

1. Az ókori Római Birodalommal kapcsolatos, rá vonatkozó. *A római császárok közt sok különleges ember volt. Római jogot is tanul.* (Főnévi használatban:) *A rómaiak fejlett jogrendszert és közigazgatást hoztak létre.* • *Római jellem:* puritán. | *Római orr:* enyhén görbült, előreugró. | *Római számok:* néhány latin betűvel egyező formájú számjegyek. 2. Rómában élő, található. *A római pápa a katolikus egyház feje.* (Főnévi használatban:) *A rómaiak szívesen töltik vakációjukat a Lidón.* 3. • *Római katolikus:* latin szertartású katolikus. *Apja római katolikus, anyja református.*

román¹ I. ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

A tömegében Romániában élő, újlatin nyelvű néppel kapcsolatos, hozzá tartozó. *A román népzeneből Bartók Béla is merített. Jól beszél románul. Egy román férfi udvarol neki.*

román¹ II. ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Románok: a román nép. *A románok az ókorig vezetik vissza történelmüket.* **2.** Román személy. *A kongresszuson románok is részt vettek.* **3.** Román nyelv és irodalom. *Az egyetemen a másik szakja a román volt.*

román² ♦♦ mn -, ~t, -

1. Román nyelv: neolatin. *Az olasz, a francia, a spanyol, a portugál mind román nyelv. A román nyelvek nyelvtana és szóképzete nagyon sok hasonlóságot mutat.* **2.** Román nép: neolatin nyelvet beszélők csoportja. *A román népek többsége a mediterrán vidékeken él.* **3.** Román stílus: a gótikát megelőző építészeti stílus, amelyre a tömörség és a félkörív alkalmazása jellemző. *A román stílust idéző, félköríves, keskeny kis ablakok alig engedtek némi fényt az épület belsejébe.* **4.** Román stílusban épült. *Bementünk egy hangulatos, középkori román kőtemplomba.*

románc ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Kisebb elbeszélő költemény. *A románc derűsebb hangulatú, mint a ballada.* **2.** Érzelmes szerelmi dal. *Énekelt egy románcot.* **3.** Szerelmi kapcsolat. *Gyakran emlegette azt a románcot, mely közte és egy kis színésznő között szövődött.*

romantika ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. A klasszicizmus ellenhatásaként keletkezett irodalmi, művészeti irányzat. *A romantika muzsikusa Chopin.* **2.** Magasztos eszményekért való lelkesedés, nagy érzések iránti fogékonyság. *Élvezi a könyvben a hősi romantikát.* **3.** Ábrándos rajongás, kalandvágy. *Gyerekes romantikával rajongott tanáráért. A romantika hajtotta őt a magas hegyek közé.*

romantikus ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. A romantika irányzatát követő. *A mai fiatalok már nemigen szeretik a romantikus költőket.* (Főnévi használatban:) *A német romantikusok Európa-szerte közismertek.* **2.** Érzelmes, érzelgős. *Csak romantikus filmeket néz.* **3.** Nemes eszmékért lelkesedő, érzelmes. *Romantikus egyéniség.* **4.** Szépségével, változatosságával lenyűgöző. *Romantikus vidéken kirándultunk.*

rombol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Pusztít, romba dönt valamit. *A vihar órákon át rombolt. A földrengés házakat rombolt.* **2.** Kisebbít, veszélyeztet valamit. *Rombolja a család hírnevét.* **3.** (Sportban:) (Támadást) könnyen meghiúsít. *A védelem rombolta a támadást.*

romboló I. ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Az erkölcsi értékrendet veszélyeztető. *A pornófilmek rombolóan hatnak az ifjúságra.*

romboló II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Víz alatti lövedék kilövésére alkalmas hadihajó. *Kilőtték az ellenség több rombolóját.*

romlandó ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an

Gyorsan romló. *A romlandó ételt hűtőszekrényben is csak egy-két napig tárolhatjuk.*

romlatlan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. (ritka) Eredeti állapotában megmaradt. *Romlatlan gyümölcsöt válogat a kosárból.* **2.** Tiszta, ártatlan. *Romlatlan tekintetét rám vetette.*

romlik ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Használhatatlan, élvezhetetlen lesz. *Romlik a gépezet, nemsokára javítani kell. Az idén romlik a befőtt, valamit nem jól csináltam.* **2.** Kedvezőtlen irányban változik. *Fokozatosan romlik az egészsége. Romlik a tanulmányi eredménye. A hétvégére romlik az idő.* **3.** Veszít vásárlóerejéből. *Megint romlott a forint.*

romlott ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan, amely megromlott. *Romlott húst evett.* **2.** Erkölcstelen, züllött. *Romlott nő, a társasága is erkölcstelen.*

romváros ♦ fn

Ókori város romjainak, maradványainak területe vagy háború sújtotta, romos város. *Pompeji romváros a Vezúv lábánál. 1945-ben Varsó romváros volt.*

róna ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos)

Síkság, alföld. „*Mint az örült, ki letépte láncát. Vágtatott a Tisza a rónán át*” (Petőfi S.: A Tisza).

roncs ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Összetört maradványa valaminek. *A repülőgép roncsai szanaszét hevertek.* **2.** Betegségtől megrokkant ember. *Élő roncs lett a baleset után.* **3.** Megmaradt töredéke valaminek. *A csőd után kénytelen volt vagyonának roncsain tengődni.*

roncsol ♦♦ ige ~ni

1. Sért, szaggat valamit, valakit. *A lövedék nem roncsolta a létfontosságú szerveket.* **2.** Erősen mar, bomlaszt. *A sósav roncsolja a vásznat. Testét daganat roncsolja.*

ronda ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Ocsmány, undorító. *Ronda patkányokkal volt tele a pince.* **2.** Nagyon rossz. *Ronda idő van, meg lehet fagyni.* **3.** A jó ízlést sértő. *Ronda vicceket mesélt.* **4.** (rosszalló) Ellenszenves. *Ronda fráter, mindig kötekedik.*

rongál ♦♦♦ ige ~ni

Folyamatosan ront, koptat valamit. *A sok tévészés rongálja a látást. Ne rongáld a ruhádat!*

rongy ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Elnyűtt textilanyag kisebb-nagyobb darabja. *Osztályunk 30 kiló rongyot gyűjtött.* **2.** Takarításra használt textildarab. *Tedd ki a padlóterelő rongyot száradni!* **3.** Szakadozott, elnyűtt ruha. *Szegény öregasszony rongyokban jár.* (bizalmas, túlzó) *Még mindig azt a sokéves rongyot hordja. Nincs egy rongyom, amit fölvegyek!* **4.** (szleng) Ezer forintos bankjegy. *Adok érte öt rongyot.* **5.** (durva) Erkölcstelen, züllött (ember). *Mindenki rongya lett.* (Jelzőként:) *Rongy ember a férje.* **6.** (Jelzőként:) Silány, rossz minőségű. *Még azt a rongy gyümölcsöt is piacra viszi.*

rongyos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Lyukas, szakadozott. *Tedd a rongyos harisnyát a kidobnivalók közé.* 2. Ilyen ruhájú. *Egy rongyos csavargó áll az utcán.* 3. (ritka) Megrongálódott, ütött-kopott. *Rongyos a tető, ki kell cserélni.* 4. (rosszalló) Értéktelen. *Kell azért a néhány rongyos bútorarabért veszekedni?*

ront ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Valaminek használhatóságát csökkenti, rongál valamit. *A sok édesség rontja a fogakat. Az autók kipufogógáza rontja a levegőt.* • (durva) *Ne rontsd itt a levegőt!*: tűnj el. 2. Gyengébben teljesít. *Félévben rontott fizikából.* 3. Bomlaszt, zülleszt valamit. *A rossz példa rontja az erkölcsöket.* 4. (népi, régi) Varázslattal kárt tesz valakiben. *A boszorkány tud rontani.* 5. Dühösen, váratlanul nekitámad valakinek, rátámad valakire. *A kutya a tolvajnak rontott. A nyomozók késő éjszaka meglepetésszerűen rontottak a mit sem sejtő családra.*

rontás ♦♦♦ fn -, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, eljárás, hogy valakit, valamit rontanak. *A hangulat rontása, sajnos, nem büntetendő cselekmény.* 2. (népi, régi) (A babona szerint) varázslat okozta betegség, baj. *Rontás van rajta.*

rop ♦♦ ige ~ni

(Táncot) tüzesen, gyorsan jár. *Ropja a csárdást.*

ropog ♦♦♦ ige ~ni

1. Pattogó hangot ad. *Ropog a szék alatta. Ropog a rőzse, miközben ég.* 2. Meg-megreccsen. *Ropog a dereka, ha nyújtózkodik.* 3. Suhog, zizeg. *Ropognak az új bankjegyek. Ropogott a kikapcsolított alsószoknyája.* 4. Kattogó hangot ad. *Ropog a géppuska.* 5. • (bizalmas) *Csak úgy ropog:* úgy halad, ahogy kell.

ropogós ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (étel), amelynek felülete vagy belseje kemény, s evés közben ropog. *Ropogósra sült a hús. Friss, ropogós perccet tessék! Ropogós a cseresznye, amelyet Cegléden szedtünk.* 2. (Kézbe véve) ropogó, zizegő hangot adó. *A fizetésemet csupa ropogós bankjegyben kaptam.* 3. (Főnévi használatban:) Gyors tempójú tánc. *Járjunk el egy ropogóst!*

roppan ♦♦♦ ige ~ni

Pattanásszerű kemény hangot ad. *A barackmag nagyot roppant a fogai között.*

roppant¹ ♦♦♦ ige ~ani

1. Úgy nyom, hajlít valamit, hogy roppanva kettétörik. *Kétfelé roppantotta a diót.* 2. Roppanó hangot kelt valamiben. *Nagyot roppantott a derekán.*

roppant² ♦♦ mn ~ak, ~at, ~ul

1. (választékos) Méreteivel lenyűgöző, óriási. *Roppant kincs birtokába jutott. „S a százados roppant tölgyfák A felhőkbe verődnek...”* (Berzsenyi D.: Mulandóság). 2. (Határozószerűen:) Rendkívül, nagyon. *Roppant érdekes, amit mondasz.*

roskad ♦♦♦ ige ~ni

1. Roskadozik, lerogy. *A túlterhelt szekér roskad a súly alatt. Teljesen kimerülve egy székre roskadt.* • *Magába roskad:* elcsügged, s ez látszik is rajta. *Egészen magába roskadt a rossz hír hallatán.* 2. Omladozik. *A kortól és az elhanyagoltságtól roskadnak a ház falai.*

roskatag ♦♦ mn ~ok, ~ot, ~on (választékos)

1. Rozzant, düledező. *Roskatag épületben van a lakásuk.* 2. Erőtlen, már-már összeroskadó (ember). *Roskatag aggastyán totyogott a bolt felé.*

rost ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Orsó alakú, szilárdító növényi sejtek tömege. *A kender rostjából fonalat készítenek.* 2. Élő test, szervezet szöveteinek vékony, fonalszerű része. *Testünkben vannak hullámos és kötőszöveti rostok is.*

rosta ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Szemcsés anyag tisztítására, osztályozására való szitaszerű eszköz. *Rostán válogatja a búzát.* 2. Valamiből a rosszabb minőségűnek a kiválogatása. *Az utolsó rostán bukott ki a főiskoláról.*

rostál ♦♦ ige ~ni

1. (Szemcsés anyagot) rostán válogat. *A búzát rostálja, így kihullik a szemek közül a szemét.* 2. Valakiknek az alkalmasságát megvizsgálva a megfelelőket kiválogatja, a többieket elutasítja. *Sok a pályázó, erősen rostálni kell őket.*

rostély ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Védőrács. *Kiemelték a csatorna rostélyát. Rostély szűri ki az áramló vízből a szemetet.* 2. Valamit tartó, elválasztó vasrács. *A kályha rostélyát meg kell tisztítani a hamutól, hogy jó legyen a szellőzés.* 3. Sütőrostély. *Rostélyon sült húst ettünk.* 4. Kis rácsos tartó. *A forró vasalót helyezd a rostélyra!* 5. Sisakrostély. *Feltolta a rostélyát a vitéz, és leugrott a lóról.*

rostokol ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Vesztegel valahol. *A személyvonat hosszú percekig rostokolt a nyílt pályán. A rossz idő miatt egész nap a városban rostokoltunk, nem mentünk a hegyekbe.*

rossz ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~ul

1. A kívánalmaknak meg nem felelő. *Rossz az ellátás, nem kaptunk vacsorát, pedig az árban benne volt. Rossz az időjárás. Rossz üzletet kötött. Rossz a kedve, ideges, levert.* (Főnévi használatban:) *Nem akar rosszat.* • *Szükséges rossz:* elkerülhetetlen kellemetlenség. 2. Az egészségre káros. *Rossz a levegő, nyissunk ablakot!* 3. Kellemetlen ízű, élvezhetetlen. *Rossz lett az ebéd.* 4. Erkölcstelen. *Rossz nő lett, pénzért árulja a testét. Rossz társaságba keveredett.* 5. Ártani akaró, gonosz. *Vannak rossz emberek.* (Főnévi használatban:) *A rosszak sokszor érdekesebb egyéniségek, mint a jók.* 6. Nehezen viselhető vagy kezelhető. *Rossz természete van. Az iskolában akkor rosszak a gyerekek, ha unatkoznak.* (Főnévi használatban, régi:) *Ő a falurossza.* 7. A

társadalmi szokásoknak meg nem felelő. *Sajnos, rossz a modora.* **8.** • *Rosszul esik valakinek:* megbántódik. *Rosszul esett, amit mondta!* | *Rossz néven vesz valamit:* megbántódik valami miatt. *Rossz néven veszi, ha késünk.*

rosszabbod|ik ♦♦♦ ige ~ni

(Egyre) rosszabb lesz. *Állapota az utóbbi időben rosszabbodott.*

rosszalkod|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Rendetlenkedik, pajkoskodik. *A gyerekek egész nap rosszalkodtak.* **2.** (tréfás) (Testrészt) betegség tüneteit mutatja. *Rosszalkodik az egyik fogam, el kell mennem a fogorvoshoz. Megint rosszalkodik a szíve.*

rosszall ♦♦ ige ~ni vagy ~ani

1. Rossznak tart valamit. *Intézkedését rosszallják a beosztottak.* **2.** (választékos) Kifogásol valamit, és neheztel érte. *Rosszallta, hogy nem kérdezték meg a véleményét.*

rosszcsont ♦ fin (tréfás)

Rakoncátlan, szófogadatlan gyermek. *Miben sántikálsz már megint, te rosszcsont?*

rosszízú ♦ mn ~ek, ~t, ~en

Bántó, sértő. *Rosszízú megjegyzést tett a társa munkájára.*

rosszkezdvű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Olyan (személy), akinek rossz a kedve. *Mitől vagy ma ilyen rosszkezdvű? Rosszkezdvű kollégái az ő hangulatát is elrontották.*

2. Ilyen személyre jellemző, rossz hangulatra valló. *Rosszkezdvű leveled kissé megijesztett. Olyan rosszkezdvű arcot vágsz!*

rosszmájú ♦♦ mn ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Gúnyosan rosszindulatú. *Rosszmájú közbeszólása elrontotta a hangulatot. Rosszmájúan nevetett, amikor vetélytársa elesett.*

rothad ♦♦♦ ige ~ni

1. (Szerves anyag) bomlik. *A melegben gyorsan rothad a gyümölcs.* **2.** (durva) Sinylődik. *Tömlőcben rothad már három éve.*

rotyog ♦♦ ige ~ni

Forrva bugyborékol, fortyogó hangot ad. *A tűzhelyen rotyog a lekvár.*

rovar ♦♦♦♦ fin ~ok, ~t, ~ja

1. Hatlábú, általában szárnyas, gerinctelen állat. *Védekezz a kártékony rovarok ellen!* **2.** (hivatalos) Az ízeltlábúak törzsének egyik osztálya. *A rovarok osztályába tartozik a légy is.*

rovás ♦♦♦♦ fin ~ok, ~t, ~a

1. Bevágás, bemetszés. *Betűk, jelek rovása fába vagy más kemény anyagba nagy ügyességet kívánó, nehéz munka.* **2.** Véssett ábra. *Kereszt alakú rovásokkal díszítette a kaput.* **3.** • (népi) *Rovásra vesz valamit:* ily módon feljegyzi. *Rovásra veszi a birkák számát.* **4.** (Kifejezésekben): • *Valakinek a rovására:* hátrányára. *Társai rovására jutott előnyhöz.* | *Sok van a rovásán:* sok rosszat követett el.

rovat ♦♦♦♦♦ fin ~ok, ~ot, ~a

1. Űrlapon az adatok bejegyzésére való rész. *Kitölti a bejelentőlap rovatait.* **2.** Azonos tárgykörbe tartozó közlemények helye, illetve csoportja. *Az újságnak van gazdasági, kulturális stb. rovata. A televízió népszerű rovatát az ismert színész vezeti.*

rovátka ♦♦ fin ~k, ~t, ~ja

Hosszúkas bemélyedés. *Az üveg falát apró rovátkák díszítették.*

rovó ♦ fin ~k, ~t, ~ja (kissé régi)

Elégtelen előmeneteléről vagy különösen rossz magatartásáról tanév közben a szülőknek küldött írásbeli értesítés. *Rovót kapott kémiából. Igazgatói rovót kapott.*

rozmár ♦♦ fin ~ok, ~t, ~ja

Hosszú agyarájú, nagy testű, fókaszzerű ragadozó emlősállat. *Már az északi tengereken is kiveszőben van a rozmár.*

rozmaring ♦♦ fin ~ok, ~ot, ~ja

1. Illatos, örökzöld félcserje. *Üljünk le a rozmaring árnyékába.* **2.** Ennek vékony ága. *Rozmaringot tett a párnája alá.* **3.** A növényből szárítással készített fűszer. *Szórj a húsrá egy kis rozmaringot!*

rozoga ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~ja

1. Ócska, rozszant. *Rozoga bútorai javításához asztalost hívott.* **2.** (tréfás) Gyenge, beteges. *Rozoga vénasszony már, alig tud valamit tenni. Rozogák már a lábaim.*

rozszant ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Ütött-kopott, roskatag. *Rozszant épületben lakik a város szélén.* **2.** (bizalmas) Megviselt. *Rozszant egészségi állapota miatt nem vállalta a fellépést.*

rozs ♦♦♦♦ fin –, ~ot (vagy ~t), ~a

1. Kalászos gabonanövény, illetve ennek szemtermése. *A rozs igénytelenebb, mint a búza. Megőrölték a rozsot, és kenyeret sütöttek belőle.* **2.** Rozsliszt. *Nagyon egészséges a rozsból sült pipó.*

rózsa ♦♦♦♦ fin ~k, ~t, ~ja

1. Tüskés szárú, illatos virágú kerti cserje. *Rózsát ültet a fenyők elé.* **2.** A rózsa virága. *Rózsát szed a kertben.* **3.** Rózsát utánzó dísz. *Az ablak rózsáját egy ügyes mester készítette.* **4.** Lyukacsos szórófej. *Az öntözőkanna rózsája szétporlasztja a vizet.*

5. (népi) Szerelmese valakinek. *Elhagyta a rózsája.* **6.** (választékos) • *A láz rózsái:* pirossága. *A láz rózsái tüzeltek az arcán.*

rózsafüzér ♦♦ fin

A katolikus, illetve buddhista vallásgyakorlatban imádság közben használt láncszerű eszköz. *Rózsafüzért morzsol, így számolja az elmondott imákat.*

rózsás ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Rózsával beültetett, díszített. *Rózsás udvarba léptek.* 2. Rózsamintás. *Rózsás kendőt vett fel vasárnap.* 3. Rózsaszínű, egészséges piros. *Rózsás az arca.* 4. Derűs, vidám. *Rózsás kedvében van.* 5. Ígéretes, kedvező. *Rózsás színben látja a világot.*
- rózsaszín I.** ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en
1. A vadrózsa virágának színére emlékeztető, halványpiros színű. *A nyoszolyólányok ruhája rózsaszín volt.* 2. • *Rózsaszín szemüvegen át nézi a dolgokat:* a valóságosnál kedvezőbbnek látja.
- rózsaszín II.** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je
1. A vadrózsa virágának színére emlékeztető, halványpiros szín. *A szürkéhez jól illik a rózsaszín.* 2. Ilyen színű holmi. *Sosem visel rózsaszínt.* 3. (Kifejezésben:) • *Rózsaszínben látja a világot:* derülátó.
- rozsdá** ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~ja
1. Fém tárgy felületén képződött vörösesbarna bevonat. *Eltávolítja a csapról a rozsdát.* 2. Rozsdagomba mint kórokozó. *A búza leveleit megtámadta a rozsdá.*
- rőf** ♦ fn ~ök, ~öt, ~je (régí)
1. Hosszmérték: kb. 78 cm. *Rőfben is add meg a zsinór hosszát!* (Jelzőként:) *Két rőf posztót vett.* 2. Négyszögletes mérőrúd. *Rőffel méri a szövetet.*
- rőfög** ♦♦ ige ~ni
(Disznó) mély, szaggatott hangot ad. *Az ólban rőfögnek a disznók.*
- rög** ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e vagy ~je
1. Göröngy. *Felkapott egy rögöt.* „Földön a magyar és földben a költő, dühödtt markába rögöket szorít” (József A.: Ady emlékezete). 2. (választékos) Föld, szülőföld. *A távolból is visszahívta a hazai rög.* • *Röghöz kötött jobbággy:* olyan, aki nem hagyhatta el lakóhelyét. 3. (választékos) Sírhang. „De nyugszik immár csendes rög alatt, Nem bántja többé az Egy gondolat” (Arany J.: Emlények III).
- rögbi** ♦ fn -, ~t, ~je
Tojásdad alakú labdával játszott csapatjáték. *A rögbiben a labdát kézben hordozva vagy lábbal rúgva igyekeznek az ellenfél alapvonalá mögé juttatni.*
- rögeszme** ♦♦♦♦ fn
1. Téveszme. *Az a rögeszméje, hogy ő a király, és ehhez beteges makacssággal ragaszkodik.* 2. Megmerevedett szokás. *A garaszkodás a rögeszméje.*
- röghegység** ♦ fn
Földtani rögök elmozdulásával keletkezett hegység. *A Bakony röghegység.*
- rögös** ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
1. Rögöktől egyenetlen. *A külvárosokban sok a rögös út.* 2. (választékos) Fáradságos, küzdelmes. *Rögös pálya a művészeké.*
- rögtön** ♦♦♦♦♦ hsz
1. Azonnal, haladéktalanul. *Rögtön jövök.* 2. Átmenet nélkül, egyszerre. *Amikor idehelyezték, rögtön igazgató akart lenni.* 3. Ok nélkül, hirtelen. *Rögtön felfortyan, bármit mondok neki.* 4. A közvetlen közelében valaminek. *A karosszék ott van rögtön az ágy mellett.*
- rögtönöz** ♦♦♦ ige ~ni
1. Hevenyészve készít valamit. *Lécekből létrát rögtönöz.* 2. Előkészület nélkül mond valamit. *Beszédet rögtönzött barátja köszöntésére.* 3. Rendez valamit. *Kínos jelenetet rögtönzött.*
- rögvest** ♦♦♦ hsz (népi)
Azonnal, haladéktalanul. *Ahogy a kutyaugatást meghallotta, rögvest ott termett.*
- rögzít** ♦♦♦♦♦ ige ~eni
1. Erősít valamit valahova. *Csavarokkal a falhoz rögzíti a polcot, hogy ne inogjon.* 2. Hosszabb időre megváltoztathatatlaná tesz valamit. *Rögzítik az árakat.* 3. Tartóssá tesz valamit. *Rögzíti az előhívott képet.* 4. (választékos) Megállapít, írásba foglal valamit. *Rögzítjük a feltételeket! Írásban rögzítik a főbb pontokat.* • *Emlékezetében rögzít valamit:* jól megjegyzi. *Emlékezetében rögzíti a találkozó időpontját.*
- röhej** ♦♦♦ fn -, ~t, ~e
1. Féktelen, nyers nevetés. *Röhej harsant fel a kamaszok között.* 2. (szleng, rosszálló) Nevetséges dolog. *Kész rohej, ahogy ezek táncolnak.*
- röhög** ♦♦♦♦♦ ige ~ni
1. (rosszálló) Otrombán, nyersen nevet. *Röhög a viccen.* 2. (durva) Kinevet, kárörömmel nevet valakin. *Rajta röhög az egész város.* 3. (népi) Elégedetten nyert. *Röhög a ló, amikor megkapja a zabot.*
- römi** ♦ fn -, ~t, ~je
1. Francia kártyával játszott kártyajáték. *A römi a kedvenc játékomb, a kanasztánál is jobban kedvelem.* 2. (Ebben a játékban:) Nyert játszma. *Römit mondott.*
- rönk** ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je
Kivágott fatörzs. *Őt köbméter diófa rönk eladó.*
- röntgen** ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je
1. Rövid hullámhosszú elektromágneses sugarakat létrehozó, átvilágításra szolgáló készülék. *Álljon a röntgen elé!* 2. Röntgenvilágítás, illetve -felvétel. *A röntgen törést mutat.* 3. Röntgenkezelés. *Röntgenre jár.*
- röpcédula** ♦♦ fn
Politikai tartalmú nyomtatvány. *Röpcédulát talált az utcán.*

röpdolgozat ♦♦ fn

Nem a dolgozatfüzetbe, hanem külön papírra írt rövid (és előre be nem jelentett) ellenőrző dolgozat. *Fizikaórán röpdolgozatot írtak.*

röpít ♦♦♦ ige ~eni

Repít.

röpke ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (választékos)

1. Könnyedén szállidosó. *Röpke falevél hullt a lába elé.* 2. Rövid ideig tartó. *Röpke pillantással felmérte ellenfelét.* (választékos) *Hamar elszáll a röpke ifjúság.*

röplabda ♦♦♦ fn

1. Labdának a pálya közepén keresztben kifeszített háló fölött kézzel való ütögetésével játszott csapatjáték. *A sportnapon az osztály női csapata röplabdát játszott.* 2. Az erre használt labda. *A röplabdával eltalálták a fájós kezemet.*

röppen ♦♦♦ ige ~ni

1. Könnyedén felszáll. *A léggömb elszabadult, s a magasba röppent.* 2. (választékos) Hirtelen ráirányul valakire. *Feléje röppent a tekintete.* 3. (választékos) Villanásszerűen megjelenik, felvillan. *Mosoly röppent az arcára.*

röpül ♦♦♦♦ ige ~ni

Repül.

röstell ♦♦♦ ige ~ni

Restell.

rőt ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~en (választékos)

Barnászörös, vörhenyes. *A mesében a gonosz varázslónak rőt szakálla van.*

rövid I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Kis vagy a szokottnál kisebb hosszúságú. *Rövid haja van.* • *Rövidre fogja a gyepelőt vagy a kantárszárát:* nagyobb fegyelemre szorít valakit. 2. Kevés, kis. *Ügyét rövid idő alatt elintézte.* • (hivatalos) *Rövid úton:* minden külön eljárás nélkül. *Rövid úton elintézték neki az igazolványcserét.* (gúnyos) *Rövid úton ki fognak penderíteni az iskolából!* 3. Kevés ideig hangzó. *Rövid magánhangzóink a régebbiek.* • *Rövid szótag:* rövid magánhangzót, a magánhangzó után pedig legfeljebb egy mássalhangzót tartalmazó szótag. *A katona szó csupa rövid szótagból áll.* 4. Kisebb terjedelmű. *Rövid összefoglalást kell írni.* • *Rövidre fog valamit:* kevés szóval mond el. *Próbáld rövidre fogni a mondandódat, nem érek rá!* | *Rövid lesz:* nem beszél hosszán. *Rövid leszek: ez a munka egyszerűen pocsek!* 5. Kis mennyiségű. *Rövid lével főzi a pörköletet.*

rövid II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Rövid tárgy. *Ide tedd a rövideket, oda a hosszúakat!* 2. A vártnál kisebb távolság. *Rövidet ugrott, nem jutott be a döntőbe.* 3. Rövid időtartam. *Röviddel éjjél előtt érkezett.* 4. (bizalmas) Erős szeszes ital. *Kérek valami rövidet és egy kávé!*

rövidesen ♦♦♦♦ hsz

Rövid idő múlva. *Tartsatok ki, rövidesen megérkezünk.*

rövidít ♦♦♦ ige ~eni

1. *Rövidít valamin* vagy *valamit:* rövidebbé teszi. *Túl hosszú a függöny, rövidíteni kell rajta.* 2. Hosszabb szöveget, szót csak kezdőbetűjével jelöl. *A Magyar Államvasutak nevet a MÁV betűszóval rövidítjük.* 3. *Rövidít valamin* vagy *valamit:* (írásmból) húz. *Ezen a cikkben rövidíteni kell, mert így túl hosszú ahhoz, hogy megjelenhessen. Próbáld rövidíteni a beszámolódat!*

rövidlítő ♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. Olyan, aki csak a közelben levő tárgyakat látja tisztán. *A rövidlítő gyerekek üljenek előre!* 2. Rövidlátás elleni. *Rövidlítő szemüveget hord.* 3. Szűk látókörű. *Rövidlítő politikus, nem gondol a távoli jövőre.*

rövidzárlat ♦♦ fn

1. Rosszul szigetelt, különböző feszültségen levő vezetékek érintkezése. *A rövidzárlat miatt az üzemben majdnem tűz ütött ki.* 2. Áramszolgáltatás megszakadása a kiolvadt biztosíték miatt. *A rossz villanykörte rövidzárlatot okozott a lakásban.*

rőzse ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Vékony, száraz gallyak csomója. *Rőzsét gyűjt az erdőben a tábornúzhöz.*

rubel ♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

Oroszországban és a hajdani Szovjetunió néhány más utódállamában használt pénz(nem). *Rubelt váltottunk, mielőtt Moszkvába indultunk.*

rubeola ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Kiütésekkel járó enyhe fertőző betegség. *A kislányunk megkapta a rubeolát.*

rubin ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja (népi) rubint ~ok, ~ot, ~ja

1. Vörös színű, átlátszó ékkő. *Rubin van a gyűrűmben.* (Jelzőként:) *Egy rubin nyakék van a nyakában.* 2. A finommechanikában használatos ilyen kő. *Az órámban hat rubin van.* 3. (Jelzőként:) Élénkvrös. *Azokat a rubin ajkakat kár lenne festeni!* 4. (népi) (Becéző megszólításként:) *Rubintom!*

rúd ♦♦♦♦ fn rudak, rudat, ~ja

1. Hosszabb egyenes dorong. *Egy rúddal löki el a csónakot.* 2. Ilyen alakú tárgy, eszköz. *Az atléta elrugaskodott a rúdról, és átrepült a lécföltre.* 3. (Jelzőként:) Valamiből egy ilyen alakú egységnyi. *Vásárolt egy rúd szalámit.*

rúg ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lábával erősen lök valakit, valamit. *Tornaórán véletlenül hasba rúgta a szomszédját. Nagyon rúgott a labdába.* • (durva) *Az utolsókat rúgja:* haldoklik. 2. Durván bánt valakit. *Ha teheti, rúg rajta egyet. Rúgta is, nem csak ütötte.* 3. (Fegyver) elsütéskor

hátrafelé lök egyet. *Vigyázz, rúg a puska.* **4.** *Rúg valamire, valamennyire:* (összeg, mennyiség) kitesz valamennyit. *Adóssága kétszázezer forintra rúgott.*

rugalmas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Erő hatására megváltozott alakját a hatás megszűnése után visszanyerő. *Rugalmas anyagból készítik az üléshez.* **2.** Friss, könnyed. *Rugalmas járása miatt fiatalabbnak néz ki a koránál.* **3.** Ügyesen alkalmazkodó. *Rugalmas politikus, jó diplomata.*

ruganyos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (rég.) Rugóval felszerelt. *Ruganyos ülése van a díványnak.* **2.** Friss, könnyed, élénk. *Ruganyos léptekkel jár.*

rugdalódz|ik ♦ ige **rugdalóz|ik** ~ni

1. Többször ide-oda rúg. *Dühében rugdalózik. A pólyában a csecsemő nem tud rugdalódzni.* **2.** (bizalmas) Kézzel-lábbal tiltakozik valami ellen. *Rugdalózik a túlórázás ellen.*

rúgkapál ♦ ige ~ni

1. (Ló) türelmetlenségében a földet kapálja és rúgdal. *Rúgkapál a ló, már indulna.* **2.** Rugdalózik. *Amikor elfogták, dühösen rúgkapált.* **3.** Méltatlankodik. *Hiába rúgkapálsz, neked kell elmosogatnod.*

rugó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Hajlított vagy csavart rugalmas alkatrész. *Meg kell már javíttatni az autó rugóit.* **2.** Indítóok. *Cselekedetének rugója érhető volt.* **3.** (szleng) Ezer forint. *Adj kölcsön egy rugót!*

rugóz|ik ♦ ige ~ni

A benne levő rugók miatt erő hatására besüpped, majd a hatás megszűntével felemelkedik. *Az ülés jól rugózik.*

rúgtat ♦ ige ~ni

(Lovas) vágat, futtat, illetve (lovat) futásra készítet. *Lovával az élre rúgtatott. Lovát az ellenfél után rúgtatta.*

ruha ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A testet takaró, általában textilanyagból való készítmény. *Egyszerű, izléses női ruhákat látott a kirakatban.* **2.** Ágynemű, törülköző, konyharuha és más mosható háztartási textil. *A ruhát a tisztítóval mosatja.* **3.** Meghatározott célra használt textildarab. *A portörölő ruhával végigtörölgette az egész könyvespolcot.* **4.** (szleng) Verés. *Jó nagy ruhát kapott!*

ruhatár ♦♦♦ fn

1. Ruhanemű és egyéb, kiegészítő holmik ideiglenes megőrzésére való helyiség. *Beadta a kabátját, az esernyőjét és a csomagját a színház ruhatárába.* **2.** Ruhanemű összessége. *Ki akarja egészíteni a nyári ruhatárát.*

ruház ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Gondoskodik valakinek a ruházkodásáról, öltöztet valakit. *Ő ruházza testvérének árvaát.* **2.** Átruház valamit valakire. *Nagyobbik fiára ruházta az intézkedési jogot.* **3.** (szleng) Ver valakit. *Éppen a padtársát ruházta.*

ruházat ♦♦♦♦ fn ~, ~ot, ~a

Azoknak a ruhadaraboknak az összessége, amelyeket visel valaki. *Nagy gondot fordít a ruházatára.*

rulett ♦♦ fn ~, ~et, ~je

Szerencsejáték, melyet számozott mezőkre osztott, forgó koronggal és golyóval játszanak, és amelyben meghatározott színre vagy számra (pénzben) fogadnak. *Szilveszterkor rulettet szoktunk játszani. Sokat veszített ruletten.*

rum ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Cukornádból vagy finomított szeszből készített aromás, erős szeszes ital. *Tejjel vagy rummal szereted a teát?*

rumli ♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Zürzavar, felfordulás. *Indulás közben a nagy rumliban elfelejtettük elzárni a gázcsapot. Hogy tudsz dolgozni ilyen rumliban?*

rusnya ♦♦ mn ~k, ~t, ~n (népi)

Undorítóan csúnya. *A csatornában rusnya varangyok ugráltak. Csengetésemre egy rusnya vénasszony nyitott ajtót.* (Megvetés kifejezésére:) *Rusnya állat!*

rút ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~ul (választékos)

1. Nagyon csúnya. *Rút arca van.* **2.** Felháborító, aljas. *Ez rút hálátlanság. Rútul becsapták. Rútul, szégyenteljesen megfutamadott.*

rutafa ♦ fn

Zöldessárga virágú, erős szagú, gyógynövényként termesztett félcserje. *Virágzik a rutafa, ide érezni az illatát.*

rutin ♦♦♦ fn ~, ~t, ~ja

Gyakorlat, beidegződött készség. *Kicsit ügyetlenül dolgozik, nincs még meg a kellő rutinja. Ezt rutinból megoldottam.*

rúzs ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Az ajkak színezésére, általában pirosítására való, rúd alakú kozmetikai eszköz. *Fiatal lány lévén nem használ rúzs.*

rücskös ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Egyenetlen felületű. *Rücskös az arcán a bőr. Rücskös lett a vakolat.*

rügy ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

(Növény, általában fa) fejletlen hajtása. *Kibomlottak a gyümölcsfák rügyei.*

rühell ♦♦ ige ~ni vagy ~eni

1. (bizalmas) Restell, szégyell valamit. *Rühellem, hogy ez történt.* **2.** (durva) Utál valakit, valamit. *Rühelli a tanulást. Rühellem ezt a tanárt.*

rühes ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

A rühátka által okozott, viszketéssel járó bőrbetegségben szenvedő. *Rühes a macskánk, el kell vinni állatorvoshoz.*

S

s ♦♦♦♦ ksz

1. (kissé választékos) És. *Múlt, jelen s jövődő volt a beszélgetés témája. Mire a falu határába ért, feltámadt a szél, s eleredt az eső is.* 2. (Nem teljes felsorolás végén:) *S a többi vagy stb.:* és így tovább. *A kettő, négy, hat, nyolc stb. páros számok, az egy, három, öt, hét stb. pedig páratlanok.*

sablon ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Ábrák (tömeges) készítéséhez használatos kivágott vagy lyukasított minta. *Sablonnal készítette a tervrajzot, nem szabad kézzel.* 2. Gépiesen ismételt eljárás, kifejezés. *Sablonok nélkül meg sem tud szólalni.*

sáfárkod|ik ♦♦ ige ~ni (választékos)

(Pénzzel, értékkel valamilyen módon) gazdálkodik. *Jól sáfárkodott a rábizott pénzzel.*

sáfrány ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A nőszirmmal rokon élő növény. *A sáfrányok nemzetségébe mintegy 90-100 faj tartozik, köztük van a kertekben kora tavasszal nyíló, alacsony, általában krókusznak nevezett, sárga virágú arany sáfrány és a lila vagy fehér virágú tavaszi sáfrányból nemesített kerti sáfrány.* 2. Lila virágú fűszernövény. *A fűszernövényként termesztett sáfrány ősszel virágzik.* 3. Az utóbbi virágjának a bibéjéből készített por alakú fűszer. *Sáfrányt tesz a húslevesbe, hogy szép sárga legyen. A valódi sáfrány helyett gyakran a sáfrányszeklice virágjának vöröses szirmaiit használják ételek színezésére.*

sah ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Perzsa uralkodó. *Az iráni sahot 1979-ben elűzte az iszlám forradalom.*

saját I. ♦♦♦♦ birtokos nm

A tulajdonában lévő, tőle származó, vele kapcsolatos. *Saját lakásában lakik, mióta kiköltözött az albérletből. A falon látható képek saját munkái.* • *Saját kezűleg,* (rövidítve:) s.k.: **a**) a maga kezével. *A polcokat saját kezűleg készítette el.* **b)** (rövidítve, irat aláírásának hitelesítéséeként:) *Szívélyes üdvözlettel: Kovács József s. k. | Saját maga:* (a maga névmás nyomósítására:) *Mindig csak saját magával törődik.*

saját II. ♦♦♦♦ fn -, -, ~ja

Valakinek a tulajdona. *Úgy bánik vele, mint a sajátjával.*

sajátos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Valakire, valamire jellemző. *A vers sajátos hangulata sokak fantáziáját megragadta.* 2. Különös, különleges. *Hozzászólásában sajátos nézeteket hangoztatott.*

sajátság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Valakire, valamire jellemző, mástól megkülönböztető tulajdonság. *Az embert egyéni sajátságai teszik különlegessé, egyedivé. Az önállóságra való törekvés, a függetlenség vágya a tizenévesek természetes életkori sajátsága.*

sajnál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Részvétet érez valaki iránt, szán valakit. *Minden szenvedőt sajnál, olyan nagy szíve van.* 2. Fájjal valamit, bánkodik valami miatt. *Ugye sajnálod, hogy nem utazhattál el? Sajnálom, de nem kísérhetlek el.* 3. Kímélni, óvni igyekszik valamit (az elhasználódástól). *Sajnálja az új kabátját felvenni.* 4. • *Sajnálja a pénzt valamire:* nem szívesen költ rá. *Nagyon szép ez a bunda, de sajnálom rá a pénzt, inkább egy olcsóbbat veszek. | Nem sajnál valamit:* nem takarékoskodik vele. *Látom, te aztán nem sajnálod a kávé, ha vendégekről van szó.*

sajnálatos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

Sajnálatot keltő, szomorú. *Rendkívüli értekezletet hívtak össze a múlt héten történt sajnálatos események miatt. A hozzátartozókkal a rendőrök közölték a sajnálatos hírt.*

sajnálkoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Sajnálkozik valakin:* szánalmat érez valaki iránt. *Nem szereti, ha sajnálkoznak rajta.* 2. Sopánkodik, szomorkodik valami miatt. *Nem sajnálkozni kell, hanem megoldani a problémát. Ne sajnálkozz miatta, majd csak rendbe jönnek a dolgok!*

sajnos ♦♦♦♦ msz

Sajnálatos módon. *Sajnos, mára minden jegy elkelt. Az előadás, sajnós, elmarad.*

sajog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Tompán vagy lüktetve, hosszasan fáj. *Nagyot esett, s még most is sajog a térde.* 2. • (választékos) *Sajog a szíve:* **a)** lelki fájdalmat érez valaki, valami miatt. *Még most is sajog a szíve, ha visszagonzol azokra az időkre.* **b)** szívből sajnál valakit. *Sajog a szívem azért a szerencsétlen kisgyerekért.*

sajt ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Szilárd, gyakran lyukacsos állagú tejtermék. *Sajtot is tegyél a szalámis szendvicsbe! Rántott sajtot készítek rizibizivel.* • *Sovány sajt:* nem zsíros sajt. *Sovány sajtot vegyél, mert fogyókúrázom!*

sajtár ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (kissé régi)

1. Fejéshez való, rendszerint fából készült edény. *Sikáld tisztára a sajtárt, megyünk fejni!* 2. (Jelzőként:) Annyi (tej), amennyi ebbe belefér. *Két sajtár tejet fejtünk ma.*

sajtó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Laza anyag összenomására, illetve nedv kipréselésére való gép. *A puttonyból a sajtóba önti a szőlőt.* 2. (Kifejezésekben:) Nyomdagép. • (Kéziratot, könyvet) *sajtó alá rendez:* (meg)szerkeszt. *Ki rendezte sajtó alá a költő leghíresebb verseiből összeállított antológiát?* | *Sajtó alatt van:* nyomtatják, rövidesen megjelenik. *Már sajtó alatt van a legújabb könyvem, amely reményeim szerint nagy siker lesz.* 3. A megjelenő hírlapok összessége. *A hazai sajtó kevés figyelmet szentelt az egyébként ritka eseménynek.* 4. A hírlapok, a rádió, a televízió útján való gondolatközlés, ismertetés. *Most nálunk szabad a sajtó.* • Jó, illetve rossz sajtója van valaminek: dicsérő, illetve elmarasztaló cikkek jelennek meg róla. *A bemutatónak jó sajtója volt, a rendező és a színészek elégedettek lehetnek. Rossz sajtója volt a regénynek, alig írtak róla.*

sajtol ♦♦ ige ~ni

1. Sajtóval, préssel összenyom valamit. *A szüret után szőlőt sajtoltunk.* 2. (Folyékony anyagot) ily módon nyer valamiből. *Napraforgóból is sajtolnak olajat.* (átvitt) *Az érzelmes film könnyeket sajtolt a nézők szeméből.* 3. (Kokszot) formáz. *Ebben az üzemi részlegben kokszot sajtolnak.*

sajtószabadság ♦♦♦♦ fn

A nyilvános közlés szabadsága. *A sajtószabadság a gondolatközlésnek korlátlan, illetve csupán az alkotmányosság által korlátozott szabadságát jelenti, mind a nyomtatott sajtóban, mind a rádióban és a televízióban. A sajtószabadságot az alkotmány is biztosítja.*

sakál ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Afrikában és Ázsiában élő dögevő ragadozó. *A sárgás szőrű sakálrok rokonai a kutyának.*

sakk I. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Négyzet alakú, 64 fekete, illetve fehér mezőre osztott táblán két személy által 16–16 bábuval játszott játék. *A sakk bizonyos fokon felül már nem játék, hanem sport, sőt tudomány.* 2. Ehhez a játékhoz szükséges, táblából és fekete, illetve fehér bábukból álló készlet. *Vásárolt a fiának egy sakkot.* 3. Ennek a játéknak a játszámja. *Gyere, játsszunk egy sakkot!* 4. E játékban a király megtámadása, illetve a királynak az ellenfél bábuja vagy bábui által fenyegetett helyzete. *Ki kell lépnem a sakkból.* • *Sakkot ad:* megtámadja az ellenfél királyát. *Addig ügyeskedtem, míg sikerült sakkot adnom neki. A tizedik lépésben a lóval sakkot adott ellenfelének.* | *Sakkban tart valakit:* tevékenységében akadályozza, korlátozza. *Sajnos nem tehetek semmit az érdekedben, tudod, hogy sakkban tartanak a főnökeim.*

sakk II. ♦♦♦♦ msz

(Kötelező figyelmeztetésként, annak jelzésére, hogy valamelyik bábu támadja az ellenfél királyát:) *Sakk! – mondta, és lassan előretolta a bástyát.*

sakkhúzás ♦ fn (választékos)

Ravaszk lépés, fogás. *Ügyes sakkhúzásával zavarba hozta ellenfelét a tárgyaláson.*

sakk-matt ♦ fn –, ~ot, –

(Sakkjátékban:) az a helyzet, hogy az egyik fél sakkban levő királya bárhova lépne, mindenhol sakkban lenne. *Sakk-mattot adott, így öt perc után megnyerte a játszámát.* (Jelzőként:) • *Sakk-matt helyzet:* reménytelen helyzet. *Szakmai szempontból sakk-matt helyzetbe kerültünk, a konkurencia nem hagy minket érvényesülni.*

sakkozlik ♦♦♦ ige ~ni

1. Sakkot játszik. *Estéknként sakkozik a szomszédal.* 2. (bizalmas, rosszálló) Manőverez valamivel, eszközként használ fel valakit. *Lehetőségeivel ügyesen sakkozik. Világéletében csak sakkozott az emberekkel, szerette, ha mindenki úgy táncol, ahogy ő fűtyül.*

sál ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~ja

Nyakban hordott hosszúkás kendő. *Kössél sálat a nyakadba, mert hideg szél fúj!*

salak ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~ja

1. Szén, koksz égetése után visszamaradt, rögökké összeolvadt anyag. *Koksszal fűtünk, s mindig sok salak marad a kályhában.* 2. Apróra tört ilyen anyag, melyet utak vagy sportpályák burkolására használnak. *Friss salakkal szórták fel a tenispályát.* 3. Salakkal felszórt sportpálya. *Salakon jobban megy neki a tenisz, mint fűvön.* 4. Kohósalak. *A fémek kiolvasztásakor a kohóban az ércből salak marad vissza.* 5. Táplálék emészthetetlen része. *A salak a székllettel távozik a szervezetből.* 6. (rosszálló) Valaminek az alja, söpredéke. *Az emberiség salakja ez a társaság.*

salamoni ♦ mn ~ak, ~t, ~an

(Kifejezésekben:) Salamonra, a bölcs bibliai uralkodóra jellemző, emlékeztető. • *Salamoni bölcsesség:* helyes ítéletben vagy ítéletekben megnyilvánuló bölcsesség. *Már ifjú korától kezdve híres volt salamoni bölcsességéről, magasan fejlett erkölcsi érzékéről.* | *Salamoni döntés* vagy *ítélet:* igazságos, mindkét felet kielégítő döntés. *A bonyolult perben a bíróság salamoni döntést hozott, így mindkét fél elégedetten távozott.*

saláta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Leveleiért természetett konyhakerti növény. *Fodros szélű a saláta levele. Minden nyáron ültetünk salátát a kert napos részébe.* 2. A saláta összehorolódó levélzete. *Két fej salátát vettem a piacon a vacsorához.* 3. Ecettel és cukorral a saláta leveleiből készített étel. *Salátát kért a hús mellé.* 4. Többféle zöldségből, öntettel, néha gyümölcsből készített hideg étel. *A vegetáriánusok zöldségeket, például salátákat esznek. Trópusi gyümölcsökből készíti salátát magának.* 5. (bizalmas) Rongyosra olvasott könyv. *Már kész saláta ez a könyv, szétestek a lapjai. Salátává olvasta kedvenc könyvét.*

sallang ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. (rég) Rojtos, lelógó dísz (főként lószerszámon). *Díszes sallangok csüngtek a fővezér paripáján.* 2. (rosszálló) (Fogalmazásban, megnyilatkozásban:) Cicoma, cikornya. *Beszédeiben kerüli a fölösleges sallangokat.*

sámán ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Jósló, gyógyító pogány pap. *A sámán önkívületi állapotban próbál kapcsolatot teremteni különböző természetfeletti lényekkel vagy a halottak szellemeivel.*

sámfa ♦ fn

Lábbeli kifeszítésére használatos, lábfej alakú faeszköz. *Tégy sámfát a levetett cipődbe, hogy megőrizze eredeti formáját!*

sampinyon ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Nemesített csiperkegomba. *Vacsorára pörköltet készített sampinyonból.*

sampon ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Hajmosásra való, sűrű, vízzel keverve habzó, folyékony tisztítószer. *Milyen samponnal mosod a hajadat? Korpásodás elleni samponnal használok. Beletem a sampon a szemembe, most nagyon csipi.*

sánc ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Töltés, gát. *Támadás közben a sáncok mögé húzódtak.* 2. • (rég) *Az alkotmány sáncjai:* a nemesi kiváltságok. „*Akinek sok esze volt, vagy sok pénze, azt bevették az alkotmány sáncjai közé, kívül csak az erőtlenség maradt*” (Mikszáth K.: *A fekete város*). 3. Siugráshoz készített meredek lejtőjű építmény. *A sáncról elrugaszkodva száz métert reptél a levegőben, ezzel az ugrással meg is nyerte a versenyt.*

sanda ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. (rosszalló) Gyanakvó, bizalmatlanságot tükröző. *Sanda pillantással mért végig minket. Ne nézz ilyen sanda szemmel, nem csináltam semmi rosszat! Az a sanda gyanúm támadt, hogy nem kedvelnek minket.* 2. (rég) *Kancsal, bandza. Megszólított az utcán egy kis sanda gyerek.*

sandít ♦♦♦ ige ~ani

Oldalvást, lopva tekint valakire. *A társára sandított, tőle várta a segítséget.*

sánta I. ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Bicegve, sántítva járó (ember vagy állat). *Egész életére sánta maradt a baleset következtében. Hazavitt egy sánta kóbor kutyát, és meggyógyította.* 2. Hibás vagy hiányos lábú, billegő (bútor). *Javítsd meg azt a sánta asztalt! Nem merek ráülni erre a sánta székre.* 3. Erőltetett, döcögős ritmusú (vers vagy rím). *Muszáj hangosan olvasnod ezeket a sánta verseket? Csak sánta rímeket tudott kitalálni a sorok végére.* 4. • *Sánta kerék:* nem kerek formájú kerék. *Kicseréljük ezeket a sánta kerekeket, és megint úgy megy majd, mint új korában.*

sánta II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Sánta ember. *A sánták kinlódva tették meg a hosszú utat.*

sántikál ♦♦♦ ige ~ni

1. Kissé sántít, illetve így járkál valahol. *Látom, hogy sántikálsz, mi történt a lábaddal? Egész nap a kertben sántikál.* 2. • (rosszalló) *Rosszban sántikál:* ravasz tervet vagy terveket sző. *Látom rajtad, hogy már megint rosszban sántikálsz! | Miben sántikálsz?: mire készülsz?*

sántít ♦♦♦ ige ~ani

1. Bicegve jár. *A balesete óta sántít. Az egyik lábára sántít.* 2. (Vers, versforma, rím stb.) ritmusa akadozik, hibás. *Sántítanak a verslábak ebben a disztichonban.* 3. (Érvelés, hasonlat, megnyilatkozás) következetlen, hibás vagy annak tűnik, nem egészen találó. *Te is érzed, hogy sántít, amit mondasz, miért nem vagy őszinte? Sántít ez a hasonlat, egészen másról van szó!*

sanyargat ♦♦♦ ige ~ni

1. Valaki tartósan gyötör, nélkülözésnek vet alá valakit. *Hosszú ideig sanyargatta mostohagyermekét. A földesúr kegyetlenül sanyargatta a falu népét.* • *Sanyargatja magát:* a legszükségesebbeknél kívül semmit sem fogyaszt. *Az aszkéta hosszú ideje sanyargatja magát.* 2. (Betegség) kínoz, gyötör valakit. *Gyógyíthatatlan betegség sanyargatja már amúgy is gyenge testét.*

sanyarú ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. (választékos) Keserves, gyötrelmes. *A sanyarú fogság megtörte testét és lelkét.* 2. (tréfás) Rosszkedvű. *Ne vágj már ilyen sanyarú képet!*

sáp ♦♦ fn ~, ~ot, ~ja (rosszalló)

Jogtalan, tisztességtelen haszon. *Leszedi a sápot a bevételből, így a többieknek nem jut belőle.*

sápadt ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Vértelen, halvány. *Arca sápadt, szemei fakók, teste sovány.* 2. (választékos) Halvány, tompa fényű. *Csak a sápadt hold világította meg valamennyire a kertet. Az erdő közepén sápadt fényt pillantott meg, egy kunyhó ablakában gyertya pislákol.*

sápítoz|ik ♦♦ ige ~ni (rosszalló)

Panaszkodik, sopánkodik. *Egész nap sápítozik, ahelyett, hogy segíteni próbálna magán.*

sapka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Lapos, karimátlan fejfedő. *Sohasem hord sapkát, még a legnagyobb téli hidegben sem.* 2. Védőkupak. *Ne vedd le a palack sapkáját, mert kimegy az italból a szénsav.*

sár ♦♦♦♦ fn sarak, sarat vagy ~t, sara

A sok esőtől ragacsossá vált föld. *Ősszel mindent elborít a sár.* • (választékos) *Sárba ránt vagy tipor valakit:* gyalázatba taszítja. *Ezzel a nyilatkozatával sárba tiporta ellenfele jó hírnevét. | Sarat dobál valakire:* rágalmazza, gyalázza. *Nem sportszerű nyilvánosan sarat dobálni egy politikai ellenfélre.*

sárarany ♦ fn

1. (rég) Színarany. *A király palotájában még a lépcsőkorlát is sáraranyból van. (Jelzőként:) Kirakta az asztalra a sárarany evőeszközöket.* 2. Ezüstöt is tartalmazó, sötétsárga színű, mosott arany. *Sáraranyat találtak a folyóban.*

sarc ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (rég)

A harcban legyőzöttektől szedett pénzbeli vagy természetbeli juttatás. *A háború végeztével a győztesek sarcot vetettek ki a legyőzöttekre.*

sárfészek ♦ fn (gúnyos)

Elmaradott, nyomorúságos kisváros vagy falu. *Hogy tudsz élni abban a sárfészekben?*

sárga ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Érett citrom színéhez hasonló. *Haja a sok festéktől sárga színű lett. Nyáron gyakran hord sárga ruhát. Sárgán villog a jelzőlámpa.* • *Sárga angyal:* autópályán az elromlott gépkocsik segítségére siető sárga színű autó. *Ki kellett hívni a sárga angyalt.* 2. (Főnévi használatban:) Sárga szín. *Túl sok sárgát használtál ezen a képen!* 3. Betegesen sápadt. *Rosszul néz ki, sárga az arca.* 4. Sárgásbarna tollú vagy szőrű. *A sárga csikó kint szaladgál az udvaron.*

sárgabarack ♦♦ fn

Kajszibarack. *Ne egyél annyi sárgabarackot, mert elcsapod vele a hasadat!*

sárgaborsó ♦ fn

1. Sárga magvú száraz borsó. *Sárgaborsót is árulnak a piacon, veszek belőle egy kilót.* 2. Ebből készült főzelék. *Sárgaborsó volt ebédre fasírttal.*

sárgadinnye ♦♦ fn

1. Gömbölyű, sárga vagy zöldes húsú, zamatos gyümölcs. *Légy szíves, vágj egy gerezd sárgadinnyét, de a magokat szedd ki belőle!* 2. Ezt termő, a tökfélék családjába tartozó, melegkedvelő növény. *A sárgadinnyének a talajon heverő, érdesen szőrös szárán a levelek hónaljában fejlődnek ki az 1-2 kilós termései.*

sárgája ♦♦♦ birtokos személyjelen fn (csak 3. személyben)

Tojásnak a középső, sárga, gömbölyded része. *A tojás sárgáját kikeverte cukorral, a fehérjét habnak verte föl. Válaszd szét a sárgáját és a fehérjét!*

sárgaláz ♦ fn -, ~t vagy ~at, ~a

Magas lázzal, sárgasággal járó, súlyos, trópusi fertőző betegség. *Mikor a trópusokon járt, leverte a lábáról a sárgaláz.*

sárgáll ♦ ige **sárgáll**||ik ~ni, ~ani

Sárgának mutatkozik. *A mező sárgállik a virágzó repcétől.*

sárgarépa ♦♦♦ fn

1. Gyökeréért termesztett, ernyős virágzatú konyhakerti növény. *Elvetették a sárgarépát. Kihúztam néhány sárgarépát az ebédhez.* 2. Ennek megvastagodott, narancssárga színű gyökere. *Ne tegyél annyi sárgarépát a levesbe!*

sárgaréz ♦♦♦ fn

A vörösréz és a cink sárga színű ötvözet. *A sárgaréz fontos műszaki alapanyag, de elegáns fém tárgyakat, lakberendezési kiegészítőket is gyártanak belőle. (Jelzőként:) Sárgaréz kilincseket szerelt az ajtókra.*

sárgarigó ♦♦ fn

Sárga tollú, fekete farkú és szárnyú énekesmadár. *Hajnalban arra ébredtem, hogy a kertben harsányan füttyörésznek a sárgarigók.*

sárgaság ♦♦ fn -, ~ot, ~a

1. A sárga szín uralkodó jellege. *Nem tetszik, hogy mindent sárgára mázoltatok, harsány ez a nagy sárgaság.* 2. A bőrnek és a szemgolyónak bizonyos betegségek, különösen a májgyulladás tüneteként fellépő kóros sárgás elszíneződése. *Sárgaságban szenved, kórházba kellett mennie.*

sárgul ♦♦♦ ige ~ni

1. (Gyümölcs) az éréstől fokozatosan sárgává válik. *Már sárgulnak a kertben a körték, le kellene szedni a termést.* 2. (Levél, lomb) a hervadástól lassan egészen sárga lesz. *Ősz van, sárgulnak a levelek a fákon. Sárgul a fűk lombja, szeretek ilyenkor az erdőben járni.* 3. Sárgállik. *A mezőn napraforgók sárgulnak.*

sárhányó ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Jármű kereke fölé erősített, a felcsapódó sártól védő lemez. *Letört a bicikli sárhányója, sáros lett a ruhám. Leesett az autóról a sárhányó, újat kell rá szerelni.*

sarj ♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Fiatal hajtás. *Lenyeste a fa sarjait.* 2. (választékos) Leszármazott, ivadék. *Ő a család utolsó sarja. Főúri sarj, a felesége is előkelő családból származik.*

sarjad ♦♦♦ ige ~ni

1. (Növény) hajt. *Szépen sarjad a búza.* 2. (ritka) (Bajusz, szakáll) serked. *Már sarjad a bajusza, lassan kész férfi lesz belőle.* 3. (választékos) (Utód) származik, születik. *A házasságból két utód sarjadt.*

sarjadék ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Növényi hajtás. *Lenyesegeti a gyümölcsfáról a sarjadékat.* 2. (választékos) Valamilyen származású ember. *Népi sarjadék, szülei egyszerű parasztemberek voltak.*

sarjú ♦♦ fn ~k vagy (választékos) *sarjak*, ~t vagy (választékos) *sarjat*, ~ja vagy (választékos) *sarja*

1. Újra nőtt hajtás. *Leszedték a dohány sarját.* 2. (népi) Másodjára vagy harmadjára lekaszált növény. *Összegyűjti a sarjút a réten.* 3. (Jelzőként:) Levágás után újra kihajtó (növény). *Kihajtott a mezőn a sarjú fű.*

sark ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Égítést forgástengelyének végpontja; a legészakibb, illetve legdélibb pont a Földön. (Tulajdonnévben:) *Az expedíció során megközelítettük az Északi-sarkot.* 2. Az égen a Föld forgástengelyének meghosszabbításába eső pont. *A csillagvizsgálóban*

megmutatták nekünk az északi éggömbön található sarkot. 3. Mágnesűnek a Föld északi, illetve déli sarkának irányába mutató része. *Merre mutat a mágnes sarka?* 4. Áramforrás csatlakozási pontja. *Melyik az elem negatív és pozitív sarka?* 5. (rég) Lábfejnek a boka alatti hátsó része. „*Minden sark billeg a táncra*” (Arany J.: Az ünneprontók).

sarkal ♦♦ ige ~ni

1. (Lábbelit) új sarokkal lát el. *Újra sarkalni kell a csizmámat, elviszem a cipészhez.* 2. (Labdát) sarkával továbbít. *A labdát a középcsatárhoz sarkalta.*

sarkalatos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Alapvetően fontos. *A vita sarkalatos pontja a pénzügyi helyzet volt. Az egyik sarkalatos kérdés a dolgozók szakmai előmenetele.*

sarkall ♦♦♦ ige ~ni

1. (Lovat) sarkával, sarkantyújával ösztönöz, készlet valamire. *Lovát gyorsabb mozgásra sarkallta, mert közeledett az ellenség.* 2. Valakit serkent valamire. *Elkeseredése másokat is munkára sarkallt.*

sarkantyú ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Csizma sarkára erősített fémcső. *Sarkantyújával ügetésre sarkallta lovát.* 2. (Némely madár, különösen kakas lábának hátsó részén) felfelé görbülő, hegyes karom. *Megszúrta az ujjamat a kakas sarkantyúja.* 3. (Növényen) sarkantyú alakú nyúlvány. *Az ibolyának is van sarkantyúja.*

sárkány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Mesebeli szörnyeteg. *Levágta a sárkánynak mind a hét fejét.* 2. Vázra feszített és hosszú zsinóron a levegőbe röppethető szögletes, lapos papír- vagy vászonfigura mint játékszer. *Sárkányt eregettünk a réten az unokatestvéreimmel.* 3. Fémvázból, az erre szerelt ernyőből, olykor kis benzinmotorból álló repülő sporteszköz. *Évekig motoros sárkánnyal repültem. Eltörte az egyik lábát és két bordáját, amikor lezuhant a sárkánnyal.* 4. (rosszalló, gúnyos) Gonosz nő, fúria. *Az anyósa egy sárkány.*

sarkít ♦♦ ige ~ni

1. (Elektromágneses hullámokat) úgy alakít, hogy a rezgés merőleges síkban haladjon. *A polarizátor olyan berendezés, amely a fényt sarkítja.* 2. (Nézetet, véleményt) kiélez, illetve így fogalmaz meg. *Véleményét szereti sarkítva megfogalmazni. Ne sarkítsd ennyire a kérdést!*

sarkkör ♦♦ fn

A 66,5°-os északi, illetve déli szélességi kör. *Az expedíció elérte az északi sarkkört.*

sarkvidék ♦♦ fn

A sarkkörök táján található hideg éghajlatú, jeges terület. *Egy magyar expedíció elérte a Déli-sarkvidéket. Jegesmedvék csak az Északi-sarkvidéken élnek.*

sarlatán ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja (rosszalló)

1. Szélhámós áltudós. *Tudósnak hirdeti magát, pedig csupán sarlatán.* 2. (Jelzőként:) Ilyenre jellemző. *Sarlatán módszerekkel próbált meggyógyítani.*

sarló ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Rövid nyelvű, félköríves pengéjű vágószerszám. *Nem tudja levágni a fívet, még sarlója sincs.* 2. • *A hold sarlója:* keskeny karéj alakban látható része. *Nézd csak a hold sarlóját, milyen sejtelmesen világít.*

sármány ♦ fn ~ok, ~t, ~a

A pintyek családjába tartozó, veréb nagyságú, tarka tollú, hosszú farkú madár. *A sármányok a legtöbbjükre jellemző sárga begyükről kapták nevüket.*

saroglya ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (Szekéren) ráccsal elzárt hátsó rész. *A szekér saroglyájában utaztunk.* 2. Rudakkal ellátott, két ember által hordozható, általában rácsos szállítóeszköz. *A zsákokat saroglyára rakták.*

sarok ♦♦♦♦ fn *sarkok, sarkot, sarka*

1. A lábfej hátsó, boka alatti része. *Belelépett egy darázsba, és az megcsípte a sarkát. Nyomja a sarkamat a cipő.* • *A sarkában van valakinek:* kitartóan követi, üldözi. *Tíz perce a sarkamban van ez az alak.* | *Sarkára áll:* erélyesen fellép. *Ne hagyd magad, állj végre a sarkadra!* 2. Lábbeli aljának sarok alatti része. *Lekopott a cipőm sarka.* 3. Tárgy vagy terület kiszögellése, szöglete, csücske. *Elbújt a szoba sarkába. Könny csillant meg a szeme sarkában. Ne ülj az asztal sarkára, mert nem mégy férjhez! Az oviban sarokba állították.* • *Sarokba szorít valakit:* olyan helyzetbe kényszeríti, amelyből nincs kiút. *Hosszas kérdezősködéssel sikerült sarokba szorítani őt.* 4. Utcasarok. *Megvárlak a sarkon, majd gyere utánam! A következő saroknál kell jobbra fordulni.* 5. Áramforrás pozitív vagy negatív feszültségű végpontja. *A negatív elektronok az elektromos erőter hatására felgyorsulva, igen nagy sebességgel haladnak a pozitív sarok felé.*

saru ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Szíjjakkal a lábra csatolható, felsőrész nélküli lábbeli. *Egész nyáron sarut hordott a nagy meleg miatt.* 2. Valaminek az alátámasztásához, rögzítéséhez használt, gyakran U alakú szerkezet, illetve ennek kiszélesedő vége. *A kábel másik vége saruval rögzíthető a hangdobozhoz.*

sas ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Nagy testű, kampós csőrű ragadozó madár. *Egy hatalmas sas keringett felettünk zsákmányra lesve. A legnagyobb európai sas, a 68–90 centiméter nagyságú rétisas a Duna és a Tisza ártéri erdeiben szórványosan költ.*

sás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Magas szárú, hosszú levelű vízivő. *A mocsaras tóparton sűrűn nő a sás. Most aratják a sást.*

sasfészek ♦ fn

1. Sasok költő- és lakóhelye. *A sasfészekből kikandikált egy fióka.* 2. (rég, választékos) Sziklacsúcsra épített, nehezen megközelíthető és bevezhető vár. *Sok nemesi család a külvilágtól elzárkózva, valóságos sasfészekben lakott.*

sáska ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Egyenes szárnyú, ugrólábú, tömegesen igen kártékony, növényevő rovar. *A földeket sáskák milliói lepték el, s letarolták az egész termést.*

sátán ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Gonosz szellem, ördög. *Távozz tőlem, sátán! A hiedelem szerint a sátán a pokolban él.* 2. (túlzó) Gonosz ember. *Tegnap is eljött az a sátán. Te sátán!*

satnya ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Növésében elmaradt, vézna, csenevész. *Csak nem beteg ez a satnya jószág? Nem eszik semmit ez a gyerek, azért ilyen satnya. Most már hiába locsolgatod ezt a satnya kórót.*

sátor ♦♦♦♦ fn sátrak, sátrat, sátra vagy (rég) ~a

1. Vázból és ráerősített vászonból álló (ideiglenes) hajlék. *Sátorba bújik az eső elől. Egy tóparti kempingben vertük fel a sátrakat.* • *Sátrat ver:* letelepedik, letáborozik. *1849-ben ezen a helyen vertek sátrat Bem csapatai.* 2. Alkalmi árusbódé. *A könyvhét előtt sátrakat állítanak fel a téren.* 3. • (választékos) *A fák, az ég sátra vagy (rég) sátora:* árnyékot, búvóhelyet adó rengeteg, szétterülő boltozat. *Az eső elől a fák sátra alá húzódtunk be.*

sátoros ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Sátorban árusító. *A sétálóutcát ellepték a sátoros kereskedők.* 2. Sátorral ellátott. *A vásárra jól megrakott sátoros szekérrel érkeztek.* • *Sátoros ünnep:* a) nyolcnapos, őszi zsidó ünnep. *Most van a zsidók sátoros ünnepe.* b) (népi) nagy keresztény egyházi ünnep. *A protestánsoknál sátoros ünnepnek számít a karácsony, a húsvét és a pünkösöd.* c) (tréfás) kivételes alkalom. *Csak sátoros ünnepeken van együtt a család.* 3. (választékos) Sátorszerűen szétterülő. *A hatalmas fák sátoros lombzata alig engedett át némi napfényt.*

sátoroz ♦♦ ige **sátoroz|ik** ~ni

1. Sátorban lakik. *A vándortábor idején az erdőben sátoroztak.* 2. (népi, rosszálló) Időzik valahol. *Hol sátorozik ilyen soká?*

satöbbi ♦♦♦ nm (bizalmas)

És egyéb (hasznos dolog). *Megnézték az Operát, az Akadémiát, a Lánchidat satöbbit.*

satrafa ♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Házsártos, rendszerint csúf öregasszony. *Már megint pöröl a vén satrafa.*

satu ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Munkadarab rögzítésére való vasszerszám. *Satuba szorítja a vasat, és reszelni kezdi.* 2. (népi) Préselésre használt facsavaros szerkezet, prés. *A satut szőlőpréselésre használjuk.*

sav ♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Csipős ízű, erős oldó hatású hidrogénvegyület. *A savak tömény oldatban roncsoló hatásúak. A sósav egyértékű, a kénsav kétértékű, a foszforsav háromértékű sav.* 2. (bizalmas) Gyomorsav. *Sok a sava, gyógyszert kell rá szednie.*

sáv ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Területnek valamilyen szempontból elkülönülő szélesebb csíkja. *A part mentén egy keskeny sávban strandot alakítottak ki. A magyar zászló egy piros, egy fehér és egy zöld vízszintes sávból áll.* 2. (Ország)útnak közlekedésrendészeti céllal hosszirányban elválasztott, kijelölt része. *Ezen az úton mindkét irányban két forgalmi sávon lehet haladni. Ne menj negyvennel a belső sávban, ha lassan akarsz közlekedni, húzódj inkább a szélső sávba! Melyik lesz a kereszteződésben a kanyarodó sáv?* 3. Hullámhossz, rádióvétel helye. *Melyik sávon fogható a Danubius rádió?*

sava-borsa ♦ birtokos személyjeles fn (csak alapalakban és tárgyraggal)

1. Jellegzetes íze valaminek. *A fűszer megadja az étel savát-borsát.* 2. Legjava, lényege valaminek. *A futball sava-borsa a gól.*

savanyít ♦♦ ige ~ani

1. (Élelmiszert) folyamatosan savanyúvá érlel. *A káposztát hordókban savanyítják.* 2. (Ételt) valamivel savanyúvá tesz. *Egy kis citromlével savanyítottam a levest.*

savanykás ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Kissé savanyú. *Az alma savanykás ízű.*

savanyú ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. Az ecet vagy a citrom ízéhez hasonlóan csipős ízű. *Savanyú bort iszik szódával. Savanyú a tej, biztosan megromlott. Ez a szilva még nagyon savanyú, nem elég érett.* 2. (rosszálló) Kedélytelen, kedvetlen (ember, arc stb). *Semmi kedvem találkozni azzal a savanyú alakkal. (durva) Egész este savanyú pofát vágott.*

savanyúság ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valaminek savanyú íze. *A gyümölcsstea savanyúságához jól illik a méz.* 2. Savanyú köret. *Hozzon valami savanyúságot is, uborkát vagy paprikasalátát!*

savanyúvíz ♦ fn

Szénsavas ásványvíz. *Rendelt egy palack bort és két üveg savanyúvizet.*

savó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Aludttejből kivált, híg, zöldessárga, savanykás ízű folyadék. *A savó hűtve kellemes ízű, nem hizlaló ital.* 2. A vér alvadásakor a megalvad, kocsonyás anyagtól elváló híg, sárgás folyadék. *A laboratóriumban a vérből kiválasztják a savót.*

sci-fi ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Tudományos-fantasztikus művészeti, különösen irodalmi vagy filmalkotás. *Imádom a sci-fit, kedvencem a Csillagok háborúja és a Mátrix. A gyerekek bújja a sci-fiket.*

scsí ♦ fn ~k, ~t, ~je (Ka)

Húsos káposztaleves. *Kérhetnék kenyeret a scsíhez?*

se I. ♦♦♦♦ ksz (tiltó mondatrészek, mondatok összekapcsolására)

1. Szintén ne. *Ne menj a tópartra, se az erdőbe!* 2. • *Se ne:* ne is. *Ne egyél, se ne igyál!* 3. (Páros használatban:) *Ne nézz se jobbra, se balra!* 4. (Előzményre utalva:) *Engem se hagyj itt!* 5. Sőt ne is. *Fuss el mellette, oda se pillants!* 6. (A mellékmondatban közölt körülmény ellenére való tiltás kifejezésére:) *Akkor se menj, ha hívnak!* 7. (Választó kötőszó után:) *Gondolkozom, olvassak-e vagy se.*

se II. ♦♦♦♦ hsz

1. (Nyomatékos tiltás kifejezésére:) *A világ minden kincséért se mondd el! Azért se menj el!* • *Egy szót se!:* csend legyen. | *Mit se:* egyáltalán ne. *Mit se törődj vele!* 2. (Tagadó névmás vagy határozószó nyomósítására:) *Ne félj senkitől se!*

seb ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Sérülés útján a testen keletkezett vérző nyílás, illetve heg. *Egész testét sebek borították.* 2. Lelki sérülés. *Ne tépd fel a régi sebeket!*

sebj ♦♦♦ msz

Nem baj! *Vesztettél? Sebj! Legközelebb majd te győzöl.*

sebbel-lobbal ♦♦ hsz

Izgatottan sietve. *Nagy sebbel-lobbal távozott, mert megsértődött.*

sebes¹ ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Sebzett, sebekkel borított. *Sebes kezével nem tud mosogatni. Elesett a betonon, és sebes lett a térdje.*

sebes² ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Gyors. *A sebes folyón nehéz volt felfelé evezni. Szinte hallani lehetett sebes szívverését.*

sebesség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valamely tevékenység gyors volta. *Ördögi sebességgel játszott hegedűjén.* 2. Valamely helyváltoztatás gyorsasága. *A mozgás sebességét a megtett út és az idő hányadosa adja. Az expresszvonat sebessége óránként 150 kilométer.* 3. (bizalmas) Motoros jármű valamelyik sebességfokozata. *Sebességbe teszi az autót. Kapcsolj az ötödik sebességre!*

sebesült ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Sebesülést szenvedett. *A háború alatt a sebesült katonákat ápolta egy kórházban. Talált egy sebesült verebet.* (Főnévi használatban:) *A frontvonalától elszállították a sebesülteket.*

sebész ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Műtétet végző szakorvos. *Lábtörése után elvitték a sebéshöz. A sebész, aki megoperálta, azt mondta, hamarosan felépül.*

sebezhető ♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

1. Olyan (személy), akit könnyen meg lehet sebezni. *Testét sisak, páncél védi, nem sebezhető. A körbezárt kis csapat a hatalmas túlerővel szemben nagyon sebezhetővé vált.* 2. Érzékeny, könnyen megsértődő. *Sok a sebezhető pontja. Légy hozzá kedves, olyan sebezhető lélek!*

sebtében ♦♦♦ hsz

Gyorsan, sietve. *Vacsora előtt még sebtében átnézte az újságokat. Látszik, hogy sebtében készítetted el ezt a fogalmazást.*

segéd ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Kisiparos, kereskedő szakképzett alkalmazottja. *A szabónk két segéddel dolgozik.* 2. (rég) Párbajsegéd. *Nevezze meg a segédeit!*

segédige ♦♦ fn

Más igék idejének, módjának vagy más körülményének a kifejezésére szolgáló ige. *A fog és a volna például segédigék. Milyen angol segédigéket ismersz?*

segédkez|ik ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Segít. *Sokan segédkeztek a munkában, így hamar elkészültünk.*

segédmunkás ♦♦ fn

Kisegítő munkát végző fizikai munkás. *Szakképzettsége nem volt, ezért csak segédmunkásnak vették fel.*

segély ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (rég) Segítség. *A padlásra létra segélyével jutott. Segélyére sietett a szomszédjának.* 2. Rászorulóknak adott anyagi juttatás. *Miután elbocsátották, néhány hónapig munkanélküli segélyen élt. Az önkormányzat megítélte neki a szociális segélyt. A vállalatától temetési segélyt kapott a halott munkás családja.*

segélyez ♦♦ ige ~ni

Rendszeresen anyagi segélyben részesít valakit. *Barátai segélyezik, amíg nem talál munkát. Az önkormányzat is segélyezi a szociálisan rászorulókat.*

segít ♦♦♦♦ ige ~eni

Valakinek a tevékenységét vagy helyzetét közreműködésével könnyíti. *Barátom mintaférj, sokat segít a feleségének. Barátját tanáccsal segíti ebben a nehéz időszakban. Sokat segíthet a bajodon egy jó szakember.* • *Diadalra segít valamit:* győzelemre juttatja. *Bátorságával diadalra segítette a csapatát.* | *Világra segít valakit:* szülésként levezeti a szülést, illetve a szülésnél segédkezik. *Egy fiatal orvos segítette világra a kismama első gyermekét.*

segítség ♦♦♦♦ fn -, ~et, ~e

1. Az a cselekvés, tény, szituáció, hogy valakinek, valakin segítenek. *Jól jött az anyagi segítség, amikor építkeztünk. Azonnal segítségére sietett bajba jutott barátjának. Mindig segítségemre van a kollégám, ha valahol elakadok a munkában.*
2. (Mondatszóként:) *Segítség!*: segítsenek. *Segítség, tolvaj!* **3.** Segítőtárs. *Nincs segítségem ebben a kilátástalan helyzetben.*

sehány ♦ általános nm

Egy sem. *Hány könyvet vettél? – Sehányat.*

sehogy ♦♦♦♦ általános hsz **sehogyan**

Semmilyen módon, semmilyen áron. *Sehogyan sem tudta megoldani a feladatot. Hogy tudsz túladni rajta? – Sehogly!*

sehol ♦♦♦♦♦ általános hsz

1. Semmiféle helyen vagy egyik helyen sem. *Ilyen jó gyümölcs nem terem sehol. Sokfelé járt, de sehol sem kívánt letelepedni.*
2. • (bizalmas) *Sehol sincs*: nagyon lemaradt. *Jók a képességei, de sehol sincs a többiekhez képest.*

sehonnai ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~ja (régii, választékos)

Hazátlan. „*Sehonnai bitang ember, Ki most ha kell, halni nem mer*” (Petőfi S.: Nemzeti dal).

sehonnán ♦♦♦ általános hsz

Semmiféle helyről. *Sehonnán sem kap segítséget.*

sejk ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Arab törzsfő, előkelő úr. *A sejk magával hozta egész háremét.*

sejt¹ ♦♦♦ ige ~eni

Gyanít valamit. *Nem sejtí még, mi vár rá.* • *Roszzat sejt*: kellemetlenség vagy kellemetlenségek bekövetkeztétől tart. *Roszzat sejtek, azt hiszem, nyitva felejtettem otthon a vízcsapot.*

sejt² ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Az élő szervezet parányi része, elemi egysége. *A növényi sejteket sejtfal veszi körül. A tojás is egy állati sejt. Az egyik legnagyobb emberi sejt a petesejt.* **2.** Méhek építette, hatszög alakú kamrácska. *A lép sejtjei tele vannak mézzel.* **3.** (régii) Kis létszámú (illegális) politikai csoport. *A harmincas években kommunista sejtet szervezett.*

sejtelem ♦♦♦ fn *sejtelmek, sejtelmet, sejtelme*

1. (választékos) Előérzet. *Roszz sejtelme támadt, hogy valami baj éri az utazás alatt.* **2.** • (bizalmas) *(Halvány) sejtelme sincs valamiről*: fogalma sincs róla.

sejtelmes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Rejtett okok miatt érthetetlennek látszó. *Miért mosolyogsz ilyen sejtelmesen?*

sejtmag ♦♦ fn

A sejtnak a legfontosabb életfunkciókat ellátó központi része. *A növényi és az állati sejtnak is van sejtmagja. Az állati sejtmagot fehérje veszi körül.*

sekély ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Alacsony, nem mély (víz). *A part mentén sekély a víz, inkább ott labdázunk!* **2.** (választékos) Felületes, nem mély (érzés, érzelem). *Csak sekély érzelmeket táplálok iránta. „Sekély e kék”* (József A.: Születésnapomra).

sekélyes ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (ritka) Kissé sekély (víz). *A tó sekélyes részén nád nőtt.* **2.** Felületes. *Sekélyes érvelése nem győzött meg.*

sekrestye ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Kegyűgyűgyű, szertartási kellékek őrzésére szolgáló templomi helyiség. *A sekrestyéből ellopták a díszes aranykelyhet.*

selejt ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Hibás ipari termék. *Sajnos idén is sok selejtet gyártottak.* **2.** Gyenge, használhatatlan, hitvány része valaminek. *Nekik már csak a gabona selejtje jutott.*

selejtes ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Munka közben elrontott, hibás. *A selejtes darabokat le kell venni a futószalagról.* **2.** Hitvány, rossz minőségű. *Csupa selejtes ruhát árusítottak. Olcsón adják a selejtes almát.* **3.** Olyan, amelyben sok a selejt. *Selejtes árut kaptak, alig van benne használható darab. Selejtes a készlet.*

sellő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Halfarkú vízi tündér. *A sellők csak a képzelet világában élnek.* **2.** (népi) Folyó zúgója; (kisebb) vízesés. *Megcsodálták a sellőt a hegyekben.*

selyem ♦♦♦♦ fn *selymek, selymet, selyme* vagy (ritka) ~je

1. Finom kelme, amit a selyemhernyó váladékából keletkezett finom szálból készítenek. *Vettem három méter selymet a függönyhöz.* (Jelzőként:) *Sötétkék selyem hálóinget kapott születésnapjára a férjétől.* **2.** Selyemfonál, cérna. *Hozz egy gombolyag piros selymet!* **3.** Valaminek finom, lágy, kellemes volta. *„Milyen volt hangja selyme, sem tudom már”* (Juhász Gy.: Milyen volt szökecsége...).

selymes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Selyemhez hasonlóan fényes, puha, lágy. *Mitől ilyen selymes a hajad? Leheveredtek a selymes pázsitra.* **2.** (ritka) Selyemből való. *Selymes párnákon pihen.*

selypít ♦♦ ige ~eni

Néhány mássalhangzót hibásan, pöszén ejt. *Selypítve beszél, logopédushoz kell járnia.*

sem I. ♦♦♦♦ ksz (tagadó mondatok, mondatrészek kapcsolására)

1. Szintén nem. *A lányok nem jöttek, és a fiúk sem. Te sem tudod? A könyvet sem felejttem el.* (Páros használat:) *Így sem jó, meg úgy sem jó.* **2.** (Igei állítmányra vonatkoztatva:) Nem is. *Nem jött haza, azaz még el sem ment.* **3.** (A szóban forgó körülmény

ellenére való tagadás kifejezésére:) *Ha tudnám, sem mondanám meg neked.* **4.** (Választó kötőszó után:) Nem. *Nem tudja, igaz-e vagy sem.*

sem II. ♦♦♦♦ hsz (tagadó mondatokban)

1. (Nyomatékos tagadásra:) Egyáltalán nem. *Szóba sem jött, hogy őt is meghívjuk. Mit sem tud róla.* **2.** (Tagadó névmás mellett:) Nem. *Senki sem látta.*

séma ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fő vonásokat tartalmazó vázlatos rajz. *A séma szerint készítette el a munkadarabot.* **2.** (rosszalló) Merev gondolkodási, cselekvési forma. *Csak sémákban képes gondolkodni.*

semeddig ♦ általános hsz

1. (Szinte) semekkora távolságra sem vagy a legrövidebb távolságra sem. *Meddig mentetek? – Semeddig sem. Még semeddig sem jutottak, amikor megdördült az ég.* **2.** (Szinte) semennyi ideig sem vagy a legrövidebb ideig sem. *Meddig égettétek a lámpát? – Semeddig sem! Nem tartott a vihar semeddig, máris kisütött a nap.*

semekkora ♦ általános nm

(Rendszerint válaszként:) A legkisebb nagyságú sem. *Mekkora kenyeret kérsz? – Semekkorát!*

semelyik ♦♦ általános nm

Egyik sem. *Melyik ruhát választod? – Semelyiket sem. Semelyik festmény nem tetszett.*

semennyi ♦♦ általános nm

A legkisebb mennyiségű vagy mértékű sem. *Semennyi vagyona sincs. Semennyi fáradtságba sem kerül. Semennyi pénzért sem adná.*

semerre ♦♦ általános hsz

1. Semmiféle irányba. *Nem nézett semerre sem, csak ment egyenesen előre.* **2.** Körös-körül sehol. *Fényt nem láttak semerre.*

semerről ♦ általános hsz

Egyik irányból sem. *Nem bukkant fel senki semerről.*

semhogy ♦♦♦ ksz (választékos)

1. (Következményes mellékmondat élén:) Mintsem (hogy). *Sokkal jobb tanuló ő, semhogy otthon maradjon dolgozatíráskor.* **2.** (Két lehetőség közül az egyiket elvető mellékmondat bevezetésére:) Mintsem (hogy). *Inkább jelentkezik a rendőrségen, semhogy gyávának tartsák.*

semleges ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Egyik (hatalmi) csoportosuláshoz sem tartozó. *A vitás kérdésben semleges maradt. Megpróbált egy semleges országban letelepedni a háború után.* (Főnévi használatban:) *Összeültek a semlegesek képviselői.* **2.** Közömbös jellegű. *Ez egy szép semleges árnyalat, nem túl feltűnő, de jól illik minden ruhához. Kedvelem a semleges ízeket.* **3.** Se nem him, se nem nőstény. *Mesterséges körülmények között sikerült egy semleges egyedat kitenyészteni.* **4.** Se nem lúgos, se nem savas. *A savas anyag közömbösítése után semleges kémhatású folyadékot kaptunk.* **5.** Mágneses vagy elektromos tulajdonságokat nem mutató. *A műanyag tárgyak semleges testek, nem vezetik az elektromosságot.* **6.** (Némely nyelvben:) A hímnem és a nőnem mellett a harmadik nyelvtani nemhez tartozó. *Soroljátok fel a múlt órán tanult rendhagyó semleges főneveket! A mai órán a latin semleges főnév ragozásáról lesz szó.* (Főnévi használatban:) *Az orosz alany- és tárgyeset a semlegesben azonos.*

semmi I. ♦♦♦♦ általános nm

1. Egy sem, a legkevesebb sem. *Semmi sem tart örökké. Semmi sem termett az idén.* • *Semmibe (sem) veszik:* úgy kezelik, mintha nem is létezne. *Semmibe veszik a munkahelyén, a kollégái szóba sem állnak vele.* **2.** (túlzó) Nagyon kevés. *Ezért a ruháért az ötezer semmi.* **3.** Semmilyen érték. *Semmiye sincs szegénynek, amióta elvált a feleségétől.* **4.** (Jelzőként:) Jelentéktelen. *Miért kellett ezt a semmi dolgot úgy felfújni?*

semmi II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Nem létező dolog. *Semmivé lettek a vele kapcsolatos illúzióim. Egy csapásra semmivé tehet téged az a nőszemély.* **2.** Nulla. *Ha tizből levonunk tízet, marad semmi.* **3.** A levegő, a messzeség. *Órák óta bámul a semmibe.* **4.** Nagyon értéktelen dolog. *Egy nagy semmivel szúrták ki a szemét.* **5.** Nagyon kis fáradtságba, megerőltetésbe kerülő dolog. *Ezt megcsinálni neki semmi.* **6.** Alacsony vagyoni, társadalmi helyzet. *A semmiből küzdötte fel magát.*

semmiféle ♦♦♦♦ általános nm

Egyetlenegy sem. *Nincs semmiféle meggyőződése, azt hajtogatja papagáj módjára, amit a többiek mondanak.*

semmiképpen ♦♦♦♦ általános hsz **semmiképp**

1. Semmilyen módon. *Semmiképpen nem tudok ma elmenni hozzád.* **2.** Egyáltalán ne. *Semmiképpen se számíts rám!*

semmikor ♦♦ általános hsz

Soha. *Mikor érnél rá? – Semmikor. Semmikor sem hajlandó velem találkozni.*

semmilyen ♦♦♦♦ általános hsz

1. Egyetlenegy sem. *Semmilyen bizonyíték nem volt ellene, így elejtették a vádat.* **2.** (bizalmas) Jellegtelen, meghatározhatatlan. *Olyan semmilyen ember a szomszédunk.*

semmirekellő ♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, – (rosszalló)

Hítvány, mihaszna (ember). *Elkergette a háztól azt a semmirekellő alakot.* (Főnévi használatban:) *Csak a napot lopják ezek a semmirekellők.*

semmis ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, – (választékos)

Érvénytelen. *A határozatot semmisnek nyilvánították. Tekintsd semmisnek, amit mondtam!*

semmisség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A létezés hiánya, nemlét. *Fokozatosan semmiségbe süllyed.* 2. A levegő, a messzeség. *Üveges szemekkel réved a semmiségbe.* 3. Jelentéktelen dolog. *Semmiség az egész, ne törődj vele! Valami semmiséget vitt ajándékba.* 4. Jelentéktelenség. *Leverte saját semmiségének a tudata.*

semmittevő ♦♦ mn ~k, ~t, ~en (rosszalló)

Semmi hasznos tevékenységet nem végző (személy). *Estéknént semmittevő alakok lézengenek a házunk előtt.* (Főnévi használatban:) *Mit keres itt ez a semmittevő?*

senki I. ♦♦♦♦ általános nm

1. Egy ember sem. *Nem bízok senkiben. Senki sem mehet ki a teremből, amíg ki nem csöngetnek!* | *Senkije sincs:* nincs se rokona, se barátja. *Senkije sincs szegénynek kicsi kora óta.* • *Senki fia:* egyetlen ember sem, egyáltalán senki. *Nem beszélne senki fiával.* | *Senki földje:* a) gazdátlan föld. *A senki földjén hirtelen lerobbant a kocsis.* b) két ellenséges arcvonaltól közti sáv. *Tűzszünet idején néhány társával a senki földjére merészkedett.* 2. (Jelzőként:) Egy (személy) sem. *Senki vásárlót meg ne károsíts!* 3. (Jelzőként:) Jelentéktelen, hitvány. *Ez egy senki ember, látni sem akarom többé!*

senki II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Jelentéktelen, semmibe vett ember. *Milyen befolyásos ember volt, most pedig egy senki.* 2. Hitvány ember. *Kit érdekel egy ilyen senki. Ez a senki beszél nekem erkölcsről?*

senkiházi ♦♦ (rosszalló) mn ~ak, ~t, –

1. Jöttment, sehonnai. *Hordd el magad, te senkiházi csavargó!* 2. (Főnévi használatban:) Csavargó, gazember. *Ezek a senkiházai nem akarnak dolgozni.*

senyved ♦♦ ige ~ni

1. Tengődve, sínylődve él valahol. *Egy dohos odúban senyved már évek óta.* 2. (Növény) rosszul vagy nem fejlődik. *Az aszály miatt minden növény senyved.*

seper ♦♦♦ ige **söpör** ~ni

1. Seprűvel takarít. *Épp a ház előtt seper, amikor találkoztunk.* 2. (Valahová) sodor valamit. *Heves mozdulatával földre seperte a papírokat. Az orkán porfelhőt seper maga előtt.* 3. • *A földet söpri:* földig ér, a földet súrolja. *Estélyi ruhája a földet söpri. A törpe szakálla a földet söpörte.*

seprű ♦♦♦ fn **söprű** ~k, ~t, ~je

Cirokból, gallyból készített, általában hosszú nyelű, takarításhoz használt eszköz. *Fogta a seprűt és felsöpörte az egész udvart. Othron cirokból seprűt köt, hétvégénként azt árulja a piacon.*

serceg ♦♦♦ ige ~ni

Sistergő, pattogó hangot ad. *Serceg a nedves fa a tűzön. Őreg már ez a rádió, nagyon serceg. A sütőben serceg a hús.*

sercen ♦ ige ~ni

Rövid, sercegő hangot ad. *Mielőtt kialudt az égő, sercent egyet.*

serdül ♦ ige ~ni

Felnőtté érik. *Korán serdülnek a mai gyerekek. Férfivá serdült, amióta utoljára láttam.*

serdülő ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

A gyermekből felnőtté érés korában levő. *Erre az előadásra serdülő lányok és fiúk járnak.* (Főnévi használatban:) *Pszichológusként a serdülők problémáival foglalkozik.*

sereg ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Hadsereg. *„Trombita harsog, dob pereg, Kész a csatára a sereg”* (Petőfi S.: Csatadal). (bizalmas) *Bevonul a seregbe.* 2. Valakiknek a tömege. *Reggelente diákok serege özönlik az iskolába.* • (választékos) *Mennyei seregek vagy az ég minden seregei:* angyalok. *„Hirtelen mennyei seregek sokasága vette körül az angyalt, és dicsőítette az Istent...”* (Biblia, Lukács evangéliuma). | *A Seregek Ura:* az Isten. *„Mert magad nyilatkoztattad ki, Seregek Ura, Izraelnek Istene, szolgádnak: Házat építék neked”* (Biblia, Sámuel II. könyve). 3. (Jelzőként:) Nagyon sok. *Egész sereg ember vár bebocsátásra.* 4. *Seregestül:* sokan, nagy számban. *Tavasszal a gyerekek seregestül mennek játszani a parkokba, terekre.*

seregély ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Fekete tollú, rigó nagyságú énekesmadár. *A seregélyek leszálltak a gyümölcsösben.*

sereghajtó ♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Leghátul menő. *A sereghajtó csoport csak estére ért vissza a táborba.* (Főnévi használatban:) *A kiránduláson ő volt a sereghajtó.* • (gúnyos, régi) *Sereghajtó katona:* egységétől elszakadva leghátul haladó. *A sereghajtó katonákat mindenki lenézte.* 2. (bizalmas) Az utolsó helyen álló vagy végző (versenyző, csapat). *A sereghajtók közé került, de nem bántódott miatta. Idén végre nem mi lettünk a sereghajtó csapat.*

seregszemle ♦♦♦ fn

1. Hadsereg feletti szemle. *A hadvezér seregszemlét tart a végső csata előtt.* 2. Valakiknek együttes bemutatkozása valamilyen összejövetel, esemény alkalmával. *Már ötödik alkalommal rendezték meg idén a fiatal írók seregszemléjét.* 3. Valamely termékeknek, eredményeknek látványos bemutatója. *Számos új cég részt vett az ipari termékek seregszemléjén.* 4. Eposzban a szereplők egymás utáni bemutatása. *A felelő az Iliász seregszemléjéről számolt be.*

sérelem ♦♦♦ fn *sérelmek, sérelmet, sérelme*

1. Elszenvedett sértés. *Megbosszulja az őt ért sérelmeket.* 2. Valamely jog törvénybe ütköző megsértése. *Az ügyben az alkotmányos jogok sérelme nélkül kell eljárni.*

sérelmes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Valakinek jogait sértő, káros, hátrányos. *Bírósághoz fordult a sérelmes intézkedés miatt. Számára sérelmes döntés született az ügyben.*

serény ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en (választékos)

1. Gyors, ügyes, fürge. *Ez a serény leány majd egykettőre elmosogat.* 2. Szorgalmas, igyekvő, buzgó. *Serényen dolgozik, jó munkaező volt világhétében. „Nyikorgó kosárral ölében, ment a padlásra, ment serényen”* (József A.: Mama).

seriff ♦ fn ~ek, ~et, ~je

Az USA-ban és Angliában közigazgatási és bírói hatáskörű tisztviselő. *Az volt a seriff a filmben, akinek a mellényén ezüstcsillagot láttál.*

serked ♦ ige ~ni

1. Nőni kezd, sarjad. *Már serked a fű, amit nemrég vetettünk el. Hogy megnőtt ez a Jóska, már serked a bajusza!* 2. (Vér) szivárogni vagy folyani kezd. *Nézte, ahogy serked a vér a kezéből.*

serkent ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Élénk) viselkedésre, tevékenységre készítet valakit. *Lelkesítő szavaid munkára serkentettek.* 2. (Mozgást, folyamatot stb.) élénkebbé tesz. *A mozgás és a hideg zuhany serkenti a vérkeringést. Ez a tableta állítólag serkenti a hajnövekedést.*

serkentőszer ♦ fn

A szervezet életműködését élénkítő szer. *A kávé erős serkentőszernek számít. Enyhe serkentőszert szedett verseny előtt, mégis ki lehetett mutatni.*

serleg ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (régii, választékos) Talpas ivóedény. *A király fenéig ürítette a serleget.* 2. Ilyen alakú, sportversenyen nyerhető díj. *A versenyről az első helyezett egy szép serleget vihet haza.*

serpenyő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Lapos, nyeles fémedény. *Hagymát pirít a serpenyőben.* 2. Mérlegen: fémhányér. *A leszeletelt párizsit a mérleg serpenyőjébe tette.*

sért ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Testileg vagy lelkileg bánt valakit, valamit, fájdalmat okoz neki. *Az erős fény sérti a szememet. Viselkedése sérti az önérzetemet. Ezzel a mondatoddal vérig sértettél!* 2. (Jogot, érdeket, eszmét) csorbit. *Ez a megállapodás sérti az érdekeinket.*

sértés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Disznó. *Néhány éve még a legtöbb háztájiban neveltek sertést, így nem volt gond húsrá és zsírra.* 2. Ennek húsa. *A hithű mohamedánok nem ehetnek sertést.*

sértés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Önérzetet sértő kijelentés. *Rosszulesett neki a sértés, nagyon megharagudott miatta.* 2. • (Súlyos) testi sértés: (nehezen gyógyuló) testi sérülés szándékos okozása. *Öt év börtönbüntetésre ítélték súlyos testi sértésért.*

sértett ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Olyan (személy), akit megsértettek. *A hiúságában sértett nő sohasem tud megbocsátani.* • *Sértett fél:* akinek valamilyen jogát az elkövetett bűncselekmény (meg)sértette. *A sértett fél azonnal feljelentést tett a rendőrségen.* (Főnévi használatban:) *A sértett feljelentést tett a támadó ellen.*

sértő I. ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

Valakinek az érzékenységet bántó. *Nem tűröm, hogy ilyen sértő hangon beszélj velem! Sértő viselkedése már mindenkinek szemet szúrt.*

sértő II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Aki megsértett valakit. *A sértő kérjen tőle bocsánatot!* 2. Sértő dolog. *Nagyon sértőt mondott, nem tudom elfelejteni neki.*

sérülés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (Fizikai hatás következtében) a testet, szervezetet ért ártalom, seb, sebesülés. *Sérüléseit hamarosan ellátták a baleseti sebészetben. Belehalt sérüléseibe. Nyolc napon túl gyógyuló sérüléseket szerzett.* 2. Tárgyon keletkezett rongálódás. *Kikalapálták a karosszéria sérüléseit. Néhány apróbb sérülést leszámítva a százéves bútorok jó állapotban voltak.* 3. Lelki bántódás, károsodás, illetve ennek tartósabb következménye. *A szülei halála okozta sérülést máig nem heverte ki. A gyerekkori trauma életre szóló lelki sérülést okozott neki.*

sérv ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Hasüregi zsigerek kóros kitüremkedése. *Gyenge hasfala miatt az emeléstől sérvet kapott.*

seszínű ♦ mn ~ek, ~t, ~en

Szintelen, fakó. *Szép lány, kár hogy a haja seszínű.*

séta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kényelmes, kellemes gyaloglás. *Jólesik a séta a friss levegőn.* 2. Látnivalók szakszerű vezetéssel való megtekintése. *Városnéző sétára indultak az idegenvezetővel. Sok mindent tanultak a múzeumi séta során.*

sétál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Sétát tesz. *Vacsora után sétál egy kicsit a környéken.* 2. (Ide-oda) járkal. *Le-föl sétál a szobában.* 3. Kényelmes tempóban lépked. *Ráérősen sétál, pedig sietünk kellene.*

sétány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

Fákkal, virágokkal szegélyezett, padokkal ellátott sétaút. *A Margitsziget egyik hangulatos sétányán találkoztunk.*

settenked|ik ♦♦ ige ~ni

1. Lopódkodva ólalkodik valahol. *A róka a tyúkólnál settenkedik.* 2. Fiú vagy férfi (udvarló szándékkal) forgolódik valahol. *Mindig a lányok körül settenkedik.*

sezlon ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Magasított fejrészü ülő- és fekvőbútor. *Ebéd után leheveredett a sezlonra.*

si ♦♦♦ fn –, ~t, ~je

1. A sieléshez szükséges felszerelés. *A Tátrába sit is vittek magukkal.* 2. Síléc. *Felkötö a sit, és már siklik is lefelé.* 3. Sielés. *A si a kedvenc sportja.*

síel ♦♦♦ ige **sízlik** ~ni

1. Sível halad, siklik. *Szeretem nézni, ahogy a hegyoldalon síelnek lefelé az emberek.* 2. A síelést sport- vagy szabadidős tevékenységként rendszeresen végzi. *Őcsém minden télen a Tátrában sízik. Szeretne versenyszerűen is síelni. Még csak egy éve síelek, de már egész jól megy.*

siet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Gyorsan megy. *Lassabban, ne siess annyira!* 2. *Siet valamivel:* igyekszik valamit gyorsan elkészíteni. *Siess a házi feladattal, hogy hamarabb találkozhassunk délután!* 3. • *Segítségére siet valakinek:* késedelem nélkül igyekszik segíteni neki. *Azonnal segítségére sietett barátjának, amint meghallotta, mi történt vele.* 4. Dolga van, nem ér rá. *Most sietek, majd este beszéljünk telefonon!* 5. (Óra) többet mutat, mint a pontos idő. *Az új óram öt perccel siet.*

sietség ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Gyors menés, sietés. *A nagy sietségben hamar elfáradt.* 2. Igyekezet, kapkodás. *Miért ez a nagy sietség? Az elutazás előtt lázas sietség lett úrrá mindenkin.*

siheder ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (kissé rosszalló)

Serdülőkorú fiú. *Újtát állta néhány siheder.* (Jelzőként:) *Egy siheder fiú lépett be az ajtón.*

sík I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, –

Sima, egyenletesen lapos. *Ezen a sík vidéken nincs egy kisebb domb se.*

sík II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Lapos, sík terület, síkság. *„Az ember végül homokos, szomorú, vizes síkra ér”* (József A.: Reménytelenül). 2. Sík felület. *Távcsővel bámulta a tenger síkját.* 3. (választékos) Küzdőtér. *Kiáll a síkra harcolni.* 4. Két dimenziójú térbeli alakzat. *Adva van a síkon két egyenes.* 5. (választékos) Vonatkozás, terület. *A kérdést csak elméleti síkon érintették. Más síkra tereli a vitát.*

sikál ♦♦ ige ~ni

Súrol valamit. *Egész nap a padlót sikálja.*

sikamlós ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Pajzán, pikáns. *Egész este sikamlós történeteket meséltek egymásnak. Nem szereti a sikamlós vicceket.*

sikátor ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Keskeny utca vagy utcácska, köz. *Végigjárta az óváros kanyargós, szűk sikátorait.*

siker ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Valamilyen tevékenységben elért jó eredmény. *Tudományos sikereit nemcsak tehetségének köszönheti, hanem jó kapcsolatainak is.* • (választékos) *Siker koronáz valamit:* eredményesen végződik. *Végre siker koronázta hosszas próbálkozásainkat.* 2. Valamilyen tevékenységgel, magatartással, alkotással kivívott tetszés. *A filmnek hatalmas sikere lett, jelölték Oscar-díjra is.* | *Sikere van valakinél:* tetszik neki, nagy hatással van rá. • *Sikert arat:* nagy tetszést vált ki. *Humoros darabjával példátlan sikert aratott.*

sikerdíj ♦♦ fn

Szakértő személynek a közreműködéséért (szerződésben) megajánlott és kifizetett, a munkája eredményének mértékétől függő jutalék. *Gyanúsán magas volt az ügyvédnö sikerdíja.*

sikerül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamilyen eredménnyel zárul. *A próba jól sikerült. Rosszul sikerült a bemutatkozás.* 2. Sikerrel végződik. *Remélem, sikerülni fog a felvételim.* 3. Meg tud valósítani valamit. *Nagy nehezen sikerült álláshoz jutnia. Sikerült egérutat nyernie üldözői elől.* 4. Valamilyenre sikerül: az eredetileg tervezett helyett valamilyen lett. *A pulóver egy kicsit nagyra sikerült.*

siket ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (népi, hivatalos)

Süket. *A siketek, hallássérültek számára négyévente sportversenysorozatot rendeznek az olimpiai játékok mintájára, a Siketek Világjátékát.*

sikidom ♦ fn

Olyan mértani alakzat, amelynek minden pontja egy síkban helyezkedik el. *A trapéz, a négyzet, a téglalap sikidomok. Rajzolj egy tetszőleges sikidomot!*

sikít ♦♦♦ ige ~ani

Éles hangon sikolt. *Ijedtében nagyot sikított.*

sikk ♦♦ fn –, ~et, ~je (bizalmas)

1. Könnyed elegancia. *Öltözködésében annyi sikk van!* 2. Divatos szokás. *Úri körökben sikk volt a Palace-ban vacsorázni.*

sikkaszt ♦♦♦ ige ~ani

1. A tevékenységi köréből adódóan rábizott értéket vagy értékeket (folyamatosan) jogtalanul eltulajdonítja, ellopja, saját hasznára fordítja. *A főkönyvelő éveken át sikkasztott anélkül, hogy észrevették volna.* 2. (Tevékenységi köréből adódóan rábizott pénzt, értéket) ellop. *Hatalmas összegeket sikkasztott, amíg ő kezelte a cég pénzügyeit.*

sikkos ♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en (bizalmas)

Könnyed eleganciát sugárzó, csinos (női ruhadarab vagy nő). *Mindig sikkes kalapokat hord. Egy sikkes világoskék kosztümben jelent meg a fogadáson. A barátját igazán sikkesen mozgott a zenére.*

siklik ♦♦♦♦ ige ~ani

Gyorsan, egyenletesen, folyamatosan csúszik. *Siklik a jégen a korcsolya. Nesztelenül siklik a kígyó a kövek közt.*

sikló I. ♦♦♦ mn, mn-i in ~k vagy ~ak, ~t, ~n

Egyenletesen, simán, rendszerint zajtalanul haladó. *A vízen sikló vitorlásokat bámulta az egész fürdőző tömeg.*

sikló II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Többnyire vízben élő, kígyóféle hulló. *A sikló harapása nem mérges. Van erdei sikló is, ez nem a vízben, hanem a lombos erdők avarja közt él.* 2. Lejtőn le-föl közlekedő, vasúti pályán drótkötéllel vontatott személyszállító jármű. *Újjáépítették a budavári siklót.*

sikolt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Éles, magas hangon felkiált. *Amint meglátta a szörnyet, velőtrázót sikoltott.* 2. (választékos) (Hangszer) sikoltásra emlékeztető éles, magas hangot ad. *Sikolt a furulya, ahogy belefúj.*

sikoly ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

(Emberi) sikoltás. *Atható, éles sikoly hallatszott a függöny mögül.*

sikong ♦♦ ige ~ani

Aprókat sikolt. *A kisbaba sikong örömeiben, ahogy meglátja édesanyját.*

sikos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Csúszós. *Télen gyakran sikos a járda. Sikos a fürdőszoba kövezete.*

sikraszáll ♦ ige ~ni (választékos)

Eszmei harcot indít valamely nemes célért. *Sikraszáll az emberi jogokért.*

sikság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Hatalmas sík terület. *A végtelen síkság egyhangúságát egyetlen dombocska sem törte meg.*

silabizál ♦ ige ~ni (népi, régi)

1. Akadozva, nehezen olvas valamit. *Nehezen silabizálja a kusza sorokat.* 2. (rég) Szótagol vagy szótagolva olvas. *Silabizáld fiam ezt a mondatot!*

silány ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an vagy ~ul

1. Gyengén fejlett, satnya. *Idén silány a kukorica.* 2. Rossz minőségű, használhatatlan (árucikk). *Megint itt árulja silány portékáit.* 3. Értéktelen (mű, munka). *Nem vagyok megelégedve ezzel a silány fogalmazással!* 4. Jellemtelen, hitvány (ember). *Senkinek sincs szüksége erre a silány alakra.*

silbakol ♦ ige ~ni (népi, régi)

Órködik, őrt áll. *Egész nap a kaszánya előtt silbakol.*

siléc ♦♦ fn

Havon való siklásra használt, lábra csatolható, rugalmas, hosszú, keskeny, páros léc. *A siléceket és botokat összekötve viszi a pályáig, aztán fölcsatolja a léceket, kézbe veszi a botokat, beül a felvonóba, s végre elkezd lefelé siklani.*

sima ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Egyenletes felületű. *A horgász egész este a sima víztükröt kémelte. Szétszórta a magokat a sima talajon.* 2. Bajusztalan, szakálltalan (arc). *Jó hozzáérni sima arcához.* 3. Apró szemcséjű, nem érdes tapintású (anyag). *Sima púdert tesz az arcára.* 4. Egyszerű, közönséges. *Csak sima vizet kérek. Egy sima, könnyen kezelhető frizurát szeretnék. A levelet simán kérem, nem expressz és nem ajánlva.* 5. Üres, ízesítés nélküli. *Simán kérem a teát! A kávét simán íszom, cukor és tejszín nélkül.* 6. (bizalmas) Egyszerűen, könnyen, gyorsan, fennakadás nélkül megoldható. *Ez sima ügy, hidd el, már holnapra kész lesz! Simán el tudom intézni!* 7. (Kötésben:) Előlről kötött (kötés, technika, szem). *Két sima szem után jön egy fordított. Ezt a pulóvert sima kötéssel készítettem.* 8. Könnyed, behízelt. *Sima modora mindenkit megtéveszt.*

simít ♦♦♦ ige ~ani

1. Simává tesz valamit. *Egy kis lapáttal simítja a vakolatot a falon.* 2. Valahová rendez valamit. *Oldalra simította a haját.* 3. • (választékos) *Utolsókat simít valamin:* az utolsó javításokat végzi el rajta. *Már az utolsókat simítja a cikkén, aztán beküldheti a szerkesztőségbe.*

simogat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kezével többször gyengéden végigsimít valakit vagy valamit. *Gyermeke fejét simogatta. Nyugodtan simogathatod a kutyát, nem bánt.* 2. (választékos) Valami lágyan, jólesően érint valakit. *Lágy szellő simogatja arcunkat.*

simul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Szinte) egész testével hozzátapad valamihez. *Szorosan a falhoz simul.* 2. (Anyag vagy puha tárgy) alakjában hasonul, hozzáidomul valamihez. *A térsza az edény falához simul.* 3. Alkalmazkodik valamihez. *Ügyesen simul az új környezethez.*

sin ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

1. Vágánynak a jármű kerekét vezető, acélból készült része. *Ne máskálj a sineken! Közeledik a sinen a villamos.* 2. Sérült végtag rögzítésére használatos gyógyászati segédeszköz. *Sinbe tették a karját.*

sincs ♦♦♦♦ ige **sincsen** (csak kijelentő mód, jelen idő 3. személyben)

1. Szintén nincs. *Nincs itthon kenyér, és vaj sincs.* (Párosan:) *Háza sincs, pénze sincs.* 2. (Tagadó névmás vagy határozószó után:) Nincs. *Senki sincs a házban. A bizottságból senki sincs jelen. Sehol sincs a könyvem, hiába keresem.* 3. (Fokozó, nyomósító értelmű mondatban:) Nincs. *Egy percig sincs nyugta. Egy csepp sincs belőle. Egész nap dolgozik, még sincs*

eredménye. • Fogalma sincs valamiről: nem tudja. *Mi lesz ma este a tévében? – Fogalmam sincs róla. Fogalmam sincs, hová tettem a zoknimat.* 4. (Választó kötőszó után:) Nincs. *Nem tudom, van-e gyermeke vagy sincs.*

sintér ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

1. Állati tetemek eltakarítását és kóbor kutyák befogását végző közegészségügyi alkalmazott. *A kóbor kutyákat összeszedi a sintér, és beviszi a sintértelepre.* 2. (gúnyos) Ügyetlen sebész. *Nem engedem, hogy az a sintér operáljon.*

sínylődjik ♦♦ ige ~ni (választékos)

Tengődik, senyved. *Évek óta nagy nyomorban sínylődnek. Egy szűk ketrecben sínylődik szegény pára.*

síp ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Csőszerű fúvós hangszer. *„Török gyerek megvágta, magyar gyerek gyógyítja, síppal, dobbal, nádi hegedűvel”* (mondóka). *Megszólalt a hajó sípja. Kicszerelték az orgona sípjait.* 2. Magas, éles hangú, jeladó fúvós eszköz. *A játékvezető megfújta a sípot.*

sípcson ♦ fn

A vastagabbik és erősebbik lábszárcson. *Megütötte a sípcsonját, amikor elesett. Az asztal alatt sípcsonton rúgta a szomszédját.*

sipirc ♦ msz (tréfás)

Azonnal távozz vagy távozzatok (valahová)! *Sipirc innen! Fogmosás, aztán sipirc az ágyba!*

sípol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Sípszerű hangszert fúj. *A kisgyerek óráig sípol.* 2. Síppal jelet ad. *A játékvezető sípol, a mérkőzésnek vége.* 3. (Állat, különösen madár) a sípéhoz hasonló hangot ad. *Milyen madár sípol így?* 4. (Légzőszerv) éles, sivító hangot ad. *Szegénynek sípol a melle, nehezen kap levegőt. Futás közben sípol a tüdeje.*

sír ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Fájdalomtól, megindultságtól, esetleg örömtől) szagatott hangokat hallatva könnyezik. *Ne sírj már, nem történt tragédia! A megható film végén mindenki sírt. Csak örömben sírook, ne ijedj meg!* (átvitt) *Sír a lelkem, ha csak rá gondolok.* • *Sírva fakad:* sírni kezd, elsírja magát. *Sírva fakadt a rossz hír hallatán. | Álomba sírja magát:* sírás közben elalszik. 2. (bizalmas) (Maró gáz vagy szag hatására) könnyezik. *Hagymapucoláskor mindig sírni kezd.* 3. Panaszodik, sópánkodik. *Folyton a munkahelyi gondokról sír nekem.* 4. (választékos) (Hangszer, általában hegedű) panaszosan szól. *Kezében sírt a hegedű.*

sír² ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Sírögör vagy sírhalom. *„Hol sírjaink domborulnak, unokáink leborulnak”* (Petőfi S.: Nemzeti dal). *Ellátogatunk a temetőbe a nagymama sírjához.* 2. (Kifejezésekben:) Halál. • *Síríg hű valakihez:* haláláig hű hozzá. *Síríg hű a párjához. Síríg hű feleséged leszek!* | *Sírba viszi valaki vagy valami:* a) halálát okozza. *Félek, a sírba viszi ez a betegség.* b) (túlzó) gyöttri, bosszantja. *A sírba viszel az örökös féltékenységeddel!*

síralmas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Mélyen elszomorító, elkésztető. *„Síralmas énnéköm tetőled megválnom, Áldott Magyarország, tőled eltávoznom”* (Bornemisza P.: Síralmas énnéköm...). *Síralmas állapotban találtunk rá egy kapualjban. Síralmas az egészségügy helyzete.* • *Síralmas véget ér valaki:* nyomorultul elpusztul. *Az egykor ünnepezt, híres költő síralmas véget ért.* 2. • (régí, választékos) *Síralmas ének:* nagy szomorúságról, szerencsétlenségről szóló. *Rogierius mester síralmas éneke a IV. Béla idejében történt tatárdúlásról szól.* 3. Szánalmasan gyenge, hitvány (eredmény, teljesítmény). *Síralmas eredményt értünk el a fordítási versenyen.*

síralom ♦♦♦ fn *síralmak, síralmat, síralma*

1. Veszteség, fájdalom miatti panasz, kesergés. *A szerencsétlenség után síralom lett úrrá rajta.* 2. Keserves, szomorú, csüggesztő érzés. *Ránéznis síralom, olyan szerencsétlenül néz ki.*

síralomház ♦♦♦ fn (régí)

A börtönnek az a helyisége, amelyben a halálraítelt a kivégzése előtti időt, különösen az utolsó éjszakát eltölti. *Több napot töltött a síralomházban, de sikerült kiszabadítani.*

sírály ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Fehér vagy szürke tollú halászmadár. *Sikoltanak a sírályok a fejünk felett. A sírályok csapatostul követték a hajót. A Budapesten télen látható sírályok északról érkező vendégek, dankasírályok.*

síránkoz|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Sírva panaszodik. *A vesztesége miatt síránkozik.* 2. (rosszalló) Sorsán kesereg. *Örökösen síránkozik, amióta egyedül él.*

sírat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Sírat valakit:* valakinek a halála miatt sír. *Nemrég elvesztett szüleit síratja.* 2. *Sírat valakit, valamit:* valakinek, valaminek a távolléte, elvesztése, elmúlása miatt bánkodik, kesereg. *Hűtlen szerelmét síratja. Elfecsérelt ifjú éveit síratja.*

sírató ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Síratóének. *„Kései sírató”* (József A.-verscím). 2. (népi, régí) Halott síratása a halottas háznál. *Vasárnap lesz a sírató.*

sírbolt ♦♦ fn

1. Több koporsó befogadására épített, nyitható fedelű (díszes) sír. *A család legtöbb tagja a családi sírboltban nyugszik.* 2. Szentély alatti helyiség, ahová halottakat temettek vagy temetnek. *Lementünk a templom sírboltjába is, és megnéztük a márvány emléktáblákat.*

síri ♦♦♦ mn –, ~t, –

1. (választékos) Sírhoz tartozó, sírra való. *Síri mécseseket vittek a temetőbe. Megpillantotta a felíratot a síri fejfán.*
2. (választékos) (A sírban levőhöz hasonlóan) nagy, teljes (csend). *Síri csend fogadta a terembe belépőket.*

sirokkó ♦ fn ~k, ~t, ~ja

A Földközi-tenger felől fújó szél. *Tikkasztó, párás meleget hoz a sirokkó.*

sisak ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Fejet védő (fém) fejfedő. *A küzdelem előtt a páncélos lovag leengedte a sisak rostélyát. A vívók, a motorosok, sőt a bűvárok is viselnek sisakot.* 2. Rohamsisak. *A katonai felszereléshez sisak is tartozik.* 3. Napszúrástól védő parafa kalap. *Trópusi sisakban indult az afrikai körútra.*

siserahad ♦ fn **siserehad** –, ~at, ~a

1. Rendezetlen, élősöködő sereg. *A városban garázdálkodó siserahadtól mindenki rettegett.* 2. (tréfás) Nagyobb, általában lármás csoport. *Meglepte a családot a rokonok siserahada.*

sistereg ♦♦♦ ige ~ni

1. (Forró, tüzes, sülő anyag vagy szikra, tűz) sercegő, éles hangot ad. *Az égen villámok sisteregnek. Sistereg a tűz a kályhában, mert nedves a fa.* 2. Pattog, zizeg. *A zuhogó eső cseppjei csak úgy sisteregtek a kockaköveken.*

sivalkod|ik ♦♦ ige ~ni

Panaszosan visítozik. *Sivalkodnak a malacok az ólban.*

sivár ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Változatosság nélküli. *Sivár vidéken keltünk át.* 2. Disztelen, komor, szegényes. *Olyan sivár ez a szoba, kirakhatnál néhány dísztárgyat.* 3. Közönyös, fásult. *Nehéz szót érteni egy ilyen érzelmileg sivár emberrel, mint ő.* 4. Örömtelen, lehangoló, rideg. *Már csak a sivár öregség vár ránk.*

sivatag ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Száraz éghajlatú, növényzet nélküli, homokos vagy köves terület. *Az expedíció tagjai meghódítják a sivatagot. Különleges terepjárókkal kelnek át Afrika sivatagjain.* 2. Ehhez hasonlóan sivár pusztaság. *Sivataggá vált a falu környéke, mert kiszáradt a közeli patak.*

sívít ♦♦♦ ige ~ani

1. Éles hangot ad. *Kint sívít a szél, tombol a vihar.* 2. Fűlsértően visít. *Az ólban sívítanak az éhes malacok.* 3. Sűrűlódás miatt éles, bántó hangot ad. *Sívít az acélfűrész a munkások kezében.*

skála ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Zenei hangsor. *Végigzongorázta a dúr és moll skálát.* 2. Fokokra beosztott táblázat. *Leolvassa a műszer skáláját. 100-at mutat a kilométeróra skálája.* 3. Valamely dolog fokozatainak egymásutánja, rendszere. *Eolvasta a postai díjak skáláját a hirdeteményben.* 4. (választékos) Valamely dolog változatainak összessége. *Konyhabútorok széles skálájával várjuk vásárlóinkat. A lelki jelenségek gazdag skáláját figyelhetjük meg nála.*

skalp ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. (Észak-amerikai indiánoknál:) Legyőzött ellenség lenyúzott fejbőre mint diadalmi jelvény. *A törzsfőnök sátra előtt hajdanában ott száradtak a skalpok.* 2. (bizalmas) Valamiben elért siker, győzelem. *Újabb skalpot könyvelhetett el a sikeres üzletember.* 3. (bizalmas) A hódítási sikereire büszke férfi által megszerzett, de meg nem becsült nő. *Őn is csak egy skalp voltam a gyűjteményében.*

skandál ♦♦♦ ige ~ni

A versmérték erős érzékeltetésével, ütemesen szaval. *Az időmértékes verseket skandálva kellett előadni.*

skandináv ♦♦♦ mn ~ok, ~ot, –

Skandinávia területén lévő vagy lakó (svéd, norvég, dán, izlandi). *Egy hosszabb körutat tett a skandináv országokban. Az államfő ellátogatott több skandináv államba. A skandináv emberek jól bírják a hideg időjárást.* (Főnévi használatban:) *A skandinávok általában magas, szőke, kék szemű emberek.*

skarlát! I. ♦ mn ~ok, ~ot, –

Égőpiros színű. *A falakat skarlát festékekkel festették be.*

skarlát! II. ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Ilyen szín. *Itt jól mutatna egy kis skarlát.* 2. Ilyen színű szövet, ruha. *Skarlátba öltöztették az ünnepi alkalomra.*

skarlát? ♦♦ fn –, ~ot, ~ja

Magas lázzal és kiütéssel járó betegség. *A skarlát a szövődmények miatt veszélyes.*

skatulya ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (bizalmas) Doboz. *Egy nagy skatulyában tartja a köztgyűjteményét.* 2. (gúnyos) Disztelen, rideg, kocka alakú épület. *Egy skatulyában lakik már tíz éve.* 3. ♦ (bizalmas, gúnyos) *Vén skatulya:* öreg nő. *Mit akar itt már megint ez a vén skatulya?*

skorpió ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Meleg égövi, ízelt lábú, potroha végén mérges tüskét viselő állat. *Halálra marta egy skorpió a sivatagi túrán.* 2. (Tulajdonnévként:) Az állatöv egyik csillagképe, amelyben a Hold október 24. és november 21. között tartózkodik, illetve ennek a jele. *A Skorpió jegy szülőiteinek állítólag ma jó napjuk lesz.* ♦ (bizalmas) *Skorpió vagyok:* ebben a jegyben születtem.

skót ♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

1. A Skóciában élő, kelta eredetű, ma már zömében angol nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A bevonuló katonaság élén skót dudások haladtak.* ♦ *Skót mintás* vagy *kockás:* tarka, nagy kockás. *Vettem egy skót mintás inget.* | *Skót szoknya:* térden felül érő kockás szoknya mint skót férfiviselet. *A férfiak a hagyományos alkalomra skót szoknyát öltöttek.* | (Főnévi

használatban:) *A skótok többsége katolikus vallású.* **2.** Skótul: az angol nyelv skót nyelvjárásában. *Beszél közületek valaki skótul?* **3.** (gúnyos) Fukar (személy). *Minden garast a fogához ver ez a skót alak.* (Főnévi használatban:) *Ezek a skótok mindig megvárják, hogy mi fizessünk az étteremben.*

sláger ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Divatos, népszerű könnyűzenei szám. *A zenekar a legújabb slágert játszotta. Örökzöld slágereket adnak a rádióban.*
2. (bizalmas) Legkelendőbb árucikk. *Mi most a sláger az üzletben?*

slampos ♦ mn ~ak, ~at, ~an (bizalmas)

Elhanyagolt, ápolatlan, rendetlen (külsejű, öltözetű stb.). *Ilyen slampos lányt még nem láttam: zsiros, kócos a haja, összevissza lóg rajta a piszkos ruha...*

slicc ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (bizalmas)

Ruhán található (cipzározható vagy gombolható) hasíték. *Lecsúszott a slicced! Folyton kigombolódik a sliccem. A szoknyámon hátul van a slice.*

slisszol ♦ ige ~ni (bizalmas)

Észrevétlenül igyekszik elosonni, eliszkolni. *A macska a kerítés mentén slisszolt a kapuig.*

smaragd ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Zöld színű drágakő. *Gyűrűjében óriási smaragd csillogott.* **2.** (Jelzőként:) Smaragddal díszített. *A zöld estélyi ruhához smaragd karkötőt és nyakéket viselt.* **3.** (választékos) (Jelzőként:) Smaragdzöld. *Napozók százai heverésztek a smaragd gyepen.*

smarnica ♦ fn -, ~t, ~ja (Mv)

Félédes fehérbor. *Szlovéniában smarnicát ittunk, nekem jobban ízlett, mint a tokaji.*

sminkel ♦ ige ~ni (bizalmas)

(Valakit vagy magát, illetve valakinek az arcát vagy a saját arcát) kifesti. *A sminkes már sminkeli a színészeket. Óráig képes sminkelni magát egy randevű előtt. Nem szeretem, ha más sminkeli az arcomat. A szépségverseny résztvevői már az öltözőben sminkelnek.*

smirgli ♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas)

Kemény, szemcsés anyaggal bevont, csiszolásra való papír vagy vászon. *Smirglivel próbálja eltüntetni a deszka egyenetlenségeit. Smirglivel csiszoltam az asztallapot, és szálla ment a tenyerembe.*

smucig ♦ mn ~ok, ~ot, ~an (bizalmas, rosszálló)

Szűkmarkú, kicsinyes. *Hívj már meg egy kólára, ne légy ilyen smucig!*

snapsz ♦ fn ~ok, ~ot, ~a (bizalmas)

Pálinka. *Már korán reggel bedobtak egy-két snapszot.*

snassz ♦ mn ~ak, ~at vagy ~t, ~ul (bizalmas, rosszálló)

1. Szűkmarkú, kicsinyes. *Ezek a snassz alakok elvárják, hogy mi fizessük az ő vacsorájukat is.* **2.** Szegényes, elhanyagolt. *Snassz ruházatából ítélve nemigen van pénze.* **3.** Hétköznapi, szokványos. *Az olyan snassz, hogy az első randin moziba megyünk.*

snidling ♦ fn -, ~et, ~je

1. Vékony szárú és levelű, csoportosan növe hógyma. *A zöldségesnél kis cserépben árulják a snidlinget.* **2.** Ennek ízesítésre használatos vékony levele. *A snidlinget ollóval szoktam a szendvicsek tetejére vagdalni.*

só ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kősó. *Sót bányásznak ezen a helyen.* **2.** Konyhasó. *Tegyel sót is, borsot is az asztra! Túl sok sót tettél a levesbe!* **3.** A savmaradéknak fémme alkotott vegyülete. *A só kicsapódik az edény falán.*

sóbálvány ♦♦ fn (általában -vá ragos alakban)

• Sóbálvánnyá vált, dermedt vagy meredt: a megdöbbenéstől moccani sem tudott. *Amint megpillantottam, rögtön sóbálvánnyá váltam.*

sódar ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (népi)

Füstölt sonka, illetve lapocka. *Leakasztott egy sódart a kéményből.*

sóder ♦♦ fn ~ek vagy ~ok, ~t, ~e vagy ~je vagy ~ja

1. Apró folyami kavics. *A beton úgy készül, hogy sódert és vizet kevernek a cementbe. Felszórták sóderrel az utcát.* **2.** (szleng) Tartalmatlan, üres beszéd, fecsegés. *Unom már ezt a sódert.* • Nyomja vagy löki a sódert: sokat (és fölöslegesen) beszél. *A rádióban épp egy unalmas fazon nyomja a sódert.*

sodor¹ ♦♦♦ ige ~ni

1. Ujjai vagy két tenyere között forgatva csavar valamit. *Két keze közt dohánylevelet sodor. A bajuszát sodorja, úgy törí a fejét.*
2. (Víz, embertömeg) nagy erővel elragad, lökdös, magával visz valamit. *A holttestet a hullámok partra sodorták. A folyó árja magával sodorta a házakat is. A tömeg egészen a stadion kijáratáig sodorta.* **3.** (Erős érzelem) a hatása alá von valakit. *A lelkesedés őt is magával sodorta.* **4.** Valakit, valamit akarata ellenére nemkívánatos helyzetbe juttat. *Pusztulásba sodorják az országot.*

sodor² ♦♦ fn -, ~t, sodra (általában birtokos személyjellel)

1. Sodró erő. *Elkapta a folyó sodra.* **2.** (választékos) Valamely történésnek, folyamatnak nagy erejű forgataga. *A háború sodrában elszakadtak egymástól.* **3.** • Kijön a sodrából: elveszti béketűrését. *Ne várd meg, míg kijövek a sodróból!* | Kihozza a sodrából: felingerli, feldühíti. *Ezzel a kijelentésével végképp kihozott a sodróból.*

sodrás ♦♦♦ fn -, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valamit sodornak. *A cigaretta sodrása nagy kézügyességet kíván. A fonál sodrása ma már általában géppel történik.* 2. Valaminek, rendszerint víznek sodró ereje, hatása. *Nehéz volt a folyó sodrásával szemben evezni. Magával ragadott a tömeg sodrása.*

sodród|lik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valaminek az áradatától sodortatva tehetetlenül halad. *A partról néztük, ahogy a folyóban faágak sodródnak. Az erős szélről falevelek sodródnak a földön.* • *Sodródik az árral: a)* magatehetetlenül úszik a folyás irányában. *Nem úsztunk, inkább csak sodródtunk az árral. b)* gyengeségből együtt halad a többséggel. *Csak sodródik az árral ahelyett, hogy kezébe venné a sorsát.* 2. Valamely csoport, tömeg által elsodortatva (akaratlanul) hozzájuk csatlakozik. *A tömegben valahogy a felvonulókhoz sodródott.* 3. Valamely erőből sodorva súlyos, kellemetlen helyzetbe kerül. *Súlyos harcok dúlnak azon a területen, mióta az egész térség válságba sodródott.*

sodrony ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (rég.) Drót, huzal. *Régen kézzel fonták a sodronyt.* 2. Drótháló. *A kerítést sodronyból készítették.* 3. Ebből készült rugalmas ágybetét. *A sodronyon három matrac fekszik egymás mellett.* 4. Drótkötél. *A vízen lebegő hajóállomást erős sodrony kapcsolja a parthoz.*

sofőr ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~je (bizalmas)

Gépkocsivezető. *A sofőr hirtelen a fékre lépett. A minisztert a sofőrje szállítja.*

sógor ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Házastárs fivére vagy nőrokon férje. *Három sógorom van: a férjem öccse, a férjem húgának a férje, valamint a nővérem férje. A mi vidékünkön a házastárs férfi rokonait és minden női rokonának a férjét sógornak nevezik.* 2. (népi, bizalmas) (Megszólításként is:) Cimborá, pajtás, koma. *Hová, hová sógor? 3.* (tréfás) Osztrák. *Hegyeshalomnál várnak a sógorok.*

sógornő ♦♦♦ fn

Házastárs nővére vagy húga, illetve férfirokon felesége. *A férjem húga és nővére, illetőleg a fivérének a felesége, valamint az én fivérének a felesége mind az én sógornőim.*

soha ♦♦♦♦ hsz

1. Egyáltalán nem, semmikor (sem). *Ez még soha nem fordult elő.* • *Soha többé:* a jövőben semmikor. *Soha többé nem látsz.* 2. (túlzó) Általában nem. *Soha nem érsz rá semmire.* 3. (Kihagyásos szerkezetben, tárgyest előtt:) *Soha ilyet:* ilyet eddig még nem lehetett látni. *Soha ilyen rossz időt, mint ez a mai!*

sóhaj ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

Sóhajítás hangja. *Mély, megkönnyebbült sóhaj hallatszott.*

sóhajt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Érzelem hatására) hallhatóan felszakad a lélegzet valakiből. *Megkönnyebbülten sóhajtott, amikor a tanár becsukta a naplót.* 2. (Orvosi vizsgálatkor) mély lélegzetet vesz. *Az orvos megkopogtatta a beteg hátát, s kérte, sóhajtson.* 3. (választékos) Vágyakozik valaki, valami után. *Ki után sóhajtasz már megint?*

sohase ♦♦♦♦ hsz

1. Soha ne. *Sohase mondd, hogy vége!* 2. (népi) Egyáltalán ne. *Sohase búsulj, nem olyan nagy a baj!*

sohasem ♦♦♦♦ hsz

Soha nem. *Ó sohasem tenne ilyet! Sohasem halunk meg!*

sóhivatal ♦♦ fn

Elintézhetetlen ügyekkel kapcsolatban emlegetett nem létező hivatal.

sok ♦♦♦♦ határozatlan szn

1. Számos, rengeteg. *Sok néző látta a darabot a bemutató óta. Túl sok gombócot ettem.* 2. Nagy mennyiségű (anyag). *Sok víz kifolyt a kádból. Megint sok hó esett az éjjel.* 3. Sokáig, hosszan tartó vagy gyakori. *Sok töprengés után végre rájött a megoldásra. A sok betegeskedés miatt idén kevesebbet dolgozott.* 4. Nagymértékű. *Sok szerencsét kívánok! Nem sok hasznunk volt ebből az üzletből.* 5. Nagy összegű (pénz). *Sok pénzt költöttek a tengerparton.* (Főnévi használatban:) *Sokat költ könyvekre.* 6. (Főnévi használatban, többes számban:) Több ember. *Sokakat nyugtalanít a viselkedése.* (Birtokos személyjellel:) *Közülük több ember. Sokuk véleménye is ezt tükrözi. Sokunk rokonszenvét elnyerted.* 7. (Határozószó-szerűen:) *Sokban:* több szempontból. *Nézeteik sokban egyeznek. Sokan:* sok személy. *Az előadásra sokan jöttek el. Sokkal:* lényegesen, számottevően. *Sokkal jobb a hangulata, mint a múlt héten.*

sokadalom ♦♦♦ fn –, sokadalmat, –

Emberek sokasága, tömege. *Elvegyült a sokadalomba, nem is találkoztam többé vele.*

sokadik I. ♦♦ határozatlan szn

Sorrendben az elsőtől meglehetősen távol eső. *Hányadik cigaretta ez ma már? – Nem tudom, sokadik.*

sokadik II. ♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

Az elsőtől sorrendben távol eső személy, tárgy. *Sokadikak voltunk a sorban.* | (tréfás) *Sokadika:* a hónap vége felé (és az előző fizetéstől távol) eső nap. *Nem tudja kifizetni a számlát, mert sokadika van.*

sokadmagával ♦ határozóragos nm

Vele együtt még sokan. *A díszvendég az ünnepségre sokadmagával jött el.*

sokáig ♦♦♦♦ hsz

Hosszú időn át. *Sokáig kerestelek, míg végre megtaláltalak. Hol késik ilyen sokáig?*

sokall ♦♦♦ ige ~ni vagy ~ani

Soknak tart (valamit). *Ezt a mennyiséget már én is sokallom. Nem sokalrod a lármát? Sokallok érte egy ezrest.*

sokára ♦♦♦♦ hsz

Sok idő múltán. *Elhallgatott, s csak sokára szólalt meg újból.* • Nagy sokára: nagyon sok idő múltán. *Nagy sokára aztán egyszer még meglátogatott.*

sokaság ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. Valaminek nagyszámú volta. *Az érvek sokasága sem győzte meg.* 2. Emberek tömege. *Tarka sokaság nyüzsgött az utcákon.*

sokatmondó ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Jelentőségteljes, beszédes. *Sokatmondó pillantást vetett a barátjára.*

sokk ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Általában nagy megrázkódtatás miatt kialakult, elégtelen vérkeringés okozta súlyos állapot. *Az ideg orvos sokkot állapított meg nála.* • *Sokkot kapott:* ilyen állapotba került. *Sokkot kapott szegény, most egy klinikán kezelik.* 2. (túlzó) Nagy ijedtség, meglepettség. *Alig tudtam megszólalni a látvány okozta sokktól.* • (túlzó) *Sokkot kapott:* nagyon megijedt. *Sokkot kaptam, amikor megtudtam, mi történt vele.*

sokkalta ♦♦♦ hsz (választékos)

Sokkal, jóval. *Sokkalta nagyobb jelentősége van az ügynek, mintsem hogy így elbagatellizáljuk.* *Sokkalta szebb ez a kastély, mint amilyenre számítottam.*

sokkrétű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Bonyolult, összetett. *Nehéz lesz megoldani ezt a sokkrétű feladatot, de izgalmas kihívást jelent számomra.* *Ez egy sokkrétű kérdés, nem tudok rá egy mondatban válaszolni.* 2. Sok szempontú, sokirányú. *A film alkotói az élet sokkrétű ábrázolására törekedtek.*

sokszínű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Különféle színekben pompázó. *Gyönyörködtünk a sokszínű őszi erdőben.* 2. (választékos) Sokoldalú (ember). *Igazán sokszínű tehetség, kár volna veszni hagyni. Ilyen sokszínű emberrel ritkán találkozni.* 3. (választékos) Alapos, sokoldalú, kimerítő. *Igyekeztem sokszínű jellemzést adni a kor irodalmi áramlatairól.*

sokszoros I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Többszörösen nagyobb (valaminél). *Edzőtáborban mindig sokszoros adagokat kapunk ebédre. Rengeteget dolgozott, de az eredmény sokszorosán kárpótolta őt.* 2. Olyan (személy), aki ugyanazt a minősítést, címet már sok alkalommal elnyerte, megkapta. *Bejelentette visszavonulását a sokszoros válogatott kosárlabdázó. Sokszoros olimpiai bajnok.* • *Sokszoros milliomos:* olyan (ember), akinek sok milliója van. *A sokszoros milliomos üzletembert adócsalással vádolják. Az előkelő golfklubba sokszoros milliomosok járnak.*

sokszoros II. ♦♦♦♦ fn –, ~t vagy ~at, ~a

Valaminek (a) sokszorosa: valaminél sokszorta nagyobb mennyiség. *A mai fogás a tegnapiak sokszorosa volt.*

sokszorosít ♦♦♦ ige ~ani

Gépi úton sok példányban másol valamit. *Körlevelet sokszorosít a fénymásoló géppel.*

sokszög ♦ fn

Négynél több egyenessel határolt síkidom. *Szerkessz egy tetszőleges oldalú szabályos sokszöget!*

sólet ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Száraz babból füstölt hússal sütőben készült főzelékszerű étel. *Rendeljünk sóletet kemény tojással!*

sólya ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hajó építésére és vízre bocsátására való lejtős csúsztató. *A hajót vízre bocsátása előtt sólyára helyezik, hogy azon csúsztassák a vízbe.*

solymász ♦ fn ~ok, ~t, ~a

Sólymot idomító, vele vadászó személy. *A vadászaton jól idomított sólymával egy solymász is részt vett.*

sólyom ♦♦♦ fn sólymok, sólymot, sólyma

Hosszú, hegyes szárnyú, keskeny farkú, igen gyors röptű ragadozó madár. *Sólyommal vadászik, most is ott ül a karján a hatalmas madár. A sólymok közül Magyarországon rendszeresen költ a kabasólyom, ritkán a kerecsensólyom és a vándorsólyom.*

som ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Vadon termő, szívós anyagú cserje vagy fa. *Virágzik a som az erdőben. A somról vágott bottal csipőset lehet ütni.* 2. Ennek fanyar ízű, piros, csonthéjas gyümölcse. *Ősszel érik a som. A kiránduláson somot szedtünk.*

somfordál ♦♦ ige ~ni (bizalmas, rosszálló)

Sompolyog. *Megszégyenülve az ajtó felé somfordált. A beszélgetők mögé somfordált, hogy kihallgassa őket.*

sommás ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

Részletekkel nem foglalkozó. *Csak sommás véleményt mondott a történeletről.*

somolyog ♦♦ ige ~ni (tréfás)

Hamiskásan mosolyog. *Mit somolyogsz a bajuszdod alatt?*

sompolyog ♦♦ ige ~ni (bizalmas, rosszálló)

1. Rossz szándékkal, rejtőzködve járkal valahol. *Vigyázz, tolvajok sompolyognak a ház körül! A róka a tyúktól körül sompolyog.*
2. Lassan, megszégyenülten megy valahová. *A szidás után a szobájába sompolygott.* 3. Hízkelkedve hozzásimulva jár-kel valaki körül. *A kisgyerek csokoládéért sompolyog a mamája körül.*

sonka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Sertéscomb. Jó vastag sonkái vannak a hizónknak. 2. Sertéscombból készült füstölt hentesáru. Egy egész sonkát kaptak a vidéki rokonoktól. Vékonyra szelt prágai sonkát vettem a szendvicsekre, az finomabb, mint a zsiros felvágottak. 3. A tisztán sertéscombból készült finom hentesáruhoz hasonló módon, szárnyas színhúsából, combjából vagy melléből készült felvágott. Pulykából vagy csirkemellből készült, könnyű sonkát vegyél a betegnek! 4. (bizalmas, gúnyos) Kővér női láb, különösen comb. Nem megyek strandra, nem akarom, hogy meglássák a sonkáimat.

sopánkod|ik ♦♦♦ ige ~ni

Panaszkodik, sápitózik. Állandóan sopánkodik, pedig mindene megvan. Azon sopánkodik, hogy kicsi a fizetése.

sor ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

1. Személyeknek, tárgyakkal, esetleg állatoknak (valamilyen rendszer szerint) egymás melletti vagy mögötti elhelyezkedése. Sorba rakta a könyveket a polcon. Tornaórán hosszú sorba állított minket a tanár. 2. Így elhelyezkedő tárgyak vagy személyek összessége, egysége. A katonák zárt sorokban vonultak. A moziban 18 sor van. A hátsó sorba kapott csak jegyet. Az első sorokban harcol. (Jelzőként:) Csak egy sor ház volt a faluban. 3. (Valamilyen szempontból összetartozó személyek) összessége, csoportja. Az értelmiség soraiban sok fiatal találunk. 4. Leírt szöveg írásjegyeinek, betűinek vízszintes egymásutánja. Az utolsó sorban van a lényeg. 5. Irodalmi műnek, általában versnek (egy) sora. A szónok végül Petőfi sorait idézte. Hadd búcsúzzam Márai soraival. 6. (választékos) (Többes számban, birtokos személyjellel:) Levél. Köszönöm kedves soraidat. Zárom soraimat. 7. (Kifejezésekben:) Események, történések időbeli egymásutánja. • Valaki vagy valami sorra kerül vagy soron van, valakin vagy valamin (van) a sor, illetve valakire vagy valamire sor kerül: ő vagy az következik (a sorban). Annyi a beteg, hogy beesteledik, mire sorra kerülök. Most a kórházak vannak soron, azután vizsgálják majd a színházak anyagi helyzetét. Most rajtad a sor, mondj valamit! Ne aggódj, előbb-utóbb a te ügyedre is sor kerül majd. | Sort kerít valamire: alkalmat talál rá. Remélem mielőbb sort kerítünk egy kis csevegésre. | Végző soron: végeredményben, mindent számba véve. Végző soron azt mondhatjuk, hogy a tárgyalások eredményesen zárultak. | Valaminek során: folyamán. Az évek során megtanultam alkalmazkodni a körülményekhez. A munka során számos előre nem látott nehézségbe ütköztünk. 8. • (népi) Sor alá kerül: besorozzák katonának. Már mindenki sor alá került a veled egykori fiúk közül. 9. Valamiből nagy vagy nagyobb mennyiség. Bizonyítékok sora támasztja alá a gyanút. (népi) Aludt egy sort. (Jelzőként:) Egy sor adat bizonyítja, hogy helyes volt a feltevésünk.

sorakoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Meghatározott rendben sorban áll. A század az udvaron sorakozik. (Vezényszóként:) Sorakozz! 2. Támogatóként csatlakozik valamihez. A környezetvédő mozgalom mellé egyre többen sorakoznak. 3. Egymás mellett állnak. A kamra polcain katonás rendben sorakoznak a befőttesüvegek.

sorban ♦♦ határozóragos fn

1. Sort alkotva, sorjában. A gyűjtemény darabjai ott voltak sorban a polcon. 2. Egyiket a másik után. Sorban mindenkit kikérdezett.

sorház ♦♦ fn

1. Azonos típusú, házsort alkotó házak egyike. A lakótelep sorházai szinte teljesen egyformák. 2. Hosszú, egymás mellett több lakást tartalmazó ház. Egy sorház legelején lakik az új városrészben.

sorjában ♦♦ hsz

1. (ritka) Sort alkotva, egyik a másik után. A diákok sorjában mentek az utcán. 2. Időrendben. Sorjában leirom az eseményeket.

sorkatona ♦♦♦ fn (kissé régi)

Legénységi állományú katonaként tényleges szolgálatát töltő férfi. Őcsém most éppen sorkatona Szombathelyen.

sorol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Oszt, besorol valahová valakit, valamit. Barátjával azonos csoportba sorolták. Ezt a könyvet a szépirodalmi művek közé sorolták. 2. Valamilyen sorba beáll. Trabantjával az autók közé sorolt. Próbáld a szélső sávba sorolni! 3. Sorban elmond, előad valamit. Nem sorolta tovább érveit.

sorompó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Út lezárására való, fel- és leereszthető rúdszerű szerkezet. Mindjárt itt a gyorsvonat, már leengedték a sorompót. • Megnyitlak a sorompók: megszűntek az akadályok, a korlátok. Végre megnyitlak a sorompók az uniós csatlakozás előtt. 2. (rég) Küzdőtér korlátja. Nyitva a sorompó, még nem kezdődött el a lovagi torna. • Sorompóba áll vagy lép valamilyen ügyért: kiáll, harcol érte. Több közéleti személyiség is sorompóba állt a nemes célért.

soros ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Valamennyi sorból álló. Egy rövid, 15 soros fogalmazást adott be. 2. • Soros kapcsolat: sorba, egymás után történő kapcsolat, amelyben az elemek mindegyikén ugyanannyi áram folyik át. Állapítsátok meg a rajz alapján, hogy soros vagy párhuzamos kapcsolásról van-e szó! 3. Valamely tevékenység ellátásában soron következő. Megkezdte munkáját a bizottság soros elnöke. Ma te vagy a soros a mosogatásban!

soroz ♦♦♦ ige ~ni

1. (kissé régi) Valakinek vagy valakiknek katonai szolgálatra való alkalmasságát elbírálja. Most sorozzák a 18 éveseket. 2. (Ökölvívásban:) Sorozatos ütések mér valakire. Ellenfelét óriási ütésekkel sorozta.

sorozat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Azonos vagy hasonló dolgok egymást követő sora. Cikkek sorozata foglalkozott az iskolaiüggyel. 2. Tartalmilag vagy formailag összetartozó tárgyak, alkotások együttese. Gyűjtötte a különböző sorozatokat. (Jelzőként:) Vett egy sorozat bélyeget. 3. Termékeknek azonos munkafolyamattal nagy tömegben való ipari előállítás. Ma már szinte minden iparcikket sorozatban állítanak elő. 4. Egymást bizonyos törvényszerűséggel követő számok, matematikai kifejezések stb. összessége. Egy végtelen

sorozatot kapunk a művelet eredményeképpen. **5.** Gyorstüzelő fegyverből leadott lövések folyamatos sora. *Leadott két sorozatot a támadójára.* **6.** Több vagy sok részből álló könnyed, szórakoztató televíziós alkotás, melynek részeit heti, napi stb. rendszerességgel vetítik. *Imádja a dél-amerikai sorozatokat. Minden este megnézi a kedvenc bűnügyi sorozatának legújabb epizódját.*

sorozatós ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Egymást sorozatban követő. *Egészen megtörték a sorozatos csapások. A sorozatos visszaélések miatt szigorítják a törvényrendeletet.* **2.** Sorozatot alkotó. *Regénye sorozatos kiadványokban jelent meg.*

sorra ♦♦ határozóragos fn

Sorban, egymás után. *Sorra kezet fogott mindenkivel. Szüret után sorra járta a pincéket.* • *Sorra vesz valamiket vagy valakiket: egymás után mindegyikre vagy mindegyikükre sort kerít. Érettségi előtt sorra vette a tantárgyakat. Vegyük sorra a történeteket! Az iskolaorvos a kivizsgáláson sorra vette a diákokat.*

sors ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Az egyén vagy a közösség életkörülményeinek alakulása. *Kedvezőtlen sorsa egyszer csak jóra fordult. Ki tudja, milyen sors vár ránk.* • *Sorsára hagy valakit, valamit: nem törődik vele tovább. Sorsára hagyta újszülött gyermekét. Az összetört autót sorsára hagyták az út mellett.* | *Beletörődik a sorsába: elfogadja életének kedvezőtlen alakulását.* **2.** Az emberi életet irányító földöntúli hatalom. *A sorsra bízza a döntést.* • *A sors keze: nem mi akartuk, a sors hozta így. A sors keze, hogy összetalálkoztunk.* | *Sorsot húz: annak alapján dönt, hogy mit húz ki több hasonló tárgy közül.* | *Sorsot vet: pénzfeladással vagy kockadobással dönt.*

sorsjáték ♦♦ fn

Sorsoláson való részvételre jogosító jegyek kibocsátása, eladása és a nyeremények kisorsolása. *A sorsjáték már nem állami monopólium.*

sorsol ♦♦♦ ige ~ni

1. Sorsot húz. *Sorsoltak, ki kapja meg a jutalmat.* **2.** Sportverseny bizonyos körülményeit így határozza meg. *Az országos bajnokság első fordulójára sorsolnak. Most sorsolják, mely csapatok kerüljenek egy csoportba.* **3.** (Nyereményjáték nyertesének vagy nyertesének nevét, illetve nyerőszámokat) urnából vagy szerencsekerékből véletlenszerűen kihúz. *Pénteken sorsolják a lottót.*

sorszám ♦♦♦ fn

Sorrendet jelölő szám. *A 17-es sorszámot kapta a futóversenyen. A szemszeten a várakozó betegeknek sorszámot kell húzniuk.*

sor ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Könnnyű, rövid szárú nyári nadrág. *Nyarlóhelyen szívesen viselek sortot.*

sortűz ♦♦ fn

1. Több löfegyverből meghatározott időközökben egymás után leadott lövések összessége. *A díszfelvonulásra sortűzet vezényelt a felsorakozó katonáknak. A temetés végén eldőrdült a sortűz.* **2.** Több löfegyverből egyszerre leadott lövések összessége. *Sortűz alá vitték az ellenség főhadiszállását. A katona sortűzzel végzett vele.*

sorvad ♦♦♦ ige ~ni

1. (Élőlény teste vagy testrésze) gyengül, pusztul. *Mindkét lába sorvad. Azt mondta a fogorvos, hogy több helyen sorvad az ínyem.* **2.** Csenevész marad, nem fejlődik. *A nyári aszályban sorvadnak a zsenge palánták.* **3.** (választékos) Fizikailag szenved, emésztődik. *Csak úgy sorvad a sok gondtól.*

sós ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Sót tartalmazó. *Megmártóztunk a különleges, sós gyógyvízben. A hegy oldalában egy sós forrás fakad.* **2.** Megsózott vagy elsózott. *Szereted a sós heringet? Vettem egy csomag sós földimogyorót. Nagyon sós lett ez a leves.* **3.** Sót tartalmazó természetes víz közelségében érezhető (levegő). *Ahogy közeledtünk dél felé, egyszer csak megcsapta az orrunkat a sós tengeri levegő.*

sósav ♦♦ fn

1. Hidrogén és klór gáznemű vegyülete. *Hidrogén és klór egyesítésekor gáz halmazállapotú sósav keletkezik.* **2.** Ennek maró hatású vizes oldata. *Ráfröccsent a sósav a kezére, azonnal orvoshoz kellett vinni.* **3.** Ezt tartalmazó gyógyszer. *Az orvos sósavat írt fel emésztési problémáira.*

sosincs ♦♦ ige (bizalmas)

Soha nincs. *Sosincs semmije, mindig a szomszédjától kér ceruzát, vonalzót, néha még tankönyvet is.*

sóska ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Hosszúkas, savanyú levelű, vadon is termő élő növény. *A réten a fű között sóska nőtt. Le ne taposd a kerti sóska!* **2.** Ennek ételek alapanyagául szolgáló levele, illetve leveleinek tömege. *A piacon vett egy kiló sóska.* **3.** Ebből készült mártás vagy főzelék. *Holnap sóska lesz ebédre.*

sótlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Olyan, amely egyáltalán nem vagy a kelleténél kevesebb sót tartalmaz. *Sótlan lett a fasirt, legközelebb jobban odafigyeljek.* **2.** (választékos, rosszálló) Humortalan, kedélytelen, unalmas. *Elegem van ebből a sótlan társalgásból. Még sosem láttam ennyire sótlan embert.*

sovány ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Olyan (ember vagy állat), akin, amin nincs elég hús- és zsírréteg. *Nem kövér, inkább sovány. Sovány ez a gyerek, nem eszik rendesen. Láttam az utcán egy sovány kóbor kutyát, és nagyon megsajnáltam.* **2.** Csekély zsírtartalmú (élelmiszer), illetve élelmiszernek ilyen része. *Fogyókúrázik, csak sovány sajtot és túrót hajlandó enni. A sovány húst megette, a zsíros részt a*

tányéron hagyta. (Főnévi használatban:) *A húsnak csak a soványát eszi meg.* **3.** Kevés tápanyagot tartalmazó, terméketlen (föld). *Sovány a föld errefelé, alig terem meg valami.* **4.** Gyenge termést hozó (időszak). *Reméljük, hogy a tavalyi sovány esztendő után idén gazdagabb termésre számíthatunk.* **5.** Szegényes, nem kielégítő. *Kevéske pénzéből hónapokig sovány koszon élt. Sovány jövedelméből nem futja új autóra.* • *Sovány vigasz:* kicsi, kevés. *Sovány vigasz, hogy legalább az igazolványok megkerültek.*

sóvár ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (választékos)

Vágyakozó, epekedő. *Sóváran nézte a kirakatban álló marcipánfigurákat. Sóvár pillantásokat vetett a csinos nő felé.*

sóvárog ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Erősen vágyódik valamire, valakire, valami, valaki után. *Hiába sóvárog egy kis nyugalom után.*

sóz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Sóval megszór valamit. *A konyhában sózza a húst az ebédhez.* **2.** (bizalmas) Üt valahova. *Nagyot sózott a társa fejére.*

söntés ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Kocsmának, vendéglőnek asztalok és ülőhely nélküli (külső) helyisége, ahol az italt mérik. *A söntés pultja mellett hajtották fel sörüket.*

söpör ♦♦♦♦ ige ~ni

Seper.

söpredék ♦♦ fn –, ~et, ~e (rosszalló)

Aljas, hitvány, mindenre kapható emberekből álló csoport. *Összegyűlt a téren a város söpredéke.* (Jelzőként:) *Te söpredék alak!*

söprű ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Seprű.

sör ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

Malátából, komlóból, vízből és élesztőből készült, enyhén szénsavas, kesernyés, sárga vagy barna szeszes ital. *Csapra vertek két hordó sört.*

sörény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Állatok nyakán, fején nőtt hosszú, dús szőrzet. *Gyönyörű sörénye van ennek a him oroszlánnak. A ló felnyerített, majd megrázta sörényét.* **2.** (tréfás vagy gúnyos) Hosszú, dús haj. *Micsoda sörénye van!*

sörét ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Vadásztölténybe való apró ólomgolyó, illetve ezek tömege. *A lelőtt fácánból alig tudták kiszedni a sok sörétet.*

söröző ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Vendéglő, ahol főként sört isznak a vendégek. *Betértek egy sörözőbe, és felhajtottak egy-egy korsóval.*

sörte ♦♦ fn (népi, régi) **serte** ~k, ~t, ~je

1. Disznónak vagy vaddisznónak merev, erős szálú szőre. *Ez a kefe sörtéből készült.* **2.** (tréfás) Férfi arcán néhány napos szúrós szőrzet. *Igazán megborotválkozhatnál, tiszta sörte vagy!*

sőt I. ♦♦♦♦ ksz

1. (Fokozó értelmű mondatok, mellékmondatok összekapcsolására:) Ráadásul, és azon felül, és ami még több. *Meglátogatlak, sőt a barátomat is magammal viszem.* **2.** (Ellentét, szembeállítás kifejezésére:) Ellenkezőleg. *Nem örül neki, sőt bánkódik miatta.*

sőt II. ♦♦♦♦ msz

1. Még annál is több. *Együtt érzek veled, sőt!* **2.** Éppen ellenkezőleg. *Nem vagyok a terv ellen, sőt!*

sötét I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Fény nélküli vagy kevés fényű. *Sötét este volt, mire hazaértünk, még a csillagok sem ragyogtak. Szobája sötét udvarra nyílik.* **2.** Feketés árnyalatú. *Mindig sötét ruhát hord.* **3.** (Sakkban:) Fekete (színű bábu). *A sötét huszár sakkot ad.* **4.** Nyomasztó, komor. *Sötét gondolatok kavargtak a fejében.* **5.** Aljas, hitvány. *Sötét alakok támadtak meg.* **6.** Nehéz felfogású, buta. *Úgysem érti meg, nagyon sötét szegény.* **7.** Átláthatatlan vagy erkölcsileg kifogásolható. *Sötét úgy ez, sok benne a sötét pont.* **8.** Küzdelmes, nyomorúságos (időszak). *Nem szívesen gondol a sötét évekre.*

sötét II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Sötétség. *Alig tudott hazavergődni a sötétben. Ránk terült az éjszaka sötétje.* • *Sötétre kerül:* börtönbe vagy sötétzárkába. *Megint sötétre került, mert belekeveredett valami lopásba.* **2.** A sötét sakkfigura, illetve a vele játszó játékos. *Sötét kezd, majd a világos tíz lépésben mattot ad.* **3.** *Sötétben:* a háttérben, alattomban. *Sötétben bujtogatta a társait.*

sötéted|ik ♦♦♦ ige ~ni

Az ég egyre sötétebbé válik. *Késő van, sötétedik, ideje hazamenni.*

sötétl|ik ♦♦ ige ~eni

Sötéten vagy sötétnek látszik. *A távolban hegyek sötétlenek. Hatalmas felhő sötétlik az égen.*

sötétség ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Este, éjszaka. *Sűrű, teljes sötétség borult a tájra.* **2.** Valaminek sötét volta. *Ruhájának sötétsége gyászos hangulatot árasztott.* **3.** Nagyobb sötét tárgy, tömeg, folt. *Mi az a sötétség ott a hegyoldalon? Valami sötétséget látok a háttérben a kép felső sarkában.* **4.** Tudatlanság, műveletlenség. *Nagy a fejében a sötétség, nem csoda, hogy olyan rossz a bizonyítványa. Szellemi sötétségben él.* **5.** Kilátástalanság, embertelenség. *A jövő sötétségére lehetett következtetni a jóslatból. A kor sötétsége nem engedte kibontakozni humánus szellemiségét.* • (választékos) *A sötétség hatalmai vagy erői:* **a)** a sátán és más szellemek.

Retteg a sötétség erőitől. **b)** a haladás ellenségei. A modern korban a haladó erőknél fel kell venniük a harcot a sötétség hatalmaival. | A sötétség fejedelme: a sátán. Sokakat megkísértett már a sötétség fejedelme.

sötétzárka ♦ fn ~k, ~t, ~ja (kissé régi)

1. (Börtönben:) Ablak és világítás nélküli cella. Sötétzárkába zárták, mert nem engedelmeskedett a fegyőröknek. 2. (bizalmas) Ilyen cellába zárás mint szigorú büntetés. Két hét sötétzárkát kapott engedetlenségért.

sövény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Általában fonással készített kerítés. Vesszőből, gallyakból fon sövényt a kunyhó köré. 2. Egymás mellett álló bokrokból kialakított kerítés. Sövényt ültet a kerítés helyére. Szép, szögletes formájúra nyirja a dús sövényt.

spagetti ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Vékony, hosszú, hengeres, tömör száraztészta. A spagettit olaszos mártással szereti.

spaletta ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Az ablaknak inkább a belső oldalára szerelt, az ablaknyílás befedésére való behajtható fatábla. Nyisd ki a spalettát, már világos van odakinn!

spániel ♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

Selymes szőrű, hosszú, lelógó fülű vadászkutya. A legtöbben ma már csak kedvtelésből tartanak spánielt.

spanyol ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

A főleg Spanyolországban élő, újlatin nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. Kedvelem a latinos temperamentumú spanyol embereket. A középiskolában tanult meg spanyolul. Nagy rajongója a spanyol zenének. (Főnévi használatban:) A spanyolok kedvelik a bikaviadalokat. Magyarországon is egyre többen beszélik a spanyolt. • (tréfás) Őrült spanyol: esztelenséget művelő személy. Mit csináltál már megint, te őrült spanyol?!

spanyolfal ♦♦ fn

Hordozható és összecukukható, embermagasságú könnyű fal. A spanyolfal mögött öltözött át.

spanyolviasz ♦♦ fn (rég)

Pecséthez használatos viasz. Belenyomta a spanyolviaszba a pecsétnyomót.

spárga! ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Madzag. Vásárolt egy köteg spárgát, hogy át tudja kötni a csomagot. 2. Ülő testhelyzet, amelyben az egyik lábat vízszintesen előre-, a másikat vele egy vonalban hátrafelé nyújtják. Tornaórán a spárgát gyakorolták, de a legtöbb lány nem elég hajlékony hozzá. | Lemegy spárgába: ezt a testhelyzetet veszi fel.

spárga² ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Föld alatti, húsos hajtásaiért termesztett, évelő konyhakerti növény. Az idén bőven termett a spárga. 2. Ennek ételként fogyasztható hajtása. Vett fél kiló spárgát levesnek. 3. Ebből készült étel. Spárga van ebédre, remélem szereted! Sokan kedvelik a párolt spárgát zsemlemorzssával.

spártai ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an vagy ~ul

1. Az ókori görög Spártából való. A spártai harcosok a leghíresebb és legképzettebb ókori görög katonák voltak. (Főnévi használatban:) A spártaiak utolsó leheletükig küzdöttek városukért. 2. Egyszerű, kemény, szigorú. Ő igazi spártai jellem, nem tűri az ellentmondást. Gyerekkorában spártai nevelést kapott.

spekacski ♦ fn (népi) **pekacski** ~k, ~t, ~ja (Fv)

Virsléhez hasonló, de annál vastagabb hentesáru. A tábortűznél szalonnát és spekacskit sütöttek.

spekulál ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Gondolkodik, töpreng valamin. Min spekulálsz annyit? Az épülő lakás alaprajzán spekulál. 2. Habozik. Ne spekulálj, dönts gyorsan! 3. (rosszálló) Valamire számítva igyekezik haszonra szert tenni. Az üzérek áremelkedésre spekulálnak.

spenót ♦♦ fn ~, ~ot, ~ja

1. Konyhakerti paraj. A kert sarkában már zöldell a spenót. 2. Ebből készült főzelék. Sok gyerek nem szereti a spenótot.

spirál ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Csavar- vagy csigavonal. Unalmában egy spirált rajzolgat a füzet szélére. (Jelzőként:) A csillagrendszernek spirál alakjuk van. 2. Méhen belül használt fogamzásgátló eszköz. A spirál sem kockázat nélküli, de legalább érintetlenül hagyja a hormonokat. 3. (Fv, Ka) Csigavonalú, fémből készült elektromos készülék, amelyet vízbe merítve a víz melegítésére használnak. Tedd bele a bögrébe a spirált, és forrald fel a vizet!

spirálfüzet ♦♦♦ fn

Spirál alakú (fém)szállal összefűzött lapokból álló, általában nagyalakú füzet. Szeptember elején vettem három kockás és két vonalas spirálfüzetet.

spongya ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Szivacs. Buzgón törölni kezdte a spongyával a táblát.

spontán I. ♦♦♦♦ mn ~ok vagy ~ak, ~t, ~ul

1. Ösztönösen, szabadon, magától megszülető vagy végbemenő. Ez a hétvégi kirándulás spontán ötlet volt. Szeretem a spontán dolgokat. 2. Akaratlan, önkéntelen, közvetlen, őszinte. Spontán lelkesedésében a nyakamba ugrott.

spontán II. ♦♦♦ hsz

Spontán módon. A természeti törvények spontán érvényesülnek.

spóra ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Ivartalan szaporítósejt. A virágtalan növények spórával szaporodnak. A gomba spóráit vizsgáltuk a mikroszkóp alatt.

sport ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Meghatározott szabályok szerint végzett, versenyszerűen is üzhető testedzés, esetleg szellemi tevékenység. *Mindene a sport, gyerekkora óta úszik, atletizál, kézilabdázik. A sakk szellemi sport.* 2. Ennek valamelyik fajtája. *A futball népszerű sport. Te milyen sportot üzöl?* • (bizalmas, gyakran rosszalló) *Sportot csinál vagy üz valamiből:* pusztá szórakozásból, szeszélyből teszi. *Sportot csinál a húga bosszantásából.* 3. A sporttal kapcsolatos szervezett tevékenységek összessége. *A magyar sportot újjászervezik.*

sportág ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

A sport valamely fajtája. *Sokféle sportágot kipróbáltam már, úsztam, kajakoztam, röplabdáztam, kungfuztam, most az extrém sportok vonzanak a leginkább, mint például a siklóernyőzés.*

sportol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Egy vagy több sportágot (kedvtelésből) művel. *Rendszeresen sportol, így mindig jó formában van.* 2. (Hivatásos) versenyzőként üz valamely sportot. *Tíz éve egy fővárosi egyesületben sportol. A vőlegényem versenyszerűen sportol.*

sportoló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Egy vagy több sportágot (versenyszerűen) rendszeresen üző személy. *Hat aranyérmével ő lett az olimpia legeredményesebb sportolója. A hivatásos sportolóknak csak az edzéssel és a versenyzéssel kell foglalkozniuk. Öt évig az FTC sportolója volt, most átigazolt az MTK-hoz.* (Jelzőként:) *A rendszeresen sportoló gyerekek felnőtt korukban is egészségesebbek lesznek.*

sportos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Sokat sportoló, sportolni szerető (ember). *Tetszenek a sportos lányok.* 2. A testedzést kedvelő emberre jellemző. *Sokat mozog, attól ilyen sportos a testalkata. Nekünk is megtetszett sportos életmódja.* 3. Kényelmes, nem kényes (ruha vagy ruhadarab), olyan, amelyben jól lehet mozogni. *Végre találtam magamnak egy sportos kabátot.* 4. Ilyen ruhára jellemző. *Kényelmes, sportos szabása van ennek a nadrágnak.*

sportszerű ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. A sportolás írott és íratlan szabályainak megfelelő. *A mérkőzés sportszerű volt, a játékvezető minden játékosnak megköszöni a részvételt.* 2. Sportolóhoz méltóan tisztességes, etikus. *Ez nem volt sportszerű viselkedés a részéről.* 3. Sportoláshoz alkalmas. *A kirándulásra mindenki sportszerű öltözékben jelent meg.* 4. Sportként végzett. *Közel áll hozzám a sportszerű természetjárás.*

spray ♦♦♦♦ fn ~k vagy ~ek, ~t vagy ~t, ~je vagy ~e

1. Porlasztott folyadékot szóró készülék. *A kiürült sprayt nem szabad felnyitni vagy meggyújtani, mert robbanásveszélyes. A festéket festékszóró spray-vel vittük fel.* 2. Ilyen készülékben árusított háztartási, kozmetikai, orvosi stb. készítmény. *Fújd be magad ezzel a spray-vel! Vennünk kell még védcéllatosító spray-t is, mert elfogyott. Az orvos tablettát és sprayt írt fel az asztmámra.*

spriccel ♦♦ ige ~ni

1. (Folyadék) sugárban lövell. *Spriccel a víz a gumicsőből.* 2. Valaki (vízzel) fröcsköl (valamit, valakit). *Ne spricceljetez, csupa víz lesz minden! Spricceli a mosott és megszáradt ruhát vasalás előtt.*

srác ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (bizalmas)

1. Fiú. *Srácok, ki jön velem focizni?* 2. Gyerek. *Az én srácaim is szeretik a fagyaltot.*

stáb ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Filmforgatást irányító csoport. *A film stábja a jövő hónapban kezdi a forgatást.* 2. (bizalmas) Szakértőkből, vezetőkből álló csoport. *Összeült a válságkezelő stáb.*

stabil ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Szilárdan rögzített. *Szerinted elég stabil ez a szék? Ellenőrizd, hogy stabilan áll-e a szekrény!* • *Stabil oldalfekvés:* olyan fekvőhelyzet, amelyben a beteg az oldaláról semelyik irányba nem tud elfordulni. *A sérültet stabil oldalfekvésbe fektettük, így vártuk a mentőket.* | *Stabil (egyensúlyi) helyzet:* az a helyzet, amelyben a test súlypontja a megtámasztási pont alatt van. *Megfigyeltük, hogy stabil egyensúlyi helyzetben nem billen fel a test, hanem mozdulatlanul áll.* 2. Biztos, állandó, illetve tartós. *Végre van egy jól fizető, stabil állásom.*

stadion ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Lelátókkal körülvett, többféle sportpályával ellátott, nagyszámú közönség befogadására alkalmas létesítmény. *A bajnoki mérkőzés a stadionban lesz. A világhírű zenekar ma este lép fel a budapesti stadionban.* 2. (Fv; Ka, Öv bizalmas) Futballpálya. *A stadionban tegnap a pulyaiak győztek.* | (Fv) *Téli stadion:* műjégpálya. *A téli stadionban minden évben nemzetközi versenyeket rendeznek.*

statiszta ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A filmben kis szerepet játszó, általában tömegjelenetben szereplő, többnyire nem hivatásos színész, néma szereplő. *A háborús filmek tömegjeleneteihez sok statisztára van szükség.* 2. (bizalmas) Passzív szerepet játszó, jelentéktelen személy. *Történetünkben ő csak statiszta.*

statisztika ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Tömeges jelenségek, folyamatok számszerű adatainak összegyűjtésével, elemzésével és feldolgozásával foglalkozó tudomány. *Az egyetlen statisztikát is tanult.* 2. Ennek a tudománynak a céljait szolgáló, meghatározott jelenség vagy jelenségek vizsgálatából nyert számszerű nyilvántartás, kimutatás. *A statisztikák szerint az utóbbi évtizedekben jelentősen megnőtt a válaszok száma. A kórházak pontos születési statisztikát vezetnek.*

státus ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Kinevezett alkalmazottak, munkatársak állománya. *Kutatói státusban van az Akadémián.* 2. Álláshely. *Évek óta nincs szabad státusunk, nem tudunk új embert felvenni.* 3. Állapot, helyzet. *Nagyon bizonytalan az ország státusa.* 4. (rég.) Állam. *Ez az üres ház a státusé.*

stég ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

Cölöpökön nyugvó, vízparti deszkaépítmény. *Kifeküdt a stégre napozni.*

steril ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Fertőtlenített, csírátlantított. *Az orvosok csak steril műszerekkel dolgozhatnak. A sebész steril vattát kért az asszisztentstől.* 2. Terméketlen, meddő (ember vagy állat). *Kioperálták az ivarszerveit, így teljesen steril.* 3. (választékos) Hiábavaló, eredménytelen, terméketlen. *Nincs értelme ennek a steril vitának.*

stílus ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Nyelvi kifejezőmód. *Irodalomórán Berzsenyi stílusát tanulmányoztuk. A levél egyéni stílusban íródott. Emelkedett stílusban szólt népéhez. Nem tudok megbarátkozni dagályos stílusával.* 2. Művészi vagy művészeti formanyelv. *A kastély barokk stílusban épült. A palota tele van rokokó stílusú bútorokkal.* 3. Egyéniséget kifejező jellegzetes viselkedésmód vagy módor. *Micsoda stílus ez, gyerekek? • Van stílusa: érdekes, jellegzetes egyéniség.* 4. Valamely tevékenységben megnyilvánuló, egyénre jellemző módszer. *Nem szeretem az ilyen vezetési stílust.*

stílusorszak ♦ fn

Valamelyik irodalmi, művészeti stílus jellemző korszaka. *Az egyes stílusorszakok, mint például a román, a gót, a reneszánsz történetével, jellemzésével a stílustörténet foglalkozik.*

stílusos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Alkalomhoz, helyzethez illő. *A partin stílusos öltözékben jelent meg. Stílusos viselkedése mindenkit lenyűgöz.*

stóla ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Vállon viselhető, hosszú, széles női sál. *Születésnapjára egy meleg stólát kért ajándékba.* 2. A miseruha része: nyakba vetve viselt keskeny szövetsáv. *Megjelent a pap, nyakában stólával, és elkezdődött a szertartás.*

stoplámpa ♦♦ fn

Az autó hátulján fékezőskor kigyulladó, piros fényű lámpa. *Kigyulladt az előttünk haladó autó stoplámpája, így nekünk is fékezni kellett.*

stoppol¹ ♦ ige ~ni (bizalmas)

Ruhán lévő lyukat vagy lyukakat átszöve megszűntet. *Egész délután zoknit stopolt.*

stoppol² ♦♦ ige ~ni

1. Stopperórával (időt) mér. *Stoppolja az időt, amíg barátja a pályán rója a köröket.* 2. (bizalmas) Autót vagy autókat próbál megállítani, hogy továbbvigyék, illetve így viteti magát valahova. *Olaszországba vonattal mentek, hazafelé pedig stopoltak.*

strand ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Természetes vagy mesterséges szabadtéri fürdő. *Egész nap a strandon napoztak, úsztak.*

strázsza ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég.)

1. (népi) (Fegyveres) őr. *Strázsát állítottak a ház elé.* 2. Őrség. • *Strázsát áll: őrséget áll.* „Véres zászlók alatt lobogós kópiát vitétek ott viselik... Köztök ki strázsát áll, ki lováról leszáll” (Balassi B.: A végek dicsérete). 3. Őrhely. „Őrzők: vigyázatok a strázsán” (Ady E.: Intés az őrzőkhöz).

strázsál ♦ ige ~ni

1. (népi, régi) Őrt áll. *A kapu előtt mindig négy-öt fegyveres strázsál.* 2. (népi, régi) Őriz valakit, valamit. *A foglyokat erős őrség strázsálja.* 3. (bizalmas) Vigyáz valakire, felügyel valakit. *Délelőtűnként a testvére gyerekeit strázsálja.*

stressz ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Erős vagy gyakori megterhelés hatására létrejövő (és valamilyen védekezési reakcióban megnyilvánuló) lelkiállapot. *Alig bír enni és aludni a stressztől, amelyet a közelgő vizsga okoz neki.* 2. (bizalmas) Ilyen állapotot kiváltó hatás. *Sok stressz éri őt a munkahelyén.*

strófa ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Versszak. *Ez a vers csak egy strófából áll.*

strucc ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Hosszú nyakú és lábú afrikai futómadár. *A strucc akár 2,5 m magasra is megnő.*

struccpolitika ♦ fn

Az a magatartás, amikor valaki nem hajlandó szembenézni a tényekkel, homokba dugja a fejét, mint a strucc. *Szokásához híven most is struccpolitikát folytat, nem vesz tudomást a körülményekről.*

stúdió ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Rádió- vagy televízióműsorok felvételére, közvetítésére felszerelt helyiség. *Most kapcsoljuk a stúdiót, a szó a műsorvezetőé.* 2. Rádió vagy televízió épülete. *Csak belépővel mehetett be a stúdióba.* 3. Filmforgatáshoz használt műterem. *Új filmet forgatnak az obudai stúdióban.* 4. Művészeti csoport, műhely. *A fiatal művészek stúdiója kiállítást rendez.*

sturm ♦ fn –, ~ot, ~ja (Öv)

Szőlőből készült, félig forrott bor. *Beültünk egy hajriggerbe, hogy megkóstoljuk az egyik neckenmarkti borosgazda sturmját.*

suba ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Gyapjas juhbőrből készült, hosszú, ujjatlan bunda. *A pásztorok nyáron szőrével kifelé, télen befelé fordítva viselték a subát.*

sudár I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Magas, karcsú, egyenes. *Egy sudár jegenye áll a házunk előtt. Irigylésre méltó sudár termete van.*

sudár II. ♦♦ fn *sudarak, sudarat, sudara*

1. Fának vagy faágnak magasba nyúló, elvékonyodó csúcsa. *A magasban hajladozik a lomb sudara.* • (választékos) *Sudárba szökken:* (fa) magasba nő. *Sudárba szökken a fiatal fa.* 2. (Árbo) legfelső része. *Egészen az árbo sudaráig felmászott, hogy lássa a partot.* 3. (népi) (Az ostor) csapója, suhogója. „...az ostor sudara káromolva csapkod szemé közé, ahol üstöke táncol” (Nagy László: Versben bujdosó).

sűg ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Titokban, suttogva mond valakinek valamit. *Gyere ide, sűgök a füledbe valamit!* 2. (választékos) Sugall, sejtet valamit. *Valami azt sűgta, hogy nincs minden rendben e körül a család körül.* • *A szíve azt sűgja:* arra készíti, azt sejteti. *A szíve azt sűgta, hogy segítsen a bajbajutottakon. A szíve azt sűgja, hogy nem lesz semmi baj.* 3. Halkan megmondja valakinek a helyes választ vagy válaszokat. *A tanár észrevette, hogy valaki sűg a felelőnek, ezért félbeszakította a feleletét.*

sugall ♦♦♦♦ ige ~ni vagy ~ani (választékos)

1. *Sugall valakinek valamit:* arra készíti, hogy megtegye. *A gyermeki szeretet azt sugallta neki, hogy külön felszólítás nélkül is segítsen édesanyjának a házimunkában.* 2. Sejtet valamit. *Az eddigi vizsgálatok azt sugallják, hogy valami nincs rendben ennél a betegnél.*

sugallat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (választékos)

Lelki, szellemi ösztönzés, sejtetem. *Csontváry belső sugallat hatására kezdett el festeni.*

sugalmaz ♦♦♦ ige ~ni (választékos, gyakran rosszszálló)

Sugall. *Ki sugalmazta azt az örült tervet?*

sugár ♦♦♦♦ fn *sugarak, sugarat, sugara*

1. Valamely forrásból egyenes vonalban terjedő parányi anyagi részecskék vagy elektromágneses impulzusok együttese, nyalábja. *A nap sugarai szinte égetik a bőrünket. A kvarclámpa infravörös sugarakat bocsát ki. Az elemlámpa sugara bevilágította az egész szobát.* • (választékos) *A szem sugara:* tekintet. *Rám szegezte szemének sugarát.* 2. Folyadék nagy tömege. *Vastag sugárban ömlik a víz a csőből. Sugárban folyt a vér a sebből a sérülés nyomán.* 3. A körvonal vagy a gömbfelszín valamely pontját a középponttal összekötő egyenes. *Az átmérő a sugár kétszerese. Rajzold be a kör sugarát a megadott adatokból!*

sugárfertőzés ♦ fn

A környezetre tett, radioaktív sugárzás keltette hatás. *Az atomerőmű robbanása nagy területen okozott sugárfertőzést. Több tízezer ember sugárfertőzésben szenved.*

sugárkezelés ♦ fn

Ultrarövid rádióhullámokkal, illetve röntgen- vagy gammasugarakkal való kezelés. *Fájós térdére sugárkezelést kap. Daganatos megbetegedése miatt sugárkezelésre kell járnia.*

sugároz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kibocsát magából valamit. *A régi cserépkályhánk jó meleget sugároz. A falilámpa 25-ös körtéje nem sok fényt sugároz.* 2. (kissé választékos) (Rádió- vagy televíziócsatorna) közvetít valamit. *A Bartók rádió sok zenei műsort sugároz.* 3. (Személy külseje, testrésze, illetve műalkotás valamilyen tulajdonságot, érzést, hangulatot) kifejez. *Ez a hatalmas, tekintélyes épület nyugalmat sugároz. Békét sugározott az arca.* 4. (rég) Sugárik. „Ott, honnan szerelem sugároz, Maga a mindenség ragyog” (Vajda J.: Rozamunda).

sugárút ♦♦♦ fn

A város központjából, illetve központi térről kiinduló egyenes, hosszú, széles út. *A sugárúton egyenesen a központba jutunk, de ha nézelődni akarsz, sétáljunk inkább a körúton!*

sugárzás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a tény, hogy valami sugárik. *Nyáron a legerősebb a nap sugárzása.* 2. Elektromágneses hullámoknak, illetve energiájuknak egyenes vonalú terjedése. *Az elektromágneses sugárzások egyik fajtája a röntgensugárzás.* 3. Radioaktivitás. *Megszűnt a veszély, a műszerek nem jeleznek sugárzást.*

sugárzik ♦♦♦♦ ige *sugározni*

1. Fénysugarakat bocsát ki. *Sugárik a nap, a levegő egyre melegebb.* 2. Energiát bocsát ki magából. *A tiszta állapotban fehér fényű rádium sugárik.* 3. Sugár alakban terjed. *Sugárik a meleg a kályhából.* 4. Ragyog, fénylik. *Sugárik az arca a büszkeségtől és az örömtől. Sugárik róla a boldogság.*

sűg-bűg ♦ ige *sűgni-bűgni* (bizalmas)

1. Suttogva, titkolózva beszélget. *Elalvás előtt sokáig sűgtak-bűgtak.* 2. (ritka) Suttogva, titokban mondogat, híresztel valamit. *Azt sűgiák-bűgiák, hogy valami nagy bajba keveredett.*

sugdolózik ♦ ige **sugdolózik** ~ni

Mások jelenlétében suttog, titkolózva beszélget. *Nem illik sugdolózni, beszéljünk hangosan!*

sűgó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az a tanuló, aki sűg a felelőnek. *Nemcsak a felelő kap elégtelent, hanem a sűgó is.* 2. Az a színházi alkalmazott, aki a szereplőknek szükség esetén sűgja a szöveget. *A színelőadás egyik szereplője nem tudta jól a szövegét, ezért a sűgónak szinte végig sűgnia kellett neki.*

sűgőlyuk ♦ fn

Rivalda közepén levő mélyedés, ahol a sűgó elhelyezkedik. *Mindjárt kezdődik az előadás, a sűgó már elfoglalta helyét a sűgőlyukban.*

suhan ♦♦♦♦ ige ~ni

Gyorsan, halkan repül. *Nyíl suhant a levegőben. „Párizsba tegnap beszökött az Ősz. Szent Mihály útján suhant nesztelen”* (Ady E.: Párisban járt az Ősz).

suhanc ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (általában rosszálló)

Idősebb serdülő fiú, siheder. *Belekötött néhány suhanc, s már csattant is az első pofon. (Jelzőként:) Arra jött pár suhanc legény.*

suhog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Halk, susogó hangot ad. *Suhog a nádpálca a kezében. Ahogy elvonult mellettünk, suhogott a taftszoknyája.* 2. (Ember vagy állat) susogó hangot adva halad. *Suhognak a vadludak felettünk.*

sújt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Nagy lendülettel üt (valamire, valakire). *Nagyot sújt a kalapáccsal.* 2. • (választékos) *Villám vagy áram sújt valamit, valakit: villámcsapás vagy áramütés éri. A kert legrégebbi fáját villám sújtotta. Hozzányúlt a zárlatos készülékhez, és áram sújtotta.* 3. Valamivel terhel, büntet valakit. *Az állam új adókkal sújtja a lakosságot. A törvény pénzbírsággal sújtja mindazokat, akik hamis adóbevallást tettek.* • *Atokkal sújt valakit: súlyos átkot mond rá. Minden ellenségét átkokkal sújtotta.* 4. (választékos) Elszomorít valakit. *Porig sújtotta a gyászír.*

sujtás ♦ fn ~ok, ~t, ~a

Kacsaringósan felvarrt lapos zsinór. *A huszáregyenruhát aranyszínű sujtásokkal díszítették.*

súly ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valamilyen test tömegének nyomó-, illetve húzóereje, nehézsége. *Mennyi a súlya? Ennek a tárgynak 10 newton a súlya.* • *Vesztett a súlyából: lefogyott. Sokat veszített a súlyából betegsége alatt.* 2. Nehéz tárgy, teher. *Nagy súlyt cipel.* 3. Nehezék. *Súlyt tettek a kötél végére.* 4. Mérésre használt, meghatározott tömegű, többnyire henger alakú fém tárgy. *Nem tudja használni a mérleget, mert nincsenek hozzá súlyok.* 5. (bizalmas) Súlygolyó. *Hetente háromszor jár edzésre, súlyt lök.* 6. Súlyzó. *Izmosodni akar, ezért súlyokat emelget.* 7. (kissé választékos) Nehezen viselhető, terhes volta valaminek. *A gondok súlya nyomja a vállát.* 8. (választékos) Fontossága, jelentősége valaminek. *Átérezte feladata súlyát. Nincs igazán súlya ennek a kérdésnek. Amit ő mond, annak súlya van.* 9. (választékos) Tekintély. *Teljes súlyával kiállt a javaslat elfogadása mellett.*

súlyemelés ♦♦ fn

Az a sportág, amelyben a versenyzők – testsúly szerinti csoportokban – acélkorongokból összeállított súlyzókat emelnek meghatározott szabályok szerint a fejük fölé. *Szívesen nézem a súlyemelést a sportközvetítésben.*

sulykol ♦♦ ige ~ni

1. (rég) Vastag, nyeles falappal, a sulyokkal vagy más szerszámmal ver, paskol valamit, rendszerint ruhát. *Ruhát sulykol a folyóparton.* 2. (rég) Mélyen a talajba ver valamit. *Karókat sulykol az út mentén.* 3. (általában rosszálló) Gépies ismétléssel tanul vagy gyakorol valamit. *Hangosan sulykolta az egyszeregyet.* 4. Valakinek a fejébe próbál verni valamit. *Hiába sulykolta a gyerek fejébe a nyelvtant.*

súlyos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Nagy súlyú, nehéz. *Meg se tudta mozdítani a súlyos követ.* 2. Nagy erővel ható. *Súlyos léptekkel közeledett. Súlyos ütést mért ellenfele fejére.* 3. (választékos) Nehezen teljesíthető. *Súlyos feladatok várnak ránk a közeljövőben.* 4. Komoly következményekkel járó. *A bíróság súlyos ítéletet hozott. A szabálysértésért súlyos büntetést szabtak ki rá. Súlyos baleset történt az autópályá bevezető szakaszán. Kénytelen vagyok meghozni egy súlyos döntést.* 5. Veszélyes. *A súlyos sérülést azonnal kórházba szállították. Két utas súlyos sérüléseket szenvedett. Talán sosem épül fel a súlyos betegségből.* 6. Nyomós, tekintélyes. *Súlyos indítékaink vannak ellene. Tudod, milyen súlyos egyéniség, nem tűr ellentmondást.*

súlyosbít ♦♦♦ ige ~ani (választékos)

Súlyosabbá, nehezen elviselhetővé tesz valamit. *A rossz körülmények súlyosbították helyzetét. A bíróság súlyosbította az ítéletet.*

súlypont ♦♦♦ fn

1. Test tömegének középpontja. *Alacsonyban van a súlypontja, ezért könnyebben marad talpon.* 2. (választékos) Döntő fontosságú eleme valaminek. *A mezőgazdaság az ország gazdaságának egyik súlypontja.* • *Athelyezi a súlypontot vagy a súlypontokat: mást tekint fontosnak vagy fontosabbnak, mint azelőtt. A gyár a tömegcikk termeléséről az egyedi, minőségi áruk előállítására helyezte át a súlypontot.*

súlytalanság ♦♦ fn –, ~ot, ~a

Az az állapot, amelyben a testre ható nehézségi erő és tehetetlenségi erő egymást kiegyenlíti (, és ezáltal megszűnik a súly érzékelése). *A világháborúban az űrhajósok súlytalanságban lebegnek, ez megnehezíti az űrhajóban való közlekedést, ugyanakkor tréfas helyzeteket is előidézhet. Néhány perces súlytalanságot repülővel is elő lehet idézni, ha a pilóta a motort leállítva zuhanni hagyja a gépet.*

sumér ♦ mn **sumer** ~ek vagy ~ok, ~t, ~ül vagy ~ul

Az ókori Mezopotámia déli részén élt, fejlett műveltségű néphez tartozó, rá jellemző. *A sumér civilizáció megjelenését kb. az időszámításunk előtti III. és IV. évezred fordulójára tehetjük. Mezopotámia egyesítésekor csökkent a sumer városállamok jelentősége. (Főnévi használatban:) A sumérok már több mint ötezer évvel ezelőtt feltalálták a kereket és az írást. A sumért tekinthetjük az emberiség egyik első írott nyelvének.*

summa ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (bizalmas) Pénzösszeg. *A munkáért komoly summát kapott. (Jelzőként:) Nagy summa pénzhez jutott.* 2. (rég) Átálányban megszabott járandóság. *Summában vállalták az aratást.* 3. Összegzés, lényeg. *Végül összefoglalta beszédének summáját.*

summás ♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég)

Idénymunkára szegődött mezőgazdasági munkás. *Summásokkal szedették le a kukoricát.* (Jelzőként:) *Summás aratókkal dolgoztatott a nyáron.*

summáz ♦♦ ige ~ni (rég, választékos)

Összefoglal, összegez valamit. *Pár szóval summázta az elmúlt hetek eseményeit.*

súrlódás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Érintkező felületek egymáson való csúszását gátló hatás. *A fizikai értelemben vett súrlódás néha igen hasznos, például fékezésnél.* 2. (választékos, szépítő) Nézeteltérés, kisebb veszekedés. *A legjobb barátok között is előfordulhat némi súrlódás.*

súrol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Dörzsölve mos, sikál valamit. *Egész délelőtt a padlót súrolta. Erős szálú kefével súrolja az összeégetett edényeket.* 2. (Épphogy) érint valamit. *A repülő fecskék az ereszt súrolták.* 3. (választékos) Megközelít valamit, majdnem azonos vele. *Ez már súrolja a kötelességszegés fogalmát.*

surran ♦♦♦ ige ~ni

Halkan, fürgén, alig észrevehetően szalad valahová. *A kisegér a kamrába surrant.*

susog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Finom, zizegő hangot ad. *Susognak a lombok a fejünk fölött a szél miatt.* 2. (kissé választékos) Suttog. *Halkan, fojtottan susogtak, hogy a többiek ne értsék beszédüket.* 3. (rég, választékos) Sűg valamit. *„Jó angyalod susogta ezt neked”* (Katona J.: Bánk bán).

sustorog ♦♦ ige ~ni

1. Tompán sístereg. *Sustorog a teafőzőben a víz.* 2. Suttogva beszél. *Egész nap csak sustorognak a lányok a sarokban.* 3. (népi) Méltatlankodik. *Magában halkan sustorog, amiért nem adtunk neki igazat.*

sustyáki ♦ fn ~k, ~t, ~ja **sustyák** ~ok, ~ot, ~ja (Fv bizalmas)

1. Vékony, vízhatlan ruhaanyag. *Van még a sustyákiból öt méter.* 2. Ilyen anyagú, főként sportolásra használt, inkább nadrágból és rövid felsőrészből álló ruha, illetve csak kabát. *Vedd fel a sustyákit, biciklizni fogunk, és még eső is lehet.*

suszter ♦♦♦ fn ~ek vagy ~ok, ~t, ~e (bizalmas)

1. Cipész. *Szólj a suszternek, hogy igyekezzen a cipőmmel!* 2. (rosszalló) Szakmájához vagy valamely szakmához nem értő, kontár személy. *Ne bízd erre a suszterre a javítást, mert csak még jobban elrontja a mosógépet.*

süt ♦♦♦ fn –, (~ot), ~ja (népi)

1. A kemence és a fal közötti szűk hely. *Elaludt a sutban, olyan jó meleg volt ott.* 2. A kemence vagy a sütő lapos teteje. *Az ételt rátette a sutra.*

suta I. ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. (népi) Bal (kéz). *Suta kezű, bal kézzel ír. Suta kézzel emelte le a polcra a könyvet.* 2. Félsg, ügyetlen (ember). *Ez a suta gyerek leverte a vázát az asztalról.* 3. Ilyen emberre jellemző. *Suta mozdulatot tett kezével. Sután viselkedik, mindenki kineveti. Csak suta mondatok tettek tőle.* 4. Felemás, ügyetlen. *Ez a suta megoldás jutott csak eszembe.*

suta II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Nőstény őz. *Az erdő szélén óvatosan mozognak a suták.*

suttog ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Halkan, fojtott hangon beszél. *Nagyon berekedt, csak suttogni tud.* 2. Titokban bizalmasan beszél. *Elvonultak a szoba egyik sarkába, és ott suttognak.* 3. (Hírt, pletykát) bizalmas körben terjeszt, híresztel. *Azt suttogják róla, hogy sokat örökölt.* 4. (választékos) (Szél vagy attól mozgatott növény, lomb) susog. *„Suttog a fenyves, zöld erdő, Rásztál a hófelhő”* (Weöres S.: Suttog a fenyves).

suttyomban ♦♦ hsz (kissé rosszalló)

Titokban, lopva. *Suttyomban kivett a vázából egy szál virágot, hogy a háziak észre ne vegyék.*

süket ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (Szervi okokból) nem halló. *Jobb fülére teljesen süket. Ne kiabálj, nem vagyok süket!* 2. (durva) Nagyothalló. *Hangosan kell beszélni hozzá, mert süket.* 3. (választékos) Valakire vagy valamire nem figyelő, nem hallgató. *Mindannyiunk kérése ellenére süket maradt.* 4. (bizalmas) Vonalat nem adó (telefon). *Nem tudta felhívni, mert süket volt a telefon.* 5. (bizalmas) Ostoba, hülye. *Micsoda süket pacák!*

süketnéma ♦♦ mn

1. Általában veleszületett sükettség miatt beszélni nem tudó. *Két süketnéma fiatal is volt a csoportban.* (Főnévi használatban:) *A süketnémák jelbeszéddel értetik meg magukat.* 2. Ilyen személy vagy személyek által használt (jel, jelbeszéd, stb.) *Most tanulja a süketnéma jelbeszédet.*

sül¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Nyers étel) nagy hő hatására ehetővé válik. *Sül a cipó a kemencében, a fánk a zsírban, a hús a nyáron.* 2. • Barnára sül: (emberi bőr) a napozástól barna színűvé válik. *A strandon szép barnára sült.* 3. Nagyon melege van. *Meleg ruhájában csak úgy sült a kályha mellett.*

sül² ♦ fn ~ök, ~t, ~je

1. • Tarajos sül: meleg égövi, tüskékkel borított, nyúl nagyságú rágcsáló. *A tarajos sül a Földközi-tenger mellékén is él.* 2. (rég) Sündiszó. *Három kis sül masírozott át a kerten.*

süldő ♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Még nem ivarérett, általában egyévesnél fiatalabb állat, rendszerint disznó. *Két süldő malacot vett a vásárban.* (Főnévi használatban:) *Megeteti az ólban a süldőket.* 2. (bizalmas) Fiatal, serdülő. *Süldő lányok kacagása hallatszott a parkból.* 3. (népi, régi) Újonc, kezdő. *Hozzáment ahhoz a süldő jogászhoz, aki a városházán dolgozik.*

sületlenség ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (ritka) Étel sületlen volta. *A tapintatlan vendég szová tette a pecsenye sületlenségét.* 2. (bizalmas) Ostobaság, idétlenség. *Ki találta ki ezt a sületlenséget?*

süllő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Másfél kg-osnál kisebb fogas. *A Balaton legértékesebb hala a süllő.* 2. Ennek húsa mint étel. *Roston sült süllőt rendeltünk a vendéglőben.*

sült ♦♦♦ mn (mn-i in) ~ek, ~et, ~en

1. Sütéssel készített, megsütött. *Az ünnepi ebéd sült csirke volt rizibizivel. Szereti a nehéz ételeket, például a sült kolbászt. Kedvenc csemegém a sült gesztenye.* 2. (bizalmas, rosszálló) Valódi, igazi, jellegzetes. *Ezzel a szóke hajjal sült német. Nem akarok ezekkel a sült bolondokkal nyaralni menni.*

sülve-főve ♦ hsz (bizalmas, gyakran rosszálló)

Elválaszthatatlanul. *Sülve-főve együtt vannak, reggeltől estig mindent együtt csinálnak.*

süllyed ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fokozatosan (valamennyivel) alacsonyabbra kerül. *Süllyed a csónak, mindjárt víz alá kerül. Megállapította, mennyit süllyedt a ház. Süllyed a hőmérő higanyszála.* 2. Egyre alacsonyabb erkölcsi színvonalra kerül. *Nem lett volna szabad kábítószert elfogadnod, nézd, hová süllyedtél!* 3. Alárendelt helyzetbe kerül. *Elszegényedtek, végül szolgáskorba süllyedtek.* 4. Nyomasztó (lelki) állapotba kerül. *A történet hatására előbb kétségbeesésbe, majd apátiába süllyedt.* 5. (választékos) Merül valamibe. *Régi bűne már rég a feledés homályába süllyedt. Mélyen gondolataiba süllyedt.*

süllyeszt ♦♦♦ ige ~eni

1. Alámerít, lemerít valamit. *A támadáskor sok hajót víz alá süllyesztettek.* 2. Valaminek mélyére dug, helyez valamit. *Iratait táskájába süllyeszti. Kezét zsebébe süllyeszti.* 3. Mélyedést vág, amelybe behelyez valamit. *A vezetékét a falba süllyeszti.*

süllyesztő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Színpad bizonyos részeinek lesüllyesztésére és felemelésére való szerkezet. *Mozgásba hozták a süllyesztőt.*

sün ♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~je

Tüskés hátú, kis rovarevő emlősállat. *Éjjel vadászik a sün. Este láttam egy összegömbölyödött sünt a kertben, megijedt a kutyámtól.*

sündörög ♦♦ ige ~ni (bizalmas, rosszálló)

Hátsó szándékkal lábatlankodik, ólálkodik valahol. *A macska a tejeslábas körül sündörög. Egész nap ott sündörög a nyomomban, csak tudnám, mit akar tőlem.*

süpped ♦♦♦ ige ~ni

1. Puhán lefelé nyomódik, besüllyed. *Süpped a szőnyeg a lábuk alatt.* 2. (választékos) *Magába süpped:* leverten magába merül. *Egy sarokban kuporog magába süppedve.*

sürget ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valaminek gyorsítását követeli. *Szigorú intézkedéseket sürget.* • *A pénzt sürgeti:* ki- vagy visszafizetését kéri, követeli. 2. Gyorsabb munkára ösztökél valakit. *Sürgeti a munkásokat, hogy készen legyenek határidőre.*

sürgölőd|ik ♦♦ ige ~ni

Buzgón (és feltűnően) sürög-forog (valaki, valami körül). *A gyerekek szeretnek az építkezésen sürgölődni. Ne sürgölődj már annyit, ülj le egy percre! Folyton körülöttem sürgölődik ez a kétbalkezes!*

sürgöny ♦ fn ~ök, ~t, ~e (kissé régi, választékos)

Távirat. *Kedvesének sürgönyt küldött, hogy már másnap találkozhassanak.*

sürgönyöz ♦ ige ~ni (kissé régi, választékos)

Táviratot küld. *Sürgönyözz, hogy mikor érkezel.*

sürgős ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Gyorsan elintézendő, elvégzendő. *A beteg állapota sürgős beavatkozást igényelt. Sürgős teendőim akadtak, ezért nem tudunk ma találkozni. Sürgősen beszélünk kell!* • *Sürgős távirat:* soron kívül továbbítandó. *Sürgős távirat érkezett Pestről.*

sűrít ♦♦♦ ige ~eni

1. Valaminek az anyagát sűrűbbé teszi. *Rántással sűríti a levest.* 2. Gyakoribbá tesz valamit. *Sűrítik az 1-es villamos járatait. Sűrítethetnék a találkozásainkat.* 3. (választékos) (Mondandót) röviden összefoglal, tömörít. *Sűrítienem kell a mondanivalómat, mert szorít az idő.*

sürög-forog ♦ ige *sürögni-forogni*

Jön-megy, tesz-vesz, tevékenykedik. *Egész nap a konyhában sürog-forog.*

sűrű I. ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n

1. Olyan, hogy elemei, részei igen közel vannak egymáshoz. *Egy sűrű erdő szélén lakik. A sűrű nádasban madarak fészkelnek. De szép sűrű hajad van! Ezt a területet sűrűn lakják.* 2. Tömör, tömény (anyag). *Sűrű mártást készít a húshoz. A sűrű főzelékben szinte megáll a kanál.* • *Sűrű levegő:* nyomott, fojtott. *Szinte fullasztó volt a sűrű levegő.* | *Sűrű sötét* vagy *sötétség:* nagyon sötét, mélyen sötét vagy mély, nagy sötétség. „*Sűrű setét az éj*” (Arany J.: V. László). 3. Egymást gyorsan követő. *A záport sűrű villámlás kísérte. Sűrű könnyhullatások között vettek búcsút. Sűrűn köhög. Sűrű pislogások közepette próbált magyarázkodni.* 4. (népi) Tömzsi, zömök, mokány (ember). *Megjelent az ajtóban egy sűrű kis ember.*

sűrű II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je vagy (népi) *sűreje*

1. *Sűrűje valaminek*: a legsűrűbb része. *Othagyta a leves sűrűjét. A madár eltűnt a lombok sűrűjében.* • (választékos) *Az élet sűrűje*: a valóságos élet. *Erettségi után belevetette magát az élet sűrűjébe.* 2. Sűrű erdő, az erdő mélye. *A vad előtört a sűrűből.*

süt ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Forró (zsírban) sülni hagy valamit. *Olajban krumplit süt. Szabad tűzön húst süt. Szépen süt a sütőjük. Házilag süt kenyeret és kalácsot.* 2. (Hajat) sütővassal göndörít. *A fürdőszobában süti a haját.* 3. • *Bélyeget, jegyet süt valakire, valamire*: izzó vassal rányom. *Minden marhára egyenként bélyeget sütnék.* | (átvitt, választékos) *Valaminek a bélyegét süti valakire*: ráfog vagy rábizonyít. *Az árulás bélyegét sütötték rá.* 4. Úgy melegít valamit, hogy szinte perzsel. *Süti a kályha a hátát.* 5. (Fény vagy fényforrás) világít. *Szépen süt a hold. Szemébe süt a lámpa.* 6. (Lőfegyvert) elsüt. *Puskáját a levegőbe sütötte.* 7. • (Szemét) *földre süti*: szégyenében lesüti, lefelé irányítja.

sütemény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Sütőben sütt, formával kiszaggatott vagy darabokra vágott tészta. *A teához édes süteményt ettek.* 2. Péksütemény (kifli, zsemle stb.). *Reggelire süteményt kért kakaóval.*

sütkérez/ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Sütteti magát a nappal, élvezi a napsütést. *Órákig sütkérezik a kertben. A kövön sütkéreznek a gyíkok.* 2. (gyakran gúnyos) Előnyeit élvezi valamely helyzetnek, állapotnak. *Sütkérezik a dicsőségben és a hírnévben.*

sütnivaló ♦ fn ~k, ~t, ~ja (tréfás)

Ész. *Nincs sok sütnivalója szegény tökfilkónak.*

sütő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Tűzhely sütésre való rekesze. *A tésztát betette a sütőbe.* 2. (népi) Az a helyiség, ahol a sütökemence van. *Menj a sütőbe, nézd meg, megsült-e már a kenyér!* 3. (rég) Pék. *Vásárolt a sütőtől édes perecet.*

sütöde ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

A pék műhelye. *Még nem érkezett meg a friss áru a sütödéből.*

sütőpor ♦♦ fn

Sütéskor használt vegyi keverék, amelynek hatására lazábbá válik a tészta. *Tegyél a tésztába sütőport is, nehogy lapos legyen a sütemény!*

sütőtök ♦ fn

1. Nagy, gömbölyded termésű, szürkés héjú, (narancs)sárga belű tökfajta. *A sütőtök trágyázott földet, sok meleget és vizet kíván.* 2. Ennek édes, csemegének megsütött húsa. *Télen az utcán is árulnak friss, meleg sütőtököket.*

süveg ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (rég) Férfiak által használt fejfedő. *Fejébe nyomta a magas, csúcsos süveget. Diszes, fejedelmi süveget viselt.* 2. (népi) Csúcsos tető. *Magasan az égbe nyúlt a kastély tornyának süvege.*

süvít ♦♦♦ ige ~eni

1. Folyamatosan hallható, éles, magas hangot ad. *Nagy vihar dúl odakint, hallani, ahogy süvít a szél. A füle mellett puskagolyók süvitenek.* 2. (ritka) Rikácsol. *Ki innen! – süvítette a vénasszony riasztó, éles hangon.*

süvölt ♦♦♦ ige ~eni

1. Hosszasan süvít. *Orkán süvölt a határban. A szobából hallgatták, ahogy odakint süvölt a szél.* 2. (Madár) süvítő szélhez hasonló hangot ad. *Némelyik pintyfélé madár süvölt.*

süvölvény ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (bizalmas, gyakran rosszalló)

15-17 év körüli fiatalember. *Nyolc-tíz süvölvény állta el az utat. A süvölvények gyorsan elfoglalták az összes ülőhelyet.*

sváb ♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

1. A XVIII. század óta Magyarországra települt német népcsoporthoz tartozó, vele kapcsolatos. *Ellátogattunk a nyugat-magyarországi sváb községekbe. Megkóstoltunk igazi sváb ételeket.* (Főnévi használatban:) *Egy budai svábtól vette meg a házat.* 2. A Németország délnyugati részén élő, felnémet nyelvjárást beszélő német népcsoporthoz tartozó, rá jellemző. *Beszélek németül, de a sváb nyelvjárást nehezen értem.* (Főnévi használatban:) *A svábok népszokásait tanulmányozza.* 3. *Svábul*: sváb nyelvjárásban. *Nagyapja nem beszélt magyarul, csak svábul.*

svábbogár ♦♦ fn

Csótányféle, káros, barnásfekete rovar. *A lakótelepet előzönlötték a svábbogarak, a csövek mellett fölmásztak a legfelső emeletre is.*

svájci ♦♦ nm ~ak, ~t, –

A Svájcban élő néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A svájci órák híresek a pontosságukról. Kedvencem a svájci csokoládé. Egy svájci férfi az üzletfele.* (Főnévi használatban:) *A svájciak németül, franciául, olaszul és rétorománul beszélnek.*

svéd ♦♦ mn ~ek, ~et, ~ül

1. A tömegében Svédországban élő, északi germán nyelvet beszélő néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Svéd bútorokkal rendezte be a lakását. Svéd költők verseit olvassa.* (Főnévi használatban:) *A svédek nem barátkoznak olyan könnyen, mint az olaszok.* 2. *Svédül*: svéd nyelven. *Nem beszél más nyelven, csak svédül.*

svédasztal ♦♦ fn

Ételekkel megrakott asztal, amelyről mindenki tetszés szerint fogyaszt. *A szállóvendégek reggelizését svédasztallal oldották meg.*

svihák ♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul (bizalmas)

Megbízhatatlan, szélhámos (személy). *Az a svihák alak megint becsapott.* (Főnévi használatban:) *Ő a környék legnagyobb svihákja.*

Sz

szab ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Anyagot) mérték, minta után szétvág, hogy ruhát, cipőt stb. lehessen belőle készíteni. *Bőrt szab a táska fülének elkészítéséhez. Szűkre szabta a blúzt, szorít a vállamnál.* | *Szab valakire valamit:* méret után készíti. 2. Valakinek az egyéniségéhez illően formál meg valamit. *Ezt a szerepet éppen arra a színészre szabták.* 3. Valamihez, valakihez illően alakít valamit. *Kiadásait a zsebéhez szabja. Előadását a hallgatósághoz szabja.* 4. • (hivatalos vagy választékos) *Írányt vagy feltételt szab valaminek:* megállapítja, meghatározza az irányát, a feltételét. *Írányt szabott a cég további fejlődésének.*

szabad I. ♦♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~on

1. Tevékenységében nem korlátozott. *Szabad emberként él.* „*Nem sokaság, hanem Lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat*” (Berszenyi D.: A magyarokhoz). 2. Olyan, aki nincs fogságban. *Két év fogság után engedték szabadon.* 3. (Meg) kötöttségektől mentes, független. *Szabad a témaválasztás.* | *Szabad elhatározásából ment férjhez.* 4. Nem akadályozott. *Erre szabad átjárás van.* • *Szabad sajtó:* cenzúrázatlan. | *Szabad kikötő:* vámmentes. 5. Nem foglalt. *Szabad ez a hely?* | (Mondatszóként:) *Szabad?:* megengedi(k) (, hogy leüljek, belépjek stb.)? | (Kopogtatást hallva:) *Szabad!*: bejöhetsz, tessék. 6. Nem elfoglalt. *Ma délután szabad vagyok.* • (tréfás) *Szabad a szíve:* nincs udvarlója. 7. Körül nem határolt, fedetlen. *A szabad ég alatt éjszakáztak. A vállát szabadon hagyja a ruha.* 8. Segédeszköz nélküli. *Szabad szemmel nem láthatók a baktériumok. A rajz szabad kézzel készült.*

szabad II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Politikai szempontból szabad ember. „*Rabok legyünk vagy szabadok? Ez a kérdés válasszatok!*” (Petőfi S.: Nemzeti dal) 2. Városon vagy más sűrűn lakott településen kívül levő hely. *Kirándultak a szabadba.* 3. Épületen, zárt helyen kívül levő tér, terület. *Az alagút a szabadba vezet. A szennyvíz ezen a nyíláson át távozik a szabadba.*

szabad III. ♦♦♦♦ állítmányi mn (segédige szerűen, csak egyes szám 3. személyben)

Meg van engedve (valakinek). *Szabad venni belőle? Szabadna megkérdeznem, hol az állomás? Nem szabadna dohányoznod. Szabadjon elmesélnem egy viccet.*

szabadalom ♦♦♦♦ fn szabadalmak, szabadalmat, szabadalma

1. Valaminek a gyártásához, forgalmazásához való kizárólagos jog. *Találmányára megkapta a nemzetközi szabadalmat.* 2. (rég.) Hatósági engedély. *Italmérésre szabadalmat kellett kérni.*

szabadegyetem ♦♦♦ fn

Hosszabb, tudománynpszerűsítő előadássorozat. *Szabadegyetemre jár művészettörténeti előadásokra.*

szabadgondolkodó ♦♦ mn ~k, ~t, –

Előítéletektől mentes gondolkodású. *Jó, ha a tudós szabadgondolkodó.* (Főnévi használatban:) *A francia szabadgondolkodókat olvassa.*

szabadidő ♦♦♦♦ fn

Munkaidőn kívüli, hivatalos pihenőidő. *Huszonegy óra szolgálat után negyvennyolc óra szabadidő jár a dolgozóknak.*

szabadjegy ♦♦ fn

Ingyenes menetjegy vagy belépőjegy. *Szabadjeggyel utazik, mert az apja vasutas. Szabadjegyet kapott a színházi előadásra.*

szabadkoz|ik ♦♦♦ ige ~ni

Szerénységből igyekszik elhárítani valamit. *Estére meghívták vacsorára, de ő szabadkozik. Dicsértük a házat, de ő szabadkozott, mondván: nem az ő érdeme.*

szabadkőműves ♦♦♦ fn

A szabadelvűség eszméit követő nemzetközi titkos szövetség tagja. *Mindenki tudta róla, hogy szabadkőműves.* (Jelzőként:) *Mozart Varázsfuvolája szabadkőműves eszméket hirdet.*

szabadlábbon ♦♦♦ hsz

Szabad emberként, nem letartóztatva. *A vádlottnak a bíróság megengedte, hogy szabadlábbon védekezzék.*

szabadnap ♦♦♦ fn

(Hétköznapra eső) munkaszüneti nap. *Vagy szerda, vagy pedig csütörtök a szabadnapja. A vasárnapi ügyelet miatt hétfőre szabadnapot kapok.*

szabados ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (választékos)

1. A viselkedési szabályokat nem követő. *Szabados beszédét sokan nem szeretik hallgatni.* 2. Féktelen, zabolátlan, kicsapongó. *Szabados élete miatt rossz szemmel néznek rá!* 3. (rég.) (Főnévi használatban:) Felszabadított rabszolga, jobbágy. *A szabadosok közül kerültek ki a céhlegények.*

szabadpiac ♦♦ fn (hivatalos)

Olyan kereskedelmi forgalom, ahol az áru árát a kereslet és a kínálat viszonya alakítja ki. *A szabadpiacon értékesítette áruit, és jól járt.*

szabadság ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. Az az állapot, helyzet, hogy valaki, valami szabad. *A demokrácia vívmánya például a lelkiismereti szabadság.* 2. Lehetőség arra, hogy valaki valamit cselekedjen. *Fenntartja magának a szabadságot, arra, hogy elmenjen, ha kedve van. Mindannyiunknak megadatott a választás szabadsága.* • *Költői szabadság:* a nyelvi szabályoktól vagy a tényektől való eltérés a művészi cél érdekében. 3. Annak állapota, aki nincs fogságban. *Visszaadták a szabadságát, kijöhetett a börtönből.* 4. A munkaszüneti napokon kívül járó pihenőidő. *Évi fizetett szabadsága 24 nap. A jövő héten szabadságra megy. Már júniusban kiveszi a szabadságát. Már nincs szabadságon.*

szabadul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kiszabadul valahonnan. *Két hét múlva szabadul a börtönből. Táncsics 1848. március 15-én szabadult a fogságból.* 2. Megszabadul valakitől, valamitől, valahonnan. *Szabadulni szeretne léha barátaitól. (bizalmas) Csak most szabadultam a munkából.* 3. (ritka) Rászabadul valakire, valamire. *Rám szabadult, s egész délután föltartott. A jószág a vetésre szabadult.* 4. (rég, bizalmas) Befejezi ipari iskolai tanulmányait. *A fia ipari tanuló, jövőre szabadul.* 5. (népi) Katonaideje letöltése után visszatér a civil életbe. *Katona fia ősszel szabadul.*

szabadúszó ♦♦ fn (bizalmas) ~k, ~t, –

Munkaviszonyban nem álló, alkalmi szellemi munkát végző személy. *Szabadúszóként fordítást vállal.*

szabály ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valaminek rendjét, módját meghatározó előírás, rendelkezés. *Korunkban, sajnós, lazulnak az erkölcsi, viselkedési szabályok. A jog ismer kényszerítő és tiltó szabályokat.* 2. A tapasztalatból elvont törvényszerűség. *Geometriai szabályokból feleltem ötösrre. A nyelv nyelvi elemekből és nyelvtani szabályokból áll.*

szabályos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. A szabályoknak megfelelő. *A rendőr szabályosan intézkedett. Szabályos volt az eljárás. Szabályosan közlekedj!* 2. Olyan (síkidom vagy test), melynek oldalai és szögei egyenlők. *Szabályos nyolcszöget szerkesztünk.* 3. Arányos, harmonikus. *Szabályos termete vonzza a férfiak tekintetét. Szabályos arca van.* 4. Egyenlő időközökben történő. *A műszer szabályosan jelez. Szabályosan ver a szíve.* 5. (bizalmas) Valóságos, tényleges. *A vitából szabályos veszekedés lett.*

szabályzat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Előírások, szabályok, utasítások összessége. *A szolgálati szabályzat rögzíti a munkatársak feladatait. A helyesírási szabályzat alapján javítsd a dolgozatot!*

szabás ♦♦♦ fn –, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valaki valamit szab. *A szabáshoz ért a legjobban.* 2. Az a mód, ahogy valamely ruhadarab szabva van. *A ruhádnak nagyon modern a szabása.*

szabatos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Pontos, félreérthetetlen. *Szabatosan leírta a tárgy minden jellemzőjét. Szabatos stílusa miatt a kisebb gyerekek is megértik az író előbeszéléseit.*

szablya ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Éles, hajlott pengéjű vágófegyver; görbe kard. *„Nem írom pennával ... De szablyám élivel, Ellenség vérivel, Az én örök híremet”* (Zrínyi M.: Szigeti veszedelem).

szabó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Ruhaneműk szabásával és varrásával foglalkozó képesített iparos. *A kabátszövetet elvittem a szabóhoz. Csináltattam a szabómmal egy szoknyát, a nadrágodat pedig felhajtattam vele.*

szabód|ik ♦♦ ige ~ni (népi)

Mentegetőzik, szabadkozik. *Hiába szabódtam, hiába kerestem mindenféle kifogást, mentséget, végül mégis kénytelen voltam elmenni a vendégségbe.*

szábor ♦ fn –, ~t, ~ja (Dv)

Országgyűlés Horvátországban. *A szábor mégsem szavazta meg a kérdéses törvényjavaslatot.*

szabvány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (hivatalos)

A gyártmányok méretét, minőségét, osztályozását hivatalosan megszabó műszaki előírás. *A régi berendezést a jelenleg érvényes szabvány szerint kell átalakítani.*

szag ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valamely anyag párolgása által keletkezett érzet, amelyet az orron át érzékelünk. *Nem mindenki szereti a kámforos krém szagát. Áporodott szag volt a kórtéremben. Kellemes szagok jönnek a konyhából.* • *Szagot fog vagy kap:* **a)** (vad) megszimatolja a vadászt. *Szagot fogtak a vadkanok.* **b)** (kutya) megszimatolja a vadat vagy más élőlényt. *Vége szagot fogtak a vadászkutyák.* **c)** (bizalmas) valaki megneszel valamit. *Szagot fogtak a rendőrök.* 2. Bűdösség, bűz. *Ennek a húsnak már szaga van, egy hete áll a hűtőszekrényben. Szippantják a szomszéd emésztőgödrét, érzem a szagot.*

szaggat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Folyamatosan tép valamit. *A vadállat a nyulat darabokra szaggatta.* 2. (Nyers tésztát főzés előtt) megfelelő alakúra, nagyságúra darabol. *Galuskát szaggat a levesbe.* 3. Rongál, tönkretesz valamit. *Évente sok cipőt szaggat, mert focizik bennük.* 4. Éles fájdalomat érez (valamelyik testrészében). *Görcs szaggatja a lábát. Szaggat a térde.*

szaglás ♦♦♦ fn –, ~t, ~a

1. A szagok érzékelése. *A rendőrkutyák szaglással keresik a nyomot. Rossz a szaglása, nem érzi, hogy leég az étel.* 2. (bizalmas) Megérezés. *Remek a szaglása, előre megsejtette az igazgatóváltást.*

szaglász ♦♦♦ ige **szaglász|ik** ~ni

1. Többször megszagol valamit, szagolva kutat. *A két kutya szaglászni kezdte egymást. A vadászgörény egy odúban szaglászott.*
2. Valaki kutat, kémlel valami után. *A finánc dohányt szaglász a padláson. Nyomozók szaglászta utána, végigkérdezték róla a szomszédokat is.*

szaglóérezék ♦ fn

Szagok érzékelésének képessége. *Borkóstoláskor szaglóérezékünket is érdemes használnunk.*

szagol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. A levegőt orrán át beszívva érzékeli valaminek a szagát. *Szagolja a különböző kölniket. A vadállatok, ha vért szagolnak, megvadulnak.* • *Még nem szagolt puskaport:* nem vett részt fegyveres harcban. **2.** (bizalmas) Gyanít, sejt valamit. *Veszélyt szagol, ezért elrejtőzik a bozótban.*

száguld ♦♦♦♦ ige ~ani

Igen nagy sebességgel rohan. *Autók százai száguldanak az országúton.*

száj ♦♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Az emésztőcsatorna felső nyílása, illetve a mögötte levő üreg. *Még eszik, tele van a szája. Beledugta az ujját a szájába.* **2.** A (két) ajak. *Pici, piros szája van. Idegességében a szájába harapott.* **3.** Ez a testrész mint a beszéd szerve. *Ocsmány szavak hagyták el a száját.* • *A szájamból vagy a számból vette ki a szót:* én is ugyanezt akartam mondani. | *A számon van:* kimondanám, de hirtelen nem jut eszembe a megfelelő szó. | *A falu, a világ stb. szájára kerül vagy szájára veszi:* mindenki róla beszél, pletykál. | *Csak a szájával segít:* ténylegesen nem segít, csak beszél. **4.** Valaminek a nyílása. *A barlang szája már messziről látszott a hegyoldalon. A kancsónak csúcsos szája van. Az üveg szájába nem passzolt a dugó. A gyomor szájánál fekély alakult ki. A seb száját be kellett varrni.*

szájaskod|ik ♦ ige ~ni

Felel. *Ne szájaskodj, inkább végezd a dolgod!*

szájhagyomány ♦♦ fn -, ~t, ~a

Nemzedékről nemzedékre szóban öröklődő hagyomány. *Az ősi népballadák szájhagyományként éltek századokon át.*

szájhős ♦♦ fn

Bátorságával nagy hangon kérkedő, valójában gyáva ember. *Na, ti szájhősök, most mutassátok meg, mit tudtok!*

szájíz ♦♦ fn

1. Az az íz, amely étkezés után a szájban érezhető. *Kellemes szájízt ad a rágógumi. Rossz lett a szájízem a hagymától.* • *Keserű szájíz: a)* rossz íz a szájban. *A keserű szájízre szopogass mentolos cukrot! b)* kellemetlen (utó)érzés. *Keserű szájízzel hagyta ott a társaságot.* | *Rossz szájízt hagy maga után vagy rossz szájíze marad utána:* kellemetlen, rossz emléket hagy, vagy visz magával. *Rossz szájízt hagyott maga után a beszélgetés. Rossz szájízünk maradt a nyaralás után.* **2.** (ritka) Ételre vonatkozó ízlés. *Nem tudott a férfi szájíze szerint főzni.* **3.** Ízlés, tetszés. *Mindig az igazgató szájíze szerint beszél.*

szajkó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Varjúféle, tarka tollú, hangos, a nyelve felvágása után hangutánzásra is képes madár. *Van egy beszélő szajkója.* • *Szajkó módjára megtanul valamit:* értelem nélkül. *Szajkó módjára tanulta meg az egyszeregyet.* **2.** (rosszalló) Mások véleményét kritika nélkül ismétlő személy. *Őnállóan gondolkodó emberekre van szükség, nem ostoba szajkókra.*

szájkosár ♦♦ fn

1. Az állat szájára erősített, a harapást lehetetlenné tevő eszköz. *Kutyát tömegközlekedési eszközön csak pórúzzal és szájkosárral szabad szállítani.* **2.** (választékos) Szólás- és sajtószabadság korlátozása. *A diktatúra bukása levette a szájkosarat a sajtóról és a közvéleményről.*

szak¹ ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (választékos) Időszak. *A nap bármely szakában felkereshetsz.* **2.** (rég) Versszak. *Költeménye tíz szakból áll.*

szak² ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Tudomány, ismeret, munkaterület valamely ága. *Mindenki foglalkozzon a saját szakjával!* **2.** Egyetemen, főiskolán egy vagy több tudományággal foglalkozó tanulmányok összessége. *Elvégezte a magyar–angol szakot.*

szakács ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Ételek elkészítésével hivatásszerűen foglalkozó szakember. *Egy előkelő vendéglőben szakács.* **2.** (bizalmas) Az a személy, aki pompásan tud főzni. *Feleségem nagyszerű szakács.*

szakácskönyv ♦♦♦ fn

Az ételek elkészítésének módját ismertető könyv. *Szakácskönyvből is lehet jóízű ételt főzni, nem csupán tapasztalatból. Egy indiai szakácskönyvet kaptam a születésnapomra.*

szakad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valaminek folytonossága, jó állapota megszűnik. *Könnyen szakad a papír.* • *Majd a lelke vagy a szíve szakad belé:* nagy lelki fájdalmat érez valami miatt. **2.** (Kifejezésekben:) Megszakad, abbamarad. • *Élte szakad:* meghal. | *Torkába szakad a hang:* nem tud tovább beszélni. | *Magva szakad:* utódok nélkül hal meg. | *Vége szakad valaminek:* abbamarad. *Vége szakadt az előadásnak.* **3.** Zuhan, omlik. *Rájuk szakadt a tető.* • *Valakire szakad az éjszaka:* váratlanul, hirtelen meglepi. *Az erdőben rájuk szakadt az éjszaka.* | *Valami a nyakába szakad valakinek:* váratlanul teherként nehezedik rá. *Nyakába szakadt a sok gond, amikor fiatalon egyedül maradt két kisgyerekekkel.* | (Átokként:) *Szakadjon rád az ég!* **4.** Ömlik, zuhog. *Szakad az eső. Szakad az izzadság a homlokáról.* **5.** Két- vagy többfelé oszlik, ágazik. *A folyó három ágra szakadt. A résztvevők két táborra szakadtak.* **6.** (választékos) Elkertül egy másik területre. *A család Erdélyből szakadt a Dunántúlra.*

szakadatlan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Folyamatos, megszakítás nélküli. *Autók, teherkocsik, kamionok szakadatlan sora vonult át a hídon. Szakadatlanul hull a hó, egy percre se áll meg.* 2. Gyakran meg-megújuló. *Szakadatlan sírás, jajgatás hallatszott a ravatalozóból. Szakadatlanul beszélt az útitársam, estére már megfájdult a fejem tőle.*

szakadék ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Mély, szűk völgy. *Az autóbusz lezuhant a szakadékba.* • *A szakadék szélén áll: anyagi vagy erkölcsi bukás fenyegeti.*
2. (választékos) (Személyek vagy csoportok között) áthidalhatatlan ellentét. *Mély szakadék tátong közöttük.*

szakajtó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Gyékenyből vagy vesszőből font fületlen kosár. *A nagymamám még maga sütötte a kenyeret, szakajtóba tette a kiadagolt kenyértésztát.* (Jelzőként:) *Hét szakajtó lisztet mért.*

szakáll ♦♦♦♦ fn ~ak, ~t vagy ~at, ~a

1. Arcon, állon növe szőrzet. *Az öcsémnek már serked a szakálla. A kecskének is van szakálla.* • *A szakállába dörmög vagy dűnnyög vagy mormog: mindig elégedetlen.* | *Szakálla van: unalmas, elavult. Ennek a viccnek már szakálla van.* | *Más szakállára tesz valamit: más felelősségére cselekszik. Más szakállára könnyű gvallérkodni.* 2. (népi) Növényi rost, szál. *A kukorica szakálla a cső végén selymes szálakból áll. A búza szakálla a kalászból kiálló hosszú, szürös szálak összessége.*

szakasz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Része valaminek. *A folyó felső szakaszán áradás kezdődött. A pálya hosszú szakaszát fel kell újítani.* 2. Szöveg kisebb egysége. *A cikk első szakasza már tartalmazza a lényegét. A X. törvénycikk 2. szakasza vonatkozik az ügyre. Mondd fel a harmadik szakaszt a versből!* 3. Időszak. *Iffjú életének az volt a legszebb szakasza.* 4. Egy vagy több vasúti fülkéből álló rész. *Véletlenül a dohányzó szakaszba ültünk.* 5. Katonaságnál a rajnál nagyobb, a századnál kisebb egység. *A 4. század 2. szakaszába osztották be.* (Jelzőként:) *Két szakasz tűzér gyakorlatozott.*

szakavatott ♦♦ mn (választékos)

1. Valamely szakmában, tevékenységben kellően jártas. *Szakavatott idegenvezetőként mutatta meg nekünk a várost.* 2. Ilyen személyre jellemző. *Szakavatott véleményét figyelmesen hallgatták. Szakavatott mozdulattal fogta meg a beteg állapotot.*

szakember ♦♦♦♦ fn

Valamilyen tudománynak, tudományágnak vagy szakmának alapos ismerője, illetve képzett, gyakorlott művelője. *Ipari, kereskedelmi, közgazdasági szakembert keresnek a hirdetésben. Nem gyullad be a gázsütő, ehhez szakembert kell hívni.*

szakértelem ♦♦♦♦ fn

Alapos szakmai ismereteken és gyakorlaton alapuló hozzáértés. *Hozzászólása nagy szakértelemről tanúskodott.*

szakértő ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~en

1. Szakvélemény nyilvánítására illetékes, jogosult. *Az ügy kivizsgálására szakértő bizottságot állítottak fel.* (Főnévi használatban:) *Ebben a kérdésben szakértőhöz kell fordulni!* 2. Tájékozott, hozzáértő. *Ez a könyv nem szakembereknek, de szakértő közönségnek szól.*

szakirodalom ♦♦♦ fn

A tudományág, szakma egy-egy kérdésére vagy egészére vonatkozó könyvek, cikkek, tanulmányok összessége.

szakít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Rántással, húzással kétfelé tép valamit. *Kétfelé szakítja a lepedőt.* 2. (Csoportot, közösséget) megoszt. *Ez a kérdés a pártot két részre szakította.* 3. (Növény részét) tövére letépi. *Virágokat szakít a mezőn. Szakított a fáról egy almát.* 4. (bizalmas) (Nyereségként) nagyobb összeghez jut. *Nagyot szakított az üzleten.* 5. (Kifejezésekben:) • *Időt szakít valamire, valakire: időt szán rá. A háztartásra is időt kell szakítani. Néha rám is szakíthatnál időt.* | *Végét szakítja vagy véget szakít valaminek: hirtelen befejez vagy befejeztet valamit. A művész egy mozdulattal végét szakította az ünneplésnek.* 6. *Szakít valakivel: kapcsolatot, kötődést megszüntet vele. Szakítottak egymással három év együttélés után. Szakított a múlttal, nem törődik többé vele.* 7. (Sportban:) Nyújtott karral súlyt a feje fölé emel. *A súlyemelőnek az első helyhez a világcúcsnál is nagyobb súlyt kell szakítania.*

szakképzett ♦♦♦ mn

Olyan (személy), aki szakmai képzésben részesült, szakképesítést szerzett. *Szakképzett iparos, rábízhatod az alapozást.*

szakkör ♦♦♦ fn

1. Valamely tantárgy, tudományág megismerésére, gyakorlására szolgáló, iskolaidőn túli foglalkozás. *Az iskola irodalmi szakkörében díjjal tüntették ki a legjobb pályamunkákat.* 2. Szakmai kör. *Szakkörökben jól ismerik a műveit.*

szakközépiskola ♦♦♦♦ fn

Valamely szakmára felkészítő, érettségit adó iskola. *Egészségügyi szakközépiskolában tanul a nővérem, ápolónőnek készül.*

szakma ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az ipar valamely ága. *Asztalos a szakmája.* 2. Valamely foglalkozási ág művelői együtt. *Összegyűlt az egész szakma.* 3. Képzettséget és gyakorlatot igénylő foglalkozás. *Új szakmát kell tanulnia. Nem szakmája a házépítés, ezért kőművest fogad fel a komolyabb szaktudást kívánó műveletek elvégzésére.*

szakmunkás ♦♦♦ fn

Valamely szakma alapos ismerője, képzett művelője. *Az ipari tanulók az iskola elvégzése után szakmunkások lesznek.*

szakmunkásképző ♦♦ fn

Szakmunkások képzésére szolgáló, általános iskola elvégzése, esetleg az érettségi megszerzése után végezhető iskola. *A fia szakmunkásképzőbe jár, asztalos lesz.*

szakszerű ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Szakmai vagy tudományos szempontból megfelelő, kielégítő. *Szakszerű magyarázatot kaptunk az üzembről. Szakszerű véleményt adott a dolgozatomról.*

szakszervezet ♦♦♦♦ fn

1. Szakmák szerint alakult érdekvédelmi tömegszervezet. *A pedagógusok szakszervezete tüntetett a béremelésért.* 2. Ennek (munkahelyi) alapszervezete. *A szakszervezet a jövő héten taggyűlést tart.*

szaküzlet ♦♦ fn

Egyfajta árucsoportra szakosodott üzlet. *Autóápolási szaküzletben vettem azt a jó autósamponrt. Az egészségügyi szaküzletekben lehet mankót vásárolni.*

szál ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a vagy ~ja

1. Hosszú, vékony, hajlékony képződmény. *Szakállába ősz szálak vegyültek.* (Jelzőként:) *Kitépett két szál haját a fejből.* 2. Cérna, fonal. *Befűzi a szálát a tűbe.* 3. Hosszú, vékony, de nem fonalszerű dolog, illetve ennek egy darabja (mint egység). *Kérek egy szálát a vörös rózsából. | Valaminek a szála vagy szálja: darabja. Mennyibe kerül a virág szálja? |* (Jelzőként:) *Vett a közérben egy szál kolbászt. • Szép szál ember: magas termetű.* 4. (A megnevezett szám kicsi voltára vonatkoztatva, jelzőként:) *Egy szál: egyetlen. Egy szál pendelyben szaladt ki ajtót nyitni. • Mind egy szálig vagy az utolsó szálig: egytől egyig, teljesen. Mind egy szálig leszedték a virágot. Mind egy szálig elfogyott.* 5. (választékos) Érzelmi kapcsolat. *Szoros szálak fűzik őket egymáshoz.* 6. Nagyobb egység, történés összetevői. *A regény cselekményének szálai a történet végén összefutnak. Összefogja a nyomozás szálait. A szálak a minisztériumba vezetnek.*

szalad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nem messzire, illetve nem nagyon gyorsan fut. *Az unokám nemrég tanult meg járni, s máris szalad.* 2. (bizalmas) Siet (valahova). *Szaladjatok a szertárba a szemléltetőeszközökért!* 3. (szépitő) Hasmenés miatt gyakran megy vécére. *Egész éjjel szaladt.* 4. (Eszköz, tárgy, természeti jelenség, idő) könnyen, gyorsan halad, mozog. *Szalad a toll a papíron. Szaladnak a felhők. Úgy szaladnak az évek, természeti jelenség, idő) könnyen, gyorsan halad, mozog. Szalad a toll a papíron. Szaladnak a felhők. Úgy szaladnak az évek, természeti jelenség, idő) könnyen, gyorsan halad, mozog. Szalad a rendőrök előtt. Szalad valami vagy valaki után: megszerzése érdekében buzgólkodik. Minden délután színházjegyek után szalad. Én nem szaladok ilyen ember után, nem keresem a barátságát.* 7. (Kifejezésekben:) Hirtelen valahova mozdul, tódul. • *Az arcába szalad a vér: elpirul. | Torkára szalad a falat: félrenyel. | (bizalmas) Fülig szalad a szája: szélesen mosolyog.* 8. Hirtelen behatol valahova. *Ujjába szaladt a tű.* 9. • *Szalad a szem: az egymásba hurkolt szemek felbomlanak. Szalad a szem a harisnyán.* 10. (bizalmas) (Helyiségben) nagy a felfordulás. *Szalad az egész lakás, mert sok a munkám.*

szalag ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Vékony, puha vagy hajlékony anyagból készült hosszú, keskeny csík. *Nemzetiszínű szalagot visel a kabátján. Kék szalagot köt a hajába. Új szalagot tett régi írógépebe.* 2. Ebből kötött csokor. *Ruháját elöl egy szalag díszítette.* 3. Szállítószalag, futószalag, illetve az itt dolgozók csoportja. *Megállt a szalag a repülőtéren, amelyen az érkező csomagok futnak körbe. A hármas szalag sok selejtet gyárt.* 4. Ember, állat testében található keskeny, rostos, rögzítő vagy összekötő képződmény. *Az alsó lábszár hátsó részén, a saroktól felfelé húzódó erős szalagot nevezzük Achilles-ínnak.* 5. Sávyszerű díszítőelem. *Virágdíszes szalag húzódtott végig az épület homlokzatán.* 6. (választékos) Távolról szemlélt, rendszerint természeti tárgy sávyszerű alakja. *A vetések zöld szalagjai virítanak a domboldalon.*

szalamandra ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A gyíkyszerű farkos kétélűek közé tartozó állat. *Láttunk az erdőben egy arasznyi, fekete-sárga színű foltos szalamandrát.*

szalámi ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Rendszerint sertéshúsból, ritkábban marhahúsból és szalonnából készült, a kolbásznál vastagabb hentesáru. *A valódi szalámi sokáig eltartható.* 2. (szleng) Gumibot. *A szalámi és a bilincs ott lógott a rendőr oldalán.*

szalás ♦ fn ~ok, ~t, ~a (Fv)

Juhok nyári szállása a juhász szállásával együtt. *Túra közben rátaláltunk egy szalásra, a bacsa megkínált egy kis zsincsicával.*

szalaszt ♦♦♦ ige ~ani

Valakit szalaszt valahova: valakit felszólít, hogy valahova szaladjon, és onnan hozzon valamit. A gyereket a boltba szalasztotta étolajért.

szálfa ♦♦♦ fn

1. Magas, sudár törzsű fa. *Abból a hatalmas, 10 méteres szálfából egyszer szép bútor készül majd.* 2. Ilyen fa törzse ágaitól megtisztítva. *A tutajt 7-8 méteres szálfából állították össze.*

szálka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fáról, fatárgyról lehasadt vékony, hegyes szilánk. *Szálka ment az ujjamba.* 2. (Halban:) Vékony, hegyes csontocska. *A filézett halban nincs szálka.* 3. Hüvelyes termés rostos szála. *Lehúzza a zöldbab szálkáját.*

száll ♦♦♦♦ ige ~ni vagy ~ani

1. A levegőben mozog, repül. *Alacsonyán száll a helikopter. „Száll a madár, ágrul ágra”* (Arany J.: Buda halála). 2. (választékos) (Képzlet, gondolat) valamerre irányul, terelődik. *Gondolatai hazafelé szálltak. • Híre száll valaminek: elterjed. A faluban híre szállt az esetnek.* 3. Lefelé mozog. *A bányász a tárnába száll. A bűvár a folyó fenekére szállt. • Koporsóba vagy sirba száll: meghal. | Magába száll: ösztönös számot vet tetteivel.* 4. (Közlekedési eszközre) felszáll. *Hajóra szálltak, és megindultak Amerika felé. • Tengerre száll: tengeri útra indul.* 5. (rég, választékos) (Kifejezésekben:) (Küzdelemre) készül. • *Csatára vagy hadba száll: csatát kezd. „Csatára szálltam szent eszmék után”* (Madách I.: Az ember tragédiája). *Hadba szálltak a görögök Trója ellen. | Perbe száll: pert indít. Perbe szállt a szomszédal, és meg is nyerte.* 6. Öröklődik valami valakire. *A birtok apáról fiúra száll.* 7. (Kifejezésekben:) Valami valahova jutva hatást fejt ki, illetve

valakit valamilyen hatás ér. • *Fejébe száll a bor:* megrészesíti. | *Fejébe száll a vér:* dühös lesz. | *Fejébe száll a dicsőség:* eredményei önhitté teszik. | *Szemére álom száll:* elalszik. | *Aggodalom száll a szívére:* aggódni kezd.

szállás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Olyan hely, ahol hosszabb-rövidebb időre megszáll valaki. *Szállást keres, ma érkezett turistaként a városba.* 2. (rég) Rövid időre bérelt lakás. *A szállásán kerestem fel.* 3. Változó, mozgó település. *A hunok szállása nemezből vagy bőrből készült sátrakból állhatott.*

szállingóz|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Lassan, lebegve hull. *Nagy pelyhekben szállingózik a hó.* (ritka) *A levegőben por szállingózott.* 2. (Egyenként) lassan érkezik vagy távozik. *Még csak most szállingóznak a vendégek.* 3. Lassan, szájról szájra terjed. *Furcsa hírek szállingóztak az ódon kastély lakóiról.*

szállít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Járművön, valamely eszközön) visz, hoz, továbbít valakit, valamit. *Az utasokat folyamatosan, naponta háromszor szállítják az autóbuszok a városba. A kőolajat nagy csöveken szállítják.* 2. Árut a boltba, illetve a vevőhöz, a megrendelőhöz eljuttat, elad. *Holnap friss árut szállítanak az üzletbe. Külföldre is szállítunk gyümölcsöt.*

szálló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (kissé régi) Szálloda. *A szállónkban fűrdőszobás szobák voltak, és a kertjében használhattuk az úszómedencét.* 2. Lakóhelyüktől távol dolgozóknak, tanulóknak lakást nyújtó intézmény. *Szállón lakni még mindig olcsóbb, mint albérletben.*

szálloda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Általában rövidebb időre szobát, lakosztályt kiadó nagyobb vendéglátóipari létesítmény. *A külföldi vendég szállodában lakik. A szálloda halljában találkoztunk vele.*

szállóige ♦♦♦ fn

Ismert eredetű, általánosan elterjedt mondás. *A nagy költő sorainak egy része szállóigévé vált.*

szalma ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kicséptelt gabona szára. *Egy kazal szalma állt az udvar végében. Szalmát hint a jószág alá az istállóban.* 2. (bizalmas) Férj vagy feleség, akinek a házastársa elutazott. *Ezen a héten szalma vagyok.*

szalmaláng ♦♦ fn

1. (ritka) A meggyújtott szalma lángja. *Szalmalánggal gyújtottuk meg a tábortüzet.* 2. Hirtelen fellobbanó, de hamar lelohadó lelkesedés. *Lázás tenniakarása szalmalángnak bizonyult. Szalmaláng volt a szerelme, csak egy hónapig tartott.*

szalmaözveg ♦ fn (tréfás)

Férj vagy feleség, akinek a házastársa elutazott. *Már két hete szalmaözveg, a férje tanulmányútra ment.*

szalon ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (rég) Társasági életre berendezett tágas szoba. *Polgári szalonokban gyűlt össze az előkelő társaság. A szalonban fogadta a vendégeket.* • *Irodalmi szalon:* irodalompartoló gazdag ember házában rendszeresen tartott összejövetel írók, művészek számára. 2. Szépségápolással, illetve ruha, kalap készítésével foglalkozó üzlet. *A kozmetikusa egy belvárosi szalonban dolgozik. A legdrágább szalonokban készítetteti a ruháit.*

szaloncukor ♦♦ fn

Karácsonyfára való, díszesen csomagolt édesség. *Vett két doboz szaloncukrot az ünnepekre.*

szalonképes ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Társasági megjelenéshez alkalmas, illő. *Szalonképes öltözet és modor nélkül nehéz munkát találni.* 2. Társaságban is elmondható. *Szalonképes a történet, meghallgathatjátok. Csak szalonképes viccet mondj a szüleidnek!*

szalonna ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Sertés bőre alatt levő vastag zsírszövet. *A disznó szalonnája már jó vastag, nemsokára lehet vágni.* 2. Az ebből készült étel. *Egy tábla szalonnát kaptunk a vidéki rokonoktól.* 3. Keletlen vagy rosszul sült kenyér ragacsos része. *A kenyér szalonnáját ne edd meg!*

szaltó ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Levegőben való átfordulás. *A tornász a gyűrűről két szaltóval ért földet.* 2. A cirkusz kupolájában bemutatott vakmerő ugrás. *Ámultan néztük az akrobata szaltóit.*

szalvéta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Textíliából vagy papírból készült, étkezéskor a száj és a kéz törlésére szolgáló kendő. *Szalvétát kötött a nyakába. A tányérok mellé szalvétát tett.*

szám ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Megszámolt egységekből álló mennyiség. *Az érvényes szavazatok száma 1500. Szám szerint húszan voltak.* • *Számba jön:* számításba jön, számít. *Számba jön még a hétvégi túlóra is mint végső megoldás.* | *Számba vesz valamit:* a) megszámlálja. *Számba vette készpénztartalékát.* b) tekintetbe veszi. *Jó kommunikációs készségét is számba kell vennünk.* | *Számon kér valamit:* a) elszámolást kér róla. *Számon kérték az üzemanyag-fogyasztást.* b) visszaköveteli, visszakérdezi. *A tanár számon kérte a múlt órai anyagot.* c) felelősségre von érte valakit. *Számon kérték rajta a mulasztást.* | *Számon tart valamit:* a) tudja a számát. *Gondosan számon tartja a birkáit.* b) megjegyzi. *Számon tartom ismerőseim névnapját.* | *Számot ad valamiről:* el- vagy beszámol róla. *Számot kell adnod szakmai tudásodról!* 2. Számadat. *Beszéljenek a számok!* 3. Mennyiséget jelölő egy vagy több számjegy. *Ez egy négyjegyű szám. Római számmal írták a könyvben a megjelenés évét.* 4. Ez mint valaminek a megjelölése. *Írd rá a kölcsönzőcédulára a könyv leltári számát! Tudod az ingatlan helyrajzi számát?* 5. Telefonszám. *Megadod a számod? A kért szám foglalt, ismételve meg hívását később!* 6. Műsoros előadás önálló része. *A műsor első száma egy vers.*

Egy remek, új számot adtak elő. • (bizalmas) Nagy szám: érdekes, rendkívüli eset. 7. Újság, folyóirat azonos tartalmú és sorszámu példányai, illetve közülük egy. Az ünnepi számban nagyszerű írások jelentek meg. Cikke a következő számban jelenik meg. 8. Az a nyelvtani kategória, illetve az ennek megfelelő alak, amely azt fejezi ki, hogy egy vagy több dologról, személyről van-e szó. A főnévnek van egyes száma és többes száma. Sorold fel többes számban a személyes névmásokat!

számadás ♦♦♦♦ fn

1. Kötelező beszámolás arról, amiért felelősek vagyunk. A munka állásáról számadással tartozik fölöttesének. 2. Felelősségre vonás. Itt az ideje a számadásnak. 3. Kimutatás valamiről. Pontos számadást vezet a bevételekről és a kiadásokról. Ellenőrizte a számadást a pénzüsszegek felhasználásáról.

számár ♦♦♦♦ fn szamarak, szamarat, szamara

1. A lóval rokon, de nála kisebb, hosszabb fülü, szürke háziállat. Számár húzza a kiskocsit. • Csökönyös számár: makacs személy. 2. (bizalmas) Gyenge értelmi képességű személy, főleg gyermek. Nagy számár, már többször megbukott. (Jelzőként:) Számár ötletei vannak. Számár viselkedése miatt kiküldte a tanár.

számára I. ♦♦♦♦ nu

Részére, javára. Szótárt írtak a diákság számára. Az egyetemisták számára kedvezményt biztosítanak. Minden diák számára létfonosságú a tanulásra fordítható szabad idő.

számára II. ♦♦♦♦ személyragos hsz

A jelzett személy számára. „A nagy világon e kívül Nincsen számodra hely” (Vörösmarty M.: Szózat). (Nyomósítva:) Az én számomra ő nem létezik. Vannak a mi számunkra fenntartott helyek.

számárfül ♦♦ fn

1. A számár füle. Ez olyan hosszú, mint egy számárfül. • Számárfület mutat: valaki butaságának kicsúfolására kiterjesztett ujjú tenyerét füle mellett ide-oda mozgatja. Számárfület mutatott az osztálytársának, az pedig megsértődött. 2. (bizalmas) Könyvben, füzetben a lap sarkának begyűrődése. Csupa számárfül a füzeted.

számárköhögés ♦ fn -, ~t, ~e

Görcsös köhögési rohamokkal és hányással járó fertőző gyermekbetegség. A kisgyerekek ma már oltást kapnak számárköhögés ellen.

számárpád ♦ fn (rég, bizalmas)

A rossz tanulók padja. Régen az iskolában az utolsó pad volt a számárpád.

számba ♦♦♦♦ nu

(Összetett vagy jelzős főnév után:) Valami, valaki számba vesz vagy megy: valaminek, valakinek tekintik. Komoly ember számba veszik. Ez már súlyos bűncselekmény számba megy. | (népi) Valami számba elmegy: a jelzett személynek mondható. Ő már elmegy komoly udvarló számba is.

-számba ♦ határozórag-szerűen

(Egyszerű főnév után, vele egybeírva:) Jó, ha emberszámba veszik. Csodaszámba megy, ha megjelenik az órán.

számít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Számolással megállapít valamit, megjelöli valaminek az árát. A konyhafestés költségeit tízezer forintra számította. Mennyiért számítja a tojást? 2. Figyelembe vesz valamit. A tegnapi kiadásokat most ne számítsuk! 3. (Kiindulási ponttól) mér valamit. A távolság a hegy csúcsától számítva 1200 méter. 4. Valamilyennek, valaminek tekinthető. Ez jó műsornak számít. Munkája kitűnő teljesítménynek számít. 5. Valamire, valakire alapoz. Szeles időre számítottak. A tolvajok az emberek vigyázatlanságára számítanak. Költségkor számított a kollégaira, remélte, hogy segítenek neki. 6. Ér, érvényes. Az ő ígérete keveset számít. Csak a helyesen kitöltött szelvény számít.

számítás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valaki valamit (ki)számol. Hozzávetőleges számítással áttekintette az eredményeket. 2. Ennek írásban való elvégzése. A főnökének is megmutatta számításait. 3. Terv, tervezés. Számításom szerint augusztusban megyünk a Balatonra. • Emberi számítás szerint: ha semmi közbe nem jön. Emberi számítás szerint két év múlva kész lesz a házuk. | Számításba vesz valakit, valamit: figyelembe vesz. Számításba vette azt is, hogy sokan lesznek. | Megtalálta a számítását: kifizetendő lett a vállalkozása, sikerültek a tervei. 4. (rosszalló) Önző érdekek. Számításból segített csupán.

számítógép ♦♦♦♦ fn

(Hosszú) számítási vagy logikai műveletek gyors elvégzésére, nagyszámú adat tárolására, feldolgozására és kommunikációra való elektronikus berendezés. A számítógép a mindennapi élet nélkülözhetetlen részévé vált. Milyen számítógépek van otthon? Számítógépen dolgozik.

számjegy ♦♦♦ fn

Szám, mennyiség feltüntetésére használt írásjegy. Az arabok többsége nem használja az arab számjegyeket. Mondj egy négy számjegyből álló számot!

számkivet ♦♦ ige ~ni (rég, választékos)

Arra ítél, kényszerít valakit, hogy hazájából más országba, idegen vidékre menjen. Az arab írók vallási és politikai okokból számkivetették hazájából. Rómeót Tibald megölése miatt számkivetették Veronából.

számla ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fizetendő összegről szóló részletes elszámolás, jegyzék. A vendéglőben nagyon magas volt a számla összege. • Kiegyenlítette a számlát: kifizette annak összegét. Ebben a hónapban már kiegyenlítette az összes közüzemi számlát. | Benyújtja a számlát: a) kéri a neki járó pénzt. A gazdasági osztályon benyújtotta a költségeivel kapcsolatos számlákat. b) sérelmet, mellőzést megtorol, megbosszul. Azt hittem, már rég elfelejtette a történeteket, amikor mégis benyújtotta a számlát.

2. Folyószámla. Számlája van a takarékpénztárban. • Valakinek a számlájára ír valamit: okol, hibáztat érte. Azt is az ő számlájára írták, hogy a testvére elkésett. 3. (Könyvelésben:) A főkönyv könyvelési egysége. A revizor felülvizsgálta a számlákat. • Számlát ad: hivatalos jegyzéket készít az áru áráról. Az eladó számlát adott a vásárolt könyvekről.

számlál ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Számlol. Még csak szőzig tud számlálni. 2. Számba vesz valamit. Számlálja az örökségét. 3. • Valahány egyedet vagy tagot számlál: meghatározott számú egyedből áll. A klub már száz tagot számlál. 4. (rég.) Valaminek tart, valahova számít valamit. Nagy szerencsének számlálom, hogy...

számnév ♦♦ fn

(Nyelvtanban:) Számot, mennyiséget, sorrendiséget kifejező szó, illetve szófaj. Többfajta számnév van: az öt tőszámnév, az ötödik sorszámnév, az ötöd pedig törtszámnév.

szamóca ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Élénkpiros színű, kellemes ízű, apró magvú gyümölcs. Kertjükben szamócát is termesztünk. Szamócából lekvárt főz. 2. Ennek vadon termő, apró szemű fajtája. Az erdőben szamócát szedtek. 3. A szamócát termő, fehér virágú, alacsony szárú növény. Szamócát ültetett a kert napos részébe.

szamojéd ♦ mn ~ok vagy ~ek, ~ot vagy ~et, ~ul vagy ~ül

A Jeges-tenger partvidékén szétszórta élő, uráli nyelveket beszélő népekhez tartozó, velük kapcsolatos, általuk beszélt. A szamojéd nyelvek közé tartozik például az enyec és a nyenyec. (Főnévi használatban:) A szamojédokra vonatkozó első írásos emlék a kijevi őskronikában található. A finnugor nyelvek és a szamojéd együtt alkotják az uráli nyelvcsaládot.

számol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Számokkal műveleteket végez. Már fejben számol, és nem az ujján. 2. Felsorolja (a számsor rendjében) a számokat. Az elsősök megtanulnak szőzig számolni. 3. Valaminek a számát, mennyiségét megállapítja. Éppen a ruháit számolja. • Számolja a percek vagy az órákat vagy a napokat: nagyon vár valamit. 4. Valamiben számol: a számítás alapjául vesz valamit. Az árat dollárban számolta. 5. Számol valamivel: tekintetbe veszi. Számolt a körülményekkel. 6. (bizalmas) Ezért még számolunk vagy számolni fogunk: felelősségre vonlak vagy vonom. 7. (ritka, népi) (Áruért) valamennyit számít, kér. A tojásért nyolc forintot számolt.

számológép ♦♦♦♦ fn

1. (ritka) Tíz sorban tíz-tíz mozgatható golyót tartalmazó eszköz, amely megkönnyíti a számolást. Nekünk első korunkban még volt kis számológépünk, az iskolában pedig állt egy nagy is. 2. Számítási alapműveleteket végző, irodákban használt gép. Az összegeket gyorsan összeadta a számológépen, s már mondta is az eredményt. 3. Zsebben hordható elektronikus eszköz, amelyen bonyolultabb műveletek is elvégezhetők. A dolgozat írásakor nem használhattok számológépet!

számonkérés ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Felelősségre vonás. Elbűjt a számonkérés elől. Félt, hogy hamarosan elérkezik a számonkérés órája. 2. Feleltetés vagy a házi feladat ellenőrzése. Az óra számonkéréssel kezdődött.

számos ♦♦♦♦ határozatlan szn

Nagyszámú, sok. Számos kérdésben nem értünk egyet. Számos esetben hibázott. A bizottsági ülésen számosan hozzászóltak a napirendre tűzött kérdésekhez.

számmotévő ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Jelentékeny, nem elhanyagolható. Számmotévő összeget nyert. Számmotévő kár érte a családot az árvíz miatt. Számmotévő politikusok, művészek írták alá a tiltakozó nyilatkozatot.

szamovár ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Teavíz forralására való, Oroszországban használt, nagy fémfedény. Az asztalon zümmög a szamovár.

számra ♦♦♦ nu

(Mennyiségjelzős ragtalan szó után:) A jelzett tételenként. Az almát ezer tonna számra szállítják külföldre.

-számra ♦ (határozórag-szerűen)

(Egyszerű főnév után, vele egybeírva:) A jelzett mennyiség többszörösét kitevő mennyiségben. Százszámra jöttek az emberek. Mázsaszámra hordták a lisztet.

számtalan ♦♦♦♦ határozatlan szn

Nagyon sok. Számtalan ajánlatot kapott. „S jutott eszembe számtalan Szebbnél szebb gondolat...” (Petőfi S.: Füstbe ment terv).

számtan ♦♦♦ fn -, ~t, ~a

1. A matematikának az az ága, amely a valós számokkal végzett műveletekkel foglalkozik. Számtannal foglalkozik az egyetemem. 2. Ez mint tantárgy, illetve tanítási óra. Megbukott számtanból. (bizalmas) Holnap nem lesz számtan.

számúz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Arra ítélt, kényszerít valakit, hogy hazájából más országba, idegen vidékre menjen. Napóleont végül Szent Ilona szigetére számúzták. 2. Tilt, nem tűr meg valamit. Az új főnök számúzte az elődje által bevezetett szokásokat.

számvetés ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~e

1. (rég.) Számítás. Gazdasági számvetést készített. 2. Az elvégzett munka, a teendők és a lehetőségek mérlegelése. Minden év végén számvetést csinál. 3. (ritka, választékos) Felelősségre vonás, leszámolás. Elérkezett a számvetés órája.

számvitel ♦♦ fn -, ~t, ~e

Vagyon változások írásbeli nyilvántartása. Minden évben a revizor ellenőrzi a vállalati számvitelt.

szán¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Sajnál valakit, valamit. *Szánom szegényt, és szeretnék segíteni rajta. „De szánjad, ó sors, szenvedő hazámat!”* (Kölcsy F.: Zrínyi második éneke) 2. Adni készül valamit valakinek. *Kinek szánod ezt az ajándékot?* 3. Kijelöl valamit, valakit valamilyen célra. *A szülei diplomátának szánják. Ezt az épületet iskolának szánták.* 4. Valamilyen célra fel akar használni valamit, valakit. *Maradék pénzét könyvekre szánta. Szánj néhány órát az öregekre is!* 5. (választékos) Eltökéli magát valamire. *Végül magányos életre szánta magát.*

szán² ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Havas, jeges talajon használt, elől felfelé görbülő páros talpon csúszó, állati vagy emberi erővel vontatott jármű. *Kézi, lovas és motoros szán állt a vendégek szolgálatára az alpesi turistaparadicsomban.*

szánakoz|ik ♦♦♦ ige ~ni

Szánakozik valakin: részvétet, szánalmat érez valaki iránt. *Szánakozik a betegeken, a nyomorékokon.*

szánalmas ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Szánalomra méltó, szánalmat keltő. *Szánalmas állapotban van. Szánalmas látványt nyújt. Szánalmas alak, soha semmi nem sikerül neki.* 2. (rosszalló) Csekély értékű. *Szánalmas a teljesítménye. Szánalmas eredménnyel végezted ezt a tanévet.*

szánalom ♦♦♦♦ fn –, szánalmat, szánalma (választékos)

Együttérzés, részvét. *Nincs benne szánalom. Szánalmat érez a koldusok iránt.*

szanaszét ♦♦♦ hsz

1. Elszórtan, teljes összevisszaságban. *Asztalán szanaszét hevernek a tankönyvek, füzetek, írószerek, sőt ruhadarabok is.*

2. Többfelé szét, széjjel. *Szanaszét dobálta a holmiját.*

szanatórium ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Gyógyintézet hosszabb kezelést igénylő betegek vagy lábadozók számára. *Tüdőbaját a budakeszi szanatóriumban gyógyíttatja.* 2. (régii) Különleges kényelmet biztosító magánkórház. *A dédmamáját a második háború előtt egy svájci szanatóriumban operálták.*

szandál ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Lyukacsos vagy pántos felsőrészü, szellős cipő. *Egész nyáron szandálban jár.*

szándék ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Tudatos, többé-kevésbé határozott törekvés. *Feltett szándéka, hogy nyáron Párizsba utazik. Jó szándékkal viseltetik irántam. A legjobb szándékkal sem tudok mást mondani.* • *Előre megfontolt szándékkal:* tudatosan, kiterelve. *Előre megfontolt szándékkal követte el a büntetést.*

szándékoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni **szándéksz|ik** szándékozni

Tervezi, elhatározza, hogy valamit megtesz. *Szándékozok még egyszer hosszabb időt külföldön tölteni. Nem szándékozom találkozni vele.*

szánkáz|ik ♦♦ ige ~ni

1. Szánál siklik a havon. *Leesett a hó, s a gyerekek a dombról lefele szánkáztak. Több gazdának van lóvontatású szánja, a téli üdülővendégek szórakozásból szánkázhatnak is.* 2. (tréfás, bizalmas) Csúszik. *Úgy meglöklek, hogy az orrodon szánkázol hazáig!* 3. • (népi, régi) *Valakinek a hátán szánkázik:* sanyargat, nyomorgat valakit. *Béresei hátán szánkázik.* (Átkozódásként:) *Hogy az ördög szánkázzon a hátadon!*

szánkó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A szánhoz hasonló, de annál kisebb szállítóalkalmatosság. *Vígán siklanak a szánkók a havas domboldalon. Szánkóval húzta haza a csomagokat.*

szánt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Földet ekével barázdákra hasogat. *Traktorral szántanak a határban.* 2. (választékos) Hasít, szel valamit. *A csónokok gyorsan haladtak, az evezők csak úgy szántották a vizet.* 3. (választékos) (Gond, idő) valakinek a homlokán mély nyomo(ka)t hagy. *Homlokán barázdát szántott a szenvedés.* 4. (választékos) (Papírlapra) ír valamit. *Sorokat szánt a papírra. Sebesen szántott a toll a füzetlapon.*

szántó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Szántóföld. *Gondosan megművelték a szántókat.* 2. A szántást végző személy. *Délben ebédet vittek a szántóknak.*

szántóföld ♦♦♦♦ fn

Rendszeresen szántott és megművelt földterület. *Hatalmas szántóföldek mellett haladtunk el, láttunk búza- és kukoricatáblákat.*

szántszándékkal ♦♦♦ hsz

Szándékosan. *Súlyosabb büntetést érdemel, mert nem véletlenül, hanem szántszándékkal okozott kárt a többieknek.*

szapora I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Sok utódot világra hozó. *Az aranyhőrcsög nagyon szapora állat. Szapora család, nyolc kisgyerekük van.* 2. (népi) Főzés közben megduzzadó, laktató. *A tarhonya szapora étel. Főzzél valami jó szapora főzeléket!* 3. Sűrűn, gyors egymásutánban ismétlődő. *Szapora kopogást hallott az ajtón. Szapora légzése is mutatta, hogy futott.* 4. (népi) Gyors, hadaró (beszéd). *Szapora beszédbe kezdett.* 5. (népi) Hamar elkészülő. *Szapora munkát adj neki!*

szapora II. ♦♦ fn –, ~t, ~ja (népi, bizalmas, szépítő)

Hasmenés. *Rájött a szapora, ki kellett szaladnia.*

szaporáz ♦♦ ige ~ni (népi, bizalmas)

1. A szokottnál gyorsabban, sietősen csinál valamit. *Szaporázza a lépteit. Ahogy magyaráz, szaporázza a szavait.* 2. (Táncot) fürgén jár. *Nézd, hogy szaporázza a csárdást!*

szaporít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Szaporodásnak indít valamit. *A rózsát oltással szaporítják.* 2. Növel valamit. *Az iskolakezdés szaporítja a család anyagi gondjait. Tejjel szaporítja a rántottát.* • Szaporítja a szót: fölöslegesen beszél. 3. Kötésben, horgolásban új szemmel bővíti a már elkészült munkát. *Három szemmel szaporítja a sort.*

szaporod|ik ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Utódokat hoz létre. *A legyek petéikkel szaporodnak.* 2. Számban, mennyiségben növekszik. *A fagy beálltával szaporodnak a balesetek. Vagyona egyre szaporodott. A betörések száma gomba módra szaporodik.*

szappan ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

Zsiradékból lúgkövel főzött, általában szilárd halmazállapotú tisztítószer. *Szappannal mos kezét. A mosakodáshoz való folyékony szappanok jobb minőségű alapanyagból készülnek, mint a mosdószappan, és illatosító anyagokat is tartalmaznak. Nagymamám még szappannal mosott.*

szapul ♦♦♦ ige ~ni

1. (népi, régi) Ruhaneműt meleg, lúgos vízben áztat, majd sulyokkal hosszasan verve tisztít. *Szapulja a szennyes fehéreneműt.* 2. (ritka) Háta mögött hosszasan megszól valakit. *Mindnyáján engem szapultak.*

szár ♦♦♦♦♦ fn ~ak, ~t vagy ~at, ~a

1. Növénynek az a része, amely a virágot, illetve a termést tartja. *A gabona szára szép egyenesen áll.* 2. Lábnak térdtől bokáig érő része. *Fáj a lába szára.* 3. Nadrágnak a bokától egészen az ülepig tartó, illetve lábbelinek a lábszárat fedő része. *Elhasadt a nadrágja szára. A csizmája szarát nem tisztította ki.* 4. Eszköz, szerszám nyele. *Az evező szára feltörte a kezét.* 5. Írott betűnek a sor alá vagy fölé nyúló része. *Ha rövid a p szára, o-nak is lehet olvasni.* 6. A szöveget alkotó két egyenes valamelyike. *Rajzold meg a szög szarait!*

szárad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nedvességét elveszítve száraz lesz. *A ruha a kötélén szárad. A kertben már száradnak a virágok.* 2. Rászárad valamire. *A sár a ruhájára száradt.* • A csontjához szárad a bőr: olyan sovány, hogy kilátszanak a csontjai. 3. (Kifejezésekben:) • (rosszalló) *Az ő lelkén szárad valami: őt terheli miatta a felelősség. | Nem hagy valamit magán száradni: tiltakozik ellene.*

száraz I. ♦♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an vagy (ritka) ~on

1. Nem vizes vagy nedves. *Száraz a fal. Nemrég esett az eső, de már száraz az utca.* • Száraz lábbal kel át valamin: nem kell vízbe lépnie. | Száraz szemmel hallgat valamit: egy könnycseppet sem ejt. 2. Kiszikkadt, elszáradt, csapadék nélküli. *Száraz falevelek hullanak az útra. „Száraz ágon, hallgató ajakkal Meddig ültök, csüggedt madarak?”* (Tompai M.: A madár fiaihoz). *A száraz éghajlat miatt itt sok az öntözőberendezés. Száraz szél támadt, ez sem hoz esőt.* • Száraz a torka: szomjas. 3. Sovány, nem zsíros. *Száraz húst vettem, ettől nem fogok meghízni.* 4. Nem édes (ital). *A száraz asztali bort szeretem a sülttekhez. Száraz pezsgőt kérek!* 5. Kedélytelen, érdektelen. *Nem kedvelem a száraz embereket. Száraz humora van, több benne az értelmi, mint az érzelmi elem. A száraz adatok nem mondanak semmit. Száraz előadást tartott, unatkoztunk.*

száraz II. ♦♦♦♦♦ fn ~ok vagy ~ak, ~at, ~a

Szárazföld. *Útja két napig tartott szárazon és vízen.*

szárazföld ♦♦♦ fn

1. Vízrel nem borított földfelszín. *A hajó végre szárazföldet ért.* 2. A vízzel nem borított földfelszín legnagyobb területi egysége. *A tengerek és szárazföldek alkotják a Föld felszínét.*

szárcsa ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Zömök testű, 37 cm hosszú, fehér csőrű és homlokú, fekete tollú vízimadár. *A szárcsa gyakran fél percre is a víz alá bukik. Magyarországon a nádasok leggyakoribb fészkelő madara a szárcsa, de a telet csak néha tölti nálunk.*

szardínia ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A heringfélék családjába tartozó, ezüstfehér hasú, apró tengeri hal. *Kifutottak a tengerre a bárkák, hogy szardíniát halásszanak.* 2. Ennek húsa mint halkonzerv. *Füstölt és olajos szardíniát vettem a vendégeknek.*

szárit ♦♦♦♦ ige ~ani

Fokozatosan szárazzá tesz valamit, vagy lehetővé teszi, hogy száradjon. *A szél gyorsan szárítja a kitergetett ruhát. Paprikát szárít a padláson.*

szarka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fekete-fehér tollú, hosszú farkú madár. *A szarka a varjak családjába tartozik.* 2. (gúnyos) Alkalmi tolvaj. *A húgod, a kis szarka ellopta a csokit.*

származ|ik ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ered valahonnan. *Polgári családból származik, szülei gazdag kereskedők. Az emlésök a madaraktól származnak.* 2. Valahonnan valahova kerül. *Felesége Svédországból származott Magyarországra.* 3. Alakul, kifejlődik valamiből. *Lakat szavunk némelyek szerint a francia loquet szóból származik.* 4. Valamilyen kiindulási pontra visszavezethető. *Honnan származik a karácsonyfa-állítás szokása?* 5. Keletkezik, támad. *Hányaveti viselkedéséből sok baj származott.*

szárny ♦♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. A repüléshez idomult páros végtag. *A madár kiterjesztette szép tollú szárnyait.* • Szárnyra kel: repülni kezd, felemelkedik a levegőbe. *Szárnyra keltek a fiókák.* 2. A baromfi szárnya mint étel. *Rántott szárnyat ettem sült krumplival.* „Egy-egy szárnyat, combot nyújt a kicsinyeknek” (Arany J.: Családi kör). 3. (választékos) (A szabad mozgás, gyors helyváltoztatás jelképeként:) *A képzelet szárnyain repül. A hír szárnyon jár.* • Szárnyakat ad valakinek valami: erősen ösztönzi, munkára sarkallja. *Szárnyakat ad neki az elismerés. | Szárnyát szegi valakinek valami: elveszi a kedvét. Szárnyát szegte a kudarc.* 4. Két oldalt kinyúló, nagy felületű rész a repülőn. *A repülőgép egyik szárnya kigyulladt.* 5. Szárnyhoz hasonlóan kinyúló rész. *A tüdő jobb szárnya beteg.*

A kapu szárnyai széttárultak. **6.** A középtől jobbra vagy balra eső épületrész. *A bálterem a kastély nyugati szárnyában volt.*
7. (Katonaságnál:) A csoport arcvonalának bal, illetve jobb oldali része. *Bal szárny előre, jobb szárny hátra arc!* **8.** Valamilyen nézeteket való csoport. *A mozgalom radikális szárnya szépen szerepelt a választásokon.*

szárnyal ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. (Szárnyas lény, elsősorban madár) száll. *Magasan szárnyal a sas.* **2.** (Dal, dallam) zeng. *Üdén, frissen szárnyal a dal.*
3. (választékos) (Lélek, gondolat) a megszokott fölé emelkedik. *Képzetele akadálytalanul szárnyalt.*

szárnyas I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Szárnyal ellátott. *Szárnyas állat a denevér is, de nem tartozik a szárnyasállatok közé.* **2.** Több, középen nyitható, illetve csukható részből álló. *Szárnyas ajtó volt a két szoba között. A templom szárnyas oltára össze volt csukva.*

szárnyas II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Baromfi. *Az udvar tele volt szárnyással: tyúkkal, pulykával, lúddal, kacsával.*

szárnyaszegett ♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Törött, sebesült szárnyú. *A szárnyaszegett madár a fa alatt hevert.* **2.** Reményeiben csalódott, letört. *A szárnyaszegett művész abbahagyta a festést.*

szaru ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A szarv anyaga mint nyersanyag. *Szaruból készült gombokat vásárolt.* **2.** (népi, régi) Szarvból készült tokszerű tárgy. *Lőportartó szarujából megtömte a puskáját.* • (választékos) *A bőség szaruja:* szarv mint a bőség jelképe. *A bőség szaruját gyümölcscsel megrakva ábrázolta a festő.*

szaruhártya ♦♦ fn

A szemgolyót elől borító átlátszó hártya. *Megsérült a szaruhártyája.*

szarv ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Némely emlős fején levő páros szaruképződmény. *A kosnak és az antilopnak szarva van. A lelőtt őzbak szarvát a vadász kitette a szobája falára.* **2.** Szarvhoz hasonló képződmény rovarok vagy más állatok fején. *A szarvasbogár szarva agancsra emlékeztető rágószerv. Csigabiga, told ki szarvadat!* **3.** Szarvra emlékeztető, elálló rész, általában fogantyú. *Megfogta az eke szarvát, és szántani kezdett.*

szarvas ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Nagy testű, barna szőrű, páros ujjú kérődző állat, amelynek általában csak a hímjei viselnek agancsot a fejükön. *Hazai erdőink nagyvadai a szarvasok, a hatalmas agancsú gímszarvas és a lapátszerű agancsú dámvad.* **2.** Ennek húsa mint étel. *Szarvasból készítette a pörköltet.*

szarvasmarha ♦♦♦♦ fn

A tulkok családjába tartozó, nagy testű, fején szarvat viselő, páros ujjú kérődző állat. *A szarvasmarha fontos háziállatunk, húsáért, tejéért és bőréért tartjuk. A szarvasmarhák családjába tartozik a bivaly, a bölény, a jak és a zebu is.*

szász ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. A Németországban a poroszoktól délre és nyugatra lakó népcsoporthoz tartozó, vele kapcsolatos. *Szász népviseletbe öltözött. Szász anyanyelvű volt Heltai Gáspár is.* (Főnévként:) *A szászokat már a középkortól nagy számban telepítették Magyarország néptelenebb vidékeire.* **2.** Kora középkori nyugati germán törzshöz tartozó. *A frankok uralma alá kerültek a szász törzsek.* **3.** Az Erdély déli részébe, illetve a felvidéki Szepes megyébe telepített német népcsoporthoz tartozó. *A szász polgárság művelt és vagyonos volt. A szepességi szászokat „cipszerek”-nek is nevezték.*

szatén ♦ fn ~ek vagy ~ok, ~t, ~je vagy ~ja

Egyik oldalán fényes felületű pamut- vagy selyemszövet. *Vett két méter szatént.* (Jelzőként:) *Szatén alsószojnya volt a menyasszonyon.*

szatír ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Félig ember, félig állat alakú, duhaj, érzéki lény az ókori görög mitológiában. *A szatírok és nimfák táncát a vázafestményeken is gyakran ábrázolták.* **2.** Nőekkel erőszakoskodó, buja, kéjsóvár férfi. *Utálatos szatír, fogdossa a nőket a buszon.*

szatíra ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Emberi vagy társadalmi visszasságokat keserű gúnnyal ábrázoló irodalmi műfaj. *Erről a korszakról szatírát kellene írni, nem hőskölteményt.* **2.** Csipős, ostorozó gúny. *Gogol keserű szatírával leplezte le korának gyarlóságát.*

szatócs ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (rég)

Kis vegyeskereskedés tulajdonosa. *Kérd meg a szatócsot, hogy adjon egy kis olajat a lámpába!*

szatyor ♦♦♦♦ fn szatyrok, szatyrot vagy ~t, szatyra

1. Kétfülű, felül nyitott táska. *Szatyorral megy a piacra.* **2.** • (durva, gúnyos) *Öreg vagy vén szatyor:* kellemetlen, ellenszenves idős vagy idősödő nő. *A vén szatyor folyton szidja a gyerekeket.*

szattyán ♦ fn -, ~t, ~ja (rég)

Élénk színűre festett puha borjú- vagy kecskebőr. *Topánkái szattyánból készültek.* (Jelzőként:) *Szattyán térdcsizmát vett neki a kedvese a vásárrban.*

szauna ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Finn rendszerű gőzfürdő. *Házába szaunát is építtetett. A szaunából hideg tóba vagy hideg vízű medencébe kell ugrani.*

szavahihető ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Megbízható, hitelt érdemlő. *Szavahihető embernek ismerték, mindig igazat mondott.*

szaval ♦♦♦♦ ige ~ni

(Verset) művészi átéléssel elmond. *Az ünnepélyen verset szavalt, és nagy sikere volt.* (Tárgy nélkül:) *Megint nekem kell szavalnom az évszázadon.*

szavanna ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Magas és sűrű fűvel benőtt, fás ligetekkel tarkított meleg éghajlatú vidék. *Az oroszlán, a párduc, a zsiráf és az elefánt hazája a szavanna.*

szavatol ♦♦♦ ige ~ni

1. (Kereskedelemben:) Minőségi felelősséget vállal, illetve biztosít. *A gyártó szavatol a minőségért. Ez a márka szavatolja a minőséget.* 2. Felelősséget vállal, kezeskedik valamiért, valakiért. „*Ki szavatol a lady biztonságáért?*” (Esterházy P.-regénycím). *Ha az esti órákban kísérő nélkül megy oda, nem szavatolom a biztonságát.* 3. (bizalmas) Biztosít, kétségtelenné tesz valamit. *A műsorban fellépő színészek neve szavatolja a színvonalat.*

szavatosság ♦♦ fn -, ~ot, ~a

Az eladó részéről az eladott áru kifogástalan voltáért vállalt (hivatalos) felelősség. *A dobozban található jótállási jegy szerint ennek a terméknek a szavatossága egy év, vagyis ha rendeltetészerű használat mellett egy éven belül meghibásodik a készülék, a gyártó ingyenesen megjavítja. Lejárt a joghurt szavatossága, és ez sajnos már a szagán is érződik.*

szavaz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Választáson) véleményt nyilvánít valamiről, valaki, valami mellett vagy ellen állást foglal, és ezt meghatározott módon kinyilvánítja. *Vasárnap szavazunk. A választáson a független jelöltre szavazott. Kézfelemeléssel a javaslat ellen szavazott, de többen szavaztak mellette is.* (bizalmas) *A többség arra szavazott, hogy azonnal induljanak.* 2. Szavazással megajánl valamit valakinek. *Bizalmat szavaztak az elnököknek.*

szavazat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Szavazói akaratnyilvánítás, nyilatkozat. *Leadta szavazatát.* • *Valahány szavazatot kapott: ennyien szavaztak rá.* 2. (bizalmas) Szavazati jog. *Neki is van már szavazata, betöltötte a tizennyolcadik évét.*

száz ♦♦♦♦ tőszn

1. Tízszert tíz. *Száz éve született a nagy író. Száz métert úszott.* • *Százat teszek egyre vagy egy ellen: biztos vagyok benne.* 2. (bizalmas) (Mennyiségjelzős szerkezet rövidüléseként:) *Százért: 100 forintért. Százért vettem a hagymát. | Százon: a 100 méteres távon. Százon ezüstérmét nyert. | Százban: a) a 100. évben. Krisztus után százban született. b) a 100-as számú házban. Az Üllői út százban lakik. | Százan: száz ember. A gyűlésen kb. százan vettek részt.* 3. (gyakran túlzó) Nagyon sok (idő, pénz, ember stb.). *Száz éve állok itt, és várlak. A leálló üzemekből százával bocsátják el a munkásokat. Százszor megmondtam, hogy ne dobáld szét a koszos zoknikat!*

század¹ ♦♦♦♦ törtszn

1. Valaminek száz egyenlő része közül egy. *Ez századát sem teszi ki a várható költségeknek.* 2. Egész szám századrésze. *Három egész tizennygy század lett a művelet eredménye.* 3. Ezt jelölő számjegy. *Ne téveszd össze a századokat a tizedekkel!*

század² ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Évszázad. *A XX. század utolsó évtizedével egyben az évezred is véget ért, a XXI. századba léptünk. A XIX. század a nagy ipari felfedezések kora volt.*

század³ ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

3-4 szakaszból álló katonai alakulat. *A századot riadókézsültségbe helyezték.* (Jelzőként:) *Két század tűzért előre vezényeltek.*

százados ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A főhadnagynál magasabb, de az őrnagynál alacsonyabb rendfokozatú tiszt. *Az egység parancsnoka egy százados.*

százalék ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valamely mennyiség meghatározott számú századrésze. *A vételár huszonöt százalékát azonnal ki kellett fizetni.* (bizalmas) *Ötven százalékban részesednek a haszonból.* • (bizalmas) *Száz százalékban vagy százalékgig: teljesen. Száz százalékban igazad van. Száz százalékig biztos vagyok benne.* 2. Valaminek százalékban kifejezett mennyisége, aránya. *35 százaléka víz, 65 százaléka alkohol.* 3. (Pénznek) százalékban kifejezett mértéke, kamat, jutalék. *Tizenöt százalékot számított fel a szállításért és a szerelésért.* (bizalmas) *A pénztézet húsz százalékot fizet.* 4. (Jelzőként:) Bizonyos számú százalékot kitevő. *Húsz százalék felárat kellett fizetnünk.*

százlábú ♦♦ fn ~ak, ~t, ~ja

A légcsőves ízeltlábúak egyik osztályába tartozó, szelvényes testű, nagyon sok lábú állat. *A pincében rámaszott a lábamra egy százlábú. A százlábúnak valójában nincs is száz lába.*

százsorszép ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Fészkes virágzatú, főleg fehér vagy rózsaszín szirmú, rövid szárú mezei és kerti növény. *A liget fái közt ezernyi apró százsorszép virul.*

szed ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Növényt, termést) termőhelyéről leszakítva egy helyre gyűjt. *Gyümölcsöt és virágot szedtek kirándulás közben.* 2. (bizalmas) Tányérjára rak. *A sültből kétszer is szedett.* 3. Behajt, begyűjt valamit. *A híd végénél vámot szedtek. Tűszokat szedtek a terroristák.* • *Áldozatokat szed: elpusztít. A tüdőbaj régen sok áldozatot szedett.* 4. (bizalmas) Szerez, magáévá tesz valamit. *Honnan szedted ezeket a híreket? • Nehezen szedi a levegőt: nehezen lélegzik.* 5. Rendbe rak, összerak. *Rendbe szedte a táskáját.* 6. Egymás után felvesz valamit. *Szedd a cókómodat, és menj!* • *Magára szed: a) (ruhát) gyorsan felvesz. Magára szedte a ruháit és elszaladt. b) (bizalmas) valamennyit hizik. Tíz kilót magára szedett az utóbbi időben.* 7. (Gyógyszert) rendszeresen bevesz. *Idegcsillapítót szed, amióta elveszítette a férjét.* 8. (kissé régi) (Nyomdász szöveget) betűkből összeállít. *A*

nyomdában most szedik az új tankönyveket. **9.** Elemeire bont valamit. *Darabokra szedte az autót.* • *Ízekre szed valamit:* teljesen szétszed. **10.** • *Rímbe vagy versbe szed valamit:* megversel. *Rímekbe szedte élete történetét.*

szédeleg ♦♦♦ ige ~ni

1. Tartósan szédül, rosszullett környékezi. *Szédeleg az éhségtől és a szomjúságtól.* **2.** Szédülve megy valahova. *Az ajtóhoz szédelgett.* **3.** (ritka) Szélhámoskodik. *Évekig szédelgett, míg végre nyakon csípték.*

szédelgő ♦♦ mn ~k, ~t, ~n vagy ~en

1. (ritka) Erősen szédülő. *Az összeütközés után szédelgő fejjel pillantott körbe.* **2.** Szélhámoskodó, csaló. *Valami szédelgő zugügyvéd karmai közé került.*

szedelőzköd|ik ♦♦ ige **szedelődzköd|ik** ~ni

Holmiját összeszedve útra készülődik. *Ideje, hogy szedelőzködjünk!*

szeder ♦♦♦ fn *szedrek, szedret, szedre* vagy ~je

1. Apró bogyókból összenőtt, félgömb alakú, hamvaszöld vagy fekete színű gyümölcs. *Kellemesen savanykás íze van a szedernek.* **2.** Ilyen gyümölcsöt termő tüskés cserje. *Az utak mentén elszaporodott a szeder. A kertekben szívesebben tartanak nemesített, tüskétlen szedret.* **3.** (népi) Fán termő eper. *Felmásztak a fára egy kis szederért.*

szederjes ♦ mn ~ek, ~et, ~en

Vérkeringési zavarok vagy hideg miatt kékes, lilás színű. *Arca szederjes lett, és már alig kapott levegőt.*

szédít ♦♦ ige ~eni

1. *Szédít valakit:* szédülést okoz valakinek. *Szédíti a virágillat.* **2.** (bizalmas) Hiteget valakit. *Külföldi nyaralással szédítette, hogy céljainak megnyerje.* **3.** (bizalmas) Komoly szándék nélkül igyekszik meghódítani, magába bolondítani valakit. *Szédíti a nőket, hevesen bókol nekik, azután otthagyja őket. Carmen szédíti a férfiakat táncával és szépségével.*

szedő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (kissé régi) A szedést végző nyomdaipari szakmunkás. *Szóljatok a szedőnek, hogy az alcímeket félkövér betűkből szedje!* **2.** (népi) Szüretkor a szőlő leszedésére alkalmazott személy. *A szüretre szedőket fogadtak fel.*

szédül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Úgy érzi, hogy minden forog körülötte. *Szédül a magasban. Szédül a feje a nagy lármától.* **2.** Egyensúlyát veszítve lezuhan valahova. *A magánkiül levő lány a kútba szédült.* **3.** (ritka, választékos) Zavart érez. *Szédül a feje a hír hallatán. „Lelkem édes, mély mámorba szédült A természet örök szépségétül” (Petőfi S.: A Tisza).*

szédületes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Szédítő, szédülést okozó. *Szédületes mélységet látott a szakadékba letekintve.* **2.** (bizalmas, kissé túlzó) Rendkívüli, meglepő. *Szédületes iramban haladt az építkezés.*

szeg¹ ♦♦ ige ~ni

1. (Textília) szélét visszahajtja és levarrja. *Ilyen nagy függőnyt érdemes géppel szegni.* **2.** (kissé régi, népi) Kenyérből egy karéjt vagy egy darabot levág. *Éppen szegte a frissen sült kenyeret.* **3.** Kitér, eltör. • *Nyakát szegi: a)* szörnyethal. *A hegymászó nyakát szegte, amikor lezuhant a sziklafalról. b)* pórul jár. *Könnyen nyakadat szegheted, ha belemész ebbe a kétes üzletbe! | Kedvét szegi valakinek:* elveszi a kedvét valamitől. *Kedvét szegte a kudarc. | Úját szegi valakinek, valaminek:* elállja az útját. *Úját szegte egy óriási kidölt fa.* **4.** Nem tartja magát valamihez. *Esküjét vagy szavát szegi:* nem tartja meg. *Esküjét szegte, ezért megbüntették.*

szeg² ♦♦♦♦ fn *szög* ~ek, ~et, ~e

Egyik végén hegyes, másikon fejjel ellátott fémrudacska. *Szeget ver a falba.* • *Szegre akaszt valamit:* felhagy vele, hogy használja. *Végleg szegre akasztotta a vadászpuskát. | Szegre akaszthatja a diplomáját:* nem tud elhelyezkedni eredeti foglalkozásában. | *Szeget ütött fejébe:* töprengésre készítette. | *Mindent elvittek az utolsó szögig:* mindent, ami mozdítható volt.

szegély ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (Textílián) visszahajtott vagy rávarrott szél. *Az abrosz szegélyét géppel varrta le. Köntösét zsinóros szegély díszítette.* **2.** Valaminek a belsejétől elütő szél. *A háztető szegélyét megbontotta a szél.*

szegény ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Nélkülöző, anyagi javakban szűkölködő. *Szegény mosónő volt az anyja.* **2.** (Együttérzés kifejezésére:) Sajnálatra méltó. *Miért bántjátok azt a szegény gyermeket?* **3.** Valamiben hiányt szenvedő. *Fában, vízben szegény a terület. Szegény a fantáziája.*

szegényes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Szegénységre valló. *Szegényes volt az ebéd: rántott leves és grízes tészta. Szegényes körülmények között él.* **2.** (rosszalló) Hiányos, gyatra. *Szegényes a szókincsem angolból.*

szegez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szeggel rögzít valamit valahova. *A lakatos a zár foglalatát az ajtóra szegezi. A lobogót a vár tornyára szegezték.* **2.** • *Ágyhoz szegez:* ágyban fekvésre kényszerít. *Az influenza ágyhoz szegezte.* **3.** Merev mozdulattal valaki felé irányít valamit. *Pisztolyt szegez a támadóra.* **4.** • *Valakinek vagy valaki mellének szegezi a kérdést:* azonnali egyenes választ kívánó kérdéssel meglepi. *Nekem szegezte a kérdést, hogy hol voltam tegnap este.* **5.** • *Szemét valakire szegezi:* merően néz rá. *Szemét a fiúra szegezte.*

szegfű ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Csipkés szirmú, fűszeres illatú kerti virág. *Szegfűt is ültet a rózsák közé. Szegfűt tűzött a gomblyukába.*

szegfűszeg ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

Mirtuszféle trópusi fáról szedett, majd kiszáritott virágbimbó mint fűszer. *A gyümölcslevesbe tégy szegfűszeget is! Őrölt szegfűszeggel sütöm a mézest.*

szeglet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

(Területen, helyen, illetve tárgyon vagy tárgyban) félreeső (belső) sarok, zug. *A régi fényképet az alsó fiók egyik szegletében találtam meg. Az országnak ebben a szegletében nagyon nehéz munkalehetőséget találni.*

szegletes ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Szögletes.

szegőd|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Csatlakozik valakihez. *Az úton egy kisgyerek szegődött a csoporthoz.* • *Nyomába szegődik valakinek:* követni kezdi. *A rendőrök a tolvaj nyomába szegődtek.* 2. Valamely irányzathoz követőként csatlakozik. *A művész az avantgardistákhoz szegődött.* 3. (népi, régi) *Valaminek szegődik:* valamilyen munkára szerződik. *Kocsisnak szegődött.*

szegről-végről ♦ hsz

Távolról (rokon, ismerős). *Szegről-végről rokonok, de már nem is tudják, hogyan.*

szégyell ♦♦♦♦ ige ~ni

Szégyent érez valami miatt. *Ma is szégyelli ifjúkori botlásait.* | *Szégyelli magát:* szégyenkezik. *Szégyelli magát ügyetlensége miatt.*

szégyen ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~e

1. Az az érzés, hogy se más, se önmagunk megbecsülésére nem vagyunk méltók. *Elfogta a szégyen iszákossága miatt.* 2. Ennek látható jele az arcon. *Szégyen ül az arcán.* • *Szégyenben ég az arca:* a szégyentől piros. 3. Szégyellni való, felháborító dolog. *Ne használj annyi trágár szót, szégyen így beszélni. Szégyen és gyalázat, ahogy azzal a szegény gyerekkel bánnak!* 4. Megalázó állapot. • *Szégyenbe hoz valakit,* vagy *szégyent hoz valakire* vagy *valakinek a fejére,* vagy *szégyenben marad valaki miatt:* olyan helyzetbe hoz valakit, hogy szégyenkeznie kell. *Szégyent hoztál az egész családra. Szégyent hozott szegény ősz apja fejére. Szégyenben maradt hűtlen felesége miatt.* | *Szégyent vall:* kudarcot vall, s ezért szégyenkeznie kell. *Szégyent vallott a munkájával.*

szégyenkez|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Szégyent érez valami, valaki miatt. *Rossz bizonyítványa miatt szégyenkezik az ismerősök előtt. Folyton szégyenkezniem kell miattad!*

szégyenletes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Szégyellni való. *Kérj bocsánatot ezért a szégyenletes tetteért! A csapat ismét szégyenletes vereséget szenvedett.*

szégyenlős ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Ok nélkül is zavarba jövő, szégyenkező. *A szégyenlős lányok könnyen elpirulnak.*

széjjel I. ♦♦♦♦ hsz

1. Valahonnan több irányba. *Ne ácsorogjatok óráig a kapu előtt, menjetek már széjjel!* 2. A szokottnál nagyobb távolságot hagyva. *Ne üljetek olyan széjjel!* 3. Szanaszét dobálva vagy szétszedve. *Minden széjjel van a lakásban. Széjjel hagyták a robotgépet, holnap folytatják a javítását.*

széjjel II. ♦♦♦♦ ik

Szét. *Széjjelhord, széjjelmegy, széjjelnéz. Nézz széjjel, hátha meglátod!*

szék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Egy személy részére való, rendszerint négy lábón álló ülőbutor. *Kárpitozott támlás székek álltak az étkezőben. Székkel kínálja a vendéget.* 2. (választékos) Hivatal, tisztség. *A választások után ő jutott a polgármesteri székbe.* 3. (régii vagy ritka) Az iskolafenntartók, illetve a tanárok tanácskozó és ítélő testülete. *Az úgy az iskolai szék elé került.* 4. (régii) Közigazgatási kerület. *Erdélyben a székek és a szászok székek szerint voltak megszervezve a XIX. század második feléig.* 5. (szépitő) Széklet. *Nincs széke, hashajtót kell adni neki.*

szekál ♦ ige ~ni (bizalmas)

Bosszant, zaklat, gyötör valakit, esetleg valamit (valamivel). *Ne szekáld folyton azt a kutyát! Gyerekkorában mindig a szeplőivel szekálták.*

székel ♦♦♦ ige ~ni

1. (hivatalos, választékos) Székhelyét, működési helyét valahol tartja. *A pápa Rómában székel.* 2. (szépitő) Székletet ürít. *Nem egészségeset, hígat székel.*

székely I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Az Erdély délkeleti részében élő magyar népcsoporthoz tartozó, vele kapcsolatos. *Farkaslaka székely falu. A székely kaput háztetőszerűen fedik, és díszesen faragják. Egy székely asszony vendégeskedik nálunk.*

székely II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Székely ember, népcsoport. *A férje székely. A székelyek eredetéről sok vita folyt a tudósok között.*

szekér ♦♦♦♦ fn *szekerek, szekeret, szekere*

1. Állati erővel vontatott, fából készült, teherszállításra használt négykerekű jármű. *Lovas és ökrös szekér még ma is sok van a falunkban.* (Jelzőként:) *Két szekér szénát hordtak be a mezőről.* • *Szekerébe fog valakit:* céljai elérésére eszközülni használja. *Nem engedem, hogy téged is a szekerébe fogjon.* (rosszálló) | *Valakinek a szekerét tolja:* valakit önző céllal, elvtelenül támogat. *Ne is tagadd, hogy a konkurencia szekerét tolod!* 2. (Kifejezésekben, sajátos célú járművek megnevezésére:) • (régii) *Hadi vagy harci szekér:* a lőfegyverek feltalálása előtt használt, elöl zárt, hátul nyitott, sarlószerű fegyverekkel felszerelt kocsi. *Elindultak a harci szekerek a vár irányába.* | *Kun László vagy Básta szekere:* emberi erővel húzott taliga. | (A Bibliában:) *Illés szekere:* tüzes szekér, amelyen Illés próféta az égbe szállt. 3. (A szerencse forgandóságának, változékonyságának jelképeként:)

- (választékos) *Fortuna* vagy a szerencse szekere. „*Fortuna szekerén okosan ülj, Úgy forgasd tengelyét, hogy ki ne dülj!*” (Faludy F.: A forgandó szerencse).

szekerce ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Rövid nyelű, ívelt élű, fafaragásra használt ácsszerszám. *A favágó élesíti a szekercét.* **2.** Ehhez hasonló fegyver. *Harci szekercét használtak az indiánok is.*

szekérderék ♦ fn

1. A szekérnek az ülés mögötti és a saroglya előtti része. *Tedd a krumplit a szekérderékba!* **2.** (Jelzőként:) Amennyi ebbe belefér. *Két szekérderék széna a fizetség.* (túlzó) *Egy szekérderék könyvet vitt magával a nyaralásra.*

székesegyház ♦♦♦♦ fn

Püspöki vagy érseki székhelyen levő nagyméretű templom. *Az egri és a pécsi székesegyházak már láttuk az osztálykirándulásokon.*

széklet ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Ember ürüléke. *Mintát kell vinnie a székletéből vizsgálatra.*

szekrény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Ajtós bútordarab, amely általában magasabb, mint amilyen széles, és használati tárgyakat: ruhaneműt, könyvet stb. tartanak benne. *A szekrénybe akaszt az ingeket! Akasztós, polcos és fiókos szekrényünk is van.* **2.** Ehhez hasonló, ládaszerű készítmény. *Levegűajtó szekrényt szereltek fel a lépcsőházban.* **3.** Alkatrészeket fedő burkolat. *A régi rádió szekrénye ma díszként szolgál.*

szekta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Valamelyik egyháztól elszakadt kisebb vallási közösség. *A Jehova tanúi szekta hívei nem ismerik el a Szentháromságot.*
2. (rosszalló) Azonos nézetek alapján elkülönült csoport. *Kis közösségük szektát alkotott az intézményen belül.*

székváros ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (régii) Olyan város, amelyben uralkodó vagy egyházi méltóság székel. *Az Osztrák–Magyar Monarchia idején Magyarország székvárosa Pest, majd Budapest volt.* **2.** (Ka hivatalos) Megyeszékhely. *Kárpátalja székvárosa Ungvár.*

szel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Vág valamit. *Szelj a késsel egy szeletet a kenyérből!* **2.** (választékos) Hasít valamit. *A nyilvessző zúgva szeli a levegőt.*
3. Többször átszel, keresztesz valamit. *A vidéket árkok, szakadékok szelik keresztül-kasul.*

szél! ♦♦♦♦ fn szelek, szelet, szele

1. A levegő mozgása, áramlása, illetve az így mozgó levegő. *Hideg, jeges, kavargó szél fogadott fent a hegyen. Füttyül a szél.*
  - (bizalmas) *Csapja a szelet valakinek:* hevesen udvarol neki. *Az iskola szépeinek csapja a szelet.* **2.** Mozgás vagy robbanás által keltett légáramlat. *Nem találta el a golyó, csak a szelét érezte.* **3.** (választékos) *Valaminek a szele:* előérzete. *A romok között sétálva megcsapta az elmúlás szele.* **4.** A belekben keletkezett gáz. *Bántja a szél. Már nem sír a baba, mennek tőle a szelek.*
5. (kissé régi) (Kifejezésekben:) Agyvérzés. • *Szél érte* vagy *megütötte a szél:* agyvérzést kapott. *Szegény öreget a múlt héten szél érte.*

szél? ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Tárgynak, területnek határvonalához közeli, külső része. *Ne tedd az asztal szélére a vázát, mert leesik! A város szélén lakik.*
2. (régii) Határvidék. *Az ellenség már a széleken pusztít.* **3.** Nyílás, mélyedés közvetlen környéke. *A pohár széle rúzsos lett.*
  - *Szája széle:* ajka. *Kicserepedett a szája széle.* | *A szakadék szélén áll:* **a)** közvetlenül mellette **b)** várható, hogy rögtön megbukik. | *A csőd szélén áll:* rövidesen csődbe jut. **4.** (népi) A váson szövési szélessége mint hossz mérték, illetve ekkora vászondarab. *A dunyhát általában két és fél szélből varrják.* **5.** (népi) Szélesség. *Széle arasznyi, hossza ölnyi.* • *Széle, hossza egy:* nagyon kövér.

szeleburdi ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an (bizalmas)

Meggondolatlan, kapkodó. *Ez a szeleburdi kölyök már megint elrohant az uzonnája nélkül. Ne légy már olyan szeleburdi!*

szelel ♦♦ ige ~ni

1. Valaminek a nyílásán könnyen átjár a levegő. *Jól szelel a kémény. Nem szelel a kályha, nem akar égni a tűz. Nem szelel a pipa, ki kell tisztítani!* **2.** (Magvakat) lapáttal a levegőbe szórva vagy gépen átáramló levegővel pelyvától, szeméttől megtisztít. *A gabonaféléket és a kukoricát is szelelni kell.*

szelence ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (régii)

Általában fémből készített kisebb, rendszerint díszes, fedeles doboz. *Cukorkás és orvosságos szelencék sorakoztak az ötvösműhely kirakatában.*

szelep ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Folyadék vagy gáz áramlását szabályozó, a kivezető nyílást megnyitó és elzáró szerkezet. *Zárd el a dugattyú szelepét!*
2. Szellemi, politikai feszültséget levezető megoldás. *Az ellenzéki indulatokat levezető szelep lett ez a tévéműsor.*

szeles ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Olyan (időszak, hely), amikor, illetve ahol gyakran fúj a szél. *Idén szeles volt a nyár. Ne menj ki a szeles folyosóra!*
2. (bizalmas) Meggondolatlan, kapkodó. *Szeles kölyök, nem nézi meg, hova lép. A szeles kislány leverte a poharat.*

széles ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. A hosszúságára merőleges irányban viszonylag nagy átmérőjű. *A széles folyosón négyen is elfértek egymás mellett.* „*Széles országútra messze, messze bámul!*” (Arany J.: Toldi). *Széles szájú pohárból könnyebb inni.* • *Széles mosoly:* széthúzott szájjal való mosolygás. *Már messziről látszik széles mosolya, mikor észrevesz minket.* **2.** (választékos) Minden irányban messze kiterjedő (vidék). *Olyan széles síkságon vágunk át, hogy a látóhatárig sehol nem látszott lakott település.* **3.** Sokfelé elágazó, sok szempontra kiterjedő. *Széles látókör és műveltség jellemezte az írónőt. Széles alapokon nyugvó együttműködést hoztak*

létre. 4. Nagy létszámú. *A széles nyilvánosság elé szeretné vinni az ügyet.* 5. Az egész karral végzett, lendületes. *Széles mozdulatokkal integetett, hogy arra menjünk. Széles gesztusokkal magyarázott a tanár.*

szélesség ♦♦♦♦ fn ~, ~et, ~e

1. Hosszúságára merőleges kiterjedés. *A szekrény szélessége egy méter. Az ágyat szélessége miatt nem tudták az ajtón bevinni. Minden testnek három kiterjedése van: hosszúság, szélesség és magasság.* 2. A Föld valamelyik szélességi körének vagy pontjának az Egyenlítőtől mért távolsága. *Az északi szélesség 47. fokán élnek.*

szelet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Ennivalóból levágott hosszúkas, keskeny darab. *Szeletekre vágja a húst.* (Jelzőként:) *Kérek egy szelet tortát!* 2. Valamely testnek ehhez hasonló része. *„Földünk egy szelete a távolban látszik”* (Madách I.: Az ember tragédiája). 3. Valaminek a részlete. *A valóság egy szeletét mutatta be a dokumentumfilm.*

szélhámós ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Mások félrevezetéséből hasznot húzó. *Egy szélhámós banda hálójába került.* 2. (bizalmas) Megbízhatatlan. *Még kedvelem is ezt a szélhámós, nagyzó embert.* (Főnévi használatban:) *Nagy szélhámós az öreg.*

szelíd ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Engedelkeny, nyájas, békétűrő. *Szelíd leányka, soha nincs egy hangos szava. Szelíd kedélye minden vitát megold a családban. Szelíden mosolyog.* 2. Az emberre nem támadó (állat). *Van egy szelíd medvéje.* 3. (választékos) Végtelenségtől mentes, megnyugtató. *Szelíd érzelmeket táplál iránta. Szelíd színeket használ. Szelíd éghajlata miatt szívesen látogatják Észak-Olaszországot a skandinávok. „A folyó oly simán, oly szelíden Ballagott le parttalan medrében”* (Petőfi S.: A Tisza).

szélkakas ♦♦ fn

1. A szél irányát jelző, rendszerint kakast ábrázoló fémlemez. *A vad széltől egész nap csikorgott a ház tetején a szélkakas.* 2. (rosszalló) Nézeteit, pártállását elvtelenül cserélgető ember. *Politikai szélkakas, mindig azt a pártot dicséri, amelyik hatalmon van.*

széllébélelt ♦ mn ~ek, ~et, ~en

Könnyelmű, léha, megbízhatatlan. *Széllébélelt fickó, nem szívesen ülnék az autójába.*

szellem ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Test nélküli, természetfölötti lény, illetve halott visszatért lelke. *Éjjelkor megjelent a kastély egykori urának szelleme. Gonosz szellemek szerepeltek a rajzfilmben.* 2. • *Valakinek a rossz szelleme:* rá rossz hatással levő személy. *Ő a kisfiam rossz szelleme, ő viszi bele minden rosszba.* 3. Alkotó elme, értelem. *Az emberi szellem csodálatos alkotása ez a gép.* 4. Kiváló képesség, ötletesség, illetve kiváló értelmi képességű, nagyszerű ember. *Sziporkázó, ragyogó szellem volt Széchenyi.* 5. Felfogás, kor- vagy közszellem. *A mű minden sorát a középkori szellem hatja át.* 6. Az idealista filozófiában az anyagtól független, magasabb rendű létező. *Az idealizmus szerint a szellem három fokozata: a tudat, az öntudat és az ész.* 7. Valamely rendszer tartalma, lényege. *A demokrácia szelleme nem elég gyorsan terjed a rendszerváltás óta.* 8. (választékos) Szemlélet, jelleg. *A békéltenség szelleme hatotta át minden sorát.*

szellemes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Éles elméjű, ötletes. *Szellemes ember a barátod. Szellemes társalgást folytattak a vacsoraasztal mellett.* 2. Ilyen személyre jellemző. *Egy szellemes mondás, ötlet vagy tréfa mindig jókedvre derít.*

szellemi ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. A szellemből, az értelemből eredő, azzal kapcsolatos. *Ez az egyszerű probléma nem igényelt különösebb szellemi erőfeszítést. Sajnos nagyon alacsony ebben az osztályban a szellemi színvonal.* 2. Nem testi, nem fizikai (tevékenység). *Aki szellemi munkát végez, annak jólesik délutánonként egy kis testmozgás.*

szellent ♦ ige ~eni

A belekben képződött gázt a végbélnyíláson át kiereszti. *Szégyellte magát, hogy véletlenül szellentett egyet.*

szellő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je (választékos)

Enyhülést hozó gyenge szél. *Nyíhe szellő fújdogál. Még a szellő is árt neki, nagyon könnyen megfázik.*

szellős ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan (hely), ahol szabadon jár a szél. *A szellős tóparton már nem volt melegük. Nem szenvedünk a kánikulától, szellős a szobánk.* 2. Olyan (helyiség), amely jól szellőzik. *A gyógyszer száraz, szellős helyen tartandó.* 3. Vékony anyagból készült, a levegőt átteresztő (ruhanemű). *Egy szellős nyári ruhát vett föl.*

szellőzik ♦♦ ige ~ni

1. Valamit átjár a friss levegő. *Kinyitotta az ablakokat, hadd szellőzön a szoba.* 2. Friss levegőt szív. *Kiment a kertbe szellőzni egy kicsit.*

szellőztet ♦♦♦ ige ~ni

1. Lehetővé teszi, hogy a friss levegő átjárjon valamit. *Kiteszi az ágyneműt a szabadba, így szellőzteti a friss levegőn.* 2. (bizalmas) (Bizalmas, kényes ügyet) nyilvánosságra hoz. *Ne szellőztesd a család kínos ügyeit!*

szélmalom ♦♦ fn

A szél erejével hajtott malom. *Az erős szél gyorsan forgatja a szélmalom vitorláit.*

szélmalomharc ♦♦ fn

Teljesen hiábavaló, már-már nevetséges küzdelem. *Küzdelme merő szélmalomharc volt a helyi hatalmasságok ellen.*

szélrózsa ♦♦ fn (ritka)

A világtájak irányát mutató, csillag alakú ábra. *A szélrózsát tanulmányozza.* • *A szélrózsa minden irányából vagy irányába: mindenfelől vagy mindenfelé. A szélrózsa minden irányából jöttek diákok a találkozóra.*

szélső I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Szélen levő. *A faluban a legszélső ház a nagymamámé. A szélső könyvet vedd el az asztalomról!*

szélső II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

(Sportban:) A támadósor szélén játszó játékos. *A szélső villámgyorsan lefutott a szélen, és a kapu elé ívelte a labdát.*

szélsőség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

A szokásostól való túlzásba hajló eltérés. *Két szélsőség közt hanyódik.*

szélsőséges ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Szélsőségre, szertelenségre hajlamos, ilyent kifejező. *A szélsőséges csoportok követeléseit nem teljesítette a kormány. A szélsőséges elveket vallókat kizárták a pártból.* 2. Szélsőségek közt ingadozó. *A szélsőséges éghajlat nem kedvez a délszaki növényeknek.*

széltében-hosszában ♦ hsz

1. Szélessége és hosszúsága irányában. *Felmérte az udvart széltében-hosszában.* 2. Teljes terjedelmében, részletesen. *Széltében-hosszában elmondta az egész történetet.* 3. Mindenütt. *Széltében-hosszában suttognak róla.*

széltoló ♦ mn ~k, ~t, ~ja

Felelőtlen, megbízhatatlan. *Széltoló fiatalember, nem merem rábízni a lakáskulcsot.* (Főnévi használatban:) *Mondd meg annak a széltolónak, hogy nincs szükség a munkájára!*

szelvény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Űrlapnak, nyomtatványnak leválasztható része. *A befizetés igazolására megőrizte az ellenőrző szelvényt.* 2. (Építkezésben:) Építmény, térszínforma alakjára és méreteire jellemző metszet. *Ezen a szelvényen látható szerkezet.* 3. Gyűrűsférgék, ízeltlábúak testének azonos felépítésű szakasza. *A giliszta szelvényeit vizsgáltuk biológiaórán.*

szélvész ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Romboló erejű erős szél. *Tombol a szélvész, fákat csavar ki tövestül.* 2. (bizalmas, tréfás) (Jelzőként:) Eleven, gyors mozgású, szeleburdi (főként gyerek, lány). *Szélvész kisasszony megint majdnem feldöntött a kapuban.*

szélvihar ♦♦♦ fn

Igen heves, viharos erejű szél. *Szélvihar kerekedett, lesodorta a száradó ruhát az erkélyről.*

szélzsák ♦ fn

Póznára függesztett, a szél irányát mutató zsák. *A repülőtéren a szélzsák az erős széltől megduzzadva jelzi, hogy most éppen északi szél van.*

szem ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A látás érzékszerve. *Szép kék szeme van.* • *Bántja a szemét:* kellemetlen látványt okoz neki. *Bántja a szemét az erős fény.* | *A szemébe vagy a szeme közé néz valakinek:* nyíltan szembenéz vele. *Nem mer a szemembe nézni az a gyáva alak.* | *A szemébe vág valamit:* őszintén megmondja neki. *A szemembe vágta, hogy gyűlöl.* | *Kiszúrja a szemét valamivel valakinek:* keveset ad neki, kevéssel próbálja kielégíteni. *Ezzel a kis szelet csokival akarod kiszúrni a szemem?* 2. Nézés, tekintet. *Bánatos a szeme.* • *Rajta van a szeme vagy rajta tartja a szemét valakin:* ügyel rá. *Vigyázz, rajtad tartom a szemem!* | *Csupa szem:* nagyon figyel. 3. Látás, látóképesség. *Jó a szeme, messziről észrevesz.* • *Van szeme valamihez:* van érzéke hozzá. *Van szeme a széphez.* 4. • *Rossz szemmel néz valamit, valakit:* helyteleníti, nem szereti. *Rossz szemmel nézi a kapcsolatunkat.* 5. (bizalmas, népi) (Kifejezésekben a szegényérzert jelképeként:) • *Van szeme valamit csinálni:* nem szégyelli. *Van szemed ezt tenni velem?* 6. Növényi termés. *A szárazságtól alig van szem a búzán.* (Jelzőként:) *Vetett néhány szem rozsot. Pár szem ribizlit evett ebéd után. Főzz meg vagy két szem krumplit!* 7. (Jelzőként:) Tárgyak körül egy darab, valamiből nagyon kis mennyiség. *Nincs itthon egy szem szappan sem. Csak ez az egy szem ház áll a falu helyén. Egy szemet sem aludtam.* 8. Kötésnek, horgolásnak a fonál egyszeri hurkolásával létrejövő eleme. *Hetven szemre kezd kötni a pulóvert. Leesett a szem a tűről.*

szembe I. ♦♦♦♦♦ hsz

1. Olyan helyzetbe vagy irányba, hogy elülső része valaminek az elülső oldala felé fordul(jon). *Állítsd a szekrényt az ablakkal szembe! Szembe fúj a szél.* 2. Valakinek a jelenlétében. *Szembe dicséri, a háta mögött ócsárolja.* • *Szemtől szembe:* a) valakinek közvetlenül a szemébe nézve. *Eléálltam szemtől szembe.* b) kertelés nélkül, őszintén. *Megmondta neki szemtől szembe a véleményét.*

szembe II. ♦♦♦♦♦ nu

Olyan helyzetbe, hogy elülső része valaminek az elülső oldala felé forduljon. *Az óvodát és az iskolát egymással szembe építették, bejáratuk és ablakaik egymásra néznek.*

szembe III. ♦♦♦♦♦ ik

1. A beszélő felé fordulva. *Szembeáll, szembefordul, szembenéz. Fordulj szembe velem, hadd lássalak!* 2. Valami iránt ellenségesen. *Szembekerül, szembekerül, szembeszáll. Ne szállj szembe az akaratommal, mert megbánod!*

szembekötősdí ♦ fn ~k, ~t, ~je

Olyan fogócska, amelyben a fogónak bekötik a szemét. *Játsszunk szembekötősdit, te leszel a fogó! A gyerekek szembekötősdit játszottak, egyikük szemét bekötötték, a többiek pedig kiabálták, hogy „Erre csörög a dió, arra meg a mogyoró”.*

szemben I. ♦♦♦♦♦ hsz

1. Elülső oldalával valaminek az elülső oldala felé fordulva. *Szemben állnak egymással.* • *Szemtől szemben:* közvetlen közletről. *Sokan szeretnék szemtől szemben látni a híres művészt.* 2. Amerre a beszélő fordul. *Az ott szemben a Kinizsi-vár. A szemben levő üzletben vásároltam.* 3. Az illető személy jelenlétében. *Azt mondják róla, csak szemben barátságos, a hátunk mögött ellenséges.*

szemben II. ♦♦♦♦♦ nu

1. Elülső oldalával valaminek az elülső oldala felé fordulva. *Az ablakkal szemben áll az ágy. A házunkkal szemben új mozit nyitottak.* 2. Ellenfélként valamivel, valakivel szembefordulva. *Fellép a rendezavarókkal szemben. Felveszi a harcot a bűnözzéssel szemben. Durva a kisebbekkel szemben.* 3. • *Szemben áll valamivel:* valami mutatkozik számára. *A vizsgálatok szerint fejlődési rendellenességgel állunk szemben.* 4. Ellentétben valakivel, valamivel. *Az eddig elhangzottakkal szemben az a véleményem, hogy nem szabad várni.*

szembeötlő ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n vagy ~en

Nagyon feltűnő. *Szembeötlő a hasonlóság az ikrek között. Szembeötlő volt a japán hölgy hagyományos öltözete.*

szembesít ♦♦♦ ige ~eni

1. (hivatalos) (Vizsgálat, per során a felek és a tanúk vallomását) egymás előtt megismételteti. *A bíró szembesítette a vád és a védelem tanúit.* 2. Összevet valamit valamivel. *Ha az igényeket szembesítjük a lehetőségekkel, realisabb képet kapunk.*

szembogár ♦♦ fn (régí)

A szemben a szivárványhártya közepén levő nyílás. *Óriási volt a szembogara a kislánynak. A szemész tágtót csöppentett a szembogarára.*

szemel ♦♦♦ ige ~ni

1. (Magokat, bogyókat) szemenként válogat. *Lencsét szemeltek, kukoricát fosztottak a lányok esténként kalákában.* • Szőlőt szemel: leszedi a fürtökről az aszú szemeket. 2. (népi) Szemenként szedegetve eszik valamit. *A tyúkók árpát szemelnek.*

szemellenzős ♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (ritka) Szemellenzőt viselő. *Szemellenzős ló húzta a kordét.* 2. Szűk látókörü, elfogult. *A szemellenzős politikus nem jó politikus.*

szemelvény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Írásműből válogatott részlet. *A magyartanár szemelvényeket olvasott fel a Toldiból.*

személy ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (hivatalos) Ember, egyén. *Hány személy volt jelen az esetben? Ő a vádlott és a védő egy személyben. Polgári személyek nem léphetnek be a rakétakilövő állomásra. Papi személyek is megjelentek az ünnepségen.* 2. Valakinek egyedi mivolta. *Még nincs tudomásunk az új igazgató személyéről. Személyre szól az engedély, csak én mehetek be vele.* 3. (népi) Rossz erkölcsű nő. *Ne állj szóba azzal a személlyel.* 4. A beszélőnek önmagához és a külvilághoz való viszonyát tükröző nyelvtani kategória. *Egyes és többes számban van első, második, harmadik személy.* 5. • *Jogi személy:* jogviszonyban részvétellel jogosult egyén vagy szervezet. *Az engedményt csak jogi személyek vehetik igénybe.* 6. (bizalmas) Személyvonat. *Most ment el az utolsó személy, ma már csak tehervonatok indulnak.*

személyazonosság ♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

Az a tény, hogy valaki az, akinek mondja magát, illetve valakinek valamely okirat által igazolt kiléte. *Személyazonosságomat a személyi igazolványom, az útlevélem és a jogosítványom is igazolja. Gyerekek személyazonosságát a fényképes diákigazolvány alapján is ellenőrizni lehet. Az erdőben talált holttest személyazonosságát eddig nem sikerült megállapítani.*

személyes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Személy szerinti, egyéni. *Személyes érdeke is, hogy befejeződjön a munka. Személyes ügy, csak órá tartozik. Személyesen intézkedett, hogy kikeressék a kardonomat.* 2. A nyelvtani személyt és számot jelölő (névmás). *Az ő személyes névmás.*

személyi I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. Személlyel, személyekkel kapcsolatos. *Személyi kérdésekben az elnökség dönt. Az új igazgató személyi változásokat akar.* • *Személyi kultusz:* valakinek, általában államférfinak fokozott, természet- és demokráciaellenes tisztelete. 2. • *Személyi tulajdon:* a személyes szükségletek kielégítésére való. *Személyi tulajdonában van egy lakás és egy autó.* 3. Személyekhez tartozó, rájuk vonatkozó. *Személyi hitelt kaptam a lakásvásárláshoz. Ne felejtse el a személyi jövedelemadó bevallásának határidejét!* • *Személyi igazolvány:* a rendőrség által kiállított arcképes igazolvány, amely igazolja tulajdonosa kilétét. *Személyi igazolványának a számát és személyi számát is meg kellett adnia.* 4. Személyek közötti. *Minden munkahelyen nagyon fontosak a személyi kapcsolatok. Nem szabad pusztán személyi rokonszenv alapján dönteni!*

személyi II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas)

Személyi igazolvány. *Otthon hagytam a személyim.*

személyiség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Jelentős személy. *A kiállítás megnyitásán több magas állású közéleti személyiség is megjelent.* 2. Az ember mint egyéni tulajdonságokkal rendelkező személy. *Pszichológusként az emberi személyiség sajátosságai foglalkoztatják.*

személytelen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Egyéni jellegzetességek nélküli. *A hangja személytelen volt, amikor bemutatkozott.* 2. Személyekre való tekintet nélkül. *Vitassuk meg a kérdést személytelenül.* 3. • *Személytelen ige:* csak egyes szám 3. személyben, alany nélkül használt. *A virrad és a villámlik ige személytelen.*

személyzet ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Együtt dolgozó alkalmazottak összessége. *A színházi személyzet gondoskodik arról, hogy a művészeknek csak az előadással kelljen foglalkozniuk. A benzinkút személyzete egyforma munkaruhát visel.* 2. Kiszolgáló alkalmazottak összessége. *A grófi háztartás teendőit nagy létszámú személyzet látta el.*

szemenszedett ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (rosszalló)

Hitvány, aljas. *Szemenszedett hazugság, hogy én loptam el a kanalat.*

szemérem ♦♦♦♦ fn –, szemérmet, szemérme

1. Tartózkodás, szégyenkezés. *Nincs benne semmi szemérem az erkölcsbe, illembé ütköző dolgokban.* 2. Tartózkodó magatartás a nemi étellel kapcsolatos kérdésekben. *A női szemérem nehezen viseli a durva beszédet. Szízi szeméremmel nézett a vőlegényére.* 3. (rég) Női nemi szerv. *Elfedte a szemérmét, amikor a festő aktképet készített róla.*

szemerkél ♦♦ ige ~ni

(Eső) ritka, apró cseppekben esik. *Megint szemerkél az eső. Egész nap szemerkél, nem mehetünk napozni.*

szemérmes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. A nemi étellel kapcsolatos kérdésekben tartózkodó. *Szemérmes asszonyka, elpirul, ha a szerelemről beszélnek neki.*
2. Túlságosan szerény. *Fogadd el az ajándékot, ne légy olyan szemérmes!*

szemérmetlen ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. A nemi erkölcsöt sértő. *Hogy lehet ilyen szemérmetlenül beszélni?* 2. Gátlástalan, szégyentelen. *Szemérmetlen hazugság! Szemérmetlenül magas kamatot kért a kölcsön után.*

szemernyi ♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, –

Nagyon kicsi, csöppnyi. *Ha volna benne egy szemernyi tisztesség, nem viselkedne így.*

szemes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (népi) A kedvező lehetőségeket jól kihasználó (személy). *Nem volt elég szemes, ezért nem sikerült a dolog.* (Főnévi használatban:) *A szemes gyorsan eléri célját.* 2. Szemekből álló. *A szemes termést behordták a magtárba. Szemes borsot rakott a levesbe, nem öröltet.*

szemész ♦ fn ~ek, ~t, ~e

A szem betegségeinek szakorvosa. *Romlik a látása, ezért megy szemészhez.*

szemét ♦♦♦♦ fn szemetek, szemetet, szemete vagy szemetje

1. Főlöles vagy piszkos, általában apróbb szilárd anyag. *Az utcákon sok a szemét.* 2. Züllöttség, nyomor. *A szemétből szedte föl a szegény kis árvát, és taníttatni kezdte.* 3. Szemétdomb, szemetesláda. *A szemétből már ne vedd ki!* • *A szemétre lők vagy vet valamit: haszontalanként eldob. A szemétre vetette az összes fotót.* 4. (durva) Hitvány, aljas ember. *Mit akar itt ez a szemét?* • *Az emberiség, a társadalom szemetje: legalja, söpredéke.* | (Jelzőként:) *Szemét népség, magukon kívül senkit nem hagynak érvényesülni.* 5. (bizalmas) Értéktelen, hitvány alkotás. *Mindenféle szemetet elolvas, nem válogat az újságok között.*

szemétdomb ♦♦♦ fn

1. Egy helyre hordott szemétből emelkedő halom. *Az elnyűtt holmikát kidobta a szemétdombra.* 2. Idejétmúlt, értéktelenné vált dolgok összessége. *Az is a szemétdombra került, ami értékes volt.* 3. (rosszalló) Tárgyak rendetlen összevisszasága. *Az egész lakás egy nagy szemétdomb.*

szemetel¹ ♦♦♦ ige ~ni

1. Szemetet csinál. *Mindig szemetel maga körül a szotyolával.* 2. (bizalmas) Szemetet összegyűjt. *Szemetelt már a házmester? Ezen a héten mi vagyunk a lépcsőház takarítói, mi szemetelünk.*

szemetel² ♦ ige ~ni (alanytalanul is)

(Eső) permetez. *Szemetel az eső. Csak szemetel, sajnos locsolni kell.*

szemétláda ♦♦ fn

1. Szemét gyűjtésére kihelyezett láda. *A használt papírzsombokot dob a szemétládába!* • (bizalmas) *Lelki szemétláda:* az a személy, akinek mindenki elmondja lelki problémáit. *Újabbán én vagyok az osztály lelki szemétládája.* 2. (durva) Jellemtelen, aljas, hitvány alak. *Jól átvverte ez a szemétláda!*

szemez¹ ♦♦ ige ~ni

Szerelmi közeledés szándékával többször összenéz valakivel. *A fiú már egy órája szemezett a lánnyal, tetszettek egymásnak.*

szemez² ♦ ige ~ni

Növényt úgy olt, hogy egy másik növénybe ülteti át a rügyet, a hajtást. *Rózsát szemez a nagyapám a ház előtt.*

szemfedő ♦♦ fn

Halotti lepel. *A halottat a koporsóban selyem szemfedővel takarták le.*

szemfényvesztés ♦♦♦ fn –, ~t, ~e

1. (választékos) Bűvészkedés, varázslat. *„Ez volt ám az ember, ha kellett, a gáton... Ha most feltámadna s eljöne közétek, Minden dolgát szemfényvesztésnek hinnétek”* (Arany J.: Toldi). 2. (rosszalló) Megtévesztés, ámitás. *A cég vagyoni helyzete megrendült, a sok reklám, a fényűző irodaház csak szemfényvesztés.*

szemfog ♦♦ fn

A metsző- és a zápfogak közötti csúcsos fog. *A szemfogat nehezebb kihúzni, mint a többi, mert nagy a gyökere.*

szemforgató ♦♦ mn ~k, ~t, ~n vagy ~an

Álszent, képmutató. *Az a szemforgató vénasszony csak a szemedbe mond szépeket. Szemforgató viselkedés volt szidni a csókolózó fiatalokat. Szemforgató módon becsapta mindazokat, akik hittek neki.*

szemfüles ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en (bizalmas)

Mindent megfigyelő, észretevő. *A falusi házak padlásán a szemfüles fiatalok eredeti népművészeti tárgyakat találtak.*

szemhatár ♦♦ fn (választékos)

1. Az égboltnak a föld felszínével találkozó, érintkező vonala. *A szemhatár körös-körül bíborszínű lett a lemenő nap fényétől.*
2. Látókör. *Kitágult a szemhatára, amióta rendszeresen olvas.*

szemközt I. ♦♦♦ hsz (választékos)

1. Szemben. *Szemközt egy nagy gesztenyefa áll.* 2. Szembe. *Szemközt fúj a szél, hunyorognom kell.* 3. Egymással (szemtől) szemben. *A magyar és a cseh bajvivó hosszú percekig állt szemközt.*

szemközt II. ♦♦♦♦ nu

1. Szemben. *A két vívó mozdulatlanul áll egymással szemközt.* 2. Szembe. *Az iskolakerülő diákkal szemközt ki más jönne az utcán, mint tulajdon osztályfőnöke!*

szemlátomást ♦♦♦ hsz

1. Szemmel is látható, érzékelhető módon. *Szemlátomást elszomorodott. Szemlátomást örült az ajándékomnak, rám nevetett.*
2. Nyilvánvalóan, szembeszökő módon. *A durva tréfa miatt szemlátomást szégyenkezett.*

szemle ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Valakinek, valaminek alapos megszemlélése, megvizsgálása, ellenőrzése. *Helyszíni szemlét tartottak a baleset helyszínén. Felsorakoztak a katonai szemléhez.* • *Szemlét tart valahol vagy valami felett:* megnéz, szemügyre vesz, ellenőriz valamit.
2. Áttekintés, kritikai ismertetés. *Gazdasági és külpolitikai szemle is van folyóiratunkban.*

szemlél ♦♦♦♦ ige ~ni

Hosszasan, figyelmesen néz, vizsgál valamit, valakit. *Elmerülten szemlélt a pompás kódexeket.*

szemlélet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (ritka, választékos) Szemlélés, hosszan nézés. *Elmerült a csodás asszony szemléletében.* 2. Felfogás, látásmód. *Szemlélet dolga, hogy ezt minek tekintjük. Vallásos szemlélete miatt a múltban sok hátrányos megkülönböztetés érte.*

szemléletes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Tárgyát könnyen elképzelhetővé tevő. *Szemléletes előadást tartott. Szemléletesen beszél, könnyű megérteni. Jókai szemléletes leírást adott a Vaskapu vidékéről.* 2. Nyilvánvaló, egyértelmű. *Önzetlenségének szemléletes bizonyossága, hogy adományait mindig névtelenül tette.*

szemléltet ♦♦♦ ige ~ni

1. Bemutat, szemléletessé tesz valamit. *Sok példával szemléltette a szabályt.* 2. Nyilvánvalóvá tesz valamit. *A követelések jól szemléltetik, hogy változásokra van szükség.*

szemölcs ♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Vírus által okozott kemény kis kiemelkedés a bőrön. *Nőtt egy szemölcs a kezemen, le kell vetetni.* 2. *Szemölcsök:* ingereket felfogó apró kiemelkedések a bőrön vagy a nyálkahártyán. *Az ízeket a nyelvünkön található szemölcsök segítségével érezzük.*

szemöldök ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

Ív alakban nőtt szőrzet a szem fölött. *Összehúzta a szemöldökét, mert erősen töprengett.*

szempont ♦♦♦♦ fn

1. Valaminek a megítélésében érvényesülő álláspont, felfogás. *Erkölcsei szempontból elítélendő a cselekedete. Politikai szempontok vezérelték döntésében.* 2. Alap- vagy irányelv. *Megbeszélték az érvényesítendő szempontokat.*

szemrebbenés ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A szemhéj rezdülése. *Szemrebbenése jelezte kimerültségét.* • *Szemrebbenés nélkül:* a) bátran, nyugodtan. *Szemrebbenés nélkül hallgatta végig a vádat.* b) lelkifurdalás, szégyenkezés nélkül. *Szemrebbenés nélkül hazudik.*

szemrehányás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Rosszallás, elégedetlenség, hibáztatás szemtől szembe való közlése. *Jogos volt a késés miatti szemrehányás. Ne tegyél nekem szemrehányást olyasmért, amit el sem követtem.*

szemrevaló ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an (népi)

Csinos, takaros (személy). *Szemrevaló menyecske a felesége. Nem csodálom, hogy a fiam udvarol neki, szemrevaló kislány.*

szemszög ♦♦♦ fn

Nézőpont, szempont. *Ma már más szemszögből értékeli az eseményeket.*

szemtanú ♦♦♦♦ fn

Az, aki a saját szemével látott valamilyen eseményt. *Szemtanúja volt a támadásnak. A szemtanúk felismerték a tettest. Kínos jelenetnek volt szemtanúja.*

szemtelen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül (rosszalló)

1. Bántóan kihívóan, illetve sértően, tiszteletlenül viselkedő. *A szemtelen fráter bevágta az orrom előtt az ajtót.* 2. Becestelen, szégyentelen. *Te szemtelen szélhámos!* 3. Az ember nyugalalmát háborító. *A szemtelen légy folyton visszazáll az orromra.*

szemüveg ♦♦♦♦ fn

1. A látás javítására való, két optikai lencséből álló eszköz. *Nem látja jól a betűket, nincs rajta szemüveg. Szemüveg nélkül olvas.* 2. Ennek üvege. *Erős szemüvege van. Erősebb szemüveget írt föl az orvos.* 3. Napszemüveg. *Napozáshoz sötétzöld szemüveget vett fel, hogy óvja szemét az erős fénytől.*

szén ♦♦♦♦ fn –, szenet, szene

1. Minden szerves vegyületben előforduló elem. *A gyémánt és a grafit valójában egyaránt szén.* 2. Főként ebből az elemből álló, fekete, szilárd ásványi anyag. *A bányászok a mi bányánkban szenet fejtenek.* 3. (Kifejezésekben:) Energiaforrás. • *Fehér szén:* vízi energia. | *Folyékony szén:* kőolaj. | (ritka) *Kék szén:* szélenergia. 4. Állati eredetű anyagokból készített gyógyszer. *Orvosi szén szükséges a hasmenés gyógyításához.* 5. Faszénből készített vékony rudacska. *Szénrel rajzolja a vázlatokat.*

széna ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. Lekaszált és megszáritott fű. *Szénát forgat és gyűjt már hajnal óta a mezőn.* 2. • (Tréfás vezényszóként.) *Széna, szalma!* bal, jobb.

szénanátha ♦ fn

Náthás tünetekben megnyilvánuló allergiás betegség. *Minden nyáron szénanáthát kap a parlagfűtől.*

szénátus ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az ókori Rómában a legfőbb törvényhozó, kormányzó és bírói testület. *A szenátus visszahívta Cézárt Egyiptomból.*
2. Némely város (választott) irányító testülete. *A fekete város című regényben Lócse város szenátusa döntött Görgey alispán ügyében.*
3. Némely államban az államtanács vagy az országgyűlés felsőháza. *Az amerikai szenátus ma is tárgyalta a terrorizmus visszaszorításának lehetőségeiről.*

szende ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (választékos)

Ártatlan, szemérmes, elfogódottan szerény. *A szende kislány pirulva sütötte le a szemét. Szende pillantásával mindig leveszi a lábáról az embert.*

szendereg ♦♦ ige ~ni (választékos)

Könnyű álomban pihen. *Ebéd után a lugasban szendereg.*

szén-dioxid ♦♦ fn –, ~ot, ~ja

(Kémiában:) Szintelen, kissé csípős gáz, amelyet pl. szódavíz, szárászjég készítéséhez használnak. *Az ásványvizek egy részét szén-dioxiddal dúsítják.*

szendvics ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Vajjal megkent és felvágottal, sajttal, tojással stb. megrakott kisebb kenyérszelet. *Vendégeinek szendvicseket készített.*

szenilis ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Az öregkori szellemi gyengeség tüneteit mutató. *A szenilis öregúr kétszer vette be egymás után a gyógyszerét.* 2. (bizalmas) Feledékeny. *Tisztára szenilis vagyok, megint otthon felejtettem az uzsonnámat!*

szent I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~ül

1. A legfőbb vallási tiszteletet érdemlő. • *A szent szűz: Mária. A kép a szent szűzet ábrázolja. | A szent család: Jézus, Mária, József. Itt látható a szent család és a napkeleti bölcsek.* 2. (A katolikus és az ortodox vallásban:) Olyan, akit az egyház halála után ilyennek nyilvánított. *Szent László Horvátországot a magyar koronához csatolta. Halála után szentté avatták.* 3. A vallás alapjául szolgáló. *Részt vett a szent gyónáson.* • *Szent könyv: a Szentírás, a Biblia.* 4. Istentiszteleti, valláséleti célokat szolgáló. *A szent edényeket és ruhákat különleges gonddal és tisztelettel kezelik. Meglátogatta a szent helyeket.* 5. *Szent Korona: a magyar királyok koronája mint a magyar államiság jelképe és mint nemzeti ereklye. Annak idején megnéztük a múzeumban a Szent Koronát, ma azonban már a Parlamentben látható.* 6. Nagyon vallásos, erényes. *Margit királynő szent életű apáca volt.* 7. (választékos) A legnagyobb, legbecsebb értékű. *Számba szent a haza és a szabadság. „Szent a küszöb, melyen beléptem én, Oh szent a szalmakunyhók küszöbe!”* (Petőfi S.: Palota és kunyhó) 8. (rosszalló) Vitathatatlan, kétségbevonhatatlan. *Számba a vezércikknek minden betűje szent volt.* • (bizalmas) *Szent a béke: kibékültek. | Annyi szent (, hogy így történt): bizonyosan. Annyi szent, hogy mindketten ott voltak az étteremben.* 9. (Nyomatékosító jelzőként:) *Abban a szent pillanatban a nyakába is ugrott.*

szent II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Szentté avatott személy. *A szentek sorába emelték.* 2. (népi) (Kedveskedő megszólításként:) *Kis szentem, drágám, mindenem! „Egyél, nekem nősz nagyra, szentem!”* (József A.: Kései sirató)

szentatya ♦♦♦ fn ~k, ~t, –

1. Pápa. *1991-ben Magyarországon járt a szentatya.* 2. (bizalmas) (Katolikus pap megszólításaként:) *Szentatya! Szentatyám!*

szentel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Egyházi szertartással felavat valamit. *Harangot szenteltek a falunkban.* 2. Az egyházi rend tagjává avat valakit. *Pappá szentelték a bátyámat.* 3. Egyházi szertartással megáld valamit. *Gyertyát és kalácsot szenteltek az ünnep kezdetén a pravoszláv templomban.* 4. (választékos) Valaminek a szolgálatába állít valamit. *Életét a kutatásnak szentelte.* • *Istennek szenteli magát: apáca vagy pap lesz. | Figyelmet szentel valaminek: alaposabban megvizsgálja. Szeretném, ha kicsit több figyelmet szentelnél ennek a fontos ügynek!* 5. Rendszerint írásműben hosszan foglalkozik valamivel. *A lap hosszú cikket szentel a menekültek ügyének.*

szentély ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Katolikus templomban a főoltárt körülvevő, elkülönített rész. *A falu templomának szentélyében új oltárképet helyeztek el.* 2. Zsinagógában a tóratekerceket őrző szekrény. *Restaurálták a zsinagóga szentélyét.* 3. Kisebb templom, ahol az istenség oltára vagy szobra áll. *Jupiternek, a főistennek a rómaiak sok szentélyt építettek.* 4. (választékos) Valamilyen szempontból megbecsült, tiszteletet ébresztő hely. *A színjátszás szentélyébe lépünk ünneplő ruhában! A tudomány szentélye a professzor lombikkal zsúfolt laboratóriuma.*

szentesít ♦♦♦ ige ~eni (választékos)

1. Jóváhagy valamit. *Az országgyűlés javaslatát a király szentesítette.* 2. Elfogad valamit. *A nyelvi normát a közízlés szentesíti.*

szenteste ♦♦ fn

Karácsony ünnepének előestéje dec. 24-én. *A szentestét családja körében töltötte.*

szentírás ♦♦♦♦ fn

1. Biblia. *A Szentírás első része az Ószövetség, második része az Újszövetség.* 2. Kétségtelen igazság. *Minden szava szentírás számomra.*

szentség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A hívőt a kegyelem részesévé tevő egyházi cselekmény, illetve ennek jele. *A házasság szentsége miatt a katolikus egyház nem fogadja el a válást.* 2. Nagyon megbecsülendő, különleges érték. *A hazaszeretet szentsége nála mindennél előbbre való. A szabadság szentségét fogságban értjük meg igazán.*

szened ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Huzamosabb ideig testi vagy lelki fájdalmat érez. *Nagybeteg volt, nagyon sokat szenvedett. Szívbetegségben szenved. Sokat szenved, mióta elhagyta a barátja.* 2. (Építmény, növényzet) károsodik. *Ez a város a háborútól nem sokat szenvedett, szinte valamennyi épülete épen maradt. A mezőgazdaság tavaly aszályt szenvedett.* 3. Valamilyen kellemetlen állapotban, helyzetben van. *Pénzhiányban szenved, kölcsönt kell felvennie.* 4. Valamilyen sérülés, betegség, vereség éri. *Agyrázkódást szenvedett a karambolban. Vereséget szenvedett a csapatunk.* 5. • *Hiányt szenved valamiben:* hiányzik neki valami. *Amióta jobban megy a vállalkozás, semmiben sem szenvedünk hiányt.* | *Szükséget szenved:* nélkülöz, nyomorog. | *Késedelmet szenved:* késik. | *Változást szenved:* változik. 6. (választékos) *Nem szenvedhet valakit, valamit:* nem kedveli, nem szereti. *Nem szenvedhetem a nagyképű embereket.*

szenvedély ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Nagyon heves érzelem. *Elragadta a szenvedély, ordítani kezdett.* 2. Az a tevékenység, amelyet valaki szenvedélyesen végez. *Szenvedélye lett az olvasás, éjfélig le se tudja tenni a könyvet.* 3. (választékos) Heves szerelem. *Szenvedélyre lobbantak egymás iránt.*

szenveleg ♦♦ ige ~ni (választékos)

Együttérzést, szánalmat, gyengéd érzelmet színlel, tettet. *Részvétet szenveleg, pedig nem kedvelte a halottat. Szenveleg velem, pedig ki nem állhat.*

szenvtelen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül (választékos)

Érzéketlen, (bántóan) közönyös. *Szenvtelen hangon szólt bele a telefonba, pedig tudta, hogy el vagyok keseredve.*

szenzáció ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Feltűnést, izgalmat keltő esemény, illetve ennek híre. *A hét szenzációja a világsztár Budapestre érkezése volt. A földközi-tengeri hajóutazás nagy szenzáció volt az egész családnak. Hallottad a nap szenzációját?* 2. Nagy feltűnés. *Lilára festett hajával szenzációt keltett.*

szenny ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos)

1. Piszok, mocskok. *A csatorna szennye kiömlött az utcára a csőtörés miatt.* 2. Erkölcsi tisztátalanság. *Nem tapad hozzá szenny, tisztakezű, tisztességes vezető.*

szennyes I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan (tárgy), amelyen szenny van. *A szennyes fehérneműt áztasd be mosás előtt!* 2. (választékos) Aljas, nemtelen. *Szennyes indulat vezérelte, amikor megütötte az asszonyt.*

szennyes II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Szennyes ruha. *Mosodába adta a heti szennyeset.* 2. Szennyesartó. *Bedobta a piszkos konyharuhát a szennyesbe.*

szép I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Tetszést keltő, gyönyörködtető. *Szép hangja van. Szép az arca és az alakja is. Szép ez a váza.* • (választékos) *A szép vagy a szebbik nem:* a női nem. | *Valakinek a szép szeméért:* csupán a szóban forgó személy kedvéért. 2. Kellemes. *Szép foglalkozást választott. Szép idő van ma.* 3. (választékos) Elismerést érdemlő. *Szép gesztus volt tőle a csokor virág küldése. Szép tőle, hogy meglátogatott.* 4. Helyes, helyénvaló, jóindulatú. *Szép elhatározás volt, hogy bocsánatot kér. Szép fogadtatás volt, barátságosan jöttek élénk a háziak.* 5. (gúnyos) Hitvány, elítélendő. *Szép kolléga az ilyen! Szép kis osztálytárs vagy, mondhatom, beáruult minket!* 6. Nagy, tetemes. *Szép fizetést kap. Szép kort élt meg. Szép számban jöttek el a műsorra.* 7. (Időpont megnevezésének nyomósításaként:) *Egy szép napon azzal állított be, hogy...* 8. (bizalmas) (Állítmányként:) *Rendjén van. Ez mind szép, de te mit tudsz adni?* 9. (Fokhatározóként:) *A kívánalmaknak megfelelően. Szép csendesen élték az életüket. Szép lassacskán megérkeztek. Szép ropogósra vasalta az ingeket.*

szép II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

1. Az, ami esztétikai élvezetet nyújt. *Szereti a szépet. „Éhe kenyérnek, éhe a Szónak, Éhe a Szépnek hajt titeket”* (Ady E.: Csák Máté földjén). *Utazásai során sok szépet látott.* 2. Szép személy, rendszerint nő. *Hogy tetszenek az Anna-bál szépei? Ő a város szépe.* 3. Kellemes, előnyös dolog, bók. *Sok szépet hallottam rólad. Szépeket mond a menyasszonyának.* 4. A legszebb, legértékesebb része valaminek. *A számóca szépét félretette a kisbabának.*

szepeg ♦♦ ige ~ni

1. Csukladozva, szipogva, sírósan lélegzik. *Csúnyán elesett, a sírás után még most is szepeg.* 2. Csukladozva, sírósan beszél. *Nagyon elfáradtam! – szepegte a leányka.*

szépfíú ♦ fn (bizalmas, rosszalló)

Jóképű, de üresfejű, léha fiatalember. *Máté csinos, de nem akarja, hogy szépfíúnak tartsák.*

szépirodalom ♦♦♦♦ fn

Művészi céllal írt prózai, drámai és lírai művek összessége. *A magyar és a külföldi szépirodalom mindig élénken érdekelte.*

szeplő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A napsütéstől a bőrről keletkező barnás vagy vörös foltocska. *Nyáron mindig tele van az arca szeplővel.* 2. • (választékos) *Szeplő esik valamin:* kisebb erkölcsi hiba. *Szeplő esett a jóhírén.*

szeplőtelen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül (választékos)

1. Erkölcsileg tiszta, feddhetetlen. *Szeplőtelen ember: tiszta múltja miatt választották meg polgármesternek.* 2. • *Szeplőtelen fogantatás:* Szűz Máriának az eredendő bűntől mentes fogantatása, illetve ennek ünnepe (dec. 8.). 3. Szűz, érintetlen. *Szeplőtelen leányt áldoztak a mesében a sárkánynak.* • *A Szeplőtelen Szűz:* Szűz Mária.

szépség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valakinek, valaminek az a tulajdonsága, hogy szép. *A táj szépsége mindenkit elbűvölt. Nemcsak szépségével, hanem kedvességével és intelligenciájával is levett a lábáról mindenkit.* 2. Feltűnően szép nő. *Nem tudod, ki az a szépség ott a terem végében? Sosem volt egy nagy szépség, de mindig akadt néhány udvarlója.*

szépszerével ♦ hsz

1. Erőszak nélküli rábeszéléssel. *Szépszerével rávette, hogy megváljon értékes bélyegeitől.* 2. Önként, magától. *Szépszerével kibékültek, hallgattak a kérésre.*

szeptember ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Az év 9. hónapja. *Szeptemberben kezdődik a tanév.*

szer¹ ♦ fn ~ek, ~t, ~e (népi)

Utca, falu egyik része. *A felső szeren laknak.*

szer² ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Tornaszer. *A tornász a szerhez lép, hogy megkezdje gyakorlatát.* 2. Vegyszer vagy gyógyszer. *Növényvédő szert vett a gazdaboltban. Köhögéscsillapító szert irt föl a doktor bácsi.* 3. (Kifejezésekben:) Az a mód, ahogy valamit elérhetünk. • *Szerét ejti valaminek:* úgy alakítja, hogy sor kerüljön rá. *Szerét ejtette a látogatásnak.* | *Szert tesz valamire:* hozzájut. *Szert tett egy jó autóra.* 4. (népi) Szín, fészer. *Betolták a kocsit a szerbe.* 5. (Kifejezésekben:) Mennyiség. • *Se szeri, se száma:* sok van belőle. *Az udvaron se szeri, se száma a sok baromfinak.* 6. (szleng) Kábítószer. *Szert találtak nála a rendőrök.*

szerb ♦♦ mn ~ek, ~et, ~ül

1. A zömében Szerbiában élő, déli szláv nyelvet beszélő néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Egy szerb népdalt énekelt. A szerb lakosság mellett magyarok is élnek a városban.* (Főnévi használatban:) *A konferencián több szerb is részt vett. A szerbek sokáig álltak török elnyomás alatt.* 2. Az általuk beszélt nyelvű. *Szerbül beszél, ez az anyanyelve.* (Főnévi használatban:) *Rendszeresen fordít szerbből.*

szerda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A hét harmadik napja. *A szülői értekezletet mindig szerdán tartják.*

szerecsen ♦♦ mn ~ek, ~t, ~je (rég)

1. Néger. *A szerecsen gyerekek ruhátlanul szaladgáltak.* 2. Arab. „*Jó szerecsen lovak Alattok ugrálnak, Hogyha trombita riad*” (Balassi B.: A végek dicsérete). (Főnévi használatban:) *A magyar vitéz párviadalra hívta ki a hatalmas természetű szerecsent.*

szerez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valaminek az alkatrészeit megjavítja vagy összerakja, hogy használható legyen. *Az öcsém ezermester, mikrofont, motort, zárat, mindent szerez.* 2. Rögzít valamit valahova. *Polcot szerez a falra a könyveinek.* 3. (Labdajátékban:) Elveszi a labdát a másik csapat valamelyik tagjától. *A védő szabálytalanul szerezelt, ezért tizenegyes jár.*

szerelm ♦♦♦♦ fn szerelmek, szerelmet, szerelme

1. Erős (nemi) vonzalom, odaadás, ragaszkodás. *Szerelmet érez a barátnője iránt.* „*Szerelem, szerelme, átkozott gyötrelme*” (népdal). 2. Az ilyen érzelmen alapuló viszony. *Lángol közöttük a szerelme.* 3. Az, akibe szerelmes valaki. *Szerelmét legszívesebben egy pillanatra se hagyná magára.* 4. (rég) (Könyörgő felkiáltásként:) • *Az ég vagy az Isten szerelmére vagy szerelméért (kérlek)!* 5. (választékos) Az, amihez szenvedélyesen vonzódik valaki. *Visszatért régi szerelméhez, a régészethez, most csak ilyen tárgyú könyveket olvas.*

szerelmes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Szerelmet érző, kifejező, azzal kapcsolatos. *Fülig szerelmes az egyik osztálytársába. Szerelmes szavakat súg kedvese fülébe.* (Főnévi használatban:) *Feleségül vette szerelmesét. A boldogtalan szerelmes elbujdosott.* | *Szerelmesek:* két, egymásba szerelmes ember. *A szerelmesek boldogan éltek, míg meg nem haltak.* 2. (túlzó) *Valamibe szerelmes:* valamit rendkívül szerető. *Szerelmes az utazásba.* 3. (rég) Nagyon szeretett. *Szerelmes gyermekem és feleségem, nagyon hiányoztok nekem.* 4. (rég) Nagy szeretetre valló. „*Szilágyi Örsébet Levelét megírta; Szerelmes Könyvével Azt is telesírta*” (Arany J.: Mátyás anyja).

szerelő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Gépek, berendezések javításával foglalkozó, ahhoz értő szakképzett iparos. *Csöpög a vízcsap, hívni kell egy szerelőt.*

szerelvény ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Vonattá összekapcsolt, sineken közlekedő kocsik sora. *A vasúti, a metró- és a HÉV-kocsik is szerelvényt alkotnak. A szerelvény befutott az állomásra.* 2. (Műszaki) árucikkekhez tartozó, a gyártáskor be nem épített tartozékok, alkatrészek összessége. *A tűzhely szerelvényei egy külön zacskóban vannak.* 3. Katonai menetfelszereléshez tartozó tárgyak összessége. *A szerelvény készen áll, indulhatunk.*

szerenád ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Valakinek az ablaka alatt éjjel udvarlásul előadott, esetleg hangszereken kísért dal. *Már nem divat a szerenád. Szerenádott adott az imádott hölgynek.* (tréfás) *Szerenádottadtunk az osztályfőnökünknek a ballagás éjszakáján.* 2. Szórakoztató, könnyed, többtétéles zenei mű kisebb zenekarra vagy énekegyüttesre. *A szerenád Mozart egyik kedvenc műfaja volt.*

szerecsse ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~je

1. Sorsunkat befolyásoló, akaratunktól független események sora. *A szerecsse forgandó. Váltakozó szerecsseivel folyt a harc, hol jóra, hol rosszra fordult a magyar sereg helyzete. Milyen szerecsseivel jártál?* 2. Sorsunkat jóra fordító körülmények sora. *Szerecsse a szerecséltenségben, hogy velem vagy a viharban. Szerecsse, hogy itt talállak.* | *Szerecssére:* szerecsse, hogy... *Szerecssére még nem ment el hazulról.* | (Bányászkiöntésben:) *Szerecsse fel!* vagy *Jó szerecssét!* | (Jókívánásban:) *Sok szerecssét! Járv szerecsseivel!* • *Rámosolyog a szerecsse:* szerecsse éri. 3. A boldogulás lehetősége. *Kezében volt a szerecsseje, de elszalasztotta. Megcsinálta a szerecssét.* 4. (Udvariassági kifejezésekben:) • *Kihez van szerecssem?:* szabad tudnom a

nevét? | *Legyen szerencsém máskor is!*: szívesen látom más alkalommal is. | (Régi köszönésül:) *Van szerencsém!* | (Búcsúzáskor:) *Volt szerencsém!* **5.** • (rég) *Szerencsét mond*: jósol, jövendöl. *A jósnő szerencsét mond a kristálygömbből.*

szerencsecsillag ♦ fn (választékos)

Kedvezően alakuló személyes sors, boldogulás, illetve annak lehetősége. *Feltűnik a szerencsecsillaga, végre felvették az egyetemre. Leáldozóban van a szerencsecsillaga, elhagyta a menyasszonya.*

szerencsejáték ♦♦♦ fn

Olyan játék, amelynek eredménye majdnem teljesen a szerencsétől függ. *Szerencsejátékon nagyobb összeget veszített.*

szerencselovag ♦ fn (rosszalló)

Kalandor. *A szenzációs lelet hírére szerencselovagok hada lepte el az országot.*

szerencsés ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan, akinek általában kedvez a szerencse. *Szerencsés ember, szép, egészséges gyerekei vannak.* **2.** Baj nélküli. *Szerencsés hazaérkezést! Szerencsésen esett, nem ütötte meg nagyon magát.* **3.** Kedvező, előnyös. *Szerencsés véletlen, hogy találkozta. Szerencsés csillagzat alatt született, hosszú életét békében élhette le.* **4.** Jól kiválasztott, odaillő. *Ez rá a szerencsés kifejezés. Szerencsés kézzel nyúlt a kényes ügyhöz, senkit nem sértett meg.*

szerencsétlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~ül

1. Olyan, akinek nem kedvez a szerencse. *Világéletében szerencsétlen volt.* (Főnévi használatban:) *Beszélni szeretnék azzal a szerencsétlennel, hátha tudok segíteni rajta.* **2.** Kedvezőtlen kimenetelű, balsikerű. *Szerencsétlen vállalkozás volt, az első évben csődbe mentek.* **3.** Tragikus. *A főhős szerencsétlen véget ért.* • *Szerencsétlenül jár*: súlyos balesetet szenved. **4.** (gúnyos) Ügyefogyott, gyámoltalan. *Nézd ezt a szerencsétlen alakot!* **5.** Ügyetlen, ártalmas, káros. *Szerencsétlen választ adott. Szerencsétlen megoldás, hogy a konyhán át kell bemenni a lakásba.*

szerencsétlenség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Szerencsétlen állapot, balsors, tehetetlenség. *Magára hagyták szerencsétlenségében.* **2.** Súlyos baleset. *A szerencsétlenségben húszan veszítették életüket. Vasúti szerencsétlenség történt a sorompónál, mert elromlott a lámpa.*

szerény ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Csendes (ember), aki soha nem dicsekszik semmivel. *Nagyon szerény kislány, pedig ő a legjobb tanuló az osztályban.* **2.** Igénytelen, kisigényű. *Mindig szerényen éltek.* **3.** Egyszerű, szegényes. *Elköltötte szerény vacsoráját.* **4.** Gyenge, kevés. *Szerény képességű gyerek, azért olyan rosszak a jegyei. Szerény fizetése nem engedi, hogy autót tartson.* **5.** A kedvezőtlen lehetőségeket is figyelembe vevő. *Szerény számítások szerint is bele fog kerülni százezer forintba.* **6.** (Szerénykedő kifejezéseketben:) *Szerény véleményem szerint nincs igazad.*

szerep ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Színpadi, filmbeli alak, figura, illetve színpadon, filmben elmondandó szöveg. *Nyilas Misi szerepét többször is színésznővel játszották el. Tanulja a szerepét. Kisebb szerepet kapott egy tévésorozatban.* **2.** (rosszalló) Megjátszott, színlelt magatartás. *A jó barát szerepét öltötte magára.* **3.** Feladat, rendeltetés. *A méheknek fontos szerep jut a virágok beporzásában. A tudomány szerepét nem minden politikus látja világosan.*

szerepel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Játsszik, fellép valahol. *Este az Operában szerepel.* **2.** Valamilyen eredményt mutat fel. *A versenyen jól szerepelt.* **3.** A nyilvánosság figyelmét magára irányítja. *Szeret szerepelni, ezért szerencsére nem izgul.* **4.** Benne van, benne foglaltatik. *A névsorban az ő neve is szerepelt. A novellában egy fiatal lány is szerepelt.*

szereplő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Az, aki, esetleg ami valamiben szerepel. *A film szereplői már megérkeztek a forgatás helyszínére. A regény szereplői kitalált személyek.* (Jelzőként:) *A filmben szereplő legendás épületben múzeumot rendeztek be.* **2.** Valamely tevékenységben, eseményben részt vevő személy. *A játék szereplői egymás után dobnak a kockával.*

szeret ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szeretetet érez valaki, valami iránt. *Szereti a családját és a hazáját. „S anyánkat, ezt az édes jó anyát, Oh Pistikám, szeresd, tiszteld, imádd!”* (Petőfi S.: István öcsémhez) **2.** Szerelmes valakibe. *Forrón szeretik egymást.* **3.** Örömet talál valakiben, valamiben. *Szereti a vidám embereket. Szeret szépen öltözködni és étteremben ebédelni.* **4.** Szeretne valamit: vágyik valamire. *Szeretne egy új számítógépet. Szeretnék utazgatni, bejárni a világot.* **5.** Igényel valamit. *Némelyik növény az árnyékot szereti, másik a sok napot.*

szeretet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valaki iránt érzett erős vonzódás, gyengédség, jóakarát. *A testvéri szeretet szép példáját adják. Példás szeretetben élnek.* | (Magánlevél záradékaként:) *Szeretettel (köszönt stb.): Imre bátyád. Szeretettel üdvözöl barátnőd, Ili.* **2.** Valaminek a kedvelése. *A művészetek szeretete tölti ki az életét. A zene szeretete hozott össze minket.* **3.** (rég) Szerelem. *A köztük levő szeretet a házasságban is megmaradt.*

szeretetreméltó ♦♦ mn ~k, ~t, ~an (fokhatározóval)

Rokonszenves, kedves. *Nagyon szeretetreméltó, kellemes emberek a rokonaid. Igen szeretetreméltó ez a macska.*

szerető I. ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~en

Szeretéből fakadó, illetve arra utaló. *Édesanyja születésétől fogva szerető aggodalommal viselte gondját.*

szerető II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Házasságon kívüli szerelmi kapcsolatban valakinek a kedvese. *A szeretőjével töltötte a hétvégét. Évek óta szeretőt tart.*

szerez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Birtokába jut valaminek, a tulajdonává tesz valamit. *Földet, dicsőséget és pénzt szerzett. Mindig arra törekedett, hogy szerezzon, vagyonát gyarapítsa. Sok tanulással sikerült diplomát szereznie. Megpróbállok ma estére színházjegyet szerezni külföldi vendégeimnek.* 2. Szerez valakinek valamit: **a)** eléri, hogy legyen valakinek valamije. *Állást szerez a húgának.* **b)** előidézi vagy hozzájárul, hogy valaki részesüljön valamiben. *Kellemes órákat szerzett neki.* 3. (bizalmas) Lop valamit. *Szerzte ezt a pénzt vagy megoldozott érte?* 4. Megkap, megszerez valamit. *Csúnya betegséget szerzett Afrikában. A gyakorlaton sok tapasztalatot szerzett.* 5. Alkot, költ valamit. *Új dalt szerez, és legközelebb előadja.*

szerint ♦♦♦♦ nu

1. Valaminek megfelelően, valamivel egyezően. *A rendelet szerint intézkedett. Teljesítményük szerint kapnak jutalmat.* • Szó szerint: szóról szóra. *Ezt a mondatot szó szerint kell érteni. Szó szerint ezt mondta!* | Igazság szerint: valójában. *Igazság szerint semmi kedvem odamenni.* | Szíve szerint: **a)** kedvére. *A szíve szerint válaszolt.* **b)** őszintén. *Szíve szerint nem ezt mondta volna.* 2. Valamire nézve, valamit tekintetbe véve. *Név szerint szólítottak bennünket. Nagyság szerint válogatja az almát.* • Ez idő szerint: mostanában, jelenleg. *Ez idő szerint heves viharok dúlnak arrafelé.* 3. Valamilyen értesülés alapján. *Megbízható források szerint már nem nyitnak új határátkelőhelyeket.* • Ezek szerint: akkor hát. *Ezek szerint jól tudtam.*

szerinte ♦♦ személyragos hsz

Véleménye szerint. *Szerintem szép ez a ház. Szerintetek is jó volt a film?*

szerkeszt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Készít, összeállít valamit. *A lakótelep műszaki tervét szerkeszti. Öntözőrendszert szerkeszt.* 2. Szellemi alkotás anyagát összegyűjti, kiválogatja és elrendezi. *Egy új irodalmi folyóiratot szerkeszt. Műsört szerkeszt a rádióban és a televízióban.* 3. (Mondatot, szószerkezetet) létrehoz. *Szerkesszettek ebből a két egyszerű mondatból alárendelő összetett mondatot!* 4. (Mértani idomot) segédeszközökkel, adatok alapján rajzolva alkot. *Körívet szerkeszt az új körzőjével.*

szerkesztő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Több munkatárssal készülő kiadvány, műsor munkálatainak szellemi irányítója. *Az újság szerkesztője állítja össze a szám anyagát. Felelős szerkesztő az, aki a kiadvány tartalmáért felel. A rádió külpolitikai műsorának szerkesztője lett.*

szerkesztőség ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Újság vagy folyóirat belső munkatársainak testülete, illetve munkahelyük. *Tagja lett az újság szerkesztőségének. Telefonál a szerkesztőségbe, hogy küldheti-e még a cikket.* 2. Nagyobb szabású gyűjteményes vagy sorozatos mű munkatársainak ideiglenes közössége. *A lexikon szerkesztősége új szerkesztőket keres.* 3. (ritka) A szerkesztő tiszte. *Sok töprengés után elvállalta a szerkesztőséget.*

szerkezet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Gép, készülék alkatrészeinek összessége. *A motor szerkezete a legtöbb autós számára áttekinthetetlen. Feltalált egy bonyolult szerkezetet.* 2. Építményben a terhelést hordozó részek összessége. *A híd szerkezete jól bírja a nagy forgalmat.* 3. Természeti alakulat, képződmény alkotórészei között levő összefüggés módja. *Az emberi test szerkezetét tanulják biológiaórán.* 4. Valamely társadalmi alakulatot meghatározó erőviszonyok összessége, jellege. *A társadalom szerkezete sokat változott az évezredek során.* 5. Szellemi alkotás felépítési módja, belső rendje. *A vers szerkezete jól tükrözi a mondanivalót.* 6. A nyelvi elemek egymáshoz kapcsolódásának módja. *Rajzoljátok le a mondat szerkezetét! Az alanyos, tárgyias és határozós szerkezet lesz a mai nyelvtanóra témája.*

szerszám ♦♦♦♦ fn

1. Kézzel végzett munkát segítő eszköz. *A szerelő egy nagy táskából elővette szerszámait: a kalapácsot, a vésőt és többféle fogót.* 2. (népi) Lószerszám. *Felteszi a szerszámot a ló fejére.* 3. (szépipítő) Férfi nemi szervének hengeres része. *A szerszáma méretével dicsekszik.*

szertár ♦♦ fn

Szerszámok, főszerelési tárgyak stb. tárolására való helyiség. *Az edző súlyzókat és medicinlabdát hozat a szertárból. A biológiai és a kémiai szertárban a szemléltető és kísérleti eszközöket tartjuk.*

szertartás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valamely alkalomhoz kötött vallási cselekményeknek pontosan meghatározott egymásutánja. *Az esketési szertartás alatt halk zene szólt. Az elhunytat a római katolikus egyház szertartása szerint helyezik örök nyugalomra. A lámák megengedték, hogy végignézzünk egy szertartást.* 2. Ünneplés formákkal végzett ténykedés. *Nálunk a vasárnapi ebéd szertartás volt.*

szerte I. ♦♦♦♦ hsz

1. Többféle irányban. *Kószáltak szerte a határban.* 2. Mindenütt, illetve sok helyen. *Szerte a hazában mindenki a hősökre emlékezett.* 3. (ritka) Összevisszaságban, szerteszt. *Még minden szerte van, ne haragudjatok a rendtelenségért.*

szerte II. ♦♦♦♦ ik

Sok különféle irányba(n). *Szerteágazik, szertenéz, szerteszt. Nem gondoltam, hogy így szerte tud ágazni egy ilyen egyszerűnek tűnő probléma.*

-szerte ♦ (határozórag-szerüen)

A szóban forgó helyen. *Világszerte fontos kérdés a környezetszennyezés visszaszorítása. Országszerte nagy esőzések várhatók.*

szertelen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. (rég) Szokatlanul nagy. *Szertelen hideg volt, mindenütt lógtak a jégcsapok. A hegytetőn állt a várkastély szertelen tornyával.* 2. Féktelen, zabolátlan. *Szertelen jókedv és vidámság uralkodott a vitorlás fedélzetén. Mindenben ilyen szertelen, ugyanis kamasz.*

szerteszt ♦♦♦♦ hsz

1. Sok helyen szétszórva. *Szerteszt van a ruhája.* 2. Mindenfelé. *A csoport tagjai szerteszt futottak a kutya elől.*

szérum ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Vérsavó. *A vér alvadásakor a szérum elválk a sűrűbb anyagtól.* 2. Vérsavóból készült oltóanyag. *A malacokat beoltották pestis elleni szérummal.*

-szerű ♦ (melléknévképző-szerű utótag)

1. Az előtagban említett személyhez, dologhoz hasonló vagy vele egyező. *Ködszerű anyag lepte el a teret.* 2. Az előtagban említett dolognak megfelelő. *A lakásban csak célszerű bútorok vannak.* 3. Az előtagban említett dologból eredő. *Ősztönszerűen jobbra indult el.* 4. Az előtagban említett dologban levő, általa történő. *Adatszerű bizonyítékokat tárt a bíróság elé.*

szérű ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je (népi)

Az a terület, amelyen a learott gabonát cséplés előtt felhalmozzák. *„Nyár éjszakán a grófi szérűn Reccsen a deszka-palánk”* (Ady E.: A grófi szérűn).

szerv ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Élőlény testének alkotórésze. *A hallás szerve a fül, a látásé a szem, a tapintásé az egész bőrfelület, de különösen az ujjak belső oldalán levő bőr.* 2. Intézmény, intézményrendszer. *Az állami, politikai szervek irányítják az ország életét.* 3. (szleng) Rendőrség, illetve rendőr. *Megjelent a szerv, amikor a részegek összeverekedtek a kocsmá előtt.*

szerves ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Anyagcserére képes, életjelenségeket mutató. *A papucsállatka is szerves lény.* 2. • *Szerves vegyület:* olyan, amelyben szén is van. *Sorolj fel néhány szerves vegyületet!* | *Szerves kémia:* ilyen vegyületekkel foglalkozó. *A szerves kémia a szénláncok szerkezetével is foglalkozik.* 3. (választékos) Szorosan összefüggő. *A vitában elhangzottak szervesen kiegészítették az előadást. A fényképezés szerves tartozéka az utazásnak.*

szervetlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Életjelenségeket nem mutató. *A periódusos rendszer minden eleme szervetlen anyag.* 2. • *Szervetlen vegyület:* bonyolultabb szénvegyületeket nem tartalmazó. *Szervetlen vegyületeket vizsgál mikroszkóp alatt.* | *Szervetlen kémia:* ilyen vegyületekkel foglalkozó. *A szervetlen kémia a szervetlen vegyületek felépítését, tulajdonságait kutatja.* 3. Nem szorosan összefüggő. *Hozzászólása csak szervetlenül kapcsolódott az elhangzottakhoz.*

szervez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Embereket valamely meghatározott célú csoportba, közösségbe gyűjt össze. *Újabb pártot szerveznek. Turistacsoportot szervezünk Egyiptomba.* 2. Alapít, létesít valamit. *Magyar egyetemet szerveztek Komarnóban. A rendszerváltás óta az egyházak ismét iskolákat szerveznek.* 3. Megtervez valamit, és gondoskodik a feltételeiről. *Összejövetelt szervezünk szombaton.* 4. Szervezőtevékenységet (rendszeresen) végez. *Erre a munkakörre olyan embert válassz, aki tud szervezni!*

szervezet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Élőlény szerveinek egy egységet alkotó összessége. *Az emberi szervezet bonyolult rendszer. Erős a szervezete. Legyengült a szervezete a betegségtől.* 2. Meghatározott célt szolgáló szervezett csoport, intézmény. *Az érdekvédelmi szervezet fizetésemelést követel. Sok civil szervezet jött létre.* 3. Az adott társadalom belső tagozódásának rendje. *Nemzeti szervezettel volt jellemző a honfoglaló magyarokra. A feudális szervezet egyik alapja a jobbágymunka.*

szervusz ♦♦♦♦ msz

(Tegező köszönésként:) *Szervusz, Évike! Szervusztok, gyerekek!*

szermű ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Valakinek szerzett tulajdona. *Lakása saját szermű, nem a szüleitől örökölte. A mosógép újabb szermű, nemrégén vettük.* • *Közös szermű:* házastársak közösen szerzett vagyona. *Nemrég házasodtak, de a lakás már közös szermű.* 2. Zenei alkotás. *Saját szerműjeiből játszott el néhányat.*

szersz ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Szerzetesrend. *A barát a kolduló szerzethez tartozik. Édesapám a piarista szerzet iskolájában tanult.* 2. (tréfás, gúnyos) Ismeretlen, gyanút keltő ember. *Odajött hozzánk egy különös szerzet.* | *Miféle szerzet ez?: ki ez?*

szertes ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Valamely szerzetesrendnek a tagja. *A szerzetesek zárt közösségben, önmegtartóztató módon élnek. Szívesen emlékszik piarista szerzetes tanárára. A tibeti buddhista szerzeteseket lámáknak nevezik.*

szertesrend ♦♦ fn

Olyan egyházi emberek közössége, akik fogadalmat tettek bizonyos vallási és fegyelmi szabályoknak a megtartására. *A bencés szerzetesrend több mint ezer éve működik Magyarországon.*

szersz ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Valaminek okozója. *Ki volt a baj szerzje?* • *Értelmi szerz:* valaminek a kigondolója. *Sok tréfa, csíny értelmi szerzje volt.* 2. Valaminek a megalkotója. *Az opera szerzje is részt vett az előadáson.* • *Színpad szerz:* drámaíró. 3. (gúnyos) Vagyongyűjtő. *Nagy szerz volt egész életében.*

szersz ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Két vagy több személynek közös megegyezésen alapuló, írásban foglalt megállapodása, egyezsége. *Biztosítási szerzést kötött az egyik biztosítótársasággal. Adásvételi szerzést kötöttünk azzal a családdal, akik megvették a lakásunkat.*

szesz ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Alkohol. *A 70 százalékos szesz már fertőtleníthetsz.* 2. Szesz ital. *Szest nem kérek, mert kocsival vagyok.*

szeszély ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Pillanatnyi hangulatból fakadó furcsa ötlet, váratlan elhatározás. *Miféle szeszély vitt erre a döntésre? Különös ember, csupa szeszély.* 2. (választékos) Hirtelen változás. *Idegeit megviselik az időjárás szeszélyei.*

szeszélyes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (Ember, elsősorban nő) akinek szeszélyei vannak, illetve az ilyen emberre jellemző. *Szeszélyes ötleteit nem lehet követni.*
2. Csapongó, változatos. *Szeszélyes képzelete hasznosul a művészi munkában.* | *Szeszélyes időjárás:* változékony.
3. (választékos) Különös, szabálytalan. *Szeszélyes vonalakkal rajzolta tele a papírt.*

szét I. ♦♦♦♦ hsz

Két vagy több irányba. *A robbanást hallva rohantak az emberek szét, ki merre látott.*

szét II. ♦♦♦♦ ik

1. Több részre, elemeire, részeire. *Szétesik, széthullik, szétválik.* *Leesett a cukortartó, ezért hullott így szét a cukor.* 2. Több irányba(n), több különböző helyre. *Szétfolyik, szétfröccsen, szétszéled.* *Miért széledt szét a társaság ilyen hamar?*

szétcsap ♦ ige ~ni

1. Gyors mozdulattal feltár, kinyit valamit. *Szétcsapta az ablakszárnyakat.* 2. Valamire akkorát üt, hogy az szétesik. *Ásójával úgy szétcsapta az óriási rögöt, hogy ezer darabra hullt.* 3. (bizalmas) *Szétcsap valakik között:* rendet teremt. *Szétcsapott a verekedők közt. Szétcsapok köztetek!*

széthúz ♦♦ ige ~ni

1. Valamiket, valakiket eltávolít egymástól. *Széthúzza a függöny szárnyait. Széthúzta a civakodókat: egyiket erre, másikat arra húzta.* 2. Húzva hosszabbá vagy szélesebbé tesz valamit. *Széthúzza az asztalt.* • *Száját mosolyra, nevetésre, sírásra húzza szét:* mosolyogni, nevetni, sírni kezd. | *Széthúzza a mezőnyt:* a labda oldalra játszásával megakadályozza, hogy a játékosok középen tömörüljenek. 3. (Több befogott ló) nem egy irányba húz. *A kocsiba fogott lovak széthúznak.* 4. (rosszalló) (Embercsoport) nem tart össze. *A ti csoportotok nem ér el jobb eredményt, mert széthúz.*

szétír ♦ ige ~ni (Fv)

(Tervet, költségvetést) tételeire, egységeire, feladataira szétbont. *A pályázatban nem elég megadni a megpályázott végösszeget, szét kell írni a költségeket kategóriák szerint. Szét kellene írni, hogy a következő hónapban ki melyik napon lesz ügyeletes.*

szétmegy ♦♦ ige szétmenni (bizalmas)

1. Két- vagy többfelé ágazik. *A kövesút itt szétmegy: egyrészt a tanya, másrészt a folyó felé.* 2. Mindenfelé elterjed. *Gyorsan szétment az esemény híre.* 3. Darabjaira szétesik. *Szétment a kedvenc karosszéke.* • (túlzó) *Majd szétmegy a feje: a)* nagyon fáj a feje *b)* nagyon sok a gondja. | (Fenyegetésben:) *Úgy megverem, hogy szétmegy.* 4. Felbomlik, befejeződik. *Szétment a házasságuk* 5. *Szétmentek:* szakítottak egymással. *Csak két hónapja éltek együtt, és máris szétmentek.* 6. Széttérjed, szétfolyik. *Szétmegy a festék a rajzlapon.* 7. Elhízik, széles lesz. *Az első szülése után nagyon szétment.*

szétoszt ♦♦♦ ige ~ani

1. Teljes egészében eloszt valamit valakik, valamik között. *Szétosztottuk a csoportok között a feladatokat, hogy hamarabb elkészüljünk. Már szétosztottuk a süteményt, a későn jövőeknek nem maradt.* 2. (ritka) Kisebb egységekre osztva más-más helyre csoportosít valamiket, valakiket. *Az egyetem elvégzése után a fiatal tanárokat vidéki iskolákba osztották szét. Különböző ládákbá osztották szét az almákat nagyság szerint.*

szétpukkad ♦ ige ~ni

(Felfújt tárgy) pukkanva szétreped. *Szétpukkadt a léggömb a kezei között. (átvitt, túlzó) Majd szétpukkadtam a nevetéstől, mikor meghallottam, mi történt. Ezek az irigyek meg szétpukkadhatnak mérgükben.*

szétszór ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nagyobb területen szórva eldobál valamit. *Magokat szór szét a baromfiudvarban. Folyton szétszórod a holmidat a szobádban!* (átvitt, túlzó) *Haszontalan dolgokra szórja szét a pénzét.* 2. Egymástól távol helyez el valamiket. *Az üzletlánc egyes épületeit szétszórták a város különböző pontjain.* 3. Különböző helyekre juttat, és így elválaszt egymástól valakiket. *Az egyetem után szétszórt minket az élet.* 4. (Prizma a fehér fényt) felbontja. *Nézd, milyen gyönyörű szivárványosan szórja szét a fényt a prizma!*

szevasz ♦♦♦ msz (bizalmas)

(Tegező köszönés:) *Szevasz, Vera! Szevasztok, srácok!*

szex ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e (bizalmas)

Nemi érintkezés. *Beszéljünk a szexről! Azt állítja, neki fontosabbak az érzelmek, mint a szex. Még nem elég érett a szexre.* • *Biztonságos szex:* olyan nemi érintkezés, amelyben a pár védekezik a teherbeesés és a fertőzések ellen.

szexi ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (bizalmas)

Nemileg izgató. *Egy szexi lány az új titkárnő. Szexi fehéreneműt vett a szolid ruha alá.*

szexuális ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Nemi. *Szexuális kapcsolatuk van. Szexuális élete meglehetősen változatos. Szexuális vágyat érez.*

szexualitás ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~a

Nemiség, nemi élet. *A tizenéves fiúk és lányok már érdeklődnek a szexualitás iránt.*

szezon ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Az az időszak, amelyben az adott tevékenység zajlik. *A színházi szezon nyár elején véget ér. Az üdülési szezonra már nincs szabad szobánk.*

szféra ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (választékos) Terület. *A politikai hatalomból a gazdasági élet szférájába mentette át a befolyását.* 2. (rég) Gömbfelületnek képzelt égbolt. *A szférát kutatta vizsgálódó szeme.* • *A szférák zenéje: a)* az égitestek keringése által keltett zene. *Az ókorban azt hitték, hogy az égitestek mozgása csodálatosan finom, halk zenét kelt, ezt nevezték a szférák zenéjének. b)* (átvitt, tréfás) csodálatos zene. *A szférák zenéje volt számomra, amikor meghallottam az óra végét jelző csengőt.*

szia ♦♦♦♦ msz (bizalmas)

(Tegező köszönés:) *Szia, mami! Sziasztok, gyerekek!*

szid ♦♦♦♦ ige ~ni

Indulatosan bírál valakit. *Szidja a gyereket a rossz bizonyítvány miatt.*

szidalmaz ♦♦♦ ige ~ni

Hosszasabban szid valakit, valamit. *Gyakran szidalmazza a gyerekeit, ha rosszközlnek, de sosem bántja őket. A buszvezető egész úton a közlekedési morált szidalmazta.*

szidalom ♦♦♦ fn *szidalmaz*, *szidalmazat*, *szidalma* (választékos)

Indulatos bírálat. *Válogatott szidalmazatokat, durva szavakat szórt a szomszédja fejére.*

szifon ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (bizalmas) Szódavíz vagy tejszínhab készítésére való, általában fémből készült palack. *Vásárolt egy doboz patront a szifonba.* 2. Vízzel töltött barlangrész. *A barlangásznak egy szifon állta útját.* 3. Folyadékot továbbító szívócső. *Eldugult a szifon, ki kell tisztítani.*

sziget ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

1. Olyan szárazföld, amelyet minden oldalról víz vesz körül. *A partról átúsztunk egy kis szigetre. Az olyan nagy szigeteket, mint Ausztrália, már nem szigetnek, hanem földrésznek tekintjük.* 2. (választékos) Olyan védett, elkülönülő hely, amely környezetétől valamiben lényegesen eltér. *A boldogság szigete kis vidéki házuk. A környező országokban még léteznek a magyar nyelv szigetei, a nyelvjárászigetek.*

szigetel ♦♦ ige ~ni

Megfelelő (tömítő, szigetelő stb.) anyaggal a környezetétől elzár valamit. *A kávéfőző megsérült vezetékét szigetelőszalaggal szigetelték, nehogy a villanyáram megrázzon valakit. A gumi jól szigetel. Az ablakot tömítéssel szigeteli, hogy a kinti hideg, zaj kevésbé hatoljon át rajta.*

szigony ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Vasból készült, horogban végződő, villaszerű halászőeszköz. *Háromágú szigonyát a halba döfte. A bálnavadászok kilőtték szigonyaikat.*

szigor ♦♦♦♦ fn ~, ~t, ~a (választékos)

A köteleességeket következetesen számon kérő, a mulasztásokat megtorló bánásmód. *Hiányzik az apai szigor.* • *Drákói szigor:* kérlelhetetlen, kegyetlen. *Drákói szigorral torolta meg a legkisebb fegyelmegtétlenséget is.*

szigorlat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

A teljes tananyagról vagy annak nagyobb részéről számot adó egyetemi, főiskolai vizsga. *A másodéves egyetemistáknak a tanév végén szigorlatot kell tenniük a két év anyagából.*

szigorú ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. A köteleességek teljesítését megkövetelő, a fegyelmeztetlenséget megbüntető (személy), illetve rá jellemző. *Szigorú szülei vannak. Szigorú tekintettel nézett a diákokra.* 2. Olyan, amelynek megszegését különösen súlyosan büntetik. *Szigorú rendszabályok vonatkoznak a közlekedésre. Egy szigorú középkori rendelkezés szerint a tolvajnak levágták egyik karját.* 3. Pontos, minden részletre kiterjedő. *Az orvos utasításait szigorúan be kell tartani.* 4. Kemény, hideg. *Tavaly nagyon szigorú telünk volt.* 5. (rég) Szegényes, szűkös, sanyarú. *Szigorú életkörülmények között élnek az emberek a núbiai sivatagban.*

szíj ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

Allati bőrből vagy műanyagból való szalag. *Derekára szíjat köt, hogy le ne csússzon a nadrágja. A sarut szíj rögzíti a bokájához. Szíjjal köti át a csomagot. A borbély rövid, erős szíjon feni a borotvát. A gépezet kerekei szíj közvetítésével mozgatják egymást.*

szikár ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at vagy ~t, ~an

Sovány, csontos, inas. *Szikár alkatú ember, bármennyit eszik, nem hízik meg.* „Magad emésztő, szikár alak! Én megbántottalak” (József A.: Magad emésztő...).

szikés ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Sok szikst, vagyis lúgos hatású, fehér, kristályos anyagot tartalmazó, rossz minőségű (talaj). *Szikés talajon alig terem meg valami.* (Főnévi használatban:) *A szikéseket öntözéssel lehet művelhetővé tenni.*

szikkad ♦♦ ige ~ni

Lassan szárad, illetve száradni kezd. *Szikkad a kitergetett ruha. Szikkad a nedves talaj, holnap már lehet kapálni. Már szikkad a kenyér.*

szikla ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Csupasz kőnek nagyobb tömege vagy magasba nyúló darabja. *A vasút számára alagutat robbantottak a sziklába. Felmásztunk egy kopár sziklára.*

szikra ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Apró, izzó részecske. *Az égő kályhából szikrák pattantak ki a padlóra. A lovak patkója szikrákat hány a kövön.* • *Szikrát vet:* meggyullad. „*Mi lesz, ha egyszer szikrát vet a szalma, És föllángol e táj [...]?*” (Juhász Gy.: Magyar nyár 1918) 2. Elektromos kisüléskor keletkező hő- és fényjelenség. *Rövidzárlatkor villamos szikra keletkezik.* 3. Apró jele valaminek. *Az értelemnek egy szikrája sem tapasztalható nála.* 4. • (népi) *Egy szikra sem:* semmi sem. *Egy szikrát sem értek belőle.* | (Jelzőként:) *Egy szikra tisztesség sincs benne.*

szikráz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szikrákat szór. *Szikrázik a villamos kereke a sínen.* 2. A ráeső fényt visszaverve úgy csillog, mintha szikrát szórna. *Szikrázik a hó a napsütésben.* • *Szikrázik a szemé: a)* káprázik a fájdalomtól. *Úgy pofon ütötték, hogy szikrázott a szemé. b)* villog az indulattól. *Csak úgy szikrázott a szemé a haragtól.* 3. (ritka, bizalmas) Ragyogóan működik. *Szikrázik az esze.*

szikósó ♦ fn

Szikes talajon megjelenő kikristályosodott szóda. *A kiszáradt tó fenekén látszik a szikósó.*

szikvíz ♦ fn

Szódavíz. *Régen a szikvizet lovas kocsival hordták a városban.*

szilaj ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~on

1. Féktelenül indulatos, heves. *Szilaj legénynek ismerték. Szilaj jókedvében még az asztalra is felugrott.* 2. Korlátozottságot nem tűrő (állat). *A szilaj csikó nem tűr meg senkit a hátán.* 3. (választékos) Gyorsan, nagy erővel mozgó. *Szilaj hullámok csapdosták a partot. A szilaj folyó elsodort egy egész falut.* 4. (népi) Egész évben a legelőn, szabad ég alatt tartott (állat). *A szilaj gulya mellett a pásztorok is egész évben kint voltak a legelőn.* • *Szilaj pásztorokodás:* ily módon végzett. *A szilaj pásztorokodás igen nehéz életmód.*

szilánk ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Kemény anyag hosszúkás, hegyes darabkája. *A váza szilánkokra tört. A fát szilánkokra hasította a baltával. Eltörtem egy poharat, és a szilánkok elvágta a kezemet.* 2. Robbanóanyag éles, hegyes darabja. *Az ostrom alatt megsebesült egy felrobbant bomba szilánkjaitól.*

szilárd ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Helyéből el nem mozdítható, biztos, erős. *Szilárd talapzaton állt a szobor. Végre szilárd talajt érzett a lába alatt.* 2. Határozott térfogatú és alakú. *A szilárd anyagok nem formázhatók. Szilárd halmazállapotú például a jég.* 3. Határozott, egyértelmű. *Szilárd fegyelem volt a laktanyában. Az volt a szilárd parancs, hogy vissza kell vonulni.* 4. Állhatatos, kitartó, rendíthetetlen. *Szilárd egyéniség, semmilyen előnyért nem adja fel az elveit. Szilárdan kitart a meggyőződése mellett.*

szilfa ♦ fn

1. Fogazott levelű, szárnyas vagy csonthéjas termésű fa. *A szilfát könnyű felismerni különös leveléről.* 2. Ennek kemény fája. *Jó minőségű, tartós faanyag a szilfa.* (Jelzőként:) *Szilfa komódot örököltem a nagymamámtól.*

szilícium ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Sötétszürke, kissé fémesen csillogó kristályokból álló, nemfémes elem. *Szilíciumot tartalmazó anyag tartós belélegzése szilikózist okoz.*

sziluett ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Valaminek csak a körvonalait jelző, fekete színű művészi ábrázolás. *Fekete kartonból sziluetteket vág ki.* 2. Valaminek a világosabb környezetéből határozott körvonalakkal kiemelkedő sötét képe. *Már messziről megpillantottuk a hatalmas hegy sziluettjét.*

szilva ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Hamvas, sötétkék héjú, édes húsú, csonthéjas gyümölcs. *A szilva nyáron vagy kora ősszel érik. Szilvából gyakran főzünk lekvárt.* 2. Szilvafa. *Egy sor szilvát ültetett a kertbe.* 3. (bizalmas) Szilvából főzött pálinka. *Ebéd előtt egy kupica szilvát kínál a vendégeknek. A kisüsti szilva volt nagyapám kedvence.*

szilveszter ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Az év utolsó napja, december 31., illetve az ekkor rendezett, általában hajnalig tartó mulatság. *Petőfi Sándor szilveszterkor, a december 31-ről január 1-jére virradó éjszakán született. Az idén mi rendezzük a szilvesztert, hozzánk jönnek a barátok.*

szimat ♦♦♦ fn -, ~ot, ~a vagy ~ja

1. Állat szaglóérzéke. *A kutyáknak jó szimatjuk van.* 2. Valakinek, valaminek a közelletét eláruló szag. *A vadászkutya szimatot kapott.* 3. Ösztönszerű megérzés. *Különleges szimatával mindig megsejti a veszélyt.*

szimbólum ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Elvont fogalmat szemléltető, azt hagyományosan jelképező dolog, illetve ennek képe. *A kereszténység szimbóluma a kereszt.* 2. Valamely helyet felidéző tárgy, épület, illetve ennek a képe. *Hollandia szimbóluma a szélmalom és a tulipán is.* 3. Valaminek leegyszerűsített, jelzesszerű ábrázolása. *Ha rákattintasz erre a szimbólumra, megnézheted, mennyi szabad hely van a számítógépeden.* 4. (Stilisztikában:) Bonyolult tartalmat alkalmi jelentésátvitellel érzékeltető költői kép. *Ady szimbólumai rendszert alkotnak.* 5. Az, aki megtestesít valamely tulajdonságot. *Ő volt a becsületesség szimbóluma.* 6. Elvont folyamatot kifejező mozdulat. *A kézfogás a megegyezés szimbóluma.*

szimfónia ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Többtételes zenekari mű. *Beethoven, Bruckner, Dvořák és Mahler egyaránt kilenc szimfóniát írt.* 2. (választékos) Több hangnak kellemesen ható együttese. *„Nincs már symphonia, s zöld lugasok között Nem bűg gerlice”* (Berzsenyi D.: A közlítő tétel).

szimpla ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Egyrétegű, egy táblából, lapból álló. *A szimpla ablak nem elég télen. Két szimpla ágyat vegyünk, vagy inkább egy duplát?* • *Szimpla puska:* egycsővű puska. 2. Egyszerű, jelentéktelen. *Gogol hősei szimpla kishivatalnokok. Szimpla kiskosztümben ment a temetésre. Szimpla kérdés, ezt könnyen megoldjuk.* 3. (kissé régi) Kis adag (feketekávé). *Rendelt egy szimpla feketét.* (Főnévi használatban:) *Megittunk két szimplát.*

szimulátor ♦ fn ~ok, ~t, ~a

Valamilyen eseményt, jelenséget modellező szerkezet, berendezés, program. *Számítógépes szimulátor segítségével bemutatjuk, milyen ütemben terjedne a most felfedezett vírus, ha járvány törne ki Európában. Az úrhajósok a valódi ürrepülés előtt szimulátorban gyakorolnak.*

szín¹ ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Tárgyaknak, jelenségeknek a fénysugarak visszaverésén alapuló, látással észlelhető tulajdonsága. *Kedvence a kék, a sárga és a zöld szín. Sötét színnel festette meg a hátteret. Nemzeti színekből készült az ország zászlója.* 2. (Valamely közösség jelképeként:) *Az olimpián francia színekben indul.* 3. Arcszín. *Egészséges színe van.* • *Rossz színben van:* rosszul néz ki. *Rossz színben vagy, beteg voltál?* 4. Az azonos színnel vagy jellel megjelölt kártyák csoportja, illetve a lapok egyike. *Színre színt kell rakni.* 5. Sokféleség, változatosság. *Írásaiban egyéniségének minden színe ott ragyog. Nincs semmi szín az egyéniségében. Új színt kölcsönöz a dolognak.* 6. (választékos) Valakinek a jelenléte, közvetlen közele. *Megjelent a királynő színe előtt. Kérésével a király színe elé akart járulni.* • *Színről színre:* szemtől szembe. *Megpillantották egymást színről színre.* 7. (ritka) (Kifejezésekben:) Megjelenési forma. • *Semmi szín alatt:* semmiképpen se(m). *Ne áruld el neki semmi szín alatt!* | *Két szín alatt áldozik:* kenyér (ostya) és bor formájában veszi magához az úrvacsorát. 8. (Kifejezésekben:) Látszat, látszólagos jelleg. • *Színre:* külsőre, látszólag. *Színre minden a legnagyobb rendben van.* | *Valamilyen színben tüntet fel valamit:* ilyennek láttat. *Az író sötét színben tünteti fel az ábrázolt korszakot.* 9. Felszín. *A víz színén maradt.* • *Színig tölti a poharakat:* színültig. | *A föld színén:* a földkerekségen. *Nincsen párja a föld színén.* 10. Kelmének használatkor kívülre kerülő oldala. *A pulóvert színével befelé fordítva mosd.* 11. (rég, választékos) Legkülönb, legértékesebb része valaminek. *Az ifjúság színe járt a Pilvax kávéházba.*

szín² ♦ fn ~ek, ~t, ~je

1. Nyitott oldalú gazdasági épület. *Keresd meg az ásókapát a színben.* 2. Kocsiszín. *A színben egy régi hintó és egy szekér áll. Hajnalban elindulnak a villamosok és a trolibuszok a színből.*

szín³ ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Berendezett színpad. *Átvonul a színen. A szín: orvosi rendelő.* • *Színre lép:* a) fellép. *Ma este színre lép a nagy művész.* b) (gúnyos) megjelenik. *Megint színre lépett régi barátjánca.* 2. Színdarab része. *Az ember tragédiája sok színből áll, mindegyiknek más a színhelye.* 3. (Kifejezésekben:) Színpadon való előadás. • *Színre alkalmaz:* (pl. regényt) alkalmassá tesz színpadi előadásra. | *Színre visz valamit:* műsorra tűz, előad, bemutat. *Új darabját a következő évadban viszik színre.*

színarany ♦♦ fn

Tiszta arany. *Ékszerei színaranyból vannak.* (Jelzőként:) *Színarany nyaklánc és karperec került elő az ékszeres dobozból.*

színdarab ♦♦♦♦ fn

Színpadi előadásra szánt irodalmi mű. *Szomorj Dezső sok teljes estét betöltő színdarabot írt.*

színehagyott ♦ mn ~ak, ~at, ~an

Erősen megfakult. *Ócska, színehagyott ruhát viselt.*

színe-java ♦♦ birtokos személyjeles fn (csak egyes szám 3. személyben)

Legértékesebb, legkiválóbb tagja valakiknek, valamiknek. *Az értelmiség színe-java ott volt. Kiválogatta a gyümölcsből a színe-javát.*

színerzék ♦ fn

1. A szemnek az a képessége, hogy a színek különbségét érzékeltetni tudja. *Akinek nincs semmi színerzéke, nem vezethet gépkocsit.* 2. A színek izléses, harmonikus összeillesztése iránti érzék. *Művészi színerzéssel állította össze a virágsokrot.*

színes I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Nem fekete, fehér vagy szürke, hanem valamilyen más vagy több színű. *Színes üveg van az ablakban. Színes bútort vettünk.* • *Színes bőrű:* nem fehér bőrű, nem európai. *Színes bőrű embereket gyakran láthatsz London utcáin.* 2. Sokszínű, tarka. *Színes selymeket, szöveteket láttunk a kirakatban.* 3. (választékos) Sokszínű, változatos. *A színész színes játékaival elkápráztatta a közönséget. Színes egyéniség, nem lehet unatkozni mellette.*

színes II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Színes bőrű ember. *Dél-Afrika lakóinak túlnyomó többsége színes.* 2. Színes ceruza. *Vett egy doboz színeset Katusnak a rajzórára.* 3. (bizalmas) Színes, olvasmányos stílusú rövidebb újságcikk. *Minden számban megjelent egy-két kis színes.*

színesfém ♦ fn

A vas és ötvözetei, valamint a nemesfémek kivételével minden fém. *A nikkal, króm, ólom, ón, cink, higany és a réz színesfémek, az arany, az ezüst és az úgynevezett platinafémek nemesfémek.*

színész ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Színpadi és filmszerepeket hivatásszerűen játszó művész. *Gyerekkora óta arra készül, hogy színész lesz belőle. Énekes, komikus és prózai színészt keresnek az új darabhoz.* 2. (tréfás, rosszálló) Színlelő, képmutató személy. *Nem hiszek neki, nagy színész.*

színésznő ♦♦♦♦ fn

1. Színpadi és filmszerepeket hivatásszerűen játszó művésznő. *A híres színésznőt elhalmozzák szerepekkel.* 2. (tréfás, rosszálló) Színlelő, képmutató nő. *Rezzentelenül hazudik, nagy színésznő.*

színfal ♦♦♦ fn

A színpadi játékeret díszletként határoló, lécekre kifeszített vászonfal. *A statiszták jelenésükre várnak a színfal mögött.* • *A színfalak mögött:* a nyilvánosság kizárásával. *A színfalak mögött már javában folyik az egyezkedés a két politikai párt között.*

színfolt ♦♦♦ fn

1. (ritka) Foltként érzékelt színes felület. *A mező zöldjét a pitypang sárga színfoltjai tarkítják.* 2. Valahol megjelenő érdekes jelenség, építmény. *A város képe új színfolttal gazdagodott, megnyílt az új színház. Üde színfolt vagy ebben az unalmas porfészekben!*

színház ♦♦♦♦ fn

1. Színelőadások tartására való épület. *A színház előtt gyülekeznek az esti előadás nézői.* 2. Az ebben működő, színdarabok előadásával foglalkozó intézmény. *A színháznál dolgozik.* 3. Szintársulat. *Az új igazgató fogadására kivonult az egész színház.* 4. Színelőadás. *Inkább színházat néz, mint mozit.* 5. Színművészet. *A színház ügye nagyobb törődést érdemelne.* 6. (bizalmas, rosszalló) Nevetséges jelenet. *Kérlek, ne csinálj színházat!*

színhely ♦♦♦♦ fn

1. Az a hely, ahol valamely esemény végbemegy. *A baleset színhelyét lezárta a rendőrség. Működésének színhelyét vidékre tette át. A döntő színhelye a budapesti Népstadion.* 2. A színpadi cselekmény történéseinek színhelye. *Az első felvonás színhelye az ókori Róma.*

színjózan ♦ mn

Tökéletesen józan. *Színjózan voltam, nem ittam egy csepp szeszes italt sem.*

színkép ♦♦ fn

1. A színeknek a szintelen fény optikai felbontásakor keletkező sorozata. *A színkép színei: vörös, narancs, sárga, zöld, kék és ibolya.* 2. Széles választék. *A politikai színkép összes árnyalatát képviselte már ez a politikus.*

szinkronizál ♦♦ ige ~ni

Az eredeti nyelven mondott szöveget anyanyelvűvel, nálunk magyar nyelvűvel helyettesíti. *Az idegen nyelvű filmek nagy részét szinkronizálják.*

színlag ♦♦ hsz (választékos)

1. Látszatra, szemre. *Színlag tetszetős ez a dolog, valójában azonban fölösleges, sőt ártalmas.* 2. Látszólag, tettetve. *Színlag belenyugodott a döntésbe, de közben már azon törte a fejét, hogyan tudná kijátszani.*

színel ♦♦♦ ige ~ni (rendszerint rosszalló)

Mások félrevezetésére úgy tesz, mintha valamit cselekedne, valamilyen volna. *Betegséget színel, hogy ne kelljen felelnie. Csak színeli az örömet.*

színmű ♦♦♦♦ fn

Színdarab. *A színházban egy Füst Milán színmű bemutatására készülnek. Népszerű színműveket ír egy vidéki színháznak.*

színpad ♦♦♦♦ fn

1. A színházteremnek a nézőtérrel elkülönített, általában emelt szintű része. *A színpadon már javában folyt az előadás.* 2. (Kifejezésekben:) Színházi előadás. • *Színpadra visz:* műsorra tűz, előad. *A Nemzeti Színház színpadra viszi Az ember tragédiáját. | Színpadra alkalmaz:* (átdolgozva) színházi előadásra alkalmassá tesz. *Saját művét alkalmazta színpadra.* 3. Színészet, színészi pálya. *Egész életében vonzotta a színpad.* 4. Közéleti, történelmi szereplés, illetve ennek nyilvánossága. *Lelépett a történelem színpadáról. „Európa színpadán mi is játszottunk, S mienk nem volt a legkisebb szerep” (Petőfi S.: Magyar vagyok).*

színpompás ♦♦ mn

1. Élénk, pompázatos színekben gazdag. *Színpompás népviseletben vonultak fel a falu lakói.* 2. (választékos) Fordulatokban, képekben gazdag. *A mű színpompás, változatos nyelvezete élményt jelent ma is.*

szint ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Valaminek a magasságát, illetve mélységét jelző vízszintes vonal vagy sík. *A Duna szintje fél méterrel emelkedett.* 2. Azonos magasságban levő elemek összessége. *A bányászok most a legalsó szinten dolgoznak. A ház legfelső szintjén laknak.* 3. Mérték, átlagos nagyság. *Az árak és a bérek szintje, sajnos, távol van egymástól.* 4. (Sportban:) Valamely világversenyen való részvétel feltételül szabott eredmény. *Elérte a szintet, indulhat az olimpián.*

szinte ♦♦♦♦ hsz

1. Egészen olyan, mintha. *Ha visszagondolok rá, szinte itt látom a szemem előtt.* 2. Majdnem. *Annyira összebarátkoztak, hogy szinte minden héten találkoztak.*

színtelen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Olyan, amelynek nincs színe. *Színtelen üveget tetetett az ajtóba. A szóda színtelen ital.* 2. Sápadt, halvány. *De színtelen ez a gulyás, nem tettél bele elég pirospaprikát! Arca színtelen volt az álmodástól.* 3. (választékos, rosszalló) Erőtlen, jellegtelen. *Előadása színtelen volt, nem is szólt hozzá senki.*

színtén ♦♦♦♦ ksz

Hasonlóképpen. *Őcsém katona, a szomszéd fiú színtén.*

színtiszta ♦♦ mn

1. Szennyező vagy idegen anyagot nem tartalmazó. *Színtiszta bort készít. Pulóvere színtiszta gyapjából készült.* 2. Csupa, merő. *Amit mondtál, színtiszta hazugság.*

szintügy I. ♦♦♦ hsz (rég, választékos)

1. Ugyanúgy. *A hivatali ügyintézők szintügy megrövidítik a munkaidőt, mint azelőtt.* 2. (Hogy) csak úgy. *Akkora pofont adott, szintügy csattant.*

szintügy II. ♦♦♦ ksz (választékos)

Színtén. *Apósom ünneplőben jött, sógorom szintügy.*

szízültig ♦♦ hsz

Színig, tele. *A korsót színültig tölti vízzel.*

színvak ♦♦♦ mn

1. Olyan (személy), aki szinte egyáltalán nem érzékeli a színeket. *A színvak ember nem vezethet autót.* 2. (bizalmas) Olyan (személy), aki bizonyos színeket nem vagy nem jól tud megkülönböztetni. *Azt is szokták színvaknak nevezni, aki csak eltéveszti a színeket. Színvak vagyok: nem tudom megkülönböztetni a pirosat és a zöldet.*

színvonal ♦♦♦♦ fn

1. (ritka) Valaminek a felső szintje. *A talajvíz színvonala a szárazság miatt kissé süllyedt.* 2. Minőségi fok, mérték. *A fogyasztás színvonala csak lassan emelkedik. Olyan középiskolát keres, ahol magas az oktatás színvonala.* 3. Fejlettség, illetve ennek mértéke. *A magyar nehézipar technikai színvonala akkor már nem felelt meg a kor követelményeinek.*

szipákol ♦♦ ige ~ni

1. (bizalmas) Hallhatóan szívogatja be a levegőt az orrán át. *A síró gyerek a szidás után sokáig szipákol.* 2. (ritka) Pipájának tüzet a levegő gyakori beszívásával éleszti. *„Pipát húz ki, rátölt és lomhán szipákol”* (Petőfi S.: A puszta, télen).

szipartyó ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rosszalló, gúnyos)

Rosszindulatú öregasszony. *Mindig veszekszik az a vén szipartyó.*

szipó ♦ fn **szipu** ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

1. Valamilyen anyagból kiármaló kábító hatású gőznek kábítószerként való (rendszeres) belélegzése. *Már az utcán csavargó gyerekek körében is terjed a szipó.* 2. Erre használatos anyag. *A szipót, tulajdonképpen ragasztót gyakran háztartási boltokból lopják.*

szipolyoz ♦ ige ~ni (rosszalló)

1. Pénzt csikar ki valakitől. *Rendszeresen szipolyozza az ismerősöket, barátokat.* 2. Kizsákmányol valakit. *A jobbágyokat évszázadokon át szipolyozták földesuraik.*

sziporkáz|ik ♦♦ ige ~ni

1. (ritka) Szikrát szór. *A ló patkója sziporkázik a köveken.* 2. (ritka) Szikrázva ragyog. *Az augusztusi égbolton felejtethetetlenül sziporkáztak a csillagok. Sziporkázik a drágakő, a gyémánt az ékszerész kirakatában.* 3. Elkápráztatóan szellemesen beszél. *Egész este sziporkázott ötleteivel.*

szippant ♦♦♦ ige ~ani

1. Orrán vagy száján keresztül nagyot szív valamiből. *Jót szippantott a hegyi levegőből. Mélyet szippantott pipájából.* 2. Hirtelen fölszív az orrába valamit. *Tüsszentőport szippantott.*

szirén ♦ fn ~ek, ~t, ~je

1. A hajósokat énekével magához csábító, félig nő, félig hal formájú mesebeli lény. *Odüsszeusz alig tudott megmenekülni a szirénektől.* 2. (ritka, választékos) A férfiakat romlásba döntő kacér nő. *Ne hagyj magad elcsábítani attól a szirénától.* 3. A cetekhez hasonló tengeri emlős. *A sziréneknek nincs hátúszójuk. A szirének rendjébe tartozik a tengeri tehén is.*

sziréna ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Éles hangú riasztó- vagy jelzőkészülék. *A háztetőkön elhelyezett szirénák vijjogása légiveszélyre figyelmeztet. Ha szól a gyári sziréna, azt jelentette, hogy vége van a műszaknak. A petárdázástól beindult az autó szirénája. Mögöttünk vijjog egy mentőautó szirénája.*

szírom ♦♦♦♦ fn *szirmok, szirmot, szirma*

Virág pártáját alkotó (színes) levelek egyike. *Lehullott a virág összes szirma a szélben. Színes szirmokat szór szét a szobában.*

szirt ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je (választékos)

1. Meredeken kiemelkedő csupasz szikla. *A magányos, zordon szirten sasok fészkelnek.* 2. Sziklazátony. *Ügyesen kormányozza a hajóját a szirtok között.*

szirup ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Sűrű cukros vagy cukoroldat. *Szirupot önt a gyümölcsre, amikor befőttet készít. Köhögés elleni szirupot irt fel az orvos.* 2. (Er, Fv, Va, Ka, Dv, Mv; Óv bizalmas) Szörp. *Nincs itthon kólánk, igyál szirupot! Még érzem a szirup ízét, amit a nagymamám készített málnából.* 3. (ritka) Émelyítő érzélgősség. *Ez a történet csupa szirup.*

sziszeg ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (A levegőt kifújva) halk, sivító hangot hallat. *A ludak nyakukat nyújtogatva sziszegtek. A nyakon csipett kígyó dühösen sziszeg. Sziszeg a tűz a kandallóban.* 2. Összeszorított fogai között hirtelen beszívja a levegőt. *Fájdalmában hangosan sziszegett, amikor a varratokat szedték.*

szisztéma ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Tevékenységnek vagy gondolatmenetnek bizonyos elvekhez igazodó rendje. *Milyen szisztéma szerint dolgoztok?*

szít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Erősen ráfújva (tüzet) éleszt. *Szítja a tüzet, hogy szalonnát süthessünk.* 2. (választékos) (Hangulatot, érzelmet) ébreszt, illetve táplál, fokoz. *Ellenségeskedést, gyűlölködést szít a munkacsoport tagjai között.*

szita ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Dob alakú, egyik végében kifeszített lyukacsos szövedékkel ellátott háztartási eszköz porszerű vagy szemcsés anyagok tisztítására. *A kenyérsütéshez való lisztet a szitába önti, hogy kiválassza a szemetet.* • (túlzó) *Szítává lyuggat, rág valamit: nagyon lyukacsossá tesz. | Szítává lő valakit: sok helyen átlöve elpusztít.*

szitakötő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Karcsú testű, két pár erezett, átlátszó szárnyú ragadozó rovar. *Tavi szitakötőt gyakran látunk a Balaton partján.*

szítál ♦♦♦ ige ~ni

1. Szitában ráz valamit, hogy a nagyobb szemek, illetve a szemét fennmaradjanak a szita szövedékén. *Porcukrot és lisztet szitál a sütéshez.* 2. (Eső, köd) apró szemekben, ritkásan hull. *Szitál a köd, kapcsolod be az ablaktörlőt!* 3. (Ragadozó madár) zsákmányra lesve egy helyben lebeg a levegőben. *Fölöttük szitál egy vércse.*

szitkozódik ♦♦♦ ige ~ni

Haragjában szitkokat mond. *Szitkozódik, mert ellopták az autóját.*

szitok ♦♦♦ fn *szitkok, szitkot, szitka* (választékos)

Durva, szidalmazó szó, kifejezés. *Válogatott szitkokat szór az ellensége fejére.*

szittyá ♦♦ mn *~k, ~t, -*

1. (rég.) Szkíta. *A szittyá vezért a krónika is említi.* (Főnévi használatban:) *A hagyomány a szittyákat tartotta a hun és a magyar nép közös őseinek.* 2. (tréfás) Sajátosan magyar. *Ehhez a csípős paprikához szittyá gyomor kell.*

szív¹ ♦♦♦♦ ige (népi, régi) **szí** ~ni

1. Belehel valamit. *Kiment a hegyekbe friss levegőt szívni.* 2. (Folyadékot) ritkított levegőjű teret előidézve kivesz valamiből vagy fölvesz valamibe. *Lopóval bort szív a hordóból. Szívószállal szívja az üdítőt. Tintát szív a tollába.* 3. Szopik. *A csecsemő anyja emlőjét szívja.* 4. • *Szívja a fogát:* a) fájdalom miatt nyelvét fogához tapasztva erőteljesen vesz levegőt. b) zsupori tehetetlenségében bosszankodik. *Szívja a fogát, hogy ilyen sokat kell fizetnie.* 5. (Valaminek a füstjét) élvezetből beleheli. *Cigarettát szív, de kábítószert nem.* (Tárgy nélkül, szívható kábítószerral kapcsolatban:) *Mostanában alig szívok.* 6. *Magába szív:* vesz, fogad. *A homokos talaj sok vizet szív magába.* 7. (szleng) (Folyamatosan) pórul jár, ráfizet. *Annyit szívok emiatt a tragacs miatt!*

szív² ♦♦♦♦ fn *~ek, ~et, ~e*

1. Izmos falú szerv, amely összehúzóásával és kitágulásával a vért állandó keringésben tartja. *A szív testünk motorja. Erős a szíve. Betegeskedik a nagy szíve. Ha megáll a szívünk, meghalunk.* • *Dobogó szívvel:* izgalommal, szorongással. *Dobogó szívvel várta a nagy találkozást.* | *A szíve alatt:* méhében. *A szíve alatt hordja magzatát.* 2. (Kifejezésekben az emberies érzés jelképeként:) • *Fáj a szíve valakiért:* nagyon sajnálja. *Fáj a szívem azért a szerencsétlen gyerekéért.* | *Amíg a szíve dobog:* amíg csak él. | *Csupa szív ember:* csupa jószág, szeretet, lelkesedés. | *Nincs szíve valamit tenni:* nem képes megtenni, nem viszi rá a lélek. *Nincs szívem kidobni ezt az öreg hintaszéket.* | *Belopja magát valakinek a szívébe:* hamar megszereti. *Könnyen belopta magát az egész társaság szívébe.* | *A szívére vesz:* bánkodik miatta. *Nagyon a szívére vette a szidalmakat.* | *Valakinek a szívéből beszél:* úgy, mintha ő mondaná. *Szívemből beszélél, édes öcsém!* | *Helyén van a szíve:* bátor. 3. (választékos) (Az ember érzelmi életének jelképeként:) *Szíve szerelmének leveleket írogat. Te vagy a szívem csücske!* (Kedveskedő megszólításként:) *Szívem!* 4. Valaminek a központja. *Az ország szívében, Budapesten él.* 5. Az emberi szívet jelképező stilizált ábra. *Egy szívet vésett a fába. Mézeskalács szíveket készített.*

szivacs ♦♦♦♦ fn *~ok, ~ot, ~a*

1. Helyváltoztatásra képtelen, lyukacsos testű, alacsonyrendű víziállat. *Szivacsot gyűjtöttünk a tengerből.* 2. Némely szivacsfaj telepeinek vázából vagy ennek mintájára műanyagból készült, a vizet magába szívó mosdó, mosó- vagy törölőszköz. *Légy szíves, mosd meg a hátamat, ott van a szivacs a kád szélén! Szivaccsal törli le a táblát.*

szivar ♦♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~ja*

1. Dohánylevelekből csavart henger alakú dohányáru. *Megkínálnál egy szivarral? Sajnos, le kellett mondanom a szivarról, mert az orvosok szerint árt az egészségemnek.* 2. (szleng) Ember, férfi. *Mit akar itt ez a vén szivar?*

szivárog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Vékony csikban, szinte észrevétlenül áramlik. *Füst szivárog a kályhából. Szivárog a vér a sebből. Könny szivárog a szeméből. A szűk börtöncellába alig szivárgott egy kis fény az udvarról.* 2. Lassacskán kiereszti magából a benne lévő gázt, folyadékot. *Szivárog a léggömb. Szivárog a demizson, gyorsan töltjük ki a bort, mielőtt elfolyna.* 3. (Emberek csoportja) lassanként odamegy valahova. *A felderítők csoportja az ellenséges állások közelébe szivárgott.* 4. Kínzó lassúsággal, apránként kerül ki (valahonnan). *Egyelőre csak szivárognak a választási eredmények.*

szivárvány ♦♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

Körív alakú, színes sávokból álló fényjelenség. *A szivárványt az okozza, hogy a nap fénye megtörik a távolabb hulló esőcseppeken. A zivatar elmúltával az égbolton tarka szivárvány tűnt fel.*

szivárványhártya ♦ fn

A szem érhártyájának elülső része. *A szivárványhártyától függ, hogy milyen színű valakinek a szeme.*

szivattyú ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

Olyan szerkezet, amellyel folyadékot vagy apró szemcsés anyagot lehet felszívni és továbbítani. *A felhőszakadás után szivattyúval szívják ki a tűzoltók a vizet a pincelakásokból.*

szível ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Elvisek valakit, valamit. *Nem szívelhetem azt az embert, sokat fecseg feleslegesen.* 2. (népi vagy választékos) Szeret valakit. *Elhagyták azok is, akik egykor szívelték.*

szívelyes ♦♦♦ mn *~ek, ~et, ~en* (választékos)

1. Barátságos, bensőséges. *Szívelyes fogadtatásban volt részünk.* | (Levélzáró kifejezésben:) *Szívelyes üdvözlettel.* 2. Udvarias, szolgálatkész. *A görögök általában szívelyesek a turistákkal. Szívelyes szavakat mondott kollégája köszöntőjén.*

szíverősítő I. ♦ mn *~k, ~t, -*

A szív működését javító. *Szíverősítő gyógyszert szed.*

szíverősítő II. ♦ fn *~k, ~t, ~je*

1. (bizalmas) A szív működését javító gyógyszer. *Elhoztad a szíverősítőt?* 2. (tréfás) Tömény szeszes ital, leginkább pálinka. *Ivott egy kis szíverősítőt.*

szíves I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Barátságos, nyájas. *Szíves volt mindenkire. Szíves szóval fogadott minket a vendéglős.* 2. (Udvariassági kifejezésekben, többnyire a megszólított személy remélt jóindulatára utalva:) *Szíves engedelmevel... Szíves tudomására hozom, hogy...* | (Levél záradékként:) *Szíves üdvözzel.* • *Légy vagy legyen (oly vagy olyan) szíves:* tedd meg, kérlek, illetve tegye meg, kérem, hogy... *Légy szíves, add ide azt a könyvet! Legyen szíves jelezni!*

szíves II. ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (bizalmas)

Szívbeteg. *Itt fekszenek a szívesek.*

szívós ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Nehezen törhető, téphető, rágható. *Szívós ágat vágott botnak. Szívós már a zsömle, meg kell pirítani.* 2. Káros hatásoknak ellenálló, erős. *Szívós szervezete könnyen viselte a fertőzést. Szívós ember, egész életében sportolt.* 3. Céljaihoz kitartóan ragaszkodó. *Szívósan ragaszkodik az elképzeléséhez.*

szívtelen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Szánalmat nem ismerő. *A szívtelen gonosztevő a gyerekeket sem kímélte.*

szkafander ♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Hosszabb víz alatti tartózkodáshoz használt vízhatlan ruha. *A szkafander nem véd meg a cápától.* 2. A világűrben tartózkodók védőöltözete. *Amíg az űrben tartózkodtak, mindig szkafander volt rajtuk.*

szkenner ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Számítógéphez csatlakoztatható, szöveg, kép optikai beolvasására való eszköz. *Az új szkennert háromszor gyorsabban olvassa be a fotókat. Nem sikerült a szkennert telepítenie.*

szkinhed ♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

Gyakran (az összetartozás jeleként) kopaszra nyírt fejű, rendszerint fajgyűlölő nézeteket valló és erőszakos viselkedésű fiatalok csoportjához tartozó személy. *Az arab diákok szkinhedek támadták meg az egyik szórakozóhelyen.* (Jelzőként:) *A fiam szkinhed társaságba került.*

szkíta ♦♦ mn ~k, ~t, ~

Az ókorban Európa és Ázsia füves pusztáin élő nomád néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A szkíta népek lovas nomádok voltak. A szkíta ötvösművészet remekei ránk maradtak.* | (Főnévi használatban:) *Szkiták:* a szkíta nép. *A szkiták kitűnő lovasok és messze földön rettegett, bátor harcosok voltak.*

szkupstina fn –, ~t, ~ja (Va)

1. Közgyűlés. *Összeült a szkupstina, és két óráig tárgyalt.* 2. Képviselőtestület. *A szkupstina elvetette a törvényjavaslatot.*

szlagyák ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (Fv szleng)

(Szórakozóhelyen:) *Lassú zenezám. Mikor játszanak már végre szlagyákat?*

szláv ♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

1. A zömében Kelet- és Közép-Európában, valamint a Balkán-félszigeten élő, egymással közeli rokonságban levő nyelveket beszélő népcsoportokhoz tartozó, vele kapcsolatos. *A szláv népek közül a lengyeleket szeretem a legjobban.* | (Főnévi használatban:) *A szlávok:* a szláv népek. *A szlávoktól földművelési, növénytermesztési technikákat tanultunk.* 2. E népek által beszélt (nyelv). *A szláv nyelvek az indoeurópai nyelvcsalád egyik ágát alkotják.* (Főnévi használatban:) *A szlávból sok szót vettünk át.*

szlovák ♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

1. A többségében Szlovákiában élő, nyugati szláv nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A faluban jól megfér egymással a magyar és a szlovák lakosság. Szlovák népzeneire táncoltak.* (Főnévi használatban:) *A szlovákok kiváltak a Csehszlovák Köztársaságból, és önálló államot hoztak létre. Magyarországon is élnek szlovákok.* 2. E nép által beszélt (nyelv). *Szlovákul írt szakácskönyvet találtam, le tudod fordítani?* (Főnévi használatban:) *A szlovákokat anyanyelvüként beszéli.*

szlovén ♦♦♦ mn ~ok vagy ~ek, ~t, ~ul vagy ~ül

1. A tömegében Szlovéniában élő, déli szláv nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A szlovén lakosság kis létszámú.* (Főnévi használatban:) *A szlovénok Jugoszláviához tartoztak, de kiköltöztették függetlenségüket.* 2. E nép által beszélt (nyelv). *Verseit szlovénul írja.* (Főnévi használatban:) *Nehezen értem meg a szlovént.*

szmoking ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Különleges szabású férfiöltöny, amely selyemmel borított hajtókájú kabátból, hozzá tartozó nadrágból és mellényből áll. *Az estélyen a férfiak szmokingban jelentek meg.*

szó ♦♦♦♦♦ fn ~k vagy szavak, ~t, szava

1. A nyelvnek meghatározott hangalakú és jelentésű önálló egysége. *Soroljatok föl rokon értelmű szavakat! A levél többjelentésű szó. Hány szó van ebben a mondatban?* • *Szó szerint:* a szó eredeti értelmében. *Az elmondottakat szó szerint kell érteni.* | *Szóról szóra:* a) minden részletében. *Amit leírtam, szóról szóra igaz.* b) könyv nélkül. *Szóról szóra megtanulta az összefoglalást.* 2. (Kifejezésekben:) *Beszéd, beszélgetés, tárgyalás.* • *Szóban:* élőszóval. *Szóban és írásban is vizsgáznunk kell.* | *Dől vagy árad belőle a szó:* folyékonyan és sokat beszél. | *Szóra se méltat valakit:* nem szól hozzá. | *Kifogytak a szóból:* nincs mit mondaniuk egymásnak. | *Ad valakinek a szavára:* figyelembe veszi a véleményét. | *Játszik a szavával:* nem szavahihető. | *Szót fogad valakinek:* engedelmeskedik. | *Hajlik a jó szóra:* hallgat a rábeszélésre. | *Egy-két szóra:* rövid beszélgetésre. *Megálltak egy-két szóra. Szóba elegyedik valakivel:* beszélgetni kezd vele. | *Szóba elegyedik egy csavargóval.* | *Szó esik valamiről* vagy *szóba kerül valami:* a beszélgetés tárgya lesz. *Szó esett az új kollégáról is. Szóba kerültek a választások.* | *Szó*

van valamiről: **a)** az a beszélgetés témája. *Zenéről, irodalomról volt szó.* **b)** az van veszélyben. *Értsd meg, itt most a jó híremlől van szó!* | *Szó sincs* vagy *sem lehet róla*: lehetetlen. **3.** Felszólalás, hozzászólás, illetve annak joga. *A szó most a stúdióé.* • *Szót kér*: szólásra jelentkezik. | *Szót emel valakiért*: valakinek az érdekében szólal fel. | *Megvonja a szót valakitől*: a szólás jogát. | *Lesz hozzá egy-két szava*: beleszól(hat) a dologba. | *Csak egy szavába kerül*: elég, ha csak egyszer szól, s máris elintézik valamit. **4.** (Kifejezésekben:) Ígéret. • *Megszegi a szavát*: nem tartja meg ígéretét. | *Megtartja a szavát*: teljesíti, amit ígért. **5.** Kifejezés, szóhasználat. *Emelkedett stílusú, választékos szavakkal jellemezte.* • *Keresi a szavakat*: a megfelelő kifejezést. | *Erre nincs szó*: nem lehet rá elég erős kifejezést találni. | *Nagy szó*: **a)** súlyos kijelentés. *Nagy szavakat használ.* **b)** váratlanul örvendetes tény. *Régen nagy szó volt nyugati országba utazni.* **6.** Hang. *Halk szavú ember. Hol a hegedű, hol a kürt szava hallatszik ki a zenekarból.* • *Szavát se lehet hallani*: hallgat. | *A szava is eláll*: erős érzelmi hatásra megszűnik beszélni.

szoba ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

Huzamosabb tartózkodásra, lakásra alkalmas, ablakkal, ajtóval ellátott helyiség. *Régen falun az egyik szobában csak vendégeket fogadtak, ez volt a tisztaszoba. Egymásba nyílnak a szobák. Az eső miatt beszorultak a szobába. „Hol a boldogság mostanában? Barátságos, meleg szobában”* (Petőfi S.: Téli világ).

szobalány ♦♦ fn

1. Gazdag családoknál a család női tagjait kiszolgáló női alkalmazott. *A grófnő szobalánya szerelmes lett a grófba.* **2.** A szobákat rendben tartó női alkalmazott. *Megkértük a szállodai szobalányt, hogy hozzon tiszta törülközőt.*

szóbeli ♦♦♦♦ mn *~ek, ~t, –*

1. Élőszóval történő. *Eddig csak szóbeli megállapodást kötöttünk.* **2.** (Főnévi használatban:) Szóbeli vizsga. *Jól sikerült a szóbelije.*

szóbeszéd ♦♦♦ fn

1. Alaptalan, bizonytalan hitelű híresztelés. *Ez csak amolyan szóbeszéd.* • *Szóbeszéd tárgya valami vagy valaki*: beszélnek róla. *Szóbeszéd tárgya lett az új fodrásüzlet. Nem akarok szóbeszéd tárgya lenni.* **2.** (népi) Beszélgetés. *Szóbeszédbe elegyedett a szomszédal.*

szobor ♦♦♦♦ fn *szobrok, szobrot, szobra*

1. Szilárd anyagból készített, emberi, állati vagy más alakot három kiterjedésben ábrázoló műalkotás. *Megkoszorúzták a költő szobrát.* **2.** (rég.) Siremlék. *Sírára hófehér szobrot állítottak.*

szobrász ♦♦♦♦ fn *~ok, ~t, ~a*

Szobrok alkotásával foglalkozó képzőművész. *A szobrász már megmintázta a készülő szoborcsoport egyik alakját.*

szobrászat ♦♦♦♦ fn *–, ~ot, ~a*

Szobrok, domborművek alkotó képzőművészeti ág. *Időszakos kiállítás nyílt a Múcsarnokban a magyar szobrászat elmúlt száz évének alkotásaiból.*

szociális ♦♦♦♦ mn *~ak, ~at, ~an*

1. A társadalommal, emberi közösséggel, illetve az abba való beilleszkedéssel kapcsolatos. *Pszichológusok vizsgálják a lelkileg sérült gyerekek szociális viselkedését.* **2.** A közösségbe könnyen beilleszkedő, annak érdekeit szem előtt tartó (személy). *Az új kolléga nagyon szociális lény.* **3.** Az állampolgárok anyagi helyzetével, életkörülményeivel kapcsolatos. *Az önkormányzat szociális segínyt biztosít az arra rászoruló kisgyermekes családoknak.* • *Szociális munka*: rászorulókat segítő, gondozó, ellátó rendszeres tevékenység. *A szociális munka hajléktalanok, idős, beteg emberek vagy kábítószerfüggők gondozását, segítségét is magába foglalja.* | *Szociális munkás*: ilyen munkát végző (szakképzett) személy. *A hajléktalanszállón dolgozó szociális munkások segítenek a hajléktalanoknak munkát és lakást szerezni.*

szocialista ♦♦♦♦ mn *~k, ~t, ~n*

1. A szocializmus eszméit valló, hirdető, illetve azzal kapcsolatos, azon alapuló. *A szocialista ideológia, mely többek között a magántulajdon és a társadalmi egyenlőtlenségek megszüntetését tűzi ki célul, a XIX. századig nyúlik vissza. A volt szocialista országok a rendszerváltás után kapitalista gazdaságpolitikára tértek át.* (Főnévi használatban:) *Nagyapám meggyőződéses szocialista volt.* **2.** Szociáldemokrata elveket valló, illetve magyar szocialista párti. *Szocialista politikusként tisztségeket vállalt a baloldali-liberális koalícióban.* (Főnévi használatban:) *Jobboldali politikusok bírálják a szocialistákat, hogy túlzottan magántulajdon-pártiak.*

szocializmus ♦♦♦♦ fn *–, ~t, ~a* (kissé régi)

1. A termelőeszközök magántulajdonát elvető tanok, mozgalmak valamelyike. *A modern szocializmus másfél évszázadra nyúlik vissza az európai gondolkodás történetében.* **2.** A Marxtól és Engelstől eredő filozófiai, közgazdasági és politikai ideológián alapuló, egyetlen párt, az állampárt által irányított, államosítással köztulajdonba vett termelőeszközökkel működtetett politikai rendszer. *Magyarországon 1989 előtt szocializmus volt, de némely államban, például a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságban ma is szocialista rendszer működik.*

szociológia ♦♦♦ fn *–, ~t, ~ja*

A társadalom szerkezetével, fejlődésével, az emberek társas viselkedésével stb. foglalkozó tudomány. *Szociológiával foglalkozom, a kelet-európai társadalmak fejlődéstörténetét kutatom. A szociológia a társadalmi együttélés formáinak kutatását is magába foglalja.*

szóda ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. A szénsavnak nátriumot tartalmazó sója. *Ég a gyomra, bevesz egy adag szódát. A mosáshoz szódát használ.* **2.** Sűrített széndioxiddal mesterségesen telített ivóvíz. *Kérek egy pohár szódát!*

szóдавíz ♦♦ fn

Sűrített szén-dioxiddal mesterségesen telített ivóvíz. *A szódavizet szódásüvegben készen árusítják, de otthon is elkészíthetjük szifonban patronnal.*

szófejtés ♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A szavak eredetének, történetének kutatása. *Az etimológus szófejtéssel foglalkozik.* 2. A szavak eredetéről adott magyarázat. *Szófejtései nem mindig megbízhatóak.*

szófogadatlan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Szót nem fogadó. *Jaj de szófogadatlan vagy, mindent tízszer kell elmondani!*

szoftver ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A számítógép működéséhez, bizonyos feladat vagy feladatok elvégzéséhez szükséges programok, utasítások, illetve ezek dokumentációjának összessége. *A számítógépnek a szoftver a lelke, a hardver pedig a teste. Két új szoftvert telepítettem a gépemre, az egyik egy játékprogram, a másikkal anyukám könyvelést végez.*

szója ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Pillangós virágú, hüvelyes termésű mezőgazdasági növény. *Egyre több országban termesztik a szóját.* 2. E növénynek tojásdad alakú, fehérjében igen gazdag magva. *A szójából sokféle finom ételt lehet készíteni, például pörköltet is.* 3. Szójababból örölt liszt. *Szójával süti a kenyeret.*

szokás ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valamily közösségben kialakult és általánosan követett cselekvési, viselkedési mód. *Régi szokás, hogy nagy ünnepeken összejön az egész család. Ez nem szokás!* 2. Valakire jellemző cselekvés, beidegzettség. *Nem kedvelem azt a szokását, hogy mindenkinek a szavába vág.*

szokásjog ♦ fn

Valamily közösség életét szabályozó, jogszabályok alapjává vált íratlan szabályok, szokások összessége. *A szokásjog társadalmi hagyományokon alapuló szokás, amelyet a modern jogrendszer azután jogszabályként rögzít.*

szokásos ♦♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. A társaság, közösség szokása szerinti. *Ezúttal sem maradtak el a szokásos ugratások.* 2. Egyéni szokás szerinti. *A kérdésekre szokásos higgadságával válaszolt.* 3. (rosszalló) Unalomig ismert. *Megint a szokásos szöveget mondta el.* 4. Szabályszerűen bekövetkező. *A szokásos májusi esőkből az idén semmi sem lett.*

szokatlan ♦♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Olyan, amihez még nem szokott hozzá. *A nyár után szokatlan neki a korai kelés.* 2. Addig nem tapasztalt, különös. *Szokatlan zavar vett rajta erőt. Szokatlan fény és hőség áradt szét a teremben.*

szókép ♦♦ fn

A stílus szemléletességét szolgáló, alkalmi jelentésben használt szó vagy kifejezés. *Keressük ki a versben megjelenő szóképeket, metaforikus, metonimikus névátviteleteket!*

szok|ik ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fokozatosan hozzászokik valamihez, valakihez. *A kutya idővel az új gazdához szokik. A macska az ágyra szokott.* 2. Szokásszerűen tesz valamit, történik valami. *Nagyapám ebben a fotelban szokott üldögdélni. Esőzések után áradás szokott lenni.* 3. Szokás szerint végzi a szóban forgó cselekvést. *Én ezt így szoktam.* 4. (népi) Nem szokott hozzá valamihez. *Nem szokta a rendszeres munkát.*

szókimondó ♦♦♦ fn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Olyan ember, aki bátran, nyíltan kimondja a véleményét. *Piri nagyon szókimondó, sokszor meg is bánt vele valakit.*

szókincs ♦♦♦♦ fn

1. Valamily nyelv szavainak összessége. *A magyar szókincs becslések szerint több mint egymillió szóból áll.* 2. Egy személy vagy egy (kisebb) közösség által használt szavak összessége. *Jókai szókincsét dolgozza fel a Jókai-szótár. Technikai szókincsem szegényes.*

szoknya ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Deréktől lefelé szabadon eső, alul nyitott női felső ruhadarab. *Bő, húzott és rakott szoknyát is hordtak.* 2. (bizalmas) (Kifejezésekben:) Nő. *Megfordul minden szoknya után. Elveszti az esztét, ha szoknyát lát.*

szoktat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Arra készít valakit, hogy rászokjon valamire. *Elhatározta, hogy egészségesebb életmódra szoktatja a barátját.* 2. Igyekszik elérni, hogy valami (rendszerint haj, bajusz stb.) valahogyan álljon. *Úgy szoktatja a haját, hogy ne hulljon a szemébe.*

szokványos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Szokás szerinti. *Szokványos módszereket alkalmaztak. Az ünnepség szokványos lefolyása kissé unalmas volt.* 2. (kissé rosszalló) Átlagos. *Szokványos gondolkodásával nemigen tud új dolgot kitalálni.* 3. Gyakran előforduló. *Szokványos influenzát okoz ez a mostani vírus.*

szól ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Mond, beszél. *Csendesen szólott. Két szót sem szólott egész este.* • *Nem is szólva valamiről:* nem is beszélve arról, akire, amire a dolog még inkább vonatkozik. *Rendes ember ez a Béla, nem is szólva a feleségéről. Finom szendvicseket kaptunk, nem is szólva a márkás italokról.* | *Valami szól valakiből:* valaminek a hatása alatt nyilatkozik. *Az elfogultság szól belőle.* 2. Rövid megbeszélést folytat valakivel. *Néhány szót szólott a folyosón az ügyvédjével.* 3. (választékos) Beszédet intéz valakihez. *Mint hazafiakhoz szólott hozzájuk.* 4. Véleményt nyilvánít. *Nem szólott a vitához.* • *Mit szólsz hozzá?:* mit gondolsz róla? | *Ne szólj bele!* nem vagyunk kíváncsiak arra, mi a véleményed. 5. Figyelmeztet valakit. *Szólott a szomszédjának, hogy nyitva van a táskája.* | *Szól valakire:* rendre utasítja. *Rájuk szólottak, hogy ne lármázzanak.* 6. Rá jellemző hangot ad. *Szól a kakukk és a*

tiicsök a természetfilmben. A fogadóban szól a cimbalom és a duda. 7. Valamiről, valakiről szól: a) írásmű, film, színdarab stb. tárgyaként szerepel. Miről szól ez az elbeszélés? b) róla beszélnek. Az elmúlt hetek a futballról szóltak. c) ezt tartalmazza. Az elismervény ezer forintról szól. 8. (Írás, kijelentés) valakinek van szánva. Neked szól a megjegyzés. 9. Érvényes. A jegy kétszeri utazásra szól. 10. (Tény, érv) valaki mellett vagy ellen van. Minden érv mellette szól, válasszuk őt polgármesternek. 11. • (népi) Hét országra szól: messze eljut a híre. Hét országra szól a lakodalom.

szólám ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Együttesre írt zeneműben egy-egy hangszeren vagy énekhangon megszólaló dallamok egyike, illetve a szólámat éneklők, játékosok együttese. A hegedű és a zongora szólama már jól hangzik együtt. Most a szoprán szólam próbál. 2. Értelmi és ritmikai egység a mondatban. Ebben a mondatban itt van az első és második szólam határa. Egy szólámat ugyanazzal a hangsúllyal mondunk ki. 3. Elcsépejt mondas. Ne pufogtass üres szólamokat, légy őszinte!

szolárbarna ♦ mn (bizalmas)

Szoláriumtól leburnult (ember, bőr). Szolárbarna arca természetellenes hatást keltett. A diszko tele volt szolárbarna fiúkkal és lányokkal.

szolárium ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Ibolyántúli sugarakkal mesterségesen barnító berendezés. Ma már nemcsak fekvő, hanem álló szoláriumok is vannak. Némelyik szolárium már néhány perc alatt leburnít. A szoláriumot csak mértékkel szabad használni. 2. Ilyen berendezéseket működtető üzlet, szalon. Bejelentkeztem a szoláriumba. A kozmetika mellett megnyílt az új szolárium.

szólás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a tény, körülmény, hogy valaki szól. A szólás szabadsága alapvető emberi jog. • Szólásra nyitja száját: megszólal. 2. (választékos) Felszólalás. Én jelentkeztem előbb szólásra. • Szólásra emelkedik: felszólal. Ezután az elnök emelkedett szólásra. 3. (rég) Művészi választékos kifejezőmód. Ékesen szólását mindenki csodálta. 4. Állandósult alakú, sajátos stílusértékű, nyelvi képet tartalmazó, átvitt értelmű szókapcsolat. A „falra hányt borsó” közismert szólás.

szolga ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég) Valamilyen, általában alantas fizikai munkára felfogadott alkalmazott. Beállt szolgának az öreg király udvarába. 2. (rég) Hivatalsegéd. A szolga elvitte a leveleket. 3. (választékos) Valamely közösség, cél érdekében önzetlenül munkálkodó személy. A nemzet hű szolgája volt Deák Ferenc. • Isten szolgája: pap. 4. (népi, rég, kedveskedő) (Gyermek megszólításaként:) Kedves szolgám! Kis szolgám! 5. (rég) (Köszönésben, levélben udvariassági kifejezésként:) Alázatos szolgája!

szolgai ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Szolgára jellemző. Szolgai sorsa ellen lázadzik. 2. (rosszalló) Az emberi méltósággal ellentétes. A szolgai hízélgést, meghunyászkodást gyűlölöm. 3. (rosszalló) Az eredetit gépies, szó szerinti pontossággal követő. A szolgai fordítás soha nem tükrözi az író eredeti szándékát.

szolgál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szolgaként dolgozik. Elszegődött az urasághoz szolgálni. 2. Alkalmazásban van, illetve katonai szolgálatot teljesít. Harminc évig szolgált a postánál. Az utászoknál szolgál. 3. Hivatásszerűen valamilyen közösség javára működik. Az országnak szolgál. • Istennek szolgál vagy Istent szolgálja: papi hivatalt lát el. 4. (Fv) Ügyeletet tart. A doktor úr reggel hétig szolgál. 5. (népi) Hasznára van valakinek. Jól szolgált neki a véletlen. Hogy szolgál a kedves egészsége? 6. (Kutya) két mellső lábát felemelve a hátsó lábára áll. Szolgálj, kutyas! 7. (választékos) Valamivel szolgál: készségesen ad valamit. Felvilágosítással és jó tanáccsal is szolgál. Mivel szolgálhatok még? 8. (kissé választékos) Valamire való, valamiként felhasználják. A mikroszkóp nagyításra szolgál. | Valamiül szolgál: valamiként felhasználható. Mentségül szolgált neki, hogy beteg volt. | Valakinek valamijére szolgál: valamilyen következménnyel jár. Javára szolgált a kéthetes pihenés. Öröme szolgál, hogy találkozhattak. • Azt a célt szolgálja: az a célja. Az intézkedés azt a célt szolgálja, hogy egyszerűbb legyen az adózás.

szolgálat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Annak munkaviszonya, aki valamilyen közösségben szolgál, illetve az ebből származó kötelezettsége. Katonai szolgálatban van. Évekig diplomáciai szolgálatot teljesített. • Szolgálaton kívül helyez: elbocsátja az állományból. | Szolgálatban van: végzi a munkáját. | Felmondja a szolgálatot: (gép, szerkezet) elromlik. (átvitt) Felmondta a szíve a szolgálatot. 2. Protestáns istentiszteleten végzett lelkészi tevékenység. A szolgálat után beszéltek a hívekkel. 3. Valaminek az érdekében végzett tevékenység. Az ügy szolgálata köti le minden idejét. 4. Közösségi szükségleteket szolgáló tevékenység. Megszervezték a baleseti szolgálatot. Ma éjjel polgári szolgálatba megy. 5. (Fv) Orvosi ügyelet. A doktor úr ezen a hétvégén nem lesz szolgálatban. 6. (Kifejezésekben:) Miben lehetek szolgálatára?: mit tehetek az (ön) érdekében?

szolgáló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (kissé rég)

Háztartási alkalmazottként dolgozó lány, ritkábban fiú. A felmenőim közt voltak gazdagok is, akik szolgálókat: szobalányt, inast, kocsist tartottak.

szolgált ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (hivatalos) Juttat valakinek, valaminek valamit. A távfűtőművek meleg vizet is szolgált a lakótelepnek. A banda zenét szolgált a mulatsághoz. 2. (választékos) Megteremti valaminek az alapját, a feltételeit. Ne szolgáltass okot a büntetésre! 3. • (választékos) Igazságot szolgált valakinek: igazságtalanságot jóvá tesz. Végre igazságot szolgáltattak az ártatlanul elítélteknek.

szolgáltató ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (választékos) Adás, nyújtás. *Feladata anyag szolgáltatása a munkához.* 2. (hivatalos) A lakosság szükségleteit kielégítő tevékenység. *A közművek szolgáltatásai egyre drágábbak.* 3. (hivatalos) Valakinek valamilyen juttatásban való részesítése. *Természetbeni szolgáltatást kapott ezért a munkájáért: ebédjegyet és munkaruhát.*

szolid ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Rendezett, a feltűnést kerülő, szerény. *Egy szolid fiatalember udvarol a lányunknak.* 2. Egyszerű, nem feltűnő. *A szállodában az ötörai teához csak egy szolid kosztümöt vett fel, az estélyi ruhát a vacsorához tartogatta.* 3. Mérsékelt, kevésbé magas (ár). *Az áruházban vásároljunk, ott szolidabbak az árak, mint a kis üzletekben.*

szolidaritás ♦♦♦ fn ~, ~t, ~a

Közösség vállalása valakivel, valakikkel. *Szolidaritást mutat a szegények, a nincstelenek iránt, adakozni is szokott jótékonyági célokra.*

szólít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (választékos) Hív valakit valahova. *A tanár a táblához szólította felelni.* • *Magához szólította az Úr: meghalt.* | *Fegyverbe, hadba szólít: mozgósít.* *A hadüzenet után fegyverbe szólították az országot.* 2. Valamilyen megszólítással illet valakit. *Mindenki tanár úrnak szólítja. Keresztnevéen szólította a fiút.*

szoljánka ♦ fn ~, ~t, ~ja (Ka)

Apróra vágott hús-, illetve haldarabkákból, zöldségből és gyümölcsből készített leves. *Szoljánt csak az igényesebb éttermek étlapja kínál.*

szolmizáció ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hangoknak a skálában elfoglalt helyét jelző szótagokkal való éneklése. *Kihallatszik az énekóráról a szolmizáció: dó, re, mi, fá, szó, lá, ti, dó.* *A szolmizációt a gyerekek régebben kézjelekkel is kísérték.*

szóló¹ I. ♦ mn ~k, ~t, ~n

(Népmesében a szóló finomságának kifejezésére:) *Szóló szóló, csengő barack, mosolygó alma volt a fákon.*

szóló² II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

• *Az előttem szóló:* az a személy, aki előttem beszélt. *Egyetértek az előttem szólóval, de nem ismétlem meg a szavait.*

szóló² ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Egyedül (esetleg kísérettel) előadott zenei vagy táncszám, illetve műnek ilyen részlete. *Szólót táncol a Győri Balettben. Néha duettet, de általában szólót énekel. Most jön a kedvenc részem, a szóló, amit virtuóz módon ad elő a gitáros.* (Jelzőként:) *A táncos gyönyörűen adta elő a szóló kardtáncot.* 2. (bizalmas) *Szólóban:* egyedül, egymagában. *Szólóban érkezett a partira, de egy csinos hölgy társaságában távozott.*

szolongat ♦♦♦ ige ~ni

1. Többször szólít valakit. *Szolongatja az udvaron játszó gyermekeit, hogy jöjjenek ebédelni.* 2. (népi) Rászól valakire. *Engem ne szolongassanak állandóan.*

szombat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. A hét hatodik napja. *Szombaton nincs tanítás az iskolában.* 2. A zsidó vallásúak heti ünnepnapja. *Megtartja a szombatot.* 3. Valamely ünnep előtti nap. *Húsvét szombatján festjük a tojást.*

szomjas ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Szomjúságot érző, inni kívánó. *Szomjasak az állatok, adj nekik vizet! Szomjas vagyok, tölts egy pohár vizet!* 2. (tréfás) Szeszkes italra vágyakozó. *„A tanyákon túl a puszta mélyén áll magányos, dőlt kéményű csárda; látogatják a szomjas betyárok Kecskemétre menvén a vásárra”* (Petőfi S.: Az Alföld). 3. A csapadék hiánya miatt lankadó. *Szomjasak a földek, jöhetnek már egy kis eső!* 4. (választékos) Valamire vágyakozó. *A pletykára szomjas szomszédok azonnal összesúgtak. Szerelemre szomjas tekintettel nézte a szép lányt.*

szomjazlik ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Inni kíván. *Szomjazom, töltök egy kis vizet. Egy nagy pohár jéghideg málnaszörpre szomjazik.* 2. Vízre van szüksége. *Szomjazik a föld, már két hete nem esett az eső.* 3. Mohón vágyakozik valamire. *Bosszúra szomjazik, mert ellopták mindenét. Szomjazza a szeretetet.*

szomjúság ♦♦♦ fn ~, ~ot, ~a

Ital utáni vágyakozás. *Kínzó szomjúságot érzett az egész napi sivatagi gyaloglás után.*

szomorú ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Bánatot érző vagy kifejező. *Nagyon szomorú ez az asszony, most veszette el a férjét. Szomorú mosoly suhant át az arcán.* 2. Elszomorító. *Szomorú hírt kapott. Szomorú látvány tárult elének.* • *Szomorú idő:* borús, felhős. 3. Keserves, nehéz. *Szomorú élet jutott a zselléreknek.*

szomszéd ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. A mellettünk levő házban vagy lakásban lakó ember, család. *Kovácsék az első szomszédaink. A szomszédunk egy idős néni.* 2. Valakinek a lakóhelye közelében levő ház, település. *A kisfiam pajtása átjött a szomszédból.* • (általában rosszálló) *Nem megy a szomszédba valamiért: benne is van elég, tőle is kitelik. Nem megy a szomszédba egy kis huncutságért.* 3. Határos ország. *Hollandia egyik szomszédja Belgium.* 4. (Jelzői használatban:) Valaki, valami mellett vagy hozzá közel lakó, levő. *A szomszéd ház kéménye ledőlt a mi udvarunkra.*

szonett ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

14 sorból álló, kötött ritmusú, meghatározott rímképletű költemény. *Petrarca szonettjeit Laurához írta.* (Jelzőként:) *A szonett versforma ma megint divatos.*

szónok ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Az a személy, aki beszédet mond. *Ki lesz az ünnepi szónok?* 2. Szónoklatok írásának, előadásának értője, művésze. *Kossuth kiváló szónok volt.*

szónoklat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Beszéd. *Gyűjtő, lelkesítő szónoklatával meggyőzte és tetterre készítette hallgatóságát.* • Szónoklatot tart: szónokol. *Épp a miniszterelnök tart szónoklatot.* (gúnyos) *Hosszú szónoklatot tartott az erkölcsről és a jó ízlésről.*

szónokol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szónoki beszédet mond. *A pártelnök ma a parlamentben szónokol.* „Jónást ... egy cifra oszlop tetejébe tették, hogy szónokoljon” (Babits M.: Jónás könyve). 2. (rosszalló) Üres közhelyeket hangoztat. *Dolgozz is, ne csak szónokolj!*

szop ♦♦ ige ~ni

1. Ajkával körülfogva szív valamit. *Szopja a cuclit. Még az oviban is szopta az ujját.* 2. Összecsucorított ajakkal szív valamit. *Szopja a vért az ujjából.*

szop|ik ♦♦ ige ~ni

1. Anyja emlőjéből táplálkozik. *A csecsemő most szopik, ne zavarjuk őket!* 2. (ritka) Szop. *A kisbaba teát is szopik az üvegből, de az anyja emlőjéből is szopik.*

szoprán ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. A legmagasabb női vagy gyermeki énekhang. *A lírai vagy drámai szopránt kedveled jobban?* 2. Szoprán hangú énekesnő. *Ő most a legjobb szoprán.* (Jelzőként:) *Új szoprán énekesnő énekli Tosca szerepét.* 3. A legmagasabb női vagy gyermekszólam, illetve hangszeres szólam. *Négyen éneklik a szopránt. Ebben a zeneműben a fuvalák játsszák a szopránt.*

szoptat ♦♦♦ ige ~ni

(Gyermeket) emlőjéből tejjel táplál. *Az anyuka három óránként szoptatja újszülött gyermekét. A kutyánk sajnos nem szoptatja a kölykeit.* (Tárgy nélkül:) *Nem szoptat, mert nincs teje.*

szór ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Egyenletesen, illetve nagyobb felületre dob, vet valamit. *Magvakat szór a baromfinak. Sót szór a jeges útra.* 2. Sűrűn, bőségesen osztogat valamit. *A lámpa fényt szór az asztalra.* • Átkokat vagy szidalmat szór valakire: szakadatlanul és kiméretlenül átkozza, szidalmazza. *Válogatott szidalmakat szórt a sógorára. Villámokat vagy szikrát szór a szeme:* dühösen néz. *Szikrát szór a szeme dühében.* 3. (Pénzt, vagyont) pazarol. *Szórja a pénzt, aztán meg jön kölcsönkérni.*

szórakoz|ik ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Vidáman, jó hangulatban tölti az időt. *Jó társaság volt együtt, kellemesen szórakoztak.* 2. Valamilyen foglalatosságot üz. *Sakkal, bélyeggyűjtéssel szórakozik, ez a kedvtelése.* 3. Nevet valamin. *Szórakozik a tréfán.* 4. (bizalmas) Lustálkodik. *Ne szórakozzatok, lássatok munkához!* 5. (bizalmas) Szórakozik valakivel: gúnyt üz valakiből. *Ne szórakozz velem, mert fejbe váglak!*

szórakozott ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Feledékeny, figyelmetlen, szétszórt. *A szórakozott professzor sosem emlékszik rá, hol hagyta abba az előadást.* 2. Ilyen személyre valló. *Szórakozott mosollyal nyújtott kezet. Szórakozottan érkezett, észre se vette, hogy kitakarítottam.*

szorgalmas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Munkáját serényen, kitaróan végző. *Szorgalmas gyerek, azért olyan jó tanuló.* 2. Szorgalommal végzett. *A szorgalmas munka eredményre vezetett, ma már elismert szakember.*

szorgalmaz ♦♦♦♦ ige ~ni (hivatalos)

Sürget valamit. *A polgármesteri hivatalban szorgalmazta a gimnázium épületének felújítását.*

szorgalom ♦♦♦♦ fn –, szorgalmat, szorgalma

A munkavégzésben tanúsított odaadás, igyekezet. *A szorgalom mindig megtermi gyümölcsét. Kitaró, példás szorgalmáért jutalmat érdemel.*

szorgos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an (választékos)

Szorgalmas, iparkodó. *Szorgos kezek egykettőre rendet raktak. A szorgos gyerekek összeszedték a lehullott diót.*

szorít ♦♦♦♦♦ ige ~ani

1. Ujjjaival erősen, szorosan fog valamit. *Szorítja a ceruzát.* • *Kezet szorít valakivel:* üdvözlésül kezet fog vele. | *Szívére szorít valakit:* megölel. | *Ökölbe szorítja kezét:* ujjait tenyerébe nyomja. 2. Szűk volta miatt kellemetlen érzetet kelt. *Szorítja a nyakát a gallér. Derekát széles aranyöv szorítja. Szorít ez a nadrág.* 3. Összenyomva rögzít. *Satuba szorítja a munkadarabot. A bőröndbe szorítja az összes ruhát.* 4. Előnytelen helyzetbe juttat. *A gyanúsítottat a házak közé szorították.* • *Háttérbe szorít valakit:* nem hagyja érvényesülni. *Háttérbe szorítja társait.* 5. Kényszerít valakit valamire. *Munkára szorították a tétlenkedőket.* 6. (bizalmas) Sürget valakit. *Siet, mert szorítja a határidő.* 7. (bizalmas) Valamit más dolgok rovására valahova, valamire, valakinek juttat, valamilyen célra szabaddá tesz. *Sétálásra is szorít egy kis időt az egészsége miatt. Szoríts helyet nekem is!* 8. (bizalmas) Valakinek, valaminek a sikeréért izgul. *Holnap lesz a döntő, szorítsatok értem!*

szorító ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Kötélkorláttal körülvetett, négyzet alakú emelvény. *Az ökölvívók a szorítóban küzdenek meg egymással.* • Szorítóba lép: ökölvívó-mérkőzésre kiáll. *Szombaton ismét szorítóba lép a nehézsúlyú világbajnok, hogy megvédje címét.*

szorong ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Szűk helyen összezúfólik. *Egy kicsi szobában szorongott a hatagú család.* 2. Ertelmezéssel. *A kisfiú szorongott, mikor a szülei veszekedtek.*

szorongat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szorít valamit. *Hóna alatt egy kis csomagot szorongatott.* 2. Huzamosan bénító érzés hat át valakit. *Szorongatja a fájdalom.* 3. Nem hagy nyugton valakit. *Szorongatják az ellenfelei, így nehezen győzhet.*

szoros I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. A nyakat, a derekat, illetve más testrészt feszesen körülvevő. *Szoros az ing gallérja. Szorosan fogja a gyermek kezét.* 2. Erős belső kapcsolaton alapuló. *Szoros barátság van köztünk.* 3. Szigorú pontosságú. *Szorosan tartja magát az orvos utasításaihoz.*
• *A szó szoros értelmében: a)* eredeti, konkrét jelentésében. *A szó szoros értelmében reszkettünk a félelemtől.* *b)* igazában véve. *A szó szoros értelmében azt hittem, hogy meg fogok halni.* | *Szoros betűrend:* a szavak minden betűjét figyelembe vevő. | *Szorosan véve:* tulajdonképpen. *Szorosan véve nem voltunk többen húsznál.* 4. Azonos felkészültségű ellenfelek közötti. *Szoros küzdelem volt a cél előtt, egymás mellett haladt a két futó. Szoros a verseny a két csapat között.*

szoros II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Hegyvonulatot keresztben átszelő szűk, mély völgy. *Lovakkal keltek át a szoroson.* 2. Tengernek két part között összeszűkülő része. *Végighajóztak a szoroson.*

szoroz ♦♦♦ ige ~ni

Szorzási művelet végez. *Az egész osztály hangosan szoroz.* | *Valamit valamivel szoroz:* valamit valahányszor vesz összeadandóul. *Tízket szoroz tízzel.*

szorul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Olyan feszesen áll valamiben, hogy alig lehet megmozdítani. *Szorul a csavar, nehéz kivenni.* 2. Olyan helyre kerül, ahol nem tud megmozdulni. *A macskakövek közé szorult a cipője sarka, alig tudta onnan kirángatni.* • *Belé szorult a szó:* nem tudott szólni. 3. (Kifejezésekben:) (Testrész) erősen összehúzódik. • *Ökölbe szorul a keze:* ütésre kész. *Ökölbe szorult a keze haragjában.* | *Szorul a szíve:* görcsös fájdalmat érez benne. 4. Szorosabbra záródik. *Szorul a bilincs az elfogott kezén.* • *Szorul a hurok valaki körül vagy valakinek a nyakán: a)* hamarosan elfogják *b)* hamarosan tönkremegy, a bukás fenyegeti. 5. (bizalmas) Kedvezőtlen helyzetbe kényszerül. *A versenyző az utolsó helyre szorult a mezőnyben.* 6. (bizalmas) Meglakol valamiért. *Ezért még szorultok, gazemberek!* 7. (tréfás) *Valami szorult belé:* valamilyen tulajdonsága van. *Nem sok ész szorult belé.* 8. *Valamire, valakire szorul:* szüksége van valamire. *Lakásuk festésre, mázolásra szorul. Ez a család sürgős segítségre szorul. A gyerekeire szorul, a nyugdíjából nem tud megélni.*

szórványos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Elszórt, ritka. *Szórványos lövöldözést lehetett hallani. Csak szórványos hírek érkeztek az eldugott faluba.*

szorzás ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Az a számtani alpművelet, amelynek során valamely mennyiséget, számot annyiszor veszünk összeadandóul, ahányszor a szorzó mutatja. *A szorzás tanulásakor először a szorzótáblát kellett megtanulni. A háromjegyű számok szorzását gyakoroljuk.*

szósz ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Mártás. *Áfonyából készítek szószt a süteményhez. Önts egy kis szósz a húsrá!* 2. (bizalmas) Baj, kellemetlen helyzet. *Nyakig vagyunk a szószban.* 3. (bizalmas) Hosszadalmas, tartalmatlan beszéd, fecsegés. *Sok a szósz, fogd egy kicsit rövidebbre!*

szószátyár ♦♦ mn ~ak, ~t, ~ul

Fölöslegesen bőbeszédű, fecsegő. *A szószátyár vénasszonytól nagyon nehéz szabadulni.* (Főnévi használatban:) *Ne hallgasd azt a szószátyárt!*

szószegő ♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

Adott szavát, ígérte meg nem tartó. *Hogy lehet szószegő egy barát?* (Főnévi használatban:) *Szóba se állok többé azzal a szószegővel!*

szószék ♦♦♦♦ fn

Alacsony mellvéddel körülvett szónoki emelvény. *A templom szószékét gyönyörű csipke díszítette.*

szószóló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos)

Olyan személy, aki valakinek az érdekében szót emel. *Az iffjúság szószólójaként nyilatkozott a kábítószer elleni harcról.*

szótag ♦♦♦♦ fn

Olyan hangtani egység, amely egy magánhangzót tartalmaz. *A világoosság szó négy szótagból áll.*

szótár ♦♦♦♦ fn ~ok vagy ~ak, ~t vagy ~at, ~a vagy ~ja

1. Egy adott nyelv szavainak egy részét betűrendben értelmező, illetve idegen nyelvű megfelelőjét megadó könyv. *Vannak egynyelvű, például értelmező, műszaki, valamint kétnyelvű szótárak. A szófejtő és a helyesírási szótár a szavakról eredetük, illetve helyesírásuk szempontjából nyújt felvilágosítást.* 2. (választékos) Egyéni szókincs. *Ez a kifejezés nincs meg a szótárában. Szegényes a szótára.*

szótlan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Szükszavú, kevés beszédű. *Egész nap szótlan volt, csendben maradt. Szótlan fiatalember, alig hallani a hangját.* 2. *Szótlantul:* tiltakozás, ellenkezés nélkül. *Ezt már nem nézhetjük szótlantul!*

szóval ♦♦♦♦ hsz

1. Egyszóval. *Bejárták a Dunántúlt, az Alföldet, a Duna–Tisza közét, szóval az egész országot.* 2. Tehát. *Szóval nem hallgatsz meg?*

szóváltás ♦♦♦ fn (választékos)

Összeszólalkozás, kisebb veszekedés. *Élénk szóváltás támadt közöttük.*

szóvirág ♦♦ fn

Fellengzős, tartalmatlan, üres szókép. *Kérlek, mellőzd a szóvirágokat.*

szóvivő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Valakinek a nevében, képviselőjében nyilatkozásra felhatalmazott személy. *A kormány szövívője sokszor nyilatkozik a tévében.*

szovjet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je (kissé régi)

1. Az egykori Szovjetunióban a lakosság küldötteiből álló államhatalmi és -igazgatási szerv. *Ülésezett a szovjet.* 2. (bizalmas) *Szovjetek: szovjet emberek. A szovjetek sokat szenvedtek Sztálin uralma alatt.* 3. (Jelzőként:) Az egykori Szovjetunióhoz tartozó, azzal kapcsolatos, onnan származó. *Szovjet úrhajós járt először a világűrben. A szovjet csapatok körülzárták Budapestet, megkezdődött az ostrom.*

szózat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (választékos)

1. Ünnepeles felhívás. *A kormányfő szózatot intézett az ország lakosságához.* 2. Figyelmeztető, intő beszéd. *Dörgedelmes szózatot intézett az osztályhoz magaviseletük miatt.*

sző ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Kelmét, mintát) fonalak, szálak összefűzésével készít. *Édesanyja még ma is vásznat sző. A terítőbe mintát is szőtt.* 2. (Pók, rovar hálót vagy gubót) levegőn vékony szállá szilárduló váladékából készít. *A selyemhernyó gubót sző. Hálót szőtt a sarokba a pók.* • *Hálót sző valakinek:* tervezi, hogy megtéveszti. 3. (választékos) Írásmű cselekményét valahogyan bonyolítja. *Jó író, szellemesen, izgalmasan szövi a mesét. Vicceket szőtt előadásába.* 4. (Kifejezésekben:) • *Ábrándokat, álmokat sző:* ábrándozik, álmodozik. | *Összeesküvést sző:* összeesküszik másokkal valaki vagy valami ellen.

szöcske ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Bokros, füves helyen élő, hosszú csápú, ugrólábú, egyenes szárnyú rovar. *Ne ugránozz annyit, mint egy szöcske!*

szög¹ ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Szeg.

szög² ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A síknak egy pontból kiinduló két félegyenes által határolt része. *A szög két szára 45°-ot zár be. A lejtő 20°-os szögben emelkedik.* 2. Nézőpont. *Ebből a szögből nem lehet jól látni, mi történik a színpadon.*

szöges ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)

• *Szöges ellentét:* valamivel teljesen szembenálló ellentét. *Amit tesz, az szöges ellentétben van a szavaival.*

szögesdrót ♦♦ fn

Hegyes tüskékkel ellátott drót(kerítés). *A szocializmusban a szocialista országokat szögesdróttal választotta el a Nyugattól. Az állatkertben a vadállatok ketrecét szögesdróttal is körülkerítik.*

szögez ♦♦♦ ige **szegez** ~ni

Valamibe szögeket ver, illetve szöggel rögzít valamit. *Hallottam, egész délután szögezett. A falra szögezte a szőnyeget.*

szöghajú ♦ mn ~ak, ~t, ~an (népi)

1. (régli) (Gesztenye)barna hajú. *A csinos, szöghajú leány csábosan tekintett a legényre.* 2. Vastag szálú, egyenes hajú. *A fa mögül előbukkant egy szöghajú üstök.*

szöglet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Szeglet. *Anyám szeme szögletében már megjelentek az első ráncok.* 2. (Labdarúgásban:) A futballpálya sarka, illetve az onnan történő szabadrúgás. *A védő az alapvonalon kívülre rúgta a labdát, ezért az ellenfél szögletet rúghatott.*

szögletes ♦♦♦♦ mn **szegletes** ~ek, ~et, ~en

1. Olyan (tárgy), amely sarkokban végződik. *A zakó eleje szögletes, nincs lekerekítve.* 2. Határozott vonalú, csontos (arc). *A szögletes arc inkább férfias.* 3. Esetlen, darabos. *Feltűnt a folyosó végén szögletes mozgásával. Szögletes modora sok kellemetlenséget okozott neki.*

szökdécsel ♦ ige ~ni

Könnyedén ugrándozik. *A kecskegida vidáman szökdécselt az anyja után.*

szőke ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Világos színű (haj, szőrzet). *Szőke pihék vannak a karján. A haja és a szakála is szőke.* 2. Ilyen hajú. *A szőke lányt szólította meg.* (Főnévi használatban:) *A szőkéket kedveli.* 3. Az ilyen haj színéhez hasonló. *„Szőkék a mezők, Ha dús kalással jó a sárguló nyár”* (Juhász Gy.: Milyen volt szőkesége). 4. Iszaptól sárgás színű. *A szőke Tisza hajjait próbálja lefesteni.*

szökell ♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Könnyedén, lendületesen ugrik. *A zerge egyik szikláról a másikra szökell.* 2. Hirtelen és nagy mennyiségben valahova jut. *A vízugár magasba szökellt. A vér az arcába szökell a szégyentől.* 3. Merészen a magasba mered, ível. *A templom tornya büszkén, kecsesen szökell a magasba.*

szőkevény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Valahonnan el- vagy megszökött személy. *A rendőrség nagy erővel nyomoz a szőkevények után.* (Jelzőként:) *Szőkevény fegyenc bujkál az erdőnkben.*

szők|jik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Felügyeletet kijátszva távozik valahonnan. *Az elítélt a börtönből a családjához szökött.* 2. Menekül valaki elől. *A barátai elől is szökött.* 3. (választékos) Ugrik valahova. *Könnyedén egy kiálló szikladarabra szökött.* 4. (választékos) Lövell valahova. *Magasba szökött a vízugár.* 5. (választékos) Tódul valahova. *Minden vére a fejébe szökött. Könny szökött a szemébe.* 6. Észrevétlenül távozik valahonnan. *Szökök a vezetékől a gáz, szerelőt kell hívni!*

szökőév ♦♦ fn

366 napból álló év. *Minden negyedik év szökőév.* • (bizalmas) *Minden szökőévben: nagyon ritkán. Sajnos, csak minden szökőévben találkozunk.*

szőlő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je vagy (népi, régi) *szőleje*

1. Összel érő, édes vagy savanykás ízű, fürtös bogyótermésű, fogyasztásra és bor készítésére használt gyümölcs. *Fekete, mézédés szőlő terem a kertünkben. A fehér szőlőt szeptember végén szüreteljük, a gyerekek szeretik a belőle préselt mustot.*
 2. Ezt termő, sok fajtában termesztett, kacsokkal kapaszkodó cserje. *A kerti út mellett nem metsszük alacsonyra a szőlőt, lugasnak neveljük.* 3. Az a földterület, ahol ilyen növényt termesztenek. *Vasárnap kimegyünk a barátunk szőlőjébe.*
- szőnyeg** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
 1. Szőtt vagy csomózott textilanyagból készült berendezési tárgy. *A szoba padlóját szőnyeggel borította be. A falon is volt néhány szép keleti szőnyeg.* 2. Lapos, matracszerű, az ütődést tompító tornaeszköz. *A két birkózó egymásnak feszül a szőnyegen.* 3. (választékos) A földet borító felszíni réteg. *Szeretett volna elterülni a hó vastag szőnyegén. Az avar szőnyege teljesen befedte a fák alját.* 4. (Kifejezésekben:) • *Szőnyegen forog vagy van valami:* napirenden van, tárgyalnak róla. *Újra gazdasági kérdések forognak szőnyegen.* | *Szőnyegre hoz:* (ügyet, kérdést) felvet. *Szőnyegre hozta a színházak kérdését.*
- szőr** ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e
 1. Szaruanyagból való szálak összessége. *Még a hátát is szőr borítja. Nagyon hullik a macskám szőre.* • *Szórén üli meg a lovat:* nyereg nélkül. 2. Levágott állati szőr mint nyersanyag. *Szőrrel tömik ki a matracot.* 3. Ehhez hasonló képződmény. *Némelyik növény szárát, levelének belső oldalát is szőr fedi. Szúrja a nyelvemet a barack szőre.*
- szőrén-szálán** ♦ hsz (bizalmas)
 Nyomtalanul, megmagyarázhatatlan módon. *Szőrén-szálán eltűnt a csomagom.*
- szőrf** ♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je
 Hosszú deszkából és a ráerősített vitorlából álló vízi sporteszköz. *Ügyesen egyensúlyoz a szőrfön.*
- szőrme** ♦♦ fn ~k, ~t, ~je
 Ruházati célra kikészített állati bőr. *Szőrmevel kereskedik.*
- szőrmentén** ♦ hsz (bizalmas)
 Óvatosan. *Vigyázz, szőrmentén bánj vele!*
- szörny** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
 Szörnyeteg. *Csúf szörnyekről álmodott.* • (választékos) *A zöld szemű szörny:* a féltékenység.
- szörnyeteg** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
 1. Torz alakjával iszonyatot keltő képzeletbeli lény. *Egy tűzokádó szörnyeteg volt a rajzfilmben.* 2. Kegyetlen, aljas, gyalázatos ember. *Kíméletlen szörnyeteg, legyilkolta a túszoikat.* 3. (választékos) Pusztító veszedelem. *Az AIDS szörnyetege tartja rettegésben a fiatalokat.*
- szörnyű** ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en vagy szörnyen
 1. Iszonyatot keltő. *Szörnyű látvány volt a csatatér. Szörnyű kegyetlenség volt lelőni az állatokat.* 2. Utálatot keltő. *Szörnyű ember, ápolatlan és lerázhatatlan.* 3. Rendkívül nagy. *Szörnyű rendtelenség fogadta.* 4. (bizalmas) (Határozószzerűen:) Rendkívül, szerfölött. *Szörnyű csinos ez a lány. Szörnyű jól szórakoztak a buliban.*
- szörnyülködik** ♦♦ ige ~ni
 Hangos szavakkal kifejezi elképedését. *A nagymama azon szörnyülködik, hogy az unokáját otthon akarják hagyni egyedül.*
- szőröstül-bőröstül** ♦♦ hsz
 1. Szőrével, bőrével együtt. *A kutya szőröstül-bőröstül megette a nyulat.* 2. (tréfás) Teljes egészében. *Meghívták az egész rokonságot szőröstül-bőröstül.*
- szörp** ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je
 1. Cukrozott, sűrített gyümölcsle. *Málnából és meggyből szörpöt készít.* 2. Ennek (ásvány- vagy szóda)vízzel hígított keveréke. *Kérek egy pohár szörpöt!*
- szórszálhasogató** ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an (rosszalló)
 Főlegesen aprólékos. *Szórszálhasogató ember, minden apróságba beleköt.* (Főnévi használatban:) *Ne hallgass a szórszálhasogatókra, végezd nyugodtan a dolgodat!*
- szósz** ♦♦ fn ~ök, ~t, ~e
 1. Összetört és megtisztított len vagy kender rostjainak megfonható tömege. *A korán nyítt kender szósze gyenge, fonás közben elszakad.* 2. Pihés, könnyű szál. *Mi ez a szósz itt a ruhádon?* 3. (tréfás) (Enyhén indulatos beszédben, nyomósításra vagy meglepettség kifejezésére:) *Mi a szósz! Mi a szósz akarsz már megint?*
- szószmőtől** ♦ ige ~ni (bizalmas, néha rosszalló)
 Piszmog, vacakol valamivel. *Három gomb felvarrásával szószmőtől már egy órája.*
- szösszenet** ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (bizalmas)
 Rövid, vázlat- vagy jegyzetszerű írás. *Az újság mai számában is van egy szösszenete.*
- szóttas** ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~e
 Házilag szőtt anyagból készült. *Szóttas kendő, terítő, függöny volt kiállítva a néprajzi gyűjteményben.* (Főnévi használatban:) *Gyűjti a népi szóttasokat.*
- szövedék** ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
 1. (ritka) Szőtt kelme. *Ebből a díszes szövedékből előkelő ruha készült.* 2. Egyes hernyók, pókok által kibocsátott, hálószerűen kereszteződő szálak összessége. *Kövér légy akadt a pók szövedékébe.* 3. Kuszán összefonódott ágak, indák stb. összessége. *A lombok szövedékében egész madárraj lakik.* 4. Tények, események, kapcsolatok, illetve híresztelések átláthatatlanul bonyolult és szoros összefüggésrendszere. *Nem ismerem ki magam a törvények szövedékében. A társaság kétes gazdasági kapcsolatainak szövedéke behálózta az egész országot. A mendemondák szövedékében lassan már elvész az igazság.*
- szöveg** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Közleménynek nyelvileg megformált egésze. *A szöveg a kommunikáció egysége. Tollbamondáskor az osztály hallás után írja le a felolvasott szöveget.* 2. Dalnak, színpadi zeneműnek szavakból, mondatokból álló része. *Ki írta ennek az operának a szövegét? A színész elfelejtette a szövegét.* 3. (bizalmas) Fecsegés, üres beszéd. *Sok a szöveg!*
- szövegszerkesztő** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
Szövegek megírására, összeállítására, megformázására, rendezésére és kinyomtatására használatos számítógépes program. *Az új szótárt már nem írógépen, hanem számítógépen, speciális szövegszerkesztővel írják.*
- szövet** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
1. Gyapjúból vagy más fonalból szövással készített anyag. *A kabát szövetét egy drága boltban választottuk.* (Jelzőként:) *Szövet falborítás és gyönyörű bútorok teszik különlegessé a szobát.* 2. Sejtszövet. *A test szöveteit tanulmányoztuk mikroszkóp alatt.*
- szövetkezet** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
1. Valamely gazdasági tevékenység végzésére önkéntes társuláson alapuló szervezet. *Cipőkészítő szövetkezet költözött az utcánkba.* 2. Mezőgazdasági termelőszövetkezet. *Falun a szövetkezetek nagy része megszűnt, de újak is alakultak.*
- szövetkezik** ♦♦♦♦ ige ~ni
(Több személy vagy csoport) együttműködésre összefog. *A város polgárai szövetkeztek a betörőbandák ellen.*
- szövétnek** ♦ fn ~ek, ~et, ~e (régí)
Kezdetleges fáklya. *A szövétnek világánál alig vehettem ki arcvonásait.* (átvitt) *A kultúra szövétéke már évezredek óta világít.*
- szövetség** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
1. Meghatározott időre szóló egyezség, illetve az azt kötő államok csoportja. *Európa államai gazdasági és politikai szövetséget kötnek. A kis ország váratlanul kilépett a szövetségből.* 2. Megállapodás. *A két párt szövetségre lépett egymással, kölcsönösen segítik egymást a választásokon.* 3. Kisebb egyesületeket összefogó szervezet. *Megalakult a gyermekkorúak szövetsége.* 4. A zsidó és keresztény hitben Istennek a kiválasztottakkal, illetve a hívő emberekkel fenntartott kegyelmi viszonya. *Istennek Ábrahámmal kötött szövetsége hitünk alapja.*
- szövevény** ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (választékos)
1. Bonyolultan összefonódott együttes. *Ágak, indák szövevényébe akadunk, amikor letértünk az ösvényről.* 2. Bonyolult, áttekinthetetlen helyzet. *Az intrikák, rágalmak szövevénye megkeseríti életünket.*
- szövődik** ♦♦♦ ige ~ni (csak 3. személyben)
1. (Egy vagy több szál) összekuszálódik. *A fonal egy nagy gubanccá szövődött.* 2. (Kapcsolat, viszony) keletkezik, támad. *Szerelmem szövődött közöttük. Szoros barátság szövődött köztünk.*
- szövődmény** ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
Betegség folyamán fellépő más betegség vagy működési zavar, amely a gyógyulást késlelteti. *Influenzás volt, és szövődeményként tüdőgyulladás lépett fel nála.*
- szövőszék** ♦ fn
Állványszerű berendezés, amelyen kézi erővel vásznat, szőnyeget készítenek. *A skanzenben bemutatták, hogy hogyan működik a szövőszék.*
- szpartakiád** ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (kissé régi; Fv; Ka választékos)
Nagyszabású, ünnepélyes sportrendezvény. *A rendszerváltás előtt négyévenként rendeztek szpartakiádot Csehszlovákiában.*
- szponzorál** ♦♦♦ ige ~ni
(Rendezvényt, szervezetet, sport- vagy művészeti intézményt, versenyt, előadást, illetve versenyzőt, sportolót) (reklámozási lehetőségért cserébe) anyagilag támogat. *A sportközvetítést sportszergyártó cégek szponzorálják.*
- sztár** ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja
Híres, körülrajongott, felkapott színész, énekes, sportoló stb. *Amerikában a sztárok óriási luxusban élnek. A televíziós sztárok szerepeltetése általában garantálja a műsor sikerét. A legendás futballcsapat sztárja bejelentette visszavonulását. Az ügyvédek között is vannak sztárok, akik a legkeresettebbek, legeredményesebbek, de általában ők dolgoznak a legdrágábban a szakmájukban.*
- sztereó** ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n
A hangforrások térbeli elhelyezkedését (két irányból) érzékeltető hatású. *Vettem egy sztereó cédélejátszót két nagy teljesítményű hangfallal.*
- sztrájk** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
A munkavégzésnek bizonyos időre való szervezett és tömeges megszüntetése gazdasági vagy politikai cél elérése érdekében. *Gazdasági sztrájkot szerveztek a vasutas szakszervezet vezetői.*
- sztyepp** ♦ fn **sztyep** ~ek, ~et, ~e vagy ~je
Fátlan, füves síkság, pusztaság. *Bejárta a nagy orosz sztyeppet.*
- szú** ♦♦♦ ~k, ~t, ~ja
A fában járatokat rágó apró bogarak családjába tartozó kártékony rovar. *Szú rágja a szilvafánkat, úgy látszik, beteg. Eszi a szú a bútorokat.*
- szuka** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Kutya(félék) nősténye. *Van egy nagyon okos németjuhász szukám, kutyaiskolába járunk hetente kétszer. A farkas szukája dühösen védi a kölykeit mindenkitől.* (Jelzőként:) *Vemhes lett a szuka törpeuszkárom.* 2. (durva) Nő(személy). *Ha kiderül, hogy megcsalt, dob ki azt a szukát!*
- szultán** ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Mohamedán uralkodó, különösen török császár. *A török szultán a fél világ ura volt. A szultánok tanácskozására nem mehettek be újságírók.*

szundikál ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Rövidebb ideig félálomban pihen. *Délután szundikált egy kicsit.*

szunnyad ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Nyugodtan, de nem mélyen alszik. *Reggelig még szunnyad egy órát.* 2. Nyugszik, pihen. *Itt szunnyadnak az őseim.* 3. Rejtőzik, lappang. *Nagy erő szunnyad benne.*

szúnyog ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Hosszú lábú, keskeny szárnyú kis vérszívó rovar. *Balatonon elektromos riasztót használunk a szúnyogok ellen. A szúnyog csipése nagyon viszket.*

szuper ♦♦♦ mn ~ek vagy ~ok, ~t, ~ül vagy ~ul (bizalmas)

1. Kiváló, remek. *Szuper volt a kirándulás! Szuper buli lesz a hétvégén!* 2. (Főnévi használatban:) Különleges minőségű, nagy oktánszámú benzin. *Szupert szoktam tankolni.*

szuper- ♦♦ összetételi előtag

1. Valamit meghaladó, valamin felüli. *A szupermarketek a legnagyobb üzletek közé tartoznak.* 2. Kiváló, különleges. *Szuperbenzint szoktam tankolni. Szuperokos gyerekei vannak.*

szupermarket ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Főleg élelmiszert és háztartási cikkeket árusító, nagy alapterületű önkiszolgáló áruház. *Hétköznap a sarki közértben, hétvégén a szupermarketben szoktunk vásárolni.*

szúr ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hegyes tárgyat mélyeszt valahova. *A napernyő nyelét a strand homokjába szúrta. A verekedésben hátra szúrták.* • Szíven szúr valakit: a) szívébe mélyeszt a fegyvert b) váratlan keserűséget okoz neki. *Szíven szúrt ez a mondatod!* 2. Ráhúz valamire valamit. *Szalonna-, hús- és hagymaszeleteket szúrt a nyársra.* 3. Szövegbe beleír valamit. *Gyorsan a levél végére szúrt még két szót.* 4. A testbe mélyedve fájdalmat okoz. *Szúr a tarló, ha mezitláb mész rá.* 5. Nyilalló fájdalom támad valamiben. *Szúr az oldalam, mert sokat futottam.* 6. Bánt, sért valakit. *Minden szava szúr.* • Szúrja a szemét valami, valaki: bosszúságot okoz neki, idegesíti. *Szúrja a szemét az új kolléga.*

szurdok ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

Nagyon mély, meredek falú völgyszakasz. *Megcsillan a víz a szédítő mélységben a szurdok alján.*

szurkál ♦♦ ige ~ni

1. Ismételten megszúr valamit, valakit. *Tüvel szurkálja a szomszédját. Pipáját szurkálja, hogy jobban szellőzzön.* 2. Gúnyos szavakkal piszkál valakit. *Örökké szurkálja a társait.*

szurkol¹ ♦ ige ~ni

Szurokkal ken, illetve megtölt valamit. *Szurkolják a gerendákat, hogy át ne ázzanak. Most szurkolják a járda réseit a házunk előtt.*

szurkol² ♦♦ ige ~ni

1. (bizalmas) Félve izgul (valakiért). *Szurkolj, hogy sikerüljön a vizsga!* 2. (Számonkéréstől, megmérettetéstől) fél, izgul. *Annyira szurkolt a vizsgán, hogy végül már a saját nevét sem tudta.* 3. (Sport)versenyen, mérkőzésen valakinek vagy valamelyik csapatnak a győzelmét kívánva izgul. *A Fradinak szurkolok. Te kinek szurkolsz a diákigazgató-választáson?*

szurok ♦♦♦ fn *szurkok, szurkot, szurka*

A köszénkátrány lepárlása után visszamaradó fényes, fekete anyag. *Szurkot öntöttek a járdára, beleragadt a cipőm.*

szurony ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A puská végére erősíthető szűrőfegyver. *A katonák feltűzték a szuronyt.* (Vezényszóban:) *Szuronyt szegezz!*

szűrőpróba ♦ fn

Olyan vizsgálat, amely az ellenőrizendő dolgoknak csak egy, találmra kiválasztott részére terjed ki. *Nincs sok idejük az ellenőrzésre, ezért csak szűrőpróbát végeznek.*

szűrős ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Hegyes végével, erős szálaival szűrő. *Szűrős a rózsza tüskéje. Szűrős a szakállad!* 2. Kellemetlenül erős, csipős (szag). *Szűrős szag volt a vécében.* 3. (rosszalló) Átható, barátságtalan voltával szorongó érzést keltő (nézés). *Szűrős tekintete miatt féltünk a matektanártól.* 4. (rosszalló) Bántó, sértő. *Rosszul estek neki a szűrős szavak. Szűrős megjegyzéseket tett amiatt, hogy nem vittük magunkkal.*

szurtos ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an (választékos)

Elhanyagolt, piszkos, mocskos. *Szurtos lakás fogadott, amikor visszaértünk a nyaralásból. Szurtos kisfiú kéregetett a templom kapujában.*

szusz ♦♦♦ fn –, ~t, ~a (bizalmas)

(Kifejezésekben:) Hangos és szapora légzés. • *Kifogyott belőle a szusz:* kifulladt. | *Nincs már benne szusz:* a) nincs ereje valamihez b) már nem lélegzik, nem él. | *Győzi szusszal:* elég ereje van valamihez. *Alig győzöm szusszal az iramot.* | *Egy szuszra:* egy erőfeszítéssel, egyfolytában. *Elhadarta egy szuszra az egész történetet.* | *Alig van már benne szusz:* alig lélegzik. | *Belefojtja valakibe a szuszt:* megfojtja, megöli.

szuszék ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (népi)

Nagy láda. *A kamrában lévő két szuszék tele volt liszttel.*

szuszog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Orrán át hallhatóan lélegzik. *Nagyokat szuszog álmában.* 2. (bizalmas) Hangosan zihál. *Csak úgy szuszogott a fáradságtól, mire felért a hegytetőre.*

szutykos ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an (bizalmas)

A ráragadt piszoktól mocskos. *Szutykos kölyök rohant ki a focipályáról.*

szuvas ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Olyan (fa), amelyben szű van. *Szuvas ládát vett a régiségkereskedőnél.* 2. Lyukas, odvas (fog). *Sok szuvas foga van, mert nem járt fogorvoshoz.*

szűcs ♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

Szőrméből bundát, gallért stb. készítő, ezeket javító mesterember. *Csináltak egy kucsmát a szűcsnél.*

szügy ♦ fn ~ek, ~et, ~e

(Ló) törzsének a két mellső láb közötti része. *Az igavonó ló szügye izmos.*

szűk ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Kis átmérőjű, keresztmetszetű. *Szűk folyosó vezet a lakásba. Szűk a szoknyám dereka.* | *Szűkebb hazája* vagy *pátriája valakinek: szülőföldje. A költő ellátogatott szűkebb hazájába.* 2. Nem kielégítő. *A boltban szűk választék volt bakancsból. Szűken áll pénz dolgában.* • *Szűk esztendő:* inséges. *Reméljük, a szűk esztendő után jobb idők jönnek!* 3. Kevés személyből álló (közösség). *Szűk baráti körben ünnepeltek. A temetésen csak a szűk család vett részt.* 4. Szellemileg vagy lehetőségeit tekintve beszűkült. *Szűk látókörű emberrel nem érdemes vitatkozni. Szűknek érzi maga körül a viszonyokat. Szűk határt szab a munkának.* 5. *Szűkebb értelemben:* az eredeti jelentéshez képest kisebb körű fogalomra alkalmazva. *Szűkebb értelemben a világ közvetlen környezetünket jelenti.* 6. (Főnévi használatban, főként kifejezésekben:) • *Szűkében van valaminek:* kevés van neki belőle. *Szűkében vagyunk a kenyérnek.* | *Szűkét látja valaminek:* hiányzik neki. *Szűkét látja a szórakozásnak.*

szűkkeblű ♦ mn ~ek, ~t, ~en (választékos)

Elzárkózó, kicsinyes, érzéketlen. *Szűkkeblűen megtagadott minden támogatást az új tornaterem építéséhez.*

szűkmarkú ♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

Fösvény, fukar. *Ilyen szűkmarkú embert még nem ismertem.*

szűköl ♦♦ ige ~ni

1. Félelmében, fájdalomában nyöszörgésszerű hangot hallat. *Szegény kutya, egész nap szűköl.* 2. (ritka, rosszalló) Siránkozik. *Ha meglátta az ellenséget, gyáván szűkölt félelmében.*

szűkölköd|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Szegényesen, szűkösen él. *Egész télen fáztak, szűkölködtek.* 2. Hiánya van valamiben, szükségét szenved belőle. *Még a kenyérben is szűkölködtek.*

szűkös ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. A szükségesnél kevesebb. *Szűkös a bevételük. Szűkös jövedelme miatt kisebb lakásba költöznek.* 2. Szegényes. *Szűkös körülmények között él.* 3. (ritka) Nagyon szűk. *A régi lakásban csak szűkösen fértünk el.*

szükség ♦♦♦♦ fn -, ~et, ~e

1. Az a tény, hogy valakinek hiányzik az, ami, aki nélkül nem tud boldogulni. • *Szüksége van valamire, valakire:* nem tudja nélkülözni. *Hány számítógépre van szükségetek, hogy a vállalt feladatokat elvégezhessétek? A gyermeknek szüksége van anyára.* 2. Ínség, nyomor, szegénység. *Beköszöntött a szükség.* • *Szükséget szenved:* nyomorban él. 3. Kényszerűség. *Szükségből választotta a rosszabb megoldást.* • *Szükség esetén* vagy *esetére:* akkor, ha nincs más lehetőség. *Szükség esetén ez is megteszi.* | *Szükségből erényt csinál:* önkéntes áldozatnak tünteti fel azt, amit kényszerűségből kell megtennie. *Otthon felejtette a tízóraitját, ezért a szükségből erényt csinálva azt mondta, hogy aznap diétázik.* 4. • *Szükségét látja valaminek:* szükségesnek tartja. *Szükségét látta annak, hogy elutazzon.* 5. (népi, szépítő) (Kifejezésekben:) Vizelés, székelés. • *Szükségre megy* vagy *szükségét végzi:* vizelni vagy székelni megy, illetve vizelet vagy széklet. *Szükségét végzi a bokor mögött.*

szükséges ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan (dolog, személy), amire, akire a cél érdekében szükség van. *Megtette a szükséges intézkedéseket. Ehhez az építkezéshez sok ember szükséges.* 2. Szükségszerű. *Szükséges, hogy ez megtörténjék.*

szükséglet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valamilyen javak iránti igény. *Szellemi szükségletének már nem felelnek meg a mesék.* 2. (választékos, szépítő) Vizelés, illetve székelés. *Kis vagy nagy szükségletét a turista néha az erdőben intézi el.*

szükségszerű ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Olyan, ami elkerülhetetlenül adódik valamiből. *Az éjszakázás szükségszerű következménye a másnap reggeli fejfájás.* (Főnévi használatban:) *A szükségszerű és a véletlen viszonya a filozófia fontos kérdése.*

szükszavú ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Kevés beszédű, hallgatag. *Szükszavú ember, alig lehet hallani a hangját.* 2. Kevés szóval, röviden közölt. *Szükszavú parancs érkezett a főhadiszállásról: minden szakasz azonnal induljon a frontra.*

szül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Magzatát) a méhéből a világra juttatja. *Ikreket szült. „... nem szül gyáva nyulat Nubia párdúca”* (Berszenyi D.: A felkölt nemességhez). 2. (választékos) Okoz, kelt valamit. *A hazugság gyűlölködést szül.* 3. (gúnyos) Kinlódva készít valamit. *Most szüli irodalomdolgozatát.*

szüle ♦ fn ~k, ~t, ~je vagy ~je (népi, régi)

1. Szülő. *Kedves szüléd itthon van? „Nem csak magad menél, elvitted Szülék vidámságát, elvitted a Legszebb remények gazdag bimbáját”* (Vörösmarty M.: Kis gyermek halálára). 2. (népi) Nagymama. *Öreg szülém mindig fahéjas kaláccsal várt.* 3. (népi) Anyóka. *A szüle az erdőbe megy.*

szülésznő ♦♦ fn

Szülés levezetésére és az ezzel kapcsolatos egyéb teendők ellátására szakképesített női egészségügyi dolgozó. *A szülésznő már ott sürgőldött a vajudó kismama körül.*

születésnap ♦♦♦♦ fn

Valaki születésének az évfordulója, illetve az ebből az alkalomból rendezett ünnepség. *Mikor van a születésnapod? Szombaton tartom a születésnapomat, remélem el tudsz jönni!*

szület|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Anyja méhéből világra jön. *Fia született. „Itt születtem én ezen a tájon Az alföldi szép nagy rónaságon”* (Petőfi S.: Az Alföld). 2. *Valaminek született:* a) születésével valamely közösség tagja lett. *Magyarnak született.* b) hajlama van valamely hivatásra. *Kereskedőnek született.* | *Valamire született:* veleszületett hajlama van valamire. *Szerelemre született. Örömmre született.* 3. Létrejön, keletkezik. *Megszületett az új világrend. „Csak akkor születtek nagy dolgok, Ha bátrak voltak, akik mertek”* (Ady E.: A tűz csiholója).

szülő I. ♦♦ mn-i in ~k, ~t, –

Olyan (nő), aki szül. *A szülő nő hősiesen tűrte a fájdalmakat.*

szülő II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Apa vagy anya. *Az iskolából üzentek: menjen be az egyik szülő.* | *Szülők:* az apa és az anya együtt. *A fiatalok munkavállalásához a szülők hozzájárulása szükséges.* 2. Valaminek előidézője. *Vakmerősége tragédia szülője lett.*

szülőföld ♦♦♦♦ fn

Az a vidék, ország, ahol valaki született. *Visszatért szülőföldjére a száműzetésből.*

szünet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

1. Az az időszak, amikor nem folyik tevékenység. *Munka közben többször is szünetet tartanak. Az óráközi szünetekben az udvaron beszélgetnek. A nyári szünetet a nagyszüleinél tölti.* 2. Rövid ideig tartó csönd. *A szónok pillanatnyi szünetet tartott beszédében.* 3. Zenében, versben a hangzás folyamatának a ritmus kívánalmainak megfelelő megszakítása. *A verssor közepén szünet van.*

szünetel ♦♦♦♦ ige ~ni (hivatalos)

(Tevékenység) félbeszakad bizonyos időre. *A könyvek kölcsönzése a nyári hónapokban szünetel.*

szünidő ♦♦♦ fn

Tanítási szünet. *Nálunk a nyári szünidő több mint két hónapig tart.*

szün|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Erejében, mértékében csökken. *Szűnik a vihar. Szűnni nem akaró taps fogadta a színésznőt.*

szünnap ♦♦ fn (hivatalos)

Az a nap, amikor valamely üzem, intézmény tevékenysége szünetel. *Az utcánkban levő vendéglő hétfőnként szünnapot tart.*

szüntelen I. ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Megszakítás, szünet nélküli. *A szüntelen zenebonától már megfájdult a fejem.* 2. Gyakori, sűrűn ismétlődő. *Kimerítették a szüntelen görcsök.*

szüntelen II. ♦♦♦ hsz

Megszakítás nélkül, állandóan. *A Duna-parton szüntelen fúj a szél.*

szűr¹ ♦♦♦ ige ~ni

1. Lyukacsos eszközön, szűrőn átereszt valamit. *Tejet szűr, hogy ne legyen rajta bőr.* 2. • *Fogai között szűri a szót:* összeszorított fogakkal beszél. *Beszédét alig lehet megérteni, mert a fogai közt szűri a szót.* 3. (bizalmas) Szűrővizsgálatnak vet alá valakit. *Titeket mikor szűrnek?*

szűr² ♦ fn ~ök, ~t, ~e vagy ~je

Rendszerint vállra vetve viselt, bő, köpenyszerű posztó férfi felsőruha. *„Tedd le babám a szűrődet, Hadd ugorjak egyet véled”* (népdal).

szűr|csől ♦♦♦ ige ~ni

(Folyadékot) csücsörítve hangosan a szájába szív. *Forró a kakaó, csak szűr|csölni tudom.* (Tárgy nélkül:) *Ne szűr|csölj!*

szüret ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Az érett szőlő leszedése, kisajtolása és hordókba szürése, illetve az ekkor tartott multság. *Október végén lesz a szüret. Vig szüretet tartottak.* 2. Betakarítás. *Megérett az alma, most lesz a szüret.*

szürke I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. A fekete és a fehér szín vegyülékéből keletkezett színű. *Szürke macskánk van.* • *Szürke hályog:* a szemlencse elhomályosodásából eredő szembetegség. *Nagypapát szürke hályoggal műtötték.* 2. Egyhangú, unalmas. *A szürke hétköznapi után jólesik egy kis multság.* • *Szürke ember* vagy *hivatalnok:* jelentéktelen, jellegtelen. *Ide csupa szürke hivatalnok jár.*

szürke II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Szürke szín. *Nem kedvelem a szürkét.* 2. Szürke ló. *A hintó elé négy szürkét fogtak.*

szürkület ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Amikor már vagy még nincs éjszakai sötétség. *A hajnali és az alkonyi szürkületet is kedveli. Ha rosszul látsz a szürkületben, inkább ne vezess!*

szűrő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A folyadék átszűrésére használt lyukacsos eszköz. *Átöntötte a tejet a szűrőn.* 2. Fényszűrő. *Milyen szűrővel csináltad ezt a remek fényképet?* 3. (bizalmas) Ellenőrzés. *Nem ment át a szűrőn a repülőtéren, megtalálták kézipoggyászában a körömlőt.*

szűrődik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lassan és kismértékben szivárog. *A konyhából az ajtó résein át gáz szűrődött a szobába.* 2. (Fény) tompán jut valahova. *A bokrokon át egy zseblámpa fénye szűrődött a sátorba.*

szürrealizmus ♦♦ fn -, ~t, ~a

Tudat alatti képzeteket szabad képzettársításokkal kifejezni akaró XX. századi irodalmi és művészeti irányzat. *Salvador Dalí festményei a szürrealizmus lenyűgöző alkotásai.*

szűz I. ♦♦♦♦ mn szüzek, szüzet, ~en

1. Olyan (személy, különösen nő), akinek még nem volt nemi kapcsolata senkivel. *Ez a leány még szűz.* 2. (választékos) Ártatlan, tiszta. *Szűz tekintetét most is őrzí emlékeiben.* 3. Senkitől sem érintett, természetes állapotában lévő. *A frissen esett, szűz hóban sehol egy lábnyom. Ember nem járta, szűz vadonból áll az ország nagy része.* • *Szűz terület:* még senki által fel nem kutatott. *A felfedezők szűz területre léptek.* 4. (bizalmas) • *Szűz kéz:* olyan személy, aki először játszik valamilyen szerencsejátékot. *A szűz kéz nyerni szokott.* 5. (Tulajdonnévként:) Az állatöv egyik csillagképe, amelyben a Hold augusztus 23. és szeptember 22. között tartózkodik, illetve ennek jele. *A Szűz jegy születésével általában remekül kijövök.* • (bizalmas) *Szűz vagyok:* ebben a jegyben születtem.

szűz II. ♦♦♦♦ fn szüzek, szüzet, szüze

1. Szűz leány. *Jeanne d'Arc, az orléans-i szűz sok műalkotás főszereplője.* 2. Erről elnevezett csillagkép. *Az állatövben a Mérleget a Szűz előzi meg.* 3. Szűz Mária. *A Szeplőtelen Szűzhöz imádkozik.*

szvetter ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (rég)

Kötött, ujjas kiskabát. *Vedd fel a szvettert, fiacskám, mert hűvös van! Kötött egy jó meleg szvettert.*

T

tábla ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Iskolai falitábla. *Kovács, jöjjön ki a táblához!* 2. Oszlopra, falra erősített tájékoztató, figyelmeztető jelzés. *Útjelző táblát döntött ki a traktor.* 3. Szemléltető kép. *A szótárban színes táblák is vannak.* 4. Összefüggően megművelt földterület. *Hatalmas, sárga táblákban virít a napraforgó.* 5. (rég.) A rendi országgyűlés egyik része. *A főrendi tábla határozatot hozott.* 6. (rég.) Felsőbb fokú bíróság. *Ítélt a királyi tábla.*

táblaüveg ♦ fn

Lemez alakú öntött üveg. *A táblaüvegeket a közeli üvegestől rendelték meg az építkezéshez.*

táblázat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Rovatokra osztott tételes kimutatás. *Statisztikai táblázatokból vettük az adatokat. Keresd meg az igeragozási táblázatot!*
2. Verseny, bajnokság résztvevőinek teljesítményét és sorrendjét feltüntető tájékoztató. *A Ferencváros az utolsó forduló előtt négy pontos előnnyel áll a bajnoki táblázat első helyén.*

tabletta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Különböző alakúra préselt gyógyszer. *Víz nélkül nem tudom lenyelni a tablettát.*

tabló ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Csoport, csapat, osztály tagjainak arcképeiből készített összeállítás. *Nem láttam az érettségi tablótokat. Bajnoki tablók egész sora látható a szobájában.*

tábor ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Katonai alakulatok ideiglenes helye. *A sereg az ostromlott vár körül vert tábor.* 2. (rég.) Nagyobb katonai egység. *A török tábor fosztogatva vonult észak felé.* 3. Sátrakból, barakkokból álló telep. *A menekültek sokszor évekig laknak táborban. A gyerekek nyáron táborba mennek, a fiam ijásztáborba, a lányom rajztáborba.* 4. Valamilyen szempontból összetartozó személyek csoportja. *Az olvasók tábora érdeklődéssel fogadta az új folyóiratot. A konzervatív tábor nem támogatja a törvényjavaslatot.*

tábornagy ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

A legmagasabb rangú tábornok. *A tábornagyot kellő tisztelettel fogadták.*

tábornok ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Az ezredesnél magasabb rendfokozatú tisztek (vezérőrnagy, altábornagy, vezérezredes, hadsereg-tábornok) valamelyike. *A katonai parádé díszvendégei között voltak tábornokok is.*

tábortűz ♦♦♦ fn

Táborban este szabadban rakott tűz. *A tábortűz körül ülve népdalokat énekeltünk.*

tabu ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Érintési vagy említési tilalom a természeti népek hitvilágában, illetve az ilyen módon tiltott élőlény, tárgy. *A régi finnugor népeknél tabu tiltotta a medve vagy a farkas nevének kimondását. A törzsfő sátra tabu, idegenek nem léphetnek be.* 2. (tréfás) Túlságosan féltett, kímélt tárgy vagy személy. *Az íróasztalom számodra tabu, még takarításkor se nyúlj hozzá a holimhoz!*

taccs ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (rég.) (A sportnyelvben:) Oldalvonal, partvonal. *A taccsról nézte a játékot.* • *Taccsra tesz valamit, valakit: a)* (labdát) az oldalvonalon túl juttat. *Taccsra tette a labdát, most az ellenfél következik. b)* (szleng) félreállít. *Taccsra tette a férjét.* 2. (rég.) (A sportnyelvben:) Bedobás. *Az ellenfélről ment ki a labda, taccsot dobhatunk.* 3. • (szleng) *Kidobja a taccsot:* hány. *Elrontotta a gyomrát, ezért dobta ki a taccsot.*

tacskó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Rövid lábú, hosszú testű kutyafajta. *Egy kis fekete tacskót kapott születésnapjára.* 2. (rosszalló) Éretlen, felelőtlen kölyök. *Majd én ellátom a baját annak a zöldfülű tacskónak!*

tag ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Testrész, különösen végtag. *Minden tagom fáj a betegségtől. Alig bírja mozdítani a tagjait.* 2. Közösségnek valamely egyede. *Ő is tagja szervezetünknek. A testületnek egyszerű tagja volt, tisztség nélkül. A kormány tagjai összeültek.* 3. (szleng) Ember. *Egy tag érdeklődött utánad.* 4. Tagosított földterület vagy ennek nagyobb darabja. *Őt hold szántója volt egy tagban.* 5. (népi) A tanya, major körüli birtok(rész). *Kiment kapálni a tagba.* 6. Valamely egésznek elkülönülő része. *A szószerkezet tagjai nyelvtani viszonyban vannak egymással. Vonjuk össze az egyenlet harmadik és ötödik tagját!*

tág ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Nem eléggé feszes vagy szoros. *Tág a hurok, szorosabbra kell húzni. Tág ez a csizma, lötyög az ember lábán.* 2. Széles nyílású. *Tág a kapu, könnyen be tudsz állni a kocsiival.* • *Tágra nyit valamit:* szélesre, nagyra tárja, egészen kinyitja. *Tágra nyitja az ablakot, hogy kiszellőzzön a szoba. Tágra nyitotta a szemét a csodálkozástól.* 3. Tágas. *Egy tág udvaron főztük a halászlét.* • (rosszalló) *Tág lelkiismeret:* erkölcsi szigor és gátlás nélküli. *Ne vedd mércéül, tág a lelkiismerete.* 4. Nem elég konkrét. *Ez túl tág meghatározás.* • *Tágabb értelemben:* általánosabban véve. *Tágabb értelemben igazad van.*

tagad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Azt állítja, hogy valami nem olyan, vagy nincs, vagy nem történt meg. *Tagadom, hogy úgy történt a dolog, ahogy ti állítjátok. A katolikus egyház sokáig tagadta, hogy a Föld kering a Nap körül.* 2. Valami elkövetését nem ismeri be. *A vádlott tagad.* 3. Azt állítja, hogy valamely viszony, ítélet, közlés nem érvényes. *Ez a mondat: „Az ember nem halandó”, tagadja azt a mondatot, hogy „Az ember halandó”.*

tágas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

Nagy befogadóképességű. *Az erdőből egy szép, tágas mezőre értünk.*

tagbaszakadt ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Jól megtermett, vastag csontú (ember). *Kinizsi Pál erős, tagbaszakadt vitéz volt.*

tágít ♦♦♦ ige ~ani

1. Tágabbá tesz valamit. *A nikotin szűkíti, a koffein tágítja a vérereket. Az ujjnyi rést ökölnyi lyukká tágította. Tágított a rab feszes kötelékein.* 2. Valaki, valami elől meghátrálva visszavonul. *A dühös kutya nem tágított a kerítés mellől. A hűséges eb nem tágított gazdája mellől.*

taglal ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Elemelve fejteget valamit. *A tudósító hosszasan taglalta az eseményeket.*

tagló ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Vágómarha leütésére való súlyos fejsze. *A mészáros taglóval üti agyon a marhát.* 2. (rég.) Csatabárd. *Súlyos taglója nagy veszély volt az ellenségre.*

tagol ♦♦♦ ige ~ni

1. Nagyobb részekre oszt valamit. *A drámát felvonásokra szokás tagolni.* 2. Hangsúlyokkal, szünetekkel mond valamit. *Jól tagolja mondanivalóját.*

tagozat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Szervezetileg elkülönülő kisebb egység. *Az intézmény tagozatokra oszlik.* 2. Tananyag, oktatási forma szerint elkülönülő kisebb (iskolai) egység. *A gyerek matematika tagozatra jár. Alsó és felső tagozat is van a falu iskolájában.* 3. (Építészetben:) Tagoló és díszítő szerkezeti elem. *A falfelület síkját a tagozat töri meg.*

tágul ♦♦♦ ige ~ni

1. Fokozatosan tágabbá válik. *Most szorít ugyan, de a hordástól majd tágul a cipő.* 2. Térfogatában növekszik. *Melegben tágulnak a testek.* 3. Lazul. *A kötés tágul, már egészen laza.* 4. (népi, durva) Távozik. *Tágulj innen! Takarodj!*

táj ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Egységes arculatú (kisebb) földterület. *A Dunántúl dombos tájain még sosem járt. „Mit nekem te zordon Kárpátoknak Fenyvesekkel vadregényes tája!” (Petőfi S.: Az Alföld)* 2. Vidék, környék. *A színét sem látták többé azon a tájon.* • Valakinek a háza tája: otthona. *Régen nem jártam a házuk táján.* 3. A test valamely meghatározott része, valamely szerv környéke. *Szorítást érez a szíve táján.*

tájéék ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valaminek a környező területe. *Eötvös Károly remek könyvet írt a Balaton tájékaról.* 2. Valamely testrésznek a környéke. *Ökölvívók tudják, hogy a gyomor tájéka érzékeny terület.* 3. (választékos) Táj. *Festői, kies tájékon sétáltunk.*

tájékozatlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Olyan (személy), aki nem tájékozott, nem ismerős valahol, illetve valamiben. *Egy tájékozatlan turista tanácstalanul nézegeti térképét. Uram, ön meglehetősen tájékozatlan e téren.*

tájékozódik ♦♦♦ ige ~ni

1. Megállapítja az irányokat, égtájakat, illetve az eligazodás útját. *A legnagyobb sötétben vagy ködben is jól tájékozódik.* 2. A valamiben való eligazodáshoz értesüléseket szerez, adatokat gyűjt. *Fontos döntések előtt nem árt tájékozódni.*

tájékozott ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Olyan (személy), akinek kellő ismeretei vannak valamiben, értesülései vannak valamiről. *Igen tájékozott szakmai kérdésekben. Tájékozott a könnyűzenében. Tájékozott az ókori irodalomban.*

tájékozottat ♦♦♦ ige ~ni

1. Útba igazít valakit. *Az útkeresztződésben táblák tájékoztatják a közlekedőket.* 2. Beszámol valamiről. *A sajtó dolga, hogy elfogulatlanul tájékoztasson az eseményekről.* 3. Felvilágosítást ad valakinek valamiről. *Tájékoztatták őnt a jogairól?*

tájfun ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Kelet-ázsiai trópusi forgószél. *A pusztító tájfun dzsunkák tucatjait süllyeszti el a tengeren.*

tajga ♦ fn -, ~t, ~ja

Tülevelű őserdő Európa és Ázsia északi részén. *A szibériai tajga sokféle prémes állat hazája.*

tájkép ♦♦♦ fn

1. Természeti tájat ábrázoló kép, különösen festmény. *A németalföldi festők tájképei hatalmas összegekért cserélnek gazdát. A tájképet egy balatoni öbölről festették.* 2. (választékos) Természeti táj, illetve ennek látványa. *A hegyoromról vadregényes tájkép tárult az utazók szeme elé.*

tájszólás ♦♦ fn

Az ország egy-egy vidékén beszélt helyi nyelv. *A szegedi tájszólás jellegzetessége az ő-zés. Tájszólásban beszél.*

tajték ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

1. Erjedő vagy hevesen mozgó folyadék felszínén keletkező fehér hab. *A parti sziklákon a hullámok gyöngyöző tajtékat hánynak.* 2. Hajszolt állat habzó nyála vagy izzadsága. *A hosszú vágótól szakad a lóról a tajték.* 3. Lyukacsos szerkezetű,

könnyű közet. *A könnyű tajték nem merül el a vízben. Tajtéknak is hívják azt a követ, amellyel a bőrkeményedést szokták ledörzsölni.*

tajtékpipa ♦ fn

Lyukacsos szerkezetű, könnyű kőzetből, a tajtékközből faragott pipa. *Délutánonként a méhesben szívta tajtékpipáját.*

tajtéksz|ik ♦♦ ige ~ani

1. Tajték képződik valamin. *Viharban tajtékszik a tenger.* 2. Habos nyál vagy veríték csurog valakiről, valamiről. *A nyavalyatörős beteg szája a roham alatt tajtékszik. A vágától tajtékszott a ló.* 3. • *Tajtékszik a dühítől:* eszeveszetten dühöng, tombol.

takács ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Szövással foglalkozó háziiparos. *A takácsok szövészeiken szőtték az ingnek, gatyának való gyolcsot. Takács volt a dédapám.* 2. (rég) Manufaktúrában dolgozó szövőmunkás. *A lyoni takácsok felkelése 1831. november 21-én volt.*

takar ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Úgy helyezkedik el, hogy az, aki vagy ami mögötte vagy alatta van, nem látszik. *Sűrű felhők takarják a napot. Testével takarja barátját a golyók elől.* 2. Valamibe göngyöl, burkol valamit. *A kenyeret kendőbe takarja.* 3. Beborít, elfed valamit. *A bútorokat ujjnyi porréteg takarja. Arcát fátyol takarja. (átvitt) Rongyos kabátja nemes szívet takar.* 4. Leplez, álcáz valamit. *Elégedetlenségét takarni igyekszik.* 5. (népi) Termést betakarít. *Péter-Pál napja után takarunk.*

takarék ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (bizalmas)

1. Takarékpénztár. *Vegyél ki ötezer forintot a takarékból!* 2. Takarékláng. *Takarékra állítottam a fűtést, mert már elég meleg van.* (bizalmas) • *Állítsd magad takarékra!:* ne idegeskedj, ne buzgólkodj főlegesen.

takarékoskod|ik ♦♦♦ ige ~ni

Beosztással él. *Egész életében takarékoskodott. Takarékoskodik valamivel:* a lehető legkevesebbet használ fel belőle. *Nagyon takarékoskodik az árammal. Takarékoskodik az erejével, amióta súlyos betegségéből felgyógyult.* • *A hasán takarékoskodik:* keveset költ élelemre. | *Nem takarékoskodik a szóval:* bőbeszédű.

takargat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Többször letakar, beburkol valamit, valakit. *Egész éjjel a beteg gyereket takargatta.* 2. Titkol, rejteget valamit. *Mindent elmondok őszintén, nincs mit takargatnom.* 3. (népi, régi) Kuporgat. *Takargatott, hogy egy új csizmát vehessen.*

takarít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Helyiséget) a por, piszok eltávolításával tisztává tesz, illetve valahol a port, piszkot eltávolítja. *Hetente legalább egyszer takarítis a szobádban! Gyakran takarítják az irodát.* 2. (rég) (Terményt) betakarít. *Még eső előtt takarították a szénát. Csűrbe takarították a gabonát.* 3. (népi) Takarékossgal szerez valamit. *Két évi munkával öt hold földet takarított.*

takarmány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Háziállatok számára levágott, begyűjtött vagy feldolgozott növényi eledel. *A szecs-kázott, silőzött kukorica kitűnő takarmány a háziállatoknak.*

takaró ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Általában ágy nagyságú textildarab, amellyel valaki a fekvőhelyén betakarózik. *Magára húzza a takarót.* 2. Valaminek a betakarására használt terítő. *Hol a varrógép takarója?* 3. Az, ami valamit leplez, palástol. *Kedvessége csak az önzésének takarója.*

takarod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni (durva)

Visszavonul, elkotródik valahonnan. *Vége eltakarodott! Takarodj a szemem elől!*

takarodó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

(Katonaságnál, táborban, diáktothonban:) Nyugovóra térés. *Takarodó után már beszélgetni sem szabad.* • *Takarodót fúj:* a) megadja a katonákat este visszatérésre, illetve lefekvésre szólító kürtjelet. *Takarodót fújnak a laktanyában.* b) felhagy a támadással és visszavonul. *Az ellenség takarodót fújt, vége a csatának.*

takaros ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. (népi) Szemrevaló, tiszta, rendes (személy, általában nő). *Takaros menyecske volt a felesége.* 2. Formás, rendben tartott. *A Balatonnál van egy takaros nyaralójuk.* 3. (bizalmas) Elég nagy (pénzösszeg). *Takaros summát tart a bankban.*

takaróz|ik ♦ ige **takarózz|ik** ~ni

1. (Fektében vagy ültében) valamivel takarja magát. *Éjszaka is csak egy vékony pléddel takarózik.* 2. (rosszalló) Mentetgetőzik valamivel. *Ha felelősségre vonják, állítólagos betegségével takarózik.*

taknyos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (kissé durva)

1. Az orr és a garat váladékos gyulladásának tüneteit mutató. *Taknyos az orra, alig kap levegőt.* (bizalmas) *Már megint taknyos ez a gyerek.* 2. Orrváladéktól szennyes. *Ne hagyd szanaszét a taknyos zsebkeendőidet!* 3. (bizalmas) Nyirkos, lucskos (idő). *Nincs az embernek kedve kimenni ebben a taknyos időben.* 4. (rosszalló) Fialat, nevetlen. *Taknyos kölyök, ne szemtelenkedj!* 5. (bizalmas, rosszalló) (Főnévi használatban:) Komolytalan, fiatal személy. *Te kis taknyos, ne avatkozz a felnőttek dolgába!*

tákol ♦♦ ige ~ni

Felületesen, elnagyoltan készít valamit. *Szakadt bádoglemezekből, rossz deszkákból kalyibát tákol magának.*

taktika ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Katonai ütközetek tervezésének és vezetésének tudománya, illetve ennek a gyakorlata. *Az ő feladata volt a hadsereg taktikájának kidolgozása.* 2. (rosszalló is) Módszer. *Ahelyett, hogy döntene, halogató taktikát alkalmaz.*

tál ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Lapos fenekű edény. *A tálat telerakta gyümölcscsel.* (Jelzőként:) *Egy tál főzelék volt vacsorára.* 2. (választékos, régi) Fogás. *Négy tál volt ebédre. Hozd be a következő tálat!* 3. (bizalmas) Ágytál vagy mosdótál. *Nővérke, vigye a tálat a kettesnek!*

talaj ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A földkéreg legfelső rétege termőtalajként is. *A ház homokos talajra épült. A kert talaja humuszban gazdag.* 2. Valamely elkerített terület alapja. *A sok esőtől felázott a pálya talaja.* 3. (bizalmas) Talajtorna. *Talajon ma ő a legjobb.*

talajtalan ♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Alapokkal, hagyománnyal nem rendelkező. *Még mindig talajtalan emberek, pedig már régen itt élnek. Talajtalanul nehéz saját utunkat járni. Ezek a talajtalan eszmék nem nyerték meg maguknak a tömeget.*

talál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Váratlanul vagy keresés után meglát, észrevesz valakit, valamit. *Az erdőben szarvasagancsot találtam. Már mindenütt kerestem, de sehol nem találok a szemüvegem. A gyerekek az ágy alá bújtak, ott találtak rájuk.* | *Valakire talál: a)* véletlenül összeakad vele. *A mozi előtt váratlanul barátjára talált.* **b)** eljut hozzá valami. *Képeslapod nem talált rám, mert elköltöztem.* 2. Hozzájut valakihez, valamihez. *A madár párjára talál. Pártfogóra talált az iskolában. Végre megoldást talált a problémára.* • *Örömet találja valamben: kedvére van. Nem sok örömet találja a munkában.* | *Magára talál: lelki harmónia alakul ki benne, önmagát tudja adni. Új munkahelyén magára talált. A vitában egyre jobban magára talált.* | *Követésre talál valami: követik. Példája követésre talált.* | *Egymásra találtak: összeillenek. Jól egymásra talált ez a két ember.* 3. (Helyre, állapotra vonatkozó kifejezésekben:) *Valahogyan talál valakit, valamit: odaérve látja, hogy valamilyen állapotban van. Rég nem látott barátját betegen találta.* | *Valahol találja magát: észreveszi, hogy hova került. Egyszerre csak az utcán találta magát.* 4. *Valahova talál: az utat keresve eljut valamely kívánt helyre. Nehezen találtam ide.* 5. (Dobás, ütés, lövés) megüt valakit, valamit. *Az ütés a vállát találta.* 6. Úgy dob, üt, lö, hogy az valakit, valamit ér. *A lövés nem talált.* 7. (Megjegyzés, célzás) rátapint a lényegre, az igazságra. *A gúnyos megjegyzés talált.* • *Találva érezte magát: megértette, hogy a célzást neki szánták.* 8. (Kép, leírás) ráillik valakire, valamire, egyezik vele. *A leírás talált a körözött bűnözőre.* 9. (népi) Illik valamihez. *Nem talál kék nadrághoz a barna cipő.* 10. *Valamilyennek talál valakit, valamit: valamilyennek ítél. A megoldást jónak találok.* 11. Véletlenül vagy váratlanul tesz valamit vagy történik vele valami. *Ez a korhadt deszka beszakad, ha rá találnak lépni.*

tálat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ételt edényekben asztalra rak. *Kész az ebéd, ideje tálatni.* 2. (bizalmas) Valakinek rendelkezésére bocsát valamit. *Az ügyet eléje tálatták. A labdát a jobb helyzetben levő játékosárs elé tálatta.* 3. (bizalmas) Valamilyen formában előad vagy bemutat valamit. *A javaslatot jól tálatta.*

találat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Lövedék célba érése. *Pontos találat volt.* 2. (Sportban:) Az ellenfél testének szabályos helyen való érintése. *A törvívásban a lábat ért szúrás nem számít találatnak.* (bizalmas) *A korán esett találat el is döntötte a mérkőzés sorsát.* 3. Totóban, lottóban az eredmények (részleges) eltalálása. *Hármas találata van a lottón.*

találékony ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

A megoldást gyorsan megtaláló (személy). *Találékony a fiad, egyedül megoldotta a feladatot. Ebben az osztályban sok találékony gyerek van.*

találgat ♦♦♦♦ ige ~ni

A lehetőségeket számba véve igyekszik kitalálni valamit. *Nem tudja a megfejtést, csak találgat. Azt találgatom, ki írhatta ezt a névtelen levelet.*

találka ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos)

Szerelmi találkozó. *Titkos találkára hívta a lányt a lugasba.*

találkoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Véletlenül vagy megbeszélés alapján egy helyre kerül egy másikkal. *A földalattin találkoztam vele. Találkozzunk a színház előtt! Minden kedden találkozzunk a gőzfürdőben.* (tréfás) *Nem találkoztatok a sapkával?* 2. Versenyen mérkőzik valakivel. *Egy hét múlva találkozzunk az irekkel.* 3. Több dolog érintkezik, összeér, összefut. *Itt fontos utak találkoznak.* 4. Több nézet, felfogás megegyezik egymással. *Véleményük e kérdésben találkozott.* 5. *Találkozik valamivel: a)* tapasztal valamit. *Ilyen szemtelenséggel még nem találkoztam.* **b)** valamilyen hatást kelt. *Az intézkedés az érintettek helyeslésével találkozik.* 6. (rég) Akad, található. *Fügefá a vidéken ritkán találkozik.*

találkozó ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Szándékos találkozás. *A találkozózt este kilencre beszéltük meg.* 2. Megszervezett összejövetel. *Június 10-én érettségi találkozózt tartunk.* 3. Sportmérkőzés. *A találkozó döntetlennel végződött.*

találmány ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Feltalálótól alkotott, kidolgozott új eszköz, szerkezet, műszaki eljárás. *A dinamit Nobel Alfréd találmánya.* 2. (rég) Ötlet, lelemény. *Micsodás találmányai vannak kegyelmednek!*

találó ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. Valamit jól tükröző, érzékeltető. *Ez a karikatúra igen találó, rá lehet ismerni arra, akiről készült.* 2. Odailló, helyénvaló. *Szellemes, találó megjegyzéseivel vitapartnerre elevenére tapintott.*

tálató ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (Étteremben, ebédlőben:) Alacsony, széles szekrény. *Az éttermi tálatón nemcsak tálatnak, hanem az edényeket, evőeszközöket is ebben tartják.* 2. A konyha és az ebédlő, illetve étterem közti helyiség. *A kész ételeket a felszolgálás előtt a tálatóban tartják.* 3. (ritka) A tálatást végző konyhai alkalmazott. *Ki volt ma a tálató?*

taláalomra ♦♦♦ hsz

A dolgot a szerencsére bízva. *Találomra kihúzott egyet a vizsgatételek közül.*

találós ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. • *Találós kérdés:* tréfás népi fejtörő. *Feladott egy találós kérdést, meg kellett fejtenünk.* 2. (rég) Leleményes, találékony. *Tamási Áron Ábelje találós eszű legényke.*

talán ♦♦♦♦ hsz (bizalmas)

1. Lehetséges, hogy... *Talán már nem is jönnek a vendégek.* 2. Esetleg. *Ha talán meggondoltad magad, szólj!* (Reménykedés, tünődés kifejezésére:) *Talán nincs is akkora baj.* 3. (Kétkedő kérdésben:) *Talán megsértettek valamivel? Te talán jobban csináltad volna?* 4. (Udvarias felszólításban:) *Tessék talán levetni a kabátot!* 5. (gúnyos) (Méltatlankodó felszólításban:) *Talán megmondanád végre, mit akarsz!* 6. (Felháborodás kifejezésére:) *Talán azt akarod, hogy én menjek helyetted a börtönbe?*

talány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (választékos) Rejtély. *Számomra a nő örök talány.* 2. (rég) Rejtvény. *A társaság szórakoztatására talányokat adott fel.*

talapzat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Oszlopot vagy műtárgyat tartó alapzat. *Az ásatások során előkerült az oszlopok talapzata. A szobrot leemelték a talapzatról.*

talár ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Papok, bírák stb. hagyományos bő palástja. *Felölti a bírói talárt.*

tálca ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Lapos, keskeny peremű tál, amelyen ételeket, italokat szolgálnak fel. *Tálcán hozta be a vacsorát. Egy tálcára rakta a süteményt.* • *Tálcán hoz, visz, kínál valamit valakinek:* lehetővé teszi neki, hogy fáradtság nélkül hozzájusson. *Tálcán kínálják neki a jobbnál jobb álláslehetőségeket.*

talicska ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Egykerekű, kézzel tolt szállítóeszköz. *A kubikosok talicskája eredetileg fából készült.* (Jelzőként:) *Egy talicska földet hozott a cserepes növényeknek.*

taliga ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Ember vagy állat vontá kékerekű jármű. *Egy hajléktalan a taligáján húzta minden holmiját.* 2. Talicska. *Told ki a taligát a kertbe!*

talizmán ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Olyan tárgy, különösen kép, érem, amely – a babonás hit szerint – megóvja viselőjét a bajtól. *Ez a kis kagyló a talizmánom, mindig magamnál hordom.*

tallér ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Magyarországon a XVI–XIX. sz. között használt ezüstpénz. *A szegénylegény egy marék tallért kapott a királytól jutalmul.* • *Máriás tallér:* Szűz Mária képével díszített ezüst váltópénz. *Képzeld, van egy máriás tallérom.*

tallózik ♦ ige **tallóz** ~ni

1. (rég) Tálón elhullott kalászkok szedeget. *Korán reggel tallózni indult.* (átvitt) *„Levágva népünk ezrei, Halomba mint keresztt, Hogy sírva tallóz aki él”* (Arany J.: A walesi bárdok). 2. Elszórtan található ismeretanyagot összeszed. *Szeretek régi újságokban tallózni.*

talmi ♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an vagy ~ul

1. (rég) Csekély értékű. *Talmi ékszert hord, a valódit páncélszekrényben őrzi.* 2. (választékos) Tetszetős, de hamis. *Talmi okfejtését élénken figyelték egy ideig. Megtévesztette a talmi csillogás.*

talon ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Az osztás után félretett kártyák összessége. *Szeretném tudni, hány ász maradt a talonban.* • (bizalmas) *Talonba tesz vagy rak valakit:* félreállít, mellőz. *Munkatársunkat egy időre talonba rakták.*

talp ♦♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. A láb alsó, járáskor a földdel érintkező része. *Masszíroztatja a talpát.* • *Talpon van:* fölkel, fent van, illetve fölkelése óta nem pihent. *Reggel hattól talpon van.* | *Talpra áll:* a) összeszedi magát. *Férje halála után nehezen állt talpra.* b) anyagilag rendbe jön. *Nemsokára lejár a kölcsön, utána majd talpra állunk.* c) meggyógyul. *Betegségéből csak hónapok múlva állt talpra.* | *Talpig férfi:* jellemes, becsületes. *Bizhatsz benne, talpig férfi!* | *Talpig vasban van:* bilincsben. *Török Bálint talpig vasban volt.* | *Talpra!:* felkelni. *Talpra, léhűtők!* 2. Lábbeli, harisnya, zokni alja. *Levált a cipőm talpa. Kilyukadt a harisnya talpa.* 3. Tárgynak alul kiszélesedő, lapos része. *Letört a pohár talpa.* 4. (Kocsikeréknek) a küllőkhöz körívben csatlakozó része. *A kocsikerék talpára húzzák az abroncsot.*

talpal ♦♦ ige ~ni

1. (Lábbelit) talppal lát el. *A suszter éppen talpalja a csizmát.* 2. (bizalmas) Fáradozva jár-ke. *Egész nap talpaltam ebben az ügyben.* 3. (Labdarúgásban:) Talppal előre vagy befelé ellenfelébe rúg. *A hátvédet kiállították, mert talpalt.*

talpalatnyi ♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

Nagyon kicsi (földterület). *Ezen a talpalatnyi helyen alig tudok megfordulni a kocsimmal.*

talpalávaló ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi, tréfás)

Táncra csábító, élénk ütemű zene. *A cigányok húzzák a talpalávalót.*

talpas ♦♦ mn ~ak, ~at vagy ~t, ~an

1. Olyan (tárgy), aminek talpa van. *A talpas poharakat óvatosan mosogasd!* 2. Olyan (élőlény), aminek, akinek jellegzetes talpa van. *A portájukon megtalálhatók voltak a tehének, lovak és a többi talpas jószág.* (népi) (Főnévi használatban:) Medve. *Az éjjel itt járt a talpas, láttam a lábnyomát.* 3. (rég) Gyalogos (katona). *A sereg talpas harcosokból állt.* (Főnévi használatban:) *A talpasok támadása meghátrálásra készítette az ellenséget.*

talpnyaló ♦ mn ~ak, ~t, ~an (rosszalló)

Megalázkodóan hízelgő. *Talpnyaló udvaroncok vették körül a királyt. A diktátor születésnapjára talpnyaló verset írt. (Főnévi használatban:) Megvetem a talpnyalókat.*

talponálló ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Olyan kocsmá, ahol csak állva lehet fogyasztani. *Megivott egy fröccsöt a talponállóban.*

talpraesett ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Nehéz helyzetben gyors és jó megoldást találó. *Talpraesetten viselkedik minden helyzetben. Talpraesett gyerek, nem kell őt féltetni!*

táltos ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Mesebeli okos, csodás ló. *A mesék táltosai paraszt esznek, és emberi nyelven beszélnek. (Jelzőként:) Táltos paripáján kedvesénél termett.* 2. A magyar ősvallás papja. *A táltos énekelt szertartás közben.* 3. Természetfölötti erejűnek tartott személy. *A néphit szerint a táltos foggal és hat ujjal születik.*

tályog ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Fertőzés okozta, gennyelt telt üreg. *Fel kell nyitni és ki kell tisztítani a tályogot.*

támad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Váratlanul keletkezik, illetve hirtelen kialakulva feltűnik. *Egyszerre nagy villámlás támadt. Viszály támadt közöttük. Támadt egy jó gondolata.* • *Fény támad az agyában:* megvilágosodik. | *Új életre vagy életre támad:* feltámad, (fel)éled. *A főnixmadár a tűzben új életre támad.* 2. (ritka, régi) (Égitest) felkel. *Pirkad, támad a nap.* 3. (Fegyveres) összecsapást kezdeményez. *Megvárjuk, amíg az ellenség támad.* | *Valakire, valamire vagy valaki, valami ellen támad:* ellenségesen ütni-verní kezd. *Bottal támadt szomszédjára. Ököllet támadt ellenem.* 4. (Sportban, játékban:) Rohamozva ostromol (valamit). *Capatunk támadott. A bástya a huszárt támadja.* 5. Erősen kifogásol, hevesen (és indulatosan) bírál valamit, valakit. *A vitában hevesen támadta a vezetőséget. Nekem támadt, hogy miért szólok bele a dolgaiba.*

támasz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valamit eldőlés, leomlás ellen védő szilárd tárgy. *A megroggyant falat gerendákból rótt támaszok védik a leomlástól. A bányajáratokat támaszokkal védik a beomlástól.* 2. (ritka) Támaszkodásra használt tárgy. *A beteg már támasz nélkül is tud járni.* 3. (Tornában:) Kézen való támaszkodás. *Támaszban áll az egész osztály.* 4. Anyagi vagy erkölcsi segítséget nyújtó személy. *Idős szüleinek egyedüli támasza ő volt. „Így minden ország támasza, talpköve A tiszta erkölcs” (Berzsenyi D.: A magyarokhoz I.).*

támaszkod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Egyensúlyának megtartása vagy pihenés végett valaminek dől vagy valamire nehezedik. *Hátával a szekrénynek támaszkodik. Támaszkodjék nyugodtan a karomra, asszonyom!* 2. Valamin mint alapon nyugszik. *A lószobor három ponton támaszkodik talapzatára.* 3. Valakinek a védelmét, segítségét igénybe veszi. *Nincs kire támaszkodnia.* 4. Alapul vesz valamit. *Tanulmányában külföldi forrásokra is támaszkodott.*

támaszpont ♦♦♦ fn

1. Meg- vagy alátámasztás helye. *Hol lesz az erkély támaszpontja?* 2. Távól, gyakran idegen területen létesített, katonailag megerősített hely. *A repülőgép-anyahajók külföldi támaszpontokon állomásoznak.* 3. Expedíciók kiindulási helyeül szolgáló telep. *Itt van a geológusok támaszpontja, ahonnan kutatásra indulnak.*

támaszt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Úgy állít valami mellé valamit, hogy azt érintve nem dől el. *Síléceit a falhoz támasztotta.* | *Valamit valamire támaszt:* valamihez támaszkodik valamely testrészével. *Fejét kezére támasztva bóbiskol.* • (tréfás) *Miért támasztod itt a falat?: a) miért dőlsz neki? b) miért lopod itt a napot, miért nem csinálsz semmit?* 2. Létrehoz, előidéz valamit. *Az éhség lázadást támasztott a rabok között. Kételet támasztott bennem.* 3. • *Életre támaszt:* feltámaszt. *A Biblia szerint Jézus életre támasztotta Lázárt.*

tambura ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Lanthoz hasonló, pengetős hangszer. *A népi együttes egyik tagja tamburán is játszik.*

tamburmajor ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (rég)

Katonazenekar karmestere. *A zenekar élén a tamburmajor halad, hosszú botját forgatva.*

támla ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Ülőbútorok a hát megtámasztására szolgáló függőleges része. *Terítsd a kabátod a szék támlájára!*

támogat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kézrel erősen tart valakit, hogy (járás közben) el ne essen. *A beteget támogatni kellett.* 2. Több helyen vagy többször megtámaszt valamit. *A magas májusfűt felállítás közben rudakkal támogatták.* 3. (tréfás) Valamihez támaszkodik. *A részeg a hirdetőoszlopot támogatja.* 4. (ritka) Tart, támaszt valamit. *A tetőt betonoszlopok támogatják.* 5. Anyagilag segít valakit. *A szülei támogatnak, mivel még diák vagyok.* 6. Katonailag segít, védelmez valakit, valakit. *A páncélosokat támadás közben a gyalogság támogatja.* 7. Erkölcsileg pártfogol valamit. *Támogatom a törekvéseit, fiatalember!* 8. Valaminek a fontosságát erősíti, igazolja. *Elméletét számos körülmény támogatja.*

támolyog ♦♦♦ ige ~ni

Szédeleg, tántorog. *Támolygok a fáradtságtól. Részegen támolyog végig az utcán!*

támpont ♦♦♦ fn

1. Eligazodás vagy viszonyítás alapjául szolgáló tárgy, tény. *Támpontokat keres, hogy megtalálja a hazafelé vezető utat. Jó támpontot találtam, abból kiindulhatunk.* 2. (rég) Olyan hely, ahol az ember meg tudja vetni a lábát. *A sima sziklán nem talál támpontot.* 3. Katonai alakzatnak helyben maradó része vagy tagja. *Támpont az első oszlop, ehhez igazodjon!*

tan ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

(Tudományos, vallási, filozófiai) tétel, tanítás. *Tanai rendszert alkotnak. Arisztotelész tanai nagy hatással voltak a későbbi idők gondolkodóira. Az elektromosság tanát tanítja az egyetemen.*

tanács ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Arra vonatkozó ajánlás, hogy valaki mit tegyen. *Adj tanácsot!* 2. Megbeszélés. *Tartsunk tanácsot a kérdésről!* 3. Tanácsadó, döntéshozó testület. *Holnapra összehívták az intézeti tanácsot.* 4. Felsőbb bíróságnak ítéletet hozó szűkebb testülete, egysége. *A tanács vezető bírója felolvasta az ítéletet. A népbírósági tanács súlyos ítéletet hozott. A kegyelmi tanácshoz fordult enyhítésért.* 5. (A szocializmusban:) Közigazgatási egység hivatalos szerve. *Magyarországon 1990-ig minden településen tanácsok voltak. A tanácsok helyére az önkormányzatok léptek.*

tanácskozik ♦♦♦ ige ~ni

Döntés előtt megbeszélést folytat. *Az elnökség hosszasan tanácskozott a záróközlemény szövegéről. Tanácskozik az Országgyűlés.*

tanácsköztársaság ♦♦♦ fn

1. (Történelemben:) A köztársaságnak a tanácsrendszeren alapuló formája mint államforma. *Magyarország 133 napig tanácsköztársaság volt.* 2. (Történelemben:) Az 1919. évi magyar köztársaság (március 21.–augusztus 1.). *A Magyar Tanácsköztársaságot csak a Szovjetunió ismerte el hivatalosan.*

tanácsol ♦♦♦ ige ~ni

(Tanácsképpen) ajánl, sugall valamit. *Azt tanácsolom, hogy válogasd meg jobban a barátaidat. A józan ész azt tanácsolja, hogy ne tégy ilyen könnyelmű lépést.*

tanácsos I. ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Magasabb rangú hivatalnok. *Ősz óta miniszteri tanácsos.* 2. (rég.) Rangban a nagykövet után következő diplomata. *Követségi tanácsossá nevezték ki.*

tanácsos II. ♦♦♦ mn ~ak, ~at, –

Ajánlatos. *Nem tanácsos ilyen ítéletidőben elindulni.*

tanácstalan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Olyan (személy) akinek elképzelése sincs arra nézve, mit tegyen, hogyan döntsön. *Teljesen tanácstalan vagyok a továbbtanulást illetően.* 2. Ilyen személyre jellemző. *Csak áll tanácstalanul. Tanácstalan arccal nézett rám.*

tanakod ♦♦♦ ige ~ni

Az eshetőségeken töpreng, illetve valakivel ezeket latolgatja. *Azon tanakodik, elfogadja-e az ajánlatot. Sokáig tanakodtak, mitévők legyenek.*

tanár ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A tanítónál magasabb végzettségű szakember, aki oktatási intézményben tanít. *Magyar szakos középiskolai tanárként sokat foglalkozik irodalommal. A képesítése tanár, de taxisoförként dolgozik.* 2. Orvosprofesszor. *Az író a híres svéd tanár operálta.* 3. (bizalmas) Magánórákat adó oktató. *Angolból tanárhoz jár.* 4. (tréfás) Valamiben kiváló személy, mester. *A gombfociban tanár vagyok.*

tanársegéd ♦♦♦ fn

1. Egyetemen, főiskolán a tanszék legalacsonyabb beosztású oktatója. *A tanársegéd vezeti a szemináriumi gyakorlatot.* 2. (Klinikán) a professzor mellé beosztott orvos. *A tanársegéd úrban bíznak a betegek.*

tánc ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Általában zene ütemére kultikus célokból, művészetként vagy szórakozásból végzett ritmikus mozgás. *A magyar népi táncok sokféle érzést ki tudnak fejezni. Klasszikus táncokat tanít egy tánciskolában. Szabad egy táncra?* 2. (népi) Táncmulatság. *Eljössz este a táncba?* 3. (Mv) Bál. *Érettségi táncra minden lány hosszú ruhát csináltat.* 4. Tánc ritmusára írt zenedarab. *Brahms magyar táncait vettem meg cédén.* 5. (ritka) Állat ütemes ugrálása, forgása. *A medve nehézkes tánca sok embert szórakoztat, engem inkább elszomorít. A madárkutatók filmre veszik a fajdkakas nászi táncát.* 6. Valaminek ritmikus vagy szabályosan tagolt mozgása. *Órákig elnézném a hullámok táncát.*

táncjáték ♦ fn

Dramai cselekményt táncsal kifejező kompozíció. *Bartók táncjátékának, az egyfelvonásos Fából faragott királyfinak a zenéjét a szerző 1917-ben írta.*

táncművészet ♦ fn

Az a művészeti ág, amely táncsal fejezi ki a mondanivalóját. *A táncművészethez tartozik a balett és a népi tánc is.*

táncol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Táncot jár. *A teremben mindenki táncol. Menüettet táncol. Csüddögölőt is táncolnak a táncházban.* 2. Táncot mutat be. *Éjszakánként egy mulatóban táncol.* 3. Játékosan ugrál, szökdecsel. *A gyerek örömeiben táncol. Ne táncolj folyton körülöttem!* 4. (Állat) ütemesen emelgeti lábait. *Az idomított medve táncolni is tud.* 5. (Tárgy) könnyedén ide-oda mozog, billeg. *A kikötött csónakok táncolnak a viharban. A fáradságtól táncolnak a betűk a szemem előtt.* 6. (ritka, rosszálló) Ingadozva vagy ügyeskedve valahova pártol. *Ide-oda táncol, ahogy érdekei diktálják. A kudarcától való félelemben a rivális csoporthoz táncol.*

táncos I. ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (ritka) Táncolni szerető. *Szombatonként összegyűlik a táncos fiatalság.* • *Táncos kedvében van:* táncolni szeretne. 2. (választékos) Könnyedén, játékosan mozgó. *Egy táncos szellő végigborzolta a fa leveleit.* 3. Táncsal egybekötött. *Táncos összejövetelt szerveznek szombatra.*

táncos II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Olyan személy, aki tud táncolni. *Nem vagyok valami nagy táncos.* 2. Társastánc (férfi) részvevője. *Ennek a leánynak nincs táncosa.* 3. Táncot előadó, bemutató személy. *Hivatásos táncos, az Operaház balettkarában táncol. Az előadás végén meghajoltak a táncosok.*

táncosnő ♦♦♦ fn

1. Női táncművész. *A balettelőadás végén autogramot kért a táncosnőtől.* 2. Társastánc (női) részvevője. *A táncosnő ruhájához illett partnere nyakkendője.*

tanév ♦♦♦♦♦ fn

Az iskolai oktatás ősztől nyárig tartó időszaka. *Mikor kezdődik a tanév? Diák és tanár egyaránt várja a tanév végét.*

tanfolyam ♦♦♦♦ fn

Szakismereteket, esetleg szakképesítést is nyújtó előadássorozat. *Számítógépes szövegszerkesztői tanfolyamra jár. Szombatonként intenzív olasz nyelvi tanfolyamon vesz részt.*

tanga ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

A testet alig takaró, háromszögekből és pántokból álló női alsónemű. *A fehérneműboltban csipkés tangát és melltartót vásárolt.*

tangó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Dél-amerikai eredetű, kétnegyedes ütemű, lassú társastánc. *A versenyen argentin tangót is táncoltak.* 2. Ennek ritmusára írt zene. *A zenekar tangót játszik, a párok összebújva táncolnak.*

tanít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Ismeretet, tudást ad át valakinek. *Tanítani nehéz, de szép hivatás. Földrajzot tanít a hetedik osztályban. Az egyetem elvégzése után négy évig gimnazistákat tanított.* 2. Valamilyen készséget elsajátíttat. *Kerékpározni tanítja kisfiát. Cselgáncsot tanít egy általános iskolában.* 3. Igazságként, elvként hirdet valamit. *Szeresd felebarátodat! – a Biblia ezt tanítja.*

tanítás ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a tevékenység, hogy valakit valamire, illetve valamit valakinek tanítanak. *A magyar nyelv tanítása nem könnyű feladat. Kettőkor vége a tanításnak. Az alsósok tanítása sok türelmet igényel.* 2. Tanok rendszere. *Kálvin tanítása Magyarországon is elterjedt.*

tanító I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an vagy ~lag

Tanítással foglalkozó, illetve vele kapcsolatos. *Tanító szándékkal fordult a gyerekekhez.* • **Tanító rend:** iskolákat fenntartó szerzetesrend. *A bencés tanító rend központja Pannonhalmán van.*

tanító II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A régi elemi iskolában, illetve az általános iskola alsó tagozatán tanító személy, különösen férfi. *A tanítókat a múlt században a nemzet napszámosainak nevezték.* 2. (Fv, Ka) Pedagógus: óvónő, tanító, tanár. *Három tanítónőt bocsátottak el az óvodából.* 3. Tanítómester. *Comenius korának nagy tanítója volt.*

tanítvány ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Az a személy, akit tanítanak. *A tanár latinra tanítja tanítványait.* • **Jézus tanítványai:** a tizenkét apostol.

tank ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Harckocsi. *A modern háborúban a tanknak nincs sok esélye a helikopterrel szemben.* 2. Zárt üzemanyagtartály. *Hány literes az Opeled tankja?* 3. Borászati érlelőalkalmatlanság. *A tankban érlelt pezsgő kevésbé finom, mint az, amely saját palackjában érlik.*

tankol ♦♦ ige ~ni

1. Folyékony üzemanyagot vesz föl. *Fogytán a benzin, ideje tankolni. 95-ös benzint tankolok.* 2. (szleng, tréfás) Szeszest italt iszik. *Itt egy kocsmá, tankoljunk valamit!*

tanonc ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (rég)

1949 előtt ipari vagy kereskedelmi tanuló. *A tanoncot ma ipari vagy kereskedelmi szakmunkástanulónak hívják.*

tanszék ♦♦♦ fn

1. Valamely tantárgycsoport oktatására és kutatására létrehozott egyetemi vagy főiskolai szervezeti egység. *A tanszék élére új vezetőt, egy köztiesteletben álló egyetemi tanárt neveztek ki.* 2. Ennek helyiségei. *Most senki sincs bent a tanszéken, mert tanítási szünet van.*

tantárgy ♦♦♦♦ fn

A tananyagnak egy-egy nagyobb ismeretkört magában foglaló része. *A biológia a kedvenc tantárgya.*

tanterv ♦♦♦♦ fn (hivatalos)

A tananyagot hivatalosan megszabó, illetve körülhatároló utasítás. *A pedagógusoknak alkalmazkodniuk kell a tantervben foglaltakhoz.*

tantestület ♦♦♦ fn

Valamely iskola tanárainak összessége. *A tantestület értekezletet tart.*

tántoríthatatlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul (választékos)

Valaki, valami mellett szilárdan kiálló, kitartó. *Tántoríthatatlan jellem hírében áll, még senki sem tudta megvesztegetni. Hiába próbálom meggyőzni, tántoríthatatlan az elhatározásában.*

tántorog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Meg-meginogva jár vagy áll. *A rosszulléttel küzdő férfi a mellékhelyiség felé tántorgott.* 2. (ritka) Magatartásában, felfogásában ingadozik. *Két szélsőség között tántorog.*

tanú ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Olyan személy, akinek valamiről közvetlenül szerzett tudomása van, ezt igazolásul közli, illetve vallomást tesz róla. *A rendőrség a balesettel kapcsolatban tanúkat keres. Te légy a tanúm, hogy ezt mondtam! A tanúk aláírásukkal hitelesítik az okiratot.* • *Isten a tanúm:* tiszta lelkiismerettel állíthatom. *Isten a tanúm, így történt.* 2. (választékos) Régi tárgy, építmény, amelyhez valamely esemény emléke fűződik. *E ház nagy események tanúja, sokat tudna mesélni róluk!*

tanul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Ismeretet, tudást folyamatosan) elsajátít, illetve elsajátítani igyekszik. *Svédül tanul. Gyerekkora óta tanul zenét. A gyerek mostanában rosszul tanul. Sajnos gépiesen, szó szerint tanul. A szigorlatra tanul.* 2. *Valahol tanul:* valamely tanintézetbe jár. *Hol tanulsz? Egyetemen akar tanulni.* 3. (Lelki, erkölcsi tulajdonságot, magatartást) folyamatosan fölvesz, elsajátít. *Tanulj engedelmességet! Tanulj szenvedni!* 4. Okul valamiből. *Remélem tanultál a hibádból.*

tanulatlan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Iskolázatlan. *A tanulatlan ember ritkán viszi sokra az életben. Olyan okos, kár, hogy tanulatlan.* 2. Szakképzetlen. *A tanulatlan munkás nem termelékeny.*

tanulékony ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Valamely készséget könnyen, gyorsan elsajátító (ember, állat). *Lemaradását könnyen pótolhatja, hiszen tanulékony gyerek. A disznó állítólag igen tanulékony.*

tanulmány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (Csak többes számban:) Tanintézeti tanulás. *Tanulmányait az ELTE Bölcsészettudományi Karán végezte.* 2. (Csak többes számban:) (választékos) Tudományos ismeretkörrel való tüzetes foglalkozás. *Jelenleg nyelvészeti tanulmányokat folytat.* 3. Értekezés, dolgozat. *Nagy tanulmányt akar írni a magyarországi pókokról.* 4. Előkészületül, technikai gyakorlatként készített mű. *A művész számos tanulmányt alkotott, mielőtt nagyszabású képét megfestette.*

tanuló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Alsó- vagy középfokú iskola diákja. *A jó tanulóknak a magaviselete is legyen példás!* 2. Szakmunkástanuló. *A fodrásznál egy tanuló vágta le a hajamat. A tanuló majd kiszolgálja önt.*

tanulság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Erkölcsei végkövetkeztetés, magyarázat. *A mese tanulsága szinte észrevétlenül ivódik be a gyermek lelkébe. A történetekből vond le a tanulságot!*

tanult ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Iskolázott, művelt. *A tanult ember könnyebben boldogul az életben.* 2. Szakképzett. *Mestersége szerint tanult ács.* 3. Tanulással elsajátított. *Tanult szakmája a könyvkötészet.* 4. (ritka) Betanított, idomított (állat). *A tanult ló szinte a gondolatait is kitalálja gazdájának.*

tanúság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (választékos) Bizonyíték, bizonyosság. *Íme a tanúság, hogy bűnös. Az adatok tanúsága szerint nem jogosult a segélyre.* 2. (rég) Tanúskodás. *Az ő tanúsága is kellett ehhez az ítélethez.* • *Tanúságot tesz valamiről:* bizonyítja. *Tanúságot tett alkalmasságáról. Hamis tanúságot ne tégy felebarátod ellen!* 3. Tanúként való megnyilatkozás. *Megtagadja a tanúságot.*

tanúsít ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Igazol, bizonyít valamit. *Tanúsítom, hogy a kérdéses időben a vádlott nálam tartózkodott.* 2. (Kifejezésekben:) Valamely tulajdonságának, érzelmének jelét adja. *Ellenállást tanúsít: ellenáll. Ellenállást tanúsít minden új dologgal szemben. | Ellenszenvet tanúsít: kinyilvánítja ellenszenvét. Sokáig ellenszenvet tanúsított a kollégáival szemben. | Hidegvért tanúsít: bizonyítja, hogy nyugodt. Talpraesett viselkedésével hidegvért tanúsított a veszélyes helyzetben is.*

tanúskod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Hivatalos eljárás során) tanúként nyilatkozik. *Tanúnak idézték be a tárgyalásra, tanúskodnia kell. | Valaki ellen vagy mellett tanúskodik: igazolja bűnösségét vagy ártatlanságát. A vádlott mellett tanúskodott.* 2. (választékos) *Tanúskodik valamiről:* bizonyosságot tesz valamiről, igazol, bizonyít valamit. *Az események nem erről tanúskodnak.*

tanya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Község, város határában különálló földterület a rajta lévő lakó- és gazdasági épületekkel együtt. *Van egy tanyaja Kecskemét határában.* 2. Ideiglenes szállás, szokásos tartózkodási hely. *Ez a kunyhó szénégetők tanyaja. Egy csárda volt a betyárok tanyaja. Ez a kávéház a költők tanyaja.* 3. Vadállatok, madarak stb. pihenő- és búvóhelye. *Ez a barlang denevérek tanyaja.* 4. Az a hely, ahol valamely sajátos állapot, helyzet állandósul. *A vigasság tanyaja volt a házuk.* • *Tanyát üt vagy ver valahol: megtelepszik. A kertben tanyát vertek a cinkék.* (választékos) *Nem engedem, hogy a házamban tanyát üssön a züllés!*

tanyáz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Befészkei magát valahova, és ott él. *A romos présházban nyest tanyázik.* 2. Rendszeresen időzik valahol. *Nem látni sehol, a könyvtárban tanyázik.* 3. (népi) Valahol beszélgetve időzik. *A cimboráival tanyázik valahol.*

tányér ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Lapos fenekű, széles peremű, kerek, evéshez való edény. *Sosem tudom, mély vagy lapos tányérból egyem-e a tökfőzeléket.* (Jelzőként:) *Egy tányér levest kérek.* 2. Korongszerű tárgy, képződmény, alakzat. *A napraforgó tányérjával követi a nap járását. A hold tányérja ma éjjel ezüstösen világít.*

tányéroz ♦ ige ~ni

A közönség között körbejárva (tányérral, kalappal) adományt gyűjt. *Az utcai zenész produkciója végeztével tányérozni kezdett.*

táp ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. (rég) Étel, táplálék. „Fut, fárad a sok idegen. Miért? hogy tápja meglegyen” (Vörösmarty M.: Jósolat). 2. Mesterséges takarmány. *A csirkék egy ideig még tápot kapnak.* 3. (választékos) • *Tápot ad valaminek:* alkalmat, ürügyet szolgáltat rá, és ezzel erősíti, szítja. *Megjegyzései tápot adtak az irigységnek.*

tapad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Egész felületével szorosan érintkezik valamely más felülettel. *A nedves papírlap az alakívegre tapad.* 2. (bizalmas) (Személy) szorosan simul valakihez. *A kisgyerek anyjához tapad.*

tapasz ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Ragtapasz. *Súlyos, mély sebet nem szabad tapasszal leragasztani.* 2. (rég) Vászorra kent gyógyhatású anyag. *Gennyfakasztó tapaszt kell a lábadra tenni!* 3. Gyümölcsfák sérüléseinek bevonására való szer. *A tapasz használata megvédi a fát a korhadástól és a kártevőktől is.* 4. (népi) Polyvás, törekes sárból készült vakolat. *Az öreg ház faláról nagy darabban lejött a tapasz.*

tapaszt ♦♦♦ ige ~ani

1. (Tenyerét, fülét) hosszan valamihez szorítja. *Fülét a kulcslyukhoz tapasztja. Kezét szájára tapasztja.* 2. (Falat) agyagréteggel bevon, vakol. *Tapasztja a kemence falát. Régen sárral tapasztották a padlózatlan falusi szobák földjét.*

tapasztal ♦♦♦♦ ige ~ni

Közvetlenül érzékel, átél valamit. *Még nem tapasztalt eleget.* „Amit tapasztalsz, érzesz és tanulsz, Évmilliókra lesz tulajdonod” (Madách I.: Az ember tragédiája).

tapasztalat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valamiben való jártasság. *Milyen tapasztalataid vannak róla? Ehhez a munkához nincs meg a kellő tapasztalata.* 2. Ismereteink kísérleti, gyakorlati ellenőrzése. *Az elméletet igazolta a tapasztalat.*

tapasztalt ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Olyan (személy), aki sok tapasztalatot szerzett. *Tapasztalt pilóta vezet a gépet. Tapasztalt tanítónő foglalkozik a gyerekekkel.*

tápérték ♦ fn –, ~et, ~e

Az emésztőszervekben lebontott tápanyagból felszabaduló energia. *A banánnak nagyon magas a tápértéke.*

tapéta ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Papírból vagy textíliából készült falburkoló anyag. *Ha ügyes vagy, magad is felragaszthatod a tapétát.*

tapint ♦♦♦ ige ~ani

1. Érintéssel érzékel. *A vakok látás helyett is tapintanak. Valami puha szőröset tapintottam a tarisznyában.* 2. • *Valakinek elevenére tapint:* érzékeny, kényes pontját érinti.

tapintat ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

Érzék, készség a másokat nem sértő hangnem, eljárás mód megtalálásához. *Nincs benne egy szemernyi tapintat sem. Tapintatból nem hozta szóba a kellemetlen esetet.*

tapír ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Trópusi erdőkben élő, rövid ormányú, páratlan ujjú patás emlős. *A tapír, bár hasonlít rá, nem rokona a disznónak.*

táplál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Élőlényt) élelemmel lát el. *A pelikán hallal táplálja fiókáit. Csecsemőjét tejjel táplálja.* 2. (Hasznos) táplálékul szolgál. *A csokoládé nagyon táplál.* 3. A működéséhez, fennmaradásához szükséges anyagokkal folyamatosan ellát valamit. *A növényt gyökerei táplálják. A szivattyút benzinmotoros áramfejlesztő táplálja. Tápláld a tüzet, hogy el ne aludjon!* 4. (választékos) Életben tart, éltet valakit. *Egy reménység táplál csak.* 5. (választékos) • *Haragot táplál valaki iránt, valakivel szemben:* tartósan haragszik rá. *Haragot táplál a szomszédjával szemben.*

táplálék ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. A szervezetben feldolgozva az élőlényeket életben tartó, fejlesztő anyag. *Télen nehezen találnak táplálékot az erdei vadak.* 2. (választékos) A szellemet gazdagító alkotás vagy tevékenység. *Egyetlen szellemi tápláléka a csütörtök esti folytatásos tévéfilm.* 3. (választékos) Gondolat, érzés erősítését szolgáló mozzanat, jelenség. *Féltékenysége újabb táplálékot kapott a névtelen levéltől.*

tápláléklánc ♦♦ fn

(Biológiában): Az egymást táplálékul fogyasztó élőlények láncolata. *Többféle tápláléklánc van: a ragadozólánc első szintje egy növény, a második egy növényevő állat, ezt követi egy vagy több kisebb testű, végül egy nagyobb testű ragadozó (például: levél, levéltetvek, katicabogár, széncinege, karvaly). Amikor a Tiszába ciánszennyeződés került, a folyó teljes tápláléklánca elpusztult.*

táplálkozik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamilyen táplálékkal él. *Megfelelően táplálkozik. A gyíkok rovarokkal táplálkoznak.* 2. (tréfás) *Eszik. Nem zavarlak, látom, táplálkozol.* 3. (választékos) (Valamely forrásból) tartalmat merít. *A rendező e filmjében ifjúkori élményeiből, emlékeiből táplálkozik.*

tapló ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fán élősködő, többnyire féloldalas, félkör alakú, kemény, merev húsú gomba. *A taplók legtöbb faja alkalmatlan emberi fogyasztásra. A tapló legtöbbször a már beteg fát támadja meg.* 2. Ennek gyúlékony anyaga. *A tűzgyújtáshoz régen acél, kova és tapló kellett. A bükkfa taplójával régen fűtöttek, ma Erdélyben szarvasbőrre emlékeztető anyagot, sapkát, táskát készítenek belőle.* 3. (bizalmas) Kulturálatlan személy. *Azzal a taplóval nem akarok még egyszer találkozni.* (Jelzőként:) *Tapló módon viselkedett.*

tapodtat ♦ tárgyragos fn

(Csak ezekben a kifejezésekben:) • (Egy) tapodtat sem megyek innen: egy lépést sem. | (Egy) tapodtat se engedj az igazadból: semennyit se, egy jótányit se.

tapogat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Egymás után többször megtapint valamit, valakit. *Az öregember fájó csontjait tapogatja. Vigye innen a kezét, ne tapogasson!*
2. Keresgélve tapogatózik. *Sokáig tapogatott, míg végre megtalálta a villanykapcsolót.* 3. (népi) Tapogatóval halászik. *Ma a halászok csak tapogatnak.* 4. (népi) (Ló) megy, halad. *A két ló lassan tapogat végig az úton.*

tapogató I. ♦♦ mn, mn-i in ~k, ~t, ~an

1. Olyan (személy), aki tapogat. *A fal mellett tapogató vak elérte a kapualjat.* 2. Olyan (tárgy), amellyel valamit tapogatva vizsgálni lehet. *A villanyszerelő tapogató kézilámpával ellenőrzi a vezetéket.*

tapogató II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Puhatestűek, rovarok csápjja. *A csiga úgy húzza be a tapogatóit, ahogy az ember kifordítja a harisnyáját.* 2. (népi) Alul-felül nyitott halfogó vesszőkosár. *Lemerítette a tapogatót, és amint felhúzta, alig volt benne néhány hal.*

tapogatóz|ik ♦♦ ige **tapogatóz|ik** ~ni

1. Tájékozódva tapogat maga körül. *Olyan sötét van, csak tapogatózik.* 2. (bizalmas) Óvatosan tájékozódik. *Még csak tapogatózom az állás ügyében.*

tapos ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Talpával ránehezdedve tömörít valamit. *A laza talajt tapossa. Régen a szőlőt préseles előtt fakádban taposták.*
2. Vigyázatlanul vagy kíméletlenül rá- vagy belelép, rálép, illetve belelépve rajta, benne jár. *Ne taposs a virágokra! A magas fűben tapos.* • *Valamilyenre tapos valamit:* rajta vagy benne járva valamilyenné teszi. *Ferdére taposta a cipőjét.* 3. (bizalmas) Talpával ránehezdedve hajt valamit. *Taposd a pedált!* 4. • (bizalmas) *Valahányadik évét vagy valahányadikat tapossa:* abban az életévében van. *Már a hetvenediket tapossa.* 5. (rosszalló) Valaminek az elérése érdekében mindent megtesz. *Addig taposott, míg bevették a csapatba.* 6. (Erkölcsei értéket) durván megsért. *Ebben az országban lábbal tapossák az emberi jogokat. A becsületébe tapostak.*

táppézn ♦♦♦ fn -, ~t, ~e

A munkavállalóknak a keresőképtelenség (például betegség) idején járó juttatás. *A műtétje után egy hónapig táppénzt kapott.*
• *Táppénzen van:* nem keresőképes, ezért táppénzben részesül. *Már három hónapja táppénzen van az osztályfőnökünk, azóta helyettesítik.*

taps ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

A két tenyernek csattanó hanggal járó (többszöri) összeverése. *A közönség lelkes tapsal ünnepelte a színészeket.*

tapsifüles ♦ mn ~ek, ~et, - (bizalmas)

Hosszú fülű (nyúl). *A gyerekek húsvétra egy tapsifüles nyulat kaptak ajándékba.* (Főnévi használatban:) *A jól megtermett tapsifüles hatalmas ugrásokkal menekült a vadászkutya elől.*

tapsol ♦♦♦♦ ige ~ni

Tetszés jeléül tenyerét többször összeüti. *A nézők hosszan tapsolnak.* • (ritka, bizalmas) *Tapsol valakinek:* lelkesen helyesli, amit csinál. *Te is tapsoltál neki, amikor előállt a javaslatával.*

tar ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~on

1. (rég, választékos) Kopaszra nyírt vagy borotvált. *Tar koponyáját gyorsan észrevettem a tömegben.* 2. (választékos) Lomb nélküli (fa). *Tar ágakat cibál a novemberi szél.* 3. Kopár vagy letarolt (vidék). *Ezen a részen tarra vágták az erdőt.* 4. (rég) (Főnévi használatban:) Borotvált fejű, török katona. *A végvári vitézek, ha kellett, aprították a tarokat.*

tár¹ ♦♦♦ ige ~ni

1. (Kaput, ajtót, ablakot stb.) (szélesre) nyit. *Szélesre tárta az ablak szárnyait.* • *Szélesre tárja a kaput valaki, valami előtt:* beenged, illetve szívesen fogad valakit, valamit. *Szélesre tárta a kaput a vendégek előtt. Minden új dolog előtt szélesre tárják a kapukat.* 2. (választékos) Fölfedve valaki, valami elé terjeszt vagy bemutat, előad valamit. *A nyilvánosság elé tárja az ügyet.*

tár² ♦♦♦ fn ~ak vagy ~ok, ~t vagy ~at, ~a

1. (Lőfegyveren) meghatározott számú töltény betöltésére való alkatrés. *Leveszi a puskát a válláról, és kiüríti a tárat.* 2. (rég) Tárolásra való helyiség. *A gabonát tárukba hordták.* 3. (rég) Olyan hely, amely összegyűjtve tartalmaz valamit. *Több nemzedék ismereteinek tára ez a sorozat.*

tarack¹ ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Nehezen kiirtható gyökerű gyomféle. *Sok munka lesz a kerttel, csupa tarack a földje.* 2. Gyökértörzsnek föld alatti, sokszor elágazó, vízszintes hajtása. *Kiástuk a földből a tarackot.*

tarack² ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (rég)

Rövid csövű tábori löveg. *A tarackból kilőtt lövedék meredek ívű röppályát ír le.*

taraj ♦♦ fn ~ok, ~t vagy ~at, ~a

1. Tyúkfélék fején levő húsos, vörös lebeny. *A kakas ékessége a taraj.* 2. Tüskés vagy fogazott csontképződmény. *Több kihalt őshüllő is tarajt viselt a hátán és a nyakán.* 3. Sisakdísz. *A görög harcosok sisakját lószőr taraj ékesítette.* 4. Hullámok tajtékos háta. *Egy-egy hullám taraja átsapott a fedélzeten.* 5. (választékos) Hegygerinc szabálytalan vonalú éle. *A távolból idesejlik a hegyek taraja.* 6. (rég) (Sarkantyún) kis mozgó, kerek, fogazott fémlap. *A sarkantyú taraja gyakran felsértette a ló vékonyát.*

tárca ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Zsebben hordott többrekeszes, általában bőrből készült tartó. *Az iratok és a papírpénz közül egy fényképet halászott elő tárcájából. Elővett egy kétszázast a tárcájából.* 2. Irodalmi színvonalú, olvasmányos hírlapi írásmű. *A szombati számba írt egy*

tárcát. **3.** Miniszteri ügykőr, illetve minisztérium. *Az új kormányban a külügyi tárcát kapta meg. Az országgyűlés ma a közlekedési tárca költségvetését tárgyalja.*

tárcsa ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Korong alakú, forgó mozgást végző alkatrész. *A tárcsa ment tönkre?* **2.** (kissé régi) Telefonkészüléken a számlap fölötti, lyukakkal ellátott korong. *Eltört a telefon tárcsája.* **3.** Forgó acéltányérokkal felszerelt talajlazító eszköz. *A traktor után tárcsát akasztottak.* **4.** Jelésre használt, nyélre erősített színes korong. *A forgalmista tárcsájával ad jelt a vonat indulására.*

tárcsáz ♦♦ ige ~ni

1. A telefonkészülék tárcsáját elfogatva vagy gombjait nyomogatva jelzi a központnak a hívott számot. *Emeld fel a kagylót, és tárcsázd a számot!* **2.** Tárcsával talajt lazít. *Szántás után tárcsázzák a földet.*

targonca ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kétkerekű, kézzel tolható vagy húzható szállítóeszköz. *A csomagokat targoncára rakták, úgy vitték ki a vonathoz.* **2.** Négykerekű, lapos rakfelületű, akkumulátoros szállítójármű. *A villamos targoncával vitték át a ládákat a másik épületbe.*

tárgy ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Anyagi természetű, különállóan létező dolog. *Ez csupán élettelen tárgy. A kiállított használati tárgyak a bronzkori ember eszközei voltak.* **2.** Az, akire, amire valamely tevékenység, érzés, magatartás irányul. *Szerelmének tárgya egy férjes asszony.* • *A közfigyelem tárgya lett: rá irányul a figyelem.* | *Neveltség tárgya:* rajta nevetnek. **3.** Az, amiről a beszélgetés, vita folyik. *Mai megbeszélésünk tárgya a jövő évi költségvetés.* • *Térjünk a tárgyra!:* **a)** kezdjük el az érdemi megbeszélést **b)** hagyjuk a lényegtelen kitérőket. | (hivatalos) *Valaminek a tárgyában:* valamivel kapcsolatban, valamit illetően. *Döntés született az útépités tárgyában.* **4.** Az, amiről valamely írásmű, előadás, beszéd stb. szól. *Mai előadásom tárgya a barokk világi költészet. Már nem emlékszem, mi volt a levél tárgya.* **5.** *Valaminek a tárgya:* az, amit valamely művészi alkotás ábrázol. *A festmény tárgya egy folyópart. A romantikus regény tárgya két fiatal egymásra találása.* **6.** *Tantárgy. A humán tárgyakból jók a jegyei.* **7.** Az a dolog, amelyre valamely gondolat vonatkozik. *A jel tárgya az, amit jelöl.* **8.** (Nyelvtanban:) Az a mondatrész, amely kifejezi, hogy a cselekvés kire, mire irányul. *A tárgy a „kit?” vagy „mit?” kérdésre felel. Húzd alá a mondatban szaggatott vonallal a tárgyat!*

tárgyal ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Megbeszélésen tisztázni igyekezik valamit, tanácskozik valamiről. *Az országgyűlés az új adótörvényt tárgyalja. Tárgyalnunk kell erről a kérdésről.* **2.** Tárgyaláson foglalkozik valamivel. *Az ügyet már bíróság is tárgyalta.* **3.** (választékos) Módszeresen fejteget, ismertet valamit. *A szerző részletesen tárgyalja az övétől eltérő nézeteket is.*

tárgyalás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Hivatalos megbeszélés, vita. *Megkezdődött a költségvetés képviselőházi tárgyalása. Az üzleti tárgyalás már két órája tart.* **2.** Peres eljárás döntő szakasza. *A bíróság a tárgyalás során meghallgatja a tanúkat, megállapítja a tényállást, és ítéletet hoz az ügyben.* **3.** Valaminek részletes kifejtése. *A tanulmányban nem kapott helyet egy fontos kérdés tárgyalása.* **4.** Értekezésnek, tanulmánynak a mondanivaló lényegét kifejtő része. *A bevezetőben felvetett problémát a szerző elfelejtette kifejteni a tárgyalásban.*

tárgyaló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Tárgyalóterem. *Kérem az urakat, fáradjanak át a tárgyalóba!*

tárgyas ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (Nyelvtanban:) Olyan (ige), amelynek jelentése tárgyra (is) vonatkozik, illetve amelynek kötelezően van tárgyi vonzata. *A csinál tárgyas ige, a néz lehet tárgyas is és tárgyatlan is.* **2.** (Nyelvtanban, kissé régi:) Olyan (igeragozás), amely kifejezi a tárgyra vonatkozást. *A néz ige kijelentő mód egyes szám első személyű tárgyas ragozású alakja: nézem.*

tárgyatlan ♦ mn ~ok, ~t, ~ul

(Nyelvtanban:) Olyan (ige), amelynek jelentése nem vonatkozik tárgyra, illetve amelynek nem lehet tárgyi vonzata. *A megy ige tárgyatlan.*

tárgyilag ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

A dolgokat a tényeknek megfelelően, elfogultság nélkül tekintő. *Köszönöm a tárgyilagosságot!*

tárgyszerű ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. (választékos) Valaminek tárgyához, tartalmához illő, annak megfelelő. *A tanulmány tárgyszerű stílusban íródott. Tárgyszerűen beszélt.* **2.** Tárgyilagoss, elfogulatlan. *Tárgyszerű bírálatot kapott a disszertációja.*

tárgyitalan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ (választékos)

Olyan, ami időszerűségét elvesztette. *Az újsághirdetés már tárgyitalan. Az üzlet tárgyitalan.*

tárház ♦♦♦ fn

1. (rég) Raktárepület. *A hadiszákmányt a tárházba hordták.* **2.** (választékos) Szellemi értékek lelőhelye, forrása. *A könyvtár a tudás tárháza.*

tarhonya ♦♦ fn ~, ~t, ~ja

Apró gömböcskékre morzsált száraz tésztaféle. *A birkapörkölt tarhonyával nem utolsó étel.*

tarifa ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Díjszabás. *A postai tarifákat folyvást emelik, sosem tudom, milyen bélyeget ragasszak a borítékra. Melyik taxivállalat szállít a legalacsonyabb tarifával?*

tarisznya ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Vállra akasztható, rendszerint ráhajtott fedelű, egyszerű, puha anyagú táskaféle. „Van vereshagyma a tarisznyába, keserű magába” (népdal). *Ma megint sok fiatal hord tarisznyát.* 2. • (népi, gúnyos) *Vén tarisznya:* (rút) öregasszony. *Mit akar itt ez a vén tarisznya?*

tarja ♦♦ fn –, ~t, ~ja

A sertés, illetve a marha lapockája feletti hús, illetve ez mint étel. *A jól megfűszerezett tarját a legjobb faszénparázs felett, roston sütni.*

tarka ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Egyszerre több, általában élénk színből álló. *A meredek emelkedő után egy tarka rétre értünk. Egy tarka lepke szállt be a szobába.* 2. Változatos vagy elütő elemekből összetevődő. *Az estélyre tarka társaság gyűlt össze.*

tarkabarka ♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Nagyon tarka. *Tarkabarka mintás anyagból készült a gyerekszoba függönye. Tarkabarka, verses, zenés műsort állított össze az osztály anyák napjára.*

tarkó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A fej hátulsó része, ahol a koponya a nyakkal találkozik. *A tanácstalan ember önkéntelenül is a tarkóját vakargatja. Tarkón lőtték, azonnal meghalt.*

tárkony ♦♦ fn –, ~t, ~a

1. Fészkes virágzatú élő növény. *A tárkony az üröm rokona.* 2. E növény mint fűszer. *A tárkony az erdélyi konyha jellegzetes fűszere. Tárkonyos sült készül ebédre.*

tárlat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Több művész alkotásait bemutató kiállítás. *Az idei tavaszi tárlaton számos tehetséges festő mutatkozott be képeivel.*

tarló ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

1. Az a föld, amelyről a gabonát learatták. *A tarlót hamarosan fölszántják, gyorsan kell kalászt gyűjteni.* 2. A learatott gabona földben maradó szára, töve. *Aki nem szokta, nem tud mezitláb a tarlón járni.*

tárló ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Kiállítási tárgyak bemutatására való üvegfedelű, asztalszerű bútor. *Ne támaszkodjatok rá a tárlókra, mert elreped az üveg!*

tárna ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

(Faoszlopokkal aládúcolt) bányajarat. *Több tárnát bezártak. Beomlott egy tárna.*

tárogató ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Öblös hangú, régi magyar fúvós hangszer. *A tárogató a kurucok kedvelt hangszere volt.*

tarokk ♦♦ fn –, ~ot, ~ja

1. Általában két pár által, különleges, 42 lapos, nagy alakú kártyával játszott kártyajáték. *Tarokkban verhetetlen vagyok.* 2. E kártyajátékban a színnel nem jelölt lapok valamelyike. *Tarokkal kezdi a játékot.* 3. Tarokk-kártya. *Kártyázni akarunk, hozz tarokkot!*

tarol ♦♦ ige ~ni

1. (népi) (Területet) növények levágásával csupasszá tesz. *Erdőt tarolnak, állatokat vadásznak, nem törődnek semmivel.* 2. (Szálás növényt) tömegesen levág. *A nádat télen tarolják.* 3. (Tekejátékban:) Minden álló bábót ledönt. *A második gurítással tarolt.* 4. (Sportban:) Sok győzelmet, illetve helyezést szerez. *Az olimpián taroltak a magyar kajakosok.*

tárol ♦♦♦♦ ige ~ni

Nagy mennyiségben elraktároz valamit. *A kukoricát silóban tárolják. A pincében tárolja a télire vásárolt burgonyát.*

tároló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Víz tároló. *Hetek óta nem esett semmi csapadék, üresek a tárolók.* 2. Tárolóhelyiség. *Megtelt a tároló, oda már nem fér több áru.* 3. Adattároló lemez. *A vincseszter a számítógép tárolója.*

tározó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

(Tó nagyságú) víztároló. *Környezetvédelmi okokból mégsem építik meg a tározót.*

társ ♦♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Velünk együtt levő személy. *Nem egyedül, társakkal érkezett.* 2. Házastárs. *Drága társammal most ünnepeltük 50. házassági évfordulónkat.* 3. Üzlettárs. *Tönkrement az X. és társa ügyvédi iroda. A társam éppen üzleti úton van Kanadában.* 4. (választékos) Szorosan az emberhez tartozó kedvelt állat vagy tárgy. *Ez a zsebóra negyven éve hű társa. A kutya az ember leghűbb társa.* 5. (ritka) *Valaminek a társa:* párja. *Hol a társa ennek a kesztyűnek?*

társadalom ♦♦♦♦♦ fn *társadalmak, társadalmat, társadalma*

1. Szervezett emberi közösségek együttélésének viszonyrendszere. *A kommunista társadalom felépítése illúzióknak bizonyult.* 2. Az ilyen viszonyok között élők. *A mai magyar társadalomban nagy vagyoni különbségek vannak.* 3. A közösségnek valamely rétege vagy osztálya. *Az új rendelet megosztotta az orvosok társadalmát.* 4. (Település, földrajzi egység) lakóinak összessége. *A falu társadalma nagyon sokszínű.* 5. (Állatok) közössége. *A hangyák társadalma nagyon szervezettnek tűnik.*

társadalombiztosítás ♦♦♦ fn –, ~t, ~a

A keresőképtelenekről (például betegekről, kiskorúakról) való anyagi és egészségügyi gondoskodás rendszere. *A társadalombiztosítás csak azokról gondoskodik, akiknek kilencjegyű azonosító számuk van.*

társalgó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (választékos) Olyan személy, aki valahogyan tud beszélgetni. *Könnyed társalgó, bárkivel hamar szót ért.* 2. (Szállóban, klubban) kényelmesen berendezett közös helyiség. *Az üdülő társalgójában beszélget barátaival.* 3. (rég) A társasági illemre és a levelezés választékos fordulataira oktató könyv. *Levett a polcra egy társalgót.*

társalog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) közvetlen modorban, udvariasan beszélget. *Kávézás közben társalognak a kollégák.* 2. (gúnyos) Fecseg. *Zavarja az órát, folyton társalog.*

társas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Közösen, együttesen végzett (tevékenység). *Ez a jövedelem társas vállalkozásból származik. Szombatra társas kirándulást szervezünk.* 2. Társasági, társadalmi. *Fogalma sincs a társas illemlről. Fontos a társas érintkezés szabályainak betartása.* 3. Közösségben élő. *Az emberen kívül néhány állatfaj is társas lény, például a majmok, a delfinek.*

társaság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Rendszeresen összegyűlő személyek többé-kevésbé zárt közössége. *Mulatozó, vidám társaság, együtt szoktak szórakozni. Sokat jár társaságba. A társaság kedvelt üdülőhelye a Riviéra volt.* 2. Valakinek a társasága: **a)** a vele való együttlét. *Kinek a társaságában érkezett? b)* társ. *Egyedüli társasága egy papagáj.* 3. (rég.) Társulat, egyesület. *A társaság tagjai évenkénti tagdíjat fizetnek.* • *Tudós társaság:* akadémia. | *Jézus társasága:* a jezsuita rend. 4. Több személy szerződésén alapuló vállalat. *Egy korlátozott felelősségű társaság tagja, korábban egy betéti társasága volt.* 5. (rég.) Társadalom. *„A társaságban született ember nem önmagáé”* (Kölcsey F.: Parainesis).

társasház ♦♦♦♦ fn

Öröklakásokból álló lakóház. *A társasház fenntartásának költségeit a tulajdonosok közösen viselik. Egy budai társasházba költözött.*

társasjáték ♦♦♦♦ fn

Rendszerint eszközökkel, kellékekkel játszott csoportos játék, illetve a hozzá való eszközök együttesen. *A társasjátékok közül a memóriajátékot szeretem a legjobban. A karácsonyfa alatt két doboz társasjátékot találtunk, az egyikben dobókocka is volt.*

társít ♦♦ ige ~ani

1. (ritka) (Több személyt vagy dolgot) egy cél érdekében összekapcsol. *A különleges feladatra a legjobb szakembereket társították. Kertjében ritka növényeket társított egymással.* 2. (választékos) (Képzetet, gondolatot) egy másikhoz kapcsol. *Gondolatokat társít ahhoz, amit olvas.*

tarsoly ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég.)

1. Vállon hordott lapos bőrtáska. *Egy tarsolyhoz hasonló táskát láttam nála. A vándordiak a fogadó asztalára tette tarsolyát.* • *Valami van a tarsolyában:* valamilyen meglepetést tartogat. *Halljam, mi van még a tarsolyodban?* 2. A huszárok díszes bőrtáskája. *A kiállításon díszes huszárruhákat és tarsolyokat is láttunk.* 3. Zacsó alakú női kiegészítő. *Csuklóján gazdagon hímzett tarsoly lógott.* 4. Pénztárca. *Tarsolyából egy ezüstpénzt húzott elő.*

társul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakivel, valamivel, illetve valakihez, valamihez társként csatlakozik. *A barátommal azért társultunk, hogy megosszuk a munkát. Tökéjével társul a vállalkozáshoz.* 2. Valamihez járul. *Nagyképességéhez pimaszság is társul.*

társulat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (rég.) Társaság, egyesület. *A földrajzi társulat expedíciót szervez Afrikába.* 2. Szintársulat. *A direktor kiosztotta a szerepeket a társulat tagjainak.* 3. (rosszalló) Közösség, csapat. *Díszes társulat vagytok, mondhatom!*

tart ♦♦♦♦♦ ige ~ani

1. Nem engedi mozdulni, leesni. *Tartsd a létrát!* 2. Valamilyen irányba, helyzetbe emel, tol, fordít valamit. *Tartsd magasabbra a lámpát! Kicsit ferdén tartja a vállát.* • (durva) *Tartsd a széd!*: hallgass, erről ne beszélj. 3. (Mv) Fog, szorít. *Egész este tartották egymás kezét.* 4. Eléri, hogy valamilyen állapotban legyen vagy maradjon. *Tartsd melegen a bébiételt! Egész éjjel ébren tartott a szomszédból jövő lárma.* • *Eszében vagy észben vagy fejben tart valamit:* nem felejt el. 5. Nem engedi, hogy megváltozzon vagy megszűnjön valami. *Tartsd a tempót, különben lemaradsz!* • (Valamilyen vagy valamekkora) távolságot tart: **a)** nem megy közelebb. *Szelid ez a kutya, de az idegenekkel távolságot tart. A követési távolságot tartani kell.* **b)** tartózkodóan viselkedik. *Még velem szemben is tartja a három lépés távolságot.* | *Tartja a hitet valakiben:* nem engedi, hogy elkeseredjen. *A többiekben is ő tartja a hitet.* | *Tartja a színét:* (ruha, anyag) nem fakul. *Ez a szövet tartja a színét.* | *Tartja magát:* **a)** türtözteti magát. *Az özvegy erősen tartotta magát a temetésén.* **b)** ellenáll a támadásnak. *A város az ostrom alatt végig tartotta magát.* **c)** kora ellenére nem veszít erejéből, lendületéből, szépségéből. *Bámulatos, ahogy tartja magát a feleség!* **d)** (hír, hagyomány) megőrzi a hitelét. *Még mindig számos népszokás tartja magát azon a vidéken. Tartja magát a hír, miszerint új igazgatót kapunk.* 6. (Birtokában) őriz valamit, nem ad ki, nem enged át másnak. *A vitézek sokáig tartották a várat.* • *Titkot tart:* nem beszéli ki. *Tudsz titkot tartani?* 7. Hátráltat, tartóztat, illetve valahol marasztal. *Ott tartották éjszakára.* 8. Visszafojt valamit. *Betegsége miatt nem tudja tartani a vizeletét.* 9. (Kötelezettséget, szabályt, szokást) megtart. *Van, aki nem tartja a karácsonyt.* • *Tartja a böjtöt:* böjtöl. | *Tartja a szavát* vagy *a fogadást:* érvényesnek ismeri el. 10. (Kapcsolatot, viszonyt) fenntart, ápol. *Levéiben tartjuk a kapcsolatot. Nem tartjuk vele a rokonságot.* • *Tartja a haragot:* nem akar békülni. 11. • *Kedve tartja:* kedve, hangulata készíti valamire. *Gyere velünk, ha kedved tartja!* 12. Eltart valakit. *A gyerekein kívül idős szüleit is tartja.* 13. Valamilyen számítással vagy kedvtelésből valakit valamilyen minőségben igénybe vesz. *Bejárónőt is tart, aki takarít és vasal helyette. Szeretőd tart a férje.* 14. (Állatot) birtokol és gondoz. *Lovakat és kutyákat is tart.* 15. Árusít valamit. *Az üzlet pékárut is tart.* 16. Szokott helyen őriz, tárol valamit. *Kocsiját garázsban tartja. Tartsd magadnál mindig ezt az amulettet!* 17. Valamilyen cselekvést, teendőt végez, illetve megrendez valamit. *Házkutatást tartott nála a rendőrség. Gyűlést tartott a szövetség. Nagy lakodalmat tartottak.* 18. Valaminek, valamilyennek gondol, ítél, tekint valamit. *Kötelességének tartja segíteni. Nagyra tartom a munkáját.* 19. Valamennyi ideig folyik, illetve nem szűnik meg lenni. *Meddig tart még az értekezlet? A szén egész télen át tartott.* 20. Térben valameddig terjed. *A telek a kerítésig tart.* 21. Haladás közben valameddig jutott. *Hol tartasz a munkában?* 22. Valamerre, valami felé halad, terjed, vezet. *Mindig tartás jobbra!* |

Valakivel tart: **a)** együtt csinál vele valamit. *Éppen vacsorázunk, tarts velünk!* **b)** mellette áll, egyetért vele. *Vallj színt, kivel tartasz?* **23.** Fél valamitől, aggódik miatta. *Amitől tartottam, bekövetkezett.* | *Tart valakitől:* óvatos irányában, fél tőle. *Tart az apjától, mert rossz jegyet hozott.*

tartalék ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

1. (Későbbi felhasználásra) félretett anyag, eszköz, dolog. *A kamrájában bőséges tartalék van mindenből.* (átvitt is) *Rejtett tartalékai vannak.* (Jelzőként:) *Elfogyott a tartalék pénz is.* **2.** Készenlében álló csapategység. *A csata sorsát a kellő időben bevetett tartalék döntötte el.* **3.** Cserejátékos. *A tartalékok az edző mellett, a kispadon ülnek.* **4.** Hadseregnek a tartalékosokból álló része. *Kitört a háború, mozgósították a tartalékokat is.*

tartalékos ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, –

1. Tényleges katonai szolgálata után újra behívható (személy). *Tartalékos őrmesterként szereltem le.* (Főnévi használatban:) *Az egész század tartalékosokból áll.* **2.** (Sportban:) Több tartalékkal felálló, játszó csapat. *Nem számítok győzelemre, mert erősen tartalékos a csapatunk.*

tartalmas ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Nagy tápértékű. *A töltött káposzta igen tartalmas étel.* **2.** Amiben sok és értékes mondanivaló van. *Az író legutóbbi kötete tartalmas munka.* **3.** Eredményes, eseménydús. *Szeretem a tartalmas életet.*

tartalmaz ♦♦♦♦ ige ~ni

Valamit mint tartalmat magában foglal, valami van benne. *A savanyú káposzta sok C-vitamint tartalmaz.*

tartalom ♦♦♦♦ fn *tartalmak, tartalmat, tartalma*

1. Az, amit valami magában foglal. *Mi a bőrönd tartalma?* **2.** Az, amit valamely (írás)mű elmond. *Nem ismerem a levél tartalmát. Megpróbálok elmondani a film tartalmát.* **3.** (választékos) Valaminek a lényege. *A tartalmát mondd a dolognak!* **4.** Könyvben levő írások, fejezetek címeinek felsorolása a lapszám megjelenésével. *Ha nem talárod, nézz utána a tartalomban!*

tartály ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Folyékony vagy légnemű anyagok tárolására való nagyméretű edény. *Kilyukadt a tartály, szivárog belőle az olaj.*

tartam ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Az az idő, amíg valami eltart. *Kérjük, hogy a gyűlés tartama alatt ne dohányozzanak. A repülőút tartama öt óra.*

tartár ♦ fn –, ~t, ~ja

Majonézből mustár, bors, cukor, só és fehérbor hozzáadásával készített mártás. *Kérek még egy kis tartárt a rántott gombához!*

tartás ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~a

1. Az a tény, cselekvés, hogy valakit, valamit valamilyen módon, állapotban tartanak. *Fontos az étel hidegen tartása, mert különben megromlik. Az üzlet ünnepi nyitva tartása a bejáraton olvasható. Takarítónő tartását nem engedheti meg magának mindenki.* **2.** Az a jellegzetes mód, ahogy valaki valamely testrészét tartja, vagy valamely eszközt tart. *Nem egyenes a tartásod, húzd ki magad! A hegedű tartása fárasztó egy hosszú koncert alatt.* **3.** Erkölcsei szilárdság. *Gyenge a tartása, megint hazudott az édesapjának.* **4.** (Textília) alaktartó tulajdonsága. *Ez a szövet a tartása miatt alkalmas bútorhuzatnak.* **5.** (rég.) Tartásdíj. *Pista édesapja havonta küldi a tartást édesapjának.*

tartásdíj ♦♦ fn

Külön élő gyermek, illetve házastárs eltartására rendszeresen fizetett összeg. *A tartásdíjat levonják a fizetéséből. Pontosan fizeti a tartásdíjat.*

tartó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Teherviselő szerkezet. *Az épület vasbeton tartói már a helyükön vannak.* **2.** Olyan tárgy, amelyben tartanak, tárolnak valamit. *Kifogyott a só a tartóból. Tönkrement a szemüvegem tartója.*

tartóelem ♦ fn

Különböző részekből álló tartószerkezet egyik eleme. *Az állványzat egyik tartóeleme eltört, ezért az építkezési területre zuhantak a gerendák.*

tartomány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (Meghódított) országrész, amelynek saját történelme és önkormányzata van. *„Hadd látom, úgymond, mennyit ér A velszi tartomány”* (Arany J.: A walesi bárdok). **2.** (népi, régi) Vidék. *A hollandusok földje sík tartomány.* **3.** Valamely szerzetesrendnek egy országra kiterjedő kormányzati egysége. *A tartomány főnökévé lett később az apát.* **4.** (Matematikában:) Független változók halmaza. *Adjuk meg a függvény értelmezési tartományát!*

tartós ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Sokáig tartó. *A következő napokban tartós meleg lesz. Valószínű, hogy tartós nehézségek várnak rá.* **2.** Sokáig használható. *A hűtőszekrény tartós fogyasztási cikk.* **3.** Erős igénybevételnek is ellenálló. *Vettem egy jó tartós szandált a gyerekeknek.* **4.** Nem romlandó. *Mennyibe kerül egy liter tartós tej?*

tartósít ♦♦ ige ~ani

(Élelmiszert) tartóssá tesz, romlástól megóv. *A tejet vegyi eljárással tartósítják. A gyümölcsöt fagyasztással is tartósíthatjuk.*

tartozék ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Valaminek a kiegészítője, járuléka. *Számítógépet tartozékaival, monitorral, lemez meghajtóval, nyomtatóval, egérrel stb. együtt érdemes megvásárolni. Nem találok a porszívó egyik tartozékát.*

tartozik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamire, valamibe vagy valakik közé tartozik: rész-egész, faj-nem viszonyban vagy egy közösségben, csoportban van vele. *Erdély ma Romániához tartozik. A székelyek és a csángók a magyarsághoz tartoznak.* | *Valahova tartozik:* ott van a rendes helye. *Ez a váza hova tartozik?* **2.** Valakire, valamire tartozik: az ő dolga, az ő hatáskörébe vág. *Ez nem rád tartozik! A peres*

ügyek a bíróságra tartoznak. **3.** Valamivel tartozik valakinek, valaminek: kötelezve van valamire iránta. *Hálával tartozom neki.* | *Tartozik valamit megtenni:* köteles megtenni. *A személyi adatokban történt változást tartozik haladéktalanul bejelenteni.*
• *Magyarázattal tartozik:* meg kell magyaráznia valamit. *Úgy érzem, magyarázattal tartozom nekik.* **4.** *Tartozik valakinek valamivel:* fizetnie kell neki valamit. *Mennyivel tartozol neki?*

tartózkod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Valaki valahol van, található. *Jelenleg rokonainál tartózkodik.* **2.** *Tartózkodik valamitől:* óvatosságból nem él vele, nem teszi. *Tartózkodik a szélsőségektől. Ezután tartózkodj a pálinkától!* **3.** Nem nyilvánít véleményt. *Szavazáskor húszan tartózkodtak.*

tartózkodó ♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. Idegenek iránt nehezen feloldódó, visszahúzódó (személy). *Társaságban tartózkodó viselkedése miatt nem érzi jól magát.*
2. Óvatosan visszafogott. *A javaslatról egyelőre tartózkodóan nyilatkozott.*

tartóztat ♦♦♦ ige ~ni

1. Marasztal valakit. *Szívesen tartóztatnálak benneteket, de már valóban elég késő van.* **2.** (ritka) Foglalatosságában akadályoz, feltart valakit. *Nem szeretném önt tartóztatni.* **3.** (ritka) *Tartóztatja magát:* erőt próbál venni valamely ingeren vagy indulátn. *Tartóztatnia kellett magát, hogy fel ne pofozza az illetőt.*

táru|l ♦♦♦ ige ~ni

1. (Szélesre) nyílik. *Amint meglátott, karja ölelésre tárult.* • *Szezám, tárulj!* **a)** (keleti mesék varázsigéje:) kapu, nyíl ki **b)** a dolog egyszerűen elintéződik. • *Szeme elé tárul:* láthatóvá válik számára. *Szeme elé tárult a város panorámája.*

tasak ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Puha vagy hajlékony anyagból készült zacskó. *Pipáját visszatette a szattyánbőr tasakba.* (Jelzőként:) *Vettem két tasak szegfűmagot.*

táska ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kisebb tárgyak tárolására, szállítására való, kézben vagy vállon hordozott, zárható tartó. *Táskát ma már nemcsak bőrből és vászonból, hanem műanyagból is készítenek. A diplomaták táskája fémből van, hogy nehezebb legyen feltörni a titkos iratokért.*
2. Összehajtogatott, töltött térsztafélé. *Szeretem a lekváros táskát.* **3.** A szem alatti megereszkedett, petyhüdt bőr. *A szeme alatt már táskák vannak.*

taszigál ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Lökdös valakit. *Ne taszigálgjon, hé! A kamaszok egymást taszigálták a buszon.*

taszít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Egy mozdulattal lök, nyom valamit, valakit valahova. *Egy óvatlan pillanatban a szakadékba taszította áldozatát. A szekrényt a sarokba taszította.* **2.** (választékos) Rossz helyzetbe juttat valakit. *Iszákosságával családját is nyomorba taszítja. Ezzel a sírba taszítasz!* **3.** (Test egy másikat) eltávolodásra készítet. *A mágnes egymemű pólusai taszítják egymást.* **4.** Elidegenítő érzést kelt. *Valami taszít a viselkedésében.*

tat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

A hajó hátsó része. *A tatra zászlót szoktak tűzni.*

tát ♦♦♦ ige ~ani

(Száját) szélesre nyit. *Az oroszlan a száját táta.* • (rosszalló) *Száját táta:* báméskodik. *Mit tátod itt a szád?* | (túlzó) *Tátva marad a szája* vagy *szeme-szája:* nagyon elcsodálkozik. *Ettől majd tátva marad a szája!*

tatár I. ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. A zömmel a Volga középső folyásánál és a Krímben élő, török nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A volgai tatár szokásokat tanulmányozza. A tatár lovasok nagyon fürgék voltak.* **2.** Az erre az emberfajtára, rasszra jellemző, hozzá tartozó.
• *Tatár szem* vagy *szemvágás:* mongolos. *A lány tatár szemvágása mindenkit megigézett.*

tatár II. ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Tatár ember, illetve nép. *A tatárok népszavazáson úgy döntöttek, hogy önálló köztársaságot alakítanak.* **2.** (rég) Mongol és török törzsek, illetve ezek hadserege. *IV. Béla uralkodása alatt Magyarországot több hullámban dúlták végig a tatárok.*
3. (rég) A krími kánság török népe. *A XVI–XVII. században a krími tatárok a török szultán lovas segédcapataiként harcoltak, és hírhedtté váltak kegyetlenségük miatt.* **4.** • (tréfás) (Bosszúság kifejezésére:) *Vigye el a tatár!*: vigye el az ördög. (Türelmetlenség kifejezésére:) *Tudja a tatár!*: senki sem tudja. | *Szegény tatár:* szerencsétlen ember.

tatárjárás ♦♦♦ fn

A mongol birodalom XIII. századi hódító hadjárata. *A tatárjárás Magyarország nagy részét pusztasággá tette.* • (tréfás) *Vége a tatárjárásnak:* elmentek végre a vendégek.

tataroz ♦♦ ige ~ni

(Épületet) kijavít, felújít. *A fél várost tatarozni kellene. Szépül a város, egyre több házat tataroznak.*

tátika ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Változatos színű, ajakos virágú, évelő kerti dísznövény. *A tátogatófélék közé tartozó tátikának a fehér, sárga, rózsaszín vagy bordó virágai mintegy 50 centiméteres megnyúlt fürtvirágzatban állnak. Nyomd össze két oldalról a tátika egy virágját, s kinyíló oroszlan-száját látsz!*

tátog ♦♦♦ ige ~ni

1. Száját, csőrét nyitogatja. *Fecskefiókák tátognak a fészekben. Csak tátogott, nehezen kapott levegőt.* **2.** (bizalmas) Ásítózik. *Egész este tátogott az álmodástól.* **3.** (választékos) *Tátog.* *A barlang szája sötétben tátog.*

tátogat ♦♦ ige ~ni

1. • Száját tátogatja: többször nagyra nyitja. Az álmos oroszlán ásít, száját tátogatja. 2. (népi) Báméskodik. Mit tátogatsz itt? 3. (rég) Tátong. Alattuk félelmetes mélység tátogatott.

tátong ♦♦♦ ige ~ani

1. Valami félelmetes mélységével ijeszt. Lábunk előtt szakadék tátong. A halott oldalán lőtt seb tátongott. 2. • Tátong az ürességtől: ijesztően üres. A színház tátong az ürességtől, alig néhányan lézengenek csak a nézőtérén. 3. (rég) Tátog. Ijesztően tátong a farkas pofája.

táv ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. (Gyorsasági versenyeken:) A megteendő út. A maratoni futás távja valamivel több, mint 42 kilométer. A kenyai és az etióp futó a legesélyesebb a tízezres távon. 2. Szerkezeti elemek egymástól való távolsága. Négy méter a két fal közötti táv.

tavaly ♦♦♦♦ hsz

Az ideit megelőző évben. Tavaly több hó esett, mint az idén. Sokat változtál tavaly óta.

tavas ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A telet követő évszak. Beköszöntött a tavasz, megújul a természet. A déli féltekén szeptember 23-tól december 21-ig tart a csillagászati tavasz. | Tavasszal: tavasz idején. 2. Az erre jellemző enyhe, melegedő idő. Langyos, napsugaras tavasz van. 3. (választékos) Az ifjúság, a fiatal életkor. „Lassanként koszorúm bimbaja elvirít, Itt hágy szép tavaszom” (Berzsenyi D.: A közelítő tél). 4. (népi, választékos) (Életkor számításában:) Év. • Valahány tavaszt látott: annyi éves. A gyermek tíz tavaszt látott.

tavasodjik ♦♦ ige ~ni

Az időjárás kezd tavaszra fordulni. Az idén korán tavasodjik.

távbeszélő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (hivatalos)

1. A hangot elektromos rezgésekké átalakítva vezetéken közvetítő berendezés. Az újságíró távbeszélőn adja le tudósítását. 2. Telefonkészülék. Új utcai távbeszélőket szereltek fel.

távcső ♦♦♦ fn

Lencsét és tükröket tartalmazó, rendszerint cső alakú optikai nagyítóeszköz. A tengerésztiszt távcsővel figyelte a láthatárt. A toronyban csillagászati távcsövet is láttunk.

távírányító ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Műszaki berendezést, például tévét, videót távvezérléssel működtető kapcsoló. Nem találom a DVD távírányítóját.

távirat ♦♦♦ fn

A posta által sürgősen továbbított, általában rövid közlemény. Táviratot ad fel. Üdvözlő táviratot küldött.

távíró ♦♦ fn

1. Jelek, közlések nagy távolságra való továbbítását végző elektromos berendezés. Fontos üzenet érkezett távírón. 2. Távírójeleket adó vagy vevő készülék. Javítják a távírót.

tavirózsa ♦ fn

Nagy kerek levelű, sárga virágú vizenővény. A tavirózsa trópusi rokona a lótusz. A folyó holtága tele van tavirózszával.

távlat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Térbeli jelenségek áttekintését lehetővé tevő távolság. A túlságosan közeli házak miatt a templomnak nincs jó távlat. 2. Térbeli elhelyezkedés érzékeltetése arányok, vonalak, színek segítségével. A reneszánsz festői érzékeltették először a távlatot. 3. (választékos) Az az időbeli távolság, amelyből valamely eseményt megítélünk. Húsz év távlatából visszatekintve másként látom az eseményeket. 4. (választékos) Fejlődési lehetőség. Ragyogó távlatok nyílnak meg előtte.

távmunka ♦ fn

A munkavállaló és a munkáltató közötti, rendszerint számítógépes összeköttetéssel zajló, otthon végzett munka. A kiadó megbízásából a szerzők távmunkában készítették el a könyvet.

távol I. ♦♦♦♦ hsz

1. Nagy térbeli távolságban. A hajó távol van a kikötőtől. Ott távol már látszik a város. 2. Olyan helyzetben, állapotban, hogy a jelzett helyen, eseménynél nincs jelen. Távol maradt a gyűlésről. • Távol tart valakit valakitől, valamitől: nem engedi közel hozzá, illetve óvja tőle. A kutya távol tartja a betörőket. | Távol áll vagy van valami valakitől, valamitől: valamely tulajdonság nincs meg benne. Tőle távol áll a hiúság. Távol áll tőle, hogy tanácsokat adjon. | Távolról sem: egyáltalán nem. Távolról sem vagyok elégedett. 3. (Nagy minőségi, tartalmi, fokozati különbség kifejezésére:) • Távol áll valamitől, valakitől: a) különbözik tőle A két autó minőségben, megbízhatóságban távol áll egymástól. b) nem érdeklődik iránta. Távol áll tőlem az operett. 4. (ritka) (Időben) messze. A fáraók kora távol van már tőlünk.

távol II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (választékos) Messzeség. Valahol a távolban dörög az ég. 2. Távolság, térköz. • Tisztes távolban vagy távolból: az illetem megkívánta távolságban. Tisztes távolban maradtunk egymástól. Tisztes távolból figyelte az eseményeket. 3. Időbeli távolság. Az idő távolából fel-felbukkan egy emlék.

távollátó ♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. Olyan (személy vagy szem), aki, ami csak a távolabb levő tárgyakat látja élesen. Idősebb korára távollátó lett. Távollátó szemére szemüveget kapott. 2. Ilyen személy látáshibáját korrigáló (szemüveg). Nem találom a távollátó szemüvegemet.

távollét ♦♦♦♦ fn

Az a tény, hogy valaki a jelzett helytől távol van. Távollétével tüntetett, nélküle zajlott le az esküvő. • Valaki távollétében: amíg távol van, nincs jelen. Távollétében döntöttek a sorsa felől. A bíróság a vádlottat távollétében halálra ítélte.

távolod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Térben egyre messzebb kerül valamitől. *A Halley-üstökös most távolodik a Földtől.* 2. Időben távolabbra kerül valamitől, ami már megtörtént. *Minél inkább távolodunk az eseményektől, annál jobban meg tudjuk különböztetni a lényegeset a mellékéstől.* 3. Érzelmileg távolabb kerül valakitől. *Egy idő óta egyre jobban távolodnak egymástól.*

távolság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Térköz. *A két ház közti távolság 25 méter.* • *Valamilyen távolságra:* valamilyen messze. *A toronyból nagy távolságra ellátni. A forrás az úttól csekély távolságra van.* 2. Valamitől számított nagyobb időköz. *Már két év távolságra vagyunk az eseménytől. Tíz év távolságából visszatekintve már másképp látok egyes dolgokat.* 3. A hangközök mértéke. *Itt csak fél hang a távolság.* 4. Különbség, eltérés. *Ebben a kérdésben a vélemények között csökkent a távolság.* • *Három lépés távolságot tart valakivel:* (rangkülönbségből eredő) feszesebb viszonyt. *Beosztottaival három lépés távolságot tart. Már kibékültünk, de még mindig tartja velem a három lépés távolságot.* 5. (választékos) Érzelmi eltávolodás eredménye. *Ritkán értik meg egymást, már nagy köztük a távolság.*

távolsági ♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

(Viszonylag) nagy távolságon közlekedő vagy működő, illetve azzal kapcsolatos. *Naponta távolsági busszal járok. Távolsági hívást kér a központtól.*

távolugrás ♦♦ fn –, ~t, ~a

Atlétikai sportág vagy versenyszám, amelyben a versenyző (nekifutás után) az erre kijelölt helyről elrugaszkodva minél nagyobb távolságban igyekszik földet érni. *Fiatal korában távolugrásban világcúcsot állított fel. A század eleji olimpiákon rendeztek helyből távolugrást is.*

távozik ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Elmegy valahonnan. *Dolgavégezetlenül, lógó orral távozott a hivatalból.* 2. Állásától megválik. *Távozik a külügyminiszter, posztját ideiglenesen egy államtitkár veszi át.* 3. (szépitő) Meghal. *A Nobel-díjas tudós a múlt héten távozott közülünk életének hetvenedik évében.* • (választékos) *Távozik az élők sorából.*

távvezeték ♦♦ fn

Nagyfeszültségű áramot nagy távolságra továbbító vezeték. *A távvezeték alatt haladva recsegett az autórádió.*

taxi ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A megtett útnak, illetve a várakozásnak megfelelő díjat számláló és kijelző műszerrel felszerelt, sofőr vezette személyszállító bérautó. *Elment az utolsó villamos, fogjunk taxit. Valami baj lehet ennek a taxinak az órájával, túl gyorsan növekednek rajta a számok!*

tbc ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Baktérium által okozott, elsősorban a tüdőt megtámadó súlyos fertőző betegség. *Ma már gyógyítható a tbc. A hajléktalanok között egyre gyakoribb a tbc.*

tb-kártya ♦♦♦ fn

A társadalombiztosítási ellátásra való jogosultságot igazoló kártya. *A tb-kártyán kilencjegyű azonosító szám van. Ne veszítsd el a tb-kártyádat, mert nehéz pótolni.*

te ♦♦♦♦ egyes szám 2. személyű személyes nm

1. A beszélő szempontjából az a személy, akihez tegezve szól. *Te a bizalmasom vagy.* (Megszólításként:) „Laci te, Hallod-e?” (Petőfi S.: Arany Lacinak). (Erős érzelmi töltettel:) *Na megállj, te gazember!* (Állathoz szólva:) *Manci, te!* (Meglepetés, ijedség kifejezésére:) *Te jó ég, mi ez itt?* 2. (Birtokos jelzőként:) Tulajdonában levő, hozzá tartozó. *Ez e te könyved?* • *A te dolgod:* én nem avatkozom bele. | *A te bajod:* a) semmi közöm hozzá b) úgy kell neked. 3. (Főnévi használatban:) *Szólíts tenek:* tegezz. • (rég) *Te s tu vannak:* tegeződnek.

tea ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Teacserje, illetve ennek szárított, sodrott levelei és hajtásai. *Nálunk nem terem meg a tea. Szüretelik a teát Indiában. Egy doboz illatos kínai teát kaptam.* 2. Ennek forrázata mint ital. *A teát angolosan, egy kevés tejjel issza.* 3. Teaivással egybekötött összejövétel. *Délután négyre teára vagyok hivatalos.* • *Ótőrai tea:* délutáni tánc szórakozóhelyen. 4. Gyógynövényekből készült forrázat. *Fáradtság ellen csalánból főzz teát!*

teasütemény ♦ fn

Száraz aprósütemény. *A tea mellé teasüteményt ropogatnak. A közeli cukrászdában mindig friss a teasütemény.*

téblábol ♦♦ ige ~ni (népi, rosszalló)

Tétován, céltalanul ide-oda jár. *Folyton itt téblábolsz az utamban. Ne téblábolj már itt, eredj a dolgodra!*

téboly ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (választékos) Elmebaj. *Kitört rajta a téboly, ön- és közveszélyes lett.* 2. (bizalmas, túlzó) Zűrzavaros helyzet. *Tiszta téboly, ami itt van.*

technika ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A műszaki és természettudományoknak a termelésben való alkalmazása. (tréfás) *Nem boszorkányság, technika! Elavult technikával dolgozik a gyár, így nem lehet nyereséges.* 2. Elsajátítható készség, mesterségbeli tudás. *Virtuóz technikával hegedül.*

technikás ♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Valamely sportág technikáját ügyesen alkalmazó (személy). *Technikás játékos, remekül bánik a labdával.* 2. (ritka) Nagyfokú készségre, gyakorlatra valló. *Ez a szonett technikás vers.*

technikum ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Közép- vagy felsőfokú szakiskola. *Gépipari technikumot végzett. Néhány éve megszüntették a technikumokat.*

technikus ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A mérnökénél alacsonyabb műszaki képzettségű szakember. *Szólj a technikusnak, hogy nem működik a mikrofon!* 2. (rég) Műegyetemi (gépész)hallgató. *A technikusok bálján ismerkedtünk össze.*

technológia ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A gyártási folyamatok összessége, illetve ennek elmélete. *A modern technológia ma már elképzelhetetlen ipari robotok nélkül.*

teendő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Elvégzendő feladat, munka. *Ha ügyesen osztod be az idődet, minden teendődöt el tudod végezni.*

téged ♦ személyes nm

A te tárgyként használt alakja. *Téged keresünk már évek óta. „Ha már szeretlek Téged, Tedd könnyűvé énnem Ezt a nehéz hűséget”* (József A.: Rejtelmek).

tégely ♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Vegyi anyagok keverésére vagy kenőcs tartására való csészeforma kis edény. *A középkor alkímistáit titokzatos lombikok és tégelyek között képzeljük el. A gyógyszerárban a kenőcsöt tégelyben tartják.* 2. Vegyi anyagok izzítására, fémek olvasztására való tűzálló edény. *A tégelyben megolvastott nemesfémeket öntik a kisebb öntőformába.*

tegez! ♦♦♦♦ ige ~ni

„Te”-nek szólít valakit. *Mióta tegezed a tanárodat? Nem tegezi a kollégáit.*

tegez² ♦ fn ~ek vagy tegzek, ~t, ~e vagy tegze

1. (rég) Hordozható bőrtok. *Eleink nyilvesszőiket tegezben tartották.* 2. A lepkehez hasonló szőrös vagy pikkelyes szárnyú rovarok, a tegzesek lárváinak növényi részekből, kövecskékből épített tokja. *A tegzesek a vízben élő lárváik számára tegezt építenek.*

tegeződ|ik ♦♦ ige ~ni

(Két vagy több személy) tegezi egymást. *Én vagyok az idősebb, tegeződjünk!*

tégla ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Lapos hasáb alakú, agyagból égetett építőelem. *A téglából épített fal jobban tartja a meleget. Sehol sem kapni kisméretű téglát.* 2. (Matematikában:) Egyenes hasáb, amelynek alapja olyan derékszögű négyszög, amelynek csak a szemben fekvő oldalai egyenlők. *Segíts kiszámítani a téglafelületét!* 3. (szleng) Besűgő. *Évtizedeken át téglá volt.*

tegnap I. ♦♦♦♦ hsz

1. A mait megelőző napon. *Tegnap jártam nála.* 2. (ritka) Nemrég. *Tegnap még kislány, ma viszont kész nő!*

tegnap II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. A mait megelőző nap. *Ma van a holnap tegnapija. Átaludtam a tegnapot.* 2. (ritka) A közeli múlt. *A tegnapi divatját érezzük a leginkább divatjamúltnak. „A tegnapok ködlovagjai”* (Krúdy Gy.-könyvcím).

tehát ♦♦♦♦ ksz

1. (Következtető mondat kapcsolóelemként:) Mint a mondottakból következik, illetve következtethető. *Nincs itt a kerékpár, tehát valaki elvitte.* (Szövegösszefüggésre utalva:) *Ha tehát azt hiszed, hogy minden rendben van, tévedsz.* 2. Ez ok miatt. *Dühbe gurult, tehát kiabálni kezdett.* 3. A lényegre visszatérve. *Akkor tehát megállapodtunk?* 4. (Mondatszözerű felszólításban:) *Most már mondj igent vagy nemet! Tehát?*

tehen ♦♦♦♦ fn tehenek, tehenet, tehene

1. A szarvasmarha nőténye. *Teheneket tart egy istállóban.* 2. Vadon élő növényevő emlős nőténye. *Az orvvadászok az elefántbikákat irtják, a tehennel nem törődnek. A szarvas nőtényét is tehénnek hívják.* 3. (durva) Nagy testű, elhízott nő. *Micsoda tehen!*

teher ♦♦♦♦ fn terhek, terhet, terhe

1. Nehéz tömeg, amelyet tartani vagy vinni, mozgatni kell. *Segíts neki, nem bírja a nagy terhet. A tartógerendáknak nagy terhet kell elviselniük. A hajó terhe déligyümölcs.* • (rosszalló) *A föld terhe vagy:* a) nyűg mások nyakán b) lusta, haszontalan ember. 2. Gondot okozó tennivaló, anyagi vagy erkölcsi kötelezettség. *Ezzel nagy terhet vállalsz magadra. Nyomasztó lelki terhet visel.* • *Terhére van vagy esik valakinek:* a) nehezebbre esik megtenni. *Ne csináld, ha terhedre esik!* b) nehezen viseli el. *Terhére vannak a gyerekek.* 3. Ingalanra terhelt adósság. *A birtokon terhe van.* • *Terhére ír vagy ró valakinek valamit:* a) tartozásként könyveli el. *A terhére írtak százezer forintot.* b) az ő hibájának, bűnének minősíti. *Az összes betörést az ő terhére rótták.* 4. • *Valamilyen büntetés terhe mellett vagy alatt:* valaminek az elkövetése a jelzett büntetéssel jár. *Pénzbírság terhe alatt tilos a parkolás!* (tréfás) *Fővesztés terhe mellett kölcsönadom az esernyőmet.* 5. • *Teherben van:* terhes, gyermeket vár.

tehetetlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Cselekvésre képtelen. *Támadóival szemben tehetetlen volt. Tehetetlen nyomorék, mások gondozására szorul. Mit állsz olyan tehetetlenül?* 2. Lelkileg bénító hatása. *Tehetetlen harag és keserűség öntötte el. Tehetetlen dühében a fogát csikorgatta.* 3. • *Tehetetlen tömeg:* az a tömeg, amellyel valamely test a mozgási állapotának megváltoztatásában részt vesz. *Eötvös Loránd mutatta ki nagy pontossággal a súlyos és tehetetlen tömeg azonos mértékét.* 4. Nemi aktusra, illetve nemzésre képtelen (férfi). *Tehetetlen férfinak orvoshoz kellene mennie.*

tehetős ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (népi)

Jó anyagi körülmények között élő. *Nem gazdag, de tehetős ember. Tehetős népek laknak arrafelé.*

tehetség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Veleszületett képesség, hajlam. *A fiúnak tehetsége van a matematikához.* 2. Tehetséges személy. *Ez az ifjú művész istenáldotta, ragyogó tehetség.* 3. (népi) Anyagi lehetőség, képesség. *Tehetségén felül költekezik.*

tej ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Az újszülöttek táplálására az anya(állat) emlőiben képződő fehér folyadék. *A szoptatós anya saját tejjével táplálja csecsemőjét. A tehén tejénél könnyebben emészthető a kecsketej, ezért ezt szívesen adják betegeknek. A frissen fejt tej egészséges ital.* • Valakit tejben-vajban füröszt: kényeztet. *Tejben-vajban füröszt az unokáit.* 2. Növények tejnedve. *A vérehulló fecskefű sárga tejet ereszt.* 3. Hím halak ivari váladéka. *Sok helyen az ikrát és a tejet is belefőzik a halászlébe.*

tejföl ♦♦♦♦ fn **tejfel**

Megaludt tejnek a tetején összegyűlő savanykás, zsíros része. *Kell még egy kanál tejfő a paprikás csirkébe! Elfelejtettem tejfőt hozni a boltból.* • *Nem fenékgig tejfel:* nem olyan jó, tökéletes, mint amilyennek látszik. *A tizenévesek élete sem fenékgig tejfel.*

tejfölösszájú ♦ mn **tejfelesszájú** ~ak, ~t, ~an (tréfás, gúnyos)

Nagyon fiatal, éretlen (férfi, fiú). *Tejfölösszájú kölyök még. Néhány tejfölösszájú gyerek érkezett a strandra.*

tejszín ♦♦ fn

A tej felszínén összegyűlt és onnan leválasztott nagy zsírtartalmú, édeskés folyadék. *Tejszínnel issza a feketekávé. Habot ver a tejszínből.*

tejút ♦♦♦ fn

Távoli csillagokból alakult széles, fehéres sáv a csillagos égen. *Az éjszakai égbolton széles fehér sávként látható tejút a mi naprendszerünket is magában foglalja.*

teke ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Golyókkal és bábukkal üzött sport, illetve játék. *A tekéhez hasonló játék már az ókori Egyiptomban is létezett. A tekének egy változata a bowling, ezt kilenc helyett tíz bábuval játsszák.* 2. (Tekejátékban:) Nagy, tömör műanyag golyó, amelyet elgurítva a játékosoknak a felállított bábukat le kell dönteniük. *Még nem játszik, nem bírja el a tekét. A teke eredetileg fából készült.* 3. (rég.) Tömör ágyúgolyó. *Az ostromlók tekéssel török a bástyát.*

teker ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Körben valamire vagy valami köré csavar valamit. *Madzagot teker a botra. A szalámit zsírpapírba tekeri.* 2. Elfogat valamit. *A kormányt balra tekeri.* 3. (bizalmas) (Gyorsan) kerékpározik. *A fiúk lefelé tekernek a lejtőn. Délután tekertünk egyet a tóparton.* 4. (népi) Csavarva, sodorva készít valamit. *Cigaretát teker. Szalmából kötelet teker.* 5. • (népi) Valami tekeri az orrát: tüsszentésre ingerli. *A kénes szag tekeri az orrát.*

tekerics ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Henger vagy korong alakúra göngyölt (hajlékony) anyag. *A régi egyiptomiak papiruszból készült tekericsre írtak. (Jelzőként:) Egy tekerics drótot kérek!* 2. Vasmagra tekert huzal. *A kísérlethez szükségünk lesz a tekericsre.* 3. Henger alakú sült tészta. *Mákos tekericset süt karácsonyra.* 4. (népi) Fejen vitt teher alá tett, kerekre göngyölt ruha vagy fonadék. *Tekerccsel könnyebb vinni a kosarat.*

tekeredjik ♦♦ ige ~ni

1. Csavarodik valamire. *A kötél a nyakára tekeredett.* 2. (népi) Kanyarodik vagy kanyarog. *A gyalogút a fák között tekeredik. „Tekeredik a kígyó, rétes akar lenni. Tekeredik a rétes, kígyó akar lenni” (gyermekjáték mondókája).*

tekereg ♦♦♦ ige ~ni

1. Csavarog. *Hol tekeregtél, te léhűtő?* 2. (Hosszú, hajlékony testű állat) kanyarogva vagy hullámvonalban, lassan halad. *Vízisikló tekereg a nádszálak között.*

tekervényes ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Sok görbülettel csavarodó, kanyargós. *Sokáig csatangolt az óváros tekervényes sikátoraiban.* 2. (rosszalló) Bonyolult, szövevényes. *Körülményesen fejezi ki magát, tekervényes mondataiba nemegyszer maga is belezavarodik.*

teketória ♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. (bizalmas) Főlöleges körülményeskedés. *Minden teketória nélkül megkérte a lány kezét.* 2. (rég., választékos) Külső formáság. *Semmi paradét, teketóriát nem akarok.*

tekint ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (választékos) Futólag, rövid ideig néz valahova, valakire, valamire. *Rájuk tekintett, aztán ment tovább.* 2. (választékos) Figyelmét valahová, valamire irányítja. *„Rám tekint, pártfogón, e század: rám gondol, szántván, a paraszt” (József A.: Ars poetica).* 3. • (rég., választékos) *Tekint valamit:* figyelembe vesz. *Ne véteket tekintsd, hanem hajlott korát!* 4. *Valaminek tekint valakit, valamit:* annak tart, fogad el. *Ellenségének tekinti a veszekedésük óta.*

tekintély ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Megbecsültség, elismertség. *Nagy a tekintélye a diákok előtt. Elveszítette tekintélyét beosztottai szemében.* 2. Olyan személy, akinek valamiben adnak a véleményére. *Felszólalt néhány tekintély, és ezzel el is dőlt a vita.*

tekintet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (Érzelmet vagy egyéniséget kifejező) nézés, pillantás. *Nyílt tekintete van. Kérdő tekintetét nem lehetett nem észrevenni.* 2. *Tekintetbe vétel.* • *Tekintetbe vesz valamit:* figyelembe veszi mint tényezőt. *Vegyük tekintetbe az anyagi lehetőségeinket is!* | *Valamire való tekintettel:* valamit figyelembe véve. *Érdemeire való tekintettel kiintették.* | *Tekintettel van valakire vagy valamire:* kíméletes valaki iránt. *Légy tekintettel beteg nagyapadra!* | *Valamire való tekintet nélkül vagy tekintet nélkül arra, hogy:* figyelmen kívül hagyva valamit. *Tekintet nélkül arra, hogy igaza volt, társai elpártoltak tőle.* 3. • *Valamilyen tekintetben:* vonatkozásban, szempontból. *Bizonyos tekintetben igaza van.*

tekintetes ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en (rég.)

Bizonyos értelmiségi rétegek, tisztviselők és hatóságok címe. *A tekintetes gyógyszerész urat keresem.* (Megszólításban:) *Tekintetes Törvényszék!* (Főnévi használatban:) *Tekintetes úr. Az öreg tekintetes otthon van?*

teknő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Fatörzsből kivájt vályúszerű háztartási eszköz. *A kenyértészta dagasztásához használt teknőt nyárfából faragják.* 2. A teknősbéka páncélja. *A teknős teknője csontból van.* 3. Teknőhöz hasonló, hosszú völgy. *A teknőben megült a köd.* 4. (tréfás) Csónak, hajó (vízbe merülő) teste. *Be nem ülnék abba a rozoga teknőbe, még elsüllyed!*

teknős I. ♦ mn ~ek, ~et, ~en

Teknőszerűen bemélyedő. *Rozzant, teknősre ült karosszékekben szundikál.*

teknős II. ♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

Hátán és hasán páncélt viselő hulló. *Begyulladt a teknős szeme, állatorvoshoz kell vinnünk. A teknősök rendjébe mintegy 270 faj tartozik.*

teknősbéka ♦♦ fn

Teknős. *A Galápagos-szigeteken óriási teknősbékák, úgynevezett elefántteknősök élnek.*

tékozol ige ~ni (választékos)

Pazarol. *Könnyű nőcskékre tékozolja vagyonát. Ne tékozzol el a pénzedet minden apróságra!*

tél ♦♦♦♦♦ fn telek, telet, tele

1. Az őszi és tavasz közötti hideg évszak, illetve a rá jellemző időjárás. *Szeretem a telet. A csillagászati tél a déli féltekén június 22-től szeptember 23-ig tart. Csikorgó, kemény tél volt.* 2. (választékos) Öregség. *„A tél dere már megüté fejemet”* (Petőfi S.: Szeptember végén).

tele I. ♦♦♦♦♦ hsz

1. Valamivel színültig töltve, illetve teljesen megrakva. *Tele van a hordó borral.* (túlzó) *Tele van a szoba léggel.* 2. Gondolatokban, érzésekben valamivel vagy valakivel teljesen lefoglalva. *Az utóbbi időben tele van munkával. A doktor úr tele van páciensekkel.* • *Tele van a szíve:* alig bír uralkodni érzelmein. | (bizalmas) *Tele van a hócipője valamivel vagy valakivel:* elege van belőle.

tele II. ♦♦♦♦♦ mn

Valakikkel, valamikkel telt. *Vendégekkel tele a ház. Pénzzel tele bugyellárisssal indult a vásárba.* • *Tele torokból vagy torokkal:* teljes hangerővel. *Tele torokból üvöltöttek a gyerekek.* | *Tele szájjal vagy (durva) pofával:* úgy, hogy közben tele van a szája valamivel. *Tele szájjal ne beszélj!* | *Tele szájjal eszik:* mohón és sokat. | *Tele szájjal szónokol:* nagy hangon, handabandázva.

tele III. ♦♦♦♦♦ ik

Úgy, hogy tele legyen. *Telerak, teletölt, telefüstöl. Töltsd tele a poharamat! Megint úgy tele fogják füstölni a szobát a vendégek, hogy alig lehet kiszellőztetni.*

telebeszél ♦ ige ~ni

1. • *Telebeszéli valakinek a fejét valamivel:* sok beszéddel ráveszi valamire, elhítt vele valamit. *Ez az ügynök jól telebeszélte a fejedet az ajánlataival!* 2. (ritka) Híreszteléssel eláraszt valamit. *Telebeszéli a házat a pletykáival.*

telefax ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (Informatikában:) Szöveget, képet telefonvonalon továbbító készülék. *Telefaxon küldte a megrendelést az üzletnek.* 2. (bizalmas) Telefaxkészüléken továbbított, azon érkező üzenet. *Telefaxot kaptam a szállodától, hogy van szobájuk a szabadságunk idejére.*

telefon ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. A hangot elektromos rezgésekké átalakítva vezetéken közvetítő berendezés. *Alexander Graham Bell 1876-ban találta fel a telefont. Bevezették hozzájuk a telefont.* 2. Telefonkagyló. *Vegye már fel valaki a telefont!* 3. Vezeték nélküli telefon. *Nálad van a telefonod?* 4. (bizalmas) Telefonbeszélgetés. *Elintézett néhány telefont.*

telefonál ♦♦♦♦♦ ige ~ni

Telefonon beszél, felhív valakit, illetve közöl valamit. *Órákon át telefonál. Telefonálok egy barátomnak, hogy jöjjön értünk autóval. Azonnal telefonálj orvosért! Azt telefonálta, hogy holnap érkezik.*

telefonkártya ♦♦♦♦ fn

Mágneses csippel működő, előre megvásárolt kártya, amellyel nyilvános telefonkészülékről lehet telefonálni. *Van nálad telefonkártya? Haza kellene szólnunk, hogy várjanak az állomáson.*

telek ♦♦♦♦♦ fn telkek, telket, telke

1. Beépített vagy építkezésre szánt földterület. *Nagyméretű rózsadombi telek eladó. Sokáig keresték a megfelelő telket.* 2. (rég) A földesúri tulajdonban levő földnek az a része, amely állandóan a jobbágy birtokában volt. *A jobbágyok a telkükön is és a földesúrnak is dolgoztak.*

telet ♦♦ ige ~ni

1. (Állat, növény, termés) valahol, valahogyan tölti a telet. *A medve a barlangjában telet. A mandulafa elfagyott, de a barack jól telet. A burgonya a veremben telet.* 2. (Tárgy) a téli időt valahova beállítva tölti. *A hajók a kikötőben teletnek.* 3. (bizalmas) (Személy) téli pihenését tölti. *Hol telettek az idén?*

telep ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Többnyire ideiglenes, sajátos rendeltetésű, kisebb település. *A misszionáriusok telepe a közelben van. A katonai telep a szomszéd falu határában van.* 2. Azonos fajú állatok vagy növények tömeges együttélésének helye. *A nyárfásban van a varjak telepe.* 3. Termelő- vagy kereskedelmi tevékenység céljára berendezett, elkülönülő hely. *A tőzeget kötélpályán szállítják el a telepről.* 4. Nagy kiterjedésű lelőhely. *A szén a föld alatt telepek formájában helyezkedik el.* 5. Összekapcsolt akkumulátorokból álló áramszolgáltató berendezés. *A házat telep látja el árammal.* 6. Telepes növények testtömege. *A sziklákon sokféle zuzmók telepei sárgállanak.*

teleped|ik ♦♦♦♦ ige ~ni **telepsz|ik** *telepedni*

1. Valahová leülve kényelmesen elhelyezkedik, és hosszabb ideig ott marad. *Egy fatönkre telepedett. Szitakötő telepedett a száraz gallyra. Legszívesebben a diófa alá telepszem az olvasnivalóimmal.* 2. Valahová leszáll, elborít valamit. *Köd telepedik a lapályra.* 3. (Személy) elfoglalja leendő lakóhelyét valahol. *Az üldöztetés elől Magyarországra telepedtek.*

telepes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Valahova telepített vagy települt (személy). *A török hódoltság után az elpusztított falvakba telepes németek érkeztek.* (Főnévi használatban:) *Az indiánok sokáig harcoltak a fehér telepesekkel.* 2. Telepről működő (szerkezet). *A sivatagban épült házba telepes légkondicionáló berendezést szereltek.* 3. Gyökérre, szárra és levélre nem tagozódó testű (növény). *A moszatok és zuzmók telepes, alsóbbrendű növények.*

telepít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Embernek nagyobb csoportját) intézményesen új állandó lakóhelyre költöztetve elhelyez. *Az elhagyott házakba idegeneket telepítettek.* 2. (Növényt) oda ültet, ahol eddig nem volt. *A bozótot kivágták, s helyére gyümölcsfákat telepítettek.* 3. (Katonai eszközt, létesítményt) elhelyez. *Az utászok aknákat telepítenek a mezőn. A dombra páncéltörő úteget telepítettek.* 4. (Létesítményt) megépít. *A folyóra erőműveket telepítettek.*

települ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Telepítés során elfoglalja új lakóhelyét. *A Duna–Tisza közére kunok települtek.* 2. (ritka, választékos) Telepedik. *Egy kényelmes karosszékre települt.*

település ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (ritka) Valahova való átköltözés. *Nem volt egyszerű a falura település.* 2. Olyan hely, ahol emberek csoportosan laknak és dolgoznak. *Minden településen legyen egészséges ivóvíz!*

telér ♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

Közet hasadékát kitöltő, hosszan elnyúló érc tömeg. *Az ezüst- és a rézérc legtöbbször telérekben fordul elő.*

televény ♦ fn ~, ~t, ~e

1. Szerves eredetű anyag a talajban. *Az elbomlott növényi részekből keletkezik a földben a televény.* 2. Humuszban bővelkedő, gazdag termőtalaj. *A zsiros alföldi televényen sok termés várható.* | (Jelzőként:) *Televény föld: termékeny, kövér. Kertjének jó televény földjében gazdagon terem minden.* 3. (választékos) Valaminek az elhatalmasodását segítő körülmények összessége. *A gondozatlan személtelep valóságos televény a rágszálók elszaporodásához.* „A lusta magyar televény maraszt” (Juhász Gy.: Földanyánk).

televízió ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Képnek rádióhullámokkal való átvitele. *A televízió világszerte elterjedt. A televízió adótornyát látom az ablakomból.* 2. Ily módon átvitt adást vevő készülék. *Elromlott a televízióm, szerelőt kell hívnom.* 3. Így továbbított műsor. *Láttunk a televízióban.* 4. Ilyen műsorokat szervező, készítő és szolgáltató intézmény, illetve ennek (valamelyik) épülete. *Bemegyek a televízióba. Egy kereskedelmi televíziónál dolgozik.*

telex ♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Írógépszerű adó- és vevőkészülékkel létesített összeköttetés. *A hírigyőnktség telex útján kapja értesüléseit. Telexen üzenj, úgy gyorsabb, mint ha írnál!* 2. Az így küldött hír, üzenet. *Sürgős telex érkezett Párizsból.*

telhetetlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Olyan, akinek semmi sem elég. *Milyen telhetetlen vagy, miért akarod még ezt a munkát is?* • (gúnyos) *Telhetetlen papzsák.* (Főnévi használatban:) *Ez a telhetetlen mindent megeszik, amit lát.* 2. (túlzó) Olyan, amit nem lehet megtölteni. *Telhetetlen zsebe van. Telhetetlen gyomrú ember hírében áll.* 3. Olyan (igény), amit nem lehet kielégíteni. *Telhetetlen tudásszomj hajtotta az ismeretlen felé.*

teli I. ♦♦♦♦ hsz

Tele. *A dolgozat teli van hibával. „Teli van a Duna, Tán még ki is szalad”* (Petőfi S.: Reszket a bokor, mert...).

teli II. ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n

1. Tele. *Egy teli poharat kérek!* 2. (ritka) Telt (szín). *A teli sárga ruhát vette fel.* 3. (népi) Telt (arc). *Teli képű férfi ült mellém a vonaton.*

teli III. ♦♦♦♦ ik

Tele. *Telirak, teliszór, telitölt. Rakd teli a csomagtartót! Teli kell szórni az udvart sóderrel.*

teli IV. ♦♦♦♦ fn (főként -be ragos alakban)

• *Telibe talál:* pontosan célba. *A lövés telibe talált.*

telihold ♦♦ fn

A Hold akkor, amikor kerek egészen látszik, illetve ennek időszaka. *A telihold fényes korongját akkor látjuk, ha a Holdnak a Föld felé forduló oldalát a Nap megvilágítja. A naptár szerint holnap telihold lesz.*

tel|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Folyamatosan tele lesz. *Zuhog az eső, telnek az árkok és a gödrök vízzel.* 2. Hízik, gömbölyödik. *Sovány volt, de már telik az arca.* • *Telik a hold:* alakja egyre inkább közelít a körhöz. 3. (Idő) későbbi időpont felé tart. *Lassan telnek a napok.* • *Valamennyi időbe telik:* valamennyi ideig eltart, valamennyi idő szükséges hozzá. *Sok időbe telik, mire kirtom a tarackot a földből.* 4. • *Öröme, kedve telik valamiben:* örömet, kedvét leli benne. *Öröme telik a kertjében.* | *Sok vesződésébe telik valami:* sokat vesződik vele. 5. *Telik valamire:* valami, különösen anyag vagy pénz elég vagy futja valamire. *A ruhaanyagból még egy szoknyára is telik. Nektek mindenre telik?* 6. • *Ami tőle telik:* amire képes. *Mindent megtesz, ami tőle telik.*

télikert ♦♦ fn

Disznővények tartására való, üvegfalú fűtött helyiség. *A lakás dísze a téliekert.*

téliszalámi ♦♦ fn

Sertéshúsból készült, fűszerezett, érlelt, tartós szalámiféle. *A kirándulásra téliszalámit vigyél, mert az eláll.*

telít ♦♦♦ ige ~eni

1. (Anyagot) valaminek a hozzáadásával olyanná tesz, hogy abból többet már nem képes oldani, felvenni, illetve lekötni. *Sóval telíti az oldatot.* 2. Konzerválás végett valamivel átitat. *A talpfákat kátránnyal telítik.* 3. (választékos) *Telítve van valamivel: átjárva, áthatva megtölt valamit. Az éjszaka telítve van titokzatos neszekkel. A szoba telítve van a párologtató illatával.*

telivér ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. A fajta jellegének teljes mértékben megfelelő, nem keresztezett (állat, különösen ló). *Telivér versenylovakat tart.* (Főnévi használatban:) *A versenyt egy angol telivér nyerte.* 2. (tréfás) Vérbeli, valódi. *Telivér komédiás alakította a szerepet.*

teljes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan, aminek minden része hiánytalanul megvan. *Itt a teljes Jókai-sorozat.* 2. Nem csökkentett (menyiség, nagyság). *A teljes vételárat ki kell fizetni. Ennek szenteli teljes szabadidejét.* (ritka) *Megivott egy teljes pohár kakaót.* 3. A maga nemében a legnagyobb fokú, mértékű. *Teljes biztonsággal állítja, hogy megváltozik az adótörvény.* 4. Korlátozás, megszorítás nélküli. *Teljes megadással túri sorsát. Teljes egyenjogúság illet meg minden állampolgárt.* 5. Telt virágú. *„Ej-haj, gyöngyvirág, teljes szegfű, szarkaláb, Bimbós majoránna”* (népdal). 6. (népi) Gömbölyded. *Szép, teljes arca volt lánykorában.* 7. (rég) Valamivel teljes: valamiben bővelkedő. *„Üdvöz légy, Mária, malaszttal teljes”* (katolikus ima).

teljesít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Elvégez, végrehajt valamit. *Teljesíti a parancsot. A rendőr szolgálatot teljesít.* 2. Valóra vált valamit. *Nem tudja teljesíteni, amit ígért. Teljesíti a kérést.*

teljesítmény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Valamely tevékenységnek (lemérhető) eredménye. *Elégedett vagyok a teljesítményével.* 2. Az egységnyi idő alatt végzett munka. *A motor teljesítménye 90 lóerő, azaz 66 kilowatt.*

teljesül ♦♦♦♦ ige ~ni

Beteljesedik, megvalósul. *Teljesült az álma, eljutott Egyiptomba. Teljesültek a kívánságaid?*

teljhatalom ♦♦ fn

Korlátlan hatalom. *Az elnök teljhatalommal ruházta fel a tábornokot.*

telkes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, – (rég)

Olyan (személy), akinek egy jobbágytelke és ehhez szükséges fogata van. *A telkes jobbágy már önállóan gazdálkodhatott.*

telt ♦♦♦♦ mn, mn-i in ~ek, ~et, ~en

1. Valamivel megtelt, tele levő. *Nézőkkel telt színházban jó játszani a színészeknek. Borral telt pohár van az asztalon.* 2. Formásan húsos (nő, női alak vagy női testrész). *A leánynak gömbölyded, telt alakja volt. A telt idomokat kedveli. Ebben az üzletben csinos ruhákat árulnak telt nőknek.* 3. Más színnel nem kevert. *A festmény telt színei mit sem tompultak az idők folyamán.* 4. Felhangokban gazdag. *Szépen zengő, telt énekhangja van.*

télvíz ♦♦ fn (ragtalanul)

• (Csak ebben a kapcsolatban:) *Télvíz idején:* (csapadékos, olvadási) téli időben. *Télvíz idején legjobb a meleg szobában lenni.*

téma ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Írásmű vagy beszéd, beszélgetés tárgya. *Mi az előadás témája? A regény témája a közelmúlt történelme. Már megint a bizonyítványom a téma!* 2. Zenemű alapját alkotó dallam. *A téma a hegedükön szólal meg. Írtam gitáron egy új témát.*

temérdek ♦♦♦♦ határozatlan szn tömérdek

Rendkívül sok. *Temérdek pénz ütötte a markát, ötöse volt a lottón.*

temet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Halottat) szertartással búcsúztat, illetve végső nyughelyére helyez. *Ma temetik az elhunytat. A pap esket, keresztel és temet.* 2. *Valami maga alá temet valakit* vagy *valamit:* lezúduló tömegével elborítja. *A hegymászókat kis híján maga alá temette egy lavina.* 3. (választékos) *Teste valamely részét rejti, dugja valahova. Arcát kezébe temeti.* 4. • (választékos) *Bánatát, fájdalomát valamibe temeti:* úgy akarja felejtetni, hogy valamivel elfoglalja magát. *Fájdalmát munkába temette.*

temetés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A halott sírba tétele, illetve az ezzel járó szertartás. *Jövő pénteken lesz a temetés.*

temető ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Halottak eltemetésére kijelölt hely. *Halottak napján a temetőben gyertyát, mécseszt gyújtanak a sírokon.*

templom ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Istentisztelet helyül emelt (nagyobb) épület. *Katolikus templomban tartották az esküvőjüket.* 2. (választékos) *Valaminek a temploma:* ennek szolgálatában álló díszes épület. *Ez a csodálatos képtár a művészet temploma.*

tempó I. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Valamely zenemű előadásának sebessége. *A zongorista a harmadik tételben gyorsította a tempót.* 2. (Cselekvésben, munkában, fejlődésben) ütem, iram. *Szédületes tempóban halad a munka.* 3. Ütemes üszömozdulat. *Háton jók a tempói.* 4. Az a mód, ahogyan valaki mozog, tesz-vesz. *Szokásos lassú tempójában mosogat.* 5. (rosszalló) Valamilyen életformában gyökerező viselkedésmód, szokás. *No de kérem, micsoda tempó ez? Vénlányos a tempója.*

tempó II. ♦♦♦ msz (bizalmas)

1. (Versenyen biztatásként:) *Tempó, fiúk!* 2. (Siettetésként:) *Tempó, gyerekek, mindjárt indul a vonat!*

tempós ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Kényelmes, ráérős. *Ebéd után tempósan megtömté a pipáját, és rágyújtott.* „Óh, tempós vonulás, állandóság, Biztosság, nyár, szépség és nyugalom” (Ady E.: A Kalota partján). 2. (bizalmas) Gyors tempójú. *Tempósan kell dolgozni, mert közel van a határidő.*

tempóz|ik ♦ ige (ritka) **tempóz** ~ni

1. Az úszás tempóit végzi, úszik. *A versenyzők a cél felé tempóznak.* 2. (ritka) Nyugodtan, kimérten cselekszik, mozog. „Mit bánom én, hogy Goethe hogy csinálja, Hogy tempóz Arany s Petőfi hogy istenül” (Ady E.: Hunn, új legenda).

ténfereg ♦♦♦ ige ~ni (rosszalló)

Céltalanul jár-kel. *Egész nap az utcán ténfereg.*

tengelice ♦ fn ~k, ~t, ~je

Veréb nagyságú, cifra tollazatú énekesmadár. *Ne zárd kalitkába a tengelicét! A tengelice hullámosan repül.*

tengely ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Forgó, lengő testek tartórúdja. *Eltörött a hinta tengelye. A járművek kerekei tengelyre vannak erősítve.* 2. Forgó test mozdulatlanul maradó vonala. *Az a látszólagos egyenes, mely körül a Föld a napi forgómozgását végzi, a Föld forgási tengelye.* • *Mágneses tengely:* a két pólust összekötő egyenes. *A Föld mágneses tengelye nem pontosan esik egybe a Föld forgási tengelyével.* 3. (Matematikában:) A koordináta-rendszer azon egyenseinek valamelyike, amelyhez képest valamely pont helyzete meg van határozva. *Jelöljük az egyik tengelyt x-szel, a másikat y-nal!* 4. (választékos) Az a fő elem vagy vonal, amely köré a többi elem csoportosul. *A regény cselekményének tengelyét nehezen lehetett követni.* 5. Két állam szövetsége. *A Berlin–Róma-tengely 1936-ban jött létre Németország és Olaszország között.*

tenger ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Nagy kiterjedésű, sós állóvíz. *A vitorlás kifutott a nyílt tengerre.* • *A magyar tenger:* a Balaton. 2. (választékos) Valaminek igen nagy tömege. „*Föltámadott a tenger, A népek tengere*” (Petőfi S.: Föltámadott a tenger). 3. (Jelzőként:) Nagyon sok. *Tenger dolgom van.*

tengeralattjáró ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Olyan hajó, amely a víz alá merülve is tud haladni. *A tengeralattjáró a torpedóival megtámadta a cirkálót. A különféle motorok oxigénhiányossága miatt igazi tengeralattjáróról csak az atommeghajtás alkalmazása óta beszélhetünk.*

tengerész ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Tengerjáró hajó matróza vagy tisztje. *Kolumbusz, Magellán és Cook kapitány koruk legjobb tengerészei voltak.*

tengeri ♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. Tengerhez tartozó vagy arra vonatkozó. *A tengeri mérföld 1852 méter. A nagy tengeri csatornák nemzetközi felügyelet alatt állnak.* 2. Tengerben vagy tengeren levő, ott keletkező. *A tengeri áramlatok meghatározzák a szárazföld éghajlatát.* 3. Tengeren történő. *Az ókorban nagy tengeri csaták voltak az Égei-tengeren.* 4. Tengerben élő. *Szereted a tengeri halat?* 5. Tengeren működő, tevékenykedő. *A hajót megtámadták a tengeri rablók.* 6. Tenger mellett vagy közelében levő. *Jót tesz neki a tengeri levegő. Nem tud betelni a tengeri kikötő látványával.*

tengeribetegség ♦ fn

Főként hajó ingása által okozott, hányással járó erős rosszullét. *A hajó utasai közül többen tengeribetegséggel küszködtek. Repülőgépen is lehet tengeribetegséget kapni.*

tengerimalac ♦♦ fn

Fehér, fekete vagy barna foltos, a nyúlnál kisebb rágcsáló. *Otthon aranyhörcsögöket és tengerimalacokat tart. Kísérleti célokra is tenyésztenek tengerimalacokat.*

tengernyi ♦♦♦ határozatlan szn (túlzó)

Mérhetetlenül sok. *Tengernyi az adóssága. Tengernyi munka vár otthon.*

tengerszem ♦♦ fn

Magas hegységekben található mély, tiszta vizű tó. *A tengerszemek vize általában jéghideg. A Nagy-Hincó tó a Magas-Tátra legnagyobb tengerszeme.*

tengerszint ♦ fn –, ~et, –

(A magasságmeghatározás alapjaként:) A nyugvó tenger felszíne. *A szemközti domb magassága ötszáz méter a tengerszint felett.*

teng-leng ♦♦ ige *tengeni-lengeni* vagy *tengni-lengni*

1. Testi-lelki erőtlenségben vagy szűkös anyagi helyzetben éppen csak hogy él. *Csak teng-leng kevéske nyugdíjából.* 2. Tétlenül tölti az idejét (valahol). *Egész nap az utcán teng-leng. Egész nyáron a haverokkal tengett-lengett.*

tengőd|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Kedvezőtlen életfeltételek között életét éppen csak hogy fenn tudja tartani. *Az özvegyasszony a nyugdíjából tengődik.* 2. (Növény) fejlődéséhez szükséges feltétel hiányában éppen hogy csak él. *Ez a szerencsétlen növény csak tengődik ebben a sötét sarokban.*

tenisz ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~e

Téglalap alakú, középen hálóval két részre osztott pályán ütővel és nemezzel bevont kis gumilabdával játszott játék. *A tenisszel a legjobb játékosok ma már vagyonokat keresnek.*

tennivaló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Elvégzendő munka. *Sok a tennivalóm, sietek haza. Ne halogasd a tennivalóidat!*

tenor ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. A legmagasabb férfi énekhang. *Szép tenorja van.* 2. Ilyen hangú szólam. *Nem hallani eléggé a tenort.* (Jelzőként:) *A vegyeskar tenor szólama kicsit gyenge.* 3. Ilyen hangú énekes. *A világhírű tenor két estén lép fel nálunk.*
- téns** ♦ mn ~ek, ~et vagy ~t, – (rég, népi)
Tekintetes. *A téns vármegye igazságos ítéletére várok.*
- tény** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
Létező dolog, megtörtént esemény. *A sajnálatos tényt, hogy háza leégett, tapintatosan igyekeztek közölni vele. A tények nem igazolják állítását.* • **Történeti tény:** a történetírás által bizonyítottan megtörtént dolog, esemény. *Ez történeti tény, erről ne vitatkozzunk.*
- tenyér** ♦♦♦♦ fn *tenyerek, tenyeret, tenyere*
A kézfej belső oldala. *A csákány nyele feltörte a tenyerét.* • (bizalmas) **Tenyérbe mászó:** ellenszenvenességével szinte pofozásra ingerlő (arc kifejezés, viselkedés stb.). *Tenyérbe mászó arc kifejezése egészen fölbosszantott.*
- tenyerel** ♦ ige ~ni
Tenyérével támaszkodik valamire. *Ne tenyerelj a frissen festett padra!*
- tenyeres** ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en
1. (ritka) Nagy tenyerű (személy). *Jókora pofont lekevert neki a tenyeres asszonyság.* 2. Tenyérrel adott. *Egy jókora tenyeres pofont kapott a késésért.* • **Tenyeres ütés:** olyan ütés (teniszben, asztaliteniszben), amelyet az ütőnek a tenyérrel egyező irányban levő lapjával adnak le. *Legendás tenyeres ütése voltak.* (Főnévi használatban:) Tenyeres ütés. *Tenyereseinél csak fonákjai jobbak.* 3. Tenyérhez hasonló alakú. *A vadgesztenyének tenyeresen összetett levelei vannak.* 4. (rég, főnévi használatban:) Tenyérre mért ütés. *A tanító a nádpálcával két tenyereset adott neki fenytésül.*
- tenyeres-talpas** ♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an (rosszalló)
Nagy termetű, vastag lábú, kissé esetlen mozgású személy (általában nő). *A házmesterné nagydarab, tenyeres-talpas asszonyság.*
- tenyészet** ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
1. Vadon tenyésző, burjánzó növényzet. *Az üres telket dús tenyészetével egészen beborította a gízgaz, a gyom.* 2. Módszeresen tenyésztett alsóbbrendű élőlények állománya. *A baktériumok tenyésztete táptalajon fejlődik ki.* 3. Módszeresen tenyésztett azonos fajú állatok állománya. *A juhok, a lovak, a szarvasmarhák tenyésztete szépen fejlődik.*
- tenyész|ik** ♦♦♦ ige ~ni
1. (Növény, állat) él, fejlődik és szaporodik. *A csalán árnyékos, nedves helyen tenyészik. A dāmivad különösen jól tenyészik a nagy síkságok erdeiben.* 2. (választékos, rosszalló) (Szokás, állapot) széles körben elterjedt. *A hivatalokban évek óta tenyészik a korrupció.*
- tenyészt** ♦♦♦ ige ~eni
1. (Háziállatot) hasznosítás végett nagyobb számban tart és szaporít. *Évekig szarvasmarhát tenyésztett egy tanyán. Vizslákat tenyészt, több kutyája versenyt is nyert már.* 2. (ritka) (Növényt) természet. *Különleges tulipánokat tenyészt. Gombát tenyészt a pincéjében.* 3. (Élőlényt) gyakorlati, illetve tudományos céllal nagy számban szaporít. *Genetikai kísérletek céljára gyümölcslegyeket tenyésztünk. A laboratóriumban baktériumokat is tenyésztettek.*
- tényező** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
1. Hatóerőként működő fontos mozzanat. *A gazdasági fejlődés tényezői kedvezően alakultak.* 2. (Matematikában:) A szorzandó és a szorzó. *Húzd alá a feladatban a két tényezőt!* • **Közös tényező:** két vagy több egymással kapcsolatban álló matematikai kifejezésben előforduló azonos mennyiség. *Az $a^2 + ab - ac$ kifejezés közös tényezője az a .*
- tenyked|ik** ♦ ige ~ni (hivatali)
(Személy) valamely munkaterületen működik. *Csak rövid ideje tenykedik az ügyvédi szakmában.*
- tényleg** ♦♦♦♦ hsz
Csakugyan, valóban. *Most már tényleg el kell mennem. Ez tényleg érdekes!*
- tényleges** ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
1. A valóságban történő, meglevő, valóságos. *Az építkezés tényleges költségei meghaladják a tervezettet.* 2. (Katonaságnál:) Aktív, hivatásos. *A katona tényleges szolgálati idejét tölti. A századparancsnok egy tényleges főhadnagy.* (Főnévi használatban:) *A tartalékosokat leszerelik, a ténylegesek maradnak.*
- teológia** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Hittudomány. *A református teológia professzora, több egyetemen is tanít.* 2. Hittudományi főiskola. *A papnövendékek a teológiára járnak. Elvégezte a teológiát, de nem szenteltette föl magát papnak.*
- teológus** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. Papnövendék. *Még nem pap, csak teológus. A teológusok latinórán vannak.* 2. A hittudomány szakembere, tudósa. *A teológusok kongresszusát ősszel rendezik meg.*
- tép** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Hevesen ráncigál, marcangol, szaggat valamit. *„Hah! láncát tépi a Hunyadi két fia”* (Arany J.: V. László). *A sólyom a zsákmányát tépi.* • **Haját tépi:** (mégében a saját haját ráncigálva) dül-fül. *A haját tépte dühében, amikor megtudta a történetet.* | **Egymást tépik:** civakodnak. *Ez az a kor, amikor egymást tépik a testvérek.* 2. (Valamit) részekre szakít vagy tömegesen leszakít. *A levelet darabokra tépte, anélkül, hogy elolvasta volna. Fűvet tép a nyulaknak.* 3. (népi) (Libát, kacsát) tollától megfoszt. *Nagyanyám évente háromszor tépte a libákat, s a tollukat jó pénzért eladta.* 4. (rég, főnévi használatban:) Szálakra szétbontva fonáshoz rendez. *Kendert tépnek az asszonyok a fonóban.* 5. (ritka, választékos) Kínoz, gyötör. *„Balsors*

akit régen tép, Hozz rá vig esztendőt” (Kölcsey F.: Himnusz). **6.** (szleng) Rohan. *Épp az autópályán téptünk, amikor szakadni kezdett a hó.*

tépelőd|ik ♦♦♦ ige ~ni

(Nehéz kérdésen) töpreng, rágódik. *Minden fontos döntés előtt hosszasan tépelődik. Min tépelődsz?*

tepertő ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Töpörtyű.

tepsi ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Sütésre való lapos fémfedény. *Már betettem a tepsit a sütőbe, figyelni kell, nehogy megégjen a sütemény. Tepsiben süti a paprikás keszeget.* **2.** (Jelzőként:) Annyi, amennyit ebben egyszerre sütni lehet vagy szoktak. *Három tepsi töpörtyűs pogácsát sütött a vendégeknek.*

tér! ♦♦♦ ige ~ni

1. Valamely más irányba kezd haladni. *Menj egyenesen tovább, a pataknál pedig térj jobbra!* (átvitt) *A református hitre tért.* • (választékos) *Nyugovóra tér:* pihenni, aludni megy. *Mindenki nyugovóra tért, a város elcsendesült.* | *A tárgyra tér:* a lényegről kezd beszélni. *E rövid bevezető után mindjárt a tárgyra is térnék. Térjünk a tárgyra!* **2.** (választékos) Megérkezik, visszatér valahová. *A hosszú út után végre hazámba térek.* • *Magához tér:* visszanyeri eszméletét vagy higgadtságát. *Elájult, s azóta sem tért magához.* | *Észre vagy észhez tér:* **a)** okosabban kezd viselkedni. *Térj észre, ne csinálj ilyen ostobaságot!* **b)** kábultság után újra tisztán kezd gondolkodni. *A balesetet követően egy kiadós alvás után észhez tért.* | (választékos) *Istenhez tér:* hívő életet kezd. *A sok kicsapongás után térj végre Istenhez, fiam!* | *Istenhez vagy Istenéhez vagy őseihez tér:* meghal. *Hosszú betegség és sok szenvedés után Istenhez tért. Az öreg indián törzsfő a halálos ágyán elbúcsúzott a családjától, és őseihez tért.* **3.** (ritka, régi) Valakihez csatlakozik, szegődik. *A háború során az ellenséghez tért.*

tér² ♦♦♦♦♦ fn *terek, teret* vagy ~t, *tere*

1. Három irányú kiterjedés. *A mozgás időben és térben egyaránt végbemegy.* **2.** Ennek valamitől kitöltött, illetve valamivel körülhatárolt része. *A gázok teljesen kitöltik a rendelkezésükre álló teret. Ha egy zárt edényből kiszivattyúzom a gázokat, akkor benne légtüres tér keletkezik.* **3.** Terület, térség. *A folyó és az erdő között nagy tér van.* **4.** Épületekkel határolt (nagyobb) közterület. *A fiúk lementek labdázni a térre. A téren nagy tömeg gyűlt össze.* **5.** Üresen maradt hely, hézag. *Hagyj nagyobb teret a leírt szavak között!* **6.** Tevékenységre való lehetőség, alkalom. *Nagy tere nyílt az egyéni vállalkozásnak.* • *Tért* vagy *teret nyer:* érvényesül, elterjed. *A rajzfilmekben is egyre inkább tért nyer az agresszivitás.*

terasz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Épület nyitott, erkélyszerű része. *Kimentek levegőzni az emeleti teraszra. A vendéglő teraszára ültünk le vacsorázni.* **2.** Domboldalon vízszintesen kialakított földterület. *Gyakran telepítenek szőlőt teraszokon. Semiramis híres függőkertjei valószínűleg lépcsőzetes teraszok voltak.*

térd ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A comb és az alsó lábszár közti ízület. *Az utóbbi időben sokat fáj a térde.* • (Fél) *térden áll* vagy *csúszik valaki előtt:* megalázkodik előtte. *Addig jutott, hogy már térden csúszik előtte. Térden állva könyörgök, hogy bocsáss meg!* | *Térdre kényszerít valakit:* legyőzi. *Percek alatt térdre kényszerítette vitapartnerét.* | *Térdig koptatja a lábát:* sokat jár valami után. *Térdig koptattam a lábamat ezért a cipőért.* | *Remeg a térde:* nagyon fél vagy izgul. *Remegett a térdem, amikor megpillantottam őt a mozi előtt.* **2.** Nadrágon az ezt fedő rész. *Kiszakadt a nadrágod térde.* **3.** Ülő ember combja. *Fiacskáját a térdén lovagoltatja.* **4.** (Tréfás elutasításként:) • *Keresztanyád vagy öreganyád térde (kalácsa)!:* szó sem lehet róla.

térdel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Térdére nehezedve áll. *Büntetésül a sarokban kell térdelnie.* | *Valakinek a lábai előtt térdel:* megalázkodik előtte. *A lábai előtt térdelt, de még így sem kapott bocsánatot.* **2.** Térdre ereszkedik. *Ne térdelj a hideg kőre, mert felfázol!*

térdkalács ♦♦ fn

1. A térdízületnek a sípcsont és a combcsont közötti, szív alakú csontja. *A balesetben elrepedt a térdkalácsa, be kellett gipszelni a lábát.* **2.** A térd kidomborodó, elülső része. *Megütötte a térdkalácsát, egészen bekékkült.*

terebélyes ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Széles koronájú (fa). *Terebélyes fa áll a házunk előtt.* **2.** Elhízott, testes (ember). *A piacon terebélyes kofák kínálják árujukat.* **3.** Széles, nagy kiterjedésű (tárgy). *Egy kövér bankárhoz terebélyes íróasztal és vastag szivar illik.*

terefere ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas)

Könnyed beszélgetés. *Átszaladt a szomszédasszonyhoz egy kis tereferére.*

tereget ♦♦♦ ige ~ni

1. (Lapos tárgyat) kisimítva lerak. *Térképlapokat tereget az asztalra.* **2.** (Ruhát) mosás után száradni felakaszt. *„Csak ment és teregetett némán”* (József A.: Mama). *Szépen tereged a ruhát, nehogy meggyűrődjön!*

terel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Állatok, esetleg emberek csoportját) valamilyen irányban, úton haladni kényszeríti. *A teheneket a legelőre tereli. A várakozókat egy szűk, sötét folyosóra terelték.* **2.** (Figyelmet, folyamatot) valamilyen (más) útra, irányba fordít. *Igyekezett a gyanút másra terelni. Úgyesen a kedvenc témájára terelte a szót. Ez a váratlan fordulat új mederbe terelte az ügyet.*

terem! ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Növény) életre kel, fejlődik. *Földjén csak gaz terem. Ősszel itt sok gomba terem.* **2.** (Növényen termés) fejlődik és megérik. *Ezen a fán kevés meggy terem.* **3.** (Termést) érlel. *Ezek a tőkék nagyon jó minőségű szőlőt teremnek. Az almafánk évek óta nem terem.* **4.** (népi, választékos) Létrejön, keletkezik, születik. *Ilyen furcsa szerzet nem terem mifelénk.* **5.** Születésénél, lényénél fogva alkalmas valamire. *Lóra termett a magyar.* **6.** Hirtelen megjelenik valahol. *A pincér az asztalnál termett.*

terem² ♦♦♦♦ fn *termek, termet, terme*

1. Épület, középület tágas helyisége. *Csend legyen, különben kiűrtetem a termet! A premierre zsúfolásig megtelt a terem.*
2. Tanterem. *Csengetéskor már a teremben kell lenni.*

teremt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Isten) a semmiből létrehoz valamit, valakit. *A Biblia szerint az embert Isten teremtette.* • *Az Isten is valaminek vagy valamire teremtette:* lénye, egyénisége szerint arra vagy annak való. *Az Isten is szakácsnak teremtette.* 2. (választékos) (Helyzetet, állapotot) előidéző, létrehoz. *Egy pillanat alatt csendet teremtett.* 3. (bizalmas) Ūt, vág. *Nem könyörgött, egyszerűen csak képen teremtette a gyereket.*

teremtés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a cselekvés, hogy valamit (a semmiből) létrehoznak. *Mózes első könyvében olvashatunk a világ teremtéséről.* 2. A mindenség, a teremtett világ. „*Semmi sincs a teremtésben, A mi nékem tetszenék*” (Kisfaludy S.: Himfy). • (tréfás, gúnyos) *A teremtés koronája:* a férfi. *Megérkeztek végre a teremtés koronái is, kezdhették a vacsorát.* 3. Teremtett lény. „*Úgy tudok beszélni, Hogy egy igaz teremtés Sem érti e világon*” (Fazekas M.: Jó a bor). 4. (bizalmas) Személy, rendszerint fiatal nő. *Meg kell hagyni, csinos kis teremtés. A felesége igazán bájos teremtés.* 5. (Bosszússág, düh kifejezésére, birtokos személyjellel:) *A teremtésit ennek a nyomorult világnak! A teremtésedet, te kölyök, jössz ide azonnal!*

teremtény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Isten teremtette élőlény. *Mindnyájan gyarló teremtmények vagyunk.* 2. (választékos) Élőlény. *A viharban minden teremtmény oltalmat keres magának.* 3. (ritka, rosszalló) *Valakinek a teremtménye:* személy, akit azért juttatott szerephez, hogy céljaira eszközként felhasználhassa. *Nekem köszönheted az állásodat, a karrieredet, az én teremtményem vagy!*

teremtő I. ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

1. (Fohászban, felkiáltásban:) *Teremtő Isten! Teremtő Atyám!* 2. (választékos) Alkotó. *A teremtő ész csodákra képes.*

teremtő II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (választékos) *A Teremtő:* Isten. *Hálát adhatunk a Teremtőnek, hogy így alakult.* (Csodálkozás kifejezésére:) *Uram, teremtőm! Micsoda szerzet ez?* 2. (választékos, ritka) Valaminek az alkotója, létrehozója. *Szokatlan gondolataival új eszmék teremtője lett.*

terep ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A földfelszín egy része a rajta levő tárgyakkal együtt. *Jól megnézte a terepet, alkalmas lesz építkezésre.* 2. Tevékenységi terület. *A riportter számára ez idegen terep.*

terepjáró ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Nehéz, egyenetlen terepre szánt jármű. *A legtöbb terepjáró négykerék-meghajtású. A városi forgalomban is egyre több terepjárót lehet látni.*

térorő ♦♦♦ fn

1. (Fizikában:) Valamely erőterben az egységnyi anyagra ható erő. *Azt elektromágneses teret az elektromos és a magánesez térorő jellemzi.* 2. (Mobiltelefon működtetésekor:) A rádióhullámoknak a telefonálás lehetőségét biztosító erőssége. *Itt nincs térorő, nem tudok telefonálni.*

térfél ♦♦ fn *térfelek, ~t vagy térfelet, térfele*

1. A keresztben kétféle osztott játéktér egyik fele. *A pályát a felezővonal két térfélre osztja. Szünetben a csapatok térfelet cserélnek.*

térfogat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valamely test által elfoglalt tér nagysága. *Számítsuk ki a csonka gúla térfogatát!*

terhel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Terhet rak valamire. *Az uszályokat kavicssal terhelik.* 2. Valakinek, valaminek a teherbírását igénybe veszi, illetve kipróbálja. *A gerendát tíz tonnával terhelik.* 3. (választékos) Testi vagy lelki teherként nyom valakit, valamit. *Kezét-lábát súlyos bilincsek terhelik. Sok gond terheli mostanában. Nem szeretnék ezzel is terhelni.* 4. (Anyagi teher, kötelezettség) valakire, valamire hárul vagy ki van róva rá. *Az óracsere költsége a vízműveket terheli. Jelzőlog terheli a házat.*

terhelő ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

1. Valakinek a bűnösségét bizonyító. *A vádlott ellen terhelő adatok merültek fel.* 2. • *Terhelő ellenállás:* a teherbírás határáig fokozott ellenállás. *Egy kapcsolóüzemű tápegység megfelelő működéséhez szükség van terhelő ellenállásra.*

terhelt ♦♦♦♦ mn, mn-i in ~ek, ~et, ~en

1. Valamilyen teherrel megrakott. *A szénnel terhelt szerelevény lassan kapaszkodott fel a dombra.* 2. (Öröklött) ideg- vagy elmebajra való hajlammal született. *Van a családjában terhelt személy? Az asszony hatodik gyermeke sajnos terhelt.* 3. (választékos) Valamilyen bűnnel vádolt, abban vétkes. *A szörnyű gyilkossággal terhelt lelke nem nyugodott. Ilyen váddal terheltlen nem sok reménye van a felmentő ítéltre.* 4. (hivatalos) (Főnévi használatban:) Az a személy, aki ellen büntetőeljárás folyik. *A terheltet újra szembesítették a tanúval.*

terhes I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (ritka) Teherrel megrakott. *A terhes szekér elöl a keskeny úton félrehúzódtak az üres kocsik.* 2. (választékos) Valamivel telített. *A levegő orgonaiállattal terhes. Esővel terhes felhők vonulnak az égen.* (átvitt) *Korunk válságokkal terhes.* 3. Méhében magzatot viselő (nő). *Adjuk át az ülőhelyet a terhes anyának!* 4. Olyan (tennivaló, kötelezettség), amely valakinek gondot, nehézséget okoz. *Számára ez a munka nem öröm, hanem terhes kötelezettség csupán.* „*Nemes, de terhes, önlábunkon állni*” (Madách I.: Az ember tragédiája). *Terhes kötelesség halálhírt vinni. Számomra rendkívül terhes a társasága.*

terhes II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Terhes nő. *Ajánlatos a terheseknek rendszeresen orvosi vizsgálatra járni.*

teringettét ♦ isz (népi)

(Tréfás káromkodásként:) *Teringettét! Othon felejtettük a pincekulcsot.* (Elismerés kifejezésére:) *Teringettét! De szemrevaló fehérnép!*

terít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Göngyölhető anyagot) teljes szélességében szétbontva helyez valahova. *Kendőt terít a vállára. Takarót terített az ágyra.*
2. • *Földre terít valakit:* földhöz vágja. *Ellenfelét egy ügyes mozdulattal földre teríti.* 3. Összefüggő rétegben szór valamire. *Salakot terít a tenispályára. Trágyát terített a földre.* 4. • *Asztalt terít:* abroszt, tányérokat, evőeszközöket stb. tesz rá. *Vacsorára teríti az asztalt.* (Tárgy nélkül:) *Ma este hat személyre teríts, vendégek jönnek.* 5. Kártyalapjait fölfedve szétrakja az asztalon. *Megnyerte a partit, terített.* 6. (Árut) szétoszt az üzletek között. *Egy élelmiszer-nagykereskedésben dolgozik, reggelente tejterméket terít két kerületben.*

térit ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Valakit, valamit valamely irányba fordít. *Lovát a falu irányába téritette. A kutya az akol felé téritette a nyáját.* 2. • *Jobb belátásra vagy észre térit valakit:* meggyőzi, rábeszéli a helyes magatartásra. *Le akart ugrani a ház tetejéről, de a rendőröknek sikerült jobb belátásra téríteniük. Ez a tanulságos eset végre észre téritette.* 3. • *Magához vagy észhez térit:* ájulásából vagy kábultságából feléleszti. *A hideg víz magához téritette. Elájult, de egy-két kisebb pofon észhez téritette.* 4. • *Valamely vallásra vagy hitre térit:* a követőjévé teszi. *A pogány magyarokat keresztény hitre téritették.* 5. (hivatali) Ellenszolgáltatásként fizet valamiért valamit. *Az utazás költségét a munkahelye téritette.*

teríték ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Az étkezéshez (egy személy számára) szükséges tányérok, evőeszközök stb. összessége az asztalon elhelyezve. *Az asztalról hiányzik egy teríték.* 2. Vadászaton elejtett állatok egymás mellé rakott sora. *Nagyobb vadászatok után terítéket csinálnak az elejtett vadakból.* • (tréfás) *Terítékre kerül vagy terítéken van valaki:* erősen kritizálják, bírálják. *A mai értekezleten ő került terítékre.*

terítő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Bútor (általában asztal vagy ágy) letakarására való textildarab. *Hol van az asztalról és az ágyról a terítő? Évek óta himez egy terítőt.*

terjed ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Egyre nagyobb teret vagy helyet foglal el. *A beázás terjed a mennyezeten, egyre nagyobb lesz a folt.* 2. Előre haladva egyre tovább jut. *A hang légüres térben nem terjed. A fény nagy sebességgel terjed.* 3. Egyre többeket érint, egyre többekhez eljut. *Rohamosan terjed az influenza, már a fővárost is elérte a járvány. A hír nagyon gyorsan terjedt.* 4. *Valameddig terjed:* ott van a határa. *A birtok idáig terjed.* | *Valamire vagy valamennyire terjed:* valamilyen terjedelmű, nagyságú. *A szótár négy kötetre terjed.*

terjedelem ♦♦♦♦ fn –, terjedelmet, terjedelme

1. Valamely test térbeli kiterjedése. *A hűtőszekrény nem fér be a kamrába, mert nagy a terjedelme.* 2. Írott szöveg hossza. *A dolgozat terjedelme ne legyen több húsz gépelt oldalnál!* 3. A legmélyebb és legmagasabb énekhang közötti távolság. *A világhírű operaénekes hangjának terjedelme egészen rendkívüli.*

terjeng ♦♦♦ ige ~eni (rendszerint 3. személyben)

1. (Szag, gáz, füst) érezhetően terjed a levegőben. *Kávéillat terjeng a lakásban. Füst terjeng a ház felett.* 2. (rég) Szétárad. *A forralt bortól meleg kezdett terjengeni a tagjaiban.*

terjeshked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Egyre nagyobb területet foglal el. *A sivatag terjeshkedik az őserdők rovására.* 2. Fennhatóságát mind jobban kiterjeszti. *A birodalom nyugat felé terjeshkedett.* 3. Valameddig ér, terjed. *A mező a folyóig terjeshkedik.*

terjeszt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Valaminek a terjedését segíti. *A moszkító maláriát terjeszt. Ezt a szórólapot főleg diákok terjesztik. Mindenféle rosszindulatú pletykákat terjeszt a kollégáiról.* 2. (Szagot, fénnyt) kibocsát magából. *A szegfűszeg kellemes illatot terjeszt a szobában.* 3. (választékos) (Kezét, szárnyát) tárva nyújtja, tartja valahová. *A madár óvón terjeszti a szárnyát a fészek fölé.* 4. (hivatali) *Valaki, valami elé terjeszt valamit:* megvitatás céljából benyújtja valahová. *A bizottság a törvényjavaslatot az Országgyűlés elé terjeszti.*

térkép ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

A Föld felszínének egy részét arányos kisebbitésben ábrázoló rajz. *A hegy- és vízrajzi térképet vigyék a szertárba! Gyűjti a régi térképeket.*

térképez ♦♦ ige ~ni

(Földterületet, felszínt) térképen ábrázol. *Az expedíció tagjai az indonéz szigetvilágot térképezik.*

térköz ♦ fn (hivatalos)

1. A térnek két szélső pont közötti része. *A két csillag közötti térköz milliárd kilométerekben mérhető.* 2. Távolság. *A vasúti közlekedésben pontosan meg van állapítva a térköz, amelynek meg kell lennie a közlekedő szerelvények között. A katonai felvonulásokon a katonák, illetve az alakzatok között térközt kell tartani.*

termálvíz ♦♦ fn

Hőforrásból származó, általában gyógyhatású víz. *Magyarország hőforrásokból feltörő termálvizeit gyógyfürdőkben hasznosítják. A termálvizek mérszkooldó tevékenysége alakította ki a magyarországi barlangok többségét.*

termék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valamely emberi munka eredménye. *A cég ipari termékek forgalmazásával kezdett foglalkozni. A versek, regények, számítástechnikai programok mind a szellemi termékek körébe tartoznak.* 2. Természeti, különösen vegyi folyamat nyomán létrejött anyag. *A korom a tökéletlen égés terméke.* 3. Társadalmi folyamat eredménye, következménye. *A gazdasági csőd a rossz politika terméke.*

termékeny ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Böven termő (föld). *A folyó mellett termékeny síkság húzódik.* 2. Böven termő (növény), illetve (jól) szaporodó, szaporodásra képes (állat vagy ember). *A nyúl nagyon termékeny állat. A termékeny korú nőknek havonta egyszer van peteérésük. Idén jó, termékeny fajta babot ültettem.* 3. Szellemi termékeket böven alkotó. *Jókai termékeny író volt, egyik könyvét a másik után írta.* 4. Új eszméket, gondolatokat keltő és ilyen módon eredményes (szellemi tevékenység). *A tárgyaló felek termékeny eszmecserét folytattak.*

terméketlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Keveset vagy semmit sem termő (föld, növény). *A terméketlen gyümölcsfákat ki kell vágni.* 2. Szaporodásra képtelen, meddő (ember vagy állat). *Sok terméketlen házaspár végső megoldásként az örökbefogadást választja.* 3. (választékos) Eredménytelen, hiábavaló (tevékenység). *Hagyjuk abba ezt a terméketlen vitát!* 4. Kevés vagy semmi szellemi terméket nem alkotó. *A művész idős korára terméketlenné vált.*

termel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Anyagi javakat, termékeket) előállít, gyárt. *Az erőmű villamos energiát termel. Az üzem szöveget termel.* 2. Termelőmunkát végez. *Újra termel az acélmű.* 3. (Növényt) termeszt. *Próbáltak itt gyapotot, gumipityangot és narancsot is termelni, de hiába.* 4. (Szerv) életműködésével létrehoz valamit. *A hasnyálmirigy inzulint termel.*

termelőkeny ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Olyan (eszköz, szervezet, tevékenység, folyamat), amely megfelelő mennyiségben, illetve sokat képes termelni. *Új berendezéseink gyorsak, termelőkenyek.*

termény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Növényi termék. *A búzát, kukoricát és más terményeket zsákokban viszik a piacra.*

termés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Növénynek magot tartalmazó része. *Nem minden virágból lesz termés.* 2. (Valaki által) betakarított vagy betakarítható, növényi eredetű mezőgazdasági javak összessége. *Idén sok eső esett, jó termés várható. Tavalgy kukoricából rossz volt a termés.* • *Saját termés:* valaki által termesztett, illetve abból készített (termék, általában bor). *Kóstold meg ezt a bort, saját termés!* 3. Egy időszakban keletkezett (szellemi) alkotások összessége. *A könyvhét a legutóbbi idők költői és írói termését mutatja be. Az év lírai termése kimagasló volt.*

terméskő ♦♦ fn

Bányából származó megmunkálatlan kő. *A kerítés lábazata terméskőből készült. A ház alapját terméskővel rakták ki.*

termesz ♦ fn ~ek, ~t, ~e

Hangyához hasonló, meleg égövi rovar. *A termeszek valóságos várakat építenek.*

természet ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Az anyagi világ és jelenségei. *A délibáb a természet műve. A természet törvényeit tiszteletben kell tartani. A dokumentumfilm az élő és élettelen természet együttéléséről szól.* 2. Az embert körülvevő nem mesterséges földrajzi környezet, növény- és állatvilág. *Szereti a természetet, sokat kirándul a családjával. A vándortábor idején közletről megcsodálhatták a romlatlan természet szépségeit.* 3. Valaminek, valakinek eredeti valósága. *A kép természet után készült.* 4. • *Természetben fizet:* terménnyel, termékkel. *A jobbágy olykor természetben fizette meg az adósságát a földesúrnak.* 5. Valakinek, valaminek a lényét meghatározó sajátosságok összessége. *Ilyen az események természete. A képmutatás ellenkezik a természetével.* 6. Valamilyen lelki alkatú személy. *Indulatos természet, nem jó felingerelni.*

természetbeni ♦♦♦ mn ~ek, ~t, – (hivatalos)

Pénz helyett termékekben, tárgyakban való (ellenérték-szolgáltatás). *A természetbeni adó ma már nem szokásos. A természetbeni juttatások adókötelezettsége csökkenti a munkavállalók jövedelmét.*

természetes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. A természet rendjével megegyező, abból következő. *Az öregedés természetes folyamat.* 2. Mesterséges beavatkozástól mentes. *Természetes selyemből van a blúza. Természetes gyógymódot választott. A domboldalt beépítették, de vigyáztak arra, hogy a természetes állapot ne nagyon sérüljön.* • *Természetes határ:* a domborzati viszonyok alkotta határ. *Északon Magyarország hosszan húzódó természetes határa a Duna.* 3. Valakinek, valaminek az egyéniségében meglévő, abból fakadó. *Mindenkit elbűvölt a lány természetes bája.* 4. Magától értetődő. *Természetesen igazam van. Természetes, hogy segíték!* 5. • *Természetes szám:* a pozitív egész számok halmazának tagja. *Matematikaórán most foglalkozunk a természetes számokkal. Melyik a legkisebb természetes szám?* 6. (ritka) Házasságon kívül született (gyermek). *Egyedüli örökösének természetes fiát tette meg.*

természetrajz ♦♦♦ fn

1. Állat-, növény- és ásványtan együtt. *Ma már nem tanítanak az iskolában természetrajzot.* 2. Valaminek, valamiknek a természete, jellegzetes sajátosságainak összessége. *Mindig nagyon érdekelte a hullők természetrajza. (átvitt) Történetéből megismerhettük egy karrier természetrajzát.*

természetvédelem ♦♦♦♦ fn

A természeti értékek és ritkaságok intézményes védelme. *A természetvédelemről tanultunk biológiaórán. A vadspark természetvédelem alatt álló terület.*

termeszt ♦♦♦♦ ige ~eni

(Növényt, növényfaját, illetve -fajtákat) műveléssel ápol, szaporít. *Kertjében zöldséget, gyümölcsöt termeszt. Különleges szőlőfajtaikat termeszt a külföldi piacokra.*

termet ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Testalkat. *Daliás termetével kivált társai közül.*

termetes ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Nagy, széles, erős termetű (személy), illetve ilyen személyre jellemző. *A díszőrségbe a természetes katonákat válogatják. Termetes asszonyosság a felesége. „Rémlik, mintha látnám természetes növést” (Arany J.: Toldi).*

termosz ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Hideg vagy meleg ital, étel hőfokát órákig megtartó palack. *A kávét termoszban viszem, úgy sokáig forró marad. Termoszban fagyalaltot hoztunk haza a cukrászdából.*

termő I. ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n vagy ~en

Termést hozó vagy termést hozni képes (növény). *Ne vágd ki a termő gyümölcsfát!*

termő II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Virágos növények női ivarszerve. *A váltivarú virágokban termő és porzó is van.* **2.** (Kifejezésekben:) A növénynek olyan állapota, amelyben termést hoz. *Az almafa termőre fordult.*

terpentín ♦♦ fn –, ~t, ~je

1. Fenyőbalsam. *Az illatos, mézszerű, gyantás terpentint fenyőfákból csapolják.* **2.** Ebből benzin vagy petróleum hozzáadásával készített oldó- és tisztítószert. *Terpentinben mossa a munkaruháját.*

terpesz ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Szétterpesztett lábakkal való állás, ritkán ülés. *A tornához álljunk terpeszbe! A nyújtáshoz üljünk nagy terpeszbe, és hajlogassunk felváltva a jobb és a bal lábunkhoz! Ehhez a gyakorlathoz elég egy kényelmes, vállszélességű kis terpeszt felvenni.*

terpeszkedik ♦♦ ige ~ni (rosszalló)

1. Kezét-lábát széjjelvetve kényelmesen ül, hever. *Egész nap a tévé előtt terpeszkedik egy fotelban.* **2.** Túlságosan nagy helyet foglal el. *A zsebkendőnyi telken kétszintes villa terpeszkedett. A zsúfolt vasúti kocsiban egy kövér úr terpeszkedik, két ember helyét is elfoglalja.* **3.** (gúnyos) Pöffeszkedve, kényelmes jómódban él. *Hatszobás lakásban terpeszkedik.*

terrárium ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Kisebb állatok (otthoni) tartására való üvegfalú láda. *A terrárium új lakója egy kaméleon.* **2.** Ilyen állatok bemutatására emelt (állatkerti) építmény. *A terráriumban mindig páras melegnek kell lennie, hogy a trópusi hiüllők, kétélűek is jól érezzék magukat. Az állatkerti séta során a terráriumba is ellátogattunk.*

terror ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

Kiméretlen erőszakot alkalmazó megfélemlítés, elnyomás. *A forradalom leverése után véres terror bontakozott ki. Dühöng a terror. Láttad a fasiszta és a kommunista terrort bemutató kiállítást? (túlzó) Fellázadt a szülői terror ellen.*

terrorista I. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

(Több) politikai célú gyilkosságot vagy erőszakos cselekményt végrehajtó (szervezett) bűnöző. *A terroristák felrobbantottak egy rendőrőrsöt. A híradások naponta számolnak be a terroristák újabb merényleteiről.*

terrorista II. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Terrorista vagy terroristák által elkövetett (cselekmény). *Indira Gandhi után fia, Radzsiv Gandhi is terrorista merénylet áldozata lett.* **2.** Gátlástalanul erőszakos. *Ez a terrorista alak rettegésben tartja a családját. Terrorista módszereket alkalmaz.*

terrorizmus ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~a

Erőszakos, kiméretlen eszközökkel politikai célokért küzdő irányzat, mozgalom. *A terrorizmus ártatlan emberek fenyegetésével és megölésével zsarolja a politikusokat.*

térség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Szabad, sík terület. *A házak közötti beépítetlen térségen gyerekek futballoznak.* **2.** Valamely földrajzi hely és annak környéke. *Az atlasznak ezen az oldalán a délkelet-ázsiai térség országait találjuk. A Bakony térségében sok hadgyakorlat folyt.*

terület ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A Föld felszínének valamely része. *Földünk területének nagyobb részét víz borítja. Bejárta Erdély magyarlakta területeit.* **2.** Valamely síkidom kerülete által határolt kiterjedés, illetve ennek mértéke. *Könnyű kiszámítani a háromszög területét.* **3.** A földfelszínnek valamely hatóság, hivatal hatáskörébe tartozó, pontosan körülhatárolható része. *Ez önkormányzati terület, nem a miénk, csak béreljük. A megye területén meglepően jó az úthálózat.* **4.** (Ka hivatalos) Megyei szintű közigazgatási egység. *A Csernyivci terület egyik vezető ágazata a gyümölcsstermesztés.* **5.** Tevékenységi kör, tér. *Járatos a művészetek területén. Ez nem az én területem, keress egy szakembert!*

terv ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Jövőbeli cselekvést, annak körülményeit meghatározó elgondolás. *Az a terve, hogy nyáron külföldre utazik. A riporter a közeli terveiről faggatta a színészt.* **2.** (Munka)program. *Teljesítette a tervét. A szocializmusban voltak hároméves és ötéves tervek.* **3.** Elkészítendő épület, gép vagy más, bonyolult szerkezetű tárgynak a szükséges (szám)adatokat is tartalmazó mérnöki, műszaki rajza. *Elkészültek az épület tervei.*

tervez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamely jövőbeli cselekvés körülményeit kigondolja. *Úgy tervezem, hogy a hét végére befejezem a munkát. A terroristák merényletet terveznek.* 2. Elgondol és számítások alapján megrajzol valamit, amit majd elkészítenek. *A faluházat egy híres építész tervezte. Ruháit saját maga tervezi.*

tervezet ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Nagyobb műnek, munkának nagy vonásokban kidolgozott, írásba foglalt előzetes terve. *Az új adótörvény tervezetét még nem olvasta.*

tesped ♦ ige ~ni

1. Kedvetlenül, ernyedten tétlenkedik. *Egész nap otthon tesped, nem csinál semmit.* 2. (népi) (Termés) túlérve leszedetlenül marad. *A cseresznye a szárán tesped.*

tessék I. ♦♦♦♦♦ ige (a *tetszik* ige egyes szám 3. személyű, felszólító módú alakja)

1. (Magázás helyett, udvarias felszólításban, kérésben, kínálásban, hívásban:) *Tessék vigyázni a lépcsőn! Tessék merni az ételből! Tessék helyet foglalni! Tessék parancsolni! Tessék egy pár kilót leadni!* (Erélyes felszólításban, tegezve:) *Tessék azonnal megenni a főzeléket!* 2. (Átadást kísérő szöként:) *Itt van. Tessék a pénz! Tessék a könyv!*

tessék II. ♦♦♦♦♦ msz

1. (Válaszként ajtón kopogónak:) *Tessék!:* szabad (belépni). 2. (Telefon felvételekor:) *Halló! Tessék, itt Kovács Béla.* 3. (Kínáláskor vagy valaminek átadásakor:) *Tessék, vegyél ebből a süteményből! Tessék, foglaljanak helyet! Ideadnád ezt a tollat? – Tessék!* 4. (Annak kifejezésére, hogy a beszélő valakinek rendelkezésére áll:) *Tessék, mondj el mindent!* 5. (Megszólításra adott válaszként:) *Itt vagyok. Marci! – Tessék! – Gyere ide, légy szíves!* 6. (Csodálkozás, bosszúság kifejezésére:) *No tessék! Én megmondtam előre.* 7. (Kérdésként, nem tisztán értett kijelentés megismétlését kérve:) *Tessék, mit mondtál?* (Sértődött vagy gúnyos kérdésként:) *Fafejű vagy! – Tessék?!*

tessék-lássék I. ♦♦ hsz

Kelletlenül, a látszat kedvéért. *Csak úgy tessék-lássék takarít.*

tessék-lássék II. mn (ragozatlanul)

Nem szívesen végzett, felületes (tevékenység). *Ez amolyan tessék-lássék munka.*

test ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Ember vagy állat fizikai mivolta (gyakran a fej kivételével), annak külső megjelenése. *A képzőművészek sokat tanulmányozzák az emberi test felépítését. A feje szép ennek a kutyának, de a teste formátlan, kövér. Szelleme ép, de teste erőtlen.* 2. (népi) Holttest. *A testet koporsóba tették.* 3. Szilárd anyag egységes tömege. *„Minden vízbe mártott test a súlyából annyit vesz...”* (Arkhimédész törvénye régi diákrigmusba foglalva). 4. A térnek sík vagy görbe lapokkal határolt része. *A kocka és a gömb szabályos mértani testek.* 5. • *Testet ölt:* megjelenik. *Ez a gyerek maga a testet öltött gonoszság!* *„Mind testet ölt, aminek lelke van, Formába tör, ami határtalan”* (Komjáthy J.: Az álmodó). *„Te vagy a testet öltött szépség, Amerre jársz, száz vágy repül”* (Ady E.: Színházi poézis). 6. Tárgynak, eszköznek nagyobb, nehezebb része, törzse. *Megsérült a repülőgép teste, az okozta a katasztrófát.*

testamentum ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. A Biblia két fő része közül az egyik. *A könyvesboltban a két testamentum külön-külön is megvásárolható.* 2. (rég) Valakinek a halála esetére vagyonáról rendelkező írásos nyilatkozat. *Testamentumát az íróasztalában találták meg.*

testéptetés ♦♦ fn –, ~t, –

Izomfejlesztő testgyakorlatok végzése, illetve ennek sportága. *Akinek magas vérnyomása van, annak veszélyes a testéptetés.*

testes ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Nagy testű, kövér (ember). *A testes férfi fújta fel az emeletre.* 2. Vaskos (tárgy). *Levett a polcra egy testes lexikont.* 3. Ízekben, szárazanyagokban gazdag (bor). *A tokaji aszú jellegzetesen testes bor.*

testestül-lelkestül ♦ hsz

Teljesen, egész valójában, egész lényével. *Testestül-lelkestül átadta magát a zene élvezetének.*

testi ♦♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~leg

1. Az emberi testhez tartozó, arra vonatkozó, azzal kapcsolatos. *Van egy kis testi hibája, picit sántít. Régen a tanárok testi fenytést is alkalmazhattak, megüthették a diákokat.* 2. Izomerővel végzett (cselekvés), illetve ilyen végző (személy). *Nem riad vissza a testi munkától sem.* 3. Ösztönei kielégítésénél magasabb vágyakat nem érző (személy), illetve ilyenre jellemző. *Csak testi vágyat érzett a szép nő iránt, nem szerelmet.* 4. (választékos) Érzékeinkkel felfogható. *A csodált sztár testi valójában ott állt előtte az utcán.*

testnevelés ♦♦ fn –, ~t, ~e

1. A testi erőnek, ügyességnek gyakorlással való fejlesztése. *A serdülők számára különösen fontos a testnevelés.* 2. Ez mint iskolai tantárgy vagy tanóra. *Hetente háromszor van testnevelés.*

testőr ♦♦♦♦ fn ~ők, ~t, ~e

Valakinek a testi épségére, biztonságára ügyelő, azt védelmező (fegyveres) ör. *A miniszterelnöknek személyi testőre van. A hírességeket gyakran testőrök kísérik a fellépéseikre. Amióta telefonon megfenyegették, testőrt fogadott a gyerekei mellé.*

testület ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Általában azonos foglalkozású személyeknek bizonyos közös célra szervezett csoportja. *A tanári testület értekezletet tart. Rendőrök biztosítják az utat az érkező diplomáciai testület járművei számára.*

testvér ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Egyazon szülők gyermekeinek egyike. *Hárman vannak testvérek.* • *Testvérek között is megér valamennyit:* nagyon is, okvetlenül megéri. *Vedd meg, nem drága, ez testvérek között is megér annyit.* | *Valakinek a testvére:* szüleinek másik

gyermeke. *Van testvéred? A testvérem is jön velünk kirándulni.* **2.** (választékos) Valakivel egy néphez, világnézeti, politikai táborhoz, közösséghez tartozó személy. „*Testvérim vannak, számos milliók*” (Vörösmarty M.: Gondolatok a könyvtárban). (Megszólításként:) (népi, bizalmas) *Imádkozzunk, testvéreim! Igyunk, testvér!* **3.** Pappá nem szentelt szerzetes. *Nem páter, vagyis atya, hanem csak fráter, vagyis testvér. A levelet János testvér vitte az apácákhoz.*

tesz ♦♦♦♦ ige tenni

1. Cselekszik, elkövet valamit. *Okosan teszi, ha most hallgat. Mit tettél, te gazember!* **2.** Valahogyan cselekszik, viselkedik. *Folyton így tesz a szájával. A csacsi így tesz: i-á, i-á!* • *Tesz valamiről:* gondoskodik róla, hogy megtörténjék, illetve ne történjék meg. *Teszek róla, hogy ezt megemlegesd!* **3.** (Kifejezésekben:) Valamilyen cselekvést végrehajt. *Sétát tett a kertben. Újévkor fogadalmat tettem. Többször is kísérletet tett rá, de nem sikerült neki. Tegyük egy próbát! Kérlek, ne tegyél megjegyzést semmire!* • *Hitet tesz valami mellett:* kinyilvánítja a belé vetett hitét. *Beszédében hitet tett a legnemesebb emberi értékek mellett.* | *Igazságot tesz valakik között:* eldönti, melyiküknek van igaza. *Tegy igazságot köztünk!* **4.** Okozza, hogy valaki, valami valamivé, valamilyenné váljon. *A kudarc boldogtalanná tette. A film tette híressé. A legutóbbi ülésen elnökké tették.* **5.** *Valahogyan tesz:* színlel valamit. *Úgy tesz, mintha aludna. Ne tégy úgy, mintha nem hallanád!* **6.** Valahová helyez. *Az almát a tányérra tette. Oda tedd a pénzed, ahol jobban kamatozik!* • *Tesz a tűzre:* több darab tüzelőt rak rá. *Tegyél a tűzre, mert elalszik!* **7.** Leír, felír, odaír. *Nem tett pontot a mondat végére.* **8.** Valamilyen állapotba, helyzetbe juttat. *Tedd magad kényelembe!* **9.** Kijelöli valaminek az idejét, (rangsorbeli) helyét, értékét. *A németórát szerda délelőttre tették.* | *Nem tudom, hova tegyem ezt az embert:* **a)** nem tudom, honnan ismerem **b)** nem tudom, mit tartsak róla. **10.** Valamivel, valamennyivel egyenlő (értékű). *Mennyit tesz ez forintban?* (rég) *Mit tesz ez magyarul?* **11.** • (Közbevetésként:) *Teszem azt:* mondjuk... *Mit csinálnál, ha teszem azt, nyernél a lottón?* **12.** • (durva, szépítő) *Teszek rá!:* nem érdekel.

tészta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Lisztből egyéb anyagok hozzáadásával készült massa. *Egy nagy tálban tésztát gyúr. Sodrófával nyújtja a linzer tésztáját. Kikeverted már a palacsinta tésztáját?* **2.** Az ebből (gyárban, üzemben vagy házilag) megformázott és megszáritott, főzésre előkészített termék. *Milyen tésztát vegyek a marhapörköltözhöz, tarhonyát vagy spagettit?* **3.** Az ebből főzött, sült étel. *Ne csak a tésztát add ki a levesből! Az iskolai menzán gyakran adnak mákos tésztát.* **4.** (népi, Er) Sütemény. *Tízféle tésztát sütöttek a lakodalomra.* **5.** (szleng) Hazugság, ámitás. *Beadta neki a tésztát.*

tesz-vesz ♦♦ ige tenni-venni

1. Kényelmesen apró tennivalókat végez. *Ma ráérek, otthon teszek-veszek.* **2.** Tevékenykedik, sűrög-forog. *Soha nem pihen, folyton tesz-vesz.*

tét ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. Szerencsejátékban feltett, kockázott pénz. *Megduplázom a tétet!* **2.** (választékos) Kockán forgó érték. *Az emberiség jövője a tét. A nagy tét, a világbajnoki győzelem lehetősége bénítóan hatott versenyzőinkre.*

tetanusz ♦♦ fn -, ~t, ~a

1. Sebfertőzésből eredő, izommerevséget okozó súlyos betegség. *A tetanusz kórokozója a Clostridium tetani nevű hosszú, vastag, sok csillóval rendelkező bacillus. Gyerekkorban mindenkinek meg kell kapnia a diftéria, szarvarkórhögés és tetanusz elleni kombinált védőoltást.* **2.** (bizalmas) Ennek megelőzésére adott védőoltás. *Hová kaptad a tetanuszt?*

tétel ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a cselekvés, hogy valamit valahova tesznek. *A pénz bankba tétele biztonságérzetet adott neki.* **2.** Olyan igazságot, viszonyt, tényt kifejező állítás, amely további állítások kiindulópontja, alapja. *Püthagorasz tétele csak a derékszögű háromszögekre érvényes.* **3.** Vizsgatétel. *A diák könnyű tételt húzott.* **4.** Zeneműnek zárt hangulati egységet alkotó, viszonylag önálló része. *Felcsendült a szimfónia lassú tétele.* **5.** (Számvetésben, könyvvitelben:) Egységes megnevezés alatt szereplő összeg. *Még ellenőrizni kell azt a kiadási tételt.* **6.** Árúból az adásvételben egységként szereplő mennyiség. *Az üzlet kis tételekben rendel árut. Jobban megéri nagyobb tételben vásárolni.* **7.** (rég) (Szerencsejátékban:) Tét. *Duplázza a tételt.*

tetem ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos)

Állati, esetleg emberi holttest, hulla. *A fertőző betegségben elpusztult állatok tetemeit elégetik. Az ütközet után az elesett harcosok tetemeit közös sírba temették.* • *Tetemre hív:* **a)** (rég) a gyilkossággal gyanúsítottakat egyenként a holttesthez rendeli abban a hiszemben, hogy az újra vérezni kezdő seb elárluja a tettest. „*Maga, pecséttel, hívja tetemre*» *Kit szemre vesz, ölyvként, sanda gyanú: Legyen a seb vérzése tanú*” (Arany J.: Tetemre hívás). **b)** (átvitt, bizalmas) szigorúan kérdőre von. *A vállalat elnöksége tetemre hívta az igazgatót az ígért fejlesztésekre és a béremelésre vonatkozóan.*

tetemes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Számottevően nagy. *Az infláció emelkedésével tetemes veszteség éri a bérből és fizetésből élőket. A jégeső tetemes kárt okozott a vetésben. Szerencsejátékban tetemes összeget nyert.*

tetéz ♦♦♦ ige ~ni

1. (népi) Valaminek a tetejét rakja. *A szénaboglyát tetézi egy vasvillával.* **2.** (Tartót, edényt) úgy megrak valamivel, hogy az túlér a peremén. *Tányérját tetézve rakta tőrös csuszával.* **3.** (Kellemetlenséget) fokoz, súlyosbít valamivel. *Pimaszságával csak tetézi a hibáját.*

tétlen I. ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Kényszerből vagy szándékosan semmit sem tevő (személy). *Tétlen emberek álldogálnak a kapu előtt. A parkban naphosszat tétlen suhancok lődörögnek. Tétlenül kellett végignézniem, ahogy a veszébe rohan.* **2.** Ilyen személyre jellemző, tőle eredő. *Tétlen álmodozás helyett inkább cselekedj!* • *Tétlen les:* labdarúgásban az a szituáció, amikor egy játékos leshelyzetben van, de támadásban helyzetéből adódóan aktívan nem vehet részt. *Ez tétlen les, nem kell lefújni!*

tétlen II. ♦♦ hsz (rég, választékos)

Tétlenül. Ezt már ő sem nézhette tovább tétlen.

tétlenked|ik ♦♦ ige ~ni

Semmit, illetve semmi hasznosat nem csinál. *Csak tétlenkedsz itthon ahelyett, hogy valami állás után néznél!*

tétova ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Bizonytalan vagy bizonytalankodó, ingadozó. *Tétova léptekkel indult el. Légy vele türelmes, tudod, milyen tétova ember!*

tetová|l ♦♦♦ ige ~ni

(Emberi vagy állati bőrre) túsúrárokba dörzsölt festékekkel (eltávolíthatatlan) írást vagy rajzot juttat. *A tengerész karjára horgonyt tetováltak. Számot tetováltak a kölyökkutya lábának belső felére.*

tetová|z|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Határozatlan lelkiállapotában akarata ingadozik, nem tud dönteni. *Ne tetovázzunk tovább, döntsünk végre!* 2. (választékos) (Kéz, ujj) bizonytalan mozdulatokat tesz. *Ujja a pisztoly ravaszán tetovázott, nem tudta eldönteni, lőjön-e.*

tető ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, teteje vagy (ritka) ~je

1. Valaminek az a része, amely felülről lezárja, borítja. *Hol van a doboz teteje?* 2. Háztető. *Zsindelyezik a tetőt.* • *Tető alá kerül: a)* (épület) felépül. *Szeptember végére tető alá került a családi ház.* *b)* (hosszabb folyamat) eredményesen lezárul, befejeződik. *Több hónapos előkészítés után a múlt héten végre tető alá került a szerződés.* | *Tető alá hoz: a)* (épületet) felépít. *Tető alá hozták az új sportsarnokot.* *b)* (hosszabb folyamatot) sikeresen lezár, befejez. *Reményeim szerint még ezen a héten sikerül tető alá hozni az üzletet.* 3. Valaminek a legfelső, legmagasabb része. *A fa tetején varjú ül. A hegy tetején kitéjtük a magyar zászlót.* • *Tetőtől talpig: a)* valakinek fejétől a lábáig. *Tetőtől talpig elázott.* *b)* minden izében, egész valójában. *Tetőtől talpig úriember.*

tetőz|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. (Folyóvíz, áradat) eléri legmagasabb pontját. *A Duna Komáromnál tetőzik.* 2. (Folyamat) eléri azt a pontot, ahol a legerőteljesebben hat, kiteljesedik. *A demográfiai hullám az 1970-es években születetteknél tetőzik. Várhatóan a jövő héten tetőzik az influenzajárvány.*

tetszeleg ♦♦♦ ige ~ni (rosszalló)

Saját látványában vagy helyzetében (önző módon vagy céllal) gyönyörködik, kedvét leli. *Új ruhájában a tükör előtt tetszeleg. Az önfeláldozó barát szerepében tetszeleg.*

tetszetős ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Kellemes hatású, tetszést keltő. *Ez a termék tetszetősebb csomagolást érdemelt volna.* 2. Olyan, ami hatásosnak, kedvezőnek tűnik (de valójában nem az). *Érvelésed tetszetős, de valahol sántít.*

tetszhalál ♦♦ fn

Az ájult személy olyan állapota, amelyben sem szívműködés, sem légzés nem tapasztalható. *Beállt a tetszhalál. Az orvostudomány fejletlensége miatt a középkorban gyakoribb volt a tetszhalál.*

tetsz|ik ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Valaki izlésének, felfogásának megfelel, kellemes hatással van rá. *Nem tetszik a kalapod. Tetszik neki a lány.* 2. (rég, választékos) (Dolog, jelenség) bizonytalanul látható vagy azzá válik. *Egy gálya tetszik a láthatár szélén.* 3. (választékos) Valaminek vagy valamilyennek látszik. *Viselkedése kissé különösnek tetszik.* 4. • *Valakinek úgy tetszik (, hogy...):* (önkényesen) elhatározza, óhajtja (, hogy...). *Úgy cselekszel, amint neked tetszik.* 5. (Magázás helyett:) *Hová tetszik menni? Hogy tetszik lenni?*

tetszőleges ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Szabadon választott. *Vegyünk egy tetszőleges pontot a köríven!*

tett ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Befejezett, véghezvitt cselekvés. *Nagy történelmi tetteket hajtott végre.* 2. (Kifejezésekben:) Tiltott, elítélendő vagy bűnös cselekedet. *A gyilkos visszatért a tett színhelyére. A tolvajt tetten érték a szomszédok. Beismerte a tettét, még mielőtt a vizsgálatot megkezdték volna.* 3. (ritka) Elvégzendő cselekedet. *„A tett halála az okoskodás”* (Madách I.: Az ember tragédiája).

tettes ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Bűncselekményt elkövető személy. *A rablás tetteseit még mindig nem találják. A tettes felfüggesztett börtönbüntetést kapott.*

tettet ♦♦♦♦ ige ~ni

Színlel. *Süketséget tetted, pedig jól hall.* • *Valaminek vagy valamilyennek tettei magát: megtevesztő szándékkal annak vagy olyannak akar látszani. Betegnek tettei magát, hogy ne kelljen iskolába mennie.*

tettleges ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (hivatali) Veréssel, ütéssel történő. *A vádlott a sértettet tettlegesen bántalmazta.* 2. (rég) Valóságos (cselekvés). *Tettleges közreműködésére számítunk.*

tetű ♦♦♦♦ fn tetvek vagy ~k, tetvet vagy ~t, tetve vagy ~je

1. Emberen, állaton élősködő, apró, szárnyatlan rovar. *Az óvodában több gyerek hajában tetűt találtak. Az egyes állatfajokon a vérszívó tetvek más-más fajta élősködik. Kizárólag az emberen él a lapostetű, a fejtetű és a ruhatetű; ezek szintén a vérszívó tetvek rendjébe tartoznak.* 2. Növények nedvét szívó szipókás rovar. *A virágzó bodzát minden nyáron ellepi a tetű.* 3. Emlősök szőrén, madarak tollán élősködő rovar. *Vannak olyan tetvek, amelyek nem vérrel, hanem toll- vagy szőrrészesekkel, hámtörmelékkel táplálkoznak.* 4. (durva) Hitvány, aljas személy. *Áruló vagy, aljas tetű!*

teve ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Nagy testű, púpos hátú, kérődző állat. *Az állatkertben van egy púpú és két púpú tevé. A sivatagi beduinok a tevéet elsősorban teherhordásra és közlekedési eszközüül használják, de megisszák zsíros tejét is, ürülékével pedig tüzet raknak.*

tévé ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Televíziókészülék. *Átvittük a tévét a másik szobába. Kapcsold be a tévét!* **2.** Televíziós műsor. *Ne nézd annyit a tévét, olvass inkább!* **3.** (bizalmas) A televízió mint intézmény. *A közszolgálati tévénél dolgozik.*

tévécatorna ♦♦♦♦ fn

Tévéadást közvetítő, két hely között információ átvitelére alkalmas vezeték vagy közeg. *Ezt a tévécsatornát műhold segítségével nézhetjük. Katiék tévéjén száz tévécsatorna fogható.*

téved ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Írányt veszítve) szándéka ellenére valahova jut. *Azt hiszem, elvettük az irányt, ismeretlen helyre tévedtünk. Eldugott hely ez, hétszámra nem téved erre senki.* **2.** (Dolog, kéz, tekintet) véletlenül valahova kerül, illetve irányul. *A bizalmas irat illetéktelen kezekbe tévedt. Tekintete a szemközi ablakra tévedt. Keze a lány combjára tévedt.* **3.** Akarata ellenére helytelenül ítél. *Elég nagyot tévedtél a számításban.*

tevékeny ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Cselekvésben aktív, serény. *A menedzser legyen tevékeny ember. Tevékenyen részt vesz a házimunkában.*

tevékenyked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Munkálkodik, valamivel foglalataskodik. *Egész hétvégén a kiskertben tevékenykedett. Nem pihen, állandóan tevékenykedik.*

tevékenység ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Tartós, folyamatos, illetve rendszeres cselekvés. *A cég lázas üzleti tevékenységbe kezdett. (hivatali) Ügyvédi tevékenységet folytat.*

tévelyeg ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Cél nélkül ide-oda bolyong. *Elvesztettük az irányt, most aztán tévelyeghetünk itt a sötétben.* **2.** Valamely követendő erkölcsi normától eltérve életendő életmódot folytat. *Csak tévelyeg, amióta belekeveredett ebbe a társaságba.*

téves ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

A valóságostól, illetve a helyestől eltérő. *Tévesen ítéli meg a helyzetet. Téves elképzelései vannak a világról.* • *Téves kapcsolat:* az a szituáció, amikor nem a tárcsázott vagy tárcsázni kívánt számon csörög ki a telefon. *Halló, Kovács lakás? – Nem, itt Szabó Géza, úgy tűnik, ez téves kapcsolat.*

téveszt ♦♦♦♦ ige ~eni

(Főleg szókapcsolatokban:) *Eltéveszt.* • *Célt téveszt:* nem éri el a célját. *A lövés célt tévesztett.* | *Pályát téveszt:* nem megfelelő foglalkozást választ. *Pályát tévesztett, neki tanárnak kellett volna mennie.* | *Szem elől téveszt valakit, valamit:* tekintete, figyelme elveszíti. *A tömegben szem elől tévesztette a csinos lányt, akit odáig követett.*

tévhit ♦♦♦ fn

Valamivel kapcsolatban egy vagy több emberben kialakult téves meggyőződés. *A szóvivő a párt programjával kapcsolatos tévhiteket egy csapásra eloszlatva határozott kijelentéseivel.*

tévút ♦♦♦ fn

1. (ritka) A kitűzött iránytól eltérítő, téves út. *A kocsit rossz helyen tért le az autópályáról, így tévútra került.* **2.** Az igazságtól, a valóságtól, illetve az erkölcsöstől eltérő irány. *Szegény fiút a rossz társaság vezette tévútra. Tévúton jársz, nem jó helyen keresed a megoldást!*

textil ♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

Fonalból szőtt kelme. *Ez a tapéta papírból vagy textiltől készült? (Jelzőként:) Otthon textil házipapucsot hordok.*

tézis ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (rég) Tétel, kidolgozandó feladat. *Foglalkozz az érettségi téziseiddel!* **2.** Tömör megfogalmazású, (részletesen) be nem bizonyított állítás. *A filozófus közzétette téziseit.* **3.** Hosszabb gondolatmenet, tanulmány rövid összefoglalása. *A doktori értekezésének téziseit megtalálod a könyvtárban vagy az interneten.*

thriller ♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

Ijesztő, rémületet keltő, izgalmas regény vagy film. *Késő este nem merek thrillert olvasni. Egy jó thrillert láttunk a moziban, aminek csattanós vége volt.*

ti ♦♦♦♦ többes szám 2. személyű személyes nm

1. Azok a személyek, akiket a beszélő tegezve megszólít. *Mi maradunk, ti menjetek!* **2.** Te és a hozzád tartozók vagy veled lévőök. *Ti mikor költöztetek új lakásba?* **3.** (Birtokos jelzőként:) Hozzátok tartozó, birtokotokban, tulajdonotokban levő. *Ez a ti autótok?*

tied ♦ birtokos nm **tiéd**

1. A birtokodban levő. *Ezt a könyvet neked adom, legyen a tiéd.* **2.** Hozzád tartozó. *Az én anyukám elment, a tied itthon van? (Főnévi használatban:) A tied:* családtagjaid, közeli rokonaid. *Hogy vannak a tied?*

tietek ♦ birtokos nm **tiétek**

1. A birtokotokban levő. *A mi házunk régi, a tietek szép új.* **2.** Hozzátok tartozó. *Ez az aranyos gyerek a tietek? (Főnévi használatban:) A tietek:* családtagjaitok, közeli rokonaitok. *Karácsonykor ti is vendégül látjátok a tieteket?*

tífusz ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Cseppfertőzéssel terjedő, bacillus okozta súlyos járványos betegség, amelynek legjellemzőbb tünete a vékonybelek fekélyes gyulladás és az ennek következtében fellépő hasmenés. *A foglalkozásuk miatt fertőzésveszélynek kitett emberek, például a csatornamunkások védőoltást kapnak tífusz ellen.* **2.** • *Kiütéses tífusz:* ruhatetű vagy ritkábban fejtetű által terjesztett, bacillus

okozta súlyos járványos betegség, amely kiütésekkel, tudatzavarral és magas lázzal jár. *A török hódoltság idején Magyarországon nagyon elterjedt volt a kiütéses tifusz, ezért is kapta a morbus hungaricus, „magyar betegség” elnevezést.*

tigris ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Ázsiában élő, csíkos bundájú, hatalmas testű macskaféle. *Az emberevő hírében álló tigris vérszomjas ragadozó, a Föld legnagyobb termetű macskaféléje, száma azonban mára a kíméletlen vadászat miatt alig néhány ezer példányra fogyatkozott.*

2. (régí, bizalmas) Az ellenzék elszánt híve vagy országgyűlési képviselője, főként 1848 előtt. *„A jegyző felolvasta az első tigris nevét: – Beöthy Ákos! – Mély temető; csönd támadt a teremben. Hátakat borsóztató hideg szél lebbent meg a kormánypárti oldalon”* (Mikszáth K.: Parlamenti karcolatok). *„Okvetlenül pudli lesz az ellenzéki tigrisből, ha hatalom-falatot kap”* (Ady E.: Castelar igazsága).

tikkad ♦ ige ~ni

1. (választékos) Fáradság, szomjúság, hőség gyöttri. *Adjatok egy pohár vizet, tikkadok!* 2. (ritka) (Növény) szárazságtól lankad, fonnyad. *A nagy hőségtől tikkadnak a palánták.*

tilalom ♦♦♦♦ fn tilalmak, tilalmat, tilalma

1. Tiltó rendelkezés. *Több országban behozatali tilalom van érvényben dohányárakra és szeszes italokra. A vadászati tilalom dúvadakra nem vonatkozik. A járvány miatt kijárási tilalmat rendeltek el.* 2. (régí) Tiltott terület. *A marhák tilalomba tévedtek.*

tilinkó ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Fából faragott, hangképző nyílások nélküli, hosszú síp. *A pásztorok egykori hangszerét, a tilinkót ma már inkább csak múzeumban láthatjuk.*

tiló ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Kender, len tilolására, fás részeinek megtörésére szolgáló, lábakon álló eszköz. *Nagyanyám még tilóval törte meg a kendert.*

tilol ♦ ige ~ni

(Kender, len fás részeit) ütogetve pozdorjává töri. *A kendert, a lent áztatás és szárítás után tilolják.*

tilos I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (cselekvés), amit tiltanak, ami nincs megengedve, amit nem szabad (meg)tenni. *A fűre lépni tilos! Várakozni tilos! Idegeneknek tilos a bemenet!* 2. Olyan (hely), ahol valami meg van tiltva. *A kirándulók tilos területre tévedtek.* • *Tilos úton jár:* meg nem engedett dolgot művel. *Százszor is megbánta, hogy tilos úton járt.* 3. (ritka) (Behozatali vagy kiviteli) tilalom alá eső (árucikk, tárgy). *Tilos árut foglaltak le a határon.* 4. • *Tilos jelzés:* fényjelző készüléken piros színű jelzés, amely a továbbhaladás tilalmát jelzi. *A tilos jelzés ellenére behajtott a kereszteződésbe.*

tilos II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t vagy ~at, ~a

1. Tilos terület. *Tilosba ment a jószág. A tilosban parkoló autókat elvontatják.* • *Tilosba téved:* tiltott dologba (különösen szerelmi viszonyba) kezd. *Válni akar, mert megtudta, hogy a férje tilosba tévedt.* 2. (ritka) Tiltott cselekedet. *Te megint valami tilosat cselekedté!* 3. Jelzőkészüléken (a forgalmat) tiltó jelzés. *Megbüntetett a rendőr, mert nem vettem észre a tilosat. Átmentünk a tiloson!*

tilt ♦♦♦♦ ige ~ani

Azt parancsolja vagy arra ösztönöz, hogy valamit ne tegyünk. *Tiltja a szemérem, a jó ízlés, hogy erről beszéljek. A bankjegyhamisítást a törvény tiltja. Kezelőorvosom tiltotta a dohányzást, de hiába, nem tudtam róla leszokni.*

tiltakoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Valamit helytelennek, igazságtalannak ítélve szót emel ellene. *Tiltakozom az ilyen eljárás ellen.*

tímár ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Állati bőrok kikészítésével foglalkozó iparos. *A nyersbőr cserzése a tímár munkája.*

timsó ♦ fn

1. Vérzéscsillapító hatása, a bőrt összehúzó fehéres, kristályos anyag. *A timsó vízben oldódó kettős szulfát.* 2. Az ebből készült rudacska. *Hol a timsó? Megvágtam magam borotválkozás közben.*

tincs ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (választékos) Hajfür. *A tükör előtt állva hullámos tincseit rendezgeti.* 2. (régí) Lósörény vagy más állati szőr csomója. *A gypjú tincseit válogatta.*

tinó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fiatal herélt bikaborjú. *Tinót hizlal eladásra.* 2. (népi) Idősebb, de igába még nem fogott borjú (a nemére való tekintet nélkül). *A tinókat megetette, a teheneket megfejte.*

tinóru ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Kevés kivétellel ehető, nagy termetű, kalapos erdei gomba. *A tinóruk között vannak mérgezők is.*

tinta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Írásra való (sötét színű) folyadék. *Régen tintába mártott lúdtollal írtak. Ma tintával töltött patront vagy tollbetétet használunk.*

tipeg ♦♦♦ ige ~ni

Apró (és bizonytalan) léptekkel halad. *A kisfiú pöttöm lábacskaín anyjához tipegett. Ilyen magas sarkú cipőben csak tipegni lehet, járnai nem.*

tipli ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (bizalmas)

1. Szög vagy csavar megtartására való, falba mélyesztett ék. *Lyukat fűrt a falba, belerakott egy tiplit, abba erősítette bele a csavart.* • *Hatos, nyolcas, tízes* (stb.) *tipli:* hat, nyolc, tíz (stb.) mm átmérőjű. *Ehhez a polchoz legalább tízes tipli kell, különben leszakad.* 2. Ütésből származó kisebb duzzanat. *A verekedés során kapott ütéstől tipli nőtt a fején.*

tipográfia ♦♦ fn -, ~t, ~ja

1. Nyomdászat. *A tipográfiában is jelentős változást hozott a számítógép.* 2. Valamilyen kiadványban alkalmazott nyomdai előírások összessége. *Szép a könyv tipográfiája: nem zsúfoltak az oldalak és elegáns a betűtípus.*

tipor ♦♦♦♦ ige ~ni

Kíméletlenül tapos valamin vagy valamit. *A lovak embereken tiportak.* (rég) *Ellenség tiporja a hon szent földjét.* • *Sárba vagy lábbal tipor valamit:* tiszteletre, megbecsülésre méltó, tiszteletben tartandó dolgot kihívó, fölényes módon semmibe vesz, durván megsért. *Sárba tiporták a becsületét. Lábbal tiporja a törvényt.*

tipp ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je (bizalmas)

1. Valaminek, különösen löversenynek, szerencsejátéknak vagy sportmérkőzésnek várható eredményére vonatkozó föltevés, elgondolás. *Mi a tipped a holnapi meccsre, mi lesz az eredmény? A múlt heti tippjeimmel csak egy találatom lett a lottón.* 2. Ötlet. *Nincs valami jó tipped, hová menjünk vacsorázni?*

típus ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valamely csoport közös jellemzőit képviselő mintakép, illetve az ezt megtestesítő egyed. *Nem szeretem azt a típust, aki mindig a társaság középpontja akar lenni. Szőke és kék szemű, germán típus játssza a film női főszerepét.* 2. Szabvány szerint készült (tömeges) gyártmány. *Ez a kocsí a legújabb típus.*

tiszafa ♦♦ fn

Igen hosszú életű, lapos tűlevelű örökzöld fa vagy cserje. *A tiszafa minden része mérgező, kivéve bogyszerű termésének élénkpiros húsát. Tiszafából értékes bútorokat készítenek. A tiszafák közül a közönséges tiszafa a Bükk és a Bakony bükköseiben őshonos.*

tiszavirág ♦♦ fn

Kérészféle rovar. *A tiszavirág kifejelett alakjában csak egy-két óráig él. Amikor nyáron nagy tömegben rajzanak a Tisza fölött a tiszavirágok, azt mondják: „virágozik a folyó”.*

tiszavirág-életű ♦ mn ~ek, ~t, – (választékos)

Nagyon rövid ideig létező, élő, ható. *Szerelmük tiszavirág-életűnek bizonyult.*

tiszt ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

1. Fegyveres testület magasabb rendfokozatú tagja. *A tiszték külön étkeznek.* 2. (rég) Alacsonyabb beosztású postai vagy vasúti tisztviselő. *A nagyapja műszaki tiszt volt a vasútnál.* 3. Sakkban bármelyik figura a gyalogon kívül. *Kasparov a végjátékban tisztet áldozott.* 4. Tiszttség, hivatali beosztás. *Az eset után az alelnököt felmentették tisztéből.*

tiszta I. ♦♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Olyan, amiben vagy amin nincs piszok, szennyeződés. *Vegyél tiszta zoknit! A macska tiszta állat, nem túri meg magán a piszkot.* 2. Valamely vallás szertartásainak, előírásainak megfelelő. *Tiszta ez az étel?* 3. Idegen anyagot nem tartalmazó. *„Az én szép hajóm elsüllyedt a tízezer mérő tiszta búzával!”* (Jókai M.: Az arany ember). *Ez a nyaklánc tiszta arany?* 4. Zavaró tényezőktől mentes. *Gyönyörű, tiszta hangon énekel. Tiszta az idő, kirándulhatnánk egyet! A csatár tiszta helyzetben a kapu fölé vágta a labdát. Tiszta ügy lesz, ne izgulj. Ez már tiszta beszéd! Ehhez tiszta fej kell.* 5. (választékos) Erkölcileg feddhetetlen. *Ez az ember igazán tiszta jellem.* 6. Fajtatiszta. *Ez a kutya tiszta magyar vizsla.* 7. Üres (főként papírlap). *Elővett egy tiszta papírlapot, és írni kezdte a levelet.* • *Tiszta lappal:* a valakire nézve negatív, kellemetlen előzményeket figyelmen kívül hagyva. *Új munkahelyén tiszta lappal kezdhet.* 8. A levonások vagy csomagolás nélküli (összeg, súly). *Mennyi lesz ebből a tiszta jövedelem? Tiszta tömeg: 100 g.* 9. (Fokozásként:) Merő, csupa. *Tiszta hülye vagyok! Ez tiszta zagyvaság, semmi értelme. Eláztam, tiszta víz vagyok.* 10. • *Tiszta valaki:* teljesen olyan, mint ő. *Tiszta apja ez a gyerek!*

tiszta II. ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Tiszta ruha. *Lefürdöm, tisztát veszek, és indulhatunk is!* • *Tisztába tesz valakit:* (csecsemőt, kisgyereket) tiszta pelenkába tesz. *Tisztába tette, majd megetette a kicsit.* 2. (Kifejezésekben:) • *Tisztában van valamivel:* jól ismeri, átlátja. *Tisztában vagyok a helyzettel, tudom, mit kell tenni.* | *Tisztába jön valakivel:* kiismeri. *Végre tisztába jöttem veled, most már tudom, hányadán állunk.* | *Tisztába tesz valamit:* elintézi, a végére jár. *Ideje az ügyet tisztába tenni!* 3. (ritka) Valaminek a tiszta része. *Ide ird a telefonszámot az újság tisztájára!*

tisztálkodjik ♦♦ ige ~ni

1. (Ember) testét megtisztítja, mosakodik. *Tisztálkodj gyorsan, és gyere vacsorázni!* 2. (Állat) nyelvvel tisztogatja bundáját. *A macska gyakran tisztálkodik.*

tisztás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Fákkal körülvelt kisebb füves térség. *Pihenjünk meg ezen a kis tisztáson!*

tisztátalan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. (választékos) Romlott, erkölcstelen. *Távozz innen, tisztátalan asszony! Tisztátalan vágyai vannak.* 2. Mohamedán és zsidó vallási szempontból nem tiszta. *A zsidó vallás tisztátalannak tekinti a sertést, ezért tiltja húsának fogyasztását. Tisztátalan emberekkel nem szívesen érintkeznek.* (Főnévi használatban:) Tisztátalan személy. *Tisztátalanok ide nem léphetnek be.* 3. (ritka) Piszkos, mosatlan. *Tisztátalan edényekkel van tele a konyhája.*

tisztáz ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Fogalmazványt) végleges formában leír. *A levelet tisztázza. Épp a dolgozatot tisztáztam, amikor kicsöngettek.* 2. Varráskor az anyag nyitott széléit levarrja, hogy ne rojtolódjék. *Kész a blúz, már csak tisztázom.* 3. (Helyzetet, ügyet) összefüggéseiben megvilágít, érthetővé tesz. *Igyekezett tisztázni a helyzetet a kollégái előtt.* 4. (Függőben levő, bonyolult ügyet, adósságot) rendez. *Adósságait már tisztázta. Ideje tisztázni ezt az ügyet!* 5. Bebizonyítja valakiről, hogy nem vétkes, nem bűnös. *Megpróbálom tisztázni őt a szülei előtt. Még időben tisztázta magát a vád alól.* 6. A gólveszélyt elhárítja. *A középhátvéd szépen tisztázott.*

tisztel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nagyra becsül valamit, valakit. *Tisztelem a kitartását. Nagyon tisztellek azért, amit a barátodért tettél.* 2. Tekintélyét elismeri, aláveti magát neki. *Tiszteld szüleidet! Nem tiszteli a törvényt.* 3. Kímél, nem sért valakit, valamit. *Tisztelem az ön nézeteit, de nem értek velük egyet. Tisztellek, de nem szeretlek.* 4. (rég.) Vendégként üdvözlöl valakit. *Örülök, hogy házamban tisztelhetem.* 5. (választékos) Rangjának, állásának megfelelően szólít valakit. *Kit tisztelhetek az úrban?*

tiszteleg ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Egyenruhás személy) kezével vagy fegyverével tett előírással mozdulattal köszön. *A katona előjárójának sapkához emelt kézzel tiszteleg. Szakasz, vigyázz! Fegyverrel tiszteleg!* 2. (Polgári személy) tiszteletadás jeléül egyenesen áll. *Az ünnepségen a diákok tisztelegtek a Himnusz hallatán.* 3. (választékos) Tiszteletadásra megjelenik valakinél vagy valahol. *Csupán tisztelegni jöttem kedves bátyámhoz.*

tisztelendő I. ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n vagy ~en

1. (ritka) (Erkölcsi) értékénél fogva tiszteletet érdemlő. *Tisztelendő őszinteséggel beszélt gondjairól.* 2. (Katolikus pap és apáca megszólításában, megnevezésében.) *Az apácákat tisztelendő nővérek, a katolikus papokat tisztelendő úrnak szólítják.*

tisztelendő II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je (kissé bizalmas)

Katolikus pap. *A tisztelendőt haldoklóhoz hívták.*

tisztelet ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. Valaki, valami jelentőségének, érdemének az elismerése, megbecsülése. *Illő tisztelettel viseltetik az idősebbek iránt. Műveltsége tiszteletet ébreszt.* • *Tiszteletben tart valamit:* nem sérti meg. *Tiszteletben tartják az emberi jogokat.* | *Tisztelet a kivételnek:* nem mindenkire vonatkozik. *Tisztelet a kivételnek, de nem tanultok rendszeren.* 2. (Udvariassági kifejezésekben, levél zárasakor, aláírás előtt.) *Tisztelettel: Kovács János. (választékos) Megkülönböztetett tisztelettel zárom soraimat...* 3. (Idősebb férfit, magasabb rangú személyt illető köszöntésként.) *Tisztelem, Józsi bátyám! Tisztelem, professzor úr!* (Távollevők tiszteletteljes üdvözléseként.) *Tisztelem a kedves szüleidnek.*

tiszteletbeli ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

Megtiszteltetésként adományozott, hatáskörrel, fizetéssel nem járó (cím, rang). *A testület tiszteletbeli tagjának választotta az idős professzort. A gyűlésen megjelent a társaság tiszteletbeli elnöke is.*

tiszteletdíj ♦♦♦ fn

Szellemi munkáért, teljesítményért járó összeg. *A fordítói tiszteletdíjat postán küldték el. A szerzői tiszteletdíj nagyon kicsi összeg.*

tiszteletes I. ♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. (Református teológus és segédlelkész címekeként.) *Tiszteletes Szűcs Gáspár úrnak, Pápa.* (Református segédlelkészek és feleségük megszólításaként, megjelöléseként.) *(A) tiszteletes úr nem tart velünk? A tiszteletes asszony is ott volt.* 2. (rég., választékos) Tiszteletet keltő. *Tiszteletes gyász az övék.*

tiszteletes II. ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (kissé bizalmas)

Református pap. *A tiszteletes felolvasta a zsoltárt.*

tiszteletlen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

Valaki, valami iránt a kellő vagy illő tiszteletet nem érző, illetve tanúsító (személy, viselkedés, megnyilatkozás). *Ne légy tiszteletlen az öregúrral szemben! Nem tűröm ezt a tiszteletlen beszédet!*

tisztes I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. (választékos) Tiszteletet érdemlő. *Botra támaszkodva egy tisztos aggastyán közeledik. Tisztos családapaként emlegették. Tisztos öregkort ért meg.* 2. Illő, kellő. *Tisztos távolságban tartja magát az eseményektől. Tisztos árat kapott a lakásért. Tisztos haszonnal dolgozik.*

tisztes II. ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A honvéd és az őrmester közötti rendfokozatok (örvezető, tizedes, szakaszvezető) egyike. *A tisztosok többnyire sorállományúak.*

tisztesség ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e

1. (választékos) Valakinek megbecsült volta. *Tisztességben öszült meg.* 2. (rég.) Tiszteletet keltő helyzet, tisztség. *Nagy tisztességre jutott.* 3. Megtiszteltetés. *Ez nagy tisztesség rám nézve.* • *Végső tisztesség:* a temetési szertartás kellő ünnepélyessége. 4. Becsületesség. *Tisztességből megteszem.* 5. Illő magatartás. *Majd én tisztességre tanítalak!*

tisztít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Szennyező anyag eltávolításával valamit tisztává tesz. *Az ablaküveget újságpapírral tisztítja. Cipőt tisztít egy aluljáróban.* 2. (Élelmiszert) fogyasztásra alkalmatlan részeitől megfoszt. *A húsleveshez sárgarépat tisztít.* 3. (Anyag, vegyszer valamilyen szennyet) eltávolít. *A benzín jól tisztítja a zsírfoltot.*

tisztító I. ♦♦♦ mn, mn-i in ~k, ~t, –

Olyan, aki vagy ami tisztít. *Az ablakot tisztító munkás leesett a létráról. A tisztító zápor legalább egy óráig tartott.*

tisztító II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az a hely, ahol valamit tisztítanak. *Beadtam a függönyöket a tisztítóba.* 2. Az a szer, eszköz, amellyel valamit tisztítanak. *A tisztító sem viszi ki ezt a pecsétet a nadrágból.* 3. (rég.) Hashajtó. *Kapott a beteg tisztítót?*

tisztítóüz ♦♦ fn

1. Az a hely, ahol a halott lelke bocsánatos bűneitől megtisztul. *Dante Isteni színjátékának második része a tisztítóüzben vagy purgatóriumban játszódik.* 2. A lelki erőt edző megpróbáltatás. *A háború tisztítóüzében edződött meg a jelleme.*

tisztogatás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valamit hosszabb ideig tisztítanak. *Az evőeszközök tisztogatása most ráér, inkább mosogass el!* 2. A megbízhatatlan vagy annak tartott személyek (erőszakos) eltávolítása. *A sztálini tisztogatásoknak több százezer ember esett áldozatul. Befejeződött a tisztogatás, az utolsó ellenálló katonát is lefegyverezték.*

tisztség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (Vezető) hivatali beosztás, megbízás, feladatkör. *A párt elnöke lemondott tisztségéről. Gondolkodás nélkül elfogadta a főljánlott tisztséget.* 2. Ideiglenes feladatkör. *A házigazda tisztsége többek között az, hogy fogadja a vendégeket.*

tisztújítás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Valamely szervezet (új) vezetőségének megválasztása. *A közgyűlés határozott a tisztújításról. Önkormányzati tisztújítást négyévenként tartanak.*

tisztul ♦♦♦ ige ~ni

1. Folyamatosan tisztábbá válik. *Tisztul az ég, meglátod, hamarosan kisüt a nap. Tisztul a bor, lehűzódik benne a seprő. A szemcseppektől már tisztul a beteg szeme.* 2. (népi, rosszalló) Takarodik valahonnan. *Tisztulj innen, látni sem bírlak!*

tisztviselő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Hivatalt betöltő fizetett alkalmazott. *Az öccse tisztviselő a minisztériumban.*

titán¹ ♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. A görög mitológiában Uranosznak, az ég istenének és Gaiának, a föld istennőjének hat fia és hat lánya közül az egyik. *Zeusz apja a legfiatalabb titán, Kronosz volt.* 2. (választékos) Szellemóriás. *Eulert nevezhetjük a matematika titánjának.* • (kissé rosszalló) *Ifjú titán:* (túlzottan) magabiztos, tekintélyt nem ismerő fiatalember. *Ki az az ifjú titán, aki az imént ellent mert mondani nekem?*

titán² ♦ fn -, ~t, ~ja

Rendkívül kemény, acélszürke fém. *A titánt és ötvözetait gyakran használják az űrhajózásban.*

titeket ♦♦♦ személyes nm

A ti névmás tárgyként használt alakja. *Titeket nem kérdeztelek! Titeket keres az egész tábor!*

titkár ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

1. Elfoglalt (vezető állású) embernek személyi ügyeit intéző alkalmazottja. *Az igazgató úr nagyon elfoglalt ember, ezért levelezését a titkár intézi. Beszéljen meg egy időpontot a személyi titkárommal!* 2. Intézmény, egyesület ügyeit intéző személy. *A gyűlésen megválasztották az új elnököt, alelnököket és titkárt. (Tisztviselői címként:) A miniszteri titkárt is leváltották. (Diplomáciai beosztásként:) Franciaországban volt követségi titkár.* • (rég) *A párt első titkára:* a kommunista párt vezetője. *Rákosi 1953 júniusától volt a párt első titkára.*

titkárnő ♦♦♦♦ fn

Titkári állást betöltő női alkalmazott. *A titkárnőnek nemcsak ügyesnek kell lennie, előny, ha csinos is.*

titkol ♦♦♦♦ ige ~ni

Titokban tart valamit. *Te valamit titkolsz előttem! Igyekszik titkolni az érzéseit.*

titkolóz|ik ♦♦♦ ige **titkolódz|ik** ~ni

Szándékát, gondolatait, érzéseit rejtegeti mások előtt. *Hiába titkolózol, előbb-utóbb úgyis mindenki megtudja az igazságot.*

titkos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Csak a beavatottaktól ismert. *A kastélyból titkos alagút vezet ki a kertbe. A megkötött szerződésnek volt egy titkos záradéka, melyet nem hoztak nyilvánosságra.* 2. Titokban, rejtve működő (szerkezet). *Titkos lehallgatókészüléket találtak a párt székházában.* 3. Valamilyen minőségében ismeretlenül maradó (személy). *A titkos hódoló rózsacsokrot küldött imádjottjának.* 4. Név nélküli, nyilvánosságra nem kerülő. *Az elnök személyéről titkos szavazással döntenek.* 5. • (rég) *Titkos tanácsos:* 1945 előtt kitüntetésként adományozott cím. *Dédapja belső titkos tanácsos volt.*

titkosírás ♦ fn

Titkos jelentésű betűkből, számokból vagy jelekből álló, csak megfejtési kulccsal olvasható írás. *Titkosírással leveleztünk az órán, hogy a tanár ne értesse meg, ha megtalálja. Gilicze Gábor megfejtette Gárdonyi Géza titkosírását.*

titkosszolgálat ♦♦♦♦ fn

Kémszervezet. *A titkosszolgálat ügynökei beépültek a mozgalomba. Senki sem szerezhetett tudomást arról, hogy a titkosszolgálatnak dolgozik.*

titok ♦♦♦♦ fn titkok, titkot, titka

1. Mások elől rejtett, elhallgatott tény. *Hépecsétes titok, erről az égvilágon senki nem tudhat! Az Unicum receptje szakmai titok.* 2. *Titokban:* úgy, hogy mások ne tudják meg. *A szerelmesek titokban találkoznak.* 3. Megmagyarázhatatlan vagy annak tűnő rejtély. *Tudósok kutatják az emberi agy titkait.* 4. Valaminek ismeretlen vagy csak kevesektől ismert magyarázata. *Mi a hosszú élet titka? Árudd el, mi a titka a szépségednek?*

titokzatos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Rejtett oka vagy összefüggései miatt érthetetlennek látszó (cselekmény, esemény). *Emlékszik arra a titokzatos gyilkosságra, amelyet azóta sem sikerült kideríteni?* 2. Ismeretlen volta miatt titkot sejtető (személy). *Az eset után a titokzatos ismeretlen eltűnt a környékről.* 3. Titkolózkodást tükröző (arckifejezés, megnyilvánulás). *Miért vágsz olyan titokzatos képet? Titokzatos mosoly ült az arcán.*

titulál ♦♦♦ ige ~ni

1. (rég) Valakit rangjának megfelelően szólít. *Tekintetes úrnak titulálták a beosztottai.* 2. (gúnyos) Valaminek nevez valakit. *Veszekedés közben ökörnek titulálta.*

tivornya ♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos, rosszalló)

Dorbézolás. *A részeg zsoldosok vad tivornyába kezdtek.*

tíz ♦♦♦♦ törszn

1. Kilencnél eggyel több. *Tíz embert hívtam vacsorára.* **2.** (bizalmas) Ennyi pénzegység. *Tízből kérek vissza.* **3.** (bizalmas) Ennyi éves. *Januárban múlt tíz.* **4.** (bizalmas) Ennyi óra vagy perc. *Tízre beszéltek meg a találkozót. A vonat hét tízkor érkezik.* **5.** (bizalmas) A tízes számú ház vagy ajtó. *A Kossuth utca tízben lakik. Éktelen ricsaj hallatszik az első emelet tizből.* **6.** (bizalmas) Tizedike. *Február tízig itthon vagyok.*

tized I. ♦♦♦♦ törtszn

1. Az egésznek tíz egyenlő része közül egy. *A torta tizede a tiéd.* **2.** Az a (matematikai) mennyiség, amit az egynek tízzel való osztásakor eredményül kapunk. *Egy tized meg egy tized az két tized. Három egész hét tized lett az átlaga.*

tized II. ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (régii)

A termény tizedrésze mint adó vagy munkadíj. *Régen a paraszttól tizedet is szedtek.*

tizedel ♦♦ ige ~ni

1. (ritka) Megtorlásul minden tizedik embert kivégeztet. *A parancsnok tizedelt a foglyok között.* **2.** (Élőlények között) nagy pusztítást végez. *Farkas tizedeli a nyáját. Pestis tizedelte a lakosságot.*

tizedes¹ I. ♦♦♦ mn ~ek, ~et, –

1. • *Tizedes tört:* olyan tört, amelynek ki nem írt nevezője a tíz egyik hatványa. *A tizedes törtek szorzásánál ügyelni kell arra is, hogy az eredményben hová tesszük ki a tizedesvesszőt.* **2.** Valamely anyag rendezésében az anyagot tartalom szerint tíz csoportra és további tízes alcsoportokra osztó. *A könyvek katalogizálására az egyetemes tizedes osztályozást alkalmazzák.*

tizedes¹ II. ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Tizedes törttel jelölt számjegyek valamelyike. *A végeredményt elég két tizedesig kiszámolni.*

tizedes² ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Az örvezető után következő legénységi rendfokozatú katona. *A tizedesek két „krumplivirágot” – fehér csontcsillagot – viselnek a hajtókéjükön.*

tizenegyes I. ♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. • *Tizenegyes szám:* tizenegy egységet tartalmazó szám, illetve ennek írott jele (11). *A tizenegyes számot is kihúzták a lottón.* **2.** Ezzel jelölt vagy ilyen méretű. *Megáll itt a tizenegyes villamos? Adj egy tizenegyes csavart légy szíves! (régii, bizalmas) Dédapám a tizenegyes huszároknál szolgált.* **3.** (bizalmas) Tizenegy órakor induló, érkező, kezdődő. *Befutott már a tizenegyes vonat? Azt hiszem, már nem érek be a tizenegyes előadásra.*

tizenegyes II ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A tizenegyes szám, illetve ennek jele (11). *Ikszeld be a tizenegyest is!* **2.** (bizalmas) Ezzel a számmal jelölt személy, dolog. *Kérem a tizenegyest a pénztárhoz! Hozd ide a tizenegyest!* **3.** (Labdarúgásban) 11 m-ről végzett büntetőrúgás. *A kapus kivédte a tizenegyest.*

tizenéves ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

Húsz év alatti, de tíz évnél idősebb korú. *Egy tizenéves lány már nem gyerek. (tréfás) Eladtam a tizenéves Ladámat. (Főnévi használatban:) A tizenévesek zenéjétől az idősebbeknek égnek áll a hajuk.*

tizenhatos ♦♦ fn –, ~t, ~a

A labdarúgó kapu előtti büntetőterületet határoló vonal. *Szabadrúgás következik a tizenhatosról.*

tízes I. ♦♦♦ mn ~ek, ~et, –

1. • *Tízes szám:* tíz egységet tartalmazó szám, illetve ennek írott jele. *A tízes számot is behúztam a szelvényen.* **2.** Ezzel jelölt, ilyen méretű. *Adj egy tízes kulcsot!* **3.** • *Tízes évek:* évszázadnak 10-től 19-ig terjedő évei. *Még a tízes években történt ez az eset.* **4.** Tíz egyedet magába foglaló. *Alakítsunk tízes csoportokat!* **5.** Tíz pénzegységet érő. *Az automata tízes érméssel működik.* **6.** (bizalmas) Tíz órakor vagy valahány óra tíz perckor induló, érkező, kezdődő. *Lekészte a hat tízes autóbust. A tízes vonattal jövök.* **7.** • *Tízes számrendszer:* az a számrendszer, amelynek alapszáma tíz, s a számjegyek helyi értéke jobbról balra haladva a tízszeresére nő. *Leggyakrabban a tízes számrendszert használjuk.*

tízes II. ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. A tíz egységet magában foglaló szám, illetve ennek jele. *Írj ide egy tízest!* **2.** Ezzel a számmal jelölt személy, dolog. *Úgy látom, a tízest rúgták fel. A tők tízest húztam.* **3.** (bizalmas) Tíz vagy tízezer pénzegységet érő bankjegy, vagy ennyi pénz. *Nincs kölcsön egy tízesed? Dobj be még egy tízest!* **4.** Többjegyű számban hátulról a második számjegy. *Kerekítsd a tízeseket százásokra!*

tízparancsolat ♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. A keresztény és a zsidó vallás tíz pontba foglalt alaptörvénye. *Megszegi a tízparancsolatot. El tudod mondani a tízparancsolatot?* **2.** (tréfás) Valaminek a tíz pontba foglalt szabályzata. *Nagyobb kirándulóhelyek környékén ki szokták írni az erdőben való viselkedés tízparancsolatát.*

tó ♦♦♦♦ fn tavak, tavat, tava

Tengerrel összeköttetésben nem lévő nagyobb állóvíz. *A Kaszpi-tenger valójában nem is tenger, hanem óriási tó. Délután lementünk a tóra fürdeni.*

toalett ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. (választékos) (Különösen nőknél:) Külső megjelenés, tisztálkodás, szépségápolás együtt. *Tizenegyre elkészülsz a toaletteddel, szívem?* **2.** (választékos) Elegáns női ruha. *A fogadáson a hölgyek a legújabb estélyi toalettekben pompáztak. (gúnyos) Micsoda toalett! Úgy néz ki, mint egy papagáj!* **3.** (régii) Toalettszta. *Több órát tölt a toalett előtt.* **4.** (szépítő) Illemhely. *Megmondaná kérem, hol van itt a toalett?*

toboroz ♦♦♦ ige ~ni

1. (rég) (Önkéntes katonákat) gyűjt. *A huszárezredbe újoncokat toboroznak.* 2. (Embereket) valamely célra igyekszik megnyerni. *A képviselőjelölt választókat toboroz.*

toborzó I. ♦♦ mn, mn-i in ~k, ~t, –

Olyan, aki, ami toboroz. *A toborzó őrmester csakót nyom az újonc fejébe. Mindenfelől toborzó zeneszó hallatszik.*

toborzó II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Toborzást végző személy. *A toborzók borral itatják a legényeket.* 2. (rég) (ritka) Toborzás. *Országszerte toborzókat tartanak.* 3. Régi magyar tánc. *A katonák toborzót járnak.*

toboz ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Egyes növények pikkelyes termése. *Az éger körömnny fekete tobozai télen is a fán maradnak. A gyerekek szívesen gyűjtögetik a fenyőfák megkeményedett, lehullajtott tobozait.*

tobzód|lik ♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Dözsöl, dorbézol. *„Tobzódjatok, tobzódjatok, Éppen elég volt ezer évig”* (Ady E.: A hadak útja). 2. *Tobzódik valamiben: túlzott mértékben él vele. Tobzódik az ételben-italban. A festmény tobzódik a színekben.*

tócsa ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Esővízből összegyűlt pocsolya. *Az éjjel esett, csupa tócsa az út. Beleléptem egy tócsába.* 2. Kiömlött folyadék. *Felborult a kávécsésze, vigyázz, ne lépj bele a tócsába!*

tocsog ♦♦ ige ~ni

1. Vízben vagy sásban járva csobbanásszerű hangokat hallat. *Sekély vízben, pocsolyákban tocsogni olyan jó!* 2. *Tocsog valamitől: (étel zsírt, olajat) túlzott mértékben tartalmaz. Ez a pörkölt tocsog a zsírtól, nem tudom megenni.*

tódít ♦♦ ige ~ani

1. (Történetet, elbeszélést) túlozva megtold, kiszínez. *A történetet tódítva adta elő.* 2. *Nagyokat mond, túloz. Szeret tódítani, a felét se hidd el annak, amit mond!*

tódul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Emberek tömege) toladodva özönlik, nyomul valahova. *Mindenki az udvarra tódult.* 2. (Folyadék vagy pénz) nagy erővel és nagy tömegben zúdul, özönlik valahova. *Hirtelen minden vér az agyába tódult, elöntötte a mérget. Ha az üzlet beindul, tódul majd a pénz is.*

tóga ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Ókori római polgár vállon átvette hordott, lepelszerű ruhája. *A szenátus tagjai díszes tógában érkeznek a Forum Romanumra.* 2. (rég) A XIX. század közepéig a református kollégiumok bentlakó diákjainak palástszerű, bő felsőruhája. *A debreceni református kollégium diákjai Csokonai idejében tógát viseltek.*

tohonya ♦♦ mn ~k, ~t, ~n (népi, rosszalló)

Nehézkösen mozgó, lomha (ember), illetve ilyen emberre jellemző. *Úgy mászol, mint a tetű, ne légy már olyan tohonya! Szegény kislány, milyen tohonya mozgása van!*

tojás ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Madárnak az a cselekvése, hogy tojik. *A tyúkok tojás előtt nagyon izgatottak.* 2. Madarak és bizonyos hüllők általában meszes héjú nagy petéje. *A teknősök a tengerpart homokjába rakják tojásaikat.* 3. Tyúktojás (mint étel). *Ebédre süss magadnak három tojást!* • *Húsvéti, hímes vagy piros tojás: a locsolóknak adott festett (kemény) tojás. Szépek lettek idén a piros tojások.* 4. (népi) Egyes rovarok petéje. *A hangyák menekítik tojásaikat.* 5. (bizalmas) Férfi, illetve him állat heréje. *Féli a tojásait, inkább nem verekszik.*

tojlik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Tojással szaporodó állat nőténye) a kifejlődött tojást kinyomja magából. *Tojnak a tyúkok. Hármat tojt a fűrjecske.* 2. (ritka) (Petét) rak. *Valami lepke a virág levelére tojta a petéit.* 3. (bizalmas) Székel. *Ne zavard, éppen tojik.* • *Tojik valamire: semmibe vesz valamit.*

tojó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Madár nőténye. *A tojó általában kevésbé díszes tollazatú, mint a hím.*

tok¹ ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Valamely tárgy számára készült védő tartó. *Hátára vette a nagybőgő tokját.* 2. A szervezet bizonyos részeit körülvevő burok. *A balesetben megsérültek az ízületi tokok is.* 3. Toktermés. *A mák száraz tokjaiból gyógyszert készítenek.* 4. Madár bőrében található képződmény, amelyből a toll kinő. *Sütés előtt a fácán tokjait feltétlenül távolítsuk el.* 5. Keret, amelybe ajtót, ablakot illesztnek. *A viharban kitört néhány ablak, de a tokok szerencsére sértetlenek maradtak.*

tok² ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Porcos vázú tengeri hal, amely iváskor a folyókba vándorol. *A Földközi-tengerben élő toknak rokona a hazánkban is előforduló kecsge. A tok beszózott ikrája a kaviár.* 2. A tok nevű hal húsa mint étel. *Előételnek rendeljünk tokot!*

toka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Áll alatti, lelógó zsírpárna. *Szörnyen meghízott, dupla tokát eresztett. A sertés tokjából finom szalonna készül.*

tokaji ♦♦♦ mn ~ak vagy ~k, ~t, –

Tokajból való, e helyre jellemző. *Egy tokaji aszút is hoztak a vendégek. A tokaji szüret hangulatát csak leírásból ismerem.* (Főnévi használatban): Tokaji bor. *A tokaji a borok királya s a királyok bora. Bonts ki egy üveg tokajit!*

tokány ♦ fn ~ok, ~t, ~a

Csíkokra (ritkábban kockára) vagdalt húsból készült hagymás, fűszeres húsétel. *A borsos tokányhoz vékony szalonnacsíkokat is pírítanak, a húst pedig fehérborral eresztik föl. Az erdélyi tokány általában tejföllel készül.*

toktermés ♦ fn

Érés után szétnyíló, száraz, sokmagvú termés. *A mák gubója toktermés.*

tol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Állandó nyomással helyéről elmozdít valamit, esetleg valakit. *A dombon felfelé tolja a kerékpárját. Szemüvegét a homlokára tolja. A mozdony nemcsak húzni, de tolni is tudja a szerelvényt. A szumó birkózók tolják egymást a szőnyegen.* • (durva) *Valahova tolja a képét vagy a pofáját: szemtelenül odamegy. Nem szégyelled a szemem elé tolni a pofádat?* 2. • (bizalmas) *Valakire vagy valamire tol valamit: áthárítja rá. Megpróbálja rám tolni a dolgot, pedig én ott se voltam.* 3. (Eseményt) későbbi időpontra halaszt. *Toljuk a megbeszélést péntekre, akkor mindenki itt lesz!*

tolakod|ik ♦♦♦ ige ~ni **tolaksz|ik** tolakodni

1. Erőszakosan, lökdösődve igyekszik előrejutni. *Mit tolakodik? Álljon a sor végére!* 2. Erőszakosan vagy szemtelenül igyekszik valahová vagy valamilyen helyzetbe, társaságba (be)kerülni. *Hívatlanul tolakodott a társaságba, senki sem látta szívesen.*

tolat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakit arra kér vagy kényszerít, hogy valamit toljon. *Mással tolatja a talicskáját.* 2. (Mozdony, vasúti kocs) a szerelvény rendezése során más vágányra megy át. *Szerelvény tolat a harmadik vágányra.* 3. Hátramenetben megy. *Tolass a kapualjba a kocsival!* (bizalmas) *Tolass arrébb, nem férek el tőled!* 4. (bizalmas, rosszálló) Törtetően igyekszik érvényesülni. *Nagyon helyezkedik, tolat a munkahelyén.* 5. (szleng) Valaki után igyekszik. *Ki után tolatasz, hogy ennyi virágot veszelsz?*

told ♦♦♦ ige ~ani

1. Valamely anyagot hozzáerősítve a terjedelmét növeli. *Legalább három centit kell toldani ehhez a kinőtt nadrághoz, hogy a gyerek újra hordani tudja.* 2. Pótlólag hozzátesz valamit. *Toldok még néhány szót a levélhez. A múltkor adott pénzhez toldok még egy keveset.*

toldalék ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valaminek később hozzátoldott része. *A kastélynak ez a szárnya toldalék. A ruha toldaléka színében elüt az eredeti anyagtól.* 2. (rég) Írásos mű függeléke. *Hiányzik a könyv toldaléka.* 3. A szó végéhez járuló szóelem (képző, jel vagy rag). *Ha levágod a toldalékokat, megkapod a szótövet.*

toll ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Madarak testén növe, üreges szárból és ebből kétoldalt egy síkban sűrűn elágazó finom szárlakból álló szaruképződemény. *Kiesett egy tolla a papagájnak.* 2. Ezeknek egy madáron található összessége. *A galamb a tollát tisztogatja. A kacs, liba kitépett és fosztott tollával párnát, paplant töltenek.* 3. Tintával való írásra használt – régen lúdtollból faragott – íróeszköz. *A mai tollak nemigen hasonlítanak a lúdtollra. Az íróasztalának a fiókja tele van tollakkal.* • *Tollat ragad: írni kezd. Végre tollat ragadtam, megírom neked az ígért levelet.* | *Tollat forgat: írói tevékenységet folytat. Jól forgatja a tollat, ez már a harmadik sikerkönyve.* 4. Különböző tárgyak, eszközök laposan kiszélesedő része. *Eltörött a kulcs tolla.* 5. (szleng, gyakran rosszálló) Haj. *Rémes a tollam, ideje fodrászhoz mennem.*

tollaslabda ♦♦ fn

1. Rendszerint műanyag tollakból és gumigolyóból álló, hálós ütővel könnyen repíthető játékeszköz. *A tollaslabda felrepült a fa egyik ágára.* 2. Ezzel játszott játék, sportág. *A tollaslabda a teniszhez hasonló játék, és már olimpiai sportág is.*

tollászkod|ik ♦♦ ige ~ni

1. (Madár) tollazatát igazgatja, tisztogatja. *„Ímhol kerekedik egy fekete felhő, Abban tollászkodik egy fekete holló”* (népköltés). 2. (rosszálló) Lassan szedelőzködik, nehezen készülődik. *Ne tollászkodj már annyit, siess!* 3. (népi) Henyén tétlenkedik. *Míg a többiek dolgoznak, ő otthon tollászkodik.*

tollbamondás ♦ fn

Felolvasott szöveg leírása. *Az iskolában a helyesírást tollbamondással is gyakoroltatják. Jól sikerült a tollbamondásod?*

tolmács ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Beszédet valakinek vagy valakiknek élőszóval más nyelvre fordító személy. *A tolmács élő beszédet, a fordító írott szöveget fordít egy másik nyelvre. A nemzetközi tárgyalások tolmács segítségével folynak.* 2. (választékos) Gondolatok, érzelmek kifejezője. *Tekintete hű tolmácsa volt a benne gyülemelő indulatoknak.* 3. (választékos) Szószóló. *Egy ügyvéd volt a sztrájkolók követeléseinek tolmácsa.*

tolmácsol ♦♦♦♦ fn ~ni

1. (Beszédet) élőszóval valakinek vagy valakiknek más nyelvre fordít. *Az angol nyelvű előadást tolmácsolták. Barátom jól fordít spanyolra, de gyengén tolmácsol.* 2. (választékos) (Idegen nyelvű irodalmi művet) lefordít. *A Nobel-díjas regényt ő tolmácsolta magyarul.* 3. (választékos) (Másnak a gondolatát, érzelmét) kifejezi valaki előtt. *Szeretném tolmácsolni a társaság óhaját.* 4. (választékos) (Zeneművet) előad, bemutat. *A zenekar kitűnően tolmácsolta a Beethoven-szimfóniát.*

tologat ♦♦♦ ige ~ni

1. (Több dolgot egyenként vagy egy dolgot) ide-oda tol. *Az emeleten egész nap bútorokat tologattak. Tologasd egy kicsit a gyerekocsit!* 2. Halogat valamit. *Folyton tologatják a határidőt, sose lesz így kész a munka.* 3. (rosszálló) (Ügyiratot, ügyet) elintézetlenül továbbad. *A bíróságon hónapok óta csak tologatják az aktámat.* 4. *Tologatnak:* (labdarúgásban a játékosok) az időt húzva egymásnak adogatnak. *A játékosok a saját térfelükön tologatnak.*

tolong ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Emberek tömege) összetorlódva szorong valahol. *Ember ember hátán tolong a szűk szobában.* 2. (Sokaság) egymást taszigálva halad valahova. *Mindenki arra tolong, amerre a kijáratot sejtí.*

tolószék ♦♦ fn

Kerekeken guruló, tolható karosszék járni nem tudó betegek, rokkantak részére. *Mivel járni nem tudott, egész nap tolószékben üldögélt. A baleset után tolószékbe kényszerült.*

tolul ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. (Embertömeg) sodródva tódul valahová. *A tömeg a koncert után a kapuhoz tolult.* 2. (Folyadék) feltartóztatlanul ömlik valahová. *Könny tolult a szemébe, amikor meglátott. Fejenálláskor vér tolult a fejébe.*

tolvaj ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Lopáson ért, azzal vádolt vagy amiatt elítélt személy. *Fogják meg! Tolvaj! Belökték a cellába két tolvaj mellé.* 2. (Jelzőként:) Olyan, aki vagy ami lopni szokott. *Elkaptuk a tolvaj szarkát.*

tombol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Személy) erős indulatában kiáltozva heves mozdulatokat tesz. *Tombol dühében, amiért nem kapta meg, amit akart.* (túlzó) *A bemutatón a közönség tombolt a lelkesedéstől.* 2. (Ló) táncolva rúgkapál. *A szilaj paripa tombol az idegességtől.* 3. (Személy) kicsapongóan mulatozik. *A koncerten tomboltak a fiatalok.* 4. (Pusztító természeti vagy társadalmi jelenség) teljes erejével érvényesül. *Szélvész tombol a tengeren. Járvány tombol a vidéken. Egész nap véres csata tombolt. Évekig tombolt az önkény.* 5. (Hangos érzelmi megnyilvánulás) a tetőfokán van. *A lakodalomban tombol a vígság.*

tombola ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Nyeremények kisorsolása a játékban résztvevőknél lévő számok alapján. *Vidám összejövetelek kedvelt játéka a tombola. Ezt a játékmackót a szilveszteri tombolán nyertem.*

tompa ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Nem (eléggé) hegyes vagy éles (tárgy). *Tompa ez a kés, meg kell élezeteni. Tompa ceruzával nem tudok szépen rajzolni.* 2. A szokottnál halkabb és mélyebb (hang). *A pléhtányér tompán koppant a földön. Tompa moraj hallatszott nyugat felől.* 3. Homályos, halvány (fény). *A petróleumlámpa tompa fényt ad.* 4. Sötét, nem telt árnyalatú (szín). *Szereti a tompa színeket, most is egy szürkésbarna kabátot vett.* 5. Csökkent vagy kis erejű, képességű (érzés, érzékelés, érzékszerv). *A vaddisznónak tompa a látása, de szaglása kitűnő. Tompa fájdalmat érez a derekában. Tompa kábulat, zsibbadtság vett rajta erőt.* 6. Nehéz felfogású (személy vagy ész, észjárás). *Kicsit tompa agyú, mindent ötször el kell neki magyarázni. Ma valahogy olyan tompa vagyok, nem tudok koncentrálni.*

tompaszög ♦ fn

90°-nál nagyobb, 180°-nál kisebb szög. *A két egyenes tompaszöveget zár be.*

tompor ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (választékos) Valamely állat fara. *A lovak tomporára azonosításul bélyeget sűtnek.* 2. (régí vagy tréfás) A csipő és a farcsont közötti domborulat. *Elesett a jégen, jól megütötte a tomporát. Nézd azt a nőt, hogy riszálja a tomporát!*

tonhal ♦ fn

1. Nagy testű, kékesfekete hátú, fehér hasú, izletes húsú tengeri hal. *A tonhal akár 4-5 méteresre is megnőhet.* 2. Ebből készült étel. *Ebédre rántott tonhalat eszünk tartármártással.*

tonna ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Súlymérték (1000 kg). (Jelzőként:) Ilyen súlyú. *Tíz tonna folyami kavicsot rendeltek a park felújításához.* 2. (népi, régi) Általában termények tárolására való hordószerű edény. „...most nyakrafőre örletik a lisztet, és tömik vele a tonnákat” (Jókai M.: A senki szigete).

topánka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos)

Kicsiny női vagy gyermekcipő. *Egy könnyű topánkát vett az unokájának. A királyfi megtalálta Hamupipőke egyik topánkáját.*

topáz ♦ fn ~ok, ~t, ~a

Általában sárgás színű, áttetsző drágakő. *A csiszolt topázt gyűrűbe foglalják.*

topog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Ember vagy állat) lábát váltakozva emelgeti, és talpával a földet verdesi. *A nagy hidegben a sorban állók türelmetlenül topognak.* 2. Apró léptekkel ide-oda járkál. *Ne topogj, dönts el, merre akarsz menni!*

toportyán ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (népi, régi)

Nádi vagy réti farkas. *Toldi Miklós puszta kézzel végzett a toportyánokkal.*

toporzékol ♦♦♦ ige ~ni

1. Indulatában lábával dobog. „Én még őszinte ember voltam, ordítottam, toporzékoltam” (József A.: Mama). *A lovak türelmetlenül toporzékolnak.* 2. (ritka) *Toporzékol valami ellen:* dühösen, de tehetetlenül tiltakozik. *Ne toporzékolj az Úr ellen, fiam!*

toppant ♦ ige ~ani

Talpát hirtelen a földhöz csapja. *Dühében nagyot toppantott.*

toprongyos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Elhanyagolt külsejű (személy, ruha). *Toprongyos koldus áll a metró bejáratnál. Egy toprongyos kabátban jelent meg.*

tor' ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (régí, választékos) Lakoma, eszem-iszom. *A vadászat után hatalmas tort rendeztek.* 2. • *Halotti tor:* az elhunyt tiszteletére a temetés után rendezett lakoma. *Az özvegy a halotti torra meghívta az egész rokonságot.* 3. Disznótor. *A disznóölés utáni toron hurkát, kolbászt, toroskáposztát szoktak fogyasztani.*

tor² ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Rovarok, rákok testének középső része. *A tor az ízeltlábiák egyes fajainál a fejet és potrohot kapcsolja össze. A pókok és egyes rákok feje összeforrta a torral, közös páncél fedti, ez a fejtör.*

torkolat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. A folyó utolsó szakasza, ahol egy másik vízbe ömlik. *A Rajnának többágú torkolata van, tehát deltatorkolatú folyó. Hatalmas kikötő épült a folyó torkolatánál.* 2. Barlangnak, völgynek a szabadba, illetve nyílt térre vezető nyílása. *A barlang torkolatát vasajtóval zárták le. Utunk egészen a völgy torkolatáig vezet.* 3. Lőfegyver csövének nyílása. *Lövéskor a torkolatból tűz csap ki. A fejének szegezte a puska torkolatát.*

torkoll|ik ♦♦♦ ige ~ni vagy ~ani

1. (Folyó) valamely nagyobb vízbe beleömlik. *A Tisza a Dunába torkollik, a Duna pedig a Fekete-tengerbe.* 2. (választékos) (Folyamat) kibontakozva, fokozódva valahová vezet. *A vita elfajult, veszekedésbe torkollott.*

torkos ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Étellel vagy ételekkel (lopva) belekóstolható. *A torkos macska belenyalt a krémbe.* 2. Evésben, ivásban mértéktelen. *Torkos ember, nem csoda, ha folyton fáj a gyomra.*

torlasz ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (Víz, szél által létrejövő,) közlekedést akadályozó halom. *A viharos szél a hóból torlaszokat emelt.* 2. Barikád. *A moszkvaiak torlaszokkal zárták el az utat a puccsisták tankjai elől.*

torlód|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. (Akadályba ütközve) felgyülemlik, halmozódik. *Sávlezárás miatt torlódnak a járművek. Egyre torlódik az elvégzetlen munka az íróasztalán.* (átvitt) *A túlterhelt telefonvonalon torlódnak a hívások.* 2. (választékos) (Események, gondolatok, emlékek) sűrűn követik egymást. *Torlódnak az események, alig tudom követni őket.*

torma ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Gyökeréért termesztett konyhakerti növény. *A torma a nedves talajt kedveli.* 2. E növény csípős ízű gyökere mint ételízesítő. *Kérek egy pár virslit ecetes tormával!*

torna ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az a sportág, amelynek gyakorlatai, gyakorlatsorai a természetes testmozgásokon alapulnak, és (tornaeszközzel vagy anélkül) a test egész izomzatának erősítését szolgálja. *Tornából világbajnoki ezüstérmet szerzett.* • *Művészi torna:* talajon, zenére végzett tornagyakorlatokat tartalmazó női sportág. *Művészi tornát tanít egy nagy múltú sportegyesületben.* 2. Testedzés, testgyakorlás. *Jót tesz egy kis reggeli torna.* 3. (bizalmas) Testnevelés mint iskolai tantárgy. *Felmentést kaptam tornából.* 4. • (rég) *Lovagi torna:* bajnívás, hadijáték a középkorban. *Az egész várnép végignézte a látványos lovagi tornát.* 5. Sportmérkőzések sorozata. *A tornát a Ferencváros csapata nyerte.*

tornác ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Régi falusi háznak az udvar felé néző, oszlopos, nyitott része. *Egész nap a tornácra üldögél. Nagymamáék házában hosszú tornác van.* 2. • *A pokol tornáca:* a) a megváltásra várakozó lelkek tartózkodási helye. *Dante Isteni színjátékának első része a pokol tornácán játszódik.* b) (választékos) megpróbáltatások, borzalmak színhelye. *A front a katonák számára a pokol tornáca.*

tornádó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Főleg Észak-Amerikában előforduló forgószél. *A tornádó kavarta félelmetes portölcser percről percre közeledett. A tornádó rendkívüli sebessége és a felszínen kifejtett igen erős szívóhatása miatt okoz nagy pusztításokat.*

tornász ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Tornával foglalkozó, azt űző sportoló. *Magyar tornász nyerte a löngést.* 2. Iskolai órán vagy kedvtelésből tornázó személy. *Ő volt a legjobb tornász az osztályban. Reggel ötkor az üdülő néptelen kertjében csupán egy magányos tornász hajladozott.*

tornász|ik ♦♦♦ ige **tornáz|ik** ~ni

1. Tornagyakorlatokat végez. *Minden reggel tornázik, így frissen kezdi a napot.* 2. • (ritka, bizalmas) *Valahová tornázza magát:* akadályokat ügyesen leküzdve eljut valahová. *A kőfal tetejére tornászta magát.* (átvitt) *Az év végére a legjobbak közé tornászta magát fizikából.*

tornyosul ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

(Toronyszerűen, magasra) halmozódik, gyülik. *Könyvek egymásra tornyosulnak az íróasztalán. A viharos tengeren hullámok, az égen sötét fellegek tornyosulnak.* (átvitt) *Leküzdhetetlen akadályok tornyosulnak előtte.*

tornyoz ♦♦ ige ~ni

Torony alakú halomba rak valamiket. *Bőröndjeit, ládáit egymásra tornyozta.*

torok ♦♦♦♦ fn **torkok, torkot, torok**

1. A szájüreg és a garat közötti rész mint a nyelés, illetve a hangadás helye, szerve. *Mutasd a torokod, mondd, hogy „á”!* *A fagyaltól megfájdult a torok.* • *Torkig van valakivel, valamivel:* elege van belőle. *Torkig vagyok veled, látni sem akarlak többé!* *Torkig vagyok a rendtelenségeddel!* | *Teli torokból:* olyan hangosan, ahogy csak bír. *Teli torokból kiabáltam utána, de nem hallotta meg. A gyerekek teli torokból énekeltek az óvoda kertjében.* | *A halál torok:* halálos veszedelem. *A halál torkából menekült meg, mikor társai kiszabadították a fogságból.* 2. A nyak elülső fele. *Elkapta a torkát, és fojtogatni kezdte.* • *A torkában dobog a szíve:* nagyon izgul. 3. (Üregben, csövön stb.) szűk nyílás. *A Szeleta-barlang torkában ősembermaradványokat találtak. Az ágyúk torok veszedelmesen meredt az ellenségre.* 4. (ritka) Oldalt zárt térség (különösen utca, völgy). *A völgy torkáig autóval mentünk.*

torokgyík ♦ fn (rég)

A légutak súlyos, fertőző betegsége. *A torokgyík egykor tömegesen szedte áldozatait a gyerekek között.*

torony ♦♦♦♦ fn *tornyok, tornyot, tornya*

1. Viszonylag kis alapterületű, magas építmény. *A templomhoz csak később építettek tornyot.* 2. Valaminek csúcsban, hengeresen kiemelkedő része. *A harckocsi körbefordítható felső része a torony.* 3. Repülőtéri irányítótorny. *Megszakadt a pilóta kapcsolata a toronnyal a vihar miatt.* 4. Valamiből magasra rakott halom. *A szoba közepén jókora torony emelkedett papirdobozokból.*

toronyház ♦♦ fn

Alapterületéhez képest nagyon magas, sokemeletes ház. *A toronyházban irodák és üzletek béreltik a huszadik emeletet.*

toronyiránt ♦ hsz

Egyenesen előre felé haladva. *Ne térjen se jobbra, se balra, menjen toronyiránt!*

toronyóra ♦♦ fn

Toronyba épített, nagyméretű falióra. *A toronyóra tízet ütött, későre jár.*

torpedó ♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

Víz alatt önműködően haladó, az ellenséges hajók elpusztítására használt szivar alakú robbanólövedék. *A tengeralattjáró torpedóval támadt az ellenséges cirkálóra.*

torreádor ♦ fn *~ok, ~t, ~a* vagy *~ja*

Bikaviadalnak a bikát leszúró, legfőbb szereplője. *Előfordul, hogy a bika végez a torreáddal. A torreádor vörös posztót lenget a bika előtt, annak mozgása ingerli támadásra az állatot.*

torta ♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

Általában korong alakú, krémmel rétegesen töltött édes sütemény. *A menyasszony felvágta a lakodalmi tortát. Születésnapjára csokoládés tortát is kapott.*

torz ♦♦♦♦ mn *~ak, ~at, ~an*

1. A rendestől, a természetestől visszataszítóan eltérő (élőlény, testrészt). *A sugárfertőzés miatt torz élőlények, kétféjú borjak, háromlábú csirkék jöttek a világra. A torz lábfejet műtéti úton állították helyre.* 2. Visszataszító, csúf (ábrázolás, arckifejezés). *Torz vigyor ült az arcára. Egy tehetséges, nagy hírű festő hogy készíthet ilyen torz arcképet?*

torzó ♦♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Megcsonkult vagy megcsonkított szobor. *A híres milói Vénusz-szobor is torzó, mert letörték a karjai.* 2. Emberi alakot fej vagy végtagok nélkül ábrázoló szobor. *Szívesen mintáz torzókat.* 3. Félbemaradt, befejezetlen mű, esetleg emberi élet. *Életműve fiatalon bekövetkezett tragikus halála miatt torzóban marad.*

torzonborz ♦♦ mn *~ak, ~at, ~an*

1. Dús, hosszú, erős szálú és kuszált (emberi szőrzet). *Torzonborz haja évek óta nem látott fodrást. Ápolatlan, torzonborz szakállá van.* 2. Ilyen hajú, arcszőrzetű (ember). *Olyan torzonborz vagy, mint valami hegyi rabló, vágasd le a hajad és a szakállad! A barlangból előbújít egy torzonborz remete.*

torzsa ♦♦ fn *~k, ~t, ~ja*

1. Néhány növény húsos szárvége, melyet a levelek szorosan körülvesznek. *A káposzta torzsája jóízű, a salátáé viszont keserű, ehetetlen.* 2. Megvastagodott tengelyű füzérvirágzat. *Az ananásznak vagy a kukoricának a füzérvirágzatát torzsának is nevezzük.*

torzsalkod|ik ♦ ige *~ni* (választékos)

Civódik, perlekedik. *Kár ilyen semmiségek miatt torzsalkodni.*

tót ♦♦♦ mn *~ok, ~ot, ~ul* (rég)

1. Szlovák (ember). *Mikszáth szép könyvet írt a tót atyafiakról. (Főnévi használatban:) „...becsíptek a tótok, s olyan táncolást, dalolást vittek végbe a kút körül, hogy egész Bodok összeszaladt a csodájára”* (Mikszáth K.: A jó palócok). 2. Szlovák (nyelv). *„Ancsa tótul kérdezte: Moravába Lekéstem már a vonatot?”* (Juhász Gy.: Szakolcai emlék). (Főnévi használatban:) *Nagyszülei még csak a tótot beszélték.*

tótágas ♦♦ fn *~ok, ~t, ~a* (népi)

Szétterpesztett lábbal való kézen- vagy fejenállás. • *Tótágast áll:* a) (szétterpesztett lábbal) kézen- vagy fejenáll. *Az egyik bohóc tótágast állt, a másik bukfencezett.* b) nagy benne a felfordulás, rendetlenség. *Tótágast áll a lakás.*

totem ♦♦ fn *~ek, ~et, ~e* vagy *~je*

Természeti népeknél a törzs vagy nemzetség ősenek hitt állat, növény vagy tárgy, illetve ennek ábrázolása. *Az indiánok körüláncolták a totemet. Az egyik magyar totem a turul.*

totó ♦♦♦ fn *(~k), ~t, ~ja*

1. Sportfogadás labdarúgó-mérkőzések eredményeire, illetve az ezt lebonyolító intézmény. *Mennyit fizet a tizenhármas a totón? Évekig a totónál dolgozott.* 2. (bizalmas) Totószelvény. *Vettem tíz lottót és öt totót.*

totojáz|ik ♦ ige *~ni* (bizalmas, rosszálló)

Aprólékos bibelődéssel húzza az időt. *Siess, ne totojazz már annyit!*

totyakos ♦ mn *~ak, ~t* vagy *~at, ~an* (bizalmas, rosszálló)

Öregségtől vagy kövérségtől nehézkes járású (személy). *Totyakos öregúr csoszogott a folyosón.*

totyog ♦♦ ige *~ni*

Apró léptekkel bizonytalanul jár. *A kisfiú egyéves, de már totyog. A pingvinek a víz felé totyognak.*

tova I. ♦♦ hsz

1. (népi vagy választékos) Innen el. „Az elefántok bőgése ez. Jer tova, ha félsz hallani” (Jókai M.: Kelet királynéja). • *Se té, se tova*: semerre. „Ballagna begyesen, de, ebanyja lova, Egyszer csak megáll s nem megy se té, se tova” (Arany J.: Toldi estéje).
 2. (rég) Nagy távolságra. „Szolgái szétszáguldanak, Ország-szerin, tova” (Arany J.: A walesi bárdok). „Már a tábortól tova voltak ronda mocsárok közt, vizenyős lápokon” (Vörösmarty M.: Zalán futása).

tova II. ♦♦♦♦ ik (választékos)

1. El. *Tovagurul, tovalebben, tovasiet. Nézte, hogy lebben tova a kendő a szélben.* 2. Egyre messzebb vagy messzebbre. *Tovaszáguld, towaterjed, tovatűnik. Orvosok kutatják, miként terjed tova a járvány.*

tovább I. ♦♦♦♦ hsz

1. Távolabbi helyre vagy helyen. *A pataknál tovább már csak földúton lehet menni. Állj! Egy lépéssel se tovább!* 2. Hosszabb ideig. *Némelyik teknősbéka tovább él, mint az ember.* 3. Előrehaladva, folytatva. *Hiába javították meg, a víz tovább folyt a csapból. Ha akarod, tovább mondom a mesét.*

tovább II. ♦♦♦♦ ik

1. Messzebbre. *Továbbhalad, továbbmegy, továbbutazik. Még nem tarthatunk pihenőt, tovább kell haladnunk a következő faluig.* 2. Másnak vagy másoknak át. *Továbbad, továbbküld, továbbpasszol. Nem gondolta, hogy tovább fogják adni a pletykát.*
 3. Valamit magasabb fokon folytatva. *Továbbfejleszt, továbbképez, továbbtanul. A szülei szerint tovább kellett volna tanulnia.*

továbbá ♦♦♦♦ hsz (hivatali vagy népi)

- Azonkívül. *Vett egy inget, egy pár kesztyűt, továbbá egy nyakkendőt. „Továbbá elszavaltam Egy bordalom neki; S nagyon, nagyon örültem, Hogy megneveteti”* (Petőfi S.: Egy estém otthon). „*Indítványozom továbbá, hogy holteste a katedrale-templom fala alá temetessék, hol Lócse nagyjai pihenik örök álmukat*” (Mikszáth K.: A fekete város).

továbbáll ♦♦ ige ~ni (tréfás)

- (Titokban) távozik. *Úgy látom, ideje továbbállnunk. Még idejében továbbállt a rosszul sikerült házibuliból.*

további I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

1. Időrendben valami után folytatólagosan következő. *A további ellenállás értelmetlen.* 2. Egyéb, többi. *Sajnos, további költségek is várhatók. A további adatokat elhagyom.*

további II. ♦♦♦♦ fn ~ak, ~t, –

- A továbbiak:* a további dolgok, körülmények, események. *A továbbiakat majd meglátjuk.* • Minden további nélkül: **a)** minden magyarázat nélkül. *Minden további nélkül lekevert egy pofont.* **b)** minden következmény nélkül, nyugodtan. *Ha mégse jó a méret, minden további nélkül visszahozhatja az inget, és kicseréljük.*

továbbít ♦♦♦♦ ige ~ani

- Lehetővé teszi vagy előidéz, hogy valami továbbjusson. *Kérését továbbítom az igazgató úrhoz. Az ügyfélszolgálat továbbítja a levelet az illetékes hivatalhoz. Késve továbbította a labdát.*

tő ♦♦♦♦ fn tövek, tövet, töve

1. Növényi szár föld alatti vagy földközeli része. *Leült a fa tövébe.* (Jelzőként:) *Elültetett néhány tő rózsát a kertben. Csak egy tő rizling van a kertjében.* (Határozószó-szerűen:) • *Tőviről hegyire:* nagyon részletesen. 2. A haj, szőrszál bőr alatti része. *Tővig lenyírták a haját. Tőből kitépett néhány hajszálát.* 3. Kiálló testrésznek a testhez csatlakozó része. *Megvakarja a füle tövét. Tőből le kellett vágni a karját.* 4. Növényi hajtásnak, ágnek a törzsből kisarjadó része. *Az ág tövében madárfészek lapult.* 5. Építménynek, képződménynek legalsó része. *A kerítés tövében ibolya nyílik. A házunk a domb tövében áll. Egér lapul a fal tövében.* 6. A szónak toldalék (rag, jel, képző) nélküli része. *Az élet szó töve az él.*

több I. ♦♦♦♦ középfokú határozatlan tőszn

1. Valamihez mérten nagyobb számú, mennyiségű, tömegű, fokú. *A három kevesebb, mint négy, de a kettőnél több. Több intóm van, mint bárki másnak az osztályból. Ennél azért több tapintatot vártam volna. Többen voltak az előadáson, mint vártam.* (Főnévi használatban:) *Többet ivott a kelleténél. Többet vállaltam, mint amennyit teljesíteni tudok. Ötszázért megveszem, de többet nem fizetek érte.* 2. Néhány. *Több hasonló dolog jár még az eszemben. Több barátomnak írtam ezzel kapcsolatban, de még nem válaszoltak. Többen jelezték, hogy szeretnének részt venni a szervezésben.* (Főnévi használatban:) *Többeknek nem tetszett, amit írtam.* • *Többek között:* más (hasonló) személyek vagy dolgok között. *Többek között ő is ott volt a rendezvényen. Többek között erről is akartam veled beszélni.*

több II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

- (Kifejezésekben:) Nagyobb érték, jelentősebb dolog. *Több se kellett neki, már szaladt is haza. Többre vitte, mint a testvérei.*

több III. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Idősebb. *Nem látszik rajta, de több negyvennél.* 2. Értékesebb, nagyobb jelentőségű. *Több ő itt bárkinél.*

többé ♦♦♦♦ hsz

- (Tagadó vagy tiltó mondatokban:) A jelzett időpontot követő időben soha. *Többé nem iszom egy kortyot sem. Takarodj, itt többé ne lássalak!* • (választékos) *Nincs többé:* **a)** megszűnt. *A szülőház nincs többé, lebontották.* **b)** meghalt. *A hű barát nincs többé.*

többé-kevésbé ♦♦♦♦ hsz

- Valamennyire, úgy-ahogy (de nem igazán nagy mértékben). *Ez a munka többé-kevésbé megfelelt neki. Többé-kevésbé tetszik neki az iskola.*

többes I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

- *Többes szám:* valamely szónak több személyt vagy dolgot jelölő alakja. *Többes szám első személyben beszél. A ház szó többes száma: házak.*

többes II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Többes szám. *Nem szeretem, ha királyi többest használsz.* 2. (ritka) *Többesben:* több személy együtt. *Többesben hallgatják a zenét.*
- többi I.** ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –
Az említett kivüli, további. *A többi vendég mind hazament, csak ők maradtak.*
- többi II.** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, –
1. A többi személy, dolog. *A többiek jól szerepeltek, de mi nem.* 2. (bizalmas) Visszajáró pénz. *A többit tartsa meg!*
- többlet** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
Az előírányozottnál nagyobb mennyiség. *Az államháztartásnak az exportból jelentős többlete származott. A pénztári többlet miatt vizsgálatot kellett tartani.*
- többnyire** ♦♦♦♦ hsz
Rendszerint, jobbára. *Esténként többnyire otthon vagyok.*
- többpártrendszer** ♦♦ fn
Több párt egyidejű létezésén és versengésén alapuló politikai rendszer. *Magyarországon 1989 óta ismét többpártrendszer van, négyévenként szabad országgyűlési választásokat tartanak.*
- többség** ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e
Valamely csoportnak a többihez viszonyítva nagyobbik része. *Barátaim többsége szeret táncolni, én nem. A választásokon a hallgatók többség döntött.*
- tőgy** ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
1. Kérdő állat emlője. *A tehén tőgye duzzad a sok tejtől.* 2. (durva) Nagy női mell. *Minek mutogatja itt a tőgyeit?*
- tök¹** ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e vagy ~je
1. Földön kúszó indájú, tölcséres sárga virágú, takarmánynak vagy zöldségfélének termesztett növény. *A tök este virágzik.*
2. Ennek nagy, hosszúka vagy gömbölyded, keményebb héjú, puhább húsú termése mint étel: a) Főzőtök. *Tököt főzött vacsorára.* b) Sütőtök. *Sütöttem tököt, egyél egy gerezddel!* 3. (durva) Here vagy herezacskó. *Verekedés közben tökön rúgták.*
4. A magyar kártyában az egyik szín a négy közül. *Tök az adu. Kinek van tökje? (Jelzőként:) Tök felsőt húzott.*
- tök²** ♦♦♦♦ hsz (szleng)
Tökéletesen, nagyon. *Tök jó volt a film. Tök meleg van, mindjárt megsülök. Ez tök égő volt!*
- töke¹** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
1. Kivágott fa földben maradt töve, illetve ennek a földből kiálló része. *Ki kellett ásni a kivágott fák tökeit.* 2. Ehhez hasonló alakúra fűrészelt fatörzs. *A hentesnél hatalmas húsvágó tökén darabolják a sertést. Rátette a tökére a baltát.* 3. (régí) Ez mint kivégzőeszköz. *Az elítélt a tökére hajította a fejét.* 4. Szőlőtöke. *Vége a szüretnek, üresek a tökék.*
- töke²** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
1. Felhalmozott érték, amely működése során értéktöbbletet termel. *Ez nagyon gazdag ország, hatalmas kereskedelmi tökével rendelkezik. (átvitt) Ki kell használunk a rendelkezésre álló szellemi tökét.* • (kissé rosszálló) *Tökét kovácsol (magának) valamiből:* hasznot húz belőle, hasznosítja. *Az ügyes ember az ismeretéből is tökét kovácsol magának.* 2. (Kamatozó) pénzösszeg. *Nincs elég tökéje ahhoz, hogy vállalkozásba kezdjen. Elherdálta a tökét a kamatokkal együtt.* 3. (régí, választékos) Tökés rendszer. *„Törékeny természet a töke megtörte” (József A.: Anyám).* 4. (választékos) A tökések valamely társadalmi rétege, csoportja. *A külföldi töke bizalmatlanságát nehéz eloszlalni.*
- tökéletes** ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
1. Az eszménynek vagy a normának teljesen megfelelő. *Tökéletes szépsége mindenkit elbűvölt.* 2. A lehető legjobb, hibátlan, kiváló. *Tökéletes munkát végeztünk.* 3. Teljes, hiánytalan. *Csak tökéletes csöndben tud dolgozni. Nincs tökéletes boldogság.*
- tökély** ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~e
1. (választékos) Tökéletesség. *Az ügyes festő a képhasítást művészi tökélyre fejlesztette.* 2. (régí, választékos) Valaminek tökéletes hűségű megjelenítője, kifejezője. *A gonoszság tökélye ő. A művészet tökélye ez az alkotás.*
- tökés** ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, –
1. A kapitalista társadalmi struktúrában a gazdasági tökét birtokló (személy). *Az egykori kis családi vállalkozások megalapítói közül többen ma már hatalmas vagyonú tökés vállalkozók.* (Főnévi használatban:) *„Mire a béredet kikapnád, a tökéseké a haszon” (József A.: A tökések hasznáról).* 2. A kapitalizmussal kapcsolatos, arra jellemző. *A tökés viszonyok határozzák meg gazdasági életünket.*
- tökfilkó** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (gúnyos)
Ostoba ember. *Micsoda tökfilkó! Jól megtréfáltam ezt a tökfilkót.*
- tökfödő** ♦ fn (bizalmas, tréfás)
Sapka vagy kalap, különösen fiúé, férfié. *Vedd le a tökfödődet! Fejébe nyomta a tökfödőjét, és sietve távozott.*
- tökkelütött** ♦ mn ~ek, ~et, ~en (bizalmas, gúnyos)
Nagyon buta, ostoba. *Micsoda tökkelütött egyénékkel vagyok körülvéve! (Főnévi használatban:) Nekem jött az a tökkelütött, és összetörte a sárvédőmet.*
- tökös** ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en
1. Tökkel készített (étel). *Szereti a tökös rétest is, de a túrós a kedvence.* 2. (szleng) Keménykötésű (fiú, férfi). *Úgy látom, belevaló, tökös gyerek vagy.* (durva) (Főnévi használatban:) *Gyere ide, ha mersz, tökös!*
- tölcsér** ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je
1. Fordított kúp alakú, folyadék áttöltésére való eszköz. *Tölcsérral töltsd át a bort az üvegbe!* 2. Ilyen alakú, de más célú eszköz. *Megjávítottuk a régi gramofon tölcsérét.* 3. Ilyen alakú képződmény. *Sebesen közeledett a forgószél tölcsére. A*

tűzhányó tölcsérét hatalmas hamufelhő vette körül. 4. Fagylalttölcsér. Tölcsérbe vagy pohárba kéred a fagylaltod? (Jelzőként:) Két tölcsér fagylaltot evett.

tőle ♦ személyragos hsz

1. Valakitől, valamitől távolodva. *Nem tudsz valamit Feriről? – De, épp tőle jövök.* 2. Valakitől, valamitől mint kiindulási ponttól számítva. *Ott van a busz megálló a mozi mellett, tíz méterre tőle.* 3. Attól, akitől, amittől valami ered, származik. *Találkoztam anyukáddal, tőle tudom a jó hírt. Még semmit sem olvastam tőle. Üzenetet kaptam tőle.* 4. (népi) Vele, általa. *A tőlem idézett verset újból meg akarták hallgatni.* 5. Részéről. *Ezt nem vártam volna tőled! Tőlem akár indulhatunk is.* 6. Miatta. *Házibuli van a szomszédban, nem tudok tőle elaludni. Nem harap a kutyus, nem kell félni tőle!*

tölgy ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Karéjos levelű, magas törzsű erdei fa. *A tölgy termése a makk. A gyerekek a hatalmas tölgyek árnyékában játszanak.* 2. Ennek értékes, kemény fája. *Tölgyből készítettük a bútorokat.* (Jelzőként:) *Tölgy ebédlőasztalt vásárolt.*

tölgyes I. ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, –

Tölgyfákkal benőtt (hely, terület). *Szép, tölgyes vidéken épült fel a szanatórium.*

tölgyes II. ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Tölgyerdő. *A tölgyesben az idén sok a gomba.*

tölt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Valamit folyékony, szemes vagy légnemű anyaggal telerak. *A léggömböt gázzal töltik. Csordultig tölti a tányért levestel. A zsákokat homokkal töltik.* 2. (Edénybe, tartályba) önt vagy ereszt valamit. *Olajat tölt a tartályba. Kavicsot tölt az akvárium aljára.* 3. Ennivalóba töltelékként valamit nyom, vagy ennivalót valamilyen töltelékkel telerak. *A palacsintába túrót töltöttem. A pulykát gombás krémmel tölti.* 4. Valamit úgy készít, hogy apró darabokból álló anyagot burokba nyom. *Disznóöléskor kolbászt és hurkát töltenek.* 5. (Fegyvert) löszer behelyezésével lövésre előkészít. *A vadász a puskáját tölti.* • *Csőre tölt:* (fegyvert) a löszert a tárból a csőbe juttatva lövésre alkalmassá tesz. *Ne hadonássz a csőre töltött pisztollyal!* 6. Villamos energiát halmoz fel benne. *Hetente töltöm a telefonomat. Ezeket a ceruzaelemeket lehet tölteni.* 7. (Időt) felhasznál valamire, vagy valamennyi ideig tartózkodik valahol. *Semmittevással tölti az idejét. Két hetet Sopronban töltött.* 8. (kissé régi) Valamilyen indulatát kielégíti. *Ne akard, hogy a haragomat rajtad töltsen!* 9. Haszonnövény töve köré kapával földet húz. *Krumplit tölt a kert végében.* 10. (Területet) folyamatosan feltölt valamivel. *Kavicssal töltik az udvart.*

töltelék ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Apróra darabolt élelmiszerek keveréke, amellyel valamely ételt megtöltenek. *A kolbász tölteléke idén nagyon jól sikerült. A töltött káposztából ne csak a tölteléket edd meg!* 2. Egyetlen terep feltöltésére való salak, föld, törmelék. *Két teherautónyi tölteléket használtak fel a terep gödreinek feltöltésére.* 3. Valaminek tölteléke: megvetett személy, aki valamely rossz hírű helyen szokott tartózkodni, illetve odavaló. *Alávaló ember, börtön tölteléke. Szégyellj magad, te kocsmák tölteléke!*

töltény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Kézi tűzfegyver löszere. *Kitartunk az utolsó töltényig. Hat darab töltényt helyezett a tárbá. A falba fűrődva megtalálták a gyilkos töltényt.*

töltés ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a cselekvés, hogy valamit töltenek. *A tartály töltése befejeződött. Az ágyú töltése volt a feladata.* 2. (rég) A betöltött anyag, főként töltény. *Hordárok cipelték a puskába való töltést.* 3. Az elektromosság bizonyos szintje, mennyisége, fajtája. *A viharfelhők elektromos töltése sokezer volt. A protonnak pozitív töltése van.* 4. A terepből kiemelkedő földmű. *Az árvízvédelmi töltéseket meg kell erősíteni. A vasúti töltésen cserélik a talpfákat.*

töltet ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Tűzfegyver egyszeri elsütéséhez elegendő mennyiségű lőpor vagy robbanóanyag. *A töltet már a töltényhüvelyben van.* 2. Az a valamilyen többlet (információ), amely valakinek a megnyilvánulásaiban, megnyilatkozásában megtalálható. *Beszédének erős érzelmi töltete volt. Írásában lehetetlen nem észrevenni a politikai töltetet.*

töltőtoll ♦♦♦ fn

Tintával feltölthető íróeszköz. *Patronos vagy pumpás töltőtollat kérsz a születésnapodra? Töltőtoll helyett ma már legtöbbször golyóstollal írnak.*

töm ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamit nyomkodva betesz valahova, vagy valamit nyomkodva megtölt valamivel. *Rongyot töm a részbe. A pipáját tömi dohánnyal. Egy marék pénzt töm a zsebébe.* 2. Valamilyen teret, nyílást, üreget kitölt valamivel. *A lyukas fogat amalgámmal tömik. Régen matrac helyett szalmaszákokat tömtek, és azon aludtak.* 3. Kacsának, libának áztatott kukoricát nyomkod le a nyelöcsövén, hogy gyorsabban hízzon. *Nagymama az udvaron tömi a libát.* 4. • (tréfás) *Tömi a fejét:* mohón eszik. *Ne tömd úgy a fejed, még a végén rosszul leszel!* 5. (bizalmas) *Telezsúfolj valamit valamivel. Idézetekkel tömi dolgozatát, hogy a tanár ötöst adjon rá.* 6. (bizalmas) *A kelletnél is több pénzzel lát el valakit. Könnyű neki, az apja tömi pénzzel.*

tömb ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

1. Nagy, súlyos anyagdarab, illetve hasonló tárgyak összefüggő csoportja. *Szilikák tömbjei tornyosulnak a fejük felett hegymászás közben. Messziről magas házak tömbjét látom, közeledünk a lakótelephez.* 2. Jegyzettömb. *Tépj egy lapot a tömbből!* 3. Házttömb. *Megkerüljük ezt a tömböt, és már ott is vagyunk.* 4. Államok, pártok szövetsége. *A keleti tömb országaiból a szocializmus éveiben sokan menekültek nyugatra.*

tömeg ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Nagy mennyiségű összefüggő anyag. *A lavina egész tömege a hegy tövében álló falura zúdult.* 2. Fizikai test anyagbeli mennyisége. *A tömeg és a súly nem teljesen azonos fogalmak. A tömegről tanultunk ma fizikaórán.* 3. Különálló tárgyak,

dolgok, állatok nagy mennyisége. *Darazsak tömege dongta körül a körtefát. Asztalok, székek tömege hevert összevissza a betörés után a raktárban.* **4.** Összesereglett emberek sokasága. *Nagy tömeg gyűlt össze a téren a tüntetés miatt.* **5.** • (Csak többes számban:) *Széles tömegek: a)* a társadalom nagy része. *Az új rendelet széles tömegeket érint.* **b)** (kissé rosszálló) átlagos emberek sokasága, összessége. *A széles tömegek a szórakoztató vígjátékokra, az akciófilmekre és show-műsorokra kíváncsiak.*

tömegcikk ♦ fn

Olcsó, nagy mennyiségben gyártott áru. *A bevásárlóközpontokban rendszerint tömegcikkeket lehet vásárolni.*

tömegdemonstráció ♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos)

Nagy tömeg részvételével, rendszerint politikai céllal rendezett megmozdulás. *Több tízezer ember vett részt a szakszervezet által szervezett tömegdemonstráción.*

tömeges ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Valamiből, valakiből nagy tömeget érintő. *Nem tisztázták, hogy mi okozta a tömeges halpusztulást. Egyes vidékeken tömeges jelenség a munkanélküliség.*

tömegkommunikáció ♦♦ fn

A közvélemény tájékoztatása a sajtón, például az újságokon és a televízió keresztül. *A tömegkommunikáció feladata lett volna, hogy megfelelően tájékoztassa az országot a népszavazásról.*

tömegközlekedés ♦♦♦♦ fn

Nagyvárosban sok ember utaztatását megszervező intézmény, illetve annak eszköztársa és működése. *A tömegközlekedés már nem olcsóbb, mintha a saját járműveinkkel utaznánk a városban. A mi kerületünkben a tömegközlekedés leggyakoribb eszköze az autóbusz és a villamos. Tömegközlekedéssel jár a munkahelyére télen, nyáron pedig kerékpárral.*

tömegsport ♦♦ fn

Testedzés és közösségi szórakozás céljából tömegesen üzött sport. *A tömegsport nem versenyzőket, hanem egészséges, jókedvű embereket nevel.*

töméntelen ♦♦♦♦ határozatlan szn **töménytelen**

1. Igen sok. *Töméntelen kérője volt, mégse ment férjhez. Töméntelenül sokat beszél, be nem áll a szája.* **2.** (Jelzőként:) Rendkívül nagy. *Töménytelen vagyonának nem sok hasznát vette.*

tömény ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Telített (oldat), illetve koncentrált, idegen anyagot alig tartalmazó. *A tömény kénsav veszélyes vegyszer.* **2.** Nagy alkoholtartalmú (szeszes ital). *A tömény italok ártalmasabbak, mint a bor vagy a sör.* (Főnévi használatban:) *A nagypapa kér egy kis töményt ebéd előtt.* **3.** Jellegzetes és nagyfokú. *Amit a barátod mondott, az tömény butaság.*

tömérdek ♦♦♦♦ határozatlan szn

Temérdek.

tömés ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a cselekvés, hogy valamit tömnek. *A pipa tömése nagypapám egyik kedvenc időtöltése volt. A lyukas fog tömése nem fájdalmas, ha időben elmegyünk a fogorvoshoz.* **2.** Az az anyag, amelyet valahova betömnek, amellyel valamit kitöltenek. *Kiesett a tömés a fogamból. Már nem divat, miért van a blúzod vállában tömés?*

tömít ♦ ige ~eni

Tárgyon rést vagy lyukat eltöm, hogy a gáz vagy folyadék ne juthasson ki belőle. *Csöpög a radiátor csapja, tömíteni kell.*

tömjén ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

Egy trópusi fafajta gyantája, amely meggyújtva illatos füstöt áraszt. *A tömjént templomi füstölőszerként használják.*

tömjénezt ♦♦ ige ~ni

1. (ritka) Templomi szertartás közben tömjénnel füstöl. *A ministránsok tömjéneztve haladtak el a padok között.* **2.** (rosszálló) Körülrajongva bálványoz, hízelegve magasztal valakit. *Mindenki őt tömjénezt, mert befolyásos ember.*

tömkeleg ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (rég) Utak bonyolult hálózata, amelyből nehéz kijutni. *Nem leli a kiutat a tömkelegből.* **2.** Valaminek, valakinek (a) tömkelege: nagy mennyiség belőle. *Ruhák tömkelege lóg a szekrényeiben. Érzések tömkelege kavarg benne. Emberek tömkelege rohanta meg a pénztárat.* **3.** (választékos) Emberek sokasága. *A tömkelegben alig találták meg egymást.*

tömlő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (rég) Rendszerint bőrből készült, folyadék tárolására használt tartály. *A boros tömlő hajdanán kecskebőrből készült. A duda tömlője szintén kecskebőr. Jeges tömlőt tettek a beteg fejére.* **2.** Rendszerint gumiból, ponyvavászonból készült cső folyadékok vezetésére. *Új tömlő kell a kertbe, mert a régi kilyukadt. A tűzoltók tömlője sűrű szövésű, erős vászonból készül.* **3.** Járművek kerekének gumibelsője. *Ereszt a bal hátsó tömlő, megint lapos a gumi.* **4.** A virág bibéjében képződő cső, amelyen át a virágpár a magházba jut. *Biológiórán nagyítóval vizsgáltuk a tulipánok tömlőjét.* **5.** Bizonyos gombok hengeres alakú szaporítószerve. *A tömlősgombok tömlőkben hozzák létre spóráikat.*

tömlőc ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e (rég)

Börtön. *Táncsics Mihályt a vállukon vitték ki a tömlőcből a márciusi ifjak.*

tömör ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Üreg- és hézagmentes. *Ez a szobor tömör arany.* **2.** (ritka) Sűrű állományú. *A talaj itt tömör agyag, nem laza homok.* **3.** Megbonthatatlan egységet alkotó. *A gyalogság tömör sorokban támadott.* **4.** A lényegét kevés szóval kifejező. *Kérem, fogalmazzon tömörebben!*

tömörül ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (ritka) Laza anyag tömörebbé válik. *Még nem tömörül eléggé az a tészta, nem lehet nyújtani.* 2. (Több ember) sűrűn csoportosul. *A nézők a mozi bejárata előtt tömörülnek. Az ebtenyésztők szervezetbe tömörültek, hogy könnyebben képviselhesék érdekeiket.* 3. Egységes egésszé áll össze. *A beszélgetés, nevetés, zajongás erős morájjá tömörült a teremben.*

tömpe ♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Rövid, széles (testrészt). *A pincsi kutyának az orra enyhén tömpe. Milyen kár, hogy ennek a szép lánynak ilyen tömpék az ujjai!* 2. (ritka) Tompa. *Tömpe ceruzával nem lehet szépen írni.* 3. (kissé régi) Zömök természetű. *Apró, tömpe ember volt a matektanárunk, csúfolták is érte.*

tömzsi ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Alacsony, széles (ember, tárgy). *A kasszaferő széles vállú, alacsony természetű, tömzsi ember volt. A szoba sarkában egy tömzsi komód áll.*

tönk ♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

1. Fának ledöntése után a földben maradó töve, illetve ez gyökerestül kiemelve a földből. *A kiszáradt fát kivágtuk, csak a tönkje maradt a földben. A hajó víz alatti tönkre futott. Egy kiásott tönköt találtunk a kertben.* 2. Kivágott fatörzsnek ipari feldolgozásra vagy felületén munkavégzésre alkalmas, hengeres része. *Tűzifát hasogat a tönkön.* 3. Gomba szára. *Az őzlábgomba tönkjét nemigen eszik meg, mert szívós, rágós.* 4. Anyagi összeomlás. *A tönk szélén állok.*

tönkremegy ♦♦♦♦ ige tönkremenni

1. (Dolog, tárgy) hasznavehetetlenné, értéktelenné, élvezhetetlenné válik. *Tönkrement a lemezjátszóm. Siess, mert tönkremegy az étel, ha kihűl.* 2. (Személy, intézmény) anyagilag, erkölcsileg összeomlik. *Ha tovább emelik az adókat, tönkremegy a vállalkozás. Teljesen tönkrementem, már a számlákat sem tudom kijézteni.*

tönkreteasz ♦♦♦♦ ige tönkretenni

1. Testi, lelki vagy anyagi romlásba dönt, károsít valakit, valamit. *A sok cigarettával idő előtt tönkreteasz magad. A fagy tönkretette a vetést.* 2. (Tárgyat, dolgot) használhatatlanná tesz. *Ki tette tönkre a biciklit?* 3. (Állapotot, hangulatot) élvezhetetlenné tesz. *Tönkretetted az estémet a késéssel.*

tönkrever ♦ ige ~ni

1. Ütve, verve nagyon megrongál vagy elpusztít valamit. *Huligánok tönkreverték a telefonfülkét. A jég tönkreverte a szőlőt.* 2. Küzdelemben megverve legyőz. *Tönkreveri az ellenséget. Csapatunkat tönkreverte az angol válogatott.*

töpörödött ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Az öregségtől ráncos, aszott, összement (ember). *Töpörödött, ősz anyóka totyogott át a zebrán.* 2. Összezsugorodott, kiszáradt héjú (gyümölcs, különösen szőlő). *Egy fűrt töpörödött szőlő maradt a tőkén.*

töpörtyű ♦♦ fn tepertő ~k, ~t, ~je

1. Felaprított szalonnának kiolvasztott maradványa, illetve ez megpirítva. *A vacsora túrók csusza lesz töpörtyűvel. Vettem a hentesnél fél kiló töpörtyűt.* 2. (tréfás, gúnyos) Apró természetű gyermek. *Eredj innen, te kis töpörtyű!*

töpped ♦ ige ~ni

1. (Gyümölcs) összeaszik, ráncosodik. *A szőlőt tetején almák töppednek.* 2. (Ember) az öregségtől összetöpörödik. *A hajdani bálkirálynő ráncos anyókévé töppedt.*

töpreng ♦ ige ~eni

Hosszasan, elmélyedve gondolkodik valamin. *Azon töprengök, hogy nekivágjak-e a nyelvvizsgának.*

tör ♦ ige ~ni

1. Szilárd testet több darabra különít. *Ripityára törte a széket. Mogyorót tör a süteményhez.* • *Valakire töri az ajtót:* erőszakkal rányit. *A rendőrök az emberrablókra törték az ajtót. | Valakire tör:* megrohanja. *Rájuk törték a haramiák. | (rég) Kopját tör:* kopjával vív. *A lovagok a tornán kopját törték.* 2. Leválaszt egy részt valamiből. *Törj magadnak egy darab kenyeret!* • *Kukoricát tör:* a kukorica száráról leszedi az érett csöveket. 3. *Valamijét töri:* valamelyik testrésze el- vagy kitörik. *Leesett a tetőről, és nyakát törte. Lábat törte a jeges lépcsőn.* 4. Fegyverrel, eszközzel hasogat valamit. *Töri az ugart. (rég) A pogány ágyúval töri a bástyát.* 5. (Nyílást, utat stb.) akadályokat elhárítva létrehoz. *Utat tör a mély hóban.* 6. (Eszközzel anyagot) puhít, feldolgozhatóvá tesz. *A dédanyám még kendert tört. A bőrös töri a bőrt, hogy meg tudja munkálni.* 7. (Tárgy valamely testrészt) erősen nyom, szorít. *Töri a lábam a csizma.* 8. *Töri magát:* a) gyötri magát, fáradozik. *Évek óta töri magát ezzel a nehéz munkával.* b) valamit, valakit elérni igyekszik. *Sose törd magad egy ilyen lány után!* 9. • *Töri a fejét a)* valamin: erősen gondolkodik, töpreng rajta. *Azon töri a fejét, elinduljon-e.* b) valaminben: tervel, forral valamit. *Rosszban töri a fejét.* 10. (Állatot) valaminek az elviseléséhez szoktat. *Nyeregbe vagy nyereg alá töri a lovat.* 11. (Nyelvet) nehezen, hibásan beszél. *Töri a magyart.* 12. (népi) (Betegség) kínoz valakit. *Töri a frászt, a nyavalya.* 13. Megszeg valamit. *Házasságot tört, ezért el kellett válnia. Esküt tört az orvos, amikor feljelentette a betegét. Aki sztrájkot tört, azt a munkatársai kiközösítették.* 14. (Fényt) irányától eltérít. *A prizma sajátos módon töri a fényt.* 15. (Matematikában:) Törve: osztva. *Három törve kettővel az másfél.* 16. Tényleges, valódi vagy gondolatbeli cél felé törekszik. *Célra tör. A delfin, ha fogja a tüdejéből a levegőt, a vízfelszín fölé tör.* • *Valakinek életére tör:* meg akarja gyilkolni. *A főurak a király életére törték.*

tör¹ ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Könnyű, rövid szűrőfegyver. „*Hosszú, hegyes tör ifjú szívében*” (Arany J.: Tetemre hívás). 2. (Sportban:) Vívótör, illetve törvívás mint sportág. *Törben magyar versenyző lett a második. Törrel a kezükben felsorakoznak a versenyzők.*

tör² ♦ fn ~ök, ~t, ~e

Vadállatok elfogására való eszköz. • *Tört vet:* (átvitt is) csapdát állít. *Tört vetett a rókának. Tört vetettek a gyanúsítottak. | Törbe csal:* (átvitt is) csapdába csal. *Aljasul törbe csalták, nem egy, hanem öt ellenfele volt. | Törbe esik:* (átvitt is) csapdába esik. *Szegény nyuszi törbe esett.*

tördel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Több darabra tör, tép valamit. *Gallyat tördel a tűzre. Vihar tördeli a jegenyét.* • *Tördeli a kezét:* izgalmban vagy kétségbeesésben egyik kezével a másikat nyomkodja, szorítgatja. *A vádlott kétségbeesetten tördeli a kezét.* 2. • (rég) *Tördeli a szót vagy a szavakat:* nehezen beszél. *Csak tördelte a szót, amikor a férjéről kérdeztem.* 3. (Hasábokra szedett szöveget, ábrákat, képeket) az oldalakon elrendez. *Most tördelik az újságot a szerkesztőségben, holnap az újságosoknál lesz.*

töredék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Az egésznek kis részét kitevő darab, dolog. *A földből egy szobor töredékei kerültek elő. Íme, művemből egy töredék. A hadsereg töredékei, megmaradt részei szétszóródtak. A vagyonnak csak töredékét kapta meg.* (Jelzőként:) *A töredék időt is ki kell használni.* 2. Befejezetlen mű. *A regény töredék maradt, írója meghalt az utolsó fejezet írásakor.* (Jelzőként:) *A költőnek töredék verseit is összegyűjtötték.*

töredelmes ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)

Öszinte bűnbánatból fakadó, azt tanúsító. *A gyilkos töredelmes vallomást tett. Itt már csak a töredelmes beismerés segíthet.*

töredezett ♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Lassanként málló, porladó (szilárd anyag). *A töredezett oszlop már nem tartja meg a tetőt.* 2. Nem folyamatos (beszéd). *Az előadó töredezett beszédmódja miatt a hallgatóság nem sokat értett az előadásból.*

törek ♦ fn –, ~et, ~e vagy ~je

Szalmából, összetört gabonamagvakból és üres kalászból álló, csépléskor keletkező törmelék. *A töreket a tehénnel etették meg.*

töreked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fáradozik, hogy elérjen valamit. *Hiába törekedtem, igyekezetemnek nincs semmi eredménye. Mindenki arra törekedik, hogy boldog legyen.* 2. Igyekszik valahova eljutni. *Az emberek a kijárat felé törekednek, amikor vége a filmnek.*

törékeny ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Olyan (tárgy, anyag), ami könnyen törik. *Az üveg törékeny. Vigyázz, ez a váza törékeny!* 2. Gyöngye, vékony (ember, testalkat). *Törékeny alkata miatt nem lehet régész. Egy törékeny kislány a barátnője.* 3. Kényes, gyöngye. *Törékeny egészségi állapota miatt még nem fogad vendégeket. Törékeny lélek, nagyon érzékeny.*

töretlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Olyan, ami nincs megtörve, összetörve, illetve letörve. *Töretlen borsot tesz a levesbe. Az ablaküveg töretlen, pedig eltalálta a labda. Még töretlen a kukorica, csak két hét múlva takarítják be.* 2. Megműveletlen, illetve járatlan (föld, terület, út). *Két hold töretlen földet örökölt. Egy töretlen úton vágunk át az erdőn.* (átvitt) *Töretlen úton halad, még senki nem foglalkozott ezzel a kérdéssel.* 3. (választékos) Olyan, akit, amit nem tett tönkre, nem akadályoz semmi. *Töretlenül halad célja felé. Születésnapja alkalmából töretlen egészséget és munkakedvet kívánok!*

tör|ik ♦♦ ige ~ni

1. (Szilárd tárgy) fizikai hatásra több részre esik. *A porcelántányér leesett, és darabokra tört.* 2. Töresre hajlamos. *Vigyázz, könnyen törik! Törik a hajam.* 3. (Bőr) feltörik. *Hőlyagosra tört a tenyere a kaszanyéltől.* 4. (Testrész) eltörik. *Síbalesetben könnyen törik az ember lába.* 5. (népi) Hozzászokik valamilyen terheléshez. *Az úszó igába törik.* 6. (Fény) valamely közegen áthaladva irányát megváltoztatja. *A fény törik az üveglap hatására.* 7. (ritka) Meggyengül, megromlik. *A nyitott palackban tartott bor törik.* • *Derékba törik:* megszakad, félbemarad. *Derékba tört a hivatása a politikai változások miatt.*

tör|ik-szakad ♦ hsz

Mindenáron. *Amit elhatározott, annak tör|ik-szakad meg kell lennie.*

törköly ♦♦ fn –, ~t, ~e

1. A szőlőfűrtök kisajtolása után visszamaradó szilárd anyag. *A törkölyből illatos pálinkát főznek.* 2. Ebből főzött pálinka. *Kérek fél deci törkölyt!*

törleszked|ik ♦ ige ~ni

1. Hízelegve dörgölőzik valakihez. *A macska nemcsak a gazdához törleszkedik, hanem idegenekhez is.* 2. (rosszalló) Igyekszik valakinek a kegyeibe férközni. *Az új vezetőséghez törleszkedik, hogy felemeljék a fizetését.*

törleszt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Pénzt) részletekben fizet vissza. *Mennyit kell havonta törlesztenem, ha részletre megvásárolom ezt a tévét?* 2. (bizalmas) Sérelmet megtorol. *A hátvéd felrúgta ellenfelét, így törlesztett az ellene korábban elkövetett szabálytalanságért.*

törmelék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Összetöredezett anyag darabjainak együttes tömege. *Az építési törmeléket hónapok múlva sem szállították el.* (Jelzőként:) *A törmelék csokoládé ugyanolyan finom, mint az ép, csak olcsóbb.*

törő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Eszköz, amellyel valamit törnek. *Kemény ez a dió, kérem a törőt! Már csak dísznek használjuk a mozsarat és törőjét.* 2. (Kohászatban:) Beolvasztandó vasdarabokat aprító szerkezet. *A törőben egy vasgolyó üti és ezzel darabolja a nagyobb vasdarabokat.*

törőd|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ütődéstől, nyomástól valami elveszíti eredeti alakját, megsérül. *Vesszőkosárban nem törődik a gomba.* 2. Fáradozástól erejét veszíti. *Egész héten nehéz munkában törődött.* 3. Foglalkozik valakivel, gondot visel rá. *Hát velem ki törődik? Többet kellene törődnöd a családdal.*

törődött ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Ütődéstől, nyomódástól törődést szenvedett (tárgy, dolog). *A törődött gyümölcsöt rakjátok külön!* 2. Zavarossá vált (bor). *A bor törődött lesz a rázkódtástól.* 3. Megtört (ember, testrés). *Az öregségtől és betegségtől törődött embert még anyagi gondok is nyomasztják. A kirándulástól törődött lábát párnán pihenteti.*

török ♦♦♦ mn ~ök, ~öt, ~ül

1. A zömében Törökországban élő, altaji nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A török emberek rokonságot tartanak velünk. A török kávé nem szeretem, mert zaccos.* (Főnévi használatban:) *Ezt a szép irhabundát egy töröktől vettem.* 2. Az oszmán-török birodalomhoz, illetve hadseregéhez tartozó. *Szulejmán török császár Szigetvár ostroma közben halt meg.* (Főnévi használatban:) *A török százötven éven keresztül tartotta megszállva Magyarország egy részét.* 3. Altaji eredetű, oszmán-török (nyelv). *Kamionos ismerősöm jól megtanult törökül.* (Főnévi használatban:) *Egy kicsit már értem a törököt.*

törökülés ♦♦ fn

Térdben behajlított, bokában keresztbe tett lábakkal való ülés. *Törökülésben szereti nézni a tévét a húgom.*

töröl ♦♦♦♦ ige **törül** ~ni

1. Valamit ruhafélével, szivaccsal enyhén dörzsöl, simít, hogy a nedvességet, szennyeződést eltávolítsa róla. *Nedves szivaccsal törli a táblát. A konyhában a konyharuhával törli a kezét.* 2. Valamit valahonnan eltávolítani igyekezik. *A port törli a ronggyal. Könnyeit törli búcsúzkodás közben.* 3. (bizalmas) Megüt. *Jól képen törölted az a pimaszt! Szájon törölte a szemtelensége miatt.* 4. (Szöveget, szövegrészt) kihúz. *Ezt a mondatot töröltem a levélből.* | *Valakit töröl valahonnan:* nevét kihúzza, kihagyja valamely jegyzékből. *Törölték a névsorból.* 5. Érvénytelenít. *A szerződés záradékát törölték.*

törölget ♦♦♦♦ ige **törülget** ~ni

1. Egymás után többször megtöröl valamit, illetve (tárgy nélkül:) elmosott edényt szárazra töröl. *Ivás után a bajuszát törölgeti. A poharakat konyharuhával törölgeti. Sok férfi csak törölgetni hajlandó, mosogatni nem.* 2. • *Port törölget:* eltávolítja a port a bútorokról. *Szombaton porszívózik és port törölget.*

törölköző|ik ♦♦ ige ~ni

Törölközik.

törölköző ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Törölköző.

törölmetszett ♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)

Valamely nyelv, nép jellegzetességeit érzékletesen tükröző. *Levelében finn létező törölmetszett magyarsággal fejezte ki magát.*

törpe I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Rendellenesen alacsony, kis növésű (ember). *A törpe férfi nehezen talált feleséget.* 2. A szokásosnál kisebb (fajta). *A törpe uszár lakásban is jól tartható.* 3. (választékos, rosszálló) Olyan aki, ami eltörpül másához mérve. „*Tudásra törpe, és vakságra nagy*” (Madách I.: Az ember tragédiája). *A törpe kor nem értékelté a költő nagyságát.* 4. Elenyésző. *A törpe kisebbség szavazott csak rá.*

törpe II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Törpe személy, apró mesealak. *A cirkuszban törpék is fellépnek. A Hófehérke és a hét törpe a kedvenc meséje.* 2. (rosszálló) Erkölcsileg, szellemileg alacsonyabb rendű ember. *A hitvány törpék nem értek fel hozzá.*

tört I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Széttört. *Tört oszlopok hevertek a múzeum kertjében. A köret tört burgonya.* 2. • *Tört arany:* összetört vagy hibás aranytárgy, amelyet beolvasztanak. *A láncot csak tört aranyként fogadta el az ékszerész, így kevesebb pénzt kaptunk érte.* 3. Megtört. *Tört szíve már nem bírt el több fájdalmat. Igazítsd ki ezt a tört egyenest!* 4. Hibás, nehézkes (nyelvhasználat). *Az idegen tört magyarsággal szólalt meg.*

tört II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Két egész szám hányadosa úgy felírva, hogy az osztandó (= számláló) alá vízszintes vonallal elválasztva kerül az osztó (= nevező). *A törtekkel végzünk ma műveleteket. A törtékből írtunk dolgozatot.*

történelem ♦♦♦♦ fn –, történelmet, történelme

1. Az emberiség, illetve valamely nép vagy nemzet életében történt fontos események egymásutánja. *Magyarország történelmét illik megtanulni akkor is, ha nem készülsz történésznek.* 2. Az ilyen események tényszerű, időrendbe szedett leírása. *Ezek a történelem legfényesebb lapjai.* 3. Ez mint tudomány(ág). *A történelem az események megismerésével és összefüggéseik elemzésével foglalkozik.* 4. Ez mint iskolai tantárgy, illetve óra. *Történelemből ötös leszek.* (bizalmas) *Elmaradt a történelem, előbb mehetünk haza.*

történész ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A történelem kutatója, tudósa, történelemtudománnyal foglalkozó szakember. *Neves történészek kutatják az 1956-os magyar forradalom eseményeit.* (Jelzőként:) *A filmsorozat történész munkatársai nyilatkoztak a korról.*

történet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Megtörtént vagy kitalált eseménysor elmondva vagy leírva. *A film igaz történetet mesél el. Története van a dolognak, ismerni kell hozzá az események összefüggéseit, előzményeit. A regény egy szerelem története.* 2. (rég) Történelem. *Az antik világ történetéről szól ez a könyv.*

történetesen ♦♦♦♦ hsz

1. Úgy adódott, hogy... *Történetesen arra vitt az utam, és mindent láttam.* 2. (Ha) véletlenül. *Ha történetesen arra jársz, te is nézd meg!*

történeti ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Valós, történelmi tényeket figyelembe vevő. *A történelmi hűség kedvéért legyenek korhű jelmezek. Ezek történelmi tények, senki nem vitatja őket.* 2. Olyan (tudományág), amely tárgyának időbeli változásaival foglalkozik. *A történelmi nyelvtan tárgyalja a névmások kialakulását is.*

történ|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Esemény, változás folyamatban van. *Mi történik itt?* 2. Akaratunktól függetlenül, váratlanul végbemegy. *Szerencsétlenség történt, már hívtuk a mentőket.* 3. *Valakivel, valamivel történik valami:* valamilyen állapotba, helyzetbe kerül. *Nem tudom, mi történt velem.* 4. (hivatalos) (Személytelen kifejezésekben:) A jelzett cselekvést végrehajtják. *Intézkedés történt:* intézkedtek. | *Gondoskodás történt valakiről:* gondoskodtak róla.

törtet ♦♦♦ ige ~ni

1. Akadályokon keresztültörve előrehatol. *A vaddisznó nagy zajjal törtet a kukoricásban. Udvariatlanul törtetett a pénztár felé.* 2. (rosszalló) Kiméletlen erőszakossággal nyomul előre pályáján. *Ha továbbra is így törtet, mindenki utálni fogja.*

törtető ♦♦ mn ~k, ~t, ~n vagy ~en (rosszalló)

Kiméletlenül érvényesülni, előrejutni igyekvő. *A törtető osztálytársaival nem barátkozik.* (Főnévi használatban:) *Ki nem állhatom a törtetőket!*

törül ♦♦♦ ige ~ni

Töröl.

törülköz|ik ♦ ige **törölköz|ik** ~ni

Szárazra törli magát. *Fürdés után hosszasan törölközik.*

törölköző ♦♦♦ fn **törölköző** ~k, ~t, ~je

Törölközésre használt nedvszívó anyagú kendő. *Új, frottírból készült törölközőket vettem.*

törvény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Kötelező erejű írott jogszabály. *Parlamenti democráciákban csak az országgyűlés alkothat törvényt.* • *Törvényen kívül helyez valakit, valamit:* üldöz, (be)tilt. 2. *Bíróság. Törvény elé állítanak, ha hamisan tanúskodsz.* • (rég) *Törvényt tesznek valakin:* bíraskodnak felette. 3. *Erkölcsei szabály. Megsérti az erkölcsi törvényt. Jézus a szeretet törvényéről beszélt.* 4. Az objektív világ jelenségeinek szabályszerűsége. *A természet törvénye, hogy a gólyák télen délre repülnek.* 5. Az ilyen tudományos feltárt, alapvető szabályszerűségek megfogalmazása. *Newton második törvényét tanuljuk a mai órán.*

törvénycikk ♦♦ fn (hivatalos)

A törvények rendszerébe, a törvénytárba sorolt, évszámmal és római számmal jelölt törvény. *Keresd ki az 1992. évi XIV. törvénycikket!*

törvényes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Törvényen alapuló, abból következő. *Helyreállították a törvényes rendet. Törvényes eszközöket használ. Ki a törvényes örökös?* 2. Az állami törvény rendelkezései szerint kötött (házasság). *Mikszáth kétszer kötött törvényes házasságot a feleségével. Régen csak a törvényes házasságban született gyermek lehetett örökös.* 3. Alkotmányosan választott. *Magyarországnak ismét van törvényes parlamentje.*

törvényhozó ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Törvényalkotásra jogosult (testület, személy). *A törvényhozó gyűlésen megszavazták a rendeletet.* • *Törvényhozó hatalom:* a közhatalomnak az az ága, amelynek keretében az országgyűlés törvényeket alkot. 2. (Főnévi használatban:) A törvényhozás tagja. *A törvényhozó tájékoztatta a sajtót a törvénytervezet vitájáról.*

törvénykez|ik ♦ ige ~ni

1. Bíraskodik. *Ügyében a király törvénykezett.* 2. (rég) Pert folytat valaki ellen. *A két ellenséges bárói család száz évig törvénykezett egymás ellen.* 3. Törvényeket alkot. *Az országgyűlés egész héten törvénykezett.*

törvényszék ♦♦♦ fn

1. Ítélobíró. *A törvényszék nagyobb ügyekben elsőfokú, kisebb jelentőségűekben másodfokú bíróságként hozott ítéletet. A katonai törvényszék halálra ítélte az árulót.* 2. (rég) Alkalmilag ítélkező testület. *A kaszinó törvényszéke dönt a tag kizárásáról.* 3. (rég) Bírósági tárgyalás, ítélkezés. *Az elfogott haramia felett törvényszéket ülnek.*

törvénytelen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. A törvénnyel ellenkező, szembenálló. *A foglyok bántalmazása törvénytelen volt, ezért a tiszteket felelősségre vonták.* 2. (rég) Házasságon kívül született (gyermek). *A törvénytelennek tartott gyermeket régen megvetették. Az uraság törvénytelen fia nem örökölt semmit.*

törzs ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A gerinces állatok és az ember teste a fej és a végtagok nélkül. *Törzsünk tartóoszlopa a gerinc. Hajlítsd meg a törzsedet derékban!* 2. Fának gyökeréből kinövő, hengeres része. *A fa törzséből erednek az ágak.* 3. Valamely nagyobb tárgy, építmény fő része. *A Titanic törzse kettétört. A repülőgép törzsének a végében ültünk.* 4. Azonos származású, nyelvű és vallású nemzetségek közös területen élő közössége. *A hopi indiánok törzse lakik a filmben bemutatott rezervátumban.* 5. Az állat- és növénytan nagy rendszertani egysége. *A törzs osztályokból áll. Az emlősök a gerincesek törzsébe tartoznak.* 6. Egy apaállat utódai. *A törzskönyvek szerint Buksi és Bodri ugyanabba a törzsbe tartozik.* 7. A katonai vezetés legfontosabb közegeinek szerve. *A hadosztály törzsének parancsnokával szeretnék beszélni.* 8. (bizalmas) Az őrmesternél eggyel magasabb tiszthelyettesi rendfokozatú személy. *Törzs, mikor kezdődik a gyakorlat?* 9. Legfontosabb része valaminek. *A tananyag törzsét mindenki köteles tudni.*

törzsökös ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (választékos) Tösgyökeres. *Törzsökös magyar családból származik. Törzsökös nemes, II. Endrétől kapta őse a nemességét.*
2. (régí) Régóta megszokott. *A család törzsökös barátja, gyakran velük vacsorázik.*

törzsvendég ♦♦♦ fn

A helyet rendszeresen látogató vendég. *Az étterem törzsvendégei már szokásos helyükön, a törzsasztalnál ülnek.*

tösgyökeres ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)

Ósi jellegét tisztán mutató, őrző, valamely nép, nyelv jellegzetességeit érzékletesen tükröző. *A szem, száj, fej tösgyökeres magyar szavak. Gyerekként tanult magyarul, ezért ma is tösgyökeres magyarsággal fejezi ki magát. A nagyapja tösgyökeres angol volt.*

tövís ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Növény szárán, levelén vagy termésén levő kemény, tühegyes képződmény. *Megszúrták a rózsza tövisei a kezemet.* 2. A növény hajtásaiból alakult kemény, szúrós hegyű képződmény. *A galagonya és a kökény tövisei kiszakították a kabátomat az erdőben.* 3. (népi) Némely állat bőrén található tüske. *A sün tövisei is nagyon szúrnak.* 4. Sérelem után visszamaradó fájó érzés. *Tövís maradt a lelkében a veszekedés után.*

tözeg ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Elhalt vizeinövények barnás-feketés korhadéka, illetve ebből álló talaj. *Tözeggel fűt a nyaralóban. A tözegtől kiváló virágföld lesz.* 2. (népi) Az Alföldön tüzelésre használt, szárított, laposra taposott (marha)trágya. *Nagyapám a tanyán még fűtött a téglalap alakúra taposott tözeggel.*

tőzsde ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Piaccgazdaságban az áruk és értékpapírok nagybani adásvételét lebonyolító intézmény. *A tőzsdén zuhannak az árfolyamok.* 2. Ennek épülete. *Találkozzunk fél tízkor a tőzsde előtt!* 3. Tőzsdei fogalom. *Ma élénk a tőzsde.*

tőzsdéz|ik ♦ ige ~ni

Tőzsdei spekulációval foglalkozik, tőzsdei üzleteket köt. *Brókerek tőzsdéznek a tőzsdepalotában.*

tőzsér ♦ fn ~ek, ~t, ~e (régí)

Marhakereskedő. *Messzi vidékekről is eljöttek régen a tőzsérek a pesti vásárra.*

traccsol ♦ ige ~ni (bizalmas)

Könnyedén beszélget. *A szomszédasszonyok órák hosszat traccsolnak a gangon.*

trafik ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Dohányárut és más dohányzási cikket árusító bolt. *Szaladj le a trafikba egy doboz cigarettáért!*

trafikos ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Dohányárut árusító üzlettulajdonos, illetve alkalmazott. *A trafikosnál biztos kapsz buszjegyet.*

tragacs ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (bizalmas)

1. Kezdetleges, targoncaszerű szállítóeszköz. *Tragaccsal vitték be a dobozokat a telepre.* 2. (rosszalló, tréfás) Ócska jármű, különösen autó. *Ülj be, elviszlek a tragacsomon! Ezt a tragacsot akarod megvenni?*

trágár ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an vagy ~ul

Durván szeméremértő. *Trágár beszédével és vicceivel rossz fényt vet a szüleire. Trágár alak, durván beszél.*

trágárkod|ik ♦ ige ~ni

Durva, szeméremértő kifejezéseket használ. *Ne trágárkodj itt nekem!*

tragédia ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Nagy szenvedélyeket, végzetes összeütközéseket ábrázoló drámai műfaj. *Az antik tragédia a hős halálával végződik.* 2. Megrendítő esemény. *Véres családi tragédia történt a szomszédunkban, a féltékeny férj leszúrta a feleségét.*

tragika ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Tragédiák főszerepét alakító színész. *Jászai Mari híres tragika volt a XX. században.*

tragikus ♦♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (választékos) Tragédiát hordozó, tartalmazó, gyászos kimenetelű. *Az újságok is írtak a tragikus eseményről. Tragikus baleset érte a barátomat, meghalt a volán mellett.* 2. A tragédiára mint műfajra jellemző, illetve tragédiát játszó vagy író. *Antigoné tragikus hős. Tragikus stílust alkalmazott a megrázó történet írója.* (Főnévi használatban:) *Az első nagy ógörög tragikus Aiszkülosz volt.*

trágya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Alommal kevert állati ürülék, amellyel a talaj termőképességét fokozzák. *A szerves trágya nem károsítja a talajvizet.* 2. Talajjavító anyag, vegyszer. *Szervetlen, mesterséges trágya okozta a falunkban az ivóvíz nitrátosodását.*

trágyáz ♦♦ ige ~ni

1. (Termőföldet) trágyával beszór. *A kukoricaföldet istállótrágyával trágyázza. Az idén nem trágyáztunk a kertben.* 2. (régí) (Ételt) fűszerez. *Régi, XVI. századi szakácskönyvekben, kultúrtörténeti feljegyzésekben olvashatunk ilyesmit: trágyázd nádmézszel, mazsolaszőlővel!*

trakta ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (bizalmas) Bőséges lakoma. *Nagy trakta volt, a vendégeket ellátták minden jóval.* 2. (régí) Államügyekről, haditervről való tanácskozás. *Győr határában traktát tartott Napóleon a főújsztekkel.* 3. (régí) Terjedelmesebb tudományos dolgozat. „Tábori kis trakta” (Zrínyi M.-műcím).

traktál ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Bőségesen ellát valakit valamivel. *Húslevessel, töltött káposztával traktálja a vendéget.* 2. (Érdektelen vagy bosszantó beszéddel) terhel. *Ne traktálj minket az unalmas történeteiddel!*
- traktor** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja
Mezőgazdasági vontató. *A meredek domboldalt csak lánctalpas traktorral lehet felszántani.*
- trampli** ♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)
1. Esetlen, nagy testű, lomha nő. *Micsoda trampli, nem való a táncparketre!* 2. (Jelzőként:) Otromba. *Trampli cipőket hord.*
3. (rég. durva) Tenyeres-talpas cselédlány. *A trampli csörömpölve hozta be a teáskészletet.*
- trancsíroz** ♦ ige ~ni (bizalmas)
(Leölt állatot, húst) darabol. *Az életlen késsel nehezen trancsírozta a csirkét a húsvágó deszkán. A pörköltöz apró darabokra trancsírozd a húst!*
- transzformátor** ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
Az elektromos áram feszültségét és erősségét változtató készülék. *Ne támaszd a biciklidet a transzformátor szekrényéhez!*
- transzparens** ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
1. Hordozható vagy kifeszített tábla vagy textilanyag felirattal, jelmonddal. *A felvonulók színes transzparensket vittek éljenző feliratokkal. Az új épület kapuja felett üdvözlő transzparens fogadta a vendégeket.* 2. Fényreklám. *Villódzó transzparenszek reklámozzák a körüton a mobiltelefont.*
- tranzisztor** ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
Áramkörökben alkalmazott félvezető kristály. *A tranzisztorok mára teljesen kiszorították az elektroncsöveket.*
- tranzit** ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja
1. Átutazás, átmenő forgalom az indulási és az érkezési ország közé eső ország területén. *Külön rendeletek szabályozzák az ország területén tranzitban áthaladó áruszállító járművek forgalmát.* 2. Az adott országba szülő vízummal nem rendelkező utasok repülőtéren váróterme. *Amerikába utazva Frankfurtban két órát töltöttem a tranzitban a New York-i gépre várva.*
- trapasz** ♦ fn ~ok, ~t, ~a (Fv bizalmas)
Kínos helyzet. *A legrosszabbkor nyitott be a szobába, szörnyű nagy trapasz volt.*
- trapéz** ♦♦♦ fn ~ok vagy ~ek, ~t, ~a vagy ~e
1. Olyan négyszög, amelynek csak két oldala párhuzamos. *Számológatok ki a trapéz kerületét!* 2. Két kötélen függő, vízszintes rúdból álló nyújtó. *Az akrobaták lengő trapézon mutatják be a halálugrást.*
- trappista** ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Francia eredetű, szigorú szerzetesrend tagja. *A trappisták hallgatási fogadalmat tesznek.* (Jelzőként:) *A trappista kolostorokban készült először a trappista rendről elnevezett sajt.* 2. Sárgás, apró lyukú, félkemény sajtfafta. *Kérek tíz deka trappistát!* (Jelzőként:) *A trappista sajt többnyire korong alakú.*
- trappol** ♦♦ ige ~ni (bizalmas)
1. (Ló) a lépésnél gyorsabb, a vágtnál lassabb léptekkel halad. *A ló trappolni kezdett a célhoz közeledve.* 2. (tréfás) (Ember) kitartóan sietve megy. *Egész nap trappolok, hogy mindent elintézzek.*
- trécsel** ♦ ige ~ni (bizalmas)
Könnyedén beszélget. *Nemcsak a nők szeretnek trécselni, hanem a férfiak is.*
- tréfa** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Nevettető szándékú viselkedés, tett, mondás. *Farsangi tréfát ígértek a bál végére.* • *Tréfát űz valamiből, valakiből: nevetségessé tesz, kigúnyol. Nem engedem, hogy tréfát űzzetek az érzéseimből! Tréfát űztek belőle a társai.* | *Megereszt egy tréfát: tréfálkozik.* | *(El)érti a tréfát: nem veszi zokon.* 2. Vicc, szellemesség. *Nem értem, mi ebben a tréfa.* 3. Rövidebb, humoros színpadi jelenet. *A szalagavatón minden végzős osztály előadott egy tréfát.*
- tréfál** ♦♦♦♦ ige ~ni
Tréfákat csinál, mond. *Nem akartalak megbántani, csak tréfáltam. Vele nem lehet tréfálni: a) komolyan kell venni a személyét b) nem érti a tréfát, sértődékeny.*
- tréfálkoz|ik** ♦♦♦ ige ~ni
Tréfás megjegyzéseivel, vicceivel mulattat. *A szegénységgel, betegséggel nem illik tréfálkozni.*
- tréfás** ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at vagy ~t, ~an
1. Olyan (személy), aki szeret tréfálni. *Tréfás nagypapája volt, mindig vicceket mesélt. Tréfás kedvében van, mindenkit megnevettet.* 2. Tréfát tartalmazó. *Tréfás dalokkal vidította fel a beteg gyerekeket.*
- treff** ♦ fn ~ek, ~et, ~je
A francia kártya stilizált fekete lóherével jelzett színe, illetve lapja. *Sok játékban a treff a leggyengébb szín.* (Jelzőként:) Ilyen színű (lap). *A treff királyt húztam.*
- trehány** ♦ mn ~ak, ~at, ~an vagy ~ul (bizalmas)
Hanyag, rendetlen. *Nem szeretem a trehány munkát. Hogy nézhetsz ki ilyen trehányul?*
- tréning** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je
1. (kissé régi) Edzés. *Napi két tréninget írt elő az edző.* 2. (kissé régi, ritka) Gyakorlás. *Egy kis tréning nem fog ártani a dolgozat előtt.* 3. (Munkahelyen:) A személyiség megismerését, formálását, bizonyos feladatok megoldásának begyakorlását szolgáló tanfolyam, foglalkozás. *A tréning vezetője először a bemutatkozást gyakorolta velünk.* 4. (bizalmas) Tréningruha. *A tréninged felső részét is vedd föl! Tréningben futunk a szigeten.*
- tréningruha** ♦♦ fn

Sportoláskor, szabadidős tevékenység során viselt, hosszú nadrágból és hosszú ujjú felsőrészből álló kényelmes viselet. *A tréningruhákat az egyesület biztosítja a versenyzőknek. A nyári táborba hozzatok magatokkal tréningruhát!*

triangulum ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Háromszögletű vékony acélrúdból és vaspálcika ütőből álló csengő hangú ütőhangszer. *A zenekarban a triangulumot megszólaltató muzsikos a dobos mellett áll.*

tribün ♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~je

1. (kissé régi) Szónoki emelvény. *Régen a május elsejei felvonuláskor a tömeg elvonult a politikai szónokok tribünje előtt.*
2. Szabadtéri rendezvény nézőteréül szolgáló lépcsőzetes építmény. *A tribünről jól láttuk a célba érkező versenyzőket.*

tricikli ♦ fn ~k, ~t, ~je

A kerékpárhoz hasonló, de háromkerekű, általában teherhordásra használt jármű. *Motoros triciklivel szállítja a csomagokat.*

trikó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Géppel kötött textilanyag. *Trikóból varr ruhát magának.* 2. Az ebből készült ing. *Egész nyáron trikóban jár.* 3. (rég) Fördőruha. *Régen térdig érő, csíkos trikóban fürödtek a strandon.*

trilláz|ik ♦ ige ~ni

1. Két szomszédos hangot énekben vagy hangszeren gyors egymásutánban váltogat. *A szoprán szépen trillázik.* 2. (választékos) (Ember vagy madár) élénken fütyörész, énekel. *Csalogány trillázott a bozótban. Vidám kislány trillázik a szomszédban.*

trió ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Három főből (énekesből, zenészből) álló együttes. *A trió ma nem tart próbát. Egy trió fog fellépni a bálon.* 2. Három hangszerre írt zenemű. *A legjobb triót zongorára, hegedűre és gordonkára írták.* 3. (ritka) Három együtt szereplő személy. *A cirkuszban fellépő trió artistái nagy sikert arattak.*

tripla ♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Háromszoros, háromfordulatos. *Tripla adagot rendelt. Tripla szaltó és ugrás vezette be a mutatványt.* (Főnévi használatban:) *Ne duplát, hanem triplát hozzon! Négy triplát mutatott be a tornászlány.*

trófea ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Elejtett vad valamelyik kikészített része mint dísz tárgy. *A vadászházban agancsok, agyarak, állatbőrök és egyéb trófeák díszítették a falakat.* 2. Győzelmi jelvény, zászló. *Az ellenség trófeáit a győzelmi felvonuláson körbehordták.* 3. Sportmérkőzés díja mint emléktárgy. *A vitrinben a bajnokcsapat trófeái sorakoznak.*

tróger ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

1. (kissé régi, bizalmas) Szállítómunkás. *Két tróger gurtnival cipeli a szekrényt.* 2. (rosszálló) Durva, aljas ember. *Az a tróger már megint bántalmazta.*

trojka ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Orosz szán vagy kocs, melyet három, egymás mellé befogott ló húz. *Csilingelve repül a trojka a havon.*

trolibusz ♦♦ fn

Olyan autóbusz, amelyet villamos felső vezetékből kapott áram hajt. *A trolibusz nem szennyezi a levegőt.*

trombita ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Érces hangú rézfúvós hangszer. *„Trombita harsog, dob pereg”* (Petőfi S.: Csatadal). *Trombitán játszik egy katonazenekarban.* 2. Ehhez hasonló (műanyag) játékszer. *Szilveszterkor minden gyerek kapott egy trombitát.*

trón ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Uralkodó díszes karosszéke. *A király is csak ünnepélyes alkalmakkor ül a trónján.* 2. Ez mint uralkodói hatalom jelképe. • *Trónra lép:* elkezd uralkodni. *Mária Terézia 1740-ben lépett (a) trónra.* | *Letaszít a trónról valakit:* királyi hatalmától megfosztja. | *Trónra emel valakit:* megkoronázza.

trónol ♦♦♦ ige ~ni

1. Trónon ül. *A király udvaroncái között trónolva fogadta a követet.* 2. (bizalmas, gúnyos) Ünnepélyes méltósággal ül. *Az asztalfőn trónol.* 3. (bizalmas, tréfás) Illemhelyen hosszasan ül. *Meddig trónolsz még a vécén?*

trópus¹ ♦♦♦ fn ~ok, ~t, –

Földünknek a Rák- és a Baktérítő közé eső, forró, csapadékos éghajlatú területe. *Az óriáskígyó a trópusok lakója.*

trópus² ♦ fn ~ok, ~t, ~a

(Stilisztikában:) Két fogalom jelentésbeli összekapcsolása általában úgy, hogy az egyik fogalmat a másik nevével nevezik meg. *Művét hatásos trópusokkal ékesítette. A leggyakoribb trópusok a metafora és a metonímia.*

trotli ♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas, rosszálló)

Gyámoltalan, ügyefogyott, bárgyú (idősebb) férfi. *Vén trotli, már csak a ház körül csoszog egy keveset.* (Jelzőként:) *Egy trotli alakot küldtek ide dolgozni.*

trottyos ♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an (bizalmas)

1. Roggyant (öregember). *Trottyos öregember, alig tud már járni.* (Főnévi használatban:) *Becsoszogott a trottyos.* 2. Kiült fenekű, lötyögős (nadrág). *Trottyos nadrágokat hord.* 3. (tréfás) Fúvós. *Rázendített a trottyos zenekar.* (Főnévi használatban:) *Fújják már a polkát a trottyosok.*

tröszt ♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

Azonos termelési ágban működő vállalatokat jogilag is egyesítő szervezet. *Szénbányászati tröszt fogta össze a hegységben működő négy bányát.*

trubadúr ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Középkori, lovagi költő. *A trubadúrok a rajongó szerelemről énekeltek.* 2. (tréfás) Epekedő szerelmes. *Egy vénülő trubadúr udvarolt a postáskisasszonynak.*

trükk ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

1. Fortély. *Mesterségének minden trükkjét jól ismeri.* 2. Bűvészkedés, mutatvány. *A bűvész újabb trükköt mutatott be: nyulat varázsolt elő cilinderéből.* 3. Cselfogás. *Ne higgy neki! Ez megint valami ravasz trükk.*

tuba¹ ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (népi) Galamb. (Állathívogatóként:) *Tuba, tuba, tubica!* 2. (rég.) (Szeretett nő megszólításaként:) *Adj egy csókot, tubám!*

tuba² ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Öblös hangú, szélesedő csövű, többféle méretű rézfűvós hangszer. *A tuba a XIX. század közepe óta a rézfűvósok basszusa a zenekarban. Többféle hangterjedelmű tubát ismerünk.*

tubák ♦ fn -, ~ot, ~ja (népi, régi)

Szippantgatni való dohánypor. *Ma valahogy nem ízlik a tubák sem a beteg öregnek.*

tubákol ♦ ige ~ni (népi, régi)

Orrába (rendszeresen) tubákot szippant fel, hogy jólesően tüsszentsen tőle. *Ma már szinte senki sem tubákol, ezt a szokást kiszorította a jóval egészségtelebbs cigarettázás.*

tubarózsa ♦ fn

Illatos fehér virágú, magas szárú, hagymás növény. *A tubarózsa nem rózsaféle, nevét latin elnevezéséből magyarosították.*

tubus ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Összenyomható hengeres tartály. *Az utolsó csepp fogkrémet is kinyomja a tubusból.* 2. (rég.) Hallócső. *Tölcsér alakú tubussal javítottak a gyenge halláson, amikor még nem volt hallókészülék.* 3. (rég.) Távcső. *Tubussal nézett szét a hegyoldalról.*

tucat ♦♦♦♦ fn (~ok), ~ot, ~ja

1. Valamiből 12 darab, illetve ennyi darabot tartalmazó köteg, csomag. *Egy tucatot kérek a pirosból!* (Jelzőként:) *Egy tucat gyertyát vettem karácsonyra.* 2. (Jelzőként:) Elég sok. *A parkolóban már állt egy tucat kocsi.*

tud ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ismerete, tapasztalata van valamiről, valakiről. *Tudok egy jó vendéglőt a közelben. Nem kell elmondanod, tudok a dolgról. Tudja a helyesírást. Olyan részeg, hogy nem tud magáról, nem képes gondolkodni.* (Figyelem felkeltésére:) *Tudod mit?* • *Mióta az eszemet tudom:* amennyire vissza tudok emlékezni, illetve mióta öntudatom van. 2. Biztos valamiben. *Tudtam én, hogy ennek nem lesz jó vége.* 3. Valamely ismeretet a gyakorlatban képes alkalmazni. *Tudja a mesterségét. Jól tud zongorázni. Tud lengyelül, ő fog tolmácsolni.* 4. Képes valamire. *A kis golyák már tudnak repülni. Tudja követni a magyarázatot.* (Érzelmi színezettel:) *Hogy tudsz ilyen gonosz lenni?* 5. Lehetősége van valamit tenni. *Nem tudom megadni a kölcsönt.*

tudakozó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az ügyfeleknek útbaigazítást nyújtó iroda. *Menj a tudakozóba, ott eligáztanak!* 2. Telefonszámokról, adatokról felvilágosítást nyújtó telefonszolgálat. *Hívd fel a tudakozót, ha nem tudod a számot! Az egyéni és a közületi tudakozóban is próbáltam érdeklődni.*

tudakozód|ik ♦♦♦ ige ~ni

Kérdezősködik. *Kiadó lakások után tudakozódik.*

tudálékos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (rosszálló)

Olyan (ember), aki mindent jobban tud, szüntelenül fitogtatja tudását. *Ki nem állhatom a tudálékos embert. Tudálékos kollégája mindenbe beleszól.*

tudás ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~a

1. Az a tény, hogy valaki valamit tud, ismer, valamire képes. *A törvény nem tudása nem mentesít a büntetőjogi felelősség alól. Alkalmazkodni tudás nélkül nem boldogulsz.* 2. A megszerzett ismeretek összessége. „Kétséges rang-e hát szellem, tudás?” (Madách I.: Az ember tragédiája). *A bibliai tudás fájáról hallottunk ma előadást. Kiváló a tudása történelemből.* 3. (választékos) Tudomány. *Az emberi tudás véges.*

tudat¹ ♦ ige ~ni

Közöl valamit. *Örömmel tudatom, hogy fiam született.*

tudat² ♦♦♦♦ fn -, ~ot, ~a

1. Az emberi agynak az a képessége, működése, hogy fogalmakat alkot, gondolkozik. *A materialista gondolkodás szerint a lét határozza meg a tudatot.* 2. Megszerzett képzetek, fogalmak, élmények összessége. *A kollektív, a közösségi tudat még nem minden országban dolgozta fel teljesen a második világháború tanulságait. Emlékek után kutat a tudatában.* 3. (ritka) Öntudat. *Egy pillanatra visszanyerte tudatát a műtét után.* 4. Az a tény, lelkiállapot, hogy tudunk valamiről. *A biztonság tudatában él. Tudatában vagyok a veszélynek. Tudatára ébredt a felelősségének.*

tudatlan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Kevés ismerettel bíró, illetve erről tanúskodó. *A tudatlan emberek elhitték a lóditásait. Csak mosolygott a tudatlan beszéden.* (Főnévi használatban:) *A tudatlanok nehezebben érvényesítik a jogaikat, mint a tanultak.* 2. (ritka) Olyan, akinek nincs értesülése, tudomása valamiről. *A népi praktikákban tudatlan vagyok.* (Főnévi használatban:) *Ne add itt nekem a tudatlant!*

tudatos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan, akinek tudata van, illetve ami tudaton alapuló. *A kutya nem tudatos lény, de okos. A történetek tudatos elemzése után okosabbak leszünk.* 2. Szándékos. *Ez tudatos hazugság, félrevezetés.* 3. (ritka) Öntudatos. *Tudatos magatartást tanúsított, mert tudatában volt a saját igazának.*

tudatosít ♦♦♦ ige ~ani

Tudatosít téz valamit. *Érzelmét még nem tudatosította magában. Tudatosítani kell ennek a munkának a fontosságát.*

tudniillik ♦♦♦♦ ksz

1. Ugyanis. *Nincs kocsjá, tudniillik ellopták.* 2. Jobban mondvá, pontosabban szólva. *Eladtam a kocsim, már tudniillik a Fordot.* 3. Mégpedig. *Két szerszám képe volt a zászlójukon, tudniillik a sarlóé és a kalapácsé.*

tudnivaló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~já

Amit érdemes, szükséges, esetleg kötelező tudni. *Első szakácskönyvem hasznos tudnivalókat tartalmaz kezdőknek. A vizsgával kapcsolatos tudnivalókat a szabályzatban olvashatják.*

tudomány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A természet, a társadalom és a gondolkodás törvényszerűségeiről szerzett ismeretek rendszere. *Az ipar is a tudomány eredményeire támaszkodik. A tudomány két fő ága a természettudomány és a társadalomtudomány.* 2. Tudományág, illetve annak művelése és elsajátítása. *Történeti tudományokba mélyed. A biológia tudománya a természettudományok közé tartozik.* 3. (választékos vagy bizalmas) Gyakorlati ismeretek összessége. *Avasson be minket a kosárfonás tudományába! Nem kell nagy tudomány a tapétázáshoz.* 4. (bizalmas) Egyéni tudás, ismeret. *Ezzel aztán kimerült minden tudománya.*

tudomás ♦♦♦♦ fn ~, ~t, ~a

(Főként kifejezésekben:) Tudás, értesülés valamiről. *Tudomása van a dologról. Ha tudomást szerez a rossz jegyekről, mérges lesz. A hírt örömmel vette tudomásul. A közgyűlés az elnök beszámolóját tudomásul vette és elfogadta. Vedd tudomásul, hogy máától minden másképp lesz!*

tudós ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Tudományosan képzett. *Tudós szakértők vizsgálják a baleset okait.* (Főnévi használatban:) *Bárczi Géza a magyar nyelv történetének kiváló tudósa volt. Kitüntették az ismert tudóst.* 2. Ilyen személyre jellemző. *A szemüveg tudós külsőt kölcsönöz neki.* 3. (rég) Tudományos. *A Magyar Tudós Társaság, az Akadémia 1830-ban alakult meg.*

tudósít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Rendszeresen, illetve részletesen értesít valakit valamiről. *Mindenről tudósíts, ami otthon történt!* 2. (Újságíró, tudósító) hírlapnak, rádióknak, televízióknak rendszeresen beszámol egy adott helyszínről. *A lap fiatal munkatársa egy éven át tudósított Londonból.*

tudvalevő ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~en vagy ~leg

Olyan (dolog), amiről mindenki tud. *Tudvalevő, hogy a rendszertelen táplálkozás árt az egészségnek.*

tufa ♦ fn ~k, ~t, ~já

Vulkáni eredetű, könnyű, lyukacsos kőzet. *Vulkáni hamuból és nem lávából keletkezett a tufa nevű laza kőzet.*

tuja ♦♦ fn ~k, ~t, ~já

Apró tobozú, pikkelylevelű, ciprusféle örökzöld díszcserje. *Tujákat ültettünk a kerítés mellett végig, hogy sövényt alkossanak.*

tukmál ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Erőtlet valakire valamit. *Ne tukmáld a vendégekre a szendvicseket, már mindenki jóllakott.*

túl! I. ♦♦♦♦ hsz

A beszélő helyzetéhez viszonyítva szemközt, de távolabb. *Ott túl az már Ausztria. Innen fogd a ládát, ne túl! Innen is, túl is.*

túl! II. ♦♦♦♦ nu

1. Valaminek a másik, túlsó oldalán. *A hegyen túl van a mi falunk.* „Tiszán innen, Dunán túl” (népdal). „Túl a réten néma méltóságban Magas erdő” (Petőfi S.: A Tisza). 2. Valamilyen időpontot, időtartamot, eseményt meghaladva. *A hölgy túl van a negyvenen. Túl a megpróbáltatásokon végre megnyugodhatunk.* 3. Valamely mértéket meghaladva. *Mértéken túl költekezik. A kellelén túl cicomázza magát.*

túl! III. ♦♦♦ ik

1. Valaminél tovább, távolabbra. *Túlhalad, túlmegy, túlmutat. Túl fog haladni rajta a történelem.* 2. Valakit, valamit meghaladva, hozzá viszonyítva nagyobb mértékben. *Túlél, túlragyog, túlszárnyal. Senki sem hitte, hogy túl fogja szárnyalni a nagy elődöt.*

túl! I ♦♦♦♦ hsz

Túlságosan. *Ez a sütemény túl édes.*

túl! II ♦♦♦ ik

Túlságosan, mértéken felül. *Túlbecsül, túletet, túlhangsúlyoz, túltáplál. Ne etesd túl a gyereket!*

túlad ♦♦♦ ige ~ni

1. *Túlad valamin, valakin:* eladja, férjhez adja, hogy megszabaduljon tőle. *Szeretnék túladni a kabátomon, mert szűk nekem. Szívesen túladna már a lányán, mert fél, hogy vénlány lesz.* 2. (rég) *Túlad valamin:* lemond róla. *Túlad az elhatározásán.*

tulajdon! ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Anyagi vagy szellemi érték, amellyel valaki kizárólagosan rendelkezik, az övé. *Kinek a tulajdona ez a telek?* 2. Ennek törvényesen védett birtoklása. *A földek visszakérik a parasztok tulajdonába.* 3. (rég) Tulajdonság. *E férfiú sok jó tulajdonnal bír.*

tulajdon! I. ♦♦♦♦ birtokos nm

1. Saját. *Tulajdon szememmel láttam. Tulajdon apádra emelsz kezét?* 2. Önmagából való. *A hús tulajdon levében párolódik.* 3. (népi) (Nyomósításként:) *Tulajdon magam csináltam mindent.*

tulajdon! II. ♦ hsz

1. (rég) Tökéletesen ugyanaz. *Tulajdon ez az arc látszik a festményen.* 2. (népi) Teljesen. *Ez a fiú tulajdon az apja.*

tulajdonit ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Valaminek tekint valakit, valamit. *Minek tulajdonítam a viselkedésem?* 2. Valakihez, valamihez tartozónak tekint valamit. *Nekik tulajdonítja ezeket a szavakat.* • *Fontosságot tulajdonít valaminek:* fontosnak tart valamit.

tulajdonjog ♦♦♦ fn ~, ~ot, ~a

1. Valamivel való kizárólagos rendelkezési jog. *Apja halála óta az övé a ház tulajdonjoga.* 2. A tulajdonviszonyokat szabályozó jogrendszer. *A tulajdonjog alapján a bíró neki fogja ítélni az örökséget.*

tulajdonképpen ♦♦♦♦ hsz

1. Valójában, alapjában véve. *Tulajdonképpen miről van szó?* 2. Eredetileg. *Tulajdonképpen moziba készültem, aztán mégis ide jöttem.*

tulajdonos ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az, akinek, aminek tulajdona van. *Ki a tulajdonosa ennek az épületnek? A cégünk a tulajdonos.* 2. Valamilyen cím, kitüntetés viselője. *A neves művész a Kossuth-díjnak is tulajdonosa.*

tulajdonság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Valaminek vagy valakinek lényegi, jellemző vonása, ami másoktól megkülönbözteti. *Milyen tulajdonságai vannak a levegőnek? A nagy tudóst emberi tulajdonságai miatt is tisztetem. Szokj le arról a rossz tulajdonságodról, hogy rágód a körmödet!*

túláradó ♦♦ mn (mn-i in is) ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. Megáradva kifolyó (folyadék). *A gáton túláradó víz elöntötte az árteret.* 2. Visszafojthatatlanul heves (érzelem, jelenség). *A közönség túláradó lelkesedéssel ünnepelte a híres tenoristát.*

túlerő ♦♦ fn ~, ~t, túlereje

Az egyik küzdő félnek a másikénál jóval nagyobb (számbeli) ereje. *Az ostromlók nagy túlerőben voltak: egy védőre tíz támadó is jutott. A bokszolónak jelentős túlerővel kellett megküzdenie ezen a mérkőzésen.*

túlhaladott ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Idejétmúlt. *Ez az elmélet már túlhaladott, csak a régi tankönyvekben szerepel.*

túlhordás ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Anya, anyaállat méhében a magzatnak a szokásosnál tovább való hordása. *A magzat túlhordása az anyára és a gyermekekre egyaránt veszélyes.* 2. A fegyvernek az a tulajdonsága, állapota, hogy a lövedéket a célon túlra juttatja. *Az ágyú túlhordását meg kell szüntetni, különben a lövedékek továbbra is az ellenfél táborán túl csapódnak be.*

tulipán ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Nagy, színes virágú, hagymás kerti növény. *Hollandia a tulipánok és a szélmalmok országa.* 2. E növényre emlékeztető, azt utánozó díszítés. *Régi paraszti bútorokra gyakran festettek vagy faragtak tulipánt.*

túljár ♦♦ ige ~ni

• *Túljár valakinek az eszén:* ravaszabbnak, agyafürtabbnak bizonyul valakinél. *A mesében a nyúl túljárt a róka eszén.*

túlkapás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Hatalommal, megbízatással való visszaélés. *A megszálló hadsereg túlkapásokat követett el, a katonák erőszakoskodtak a lakossággal. Felháborító rendőri túlkapás volt megverni a kihallgatott fiatalokat.*

tulok ♦♦ fn *tulkok, tulkot, tulka*

1. (népi, régi) Ökör. *A festményen két tulok húzza a szekeret.* 2. A szarvasmarhát és rokonait magába foglaló alcsalád, illetve ennek egyes fajtái. *A tulkok nagy testű, a szarvasmarhával rokon, de vadon élő állatok.* 3. (durva) Ostoba, esetlen ember. *Mit állsz olyan bambán, Isten tulka, te!*

túlontúl ♦♦♦ hsz (választékos)

Túlságosan. *Őn túlontúl sokat akar, uram!*

túlóra ♦♦ fn

A kötelező napi munkaidőn felül munkával töltött idő. *Nálunk a túlórárt jól megfizetik.*

túloz ♦♦♦♦ ige ~ni

A valóságnál nagyobbobbnak tüntet fel valamit. *Őn túloz, valójában nem történt semmi különös. Nem kell túlozni az eseményeket.*

túlsó ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

A másik, a szemközti oldalon levő. *Látsz valakit a túlsó parton?*

túlteng ♦♦ ige ~eni

(Szerv vagy sajátság, tulajdonság) a kelleténél erősebb lesz. *A betegnek túlteng a gyomorsava. Nem teng túl nála az ész, elég buta. Túlteng benne az önérzet.*

túltesz ♦♦♦♦ ige *túltenni*

1. *Túltesz valakin, valamin:* felülmúlja. *Lelkiismeretességben túltesz mindnyájunkon.* 2. *Túlteszi magát valamin:* nem veszi figyelembe. *Tedd túl magad ezen a kellemetlenségen, ne is törődj vele! Könnyen túlteszi magát bizonyos szabályokon.*

túlvilág ♦♦♦♦ fn ~, ~ot, ~a

(Vallásos hit szerint) a halál utáni élet színhelye. *Hiszel a túlvilágban? A görögök Hadészt tisztelték a túlvilág királyának.*

túlzás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az, hogy valamit eltúloznak. *Nem kell komolyan venni az újságok túlzásait! Túlzás nélkül mondom.* 2. Mértéktelenség. *Ez már túlzás! Túlzásba viszed a fogyókúrát.*

túlzott ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Túlzásba vitt. *Zavarba ejt a túlzott dicséret. Nem táplál túlzott reményeket. A levelezőlap színei túlzottak, rikitóak.*

tundra ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Gyér növényzetű, sarkvidéki terület. *A tundra talaja az év nagyobbik részében át van fagyva.*

tunika ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Ingszerű alsóruha. *Az ókori rómaiak a tóga alatt tunikát hordtak.* • (tréfás) *Tunikán billent valakit:* fenékebe rúgja. 2. Ehhez hasonló (felső)ruha későbbi korok divatjában. *A divatbemutatón tunika jellegű estélyi ruhát mutattak be.*

tunya ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Tétlen, lusta. *Tunya ember, ezért nehezen kap állást. Tunya életmódja miatt olyan rendetlen a lakása.*

tupíroz ♦ ige ~ni

1. (Női haját) megemelve, felborzolva fésül, amitől az dúsabbnak látszik. *Ne tupírozd a hajadat, ez már nem divat!*
2. (rosszalló) Túlságosan részletezve megszépít valamit. *A hivatal tupírozza a beszámolóit.*

túr¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Állat) az orrával, illetve (ember) valamilyen eszközzel a földet forgatja. *Vakondok túrja a veteményeskertet. Egész életében a földet túrta.* 2. Valami közé nyúlva vagy valahová benyúlva kotor. *Idegességében a haját túrja. A kacatjai közt túr. Fiacskám, ne túrd az orrod!*

túr² ♦ fn –, ~t, ~ja (rég)

Állaton hámtól, nyeregtől, igától származó seb. *Túr keletkezett a csacsi hátán a sok tehertől.*

túra ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kirándulás. *Szombatoként túrákat teszünk a Bakonyban. Autós túrán veszünk részt nyáron a barátainkkal.* 2. Versenykörút. *Labdarúgó-válogatottunk dél-amerikai túrára utazott.*

turbán ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. (Különösen mohamedán férfiak által viselt) kendőből csavart fejedő. *Egyiptomban sok férfit láttunk turbánnal.* 2. Az előbbihez hasonló női fejedő. *Turbánt csinált a törülközőből.* 3. Ilyen módon fejre csavart kötés. *A sérült játékos turbánnal a fején tért vissza a pályára.*

turbékol ♦ ige ~ni

1. (Galamb, gerle) lágy, mély hangon szól. *Tavasszal gyakran turbékolnak a galambok az erkélyünkön.* 2. (Ember, szerelmespár) enyeleg, hízeleg. *Szerelmespárok turbékolnak a parkban. Addig turbékolt a férjének, míg el nem érte, amit akart.*

turista ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A szabad természetben kedvtelésből (rendszeresen) gyalogló személy. *Az igazi turista nem szemetel az erdőben.*
2. Kedvtelésből utazgató személy. *Szép a Balaton, amikor nincs annyi turista.* 3. (bizalmas) Hosszabb ideig elálló szalámi. *Kérek egy rúd turistát!*

turkál ♦♦♦ ige ~ni

1. Sokszor vagy folyamatosan túr valamit. *Mi turkálta itt a földet, vaddisznó?* 2. Túrva keresgél valahol. (rosszalló) *Ne turkálj az orrodban, édes fiam! A ruhásszekrényben turkál, mert keres valamit.* 3. *Turkál valamiben:* (ételt) piszkál. *Milyen válogatós, finnyás ez a gyerek, csak turkál az ételben.* 4. (rosszalló) Illetéktelenül beleártja magát más dolgába. *Más ügyeiben turkál.*

turmix ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Összezúzott gyümölcs(ök)ből és általában tejből géppel kikevert sűrű ital. *Legjobban a tejből és ananászból készült turmixot szeretem.* 2. Ilyen italt készítő konyhai gép. *Kölcsönadtam Katinak a turmixot.* 3. Vegyes tartalmú írás- vagy zenemű, műsor. *Könnyzenei turmixot néztünk péntek este a tévében.*

túró ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Aludttejből a savó eltávolításával készített tejtermék. *Hagymás, paprikás, tejjőlős túrókat szoktam készíteni. A túróban sok kalcium van.* 2. (szleng, durva) Semmiség, értéktelenség. *Kaptál zsebpénzt? – Egy nagy túró! Nagy túró volt a versenyen, nem siker.*

túros ♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an (rég)

Sebes, gennyes. *A nyereg feltörte a lovunk hátát, túros lett.*

turpisság ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Ravasz, megtévesztő cselekedet. *Kiderül a turpisság. Megint valami turpisságon jár az esze.*

turul ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Sasféle madár az ősmagyar mondavilágban. „*Mért vijjog a saskeselyű? Mért szállong a turul s ölyű?*” (Arany J.: Keveháza).

turzás ♦ fn ~ok, ~t, ~a

A parttal párhuzamos, hosszú, gátszerű homokpad. *Tóban, tengerben a hullámverés gyakran épít turzásokat.*

tus¹ ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Finom koromból készített, gyorsan száradó fekete festék. *Tussal rajzol. Az oklevélre tussal írják rá a jutalmazott személy nevét.*

tus² ♦ fn ~ok, ~t, ~a

Rövid, harsány zenei üdvrivalgás. *A zenekar üdvözlésképpen tust húzott.*

tus³ ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Zuhany. *Tussal mosd le a szobanövényeket!*

tus⁴ ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Puskának fából készült vége, melyet a vállhoz szorítanak. *A katona a tussal vágta fejbe ellenfelét.* 2. (népi) Bot vastagabbik vége. *Az öreg a bot tusát szorongatta, ahogy lassan totyogott.*

tus⁵ ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Találat. *A vívó szép tust vitt be ellenfelének.* 2. Két vállra fektetés. *A birkózó tussal győzött.*

tusa¹ ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos, régi)

Viadal, harc. „*Felhőbe hanyatlott a drégeli rom, Rá visszasüt a nap, ádáz tusa napja*” (Arany J.: Szondi két apródja). *Nehéz lelki tusát vívott önmagával.*

tusa² ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Puskatus. *Vállához szorította a tusát.*

tusakod|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. (rég.) Viaskodik, harcol valakivel. *A vár védői tusakodnak az ostromlókkal.* 2. (választékos) Vívódik. *Sokat tusakodik magában.*

tuskó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fának ledöntése után a földben maradó töve. *Korhadttuskón terem a laskagomba.* 2. Kivágott fa törzsének feldolgozásra alkalmas, hengeres része. *A göcsörtös, ágas-bogas tuskót nehéz széthasogatni.* 3. (rosszalló) Goromba, modortalan ember. *Faragatlan tuskó, soha nem köszön vissza.*

tusol ♦♦♦ ige ~ni

Zuhanyozik. *Hol lehet itt tusolni? Edzés után mindig tusolunk.*

túsz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Zsarolási szándékkal fogva tartott személy. *A géprabló túszként tartja fogva a pilótát és az utasokat. Túszokat ejtett.*

tuszkol ♦♦♦ ige ~ni

Nógatva valahova menni készletet valakit. *A rendőrök az elfogott tüntetőket a rabkocsiba tuszkolták. Ne tuszkoljon kérem, megyek én magamtól is!*

tutaj ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A folyón szállított, egymáshoz kapcsolt szálfák sora, illetve ilyen módon összerótt vízi jármű. *Az egymás mellé kötözött rönkfákból álló tutajt hosszú evezőkkel hajtják, vagy hajóval vontatják.* 2. Kikötésre való rögzített úszómű a part mellett. *Az egyesület csónakháza a tutajon van.*

tutajoz ♦ ige ~ni

1. Tutajon hajózik. *Huckleberry Finn a Mississippin tutajozott.* 2. Tutajjá összeróva folyón szállít valamit. *A hegyekből fenyőfát tutajoznak a kikötőbe.*

tuti ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (bizalmas)

Biztos, bizonyos. *Tuti, hogy sikerülni fog a dolog! Van egy tuti tippem.* (Főnévi használatban:) *Nem kockáztatok, tutira megyek.*

tutyimutyi ♦ mn ~k, ~t, ~n

Tehetetlen, gyámoltalan. *Tutyimutyi alak, soha semmi nem sikerül neki. Ne légy már olyan tutyimutyi!*

túzok ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Nagy testű, nehéz röptű mezei madár. *A tűzok sárgásbarnás tollazatú madár.*

tű ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Vékony, hegyes fémrudacska, amellyel varnak, szúrnak stb. *Cérnát fűz a zsákvarró tűbe.* • *Tűkön ül:* nyugtalanul, idegesen fészkelődve vár. | *Valamit tűvé tesz valakiért, valamiért:* valahol nagy gonddal keresi. *Tűvé tettem érte az egész iskolát.* 2. Horgolótű, kötőtű. *Szedjünk fel két szemet a tűre!* 3. Nyakkendőtű, melltű, kalaptű. *Igazgyönggyel ékesített tűt kapott a születésnapjára.* 4. Karcolásra vagy szúrásra való hegyes eszköz. *Injekciós tűvel adták be neki az ellenanyagot.* 5. Tűhöz hasonló alkatrész. *Elkopott a lemezjátszó tűje, ki kell cserélni.* 6. Tülevél. *A fenyő lehullott tűi vastag szőnyeget képeznek a fa alatt.*

tücsök ♦♦♦♦ fn *tücskök, tücsköt, tücske*

Rövid, tömzsi testű, fekete színű mezei rovar, amely földbe fűrt lyukakban él. *Nyári estéken szívesen hallgatom a tücskök cirpelését.*

tüdő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, *tüdeje* vagy *~je*

1. A mellkasban levő páros légzőszerv. *A tüdő apró hólyagocskákból áll.* (Kifejezésekben:) Erős (ének)hang. *Jó tüdeje van. Felőletek én kiordíthatom a tüdőmet.* 2. Sertés- vagy marhatüdőből készült étel. *Szereti a savanyú tüdőt. Az ő tüdőjét már kihozta a pincér, az enyémet még nem.*

tüdőgyulladás ♦♦♦ fn

A tüdő szöveteinek gyulladással megbetegedése, amely rendszerint lázzal és súlyos köhögéssel jár. *A tüdőgyulladás után még hetekig köhögött.*

tükör ♦♦♦♦♦ fn *tükrök, tükröt, tükre*

1. Simára csiszolt, túloldalán foncsorozott üveglap, amely visszaveri az előtte levő tárgyak képét. *Órákig nézegeti magát a tükörben. A kastély tele van velencei tükörrel. Letört az autónkról a visszapillantó tükör.* • *Görbe tükör:* a) torz, nevetséges képet mutató tükör. *A görbe tükörben mindenki kövérnek látszott.* b) satirikus irodalmi mű. *Legújabb könyve korunk társadalmát bemutató görbe tükör.* 2. Sima, fényes felület. *A víz tükrében megpillantotta a saját arcát.* 3. Valaminek a mása, kifejezője. *Tekintete hű tükre volt heves érzelmeinek.* 4. Valaminek a rövid összefoglalása, kézikönyve. *Megvan neked a német irodalom kis tükre?* 5. Könyv- vagy újságoldalnak a nyomdai szedés által elfoglalt felülete. *Milyen széles legyen a tükör?* 6. Öz farka alatti fehér folt. *A menekülő öz megvillantotta tükrét.*

tükröz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fényes felületével valaminek a képét tükör módjára mutatja. *A folyó tükrözi a felhőket. Erősen tükrözi a napszemüveged a fényt.* 2. (választékos) Kifejez, ábrázol valamit. *A regény híven tükrözi a kor szokásait. Szeme szomorúságot tükröz.* 3. Orvosi tükörrel belülről vizsgál valamely szervet. *A veséjét tükrözik.* 4. Tükörrel fényugarakat vetít a falra vagy valakinek a szemébe. *A gyerekek tükröznek.*

tükröződ|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Látszik a tükrörképe. *A kút vizében tükröződik a nap.* 2. (választékos) Mutatkozik, kifejeződik. *A költő sorsának alakulása műveiben is tükröződött. Mozdulatain csüggedtség tükröződik.*

tüleked|ik ♦♦ ige ~ni

1. Lökdösődik. *Emberek! Ne tulekedjünk! Péntek este tulekedtek a kenyérért a boltban.* 2. (rosszalló) Erőszakosan törekszik, törtet valamiért. *Két könyökkel tulekedett azért a jó állásért.*

tülköl ♦♦ ige ~ni

1. Tülkön vagy dudával hangot ad. *Tülköl a kondás, megfújja a tülkét. Tülkölnek az autók a dugóban.* 2. (tréfás) Orrot fúj. *Ne tülkölj olyan hangosan!*

tüll ♦♦ fn ~ök, ~t, ~je

Hálószerűen szőtt vékony anyag. *Tüllből készül a kalapdész, a függöny és az esküvői fátyol.*

tülök ♦♦ fn *tülök, tülköt, tülke*

1. Üreges szarv. *A szarvasmarha tülkéből sok mindent készítenek, például gombot.* 2. Az ebből készített egyszerű fúvóshangszer. *Szól a kanász tülke.* 3. (kissé régi) Hajó, gépkocsi kürtje. *A távoli országútról idehallatszik egy autó tülke.* 4. Szarvból faragott ívövedény vagy tartó. *Lóporos tülök lóg a nyereg oldalán. A skanzenben ívövedényként használt tülköt is láttunk a falra akasztva.*

tündér ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Természetfölötti csodalény. *A mesék tündérei csodaszép lények.* 2. Elbűvölő, bájos, kedves, fiatal nő. *A húgod valóságos tündér!* 3. (rég) (Jelzőként:) Változékony, tünékeny. *Hamar elillan a tündér szerencse.*

tündéri ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. A mesék tündéreihez hasonlóan szép és kedves. *Tündéri nő, mindig elsimítja a családi ellentéteket.* 2. (bizalmas) Bájos, elbűvölő. *Tündéri ez a gyermek. Tündéri városkában nyaraltunk, a házak mind olyanok voltak, mint a mesében.*

tündökl|ik ♦♦♦ ige ~eni **tündököl** ~ni (választékos)

1. Csillogva ragyog. *Derült az ég, tündöklenek a csillagok. A diszkvilágítástól tündöklük a város. Az ablakok tündöklenek a tisztaságtól.* 2. Általános feltűnést kelt. *Pompás estélyi ruhában tündökölt. Éles eszével tündökölt a társaságban.* 3. Örömtől sugárzik. *Tündöklük a boldogságtól, most kérték meg a kezét.*

tünékeny ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en (választékos)

1. Gyorsan szertefoszló, eltűnő. *Tünékeny pára lebegett a víz fölött.* 2. Gyorsan elmúló. *„Bűbáját szállítok reátok És a jövőnek végeig belátok Tünékeny álm képei alatt”* (Madách I.: Az ember tragédiája).

tünemény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Különleges jelenség. *Az ufók legtöbbször valamilyen légköri tüneménynek bizonyulnak.* 2. (rég) Látomás. *Lázás agya tüneményeket vetít eléje.* 3. Csodálatos, természetfölötti lény. *„Földiekkel játszó Égi tünemény”* (Csokonai V. M.: A Reményhez). 4. (rég) Gyorsan múlt dolog. *Az ifjúság tünemény csupán.* 5. (tréfás) Olyasmi, ami valamire emlékeztet. *A Trabant autószerű tünemény.*

tüneményes ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Csodálatos, páratlan. *Tüneményes szépség volt a színésznő. Tüneményes gyorsasággal előzte meg ellenfelét.* 2. (kissé régi) Meseszerű. *Vörösmarty Csongor és Tündéje tüneményes színmű.*

tünet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Külső jel. *Már észlelhetők a Föld felmelegedésének tünetei.* 2. Betegség nyilvánvaló jellemzői. *Egyre jobban kiütöznek rajta az agyérelmeszesedés tünetei.*

tűn|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szem elől vész. *Hová tűntetek oly hirtelen? A vitorlás a messzeségbe tűnt.* 2. (választékos) Múlik. *Napjaim egyre tűnnek.* 3. Látszik valaminek vagy valamilyennek. *Ez nem tűnik rossz megoldásnak. Úgy tűnik, hogy tetszem neki, mert felhívott.* (rég) *Olybá tűnik, hogy...* 4. • *Szemébe tűnik valakinek:* feltűnik neki, észreveszi. *Szemébe tűnik, hogy most jobban tanulok.*

tűnőd|ik ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Töpreng. *Azon tűnődöm, hogy mit is tegyek.* 2. Méláz. *Ne tűnődj olyan sokáig!*

tüntet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Tiltakozó felvonuláson vesz részt. *A parasztnak az alacsony gabonaárak miatt tüntetnek.* 2. Tiltakozása jeléül nem vesz részt valamin. *A képviselők az ülésen távollétükkel tüntetnek.* 3. (rosszalló) Igyekszik valamivel feltűnést kelteni. *Mesterkélten viselkedésével tüntet.* 4. *Valahová tüntet valamit:* elrejt. *Hová tüntetted az esernyőmet?*

tűr¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Ellenszegülés nélkül hagy, elvisel valamit. *Némán tűri, hogy kihasználják. Nem tűröm ezt a hangot!* 2. Kibír. *Tűri a fájdalmat. A kaktusz jól tűri a forróságot, ezért honos a sivatagban.* 3. *Valami nem tűr valamit:* nem lehet megtenni vele. *Az ügy nem tűr haladékot, azonnal el kell intézni. Ez a kifejezés nem tűri a nyomdafestéket, nagyon trágár.* 4. Türelemesen visel valamit. *Szépen tűrte a hosszú várakozást.* 5. *Valaki nem tűr valamit:* tilt, nem engedélyez. *Nem tűröm a dohányzást!* 6. (bizalmas) Ellenszenvét leküzdve elvisel valakit. *Nem tűrjük tovább egymást, inkább elválunk. Jól tűri egymást a két albérlő.*

tűr² ♦♦ ige ~ni

1. (ritka) Gyűr, gyűröget valamit. *Izgatottan tűri a kalap karimáját.* 2. (ritka) Feltűr valamit. *Térdig tűrte a nadrágszárát.* 3. Betűr valamit valahová. *Nadrágját a csizmaszárba tűri, hogy ne legyen sáros.*

türelm ♦♦♦♦ fn –, türelmet, türelme

1. Kellemtelenségek panasz nélküli elviselése. *Türelemmel, zúgolódás nélkül viseli a megpróbáltatásokat. Nincs türelme az aprólékos munkához. Türellem, hölgyeim! Türelemmel viseltetik mások gyarlóságai iránt.* 2. Türelmes lelkiállapot. *Elfogyott a türelme. Ne tedd próbára a türelmemet!* 3. Más ember nézeteinek tiszteletben tartása. *Vallási, politikai türelem nélkül nem működhet igazi demokrácia.*

türkiz ♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Zöldeskék színű féldrágakő. *Türkiz, jaspis, smaragd díszíti a fejéket.* 2. (Jelzőként:) Ezzel kirakott (ékszer). *Egy türkiz karperecet kapott az évfordulóra.* 3. (Jelzőként:) Ilyen vagy erre emlékeztető színű. *Csak bámultuk a gyönyörű türkiz eget.*

türtőztet ♦♦♦ ige ~ni

(Indulatot) elfojt. *Alig tudja türtőztetni haragját.* • *Türtőzteti magát:* indulatait elfojtja. *Uram, türtőztesse magát, ne kiabáljon!*

tüske ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Bizonyos növények szúrós, hegyes képződménye. *A szelídgesztenye termését borító tüskék fájdalmas szúrásokat ejthetnek. A kökény tüskéi valójában tövisek, tüskéje a rózsának van.* 2. (rég.) Szúrós, tövises gally. *A vadállatok ellen egykor tüskéből fontak kerítést.* 3. Töviszerű képződmény némely állat bőrén. *A sün tüskéi megvédik a ragadozóktól.* 4. (választékos) Lelki fájdalom. *A sértés után tüske maradt a szívében.* 5. Drót hegyes végződése. *A szögesdrót tüskéi felsebeztek a kezét.*

tüsténkedik ♦ ige ~ni (népi)

1. Sűrög-forong. *A gazdasszony a konyhában tüsténkedik.* 2. (népi) Türelmetlenkedik. *Ne tüsténkedj már itt, várj a sorodra!*

tüstént ♦♦♦♦ hsz

Közvetlenül a kijelentés vagy a szóban forgó esemény után. *Tüstént indulunk, ahogy ideérték értem az autóval.*

tüsző ♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (rég.) Széles bőrvögre erősített erszény. *Pénzét tüszőjében tartotta.* 2. Bőrön és nyálkahártyán levő tasak vagy zsák formájú képlet. *Begyulladtak a pajzsmirigy tüszői. Tüszők vannak a manduláján. A szőrszálak apró tüszőkből nőnek ki.* 3. Többszörös, felhasadó növényi termés. *A szarkalábnak egy termőlevélből alakuló tüszője van.*

tüszős ♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. (rég.) Derekan tüszőt hordó (személy). *Tüszős székelyt ábrázol a régi rézkarc.* 2. Tüszőképződéssel járó (betegség). *Tüszős mandulagyulladás van, ezért lázas.* 3. Többszörös, felhasadó (termés). *A mocsári gólyahírnek tüszős termése van.*

tüsszent ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Orrából a levegőt (váladékkal együtt) hirtelen, nagy erővel kifújja. *Harsányan tüsszentett, amikor beleszagolt a szelencébe.* 2. (népi) *Tüsszent rá:* tüsszentésével mintegy igazolja a mondottakat. *„A furfangos diák is nagyot tüsszente rá”* (Garay J.: Az obszitos).

tűz¹ ♦♦♦♦♦ fn tüzek, tüzet, tüze

1. Égési folyamatnak fény- és hőjelenségben való megnyilvánulása. *A kályhában vígan ég a tűz.* 2. Égő anyag, pl. gyufa. *Légy szíves, adj tüzet!* 3. Tűzvétség, tüzeset. *A városban tűz volt, két ház porig égett.* 4. Tüzelés lőfegyverrel. *Fegyvert vállhoz! Tűz!* 5. Ragyogás. *A rubin mély tüze mindenkit megbabonáz.* 6. (választékos) Lelkesedés, szenvedély. *„Szerelem tüze ég fiatal szívében”* (Petőfi S.: János vitéz).

tűz² ♦♦♦ ige ~ni

1. Tüvel odaerősít valamit. *Kitüntetést tüztek a zubbonyára.* 2. Öltésekkel díszít vagy szeg valamit. *Sárga cérnával tüzi a gallért.* 3. Szúr valamit valahova. *Szegfűt tűz a gomblyukába. Zászlót tüztek a hegy csúcsára. A lepkéket gombostűre tüzi.* 4. • *Műsorra tűz valamit:* programba felveszi. *Műsorra tüzték a filmet.* 5. Célként kijelöl, jutalmat kitűz. *Tűzz valami értelmes célt magad elé! Vérdíjat tüztek a betyár fejére, pénzjutalmat ígértek annak, aki kézre keríti.* 6. (Nap) égetően sűt. *A teraszra tűz a nap, nincs semmi árnyék.* 7. (szleng) Rohan, siet. *Mozi után tűzünk haza.*

tűzálló ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, –

Tulajdonságait magas hőfokon is megtartó. *A tűzálló tálat beteheted a forró sütőbe is. Tűzálló ruhájuk védte a tűzoltókat.*

tűzcsap ♦ fn

Csak tűzoltásra használt vízvezetéki csap. *Szerencsére volt az égő ház közelében egy tűzcsap.*

tűzdel ♦♦ ige ~ni

1. Többször, több helyre (oda)tűz. *Jelvényeket tűzdel a kalapjára.* 2. Több helyen meg- vagy összetűz, feltűnő öltésekkel díszít. *A menyasszonyi ruha alját arannyal tűzdelte.* 3. Ételt beledugdosva izesít. *Ha száraz a fácán húsa, tűzdelj alaposan szalonnával!* 4. Szövegbe több betoldást ír. *Hivatkozásokkal, idézetekkel tűzdeli a cikkeket.*

tüzel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Égetéssel hőt fejleszt. *Elfogyott a szén, fával kell tüzelniük.* 2. Nagy hőt áraszt. *Tüzel a nap.* 3. Nagyon forró. *Ez a gyerek beteg, tüzel a teste a láztól.* 4. Izgat valakit valamire. *Felforgatással vádolják, mert ellenállásra tüzelte az embereket.* 5. Heveskedik. *Ne tüzelj!* 6. Tűzfegyverrel lő. *Háromszor tüzelt a medvére, mire az végre felhemperedett.* 7. (Nőstény kutya) párási inger jeleit mutatja. *Tüzel a szukánk, most porázzal sétáltatjuk.*

tüzelő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Fűtőanyag. *A téli tüzelőt jobb már nyáron beszerezni. Megrakja a kályhát tüzelővel.* 2. (rég.) Tűzhely, kemence. *„Nyitva áll az ajtó; a tüzelő fénye Oly hivatagólag sűt ki a sövényre”* (Arany J.: Családi kör).

tüzér ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

A tüzéséghez tartozó katona. *A tüzerek ágyúkat, lövegeket, rakétákat kezelnek. A seregben légvédelmi tüzér volt.* (Jelzőként:) *Jelentést tett a tüzér őrmesternek.*

tüzérség ♦♦♦ fn –, ~et, ~e

Lőfegyverek tüzével harcoló fegyvernem. *A tüzéség sorozatvetőkkel és rakétákkal támadt az ellenségre.*

tüzes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Lánggal égő vagy izzó. *A tüzes nyársról késsel húzd le a szalonnát!* • (népi) *Tüzes istennilya:* (főként szitkozódásban:) gyújtó villám. 2. Amiben vagy amin tűz van. *A tüzes kemencében még izzik a parázs.* 3. (választékos) Tüzhöz hasonló színű, fényű. *A naplemente tüzes felhőit csodáltuk. A tüzes rubint házassági évfordulójukra kapta. A láztól tüzes volt az arca.* 4. Szenvedélyes, heves vérmérsékletű. *A férfi csodálta a tüzes menyecskét. Tüzes lovával mindenkit megelőzött.* 5. Nagy szeszartalmú. *Tüzes borától becsíptünk egy kicsit.*

tüzetes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)

Alapos, gondos. *Tüzetes vizsgálat után a vádat elejtették. Tüzetesen áttanulmányozom a tervet.*

tűzfegyver ♦ fn

Löpor robbanásával működő lőfegyver. *A tűzfegyverek bevetésekor hatalmas robbanásokat lehetett hallani.*

tűzfészek ♦♦ fn

1. A tűz kiindulási helye. *A tűzoltók megközelítették a tűzfészeket.* 2. (túlzó) Olyan hely, ahol sok gyúlékony anyag van felhalmozva. *Ez a könyvraktár valóságos tűzfészek.* 3. Olyan terület, ahol könnyen robbanhat ki háború. *A Balkán háborús tűzfészek.* 4. (régí) Az a kialakított hely, ahonnan lőfegyverrel tüzelnek. *Az ellenséges tűzfészeket telibe találta egy akna.*

tűzhányó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Olyan hegy, amelynek nyílásán át magma tör a felszínre. *A tűzhányó nyílásán át a Föld belsejéből izzó, megolvadt kőzet tört fel. Kítört az Etna nevű tűzhányó. Ismét működik a tűzhányó.*

tűzhely ♦♦♦♦ fn

Olyan konyhai berendezési tárgy, amelyet régen tüzzel, ma villanyárammal vagy gázzal működtetnek, és főzésre, sütésre használnak. *A tűzhelyemen felül gázfőzőlap, alul villanyűtő működik.* • *Családi tűzhely:* otthon, családi élet. *Régóta vágyott saját családi tűzhelyre, ezért van olyan sok gyereke.*

tűzifa ♦♦ fn

Tüzelésre, fűtésre szánt fa. *Tűzifát hasogat a pincében.*

tűzijáték ♦♦♦ fn

1. Olyan szabadtéri látványosság, melynek során színes fénnyel robbanó rakétákat lönek ki gyors egymásutánban. *Budapesten az ünnepi tűzijátékot hagyományosan a Gellért-hegyen rendezik.* 2. Sok fénnyel, villogással járó természeti jelenség. *Villámok valóságos tűzijátékával kezdődött a zivatar. Az augusztusi csillaghullás tűzijátékában gyönyörködtek.* 3. Hatásosan szórakoztató szellemi tevékenység. *Sziporkázóan szellemes volt, szójátékok tűzijátékával szórakoztatta a társaságot.* 4. (bizalmas) Heves támadások, izgalmas helyzetek sorozata. *A jégkorongmeccsen tűzijátékkal szórakoztattak minket a játékosok a kapu előtt.*

tűzkeresztség ♦ fn (választékos)

1. Az az alkalom, amikor a katona először vesz részt tűzharcban. *Katonáink átestek a tűzkeresztségen.* 2. Első nagy próbatétel. *Ez a szerep lesz a fiatal színész tűzkeresztsége.*

tűzoltó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

A tűz oltására szakszerűen kiképzett, azt hivatásszerűen végző személy. *Az önkéntes tűzoltók szivattyúzták ki a vizet az árvíz sújtotta ház pincéjéből. Két tűzoltó most emelte ki a villamos alól a sebesültet.* (Jelzőként:) *A tűzoltó alezredes adta ki a parancsot.*

tűzrőlpattant ♦ mn ~ak, ~at, ~an

Eleven (mozgású), szenvedélyes (nő). *A tűzrőlpattant asszonyka hazatérő férje nyakába ugrott. Egy tűzrőlpattant menyecskét vett feleségül.*

tűzszünet ♦♦♦ fn

Hadműveletek átmeneti felfüggesztése. *A harcoló felek tűzszünetet kötöttek. Már két napja tart a tűzszünet.*

tűztér ♦ fn

Kazán, kályha, tűzhely, kandalló belsejének az a része, ahol a tüzelőanyag ég. *A tűztérbe dobod a gyufát.*

tűzvész ♦♦♦♦ fn

Nagy pusztítóssal járó tüzeset. *Az 1666-os londoni tűzvészben a fél város leégett.*

tűzzel-vassal ♦♦ hsz

1. (választékos) Mindenféle pusztító eszközzel. *A hódítók tűzzel-vassal irtották az őslakosságot.* 2. (bizalmas) Könyörtelen fizikai, lelki erőszakkal. *A parasztságot tűzzel-vassal kényszerítették a térszbe való belépésre.*

Ty

tyúk ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Tojásért és húsáért tenyésztett háziszárnyas. *Nagyanyám tyúkokat tart.* 2. Ennek nőténye. *A tyúk kotkodácsol, a kakas kukorékol.* 3. Ennek húsa mint étel. *Tyúkot főz ebédre.* 4. Néhány, a tyúkkal rokon vadmadár nőténye. *A fűcán tyúkja kisebb és*

dísztelenebb a kakasnál. 5. (szleng, durva) (Fiatal) nő. Buta tyúk, csak nem akarsz barátkozni velem! Felszedett két kis tyúkot a diszkóban.

tyúkszem ♦♦ fn

Rendszerint a talpon és a lábujjakon keletkező (fájdalmas) bőrkeményedés. A kényelmetlen, szoros cipő tyúkszemot okoz a lábujjakon.

tyúha ♦ isz

(Meglépetés kifejezésére:) Húha! Tyúha, de megnőttél, te gyerek! Tyúha, ezt már nevezem!

U, Ú

uborka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Sárga virágú, földön kúszó hajtásain arasznyi, hosszúkás zöld termést hozó konyhakerti növény, a tök rokona. *Az uborka vízigényes növény.* 2. Ennek általában savanyúságként fogyasztott termése. *Uborkát gyalul salátának. Kovászos vagy savanyú uborkát kérsz a pörköltökhöz?*

uccu I. ♦♦ msz (népi)

1. (Kutya uszítására:) *Uccu neki, fogd meg, Bodri!* 2. (Gyors mozgásra ösztökélő szóként:) *Uccu, táncra, legények! Uccu, rajta, szaladjatok!*

uccu II. ♦♦ isz (népi)

(Heves érzelem, pl. meglepetés, ijedtség, jókedv stb. kifejezésére, rendszerint népköltészetben:) *„Uccu bizony megérett a meggy, Uccu bizony rajta maradt egy!”* (népi mondóka)

uccse ♦ msz (népi)

(Esküdözés kifejezéseiben:) *Úgy segéljen. Isten uccse! Istók uccse! Engem uccse, felépítem a házat!*

udvar ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Ház telkének üres, beépítetlen része. *Jó időben az iskola udvarán töltjük a szünetet.* 2. Az uralkodó székhelye, illetve előkelő család lakhelye. *Száműzték az udvarból. Fogadták az udvarnál. Hivatalos a hercegi udvarba.* 3. Valaminek a (körülötte elhelyezkedő, látható) közvetlen környezete. *Udvara van a holdnak. A szemölcs udvara begyulladt, vörös a bőr körülötte.*

udvarias ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Eleget tesz az illemszabályoknak. *Lajos udvarias fiatalember, főleg a nőkkel szemben, például előre engedi őket, és átadja nekik ülőhelyét.*

udvariatlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

A társadalmi illem, az udvariasság szabályait megsértő. *Ne légy olyan udvariatlan, köszönj előre az idősebbeknek! Ez nagyon udvariatlan kérdés volt.*

udvarnok ♦ fn ~ok, ~ot, ~a (régí)

1. A királyi udvarban valamilyen kisebb tisztséget betöltő személy. *Udvarnokai közül a pohárnokot kedvelte legjobban a király.* 2. Szolgalelkű, talpnyaló udvari ember. *Az udvarnok addig hízelgett a királynak, amíg megkapta a birtokot.* 3. A királyi vagy nemesi udvarház körüli birtokot megművelő, terménnyel adózó személy. *Az udvarnok beszolgáltatta a terményadót a nemesi kúriának.*

udvarol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Udvarol valakinek:* (férfi nővel) gyakran találkozik, együtt van, hogy tetszését, szerelmét elnyerje, illetve hogy feleségül vegye. *Két évig udvarolt a lánynak, mégsem vette feleségül.* 2. Előny, haszon reményében hízeleg valakinek. *Nem hiába udvarolt a főnökének: felemelték a fizetését.*

udvaronc ♦ fn ~ok, ~ot, ~a (rosszalló)

Szolgalelkű, talpnyaló udvari ember. *A királyt hízelgő, hajbókoló udvaroncok vették körül, és megtévesztették a hazugságaikkal.*

ufó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Azonosítatlan repülő tárgy. *A mező fölött egy ufó körvonalai látszottak, azt hitték a falubeliek, hogy földön kívüli lények úrhajója.*

ugar ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

1. Huzamos művelés után pihentetésül átmenetileg be nem vetett szántóföld. *Ez a parcella egy évig ugaron marad, azután borsót vetünk bele.* 2. Az ilyen föld mint az elmaradottság, tespedtség jelképe. *„Ezt a vad mezőt ismerem, Ez a magyar Ugar”* (Ady E.: A magyar Ugaron).

ugat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Rendszerint kutya) erős, szaggatott, éles hangokat ad. *A farkas, a róka, sőt a foka is ugat. Vén kutyánk ugatja a holdat.*
2. (durva) Gyümlölködve vagy fölöslegesen beszél. *Ne ugass már (annyit)!*

ugor ♦♦ mn ~ok, ~t, – (nyelvtudományi használatban)

1. A magyarokat, a vogulokat és az osztjákokat magába foglaló nyelvcsaládhoz tartozó, vele kapcsolatos. *Az ugor alapnyelv időszámításunk előtt 1000 és 500 között létezett. Nyelvünk az uráli nyelvcsalád ugor ágához tartozik.* 2. (Főnévi használatban:) Az ugor alapnyelv. *Az ugor mássalhangzórendszerével foglalkozik.* | *Ugorok:* az ugor nyelveket beszélő népek, illetve ezek valamelyike. *A kongresszuson képviseltették magukat az ugorok.*

ugrabugrál ♦ ige ~ni (bizalmas)

Játékosan ide-oda ugrál. *Annyit ugrabugrál ez a gyerek, hogy nézni is fárasztó.*

ugrál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Egymás után többször ugrik, illetve ugrándozik. *Fél lábon ugrált le a lépcsőn. Ne ugrálj már annyit a lábam alatt, te gyerek!*
2. (Valamely testrész) gyorsan, rendellenesen mozog. *Az izgatottságtól ugrál, hevesen, ki-kihagyva ver a szíve.* 3. (rosszalló)

Ügyetlenül, esetlenül mozog ide-oda. *Te nem is táncolsz, csak ugrálsz a parketten.* **4.** (bizalmas) Erősen ingadozik. *Az utóbbi hetekben ugrál a dollár árfolyama. Ősszel gyakran ugrál a hőmérséklet, reggel és este lényegesen hidegebb van, mint napközben.* **5.** (bizalmas) Túlságosan szolgálatkészen sürgölgődik. *Folyton körülötte ugrál, nem hagyja pihenni.* **6.** (bizalmas) Hinceg, fontoskodik. *Ennyi pénzből nem ugrálhat.* (rosszálló) *Ha sokat ugrálsz, kaphatsz egyet! Mit ugrálsz?*

ugraszt ♦♦ ige ~ani

1. Ugrásra kényszerít valamit. *A békákat ugrasztja, ahogy köveket dobál a vízbe.* **2.** (bizalmas) Álamból hirtelen felébreszt valakit. *A seregben már hatkor ugrasztják az embert.* **3.** Valaki ellen tüzel, támadásra ingerel valakit, valamit. *Egymásnak ugrasztja őket, pedig békében megvoltak egymással. Nekem ugrasztotta a kutyáját.*

ugrat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Lovat) ugrásra készlet. *Rózsa Sándor a lovát ugratja.* **2.** (Lovas a lovával) valamerre vagy valami fölött ugrik. *Feljük ugrat a lovával. A lovas éppen árkot ugrat.* **3.** Támadásra, összetűzésre ingerel valakit. *Ne ugrasd őket, mert mindjárt összevereksznek!* **4.** Valótlant próbál elhíttetni valakivel, hogy megrétfálja. *Társai állandóan ugratják, mert olyan hiszékeny.*

ugrifüles ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (tréfás)

1. Nyúl. *A mesében az ugrifüles legyőzte a rókát.* **2.** Eleven, fiatal, tapasztalatlan személy, különösen gyermek. *Szia ugrifüles, ma milyen galibát okoztál?* (Jelzőként:) *Ne haragudj rá, hogy összetörte a poharat, ő még csak egy ugrifüles kisfiú!*

ugrjik ♦♦♦♦ ige ~ani vagy (ritka) ugorni

1. Valahonnan elrugaszkodva a levegőbe lendül. *Örömeiben nagyot ugrott. Fejest ugrik a medencébe. A bajnokság győztese két méter fölött ugrik. A lovak akadályt ugranak. Lóra ugrott, s elvágatott. A kutya a postásnak ugrott, ahogy az belépett a kapun.* **2.** (Tárgy) hirtelen, rugalmas mozgással a levegőbe emelkedik. *Kilyukadt a gumilabda, nem ugrik.* **3.** Szabályos mozgásban, gondolatmenetben valahány szakaszt, ütemet, részt kihagy. *Rossz a lemez, a lemezjátszó tije ezen a ponton ugrik. Ugorjunk, ezt a részt hagyjuk ki!* **4.** Hirtelen emelkedik. *Magasra ugrott a hőmérséklet, ahogy felkapcsolta a fűtést.* **5.** (bizalmas) Valamely sürgős céllal siet valahova. *Ugorj, hozz egy kalapácsot!* **6.** (régí) Gyorsan elmenekül. *Lengyel földre ugrott, nehogy fogságba essen.* **7.** (bizalmas) *Ugrik valamire: megsértődik, feldühödik valamin. Nem kell minden tréfára ugrani!* **8.** (szleng) Hirtelen odalesz, elvész. *Gyorshajtás miatt ugrik a jogsija.*

ugróiskola ♦ fn

A földre rajzolt négyzetekben való ugrálásból álló gyermekjáték. *A gyerekek ugróiskolát játszanak a házunk előtt a betonon.*

ugrótorony ♦ fn

1. Műugráshoz használatos magas állvány. *A műugrók felmászna az ugrótoronyba, hogy onnan a vízbe ugorva bemutassák gyakorlatukat.* **2.** Ejtőernyős ugrás oktatására, gyakorlására használt toronyszerű építmény. *Az ejtőernyősök az ugrótoronyból gyakorolják az ugrást.*

ügy I. ♦♦♦♦♦ mutató hsz

1. Valamilyen (meghatározott) módon. *Ne ügy fogd azt a kést!* **2.** Valamilyen (meghatározott) állapotban, körülmények között. *Púpos szegény, már ügy született. Minden ügy történt, ahogy vártam.* • *Volt ügy, hogy: megtörtént, hogy... Volt ügy, hogy fél órát késett. | Ügy volt, hogy...: az volt a terv, hogy... Ügy volt, hogy moziba megyünk. | Ügy van: igazad van. | (szépítő) Ügy maradt: állapotos lett.* **3.** (Meghatározatlan állapot, mód, körülmény jelölésére:) *Hol így, hol (meg) ügy beszél. Hímezett-hámozott, hogy így meg ügy, de ő nem vesz részt a dologban.* **4.** Valamilyen minőségben, szerepben. *Ügy mondom ezt, mint barátod.* **5.** Olyan nagyon. *A ló ügy megrúgta, hogy eltört két bordája.* (Erős érzelmi színezettel:) *Ügy szeretnék egy pohár vizet! (Esküben:) Isten engem ügy segéljen!* **6.** Akkor. *Csak ügy megyek, ha te is jössz.* **7.** (Fenyegetésben:) *Ügy bántsd a barátomat, hogy nagyon meg fogod keserülni!* **8.** Azt, az. *Ügy érzem, hogy sikerült a vizsgám. Ügy tudom, hogy holnap lesz az értekezlet. Ügy látszik, esni fog.* **9.** *Ügy sincs: különben sincs. Ne vedd meg, ügy sincs rá szükséged!*

ügy II. ♦♦♦♦♦ hsz

1. Körülbelül. *A disznó lehet ügy két mázsa. Ügy hat óra tájban találkozunk.* **2.** (Mód- vagy állapothatározó kiemelésére:) *Szeretem, mikor ügy halkán szól a zene.* **3.** (A cselekvés véletlen vagy felületlen voltának kifejezésére:) *Csak ügy megbotlottam, és elestem.* **4.** Különösebb cél nélkül. *Nem készültem hozzáatok, csak ügy felugrottam. Csak ügy mondtam.* **5.** (A cselekvés, történés erősségének kifejezésére:) *Vágtatnak a lovak, csak ügy dübörög a föld.*

ügy III. ♦♦♦♦♦ msz

1. (Helyeslés kifejezésére:) *Ügy, ügy!: teljesen igazad van.* **2.** (népi) (Nyomósításra:) *Hárman támadtak rá, ügy bizony!* (Ellenvetés-ként:) *Ügy ám, de miből fizessem ki?* **3.** (néha gúnyos) *Ügy?: valóban, igazán? Ügy? Azt hiszed, így jó lesz?* **4.** (Félreértés után a megértés jelzésére:) • *Vagy ügy: már értem. Mi ez a zaj? Vagy ügy! Benmaradt a macska.* **5.** (gúnyos) (Megütkezés kifejezésére:) *Ügy!: hát így áll a dolog. Ügy! Tehát megint hazudtál.*

ugyan I. ♦♦♦♦♦ hsz

1. (bizalmas) Bizony. *Engem ugyan be nem csapsz!* **2.** (bizalmas) (Csodálkozás, türelmetlenség kifejezésére:) *Vajon. Ugyan hová mehetett?* **3.** (Bizonytalanság kifejezésére:) *Ott van a helyén, ha ugyan el nem ment azóta.* **4.** (népi, régi) Alaposan, ugyancsak. *Ugyan megizzasztottál, míg utolértelek.*

ugyan II. ♦♦♦♦♦ ksz

1. Bár, noha. *Régi ugyan, de nekem jó. Nem fejezte ugyan be a munkát, de már nem sok hiányzik belőle.* **2.** (bizalmas) (Az előzővel ellentétes közlés bevezetésére:) *Megverték a társai, ugyan inkább csak megfenyegették, hogy elnászpángolják.*

ugyan III. ♦♦♦♦♦ msz

1. (Tiltakozás, méltatlankodás kifejezésére:) *Ugyan már, hagyd abba ezt az ostobaságot!* **2.** (Biztatás kifejezésére:) *Ugyan, ne kérsd már magad!* **3.** (Szerény kérés, kérdés bevezetésére:) *Ugyan nem mondaná meg, hogy hány óra van?* **4.** (népi) (Gyanakvás, helytelenítés kifejezésére:) *Ugyan bizony mit csinál itt kend?*

ugyancsak I. ♦♦♦♦ hsz

Nagyon is. *Ugyancsak sietnünk kell, ha nem akarunk elkésni.*

ugyancsak II. ♦♦♦ ksz

Szintén, is. *Elvitte a ceruzát, a radírt ugyancsak.*

ugyanis ♦♦♦♦♦ ksz (választékos)

Tudniillik. *Sajnos nem ihatok, ugyanis kocsival vagyok. Tartalékos volt a csapat, kapusunk ugyanis megsérült.*

ugye I. ♦♦♦♦♦ msz

(Igenlő választ várva:) *Eljössz, ugye?* (Választ nem várva:) *Ugye, hogy nem is fáj? Csodálkozol, ugye?*

ugye II. ♦♦♦♦ hsz

1. (Megerősítést, igenlést várva:) *Ugye jó lesz ez?* (Választ nem várva:) *Ugye megmondtam, hogy le fogod ejteni!*
2. (Töltelékszóként:) *Az emberek, ugye, mindenfélét beszélnek.*

úgyhogy ♦♦♦♦♦ ksz

(Következményes mondatban:) *Ennek következtében. Kevés a pénzünk, úgyhogy nem megyünk nyaralni.*

úgyis I. ♦♦♦♦♦ ksz

1. (Magyarázó mondatban:) Hiszen, különben is. *Nem érdemes sietni, úgyis csak a következő vonatot érjük el.* 2. (Ellenvetést tartalmazó mondatban:) *Akkor is. A szüleim hiába tiltják, úgyis elmegyek.*

úgyis II. ♦♦♦♦♦ ksz

Egyébként is. *Elmesélte, amit már úgyis tudunk.* (Beletörődés kifejezésére:) *Most már úgyis mindegy.*

úgymond ♦♦♦♦ msz

1. (választékos, gúnyos) (Idéző mondatban közbevetésként:) *Így szól. „Hadd látom, úgymond, mennyit ér A velszi tartomány”* (Arany J.: A walesi bárdok) 2. (bizalmas) *Ahogy mondani szokták. Folyik a letartóztatás, úgymond a „tisztogatás”.*

úgynevezett ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, –

1. Szakszerű megnevezéssel élve. *Egy sok vitorlájú, gyors járatú hajó, úgynevezett szkúner közlekedett a két sziget között.*
2. (gúnyos) *Állítólagos. Az úgynevezett jó fiúk valójában sokszor a legvásottabb csínytevők.*

úgysem I. ♦♦♦♦ ksz

Mert nem, hiszen nem. *Hiába kérleled, úgysem teszi meg.*

úgysem II. ♦♦♦♦ hsz

Semmiképpen sem. *Mindenki azt hitte róla, hogy úgysem veszik fel az egyetemre.*

uhu ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Nagy termetű, feltűnő tollfüleket viselő sárgásbarna bagoly. *Az uhu hajnalban és alkonyatkor vadászik, napközben sziklarésekben, fák üregében pihen. 65-70 centiméteres hosszúságával az uhu a legnagyobb európai bagoly.*

új ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Rövid ideje meglevő. *Új kocsit vett, a régit eladta.* • *Új termés:* idei termés. *Bőséges az új termés.* (népi) (Főnévi használatban:) *Az újból majd megadom a kölcsönt.* 2. Még nem használt, nem viselt (tárgy). *Ez az öltöny még teljesen új.* 3. Olyan (személy, hivatalnok), aki nemrég van valamilyen minőségben. *Az új képviselő egyben új házaspár is.* 4. A régít felváltó. *Az új év új helyzet elé állít bennünket.* (Főnévi használatban:) *Minden új érdekel.* 5. További, következő. *Újabb megpróbáltatások várnak rá. Az új tárgyalás időpontját még nem tűzték ki.*

újabb ♦♦♦♦ hsz

Az utóbbi időben. *Talán haragszik valami miatt, ugyanis újabb nem köszön.*

újból ♦♦♦♦ hsz

Újra. *Úgy látszik, kiengesztelődött, mert újból köszön.*

újdonság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Eddig nem ismert, egészen új dolog, pl. termék, árucikk. *Milyen újdonságok vannak a számítógépek piacán? Az újdonság erejével hat.* 2. Újszerűség. *Miben áll a vers újdonsága?*

újdonsült ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Olyan (személy), aki nemrég van mostani tisztségében, állapotában. *Az újdonsült igazgató intézkedései elárulták, hogy még nem ismeri beosztottjait. Az újdonsült férj gyakran visz virágot a feleségének.*

újesztendő ♦♦ fn (népi vagy választékos)

Újév. *Az újesztendő napján mindig meghallgatják a szüleim a bécsi újévi koncertet.*

újév ♦♦♦ fn

Az év első napja. *Újévkor sokan elhatározzák, hogy új életet kezdenek. Újévre malacot szoktak sütni.*

újhold ♦♦♦ fn

1. A Hold változásában az a szakasz, amikor a Földről nem látható. *Újholdkor a Hold sötét oldala fordul a Föld felé.* 2. A Hold keskeny, fordított C alakú sarlója. *Az újhold kevés fényt ad.*

újít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Új dolgokat talál ki. *Folyvást újítani kell. Rendszeresen újít, mindig új gyártási eljárást dolgoz ki.* 2. (ritka) Javítva változtat valamit vagy valamin. *Sokat újított a régi szabályzaton. Állandóan újítják a házirendet.* 3. (szleng) *Lop valamit. Újított egy bőrkabátot.*

ujj! ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Kéz vagy láb ízekre tagolt, kiágazásszerű, mozgatható végső nyúlványainak valamelyike. *Az ember keze, lába öt ujjban végződik. A hidegtől meggémberedtek az ujjaim.* | *A kesztyű ujjai:* az ujjakat fedő része. • (népi, bizalmas) *Isten ujjai:* intő jel. |

- Ujjat húz valakivel:* beleköt valakibe. *Nem jó ujjat húzni az erősebbekkel.* | *Az ujjai köré csavar valakit:* elbolondít. **2.** (rég) Hosszmérték, kb. 2,6 cm. *Egy láb 12 ujj.*
- ujj²** ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a
Felsőruházatnak a kart fedő része. *A kabát ujját ki kellene vasalni.*
- újjáéled** ♦ ige ~ni (választékos)
Új életre kel. *Tavasszal újjáéled a természet.* (átvitt) *Újjáéledt a barátságuk, pedig két éve nem találkoztak.*
- ujjas¹** ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
1. Ujjakkal ellátott. *Ujjas kesztyűben könnyebb dolgozni, mint ujjatlanban.* **2.** A kéz ujjaihoz hasonló. *Az ujjasan szeldelt levél a kéz ujjaira emlékeztet.*
- ujjas²** I. ♦ mn ~ak, ~at, ~an
Olyan (felsőruházat) amelynek a kart elfedő része, ujjja van. *Az ujjas pólót vedd fel, ma hűvös lesz! Ujjas dolmányt viseltek régen.*
- ujjas²** II. ♦ fn ~ok, ~t, ~a (népi)
Rövid kabát. *Hideg van, vedd fel az ujjasodat!*
- újjászületik** ♦♦♦ ige ~ni (választékos)
1. Új életre kel. *Napjainkban sok rég feledett hagyomány születik újjá.* **2.** Teljesen felfrissül. *A fürdő után valósággal újjászületik az ember.*
- újjé** ♦ isz
1. (Kitörő öröm kifejezésére:) *Ujjé, de pompás hely ez!* **2.** (Kérdésre válaszolva:) *No, sikerült a dolog? – Ujjé, de mennyire!*
- ujjlenyomat** ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
(Személy azonosításának eszközeként:) Az ujjhegy bőrének lenyomata. *A detektív az ujjlenyomat alapján bizonyította be a gyilkos bűnösségét.*
- ujjong** ♦♦♦♦ ige ~ani
Túlárado örömeiben féktelenül kiabál, ugrándozik. *A győzelem hírére mindenki ujjongott. Ujjongott a tömeg.* (átvitt) *Ujjongott a lelke, mert megtudta, hogy kisbabája lesz.* „*Veletek száguld, vív, ujjong a lelkem*” (Ady E.: Csák Máté földjén).
- újjkor** ♦♦♦ fn
1. Az európai történelemnek Amerika felfedezésétől, 1492-től az I. világháborúig, 1914-ig terjedő időszaka. *Az újjkor jellemzői a kapitalizmus, a munkásosztály kialakulása és a nagyarányú technikai fejlődés.* **2.** A földtörténetben a középkort követő korszak. *Az újjkorban jelentek meg az emlősök és alakultak ki a hatalmas hegyek.*
- újlatin** ♦ mn
A latin nyelvből származó, abból kifejlődött (nyelv). *Az olasz, a francia, a spanyol, a portugál és a román újlatin nyelvek.*
- újonc** ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
1. Első ízben bevonuló katona. *Az újoncok életét nem az őrnagyok, hanem az őrzetők szokták megkeseríteni.* **2.** Kezdő valamiben. *Ezen a téren még újonc, most tanulja a szakmáját.*
- újonnan** ♦♦♦♦ hsz
1. A legutóbbi időben. *Beköltözött újonnan vásárolt lakásába.* **2.** (bizalmas) Új állapotban. *Újonnan vette a nyaralót.*
- újra I.** ♦♦♦♦ hsz
1. A szóban forgó cselekvést, történést megismételve. *Újra esik az eső. Meggyógyult, újra járhat iskolába. Újra meg újra olvasd el, amíg kívülről nem tudod!* **2.** Még egyszer, de másképpen. *Újra meg kellett írnia a dolgozatot. Számold ki újra, mennyi tapéta kell!*
- újra II.** ♦♦♦♦ ik
1. Ismételten, megint. *Újrakezd, újrano, újrászánt, újraválaszt. Újra kell szántani a földet. A fű hamar újra fog nőni.* **2.** Ismét, de másképpen. *Újraépít, újraértékel, újragondol. Gondoljátok újra, érdemes-e belevágni az építkezésbe!*
- újrahasznosít** ♦ ige ~ani
(Hulladékot) újra felhasználhatóvá tesz. *A szelektív hulladékgyűjtők lehetővé teszik, hogy a papírt, fémeket, üveget és a műanyagot újrahasznosítsuk.*
- újság** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja
1. Hírlap. *Olvastad a mai újságot?* **2.** Újdonság. *Még újság a cseresznye, azért ilyen drága.* **3.** Hír. *Mi újság, mi hír róla? Tudod, mi a legnagyobb újság? Nincs semmi újság.* **4.** (ritka) Valaminek az új volta. *A dolog újsága lepert meg, még sose láttam ilyen modern épületet.*
- újságíró** ♦♦♦♦ fn
Újságírással hivatásszerűen foglalkozó személy. *Tényfeltáró újságíró lett egy napilapnál.*
- újságot** ♦♦♦ ige ~ni
Hírként mond valamit. *Lelkendezve újságotja a legújabb eseményeket.*
- újságos** ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. Újságárus. *Szaladj le az újságoshoz az esti lapért!* (Jelzőként:) *Az újságos fabódé előtt találkozunk!* **2.** Lapkihordó. *Volt már az újságos?* (Jelzőként:) *Az újságos fiatalember reggel hétkor jön.*
- újsütetű** ♦ mn ~ek, ~t, ~en
Újonnan keletkezett. *Előadta újsütetű elméletét. Újsütetű politikus, csak most kezdi a pályát.*
- ukmukfukk** ♦ hsz
Hirtelen, minden formaság nélkül. *Ezt nem lehet csak úgy ukmukfukk elintézni. Ahogy megjelent, úgyanúgy ukmukfukk eltűnt.*

ukrán ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

A zömében Ukrajnában élő, keleti szláv nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Az ukrán nemzet csak a közelmúltban vált függetlenné. A hopok ukrán tánc. Ukránul tanul. (Főnévi használatban:) Az ukránok és az oroszok könnyen megértik egymást. Beszél az ukránt?*

ulánus ♦ fn ~ok, ~t, ~a (rég)

Dzsidával fölfegyverzett lovas katona. *Az ulánusok sok csatát döntöttek el félelmetes lovasrohamukkal. (Jelzőként:) Két ulánus közlegény állt a kapuban kivont karddal. Megérkezett az ulánus kapitány tizenkét emberével. Két évig az ulánus ezred főhadnagya volt.*

ulti ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A máriás nevű kártyajáték bonyolultabb változata. *Az ulti olyan kártyajáték, amelyet általában hárman játszanak, magyar kártyával.* 2. (bizalmas) (Kártyajátékban:) Meghatározott szabályok szerinti utolsó ütés, illetve az így meghatározott ütőlap. *Megbukta az ulti. Piros ultim van.*

ultimátum ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Diplomáciai úton továbbított, határozott időhöz kötött követelés. *A szövetségesek ultimátuma szerint Iraknak január 15-ig feltétel nélkül ki kell vonnia csapatait Kuvaitból.* 2. (tréfás) Fenyegető (utolsó) felszólítás. *Ultimátumot intézett a főnökéhez: vagy felemelik a fizetését, vagy kilép a vállalatból.*

ultrahang ♦♦ fn -, ~ot, -

1. A hallható hangnál nagyobb frekvenciájú mechanikai rezgés. *Az ultrahang 20 kHz-nél nagyobb frekvenciájú hanghullám.* 2. (bizalmas) Ultrahanggal működő orvosi készülék, illetve az ezzel végzett vizsgálat. *Ultrahangra megyünk, hogy lássuk, hogy fejlődik a kistestvérem az anyukám méhében.*

un ♦♦♦♦ ige ~ni

Valakit, valamit érdektelennek, egyhangúnak érez. *Szörnyen unom ezt a vacak tévéműsört. Fárasztanak a vicceid, unlak.*

unalmas ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

Unalmat, érdektelenséget kiváltó. *Unalmas életet él, nem jár el sehova. Unalmasan telnek a napok. Milyen unalmas ez a könyv!*

unalom ♦♦♦♦ fn -, unalmat, unalma

Az a rossz közérzet, amikor semmi nem köti le az ember érdeklődését. *Majd megöl az unalom, nincs mit olvasnom. A beszélgetés unalomba fulladt, abba kellett hagyni.*

unatkoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

(Tartós) unalmat érez. *Ha unatkozol, és nincs kedved semmihez, gyere velem sétálni!*

uncia ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Angol súlymérték (28,35 g). *Az aranyat unciában mérik. Az uncia az angol font tizenhatod része.* 2. Koronként változó súlymérték. *Az unciát a XVII. századi Magyarországon is súly mérésére használták a kereskedelemben.* 3. Ilyen súlyú régi pénzegység. *Húsztallér, tíz gulden és öt uncia volt a múzeum tárlójában.*

undok ♦♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

1. Undorító, visszataszító. *Undok látvány volt az elgázolt madár teteme.* 2. Nehezen elviselhető viselkedésű. *Undok fráter, soha nem köszön vissza. Undok, kötekedő hangon szólott hozzám.* 3. Alávaló. *Undokul viselkedett, amikor beárulta a társát.*

undor ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~a

1. Undorító dologtól kialakuló rossz testi érzés. *A sok vér láttán undort érzett. Elfog az undor, ha csak ránézek.* 2. Erkölcsileg alávaló cselekedet keltette rossz lelki érzés. *E gyáva gaztett undort kelt.*

undorító ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Testi, lelki undort keltő. *Undorító alak ez az áruló. Undorító bűz volt a trágyadomb közelében.*

undorod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Undorodik valamitől, valakitől: utálatot, undort érez valami, valaki iránt. *Undorodom a hazugságtól. Undorodik a varangytól. Undorodom a pálpusztai sajtól, felfordul tőle a gyomrom. Undorodik az osztálytársától, mert árulkodós.*

unió ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (Politikai) szövetkezés. *A két párt választási unióra lépett.* 2. Államszövetség. *1848-ban a tizenkét pont egyik követelése: unió Erdéllyel.* 3. (Tulajdonnév helyettesítésére:) Európai Unió. *Az idén beléptünk az unióba.*

unitárius ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, -

1. A Szentháromság tanát tagadó protestáns (egyház), illetve ezzel kapcsolatos, ehhez tartozó. *Az unitárius vallás hívei az unitárius templomban gyűlnek össze. Dávid Ferenc alapította az unitárius felekezetet a XVI. században.* 2. (Főnévi használatban:) Ilyen vallású személy. *Erdélyben sok az unitárius.*

unoka ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Valaki gyermekének a gyermeke. *A nagymama mindig friss süteménnyel várja az unokáit.* 2. Leszármazott, kései utód, eszmei örökös. *„Hol sírjaink domborulnak, unokáink leborulnak” (Petőfi S.: Nemzeti dal). „Dózsa György unokája vagyok én” (Ady E.: Dózsa György unokája).*

unokabátya ♦♦ fn

A szülő testvérének általában idősebb fiúgyermeke. *Kedvenc unokabátyám az apai nagynéném fia.*

unokafivér ♦ fn (választékos)

Férfi unokatestvér. *Két unokafivére van, egy unokabátyja és egy unokaöccse.*

unokahúg ♦♦♦ fn

1. Fiatalabb női unokatestvér. *Anyukám húgának kislánya született, ő az első unokahúgom.* 2. A testvér leánya. *Az öcsém lányai az unokahúgaim, és tudják már, hogy én a nagynénjük vagyok.*

unokanővér ♦♦ fn

(Idősebb) női unokatestvér. *Csak unokafivéreid vannak, vagy vannak unokanővéreid is?*

unokaöcs ♦♦♦ fn

1. Fiatalabb férfi unokatestvér. *A nagynéném fia, az unokaöcsém egy évvel fiatalabb nálam.* 2. A testvér fia. *Én vagyok a keresztanyja az unokaöcsémnek, a nővérem kisfiának.*

unokatestvér ♦♦♦♦ fn

A szülő testvérének gyermeke. *Születésnapomra eljött minden unokatestvérem, mind a két nagynéném gyerekei. A másodfokú unokatestvérem az édesapám unokatestvérének a gyereke.*

unos-untalan ♦♦ hsz

Kellemetlenül, terhesen gyakran. *Unos-untalan ismételteti intelmeit, hogy hogyan viselkedjünk.*

unott ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Unalomtól kedvetlen. *Unott hangon szólt a telefonba. Unott viselkedésével elrontotta a társaság hangulatát. Unott arccal bámulja a tévét.*

unszol ♦♦♦ ige ~ni

Valamilyen cselekvésre kérlel valakit. *Ne unszolj már annyit! Evésre unszol, mert sokat fogytam.*

untat ♦♦♦ ige ~ni

Unalmat kelt valakiben. *Bevallom, untatott ez a regény, abbahagytam az olvasását. Nem szeretném untatni önöket.*

untig ♦♦ hsz

1. (bizalmas) Nagyon is, teljesen. *Untig elég lesz erre egy százas.* 2. (ritka) Az unalomig sokszor. *Untig beszéltek csip-csup ügyekről. Untig ezt hajtogatja.*

úr ♦♦♦♦♦ fn urak, urat, ura

1. A gazdasági és politikai hatalom birtokosa, a társadalom vezető rétegéhez tartozó férfi. *Az urak palotákat építenek maguknak. Öltözékén, viselkedésén is látszik, hogy igazi úr. „Én voltam Úr, a Vers csak cifra szolgál” (Ady E.: Hunn, új legenda).* 2. (Udvarias megszólításaként:) *Tanár úr, mérnök úr, doktor úr, miniszter úr.* (Címzésben:) *Horváth Mihály úrnak.* (Udvarias magázásként:) *Rám vár az úr? Mit parancsol, uram?* (Udvarias említésenként:) *Nem én következem, az a két úr előbb jött.* 3. Az, aki parancsol. *Ki az úr a háznál?* • *Ura magának: fegyelmezi magát, tud viselkedni. Ha iszik, nem ura magának, nem tud magának parancsolni. | Úrrá lesz valakin, valamin: legyőzi. Sikerült úrrá lennie az indulatain. Úrrá lett rajta a félelem.* 4. (rég) Munkáltató. *Az inas tíz évig szolgált az urát.* 5. (népi) Valakinek a férje. *Ebben a házban lakik Tóthné meg az ura. Nincs itthon az uram.* 6. (Tulajdonnévszerűen:) Isten, Jézus. *Dicsérjétek az Urat! Az Úr Jézus Krisztus adjon nektek békeséget.* 7. Hatalom, erő. *A pénz nagy úr. A szükség is nagy úr.*

uradalom ♦♦♦♦ fn uradalmak, uradalmat, uradalma

1. Egy központból igazgatott nagybirtok. *A hercegi uradalom központjában a hercegi család áll kastélyával.* 2. (rég) Tartomány, ország. *Milyen uradalom a franciák országa?*

ural ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Hatalmában tart valamit, központi helyet foglal el. *Uralja a helyzetet, nem történhet semmi baj. A vár uralja a vidéket.* 2. (rég) Urának tekint. *Kit uraltok, jobbágyok, ki az uratok?*

uráli ♦♦ mn ~ak, ~t, ~

1. Az Urál hegységben, illetve a környékén levő. *Nehezen viselte az uráli éghajlatot.* 2. (Nyelvtudományi használatban:) A finnugor és a szamojéd nyelvekből álló nyelvcsaláddhoz tartozó, vele kapcsolatos. *Az uráli nyelveket Ázsiában és Európában egyaránt beszélik.*

uralkod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Monarchiában) államfői hatalmat gyakorol. *Japánban császár, Spanyolországban király, Luxemburgban nagyherceg uralkodik.* 2. Akaratát érvényesíti. *Vaskézzel uralkodik tanítványai fölött. Náluk az asszony uralkodik.* • *Uralkodik magán: türtőzteti magát. Kérem, uralkodjék magán!* 3. (választékos) Mesterien bánik valamivel. *A művész tökéletesen uralkodik a hangszerén.* 4. (választékos) (Kiemelkedő tárgy) már meszszirol látszik. *Magányos faóriás uralkodik a sík vidéken.*

uralkodó I. ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

1. Fejedelmi méltóságú. *Az uralkodó herceg az államfő.* 2. (választékos) Általánosan elterjedt, jellemző. *Az uralkodó hangulat jó volt az osztályban. Sokáig uralkodó nézet volt, hogy a Nap kering a Föld körül.*

uralkodó II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Monarchikus állam feje. *Megkoronázták az uralkodót.*

uralkodóház ♦♦ fn

Monarchikus államban az a család, amelyből az uralkodók származnak. *Első uralkodóházunk az Árpád-ház volt. A Habsburg uralkodóház Ausztrián kívül Spanyolországban is uralkodott.*

uralom ♦♦♦♦ fn uralmak, uralmat, uralma

1. Hatalomgyakorlás. *Magyarországon alkotmányos uralom van. A török uralom 150 évig tartott. A kis afrikai országban újból a katonák jutottak uralomra.* 2. (választékos) Valaminek döntő befolyása, szerepe. *A pénz uralma rabszolgává teszi az embereket.*

urambátyám ♦ birtokos személyjeles fn (rég) népi

(Idősebb férfi bizalmas, udvarias megszólításaként:) *Urambátyám is velünk tart?*

uramfia ♦ isz (népi)

1. (Csodálkozás kifejezésére:) *Uramfia, ki van itt!* 2. (Tanácstalanság kifejezésére:) *Uramfia! Merre menjek, mihez fogjak most?*

urán ♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. Ezüstfehér színű, radioaktív nehéz fém elem, uránium. *Az urán maghasadásával energia keletkezik.* 2. Az uránium nevű kémiai elem valamelyik érce. *Magyarországon is bányásznak uránt.*

uraság ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Úri életmód. *Könnyen beleszokott az uraságba.* 2. (rég.) Előkelő férfi. *Hatlovas hintón megérkeztek az uraságok. Uraságoktól levetett ruhákban jár.* (Udvarias magázásként:) *Mivel szolgálhatok uraságodnak?* 3. (rég.) Földesúr. *A szegény jobbágy robotmunkával is tartozott az uraságnak.*

urbanizáció ♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. A települések ellátása infrastruktúrával, a társadalmi-gazdasági tevékenység zavartalanságát biztosító alapvető létesítményekkel. *Az urbanizáció a mi kisvárosunkat is elérte: minden utcában csatornáztak, és megnyílt az új könyvtár is.* 2. A városi életmód, illetve az annak megfelelő magatartás. *Az urbanizáció hátránya, hogy egyre kevesebbet mozgunk.* 3. Az a folyamat, amelynek során a lakosság egyre nagyobb része él városban. *Az urbanizáció miatt a nagyváros körüli falvak hozzánttek a városhoz.*

úrhatnám ♦ mn ~ak, ~at, ~ul (rosszalló)

Uraskodó, az urakat majmoló. *Úrhatnám viselkedése, szokásai visszatetszést keltenek. Molière népszerű vígjátékot írt egy úrhatnám polgárról.*

úrhölgy ♦♦ fn

1. (rég.) Úrinő. *Az úrhölgyek ezen a tavaszon kezdtek csipke napernyőt hordani.* 2. (választékos) (Kissé régies levélcímzésben vagy hivatalos megszólításban:) *Kovács Judit úrhölgy részére.*

úri ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Az előkelők, vagyonosok társadalmi rétegébe tartozó, arra jellemző. *Úri családból származik. Úri dáma. Úgy eszik késsel-villával, mint egy úri kisasszony. Ez valami úri huncutság. Itt úri dolgod lesz.* 2. (kissé régi) Férfiak számára való. *Úri divat. Úri szabó dolgozik a földszinti műhelyben, sok férfi jár hozzá.*

úriember ♦♦♦♦ fn

1. Az úri társadalomhoz tartozó férfi. *Csak úriemberek járhatnak ebbe a klubba.* 2. Kifogástalanul viselkedő, jellemes, megbízható férfi. *Asszonyom, az ön fia igazi úriember, mindig megfelelően viselkedik.*

úrinő ♦♦ fn

1. (rég.) Az úri társadalomhoz tartozó nő. *A vidéki úrinők télen beköltöztek a városba.* 2. Kifogástalan jellemű és viselkedésű nő. *Mindig is úrinő volt.*

urna ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Szavazatok gyűjtésére használatos, felül nyílással ellátott nagyobb papír- vagy fadoboz. *A kitöltött szavazócédulát be kell dobni a választási urnába.* 2. Halott hamvait tartalmazó edény. *A halotti urnát a kolumbáriumban helyezték el.* 3. Nagy, öblös váza. *Egy nagy, díszes, kőből készült urna állt a teraszon, tele virágokkal.* 4. (rég.) Persely. *Aprópénzt dobott az urnába.*

úrnő ♦♦♦♦ fn (rég.)

1. (Nemesi vagy nagypolgári) ház asszonya. *Beszélje meg az úrnővel, mit adunk vacsorára! A bejáratnál a ház úrnője fogadta a vendégeket.* 2. (Úrinőnek, különösen asszonynak szóló levél címzésében:) *Kosáry Katalin úrnőnek.*

úrvacsora ♦♦ fn

(A protestáns vallásban:) Az utolsó vacsorára emlékeztető szertartás, amelyben a hívek Jézus testét és vérének jelképező kenyeret (ostyát) és bort vesznek magukhoz. *Az evangélikus vallás csak két szentséget ismer el a katolikusokkal szemben: a keresztséget és az úrvacsorát.*

usánka ♦ fn ~k, ~t, ~ja (kissé régi; Ka)

Lehajtható fülvédőjű szőrmesapka. *Jó, hogy az usánkádát vetted fel, különben lefagyna a füled.*

uszadék ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Folyóvíz sodorta tárgy. *Ha árad a folyó, több az uszadék. A partra sodródott uszadék, akár gally, akár deszka, kiszárítva jó tüzelőanyag.*

uszály ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Ruhaneműnek, rendszerint szoknyának hosszan elnyúló hátulsó része. *A ruha uszálya a földet söpri. A királyi palást uszályát apródok viszik.* (átvitt) *Az üstökös uszálya valójában vízgőz.* 2. Motor nélküli, teherszállító vízi jármű. *Az uszályokat vontató- vagy tolóhajó mozgatja.* 3. (gúnyos) Valakit szolgálalkúen követő csoport. *A főnöke uszályába került. Ő is az igazgató uszályába tartozik.*

úszik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Ember vagy állat) vízben vagy víz felszínén a kéz és láb ritmikus mozgásával vízszintesen halad. *A vidra kiválóan úszik.* 2. (Tárgy) a víz felszínén halad. *Hajó úszik a Dunán. Egy deszka úszik a part felé.* 3. Sportként üzi az úszást. *Három éve úszik, már több versenyt megnyert.* 4. Lebegve halad a levegőben. *Ökörnyál úszik a rét fölött, ebből látszik, hogy már ősz van.* 5. (bizalmas) Vízben áll, víz borítja. *Befolyt az esővíz, úszik a pince.* • *Valamiben úszik:* valami elborítja. *Arca veritékben úszik. Fényárban úszik a színpad.* 6. (bizalmas) Bővelkedik valamiben. *Nyakig úszik a jólétben, boldogságban. Úszik az adósságban.* 7. (bizalmas) Elvész. *Rosszul fektettem be, úszik a pénzem.*

uszít ♦♦♦ ige ~ani

1. (Idomított állatot) támadásra utasít. *Uszítja a kutyáját, hogy ugorjon rá a betörőre.* 2. Valakit, valakit ellenséges magatartásra ingerel (valakivel, valakikkel szemben). *Háborúra uszít ezzel az újsággal. A kisebbségek ellen uszítja a tömeget.*

úszkál ♦♦♦ ige ~ni

1. Rendszertelenül fel-alá úszik. *Fél délután úszkál a medencében.* 2. Folyadék felszínén ide-oda sodródva lebeg. *Pincér! Egy döglött légy úszkál a levesemben.*

uszkár ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Kis termetű, fürtös fekete, fehér vagy szürke szőrű kutya(fajta). *Az uszkárok szőrét közepén rövidre nyírják, elöl és hátul hosszúra hagyják. Faustnak az ördög fekete uszkár alakjában jelent meg először.*

úszó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Úszni tudó, illetve versenyszerűen úszó személy. *A válogatott úszók edzőtáborban készülnek.* (Uszodai feliratban:) *Mély víz, csak úszóknak.* „A kor folyam, mely visz vagy elmerít. Úszója, nem vezére az egyén” (Madách I.: Az ember tragédiája). 2. Uszony. *A halak úszók segítségével haladnak a víz alatt.* 3. Horgászsinorra szerelt, a víz színén lebegő bójácska. *Mozog az úszó, kapás van!* 4. (Hajózás nyelvén:) Bója. *A piros úszó mellett hajózóút-szűkület; hajóvonták találkozása tilos!*

uszoda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Egy vagy több úszómedencéből, öltözőkből, kiszolgáló helyiségekből stb. álló (sport)létesítmény. *Bérltet váltottam az uszodába. Fedett uszoda, itt nem fázunk meg télen.*

úszóhólyag ♦ fn

A halaknak a vízben való lebegést biztosító hólyagszerű, hártás falú szerve. *Haltisztításkor nagyanyám mindig a macskának adja az úszóhólyagot.*

uszony ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Halak, cetek mozgásszerve. *A cápa uszonyából finom levest lehet főzni.* 2. A béka talpára hasonlító, gumiból készült lábbeli. *A könnyűbűvárok lábukra uszonyt húznak, hogy gyorsabban tudjanak haladni a víz alatt.*

út ♦♦♦♦♦ fn utak, utat, ~ja

1. A szárazföldi közlekedés számára kialakított, egyenletes szélességű sáv. *A megnövekedett autóforgalomnak új utakat kell építeni.* „Hé, paraszt! melyik út megyen itt Budára?” (Arany J.: Toldi). (Címzésben:) *Andrássy út 60.* • *Járt út: a)* amelyen sokan járnak *b)* olyan eljárás, amelyet sokan követnek. | *Utat nyit valaminek:* lehetőséget ad. *Az új rendelet utat nyithat a fejlődésnek.* | *Utat téveszt:* eltéved. 2. Az a vonal, pálya, amelyen valaki vagy valami halad, illetve haladni szokott. *A lövedék útja kiszámítható. Az árut vízi úton szállítják.* • *Az útjában áll* vagy *van:* akadályozza (valaminek a megtételében). *Nem helyes, ha a szülő a gyereke útjába áll.* 3. Utazás. *Egy napi út odáig.* • *Úton van: a)* utazik. *Már két órája úton vagyunk és alig haladunk néhány kilométert.* *b)* (gyermek) nemsokára megszületik. *Már úton a második babájuk.* | *Útban van valami:* akadályoz a mozgásban. *Útban van ez a szekrény, nem férek el tőle.* | *Útban van valahova:* nemsokára megérkezik. *Útban vagyok hozzátok, de kicsit késni fogok.* 4. Valaminek a saját folyamata. *Minden megy a maga útján. Az élet útja kiszámíthatatlan.* 5. Valamely cselekvés, törekvés irányvonala, módja. *Gondold meg, hogy az erény vagy a bűn útját választod!* *Az érvényesülés útja nem lehet az, hogy másokon átgázolunk.* 6. Módszer, eljárás. *A nézeteltérést diplomáciai úton oldották meg. A vitát törvényes úton szeretné rendezni.* 7. Lehetőség valaminek az elérésére. *Új utat keres a probléma megoldására.*

utal ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Hivatkozik, rámutat valamire. *Az ügyvel kapcsolatban az ilyen esetekre vonatkozó törvénycikkre utalt. Az események arra utalnak, hogy...* 2. (választékos) Irányít. *Részletesebb felvilágosításért a gép használóját a mellékelt kézikönyvhöz utaljuk.* 3. • *Valakire, valamire van utalva:* rászorul, tőle függ (a megélhetése). *Teljesen ránk van utalva, nélkülnk semmire se menne.* 4. (hivatalos) Továbbít, továbbküld valamit, valakit. *A pénzt a számlájára utaltuk. A súlyos beteget kórházba utalták.*

utál ♦♦♦♦♦ ige ~ni

Irtózik valamitől, valakitől. *Utálok a pókokat! A gyerek utálja a spenótot. Miért utálsz az idegeneket?*

utálatos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Undorító. *Utálatos féreg volt az almában.* 2. (bizalmas) Kiállhatatlan. *Utálatos alak. Ne légy már ilyen utálatos!*

utalvány ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Hivatalos irat, amelyre kifizetik a rajta feltüntetett összeget. *A pénzt postai utalványon kaptam meg.* 2. Valamely szolgáltatás igénybevételére feljogosító nyomtatvány. *Az utalványért meghatározott értékű árucikket vásárolhatunk, vagy szolgáltatást vehetünk igénybe. Vásárlási utalványt nyertem. Nem készpénzzel fizetek, hanem utalvánnyal.*

után ♦♦♦♦♦ nu

1. Valamit gyalog vagy szemmel követve. *A kiscsibék a kotló után mennek. Az elgurult labda után szalad, hogy elérje. A távozó után nézett.* 2. Valamit időben követően. *Óra után találkozunk. Éjjel kettő után fektüdtem le.* 3. Valaminek a helyén, annak elmúltával. *A kávéspohár után folt maradt a terítőn.* 4. Valakit, valamit nagyságban, értékrendben követve. *A katonai rangsorban a tizedes után jön a szakaszvezető.* 5. Valakihez, valamihez igazodva. *Hallás után játszik a zongorán.* (bizalmas) *Természet után fest. A kutyák leginkább szaglás után tájékozódnak. Mérték után készült cipőben jár.* | *Valaki után szabadon:* öt nem pontosan idézve. *Az improvizációnak ezt a címet adta: Mozart után szabadon.* 6. Valamit alapul véve. *Mindenki a jövedelme után fizet adót. Három gyerek után kap családi pótlékot.* 7. Valakinek a megnyerésére, valaminek a megszerzésére törekedve. *Munka után jár. A lány után jár, igyekszik meghódítani.* (Vonzatként:) *Epekedik, sóvárog valaki, valami után: nagyon vágyik rá. Évek óta sóvárog egy új autó után.*

utána I. ♦♦♦♦♦ személyragos hsz

1. Az adott személy, dolog után. *Utánatok mi kerülünk sorra. Befejezem a munkát, utána szabad vagyok.* 2. Térben, időben valami után. *A beteg utána van a krízisnek.* (ritka) *Nekiiramodott, utána a többieknek.*

utána II. ♦♦♦♦ ik

1. Térben követve. *Utánafordul, utánakiabál, utánasiet. Siess utána, még nem járhat messze!* 2. Utólag, pótlólag. *Utánapótol, utánarendel, utánatölt. Rendelj utána a képeslapokból, mert már mind elfogyott.* 3. Valakit, valamit utánozva. *Utánacsinál, utánaénekel, utánamond. Édesanyja megmutatta, a kislány pedig utána próbálta csinálni a mozdulatot.* 4. Ellenőrzésképpen megismételve. *Utánamér, utánaszámít, utánaszámol. A tanár mindig mérjen és számoljon utána, hogy lássa, jól csinálták-e a gyerekek a feladatot.* 5. Valaminek a kiderítésére, elintézésére. *Utánanéz, utánajár. Utána fog járni, hogy mikor nyújthatja be a pályázatot.*

utánajár ♦♦ ige ~ni

1. (rég) Nyomon követ. *Mindenütt utánajárt, nehogy szem elől tévessze.* 2. *Utánajár valaminek:* felderítve elintézi. *Majd én utánajárok a dolognak. Járj utána, hol lehet ilyen alkatrészt venni!*

utánanéz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. *Utánanéz valakinek:* tekintetével követ valakit, valamit. *A fiú utánanézett a távolodó lánynak.* 2. Ellenőriz, kiderít valamit. *Nézzetek utána, kívül áll kapcsolatban!* 3. *Utánanéz valaminek:* igyekszik valamiről pontos információkat szerezni. *A szó jelentésének utána kell nézni a szótárakban, meg kell tudni, mit jelent pontosan.*

utánaszámol ♦ ige ~ni

Ellenőrzésül újra megszámol valamit. *A pénz mind megvan, utánaszámoltam. Valami hiba van a számításban, utána kell számolni.*

utánoz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakihez hasonlóan igyekszik viselkedni. *A gyerek mindenben az apját utánozza. Idegen szokásokat utánoz. Engem utánoztok, csibészek?* 2. Gépiesen ismételi valamit. *A papagáj nem beszél, csak utánozza az emberi hangot.* 3. Hamisít valamit. *A tokaji aszút több országban is utánozzák.*

utánzat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Rendszerint megtévesztő szándékkal készített másolat. *A festmény nem eredeti, csak ügyes utánzat.*

utas ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Az az ember, aki utazik. *A gépkocsi utasai nem kötötték be magukat. Kérem az utasokat, húzódjanak a kocs belsejébe. A fáradt utasok itt szoktak megpihenni.*

utasít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (hivatalos) Utasítást ad valaminek az elvégzésére. *A igazgató utasítja alárendeltjeit a szabályzat betartására.* 2. (rég) Küld valakit valahova. *Az érdeklődőt hozzáad utasítottam. Egy járókelő utasított ide minket.* 3. (választékos) Utal valamire (valaki számára). *Az olvasót a kritikai kiadáshoz utasítjuk.* 4. (Sportnyelvben:) • *Maga mögé utasít valakit:* megelőz, elhagy. *A versenyző mindenkit maga mögé utasított.*

utasítás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valaminek a végrehajtására vonatkozó rendelkezés. *A parlament döntött a törvény végrehajtási utasításáról.* 2. Valaminek a használatára vonatkozó tájékoztatás. *Figyelmesen olvasd el a használati utasítást, mielőtt bekapcsolod a mosógépet!* 3. Az a cselekvés, hogy valakinek nyomatékosan feladatot adnak, valakit valahova küldenek. *A nagykövet megkapta az utasítást, hogy azonnal induljon új állomáshelyére. Apám utasítása volt, hogy ássuk fel a kertet.* 4. Számítógépes program végrehajtásának egy lépését meghatározó egység. *A mentési utasítás után zárd csak be a dokumentumot!*

utász ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Hidak, utak stb. építésére kiképzett műszaki alakulathoz tartozó katona. *Az utászok hidat vernek a folyón.* (Jelzőként:) *Az utász zászlóaljhoz osztották be.*

utazjik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Járművön) nagyobb utat tesz. *Trolibuszal utazom a munkahelyemre. A Szaharában inkább csak teveháton lehet utazni. Szatmárba utazik a rokonokhoz.* 2. (bizalmas) *Utazik valamiben:* foglalkozik valamivel. *Most miben utazol? Évek óta használtautó-kereskedésben utazik.* 3. • (bizalmas) *Utazik valakire:* kellemetlenkedik valakinek. *Utazik rám a matektanár. | Utazik valamire:* meg akarja szerezni. *Lányom, az a fiú csak a lakásodra utazik.*

utazó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Az, aki valahova utazik, utas. *Az utazók menetjegyét a kalauz ellenőrzi.* (Jelzőként:) *A Balatonhoz utazó nyaralók dugig megtöltötték a vonatot.* 2. (rég) Ügynök. *Kereskedelmi utazóként dolgozik.* 3. Felfedező. *Afrikának jó néhány ismeretlen vidékét magyar utazók járták be először.*

utca ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Házsorok közötti (keskenyebb) útvonal. *Órákig ödögött a belváros szűk, zezugos utcáin.* (átvitt) *A huszárok utcát vágta a tömegben.* • *Utcán át (árusít):* nem helybeni fogyasztásra, hanem elvitelre. *Ez a gyorsbűfő csak az utcán át árusít.* 2. (Kifejezésekben:) • *Az utcára teszik:* a) lakásából kilakoltatják. *Három kicsi gyermekével az utcára tették.* b) munkahelyéről elbocsátják. *Húsz év munkaviszony után most az utcára tették.* | *Az utcára kerül:* a) elveszti az állását. *Nem mer vitatkozni a főnökével, fél, hogy az utcára kerül.* b) (nő) elzúllik. *Mikor elhagyta a férje, az utcára került.*

útelágazás ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Út két vagy több ágra való szétválása. *Melyik turistajelzésen induljunk el az útelágazásnál?*

úti ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~

1. Utazással kapcsolatos. *Úti okmányok nélkül nem indulhatsz hosszabb útra. Egész este ausztráliai úti élményeiről mesélt.*
2. Az úton található. *Úti por lepte be a cipőjét.*

útikalauz ♦♦♦ fn

1. Útikönyv. *Az útikalauzt becsomagoltad?* 2. Az az ember, aki az úton vezet, kalauzol. *Az útikalauz nélkül nem lehet felmászni a csúcsra.*

útikönyv ♦♦♦ fn

Olyan könyv, amely leírja valamely terület nevezetességeit, látnivalóit. *Ha idegen tájakat akarsz felkeresni, vigyél magaddal útikönyvet!*

útján ♦♦♦♦ nu

1. Valakinek, valaminek a közreműködésével, közvetítésével. *A szomszédok útján értesült az esetről. Az AIDS főleg vér útján fertőz.* 2. Valamilyen eljárással. *Árverés útján jutott a festményhez. Apróhirdetés útján találkoztak, így ismerkedtek meg.*

útlevél ♦♦♦♦ fn

Külföldi utazásra jogosító fényképes okmány. *Az országhatár átlépésekor általában fel kell mutatni az útlevelet.*

útmutatás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A követendő eljárás megmutatása. *A szerelő útmutatása szerint használjuk mostantól a mosogatógépet.*

utóbb ♦♦♦♦ középfokú hsz

1. Később. *Utóbb kiderült, hogy igaza volt. Előbb vagy utóbb pórul jár.* 2. (népi) Végül. *Még utóbb ő fog ránk haragudni, pedig ő sértett meg minket.*

utód ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

1. (Közvetlen) leszármazott. *Mátyás királynak nem volt törvényes utóda.* 2. Valakit valamilyen tisztségben követő személy. *Még életében kijelölte utódját.* 3. *Utódok:* a későbbi nemzedék vagy nemzedékek. *Az utódok elherdálták az örökséget.*

utódlás ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a tény, hogy valaki birtoklásban utódként követ valakit. *A király halála után nagy harc tört ki az utódlás körül.* 2. Az a tény, hogy valaki tisztségben utódként követ valakit. *Az igazgató utódlásáról még nem tudni semmi bizonyosat.*

utóirat ♦♦ fn

A levél befejezése után hozzátoldott rövid közlemény. *Az aláírással még nincs vége a levélnek, van itt alul egy utóirat is.*

utókor ♦♦♦♦ fn

1. Későbbi kor vagy korok. *Az épületből semmi nem maradt az utókorra.* 2. Későbbi nemzedék. *Az utókor többre értékelte munkásságát, mint kortársai.*

utólag ♦♦♦♦ hsz

Amikor az események már lezajlottak. *Utólag könnyű okosnak lenni.*

utolér ♦♦♦ ige ~ni

1. (Hátul levő személy, dolog) eléri az előtte levőt. *Siessünk, mindjárt utolérnek bennünket! Hiába igyekezett, utolérte az északról érkező eső.* 2. (Jelenség, állapot) elér valakit. *Hiába szedett vitamint, mégis utolérte az influenza. A Pillangókisasszony című operában utolérte az átok a japán gésát, aki elhagyta ősei hitét.* 3. Valakivel, valamivel azonos szintre jut. *A gépkocsigyártásban Japán utolérte az Egyesült Államokat, sőt le is hagyta.*

utoljára ♦♦♦♦ hsz

1. Utolsónak, utolsóként. *A legérdekesebbet hagytam utoljára. Mindenki itt van már, megint utoljára érkeztünk.* 2. Utolsó ízben. *Karácsony előtt beszéltem vele utoljára. Utoljára kérdezem, többször nem!* 3. Végül. *Sokáig tanakodtak, utoljára mégiscsak megmaradtak az eredeti elgondolás mellett.* 4. (ritka) Végére. *Meglátjátok, utoljára még neki lesz igaza! Utoljára is hogy kerül maga ide?*

utolsó ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. (Térben:) Valaminek a tulsó szélén, végén levő. *A saroktól az utolsó házban lakik.* 2. (Időben:) Legkésőbbi, legvégső. *Ez az utolsó alkalom. Ő az utolsó gyermek a családban. Ezek voltak az utolsó szavai, mielőtt meghalt. A vádlott az ítélet kihirdetése előtt él az utolsó szó jogával. Ez az utolsó szavam, elhatározásom végleges.* 3. Olyan, ami, aki utoljára megmaradt. *Az utolsó szivart is elővette a dobozból. Az utolsó mohikán. Kiitta az utolsó cseppig.* 4. Valamiben mindenki más után következő. *Az osztályban én vagyok az utolsó matekos. „Az utolsó hajdú vagyok Hajdú vármegyében” (népdal).* 5. Hitvány. *Ő egy utolsó gazember!* (Főnévi használatban:) *Te utolsó!*

útonálló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Az a bűnöző, aki a feltartóztatott utasokat rabolja ki. *Az erdőben útonállók támadták meg, és mindenét elvették.*

utónév ♦♦♦ fn (hivatalos)

A családnevet követő, a gyermek születésekor választott tulajdonnév. *Vezetékneve Réz, utóneve Jeromos.*

úton-útfélen ♦♦ hsz

Mindenütt. *Úton-útfélen terjeszti a pletykát, már az egész ház tud róla.*

utóvizsga ♦♦ fn

Egyetemen, főiskolán a vizsgaidőszak után letett (javító)vizsga. *Sajnos, az utóvizsgálója sem sikerült, félvélet kell ismételnie.*

útravaló ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Úti élelem. *Fiacskám, csomagoltam neked egy kis útravalót a kirándulásra.* 2. (ritka) Útiköltség. *Itt egy ezres útravalónak.* 3. (választékos) Emlék. *Elutazásom előtt ezt a gyűrűt adta útravalóul.*

útszéli ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~n vagy ~en

1. Út szélén levő, növény. *Az útszéli gyom úgy megnőtt, hogy már kaszálni kell.* 2. (választékos) Durva, közönséges. *Útszéli hangnemet használt nyilatkozatában.*

úttest ♦♦♦♦ fn

Közlekedés céljából, rendszerint kőből vagy aszfaltból épített, egyenletes szélességű sáv, illetve ennek az a része, amelyen a járművek haladnak. *Az úttest mindkét oldalán volt elkülönítve bicikliút. Az úttesten lehetőleg a zebrán menj át!*

úttörő I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

Újszerűségével példát mutató, a későbbi fejlődést elősegítő. *Úttörő kezdeményezése nagy sikert aratott.*

úttörő II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (választékos) *Valaminek az úttörője:* előfutára, illetve élenjáró kutatója. *Franz Mesmer, német származású, de Párizsban praktizáló orvos volt a hipnózis egyik úttörője a XVIII. század végén.* 2. (kissé régi) A szovjet mintára 1946-ban alapított úttörőmozgalom 10–14 éves tagja. *A piros nyakkendős úttörők Csillebércen táboroztak.*

útvesztő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Bonyolult, föld alatti úthálózat. *A görög monda szerint Thészeusz Ariadné fonalának segítségével jutott ki Minótauroszt útvesztőjéből.* 2. (választékos) Áttekinthetetlenül bonyolult szövevény. *A bürokrácia útvesztőjében elvesztek a kérvények.*

uzsgyi ♦ msz

1. (Futásra, menekülésre való felszólítás:) *Uzsgyi, szedd a lábad!* 2. (Elbeszélésben a futás érzékeltetésére:) *Uzsgyi, szaladt is nyomban hazafelé.*

uzsonna ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Ebéd és vacsora közti kisebb étkezés. *Uzsonnára vagyok hivatalos, teázni fogunk a barátnőimmal.* 2. Rendszerint délutáni étkezésül vagy iskolai tízóraiaként készített ennivaló. *Meghagyta az uzsonnáját, én ettem meg vacsorára.*

uzsora ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Aránytalanul, jogtalanul nagy anyagi ellenszolgáltatás, különösen kamat követelése. *Ekkora kamatot kérni, ez már nem kölcsönzés, hanem uzsora!* 2. Ily módon szerzett jogtalan haszon. *UzSORÁból szedte meg magát.*

uzsorás ♦ fn ~ok, ~t, ~a

UzSORAKÖLCSÖNÖKET adó, ebből élő vagy ebből meggazdagodó személy. *Vén uzSORÁS a főhőse Moličre Fösvény című darabjának.*

Ü, Ű

ücsörög ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

(Tétlenül) üldögél. *A szalonnasütés után még órákig ücsörögtünk a hamvadó parázs mellett.*

üde ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (választékos)

1. Fiatalsgot, egészséget tükröző (testrészt). *Üde, pirospozsgás gyermekarcot ábrázolt a festmény. Üde bőrén még nem jelentek meg ráncok.* 2. Nedvdús, zöldellő (növény). *Az üde növényzet kellemesen párás levegőt biztosított a szobában.* 3. Kedves, derős. *Alakítása üde színfoltja volt az előadásnak. Üde mosoly ilt az arcán.* 4. Frissítő hatású. *Az üde forrásvíz és az üde hegyi levegő felpezsdíti a turistákat.*

üdit ♦♦ ige ~eni

Üdév, élénkítő tesz valakit. *A friss szellő üdíti a forróságtól ellankadt embert.*

üditő I. ♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

1. Testileg, lelkileg élénkítő hatású. *Minden felfrissült az üditő esőtől. A hideg tea üditő ital.* 2. Szellemileg pihentető, szórakoztató. *Ez a könyv üditő olvasmány, jó kedvem lett tőle. Üditő volt végre egy vígjátékot megnézni a sok akciójárm után.*

üditő II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Alkoholmentes, gyakran gyümölcsből készült szénsavas vagy szénsavmentes (hideg) ital. *Milyen üditőt kértek? Kedvenc üditóm a baracklé.*

üdüil ♦♦♦ ige ~ni

1. Hosszabb időt (legalább egy hetet) lakóhelyétől távol pihenéssel, szórakozással tölt. *Hová mentek üdüilni? Nyáron a Balatonnál, télen a Mátrában üdüilünk.* 2. (rég) Hosszabb betegség után lábadozik. *Betegsége után a hegyekbe küldték üdüilni.*

üdüülő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Üdüülés céljára létesített intézmény. *A szakszervezeti üdüülőből szálloda lett. A Tudományos Akadémiának Balatonon és a Mátrában is van üdüülője, ahol a dolgozók beutalóval minden évben két hetet kedvező áron üdüülhetnek.* 2. Az ebben üdüülő személy. *Mikor érkeznek az üdüülőök? Az üdüülőök az ügyeletes portástól kapták meg a szobakulcsokat.*

üdv ♦♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e (választékos)

1. Üdüvösség. *Imádkozik a halott lelki üdüvéért.* 2. Jólét, boldogulás. *Emelem poharam mindnyájunk üdüvére.* 3. (rég) Üdüvözet. *Üdüv neked, Caesar! (tréfás) Üdüv az uraknak, csók a hölgyeknek!*

üdüvhadsereg ♦ fn

Katonás szervezettségű, vallási alapokon működő jótékonyági intézmény. *Az üdüvhadsereg katonái ma már hazánkban is működtetnek hajléktalanszállásokat és ingyenkonyhákat.*

üdüvös ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)

Hasznos, ajánlatos. *Üdüvös dolog betartani ezeket a jogszabályokat. (günyös) Üdüvös lenne, ha elmosogatnál.*

üdüvöske ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Dédelgetett kedvenc. *A család üdüvöskeje Zsófi, a legkisebb lány.* 2. Valamely közösség tehetséges, fiatal (női) tagja. *A társulat üdüvöskeje ez az ifjú színésznő. A csapat üdüvöskeje a világbajnoki címre is esélyes.*

üdüvösség ♦♦♦♦ fn -, ~et, ~e

1. Túlvilági boldogság. *A katolikus egyház tanítása szerint az igaz ember elnyeri az üdüvösséget.* 2. (választékos) Nagyfokú boldogság. *Az a nő volt az üdüvössége, elvesztése végtelen bánatot okozott neki.*

üdüvözít ♦♦ ige ~eni (választékos)

1. Az üdüvösségbe juttat. *A kereszténység tanítása szerint a hit üdüvözít.* 2. Boldoggá tesz. *A pénz nem üdüvözít.*

üdüvözítő I. ♦♦♦ mn (mn-i in is) ~ek, ~t, ~en (választékos)

Ami üdüvözít, illetve nagyon boldoggá tesz. *Az üdüvözítő anyaszentegyház a kebelébe fogadta. A házassulandók kimondták az üdüvözítő igent.*

üdüvözítő II. ♦♦♦ fn -, ~t, ~je

(Vallásos szóhasználatban, tulajdonnévszerűen:) Jézus Krisztus. *Az Üdüvözítőhöz imádkozik.*

üdüvözlet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Üdüvözlő szavakból álló üzenet. *Üdüvözletet hoztam egy ismeróstől. (Levél végén:) Szívélyes üdüvözlettel. • Angyali üdüvözlet: (a Bibliában:) Gábor arkangyal látogatása Szűz Máriánál. Sok reneszánsz festő megfestette az angyali üdüvözletet, többek közt Leonardo da Vinci is.*

üdüvözöl ♦♦♦♦♦ ige ~ni (kissé választékos)

1. Köszönt valakit vagy köszöntését üzeni, küldi. *Kézcsókkal üdüvözölte a hölgyeket. A sógorom üdüvözli házasságkötése alkalmával. Üdüvözölöm az egész családot. (Levél végén:) Szeretettel üdüvözöl Piri néni.* 2. Egyetértéssel fogad valamit. *A német kormány üdüvözölte a javaslatot, amit hazánk miniszterelnöke tett a tárgyaláson.*

üdüvözül ♦♦♦ ige ~ni

1. Elnyeri az üdüvösséget. *Jézus mondja: aki hisz, üdüvözül.* 2. (rég) Rendkívüli boldogságot érez. *Annyira szereti, hogy már egy pillantásától is üdüvözül.*

üget ♦♦♦ ige ~ni

1. (Rendszerint ló) átlós lábait egyszerre emelve gyorsan, de nem vágatva halad. *Az egyik ló üget, a másik csak poroszkál.*
2. (bizalmas) (Személy) kitartóan siet. *Ügess, fiam, az újságért!*

ügető ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Ügetésre idomított ló. *Van két hátaslovam és egy ügetőm.*
2. (bizalmas) Ügetőverseny, illetve -pálya. *Gyakran jár az ügetőre.*

ügy ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (Intézkedést kívánó) helyzet, dolog. *Személyes ügyben kereslek. Ne avatkozz mások ügyeibe! Zavaros ügyei vannak.*
2. Eldöntendő jogi kérdés. *Milyen ügyet tárgyal ma a bíróság? Peres ügy lett a vitából.*
3. Hivatalos tennivaló. *Ki vezeti a cégnél az ügyeket? Folyó ügyeket intézek.*
4. (Nemes) cél. *Igaz ügyért harcol.*
5. • A keze ügyében, illetve ügyébe: ott, illetve oda, ahol könnyen elérí. *Mindig a keze ügyében tartja az ollót. Rakd a kezem ügyébe a csavarhúzó!*
6. • Ügyet sem vet valamire vagy valakire: nem figyel rá. *Ügyet sem vetett az őt ért vádakra. Ügyet se vess erre a bugrisra!*

ügyefogyott ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Gyámoltalan (személy). *Ne légy már olyan ügyefogyott, bátran jelentkezz a pályázatra! Ügyefogyott mentegetőzésével csak rontott helyzetén.* (Főnévi használatban:) *Az ügyefogyottat segítsd, ne a nagyszájút!*
2. Nem egészen normális. *A falu bolondja egy ügyefogyott, sánta bácsi volt.*

ügyel ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Vigyáz valakire, valamire. *Ügyelj a gyerekekre, míg vissza nem jövök!* (népi) *Ügyeld a poggyászt!*
2. (választékos) Figyel valamire. *Arra ügyelj, amit mondanak!*
3. (bizalmas) Rendszerint kórházban, iskolában ügyeletet tart. *Ki ügyel ma a sebészeten?*

ügyelet ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Készenléti szolgálat. *A nagyobb gyógyszertárakban állandó éjszakai ügyelet van. Hívd azonnal az ügyeletet!*
2. (rég) Felügyelet. *Szigorú ügyelet alatt áll.*
3. (rég) Gondoskodás. *Megfelelő ügyeleiben részesül.*

ügyeletes ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, –

1. Ügyeletet tartó, ügyeletben lévő (személy). *Az ügyeletes orvos vizsgált meg éjjel.* (Főnévi használatban:) *Az ügyeletest keresem.*
2. (bizalmas, rosszálló) Éppen soron levő. *Az ügyeletes zseni játszotta a főszerepet. Most ő az ügyeletes kedvenc az osztályban.*

ügyelő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

- (Előadóhelyen:) *Az előadás technikai menetét irányító alkalmazott. A színházi ügyelő felel az előadás zavartalan lebonyolításáért.*

ügyes ♦♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan, aki gyorsan és jól végzi a feladatát. *Ügyes fiú, már edzés előtt megcsinálja a leckéjét. Nahát, milyen ügyes kezded van! Ezt egy ügyes szerelő öt perc alatt megcsinálja.* (rosszálló is) *Ügyes fickó, mindig kimagyarázza magát.*
2. Fürge, jó mozgású. *A vidra ügyesen mozog a vízben. A fiam ügyes kosárlabdázó.*
3. Ötlelességre valló. *Ügyes szerkezet a mosogatógép.* (rosszálló is) *Ez aztán ügyes munka volt!*

ügyes-bajos ♦ mn ~ak, ~at, –

1. Hivatali utánajárást igénylő (mindennapi feladat). *Ügyes-bajos dolgait, például a postáját az unokája segített elintézni.*
2. (népi, rég) Ilyen ügy(ek)ben járó (személy). *A városházán sok ügyes-bajos ember fordul meg.*

ügyesked|ik ♦♦ ige ~ni

1. Ügyesen végzi a dolgát. *Te is ügyeskedj, a te hímzésed is szép lesz, ha igyekszel. A kislány az anyja körül ügyeskedik a konyhában.*
2. (rosszálló) Törtetve, mások kárán, helyezkedve jut előre, jut haszonhoz. *Addig ügyeskedett, míg előléptették. Addig ügyeskedik, míg bele nem bukik.*

ügyességi ♦ mn ~ek, ~t, –

- Olyan dolog, amelyhez ügyesség kell. *Most ügyességi feladatok következnek.* • **Ügyességi szám:** az atlétika ugró- és dobószámai közül valamelyik. *Az ötödikesek ügyességi számot mutattak be, kislabdadobást.*

ügyész ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (Büntetőeljáráásban:) A vád képviselője. *Az ügyész kérte a tárgyalás elnapolását.*
2. Államhatalmi vagy politikai szervnek jogi ügyeket intéző (vezető) képviselője. *A párt ügyésze adta be a kérvényt.*

ügyészség ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A törvényesség érvényesülése fölött örökődő (helyi) igazságszolgáltatási szerv, illetve ennek hivatala, épülete. *Ezzel a problémával az ügyészségre kell menned.*
2. Ügyészi tisztség. *Megpályázta az ügyészséget.*

ügyetlen ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Esetlen, suta. *Ügyetlen táncos, olyan, mint egy mackó.*
2. Félresikerült, illetve sikertelen. *Ezt az ügyetlen megoldást tudtam csak kitalálni. Ügyetlen vállalkozó, csődbe ment a cége.*

ügyetlenked|ik ♦♦ ige ~ni

- Ügyetlenül cselekszik, viselkedik. *Mit ügyetlenkedsz itt, te szerencsétlen! Sokat ügyetlenkedik tornaórán.*

ügyfél ♦♦♦♦♦ fn

1. (hivatalos) Az, aki a hivatal szolgáltatásait igénybe veszi. *Az ügyfelek türelmetlenül várakoznak az iroda előtt. Cégünk levélben értesíti ügyfeleit a megbeszélés időpontjáról.*
2. (Jogi nyelvben:) A felperes és az alperes. *A tárgyaláson ügyvédekkel megjelentek az ügyfelek.*

üggel-bajjal ♦♦ hsz

Sok erőfeszítés árán. *Nagy ügyel-bajjal sikerült végre kimásznia a veremből.*

ügyköd|ik ♦ ige ~ni (bizalmas)

Valamilyen (hivatali) munkát buzgólkodva, fontoskodva végez. *Ezen a pályázaton ügyködik már két hete.* | (tréfás) *Hol ügyködsz mostanában?: hol dolgozol, mivel foglalkozol?*

ügylet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Kereskedelmi, illetve pénzügyi művelet. *Cégünk több száz milliós ügyletet bonyolít le egy dél-koreai vállalattal. A tőzsdei ügyleteit brókerrel intézteti.* 2. Jogvisztonnyal kapcsolatos cselekmény. *Ezt a határidős ügyletet gyakorlott jogászra kell bízni. Az ügylettel a vállalati jogtanácsost bízták meg.*

ügynök ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Üzletszerző, üzletkötő. *Egy ügynök megpróbált rám szólni egy csomó értéktelen festményt.* 2. Titkosszolgálat megbízásából tevékenykedő személy. *A titkos ügynök fedőneve: Skorpió.* 3. (kissé régi) A környezetében élők megfigyelésére beszerezett, róluk rendszeres jelentéstételre vállalkozó személy. *Nem minden volt szocialista országban teszik közzé az egykori ügynökök névsorát. Több politikusról kiderült, hogy ügynök volt az előző rendszerben.*

ügynökség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Ügynöki munka. *Nem való már neki az ügynökség, nem bírja az örökös utazást.* 2. Ügynöki tevékenységgel foglalkozó szervezet. *Egy biztosítási ügynökségen kapott állást.* 3. (rosszalló) Kémszervezet. *A titkos ügynökséget bízták meg az ügy felderítésével. Leleplezték az ügynökséget.*

ügyvéd ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

Jogi képvisellel hivatásszerűen foglalkozó jogvégeztető személy. *A vádlott védelmét hivatalból kirendelt ügyvéd látja el.* • *Az örök ügyvédje: a)* szentté avatási eljárás során hivatalból kifogásokat támasztó egyházjogász *b)* valakinek az álláspontját cáfolni igyekvő, mindenben hibát kereső személy.

ük ♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Nagyszülő nagyanyja, nagyapja. *Egyik üke osztrák volt.* 2. (rég, választékos) Távoli ős. *Apai ükeim mind katonatisztek voltak.*

ükunoka ♦♦ fn

Unoka unokája. *Az emléktáblát a neves ember ükunokája leplezte le.*

ül¹ ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Ember, esetleg állat) testének valamivel alátámasztott alsó részére nehezdedve nyugalmi helyzetben van. *Merev háttal ül a széken. A vonaton menetiránnyal szemben szeretek ülni. A macska az ablakpárkányon ül.* • *Modellt ül:* képzőművész előtt ül, hogy az festményt vagy szobrot készítsen róla. *Modellt ült egy neves festőművésznek.* 2. A rajta való üléssel koptat. *Fényesre ülte a nadrágját.* 3. (rosszalló is) Hosszabb ideig tartózkodik valahol. *Egész nap otthon ül.* (átvitt) *Már egy hete a nyakunkon ül, nem akar elmenni.* (Fv) (Rendszeres tartózkodásra vonatkozóan:) *A tanár úr nem itt ül, hanem a másik szobában.* 4. (bizalmas) Börtönben van. *Betörésért három évet ült.* 5. (Kifejezésekben:) • *Trónon ül:* uralkodik. *Nyagik ül az adósságban:* teljesen eladósodott. | (bizalmas) *Ül a pénzén:* kuporgatja a pénzét, fősvény. | *Ül a könyvön:* hosszasan magánál tart egy könyvet, amelyet sokáig olvas. 6. (rég) Bíraskodik valaki felett, illetve megszállva tart valamit. *Széket vagy törvényt ülnek felette. Ellenség üli a várat.* 7. Ülve elhelyezkedik valahol. *Asztalhoz ül. Bársonyszékbe ül a pápa az audiencia alatt. Lóra ült, és elvágtatott. Mindannyian villamosra ültünk.* 8. Nem mozog. *A téglá szilárdan ül a falban.* 9. Célba talál. *Ez a találat ül, telibe találd a céltáblát!* 10. (Fv) Helyes, rendben levő. *Nem ül az eredmény, pedig már többször is átszámoltam.* 11. (választékos) *Valami ül valahol:* ellepi, borítja. *Felhő ül a hegy csúcsán.* (átvitt) *Szomorúság ül a tekintetében. Kömny ül a szemében. Gond ül (a) homlokán.*

ül² ♦♦♦♦ ige ~ni

Ünnepel valamit, illetve (ünnepet) megtart. *Tort ül a család. Győzelmet ült a török sereg Buda elfoglalásakor.*

üldögél ♦♦♦♦ ige ~ni

Huzamos ideig ül valahol. *Órákig tudok üldögélni a patakparton.*

üldöz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. A nyomában van valakinek, valaminek. *Az ellenséget üldözik. Engem üldöz a balszerencse.* (választékos) *Szerelmével üldözi szegény asszonyt.* 2. Szigorúan tilt és büntet valamit. *A törvény üldözi a pénzhamisítást.*

üledék ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Folyadékból kivált és leülepedett réteg. *A seprő a bor üledéke, a zacc a feketekávée. Többféle közet is üledékből keletkezett.*

ülep ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (kissé régi)

1. Valakinek a fara. *Verekedés közben valaki jól ülepen rugta.* 2. Nadrágnak az alfelet takaró része. *Figyelj csak! Kiszakadt a nadrágod ülepe.*

üleped|ik¹ ♦♦ ige ~ni

1. (Folyadékban vagy gázban lebegő szemcsés anyag) folyamatosan leszáll, lerakódik. *A felkavart vízben a homok lassan ülepedett. A lovak elvágtattak, a por már ülepedik.* 2. (Fal) megsüllyed. *A frissen rakott fal ülepedik.*

üleped|ik² ♦♦ ige ~ni (népi, ritka)

Leül valahova. *Ülepedjék ide, öregapám, erre a fatönkre!*

ülepít ♦ ige ~eni

Szilárd alkotórészeit kiválasztja. *A szennyvizet tisztítás előtt ülepítik.*

ülés ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Ülő helyzet, illetve ennek valamilyen módja. *Nehezemre esik az ülés, mert egész nap lovagoltam. Kényelmetlen az ülés ezen a sámlin.* 2. A festő előtt modellként tartózkodás. *Három ülésben készült el az arcképe.* 3. Ülőhely. *Ma már az autókban a hátsó ülésen is van biztonsági öv.* 4. Hivatalos tanácskozás. *Az ülés napirendjén három kérdés szerepelt. Az országgyűlés ma zárt ülést tart.*

ülésez|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Tanácskozást tart. *A parlament ülésezik ma délután.* 2. (Személy) üléseken vesz részt. *Te folyton ülésezel, alig vagy itthon.*

ülésszak ♦♦ fn

1. (hivatalos) Az az időszak, amikor valamely testület ülésezik. *A parlament a következő ülészakon napirendre tűzi a törvényjavaslatot.* 2. Előadásokat tartalmazó ülésorozat. *Intézetünkben tudományos ülészak kezdődik.*

üllő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Vaskos acéltömb, melyen az izzó vasat kalapálják. *A kovácsműhelyben cseng a csónak formájú üllő.* 2. A középfül egyik hallócsontja. *A hallócsontocskák: a kalapács, az üllő és a kengyel.*

ülnök ♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e (rég)

1. A bíróság munkájában részt vevő, de nem jogi képzettségű személy. *A két ülnök az egész tárgyalás alatt egy szót sem szólt.* 2. Gyámhatóság tagja. *Arvaszéki ülnök intézte régen az árvák és gondnokság alá helyezett ügyeit.*

ülő I. ♦♦♦ mn ~k, ~t, –

Huzamos üléssel járó. *Az ülő életmód veszélyei közé tartoznak a gerincbetegségek.*

ülő II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Aki valahol ül. *Az ülők izgatottan nyújtogatták a nyakukat, de az állók jól láttak.* 2. (népi) Létraszerű éjszakai pihenőhely baromfi számára. *A tyúkok felszálltak az ülőre.*

ülőke ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Ülőalkalmatosság fedőlapja. *A véccékagyló ülőkéjét kicseréltük az új lakásba költözéskor.* 2. Kis, támlátlan ülőalkalmatosság. *Szék helyett ez az ülőke is megteszi.* 3. (tréfás) Ülep. *Ne viháncoljatok már, üljetek le kicsit az ülőkétekre!*

ültet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valahová ülésre készítet valakit. *Asztalhoz ülteti a vendéget. A vádlottak padjára ültetik, mert bűncselekménnyel vádolják.* • *Trónra ültet valakit:* hatalommal felruházza. *Trónra ültették a legidősebb herceget apja halála után.* 2. (Növény magját vagy hajtását) szaporítás céljából a földbe dugja. *Virágot ültet. Diófát ültet a kert végébe.* 3. (népi) Kotlót helyez a kikeltendő tojásokra. *Tyúkot ültet a nagymamám, nemsokára lesznek kicsibék.*

ültetvény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Nagyobb területen termesztett mezőgazdasági növények állománya. *Az ültetvény jövőre fordul termőre. Arról az ültetvényről rekordtermést szüreteltünk.* 2. Egyfajta haszonnövény (gyapot, cukornád stb.) termesztésére létesített nagybirtok. *A trópusi ültetvényeket még a XIX. században is rabszolgámunkkal művelték.* 3. (ritka) Kiültetett fiatal növény. *Jól fejlődnek az ültetvények, nemsokára elérik végleges magasságukat.*

ültő ♦ mn –, –, –

(Kifejezésekben:) • (Egy) *ültő helyében:* úgy, hogy közben nem mozdul el. *Egy ültő helyében megevett egy libát. Ültő helyében elaludt a metrón a kimerültségtől.*

ünnep ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Valamely (történelmi) esemény, személy emlékezetének szentelt nap. *Március 15-e és október 23-a nemzeti ünnepeink. A karácsony és a húsvét egyházi ünnepek. Ma kedd van, de ünnep, nem kell iskolába menni.* | *Ünnepek:* több napig tartó (egyházi) ünnep napjai. *Az ünnepekre hazautazom a szüleimhez. A bolt az ünnepek alatt zárva tart.* 2. Szűkebb (családi vagy munkahelyi) közösség valamely tagjának jeles napja. *Holnap ünnep lesz nálunk, Gergely-napot tartunk.*

ünnepel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Ünnepet) megtart. *Feleségem születésnapját ünnepeljük.* (Tárgy nélkül:) *Ti hol ünnepeltek karácsony este? Ma nem dolgozunk, ünnepelünk.* 2. Valakit köszönt. *A híres énekest a tömeg üdvívalgással, tapssal ünnepli.*

ünnepély ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Nagyobb szabású ünnepség. *Az iskolai ünnepélyen az énekkar is szerepelt.*

ünnepélyes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Az ünnepi alkalomhoz méltó. *Az államfőt ünnepélyes külsőségek között fogadták a repülőtéren. A menet ünnepélyes lassúsággal közeledik. Ünnepélyes csendben kísérték a híres ember koporsóját.* 2. Ünnepi formaságokkal történő. *Az orvostanhallgatók ünnepélyes esküt tettek.*

ünnepelő ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n vagy ~en

1. Ünnepen részt vevő. *Tisztelt ünnepelő közönség!* (Főnévi használatban:) *Megkérem az ünnepelőket, foglaljanak helyet.* 2. Ünnepen viselt. *Hol az ünnepelő öltönyöm?* (Főnévi használatban:) *A falusiak ünnepelőt öltének, a városiak gálába vágják magukat.*

ünnepség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Ünnep alkalmából tartott rendezvény. *Az ünnepségen a vállalat igazgatója is megjelent. Vasárnap, a nagypapa születésnapján családi ünnepség lesz nálunk.*

ünő ♦ fn ~k, ~t, ~je

A szarvas fiatal nőténye. *Az ünő kecsesen lépkedett az erdei tisztáson.*

űr ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~je

1. (rég, választékos) Tágas mélység, távolság, illetve hiány. *Nagy űr támadt közöttük, mivel évekig nem látták egymást. Édesapánk halálával pótolhatatlan űrt hagyott maga után.* 2. Világűr. *Az űrhajónak már három napja nyoma veszett az űrben.*

űrállomás ♦♦♦♦ fn

Föld körüli pályán keringő nagyméretű műhold tudományos feladatok elvégzésére és űrhajók közlekedésének lebonyolítására. *Az űrállomási feladatok ellátására is alkalmas. Az űrhajósok az űrállomásra továbbították a közetmintákat, amelyeket a Holdon találtak.*

üreg ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Üres tér valamely szilárd anyagban. *A vízmosás mély üreget vájt a talajba. Az üregi nyúl, a hörcsög, az ürge föld alatti üregeket készít magának.* 2. Emberi, állati testben levő (zárt) mélyedés. *A szem, a has, a gyomor ürege ma már modern orvosi eszközökkel vizsgálható.*

üres ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan, amiben, illetve amin nincs semmi, senki vagy hiányzik az, ami, aki benne, illetve rajta szokott lenni. *Üres a poharam, tölts légy szíves bort! Gyertek fel nyugodtan, üres a lakás. Az új házban még csak az üres falak állnak. | Üres a zsebe: nincs pénze. • Üres kézzel: anélkül, hogy hozna valamit. Nem jöttem üres kézzel, ezt az ajándékot hoztam az ünnepeltnek.* 2. Valamely anyag nélküli (étel, ital). *Reggelire pirítóst eszik üres kávéval. Egy szelet üres kenyeret rágszál.* 3. Szabad (idő). *Üres óráiban az éremgyűjteményével pepecsel.* 4. Valamilyen, főként lelki, szellemi tartalom nélküli. *Mióta elhagytál, üres az életem. Ez csak üres fenyegetés, nem kell tőle megijedni. Üres fecsegés, amit az az üresfejű lány mondott.*

üresedés ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (hivatalos)

Megüresedett állás. *A hivatalban üresedés volt, de már betöltötték.*

üresjárat ♦♦ fn

1. Járműnek, gépnek terhelés vagy hasznos munka végzése nélküli járatása. *Ez a motor üresjáratban is sokat fogyaszt.* 2. Hasznos, tényleges cselekvés nélkül töltött idő. *A hivatali munkában sok az üresjárat, amikor nem haladunk a feladatok végzésével.*

ürge ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Föld alatti üregekben élő, szürkés bundájú mókuszféle kártékony rágszáló. *A szomszéd kertben fogtak egy ürgét. „A vizet mért hozta ki? Ürgét akar önteni” (Petőfi S.: Arany Lacinak).* 2. (bizalmas) Ember, férfi. *Ismered azt az ürgét?*

űrhajó ♦♦♦♦ fn

A világűrben való közlekedésre szolgáló szerkezet. *A közeljövőben űrhajók indulhatnak a Naprendszer távolabbi bolygóira is.*

űrít ♦♦♦ ige ~eni

1. Valamit üressé tesz. *A kukát hétfőn reggel űrítik. (választékos) Ūrítük e poharat az ünnepelt egészségére!* 2. Valamit eltávolít valahonnan valahova. *A szemetet a gödörbe űrítette a zsákból.* 3. (választékos) Vizeletét, ürülékét eltávolítja a szervezetéből. *Ne hagyd, hogy a kutya a járdára űrítsen!*

űrlap ♦♦♦ fn

Kérdéseket tartalmazó, kitöltendő nyomtatvány. *A jelentkezőknek űrlapokat kell kitölteniük.*

űrméret ♦ fn

Valamely lőfegyver csövének belső átmérője, illetve az ehhez tartozó lövedék átmérője. *A pisztoly csövének űrmérete 9 milliméter. Ez géppuskalövedék, melynek űrmérete 14,5 milliméter.*

űrmérték ♦♦ fn

Folyadék vagy szemes anyag térfogatának mértékegysége. *A régi űrmértékeket kiszorította a liter.*

űrmös ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

Ürömmel (is) fűszerezett (rendszerint szeszes ital). *Az űrmös pálinka jó meghűlés ellen. (Főnévi használatban:) Egy pohár űrmös étkezés előtt kiváló étvágyerjesztő.*

űröm ♦♦♦ fn űrmök, űrmöt, űrme vagy ~e

1. Fészkes virágzatú, ezüstös molyhos levelű, illatos gyógynövény. *A fehér űröm latin neve: Artemisia absinthium.* 2. E növény keserű kivonata. *Az űrmöt étvágyerjesztőnek és gyomorerősítőnek használják.* 3. (választékos) (Kifejezésekben:) Keserűség. • *űröm az örömben vagy űröm vegyül az örömben: bánat, csalódottság (ér valakit) az örömteli esemény közben. űröm az örömben, hogy bár eljöttetek, a kisleány nem hoztátok magatokkal. Örömebe űröm is vegyült, amikor megtudta, hogy a nagy eseményre párja nem tudja elkísérni.*

űrtartalom ♦ fn

Valamely (üreges) dolog például edényféle belső térfogata, befogadóképessége. *A hordó űrtartalma két hektoliter.*

űrű ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Herélt kos. *Pecsenyének legjobb az űrű combja.*

űrügy ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Színlelt ok. *Különféle űrügyekkel egyre halogatta a találkozást. A lakásba gázóra-leolvasás űrügyén jutott be.* 2. (választékos) Alkalom. *A költészet napja űrügyén az olvasói izlés változásáról is szólt.*

űrül ♦♦ ige ~ni

1. Egyre üresebbé válik. *űrül a pénztárcám. űrül a terem, lassan mindenki hazaindul.* 2. (ritka, szépítő) Emésztőszervei, bélszatornája üressé válik. *A beteg nehezen űrül, hashajtót kell szednie.*

űrülék ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos)

Széklet. *Az űrülék a végbélben át távozik.*

üst ♦♦♦♦ fn ~ök, ~öt, ~je

1. Domború fenekű (nagyobb) fémfedény. *Szilvalekvár fő az üstben.* 2. Ipari berendezések nagyobb fémfedénye, tartálya. *Az üstben folyékony, izzó állapotban látható a vas.*

üstök ♦♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. (rég, bizalmas) A homlok feletti hosszú haj. *Szedd rendbe az üstöködet!* • *Üstökön kapják egymást:* összeverekednek. 2. Homlokra boruló szőrzet. *A ló sörényébe és üstökébe színes szalagot fontak a lovasjátékon.* 3. (ritka) Az üstökös csóvája. *A hullócsillag üstökét csak egy pillanatra láttuk.* 4. (népi) Nád-, illetve zsúptetőnek az oromra lenyúló része. *Darazsak fészkeltek az üstök alá.*

üstökös I. ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan, akinek, aminek üstöke van. *Az istállóból kikandikált a ló üstökös feje.* (népi) *Az üstökös háztetőt nádból kötött csomó ékesíti.* 2. (Az állattanban:) Fején hosszú szőr- vagy tolldísz viselő (állat). *Zoológusként az üstökös gémeke viselkedését tanulmányozza.*

üstökös II. ♦♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

1. Szilárd magból, gázburokból és csóvából álló égitest, amely a Nap körül, elnyújtott ellipszis alakú pályán kering. *A Halley angol csillagásztól elnevezett üstökös 76 évenként kerül a Föld közelébe.* 2. (választékos) Ragyogó, de rövid pályát befutó művész. *Petőfi üstökös-ként tűnt fel a magyar költészetben.*

üszkös¹ ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Parázsló. *A tűz kialudt, de a parázsban üszkös fadarabok rejtőznek.* 2. Elszenesedett. *A tűzvész után csak üszkös romok maradtak.* 3. Elhalt szövetű. *A sérült testét üszkös sebek borítják.*

üszkös² ♦ mn ~ek, ~et, ~en

Üszögtől megtámadott (növény). *Az üszkös kukorica szárán öklömnyi fekete daganatok keletkeznek.*

üsző ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Még nem borjazott, fiatal tehén. *Az istállóban van két jól tejelő tehén és két remek üsző, jövőre azoknak is lehet borjuk.*

üszög ♦ fn ~ök, ~öt, ~e

1. Gomba okozta növénybetegség. *Egészen elfeketedett a búza az üszögtől.* 2. (rég) Üszkös testrészt, szövet. *Megfagyott a lábujja, és az üszög miatt le kellett vágni.* 3. (rég) Hamvadó parázs. *A tűz helyén csak üszög maradt.*

üszök ♦ fn üszök, üszköt, üszke

1. (ritka) Hamvadó parázs, illetve annak egy darabja. *Az üszökből végül hamu lesz.* 2. (választékos) Tűzvészben elpusztult tárgyak, építmények parázsló, romos maradványa. *A felperzselt város üszkei fogadták Napóleont.* 3. Szövetelhalás. *Elfertőzött sebekben üszök alakulhat ki.*

üt ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Lendületesen többször rásújt valamire, valakire. *Öklével üti az ajtót. A kutyáját korbáccsal üti.* 2. • *Lovaggá üt valakit:* karddal megérintve a lovagi rend tagjává avat. *Érdemei elismeréseként a király lovaggá ütötte a kiváló katonát.* 3. Valamely testrészével vigyázatlanul beleütözik valamibe. *A gyerek az asztal sarkába ütötte a fejét.* 4. Ütővel valahová juttat valamit. *A hálóba üti a labdát.* 5. Belever valamit valamibe. *Karót üt a földbe, amikor kötözi a paradicsomot.* 6. Megszólaltat valamit. *Az üstdobot, cintányért üti.* 7. (Óra) valamely időpontot hangosan jelez. *Éjfél üt az óra.* 8. Belecsap valami valamibe, illetve hirtelen ér valami valamit, valakit. *Villám ütött a toronyba.* • *Üsse kő:* nem bánom! | *Szél ütötte:* agyvérzés érte. | (bizalmas) *Mi ütött beléd?:* miért viselkedsz így, mi lelt hirtelen? 9. • *Valami üti a tenyerét vagy a markát:* (nagyobb) pénzüsszeget kap. *Nagy pénz üti a markát a nyertesnek. A nyomravezetőnek nagy jutalom üti a tenyerét.* 10. *Valakin üt:* rátámad. *Rajtuk ütött az ellenség.* 11. (Nyílást) vágással létrehoz. *A téli horgászathoz léket ütnek a jégen.* 12. Présel valamit valamiből. *Tökmagból sűrű, zöldes olajat ütnek.* 13. • *Tojást üt valamibe:* héját feltörve beleereszti a tojást valamibe. *Üss az erőlevesbe egy tojást!* 14. (Kifejezésekben:) Létesít, rendez valamit. • *Zajt üt:* kelt. *Nagy zajt ütöttek a vonyító kutyák.* | *Tábort üt:* létesít, felállít. *Ezen a helyen ütött tábor a császári sereg.* | (rég) *Pártot üt valaki ellen:* fellázad. *Bánk bán és a főurak pártot ütöttek Gertrudis ellen.* 15. (Sakkban:) Valamely bábujával egy másik bábu helyére lép, és ezzel azt kizárja a játékból. *A gyaloggal ütöm a bástyát.* (Kártyában:) Értékesebb lap lévén viszi az alacsonyabb értékűt. *A király üti az alsót.* 16. Valamely szín nem illik egy másik színhez. *A szoknyám színe üti a blúzomét. A rózsaszín és a kék ütik egymást.* 17. *Valakire üt:* (származása révén) hasonlít rá. *A fiú az apjára ütött.*

üteg ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Tüzérségi alapegység a hadseregben. *Ez az üteg négy páncéltörő ágyúval rendelkezik.*

ütem ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. A ritmus alapegysége, amely két nyomatékos mozzanat közé esik. *A keringő üteme l-es. A szívverés üteme egyre gyorsult.* 2. Valamely folyamat, tevékenység szakasza. *Az atomerőmű-építés második üteme is befejeződött.* 3. Sebesség. *Ha ebben az ütemben dolgozol, hamar kimerülsz.* 4. (Sportban:) A kellő idő. *A védő jó ütemben csúszott be, és szabályosan szerelt.*

ütközet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Kiseb csata. *A háború első ütközetei még nem követeltek súlyos áldozatokat.*

ütközik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nekimegy valaminek. *Az autó fának ütközött. A sötétben tapogatózva egy asztalra ütközött.* 2. *Valamibe ütközik:* valami akadályozza, korlátozza. *A terv végrehajtása nehézségbe ütközik.* (hivatalos) *Az ön eljárása törvénybe ütközik.* 3. (Több esemény) egy időben van. *Az angol- és a németóra ütközik.* 4. (bizalmas) Szembeszáll valakivel. *Elvei védelmében mindenkivel ütközik.* 5. (népi) (Szőrzet) serked. *Ennek a legénynek már ütközik a szakállá.*

ütköző I. ♦♦ mn (mn-i in is) ~k, ~t, ~en

Az ütközést felfogó. *Az ütköző felületek nagy igénybevételt is elviselnek.*

ütköző II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Lökésharító. *A vasúti kocsi gomba alakú ütközői rugós szerkezetük révén tompítják az ütközések erejét.* 2. Szerkezet forgását, mozgását egy bizonyos ponton megállító alkatrész. *A telefontárcsát csak az ütközőig lehet forgatni. A zár ütközője az a szerkezet, amelybe a zár nyelve illeszkedik.*

ütleg ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos)

Ütés. *Lúdas Matyi súlyos ütlegeket mért Döbrögire.*

ütő I. ♦♦♦ mn-i in

Aki, ami üt. *A labdát ütő játékos magasra ugrott.*

ütő II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Az az eszköz, amellyel ütnek. *A teniszezők, a jégkorongozók ütője labda, illetve korong ütésére alkalmas sporteszköz.* • *A mozsár ütője:* mozsártörő. 2. Harang, csengő, óra ütéssel hangot adó alkatrésze. *Kiszakadt a harang ütője.* 3. (bizalmas) Szív. 4. (bizalmas) Ütőhangszer. *Az ütők elnyomják a vonósokat.*

ütőd|ik ♦♦♦ ige ~ni

Nekiütődik valaminek, beleütődik valamibe. *Az elrúgott labda a ház falának ütődött, és irányt változtatva továbbgurult.*

ütődött ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Olyan (tárgy, testrész), amely ütődést szenvedett. *Az ütődött körtéket ne tedd az épek közé! Ütődött térdét borogatja.* 2. (bizalmas, túlzó) Bolond, fogyatékos. *Te teljesen ütődött vagy, hogy hagyhattad a buszon a táskádat!?*

ütőér ♦♦ fn

A vért a szívből a test részeibe szállító ér. *Az ütőerek a szív ritmikus működése ellenére folyamatos véráramlást képesek létrehozni, mert faluk rugalmas.*

ütőhangszer ♦♦ fn

Elsősorban ütéssel (vagy rázással, dörzsöléssel stb.) megszólaltatható, szimfonikus és más zenekarban is használt hangszer. *A dob és a cintányér mellett sok különleges ütőhangszert ismerünk, mint például a marimbát, a szélgépet vagy a csőharangot.*

ütött-kopott ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

A használatban tönkrement (tárgy). *A padláson hever egy ütött-kopott bőrönd, még a zárja is elromlott.*

üt-vág ♦♦ ige ütni-vágni

Dühödten ütlegel valamit, valakit. *A jeges úton üti-vágja a lovakat, hogy indulásra bírja őket.*

üveg ♦♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Törékeny, kemény, átlátszó anyag, illetve ennek egy darabja. *Az üveget kvarchomok, mészkő és szóda olvadékából állítják elő. Egy üveg megvágta az ujjam.* (Jelzőként:) *A csokrot egy üveg virágvázába tette.* 2. Táblaüveg. *A szél becsapta az ablakot, s menten kitért az üveg.* 3. Ilyen anyagból készült tartály, edény. *Orvosságos üveget mindig kimosva vigyél vissza a patikába!* 4. Akkor mennyiség valamiből, amennyi egy ilyen edénybe fér. *Hozz két üveggel abból a jóféle vörösből! Megittunk két üveg kólát.* 5. Üvegből készült (háztartási) tárgy, üvegnemű. *Tartsd a sajtot üveg alatt, mert kiszárad!* (bizalmas) *Romlik a szemem, erősebb üveg kellene.*

üvegce ♦ fn ~k, ~t, ~je (választékos)

Kis üveg. *Az üvegcsében orvosság volt.* (Jelzőként:) *Vett egy üvegce rózsaoajat.*

üveges I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Üveggel ellátott. *Az üveges szekrényben tartja az edényeket. Az üveges folyosón sok a fény, ezért ott tartjuk a virágokat.* 2. Palackban tárolt (folyadék). *Elfogyott a csapolt sör, csak üveges van.* 3. Merev, kifejezéstelen (szem, tekintet). *Üveges szemmel nézi a filmet, majdnem elalszik.*

üveges II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Táblaüveggel javítási munkákat végző iparos. *Betört a konyhaablak, ki kell hívni az üvegest.*

üvegház ♦♦♦ fn

1. Melegház. *A mi éghajlatunk alatt a trópusi növények csak üvegházban élnek meg.* 2. (választékos) Mesterségesen elzárt, védett környezet. *Nem tarthatod élete végéig üvegházban a gyereket!*

üvegházhatás ♦♦ fn

A Föld légkörébe jutó szén-dioxidnak az a hatása, hogy lassú felmelegedést okoz. *Az üvegházhatást okozó gázok csökkentéséről 170 ország képviselői tanácskoztak 1997-ben Kiotóban.*

üvölt ♦♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Állat) erős, elnyújtott, mély hangot hallat. *Oroszlán üvölt a szavannán.* 2. (Ember) erős, tagolatlan hangon ordít. *A sebesült üvölt fájdalomában.* 3. (bizalmas) Hangosan beszél, kiabál. *Miért üvöltesz? Nem vagyok süket!* 4. (Természeti jelenség) erősen zúg. *„Reng és üvölt a tenger, Hánykódnak a hajók”* (Petőfi S.: Föltámadott a tenger).

üz ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Futva kerget valakit, valamit. *Kopók üzik a szarvast, hogy elfogják.* „*Vadat üzni feljövénnek Hős fiait szép Enéhnek*” (Arany J.: Rege a csodaszarváról). • *Ördögöt üz:* babonás szertartással igyekszik eltávolítani. 2. (rég) Gyorsabb haladásra készítet valakit, valamit. *Üzi a lovát. Üzi a szolgát, hogy siessen a levéllel.* (választékos) *Az árvíz egy kis dombra üzte az állatokat.* 3. (Kifejezésekben:) Rendszeresen végez valamit, foglalkozik valamivel. *Azok a gyerekek egészségesebbek, akik valamilyen sportot üznek. Régóta üzi az ipart.* (gúnyos) *Üzd csak kisdéd játékaidat!* • *Csúfot üz valakiből:* neveltségessé tesz. *Ez a szentelen kislány mindannyiukból csúfot üzött.*

üzekedik ♦ ige ~ni

(Állat) párzási készséget mutat. *Nem lehet igába fogni a tehenet, mert üzekedik.*

üzelmek ♦♦ fn (csak többes számban) *üzelmeket, üzelmei* (rosszalló)

Törvényellenes, másoknak kárt okozó tevékenység. *Gyanús üzelmekkel szerezte a vagyonát.*

üzem ♦♦♦♦ fn *~ek, ~et, ~e*

1. Főleg termelő tevékenységet folytató vállalat. *Az ipari üzem egy része magánkézben van.* 2. Ennek önálló munkát végző részlege. *A gyár megleghengerlő üzeme teljesítette a tervét.* 3. Gép működése. *Takarékos üzemre állították a gépsort.* • *Üzembe helyez valamit:* üzemeltetni kezd. *Üzembe helyezték az új gépet.* 4. Igénybevétel, munka. *A hétfőig is teljes üzemmel dolgoznak az erőműben.*

üzemanyag ♦♦♦♦ fn

Valaminek a működéséhez energiát szolgáltató anyag. *A gőzmozdony üzemanyaga a kőszén, a dízelmotoré a gázolaj, a legtöbb autóé pedig a benzin.*

üzemel ♦♦♦♦ ige *~ni* (hivatalos)

Működik. *Üzemelnek a szivattyúk. A könyvtár sajnos nem üzemel, átalakítás miatt zárva van.*

üzemzavar ♦♦ fn

Gép, üzem, műszer működésének kényszerű szünetelése. *Műszaki hiba okozta a lift üzemzavarát. A szélvihar három település áramszolgáltatásában is üzemzavart idézett elő.*

üzen ♦♦♦♦ ige *~ni*

1. (Hirt) valaminek vagy valakinek a közvetítésével tudtul ad. *Üzentek, hogy azonnal menj haza! „Kossuth Lajos azt üzente, elfogyott a regimentje”* (népdal). 2. • *Hadat üzen valakinek, valaminek:* bejelenti, hogy háborút indít ellene. *A király hadat üzent a szomszédos ország uralkodójának. Anglia hadat üzent Franciaországnak.* (átvitt) *A miniszter hadat üzent a környezetszennyezésnek.*

üzenet ♦♦♦♦ fn *~ek, ~et, ~e*

Valamilyen közvetett módon továbbított hír, közlés. *Üzenetet hoztam egyik ismerősödtől. Üzenetem érkezett a telefonomra.*

üzér ♦♦ fn *~ek, ~t, ~e* (rosszalló)

Tiltott áruval, engedély nélkül kereskedő, illetve a vevőt megkárosító személy. *Tele van a város üzérekkel. A tisztességes kereskedők hitelét rongja az ilyen üzér.*

üzérked|ik ♦♦ ige *~ni*

Nagy haszonnal, üzér módjára üzletel valamivel. *Súlyos büntetésre számíthat, aki kábítószerekkel üzérkedik.*

üzlet ♦♦♦♦ fn *~ek, ~et, ~e*

1. Kisebb kereskedelmi vállalkozás. *Jól megy az üzlet, nyereséges évet zártunk.* 2. Ennek helyisége. *Üzletet nyitott a Váci utcában.* 3. Kereskedelmi adásvételi megállapodás. *Ügynökségünk nem köt, csak közvetít üzleteket.* 4. (bizalmas) Anyagi haszon. *Mi ebben az üzlet?*

üzletel ♦♦♦♦ ige *~ni* (bizalmas, rosszalló)

Nem hivatásszerűen s nem egészen tiszta módon kereskedik valamivel. *Használt autókkal üzletel.*

üzletember ♦♦♦♦ fn

Üzletek kötésével foglalkozó vállalkozó. *Angol üzletemberek tanulmányozzák a magyar kereskedelmet.*

V

vacak ♦♦♦♦ fn ~ok vagy *vackok*, ~ot vagy *vackot*, ~ja (bizalmas)

Értéktelen, silány holmi. *Vidd innen ezeket a vacakokat, nem jók ezek már semmire!* (Jelzői használatban:) *Nem ír ez a vacak toll.*

vacakol ♦♦♦ ige ~ni (bizalmas)

1. Célatlanul, hosszan, lassan csinál valamit. *Siess, ne vacakolj annyit!* 2. *Vacakol valakivel:* piszkál, molesztál valakit. *Ne vacakolj velem!* 3. Rendellenesen viselkedik. *Vacakol a szíve, el kell mennie orvoshoz.*

vackor ♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

Vadalma-, vadkörtefa, illetve annak savanyú gyümölcse. „*A Nagyerdőbe is gyalog ment ki a fiúkkal vackort szedni*” (Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig).

vacog ♦♦♦♦ ige ~ni

Hidegtől, láztól, félelemtől reszket. *Ne vacogjatok itt a fagyban, gyertek be!* • *Vacog a foga:* félelmében összeverődik a fogsora.

vacok ♦♦ fn *vackok*, *vackot*, *vacka*

1. (népi) Emlősállat alvóhelye. *Ilyen útéletidőben minden állat a vackára húzódik.* 2. (rosszalló) Nyomorúságos fekvőhely. *A koldus a vackán kuporog.* 3. (tréfás, rosszalló) Silány lakás. *Hazament a vackára.* 4. (Gyümölcs) kocsányának megvastagodott csúcsa. *Befőzéskor távolítsd el a gyümölcs vackát is!*

vacsora ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Esti étkezés. *Reggeli, ebéd és vacsora lesz a táborban.* • *Az utolsó vacsora:* Jézus utolsó étkezése tanítványával az elfogatása előtti estén. 2. Vacsorára készített étel. *Jólesik a meleg vacsora. Mi lesz ma a vacsora?* 3. Étkezéssel egybekötött összejövetel. *Holnap este vacsorára vagyunk hivatalosak.*

vad ♦♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~ul, illetve ~on

1. Természeti környezetben élő. *Megfigyeli a vadon élő állatok életét. Sok vad növényfajta megnevesítette az ember.* (Főnévi használatban:) *Az erdőből kimerészkedő vadak nagy kárt tettek a kukoricában. Ha szeretitek a vadat, akkor vadhúst főzök ebédre.* 2. (rég) Civilizálatlan. *Dél-Amerika őserdőiben vad törzsek élnek.* (Főnévi használatban:) *A vadak között élt évekig misszionáriusként.* 3. Emberre veszedelmes; fékezhetetlen. *A komondor akkor jó házőrző, ha vad. Nem értem, miért ilyen vad ez a gyerek.* 4. Emberhez nem szokott, az emberektől elhúzódó. *Vad fiú volt kiskorában, senkinek nem köszönt.* 5. Féktelen (időjárás, hangulat, indulat). *Micsoda vad idő, szakad az eső, tombol a szél. Tör-zúz vad haragjában.* 6. Zord, kietlen. *Félelmetes, vad vidék ez, csak sziklát látni mindenhol.* 7. (bizalmas) Meghökkenítő. *Néha vad dolgokat művel.* (Főnévi használatban:) *Ne mondj ilyen vadakat!*

vád ♦♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~ja

1. Az az állítás, hogy valaki tiltott, törvényellenes dolgot művelt. *Igazságtalan vádakkal illették.* 2. (hivatalos) Bűncselekmény ténye vagy gyanúja mint bírósági eljárás jogi alapja. *Felmentették a vád alól, és szabadlábra helyezték.* 3. Az ezen alapuló bírósági eljárás. *A gyanúsítottat letartóztatták, és vád alá helyezték.* 4. (hivatalos) Vádirat. *Megértette a vádat?* 5. Vádhatóság. *Beidéztek a vád tanúit.*

vadállat ♦♦♦♦ fn

1. Vadon élő állat. *A dél-amerikai őserdők vadállatairól szóló filmben bemutatták az anakondát, a kolibrit, valamint többfajta majmot és papagájt.* 2. Vadon élő ragadozó. *Egy birkát széttéptek a vadállatok.* 3. (túlzó) Kegyetlen ember. *Elválok tőled, te vadállat!*

vadas ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (ritka) Olyan (terület), ahol sok vad él. *Zalában, Somogyban még vannak vadas erdők.* 2. Vadpecsenyére, vadhúsról jellemző. *Szereti a vadas ízeletet.* 3. (Főnévi használatban:) A vadhús módjára elkészített étel. *Ebédre vadas lesz zsemlegombóccal.* 4. (szleng, kissé régi) *Vadasan:* vadházasságban. *Nem házasodtak össze, vadasan élnek.*

vádaskod|ik ♦♦ ige ~ni

Rágalmaz valakit. *Folyton vádaskodik a szomszédja ellen.*

vadász ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Aki vadászni szokott. „*A vadász ül hosszú méla lesben*” (Vörösmarty M.: Szép Ilonka). (Jelzőként:) *Sógorom vadász ember, van puskája, és rendszeresen megy vadászni.* 2. Vadőr. *Az erdőgazdaság vadászai gondozzák a vadállományt.* 3. Különlegesen kiképzett gyalogsági alakulathoz tartozó katonák. *A tiroli vadászok lögyakorlatot tartanak.* 4. (bizalmas) Vadászrepülő. *Felszálltak a vadászok, kezdődhet a légi parádé.*

vadászat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Vadállatok elejtése mint foglalkozás, illetve mint sport. *A hivatásos vadász a vadászatból él. Vannak, akiknek nemes szenvedélyük a vadászat.* 2. (rosszalló) Igyekezet valaminek a megszerzésére, felkutatására. *A dolgozatjavítás nem egyszerűen hibára való vadászat.*

vadász|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Vadat űz, hogy elejtse vagy elfogja. *Vadkacsára vadászik. Némelyik állatra nem lőfegyverrel, hanem csapdával vadásznak.*
 2. Igyekszik elfogni valakit. *A rendőrség szökött fegyencekre vadászik.* 3. Igyekszik táplálékul megszerezni valamit. *A gólya békára, a béka legyekre vadászik.* 4. (rosszalló) Mindenáron meg akar szerezni valamit, valakit. *Férjre vadászik.*

vadászrepülő ♦♦♦ fn

1. Vadászrepülőgép. *Felszálltak a vadászrepülőök a katonai repülőtérről.* 2. Vadászrepülőgép pilótája. *Vadászrepülőként szolgált a háborúban.*

vadászrepülőgép ♦♦ fn

Gyors, mozgékony, léghárításra és bombázók védelmére szolgáló harci repülőgép. *Három vadászrepülőgép támadta meg az ellenséges bombázókötéleket.*

vaddisznó ♦♦♦ fn

1. Zömök, sötétszürke vagy barnás, hosszú sörtés bundájú, egy-másfél méter hosszú, 50–350 kg súlyú, páros ujjú patás emlős. *A sűrű, vizes erdőt kedvelő, kondában élő vaddisznó a házi sertés őse.* 2. (durva) Bárdolatlan, goromba ember. *Asszonyom, az ön férje egy vaddisznó!*

vadember ♦♦♦ fn

1. (rég) Ősember. *A vadember mamutra vadászott.* 2. (rég) Primitív viszonyok között élő, civilizálatlan ember. *Ma már nem nevezzük vadembereknek az eldugott vidékek természetes körülmények között élő őslakóit.* 3. (ritka) Közösségbe beilleszkedni nem tudó személy. *Összeférhetetlen vadember, folyton kötekszik a környezetével.*

vadgalamb ♦♦♦ fn

1. Kékesszürke, viszonylag kis fejű, erős testalkatú, 32–40 cm hosszú, bűgő, turbékoló hangú erdei madár. *A vadgalambok közül a mediterrán országokban élő szirti galamb a házi galamb őse.* 2. (népi) Gerle. *A vadgalambnak is nevezett szürkésbarna balkáni gerle ismertetőjegye a fekete gallér.*

vadgesztenye ♦♦ fn

1. Terebélyes lombozatú, ujjasan összetett levelű díszfa. *A vadgesztenye május elején tele van pompás, gyertyaszerűen felálló, fürtös fehér virágokkal.* 2. Vadgesztenyefa termése. *A simán fénylő, sötétbarna vadgesztenye nem ehető.*

vadházasság ♦♦ fn (kissé régi)

Törvényes házasságkötés nélküli életközösség. *Vadházasságban élnek, de a gyerekek az apjuk nevét viselik.*

vadkacsa ♦♦♦ fn

A házikacshoz hasonló, de kisebb és színesebb tollazatú vízimadár. *A nádas fölött alacsonyan húznak a vadkacsák. A vadkacsák közül Magyarországon rendszeresen költ a tőkés réce, a kendermagos réce, a barátréce, a bőjti réce és a cigányréce.*

vadkan ♦♦♦ fn

Hím vaddisznó. *Zrínyi Miklóst egy sebzett vadkan ölte meg.*

vádló I. ♦♦♦ mn, mn-i in ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Vádat, szemrehányást kifejező. *Vádló tekintettel nézett volt barátjára, aki elárulta.*

vádló II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Vádat emelő, illetve a vádat a bíróság előtt képviselő személy. *A vádló tízévi fegyházbüntetést kért.*

vádlott ♦♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~ja

Az a személy, akit bíróság előtt bűncselekménnyel vádolnak. *Az elsőrendű vádlott és ügyvédje enyhítésért fellebbezett.*

vadmacska ♦♦♦ fn

1. Csíkos, tömött bundájú, erdőben élő macskaféle ragadozó. *A vadmacska nagyon hasonlít egy jól megtermett kandúrra.* 2. E macskaféle kikészített szőrmeje. (Jelzőként:) *Vadmacska bundát viselt a film gazdag főhőse.*

vadnyugati ♦ (kissé régi)

1. Észak-Amerika egykor civilizálatlan, nyugati vidékein élő. *A vadnyugati telepések kíméletlenül irtották az indiánokat.* 2. E vidék régi vagy elképzelt életéről szóló, erre jellemző. *A vadnyugati filmek eltúlzott romantikával ecsetelik a cowboyok valójában nagyon nehéz életét.*

vadnyúl ♦ fn

Vadon élő nyúl. *A vadnyulak közül Magyarországon is elterjedt a mezei nyúl s a nála kisebb üregi nyúl, a házinyúl őse.*

vadóc ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Kalászos virágzatú pázsitfűféle. *A vadóc egyes fajait termesztik, pázsitnak, gyepnek vetik, más fajai szántóföldi gyomnövények.* 2. Emberektől, társaságtól idegenkedő, rendszerint fiatal személy. *Gyere már ide, te kis vadóc, ne bíj el mindíg a vendégek előtt!*

vádol ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Azt állítja valakiről, hogy becsstelen vagy tiltott, törvénytelen tettet követett el. *Hazaárulással vádolják. Engem vádolnak mindenért.* 2. Vádat emel valaki ellen a bíróság előtt. *Az ügyész hűtlen kezeléssel vádolja a pénztárost.*

vadon ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja (választékos)

1. Sűrű, nem művelt erdő. *„Jobb nekünk a Vértes vadonában”* (Vörösmarty M.: Szép Ilonka). *Afrika rejtett vadonjaiban még él a gorilla és az okapi.* 2. Kietlen, elhagyatott vidék. *Zord vadon, mindenhol csupasz sziklák.* (Jelzőként:) *A mesék vadon erdeit tündérek és manók lakják.*

vadonatúj ♦♦♦♦ mn

Teljesen új. *Feltűnést keltett, hogy az idős történelemtanár vadonatúj sportkocsin érkezett az estélyre.*

vadorzó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Olyan személy, aki engedély nélkül, illetve tilos helyen vadászik. *A vadőröknek sikerült elfogniuk a vadorzót.*

vadregényes ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en (választékos)

1. Képzletindítóan változatos, komor szépségű. „Mit nekem te zordon Kárpátoknak Fenyvesekkel vadregényes tája!” (Petőfi S.: Az Alföld) 2. (ritka) Romantikus. *Vadregényes kalandok elevenednek meg A Gyűrűk Ura című filmben.*

vág ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Szilárd anyagot) éles eszközzel több részre választ. *Itt a kés, vágd négy részre az almát! Egy szál rózsát vágott a bokorról. Éles a bicskám, jól vág.* • *Jól vág a nyelve:* éles nyelve van. | *Vág az esze:* éles eszü. 2. Éles eszközzel rést, nyílást hoz létre valamin. *A jéghegy léket vágott a hajó testén. Utat vágtak a bozótban az expedíciónak.* • *Az elevenjébe vág:* (átvitt is) különösen fájó pontját érinti. 3. (Fogyasztásra való háziállatot) éles eszközzel öl. *Télen disznót vágunk.* 4. Fájó nyomást okoz. *A bilincs vágja a csuklóját. Vág a blízom ujja.* 5. Hirtelen lök, dönt, dob valakit, valamit valahova. *A földhöz vágta ellenfelét.* • *A fejéhez vág valamit:* szemrehányást tesz neki valamiért. | *Zsebre vág:* a) valamit hirtelen zsebébe dug b) (átvitt) (nyereséget, pénzt) sajátjaként felhasznál c) (átvitt) (sértést) szó nélkül eltűr d) (tréfás) túlszárnyal valakit. | *Valamibe vágja magát:* a) hirtelen elhelyezkedik valahol. *Taxiba vágja magát.* b) (bizalmas) (ünnepi öltözetet) felvesz. *Vágd magad ünneplőbe!* 6. Erősen üt, csap, csapódik. *Arcába vág az eső.* • *Fejbe vág:* fejen üt. *Fejbe vágta egy üveggel.* 7. Hirtelen elhatározással elindul valahova. *Rövid tétovázás után a hegynek vágott.* • *Elébe vág:* megelőzi. *Ne engedjétek elmenekülni, vágjatok elébe!* 8. • *Szavába, beszédébe vág valakinek:* félbeszakít valakit. *Ne vágj a szavamba!* 9. Valahova illik, tartozik. *Az ő jogkörébe vág az eset.* 10. (bizalmas) Valamilyen arckifejezést ölt. *Folyton pofákat vág.* 11. (bizalmas) Kívülről tud valamit. *Vágja a növények latin nevét.*

vagány ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (bizalmas)

1. Kisebb törvénysértéseket is elkövető, munkakerülő férfi. *Kültelki vagányok között nőtt fel.* 2. Vakmerő, rámenős fiatal férfi. *Igazi vagány, minden buliban benne van.* (Jelzőként:) Ilyen személyre jellemző, közéjük tartozó. *Vagány fickó, nem fél semmitől.*

vágány ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Sínpár. *A kettes vágányra gyorsvonat érkezik, a vágány mellett tessék vigyázni!* 2. (választékos) Irány. *Az ügy helyes vágányra terelődött.*

vagdal ♦♦♦ ige ~ni

1. (Kis) darabokra vág valamit, illetve darabokat, részeket vág le valamiből. *Vagdald apróra a hagymát a pörkölthöz! Az elszáradt gallyakat vagdaldja a meggyfáról.* 2. (Állatot, embert) tömegesen levág. *Nagy lakoma lesz: sütnék, főznek, csirkéket vagdálnak. Vagdálja az ellenséget.* 3. Csapkod valamit. *Poharakat vagdal a falhoz mérgében.* • *Fejéhez vagdal valamit:* durván mond, illetve felhánytorgat valamit. *Gorombaságokat vagdal a fejéhez. Újra és újra a fejéhez vagdalt az esetet.*

vagdalkoz|ik ♦♦ ige ~ni

1. Összevissza csapkod, illetve közelharcban így vesz részt. *Ne vagdalkozz azzal az ollóval! A végvári katonák keményen vagdalkoztak a törökkel.* 2. Indulatosan, sértően érvel. *Ha vitára kerül a sor, jobbra-balra vagdalkozik.*

vagdos ♦♦♦ ige ~ni

1. Vagdal valamit. *Dühében apró darabokra vagdosta ollóval a kiszabott anyagot.* 2. Egymás után hajít valamit. *A vágjátékban a feleség poharakat vagdosott a férje fejéhez.*

vágó I. ♦♦♦ mn-i in ~k, ~t, ~n

1. Vágásra való. *Add ide a jobban vágó kést!* 2. Valahova tartozó. *Szakmájába vágó kérdés.*

vágó II. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég) Mészáros. „A vágók pedig, hisz’ mit tehettek másat? Biztatták keményen a döglött kutyákat” (Arany J.: Toldi). 2. Film vágását végző személy. *A filmet a rendező irányításával a vágó állítja össze egységes egészé.*

vágód|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Csapódik valamihez. *A bogár nagyot koppanva az ablaküveghez vágódott.* 2. • *Hanyatt vagy hasra vágódik:* hirtelen a hátára vagy a hasára esik. *A légnomástól hanyatt vágódott. A repülő kövek elöl hasra vágódott.* 3. Mélyed valamibe. *A bilincs szoros volt, a húsába vágódott.*

vágóhíd ♦♦♦ fn

1. Vágóállatok levágását végző üzem. *Marhákat hajtának a vágóhídra.* 2. Nagy véráldozattal járó értelmetlen öldöklés. *Katonák tömegét küldték vágóhídra a második világháborúban.*

vagon ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Vasúti kocs. *Teherszállító és személyszállító vagonokból állt a szerelvény.* 2. (Jelzőként:) Annyi, amennyi egy vagonba befér. *Egy vagon cukorrépa érkezett az állomásra.* 3. (Jelzőként:) (túlzó) Nagyon sok. *Idehozott nekem egy vagon könyvet.*

vágtá ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A ló leggyorsabb futásmódja, illetve ilyen lovaglás. *Ennek a ménnek erős a vágója. A huszárok vágóban közeledtek az ellenséges állások felé.* 2. Rövidtávúfutás. *Vágtában szeretne döntőbe jutni.*

vágtat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Ló vagy lovas) vágásban halad. „Edwárd király, angol király Vágtat fakó lován” (Arany J.: A walesi bárdok). 2. Sebesen halad. *Vonatunk vágat az éjszakában.* 3. (bizalmas, túlzó) Rohan, siet. *Most nem érek rá, vágatok az iskolába.*

vágtáz|ik ♦♦ ige ~ni

1. (Ló, lovas) vágat. *Előbb poroszkál, majd vágtazik a lován minden délután.* 2. (Ember) teljes erejéből fut. *A futó a célegyenesben vágtazeni kezdett.* 3. Rövidtávúfutóként sportol, versenyez. *Egyesületben vágtazik.*

vagy I. ♦♦♦♦♦ sz

1. (Két vagy több dolog közötti választás kifejezésére:) *Pénzt vagy életet! Bort vagy sört iszol, vagy mást kérsz?* • *Vagy, vagy!*: dönteni kell. 2. (A kijelentés bizonytalan voltának kifejezésére:) *A harmadik vagy negyedik emeleten lakik. A könyvért vagy miért jött.* 3. (Helyesbítésként:) *De mégsem, (hanem)... A titkárnő, vagy inkább gépíró fogadott. Ez halott, vagy nem, hiszen mozog.* 4. Más néven. *Az ichthyológusok vagy halbiológusok kongresszusára megy.* 5. (Megerősítést várva:) *Jó ez a zene, vagy nem?* 6. (Hirtelen megértés vagy felismerés kifejezésére:) *Vagy úgy?: már értem!* 7. (Megengedő mellékmondatban:) *Akár..., akár ... Hétköznap vagy vasárnap, neki mindegy.* • *Ide vagy oda: nincs jelentősége. Száz forint ide vagy oda, nem számít.*

vagy II. ♦♦♦♦ hsz (népi, bizalmas)

Körülbelül. *A vendégek voltak vagy nyolcvanan. Már vagy egy órája várok.*

vágy ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Valaminek a kívánása. *Szívét heves vágy töltötte el a szabadság után.* 2. Érzéki kívánság. *A kacér asszonyosság mohó vágyakat ébresztett minden férfit, aki csak a közelébe került.* 3. A vágyódás, kívánság tárgya. *Legfőbb vágya az volt, hogy felvegyék az egyetemre. Minden vágya egy jó fényképezőgép.*

vágyakoz|ik ♦♦♦ ige ~ni

Tartósan vágyik valaminek, valakire. *Évek óta vágyakozom egy görögországi utazásra. Mikes Kelemen Törökországban is Zágón után vágyakozott.*

vágy|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Kíván valamit. *Egy kis nyugalomra vágyom.* 2. • (ritka) *Nagyra vágyik: nagy céljai vannak. Túlságosan nagyra vágysz.*

vagyis ♦♦♦♦ hsz

1. (Az előzményhez hozzátoldott magyarázat bevezetésére:) *Azaz. Húsz órákor, vagyis este nyolckor indul a vonat. Nagy pipájú, kevés dohányú ember volt, vagyis többre tartotta magát, mint amennyit ért.* 2. (Helyesbítésben:) *Jobban mondva. Isten éltesse a Sándorokat, vagyis a Józsefeket!*

vágyód|ik ♦♦♦ ige ~ni

Vágyakozik. *Főnöki állásra vágyódik. Vágyódik a nagymamája után, mert hetek óta nem látta.*

vagyon¹ ♦♦ ige (népi, régi)

Van. „*Cickom, cickom, vagyon-e szép lányod? Vagyon, vagyon, de mi haszna vagyon?*” (népdal).

vagyon² ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Valakinek a tulajdonában levő anyagi javak összessége. *Hatalmával visszaélve óriási ingó és ingatlan vagyont harcsolt össze.* 2. (ritka) Szellemi érték. *A tudás az igazi vagyon.*

vaj¹ ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

Tejfőlből vagy tejszínből készülő, halványsárga, tömör, vágható, kenhető zsiradék. *Vajat ken a kenyérre. Szívesebben főz vajjal, mint zsírral.*

vaj² ♦ hsz (rég) **vajh**

Vajon. „*Vajh ki ő, és merre van hazája?*” (Vörösmarty M.: Szép Ilonka)

váj ♦♦♦ ige ~ni

1. (Üreget, mélyedést) fokozatosan létrehoz. *A csepegő víz a kőbe is képes gödröt vájni. A cigányok nyárfából teknőt vájnak.* 2. (Hegyes dolgot) valamibe mélyeszt. *A ragadozó a zsákmányállat húsába vájja karmait.* 3. (ritka) Túr, piszkál valamit. *Kisfiam, ne vájd az orrod!*

vajákos ♦ mn ~ak, ~t, – (népi, régi vagy választékos)

1. Kuruzslással, jóslással foglalkozó (személy). *A vajákos asszony megjósolta, hogy a húgom egy év múlva férjhez megy.* (Főnévi használatban:) *Féltek a vajákosoktól, hogy megrontják a gyerekeket és a háziállatokat.* 2. Kuruzsláshoz használt. *Azt állította az öregasszony, hogy ez a vajákos szer megfiatalít.*

vájár ♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

Szakképzett bányász, aki a szenet, ércet stb. fejt. *A bányában a vájár munkája a legnehezebb és a legveszélyesebb.*

vájat¹ ♦ ige ~ni

Elrendeli, hogy vájjanak valamit. *Az útépítő vállalat alagutat vajat a hegybe.*

vájat² ♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Mélyedés. *A szikla vájatain kapaszkodott felfelé.* 2. (Munkadarabon, alkatrészen) bemélyedés, amelybe egy másik elem beleilleszkedik. *Ebben a vajatban csúszik ide-oda az alkatrész.* 3. (Bányászatban:) Vízszintesen vajt folyosó. *A tárna új vajatában könnyebb haladni.*

vajda ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég) Dél- és Kelet-Európában egyes viszonylag független tartományok fejedelme, katonai vezetője. *Hunyadi János a kormányzósága előtt erdélyi vajda volt.* 2. Lengyelországi előjáró, tisztviselő, illetve (ma) közigazgatási egység vezetője. *A lengyel állam létrejötte után a vajda országos méltóság lett, a királyt is helyettesíthette.* 3. A cigányok nagyobb csoportjának vezetője. *A megyei oláh cigányok vajdája is részt vett a kisebbségi önkormányzat ülésén.*

vajdaság ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. A vajda tisztsége, méltósága. *A vajdaság először katonai tisztség volt, csak később lett politikai tisztséggé.* 2. A vajda kormányzása alatt álló terület. *Havasalföld és Moldva is vajdaság volt.* 3. Nagyobb közigazgatási terület Lengyelországban. *A XIV. században a korábbi lengyel hercegségek helyén vajdaságok alakultak ki, ahol a vajda a helyi nemesség érdekeit képviselte.* 4. (Tulajdonnévként:) Szerbia északi, részben magyar ajkúak lakta vidéke. *A Vajdaságban laknak az unokatestvéreim.*

vájkál ♦♦ ige ~ni

1. Hosszasan turkál valamiben. *Könyökig vájkál a moslékos vödörben.* | *Könyökig vájkál valamiben:* **a)** mélyen belenyúl **b)** (gúnyos) dűskál benne. *Könyökig vájkál a pénzben.* **2.** (bizalmas, rosszálló) Turkál, piszkál valamit. *Állandóan a lyukas fogát vájkálja.* **3.** (rosszálló) Illetéktelenül és tapintatlanul foglalkozik valamivel. *Mások magánéletében vájkál.*

vajmi ♦♦♦♦ hsz (választékos)

(Negatív jelentésű jelző előtt:) Nagyon, ugyancsak. *Vajmi kevés reménye van arra, hogy éppen ő kapja meg ezt a jól fizető munkát.*

vajon ♦♦♦♦ kérdő hsz

1. (Eldöntendő kérdésben:) *Vajon tudja-e más a jó hírt?* **2.** (Kiegészítő kérdésben, nyomatékosításra:) *Vajon ki mondta el neki?*

vajszívű ♦ mn ~ek, ~t, ~en

Könnyen ellágyuló. *A vajszívű apa mindent megbocsát szeretett leányának.*

vajúdjik ♦♦ ige ~ni

1. Szülési fájdalmai vannak. *Az asszony vajúdik, el kell indulni a kórházba.* **2.** Küszködve, kínlódva próbál megoldani valamit. *Régóta vajúdik ezzel a feladattal.* (tréfás, gúnyos) *Mit vajúdsz annyit azzal a süteménnyel!* **3.** Nehezen valósul meg, alakul ki. *A terv még vajúdik.*

vak ♦♦♦♦ mn ~ok, ~ot, ~on

1. Nagyon gyengén vagy egyáltalán nem látó. *Fél szemére vak a ló. Szemüveg nélkül szinte vak.* (Főnévi használatban:) *A vakok fehér bottal járnak.* **2.** Olyan, aki úgy végez valamit, hogy közben nem néz oda. *Vakon gépel.* **3.** (választékos) Sötét, homályos. *Vak börtönében ül a rab. Vak ez a lámpa, alig világít. A tükör már vak, nagyon régi.* **4.** Valaminek a felismerésére képtelen. *Ne légy már vak, vedd észre, hogy kihasználak!* **5.** Gondolkodás, kételkedés nélküli. *Vak engedelmisséggel teljesíti a parancsokat. A parancsnokban vakon hisz. Vakon rontott a túlerőben lévő ellenségre.* **6.** (választékos) Olyan (folyamat, esemény), amit nem irányít tudatos beavatkozás. *A vak véletlenre bízta magát.* **7.** Folytatás nélküli. *A föld alatti járat vakon végződött.*

vakablak ♦♦ fn

Fal ablak formájú mélyedése. *A vakablakban mindenféle limlom van.*

vakáció ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Hosszabb iskolai szünet. *A nyári vakációt a Balatonon töltjük.* **2.** Szünet valamely tevékenységben, szolgáltatásban. *Két hét vakációra ment a parlament, szünetel az országgyűlés munkája.*

vakar ♦ ige ~ni

1. (Bőrfelületet) viszketés enyhítésére körömmel kapar. *Ne vakard a szunyogcsípéseket! Tanácstalanul vakarja a feje búbját.* **2.** Kapargatva tisztít valamit. *A lovakat csutakolja, vakarja.* **3.** Kikaparással igyekszik eltávolítani valamit. *Pengével vakarja az írást.*

vakarcs ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (népi, bizalmas)

1. Sült tésztamaradék. *A kenyerekkel együtt a sütőteknő oldaláról levakart tésztát, a vakarcsot is megsütötték.* **2.** Vézna, satnya késői gyermek. *Te vakarcs, mindjárt elfúj a szél! Idős szülei sok gyermeke közül ő az utolsó, a vakarcs.*

vakarék ♦ fn ~ok, ~ot, ~a (népi, bizalmas)

1. Dagasztóedényből kikotort maradék tészta. *Mit süssek a vakarékból?* **2.** Utolsónak született gyermek. *Ez a kis vakarék van már csak velünk, a nagyok elköltöztek.*

vakaródz|ik ♦ ige **vakaróz|ik** ~ni

Vakarja magát. *A bárányhimlő miatt vakarószik. Sok bolhája van annak a szegény kutyának, azért vakarózik.*

vakbél ♦♦ fn

1. Vastagbél vakon végződő része. *A vakbélbe torkollik a vékonybél, és hozzá csatlakozik a feregnyúlvány is.* **2.** (nem hivatalos) A vakbélhez csatlakozó rövid, csökevényes függelék. *Kivették a vakbélét.*

vakbuzgó ♦♦ mn (rosszálló)

Valamely eszméhez, valláshoz elfogultan ragaszkodó, más nézetekkel szemben türelmetlen. *A vakbuzgó reformátusok pápistának csúfolják a katolikusokat. Vakbuzgó felfogása miatt a más véleményét meg sem hallgatja.*

vakít ♦♦♦ ige ~ani

1. Bántóan zavarja, akadályozza a látást. *Vakít a fényszóró, szinte semmit sem látok. Délben a vízparton vakít a napsütés.* **2.** (választékos) Bámulatba ejt. *Szépsége szinte vakít a bálteremben.*

vakkant ♦♦ ige ~ani

1. (Kutya) rövid ugató hangot hallat. *A kutya vakkantott egyet.* **2.** (népi, tréfás) Hirtelen, röviden megszólal. *No, te is vakkants már valamit!*

vaklárma ♦ fn

Alaptalannak bizonyuló, izgalmat kiváltó hír. *Vaklárma volt az egész.*

vakmerő ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en

1. Merész. *Vakmerő pilóta volt, mit sem törődött a veszéllyel.* **2.** (választékos) Arcátlan. *Azért beszél velem ilyen vakmerően, mert nincs itthon a férjem, hogy megvédjen.* **3.** (választékos) Eltűzött. *Vakmerő remény, hogy újra lássam, mivel külföldre utazott.*

vakol ♦♦ ige ~ni

(Falat) habarccsal bevon. *Kész a fal, lehet vakolni.*

vakolat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Megszilárdult habarcs. *Öreg az épület, a falakról hullik a vakolat.* 2. (szleng) (Erős) arcfestés, kendőzés. *Nem lép ki a lakásból úgy, hogy fel ne rakná arcára a vakolatot.*
- vakond** ♦♦ fn (kissé régi, választékos) **vakondok** ~ok, ~ot, ~ja
Föld alatt élő, sötét, bársonyos bundájú kis rovarevő emlős. *A kertészek nem szeretik a vakondot, mert kitúrja a palántákat.*
- vaksötét** ♦♦ mn
Teljesen sötét. *A foglyot belökték egy vaksötét cellába.* (Főnévi használatban:) *Gyűjts lámpát, itt vaksötét van!*
- vaktában** ♦♦♦ hsz
1. Semmit sem látva. *Vaktában tapogatózunk a sötétben.* 2. Találomra. *Vaktában levett egy könyvet a polcra.* 3. Megfontolás nélkül. *Ne vágj bele vaktában ilyen kétes vállalkozásba!*
- vaktöltény** ♦ fn
Riasztásra, díszlövésre való, lövés után szétfoszló, sebesülést nem okozó lövedék. *Nem kell megijedni, csak vaktölténnyel lőnek!*
- vak** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
Fényképezéshez pillanatnyi erős fényt adó lámpa. *Kevés itt a fény, vakoval kell fényképezni.*
- vakvarjú** ♦ fn (népi)
A gémfélékhez tartozó vízmadár. *A vakvarjú egyáltalán nem vak, nevét „kvak-kvak”-szerű hangjáról kapta.*
- váladék** ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
Emberi, állati szervezetből kiszivárgó folyadék. *Az orr nyálkahártyájának váladékából vesznek mintát a baktériumtenyésztéshez.*
- valaha** ♦♦♦♦ hsz (választékos)
A. Határozatlan
1. Valamikor nagyon régen. *Errefelé valaha mamutok éltek.* 2. Valamikor a jövőben. *Elrepült a madárka, visszajön-e valaha?*
B. Általános
1. Akármikor a múltban. *Ettől már ilyet valaha? Butább, mint valaha.* 2. Bármikor a jövőben. *Ha valaha erre jársz, nézz be hozzám!*
- valahára** ♦♦♦ hsz
1. Végre. *No, megérkeztünk valahára!* 2. (választékos) Valamikor a jövőben. *„Szülőföldem szép határa, Meglátlak-e valahára?”* (Kisfaludy K.: Szülőföldem szép határa...)
- valahol** ♦♦♦♦ hsz
1. Valamilyen helyen. *Valahol avart égetnek, erre száll a füstje. Voltál valahol nyaralni? Valahol a házban kell lennie.*
2. (bizalmas) (Bizonytalanság kifejezésére:) Egy kissé. *Valahol meg lehet érteni őt is.*
- valahonnan** ♦♦♦ hsz
1. Valamilyen irányból vagy helyről. *Valahonnan virágillatot hoz a szél.* 2. Föltehetőleg, illetve körülbelül a megnevezett helyről. *Valahonnan a város felől petárdák durrogása hallik.*
- valahova** ♦♦♦ hsz
1. Valamilyen helyre. *Valahova elutazott, már napok óta nem láttam.* 2. Föltehetőleg, illetve körülbelül a megnevezett helyre. *Valahova a tengerpartra mennek nyaralni.*
- valaki** ♦♦♦♦ határozatlan nm
1. Ismeretlen vagy meg nem határozott személy. *Valaki közeledik a sötétben. Segítsen már valaki a néninek! | Van valakije: a) társa, udvarlója. Van valakije, nem látni egyedül kóborolni az utcán. b) jó ismerőse. Van valakije a közlekedésrendészetben, az majd kihúzza a bajból.* 2. (Általános alanyként:) Az ember. *Így legyen valaki őszinte, ez a jutalom érte.* 3. (ritka) Akárki. *Nem szeretném, ha valaki is megtudná!* 4. (bizalmas) (Főnévi használatban:) *Az a valaki van itt, aki telefonon keresett. Azt hiszed, a pénzed miatt vagy valaki?*
- valamily** ♦♦♦♦ határozatlan nm
1. (választékos) Az említett egyedek közül bármelyik. *Ha valamily tárgyat elengedünk, az gyorsulva ér földet.* 2. (rég) Egy, közelebből meg nem határozott az említett egyedek közül. *Valamily könyvében olvastam gyermekkoráról.*
- valamilyest** ♦♦♦ hsz (választékos)
1. Csekély mértékben. *Valamilyest emelkedtek az árak.* 2. (ritka) Rövid ideig. *Pihent valamilyest, aztán dolgozott tovább.*
- valamilyik** ♦♦♦♦ határozatlan nm
1. Egy, közelebből meg nem határozott az említett egyedek, tárgyak közül. *Majd megkérdezem valamilyik barátomat. Szép karkötőid vannak, add nekem valamilyiket!* 2. (Személyjellel:) Az említett személyek közül valaki. *Valamilyikünk kimegy elé az állomásra.*
- valamennyi** ♦♦♦♦ nm
A. Határozatlan
Nagyon kevés. *Valamennyi pénzt adj neki! | Valamennyien: néhányan. Valamennyien azért ott leszünk a találkozón.*
B. Általános
Minden, mindegyik. *Valamennyi dalát kívülről tudja.* (Személyjellel:) *Valamennyitekre vonatkozik a kérés. | Valamennyien: mindannyian. Valamennyien megérkeztek.*
- valami** ♦♦♦♦ határozatlan nm
1. Ismeretlen, meg nem határozott dolog, esemény. *Te valamit rejtegetsz. Egyél valamit! Fáj valamid? Az a valami egyszerre csak eltűnt. „Hunniában valami készül”* (Ady E.: A Hadak Útja). • *Van köztük valami: a) szerelmi viszony b) harag, ellentét.*

2. Egy csekély dolog. *Valami nekem is jutott.* • *Mond valamit:* elgondolkodtató, amit mond. | *Valami van a dologban:* van benne valamennyi igazság. 3. Jelentékeny dolog. *Ez már valami!* (gúnyos) *Ez is valami? Kár ezzel olyan nagyra lenni!* • *Viszi valamire* vagy *lesz belőle valami:* sokat elér az életben. 4. Meg nem határozható jellegű, bizonytalan. *Volt valami kabátlopási ügye.* *Valami állat neszez a padláson.* *Úgy viselkedik, mint valami gróf.* (rosszalló) *Valami ismeretlen színész tart előadást a kultúrházban.* *Valami István vagy ki keresett.* 5. (bizalmas) (Határozóként:) Körülbelül. *Eljött valami húsz ember a gyűlésre.* 6. (bizalmas) (Határozóként:) Nagyon. *Valami borzalmas volt az előadás.* *Nem valami szép a menyasszony.*

valamiképpen ♦♦♦♦ hsz

1. Valamilyen módon. *Majd megoldjuk a dolgot valamiképpen.* 2. Nagy nehezen. *Végre valamiképpen csak elvégeztük a munkát.* 3. (ritka) (Tiltásban:) Véletlenül. *Vigyázz! Valamiképpen meg ne érintsd a vezetékét!*

valamikor ♦♦♦♦ hsz

1. Ismeretlen vagy meghatározatlan időben. *Valamikor már jártam ott.* 2. Régen. *Valamikor nem ilyenek voltak a fiatalok!* 3. Valószínűleg, illetve körülbelül az említett időben. *Valamikor vasárnap jönnek hozzánk.*

valamint I. ♦♦ vonatkozó hsz (kötőszóként) (régí)

Mint. *Úgy bánik vele, valamint az atyjafiával.*

valamint II. ♦♦♦♦ ksz

És még. *A nagyapa születésnapjára eljöttek a rokonok és ismerősök családotul, valamint a régi munkahelyéről a kollégái.*

valamirevaló ♦♦ mn

Megfelelő. *Nincs egy valamirevaló télikabátom.* (tréfás) *Van itt egy valamirevaló férfi, aki elbír egy íróasztalt?*

válasz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Kérdésre, megnyilatkozásra adott, főként szóbeli, írásbeli megnyilvánulás. *A kérdésre egyenes választ kérek.* *Legutóbbi levelemre nem kaptam választ.* *Szemtelenségére pofon volt a válasz.*

válaszol ♦♦♦♦ ige ~ni

(Kérdésre, megnyilatkozásra) szóban, írásban vagy cselekedetben választ ad. *A kérdésre nem válaszolt.* *Két héttel később válaszolt a levelemre.* *A politikus a sajtóban válaszolt a vádakra.* *Nem válaszolt a hívásomra, pedig egész este a telefon mellett vártam, hogy visszahív.* *A köszönésre fejbiccentéssel válaszolt.*

választ ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Több dolog, személy közül) egy mellett dönt. *„Ne válasszunk magunknak csillagot?”* (Petőfi S.: A négyökrös szekér). 2. Szavazással dönt valamely tisztség betöltéséről. *Most lett nagykorú, először választ.* *Kerületében őt választották képviselőnek.* 3. Feloszt valamit egy vagy több részre. *Válasszuk két részre a területet!*

választás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a tény, hogy valaki választ. *Nehéz a választás.* • *Nincs más választása:* nincs más lehetősége. *Nincs más választásom, mint bemenni vizsgálni.* 2. Az a cselekvés, hogy valakit valamivé választanak. *Megtörtént a jelölt elnökké választása.* 3. Vezető testület tagjairól szavazással való döntés. *Országgyűlési választások lesznek a jövő héten.*

választék ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Sokféle áruból álló készlet, amelyből választani lehet. *A mi üzletünkben mindig nagy a választék, most is nyolcféle sajt van.* 2. Kétféle fészelt haj közti választóvonal. *Mindig megkérdezi a fodrászom, hogy melyik oldalon lesz a választék.*

választékos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Kifinomult érzékre, ízlésre valló. *Választékos öltözködést kíván meg a munkaköre, ő fogadja a magas rangú vendégeket.*

választmány ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Valamely testület tagjaiból választott, döntési joggal felruházott bizottság. *A kérdésben a szervezet választmánya hoz döntést.*

választójog ♦♦ fn

Az állampolgár azon joga, hogy szabadon részt vehet az állami képviseleti szervek választásában, illetve ezek tagjának megválasztható. *Magyarországon minden nagykorú, elmebetegségben nem szenvedő állampolgár rendelkezik választójoggal.*

választóvíz ♦ fn

Tömény salétromsav. *Az ékszerészek választóvízzel ellenőrzik az arany valódiságát, mert az nem oldja az aranyat.*

válaszút ♦♦ fn

1. (ritka) Útkereszteződés. *Éjfélkor találkozunk a választútnál.* 2. (választékos) Sorsforduló. *A mozgalom választúthoz érkezett.* *Józsai választút előtt áll, döntenie kell, hogy melyik egyetemet válassza.*

válfaj ♦♦♦ fn

1. Egymástól sokban különböző, de egy fajhoz tartozó csoport. *Ennek a gombának legalább három válfaja ismeretes.* 2. Változat. *A passzivitás az ellenállás egyik válfaja.*

váljik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Átalakul valamivé. *Minden arannyá válik a kezében.* *Forraláskor a víz gőzzé válik.* 2. Megvalósul, valamilyenné válik. *Az álom valósággá válik, elutazunk Egyiptomba.* *A helyzet tűrhetetlenné vált, nem lehet elviselni állandó veszekedésüket.* *Szokásává vált, hogy későn jár haza.* 3. Valamely új tulajdonságot vesz föl vagy más tulajdonságúnak kezd látszani. *Érthetővé vált, miért viselkedett így.* • *Kékre-zöldre* vagy *holtra* válik: a dühtől vagy ijedtségtől arcszíne megváltozik. 4. *Valami válik valakiből:* valamivé fejlődik. *Nagyszerű tanár vált belőle, nemhiába tanult sokat.* 5. (Kifejezésekben:) • *Dicséretére válik valami:* dicséretet érdemel érte. | *Becsületére válik valami:* növeli megbecsültségét. | (Jókívánságban:) *Válják egészségére!* vagy *Egészségére válják!* 6. Egészből több darab lesz. *A váza leesett, és három darabra vált.* *Az út háromfelé vált a kanyar után.* 7. Házasságát felbontja. *Hallottad, hogy Zsuzsák válnak?*

vall ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Meggyőződéssel hisz, hangoztat valamit. *Konzervatív elveket vall.* 2. Vallomásában állít valamit. *Azt vallotta, látott egy magas fiatalembert. Ártatlannak vallja magát. A tanú a vádlott ellen vallott.* 3. (Kifejezésekben:) • Szerelmet vall valakinek: bevallja, hogy szereti. | *Színt vall:* határozottan állást foglal. 4. *Valakire, valamire vall valami:* jellemző rá. *Ez a cselekedet rád vall.* | *Ellene vall valaminek:* nem egyeztethető össze vele, ellentmondásban van vele. *A körülmények ellene vallanak.* 5. (Kifejezésekben:) • *Kárt vall:* károsul. | *Kudarcot vall:* nem sikerül neki valami. | *Szégyent vall:* szégyenben marad.

váll ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. A nyak két oldalán a kar tövéig terjedő testrész. *A váll kapcsolja a karokat a mellkashoz.* „Szörnyű vendégoldal reng araszos vállán” (Arany J.: Toldi). (Vezényszóként:) *Fegyvert vállalhoz!* • *Két vállra fektet valakit:* a) birkózó ellenfelének két vállát földre nyomva győz b) teljes diadalt arat felette. 2. Vállcsont, illetve -izület. *Nem mindegy: eltört-e vagy csupán kificamodott a válla.* 3. • *Valami nyomja a vállát:* teherként nehezedik rá. *Az ő gondjuk is az én vállamat nyomja. Kilencven év nyomja a vállát.* 4. Ruhanezünetek az a része, amely a vállat fedi. *Régi ruhájának szűk a válla.*

vállal ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Valamely tevékenység, rendszerint munka elvégzését) elfogadja. *Képkeregetést vállalok. Fordítást vállal két nyelven. Vállalja a megbízatást, kész annak eleget tenni.* 2. (Kötelezettséget) magára vesz. *Kölcsönt kérek a banktól, vállalnád a kezességet? A termékért egy év szavatosságot vállalunk.* • *Vállalja a sorsát:* tiltakozás nélkül viseli. 3. Valakit magáénak elismer, illetve magához vesz. *Vállalja a gyermeket, aláírta az apasági nyilatkozatot.* • *Gyermekeket vállal:* kész megszülni és felnevelni egy vagy több gyermeket.

vállalat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Gazdasági tevékenységet folytató, jogilag önálló szervezet. *A vállalat elbocsátja száz dolgozóját.* 2. (rég.) Vállalkozás. *Széchenyi egyik legnagyobb vállalata a Lánchíd megépítése volt.*

vállalkozás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valaki vállalkozik valamire. *Vállalkozását a kezességre nagyon megköszöntük.* 2. A vállalt feladat, munka. *Ezen a sziklás, meredek hegyoldalon lesiklani nem veszélytelen vállalkozás.* 3. Üzleti tevékenység, illetve kisebb vállalat. *A vállalkozások korát éljük. Van egy kis szállítási vállalkozásunk.*

vállalkoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamilyen feladatot, munkát elvállal. *Tudod te egyáltalán, mire vállalkoztál?* 2. Vállalkozásba kezd, illetve ilyen tevékenységet folytat. *Most sok ember vállalkozik, mert alkalmazottként nehéz munkát találni.*

vállalkozó I. ♦♦♦♦ mn (mn-i in is) ~ak, ~t, ~an

1. Olyan (személy), aki valamire vállalkozik. *A külföldi munkára vállalkozó mérnöknek jó fizetést ígértek.* 2. A vállalkozáshoz szükséges. *Nagy a vállalkozó kedv, amikor kedvező hiteleket lehet felvenni. Sajnos, nincs bennem semmi vállalkozó szellem.*

vállalkozó II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Olyan személy, aki vállalkozik valamire. *Kérek egy önként vállalkozót!* 2. Vállalkozást szervező, abban üzletszerűen részt vevő (jogi) személy. *Korunk hőse a vállalkozó, sok regény és film szól róla. Vállalkozónak mondja magát, de nem tudom, mi a foglalkozása, taxis, fordító vagy bármi más.*

vallás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Természetfeletti lénybe vagy lényekbe vetett hiten alapuló gondolatrendszer. *A keresztény vallás alapja az Isten létezésében való hit.* 2. Az ilyen hittel kapcsolatos megnyilvánulások, szertartások, tanítások egységes rendszere, illetve az ehhez való tartozás. *A buddhista vallás türelmet és a sorsba való beletörődést hirdeti. Édesapám vallása: római katolikus.* 3. (rég.) Meggyőződés képviselése. *Régimódi elvek vallása jellemezte, este 10 órára mindig haza kellett érnünk.*

vállas ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Széles, erős vállú. *Az evezősök vállalas emberek.* 2. Vállrésszel rendelkező. *Vállas inget visel télen. Vállas köténybe bújt.*

vallásos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. A vallás előírásai szerint élő. *Odaadóan vallásos, de nem bigott, szenteskedő.* 2. A vallás tanításain alapuló. *A gyerek vallásos nevelést kap. Vallásos érzület töltötte el, ahogy belépett a templomba.*

vallásszabadság ♦♦♦ fn

Az a jogi helyzet, amelyben mindenki szabadon gyakorolhat bármely vallást. *Az ellenreformáció idején az evangélikusok és a reformátusok számára nem volt vallásszabadság.*

vallat ♦♦ ige ~ni

1. Igyekszik rávenni valakit, hogy valljon. *Válogatott kínzásokkal vallatták.* 2. (bizalmas) Faggat valakit. *Ne vallass már folyton!* 3. (tréfás) Alaposan megvizsgál valamit. *A pénztárcám vallatom, van-e benne pénz.*

vállfa ♦♦ fn

Felsőruha tárolására szolgáló, a váll hajlatát utánzó, fából, műanyagból vagy drótból készült eszköz. *A tisztítóban vállfával adták ki a kabátomat. Tedd vállfára az inget, és akaszd a szekrénybe!*

vallomás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valaki vall. *Most következik a vallomás.* • *Vallomást tesz:* vall, illetve beismeri tettét. 2. Olyan megnyilatkozás, amelyben valaki feltárja érzelmeit, gondolatait. *Ez a levél egy kész szerelmi vallomás. Írói vallomásokat olvasok a szülőföldemről.* 3. Ilyen tartalmú írásmű. *Rousseau Vallomásai kedvenc olvasmányai közé tartozik.*

való I. ♦♦♦♦ mn (mn-i in is) ~k, ~t, ~an

1. Valóságos. *A való élet más, mint amit elképzeltél.* 2. (választékos, régi) Igaz. *Való híreket hoz.* • *Való igaz:* bizonyos, hogy így van. *Való igaz, hogy ez megesett.* 3. Valahonnan származó, valahonnan kikerült. *Honnan való vagy? Ez a bor a nagyapám pincéjéből való. A kastyó a XVII. századból való.* • *Valakitől, valamiből való:* valakitől vagy valamely családból származó. *A*

nagyobb fiú a felesége első férjétől való. Az első házasságból való lányát az édesanyja neveli. 4. Valamire alkalmas, valamilyen szempontból kívánatos. Gyermekeknek való történelemkönyvet ír. A film nem való gyenge idegzetűeknek. 5. Illő. Nem való így beszélni az öregekkel. Nem való hozzád ez az öltözködés. 6. Valaminek, valamire való: alkalmas, valamihez illeszkedő. Ez az alma lének való csak! Szeretni való ember vagy. Kezdőknek való nyelvkönyvet vett. Feleségnek való lányt keres. Két jobb lábra való cipőt vett. Ez a kulcs nem ebbe a zárba való. 7. Valamire való: valamely mennyiséget kitevő. Egy szekérre való tűziját hoztak. 8. (Jelzői szerepű határozók kapcsolóelemként:) A velük való beszélgetés mindig érdekes. A külföldre való utazást ellenezte.

való II. ♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

1. (választékos) Valóság. „Egymást szedtük rá azzal, hogy tudtuk: Most a valónál mind elámulunk” (Madách I.: Az ember tragédiája). 2. Valakinek, valaminek mivolta, lényege. Teljes valójában megjelent. • Kivetkőzik a valójából: indulatában vagy fájdalomában tőle szokatlanul viselkedik. 3. (választékos) Igazság. A szintiszta valót állítom.

valóban ♦♦♦♦ hsz

1. A valóságnak megfelelően. Valóban így történt. „Felség! valóban koronád Legszebb gyémántja Velsz” (Arany J.: A walesi bárdok). 2. (Nyomósításra:) Csakugyan. Most már valóban el kell mennünk.

valódi ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Olyan, ami az, aminek mondják. Valódi ékszer hord. Ez valódi tokaji bor. Gyásza nem színlelt, hanem valódi érzés. (Főnévi használatban:) „...az igazat mondd, ne csak a valódit” (József A.: Thomas Mann üdvözlése). 2. Olyan, amilyennek lennie kell. Ő valódi tanár volt. 3. • (Matematikában:) Valódi tört: olyan, amelynek értéke 0 és 1 között van. | (Fizikában:) Valódi kép: optikai lencsével alkotott, képernyőn felfogható kép.

válogat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Több hasonló közül kiválaszt valamit, valamiket, illetve a neki tetszőket. Almát válogat. (Tárgy nélkül:) Válogat az ételben, nem eszik meg akármit. 2. Versenyre a sportolókat kiválasztja. A kapitány jól válogatott, a csapat megnyerte a bajnokságot. 3. Valakije, valamije válogatja: attól függ, melyikről van szó. Milyenek a cipők? – Hát, cipője válogatja.

válogatós ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an (rosszalló is)

Olyan (személy), aki valamiben válogatni szokott. Nagyon válogatós ez a gyerek, a legfinomabb ételekben is csak turkál. Munkatársak dolgában válogatós vagyok.

válogatott ♦♦♦♦ mn (mn-i in is) ~ak, ~at, ~an

1. A sok közül kiválasztott legértékesebb. Ez válogatott gesztenye, nincs közte férges. Válogatott társaság gyűlt össze, a legkiválóbb emberek jöttek el. Tóth Árpád válogatott verseiből olvasott fel. 2. (Sportban:) Valamely versenyre kiválasztott. A válogatott keretbe a legjobb játékosok kerülnek. (Főnévi használatban:) A nemzeti válogatott napi két edzéssel készül a nagy mérkőzésre. 3. (rosszalló) A legrosszabból kiválasztott. Válogatott csirkefogók ezek mind. Válogatott szitkok özönét zúdította rá. 4. Ritka (jó). Válogatott élvezetekben lesz része, ha a Gundel étteremben ebédel.

valójában ♦♦♦ hsz

Tulajdonképpen. Valójában mi történt? Először mindent megígér, de valójában esze ágában sincs teljesíteni.

valós ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (A matematikában használt kifejezésekben:) Racionális vagy irracionális (szám). Most a valós számokról van szó. 2. A valóságot tükröző. Csapatunk teljesítményét nézve az eredmény valós.

valóság ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. Érzékelhetően létező dolgok összessége. Ez a kézzelfogható valóság. Álom és valóság keveredik a gondolataiban. Ezek szép elképzelések, a valóság azonban más. • Nem fedi a valóságot: nem igaz. 2. Valakinek testi vagy lelki mivolta. Itt áll teljes valóságában a régen látott rokon, alig ismertük meg. 3. Igazság. Amit a tanú elmondott, az távol áll a valóságtól.

valóságos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Tényleges. A valóságos költség meghaladja a tervezettet. A tervekben több valóságos hibát fedezett fel. 2. Igazi. Az alértékek helyett valóságos értékeket kell keresnünk. 3. (túlzó) Olyan, ami csaknem az, aminek mondjuk; majdnem. Autóbaleset érte, valóságos csoda, hogy életben maradt.

valószerű ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en (választékos)

Valóságosnak tűnő. Története egészen valószerűen hangzott. A realista irodalom valószerű jellemeket vonultatott fel.

valószínű ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~leg

Várható, de nem bizonyos. Valószínű, hogy holnap eső lesz. Valószínű, hogy ő is ott volt, mivel ott maradt a táskája. Ha sietsz, valószínűleg eléred a vonatot. • Több mint valószínű: szinte bizonyos. Több mint valószínű, hogy neked van igazad.

valótlan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Olyan, ami nem felel meg a valóságnak. Valótlan dolgokat terjeszt. Valótlan vád alapján fogták perbe. (Főnévi használatban:) Ne állíts róla valótlant!

válság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Súlyos helyzet, sorsdöntő fordulat. A beteg túl van a válságon. Válságba került a házassága. 2. Gazdasági, politikai csőd. A harmincas évek világgazdasági válsága többek között az ipari termelés visszaesésében és hatalmas arányú munkanélküliségben nyilvánult meg.

válságos ♦♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

Sorsdöntő, súlyos. Most válságos napok következnek. A beteg válságos állapotba került, nem biztos, hogy megéri a reggelt.

vált ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Valami helyett újat, mást vesz használatba. *Hazament ruhát váltani. Útközben kétszer is váltottak lovat.* • *Bőrét vagy tollát váltja:* vedlik. *A kígyó bőrt váltott. A madár éppen a tollazatát váltja.* 2. (Külső formát, sajátságot) hirtelen megváltoztat. *A mesefigura többször is alakot váltott. Stílust váltott, elkezdett kedvesen beszélni.* • *Lépést vált:* járás közben felcseréli bal és jobb lába váltogatásának rendjét. | (bizalmas) *Váltanod kellene:* meg kellene változtatni körülményeidet, viselkedésedet. 3. (Pénzt) kisebb címletekre, illetve más pénznemre cserél. *Nincs apróm, tudnál váltani? Dollárt váltott forintra.* • *Valóra vált valamit:* megvalósítja. *Terveit valóra váltja.* 4. (Jegyet) vásárol, vesz. *A múzeumba belépőjegyet kell váltani.* 5. (Két személy) kölcsönösen ad egymásnak tárgyat, vagy végez cselekvést. • *Jegyet, gyűrűt váltanak:* eljegyzik egymást. | *Csókot váltanak:* csókolóznak. | *Szót váltanak:* a) röviden beszélgetnek b) összeszólalkoznak. | *Levelet váltanak:* leveleznek. 6. Egyik a másik után következik, annak helyére lép. *Az évszakok egymást váltják. Az örök óránként váltják egymást. A bányában három műszak váltja egymást.* 7. (bizalmas) Más sebességre kapcsol a sebességváltóval. *Lefulladt a kocsi, mert a vezető rosszul váltott.*

vált² ♦♦ mn (mn-i in is) ~ak, ~at, ~an

Olyan, aki, ami valamilyenné változott. *A békává vált királyfit csak egy csók oldhatja fel az átok alól.*

váltakoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Dolog, esemény) bizonyos rendben következnek egymás után. *A mezőn kukorica-, napraforgó- és búzátáblák váltakoznak rendben egymás után. A Föld forgása következtében nappalok és éjszakák váltakoznak.* 2. Ingadozik. *A sivatagi hőmérséklet helyenként -5 és +40 °C között váltakozik.*

váltás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a tény, hogy valamit, valakit váltanak. *A menetjegy váltását ne hagyd az utolsó pillanatra!* „Türelmetlen ver a szívünk strázsát, mint az ór, ha tudja már váltását” (Babits M.: Ősz és tavasz között). 2. (Jelzőként is:) *Egy váltás(ra való) fehérmemű vagy ágymemű:* amennyi ebből egyszerre szükséges. *Fehérmeműből öt, ágymeműből két váltást csomagolt. Egy váltás ágymeműt kell kimosnia.* 3. A következő műszakban dolgozók csoportja. *Megjött a váltás. A délutános váltás valamelyest elmaradt a délelőttől.*

váltó I. ♦♦♦ mn (mn-i in is) ~k, ~t, ~an

Olyan, aki, ami vált valakit, valamit. *Az egymást váltó örök kiáltása hangzott. Jegyet váltó utasok álltak sorban.*

váltó II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fizetési kötelezvény. *Fedezetlen váltót állított ki, ezért később perbe fogták.* 2. Vasúti vágányba beépített átirányító berendezés. *A vasúti váltó olyan szerkezet, amellyel a szerelvényeket másik vágányra lehet átirányítani.* 3. Gépen, berendezésen valamely változtatás végrehajtására alkalmas alkatrész. *Beragadt az írógép váltója. A kocsimban automata váltó van.* 4. (Sportban:) Olyan csapat, illetve verseny, amelyben a sportolók egymást váltva versenyeznek. *A magyar váltó jó idővel került a döntőbe. Megnyertük a 4x100-as váltót.* 5. (ritka) Ugyanazon a munkahelyen, gépen másik műszakban dolgozó személy. *Megint késett a váltóm.*

váltóláz ♦♦ fn

Malária. *Afrika és Ázsia mocsaras vidékein ma is gyakori a váltóláz.*

váltópénz ♦♦ fn

A használatban levő pénzegység tört-, rendszerint századrésze. *A dollár váltópénze a cent, a forinté pedig a fillér volt.*

változat ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. A hasonlótól csak részleteiben eltérő forma. *A tenger vize a zöld és a kék legkülönbözőbb változatait mutatja.* 2. Az eredetitől csak kissé eltérő alkotás. *Ennek a balladának több változata ismeretes.* 3. Fajon belül megkülönböztetett egység. *A juhar változatait mutatta be az ismeretterjesztő film.* 4. Zenei témának kissé átalakított formája. *A Változatok egy Haydn-témára című Brahms-mű egy Haydn-divertimentót dolgoz fel.*

változatos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Különböző, változó elemekből álló. *Változatos stílusa van ennek a regénynek. Változatos életmódot él, sokat utazik.*

változékony ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Gyakran változó. *Az áprilisi időjárás változékony.* 2. Ingatag, megbízhatatlan. *Nincs benne állhatatosság, változékony jellemű ember.*

változ|ik ♦♦♦♦♦ ige ~ni

1. Más lesz, mint volt. *A helyzet folyton változik. Nahát, te semmit sem változtál! Serdül a fiú, változik a hangja.* 2. Átalakul valamivé vagy valamilyenné. *A hernyó lepkévé változik. Szelesre változott az idő.* 3. Térben, időben más változatban jelenik meg. *Koronként változnak a szokások.*

váltságdíj ♦♦♦ fn

1. Fogságban levő személy szabadon engedéséért fizetett pénzüsszeg. *Az emberrablók foglyaik szabadon bocsátásáért hárommillió eurós váltságdíjat követelnek.* 2. (rég) Büntetés elengedéséért fizetett pénzüsszeg. *Váltságdíj fejében elengedték büntetését, nem zárták kalodába.*

valuta ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Valamely ország törvényes fizetőeszköze. *Erősödött a svájci valuta, a frank.* 2. Külföldi pénznem. *Valutában kapja a fizetését.*

valutáz|ik ♦ ige ~ni (bizalmas, rosszálló)

Valutával üzérkedik. *Az euró bevezetése után már senki nem fog valutázni.*

vályog ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Törekkel kevert agyagos sár. *Olcsó vályogból is lehet házat építeni.* • *Vályogot vet:* vályogtéglát készít. 2. Olyan talaj, amelyet homok, iszap és agyag egyenlő arányban alkot. *A föld errefelé vályog.*

vályú ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hosszában kivájt fatörzs, illetve ehhez hasonló deszka- vagy betonalkalmazás. *A malacok feldöntötték a moslékos vályút. A tehének itatásához vizet mer a vályúba.* | (tréfás) *Gyerekek, vályúhoz!:* kész az ebéd.

vám ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Valamely árunak valamely határon való átviteléért fizetett díj. *Régen a városok határára is vámot fizetettek a kereskedőkkel.*
2. Vámvizsgálat helye. *A kocsi átkutatták a vámnál.* 3. Valaminek a használatáért pénzben vagy természetben fizetett járandóság. *A búza őrléséért vámot vettek a lisztből.*

vámos ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Vámvizsgálatot végző hivatalos személy. *A vámosok felforgatták a csomagjait.*

vámpír ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Egy Dél-Amerikában honos, a hártásorrú denevérek családjába tartozó emlősállat. *A vámpírok gyümölcscsel és rovarokkal táplálkoznak.* 2. Mások vérét szívó személy vagy szellem. *A babonás hit szerint a vámpír olyan halott, aki kikel a sírjából, hogy áldozatainak vérét szívja. Drakula a vámpírok fejedelme.* 3. (bizalmas, rosszálló) Zsarnoki természetű nő. *Szegény fiú egy veszedelmes vámpír karmai közé került.*

van ♦♦♦♦ ige lenni

1. Létezik. *Gondolodom, tehát vagyok. Vannak még hibák.* • *Volt, nincs:* eltűnt. | (Mesei formulaként:) *Hol volt, hol nem volt.*
2. Valahol tartózkodik, található. *Hol voltál? A fényképen rajta van az egész család.* 3. Valami (nek léte) észlelhető. *Hideg van itt. Lassan éjfél van. Mi baj van?* 4. Rendelkezésre áll valami, ami valamely cselekvéshez szükséges. *Van mit ennie, van hol aludnia, többet nem is kíván.* • *Nem volt mit tenni vagy mit volt mit tenni:* nem volt más lehetőség. 5. (Időszak) tart, (időpont) a jelzett időre értendő. *Már július van, a nyár közepe. Éppen három óra van.* 6. (Esemény, történet) tart, illetve a jelzett időre esik. *Ma van az osztályozó értekezlet. Májusban van a születésnapja.* • *Mi van vele?:* mi történik vele, mi újság van vele kapcsolatban? 7. Valamilyen állapotban, körülmények között található. *Nagyon jól van. Hajnal óta ébren van. Rosszul van a sok cseresznyétől.* (Határozói igenévvél:) *Az üzlet nyitva van. Fel van készülve a vizsgára.* • *Soron van:* ő következik. | *Fenn van:* nem alszik, nem fekszik. | *Útban van:* már elindult. | *Úgy van:* helyes. | (népi, bizalmas) *Ha valakinek vagyok vagy volnék:* az ő helyében. 8. Valamilyen kapcsolatban van valakivel, illetve valamilyen magatartást tanúsít valaki iránt. • *Jóban van valakivel:* jó viszonyban. | *Bizalommal van valaki iránt:* bízunk benne. | *Kárára vagy segítségére van valakinek:* kárt okoz, illetve segít neki. | *Hatással vagy befolyással van valakire:* hat rá, befolyásolja. | *Valamely állásponton, nézetten, véleményen van:* az az álláspontja, nézete, véleménye. 9. *Valamiből van:* ebből készült. *A bútorok igazi fából vannak, nem préselt anyagból.* 10. *Valakinek, valaminek van valakije, valamije:* hozzá tartozik, illetve tulajdona, rendelkezik vele. *Két fia van. Szép háza van a Balaton partján. Van kedve naponta a barátjaival találkozni. Jó ötletei vannak.* • (rosszálló) *Van képe, szíve valamin tenni:* képes rá. *Van szíve kidobni azt a szegény kutyát. Még van képe idejönni, azok után, amit tett.* 11. *Megvan valamennyi, valamekkora. Van ez a fa százéves is. Van ő két méter is. Van ez olyan jó, mint a másik.* 12. (A van alak kivételével az ige többi alakja az igei-névszói állítmány igei részeként.) *Ez egy kutya volt. Jó lenne abbahagyni. Ez volna az.* (Bemutatkozásban:) *Kovács Ödön vagyok.*

vandál ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. A népvándorlás korában élő keleti germán néptörzshöz tartozó személy. *A vandálok Rómát is feldúlták.* (Jelzői használatban:) *A vandál törzsfő tárgyalta a rómaiakkal.* 2. Kiméretlenül, öncélúan romboló ember. *Utcai vandálok szétverték a telefonfülkét.* (Jelzői használatban:) *Vandál pusztítás végzett a várossal az ostrom után.*

vándor ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, –

1. Vándorló (személy). *Vándor mesterlegény kér szállást éjszakára.* (Főnévi használatban:) *Az országúton egy vándor ballagott.* 2. (választékos) Messziről jövő, messzire eljutó. *Ködös őszi esteiken vándor vadludak gágogását hallani. Elnézte a vándor felhőket.* 3. Egyik vidékről a másikra terjedő. *A vándor népmese keletkezési helyét nem ismerjük; itt is, ott is felbukkan.*

vándorol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hosszú ideig gyalogol. *Hegyen-völgyön vándorol heteken át.* 2. (rég) Idegen mestereknél dolgozva tanul. *Tímárlegényként két évig vándorolt külföldön.* 3. Áttelepül, költözik valahova. *1956-ban Ausztráliába vándorolt. A fecske vándorol, a cinege viszont itthon marad télen is.* 4. Kóborol. *Nem találja a helyét, szüntelenül vándorol a világban.* 5. Helyét változtatja. *A kövek is vándorolnak: a jégkorszakban a mozgó jég a sziklákat is messzire hurcolta eredeti helyükről.* 6. (rosszálló) Egyik helyről a másikra, kézzel kézre jut. *A kérvény hetek óta vándorol.* • (rég) *Vándorol a boroskancsó:* körbeadva mindenki iszik belőle.

vanília ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Trópusi fűszernövény illatos toktermése mint édességek fűszere. *Vaniliától illatozó süteményt tett az asztalra.* 2. Ezzel ízesített édesség, különösen fagyalt. *Két gombóc vaniliát kérek!* 3. Illatos kék virágú kerti cserje. *A vanília egykor a királyi udvaroknak is féltett kincse volt.*

vánkos ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (népi)

Párna. *Megigazítja a vánkóst a beteg feje alatt.*

vánszorog ♦♦♦ ige ~ni

Vonszolja magát. *Alig tud járni, csak vánszorog, mert magas láza van.*

ványadt ♦ mn ~ak, ~at, ~an (rosszálló)

Fejlődésben elmaradt (élőlény). *A ványadt emberke ezt a fát nem tudja kivágni. Ványadt arca volt a sok éhezéstől. Ványadt szobanövényeim vannak, mert nem kapnak elég fényt.*

ványol ♦ ige ~ni

1. (Textiliparban:) (Gyapjúsövetet) tömörít. *Posztót ványol.* 2. (Bőriparban:) (Bőrt) puhít, hajlékonyá tesz. *Ványolják a bőrt, hogy könnyen kezelhető legyen.*

var ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

A hegedő seben képződő barnás, kemény réteg. *Ne vakard le a vart.*

vár¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakinek, valaminek az érkezésére, valaminek a megtörténézésére számít. *Levelet vár a szüleitől.* • *Gyermeket vár:* várandós, terhes. | *Vár valakire:* hűséges hozzá, míg vissza nem tér. | *Csodára vár:* csodában reménykedik. 2. Állva, illetve tétlenül tölti az időt, amíg valami, amire számít, be nem következik. *Várja a villamost. Az érkező vonatra vár. Már türelmetlenül várja a vendégeket.* 3. Egy helyben, állva marad. *Az autóbusz negyedórát vár az állomáson. Vár egy kicsit, mielőtt átkelne az útesten.* 4. Remél, óhajt valamit. *Várja, hogy bocsanatot kérj. Semmi jót nem várok ettől a találkozástól.* 5. Valaminek a részese lesz. *Nagy meglepetés várja, ha hazaérkezik. Nagy öröm vár rá.* 6. Valamit el kell végezni. *Vár rám a munka, dolgoznom kell.* 7. Elhalasztja valaminek az elvégzését, elintézését. *Várjunk még a dologgal! Várj, amíg a többiek is megérkeznek.* 8. (Kifejezésekben, figyelemfelkeltésként:) *Várj csak!*: állj meg, figyelj ide. | (Fenyegetésként:) *Na várj csak, majd adok én neked!*

vár² ♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Bástyákkal, falakkal, árokkal körülvett, katonai védekezésre alkalmas erődítmény, illetve megerősített település. *Ellenség ostromolja a várat. A vár lakói el voltak látva élelemmel. A budai Vár a királyi várpalota és a XIV. században kiépült polgárváros együttese.* 2. Megerősített kastély. *A visegrádi vár királyi lakóhely volt.* 3. (Játékban:) Az a terület, ahol a játékos védve van. *A fogócskában a körtefa a vár.* 4. (választékos) Védelmező, támasz. „*Erős vár a mi Istenünk*” (Luther M.-énekcím).

várakoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Hosszabb ideig vár. *Türelmesen várakozik a kapu előtt, de a házfelügyelő nem nyitja ki neki, mert nem hallotta meg a csengőt.*

várandós ♦♦ mn ~ak, ~t, ~an (választékos)

Méhében magzatot viselő (nő). *A várandós anyát kímélni kell. Várandós nők ültek a nőgyógyász várójában.*

varangy ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Szemölcsös, mirigyos bőrű békák családja, illetve ennek valamelyik fajának egyede. *A pocsolójában egy jókora varangy terpeszkedett.* 2. (rosszalló) Ellenszenves, utálatos személy. *Undok varangy! Fúj, micsoda varangy!*

váratlan ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Olyan, amit, akit senki sem várt. *Váratlan látogató érkezett. Ez aztán a váratlan találkozás!*

varázs ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (rég) Varázserő, varázslat. *A boszorkány varázsa békává változtatta a királyfit.* • *Megtört a varázs:* elmúlt a varázslat, illetve ennek hatása. 2. (választékos) Csáberő. *Asszonyi varázásával pillanatok alatt meghódította a férfit.*

varázsige ♦♦ fn

Csodatevő hatásának hitt szó, kifejezés, mondóka. *A mesében Aladdin elmondta a „Szezám, tárulj!” varázsigt, és a szikla megnyílt. Ha édesanyját szólítja, az olyan, mint egy varázsige, minden problémája megoldódik.*

varázsital ♦ fn

Csodatevő hatásának hitt készítmény. *A mese hőse a varázsitaltól láthatatlanná változott.*

varázslat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (választékos) Varázslás. *A sámán ért a varázslathoz.* 2. Ennek eredménye, hatása. *Varázslat ez vagy álm? Varázslat alatt áll, nem tud megszólalni a mese hőse.*

varázsló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Képzletbeli vagy valóságos személy, aki a babona szerint varázsolni tud. *Varázsló is volt a filmben, hosszú süveggel.*
2. Természetfeletti képességekkel rendelkezőnek hitt pap. *A sámán vagy táltos volt a magyar ősvallás varázslója.*
3. (választékos) Bűvész. *A varázsló eleven fehér nyulat húzott elő cilinderéből.*

varázsol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Látszólag a semmiből létrehoz, nyomtalanul eltüntet, illetve átalakít valamit, valakit. *A bűvész oroszlánt varázsolt az üres ketrecbe. A gonosz tündér kiségerré varázsolta a lányt.* 2. Csodálatra méltó ügyességgel létrehoz valamit. *Rózsalugast varázsolt a ház elé.*

varga ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég) népi)

Egyszerűbb lábbelik készítését, javítását végző iparos. *Elvitte a csizmáját a vargához, mert felfeslett a varrásnál.*

vargabetű ♦♦ fn

1. (népi) Kerülő út. *Hazafelé vargabetűt csinált, betért a komájához.* 2. Kitérő valamely folyamat, elbeszélés rendes menetében. *Hagyd a vargabetűket, térd a lényegre!*

vargánya ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Barna kalapú, ízletes gomba. *A tinórufélék rendjébe tartozó vargányák közül a legfinomabb az úgynevezett ízletes vargánya. Az avarban mindenütt vargányák viritottak, több kosárral szedtünk belőlük.*

varjú ♦♦♦♦ fn varjak, varjat, varja vagy ~k

Fekete tollú, erős csőrű, a galambnál nagyobb madár. *Vetés varjút láttunk a szántóföldön. A dolmányos varjú mellén hamuszürke a toll. A varjak fekete tömegben kavarogva, károgozva lepik el az útszéli nyárfákat.*

várkastély ♦♦♦ fn

Megerősített, katonailag védhető kastély. *A gyönyörű reneszánsz várkastélyt a török időkben vették körül erős falakkal.*

varkocs ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Hajfonat. *A kalandozó, pogány magyarok kétoldalt varkocsba fonták a hajukat.*

vármegye ♦♦ fn

1. (rég.) Saját önkormányzattal rendelkező nagyobb közigazgatási egység. *A nemesi vármegyék 1945 előtt sokáig ellenálltak a központosító törekvéseknek. A vármegye valóságos vezetője az alispán volt.* 2. (rég.) A vármegyét vezető testület. *A nemes és tekintetes vármegye határozott így.*

váró ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Szoba, terem, ahol valamilyen célból várakozni lehet. *Tele van az orvosi váró betegekkel. Ne gyűjts rá a pályaudvari váróban, mert tilos!*

várományos ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az a személy, akinek a legjobb esélyei vannak valamely tisztség betöltésére. *Ő a miniszterelnöki szék várományosa.* | *A trón várományosa:* a trónörökös. 2. Törvényes örökös. *A családi birtok várományosa a legnagyobb fiú.*

város ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A községnél nagyobb lélekszámú és területű, közműekkel ellátott, általában sűrűn lakott, sajátos jogállású település, amely a környező vidék gazdasági, kulturális stb. központja. *A város utcáin embertömeg hullámzik.* 2. A város mint közigazgatási egység. *A város polgármestere adta át az oklevelet.* 3. A város lakossága. *Az egész város tud az ügryől.*

városháza ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, –

1. A várost vezető testületeknek, hivataloknak otthont adó középület. *A városházán működik a polgármesteri hivatal.* 2. (kissé régi) A várost vezető hivatalos testület. *A városháza dönt a parkolóház felépítésének ügyében.*

városi ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, –

1. A városhoz tartozó, rá vonatkozó. *A városi önkormányzat értékesíti a telkeket.* 2. A városban élő, rá jellemző, a városban található. *A városi színház új épületet kapott. Tanyán élő nagyszüleim nehezen fogadják el a városi erkölcsöket.* (Főnévi használatban.) Városi lakos. *A városiak gyakran nélkülözik a természet szépségeit.*

városrész ♦♦♦♦ fn

Városnak valamilyen szempontból (lakosság összetétele, közlekedés, kulturális létesítmények stb.) egységes területe. *A mi városrészünkben van a legtöbb színház Budapesten. Az új városrész lakótelepekből és lakóparkokból áll.*

varr ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Egy anyagdarabhoz egy másikat erősít hozzá tüvel, cérnával vagy anyagra így felerősít valamit. *Géppel varr. Gombot varr az új ruhájára.* 2. Varrással készít, javít valamit. *Új nadrágot varr. A szakadt inget varrja. Függyönt, bútorhuzatot is varr megrendelésre.* 3. (népi) Hímez valamit valahova. *Most virágokat varr a terítőre.* 4. (rosszalló) *Valakire vagy valaki nyakába varrja magát: a) ráerőszakolja magát b) elvéteti magát feleségül. Vigyázz! Ez a nő még rád varrja magát.*

varrat¹ ♦ ige ~ni

Megbíz valakit, hogy varrjon neki valamit. *A legjobb szabónál varrat öltönyt magának.*

varrat² ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

1. Sebészeti öltés. *Szépén gyógyul a seb, ki lehet szedni a varratokat. A varratok helye idővel elhalványul.* 2. A hegesztett felületek közt a kötést alkotó réteg. *A tartály hegesztési varratait okvetlenül ellenőrizni kell.* 3. A koponya csontjainak fogazott széleikkel való összeilleszkedése. *A koponya varratai tisztán láthatók.*

varroda ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Ruha, fehérnemű varrásával foglalkozó kisebb üzem. *A környék lányai, asszonyai a varrodában dolgoznak.*

varsa ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Vesszőfonatú, tölcseáru népi halászeszköz. *A varsa széles száján könnyen bejut a hal, de a belülről szűk nyíláson keresztül nem tud távozni belőle.*

várta ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég.)

1. Ör hely, őrség. • *Áll a vártán: a) örködik. A várkapunál két darabont állt a vártán. b) kitart. Rendíthetetlenül áll a vártán, egyedül ő nem tagadta meg ősei hitét.* 2. Ör. *Ott a várta a bejáratnál, nem enged be senkit.*

vas ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Szürke, magas hőfokon olvadó nehézfém. *A vas könnyen rozsdásodik.* 2. Ez az anyag mint megmunkálható nyersanyag, illetve mint a kovácsmesterség tárgya. *Izzítja a vasat.* • *Úti a vasat:* igyekszik kihasználni a lehetőségeket. 3. Ebből készült tárgy. **a) Az eke vasa:** az ekének a földet vízszintesen hasító, vasból való része. **b) Bilincs.** „*A török udvarban talpig vasban vagyok*” (népdal). **c) Kard, fegyverzet.** „*De a basa még él mennykő nagy hasával, S Kukorica Jancsit célozza vasával*” (Petőfi S.: János vitéz). **d) Patkó,** illetve lábbeli orrára, sarkára való vaslemez. *Vasat tetetett a bakancs sarkára.* **e) Nagyon kicsi értékű pénzérme.** • (bizalmas) *Nincs egy vasa se:* semmi pénze sincs. 4. Vasérc. *Az Urálban vasat is bányásznak.* 5. Vastartalmú gyógyszer. *Vérszegénysége miatt vasat kell szednie.*

vasal ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Meleg vasalóval végigsimít, kisimít, vasal valamit. *Inget vasal a férjének. Ráncokat vasal a szoknyába.* 2. Vaslemezzel vagy -pánttal felszerel valamit. *Vasalni kell a szánkót, mert elkopott a talpa.* 3. (népi) Vasalással ellát valamit. *A kovács a lovat vasalja, szegezi rá a patkót. Gumicsizmát nem lehet vasalni, talpára orr- és sarokvasat verni.* 4. (rég.) Bilinccsel valamihez, valakihez rögzít valakit. *Az elfogott gonosztevőt a szekéroldalhoz vasalták.*

vasaló ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Sima talpú, fogantyús vaseszköz, melyet régen izzó faszénnel, ma árammal felmelegítve a gyűrött ruhanemű kisimítására használnak. *Nagyanyámnak szenes vasalója volt, én gőzölős vasalót használok. A mai vasaló már villanyárammal működik, és több fokozat állítható be rajta.*

vásár ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Meghatározott időben és helyen, rendszerint nagyobb, részben fedett területen tartott adásvétel, illetve annak helye. *Az országos vásárra vitte a lovait. A kirakodóvásáron mézeskalács szívet kaptam. A budapesti tavaszi vásáron néztük ki a hűtőgépünket.* 2. Üzletkötés. *Jó vásárt csinált: a használt autóját beszámították az új kocsi árába.* 3. Egyes árucikkek kedvezményes áron való időszakos árusítása. *A téli vásáron fél áron vettem meleg nadrágot.*

vásárcsarnok ♦♦♦ fn

Nagyobb településen piaci cikkek árusítására szolgáló nagy, tágas épület. *Húst és zöldséget hozz a vásárcsarnokból!*

vásárfia ♦ fn -, ~t, - (népi)

A vásárból hozott ajándék, meglepetés. *Minden gyerekének vitt haza vásárfiát: mézeskalácsot, bábút, körtemuzsikát.*

vásári ♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Vásárra jellemző, ott található, azzal kapcsolatos. *A vásári forgatagban alig tudott eligazodni. A vásári árus kiabálva kínálja a mézeskalácsot.* 2. Olcsó, silány, közönséges. *Vásári portékát ne adj ajándékba! Vásári izlésre vall ez a ruha.*

vásárló ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Olyan személy, aki vásárol. *Az eladó dolga a vásárlók udvarias kiszolgálása.*

vasárnap ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. A hét utolsó, rendszerint munkaszüneti napja. *Május első vasárnapja az anyák napja.* 2. A keresztények heti ünnepnapja. *Vasárnap az istentisztelet napja.* • *Vasárnapja van:* örömnappja van. 3. Pihenőnap. *Szegény embernek vasárnapja sincsen, állandóan dolgoznia kell.* 4. (Határozószóként:) A szombatot követő napon. *Vasárnap elutazunk.*

vásárol ♦♦♦♦♦ ige ~ni (kissé választékos)

Pénzért tulajdonául megszerez valamit. *Hol vásároltad ezt a szép paradicsomot? Mindig a piacon vásárolok. Hűtőszekrényt vásárol hitelbe.*

vasas I. ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Sok vasat tartalmazó. *Az ivóvíz itt erősen vasas.* 2. Vaspántokkal megerősített. *Nehéz, vasas ládákban szállították az ingóságokat.* 3. (rég.) Osztrák vagy német vértés (katona). *Vasas németek tűntek fel a hegytetőn.* 4. (bizalmas) A vasipari munkások szakszervezetéhez tartozó, annak tulajdonában lévő. *A vasas sportpályán lesz a meccs.*

vasas II. ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (bizalmas) Vasipari munkás. *A vasasok szakszervezete jól szervezett.* 2. (rég.) Vasból készült vértet viselő lovas katona. *A vasasok támadása elsöpörte a falut.*

vasfüggöny ♦♦♦ fn

1. A színpadot a nézőtértől elválasztó, leereszthető, ajtóval is felszerelt bádoglemez. *A vasfüggöny megakadályozza az esetleges tűz tovaterjedését.* 2. A második világháború után a szocialista és a nyugati országokat mesterségesen elszigetelő jelképes politikai fal, illetve szögesdrótból készült, szigorúan ellenőrzött tényleges válaszfal. *A vasfüggöny lebontásában Magyarország történelmi szerepet játszott.*

vasgyűrő ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (túlzó, tréfás)

Zömök, erős alkatú gyerek. *Még csak hároméves, de micsoda kis vasgyűrő.*

vásjik ♦♦ ige ~ni

1. Állandó súrlódás miatt elvékonyodik. *Vásik a kés a sok használattól. A gyerekek cipőtálpá gyorsan vásik, különösen, ha bőrből van.* 2. (Fog) fizikai hatástól érzékenyvé válik. *Az éretlen gyümölcsből vásik a fog.*

vaskalapos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (rég.) Kemény, merev háromszögletű kalapot viselő. *Ráismert a vaskalapos református teológusra.* 2. Maradi, begyepesedett gondolkodású. *A vaskalapos tanfelügyelőnek semmi sem tetszett, ami formabontó.* (Főnévi használatban:) *A földrajzot egy vén vaskalapos tanította.*

vaskor ♦ fn

1. Az emberiség őstörténetének a bronzkort követő korszaka. *A vaskorra a vaseszközök használata a jellemző.* 2. A görög-római mitológia szerint az emberiség életének addig utolsó korszaka, amely háborúkat és erkölcstelenséget hoz a földre. *Az ókori ember a boldog aranykor és ezüstkor után vaskornak nevezte saját korát.* 3. (rég.) Hanyatló korszak. *Sokan úgy vélik, hogy irodalmunk vaskorát éli.*

vaskos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Formátlanul vastag. *Szép lány, kár, hogy a lába ilyen vaskos.* 2. Durva, trágár. *Vaskos gorombaságot vágtak egymás fejéhez. Vaskos vicceket mesélt.* 3. (rosszalló) Igen nagy. *Ez bizony vaskos hiba volt.*

vasmacska ♦ fn (népi, bizalmas)

Vízi járművek rögzítésére szolgáló, horgas ágakban végződő vasrúd. *A matróz leereszti a vasmacskát, és kiköti a hajót. A kútba esett vödröt vasmacskával szökték kiemelni.*

vasorrú ♦♦ mn ~ak, ~t, -

• *Vasorrú bába:* a) mesebeli gonosz boszorkány. *A vasorrú bába fává változtatta a királylányt.* b) (gúnyos) nagyon csúnya, rossz természetű öregasszony. *A vasorrú bába állandóan ijesztgeti az alatta lakó gyerekeket.*

vásott ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Kopott, viseltes. *Vásott kabátot és ócska cipőt hordott.* 2. Nagyon csintalan. *Valami vásott suhanc kicsúzlizta az ablakot.*

vastag ♦♦♦♦ mn ~ok vagy ~ak, ~ot vagy ~at, ~on vagy ~ul

1. Nagy átmérőjű. *Vastag csöveket fektetnek le az utcán. Vastag könyvet olvas. Vastag a bokája.* 2. Mély, öblös. *Ennek a férfinak vastag a hangja.* 3. Széles vonalú. *Vastagon meghúzta a körvonalakat.* • *Vastagon fog a ceruzája: drágán számít valamit.* 4. (szleng) Gazdag. *Az a pasas nagyon vastag, Mercedesszel jár.*

vastaps ♦♦ fn

1. (kissé elavult) A vasfüggöny leeresztése után is folytatódó taps. *Az előadást a közönség vastapssal jutalmazta.* 2. Szünni nem akaró, ütemes taps. *A lelkes tömeg vastapssal ünnepelte a szónokot.*

vastüdő ♦ fn

Mesterséges lélegeztetést végző készülék. *A beteg légzése megbénult, vastüdőre kapcsolták.*

vasút ♦♦♦♦ fn

1. Vágánnyal ellátott pálya, útvonal, amelyen vonatok közlekednek. *Magyarországon először 1846-ban épült vasút, Pest és Vác között.* 2. Mozdollyal vontatott vasúti kocsik sora. *Szeretek vasúton utazni.* 3. (bizalmas) Vasútállomás. *Kimegyek a vasúthoz a vendégek elé.* 4. A vasúti szállítással foglalkozó vállalat. *A vasút a mozdonyvezetőket jobban megfizeti, mint a kalauzokat.*

vasutas ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Vasúti alkalmazott. *Az igazi vasutas pontos, lelkiismeretes ember.*

vászon ♦♦♦♦ fn vásznak, vásznat, vászna

1. Vékony pamutzövet. *A vásznat főleg len- és kenderfonálból szövik. Házi vászomból készült az abrosz.* (Jelzőként:) *Vászon asztalterítón nyújtják a rétestésztát.* 2. Vászonra festett kép. *Az impresszionisták vásznai nagyon értékesek.* 3. Vetített képek felfogására alkalmas, általában vászomból való függőleges felület. *A vásznon feltűnt a filmsztár arca.*

vatta ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Finom gyapotszálakból álló puha, fehér anyag. *Fülébe vattát dug, hogy ne hallja a zajt. Sebkitőzésre csak steril vatta használható.* 2. (ritka, bizalmas) Ingyenyeges közönség. *A színészek nem szeretik a vattát.*

váz ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. A test összetartását, megtámasztását szolgáló szervek rendszere. *A bogarak váza kitinhéjből, az emberé csontból áll.* 2. Szerkezet tartóelemeinek összefüggő rendszere. *A repülőgép váza már készen van.* 3. Fő eseménysor. *A regényíró először a cselekmény vázát készítette el.*

váza ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Vágott virágnak való edény. *A rózsákat egy hosszú vázába helyezte.*

vázlat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Valaminek csak a lényeges vonásait mutató tervezet, rajz. *A festő több vázlatot is készített művéhez. Ez a tervezett épület hevenyészett vázlata.* 2. Írás- vagy zenemű gondolatmenete, tartalmi kivonata. *A második felvonás vázlatát olvasd el a füzetből!*

vázlatos ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Csak a legfőbb elemeket, vonásokat tartalmazó. *Csak nagy vonalakban, vázlatosan mondd el, miről van szó! Vázlatos rajzot készített.*

vázol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Vázlatosan lerajzol valamit, valakit. *Egy lovat vázolt a szalvétára.* 2. Előad nagy vonalakban valamit. *Kérem, vázolja az esetet!*

vécé ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

(Vízöblítéses) illemhely. *Húzd le magad után a vécét!*

véd ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Igyekszik elhárítani a valakit, valamit fenyegető veszélyt, károsodást. *Hősiiesen védi a hazát. Ez a magas köfal a szélről véd. Testével védi gyermekét a golyók elől.* 2. Valakinek az érdekeit képviseli a törvény előtt. *Ki védi az alperest?* 3. Vitapartnerével szemben igyekszik bizonyítani valamit. *Védi az igazát az osztályfőnökkel szemben.* 4. (Sportban:) Hárit valamit. *A kapus védte a tizenegyest. Jó kapus, jól véd.*

védekezik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Védi magát a támadás ellen. *Elszántan védekezik.* (Sportban:) *A csapat a második félidőben csak védekezik.* 2. Óvja magát valamitől. *Védekezz a fertőzés ellen!* 3. Igyekszik cáfolni az ellene irányuló vádat. *A vádlott azzal védekezik, hogy önvédelemből cselekedett.*

vedel ♦♦ ige ~ni (durva)

Nagy mennyiségben, mohón iszik valamit. *Valósággal vedeli a bort. Egész nap vedel, estére már teljesen részeg.*

védelem ♦♦♦♦ fn védelmek, védelmet, védelme

1. Valakinek, valaminek megvédelmezése. *A haza védelme kötelességünk.* 2. Valakit, valamit védő hatalom. *A törvény védelemben részesíti a kisebbségek jogait.* 3. A vádlott jogi képvisellete, képviselője. *A védelem a szó.* 4. Védőhatás. *Az eső elől a sűrű lombok védelmébe húzódtak.* • *Védelmébe vesz valakit: védi.* 5. (Sportban:) a) (Csapatjátékban) a saját kaput védelmező csapatrész. *A védelem időnként bizonytalanzkodott.* b) Védekező lépéskombináció a sakkban. *Királyindiai védelemmel nyert.*

védelmez ♦♦♦♦ ige ~ni (kissé választékos)

Minden módon véd valamit, valakit. *A kotlós is védelmezi kicsibéit. Védelmezni kell a várost az állandó támadások ellen.*

védenc ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos)

Az a személy, akit valaki hivatalosan, nyíltan védelmez, támogat, pártfogol. *Ő az igazgató védence. Az ügyvéd kérte védence felmentését a vádak alól.*

veder ♦♦♦ fn *vedrek, vedret, vedre*

Vödör.

vedljk ♦♦♦♦ ige *~eni*

1. Bőre felső rétegét, szőrét, tollát időszakosan leveti. *A kígyó időnként vedlik. Vedlenek a tyúkok. Most nem szép a róka bundája, mert ilyenkor vedlik. A macskánk már két hete vedlik.* 2. (ritka, tréfás) (Bőr) hámlik. *Vedlik a bőröm, mert kegyetlenül leégtem a napon.* 3. (ritka) Hullik a vakolat valamiről. *Ócska, régi ház ez, mindenütt vedlik.*

védnök ♦♦ fn *~ök, ~öt, ~e*

1. Erkölcsi és anyagi támogató. *Egyletünknek egy tekintélyes üzletember a védnöke. Felkérték, legyen az ünnepély védnöke.* 2. Olyan állam, amely fennhatósága alá von magánál gyengébbeket. *A fiatal demokráciák nem akarnak védnököt maguk fölé.* 3. (rég.) Védőszent. *A város védnöke Szent Márk.*

védnökség ♦♦ fn *~ek, ~et, ~e*

1. Védnöki pártfogás. *Az ő védnöksége emeli az intézmény tekintélyét.* 2. Védnöki tisztség. *Elvállalta a rendezvény védnökségét.* 3. Erősebb hatalomnak egy gyengébb feletti fennhatósága. *A hitleri Németország a megszállt Csehszlovákia egy részéből védnökséget csinált.*

védő ♦♦♦♦♦ fn *~k, ~t, ~je*

1. Várat védő katona. *A vár védői megadták magukat.* 2. Vádлотtát képviselő ügyvéd. *A védő enyhítésért fellebbezett.* 3. (Labdajátékban:) Hátul elhelyezkedő, a támadásokat elhárítani igyekvő játékos. *Ez a gól a védők hibájából született.*

védőnő ♦♦ fn

Az anya- és gyermekvédelemben, a tüdőbeteg-gondozásban tevékenykedő egészségügyi dolgozó. *A védőnő felkeresi azokat a családokat, amelyekben gyermek született, hogy tanácsaival segítse az újszülött szakszerű gondozását.*

védőoltás ♦♦♦ fn

Fertőző betegség ellen védettséget nyújtó oltás. *Az influenza elleni védőoltást elsősorban kisgyerekeknek és öregeknek ajánlják.*

védőszárny ♦♦ fn (választékos)

Oltalmazó pártfogás. *A gyermek a nagyanja védőszárnyai alá menekült a szülői harag elől.*

vég¹ ♦♦♦♦♦ fn *~ek, ~et, ~e*

1. Az a hely, ahol egy térbeli dolognak nincs tovább folytatása. *Itt az út vége. A falu végén lakik, ahol már nincsen több ház. A bot végét markolja.* 2. (rég.) (Csak többes számban:) *A végek:* az országnak a török birodalommal, illetve a hódoltsággal határos, várak által védett széle. *„Vitézek, mi lehet ez széles föld felett szebb dolog az végeknel?”* (Balassi B.: *A végek dicsérete*) 3. Időpont, amelyen túl valami nem folytatódik, illetve az ehhez közeli szakasz. *Vége van az ének. Az ősz végén elutazom. Ne áruld el a krimi végét!* • *Rossz vége lesz valaminek:* rosszul végződik. 4. Halál. *Milyen véget kívánsz magadnak? • Vége lesz valakinek:* meghal. *Vége lett szegénynek, jövő héten temetik.* 5. (rég.) *Mi végre vagy mi végből?* milyen céllal, miért? *Mi végre írta ezt a cikket?*

vég² ♦ fn *~ek, ~et, ~je*

Felgöngyölt, szövött textil 20-40 m-es darabja mint egység. *Mennyibe kerül a vászon vége?* (Jelzőként:) *Két vég angol gyapjúszövetet rendelt az üzlet számára.*

végbemegy ♦♦♦ ige *végbemenni*

Lezajlik, megtörténik. *A gyűlés végbement. A folyamat végbement, nem lehet már segíteni a betegnek.*

végeérhetetlen ♦♦ mn *~ek, ~t, ~ül* (túlzó)

Fárasztóan hosszú. *Elegünk van a végeérhetetlen értekezletekből, az ember nem tudja kivárni a végüket!*

végeláthatatlan ♦♦♦ mn *~ok, ~t, ~ul*

1. Olyan hosszú, hogy nem látszik a vége. *Végeláthatatlan sor kígyózik az üzlet előtt.* 2. (túlzó) Időben elhúzódo. *Végeláthatatlan szónoklatokat tart.*

végérvényes ♦♦♦ mn *~ek, ~et, ~en*

Visszavonhatatlan. *Elhatározásom végérvényes, meg nem változtatom soha. Végérvényesen elintéztük az ügyet, többet nem vitázunk rajta.*

véges ♦♦♦♦ mn *~ek, ~et, ~en*

Aminnek határa van. *Életünk véges itt a földön. Türelmem véges.*

vegetáriánus ♦♦ mn *~ak, ~at* vagy *~t, ~an*

Húst nem fogyasztó (ember), illetve az ilyen emberekre jellemző, nekik készült. *Vegetáriánus életmódot élnek. A vegetáriánus étteremben rántott gombát vacsoráztam.* (Főnévi használatban:) *A vegetáriánus csak növényi táplálékot, esetleg tejet és tojást fogyaszt.*

végett ♦♦♦♦♦ nu

1. Valamilyen céllal. *Továbbtanulás végett költözött a városba. A félreértések elkerülése végett az elejéről kezdem a történetet.* • *A mihez tartás végett:* valamihez való igazodás érdekében. *A mihez tartás végett jó, ha szerénynek látszol.* 2. (népi) Valakivel kapcsolatos cél érdekében. *A lány végett jár erre napjában tízszer is.*

végez ♦♦♦♦♦ ige *~ni*

1. Befejez valamit. *Beszédét e szavakkal végezte. Idén végez az egyetemem.* • *Akasztofán végzi:* büntetésül felakasztják. 2. Valamit valamilyen eredménnyel csinál. *Lássuk, mit végeztél?* 3. (Sportban:) Valamilyen helyezést ér el. *A csapat a második helyen végzett.* 4. Végrehajt, folyamatosan tesz valamit. *Kísérleteket végez a laboratóriumban. Tanulmányait külföldön végzi.*

5. Döntést hoz. *Mit végzett a bíróság?* 6. • *Végez valakivel:* a) befejezi vele a tárgyalást b) befejezi vele a kapcsolatot c) megöli. *A gyilkos késsel végzett áldozatával.*
- végezetül** ♦♦♦♦ hsz (választékos)
Végül. *Végezetül felolvasnám egyik versemet.*
- véghezvisz** ♦♦♦ ige véghezvinni
1. (Szándékot, elhatározást) megvalósít. *Mindenképpen véghezviszem tervemet. „Véghezvittem immár, nagyhírű munkámat”* (Zrínyi M.: Szigeti veszedelem). 2. (Cselekvést, különösen nagy cselekedetet) végrehajt. *A tábornok kitüntette azokat a katonákat, akik valami jeles tettet vittek véghez. Kész csoda, amit véghezvittél ebben a kertben, amióta elvadult állapotban megvetted.* 3. Elkövet valamit. *A gyilkos, miután véghezvitte tettet, elmenekült a helyszínről.*
- végig I.** ♦♦♦♦ hsz
1. Egész hosszában, mindenütt. *A kerítést végig lebontották. A szőlőhegyen végig szüretelnek.* 2. Valamely cselekvés, történés befejezéséig. *Végig ott voltam, amíg szét nem széledt a társaság. Végig dolgozott, egészen haláláig. Végig kiigazította a kéziratot.*
- végig II.** ♦♦♦♦ ik
1. Térben valaminek egyik végétől a másik végéig. *Végigszalad, végignéz, végigpróbál, végigfolyik. Nem néztük végig a filmet. A Tisza régen kanyarogva folyt végig az Alföldön.* 2. Időben valaminek a kezdetétől a végéig. *Végigcsinál, végighallgat, végigszenved. A kislány vidáman csinálta végig édesanyjával az egész nagytakarítást. Akkor hallgatom végig a lemezt, ha lesz elég időm.*
- végigmér** ♦♦♦ ige ~ni
1. Hosszában megméri valamit, vagy sorban mindegyiket megméri. *Végigméri a telket teljes hosszában. Végigmértem minden ajtót, ablakot.* 2. (választékos) Ellenszenvét alig titkolva alaposan szemügyre vesz valakit. *Ellenségem végigmért tetőtől talpig.* 3. (ritka) Végigvág valakin. *Pálcájával jól végigmért rajta.*
- végítélet** ♦♦ fn
1. (rég) Pert lezáró ítélet. *A bíró kimondta a végítéletet.* 2. Egyes vallások tanítása szerint a földi világ megsemmisülésekor Istennek az emberek fölötti ítélkezése. *Közel már a végítélet napja! – mondta a filmben a pap.*
- végleg** ♦♦♦♦ hsz
1. Végérvényesen, teljesen. *Végleg szakítottak. Az idegei végleg felmondták a szolgálatot.* 2. Állandó érvényűen. *Végleg bekerült a csapdába.* 3. Teljes egészében. *Ezt már végleg butaságnak tartom. Végleg nincs kedvem a dologhoz.*
- végleges** ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
1. Végérvényes. *Kedd estére végleges választ kérek. A beteg állapota végleges, nem fog változni.* 2. Állandó érvényű. *Mondd csak, végleges az állásod a cégnél?*
- véglegesít** ♦♦ ige ~eni
1. Állandóvá tesz valamit. *Véglegesítették a korai munkakezdést.* 2. Véglegesen alkalmaz valakit. *Megígérték, hogy fél év múlva véglegesítenek.*
- véglet** ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e
Szélsőség. *Egyik végletből a másikba esik.* • *A végletekig elmegy:* a lehetőségek határáig. | *A végletekig:* túlzottan. *A végletekig udvarias.*
- végletes** ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (választékos)
Szélsőséges. *Az a baj, hogy folyton végletes intézkedéseket hoz.*
- végre** ♦♦♦♦ hsz
1. Végül. *Hosszas huzavona után elintéződött végre az ügy. Csakhogy végre megérkeztek, már nem is vártunk benneteket.* (rég) *A gesztenyét bevagdossuk, rostélyra tesszük, s végre megsütjük.* 2. Elvégre. *Meg kell tenned, végre is megígérted.* 3. • (ritka) *Végre még:* még az lesz a vége, hogy... *Meglátjátok, végre még megérjük, hogy ő kerekedik felül.*
- végrehajt** ♦♦♦♦ ige ~ani
1. Megtesz, elvégez valamit. *Végrehajtották a gazdasági reformokat. Sok gaztettet hajtott végre.* 2. (Szándékot, parancsot) valóra vált. *Mindig pontosan végrehajtja a feladatot. A törvényerejű rendeletet minden intézmény köteles végrehajtani.* 3. (ritka) Hatóság foglalással és árveréssel tartozásának kiegyenlítésére kényszerít valakit. *Az adóst végrehajtották, elárverezték ingóságait.*
- végrehajtó I.** ♦♦ mn (mn-i in is) ~k, ~t, –
Olyan (személy, szervezet), amely valamit végrehajt. • *Végrehajtó hatalom:* az államhatalom azon ága, amely a törvényhozás törvényeit, rendeleteit végrehajtja. *A demokráciában a hatalmi ágak egyike a végrehajtó hatalom, a bíróság.*
- végrehajtó II.** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Pénzügyi végrehajtást foganatosító hivatalos személy. *Jön a végrehajtó, és lefoglalja az adós ingóságait. Az árverező végrehajtó sorba vette a bútoraikat.* 2. Aki valamit végrehajt. *A parancs végrehajtója volt, nem értelmi szerzője.*
- végrendelet** ♦♦♦♦ fn
Valaki halála esetére a vagyonáról rendelkező írásos nyilatkozat. *Végrendeletében mindenét unokaöccsére hagyta.* (átvitt) *Ezt a verset tekintik a nagy költő szellemi végrendeletének.*
- végző** ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, – (választékos)
1. Utolsó. *Ez a végző lehetőségünk. A végző nyugalom várja, a halál.* 2. Véggel fenyegető. *A végző pusztulás réme jelent meg előtte.* 3. Utolsónak bekövetkező (mozzanat, dolog). *E baleset nélkül elért volna az emberi kor végző határáig, ameddig egy ember egyáltalán élhet. A végző győzelemig harcoltak.* 4. Utolsó lehetőséget jelentő. *Csak a legvégző esetben operáljuk a*

beteget, amikor más lehetőség már nincs a gyógyítására. 5. (Főnévi használatban, csak többes számban:) Az utolsó pillanat, utolsóként bekövetkező dolog. *Kitartunk a végsőkig.*

végtag ♦♦♦♦ fn

Ember, állat helyváltoztatásra, illetve fogásra használt szerve. *A madarak mellső végtagjai szárnyra módosultak. A reumas ember a végtagjaiban hasogató fájdalmat érez.*

végtelen I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Határtalan, véget nem érő. *A végtelen messzeségbe bámul. Az idő és a tér végtelen.* (Matematikában:) *A nem szakaszos végtelen tizedes tört nem alakítható át közönséges törtté.* 2. Önmagába visszakapcsolódó. *A páternoster olyan lift, amely végtelen láncszerkezeten jár.* 3. (túlzó) Hatalmas kiterjedésű, nagyfokú. *A végtelen óceán olyan, mint egy végtelen síkság. Végtelen hálát érzek ön iránt.*

végtelen II. ♦♦♦♦ hsz

1. Szinte megmérhetetlenül. *Az atomok tovább oszthatók végtelen kicsiny részecskékre.* 2. (túlzó) Túlságosan. *Barátom végtelen önérzetes ember.*

végtelen III. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

1. Mindennél nagyobb mennyiség vagy távolság. *A párhuzamosok a végtelenben találkoznak.* 2. (túlzó) Rendkívül nagy kiterjedés, szerfelett hosszú idő. *„Börtönéből szabadult sas lelkem, Ha a rónák végtelenjét látom”* (Petőfi S.: Az Alföld). *Végtelenbe nyúlt a várakozás.*

végtére ♦♦♦♦ hsz

1. (régí, választékos) Utoljára, végül. *Hosszú utazás után végtére elérték a fogadót. Lassan múlt az idő, végtére mégiscsak elűtötte a delet. Először Zsófi, azután Eszter, végtére Anna került sorra.* 2. • (választékos) *Végtére is:* elvégre. *Ő rendelkezik vele, végtére is az övé.*

végtermék ♦♦ fn

1. További megmunkálást nem igénylő termék. *Az alváz, a sok műszer és szerkezet összeszerelése után a gyártás végterméke az autó.* 2. (Vegyészetben:) Vegyi átalakulás után maradó, tovább már nem változó anyag. *Ha hidrogént belső égésű motorban levegővel vagy oxigénnel elégetünk, az égés végterméke víz lesz.*

végtisztesség ♦♦ fn

Temetési szertartás. *Megadták neki a végtisztességet.*

végül ♦♦♦♦ hsz

1. Hosszas cselekvés, folyamat végén. *Sokáig nézegette a képeket, végül választott egyet. Vásárolt egy öltönyt, utána két inget, végül még egy kalapot is.* 2. • (bizalmas) *Végül még:* még az lesz a vége, hogy... *Ne hintázz! Végül még hanyatt esel azzal a székkal!* 3. • *Végül is:* elvégre. *Jönnie kell, végül is nem hiányozhat a saját esküvőjéről!*

végvár ♦♦♦ fn (régí)

A megszállt terület szélén épült vár. *A török időkben az ország határát végvárak védték a török támadásai ellen.*

végzés ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Az a tény, hogy valamit végeznek. *A kutatómunkában fontos bizonyos kísérletek végzése.* 2. Hivatalos döntés. *Postán kapta meg a bírósági végzést.* 3. • (régí) *Isteni végzés:* Isten akarata. *Nyugodj meg az isteni végzésben, fogadd el, hogy meghalt a testvéred.*

végzet ♦♦♦♦ fn –, ~et, ~e (választékos)

1. Ellenállhatatlan felsőbb erő, akarat. *Beteljesedett rajta a végzet, elhagyta a szerelme. Senki sem kerülheti el a végzetét.* 2. Sorsszerű bűnhődés. *A gonosztevőt utoléri a végzete.* 3. Valakinek a romlását okozó személy. *Júlia, te vagy a végzetem! A nagybátyám számára ő volt a végzet asszonya, aki tönkretette az életét.*

végzetes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Súlyos, tragikus következményű. *Végzetes tévedés történt. A fék helyett a gázra lépett, s ez végzetes hiba volt.* 2. (választékos, kissé régi) Sorsdöntő. *Eljött a végzetes pillanat.*

végzettség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Eredményesen befejezett iskolai tanulmányok hivatalosan igazolt eredménye. *Iskolai végzettsége: gimnáziumi érettségi. Egyetemi végzettség, illetve az ezt tanúsító végbizonyítvány nélkül nem kaphatja meg az állást.*

végződik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. A térben valamilyen vége van. *Az út szakadéokban végződött.* 2. (Esemény) valahogyan véget ér. *Az utazás szerencsétlenséggel végződött.* 3. *Végződik valamivel:* (megnyilatkozásnak) valami van a végén. *A cikk egy idézettel végződik.*

végzős ♦♦♦♦ mn ~ők, ~t, ~en

Felsőbb iskola utolsó évét végző (diák). *A végzős hallgatók már az államvizgára készülnek.* (Főnévi használatban:) *Az én időmben az elsőéves előre köszönt a végzősnek.*

vegyes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Különbő elemekből, egyénekből álló. *Erdély vegyes lakosságú terület, különböző nemzetiségek lakják. A vegyes erdőt különféle fajták alkotják. A liba vegyes hangrendű szó. A vegyes házasságokban különböző állampolgárságú, illetve vallású a két fél.* (Matematikában:) *A vegyes törtben vagy vegyes számban egész szám és valódi tört van.* (Sportban:) *A vegyes váltóban a táv vagy a sportág fajtája változik.* 2. Ellentétes elemekből, egyénekből álló. *Az esemény vegyes érzéseket keltett benne. Ma már többnyire csak vegyes osztályok léteznek: lányok és fiúk együtt járnak.* (Sportban:) *A vegyes párost egy férfi és egy női versenyző alkotja.* 3. (rosszalló) Mindenféle, nem válogatott emberekből álló. *A társaság elég vegyes, még az alvilágból is érkeztek vendégek.*

vegyész ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Kémikus, illetve vegyészettel foglalkozó mérnök. *Nem hivatalosan a vegyipari technikust is hívják vegyésznek.* 2. (bizalmas) Kémiát tanuló egyetemi hallgató. *A másodéves vegyészek laboratóriumi gyakorlaton vannak.*

vegyészet ♦ fn -, ~et, ~e

Vegyí eljárásokkal foglalkozó tudomány, illetve ennek gyakorlati alkalmazása. *A vegyészet kutatói, a vegyészek az anyag belső szerkezetével kapcsolatos változásokat vizsgálják. A vegyészet egyik legfontosabb ága a gyógyszergyártás.*

vegyi ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, -

1. Az anyag belső szerkezetével kapcsolatos. *A műanyag hulladék égetésekor vegyi folyamatok indulnak el.* 2. A kémiai eljárásokkal foglalkozó tudománnyal kapcsolatos, illetve azon alapuló. *A vegyi anyagokra sokan allergiásak.* • *Vegyí fegyver:* vegyi anyagok pusztító erején alapuló (pl. mérgező) fegyver. *A mérges gázokat kibocsátó vegyi fegyver az egész falu lakosságát elpusztította.*

vegyít ♦♦♦ ige ~eni

1. (választékos) Elvegyít, kever valamit valamivel. *Borba vizet vegyít. Idegen szavakat vegyít a beszédébe.* 2. Többféle anyagot vegyileg egyesít. *Vizet vegyít a kísérletben klórral.*

vegyyszer ♦♦♦♦ fn

Különböző célokra használt, kémiai úton előállított anyag. *A salétromsav veszélyes vegyszer.* „*Nem kelti föl se könny, se szó, se vegyszer*” (Kosztolányi D.: Halotti beszéd).

vegyül ♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Keveredik valamibe, valakik közé valami, valaki. *Hajába már ősz szálak vegyülnek. Álruhában a járókelők közé vegyült, mintha hozzájuk tartozna. Örömebe üröm is vegyült.* 2. Vegyületet alkot valamivel. *Az oxigén könnyen vegyül bizonyos elemekkel.*

vegyület ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Több elem atomjait tartalmazó egynemű anyag, amelynek alkotóelemei elveszítették eredeti tulajdonságaikat. *A kénhidrogén kifejezetten bűdös vegyület.* 2. (rég.) Keverék, elegy. *Irigység és harag vegyülete volt az, amit érzett.*

véka ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég.) Ūrmérték: kb. 25-30 l. (Jelzőként:) *Tíz véka árpát mért ki.* 2. (népi) Ilyen Ūrtartalmú fa- vagy szalmaedény. *Hozd a vékát, megmérjük a búzát!* 3. (népi) Kétfülű nagy kosár. *Vékát köt, és eladja a piacon.*

vékony ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Kicsiny átmérőjű vagy vastagságú. *Vékony sugárban folyt a víz. A vékony deszka könnyen törik.* 2. Sovány, keskeny (testrészt). *Vékony alakja van. Vékony a dereka és a bokája is. Vékony arca mutatta, hogy beteg volt.* 3. (népi) Híg. *Vékony tejfőlével habarta be a főzeléket. A homoki borok vékonyak. Az ebéd vékony volt, éhesek maradtunk.* 4. Magas (hang). *A csecsemő vékony hangcskája kihallatszott a gyerekszobából.*

vékonydongájú ♦ mn ~ak, ~t, ~an (bizalmas)

Sovány. *Olyan vékonydongájú gyerek, hogy minden ruha lötyög rajta.*

vékonypénzű ♦ mn ~ek, ~t, ~en (népi, bizalmas)

1. Kevés pénzű, szegény. *Vékonypénzű ember nem megy külföldre nyaralni.* 2. Nagyon sovány, ösztövé, vézna. „*Más a vékonypénzű nyulat szalonnázza, Hogy csöpögjön zsírtól ösztövé csontváza*” (Arany J.: Toldi).

vél ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Valószínűnek tart, valaminek hisz valamit, valakit. *Úgy vélem, hogy elérjük a vonatot. Orvosnak véltem a táskája miatt.* 2. Hisz, képzel valamit. *Egy pillanatra látni vélte őt a tömegben.* 3. Gondol valamit. *Nem tudom, mire véljem a viselkedését.*

vele ♦♦♦ személyragos hsz

1. Valakivel, valamivel mint társsal vagy eszközzel. *Baráti társaságban ismerkedtem meg vele. Minden bajomban velem volt. Előveszi a kalapácsot, hogy kalapáljon vele.* 2. Valakinek a közvetítésével. *Velem üzeni, hogy csókolat.* 3. Iránta. *Nagyon szemtelen vagy vele.* 4. (Bücsúzó köszönésekben:) *Isten vagy ég vele!*

véleked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Véleményt alakít ki valamiről, valakiről. *Őn hogyan vélekedik a történekről? Ez csuka lehetett – vélekedett a horgász.* 2. Valószínűnek tart valamit. *Úgy vélekedik, hogy holnap esni fog.*

vélemény ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Felfogás, ítélet. *Határozott véleménye van a dolgról. Megvan rólad a véleményem.* 2. Tanács. *Gyakran kikéri a véleményét, hiszen bölcs öregember.*

véleményez ♦♦♦ ige ~ni (hivatalos)

(Írásban) véleményt mond valamiről. *A műszaki osztály véleményezte a tervet.*

véletlen I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Nem várt. *Véletlen találkozás volt.* (Főnévi használatban:) *A véletlenül múlt, hogy nem lett nagyobb baj. A véletlenek játéka volt.* 2. Akaratlan. *Véletlen figyelmetlenség volt, hogy a lábára léptem.*

véletlen II. ♦♦♦♦ hsz

Akaratlanul, véletlenül. *Véletlen eltaposott egy katicabogarat. Véletlen elcsúszott a jeges lépcsőn.*

velő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je vagy veleje

1. Csontvelő, agyvelő, illetve ez mint étel. (túlzó) *Fejlövés érte, kiloccsant a veleje. Megfagy az ember csontjaiban a velő, olyan hideg van. Velő piritóssal és vese velővel volt az étlapon.* 2. (választékos) (Az emberi értelem, életerő jelképeként:) *Mit ér a fej, ha nincs benne velő?* „*Másra kell ideg s velő*” (Tóth Á.: Jó éjszakát!). 3. Lényeg. *Csak a velejét mondd!*

velős ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Olyan, amiben vagy amin velő van. *A kutya él-hal a velős csontért. Velős palacsinta volt ebédre. Azt mondják, a velős piritós nem egészséges étel, de nagyon finom.* 2. Lényegre tapintó. *Velős mondásokat gyűjt irodalomórára.*

velőtrázó ♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Váratlanul erős és rémitő. *Velőtrázó sikoly hallatszott a szobából.*

vemhes ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. (népi) A méhében magzatot hordozó (emlősállat). *A vemhes kancát kíméli a gazdája.* 2. (választékos) Olyan (helyzet, állapot), amelyből valami megszületni készül. *Viharokkal vemhes fellegek közeledtek felénk. Reményekkel vemhes esztendőket élünk.*

vén ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. (néha rosszálló) Igen idős. *Vén koldus kuporog a járdán.* (Főnévi használatban:) *A falu vénei a patriarchális közösség tapasztalt, bölcs vezetői voltak. A vének tanácsa döntött a törzs sorsáról.* 2. Olyan (személy), aki valamilyen állapotban hosszú időt töltött. *A vén diákok most búcsúznak az iskolától.* 3. Szokatlanul idős korú tárgy, állat, növény. *A vén kutyánk már alig lát. A vén diófát ki kellene vágni.* 4. Ősidők óta fennálló természeti jelenség. *Elnézte a vén Duna hullámain.* 5. (Becsmerlő kifejezés fokozó jelzőjeként:) *Az egy vén gazember.*

véna ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A vért a szívbe visszaszállító ér. *Vénába kapja az injekciót.* 2. (választékos) Tehetség. *Írói vénáját író nagyapjától örökölte.*

vendég ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Látogató. *Este vendégeink lesznek, főzz nekik valami finomat! | Valakinek a vendége valamire: meghívja, és fizeti a fogyasztását. A vendégem vagy egy sörre.* (Jelzőként:) „Egymásra néz a sok vitéz, A vendég velsz urak” (Arany J.: A walesi bárdok). 2. Vendéglátóipari üzemben, kulturális intézményben az, aki a szolgáltatást igénybe veszi. *Szállodánkban reggelit is kapnak a vendégek. A sarokasztalnál borjúpörköltet rendelt a vendég. Milyen frizurát óhajt a kedves vendég? A kiállításnak több ezer vendége volt.* 3. Valamely társulatnál alkalmilag fellépő művész. *Bánk bán szerepében X. Y. mint vendég lépett fel.* 4. Rövid ideig valahol tartózkodó. *Ritka vendég miféleképpen a csonttollú madár.*

vendégszínház ♦♦ fn

Más színházban, más sportlétesítményben való alkalmi fellépés. *A vidéki társulat vendégszínháza nagy közönségsikert aratott. Csapatunk vendégszínházra utazott.*

vendéglátás ♦♦♦ fn -, ~t, ~a

Vendégekről való gondoskodás. *A szállodában kitűnő a vendéglátás, első osztályú az étterem is.*

vendéglő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Olyan vendéglátóhely, ahol az asztaloknál helyet foglaló vendégeknek meleg ételt és italt szolgálnak fel. *Vasárnap vendéglőben ebédeltünk.*

vendéglős ♦♦ fn ~ök, ~t, ~e

A vendéglő tulajdonosa, bérlője, vezetője. *A vendéglős olykor maga is letelepedett vendégei közé egy pohár italra.*

vendégoldal ♦ fn (népi)

Szekér oldalára erősített hosszú rúd, amellyel a szekér szélessége növekszik. *Olyan sok szénát gyűjtöttünk, hogy vendégoldalt kellett felkötünk, hogy el tudjuk szállítani.* „Szörnyű vendégoldal reng araszos vállán” (Arany J.: Toldi).

vendégség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Vendégek összefüvetele. *Este nagy vendégség lesz nálunk. Holnap én megyek vendégségbe a barátomékhoz.*

vénség ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (rosszálló) Öregség. *Alig tud járni a vénségtől.* 2. (gúnyos) Öreg ember vagy asszony. *Töpörödött vénség totyogott az úton előttünk.*

ventilátor ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Villanymotoros szellőztetőgép. *A ventilátor lapátjai halk surrogással szelik a levegőt.*

vény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (hivatalos)

Orvosi recept. *Ezt a gyógyszert csak vényre adhatom ki.*

venyige ♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Szőlővessző. *Szüret után csupaszak a venyigék.* 2. (népi) Rőzse. *Venyigét gyűjt az erdőben.*

vepsze ♦ mn ~k, ~t, ~ül

Oroszországban, az Onyega-tó partján élő, finnugor nyelvet beszélő népcsoporthoz tartozó, vele kapcsolatos. *A vepsze nyelv a finnugor nyelvcsalád finnségi ágához tartozik a finnel, a karjalaival, az észttel, a vóttal és a lívvel együtt.*

ver ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Többször erősen üt valamit. *Valaki veri a kaput. Az érett dió rázástól is lepotyog, nem kell póznával verni. Cszmáját a lépcsőfokhoz veri, hogy a sarat lerázza.* 2. Ütésekkel büntet, fegyelmez valakit. *Helytelen verni a gyereket. | Valakibe, illetve a fejébe ver valamit: veréssel megtanítja rá. Majd én beléd verem az illemtudást. Sikerült a fejébe verni a szorzótáblát.* 3. Ütőhangszeren játszik. *Verik a dobot, a cimbalmot. Játssz finomabban, ne verd úgy a zongorát!* 4. Ütéseivel időpontot jelez. *A toronyóra most veri a nyolcat. Verik a harangot, dél van.* 5. (Sportban:) Legyőz, felülmúl valakit. *Simán verték az ellenfelet. (bizalmas) Gombfociban mindenkit ver.* 6. Több ütéssel erősen rögzít valamit. *Karót ver a földbe, amikor kötözi a paradicsomot.* • *Vasra ver: megbilincsel. A fegyveneket vasra verték. | Lelket ver valakibe: magához téríti. Reggel alig lehet bele lelket verni.* 7. (Természeti jelenség) kárt okozva csapdos. *Zápor veri az ablakot. Jég veri a vetést. Verik a hullámok a partot.* 8. (túlzó) (Magas, hosszú személy, tárgy) ér valameddig. *Feje a gerendát veri. A haja a vállát veri.* 9. (Szív, ér) dobog.

Hevesen ver a szíve, amikor meglátja a szeretett lányt. **10.** Ütésekkel vagy ehhez hasonló mozdulatokkal készít valamit. *Értékes pénzt ver. A táborhelyre érve sátrat vertek. Habot vert tejszínből.* **11.** (Kifejezésekben:) • Gyökeret ver: **a)** (növény) gyökeret eresz **b)** (személy) új helyén hosszú időre jól beilleszkedik **c)** meghonosodik. *Két éve érkeztek Erdélyből, mostanra sikerült gyökeret vernüök.* **12.** • Adósságba, költségbe veri magát: sok adósságot csinál, illetve sokat költ. *Miért vered magad költségekre?*

vér ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~e

1. Ember és állat ereiben keringő, a sejtek táplálását szolgáló piros színű folyadék. *A vér tápanyagokat és oxigént szállít a test sejtjeinek.* • Arcába szökik a vér: elpirul. | *A fejébe tódul a vér:* elfogja az indulat. | *Vérben forog a szeme:* gyilkos dühvel néz. | *Vér tapad a kezéhez:* gyilkosságban vett részt. | *Vérbe fojt valamit:* kegyetlenül leveri. *A felkelést vérbe fojtották.* **2.** Életerő, tetterő. *Nincs benne vér.* • Tüzes a vére: heves vérmérsékletű, lelkialkatú. | *A hazudozás vérévé vált:* természetévé vált. | *Vérig sért:* a legbensőbb érzésében sért. **3.** Közös származás. *Nem vér szerinti rokonok, nem közösek az őseik. Magyar véreim, védjük meg a várat!*

veranda ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Ház vagy villa kiugró, nyitott (olykor üvegezett) helyisége. *Meleg nyári estéken a verandán vacsorázunk.* **2.** (népi) Fedett tornác. *A verandát cserepes muskátlik díszítik.*

vérátömlesztés ♦ fn –, ~t, ~e

Gyógyítás céljából idegen vér juttatása a beteg érrendszerébe. *Vérátömlesztéssel próbáltak segíteni az AIDS-es újszülöttn.*

vérbaj ♦♦ fn

Súlyos, fertőző nemi betegség. *A vérbaj ma már a gyógyítható nemi betegségek közé tartozik.*

vérbeli ♦♦♦ mn ~ek, ~t, –

1. Olyan (nemes), akinek az elődei is azok voltak. *Vérbeli főnemes, nem most kapta a nemességet.* **2.** A szakmájához, hivatásához kiválóan értő. *Vérbeli matematikus, a számok birodalmában érzi csak jól magát.*

verbunkos ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Páros ütemű régi magyar tánc. *Verbunkost jár. A verbunkos a XVIII. században alakult ki a toborzó táncból.* **2.** Ennek zenéje. *A zenekar tüzes verbunkost játszik.*

verbuvál ♦♦ ige ~ni

1. (rég) Önkéntes jelentkezőkből (katonákat, csapatot) gyűjt. *Kossuth az országban sok helyen tartott beszédeket, így verbuvált katonákat a hadseregbe.* **2.** (bizalmas) Embereket valamely célra igyekszik összegyűjteni, szervezni. *A nagyüzem új alkalmazottakat verbuvál most épülő gyáregységébe.*

vércse ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Galamb nagyságú, világos színű, sólyomféle ragadozó madár. *Vércsek vijjogtak a fejük felett. A vércse hirtelen csap le áldozatára.*

verdes ♦♦♦ ige ~ni

1. Sűrűn ver, csapkod valamit. *A diófa ágait póznával verdesi. Szél verdesi a nyitva hagyott ablakot.* **2.** Mozgás közben neki-nekiütődik valaminek. *Járás közben a kard hüvelye a combját verdesi.* **3.** (túlzó) Olyan magas, hogy szinte elér valamit. *A fák teteje az egeket verdesi.* (átvitt) *A sok jaj, siránkozás az egeket verdesi.* **4.** Csapkod. *A madárfióka ügyetlenül verdes szárnyaival.*

vérdíj ♦♦ fn (rég)

1. Az üldözött személyt elfogónak vagy a nyomára vezetőnek kifizetendő jutalom. *A bandita fejére vérdíjat tűztek ki.* **2.** Erőszak, hatalmaskodás miatt a hozzátartozóknak vagy büntetésként valamely hatóságnak fizetett bírság, díj. *A gyilkos a megölt ember hozzátartozóinak engesztelésül vérdíjat tartozott fizetni, hogy a bosszút elkerülje.*

veréb ♦♦♦♦ fn verebek, verebet, verebe

1. Szürkésbarna tollú, apró termetű madár. *A verebek a porban fürödnek. Hányat lép a veréb egy esztendőben? – Egyet sem, mert ugrál.* (találós kérdés) **2.** Jelentéktelen (külső) személy. *A barátod szürke kis veréb.*

véreb ♦♦ fn

1. Idomított vadászkutya. *A verebet megsebzett vad követésére vagy emberek felkutatására tanítják be.* **2.** Erős, harapós kutya. *Kertjében verebeket tart a betörők ellen.* **3.** (választékos) A hatalom szolgálatában kegyetlenkedő személy. *A zsarnok vérebei minden ellenállást azonnal megtorolnak.*

véredény ♦♦ fn

Vért szállító ér. *Véredényei elmeszesedtek, érszűkülete van.*

veregyet ♦♦♦ ige ~ni

Gyors egymásutánban finoman ütöget valamit, valakit. *Az alvót ébresztgeti, arcát veregeti.* • *Vállon vereget valakit:* elismerés vagy lekicsinylés jeléül a vállat ütögeti.

verejték ♦♦♦♦ fn veríték –, ~et, ~e

1. A verejtekmirigyek váladéka. *Homlokán csorgott a verejték az erőlködéstől.* **2.** • Arcának verejtéke: nehéz, fáradtságos munka. *Arcának verejtékével keresi kenyerét.*

verejtékes ♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Izzadt. *Megtörli verejtékes homlokát.* **2.** Fáradtságos. *Vagyonát verejtékes munkával szerezte.*

vereked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni **vereksz|ik** verekedni

1. Ketten vagy többen kölcsönösen ütök-verik egymást. *Ezt a kocsmát jobb elkerülni, itt folyton verekednek. Pistike szeret verekedni a szomszéd kislíúkkal.* 2. Harcol valakivel. *A hajdúk derekasán verekedtek az ellenséggel.* 3. (rég) Párbajozik. *Hajnalban verekednek a temető mellett.*

verem ♦♦♦♦ fn *vermek, vermet, verme*

1. Földbe ásott nagyobb gödör. *Télen veremben tartják falun a répát, homokkal letakarva.* 2. Sir(gödör). *„Senki sem kerülheti el ezt a vermet”* (Halotti beszéd). 3. Kelepcéül ásott, álcázott gödör. • *Verembe esik: a)* (vad) beleesik a számára ásott gödörbe. *b)* olyan helyzetbe kerül, amelyből nemigen szabadulhat. 4. Állat föld alatti tanyája. *Vermében fogta el a rókát.*

vérengzés ♦♦♦ fn *~ek, ~t, ~e*

Tömeges gyilkolás, öldöklés. *A film szörnyű képsorokban mutatta be a háborús vérengzést.*

veres ♦♦♦♦ mn *~ek, ~et, ~en*

Vörös.

véres ♦♦♦♦ mn *~ek, ~et, ~en*

1. Vérrel kevert. *Véres veríték borította be a harcos testét.* 2. Vérrel szennyezett. *„Szabadság! itten hordozák Véres zászlóidat”* (Vörösmarty M.: Szózat). 3. Vérekes. *Véres a szeme a kialvatlanságtól.* 4. Vérrel készült. *Véres hurka lesz vacsorára.* 5. Vérző. *A szerencsétlenül járt motoros véres fejjel fekszik az árokban.* 6. Sok áldozatot követelő, öldökléssel járó. *Véres győzelem volt, sok halottal. Véres bosszút állt, megölte ellensége családját.* 7. (túl)z. Kegyetlen, súlyos. *A helyzet véresen komoly. Ez a véres valóság.*

vereség ♦♦♦♦ fn *~ek, ~et, ~e*

1. Csatavesztés. *A waterlooi vereség megpecsételte Napóleon sorsát.* 2. Kudarcc. *A választásokon elszenvedett vereség következtében visszavonult a politikai élettől.* 3. (Sportban:) Mérközés elvesztése. *Az ir válogatott elleni vereség azzal a következménnyel járt, hogy csapatunk nem jutott ki a világbajnokságra.*

véresszájú ♦ mn *~ak, ~t, ~an*

Aljas indulatokat keltő, gyűlölködő. *Véresszájú szónoklat hangzott el a cigányok ellen.*

veret¹ ♦ ige *~ni*

1. Megparancsolja, elrendeli, hogy valamit, valakit verjenek. *Huszonötöt veret a földesúr a jobbágyra. Új pénzérmét veret. Patkót veret a lovára.* • *Lánra veret valakit:* elrendeli, hogy elfogják, illetve mozgásában akadályozzák. 2. (bizalmas) Ágyúz valamit. *A tüzérség már egy órája vereti az ellenséges állásokat.*

veret² ♦ fn *~ek, ~et, ~e*

1. Érmére vert dombormű. *Ennek a körmői aranyak egészen lekopott a verete.* 2. Tárgyak, különösen ládák, bútorok díszítő vagy erősítő fémlemeze. *Az íróasztal díszes veretei szállítás közben megsérültek.* 3. (választékos) Sajátos jellemvonások összessége. *Egyéni verete van a stílusodnak.*

veretes ♦♦ mn *~ek, ~et, ~en*

1. Verettel ellátott. *Veretes ládában volt a kelengyéje. A veretes bútorokat még a dédszüleitől örökölte.* 2. (választékos) Ünnepeyesnek ható, de kicsit nehézkes és ódivatú. *A tiszteletes veretes nyelven szólt a gyülekezethez.*

veretlen I. ♦♦ mn *~ek, ~t, ~ül*

1. (ritka) Olyan, akit eddig még nem vertek meg. *Most az kap ki, aki még veretlen. Csapatunk veretlenül került a középdöntőbe.* (Főnévi használatban:) *A veretlenek versenye következik.* 2. (ritka) Olyan fém, amelyből még nem vertek pénzt. *A pénzverdébe veretlen ezüstöt szállítottak.*

veretlen II. ♦♦ hsz (népi, választékos)

Veretlenül. *„Verje meg az Isten, veretlen ne hagyja”* (népdal).

vérfagyasztó ♦♦ mn *~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an*

Rémületet keltő, borzasztó. *Az oroszok vérfagyasztó ordításától szinte halálra rémültünk.*

vérfertőzés ♦♦ fn

1. Közeli vérrokonnal való nemi viszony. *A vérfertőzést a törvény is bünteti.* 2. Gennykeltő kórokozó elszaporodása a beteg állat vérében. *Az állat vérfertőzést kapott, mert nem sikerült időben kitisztítani és bekötözni a sebét.*

vérfürdő ♦♦ fn (választékos)

Tömeges gyilkolás. *Az elfoglalt területeken a szabadcsapatok vérfürdőt rendeztek.*

vergődik ♦♦♦♦ ige *~ni*

1. Csapkodva szabadulni akar. *A hálóba esett madár tehetetlenül vergődik.* 2. Vánszorog. *A sebesült nagy nehezen hazáig vergődött.* 3. Nehezen, alig él meg. *Csak vergődik kevés nyugdíjából.* 4. (bizalmas) Kesereg, tépelődik. *Ne vergődj már annyit!*

vérhas ♦♦ fn

Gyakori véres székeléssel járó fertőző betegség. *A vérhas különösen nyáron fordul elő. A háborúban sokan kaptak vérhast.*

veríték ♦♦♦ fn *~, ~et, ~e*

Verejték.

verkli ♦ fn *~k, ~t, ~je*

1. Forgatható karral működtetett zenegép. *Régebben a két keréken gördülő, szekrény formájú verklit betolták a bérházak udvarára, s onnan zenéltek a lakóknak alamizsnáért.* 2. (bizalmas, rosszálló) Unalomig ismert szöveg. *Ne kezd megint a verklit!* 3. (bizalmas, rosszálló) Gépies, egyhangú, lélekölő munka. *Unom már ezt a verklit.*

vérmérséklet ♦♦♦ fn

Az egyén érzelmi, akarati életét meghatározó lelki vonások összessége. *Az ember vérmérséklete a hagyományos osztályozás szerint melankolikus (búskomor), flegmatikus (közönyös), kolerikus (lobbanékony) vagy szangvinikus (heves, de hamar lecsillapodó) lehet. Heves vérmérséklete miatt nehezen talál barátokat.*

vérmes ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Erőtől duzzadó, szenvedélyes. *A sarki hentes magas, erős, vérmes ember volt.* 2. Indulatos, heves. *Olyan vérmes ember, hogy egyszer még megüti a guta.* 3. Túlzott. *Ne táplálj vérmes reményeket!*

verő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Hangszer ütője. *A cimbalmos boszorkányos ügyességgel futtatja végig a húrokon a verőket.* 2. (választékos, régi, népi) Verőfény. *„Jöttem a Gangesz partjairól, Hol álmodoztam déli verőn”* (Ady E.: A Tisza-parton).

verőér ♦♦ fn

A vért a szívből a test részeibe szállító ér. *A verőér sérülései rendkívül veszélyesek.*

verőfény ♦♦♦ fn (választékos)

Ragyogó napsütés. *Tavaszi verőfény melengeti a földet.*

vérpád ♦♦♦ fn (régii)

Emelvény, amelyen a nyilvános kivégzést végrehajtják. *A történelmi filmben már ácsolják a vérpádot, majd közeledik a hóhér. „Szeretve mind a vérpádig”* (Jókai M.-regénycim). • *Vérpadra küld:* halálra ítélt. | *Vérpádon végzi (életét):* kivégzik.

vérrokon ♦♦ fn

Vér szerinti rokon. *A nővérem férje nem vérrokonom.*

vers ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Kötött, szabályos formájú, ritmusos nyelvi kifejezőmód, illetve ilyen formában írott költői mű. *A költő versbe szedi érzéseit, gondolatait. Kosztolányi Dezső összes verseit kapta ajándékba.* 2. (régii, népi) Verssor vagy versszak, illetve a vers, népdal szövege. *Tudom a nótáját, de elfelejtettem a versét.* 3. Bibliai fejezetnek számozott szövegrészlete. *Máté evangéliumából a 3. rész első versét olvassa fel.* 4. (népi) Rövidebb összefüggő cselekvés(sor). *Alszik egy verset.*

versel ♦♦♦ ige ~ni

(Verstanilag szabályos) verset ír. *Könnyedén versel.* | (rosszalló) (Nem művészi értékű) verseket ír. *Azt hiszi magáról, hogy költő, pedig csak versel.*

verselés ♦♦♦♦ fn –, ~t, ~e

1. Versírás. *Nem megy neki a verselés.* 2. Versforma. *A „Huszt” verselése időmértékes.*

verseng ♦♦♦♦ ige ~eni (választékos)

Versenyez valamiért. *Hárman is versengnek a lány kegyeiért.*

verseny ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Olyan küzdelem, vetélkedés, melyben a résztvevők felül akarják múlni egymást. *Alulmaradt a versenyben. Felveszi a versenyt bárkivel.* 2. Gazdasági harc. *Öldöklő a piaci verseny, a termelők kíméletlenül harcolnak egymással a megrendelésért.* 3. Versenymű. *A kétzongorás versenyt kedvezően fogadta a kritika.* 4. (Tárgyesetben, szókapcsolatokban:) • *Versenyt fut, iszik:* versengve, vetélkedve fut, illetve iszik. | *Versenyt fut az idővel:* gyorsan, határidőre kell valamit elvégeznie.

versenyez ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Verseng. *Balesete óta nem versenyez. Öten versenyeznek az állásért. Lepényevésben versenyeznek.* 2. Felér valakivel, valamivel. *Előzékenységben nem versenyez vele senki.*

versenymű ♦ fn

Rendszerint háromtételű nagyzenekari zenemű. *A versenymű a szólóhangszer (például a hegedű, a zongora és a gordonka) és a zenekar zenei párbeszéde, versengése.*

versenyszféra ♦♦♦ fn –, ~t, ~ja

A társadalomnak és a gazdaságnak az a része, amelyet a piaci verseny követelményei határoznak meg. *A versenyszféra minden évben nagy bált rendez a vállalkozók számára. A versenyszférában magasabbak a fizetések, mint az állami munkahelyeken.*

verszegény ♦♦♦ mn

1. Olyan (személy), akinek a vérében kevés a vörösvértest. *A verszegény gyerekekkel régebben vasbort, vastartalmú gyógyszert itattak.* 2. (választékos) Tartalmilag szegényes, gyenge. *Ez bizony verszegény kis munka.*

vérszerződés ♦♦ fn

Régebbi történelmi korokban alkalmazott szövetségkötés, melynek során a szerződő felek vérüket jelképesen közös edénybe folytatták. *Anonymus leírása szerint a honfoglaló magyar törzsek vérszerződéssel pecsételték meg szövetségüket.*

vért ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. A felsőtestet védő páncél. *A középkori lovas harcos pajzsot és vértet viselt a csatában.* 2. Hadihajó oldalának acéllemezből borítása. *A tengeralattjáró torpedója rést ütött a hajó vértjén.*

vértanú ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Olyan személy, aki valamely hitért, eszméért, elvért életét áldozza. *A korai kereszténység vértanúi a hitükért vállalták a halált. Az aradi vértanúk, a szabadságharc kivégzett tábornokai forradalmi eszméikért és hazájukért áldozták életüket.*

vértelen ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Vérontás nélküli. *A rendszerváltozás vértelen volt.* 2. Rendkívül sápadt, erőtlen. *Megijedt a nagybeteg vértelen arcától.* 3. (ritka, rosszalló) Tartalmilag szegényes, gyenge. *Írt néhány vértelen elbeszélést a lapba.*

vértes ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en (régii)

1. Vértet viselő. *Vértés katonák készültek a harcra.* (Főnévi használatban:) *Vértések támadtak az erdőből.* 2. A nehézlövassághoz tartozó. *Az egyik ősapám vértés főhadnagy volt az osztrák hadseregben.* (Főnévi használatban:) *A gyalogságot megrohmozták a vértések.*

vérzékeny ♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Olyan személy, akinek öröklött betegsége miatt csak igen lassan alvad meg a vére. *A családban többen is vérzékenyek.*
2. Vérére hajlamos. *Akinek vérzékeny az orra, hordjon magánál vattát vagy legalább zsebkendőt!*

vérzik ♦♦♦ ige vérezni

1. Vér folyik valakiből, valamiből. *A sebesült vérzik, kérek kötszert! Az elgázolt kutya erősen vérezt.* *Hogy ne vérezen a seb, bekötözzük.* • *Több sebből vérzik: a)* több sebe van, s az mind vérzik *b)* többféle baj, gond is van vele. *Ez a dolgozat több sebből vérzik.* 2. Vértet ontja valamiért. *Idegen érdekekért vérzik.* 3. • *Vérzik érte a szívem:* nagyon sajnálom, bánkódom miatta.

vés ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Szilárd anyagba kemény eszközzel mélyedést váj. *A fűtőcsöveknek helyet kell vézni a betonba. Feliratot vés a sírkőre.* • (választékos) *Barázdákat vés a homlokára:* ráncossá, gondterhelte teszi. *A sok gond barázdákat vésett homlokára.* | *Vésd (jól) az eszedbe!:* emlékezz rá, jegyezd meg. *Vésd az eszedbe, amíg csak élsz!* 2. • *Kőbe vés valamit, valakit:* szobrot készít róla. *Arcát a szobrász kőbe véste.* 3. (Foggyökert) véséssel eltávolít. *Vési a beteg fogát.*

vese ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Magasabb rendű élőlények páros vizeletkiválasztó szerve, illetve e szerv tájéka hátul a derék körül. *A vesék a szervezet sóháztartását is szabályozzák. A veséjét rugdosták a börtönben.* 2. Ételnél elkészített állati vese. *Ebédre vese lesz velővel.* 3. (Kifejezésekben:) Érzelmek, gondolatok legmélye. • *A veséjébe lát:* átlát rajta, ismeri a titkos gondolatait is.

véset! ♦ ige ~ni

Megbíz valakit, hogy véssen valamit valahova. *Dátumot és nevet véset a jeggyűrűkbe.*

véset? ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Bevésett rajzolat. *A pecsétnyomó vésete a sok használattól egészen lekopott.*

vésnök ♦ fn ~ök, ~öt, ~e

Fémtárgyakba való véséssel foglalkozó iparos. *A győztes nevét vésnökkel iratták rá a kupára.*

véső ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Nyeles acélszerszám, amellyel vésnek. *A szobrász vésőjét és más szerszámait kiállították a múzeumban.*

vesz¹ ♦♦♦♦♦ ige venni

1. Használat céljából valamit megfog. *Tollat vesz a kezébe, hogy írjon vele.* | *Karjára vesz valamit, valakit:* felemelve átöleli. *Karjára veszi a gyermeket.* • *Szájára vesz valamit:* kimondja. *Nem veszem a számra a nevét.* 2. Szed az ételből. *Végy még magadnak a salátából!* • *Magához vagy magába vesz:* ételből, italból fogyaszt. *Magához veszi az ételt a hosszú éhezés után.* (tréfás) *Magához vett egy literrel.* | (Keresztény vallásban az utolsó vacsorára emlékező szertartásban:) *Magához veszi az Úr testét:* a szent ostyát lenyelve áldozik. | *Úrvacsorát vesz:* megszentelt ostyát vagy kenyeret és bort lenyelve áldozik. | *Lélegzetet vesz:* lélegzik. *Vegyünk mély lélegzetet.* 3. Ruhaneműt magára ölt. *Veszek egy inget, s már megyek is.* 4. • *Magára vagy a vállára vesz valamit:* vállalja. *Nagy felelősséget vett magára.* 5. • *Részt vesz valamiben:* közreműködik, osztozik, jelen van. *Részt vesz a közös munkában. Részt vesz barátja örömeiben. Részt vett a temetésen.* 6. Valamiképpen értelmez, tekint. *Ne vedd kézpénznek, amit mond!* | *Magára vesz valamit:* magára érti. *Magára vette a célzást.* | *Valamibe vesz valakit:* valamely mértékben becsüli. *Semmibe sem veszik a munkahelyén. Ezt a kisfiút már emberszámba veszik.* • *Kutyába se vesz valakit:* nem becsüli. *Kutyába se veszi a társait.* 7. (Kifejezésekben:) Elvesz, eltávolít, megszüntet. • *Fejét veszi valakinek:* lefejezi. *A gyilkosnak fejét vették.* | *Elejét veszi valaminek:* megakadályozza. | *Vért vesz:* vizsgálat céljából vagy rászoruló beteg számára vért levesz valaki szervezetéből. *A véradóktól egyszerre csak néhány deci vért vesznek.* 8. Igényel, kér és kap valamit valamiért. *Régen az áruból vámot vettek. Kamatot vesz a kölcsönadott összegért.* • *Elégtételt vesz valakin:* a) kárpótlást, adósságot behajt b) (rég, választékos) párbajjal, bocsánatkéréssel stb. sértést kiegyenlít. 9. Szerez, kölcsönöz valamit. *Honnan vetted ezt a jó bicskát?* • *Példát vesz valakiről:* példának tekint. | *Hasznát veszi valaminek:* hasznosítja. | *Veszi a bátorságot:* mer, bátorkodik. *Honnan veszed a bátorságot, hogy így beszélsz?* | *Erőt vesz magán:* megerőlteti magát. *Végy erőt magadon!* 10. Vásárol valamit. *Vettem egy esernyőt, a régi elromlott.* 11. (Kifejezésekben:) Valamilyen címen tulajdonává tesz, használni kezd valamit. • *Bérbe vesz:* bérel. | *Magához vesz:* gondoskodik róla. | *Feleségül vesz:* házastársául fogad. 12. • *Valamilyen órákat vesz:* iskolán kívül oktatásban részesül. *Zongoraórákat vesz egy idős hölgytől.* 13. (Kifejezésekben:) Valamire kiszemel valamit. • *Fejébe vesz valamit:* eltökél. *Amit ő a fejébe vesz, arról nem lehet lebeszélni.* | *Fontolóra vesz valamit:* megfontol. *Vegye fontolóra, amit mondtam!* | *Célba vesz valamit:* megcéloz. *A vadász célba vette a szarvast.* 14. *Valamire vesz:* rögzít. *A beszélgetést videóra veszik.* 15. Cselekvés eredményeként létrehoz valamit. • *Mértéket vesz:* megmér valakit. *A szabó mértéket vesz az öltönyhöz.* 16. Meghall, megtud, megkap. (kissé régi) *A sürgőnyt hétfőn vette kézhez. Vetted az üzenetet?* • *Tudomásul vesz valamit:* megtudja, elfogadja. *Vegye tudomásul a helyzetet!* 17. • *Valahova veszi az útját:* arra indul. *Felénk vette útját a mezőn át.* 18. A megnevezett változás megkezdődik. • *Valamilyen fordulatot vagy irányt vesz valami:* jó vagy rossz irányban folytatódik. *A dolog jó fordulatot vett. Jó irányt vett az ügyünk a bíróságon.* | *Kezdetét veszi valami:* elkezdődik.

vesz² ♦♦♦♦ ige **vesz|ik** ~ni **vész** veszni

1. Elpusztul. *Vessen minden áruló! A folyóba vészett. Éhen veszünk, ha így megy.* 2. Egyre fogy, elvész. „*Mondd meg nekik, hogy pusztulunk, veszünk, Mint oldott kéve, széthull nemzetünk...*” (Tompa M.: A gólyához). *Megtakarított pénze mind ott vészett a rossz üzleten.* 3. Látszólag eltűnik. *A hegycsúcs ködbe vész.*

vész ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (rég, választékos) Vihar, égháború. *A vész fákat döntött ki.* 2. (ritka) Pusztító természeti erő. *Kitört a vulkán, a vész miatt hét települést kilakoltattak.* 3. (választékos) Nagy veszedelem, csapás. *A mohácsi vész történelmünk egyik legszomorúbb eseménye. „A vész kitört”* (Vörösmarty M.: Előszó). 4. Háziállatok járványos betegsége. *Összes juha elhullott a vészben.*

veszedelem ♦♦♦♦ fn *veszedelmek, veszedelmet, veszedelme*

1. Pusztulással fenyegető helyzet. *Aztán jött a veszedelem, amelyet még mindig nem hevertek ki. Meggondolatlansága halálos veszedelembé sodorta.* 2. (választékos) Csapás, vész. *A mohácsi, a szigeti veszedelem történelmünk fontos pillanatai.*

veszeked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni **veszekesz|ik** *veszekedni*

1. (Kölcsönösen) korhol, szid valakit. *Állandóan veszekszik valakivel. Miért veszekedtek folyton? Kutyák veszekednek így a csonton.* 2. (népi) Erősen kívánczik valaki után. *Veszekedik a lány után.*

veszély ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Veszedelem. *Menekülj! Veszélyben forog az életed. A beteg túl van a veszélyen.* 2. Kockázat. *Fönnáll a bukás veszélye is.*

veszélyeztet ♦♦♦♦ ige ~ni

Veszélynek tesz ki valamit, valakit. *Az ittas vezető mások életét is veszélyezteti. Az esztelen fegyverkezés veszélyezteti a békét.*

veszendő ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n vagy ~en (választékos)

Pusztulásra kárhóztatott. *Veszendő lelkek vagyunk mindannyian. Az ifjúság veszendő.* • (Főnévi használatban:) *Veszendőbe megy: elvész, elkallódik.*

vészes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (választékos) Olyan, aki, ami bajt okozhat. *A fagy miatt vészes helyzet alakult ki a gyümölcsösökben. Vészes vérszegénység, hajhullás lett a vegyi kezelés eredménye.* 2. Veszedelem bekövetkezésére mutató. *Vészes tekintettel nézett a tolvajra a rendőr.*

veszett ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. (ritka) Ami elveszett. *A további kutatás kárba veszett fáradság lenne. Veszett ügy, már hiába harcolnánk.* 2. Veszettségben szenvedő. *A veszett róka feltűnően szelíd. (túl) Megindult, mint egy veszett vadkan.* 3. (bizalmas, túlzó) Szörnyű, átkozott. *Veszett idő van: tombol a szél, szakad az eső.* 4. Igen nagy mértékű. *Nem bírom ezt a veszett tempót.* 5. • (népi) *Veszett híre van annak az embernek: a) becsületét veszítette b) közveszélyes.* 6. (népi, bizalmas) (Szitkozódásban, nyomósítószóként:) *A veszett mindenit! Tudja a veszett fene!* 7. • (népi vagy bizalmas) *Egy veszett garasa sincs: nincs semmi pénze.* 8. (bizalmas) (Határozóként:) *Nagyon. Veszett keserű ez az orvosság.*

veszít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Valakinek valamije elvész, elpusztul. *Sok vért vesztett a műtét alatt. Ezen az üzleten nem veszítesz. Veszít a versenyben. Folyton veszít a kártyán.* • *Szeme világát vesztette: megvakult. | Eszét veszti: (szinte) megbolondul.* 2. Valakinek kára származik valamiből. *A tétovázással csak időt veszítünk. A cserével csak veszítesz.* 3. *Veszít valamiből: kisebb értékű lesz. A műkincsek nem veszítenek az értékükből. A hal a horgon veszít az erejéből.* 4. *Szem elől téveszt valakit, valamit. Szem elől vesztette a menekülőket.* • *Utat veszít: eltéved.*

vészmadár ♦ fn

1. (ritka) Olyan madár, amely a néphit szerint előre jelzi a veszélyt. *A babonás hit szerint a kuvik vészmadár, mert hangjával előre jelzi a bekövetkező halálesetet. A vészmadár vijjogása vihar közeledtét jelenti.* 2. (bizalmas) Olyan ember, aki mindig veszélyt érez. *Vészmadár vagy, mindenben bajt sejtesz.*

veszód|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Bízódik valamivel. *Már egy órája veszódik a varrógép javításával. Nem veszödöm tovább ezzel a buta kölyökkel.* 2. (ritka, régi) Gyötrődik. *„Így veszódik Miklós nyers, haragos búban”* (Arany J.: Toldi). 3. Sok kellemetlenséget okoz valami valakinek. *Sokat veszódik a rossz lábával.*

vesződség ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Aprólékos, fáradságos tevékenység. *Sok vesződséggel jár ez a munka, már nagyon belefáradtam.*

vesződséges ♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Vesződséggel járó. *A foltozás vesződséges munka.*

vessző ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je vagy vesszeje

1. Hosszú, vékony hajtás, illetve ennek valamely célra használt darabja. *A fűzfa vesszőiből kosarat fonnak. A szőlő vesszejét felkötözi. Régen a levágott vesszőt a gyerekek elnászpángolására is használták.* 2. (rég) Ütlegelés. *Nem menekülsz a vessző elől!* 3. Nyílvessző. *A vadász vesszeje eltalálta a madarat.* 4. Vonás alakú írásjel. *A tagmondatok közé vesszőt teszünk. Hiányzik az é-ről a vessző.*

vesszőfutás ♦♦ fn

1. (rég) Katonai büntetés. *A vesszőfutásra ítélt katonának ruhátlanul kellett végigfutnia katonatársainak kettős sorfala között, miközben azok vesszővel verték.* 2. (választékos) Kínos, megalázó helyzetek sora. *A vezetői állásban töltött idő valóságos vesszőfutás volt számára.*

vesszőparipa ♦♦ fn

1. (ritka, rég) Lábak közé vett bot, amellyel kisfiú játékból lovagol. *Jancsi vesszőparipával szaladgál, lovacskázik.* 2. (általában rosszálló) Makacsul emlegetett gondolat. *Az a vesszőparipája, hogy a magyar helyesírásból törölni kell az ly-t.*

veszt ♦♦♦♦ ige ~eni

1. Veszít valamit. *Csatát vesztettünk Muhinál a tatárokkal szemben. A politikus pert vesztett az újságíróval szemben.* 2. (rég) Kivégez valakit. *Veszteti viszik.*

veszte ♦♦ birtokos személyjeles fn –, ~t, –

1. (választékos) Valakinek, valaminek pusztulása, halála. *Nem kívánom a vesztét.* (rég) *Buda veszte után az ország három részre szakadt.* • *Vesztére tör valakinek, valaminek:* megsemmisítéssel fenyegeti. 2. Valakinek erkölcsi, anyagi romlása. *Ez lett a veszte.* • *Vesztébe rohan:* meggondolatlanul cselekszik olyasmit, ami pusztulását okozhatja. *Szándékosan rohan a vesztébe.* 3. *Vesztére:* balszerencséjére. *Vesztére rálépett a kígyó farkára, s az megmarta.* • (tréfás) *A vesztét érzi:* féktelenül viselkedik.

veszteg ♦♦ hsz

1. (népi vagy választékos) Nyugodtan, egy helyben. *Ne izeg-mozogj, maradj veszteg a helyeden! Te csak maradj veszteg, ne avatkozz bele a mi dolgunkba!* 2. (rég) Tétlenül. *Hadaink veszteg állnak a Dunánál.*

vesztegel ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Várakozni kényszerül. *A vonat a nyílt pályán vesztegel.* 2. Nem halad előre. *A várva várt reformok egy helyben vesztegelnek.*

veszteget ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Haszontalanul használ fel valamit. *Ne vesztegessük ilyesmire a drága időt!* 2. Értéken alul árul valamit. *Fél áron vesztegeti a nyakán maradt portékát.* 3. Lefizet valakit. *Ha vesztegetni próbálsz a rendőrt, akkor megbüntetnek.*

vesztegár ♦♦ fn

Járvány elterjesztésének megakadályozására elrendelt közlekedési tilalom, illetve ennek helye. • *Vesztegár alá helyez:* elrendeli a vesztegárat. *A járványveszély miatt vesztegár alá helyezték a területet.*

vesztes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. Olyan, aki, ami ellenfelével szemben alulmarad. *A vesztes csapat nem kap pontot.* 2. (Főnévi használatban:) Az, aki veszít. *A fogadás vesztese egy üveg pezsgőt fizet a nyertesnek.*

veszteség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Anyagi kár. *Eddig csak vesztesége volt az üzletnek. Az évet veszteséggel zártuk.* 2. Számbeli, mennyiségbeli fogyatkozás. *Csökkeneni kell a szállítási veszteséget.* • *Nagyok a veszteségeink:* sok a halott és a sebesült. 3. Fájdalmas hiány. *Halálával súlyos veszteség érte a tudományt.*

vesztőhely ♦♦♦ fn (rég, választékos)

Kivégzés helye, rendszerint emelvény. *Az elítéltet a vesztőhelyre vitték, ahol állt már az akasztófa.*

vet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Széles mozdulattal eldob valamit. *Szép sportágban versenyez, diszkoszot vet.* • *Horgonyt vet:* lehorgonyoz. | *Kartyát vet:* kiterített lapokból jósol. | *Kockát vet valamire:* kockadobással kisorsol valamit. 2. (választékos) Könnyed vagy hanyag mozdulattal odahajít valamit. *Egy gallyat vetett a tűzre.* 3. *Valahova veti magát:* valamilyen helyzetbe lendül. *Térdre vetette magát a király előtt. Bánatában a vízbe vetette magát.* | *Valakire, valamire veti magát:* megtámadja. *A tigris zsákmányára veti magát, és megöli.* 4. Növényi magot természetesen céljából a földbe juttat. *Vetik a búzát a földeken.* 5. (Kifejezésekben:) Testrészt lendülettel valaminek támasztja. *Hátukat egymásnak vetve ülnek.* • *Tekintetét rám veti:* hirtelen felém pillant. | *Szemet vet valakire:* felfigyelt rá, s igyekszik meghódítani. 6. (választékos) Valahova juttat. • *Tömlöcbe vet:* bebörtönöz. *A bűnöst tömlöcbe vetették.* | *Latra vet:* megfontol, mérlegel. *Minden lehetőséget latra vetett.* 7. (Kifejezésekben:) Formál, létrehoz valamit. • *Gondolatait papírra veti:* leírja. | *Bukfencet vet:* fején átfordul. | *Keresztet vet:* kézmozdulataival (a fejét, mellét érintve) keresztet ír le. *Ha templomba lép, keresztet vet.* 8. (Kifejezésekben:) Valamit készít. • *Ágyat vet:* az ágyat lefekvéshez előkészíti. | *Kelepcét, tört vet:* a) csapdát állít valakinek, valaminek. *Kelepcét állítottak a vadászok az erdőben.* b) alattomosan nehéz helyzetbe, veszélybe sodor valakit. *Tört vetett munkatársának, aki ezért hibázott, és elbocsátották.* 9. (Kifejezésekben:) Valamely mozdulatot végrehajt. • *Bukfencet vagy cigánykereket vet:* bukfacezik, illetve cigánykerekezik. | *Gáncsot vet valakinek:* alattomosan akadályozza. 10. (Kifejezésekben:) Ráncot, hullámot alkot. • *Szikrát vet:* szikrázik. *A tűzkő dörzsölésre szikrát vet.* | *Hullámot vet:* hullámszik. *A viharos tenger nagy hullámokat vet.* | *Ráncot vet:* ráncolódik. *Ráncot vet a szoknyája.* 11. Fényt, árnyékot idéz elő. *A terebélyes fa árnyékot vet a házra.* 12. (Szót) hanyagul kimond. *Vetett neki néhány jó szót.* • *Szemére vet valamit:* rosszállóan megmondja neki. *A szememre vetette, hogy felje sem nézek.* 13. Kiszab valamit. *Adót vetnek az alkoholra és a kávéra.* 14. (Kifejezésekben:) • *Bizalmát vagy reményét veti valakibe:* bízik, illetve reménykedik benne. *Beléd vettem minden bizalmam.* | *Számot vet valamivel:* megfontolja. *Vess számot a körülményekkel!* | *Ügyet sem vet valakire, valamire:* nem figyel rá. *Ügyet sem vet a környezetére.* 15. (népi) *Magára vet:* belátja, hogy ő tehet valamiről. *Magadra vess, ha nem válik be a számításod!*

vét ♦♦♦♦ ige ~eni (választékos)

(Súlyos) bünt követ el, árt valakinek. *Súlyosan vétett a törvény ellen. A légynek sem vétett soha. Nagyot vétettem ellened.*

- (bizalmas) *Hibát vét:* hibázik. *Lehetőleg ne véts hibát a neved leírásakor!*

vétek ♦♦♦♦ fn *vétkek, vétket, vétke*

1. Isteni vagy emberi törvény, szabály megsértése. *Isten megbocsátja vétkeidet. Súlyos vétek volt, hogy gorombán beszélt a nagyszüleivel.* 2. (túlzó) Helytelen cselekedet. *Vétek lenne egy morzsát is meghagyni ebből a túrós csuszából.*

veteked|ik ♦♦♦ ige~ni **vetekszik|ik** *vetekedni*

1. (rég, választékos) Vetélkedik. „...ne szánjam Ninivét, ...melynek tornyai vetekedve kelnek?” (Babits M.: Jónás könyve) 2. *Vetekedik valakivel, valamivel:* ér annyit, mint valaki, valami más. *Okosságban vetekednek egymással.* (gúnyos) *Ez a vinkó savanyúságban vetekedik az ecettel.* 3. (rég, ritka) Vitatkozik valakivel. *Ne vetekedjetek folyton!*

vétel ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Valaminek átvétele, meghallása. *A küldemény vétele megrendítette, mert gyásztávirat volt. A hír vétele után sietve telefonált nekem.* 2. Vásárlás. *A számítógép jó vételnek bizonyult.* 3. Rádió- vagy televízióadás fogása. *Hegytetőn általában jó a vétel.* 4. Az a tény, hogy valamit valamibe vagy valami alá (fel)vesznek. *Első feladat: az adatok nyilvántartásba vétele. A szűzföldek művelés alá vétele sok nehézséggel jár.*

vetélés ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Magzat idő előtti világra hozatala. *Megindult a vetélés. A művi vetélés, az abortusz veszélyezteti az anya és a későbbi magzat életét is.*

vetélked|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Igyekszik megelőzni mást, másokat. *Az elsőségért vetélkedik a többiekkel.* 2. (ritka) Szinte ér annyit, mint más vagy a másik. *Háza palotákkal vetélkedik.*

vetélkedő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Nyilvánosság előtt rendezett szellemi, műveltségi verseny. *A tévé vetélkedőjén bejutott a döntőbe.* 2. E verseny résztvevője. *A vetélkedőknek játékos feladatokat kell megoldaniuk.*

vetélytárs ♦♦♦♦ fn

Ugyanazért a célért küzdő személyek közül egy. *Ugyanabba a lányba szerelmesek, tehát vetélytársak. Üzleti vetélytársak, mindketten pályáznak az építésre. Nagy tudásával győzte le vetélytársát.*

vetemed|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. (Száradása folyamán) meghajlik. *Vetemedik az ablak fakerete, már alig lehet becsukni.* 2. (rosszalló) *Valamire vetemedik: elszánja magát valamire. A betörő gyilkosságra vetemedett. Arra vetemedtem, hogy kölcsönt kérjek tőle.*

vetemény ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Konyhakerti növény. *Virágot is, veteményt is ültet a kiskertbe.*

veterán ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja (választékos)

1. Kiszolgált, háborút járt katona. *Vietnami veteránok emlékeztek a filmben a szörnyűségekre. Harcedzett veteránokat szívesen vesz fel az idegenlégió.* 2. Régi harcosa valamilyen ügynek, megbecsült mester. *A szakszervezeti mozgalom veteránja. A hegedűkészítés veteránja készítette a hangszeret.* 3. (Jelzőként:) Régi, öreg. *A veterán bányász szívesen dolgozgat a kertjében. A veterán autók parádéján több ötvenévesnél is idősebb gépkocsit láhattunk.*

vetít ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (Képet) falon vagy vásznon felnagyítva megjelenít. *Diafilmet vetít. Mit vetítenek ma este a moziban?* 2. (Geometriában:) A vetületét ábrázolja valaminek. *Vetítjük a téglatestet erre a síkra!* 3. (választékos) *Valaki elé vetít:* szóban, írásban megjelenít. *Az elbeszélés hitelesen vetíti elénk a paraszti életet.*

vetítő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Vetítőgép. *Kiégett a vetítő lámpája.* 2. Vetítőterem. *Menjünk be a vetítőbe!*

vétkes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Bűnös. *Az esküdszék vétkesnek találta. (Főnévi használatban:) „...mert vétkesek közt cinkos, aki néma”* (Babits M.: Jónás könyve). 2. Vétkeknek tartható. *Vétkes könnyelműség nyitva hagyni a bejárati ajtót.*

vétkez|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Vétket követ el. *Ha káromkods, vétkezel.* 2. (választékos) Házasságon kívül szerelmi viszonyt létesít. *Kivel vétkeztél, bűnös asszony?*

vetkőz|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Ruháit egyenként leveti magáról. *Meztelenre vetkőzik.* 2. (választékos) (Fa) lombját hullatja. *Ősszel vetkőznek a fák.*

vetkőztet ♦♦♦ ige ~ni

1. Ruháit egyenként leszedi valakiről. *A magatehetetlen beteget vetkőzteti.* 2. Erőszakkal megfoszt valakit ruháitól. *A megszálló katonák gátálatlanul raboltak, vetkőztettek.*

vétlen ♦♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. (ritka) Ártatlan. *Én vétlennek érzem magam ebben az ügyben.* 2. (hivatalos) Önhibáján kívül elkövetett. *Vádat emelnek ellene vétlen késedelem miatt.*

vétőjog ♦♦♦ fn

Az a jog, amelynél fogva valaki egy határozat érvényét a többség akaratával szemben megakadályozhatja. *Az ENSZ Biztonsági Tanácsa öt állandó tagjának vétőjoga van. Az elnök nem élt vétőjogával, így sikerült az ügyben határozatot hozni.*

vetőd|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valaki, valami külső erőnek kiszolgáltatva, véletlenül jut valahova. *A mentőcsónak végre partra vetődött. Bolyongásai közben egy síkátorba vetődött. Tekintete a lányra vetődött.* 2. (Sportban:) Elrugaskodva ráveti magát valamire. *A kapus a labdára vetődött, így az nem ért a kapuba.*

vétség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (választékos) Véték, hiba. *Minden vétség miatt megverték a szülei. Az irodalomban a tragikus vétség a hős bukását okozó tévedés vagy bűn.* 2. (hivatalos) Kisebb súlyú büncselekmény. *Közlekedési vétséget követett el, amikor a buszsávban közlekedett.*

vetület ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (Geometriában:) Valamely alakzatnak egy felületen geometriai eszközökkel létrehozott képe. *A négyzetes hasáb vetületét kell megszerkesztenem.* 2. Jelentős esemény hatása. *A gazdaságpolitikai intézkedések társadalmi vetülete már érezhető.*

vevő ♦♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Vásárló. *Szerezz vevőt a lakásra! Üzletüknek állandó vevője vagyok.* 2. Rádió- vagy távirójelzések vételére alkalmas készülék. *Régen nagyapám detektoros vevőt fabrikált magának.*

vezekel ♦♦♦ ige ~ni

1. (A katolikus vallásban:) Bűne bocsánatáért áldozatot, szenvedést vállal. *A szentek gyakran sanyargatták testüket, hogy bűneikért vezekeljének.* 2. Büntudatot érez, bűnhődik valami miatt. *Vezekel a múltjáért, ifjúkori vétkeiért.*

vezényel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Parancsaival irányít valakit. *A hadnagy egy századot vezényel. A tisztek vezényelnek, a katonák engedelmeskednek.* 2. Rendel valakit valahova. *A bakákat konyhaszolgálatra vezényelték. Veszprémből Szegedre vezényeltek.* 3. (tréfás) Katonásan irányít valamit. *A befőzést nagymama vezényli.* 4. Karmesterként irányítja a zenekart. *Ma este a Zeneakadémián Vásáry Tamás vezényel.*

vezényszó ♦♦♦ fn

1. Rövid, mindig azonos szövegű szóbeli parancs. *Pattogó vezényszavak hallatszanak az újoncok sorakozóján.* 2. Közös munka, cselekvés ritmusát megadó parancsszó. *Hórukk vezényszóra emelik, tolják a szállítók a páncélszekerényt.* 3. (rosszalló) Felszólítás. *Vezényszóra nem tudok nevetni.*

vezér ♦♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. Főparancsnok, vezető. *Görgey volt a hadsereg vezére. A vezér volt a honfoglaló magyar törzsek feje.* 2. Tekintélyes vezető. *A parlamenti ellenzék vezérei ismét támadták a kormányt.* 3. (bizalmas) Vezérigazgató. *A vezér házon kívül van.* 4. Csoportja élén haladó állat. *A vadludak közül az a vezér, amelyik a csapat élén repül.* 5. Cselekedeteinek irányítója. *A becsület és igazság voltak vezérei.* 6. (Sakkban:) Királynő. *Világos c4-re ütött a vezérrel.*

vezércikk ♦♦♦ fn

Az újság címlapján (rendszerint baloldalt) közölt, általában időszerű kérdéseket tárgyaló, komoly hangvételű cikk. *A vezércikk nemcsak a szerző állásfoglalását fejezi ki, hanem a lapét is.*

vezérel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (régí, választékos) Irányít valamit, valakit. *A hadakat a főparancsnok vezérli.* 2. (választékos) A helyes útra vezet valakit, valamit. *„Az én vezérem bensőmből vezérel”* (József A.: Levegőt!) 3. (régí) Oltalmazva irányít valamit, valakit. *Isten vezéreljen utadon!* 4. Szabályoz valamit. *Elektromos rendszer vezérli az üzemanyag-befecskendezést.*

vezérlet ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e (választékos)

1. Vezéri jogkör. *A vezérletet a rangidős tábornokra ruházták.* 2. Vezetés, parancsnokság. *Napoleon lovassága Murat vezérlete alatt állt.*

vezet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valakit, valamit haladásában irányít. *A kisfiút kézen fogva vezeti. A vonuló vadludakat egy öreg gúnár vezeti, a többiek őt követve repülnek.* 2. Járművet irányít. *Ha iszol, ne vezess, add át másnak a gépkocsi kormánykerekeit!* 3. Valaminek a pályáját irányítja. *A csatár ügyesen vezeti a labdát. A fűtőcsöveket a falban vezetik.* 4. (Áramló anyagot) továbbít. *Ez a cső vezeti a gázt az egész házba. A porcelán nem vezeti az elektromosságot.* 5. (Jel, nyom) irányt mutat. *A nyomok a kertbe vezetnek. Az ösvény az erdőbe vezet.* 6. (Cselekvés, esemény) valamilyen következményt von maga után. *Lám, mire vezet az engedékenység!* 7. (Gondolat, érzés) tevékenységében irányít valakit. *Mindig a becsület vezette tetteit. Ez messze vezetne a témától.* 8. Ellenőrizve és irányítva valaminek az élén áll. *Ki vezeti a munkálatokat? Új igazgató vezeti az intézetet.* 9. (Iratot, írásművet) folyamatosan jegyez. *Rendszeresen naplót vezet. A jegyzőkönyvet a tárgyaláson a titkárnő vezette.* 10. Versenyben nyeresre áll. *Az első félidő 20. percében a hazai csapat vezet.* • Valamilyen arányban vezet: pillanatnyilag ezzel az eredménnyel áll nyeresre. *Az ellenfél 3:2-re vezet.*

vezeték ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Elektromos kábel. *Megsérült a vezeték szigetelése.* 2. Csővezeték. *Eltört a vezeték, ömlik belőle az olaj.* 3. A szervezet valamely váladékát szállító cső. *Az epeváladékot egy vezeték, az epevezeték szállítja.*

vezetéknev ♦♦♦ fn

Családnév. *A magyarban a vezetéknev megelőzi a keresztnévet.*

vezető I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, –

1. Vezetésre alkalmas, azzal kapcsolatos. *Vezető beosztásban van, másokat irányít a munkában.* 2. Folyadék, gáz, energia vezetésére használt. *A réz jó vezető anyag, jól vezeti a hőt és az áramot.* 3. (Sportban:) Versenyen vezetést jelentő. *A csapat 2:2-nél megszerezte a vezető gólt, így az állás 3:2-re módosult.*

vezető II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Vezető, irányító személy. *Az ország vezetői felelősek a közállapotokért. Vezetővel nézték meg a múzeumot.* 2. (bizalmas) Gépkocsivezető. *A vezető gázt adott, és elrobogott az autóval.* 3. Folyadék, gáz, energia vezetésére használt anyag. *A porcelán és a gumi nem vezetők.*

vezetőség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

(Intézmény) vezetőinek testülete. *Megválasztották az intézet vezetőségét.*

vézna ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

Vékony csontú, nagyon sovány. *Kiskorában vézna gyerek volt.*

viadal ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (választékos) Fegyveres harc, lovagi torna. *Vad viadal kezdődött.* (régí) *A viadalon maga a király is részt vett.* 2. (Sportban:) Verseny. *Nagyszabású atlétikai viadalt rendeztek a kontinens legjobbainak részvételével.*

viaskod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Csatázik valamivel, valakivel. *A mieink az ellenséggel viaskodnak már órák óta.* 2. Küszködik valamivel, valakivel. *Sokat viaskodom a problémával. Nem a körülményekkel, önmagával viaskodik. A halállal viaskodik három hónapja.*

viasz ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Melegen jól formázható, zsíros tapintású, jól égő szerves anyag. Régen viasszal eresztették be a padlót, hogy védjék és ápolják. A gyertyát régen nem paraffinból, hanem viaszból öntötték.

vibrál ♦♦♦ ige ~ni

Rezeg, remeg. A motor alpjáratban erősen vibrál. Vibrál a szeme. Hangjában aggodalom vibrált. Olyan ideges vagy, szinte vibrálsz.

vicc ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Csattanóval végződő rövid, humoros történet. *Vicceket mesél. Hagyd már abba ezeket a szakállas vicceket!* 2. Tréfa, tréfálkozás. *Mindenből viccet csinál. Ez rossz vicc volt!* 3. Váratlan fordulat. *Figyelj, most jön a vicc!* 4. Fortély, mesterség. • Nem nagy vicc: nem nehéz megtenni. 5. (bizalmas) Lényeg. *Az egészben az a vicc, hogy ...*

vicsorít ♦♦ ige ~ani

Száját tátva, fogait mutatva harapni készül. *A dühös kutya vicsorít. A házőrző eb a postásra vicsorította félelmetes fogsorát.*

vicsorog ♦♦♦ ige ~ni

Fogait fenyegetően mutatja. *A kutya őrjögve, vicsorogva ugatott a kerítés mögül.*

vidám ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Jókedvű, derűs. *Vidám fickónak ismerem. Vidám jelenetet láttam az utcán.* 2. Élénk, eleven. *A tűz vidám pattogására ébredt.* 3. (bizalmas) Nyugodt, aggodalom nélküli. *Ezekkel a gumikkal vidáman autózhatasz télen is.*

vidék ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. (Valamilyen szempontból) összefüggő terület. *Deák Ferenc szülőföldje a dimbes-dombos zalai vidék.* 2. Környék. *Sárospatak és vidéke szép kirándulóhely. Innen a vidékről jár be dolgozni Egerbe.* 3. Nem a főváros. *Vidéken kapott munkát.* 4. A vidék lakossága. *A vidék esélyegyenlőséget követel a fővárossal szemben.*

vidéki ♦♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Vidéken levő, élő. *Egy vidéki városban született. A vidéki ember nehezen igazodik el Budapesten.* (Főnévi használatban:) *A vidékit könnyű felismerni a nagyvárosban.* 2. Vidékre jellemző, ott szokásos. *Szeretem a vidéki csöndet, hangulatokat.* (gúnyos) *Vidéki eleganciával öltözködik.* 3. Vidékről jövő. *A hétvégén vidéki rokonokat várok.* 4. Valaminek a környékéről való. *Csapak vidéki olaszrizlinget kaptunk.*

vidéki ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (gyakran rosszálló)

Vidékre, vidéki emberre jellemző. *A város szélén vidékies házak állnak. Beszéde vidékies.*

videó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Eseményeket mozgóképként mágnesszalagon rögzítő, illetve lejátszó berendezés. *Elromlott a videónk, szétépti a szalagot. Videóval készült felvételeink vannak az esküvőről.* 2. Videoberendezéssel vagy videokamerával készült vagy azon lejátszható felvétel. *Esténként videókat vagy DVD-eket nézünk a tévéműsor helyett. Videón láttam a kedvenc filmemet.*

videokamera ♦♦♦ fn

Eseményeket mozgóképként mágnesszalagra rögzítő berendezés. *Videokamerával örökítettük meg kisfiunk első lépéseit.*

vidít ♦♦ ige ~ani (választékos)

Jókedvre hangol valakit. *Szívet-lelket vidít a kellemes időjárás.*

vidra ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Vízparton élő, jól úszó ragadozó. *A vidrát prémjéért vadászták.* 2. Ennek prémje. *Vidrából csináltassuk a bundát, drágám, vagy inkább nercből?*

vidul ♦ ige ~ni (választékos)

1. Jókedve kerekedik. *Vidul a szívem, ha ilyen szép lányt látok.* 2. Kivirul. *Tavasszal vidul a rét.*

víg ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (választékos)

Jókedvű, vidám. *Víg társaság nevetgélt a trolin.*

vigad ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Ének, tánc, ivás kíséretében (zajosan) mulat. *Az esküvő után a rokonság sokáig fog még vigadni az étteremben.*

vigalom ♦♦ fn *vigalmak, vigalmat, vigalma*

1. (rég) Vigság, örvendezés. *Nagy vigalom támadt a jó hírre.* 2. Multság, vigasság. *Nagy vigalom van a vendéglőben, zajosan szórakozik a társaság.*

viganó ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég) A XVIII. század végén, a XIX. század elején viselt, empire stílusú, egybeszabott női ruha. *A film hősnője a szoknyáját és blúzát egyetlen selyem viganóra cserélte a következő jelenetben.* 2. (népi) Női kabátka. *Városi útvjáról viganót és harisnyát hozott a feleségének.*

vigasság ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (rég) (választékos) Vidámság, öröm. *Nem csupa vigasság az élet, néha rossz a kedvünk.* 2. Vigalom, multság. *Nagy vigasságot tartottak aranylakodalmuk alkalmából.*

vigas ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

Bánat enyhítése, enyhítője. *Súlyos betegségében unokája az egyetlen vigasza. Kollégái vigasza nélkül még nehezebben viselte volna a gyászt.* • *Vigaszt nyújt valakinek: megvigasztalja. Nyújts vigaszt a szenvedőnek!*

vigasztal ♦♦♦♦ ige ~ni

Igyekszik jobb kedvre deríteni valakit. *Nagy bánatában felesége vigasztalja.*

vigasztalan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul (választékos)

1. Olyan, akit nem lehet megvigasztalni. *A vigasztalan özvegy néhány napja veszítette el a férjét.* 2. Sivár, lehangoló. *Vigasztalan pusztaság lett a kertje, mert nem locsolta a növényeket. Helyzete csaknem vigasztalan, minden pénzét elvesztette.*
- vigéc** ♦ fn ~ek, ~et, ~e (bizalmas, gúnyos)
Ügynök. *Becsöngetett egy vigéc azzal, hogy vegyek tőle hajnövesztőt.*
- vigjáték** ♦♦♦♦ fn
Mulatságos helyzetekben és jellemekben bővelkedő színdarab. *A harsány humorú vigjátékot komédiának is nevezik. Molière vigjátékain még ma is jót mulatunk.*
- vigság** ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
1. (választékos) Vidám hangulat. *Nagy vigság volt a szobában, lufifújó versenyt rendeztek.* 2. (rég) Mulatság, vigasság. *„És csak alig hallom a vigság lármáit, Agg diófám alatt tüzemet gerjesztem”* (Berzsenyi D.: Levéltörödérek barátnémhoz).
- vigyáz** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Óvatosan viselkedik, éberem figyel valamire. *Vigyáz az új ruhájára. Vigyázz magadra, hogy bajod ne essék!* 2. (rég) ritka) Örökös, virraszt. *„Őrzők: vigyázzatok a strázsán”* (Ady E.: Intés az őrzőkhöz). 3. (bizalmas) (Felszólításban:) *Vigyázz innen!* útban vagy, állj félre. 4. (népi) *Vigyáz valamit: figyel valamire. Csak a kezét vigyázzatok!*
- vigyázat** ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a
1. Gondosság, óvatosság. *Nagy vigyázattal rakosgatta a kosárba a tojásokat.* 2. (Figyelmeztetésül:) *Vigyázat!*: tessék vigyázni. *Vigyázat, frissen mázolvá!*
- vigyázatlan** ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul
1. Oda nem figyelő (személy). *A vigyázatlan embert itt könnyen érheti baleset.* 2. Figyelmetlen (cselekvés). *Elég egy vigyázatlan mozdulat, és már zuhansz is lefelé a szakadékbá!*
- vigyázz I.** ♦♦♦♦ msz
(Vigyázzállásra vonatkozó vezényszóként:) *Állj vagy álljatok vigyázzállásba. Szakasz, vigyázz!*
- vigyázz II.** ♦♦ fn –, ~t, –
1. Vigyázzállásra való felszólítás mint vezényszó. *Tizedes, vezényeljen vigyázzt a szakaszának!* 2. Vigyázzállás. *Katona! Vigyázzban nincs mocorgás!*
- vigyorg** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (rosszalló)
Vigyorgó arckifejezés. *A haramia arcán torz vigyor jelent meg.*
- vigyorog** ♦♦♦♦ ige ~ni
Fogait mutogatva, bántóan, (hangtalanul) nevet. *Kárörvendően vigyorog, amiért elcsúsztunk a jégen.*
- viháncol** ♦♦ ige ~ni
1. (kissé rosszalló) Nevetgélve hancúrozik. *Ez a kislány folyton viháncol.* 2. (ritka) (Ló) örömben nyihog. *Mutass neki abrakos tarisznyát, meglátod, viháncolni fog a lovad.*
- vihar** ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja
1. Rövid ideig tartó, csapadékkal és nagy széllel járó időjárási jelenség. *Vihar szaggatja a fák ágait.* • *Kitör a vihar:* erős szél támad, villámlik és mennydörög, esik. 2. (választékos) Az egyén vagy a társadalom életében bekövetkező válságos időszak. *A háború viharai nem kímélték az országot. A kamasz lelkét gyakran dúlják fel érzelmi viharok.*
- viharos** ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
1. Olyan (időszak, terület, időjárási jelenség), amikor vihar van. *Egy viharos délelőttön ledőlt a kémény. A viharos szélben nehezen haladtunk előre. Viharos környéken nyaraltunk, minden nap volt szél és eső.* 2. (választékos) Eseménydús, szerelmi ügyekben is bővelkedő (élet). *A szépasszonynak viharos múltja van.* 3. (választékos) Indulatos, szenvedélyes. *A családban nem voltak ritkák a viharos jelentek.*
- viharvert** ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en
1. Sok vihart kiállt. *A kalózhajó egy viharvert háromarbocos volt, már alig volt ép pontja.* 2. (bizalmas) Ócska, kopott, esetleg szakadt. *Kié ez a viharvert kabát? A viharvert könyveimet elvittem könyvkötőhöz.*
- vihog** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Idétlenül nevetgél. *Csak tudnám, min vihognak éles, bántó hangon ezek a fruskák!* 2. (Ló) nyihog. *Örömben vihog a ló, mert kockacukrot kapott.*
- vijjog** ♦♦ ige ~ni
(Ragadozó madár) éles, visító hangot hallat. *„Mért vijjog a saskeselyű? Mért szállong a turul s ölyű”* (Arany J.: Keveháza).
- víkend** ♦♦ fn ~ek, ~et, ~je (bizalmas)
1. Hétvégi üdülés. *A Velencei-tóra utazunk víkendre.* 2. Hétvége. *A víkendet családi körben tölti.*
- víkendez|ik** ♦♦ ige ~ni (bizalmas)
A hétvégét üdüléssel tölti. *Pénteken indulunk a balatoni nyaralóba, ott víkendezünk.*
- viking** ♦♦ mn ~ek, ~et, ~ül
A hódító normannokra vonatkozó, velük kapcsolatos. *A viking hajók a X–XI. században jártak az északi tengerek vidékén. A viking hódítások több mint kétszáz évig tartottak.* (Főnévi használatban:) *A vikingek gyors hajóikon kalandozva végigsarcolták egész Európát. Egy bátor viking, Leif Eriksson, állítólag még Amerikába is eljutott.*
- világ** ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
1. A mindenség, a létező valóság teljessége. *A világ térben és időben végtelen.* • *Amióta világ a világ:* emberemlékezet óta. | *A világért sem:* semmiképpen sem. 2. A Föld a rajta levő természeti és társadalmi alakulatokkal együtt. *Szétégett a világ négy tája felé.* • *A világ közepe:* a legfontosabb személy. *Ne gondold, hogy te vagy a világ közepe.* | *A világ vége:* nagyon távoli hely.

A világ végén lakik. | Világgá megy: ismeretlen helyre távozik. Elment világgá a mesebeli legkisebb fiú. | A világon semmi: egyáltalán semmi. Nincs a világon semmi okod a panasza. **3.** A környezet, az érzékelhető valóság. *Elsötétült előtte a világ, és összeesett.* • *Forog vele a világ:* szédül. **4.** Az emberiség, a társadalom. *Mit szól majd a világ, ha megtudja? Ilyen a mai világ!* • *Éli világát:* szabadon élvez az élet örömeit. **5.** (választékos) Hasonló dolgok köre. *A művészetek világában otthon van. Az ásványok világa tárul fel a kiállításon.* **6.** (választékos) Művek, eszmék, gondolatok, érzelmek rendszere, illetve a rá ható (szellemi) környezet. *Madách és világa a kutatási területem. Az erdő az ő világa, ott érzi otthon magát.* • *Egy világ omlott össze benne:* kiábrándult, csalódott. **7.** Lét, élet. • *Világra jön:* megszületik. | *Világra hoz:* megszüli. **8.** A földi dolgok összessége (az örökkévalóval szemben). • *Lemond a világról:* csak az örökkévaló dolgokkal foglalkozik. *A világtól távoli kolostorba vonult.* **9.** (népi, régi) Világosság. *A hold elég világot ad. Gyűjts világot!* (választékos) *A tudomány világtól oszlik a babona.* • *Valakinek a szeme világa:* **a)** látása. *Elveszítette a szeme világát.* **b)** a számára legfontosabb. *A fia a szeme világa, az élete értelme.*

világegyetem ♦♦♦♦ fn

Az égitestek és az őket magába foglaló tér. *A világegyetem magában foglalja az égitestek összességét és a köztük levő végtelen teret.*

világháború ♦♦♦♦ fn

Az emberiség nagy részét érintő háború. *Az első és a második világháború sok millió ember életét követelte.*

világháló ♦♦♦♦ fn

Internet. *A világhálón kerestem adatokat az íróról. Neked is van oldalad a világhálón?*

világi ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an

1. Földi, nem egyházi. *„Mindig így volt e világi élet, Egyszer fázott, máskor lánggal égett”* (Vörösmarty M.: A vén cigány). *Világi ember lett, kilépett a szerzetesrendből.* | (Főnévi használatban:) *Világi személy. Világiak nem léphetik át ennek a kolostornak a küszöbét.* **2.** (választékos) A mindennapi élettel kapcsolatos. *Megveti a világi örömeiket.* **3.** (szleng) Nagyon jó. *Világi ez az új cucc rajtad!* (Fokozó értelmű határozóként): *Világi jó volt a buli.*

világít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Fényt ad. *Nem világít a lámpa, ki kell cserélni az izzót. Éjszaka van, csak a házfalak világítanak.* **2.** Világosságot teremt valamivel. *Ha áramszünet van, gyertyával világítunk.* **3.** Sötétben fényforrással rövid ideig megvilágít valamit. *Világíts erre a lámpával, az orromig sem látok a sötétben!*

világítótorony ♦♦ fn

Hajókat, repülőgépeket a tájékozódásban segítő, fényszórával ellátott torony. *A kikötő bejáratát két oldalon világítótorony jelezte. A világítótorony erős, felvillanó fényét még viharban is látják a halászosok. A magas hegycsúcson világítótorony figyelmezteti a sportrepülőket.*

világlátott ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Olyan, aki sokat látott a világban. *Sokat tapasztalt, világlátott ember, a fél világot beutazta.*

világnagyság ♦ fn

Az egész világon ismert és tisztelt, illetve kedvelt ember. *A világnagyságokat szinte mindennap láthatjuk a tévé képernyőjén vagy az újságok hasábjain. Elhunyt a zene világnagysága, Yehudi Menuhin hegedűművész.*

világnézet ♦♦♦♦ fn

A világról, a társadalomról alkotott, egységes rendszerbe foglalt felfogás. *A legtöbb embernek csak felnőtt korára alakul ki a világnézete.*

világnyelv ♦♦♦ fn

A világ nagy részén, a nemzetközi érintkezésben használt nyelv. *A XVII. században a latin volt a világnyelv. Napjainkban az angol a legelterjedtebb világnyelv. A spanyol is világnyelv, egész Dél-Amerikában beszélik. Az eszperantó mesterséges világnyelv.*

világos I. ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan, ami sok fényt kap. *A déli fekvésű lakás világos. Még éjfélkor is világos volt az ablaka, égett bent a villany.* **2.** Fehérhez közel álló színű. *Szereti a világos ruhákat. Egy korsó világos sört ivott.* (Sakkban:) *A világos bástya üti a sötét huszárt.* **3.** Könnyen érthető. *Beszélg végre világosan! Ez világos magyarázat.* **4.** Az összefüggéseket jól megértő, illetve tiszta tudatú. *Világos észjárása van. Világos óráiban a jövőt tervezgeti.* **5.** Magas, csengő (hang). *Világos színezetű hangja volt a szopránnak.*

világos II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Világosság. *Nyáron sokáig világos van.* • *Világossal:* amikor világos van. *Még világossal megérkezett.* **2.** (bizalmas) Világos sör. *Volt négy korsó világos.* **3.** (Sakkban:) A világos figurák, illetve a velük játszó személy. *Világos indul, és a negyedik lépésben mattot ad.*

világosító ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

(Filmgyárban, színházban, színpadi rendezvényeken) a világítóberendezéseket kezelő szakember. *Világosítóként kezeli a különféle lámpákat, reflektorokat.*

világosod|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Világos(abb) színű lesz. *A sok napozástól világosodik a gyerek haja. Világosodik az ég, ahogy elvonul a vihar.* **2.** Hajnalodik. *Nyár elején hajnali háromkor már világosodik.* **3.** (Elme-, tudatállapot) kitisztul. *„Világosodik lassacskán az elmém”* (József A.: Kései sirató).

világosság ♦♦♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. A látást lehetővé tevő fény. *A fehér éjszakák idején szinte nappali a világosság.* 2. A túlvilági élet boldogsága. *Az örök világosság fényeskedjék neki.* 3. Érthető volta valaminek. *Alapvető feltétel a stílus világossága. A helyzet világossága meggyőzte.* 4. Összefüggések felismerésének képessége. • *Világosság gyúlik valaki agyában:* megérti az összefüggéseket.

világpolgár ♦♦ fn

Nemcsak a szülőföld, hanem az egész emberiség hagyományaihoz kötődő személy. *A világpolgár nem kötődik különösebben egy nemzethez sem, az egész világot hazájának tekinti.*

világraszóló ♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~an (túlzó)

Rendkívül nagy jelentőségű. *Világraszóló eredmény volt szereplésünk a világbajnokságon.*

világtalan ♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul (választékos, szépítő)

1. Nem látó. *Világtalan koldus ült a templom lépcsőjén.* (Főnévi használatban:) *Belekarolt a világtalanba, és átkísérte a kocsitúlsó oldalára.* 2. (választékos) Sötét. *Úl a rab világtalan börtönében.*

világűr ♦♦♦ fn

Az égitesteket magába foglaló tér. *A rakéta elhagyta a Föld vonzaskörét, és kijutott a világűrbe.*

villa¹ ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Rendszerint három- vagy négyágú evőeszköz. *Villával téstát vagy süteményt szoktak enni.* 2. Három-, négy- vagy ötágú, hosszú nyelű mezőgazdasági eszköz. *A szalmakazlat villával rakják magasra.* (Jelzőként:) *Egy villa szénát ad a lovaknak.* 3. U vagy V alakú eszköz, alkatrész. *A tengelykapcsoló villája eltörött.* 4. Kétágú agancs. *Az őzbak villáját kiállították a Mezőgazdasági Múzeumban.*

villa² ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Elegáns, kertes lakóház. *Kevés ember lakhat villában.* 2. Nyaraló. *A Balaton-parti villát egy távoli rokonomtól örököltem.*

villám ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Nagy erejű elektromos kisülés. *Ellentétes töltésű felhők vagy a felhők és a talaj között erős robaj és fényjelenség kíséretében villám jön létre. Villám csapott a magányos fába. Becsapott a villám a házba.* 2. (választékos) Felvillanó fény. *Fegyverek villámát látta a bokrokon túl. A vaku villámától megijedt a kisbaba.* • *Villámokat szór a szeme:* haragos.

villámhárító ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Csúcsban végződő fémhuzal. *Magas építmények csúcsára villámhárítót szerelnek, hogy a beléje csapó villámot felfogja, és a földbe vezesse.* 2. Az a személy, aki magára vállalja a bajokat, levezeti a feszültséget. *A családi viszályokban szelíd természete miatt ő a villámhárító.*

villámljik ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Villám cikázik az égbolton. *A távolban villámlik. Ne menj a fa alá, amikor villámlik!* 2. (választékos) Meg-megvillan. *Kezükből villámlik a sok fényes fegyver.* • *Villámlik a szeme:* haragos.

villamos ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Villamossággal kapcsolatos. *A villamos energia jelentős részét az atomerőmű termeli.* | (Főnévi használatban:) *Városi villamosvasút. Felénk nem jár villamos. A pesti villamosok sárgák. A sarkon villamosra szállunk.*

villamosság ♦♦ fn –, ~ot, ~a

1. Elektromosság. *Gerjesztéssel, dörzsöléssel vagy vegyi úton villamosságot hozhatunk létre különböző anyagokban.* 2. (választékos) Nyugtalanság, feszült várakozás. *Valami villamosság van a levegőben, mindenki izgatott.*

villamosszék ♦ fn

A nagyfeszültségű árammal végrehajtott kivégzésnek szék formájú eszköze, amelyre az elítéltet rákötözik. *Az Egyesült Államok néhány államában máig használatos a villamosszék.*

villámtréfa ♦ fn

Rövid, vidám, csattanós jelenet. *A szilveszteri műsorban sok villámtréfa követte egymást.*

villámzár ♦ fn

Két szalagra szerelt, összekapcsolható fémlemezekből álló, egy mozdulattal nyitható és csukható zár. *Szétnyílt a ruhád a villámzár.*

villan ♦♦♦♦ ige ~ni (csak 3. személyben)

1. Hirtelen feltűnik. *Egy pillanatra villant a lámpa fénye.* 2. (Szem, tekintet) vetődik valahova. *Rám villant a szeme.* 3. Hirtelen visszatükrözi a fényt. *Villan a kassa éle.* 4. • (választékos) *Fejébe, agyába, eszébe villan valami:* hirtelen eszébe jut. *Eszébe villant, hogy még nem csinálta meg a leckét.*

villany ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Villamos áram. *Bevezették a villanyt az új lakásba. Megint drágább lett a villany.* 2. (hivatalos) Villamos vezeték. *Ki szerelte nálatok a villanyt?* 3. Villanyvilágítás. *A pincében sajnos nincs villany, gyertyával világítanak.* 4. Elektromos lámpa (fénye). *Sötét van, gyújts villanyt!*

villanyáram ♦♦ fn

Villamos áram. *Háztartásunkban minden villanyárammal működik: a fűtés, a bojler, a tévé, a mosógép és a számítógép.*

villanykörte ♦♦♦ fn (bizalmas)

Izzószálas elektromos fényforrás. *Egy hatvanas villanykörte kell az olvasólámpámba. Ellenőrizd a villanykörtét a boltban, mielőtt megveszed!*

villanyrendőr ♦ fn (bizalmas)

Közlekedési lámpa. *A villanyrendőrnél forduljon jobbra!*

villásdugó ♦♦ fn

Kétágú csatlakozó. *Húzd ki a villásdugót a konnektorból!*

villódz|ik ♦♦ ige **villózik** ~ni (választékos)

Hol itt, hol ott villan fel. *A tűzijáték fénye villózik. A patak vize villózik a verőfényben.*

villog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Sűrűn fel-felvillan. *A rossz fénycsó villog.* 2. (Szem) szikrázik. *Villog a szeme a dühtől.* 3. Meg-megcsillan. *Messziről villog a katonák fegyvere.* 4. (ritka) Villámlik. *Távol az ég alján villog.*

villongás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

1. Viszálykodás. *Véget kell vetni a párton belüli villongásoknak.* 2. Fegyveres csatározás. *A villongások kiterjedtek az egész országra.*

vincellér ♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

A szőlőműveléshez értő mezőgazdasági szakember. *A szőlőben folyó munkát a vincellér irányítja. Nyugdíjba ment a vincellér, elszaporodtak a seregélyek.*

vinceszter ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

(Informatikában:) Számítógép nagy mennyiségű adatának tárolására alkalmas merev mágneslemez. *Nagy teljesítményű vincesztert igényelnek a legújabb számítógépes játékok. Le kell cserélni a vinceszteremet egy korszerűbb típusra.*

vinkó ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Gyenge, rossz minőségű bor. *Nem is bor ez, csak vinkó. Savanyú, házi vinkót ittunk.*

vinnyog ♦♦♦ ige ~ni

1. (Állat) panaszosan, éles, meg-megszakadó hangon nyöszörög. *A megvert kutya fájdalmasan vinnyog.* 2. (népi) Sír. *Ne vinnyogj itt nekem! Órák óta vinnyog ez a gyerek.*

viola¹ ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Fehér, rózsaszín vagy lila virágú, nagyon illatos kerti növény. *Falusi kertek kedvelt virága a viola.* 2. (népi) Ibolya vagy más apró kék virágú növény. *Tele van az erdő violával.* 3. (népi) (Kedveskedő megszólításban:) *Tubarózsám, violám!*

viola² ♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

1. Vonós hangszer. *Többféle régi vonós hangszer is neveztek violának. A viola da gamba XVI–XVII. századi olasz hangszer volt.* 2. Mélyhegedű. *A műben a viola szólama a legnehezebb.*

vipera ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. *Viperák:* rövid, zömök testű mérges kígyók családja. *A viperák közül az egyik legismertebb a testén keresztszerű mintát viselő kereszt vipera.* 2. (túlzó) Gonosz, áskálódó nő. *A szomszédasszony valóságos vipera. Kerüld el azt a viperát!*

virág ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. A legmagasabb fejlettségű növények szaporító szerve. *A virág átalakult leveles hajtás. A virágból termés fejlődik.* 2. A növénynek feltűnő színű, alakú, rendszerint illatos ilyen része. *Szépén nyílnak a virágai. Adj friss vizet a vágott virágoknak!* 3. Virágos (általában lágy szárú) dísnövény. *Virágot ültet az erkélyre. Ha elutazol, ki öntözi a virágokat?* 4. Virágot jelképező vagy ábrázoló dísz. *A terítőre virágot hímez. Virágok is lesznek a hímes tojáson?* 5. (választékos) Valakinek, valaminek a legértékesebb része, legerőteljesebb állapota. *A költő szerelmi lírájának legszebb virágaiból olvastak fel a rádióban. Élete virágjában halt meg.* 6. (Szeretett nő megszólításaként:) „*Tavaszi szél vizet áraszt, virágom, virágom*” (népdal).

virágének ♦♦ fn

(Régi magyar költészetben:) Szerelmi dal. *A virágénekekben a szerelmet virág képében szólítják meg.*

virágkor ♦♦♦ fn (választékos)

Valakinek, valaminek az életében, fejlődésében a leggazdagabb korszak. *Az athéni demokrácia virágkorában alkotott Pheidiasz, a híres szobrász.*

virágnyelv ♦♦ fn

1. Szerelmi közlésnek valamely virággal vagy annak nevével való kifejezése. *Szerelmének virágnyelven üzent, különféle virágokból kötött csokrot küldött.* 2. Célzások, jelképek általi kifejezésmód. *Beszélgünk nyíltan, hagyjuk a virágnyelvet!*

virágpor ♦♦♦ fn

A virágok porzóiban nagy tömegben termelődő hím ivarsejt. *A virágport a rovarok vagy a szél viszi rá a termőre.*

virágvasárnap ♦♦ fn

A keresztény húsvét előtti vasárnap. *A nagyhét első napja a virágvasárnap, amikor Jézus jeruzsálemi bevonulását ünneplik.* (Határozószó-szerűen:) *Virágvasárnap részt vett a körmeneten.*

virágzat ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Közös tengelyen ülő virágok összessége. *Ernyős, fészkes, bugás virágzatot különböztetünk meg.*

virágzik ♦♦♦♦ ige *virágozni* vagy ~ani

1. Kinyitja virágát. *Már másodszor virágzik idén az akác.* 2. A fellendülés korát éli. *Virágzik a kereskedelem a piacokon.* 3. Foltokban kiütözik valami, ellep valamit. *A nedves pincében virágzik a penész.* • *Virágzik a Tisza:* rövid ideig élő rovar, a tiszavirág tömegesen ellepi a Tisza folyó felszínét.

virgács ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Egyik végén összfogott vesszőnyaláb. *A rossz gyereket virgáccsal fenítették. A Mikulás aranyozott virgácsa csupán tréfás jelkép.* 2. (népi, régi) Verés. *Haszontalan kölyök! Virgácsot érdemelnél!* 3. (szleng) Női láb. *Klassz virgácsai vannak ennek a csajnak.*

virgonc ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an vagy ~ul

Eleven mozgású. *A naptól felhevült köveken virgonc gyíkok futkosnak. Virgonc kislíú mászik át a kerítésen.*

virít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Éppen virággal. *Most virít az orgona.* 2. Terület sokféle virággal van borítva. *Szépen virít a nyári rét.* 3. Élénk színével kitűnik. *A búzatábla zöldjében pipacsok virítanak.*

virrad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Napfelkelte előtt lassan világosodik az ég alja. *Oszlik a sötét, már virrad.* • (választékos) *Valami virrad valakire:* valamilyen időszak kezdődik számára. *Szép napok virradnak rá.* 2. Felébred. *Egy szalmakazalban virradtam.* • *Valamire virrad:* a) ébredéskor valami következik számára. *Hóesésre virradtunk.* b) valami történik vele. *Nem tudja, mire virrad.*

virradat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Az a napszak, amikor virrad. *Virradatkor kelt, hogy lássa, hogyan lesz az éjszakából nappal.* 2. (választékos) Jobb korszak kezdete. *Közeleg a virradat, egy szebb kor hajnala.*

virraszt ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Ébren töltik az éjszakát. *Őrszemek virrasztanak a kapu két oldalán.* 2. (népi vagy választékos) Halott mellett szertartásszerűen imádkozva, énekelve, ébren tölti az éjszakát. *Halottat virrasztanak a szomszédban, áthallatszik a siratóének.*

virslit ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Darált marha-, sertés- vagy baromfi húsból készült, vékony bélbe töltött, főzve fogyasztott, kolbászforma húсарu. *Hogyan kéred a virslit, mustárral vagy tormával?*

virtuális ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Látszólagos, elképzelt, nem valóságos. *A gyerekek egész virtuális mesevilágot tudnak létrehozni játék közben.* 2. Számítógéppel létrehozott. *A film virtuális valósága megtévesztően hasonlít a valódi élethez, pedig minden kockája számítógéppel készült.* 3. (Tudományban:) Lehetőségként létező. *Virtuálisan a párhuzamosok találkoznak a végtelenben.*

virtus ♦♦♦♦ fn -, ~t, ~je

1. (népi, kissé rosszalló) Feltűnésvágy. *Virtusból megevett hús palacsintát.* 2. (bizalmas) Merészség, ügyesség. *Nem a túlerő, hanem a virtus győzött.* 3. (választékos, régi) Erény. *Katonai virtusból párbajozott a hölgy tisztességéért.*

virtuskod|ik ♦ ige ~ni (bizalmas)

Erejét, ügyességét fitogtatja. *Szeret virtuskodni, mint a legtöbb kamaszfú a társai előtt.*

virul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Növény, illetve ezzel borított nagyobb terület) tele van virággal. *Virul a mandula.* *Virul a határ: piros, kék, sárga virágok borítanak mindent.* 2. Kedvező helyen jól fejlődik. *Az erdőszélen szépen virul a csalán.* 3. Szépsége teljében van. *Hogy virul ez a lány!* 4. Jól működik. *A vállalat virul, megint nyereséggel zártuk az évet.*

vírus ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. A legkisebb s ezért a legnehezebben felderíthető kórokozó. *Az AIDS vírusa ellen egyelőre nincs orvosság.* 2. Számítógépes program, amely képes más programokat leállítani, adatárakat megsemmisíteni. *A vírus tönkretette az egész rendszert.*

visel ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Öltözéket, dísz) magán hord. *Az idős úr sötét öltönyt és puhakalapot viselt.* *A középkori lovagok nehéz páncélatot viseltek.* *Ruháján szép ékkövet viselt.* 2. (választékos) (Magzatot) méhében hord. *Magzatát három hónapja viseli.* 3. (Terhet, kockázatot) vállal. *Ki viseli ezért a felelősséget? Megadással viseli a sorscspásokat.* • *Gondját viseli valakinek vagy gondot visel valakire:* ellátja a szükséges dolgokkal, illetve vigyáz rá. *Viseld gondját a gyerekeknek!* | *Szívén visel valamit:* a magáénak tekinti. *Szívén viseli a barátai problémáit, és mindenkin segít, ha tud.* 4. (Címet, rangot, nevet) megszerez és használ. *Életében sok címet, rangot viselt.* *Anyja nevét viseli.* *Fontos hivatalt visel.* 5. Háborúban áll valakivel. *Hadat viselnek ellenünk.* 6. (Jel) szembevetően rajta van valamin. *Az épület magán viseli a korszak jellegzetességeit.* 7. *Valahogyan viseli magát:* így viselkedik. *Hogyan viseli magát a gyerek? Jól viselte magát a nagymamánál.*

viselet ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Az a tény, hogy valamit ruhaként viselnek. *A nadrág viselete nők körében is általánossá vált.* 2. Az öltözködés hagyományos módja. *A régi paraszti viselet tájanként különbözik.*

viselked|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valamilyen magatartást tanúsít. *Illetlenül, kihívóan viselkedik.* *Bátran viselkedett, megvédte a testvérét.* 2. Valaminek a hatására változást mutat. *Alacsony hőmérsékleten másképp viselkednek a fémek: például jobban vezetik az elektromosságot.*

viselős ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

1. (népi, bizalmas) Terhes. *Viselős nő szállt fel, átadjuk a helyünket.* 2. (választékos) *Valamivel viselős:* magában rejt valamit. *Gondokkal, de reményekkel is viselős ez a kor.*

viseltes ♦♦ mn ~ek, ~t vagy ~et, ~en

Elnyűtt, kopott. *Olyan viseltes ez a zakó, vehetnél helyette egy újat!*

viseltet|ik ♦♦ ige ~ni (választékos)

Valamilyen érzelmet tanúsít másokkal szemben. *Nagy türelemmel viseltetik embertársai iránt.*

visít ♦♦♦♦ ige ~ani

Kellemetlenül éles, magas hangot hallat. *Éhesek a malacok, azért visítanak.*

viskó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rosszalló)

Nyomorúságos, alacsony lakóház. *A szegény, öreg néni a falu végén egy viskóban lakott.*

visong ♦♦ ige ~ani

Rövid, visító hangokat hallat. *A gyerek az ajándékot meglátva visongani kezdett örömeiben.*

visz ♦♦♦♦ ige vinni

1. Valamit tartva távolodva halad. *A hátán viszi a zsákokat. Poroszlók! Vigyétek erőszakkal a tömlőcbe!* 2. Magával ragad, eltávolít valamit, valakit. *Az áramlat viszi a hajót. Viszik a tűziját az erdőből. Viád innen azt a kutyát!* • (bizalmas) *Vigyen el az ördög!*: takarodj. 3. (Kártyajátékban nagyobb értékű lap kisebb értékű lapot) üt. *A kilences viszi a nyolcast.* 4. Valahova juttat valakit. *Katonának viszik a háborúba.* 5. (Hozzájárulásként) juttat valamit valahova. *Segítséget visz a rászorulóknak.* 6. (Hírt) tudomására hoz valakinek. *Hírt visz a győzelemről.* 7. Valamilyen állapotba juttat valakit, valamit. *Mesterségét tőkélyre vitte. Ne viidd túlzásba!* • *Viszi valamire:* elér valamit. *Egész életében nem vitte semmire. Még sokra viheti.* 8. Valamire készlet, ösztönöz valakit. *A nyomor vitte a bűnbe.* 9. (Ügyet) valaki elé terjeszt. *Bíróságra vitte a dolgot.* 10. • *Színpadra* vagy *színre visz valamit:* színpadra alkalmazza, illetve bemutatja. *Színpadra vitték Katona eddig ismeretlen drámáját.* | *Filmre visz valamit:* filmet készít belőle. *Filmre vitték Kosztolányi Esti Kornélját.* 11. (Út, nyílás) vezet valahova. *Melyik út visz a temetőbe?* 12. • (bizalmas) *Viszi a hangot, a szót:* a beszélgetést irányítja. *Mindig ő viszi a hangot a társaságban.* 13. (kissé régi) (Üzletet, ügykört, háztartást) irányít. *Férje halála után az özvegy viszi a boltot. Régebben nagy házat, francia konyhát vittek.* 14. (Tagadó alakban:) • (népi) *Nem viszi már sokáig:* nemsokára meghal.

viszály ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

1. Ellenségeskedés, vita. *Az örökség miatt viszály támadt a testvérek között.* 2. (rég) Viszontagság, baj. *„És annyi balszerencse közt, Oly sok viszály után...”* (Vörösmarty M.: Szózat).

viszálykodik ♦ ige ~ni (választékos)

Ellenségeskedik. *A két nép évszázadok óta viszálykodik, örökösen gyilkolják egymást.*

viszket ♦♦♦ ige ~ni

1. *Viszket (valamije):* teste valamelyik részén viszketést érez. *Hol viszket? Az orrom viszket. Talán a szűnyogsípés viszket, az okozza a viszketést.* 2. (Kifejezésekben:) • *Viszket a talpa:* táncolni szeretne. | *Viszket a tenyere:* nagyon szeretne megpofozni valakit. | (bizalmas) *Viszket a feneké:* nyugtalan, szemtelen.

viszketegség ♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Kóros viszketés. *Bőrbetegsége viszketegséget okoz.* 2. Nyugtalanító vágy, ösztön. • *Feltűnési viszketegségben szenved:* betegesen szeret feltűnni.

viszolyog ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Erősen vonakodik, irtózik valamitől. *Viszolyog a piszkos házi munkától. Viszolyog a békáktól.*

viszonosság ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (választékos) Kölcsönösség. *Nincs meg közöttük a viszonosság, egyikük mindig több áldozatot hoz.* 2. (hivatalos) Két ország polgáira vonatkozó jogok kölcsönös biztosítása. *A két szomszédos ország között viszonosság van.*

viszonoz ♦♦♦♦ ige ~ni

Cselekvésre hasonló cselekvéssel válaszol. *A törődést hálával viszonozza. Szeretném a szívességét viszonozni valamivel.*

viszont I. ♦♦♦♦ hsz

1. Hasonlóképpen. *Jó étvágyat! – Vizont!* 2. (ritka) Kölcsönösen. *Az egyik út, a másik viszont.*

viszont II. ♦♦♦♦ ik

1. Valamit viszonozva. *Viszontszeret. Boldogtalan, mert nem szeretik viszont.* 2. Újból, ismét. *Viszontlát. Húsz év múlva látták viszont egymást.*

viszont III. ♦♦♦♦ ksz

Ellenben. *Én megyek, te viszont maradsz.*

viszontagság ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (választékos)

Megpróbáltatás, kalandos élmény. *Sok viszontagságon ment keresztül. Elmesélte az utazás viszontagságait.*

viszontlátás ♦♦♦ fn

Az a tény, hogy valakit viszontlátnak. *Örült a viszontlátásnak.* (Elköszönésként:) *Viszontlátásra! A viszontlátásra!*

viszony ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Személyek közti valamilyen kapcsolat. *Közvetlen, baráti viszonyban vannak. Nincsenek köszönő viszonyban.* 2. Házasságon kívüli nemi kapcsolat. *Viszonya van azzal a fiatal lánnyal.* 3. (hivatalos) Közösségek közti, valamint a közösség és az egyén közti kapcsolat. *Diplomáciai viszonyban áll a két ország. A kormány és az állampolgárok viszonya nem felhőtlen.* 4. *Viszonyok:* körülmények. *Az éghajlati viszonyok kedvezőek. Rossz anyagi viszonyok között él.* 5. (választékos) Jelenségek, fogalmak egymásra vonatkozása. *Bonyolult kérdés a tudás és az érvényesülés viszonya.* (Nyelvtanban:) *Az alany és az állítmány viszonya az újabb felfogások szerint alárendelő.*

viszonyít ♦♦♦♦ ige ~ani (választékos)

Összehasonlít valamit valamivel. *A dolgot nincs mihez viszonyítani. A körülményekhez viszonyítva jól van.*

viszonylag ♦♦♦♦ hsz

Aránylag. *A beteg viszonylag jól érzi magát, különösen a tegnapi rosszulléthez képest.*

viszonylat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Összefüggés. *Nemzetközi viszonylatban is jelentősek az eredmények.* 2. (hivatalos) Valamely útvonalon közlekedő járat. *Az autóbusz-közlekedésben néhány viszonylatot törölni kell.*

viszonylik ♦♦ ige ~ani

1. Valamilyen viszonyban van. *Hogyan viszonylanak egymáshoz az árak és a bérek?* 2. (Matematikában:) Aránylik. *Úgy viszonylik a hét az egyhez, mint a huszonegy a háromhoz.* 3. (bizalmas) Viszonyul. *A megkérdezettek többsége rosszul viszonylik a kérdőívhez.*

viszonyul ♦♦♦ ige ~ni

1. Valamilyen magatartást tanúsít valakivel, valamivel szemben. *Rosszul viszonyul az új helyzethez.* 2. Valamilyen viszonyban van. *Hogy viszonyulnak egymáshoz az adók és a szolgáltatások?*

vissza I. ♦♦♦♦ hsz

1. Oda, ahol azelőtt volt. *Elindult vissza a helyére. Ne arra, vissza, az ellenkező irányba!* (Kézbesíthetetlen küldemény postai megjegyzéseként:) *Vissza a feladónak.* 2. Egy korábbi időszakba. *Nem mehetünk vissza a középkorba.* 3. • (bizalmas) *Vissza van: a)* el van maradva. *Nagyon vissza van a munkában. b)* hátravan. *Vissza van még a neheze.*

vissza II. ♦♦♦♦ ik

1. Előző (leg elhagyott) helyre. *Visszamegy, visszatér, visszarak. A játékot a helyére rakta vissza.* 2. Maga mögött hagyott személynek. *Visszaint, visszakiált, visszaszól. Nem szóltam vissza neki, hogy siessen.* 3. Az ellenkező irányba. *Visszahat, visszafordít, visszaránt. Az öngyilkost a szakadék széléről rántotta vissza.* 4. Valamit megakadályozva. *Visszafog, visszafojt, visszaver. Az ostromlókát néhány óra alatt verték vissza.* 5. Korábbi dologra, időre. *Visszaemlékszik, visszagondol, visszamereng. A gyerekkorára szívesen gondol vissza.* 6. Valamit újból előidézve. *Visszaállít, visszaperel, visszaszerez. A kölcsönadott könyvet vissza kell szerezniem.* 7. Valamit ellenőrzésül megismételve. *Visszakeres, visszakövetkeztet, visszahallgat. A kazettáról hallgattuk vissza a felvételt.* 8. Valamit viszonzva. *Visszaintetet, visszahív, visszaköszön. Most már vissza sem köszön az undok szomszéd.*

visszabeszél ♦ ige ~ni

Felesel. *Ez a szemtelen gyerek már megint visszabeszél.*

visszacsinál ♦♦ ige ~ni (bizalmas)

Semmissé tesz valamit. *A szerződést megkötöttük, azt már nem lehet visszacsinálni.*

visszaél ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (rosszalló) *Visszaél valamivel: a)* más kárára kihasználja. *Nem akarok visszaélni a helyzettel. b)* helytelenül használ. *Visszaél a tehetségével.* 2. (választékos, ritka) Képzletben újra átél valamit. *„Mily pantheizmus játszik egyre velem, hogy századok emlékéért visszaélem?”* (Kosztolányi D.: Szeptemberi áhítat)

visszaes|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Előbbi helyére esik. *A bogár felfelé kapaszkodott a befőttesüveg falán, de minduntalan visszaesett az üveg aljára. A feldobott kő visszaesik a földre.* 2. Állapota ismét rosszabbra fordul. *Úgy látszott, hogy már felgyógyult, de visszaesett. Nem segít rajta az elvonókúra, mindig visszaesik.* 3. Jelentékenyen csökken. *Amióta megdrágultak a tejtermékek, a sajt fogyasztás visszaesett.*

visszafizet ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Kölcsön)kapott pénzt visszaad. *Visszafizettük a tartozásunkat a banknak.* 2. Valamiből megtérül a befektetett pénz, energia stb. *A föld visszafizette a vetőmagot, idén szép termésünk volt.* 3. Jó vagy rossz cselekedetet hasonlóval viszonz. *Visszafizette a segítségemet a szomszédasszony: most ő vigyázott az én gyerekeimre.*

visszakoz|ik ♦♦ ige ~ni

1. (Katonaságnál:) Vezényszóra végzett mozdulat után előbbi helyzetébe visszatér. *Feküdj! Föl! Visszakozz!* 2. Meggondolja magát, nem folytatja, amit elkezdett. *Vállalta a munkát, de az utolsó pillanatban visszakozott.*

visszalép ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Hátrafelé lép. *Óvatosan visszalépett az ablakpárkányról.* 2. Előbbi pozíciójába, helyére áll. *A katona visszalépett a sorba. Két év múlva visszalépett a horgászszövetségbe.* 3. (választékos) Lemond valamiről, amit előzőleg vállalt. *Az egyik jelölt visszalépett a polgármester-választáson.*

visszamarad ♦♦ ige ~ni

1. (bizalmas) Távozó személyek után ott marad. *Mindenki elment, csak mi maradtunk vissza.* 2. (bizalmas) Haladó személyektől lemarad. *Visszamaradt, mert nem tudta tartani a lépést a többiekkel.* 3. (Fejlődésben, haladásban) elmarad. *Ez a fa visszamaradt a fejlődésben. Visszamarad a tanulásban a sok betegség miatt.* 4. (bizalmas) Kifizetetlen marad, illetve megmarad. *Az adósságból visszamaradt még néhány ezer forint. A kiárusítás után is visszamarad néhány eladhatatlan holmi.* 5. Valaminek a következményeként megmarad. *Ez a remegés a betegségéből maradt vissza. Visszamaradt benne a méltatlan bánásmód miatti keserűség.*

visszamenőleg ♦♦♦ hsz

Visszafelé számítva. *A fizetésemelést januárig visszamenőleg kapják meg a dolgozók.*

visszamond ♦♦♦ ige ~ni

1. (ritka) Megismétel valamit. *A papagáj visszamondja, amit mondtál.* 2. (rosszalló) (Bizalmas közlést) elárul annak, akire vonatkozik. *Mondok valamit a barátnődről, de vissza ne mondd neki!* 3. (bizalmas) Lemond valamit. *Visszamondta a megbeszélést.*

visszás ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Szokatlan, fonák. *Visszás helyzet, nem utasíthatja vissza a főnöke kérését.*

visszasír ♦♦ ige ~ni

Visszakíván valakit, valamit. *Még visszasírnál, amikor már nem leszek. Visszasírja a múltat.*

visszaszív ♦♦ ige ~ni

1. (ritka) Újra beszív valamit. *Kifújta, majd visszaszívta a rágógumit.* 2. (bizalmas, rosszalló) (Kimondott dolgot) érvénytelenít. *Legszívesebben visszaszívná, amit mondott.*

visszatáncol ♦♦ ige ~ni

1. (ritka) Táncolva visszatér. *A párok visszatáncolnak a helyükre.* 2. (bizalmas) Visszakozik, meggondolja magát. *Megigérted, most már nem táncolhatsz vissza.*

visszatart ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Nem enged valamit továbbmozdulni, valakit továbblépni. *Tartsd vissza az eldőlni készülő létrát! Ha menni akarsz, nem tartalak vissza.* 2. Megakadályoz valakit tettében. *A halálbüntetés veszélye nem tartja vissza a gyilkost, hogy újra öljön.* 3. Elhárít valamit. *Kardjával visszatartotta a csapást.* 4. Visszafojt valamit. *A tüsszentést nehéz visszatartani.* 5. Nem ad ki valamit. *Fizetése egy részét visszatartják tartozása miatt.*

visszataszító ♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an (választékos)

1. Ellenszenves, undorító. *A visszataszító külső sokszor jó szívet takar.* 2. Gyűlöletes, felháborító. *Visszataszító gaztettet követett el.*

visszatetsző ♦♦ mn ~k vagy ~ek, ~t, ~n vagy ~en (választékos)

Ellenkezést, idegenkedést keltő. *Van néhány visszatetsző szokása.*

visszautasít ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Elutasít valakit. *Hiába kértem, kereken visszautasított.* 2. Nem fogad el valamit. *Visszautasította az ajánlatot.* 3. Visszautasították a kérelmét. 3. Tiltakozik valami ellen. *A leghatározottabban visszautasítom a vádat.*

visszavág ♦♦♦ ige ~ni

1. Támadást viszonz. *A vívó védett és visszavágott.* (átvitt) *A szemrehányásra sértéssel vágott vissza.* 2. (Sportban:) Elszenvedett vereség után legyőzi ellenfelét. *A csapat visszavágott.* 3. (Hajtást) visszametsz. *Egyes szőlőfajtákat erősen vissza kell vágni, hogy jól teremjenek.* 4. (bizalmas) Durván visszadob valamit előbbi helyére. *A papucsot visszavágta a szekrénybe.* 5. (bizalmas) Elutasít valamit. *Visszavágták a beadványt.*

visszavet ♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Újra bedob valamit valahova. *A horgot visszavetette a vízbe.* 2. (Támadást) visszaver. *A gyalogság rohamát visszavetettük.* 3. Hátráltat valakit. *Az elszenvedett kudarccal visszavetette a fejlődésben.* 4. (Kérdésre) gyorsan válaszol valamit. *Mi köze hozzá? – vetette vissza.* 5. (ritka) Hazavet valakit. *Korán elment, s csak az esti harangszó vetette vissza.*

visszavonul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Meghátrol valami előtt. *A sereg a túlerő elől kénytelen visszavonulni.* 2. (választékos) Csöndes, nyugodt helyre megy. *Ha egyedül akar lenni, visszavonul a dolgozószobájába, ahol senki sem zavarja.* 3. Nyilvános szereplésből a magánéletbe vonul. *A politikus lemondott, visszavonult a közéletől.*

visszér ♦♦♦ fn

1. Gyűjtőér, véna. *Az injekciót a visszérbe adják.* 2. (bizalmas) Visszeres csomó, visszértágulat. *Megoperáltatta a visszereit.*

visszfény ♦♦♦ fn (választékos)

Visszavert fény. *A hold visszfénye tükröződik a tó vizén.* (átvitt) *Egy emlék visszfénye suhant át az arcán.*

visszhang ♦♦♦♦ fn

1. Az a jelenség, hogy a hang valamely távoli felületről visszaverődve többször is hallható. *Próbáljuk ki a visszhangot! A tihanyi visszhang híres volt.* 2. Másokban keltett hatás. *A kezdeményezés nem talált visszhangra.*

vita ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A szembenálló felek érveinek és ellenérveinek szóbeli vagy írásos ütköztetése valamely kérdés tisztázása céljából. *Szenvedélyes vita folyt az ügyről. Az előadások után vita lesz, hozzászólások következnek.* 2. (szépitő) Veszekedés. *A szomszédba is áthallatszik a családi vita.*

vitamin ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Az életműködéshez szükséges sokféle hatóanyag, illetve ezek közül az egyik. *A friss gyümölcsben több a vitamin, mint abban, amit sokáig tároltak. A B-vitamint tablettában szedi.*

vitás ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Olyan, amiről lehetne vitatkozni, ami kétségbe vonható. *Ez vitás kérdés, még nem tudtuk eldönteni. Vitás következtetést vont le.*

vitat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Vitát folytat valamiről. *A parlament a törvénytervezetet vitatja.* 2. Kétségbe von valamit. *Nem vitatom az állításodat.*

vitatkoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Vitát folytat valamiről. *Már megint a fociról vitatkoztok? Velem te ne vitatkozz!*

vitéz I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en vagy ~ül

1. (választékos) Bátor és lovagias. *Vitéz katona volt.* • *Vitézül helytáll:* hőiesen. 2. (rég) (Katonák megszólításaként:) *Egészségükre, vitéz urak!* 3. (A vitézi rend tagjainak címeiként:) *Vitéz nagybányai Horthy Miklós.*

vitéz II. ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

1. (gúnyos is) Bátor ember, hős. *Ez ám a vitéz!* 2. (rég) Katona. *„Ó végbelieknek, ifjú vitézeknek dicséretes serege!”* (Balassi B.: A végek dicsérete) *Keresztes vitézek haladtak Jeruzsálem felé.* 3. A vitézi rend tagja. *A vitézeknek előkelő helyet jelöltek ki a koronázáskor.*

vitézke|dik ♦♦ ige ~ni

1. (rég) Katonáskodik, harcol. *A császár zsoldjában vitézke|dik.* *„Holott sebesedik, öl, fog, vitézke|dik, homlokán vér lecsordul”* (Balassi B.: A végek dicsérete). 2. (bizalmas, gúnyos) Hősködik. *Ne vitézke|dj itt nekem!* 3. (bizalmas, tréfás) Jeleskedik. *Nem nagyon vitézke|dett a vizsgán.*

vitézkötés ♦ fn (rég)

(Magyaros férfiruhán) zsinórozással készült díszítés. *Nagyapám díszmagyarján már rongyos a vitézkötés. A patinás iskola egyenruháját elöl vitézkötés díszíti.*

vitorla ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Kötelekkel az árbochoz erősített, a szél felfogására való erős vászon. *A vihar szétszaggatta a hajó vitorláit.* 2. Szélmalom forgó lapátja. *A szélmalom vitorláit messziről látszottak az Alföldön.* 3. (Növénytanban:) Pillangós virágon a legfelső szírom. *A babvirág vitorláját megnéztük nagytő alatt.*

vitorlás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Vitorlával felszerelt hajó. *A brigg, a szkúner vagy a karavell is vitorlás.* (Jelzőként:) *Vitorlás hajóval túráztunk.* 2. (bizalmas) Vitorlázást űző sportoló. *A vitorlások az Európa-bajnokságra készülnek.*

vitorláz|ik ♦♦ ige ~ni

1. (ritka) Vitorlási segítségével halad. *A jacht jó széllel vitorlázott nyugatnak.* 2. Vitorlás hajón, csónakon utazik. *Jobban szeretek vitorlázni, mint evezni.* 3. Vitorlázó repülőgépen repül. *Fiatal korában ejtőernyőzött és vitorlázott.* 4. (ritka) Mozdulatlan szárnyakkal repül. *Az albatroszok órákon át vitorláznak a tenger felett. A messzeségben báránnyelők vitorláznak.*

vitrin ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

1. Üvegszekrény. *Féltett porcelánjait vitrinben tartja.* 2. Tárló. *A kiállítási tárgyakat vitrinekben helyezték el.* 3. Kirakatszerű utcai üvegszekrény. *Betörték az üzlet vitrinjeit.*

vitriolos ♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. (kissé régi) Tömény kénsavat tartalmazó. *Hozzávágott egy vitriolos üveget.* 2. (választékos) Maróan gúnyos. *Vitriolos újságcikk jelent meg a gyöngye regényről.*

vityilló ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Szegényes kis ház. *Valami nyomorúságos vityillóban lakik a falu végén.*

vív ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Fegyveresen küzd, harcol, párviadalra kiáll. *A kis csapat élethalálharcot vív. A lovaggal senki sem mer vívni. A szabadságért készek vagyunk vívni.* 2. (rég) Ostromol. *A sereg a várat vívja.* 3. A vívást sportként űzi. *Egyesületben vív.*

vívás ♦♦♦ fn (~ok), ~t, ~a

1. Az a cselekvés, hogy valaki vív. *Megkezdődött a bajnokok vívása.* 2. Az a sportág, illetve verseny, amelyben az ellenfelek vívókarddal, illetve párbajtőrrel igyekeznek egymást – a szabályok által előírt módon – eltalálni. *A vívás az idegek sportja. Vívásban első helyezést ért el.*

vívmány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

(Nagy munkával, erőfeszítéssel elért) eredmény. *Lekesedik a technika vívmányaiért. A haladás vívmányai ma már nélkülözhetetlenek tünnek.*

vívó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Az a személy, aki vív, illetve párbajozik. *A vívók felálltak egymással szemben. Vívóink sok aranyat nyertek az olimpiákon.*

vívó|ik ♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Hosszasan küzd, viaskodik valamivel. *A nagybeteg a halállal vívódik.* 2. Kétségekkel küszködik. *Sokat vívódtam, míg erre az elhatározásra jutottam.*

víz ♦♦♦♦ fn vizek, vizet, vize

1. Tiszta állapotban színtelen, szagtalan, semleges vegyhatású folyadék. *A Föld nagyobb részét borító víz a szerves élet nélkülözhetetlen közege.* 2. E folyadék nagy tömege. *Az óceán vize sós. Vizeink élővilága gazdag.* • *Víz ellenében:* az árral szemben. | (bizalmas) *Kinn van a vízből:* **a)** sikerült kikeverednie a bajból **b)** nem segített rajta a dolog. 3. Ivásra, tisztálkodásra használt folyadék. *Kenyéren és vízen él. A vízből ugrott ki, hogy ajtót nyisson. Szakadt az eső, csurom víz lettem.* • *Öntsünk tiszta vizet a pohárba:* **a)** beszéljünk őszintén **b)** teremtsünk egyértelmű helyzetet. 4. Izzadság. *Kiverte a víz a félelemtől.*

víza ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Nagy testű hal, amely a csontos és a porcos halak közti átmenetet képező vérteshalak osztályába tartozik, illetve ennek húsa mint étel. *Régen óriás vizákat fogtak ki a Dunából, amelyek ivni jöttek fel a Fekete-tengerből. Még soha nem ettem vizát.*

vizel ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Vizeletét kiüríti. *Betegsége miatt nem képes vizelni. Petike megint a nadrágjába vizelt, mert rosszat álmodott.*

vizelde ♦♦ fn ~k, ~t, ~je (választékos)

Férfiak által vizelésre használt illemhely. *Meglehetősen elhanyagolt a vizelde.*

vizelet ♦♦♦ fn (~ek), ~et, ~e

A szervezetből időközönként kiürülő sárgás színű folyadék. *A vizelettel sok mérgező anyag távozik testünkéből.*

vizenyő ♦ fn ~k, ~t, ~je

(A test valamely részében) kórosan felgyűlt folyadék. *A kapott rúgástól vizenyő keletkezett a térdében.*

vízesés ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Magasról egyenesen lezúduló víztömeg. *A folyón több helyen vízesés akadályozta a hajóközlekedést. A bevasárlóközpont mesterséges vízesés díszíti.*

vizez ♦ ige ~ni

1. Vízrel hígít valamit. *A kocsmáros vizezi a bort.* 2. (ritka) Vízrel meghint valamit. *Vasalás előtt vizezi a lepedőket.*

vízfejű ♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Rendellenesen nagy koponyájú. *A vízfejű csecsemő, akinek agyában túl sok savós folyadék szaporodott fel, rendszerint hamar meghal.* 2. (gúnyos) Hülye, ostoba. *Vízfejű alak.* (Főnévi használatban:) *Mit akar itt ez a vízfejű?* 3. (gúnyos) Aránytalanul felduzzasztott létszámú. *A vállalat nehezen viseli a vízfejű adminisztráció terheit.*

vízfesték ♦♦ fn

Korong vagy téglalakúra préselt, vízben oldható festék. *A vízfestékkel készült festményeket akvarelleknek nevezzük.*

vízhatlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul

Vizet át nem eresztő. *A kormányos vízhatlan köpenyben áll a hajóhídon.*

vízibolha ♦ fn

Apró édesvízi rák. *A vízibolhát nagy mennyiségben fogyasztják a halak.*

vízilabda ♦♦♦ fn

1. Vízisport, amelyben a játékosok úszva igyekeznek egymás kapujába dobni a labdát. *A vízilabda a kedvenc sportom.* 2. Ilyen verseny. *Vízilabdában a magyar csapat mindig esélyes.*

víziló ♦♦ fn

Afrika vizeiben élő, nagy testű emlősállat. *A csupasz bőré, nagy szemfogú, 2,5 tonnát is elérő súlyú nilusi víziló páros ujjú patás állat.*

vízimalom ♦♦ fn

Vízikerékkel hajtott malom. *A patak gyors folyású vize egy vízimalmot hajtott.*

vízisikló ♦ fn

Vizek mellett élő, hazánkban gyakori hulló. *A vízisikló kis halakkal táplálkozó, 70-80 centiméteres, karcsú, ártalmatlan kígyó.*

vízjel ♦ fn

A finomabb papírok gyári jelzése. *A vízjel fény felé tartva világosabb ábraként látható.*

vízkereszt ♦♦ fn

Keresztény ünnep, amellyel először Jézus születését, majd megkeresztelését, végül a háromkirályokat ünnepelték. *A katolikus, a görögkeleti és az evangélikus egyházban január 6-a vízkereszt ünnepe.*

vízkeő ♦ fn

A vízben oldott anyagok kicsapódása és lerakódása következtében létrejött szilárd réteg. *A forróvíztárolóból időnként el kell távolítani a vízkeőket.*

vízkeőoldó ♦♦ fn ~, ~t, ~ja

Olyan vegyszer, amely oldja a vízkeövet. *A vízforralót is tisztítsd meg a vízkeőoldóval! Kevesebb vízkeőoldóra van szükség, ha vízlágyítót használsz.*

vízkeőpó ♦ fn ~k, ~t, ~je

Az épület homlokfalából kinyúló vízvezető csatorna. *Középkori templomok vízkeőpői gyakran formáznak különféle szörnyalakokat.*

vízlepcső ♦♦♦ fn

Vízi energia termelésére folyóvízen mesterségesen létrehozott szintkülönbség, illetve az ezt biztosító létesítmények. *A vízlepcső egyesek szerint több környezeti kárt okoz, mint amennyi hasznot hajt azzal, hogy villamos energiát termel.*

vízmosás ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Víz által kimosott árok, mélyedés. *A vízmosásban eső után nem lehet járni. A nagy hóban nem vettük észre a vízmosást, és beleestünk a szánkóval.*

vízmű ♦♦♦ mn

Vizet szolgáltató berendezés. *Karbantartás miatt leállították a vízművet.* | (Csak többes számban:) *A vízművek: a vízszolgáltató vállalat.*

víznyelő ♦ fn ~k, ~t, ~je

1. A csatornának az esővizet befogadó nyílása. *Eldugult a víznyelő.* 2. Tölcsérszerű nyílás. *A karsztok víznyelőin át a felszíni vizek a hegység belsejébe szivárognak.*

vízöntő I. ♦ mn ~k, ~t, –

Olyan (eszköz), amelyből vizet lehet önteni. *A vízöntő kannából meglocsolhatod a növényeket.*

vízöntő II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (ritka) Vízöntő edény. *A vízöntőbe bekészítette a teavizet.* 2. (Tulajdonnévként:) Az állatöv egyik csillagképe, amelyben a Hold január 21. és február 19. között tartózkodik, illetve ennek a jele. *A Vízöntő jegy szülőiteit a horoszkóp szerint nagy szerencse éri a héten.* • (bizalmas) *Vízöntő vagyok: ebben a jegyben születtem.*

vízözön ♦♦♦ fn

1. A Bibliában leírt, a bűnös világot elpusztító hatalmas árvíz. *A Noé bárkájában levők túléltek a vízözönt.* 2. Nagy víztömeg. *Átszakadt a gát, s a vízözön elsodorta a falut.*

vízrajz ♦ fn

(Természetes) vizek földrajzi leírása. *Magyarország vízrajza az ország természetes és mesterséges vizeit egyaránt leírja.*

vízszintes ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. A nyugalomban levő víz felszínével párhuzamos. *Emeld a karod vízszintes helyzetbe!* 2. (Főnévi használatban:) Vízszintes vonal. *A két vízszintes párhuzamos egymással. Húzzunk egy vízszintest!*

víztorony ♦♦ fn

Vízátárolásra használt toronyszerű építmény. *A községben víztorony biztosítja a vízhálózat kellő nyomását.*

vízum ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Ütlevélbe bejegyzett beutazási engedély. *A meglátogatni kívánt ország követségén vagy konzulátusán kell kérni a vízumot.*

vízválasztó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Két vagy több vízgyűjtő terület választóvonala. *A magas hegységek rendszerint vízválasztók. A Keleti-Kárpátokban levő Nagy-Hagymás hegység is vízválasztó: az itt eredő Maros északra folyik, az Olt pedig délre, a Csiki-medence vízfolyásait összegyűjtve.*

vízvezeték ♦♦♦ fn

Vízellátást biztosító csővezeték, csőrendszer. *A régi rómaiak vízvezetékei még ma is láthatók, például Aquincumban. A vízvezetékéből származó vezetékes víz Magyarországon egészséges, nyugodtan lehet ivásra használni.*

vízvonal ♦ fn

A hajótest és a vízfelszín érintkezési vonala, illetve a megengedett legnagyobb terheléskor a hajótest vízbe merülését jelző festett vonal. *A hajót a torpedó a vízvonal alatt érte.*

vizsga ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Alkalmasságot, tudást elbíráló hivatalos eljárás. *A felvételizőnek szóbeli és írásbeli vizsgát kell tennie.* 2. (választékos) Próba. *Sikerrel kiállta az emberség vizsgáját.* 3. (rég) Vizsgálat. *Az ország állapotát vizsga alá kell venni.*

vizsgál ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Alaposan megnéz valamit. *A földön mászó apró élőlényeket vizsgálja már fél órája.* 2. Alaposan tanulmányoz valamit. *A meteoritokat laboratóriumban vizsgálják, hogy megállapítsák, milyen anyagokból vannak.* 3. Ellenőriz valamit. *Az ellenőrzés során az üzleti könyveket is vizsgálják.* 4. *Vizsgál valakit:* információkat igyekeznek szerezni az egészségi állapotáról. *Az orvos vizsgálja a beteget.*

vizsgáló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Az a helyiség, ahol a kórházi betegeket vizsgálják. *A doktor urat kéri a vizsgálóba.*

vizsgálód|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Tudományos kutatásokat végez. *A neves tudós az agyi folyamatok területén vizsgálódik.* 2. Kutat, nézelődik. *Hosszasan vizsgálódott a könyvespolcokon.*

vizsgáz|ik ♦♦♦ ige ~ni

1. Vizsgát tesz. *Év végén öt tárgyból fogok vizsgázni.* 2. (kissé választékos) Próbát tesz. *Helytállásból vizsgázik. Nem csalódtam benne, jól vizsgázott segítőkészségből a túléltőtáborban.*

vizsla I. ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Karcsú testalkatú, jó szimatú vadászkutya. *A vizsla jól felismerhető lógó füléről, hosszú lábáról és általában rövidre vágott farkáról. A játékos természetű, rövid sárgásbarna szőrű magyar vizslát nemcsak vadászok, hanem városi emberek is szívesen tartják.*

vizsla II. ♦♦ mn ~k, ~t, ~n (ritka)

Fürkésző, kutató. *Vizsla tekintetet vetett rám.*

vodka ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Főleg gabonából, ritkán burgonyából vagy gyümölcsből párolt szintelen pálinka. *A vodkát főként a szláv és az északi népek készítik és kedvelik.*

vogul ♦ mn ~ok, ~t, ~ul

1. Az Ob alsó folyása mentén élő kis finnugor néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A vogul népköltészet jellegzetes darabjai a medveénekek.* (Főnévi használatban:) *A vogulok magukat manysiknak nevezik.* 2. E nép által beszélt (nyelv). *Ismerek egy magyar nyelvészt, aki folyékonyan beszél vogulul.* (Főnévi használatban:) *A vogul közeli rokona a magyarnak.*

volán ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Kormánykerék. *Amikor először ültem a volán mögé, bevallom, reszketett a lábam.*

volt ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Az elektromos feszültség mértékegysége. *Az akkumulátor feszültsége 12 volt.*

volta ♦♦♦♦ birtokos személyjeles fn

Az tény, hogy valami, valaki olyan, illetve az, amilyennek, aminek a jelző minősíti. *A hír igaz volta erősen valószínű. A ló csődör voltához kétség nem férhet.*

voltaképpen ♦♦♦♦ hsz (választékos)

1. A dolog lényegét tekintve. *Miről van szó voltaképpen?* 2. Igazság szerint. *Voltaképpen, ha jobban meggondoljuk, neki van igaza.* 3. Eredetileg. *Voltaképpen nem is pulóvert akartam venni, hanem cipőt.*

von ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Húz, rándít valamit valahova. *Partra vonja a csónakot.* • *Vállat von:* közönye jeléül megrándítja a vállat. *Vállat von, ha más bajáról hall.* 2. (választékos) Beburkol valamit valamibe. *„[az éj] az eget, a földet bakacsinba vonta”* (Arany J.: Toldi). 3. (Kötelet) kifeszít. *Kötelet vontak a két fa közé. Kordont vontak a tüntetők köré.* 4. (választékos) (Hosszúka építmeny) folyamatosan létesít. *A várfa köré mély árkot vontak.* 5. Irányít. *Magára vonja a figyelmet: magára irányítja.* | *Magára vonja valakinek a haragját:* maga ellen fordít valakit. *Viselkedésével magára vonta társai rosszindulatát, haragját.* 6. • *Maga után von valamit:* szükségszerű következménye. *Elképzelhetitek, mit von ez maga után!* 7. (választékos) (Hatalmát) kiterjeszti valamire. *Fennhatósága alá vonta a területet.* 8. (Kifejezésekben:) Elvont művelet eredményeként megállapít valamit. • *Párhuzamot von:* összehasonlít. *Vonjunk párhuzamot a két eset között!* | *Gyököt von:* a hatványból és a kitevőből kiszámítja az alapot. *Ha gyököt vonunk egy számból, a hatványozás fordított műveletét végezzük.* 9. (Kifejezésekben:) • *Kétségbe von valamit:* kételkedik benne. | *Felelősségre von valakit:* számadásra készítet, elszámoltat. *A sikkasztó pénztárost felelősségre vonták, és fegyelmivel elbocsátották.*

vonag|lik ♦♦♦ ige ~ani (választékos)

Görcsösen rángatózik. *Kinjában vonaglik.* • *Utolsókat* vagy *végsőket vonaglik*: halálán van, rövidesen elpusztul. *Végsőket vonaglik szegény pára.*

vonakod|lik ♦♦♦♦ ige ~ni

Húzódozik valamitől. *Vonakodik minden szellemi erőfeszítéstől.* *Vonakodva mosogat és takarít.*

vonal ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a

1. Pontok sorából álló egykiterjedésű térbeli alakzat. *A tanár szaggatott vonallal húzta alá a dolgozatban a stilisztikai hibákat. A vonal lehet egyenes és görbe.* 2. Egyúttal álló tárgyak, személyek sora. *A dombtetőről jól látszik az országúti fasor kanyarodó vonala. A tornatanár egyenes vonalba állította a gyerekeket.* 3. Íróeszköz nyoma valamely felületen. *Az egyenletesen mozgatott ceruza hegye vonalat húz a papírra.* 4. A kéz, a tenyér bőrbarázdái közül egy. *A tenyér vonalaiból jósolni szoktak.* 5. Körvonal. *Az épület vonalai már látszanak a távolban. A ködből egy templom vonalai bontakoznak ki. | Valakinek a vonalai: alakja. Vigyáznod kellene a vonalaidra, szívem!* • *Nagy vonalakban*: vázlatosan, legfontosabb mozzanataiban. *Csak nagy vonalakban mondta el az úttervet, a részleteket majd a vonaton megbeszéljük.* 6. Utvonal. *A Budapest–Nagykanizsa vonalon közlekedő gyorsvonat is több mint három óra alatt teszi meg az utat.* 7. Telefonhívási lehetőség, összeköttetés. *Nem tudok telefonálni, mert nincs vonal. Megszakadt a vonal. Kérem, tartsa a vonalat!* 8. Olyan katonai alakzat, amely szélesebb, mint amilyen mély. *A katonák oszlopban egymás mögött, vonalban egymás mellett sorakoznak fel. Az első vonalban harcolt.* 9. (hivatalos) Szakterület. *Az előtt kulturális vonalon dolgozott.*

vonalas ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Vonallal, vonalakkal ellátott. *Vegyél egy kockás és egy vonalas fűzetet!* 2. Vonalakkal ellátott. *Vonalas rajzokat készít.* 3. (gúnyos, kissé régi) (Pártállományban) a hivatalos politikai irányvonalat fenntartás nélkül követő. *Vonalas ember volt mindig.*

vonalaz ♦ ige ~ni

Egyenes vonalakat húz valamire. *A papírlapot vonalazza.*

vonalbíró ♦ fn

Némely labdajátékban a pálya szélét figyelő személy. *A teniszben a vonalbíró mondja meg, hogy a labda a vonalon belül vagy kívül ért-e földet.*

vonalkód ♦♦♦♦ fn

Árucikkek azonosítására szolgáló, változó szélességű csíkokból álló, nyomtatott jelzés. *A könyvborítón látható vonalkód az ISBN-szám, a könyvek nemzetközi azonosítószáma alapján készül. A pénztáros géppel olvassa le a vonalkódot az árurol, így tudja meg az árát.*

vonalzó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

(Egyenes) vonal húzását segítő eszköz. *A szerkesztéshez használj körzőt és vonalzót!*

vonás ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (választékos) Az a cselekvés, művelet, hogy valamit, valakit vonnak valahova. *A romantikus filmben a hős kánpadra vonását szerelmének is végig kellett néznie. A kérdőre vonást már nem szereti.* 2. Írott, rajzolt vonal. *Húzz ide egy vonást!* (ritka) *Hiányzik az á-ról a vonás. Néhány vonással elkészült az arckép. A király tolla egyetlen vonásával megszüntette a rendeletet.* • *Keze vonása*: jellegzetes írása. *Megismerem a keze vonását.* 3. Az arc jellegét meghatározó vagy az ember hangulatát, jellemét eláruló részlet. *Finom vonásai édesanyjára emlékeztetnek. Dúlt vonásai elárulták, hogy nagyon kétségbe van esve.* 4. Jellemző sajátosság, jellemvonás. *Rokon vonásokat látok a két eset között. Szép vonás benne az önzetlenség.* 5. (választékos) Művészi eszköz. *Erőtéljes vonásokkal jellemzi hőstét az író.*

vonat¹ ♦ ige ~ni

1. (rég, választékos) Megparancsolja, hogy valakit vonjanak kánpadra. *A király kánpadra vonatta az árulót.* 2. (Kifejezésekben:) • *Felelősségre* vagy *kérdőre vonat valakit*: intézkedik, hogy valakit vonjanak felelősségre vagy kérdőre. *Ha vétkes, felelősségre kell vonatni.*

vonat² ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

Mozdonnyal vontatott, összekapcsolt vasúti kocsik sora, illetve vasúti járat. *Vigyázz, ha jön a vonat! Késik a negyed nyolcas vonat.*

vonatkoz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) *Vonatkozik valakire, valamire*: kapcsolatban van valakivel, valamivel. *A panasz rád vonatkozik. A könyvnek az első két fejezete nem az én témámra vonatkozik.* 2. Érvényes, kiterjed valakire. *A rendelet minden középiskolára vonatkozik.*

vonatkoztat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (választékos) Kapcsolatba hoz valamit valamivel. *Nem tudom, mire vonatkoztassam, amit mondtál.* 2. Érvényesít valamit valamire vonatkozóan. *Az ismert törvényszerűséget erre az esetre nem lehet vonatkoztatni.*

vonatoz|ik ♦ ige ~ni

1. Vonaton utazik. *Szeretek vonatozni, mert nézelődhetek útközben.* 2. (Gyerek) úgy játszik, mintha vonaton utazna, illetve vonatot irányítana. *A gyerekek sorba állított székekkel vonatoznak. Hozd a játékmozdonyt, vonatozzunk!*

vonít ♦♦ ige ~ni

1. (Farkas, kutya) vékony, panaszosnak ható hangot hallat. *A kutya feltartott fejével hosszan vonít.* 2. (választékos) (Természeti jelenség) éles hangot ad. *Szél vonít a kéménylyukban.*

vonó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Fapálcából és rajta kifeszített lőszörből való eszköz mint a vonós hangszerek tartozéka. *Némelyik húros hangszer megszólaltatásához vonó is kell.* „Húzd, ki tudja, meddig húzhatod, Mikor lesz a nyűtt vonóbul bot” (Vörösmarty M.: A vén cigány).

vonogat ♦♦♦ ige ~ni

(Kifejezésekben:) • *Vállát, illetve száját vonogatja:* érdektelensége, nemtetszése jeléül vállát többször felvonja, illetve száját el-elhúzza. *Ha kérdeznek tőle valamit, csak a vállát vonogatja, és grimaszol.*

vonós ♦♦ mn ~ok vagy ~ak, ~t vagy ~at, –

Vonóval megszólaltatható. *A brácsa vonós hangszer.* • *Vonós kamarazenekar:* vonós hangszerekből álló kis zenekar. (Főnévi használatban:) *A vonósok egy pillanatra elvették a ritmust.*

vonszol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Erőlködve húz maga után valamit. *A hámba fogott sovány gebe hatalmas rönköt vonszol. A villamos alá zuhant férfit a kocsi magával vonszolta.* 2. Erővel magával hurcol valakit. *A bankrabló magával vonszolta a túszul ejtett pénztárosnőt.* • *Alig vonszolja magát:* igen nehezen jár, vánszorog. 3. (választékos) (Lelki, szellemi terhet) cipel. *Máig vonszolja a szörnyű háborús emléket.*

vontat ♦♦♦ ige ~ni

Maga után húz valamit, ami önmagától nem jár. *A teherautó pótkocsit vontat, azért halad olyan lassan.*

vontató I. ♦♦ mn (mn-i in is) ~k, ~t, –

Olyan, ami vontat. *Uszályokat vontató gőzös haladt el nagy hullámokat verve az evezősök mellett. Vontató sodronykötelet erősítettek a vontatásra váró autóra.*

vontató II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (rég) Hajót a partról a folyón fölfelé vontató személy. *A dunai vontatók munkája rendkívül megerőltető volt.* 2. Vontatásra használt jármű. *A mezőgazdasági vontatók sarat hordtak az útestre.*

vontatott ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an (választékos)

1. Nehézkedő, akadózó. *A társalgás vontatottan indult. A beteg lassan magához tért az altatásból, és vontatott hangon beszélni kezdett.* 2. Kelletlen. *Vontatottan látott munkához.*

vonul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Csapatostul, tömegben halad. *A költöző madarak ősszel délre vonulnak.* • *Valaki ellen vonul:* megtámadja. *Napoleon Moszkva ellen vonult seregével.* 2. (választékos) A közösségtől vagy a köznapi élettől távol megy. *Falura vonult pihenni.* • *Magába vonul:* elvonulva gondolataiba merül. | *Kolostorba vonul:* belép a szerzetesrendbe. | *Nyugalomba vonul:* nyugdíjba megy. | *Hadba vonul:* háborúba megy. 3. (ritka) (Térbeli alakulat) húzódik. *Mély árok vonul az út mentén.*

vonulat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Hosszan elnyúló hegylánc. *A repülőből jól látni az Alpok vonulatát.* 2. Folyamat, irányzat. *Az életszemlélet új vonulata a fogyasztást állítja a középpontba.*

vonz ♦♦♦♦ ige ~ani

1. (Egyik test másik) testet magához húz. *A mágnes vonzza a vasat.* 2. (választékos) Érzelmi közeledésre készítet. *Nem vonzanak a túlságosan kifestett nők. A kíváncsiság vonzott ide, mert furcsa hangot hallottam.* 3. Szó, kifejezés meghatározott nyelvtani alakot kíván maga után. *Milyen határozót vonz ez az ige?*

vonzalom ♦♦♦♦ fn *vonzalmak, vonzalmat, vonzalma* (választékos)

Rendszerint ellenkező nemű személyek között kialakuló közeledni vágyás. *Vonzalma viszonzásra talált. Szíve vonzalma minden gondolatát leköti.* • *Vonzalmat érez, táplál valaki, valami iránt:* vonzza, érdeklí valaki vagy valami.

vonzat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Egy-egy szóhoz, kifejezéshez tartozó meghatározott nyelvtani eset és alak. *Az igék vonzatait az igével együtt meg kell tanulni.* 2. *Valaminek a vonzata:* következménye. *A telek öröklésének anyagi vonzatai lesznek, mert építkezni kell rajta.*

vonzó ♦♦♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an (választékos)

1. Megnyerő, rokonszenves. *Vonzó személyisége mindenki számára kedvelté teszi.* 2. Kívánatos, szép. *Vonzó nő volt a reklámban, hiányos öltözetben.* 3. Követésre indító. *Vonzó példa állt előttük, az apjuk is sikeres volt ebben a szakmában.*

voják ♦ mn ~ok, ~ot, ~ul

1. Oroszországban a Káma és a Vjatka folyók vidékén élő, finnugor nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *Egy voják halász ősi népdalt énekelt a néprajzkutatónak. A voják népzene a kutatási területe.* (Főnévi használatban:) *A vojákok legközelebbi nyelvrokonai a zürjének. Megismerkedtem egy vojákkal.* 2. E nép által beszélt nyelv. *Szeretne megtanulni vojákkul.* (Főnévi használatban:) *A voják rokon nyelve a mienknek, szerkezete hasonlít a magyaréra.*

vő ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, veje vagy ~je

Valaki lányának a férje. *Mari néni összeismertetett a vejével. Te vagy a világ legrendesebb vője!*

vöcsök ♦ fn *vöcskők, vöcsköt, vöcske* vagy ~je

A vadkacsa-hoz hasonlító, de hosszabb nyakú, 48 cm hosszú, fehér hasú vízimadár. *A búbos vöcsök könnyen felismerhető jellegzetes fekete bóbítájáról.*

vödör ♦♦♦♦ fn *vödörök, vödört, vödre veder vedrek, vedret, vedre*

1. Víz, folyadék kiemelésére és tárolására való, lehajtható fülű, henger alakú, nagyobb edény. *Beesett a kútba a vödör.* (Jelzőként:) *Két vödör moslékot vitt ki a disznóknak.* 2. (kissé régi) Régi ürmérték. *A vödör 11,318 liter volt.*

vőfély ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e (népi)

A lakodalomba invitáló és annak menetét irányító férfi. *A vőfély vidám rigmusaival, tréfáival mulattatja a násznépet.*

vőlegény ♦♦♦♦ fn

Olyan férfi, akinek eljegyzett menyasszonya van. *Barátom két hete vőlegény, nemsokára megházasodik.*

völgy ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Magaslatok közötti, alacsonyabban fekvő terület. *A két hegy között széles völgy húzódik.* 2. (Folyóvíz) alacsonyabban fekvő környéke. *„A csermely violás völgye nem illatoz”* (Berzsenyi D.: A közelítő tél). 3. • (választékos) *A siralom völgye: a földi élet. A megboldogult ithagyta a siralom völgyét.*

völgyhíd ♦ fn

Völgy felett épült híd. *A veszprémi völgyhídről szép kilátás nyílik a várra.*

vörheny ♦ fn -, ~t, ~e

Lázzal, bíborvörös kiütésekkel járó, fertőző gyermekbetegség. *Kitört rajta a vörheny, nagyon fáj a torka.*

vörös I. ♦♦♦♦ mn **veres** ~ek, ~et, ~en

1. Sötét árnyalatú piros színű. *Az alvado vér vörös színű. Vörös orra arról árulkodik, hogy nem veti meg az italt. Az írek között sok a vörös hajú ember.* 2. (Csak vörös alakban:) Ilyen színű (tárgy mint a forradalom, a munkásmozgalom, illetve a kommunizmus jelképe). *A vörös zászló a forradalmak lobogója. Leverték a vörös csillagokat, a kommunista rendszer jelképeit.*

3. Vörös öltözetű. • (rég) *Vörös barát: templomos szerzetes. Valaha itt állt a vörös barátok kolostora.*

vörös II. ♦♦♦♦ fn ~ek vagy ~ök, ~et vagy ~t, ~e

1. Sötét árnyalatú piros szín, illetve ilyen színű tárgy, festék. *A vörös állítólag vadítja a bikát. Keverj egy kis vöröset a barnához! Az estélyen talpig vörösben jelent meg.* 2. (Csak vörös alakban:) (bizalmas) Kommunista. *A vörösök 1917 után ádáz harcot vívtak a hatalomért Oroszországban a fehérekkel.* 3. (bizalmas) Vörösbor. *Kérek fél liter vöröset a pecsenyéhez!*

vörösbegy ♦ fn ~ek, ~et, ~e

A verébnél kisebb, tarka tollú énekesmadár. *A felnőtt vörösbegy homloka, fejének oldala és melle élénk narancsvörös.*

vörösbor ♦♦♦ fn

Sötétvörös színű bor. *A vörös húsú, levű szőlőből vörösborot készítenek. Vörösborral finom a marhasült.*

vöröshagyma ♦♦♦ fn

1. A liliumfélék családjába tartozó, hagymájáért termesztett konyhakerti növény. *Az egyik legrégebben termesztett zöldségféle a vöröshagyma.* 2. Ennek hagymája mint ízesítőszer. *A pörkölt elképzeltetlen vöröshagyma nélkül.*

vöröskereszt ♦♦♦ fn

Fehér alapon egyenlő szárú, vörös színű kereszttel mint nemzetközi jelvényel megjelölt egészségügyi szervezet. *A vöröskereszthez fordult, hogy megtalálja eltűnt testvérét.* (Tulajdonnévként:) *A Nemzetközi Vöröskereszt ruhát és élelmiszert juttatott el az árvízkarosultaknak.*

vöröslík ♦♦ ige ~eni (választékos)

Vörös színben mutatkozik. *Napnyugtakor vöröslík az ég alja. A havas ágakon csipkebogyó vöröslík.*

vörösödik ♦♦ ige ~ni

1. Egyre vörösebbé válik valami. *Vörösödik a nyárson fogatott pecsenye.* 2. Arca vörössé válik; pirol. *Fülig vörösödött zavarában, amikor meglátta a fiút, aki tetszik neki.*

vörösréz ♦♦ fn

Vöröses színű, könnyen nyújtható fém. *A vörösréz jól vezeti az elektromosságot.* (Jelzőként:) *A villanyszerelő vörösréz huzalt használt.*

vulkán ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Olyan hegy, amelynek kráterén, nyílásán át láva tör a felszínre. *A szicíliai Etna ma is működő vulkán.*

vurstli ♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Vidámpark jellegű szórakozóhely. *A vurstliból a mutatványosok mellől nem hiányozhat a körhinta és a lacikonyha sem.*

W

walkman ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

Kisméretű, hordozható, elemes, fejhallgató magnó. *Walkmant hallgat, nem veszi észre, ha kiáltunk neki.*

watt ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Az elektromos teljesítmény mértékegysége. *Egy kilowatt ezer watt. (Jelzőként:) 1000 watt teljesítményű az erősítő.*

web ♦♦♦♦ fn

Internet. *Keresd meg a weben a moziműsort! Van saját oldalad a weben?*

western ♦♦ fn ~ek, ~t, ~je

Észak-Amerika egykor civilizálatlan, nyugati vidékei betelepítésének történetéről vagy elképzelt életéről szóló kalandos, izgalmas játékfilm. *A westernnek általában hamis képet festenek az indiánok életéről. Az olasz westerneket jobban szeretem, mint az amerikaiakat.*

whisky ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Angol, skót vagy ír gabonapálinka. *Skót whiskyt isznak jéggel vagy szódával.*

X

x I. ♦♦♦♦ fn ~-ek, ~-et, ~-e **iksz** ~-ek, ~-et, ~-e

1. A *ksz* vagy a *gsz* hangkapcsolat betűjele, a teljes magyar ábécé negyvenedik betűje. *Az x a magyarban csak idegen szavakban fordul elő.* (Jelzőként:) *X alakú:* e betűhöz hasonló. 2. (bizalmas) (Megnevezni nem kívánt személy vagy hely neve helyett:) *Ha X mond valamit, nem kell elhinni. Az eset X-ben játszódik.*

x II. ♦♦♦♦ szn **iksz**

A. Melléknévi

1. Ismeretlen vagy meghatározatlan számú. *Az autó egy óra alatt x métert tesz meg.* 2. (bizalmas) Sok, számtalan. *Már x alkalommal mondtam. X-szer: nagyon sokszor. X-szer elismételtem már, megérthetnéd.*

B. Főnévi

1. (Matematikában, algebrában:) Ismeretlen vagy meghatározatlan szám. *Az egyenlet egyik ismeretlenje X.* (Jelzőként:) *X-tengely:* a koordináta-rendszer vízszintes tengelye. 2. (Római számként:) *X: 10. Az X a római számokban a 10-et jelöli.* 3. (Életkor jelölésében:) (bizalmas) Tíz év. *Már a hét X-en is túl van.* • *Benne van a valahányadik X-ben:* elkezdődött élete következő évtizede. *Benne van a hatodik X-ben, hiszen már elmúlt ötvenéves.*

x-edik ♦ sorszn

1. (Matematikai kifejezésekben, ismeretlen szám jelölésére:) Valahányadik. *Az n plusz x-edik szám:* valahányadik a sorban. | *Az 5 x-edik hatványa:* ismeretlen kitevőjű hatványa. (Főnévi használatban:) *5 az x-ediken:* az ennyiedik hatványon. 2. (bizalmas) Nagyon sokadik. *Már x-edik esetben szólok emiatt.*

xerox ♦♦ fn ~-ok, ~-ot, ~-a

1. Fénymásoló berendezés. *Új xeroxot kapott az iskola, ezzel gyorsan, nagy mennyiséget lehet másolni. Xeroxszal sokszorosította a tanár a feladatokat.* 2. Fénymásoló géppel készült másolat. *Rosszul olvasható a xerox, másold le még egyszer!* 3. (bizalmas) Az a helyiség, ahol a fénymásoló berendezés van. *Leszaladt a tanáriból a xeroxba a dolgozatok másolatáért.*

xilofon ♦ fn ~-ok, ~-t, ~-ja

Hangolt falemezekből álló, trapéz alakú keretre szerelt ütőhangszer. *A xilofonon kalapács alakú, hosszú, vékony nyelvű ütővel játszanak.*

x-láb ♦ fn

1. (Tárgyak elemeként:) X betűhöz hasonló alakú láb. *A kerti asztalt x-lába miatt sokan körül tudjuk ülni.* 2. Térdtől lefelé szétálló emberi láb. *Egy nőnél az x-láb nem előny. X-lába miatt csak nadrágban jár.*

Y

y I. ♦♦♦♦ fn *~-ok, ~-t, ~-ja*

1. Bizonyos idegen szavakban és régi magyar családnevekben az *i* hangot jelölő betű. *A magyar nyelvben az y kétjegyű mássalhangzók második betűjegyeként is használatos.* **2.** (Jelzőként:) Az *Y* betűhöz hasonló. *Y alakú útelágazáshoz értünk.* **3.** (bizalmas) *Y* alakú gépkocsimozgás. *Csak y -nal tudott beállni a garázsba.* **4.** (bizalmas) Megnevezni nem tudott vagy nem kívánt személy, helység. *Y-tól Z-ig vándorolt a kölcsönadott kazetta. Y-ból indult a kirándulás. X. Y.-tól hallottam, hogy kerestél.*

y II. ♦♦♦♦ szn

1. (Matematikában:) Az *x* mellett második ismeretlen vagy meghatározatlan szám, mennyiség. $x + y = 4$. $(x + y) - 2 = 5$. *A kétismeretlenes egyenlet egyik ismeretlenje az x , a másik az y .* **2.** (Matematikában:) A koordinátarendszer függőleges tengelye. (Jelzőként:) *Az y tengelyen a mennyiséget jelölte.*

Z

zab ♦♦♦♦ fn -, ~ot, ~ja

1. Laza bugás virágzatú gabonaféle. *Leginkább állati takarmánynak vetik a zabot.* 2. E növény kicsépelet szemtermése. *A zabot száradás után a magtárba szállították.*

zabál ♦♦♦ ige ~ni

1. (durva) (Állat) eszik, fal. *Sokat zabálnak a disznók.* 2. (durva, rosszálló) (Ember) mohón és sokat eszik. *Minden bulin két pofára zabálja a süteményt.* 3. (durva, rosszálló) Mohón és sokat fogyaszt valamiből. *Zabálja a krimiket és a szappanoperákat a tévében.*

zabigyerek ♦ fn (népi, gúnyos)

Házasságon kívül született gyermek. *Ennek nincs apja, zabigyerek.*

zabla ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. A kantárhoz kapcsolt s két végén karikával ellátott csuklós vaspálca. *Kiveszi a ló szájából a zablát.* 2. (ritka) Fegyelem, korlátozás. *Akaratos, fékezhetetlen ember, nem úri a zablát.*

zabolátlan ♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul (választékos)

Fékezhetetlen, nehezen kezelhető. *Zabolátlan gyerek, az apja se bír vele.*

zabos ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Olyan (tárgy), amiben zab van. *Hol van a zabos zsák?* 2. (bizalmas) Dühös, mérges. *Zabos vagyok rá, mert rendszeresen elkésik a munkából.*

zacc ♦ fn -, ~ot, ~a (bizalmas)

Feketekávé üledéke. *A zacc leülepszik a pohár aljára. Csupa zacc ez a kávé, ne is kavard meg!*

zacskó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Papírból vagy nejlomból készült tasak, tartó. *A rabok zacskót ragasztanak. A műanyag zacskó káros a környezetre, mert használat után nehéz megsemmisíteni.* (Jelzőként:) *Egy zacskó lisztet vett.* 2. (bizalmas) Herezacskó. *A kisbaba zacskóját babaolajjal tisztította le.*

zafir ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Átlátszó, kék vagy fehér ásvány. *A zafirból igen értékes drágakövet csiszolnak.* 2. (Jelzőként:) (választékos) Ragyogó kék. *„Még hull a nyári fények zafir, rubin, agát Esője”* (Tóth Á.: Őszi szántás).

zagyva ♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n (rosszálló)

1. Zavaros, összevissza kevert (folyadék). *Te megiszod ezt a zagyva kotyvalékot?* 2. (régii, választékos) Gyülekezés, nem válogatott (embercsoport). *Zagyva sereg támadta meg a várat. Zagyva horda gyülekezett a ház előtt köpködve és ordítva.* 3. Összefüggéstelen, zavaros (beszéd). *Nem értek egy kukkot sem ebből a zagyva fecsegésből.*

záhorák ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (Fv bizalmas)

A történeti Pozsony és Nyitra megye Kis-Kárpátokon túli területén élő, onnan származó, hegyen túli ember. *A záhorákok se mind tökkeliütötek, ahogy sokan gondolják róluk.* (Jelzőként:) *Kifogástalanul tudott németül és magyarul, szlovákul azonban erős záhorák tájszólásban beszélt.*

zaj ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Sokféle, erős hang, zöreij. *Csukd be az ablakot, ha idegesít a zaj! A motor csendesesen jár, alig kelt zajt. A rádióadás az erős zaj miatt rosszul fogható.* 2. (rosszálló) Indokolatlanul nagy hírverés. *Az újságok nagy zajt csaptak az eset körül.* 3. (választékos) Nyüzsgés, sürgés-forgás. *Visszavonultan él, távol a világ zajától.*

zajlik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Élővizet borító jég) megolvadva megtörik, elmozdul. *Zajlik a folyó, a jégtáblák egymásra tolódva úsznak rajta. Zajlik a jég a Balatonon, már nem lehet korcsolyázni.* 2. (választékos) Folyóvíz zúgó hanggal áramlik. *Zajlik a víz a zsilipeken.* 3. (választékos) Forrong, háborog. *Kéblében nagy indulatok zajlanak.* 4. (választékos) Nagyobb embercsoport hullámozva, zajongva vonul. *Az utcán zajlik a tömeg.* 5. Viharos gyorsasággal megy végbe. *Zajlanak körülöttünk az események.*

zajong ♦♦♦ ige ~ni

1. Lármázik, zsvajog. *Miért zajong a VI/b, talán nincs bent a tanár? A vetésben vadludak zajonganak.* 2. (régii, választékos) Zúgolódik, lázong. *A nép elkezdett zajongani az igazságtalanságok ellen.*

zajvédelem ♦ fn

Az a tevékenység, amely az erős zajok okozta zajártalom csökkentésére törekszik. *Budapesten tanácskoztak a zajvédelem és rezgésvédelem nemzetközi szakértői.*

zakatol ♦♦♦ ige ~ni

1. Ütemesen kattog. *Zakatol a vonat. Egész nap zakatol a varrógépével.* 2. Vadul ver. *Az erős kávétól zakatol a szívem.*

zaklat ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (rosszálló) Háborgat, alkalmatlankodva zavar valakit. *Nem tudok dolgozni, folyton zaklat valaki.* 2. (bizalmas) (Férfi nőt) molesztál. *Ne zaklasson, kérem, már férjnél vagyok!* 3. (választékos) Nem hagy nyugodni, állandóan gyötör valakit. *Egy rossz érzés zaklat már hetek óta.*

zakó ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Öltöny felső része vagy kiskabát. *Meleg van, vedd le a zakódat. Egysoros vagy kétsoros zakó most a divat?* 2. (szleng) Verés, vereség. *Zakót kapott a szemtelensége miatt. Nagy zakót kaptak a legutóbbi mérkőzésen.*

zálog ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Kölcsön biztosítékául szolgáló vagyontárgy. *A hitelező az adóstól zálogot kérhet.* 2. Elzálogosítással létrejött jogi viszony. *Zálogban van az ősi birtok.* 3. Zálogosdiban a hibázó játékos által adott tárgy. *Zálogot adsz, ha nem tudsz válaszolni.* 4. (választékos) Ígéret, biztosíték, jelkép. *A gyermek a jövő záloga. Fogadd e gyűrűt szerelmem zálogául!*

zálogház ♦♦ fn

Zálog ellenében pénzt kölcsönző intézmény. *Minden értékét a zálogházba hordja. Ki kell váltanunk az aranyórát a zálogházból.*

zálogosdi ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Olyan társasjáték, amelyben a hibázó játékosoknak – a végén kiváltandó – zálogot kell adniuk. *Játsszunk zálogosdit! A zálogosdiban három zálogot kellett adnom.*

zamatós ♦♦ mn ~ak, ~t vagy ~at, ~an

1. Olyan (gyümölcs, ital), amelynek kellemes íze és illata van. *Az igazi zamatós borok a vulkáni talajon teremnek.* 2. Olyan (stílus, beszédmód), amelynek sajátos jellege van. *Zamatós székelységgel beszélt erdélyi vendégünk.*

zápfog ♦♦ fn

Hátsó őrlőfog. *Lyukas az egyik zápfoga.*

zápor ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Hirtelen támadó sűrű eső. *Gyors zápor volt, hamar elállt. A nyári zápor felfrissíti a levegőt.* 2. (választékos) Valaminek sűrű hullása. *Puskagolyók zápora fogadta az erődítmény támadóit. „Hulló könnye záporán át alig látja Jézuskáját” (József A.: Betlehemi királyok).*

záporoz|ik ♦♦ ige ~ni

1. (ritka) Záporosó esik. *Alaposan rákezdedt az eső, csak úgy záporozik.* 2. (választékos) Sűrűn hullik. *A csatában záporoznak rá az ütések, a golyók.* 3. (választékos) (Valamilyen benyomás) sűrűn ér valakit. *Záporozik rá az elismerés.*

záptojás ♦♦ fn

Megromlott, feltörve bűdös tojás. *A szónokot záptojással dobálta meg a hallgatóság.*

zár¹ ♦♦♦♦ ige ~ni

1. (Valamilyen szerkezettel) csukott állapotban rögzít valamit. *Ajánlatos a kaput éjszakára zárni. Ez a kulcs nem zárja az ajtót.* 2. Működését beszünteti. *Az uszoda hatkor zár. Július végén zár a könyvtár.* 3. Valakit, valamit elzár, bezár. *A madarat kalitkába zárják, hogy ki ne repülhessen. Két évre börtönbe zárták.* • *Karjába vagy karjaiba zár valakit:* szorosan átöleli. *Karjába zárja kedvesét. | Magába zár valamit: a)* titokként megőrzi. *Érzéseit magába zárja. b)* (sír) befogad és fogva tart. *A sír magába zárja a halott testét. | Szívébe zár valakit, valamit: a)* nagyon megszereti. *A leányt a szívébe zárta. b)* megszívleli. *Zárd szívedbe e szavakat!* 4. Befejez valamit. *Zárom soraimat, üdvözöllek. Jó évet zártunk, nyereséges volt a vállalat.* 5. (Pontosan) illeszkedve csukódik. *Mióta szigeteltettünk, jól zárnak az ablakok.*

zár² ♦♦♦♦ fn ~ak, ~at, ~a vagy ~ja

1. Olyan szerkezet, amely csukott állapotában megakadályozza az ajtónak kulcs nélküli kinyitását. *Szereld az ajtóra biztonsági zárat!* 2. Műszaki eszköz, fegyver zárszerkezete. *A fényképezőgép zárja az objektívon keresztül érkező fényt meghatározott ideig a fényérzékeny filmre engedi. Kioldotta a tűzfegyver zárját.* 3. Zárlat, illetve akadály. *Feloldották az egészségügyi zárat. Az országhatáron műszaki zárat telepítettek.* • *Zár alá vesz:* nem engedélyezi, hogy valaki valamivel szabadon rendelkezzen. *Minden ingóságát zár alá vették.* 4. (A hangtanban használt kifejezésként:) *A b hang kiejtésekor két ajkunk között zár képződik, majd felpattan.*

záradék ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a (hivatalos)

Szerződés, hivatalos irat külön megállapodást tartalmazó befejező szakasza. *A Molotov–Ribbentrop-paktumnak titkos záradéka is volt. Gépeld a levél végére a szokásos záradékot!*

zarándok ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

Vallási kegyhelyet meglátogató személy. *Az igazi zarándok gyalog keresi fel a távoli szent helyeket.*

zarándokol ♦♦♦ ige ~ni

1. Zarándokként vallásos kegyhelyet felkeres. *A hithű muzulmán legalább egyszer életében Mekkába zarándokol.* 2. (választékos) Nagyon tisztelt helyet felkeres. *Tisztelete jeléül Goethe sírjához zarándokol.*

zárda ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Női kolostor. *Szent Margit zárdában nevelkedett.* 2. A kolostorhoz tartozó bentlakásos leányiskola. *A zárdában főleg apácák tanítottak.*

zargat ♦ ige ~ni

1. (népi) Kerget valamit, valakit. *Ez a kutya folyton a macskákat zargatja.* 2. (bizalmas) Zaklat, sürget valakit. *A sikeres embert rokonai támogatásért zargatják.*

zárka ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Rabok fogva tartására szolgáló helyiség. *Az elítéltet zárkába kísérték.*

zárkóz|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valahova behúzódva magára zárja az ajtót. *Házába zárkózik, nem fogad vendégeket.* 2. *Magába zárkózik:* gondolatait nem osztja meg másokkal. *Magába zárkózik, soha nem beszélget velem.* 3. Folyamatosan felzárkózik, sorba rendeződik. *A katonák éppen zárkóznak, hogy aztán áthaladjanak az úton.*

zárkózott ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

Hallgatag, tartózkodó. *Zárkózott természet, nem osztja meg velünk a gondjait.*

zárlat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. (Jogi nyelvben:) Valamivel, általában vagyonnal való rendelkezés hivatalos felfüggesztése. *Bírói zárlat van érvényben az ingatlanra.* 2. (hivatalos) Hatóságilag, gazdaságilag egy adott területnek a többitől való elszigetelése. *A járvány miatt zárlatot rendeltek el. Napóleon szárazföldi zárlatot hirdetett Anglia ellen.* 3. (hivatalos) Valamely tevékenység hivatalos felfüggesztése. *A testületben tagfelvételi zárlat van. Sok intézményben felvételi zárlat van.* 4. Zenedarabnak záró, a tétel befejezése előtti része. *Bizonyos zeneművek tételeit zárlat fejezi be.* 5. Rövidzárlat. *Ha ellentétes töltésű elektromos vezetékek érintkeznek, zárlat keletkezik.*

záródjik ♦♦ ige ~ni

1. Zárttá lesz, csukódik. *A seb lassan záródik. Az ablak nehezen záródik. A fürdőszobaajtó nem kulccsal, hanem retesszel záródik.* 2. Végződik. *A történet hepiennel záródik.*

zárójel ♦♦♦ fn

A szövegnek kevésbé fontos vagy közbevetett részeit elkülönítő jel. *Van kerek, szögletes, csúcsos és kapcsos zárójel.*
• Zárójelbe tesz valamit: **a)** zárójelet ír elé, illetve mögé **b)** figyelmen kívül hagy. | Zárójelben mond valamit: mellékesen, közbevetőleg mondja.

zárókő ♦ fn

1. (Építészetenben:) A boltozatban a legfelső, középső kő. *A boltozatba a díszes zárókövet helyezik el utoljára.* 2. (ritka, választékos) Művésznek utolsó, legjelentősebb darabja. *Ez a kép a festői életmű záróköve.*

zárol ♦♦ ige ~ni (hivatalos)

1. Zár alá vesz valamit. *Adósságai miatt bankbetétjét zárolták.* 2. (Árucikket) a szabad kereskedelmi forgalomból hatóságilag kivon. *Bizonyos termékeket zároltak, nem lehet kapni őket.*

záróra ♦♦ fn

Szórakozóhelyek, üzletek, intézmények hivatalosan megszabott bezárási időpontja. *Záróra! Tessék fizetni!*

záros ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. (kissé régi) Zárral ellátott. *Pénzét záros ládikában tartja.* 2. • (hivatalos) Záros határidő: pontosan megszabott. *A minisztérium felkérte a kisebbségi szervezeteket, hogy záros határidőn belül nyújtsák be javaslataikat a törvénytervezethez.*

zárótűz ♦ fn

(Katonaságnál használt kifejezésként:) Saját csapatok elé az ellenség támadásának feltartóztatására leadott heves tüzelés. *A támadás összeomlott a gépfegyverek zárótűzében.*

záróvonal ♦♦ fn

1. A forgalmi sávok közé felfestett folyamatos fehér vonal. *Őn szabálytalanul közlekedett: átlépte a záróvonalat.* 2. (rég) A hadműveleti terület és a hátsószág közötti határ. *Egy folyó a záróvonal.*

zárszó ♦♦♦ fn

1. (kissé régi, választékos) Rövid záróbeszéd. *Vége az ülésnek, már csak az elnök zárszava van hátra.* 2. (ritka) Utószó. *A regény zárszava mindössze másfél oldal terjedelmű.*

zárthelyi ♦♦ mn ~k, ~t, –

Olyan (dolgozat), amelyet az iskolában tanári felügyelet alatt, megadott időn belül kell elkészíteni. *A zárthelyi dolgozat írása alatt nem lehetett elhagyni a helyiséget.* (Főnévi használatban:) *Zárthelyit írnak fizikából.*

zártkörű ♦♦♦ mn ~ek, ~t, ~en

1. Kivülállókat, idegeneket be nem fogadó. *A klub zártkörű, csak a tagok látogathatják.* 2. Csak meghívóval látogatható. *A teremben zártkörű rendezvény van.*

zárul ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Zárttá válik. *A kapu nagy csattanással zárult mögötte.* 2. Befejeződik. *Jól zárult az év, sikerült a nyelvvizsgám.*

zárvány ♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Ásványba bezáródott idegen anyag. *A borostyánban gyakran vannak zárványok, például növénydarabok vagy rovarok.* 2. Körülzárt, nem fémes anyagrészecske. *Rideggé teszi a nyersvasat az öntéskor benne maradt zárvány.* 3. Növényi sejten levő, különálló élettelen részecske. *Egyes növényfajok sejtmagjában szabadon, zárványként is előfordulnak fehérjekristályok. A gyanta vagy az olajcsepp tulajdonképpen zárvány a növényi sejten.*

zárwatermő ♦ fn ~k, ~t, –

(Növénytanban:) Zárwatermők: a virágos növényeknek az a törzse, amelyhez tartozó növényeknek a magva zárt magházban fejlődik. *A zárwatermők törzsének két fő osztálya van: a kétszikűek és az egyszikűek.*

zászló ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja vagy zászlaja

1. Színes, jelképes ábrázolással díszített, rendszerint rúdra erősített, szabályos alakú szövet mint valamely közösség jelvénye vagy jelzésre használt eszköz. *A nemzetiszínű zászló a koronás címerrel a Magyar Köztársaság felségjelvénye. A várbeliék megadásuk jeléül fehér zászlót tűztek ki.* 2. (választékos) Valamely eszme, mozgalom jelképe. *A forradalmárok fölesküdték a zászlóra. „Szabadság! Itten hordozák véres zászlóidat”* (Vörösmarty M.: Szózat). 3. A madártoll gerincéből kétoldalt kiágazó, egybefüggő lapot alkotó szálak tömege. *A kislány a gerletoll szürke zászlóját simogatta.* 4. (népi) Kukorica címere. *Már kint van a kukorica zászlaja.*

zászlóalj ♦♦♦ fn

Meghatározott létszámú katonai alakulat. *Egy zászlóaljba 2-4 század tartozik.* (Jelzőként:) *Két zászlóalj gépesített lövészt vetettek be.*

zászlós l. ♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Zászlóval felszerelt, ékesített. *A harcosok zászlós kopjáikkal nyomultak előre.* 2. Bozontos, felálló. *Zászlós farkú mókusok ugrándoztak az ágon.*
- zászlós II.** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. A hadnagy alatti, általában tisztjelölti rendfokozat. *Egy rendfokozattal léptették elő: főtörzsőrmesterből zászlós lett.* 2. (ritka, régi) Zászlótartó személy, általában katona. *Zászlósok álltak a Parlament előtt, amikor a küldöttség megérkezett.*
- zátony** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
- Vízmedernek a vízszintet megközelítő vagy meghaladó kiemelkedése. *A folyónak ezen a szakaszán zátonyok veszélyeztetik a hajózást.* • Zátonyra fut: **a)** (hajó) megfeneklik **b)** (elképzelés) meghiúsul. *A terv zátonyra futott, mégsem utazhatunk el.*
- zavar!** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. (ritka) Felkavar, zavarossá tesz valamit. *A motorcsónak zavarja a vizet.* 2. Akadályoz valakit, valamit. *Ne zavarj a munkájában! Akit nem érdekel, menjen ki, ne zavarja fecsegésével az előadást! A Szabad Európa és az Amerika Hangja rádióállomások adásait régebben zavarták.* 3. Alkalmatlankodik. *Szólj, ha zavarok!* 4. (népi, bizalmas) Kerget, hajszol valakit, valamit. *Ez a kutya folyton a tyúkokat zavarja.*
- zavar²** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
1. Működési rendellenesség, akadályozó tényező. *Zavarok támadtak a beteg vérkeringésében. Áramszolgáltatási zavar keletkezett az erős szél következtében. Zavar támadt a nézőtéren. Légköri zavarok nehezítik a televíziós vételt.* 2. Zavart, elbizonytalanodott lelkiállapot. *Zavarában azt sem tudta, fiú-e vagy lány.* • Zavarba jön: nem tudja, hogyan viselkedjen. 3. Logikai hiba, értelmetlenség. *Az okfejtésben itt valami zavar van.*
- zavargás** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
- Elégedetlenség hangos kifejezése. *Az ázsiai ország keleti részén zavargások vannak, az emberek fegyveresen zúdulnak az utcákra.*
- zavarodott** ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
1. (választékos) Zavarban levő. *Zavarodottan álldogált a sarokban.* 2. (szépitő) Elmebetegségben szenvedő. *Szegény ember nem normális, zavarodott.*
- zavaros** ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
1. A benne lebegő anyagoktól átlátszatlan. *Áradáskor zavaros a folyó vize. A részeg zavaros, bizonytalanságot kifejező tekintettel bámult a rendőrré.* (Főnévi használatban:) *Ne idd meg a bor zavarosát!* 2. Összefüggéstelen, érthetetlen. *Az előadott történet eléggé zavaros.* | (bizalmas) *Zavaros pasas:* hebehurgya, következetlen gondolkodású.
- zavart** ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
1. Zavaros, összefüggéstelen. *Nem értettük zavart beszédét.* 2. Zavarban levő. *Zavartan mosolyog, nem tudja, hogy hogyan viselkedjen ebben a társaságban.* 3. Nem egészen épelméjű (személy). *A földrengés sokkja óta zavart.*
- zavartalan** ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, ~ul
- Olyan, amit semmi sem zavar. *A zavartalan csöndet hirtelen valami csörömpölés töri meg. Az iskola felújítása alatt a tanítás zavartalanul folyik.*
- zebra** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Az afrikai szavannákon élő, fekete-fehér csíkos emlősállat. *A lófélékhez tartozó zebra testfelépítése igen hasonlít a számáréra.* 2. Párhuzamos fehér sávokkal jelölt gyalogátkelőhely. *Elgázoltak egy gyalogost a zebrán.*
- zebu** ♦ fn ~k, ~t, ~ja
- Kelet-Afrikában és Indiában honos, jellegzetesen púpos hátú emlősállat. *A zebu a szarvasmarha rokona.*
- zegzugos** ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an
- Girbegurba, kanyargós. *Szeretek idegen városok zegzugos sikátoraiban bolyongani.*
- zeke** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je (népi)
- Durva szöveteiből készült kabátféle, illetve férfiak rövid, zsinóros posztókabátja. *A vásáron szép zekéket is lehetett venni.*
- zeller** ♦♦ ige ~ek, ~t, ~e vagy ~je
1. Eryős virágzatú, kellemes illatú haszonnövény. *A zellert gumós gyökéréért és széles, szárnyalt leveléért termesztik.* 2. A zeller növény gyökere vagy levele. *Tégy zellert is a húslevesbe!*
- zendül** ♦♦ ige ~ni
1. (választékos) Zengeni kezd. *Zendül az ég, vihar lesz.* „Harang csendül, Ének zendül, Messze zsong a hálaének” (Ady E.: Karácsony I.). 2. (ritka) Lázadozik, felkelést kezd. *A rossz ellátás miatt zendül a katonaság.* „Az egész szomszédság mind ellened zendül” (Arany J.: Lóra...!)
- zendülés** ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
1. (ritka, választékos) Felharsanó hang. *Trombiták zendülése ébresztette fel álmából.* 2. Kisebb felkelés, lázadás. *A zendülést gyorsan leverték.*
- zene** ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je
1. Az a művészet, amely a ritmus, a dallam és a harmónia által a hangokból hoz létre műalkotást. *Behatóan foglalkozik a zene elméletével.* 2. Az így létrehozott mű. *A komponista zenét szerez.* 3. Zenemű hangzása. *Halkan szól a romantikus zene.* 4. Hangszeren való játék. *Őt éve tanul zenét. Az étteremben délelőtt nincs zene.* 5. (választékos) Dallamos, ritmusos hangzás. *A hullámok és a szél zenéjét hallgattuk a tengerparton. Szeretem az olasz nyelv zenéjét. Este szól a tücsök zenéje.*
- zenebona** ♦♦♦ fn -, ~t, ~ja (bizalmas)
1. Lárma, zajongás. *Gyerekek, mi ez a zenebona az osztályban?* 2. Veszekedés, összetűzés. *Nagy zenebona támadt a két szomszéd között.*

zenekar ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Zeneművet közösen előadó együttes. *Hangol már a zenekar. A Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara játszik.*

zenél ♦♦♦ ige ~ni

1. Hangszeren játszik. *Ki zenél közületek? Esténként zenélünk a barátainkkal.* 2. (választékos) Dallamosnak ható hangot ad. *Zenélnek a békák a tóban. Zenél az állón a kalapács.*

zenész ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Zenével hivatásszerűen foglalkozó személy, elsősorban zenekar tagja. *A szülei zenészek, ő is az akar lenni. Hangolnak a zenészek.* • (bizalmas, tréfás) *Szintén zenész?:* ugyanolyan vagy hasonló helyzetű, foglalkozású stb. ember (mint a beszélő)?

zeneszám ♦♦ fn

1. Zenei műsorszám valamely előadás részeként. *Az anyák napi műsorban a szavaltatok között zongorán előadott és a kórus által énekelt zeneszámok hangzottak el.* 2. Zenedarab. *A koncerten a zeneszámok közül nekem a Bartók-szonáta tetszett a legjobban.*

zeng ♦♦♦♦ ige ~eni

1. (választékos) Tisztán, erőteljesen, telten szól. *A templom orgonája zeng.* 2. (rég) Énekel, dalol. *Madarak zengnek a fákon.* 3. (választékos) (Költő) költeményt szerez. *A poéta kedveséről zeng.* • *Dicsőimusz vagy ódát zeng valakiről, valamiről: a)* (rég) dicsőítő éneket ír róla **b)** (tréfás, sokszor rosszálló) túlzott dicsérettel szól róla. 4. *Zeng bele* vagy *zeng valamitől:* (hely) tele van a hangjával. *Békák kórusától zeng a nádas. Vidámak a gyerekek, zeng bele az erdő.* 5. • (választékos) *Zeng az ég:* mennydörög. *Égiháború van, zeng az ég.*

zenit ♦♦ fn –, ~et, ~je

1. Az éggömb legmagasabb pontja. *Dél van, a nap zeniten áll.* 2. (választékos) Tetőpont. *A művész túljutott pályája zenitjén.*

zerge ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Magas hegyek szikláinak közt élő, a kecskéhez hasonló emlősállat. *A zerge gyorsan és ügyesen ugrál egyik szikláról a másikra.*

zéró ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja **zérus** ~ok, ~t, ~a (választékos, kissé régi)

1. Nulla. *Egy mínusz egy, az egyenlő zérus.* 2. E szám jele: 0. *Egyzel több zérust írtál a szám végére.* 3. A nullát jelző vonal. *A hőmérő higanyszála zéruson áll.* 4. (ritka) Semmi. *Lelkedése zéró.* (Főnévi használatban:) (ritka, bizalmas) *Ez egy semmi ember, egy nulla, egy zérus.*

zigóta ♦ fn ~k, ~t, ~ja

(Biológiában:) Megtermékenyített petesejt. *A zigóta a petesejt és a hímivarsejt összeolvadásából létrejött sejt, amelyből egy új egyed fejlődik ki.*

zihál ♦♦ ige ~ni

Hangosan liheg. *A hosszútávfutó kimerülten, levegő után kapkodva, zihálva ért célba.*

zilált ♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Kuszált, elhanyagolt. *Zilált a haja, ma még nem fésülködött. Zilált külsővel nem jelenhetsz meg a munkahelyeden.* 2. (rosszálló) Zavaros. *Zilált vagyoni viszonyok közé kerültek sok adósságuk miatt.* 3. Zaklatott. *Zilált idegállapota miatt nyugtatót szed.*

zimankó ♦♦ fn –, ~t, ~ja (választékos)

Förgeteges, hideg téli idő. *Karácsonykor igazi zimankó volt.*

zivatar ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a vagy ~ja

1. Esővel járó vihar. *Tombol a zivatar: villámlik, mennydörög, szakad az eső, és viharos szél fúj.* 2. (választékos) Viharos időszak. *A forradalom zivatara magával sodorta a fiatal költőt.*

zizeg ♦♦ ige ~ni

Egyik tárgy a másikhoz érve könnyű súrlódó hangot hallat, illetve ilyen hangot előidéz valamivel. *Zizegnek a papírlapok. Fiam, mivel zizegysz ott a pad alatt?*

zizzen ♦♦ ige ~ni

Hirtelen rövid, zizegő hangot ad. *A szellőtől levél zizzent a fán.*

zokni ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Bokán felül, de térden alul érő harisnya. *Hideg van, húzz vastag zoknit!* • (szleng) *Agyilag zokni:* buta, ostoba személy. *Agyilag zokni vagyok, már semmi nem jut eszembe az álmodástól.*

zokog ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Meg-megrázkódva, eltorzult arccal, keservesen sír. *Vigasztalhatatlanul, görcsösen zokog az édesapja halála miatt.* 2. (választékos) Mély fájdalmat kifejező hangon szól. *Zokog a gordonka és a fagott. Gerle zokog a lombok között.*

zokon ♦♦ hsz (választékos)

(Csak kifejezésekben:) • *Zokon esik valakinek valami:* rosszul esik. *Nagyon zokon esett neki a visszautasítás.* | *Zokon vesz valamit:* rossz néven veszi, megsértődik miatta. *Zokon vette, hogy nem hívtad meg.*

zokszó ♦♦ fn ~k, ~t, zokszava (választékos)

Panasz, szemrehányás. *Egy zokszó el nem hagyta ajkát. Zokszó nélkül tűrte a kezelést.*

zománc ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Tárgyakra ráégetett, üvegszerűen sima bevonat. *Az edényről lepattogzott a zománc.* 2. A fogkoronát védő külső réteg. *Megsérült a fog zománca.*

zóna ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. (hivatalos) Övezet, réteg. *A mediterrán zóna határai tőlünk délre húzódnak. A légkör is zónákra oszlik. A nyugat-európai zóna ideje szerint indul.* 2. (hivatalos) Díjövezet. *A londoni közlekedés zónákra van felosztva. A telefondíjszabás szerint a helyi zónán kívül háromféle belföldi zóna létezik.* 3. (bizalmas, kissé régi) A szokásosnál kisebb adag. *Marhapörköltből csak zónát kérek!*

zongora ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Háromlábú, vízszintes hangszekrényű, billentyűs és kalapácsos húros hangszer. *Fel kell hangolni a zongorát.* 2. (bizalmas) Zongorán való játszás. *Régen abbahagyta már a zongorát.*

zongoraverseny ♦♦ fn

Zongoraszólóra és zenekarra írt zenemű. *Grieg zongoraversenyét Szyjatoszlav Richter játssza a régi lemezen.*

zongoráz|ik ♦♦♦♦ ige (rég, ritka) **zongoráz** ~ni

1. Zongorán játszik (valamit). *Hároméves kora óta zongorázik. Mit zongorázol a legszívesebben? Valahol a közelben Chopint zongoráznak.* 2. (bizalmas) Zongorázáshoz hasonlóan billenti az ujjait. *Igen gyorsan és ügyesen zongorázik a kapcsolótáblán. Ne zongorázz az asztallapon!* 3. • (bizalmas) *Zongorázik valakinek az idegein:* nagyon idegesít valakit.

zongorista ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Hivatásos zongorajátékos. *A félszemű zongorista esténként a bárban játszik.*

zord ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an vagy ~ul (választékos)

1. Kérlelhetetlenül szigorú és komor. *A zord atya nem egyezett bele a házasságba.* 2. Sivár, mostoha, nagyon kellemetlen. *Zord táj és zord éghajlat fogadta a turistákat a hegytetőn.*

zökken ♦♦ ige ~ni

1. Akadályba ütközve ugrik egyet. *A kocsni kereke nagyot zökken.* 2. (ritka) Hirtelen eltér szabályos menetétől. *A vers itt-ott zökken.* 3. *A régi vagy a megszokott, illetve más kerékvágásba zökken:* hirtelen a régi, illetve másféle állapotba jut. *Minden más kerékvágásba zökken, amióta elköltöztünk.*

zökkenő ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. (Úton) kiemelkedés és bemélyedés. *Félek, eltörök a tengely ezeken a zökkenőkön.* 2. Fennakadás, zavar. *Volt a munkában egy kis zökkenő.*

zöld I. ♦♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. A szivárvány színei közül a sárga és a kék közötti színű. *A kék és sárga összekeverésével zöld színt kapunk. A zöld mezőben piros, kék, sárga virágok virítanak.* • *Zöld tea:* erjesztés nélküli, gyorsan hervasztott tea. | *Zöld hályog:* súlyos szembetegség: a szem belső nyomásának megnövekedése. | *Zöld lámpa:* (közlekedésben) szabad jelzés. | *Zöld út:* akadálytalan haladás. | *A zöld szemű szörnyeteg:* a féltékenységek. 2. A magyar kártyában stilizált zöld levéllel jelölt (lap). *Zöld királyt húzott.* 3. (túlzó) Beteges arcszínű. *Mitől vagy ilyen zöld?* 4. Még éretlen. *A zöld gyümölcstől megfájdul a hasad!*

zöld II. ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~je

1. A zöld szín, ilyen színű festék, tárgy. *Jól áll neki a zöld. Az erdő zöldje megnyugtató. Keverj hozzá egy kevés zöldet! Zöld van, taposs a gázra!* 2. Zöld növényi hajtás. *Kér a rózsához zöldet? A petrezselyem zöldjét összevágva teszi a levesbe.* 3. (bizalmas) Zöld növényekkel borított szabad természet. *Vasárnap kimegyünk a zöldbe.* 4. Zöld szín a magyar kártyában. *Zöld az adu.* 5. *Zöldek:* egyesületbe tömörült természetvédők. *A zöldek tüntettek a gyár bezárásáért.* 6. (bizalmas) Ostobaság, értelmetlenség. *Már megint zöldeket beszélsz!*

zöldár ♦ fn

A folyók tavaszi vagy nyár eleji áradása. *Olvad a hó a hegyekben, jön a zöldár.*

zöldborsó ♦♦♦ fn

1. Borsó frissen szedett, még zöld hüvelyes termése. *Segít a mamájának zöldborsót fejteni.* 2. Ebből készült étel. *Zsenge zöldborsót ad köretként a hús mellé.*

zöldell ♦♦ ige ~ni

Zöld színben pompázik. *Eső után szépen zöldell a határ.*

zöldfülű ♦♦ mn ~ek, ~t, ~en (tréfás)

Éretlen, tapasztalatlan. *Egy zöldfülű suhanc akarja feleségül venni.* (Főnévi használatban:) *Mit kezdek ilyen zöldfülűekkel?*

zöldike ♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Sárgászöld színű, hosszú szárnyú, veréb nagyságú madár. *A zöldike a pintyfélék közé tartozik.* 2. Zöldes virágú, hegyi réteken élő egyszikű növény. *Zöldikék virítottak körülöttünk.* 3. Csikos levelű, apró fehér virágú liliomféle szobanövény. *Öntözd meg a zöldikét is!*

zöltség ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

1. Ehető, többnyire zöld levelű növény, zöltségféle. *Kertjében zöltséget, főleg káposztát és uborkát termel.* 2. Levesbe való zöltségfélék együttese. *Vettem zöltséget: fehérrépat, sárgarépat, meg zellert, karalábét és hagymát is.* 3. (gúnyos) Zagyvaság. *A telefonban összehordott mindenféle zöltséget.*

zöltségés ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Sok zöltséggel készített. *A húsleves jó zöltségesen szeretem.* 2. Olyan tárgy, amelyben zöltséget tartanak. *Két zöltségés láda volt a csomagtartón tele almával.* 3. Zöltséget áruló. *Zöltségés kofák kínálták árujukat a piacon.* (Főnévi használatban:) *A zöltségésnél szép paprikát kapni.*

zöltszám ♦♦ fn

Ingyenesen hívható telefonszám. *A gázóra állását zöltszámon jelentheted be a gázműveknek.*

zöldül ♦♦ ige ~ni

1. Zöldre színeződik. *A felvágott már zöldül, gyorsan ki kell dojni. Figyeld csak, már zöldül a dühtől az arca!* **2.** Friss zöld hajtásokat ereszt. *Zöldül a vetés a határban.*
- zöm** ♦♦♦♦ fn -, ~öt, ~e (kissé választékos)
Nagyobb része valaminek. *Az értelmiség zöme beszél idegen nyelveket. A közönség zömmel a hazai csapatot buzdította.*
- zömök** ♦♦♦♦ mn ~ek vagy ~ők, ~et vagy ~öt, ~en
1. Alacsony termetű, de izmos. *Zömök fiú, gyors futása közben mindenkit elsodor.* **2.** (választékos) A hosszúságához képest eléggé vastag. *A vipera zömök kígyó.*
- zörej** ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e
1. Tárgyak összeütközése, súrlódása keltette hang. *Mi ez a zörej a konyhában?* **2.** Szabálytalan rezgések okozta vagy rendellenes hang. *A telefonvonalban csak zörej van. Gyanús zörejeket hallok a tüdőből.*
- zörget** ♦♦♦ ige ~ni
1. Zörgő hangot keltve mozgat, ráz valamit. *A házmester a kulcsait zörgeti.* **2.** (Személytelenség kifejezésére:) Valaki kopogtatva bebocsáttatást kér. *Nyiss ajtót, zörgetnek!*
- zörög** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Egyenetlenül kopogó, érdes hangot ad. *Ha megrázod, valami zörög benne. Ne zörögjön azzal a zacskóval! Zörög az őszi avar.* **2.** Zörget, kopog. *Valaki zörög az ablakon.*
- zörren** ♦♦ ige ~ni
Rövid, zörgő hangot ad. *Ha mozdul a rab, zörren a bilincs.*
- zötyög** ♦♦ ige ~ni
1. Rázkódva, zörögve halad. *A hepehupás úton teherautó zötyög.* **2.** Így haladó járműben rázkódva utazik. *Az autó platóján zötyögtek a mezőgazdasági munkára igyekvők.*
- zubbony** ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
Nagy zsebes, rövid, vászon munkakabát, illetve egyenruha felső része. *A munkások kék zubbonyt hordanak. A katona zubbonyán viseli rangjelzéseit.*
- zubog** ♦♦ ige ~ni
Zúgó hangon kavarogva hevesen forr. *A katlanban zubog a víz, nem kell tovább tüzelni.*
- zúdíít** ♦♦♦ ige ~ni
1. Hirtelen nagy erővel bocsát valamit valakire, valamire. *Egy vödör vizet zúdíítottak a nyakába. Az ágyúk gyilkos tüzet zúdíítottak az ellenség állásaira.* **2.** Valamivel eláraszt valakit, valamit. *Válogatott szitkokat zúdíított rá.* **3.** (ritka) Rászabadít valakit valamire. *A kiárusítás híre az üzletre zúdíította a vevőket.*
- zúdul** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Hatalmas áradatként, nagy robaj kíséretében tódul valahova. *Lavina zúdul a falura, mindent beborított a hó. Tömeg zúdul az utcákra.* **2.** (Kellemetlenség) nagy erővel, nagy számban ér valakit. *Sok megpróbáltatás zúdul a nyakába. Kérdések özöne zúdul rá.*
- zug** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
1. Rejtett szöglet, sarok. *Minden zugot átkutatott.* **2.** Sötét, levegőtlen, apró helyiség. *Ez nem szoba, csak egy zug.* **3.** Félreeső hely. *Az ország legtávolabbi zugába is eljutott.* **4.** (bizalmas) *Zugban:* titokban, tiltott módon. *Zugban pálinkát árul.*
- zúg** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Hosszan, tompán zeng, bűg. *Zúgnak a harangok a toronyban. Odakinn félelmetesen zúg a vihar. A nagy szélben zúg az erdő. Zúg a taps, amíg a művészek meghajolnak.* **2.** Elégedetlenkedve hangoskodik. *„Miért zúg a tömeg? Kivánja eskümet?”* (Arany J.: V. László). **3.** • *Zúg a feje:* kábultságot érez. | *Zúg a füle:* zúgó hangot hall, noha csönd van.
- zúgó** ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja
1. Kiseb vízesés. *A zúgóknál sok a pisztráng.* **2.** (népi) Vízgyűjtő csatorna. *A vízimalom zúgóján felhúzták a zsilipet.* **3.** A felesleges vizet elvezető csatorna vagy csővezeték. *Az alagútból a zúgó segítségével vezetik el az odakerült vizet.*
- zúgolód|ik** ♦♦♦ ige ~ni
Elégedetlenkedik, háborog. *Az emberek zúgolódnak az újabb adók miatt. Sorsod ellen hiába zúgolódsz, gyermekem!*
- zuhan** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Hirtelen, nagy sebességgel esik. *A repülőgép nem zuhan, csak az erős szél miatt imbolyog. A páncélos lovas a ló hátáról a földre zuhant.* **2.** Hirtelen nagymértékben csökken. *Volt már olyan is, hogy zuhantak az árak. A tőzsdén zuhannak a részvények.* **3.** (választékos) Erkölcseleg süllyed. *A szememben mélyre zuhantál.*
- zuhany** ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a
Vizet permetező, fürdésre szolgáló berendezés. *A fürdőszobában felszerelték a zuhanyt.*
- zuhanyozó** ♦♦♦ fn **zuhanyzó** ~k, ~t, ~ja
1. Hosszú gégecsővel ellátott csaptelep, amellyel a vizet permetezni lehet. *Megvette a fürdőkádat és a zuhanyozót, aminek a csőve átér a mosdóba.* **2.** Olyan mosdó vagy különálló fürke, amelyben zuhannyal fürödni lehet. *A folyosó végén van a zuhanyozó. Zuhanyozót és bidét csináltunk a fürdőkád helyett.*
- zuhatag** ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a
1. Vízesés. *A Niagara a világ leghíresebb zuhataga.* **2.** (választékos) Áradat, özön. *Szemrehányások zuhatagát öntötte rá.*
- zuhog** ♦♦♦♦ ige ~ni
1. Sűrű cseppekben, suhogó hanggal esik. *Itt a zápor, már zuhog is.* **2.** Nagy tömegben és zúgó hang kíséretében ömlik. *A víz zuhogva árad át a zsilipen.*

zúz ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Nagy erővel összetör valamit. *Ízzé-porrá zúzta az óriás a gonosz boszorkányt. Ha megvadul, tör és zúz.* 2. (Testrészen) zúzódást, sebet okoz. *Véresre zúzta a térdét.* • *Véresre vagy halálra vagy holtra zúzza magát:* zúzódásokat, illetve halálos zúzódásokat szenved. *A motoros véresre zúzta magát az éles köveken.*

zúza ♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Madaraknak a táplálék összezúzására való izmos gyomra. *A madarak zúzája vastag izomzatával és kemény belső falával tovább aprítja a darabos táplálékot.* 2. Ez mint étel. *A zúza húslevesbe való, esetleg pörköltnek.*

zúzalék ♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

Kisebb darabokra tört, zúzott kő. *A zúzalékot útépitésre használják.*

zúzda ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Papírzúzó üzem. *A forgalomból kivont könyvek zúzdába kerülnek. Az ötvenes években könyvét betiltották, sőt zúzdába küldték.*

zúzmara ♦♦ fn -, ~t, ~ja

Kristályos jég alakjában kicsapódó vízpára. *Csodálatos látvány a talpig zúzmarában álló magányos tölgyfa.*

zuzmó ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Fatörzsön, sziklán kéregszerűen megtelepedett, sárgás vagy zöldes növényi telep. *A rénszarvas a hó alól is előkaparja a zuzmót.*

zúzód|ik ♦ ige ~ni

1. Erős hatástól apró darabokra törik. *A váza szállítás közben szinte porrá zúzódott.* 2. • *Halálra zúzódik:* halálos sérüléseket szenved. *A tetőfedő lezuhant, és halálra zúzódott.*

züll|ik ♦♦ ige ~eni

1. Erkölcsileg fokozatosan mélyre jut. *Hová züllöttél, szerencsétlen! Csavargóvá züllik, ha így folytatja.* 2. (bizalmas) Lumpol, mulat. *Másnapos vagyok, egész éjjel züllöttem.*

züllött ♦♦♦ mn ~ek, ~et, ~en

1. Erkölcsileg romlott, lealjasodott. *Fiatal korában züllött életet élt.* 2. Akin, amin meglátszik a romlottság. *Züllött külsejű csavargók álltak vele szemben.* 3. A teljes felbomlás jeleit mutató. *A kollégiumban züllött állapotok uralkodnak.*

zümmög ♦♦♦ ige ~ni

1. Rovar szárnyával repülés közben egyenletesen zúgó hangot hallat. *A virágzó akácfa körül méhek zümmögnek.* 2. Csukott szájjal dúdol valamit. *A kórus halkán zümmögi az ismert motívumot.*

zűr ♦♦♦ fn ~ök, ~t, ~je (bizalmas)

1. A rend felbomlása. *Nagy a zűr, mert költözünk.* 2. Nagy hangzavarral járó veszekedés. *Nagy zűr volt tegnap a lépcsőházban, két szomszéd összeverekedett.*

zürjén ♦ mn ~ek, ~t, ~ül

1. Az Uráltól nyugatra, a Vicsegda folyó környékén élő finnugor néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A zürjén népszokásokkal foglalkozik.* (Főnévi használatban:) *A zürjének egy része ma is halászó-vadászó életmódot folytat.* 2. E nép által beszélt (nyelv). *Még az egyetlen tanultam valamit zürjénül, de már nem sokra emlékszem belőle.* (Főnévi használatban:) *Azt hiszem, meg tudnám különböztetni a zürjént a cseremisztől.*

zűrös ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (bizalmas)

1. Sok bajjal, bonyodalommal járó. *Mostanában, amióta elváltak a szüleink, zűrös a helyzet nálunk.* 2. Zavaros, összevissza. *A vállalatnál zűrös állapotok uralkodnak.*

Zs

zsabó ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Női ruha, ing mellrészén levő fodros dísz. *A zsabó ünnepélyes viselet. Ma nem divat a zsabó a blúzon.*

zsák ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. Jutából, erős kendervászonból stb. szőtt, hosszúkás, egyik végén nyitott, elsősorban szemes anyagok tárolására szolgáló tartó. *Beköti a zsák száját, hogy ki ne ömöljön belőle a gabona.* (Jelzőként:) *Egy zsák bab termett az idén.* 2. Durva anyagú ruha. *Régen a gyászoló vagy vezeklő zsákba öltözött.* 3. Nagy halászháló kiöblösödő része. *A zsák tele volt keszeggel.* 4. Lefelé tartó kisebb légáramlás. *A repülőgép hirtelen zsákba került.*

zsákbamacska ♦♦ fn

1. Egyforma külsejű csomagok egyike, amelyről nem tudni, hogy mi van benne. *Újabbán a kirakodóvásárokon megint árulnak zsákbamacskát.* 2. Olyan áru, amelyet katalógusból vagy csak becsomagolt állapotban lehet vásárolni. *Ne vedd meg próba nélkül a fehéreneműt, az zsákbamacska!*

zsakett ♦ fn ~ek vagy ~ok, ~et vagy ~ot, ~je vagy ~ja

Elöl lekerekített, hátul hosszú szárnyú, fekete kabát. *Ma már csak ritka, ünnepélyes alkalmakkor hordanak a férfiak zsakettet.*

zsákmány ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Rablott holmi. *A haramiak megosztották a zsákmányon.* 2. Elejtett, leterített vad. *A vadászok zsákmányukat sorba egymás mellé helyezték. A tigris megragadta zsákmányát, és a bozótba vonszolta.*

zsákmányol ♦♦♦ ige ~ni

Zsákmányként megszerez valamit. *A felkelők fegyvert zsákmányoltak. A zsoldosok szabadon zsákmányoltak a környéken.*

zsákol ♦ ige ~ni

1. Tele zsákokban hord valamit. *Egész nap a magtárban zsákol. Kávét zsákol a kikötőben.* 2. Zsákokba tölt valamit. *A malomban lisztet zsákol.* 3. (ritka, népi) Megver valakit. *A kocsmá előtt hárman zsákolnak egy fiatalembert.*

zsákutca ♦♦♦ fn

1. Egyik végén lezárt vagy beépített utca. *Ne hajts be a zsákutcába, onnan úgysem tudunk továbbmenni!* 2. Olyan helyzet, amelyből nehéz vagy lehetetlen kivezető utat találni. *A tárgyalások zsákutcába jutottak, mert egyik fél sem engedett.*

zsalu ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Ajtó, ablak külső részére szerelt, általában nyitható elsötétítő szerkezet. *Kevés a fény, tárd ki a zsalukat!* 2. Olyan deszka, amelyet betonszerkezet előállításakor az öntőforma készítésére használnak. *Egymásra illesztik a zsalukat, s már öntik is bele a betont.*

zsaluz ♦ ige ~ni

Deszkából, ritkán fémlemezekből öntőformát készít a beöntendő betonnak. *A betonozás előtt zsaluznak.*

zsálya ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Molyhos, lándzsás levelű, ajakos virágú gyógynövény. *Mezei és orvosi zsálya képeit nézegettük a növényhatározóban. A zsályát fűszernek is használta a nagymamám.*

zámoly ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (választékos)

1. Alacsony, támlátlan ülőalkalmatosság. *A kisfiú szívesen ül a zámolyon.* 2. Lépcsőként vagy térdeplő gyanánt használt alacsony emelvény. • (rég) *A trón zámolyához borul: a) leborul az uralkodó előtt b) kegyelemért könyörög.*

zsandár ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (rég) *(rég)*

Az igazságszolgáltatás végrehajtó alkalmazottja. *A lovas zsandárok rajtaütöttek a betyárokon.*

zsanér ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (bizalmas)

Ajtóra, ládára való, két összekapcsolt részből álló, a nyitást, csukást lehetővé tevő pánt. *Az ablak zsanérja csupa rozsdá.*

zsáner ♦ fn ~ek, ~t, ~e (bizalmas)

1. Jelleg, stílus. *A kép zsánere az impresszionistákra emlékeztet.* 2. Valakinek a kedvenc nő- vagy férfitípusa. *A karcsú barna a zsánerem.*

zsarátnok ♦ fn ~ok, ~ot, ~a (rég, választékos)

Hamvadó parázs. *Az elégett fatörzs már csak zsarátnok.*

zsargon ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Csak egy társadalmi réteg, csoportra jellemző nyelvhasználat. *A szakmai zsargonok sok szakkifejezést használnak. A hivatali zsargon kedveli az agyombonyolított kifejezéseket.*

zsarnok ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Egyeduralmát könyörtelen erőszakkal érvényesítő uralkodó, politikus. *A népharag elsöpörte a zsarnokot.* (Jelzőként:) *A zsarnok uralkodót elérte végzete.* 2. A beosztottaival hatalmaskodó munkahelyi vezető. *Zsarnok a munkahelyén.*

zсарol ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Valaki fenyegetéssel pénzt, értéket, előnyt próbál megszerezni valakitől. *A politikust zsarolja, sok pénzt követel tőle a hallgatásért cserében. Azzal zsarolja, hogy mindent elmond.* 2. Követelőzéssel akar elérni valamit. *Zsarolja a szüleit, hogy engedjék későig kimaradni. Ne zsarolj már folyton!*

zсарu ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (szleng)

Rendőr. *A zсарuról és a betörőről szólt az akciófilm.* • (tréfás) *Emeletes zсарu*: lovas rendőr.

zseб ♦♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

1. Kisebb tárgyak hordására szolgáló, zacskóhoz hasonló rész a ruhán. *Kilyukadt a kabátom belső zsebe.* • *Zsebre vág* vagy *tesz valamit*: ellopja. *Valaki zsebre vágta a tollamat.* | *Zsebre vág valakit*: könnyedén legyőzi. *Pingpongban zsebre vágok!* | *Nem tesz zsebre valamit*: túri zokszó nélkül. | *Mélyen nyúl a zsebébe*: sokat fizet. | *Üres a zsebe*: nincs pénze. | *Valakinek a zsebére megy*: ő fizet valamiért. | *Zsebből fizet*: azonnal és készpénzben. 2. Valamilyen tárgyhoz erősített tartó. *A táskám zsebében tartom a kulcsot.*

zsebes I. ♦ mn ~ek, ~et, ~en

Olyan (tárgy, ruha), amelyen zseб van. *Zsebes szoknyát vettem. A zsebes táskát szeretem.*

zsebes II. ♦ fn ~ek, ~t, ~e (szleng)

Zsebtolvaj. *Kifosztották a zsebesek a 6-os villamoson.*

zsebkendő ♦♦♦♦ fn

Orr, arc, szem stb. törlésére használt, általában zseбben hordott kis textildarab. *Köhögéskor, tüsszentéskor használj zsebkendőt!* *Ma már legtöbbször csak papír zsebkendőt használnak.*

zsebpénz ♦♦♦ fn -, ~t, ~e

Alkalmi kiadásokra fordítható kisebb összeg. *Mennyi zsebpénzt kapsz havonta?*

zselé ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Konyhai célokra használt áttetsző, kocsonyás anyag. **a)** gyümölcsből főzött kocsonyaszerű készítmény. *A zselé főleg bogyós gyümölcsökből készül.* **b)** cukorból ízesítő anyagokkal készített kocsonyás édesség. *A szaloncukor zseléből van, csokival bevonva.* **c)** vízszínű, íztelen kocsonyás anyag. *A töltött tojásokat bekentem zselével.* 2. Gyógyászati, lakáshigiéniai, illetve kozmetikai célokra használt áttetsző, kissé kocsonyás anyag. *Vegyél zselét a fájós lábadra! Fertőtlenítő zselét öntött a véccékagylóba. Frissítő zselével kente be az arcát, hogy ma különösen szép legyen. Egy kis zselét kent a hajára, hogy ne szálljon annyira, és tartósabb legyen a frizurája.*

zsellér ♦♦ fn ~ek, ~t, ~e vagy ~je

1. (rég.) Az a jobbágy, akinek egynolcad teleknél kisebb földje vagy semmije sem volt. *A tanyán a zsellérek egy közös házban laktak.* 2. Föld nélküli mezőgazdasági bérmunkás. *„Koldus, rossz álmu zsellér ébred”* (Ady E.: A grófi szérűn).

zsémbel ♦ ige ~ni (népi vagy választékos)

Zsörtölődik. *Ne zsémbelj már, asszony! A szomszédal zsémbel megint.*

zsémbes ♦♦ mn ~ek, ~et, ~en (népi)

Folyton veszekedő. *A felesége zsémbes fehérnép.*

zsemle ♦♦♦♦ fn **zsömlе** ~k, ~t, ~je

Búzalisztből süttött, 5-6 dkg súlyú, kerek, domború péksütemény. *Friss, ropogós a zsemle.*

zsemlemorzsa ♦♦ fn -, ~t, ~ja

Száraz zsemlekből apróra tört vagy darált főzési segédanyag. *A rántott húst előbb lisztbe, aztán tojásba, végül zsemlemorzzába mártjuk.*

zsendice ♦ fn -, ~t, ~je (Er)

Oltott juhtej felforralt túró sávjója. *A pásztorok zsendicét is készítenek, nemcsak sajtot és ordát.*

zseңge ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~n

1. Fejlődésben levő, fiatal (növény, növényi hajtás, termés). *Zseңge még a muskátli, nem hoz virágot. A cserebogár a fák zseңge leveleit és hajtásait rágja meg legelőszőr.* *Zseңge zöldhagymával szeretem a zsiros kenyeret.* 2. (választékos) Fiatal, fejlődésben levő (ember), illetve korai (életkor). *Zseңge ifjú, még nem várhatjuk, hogy érezze a dolog súlyát. Zseңge gyermekkorára óta ismerem.* 3. (választékos) Fiatalkori (alkotás). *Egy kis füzetbe írta zseңge költeményeit.* (Főnévi használatban:) *Gyűjteményes kötetébe nem vette fel zseңgét.*

zseni ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Nagy tudású, kiemelkedő képességű személy. *A zseni és az örült között néha elmosódik a határ.* 2. Kiemelkedő tehetség. *Mozart zsenije már gyermekkorában megnyilvánult.*

zseton ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Papírból vagy műanyagból készült, általában korong alakú játékpénz. *Maradék pénzén zsetont vett, és gyorsan el is játszotta mindet.* 2. (szleng) Pénz. *Már megint nincs zsetonom.*

zsiбbad ♦♦ ige ~ni

1. (Testrés) átmeneti érzéketlenséggel, tompa bizsergéssel járó állapotban van. *A kényelmetlen üléstől zsiбbad a lábam. Az ínýébe kapott injekciótól már zsiбbad az álla is.* 2. (választékos) Tehetetlenné, bénává válik. *Zsiбbad a lélek, ha nem kap elég szeretetet. Zsiбbad az agyam a sok munkától.*

zsiбong ♦♦♦ ige ~ni vagy ~ani

1. (Emberi vagy állati sokaság) tompán zúg, zajong. *A bazárban zsiбong a nép. Zsiбong a nádas a vadludaktól.* 2. (választékos) Kavarog. *Nagy érzések zsiбonganak a lelkében.*

zsiбongó I. ♦♦ mn, mn-i in ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Tompán zúgó, zajongó. *Zsibongó gyereksereg szállt fel a buszra.*

zsibongó II. ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

Az iskolában vagy más intézményben gyermekek számára elkülönített terület, ahol szabadon mozoghatnak és hangoskodhatnak. *Óra után találkozunk a zsibongóban.*

zsibvásár ♦♦ fn

1. Használt áruk piaca. *A zsibvásáron néha értékes holmikat is lehet venni, még hozzá olcsón.* 2. (rosszalló) Összevissza hányt holmik rendetlen halmaza. *Tüntesd el ezt a zsibvásárt az íróasztalodról!* 3. (rosszalló) Zűravaros lárma. *Micsoda zsibvásár ez itt?*

zsidó I. ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, ~ul

1. Az ókori Palesztinából kiindulva az egész világon szétszóródott, sémi eredetű, eredetileg héber nyelvű néphez tartozó, vele kapcsolatos. *A zsidó konyha nagyon változatos.* 2. (rég) Héber, illetve jiddis nyelv. *Zsidóul beszélnek egymással.* 3. Az izraelita vallásra, felekezetre vonatkozó. *A zsidó hitközség tagjai az imaházba igyekeznek. A zsidó lelkész rabbinak hívják.*

zsidó II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja vagy (rég) *zsidaja*

1. Zsidó ember. *A világ különböző pontjain élő zsidók egy része 1948 után Izrael államba költözött.* 2. (rég) Zsidó kereskedő. *Vettem a zsidónál egy télikabátot.* 3. (bizalmas, kissé rég) Színével fölfelé fordult kártyalap. *Zsidó van a pakliban.*

zsidóz|ik ♦♦ ige ~ni (rosszalló)

Gyűlölettel vagy lenézéssel beszél a zsidó vallású vagy származású emberekről. *Ne zsidózz!*

zsiger ♦♦♦ fn ~ek, ~t, ~e

Belső szervek valamelyike. *Az elejtett vad zsigereit gyorsan eltávolítják.* • (bizalmas) *Zsigerből tesz valamit:* legbelülről fakadóan, ösztönösen cselekszik.

zsilip ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e vagy ~je

Mederelzáró, duzzasztó vagy vízleeresztő szerkezet. *A tároló vízszintjét zsilip szabályozza.*

zsinagóga ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Zsidó imaház. *A zsinagógában az asszonyok külön ültek a férfiaktól.*

zsinat ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

1. A katolikus egyház vezető papi méltóságainak fontos egyházi ügyekben döntő gyűlése. *1870-ben tartották az első vatikáni zsinatot.* 2. Lelkészekből és világiakból álló törvényhozó testület, illetve ennek rendszeresen megtartott gyűlése. *A protestánsoknál is van zsinat. A legutóbbi zsinaton tárgyalták a hitoktatás kérdését.* 3. (népi) Lárma, zsibongás. *Mi ez a zsinat az udvaron, kiengeded a libákat?*

zsinatol ♦ ige ~ni

1. (rég) Zsinatot, egyházi gyűlést tart. *A főpapok zsinatolnak.* 2. (népi) Zajong. *Az udvaron zsinatolnak a ludak.*

zsinicsica ♦ fn ~k, ~t, ~ja (Fv)

Oltott juhtej felforralt túrós savója. *A zsinicsica tulajdonképpen savó, és orda is van benne. Ehhez a hagyományos szlovák ételhez zsinicsicát illik inni.*

zszindely ♦ fn ~ek, ~t, ~e

Tetőfedésre pikkelyszerű elrendezésben használt, hosszúkas, hasított és faragott fenyő-, tölgy- vagy bükklemez. *Fában gazdag vidékeken a tetőt zszindellyel fedik.*

zszineg ♦♦♦ fn ~ek, ~et, ~e

Spárga, madzag. *A sonkát zszinegre akasztva tedd a füstre! A kisfiú zszinegében mindig van csúzli és zszineg.*

zszinór ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Vastagabb, finom zszineg. *A csengőt a zszinórnál fogva lehet megszólaltatni. Ne felejtse el megkötni a cipőd zszinórját! Zszinór díszíti a mentét.* 2. Tekejátékban a középső bábu(k)at leütő dobás. *Megint zszinórt dobott.* 3. (bizalmas) Zszinórban: egymás után, egyhuzamban. *Három játszmát nyertem zszinórban.*

zszír ♦♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

1. Vízben nem oldódó, szobahőmérsékleten szilárd, de kenhető anyag, amelyet állati zsírszövetből vagy bizonyos növényekből nyernek. *A zszírban ételeket sütnék, de szappant is főznek belőle.* 2. Kenőanyag. *Zsírral keni a kerékagyat, hogy ne nyikorogjon.* 3. (Kártyajátékban:) Ász vagy tízes. *Zsírta bele!*

zsziradék ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a vagy ~ja

Főleg zsírt tartalmazó anyag. *A marhafaggyú és a vaj is zsziradék.*

zsziráf ♦♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Aránytalanul hosszú nyakú, sárga-barna foltos kérődző emlős. *A zsziráfok Afrika szavannáin élnek.*

zszíros ♦♦♦♦ mn ~ak, ~at, ~an

1. Sok zsírt tartalmazó. *Szereti a zszíros húsokat.* 2. Zsírral kent. *Evelt egy szelet zszíros kenyeret.* 3. Zsírral átitatott. *Hiába mossa naponta, mindig zszíros a haja.* 4. Tápanyagokban gazdag. *A búza a zszíros földet szereti.* 5. (bizalmas) Jól jövedelmező. *Zsírós állása van a vezető mellett.*

zszíroz ♦ ige ~ni

1. Zsírral kenet valamit. *A tepsi sütés előtt zszírozni kell. Zsírrozni kell a tengelyt, hogy jól forogjon.* 2. Zsíraddal átitat valamit. *A cserzett bőrt zszírozzák.* 3. (Magyar kártyával játszott kártyajátékban:) A partner ütésébe értéket jelentő lapot, ász vagy tízeset tesz. *Zsírrozz, ha tudsz!* 4. Zsírózás nevű kártyajátékot játszik. *Nem ultizunk, zsírózunk.*

zszivaj ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Lárma, hangzavar. *A madárházban pokoli zszivaj fogadott.*

zsvajog ♦ ige ~ni

Lármázik, összevissza kiabál. *Az óvoda udvarán gyereksereg zsvajog.*

zsvány ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. (rég.) Erdei, pusztai útonálló, gonosztevő. *Kocsijukat zsványok támadták meg, és elvették minden értéküket.* 2. Ravasz, álnok, gonosz ember. *Vén zsvány, mindenkit becsap. Akasztófára való zsvány!* (Jelzőként:) *A zsvány gazember átvert minket.*

3. Kópé. *Hová rejtetted a papucsodat, te kis zsvány?* (Jelzőként:) *Zsvány kölyök! Megint eltűnt itthonról!*

zsványkod|ik ♦ ige ~ni

1. (rég.) Rabol, fosztogat. *Savanyú Jóska és Vak Illés a Dunántúlon zsványkodott.* 2. (tréfás) Csintalankodik, pajkoskodik. *Ez a gyerek folyton zsványkodik.*

zsizsik ♦ fn ~ek, ~et, ~je

Apró, fekete rovar, illetve annak lárvája. *A zszizsik nagy kárt tesz a babban és a borsóban, ha belerakja petéit.*

zsoké ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

(Lóversenyen szereplő) hivatásos lovas. *A zszokék alacsony, vékony csontú emberek, hogy könnyebben elbíri őket a ló.*

zsold ♦♦♦ fn -, ~ot, ~ja

1. Hivatásos katonának szolgálata fejében járó illetmény. *Kifizették a katonák zsoldját.* 2. Közlegény (havi) illetménye. *Ma zsoldot osztanak a tüzéreknek.* 3. ♦ (rosszalló) *Valakinek a zsoldjában áll:* anyagi előnyökért alantas szolgálatot vállal. *Kinek a zsoldjában állsz, te gazember?*

zsoldos ♦♦♦♦ mn ~ok, ~t, -

1. Fizetségért szolgáló (katona). *Olyan országokban, ahol nincs általános hadkötelezettség, zsoldos hadsereget tartanak fenn.* (Főnévi használatban:) *A zsoldosok felégették a várost.* 2. (rosszalló) Zsoldért idegen seregben katonáskodó. *Erdélyt többször pusztították végig zsoldos martalócok.* (Főnévi használatban:) *A diktátor zsoldosai sanyargatták a népet.*

zsolozsma ♦ fn ~k, ~t, ~ja

A szerzetesek számára kötelező, karban mondott napi ima. *A kolostorban felhangzott a zsolozsma.*

zsolttár ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Az Ótestamentum egyik könyvét alkotó vallásos énekek egyike. *Istent dicsőítő költemények Dávid király zsolttárai.* 2. Ezen alapuló református egyházi ének. *Az istentiszteleten a hívek zsolttárokat énekelnek orgonakisérettel.*

zszombék ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

1. A lápból kiemelkedő kéveszerű, tömör növényi fonadék. *Ha nem akarsz elszüllyedni, lépj a zszombékra!* 2. (népi) Fűvel borított vakondtúrás. *A legelő csupa zszombék.*

zsong ♦♦♦ ige ~ani

1. (Rovar) halkán, lágyan zümmög. *Méhek zszonganak.* 2. Ilyen hang hallatszik. *Zsong a rét, tele van méhekkal. Zsong a tavaszi erdő.* 3. (választékos) (Hang, érzés) valaki tudatában föl-fölsejlik. *Most is fűlemben zsong az a dallam.*

zszonglőr ♦ fn ~ök, ~t, ~e vagy ~je

1. Ügyességi mutatványokat végző artista. *A cirkuszi zszonglőr egyszerre tíz tányért pörgetett a levegőben. Feleségem egy zszonglőr ügyességével szolgálta ki a vendégeket.* 2. (választékos) Valamivel rendkívül ügyesen bánó ember. *A szavak zszonglőre, mindig élmény őt hallgatni.*

zszöllye ♦♦ fn ~k, ~t, ~je

1. Drágább földszinti ülőhely. *Zszöllyéből jobb nézni az előadást, mint a kakasülőről.* 2. (rég.) Kényelmes, párnázott karosszék. *Zszöllyében üldögélve kötögetett.*

zszörtőlőd|ik ♦♦ ige ~ni

(Apróságok miatt) elégedetlenkedik. *Egész nap zszörtőlődik, semmi se jó neki.*

zszúfol ♦♦♦ ige ~ni

(Sok dolgot) szűk helyre gyömöszöl. *A sok holmit mind a szekrénybe zszúfolta.*

zszugori ♦♦ mn ~k vagy ~ak, ~t, ~n vagy ~an

Fősvény, fukar. *Zszugori vénember, még magától is sajnálja a pénzt.* (Főnévi használatban:) *Nem ad egy fillért sem a vén zszugorija.*

zszugorod|ik ♦♦♦♦ ige ~ni

Töpped, összemegy. *Aszalás közben a gyümölcs zszugorodik. A múmia egyre zszugorodik az évezredek alatt. Vagyona egyre zszugorodik.*

zszulik ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (Ka)

Tolvaj, zsebtolvaj. *A kijevi metró tele van zszulikkal.*

zszúp ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Kézzel csépel, csomóba kötött rozsszalma. *Régen a falusi házakat zszúppal fedték.*

zszúr ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Délutáni társas összejövetel. *A születésnap zszúron tíz sonkás szendvicset faltam be.*

zszurló ♦ fn ~k, ~t, ~ja

Ízekre tagolódó, érdes tapintású spórás gyógy-, illetve gyomnövény. *A mezei zszurlóval régen edényeket súroltak.*

zszurnaliszta ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (választékos, ritka)

Újságíró. *A fogadásra zszurnalisztákat hívtak meg, hogy tájékoztassák a közvéleményt az eseményről.*

zszúri ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~je

Bírálóbizottság. *A szépségverseny zsűrije csupa ismert emberből áll. A korcsolyaverseny zsűrijében több régi, híres korcsolyázót ismertünk fel.*